

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMÆ
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEHENTUR ABSOLUTAS DETECTIS,
AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGU-
LARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAQUE MATERIAM SIGNIFICAN-
TIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATI-
STICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM DOGMATICUM, MORALE, LITUR-
GICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM
DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO,
IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS
OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A
PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTEM
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES
ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR.

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ.

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA
STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLI-
CITUR, ET AD NOVEN ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM
TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. UTRAQUE VICESIMA QUARTA
DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE
LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMP-
TOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272
PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLI-
TUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRÆ ET SEORSIM
COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VII
PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCESSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXXIX.

SANCTUS GREGORIUS MAGNUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

1862

SÆCULA VI-VII. ANNI 595-604.

SANCTI
GREGORII PAPÆ I,
COGNOMENTO MAGNI,
OPERA OMNIA,

AD MANUSCRIPTOS CODICES ROMANOS, GALlicos, ANGLICOS EMENDATA,
AUCTA ET NOTIS ILLUSTRATA,

STUDIO ET LABORE MONACHORUM ORDINIS SANCTI BENEDICTI, E CONGREGATIONE SANCTI MAURI

EDITIO MEMORATISSIMA QUÆ PARISIIS PRODIIT ANNO DOMINI MDCCY, NUNC AUTEM ACCURATIO,
ET AUCTIOR REVIVISCIT,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS QUINTUS ET ULTIMUS.

VENIUNT 5 VOLUMINA 35 FRANCIS GALLICIS.

EXGUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIINA.

1862

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC TOMO LXXIX CONTINENTUR.

SANCTUS GREGORIUS MAGNUS.

<i>Præfatio de Commentariis S. Gregorii Magni in Librum I Regum.</i>	col. 9
COMMENTARIORUM IN LIBRUM I REGUM LIBRI SEX.	17
<i>Admonitio in Cantici canticorum Expositionem.</i>	467
EXPOSITIO SUPER CANTICA CANTICORUM.	471
<i>De Expositione in septem Psalmos pœnitentiales Censura.</i>	547
EXPOSITIO IN SEPTEM PSALMOS PœNITENTIALES.	549
<i>Monitum in Concordiam.</i>	657
CONCORDIA QUORUNDAM TESTIMONIORUM S. SCRIPTURÆ.	659
<i>Præfatio in librum S. Paterii de Expositione Veteris et Novi Testamenti; ubi et de simili Alulfi opere disseritur.</i>	677
De Expositione Veteris ac Novi Testamenti liber de diversis S. Gregorii Magni libris concinnatus, auctore S. PATERIO.	683
Pars prima. — <i>Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iudices, Reges, Psalmi, Proverbia, Cantica canticorum.</i>	685-916
Pars secunda. — <i>Sapientia, Ecclesiasticus, Prophetæ.</i>	917-1024
Pars tertia. — <i>Novum Testamentum.</i>	1025-1136
De Expositione Novi Testamenti, auctore ALULFO.	1137
Pars prima. — <i>Quatuor Evangelia.</i>	1137-1270
Pars secunda. — <i>Acta apostolorum, Epistolæ B. Pauli, Epistolæ Catholicæ, Apocalypsis.</i>	1270-1424
Index Rerum.	1424

(a) PRÆFATIO

DE COMMENTARIO S. GREGORII MAGNI IN LIBRUM PRIMUM REGUM.

Cum insigne hoc opus abjudicandum sanctissimo Doctori censuerit Petrus Gussanvillæus, idemque visum sit nonnullis viris eruditis, nostram de eo sententiam promere debemus, antequam denuo in lucem edatur.

I. De auctore Commentarii hujus tres omnino sunt sententiæ. Prima est, Gregorium magnum pro vero indubitatoque ipsius parente habendum esse. Hanc secuti sunt quotquot in edendis Doctoris eximii operibus a centum et quinquaginta fere annis, excepto duntaxat uno Gussanvillæo omnium novissimo, desudarunt. A prioribus enim editoribus hic Commentarius in Gregorianorum scriptorum censum relatus est tanquam genuinus tanti Patris fœtus. Eorum judicio adstipulantur eruditi fere omnes non solum ex nostris, sed etiam ex heterodoxis, qui operum sancti Doctoris indicem texerunt; ex quibus potissimum commemorandus venit Guilielmus Cave in historia litteraria Scriptorum Ecclesiasticorum non ita pridem in lucem emissa.

II. Secunda sententia, huic omni ex parte contraria, est Petri Gussanvillæi, Commentarium hunc ex Gregorianorum operum censu prorsus expungentis, licet ipsius nomen in Gussanvillæana editione, quod hic non dissimulandum, adhuc retinuerit. Fatetur tamen vir æquissimus dignissimam esse Gregorio commentationem hanc in librum I Regum, quod satis innuit his verbis, quibus ejus *judicium* censoriumque decretum absolvitur: *utinam tam pium, tam sanctum opus sancto Gregorio vindicare possemus, salva veritate.*

III. Tertia sententia inter utramque fere media, est laudatum Commentarium ex homiliis a sancto Gregorio habitis de libro I Regum, collectum et conarcinatum esse a Claudio ejus discipulo, postea monasterii Classensis abbate. In hanc sententiam propendunt perique viri docti, maxime Thomassinus disciplinæ Eccl. parte II, lib. II, c. 28, n. 2, et Ludovicus Ellies du Pin, Biblioth. novæ Script. Eccl. tomo IV, seu sæculo VI, in Gregorio magno. Hac media via tutissimi ibimus, duce præsertim ipsomet Gregorio, qui scilicet lib. XII, indict. 5, ep. 24, hæc Joanni subdiac. no. scribit: *Præterea quia idem charissimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis, de libris quoque Regum, et de Heptateucho audiverat, quæ ego scripto tradere præ infirmitate non potui, ipse ea suo sensu dictavit, ne oblivione deperirent, ut apto tempore hæc cadem mihi inferret, et emendatius dictarentur. (Quæ cum mihi legisset, inveni dictorum meorum sensum valde inutilius fuisse permutatum.) Unde necesse est ut tua experientia, omni excusatione atque mora cessante, ad ejus monasterium accedat, convenire fratres faciat, et sub omni veritate quantascunque de diversis scripturis chartulas detulit, ad medium deducant: quas tu suscipe, et mihi celerrime trans mitte.* Ex his liquet sanctum Gregorium aliqua ex libris Regum non scripto, sed viva voce exposuisse; Claudium hæc tum exceperisse, tum digessisse, sed non ubicumque magistri sui Gregorii sensum assecutum esse, in quo nec stylum; et sanctum Doctorem hæc, ne in publicam lucem prodirent, quantum potuit obtinuisse, ac omnia exemplaria ad se deferri, ut in otio emendarentur præcepisse; quod utrum præstiterit suo loco aperiemus.

IV. Ex his faciliè intelligitur qui characteres, quæve notæ Claudianæ collectioni conveniant, ex quibus eam dignoscere, et a quavis alia lucubratione discernere operosum non sit: nempe cum ex ipsis Gregorii verbis ac sententiis contexta sit, ejus stylum redolere debet, ejus doctrinam et sacræ Scripture interpretandæ modum, atque ad morales allegoricosque sensus inflectendæ repræsentare: ita tamen ut quandoque labente forte memoria, Claudius de suo quædam supplere coactus sit; quod satis fuit nostro Gregorio ut factum hunc pene repudiaret.

Fingamus celeberrimum aliquem divini verbi præconem, elegantem de pœnitentia orationem habuisse, quam a notario cursim excerptam audit postea typis mandatam et publica luce donatam. Hanc legit, et cum autographo confert. Observat quidem orationis idem esse argumentum, eandem in varia membra partitionem, eandem sive ex sacris Litteris, sive ex ratione depromptas probationes, transitiones non dissimiles; eadem pœne ubique verba, idem fere dicendi genus: nonnullis tamen in locis observat luxuriam esse orationem, et minus coherentem. Hic occurrit vox obsoleta, hic offendit in Scripture sacræ locum perperam explicatum; hic unus ex sanctis Patribus pro alio laudatur; hic obscurioribus coloribus rudiorique penicillo delineata virtus. Quæ sane sufficienti huic Oratori talem ut reprobet factum tanquam supposititium, palam que corruptam et adulteratam fuisse queratur orationem a se elucubratam. Eodem pene modo Gregorius de suis in librum primum Regum aliasque Scripture divinæ partes Homiliis minus accurate exceptis loquitur. Nunc vero perspiciamus utrum Commentarius in librum I Regum de quo hic agitur, notas et signa quæ in Claudii collectione deprehendenda diximus præ se ferat.

V. Carte stylum sermonemque Gregorii redolere hoc opus non inficiabitur, qui ipsum non oscitanter legit, et cum libris Moralium potissimum contulerit; quod quia negat Gussanvillæus, nunc demonstrandum.

Familiale est Gregorio Scripture sacræ quam exponit sententias mira varietate enucleare, et modo litteralem sensum, modo typicum, allegoricum, moralem exhibere; quod qui non observabit hoc in commentario, cœcutire dicendus est. In eo sane ut in cæteris Gregorii tractatibus exegeticis, eadem prorsus methodo singuli versus libri sacri exponendi sic torquentur, retorquentur, et premuntur, ut quidquid succi continent ac saporis omnino expriniatur.

VI. Ad ipsam dictionem aut orationis constructionem quod spectat, delectatur Gregorius quodam præpostero vocabulorum contextu, frequentibus transpositionibus ac veluti hyperbatis, quorum exempla plurima exhibuimus in Præfatione ad libros Moralium, ex quibus pauca selegimus huc adducenda. Lib. xxxi Moral. num. 4: *Scimus enim rhinoceros ille, terrenus videlicet princeps, quanta prius contra Dominum crudelitate sævierit. Pro, scimus enim quanta prius crudelitate rhinoceros ille, etc.* Hom. 8 in Ezechielem, num. 27: *In*

(a) Vide monitum quod præfiximus tomo præcedenti. EDIT.

PATROL. LXXIX.

f

quo verbo beati Jacob mens ostenditur quomodo Jesu desiderio ardebat. Pro: in quo verbo quomodo beati Jacob mens Jesu desiderio ardebat, ostenditur. Homilia 32 in Evang.: *Dum enim cælorum regnum constat quia reproborum, etc. Pro, dum enim constat quia, etc.* Lib. II, Dialog. c. 2: *Quatenus.... agnoscerent Benedictus puer conversatione gratiam a quanta perfectione cepisset. Pro, a quanta perfectione benedictus puer, etc.* Quis autem neget his exemplis omnino similia esse quæ legimus lib. I Comment. c. 2, n. 10: *Videamus jam sancta Ecclesia quibus secunditatis suæ laudibus in Annæ voce gloriatur.* Ubi alius diceret: *Videamus jam quibus secunditatis suæ laudibus sancta Ecclesia, etc.* Et num. 12: *Sed ubi eos robur induit, libet intueri quam fortes fecit.* Cum dicendum videretur: *Sed libet intueri quam fortes eos fecit, ubi, etc.* Vide etiam lib. V, c. 2, num. 18: *Colligite omnipotentem Deum, quam terribiliter metuere, et quam devote ei semper servire debeatis.* Pluribus referendis superedemus.

Gregorius fere semper graditur periodis bimebris et quasi bipedibus similiter cadentibus, quod etiam in nostro libri I Regum commentatore observare licet, ejus lucubrationem vel a primo lumine salutanti.

VII. Gregorius non raro verba deponentia, ut loquuntur Grammatici, in significatione passiva usurpat, maxime verbum, *venerari*, quod abunde in præfatione generali demonstratum. Idem vero in Commentario deprehendimus, uti lib. IV, c. 4, num. 35: *Quo tardius aspicitur (Pastor in publico) devotius veneratur*, hoc est colitur et honoratur. Et num. 51: *Verbo itaque sapientiæ aut prophetiæ spiritu se pollereasserunt, non ut venerentur, sed ut audiantur.*

Sanctus Doctor per verbum *innotescere* passim significat notum facere, ut homil. 4 in Evangelia num. 4: *Appropinquantem ejus (mundi) terminum quantæ percussiones præveniant, innotescit*, hoc est ostendit; quod eodem sensu legitur centies in Dialogis et sæpius in Epistolis. At hoc sensu quoque non raro adhibetur a Commentarii scriptore, v. g. lib. I, cap. 2, num. 16: *Quod etiam conceptum parit, quando proximis.... innotescit.* Et cap. 3, num. 8: *Hoc namque insigne fortitudinis nec Moyses, nec Helias habere potuit, ut dum incomparabilia signa innotescerent, etc.* Vide quoque lib. II, c. 2, num. 14: *Tamen tunc suis benedixisse sic innotuit.*

Gregorius modo sibi fere peculiari utitur verbo *d. bere*, quod exemplis quibusdam palam fiet. Lib. XI, ep. 33, scribit Marignano: *Et ideo videtur mihi.... ut tua fraternitas ad me ante æstivum tempus debeat venire; id est veniat.* Ibidem: *Id ego qui me proximum morti video.... inter tuas manus transire debeam; hoc est, transeam.* Ep. 34 ejusdem libri: *Id est, quadringenti solidi seorsim fieri debuissent, ac paulo post: Volumus ut.... fraternitas vestra debeat erogare, pro erogat.* Hom. 17 in Evangelia: *Ut ex eadem salis petra lambeere debeant.* In eadem significatione accipiendum est verbum *debere* lib. I Commentarii c. 3, num. 14: *Quia omnes Scripturas acceperant, ut in eis Sacramenta divinæ Incarnationis invenire debuissent: hoc est, invenirent.* Et lib. II, c. 2, num. 20: *Ut ipsi punire neminem deberent; quod idem est ac punirent.*

Adversitatem sæpe Gregorius accipit non in passivo sed in activo sensu, seu pro adversantium nobis actione; qua de re consule lib. II Moral. n. 51, et notam ad hunc locum, ubi multis testimoniis id confirmamus. Addi potuisset quod legitimus Libro Reg. Pastor. part. III, admon. 16, seu cap. 15: *Quid per nubes quæ moventur a vento, nisi adversitates pravorum hominum designantur?* Hoc est, pravorum nobis adversantium impugnationes et impetus. Nec dissimili sensu occurrit lib. V Commentarii c. 1, num. 15: *Quia sancti prædicatorum nostri majori victoria coronantur, cum adversa proximorum (id est adversa a proximis illata) tolerant.*

Qui Gregoriano stilo assueverunt, non ignorant quam frequenter de Christo loquens, utatur antithesi adverbiorum *super et inter*; ut l. XV Moral. num. 20: *Summi Patris unigenitus cum sit Deus super omnia, homo est factus inter omnia.* Similia extant lib. XVI, num. 37; homil. 7 in Ezech., num. 19; homil. 25 in Evang. et passim. Eademque ratione auctor Commentarii lib. I, c. 1, num. 4: *Quia, inquit, qui inter omnes natus est, supra omnes emittit.* Ab aliis exemplis proferendis abstinere. Qui in Gregorianis operibus evolvendis et legendis non sunt peregrini, norunt ibi frequenter verbum *reformare*, significatum habere aliis pene scriptoribus incognitum, aut saltem a paucis usurpatum. Lib. XXII Moral. capite et num. 1: *Ne.... in desperationem mens corrumpat, hanc per virtutum suarum memoriam ad spem reformat.* Et num. 9 ejusdem libri: *Ei quam amiserat intelligentiam reformat.* Bis eodem sensu occurrit pene in ipso Moralium limine, et lib. II in Ezech., Hom. 7, num. ultimo: *ad spem animum reformat.* In Commentario vero non procul ab initio, scilicet lib. I, c. 1, num. 20: *Surrexit namque, quia ad prædicationis instantiam animum reformavit.*

In Gregorianis scriptis, maxime in Dialogis, ad nauseam usque legitur: *sanctæ conversationis habitus.* Idemque familiare habet qui Commentarium scripsit. Lege præsertim lib. IV, c. IV, num. 18.

VIII. Solet Gregorius auctorem libri Ecclesiastici designare nomine *cujusdam sapientis*: ut lib. XXVII Moral., num. 53: *Per quemdam sapientem dicitur: sicut glacies in sereno, etc.* Et lib. XXXIII, num. 23: *Hinc enim per quemdam sapientem dicitur: Ne dixeris, Miserationes Domini multæ sunt: Vide quoque lib. VII, num. 45, et lib. XX, num. 51. Eodemque prorsus modo libri primi Regum Commentator et Interpres lib. V, c. 4, num. 2, laudans Ecclesiastici cap. 2, ait: Unde bene per quemdam sapientem dicitur: Fili, accedens ad servitum.*

Denique S. Gregorius ex Regula S. Benedicti verba et sententias integras proferre solet, ut demonstravimus lib. I ejus Vitæ c. 3, num. 6; quod etiam convenire auctori Commentarii statim ostendemus.

IX. Quod spectat ad doctrinam, eadem pene est ac ipsius Gregorii. (*) Christi divinitas egregie asseritur lib. I, cap. 3, num. 4, 5, etc. Incarnationis mysterium optime explicatur lib. I, c. 1, num. 5. De reali corporis et sanguinis Christi præsentia in Eucharistia, de incretuo novæ Legis sacrificio, et de Christianæ religionis sacerdotio lege lib. II, cap. 1, num. 14, et lib. III, cap. 4, num. 31. De visione Dei solis cæli civibus concessa (quod sæpe probat sanctus Gregorius) vide lib. I, cap. 1, num. 4. De Pœnitentia, Confessione peccatorum, Satisfactione, atque Absolutione Sacerdotali consule lib. III, cap. 5, num. 13 et 14.

More Gregorii ex tribus sanctis feminis unicam Mariam Magdalenam conflat lib. IV, cap. 4, num. 13. Quod Gregorius asserit de solo Christo inter homines a diaboli servitute libero, docet hic Scriptor lib. III, cap. 5, num. 9: *Quæ est igitur manus Philisthim, nisi potestas illa demonum qua mortuas in peccato animas ad æterna tormenta perducunt? Ab ista Philisthim manu solus liber fuerat qui dicebat: venit Princeps mundi hujus, et in me, etc.*

(*) Hæc omnia doctrinæ capita in Gregorianis operibus adstrui demonstravit præfatio generalis.

Hæc sane pene demonstrare videntur, non alium Commentarii de quo disserimus, parentem esse, quam ipsummet Gregorium. Attamen occurrunt quædam sive in dicendi genere, sive in doctrina quæ Gregorium minime sapiunt et indicant.

X. 1° Commentarii proœmium a Gregoriana simplicitate deviat; figuris enim turgere videtur ac supramodum luxuriare.

2° Commentarius ipse quibusdam vocibus inspergitur, quæ nullibi leguntur in genuinis sancti Doctoris operibus, ut: *terrenitas*, lib. II, cap. 2, num. 27; *sonoritas* prædicationis, lib. IV, cap. 4, num. 27; *carnalitas*, lib. IV, cap. 5, num. 40, et lib. V, cap. 4, num. 14; *horribilitas* lib. III, cap. 5, num. 9; *væglorius* lib. V, cap. 4, num. 8; *gratitudo*, lib. VI, cap. 2, num. 25.

3° Quod præcipue observandum, a doctrina Gregorii aliquando exorbitare videtur qui Commentarium contexit, maxime de libero arbitrio, cui nimis tribuit. Quasi enim a Deo sola essent initia fidei et sanctitatis, et a nobis cætera; ait lib. III, cap. 5, num. 20: *Quia bona desideria nobis per divinam gratiam ministrantur; sed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrii ad virtutum victorias promovemus*. At sibi non constat: nam lib. IV, cap. 2, num. 9, in aliud extremum declinans docet aliquando peccatores, etiam quando volunt, a peccato surgere non posse: *Quia, inquit, per imitationem Pastoris, reprobi in peccati servitutem incidunt, etiam ab ejus jugo quando volunt, solvi non possunt*. Quod adhuc paulo infra confirmat num. 10: *In notitiam prævæ imitationis, ejus paulatim defluitis: sed pravitalis ejus exempla, quibus vos sponte submittitis, relinquere sponte minime potestis. Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. VIII, 35). *Quibus ergo peccata dominantur per se, ab eorum jugo liberari nequeunt. Nam sæpe ad Dominum cum precibus veniunt; liberari petunt, sed exaudiri non possunt. Divino siquidem judicio cum eis agitur, ut qui noluerint mala vitare, cum possent, non possint vitare, cum volunt: et qui sponte incurrunt mala præcognita, fugere non possunt experta*. Non minus dure loquitur lib. VI, cap. 2, n. 5, quamquam diffliteri non possimus eadem legi Pastoralis part. III, cap. 15, sive admonit. 16. Et quidem possunt optimo sensu explicari de peccatoribus, qui prava consuetudine vincti, vix ejus vincula dirumpere possunt, etsi velle profiteantur.

Præterea lib. II, cap. 1, num. 6, videtur tantum concedere sanctis post mortem, requiem et securitatem, non gloriam; quod pugnat adversus Gregorium, maxime lib. IV Dialog. cap. 25.

Inter Commentarii hujus naves notare licet quod docet lib. V, cap. 2, num. 15, et alibi, olim, hoc est in antiqua lege, non solum licitum fuisse odire inimicos, sed etiam præceptum. Id enim non de populis quibusdam quos Deus interfectione delere ob idololatriam aliaque scelera præceperat, intelligit, sed de quibuslibet inimicis, male interpretatus ista Christi verba: *Dictum est antiquis, diliges, etc., et odio habebis inimicum tuum* (Matth. V, 27); quod non de præcepto legis veteris intelligit, sed de falsa legis inter, retatione a Judæorum doctoribus qui verbum Dei adulterabantur, excogitata.

Ignitur etsi fatendum videatur Commentarium de quo agimus, Gregorii opus esse, minime tamen est negandum hoc a Claudio ejus discipulo interpolatum esse, et aliqua ex parte vitiatum, nec a sancto Doctore postea emendatum, qui videlicet naves istos non relicturus fuisset. Certe post scriptam supra laudatam epistolam (Lib. XII, 2°), Gregorio tot morbis afflicto, tot distracto et cruciato curis, vix integrum fuit opus hoc tantæ molis recognoscere, et ad incudem revocare. Hinc ejus consilium fuit illud perpetuis tenebris opprimere. Neque vero ea de causa contemnendum videatur: si enim a paucis quas indicamus maculis expurgeretur, cum optimis tanti magistri lucubrationibus de præstantia certare poterit.

XI. Cur ergo, inquires, illud reprobare cogitavit primus ejus parens, et ne publicam in lucem prodiret, quantum potuit, obstitit?

Respondemus, sufficientem ut repudiaretur causam fuisse ipsius interpolationem. Præcipua tamen ratio petenda est a summa Gregorii modestia et animi demissione, quæ sane tanta erat, ut ægre ferret opera sua, quæcunque forent, legi et publicari. Qua de re legenda ex integro epistola mox laudata. Certe in Vita P. Virgilii Maronis auctore Tib. Donato, legitimus poetam hunc, cum gravari morbo se sent ret, *scrinia sæpe et magna instantia petiisse, cr. maturum Æneida: quibus negatis, testamento comburi jussisse ut rem inemendatam et imperfeciam*. Quis ideo de Æneide adeo male sentit ut flammis addicendam judicet? Idem poro de nostro Commentario dicendum. De isto igitur opere hoc esto judicium.

Illud censemus ex Homiliis a sancto Gregorio habitis in lib. I Regum a Claudio ejus discipulo collectis coaluisse, et cum nonnullis mendis memoriæ lapsui præsertim adscribendis prodiisse. Jam vero quibus machinis opinionem hanc evertere conetur P. Gussanvillæus optima fide referendum.

XII. 1° Gregorius qui genuina sua opera passim indicat, de hoc ubique silet. 2° Altum de illo silentium apud scriptores omnes aut æquales aut suppres, aut etiam ævi longe inferioris.

Imo vero Gregorius, de Homiliis a se habitis et a Claudio exceptis, posteaque in Commentarii modum digestis clare loquitur loco jam indicato. Nec mirum si qui ex Gregorianis sententiis fasciculos quodammodo contexerunt, Paterius, Tajus, Alulfus, aut qui sancti Doctoris opera recensuerunt, hujus Commentarii non meminerint. Primo enim rarissima semper fuerunt ejus exemplaria, proindeque minus nota. Fatetur ipse Gussanvillæus omnem a se, sed frustra, adhibitam diligentiam, ut aliquod nancisceretur in Gallia, Belgio, Anglia, Romæ, Venetiis, ubi tamen primo excusum esse putat an. 1537, et Argenterati, ubi teste Gesnero in Bibliotheca prodiit cum Pastoralis an. 1496. Secundo etiam nonnulli ex commemoratis scriptoribus copiam alicujus exemplaris habuerint, Gregorio illud minime probanti morem gerentes, ex ipso nihil decerpendum duxerunt, prætereundumque in Gregorianorum operum indice censuerunt.

Attamen Ratherius monachus Lobiensis, et postea Veronensis episcopus, qui circa an. 928 floruit, scribens De Contemptu Canonum (*Spicilegii Acheriani, Tom. II*), part. I, paulo ante finem; aliquid ex hoc Commentario laudat his verbis: *Gregorium audiatur: causa, inquit, ruinæ populi, Sacerdotes mali; quæ leguntur lib. II, cap. 2, ad versum: Et ait ad eos: quare facitis rem hujuscemodi? Dissimulare quidem non debemus ea 'em fere occurrere lib. Regulæ Pastor. part. I, cap. 2. At pro causa ruinæ, etc., legitur in Pastoralis, laqueus ruinæ; unde liquet Ratherium ad priorem locum potius attendisse quam ad posteriorem. Nec dubium quin si bibliothecarum omnium forulos diligenter explorare liceret, ac libros ineditos legere, multa alia de hoc Commentario testimonia nobis adessent. Sane Expositionem in Cantica canticorum quæ Gregorio adscribitur, ab omnibus quoque scriptoribus, et præsertim a Paterio silentio prætermittam contendit Gussanvillæus. In germano tamen et sincero Paterio quem edituri sumus invenitur insignis locus hujus Expositionis, ut in admonitione sumus aliquando demonstraturi (*Vid. infra*). Sed in Gussanvillæi objectis diluendis pergamus.*

XIII. Contendit vir doctus Commentarii auctorem Vulgatæ sacræ Scripturæ versione uti, Gregorium vero Italica et Hieronymiana, quod ad utriusque scriptoris discrimen probandum sufficere credit. Infeliciter cessit

viro alioquin erulito id probationis genus : nam quatuor duntaxat vicibus ait prolatum a sancto Doctore testimonium istud lib. I Reg. cap. 15: *Nonne cum parvulus esses, etc.* At in nullo ex assignatis a Gussanvillæo locis legitur. Præterea solis oculis opus est ut intelligatur non semper unum esse Vulgata versione scriptorem nostrum; imo sæpissime ab illa recedit. Ipso in limine legitur : *sui vir unus de Ramatha. In Vulgata, de Ramathaim.* In Commentario, *filius Hieroboam;* in Vulgata, *filius Jeroam.* In Commentario, *fili Thau;* in Vulgata, *filiu Tohu.* In Commentario versu 4, *dedique Phenennæ et filii et filiabus ejus;* in Vulgata, *dedique Phenennæ uxori suæ et cunctis filiis ejus et filiabus partes.* Cætera prosequi superfluum videtur. Ex Habacuc cap. III hæc laudantur in Commentario lib. I, cap. 5, num. 4: *Domine Deus virtus mea, constitue pedes meos in consummatione, et super excelsa statue me; ut vincam in claritate ipsius;* quæ omnino a Vulgata versione discrepant. Infra ex ps. xxvii multa proferuntur prorsus aliter, quam legantur in Vulgata. Lib. I, c. 1, n. 10, legitur ex ps. lxxxv: *Et adorabunt coram te, Domine, et honorificabunt nomen tuum, Vulgata habente, et glorificabunt.* Cap. 2, num. 47, pro, *et calix meus inebrians, quod habet Vulgata ps. xxii, exstat, et poculum meum inebrians.* Verum in re tam clara frustra tempus tereremus. Neque tamen inficior aliqua ex sacris Litteris, aliter hic legi quam in aliis Grego ianis. Nimirum Claudius hæc cursim excipiens non potuit tanta fide reddere, ut in repræsentandis Scripture testimoniis ne unam quidem syllabam peccaret. Contra vero multa observavimus in hoc Commentario prolata secus ac legi debeant; quod fortasse movit sanctum Gregorium ut hoc opus tanquam adulterinum respiceret. De iis autem hoc loco monere operæ pretium est, ne errandi occasionem præbent.

In fine libri I, cap. 1, vers. 28 capitis I lib. I Regum ita legitur: *Commendavi eum Domino; et legendum, commodavi.* Lib. II, cap. 4, hic versus 3 cap. III. *Oculi ejus (Heli) caligaverant, nec poterat videre. Lucerna Dei antequam exstingueretur, Samuel, etc.* Ita esset corrupte: *nec poterat videre lucernam Dei antequam exstingueretur;* cui lectioni nullæ suffragantur versiones. Ita tamen legerunt Beda, Rabanus Maurus, Angelomus, filius Eucherius; auctoritate forte Gregorii, cujus nomen huic præliximus commentario legerant, abrepti. Et hoc sane validissimum est argumentum, laudatis scriptoribus notum fuisse hoc opus: a quo enim antiquiori scriptore hæc Scripture lectionem vitiosam desumpsissent? Lib. V, col. 506, legitur: *apparuit itaque stationi;* ubi legi debet ut in Vulgata, *Apparuit uterque stationi.* Verum vitium librarium est, non auctoris; nam in explicatione hujus versus ait: *Quidnam est quod apparere Jonathas Philisthæis cum armigero dicitur?* Ergo legit: *Apparuit uterque.* Infra etiam legitur: *apparuit itaque uerque, etc.* Reliquas Gussanvillæi objectiones prosecquamur.

XIV. *Neque vero, inquit, stylus ipse Gregorinum sapit, licet in quibusdam eum imitari conatus sit auctor; quod fortasse erroris occasionem præbuit. Verum quantum stylo Gregorii sit dissimilis, sola Hieronimus in Ezechielem lectio comprobabit.* Brevis quidem probatio, sed imbellis, cum solius adversarii testimonio nullis exemplis roborato nitatur; maxime si quæ in contrarium protulimus relegantur.

Sed quid plura, inquit Gussanvillæus? Si auctoris verba expandantur, luce meridiana clarius apparebit fuisse monachum aliquem; qui frequenter de monachis monasteriorumque regimine ac disciplina sermonem habet; quod pluribus probat.

XV. Rationum ponderationi inviti cedimus. At quid ex his contra sententiam quam tuemur, militat? Negativæ Gussanvillæus Gregorium fuisse monachum, et monachorum abbatem, cui proinde incumberebatur frequenter de disciplina monastica sermonem habere? Si vero quæ de monastica vita dicit hic scriptor, cum Regula sancti Benedicti conferantur, vix suberit dubitandi locus, quin ejusdem Regule observationi fuerit addictus. Etenim col. 78 legitimus *fervere novitus;* quod invenitur S. Benedicti Regule cap. 1. Sub in titum col. 93 occurrit, *in malo inobedientiæ mors prævaluit;* quibus verbis alluditur ad hæc Regule S. Benedicti cap. 2, *tunc demum inobedientibus pœna sui eis prævalens ipsa mors.* Col. 95, de obedientia disserens auctor, ob oculos habere videtur quæ de eadem virtute docet sanctus Benedictus tum cap. 5 Reg. tum c. 7. Lib. IV, cap. 4, num. 17, legitur: *Qui arctissimam conversationis viam noviter accedentibus facile non impendant;* quæ fere ad verbum ex Regula S. Benedicti cap. 58 eruantur. Ino S. Benedictum laudare minime dubitandum est quando ait? *Quare et ejusdem arctissimæ vitæ magister optimus summæ veritatis discipulus eruditus præcipit, dicens: Præbete spiritus, si ex Deo sint. Et item: Nuntientur ei dura et aspera, per quæ itur ad Deum, ut sciat ad quod intrat;* quæ capite 53 Reg. totidem fere verbis exstant.

Et his non levis suboritur conjectura, Gregorium non ad populum, ut gratis flagit Gussanvillæus, Homilias de lib. Regum habuisse, sed ad monachos sibi subditos, eo duntaxat tempore, quo post reditum ab urbe regia, majori otio in monasterio fruebatur: quas ejus *filius*, seu alumnus et discipulus Claudius excipere curavit.

XVI. Composita quæ de Commentarii auctore erat controversia, de ipso opere quædam, etsi pauca, superveniunt observanda. Mutilum illud esse, aliqua licet minima ex parte liquet, quod lib. I, cap. 2, num. 3, meminere scriptor explicationis nominis Helcanæ supra allatæ, quæ nullibi tamen legitur. Lacunam suspicamur esse inter num. 4 et 8 cap. 1 lib. I, ubi ab explicatione verborum illo rum: *De Ramatha Sophim, de monte Ephraim,* transitur ad ista: *Qui habebat duas uxores; omissis illis, et nomen ejus Helcana filii Hieroboam, filii Helii, filii Thau, filii Suph,* de quibus ne minimum qui in Commentario delibatur.

Multa occurrunt de nominibus Hebr. quæ notis illustrari potuissent. At vero quæ de iis dicenda sese offerebant intra metas his in notis nobis præscriptas, contineri vix potuissent. Præterea qui de his erudiri volent, nunquam Commentarium hunc lecturi sunt, sed potius consulent Origenem et Hieronymum, præsertim in libris de nominibus Hebraicis et de situ ac nominibus locorum Hebr. Cæterum, loquendo de Hieronymo in nota b ad proœmium, col. 2, incaute nobis excidit quod diximus de libro Samuelis ab ipso exposito; nam qui ex nostris cuncto huic sancto Doctore strenuam navant operam, Expositionem libri Samuelis Hieronymo abjudicant. At hæc nondum vulgata erant quando ad novam Gregorianorum operum editionem schedas nostras disposuimus.

XVII. Quid vero nostræ operæ hac in editione collocatum sit nunc breviter aperiendum. Cum alicujus codicis manuscripti, in quo contineretur hic Commentarius copiam habere nobis non fuerit integrum, quavis licet adhibita diligentia, illum tantum recensuimus a meliorem editionem, Giltianam præsertim et Vaticanam, quarum ope non paucos errores expunximus, omniaque nonnulla restituimus. Aliquando quoque ubi editi omnes vitiosi sunt, non dubitavimus eos emendare. Sic lib. I, c. 1, n. 4, legebatur prius: *hunc..... per manus iniquorum affigentes;* ubi procul dubio legendum: *affigentes,* quam lectionem amplexi sumus. Libro quoque II, c. 1, num. 2, prius legebatur, *ejus se oculis inhassisse;* at series sermonis ostendit legendum, *osculis pro, oculis;* ut etiam nunc legitur. Quando vero solis conjecturis assecuti sumus qua ratione mendandum corruptæ orationi foret, lectionem quæ nobis visa fuerit melior, inscribere margini satis habuimus.

Nostro quoque more capita, ut pote longiora, plures in articulos appositis notis numeralibus distinximus.

Notulis paginæ subjectis, vel varias lectiones exhibuimus, vel quædam Commentarii loca illustravimus. Utinam laboris nostri sæpe improbi optimos et jucundos fructus lector carpere possit et degustare.

De expositione in Cantica canticorum quæ excipiet hunc Commentarium, et de aliis operibus subsequen- tibus hic dicere nihil attinet, cum singulis præfationes, aut admonitiones præfixerimus. At in præfat. ad Expositionem Cantici non debuit omitti testimonium sancti Columbani, qui inter sancti Gregorii Opera eam recenset cum libro Regule Pastor. et Homiliis in Ezechielem, ut videre est in ejusdem Columbani epistola inter Gregorianas (*Lib. ix, epist. ultima*).

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

IN LIBRUM PRIMUM REGUM,

QUI ET SAMUELIS DICITUR,

VARIARUM EXPOSITIONUM LIBRI SEX.

Proœmium.

1 Post Moysi et Jesu Nave libros, et Judicum, **A** octavus sive nonus in canone sanctarum Scripturarum primus liber Regum ostenditur. Qui profecto liber, sicut et pleraque volumina sacri eloquii, quod **b** a sanctæ Ecclesiæ doctoribus nondum sit expositus, nonnulli simpliciores hunc non esse mysticum arbitrantur, et eo sublimiora per spiritum nulla dicere, quo planiora per litteram videtur enarrare. Sed si ea, quæ in aliis explanationum libris doctores sancti locuti sunt legerent, hujus quoque historiæ quam sit immensa profunditas invenirent. Nam plerumque in illorum expositionibus quod hic planum per litteram dicitur valde esse arduum per spiritalem intelligentiam declaratur, et aperte insinuant quia longe sublimius de sacra historia intelligunt quam in ejus superficie foris legunt. Planum namque est quod Elcana vir Ephraëus uxores duas habuisse describitur (*I Reg. i, 1, 2*); quod Heli sacerdos, dum a censura correptionis filiorum affectione dissolvitur, de sella cadit, et fracta cervice interit (*Ibid., iv, 18*); quod rex Saul obedire Deo in Amalecitarum demolitione noluit (*I Reg. xv, 9*), sed non multo post et vitam et regnum amisit (*I Reg. xxxi, 5*). Sed hæc nimirum plana, sicut placet **2** simplicioribus, doctores sancti, ut digna sublimitate perciperent, eorum intellectum non in simplicitate quæsierunt litteræ, sed in volatu allegoriæ. Hinc est enim quod cum sanctus Augustinus (*L. xvii de Civit. Dei, c. 4*) duas Elcane uxores per historiam legeret, in planitie lectionis spiritalem **C**

altitudinem intuens, Synagogæ typum una, altera vero quia figuram sanctæ Ecclesiæ haberet, exposuit. Sanctus quoque Hieronymus (*Advers. Pelag., lib. i, c. 8; et contra Jovin. lib. i, c. 10*) Heli sacerdotis et Saul mortem, non ad hoc solum in sacra historia positam, ut inobedientes præpositos eorum terret pœna, sed etiam ut, dum veterum et transgressorum rectorum repulsio legitur, antiquæ legis et sacerdotii interitus designetur. Sacra igitur Regum historia non idcirco spiritalibus sacramentis vacua credenda est, quia a venerabilibus patribus seriatim non est exposita, sed eo altior et profundior, quo, velut immensi vastitas fluminis, ex parte quavis exigua hauriri exponendo potuit, et repletis eorum vasculis, suæ plenitudinis impetu quotidie implendis aliis decurrit. Dum ergo quædam hujus sacre historiæ ad robur suorum operum tollerent, plenitudinem vero illius in suæ sublimitatis secreto indiscussam præterirent, quid aliud agere visi sunt, quam de immenso amne aliquid capere, quod sitientibus fidelium **3** mentibus propinarent?

2. Quorum profecto morem nos quoque in præsentis opere sequimur, qui ad ingentem hanc historiam gratia aperiendæ intelligentiæ ejus accedimus, cujus tamen universitatem exponendam suscipere non audemus, hoc videlicet a præfatis venerabilibus Patribus distantes, quia non sparsim et de diversis locis eligimus quod exposituri sumus, cum illi non ex ordine aliquam sacre hujus historiæ partem, sed

^a Liber primus Regum, sive Samuelis, si liber Ruth a Judicum libro distinguatur, est nonus in Canone. Si vero historia Ruth pro appendice libri Judicum habeatur, est octavus.

^b Mirum excidisse huic scriptori sanctum Hieronymum librum hunc Samuelis exposuisse. Intelligit fortasse, ut postea insinuare videtur, neminem sanctorum Patrum omnia libri hujus mysteria explicasse.

sparsim testimonia quædam suscipere, quæ ad eruditionem fidelium exponere a habuissent. Dei ergo omnipotentis adiutorio confisi, a principio voluminis usque ad David regis unctionem explanare proponimus, ut brevi isto, quod cernitur, experiri possimus si ultra progredi exponendo debeamus. Plerique etenim dum immoderata proponunt, exsecutores propositi sui fieri nunquam possunt, maxime cum tractator sacri eloqui morem gerat viri in alta specula consistentis, Scriptura vero sacra silvæ vastioris similitudinem. Qui profecto vir in alto situs, etsi acuta visione nemoris vastitatem considerat, tamen dum summa montium, dum extrema collium, dum arborum celsa, in quadam æqualitate sibi convenientia respicit, quam magnæ valles, quam distantæ planities in medio lateant, non attendit. Sed si perambulare quod ei breve videtur cœperit, repente cognoscit quia qui se totum vidisse putaverat, valde plura remanserant quæ non viderat. Unde et sæpe immoderatus viator decipitur, ut tanto periculosius iter expleat, quanto et eum in via, expleto die, noctis error intercipit, qui velut in parvi itineris spatio nec diei partem se explere cogitavit. Sic sic nimirum, dum sacræ historiæ intellectum in quadam sensuum ejus summitate consideramus, omnipotentis Dei gratia, velut altos opacioris silvæ vertex de quadam sublimitate attendimus. Sed quia dum iidem sensus subtilius considerari et proferri cœperint, alios se multipliciores gignunt, velut in superficie, ut videtur, totius inspecti nemo is, at vallium concava et distenti Matini latent spatia, quæ non videntur. Tutius ergo gradimur, si sic metimur ea quæ cernimus, ut etiam ea quæ procedendo visuri sumus percurrenda esse cogitemus. Itaque dum ingentis historiæ parvam partem explanare proponimus, pro modulo imbecillitatis nostræ cursum itineris in vicinio terminamus, tam videlicet ingenii tenuitate diffusi, quam sacri voluminis profunditate perterriti.

3. Sed et primum non tam instituere quam obscurare lectorem censui, ut inanitate expositionis meæ pondus sacræ historiæ nequaquam penset, quia divina eloquia ex mensura tractatorum nunquam æstimanda sunt. Nam nec idcirco sunt vilipendenda, quia non subtiliter considerantur; nec celsa et venerabilia ideo, quia facunde et subtiliter exponuntur. Alia quippe virtus est quæ apud sæculi sapientes tanta habetur, quantum eam extollere possunt præclara ingenia. Sacra vero Scriptura, quia divinitus inspirata est, tanto sublimius etiam præclara hominum ingenia superat, quanto ipsi præclari homines Deo inferiores sunt, et nihil in illa spiritali sublimitate conspiciunt, nisi quod eis ipsius divinæ dignationis bonitate revelatur. Nemo igitur in ejus scientia ita perfectus est, ut proficere ultra non possit, quia inferior est omnis profectus hominis, divinitatis altitudine eam inspirantis. Unde et per Psalmistam de Domino dicitur: *Qui tegit in aquis superiora ejus* (Ps. ciii, 3). Si enim

A aquarum appellatione illæ supernæ designantur profundæ intelligentiæ angelorum, dum sacri eloqui altitudinem Deus in aquis tegere dicitur, constat nimirum quia homo semper illa sit inferior cui solum ejus inferiora revelantur. Hinc etiam per Moysen præcipitur ut agni residuum igne comburatur (*Exod. xii, 10*), quia videlicet Scripturæ sacræ, quæ ad cognoscendum Redemptorem sunt editæ, pro sublimitatis suæ dignitate venerandæ tunc etiam sunt cum non intelliguntur. Itaque etsi nihil pensatur quod a me dicitur, nihilominus pensandum est quia hæc sacra Scriptura, quæ a me indigne exponitur, ei cui omnipotens Deus secreta aperire voluerit bona et sublimia multa dicit. Scriptura etenim sacra tam mirabiliter ab omnipotente Deo condita est, ut etsi multipliciter videatur exposita, non desunt tamen ei secreta quibus servet occulta, quia fere nunquam sic exponitur, ut ei non plura remaneant quæ quotidie exponantur. Qua profecto ejus incomprehensibilitate omnipotens Deus humanæ mutabilitati magna dispensatione consuluit; nam, ut vilescere nota non possit, sic mire disposita est, ut cognita nesciatur, et eo legatur gratius, quo quotidie discitur; ac dum semper recentia intimat, suavius oblectet.

4. Historia ergo Regum, quia eo spiritu condita quo et cætera Scripturæ sanctæ volumina cognoscuntur, non debet credi eis esse minor sacramentis, quibus non est inferior titulo auctoritatis. Nam omnes scriptores ejus prophetæ fuisse referuntur, qui cum historica narrant, spiritualia signant; exteriora loquuntur, et intima innuunt; terrena proponunt, ut cælestia exsequantur. Unde et hic Iher primus et secundus ejusdem historiæ ad hoc prophetæ Samueli ascribitur, ut ex auctoris titulo sentiatur historia quam scribit, non tam historia quam prophetia; simplex veraque littera, sed alta nimis et multiplicitate occultorum sensuum profunda. Nos autem de tanto ejus pondere pro modo pusillitatis nostræ assumimus ferenda quæ possumus. Nam cum suavis sit in superficie litteræ, altior in typis allegoriæ, moribus instruendis utilis, lucida in exemplis exhibendis, in locis tamen singulis et historica asserere, et typica proferre, et conferre moralia, et proponere exempla refugio; quanquam alia sub uno intellectu, adjuvante Domino, sim expositurus, alia vero sub pluribus. Maxime cum his temporibus scribendi operam dare censuerim, in quibus dum cordibus quorundam ecclesiasticorum virorum vetus sollicitudo mundanæ intentionis immergitur, nova scribendi studia eo esse superflua judicant, quo et doctorum venerabilium abundare vetera non ignorant. Qui nimirum ratione convincendi essent, nisi signum calumniæ, exposita fronte, prætenderent. Nam qui nova velut nova contemnunt, illa quæ probant vetera, curarum sæcularium saturitate fastidiunt. Quos sane plures sub unius denotatione Scriptura exponit, dicens: *Anima saturata calcabit favum* (Prov. xxvii, 7). Favus quippe mel

* Gilot., *debuissent*.

† Matinus nomen est Calabriae. *Horat.*, *epod.* 16;

..... quando
Padus Matina laverit cacumina.

novum continet. Quasi ergo dicat : Dum terrenarum rerum cura immoderatus pascitur, in ea **5** quæ valde placere solet recenti Scripturarum dulcedine non lætatur. Sed quia hujus sacræ historiæ commenta veterum nulla reperiunt, rectius agunt, si opus nostri laboris ea charitate qua ad utilitatem parvulorum sanctæ Ecclesiæ impenditur amplectantur, et pro reprehensionum mole tiam nobis in tanta Scripturæ profunditate velut altissimo pelago laborantibus præsidia orationum ferant. Hinc nimirum nostri sudoris fructum suum faciunt, quia dum ex benignitate diligunt, ad æternæ remunerationis sibi cumulum vertunt, et quod tantis temporibus tam clausa et inexposita Scriptura ad communem intelligentiam ducitur, et quod parvuli sanctæ Ecclesiæ dum in veteris Scripturæ tegminibus novæ religionis splendorem suscipiunt, in profectu suæ devotionis adjuvantur.

5. Sed quia in diversis sanctorum Patrum operibus diversa hujus historiæ testimonia inveniuntur exposita, notare lector debet quia aliquando eorum sensus tractando subsequor, aliquando autem enodare historiam aliter insudo, ut et opus quod spe divinæ inspirationis aggredior, et antiquorum patrum auctoritate sit validum, et lectori nequaquam fastidiosum, dum inter ea quæ novit vetera ea etiam ei quæ non novit nova repræsentat. Ad quam profecto sententiarum pronuntiationem aliquando ex necessitate ducor, quia et Patres venerabiles si seriatim cuncta exponerent quæ ex parte tetigerunt, eam seriem locutionis quam tenere visi sunt observare nequaquam potuissent. Dum igitur sanctorum Patrum intellectus prætereo, necessitate aliquando, aliquando commoditate utor, quia et fastidium lectori amoveo, et dum totum seriatim discutio, multa ex mediis contra me veniunt quæ illorum sequi sententias non permittunt. In quo sane opere lectorem flagito, ut non verba ex eloquentium oratorum sanctæ Ecclesiæ comparatione consideret, sed sententiarum intellectus ex ecclesiasticæ disciplinæ rationibus penset, quia etsi juxta Dei prohibitionem in ejus domo nemo plantare nescio (*Deut. xvi, 21*), regulam tamen, qua sancta Scriptura fideliter exponitur, in nullo derelinquo.

A Sed et ubi **6** minus placet quod peritus lector invenit, consideret quod dum spiritalem historiam et altis sensibus profundam, velut magni pelagi procellas nauta peregrinus aggredior, reprehensibile valde non est si gubernaculum dicendi pulchre non ducitur, cum spumantes undarum vertices irruunt, qui peritissimum regimen sæpe solvere clavum cœgunt. Sic sic nimirum nec silvosa colere devotus arator ingrediens rectas sulcorum disponit lineas, si ea prius reducto vomere sæpius non rescindat, quia artem facilitas nulla sequitur, si eandem arandi peritiam consuetudo culturæ præire nulla videatur. Verum nec planitiem historiæ quis hac æstimatione consideret, quia plerumque tanto difficilius ad spiritualium sensuum secreta pertingimus, quanto in litera planiori secretorum adituum situm longius videmus; et eo ejus tangere summa non possumus, quo gradus est inferior unde tangere summa cogitamus. Quid enim est intellectus divinitatis, nisi ineffabilis quædam summa celsitudinis? Et quia omnipotens Deus per Scripturas agnoscitur, quid est eadem sacra Scriptura, nisi gradus quidam, qui consenditur ut illa sublimitas contingatur? Quoties ergo historia planior est, sed altior intellectus, quid est aliud, nisi quia talem gradum illa sublimitas habet a quo facile contingi non potest? Si ergo aliquid indecens etiam in planioris historiæ explanatione lector inspexerit, tanto benignius dare veniam poterit, quanto rationabilius agnoscit quia, dum a plano quod cernitur ad illa sublimia ultra non tendimus, facile vacillamus. Priora igitur voluminis, quia tam sanctæ Ecclesiæ sacramenta continent, quam mores electi hominis demonstrant, positi in studio bonæ conversationis, sub utroque intellectu sigillatim edissero, ut cum in actibus veterum novæ fidei rationes agnoscimus, in eis etiam conversationis nostræ ædificationem capiamus. Sed et quia in salute fidelium fides operibus prior est, typicam significationem, velut solidum fundamentum, præmittimus, cui totius suscepti operis fabrica in morali vel historica expositione imponatur vel subsequatur.

LIBER PRIMUS.

5 CAPUT PRIMUM.

(*1. Reg. i, 1.*) Fuit vir unus de Ramatha Sophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Helcana, filius Hieroboam, filii Helii, filii Thau, filii Suph, Ephrathæus.

1. Quem ergo vir iste nobis insinuat, nisi Dominum ac Redemptorem nostrum, qui et in infirmitate nostræ carnis apparuit, et tamen eandem susceptæ naturæ infirmitatem vitæ remissioris blanditiis non subegit? Vir quippe a virtute nominatur: Homo autem in paradiso conditus, bellum cum apostata angelo habuit, cui tamen per conditionalem virtutem resistere non curavit. **6** Fortis ergo conditus, sed hosti enerviter subjugatus, vir non fuit ex congres-

D sione, qui fuit ex munere. Sic itaque factus est fortis, ut damnata humana natura, victori hosti prævalere non posset, si hanc ille non assumeret, qui supra homines exstitisset. Factus est itaque præliator noster, Conditor noster. Sed utrum vir fuerit, noscitur, si ex ostensa virtute consideretur. Assumpsit nostram naturam, quæ dum in ipso vinceret, nobilitatem conditam repararet, et fieret in Redemptore infirma valida, quæ in Adam facta fuerat fortis infirma (*Matth. iv*). Cui nimirum, dum jejunaret, in eremo tentator adfuit, antiquæ victoriæ suæ tela reparavit, gulæ, **7** elationis ac superbiæ jacula intorsit; sed eum sibi per omnia resistantem reperit. Vir ergo

claruit per victoriam, qui fortem jam victorem apostatam angelum superans, non ei potentiam suæ divinitatis exhibuit, sed infirmitatem humanitatis. Hunc virum propheta Jeremias considerans, ait: *Femina circumdabit virum (Jerem. xxxi, 22)*. Hunc Zacharias monstrat, dicens: *Ecce vir, Oriens nomen ejus (Zach. vi, 12)*. Hunc beatus Petrus apostolus Judæis prædicans, dicit: *Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis: hunc præfinito consilio, et præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes, interemitis (Act. ii, 22 et 23)*. Hinc eidem Redemptori in via colloquens Cleophas, ait: *De Jesu Nazareno, qui fuit propheta, potens in opere et sermone (Luc. xxiv, 19)*. Vir etenim fuit, qui et in hoc mundo ab Ecclesia expulit antiquum hostem, et in inferno, moriens, alligavit. Et quia qui moriens infirmi vires comminuit, resurgens nobis aditum reseravit æternitatis, magnitudinem virtutis suæ non solum vivendo monstravit nobis, sed etiam moriendo et resurgendo. Quia ergo Redemptor noster per humanitatem, quam assumpsit, magnæ virtutis opera egisse cognoscitur, recte is qui eum typo significat vir fuisse perhibetur.

2. Sed quærendum est, cur dicatur *vir unus*. Nam si unitas hæc referatur ad numerum, superfluum videtur: unusquisque enim unus, et non duo, est. Et sanctus Samuel, a quo ista scribuntur, contra morem scriptorum sanctæ Ecclesiæ frustra inchoasse nullatenus credendus est. Nam scriptor illius voluminis, cum beati Job vitam ad exemplum fidelium duceret, sic exorsus est: *Vir erat in terra Hus, nomine Job (Job i, 1)*. Evangelista etiam Lucas, cum in principio sui Evangelii justis sacerdotis præconia diceret, ait: *Fuit in diebus Herodis regis sacerdos nomine Zacharias (Luc. i, 5)*. Nam nec ille ait: *Vir unus*; nec evangelista: *Fuit sacerdos unus*. Quid est ergo quod electus propheta contra usum scriptorum, scribendi tale cœpit exordium? Sed quia non solum scriptor erat, sed etiam propheta, noverat de quo historia diceret; et qui per historiam dicebatur, noverat quem signaret. Quod ergo de historia præter usum narrat historiæ, hoc ad usum catholice fidei, in intellectu loquitur allegoriæ. Unde et hac nova consuetudine, simul tota conflitur Ecclesia, quia *Deus et homo unus est Christus*. Dicit ergo: *Fuit vir unus*; quia de Deo homine loquebatur, ut deitatem, et humanitatem ejus assereret, et non aliam suscipientis verbi, et suscepti hominis personam, sed Dei et hominis unam, eandemque esse apertius demonstraret: quæ tamen unitas, ad excellentiam dignitatis ejus referri convenienter potest. Nam etsi Redemptorem alium sancta Ecclesia non habuit, ex virtutis ostensione viros nonnullos habuit. Dum ergo unus dicitur, incomparabilis demonstratur.

3. Nam æqualem non habuit, qui dum humano generi excellenti vita, et verbo consuluit, singulari munere dare potuit dona Redemptionis. Unde et

* Indicare videtur confessionem seu symbolum fidei sub Athanasii nomine editum, quod in Ecclesia

Paulus ait: *Abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes; in vita regnabunt per unum Jesum Christum (Rom. v, 17)*. Hanc excellentiæ suæ dignitatem per semetipsum Judæis impropere ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent (Joan. xv, 24)*. Excellentiam quoque pulchritudinis ejus Psalmista considerans dixit: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis (Ps. xlii, 3)*. Singulare bonum Redemptionis Isaias in eo testificans, ait: *Verè languores nostros ipse tulit, et iniquitates nostras ipse portavit (Isa. lvi, 4)*. Singularem quoque dignitatem ejus, æternus genitor ostendens, a magnifica gloria clamavit dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. (Matth. iii, 17; xvii, 5; I Pet. ii, 17)*. Unus vir erat, quem Petrus confitens, ait: *Non est aliud nomen datum sub cælo, in quo oporteat nos salvos fieri (Act. iv, 12)*. Hanc excellentiæ ejus magnitudinem Paulus asserit, dicens: *Dominus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen (Philip. ii, 9)*. Et quia excellentia virtutis ejus non solum electos homines, sed etiam cunctos beatos angelos superat, Hebræis hunc prædicans Paulus, dicit: *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purificationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursus: Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium (Hebr. i, 5, 4, 5)*. Recte ergo vir unus dicitur, cui nemo comparatur. Sed quem tantum agnovimus, audiamus jam unde esset.

4. *De Ramatha Sophim, de monte Ephraim*. Ramatha, Sophim et Ephraim, Hebraica nomina sunt, quorum primum in lingua nostra sonat, Visio consummata, secundum vero, Specula; tertium denique, Frugifer, sive fructificans, interpretatur. Quæ autem est visio consummata, nisi Dei omnipotentis cognitio perfecta? Hanc profecto consummatam visionem doctor Gentium insinuat, dicens: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xiii, 12)*. Et quid specula, nisi illa angelorum sublimitas intelligitur? Specula quippe in sublimi, ad clariorem visionem eligitur. Ramatha autem Sophim recte dicitur: quia illa Conditoris nostri perfecta cognitio, a solis illis beatis civibus haberi potest, qui in superna illa sublimitate consistunt. Jubar quippe æterni luminis in sui plenitudine, non in imo præsentis exilii, sed de statu respicitur æternæ sublimitatis. Unde bene Ramatha Sophim in monte Ephraim sita perhibetur. Quis est enim mons Ephraim, nisi cælum? Mons quippe est frugifer, qui æternæ pulchritudinis flores, et fructus indeficientis gaudii, semper profert. Bene autem, et Ramatha, et Sophim in Ephraim monte decantatur.

sita perhibetur, quia illa omnipotentis Dei æterna A visio, et altitudo illa civium beatorum, non in terra habetur, sed in cælo. De Ramatha namque se esse insinuans, ait : *Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem* (Joan. x, 15). Hinc iterum dicit : *Nemo novit Filium nisi Pater, et Patrem nemo novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. xi, 27; Luc. x, 22). De specula, hoc est sublimi fuit, qui et Judæos increpans, dicit : *Vos de deorsum estis, ego autem non sum de hoc mundo* (Joan. viii, 23). De monte Ephraim fuit, qui dicit : *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi* (Joan. vi, 51). De monte Ephraim eum fuisse Joannes Baptista affirmans, ait : *Qui de cælo venit, super omnes est* (Joan. iii, 31). Hinc Psalmista ait : *A summo cælo egressio ejus* (Ps. xviii, 7). Hinc B Gentium doctor ait : *Secundus homo de cælo, cæstis* (I Cor. xv, 47). Vir ergo, qui unus fuisse asseritur, de Ramatha Sophim de monte Ephraim exstitisse 9 perhibetur : quia qui inter omnes natus supra omnes enituit, inde tantus in terra apparuit, quia de cælo venit. De Ramatha quippe Sophim fuit, quia etsi incomparabilis hic refulsit, magnitudo tamen excellentiæ ejus non capitur, nisi ubi ejus perfecta cognitio æternis civibus exhibetur. Nam hic eum in excellentia virtutis aspexerat, qui dicebat : *Quod vidimus, et audivimus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ* (I Joan. i, 1). Sed quia magnitudinem excellentiæ ejus non viderat, in Ramatha eam nobis repromittit, dicens : *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est* (I Joan. iii, 2).

5. Potest autem hujus montis nomine, beatissima semper virgo Maria Dei Genitrix designari : mons quippe fuit, quæ omnem electæ creaturæ altitudinem electionis suæ dignitate transcendit. An non mons sublimis Maria, quæ ut ad conceptionem æterni Verbi pertingeret, meritorum verticem supra omnes angelorum choros, usque ad solium deitatis erexit? Hujus enim montis præcellentissimam dignitatem Isaias vaticinans, ait : *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium* (Isa. ii, 2). Mons quippe in vertice montium fuit, quia altitudo Mariæ supra omnes sanctos refulsit. Nam sicut mons altitudinem, ita domus designat habitationem. Mons quippe et domus apte dicitur, quæ dum incomparabilibus est illustrata meritis, Dei unigenito, in quo recumberet, sacrum præparavit uterum. Nam D mons in vertice montium Maria non fieret, si supra angelorum altitudinem, hanc divina secunditas non levaret. Et domus Domini non fieret, si in ejus ventre, per assumptam humanitatem, verbi divinitas non jaceret. Sed recte mons frugifer dicitur, de qua optimus fructus, id est novus homo generatur, quam certe in secunditatis suæ gloria pulchram, ornatamque propheta respiciens, ait : *Egrediatur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (Isa. xi, 1). De hujus namque montis fructu, David Deo exsultans, ait : *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terræ dedit fructum suum* (Ps. lxxvi, 6). Terra quippe fructum suum dedit, quia

quem Virgo peperit, non concepit materiali opere, sed sancti Spiritus obumbratione (Luc. i, 35). Hinc eidem regi et prophetæ a Domino dicitur : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxxii, 11). Hinc Isaias ait : *Erit fructus terræ sublimis* (Isa. iv, 2). Nam quem Virgo genuit, non solum homo sanctus fuit, sed etiam potens Deus. De hoc fructu ad eandem beatam Virginem, Elisabeth salutante, dicitur : *Benedictus tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui* (Luc. i, 42). Recte igitur mons Ephraim dicitur, quæ dum ineffabili dignitate divinæ generationis attollitur, in ejus fructu, arida humanæ conditionis germina revirescunt. Vir igitur de Ramatha Sophim factus est de monte Ephraim : quia qui per divinitatis suæ potentiam angelos condidit, de carne præcæ Virginis, formam suscepit humanitatis. Et quia per humanitatem, quam assumpsit, non ex infidelibus, sed ex fidelibus nasci voluit, sequitur : *Filius Hieroboam, filii Helii, filii Thau, filii Suph*.

6. Quatuor quippe patrum nomina assignantur : quia dum ex fideli populo Dominus carnem sumpsit, eos per humanitatem patres habuit, quos totidem principalium virtutum gloria illustravit. Unde et non ad infidelem aliquem, sed ad fidelem Abraham divina promissione dicitur : *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ* (Gen. xxii, 18). Hinc evangelista Matthæus 10 generationis ejus ordinem texens, ait : *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham* (Matth. i, 1). Hinc per semetipsum Samaritanæ mulieri loquitur, dicens : *Salus ex Judæis est* (Joan. iv, 22). C Hinc Paulus ait : *Quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa : quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix, 4 et 5). Quibus profecto, quia et prudentia adfuit in cognitione rerum; justitia, qua cognita disponere recta cuperent; fortitudo, qua exequi quæ vellent, bona potuissent; temperantia, per quam discrete cuncta perficerent, apte quaternario numero designantur.

7. Sequitur : *Ephrathæus*. Qui autem de Ephraim monte asseritur, cur Ephrathæus esse perhibetur? Sed hoc ad litteram patet, quia videlicet de Ephraim monte esse aliquis potuit, qui de tribu Ephraim natus non fuit. Dicitur ergo Ephrathæus, ut qui ex loco ostenditur, de stirpe etiam propaginis agnoscat. Quia vero Ephrathæus fructificans dicitur, recte hoc personæ Redemptoris adscribitur, qui prophetæ vaticinio prædicatur : *Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo* (Psal. i, 4). Nam in præfinita apprensus plenitudine temporum, cælestis doctrinæ flores, in poma vertit electorum; et quotquot sibi conjunxit ex humano genere, quasi tot fructus protulit ad æternitatem : quo in loco dum Redemptoris vita describitur, latenter etiam diaboli perditio demonstratur. Nam de monte Ephraim fuit, et tamen Ephrathæus non fuit : quia de cælo quidem cecidit, sed arbor pessima bonum fructum non dedit.

(Vers. 2.) *Qui habebat duas uxores, nomen uni*

Anna, nomen secundæ Phenenna : fueruntque Phenennæ filii, Annæ vero non erant liberi.

8. Quid per Phenennam, nisi Synagoga exprimitur? Et quid per Annam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Phenennæ quippe filii fuisse referuntur: quia cum Redemptor noster in carne apparuit, per Legem, quam dederat, per prophetas, quos miserat, editos in fide synagogæ filios invenit. Annæ autem non erant liberi, quia novita tunc, et cœlesti sponso nuper conjuncta sancta Ecclesia, prædicando adhuc nequaquam pariebat. Unde et ei ejusdem sponsi voce in Cantico dicitur: *Soror nostra parvula est, et ubera non habet (Cant. viii, 8)*. Vel certe non pro inæqualitate ætatis filios non habuisse dicitur, sed per infecunditatem sterilitatis. Quæ est ergo sterilitas Annæ, nisi obduratio Judææ? Quæ enim dura corda Judæorum ad Redemptoris fidem convertere non potuit, nimirum sterilis fuit. Sed notandum, quia Phenenna, quæ prius parere dicitur, uxor secunda nominatur. Prius quippe synagoga in fide filios edidit, sed tamen dignitate sanctæ Ecclesiæ minor fuit. Secunda igitur uxor exstitit, non tempore conjugalis copulæ, sed inæqualitate prærogativæ. Sequitur:

(Vers. 3.) *Et ascendebat vir ille statutis diebus de civitate sua, ut adoraret et immolaret Domino Deo exercituum in Silo.*

9. Quæ enim spiritalis civitas Redemptoris, nisi Scriptura sacra exstitit? Hæc nimirum civitas suis civibus tot defensionum munimina contulit, quot præcepta; tot arma eis præbuit, quot consilia salutis. Quid autem fuit Redemptori nostro ascendere, nisi in humanitatis forma, divinitatis suæ alta revelare? Et quia in sacra Scriptura cognoscitur, **II** de civitate sua recte ascendere perhibetur. Statuti vero dies sunt promissiones de se, in sanctis Scripturis positæ. Dies quippe sunt, quia ad cognoscendum eum, electis lucent. Statuti quoque dies sunt, quia ab antiquis Patribus in eodem sacro eloquio eos esse positos non ignoramus. Diem namque ascensus ejus præfigebat Moyses, cum dicebat: *Prophetam vobis suscitabit Dominus de filiis vestris, tanquam me ipsum audietis (Deut. xviii, 18)*. Diem quoque statuebat, qui dicebat: *Non deficiet sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (Gen. xlix, 10)*. Diem hujus ascensus statuens, ait Michæas: *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel (Mich. v, 2)*. Hinc Isaias ait: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isai. vii, 14)*. Quotquot enim de illo Legis et prophetarum promissiones sunt, tot statutos dies ad ejus ascensum intuemur. Nam velut in statutis diebus ascendebat, cum Judæus dicebat: *Scrutimini Scripturas, in quibus vos putatis æternam habere vitam, quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me (Joan. v, 39)*. Hinc iterum dicit: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit (Ibid., 46)*. Statuti ergo diebus ascendit,

A quia promissionum insignia, quæ in sanctis Scripturis posuit, apparendo monstravit. Possunt autem statuti dies intelligi promissi in adventu ejus splendores miraculorum. Quos nimirum dies propheta Isaias statutos intuens, ait: *Dicite pusillanimis: Confortamini, et nolite timere: ecce Deus noster ultionem adducet retributionis; Deus ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient: tunc saliet, sicut cervus, claudus; et aperta erit lingua mutorum (Isai. xxxv, 4-6)*. Sed qui dies statutos ad ascensum Redemptoris agnovimus, utrum in eis ascenderit, videamus. Requisitus namque a Joanne, si ipsum, an alium expectarent, respondit missis discipulis, et ait: *Ite et dicite Joanni quæ vidistis et audistis: cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, pauperes evangelizantur; et beatus homo, qui non fuerit scandalizatus in me (Luc. vii, 19)*. Statuti ergo diebus ascendit, qui ut ab electorum suorum cordibus vetusti erroris caliginem pelleret, tot promissorum miraculorum splendoribus radiavit. Sed ascendit, ut adoraret et immolaret, quia ad hoc cognosci voluit, ut moriendo redimeret, quos vivendo docuisset. Adoravit quippe, quia in exemplum electorum se Deo Patri totum humilem, et abjectum per obedientiam præbuit. Immolavit autem, quia qui nobis exempla humilitatis vivendo dedit, se Deo Patri in ara crucis oblationem et hostiam tradidit, et quos vivendo docuit, moriendo redemit. Utrumque enim nobis valde necessarium novit, et ideo alterum sine altero non impendit. Nam cum natus esset in **C** Bethlehem Judæ, eum fraude Herodes ad interficiendum quæsit (Matth. ii, 13); sed si tunc Redemptor moreretur, immolaret utique, et non adoraret; quia victima moriendo fieret, sed quos morte debebat liberare, nequaquam vivendo docuisset. Et si vivendo nos docens, mori contemneret, profecto adoraret et non immolaret. Ut ergo a loraret, persequentem se regem in Ægyptum fugit, et ut immolaret, dissuadenti Petro exprobravit, diceas: *Vade retro, satana, non enim sapias ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum (Matth. xvi, 23)*. Adorare namque se insinuans, ait: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan. vi, 38)*. Hinc item dicit: *Quæ ei sunt **II** placita, facio semper (Joan. viii, 29)*. Immolare etiam se insinuans, ait: *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, et iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso. Palestatem habeo ponendi eam, et iterum sumendi eam (Joan. x, 17, 18)*. Et paulo ante: *Ego sum Pastor bonus, qui pono animam meam pro ovibus meis (Ibid., 11)*. Immolare eum Paulus intuens ait: *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 2)*. Ascendit ergo, ut adoraret, et immolaret: quia ad hoc se tot miraculis ostendit, ut nos verbis et exemplis instrueret, et mortem nostram moriendo superaret.

10. Sed notandum, quia cum ad immolandum Ephrathæus ascendere dicitur, Deus omnipotens, cui immolat, Deus exercituum nominatur. Cur hoc fieri

cognoscitur nisi quia Redemptoris morte non unus Judaicus populus, sed omnes Gentes redimebantur? Quid enim sunt fideles multitudines nationum, nisi Dei omnipotentis exercitus? Hos nimirum exercitus ad regis sui triumphum Psalmista exultare cohortans, ait: *Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis (Psal. xlvj)*. Hos convenire itum intuens, dixit: *Omnes gentes, quascunque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine, et honorificabunt nomen tuum (Psalm. lxxv, 9)*. Dicitur ergo Dominus exercituum, quia profecto per mortem Dominicam non solum electa Judæa colligitur, sed omnes gentes ad Dei omnipotentis servitium perducuntur; quæ dum contra occultos hostes fideles acies virtutum armis robustas ducunt, per gloriam triumphi ad superna regna perveniunt.

11. Locus etiam immolationis declaratur, quia dicitur: *In Silo*. Silo enim missus, sive missio interpretatur. Qui namque per hanc missionem, nisi summi Patris adjunctum unigenito præceptum obedientiæ designatur? quid est etiam quod in Silo immolare dicitur, nisi quia non aliter se morti dedit, quam a Patre mandatum habuit? Non quippe immolaret in Silo, si aliter moreretur, quam præceptum a Patre habuisset. Unde et per semetipsum dixit: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv, 31)*. Hinc Paulus ait: *Factus obediens Patri usque ad mortem crucis (Philip. ii, 8)*. In Silo igitur et adoravit, et immolavit: quia tam vivendo, quam moriendo, Patris sui voluntatem fecit. Sequitur:

(Vers. 3.) *Erant ibi duo filii Heli, Ophni, et Phinees, sacerdotes Domini.*

12. De quibus recte quæritur, cur dicantur sacerdotes Domini, qui non valde inferius Belial filii esse referantur? Sed si ad litteram simpliciter istud de Heli filiis quæritur, facile respondetur: quia eo tempore sacerdotes Domini dicti sunt, quando simulacrorum sacerdotes ex deorum falsorum nominibus consuebantur. Cum ergo dicuntur sacerdotes Domini, per insignia fidei, a simulacrorum cultoribus discernuntur. His enim verbis eorum fides, et non vita prædicatur: quia et pravitatem exercebant operis, sed non errabant in fide Conditoris. Quod tamen et tempore divinæ incarnationis Judææ prælati convenienter adscribitur. Qui nimirum sacerdotes duo esse referuntur, et hoc ipsum non refertur ad virtutis laudem, sed ad calliditatis reprehensionem. Unde et per semetipsum Dominus eis comminatur, dicens: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris videntur pulchra, intus sunt plena ossibus mortuorum (Matth. xxiii, 27)*.

13. Sed quid est, quod ibi esse referuntur? Si enim Silo, id est missio, illam summi Patris præceptionem significat, quomodo prælati Judææ ibi fue-

runt, qui eum, cui adjuncta fuit, non recipiendo venerati sunt, sed expellendo peremerunt? Ibi tamen fuerunt, quia etsi crudeliter sævierunt in mortem Domini, ex illa tamen crudelitate non sunt consecuti, quod sæviendo statuerunt, sed æterni Patris consilium in ejus unigeniti morte complebant. Consilium namque eorum fuit, ut eum ideo morti traderent, ne in ipsum populus credere potuisset; sed qui persecutores suos adjunctæ sibi paternæ præceptionis adjuutores habebat, mortuus resurrexit, et omnis mundus in eum credidit. Ibi enim erant filii Heli, Ophni, et Phinees, id est in missione: quia Redemptor noster ad implendam Patris sui voluntatem, Judæorum prælatos fautores habuit; quamquam ipsi se ei nequaquam favere crederent, quem occidere non pavissent. Unde et sequitur:

(Vers. 4.) *Venit ergo dies, et immolavit Helcana, deditque Phenennæ, et filiis, et filiabus ejus partes.*

14. Quem diem istum esse credimus, nisi quem Scripturæ sacræ testimoniis statuit, dicens: *Tanquam ovis ad occisionem ducetur, et sicut agnus coram se tondente obmutescet, et non aperiet os suum (Isai. lxxx, 7)*? Venit quippe dies, cum claritas promissi oraculi tempus ostendit Dominicæ passionis. Tunc immolavit Helcana, quia se Redemptor noster æterno Patri in sacrificio nostræ absolutionis per mortem crucis obtulit. Tunc Phenennæ et filii et filiabus ejus dedit partes, quia nimirum electos Judææ, quos apud inferos reperit, ad paradisi gaudia reportavit. Partes quippe eorum, sunt dona gaudiorum perennium. Unde et Psalmista sortis suæ situm eligens, ait: *Portio mea, Domine, sit in terra viventium (Ps. cxli, 6)*. Bene autem seorsum Phenennæ et filii et filix seorsum in accipiendis partibus nominantur. Phenenna quippe doctores Judææ significat, filii vero validiores auditores ejus, filix autem infirmiores, ipsius subditos designant. Seorsum ergo mater, et filii, et filix memorantur: quia propter disparia electorum veterum merita, æqualia eorum præmia non fuerunt. Sequitur:

(Vers. 5.) *Annæ autem dedit partem unam tristic: quia Annam diligebat.*

15. Quid est, quod cum partes Phenennæ, et filii, et filiabus dedit, tristic nequaquam fuit: cum vero partem unam Annæ tribuit, tristic fuisse perhibetur? Sed quid est una pars Annæ, nisi temporalis afflictio sanctæ Ecclesiæ? Hanc namque ei partem dabat, cum dicebat: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis, et flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contristabimini (Joan. xvi, 20)*. Hanc partem ei dabat, cum Ananix Paulum commendaret, dicens: *Vade, quia vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel: ego enim ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati (Act ix, 15 et 16)*. Unde in ejus acceptione idem doctor Gentium gloriatur, dicens: *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in corpore meo (Col. i, 24)*. Hinc iterum dicit: *Ego stigmata Jesu in corpore meo*

* Al., referuntur.

† Al., Tondente sine voce non aperiet os suum?

porto (Galat. vi, 17). Hinc ait: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Ibid., 14). Unam quippe partem a sponso susceperat, qui gloriari in sola cruce disponebat. Cum ergo partes Phenennæ tribuit, Helcana tristis non fuit; quia Redemptor noster electos synagogæ, post mortis triumphum; 14 paradisi gaudiis jam lætus reddidit. Annæ autem partem tristis tribuit, quia non compati ei non poterat, quam mortis conjugem relinquebat, et crucis hæredem. Unde et patiente Stephano, apertis cœlis, Jesus stare perhibetur (Act. vii, 55). Stare enim ejus compati est.

16. Quod autem subditur, *quia Annam diligebat*, ut iusque rei causa intelligi convenienter potest. Nam sive hunc ideo tristem esse quis accipiat, quia Annam diligebat, sive idcirco ei partem unam tribuisse, a bono intellectu non vacat. Si enim non diligeret, compati ejus passionibus nequaquam vellet. Nam cur illa de Ægypto educitur, nisi quia ad passionem invitatur? Sed ei lacte, et melle emanantia loca promittuntur. Bene igitur cum ei partem unam dare dicitur, diligere eam perhibetur: quia nimirum Redemptor noster sanctæ Ecclesiæ, etsi crucis suæ laborem credidit, excellentiora ei valde in cœlo constituit dona retributionis. Cujus nimirum passionis incrementa edisserens subdit, atque ait:

(Vers. 6 et 7.) *Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat in tantum, ut exprobraret ei, quia concluderat Dominus vulvam ejus.*

17. Vulvam quippe sanctæ Ecclesiæ Dominus clausit, quia summo ejus judicio repulsum Judæorum populum in Redemptoris nostri fide generare non potuit. Quam nimirum ejus æmula afflixit, quia contra eam synagoga minis atque exprobrationibus sævit. Sed ei quam nec minæ neque contumeliæ fregerant, etiam tormento pœnas inferebat. Bene itaque eam non solum affligere, sed vehementer angere perhibetur: quia repulsa Judæa contra electam Ecclesiam cum terrore minarum, movit, et plagis cædit. Unde et de persequente tunc Saulo, in Apostolorum Actibus dicitur: *Saulus adhuc spirans minarum, et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, et petiit ab eo epistolas in Damascum, ut si quos inveniret. hujus viæ viros, vinctos perduceret in Jerusalem* (Act. ix, 1 et 2). Qui enim minas et cædes spirabat, nimirum eam, quam non bene æmulabatur, Ecclesiam non solum affligebat, sed etiam angebat. Nam ejus æmulum se fuisse fatetur, dicens: *Audistis enim aliquando conversationem meam in Judaismo, quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Judaismo supra multos cœtaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum* (Galat. i, 13, 14). Et quia in tantæ damnationis profundum Judæa ceci lit, ut inde lætetur, quod æterna Dei animadversione percussitur, sub junctum est: *In tantum, ut exprobraret ei, quod dominus conclusisset vulvam ejus.* Adhuc quippe pro magno habebat, quod con-

verti ad fidem non prævalebit. Quasi ergo magnitudinem cæcitatæ ejus propheta admirans, ait: *Tanta caligine erroris deprimitur, ut inde bonis insultet, quod ipsa bona fieri u'tra non potest. Cui profecto pereunti quia sancta Ecclesia condoluit, sequitur:*

(Vers. 7.) *Porro Anna flebat.*

18. Nam et doloris sui lame: ta protulit, dicens: *Tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo: oplabam quidem et ipse anathema fieri pro fratribus meis a Christo, qui sunt cognati mei secundum carnem* (Rom. ix, 2, 3). Et quia de eorum conversione gaudium non recepit, subditur:

15 (Vers. 7.) *Et cibum non capiebat.*

Cibum denique caperet, si de Judææ integra conversione lætitiæ refectionem habuisset. Quæ ergo flevit cibum non accepit, quia quæ de pereunte Judæa doluit, de ejus salute gaudium non recepit. Sed cibus lætitiæ, qui de Judæorum conversione non datur sanctæ Ecclesiæ, per sponsi cohortationem porrigitur. Nam verba prædicationis ejus, etsi auditores non recipiunt reprobi, non tamen vacant a mercede retributionis. Omnipotens enim Deus, et hoc remunerat quod sine reprobis profectu reprobis impenditur; et quod electis prædicatoribus adversitatibus ingerunt, per libram æqui examinis in lucro eis pensat retributionis. Unde apte subinfertur:

(Vers. 8.) *Dixit ergo ei Helcana vir suus: Anna, cur flet? Et quare non comedis? Et quamobrem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior sum tibi, quam decem filii?*

C 19. Quasi ergo per internæ inspirationis solatium menti doctoris Redemptor dicat: Frustra de amisso lucro prædicationis queris, quæ eo abundantior fructum recipis, quo affectum charitatis etiam inimicis impendis. Inde igitur doles, unde gaudere debuisses. Et quia ipse est electorum præmium, interrogat dicens: *Numquid non ego melior sum tibi, quam decem filii?* Decem namque filios Anna pareret, si primitiva Ecclesia Judæorum populum sub decalogo Legis positum in fide genuisset. Et quia nonnulli prædicando prosunt aliis, qui per multa displicent Conditori, ratione ostenditur, quia melior vir suus Annæ, quam decem filii sunt. Potest autem et per hoc quod cur fleat, inquiritur, ipsius Judææ perditio designari. Quasi dicat: Otiose plangitur, cui justorum pœne nequaquam indulgetur. Cum ergo subsequenter interrogat: *Quare non comedis?* Profecto ei gaudium de conversione gentilitatis intimatur. Quasi ergo dicat: Cum orbem universum parere debeas, frustra non gaudes, quod ea, quæ projecta est, erroris tenebras non relinquat. Sequitur:

(Vers. 9 et 10.) *Surrexit ergo Anna, postquam comederat, et biberat in Silo, Il:li sacerdote sedente super sella ante postes templi Domini, et cum esset amaro animo oravit ad Dominum fletu largiter.*

20. Quid enim fuit tunc sanctæ Ecclesiæ manducare, nisi cibum solatii divina cohortatione suscipere? Et bibere ei quid exstitit, nisi de infusa sibi internæ consolationis suavitate gaudere. Nam si cibus confortat, potus exhilarat; cibum ergo sumimus,

quando visis æternis præmiis, inter adversa roboramur. Et quia post cibum bibimus: quia ubi se mens electi in æternorum bonorum a cogitatione roborat, eo copiosius gaudet inter magna adversa que sustinet, quo magnis laboribus amplioris repositas in cælo retributiones videt. Audax quippe superna refectione tunc reddita, vires renovat, ut tanto fortius terrena despiciat, quanto eam æternorum amor exaltat. Bene itaque postquam manducavit et bibit, surgere Anna memoratur. Surrexit namque, quia ad prædicationis instantiam animum reformavit.

21. Et quia Judæicus populus adhuc sacrificiorum ritus, adhuc et honorem legalis magistrarii, et sublimitatem pontificalis dignitatis habebat, super sellam Heli sacerdos sedere perhibetur. Quod tamen **16** Legis magisterium, quia non spiritaliter, sed carnaliter exhibere poterat, non intra templum, sed ante postes templi sedebat. Quid est enim templum Domini, nisi spiritalis intelligentia sanctarum Scripturarum? Postes autem templi sunt Lex et Prophetia. Unde et in monte Dominus in medio Moysi et Helix figuratus apparuit (*Matth. xvii, 3; Luc. ix, 30*): quia tunc divinitatis ejus splendor aspicitur, cum non in occidente littera (*II Petr. i*), sed in spiritalis Legis et prophetiæ significatione, ejus sacramenta requiruntur. Heli ergo sedebat ante postes templi, id est foris, quia doctores synagogæ a spiritali Scripturarum intelligentia expulsi erant, et tamen in subversivæ subjecti populi, auctoritatem habebant magistrarii, et dignitatem prælationis. Anna autem amaro animo flevisse scribitur.

22. Et quia potum Annæ ad lætitiâ retulimus sanctæ Ecclesiæ, quæ letari ostenditur, amaro animo flevisse quomodo narratur? Sed rationabiliter intelligi potest, quia ad letandum hanc contemplatio supernæ retributionis extulerat, et compassio repulsæ Judææ in amaritum linem animi afficiendo concitavit. Inter turbines quippe magnæ persecutionis deprehensa, revelatis sibi supernis præmiis, exultavit, sed in amaritudinem incidit, quia electum prius populum perire conspexit. Unde et orans largiter flere describitur, ut tantæ affectionis munere, populi sui salutem a Domino impetrare potuisset. Potest et hoc totum aliter intelligi. Nam in Silo, id est in ministerio, quo missa est, manducavit; quia etsi omnem Judæorum populum lucifacere non potuit, pluris tamen ex eo ad Redemptoris filium prædicando convertit. Unde et prædicante Petro, una die quinque millia hominum (*Act. iv, 4*), altera vero, tria millia crediderunt (*Act. ii, 4*).^b Et quia quod bibimus, facilius glutire possumus, quam quod manducamus: manducavit Anna et bibit, quia difficile alios, alios vero facile prædicando convertit. Nam et ad prædicationem Petri prædicationem plura millia uno

A momento crediderunt, sed Paulus non ante credidit, quam ipis prædicatoribus per minas et cædes vehementer obstitit. Postquam autem manducavit, et bibit in Silo Anna, surrexit: quia ut eos, qui erant prædestinati ad æternam vitam, de Judea abstulit, sese ad prædicationem Gentium præparavit. Sed qualem gignere appetebat, ostenditur per hoc, quod addi unum est:

(Vers. 15.) *Et votum rovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ suæ, et novacula non ascendet super caput ejus.*

23. Quid est, quod Anna virilem sexum a Domino postulat, nisi quia eos, quos sancta Ecclesia parere prædicando appetit, Evangelica perfectione fortes esse concupiscit? In comparatione quippe Evangelicæ perfectionis, opera illa Legis, quæ videbantur fortia, non fuerunt fortia, sed infirma. Ibi enim mandatum est: *Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum* (*Levit. xix 18*). In Evangelio autem Dominus præcipit, dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos* (*Matth. v, 44*). Ibi e immunditia fornicationis a corpore recidit, ut fortitudo conversationis, quasi virili sexu præcellat, etiam **17** a corde immunda cogitatio resecuratur: *Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo* (*Matth. v, 82*). Synagoga igitur, quæ infirmitate præceptorum Judaicum populum genuit, non peperit sexum virilem, sed potius muliebrem. Anna itaque dum virilem sexum sibi dari a Domino postulat, quid aliud exoptare cernitur, nisi tales per Evangelium gignere, qui fortes appareant, et exteriori munditia corporis, et interna charitate?

24. Et quia de conversione gentilium humanam gloriam prædicatorum ordo non appetit, subjectum est: *Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ suæ*. Domino namque filium dat qui de eo quem prædicant ego gignit aliquid suis laudibus non usurpat. Omnibus quoque diebus vitæ suæ hunc Domino tribuit, qui de virtutibus, in quibus subditus meliorando proficit, propriis favoribus nihil ascribit. Dies namque vitæ electi subditi sanctæ virtutes sunt, quæ ejus animam coruscando illuminant ne in via cælestis patriæ vitiorum nocte tenebrescat.

25. Sed perfectus ordo prædicatoris, dum favores de lucro prædicationis habere despicit, subditorum temporalia bona ambiendo non tollit. Unde bene quoque illic subditur: *Et novacula non ascendet super caput ejus*. Novacula cum super caput ascendit, capillos radit. Quid enim per capillos, qui corpori superfluunt, nisi abundans terrenæ substantiæ copia designatur? Et quid per novaculam, nisi malorum

tasse: *Ibi immunditia fornicationis a corpore reciditur: hic, ut fortitudo, etc.*, ut scilicet ostendatur Legis Evangelicæ ac Mosaicæ discernen.

^a Gilot., fructu roborat.

^b Eadem dicit Bernardus in Tract. de diligendo Deo, cap. 11, col. 597 et 598 novæ editionis.

^c Quædam hæc deficere videntur. Legendum for-

pastorum cupiditas exprimitur? Qua novacula nati filii caput raditur, cum bona subditorum per prædicatorum cupiditatem rapiuntur. Hinc namque et delinquenti Judææ per prophetam dicitur: *Pastores tui lupi vespere non relinquentes in mane* (Soph. III, 3). Vespere namque pastores lupi sunt, quia intebrescente, atque decrescente in fine isto sæculo, rapere subditorum bona non metuunt. Qui in mane non relinquunt, quia dum temporalibus inhiant, inalbescente adventu futuri judicii, danda sibi præmia non reservant. Quos nimirum Michæas denotat, dicens: *Prophetæ qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, et prædicant pacem; et si quis non dederit in ore eorum quidpiam, sanctificant super eum prælium* (Mich. III, 5). Prophetæ quippe populum Domini seducunt, cum prædicatores reprobi auditorum suorum judicia confundunt. Et mordentes dentibus pacem nuntiant, quia in appetitu suæ rapacitatis, dum terrena flagitiosorum dona suspiciunt, eis divinæ indulgentiæ securitatem pollicentur. Super ipsos autem prælium sanctificant, qui in ore eorum aliquid non dant, quia justos etiam districtis sententiis terrent, quibus pro voto terrena non exhibent. Qui nimirum super caput filii novaculam ponunt, dum prætextu charitatis cœlestia prædicant, ut eis terrena per cupiditatem tollant. Ilanc certe novaculam quod sancta Ecclesia in prædam subditorum non habeat, doctor egregius in semetipso ostendit, dicens: *Non quero datum, sed quero fructum* (Philip. IV, 77). Hinc item dicit: *Qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivat. Ego autem non sum usus hac potestate* (I Cor. IX, 14, 15). Qui enim necessaria non curat a subditis alimenta percipere, ostendit plane qua mundani contemptus sublimitate lucra turpia et illicita dona confutaret. Anna igitur dum novaculam non ascensuram super caput filii vovet, aperte mores sanctæ Ecclesiæ insinuat, quæ ad æternam vitam electos loquendo parturit, **18** sed temporalia bona eorum per avaritiam nunquam tollit. Sed quia hoc de Anna adhuc vovente, et non pariente dicitur, apte subinfertur:

(Vers. 12.) *Factum est autem, dum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.*

26. Quid fuit sanctæ Ecclesiæ pro pariendi desiderio preces coram Domino multiplicare, nisi assiduis orationibus pro convertenda Synagoga insistere? Et quid Judaico sacerdotio os ejus observare, nisi prædicationi sanctæ Ecclesiæ insidiari? Os namque ejus observavit, quia rectam prædicationem fidei reprehendere vehementer studuit. Bene autem tunc os ejus observasse dicitur, cum illa preces multiplicaret, quia tanto callidius ei nocere studuit, quanto majora ejus desideria in prædicationis instantia recognovit. Denique os ejus non observaret, sed attenderet, si prædicationem fidei nostræ ad salutis suæ fructum audire voluisset. Sequitur:

^a In Editis, *Judaicum sacerdotium opera apostolorum miratus est, sed eorum prædicatione non est pro-*

(Vers. 15.) *Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia ejus movebantur, et vox penitus non audiebatur.*

27. Quid est aliud cor sanctæ Ecclesiæ, nisi ea quæ intra se est devota et erudita beatitudo fidelium? In corde autem suo Anna locuta est, quia sanctæ Ecclesiæ prædicationi eis tantum profuit qui vero lumine illustrandi erant ex divina prædestinatione. Quid vero est motus labiorum, nisi signorum promotio in sanctis prædicatoribus? Qui profecto, etsi velut foris loquentia labia et in imo stare videbantur, dum cæcis visum, auditum surdis, vitam mortuis dabant, magnos utique meritorum motus exhibebant. Unde et illud ingens labium sanctæ Ecclesiæ, dum loquens velut in imo stare videretur, quia **B** solum verbo et conversatione humilis erat, sed et signorum potestate sublimis, ut motus sui, usque ad cælum se extulit, dicens: *Nostra conversatio in cælis est* (Philip. III, 20). Heli itaque tantum Annæ labia mota conspexit, et vocem penitus non audivit, quia ^a Judaicum sacerdotium opera apostolorum miratum est, sed ex eorum prædicatione non est promotum in salutem. Vox itaque Annæ non audiebatur, quia etsi signorum ostensione sancta Ecclesia mirabilis erat, dum prædicationis verba protulit, ad amorem Redemptoris extraneos accendit. Sed quid de ea sentiat Heli, quam non intelligit? Sequitur:

(Vers. 13.) *Æstimavit eam igitur Heli temulentam.*

C **28.** Hoc nimirum etiam juxta historiam Actuum apostolorum agnovimus, quia diebus Pentecostes sancti apostoli ebrii crediti sunt, cum, accepta sancti Spiritus plenitudine, Christi magnalia omni lingua loquerentur (Act. II, 4). Spiritualiter autem sancta Ecclesia ebria creditur, quam Judæa non æstimat vera asserere, sed hæretica, et falsa prædicare. Ebria tamen erat, non potatione erroris, sed repletionem Spiritus sancti. Etenim mutare cor, mentem alienare consuevit ebrietas. Mutato autem corde pergebat, qui nuper domos intrans, fideles quosque minis terrens, cædibus lanians, jam eum quem persecutus Jesum fuerat verum esse omnipotentis Dei Filium prædicabat (Act. IX, 5, 20). Unde et superioris sensus insaniam sese perdidisse glorians, dicit: *Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* (I Tim. I, 13). Atiul cor se accepisse testificans, ait: *Nos autem sensum Christi habemus* (I Cor. II, 16). Unde et tanto attentius prædicabat, quanto in sensu Christi vim majoris dilectionis acceperat. **19** Sed dum ardentem sancta Ecclesia diligeret, dum fiducialiter ea quæ diligebat prædicaret, Judæorum sacerdotium ejus verba in onere impatientiæ, non in suavitate devotionis, habuit. Quare et sequitur:

motus, etc., quod retinere non potuimus.

(Vers. 14.) *Dixitque ei : Usquequo ebria eris ?*

Et quia ei silentium indicere tentavit, adjunxit :

(Vers. 14.) *Digere paulisper vinum, quo mades.*

29. Vinum quo madebat Anna digereret, si a fervore prædicationis sancta Ecclesia Judæorum minis victa tepuisset. Et quia ultro prædicationis sensum ei subtrahere nitebantur, vinum Anna paulisper digere jubetur. An non digere Annam Heli tunc jussit, cum Judæorum principes cæsis apostolis denunciaverunt, dicentes ne ultra loquerentur in nomine Jesu ? ^a Sed quia illud quo madebant digere vinum noluerunt, respondentes, dixerunt : *Obedire oportet magis Deo quam hominibus* (Act. v, 29). Et iterum : *Non possumus quæ vidimus et audivimus non loqui* (Ibid., iv, 20). Sed quia sancta Ecclesia inter verba libertatis virtutem mansuetudinis custodivit, sequitur :

(Vers. 15.) *Nequaquam, Domine mi.*

30. Dominum namque vocavit, cui ministerium prædicationis exhibuit, sed Dominum vocans, ebriam se esse abnegat ; ut superiori ordini ex humilitate se subderet, et falsæ objectioni ex veritate contrairer. Dominum namque eum vocans, honoravit ; et ebriam se esse abnegans, quod non erat satis humiliter ostendit. Pote t autem ebrietatis objectio erga sanctam Ecclesiam aliter accipi. Nam dum ministerio evangelicæ prædicationis insisteret, dum ex lucro creditum, in magnam populorum gloriam veniret, eam sacerdotes Judæorum non putabant æternorum honorum culmen appetere, sed terrenæ sublimitatis gloriam desiderare. Dum ergo ebria vocatur, everso statu mentis, cœlestia posponere et appetere terrena reprehenditur.

31. Sed quæ labentia bona sæculi ^b despexit, dicit : *Nequaquam, Domine mi. Nam mulier infelix nimis ego sum.* Quasi dicat : Tu me labentis mundi felicitatem appetere cogitas, sed ego tanto infeliciorem me video, quanto felicitati meæ gaudia hinc longius recognosco. Quia vero illic me futuram felicem credo, hic eo valde me infelicem arbitror, quom ad gloriam nullam concupisco. Mulier quippe sancta Ecclesia dicitur pro fecunditate, infelix nimis pro fortitudine, quia et orbem verbo paritura erat, et orbis gloriam non posset perfecte despiciere, si non eam supernus amor mira fortitudine roboraret ; vel nimis infelix fuit, quia de perditione populi sui non parum doluit. Quam profecto sapiens Salomon vehementer admirans, ait : *Mulierem fortem quis inveniet* (Prov. xxxi, 10) ? Quo in loco etiam notandum est quia non dicit mulier infelix, sed nimis ego sum. Nimis namque infelix fuit, cui nullum de sæculo blandimentum placuit. Vel certe nimis infelicem se asserit, quæ se ab æternæ vitæ gaudiis expulsam per primæ culpæ meritum meminit, ad quæ redire non prævalet, nisi per multas vitæ hujus tribulationes. Non enim nimis infelix existeret, si ad

A perdita paradisi gaudia sine præsentis tribulatione reverti potuisset. Hinc namque Paulus, nimis hujus infelicitatis ærumnam inevitabilem ostendens, dicit : *Per multas tribulationes oportet* **20** *nos introire in regnum Dei* (Act. xiv, 21). Ac si ergo detrahenti sibi Judaico sacerdotio sancta Ecclesia respondens dicat : Tu mihi regnum ascribis in felicitate temporis, sed meum illud est ad quod non pertingitur nisi ex afflictione multæ tribulationis, sequitur :

(Vers. 15.) *Vinum et omne quod inebriare potest non bibi.*

32. Vinum namque non bibit, quia de prædicationis officio temporalia lucra non petit. Aliud quod inebriare potest non bibit, quam in lapsum vitiorum carnis concupiscentia non evertit. Juxta B superiorem vero sententiam vinum non bibit, quæ aliquid pravitalis hæreticæ non habuit in refectione. Aliud quod inebriare potest biberet, si de verbi facundia decepta tumuisset. Quia vero recta intentione vera docuit, subdens, ait :

(Vers. 15.) *Sed effudi animam meam in conspectu Domini.*

33. In conspectu namque Domini animam effundere est conceptam in mente verbi Dei scientiam pro solo conditoris amore prædicare. Anima quippe effunditur, cum innatus verbi Dei intellectus ad utilitatem aut sententiam divulgatur. Quisquis enim pro humanis favoribus, quisquis pro terreno commodo, verbum Dei prædicat, quia res alia de prædicatione attenditur, in conspectu Domini verbum illud animæ non profertur. Quare et doctor gentium asserit, dicens : *Non sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed sicut ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur* (II Cor. ii, 17). Anna ergo in conspectu Domini animam suam effudit, quia sancta Ecclesia in virtutum omnium culmine perfecta, in eruditione fidelium magna facundiæ verba protulit, sed ex vitæ verbis soli Deo placere desideravit. Cujus prædicationis etiam ministerium commendat, dicens :

(Vers. 16.) *Ne putes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris et mœroris mei locuta sum usque in præsens.*

34. Quasi dicat : Quæ tibi æternæ vitæ bona loquitur, velut ^c idololatra despici non meretur. Ancillam quoque suam se esse asserit, ut cognoscat ex nomine ministerii quia ad æterna ei appetit lucra famulari. Sequitur : *Quia ex multitudine mœroris et doloris locuta sum usque in præsens.* Quasi apertius loquatur, et dicat : Hinc agnosce quod nihil a malo spiritu habeam, quia ex multa pœna persecutionis ad loquendum venio, et prædicationis instantiam nullis pœnis victa derelinquo. Potest etiam dolor Annæ ad affectionem sanctæ Ecclesiæ, mœror ejus referri ad passionem. Ex multitudine quidem ^d doloris locuta est, quæ iereunti Judaico populo verbum

^a Gilot., sed qui.

^b Gilot., despexerat.

^c Gilot. et Vatic., idololatra.

^d Deest doloris in Editis. Requirit tamen ex sola lectione liquet.

prædicationis protulit ex affectu compassionis. Quod **A** P. ulus insinuat, dicens: *Veritatem dico in Christo Jesu, non mentior, testimonium perhibente mihi conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo: optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis a Christo, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ (Rom. ix, 1, 2, seq.).* Sed qui se ex multitudine doloris loqui insinuat, an ex multitudine loquatur dicat: *A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi, ter virgis cæsus sum. semel lapidatus sum (II Cor. xi, 24).* Sancta vero Ecclesia patienter adversa tolerans, humiliter innocentæ, et veritatis suæ virtutem manifestans, quibusdam Judææ sacerdotibus bonum prædicationis suæ loquendo persuasit. Quæ et subditur:

21 (Vers. 17.) *Tunc ait Heli: Vade in pace, et tibi Deus Israel petitionem quam rogasti eum.*

35. Prius quippe Heli oranti Annæ prolatis contumeliis contradixit, postea vero in ejus sibi devotione complacuit. Quid est hoc, nisi quod Judaicum sacerdotium, et per alios sui officii ministros prædicanti Ecclesiæ obtulit, et per alios cognitæ demum fidei nostræ veritati consensit? Nam de obsistentibus dicitur, qui cæsis denunciaverunt apostolis, dicentes ne ultra loquerentur in nomine Jesu (Act. v, 40). De consentientibus autem idem Lucas meminit, dicens: *Plurima turba sacerdotum obediebat fidei (Ibid., vi, 7).* Tunc ergo Heli pro voto fecunditatis Annæ precatus est, cum sacerdotum plurima illa turba, fidei obediens, per prædicationem sanctæ Ecclesiæ electorum numerum multiplicari desideravit. Quam certe in pace ire optavit, quia fructum prædicationis eam desideravit consequi, sine dolore passionis. Et quia in eorum voto sancta Ecclesia sibi complacuit, sequitur:

(Vers. 18.) *Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis.*

Quasi dicat: Juxta intuitum desiderii tui opus ministerii mei subsequatur gratia divinæ dispensationis. Sequitur:

(Vers. 18.) *Et abiit mulier in viam suam, et comedit, et bibit, vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati.*

36. In viam suam mulier abiit, quia sancta Ecclesia verbum fidei gentibus prædicavit. Quod et apostoli Judæis comminantes dicunt: *Quia indignos a vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii, 46).* Quæ bene mulier tunc dicitur, cum recedit, quia per prædicationem Redemptoris exhibitura erat in gentibus fructum magnæ fecunditatis. Comedit autem, et bibit, et tamen vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati, quia magna lucra de conversione gentium habuit, sed persecutionem quam in Judæa passa fuerat, etiam in gentibus invenit. Sed ordine quo abierit edisserens, ait:

(Vers. 19.) *Et surrexerunt mane, et adoraverunt*

^a Gilot, vos fecistis.

coram Domino; reversique sunt, et venerunt in domum suam, in Ramatha.

37. Quid est autem quod supra de sola Anna singulariter dicitur: *Abiit mulier in viam suam*, nunc vero pluraliter: *Surrexerunt mane*, nisi ut cum viro descendere cognoscatur? Et quia vir sanctæ Ecclesiæ Redemptor humani generis est, qui jam ad cælos ascenderat, cum ipsam Judæam incredulitatis suæ caligine obrutam relinquebat, quomodo de Anna et de viro suo Helcana intelligi in Christi et Ecclesiæ typo nunc potest quod simul mane surgerent, et in civitatem suam pariter redirent? Sed quia civitatem Ramathæ, cœlestem patriam designare jam diximus, quomodo hoc sanctæ Ecclesiæ convenit, quæ stavit ut a Judæorum prædicatione cessavit, ad cœlestem patriam ^b non ascendit? Verum quia resurgens a mortuis Dominus, missis in prædicatione doctoribus loquitur, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii, 20),* absurdum non est ut cum eo sancta Ecclesia surgere et reverti sentiat. Qui enim electos suos per spiritalem præsentiam nunquam deserit, et cum stantibus permanet, et cum abeuntibus recedit. Ramatha vero cœlestem patriam designare diximus, sed quod nihil aliud significare possit non diximus. Quid ergo aliud hoc **22** in loco significat, nisi adimplerem prophetiæ in gentium vocatione? Ramatha quippe visio consummata dicitur, ut jam diximus. Quid vero est gentium jam impleta vocatio, nisi prophetarum visio consummata? Nam visionem assererat, sed non consummatam, qui de futuro adhuc quod viderat pronuntiabat, dicens: *Omnes gentes quascumque fecisti venient, et adorabunt coram te, Domine (Psal. lxxxv, 9).* Hinc item repromittit, dicens: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei (Psal. lxxi, 15).* Visio igitur consummata recte prophetarum promissio dicitur, quia nimirum, auctore Deo, juxta eorum oracula, in Redemptorem humani generis omnes gentes crediderunt. Mane autem cum viro suo Anna surgere dicitur, quia sancta Ecclesia in exortu interni luminis ad gentes transit cum verbo prædicationis. Vel mane surgit, quod Judæam in nocte infidelitatis deseruit. Mane etiam surgit, quia prosperum iter in conversione gentium invenit. Et coram Domino adoravit, quia in repulsionem Synagogæ incomprehensibile judicium venerata est omnipotentis Dei. Adoravit quippe, et recessit, quia cum a gentis suæ prædicatione pro sola Dei omnipotentis ordinatione recederet, divino judicio per obedientiam obsecuta est quod penetrare intelligendo non potuit. Adorans autem reversa est, quia ministerium prædicationis in vocatione gentium adimplere proposuit, sed tantum ejusdem prædicationis modum in superna contemplatione quæsit. Reverti enim prædicatoribus est ad divinæ contemplationis lumen recurrere. Inde quippe lucem hauriunt, quæ et ad venerationem fidelium luceant, et quam lo-

^b Gilot. et Vatic., non ascenditur.

quen'o auditorum suorum mentibus infundant. Hinc namque est quod prædicator egregius ante ad terrii cæli secreta subleuatur, et sic terrena disponere perhibetur, et paradisi secreta ingrediens uerba percipit, quæ non licet homini loqui (II Cor. xii, 2), ut discernere et loqui utiliter foris possit. Anna ergo reuersa memoratur, quia sancta Ecclesia dum terrena disponit, qualiter sint eadem terre a disponenda, in ea ad quam sæpe reuertitur Dei contemplatione instruitur. Et tunc demum in domum suam uenit, quia in auditorum deuotione collocare se potuit, cum accedendi ad eos modum sursum reuertendo cognouit. Domum namque sanctæ primitiue Ecclesiæ gentium deuotio extruxit, quam, dum sibi in eis condidit, custodiæ s.licitudine inhabitauit. Quæ uidelicet domus posita in uisione consummata describitur, quia non ante condita potuit quam uocationis eius prædictum a prophetis tempus aduenit. Sequitur :

(Vers. 19 et 20.) *Cognouit autem Helcana Annam conjugem suam, et recordatus est ejus Dominus. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna et peperit filium.*

38. Helcana Annam conjugem suam tunc cognouit, cum Redemptor noster prælinitum tempus uocandæ gentilitatis aspexit, quo dum nouæ sponsæ, sanctæ uidelicet Ecclesiæ, gremio gratiam superni amoris infunderet, nouam ex ea prolem fidelium generaret. Nam uelut nondum cognoscebat eam, cum uolentes transire in Asiam prædicat res a Spiritu sancto prohibiti sunt (Act. xvi, 6). Hinc est, quod cum ad prædicationem Iudeæ discipulos suos mitteret, per semetipsam Veritas prohibet dicens : *In iriam gentium non abieritis, et in ciuitates Samaritanorum non intraueritis* (Math. x, 5). Quando autem cognouit 23 Annam conjugem suam Helcana, tunc recordatus est ejus Dominus, quia gentilitas tunc uenisse in Dei memoriam uisa est, cum sancta Ecclesia, Verbo Dei per amoris gratiam conjuncta, in salute uisitatatur. Quid est hoc loco circulus dierum, nisi innumeris sancti Spiritus ostensa radiis manifestatio diuinæ uoluntatis? Quæ profecto dum prædicatorum suorum mentibus, in contemplatione suspensis, claritates supernæ dispositionis innumeras exhibet, nimirum, ueluti plures dies, temporum circulus clausas tenet. Circulus quippe dierum Annæ conceptum præuenit, quia sanctæ Ecclesiæ Verbum Dei ad docendum non ante infunditur, quam ab ea supernæ dispositionis radii plenius agnoscantur. Quæ concipiens filium peperit, quia in quos in fide Redemptoris parit noua uersatione robati sunt.

(Vers. 20.) *Et uocauit nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum.*

39. Samuel interpretatur, nomen ejus Deus. Quem ergo nobis Samuel uenientius insinuat, quam prædicatorum ordinem, qui ad fidem uocatus est ex gentilitate? Quia enim fortis uersatione est, potestate sublimis, et dum in eo speciale signum gratiæ

A diuinæ conspicitur, ad uenerationem prædicationis ejus deuotæ auditorum turbæ deducuntur, recte nomen ejus nuncupatione declaratur. Hinc est quod ad Moysen a Domino dicitur : *Posui te in deum Pharaonis* (Exod. vii, 1). Hinc item in lege prohibens, ait : *Dius non detrahes* (Ibid., xxii, 28). Et notandum quia cujus nomen deus dicitur, filius, non filia fuit, quia certe pastoralis dignitas, cum infirma uersatione deprimitur, splendore tam celsi nominis non ornatur. Quia igitur ordo doctorum ad uangelizandi ministerium ex gentilitate promotus excellentiæ dignitatis suæ meritorum gratia impar non fuit, recte nunc dicitur : *Vocauit nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum*. Et notandum quia hoc loco posulare dicitur quod postulando promeruit. Apertis ergo uerbis ostenditur cur Annæ primogenitus tanto nomine uocatus sit. Quod tale est ac si dicat : Idcirco ei tantum nomen imposuit, quia is qui superno munere nascitur meritorum gratia magnus fuit. Sed ut ostendatur quo studio eum uocata mater serueat, sequitur :

(Vers. 21 et 22.) *Ascendit autem uir ejus Helcana, et omnis domus, ut immolaret hostiam solemnem, et rotum suum; et Anna non ascendit. Dixit enim uir suo : Non uadam, donec ablactetur infans.*

40. Quæ est autem immolatio solemnis hostiæ, nisi illa sanctæ Ecclesiæ amoris oblatio, qua conditori coniungitur in æterna contemplatione? Ad hanc autem Helcana tunc ascendit, cum Redemptor noster jam de morte triumphans, iam possibilitatis nostræ tenebras superans, carnem, quam pro nostra salute suscepit, ad celestia sublimauit. Cum quo et omnis domus ejus ascendit, quia priores electos Synagogæ in altitudinem immortalitatis extulit. Tunc immolauit solemnem hostiam, cum se æterno Patri per glorificatæ carnis materiam in celo exhibuit, et angelorum naturam, sicut de redemptione nostra, etiam de eo uim reparatione latiferauit. Ad hanc solemnem hostiam Anna uocatur, quia sancta Ecclesia superni sponsi spiritibus cohortatione ad æternam contemplationem diuinæ claritatis per quotidianam desideria amoris accenditur. Quæ tamen ab ascensu suo abstinet, 24 ut filium lactet, quia ut prosit hic Christi paruulis, dilationem suæ gloriæ patienter sustinet. An non ad immolationem hujus solemnis hostiæ mater illa uocata fuerat, quæ dicebat : *Cupio dissolui, et esse cum Christo* (Phil. i, 23)? Sed quæ per amoris desideria ad sponsi speciem trahitur, an amet lactare filium, dicat : *In carne mihi manere necessarium est propter uos* (Ibid., 24). Quod etiam cibus Corinthios a uisite insinuat, dicens : *Lac uobis potum dedi, non escam* (I Cor. iii, 2). Lactare quippe paruulos sanctæ Ecclesiæ est pastoribus infirmorum sive simplicium auditorum corda planioris Scripturæ pabulo nutrire. Quibus profecto idem doctor egregius dicit : *Nihil iudicari me scire inter uos, nisi Christum, et hunc crucifixum* (I Cor. ii, 2).

eum attendendum esse iudicauimus.

^b Abstinet infans, a Gilot. et Vatic.

^a Deest ejus in Gilot. et Vatic. Omittitur quoque *Et factum est, etc.*, qui uersus infra explicatur unde

41. Ablactantur autem infantes, cum parvuli sanctæ Ecclesiæ tam spiritualis eruditionis quam bonæ conversationis incrementa suscipiunt, et jam non planiora sacri eloquii, sed alta ejus sacramenta requirunt. Et ablactatus infans ante conspectum Domini ut appareat ducitur, cum per adhortationem prædicatorum quisquis subjectus bene proficiens bonis operibus adornatur. Qui enim ad hoc ducitur ut appareat, non tantum ut videatur, sed etiam ut videatur. Quia enim in fine a Domino multi audituri sunt: *Nescio vos* (Matth. xv, 12), apparere in conspectu Domini Samuel dicitur, quia electus, et humilis subditus, dum perfecte præsentia despiciat, a veniente extremo iudice nequaquam reprobatur. Quos autem sæculum in sui amore d. fixos retinet, in conspectu Domini non apparent. Qui enim in honore rerum transeuntium videri elatiores appetunt, hoc profecto superbiendo agunt, ut ab eo quo solo videri debent honorabiles nunquam videantur. Unde et rex electus, et in rerum culmine positus, ne in flore sæculi deciperetur obsecrat, dicens: *Ne projiciaris me, Domine, a facie tua* (Psal. l, 13). Anna ergo et ablactare filium repro-mittit, et ante conspectum Domini ut appareat ducere, quia sancta Ecclesia electos subditos quos erudit præsentia perfecte despiciere docet, et bona agere, et ad æterna bona per humilitatem insistere. Et notandum quia ab ablactationis loco ductus assertitur, qui apparere debere in conspectu Domini perhibetur, quia videlicet, non parum interest spiritualis itineris, cum ab eo quod de cælesti magisterio discimus in usum perfectæ tendimus operationis. Quia vero a studio ejusdem boni operis nunquam cessandum est, sequitur:

(Vers. 22.) *Et appareat ibi jugiter.*

42. Jugiter namque ibi apparemus unde nunquam descendimus. Jugiter ergo in conspectu Domini apparere est decorem bonæ conversationis nullis vitæ tenebris obscurare, quia qui ad illicita nulla defluit, a secreto divini intuitus nunquam exit; et quasi in luce positum hunc divina bonitas respicit quia eas quas damnavit peccatorum tenebras electione sui examinis non atterdit. Doret igitur ablactetur infans, ad immolandam solemnem hostiam se non ascensuram Anna denuntiat, quia sancta Ecclesia tandiu custodire filios proponit, quandiu de eorum perfectione securus fieri valeat quia ipsi ab accepta bonitate ulterius non recedant. Potest tamen ascensus solemnem hostiæ ad altitudinem sanctæ prædicationis referri. Nam de ascensu viri ejus per Prophetam scriptum est: *Ascendit super cherubim, et volavit super pennas ventorum* (Psal. xvii, 11). Super cherubim quippe Dominus: **25** ascendit, quia in sublimibus prædicatorum suorum mentibus ascendit, et scientiæ suæ altitudinem ponit. Et super pennas ventorum volat, quia coram spiritualibus eorum oculis in altitudinem miræ intelligentiæ se sancti Spiritus flatibus elevat. Et tenebras latitudinum suum ponit (*Ibid.*, 12), quia majestatis suæ sublimitatem reprobus abscondit. Sed in circuitu ejus tabernaculum suum (*Ibid.*), quia quos per sublimia dona e-

A vat, eis suæ Majestatis etiam gloriam manifestat

43. Bene autem cum Helcanæ ascensus assertitur, omnis domus ejus ascendisse perhibetur, quia illos quorum mentibus eminent in altitudinæ suæ contemplationis velut domesticos et familiares tenet. Quæ est autem Helcanæ, id est Redemptoris nostri hostia solemnem, nisi sanctorum suorum cordibus ineffabilis filius internæ amor eruditionis? Nam eorum quisque sibi ineffabiliter complacet in eo, quod se ostensa Redemptoris sublimitas tam sublimiter docet. Anna ergo se cum viro suo ascendere abnegat, donec filium lactat, quia sancta Ecclesia tandiu vitavit alta prædicando contingere, quandiu cognovit rudes auditorum suos velut parvulos alta capere nequaquam posse. Hinc namque in ipsius sanctæ Ecclesiæ primordiis factum est ut, velut parvulo adhuc Annæ filio, per trium evangelistarum scripta, Matthæi scilicet, Lucæ et Marci, lac propinaretur, qui humanitatis Dominicæ historiam scribentes, pauca de ejus divinitate tractaverunt; sed cum parvulus Ecclesiæ populus cresceret, et in mensuram ætatis plenitudinis Christi proficeret (*Ephes. iv, 13*), cui lactis potus non sufficerat, pasci cibo solido perquirebat. Compulsa itaque mater Ecclesia ascendere est, ut ipsa quoque cherubim fieret, volantique super se Redemptori appropinquaret, pennas assumeret, ambulantem super eas in sacramentorum altitudine teneret, atque ex ejus Majestate caperet quod poscenti unico alimentum daret. Unde factum est ut rogatus a fratribus evangelista Joannes, non solum humana sed etiam angelica superans, condita cuncta transcenderet, et quem videre meruit unigenitum in sinu Patris prædicaret, dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (*Joan. i, 1*). Tunc ergo Anna ascendit, cum sancta Ecclesia se in celsitudinem divinx prædicationis tam sublimiter extulit. Tunc etiam immolavit solemnem hostiam, quia de cognitione divinitatis in auditorum suorum cordibus flammam miræ devotionis accendit. Solemnis quippe hostia fuit, de incomparabili eloquio, singularis oblatio devotionis. Tunc in conspectu Domini filium ad luxit, cum auditorum suorum cordibus perfectam cognitionem summæ divinitatis intinavit. Quæ profecto Dei cognitio, quia non solum se tenenda est, sed confessione, et quod credimus, et confitemur, nec ignorare ulterius, nec silere permittitur, puer ablactatus, qui ad domum Domini adducitur, jugiter in conspectu Domini manere d. caratur. Sequitur:

(Vers. 23.) *Et dixit ei Helcana vir suus: Fac quod tibi bonum videtur; mane, donec ablactes eum.*

44. Quid est quod Annæ consilium viri sui auctoritate roboratur, nisi quia propositum sanctæ Ecclesiæ non ex humano præsumitur iudicio, sed ex divino? Nam quidquid sancta Ecclesia in subjectis sibi nationibus disponere voluit, tunc demum id ratum habuit, cum ex internæ veritatis iudicio quid disponendum esset agnovit. Et quia advocatum **26** habemus apud Patrem (*I Joan. ii, 1*), qui interpellat pro nobis, subjungit, atque ait:

(Vers. 23.) *Precorque ut impleat Dominus verbum*

45. Quod est verbum, quod implendum asseritur, nisi prædestinata conversio gentilitatis? Et quia per ejus sanguinem reconciliamur Deo, ipse pro implendo verbo precatur, cujus obtentu salus nostra perficitur. Precari etiam ei est se in humanitate assumpta pro salute nostra æterno Patri continue exhibere; quod dum sic se offerre non desinit, receptioni nostræ aditum ad vitam facit. Quia vero dispositionis suæ consilium exquirendo perficit, apte subinfertur: *Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum donec amoveret eum a lacte.* Deinde sequitur:

(Vers. 24.) *Et adduxit eum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus, et tribus modis farinæ, et amphora vini; et adduxit eum in domum Domini in Silo.*

46. Quid namque per vitulum hoc loco significatur, nisi propositum imitandæ viæ perfectorum? Sed vitulus est cum in corde exoritur proficientis, bos autem cum per robur virtutis ad affectum perducitur magnæ conversationis. Quo in loco valde quærendum est cur non unus vitulus, sed tres ad tabernaculum adducti perhibentur. Sed in tribus vitulis infans delatus ostenditur, ut eorum formam insinuet qui ad prædicationis ministerium instruuntur. Perfectus etenim doctor, et peccatoribus convertendis, et custodiendis justis invigilat. Quasi enim colonus summi patrisfamilias utrinque bovem aratri inserit, ut non solum vigilare stantibus ne corruant, sed etiam lapsos possit erigere ut subsistant. Sed qui duos boves habet in subjectorum sollicitudine, ut esse perfectus valeat, bovem tertium jungat in divina contemplatione, ut et eo da proximorum integro jugo, loquendo, velut arando, aperiat, et semetipsum per singularem amoris fortitudinem ad conditoris sui speciem semper extendat. Samuel ergo in vitulis tribus ad domum Domini ducitur, cum bene quisque proficientis proponit ut ex labore prædicationis prodese valeat proximis, et ex secreto quietis inhærere intimæ visioni conditoris. Et quia id bene exhibere animus imperiti nunquam poterit, in tribus etiam farinæ modis offertur. Ex farina quippe cum panes sunt, præparatio perfectionis perficitur. Quod vero non in panibus, sed in farinæ modis offertur, bonam devotionem doctrinam proponere ostenditur, non ipsius doctrinæ commodum exhibere. Modus ergo farinæ sanctæ prædicationis præparationem significat. Sed in tribus modis farinæ infans adducitur, quia dum prædicare proponimus, verbum scientiæ præparamus peccatoribus ad conversionem, justis autem statim perseverantiæ, et nobis ad supernam contemplationem, vel certe unus modus est, ut diximus, pro conversione peccatoris, alius pro disciplina corrigati, tertius vero pro excellenti puritate contineri. Et molli quidem cincinnatur pro mensura discretæ. Unde et beatus Paulus perhibet, dicens: *plius sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii, 3).

47. Quod profecto, qua prædicatorum ordo electus exigentibus [*Forte, electus ex genibus*], non ex lev-

itate vanitatis habuit, sed ex virtute bonæ intentionis, sequitur: *Et amphora vini.* Virtus vero bonæ intentionis est charitas Dei, quæ in electorum cordibus diffunditur, per donum Spiritus sancti. Quod nimirum charitatis donum recte vini appellatione figuratur, 27 quia mentem occupat, et a terrenis affectibus alienat, ut intentionem ad sæculum non habeat, quam ad appetenda sola cœlestia inflammant. Verum, ut hujus quoque virtutis non perfectio, sed initium designetur, amphora vini, et non poculum fuisse ostenditur. In amphoram quippe reponimus quod quandoque per poculum propinquemus. Hinc est enim quod is qui supernæ charitatis perfectionem gustaverat, Deo omnipotenti confitebatur dicens: *Impinguasti in oleo caput meum, et poculum meum inebrians, quam præclarum est* (Psal. xiii, 5). In amphora ergo vini Samuel oblatu ostenditur, quia electus quisque, cum ad evangelicæ prædicationis ministerium præparatus ipsius prædicationis bonum proponit, non pro vanæ hujus sæculi ambitione, sed pro sola charitate intendens. In vitulis ergo adducitur pro proposito fortitudinis, in farinæ modis pro doctrina verbi, in amphora vini pro intentione charitatis.

48. Quæ profecto virtutum initia, ubi sint perficienda edocet, cum subjungit: *Et adduxit in domum Domini in Silo.* Domus Domini sancta Ecclesia recte intelligitur, quæ nimirum in Silo sita esse perhibetur. Silo autem locus est in quo arca Dei mansisse perhibetur. Quid ergo aliud Silo isto in loco significat quam veteris legis traditionem? Nam velut arcam Dei inquit, dum carnalem litteram ferus exhibet, quæ in suis secretis spiritalem scientiam clausam tenet. Quid est ergo, quod domus Domini in Silo sita esse perhibetur, nisi quia sancta Ecclesia in sacramento Scripturarum velut in loco fundata cognoscitur? Ille Samuel adductus asseritur, illic oblatu, quia præter sanctam Ecclesiam locus non est ubi merita virtutum crescunt, et ad culmen perfectionis veniant. Sed cum ipse qui adductus est asseritur, ejus quoque dilationis causa memoratur, cum subditur:

(Vers. 25.) *Puer autem adhuc erat infantulus.*

Nam si infantulus tunc non esset, dum per se posset accedere, duci huc ab alio non oporteret. Sequitur:

(Vers. 25.) *Et immolaverunt vitulum, et obtulerunt puerum Heli.*

49. Superius de sola Anna dicebatur: *Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat.* Nunc autem de Helcana pariter, et de Anna subjungitur: *Et immolaverunt vitulum, et obtulerunt puerum Heli.* Tunc immolatus est vitulus, cum adductus est Samuel, et oblatu. Si ergo ibi erat tunc Helcana, et cum ducebatur, et cum offerrebat, quare non dictum est, adduxerunt eum secum, sicut dicitur est, immolaverunt, et obtulerunt? Sed quia hæc ad Ecclesiam et ad Christum retulimus, illi lactare, illi adducere pertinet, offerre et immolare sibi et Christo. Ipsa quippe institit verbo prædicationis, sed quibus doctrinam insinuat virtutem adimplendæ operationis nequaquam subministrat. Litteram quippe Scripture loquendo

exhibet, sed ipsum bonum se petentibus non nisi cum A sponso dare potest. Immolatur ergo vitulus cum divina gratia cordi bona petentis infunditur, ut bona quæ destinando deliberat studio boni operis hilariter impendat. Vitulus enim tunc immolatur, quia victima boni operis propositi ab omnipotenti Deo devotæ mentis oblatione suscipitur, si id quod ei votendo mens exhibet, totum Deo mactatur per hilaritatem. De hac immolatione vituli Dominus in Evangelio ait: *Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis* **28** *Pater meus cælestis dabit spiritum bonum petentibus vobis* (Matth. vii, 11; Luc. xi, 15)? Hinc Paulus ait: *Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet, unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, a se ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus* (II Cor. ix, 6, 7). Quid namque est destinare in corde, nisi proponere ex deliberatione? Dum ergo destinavit dixit, quia vitulum adductum asseruit. Sed dum addidit, non ex tristitia, aut ex necessitate, quia hilarem datorem diligit Deus, adducit vitulum qualiter inmole ut exposuit. Adducuntur ergo vituli cum ad agenda fortia bene proponenda præparamur, sed vitulus immolatur cum deliberatio boni propositi Deo impenditur in oblatione magnæ devotionis. Uterque autem, id est vir et uxor, vitulum immolasse perhibentur, quia eadem hilaritas fidelibus subditis prædicatoris voce ostenditur, atque in eorum cordibus divina gratia propagatur. Pariter ergo vitulum immolant cum in corde bene proficientis subditi divina convenit cum humana prædicatione. Tres autem vituli adducuntur, quia cum auxilium lapsis et stantibus ferret, et nobis ipsi opem custodiæ proponimus, dum una bona intentione hæc attendimus, tria quidem sunt respectu operis, sed unum in munere oblationis. Tria quidem sunt, quia erga nos, et proximos nostros diverso respectu et diversis temporibus exhibentur, sed unus est vitulus, quia simul proponuntur, et pari devotione oblationis Deo impenduntur, et una in eis hilaritas, et alia non habetur.

50. Sequitur: *Et obtulerunt puerum Heli*. In Heli non solum personæ doctum veterum, sed etiam doctrinæ figurantur. Quid est ergo quod puer Samuel Heli oblatum asseritur, nisi hoc, quod aperte cognoscitur, quia quisquis prædicando alius prodesse nititur, non solum nova scribere debet, sed etiam vetera? Unde et Dominus in Evangelio per parabolam dicit: *Ideo amnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo nova et vetera* (Matth. xiii, 52). Samuel ergo Heli tunc offertur, cum mens bene proficientis subditi legis et prophetarum scientia eruditur, ut in libris antiquorum occidentem litteram legat, sed etiam secundum spiritum vivificantem intelligat; et sic quod foris sonat accipiat, ut præter elementorum sonum, quod intus insonet spiritus recognoscat; et ad fidem nova habeat, sed, quoties necesse fuerit, ad Novi Testamenti confirmationem Scripturas veteres adducat. Tunc quippe defendere nova poterit, cum eorum rationem ex ve-

teribus agnoscit. Aperte igitur Samuel Heli oblatum asseritur, quia solum sufficienter nova prædicat qui eam rationem qua intelligenda sunt vetera non ignorat. Et quia easdem Scripturas veteres intelligere sine præceptore non possumus, et doctor nihil in nobis docendo proficit, si quod ipse foris loquitur in cordibus nostris per divinam gratiam non infundatur, mater non sola puerum obtulit, sed cum viro. Et autem cui filium tradit se cum verbo præconii Anna insinuavit, dicens:

(Vers. 26.) *Obsecro, mi Domine, viri anima tua, ego sum illa mulier, quæ stetit coram te hic.*

51. Coram Heli Anna stetit, quia sancta Ecclesia doctorum synagogæ nullis persecutionibus corrui. Quod tale est ac si dicat Ecclesia glorians Synagogæ præpositis: Idcirco orbem parere per Evangelium Deo potui, quia adversa quæ mihi intulistis invicta toleravi. Nam si per vis victi vetustati **29** me subderem, novam Redemptori tot nationum sobolem nequaquam genuissem. Et quia humiliter loquitur, obsecrando Dominum vocat. Quia vero ei vitæ æternæ pignus in fide Redemptoris dari appetit, dicit: *Vivit anima tua*. Sed quæ se stetit gloriata est, magna de se protulit. Et quia eadem magna humiliter, non superbe, dixerat, ea protinus ad laudem omnipotentis Dei retulit, dicens:

(Vers. 27.) *Oravi, et dedit mihi Dominus petitionem, quam rogavi eum, idcirco et ego commendavi eum Domino.*

52. Divina gratia ad hoc sanctæ Ecclesiæ filios tribuit, ut eos doctrina veritatis instituat, bonis moribus exornet, pia super eos custodia vigilet, a malo declinare perfecte faciat, et ad æternam patriam sufficientem bonorum operum copiam preparare. Hæc profecto ministerii pastoralis sunt, sed electus prædicator ea suis viribus implere posse diffidit. Quia ergo nec sua virtute aliquos per Evangelium potest figere, nec quos generat custodire, recte per Annam in Ecclesiæ typo nunc dicitur: *Oravi, et dedit mihi Dominus petitionem, quam rogavi eum. Idcirco et ego commendavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commendatus Domino*. Nam ut gignere possit obsecrat; et ut hi quos orando obtinet in sancti conversatione permanant, eos item omnipotenti Deo precibus commendat. Et quia ab eisdem precibus nunquam desinit, cunctis diebus se commendare filium Deo dicit. Cunctis namque diebus Domino filium commendare est ei pro eorum salute quos generat omni hujus vitæ tempore supplicare. Dies namque quibus Domino commendamur tempora præsentis vitæ significant. In quibus profecto diebus tanto validioribus divinx protectionis auxiliis indigemus, quanto gravius spirituum malignorum tentamentis impetimur. Quia vero in plerisque Codicibus non *commendatus*, sed *commodatus* legitur, a bono intellectu non vocat. A matre quippe Ecclesia in hac vita filii commodatur. Quidquid vero commodamus, id reddi nobis in fine excipientis exspectamus. Dies vero virtutum spiritualium claritates sunt. Quibus profecto diebus Annæ

alium Domino commodatur, quia ei sancta Ecclesia electos offert in claritate virtutum, ut eos postmodum ad augmentum sui æterni gaudii sibi omnipotens Deus exhibeat in splendoribus præmiorum. Et notandum quia omnibus diebus commendatus asseritur, ut ei de eo quod habendum est de spirituali conversatione nihil desit, quem prædicator electus in æterna vita recipere tenebrosam ex aliqua parte non poterit. Sequitur:

(Vers. 28.) *Et adoraverunt ibi Dominum.*

Et nos membra sanctæ Ecclesie, cum per scripturas Testamenti Veteris, venerationi, et præcepto conditoris^a submittimur, ibi profecto Dominum adoramus, quia Patrum veterum fidem tenemus, et eandem fidem per dilectionem in bono opere exercemus.

CAPUT II.

Hæc de principio typica expositione protulimus; nunc in ejusdem verbis historice eruditionem nostram per moralem significationem requiramus.

(I Reg. I, 1.) *Fuit vir unus, inquit, de Ramatha Sophim.*

1. In hoc viro uno quid rectius quam unusquisque **3** novus sæculi contemptor designatur? Vir namque dicitur, quia proposito fortis est; unus vero, quia amore singularis; vir namque est, quia ex magna virtute cuncta præsentia despicit; sed unus, quia sola omnipotentis Dei specie frui concupiscit. Quisquis enim perfecte terrena despicit, vir est ex fortitudine, sed si conditorem suum ardentem videre non cupiat, non est unus ex intentione. Perfectio igitur viri in præconio ponitur unitatis, ut qui sæculum potenter despicit mentem non dividat, solis supernis inhiat, ad ea tantum quæ de visionis conditoris sunt æterna gaudia suspiret. Talis profecto erat qui Deo confitens ait: *Quid mihi restat in cælo, et a te quid volui super terram (Psal. LXXII, 25)?* Hinc item dicit: *Vultum tuum, Domine, requiram (Psal. XXVI, 8).* Qui enim in terra nihil voluit, profecto vir fuit; sed qui neque in cælo, neque in terra aliquid præter ipsum voluit, qui, spreto omnibus, solum ejus vultum quæsit, non solum vir, sed etiam unus exstitit. De hac unitate Dominus in Evangelio Marthæ loquitur, dicens: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima; porro unum est necessarium (Luc. X, 41, 42).* Hinc Lucas de profecto credentium numero loquens, ait: *Erat eis cor unum, et anima una (Act. IV, 32).* Unum quippe eis cor erat, quia per intentionem rationis solum conditorem aspexerant; unam animam habebant, quia per affectionem amoris solum ejus faciem videre desiderabant. Hinc est quod diligens Propheta secum reputat, dicens: *Sitivit anima mea ad Deum fontem rivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal. XLI, 2)?* Pro hac unitate continentia Veritas docens ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus (Luc. XIV, 35).*

^a In Guss. et Vatic. submititur.

2. Quæ etiam nostra sunt, quia hi qui, abrenuntiantes sæculo, remotioris vitæ secretum petivimus, monachi vocamur. *Monos* quidem Græce, Latine autem unus dicitur. Hoc quippe titulo appellationis inscribimur, ut vox nominis nostri nobis insinuet altitudinem dignitatis, et animus noster tanto ardentius ad conditoris visionem se erigat, quanto sublimitatem claritatis, in qua semper debet consistere, quasi in fronte prælatam portat. Sed divini amoris sublimitas in sola catholica Ecclesia veris electis impenditur. Bene ergo vir, qui unus dicitur, de Ramatha Sophim, de monte Ephraim fuisse perhibetur. Ramatha quippe, ut jam dixi, Hebræum nomen est, sed Latina locutione dicitur Visio consummata. Quæ profecto appellatio sanctæ Ecclesie convenit, quæ antiquitus a prophetis prævisa est, sed in finem seculorum in Redemptoris fide disposita. Consummata ergo visio sancta Ecclesia dicitur, quia per Redemptorem humani generis erecta est in religionis culmine, quæ olim tantum prævisa erat spiritu prophetiæ. Hæc autem Sophim esse describitur in morte Ephraim ædificata (*Supra, initio expositionis allegorice*), quia contemplatione Dei celsissima est, et spiritualibus virtutibus secunda. Sophim quippe specula dicitur, Ephraim fructificans. Quæ profecto vocabula situm sanctæ Ecclesie recte insinuant, quæ non solum intentione visionis alta est, sed excellentia conversationis. Quibus etiam vocabulis et hæreticorum denuntiatio, et cæterorum improborum sterilitas reprobat. Illi quidem, dum a rectitudine fidei deviant, speculationem sublimitatis non habent; isti vero, quia recta vident quæ agant, et ea facere semper dissimulant, speculam quidem habent, sed virtutum montem **31** excellenti vita non obtinent. Sancta vero Ecclesia quia in Sophim, id est in speculatione sublimis est, gloriatur, dicens: *Nostra conversatio in cælis est (Philip. III, 20).* Quia etiam in virtutum monte per boni operis fructum constituta est, eandem reprobos a fide reprobans, ait: *Fides sine operibus mortua est (Jac. II, 20, 26).* Hinc item prædicans dicit: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Galat. VI, 10).* Vir ergo qui unus dicitur de monte Ephraim esse memoratur, quia et terra despiciere, et superna desiderare, ei solum prodicit qui per fidem catholicam intra sanctam Ecclesiam sese continet. Sequitur:

(Vers. 1.) *Et nomen ejus Helcana, filius Hieroboam, filii Helii, filii Thau, filii Saph.*

3. Hoc etiam nomen superius^b ostendimus, quia ab Hebræa lingua in nostram, Dei fervor, vertetur. Quod profecto nomen viri bene congruit originali spiritalis expositionis. Qui enim vir unus dicitur, necesse est ut ex Dei fervore censeatur. Quis enim ad temporalia despiciere, aut amare cœlestia sine divina gratia possit? Necesse quippe est ut hunc gratia divina præveniat, quatenus, Spiritus sancti igne succensus, quanto ardentius summa diligit, tanto fortius inna contemnat. Cui etiam in genealogiæ ordine

^b Superius nulla occurrit explicatio hujus nominis.

quatuor patrum nomina perscribuntur, quia in fide Redemptoris eorum prædicatione genitus est qui in umdem humani generis Redemptorem per quatuor Evangelistarum scripta de omni mundi parte credere. Qui etiam Ephrathæus dicitur. De monte Ephraim et Ephrathæus est qui in fertili terra sterilis non est. Nam plerique intra sanctam Ecclesiam nomine censentur fidei, cuius nullos profuerunt fructus actionis. Qui vimirum dum de Ecclesia prædeunt, velut de monte fructifero esse sentiuntur; sed quia ipsi bonorum operum non habent fructum, non sunt Ephrathæi. De monte ergo Ephraim est, et Ephrathæus non est, qui fidem catholicam in Ecclesia dedit, sed opera digna fidei non impendit. Talibus profecto veritas in Evangelio comminatur, dicens: *Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus (Matth. xxi, 34)*. Hic sub ficulneæ specie, colono sanctæ Ecclesiæ repulsionem infructuosæ anime imperans, ait: *Succide eam, ut quid terram occupat (Luc. xxi, 7)*? Hinc Joannes Baptista comminans, ait: *Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur (Matth. iii, 10; Luc. iii, 9)*. De monte quoque Ephraim eos esse ostendit, sed non Ephrathæos; de quibus Veritas in Evangelio per parabolam dicit: *Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis (Matth. xxi, 41)*. Vir ergo de monte Ephraim, dicitur Ephrathæus, quia quicumque intra sanctam Ecclesiam fidem catholicam tenemus, dum per ardorem afflictionis terrena abjicimus, cœlestia amamus, oportet et ut a terrenis quæ despiciuntur per boni operis laborem separemur, et ad ea quæ diligimus cœlestia præparemur. E se ergo in Ecclesia, et opera bona non facere, quia ad acquirendam æternam salutis bonum non prodest, vir qui de monte Ephraim asseritur, etiam Ephrathæus fuisse memoratur.

4. Unde et duas uxores habere describitur, quia activæ vitæ per secunditatem boni operis et contemplativæ vitæ conjungitur per amorem internæ delectationis. Quamobrem Phenennæ filii fuisse dicuntur, Annæ autem filii non fuisse. Quid enim sunt activæ vitæ filii, nisi bonorum operum fructus? **32** Et quid est quod Anna filios non habet, nisi quia rudis contemplatio ea quæ jam amare cœpit internæ contemplationis gaudia cito non obtinet? Filii quidem sunt contemplativæ vitæ gaudia internæ visionis. Sed mens, quæ contemplati æterna inchoat, ad eorum gaudia excipienda tanto difficilius pervenit, quanto e iam illorum pulchritudinem non attendit. Quis ergo in gloria ejus pulchritudinis gaudere prævalet quam non videt? Mens autem quæ in æternorum bonorum contemplatione se noviter elevat, ad ea tanto tardius assurgit, quanto humanitatis suæ familiares tenebras velociter non deponit, quia dum a se abjicere mundanas curas non prævalet, velut in oculis gestat pulverem, quo id quod cupit videre non potest. Prius ergo abjiciendus est pulvis ex oculo, deinde oculus refovendus. Pulvis quippe abjicitur cum ab inten-

tionem mentis cuncta rerum corporearum phantasmata remouentur, et oculus refovetur, cum usu continuæ meditationis eadem mentis intentio ad æterna sustollitur. Quæ profecto eum diuturna consuetudine in supernis morari didicerit, eadem diuturnitate consuetudinis, puritatem obtinet, qua dum clarius æterna respicit, in eorum gloria exultare plenius possit. Anna ergo non habuisse filios dicitur, ut non solum inchoantis imperfectione designetur, sed etiam vitæ contemplativæ celsitudo. Magno enim meritum sita est culmine, quæ in secularitatis suæ gaudio facile haberi non potest. Hinc est enim quod Jacob Rachel conjugem habere desiderat (*Gen. xxix, 18, seq.*), sed tamen ei prius Lia substernitur, ut pro obtinenda illius specie septenarius annorum numerus in societate servitio geminetur, quia amator vitæ contemplativæ, hanc in ubertate æterni gaudii cito adipisci desiderat, sed tamen ei omnium donorum largitor Spiritus cito non tribuit, ne habitam quasi vilem despiciat, si facilitas ei hanc pro voto representat; sed tanto ea fruatur dulcius, sollicitiusque custodiat, quanto hanc difficilius promeretur. Quare et sequitur:

(Vers. 3.) *Et ascendebat vir ille statutis diebus, ut adoraret, et immolaret Domino exercituum in Silo.*

5. Statutis quidem diebus ascendit, quia in splendoribus æternæ visionis paulatim proficit. Quid enim sunt illæ manifestationes interni luminis, nisi dies electæ mentis? et statuti namque dies sunt, quia in profectu spiritualis vitæ positus divina ordinatione disponuntur; statuti etiam dies sunt, quia in eorum claritate non possumus admitti cum volumus, sed cum divina dignatione sublevamur. Aliquando namque nos in contemplatione internæ lucis excipit, quandoque labi usque ad præferendas humanitatis tenebras relinquit. Quasi enim statutis diebus elevat, quibus amœnitatem internæ lucis non jugiter aperit, sed per tempora suæ dispositionis ostendit. Dies ergo nostri sunt, quia in magnis splendoribus excipimur, cum internæ gloriæ nobis pulchritudo revelatur. Statuti vero dies idcirco nominantur, quia ut intima luce fruamur, non est nostri conaminis, sed divinæ dignationis. Sæpe namque diuturno silentio, instantibus supplicationibus, crebris gemitibus, illam nobis internæ lucis gloriam aperiri flagitamus, et in ejus amœnitate recipi non mereamur. Sæpe nil tale pro ejus desiderio agimus, sed subito nos divina gratia prævenit, ab imo nostræ infirmitatis erigit, in superna rapit, insperantibusque nobis gloriam suæ lucis ostendit. Diebus ergo statutis ascendimus, quia in contemplationem cœlestium **33** sublimari non possumus nostro conamine, sed divina dispositione. Ascensus quoque dies sunt, quia quando illa sublimi luce non fruimur, in imo sumus; et cum in illius alta visione assumimur, quam in imo jacuissemus ante assumptionis nostræ horam, cognoscimus. Displicemus nos tunc nobis, in quo fuimus, placemus autem in quo sumus, quia absorpta jam mens amore cœlestium, dum lætatur luce, qua fruatur, cuncta terrena horrore nimio dedignatur. Unde et beatus

Petrus, dum in montem assumitur, dum nube lucida A obumbratur, dum ei transfigurati gloria Salvatoris ostenditur, dicit: *Bonum est nos hic esse, Domine* (Matth. xvii, 4). Nam quia jam Dei omnipotentis munere meretur^a interesse sublimibus, incomparabile illic bonum ineffabiliter diligit, ex cuius pulchritudine cuncta quæ transeunt velut fœda reprehendit.

6. Sed quid est quod idem vir de civitate sua ascendere dicitur? Quid vero est aliud civitas, nisi cohabitantium monumentum? Quæ autem est hæc civitas, nisi muniti cordis perfecta custodia circumspectionis? Hæc nimirum velut cohabitantes cives altis mœnibus protegit, quia dum custodiendis virtutibus solerter invigilat, internam eorum pacem hostis callidus non conturbat. In hac certe civitate nos consistere sapiens ille præcepit, qui ait: *Omni custodia serva B cor tuum*, quoniam ex ipso vita procedit (Prov. iv, 23). Hinc etiam Dominus discipulis præcipit, dicens: *vos autem sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto* (Luc. xxiv, 49). In civitate quippe sedemus cum per quotidianam sollicitudinem in internæ custodiæ defensione requiescimus. In qua sedentes virtute defluimur ex alto, quia præparati jam in habitaculum sancti Spiritus per ejus gratiam in supernæ gloriæ contemplationem sublevamur. In hoc igitur quod vir Ephrathæus de civitate sua ascendere dicitur, quid aliud quam negligentia nostræ culpa indicatur? Nam per contemplationem rimari cœlestia volumus, qui non solum cordis, sed etiam corporis custodiam non habemus. Et quidem sæpe indecenter aspicimus, otiosa audimus, superflua loquimur, somnum, cibum C non ad refecionem corporis habemus, sed ad unum delectationis. Itaque cum discutere ambigua volumus, superna conspicerere, tenebras nostras deserere, internæ dulcedinis saporem gustare, ab illius secreto tanto dignius repellimur, quanto munitionis nostræ fortitudines negligentius dissipamus; jamque non is tanto est ascendere difficilius, quanto ad nosmetipsos relapsi in altitudinem custodiæ erigere non curavimus cordis munitiones. Ascendat ergo vir de civitate sua, ut qui per internam contemplationem appetit proficere, exteriores sensus ordinet, mentem regat, et quasi in altis receptus munitionibus exspectet, ubi eum superna illustratio visitet. Ad statutorum quippe dierum ascensum jam qui paratus invigilat, dignus custodia puritatis efficitur, ut sæpius divina dignatione D visitetur. Sed dum ascendere dicitur, ascensionis etiam causa memoratur, cum subditur: *Ut adoraret, et immolaret Domino exercituum in Silo.*

7. Quisquis divinæ contemplationis arca sustollitur, in illa cuncta, illuminante luce, respicit, et quod se admirabiliter terreat, et quod ineffabiliter delectet. Nam illa summa visio, ut electæ menti se aperit, et imperscrutabilem abyssum judiciorum Dei et bonitatis ejus abundantiam misericorditer ostendit 34 ut videntem magno pavore dejiciat, et ingenti gaudio sustollat; et terrore quidem dejicitur ut statum mun-

danæ affectionis deserat, et mulcet gaudium ut quod prægustare de conditoris bonitate inchoat ardentius concupiscat. Tunc quippe adorat, cum, considerata illa immensitate omnipotentia, sic conditori substituitur, ut contra spiritualem conversationem carnalis concupiscentiæ impulsibus non levetur. Adorans autem immolat, quia quo humiliter divina veneratione prosternitur, summæ claritatis illius blandimento suavius refovetur. Adorare igitur ascendenti, est divinæ omnipotentia magna castæ amoris venerationis submitti; immolare vero, divinæ lucis suavitate ineffabiliter delectari. Electa enim mens velut spiritali immolationi Deo se consecrat, dum in illa ineffabili elevationis suæ lætitia eam ignis divinæ charitatis ardentius inflammat. Deum ergo electi cujusque studium sub Ephrathæo viro ostenditur, et adorare dicitur, et immolare, quia sic mens electa appetit superna conspicerere, ut spiritali visione proficiens, et omnem statum conterat carnalis vitæ, et plenitudinem capiat æternæ lætitiæ. Nam etsi ad hanc summæ contemplationis altitudinem carnalis aliquis non assumitur, quantum tamen ad illam spiritualem conversationem, in quam illo ascensu contemplationis proficit, antequam proficiat, quodam modo carnalis est. Hoc enim ipsum quasi carnale est, per altitudinem visionis a corporearum rerum intentione separari non posse.

8. Sed, ut temeritas humanæ audaciæ compingatur, prius adorare dicitur, postea immolare. Ordinatus quippe contemplantis ascensus est, si a timore incipiat. Timor autem ipse, quid est aliud quam electæ mentis ad divinam gloriam speculandam transeuntis præordinata purgatio? Eo enim purius divinæ lucis radius intueri^b merebatur, quo, validiori timore dejecta, visioni Majestatis intimæ purgatio exhibetur. Sic ergo Ephrathæi hujus conversatio foris nobis ostenditur, ut ad perfectionem tendentibus quid intus agendum sit rationabiliter demonstraretur. Igitur dum summæ gloriæ respersi claritate appetimus, presumptionis nostræ ausum in hoc timoris transitu præligamus, ut quo venerabilis omnipotentem Dominum metuirus, eo perspicacius benignitatis ejus gloriam videamus. Cujus etiam timoris magnitudo electæ menti aliquando post ostensionem lætæ visionis incutitur. Quod profecto dum fit, non fit ut mentem ad gloriæ visionem purificet, sed ut custodiat ab elatione. Unde et Petrus, et Jacobus, et Joannes prius transformati Domini gloriam viderunt, deinde incusso eis timore cecidere, ne elati perderent quod humiliter assumpti videre meruissent (Matth. xvii, 2, seq.). Aliquando ergo adoratio immolationem præcedit, aliquando immolatio adorationem, sed nimirum divina dispositione, non nostro conamine. Vir quippe Ephrathæus, ut prius adoraret, et postea immolaret, a cendis describitur, quia profecto ordo ita perfectus est, ut a veneratione, quæ ex pavore divinæ distinctionis nascitur, ad speculationem lætæ majestæ-

^a Gilot., inesse.

^b Gilot., crebatur.

tis offeramur. Divina tamen clementia electas mentes aliquando sic suæ dulcedinis infusione exhilarat, ut eas in timoris magnitudinem non inducat. Unde et subditur :

(Vers. 4.) *Venit ergo dies, et immolavit Helcana.*

9. Quid est quod dicit : Venit dies, et immolavit ; et non dixit : Adoravit, et immolavit, nisi **35** quia, ut superius dixi, sic sæpe divina dignatione ad videndum gloriam divinæ claritatis extollimur, ut nulla tunc judiciorum infirma consideratione turbemur. Et quæcumque sine magna veneratione omnipotenti Deo electa anima nunquam assistat, tamen velut immolat, et non adorat, dum sic illa summi gaudii felicitate fruitur, ut dejectione timoris nulla quatiatur. In hunc quippe affectum venerat, quæ dicebat : *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. 1, 4). Quem timoris affectum præterdit, quæ osculari appetit? Hinc etiam de Moyse scriptum est : *Quia Deo loquebatur, sicut solet loqui vir ad amicum suum* (Exod. xxxiii, 11). Nam, velut veniente die, hunc Scriptura sacra sic immolare ostendit, ut eum a oratio timoris nulla prostravisset. Quo in loco hoc notandum video, quod et adoraret, et immolaret, a cedere dicitur, non tamen adorasse et immolasse, veniente die, sed immolasse solum. Alii ergo sunt dies quibus ascendimus, ut adoremus, et immolamus ; alius ille dies qui dum venerit, immolamus. Dum enim nostro conamine in divinarum rerum meditatione suspendimur, quasi statuti ascensus nostri dies sunt, quia quosdam spiritualis luminis radios intuemur, quosdam nos ipsi nobis ordinamus, ab imo nostræ humanitatis quadam altitudine sublevamur. Sed quia his meditationibus sine divina gratia nihil agitur, et quia nec timorem nobis prævalens incutere, nec divinæ dulcedinis suavitatem exhibere, ascensus quidem dies sunt, in quibus adorare et immolare statuimus, sed tamen in eis nec adoramus, nec immolamus. Dies autem alius venit, et immolamus, quia subita luce gratiæ divinæ respargimur, et de gloria Majestatis ejus ineffabilem percipimus abundantiam dilectionis. Illic ergo dies non est illorum aliquis, sed illos sequitur, quia nimirum si nostra dispositione hanc divinæ gratiæ largitatem accipere non valeamus, tamen eam nunquam promeremur, nisi omnino curemus, ut et meditando, et quotidie legendo, et orando, et in iis quæ possimus spiritualibus claritatibus immoremur. Venisse autem dies dicitur, ut superna dignatio designetur, quia cum electas animas visitat, non est facultatis nostræ, sed bonitatis suæ. Sequitur :

(Vers. 4 et 5.) *Deditque Phenennæ, et filiis, et filiabus partes. Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat.*

10. Filii namque Phenennæ sunt mentis sacræ consilia, quæ per studium pietatis activæ vitæ subcrescunt. Qui nimirum filii cum matre partes accipiunt, cum consilia pietatis ad splendorem supernæ gratiæ in operum bonorum pinguescunt devotione. Pia ete-

A nim mens, quo sublimius tollitur in divina contemplatione, eo devotius se extendit in sancta operatione. Partes namque matris hujus, et filiorum, preparationes sanctorum operum sunt. Unam vero partem Annæ tristis exhibet, quia per contemplationem, quæ superna desiderat, quandiu, in hac ærumna temporis impedita, superna quæ amat non obtinet, in solis fletibus pastum refectionis habet. Jejunam quæ ipse se tenet, quoties, se projectam ab æternis gaudiis memorans, flere non potest. Partem igitur unam a tristi accipit, quia nunquam pro voto reficitur, nisi cum fletu satiatur. Quam ei vir Ephrathæus tristis tribuit, quæ cum partem Phenennæ tribueret, tristis non fuit, quia videlicet lætatur in præparatione bonorum operum, quia supernis quæ amat quandiu differtur, **36** gaudiis non lætatur. Hanc certe partem Annæ tribuerat, qui æternis se intuens exclusum bonis loquebatur, dicens : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie : ubi est Deus tuus* (Psal. xli, 4)? Sed inchoantis adhuc imperfectio designatur, dum Ephrathæi conjux altera alteram affligere et vehementer angere perhibetur. Perfecto enim cuique eo nequaquam pugna committitur uxorum, quo firma jam experientia novit discrete disponere intelligentiam operis et intentionem contemplationis. Nam velut in pace utramque uxorem possidet, qui nec tempora operis contemplationi deputat, nec contemplationis otia per intentionem operis inquietat.

(Vers. 6.) *Affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat ; in tantum, ut exprobraret ei quod conclusisset Dominus vulvam ejus.*

11. Ab æmula Anna affligitur, cum immoderata intentio boni operis turbat quæ etem internæ visionis. Affligitur, cum ei illa præponitur quæ esse nobiliter comprobatur, et vehementer angitur, quia electæ mentis contemplatio angustatur, dum is qui in contemplatione sublimium esse desiderat sese in activæ vitæ operibus immoderatus dilatat. Angere quippe stringere est. Mentis quippe visio stringitur, cum, impedita occupationibus operum, in illa internæ lucis immensitate nequaquam dilatat. Et quia hanc vehementer angere dicitur, notandum est quia etiam boni operis immoderata sollicitudo contemplationi non parum nocet. Phenenna quippe Annam vehementer angit, quia mens, dum activæ vitæ immoderate impenditur, valde difficile est, ut cum ad disponenda terra se occupat, in visione cœlestium potenter surgat. Cui etiam velut sterili Phenenna exprobrat, quia dum ex activa vita bonorum operum fructus cito proferimus, et ad internæ contemplationis gaudia facile pertingere non valeamus, sterili ista cernitur, dum rudes de ejus fecunditate desperamus. Dum ergo pro fecunditate Phenennam diligimus, Anna affligitur, angitur, et sterilitatis opprobrium notatur, quia dum bonorum actionum sollicitudinem non ea qua debemus discretionem restringimus, pu-

* C.ilot., cum amico suo.

ritatem contemplationis tanto nobis difficiliorem reddimus, quanto nobiliorem vitam excellenti studio nequaquam retinemus. Sed quia ad altiora inchoavit ascendere, si fortis est in suo proposito, huiusmodi tentamenta tolerans, non desperat. Nam ad ea quæ cœpit alta contemplationis innititur, et de actionis cibo consolari despicit, qui in sola conditoris specie delectari concupivit. Aptè itaque subditur :

(Vers. 7.) Porro Anna sebat, et non capiebat cibum.

12. In fletu quippe ardens desiderium divinæ contemplationis ostenditur, in indignatione vero cibi despectus lætitiæ transeuntis. Mens enim quæ ferventibus desideriis interna desiderat, dum terrenæ lætitiæ blandimentum respuit, dum instantibus gemitibus infundi sibi supernæ lucis amœnitatem expetit, flet utique, et cibum non capit. Hunc namque cibum fastidiebat, qui dicebat : *Reverti consolari anima mea* (Psal. LXXVI, 3). Sed qui cibum sola hinc capere de oblectamento rerum conditarum dignatus est, epulas deliciarum suarum, quia in solo conditore invenit, dicit : *Memor sui Dei, et delectatus sum* (Ibid., 4). Ad has profecto epulas fletentem conjugem hortabatur, cum diceret : *Quare tris is es anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam* 37 *adhuc confitebor illi, salutare vultus mei et Deus meus* (Psal. XLII, 5). Quæ nimirum exhortatio hic quoque cognoscitur, quia a viro suo cur flet, et quare non comedat, et afflicto cor habet, interrogatur. Quasi dicat : Cur de non habita contemplationis perfectione contristaris, quam si rudis non obtines, proficiens obtinebis? Unde et quæ afflicta ab æmulo comedere noluit, a viro cohortata manducavit; quia quæ saniori consilio ima despicit, perfectionem contemplationis habet in spe, quam nondum habet in virtute experientiæ. Fere enim deficienti et collapsæ contemplationi spiri renovatæ gaudium cibus est. Ad viri ergo sui vocem Anna reficitur, cum contemplationis intentio concussa per tentationem ab eo qui se amare cœperat ad spem sui profectus excitatur. Unde sumpto cibo surrexit, omnipotenti Deo preces ludit, atque ei sexum virilem, si hunc ab eo accipere mereretur, vovit.

13. Natum filium omnipotenti Deo vovet, qui gaudium contemplationis ad fructum mentis expetit, non ad favorem vanitatis. Sed bene petentibus in contemplationis desiderio carnales præpositi obsistere vehementer solent; eo quippe ineptius agere secretiorem vitam appetentes cogitant, quo ipsi vin internæ dulcedinis ignorant. Qui si aliquando in spirituales subditos voce asperæ invectionis sævinant, ab eis humillima ratione sedandi sunt. Nam si se irrationabiliter contra recte agentes erigunt, reverentia superioris ordinis exigit ut tunc honorentur, cum modum rationis excedunt. Quos sane utrosque et carnales scilicet prælatos, et spirituales subditos, bene

A Heli et Anna insinuant; nam cum ille ante postes templi Domini sederet, et Anna oraret, os ejus Heli observavit, et eam ebriam vocavit. Sed hæc, quæ injurias patienter sustinuit, humilitatem responsi exhibuit cum veritate rationis. Ancillam se ejus asseruit ex multo dolore et mœrore loqui, et furem in se animum, non solum sedavit, sed etiam pro consequendo fructu sui desiderii ad orationem convertit.

14. Sed quia hæc ultima ad historiam diximus, non ab re agimus si in his sacræ historiæ verbis eruditiorum no tram paulo subtilius requiramus. Si ergo rerum ordo requiritur, prius manducavit, et bibit, dehinc amarum animum habuit, oravit Dominum flens largiter, postea votum vovit, et preces multiplicavit. Quid multiplicatio precum Annæ, nisi illam electorum perfectionem significat, ad quam nos Doctor egregius hortatur, dicens : *Sine intermissione orate* (1 Thess. v, 17)? Sine intermissione namque orare nisi perfectus vir potest; orare enim sine intermissione est per affectum supplicationis conditori semper assistere. Qui autem imperfectionis adhuc infirmitate deprimitur, eo sine intermissione Dominum non obsecrat, quod in ipso etiam orationis tempore a conspectu ejus mentis elabitur vagatione. Bene autem ante precum multiplicationem votum vovisse sancta mulier dicitur, quia nisi quis se totum cœlitem per propositi rigorem exhibeat, eo cœpius ab affectu supplicationis educitur, quo mobilitate mentis in gyrum mundanæ intentionis vertitur, et in conspectu Domini per fortem custodiam non tenetur. Sed spiritali proposito sese vovere electi mens cœlestibus gaudiis poterit, si largiter flere jam novit, si fletuum largitate supernæ dulcedinis saporem gustare jam didicit, atque, in illius internæ refectionis suæ gaudio 38 occupata, respicere terrena fastidit. Aerte igitur ante votum suum flevisse largiter Anna describitur, quia totum sese quis exhibere sic cœlitum, terrena obliviscendo, non poterit, nisi, magnis accensus fletibus, in mortuæ jam momento mentis solatio delectationis intimæ recipere suavitatem novit. Et quia in gaudio animæ hoc lacrymarum solatium non recipitur, si se prius non afficit per amaritudinem compunctionis, et qui quid in se de labenti vivit lætitia salubris tristitiæ pugione transfigit. Anna amaro animo ante flevisse relata est, et sic largiter flere potuisse. Quod bene Salomon insinuat, dicens : *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio jus non miscetur extraneus* (Prov. XIV, 10). Extraneus quippe est qui adhuc de bonis exterioribus intentionem delectationis habet. Qui certe in gaudio amaricati cordis non recipitur, quia non potest experiri quæ sit interna lætitia, nisi qui perfecte contemnere exteriorem curat. Sed notandum adhuc quia ante ista omnia surrexisse relata est et antequam surgeret, comedisse et bibisse. Quis est cibus electæ animæ, nisi juxta veritatis vocem : *Omne verbum quod procedit de ore Dei* (Matt. iv, 4)? et quid est ei

^a Alii Editi, despectum.

^b Alii Editi, senioris consilio ima despicit.

surgeret, nisi se ad statum supernæ intentionis erigere? Ante ergo surrexisse, quam amaro animo fuisse dicitur, et antequam surgeret manducasse et bibisse, quia electa anima de ærumna vitæ præsentis dolere non poterit, si sese ad illa quæ in cœlestibus perdidit non extendit; et se ad illa summa non elevat, si a Scripturæ sacræ pabulo jejunit. Ut surgamus ergo, manducamus et bibimus, quia tum ad altitudinem superni amoris erigimur, cum Scripturæ sacræ profundis et planioribus sensibus roboramur. Dehinc si surgamus, amaritudinem cordis acquirimus, quia dum in superna per amorem ferimur, quæ in imo sunt non nobis præbent blandimenta gaudii, sed asperitatem afflictionis. Sed jam ab amaro animo ad fletuum fluentia conscendimus, quia cum jugi vallaque compunctione transligimur, ea mala quæ in hac valle lacrymarum incurrimus, et futura quæ timemur, et æterna bona quæ amissimus, flere copiosius valeamus. Hinc vero ad votendorum votorum secreta procedimus, quia dum ab omni quod foris libet fletuum nos largitas sepelit, velut totos effectos cœlites supernis obtutibus ostendit, et vota vovemus quibus sic æterna bona placent, ut mens nostra per nulla terrena atque carnalia se inquinet. Dehinc profectus nostros precum multiplicatio sequitur, quia eo jam libentius, sæpius et instantius æterna orando quaerimus, quo in solo futurorum bonorum solatio respiramus. Mane autem adorant, et in civitatem suam revertuntur.

15. Post multiplicationem precum cum Anna conjuge mane adorare est inter magna virtutum dona humilitatis virtutem custodire; et quia in illa sublimes visione diutius stare non potest anima quæ adhuc ista corruptionis sarcina prægravatur, apte in civitatem suam reversi referuntur. Electa anima, cum, infirmitate prægravante, a Dei contemplatione repellitur, ut redire in eandem visionis altitudinem valeat, debet habere constructa ædificia munitionis, quatenus, ad semetipsam relapsa, in alto se teneat, unde iterum ad eandem intimæ charitatis altitudinem consurgat. Quod et sub typo Jerusalem electæ animæ per Prophetam dicitur: *Sia in excelso, et vide jucunditatem quæ veniet tibi* 39 a Deo tuo (Baruch. iv, 36; v. 5). Quasi dicat, etsi manere jugiter in Dei contemplatione non potes, ne usque ad ima deponaris, ut ab altis custodiæ tuæ turribus ad eum contemplandum sine difficultate conscendere quem desideras possis. In Ramatha quidem civitatem suam revertitur, si cum a divinæ Majestatis visione repellitur, in sanctorum angelorum contemplatione retinetur. Sed cum de ista subtiliori natura, id est angelica, cogitare non prævalet, si ad beatos martyres, vel electos alios, qui jam æternitate recepti sunt, meditando recurrit, quia de perfecta eorum gloria cogitat, nimirum tunc in sua civitate recipitur, qui morari in sublimibus prohibetur. Bene autem eadem Ramatha civitas sua dicitur, quia quam familiariter diligit,

suam esse indubitanter credit, suam namque hanc civitatem esse cognoverat, qui dicebat: *Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quia ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, sed æternam in cœlis* (II Cor. v, 1). Hinc iterum dicit: *Jerusalem, quæ sursum est, mater nostra est* (Gal. iv, 26). Sed qui in illa sublimes civitate reverti non potest, redeat nihilominus in civitatem suam Ramatha; et qui ab altissima illa deponitur, in istius Ecclesiæ adhuc in imo peregrinantis, sed sublimes vitæ fulgore radiantis, visione teneatur. Eo quippe hinc iterum redire ad revisendum jubar alti verique luminis poterit, quo eum sensum quem carnis sarcina ab internæ lucis secreto retrahit usque ad terræ infima non deponit.

16. Quid est autem quod post dierum circulum Anna concepit et parit, nisi quia gaudium perfectæ devotionis contemplatio ad conditoris pulchritudinem semel elevata non suscipit? Post dierum ergo circulum concepit et peperisse dicitur, quia dum ex consuetudine contemplatio ad superna rapitur, in visio e superni luminis munus accipit desideratæ fecunditatis. Circulus namque dierum est infusio divinæ lucis. Quæ profecto in suo ambitu diebus pluribus cingitur, dum una sua claritate mentem irradiat, sed sui splendoris radios per vices dispensativæ manifestationis ei insinuat, quousque perfectius gaudium de ampliori manifestatione comprehendat. Vel certe post dierum circulum Anna concepit, quia nimirum quandiu mentis aciem contemplationis ruralitas in gyrum mutabilitatis concutit, ipsa mens ad percipiendum plenum internæ majestatis gaudium non assurgit. Velut enim in quodam circulo dies transcunt, cum mens inchoantis in contemplationis se culmen elevat, sed vix per respecti jubar luminis eam adhuc rotantem ac discurrentem fixam in sua luce servat. Post dierum ergo circulum concepit, quia prius a mutationis suæ vertigine in standi robur anima ducitur, et cum stare fixa ex usu in contemplatione d'iderit, gaudium perfectæ devotionis in fructu suæ fecunditatis apprehendit. Quod etiam conceptum parit, quando proximis ad gloriam supernæ majestatis innotescit.

17. Natus vero puer in tribus vitulis a Tabernaculo dicitur, quia de largitate spiritus muneris gratias referre debemus summæ Trinitati. De quibus vitulis Dominum obsecrans propheta dicit: *Omnes vitulos labiorum nostrorum* (Osee. xiv, 3). Quasi dicat: Pro largitate munerum reddemus sacrificia laudis, per obsequium labiorum. 40 In domum vero Domini puer offerendus adducitur, cum sacræ mentis profectus, sanctæ Ecclesiæ doctoribus revelatur, ut dum collatione sapientum discutitur, fraude hostis callide nequaquam maculetur. Potest et domus Domini æternam patriam designare. De hac quippe Psalmista exsultans, dicit: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te* (Psal. lxxxiii,

* Abest sed æternam in cœlis in Gilot.

† Vatic., infirma non deponit.

5). In domum Domini puer adducitur, cum electa mens in alta sustollitur, et de omni quod spiritualiter proficit omnipotenti Deo gratias referre atagit, a quo profectus sui sibi impensa munera recognoscit. Bene autem unus vitulus immolatur, cum tres delati referantur, quia etsi personarum Trinitas confessione fidelium in divinis laudibus canitur, earumdem personarum inseparabilis unitas prædicatur. Sed qualis, aut quanta sit laus, si devota non sit? Aptè itaque tribus vitulis totidem farinæ modii conjunguntur, ut de eo quod in Dei laudibus ore dicimus per devotionem satiemur. Nam sine farina vitulum offert, qui in Dei laudibus verba quidem edit, sed mente vaga ad ea quæ loquitur non intendit. Sed si verba Dei laudando, vel orando, proferentes hilarescimus, dum intelligentiæ miscemus gaudium, illius vini quod lætificat cor hominis amphoram farinæ sociamus. Hoc profecto insinuat, qui exoptans ait: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ* (Psal. Lxvi, 7, 8). Quasi tres vitulos ad tabernaculum duxit, qui Deum laudans, divinitatis ejus nomen repetendo, personarum proprietates exposuit. Sed cum *metuant*, non eos, sed eam dixit, profecto qui tres adduxit vitulos unum immolavit. Et quia farinam vitulis, et farinæ vinum miscuit, gloriatur, dicens: *Ad ipsum ore meo clamavi, et exultavi sub lingua mea* (Psal. Lxv, 17). Dum enim clamavit, quasi ad immolandum sacrificii vinum duxit, sed sub lingua sua exultare non posset, si alta præcis suæ verba non intelligeret. Cum clamavit ergo, intellexit quæ clamavit, et cum exultavit in oblatione omnipotentis Dei, non solum vitulum habuit, sed etiam farinæ modios, et amphoram vini. Igitur vitulus, farina et vinum, laus est Dei, intellectus laudis, et lætitia devotæ mentis. Cor autem modius et amphora in Dei oblatione nominatur, nisi quia mensuræ sunt nomina? Hoc etiam quid spiritualiter indicet Paulus exponit, dicens: *Unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic alius vero sic* (I Cor. vii, 7). Hinc Veritas dicit: *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum* (Luc. vi, 38). Hanc nobis mensuram custodire sacra Scriptura præcepit, dicens: *Supra te onus ne levaveris*. Sed electæ animæ valde cavendum est, ut hæc tria omnipotenti Deo ardore piæ devotionis offerat, et studio

(Vers. 28.) *Et adoraverunt ibi Dominum.*

18. In domo Domini Dominum adorant, qui et

* In Gilot. *deest proprium.*

† Ubi hæc in sancta Scriptura? Fortasse Ecclesia-

41 alta mente in supernæ patriæ contemplationem se elevant, sed per humilitatem omnipotenti Deo substernuntur, et omni corde in virtute Spiritus tam sublimiter elevantur. Hæc non ex ordine, sed summam ad historiam, sive moralem intelligentiam exponendo pertrinximus, ut verba spiritalis cantici quod subsequitur secundum moralem typicamque explanationem paulo latius indagemus.

CAPUT III.

(II Reg. ii, 1.) *Et oravit Anna, et ait: Exsultavit cor meum in Domino.*

1. In Annæ persona sanctæ Ecclesiæ typum latere jam ostendimus. Quæ nimirum, nato jam puero, in Domino exsultare se perhibet, quia de eo quod ad fidem Redemptoris gentilem populum traxit vane non tumuit, sed in eo lætitiæ suæ intentionem tenuit, a quo fecunditatis suæ dona suscepit. Quibus nimirum verbis sic lætitiæ suæ situm indicat, ut causam pariter exultationis ejusdem ostendat. Sterilis quidem flevit, pariens exsultavit, ut sanctæ Ecclesiæ mores portenderet, quæ se in hanc vallem lacrymarum a paradisi gaudiis projectam dolet, sed pro lucrandis animabus exsillii sui ærumnas patienter sustinet. In hoc tantum exultare consuevit, si in ærumna temporis, qua premitur, per fecunditatis suæ gloriam, multiplicatis electis, cœlestis patriæ damna reparantur. Dicit ergo: *Exsultavit cor meum in Domino*, quia futurus sui propositi consecrata est. Quo in loco notandum est quia hoc quod glorians loquitur ora se perhibetur. Nam præmissum est: *Et oravit Anna, et ait: Exsultavit cor meum in Domino*. Quæ autem nihil a Deo petere flagitando cognoscitur, cur orasse perhibetur? Sed quia hoc futurum esse per prophetiæ spiritum sancta mulier noverat, et id fieri vehementer optat, et exultando loquitur, et orando. Exsultabat quidem certitudine futurorum, vehementer exoptans fieri quod noverat revelatione sacramenti. Sancta quoque Ecclesia inde divina beneficia amando et venerando recollit, prædicat et orat, quia nimirum id foris loquendo exsequitur, quod intus miro desiderio fieri cupit, et factum magna devotione veneratur. Dicit ergo: *Exsultavit cor meum in Domino*, quia munera quæ ad æternæ lætitiæ fructum accipit ad temporale gaudium non convertit. Sequitur:

(Vers. 1.) *Et exaltatum est cornu meum in Deo meo.*

2. Quid est cornu Annæ, nisi potestas sanctæ Ecclesiæ? Quod profecto cornu tunc mirabiliter exultit, cum Dei Filius per assumptam humanitatem naturæ nostræ participem se fecit. In eo igitur cornu sanctæ Ecclesiæ exaltatum est, in quo humana natura jam splendet supra angelos elevata. Sed in hoc quod hunc Deum suum et salutarem sancta Ecclesia singulariter asserit, Synagogæ repulsionem latenter ostendit. In Deo igitur salutari nostro exaltatum est cornu nostrum, quia sublimitas Ecclesiasticæ potes-

sti in m. 22, quo loco legimus, *altiora te ne quæris*, quod idem significat.

tatis in humanitate nobis erecta est Redemptoris. Unde et de eodem Redemptore per Zachariam dicitur: *Erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui, sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum* (Luc. 1, 69, 70), quia exaltatum cornu suum refert, latenter indiat, quia ante cornu habuerat quod exaltatum non erat. Sancta quippe Ecclesia ante Redemptoris adventum cornu habuit, quia in patriarchis et prophetis tam recte vivendi ordinem quam delinquentes corrigendi potestatem diinitus accepit. Sed tamen cornu exaltatum non habuit, quia etsi vivere iuste poterat, tamen ad Paradisi gaudia sine Redemptoris presentia redire non poterat. Nunc autem sanctæ Ecclesiæ cornu exaltatum est, qui jam mundi Redemptorem venientem recepimus, per cuius gratiam non solum recte possumus vivere, sed et ad paradisi gaudia transire, quia ille jam pro nobis mortuus resurrexit, in cuius morte mors obiit, et paradisi se ejus fidelibus reseravit. Exaltatum est ergo cornu nostrum in Deo nostro, quia, effusa jam gratia sancti Spiritus in electorum multitudinem impressam Redemptoris imaginem videmus, dum qui terrena omnia despiciunt carnis voluptates fugiunt, propria derelinquunt, tanto altiori potestate ratiunt, quanto hæc tanta virtutis insignia in veterum multitudine sancta Ecclesia non habebat. Exaltatum est cornu nostrum in Deo salutaris nostro, quia quotquot eum recipimus, dedit nobis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1, 12). Hoc cornu exaltare volebat Salutaris noster, cum dicebat: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et omnem virtutem inimici* (Luc. 10, 19). Hinc item asserens ait: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis* (Matth. 18, 19). Hinc iterum repromittit, dicens: *Sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israel* (Ibid., 19, 28). Dicat ergo Anna: *Exaltatum est cornu meum in Deo meo*, ut videlicet sanctæ Ecclesiæ gloria designetur, quæ singulare culmen potestatis obtinet de presentia Redemptoris. Et quia jam in toto mundo distenditur, quæ quondam intra Judæam persecutionibus angebatur, sequitur:

(Vers. 1.) *Dilatatum est os meum super inimicos meos.*

3. Qui enim inimici Ecclesiæ alii quam Judæi intelligendi sunt? Supra quos nimirum dilatatum os habuit, quia contra eorum perfidiam omnium gentium jam fidelium linguas movet. Os ergo sanctæ Ecclesiæ dilatatum est, quia per universum orbem diffunditur, et dum nationes universas prædicatione veritatis erudit, Judæorum stultitiam, veluti dilatato ore, reprehendit. Et quia hoc inde potuit, quia venientem in carne mundi Redemptorem gaudenter excepit, causam dilatati oris exponit, dicens:

(Vers. 1.) *Quia lætata sum in salutari tuo.*

4. Jam quis sit salutaris Dei cognovimus. De quo etiam Isaias vaticinans ait: *Videbit omnis caro Salutare Dei; videbunt omnes fines terræ Salutare Dei* (Isa. 40, 5; Psal. 144, 5). Jesus autem nostro

Alequo Salutaris dicitur. De quo etiam Habacuc sibi gaudium repromittit, dicens: *Gaudebo in Deo Jesu meo* (Habac. 3, 18). Ecce veterum Judæorum vocibus Dominus Jesus Deus asseritur. Sed nunc Judæi Salvatorem expectant, quem Deum esse nequaquam credunt. Sed fortasse hoc Judæi in ore suo reprobare contendunt, et dum Jesum Salvatorem interpretantur, Deum Salvatorem non unigeniti personam, sed Patris intelligunt; verumtamen in eodem loco subditur, unde unigeniti persona apertius demonstretur: *Domine Deus, inquit, virus mea, constitue pedes meos in consummatione, et super excelsa statue me, ut vincam in claritate ipsius* (Ibid. 19). Ecce Deo loquitur dicens: *Statue me super excelsa*. Sed quia dicit: *Vincam in claritate ipsius*, alius ul-

B que est de quo dicit. Quis ergo est de quo dicit nisi unigenitus Dei Filius, quem non solum verum hominem, sed etiam Deum credit? Dum ergo Deo loquitur, dicens: *Gaudebo in Deo Jesu meo, et vincam in claritate ipsius*, non Deum alium, sed Deus personam aliam demonstrat. Hæc sunt sanctæ Ecclesiæ rationes, hæc contra Judæorum perfidiam invincibiles assertiones per universum orbem diffusæ. Dilatatum ergo os habet sancta Ecclesia super inimicos suos, quia jam, auctore Deo, ubique cognoscitur, unde et Judæorum perfidia convincatur. Causam igitur dilatati oris audiant, qui Salutare Dei negant, et de gaudio Salutaris nostri ferantur argumento confusionis suæ. Sed ferri possunt, a blasphemis vero suis cessare nolunt. Jam Dei Salutare mundus excepit, omnis caro vult, Judæus non credit, quia, ut dixi, Salvatorem expectat, qui Deus non sit. Audiant ergo maledictionem prophetæ dicentis: *Maledictus homo, qui confidit in homine, et a Domino recedit cor ejus* (Jerem. 17, 5). In hominem Judæi confidunt, qui credere in Redemptorem refugiunt, dum Antichristum in fine mundi prætolantur. In quorum confusione in Psalmista prædicat, dicens: *Viderunt omnes fines terræ Salutare Dei* (Psal. 144, 5). Quasi perfidiam Judæorum confundat dicens: *Quid in posterum visiones differitis? Quem expectatis jam venit, quem promissum habuistis jam omnibus finibus terræ apparuit, cum clausistis oculos, transiit; imo sic cæci facti estis, quod coram vobis tanta lux stetit, et non vidistis. Ergo, jubilate Domino omnis terra, cantate, et exultate, et psallite; psallite Deo nostro in cithara, et voce psalmi, in tubis ductibus, et voce tubæ cornearum. Jubilate in conspectu regis Domini; moveatur mare et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo. Flumina laudent manu in idipsum, montes exultabunt ante faciem Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram* (Ibid. 14, seq.). Quasi dicat: Quia tam immensa cæcitate premuntur, ut nequaquam videre meruerint, vos gaudete abundantius, qui vidistis. Sed quam mirabiliter, atque ineffabiliter gaudendum sit, signa gaudii coacervans, ait: *Jubilate, cantate, et psallite*. Celebritatem quoque letitiæ insinuare gestiens, instrumenta ejus enumerans,

* Hæc Isaiæ omittuntur in Vatic. et in Gussany.

† G. lot., *exultaverunt ante faciem Domini*.

dicit: *Psallite Domino in cithara, et cithara, et roce psalvi, in tubis ductilibus et roce tubæ corneæ, jubilate in conspectu regis Domino.* Quid in conspectu regis, nisi in cognitione Redemptoris? Sed a quantis hæc gaudiorum solemnitas sit agenda exponit, dicens: *Moveatur mare, et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.* O infelix Judæa, sine: terræ viderunt Salutare Dei, omnis terra commota jubilat, gaudet unive sus orbis, flumina plaudunt manibus, montes exultant; sed impia Judæorum corda non credunt, et in cæcitatibus suis tenebris livoris poena feriuntur. Sed quem blasphemare non metuunt, sancta Ecclesia attentius commendat, dicens:

(Vers. 2.) *Non est sanctus ut est Dominus.*

5. In descriptione Redemptoris omnia incomparabilia designantur. Inde enim verus Redemptor ostenditur, quod in omni quod ad ejus gloriam dicitur ei nemo comparatur. Ille enim omnes redemit qui omnibus excellit. Quod recte contra Judæam dicitur, quæ eo audacius Redemptorem despicit, quo multos se habuisse viros recolit, qui magna claruerunt laude san titat's. Hinc est enim quod illuminato cæco exporbrantes dicunt: *Tu sis discipulus illius, nos autem Moysi discipuli sumus. Scimus, quia Moysi locutus est Deus, hunc nescimus unde sit* (Joan. ix, 28, 29). Hinc item gloriantur, et dicunt: *Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam* (Joan. viii, 33). Sed homo fuit Moyses, homo Abraham, homo Christus. Veruntamen illi assumpti ad locutionem Dei, iste assumptus in divinitatem. Illi assumpti ad ministerium, iste ut unigenitus assumptus ad regnum. Unde et loquitur, dicens. *Omnia quæ habet Pater mea sunt* (Joan. xvi, 15). Non est sanctus ut est Dominus. Hoc etiam sacra Scriptura testatur, dicens: *Cui se infudit omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Col. ii, 9). Hinc Joannes ait: *De plenitudine ejus omnes accepimus* (Joan. i, 16). Non est sanctus ut est Dominus. Quia in eo quod Dominus asseritur, sanctitatis ejus excellentia commendatur. Sed Judæi Christum, quem expectant, purum hominem asserunt, et tamen suum Dominum futurum et singulariter sanctum credunt. Sed Palmista illos reprobans, nos ad fidei gaudium cohortatur, dicens: *Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in lætitia. Intrate in conspectu ejus in exultatione, scitote quoniam Dominus ipse est Deus* (Psal. xc, 1, 2, 5). Illi Dominum vocant, qui Deus non sit. Nobis ergo jubilandum, nobis in lætitia serviendum, qui talem habemus Dominum, qui etiam Deus veraciter credatur, qui majestatem divinitatis, quam in se aservuit, incomparabilibus miraculis comprobavit Qui ergo invisibilem ejus divinitatem abnegant, patentibus operibus credant. Sed quam mira sanctitas illa est, quæ peccatores sanctificat? Unde et de peccatrice muliere dicit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (Luc. vii, 47). Hanc excellentiam sanctitatis, illa in fluxu sanguinis posita cognoscens, ait: *Si tetigero vel fimbriam vestimenti ejus, salvo ero* (Matth. ix, 21). Sed quis fitem ejus assereret, si effectus fidei non pateret? Nam ut vestimentum ejus

tetigit, sanguis stetit. Non est ergo sanctus ut est Dominus, quia quisquis potuit sanctus existere. ejus accepit munere ut sanctus esse potuisset. Hoc namque sancta Ecclesia subsequenti verbo insinuans, ad eundem Redemptorem ex nimia charitate convertitur, dicens:

(Vers. 2.) *Neque enim est alius extra te.*

6. Subauditur, sanctus. Extra eum sanctus aliquis esset, si absque dono unigeniti sanctificationis spiritum habere potuisset. Sed quis hoc asserere audeat de hominibus, quod de Angelis nequaquam constat? Scriptum quippe est: *Verbo Domini cæli firmati sunt et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. cxlii, 6). Verbum Domini est unigenitus Dei. Quem profecto evangelista Joannes insinuans, ait: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i, 1). Si ergo etiam angeli sanctificati creduntur in Filio, multo magis de hominibus creditur quia extra eum sanctificationis gratiam invenire non possunt.

7. Potest etiam hoc sine aliqua subauditione intelligi. Cum ergo dicit: *Nec est alius extra te*, quid aliud in Redemptore quam divinæ essentiae incommutabilitas designatur? Unde et Judæis blasphemantibus dicit: *Antequam Abraham fieret ego sum* (Joan. viii, 58). Idipsum in Genesi Moysi insinuans, ait: *Ego sum qui sum* (Exod. iii, 14). Deo enim unigenito esse est dissimiliter nunquam esse. Qui certe status tanto longe est a cunctis mortalibus, quanto clarius cognoscitur quia momentis singulis per multa variantur. Potest hoc et ad justitiæ statum pertinere, quia electorum esse est in Deo per justitiam manere. Et quia unigenitus Dei Deus est, extra eum non est aliquis, quia nemo electorum nisi in ipso est. Quod si refertur ad divinitatem ejus, ut nequaquam intellectum humanitatis ejus evacuet, quia justus esse non potest qui fidem non habet divinæ Incarnationis; Judæi ergo per hæc singula verba feriuntur, qui, dum Redemptorem contemnunt, Antichristum expectant, qui Deus non esse liquido comprobatur. Unde et per beatum Job dicitur: *Habitat in tabernaculo ejus socii ejus qui non est* (Job. xvi, 15). Tabernaculum Antichristi est amor perfidie, quo fidei contradicit Redemptoris. In quo nimirum tabernaculo Judæi nunc permanent, quia dum perfidie suæ situm amanter inhabitant, contra Redemptorem pugnant. Qui etiam ejus qui non est socii esse referuntur, quia in proposito suo diabolum adjuvant, qui, dum a summæ illius essentiae amore corrui, verum esse prorsus amisit. Cui nimirum non esse est ab summam illam beatam essentiam per amoris participationem reverti non posse. Et quia Judæorum populus, non solum arduum patrum veterum conversationem, sed etiam miraculorum ostensionem ad augmentum elationis habuit, subditur:

(Vers. 2.) *Et non est fortis sicut Deus noster.*

8. Quasi inaniter gloriantem Judæam reprimat, dicens: Quos magna fecisse astruis, puri homines fuerunt; quem prædico, non solum homo sanctus fuit, sed

etiam potens Deus. Dum ergo fortitudo respicitur, excellentia indicatur, quia nimirum omnino infirma est omnis fortitudo hominis in comparatione deitatis. Quo tamen in loco assertio divinitatis non propter excellentiam operis, sed incomparabilitas fortitudinis ostendit veritatem deitatis. Quasi dicat: In hoc cognoscitur quia vera protulit, quia deitatem quam in se asseruit incomparabilibus operibus comprobavit. Unde per semetipsum dicit: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* (Joan. xv, 24). Jam vero ipsa opera discutienda sunt. Moyses mare (Exod. xiv, 12), Helias flumen divisit (IV Reg. ii, 8); Dominus noster Jesus super mare ambulavit (Matth. xiv, 24). Quid ergo est elegantius in sicco profundi alveo viam transeunti populo exhibere, an ipsam maris faciem viam facere? Illi quippe, quia humanitatis deprimebantur pondere, in profundo solido viam qua pergerent requirebant; sed qui infirma humanæ naturæ in celsitudinem divinitatis assumpsisse cognoscitur, super aquas virtute propria ferebatur. Moyses de consortio sermonis Domini splendorem vultus obtinuit (Exod. xxxiv, 29), Josue orationibus solem fixit (Josue x, 12, 13); sed quia Deus est Jesus, coram discipulis in solis virtute resplenduit. In illius faciem filii Israel intendere non poterant, istius gloriam qui meruerunt cernere ceciderunt, ut aperte cognosceres quia divinum existeret quo humana transiret. Huic, in monte illis assistentibus, ab æterno Patre dicitur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite* (Matth. xvii, 5, 6). Et idcirco etiam Helias, qui ne plueret cælum clausit, et ut plueret reseravit (III Reg. xvii, 1) in ejus comparatione quid est qui apertis cælis, Patrem exhibuit testem suæ divinæ generationis? *Non est ergo fortis ut Dominus*, quia quidquid virtutis Moyses ostendere potuit, Dominus, non ipse fecit. Jesus autem omnia quæ mire gessit propria virtute exhibuit, quia Dominus etiam Moysi fuit. Non enim Moyses populo perdeserta gradienti, sed Dominus manna pluit (Exod. xvi, 13, seq.). Non Moyses, sed Dominus in columna ignis per noctem, et nubis in die, populum præcessit (Ibid., xiv, 19). Non Moyses, sed verbum quod factum est ad eum, aquam de rupe produxit (Ibid. xvii, 6). Non Moyses, sed Dominus volatilia concupiscentibus exhibuit (Ibid. xvi, 17). Unde et Dominus Judæos in patrum fortitudine gloriantes reprimit, dicens: *Non Moyses, sed Pater meus dedit vobis panem de cælo* (Joan. vi, 32). Hinc Psalmista non Moysen inaniter efferens, sed Dominum laudabiliter extollens, dicit: *Fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos, interrupit mare, et perduxit eos, et statuit aquas quasi in utero. Eduxit eos in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis. Eduxit aquam de petra, et deduxit tanquam flumina aquas. Et mandavit nubibus desuper, et janua cæli aperuit, et pluit illis manna ad manducandum, et pluit super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata* (Psal. lxxvii, 12, seq.). Dominus autem Jesus fortis incomparabiliter non in aliena virtute apparuit, sed in sua. Unde

A et ex seipso potens, paralytico imperans, ait: *Tibi dico, surge* (Matth. ix, 6). Hinc etiam scriptum est: *Quotquot tangebant eum, salvi fiebant a quocunque languore tenebantur* (Marc. vi, 56). Et iterum: *Virtus de illo exibat, et sanabat omnes* (Luc. vi, 9). Hoc namque insigne fortitudinis, nec Moyses, nec Helias habere potuit, ut, dum incomparabilia signa innotescerent, adventum unigeniti apertissime designarent. Recte ergo Synagoga perpetuo silentio damnatur, cum subditur:

(Vers. 3.) *Nolite multiplicare loqui sublimia. Recedant vetera de ore vestro.*

9. Quasi dicat: Dum incomparabiliter nova cœnitis, gesta antiquorum reprehensibiliter effertis. Quasi enim umbra illa præcesserant. Sed nunc palam veri fideles hæc Redemptoris nostri opera venerabiliter adorant, quia quod umbrabatur ibi occultatione sacramenti, in adventu Redemptoris patuit, expectasse corpus revelandæ veritatis. Ergo si ad nova referantur, vetera non sunt, quia in Spiritu sancto intellecta, vetustatem aliquam non recipiunt. De illo quippe renovante omnia spiritu, Psalmista precatur, dicens: *Emitte spiritum tuum et crebuntur, et renovabis faciem terræ* (Psal. ciii, 30). Vetera ergo sunt, si Redemptoris operibus conferantur; sed cum ad confirmanda hæc spiritaliter illa proferimus, eo spiritu quo hæc intelligimus illa renovantur. Sancta ergo Ecclesia dum Judæos de veterum narratione reprehendit, quid aliud quam eos acta Patrum spiritualia carnaliter intelligere designat? Synagoga etenim contra sanctam Ecclesiam se tanto temerius erigit, quanto legis et prophetarum scientia superbis extollitur, quam suis patribus divinitus inspiratam, sibi autem materialiter exhibitam didicit. Unde sequitur: *Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes.* Et ut tumere desinant, subjungit, dicens: *Recedant vetera de ore vestro.* Jam quippe ei vetera sunt, quæ, ut dixi, per renovantem spiritum non intelliguntur. Tale est igitur ac si dicat: Dignum est ut ab eorum narratione scias, quorum novos et splendidos sensus ignoras. Quæ nimirum etsi subtiliter intelligis, tumorem arrogantiae tibi præstare non debent, quia Deus scientiarum Dominus est. Redemptor quippe humani generis, quia summi Patris est Verbum, Dominus est utique omnium scientiarum. Alta quippe, et magna locutus est Isaias, magna locutus est Jeremias; sed profecto nihil dicerent, si hoc Verbum scientiarum Dominus non eis, antequam loquerentur, scientias indicaret. Unde et frequenter in libris ejusdem Isaiæ prophete legitur: *Verbum quod factum est ad Isaiam prophetam.* Frequenter et in libro Jeremie scribitur: *Verbum quod factum est ad Jeremiam prop. etiam.* Hoc Verbum scientiarum Dominum Joannes in atri sinu summi Patris sinu aspiciens, ait: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i, 1). Hinc Paulus scientiarum Dominum Redemptorem nostrum **47** insinuans, dicit: *Quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Col. ii, 9). Dum ergo dicit: *Recedant vetera de ore*

vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, quid est aliud dicere, nisi Synagogæ aperta ratione monstrare, et tanto sollicite tacere debeat, quæ non solum quod sint, sed etiam a quo sint ea quæ dicit ignorat? Quasi dicat: Illam scientiam, quam patrum tuorum fuisse astruis, tanto tibi dare arrogantiam non debuit, quanto non ipsorum, sed unigeniti Filii Dei fuit, et ipsam eandem scientiam non intellegis. Dicit ergo: *Recedant vetera de ore vestro*. Ut Judæi nequaquam de revent quod intelligere recte non prævalent. Deus scientiarum, dicit, Dominus est, ut quod veraciter Dei esse comprobant, hominibus fallaciter non ascribant. Sed dum de verbis jactantiæ Judæa reprehenditur, quia nullo timore commingitur, ei etiam de occultis perfidorum cordium motibus tormenta nuntiantur. Nam sequitur:

(Vers. 3.) *Et ipsi præparantur cogitationes.*

10. Quasi dicat: Quem blasphemare non metuis, non solum linguæ habebis judicem, sed et cordis. Unde et per Isaiam comminatur, dicens: *Ego opera, et cogitationes eorum venio ut congregem* (Isai. LXVI, 18). Hinc per Moysen Dominus comminans, ait: *Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis* (Deut. XXXII 34)? Et quia his verbis silentium Synagogæ præcipitur, videamus jam sancta Ecclesia quibus fconditatis suæ laudibus in Annæ voce gloriatur. Subdus namque ait:

(Vers. 4.) *Arcus fortium superatus est.*

11. Quisnam est arcus fortium, nisi fraulenta sævicia Judæorum? Ex occulto quippe, quasi ex arcu Redemptori vulnus infixierant, quem gentium manibus occidebant. Sed superatus est arcus fortium, quia qui eorum vulnere obiit, a mortuis resurrexit, in cælum ascendit, promissum Spiritum sanctum discipulis misit. Unde subditur:

(Vers. 5.) *Et infirmi accincti sunt robore.*

12. Appellatione quidem roboris, virtus ostenditur Spiritus sancti. Unde et eundem Spiritum Dominus discipulis reprobmittens, ait: *Vos autem sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto* (Luc. XXIV, 49). Robur autem gratia sancti Spiritus recte dicitur, quam ut electi recipiunt, contra omnia adversa hujus sæculi fortes fiunt. Qui vero infirmi hoc loco, nisi apostolo intelligendi sunt? Sed infirmi profecto, cum arcus fortium tentitur, non cum virtute ex alto vestiuntur. Nam in hora Dominicæ comprehensionis scriptum de eis est, quia, *relicto Domino, omnes suserunt* (Matth. XXVI, 56). An non vade infirmus tunc Petrus erat, cum interrogantis ancillulæ vocem timevit, et Redemptorem negavit (Ibid., LXIII, 74)? Jam quippe superatus erat arcus fortium, annihilata sævicia Judæorum, quia Redemptor morte victa surrexerat; et tamen adhuc infirmi apostoli superatos fortes, elausis januis, metuebant (Joa. XX, 19). Sed ubi eos robur induit libet intueri quam fortes fecit. Repentino quippe sonitu super eos Spiritus sanctus venit, et eorum infirmitatem in miræ charitatis virtutem permutavit (Act. II, 22, seq.). Cæperunt enim Christum jam robore induti prædicare, qui persecu-

to um minas non erubescabant delitescendo fugere, et qui mulierum verba timebant, auctoritatem principum libertate frangebant. Vicit robur formidinem, terrores, minas, et cædes superavit; et quos superveniendo induit, in cælesti militia mirabilis audaciæ insignibus illustravit, ut inter flagella, cædes et opprobria non metuerent 48, sed exsultarent. Scriptum quippe de eis hoc jam robore indutis est: *Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. V, 41). Hinc jam prædicantes, dicunt: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incidertis* (Iac. I, 2). Bene ergo dicitur: *Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore*. Quia prius a mortuis resurrexit, et sic ad cælum Redemptor abiit, et Spiritum sanctum discipulis misit. Prius namque superandus erat arcus fortium, et post infirmi robore accingendi. Unde et scriptum est: *Nondum erat spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus* (Joan. VII, 39).

13. Quo in loco notandum est quia hoc contra Judæam dicitur quæ miracula Redemptoris tanto superbius despicit, quanto inter supplicia mortuum recognoscit. Dicit ergo: *Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore*. Quasi mortem Redemptoris calumnianti Synagogæ respondeat, dicens: Noli despiciere quod mori potuit, sed mirare potius quia mortuus resurrexit, et gentis tuæ sævitiam reviviscendo superavit. Et quia hoc de præterito ostendit, non solum denuntiando ei loquitur, sed insultando. Quasi enim inaniter insultanti improperet, dicens: *Quid vobis profuit occidisse quem mortis laqueus non potuit tenere? Vos occidistis, ne post eum totus mundus iret; sed idcirco post eum totus mundus vadit, quia verum se Dei Filium probavit, dum moriendo humanum genus redimeret, et dum resurgendo viventem se monstraret, et ad cælum conscenderet, et spiritum sanctum promissum discipulis destinaret. Et quia pro incredulitatis suæ merito Synagoga a participatione promissæ gratiæ repulsa est, id ipsum sancta Ecclesia improperans ei, subdens, ait:*

(Vers. 5.) *Repleti prius, pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt.*

14. Qui fuerunt prius repleti, nisi qui cognitionem Dei, antequam cæteri populi, habuerunt? Qui ergo repleti prius intelligendi sunt alii quam Judæi, qui in fide conditoris fere ab ipso fuerunt principio mundi eruditi? Ipsi quidem pro panibus se locaverunt. Quid enim panes hoc loco significant, nisi mysteria divinæ Incarnationis? Locus autem inveniendorum panum sacra est Scriptura. Unde et panis, qui de cælo descendit, ad inveniendum se ignorantibus dicit: *Scrutamini Scripturas, quia ipsæ sunt quæ testimonium perhibent de me* (Joan. V, 39). Pro panibus ergo se locaverunt, quia omnes Scripturas acceperant, ut in eis sacramenta divinæ Incarnationis invenire debuissent: sed cum panis venit, Synagoga, quæ se pro pane locaverat, locum reliquit, in quo invenire

panem debuit quem quæ ivit. Scripturas quidem, ut A 20), sic dicitur ab eis accipi, sicut nosci, sicut, per dixi, ad cognoscendum Redemptorem habuit, sed qui secundum Scripturas venerat, venientem confutavit. Famelici ergo saturati sunt, quia qui crediderunt de gentibus, dum mysteria divinæ Incarnationis veneranter accipiunt, cœlestem cibum habent ad internæ delectationis usum. Famelici quidem dicti sunt, quia ante adventum Redemptoris, infidelitatis fame projecti, spiritualis refectionis cibum nullum habuerunt. Vel certe famelici dicuntur, quia spiritualis cibi dulcedinem cum magna aviditate suscipiunt. Repleti vero, qui se pro pane locaverunt, auferunt quem expectabant: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi* (Joan. vi, 33, 41, seq.). Sed quia non merebantur agnoscere, respondebant: *Nonne hic est filius Joseph? quomodo dicit, quia de cœlo descendi* (Luc. iv, 22; Joan. vi, 42)? Ipse autem, qui 49 omnia novit ad delectationis suæ recubitus famelicos venturos prophetabat, dicens: *Amen dico vobis, quia ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum, filii autem regni projicientur in tenebras exteriores* (Matth. viii, 11, 12). Repleti ergo se locaverunt pro panibus, sed famelici saturantur, quia Synagoga filii in Scripturis sancti partum fidei de futura Incarnatione Redemptoris habuerunt; sed nunc, projectis illis, dum gentiles in eum veraciter credunt, divinitatis et humanitatis ejus sacramenta in delectationis intimæ refectiones suscipiunt.

15. Quia vero per egregium Doctorem dicitur: *Omnes eandem escam manducaverunt, et omnes eundem spiritalem potum biberunt (bibeant de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus)* (I Cor. x, 3, 4), potest rationabiliter colligi quia illi manducaverunt, et non sunt saturati, isti manducaverunt, et saturati sunt. Quod nimirum contra Synagogam a sancta Ecclesia recte dicitur, ut ii qui sunt sub gratia mira celsitudine præeminere sub lege positus designentur. Quid enim illis fuit se pro panibus locare, nisi sacramenta venturi Redemptoris in Scriptura sacra perquirere? Quorum profecto unusquisque manducavit, et saturatus non est, quia futuram summi unigeniti Incarnationem credidit, sed presentem non vidit. Manducare quidem ei fuit, divinam Incarnationem in mentis desiderio dulciter retinere, et non saturari ei fuit desideratam ejus presentem non videre. Sed infirmi, qui robore accingendi erant, saturitatis suæ præconia ab eo quo saturabantur pane audiebant: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Amen dico vobis quia multi reges et prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ vos audistis, et non audierunt* (Matth. xiii, 16, 17). Qui enim videre volebant, jam intimæ delectationis panem per desiderium manducabant; sed quia videre non poterant, habebant gaudium desiderii, sed non habebant per fruitionem saturitatis. Nam etsi Scriptura dicat: *Quia panem omnem suavitatem habentem et omnem dulcedinem, Deus eis dedit* (Sap. xvi,

20), sic dicitur ab eis accipi, sicut nosci, sicut, per fidem notus ab eis, per charitatis desiderium potera concupisci. Synagoga igitur in primis patribus glorianti, ii accincti robore præferuntur, ut dum novum culmen electorum conspicitur præcelsum, nequaquam inaniter ultra gloriatur. Et quia a discubitu sanctæ Ecclesiæ cibus vitæ nunquam tollitur, tan futura quam præterita insinuans, ait:

(Vers. 6.) *Donec sterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est.*

16. Quæ est sterilis, nisi sancta Ecclesia, ut supra latius in Annæ typo jam diximus? Quid est ergo famelicos saturari, donec sterilis pariat, nisi usque in mundi finem panem vitæ possidere? Quod et ipse reprobmittit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Non enim sunt nisi famelici quos sancta Ecclesia parit. Ergo donec parit, famelici saturantur, quia usque in mundi finem Deo filios generat, qui dum venisse in carne Redemptorem credunt, panem vitæ, quem desiderant, comedunt, et plenitudine replentur. Sed donec sterilis plurimos parit, ea quæ multos habebat filios infirmatur. Infirmari Synagoga est institutione legis veteris parere non posse. Quæ enim fidem viri prioris perdidit, diabolo jam et non Deo parit. Bene autem dicitur: Quæ multos habebat filios, quia dum in veritate Scripturarum subjectum sibi 50 populum antiquitus erudiret venturi Redemptoris adventum concupiscere, de complexu cœlestis sponsi filios pariebat. Nunc autem quæ habebat filios infirmata est, et filios non habet. Scripturas quidem suis auditoribus exhibet, sed quia Redemptorem negat, Deo filios nunquam generat. Infirmari ergo dicitur, cui spiritualis fecunditas negatur. Et quia tam Synagoga repulsio quam electio gentilitatis incomprehensibili Dei judicio facta est, sequitur:

(Vers. 6-8.) *Dominus mortificat, et vivificat, deducit ad inferos, et reducit; Dominus pauperem facit, et ditat; humiliat et subleat. Suscitavit de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat.*

17. Quasi obstupescenti alicui de tam electæ gentis repulsiōne respondeat, dicens: Quid in his rationem quaeris, quæ summa ratio incomprehensibiliter facit? Quod etiam genus quaerendi doctor egregius reprehendens, ait: *Homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum fac ori suo: Quid me fecisti sic? Aut non habet potestatem figulus ex eodem luto aliud quidem vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam* (Rom. ix, 20, 21)? Tale est ergo ac si dicat: Quia omnium Dominus recte cognoscitur, opus illius, et in Judææ abjectione, et in gentium electione, venerandum et non discutiendum esse sentiamus. Mortificat quidem Dominus, quia incomprehensibili judicio quondam electum Judæorum populum a cognitione veritatis separavit, et in perpetuum damnat. Vivificat, quia gentilitatem ad agnitionem sui unige-

² V. l. c. et G. l. o. l. p. r. e. r. u. n. t. u. r.

niti temporaliter per filem recipit, et ad ejus con- A templandam gloriam æternaliter perducit. Ad inferos ducit, quia districto ejus judicio ultrix gehenna eos puniendos in perpetuum recipit qui per culpam perfidie a veneratione se d'vidunt Redemptoris. Reducit ab inferis, quia gentilem populum ad filii sui filem devote accedentem suscipit, cui, velut altus abyssi carcer, existit immensa obscuritas erroris. Pauperem facit ei ditat, quia et repulsam Judæam spiritalibus virtutibus spoliat, et electam gentilitatem, tam pretio fidei quam bonorum operum fulgoribus exornat. Qui etiam humiliare et sublimare dicitur. Etenim Synagoga, a Redemptore recedendo, sublimitatis suæ alta deposuit, et sancta Ecclesia, Redemptorem venerando, ab ino infidelitatis, ubi projecta jacuerat, in altitudinem rectæ fidei et Christianæ potestatis B celsitudinem surrexit. Quia ergo Dei Filium Judæa contempsit, gentilitas promeruit, recte et illa humiliata, et ista creditur exaltata. Sequitur : *Suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat.*

18. Egenus et pauper gentilis populus intelligitur, qui de pulvere suscitatus et de stercore erectus dicitur, quia cum recipitur in fidem Redemptoris, et ei minima et graviora peccata remittuntur. Quia enim facile pulvis excutitur, et quem stercore inquinant horribiliter fœdant, pulvis leviora, stercore graviora peccata significat. Bene etiam de pulvere suscitatus egenus dicitur, et de stercore pauper erectus. In illis siquidem dormiebat, a quibus levi tactu gratiæ suscipiari poterat. In illis vero jacebat, quia, lapsus in gravioribus, manu magni auxilii indigebat. Sed jam egenus qui de pulvere suscitatur, et is qui de stercore pauper erigitur, audiamus quo culmine præferatur.

51 19. *Ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat.* Qui vero principes hoc in loco nisi sancti apostoli designantur? De quibus nimirum principibus, Deo per Psalmistam dicitur: *Constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui, Domine (Psal. XLIV, 17, 18).* Quid est quod pauper cum principibus selet, nisi quia ordo prædicatorum, de gentibus electus, in sancta Ecclesia culmen apostolicæ auctoritatis obtinet? Cum principibus quippe sedet, quia de throno cœlestis magisterii doctrinam salutis exhibet. Et solium gloriæ tenet, quia bonæ famæ odorem spargit, quibus dignitate præeminet. Vel D certe solium gloriæ tenet, et cum principibus sedet, quia et sublimitatis honore radiat, et miraculis coruscet. Sed qui tam sublimi dignitate sustollitur, qualiter uti ea debeat indicat, cum subjungit :

(Vers. 8.) *Domini enim sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem.*

20. Cardines terræ sunt extrema terræ. Nomine autem cardinum ipsos prædicatores electos de gentibus voluit designari. Extrema quidem terræ dicuntur, quia de vili quodammodo et abjecta gentilitate producentur. Qui profecto cardines Domini esse di-

cuntur pro mortificatione propriæ voluntatis. Domini quidem sunt, quia non sua quæerunt, sed quæ Jesu Christi. Sed dum Domini esse dicuntur, singularis quædam in eis sanctitas designatur. Qui vero Domini sunt, videant quia super eos orbis ponitur, non sub eis. Quid enim orbis nomine nisi sanctæ Ecclesiæ subjecta designatur plenitudo fidelium? Super cardines quidem terræ Deus orbem posuit, quia prædicatores ad hoc sanctæ Ecclesiæ a præponuntur, ut eorum infirmitatem relevent, et debiles quoque ad cœlestem patriam, venit superimpositum onus portent. Non igitur se semper prælatos debent aspicere, sed quandoque subjectos, ut disciplina cohibe dis vitiis præsent, sed æstimatione et obedientia ministerii sepe subsint eis quibus præeminet cura prælationis. Et quia magna sunt onera quæ prædicatores sustinent, subdit atque ait :

(Vers. 9.) *Pedes sanctorum suorum servabit*

21. Quod si dicat : Inter onera tam immensa corrue- rent, si eorum pedes Dominus non servaret. Pedes quidem sanctorum suorum sunt affectus mentium. Qui profecto a Domino servantur, quia ab ipsis gratia miræ devotionis infunditur, qua onus tantum gratanter ferunt. Servare quidem pedes sanctorum Dominus dicitur, quia tanti ponderis molem fugerent, si hoc intolerabiliter grave, non eis infusa desuper charitas levigaret. Possunt etiam et status fortitudinis pedum appellatione signari. Pedes vero sanctorum suorum Dominus servat, quando eos mira fortitudine roborat, ut inter tam immensa onera nequaquam cadant. Et quia non pedem, sed pedes servare dicitur, quid in utroque pede sanctorum intelligimus, nisi fortitudinem et humilitatem? Ne enim ruamus, in utroque pede consistimus. Quicumque enim fidelibus gregibus præsumt, in via, qua ad supernam patriam tendunt, modo prospera, modo adversa inveniunt. Ipsa enim prospera, quia elationem menti excitant, eam ad casum valde impugnant; verumtamen ne electa mons cadat, hinc subsistere nititur pede fortitudinis, inde consistit pede humilitatis. Firmum quippe statum inter utranque tentationem retineret, si tam solida humilitate consisteret, ut nulla hanc prosperitas elevaret, adversitas nulla dejiceret.

52 Quid est ergo quod dicitur : *Pedes sanctorum suorum servabit*, nisi quia debilis est omnis virtus hominis sine auxilio conditoris? Infirma quippe humilias nostra, dum prosperitatis favore muccetur, ab ineptæ lætitiæ impulsu prosternitur. Infirma fortitudo nostra, dum adversitate impingitur, leviter superatur. Sed tristibus elidimur, lætis enervamur, cum nos nobis omnipotens Deus deserit, non cum auxilium suæ protectionis impendit. Dicit ergo : *Pedes sanctorum suorum servabit*, quia omnipotens Deus infirmitatem nostram in ferendis subditorum nostrorum oneribus adjuvat, ut nos nec adversa atterant, nec læta seducant. Tunc quidem a Domino pedes nostri servantur, cum, divino auxilio roborati, obviantia mundi læta contemnimus, adversa nulla formidamus, cum stabili patientia gratanter mala feri-

* Guss., proponuntur.

mus et inconcussa humilitate sublimem animum a
vaua delectatione refrenamus.

22. Possunt autem pedes sanctorum fides et amor
Redemptoris intelligi. Quibus profecto pedibus gra-
diuntur, cum eum quem per fidem fideles credunt
amore consequuntur. Hos profecto pedes servari sibi
a Domino postulabat, qui precabatur, dicens: *Super
excelsa statue me, ut vincam in claritate ipsius*
(Habac. III, 19). Super excelsa statuitur, cui Red-
emptoris divinitas revelatur. Et in claritate ejus
vincit, quia dum ejus claritatis radiis illustratur,
cuncta maligni spiritus tentamenta destruuntur. Sta-
tutos quidem in monte pedes tenet, qui veritatis
contemplatione arduus est, et ejus quem credit
summi Patris unigenitum amore succensus. Super
excelsa quidem Petrus statutus erat, qui cum Do-
mino confiteretur, dicens: *Tu es Christus Filius Dei
vivi*, protinus audivit: *Beatus es, Simon Barjona,
quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus,
qui est in cælis* (Matth. XVI, 16, 17). Fundatus
enim fide, accensus charitate, eum quem amabat
etiam prædicabat. Bene ergo de reprobis subjun-
ctum est:

(Vers. 9.) *Et impii in tenebris conticescent.*

23. Qui enim impii hoc in loco, nisi Judæi intelli-
guntur, qui a pietate veræ fidei sunt extranei, et
Redemptoris morte cruenti? De quibus recte dicitur:
In tenebris conticescent, quia sancti super excelsa
statuti Redemptorem mundi, quem in divinæ majesta-
tis claritate conspiciunt, æternis laudibus confitentur.
In tenebris ergo tacent impii, quia Judæi ideo Redem-
ptorem non prædicant, quod ineffabilis eos illa cla-
ritas divinitatis non illustrat. Scriptum quippe est:
To latur impius, ne videat gloriam Domini (Isai. XXVI,
10). His quippe tenebris damnatos eos intuens,
Joannes ait: *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam
non comprehenderunt* (Joan. I, 5). Hinc David non
optans, sed prophetans, dicit: *Obscurentur oculi
eorum, ne videant, et deorsum eorum semper incurva*
(Ps. LXXVIII, 24). In tenebris ergo tacent impii, quia
etsi Judæi divinæ Scripturæ verba in Dei laudibus
proferunt, dum Filium negant, Deo Patri nulla vo-
cum obsequia consecrant. Deo enim silet, qui Pa-
trem laudans, Unigeniti laudem tacet. Sed quem
crucifixum despiciunt, quando iudex venerit expa-
vescent. Unde etiam subditur:

(Vers. 9, 10.) *Quia non in fortitudine sua roborabitur vir, Dominum formidabunt adversarii ejus.*

24. Nunc autem durus in infidelitate, fortis in er-
rore est, et quem credere Deum contemnit, audacter
blasphemare non metuit. Velut vir siquidem nunc
vinci non potest, sed tunc sicut vir nequaquam ro-
borabitur, cum is qui eorum insidiis crucifixus
est, in sua majestate conspicietur. Tunc formidabunt
ejus adversarii, quando crucifixi virtute omnia mo-
veri conspexerint, cum ejus judicio universa sub-

mitti, cum per excelsos cælos tonantia judicicia audie-
rint æternæ suæ damnationis. Unde et subditur:

(Vers. 10.) *Et super ipsos in cælis tonabit.*

25. Qui enim cælorum nomine hoc loco, nisi sancti
apostoli designantur? Quibus profecto cælis subli-
mitatis suæ gloriam Dominus reprovincans, ait:
Sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israel
(Matth. XIX, 28). Horum profecto cælorum tonitrua
Judæis Dominus in-inuans, ait: *Ipsi judices vestri
erunt* (Luc. XI, 19). Super Judæos igitur impios tunc
in cælis tonabit, quia a sanctis apostolis tunc terri-
bilia judicicia suæ damnationis audient, ut eorum exa-
mine sententiam æternæ mortis accipiant, quos præ-
dicantes humiliter vitæ æternæ bona persecutionibus
affligebant. Quia vero de extremo judicio ista intelligi
debeant, sequitur:

(Vers. 10.) *Dominus judicabit fines terræ.*

26. Qui sunt fines terræ, nisi ultima hujus mundi?
Fines vero terræ Dominus judicat, ut æquitatis ejus
sententia impunita aut irremunerata nulla derelin-
quat, quia dum in judicio extrema concludit, aliqua
discutienda non deserit.

(Vers. 10.) *Tunc sublimabit cornu Christi sui.*

27. Quando omnes electos in æterna contem-
platione sui Unigeniti recipiet, ut eis æterna illa et inef-
fabili Majestate præsideat, qui dum in præsentis vitæ
peregrinatione viverent secum non erant. *Tunc sub-
limabit cornu Christi sui*, quando in celsitudine sua
respicietur sublimitas Redemptoris. De hac subli-
mitate per Joannem dicitur: *Videbimus eum sicuti
est* (I Joan. III, 2). Nam potestas sive regnum Domini
nostri Jesu Christi semper æquale est; sed tunc sub-
limari dicitur, quando tales erimus ut ejus subli-
mitatem intæri valeamus; quidquid enim nunc de illa
sublimitate humana mens sibi potest fingere, omnino
nihil est in illius gloriæ comparatione. Nam scriptum
est de illa: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit,
nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus di-
ligenti us se* (Isai. LXIV, 4; I Cor. II, 9). Prius ergo
Christo datur imperium, deinde cornu ejus sublima-
bitur, quia tunc sublimitatis ejus celsitudo respicitur,
cum nostra quoque natura a corruptionis suæ imo
sublevatur, cum renovationis suæ integritatem resur-
gendo suscipit, qua præcelsum lumen contemplari
valeat Redemptoris.

28. Si vero in cornu aliquis vult regnum intelligi,
per regnum Christi sancta Ecclesia designatur. Quod
profecto cornu sublimabitur, quia ima nostra ad ange-
lorum æqualitatem perducentur. Quare et de electis
in Evangelio Dominus dicit: *Eruunt sicut angeli Dei
in cælo* (Matth. XXII, 30). De ista cornu sui sublimitate
iterum dicit: *Fulgebunt justi sicut sol in regno Pa-
tris eorum* (Ibid. XIII, 43). Sublimabitur ergo cornu
Christi, quia sancta Ecclesia in æterna contempla-
tione sui Redemptoris extolletur; et quæ nunc in hæc
valle miseriæ depositionis suæ pœna deprimitur, ab-

^a Ibi quidem legitur in cantico ejus, ἐν τῇ αὐτῇ, et aliquis legere potuit, ἐν τῇ ἀυγῇ, in splendore.

^b Vatic. et Gilot., charitatis radiis illustratur.

^c Gilot et Vatic., non erat.

sorpta tunc morte, renovata æterni gaudii culmine, **A** tulimus, restat ut in sequenti volumine moraliter sublevalitur. Sed hæc jam typica explanatione pro-
 exprimamus.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

53 1. Superiori libro, dum sacræ historiæ textum moraliter discuteremus, Annæ fecunditatem in summæ contemplationis perfectione posuimus, quæ concipere menti est de summa Dei omnipotentis contemplatione ineffabiliter gaudere, parere autem in mente conceptæ charitatis insignia occultare non posse. Nunc autem parienti canticum dicere quid est, nisi conditorem. quem ineffabiliter diligit, veris præconiis prædicare? Dicit ergo:

(1 Reg. II, 1.) *Exsultavit cor meum in Domino.*

2. Sed ea quæ manducavit et bibit, quæ amarum animum habuit, quæ flevit largiter, quæ volum vovit, quia illa mens omnipotentem Deum digne laudare potest, quæ dignis agonibus ad charitatis ejus summa pervenit, hæc quidem diuturno usu continere omnia didicit, et dum cuncta creatura ab intentione abjicit, tanto amplius in visione æternæ majestatis gaudet, quanto alicujus creaturæ species in sui amore hanc retinere non prævalet. Hæc ergo dicit: *Exsultavit cor meum in Domino*, quæ eum, contemptis omnibus, solum amat. In hunc profecto affectum venerat, qui dicebat: *Quid mihi restat in cælo, et a te quid volui super terram* (Psal. LXXII, 25). Hinc in Deo exsultans, dicit: *Vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram* (Psal. XXVI, 8). Hinc sponsa in Canticis petit, dicens: *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. I, 1). Dum ergo dicit: *Exsultavit cor meum in Domino*, quid aliud **54** quam in ejus se a oculis inhæsisse quem ardentem diligit gloriatur? Et idcirco illa sola hæc dicit, quæ experta novit quæ vis amoris sit in thalamo sponsæ. Cunctis quippe passionum victoriis illustrata, et preclata virtutum culmine, ad illam sublimitatem pervenit ex qua per gaudium miræ devotionis exsultationisque cor suum in Deo posuit. Et quia cor suum dicit, quid aliud quam mentis suæ libertatem asseruit? Reprobi quidem corda sua non habent, quia ea diabolus possidet. Unde et de proditore dicitur: *Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas* **D** *Simonis Iscariotes* (Joan. XIII, 2). Si enim Judas cor suum, et non diabolus, possideret, ipse potius in eo bonum quam diabolus malum poneret. Quo contra electus vir loquitur, dicens: *Animam meam porto in manibus meis* (Job. XIII, 14). Quid enim aliud manus electi est quam potestas internæ libertatis? Quid ergo ei est, animam in manibus portare, nisi internæ libertatis gloriam in potestate retinere? Quotiescunque ergo graviter delinquimus, cor nostrum nos non habemus. Quare et Jeremias Judaico populo graviter delinquenti improprians, ait: *Audi, popule stulte, et qui non habes cor* (Jerem. V, 21). Hinc item conversus alter propheta Deo confitetur, dicens: *Invenit*

^a Ita proculdubio legendum, non *oculis*, ut habent alii editi.

servus tuus cor suum (II Reg. VII, 27). Dicit ergo: *Exsultavit cor meum in Domino*, ut libertatem mentis assereret, sine qua Deum digne laudare non possit. Sequitur:

(Vers. 1.) *Exaltatum est cornu meum in Deo meo.*

55 3. In cornu electæ mentis intentio designatur, quæ mirabiliter extollitur cum ad eum gaudente pervenit qui super universa consistit. Unde et cornu suum non in alio aliquo exaltatum asserit, sed in Deo. Qui enim transeuntia bona diligit, hujus profecto inrenio depressa, non exaltata est, quia in imo figitur ubi per desiderium locatur. Hinc est quod in Evangelio Dominus dicit: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum* (Matth. VI, 21; Luc. XI, 34). Exaltare ergo cornu nostrum volebat Dominus, cum dicebat: *Thesaurizate vobis thesauros in cælo* (Matth. VI, 20, 35). Exaltatum cornu habebant ii quibus se Paulus conformabat, dicens: *Nostra conversatio in cælis est* (Philip. III, 20). Sed qui cælestia tantum diligit, si illam intimæ dulcedinis suavitatem gustare non novit, quantum valde exaltatus sit, ad hujus tamen exaltationis sublimitatem non pervenit. Ille ergo hæc exaltatione sublimis est, qui per incrementa virtutum proficiens, sublimitatem summæ contemplationis obtinuit, non solum ut perfecte cælestia diligat sed etiam ut amoris perfectione in sola omnipotentis Dei contemplatione requiescat. In Deo exaltatum cornu habet, qui interni luminis alta visione fruitur, in qua familiari quadam singularitate gloriatur. Quare non ait, In Deo nostro, sed *in Deo meo*. Meum namque de eo dicit quem familiariter ac singulariter diligit. Ad quam certe divinæ familiaritatis dignitatem pervenerat, qui dicebat: *Deus meus es tu, et confitebor tibi: Deus meus es tu, et exaltabo te* (Psal. CXVII, 28). Hinc Isaias ait incredulos increpans: *Nunquid parum est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo* (Isai. VII, 13)? Quæ ergo exaltatione cornu in Deo sustollitur, Deum suum singulariter exaltatum mentem, et sui susceptibilem, et valde familiarem facit. Sequitur:

(Vers. 4.) *Dilatatum est os meum super inimicos meos.*

4. Qui sunt inimici electæ mentis, nisi spiritus maligni? Quid ergo est dilatatum os super inimicos habere, nisi omnes malignorum spirituum suasiones amplissima sibi infusæ gratiæ largitate reprobare? Augustum quippe os habet, qui cunctis fraudibus malignorum spirituum per considerationem rationis contraire non prævalet. Os quippe mentis ejus ratio est, et loqui deliberare. Os namque repletur cum mentis ratio per infusam sibi gratiam in contempla-

^b Gilot et Vatic., *Scariotes*.

tionem summæ veritatis attollitur. Repleri quidem ei est illustratione summæ veritatis imbui. Ibi quippe discit, et quod æternaliter appetat, et quod temporaliter contemnat. Et quia summa veritas amor est, subtilitate veritatis attollitur electa anima, ejusque rei charitate, quam didicerit, inflammatur, et tanto strictius servat magistrum, quanto ferventius id sibi inviscerat vis amoris. Cui nimirum etsi maligni spiritus mala suggerunt, dilatati oris apertione confunduntur, quia, veritate summæ sapientiæ instructa, et summi amoris facibus accensa, habet jam contra suggestionem erroris immensam lucem sapientiæ, habet et contra oblatam mundi hujus pompam ineffabilem charitatem. In immensitate læcis videt quæ reprobet, sed per vim summæ charitatis amat incepta reprobare quæ novit. Per sapientiam mala suggesta reprehendit, sed in virtute charitatis deprehensa redarguit. Os ergo super inimicos dilatatur, quia ex abundantia rationis contra dæmones multa deliberat; et eo acutius eorum objecta destruit, quo id unde mala suggesta reprobet in sublimibus agnoscit. Unde protinus causam insinuans, ait:

56 *Quia lætata sum in salutari tuo*

5. Quod profecto tale est ac si dicat: *Quia exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Hoc certe est lætari in salutare Dei, quod exaltatum cornu habere in Deo suo. Quod non de qualibet lætitia salutaris accipitur, sed de illo perfectissimo gaudio, quo electa perfecta que anima more sponsæ gaudet in sponso. De qua nimirum lætitia David obsecrat, dicens: *Redde mihi lætitiæ salutaris tui, et spiritu principali confirma me* (Psal. 1, 14). Quæ ergo dilatatum os habere super inimicos suos se gloriatur, in salutare Dei prius lætata fuisse de erubetur, quia illa beata mens valde reprobare malignorum spirituum sua iones poterit, quæ in Redemptoris divinitate per contemplationem sublimiter assumpta, ex eo et sapientiæ accipit magnitudinem, et plenitudinem charitatis. Quem profecto dignis laudibus prædicat, dicens:

(Vers. 2.) *Non est sanctus ut est Dominus; neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus nosier.*

6. His namque Annæ vocibus quæque electa anima hoc Redemptori clamat in laude, quod ab ipso credit in munere. Sed ex hac piæ confessionis ordine ordo innuitur, quo eadem maneris bona quæ servatim protulit consequamur. Sanctus itaque Dominus et fortis asseritur, a quo sanctificamur, ad requiem ducimur, et glorificamur. Sanctificationem a Domino accipimus in virtute regenerationis; esse autem, id est quietem ab hujus mutabilitate corruptionis, in terminatione exsili, fortitudinem in triumpho resurrectionis. Primum itaque horum munerum in ista vita consequimur, cum electi cujusque anima in carne est, sed utraque adhuc in agone operis posita; sequens autem in sola anima præter carnem, post carnem vitam, et jam de hujus vitæ laboribus assumpta; ultimum vero, in carne et anima, sed utraque jam per gloriam æternitatis innovata. Prius itaque san-

ctus dicitur, quia regeneratis per salutis lavacrum charitas Dei cordibus nostris infunditur, per cuius gratiam ad æternæ patriæ bona præparamur, ut dum hæc vita per decursionis suæ tempus elabatur, ea nos vita suscipiat, cuius gaudio hinc electorum egredientes animæ sine mortis favore potiantur. Deinde esse ei ascribitur, quia securi condemnationis nostræ diem, vel licet charitatem ultimæ resurrectionis, expectamus, dum in illo munere acceptæ requiei discimus extremi examinis discussionem non meliorem, sed promissæ gloriæ lætitiæ expectare. Ultimo autem loco fortis asseritur, quia in gaudio futuræ resurrectionis infirma nostra roborantur, cum caro surgit de pulvere; sed idem carnis nostræ pulvis translatus in perpetuæ incorruptionis gloriam, ad fragilitatis suæ miseriam ultra non redit. Sed et notandum quia in his tribus ab altero ad alterum ducimur; sed cum habere non habitum cæperit, qui hoc accipit quod non habuit, quod ante habuerat non amittit. Nam cum de sanctificatione ad requiem perducimur, et de quiete animæ perducimur ad robur æternæ incorruptionis, et sanctificatio charitatis augetur nobis in illa requie, et requies et amor exrescit valde in resurrectione. Conditorem namque suum unaqueque anima per amorem conjuncta in tantis muneribus intuens, Annæ vocibus dicat quam bene sapit sibi donum perfectæ regenerationis et vis amoris. Dicat: *Non est sanctus, ut est Dominus.* Dicat quam melius munus sibi est promissio quietis in hora sui transitus: *Neque est alius extra te.* Dicat quam optimum sibi placens præmiu sit ultima renovatio sua, in gaudio perfecti spiritus sui et gloriificatæ carnis. Dicat: *Et non est fortis, sicut Deus nosier.* Et notandum quia hoc in præcis cantico Anna loquitur. Electæ etenim menti hæc in cantico poscere est, dona tam gratia cum gaudio desiderare. Petere quippe ei desiderare est, et gaudere cantare. Sed quæ tam gaudenter dignitatis suæ munera conspiciat, quam fortiter occultis hostibus exprobet innotescit. Sequitur enim, et dicit:

(Vers. 3.) *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes, recedant vetera de ore vestro.*

7. Sublimia quippe et vetera spiritus maligni loquantur, cum alta quæ videntur hujus sæculi appetenda fidelibus suggerunt. Qui ergo cornu suum in Deo exaltare jam didicit, qui teneri in gaudio Majestatis novit, quidquid offertur sibi de blandoimento sæculi labentis, exprobrando despiciat, dicens: *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes, recedant vetera de ore vestro.* Ac si aperte loquatur, et dicat: Eo mihi ea quæ offerantur displicent, quo per desiderium alia video quæ valde placent.

8. Quod profecto dicere, quia ei competit qui jam idoneus ad ministerium prædicationis agnoscitur, apte quoque contra arrogantes sapientes, et contra negligentes sanctæ vitæ professores, ista prolata sentiuntur. Alta quippe glorians loquitur, qui per scientiam quam accepit se intelligere sublimiter gloriatur. Vetera vero loquitur, qui, postpositis sanctæ Scripturæ eloquiis, sæcularibus verbis occupatur. Dicitur

itaque arrogantibus : *Nolite loqui sublimia gloriantes*. A Quibus profecto verbis ostenditur quia non modum locutionis prohibet, sed affectum intentionis. Quasi aperte dicat : sublimia loquimini, sed de eo quod altum dicitur gloriari refugite. Unde et Paulus pie discipulum admonet, dicens : *Noli altum sapere, sed time* (Rom. xi, 20). Non dixit *Non altum loqui*, sed *Noli altum sapere*; sicut et hic non dicitur *Nolite loqui sublimia*, sed *Nolite gloriantes loqui*, quia sacra eloquia altius exquirenda sunt, sed quo altius exquirens proficit, semetipsum cohibere a vanæ gloriæ fastu debet per custodiam humilitatis. Dicitur etiam otiose loquentibus : *Recedant vetera de ore vestro*. Vetera quippe sunt verba sæculi, quia dum in eis loquentis animus per intentionem figitur, devotionis suæ decore spoñatur. Quare illi sublimia gloriantes loqui non debent, et cur ab eorum ore vetera debeant recedere, hæc causa demonstrat, quæ subjungitur :

(Vers. 3.) *Quia Deus scientiarum Dominus est*.

9. Audiat itaque sciens et arrogans quia non ipse scientiarum dominus est, sed Deus. Nam recte glorians diceret, si ejus qua timeret scientia, non omnipotens Deus, sed ipse dominus existisset. Audiamus et nos, quando loquimur verba sæculi, quia Deus scientiarum Dominus est. Jam quippe electorum mentes non solum Novi, sed etiam Veteris Testamenti scientia innovat; venit namque qui diceret : *Ecce nova facio omnia* (Isai. xliii, 19). Cum ergo tot nova habeamus quæ loqui possumus, vetera loqui sine culpa nullatenus valemus. Recedant igitur de ore nostro vetera, ut cum damnatæ vetustatis culpa etiam a sermone compescitur, in novi hominis pulchritudinem transeamus. Quod profecto si contemnimus, audiamus :

(Vers. 3.) *Et ipsi præparantur cogitationes*.

10. Quasi a minori culpa, subintellecta comparatione, **58** nos terreat, dicens : Hinc otiosa loquentes cogitent quam metuere culpam locutionis debeant, si is cui loquendo delinquitur etiam cogitationum excessus ad iudicii sui examen servat. Audiant item arrogantes quod sequitur :

(Vers. 4.) *Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore*.

11. Jam quippe in allegorica expositione diximus quia immundi spiritus horum fortium appellatione designantur. Qui nimirum quia a cœlesti gloria superbiendo ceciderunt, apte elatis doctoribus ad terrorem proponuntur, ut de se tanto jam humiliter sentiant quanto etiam angelos a superna gloria lapsos per appetitum vanæ gloriæ contemplantur. Quod etiam Redemptorem nostrum in elatis discipulis egisse recolimus, qui cum se subjecta dæmonia habere jactarent, ab eo protinus audire : *Videbam Satanam, quasi fulgur de cælo cadentem* (Luc. x, 18). Arcus itaque fortium superbia est spirituum malignorum. Dicuntur autem fortes, vel quia de se magna senserunt, vel quod humanum genus magnarum tentationum impetu vincant. Quem profecto ar-

cum dum intentio impia tetendit, jacere malitiæ jacula supra se in conditorem studuit. *Ponam*, inquit princeps eorum, *sedem meam ad Aquilonem, similis ero Altissimo* (Isa. xiv, 13, 14). Sed superatus est arcu fortium, quia Deus apostatarum spirituum superbiæ restitit, de cœlo præcipitavit, conditionaliter gloria virtutis exiit, ut in lapsis angelis homo disceret quid timeret. Nam quid de æreo vase fiet, si Deus nec aureis superbiæ fetore plenis ignoscit? Unde et Petrus in Epistola sua loquitur, dicens : *Deus peccantibus angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudicium reservat* (II Petr. ii, 4). Quasi ergo electus et humilis prædicator superbientibus dicat : Ut cessetis ab elatione, in conformibus vobis angelis, videlicet lapsis, damnationis debitæ pœnas aspiciat.

12. Et quos imitari debeant proponens, ait : *Et infirmi accincti sunt robore*. Si ob præsumptionem æstimationis mali angeli fortes vocantur, infirmorum appellatio recte beatis spiritibus convenit, qui de se nulla præsumentes, virtuti sui opificis perpetua humilitate subjecti sunt. *Infirmi accincti sunt robore*, quia, voluntariæ subjectionis merito, sancti angeli interni amoris vinculo conditori suo conjuncti sunt. Quibus apte accinctionis nomen congruit, quia accinctus quilibet, eo quo cingitur cinctorio, ex omni parte retinetur, quia videlicet beatissimi illi spiritus sic sunt in æternitate solidati, ne ab ea cadere unquam possint. Hinc est quod ad Danielem in Babylonia prædicantem angelus mittitur, qui accinctus obizo perhibetur (Dan. x, 5). Hinc est quod angelum cum quo in Apocalypsi Johannes colloquium habuit aurea zona ad mammillas circumdatum conspexit. Quia vero iidem beati spiritus ab humilitatis merito in amoris gloriam surrexerunt, sed quia eandem gloriam in complexu æternitatis habent, et in timore amissionis non habent, gloriosi siquidem ineffabiliter sunt, sed ineffabile illam gloriam amittere nunquam possunt. Ut itaque desinat gloriari, audiat arrogans : *Arcus fortium superatus est*. Et ut damnata culpa superbiæ proficiant in humilitate, dicitur sibi : *Infirmi accincti sunt robore*. Robur namque infirmis impenditur, cum subjectionis merito mitibus infunditur virtus supernæ charitatis. Accingimur etiam cum ad verbi ministerium præparamur. Bene itaque accincti robore infirmi in alta locutione **59** gloriantibus præponuntur, quia ii qui in ministerium mittuntur spiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, priusquam accingerentur ad ministerium humiles fuerunt. Ante enim memoratur infirmitas, post vero accinctio roboris. Hos profecto nobis accinctos Paulus insinuat, dicens : *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis* (Hebr. i, 14)? De quibus et propheta etiam loquitur, dicens : *Millia millium ministrabant ei* (Dan. vii, 40). Quasi ergo dicat : Prius vos agnoscite, et sic vos ad aliorum salutem præparate, quia bonum prædicationis tunc bene impletur, cum prædicator qui sublimis est

verbo humilis esse satagit ministerio. Sed quia superbos et arrogantes prædicatores loquendo redarguit, subdit, dicens :

(Vers. 5.) *Repleti prius pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt.*

13. Repleti prius illi sunt qui, dum tumoris cibos in mentis reflectione suscipiunt, delicias sanctarum virtutum, velut cibo jam pleni, capere non possunt. Sed tamen pro panibus se locant, quia in Scripturis quas intelligunt juxta magnitudinem sapientiæ se percipere spiritualia munera virtutum putant. Sed saturari nequeunt, quia repletioni arrogantia dona sancti Spiritus addere nequaquam possunt. Ipse namque *spiritus disciplinæ effugit fictum, et non habitat in corpore pleno peccatis* (Sap. 1, 5). Hinc etiam scriptum est : *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (1 Petr. v, 5). Frustra ergo quæ Dei sunt accipere gestiunt, qui in eo quod superbiant largitorem munerum sibi adversantem reddunt. Saturari ergo nequeunt, quia munera spiritualium gratiarum non adpiantur. Qui vero sunt famelici, nisi a cibis vitiorum vacui, a tumore jejuni? Famelici ergo saturati sunt, quia sancti viri humilitatis arce præditi, dum de se alta non sentiunt, alta virtutum dona promerentur. Nam per humilitatis bonum, sancti Spiritus sedes fiunt, quem dum in se manentem recipiunt, ejus donis plenius replentur. Unde et per Prophetam Dominus dicit : *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et tementem sermones meos* (Isa. lxxvi, 2)? Valde ergo saturantur famelici, quia in donorum plenitudine suoer humiles sanctus Spiritus requiescit.

14. Quod tamen contra negligentes sacri altaris ministros atque audaces dominici corporis susceptores dici non inconvenienter potest. Repleti vero prius sunt, vitiorumque cibo saturati, qui pro pane se locant, quia corpus ad susceptionem Eucharistiæ præparent. Qui nimirum comedunt, et saturari non possunt, quia etsi sacramentum ore percipiunt, virtute sacramenti nequaquam replentur. A virtute ergo illa sacramenti ideo jejulant, quia prius repleti fuerant. Salutis quippe fructum non percipiunt in comestione salutaris hostiæ, qui ea quibus se repleverant flagitia portant in mente. Non saturantur ergo, nisi famelici, quia a vitiis perfecte jejunantes divina sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Et quia sine peccato electi etiam viri esse non possunt, quid restat, nisi ut a peccatis quibus eos humana fragilitas maculare non desinit evacuari quotidiè conentur? Nam qui quotidie non exhaurit quod delinquit, etsi minima sunt peccata quæ congerit, paulatim anima repletur, atque ei merito auferunt fructum internæ saturitatis. Hac repletionem nos evacuare Paulus insinuans, ait : *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat* (1 Cor. xi, 28). Quid enim est hoc loco **60** probare, nisi, evacuata peccatorum nequitia, se probatum ad dominicam mensam, et purum exhibere? De repletis etiam subdit : *Qui enim manducat et bibit indigne,*

A *judicium sibi manducat et bibit.* Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad poenitentia lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est quæ evacuat quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc vere famelici saturantur, quia quo-studio-ius mundamur lamento poenitentia, eo uberiorem divinae gratia fructum recipimus in spiritali reflectione. Quæ nimirum electorum saturitas, quia usque in mundi finem extenditur, subdit, atque ait :

(Vers. 5.) *Donec sterilis peperit plurimos, et quos multos habebat filios infirmatus est.*

15. Quæ itaque hujus appellatione sterilis signatur, nisi ea de qua Paulus loquitur, dicens : *Quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ mater nostra est* (Galat. iv, 26, 27)? Unde et paulo post Isaiæ vaticinium ei coaptavit, dicens : *Scriptum est enim : Latere, sterilis quæ non parit; erumpet et clama, quæ non parturit, quia multi filii desertæ magis quam ei quæ habet virum* (Isa. lrv, 1). Sed quomodo Jerusalem sterili, beatorum scilicet angelorum sancta societas, intelligitur, cum juxta vocis sensum significatum de æterna pacis visione perenni gaudio sit fecunda? Sed si mater est electorum hominum, sterilis profecto erat quando humanum genus in Adam perierat. Velut enim parturire non potuit, cum eum in quo fecunditatis suæ extendere sinum debuit lapsi spiritus suasionibus amittit. Tandiu accinguntur infirmi donec sterilis pariat, quia angelorum humilium vallo ministerio eo usque indigemus, donec quotquot ad vitam prædestinati sunt de humano genere, usque in mundi finem colligantur. **C** *Mittet namque Filius hominis angelos suos, et colligent electos suos a quatuor ventis* (Matth. xxiv, 31; Marc. xiii, 27). Ad eos namque colligendos tunc mittendi sunt, in quorum salute quotidie mittuntur, quia ad regnum non colligent, nisi quibus per robur accinctionis suæ nunc adjutorium præbent. Usque etiam in mundi finem famelici saturantur. Sed et bene plurimos hæc sterilis parere dicitur, quia non omnes homines, sed electi solummodo ad æterna gaudia perducuntur. Apte igitur etiam parere dicitur, quia angelorum ministerio decemur superna petere, et ad eorum valeamus bona pervenire. Sed cum hæc sterilis parit, ea quæ multos habebat filios infirmatur, quia quo pleniora lucra electorum per angelorum ministeria superna regna percipiunt, hujus Babylonis filii minuuntur. Velut enim infirma in partu suo est, quæ inordinato amore rerum transeuntium, ut solet, filios gignere nequaquam potest. Ubique enim jam cœlestia regna prædicant, quæ profecto dum fidelium mentes audita diligunt, dum ea etiam bonis moribus inquirunt, velut in partu suo Babyloniam stringitur, quia mater nostra Jerusalem eos per orbem Deo parturit, quos illa laeso perditionis utero parere gehennæ consuevit. Quorum tamen accinctorum robur non ipsis, sed ei a quo accinguntur ascribitur. Apte itaque subditur :

(Vers. 6.) *Dominus mortificat, et vivificat.*

16. In quibus profecto verbis etiam ordo notandus

est. Prius quippe mortificare dicitur, deinde vivifi-
care, quia nisi sæculum amare desistimus, Deo per
amorem vivere non valemus, Joanne attestante, qui
ait: *Qui diligit mundum, non est charitas Patris in eo*
(I Joan. II, 15). Unde et is qui se mortificatum et
vivificatum, qui se prostratum et erectum memine-
rat, **61** loquebatur, dicens: *Mihi mundus crucifixus*
est, et ego mundo (Galat. VI, 14). Vive at, sed non
mundi vita, quia dicebat: *Viro jam, non ego, vivit*
vero in me Christus (Ibid., II, 20). Non ergo accincto-
rum aliquis, sed Dominus mortificat et vivificat.
Mortificatum quippe et vivificatum esse est præsentia
nulla concupiscere, et æterna desiderare. Cui itaque
de his muneribus referendæ sint gratiæ exponit, di-
cens: *Dominus mortificat et vivificat*. Unde et sæpe
jam nominatus gentium prædicator dicit: *Neque qui*
plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-
mentum dat Deus (I Cor. III, 7). Sed quo ordine
omnipotens Deus ista in electis operetur, exponit,
dicens:

(Vers. 6.) *Ducit ad inferos, et reducit.*

17. Ut mortificet quippe, ducit ad inferos; et ut
vivificet, reducit ab inferis. Omnipotenti etenim Deo
ad inferos ducere est peccatorum corda æternorum
cruciatuum consideratione terrere. Ei quoque ab in-
feris reducere est territas pœnitentium atque com-
missa lugentium mentes, spe vitæ indolentis a tol-
lere. Tunc quippe peccare desinimus cum, superna
gratia mollitis cordibus, futura tormenta formidamus.
Et ab inferis reducimur cum, interno visitati
solatio, ad spem veniæ de pœnitentiæ lamento respi-
ramus. Aptè itaque Dominus ducere ad inferos et
reducere dicitur, quia humana duritia in hominis so-
lius prædicatione, nec terrore concutitur, nec amore
sublevatur. Nam si doctorum esset mortificare quot-
quot eorum prædicatione tangeret, peccare desinerent;
et si eorum esset vivificare, quicumque ab eis cœ-
lestia audirent, ad ea nos protinus omni conatu per-
quirenda intimi affectus sui amor accenderet. Nunc
autem, cum sæpe peccatoribus æterna supplicia mi-
nentur, cum ea quæ possunt eis cœlestia bona præ-
dicent, et nec supplicia metuant, nec læta concu-
piscant, clamemus Anræ vocibus in laudibus Dei, et
ei etiam illud, quod per eos quidam proficiunt impu-
tantes, dicamus: *Dominus mortificat et vivificat*. Do-
minus itaque ducit ad inferos, et reducit, quia illi
possunt futura tormenta metuere, illi superna gaudia
diligere, in quibus per eas voces quas foris homo
loquitur intus Dei pietas operatur. Est autem in quo
sese quisque cognoscat, si jam ad inferos ductus et
reductus sit, si mundo obiit, cœlis vivit; nam si elec-
tus est, proficit. De eodem vero profectu subdit:

(Vers. 7.) *Dominus pauperem facit et ditat.*

18. Sæculi divites idcirco de larga facultate glo-
riantur, quia alto et incomprehensibili iudicio Dei cœ-
lestia eis bona abscondita sunt. Dominus itaque facit
pauperes, quia dum æterna electis bona insinuat, eo

se pauperiores tenent, quo a veris sese divitiis pulsos
vident. Unde et rex ille qui sæculi possessione la-
tissimus erat, quia ei veras divitias Dominus ostend-
erat, clamabat ad eum, dicens: *Respice in me, et*
miserere mei, quia unicus et pauper sum ego (Psal.
XXIV, 16). Hinc propheta Jeremias, electi cujusque
illuminationem in se exprimens, ait: *Ego vir videns*
paupertatem meam (Thr. III, 1). Pauperem itaque Do-
mino facere est in contemplatione bonorum perennium
electorum mentes ad contemptum rerum omnium
visibilium excitare. Sed cui summa revelat, qui
eadem summa diutius laboris pretio sint querenda
insinuat, dicat quia qui pauperes facit, etiam ditat,
quia nimium dum ab omnipotenti Deo bonorum
cœlestium cognitionem percipimus, ab ipso etiam
virtutem consequimur, ut digno **62** pro eis labore
certemus. Bene autem subditur:

(Vers. 7.) *Humiliat et sublevat.*

19. Quia in contemplatione cœlestium quam ab-
jecti sunt in terra conspiciunt, sed in eadem ab-
jectione temporalis inopiæ per Dei gratiam merito-
rum se penitus sublevant ad gaudia perennis vitæ.
Humilitatem ergo percipiunt in æstimatione exsili-
i, sublimitatem vero in præparatione sanctæ operatio-
nis. Sequitur:

(Vers. 8.) *Suscitat de pulvere egenum, et de ster-
core erigit pauperem, ut sedeat cum principibus.*

20. Pulvis namque est subtilis deliberatio cogita-
tionis illicitæ, quæ eam mentem cui insederit fœdam
reddit. Quid namque in stercore nisi fœda^a perpe-
trati quæ flagitii audacia designatur? Unde et pro-
pheta vitam carnalium cœno sædi operis obrutam
intuens, ait: *Computruerunt jumenta in stercore suo*
(Joel I, 17). Aptæ igitur serie dona Dei in flagitioso-
rum conversione numerantur. Prius namque susci-
tatur de pulvere egenus quam pauper de stercore;
quia a corde ante deliberatio immundæ cogitationis
abscinditur, et postmodum ab actione culpa rese-
catur. Aptè quoque suscitari de pulvere egenus di-
citur, pauper de stercore erigi, quia intus prava
deliberans dormit a contemplatione justitiæ, foris il-
licita perpetrans in iniquitate per actum jacet. Et
quia jam cum fortibus de malignis spiritibus trophæa
consequitur, suscitatus egenus et erectus pauper
quid mereatur exponit, dicens: *Ut sedeat cum prin-*
cipibus, et solium gloriæ teneat.

21. Sedere quippe triumphantis est. Unde et in
Apocalypsi Joannis victoriæ nostræ dignitatem Do-
minus ostendit, dicens: *Qui vicerit, faciam eum se-*
dere in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre
meo in throno ejus (Apoc. III, 21). Quod et Paulus
intuens, suscitationis, atque sessionis nostræ dona in
Dei laudibus numerans, ait: *Conresuscitavit, et con-*
sedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu (Ephes.
II, 6). Cum eo itaque principes sedent, quia qui eju-
s auxilio malignorum spirituum vires reprimunt, in
eorum triumpho dignitatem sessionis habent quibus

^a Guss. et Gilot. *perperatæque flagitii audacia designantur?*

ex presidentis sibi virtute domineantur. Cum eo item principes sedent, quia etsi stare per corpus in hac vitæ labentis ærumina cernuntur, meritorum tamen sedem cum Redemptore in sublimibus habent, a cuius conformitate claritatis nec in ista fœditatis valle separantur. Egeni quoque rebus et pauperes sunt qui propter Evangelium ea quæ in sæculo habere poterant, cuncta reliquerunt. Qui certe ut cum principibus possint sedere, de pulvere suscitari debent, et de stercore erigi. Quid enim favores linguæ, quid sunt aliud labentium dignitatum infule, nisi pulvi? Nam eam quam blandiendo sordidant a vris splendoribus mentem cœcant. Et quid divitiæ pereuntes, et transitorie facultates, nisi stercora æterna diligentibus sunt? Stercora quippe sunt quæ sanetæ animæ in contemptu humilitatis habent, non in appetitu desiderii. Unde et Salomon in amissione honorum temporalium contristatum sæculi divitem intuens, ait: *De stercore bovm lapidandus est piger (Eccli. xxii, 9)*. Quasi dicat: De eo verbera doloris sustinet, quod is qui pro æterna vita laborare appetit velut stercora contemnit. Hinc Paulus ait: *Omnia detrimentum feci et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. De pulvere itaque egenus suscitatur, et de stercore pauper erigitur, cum mens, sæculo abrenuntians, qui liquid sibi placere solebat **63** de linguæ humanæ favoribus, de honore dignitatum, et de abundantia rerum, calcat, dum ad sola æterna respicit, quæ sola ardentem amat. Ei namque suscitari, et erigi, est ea quæ corpore derelinquit mentis sublimitate despicere. Et cum principibus ei sedere est, super æ patriæ civibus per gaudium æternæ quietis interosere. Qui certe tunc gloriæ solium tenet, quia qui tam sublimiter præsidet a conditoris sui laudibus nunquam silet. Hanc namque gloriæ sedem Psalmista admirans Domino loquitur, dicens: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxiiii, 5)*. Hanc sedem gloriæ Isaias prædicat, dicens: *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, et vox laudis (Isa. li, 3)*. Hanc item sanctus Tobias ostendens, ait: *Et omni lapide pretioso et mundo plateæ ejus sternentur, et per omnes vicus ejus Alleluia cantabitur (Tob. xiii, 22)*. Sed ea quæ sequuntur ereptus pauper aspiciat, quia ad principum sessionem, ad gloriæ solium non statim ut fuerit erectus adducitur:

(Vers. 8.) *Domini, inquit, sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem.*

22. Quia terræ nomine peccatores in sacro eloquio designantur, cardines terræ hi accipi convenienter possunt in quibus per inepta desideria sæculum circuit, et de alio ad alium ducit. Cum igitur conversos peccatores aspiciamus, in laudem Creatoris his Annæ verbis erumpamus. Quasi enim aliis verbis tunc dicimus: Jam Domini esse per ejus gratiam coeperunt, qui diu in rota rerum transeuntium per mundi concupiscentiam tenti sunt. Et cum, jam de-

relictis vitæ sæcularis blandimentis, fortia tentamenta fortiter tolerant, dicamus: *Posuit super eos orbem*. Orbem quippe super eos posuit, qui, antequam eis imponeretur, sub eis fuit. Nam eum jam in onere tentationum habent, qui eis blandiendo velut subjectus serviebat, cum in eo delicias et voluptates sequendo recumberent. Et quia magnas ex eo tentationes habent, qui magna in illo oblectamenta habuerunt, adjungitur:

(Vers. 9.) *Pedes sanctorum suorum servabit.*

23. Quibus profecto verbis sic auxilium divinæ protectionis propitiationisque ostenditur, ut pericula tentationum gravia designentur. Quasi etenim dicat: Tam grandia de eo cui adhererant sæculo tentamenta sustinent, ut solus ad adjuvandum ille sufficiat qui deesse fidelibus suis in tribulatione non potest. Pedes namque sanctorum suorum servare, est concussos in tentatione affectus electorum, ne corruant, per gratiam roborare. Unde et qui a l casum nutaverat, et tamen a Domino conservatus erat, propheta dixit: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei (Psal. lxxv, 2)*. Hinc iterum: *Pulsus sum; et eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me. Fortitudo mea, et laudatio mea Dominus, et factus est mihi in salutem (Psal. cxvi, 13, 14)*. Et de hostium infirmitate subjuxit, dicens:

(Vers. 9.) *Et impii in tenebris conticescent.*

24. Quid est autem quod cum servare sanctorum pedes Dominus dicit, silentium memoratur impiorum, nisi quia ad peccati lapsum nequaquam impellimur, nisi quia ad perversa nobis malignorum spirituum tentatione suggeruntur? Cum ergo pedes nos ros Dominus servat, in tenebris tacent impii, quia dum gratia divina protegimur, vocem qua nos præcipitent dare nobis immundi spiritus nequaquam possunt. In tenebris quippe tacent, quia caliginosa reproborum corda possident, a quorum **64** ad nos progredi obscuritatis non audent. Quare autem sanctorum pedes servet exponit, dicens:

(Vers. 9.) *Quia non in fortitudine sua roborabitur vir.*

25. Quasi dicat: Idecirco taceat, quia sine ipso stare non posset. Nam etsi vir virtutis agnoscitur, in fortitudine sua timorem lapsus habet, statum a robur non habet, et toties illicita concupiscendo labitur, quoties interna ejus vestigia a Domino tenente deseruntur. An vero non vir erat cui in juvenularum choro cantabatur: *Saul percussit mille, et David decem millia (I Reg. xviii, 7)*? Qui nimirum cum inter onera fortitudini suæ relinquatur, in carnis suæ culpam impulsus corruit, atque in se expertus est quia vir in se non habeat statum roboris, sed lapsum infirmitatis. Unde et relabi metuens, eum a quo teneri ad statum debeat exposcit, dicens: *Non me derelinquas usquequaque (Psal. cxviii, 8)*. Nemo ergo se fallat, quasi in se robur standi inveniat, quia etsi magna sæpe occulorum hostium bella superamus, si

* Forte legendum *statum roboris*, ut patet infra: *non habeat statum roboris, sed lapsum infirmitatis*.

digne eos in suis suasionibus reprobando vel in fugam versos insequimur, nos nos tunc refugi spiritu, sed eum quem in nobis aspiciunt expavescunt. Vel certe si nos etiam timent, idcirco profecto timent, quia in divinæ gratiæ robor assumptos vident. Aptè ergo subjungitur :

(Vers. 10.) *Dominum formidabunt adversarii ejus, et super ipsos in cælis tonabit.*

26. Cæli namque tunc sumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ præsentis nobis sublevamur. Et tonitrua contra ejus adversarios habemus, cum validis sanctorum desideriorum vocibus omne quod nobis de eorum suggestione spirat elidimus. Quidquid enim tonitruum ferit, interficit. Tonitrua ergo cælorum sunt perfecta desideria electorum. Nam velut a cælorum altitudine terribiliter sonando procedunt, cum ab eo mentis culmine malignos spiritus feriunt, cui omnipotens Deus sic præsidet, ut amore præsentis facile superet omne quod ad pugnam moveri poterat hostis audacia mala suggerentis. Sed præmonente Redemptore novimus quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. x, 22). Eodem quoque Domino promittente, didicimus quia *quæcumque hora peccator convertitur, salvus erit* (Ezech. xviii, 24). In extremo itaque sui cantici addat Anna, et dicat unde peccantem terreat, dicat quo justum cautiorem reddat.

(Vers. 10.) *Dominus, inquit, judicabit fines terræ.*

27. Non ait terram, sed fines terræ. Fines quippe terræ sunt, qui vitæ sua ultima cum culpæ perpetratione clausurunt. Nam qui peccat, et corrigit quod delinquit, terra est per peccatum, et finis terræ non est, quia delinquendo redemptionis suæ alta deposuit, sed ab imo depositionis suæ ante judicium resurrexit. Flevit namque quod fecit, et venturum judicem eo cælitus sustinet, quod in damnatione terrenitatis per poenitentiam ipse in se flagella ultionis telet. Quia ergo fines terræ Dominus judicat, conversus peccator ad Dominum priora, sive media, non expavescat. Quia item fines terræ Dominus judicat, justus, inchoata justitia, non præsumat. Nam si hunc ab ea qua cadere potest adhuc æquitate labentem subita mors intercipit, quia in suis extremis culpa clauditur, finium terræ lege judicatur. Sequitur :

(Vers. 10.) *Et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui.*

28. Hoc profecto superius, quia ad Redemptorem retulimus, in hujus quoque explanationis ordine **65** non mutamus. Ipse namque est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14). Ipse quoque est lapis angularis (I Petr. ii, 4, 5, 6), in quo dum electorum paries uterque copulatur, æternæ civitatis structura disponitur. Teneat itaque morem suum locutio nostra, ut prolato jam sacri cantici et morali et allegorico intellectu, in eo uterque conveniat quem fide credimus, moribus promereamur.

CAPUT II.

Sequitur enim divinus sermo, et dicit :

(Vers. 11.) *Et abiit Helcana in Ramatha, in domum suam.*

1. Quem profecto virum, humani generis Redemptorem; Annam vero conjugem, ejus Ecclesiam; puerum Samuelem, eredentium de gentibus populum; Ramatha quoque civitatem, cœlestem patriam designare ostendimus. Quid ergo est quod post conjugis canticum abiisse in Ramatham civitatem suam Helcana dicitur, cum post natum puerum Deo canticum Anna dixerit, atque ante ad cœlos Redemptor ascenderit, quam gentilem populum sancta Ecclesia in fide genuisset? Quod profecto ab eis solummodo quæritur qui tantum Domini nostri corporalem præsentiam scire noscuntur. Nunquid enim tunc non eum secum Paulus habebat qui ad Patrem ascenderat, cum dicebat : *An experimentum quæritis ejus qui in me habitat Christus* (II Cor. xiii, 3)? qui item fatetur dicens : *Sicut ex Deo, coram Deo et Christo loquimur* (II Cor. ii, 17). Quid est ergo quod sanctæ Ecclesiæ aliquando adfuit per gratiam muneris, aliquando ei s; subtraxit per dispensationem probationis? Adfuit namque, ut in acquisitionem Gentium vitæ verba abundanter effunderet; sed aliquando ei velut absens se abscondit, ut, verbi munere sublato, cognosceret sine ejus præsentia qualis esset. Post finem itaque cantici dicitur : *Abiit Helcana in domum suam*, quia sancta Ecclesia ex ejus præsentia alta prædicat, qui cum mortalibus per dispensationem se subtrahit, æternis se civibus jugiter repræsentat. Domus namque sua illa superiorum civium, quam

B amando, replendo et sociando Dominus inhabitat, æterna societas est. In eam igitur vadit cum Annam deserit, quia qui se nobis adhuc proficientibus salubriter subtrahit, perfectis atque consummatis æternæ patriæ civibus eo se incessanter jungit atque exhibet, quo probari jam probatos ejus absentia ulterius non oportet. Aptè itaque post Annæ canticum dicitur : *Abiit Helcana in domum suam*, quia sancta Ecclesia, quæ tam sublimia electos edocet, sicut pia semper Domini dispensatione deseritur, ita et eadem alta quæ doceat non semper habet. Sed plerique verba auferunt, præteritam malitiam detestantur, et correctionis vitæ opera proponunt; sed cum audire desierint, ac si nunquam eadem vitæ verba audissent, ad iniquitatem redeunt. Auditor sanctæ Ecclesiæ

C gentilis populus devotus ad audiendum fuit, et ad operandum promptus. Aptè itaque subditur :

(Vers. 11.) *Puer autem Samuel erat minister in conspectu Domini, ante faciem Heli sacerdotis.*

2. Ac si aperte diceretur : Ex eo quod audivit, omnipotenti Deo placere studuit. Qui aptè puer dicitur, quia etsi grandia pro defensione fidei nostræ agenda susceperat, tamen in eadem fidei generatione adhuc novus erat. Et quia placidum omnipotenti Deo ministerium præbuit, minister in conspectu conditoris fuit. In conspectu etenim Domini est, quem in oblatione obsequiorum divina dignatio **66** libenter aspicit. A quo nimirum Domini conspectu expelli valde metuens quis, orat, dicens : *Ne projici-*

cias me a facie tua (Psal. I, 15). In quo item recipi vehementer cupiens, dilationis suæ moram secum reputat, dicens: Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei (Psal. xli, 3)? Hinc Elias gloriatur; et ait: Vivit Dominus, in cujus conspectu st (III Reg. xvii, 1). Minister itaque erat Samuel in conspectu Domini, quia in novæ religionis obsequiis omnipotenti Deo gentilis populus valde acceptus fuit. Quo nimirum verbo Judææ quoque repulsio latenter innuitur, dum solus Samuel, in quo gentium fidei populus exprimitur, ante Dominum ministrare perhibetur. Solus itaque in ejus conspectu erat, quia profecto eis Judaicus populus placere desiderat. Quod utrumque per Malachiam Dominus loquitur. Nam Judææ repulsionem insinuans, ait: *Non est mihi voluntas in vobis, et sacrificium non suscipiam de manu vestra (Malach. I, 10). Sed qui a facie sua Judaicam perfidiam expulit, quem libenter intueatur, subjungens, ait: Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco offertur nomini meo oblatio munda (Ibid., 11). Sed subtiliter est videndum quod dicitur: Ante faciem Heli Samuel Domino ministravit, quia prædicatorum sanctæ Ecclesiæ ministerium gentilis populi conversionem, amorem et reverentiam circa Redemptoris obsequium, veterum ordo doctorum longè ante videndo cognovit, et prophetando prædicavit. Hunc namque pronum in Domini ministerio noverat, qui dicebat: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei (Psal. lxxi, 11). Hinc Aggæus loquitur, dicens: Veniet desideratus cunctis gentibus, et replebitur gloria domus Domini (Aggæi II, 8). Hinc Isaias dicit: Erit radix Jesse, qui exsurgens regere gentes; in ipsum gentes sperabunt (Isa. xi, 10; Rom. xv, 12). Hinc Psalmista ait: Laudate, omnes gentes, Dominum et collaudate eum, omnes populi (Psal. cxvi, 1). Hinc patriarcha Jacob ait: Ipse erit exspectatio gentium (Gen. lxx, 10). Ante faciem ergo Heli minister Domini Samuel puer fuit, quia quod dignum Deo postmodum gentilis populus habuit, doctorum ordo veterum per prophetiæ spiritum prævidit. Et statim de projectis subditur:*

(Vers. 12, 13.) *Porro filii Heli nescientes Dominum, et officium sacerdotis ad populum.*

3. *Subaudis erant.* Qui namque filii Heli sunt alii, nisi Israelitæ secundum carnem, qui Scripturam sacram noverat a patribus editam, et tamen quem Scriptura promiserat nesciebant? Quos nimirum per semetipsam Veritas in Evangelio increpat, dicens: *Abraham exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est (Joan. viii, 56). Et item: Si credere is Moysi, crederetis utique et mihi, de me enim ille scripsit (Ibid. v, 46). Nescierunt ergo Dominum, qui venientem in carne nostra Redemptorem spreverunt. Unde per Isaiam queritur, dicens: Cognovit bos possessorem suum, et asinus præcepit Domini sui; Israel autem me non cognovit (Isai. I, 3). Quasi dicat: Et incarnationis meæ vias ei longè ante per prophetas aperui, et tamen id quod promiseram exhibitum non*

acceptit. Quare et officium sacerdotum ad populum nesciit. Officium sacerdotale quippe cognosceret, si ad redemptionem humani generis cum qui a lege et prophetis fuerat promissus jam venisse prædicaret. In quem profecto quia non solum non credidit, sed etiam persequendo insanivit, et Dominum nesciit, et ad populum officium sacerdotum. Cujus tamen malitia minor esset, si qui prodesse minoribus Redemptoris adventum prædicando noluit, nocere timuisset. Sequitur ergo, et dicit:

67 (Vers. 13, 14.) *Sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes, et habebat fuscinulam tridentem in manu sua, et mittebat in lebetem, vel caldarium, aut in ollam, sive in cacabum, et omne quod levabat fuscinula, tollebat sacerdotibus.*

4. Quid enim est immolare victimam, nisi vere fidei omnipotenti Deo offerre confessionem? Et quid vasa in quibus immolando caro coquitur, nisi fidelium mentes sunt? Quæ dum Mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum esse verum summi Patris Unigenitum credunt, nimirum in his caro coquitur quæ Deo per devotionis intimæ obsequium immoletur. Quis puer sacerdotis est alius quam perfidus Synagoge pastoribus per obsequium subjectus populus? Qui apte puer dicitur, quia dum infirma legis ad litteram tenere maluit, in virum perfectum crescere per Evangelium recusavit. Quid vero est quod ad inferendos ciborum raptus destinatur? Quid est iterum quod in illata violentia tenere tridentem fuscinulam dicitur? Sed cibus electæ animæ persona est Redemptoris. Qui profecto cibus in sacris vasis coquitur, dum per calorem sancti Spiritus ad suavitatem refectionis in electis mentibus præparatur. Caro etenim coquitur, dum per Spiritus sancti gratiam humanitatem Dominicam in divinitatis naturam assumptam, et firmiter credimus, et efficaciter confitemur. Unde et per Moysen Agni paschalis carnes comedendas insinuat, dicens: *Non comedetis ex eo crudum quid, aut coctum aqua (Exod. xii, 9). Crudum quippe ex eo manducare est, præter Spiritus sancti gratiam, Redemptorem nostrum purum hominem credere. Aqua vero coquitur cum Redemptoris essentia per humanam sapientiam ventilatur. Crudum ergo Judæi comedunt, aqua coctum hæretici, quia illi ejus divinitatem negant, isti per humanam sapientiam et divinitatis et humanitatis ejus sacramenta evacuant. Puer itaque sacerdotis ad tollendam fidelium cibos mittitur, quia Judæorum populus, a fide Redemptoris expulsus, amorem fidei ejus a corde fidelium auferre vehementer studuit. Qui apte fuscinulam tridentem in manu habuisse perhibetur, quibus carnis partem quam posset insigere eductam coqui prohiberet. Fuscinula quippe in manu pueri illata sanctæ Ecclesiæ Judaici populi persecutio est. Et quia blandimentis, pœnis atque terroribus nocere fidelibus tentavit, tres utique fuscinula dentes habuit. Bene autem dicitur quia quod levabat fuscinula tollebat*

puer sacerdotibus, quia magna epulatio iniquorum A
prælatorum erat, si eum blandientium sive furen-
tium satellitum turba subverteret, quem in fidei
nostræ sublimitate stare per confessionem cognovis-
sent. Sequitur :

(Vers. 14, 15.) *Sic faciebant universo Israeli ve-
nienti in Silo, etiam antequam adolerent adipem.*

5. Aleps quidem interna pinguedo est, in qua ni-
mirum illa devotio mentis exprimitur, qua electo-
rum mentes conditori suo in perfectiori charitate
copulantur. Qui recte jam cocta carne immolant,
quia assurgere quis ad sublimitatem charitatis non
poterit, nisi prius quæ credit amet mysteria incar-
natæ divinitatis. Humanitatem quippe Domini Jesu
in divinitatem assumptam per sanctum Spiritum
credere, quæ imoletur Deo carnem coquere est. B
Ante igitur quam adoleretur adeps, 68 puer car-
nem præripere studuit in universo Israele, quia ap-
paritores Synagogæ novos Christi confessores puta-
verunt evertere prius quam eos omnipotenti Deo
charitas perfecta sociaret. Quod apertius ipsa sacræ
historiæ verba indicant, quibus dicitur : *Dum coque-
rentur carnes.* Per quæ nimirum verba non perfectio
coctionis, sed apparatus innuitur. Sed ordo nefariæ
hujus exactionis ostenditur per ea quæ sequuntur :

(Vers. 15.) *Veniebat puer sacerdotis et dicebat im-
molanti : Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti ; non
enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam.*

6. Carnem crudam puero daret, qui coram perse-
cutoribus humanitatem Christi puram assereret, et
eam puer sacerdoti coqueret, quia perignem malitiæ C
Judaicus populus hoc putaret, quod ejus prælati in
mentis suæ reflectione libenter exciperent. Venit ergo
puer sacerdotis, et crudam carnem petiit, quando
Judaicus populus litteræ legis serviens, divinitatem
Redemptoris negare fidelibus suggestit. Veniens ergo
dicit : *Non accipiam a te carnem coctam, sed crudam.*
Quia quem purum hominem fidelis compulsi confiteri,
esse Deum nec audire voluit. Cujus profecto populi
importunitas ostenditur, cum verba sacrilega in ne-
faria exactione geminantur. Nam sequitur : *Non
enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam.* Quia
Jesum Dominum ac Redemptorem nostrum, non Do-
minum et hominem, sed purum tantum hominem
auferre valde desideravit. Sed quos quasi imperfectos
in carne tentavit, perfectos reperit. Nam qui divinitatem D
Redemptoris negare compulsi sunt, non solum
Redemptorem noluerunt negare, sed compulsos
suos curabant ad vitam trahere. Unde et sequitur :

(Vers. 16.) *Dicebatque illi immolans : Incendatur
primum juxta morem hodie adeps, et tolle tibi quan-
tum desiderat anima tua.*

7. A bestiali siquidem appetitu cruda postulante
avertere nititur, qui ei ad libitum cocta pollicetur.
Quasi male esurientibus Judæis sancta Ecclesia res-
ponsam præbeat, et pro humanitate simplici, quam

vorare per desiderium cupiunt, divinitatis cibum re-
promittat, dicens : Prius coqui sinite quod ad re-
fectionem vitæ habeatis in Spiritu sancto intellectum.
An non tunc puer sacerdotis crudam carnem petiit,
cum illuminato a ^a Domino ei qui cæcus fuerat natus
diceretur : *Da gloriam Deo ; nos scimus quia hic homo
peccator est (Joan. ix, 24) ?* Quid est dicere, *da glo-
riam Deo*, nisi non huic curationis tuæ laudes tribuas,
quia Deus non est ? ^b et qui peccator asseritur, non
solum Deus esse negatur, sed etiam homo justus. Cui
profecto crudam quam petebat carnem præbere no-
luit, coctam obtulit, quia quem salutis suæ aucto-
rem instanter asseruit, ^c ex ostenso tantæ admira-
tionis signo, non solum hominem sanctum, sed ve-
rum Deum esse monstravit. Qui autem sequi bestias,
amissa ratione, populus cœperat, crudam sibi carnem
exhiberi importune postulabat. Nam sequitur :

(Vers. 16.) *Nunc dabis, alioquin tollam tibi vi.*

Sequitur :

(Vers. 17.) *Erat enim peccatum puerarum grande
nimis coram Domino.*

Et causam qua grande fore hoc peccatum demou-
straretur adjungit, dicens :

(Vers. 17.) *Quia de trahebant ^d homines a sacrificio
Domini.*

69 8. Grande nimis peccatum esse cognoscitur,
quod pœnitentiæ lacrymis non deletur. Hoc namque
nimis grande peccatum Synagogæ propheta intuens,
ait : *Peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo, in ungue
adamantino (Jerem. xvii, 1).* Vel certe grande nimis
coram Domino peccatum erat, quia ad peccandum
alios pertraherat. Quare et subditur : *Quia detrahe-
bant homines a sacrificio Domini.* Detrahebant quippe
a sacrificio homines, quia ad confessionem rectæ
fidei progredi infirmorum corda prohibebant. Et no-
tandum quia qui detrahuntur a sacrificio homines
dicuntur, quia nimirum si in fidei nostræ vera con-
fessione persisterent, hos divinus sermo filiorum Dei
appellatione signaret. Quibus profecto per Psalmis-
tam Dominus dicit : *Ego dixi dii estis, et filii excelsi
omnes, vos autem sicut homines moriemini (Psal. lxxxii,
6, 7).* Sequitur autem :

(Vers. 18.) *Samuel autem erat minister in con-
spectu Domini, puer accinctus ephod lineo.*

9. Subtilior quam lanea vestis lineæ esse cogno-
scitur. Apte autem Samuel lineo ephod indutus asse-
ritur, per quem sacerdotum ordo electus ex gentibus
designatur. Nam in comparatione legalis vitæ nova
Evangelii conversatio lini subtilitas est. Ibi enim
aliquid animale præceptum est, ibi omnis maledicetur
a quo semina propaginis in Sion nulla relinquuntur.
In Novo autem Testamento, quia subtiliora sunt om-
nia, quisquis ejus præceptis utitur, velut delicatiori
lini veste decoratur : ibi quippe connubii abstinentia
damnatur, hic miris laudibus colitur ; illic sacerdotes
carnaliter generant, hic fructum spiritualis propaginis

^a Gilot. et Vatic., *Domino eo qui cæcus fuerat
natus.*

^b Iidem, *et quia,*

^c Guss., *ex offenso tantæ admirationis signo.*

^d In Vulg., *ret ahebant.*

tanto copiosius afferunt, quanto etiam per conjugale A bonum pudicitiae detrimenta sentire non possunt. Bene autem dum Saniuelis vestis exponitur linea fuisse perhibetur, ut novi sacerdotii gloriam aperte ostenderet, quod novae pudicitiae nitoribus splenderet. Sed dum in conspectu Domini esse minister Samuel dicitur, ephod lineo accinctus memoratur, quia divina obsequia tunc bene exhibentur, cum exhibentis persona carnis voluptatis sordibus non foedatur; et acceptum Deo tunc est munus ministerii, cum per sanctae conversationis munditiam Deo placita est persona ministri. Et quia inter primordia novitatis suae proficiebat, adhuc sequitur:

(Vers. 19.) *Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam afferebat ei, cum ascendebat cum viro suo, ut immolaret Domino hostiam solemnem.*

10. Sanctae Ecclesiae hostium immolare est per cloquia praedicationis auditorum suorum corda in amorem conditoris accendere. Tunc itaque Samueli parva vestis delata perhibetur, quia dum adhuc per novitatis suae incrementa proficeret, ab Ecclesia apta suae parvitati accepit monumenta iustitiae, cujus splendore radiaret. Sequitur:

(Vers. 20.) *Et benedixit Heli Helcanam, et uxori suae, dicens: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro femore quod commendasti Domino.*

11. Quia in persona Heli sacerdotis etiam boni doctores populi veteris designantur, Helcanae et uxori ejus benedixisse cognoscitur, quia nimirum eorumdem veterum doctorum ordo Christi et sanctae Ecclesiae spiritalem copulam praevitit, et eorum electorum prolem futuram caelo dignam, cum devotione praedicavit. Quod quamvis longe ante actum fuerit, tamen tunc se eis sic benedixisse innuit, cum, revelata jam nostrae redemptionis gratia, credere unusquisque fidelis poterat, quia tot bona **70** patres nostri veteres de hac renovatione praecinebant. Et ut ordo quo fiebat agnosceretur, subiectum est:

(Vers. 20.) *Et abierunt in locum suum.*

12. In locum suum cum viro suo sanctae Ecclesiae abire, est vitae activae molestias interdum fugere, et supernae vitae gaudiis per contemplationem vacare. Puerum quippe ad horam reliquerat mater illa, quae dicebat: *Cupto dissolvi et esse cum Christo* (Philip. 1, 23). Si cum puero erat, quando eundem egregium doctorem usque ad tertium caelum vis amoris extulerat (II Cor. xii, 2-4)? Si tunc erat cum puero, quando in paradiso exceptus, verba quae non licet homini loqui audiverat, et in locum suum rapiebatur, quia ostendit, dicens: *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. xiii, 14)? Sed quae cum viro abibat in locum suum, reverti hanc materna viscera cogebant ad filium. Nam loquebatur et dicebat: *In carne manere est mihi necessarium propter vos* (Philip. 1, 24). Sequitur:

(Vers. 21.) *Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios et duas filias.*

* Forte addendum *et magnificatus*; quae enim in explicatione subjiciuntur potius ad hoc membrum

13. In tribus filiis perfectiores quique sanctae Ecclesiae designati sunt, qui pro fide Trinitatis fortia semper egisse cognoscuntur. Sed si solos perfectos sancta Ecclesia gigneret, nostra infirmitas ad aeternae vitae premia pervenire non posset. Robur ergo filiorum duarum filiarum fragilitas sequitur, quia sancta Ecclesia etsi contra superbientem hostem humani generis fortes protulit, tamen ad aeternae patriae gaudia etiam infirma ejus membra per duo charitatis praecipua perducuntur. Et quia in inchoationis suae initio non semper mansit quisquis eo tempore erudi ad sacerdotale ministerium coeperat, sequitur:

(Vers. 21.) *Et magnificatus est puer Samuel in conspectu Domini.*

14. Quo in loco valde notandum est quod puer B Samuel dicitur et magnificatus. Sed et cum magnificatus asseritur, hoc virtutis suae praeconium non in conspectu hominum, sed in conspectu Domini habere perhibetur. Cur ergo puer, nisi quia ad perfectionis erat celsitudinem sublimatus? Puer itaque et magnificatus in conspectu Domini Samuel dicitur, quia novus ordo praedicatorum, etsi ad magnae conversationis celsitudinem pervenit, humilitatis suae virtutem non perdidit. Magnificari quippe ante Deum non prodesset, si puer esse desisteret, quia amissa humilitate, placere omnipotenti Deo de conversationis altitudine non valeret. Denique magnificati jam fuerant, qui in nomine Jesu ab obsessis daemonia eiciebant; sed quia puritatis suae bonum perdididerant, hoc veritas arguit, dicens: *Videbam Satanam, quasi fulgur de caelo cadentem* (Luc. x, 18). Hinc iterum denuntians, ait: *Nisi conversi eritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum* (Matth. xviii, 3). Quia ergo novorum praedicatorum vita et sublimis est merito, et plana per humilitatem, Samuel apte magnificatus et puer asseritur. Et quia ex utroque valde accepti Deo sunt, magnificatus non simpliciter, sed in conspectu Domini fuisse perhibetur. Sequitur:

(Vers. 22.) *Heli autem erat senex valde, et auditit omnia quae faciebant filii sui in universo Israel, et quomodo dormiebant cum mulieribus quae observabant ad ostium tabernaculi.*

15. In persona Heli non solum vetus sacerdotium, sed etiam antiquorum patrum doctrinae figurantur, **71** quia ex hoc quod spiritali dignitate praefuit, hoc suscepit officii, ut salutari praedicatione instrueret pro quibus placabiles hostias Domino offerret. Quid est ergo quod Heli senex asseritur, nisi quia in reprobis Judaeorum cordibus vis infirmatur caelestium mandatorum? Juvenis quidem fuit Heli quoad sacra Scriptura in electis Synagoga vim magnae auctoritatis obtinuit, quia videlicet promissiones venturi Redemptoris acceperat, et eum cum magno desiderio expectabat. Tunc ergo Heli sensit, quando Judaea devotionem observando promissionis amisit, ut desideratum a patribus suis Redemptorem coram se pertinent quam ad aliud, puer.

miraculis se ꝑrobantem cerneret, et omnino cæca in tanta ejus luce de veritatis præsentia dubitaret. Valde etiam fuisse senex dicitur, ut profecto omnis vis fidei in Synagoga emarcuisse doceatur. Vere autem dicimus quia si valde senex erat Heli, omnino debilis vivebat. Quil enim tunc erat seni Scripturæ vivere, nisi debilem valde aspirationem fidei Synagoga ministrare? Senex quidem valde esse et vivere poterat, cum Judæorum corJa nutabant ut Dominum Jesum nec Redemptorem verum esse crederent, nec quasi blasphemum aperte damnarent. Hujus namque senectutis debilitatem evangelista Joannes ostendit, dicens: *Alii dicebant, quia bonus est, alii vero, non, sed seducit turbas (Joan. vii, 12).* Hinc Juæi ipsi caliditatis suæ versutiam proferentes, dicunt: *Usquequo animas nostras tollis? si tu es Christus, dic nobis palam (Ibid. x, 24).* Hinc item dicunt: *Magister, volumus a te signum videre (Matth. xii, 58).*

16. Sed Heli valde senex audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israël. Audivit certe hæc, quia novit. Quod autem cognovimus, intra aulas memoria clausum tenemus. Consulta vero sacra eloquia, intra se omnem Judæorum perflam scriptam foris præferunt, et velut diu servatam memoriter ostendunt. Hujus profecto auditus notitiam Amos, velut Heli ascribens, ait: *Non faciet Dominus verbum super terram, quod non revelaverit servis suis prophetis (Amos iii, 7).* Hinc Habacuc Deo unigenito confitetur, dicens: *Domine, audivi auditum tuum, et timui; consideravi opera tua, et expavi; in medio duorum animalium innotesceris (Hab. iii, 1, ex interpret. LXX).* Veteribus quippe Synagoga doctoribus filiorum scelerata audire, præcognoscere est. Sed quid præcognoverit, exponit, quia dicit: *Omnia, quæ faciebant filii sui universo Israël, et quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ observabant ad ostium tabernaculi.* Cum mulieribus quippe Judæis dormire est variis hæresibus ꝑluri. Bene autem ipsæ mulieres ad ostium tabernaculi observare referuntur. Quid enim est ostium tabernaculi, nisi littera legis spiritualis? Judæi autem dum sacram Scripturam juxta litteram solam intelligunt, ibi hæreses statuerunt, unde ad se retum veræ fidei intrare potuerunt. Nam sicut per ostium ad interiora tabernaculi, ita per litteram sacre Scripturæ ad spiritalem intratur cognitionem Redemptoris. Quia ergo per observantiam litteræ Juæa decipitur, mulieres ad ostium, non intra tabernaculum, observare referuntur. Et quia in omnibus Scripturis Judæi Redemptori nostro contradicunt, non una mulier fuisse dicitur, sed plures. Hæc quidem sibi filii Heli faciunt, quia juxta prophetæ vocem: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii, 4, 20);* sed universo Israeli ea facere dicuntur, quia dum in erroris sui nocte prælati intereunt, caliginis suæ miores cæcitate involuntur. Cum mulieribus ergo **72** filii Heli dormiunt, quia reprobi Judæi hæresum suarum admistione usque in mundi finem polluunt. Dormiunt etiam, quia etsi gravissima sunt erroris sui

nocte obruti, per Heliam tamen sunt in fine mundi ad fidem Redemptoris excitandi (*Matth. xvii, 11*). Siquitur.

(Vers. 25.) *Et ait ad eos: Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio res pessimas ab omni populo?*

17. Ecce senex erat Heli, et acuta loquebatur, quia virtus sacri eloquii, etsi in reproborum corde deficit, tamen coram recte intelligentibus, Judæorum culpas subtiliter exquirat. Districte enim discutiens, dicit: *Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio res pessimas ab omni populo?* Sed qui exquirens interrogat *Quare facitis?* profecto ostendit eos impingere octam hæresis sine discretionem rationis. Ipsos autem fecisse res pessimas, quas audiebat, dicit, et ipsas res pessimas ab omni populo esse asserit. Quid est hoc, nisi quia universitas Judaici populi in hæresum profunda corrumpatur? Sed ipsius ruinæ causa reprobi sacerdotes erant. Unde et Oseas propheta s, ait: *Causa ruinæ populi sacerdotes mali (Osee v, 1).* Nam ideo subjectus populus cecidit, quia ruentes prælatos studuit irritari. Cum ergo dicit: *quas ego audio res pessimas ab omni populo,* ipsæ res a populo agi debent intelligi, non referri. Quod tale est, ac si dicat: *Res pessimas, quas fieri ab omni populo audio, quare facitis?* Unde et statim quid dixerit aperitius insinuans, ait:

(Vers. 24.) *Nolite, filii; non est bona fama, quam ego audio de vobis, ut transgredi faciat populum Domini.*

18. In quo autem populus Domini mandata transgrediretur, si ipsi dormirent cum mulieribus? Sed quia hoc in figura contingebat illis, hoc profecto, quod dominicæ Incarnationis tempore debebat fieri præsignabat. Nam quando sacerdotes cum mulieribus dormiunt subditi mandata Domini transgrediuntur, quia dum prælati hæresum admistione maculantur, reproba subjectæ Synagoga multitudo in eisdem fetoribus mergitur. Ait ergo: *Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo?* Quod tale est ac si dicat: Tanto gravius delinquitis, quanto fædus universum populum vestro crimine maculatis. Simile etiam aliquil per prophetam dicitur: *A Dan, inquit, auditus est fremitus curruum et equorum ejus (Jerem. viii, 16).* In quo nimirum loco non est intelligendum quod a Dan auditum sonitum referat, sed quod ipse curribus et equis sæviens, emittent sonitum qui audiatur agat. Quo in loco hoc etiam notandum est, quia qui res pessimas ab omni populo se audisse retulit, mansuetæ affectionis verba subjunxit, dicens: *Nolite, filii; non est bona fama quam audio de vobis, ut transgredi faciat populum Domini.* Et acute quidem reprehendit Heli, et mansuete adnotuit, quia Scriptura patrum veterum et errorum Judaici populi denuntians, increpat, et ab ejusdem erroris sui nocte, benigno affectu, ad veræ fidei diem vocat. Filios quidem eos appellat, ut se debere esse hæreses patris æ promissionis agnoscant; et tanto devotius mundi Salvatorem recipiant, quanto ꝑro-

^a Al., cognoscimus.

^b Quæritur scelera in Guss.

missione eum fuisse factam patribus non ignorant. Sed et de peccati audacia eos revocare gestiens, rationem subjungit, dicens :

(Vers. 25.) *Si peccaverit vir in virum, pacari ei potest Deus; si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo.*

19. Vir in virum peccare est homo in hominem perversa agere. Quid est ergo quod dicit : *Pacari et 73 potest Deus*, nisi quia talia peccata levia erant in illorum comparatione quæ Judaï committere in Dei Filium cogitabant? In Deum quippe peccabant, quia eum quem moliebantur occidere Deum se esse apertissima miraculorum luce monstraverat. Hoc quippe per semetipsum Dominus ostendit, dicens : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* (Joan. xv, 24). Et ut ostenderet implacabilitatem Dei Patris, subjungit dicens : *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, quia viderunt et oderunt me, et Patrem meum* (Ibid.). Tale est ergo, ac si dicat : Cujus prece illud peccatum indulgetur, quod in ipsum indultorem committitur : quis pro eo omnipotentem Patrem obsecrat, qui coæternum Unigenitum in mortem damnat? Nihil enim apertius diceret, si fateretur, dicens : Hic, que velut purum hominem persequimini, etiam Deus est. Rationis ergo lex exigit ut qui conditorem persequitur veniam fraudetur. Sed a ducit divina pietas distractionem rationis; legis enim æquitatem ostendit, sed prolatæ assertionis b vigorem in promulgati juris executione non tenuit. Æquitatis enim rigore decretum est ut ad indulgentiæ obtentum nulla prece pertingeret; sed quibus oratio hominis nulla suffecit, pietas Redemptoris non defuit. Omnis homo qui pro transgressionibus oret tollitur; sed quibus homo sufficiens erat nullus; ipse Deus homo factus est intercessor pius. Nam in cruce suspensus oravit, dicens : *Pater, mitte illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxii, 34). Pacatus est ergo Deus iis qui in Deum peccaverunt, non aliena prece, sed sua. Sed pacatus est Deus non omnibus, sed quibusdam. Quidam namque persecutores Domini prædicantibus apostolis conversi sunt, ceteri vero perire. De istis enim Lucas meminit, dicens : *Factus est numerus eorum quinque millia* (Act. iv, 4). De reprobis vero subjungitur :

(Vers. 25.) *Et non audierunt vocem patris sui, quia non vult Dominus occidere eos.*

20. Per prophetam Dominus denuntians, ait : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xviii, 25; et xxxiii, 11). Quomodo ergo ei competit velle occidere peccatorem, et mortem peccatoris nolle? Sed in præfatorum testimonio sequitur unde veritas agnoscat; ait enim : *Sed ut convertatur et vivat*. Qui enim peccatorem vult vivere ut convertatur, si hunc inconvertibilem divina præscientia noscit, occidit. Vult ergo Dominus occidere, sed eos quos prænoscit converti nolle. Misericors enim et justus

^a Forte legendum *devicit*, vel *vicit*, licet in omnibus Editis legatur *ducit*.

^b Gilot. et Vat'c., *rigore in promulgati juris execu-*

asseritur dum a Propheta flagitatur : *Domine, inquit, libera animam meam, misericors et justus Deus noster* (Psal. cxiv, 5). Per misericordiam vero conversionem peccatorum expectat; per justitiam non conversos damnat. Per misericordiam converti vult peccatores et vivere, sed per justitiam eos qui converti noluerunt vult punire; misericorditer non salvat nisi volens, per justitiam nolens damnat. Dum ergo occidere velle dicitur, peccatorum impietas maxima et inenitendabilis ostenditur, quæ voluntarie divini justitiæ executione puniatur. Sic utique et piissimos sæcularium negotiorum judices agere videmus, qui vellent ut nemo delinqueret, ut ipsi punire necesse deberent; sed dum ab iniquis audacter scelera committuntur, voluntarie eos puniunt, quos libentius non commisisset punienda voluerunt. Quo contra illud hoc in loco cernitur, quia non dicit : Quia corrigentis patris vocem audire 74 noluerunt, sed : Non audire, quia vult eos Dominus occidere. Sed qui divini examinis æquitatem recte considerat, interesse nihil putat an occidatur aliquis, an illo in scelere dimittatur in quo æterna reprobatione perimatur. Tale est ac si dicat : Tanta fuit magnitudo culpæ, ut et conversionis monumenta susciperent, et a mortis suæ foæ surgere nequaquam possent; et qui iræ Dei pelagus biberant, in damnationis suæ cumulum haberent non solum pœnam commissi sceleris, sed etiam additam vindictam contemptæ prædicationis. Sed cur hoc de præterito miramur, quod nunc usque fieri cernimus : Heli videlicet monentem filios contemnentes, Dominum occidere volentem? Quid enim sacra Scriptura quotidie Judæis aliud quam caliginem sui erroris iusinat? Non equidem sic per latentes et spiritales intellectus Redemptorem prædicat, ut ejus incarnationem, nativitatem, passionem, resurrectionem, et ad cælos ascensionem non patenter ostendat. Nec ipsi tam irrationabiles sunt, ut tam excellentia bona Redemptoris convenire non videant; sed tamen cæci sunt, ut promissa patribus suis signa in Redemptorem effulsisse audiant, et non credant. Cæci ergo sunt c non modo videndo promissa, sed non credendo exhibita. Cur vocem Scripturæ monentis non audiunt, nisi quia eos Dominus occidere vult? Nec mirum tamen, si ejus judicio pereunt, ejus Unigenitum occidere. Intimæ enim æquitatis distractione cum Judæorum populo agitur, ut monita vitæ quotidie, Scripturis loquentibus, audiant et ipsi Scripturis monentibus nequaquam credant. Sed, repulsa Judæorum perfidia, quibus successibus sanctorum prædicatorum ordo potitur in gentibus exponitur, dicens :

(Vers. 26.) *Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, et placebat tam Deo quam hominibus.*

21. Proficiebat quidem lucro prædicationis, crescebat numero ministrorum. Nam de profectu ejus

cutione non tenuit.

^c Fortasse legendum *non modo non videndo promissa.*

Apo tolus a gloriatur, dicens : *A Jerusalem usque Illyricum repleti Evangelium Christi (Rom. xv, 19)*. Crescendi quoque modum Lucas meminit, dicens : *Crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus H. bræos, eo quod despicerentur in ministerio viduæ eorum (Act. vi, 1)*. Et paulo post : *Elegerunt, inquit, Stephanum plenum fide et Spiritu sancto, et Procorum, et reliquos (Ibid., 5)*. *Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus. Item de profecto isto novorum prædicatorum scriptum est : In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii, 5)*.

22. Sed subtiliter est intueandum quod dicitur : *Placebat tam Deo quam hominibus*. Hominibus placet doctor cum se subditis venerabilem et bonis moribus notum præbet : Deo autem placet cum de bona conversatione inaniter gloriari refugit, et solius Dei laudem præmere concupiscit. Dicit ergo : *Placebat tam Deo quam hominibus*, quia nonnulli prædicatores prætextum sanctitatis præferunt, quam non habent. Hi ergo, quia etsi hominibus placent, Deo displicent, in typo novi et electi prædicatoris de Samuele nunc dicitur : *Placebat tam Deo quam hominibus*. Venerabiles qui sem se exhibent subditis, et Deo offerunt puritatem intentionis. Hominibus quidem placere studuerat, qui dicebat : *Christi bonus odor sumus in omni loco (II Cor. ii, 15)*, Et item : *Omnia omnibus factus sum, ut 75 omnes facerem salvos (I Cor. ix, 22)*. Hominibus etiam placere auditores suos docebat, dicens : *Sine offensione estote Judæis et gentibus, sicut et ego omnibus per omnia placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod multis (I Cor. x, 32, 35)*. Sed qui se hominibus placuisse insinuaverat, puritatem cordis commendat, dicens : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i, 12)*. *PLACEBAT tam Deo quam hominibus*. Qui novus ordo prædicatorum venerabilem se suis auditoribus ad imitationem foris præbuit, et intus acceptum Deo per innocentiam voluntatis. Sequitur :

(Vers. 27.) *Venit vir Dei ad Heli*.

23. Quid per hunc virum Dei, nisi sanctorum apostolorum ille cætus venerandus exprimitur? Qui certe vir Dei dicitur, pro excellentia sanctitatis, quia culmen ordinis, quod in universi orbis prælatione conscenderat, æqua i sublimitate virtutis disponebat. Qui profecto ad Heli tunc venit, quando ad annuntiamdam repulsionem Synagogæ ejus pontificibus accessit. Sequitur :

(Vers. 27, 28.) *Et ait ad eum : Nunquid non aperte elatus sum domui patris tui, cum esset in Ægypto in domo Pharaonis, et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me, et dedi domui patris tui cuncta de sacrificiis filiorum Israel?*

24. Quia divino iudicio Judæa repellitur, ipsius

A iudicii districtio quam mira æquitatis dispositione illata sit demonstratur. Prius enim collata Heli dona numerantur, ut dum tam benignus dator omnipotens Deus ostenditur, contemporem suum quam juste feriat cognoscatur. Revelatum se domui patris ejus asseruit, ut ignorantie excusationem habere non possit. Eandem vero suæ revelationis cognitionem se ei in Ægypto exhibuisse edecet, ut se ei suis meritis Heli obtinuisse nequaquam putet. Quasi aperte dicat : *Hic me ei cognoscendum præbui, ubi mei oblivisci poterat, reminisci nesciebat*. Et ne ipsa cognitionis divinæ dona reprobo parva fortasse viderentur, de cæteris tribubus Israel ad culmen sacerdotii assumptus asseritur. Quasi dicat : *Eis eum prætuli, quibus non superior, sed æqualis tuit*.

B 25. Notandum vero est quod in officio ipsius sacerdotii tria denotantur. *Ut ascenderet, inquit, ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me*. Quid vero in hoc altari, nisi ille lapis ostenditur, quem patriarcha Jacob in titulum erexit (*Gen. xviii, 18*)? Et quis lapis iste alius nisi ille exprimitur quem Paulus in laude fidelium prædicat, dicens : *Ædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu (Ephes. ii, 20)*? Pater ergo Heli ideo in sacerdotium electus a Domino est, ut ad altare ascenderet, quia ordo doctorum veterum ad hoc subjecto sibi populo præfuit, ut humani generis reparationem in Redemptoris adventu futuram prædicaret. Et incensum adolevit, quia ei quem futurum Redemptorem prædicat, per desiderium auditurum corda conjunxit. Ephod quoque portavit, quia desiderio tantæ expectationis dignæ conversationis ornatum præbuit. Adoleret utique incensum, et ephod non portaret, si auditorum corda in desiderium venturi Redemptoris accenderet, a quo ipse suæ conversationis inæqualitate differret. Et quia omnipotens Deus veritatem religionis, et non prætextum quærebatur coram se, et non coram populo, 76 ephod se ei portare præcepisse perhibuit. Coram Domino quidem ephod portare est de vitæ innocentia solius divinæ bonitatis retributionem quærere. Aperte autem ista contra Heli per improprium dicuntur. A latario quippe non ascendit qui sacerdotium illud, quod manifestatæ veritatis tempore Synagogæ præluit, eum qui tanta signorum magnitudine Redemptor humani generis caruit, subjectis plebibus nequaquam prædicavit. Et incensum Deo non adolevit, quia in persecutionem ejus populum, et non in amorem concitavit. Ephod etiam coram Domino portare contempsit, quia nulla religionis veritate replenduit. Nam etsi nonnulla honestatis insignia præferbat ornatus ille vitæ, ex prætextu fallaciæ erat, non ex intentione charitatis. Unde et hoc ipsum in eis Dominus reprehendit, dicens : *Væ vobis, Scribæ et Pharisei, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris videntur hominibus speciosa; intus autem plena*

• A dicitur Paulus in Gi'ot. et Vatic.

sunt ossibus mortuorum (Matth. xxiii, 27). Sed cui tam multa et spiritalia præbuit, minus contulisse videretur, nisi etiam temporalia exhiberet. Unde et subditur : *Et dedi domui patris tui cuncta de sacrificiis filiorum Israel*. Quasi ei aperta objectione reputet [Forte repetat], dicens : In nullo ei defui; spiritalis honoris potestatisque culmina præbui, et ad temporales usus terrenæ abundantiae copiam ministravi. Sed qui tam rationabiliter collata dona enumerat, audiamus jam transgressionis ejus audaciam qua instantia di cussionis exquirat. Nam sequitur :

(Vers. 29.) *Quare calce abjecistis victimam meam, et munera mea, quæ præcepi ut offerrentur in templo?*

26. *Quare enim non dicit iudex, nisi qui instanter discutit. Et qui calce repulisse victimam Dei et munera reprehenditur, ei injuriam si e consilio rationis fecisse a judicatur. Notandum vero est quia plurali numero dicit : Quare calce abjecistis victimam meam, ut non tantum ad Heli, sed ad filios quod dicitur pertinere videatur. Fera quippe animalia solent sibi adhærentia calce repellere. Quæ enim si e'ibus victimæ aliæ fuerunt, quam Redemptoris sui laudibus insistere, Christum Jesum pro salute mundi in mortem occubuisse prædicare, et resurgendo humani generis vitam reparasse? Et quæ alia eorum munera erant, nisi pro tantis sibi collatis beneficiis gratiarum actiones omnipotenti Deo incessanter offerre? Quæ profectio Heli si ii calce repulerunt, quia in repulsione novæ prædicationis, non consilium rationis per sacra eloquia secuti sunt, sed impetum le'itatis. Ab i rationabili namque sævitia ad rationalis consilii intentionem eos Veritas revocare cupiebat, dicens : Scrutamini Scripturas, quia vos in ips'is putatis vitam æternam habere; et illæ testimonium perhibent de me (Jan. v, 59). Unde et hic quoque dicitur : Quæ præcepi ut offerrentur in templo. In lege namque, psalmis, et prophetis scriptum de passione, resurrectione Domini, et universalis Ecclesiæ statu fuerat. Calce ergo Synagoge prepositi victimam et munera Domini in templo Domini offerri jussa repulerunt, quia profecto prædicatione n sanctæ Ecclesiæ, non Scripturæ sanctæ auctoritate discurre, sed solo feritatis suæ impetu reprobare atque abjicere conati sunt. Nam si præcepta Dei in sacro eloquio illuminata mente consulerent, sanctos prædicatores, quos ferociter abjicere, quasi ad se mis os divinitus recepissent. Sed qui Heli filios, id est veteres doctores minoris ordinis, de irrationabili feritate 77 reprehendit, i, sam etiam patrem de negligentia arguit, dicens :*

(Vers. 29) *Honorasti filios tuos magis quam me.*

27. Quasi aperte reprehendens dicat : Ili revulerunt, et tu repulsores honorasti. Magis quam Deum filios honoravit, quia dum aperta eorum opera ostensa contemneret, lucra temporalia iisdem providebat. Unde et subdit :

(Vers. 29.) *Ut comederetis primitias omnis sacrificii mei.*

28. Quibus nimirum verbis arguere majorem ordinem doctorum videtur, qui idcirco in Redemptoris morte consensit, quod oblationum veterum lucra amittere formidavit. Unde et inito consilio cum Pharisæis, dicebant : *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem* (Joan. xi, 47, 48). Et iterum : *Videte quia nihil proficimus; ecce mundus totus post eum vadit* (Ibid. xii, 19). Ideo igitur filios honoravit, ut comederent, quia a prædicationis intentione contigit, dum veritatem novæ oblationis assereret, habere ulterius ad voluptatis suæ luxuriam vetera non valeret. Quia ergo magnitudine qualitatque reatus exposuit, videmus jam quanta requitate examinis modum insinuet ultionis. Nam subdens ait :

(Vers. 50.) *Propterea ait Dominus Deus Israel : Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo, amodo et usque in sempiternum. Nunc autem absit hoc a me.*

29. Quasi aperta congruaque sententia feriens, dicat : Tu filios tuos honorasti, ut omnis sacrificii primitias es retis; sed ideo vobis primitiarum jura auferuntur, quia indigne honorati sunt. Quid enim est dicere : *Absit a me ut domus tua ministret in conspectu meo, nisi* Ab illo vos de jectio culmine cui primitiarum jura debebantur? Mira igitur æquitatis executione comprehensus est, qui unde primitiarum esum inhiante appetit, inde a primitiarum perceptio jejunavit. Nam Redemptorem mori pertulit, ne sacerdotalia lucra perderet, sed ille de triumpho mortis accepit, unde sacrificii veteris emolumenta destruxit. Dicit autem : *Loquens locutus sum, ut domus tua et patris tui ministraret in conspectu meo : nunc autem absit hoc a me.* Quasi verbis apertioribus dicat : Ut in tanto culmine dignitatis stares, te frequenter admonui, sed modo talis non es quem esse desideravi. Quod quia in Judaici populi reprobatore dicitur, de ordine novorum prædicatorum subjunctum est :

(Vers. 50.) *Sed qui glorificaverit me, glorificabo eum.*

30. Jam quippe glorificantis gloriam cernimus, quia prædicatores sanctæ Ecclesiæ magno splendore vitæ omnipotentis Dei laudes concinunt, atque in universalis orbis prælativæ gratulantur. Ecce jam sacerdotum vestigiis gentilitas universa substernitur, et eos quibus se gaudet obediendo subijcere patronos gloriatur in cælestibus possidere. Glorificantem se ergo Dominus glorificat, quia a quibus devotas quotidie laudes accipit, ad universi orbis honorem sustollit. An non glorificati gloria est, in terra manere, et cælum claudere? Vitam communiter homines vivere, atque supernas cælorum sedes sublitis auctoritate potestatis exhibere? Glorificabat quippe Dominum, qui dicebat : *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi, 16). Sed glorificantem se Dominus glorificavit, quia ei respondit, dicens : *Tibi dabo cla-*

* Gilot. et Vatic., *indicatur.*

res regni cœlorum, et quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis, et quodcunque **78** solveris super terram erit solutum et in cœlis (*Ibid.*, 19). Sed de projectis Judæorum reprobis subditur :

(Vers. 30.) *Qui autem contemnunt me erunt ignobilis.*

31. Ipsi quidem contemnunt, qui nequaquam hunc esse mundi Redemptorem credunt : de quibus profecto ipsa Veritas in Evangelio queritur, dicens : *Cives autem ejus oderant illum, et miserunt legationem post eum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos* (*Luc.* xix. 14). Sed eorum jam ^a ignobilitatem cernimus, quia et genere et conditione proscribuntur. Genere quidem ignobiles sunt, quia ab ipsa Veritate audierunt : *Vos ex patre diabolo estis* (*Joan.* viii, 44). Conditione etiam ignobiles sunt, quia amissa libertate, et regno, perpetua gentium servitute deprimuntur. Sed pœnarum ordinem clarius ostendit, dicens :

(Vers. 31.) *Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua.*

32. Jam quidem sine brachio est, quia qui templum et tabernaculum perdidit, manum ad oblationem sacrificii veteris non extendit. Et quia Heli, id est majoribus Synagogæ sacerdotibus, loquebatur, non solum brachium ejus, sed etiam domus ejus se præcidere minatur, ut profecto universalem ritus veteris destructionem insinuet, et hoc quod novo tempore jam factum cernimus antiquitus fuisse dispositum sentiamus. Et brachium itaque ejus, et domus ejus Dominus præcidit, quia et summos Judææ pontifices, et minores sacerdotes ab immolatione veteri penitus amovit. Unde et convenienter adjungitur : *Ut non sit senex in domo tua.* Senes quippe intelligendi sunt sacerdotes, quorum officium, quia gravitate magnæ honestatis impenditur, a religionis pondere nulla puerili levitate vacatur. Brachium igitur ejus, et domus patris ejus ita præcisum est, ut in domo sua senex non sit, quia sic veteris sacerdotii ritus evanuit, ut omnino nemo remanserit, qui veteri more immolare jam possit. Nam pos quam Redemptor humani generis pro peccatis nostris novo sacrificii more se obtulit, esse sacerdos consuetudine antiqua cessavit. Sed qui amissi sacerdotii damna sustinet, habet tormentum majoris pœnæ de dolore invidiæ. Quare et subditur :

(Vers. 32.) *Et videbis æmulum tuum in templo, in universis prosperis Israel.*

33. Intra templum quippe æmulum suum videt, quia ipse jam foras expulsus est. Nam quis æmulus sacerdotii veteris alius est, quam ordo novorum prædicatorum? Qui profecto dum veterum et electorum patrum studia vivendo atque docendo adæquare nititur, bona Heli nimirum in bono æmulatur. Hinc Paulus admonet, dicens : *Bonum æmulamini in bono omnes* (*Gal.* iv, 18). Quæ autem Israel prospera, visi felicitates hujus transeuntis temporis intelliguntur, in quibus Israel secundum carnem valde letabatur?

^a Gilot. et Vatic. *nobilitatem cernimus.*

In universis ergo Israel prosperis æmulum suum videt, qui in sancta Ecclesia prædicatores veritatis felices aspicit, et rerum opulentia et celsitudine dignitatis. Hoc etiam quod in templo videndum assertur perfectiori intelligentia declaratur. In omnibus quippe prosperis in templo est æmulus, quia ordo prædicatorum omne quod sibi famulatur de felicitate temporis, in contemplatione disponit æternitatis. Sequitur :

(Vers. 33.) *Verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo.*

79 34. Penitus namque ab altari suo virum auferret, si ad fidei nostræ unitatem nullum admitteret. Penitus ergo non abstulit, quia etsi reprobos Synagogæ sacerdotes repulit, plures tamen ex eis ad sui cognitionem misericorditer adduxit. Quorum profecto in apostolorum Actibus Lucas meminit, dicens : *Plurima turba sacerdotum obediebat fidei* (*Act.* vi, 7). Digni namque tanto et novo ministerio inventi sunt, qui remanere cum perditis in vetustate noluere. Sed quia non solum electos prædicatores de gentibus, verumetiam illos qui de Judæa credidere ad tormentum invidiæ Judaicum sacerdotium habuit, sequitur :

(Vers. 33.) *Sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua.*

35. Vel ideo virum penitus ex eo ab altari suo non abstulit, ut Heli oculi deficerent, et anima ejus tabesceret, quia videlicet electos de Judæa noluit ad ministerium novæ prædicationis assumere, ut, remotis eis, culpa ad pœnam reprobos teneret. Defecerunt namque oculi Heli cum summum sacerdotium veritatem fidei per ora prædicatorum in auditu habuit, et non cognovit. Anima quoque ejus tabescit, quia videlicet per repulsionis suæ pœnam emarcuit, dum sancti spiritus gratiam amisit. Sequitur :

(Vers. 35.) *Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem pervenerit.*

36. Ætas virilis tempus est dominicæ Incarnationis, quod profecto Apostolus insinuat, dicens : *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, et adoptionem filiorum perciperemus* (*Gal.* iv, 4, 5). Quid igitur præcepta Judææ fuerunt, nisi quædam eruditiones infantæ? Hujus item pueritiæ tempus idem Apostolus insinuat, dicens : *Cum essemus parvuli, sub elementis mundi hujus eramus servientes* (*Ibid.*, 3). In viri i ergo ætate mortua est, quia in plenitudine temporis in mundi Redemptorem sævit, et semetipsam infidelitatis mucrone transflixit. Bene autem non tota domus, sed pars magna domus ejus moritura prædicatur, quia ex eis qui dum in Redemptorem crediderunt. Et causam majoris doloris adjiciens, ait :

(Vers. 34.) *Hoc autem tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni et Phinees. In una die morientur ambo.*

37. In duobus filiis Heli geminum sacerdotii veteris ordinem supra ostendimus designari. Qui certe una

die mortui sunt, quia simul in Redemptoris morte convenerunt. Bene autem sacerdotum mors in signum morituræ domus posita memoratur, quia cum pastores intereunt, necesse est ut ad eundem interitum grex sequatur. Et quia ex falsa ratione decepti sunt, in die mori perhibentur. De cuius falsitate lucis beatus Job loquitur, dicens: *Sic in tenebris, sicut in luce ambulant (Job. xxiv, 17)*. Sed qui vetus expulit, novum sacerdotium præparavit. Unde et subditur:

(Vers. 35.) *Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem.*

38. Mortuis namque filiis Heli, fidelem sacerdotem sibi Dominus suscitavit, quia extinctis in perfidia prælatis veteris populi, electos ad exhibendum redemptionis nostræ ministerium ascivit. Qui nimirum fidelis assumptus dicitur, quia vetus, cui successit, per infidelitatem fuit reprobatus. Et quia ea fides ejus sacerdotis laudibus ascribitur, quæ per dilectionem operatur, ipsa dilectionis opera per sequentia verba designantur. Nam sequitur:

80 (Vers. 35.) *Qui juxta cor meum et animam meam faciat.*

39. Hoc namque ineffabilis divina substantia signari per partes hominis voluit, quod in se juxta litteram intelligi non oportet. Dixit itaque: *Qui juxta cor meum, et animam meam faciat*. Non quod incorporea et incircumscripita Dei substantia cor et animam habeat, sed sic loquitur homini ut homo homini loqui solet, ut per hoc quod ex verbo suo audiens homo cognoscit, aperte sciat quid etiam velit Deus. Quod profecto dicit simplicius potuisset: *Qui faciat voluntatem meam*. Et præmia operis exponit, dicens:

(Vers. 35.) *Et ædificabo ei domum fidelem.*

40. Quæ namque ista domus alia, nisi æterna patria intelligitur? Quam profecto domum Dominus commendans, ait: *In domo patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv, 2)*. Sed hæc domus ædificari nunc dicitur, quia ex piæ vitæ actionibus præparatur. Veruntamen ad eam promerendam indignum est opus hominis, si non hoc agat gratia misericordis Dei. Bene itaque, cum domus ædificium ponitur, Dominus ei eam ædificare pollicetur, quia nimirum vires humanæ a tanta operatione deficiunt, si non divinus adjuventur. Hinc Paulus ait: *Deus est qui operatur in me velle et perficere (Philip. ii, 13)*. Hinc iterum dicit: *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ii, 16)*. Hanc domum se ædificare promittebat, cum diceret: *Vado parare vobis locum, et iterum veniam, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis (Joan. iv, 2, 3)*. Quia vero vocantem se gratiam ex arbitrii libertate devote secutus erat, adjungitur:

(Vers. 35.) *Et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.*

41. Unicuique enim electorum coram Christo ambulare est se semper in conspectu Redemptoris aspicere, et ea quæ ei accepta cognoscit operari. Vel certe coram Christo ambulat, qui in omni quod agit

• Gilot. et Vatic., fiet.

A semper a se ipsum respicit, et vitæ suæ rectitudinem in eo dirigit, quæ per assumptam humanitatem ad componendum electorum speciem venisse recognoscit. Sed in cæcitate suæ tenebris Judæa non semper deserenda est, quia per prophetam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris, tamen reliquæ salvæ fient (Isai. x, 22)*. Hinc Paulus ait: *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus erit (Rom. xi, 25, 26)*. Hanc ergo Judææ visitationem subsequenter ostendit, quia dicit:

(Vers. 33.) *Futurum est autem ut quicumque remanserit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo.*

42. Tunc certe Judæa pro se orari Dominum postulat, quando, collectis jam electis de gentibus, cæcitate suæ tenebras non ignorat, cum per sacerdotes omnipotentis Dei ei offerri per confessionem sanctæ Trinitatis appetit, quia in vetustate pristina, superna promereri gaudia non præsumit, sed et fidem Redemptoris, quam conversa recepit, prædicando etiam convertendis aliis impendit. Bene etiam subditur:

(Vers. 35.) *Ut offerret nummum argenteum.*

Argento quippe eloquia divina signantur, quia per Prophetam dicitur: *Eloquia Domini igne examinata, argentum igne probatum (Psal. xi, 7)*. Quod profecto argentum tunc Judæa in Dei laudibus impendit, cum aperte fidem nostram prædicat, cui in infidelitate posita ante contradixit. Et quia eundem Redemptorem, quem amando prædicat, etiam imitatio imitatur, adjungitur:

(Vers. 35.) *Et tortam panis.*

81 43. Panis namque nomine illi exprimitur qui de semetipso ait: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi (Joan. vi, 51)*. Torta itaque panis Redemptoris caro est affecta suppliciiis. Hunc namque tortum panem propheta intuens, ait: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (Isai. lvi, 4)*. Et quia per quemdam sapientem dicitur: *Si sederis ad mensam potentis, sapienter attende quæ apponuntur tibi, quia similia oportet te præparare (Prov. xxiii, 1, 2, sec. LXX)*, tortam panis et nummum argenteum Judæa tunc offert, cum Redemptorem nostrum amara confessione prædicat, et pro ejus amore, quem prædicat, sustinere tormenta a perfidis non recusat. In qua nimirum imitatione passionis et refecione dulcedinis quia valde delectatur, sequitur:

(Vers. 35.) *Dicatque dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem.*

44. Dimitte me, ait, quasi dicat: Noli me, quasi infamem et morte Redemptoris cruentatam, repellere. Unam quoque partem sacerdotalem sibi concedi obsecrat, quia veris sacerdotibus sociari desiderat, ut eorum valeat admisceri gaudiis, quorum oblationes appetit, seipsam offerens, imitari. Unde et refecionis suæ exponens desiderium, dicit:

(Vers. 35.) *Ut comedam buccellam panis.*

Qua in re notandum est quia tortam panis in de-

volitione oblationis habitura præficitur, et buccellam in appetitu comestionis. Cur ergo ad comedendum non torta panis, sed buccella concupiscitur? Et cur non buccella, sed torta offerenda perhibetur? Sed quia in rotunditate buccella conficitur, rotunditas autem ipsa quodam modo nec principio, nec fine dignoscitur, recte per panis buccellam Redemptoris æternitas designatur. Torta igitur panis a nobis offerri, et non buccella potest, quia qui passionem dominicam imitari moriendo, sive carnem affligendo, possumus, æternitatem in nobis, quam præsentemus ejus conspectui, non habemus. Et buccella nobis in perfectione desiderii esse, non torta panis, debet, quia qui humani generis Redemptorem compatiendo temporaliter sequimur, in superna patria non mortalem jam, nec patientem, sed æternum atque regnantem possidere desideramus. Eam igitur quam offerre tortam panis desiderat dicit: *Ut comedam buccellam panis*, quia conversi de Judæa Redemptorem nostrum in æternitate refectionis possidere desiderant, cujus passionem imitati hic sunt ad strenuitatem militiam, non ad præmium retributionis.

CAPUT III.

1. Hæc de sacra historia typica explanatione percurramus, ut in eisdem sacræ historiæ verbis moralis intelligentiæ aliquod perquiramus. Itaque puer Samuel in conspectu Domini minister asseritur; quod tamen ministerium non absolute, sed ante faciem Heli Domino exhiberi memoratur. His igitur verbis non ostenditur perfectio ministerii, sed humilitatis. Facies namque Heli uniuscujusque institutoris ratio est arbitrii. Illi namque ante præceptoris sui faciem Domino ministrat, qui in exhibitione ministerii sui proprii arbitrii rationem non sequitur, qui eo operis itinere graditur quod ei magistri sui cognitione prævi letur. Nam perfecti quique viri, et docibiles Dei (*Joan. vi, 45; Isai. LIV, 13*), ministri quidem in conspectu Domini sunt, sed ante faciem hominis ministri ejus non sunt, quia ipsa eos intus divinitas erudit qualiter foris etiam vita et moribus ac doctrina disponantur; unde et præcursori Redemptoris **82** paterni oraculo laude promittitur: *Tu quidem, puer, propheta Altissimi vocaberis; præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus (Luc. I, 76)*. Ante faciem quidem Domini præire describitur, qui in ministerio suo non erat secuturus arbitrium superioris hominis, sed inspirationem divinitatis. Ante faciem ergo Heli Samuel Domino ministrare dicitur, ut subjecti quique ejus exemplo doceantur, quatenus de ministerio suo sic placere conditori studeant, ut præter prælatorum suorum arbitrium agere aliquid non præsumant. Nam qui ante institutoris sui faciem Domini minister asseritur, si ejus faciem præire per tumorem despicit, minister in conspectu Domini non existit, quia omnipotentem ignorare vincitur, cui per ejus arbitrium placere despicit, cujus se imperio ut ei placeret subjugavit. Unde et Heli, et filii Belial esse, et nescire Dominum dicuntur, et ad populum

A officium sacerdotum. Filii namque sunt qui sicut in libris patribus ad eruditionem subiguntur. Qui profecto cum eorundem patrum sequi conitibus repugnando desipiunt, Belial filii recte nominantur, quia ejus, qui per superbiam de cælo cecidit, apostate spiritus imitatores sunt. Qui certe tanto deterius Dominum nesciunt, quanto ejus sibi cognitionem arrogantius ascribunt. Eo namque agitur ut quod scire debent periculosius nesciant, quo id quod se scire existimant nescientes discere non curant. Et quia invisibilem conditorem amare nequeunt, quem ignorant, in appetitu visibilium ipsa quæ sibi usurpant Dei ministeria dissipant. Unde et ii qui ignorare Dominum sacerdotes relati sunt, et sacerdotum quoque officium ad populum nescire perhibentur.

B 2. Et ut reprehensionis ejus causas aperiat, ad omnem immolantem ignorantis sacerdotis puer cum tridente fuscina venire memoratur, et crudam carnem violenter exigere. Quibus profecto verbis in aviditate suæ rapacitatis tres gulæ species notantur. Nam is cujus puer, antequam coquerentur carnes, ad inferendam pro eis violentiam veniebat, legitimam refectionis horam sustinere non poterat; et cui carnes quærebantur, simplicibus cibis uti nesciebat et quia, coctam renuens, crudam carnem exigebat, communi præparatione eandem carnem edere fastidiebat. Verum cum sacerdotum voluptati servierit perversitas famulorum, quid est quod non ipsorum sacerdotum, sed puerorum peccatum grande nimis, etiam coram Domino, fuisse memoratur? Sed eisdem verbis sacerdotum culpa major extenditur; nam qui minorum peccatum grande nimis coram Domino fuisse asserit, majorum iniquitatem in quem damnationis cumulum excrevisse cognovit. Quæ tamen magnitudo reatus asseritur, non solum pro appetitu illicitæ comestionis, sed etiam pro violentia rapacitatis.

C 3. Sed ad electi pueri narrationem divinus sermo regreditur, ut in eo, non quod reprobandum, sed quod imitandum est, attentius consideremus. Itaque ephod lineo accinctus, et in conspectu Domini esse perhibetur. Quid ergo in ephod lineo nisi continentie candor ostenditur? quo nimirum ephod accingimur, cum ad nitorem pudicitie ex omni parte retinemur, cum animæ et carnis pars nulla a distractione lege absolvitur, per quam ad luxuriæ caliginem diffuamus. Talis itaque minister in conspectu Domini est, quia de omnipotentis Dei sperata visione non fallitur, cui cum tanto accentionis suæ nitore famulatur. Cui profecto puero **83** ascendens mater cum viro ad immolandum solemnem hostiam attulisse parvam tunicam dicitur. Mater quidem cum viro ascendit quando mens prædicatoris per præscientiam interni sponsi sese ad contemplanda sublimia illa æternitatis gaudia erigit. Tunc quippe immolat solemnem hostiam, quia dum per illius amoris ineffabilem suavitatem conditori conjungitur, supernis altaribus devotio festiva præsentatur. Et tunc quidem parvam tunicam deferri, quia, et i per magnam in-

ternæ visitationis gratiam pastor animam ad superna sustollitur, parvulus tamen non ad modum subtilitatis enæ, sed pro eorum viribus imponere præcepta conversationis debet. Unde et Moyses a monte in immenso vultus sui splendore regrediens faciem velavit, ut in eum populus intendere visum potuisset (*Exod. xxxiv, 35*). Parvam itaque tunicam ea quæ spiritalis mater est filio deferat, ut parvulis adhuc initia quædam et plana præcipiat, et non fortitudinis suæ onus imponat. Nam sæpe inter magna opera corruunt, qui per minora vincere hostem possunt. Unde et David contra Allophylorum fortissimum in pugnam progrediens, lorica, clypeum et militaria quæque instrumenta deposuit; et qui se in eorum pondere contra hostem exercere non potuit, in uno eum fundæ lapide prostravit (*I Reg. xvii, 39, 40, seq.*). Ad immolandam solemnem hostiam mater illa ascenderat, quæ dicebat: *Scio hujusmodi hominem, qui raptus est in paradysum (II Cor. xii, 4)*. Sed de tanta magnitudine magnam vestem parvulis non adduxit, quia dicit: *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui (Ibid.)*. Item: *Lac vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 2)*. Parvam itaque parvo filio tunicam mater deferat, et pro modo corporis mensura indumenti tendatur, quatenus dum temperatæ conversationis virtute dimicet, hunc hostis inæquali armorum sarcina non substernat.

4. Et quia ex discreto curæ pastoralis studio prædicatori Deus conversorum lucra multiplicat, visitata a Domino Anna perhibetur, atque per gratiam divini munæris in filiis et filiabus meruisse gratiam securitatis. Quæ filios quidem parit, cum eos verbo lucratur per quos prædicationis semina aliis tribuit. Filias vero parit cum eas mentes ad omnipotentis Dei servitium revocat, quæ etsi ad prædicationem idoneæ non sunt, verbi Dei tamen semen diligenter a prædicatoribus acceptum nutriunt, quod velut parturientes postmodum filix per bona opera in exemplum proximorum gignunt. Sed quia prius Samuel lineo ephod accinctus assertur, dehinc fœcunditas matris in pluralitate liberorum potest rationabiliter intelligi hoc quod fieri quotidie cernimus, quia videlicet ex bona opinione electi discipuli magistro succrescunt lucra conversorum. Unde et post ortum fratrum et sororum, magnificatus Samuel apud Dominum fuisse perhibetur, quia profecto coram Domino jam magni sunt qui per exempla piæ conversationis proximorum corda ad omnipotentis Dei servitium convertunt.

5. Magnus vero nobis timor incutitur, quia Heli filiorum culpa damnatur, cujus peccata propria nulla referuntur. Nam bonis subditis bene vivere ad salutem sufficit, prælatis vero propria vita non sufficit. Valde etenim senex est, qui vivere irreprehensibiliter semper studet. Unde etiam scriptum est: *Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata; cani enim sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata (Sap. iv, 8)*. Sed

quidam bene vivendo præminent, qui auctoritatem quam prælatio exigit nullam habent. Nam etsi ad agenda bona excitare subditos satagunt, tamen contraire delinquentibus per zelum rectitudinis erubescunt. Qui nimirum etsi ad redarguendos eos aliquando exeunt, nocent potius loquendo quam prosunt, quia eorum obstinationem non digna severitate confundunt. Nam idem Heli filiorum scelera, et quomodo ad tabernaculi ostium cum mulieribus dormirent, audivit; qui, velut ab aspera invectione auctoritatis incipiens, res pessimas ab omni populo se audisse perhibuit. Sed qui insequi eas quas exposuit culpas debuit, per subsequentia verba lævigavit, dicens: *Nolite, filii*. In qua nimirum propinquitatis appellatione quantum a Domini voluntate discedit liquet, quia illos filios appellavit quos divinus sermo supra Belial, id est spiritus nequam, filios esse perhibuit, dicens: *Porro filii Heli filii Belial*. Cum mulieribus quippe dormire est secure et sine metu futuræ vindictæ peccare. Mulieres quippe meretrices sunt concupiscentiæ sæculares. Quæ bene ad tabernaculi ostium observare perhibentur, quia ad introitum regni cælestis tendentibus insidiantur. Qui vero alicui mundi concupiscentias sequitur, ut sæpe divini metus consideratione terreatur, polluitur quidem cum mulieribus, sed non dormit, quia etsi transgrediendo labitur, in perpetratis tamen facinoribus per securitatem nequaquam requiescit. Dormiens itaque cum mulieribus nomine propinquitatis honorandus non est, quia qui, projecto jam Dei timore, in sceleribus obstinati sunt, leviori increpatione arguendi non sunt, ne leve pondus peccati esse putent id in quo corruunt, dum grave eis illud non sonat quod ex auctoritate prædicatur. Sed remissi pastores inter fomenta verborum quædam proferre solent argumenta rationis. Unde et Heli voce dicitur:

(Vers. 25.) *Si peccaverit vir in virum, pacari ei potest Deus; si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?*

6. Vir in virum peccare est de rebus labentibus alterutrum sibi homines nocere. In Deum vero peccare est ea ei quæ ad æternitatem condidit auferre. Quicumque igitur aut suam aut alterius fidelis hominis animam ad peccandum pertrahit, in Deum peccare convincitur, quia sua ei auferre propria nititur. Quod nimirum tanto gravius peccatum esse ostenditur, quanto et qui pro ejus absolutione dignus intercessor existat rarius invenitur. Nam sub interrogatione: *Quis orabit pro eo?* non dicitur ut talibus etiam pœnitentiæ remedia denegentur, sed quia altiora peccatorum vulnera difficilius curantur.

7. Quod tamen idcirco dictum potest intelligi, quia sacerdotes arguuntur. Vir enim in virum peccat, cum ille delinquit cujus culpa corrigenda ad hominis superioris iudicium respicit. Quia igitur peccata subditi populi, quæ ad sacerdotes respiciunt, ipsorum sacerdotum precibus delentur, cum sacerdotes in culpam labitur, superior persona non est

^a Quædam hic deesse videntur; præmitti enim debuit quod legitur *ÿ. 22: q. omodo dormiebant, etc.*

cujus precibus expietur. Quod et ipsa Veritas per se insinuat, dicens: *Si sal evanuerit, in quo salietur* (Matth. v, 13)? Dicat ergo: *Quis orabit pro eo?* Quasi dicat, quis ei intercessor remanet, cum ille se transgrediendo præcipitat, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus est? Quo profecto culpæ magnitudo monstratur, quia plerique eorum a Domino in impietatis cordis caliginem projiciuntur, et nulla hominis adhortatione respiscunt. Quare apte sub-junctum est:

(Vers. 25.) *Non audierunt vocem patris sui, quia voluit eos Dominus occidere.*

85 8. Puer autem Samuel et proficere et crescere memoratur, et tam Deo quam hominibus placere, ut electi auditoris studium designetur, qui rectæ vitæ itinere suos conatus ad supernam patriam dirigit, dum ad majora conualescit. Unde et per Psalmistam dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion* (Psal. LXXIII, 8). Profectus itaque conversationis est crescere meritis, placere Deo et hominibus consummatæ perfectionis. Et quia ad opera conversatio pertinet, meritumque provenit ex charitate, illi auditores proficiunt, et non crescunt, qui bona opera pro studio vanitatis exhibent, et charitatem non habent. Proficimus ergo, et crescimus, si cum sublimiori conversatione per opera meliora sustollimur, ex eadem sublimitate operis ad sola intendimus gaudia æternitatis. Placere autem tam Deo quam hominibus magnæ virtutis est, quia plerumque de bono opere nostro proximos nostros offendimus, si eadem bona opera non cum magna cautela faciamus. Tam Deo igitur quam hominibus placet, qui in bono opere quod omnipotentis Dei obsequiis impendit cautus est; qui sic Deo placere curat, ut de Dei ministerio aliquem non offendant.

9. Et quia de Samuele adhuc puero et sub aliena instructione posito dicitur, communiter viventium per hoc vita eruditur. Nam quidam in sacris locis communiter viventes fervore novitio sub colore magnæ operationis sibi vacare appetunt, qui contubernali-bus fratribus quo minus sunt utiles, hoc minus placent. Electus itaque per Samuel communiter viventibus forma proponitur, cui imprimuntur. Deo itaque et hominibus quisque eorum placet, cum fratribus utilis est, Deo devotus. Sic ergo agant curam sui, ut ea quæ sunt proximi non omittant, quatenus ex benignitate his placeat qui secum in imo sunt, supernis vero oculis ex devotione fortitudinis suæ robur caute exhibeat, ut infirmorum corda non atterat, dum fortitudinis suæ impetu ad superna festinat.

10. Vir autem Dei ad Heli venisse describitur, qui profecto divinæ sententiæ severitatem prolaturus, quanta ei dona contulerat diligenter enumeravit. Et quia tandem vindictæ quam mereretur pœnam denuntiat, quid dat intelligi, nisi quia pastorum culpæ subtilius judicantur? et non solum peccata eis pœnam ultionis aggravant, sed etiam munera concessa. Item quia sigillatim eadem dona replicat, aliquid gravius

A designat, quia singula ad tormentum veniunt, quæ male fuisse servata comprobantur. Male namque in se omnipotentis Dei munera custodit, qui nitorem pastoralis culminis per maculas polluit prævæ actionis. Unde et apte Heli domus munera et victimas Domini calce abjecisse reprehenditur. Calx quidem ea pars corporis est qua terram tangimus. In hac igitur inferiori parte corporis animæ affectus ostenditur quo terrena concupiscuntur.

11. Et quia, ut quibusdam visum est, pro consecuta vel consequenda victoria victimæ offerri consueverant et munera amicis dari, quid in victimis et muneribus nisi proficientium adhuc vota et perfectorum devotiones in omnipotentis Dei laudibus designantur? Qui enim per occultorum hostium tentamenta proficimus, cum ad eorum conflictum virtutem præparamus, profecto victimas in omnipotentis Dei laudibus tenemus. Sed devictis jam iis quæ ingeruntur nobis præliis, cum de victoria consecuta omnipotenti Deo gratias agimus, **86** eidem Domino nimirum victimas immolamus. Qui autem ei familiaris amoris affectum offerunt, quasi amico munera impendunt. Munera igitur sunt affectiones charitatis, quibus corda electorum in desiderium sui conditoris inardescunt. Et quia cum rector terrena sequitur, plerisque in spiritali conflictu positis, plerisque etiam jam anhelare incipientibus nocet, calce nimirum Dei victimas et munera abjicit, quia exemplo suæ pravitatis eorundem utrorumque studia expellit. Abjiciuntur itaque victimæ, quia sæpe a rudibus Christi militibus pugnæ spiritualis labor relinquitur, cum principes Christianæ expeditionis in terrenorum blandimentorum requie sequi corporis otia videntur. Calce abjiciuntur munera, quia affectiones charitatis a plurimorum jam superna diligentium mente frigescent, dum prælatos suos aspiciunt supernam patriam per nulla amoris desideria quærere, sed corporis frigore constrictos infimis delectationibus jacere. Quorum profecto nonnulli sunt, qui ipsos spirituales honores carnaliter exhibent, et quod meritis debetur, propinquitati tribuunt. Qui profecto præsumptionis suæ reatum expavescerent, si hoc, quod de Heli sacerdote Dominus queritur, attente pensarent.

(Vers. 29.) *Honorasti, inquit, filios tuos, magis quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii populi mei Israel.*

12. Filios quippe et propinquos magis quam Dominum honorat, qui ad sacros ordines personas eligit non ex conversationis honestate, sed amore propinquitatis. Idcirco filii honorati referuntur, ut sacrificii primitias ederent, quia carnales prælati spiritualis honoris culmina carnalibus propinquis ideo tribuunt, ut ecclesiasticis facultatibus ditentur, et in altitudine ordinis cumulentur abundantia ubertatis. Nec curant quales sunt qui ad spirituale ministerium veniunt, sed tantum ut temporali dignitate præferant quos carnali affectione complectuntur. Queritur ergo honorasse filios, sed scelestos, qui et carnali propinquitate proximi habendi non sunt, si eccle-

siasticæ doctrinæ conversatione nequaquam fulge-
reunt. Sed qui reprobos provehunt ipsum promotio-
nis ordinem confundere designantur, cum idcirco
honoratos filios refert, ut sacrificii primitiis ederent.
Non enim predicat sacerdos ut comeda, sed ideo,
ut prædicet, manducare debet. Quod et Paulus insi-
nuat, dicens: *Qui Evangelium annuntiat, de Evange-
lio vivat (I Cor. ix, 14)*. Hinc iterum dicit: *Bovi tri-
turanti non claudatur os (I Cor. ix, 9; I Tim. v, 18;
Deut. xxv, 4)*, ut videlicet prædicator sanctæ Eccle-
siæ ideo comestionem subministret corpori, ut ferre
valeat laborem prædicationis. Rectum itaque promo-
tionis ordinem pervertere comprobantur, qui propin-
quos provehunt, non ad intentionem ministerii, sed
ad propositum dignitatis. Quod profecto non facerent,
si se et eos in spiritali culmine carnaliter non ama-
rent. Sed si Hei repulsionem intelligunt, sui quoque
reatus iudicia pertimescant. Nam divina voce dicitur:
Honorasti filios tuos magis quam me, ut comederetis omnes primitias populi mei Israel.

(Vers. 50.) *Propterea ait Dominus Deus Israel: Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem absit hoc a me.*

13. Ecce Hei celsitudine dignitatis sententia divi-
na deponitur, qui pro primitiarum esu scelestos filios
honorasse convincitur, ut profecto sanctæ Ecclesiæ
prædicatores **87** intelligant quia si carnali amore
reprobis spiritalia ministeria scienter committunt, ab
illo in quo foris stare videntur culmine interni arbi-
tri æquitate ceciderunt. Et quia subsequenter ad-
iunxit:

(Vers. 50.) *Sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.*

14. Etiam inhonoratum fuisse eorum audacia la-
tenter inquit. Quibus profecto et Paulus idipsum im-
properans ait: *Nomen Dei per vos blasphematur inter
gentes (Rom. ii, 24)*. Quia enim decorem acceptæ di-
gnitatis per miseræ famæ sordes maculant, profecto
Dominum inhonorant. Digne enim ab honoris arce
repellitur, qui ei facit injuriam a quo honoratus
fuisse comprobatur. Quo contra generali promissione
affirmat, dicens: *Sed qui me glorificaverit, glorificabo
eum*. Deum quippe pastor glorificat qui exemplo bo-
norum operum ad imitationem fidelium corruscet,
qui de sublimitate regiminis ingenti lumine radiat
magnæ conversationis, qui ad speculum sacrorum
ordinum reproborum ministro unum personas non ac-
cipit, sed eos ad formam subjecti gregis eligit quos
omnis qui imitationem respicit, quia verum in eis
lumen sequitur, non offendit. Quibus nimirum per
semetipsum Veritas loquitur, dicens: *Sic luceat lux
vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera,
et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth.
v, 16)*. Glorificantes quidem se Dominus glorificat,
quia quod electi pastores sanctæ Ecclesiæ exterius
portant de gloria culminis, hoc intus accipiunt ex
gratia divinæ bonitatis, et honorem quo sublimes

A sent in oculis hominum, digno studio in interiori ab
internæ majestatis largitate promerentur. Quo con-
tra inhonorantium se gloriam a se non esse eis im-
pensam queritur, dicens: *Ipsi regnaverunt, et non ex
me; principes exstiterunt, et ego ignoravi (Osce viii,
4)*. Ex se namque, et non ex electione summæ ordi-
nationis, regnant, quia ad gloriam ecclesiastici cul-
minis non vocantur divinitus, sed per cupiditatem
perducuntur. Quos profecto Dominus ignorat, quia
eos per internæ æquitatis iudicium reprobat. T. le
est ergo ac si dicat: Et si meus esse videtur honor
quem habent, non illum meruerunt obsequio, sed
per cupiditatem rapuerunt. Unde et subsequenter
adjungit.

(Vers. 50.) *Qui autem contemnunt me erunt igno-
biles.*

15. Quasi aperte loquatur, dicens: Etsi nobilitatem
dignitatis præferunt prætextu religionis, ignobiles
tamen sunt, quia excellentiæ ejus quam habent
gloriæ non concordant per sublimitatem vitæ. Sed
quia hæc totum expressione futuri temporis promit-
titur, potest non inconvenienter ad venturæ retri-
butionis meritum referri. De qua nimirum Joannes
dicit: *Cum apparuerit, similes ei erimus (I Joan. iii,
2)*. Hinc evangelista Marcus asserens ait: *Tunc ri-
debunt Filium hominis cum potestate multa, et gloria
(Marc. xiii, 26)*. Cum autem glorificantem se glori-
ficaturum asserit, profecto ei suæ similitudinis glo-
riam reponit. Glorificantem quippe se Dominus
glorificat, quia eos æterna sublimitate remunerat,
qui nunc intra sanctam Ecclesiam per exempla bono-
rum operum in electorum oculis consulant. Contem-
ptores autem erunt ignobiles, quia in electorum glo-
ria recipi non mereantur. Nam quia modo per con-
versationem reprobam lapsi angeli imaginem vestiunt,
ignobiles cum eo tunc erunt, quando ei in interna
pœna sociantur. Horum namque glorificationem at-
que illorum ignobilitatem Propheta intuens, **88** ait:
*Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus
suis. Exsultationes Dei in faucibus eorum, et gladii
incipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam
in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos
reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in mani-
cis ferreis. Glorificantem se quippe Dominus glorificat,
quia humiles electi cum eo in æterna gloria exsultant.
Qui nimirum, quia glorificationis claritatem ex mo-
do propriæ conversationis accipiunt, in cubilibus suis
lætari de gloria consecuta perhibentur. Contemptores
autem ejus perpetua ignobilitate feriuntur, quia natio-
num reges et nobiles ferreis, æternis videlicet, vinculis
ad pœnam vincuntur. Reges autem nationum, et
principes, sunt superbi et gloriosi prælati carnalium.
Ignobiles autem tunc erunt, quando ferreis vinculis
ligantur, quia qui modo se adversus parvulos tempo-
raliter erigunt, a fulgore honoris, et ausu suæ tyran-
nidis æterna pœna colibentur. Unde et hic quoque
subditur:*

(Vers. 31.) *Ecce dies ^a veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui.*

16. Brachium quippe contemptoris est fortitudo temporalis. Et quia de summi patris familia transgrediendo exiit, lapsum angelum a cœlesti gloria habere jam patrem cœpit. Domus itaque patris ejus est ea quæ sibi favet in malo societas subditorum. De quibus profecto superius dicit: *Honorasti filios tuos magis quam me.* Brachium ergo contemptoris, et domus patris ejus præciditur, cum, interveniente morte carnis, prælatus et subditi violentiam suæ tyrannidis pariter amittunt. Tunc quippe sine brachio est, cum in oppressione parvulorum exercere violentiam nequaquam potest. Unde et æterni judicis æquitate decernitur: *Ligatis, inquit, manibus et pedibus, projicit in tenebras exteriores* (Math. xxii, 13). In cujus etiam domo senex non erit. Dammati quippe hominis domus infernus est. Senectus autem vera est maturitas sapientiæ. In domo itaque ejus senex non erit, quia in inferno nulla inveniri poterunt consilia salutis. Unde et ad veræ sapientiæ opera sacra Scriptura excitat, dicens: *Quodcumque potest manus tua, instanter operare, quia nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos, quo tu præveras* (Eccl. ix, 10). Hinc Paulus ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2). In domo itaque contemptoris senex non erit, quia quisque recte sapit, non in inferno, sed in cœlo sibi mansionem paravit. Qui etiam contemptor ad augmentum prææ suæ æmulum suum videt in templo in universis prosperi Israel. Templum etenim Dei superna patria est, de qua etiam per Prophetam dicitur: *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus* (Psal. x, 4). Israel autem, qui videns Deum interpretatur, angelorum illa felix multitudo signatur, de qua Dominus in Evangelio dicit: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est* (Math. xvii, 10). Israel autem prospera sunt beatorum illorum spirituum gaudia sempiterna. In templo igitur æmulum suum contemptor aspiciet, quia prædicator reprobis jam damnatus ordinem humilium jam gaudere in cœlestibus recognoscit. Cui nimirum æmulo universa Israel prospera tribuuntur; scriptum quippe est: *Erit Deus omnia in omnibus* (I Cor. xv, 28). Cuncta igitur Israel prospera omnia quæ Deus est illis beatissimis civibus designantur. Nam cum æterna illa essentia summum videlicet et simplex bonum in semetipso sit, tamen quia revelatione Majestatis suæ **89** omnia illorum beatorum spirituum desideria satiat, hanc esse Doctor egregius demonstrat. Unde et caute non in semetipso Deus omnia, sed in omnibus omnia esse prædicat, quia qui in natura sua unum et simplex bonum ineffabiliter existit, tot bona est bonis omnibus, quot ipsi omnes de contemplatione gloriæ adimplentur gaudiis. Universa igitur Israel prospera æmulo tribuuntur, quia ordo humilium electorum inter angelorum choros excipitur, ut divinæ contemplationis gaudiis æterna perceptione

A satiatur. Qui recte æmulus contemptoris esse perhibetur, quia electi Dei etiam superborum atque negligentium prædicatorum bonæ admonitionis hortamenta suscipiunt. Unde et Dominus præcipit, dicens: *Quæcumque dixerint vobis facite, secundum opera illorum facere nolite* (Math. xxiii, 3). Hinc Paulus ait: *Bonum æmulamini in bono omnes* (Gal. iv, 18). Sed cum Scriptura dicat: *Tollatur impius, ne v deat gloriam Domini* (Isai. xxvi, 10), contrarium videtur ut ii qui in inferno damnati sunt eos qui in cœlo gaudent videre intelligantur. Sed quia videre etiam ad cognitionem pertinet, in templo æmulum videt, quia etsi inferni pœnis constrictus tenetur impius, electos humiles, quos oculis non videt, in cœlo non dubitat angelorum gaudiis interesse. Et notandum quia bis dicitur: *Non erit senex in domo tua*, quia nec de pœnarum experientia, quam damnatus habet, nec de scientia alienæ felicitatis, nec de fœnarum experientia, quam non habet, ad salutem eruditur. Aliquando autem a pastoribus reprobis electi per doctrinam filii nascuntur. Quos nimirum obligatos pastorum culpa non retinet, quia bonæ prædicationis ejus hortamenta sequuntur quæ audiunt, et non perversa opera quæ vident. Unde et subditur:

(Vers. 33.) *Verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo.*

17. Viri namque sunt qui ardua rigidæ conversationis arce fulgescunt. Quasi ergo dicat. Idcirco eos ab altari meo non aufero, quia viri sunt. Nam pro merito conversationis servatur eis fortitudo et celsitudo potestatis. Unde et per prophetam Dominus æquitatis edicta promulgat, dicens: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filii* (Ezech. xviii, 20). Ab altari itaque suo ex eo virum Dominus juste auferret, si filius patris iniquitatem portaret. Sed ex eo ipso quod electus auditor in gloria cernitur, reprobe doctori pœna cumulat. Quare et subditur:

(Vers. 35.) *Sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua.*

18. Oculi namque ejus deficiunt, quia ex ejus vita qui sua perfecit exhortatione confunduntur. Anima quoque ejus tabescit, quia abundantius dolere compellitur, dum bonum quod docuit per gloriam retributionis florere noscit in subditis, et ipse hoc agere non curavit. In quibus etiam verbis notandum est quia qui penitus ex eo virum ab altari suo se non ablatum promittit, rarus invenitur esse quem recipit, quia profecto doctoris reprobi plures auditores sunt qui sequantur prava quæ agunt, quam recta quæ docent. Unde et hic quoque magna pars domus ejus in virili ætate moritura perhibetur.

19. Ætas namque virilis tempus est administrandi sacerdotii. Imitator itaque doctoris reprobi ad virilem ætatem ducitur cum ad sacri ordinis celsitudinem promovetur. Ad quam profecto ætatem cum pervenerit, moritur, quia ad tantum ministerium **90** quis-

^a Gilot. et Vatic. venient.

quis indignus accesserit, vel in eo indigne vixerit, A condemnatur. Unde et Paulus dominici corporis et sanguinis mentionem faciens, ait : *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit* (1 Cor. xi, 29). In virili ergo ætate moriuntur, quia de præsumptione et ausu ministerii sublimioris intereunt. Hinc ergo, hinc jam quippe præcipientes colligant, et tanti ministerii subire onera non ambiant sed expavescant. Nam qui mori prædicatur quando ad virilem, ætatem pervenerit, donec ad eam perveniat vivit, quia nimirum infirmi quique, et illi tanto ministerio impares, si pusillitatis suæ modum considerant, habent in sancta Ecclesia locum in quo se custodientes vivant. Unde et per Moysen Dominus denuntiat, dicens : *Bestia, si montem tetigerit, lapidetur* (Exod. xix, 12; *Hebr. xii, 21*). Hinc est etiam quod cum Loth B exiret de Sodomis, ab ascensu montis abstinuit et in Segor parvulam civitatem declinavit (*Gen. xix, 20, seq.*) ne dum parvulus adhuc ad aliora nititur, virilem ætatem impingens moriatur. Sodomam quippe exitus cum ardentis concupiscentiæ incendia declinamus. Qui statim ad sublimia non ascendimus, quia superioris ministerii summa non tangimus, dum infirmitatem propriam metiendo consideramus, ne si infirmæ ætatis nostræ tenere modum contemnimus, qui parvuli viximus, in virili ætate moriamur. In signum vero morituræ domus ambo Heli filii una die mori prædicuntur. Quos nimirum filios illos signare diximus qui ad sacros ordines a propinquis carnalibus pronovertentur, non ad intentionem administrandi ordinis, sed ad gloriam mundanæ dignitatis. C In una ergo die ambo moriuntur, quia in appetitu mundanæ felicitatis intereunt. Gloria sæcularis, honoris reverentia, potestas culminis, claritas dignitatis, frequentia obsequentium, affluentia rerum sæculariter amata, dies est, sed quæ interficit.

20. Audiant ergo filii Heli quia in una die ambo moriuntur. Qui enim de accepto pastoralis culmine habentis vitæ felicitatem diligunt, intentionem quidem habent gaudii, fructum vero lamenti, propositum in exultatione vitæ, et perventionem in mortis mœrorem. Ad mortem itaque properant, quoties vane de temporali felicitate gratulantur. Quod et Apostolus probat, cum apostatantis viduæ meminuit, dicens : *Quæ autem in deliciis est, vivens mortua est* (1 Tim. v, 6). In die namque hac mori perhibuit, qui causam D mortis viduæ esse delicias ostendit. Sed mors filiorum minus pessima esset, si ipsa causa mortis alienæ non fieret. Unde et non simpliciter mori, sed in signum morituræ domus mori prædicuntur, quia cum ii qui de vicino doctorem reprobum imitantur in eodem præcepto corruunt, et secutores sequentium in ruina cumulantur. Hoc itaque de officio suscepti culminis temporalem felicitatem amantes audiant, et reatus sui magnitudinem pertimescant. Tanto denique graviore poena digni sunt, quanto aperte conspiciunt quia de vanitate quam diligunt non solum moriuntur, quia dum in prætextu mundanæ lætitiæ mortem ebibunt, potus sui pestem ad sequentium se

multitudinem transmittunt. Quibus tamen verbis potest doctoribus reprobis præsentis vitæ brevis terminari. In una quippe die moriuntur, quia cum ad terminum hujus vitæ perveniunt, breve eis omnino fuisse cernitur quod vixerunt. Unde per quandam sapientem dicitur : *Gaudium hypocritæ ad instar puncti* (Job. xx, 5). Hinc iterum de hujus mundi amatoribus beatus Job loquitur, dicens : *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt* (Ibid. xxi, 13). Sed raptis ad pœnam reprobis, ad gregis dominici curam sapientes et electi pastores excitantur. Quare et subsequenter adjungit :

(Vers. 35.) *Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem.*

21. Fidelem namque sacerdotem sibi Dominus excitat, quia videlicet eum summus locus ad sui curam exigit qui non solum recte intelligat, sed qui fideliter ministret. Ministrare autem tunc recte poterit, cum ministerii sui modum de sacro eloquio recognoscit. Unde et cum fidelis sacerdos promittitur, juxta cor et animam omnipotentis Dei facturus esse perhibetur. Quid enim cor et animam Dei, nisi sacram ejus Scripturam accipimus? Nam corde cogitamus ad deliberationem, anima vero afflicimur ad amorem. Quia ergo in sacro eloquio consilia omnipotentis Dei agnoscimus, ibique amorem quo humanum genus dilexit invenimus, ipsum eloquium cor et anima ejus rationabiliter designant. Ilium itaque omnipotens Deus ad suum ministerium sacerdotem eligit, qui juxta cor ejus et animam facit, quia profecto non alius tanto ordine dignus est, nisi qui voluntatem ejus de sacro eloquio didicit, et hoc quod didicit proximorum utilitatibus per studium charitatis impendit. Sed vigilanter est adhuc intuendum quod dicitur :

(Vers. 35.) *Juxta cor et animam meam.*

22. Nam quædam in Scriptura sacra inveniuntur præcepta quæ dispensatione qualem Dei præcepta sunt, et non amore Dei. Quæ profecto si sacerdos qui excitandus promittitur adimpleret, juxta cor quidem Dei, et non juxta animam, faceret, dum consilium divinæ dispensationis, et non amoris præceptum operibus reddidisset. An non de dispensatione Dei illa mandata ejus fuerant, de quibus loquitur, dicens : *Dei eis mandata non bona* (Ezech. xx, 25)? Et cum Pharisei de dando repudii libello cum ipsa veritate disputarent, audierunt : *Ad duritiam vestram dedit vobis legem Moyses* (Matth. xix, 8). Quia itaque de dispensatione consilii ejus illa fuere, quæ quibus eisdem præceptis usus est, juxta cor quidem Domini, et non juxta animam fecit. Nam cordis et animæ præceptum illud est de quo dicitur : *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos* (Joan. xv, 12). Quia hoc quod per consilium præcipit per amplexum charitatis apprehendit. Hinc item dicit : *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos* (Luc. vi, 27). Hinc item præcipit, dicens : *Quæ vultis ut faciant vobis homines, hæc facite eis.* Hæc itaque et hujusmodi cordis et animæ Dei præ-

re, ta sunt, quia hoc revelatione ostenditur secreti ejus consilii quod in ejus conspectu suscipitur probatione charitatis. Sacerdos ergo fidelis per hoc indicium noscitur. Si videlicet juxta cor et animam ejus operatur, quia profecto tunc vere fidelis est, si non dispensationis ejus licentiam, sed præcepta sequatur amoris. Sed quia non frustra, sed ad lucrum subjectæ plebis eligitur, subdit, atque ait :

(Vers. 35.) *Et ædificabo ei domum fidelem.*

23. Domus namque sacerdotis est amplitudo in qua conversantur populi subjecti. Quæ profecto domus ei fidelis a Domino ædificatur, quia ad obedientiæ studium divina inspiratione erigitur. Infidelis namque domus est ea subditorum societas quæ boni rectoris quotidie prædicationem suscipit, cui tamen obedire per studium boni operis non intendit. Infidelis enim domus esse cognoscitur, quia verbi Dei pecunia quæ ei prædicatoris sui ministerio creditur per negligentiam prodigæ vitæ dissipatur, **92** et quod sibi ad negotii lucrum committitur nequaquam in tempore reddendæ rationis invenitur. Bono itaque prædicatori fidelis a Domino domus construitur cum ad obediendum voci ejus subjectæ plebis divinitus corda præparantur, ut non solum id quod in ea reconditur de verbi talento custo liat, sed lucro multiplici cumulatum ad mensam æternæ susceptionis ducat. Et notandum quia si telis domus a Domino ædificari dicitur, ut de bona conversatione subjecti populi prædicator nequaquam inaniter gloriatur. Notandum quoque quia sacerdotem fidelem sibi Dominus excitat, ut subjectorum corda hoc ipsum, quod optimo rectore reguntur, tribuere suis meritis non præsumant. Notandum etiam quod sacerdotem quem excitat Dominus dicit fidelem sibi, domum autem quam ei ædificat fidelem ipsi sacerdoti dicit futuram; quia profecto prædicator Deo obedientiam debet, subjectus prætato. Sed ante subjectum tunc recte prælatus graditur, si ad omnia dirigenda vitæ suæ itinera veritas ipsa videatur. Sequitur ergo :

(Vers. 35.) *Et ambulabit coram Christo meo omnibus diebus.*

24. Christus autem Domini Redemptor est generis humani. Qui nimirum, quia jam ad cælos ascendisse creditur, a fidelibus suis nunc non oculis corporeis, sed mente, videtur. Coram ipso itaque omnibus diebus ambulat qui cogitatione subita nihil operatur. Nam ut rectos gressus foris ponat in opere, intus ad Christum respicit, quem per considerationem portat in corde. Sed quia adhuc reprobo pastori loquitur, subjungens, ait :

(Vers. 36.) *Futurum est autem ut quicumque remanserit de domo tua veniat ut oretur pro eo.*

25. Remansurus namque de ejus domo aliquis dicitur, quia magna pars illius moritura perhibetur. De domo namque reprobi pastoris remanet quem conscientia peccati a spe consequendæ veniæ non extinguit. Remanet ergo quia pondus conscientiæ per penitentiam propositum lævigatur spe consequendæ vitæ. Qui profecto ut oretur pro eo venit, et ad Deum

penitendo properat, a quo peccando recessit. Ut oretur itaque pro eo venit, quia qui indignum Deo se fecit, dignum intercessorem exigit, ut alienis precibus expietur, qui propriis mundari non posse cognoscitur. Unde et pie Jacobus admonet, dicens : *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut subveniatur (Jac. v, 16)*. Hinc iterum : *Multum valet oratio justii assidua*. Sed pro eo oratio valet, qui dum se a peccati immunditia cohibet, ad Dei se similitudinem redigit, qua se peccando spoliavit. Unde et hic quoque subditur :

(Vers. 36.) *Ut offerat nummum argenteum.*

26. In nummo igitur imago Domini sculpsitur, ut ejus esse cognoscatur a quo formari præcipitur. Nummus itaque Dei similitudo ejus accipitur. Unde in Genesi loquitur, dicens : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Genes. 1, 26)*. Et quia de sacro eloquio Dei imaginem et similitudinem ad quam redigamur agnoscimus, argenteus non minus esse perhibetur. Qui ergo a peccati via ut pro se oretur venit, nummum argenteum offere debet, quia nihil ei prodest quod penitendo compungitur, nec quod fido constitetur, si, inemendata et incorrupta, interius pulchritudine bonæ voluntatis, luce Dei imaginis nequaquam radiare cognoscitur. Imago etenim et similitudo Dei est inclyto odio malum odire, et amore perfecto Deum diligere. Unde et Propheta claritatem divinæ similitudinis ab humano genere periisse intueus, ad eum **93** qui cum inclyta reparationis nostræ luce de cælo venit respicit, dicens : *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem (Psal. XLIV, 8)*. Hinc se jam de ejus contemplatione in perfectionis formam renovatum considerans, ait : *Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi (Psal. cxviii, 113)*. Qui ergo de domo reprobi per confessionem venit, qui per humilitatem pro se orari Dominum petit, curet omnino necesse est ut nummum argenteum offerat, quatenus, sumpto splendore bonæ voluntatis, perfecte oderit malum quod fecit, et bonum integro amore diligat quod neglexerit. Unde et justii judicis examine propitiationis edicta promulgantur. *In quacunque die, vel hora, ait, peccator convertitur, vita vivet, et non morietur (Ezech. xviii, 21, 27)*. Conversio autem peccatoris non est in humilitate confessionis, sed in renovatione interioris hominis, cum peccatori, jam divina inspiratione correcto, et malum displicet quod amavit, et bonum placet quod odit. Nam sunt nonnulli qui se et de nequitia accusant criminis, et pravitatem non corrigunt voluntatis. Qui profecto converti ad Dominum non creduntur, quia vera conversio in ore non accipitur, sed in corde. Converti etenim simul verti est. Conversio itaque peccatoris vera tunc est, cum ad Creatoris nostri beneplacitum uterque noster homo reducit, cum et caro nostra per iniquitatis odium cohibetur a perpetrations facinoris, et per amorem justitiæ mens se extendit ad intentionem bonæ operationis. Sed quia nonnulli intra Ecclesiam sunt, qui tantum in vitæ suæ terminum ad penitentiam satisfactionem veniunt, et judicio

Veritatis dicitur : ^a *Quacunq[ue] hora peccator convertitur, vivit*, a nonnulli valde quæri solet si statim vitam post carnis mortem inveniant qui magnæ vitæ tempore peccata perpetrant, et tantum in vitæ exitu se nequiter egisse accusant. Ad quod dicendum est quia ex vi conversionis magnitudo deletur criminis. Vis autem conversionis est affectio charitatis cordi infusæ visitatione sancti Spiritus. Et scriptum est de eodem Spiritu : ^b *Quia ipse remissio peccatorum est*. Nam cum electorum corda dignanter visita, ab omni peccatorum immunditia potenter purgat, quia et se menti infuderit, eam protinus in peccatorum et vitiorum odia et in virtutum amorem ineffabiliter excitat. Facit eam statim odi se quod amabat, et quod odio habuerat ardentem diligere, atque in utroque valde ingemiscere, quia et mala quæ odit se damnabiliter amasse recollit, et bona quæ diligit odisse. Quis enim audeat dicere, licet omnimoda peccatorum sarcina prægravetur, quod perire possit aliquis visitatus gratia Spiritus sancti? Quia ergo peccator nulla hora convertitur, nisi quia a sancto Spiritu illustratur, quid restat, nisi quia sicut peccati mortem exsecrando deserit, et ita vita justitiæ ad quam se desideranter convertit vivat? Qui statim post mortem in vita recipitur, si tantum amoris ignem recipit in conversione qui consumere in anima possit omnem congestam peccati rubiginem. Unde et de peccatrice muliere dicitur : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dimisit multum (Luc. vii, 47)*. Hinc ab eadem Veritate in cruce pendente dicitur : *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (Ibid., xxiii, 43)*. In vitæ igitur exitu hi solummodo salubriter respiciunt, qui et per internam visitationem perfecte bona diligunt, et mala oderunt quæ amaverant. Qui tamen si sufficienter pro admissis iniquitatibus dolere non possunt, nihilominus et isti in hora qua convertuntur vivunt.

94 Nam qui perfectionem bonæ voluntatis habuerunt in confessione peccati, post mortem purgatoria pœna peccati ad vitam transeunt, si ad delenda peccata sufficientem vim amoris nequaquam habuerunt. Unde et Paulus dicit : *Sic salvi fiunt, quasi per ignem (I Cor. iii, 15)*. Sed peccator, qui ibi salvari per ignem meruit, hic per afflictionem carnis adimpleat hoc quod sibi de vi amoris deesse cognoscit.

(Vers. 36.) *Et tortam panis.*

27. Panis namque nomine aliquando terrenæ delectationis reflectio designatur. Quare et propheta Jeremias in appetitu sæculari corruptæ J. dææ populum memorans, ait : *Omnis populus ejus gemens (Thren. i, 11), et quærens panem*. Panem itaque peccator conversus torquet cum præteritam delectationem cruciat per afflictionem pœnitentiæ. Panem namque torquere est carnem pro perpetrata delectatione affligere. Qui ergo sine tormento ignis ad salutem transire desiderat, cum nummo argenteo tortam

panis offerat, ut qui per bonam voluntatem peccata deserit, ea nimirum vana carnis afflictione peritus extinguat. Numinum namque argentum offerebat, qui, recepta jam Dei similitudine, confitendo execrabatur quod fecerat, dicens : *Computruerunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ (Psal. xxxvii, 6)*. Et item : *Incurvatus sum, et humiliatus usquequaque*. Sed qui nummum argenteum sibi non sufficere ad oblationem timuit, panis tortam addere curavit. Nam confitetur, et dicit : *Rugiebam a gemitu cordis mei (Ibid., 9)*. Rugitus enim fletum magni doloris insinuat in afflictione pœnitentis. Hunc tortum panem argenteo nummo socians idem ipse loquitur, dicens : *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo (Ibid., 19)*. Pro peccato etenim cogitare est delectationi præteritæ dignam carnis afflictionem proponere. Offerendum ergo panem torquebat, qui et flagitia perpetrata pronuntians, qualiter ea delere posset cogitabat. Et quia de austeritate conversationis pœnitentibus subrepere aliquando solet cupido laudis, intentio vix reversi peccatoris insinuat per hoc quod subditur :

(Vers. 36.) *Dicaque : Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem.*

28. Pars namque sacerdotalis uniuscujusque est in æterna vita retributio electi. Sacerdotes etenim Dei omnes electi ejus sunt, quia cui per oblationem ministerii sui incessanter serviunt sacra semper offerre munera non desistunt. Unde etiam illi in regno tripuliantes, dicunt : *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, et fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes (Apoc. v, 9, 10)*. Dicere ergo peccatori converso : *Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem*, est de austeritate vitæ et pœnitentiæ solam partem æternæ beatitudinis expectare, ut videlicet securitatem delectationis inveniat, quam et perenni perfroitio possideat, et post se tortiones pœnitentiæ nunquam trahat. Quare et subditur :

(Vers. 36.) *Ut comedam buccellam panis.*

29. Si enim panis in sacro eloquio pro delectatione accipitur, buccella panis est indeficiens delectamentum æternæ vitæ. De quo nimirum oblectamento per prophetam dicitur : *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, et vox laudis (Isai., li, 3)*. Hinc item jam ad mensam non tortæ panis, sed buccellæ invitatos convivas intuens, ait : *Lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium et exultationem obtinebunt (Ibid., xxv, 10)*. Hinc Psalmista voce correpti pœnitentis pronuntians, dicit : *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. xv, 10)*. Vix etenim vite sunt afflictiones pœnitentiæ, quibus nimirum a damnationis suæ barathro peccator ad supernam patriam ducitur, dum pro commissis iniquitatibus sponte cruciatur. Unde et

^a Istorum verborum sensus reperitur etiam Ezech. xxxiii, 12.

^b Nullibi hoc legitur conceptis verbis in Scriptura sacra. I Joan. ii, 2, legimus : *Ipse est propitiatio pro*

peccatis nostris. Multa laudant sancti Patres quæ tantum memoriter proferunt.

^c Gussanv., in vita, omisso ita.

cum correptum se esse peccatorem insinuat, præsumit, dicens: *Tu es, Domine, qui restituisti hæreditatem meam mihi (Psal. xv, 5)*. Et item confidens, ait: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno (Ibid., 10)*. Vitæ namque vitæ peccatori notæ fiunt quando afflictiones pœnitentiæ ei divinitus insinuantur, quando videlicet illuminata mente considerat quam vitæ amaritudinem singulis præteritæ culpæ delectationibus apponat. Qui nimirum cum vultu omnipotentis Dei jucunda lætitiâ adimpleri a gloria-tur, quia de manifesta divinæ contemplationis satietate reficitur, et qui in læva vitæ præsentis ad tempus pœnitendæ compungitur, in dextra æternæ vitæ usque in finem delectationibus satiatur. Qui ergo tortam panis obtulit, ad buccellæ comestionem perducitur, quia qui amore supernæ vitæ noxias delectationes cruciat, in discubitu æterni gaudii sibi perpetuam refectorem parat. Sequitur:

CAPUT IV.

(I Reg. iii, 1.) *Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.*

1. Illud autem hoc in loco repetiisse ostenditur, quod de electo puero superius memoratur, ubi dicit: *Puer autem Samuel erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli.* Hoc quidem est ministrare Domino coram Heli, quod esse ministrum Domini ante faciem Heli. Et quia ibi istud, Domino adjuvante, plenius exposuimus, in iteranda ejus expositione penitus non moramur. Verum quia divinus sermo est, qui hoc in isto loco, et in illo loquitur, sine utilitate rationis nequaquam hoc egisse monstratur. Pro fastidio itaque lectis explanationem tacemus, repetitionis vero causam dicimus ad ejus utilitatem. Quidam namque prælatorum sanctæ Ecclesiæ magisterio subditi rudes obediunt; sed cum paulo altius per conversationem proficiunt, in eadem obedientiæ humilitate nequaquam persistunt. Quos bene Agar Saræ ancilla spiritaliter designat, quæ cum de Abraham viro ejus concepisse se vidit, dominam despexit (*Gen. xvi, 5*). Agar quippe concipit quando reproba mens subditi, aut per eruditionem scientiæ se proficere, aut per vitæ conversationem, credit. Quæ profecto prægnans dominam suam despexisse dicitur, quia jam præsidenti sibi præpositi sui voluntati per obedientiam subditi dedignatur. Sed quæ dominam despicit, ancilla esse perhibetur, quia superbi subjecti et infirmi sunt per elationem, et ad filiorum Dei numerum non pertingunt. Samuelis autem profectus exponitur, quia superius dictum est: *Puer autem Samuel proficiebat et crescebat et placebat tam Deo quam hominibus (I Reg. ii, 18)*. Quæ profecto terra qua sublimitate conversationis percurrenit, supra expositum est. Quia ergo etiam nunc coram magistro ministrare memoratur, quid est, nisi quia electis auditoribus formam præbet, ut quo altiori vita proficiunt, servare bonum obedientiæ nunquam obliviscantur? Nam tunc vere

A proficiunt, si ad altitudinem meritorum et fortitudine conantur operis, et virtute humilitatis.

2. Quo in loco est aliud quod notari debeat: **96** quia tunc Samuel coram Heli Domino ministrare ostenditur, quando ipse de filiorum negligentia a Domino objurgatur. Nonnulli namque subjecti, dum fortitudinis suæ modum considerant, prælatorum suorum malunt esse severi judices quam auditores pii. Qui nimirum quia exaggerare et discutere eorum vitas consueverunt, si in eorum conversatione vel levioris delicti maculas intuentur, subditi eorum præcepto obediendo renuunt. Sed vere fortes existent, si majorum quæ infirma existimant humiliter sustinerent. Nam ante Deum ille magnus per meritum noscitur, qui ei in bono præcepto subicitur qui ex parte aliqua venerabilis non videtur. Ecce enim Heli aperta Dei sententia de negligentia suæ perpetrata culpa reprehenditur, sed puer Domini Samuel coram eo ministrare Domino memoratur, ut profecto apud se colligat qualis sit qui in leviori culpa sibi prælatum despicit, si ei se Samuel obediendo subdidit quem omnipotens Deus sui examinis tanta districtione reprobavit. Sed quia Heli non valde supra peccantes subditos honorasse reprehenditur, ipsæ sacrorum ordinum dignitates pensandæ sunt. Nam rector peccantem subditum nisi correptum honorare debet, subjectus autem nec tunc prælatum despiciere, cum se justum et illum agnoverit peccatorem, quia æternus iudex subditorum judicium sanctæ Ecclesiæ rectoribus tribuit, sed eosdem rectores discutiendos suo examini reservavit. Hoc tamen ipsam rectoribus valde timendum est, quod Dei servantur examini, quia tanto subtiliores rationes vitæ et doctrinæ suæ parare debent, quanto sapientior est iudex quem sustinent. Nec tantum ejus futurum iudicium in futura vita, quasi in longinquo positum, timeant, ne qui ubique præsens est incautum feriat de vicino. Negligentes namque pastores ad evadendam futuræ vindictæ pœnam longa vitæ præsentis spatia ad pœnam cogitant; sed iudex, qui ubique est, de vicino pœnitentiam irrogat, quia prius eis lumen contemplationis subtrahit, deinde ad tormenta per mortem rapit. Unde et de eodem Heli, qui de paulo inferens, fracta cervice, moritur, subjunctum est:

(Vers. 1.) *In diebus illis non erat visio manifesta.*

3. Nam dum rector agenda quæ novit despicit, agit cum eo districto iudicio, ut agenda non videat, quia implere noluit quod videbat. Manifesta namque visio negligentis pastoris non est, sed amantis. Unde et per seipsam Veritas dicit: *Qui diligit me diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv, 21)*. Claritas namque manifestæ visionis, est revelatio amate veritatis. Quæ profecto veritas si merito dilectionis ostenditur, iis qui torpent a bono opere dignissime occultatur, quia signum amoris non est in affectione animi, sed in studio bonæ operationis. Unde et in Evangelio Dominus

^a Mendacæ legitur in omnibus nostris Editis gloriantur.

^b Omittitur in Gussanv. et crescebat et placebat tam Deo.

præmisit, dicens : *Qui habet mandata mea, et facit ea, hic est qui me diligit* (*Ibid.*). Quia ergo de negligentia operis caligo incurritur internæ visionis, apte nimis, dum de contemptu mandatorum sacerdos arguitur, visio occultata memoratur. Sequitur :

(Vers. 1.) *Et sermo Domini erat pretiosus.*

4. Quantum ad sacræ historiæ veritatem pertinet, pretiosum pro raro posuit. Pretiosus itaque sermo erat, quia dum rarus esset qui summa contemplando cerneret, frequens esse non poterat qui bona loquendo prædicaret. Quod nunc quoque in sancta Ecclesia 97 fieri videmus, quia dum plerique de reverentia culminis gloriam affectant honoris, dum sacri ordinis ministeria negligunt, summa quæ videre nequeunt subjectis plebibus prædicare non possunt, atque in eorum fami ia pretiosus sermo esse cognoscitur, quia raro bonæ prædicationis hortamenta audiunt, quorum prælati ex desiderio non querunt superna quæ dicant, sed terrena quæ agant. Quos profecto sacra Scriptura notat, quæ dicit : *Canes muti non valentes latrare* (*Isa. LVI, 10*). Non dixit non volentes, sed non valentes, quia certe dum mundi gloriam ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente et virtute diligunt, vellent populo sublimia dicere, ut etiam de sublimitate verbi possent gloriam habere. Canes ergo muti volentes latrare, non possunt, quia dum pravo corde terrena meditantur, occulta veritatis quæ proferant revelatione nulla comprehendunt. Sed quia quod pretiosum est magna cum diligentia custodiri solet, potest hoc quod dicitur : *Non erat visio manifesta*, ad carnalium prælatorum negligentiam referri.

5. Quod vero additur : *Et sermo Domini erat pretiosus*, ad bonorum ardens studium subditorum, cum fideles subjecti etsi non habent qui eis frequenter de thesauro sacri eloquii superna prædicet, hoc tantum quod aliquando scire potuerunt mira devotione complectuntur, et velut rem ineffabiliter pretiosam custodiunt, dum per bona opera in cælo collocant, ubi iures qui id auferre valeant nequaquam appropinquant. Unde et in Evangelio de empire bonæ margaritæ dicitur : *Inventa una pretiosa margarita, dedit, omnia sua et comparavit eam* (*Matth. XIII, 46*). Cum itaque in occultatæ visionis tempore pretiosus sermo esse describitur electorum, subditorum laudes nuntiantur, quia tanto sublimiori gloria prædicandi sunt, quanto id bonum, quod de eminentiori loco perit, perfectione magnæ charitatis in inferioribus remansit. Quorum profecto bona conversatione plerumque agitur, ut ea quæ occultata fuerat visio, manifestetur, ut qui devote custodiunt minima, scire debeant quæ faciant, et majora. Unde et subditur :

(Vers. 2-4.) *Factum est igitur in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam exstingeretur. Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuelem.*

^a Vatic., quia videlicet Heli et in loco suo jacere.

6. Samuel quippe puer a Domino vocatur quoties humilibus subjectis divini consilii arcana revelantur, et humilitatis suæ merito lumen contemplationis acquirunt, quod superbiæ suæ retributione e'ati prædicatores per lunt. Sed notandum quia id quadam die factum ostenditur, ^a quia videlicet Heli et in loco suo jacere, et videre non posse perhibetur. In die namque vocatur, qui pro sua et aliorum salute ad supernæ sapientiæ scienda secreta sustollitur. Quo contra et Salomon sapientiam in nocte percipit, ut caligo temporis iudicaret quia eandem sapientiam non perseveratus acciperet (*III Reg. III, 5, 12*). Quod intelligi et aliter potest, quia videlicet Heli caligo memoratur. Positione itaque diei, ejus ostenditur magnitudo caritatis, quia profecto magnas tenebras habuit, qui in die non vidit. Nunc quoque si ad Ecclesiæ statum respicimus, generalis gratia luminis est. Venit namque qui veræ claritatis radios spargens, diceret : *Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris* (*Joan. VIII, 12*). Et 93 quia interni splendoris ejus gloria in fabilis est, non dicitur de die isto, vel illo, sed die quadam : cuius profecto diei claritas non est; claritatis vero [*Nonne melius, claritas est. Claritatis vero, etc.*] magnitudo incognita. Magnas ergo tenebras Pastor sustinet, si is qui Ecclesiæ oculus esse per officium noscitur in gratia tantæ lucis visionem non habet. Quare et ejusdem oculi tenebras per semetipsam veritas magnas ostendit, dicens : *Ipsæ tenebræ quantæ erunt* (*Matth. VI, 23*)? Sed jam unde sibi tanta caligo oriatur insinuat, quia dicit : *Jacebat in loco suo*. Locus namque prædicatoris standi, non jacendi, officium habet. Unde et de seipso Dominus formam ^b ejusdem prædicatoribus præbet, dicens : *Ego autem in medio vestri sum, sicut qui ministrat* (*Luc. XXI, 27*). Stare enim in medio fratrum est per laboriosam conversationem se in exemplum minoribus præbere. Stare itaque ad laborem operis pertinet, et ad pugnæ necessitatem. Unde et agonotheta spiritualis certaminis præcipi, dicens : *State ergo succincti lumbos in veritate* (*Ephes. VI, 14*). Et quia jacere quiescentis est, in loco prælii et laboris quietis teporem sequi reprehenditur, qui in loco jacere memoratur. Stare etiam justus est. Unde et Paulus dicit : *Fide enim statis* (*II Cor. I, 23*). Jacere ergo etiam ad remissioris vitæ negligentiam pertinet. Tunc itaque Heli jacet in loco suo, cum per lapsam pravitatis reprobis prædicator requiescit in sede justis. Jacentis ergo in loco suo oculi caligant, quia summa videre nequeunt, qui in arce pasoralis culminis non exsequuntur virtutis opera, sed remissioris vitæ blanditiis immerguntur. Qui profecto lucerna Dei jam non veritate laudis, sed per improprium appellatur derisionis. Nam qui lucernæ Dei appellatione fungitur, et vi lere non posse perhibetur, deridetur potius tanto nomine quo censetur. Nam in vera justis laude dicitur : *Ipse erat lucerna ardens et lucens* (*Joan. V, 35*). Nam veri luminis jubar quod

^b Gilot., eisdem. Tolerari potest ejusdem, scilicet loci.

quando hancserat loquendo fundebat. Prædicator A etiam carnalis dicitur lucerna per officium, cæca per intentionem, quia dignitate fungitur præbendi luminis, sed mentem ilgit in tenebris vanitatis.

7. Cujus profecto consummata perversitas designatur, quia non dicitur non videbat, sed videre non poterat. Quare et malæ arboris mentionem faciens Dominus, ait: *Non potest arbor mala fructus bonos facere* (Math. vii, 18). Lucerna itaque Dei veri non potest, cum is qui pastoralis dignitate præminet tanta spissitate sæcularis amoris premitur, ut ad internæ claritatis intuitum nulla gratiæ inspiratione sublevetur; cum jam videlicet, justa Dei indignatione projectus, in caliginis suæ cæcitate relinquitur, ut ulterius per infusionem superni luminis nunquam visitetur. Bene autem dicitur: *Antequam exstingueretur*. B Non videre enim pœna peccatoris est in hoc tamen adhuc sæculo viventis, videre autem non posse est mortui impii in alio jam sæculo æterna pœna damnati. Unde et conditoris judicio in exterioribus tenebris claudi præcipitur, ut videlicet ad lucis intuitum nunquam reducat. Cum ergo antequam exstingueretur videre non posse dicitur in isto adhuc sæculo vivens prædicator reprobus, damnato jam in perpetuum impio in cæcitate similatur. Exstinguitur autem lucerna cum pastor moritur. Vel certe lucerna exstinguitur, quia cum reprobus prædicator per mortem carnis interit, quicquid in eo lucere videbatur, de gloria culminis amittit, et velut sola lucernæ testa sine lumine remanet, cum ad æternum judicium servari persona 99 cogitur, quæ omni penitus sæculi C fulgore spoliatur. Antequam igitur exstinguatur lucerna Dei, videre non potest, quia et meritum futuræ damnationis per æternitatem suæ cæcitatiss possidet, et tamen adhuc coram hominibus per splendorem acceptæ dignitatis fulget.

(Vers. 3.) *Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.*

8. Bene autem reprobis prælatus non dormire, sed jacere dicitur, puer autem subditus et electus non jacere, sed dormire, quia dormire aliquando in bonam partem accipitur, jacere autem iere semper in malam. Unde et Sponsa in Cantico canticorum dicit: *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v, 2). In somno itaque pueri perfecti uniuscujusque electi subditi a pravo opere requies designatur. In templo quippe D et ubi est arca dormit, qui, in cœlesti desiderio atque in sacræ Scripturæ meditatione occupatus, ad ea quæ ad perversitatem pertinent non intendit. Quidam namque in templo dormiunt, sed in loco ubi est arca Dei non dormiunt, quia nonnulli simplices in cœlesti contemplatione per amorem requiescunt, sed sacri eloquii occulta meditari nesciunt. Samuel autem, qui non solum in templo, sed coram arca Dei dormire dicitur, eruditos pariter et electos subditos designat, quia dum amoris sui flammæ de sacro eloquio frequentius meditando hauriunt, ad supernæ patriæ

desiderium altius assumuntur, et velut intima templi ad somnum eligunt, dum eo longius separantur a publico terreni operis, quo secretius per meditationem reconduuntur in sacrario internæ visionis.

(Vers. 4.) *Et vocavit Dominus Samuelem.*

9. Vocare etenim Dei per vim majoris gratiæ excitare est. Dormientem namque Dominus vocat, quia a terrena intentione quiescentes ad augmentum supernæ cognitionis excitat. Nam dum ad ea quæ foris sunt per sollicitudinem vigilamus, interna et spiritualia non sentimus. Repulsio itaque terrenæ curæ preparatio est nostra ad perceptionem supernæ gratiæ, quia in electis sit uberior infusio divini muneris, quo mens fuerit purior per custodiam internæ meditationis. Sequitur:

(Vers. 4 9.) *Et vocavit, inquit, Dominus Samuelem. Qui respondens, ait: Ecce ego, et cucurrit ad Heli, et dixit: Vocasti enim me, qui dixit: Non vocavi te, fili mi, revertere et dormi. Et abiit et dormivit. Et adjecit Dominus vocare rursus Samuelem. Consurgensque abiit ad Heli, et dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te, fili, revertere et dormi. Porro Samuel non sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini. Et adjecit Dominus, et vocavit Samuelem tertio. Qui consurgens abiit ad Heli, et dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit igitur Heli quia Dominus vocaret puerum, et ait ad Samuelem: Vade et dormi, et si deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine, quia audit servus tuus.*

10. Quid est ergo quod omnipotens Deus vocationem suam tanta arte insinuat, ut vocati mens leueatur, ne se vocantem cognoscat; Deum audiens, magnum hunc esse hominem putet; vocationem emittat, et causam taceat; ire ad magistrum sinat, toties ad somni quietem redire, et tamen dormientem quiescere non permittat? Nunquid enim qui ad secreta sua cognoscenda vocavit quem voluit, voce tantum Heli simili, et non potuit voce qua voluit; et qui quando voluit vocavit, causam vocationis 100 statim indicare non potuit; et qui excitare voluit, ut audiret, nisi per magistrum eum docere non potuit quemadmodum audire debuisset? Sed hac in re magna omnipotens Deus dispensatione utitur, ut profecto electorum corda duplici eruditione doceantur, quatenus et in superficie historiæ quod sequantur obedientiæ bonum quique subjecti videant, et prælati intueantur occulta mysteria, quæ ad lucem intelligentiæ discutiendo perducant. Sed quod primo loco dicendum arbitror, puer qui loquentem Dominum esse magistrum putavit vocem corpoream audivit. Non itaque per semetipsum Deus, sed a per evangelicum spiritum puero locutus est, quia qui non stringitur forma corporea, instrumentum corporis non angustatur ad sonum vocis. Quod nimirum et puerili audientiæ convenit. Nam etsi magna sunt merita inchoantis subditi, quia tamen adhuc non in perfectione esse, sed in profectu conversationis agnoscitur, ad

^a Forte legendum per angelicam spiritum; et paulo post: *Exteriorem itaque vocem per angelicum spiri-*

tum morit, sed, etc.

eam locutionem qua omnipotens Deus per semetipsum loquitur non pertingit. Per se quidem omnipotens Deus, summus videlicet et incircumscribitus spiritus, magnis viris et spiritualibus spiritualiter loquitur, cum spirituali locutione eorum mentibus indicat, et agenda quæ agant, et loquenda quæ sciant. Exterio-rem itaque vocem per evangelicum spiritum movit, sed gratiæ suæ præsentia Creator spiritus quæ voluit indicavit. Vocans itaque vocem, dum He'i putatus est, cognitione latuit, ut ad magistrum puer curreret, et dum se non fuisse vocatum audiret, deceptus ostenderet in quanto culmine virtutis staret. Puer ergo humiliter homini subjectus, atque obedientiæ ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, jussus rediit, quid aliud nobis exemplo præbet nisi altissimæ formam obedientiæ?

11. Vera namque obedientia nec præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit, quia qui omne vitæ suæ iudicium majori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur operatur. Nescit enim iudicare quisquis perfecte didicerit obedire, quia hoc tantum bonum putat, si præceptis obediatur. Sed in tanta perfectæ conversationis ejus gloria vita nostra confunditur. Ecce etenim ad supernam patriam sub ducibus Christiani exercitus proficisci decrevimus, sed opera diversa etiamsi diversis temporibus jubemur agere, murmuramus. Quis enim sese a murmuratione compesceret, quis ab ira temperaret, si vocatum se bis et ter audiret, et tamen ex vocantis responso perciperet quia vocatus minime fuisset? Quam profecto desiliæ nostræ caliginem patimur, quia tantæ virtutis bonum qua præmii sui claritate repondeat non videmus. Unicum etenim bonum est ad recuperationem vitæ, si inobedientiæ culpa malum sufficiens fuit ad perpetrandam mortem. Si ergo in malo inobedientiæ mors prævaluit, toties vitæ reddimur, quoties obedimus. Puer itaque Samuel nec vocatus, nec repulsus offenditur, quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc solo gaudere noverat quod obelivit. Et quia surgere ad laborem, redire autem ad dormiendum pertinet ad quietem, quid insinuat, nisi quia utrumque nobis vitam præparat, si obedientis animus in eo quod agit non nisi obedientiæ bonum pensat? Præceptum namque in hoc solo pensari debet, quod majoris præceptum est; et qui obedientiæ bonum exsequitur, non injunctum opus debet considerare, **101** sed fructum, quia ad promerenda æternæ vitæ gaudia non exquiritur qualitas operis, sed mortificatio propriæ, et executio alienæ voluntatis. Unde et Paulus ait: *Circumcisio nihil prodest, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei* (I Cor. vii, 19). Jam ergo apud omnipotentem Deum nec ea quæ ad laborem, neque ea quæ ad quietem pertinent parva sunt, si æternam vitam parare obedientibus possunt. Quisquis ergo alieno imperio subjectus est hoc solum consideret, quia quod sibi secundum Deum injungitur valde magnum et excelsum in lucro est menti, quod vitam præparet in mercede retributionis. Quo

contra inobedientes aspiciant quia primus humani generis parens a paradisi gaudiis nec furto, nec rapina, nec adulterio, nec homicidio, sed pomi vetiti inobedientia corrui (Gen. iii, 6). Unde et apte colligitur quia si parva quæ videntur majorum imperia contempta ab internis gaudiis separant, etiam minima quæ perficiuntur vitam parant.

12. Operator itaque strenuus vitæ socialis, et communiter secum Deo servientium pius æmulator, si æterni meriti amplio-rem retributionem per obedientiæ bonum adipisci desiderat, in hoc solo se cognoscat excellere, si præ cæteris arbitrio majoris propriam subdidit voluntatem. Nam nec magna lucra jejunii, nec asperæ vitæ studia devotis Christi militibus in majorum præcepto valde pensanda sunt. Majoris etenim est meriti charitatis injuncta relectio jejunio propria deliberatione suscepto. Qui enim jussus carnem reficit, invitus jejunii præminimè devotione promeruit, et amplio-rem mercedem obedientiæ manducando acquisivit. Vocavit ergo Deus puerum, sed voce magistro simili, ut profecto modum suæ locutionis indicaret. Causam vocationis tacuit, ut electus puer qua humilitate obedientiæ esset sublimis ostenderet. Ire ad præceptorem pertulit, ut devotionis suæ munus offerret. Redire ad somni quietem sinitur, ut profecto nec ea quæ sunt minima contemnamus. Iterato excitat, ut eum quem in forma electorum ponere volebat ostenderet, quia nec imperiorum instantia fatigaret. Per eum qui reprobandus erat audire quemadmodum debuisset didicit, ut profecto sciamus quia majorum imperia tunc etiam veneranda sunt, cum ipsi laudabilem non habent vitam, quia eorum doctrina, quæ prava operatione potest superbis vilescere, humiles auditores facit ad divinæ familiaritatis celsitudinem pervenire.

13. Sed quæ sequitur: *Porro Samuel necdum sciebat Dominum*, et superius ministrare Domino perhibetur, valde contrarium videtur esse quod dicitur, quia nescire non poterat cui ministrabat. Quis enim ei serviat quem ignorat? Sed profecto per id quod subjunctum est liquet id quod sonat contrarium, quia intelligi convenientia rationis debeat. *Neque revelatus ei fuerat sermo Domini*. Per quod nimirum datur intelligi quia quem amore et ministerio noverat, sermonis ejus revelatione nesciebat. **D** Nondum enim sic vocantem audiverat, quem se cognovisse et devotione ministerii et virtute testabatur amoris. Sed in conversatione fidelium convenienter accipitur; nam plerique sub aliena institutione bene proficiunt, qui novitatis suæ tempore omnipotenti Deo ministeria persolvunt, et tamen puritate contemplationis ad internæ pulchritudinis ejus speciem non pertingunt. Qui cum subjectionis suæ merito etiam donum divinæ contemplationis accipiunt, et experientia internæ visionis **102** intelligunt quia sic nondum sciebant cui ministrabant. Quod bene Jacob, ad accipiendam conjugem proficiscens, designat, qui post laborem itineris per soporem quietis Dominum vidit, sed a somno evigilans.

ait: *Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam* (Gen. xxviii, 16). Neque enim illic esse Dominum antequam dormiret dubitare poterat, qui esse hunc ubique sentiebat; sed quia tunc eum perfectius didicit, ignorasse se illum perhibuit cum familiarius non agnovit. Via namque qua ad conjugem pergitur intentio devotæ obedientiæ est, qua fecunditas internæ charitatis consequi desideratur. Jacob itaque dormit in via, cum fidelis subjectus, maligni spiritus supplantator, per laborem obedientiæ ad quietem suscipitur internæ visionis. Qui profecto tunc Dominum se agnovisse fatebitur, quia dum eam ad quam noviter est assumptus internæ lucis miratur speciem, quantum ante nescierit experientia revelatæ pulchritudinis agnoscit. Fide etenim, velut fama, Deum cognoscimus, amore autem contemplationis is qui fama innotuit nobis velut ex ostensione præsentis revelatur. Bene autem per obedientiam proficiscens subditus, dum ad contemplationis altitudinem ducitur, dudum ignorasse Dominum perhibetur, quia is quasi ex præsentis veritate invenitur, qui fama velut incognitus, et non præsentia velut cognitus, ante videbatur.

14. Sed quia separatim dicitur: *Nondum sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini*, potest subtilius intelligi. Nam in una eademque interna Dei contemplatione et mira charitas contemplanti infunditur de fractu tantæ gloriæ, et stupor in ignis in secreti verbi revelatione. Quidam ergo Dominum sciunt, et sermonis ejus revelationem percipiunt, quia et mira dulcedine replentur, ex ea quam ex consuetudine hauriunt infusione tantæ charitatis, et magna cruduntur sapientia revelatione verbi. A nonnullis vero scitur Dominus, quibus sermo Domini nequaquam revelatur; quia simplices quique, sed magna conversatione perfecti viri, de contemplationis divinæ gloria ineffabilem quidem amoris dulcedinem contemplando percipiunt, sed tamen ad revelati verbi ejus altitudinem non pertingunt, quia ad amantium ordinem assumpti sunt, non ad celsitudinem prædicationis. Revelatur quidem ei verbum, ut ametur; et ne prædicetur, absconditur. Bene autem de eo qui ad ministerium prædicationis elevatur dicitur: *Nondum sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini*, ut dum ea quæ nondum habet rudis insinuat quibus bonis ditari prædicator debeat patenter ostendat. Nam qui illum intimi amoris virtutem nondum percepit, profecto omnipotentem Dominum, quem fide velut fama novit, præsentia illius magna charitatis nescit. Et si ardentem diligit, et arcana mysteriorum discutere per spiritum nondum novit, jam quidem Dominum cognoscit, sed ad sermonis ejus revelationem non pervenit. De obdormiente autem puero statim subditur:

(Vers. 9.) *Abit ergo Samuel, et dormivit.*

15. Jam quippe ad divinæ locutionis notitiam puer instructus mittitur, cum electus subditus majoris consilio ad spiritalia cognoscenda præparatur. Et dormire quidem ei est in desiderio æternæ vitæ quiescere, eam videlicet animæ jam sola superna silenti cuncta

præsentia in delignatione sunt, ut quo studiosius ad intentione sua corporeum omne repellitur, amore invisibilem abundantius repleatur. Et notandum quia jam quater ad somni quietem redire præcipitur, quia dum negligenter utimur isto sæculo circa visibilia, opere, locutione et cogitatione vigiliamus. Ter ergo dormire præcipimur, ut ad cognitionem supernorum per quietem operis, oris silentium et cogitationum superfluarum abjectionem præparemur. Quarto autem loco ad somnum mittimur cum majorum nostrorum licentia ab utili etiam ministerio cessare præcipimur, ut dum nulla præpedimur cura sollicitudinis, totam se mens colligat ad intuitum supernæ visionis.

16. Et notandum quia quiescentem puerum, nesciente Heli, Dominus excitat, sed tamen excitato, nisi eodem Heli præcipiente, vocationis suæ causam nequaquam manifestat, quia electos subditos occulta inspiratiōne ad supernæ patriæ desiderium erigit, sed per quietem vocare eos ad eam quam diligunt patriam sine majorum licentia non permittit. Quia ergo quoties vocatur puer, toties ire ad magistrum sinitur, quid est aliud, nisi quia ipsa divinitus inspirata subjectorum desideria majorum iudicio submituntur? Opus namque subjecti divinitus inspiratum tunc Deo gratum esse cognoscitur, si majoris imperio aut permissione peragatur. Quater ergo vocatur puer a Domino, quater somni quies præcipitur a magistro, quia ad temperamentum operis, silentium oris, abjectionem internæ sollicitudinis, cessationem ministerii, pro amore secretioris vitæ per divinam inspirationem succedimur, et tamen amoris nostri desideria adimplere sine majorum nostrorum permissione prohibemur. Vocat itaque Dominus, et vocationis causam tacet, ut permittente magistro semetipsum vocato subjecto insinuet. Nam qui non jussu audire postquam vocavit siluit, ubi doctor homo præcepit, vocans Deus vocationis causam in licavit. Sequitur enim:

(Vers. 9-11.) *Abit ergo Samuel, et dormivit in loco suo. Et venit Dominus, et ste it; et locavit, sicut vocaverat secundo, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Et ait Dominus ad eum.*

17. Quibus profecto verbis, quia de incorporea et invisibili divina substantia illud dicitur quod ad corpus pertinere cognoscitur, necesse est ut rationabiliter intelligatur. Nam quo veniat qui ubique est? quo pacto stare et loqui dicitur qui corporea substantia non formatur? Sed in illa omnia dictante substantia ponuntur verba inopiæ nostræ, per quæ surgere vaximus ad cognoscenda mysteria operationis suæ. Nam venire Domino est præsentia gratiæ suæ corda electorum tangere, stare ejus est, manenti ejusdem gratiæ suæ dono eas quas tangit mentes inconcessæ gratiæ suæ dono retinere. Vocare autem ejus est electam mentem ad augmentum majoris gratiæ excitare. Venit namque Dominus, et non stat, cum corda negligentium tanguntur per gratiam, et tamen in affectu et amore tangentis gratiæ nequaquam perseverant.

Velut enim præsens est veniens, et non stans recedens, cum ex præsenti tactu divinæ gratiæ repente bona facere proponunt, et statim derelicti, ejusdem boni propositi intentionem deserunt. Quod si a l'v'm contemplationis refertur, venit et stat Dominus cum electorum corda et repente per gratiam tangit, et tacta repente non deserit, ut veniendo visitet, stando confirmet, et qui ad gaudium sibi dilectæ mentis ostenditur, non recedat ipse prius **104** quam illa vivendo satiatur. Sed quia stare dicitur, discensurus quandoque designatur, quia etsi aliquando electas animas in sua revelatione per aliquantulam moram satiat, præsentiæ suæ dulcedinem subtrahit, ut subtractam a dentius concupiscant. Venit ergo Dominus visitans, stat suaviter se demonstrans, vocat ad amorem ostentens suæ gloriæ per ardentissimum desiderium excitans. Unde et toties excitatus puer repetito nomine. Vocatur, quia vocatio ex nomine designat affectum magnæ charitatis et familiaritatis. Unde et Moysi loquitur, dicens: *Novi te ex nomine* (*Exod. xxxiii, 12, 17*). Vocati igitur nomen iteratur, cum in magnam jam familiaritatem internæ Majestatis mens videntis excipitur, et ferentibus desideriis ad amorem se vocatis elevatur, ut præter id quod audit nil libeat, atque in lætitia auditus sui immorari perpetuo concupiscat. Unde et hic aperte subjungitur: *Ait ergo Samuel: Loquere, Domine, quia audit servus tuus*. Qui ergo loquere posuit, ex necessitate conclusit. Quasi enim verbis apertioribus dicat: Ego respondi *Loquere*, qui aliter respondere non potui. Nam quid aliud desiderare potest mens in illo gaudio loquentis Majestatis assumpta? Dicere enim menti Deo *Loquere*, illam ineffabiliter dulcem locutionem semper audire, desiderare est. Dicit ergo *Loquere*, qui vellet ut nunquam taceret. Unde et subditur *quia audit servus tuus*. Quasi dicat: quia hoc quod experientia interni affectus excipio æterna frui perceptione concupisco. Petit ergo ut loquatur, qui hunc nunquam in internis suis affectibus silere desiderat, ne qui tam sublimi exultatione Domino loquente sustollitur, ad profendas damnatæ humanitatis angustias, eo tacente, deponatur. Nam si a corruptioni nostræ tenebris, ipso loquente, assumimur, cum nobis per subtractionem gratiæ tacet, eisdem tenebris subjugamur. Merito igitur tanto subvectus culminè Domino dicit *Loquere*, quia eo interni auditus gaudio sibi complacet, quo in exterioribus suis nihil placet; et manere cum colloquente secum tanto ardentius cuperet, quanto ad infirma sua libentius nunquam deponi voluisset.

18. Etiam, auctore Deo, cum Domino dicimus *loquere*, ipso donante dicimus, sed tamen quo affectu id ei perfectiores electi dicant dicere non valemus, quia quod desiderii est ineffabilis non exprimitur locutione rationis. Quem profecto affectum bene Petrus insinuat, qui cum transformato Domino in monte assisteret, refulgentemque faciem ejus sicut sol cerneret, et ad instar nivis albertia vestimenta ejus conspexisset, ait: *Bonum est nos hic esse: si*

* *Gilot. terribiliter nuntiantur.*

A vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Helie unum (*Matth. xvii, 4; Luc. ix, 33*). Qui enim dicit: *Bonum est nos hic esse*, si posset, ab illa visione tantæ gloriæ nunquam deponi voluisset. Dum enim dicit Petrus, *Domine, bonum est nos hic esse*, et Samuel dicit: *Loquere, Domine, quia audit servus tuus*, voces quidem diversæ sunt, affectionis æquales. Hoc enim significat Petrus in monte, transfigurato Domino, quod Samuel a veniente, a stante, et stante Domino secundo vocatur. Sed etsi quia nesciens Petrus quid diceret ab evangelista reprehenditur, huic tamen sensui contrarium non videtur. Evangelista quippe non afflicti Petri, sed rationem reprehendit, quia cum Domino assumptus in gloria seorsum, sic esse semper cupiebat, et pro redemptione communi eum ad ignominiam crucis descendere volebat. Nesciebat ergo quid diceret, sed ardentem quod videbat amabat, quia **105** profecto tantum bonum videbat, quod sic non amari nullatenus poterat. Unde etsi juste Petrus reprehenditur, ei tamen rationabiliter indulgetur, quia amore tantæ Majestatis per fruitionem vincebatur. Verumtamen cum de dicendi ignorantia Petrus arguitur, ejusdem ignorantie causa memoratur. Nam subdens evangelista, ait: *Erant enim timore exterriti*. In ea enim internæ Majestatis ineffabilis pulchritudo e'ctam mentem cui se delectabiliter ostendit aliquando mirabili pavore concutit, ne de visionis magnitudine ad elationem prosiliat, si eam quam blanda contemplatio ad tam summa evexit provektor suus spiritus timoris moderamine non refrenat. In una quidem et eadem revelatæ gloriæ visione, et bonitas Redemptoris aspicitur ineffabiliter blandiens, et æquitas illius ineffabiliter terrens, ut quo videntis animus de respectu Dei bonitate dulcius pascitur, consideratione æquitatis terrens caveat, ne inaniter satiatur. Unde et Samuel, cum ad divinæ locutionis familiaritatem sustollitur, ei non læta de electorum profectu, sed de ^a magnorum defectu terribilia nuntiantur. Nam subditur:

(Vers. 11.) *Et ait Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.*

19. Inter dona quippe sublimia electa mens eo cautius ab elatione pesciscitur, quo per omnipotentis Dei justitiam etiam illos repulsos aspicit, qui donis sublimioribus fulti esse videbantur. Quare et de verbo quod facturum se esse Dominus minatur, tinnire aures audientium prædicuntur. Aures quippe corporis tinnunt, quando intolerabili sonitu impetuntur. Nam cum ultra auditus capacitatem ei clamor infunditur, hunc quem officii angustia sonitum rejicit, in tinnitum convertit, quia dum per aurium antea vox sibilat, quæ infusa simul, ad interiora non intrat. Ad aures vero mentium intolerabilis clamor est a icujus magni repulsio prædicatoris. Clamoris ergo effusi magnitudo non capitur, quia dum sublimia dona prædicatori reprobo concessa recoluntur, quo divinæ æquitatis examine projicitur ignoratur,

In tinnitum ergo aurium effusæ vocis magnitudo convertitur, quia etsi quo Dei judicio fiat, mentis intentione non capitur, dum diu per considerationem pensatur, corda consideratione timore consternantur. Velut enim de clauso magnæ vocis sonitu aures tinniunt, quando de diu considerata magnorum virorum reprobatione justorum corda pertimescunt. Sed ambæ aures tinnire referantur, dextera videlicet et sinistra. Et quia per dexteram æterna vita, per sinistram vero præsens designatur, et per aurum ea quæ dicuntur audimus, quid per sinistram aurem nisi intentionem piæ operationis, et quid per aurem dexteram nisi intentionem supernæ visionis accipimus? Ambæ itaque audientis aures tinnient, quia cum summorum virorum ruina ostenditur, electorum intentio utraque turbatur, quia et paventi corde ad contemplanda æterna se erigunt, et sine ingenti formidine temporalia non disponunt. Hunc namque aurium tinnitum passus fuerat, qui Domino loquebatur, dicens: *Justitia tua sicut montes Dei, judicia tua abyssus multa* (Psal. xxxv, 7). Montes quippe Dei summi et electi viri intelliguntur. Quibus profecto montibus Dei justitia æquatur, cum ardua ejus mandata opere perficiunt, sed tamen divina judicia abyssus multa sunt, quia etsi in sanctorum virorum oculis recta sunt ea **106** quæ agunt, ante omnipotentis Dei oculos qualia sunt scire non possunt. Unde et bona quæ prævalent incessanter agunt, et super se tonantem illam judiciorum abyssum pertimescunt, quia de facto Domini verbo quod audiunt tinnitum magni terroris eorum corda quatuntur. Apte autem non nisi audientium aures tinnire prædicuntur. Nam et in Evangelio hoc admonet, dicens: *Qui habet aures audiendi audiat* (Luc. viii, 8). Qui enim tota intentione ad ea quæ foris sunt vigilant, hunc timoris tinnitum nesciunt, quia super se divinorum judiciorum altitudinem nequaquam pensant. Sed ecce qui subtilia Dei judicia super se pensare noluit, de eo judiciorum sententiæ quam acutæ replicantur. Nam subdens dicit:

(Vers. 13 et 14.) *Prædixi enim quod judicaturus essem domum ejus usque in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat filios suos indigne agere, et non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus in æternum.*

20 Quia enim plerumque justæ severitatis sententiæ per clementiam temperatur, magnæ districtiōnis hoc judicium est, ubi an madversionis sententiæ replicando asseritur. Prædixit enim superius Heli, cum per virum Dei, suppresso nomine, dejectionis ejus sententiā nuntiavit. Quia vero et nunc idem se acturum jurat, profecto damnationis judicium replicat. Quia in re etiam notandum est quia qui inique agentes filios non corripuit, iniquitatem fecisse reprehenditur quæ in æternum victimis et muneribus nequaquam expietur. Quæ ergo erit districtio iniquitatis propriæ, si irremediabilis culpa est negligentia curæ alienæ? Nam si subditorum peccata incorrupta perenni reatu nos obligant, audacia iniqui-

talitatis propriæ quibus nos poenis ligat? Merito ergo audientis aures tinniunt, quia nimirum electorum mentes, quæ hoc attente considerant, de tanta districtiōne contremiscunt. Merito audientis hoc aures tinniunt, quia profecto immensitatem clamoris habet, quam et cetera corda vix sustinent. Et dextera quidem audientis auris tinnit, quia etsi perfectionis suæ merito se quisque ad superna contemplanda erigit, tamen de vitæ suæ celsitudine non confidit. Sinistra etiam auris tinnit, quia etsi dono scientiæ habet, ut temporalia quis perfecte ordinet, tamen de perfectione ministerij sui fiduciam nullam habet. Inter dona quippe sublimia verbum audiunt, de cujus clamore auris utraque tinnitum patitur, sub quo, donec ista incertitudinis vita ducitur, pavere non desinit. Unde et apte subjungitur:

(Vers. 15.) *Dormivit Samuel usque mane.*

21. Utrique mane enim dormit qui quousque virtuti Redemptori splendor appareat in inceptæ bonæ operationis conversatione requiescit. Usque mane dormit, qui tota præsentis vitæ nocte per propositum inchoatæ justitiæ expectat, ut ad gaudium emeritæ retributionis claritas sibi promissi Redemptoris effulgeat. Verbum enim promissum in Israel audivit, de quo aures ejus tinnire non desinunt, quia de conspecta districtiōne diviniæ justitiæ timoris spiritum hausit, sub cujus pondere ad sæculi amorem vigilare non poterit. Sed fortasse usque mane dormire dicitur, pro tinnitu auris dexteræ. Nam dextera auris tinnit, quia dum perfectus interioris vitæ amator de perfectione contemplationis dubitat, magis ac magis proficere in ea qua cœpit vitæ sublimitate appetit. Sed quandiu in hac **107** mortali carne sumus, maligni spiritus ad summa tendentibus insidiantur; et ut eos ab internæ gloriæ visione retrahant, ineptarum cogitationum figmenta congregant, quæ internis eorum oculis proponant. Bene itaque dicitur: *Dormivit Samuel usque mane.* Tentatio immundorum spirituū nox est; qui vero usque mane dormit oculos tota nocte non aperit. Dormit ergo in nocte qui figmenta dæmonum dedignatur aspicere in tentatione. Tota nocte etiam dormit, quia caligine tentationis non vincitur, sed viriliter sustinet, donec per adventum gratiæ claritatis supernæ luce visitetur. Et tunc profecto velut mane evigilat, quia oblectamento refusi sibi post tenebras luminis hilarescit. Quasi evigilans quippe tunc oculos aperit, quia lucem qua respergitur lætanter aspicit, qui aspicere sibi illatas tenebras non curavit. De tinnitu quidem dexteræ auris obtinet ut qui supernis innotuit videre reprobam dedignetur, et certitudinem sui profectus insinuat, dum quod pace proficit per aperta et violenta bella non perdit. Sequitur:

(Vers. 15.) *Et timuit indicare visionem Heli.*

22. Illud namque ei indicare timuit quod sibi Dominus ostendit, ut temeritatem humanæ audaciæ refrenaret vigore disciplinæ. Quidam namque adeo sunt præcipites, ut ad prælatorum suorum reprehensionem facile proruant, atque eorum erratibus

minari futura supplicia non pavescant. Qui nimirum, quia sanctæ Scripturæ morem nesciunt, loquentem sibi Dominum nequaquam audierunt. Nam quibus omnipotens Deus loquens prælatorum suorum penas insinuat, ea quæ audierunt eis dicere formidant. Hinc ergo præpositorum suorum reprehensores colligant quanta se inconsideratione præcipitent, et lapsus sui profunda pertimescant. Si enim ii quibus omnipotens Deus loquitur prælati suis loqui metuunt, ii quibus nequaquam locutus est Deus reconlere se sub linguæ suæ silentio quanto terrore debuerunt? Timor ergo Samuelis non pavorem servilem insinuat, sed reverentiam debitam culmini pastorali. Nam etsi negligens prædicator reprehensionem et minas ex reatu meretur proprio, timorem reverentiæ exigit ejus ordinis celsitudo. Sequitur:

(Vers. 15.) *Aperuitque ostia domus Domini.*

23. Quidnam est quod is qui loqui timuit, domus Domini ostia reseravit, nisi quia obedire non erubuit, qui indicare tristia expavit? Nam superius dictum est: *Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.* Puer enim, qui in templo Domini dormisse et nunc ejusdem aperire ostia dicitur, inunctum ministerium habuisse ostenditur, ut horis congruentibus aperiret ostia, et obseraret. Qui ergo visionem indicare expavit, et ostia domus Domini aperuit, reverentiam magistro dupliciter impendit, videlicet cura ministerii, et custodia locutionis. Quam profecto loquendi custodiam quam districte tenuisset ostenditur, si ea quæ sequuntur subtiliter attendantur. Nam repente subinfertur:

(Vers. 16-18.) *Venit ergo Heli ad Samuelem, et dixit: Samuel fili mi. Qui respondit: Præsto sum. Et interrogavit eum: Quis est sermo quem locutus est Dominus ad te: oro, ne celaveris mihi. Hæc faciat tibi Deus, et hæc addat, si absconderis a me sermonem ex omnibus quæ dicta sunt tibi. Indicavit ergo ei Samuel universos sermones, et non abscondit ab eo.*

24. Qui enim tanta imprecationis instantia ad loquendum **108** coactus asseritur, magna districtione silentii obligatus fuisse declaratur. Et quia non tam pro custodia puritatis quam obstinatione protervitiæ quidam tacere subjecti solent, Samuel electi subditi formam ostendit, qui reverenter tacuit, sed tacere loqui jussus expavit. Itaque gemina luce conversationis enituit, dum qui filialis timoris virtute siluit, loquendi utilitatem loquendo acquisivit. Sequitur:

(Vers. 18.) *Et ille respondit: Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat.*

25. Qui simplicius quam debet istam Heli responsionem considerat, tam recte hunc respondisse quam humiliter putat. Nam sicut auditur exterius, quid humiliter respondisse potuit, qui reprobationem suam audivit, et minanti Deo, imo reprobationis suæ sententiam promulganti, quidquid de se facere

A vellet obtulit? Sed profecto ista responsionis humilitas si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est. Vera namque esse cognoscitur quæ bonum obedientiæ in majoris imperia consequenda comitatur. Vere itaque esset humilis, si sese ad emendationem culpæ pro qua arguebatur obtulisset. Sed et fortasse verius esset humilis, si reprehensus nequaquam responderet, sed neglectam correptionem scelestis filiis adhiberet, si vel tunc pastoralis zelo insisteret, et flagitiosorum sacerdotum scelera digna ultione vindicaret. Dum ergo dicit: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat*, electionis suæ verbum apertius protulisse cognoscitur quam responsionem humilitatis, quia nimirum potius elegit minarum Dei causas incurrere quam de perpetratis iniquitatibus filios condemnare. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cum minantem sibi omnipotentem Deum quotidie de sacro eloquio sentiant, et tamen hominibus displicere trepidant, et divinæ indignationis minas incurrere non formidant, et dum inimicitias hominum, velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccando confidunt!

26. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictæ locum habere potest, indulgentiam vero obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, et in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minanti sibi Deo dicere: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat*, nisi de ordinatissima Dei misericordia inordinate confidere? De omnipotentis etenim Dei misericordia ordinate confidit qui hoc quod peccando delinquit pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergo, et de Dei Creatoris clementia præsumere, pelago justitiæ ejus exponi est. Sic nimirum peccata perpetrata non tergere pœnitendo, et de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis ejus offendere est. Dum ergo Heli vita in reprobatorum prædicatorum forma describitur, non solum culpa lapsus ostenditur, sed etiam culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentiæ divinæ indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audivit, incurrit quod meruit.

27. Omnipotens enim Deus, etsi æquitate justus est, abundantior tamen creditur miseratione pius. Unde et per Prophetam dicitur: *Miserationes ejus super omnia opera ejus (Psal. cxliv, 9).* Hinc est id quod per Jonam prophetam Ninivitis minas subversionis protulit, et tamen pœnam evertendæ civitatis pœnitentibus indulsit (*Joan. iii, 1, 2, seq.*). Hinc est enim quod Ezechie regi (*IV Reg. xx, 1, seq.*) per prophetæ oraculum mortis pœna promittitur (*Isa. xxxviii, 1, seq.*), sed quia rex, mori metuens, coram Domino se **109** pœnitentiæ lacrymis afflixit, mortem, qua moreretur, apud eum, quem timuit, non invenit. Et supra quidem se Dominus locutum fuisse asseruit, ut domus Heli et patris ejus in conspectu suo usque in sempiternum ministraret, sed qui de bono agente, bona locutus fuerat, de domo re-

¹ Gilot. et Vatic., se Dominum locutum fuisse asseruit.

proba jam effecta sententiam permutavit, dicens: *Nunc autem abiit hoc a me (I Reg. II, 30)*. Si ergo bona promissa revocat omni, otens Deus, quia illi quibus promiserat male permutantur, quanto magis minarum effectus retrahit, cum bene conversos eos aspicit quibus pro admissis iniquitatibus poenitentiam conversionis intimavit? Quid ergo ad hæc dicimus, qui quotidie delinquimus, atque in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum, quod districtiorem divinæ justitiæ non tenemus, nobis valde timendum est, quia ecce qui divina indignatione projicitur pro culpa perpetratæ negligentiae nullo timore sollicitus fuisse perhibetur. Sed quia ad timorem reprobi prædicatoris repulsionem novimus, electi profectum audiamus. Nam sequitur:

(Vers. 19.) *Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo.*

28. Hoc profecto si ad historiam legitur, crevisse puer Samuel ætate corporis designatur; si vero ut cætera spiritali investigatione ista perquirimus, cum eo Dominus esse describitur, qui crevisse memoratur. Crescit autem qui in virum perfectum mentis ætate proficit. Unde et per Prophetam de electis proficientibus dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion (Psal. LXXXIII, 8)*. Hinc Paulus ait: *Donec occurramus ei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. IV 13)*. Verum nonnulli sunt qui dum virtutibus crescunt, elatione corruunt. Hi nimirum crescere videntur, sed tamen cum eis Dominus non est, quia a se eum, alta sentiendo de se, ejiciunt, quem in profectu virtutum positi per humilitatem secum habere poterunt. Vel si per exteriorum dignitatem crevisse intelligitur, Dominus cum eo esse memoratur, quia profecto plerique in humiliori ordine religiosi sunt; sed cum subito ad culmen dignitatis pervenerint, prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur et proficit, et proficiens Dominum secum habuit, ut profecto electorum prædicatorum morem præferret, qui cum dona, et dignitates, quibus prosint aliis, assequuntur, de semetipsis placere Deo non negligunt, et ex eo illa quæ pro aliis acceperunt dona multiplicant, unde in semetipsis ostendunt bonum, quod in eis loquendo propagare concupiscunt. Quare et subditur:

(Vers. 19.) *Et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.*

29. In terra quippe verbum prædicatoris cadit, cum ex reproba prædicatoris conversatione vilesceat. Unde et Veritatis voce dicitur: *Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus (Matth. V, 13)*. Et notandum quia ex omnibus verbis ejus non cecidisse in terram dicitur, ut profecto prædicatori nihil agere liceat quod licet reprobare. Nam quidquid agi prohibet, is profecto si agit, verbum in terram cadit, quia dum a loquente contemnitur, hoc audientes nequam venerantur. Verbum namque aliquod in terram cadere prohibebat Dominus, cum negligentibus prædicatoribus ne-

gligentiae suæ verbum exponebat, dicens: *Quicumque solverit unum ex mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum; qui autem fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno caelorum (Ibid. V, 19)*. Mandatum namque nec minimum **110** prædicator solvit, cujus verbum ex verbis omnibus in terram non cadit. Dum autem ex omnibus verbis Samuelis verbum in terram non cecidisse dicitur, cujus mors insinuat Samuel, nisi qui merito et prædicationis et operis magni sunt in regno caelorum? Itaque ex omnibus verbis ejus in terram non cadit, quia omne quod altum sanctæ Ecclesiæ perfectus prædicator loquitur, ab eo etiam sublimi prædicatur conversatione, cum, velut in ardua specula positus, et sapientes verbo erudit, et simplicibus iter, per quod ad æternam patriam ingredi debeant, operibus ostendit. Unde et subditur:

(Vers. 20.) *Et cognovit universus Israel a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini.*

30. Quid enim per Dan nisi simplices, et quid per Bersabee nisi sapientes designantur? A Dan usque Bersabee fidelis Samuel propheta Domini recognoscitur, quando electi prædicatoris vita simplicibus ad salutis exemplum proponitur, et sapientibus per doctrinam ejus sanctæ Scripturæ arcana revelantur. Quia vero Bersabee puteus septimus interpretatur, possunt per Bersabee non solum sapientes, sed etiam justi designari. Puteus enim septimus quid est, nisi gratia Spiritus septiformis? Per Dan peccatorum vita ostenditur, quia per veterem prophetam dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulam equi, ut cadat ascensor ejus retro (Gen. XLIX, 17)*. A Dan itaque usque Bersabee Samuel Domini propheta cognoscitur, dum electi prædicatoris vita, atque doctrina, peccatoribus est venerabilis, et justis, ut in eo videlicet et lapsi bonum videant, in quo se poenitendo corrigant, et boni mirentur vitæ celsitudinem, ad quam quotidie proficiendo convalescant. Sequitur:

(Vers. 21.) *Et addidit Dominus ut appareret in Silo.*

31. Superius de tempore reprobi pastoris dicitur: *In diebus illis non erat visio manifesta*. Cum in aq̄e ex sacro eloquio optimus prædicator ostenditur, apparere iterum Dominus perhibetur, quia nimirum cognitio divini consilii, quæ absconditur reprobis, puritatis merito revelatur electis. Si enim et hominum consilia nisi familiaribus non creduntur, omnipotens Deus secreta suæ dispositionis æstimandus est suis patefacere inimicis? Prius ergo justi doctoris vita prædicatur, deinde addidisse ut apparere Dominus dicitur, quia profecto divinæ lucis ostensio reprobos et fictos fugit, quæ se electis, et mundis cordibus aperit. Unde et per semetipsam vera lux loquendo, nos illuminat, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. V, 8)*. Igitur, ut appareret Dominus, addidit quia mundum prædicatoris sui oculum vidit. Sed cum addidit *Ut appareret in Silo*, in eodem loco illum apparuisse vice alia de-

signatur. Quia autem dixit ubi apparuit, ne Heli appa-
paruisse crederetur, subsequenter et personam ejus
cui apparuit ostendit, dicens :

(Vers. 21.) *Quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini.*

32. Tunc namque se ei revelavit, cum ei secretum
sui consilii de repulsione reprobi prædicatoris aper-
ruit. Quod profecto juxta verbum Domini factum as-
seritur, ut hoc quod non valde superius per virum
Dei ad Heli dictum fuerat, etiam secundum historiam
impletum esse sentiatur : *Et suscitabo mihi sacerdo-*
tem fidelem qui juxta cor meum, et animam meam faci-
at, et ambulabit coram Christo meo omnibus diebus
(I Reg. II, 35). Et item : *Videbis æmulum tuum III*
in templo, in universis prosperis Israel (Ibid., 32).
Quod si juxta spiritalem intelligentiam perscruta-
mur, quomodo addit Dominus ut electis appareat,
nisi quia qui electos suos de contemplatione justitiæ
sue mirabiliter terret, etiam de ostensione gloriæ
ineffabiliter demulcet. Qui enim apparendo justus,
corda sanctorum terrore concutit, ut appareat ad-
dit, quando cordi terrore dulcedo refunditur sue
pietatis. Hinc est enim quod Moysi non semper in
igne apparuit, sed in igne aliquando, aliquando in
nube. In igne quippe terror judicii est. Unde et de
secundo Redemptoris nostri adventu per Psalmistam
dicitur : *Ignis ante eum præibit, et in circuitu ejus*
protectionis exprimitur, quia ejusdem protec-
tionis sue blandimentum electis suis promittens Do-
minus, ait : Tunc videbunt Filium hominis venientem
in nube (Marc. XIII, 26; Luc XXI, 27). In igne itaque
et nube per deserta gradientibus Dominus apparet,
quia mentes contemplantium se in hac exsillii pere-
grinatione, etsi aliquando terret de justitia, pavore
dejectas erigit blandimento protectionis. Dominus
itaque Samueli apparuit, et, ut appareret, addidit,
quia qui ab electorum mentibus in igne terroris as-
picitur, in nube etiam dulcedinis exhibetur. Ignis
namque visionem intus viderat, qui nuntiabat foris,
dicens : *Sanctum et terribile nomen ejus (Psal. CX,*
10). In igne item eum visum ostendere cupiens, ait :
Venite et videte opera Domini, terribilis in consiliis
super filios hominum (Psal. LXV, 5). Sed qui ei in
igne apparuit, ut appareret addidit, quia suavitatem
gloriæ, et dulcedinis sue, ei etiam de nube propina-
vit. Quare et exhilaratus, qui territus fuerat, dixit :
Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine,
quam abscondisti timentibus te (Psal. XXX, 20). Hinc
item additam apparitionem admirans, ait : *Quam bo-*
nus Israel Deus iis qui recto sunt corde (Psal. LXXII, 1)

^a De iisdem Gregorius agit lib. XXXIV Moral., num. 38, ubi vide notas.

33. Sed attente considerandum est quod subjun-
gitur : *Juxta verbum Domini.* Verbum ergo Domini
cognoscendum est, antequam ad apparitionem Do-
mini pertingere mereamur, ne injusta et indiscreta
visio ignis et nubis, non solum nobis perfectionem
non ostendat cælestis itineris, sed ad submersionem
erroris nos impellat. Origenes quippe III² dum ap-
parentem Dominum sine verbo Domini videra voluit,
visionem nubis inordinate conspexit, quia ignis ap-
paritionem horruit. Nam dum, abnegata vel minuta
justitia Dei, superfluum ejus clementiam prædicaret,
asseruit quod non solum omnibus damnatis homini-
bus parceret, sed etiam de æterna pœnia reprobos
angelos quandoque liberaret. Novatus autem ignis
aspicere visionem amplius amavit, qui dum severam
omnipotentis Dei justitiam implacabilem diceret, spe
veniæ consequentiæ et pœnitentiæ omne remedium
peccatoribus abstulit. Nec Novato igitur, nec illi alii
Dominus apparuit, quia uterque eorum juxta quod
per veritatem sacri eloquii cernitur, omnipotentem
Dominum non conspexit. Tunc ergo juxta verbum
Dominus apparet, cum ea ostensione se menti reve-
lat, quam sacræ Scripturæ fides non reprobat. Unde
et ap'e subjungitur :

(Vers. 21.) *Et venit sermo Samuelis in universo Is-*
raeli.

34. Hæreticorum quippe sermo non venit. Novati
enim sermo fuit, quia justus Deus semel lapsis fide-
libus nequaquam parcat. Origenis sermo fuit quia mi-
sericors Dominus nullam creaturam rationalem pe-
rire per æternam damnationem sinit. Sed quia con-
versi ad Dominum peccatores nequaquam pereunt,
et semel lapsi angeli et in peccato suo mortui pec-
catores nunquam salvantur, hæreticorum profecto
sermo non venit. Sermo igitur Samuelis venit in uni-
verso Israeli, quia catholici viri prædicatio comple-
tur, quæ in veritate sacri eloquii recte cognoscitur.
Et notandum quia ejus sermo venisse dicitur, cui vi-
sionem suam Dominus addidisse perhibetur, quia ni-
mirum ejus prædicatio vera est, cui sic divinæ justi-
tiæ terror ostenditur, ut benignitatis ejus abundans
gratia non celetur; videlicet ut mentem videntis sic
conspicua veritas terreat, ut etiam ostensa benigni-
tas mentem territam in desperationem cadere non
permittat; ut sic de benignitate præsumat, quatenus
ad prævaricationis ausum non proruat.

Hæc autem in secundo libello præsentis operis
disputata sufficiant, ut dum ea quæ sequuntur novo
principio inchoare disponimus, dicendi etiam stu-
dium per devotionem renovetur.

LIBER TERTIUS.

III CAPUT PRIMUM.

1. Cum sacræ historiæ sensus qualiter electorum
moribus conveniret studiose quereremus, allegoriæ

ordinem repetere exponendo distulimus. Ut ergo ea
quæ omisisse cernimur suppleamus, queritur : Quid
est quod dum Samuel ministrare Domino coram Heli

memoratur, pretiosus sermo Domini esse describitur? **A** Sed, sicut superius est dictum, per Samuelem prædicatores sanctæ Ecclesiæ, per Heli etiam electi patres testamenti veteris designantur. Puer ergo Samuel ministrabat Domino coram Heli, cum novus doctorum ordo Redemptoris fidem prædicabat. De quo nimirum ministerio Paulus loquitur, dicens: *Quandiu sum gentium apostolus, ministerium meum honorificabo (Rom. xi, 13)*. Hinc iterum dicit: *Hebræi sunt, et ego: Israelitæ sunt, et ego: ministri Christi sunt, et ego (II Cor. xi, 2)*. **112** Ministrare ergo Domino, in laborem prædicationis pergere est. Quod profecto ministerium Samuel coram Heli Domino impendisse dicitur, quia quidquid de religione novæ fidei, novus prædicatorum ordo asseruit, hoc Patrum veterum auctoritate roboravit. Domino quippe ministrabat Samuel, quando novus prædicator assererat, dicens: *Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, gentes autem super misericordia honorare Deum (Rom. xv, 8)*. Qui profecto ut ministerium, quod Domino exhibebat, coram Heli quoque impenderet, adjunxit dicens: Sicut scriptum est: *Laudate, omnes gentes, Dominum, et collaudate eum, omnes populi (Psal. cxvi, 1)*. Et ut se arctius coram Heli in ministerio Domini cohiberet, adjunxit: *Isaias enim dicit: Erit radix Jesse, qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt (Rom. xv, 12; ex Isa. xi, 10)*. Puer Samuel Domino ministrabat, cum dominicæ Resurrectionis gloriam **113** Petrus assereret, dicens: *Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis signis et prodigiis, traditum per manus impiorum interemitis; hunc Deus suscitavit a mortuis præfinito consilio tertia die, sicut impossibile erat teneri eum doloribus inferni (Act. ii, 23, seq.)*.

2. Sed hoc ministerium, quod Domino exhibuit, etiam coram Heli exhibuit, quia subjunxit, dicens: *David enim dicit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (Act. ii, 27; Psal. xv, 10)*. Coram Heli itaque Samuel ministrare Domino apte dicitur, quia electi sanctæ Ecclesiæ prædicatores, dum statum novæ fidei prædicando erigerent, quod ratione asserere conati sunt, Patrum veterum auctoritate firmaverunt.

3. Et tunc quidem sermo Domini pretiosus fuisse perhibetur. Pretiosa quippe res parvo pretio emi non potest. Pretium autem, quo sermo Dei emitur, labor est sanctæ operationis. Velut enim rem quam habere volumus pretio emimus, cum per sermonem prædicationis quem accipimus laborem operis exhibemus. Tunc autem erat sermo pretiosus, cum pro qualicunque labore operis non dabatur, cum omnis qui emptorem sermonis interficiebat obsequium Deo se præstare cogitabat. Eo igitur tempore sermonis emptor multo pretio eguit, quia sine magno labore verbum fidei servare non potuit, qui pro eo quod

credidit ad tormenta pervenit. Tempus namque tunc erat quo is qui emebatur sermo, non a typo figuratæ moralitatis, sed apertæ locutionis præcepto hortabatur, dicens: *Qui vult venire post me, tollat crucem suam quotidie, et sequatur me (Math. xvi, 24)*. Hinc item dicit: *Qui autem amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus (Ibid., x, 37)*. Et: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non poterit esse discipulus (Luc. xiv, 33)*. Itaque cum ministerium Samuelis asseritur, pretiosus sermo Domini esse perhibetur, quia profecto inter initia fidei, illi qui prædicantibus æternæ vitæ doctoribus crediderunt, pro accepto verbo fidei magni laboris opera expendisse credendi sunt. Et quia Judaicus populus jam lumen divinæ cognitionis amiserat, sequitur:

B (I Reg. 5, 1.) *In diebus illis non erat visio manifesta.*

4. Manifesta namque visio ejus esset, si in Redemptorem, quem ad visitationem suam venisse audierat, credidisset. De qua nimirum ejus cæcitate subjungitur:

(Vers. 2.) *Factum est autem, Heli jacebat in loco suo, nec poterat videre lucernam Dei, antequam exstingueretur.*

C Visio namque Heli manifesta non est, quia Judæorum sacerdotium in perfidiæ suæ cæcitate sepultum est. Heli ergo jacet in loco suo, quia et litteram legis habet, et in lege et prophetis non habet statum luminis, sed lapsum cæcitatatis. Locus namque Heli, videlicet Judaici prædicatoris, sacra lex est. Quia ergo Judaicum sacerdotium adhuc sacram Scripturam habet, in loco suo est. Et quia virtutem sanctæ Scripturæ nesciens ad statum fidei non erigitur, nimirum in loco suo non stare, sed jacere perhibetur. Quia item usque ad mundi finem projectus est, lucernam Dei videre non posse memoratur. Unde et cum quotidie tot a sancta Ecclesia prædicationis hortamenta suscipiant, cum tot sacræ fidei assertionibus Judæi victi non credant, quid aliud, nisi hoc quod in sancta Scriptura **114** de eis legimus, et etiam per experimentum tenemus, quia videlicet projecti sunt, non solum ut non videant, sed etiam ut videre non possint? Unde et apostoli superfluum laborem reputantes eorum qui videre non poterant, in Actibus suis dicunt: *Quia indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii, 46)*. Sed qui videre non posse relatus est, Dei lucerna vocatur. Synagogæ namque ministerium Dei lucerna fuit, quando in electis Patribus et per veræ prædicationis lumen, et per venturi Redemptoris promissionem luxit. Quæ profecto lucerna, ministrante Samuele, videri non potuit, quia tempore novæ prædicationis, Synagogæ magisterium pœnam perpetuæ repulsionis incurrit.

5. Et notandum quia non dicitur, lucere non poterat, quia profecto adhuc lumen sanctæ Scripturæ

* Vitiose in Gilot. et Vatie. typo figuratæ mortalitatis.

pro nobis portat, sed quod portat ignorat. Unde et antequam exstingeretur, videre non posse dicitur. Nondum enim exstinguitur, et videre non potest, quia certe, ut jam dixi, lumen gerit, quod non attendit, ante enim quam exstinguatur, est, donec lucet. Et quia ab eo usque ad mundi finem sacra Scriptura non tollitur, si antequam exstinguatur, non videt, cum mundi fine extenditur in cæcitate. Quod si accensio ejus refertur ad zelum perfidiæ, idcirco non potest videre, quia non exstinguitur. Nam si ignem perfidiæ de mente exstingeret, ablato impietatis zelo, ad placitum veræ fidei lumen mentis oculos aperiret. Sed dum videre non posse dicitur, indigna lucerna perhibetur, et ad videndum ea quæ digna est quaeritur. Nam subdit, dicens :

(Vers. 3.) *Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Domini, et vocavit Dominus Samuellem.*

6. Confirmata cæcitate Heli, Samuelem Dominus vocavit, quia, damnato Judæorum sacerdotio, ad majorem gratiam novum prædicatorum ordinem assumpsit. Sed qui exposuit quem vocavit, unde etiam vocaret ostendit, quia in templo Domini, ubi erat arca, Samuelem dormire perhibuit. Templum enim Dei est locus ubi habitat Deus. Unde et per Psalmistam dicitur : *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus* (Psal. x, 5). Quem profecto locum Paulus insinuat, dicens : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. iii, 17). Templum itaque Dei unuscujusque est anima electi. Templum ubi arca Dei reconditur mens est, in qua divini eloquii sacramenta per intelligentiam reservantur. Quid ergo ei aliud dormire in templo, nisi per intentionis custodiam in propria circumpectione persistere? Samuel itaque dormiebat in templo Dei, quia novæ gratiæ unusquisque prædicator, dum cuncta quæ mundi sunt perfecte contempsit, in electæ suæ mentis intima circumpectione requievit. Et quia in sacramentis divinæ Scripturæ eruditus fuit, in templo dormiebat, ubi erat arca.

7. Et notandum quia non dicitur dormivit, sed dormiebat, quia nimirum eandem mentis suæ circumpectionem non in transitu servare studuit, sed in diuturnitate perseverantiæ. Somnus itaque Samuelis perfectum mundi contemptum designat in mente doctoris. Dormit ergo prædicator in templo, dum, repulsa a se penitus mundana sollicitudine, sese per considerationem rerum spiritualium recondit in mente. Hujus namque somni quietem Petrus elegerat, cum dicebat : *Non est bonum relinquere* **115** *verbum Dei, et ministrare mensis* (Act. vi, 2). Hinc Jetro Madianita Moysen cognatum suum juste arguit, dicens : *Stulto labore consumeris tu; sed audi verba mea, et erit Dominus tecum. Esto tu populo in iis quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum* (Exod. xviii, 18, 19). Hinc Paulus ad templi somnum Corinthios revocat, dicens : *Jam quidem*

delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini (I Cor. vi, 7)? Dormire quippe in templo Dei non posse conspexerat, quos judiciorum occupatio a spiritali meditatione retrahebat. Dormiens ergo in templo vocatus a Domino dicitur, quia ille tunc doctor ad cognoscenda divina secreta assumptus est, qui per cordis intentionem non in exterioribus, sed in interioribus morabatur. Sequitur :

(Vers. 4, 5.) *Qui respondens, ait : Ecce ego. Et cucurrit ad Heli et dixit : Vocasti enim me. Qui dixit : Non vocavi te, fili mi, revertere et dormi.*

8. Cur is qui vocantem se Dominum audivit, ad Heli cucurrit, nisi quia se ab Heli vocatum putavit? Et quia explanationis typicæ ordinem tenemus, quomodo Heli putatur, cum vocato puero Deus loquitur? Sed quæcunque in Scripturis sanctis Patres nostri veteres locuti sunt, ad Heli referuntur locutionem. Qui nimirum, quia a semetipsis non sunt locuti, dum Deus per eos quæ voluit locutus est, ea quæ in Scripturis sanctis auditur vox Dei esse cognoscitur, quæ per Heli profertur. Puer autem, quia, loquente Deo, ad Heli cucurrit, vocem profecto Deus Heli similem protulit. Quid ergo est quod divinæ locutionis vox ab Heli voce non differt, nisi quia et per Patres veteres ipse locutionem profert? Vox namque Heli Dei esse cognoscitur, quoniam electi Patres quidquid per sacra eloquia loquuntur, non a semetipsis, sed a Domino acceperunt. Unde et in prophetis per omnem fere locutionem repetitur : *Hæc dicit Dominus*, ut ea quæ prophetæ oraculo vox resonat sentiamus non esse loquentis hominis, sed præcipientis Dei.

9. Aliquando autem per Scripturam loquitur Deus, aliquando per occultam inspirationem. Revelatione autem occulta loquitur, cum electæ menti per Spiritum, aut agenda, aut docenda panduntur. Samuel itaque, cum vocantem se Dominum audivit, ad Heli cucurrit, quia electus ordo prædicatorum sanctæ Ecclesiæ hoc quod, Deo revelante, cognoverat, quale esset in sacro eloquio perquirebat. Regula quippe rectæ intelligentiæ in Scripturæ sacræ libris expressa est, quia divina consilia ibi per venerabiles Patres nostros exposita sunt, qui Spiritum sanctum habuerunt. Vocatus ergo tam sæpius a Domino Samuel, ad Heli cucurrit, quia ordo prædicatorum in omni quod spiritali revelatione dicitur Patrum veterum dicta consuluit, ut tunc deum a Domino sibi fuisse revelatum crederet, cum ab eo quod in sacra Scriptura legebat nequaquam differre cognovisset. Nam facile fallitur qui hoc quod occulta contemplatione colligit in præciosa sanctæ Scripturæ veritate nescit discutere quale sit. Unde et Apostolus denunat, dicens : *Transfigurat se Satanas in angetum lucis* (II Cor. xi, 14). Quomodo autem falsa in veræ lucis claritate discernuntur? Ad Heli ergo currit Samuel,

* Gilot., jam sæpius a Domino Samuel.

quoties a Domino vocatur, quia sancti prædicatores, ne falsæ lucis imagine in intima contemplatione fallantur, modum occurræ revelationis in **116** aperta Scripturæ sanctæ veritate discutunt.

10. Quia in re quærendum est quomodo Heli dicere competat: *Non te vocavi, fili mi.* Sed Patres nostri, qui per sacrum eloquium novis prædicatoribus loquuntur, non eos vocant, sed qualis sit interna eorum revelatio indicant. Vocare etenim Dei electorum suorum mentes aspiratione suæ gratiæ excitare est. Antiqui vero Patres per Scripturam quidem sacram loquuntur, sed tamen aspiratione divini gratiæ corda audientium excitare non possunt. Consulta ergo sacra eloquia, dum se donum spiritualis gratiæ dare non posse^a indicant, auctoritate Samuelis sese Heli velut quibusdam locutionibus excusant. Sed hoc nimirum, quod dare non possunt, insinuare qualiter acquiri debeat possunt. Unde et Heli voce ad Samuelem dicitur: *Revertere, et dormi.*

11. Quid est quod vocatum puerum redire Heli ad somnum præcipit, nisi quia prædicatoribus ostendit ut ad percipiendum donum internæ gratiæ se per mentis quietem parent? Et notandum quia dicitur: *Revertere.* Samuel namque revertitur cum electus prædicator a meditatione sacri eloquii ad secretum redit internæ contemplationis. Reversus ergo dormivit, quia in internæ contemplationis intentione requievit. Quo in loco etiam hoc notandum est, quia Samuel a Domino ter vocatur, ter iterum ab Heli dormire præcipitur:

12. Quid est hoc, nisi quia tres gradus dilectionis esse, ipsa Veritate docente, didicimus? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Matth. xxii, 17).* Sed quid in corde accipimus, nisi consilium? Quid autem in mente, nisi voluntatem? Quid vero in virtute, nisi amoris affectio designatur? Sed et per consilium quid aliud quam veritatis certitudinem investigamus? Et per voluntatem quid diligentes, nisi bona valde concupiscimus? Per affectionem quid nisi veri gaudii perfruitionem quærimus? Per gradus namque dilectionis ad summa sustollimur, cum cordis nostri consilio veritas revelatur, et voluntati mentis bonitas vera conceditur, atque affectioni virtutis nostræ per infusionem divini gratiæ spiritale et verum gaudium datur.

13. Ter igitur est Samuel vocatus a Domino, quia dum ordo prædicatorum rudis adhuc Ecclesiæ ad superna se studia extendit, et veritatem de ratione consilii, et bonitatem de electione voluntatis, et verum gaudium appetit de intentione affectionis. Ter etiam ad Heli vocatus accessit, quia de omni appetitu suo sacram Scripturam meditationis festinatione consuluit. Ter item, quia ab eo non vocare ut audiuit, quia meditandò didicit quod Patres nostri ad eruditionem nostram sacra nobis eloquia scripta tradiderunt; verumtamen dona nobis spiritualia dare

^a Guss., *judicant.*

A minime possunt. Quid est ergo dicere *Non te vocari*, nisi desiderium donorum spiritualium ego non dedi? Nam si sacra Scriptura, aut aliquis scriptorum dona spiritualia conferret, quotquot sacra eloquia legerent, quotquot sanctæ Scripturæ tractatores auferent, donis spiritualibus ornarentur. Nunc vero cum multi sacram Scripturam legant, et tractantes prædicatores audiant, et post studium lectionis, et prædicationis adhortationem, alii in pristino frigore vitiorum suorum remaneant, alii per gratiam in amorem sanctorum virtutum fervent; aperte liquet quia **117** ordo Patrum venerabilium dona nobis virtutum per editas Scripturas ostendit, sed amorem virtutum, quas insinuat, solus nobis conditor tribuit. Quare et Jacobus pie admonet, dicens: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. i, 17).* Hinc Paulus ait: *Neque qui plantat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus (I Cor. iii, 7).* Quid est ergo aliud dicere: *Non te vocavi*, nisi aperta eruditione ostendere quia hoc quod fidelis anima ad superna desideria erigitur, ex sola divini gratiæ infusione generatur? Quia ergo ter vocatur a Domino, ter ad dormiendum a magistro reverti præcipitur, tres ille gradus dilectionis insinuat qualiter acquirantur. Nam quia cordi consilium aptavius, consilium vero invenire veritatem desiderat, magnus utique sopor est necessarius, ne prius amans evigilet quam quæsitâ veritas inveniatur. Revertatur ergo puer, et dormiat, ut qui veritatis lucem invenire desiderat, per quietem caveat, ut ad se errorum tenebras non admittat. Secundo etiam dormiat, ut amoris obsequium omnipotenti Deo ex tota mente impendat, ut bona quæ amat pura simplicitate nulloque malorum velamine pallientur. Quod profecto quia non nisi magna discretionis subtilitate cognoscitur, vocatus puer a Domino ab Heli reverti ut dormiat jubetur. Nam si dormire pro ascendendo isto amoris gradu negligit, hoc quod de virtute appetit non acquirat, quia etsi jam bona, Deo aspirante, amare possumus, nisi magna mentis quiete qualia sint ipsa bona quæ volumus non adjudicamus. Ter ergo ad dormiendum Samuel mittitur, quia profecto novus prædicatorum ordo ut ex tota virtute diligat admonetur. Et quia virtutem ad affectionem retulimus, affectio autem mentis de gaudio spirituali perficitur, magnam somni quietem Samuel habuit; et dum spiritualia per quietem ordo prædicatorum certus didicit, sub specie veri gaudii gaudium extraneum non recepit. Nam sicut de virtutibus cæteri, ita et de profectu contemplationis mens contemplantis plerumque inaniter hilarescit. *Dormivit ergo iterum Samuel*, quia nimirum ordo doctorum nisi caute se in contemplatione circumspiceret, aliquando vane gaudente se vero gaudio gaudere existimaret. Primo itaque dormivit, quia dum cognoscendæ veritati animum intendit, magna consilii subtilitate erronea cuncta reprobavit. Secundo dormivit, quia cum conditorem diligere ex tota mente didicit, magna apud se quiete disposuit

nt bonis quæ cuperet aliqua reproba non misceret. A Tertio etiam dormivit, ut dum supremum gaudium de divina contemplatione perciperet, vanam lætiti- am reprobare consulta mente potuisset. Et quia hoc de Samuele adhuc proficiente dicitur, apte subjun- gitur :

(Vers. 7.) *Porro Samuel necdum sciebat Dominum, nec revelatus ei fuerat sermo Domini.*

14. Dominum namque ^a tunc ordo prædicatorum nesciit ea perfectione qua postea profecit. Vel for- tasse idcirco nescire Dominum dicitur, quia alta et profunda quæ noverat infirmis adhuc et rudibus auditoribus non pandebat. Unde et volentibus diem dominici adventus agnoscere ea quæ omnia noverat, et indicare volebat, Veritas dicit : *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli caelo, neque Filius, nisi solus Pater (Marc. xiii, 32).* Quid est quod sciens omnia Filius iudicii diem nescit, **118** nisi quia inter cuncta quæ noverat, diem sciens, nesciebat eum ut diceret, sed ejus tempus et qualitatem sciebat? Hinc Joannes Baptista, qui Dominum perfecte noverat, ad eum quasi nesciens discipulos mittebat, di- cens : *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus (Luc. vii, 20)?* Velut enim Dominum nesciens Samuel prædicabat, cum evangelista Matthæus, divinitatem Redemptoris præteriens, a sola humanitate ejus in- choavit, dicens : *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham (Matth. i, 1, seq.).* Sed sciebat profecto Dominum, et revelatus erat ei sermo Domini, cum Joannes, divinitatem ejus alta exponendo suscipiens, ait : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1).* Nesciebat Dominum, cum Paulus loqueretur, dicens : *Factus sum omnia omnibus, ut omnes facerem salvos (I Cor. ix, 22).* Qui enim infirmis infirmus, et par- vulis stebat parvulus, et omnibus omnia, nimirum cum ignorantibus etiam ignorabat. Nam ut ejusdem ignorantix verbo uteretur, Corinthiis loquens, ait : *Nihil judicari me scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (Ibid., ii, 2).* Nam cum sapientibus et Dominum noverat, et sermonem ejus revela- tum habebat. Unde et dicit : *Nos autem revelata facis Domini gloriam speulantes, in eandem imaginem transformamur, tanquam a Domini spiritu (II Cor. iii, 18).* Hinc item loquitur, dicens : *Sapientiam loq imur inter perfectos, non sapientiam hujus mundi, neque principum hujus sæculi, sed loquimur Dei sapientiam, quæ in mysterio abscondita est (I Cor. ii, 6).* Hinc item eum quem noverat Dominum prædical, dicens : *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem pec- catorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in ex- celsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Cui enim dixit angelo- rum : Filius meus es tu, ego hodie genui te (Hebr. i, 3-5)?* Nescire ergo Dominum dicitur, non ignorantia cognitionis, sed prætextu simplicitatis. Sequitur :

^a Gilot., nunc ordo prædicatorum nesciit ea perfectione.

(Vers. 9.) *Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum.*

15. Nam si non intelligeret, per sacra eloquia ei sa- luti consilia nequaquam ministrasset. Intellexit nam- que, quia prævidit. Quidquid enim omnipotens Deus in constructione futuræ Ecclesiæ agere disposuit, hoc veteribus Patribus per sanctum prophetæ spiritum reve-avit. Nam per Amos prophetam dicitur : *Non faciet Dominus Deus verbum, quod non revelaverit servis suis prophetis (Amos. iii, 7).* Quid enim aliud quam novorum prædicatorum vocationem intellexerat qui dicebat : *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram (Psal. xlii, 17).* Sed ei quem vocandum intellexit etiam consilium subministravit, dicens :

(Vers. 9.) *Vade et dormi, et si deinceps vocaverit te, dices : Loquere, Domine, quia audit servus tuus.*

16. Jam quidem de somno Samuelis satis, ut ar- bitror, quia internæ meditationis quietem designet ostensum est. Qui profecto somnus ab Heli Samueli præcipitur, quia ad contemplanda interna mysteria vacare doctor per sacrum eloquium docetur. Sed quid est quod Samuel quoties vocatur, toties ad dormien- dum remittitur, et tamen ei adhuc nequaquam ju- betur ut dicat Deo : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* Ibi enim dormire jubetur, non tamen loqui; hic autem etiam cum obedienda somni etiam licentia injungitur locutionis. **119** Ibi etiam ad dormiendum misso, non dicitur : *Vade, sed, Revertere;* hic quoque nequaquam dicitur *Revertere*, sed *Vade.* Quid enim sibi vult tanta præcipiendi varia- ta? Quam nimirum varietatem clarius agnosimus, si illud quod hoc in loco Samuelis somnus significat attendamus. Et quia superiores somni modos ad probationem donorum sanctæ dilectionis retulimus (*Supra, num. 11, 12*), quid est hoc loco Samueli, id est novo prædicatori dormire, nisi probata jam et cognita eadem dona cum securitatis quiete possidere? Merito igitur ei prius non dicebatur *Vade, sed Revertere;* nunc autem non *Revertere*, sed *Vade.* Qui enim adhuc examinabat reverti jubebatur, ut mentis tranquillitate aliud donum discuteret, qui aliud jam eadem mentis quiete cognovisset. Et autem quia jam cuncta examinando probaverat, *Vade* dicitur, quia ad possidenda cognita secunda jam intentione mittebatur. D Cur ergo prius somnus sine locutione præcipitur, nunc autem somnus cum locutione, nisi quia non licebat dicere *Loquere*, nisi ei qui vera cognitione cer- tus existeret quia is qui loqueretur mentis suæ af- fecibus Deus esset? Examinanti ergo non dicitur, quia nisi loquentem intus perfecte dijudicet, locutionem spiritalem sibi adhuc incertam non debet cu- pere, et excipere quasi certam. Dicere enim menti Deo *Loquere*, est internam ejus aspirationem securo excipere. Igitur perfecte cognoscenti hoc competit, non probanti, quia ante iudicium interni examinis, sicut divina locutio non probatur, ita quod de Deo nobis est incognitum pro certo et cognito non exci-

pitur. Dictum namque est Samueli *Vade et dormi*, quia cum ordo sanctorum prædicatorum dona spiritalia per sacri eloquii probationem didicit, ejusdem sanctæ scripturæ eruditione cognovit, ut in ejusdem donis eo securius per amorem requiesceret, quorum virtutem apertiori ratione cognovisset. Præceptum quoque est ei ut vocanti Deo diceret *Loquere, Domine*. Quia sacre locutionis studio doctus est, non solum per internæ visitationis gratiam loquentem Dominum devote audire, sed silentem etiam, ut loqui dignaretur, magnis desideriis implorare.

(Vers. 9.) *Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo.*

17. Tot habet loca prædicator sanctæ Ecclesiæ, quot profectus vitæ. Unde et profectus sui loca divinis laudibus consecrans, beatus Job dicit: *Per singulos gradus meos pronuntiabo eum* (Job. xxxi, 37). Non enim jam in loco examinis, sed certæ cognitionis sistitur, cum ad altiora sublevarur. Locus namque prædicatoris rerum cognoscendarum certa cognitio est. Nam de reprobis prædicatoribus Dominus dicit: *Tenentes legem meam, nescierunt me* (Jerem. ii, 8). In loco igitur suo Samuel dormivit, cum ordo doctorum spiritalium rerum cognitionem cum certitudine veritatis retinuit. Sed in quem gradum proficiat ostenditur, quia repente subinfertur.

(Vers. 10.) *Venit ergo Dominus, et stetit.*

18. Quia non redire, sed venire Dominus dicitur, Judææ destitutio et sanctæ Ecclesiæ visitatio designatur. Unde non solum venire, sed stare perhibetur. Ad Judææ^a visitationem se venisse insinuat, dicens: *Non sum missus nisi ad ores quæ perierunt domus Israel* (Matth. xv, 24). Sed veniens non stetit, quia salutis suæ bonum contemnentem deseruit. Unde et Synagogæ principibus minatur, dicens: *Relinquetur vobis domus vestra deserta* (Ibid., xxiii, 38). Hinc item denuntians, ait: *Amen dico vobis quia auferetur a vobis regnum, et dabitur genti facienti fructus ejus*. Ad Samuelem itaque venit, et stetit, quia prædicator sanctæ Ecclesiæ semel assumpsit, a quibus per custodiam suæ gratiæ ulterius non recedit. Nam ad Samuelem venerat, cum novos præferens orbi prædicatorum, dicebat: *Ite in orbem universum, et prædicite Evangelium omni creaturæ; qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (Marc. xvi, 15, seq.). Sed si stare debeat qui venit Dominus, dicat: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Venerat ergo Dominus, non ut recederet, sed ut staret, quia novos fidei ministros elegit, quos usque in mundi finem per sanctarum virtutum sibi patrimonium succedentes protegit. Sed qui venit per gratiam visitans, qui stat per electionis suæ immutabilitatem perseverans, quid adjungat audiamus.

(Vers. 10.) *Et vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel, Samuel.*

19. Secundo quippe vocavit, quia ei in ministerio

prædicationis officium duplex præbuit, ut videlicet Synagogæ superbiam repellendo contereret, et humilitatem gentilitatis ad finem vocando sublevarer. Vel certe secundo vocatur, quia in destructionem veteris hominis atque in novi ædificationem excitatur. Vocatus est ergo semel cum per spiritum instruebatur qualiter peccata et vitia in peccatorum cordibus delere potuisset; secundo vocatus, cum interni magisterii eum Deus documento instruxit, ut, destructa in venite conversorum impietatis ædificatione, novam sanctarum virtutum fabricam erigere deberet. Quod profecto magisterium, quia ordo sanctorum prædicatorum et libenter didicit, atque ad obediendum devote se obtulit, subditur:

(Vers. 10.) *Ait ergo Samuel: Loquere, Domine, quia audit servus tuus.*

20. Audire loquentem Deum præcepta ejus operibus adimplere est. Quod contra in Evangelio reprobis per semetipsam Veritas dicit: *Qui ex Deo est verba Dei audit; propterea vos non audistis, quia ex Deo non estis* (Joan. viii, 47). Sed audienti quod insinuare appetit subdit; namque sequitur:

(Vers. 11.) *Et ait Dominus ad Samuelem: Ecce facio verbum in Israel, quod quicumque audierit tinnient ambæ aures ejus.*

Et ilem verbum aperiens, ait:

(Vers. 13 et 14.) *Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus usque in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus in æternum.*

21. Quid enim his verbis aliud quam toties jam explicata Judæorum repulsio designatur? Domus namque prædicatoris est multitudo populi subjecti, quam velut possidendo inhabitat, dum per suæ sollicitudinis curam servat. Domus ergo Heli, id est sacerdotii veteris, Judæa fuit, quam dum per conversationem reprobam coluit, pravitate suæ maculis immundam fecit. Qui profecto filios suos indigno agere conspexit, quia summum sacerdotium minoris ordinis sacerdotes in Redemptorem sævientes vidit, et eos non corripuit, nec ab effusione tanti sanguinis ulla eos auctoritate revocavit. Idcirco ei divina comminatione promittitur quod domus ejus in æternum judicetur. Judicare etenim Dei damnare est. In æternum ergo **121** judicatur, quia perire æterna poena decernitur. Et quia hoc æterna Dei animadversione fit, jurejurando se affirmasse perhibuit quod iniquitas domus Heli in æternum precibus et muneribus non expietur. Quod profecto aperta veritate impleri conspicimus, quia Judaicus populus in suæ perfidiæ obstinatione perseverat. Quid enim est præsens duritia, et cæcitas quondam tam electi populi, nisi jurejurandum divinæ animadversionis? Nam digno supplicio se sub æterna morte cohibuit, qui ad mortem temporis æternam vitam cogere non expavit. Sed

^a Gilot. *visionem se venisse insinuat.*

hoc quod iurejurando asserit prædixisse se dicit, quia nimirum sanctæ Ecclesiæ doctoribus subsequentibus de Judææ repulsionem illud innotuit, quod eorum prælecessoribus ante manifestavit, quia hoc per Samuelem ad Heli nunc dicitur, quod ei per virum Dei superius dicebatur. Sequitur :

(Vers. 15.) *Dormivit Samuel usque mane.*

22. Quid est quod per sacrum eloquium Samuelis somnus tam attente describitur? Et quia jam quater repetisse somnum dicitur, multum desipit qui a Dei Spiritu hoc non spiritualiter dictum credit. Nam etsi dormisse toties recte intelligitur pro veritate historix, ad hoc scribitur, ut in veritate litteræ intellectus proferantur allegoriæ. Quid ergo designat Samuelis hæc quinta dormitio? Sed quia primum somnum retulimus ad expositionem veritatis, secundum ad probationem veri operis, tertium ad explorationem veri gaudii, quartum ad fruitionem inventæ et probatæ cognitæque perfectionis, quinta somni species refertur ad studium disponendæ locutionis. Samuel igitur quinta repetitione dormivit, quia ordo prædicatorum, etsi per cordis consilium veritatem didicit, per voluntatem mentis bona elegit, per affectionem virtutis verum gaudium recepit, per certitudinem inventæ et cognitæ beatitudinis in virtutum sublimium securitate requievit, hoc tamen quod in semetipso cognovit sine magni dispensatione consilii subditis prædicare non potuit. Plerumque etenim doctor et quæ prædicet apud semetipsum habet, sed tamen ea quæ habet prout debet prædicare ea non potest, quia si ea quæ dicat jam Domino revelante didicit, modum quo ad populum sunt proferenda non novit. Dormivit ergo Samuel iterum, quia ordo prædicatorum apud se magna quietis intentione disposuit ne prædicando verbi Dei semen inutiliter spargeret, quod utili contemplatione collegisset. Nam dum prædicator considerare compellitur quid et quantum, sive quando, loquitur, quæ dicat simul omnibus, qualiter moneat aliquos seorsum, quia magna sanctæ meditationis quiete utitur, apte nimis in typo novi prædicatoris Samuel iterum dormire perhibetur. Dormire quippe ei tunc est dicendi modum tranquilla mente disponere. Et evigilare ei est a quiete meditationis ad loquendum exire. Et quia rationabiliter non evigilat antequam dicenda disponat, sequitur : *Usque mane.* Mane enim perfecta pronuntiandi verbi cognitio in mente doctoris est. Unde et præcipientes doctores Propheta arguit, dicens : *Vanum est vobis ante lucem surgere (Psal. cxxvi, 2).* Ante lucem quippe surgunt qui usque mane non dormiunt, sed in vanum evigilant, quia inutiliter verbum proferunt, quod qualiter proferri debeat meditatione nulla didicere. Unde et consilium eis ostendit, dicens : *Surgite postquam sederitis*, ut videlicet per quietem meditando **122** verbum colligant, quod per laborem locutionis non in vanum,

^a Gilot. ; *Et quæ sunt hujus domus Domini Samuel aperuit, quando concurrentibus ad unitatem veræ fidei*

sed in audientium lucrum spargant. Sequitur :

(Vers. 15.) *Et timuit indicare visionem Heli.*

23. Quidnam est quod timebat, nisi quia hoc dormiendo didicerat? Nam qui meditando verbum ordinat, ratione statuit quando etiam verbum dicat. Visionem quippe Samuel vidit, et Heli indicare timuit, quia doctorum ordo sanctæ Ecclesiæ, et Judææ repulsionem debitam conspexit, atque ei eam obicere ante repulsionis suæ tempora formidavit. Unde et ad penitentix remedium eam potius cohortatur, dicens : *Penitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (Act. ii, 38).* Quare et subditur :

(Vers. 15.) *Aperuit ostia domus Domini.*

24. Quænam est alia domus Domini quam sancta Ecclesia? ^a Et quæ sunt hujus domus ostia, nisi spirituales virtutes? Ostia namque domus Domini Samuel aperuit quando concurrentibus ad unitatem veræ fidei prædicatorum ordo virtutum spiritualium dona patefecit. Velut enim clausa erant domus ostia cum sanctæ Ecclesiæ virtutes ignorabantur. Bene autem, cum visionem Heli indicare Samuel timuit, domus Domini ostia aperuisse memoratur, quia prius quam apertam Judææ repulsionem prædicatorum ordo indicaret, dum ad penitentiam monuit, electis ad fidem currentibus virtutum spiritualium occulta reseravit. Nam qui misericordiæ tempore dicere visa timuit, tempore exquirendæ justitiæ visionem justitiæ indicavit, dicens : *Quia indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes. (Act. xiii, 45).* Ex qua profecto ratione quæstio oritur, quia videlicet visionem Samuelis prece magis et imprecatione Heli indicatam fuisse perhibetur. Nam subditur :

(Vers. 16—18.) *Venit ergo Heli ad Samuelem, et dixit : Samuel, fili mi. Qui respondit : Præsto sum. Et interrogavit eum : Quis est sermo quem locutus est Dominus ad te? oro, ne celaveris mihi. Hæc faciat tibi Deus, et hæc addat, si absconderis a me sermonem ex omnibus quæ dicta sunt tibi. Indicavit igitur ei Samuel universos sermones, et non abscondit ab eo.*

25. Quomodo enim ab executore divinæ sententiæ visionem suæ repulsionis didicit, qui hoc non tam a comminante quam ab eo qui magis precibus cogebatur audivit? Sed qui istud quærunto primo intelligant quia non ad litteram, sed ad spiritalem et typicam significationem ista discutimus. Hoc enim loco venire Heli, neque ad motum corporis Judaici sacerdotii refertur, neque ad affectum mentis, sed tamen venire ei fuit hoc ipsum quod rationalis Dei creatura est prædicatoribus apparere. Venit itaque cum in humana natura visus est, doctorumque corda sibi ad ^b miserandum movit. Venire ergo Heli non est in veteri populo accessus mentis, aut corporis, sed ostensio humanæ conditionis. Vel fortasse venire ei fuit ex eo quod ex omnibus populis ad Dei cultum electus fuit. Eum quoque filium appellavit qui ab illo respicitur qui in electis Pa-

prædicatorum, etc.

^b Al., miserandum movit.

tribus institutor sanctæ Ecclesiæ fuisse memoratur. A quod de fama sanctitatis redoluit, omne quod clarum vocat ergo filium non affectu appellationis, sed ostensione amissæ dignitatis. Et quia in caligine cæcitatatis aspicitur, indicari sibi visionem postulasse perhibetur. Obsecrare etenim ei est respectu communis naturæ prædicatorum mentes ad misericordiam provocare. Qui etiam imprecationem **123** precibus addidit, quia ordo prædicantium, dum in tanta miseria positum Iudeorum sacerdotium attenderet, irasci sibi omnipotentem Dominum timuit, si non ei verbo subveniret. Unde et apte subjungitur: *Indicavit ei Samuel universos sermones, et non abscondit ab eo.* Omnia quippe ei visa indicavit, ut, audito quod meruit, magnitudo formidinis ad sollicitudinem eum converteret impetrandæ divinæ misericordiam. Universos ei Domini sermones indicavit, ut dum in vetustate sua se profectum cognosceret, per poenitentiae lacrymas ad veræ fidei renovationem festinaret. Qui profecto respondit, dicens:

(Vers. 18.) *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat.*

26. Quibus nimirum verbis quid aliud quam Judaici populi perfidia clarius agnoscitur? Nam qui omnipotentem Deum Dominum vocat, adhuc ei servire se existimat. Cum igitur Judaico populo repulsio sua a sanctæ Ecclesiæ doctoribus insinuat, dicit: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat.* Quia dum Deo se placere per veterem institutionem credit, sanctæ Ecclesiæ nequaquam minas expavescit. Quasi enim apertiori voce Judaica perfidia asserat, et comminantibus sibi sanctæ Ecclesiæ prædicatoribus dicit: *Eo nobis minis vestris terrorem nullum inculcatis, quo circa fidem ei nos ministrare credimus a cujus gratia nos decidisse prædicatis.* Cum ergo adjungit: *Faciat quod bonum est in oculis suis,* sanctæ Ecclesiæ doctores subsannat potius quam se divinæ sententiæ offerat. Quasi alia intentione loquatur, et dicat: *Eo nobis tale aliquid non facit, quo noster est Dominus ille quem nobis ad vindictam proponitis.* Sequitur:

(Vers. 19.) *Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo.*

27. Quid est quod postquam Heli visionem exposuit, crevisse Samuel dicitur, nisi quia doctorum nostrorum ordo, postquam verbo Synagogæ filios repulit, majoris reverentiæ gloriam apud gentilitatem invenit? Crevit ergo, quia qui per verbi ministerium se prius in una gente cohibuit, postmodum sanctitatis atque doctrinæ famam in universo mundo dilatavit. Unde et per Psalmistam dicitur: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviii, 5). Hinc iterum sanctæ Ecclesiæ loquens, ait: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram* (Psal. xlii, 17). Crevit itaque cum in universo mundo radiavit. Cum quo etiam Dominus esse perhibetur, quia omne

per verbum luxit, de præsentia Redemptoris accepit, quem secum habuit. Nam etsi verbo Paulus non solum infirma et terrena, sed etiam summa et cœlestia penetrat, ex eo hanc dicendi virtutem obtinet, quem secum esse affirmat, dicens: *An experimentum ejus quaeritis qui in me habitat Christus* (II Cor. xii, 3)? Qui enim in se loquebatur secum erat. Redolet omni mundo per vitam, sed ex eo vitæ odorem trahit quem ostendit: dicens: *Christi bonus odor sumus in omni loco* (Ibid. ii, 15). Omnia esse de præsentia Redemptoris Joannes insinuat, quia dicit: *De plenitudine ejus omnes accepimus* (Joan. i, 16). Samuel ergo cum crevisse dicitur, cum eo Dominus esse memoratur, quia doctorum ordo cum magnæ sanctitatis atque doctrinæ gratia omni mundo resplendit, ex eo tam magnus apparere potuit qui eum in mundo positum non reliquit. Sequitur:

124 (Vers. 20.) *Et cognovit universus Israel a Dan usque Bersabee quod fidelis Samuel propheta esset Domini.*

28. Quibus profecto terræ nominibus Judææ universitas designatur. Quid ergo in universa Judæa nisi omnis designatur Ecclesia? Universitas itaque Israel quia Samuel propheta est Domini recognoscit, quia profecto omnis qui fidelis est credit quod sanctorum prædicatorum ordo vera de futuris dicit. Prophetæ namque officium est, et futura prædicere, et occulta revelare. Prædicatores autem sanctæ Ecclesiæ dum latentia quæque vitia in mente deprehendunt, dum spiritualium virtutum secreta aperiunt, dum sanctarum Scripturarum latentes intellectus ad communem notitiam proferunt, dum futura cœlestis patriæ gaudia electis fidelibus repromittunt, prophetæ ministerio utuntur. Ab universo igitur Israele propheta Domini fidelis Samuel esse cognoscitur, quia omnipotentem Dominum fide videre non potest, qui sanctæ Ecclesiæ doctoribus fidem non adhibet. Et quia eadem divinæ cognitionis gloria in sancta Ecclesia remansit, quæ se doctoribus primis aperuit, subditur:

(Vers. 21.) *Et addidit Dominus ut appareret in Silo.*

29. Silo quippe missus interpretatur. Et quia usque in mundi finem in prædicationis ministerium mittit, in Silo Dominus apparet, quia se eis clarius ostendit per quos lucis suæ gloriam aliis aperit. Bene autem dicitur *Addidit ut appareret,* quia incessanter eliguntur quibus claritas divinæ lucis infunditur. Unde et causam cur auditam visionem asserat subdit, dicens:

(Vers. 21.) *Quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli.*

30. Idcirco enim ut appareat addit, quoniam qui revelatus fuerat Dominus se iterum atque iterum revelat, et suæ ostensionis donum a sancta Ecclesia nequaquam subtrahit, quam ei exhibere ex ejus ex-

* Forte legendum *qui in me loquitur*, ut exstat in Græco fonte ac in Versionibus. Hinc Gregorius expli-

cans hunc locum subdit: *qui enim in se loquebatur, secum erat.*

ordio non cessavit. Sed qui Samueli revelatus asseritur, quoties apparere addiderit non refertur, quia nimirum usque in mundi finem sancta Ecclesia ducitur, cui prædicatores præsent, qui ex eo in infimis alta æternitatis gaudia prædicent, quo summa quæ prædicant in alta Dei manifestatione vident. Quam profecto apparitionem juxta verbum Domini factam perhibetur. Quid est autem verbum Domini, nisi promissio Redemptoris? Addidit ergo ut appareret juxta verbum Domini, quia promissionis suæ veritatem exhiberet non desinit. Verbum namque Domini in additione apparitionis est: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Sequitur:

(Vers. 21.) *Et venit sermo Samuelis in universo Israeli.*

31. Sermo etenim venire cognoscitur, cum prædicatorum nostrorum promissio adimpletur. Promissio enim verbi est gaudium sine fine mansurum. Universo igitur Israeli sermo Samuelis venit, quia omnis multitudo sanctæ Ecclesiæ ad gaudium æternæ beatitudinis pervenit, et quod nunc in fide sermonis a sanctis ejus prædicatoribus repromittitur, per rei veritatem eadem in regnis cœlestibus exhibetur. Verbum namque doctorum in repromissione fidelium est: *Omnis qui credit in ipsum non perit, sed habebit vitam æternam* (Joan. iii, 15). Vel certe sermo doctorum in repromissione munerum est: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se* (Isa. lxiiv, 4; I Cor. ii, 9). Sermo itaque Samuelis in universo Israeli venit, **125** quia quisquis sanctis prædicatoribus et vitæ præsentis religiosam conversationem suadentibus et æterna gaudia justis promittentibus credit, ad ea quæ pie vivendo expectavit gaudia æterna carne moriendo transivit. Unde et is in cujus fide promiserat affirmat, dicens: *Amen dico vobis, cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Marc. xiii, 31). Vel certe sermo Samuelis in universo Israeli jam venit, quia per effectum divinæ animadversionis generalis impleta cognoscitur repulsio Judæorum. Unde et ordinem quo idem sermo in universo Israeli venerit latius exponens, ait:

CAPUT II.

(I Reg. iv, 1-3.) *Egressus namque est Israel obriam Philisthiim in prælium, et castrametatus est juxta Lapidem Adjutorii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec, et instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem certamine, terga vertit Israel, et cæsa sunt in illo certamine passim per agros quatuor millia virorum. Et reversus est Israel in castra.*

1. Esse spiritalia prælia beatus Apostolus ostendit, dum sanctæ Ecclesiæ castra ad victoriam cohortatur, dicens: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, et contra spiritalia nequities in cælestibus* (Ephes. vi, 12). De quibus profecto præliis etiam consequendæ victoriæ consilium præbens, ait: *Et scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus,*

quod est verbum Dei (Ibid., 16, 17). Hinc Petrus exhortans dicit: *Solliciti estote, et vigilate in orationibus, quia adversarius vester diabolus circuit, querens quem devoret; cui resistite fortes in fide* (I Petr. iv, 7; v, 8). Dum ergo Israelitis prælia per litteram referuntur, interna et spiritalia designantur. Philisthiim namque cadentes poculo interretantur; quo nimirum nomine reprobis a geli exprimuntur, quia per abundantiore potum superbix statum perdiderunt æternæ vitæ. Eis quippe velut poculo calere fuit potum superbix sine omni mora retractionis assumere. Nam quod potatur facile sumitur. De quorum profecto cadentium principe velut de potante Dominus dicit: *Quia in veritate non stetit* (Joan. viii, 44). Velut enim potu corrui, qui, superbix suæ velocitate ebrius, in ea qua fuerat conditus veritate nec ad momentum stetit.

2. Sed valde quærendum est quomodo Israel secundum carnem egredi in prælium contra istos cadentes poculo intelligatur. Nemo enim pugnat cum eo qui sibi subjicitur. Judaicus ergo populus, qui malignis spiritibus per infidelitatem subjectus, contra eos in prælium quomodo egredi dicitur? Pugnare tamen assertit non veritate fortitudinis, sed fallacia æstimationis. Veritate quippe fortitudinis a malignis spiritibus victus est, sed tamen dum Patrum veterum traditiones servat, cum malignis spiritibus se certamen habere existimat. Unde et sub captivitatis suæ vinculis tanto strictius ligatur, quanto ipsa libertatis quam non habet fiducia ab eorum sibi calliditate suggeritur. Versuti namque adversarii occultis suggestionibus ei falsæ libertatis fortitudinem prædicant, ut eam qua premitur caliginem non attendat, et eo securius jam eum deceptum possideant quo ab eis quibus tenetur infidelitatis vinculis solvi in Redemptorem nostrum credendo non curat. Et notandum quia de repulso populo dicitur: *Egressus est Israel.* **126** Tunc recte exiit cum sacra fidei monumenta dereliquit. Unde et de iis qui a Scripturæ sanctæ mysteriis errando devierant, Joannes dicit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joan. ii, 19). Exire igitur Israeli secundum carnem est rectæ fidei terminos errando præterire. Sed quia alium Christum expectare non desinunt, juxta Adjutorii Lapidem castra ponunt. Merito igitur terga vertisse **D** Israel dicitur, quia et egressus fuisse perhibetur. Nam si intus maneret, vincii nequaquam potuisset, quia si se intra munitiones servaret fidei, armatos spiritus debellaret erroris. Et quia fraude superatur, Philisthiim in Aphec aciem instruxisse perhibetur. Malignis namque spiritibus aciem instruere est incautis Judæorum cordibus argumenta deceptionis ordinare. Sed inito certamine, terga vertit Israel, quia dum mori metuit, malignis spiritibus non resistit. Ideo quippe pugnae profugi terga hostibus vertunt, ne resistentes moriantur. Quia vero, si in Redemptorem Judæi credant, mori trepidant, idcirco non resistunt, ut vivant, quia in Redemptorem non credunt, ut in veteri circumcissione salventur. Resisterent quippe

malignis spiritibus, si arma suæ fortitudinis in Redemptoris nostri fide tenuissent. Sed ideo ne moriantur fugiunt, et ideo quia fugiunt moriuntur. Hostis namque insequens eo facilius fugientem interficit, quæ is qui fugiendo percutitur imminentis victoris sui gladio non resistit. Unde et in eodem certamine quatuor Judæorum millia cæsa memorantur. Quæ enim sunt hæc quatuor millia, nisi qui recipere quatuor Evangeliorum veritatem noluerunt? Quare et in agris mori perhibentur, quia in errorum suorum latitudine immorantur. Et quia erroris sui latibula adhuc nequaquam derelinquunt, Israel in castra reversus asseritur. Nam, ut jam dixi, cum malignis spiritibus adhuc habere certamen se æstimat cum eorum voluntati potius obediat quam repugnet.

3. Quia vero etiam in bona significatione poculum accipitur, cadentes poculo intelligi sanctæ Ecclesiæ prædicatores possunt. De quo nimirum poculo Propheta gloriatur, dicens: *Impinguasti in oleo caput meum, et poculum meum inebrians, quam præclarum est (Psal. xxii, 5)!* Poculum namque inebrians, abundans est gratia Spiritus sancti, quæ apte poculum dicitur, quia ejus plenitudine electorum corda in momento inebriantur. Unde et de primis sanctæ Ecclesiæ pastoribus dicitur: *Factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes (Act. ii, 2).* Quo nimirum poculo prædicatores cadunt, quia dum sancti Spiritus gratiam abundanter excipiunt, statum vitæ carnalis ex toto derelinquunt. Quotidie namque per hoc poculum velut nimis potantes cadunt, quia etsi eos aliquando carnales motus ad perpetrandas culpas erigunt, virtute tamen potati spiritus in statu peccati non inveniuntur. Cum quibus profecto quia Judaicus populus certamen habet fidei contra Philisthæos istos, carnalis Israel quotidie egreditur ad campum belli.

4. Possunt autem Philistinorum appellatione idcirco sanctæ Ecclesiæ prædicatores intelligi, quia de errore gentilium ad gratiam fidei per Dei misericordiam sunt perducti. Cum quibus nimirum Israel prælians terga vertit, quia loquenti per ora prædicatorum spiritui non resistit. In prælium namque Israel contra Philisthim exierat cum prædicanti Stephano Judæi obsisterent, et de fidei nostræ ratione disputarent. Sed prælians terga vertit, quia 127 resistere disputando non potuit. Nam de terga vertentibus in apostolorum Actibus dicitur: *Non poterant resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur (Act. vi, 10).* Cæli autem Israelitis est ab infidelitatis vita separari. Bene quoque in agris mori perhibentur; agri enim certaminis sunt sacri eloquii virentes intellectus. In agris igitur cæsa pugnatorum Israelitarum millia assignantur, quia qui sanctorum prædicatorum ministerio de Judæa conversi sunt in Redemptorem humani generis per sanctarum Scripturarum

^a Vatic., et salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

^b Gussanv., Israelitis.

A documenta crediderunt. Quatuor vero millia cæso- rum fuisse memorantur, quia eandem sacri eloquii auctoritatem de lege, prophetis, psalmis, atque de Evangelio voverunt. Sed et cæcis aliis, alii in castra revertuntur, quia de Judæa nonnulli prædicatorum ministerio ad cognitionem Redemptoris perducti sunt, sed ejusdem gentis plenitudo sanctæ Ecclesiæ assertionibus tanto audacius adversatur, quanto, in infidelitatis suæ tenebris profundius ejecta, ad veritatis lumen non ducitur. In castra quippe ei reverti est adversari non desistere. Et quia eos qui crediderant velut stultos, et nulla sufficienti ratione superatos arguunt, sequitur:

(Vers. 3.) *Dixeruntque majores natu Israel: Quare percussit nos hodie Dominus coram Philisthim?*

B 5. Quare enim hoc loco non est inquisitionis interrogatio, sed querela admirationis. Sub admiratione ergo de percussione interrogant, quia ad eam rationem qua religionis suæ homines fidem Redemptoris excepisse conspexerant pertingere non valebant. Et notandum quia qui admiranter interrogant, majores natu de Israel fuisse memorantur, quia profecto superbi quique, in sua sapientia gloriantes, ad divinorum mysteriorum cognitionem pertingere nequaquam potuerunt. Unde et in Evangelio Dominus ad Patrem loquitur, dicens: *Confiteor tibi, Pater, rex cæli et terræ, quia abscondisti hæc a prudentibus et sapientibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi, 25).* Qui profecto se percussos fuisse conqueruntur, quia dum per eos qui crediderunt veterem legis consuetudinem solvi conspicerent, quædam percussione vulnera incomprehensibili iudicio Dei inflictæ sibi arbitrati sunt, quæ communi dolore declamarent. Sed qui cecidisse alios conqueruntur, quo se consilio ad resistendum præparent, subduunt:

(Vers. 3.) *Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, et veniat in medio nostri, et salvet nos de manu inimicorum nostrorum.*

Et de affectu ejusdem consilii protinus subinfertur:

(Vers. 4.) *Misit ergo populus in Silo, et tulit inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super cherubim.*

6. Hoc est certe consilium, hoc opus^b Israelis contra certamen cadentium poculo, sed profecto consilium, et opus inauditum, quia non est Israelis secundum spiritum, sed Israelis secundum carnem, videlicet non^c Deum videre videntis, sed Deum quem despicit se videre arbitrantis. Quid est enim a) Silo mittere, nisi ad legem Moysi recurrere, cui a Domino dicitur: *Veni, mittam te ad Pharaonem (Exod. iii, 10)?* Quid est afferre arcam Domini, nisi veteris legis sacramenta ad reprobandam novæ fidei veritatem recolendo adducere? Et quia eandem legis scientiam suorum neminem ignorare patiuntur, in medium eorum arca adduci præcipitur. 128 Quid est item quod dicunt: *Et salvet nos de manu*

^c Forsan legendum *Deum videre volentis*, aut potius *non Deum vere videntis, sed... se videre arbitrantis.*

inimicorum nostrorum, nisi quia dum pertinaciter A defendunt vetera, repellunt nova, et hoc habent in fiducia salutis, si ad veræ fidei rationem bonorum prædicatorum studio trahi non possunt? Quia igitur veritatem divinæ cognitionis per veterem legem habere se jactant, eandem arcam, quam ad salvationem suam deferri præcipiunt, Domini exercituum esse confirmant. Et quia incomparabili scientia ejusdem legis se pollere arbitrantur, dum arca deferri dicitur, Domini exercituum sedentis super cherubim esse perhibetur.

(Vers. 5.) *Cumque arca venisset, omnis Israel grandi clamore vociferatus est.*

7. Quia profecto de eo quod carnaliter scientiam legis accipiunt, in sanctæ Ecclesiæ exprobratione garriunt, sine ostensione rationis. Qui enim clamasse, et nihil dicuntur dixisse, hoc profecto exprimunt quod agunt, quia dum loqui spiritualia carnaliter satagunt, clamorem quidem in garrulitate habent, sed rationem veritatis non habent. Voce quidem multa dicunt, sed, sine ratione loquentes, sanctæ Ecclesiæ electis in nullo obsunt, et, in semetipsa Synagoga loquens, inani devotione concutitur, quia ejus verbis sancta Ecclesia non movetur. Unde apte nimis terra tantum sonuisse relata est. Terra quippe Judæa nunc dicitur, non quia Deo fructificet, sed propter carnalitatem, quia nimirum, dum Redemptoris fidem recipere noluit, cœlestem conversationem penitus amisit. Sed dum vociferatione sua concutitur, ea existimatione qua semetipsam considerat esse se terribilem sanctæ Ecclesiæ prædicatoribus exultat.

(Vers. 6.) *Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc vociferatio in castris Hebræorum?*

8. Terræ quippe sonitum et castrorum vociferationem Philisthiim audiunt, quia ii qui in sancta Ecclesia poculo sancti Spiritus refecti sunt Judææ quidem et garrulitatem et vanam perfidiæ devotionem cognoscunt. Et quia eorum æstimationem in contemptu derisionis habent, subditur:

(Vers. 6, 7.) *Et cognoverunt quod arca Domini venisset in castra, timueruntque Philisthiim dicentes: Venit Deus in castra, et ingemuerunt.*

Arca in castra Hebræorum venisse, et calentes D poculo timuisse, atque ingemuisse per ironiam dicitur, quia ad conflictum sanctæ Ecclesiæ sacramenta legis veteris a Synagoga carnalibus defensoribus carnaliter exponuntur. De eo namque disputant, quod si secundum Dei spiritum saperent, hostibus suis, si quos haberent, in veritate terribiles esse potuissent. Dum ergo pertimuisse et ingemuisse cadentes poculo dicuntur, non passiones mentium in sanctis prædicatoribus Scriptura ostendit, sed subsannationem Judaicæ disputationis; quæ tanto contemptibilior, et risu dignior noscitur, quanto ad spiritalem conversationem Judaicus populus legem a Domino spiritalem accepit, et hoc quod spiritu donante accepit, in spiritu non attendit. Quare et ejusdem

Judaicæ derisionis verba addentes dicunt:

(Vers. 8.) *Væ nobis, non fuit tanta exsultatio heri, et nudius tertius.*

Et quia abundantius deridendi sunt, subdentes dicunt:

(Vers. 8.) *Quis nos liberabit de manu deorum istorum sublimium?*

129 9. Et notandum quia deorum appellatione deridentur qui, a fide veterum Patrum recedentes, se in veritate fidei existere, atque in filiorum Dei numero confidunt. In se quidem illa divinæ laudationis præconia prolata asserunt, quæ per Prophetam Dominus pronuntiat, dicens: *Ego dixi, dii estis, et filii exælsi omnes (Psal. LXXXI, 6)*. Si itaque mendaci existimatione omnes Israelitæ secundum carnem B nuncupative dii sunt, sublimes dii ejusdem Judaicæ existimationis mendacio sunt sapientes Judæorum. Et quia periti Synagoga ad sanctæ Ecclesiæ conflictum veniunt, ipsi sanctorum prædicatorum voce deridentur, qui de ea quam non habent doctrinæ virtute gloriantur. Et quia de antiqua Patrum veterum conversatione superbiunt, verba subsannationum sui ponuntur.

(Vers. 8.) *Hi sunt dii qui percusserunt Ægyptum omni plaga in deserto.*

10. Ipsi namque essent, si nobilitatem quam trahunt ex carnis origine rectæ fidei virtutibus illustrarent. Nunc autem quia per carnis propaginem eorum sunt filii quorum virtutes non habent, de amissa earumdem virtutum successione per contraria verba C deridentur: *Hi sunt, inquit, dii*. Quasi aperta derisione Judæorum sapientes doctorum nostrorum ordo reprobet, dicens: Carne quidem magnorum virorum se filios esse gloriantur, sed eorum de quorum generatione superbiunt nobilitatem fidei non consequuntur. Ipsi ergo sunt dii subsecutione generis, sed quia ipsi non sunt imitatione virtutis, cum ipsi esse dicuntur qui virtute claruerunt, deridentur potius quam laudantur. Et quia eorum assertiones sanctæ Ecclesiæ doctores pro nihilo ducunt, sequitur:

(Vers. 9.) *Confortamini, et estote viri, Philisthiim, ne servatis Hebræis, sicut ipsi servierunt vobis.*

11. Contra Judæorum quippe vanas assertiones sanctæ Ecclesiæ doctores eo nihil fortius noviter præparant, quo quicquid a Judæis de Redemptoris contemptu falso asseritur pro nullo pensant. Contra eorum quippe congressionem confortarentur, et quasi virili fortitu. ine decertarent, si velut a sapientioribus et rationabiliter disputantibus assertionis suæ munimenta infringi timuissent. Quasi enim dicat: Contra eorum objectiones eo robusta et acuta aliqua nobis exquirenda non sunt, quo ipsi nequaquam subtilia et timenda, sed debilia et contemnen' a obficiunt. Sed, ut dixi, prædicatores sanctæ Ecclesiæ etsi contra Judæorum vaniloquia noviter nulla præparant, plana tamen et humili veræ fidei nostræ ratione quocumque modo defensorum Synagoga impetum debellant. Unde et subdit:

(Vers. 10, 11.) *Pugnavit ergo Philisthiim, et aversus est Israel, unusquisque in tabernaculum suum, et facta*

est plaga magna nimis, et arca Dei capta est. Duo A quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et Phinnes.

12. Philisthiim, id est poculo cadentes pugnant, cum doctores sanctæ Ecclesiæ cum catholicæ fidei vexillo Judæis impugnantibus obviant. Israel autem avertitur, quia in omni disputatione Judæorum versatia superatur. Averti enim ei est ex pari virtute adversari non posse. Qui autem præliando avertitur, in prælio quidem est, sed fugiens, etsi virtute deficiens, nocendi tamen desiderium non amittens. Sic namque est omnis repulsus Israel. Fugit quippe, quia doctoribus sanctæ Ecclesiæ respondere non sufficit; sed fugiens vellet resistere, quia victus et confusus cuperet sibi 130 suppetere unde veritati, qua vincitur, refragari potuisset. Bene itaque cum aversus Israel dicitur; caute subjunctum est: *Unusquisque in tabernaculum suum*. Tabernaculum quippe uniuscujusque Israelitæ est cor per fidei conclusionem circumseptum. Quia igitur, victi a sanctæ Ecclesiæ prædicatoribus, erroris sui latibula repetunt, singuli fugientes de prælio in suum tabernaculum revertuntur. Et quia hoc totum de adimpletione verbi Samuelis, videlicet de Ecclesiæ primitivæ comminatione, dicitur, plaga magna nimis facta fuisse perhibetur, quæ profecto plaga, pro lectoris arbitrio, et secundum spiritalem percussione, et secundum materialem accipi convenienter potest.

13. Nam de spiritali eorum plaga ad discipulos in prædicatione destinatos Dominus dicit: *Quicumque non receperint vos exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati (Matth. x, 14)*. Hinc iterum dicit: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur (Marc. xvi, 16)*. Secundum materialem quoque percussione, plagam magnam insinuat, cum ad Jerusalem loquitur, dicens: *Venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, et coangustabunt te undique et filios tuos, et ad terram prosternent te, et non relinquetur in te lapis super lapidem (Luc. xix, 43, 44)*. Hinc compatientibus sibi atque lugentibus mulieribus, ad passionis suæ dignationem proficiscens, loquitur, dicens: *Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros, quoniam ecce venient in te dies in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (Luc. xxiii, 28, seq.)?* Quibus profecto verbis ea quæ Judæorum populo a Romanis principibus Vespasiano et Tito illata est et mors et captivitas designatur. Tunc quippe plaga magna facta fuit, quando cum internecione populi Judæorum civitas et capta exstitit et eversa, quando pro ultione divini sanguinis, et hostili gladio populus corrui, et qui evadere ferrum potuit poenam sustinuit æternæ captivitatis. Quæ profecto plagæ

immensitas averso jam Israeli perhibetur, quia Judaicus populus ante fuit a sanctæ Ecclesiæ doctoribus et victus et reprobatus quam a Romano exercitu expugnatus, peremptus et in captivitatem ductus. Nam inde expugnari, occidi et in captivitatem duci temporaliter potuit, quia æternæ libertatis securitatem oblatam sibi a sanctæ Ecclesiæ doctoribus non recepit. Sed et eadem plaga in Israellem veterem alta divinæ bonitatis dispensatione decernitur, ut arca Dei a gentilibus caperetur, et divinorum sacramentorum intellectus sanctæ Ecclesiæ fideles tanto securius sub spiritali explanatione perciperent, quanto in Judæa nihil remanere cernerent, quod carnaliter exhiberet. Volente namque Deo, civitatem, templum, arcam fœderis vetus populus perdidit, ut nova plebs sanctæ Ecclesiæ eo plenius veri et novi sacrificii mysterium recognoscat, quo apud Judæos, novis apparentibus, vetera penitus defecisse considerat. Arca itaque Dei a Philisthæis capta assertitur, quia, destructo more veteris Scripturæ, sacramenta a gentilibus secundum veritatem spiritus fideliter accipiuntur. Capit quippe arcam Dei qui divinæ cognitionis mysteria in sacro eloquio per veritatem 131 intelligentiæ, mentis devotione comprehendit. Sed capta arca, duo protinus Heli filii moriuntur, quia profecto et majoris ordinis sacerdotes, atque minoris, in officio immolationis veteris nusquam vivunt. Mori namque perhibentur, qui offerre sacra omnino desiere. Sequitur:

(Vers. 12, 13.) *Currens autem vir unus de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illo, scissa veste, et conspersus pulvere caput. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sella, spectans contra viam. Vir autem ille, postquam ingressus est, nuntiavit urbi, et ululavit omnis civitas.*

14. Quid per virum istum exprimitur, qui de acie fugit, nisi ea pars Judaici populi quæ ad Redemptoris cognitionem veniendo Judaicam perfidiam dereliquit? Currere namque ei fuit a pravitate erroris sui devotionis velocitate desistere. Quia vero fortia agere in Redemptoris professione disposuit, vir fuit. Qui nimirum eo die quo victus est de prælio currit, quia ea fidei illuminatione qua perfidiæ tenebras deseruit ad prædicandum veritatem quam noverat accessit. Unde et in Silo venisse perhibetur, quia ad prædicationem mittitur. Qui vestem scidit, quia veterem se hominem exuit; caput pulvere conspersit, quia de splendore novi hominis, quo se induit, nequaquam superbit. Scissa namque vestis ad decorem sanctæ conversationis pertinet, conspersio pulveris ad æstimationem humilitatis. Quia ergo sanctis prædicatoribus, nec vitæ munditia sine humilitate nec humilitas sufficit sine sancta conversatione, vir qui in doctorum typo ad annuntiandum Israelis interitum venit, et vestem scidit, et caput pulvere conspersit. Hoc namque pulvere caput conspersum portabat, qui, Domino loquens, ait: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 27)?*

^a Aliter, qui.

Conperso item capite loquebatur Propheta, cum A supplicaret, dicens: *Memento, Domine, quia pulvis sumus* (Psal. cii, 15). Vestem quoque sciderat, qui confitens, dixit: *Concidisti saccum meum, et præcinxisti me lætitia* (Psal. xxix, 12).

15. Sed cum ecclesiastici prædicatoris humilitas commendatur, pariter et superbia Judaici doctoris exprimitur, quia videlicet Heli super sella sedere perhibetur. In isto quippe loco Heli non pontifices, sed legisperitos Synagogæ insinuat. Quid est autem quod sedet super sella, nisi quia superbe extollitur de doctrina? Et quid est quod spectat contra viam, nisi quia dum superbe Scripturas accipit, ei per quem ire ad æternam patriam debuit contradicit? Via quippe salutis illa est quæ semetipsam asserit, dicens: *Ego sum Via, Veritas et Vita* (Joan. xiv, 6). B Non itaque viam, sed contra viam respicit, quia Redemptorem non cognoscit, cui contradicit. Et bene mortuis filiis pater super sella sedere dicitur, quia qui veteri more sacrificent Synagoga non habet, et tamen qui veteri more doceant adhuc habet. Et quia per sapientes doctores ad ministerium erudiebantur, dum cessavit qui sacrificaret, et adhuc qui doceat remaneret, apte filii referuntur mortui, et pater super sella sedere; sed de ea quam audivit annuntiatione Redemptoris multitudo Synagogæ non gaudium, sed mœrorem habuit. Unde et postquam vir de prælio venit, et captivem arcæ annuntiavit, ululasse omnis civitas dicitur. Quæ nimirum tristitia, quia usque ad doctores pervenit, sequitur:

(Vers. 14.) *Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus hujus?*

132 16. Tumultus est vociferatio populi, sed confusa, cum videlicet sine disciplina audiendi, multis simul loquentibus, magnitudo sit murmuris sine ostensione rationis. Heli ergo cum ululatum civitatis audivit, dixit: *Quis est sonitus tumultus hujus?* Quia videlicet magisterium Synagogæ, subjectis sibi perfidis, de prædicatione Jesu Christi dolentibus, dum causam doloris audire voluit, non percepit responsum rationabilem, sed confusionem querelæ. Ut autem excusationem ignorantie habere non posset, qui de circumcisione ad ministerium ecclesiasticæ prædicationis accesserat, ei rei veritatem aperuit. Unde et subditur:

(Vers. 14.) *At ille festinavit, et venit, et nuntiavit Heli.*

Sed quia idem Heli statim mortuus annuntiationem suscepit viri venientis, qualis sit ipse audiens subsequenter innotescit:

(Vers. 15.) *Heli autem erat nonaginta et octo annorum, et oculi ejus caligaverant, et videre non poterat.*

17. Perfectæ namque senectutis esset, si centenarium numerum annorum vivendo peregisset. Cui profecto numero, quia duo anni deesse conspiciuntur, quid est aliud, nisi quia perfectæ maturitatis existeret, si sacramentum geminum in Redemptoris nostri incarnatione cognovisset, videlicet veram divinitatem in humanitate ejus, et veram humanitatem in divinitate? Nunc autem, quia multa de lege ve-

teri, plurima de mandatis cœlestibus recte intelligit, nonaginta et octo annorum est. Et dum Deum credit, et ex Virgine nasci potuisse per carnem, et humanitatis ejus naturam suscipi abnegat in divinitate, centum annorum non est. Unde et, audita viri relatione, juste moritur, quia sine fide Redemptoris ei bona quæ cognoscit et alia nequaquam prosunt. Et quia alto et incomprehensibili judicio Dei cœcitas ignorantie ejus menti incutitur, caligasse et videre non potuisse memoratur. Sequitur:

(Vers. 16.) *Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio, ego qui de acie fugi hodie.*

18. Quasi in prælio se fuisse memorabat ille qui dicebat: *Audistis conversationem meam aliquando in Judaismo; quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Judaismo supra multos cœtaneos meos, in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum* (Gal. i, 13, 14). Sed de prælio venit qui dicit: *Qui prius sui blasphemus et persecutor; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* (I Tim. i, 13). Fugere ergo de acie Judæo quid est aliud quam a perfidorum errore separari? et de prælio venire quid est, nisi rectæ fidei bonum aliis nuntiare? Fugere namque metuentis est; venire, volentis. Quo in loco, quia prius dicitur venire de prælio, quam ex acie fugere, cum prius deseratur perfidia quam veritas prædicetur, mirum non est. Nam hoc, quod de acie se fugisse posterius dicit, non ad ordinem quo factum est dicitur, sed ad certitudinem verbi quod præmisit. Quod etiam secundum historiam ordinem demonstratur, quia nisi prius de acie fugisset, ve ire de prælio nequaquam potuisset.

19. Nos autem qui secundum spiritum spiritualia etiam in rebus Judæorum carnaliter gestis inq̄ irimus, illum virum quem loquentem paulo superius introduximus attendamus. Nam auditum est ab Ecclesia quia is qui quondam persequabatur evangelizaret, sicut scriptum de eo jam evangelizante est: *Cum autem venisset Jerusalem, tentabat 133 se jungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes quia esset discipulus* (Act. ix, 26). Hinc item ad Ananiam discipulum Dominus Damasci apparens, ait: *Surgens vade in vicum qui vocatur Rectus, et quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem, et impone sibi manum, ut visum recipiat* (Ibid., 11 et 12). Qui nimirum confestim Domino respondit, dicens: *Domine, audivi a multis quanta mala sanctis tuis fecerit in Jerusalem, et potestatem habet a principibus sacerdotum aligandi omnes qui invocant nomen tuum* (Ibid., 13 et 14). Cum ergo illum Judæis prædicabat, quem impugnare minus solebat et cædibus, nimirum de prælio veniebat. Sed dum ei prædicanti discipuli omnes se jungere timebant, de acie eum fugisse dubitabant. De prælio quippe veniebat, cum a vocante Domino in terram prostrato dicitum fuerat: *Surge, et ingredere civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere* (Ibid., 7). Sed fugisse eum de acie, Ananias non creditit, qui ea mala quæ sanctis in Jerusalem fecerat, et potestatem quam acceperat, Domino præcipiente intimavit. Ut

ergo eum venisse de praelio et fugisse de acie veraciter demonstraret, eidem Anania Dominus præcipit, dicens: *Vade, quia vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus, et regibus et filiis Israel* (Act. ix, 15). Et notandum, quia eo die quo hæc nuntiabat, se venisse de praelio et fugisse de acie asserbat. In die quippe fugiunt: quia, attestante Veritate: *Qui in tenebris est, nescit quo vadat* (Joan. xii, 35). Hinc etiam scriptum est: *Qui dormiunt, in nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, in nocte ebrii sunt* (1 Thess. v, 7). Et quia in exemplo beati apostoli Pauli, virum de acie fugientem videre cœpimus, hoc quod in die fugiti attendamus. Nam nox erat quando aciem contra sanctam Ecclesiam construebat, quando acceptis epistolis a principibus sacerdotum ad Damascum, minarum et cædis spirans in discipulos, festinabat (Act. ix, 1, 2). Sed qui in nocte bellum paravit, in die fugit: quia in itinere lux de cœlo eum subito circumfulsit, in terramque prostravit, ineffabili pavore terruit, ut tenebras immensi erroris agnosceret, et pro ea quam expugnabat nocte Ecclesia in diei lumine dimicaret. In die igitur fugit, quem ut perfidiæ noctem desereret, de cœlo ostensa Redemptoris claritas circumfulsit. Quid est ergo quod eo die se fateatur venire de praelio quo de acie fugerit, nisi quia rectæ prædicationis intentio designatur? Quidam namque eo die de acie fugiunt, sed alio veniunt de praelio: quia errores pristinos amore æternæ vitæ derelinquunt, sed, cum ad prædicationis ministerium assumuntur, de sua prædicationis facundia temporales retributiones appetunt. Alio igitur die quam eo quo fugerant veniunt: quia nimirum recti sunt conversatione, sed prædicationis intentione perversi. Sancti ergo prædicatores, qui per Redemptoris nostri gratiam de circumcisione crediderunt, non alio die, sed eo quo de acie fugerant de praelio venerunt: quia profecto utrumque donum in superni amoris splendore consecuti sunt, veritatem scilicet conversationis, cum prædicatione verbi. Et quia Judaicum magisterium, etsi non intentione cognoscendæ veritatis, curiositatis tamèn sollicitudine sanctorum prædicatorum assertiones audire voluit, sequitur:

(Vers. 16.) *Cui ille ait: Quid actum est, filii mi?*

2). Sub unius quippe descriptione omnibus loquitur, quia gentis suæ homines vidit, quos aliquando doctrina Legis instruxit. Vel fortasse filium vocavit, non affectu amoris, sed adulatione calliditatis: **134** ut eo hunc facilius per deceptionem caperet, quo se eum paterno affectu diligere demonstraret. Eum itaque filium vecat, a quo quid actum fuerit scire appetit: ut profecto ille, pro impenso honore adulationis, seriem perverteret veritatis. Honor igitur appellationis non ad amorem refertur, sed ad calliditatem. Sed qui prælate laudis favorem respuit, constanter vera patefecit. Unde et subditur:

(Vers. 17.) *Respondens autem qui nuntiabat: Fugit, inquit, Israel coram Philistiim, et ruina magna facta est in populo. Insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni et Phinees. Et arca Dei capti est.*

21. Hoc namque vir fugiens nuntiavit, quod experientia didicit. Quid est igitur quod fugis: e Israellem asserit, nisi quia constanter affirmat quod, dum Judaicus populus Legis sensum carnaliter retinet, spiritualibus sanctæ Ecclesiæ doctoribus resistere disputando non potest? Et quid est quod magnam ruinam factam fuisse in populo prædicat, nisi quia omnes qui de Judaico populo verbum fidei repulerant æterna morte periisse confirmat? Et quid est quod duo Heli filii mortui referuntur, nisi quia uterque ordo veteris sacerdotii defecisse asseritur? Et quid est quod arcam Dei captam fuisse dicit, nisi quia cognitionem divinatorum sacramentorum a Judæis ablatam, atque a Gentibus fideliter apprehensam asserit? quia a Gentibus jam, Dei gratia vocante, fidelibus divina mysteria cognoscuntur. Sequitur:

(Vers. 18.) *Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit Heli de sella retrorsum juxta ostium, et fractis cervicibus, mortuus est.*

22. Quid est quod Heli, audita Israelis fuga, relata sibi ruina populi, intimata filiorum morte, de sella nequaquam cadit: cognita autem arcæ captione, et de sella cadit, et vitam perdit? Sed quia in Heli sapientes Judæorum et legisperitos designari diximus, audita Israelis fuga, de sella non cecidit: quia, quod simplices Synagogæ filii a sanctæ Ecclesiæ doctoribus in prædicatione superentur, pro parvo ducit. Non cadit relata sibi ruina populi: quia, dum perire audit eos qui in Judaismo moriuntur, nequaquam expavescit. Intimata filiorum morte non cadit: quia, et objecta sibi sacerdotii utriusque cessatione, superbire non desinit. Illata autem sibi arcæ captione cadit: quia, dum sacramenta Scripturæ suæ profunde et spiritualiter sacri a sanctæ Ecclesiæ prædicatoribus et fidelibus videt, de ea quam carnaliter tantum intelligit, sacri eloquii eruditione superbire non audet. De sella igitur cadit, quia, spiritali cognito, superbire de carnali magisterio non præsumit. Sed, quia vera prædicari sublimiter audit et nequaquam credit, dum confunditur et non salvatur, cadit et moritur. Caput quippe de sella, quia extolli desinit de doctrina. Sed cadens moritur, quia si ratione vincitur, eadem tamen rationis iudicio, pervenire ad æterna gaudia non meretur.

23. Qua in re notandum est, quia qui cadens moritur, juxta ostium cadit. Quid est enim quod cadit juxta ostium, nisi quia, dum cæcus errat, impingit in Redemptorem? Qui nimirum de semetipso asserit, dicens: *Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum* (Matth. xxi, 44). Ipse quoque de semetipso ait: *Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur et egredietur, et regredietur, et pascua inveniet* (Joan. x, 9). Juxta ostium ergo mortuus est Heli, quia Synagogæ magisterium idcirco **135** periit, quia in Redemptorem offendit. Ibi enim cecidit, ubi deliquit. Qui etiam cadens, cervicibus fregit. In cervice tumor temporalis potentiæ designatur. Fracta ergo cervice moritur, qui perfidiæ magnitudinæ, amissa regni potentia, condemnatur.

24. Potest quoque per ostium sacre Scripturæ litera designari. Nam velut per ostium ad æterni templi atria ducimur, dum per sacri eloquii litteram ad allegoricam et spiritualem intelligentiam sublevamur. Intus quoque rex cernitur: quia promissus Redemptor humani generis in spirituali sacre Scripturæ intelligentia invenitur. Heli ergo juxta ostium mortuus cecidit: quia profecto Synagogæ magisterium idcirco interiit, quia per spiritalem Scripturam eum qui in spiritu promissus fuerat Redemptorem humani generis, non spiritualiter, sed carnaliter, quæsiuit. Juxta ostium namque mortuus est: quia de eo interiit, quod spiritalem Redemptoris missionem, non secundum intelligentiam spiritalem, sed secundum simplicem locutionem historice intellexit. Et quia per doctrinæ suæ studium multo tempore, Judææ, non amore bona operanti, sed timore a malo declinanti, præfuit, sequitur:

(Vers. 18.) *Senex enim erat, et grandævus: et ipse judicavit Israel quadraginta annis.*

25. Senex etenim fuit, et grandævus diuturnitate temporum. Quadraginta vero annis præfuit, per timorem legalium mandatorum. Quia tragædianus quippe numerus ad peccatores pertinet. Unde et Quadragesima tempus in sancta Ecclesia eodem dierum numero consecratum est, ut videlicet ea quæ committimus peccata tergero poenitendo studeamus. Quadragenarius quippe numerus ex denario et quaternario consummatur. Et quia, peccando, Decalogum divinæ Legi transgredimur, ipsam vero peccandi facultatem ex ea qua consistimus, quatuor elementorum compactione contrahimus; sub numero quadragenario, quandiu in peccato existimus, continemur. Heli ergo quadraginta annis Israelam judicavit, quia Synagogæ magisterium et austeram Legis disciplinam ad timorem subjectæ plebis exhibuit: ut materiam humanæ conditionis, per concupiscentiam fragilem, in statu justitiæ per timorem retineret. Sed jam mortuus est Heli, jam fractis cervicibus juxta ostium jacet; sed tamen prævæ doctrinæ ejus virus in semine remanet. Jam quippe, qui non credit de Judæorum sapientibus, judicatus est; sed quia in ejus instructione pravitate semina mentes concipiunt, qui ejus doctrina filii nascuntur perfidiæ ejus vesaniam non relinquunt. Quare et subditur:

(Vers. 19, 20.) *Nurus autem ejus vxor Phüees prægnans erat, vicinaque partui: quæ, audito nuntio, quia capta esset arca, et mortuus socer suus, et vir suus, incurvavit se, et peperit. Irruerunt enim in eam dolores subiti. In ipso autem momento mortis ejus dixerunt ei, quæ stabant juxta eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit, neque animadvertit.*

26. Quæ autem fuit nurus Heli, nisi plebs Judæorum, reprobis sacerdotibus subjecta? Quæ quia per eorum prædicationem semina perfidiæ in mente susceperat, prægnans erat. Et quia conceptam malitiam ipsa quoque cogitabat effundere, non solum prægnans fuisse dicitur, sed etiam partui vicina. Quid est au-

tem quod, audita arcæ captione et soceri atque viri sui morte, peperisse dicitur, nisi quia Judaicæ plebis residuum, dum spiritualia sacramenta Scripturarum ad Gentium eruditionem transisse cognoscit, dum sapientes Synagogæ cum utroque sacerdotio interiisse jam conspicit, ea quæ concepit, hæresis suæ semina, loquendo effundere non desistit? Parere autem ei, est conceptam pravitatem loquendo aliis aperire. Et quia reproba prædicat, dum parere asseritur, incurvata memoratur. Velut enim non se curvantes pariant, qui cœlestia loquuntur: quia in statu fidei auditorum suorum corda ad studium erigunt bonæ operationis. Quæ igitur prava asserit, incurvata parit: quia profecto hoc sibi loquendo agit, ut quod attentius loquitur, in damnationis suæ barathro profundius deponatur. Recte igitur dum ad partum incurvatur, mori dicitur. Pariens namque moritur, quia in blasphemie suæ merito condemnatur. Et quia mortis suæ tormenta non prævidet, subiti dolores in eam irruere dicuntur. Subiti namque dolores sunt repentinæ afflictiones mortis sine prævisione venientis. Subito enim dolores irruunt, cum Judaicæ plebi suppliciorum perennium retributiones obviant: quæ nunc in contemptu veritatis posita, non formidat. Quia enim pro paternarum traditionum observatione, ad æternam vitam moriendo se transire æstimat, in subitos dolores tunc corrui, cum sustinere tormenta inchoat, quæ non speravit. Et notandum, quia de moriente dicitur: *Irruerunt in eam dolores subiti*: quia videlicet dum per carnis molestias ad exitum vitæ cogitur, tunc flagella dolorum irruere in eam temporaliter incipiunt, quibus ejus impietas æterna vindicta puniatur; et quia vicino exitu reproba Judæorum mentes se alterutrum ad perfidiam cohortantur. In ipso autem momento mortis ejus, dixerunt ei, quæ stabant juxta eam: *Ne timeas, quia filium peperisti*. Filium quippe peperit: quia durum in nequitia et inoperabilem populum erudit. Quæ autem mulieres juxta stant, nisi mentes æquali ordine impietatis adstrictæ? Stant quippe non veritate et rectitudine fidei, sed præsumptione et jactantia religionis. Idcirco eam, ne timeat, cohortantur, quia filium peperit: ut videlicet tanto securius in veteri traditione mori non timeat, quanto illos etiam in ea obduratos et inconvertibiles aspicit, quos suo magisterio eruditos cognoscit. Sed dum in se abundantius dolore compellitur, pro nihilo ducit, quidquid aliis sua eruditione profecerunt, unde et subditur: *Quæ non respondit, neque animadvertit*. Nam dum æterni doloris expriri amaritudinem inchoat, hoc, quod temporaliter aliis præfuit, non delectat. Vel certe idcirco de nato puero non lætatur: quia is, qui gignitur sua institutione, in captivitate conspiciatur. Unde et subditur:

(Vers. 21, 22.) *Et vocavit puerum Hichaboth, dicens: Translata est gloria Domini, quia captu est arca Dei.*

27. Arca quidem capitur: quia jam, auctore Deo, a veris fidelibus, sanctæ Scripturæ sacramenta veræ

intelligentiæ capacitate retinentur. Et gloria Israel translata est : quia, postquam a vera religione cecidit, redolere per bonæ famæ opinionem cessavit. Bene autem non perire Israel gloria dicitur, sed transferri : quia religionis fama, quam perdidit, ad Gentilitatem transiit. Translata quippe est gloria : quia in sancta Ecclesia veræ religionis fragrantia redolet, quæ in fide Redemptoris posita, pro æterni splendoris certitudine, quem expectat, donum sancti Spiritus pignus tenet. Idcirco de nato filio lætari refugit : quia profecto, dum **137** ad Gentes transisse præteritam gloriam conspicit, ad captivitatem se parere ingemi cît. A translatione etiam gloriæ filium nominat : quia profecto impietatem in qua permanet, quasi prælato nomine, perpetuo repræsentat. Potest autem per hoc, quod a matre ei nomen imponitur, aperte intelligi quod videmus. Ex ea enim nomen suscepit, a qua ei meritum impietatis venit. S. quitur :

CAPUT III.

(1 Reg. v, 1-3.) *Philistiim autem tulerunt arcam, et asportaverunt a Lapide Adjutorii in Azotum. Tulerunt Philistiim arcam Dei, et intulerunt eam in templum Dagon, et surrexerunt Azotii altera die, et invenerunt Dagon jacentem ante arcam, pronum in terra.*

1. Quid est quod arca a Lapide Adjutorii asportatur, nisi quia præcones veritatis ab eo, quem Judæi f. lsa opinione expectant, Christo mysteria Scripturarum auferunt? Dum enim ad veri Redemptoris cognitionem sanctæ Scripturæ testimonia convertunt, ab eo nimirum in quem sui auxilii sp. m Judæi posuerant arcam tollunt. Et quia Gentibus fidei mysteria creduntur, arca Dei in Azotum perducitur. Quæ profecto arca in templum infertur. Quid ergo fuit templum Dagon, nisi unaquæque anima infidelis, quondam idololatriæ superstitione polluta? Quid simulacrum Dagon, nisi totius idololatriæ superstitionem designat? Quid igitur erat aliud, mysteria fidei cordibus Gentilium intimare, quam arcam Dei in templum Dagon inferri? Velut enim juxta Dagon statuebatur arca, dum prædicatores sanctæ Ecclesiæ Gentiles admonerent, ut, ad probandam fidei veritatem, et prædicationem quam audiebant, et idololatriæ quam tenebant errores discuterent. Bene itaque die alia Dagon pronum in terra ante arcam jacentem Azotii repererunt. Unam quippe diem Azotus habuit, in audita prædicatione veritatis, alteram in cognitione fidei. Primo namque die arca Dei juxta Dagon statuitur, quia in audita prædicatione Redemptoris, erroris vetusti tenebras deprehendunt. Altera vero die surgentes, pronum in terra ante arcam jacentem Dagon invenerunt : quia et in cognitione veritatis statum idololatria perdidit. Unde et bene cum lapsus Dagon asseritur, jacere pronum in terra memoratur. Ante arcam quidem cadit, quia ex mysteriorum divinorum scientia innotescit. Sed pronus in terra jacet, quia, auctore jam Deo, ad aspectum fidelium simulate rationis imaginem non habet. Qui enim

A pronus in terra jacet, faciem in terra deprimit. Per faciem vero simulacri, simulatio exprimitur rationis. Pronum itaque in terra jacere, est jam vera cognoscentibus, simulationis suæ fraudibus illudere nequam posse. Sed tamen, ut certius Gentiles vera cognoscerent, eandem fidei nostræ auditam rationem, et superstitionis suæ vetustam consuetudinem magis ac magis discutere conati sunt. Apte itaque sequitur :

(Vers. 3.) *Tulerunt Dagon, et restituerunt eum in locum suum.*

2. Il est, in templo, ubi arca Dei posita fuerat. Quid est ergo Dagon in locum suum restituere, nisi juxta jam cognitam spiritualium sacramentorum veritatem, idololatriæ statum subtili consideratione B perquirere? Et quia quo subtilius idololatriæ error aspicitur, verius condemnatur, subjunctum est :

(Vers. 4.) *Rursusque diluculo surgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam coram arca Domini.*

138 Diluculo iterum surgunt : quia ad amorem auditæ bonitatis jam certitudine deliberationis se erigunt. Primus itaque dies probationis est, sequens cognitionis, tertius vero deliberatæ jam certitudinis, et oblatæ professionis. Qui profecto dies, quia illuminatis conversorum mentibus, in splendore perfectæ et consummatæ fidei illuxit, sequitur :

(Vers. 4.) *Caput autem Dagon, et duæ palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen. Porro Dagon truncus remanserat in loco suo.*

3. Quid enim Dagon, il est idololatriæ caput, est aliud, nisi ipsum initium omnis iniquitatis diabolus? Et quæ sunt palmæ manuum ejus, nisi universa opera idololatriæ? Caput itaque Dagon amisit : quia per idolorum culturam regnare maligni spiritus in corde Gentilium desinunt. Palmæ etiam manuum ejus abscissæ sunt, quia idolis vanis sacrificia nequam offerunt. Et quia a cunctis fidelibus ejus deformitas ubique conspicitur, truncus Dagon in loco suo remansisse memoratur. Caput vero et manus abscissæ, et super limen positæ memorantur : quia profecto quisquis ad veram fidem ingreditur, principia diabolicæ suasionis repellere, atque universis ejusdem Satanæ operibus renuntiare præcipitur. Posita ergo hæc sunt in limine, ut ab introeuntibus conculcentur : quia vere fidelis esse non poterit, qui et pravis maligni spiritus consiliis adversari, atque iniquis operibus, non proponit. Nam qui Dagon caput atterere, et manus vitat, etsi fidelium numero contineri videtur, idololatra quodam modo esse convincitur. In oblectatione etenim dæmonum non solum exteriora sacrificia, sed etiam iniqua desideria ab eorum cultoribus offeruntur. Qui ergo in veræ fidei cognitione receptus est, et ab immundis desideriis et pravis operibus non remotus, quia Dagon collidere caput et manus despicit, maligno spiritui, quem in oblatione cærimoniarum despicit, per internæ concupiscentiæ, et exterioris vitæ immunditiam, oblationem facit. Quare et subditur :

(Vers. 5.) *Propter hoc non calcant sacerdotes Dagon super limen usque in hodiernum diem.*

4. Sacerdotes quippe Dagon se esse insinuant, qui super limen non calcant. Quibus in verbis caute inspiciendum est, quia non dixit, limen, sed super limen, ut caput et manus Dagon calcanda esse doceantur, quæ super limen abscissa esse referuntur. Idcirco autem sacerdotes super limen non calcant, quia abscissas ejus manus et caput pede contere vitant. Sacerdotes namque Dagon usque in hodiernum diem remanent : quia qui per immunda desideria antiquo hosti sacrificant, adhuc sunt. Qui profecto super templi limen calcare refugiunt : quia nec immundis suggestionibus, nec malis operibus resistunt. Dagon itaque sacerdotes sunt, quia etsi manufactis se idolis non humiliant, concupiscentiarum tamen simulacris per nefaria opera se incurvant. Sequitur :

(Vers. 6.) *Aggravata est manus Domini super Azotios.*

5. Manus Domini est virtus divinæ potestatis. Et quia in Azotiis primordia gentilitatis designata sunt, quid est quod manus Domini super Azotios aggravata perhibetur? Sed manum super Azotum aggravavit, eum Gentilium corda virtute suæ potentie ad conversionem movit. Nam dum per internam aspirationem eis vim æternæ mortis innotuit, de perpetratis iniquitatibus, Gentium mentes mirabili terrore percussit. Quia ergo dum manus Domini aggravata dicitur, interfici Azotii perhibentur, **I 39** grævedo hæc manus accipitur in multiplicatione convertorum. Nam mori Gentilibus fuit, ab infidelitate separari. Manu quoque Domini occidi, est eandem veræ fidei cognitionem, non ministerio hominum, sed divina virtute, promereri. Levis itaque erat manus Domini super Azotum, cum adhuc per paucos ministros fidei pauci errorem desererent gentilitatis. Unde et quasi de aggravatione manus orare verbi ministros Dominus admonet, dicens : *Messis quidni multa est, operarii autem pauci : rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam (Matth. ix, 58).* Quasi aliter dicat : Qui per paucos ministros, vel tibi manu paucos ab infidelitate separat, rogate ut ministros multiplicet, ut quasi in conversorum multitudine manum gravet. Sed et modus interfectionis exponitur : quia quisquis mori hac interfectione dicitur, dum ad purgandum ventrem exiret, in secretiori parte natum morderi a muribus perhibetur. Ad litteram una percussio hic ostenditur, sed in typica expositione geminatur. Nam per litteræ significationem, et gravationem manus Domini, et murium morsus ad ejusdem mortis effectum pertinet : quia ad hoc dicitur manus Domini super Azotios aggravari quod per murium morsus interfici.

6. Quia vero per spiritalem significationem duas mortis agnovimus : unam videlicet qua peccatores justitie peccando moriuntur, alteram qua justis peccatis in quibus vixerant penitendo se erigunt ; unaque ad humana corda, diabolo suadente, in-

agreditur, alteram quam omnipotentis Dei virtus operatur : necesse est ergo ut utramque mortem in hoc loco spiritualiter attendamus. Mors quidem, qua peccatores a peccatis penitendo resurgunt, designatur, quia dicit : *Aggravata est super Azotios manus Domini.* Illa autem mors qua Gentiles se immunitatis et iniquitati servos exhibuerunt, designatur, cum morderi a muribus, et interfici, dicuntur. Mus quippe immundum est animal, et per Legem edi prohibitum (*Levit. xi, 29*). Quid ergo per mures, nisi dæmonia designantur? Et quid est morderi a muribus, nisi peccati poena lacerari? Sed mordebantur a muribus, cum ad purgandum ventrem egrediebantur. Quid est ergo purgare ventrem, nisi expletione peccati; miseræ famæ fetorem proferre? Qui ergo ad purgandum ventrem egreditur, murium morsu perimitur : quia qui peccando ad aliorum notitiam per exemplum pravitatis extenditur, ad æternam quoque mortem gravi dæmonum obligatione retinetur. In secretiori enim parte natum percussus i perhibetur : quia peccator quisque ex ea parte vultus accipit animæ quam incurvat ad peccati delectationem. Cum ergo manus Domini super Azotum aggravatur, a muribus percussus asseritur : quia prædicantibus æternæ vitæ doctoribus, dum ab infidelitate Gentiles conversi sunt, qua peccatorum morte, suasionem dæmonum, obligati essent, cognoverunt. Morderi igitur Azotiis post aggravatam manum Domini, est post veræ fidei cognitionem, dæmonibus non subjici, sed quibus se peccati fetoribus poenæ mortis obtulerant, per fidei illuminationem intueri. Quasi enim tunc morsi sumus, quando peccatorum suorum morsus agnoverunt. Sequitur :

(Vers. 7.) *Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt : Non maneat arca Dei apud nos, quoniam dura est manus ejus super nos, et super Dagon deum nostrum.*

7. Nam cum cernerent templa destrui, sacrificia **I 40** cessare, uxores a viris et viros ab uxoribus dividi, a genitoribus filios et patres a filiis separari; quid aliud quam et super se et super superstitionem suam manum Domini duram esse putaverunt? Sed quid deinde factum fuerit, sequitur :

(Vers. 8.) *Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philistinorum, responderuntque Gethai : Circumducatur arca Dei.*

8. Quia satrapas Philistinorum congregaverunt dicitur, quare autem congregaverunt non dicitur. Sed quia respondisse satrapæ dicuntur, et circumducendæ arcæ consilium tribuisse, quia ad tribuendum pro eadem arca consilium vocati essent aperte cognoscitur. Qui ergo sunt satrapæ Philistinorum, nisi electi prædicatores Gentilium? Satrapæ quidem principes dicuntur. De quibus profecto principibus per Psalmistam dicitur : *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham (Psal. xlvj, 10).* Populorum namque appellatione Gentes designantur. Qui ergo populorum nomen et principum posuit, nimirum eos, de quibus loquitur, Philistinorum satrapas

designavit. Qui certa populorum principes cum Abraham Deo convenerunt, quando ad salutem convertendarum Gentium, hoc prædicatores sonaverunt verbo, quod omnipotens Deus interno eis asperabat desiderio. Quasi enim in auditorum Gentilium cordibus mira erat convenientia Dei et principum, cum simul et a sanctis prædicatoribus rationem rectæ prædicationis acciperent, atque a Domino fructum bonæ voluntatis. Et quia adversarii esse cognoscuntur, qui dixerunt: *non maneat arca Dei apud nos: quomodo principes mittentes congregant? Sed mittere, et principes congregare, est sanctorum prædicatorum mentes ad prædicationis instantiam provocare: quia illic erat attentius prædicandum, ubi Gentilium corda in errore profundius mergebantur. Ilinc est, quod egregius doctor nobiliorem de indomitis hostibus se elegisse victoriam gloriatur, dicens: Ab Jerusalem usque Illyricum per circuitum replevi Evangelium Christi: sic autem hoc prædicavi Evangelium, non ubi de eo annuntiatum fuerat, ne super alienum fundamentum ædificarem (Rom. xv, 19, 20). Provocati ergo sunt principes non desiderio, sed errore infidelium, cum inde Deo lucrum majus facere arbitrati sunt, unde caligo errorum per flatum superbix sublimius ferebatur. Quare et sanctæ prædicationis instantia designatur, cum subditur: *Responderantque Gethæi: Circumducatur arca Dei. Illi dicunt: Non maneat arca Dei apud nos; et isti dicunt: Circumducatur. Quid est enim arcam Dei circumducere, nisi veræ fidei mysteria publice prædicare? Manet enim arca apud eos, qui veræ fidei sacramenta, quæ audiunt, per amorem amplectuntur. Qui autem Non maneat apud nos arca dicunt, prædicationem fidei a se averti concupiscunt. Satrapæ ergo e contrario dicunt: Circumducatur arca Dei; quia illis attentius divina prædicabant, quos ad odium veritatis gravis error accenderat. Et quia per sanctorum prædicatorum ministeria etiam talium magna lucra regnis cælestibus illata sunt, sequitur:**

(Vers. 9.) *Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfecit magnæ nimis, et percutiebat viros uniuscujusque urbis a parvo usque ad majorem, et computrescebant prominentes extales eorum.*

9. Arca quippe circumducitur, cum mysteria fidei palam et sine timore prædicantur. Et quia inter initia fidei innumeri convertebantur, interfectio magna nimis **141** per civitates singulas facta prohibetur. Item quia non solum simplices, sed sapientes conversi sunt: eadem interfectio a parvo usque ad majorem facta asseritur. Sed per eandem percussione computrescere extales referuntur. Extales quippe putrescere, est peccati meatus ab effusione consueti fetoris penitus interire. Bene namque percussus est, cujus prominentes extales computrescunt: quia nimirum nonnulli sunt, qui post munditiam conversionis, pristina involvuntur sorde flagitii. Horum profecto prominentes extales minime con-

putrescunt: quia ad consuetum peccatorum fluxum per iniqua opera recurrunt. Hos nimirum ab imperfecta percussione male sanos ille redarguit, qui ad fetores pristinos devolutos insinuat, *Canis reversus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti (Prov. xxvi, 11; II Petr. ii, 22)*. Quasi enim ad computrescendum extale: percutebat ille, qui verbi gladium ingerens, ait: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obedialis concupiscentiis ejus (Rom. vi, 12)*.

1). Potest autem per hoc, quod Azotii dicunt: *Non maneat arca apud nos*, eorum, qui de eisdem Gentibus et verbum fidei audierunt, et ad æternam vitam minime prædestinati credere noluerunt, perversitas designari. Ci circumducere ergo arcam Dei satrapis fuit, sanctis prædicatoribus ejus verbum veritatis subtrahere, atque illis, qui d'gni erant, mysteria fidei revelare. Circumducta ergo est arca: quia fidei nostræ sacramenta ab aliorum notitia sublata sunt, atque aliis revelata. Unde et cum circumducetur, interfectio magna nimis per singulas civitates fieri prohibetur: quia ubicunque verbum ducebant fidei, gratia multiplicabatur conversionis. Et quia ubicunque prædicabant, inter eos qui credebant erant qui prædestinati ad æternam vitam non erant, sequitur:

(Vers. 10, 11.) *Miserunt arcam Dei in Accaron. Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes: Miserunt ad nos arcam Dei, ut interficiat nos et populum nostrum. Miserunt ergo et congregaverunt omnes satrapas Philistinorum, qui dixerunt: Dimitte arcam Domini in locum suum.*

11. Satrapæ, ut diximus, sancti prædicatores intelliguntur. Accaronitæ, qui interpretantur steriles, Gentiles designant inconvertibiles. Qui nimirum prædicatores dimittendæ arcæ consilium tribuerunt, ut si salutem suam de divina prædicatione recusarent, fideibus ad æternam patriam cum sacramentis fidei tendentibus, non obsisterent. Locus namque arcæ, divinatorum videlicet sacramentorum ibi esse cognoscitur, ubi quidquid de omnipotente Deo nunc per Scripturarum mysterium dicitur, aperta postmodum nobis cognitione revelatur. Proprium quippe arcæ locum cognoverat, qui dicebat: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xii, 12)*. Consilium itaque satraparum fuit, ut in locum suum reverti arcam Dei permitterent: ut videlicet, qui de verbi prædicatione nullum fidei fructum ferebant, eam saltem illis dimitterent, qui ex ea fructum sibi in æternitate præpararent. Bene igitur, qui remittendæ arcæ consilium accipiunt, Accaronitæ nominantur. Accaronitæ quippe interpretantur steriles. Quia enim de audita fidei veritate, nullum credulitatis, aut boni operis fructum derant, steriles erant. Tollendæ ergo arcæ principes consilium **142** præbuerunt, sed a sterilibus; ut videlicet verbi Dei semen, quod in pessima terra germinare non poterat, terræ optimæ servaretur, quæ de hoc labore hiemis, in perenni vita fructum

centesimum profert ætatis. Et causam protinus A
f. laxandæ arcæ ostendunt, cum prædicatores sub-
dunt :

(Vers. 11.) *Ne interficiat nos cum populo nostro.*

12. Accaronitæ clamaverunt : *Miserunt arcam Dei ad nos, ut interficiat nos et populum nostrum.* Satrapæ consilium tribuunt, dicentes : *Dimittite arcam Dei Israel, ut non interficiat nos cum populo nostro.* Quis est populus, de quo satrapæ, id est principes, dicunt : *ut non interficiat nos cum populo nostro?* Quis est populus, nisi populus Christianus? Dicunt ergo principes, *Dimittite arcam Dei Israel, ut revertatur in locum suum.* Quasi dicat hoc : Unde vos mori pertimescitis, nobis ad æternæ vitæ meritum exercere non prohibeatis. Sed quod addunt : *Ut non interficiat nos cum populo nostro,* Gentilium quidem re, roborem coram in errore suo per hanc responsionem confunduntur, dum inde se isti affirmarent mortem evadere, unde illi trepidarent mori. Arcam quoque Dei sancti prædicatores auferunt : quia dum contemptoribus spiritualia panduntur, ad damnationem indiscreti prædicatoris agitur, si eadem divina mysteria, non imitanda perfidis, sed irridenda, et a concludenda deserantur. Nam quasi transferendæ arcæ non tam satrapæ, quam satraparum Dominus præceptum ponebat, dicens : *Nolite sanctum dare canibus, neque ponatis margaritas ante porcos, ne conversi conculcent eas pedibus suis (Matth. vii, 6).* Hinc iterum dicit : *Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam (Matth. x, 23).* Arcam itaque, ne moriantur, auferunt : quia contemptoribus idcirco spiritualia abscondunt, ne de eorum contemptu ii qui temere ea proferunt, ex indiscretione puniantur. Sed quia Accaronitis arca præcipitur dimitti, hoc profecto insinuat, quod præmissi : quia tempore persecutionis sanctorum prædicatorum exhortatio facta est, ut ipsi crederent; aliquando autem, ut si ipsi vitæ verbum non reciperent, illud recipientibus non obstarent : et si ipsi tormentorum metu, salutis viam non arripissent, eis impedimento non essent, qui ad regna cœlestia festinare nec minis, nec poenis desistissent. Sequitur :

(Vers. 12.) *Fiebat enim timor mortis in singulis urbibus, et gravissima valde manus Domini.*

Hoc quidem ad exteriorem persecutionem qualiter accipiatur, supra expositum est. Sequitur :

(Vers. 12.) *Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium : et ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in cœlum.*

13. De natium quidem percussione, quia superius diximus, dicendum hic non esset, si hic aliud quam ibi nequaquam diceretur. Quid est ergo, quod dicit : *Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur?* Numquid vero ii, qui mortui fuerant, morderi iterum pro arcæ pœna debuerunt? Sed et cum percussorum clamor in cœlum ascendisse dicitur, satis ostendi poterat, quia de vivis, et non de mortuis diceretur.

^a Fortasse legendum, *conculcanda.* Sane, *concludenda,* nihil hic significat. Optimus autem est sensus iecendo *conculcanda.* Præterea, quod hic ait scriptor,

Neque enim in cœlum ascendere clamor poterat virorum mortuorum. Sed quia percussorem natium superius retulimus ad cognitionem peccatorum, sunt profecto viri, qui non sunt mortui. Viri quippe sunt, qui pro æternæ vitæ quam appetunt, agere fortia decreverunt. Sed viri adhuc non sunt mortui, qui agere magna deliberant, **143** et tamen ad dolorem compunctionis mala præterita nequaquam pensant. Mordentur ergo a muribus, ut moriantur : quia in quibus nequiter ceciderunt, recollunt, et pro præteritis actibus se promereri æternæ vitæ amissionem credunt. Quia ergo viri sunt, de Dei misericordia non desperant : et quia mordentur, ut moriantur, de eo quod magni esse incipiunt, se non exaltant.

14. Quorum profecto clamor in cœlum ascendit B quia omnipotens Deus conversorum gemitus cœmenter accipit. Et quia in tempore conversionis Gentium magnus erat ad fidem concursus, non ab aliquâ una, sed a pluribus civitatibus clamor ascendisse perhibetur. Unde et in persona universalis Ecclesiæ propheta deprecatur, dicens : *Intende orationi meæ, a finibus terræ ad te clamavi (Psal. lxxii, 2, 3).* Et in cœlum ascendisse clamorem a finibus terræ clamantis ostendens, ait : *Exaudivit de templo sancti suam vocem meam, et clamor meus in conspectu eius introivit in aures ejus (Psal. lxxvii, 7).* Cum ergo unaquæque civitas in cœlum clamasse dicitur, universalis poenitentia conversionis commendatur. Quod si percussio ad conversionem, clamor autem refertur ad divitiarum laudis devotionem ; hoc profecto in mysteriis Scripturarum legimus, quod videmus. In Dei namque omnipotentis laudibus unaquæque civitas clamat : quia Redemptoris præconia orbis universus nequaquam tacet ; quem non absconse prædicat, sed ineffabilis lætitiæ jubilatione collaudat. Quid enim aliud, quam universas civitates ad clamorem cohortabatur, qui dicebat : *Omnes Gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis, quoniam Deus summus et terribilis, et rex magnus super omnes deos (Psal. xlvii, 2, 3).* Hinc iterum admonens, ait : *Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in lætitia (Psal. xcix, 2).* Hinc rursus, tam plagam mordentium murium, quam clamorem civitatum exprimit, dicens : *Commoveatur a facie ejus universa terra, dicite in Gentibus, quia Dominus regnavit (Psal. xcvi, 9, 10).* Præmiserat enim : *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra (Ibid. 1).* Commotio quippe terræ pertinet ad dolorem poenitentiae : cantare Domino, sive annuntiare in Gentibus quia Dominus regnavit, ad studium prædicationis, et ad devotionem divinæ laudis. Uniuscujusque civitatis clamor in cœlum ascendit : quia in universo orbe tam prædicationis veritas, quam devotionum laudes a fidelibus sanctæ Ecclesiæ declamantur, quæ ad superni auditus celsitudinem per susceptionem divinæ dignationis assumuntur.

confirmat hoc Matth. testimonio. *Nolite sanctum, etc., conversi conculcent eas.*

CAPUT IV.

(I Reg. vi, 1.) *Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum septem mensibus.*

1. Quid septem menses isti, nisi totam vitæ præsentis prolixitatem designant? Quanquam Azotii et Accaronitæ clamarent, *Circumducatur arca Dei Israel, et non maneat arca Dei apud nos*: veritate tamen sanctæ historiæ dicitur, quod in typo sanctæ Ecclesie cognoscamus, quia in regione Philistinorum arca Dei septem mensibus fuit. Non ergo malorum et impiorum hominum voluntas, sed Dei dispensatio in salute Gentilium adimpleta est. Jam qui lem de gentilitate sublatis sunt impii, jam mortui sunt, qui Christi confessores persequabantur, et tamen arca Dei a Philistinorum regione non tollitur: quia divina sacramenta apud Gentes, sancti Spiritus poculo debriatas, per studiosam sollicitudinem reservantur. Bene autem dicitur septem mensibus, quia sanctorum Scripturarum mysteria 144 usque in mundi finem cum Christi fidelibus perdurabunt. Sed qui quis ejusdem sanctæ Scripturæ mysteria per gratiam intimæ charitatis apprehendit, non de loco, in quo temporaliter arca dimittitur, sed de eo, in quo æternaliter sistitur, sollicitus fuit. Quare et subditur:

(Vers. 2.) *Et vocaverunt Philisthæi sacerdotes, et divinos dicentes: Quid faciemus de arca Dei? Indicate nobis. Et quomodo remittamus eam in locum suum.*

2. Qui sunt, qui sacerdotes et divinos consulunt, nisi fideles sanctæ Ecclesie, qui æternæ salutis viam sine errore tenere concupiscunt? Et qui sacerdotes, et divini, nisi sanctæ Ecclesie prædicatores intelliguntur? Sacerdotes quippe sunt ob oblationem sacramenti divini vero, ministerio prædicationis. Nam duo ista in pastoris persona conveniunt, si ei adsit et sanctitas vitæ, et eruditio sapientiæ: quia ad purganda peccata subditorum constitutus est, et ad errorum caliginem prædicationis luce depellendam. Pastor ergo sanctæ Ecclesie, qui vitæ sanctitatem habet, et divinæ prædicationis virtutem non habet, sacerdos quidem, et non divinus est. Item si verbi facundiam retinet, sine vitæ sanctitate, etsi divinus esse cernitur, sacerdotii honore nequaquam decoratur: quia quod sublimiter prædicat, terrena actione conculcat. Qui autem de arcæ loco, et de remittenda arca Dei interrogant, et sacerdotes et divinos vocant: quia nimirum ii, qui de cognitione divinæ prædicationis, venturæ vitæ gaudia diligunt, ad salutis consilium, nec carnales sapientes, nec multum simplices religiosos pastores quærunt. Sacerdotes itaque et divinos vocant: quia eisse committunt, qui et superni rectitudinem itineris demonstrant sublimitate scientiæ, et pro subditis omnipotenti Deo idonei intercessores sunt, per puritatem vitæ. De remittenda igitur in locum suum arca interrogant: quia de ista cognitione Scripturarum, quam in mysteriis verborum accipiunt, transire ad perfectam Dei cognitionem in æternitate concupiscunt. Velut enim arca remittitur, cum parva ista cognitio per vitæ præsentis transiitum adimpletur. Et in loco suo ostensæ arcæ Dei

A gloriam cernimus, quando ab altis figurarum tegminibus speciem divinæ majestatis revelata facie contuemur. De ista quippe in loco suo arcæ relatione per prophetam dicitur: *Et non docebit vir ultra proximum suum, dicens: Cognosce Dominum: a minimo usque ad maximum cognoscent me (Jerem. xxxi, 34)*. Hinc Joannes reprobmittit, dicens: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2)*. Sed jam remittendæ quod consilium sacerdotes et divini quærentibus tribuant, attendamus. Nam sequitur:

(Vers. 3.) *Qui dixerunt: Si dimiseritis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuum, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, et tunc curabimini, et scietis quare non recedat manus ejus a vobis.*

3. Quidnam est arca vacua, nisi divina scientia sine bona operatione? Vacuum namque arcam remittente, est de cognitione spiritualium sacramentorum fructum boni operis nullum ferre. Vacua ergo arca remittitur, cum mens ad fidem venientis, a lætæternam Dei contemplationem jam transire desiderat, et tamen in hac vita bonis operibus insudare nequaquam curat. Prædicatorum ergo voce præcipitur, ut arca cum dimittitur, vacua non relaxetur, ut, si bona opera, quisquis fidelis est, non multiplicat, ad æternam Dei omnipotentis cognitionem, quod transiturus sit, confidere non præsumat. 145 Vacua autem arca non dimittitur, si i lud ei pro peccato redditur, quod debetur. Quid est quod pro peccato debetur arcæ, nisi afflictio devotæ poenitentia? Quo in loco notandum est, quia eis loquitur qui a muribus morsi sunt. Qui enim sunt morsi a muribus, nisi qui in fidei catholice illuminatione positi, ante ejusdem fidei cognitionem, sive post, prava egisse se recolunt? Nam qui ante gratiam regenerationis nulla crimina admisit, et regenerationis donum digna conversatione retinuit, arcæ quidem debet, sed ei pro peccato non debet. Cognitione quidem divini eloquii, boni operis reddere fructum cogitur, sed ad poenitentia satisfactionem ex scelerum, quæ respuit, debito non urgetur. Qui ergo mordentur adhuc, debitum arcæ pro peccato reddant; ut pro criminum memoria, humilem poenitentia oblationem omnipotenti Deo restituant. Et tunc quidem curantur; quia tum conscientia vulnus obducitur, cum afflictia mens per poenitentiam ad sperandæ veniæ securitatem relevatur. Tunc etiam sciunt, quare manus Domini non recedat ab eis: quia tunc utilitatem compunctionis, seu afflictæ carnis bonum intelligunt, cum de fiducia divinæ indulgentiæ ineffabiliter lætantur. Quid est enim dolor poenitentia, nisi plagæ molestia ex dæmonum percussione? Nam quasi in dolore plagæ adhuc acriter pungentis suspirabat conversus ille, cum di eret: *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina (Psal. xxxi, 4)*. Quid enim ærumna, nisi afflictionem insinuat poenitentia? Sed in eadem ærumna conversum se as erit, dum spiæ confixuram sentit. Quasi dicat: Dum recordatione flagitii mordeor, arcæ debitum reddere non desisto. Spina quip-

pe configitur, dum per omnipotentis Dei dispensationem, ad lacrymas conversorum anima criminum recordatione inflammatur. Et arcæ debitum solvitur, quando jam pro qualitate criminis, mensura extenditur lamentationis: cum post diuturnas lacrymas afflictæ diu menti, interni solatii lux infunditur, atque a percussione intimæ pondere divino dono levigatur: cum jam purgatæ menti per gratiam suæ inspirationis omnipotens Deus appropriat, atque ex fiducia consecutæ indulgentiæ eam exhilarat, quam ei ex præsentia suæ gratia subministrat. Quasi enim de percussione tunc sanatur, cum per refusæ indulgentiæ gratiam magnitudo doloris de pœnitentis afflictæ mente removetur.

4. Unde et is, qui in ærumna convertebatur, dum confingeretur spina, in eodem psalmo omnipotentem Deum curationis suæ auctorem lætanter alloquitur, dicens: *Tu es mihi refugium a pressura, quæ circumdedit me, exultatio mea* (Psal. xxxi, 7). Pressuram quippe vocat gravissimam valde manum Domini. De qua percussione gravissimæ manus etiam Paulus loquitur, dicens: *Ipse enim spiritus pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii, 26). Qui ergo a pressura invenisse Domini refugium, et exultationem insinuat, ab interni doloris percussione, gaudio divinæ indulgentiæ curatum se esse manifestat. Hinc item dolens adhuc confitetur, dicens: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci* (Psal. l, 6). Sed quia de curatione præsumit, insinuans, ait: *Auditui meo dabis gaudium et lætitiā, et exultabunt ossa humiliata* (Ibid., 7). Debitum ergo arcæ redditur pro peccato, cum peccatores ex Scripturæ sacræ cognitione affliguntur, et cruciatu tergere culpas satagunt, quas carnis delectatione traxerunt. Curantur autem, quando jam expleta mensura afflictionis, ad fiduciam divinæ indulgentiæ **146** per auxilium relevantur interni solatii. Unde et Psalmista loquitur, dicens: *Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensura* (Psal. lxxv, 6). Lacrymarum quippe potus ad mensuram dat: quia profecto peccator, etsi ex interna Dei aspiratione pro culpa compungitur, ex eadem compunctionis afflictione eodem consolante relevatur. Unde et per Moysen Dominus dicit: *Ego occidam, et ego vivere faciam: percutiam, et ego sanabo* (Deut. xxxii, 39). Percutit namque, et sanat: quia quos per compunctionem sauciat, per indulgentiæ securitatem curat. Bene itaque curatis jam dicitur: *Et sci-tis, quare manus ejus non recedat a vobis*. Nam antequam curet, quare manus Domini ab eis non recedat, scire non possunt: quia tunc pœnitentiæ bonum intelligunt, cum in purificato jam corde sancti Spiritus gratiam recognoscunt, et divinæ indulgentiæ dona concupiscunt, de quibus ineffabili exultatione gratulantur. Nam curantis jam manus Domini causam, qua ab afflictione non recesserat, eos scisse conspexerat, qui percussorum exultationes exprimit, Deo loquens et dicens: *Repleti sumus mane misericordia tua, exultavimus et delectati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, un-*

nis quibus vidimus mala (Psal. lxxxix, 14, 15). Velut enim in nocte pœnitentiæ luctum exceperant, qui mane, videlicet divinæ dignationis apparente claritate, se repletos misericordia congaudebant, qui se delectatos pro diebus, in quibus humiliati fuerant, asserunt: per donum curationis, gravitatem manus Domini, quare ab eis non recesserat, scire demonstrantur. Sed quia a principibus adhuc per consilium dicitur, ut quod debetur pro peccato arcæ reddatur; et quid sit illud quod debetur, non exponitur, adjunctum est:

(Vers. 4, 5.) *Qui respondententes dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus? Responderunt illi: Juxta numerum provinciarum Philistiim quinque anos aureos facietis, et quinque mures: quia plaga una fuit vobis et satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, et similitudines murium, qui demoliti sunt terram, et dabitis Deo Israel gloriam, si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra.*

5. Quid est, quod quinque anorum similitudines, et totidem similitudines murium, juxta provinciarum numerum, fieri jubentur, et sic arcæ debitum solvitur? Hæc profecto, si more Judaico secundum litææ vilitatem pensantur, non solum despicienda sunt, sed nec auditu digna. Quæ profecto digne accipit, qui quo viliora per litteræ sonum audit, eo ea per spiritalem significationem utiliora esse intelligit. Nam sanctus Spiritus, quo inspirante tota hæc sacra historia scribitur, nunquam tam vilia promeret, si in hujus vilitatis arcano magna quædam, et pretiosa valde mysteria non signaret. Unde doctor egregius latetur, dicens: *Omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt* (I Cor. x, 11). Eo igitur per spiritum alius requirenda sunt, quo in exposita velut carne litteræ vile cernitur quod loquuntur. Quæ ergo sunt anorum similitudines, quæ murium imagines? Et quia hæc tam ad tenantia dæmonia, quam ad membra peccatorum fetoribus exposita, superius retulimus, similitudines anorum et murium, qua significatione deaurantur? Sed profecto tunc arcæ debitum pro peccato bene solvitur, si anorum et murium similitudines ex auro fabricentur. In ani quippe similitudine emittendi **147** fetoris membrum cernitur: et tamen, quia similitudo, non veritas est, fetore jam nullo maculatur. Et quia de auro efficitur, hoc profecto insinuat: quia ex splendore pulchritudinis species commutatur deformitatis. Peccator ergo conversus ani similitudinem facit, cum quibus peccati fetoribus membra sua deposuerat, ad memoriam ducit. Ani ergo similitudinem fabricare, est membrorum suorum nuper peccantium turpitudinem pœnitenti corde recolere. Non itaque anum, sed ani similitudinem fabricat, qui et a peccati fetoribus membra abluit, et eadem membra, quibus peccatis subdiderit, recolere non omittit. Et quidem ex auro fieri ani similitudo cernitur, quia ad pretium æternæ salutis peccatorum turpitudines atteruntur. Vel for-

ta-se memorando similitudines anorum sunt, flendo deaurantur: quia et recolendo, quæ fecimus, fingimus: et dum commissa attentius lugemus, in justitiæ splendorem membra deauramus. Anorum ergo similitudo, non veritas cernitur, quia tunc peccator suæ deformitatis ignominiam respicit, cum prava opera non solum committendo non exercet, sed etiam in præterito se commisisse vehementer dolet. Quinque autem ani fieri jubentur, quia universalis omnium Gentilium satisfactio imperatur. Unde et caute notatum est: *Juxta numerum provinciarum Philistinim*. Quare enim quinque sunt Philistinorum provinciæ, nisi quia carnalis vita Gentilium designatur? Quia enim quinque sensus corporis non ad laudem Creatoris, sed ad carnalem vitam contulit, per quinarium numerum Philistinorum provinciæ exprimuntur. Quinque anos aureos præcipiuntur ut faciant, ut de omnibus compungantur sensibus: et quia omnes peccaverunt, ideo ad supernæ vitæ claritatem membra omnia redigant, quæ per oblectamenta carnis omnimoda polluerunt sorde flagitii. In autem quippe supernæ conversationis fulgor ostenditur, quia per Joannem de superna civitate dicitur: *Ipsa vero civitas aëream muniam, similis vitro mundo* (Apoc. xxi, 18). Membra igitur deaurantur, cum corpus terrena et concupiscentiarum foeditate deforme, in splendorem commutatur æternæ vitæ: cum videlicet per sanctæ conversationis pulchritudinem radiat, quod in appetitu mundanæ delectationis peccatorum fectore sordebat. Ad istam namque deurationem beatus Paulus auditores suos admonerat, dicens: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeatis membra vestra servire justitiæ in sanctificationem* (Rom. vi, 19). Et quasi ad anorum similitudines eos respicere compellens, intulit, dicens: *Quem ergo fractum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors*. Anorum ergo similitudines ad ruborem sunt: quia profecto foeditatis nostræ maculas ad memoriam ducimus, ut de eisdem maculis confundamur. Sed deaurantur ad securitatem: quia profecto dum deformitatem nostram supernæ vitæ claritate obducimus, divini examinis discussionem quadam securitate præstolamur.

6. Mures etiam, qui terram demoliti sunt, de auro fieri jubentur: quia et immundi spiritus, qui carnis corruptionis oblectamenta suggerunt, ad justificationem nostram memorantur. Quid est enim similitudines murium facere, nisi eas quas de nobis maligni spiritus habuerunt victorias, memorari? Sed murium quoque similitudines deaurantur, cum nos eorum elisos vribus suspiramus. Nam dum ipsorum nos fraudibus victos plangimus, 148 similitudines profecto murium aureas tenemus, dum præterita consilia demonum non habemus in blandimento operis, sed in contemptu reprobationis. Ex auro itaque similitudines murium sunt, quia præteritæ fraudes demonum ad fulgorem nobis bonæ vitæ proficiunt. Tanto enim humiliores jam sumus, quanto membra nostra per

supernæ conversationis fulgorem radiant; et ipsi qui jam Dei omnipotentis auxilio fortia agimus, immundorum spirituum prostratos fuisse fraudibus nosmetipsos videmus. Quod profecto consilium, quia puribus tribuunt, ejusdem quoque rationem ostendunt, quia dicunt: *Quia plaga una fuit vobis et satrapis vestris*. Quasi aperte dicant: Quia omnes peccato subditi fuistis, necesse est ut ad melioris vitæ studium corda pariter præparetis. Unde et Paulus dicit: *Omnnes peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius* (Rom. iii, 23).

7. Et ut attentius meliorandæ vitæ propositum commendent, inculcando repetunt, dicentes: *Facietis similitudines anorum vestrorum, et murium, qui demoliuntur terram, et dabitur Deo Israel gloriam, si forte relevet manum suam a vobis, a diis vestris, et a terra vestra*. Eis, quæ prædictæ sunt, similitudinibus factis, Deo gloriam dare, est de studio boni operis, et de æstimatione humilitatis, in semetipso inaniter non gloriari; sed Dei omnipotentis laudibus omne quod agitur impendere. Et quia dicitur: *Si forte relevet manum suam a vobis* (1 Reg. vi, 5): quid aliud in hoc verbo dubitationis accipitur, nisi quia difficilis ostenditur reconciliatio criminorum? Unde et per Jonam dicitur: *Quis scit, si convertatur, et ignoscat Deus* (Jonæ iii, 2)? Quia ergo, si forte relevet inanium, dicitur, commoveri ad poenitentiam lacrymas cum magna fortitudine debemus: quia etsi hi qui poenitentiam austeram faciunt, vix fiduciam salutis inveniunt, negligentes salvi fieri quando possunt? Quæ profecto reconciliations difficultas si in poenitentiam æstimatione tenetur, apud omnipotentem Deum nequaquam invenitur: quia et dum Ninivæ velut pro difficili reconciliacione gravi poenitentia se dejiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt. Et cum prophætæ Joelis voce acri se Deo populus lamento prostraret, egit profecto, ut qui videbatur ad placandum difficilis, ejus iram levigaret. Nam statim in eo scriptum est: *Zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo* (Joel ii, 18). Manus itaque relevatur, cum mens in poenitentia valide compuncta ad consecutæ misericordiæ donum, divina aspiratione sustollitur. Et quia, ut dixi, in initio nascentis Ecclesiæ, sicut generalis peccatorum conversio, ita et generalis erat reconciliatio conversorum: manus Dei, quæ relevanda asseritur, et ab auditoribus, et a diis eorum, et a terra relevanda perhibetur. Per deos namque sublimes et sapientes viri designantur. Nam et ad Moysen Dominus dicit: *Posui te in deum Pharaonis* (Exod. vii, 1). Et in Legis etiam mandato præcipitur: *Diis non detrahes* (Exod. xxii, 28). Per terram vero, simplicium vita exprimitur: quia dum prædicationem superiorum, velut cœli pluviam in se cadentem, recipiunt, de irrigatione verbi fructum proferunt bonæ operationis. A diis ergo, et a terra manus Domini relevatur, cum tam sapientes, quam simplices ad certitudinem divinæ indulgentiæ aut occulto et spiritali solatio, aut prædicatorum judicio reducuntur. Unde et is, qui paulo superius deaurari membra mo-

nuerat, dicens: *Exhibete membra vestra servire iustitiæ in sanctificationem* (Rom. vi, 19), quasi relevatæ manus **149** Domini iudicium proferens, ait: *Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam* (Ibid., 22). Hinc iterum conversis a nequioris vitæ deformitate, integrum auri fulgorem mirabatur, dicens: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Eph. v, 8). Hinc item suos collaudans, ait: *In medio nationis pravæ et perversæ, in quibus lucetis, quasi luminaria in mundo* (Phil. ii, 15). Factis igitur ex auro similitudinibus anorum et murium, et data Deo gloria, manus Domini relevatur: quia post pœnitentiæ luctum, post meliorationem vitæ, et astimationis humilitatem, ad plenam omnipotentis Dei misericordiam peccatores reducuntur. Et quia ista omnia adhuc per consilium præcipiuntur; prædicatorum vero consilium alii devote perficiunt, alii vero contemnunt, qui de bonæ vitæ splendore bonos laudibus efferunt, contra superbos per invectioem increpationis accenduntur. Nam sequitur:

(Vers. 6.) *Quare aggravatis corda vestra, sicut Ægyptus, et Pharaos?*

8. Cor namque, ut Ægyptus et Pharaos, aggravat, qui jam cognitione sacri eloquii, vulnera peccatorum suorum intelligit, et tamen per meliorationem vitæ, per amaritudinem pœnitentiæ, ad vera futuræ vitæ gaudia animum non intendit. Bene ergo Ægyptiis in gravitate cordis similitur. Ægyptus quippe tenebræ dicitur. Quid ergo Ægypti nomine accipitur, nisi a cœlorum sedibus angelorum lapsa multitudo? Et quid in Pharaone Ægypti rege, nisi ipse tenebrarum auctor et diabolus designatur? Bene ergo dissimulatores pœnitentiæ, Ægypto et Pharaoni in cordis aggravatione simulantur. Reprobi quippe angeli semel a cœlestibus lapsi, sicut amorem amissæ beatitudinis non recipiunt, ita et pœnitentiam agere de perpetrata superbia nunquam possunt. Dum ergo sancti prædicatores contra impudentes peccatores per acuta increpationem se invehunt, Ægypti et Pharaonis similitudinem ad medium ducunt; ut auditores eorum tanto facilius ad satisfactionem prouant, quanto per id, quod pœnitentiam nolunt agere, damnatis angelis se esse similes non ignorant. Unde et instantè ad suum adimplendum consilium eos cogunt, dum suiferentes dicunt:

(Vers. 7-9.) *Accipite ergo, et facite plaustrum novum unum, et duas vaccas fetas, quibus non est impositum iugum, iungite ad plaustrum, et claudite vitulos earum domi: vitulisque arcum Domini, et ponetis eam in plaustrum, et vasa aurea, quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsella ad latus ejus, et dimittite eam, ut vadat. Et aspicietis: et si quidem per viam confinium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit vobis grande malum hoc. Si autem minime, scietis quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.*

9. Quid enim plaustri nomine, nisi aut universa

A simul sancta Ecclesia, aut unaquæque cujusque fidelis anima designatur? Cujus profecto plaustri rotæ sunt utrumque Testamentum. Nam dum sancta Ecclesia, vel e'ecta quælibet mens per vetus et novum Testamentum instructa, ad æternam vitam innititur, quasi sublimibus prælatis rotis, ad propositum locum per altum fertur. Sed plaustrum fieri novum præcipitur, ut videlicet, qui ad æterna gaudia pervenire desiderat, per præceptum dilectionis novi hominis splendore vestiatur. Hoc quippe plaustrum innovari præcipiebat Dominus, **150** dicens: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos* (Joan. xv, 12). Hinc Paulus præcipit, dicens: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induimini novum hominem, qui secundum Deum creatus est* (Ephes. iv, 23). Hinc Romanos alloquens, ait: *Non in conversationibus et ebrietatibus, non in contentione et emulatione, non in cubilibus et impudiciis, sed induimini Dominum Jesum Christum* (Rom. xiii, 15). Plaustrum igitur novum facit, qui et utrumque Testamentum recte intelligit, et splendore sanctæ conversationis indutus, ad superna sese desideria extendit.

10. Possunt quoque rotæ, quibus hoc plaustrum graditur, electi cujusque geminum desiderium designare: quia quisquis jam, opitulante Deo, præsentem vitam in ærumnam peregrinationis tenet, ad futuram beatitudinem idcirco pervenire desiderat; ut impassibilis et immortalis fiat: ut videlicet per unum, eam quam horret, miseriam deserat; per aliud, eam, quam præmeretur, beatitudinem nunquam perdat.

C Vaccæ autem sunt sancti prædicatores. Qui quia et gemino præcepto charitatis insignes sunt, et in nova conversatione conversorum animas gignant, recte tam binario numero, quam feminio genere designantur. Vituli autem sunt desideria terrena. Cum ergo vaccæ plaustrum trahunt, domi vitulos claudunt: quia dum electis fidelibus ad supernam patriam ducatum præbent, ea desideria quæ eis reprobam vitam suggerunt, prodire ad effectum prohibent. Claudunt quippe vitulos, cum jam superba desideria in ipsorum suggestionis initio, intra conscientiam conterunt, et proficere ea ad effectum operis non permittunt. Unde et vaccæ, quibus non est iugum impositum, ad trahendum plaustrum exquiri perhibentur: quia prædicatores electis fidelibus providendi sunt, qui per nulla onera criminis subjecti sint imperio diabolice potestatis. De quo profecto iugo per prophetam dicitur: *Computrescet iugum a facie olei* (Isa. x, 27). Bene autem processus sensuum ordini concordat verborum: quia etsi adversa dominatione sunt liberi, necesse est ut semper sint de futura conversatione suspecti. Vaccæ ergo et sine iugo sunt, et tamen earum vituli domi clauduntur: quia sancti prædicatores adversariis spiritibus ex virtute dominantur: sed ab edomandis pravis desideriis, eo intentionem non auferunt, quo de sanctitate, qua se ornatos aspiciunt, securitatem in hac vita perpetuam habere non possunt. Et quia talibus divinæ cognitionis gratia latius aperitur, apte arca Domini tolli, et super

plaustrum poni præcipitur. Quod autem imponi arca auditoribus super plaustrum jubetur, hoc profecto insinuat, videlicet, quod in sancta Ecclesia plures ordines præsulum invenimus : quia dum prærogativa alii aliis digniores sunt, etiam auctoritatem præcipiendi sortiuntur ^a in culmine ordinis altioris. Cum ergo arca Domini reduci præcipitur, super plaustrum novum poni perhibetur : quia profecto ad æternam patriam cum cognitione sacramentorum spiritualium recte graditur, qui hoc quod de sancta Scriptura didicit, per novæ conversationis pulchritudinem non relinquit.

11. Ad latus autem ejusdem arcæ vasa aurea, quæ ei pro delicto sunt reddita, poni præcipiuntur. Vasa quippe aurea vocat, quæ superius memorat, dicens : *Faciatis similitudines anorum vestrorum et murium.* In quibus profecto vasis peccatorum atque tentationum memoria designari dixeramus. Quid est ergo, quod superius anorum, et **151** murium similitudines esse perhibuit, nunc vasa aurea appellavit ? Sed ibi de eo, quod arcæ pro peccato exsolvi debebat, tractabatur, hic autem de arcæ remissione. Quid ergo est, quod res istæ eadem honestiori nomine exprimuntur, nisi quia peccata, quæ pœnitentiæ fletibus tersa non sunt, in deformitate sua attentius videnda atque lugenda sunt : ea vero, quæ jam sunt diluta magnis fletibus, non attentius, neque in deformitate sua respicienda, sed æstimatione humilitatis aliquando cogitanda ? Quasi enim in mente pœnitentis, et acriter dolentis animi similitudo, et murium est : quantum ut attentius luceat eam, quam ante mentis suæ oculos congerit, peccati massam coadunatam videt. Sed cum jam magnis et diuturnis fletibus quodammodo de peccatorum suorum remissione securus ad supernam patriam festinare cursu magnæ conversationis cœperit, quasi aurea jam vasa conspiciat : quia peccata videt, non quibus se obligatum viderat, sed quæ omnipotentis Dei laudibus impendat. Bene autem in capsella ad latus arcæ eadem vasa reponuntur. Nam si arca divinæ cognitionis secretum insinuat, ad latus vasa dependuntur : quia dum altitudo divinæ cognitionis mentem elevat, ad virtutem humilitatis infirma nostra præterita ad memoriam reducenda sunt. Non igitur ponenda sunt ante arcam ; ne, dum immoderatus infirma respicimus, attolli ad superna nequeamus. Constat itaque, quia ex latere dependantur : ut et superna videamus libere, et, cum ex, edit, ad nostra infirma mentis oculos revocemus.

12. Quid est autem, quod præcipiuntur : *Et dimitte eam, ut vadat ?* Sed arca dimittitur, quanto eruditæ mentes auditorum a suis rectoribus libere vivere permittuntur : ut videlicet ad æternam patriam properent, non jam majoris imperio, sed propriæ arbitrio rationis. Tenenda est igitur, ut plaustrum imponatur ; imposita quoque dimittitur : ^b quia nimirum electis subditis disponendæ viæ suæ licentia a prælati ante danda non est, quam doctrinæ spiritualis

eruditionem percipiant, et firmam consuetudinem bonæ operationis. Nam nec simplicibus subjectis et bene viventibus, nec eruditis et infirmis vivendi liberas recte conceditur. Illi quippe a callido adversario decipi tanto facilius poterunt, quando et deprehendere ejus insidias per spiritalem eruditionem nequaquam didicerunt : isti vero eo difficiliter servant bonum eruditionis, quo tentatoris laqueos eruditi conspiciunt, et eorum vincula devitare eruditi non possunt. Tunc ergo competenter arca dimittitur, cum id, cui imponi debeat, plaustrum ante fabricatum, cum ei vasa aurea, quæ debentur pro peccato, ex latere dependuntur : quia profecto tunc secure esse poterit vita libere viventis subditi, cum renovationem interioris hominis custodire longo usu didicerit ; cum ex vitæ puritate celsitudinem divinæ eruditionis apprehendit, atque inter dona sublimia, ea quæ aliquando prave egisse memorat, recolere ad humilitatem non negligit. Quæ profecto vivendi libertas, quia ad solum studium superni amoris bonis subjectis impenditur, apte et causam, qua eadem arca dimittatur, adjungit : *ut vadat, inquit.* Quasi enim et aliis verbis dicat : Ad hoc solum libere vivere permittendi sunt, ut ad cœlestem patriam celerius proficiscantur. Sed quia nonnulli subditi tam conversatione quam scientia humano judicio perfecti sunt, **152** non divino ; providendum bonorum rectorum studio est, ut eorum curam tunc nec omnino prætereant, cum iidem subditi sede eorum cura dimissos putant, sed pia calliditate explorent jam liberi qualiter vivant, quorum subditiōnis bona plenius noverant. Quare et subjungitur : *Et aspicietis, et si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande. Sin autem minime, sciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.*

13. Bethsames, ut jam diximus, interpretatur domus solis. Dimissam autem arcam predicatorum aspiciunt, utrum recto itinere contra Bethsames gradiatur : quia et cum proprio arbitrio dimittuntur subditi, explorare prælati debent, an bonum libertatis ad profectum convertant cœlestis itineris. Sed et caute notandum est : quia tunc recte contra Bethsames arca ascendit, cum confinium viam gradiendo non deserit. Confinēs etenim nostri sunt electi priores : confines quippe sunt, qui juxta se possessiones dispositas habent. Confinēs igitur electorum sunt æterni regni perpetui coheredes. Nam velut juxta se dispositis possessionibus habitant, qui in eandem æternæ patriæ societatem vocati, de una et eadem Conditoris majestate sortiti sunt jura æternæ hæreditatis. Vel idcirco dicuntur confines : quia cum de bona conversatione ad pereunniis vitæ gaudia electi perveniant, qui recte vivunt in hoc mundo, cœlestibus civibus vicini sunt. Quæ est ergo via confinium, nisi afflictio temporalis ? Hanc viam Bethsames per semetipsum Dominus demonstrat, dicens : *Arcta est via, quæ ducit ad vitam (Math. vii, 14).*

nedicti c. 4, ubi eadem compendiose legimus.

^a *Al. ex culmine ordinis altioris.*

^b *Ille attendere videtur ad Regulam sancti P. Be-*

Hanc item commendat, cum discipulos increpans, ait : *O stulti, et tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?* (Luc. xxiv, 25.) Hinc Paulus ait : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* (Act. xiv, 21). Contra Bethsames ergo tunc arca dirigitur, cum per viam conlinium ascendere videtur : quia in superna conversatione ille verius proficit, qui ad æterna gaudia pervenire non per mundanas delectationes, sed per carnis afflictiones et mundi adversitates quærit. Sed quia non ire, sed ascendere dimissa arca dicitur, altior via dimissis in libertate subditis indicatur : quia per viam Bethsamis non recte gradiuntur, si non quotidie de bonis ad meliora proficiunt. Ascendere enim meritis virtutum, quotidie ad meliora proficere est. Sed cum recte contra Bethsames arca ducitur, malum grande quod perpassi fuerant omnipotentis Dei operibus asserunt. Malum namque grande eam percussione vocant, de qua superius legitur : *Fiebat manus Domini super singulas civitates interfectionis magnæ nimis*. Et quia eandem interfectionem tam ad conversionem Gentilium, quam ad fidelium delinquentium salubrem compunctionem retulimus, cum arca recte contra Bethsames grahitur, malum illud grande quod acciderat, a Deo esse indicatur : quia profecto electorum singulorum finis indicat, qualiter prædicatoris animus eorum prima opera recognoscat.

14. Nam si in fine deficiunt, aperte cognoscitur, quia bona eorum principia a Domino non fuerunt. Unde et sublitur : *Sin autem minime, scimus quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit*. Manus Domini. quid est, nisi unigenitus Patris æterni? Manus namque Domini non tanguntur, qui **153** non inspiratione divini verbi, sed subita deliberatione cordis sui a pristina conversatione separantur. Qui certe tanto celerius ab incœpta bonitate deficiunt, quanto quod per arctam viam ingredi ad æteram patriam proposuerant, qua fortitudine exsequendum esset, præcogitare nescierunt. Quare apte dictum est : *Casu accidit*. Quod enim casu accidit, subito et sine consilio et provisione contingit. Cum ergo hi qui a mundi amore, sive qui ab infidelitate discessisse videbantur conversi, ad prioris vitæ nequitiam revivissent, aperte cognoscitur, quia non manu Domini, ut videbantur interfecti, sed accidente casu a pristina sint conversatione separati. Sequitur :

(Vers. 10, 11.) *Fecerunt illi hoc modo, et tollentes duas vaccas junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum cluserunt domi, et posuerunt arcam Dei super plaustrum, et capsellam quæ habebat mures aureos et similitudines anorum.*

Quia hæc supra latius exposita sunt, quid jam in se de spiritali eruditione contineat ipsa profectio arcæ, videamus. Nam sequitur :

(Vers. 12.) *Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, et itinere uno gradiabantur, pergentes et mugientes : et non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram.*

15. In directum per viam quæ ducit Bethsames ire, est in studio cælestis perfectionis, afflictionem carnis tenere per virtutem discretionis. Nam in directum vaccæ nequaquam gradiuntur, si in afflictione carnis discretio non servatur. Denique dum ultra modum caro affligitur, conferre opem spiritui eadem caro omnino defecta non sufficit. Et si digne non affligitur, dum superbit, velut libera servire menti indomita dedignatur. Bene igitur, dum per viam Bethsamis in directum vaccæ ire referantur, subijunctum est : *Quia non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram*. Ad dexteram quippe declinare, est virtuti abstinentiæ immoderate insistere : quia per bonum, quod videtur, viam deserimus, dum sic necessariam abstinentiæ virtutem sequimur, ut alia nobis **B** auxilia de carne subtrahamus. Ad sinistram quoque declinare, est carni abundantius indulgere. Nam per apertæ remissionis vitium a Bethsamis via deflectimur, dum carnem per delicias deducimus, qui paradisi viam in afflictione dispositam noveramus.

16. Et quia nulla est vitæ parcioris sinceritas, si munditiæ boni operis simplicitas non concordat intentionis, caute expressum est : *Et itinere uno gradiabantur*. Uno quippe itinere graditur, qui virtutem quam præcendit in bono opere, in recta servat intentione. Quo contra de unoquoque reprobo dicitur : *Væ peccatori ingredienti terram duabus viis* (Eccli. ii, 14). Duabus quippe viis peccator terram ingreditur, cum Dei videtur esse quod agit, sed ex omni quod religiosum foris exhibet, intus æculi intentionem **C** tenet. Uno autem itinere gradi electos suos Dominus insinuat, dicens : *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit* (Matth. vi, 22). Hinc Paulus ait : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ* (II Cor. i, 12). Hinc David : *Omnis gloria ejus filie regis ab intus* (Psal. xlv, 14). Uno igitur itinere contra Bethsames vaccæ gradiuntur, quia electi ad æternam patriam festinantes, bona foris agunt, sed ex eisdem bonis operibus sæculi præmia non requirunt.

17. Quid est autem quod de eislem vaccis dicitur, quia *gradiabantur pergentes et mugientes*. Sed pergere dicuntur, quia sancti viri bona incessanter faciunt : **154** mugiunt vero, quia carnalia desideria in emetipsis extinguere sine magna quotidie tribulatione non possunt. Mugire namque, ad laborem edomandæ carnis pertinet ; pergere autem, ad perseverantiam bonæ voluntatis. Nam dum contra naturam caro carnales motus comprimere cogitur, velut mugit dum grahitur, quia propria desideria adimplere prohibetur. Bene quippe duo hæc in sanctorum profectioe describuntur, videlicet pergere et mugire. Quia etsi eis ad superam patriam festinantibus, magna est instantia desiderii, est nihilominus invincibilis patientia laboris. Nam de his vaccis pergenibus per Ezechielem dicitur : *Non revertebantur, cum incederent* (Ezech. i, 12). Vacca um quoque mugitum, et causam exprimit Paulus, dicens : *Video aliam legem contradicentem legi mentis meæ, et captivum me*

ducentem in lege peccati. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 23, 24.) Mugiant ergo vaccae, sed pergunt : quia sancti viri, et i magna sunt tentamenta quae perferunt, viam tamen supernae patriae non relinquunt. Pergunt item, sed mugiant : quia etsi magnis desideris ad superna properant, profectum tamen superni itineris non de quiete pacis obtinent, sed ex triumpho tentationis. Sequitur :

(Vers. 12.) *Sed et satrapae Philistinorum sequentur usque ad terminos Bethsamis.*

18. Quinam sunt termini ad quos sequi proficiscentem arcam Dei praelatis necessarium est, et quos in arcae Dei comitatu progredi congruum non est? Quos nimirum terminos si accipiamus in eruditione sacri eloquii, et bona operatione, contrarium non videtur. Sed hi profecto termini Bethsamis, sequentium principum termini sunt, cum pro modo suo quisque super subditis perfectus est doctrina sacri eloquii, et usu bonae operationis. Eo enim jam de isto securus pastor efficitur, quo et caute jam spiritualia conspiciunt, et ea quae ratione comperit fortitudine boni operis apprehendit. Qui profecto termini, Bethsamis esse termini dicuntur : quia nimirum, dum eruditos Dei operarios dignanter excipiunt, ad contemplationem supernae patriae introducunt. Termini namque sunt : quia et dignos ad contemplationem suscipiunt, indignos expellunt. Indocti quippe si ad contemplanda subtilius superna se sustollere praesumunt, potius errando deviant, quam lumen veritatis apprehendant. Et nisi quis bona opera praestitit, hoc profecto agit, ut illam quam appetit claritatem internae visionis, nunquam inveniat. Unde et Dominus in Evangelio, quae ad terminos Bethsamis contemplativae vitae amatores transmittens, ait : *Qui habet verba mea, et facit ea, hic est qui me diligit : qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (Joan. xiv, 21). Qui enim se manifestatum non nisi diligentibus dicit, se autem diligere eos qui servant mandata ejus, aperte docet quia lucem suae occultae visionis non tribuit, nisi pro retributione bonae operationis. Sequitur :

(Vers. 15.) *Porro Bethsamitae metebant triticum in valle.*

19. Quinam enim Bethsamitae rectius possunt intelligi quam hi qui perfecti jam viri sunt in sublimitate contemplationis? Nam velut de domo solis sunt, qui, contemptis terrenis omnibus, veri luminis splendoribus illustrantur. De domo quidem solis sunt, qui, jam omni mundo sepulti, ad videndam Conditoris sui claritatem flamma mirae dilectionis inardescunt. Qui ad civitatem suam duobus modis **155** ascendunt : qui ad supernae patriae claritatem, et nunc per contemplationem, et in fine per veritatem gloriae perducuntur, nunc ad donum solis contemplando evolvunt; sed quod nunc mentis puritate aspiciunt, tunc per praesentem laetitiam aeternae retributionis veritatem apprehendunt. Bethsamites ergo arca Dei perducitur, cum mens electa, aut per contem-

plationis altitudinem, aut per assumptionem retributionis, ad aeterna gaudia sublimatur. Qui ergo aeternum illum, et ineffabilem arcae situm scire non possumus, ea, quae de isto, quem novimus, dicuntur, audiamus. Quid est ergo, quod Bethsamitae metunt triticum in valle, nisi quia contemplativae vitae dediti, delicias internae refectionis colligunt in virtute humilitatis? Vallis quippe in sacro eloquio aestimationem designat humilium, Psalmista testante, qui de Domino loquens, ait : *Qui emititis fontes in convallibus* (Psal. ciii, 10). Nam infusionem supernae gratiae mentibus infundit dispositis per humilitatem. Bethsamitae ergo in valle triticum metunt : quia contemplationi vacantes, dum pro humilitatis merito clarius superna conspiciunt, ad suaviorem refectionem mentium ligant manipulos gaudiorum. Nam triticus panis, sicut aspectu candidior, ita et sapore delectabilior est.

20. Sed fortasse in ista vita adhuc positi non sumimus panem, sed spicas metimus; in illa autem superna vita beatitudinis, non spicas, sed panem manducamus. In ista etenim vita, cum ad contemplanda aeterna sustollimur, supernarum rerum similitudines capere de rebus istis infinis et visibilibus nitimur : ut juxta egregii doctoris vocem, *Invisibilia a creatura mundi, per ea quae visibilia facta sunt, cognoscamus* (Rom. i, 20). Quare et ille verus Bethsamita, et domesticus solis justitiae exsultans, ait : *Delectasti me, Domine, in factura tua, et in operibus manuum tuarum exsultabo. Quam magnificata sunt opera tua, Domine, nimis profundae factae sunt cogitationes tuae* (Psal. xci, 5, 6). Sed dum in rebus visibilibus invisibilium rerum gaudia excipimus, velut intra paleas adhuc triticum tenemus. Tunc autem nobis purum triticum, sive de tritico panis erit. Nam cum absorpta jam morte, in aeterna vita, revelata facie, clarius Redemptorem cernemus, ad ejus cognitionem thecis similitudinum non egemus. Bene ergo de Bethsamitis dicitur, quod metebant triticum in valle : quia perfecti viri, etsi pro humilitatis merito sublimitatem supernae contemplationis accipiunt, ad illam omnipotentis Dei puram substantiam contemplandam eo pertingere nequeunt, quo refectionem suae mentis adhuc velut inter paleas metunt. Cujus profecto humilitatis bonum designatur, cum subditur :

(Vers. 15.) *Et elevantes oculos viderunt arcam Dei.*

21. Oculos quippe elevant : quia dum de se alta non sentiunt, aestimatione sua velut in plano sunt. Oculos elevant : quia eos, quos divina gratia dignos aspiciunt, in alto positos meritorum culmine contemlantur. Sed elevantes oculos arcam vident : quia quo se humiliter per aestimationem dejiciunt, proximorum bona cognoscere melius possunt. Ea etenim veritas, quae superborum corda per semetipsam deserit, illa eis etiam dona, quae confert humilibus, abscondit; ut velut obcaecati penitus, nec in terra diffusum jam solem videant, qui ejus claritatis radios videre in caelo desiderant. Sed quia regressionem arcae Dei ad propositum **156** contemplativae vitae retuli-

mus, elevatio etiam oculorum ad studium discernendorum spirituum non inconvenienter referri potest. Bethsamitæ quippe oculos levant, cum vitæ secretioris proposito confluentium ad se dona, subtili inspectione considerant; cum intenta mente discutiunt, ad vitæ altioris propositum, quod accedendo expectant, recta validaque intentione prosequantur. Levare igitur oculos eis est novitiorum spiritum altius considerare. Sed levantes oculos arcam Dei respiciunt: quia dum subtilius ejus conversiones discutiunt, quia virtutum spiritualium gratia fulgeant, deprehendunt. Et quia per affectum dilectionis, de cognitis eorum bonis hilarescunt, apte subjungitur:

(Vers. 13.) *Et gavisii sunt, a cum venissent.*

Sequitur:

(Vers. 14.) *Et venit plaustrum in agrum Josue Bethsamitæ, et stetit ibi.*

22. Si Bethsames interpretatur domus solis, domus solis civitas est cœlestis. Hic Josue Bethsamita non tam typo, quam ipso nomine et dignitate humani generis Redemptorem significat. Josue quippe, salvator nostro eloquio dicitur. Et de semetipso Dominus dicit: *Venit filius hominis querere, et saluum facere quod perierat (Luc. xix, 10)*. Hinc est etiam, quod Joseph in somnis per angelum repro-mittitur: *Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum (Math. i, 21)*. Bethsamitam quoque se esse per semetipsum manifestat, dicens: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi (Joan. vi, 41)*. Hinc Joannes Baptista ait: *Qui de cœlo venit, super omnes est (Joan. iii, 31)*. Quis est ergo ager Josue Bethsamitæ, nisi amœnitas vitæ contemplativæ? Ibi enim et herbarum virores, et odores aromatatum, et florum diversa pulchritudo cernitur; quia nimirum quo superna illa societas clarius aspicitur, quod incorruptibile floret angelis, quod immarcescibile viret sanctis, quod inviolabile in virginibus redolet, contemplantium oculis gratius exhibetur. Bene autem idem ager Salvatoris esse perhibetur; quia contemplativæ vitæ amatores, quo secretius conversantur, Redemptori nostro gratiores et familiariores sunt. In agrum quoque Josue Bethsamitæ plaustrum venit, cum mens electa a sæculi intentione divisa, solis cœlestibus intendi, cum cœlestis jam amœnitate visionis fruatur; quia terrena respicere per amorem dedignatur. Et notandum quia hoc plaustrum novum fuisse, non valde supra relatam est; quia profecto mens criminum vetustate resoluta, ad tantam gloriam recipi non meretur.

23. Sed habet vita secretior delicias in amœnitate visionis, habet ingentem laborem in strenuitate certaminis; quia nimirum divina præmia sicut ex triumpho consequimur, ita et strenue dimicando custodimus. Bene ergo de veniente in agrum Jesu plaustrum subjungitur: *Et stetit ibi*. Stare quippe ad prelii custodiam pertinet, non ad pacis quietem. Stetit quippe plaustrum in agro; quia etsi mens, amœna jam illius superæ, et semper virentis patriæ videndo atque

^a Gilot. cum viderent.

amanbo inhabitat; tamen quod amorem visionis delectabiliter possidet, sine incessantis curæ sollicitudine nequaquam servat. Sed nimirum in tanto agone posita mens humana deficeret, si ille, qui humanam infirmitatem in sua divinitate roboravit, ei præsentis suæ auxilium non præberet. Quare et causam exponens, quia stare in agro plaustrum potuerit, addidit, dicens:

(Vers. 14.) *Erat enim ibi lapis magnus.*

157 24. Lapis quippe magnus Redemptor intelligitur generis humani. De quo lapide per Psalmistam dicitur: *Lapidem b hic quem reprobaverunt edificantes, factus est in caput anguli (Psal. cxvii, 22)*. Hinc doctor egregius collaudans, ait: *Superædificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu (Eph. ii, 20), in quo et vos tanquam lapides vivi superædificamini (I Petr. ii, 5)*. Et magnus quidem lapis dicitur: quia incomparabili fortitudine prædicatur. Cum ergo venisse et stetisse in agro plaustrum dicitur, additum est: *Erat ibi lapis magnus*: ut latentibus mysteriis designaret: quia contemplativæ vitæ dediti, servare dona tam ingentia ideo possunt, quia juxta eum per gratiam sunt, a quo eadem dona perceperunt. Sequitur:

(Vers. 14.) *Et conciderunt ligna plaustrum, vacasque imposuerunt super ea in holocaustum Domino.*

25. Quæ sunt ligna plaustrum arcæ Dei, nisi sanctæ Scripturæ sententiæ, et exempla justorum? Bethsamitæ quippe ligna concidunt, cum secretioris vitæ præpositi subjectorum suorum mentibus Scripturarum sensus subtilius aperiant, cum excellentiora exempla Patrum ad eorum imitationem proferunt; ut in eorum cordibus superni amoris flamma tanto ferventius ardeat, quanto fomentum incendii, velut concisa ligna, citius subministrant. Plaustrum quippe ligna sunt, quia mens per Dei gratiam renovata, ea per memoriam retinet. De quibus profecto lignis sanctus legislator decernit, dicens: *Ignis in altari meo semper debet esse: quem nutriat sacerdos, suggerens mane ligna per singulos dies (Levit. vi, 12)*. Quia vero concidi ligna memorantur, apertius indicant, quia contemplativæ vitæ puritatem querentibus, non communia de sacro eloquio, sed altiora et excellentia quæque pendenda sunt; ut eo, fortius se in alta videndo sublevent, quo eis nobiliora bona quæ audiunt magis placent. Unde et bene subjungitur: *Quia vacas imposuere super ea in holocaustum Domino*. Holocaustum namque combustum dicitur. Cum ergo ligna conciduntur, holocausta desuper impositis vaccis fiunt: quia qui eximia de Scripturis devota mente suscipiunt, quo in superna se desideria altius extendunt, eo nil in eis deseritur, quod non divini amoris flamma comburatur. Et tunc quidem curare doctorem necesse est, ut religiosi subjecti cœta considerent, et tamen per ætimationem de se alta non teneant; ne, quo cœlius summa videndo proficiunt, per relationem corruentes, periculosius elidantur. Unde et hic quoque subditur:

^b Abest hic a Gilot.

(Vers. 15.) *Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, A et capsellam quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem.*

26. Levitæ interpretantur assumpti. Qui ergo sunt Levitæ, nisi qui sic sunt divina gratia confirmati, ut a sancto Spiritu desereri nunquam possint? Arcam quippe Levitæ deponunt, cum perfecti prædicatores suos subjectos admonent, ut eos spiritalis scientia nequaquam inflet. Capsellam quoque cum vasis aureis deponunt, cum eos etiam de vitæ splendore conveniunt, ut eo de se humilius sentiant, quo etiam Redemptorem nostrum ad exaltationis suæ præmium, eorum qui que jam pervenisse didicit, quia de se inaniter alta non sensit. Bene itaque deposita arca, et vasa aurea super grandem lapidem posita memorantur : quia inter dona sublimia de se humiliter sapere illi verius possunt, qui Redemptoris magnitudinem et humilitatem recolere **158** sæpius didicerunt. Nam deponere arcam Dei, et super lapidem grandem volebat ponere, qui dicebat : *Hoc sentite in vobis, quod in Christo Jesu. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo ; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo ; humiliavit se factus obediens usque ad mortem crucis (Philip. II, 5).* Sed qui de subditorum cordibus amoris hostiam ministerio prædicationis Deo immolant, de suis etiam mentibus excellentiora valde oblationum dona representant. Unde et subditur :

(Vers. 15.) *Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, et immolaverunt victimas in die illa Domino. C*

27. In qua die, nisi in illa in qua holocaustum Domino vaccas super plaustrum ligna ponere? Quæ est igitur dies illa, nisi illuminatio divinæ prædicationis? Ea namque die Bethsamitæ holocausta Domino offerunt, ea die victimas immolant qua ligna coincidunt, qua super ea holocaustum Domino vaccas imponunt; quia sancti prædicatores ea luce verbi, qua subjectis emicant, sibi quoque ad rectitudinem superni itineris officium visionis administrant, et contemptis rebus infimis, per vim dilectionis omnipotenti Deo tanto se liberius exhibent, quanto etiam auditores suos etiam jam magna familiaritate conjunctos vident. Quia vero non solum holocausta obtulisse, sed immolasse victimas viri Bethsamitæ relati sunt, perfectorum virorum spiritalis oblatio designatur. Nam holocausta offerunt, cum per contemplationis æqueum se Deo omnipotenti ineffabili affectione conjungunt. Sed holocaustis victimas sociant : quia nimirum tantæ jucunditatis bonum non suis meritis, sed divinæ referunt bonitati. Sine victimis quidem holocaustum offert, qui jam supernis in magna delectatione conjungitur; et insurgentibus elationis occultæ motibus, per humilitatis virtutem nequaquam dominatur. In oblationibus ergo perfectorum simul holocausta et victimæ convenisse describuntur : quia et divina frui dulcedine digni sunt, et in omni quod totos se jam cœlites faciunt, elationis ignari.

(Vers. 16.) *Et quinque satrapæ Philistinorum viderunt, et reversi sunt in Accaron in die illa.*

28. Satrapæ Philistinorum, ut jam superius dixi, electi sunt prædicatores Gentilium. Qui nimirum in quinario numero continentur; quia ad refrenandos quinque sensus corporis, aut rudibus adhuc fidelibus, aut carnalibus præsent. Hi profecto plaustrum cum Dei arca comitantur; quia ad studium spiritalis vitæ transeuntis jam eralitos discipulos, sollicitudinis suæ cura prosequuntur. Sed applicante in agrum Josue plastro, et vaccis immolatis, in Accaron redeunt : quia cum eorum perfectionem jam consideraverint, conversationis eorum itinera ulterius non explorant. In Accaron autem redeunt, quia ad convertendos alios se convertunt. Accaron quippe nostro eloquio sterilis dicitur. Steriles quoque sunt, qui aut fide carent, aut bona conversatione. Bene autem cum reversi principes dicitur, additum est : *In die illa* : quia nisi in eis claritatem tantæ perfectionis agnoscerent, ab eorum sollicitudine securitatis certitudine non redirent. Sequitur :

(Vers. 17, 18.) *Hi sunt ani aurei, quos reddiderunt Philistiim pro delicto, Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, et Accaron unum. Et mures aureos, 159 secundum numerum urbium Philistiim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam, quæ erat absque muro, et usque ad Abelmagnum, super quem posuerunt arcam Domini, qui erat usque in die illa in agro Josue Bethsamitæ.*

29. Qui hæc omnia designant, late supra expositum est. Quid est autem, quod cum reddi pro peccato debitum arcæ præcipitur, quinque ani aurei et quinque mures simul nominantur; cum vero jam redditum quod debebatur asseritur, urbes singulæ separatim unum reddidisse referuntur? Sed simul supra nominantur : quia simul omnium membrorum demonstrabatur ornatus, in commutatione bonorum operum; hic autem cum redditum debitum arcæ describitur, caute ostenditur : quia urbes singulæ anos aureos singulos et mures obtulerunt : ut profecto peccatori converso insinuetur, ut semel peccata deserat, quæ per solitam pravitatem ulterius non requirat. Urbes quippe singulæ anos et mures singulos reddunt, cum conversi peccatores semel tersa lacrymis pœnitentiæ peccata non repetunt. Unde et sacra Scriptura admonet, dicens : *Non iteres verbum in oratione (Eccli. VII, 15).* Verbum quippe in oratione iterat, qui precibus purgare peccata conatus est; sed tamen committere non omittit alia, pro quibus oret. Qui profecto anum unum et murem Deo pro delicto non offert : quia etsi pœnitendo compungitur, sæditates multiplicat, quas Deo confitens ei representat. Cum ergo anum unum et murem unum urbes Philistiim sive provinciæ singulæ reddidisse describuntur, quid aliud designat, nisi perfectionem veræ conversionis? Perfecto enim convertitur, qui cum semel quod prave egerat plangit, quod rursum plangat ultra non repetit. Igitur anum unum et mu-

rem unum pro peccato offert, qui sic commissa luget præterita, ut perfecte caveat futura. Et quia ista forma conversionis tam sapientibus quam indoctis, tam fortibus quam debilibus in sancta Ecclesia observanda est, bene ab urbe murata, usque ad villam sine muro hæc solutio debiti extensa perhibetur. Nulli enim intra sanctam Ecclesiam constituto liberum est peccare, nulli innoxium prava committere. Quare per prophetam Dominus comminatur, dicens: *Anima quæ peccaverit ipsa morietur (Ezech. xviii, 4)*. Muratæ quippe urbes sunt mentes sanctorum Scripturarum eruditione circumdatæ. Villæ autem absque muro sunt mentes simplices. Unum ergo anum aureum non solum singulæ urbes reddunt, sed etiam villæ; ut quicumque ad religiosam vitam, Deo auctore, convertitur, ablutis jam fetoribus, ulterius non fœdetur. Et quia nemo tam sanctus est, qui in se non habeat aliquid fœditatis quod plangat, solutio hujus debiti usque ad Abelmagnam, super quem posuerant arcam Dei, pertenditur. Abæl quippe interpretatur luctus. Quo nimium nomine lapis in quo arcam Dei posuerant vocabatur. Sed hoc profecto Redemptori nostro nomen congruit: quia, et in propria quæ fletet non habuit, nostra tamen quotidianis precibus et fletibus peccata purgavit. Sunt quoque in sancta Ecclesia viri perfecti, et illi summo lapidi charitatis consummatione conjuncti. Huic namque unitus erat lapidi, qui dicebat: *Nemo me separat a charitate Christi (Rom. viii, 35)*; qui an arcæ debitum solvat, audiamus: *Primum, inquit, fui blasphemus, et persecutor (I Tim. i, 13)*. Hinc iterum confitens, ait: *Non sum dignus vocari apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv, 9)*. Notandum etiam quod usque ad lapidem excurrisset arcæ debitum legitur, qui usque in die illo **160** in agro Josue manere, et in quo posita arca Dei memoratur. Qua in re quid aliud tenemus, nisi quod in sancta Ecclesia cernimus: quia illi etiam Deo pro culpa satisfaciunt, qui non solum a peccatis per Dei gratiam erepti, sed etiam per magna sanctarum virtutum culmina, in ejus tabernaculum sunt assumpti? Sequitur:

(Vers. 19.) *Percussit autem Dominus de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini, et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta millia plebis.*

30. Qui sunt Bethsamitæ percussi, nisi falsa contemplatione decepti hæretici? Bethsamitæ enim non veritate fuerunt, sed præsumptione. Dum igitur arcam videre in lapide præsumerent, percussi sunt: quia cum Domini ac Redemptoris nostri sacramenta indigni discuterent, æternæ damnationis laqueis, per fallaciam proprii sunt depressi erroris. Quid est autem, quod de populo septuaginta viri, de plebe autem quinquaginta millia percussa sunt? Sed quia appellatione populi etiam urbium nobiles continentur, plebs autem vulgus est reliquum sine nobilibus,

A potest hoc colligi: quia hæreticorum alii inter alios, quasi nobiles exstiterunt, qui in munditia operum, solo errore perierunt; cæteri vero quasi plebis rusticitatem secuti, cum errore fidei obscurati sunt sorde pravæ operationis. Unde et alii quinquagenario, alii septuagenario numero exprimuntur: quia et illi per quinque sensus corporis concepta flagitia perfecerunt; illi dum falso sibi dona ascriberent spiritus septiformis, æterna obruti sunt caligine cæcitate. Et quia de eorum percussione veri fideles contristati sunt, sequitur:

(Vers. 20.) *Dixeruntque Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus?*

Quasi etenim veri fideles, sed simplices, dicant: Si tam sapientes et philosophi in summæ veritatis cognitione falluntur, indocti et simplices quando venire ad ejus notitiam possunt? Sed etsi de sua mensura discedunt, donum tamen divinæ cognitionis adesse Ecclesiæ non discedunt. Quare et subditur:

(Vers. 20.) *Et ad quem ascendet a nobis?*

31. A nobis quippe Dominus ascendit, quando id quod de ejus cognitione nobis absconditur, per electorum fidelium vocem prædicatur. Velut ascendere namque ejus a nobis est, quod simplicioribus, sive infirmioribus, de æterna contemplatione celaverit, sublimibus per humilitatem cordibus revelare. Quid est ergo dicere: *Ad quem ascendet a nobis*: nisi dignum doctorem querere, qui sic divina prædicet, ut a via veritatis non erret? In quibus etiam verbis, si historicum sensum requirimus, aperte cognoscimus: quia qui ideo mortui sunt quia arcam Domini viderunt, intelligimus nempe quod eadem visione digni non fuerunt. Merito igitur, qui percussos aspiciunt, dicunt: *Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus?* Nam si hi qui indigni sunt videndo moriuntur, contrectantes, quomodo vivunt? Bethsamitæ quidem in sancta Ecclesia sunt mortui sacerdotes, et ministri sacri altaris reprobi: quia de domo quidem solis justitiæ sunt dignitate ministerii, non virtute et gratia sanctitatis. Bethsamitæ quidem sunt: quia per sacræ oblationis officium conversantur in domo Dei; sed tanto sunt acriori damnatione percipiendi, quanto non solum videre audent sacra mysteria, sed contrectare, quanto non jam veteris Testamenti arcam respiciunt, sed, quod omnia superat, **161** indigne se corpori et sanguini ingerunt Redemptoris: quos percussos insinuat Paulus, dicens: *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi, 29)*. Veri etenim fideles dicunt: *Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus?* Altitudinem quippe tantæ administrationis considerant, et tanti sacramenti dignitatem formidant. Sed dum tantæ rei subire officium nesciunt, qui id exhibere valent, digniores querunt. Unde et sequitur: *Et ad quem ascendet a nobis?* Quasi ergo sacra mysteria humiliter fugientes, dicant: Quia nos infirma conversatione percurramur, ministri ex altiori vita querendi sunt, quos dum in

* Cilot. et Vatic., quia non infirma conversatione percutimur.

altissimam virtutum sanctificationem conversatio A
sublimis erigit, assistere Deo per officium tantæ obla-
tionis possint. Sequitur :

(Vers. 21.) *Miserunt ergo nuntios ad habitatores
Cariathiarim, dicentes: Remiserunt Philisthim ar-
cam Domini, descendite et reducite eam ad vos.*

32. Cariathiarim dicitur, civitas eorum. Quæ est
sanctorum civitas, nisi illa Jerusalem quæ sursum
est? Qui sunt ergo habitatores ejus, nisi perfecti viri
ab amore mundi alta conversatione separati? Quorum
profecto unus cæteris efficacior ait: *Nostra conversa-
tio in cælis est (Philip. III, 20)*. Ad hos quippe nuntii
mittendi sunt, ut Dei arcam suscipiant: quia ad ele-
ctionem sacerdotum viri sancti non solum recipiendi
sunt, sed etiam invitandi. Et notandum, quia viris
sublimioribus per nuntios dicitur: *Descendite et re- B
ducite eam*. Descendant quippe, quia obediunt: ne-
quaquam enim descenderent, si id, quod ab eis
fra:ernus amor expetit, impendere superba mente
refulerent. Tunc quidem vere sublimes sunt, cum
se Christo non auferunt; cum id, quod ex fraterno
iudicio eis imponitur, non repellunt. Unde apte
sub nferunt.

CAPUT V.

(I Reg. VII, 1.) *Venerunt ergo viri Cariathiarim, et
redaxerunt arcam Domini, et intulerunt eam in domum
Aminadab in Gabaa. Eleazarum autem filium ejus
sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.*

1. Aminadab interpretatur, populus meus sponta-
neus; Gabaa, sublimis. Et nimirum talibus arca Dei
conmittenda est. Populus namque spontaneus est, C
quem ad exercenda virtutum opera, sola bona vol-
untas trahit, quem ad implenda mandata Dei neces-
sitas non compellit. Quos nimirum sub unius descri-
ptione beatus Paulus prædicat, dicens: *Hilarem
datorem diligit Deus (II Cor. IX, 7)*. Quæ est domus
spontanei populi, nisi munimentum sanctæ dilectio-
nis? Nam in virtutum ministerio spontaneus esse non
posset, si mansionem sibi dilectionis non conderet.
Quæ profecto domus in Gabaa, id est in sublimi sita
cognoscitur: quia charitatis altitudine ad cœlestia
sublevamur. Vel certe in sublimi est domus, quia
charitas omnibus virtutibus antefertur. Nam sublimi-
tatis hujus altitudinem insinuans Paulus, ait: *Adhuc
excellentiorem viam vobis demonstro. Si linguis ho-
minum loquar et angelorum, charitatem autem non D
habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum
tinniens (I Cor. XII, 31; XIII, 1)*. Quid est autem,
quod Eleazarum sanctificant ad custodiendum arcam
Dei? Sed hoc nimirum ex usu sanctæ Ecclesiæ no-
vinius, quia electus minister prius benedictionem
consecrationis a summis viris accipit quam ministe-
rium impendat oblationis. Quia vero Eleazarus Dei
adjutor dicitur, 162 profecto ostenditur quia non
solum sanctificari Dei ministri debeant, sed etiam
inspici quales sint ad ejusdem consecrationis ordinem
promovendi. Qui enim sunt Dei adiutorium, nisi qui

cum divina gratia ministrando conveniunt, et quos
omnipotentis Dei dignatio intus visitat, quam ipsi per
exterius ministerium bene vivendo et docendo confir-
mant? Unde et cum Paulo non inaniter gloriantes
dicunt: *Dei etenim sumus adjutores (I Cor. III, 9)*.
Qui nimirum conversatione forti-simi, scientia eru-
diti, amore fervidi, constantia robusti, non solum
alieno non egent auxilio, sed quocumque se confe-
runt, subvenire aliis possunt. Bene itaque dicitur:
Eleazarum sanctificaverunt, ut custodiret arcam. Quia
hi, quibus adhuc aliena auxilia necessaria sunt, ad
subveniendum aliis promovendi non sunt. Bene item
idem Eleazarus filius Aminadab esse dicitur: quia
certe, qui ad ministerium prædicationis eligitur, in
imitatione sanctorum positus, auxilium omne quod
exhibet esse debet ex dilectione.

2. Quia vero nos superius plaustrum Scripturam
sacram, arcam vero scientiam ejus spiritalem esse
diximus, vacas quoque electas animas, timor Bethsa-
mitarum, quem inesse electis ostendimus in oblatione
sacramenti, potest referri etiam ad onus prælationis.
Non enim minor sanctitas idonea est animabus in-
struendis, quam offerendis sacris mysteriis. Et idcirco
Bethsamitæ perhibentur percussi: quia plerique vi-
vunt subditi, qui moriuntur prælati. Habet enim arca
Dei etiam extrinsecus pulchritudinem, quam si mi-
nister infirmus non ad spiritalem venerationem, sed
ad concupiscentiam sæcularem inspexerit, nequaquam
vivit. Bene itaque causa percussiois eorum declaratur,
cum dicitur: *Quia viderunt arcam Dei*. Quid est enim,
viderunt, nisi quia ejus gloriam videri concupierunt?
Nunc autem, auctore Deo, per orbem universum
sanctæ Ecclesiæ gloria est copiosa. Quæ profecto
gloria, quia a reprobis sacerdotibus sæculariter ap-
petitur, Bethsamitæ viri arcam Dei exterius videndo
moriuntur. Non enim spiritalem ejus honorem pro
interna virtutum gloria appetunt, sed ut arce Dei
splendorem rapiant, et ecclesiasticæ prælationis ful-
gorem, in flore sæculi suis cultibus serant. Arca quo-
que Dei male foris ad percussioem respicitur, quando
flagitiosi præpositi subditarum personarum exteriori
specie devicti, ad carnalem concupiscentiam pertra-
hantur. Viri timore integram multitudinem concupi-
scentiæ telo prostratam intuentes, dicunt: *Quis poterit
stare in conspectu Domini Dei sancti hujus?* Stat
quip;e, in conspectu Dei, qui fortis est in ordine di-
vini ministerii. Stare etenim fortitudinis est, mini-
strare obsequii. Stare ergo in conspectu Dei dicitur,
qui ordinem superni officii in altitudine disponit
dignæ conversationis; qui in ministerio quo fungitur
nullo appetitu ecclesiastici honoris decipitur, nulla
carnali concupiscentia superatur. Quia vero tam ido-
nei ministri raro inveniuntur, merito dicunt: *Quis
poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus?*
Et quia tantum onus parvuli Christi viris fortioribus
deserunt, subdunt: *Et ad quem ascendet a nobis?*
Quomodo autem a habitatores Cariathiarim miserint

^a Hæc in cæteris editis ommissa restituenda duximus, quia infra tanquam jam proposita exponuntur.

quomodo arcam Dei in domum Ammadab intulerint, A quomodo Eleazarum sanctificaverint, sicut supra expositum est, non mutamus

(Vers. 2.) **163** *Et factum est ex quo arca Dei mansit in Cariathiarim, multiplicati sunt dies.*

Si ad historiam respicimus, dies mansionis arcae multiplicati sunt, quia illic multo tempore fuit. Unde et subditur :

(Vers. 2.) *Erat enim annus vicesimus.*

Et ad quid istam dierum multiplicationem introduxerit, subdens, ait :

(Vers. 2.) *Et requievit omnis Israel post Dominum.*

Quæ nimirum requies in illo veteri populo non bonorum operum, sed bonæ devotionis intelligenda est. Nam sequitur :

(Vers. 3.) *Ait autem Samuel ad universam domum B Israel, dicens : Si in toto corde vestro revertimini ad Deum, auferite deos alienos de medio vestrum, Baalim et Astaroth; et præparate corda vestra Domino, et servite ei soli, et liberabit vos de manu Philistiim.*

3. Qui deos alienos de medio sui non abstulerant, nisi bona voluntate, post Dominum quomodo quiescebant? Quæ nimirum omnia si spiritaliter inquirantur, dies mansionis arcae multiplicantur. Sed cum manet in Gabaa, cum manet in custodia Eleazari; quia cum animarum fidelium cura apud religiosos prædicatores reconditur, perfectio religionis, quæ sublimi doctrina impenditur, bonorum operum studio adimpletur. Unde et annus vicesimus tunc instare relatus est: Si enim denarius numerus perfectionem antiquæ Legis designat, quid vicenarius, nisi splendidiorem novæ vitæ religionem significat? Vicenarius quippe numerus, denarius est duplicatus. Qui certe numerus in electorum conversatione perficitur, cum per amorem vitant Legis prohibita, et sublimia Evangelii mandata complent.

4. Quia vero nos arcae perfectionem ad contemplativæ vitæ perfectionem retulimus, in Cariathiarim manet arca Dei, cum eruditæ mentes contemplantium, ejusdem eruditionis suæ donum, in oblectamento perficiunt revelatæ sibi supernæ claritatis. Viginti quippe annis manet ibi nunc arca Dei, quia electæ animæ, ad exaltationis intimæ cœlestis evectæ, habent denarium numerum in perfectione scientiæ, vicenariam vero in superna delectatione. Potest etiam dierum multiplicatio ad virtutum spiritalium incrementa referri. Cum igitur causa, quæ dies multiplicentur, expressius dicitur, annus vicesimus esse perhibetur: quia videlicet electæ mentes contemplantium, quo uberius superna contemplatione pascuntur, eo plenius virtutum spiritalium fulgoribus illustrantur.

5. Quid vero est, quod anno vicesimo requiescere omnis Israel post Dominum dicitur, nisi quia sublimitas perfectionis electorum non consistit in fortitudine boni operis, sed in virtute contemplationis? Quiescere namque post Dominum, Redemptoris nostri imitationem invincibili charitate retinere est. Et quisquis illa supernæ civitatis ineffabilia gaudia contemplantando fortiter amare non didicit, quia sæpius

ad mundi amorem potest dejici, post Dominum nequaquam requiescit. Cum ergo manet arca in Cariathiarim, et dies multiplicantur, universus Israel post Dominum requiescit: quia profecto dum electæ mentis scientia in experientiam supernæ delectationis erigitur, dum luce refusæ gloriæ, virtutum spiritalium sibi claritates glomerantur, imitationem Dominicam tenere eo perseverantius potest quo, immensis illustrata claritatibus, eas tenebras quibus a vero divi latur lumine sentire non potest. Unde et bene qui post Dominum **164** requiescere dicitur, Israel esse perhibetur, videlicet videns Deum: quia quo altius contemplator in divina rapitur, eo ab humanis quæ potenter cohibet nequaquam superatur.

6. Verum quia, auctore Deo, arcam ejus proficiscentem usque ad sublimitatis ejus solum deduximus, quo studio prædicator erga subditorum correctionem invigilet, videramus. Nam sequitur: *Et ait Samuel ad universam domum Israel: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferite deos alienos de medio vestrum.* Quos autem alienos deos Scriptura sacra appellare consuevit, nisi dæmonia, quæ in manufactis simulacris habitant? In Samuele novos sanctæ Ecclesiæ prædicatores designari diximus. Recte itaque de medio sui deos alienos in universam Israel domum auferre præcepit: quia in accedentibus ad fidem Gentilibus, non solum rectæ perfectionis veritatem prædicatorum ordo petiit, sed etiam damnationem antiquæ superstitionis. Nil enim eis prodesset veritatem profitendo colere, vel obsequendo, nisi falsaprius detestanda reliquissent. Quisquis etiam nunc intra sanctam Ecclesiam positus est per fidem, sed Deo rebelis per iniquam operationem, admonendus est ut alienos deos de medio sui auferat. Nam, et in manufacta simulacra detestatur, dæmonum tamen imperiis prava actione submittitur. De medio autem sui alienos deos abjicit, qui sic ad Deum convertitur, ut per mala opera immundus spiritus nunquam veneretur.

7. Potest etiam cautionis vitæ studium per hæc exhortationis verba designari. Nam in medio rostri quid est, nisi cor nostrum? Sunt tamen nonnulli operatione mundi, sed infirmitate cordis, usu sædantur prævæ cogitationis. Bona quidem incessanter faciunt, sed cogitare reproba nunquam permittunt. Quia vero tot in eorum cordibus dæmonia requiescunt quot desideria immunda, auferre de medio sui alienos deos instanter admonentur: quatenus omnipotenti Deo non solum rectitudinem impendant operis, sed et gloriæ internæ puritatis. Unde et apte subditur: *Et præparate corda vestra Domino.* Cor quippe Domino præparat, qui mentem non solum ab immunda cogitatione separat, sed etiam cogitationum sanctarum ac virtutum fulgoribus illustrat: ut velut abjectis et comminutis idolis, se Dei templum efficiat; dum illic divinæ gratiæ sedem erigit, ubi reprobos spiritus manere per subjecta eis prava desideria non permittit. Bene itaque prius auferre alienos deos de medio suo Israelitas admonet, deinde corda Deo præparare,

quia rectus ordo inchoatæ religionis est, ut prius A unusquisque prava r. probet, deinde ad omnipotentem Deum studio bonæ intentionis appropinquet. Ad extremum vero necesse est, ut qui jam Deo bonæ voluntatis propositum, et puri cordis munditiam obtulit, id quod intus bene vivendo deliberat, in rectitudine boni operis exponat. Quare et subditur: *Et servite soli Deo.*

8. Soli quippe Domino servit qui bonis operibus prava non inserit. Nam qui sic bona agit, ut mala non deserat, Deo soli nequaquam servit: quia malo spiritui ob equum exhibet, cujus perficere non metuit voluntatem. Unde agitur, ut etiam bona agens Deo non serviat: quia qui totum hominem condidit, e creditur, habere eum communem cum adversa ratio non dignatur. Hinc namque est, quod ipsa Veritas per semetipsam denuntiat, dicens: *Nemo potest duobus dominis servire (Matth. vi, 24).* Hinc Paulus 165 exquirens, ait: *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidei cum infideli, aut quis consensus templo Dei cum idolis (11 Cor. vi, 14, 15)?* Soli ergo Domino servire præcipimur, ut qui jam aspirante Deo pro obtinenda peccatorum nostrorum remissione agere bona cœpimus, eisdem bonis prava nulla misceamus. A peccatorum namque nostrorum obligatione tunc solvimur, cum bona quæ pro eorum impendimus absolutione malis admixta non sunt. Devotis namque pœnitentibus loquens prædicatur, dicit: *Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferete deos alienos de medio vestri, et servite Deo soli.* Quasi dicat: Tunc a peccatis solvi poteritis, cum cordis et operis bona, quæ pro vestra absolutione impenditis Deo, supervenientibus criminibus aliis non fœdatis. Quare et repromitens, dicit: *Et liberabit vos de manu Philistiim.*

9. Qui hoc loco alii Philistiim quam maligni spiritus designantur? Qui nimirum dum superbix suæ calice in momento debriati sunt, a statu gloriæ tumescendo ceciderunt. Quæ est igitur manus Philistiim, nisi potestas illa dæmonum, qua mortuas in peccato animas ad æterna tormenta perducunt? Ab ista Philistiim manu solus liber fuerat, qui dicebat: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xiv, 30).* Hinc Paulus ait: *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei (Rom. iii, 23).* Hinc iterum dicit: *Eramus et nos filii iræ, sicut et cæteri (Ephes. ii, 3).* O quam magni muneris est ista promissio, qua dicitur: *Liberabit vos de manu Philistiim.* Nam ille solus liber hujus manus existit, qui peccatum non fecit. Ab ea utique omnes contra meritum liberamur. Unde et Paulus dicit: *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem justitiæ suæ, propter redemptionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei ad ostensionem justitiæ ejus in hac tempore, ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Domini nostri Jesu Christi (Rom. iii, 24-26).* Hinc iterum dicit: *Gratia liberati estis (Ephes. ii, 8).* Tale est ac si dicat: Liberabit vos de potestate spi-

rituum malignorum, ut velut fugatis de itinere crudelibus hostibus, dum mors carnis intervenit, ea quæ cupitis æterna gaudia securius adeptis. Magna itaque promisit, qui magna præcipiendo docuit, ut magnitudo muneris ad fortitudinem incitaret laboris. Magnum quippe est soli Domino servire, videlicet instanter bona agere, bonis actibus reprobam non miscere. Sed o quam maximum in vitæ hujus transitu, potestatem cruentorum spirituum non incurrere, nullas in via horribilitates cernere, contrarietates objectionum nullas invenire, æternas pœnas evadere, liberatoris nostri præsidia sentire, momentaneam sæculi lucem perdere, sed repente ineffabilem claritatem æternitatis invenire. Audiant ergo, audiant, qui de manu Philistiim liberari desiderant: *Præparate corda vestra Domino, et servite illi soli:* ut hic sibi quique colligere studeant, unde illic manus tantorum hostium non incurrant, et securi ad vitam transeant, qui inter salutis suæ thesauros, quos hic bene vivendo congregant, mortis opera nulla portant. Electorum vero viros insinuantur, per hoc, quod subditur:

(Vers. 4.) *Abstulerunt ergo filii Israel de medio sui Baalim, et Astaroth, et servierunt Domino soli.*

10. Electorum quippe mos est, ut cum divinæ prædicationis hortamenta suscipiunt, ad studium auditæ bonæ operationis accendantur. Nam reprobi 166 et frequenter verba Dei audiunt, et eisdem tamen verbis nulla bona opera proponunt. Pigri in suis actionibus remanent: quia a divina luce projecti, omnipotentis Dei gloriam, cujus verba audiunt, interna contemplatione non vident. Recte ergo, qui obediunt, Israel filii dicuntur: quia quo majestate apertior manifestatione conspiciunt, ejus præceptis obedire devotius agnoscunt. Sed quia conversis loquitur, quid eis adhuc deesse conspiciat, audiamus: Nam sequitur:

(Vers. 5, 6.) *Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Dominum. Et congregaverunt in Masphath.*

11. Masphath dicitur speculatio seu contemplatio. Quam profecto speculationem beatus Paulus exponit dicens: *Videmus nunc per speculum in ænigmate (1 Cor. xiii, 12).* Speculari etenim nobis est, de similitudine Scripturarum æterna bona contemplari. Quasi enim speculamur, quod jam fidei veritate cognoscimus, et adhuc revelata facie non videmus. Conversis vero peccatoribus in Masphath convenire, est per mentis intentionem de Dei omnipotentis misericordia confidere. Sed sic de Dei misericordia præsumat, ut tamen id, quod se nequiter egisse recolunt, per pœnitentiam delere non negligant. Unde et illic repente subjungitur:

(Vers. 6.) *Hauseruntque aquam, et effuderunt in conspectu Domini.*

12. Quid enim est aquam haurire, nisi de profunda animi pœnitentis confusione lacrymarum fluentia producere? Velut enim aquam haurimus, dum quam profunda iniquitate cecidimus considerantes,

plangimus. Quam profecto aquam in conspectu Domini effundimus, si cum poenitendo compungimur, de ejusdem compunctionis fletu non quaerimus favorem saeculi, sed solum fructum divinae placationis. Sed et dum mens flectendo compungitur, necesse est ut etiam caro quae delectationibus subjacuit alligatur. Unde et subditur :

(Vers. 6.) *Et jejunaverunt in die illa.*

13. Dies peccatricis animae est spes consequendae indulgentiae in divini verbi repromissione. Unde et per prophetam Dominus repromittit, dicens : *Nolo mortem peccatoris : magis autem, ut convertatur et vivat (Ezech. xviii, 32, 33, 41).* In die igitur illa jejunant, qui in circo carnem poenitendo atterunt : quia in luce spei pervenire ad indugentiam se indubitanter credunt. Quae tamen afflictio poenitentiae ad delenda peccata tunc demum idonea est, cum sacerdotis fuerit iudicio imperata, cum ab eo consentientium actibus discussis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis. Bene itaque sequitur :

(Vers. 6.) *Dixitque : Tibi peccavimus, Domine. Judicavitque Samuel filios Israel in Masphath.*

14. In Masphath quippe sacerdos iudicat, cum non humanum arbitrium sequitur, sed divinum ; cum in omni quod disponendum est se in alta contemplatione sublevat, et hoc in subditorum iudicio disponit : quod aequum esse in superna visione cognoscit. Hinc namque est, quod in omni fero negotio Moyses in tabernaculo foederis Dominum consulit (*Exod. xxxiii, 8*) : quia nimirum praedicator sanctae Ecclesiae in intima debet veritatis contemplatione conspiciere, ut subditorum vitam foris irreprehensibiliter valeat ordinare. Tunc enim et tenere peccata, et dimittere verius potest, cum in arcano speculationis, Domino loquente, audit quod loquitur. Unde et resurgens a mortuis Dominus prius in discipulorum faciem insufflavit, et postea dimittendi **167** retinendique peccata auctoritatem tribuit (*Joan. xi, 21, 23*) : ut profecto monstraret, quia qui illam mentis speculationem non habet, iudex animarum esse non debet. In electorum quippe praedicatorum faciem Dominum insufflare, est intimas secretaeque vias spiritualis examinis eis per Spiritum sanctum revelare. Hinc Paulus ait : *Spiritualis iudicat omnia (I Cor. ii, 15).* Hinc item divinae gratiae largitatem commendans, ait : *Nos spiritum hujus mundi non habemus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis (Ibid., 12).* Qui autem hujus mundi spiritum habet, in Masphath, id est in speculatione subditos iudicare non potest : quia dum per spiritum interiora non penetrat, in causis examinis quas exquirat, mundano spiritu foris errat. Bene igitur Samuel filios Israel in Masphath iudicasse dicitur : quia nimirum praedicatorum sancti, in subditorum iudiciis aliud extra nequaquam definiunt, nisi quod intus eis divina inspiratione reveletur. Sed dum boni subditi majorum iudicio semetipsos subjiciunt, spiritualium hostium iras contra se validius accendunt. Unde et subditur :

(Vers. 7.) *Et ascenderunt satrapae Philistinorum ad Israel.*

15. Ablatis namque diis alienis, peracto jejunio, exhibita a praedatore censura examinis, ad Israel Philistinorum principes ascendunt : quia cum altiori vita proficimus, maligni spiritus, qui semper bene agentibus invident, nobis infestiores sunt. Et quia de innocentis vitae sublimitate nos deponere appetunt, ascendere dicuntur. Ascendere quippe malignis spiritibus, est se ad expugnanda alta per caeleste desiderium corda sublevaré. Quia etiam contra perfectiores Christi milites non quorumlibet malorum spirituum, sed fortiorum daemonum praelia excitantur ; non Philisthiim contra Israel ascendere, sed Philistinorum satrapae perhibentur. Principes quoque pluribus praesunt. Per hoc ergo, quod contra Israel satrapae ascendere dicuntur, potest rationabiliter colligi quia ad probandam electorum patientiam, nec unus spiritus malus electorum singulis, sed innumeri deputantur ; ut de consecuta eorum victoria, tanto sit copiosior fidelium gloria, quanto eis irrogata fuerint praelia graviora. Tamen inter eadem praelia nuper conversi vehementer pavere solent : repente etenim inveniunt se in campo laboris, praeter experimentum consuetudinis. Armata hinc contra se aspiciunt desideria, quae sibi dudum pacata serviebant : illinc supernus amor invitat, ut coepa bona non deserant. Hinc spiritus mentem elevat, illinc caro gravat ; ac dum finis sui modum scire non possunt, de electionis suae incertitudine vehementer expavescunt. Unde et hic apte subditur :

(Vers. 7.) *Quod audientes filii Israel, timuerunt a facie Philistinorum.*

16. A facie enim Philistinorum timent, ut eorum posteriora non timeant. Quae est enim malorum spirituum facies, nisi concupiscentia saecularis ? In hac enim specie quicumque componitur eorum imagini conformatur. Quia vero non Philistinorum faciem, sed ab eorum facie timuisse Israel dicitur ; sic electorum mentes insinuat, ut etiam reproborum stultitiam latenti ratione reprehendat. Non enim faciem, sed a facie timuerunt : quia videlicet sancti viri, aliud est quod foris aspicunt, aliud quod intus expavescunt. Nam etsi aliquando florentem mundum humana ratione considerant, repente mentis oculos ad ea mala quae mundi gaudia sequuntur retractantes levat, et **168** velut a facie trepidant, qui poenis sequentibus contingere praesentes delectationes vitant. At contra reprobi, qui hanc Philistinorum faciem nequaquam metuunt, sequentes ferocitatis eorum impetus non evadunt. Dum enim vana mundi gaudia tota virtute suscipiunt, afflictiones perpetuas, daemonum virtute, capiunt. Quibus nimirum Veritas comminatur, dicens : *Vae vobis, divites, quia recepistis consolationem in vita vestra (Luc. vi, 24).* Hinc item denuntiatis, ait : *Vae vobis qui ridetis, quia flebitis (Ibid., 25).* Quasi aliter dicat : Quia a Philistinorum facie nequaquam pertimescitis, cum sequentes eorum vires irruunt, salutis invenire refugium non potestis. Tunc quidem timor

adest, sed qui adjuvet non adest. Vindicta datur flagitii sine spe liberationis; et quom sint Philistinorum horribilia posteriora sentiunt, qui faciei eorum blandimenta in mundi amore voluerunt. Bene igitur de Israelitis, in electorum typo dicitur: *Timuerunt a facie Philistinorum*: quia nimirum dum conversandi modum sibi solerter ordinant, non disponunt metuere aeterna mala, cum veniunt; sed a temporali concupiscentia trepidant, cujus merito irrogantur. Et quia non tam suis meritis quam majorum hoc intercessionem pro se obtinere credunt, sequitur:

(Vers. 8.) *Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses clamare pro nobis ad Dominum Deum Israel, ut salvet nos de manu Philistinorum.*

17. Sed et tentatis subditis pastores boni non solum orationum praesidia conferunt, sed etiam sacrificiorum. Unde subditur:

(Vers. 9.) *Tulit autem Samuel agnum lactentem, et obtulit illum holocaustum integrum Domino, et clamavit Samuel.*

Quid est clamor Samuelis, nisi in supplicatione pontificis magna virtus desiderii? Unde ad tacentem labiis Moysen, licet populi subditi salutem ferventi devotione cupientem, a Domino dicitur: *Quid clamas ad me (Exod. xiv, 15)*? Quis vero est agnus lactens, nisi ille quem praecursor ejus ostendit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29)*? Et lactens dicitur, quia in ejus innocentia vera humanitas praedicatur. Sed unus agnus offertur, quia, praeter ipsum, qui nulli tollat peccata nequaquam reperitur. Quem profecto agnum integrum obtulit. Integritas quippe agni ad soliditatem pertinet catholicae professionis. Velut enim agnum dividit, qui a canone fidei per gladium separatur erroris. Agnus itaque dicitur pro innocentia, lactens pro assumptione naturae, unus pro singularitate potentiae, integer pro fidei nostrae firmissima soliditate.

18. Quod si quis haec non ad ipsum, sed ad ejus imitatore referre voluerit, potest. Agnum quippe offerimus, cum per bonum castitatis et innocentiae, Redemptori nostro conformamur; et cum doctrina innocentium Patrum nostrorum pascimur, velut ubera sugimus, quibus ad aeternam vitam nutriamur. Unum quoque agnum offerimus, si post initia religiosae conversationis, nulla polluemur inquinacione pravitatis. Unum quippe agnum offert, qui a proposito innocentiae, ad pollutae vitae maculas nequaquam diffuit, a quibus redeat per iterationem bonae operationis. Integrum quoque agnum offerre, est ad aeternam vitam non solum carnis continentiam, sed mentis integritatem praeparare. Integrum quoque agnum Domino nequaquam offert, qui carnem Deo per continentiam consecrat, sed mentis suae secreta ab immundarum cogitationum lascivia **169** non refrenat. Velut enim agni partem sacrificio subripit, qui puritatem cordis, corporis continentiae non conjungit. Unde et ipse agnus agnum integrum offerre discipulis praecipiens, ait: *Audistis quia dictum est antiquis:*

Non mœchaberis; ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscendum, mœchatus est in corde suo (Matth. v, 27, 28). Hinc etiam fatuae virgines in Evangelio notantur, quae lampades paraverunt, et oleum non paraverunt (*Matth. xxv, 3*). Lampades namque paratas habent, qui bonum pudicitiae servant in corpore: oleum quoque habent, qui nitorem puritatis tenent in mentis suae circumspectione. Dicitur ergo de Samuele: *Obtulit agnum integrum Domino*: quia ut bonum pudicitiae divinae placationi sufficiat, non solum in candore corporis servari debet, sed in splendore internae puritatis. Merito itaque subditur:

(Vers. 9.) — *Et exaudivit eam Dominus.*

19. Ille namque exaudiri a Domino pro aliis orans potest, qui ex parte aliqua ei, cui supplicat, Domino odibilis non est. Nam si adhuc propria infirmitate deprimitur, pro obtinenda proximorum fortitudine nequaquam exauditur: et eo desiderium suum ad divinae celsitudinis arcem non sublevat, quo ipse de imo, quo per lapsum jacet, conatu ferventioris studii ascendere nequaquam curat. Sed et modus exauditionis exponitur, cum subiungitur:

(Vers. 10. 11.) *Factum est, dum Samuel offerret holocaustum, Philisthaeos inire praelium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illo super Philistinum, et exterruit eos, et cæsi sunt a filiis Israel. Egressique filii Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthaeos, et percusserunt eos usque ad locum, qui erat subter Bethchar.*

20. Offerente holocaustum Samuel, Philistinum contra Israel praelium ineunt: quia maligni spiritus tunc adversus fideles subditos graviore tentacione commovent, cum contra se stare instantius Pastores vident. Sed super Philisthaeos Dominus intonat: quia orantibus doctoribus et fidelibus subditis, divina gratia robur administrat. Tonitrua enim fieri per nubila solent. Nubes autem sublimes per caeleste desiderium animae intelliguntur. Unde et propheta mentes electorum in amore caelestium elevatas admirans, dixit: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant (Isa. lx, 8)*? Quae sunt autem tonitrua nubium, nisi illa ferventia et superna electorum desideria: quibus dum per divinam gratiam eorum mens succenditur, omne, quod maligni spiritus decipiendo suggerunt, ab ea penitus expellunt? Bene ergo dicitur: *Intonuit Dominus super Philisthaeos, et exterruit eos*. Nam dum per gratiam suam electis mentibus superna desideria infundit, quia etiam terrena omnia facit contemnere, eos etiam, qui ea eis appetere suggerunt, nequam spiritus infuam vertit. Velut enim tonitruo territi fugiunt, dum in electis mentibus, quas tentando pulsaverant, ingentem sonitum divinae virtutis expavescunt. Quia vero fragore magno intonuisse Dominus dicitur, quid est aliud, nisi quia imperfecta Christianorum desideria daemonibus terribilia non sunt? Fragor enim magnus tonitruum, perfectum est uniuscujusque desiderium electi. Cum igitur fragore magno super Philisthaeos Dominus intonat, tunc a filiis Israel creduntur

tur : quia dum electorum mentem perfecta devotio ad superna gaudia erigit, omne, quod adversæ parti militat, a se penitus abscindit. Bene quoque prius terribi Philisthæi, deinde a filiis Israel **170** cæli memorantur : nam terrentur electorum devotione, cæduntur opere. Et quia opere devotio prior est, terribi prius, postea vero cædi recte perhibentur. Nam prius donum bonæ voluntatis a Domino accipimus, ut consilia malorum spirituum postmodum confutare valeamus. Bene etiam Dominus super Philisthæos intonare, et exterere eos dicitur, filii autem Israel illos cædere perhibentur : quia bona desideria nobis per divinam gratiam ministrantur, sed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrii ad virtutum viciorias promovemus. Ordo igitur cælestis militiæ est, ut antea tonans fragore magno audiatur Deus, et post miles ad cælenda hostium agmina progrediatur : ut videlicet in se prius dona gratiæ videat, deinde ad certaminis campum validius erumpat, et securus victoriæ proventum speret, qui eis, quibus coronatur, viribus ante congressionis tempora fultus e. t.

21. Bene autem, qui Philisthæos cædunt, de Maspeth egressi perhibentur. In Maspeth etenim, quæ speculatio dicitur, morantur, qui in divinarum rerum contemplatione persistunt. Sed ad cædendos Philisthæos exeunt, cum ex arcano internæ meditationis consulti venientes, comprimunt vires adversæ dominationis. Intus enim latenter ordinant, qualiter foris in apparato opere, hostium cuneos irrumpant. Tanto quidem graviore pugna eis procedentes exhibent, quanto, dum interna cogitant, apud se quietiores latent. Et quia maligni spiritus ab electis Dei semper comprimendi sunt, usque ad locum subter Bethchar Philisthiim percussi fuisse memorantur. Bethchar quippe, domus agni interpretatur. Hunc agnum nobis Isaias insinuans, ait : *Tanquam agnus ad occisionem ducetur, et tanquam ovis coram tondeute se, sine voce* (Isai. lxxvii, 7). Quæ igitur fuit domus agni, nisi illa sublimis, et singulariter munita conversatio Redemptoris, quæ dum culpa caruit, cunctis nequam spiritibus inaccessibilis exstitit? Ad Bethchar, id est domum agni pervenire nemo potest : quia quisquis multum proficit, sanctitate Redemptoris inferior est. Unde et prædicator egregius ejusdem Redemptoris laudibus insistens, dicit : *Talis decebat, ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus, qui non habet necessitatem, sicut sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre* (Hebr. vii, 26, 27). Quis est ergo locus subter Bethchar, ad quem usque Philisthiim cædere, et persequi debemus? Sed si Bethchar perfectionem signat Dominicæ conversationis, locum subter Bethchar, communem Sanctorum summam exprimit sanctitatis. Qui et eidem Redemptori se obediendo humiliant, et ejus gloriæ per studium vitæ innocentis appropinquant. Locus enim, qui subter Bethchar situs ostenditur, eidem loco cui subest, et inferior esse cognoscitur, et vicinus : quia sancti viri, quo Deo per vitæ altitudinem vicini sunt, eo et humiliori

A cogitatione subjecti. Dum ergo novitiorum fidelium triumphus sub Israelitarum gestis ostenditur, usque ad locum sub domo agni cæsi alienigenæ dicuntur : quia profecto per indesinentem conatum certaminis, contendere debemus ad arcem perfectionis : ubi jam tanto minus hostibus nostris terribiliores, quanto Redemptori nostro viciniore. Ibi enim jam quædam securitas est, quæ perturbari hostium pavore non potest. Talibus namque concessisse virtutis dona insinuans Dominus, ait : *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et omnem virtutem inimici* (Luc. x, 19). Unde et is, qui ad locum domui agni **171** vicinum pervenerat, dicit : *Quis nos separabit a charitate Christi, tribulatio, an angustia, an fames* (Rom. viii, 35), an cætera talia? Potest etiam domus agni cælestem patriam designare. Unde et Joannes dicit : *Vidi supra montem Sion agnum stantem, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen ejus, et nomen patris ejus scriptum in frontibus suis* (Apoc. xiv, 1). Quis est igitur locus, qui est sub domo agni, nisi terminus temporalis vitæ, ex quo ad supernæ patriæ gaudia assumuntur electi? Qui enim usque ad statutum nobis terminum ducimur, quem præterire vivendo non possumus, velut ad locum venimus, unde alio transferamur. Sed terminus vitæ electi viri sub domo agni situs ostenditur : quia unde per angustias mortalitatis demergitur, inde ad vitæ indelicientis gaudia sublevatur. Nam et agnus ipse, qui in citharædorum citharizantium et cantantium domum suam lætus inhabitat, antequam ad

C hujus domus lætitiâ duceretur, sub domo fuit. Hinc namque est, quod immolationis suæ tempore dicit : *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 38; Marc. xiv, 34). Electi ergo uniuscujusque finis dum loco ostenditur, subter Bethchar, id est domo agni esse memoratur; quia sancti viri cum per mortis pœnam temporalia deserunt, de vicino præminentem sibi supernam patriam conscendunt. Nam Paulus, confidenter asserens, dicit : *Scimus, quia si terrestris domus nostra dissolvatur, habemus habitaculum ex Deo, non manufactum in cælo* (II Cor. v, 1). Igitur usque ad locum, qui est subter domo agni, Philisthæos cædimus, si quandiu in hac vita sumus, de malignis spiritibus triumphamus. Sequitur :

D (Vers. 12.) *Tulit autem Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Maspeth et Sen; et vocavit nomen ejus Lapis Adjutorii, dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.*

22. Lapis in sacro eloquio Dominum, et Redemptorem nostrum significat. Lapis vero unus a Samuele tollitur, cum a sanctæ Ecclesiæ prædicatore Redemptoris fortitudo singulariter prædicatur. Qui præfecto inter Maspeth et Sen præfigitur : quia in vitæ exitu electos protegit, reprobos confringit. Sen quippe excussio dicitur. Excussi autem sunt reprobi, id est a fidelium societate separati. Dum ergo usque ad locum subter Bethchar Philisthæi cæsi perhibentur, lapis inter Sen et Maspeth præ-

fixus asseritur: quia dum electi Dei victoriae suae titulum in fine percipiunt, Redemptoris iudicio a malorum societate separantur. Modo vero, velut in area frumentum, et palea simul sumus, sed dum ad vitae termini um ducimur, electi a reprobis Dominica virtute dividuntur, et velut inter se lapidem habent medium, dum illi pondus Redemptoris in damnationis suae iudicium sustinent, et isti in ejus fortitudine aeternae gloriae palmas tenent. Po sunt per Sen etiam maligni spiritus designari. Excussi quippe sunt, quia a caelesti secreto per superbiam projecti. Et quia nunc in hac vita nobiscum praeliantur, bene cum victoriae nostrae tempus asseritur, lapis inter nos et eos positus perhibetur: quia cum militiae nostrae donativa percipimus, ultra nobis eorum praelia nequaquam renovantur. Samuel autem hunc lapidem in medium ponit: quia nobis Redemptoris nostri bonitatem sanctae Ecclesiae doctor ostendit. Et quia omne, quod a nobis in omni vita nostra prosperum geritur, divinae gratiae ascribitur, apte ab eo lapis ille, qui in medio sistitur, Lapis Adjutorii vocatur. Ipse est namque Lapis Adjutorii, qui si nobis subvenire noluerit, vinci possumus, vincere nequimus. De quo jam in medium posito dicitur: *Usque huc auxiliatus est nobis Dominus*; quia ejus praesidia electos suos usque ad aeternae retributionis tempora persequuntur. Et quia, ut diximus, jam tunc a nobis in aeterna requie susceptis, a depressis hostibus praelia nulla commoventur, sequitur:

(Vers. 13). *Et humiliati sunt Philisthim, nec apposerunt, ut venirent ultra in terminos Israel.*

23. Haec profecto sic electorum singulorum facta exprimunt, ut sanctae catholice Ecclesiae et procinctum innuant belli, et gaudia remunerationis. Hanc namque universalis Ecclesiae vicioriam jam post resurrectionis nostrae gloriam futuram, beatus Paulus ostendit; qui, quasi futurae incorruptioni praesens, morti insultabat, dicens: *Absorpta est mors in victoria? ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus* (I Cor. xv, 54, 55)? Humiliatos etiam Philisthaeos vidit: quia apostatarum angelorum memorans, ad amorem futurae dignitatis electos accendit, dicens: *An nescitis, quia angelos judicabimus* (I Cor. vi, 3)? Tunc quippe Philisthaei humiliantur, cum in praeparata sibi ab origine mundi aeterni ignis incendia daemones mittuntur. Et in terminos Israel venire ulterius non apponunt: quia ad tentanda electorum corda non exeunt. Qui autem sunt Israelis termini, nisi caeli? Quomodo autem mali spiritus in Israelis terminos venient, qui sic in inferni profundo damnati sunt, ut a summersione poenarum nunquam resurgant? Quia ergo aeterna oppressione dejiciuntur, apte subinfertur:

(Vers. 15). *Facta est, inquit, manus Domini super Philisthaeos cunctis diebus Samuelis.*

24. Qui enim sunt dies boni doctoris, nisi ve

tes illi radii fulgentis aeternitatis? Qui apte Samuelis esse referuntur: quia etsi communes sunt electorum omnium, speciali quadam gratia ad gaudia lucent praedicatorum. Vel certe praedicatorum sunt, qui specialius eorum mentibus fulgent, quorum predicatione nunc sanctae Ecclesiae demonstrantur. Manus autem Domini super Philisthaeos cunctis diebus Samuelis facta perhibetur, quia divina potestas malos spiritus semper opprimit, quae in aeternae claritatis gloria etiam electos exultare nunquam desistit. Tunc vero angelorum damna reparantur, cum quidquid de ordine conditorum spirituum, eorum superbia sublatum beatitudini fuerat, de electis hominibus adimpletur. Quare sequitur:

(Vers. 14.) *Et reddita sunt urbes, quas tulerant Philisthim Israeli.*

25. Urbes sublatae sunt illae perditae multitudines angelorum. Sed tunc redduntur, quando de electa natura humana assumitur, unde quod de angelis perierit, suppleatur. Quod etiam in conversione flagitiosorum hominum accipi convenienter potest. Urbes namque Philisthim tollunt, cum unitas fidelium mentes tentando decipiunt, et sibi eas peccatis immergendo supponunt. Sed ablatae urbes Israeli redduntur: quia sic in hac vita poenitentes satisfaciunt, ut in perenni gloria splendidi ad electorum gaudium exhibeantur. Quia vero non solum, qui agere bona negligunt, sed etiam, qui abundanter iniquitatem faciunt, poenitendo salvantur, subditur:

(Vers. 14.) *Ab Accaron usque Geth.*

26. Accaron dicitur sterilis, Geth torcular. Steriles quidem sunt, qui bona opera non agunt. In torculari autem uva premitur, et vinum promulgatur. 173 Quid est autem concupiscentia saecularis, nisi uva reprobae mentis? Quid vero est fervor peccandi, nisi liquor vini, qui peccatoris mentem aeternorum bonorum immemorem facit? Dum enim ex concupiscentia cordis peccatum generatur, quasi in torculari de uva vinum producit. Ab Accaron ergo usque Geth sublatae urbes Israeli redduntur: quia bona agere negligentium, et mala audacter perpetrantium mentes, quae poenitendo ad Dominum modo redeunt, tunc in communi electorum gloria splendide demonstrantur. Earum quippe mala in Dei memoria nequaquam veniunt, quae ipsi poenitentiae afflictione delere oblii non sunt. Sequitur:

(Vers. 14.) *Eratque pax inter Israelem et Amorrhæum.*

27. Quae est ista pax, nisi quam propheta Michaeas asserit, dicens: *Et erit iste pax in terra, cum venerit* (Mich. v, 5). Hinc Paulus ait: *Ipse est pax nostra, qui facit utraque unum* (Eph. ii, 14). Quid est autem, quod inter Israelem, et Amorrhæum pax ostenditur? Sed quid per Amorrhæum, nisi pars hominum reprobam designatur? Qui vero per Israelem figurantur, nisi electi? Et quia electi in dextera Dei, reprobi vero in sinistra futuri sunt (Matth. xxv, 33), dicitur

* Forte legendum, promulgatur.

pax esse inter utrosque assoritur, sanctorum beatitudo inclita demonstratur; qui iustitiæ Conditoris tanta æquitate conveniunt, ut de conspecta reproborum pœna nulla compassione moveantur. Dum ergo inter Israelem, et Amorrhæum pax esse ostenditur, non demonstratur bonum, quod commune cum sanctis habeat reprobi, sed quo muniantur electi. Unde et sub Israelis specie per prophetam sanctæ Ecclesiæ repromittitur: *Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiavit te (Psal. cxlvii, 14)*. Pacem quippe Ecclesiæ fines ponit: quia dum Redemptoris potentia eam in intimæ æquitalis celsitudinem erigit, per dolorem compassionis, perditorum miseria non affligit. Sed ad tantam beatitudinem quo pastorum studio boni sublimi promoveantur, exponit, dicens:

(Vers. 15.) *Judicavit quoque Samuel Israelem omnibus diebus vitæ suæ.*

28. Qui sunt dies vitæ uniuscujusque doctoris, nisi virtutum spiritualium claritates? Omnibus namque diebus vitæ suæ Israelem judicat, qui lucem iustitiæ, quam loquendo asserit, ad subditorum fidelium exemplum, perfectione representat bonæ conversationis. Qui autem virtutum spiritualium lucem non habet, quia ad docendum assumit bonæ conversationis extraneæ, diebus profecto judicat vitæ alienæ. De quibus profecto per prophetam Dominus dicit: *Ecce ego ad prophetas, qui surantur verba mea, unusquisque a proximo suo (Jerem. xxiii, 30)*. Verba quippe surantur, qui bonum, quod docendo prædicant, operando non sequuntur: quia veluti clam de alieno tollunt, quod dato proprii laboris pretio suum nequaquam faciunt. Post denunciata itaque futuram beatitudinem, qualis interim debeat esse fidelium pastor, ostenditur: quia omnibus vitæ suæ diebus Samuel Israelem judicasse perhibetur. Perfectionis etenim viam male insinuat, si lucis iter quis voce volens pandere, actione tenebrescat. Nam qui cunctos vitæ suæ dies ad judicandum Israelem contulerat, dicit: *Non audeo loqui horum aliquid, quæ per me non efficit Deus, in obedientia Gentium verbo et factis (Rom. xv, 18)*. Judicet igitur doctor, sed qui dies vitæ suæ inclytos habet: ut videlicet in se prius virtutum spiritualium radios bene vivendo foveat, quos providendis subditorum itineribus loquens administrat: quia et lucerna tunc iis, qui **174** in domo sunt, utiliter ostenditur, si ipsa antea eo, quod sparsura est, bene repleatur lumine. Sequitur:

(Vers. 46.) *Et circuibat per singulos annos Bethel, et Galgal, et Masphath, et judicabat Israelem in supradictis locis.*

29. Bethel dicitur domus Dei; Galgal, rota; Masphath, ut jam superius replicatum est, speculatio interpretatur. Quid ergo Bethel, nisi viros officio sacri altaris deputatos significat; qui dum spiritualibus studiis inhærent, velut domestici Dei omnipotentis familiares sunt? Et quid Galgal, quæ rota dicitur, nisi conjugatarum ordinem designat? Velut enim in rota circumeunt, dum volubilis mundi curis penitus

A carere non possunt. Et quid per Masphath, quæ speculatio interpretatur, nisi illi exprimuntur, qui divinæ contemplationi vacantes, solis supernis gaudiis inascunt? Quid ergo est, quod Samuel et Bethel, et Galgal, et Masphath circuire dicitur, et in eisdem locis Israelem judicare, nisi quia electus prædicator omnium electorum ordinum exempla sequitur, ut subditorum fidelium esse valeat censor doctus? Non enim esse poterit æqui examinis, si de exemplis præcedentium electorum dedignatur assumere, quod decernit. Sed et per singulos annos ista circumeat, ut doctor providus ordinum singulorum perfectionem sigillatim respiciat: ut, quo subtilius præcedentium bona viderit, præsentia disponere de entius possit. Ibi ergo, ibi judicet Israelem, ut subjectos fideles, B quos ad Dei visionem erudit, illorum rectitudine corrigat, quos Deo placuisse indubitanter credit. Potest etiam per Bethel, quæ domus Dei dicitur, universa electorum Ecclesia designari: per Galgal, quæ interpretatur rota, Scriptura sacra. Quidquid vero in subdito profecto doctor exhibet, aut de exemplo electorum accipit, aut magisterio sacri eloquii, aut revelatione internæ ac secretæ contemplationis.

30. Samuel itaque Bethel circuit, cum prædicator Ecclesiæ auctoritatem disponendorum operum, de exemplis majorum quærit. Galgal, id est, rotam circuit, quando doctrinæ suæ auctoritatem de magisterio sanctæ Scripturæ comprehendit. Masphath quoque circuit, cum per secretæ contemplationis meditationem, revelationem meretur suscipere veritatis. Ibi enim judicet Israelem: quia quidquid sublimis proponit ad normam rectitudinis, aut de exemplis electorum accipit, aut doctrina sacri eloquii, aut ex revelatione internæ contemplationis. Quibus profecto verbis ostenditur, non tantum, quæ doctor perfectus agat, sed etiam quia perfectus non sit, si agere hæc non possit. Nam si solum bonorum exempla noverit, aut si sacræ Scripturæ etiam quis eruditus sit, et contemplationis revelatione caruerit, in ordine prædicationis vir perfectus non erit. Contemplatio enim virtus est, per quam non solum ipsa Scriptura condita recognoscitur, sed per quam nondum condita conderetur: et per quam condita ad Dei voluntatem quotidie disponatur. Bene ergo dicitur: *Et judicavit Israelem in supradictis locis*. Nam non solum in Bethel, et Galgal, sed etiam in Masphath: ut qui ad perfectionem prædicationis innititur [*Forte legitur*], dum per humilitatem exempla majorum sequitur, dum per studium sacri eloquii eruditione fulcitur, curet omnino necesse est, ut puritate mentis, ea quæ disponenda sunt, contemplando cognoscat. Dei namque debet esse docibilis, qui suscepto prædicationis officio, **175** docere homines cupit. Tamen sic præsumat de eo, qui secretæ contemplationis eruditione instruitur, ut nec editas per Spiritum sanctum Scripturas fastidiat, nec sequi electorum exempla dedignetur. Samuel enim Bethel, et Galgal, et Masphath circuire describitur; ut alterum ab altero per discordiam nequaquam dividatur: ut

videlicet et exempla recipiat quæ sacra Scriptura approbat; et illas sacras Scripturas, quas electi homines scripserant, recognoscat: atque eas revelationes contemplationis a Deo sibi ostensas sentiat, quæ nec ab electorum operibus, nec a sanctæ Scripturæ auctoritate discordant. Sed et omne quod agit, ad rectitudinem redigat supernæ intentionis. Unde et subditur:

(Vers. 17.) *Revertebatur in Ramatha: ibi enim iudicabat Israel, et ibi erat domus ejus.*

31. Ut longe supra jam diximus, Ramatha interpretatur visio consummata: et supernorum civium illam beatam et perfectam societatem significat: ad quam Samuel revertitur, ne laboris sui onere deprimatur. In Ramatha quippe Samuel revertitur, cum mens prædicatoris per amorem cælestium relevatur. Nam inter officii sui onera tam immensa corrueret, si ad amorem cælestium per spei suæ desiderium non rediret. Reverti etenim prædicatoribus, est intentionem mentis suæ ad gaudia patriæ cælestis reducere. Et ibi Israel iudicant: quia supernæ patriæ pulchritudini, quam in mente retinent, filios subditos facere conformes prædicando, student. Ibi iudicant Israel: quia ex illa jam perfecta civitate formam videntes trahunt, quam filiorum mentibus loquentes imprimunt: et quidquid illa pulchritudine indignum conspiciunt, ab eorum mentibus abscondere conantur. Et quia in illius beatæ patriæ gloria tota dilectione requiescunt, ibi ejus domus esse perhibetur. Ejus namque 176 domus esse cognoscitur, in qua amano conversatur. Unde et ille egregius prædicator gloriatur, dicens: *Nostra conversatio in cælis est.*

A Bethel namque circuit, Galgal, et Masphath, et in earum aliqua non habet domum, in Ramatha autem domum habet: quia doctores sanctæ Ecclesiæ quidquid nunc accipiunt de exemplis electorum, quidquid de eruditione sacrorum voluminum, quidquid de altitudine supernæ revelationis transitorie rivantur, ad adiutorium habent itineris, non ad amorem remunerationis. Illud vero, quod in superna civitate diligunt, non ad profectum itineris, sed ad sufficientem, imo ad abundantem largitatem mercedis. Et quia illuc cuncta bona congregantur, sequitur:

(Vers. 17.) *Ædificavit ibi etiam altare altare Domino.*

32. Quid est enim altare Domini, nisi cor justus? Veritatis autem iudicio dicitur: *Ubi est thesaurus tuus, ibi et cor tuum (Matth. vi, 21)*. Qui autem pro amore supernæ patriæ bona agit, dum ardentem ad ea, quæ sursum congregat, pervenire desiderat, profecto altare ædificat, super quod quotidiani desiderii hostias incendat. Bene autem dicitur: *Ædificavit ibi altare Domino*: quia ex incremento studii cælestis, sicut flamma crescit in corde boni desiderii, ita et velut additis lapidibus, altare sursum construitur, ubi Deo holocausta offerantur amoris. Quod etiam ad lucrum animarum referri convenienter potest. Dector namque in Ramatha altare Domino ædificat, cum subditorum merita in cælo locat, et dum quotidiano ejus studio electæ animæ ad cælestia regna conscendunt, velut ad structuram superni altaris lapides mittuntur. Dicatur ergo de Samuele, dicatur: *Ædificavit ibi altare Domino*: quia nimirum valde otiosum est doctoris studium, si per hoc, quod ab illo in terris agitur, cæleste ædificium non augetur.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

175 1. Sanctorum virorum facta præcedentiam sæpe electorum sequentium solatia sunt. Mira etenim dispensatione divini consilii, et altissimæ conversationis arce sic sublimati sunt, ut fortia agerent sibi, recta subtilis providerent; sic sibi quandoque derelicti, ut ea quæ recta intentione disponerent, secundum Dei providentiam recta non essent; quatenus illorum infirmitas, electorum sequentium firmitas fieret: quia etsi ut homines in disponendis sanctæ Ecclesiæ negotiis falli possunt, ipsæ tamen ecclesiasticæ dispositiones deserendæ non sunt. Ecce etenim dicitur:

(I Reg. viii, 1-3.) *Factum est autem cum senivisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel, fuitque nomen filii sui primogeniti, Johel, et nomen secundi, Abia, iudicum in Bersabee. Et non ambulaverunt filii sui in viis ejus.*

2. Ecce qui prophetiæ spiritu plenus fuerat, ii, quos iudices Israeli ponebat, quia post avaritiam postmodum declinare debebant, et munera accipere, et pervertere iudicium, non cognovit. Quid ergo mirum, si falli in disponendis ordinibus possunt, qui

prophetiæ gratiam non accipiunt: si ii qui prophetiæ spiritum 176 habent, eundem spiritum ad disponenda cuncta non habent? Quis autem de tanto viro dubitet, quia si futuram perversitatem filiorum prænosceret, eos utique forensibus honoribus non præferret? Qui ergo reprobos scienter provchunt, hoc prophetæ exemplo sibi blandiri nequaquam possunt: quia tunc solum innoxie agitur, cum in eis, tempore quo promoti sunt, subsequente iniquitatis signa nulla patuerunt. Quare et apte ii, qui iudices Israeli a Samuele positi sunt, cum ponerentur, ejus filii dicebantur: ut ex eo non solum per carnem credantur generati, sed etiam conversationis ejus splendoribus adornati. Quare et eorum nomina caute assignantur: ut ex titulo nominis, illa, quæ tunc eis inerant, cognoscatur forma virtutis. *Nomen, inquit, uni Johel, alterius Abia, iudicum in Bersabee.* Sed et de illis, qui post acceptam dignitatem declinasse ad avaritiam dicuntur, aperte ostenditur: quia antequam ejusdem dignitatis culmen attingerent, in eis futuræ pravitatis signa nulla videbantur. Sed ecce, dum pastorum solatia attendimus, gregis Domini: non parva pericula intuemur. Nam steterunt subditi,

* Gussanv. et Vatic., *prava pericula intuemur.*

sed in culmine prælationis positi prophetæ filii ceciderunt : ut si nobis sub cura majorum positus indesinens sanctæ viæ studium, **177** aut securitas magnæ conversationis arrideat, præesse tamen aliis non habeamus in appetitu desiderii, sed in magnitudine timoris. Sed carnales quique, dum sola visibilia attendunt, spiritalem sanctorum conversationem cognoscere non merentur. Pastorum quidem sanctæ Ecclesiæ culmen aspiciunt, sed cogitare nesciunt, quam inviti illi intus decorem tollerent, quem in splendore culminis foris tenent, quod sublimitatem honoris in oppressionem magni sustinent oneris, quod magno desiderio fugiunt, quod exteriori ministerio prosequuntur. Testante etenim egregio doctore didicimus, quod *animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* (I Cor. II, 14). Unde et tanto dementius carnalia sequens errat, quanto per discretionis virtutem spiritalia nulla jam penetrat. Et nonnulli tales in tantum dementiæ malum proficiunt, ut commovere ipsum etiam statum ecclesiastici culminis non vereantur. Unde et sequitur :

(Vers. 4, 5.) *Congregati ergo universi majores natæ ex Israel venerunt in Ramatha, dixeruntque ei : Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulat in viis tuis. Constitue super nos regem, ut judicet nos sicut universæ habent nationes.*

3. His autem, qui vivebant sub spiritali regimine, regem petere, quid aliud est quam eandem spiritalem prælationem in sæcularem dominationem transferre gestire? Sed sancti viri cum se a subditis contemni conspiciunt, non tam eis displicet, quod contemnuntur, quam quod contemptores sui Deo non placent. Eorum quippe contemptu, suæ internæ gloriæ dari incrementa conspiciunt, sed augeri merita sua subditorum defectibus ingemiscunt, quos sic meritis vellet proficere, ut in æterna meritorum retributione, secum eos, quibus præsumt, habere potuissent. Quare et subditur :

(Vers. 6.) *Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent : Da nobis regem, ut judicet nos.*

4. Hoc naniq̄ue ei displicuit, per quod displicere Deo, qui loquebantur, existimavit. Quia vero non simpliciter dicitur : displicuit sermo Samueli, sed in oculis Samuelis, et statim subditur :

(Vers. 6.) *Et oravit Samuel pro populo Dominum.*

Paulo subtilius ea nos considerare oportet. Sancti viri, qui omnipotenti Deo valde displicere metuunt, in suis judiciis faciles non sunt, sed cuncta prius rationabiliter intus ordinant, ut ea foris in opere irreprehensibiliter disponant. Nam electionem accipiunt nullam iudicii, si non probatur contemplatione rationis. Hos profecto oculos prophetæ Dominus aperire volebat, cum dicebat : *Vide oculis tuis, et auribus tuis audi* (Ezec. XL, 4). Hinc in Evangelio discipulis dixit : *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis* (Luc. X, 2). Oculi quippe sanctorum, sunt intellectus rationis, reserati per gratiam Spiritus sancti. Et ideo Samuelis esse dicuntur : quia carnales quique, etsi per humanam sapientiam rationales esse videntur,

ab hujus lumine rationis eo cæriores sunt, quo illis solis oculis vident, quos serpens aperuit. Nam si spiritalium virtutum fulgorem aspicerent, eum profecto in ornatu suæ mentis habere desiderarent. Tantus siquidem decor earum est, ut visus nunquam non possit videntis desiderio concupisci. Sapientes ergo sæculi cum se oculos rationis habere arbitrantur, ex hoc cognoscere possunt, quam dementer insaniant : quia virtutum sanctarum pulchritudine non illici, earum profecto gloriam non solum non cernere, sed nec somnari est. Sancti ergo viri, qui jam illuminatione sancti Spiritus **178** in internorum amore obligati sunt, mentis suæ oculos ad videndam intimæ claritatis gloriam tanto clariores habent, quanto de mundi caligine in desiderio nihil habent; et discernere carnalia tanto rectius possunt, quanto longe a carnalibus assumpti, in Spiritus sancti gratia altius profecerunt. Unde et apostolus Paulus de experientia tantæ visionis sententiam protulit, dicens : *Spiritualis judicat omnia* (I Cor. II, 15). Bene ergo dicitur : *Displicuit sermo in oculis Samuelis*. Quia a viris spiritalibus nil ante despicitur, quam despiciendum esse per spiritalem mentis intuitum iudicatur. Et quia quo abundantiori gratia Spiritus sancti pleni sunt, de virtutis suæ celsitudine non præsumunt, sequitur : *Et oravit Samuel Dominum*. Quid enim Dominum oravit, nisi ut sibi dignaretur ostendere, si tumultuantis populi petitioni assensum dare debuisset ?

(Vers. 7, 8.) *Dixit autem Dominus ad Samuelem : Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim abjecerunt te, sed me, ne regnem super eos, juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die, quia eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc.*

5. Quia oranti prophetæ dicitur : Constitue super eos regem : plane ostenditur, quia an hoc faciendum esset, sibi revelari postulat. Et quia subdeus, ait : *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*, apte ostenditur, quantum sibi sermo displiceat, quem in oculis Samuelis displicuisse perhibetur. Quæ convenientia iudicii in sanctis oritur ex virtute charitatis : quia dum ex tota mente Conditorum diligunt, et ejus voluntati obedire devote conantur, ex præmio supernæ retributionis accipiunt, ut ab eadem Dei omnipotentis voluntate aliter sentiendo non discrepent, quam in bonis operibus semper tenent. Scriptum quippe est : *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (I Cor. VI, 17). Domino quippe adhæret, qui præcepta voluntatis ejus facere semper studet. Sed unus spiritus cum eo sit : quia ex diuturna devotione pii operis in tantam gratiam divinæ cognitionis assumitur, ut ab interni ejus æquitate iudicii per errorem mundani spiritus dissentire ultra non possit. Sed valde difficile respondetur, si quæritur, cur omnipotens Deus et abjectum se in regis petitione conqueratur, et tamen illud quod petebatur fieri decernat : rursumque si dignitas regia ordinanda fuerat, cur velut indignata Dei majestate fuerit permissa; et cum provixus rex eiigi decerneretur, cur reprobandus

eligatur? Quid ad hæc aliud respondere possumus, A quid cavere debuisset. Sic nimirum et de illa angelorum curia legimus, quia de apostata primo angelo scribitur: *Ipse est principium viarum Dei* (Job. xl, 14): sed qui ante omnia conditus est, per superbiam cecidit, et in ejus ruina sancti angeli didicerunt, quæ virtute stare potuissent. Quod nimirum, qui apertis rectæ fidei oculis, intueri poterit, pariter attendit: quia omnipotens Deus etiam tunc inagæ misericordix dona tribuit, cum vindictam irrogat; quia dum reprobos punit, sanctos erudit: ut unde illi deficiunt, isti in suis profectibus adjuventur.

179 6. Quo in loco notandum est, quia abjectionem prophetæ Dominus suam facit. Non enim simpliciter dicit: *Abjecerunt me, ne regnem super eos; sed non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ut profecto ostendat, quia in persona electi præsulis ipse suis subjectis præmineat; et cum ad spiritale culmen electorum carnalis rector assumitur, ipse abjici videtur, cujus præcepta dissipantur. Ergo quam reverendi sint optimi pastores sanctæ ecclesiæ liquet. Ecce enim dum fideliter Dominum serviunt, tanto ei amari vinculo conjunguntur, ut quidquid eis ingeritur, divinæ injuriæ adscribatur. Unde et in Evangelio primis Ecclesiæ pastoribus dicit: *Qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16). Ubi etiam aliqui gravius cernitur: quia cum abjectum pastorem conqueritur, abjicientium peccata omnia, et partium etiam mala memorantur. *Juxta omnia, inquit, opera sua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti.* Summum namque crimen agnoscitur, ad cujus discussionem in Dei memoria præterita cuncta peccata reducuntur. Et abjectum ergo se Dominus conqueritur, et tamen ordinare, in quo abjicitur, concedit: quia cum districtæ æquitatis suæ virtutem exequitur, ab eo carnalium desideria impleri per ejus misericordiam nequaquam prohibentur. Sed et quæ concedi dignitas pro vindicta potuit, non tranquilla majestate divinitatis concedi debuit, sed velut indignata. Indignatam vero majestatem Dei non in seipsam asserimus, quæ passioni non subjacet: sed quia dum culpas discutit, indignationis verba per Scripturas dicit. Item quia in typum carnalium prætorum assumitur, reprobandus rex eligitur, non electus. Vel fortasse idcirco reprobus rex eligitur, ut electus successor ejus rex David in eo cognosceret,

quæ major bonitas, quam illa, per quam a morte liberamur? Et quidem, nisi Adam peccaret, Redemptorem nostrum carnem suscipere nostram non oporteret. *Non enim venit vocare justos, sed peccatores ad penitentiam* (Marc. ii, 17). Si ergo pro peccatoribus venit, si peccata deessent, eum venire non oporteret. Si peccata, ad quæ delenda venisse creditur, per justitiam Dei permissa esse sentiuntur: dum pro peccatoribus Deus homo nasciturus erat, ex illo malo, quo morituri erant, bonum, quod malum in lud vinceret, omnipotens Deus sese facturum providerat. Cujus profecto boni magnitudo, quia fidelis non videat quam mirabiliter excellat? Magna quippe sunt mala, quæ per primæ culpæ meritum patimur, sed qui electus nollet pejora perpeti, quam tantum Redemptorem non habere? Eligatur ergo rex; sed reprobandus: eligatur **180** velut indignatione, non voluntate Dei: subsequatur ergo rex juxta cor Dei; ut ex judicii ejus districtione vindictæ malum procedat in reprobos; et bonum, quod ex malo facturum erat, per largitatem divinæ gratiæ redundet in pios, dum illi in malo, quod cupiunt, cadere permittuntur. Sed unde se illi præcipitant, agitur, ut alii nequaquam cadant. Sed quia his verbis judicium divinæ districtio- nis asseritur, videamus jam, quanta dispensatione utitur, ne id male deliberantes agant, unde puniatur. Nam sequitur:

7. Districto siquidem iudicio permittit mala fieri, sed misericorditer providet de his malis, quæ per judicium irrogat, quæ bona facere disponat. Nam quæ major culpa, quam illa, qua omnes morimur? Et quæ major bonitas, quam illa, per quam a morte liberamur? Et quidem, nisi Adam peccaret, Redemptorem nostrum carnem suscipere nostram non oporteret. *Non enim venit vocare justos, sed peccatores ad penitentiam* (Marc. ii, 17). Si ergo pro peccatoribus venit, si peccata deessent, eum venire non oporteret. Si peccata, ad quæ delenda venisse creditur, per justitiam Dei permissa esse sentiuntur: dum pro peccatoribus Deus homo nasciturus erat, ex illo malo, quo morituri erant, bonum, quod malum in lud vinceret, omnipotens Deus sese facturum providerat. Cujus profecto boni magnitudo, quia fidelis non videat quam mirabiliter excellat? Magna quippe sunt mala, quæ per primæ culpæ meritum patimur, sed qui electus nollet pejora perpeti, quam tantum Redemptorem non habere? Eligatur ergo rex; sed reprobandus: eligatur **180** velut indignatione, non voluntate Dei: subsequatur ergo rex juxta cor Dei; ut ex judicii ejus districtione vindictæ malum procedat in reprobos; et bonum, quod ex malo facturum erat, per largitatem divinæ gratiæ redundet in pios, dum illi in malo, quod cupiunt, cadere permittuntur. Sed unde se illi præcipitant, agitur, ut alii nequaquam cadant. Sed quia his verbis judicium divinæ districtio- nis asseritur, videamus jam, quanta dispensatione utitur, ne id male deliberantes agant, unde puniatur. Nam sequitur:

(Vers. 9.) *Nunc ergo audi vocem eorum; verumtamen contestare eos, et prædic eis jus regis, qui regnatus est super eos.*

8. Quasi aperta ostensione clementiæ dicat: Sic audi voces eorum, ut tamen ipsi prius de jure regis, quem petunt, audiant quod expavescant; et velut tunc male cœpta deserant, cum, quam sit res onerosa, cognoscitur, quam petebant. Sequitur:

(Vers. 10-17.) *Dixit itaque omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se regem, et ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet, et ponet in curribus suis, facietque sibi equites, et*

^a Gussanv., non seipsam asserimus.

^b Gilot. et Vatic., persecutores; legendum præcursores, ut liquet ex cap. 2, num. 4, etsi inde quoque

discamus multis in codicibus olim lectum, persecutores.

præcursores quadrigarum suarum : et constituet sibi A tribunos, et centuriones, et aratores agrorum suorum, et mesores segetum, et fabros armorum, et currum suorum : filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, et focarias, et panificas. Agros quoque vestros, et vineas, et oliveta optima tollet, et dabit servis suis. Sed et segetes vestras, et vinearum reditus addecimabit, ut del eunuchis et famulis suis. Servos etiam vestros, et ancillas, juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

9. Cum a carnalibus subjectio quaeritur, profecto quidquid præcipitur eis, grave est, etsi non sit difficile : quia cum ex superbiam tumore habeant, ut propriae voluntatis arbitrium sequantur, qui quid eorum deliberationi obviat, gravissimum pensant. Jam vero cum dura et contraria iubentur, quæ ei est moles oneris? qui tumor cordis? Cum ferre etiam bella et levia vix nolentes possent, quæ si vellent, facillime pertulissent. Videamus ergo stultæ audaciæ hominis, quam digne respondeat pia dispensatio Conditoris. Jura hominum proponuntur contemnentibus jura Dei; et his, qui mitia et salubria divinitatis consilia spreverant, dura et importabilia humanæ servitutis onera prædicuntur : ut ex his secum rationem facerent, quam intolerabilia essent imperia hominis eis, qui non tam imperantis, quam monentis Dei, ne id peterent, consiliis obedire nolissent. Sed habent corda carnalium temeritatem ex incremento audaciæ, habent duritiam ex simulationis ratione. Ex teneritate quidem facile agenda deliberant; sed quia, quod

(Vers. 19.) *Noluit populus audire vocem Samuelis. Et dixerunt : Nequaquam : rex enim erit super nos, et erimus nos quoque, sicut omnes gentes, et judicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis.*

10. Magnæ quidem temeritatis existit, contra Dei voluntatem regem petere; magnæ duritiæ, consiliis prophetæ vinci non posse. Magnæ temeritatis fuit, ei rationes proponere, quem sciebant cuncta, quæ acturus erat, revelante Domino, prius scire. Magnæ duritiæ, illi non acquiescere, quem noverant ea tantum, quæ Domino revelante didicerat, impetere. Nam quid est, quod respondentem, dicunt : *Nequaquam, sed rex erit super nos?* Sed qui, *Nequaquam*, dicunt, profecto id negant quod audiunt. Aperte ergo in hoc verbo ostenditur, quia ad hoc propheta grave jus regis exposuit, ut nequaquam peteretur. Jus vero regis audiunt, et id propter quod exponitur, detestantur; ut reproborum cordium profectus exprimat, in quibus mali propositi consummatio est, et inconvertibilitas voluntatis. Sed nos antiqua tempora reprehendimus, qui nostra videre non curamus. Quæ nimirum tempora, quo senescente mundo, vetustiora sunt, eo et in pluribus per temporis ac negligentiam vitium remissiora. Tanto etenim

audacius nunc mala proponimus, quanto jam cum robusta juventute sæculi, robur exaruit humanæ conditionis : tanto difficilius quod male est propositum revocamus, quanto ex laxato vigore spiritus, mens nostra carnalis efficitur. Ita enim sunt humani lapsus, ut quod in spirituali virtute deficit, in carnali vita roboretur. Omnia quidem hæc juxta egregii doctoris vocem : *In figura contingebant illis : scripta sunt autem propter nos (I Cor. x, 11).* Jam quidem aperte cognoscimus horum Israelitarum audaciam, quæ divinæ indignationis judicia secuta sunt : et tamen contra voluntatem Dei, contra prælatorum sanctæ Ecclesiæ consilium agenda proponere non timemus. In malo quoque proposito reprehensi resistimus, et salubria majorum consilia insuperabili malo perviciæ vincere conamur. Videmus quanti mali incrementum sit, pereuntes aspicere, et sequi ad perditionem eorum vestigia non timere : pœnales laqueos mortis incurrentes cernere, et eisdem laqueis irretiri nequaquam metuere. Et illi quidem contra Domini voluntatem regem petierunt; sed a regia dignitate postea actum est, ut populus, qui Deum abjecerat, idola coleret, simulacra adoraret. Quam reverenda ergo sint majorum consilia cernimus, si hoc sollicitè consideramus : quia qui ea despicerent ausi sunt, hoc se non providerunt agere, unde tam profundo erroris pelago demergi potuissent. Merito igitur se abjectum Dominus in regis petitione conqueritur, merito regiam dignitatem concedit indignatus. Tanta quidem erat iniquitas postulantium, ut cum illud peterent, per quod a Deo recederent, ex Dei judicio permitti posset, prohiberi non posset. Quia vero hæc juxta litteram diximus, quid etiam spiritualiter designent ea, quæ continentur in jure regio, videamus.

CAPUT II.

1. Abjecto etenim Samuele, rex petitur : quando reproba multitudo populi spiritualem pastorem despicit, et præesse sibi carnalem quaerit. Cum quibus sepe divinæ æquitatis districtione agitur, ut eo ipso, quod electum prædicatorem despiciunt, subesse reprobo permittantur : ex cujus imitatione tanto deteriorius pereant, quanto majori superbia id ex quo vivere in æternum poterant, audacius contemnebant. Cum ergo jus regis prædicatur, nimirum in unius carnalis præpositi conversatione ostenditur, quod carnales cæteri ex tyranniæ acturi sunt, non quod electi debeant imitari. Nam in eadem Regum historia legitur : quia cum rex Achab Naboth vineam abstulit, iram Dei omnipotentis incurrit. Hic vero cum jus regis prædicatur, agri, vineæ, et optima oliveta tollenda esse memorantur (*III Reg. xxi, 2 seq.*). Cum ergo hic prædicatur quod commissum illic punitum est : ostendit, quod divino judicio non jubetur. Quare et electus rex David cum ad ædificandum altare Domino Ornam Jebusæ aream peteret, regio illo tyrannorum jure non uti voluit (*I Par. xxi, 24*) : cum eam accipere nullatenus acquiesceret, nisi autem pro ea dignum pretium dedisset.

2. Quia igitur ea, quæ in jure regio continentur, A vitanda potius, quam imitanda prædicuntur, eo subtilius consideranda sunt, quo vitari nequeunt, si nesciantur. Ait ergo: *Filios vestros tollet, et ponet in curribus suis.* Filii electorum ii sunt, qui eorum virtutes imitantur. Currus etiam, carnalium prælatorum sunt fastus mundanæ elationis. Nam dum cæteris se sublimiores esse gloriantur, quasi curribus vecti, per alta graduntur. In curribus ergo fidelium filii ponuntur, quando pastores reprobos per appetitum mundanæ gloriæ sequuntur: cum relictis spiritualibus studiis, carnalis vitæ commoda expectant: et deposita illa sublimi intentione cœlestium, alta sæculi assequi conantur. Bene itaque non in curru, sed in curribus ponendi Israelitarum filii dicuntur: quia ex omni, quod præcellit in carnalium prælatorum culmine, proficiunt in elatione: et quasi tot sublimibus curribus in alta se elevant, quot alta conspiciunt, quibus aliis se superiores putant. Bonorum ergo filios rex in curribus ponit, quando carnalis rector electorum imitatores exemplo suæ pravitatis ad elationis vitia pertrahit; ut cœlestia postponant, terrena appetant, et in hoc solo gaudeant, si ex eo quod temporaliter altum volvitur, cæteris præferantur.

31. Et quia contra minores non solum erecti, sed etiam fortes sunt, sequitur: *Et faciet sibi equites.* Velut enim in equis sæviunt, qui et sublimes sunt dignitate, et potentia truces. Equites quoque sunt, quia dum feroces cordis sui motus contra impotentes dirigunt, ad omne, quod per tyrannidem exercere appetunt, veloces sunt. Anhelant quippe impetu, spumant rabie, et quos cursu tyrannidis impetunt, elidunt. Sed dum in pastoribus reprobis alii mundanæ elationis fastus æmulantur, alii eorum exemplo, quos valent, opprimunt: nonnulli etiam sunt, qui ad exercenda mala, quæ per seipsos bonis inferre nequeunt, nequiores se alios introducunt. Unde et sequitur: *Et præcursores quadrigarum suarum.*

4. Quæ sunt enim quadrigæ regis, nisi perversæ mentes malorum subditorum, in quorum consiliis prælatus reprobos requiescit? Quadrigæ etenim sunt, quæ reges portant: dum per iniqua consilia pravorum acta rectorum adjuvantur. In eis quippe, quasi per sublime rex ducitur, dum per eos, qui ad temporales honores eis favent, quidquid carnales præpositi de altitudine sæculi in desiderio volunt exsequuntur. Qui recte quadrigarum nomine designantur. Quadriga enim inde stat, unde volvitur: quia reproba mens finem suæ intentionis habet sæculi volubilitatem. Inde quidem requiescit, quo per innumeratas curas mentis rotantis muniti negotia ventilare non desinit. Regum ergo quadrigæ sunt, dum per omne, quod altum volvendo cogitant, in se carnalium præpositorum jussa portant. Sed qui locum familiaritatis juxta carnales prælatos habent, habent minores, quibus imperent. Ipsi ergo, velut quadrigæ regis sunt, illi **183** præcursores quadrigarum; quia eo modo, quo carnales præpositum ad opprimendos

humiles invehunt, ipsi quoque ad nocendum quibus possunt, per aliorum ministerium deducuntur. Quasi enim quadrigarum præcursor est, qui iniqua mentis suæ versutia artem cogitat, per quam illum ad inferenda mala mitibus introducat. Si vero, ut plerique codices habent, non præcursores, sed persecutores quadrigarum legimus, profecto ii sunt, qui reprobos ad malum currentes imitantur. Quadriga etiam honoris causâ portari regibus solet. Quasi ergo in quadriga rex sistitur, quando carnalis rector de magnorum, qui videptur juxta se, adulationibus gloria- tur. Qui vero istos in eorum laudibus præcedit, aut sequitur, præcursor seu persecutor est quadrigarum, quia adulationes isti vel post vel antea proferrunt, quas illi in auribus populi præeundo aut subsequendo sparsere.

5. Sequitur: *Et constituet sibi tribunos, et centuriones.* Tribuni et centuriones fiunt, cum in tantum mali profectum veniunt, ut ad exsequenda tyranni imperia, impiis satellitibus principantur, cum mundanarum virium acies ordinant, quas ad innocentium bella producant. Tribuni quidem sunt, qui per plures sibi fautores recte viventibus insidiantur. Centuriones vero sunt, qui nulla nocendi genera prætermittunt. Ex eo enim perfectionem iniquitatis obtinent, quo multa, et ingentia mala, quæ possunt, inferre semper student. A centenariis quippe numero centurio dicitur. Et quia centenarius numerus perfectionem significat, in mala parte perficitur, quando ad summam nequitiae ab impiis pervenitur. Qui nimirum calliditate suaves sunt terrore violenti. Suaviter quidem blandiuntur aliis, ut eorum auxilio terrere alios ferociter possint. Bene itaque subditur: *Et aratores agrorum suorum, et messoris segetum.*

6. Carnalis præpositi agri, mentes sunt subditorum: aratores vero horum agrorum sunt, qui arte sæcularis ingenii eis suadent acta pravitatis. Velut enim agrorum soliditatem loquendo aperiant, qui per reproba consilia simplicium corda corrumpunt. Et segetes metunt, quando semine pravi consilii decepta corda minorum fructum reddunt malæ operationis. Quæ profecto opera segetum appellatione designantur: quia perversitas reprobi subditi, dum a carnalibus rectoribus gaudenter excipitur, eorum quasi electus est cibus mentis. In qua certe perversitate, quia paulatim proficiunt, sequitur: *Et fabros armorum, et currum suorum.* Quæ sunt arma et currus tyrannorum, nisi illa omnia nocendi instrumenta, quæ ad evertenda corda minorum præparantur? Sed quia curru pervenitur, quo armis feriantur, armorum et currum regis fabri fiunt, quando nequissima cordium suorum machinatione inveniunt, et mala, quæ agant, et eadem mala inventa qualiter inferant. Arma quippe fabricare, est nocendi genera reproba mente colligere. Et currus fabricare est ad eadem mala inferenda artem, qua accedere possint, invenire.

7. Sequitur: *Filias quoque vestras faciet unguentarias, et focarias, et panificas.* Filiarum nomine in-

firmorum mentes intra sanctam Ecclesiam positæ designantur. Quæ regis unguentariæ sunt : quia dum carnales præpositos in celsitudine gloriæ transeuntis aspiciunt , eos delinire adulationibus conantur. Horum profecto unguentorum usum Psalmista reprobandans , ait : *Oleum peccatoris non impinguet caput meum* (*Psalm. cxiii, 5*). Filiæ ergo unguentariæ sunt : quia dum **184** carnalibus præpositis infirmi displicere metuunt , eorum feritatem , cui timentibus subjacent , blandimento demulcent. Et notandum , quia filii prius duntaxat a rege tolli , et sic equites , et centuriones , sive armorum fabri fieri : filiæ vero , non tolli , sed simpliciter unguentariæ et panificæ fieri. Tolli etenim violentiæ est. Filii ergo tolluntur , quia robusti difficile evertuntur. Dum igitur filiæ non tolli , sed unguentariæ fieri perhibentur , quid est aliud , nisi quia qui infirmi in bono sunt , per exempla pravorum facile dissipantur ? Quæ etiam focariæ , et panificæ regis sunt : quia qui tyrannis adulando serviunt , dum favendo placent , velut cibos exhibent. Focariæ etenim sunt , quæ focis coquunt quæ reges comedunt. Focariæ ergo sunt , quæ per obsequia favoris carnali præposito accendunt tumorem cordis : ut eo audacius favores excipiant , quo velut delicatiores sibi cibos ignis excitatæ devotionis parant. Quæ etiam panificæ sunt : quia dum reprobam vitam laudant , carnalem mentem tyranni ad exercendam pravitatem roborant.

8. Sequitur : *Agros quoque vestros tollet , et vineas , et oliveta , et dabit servis suis*. Qui sunt agri honorum , nisi devotæ mentes subditorum ? quæ dum eorum verba libenter audiunt , honorum operum uberem fructum reddunt. Quæ autem vineæ eorum , nisi mentes eorum ita imitatione proficientium , ut etiam aliis verbum vitæ præbeant , et quos loquendo in amorem Conditoris accendunt , velut potando ebrios faciant ? Quæ vero oliveta sunt , nisi corda auditorum , qui bonorum exemplo , et exhortatione proficiunt in opus misericordiæ ? Sed dum rex constituitur , agri tolluntur : quia dum carnales perveniunt ad culmen regiminis , nonnulli honorum auditores exempla suscipiunt pravitatis. Tolluntur ergo agri , cum nuper devota corda seducuntur , quando ex nequitiae semine fructum reddunt in maligna conversatione. Oliveta et vineæ tolluntur , cum exemplo mali præpositi misericordiæ opera , et sanctæ prædicationis verba exhibenda et loquenda deerrantur. Bene autem servis regis dari ablati agri , et vineæ , et oliveta memorantur. Servi quippe sunt , qui dominorum juri semper subditi , evadere nequeunt juga dominationis. Servi itaque sunt regis , qui per abundantem iniquitatem sic se tyrannorum voluntatibus obligant , ut ab eis ulterius non recedant. Ablatis ergo agris , et vineas , et oliveta servi suscipiunt : quia reprobi fautores prælatorum carnalium , dum decepta corda in propositum transferunt pravi operis , velut electorum agris , vineis , et olivetis titulum imponunt tyranniæ potestatis. Sequitur : *Sed et segetes vestras , et vineas*

rum redditus addecimabit , ut det eunuchis et famulis suis. Cum mali præsumunt , difficile valde est , ut qui eis subijcitur , nulla religionis damna patiatur. Aliorum namque mentes omnino pereunt : sed ii quos pervertere penitus nequeunt , dum incessanter et verba et opera eorum prava conspiciunt , qualicumque sorde maculantur. Bene ergo dicitur : *Segetes vestras , et vinearum redditus addecimabit*. Quasi dicat : Sub pastore reprobato electorum etiam bona integra non sunt. Sed quod bonis demitur , eunuchis et famulis regis datur. Eunuchi , et famuli carnalium prælatorum , sunt ejus auditores hypocritæ. Eunuchi quidem sunt , quia sæcularem voluptatem se abjecisse ostendunt : sed regis sunt famuli , quia per omne , quod de virtutibus se habere simulant , in se reproborum præpositorum jugum portant. Bene autem segetum , et **185** vinearum decima eunuchorum esse refertur : quia hypocritarum vitæ leviter non agnoscitur. In quo dum sancti etiam viri possunt decipi , quod perdunt , illis adscribitur , quorum fraude capiuntur. Sequitur : *Servos etiam vestros et ancillas , et juvenes optimos , et asinos auferet , et ponet in opere suo*. Servi et ancillæ sanctorum sunt , qui eis temporalia necessaria subministrant. Servi et ancillæ sunt , quia dum eis corporum necessaria tribuunt , in eodem opere misericordiæ , alii aliis robustiores sunt. Et optimi juvenes : quia et qui multum , et qui parum possunt , dum omne quod prævalent , in opere misericordiæ expendunt , velut electi juvenes , divina servitia valenter operantur. Asini quoque electorum sunt , quibus ferenda onera obedientiæ imponuntur , ut eorum fragilitatem adjuvent , dum ea cum eis portant , quæ sine eis portare nequaquam possent. Quid est autem , quod in opere regis ponendi prædicantur ? Sed qui in opere regis ponuntur , diebus constitutis debitum persolvunt angariæ , juri publicæ potestatis. Quid est ergo , quod in opere regis servi et ancillæ , et juvenes optimi ponendi prædicantur ; nisi quia præ eminentibus carnalibus , et electorum ministri , et devote obedientium corda , plerumque maculantur ? Nam dum reprobam eorum vitam indesinenter aspiciunt , paulatim sic decidunt , ut aliquid de eorum factis imitentur. Ex longo quidem usu electi serviunt ; sed dum sæpe vident eorum excellentiam culminis , serviri sibi ab aliis quandoque appetunt per impulsum elationis. Sua quoque misericorditer tribuunt , sed tyrannorum sæpe exemplo aliena tollunt. Sed quia servi sanctorum sunt , de jure eorum exire , non possunt. Ad horam quidem possunt descri , sed ab errore , in quem decidunt , per divinam misericordiam facile sublevantur. Quia ergo per exempla pravorum corrumpunt , qui cito respiscunt , velut per angariam ponuntur in regis opere : in quo diu non permanent per continuam servitutiem.

9. Sequitur : *Greges quoque vestros addecimabit , rosque eritis ei servi*. Quasi dicat : Dum pastor volens carnalis præponitur , non solum vestris , sed etiam vobismetipsis virtutum prædicatione inferuntur. Greges et-

rum electorum, sunt turbæ virtutum spiritualium. A Qui vero et ipsæ spirituales virtutes exemplo pravorum dissipantur, rex decimas tollit gregis, quando is qui carnaliter præminet, in sanctorum cordibus aliquas virtutes perimit. Decimas tollit : quia dum mentis integritatem dissipat, virtutum numerum imperfectum derelinquit. Denario quippe numero perfectio designatur. Unde et cum lapsæ humanitatis nostræ damna Dominus aperta comparatione ostenderet, mulierem, quæ de decem drachmis unam perdidit, in medium ducit (*Luc. xv, 4 seq.*) ; ut per hoc, quod denarius numerus periisse ostenditur, superna illa societas, quæ novenario numero remansit in angelis, sine reparatione conditionis nostræ imperfecta esse doceatur. Et quia decimæ per annos singulos exiguntur, apte qui decimas offerre non desinunt, servi esse regis perhibentur. Eis quippe per annos singulos serviunt, quorum exemplo sæpe pejores fiunt. Posunt et per hoc, quod post datas decimas servitus ista asseritur, mali profectus ostendi. Nam qui paulatim deficiunt, quotidie agunt, unde ad iniquitatis profunda deducantur. Dicit ergo : *Greges vestros ad decimabit, vosque eritis ei servi.* Quasi dicat : Malorum exemplo paulatim decidetis, sed cadendo agitis, ut ab eorum imitatione nunquam recedatis. **186** Scriptum quippe est : *A quo quis vincitur, ejus servus efficitur* (*II Petr. ii, 19*). Quia enim per imitationem pastoris reprobi in peccati servitatem incidunt, etiam ab ejus jugo, quando volunt, solvi non possunt. Unde et subditur :

(Vers. 18.) *Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis, et non exaudiet vos Dominus in die illa : quia petistis vobis regem.*

10. Quasi dicat, in notitiam pravæ imitationis ejus paulatim defluit : sed pravitatis ejus exempla, quibus vos sponte submittitis, relinquere sponte minime potestis. *Omnis enim, qui facit peccatum, servus est peccati* (*Joan. viii, xxxiv*). Quibus ergo peccata dominantur, per se ab eorum jugo liberari nequeunt. Nam sæpe ad Dominum cum precibus veniunt, liberari petunt, sed exaudiri non possunt. Divino siquidem judicio cum eis agitur, ut qui noluerunt mala vitare, cum possent, non possint vitare, cum volunt : et qui sponte incurrunt mala præcognita, fugere non possint experta. Quare et causam insinuans, qua exaudiri prohibeantur, ait : *Quia petistis vobis regem.* Quasi aperte dicat : Quia illud vobis dari postulastis, in quo hæc omnia futura, me prædicente, cognovistis. Hæc, ut superius dixi, in typo prælatorum carnalium de futura regis conversatione prædicuntur : ut ab ejus petitione quiescerent, in quo tanta mala cognovissent. Sed habent corda reproborum, ut malum cito proponant, et a malo proposito non celerius recipiant. Quare et subditur :

(Vers. 19, 20.) *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt : Nequaquam. Rex enim erit super nos, et erimus nos quoque, sicut omnes gentes, et judicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis.*

11. Quibus profecto verbis mores subditorum carnalium aperte decribuntur : quia dum exteriora appetunt, interiora damna etiam exposita non attendunt. Sed qui carnaliter præsunt, ipsa ostensione temporalis potentiae subditis sibi minoribus magnam spem dant tutelæ. Dum ergo dicunt : *Rex erit super nos, et pugnabit bella nostra pro nobis*, quid aliud, quam reproborum subditorum mores insinuant, qui humiles et spirituales prædicatores despiciunt, ut temporaliter a carnalibus adjuventur? Quod certe nullatenus agerent, nisi prius lumen cordis amisissent. Nam si spiritualium virorum humilitatem foris despiciunt, sed qua potestatis sublimitate intus emineant, cernere non merentur; in illis quoque exterritam potestatis tyrannidem vident, sed qua infirmitate intus deprimatur, non vident. Isti, quia Deo adhærent, cum volunt, etiam in exterioribus potentes sunt : illi, qui a Domino recedunt, spem, quam promittunt de potentia sæculari, exhibere non possunt fortitudine operationis. Nam, ut de vicino exempla capiamus, Saul ad pugnanda bella regem postulantium, fortis et potens eligitur : ita ut, sacra hæc historia teste (*I Reg. ix, 2*), ab humero, et sursum populo universo emeretur. A Deo igitur ad regni gubernacula electus, cum bonus existeret, et de filiis Israel aliquis melior illo non esset, tamen, cum tantus ac talis vir carnali fortitudini relinquitur, bella perdidit, quæ pugnaturus acceperat, et vitam pariter amisit (*I Reg. iii, 1*). Saül autem, qui sæculi potentia sublimis non exstitit, qui humiliter non solum Deo, sed etiam hominibus ministravit, de exterioribus quoque bellis trophæa potenter exhibuit. Nam non valde supra de eo dictum est : *Tulit Samuel agnum lactentem unum, et 187 obtulit illum holocaustum integrum Domino, et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum Dominus. Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum Domino, Philistiim iniere prælium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philistiim, et exterruit eos, et cæsi sunt Philistiim a filiis Israel* (*I Reg. vii, 9, 10*). Dicit ergo : *Noluit populus audire vocem Samuelis*, ut in eorum inobedientia superbiorum corda designentur, sic divinæ æquitatis judicio projecta, ut magna mala immineant quæ incursuri sunt : sed tamen ea videre non possint. Sequitur :

(Vers. 21.) *Et audivit Samuel omnia verba populi.*

12. Hoc profecto Samuel audivit, quod populus locutus est, sed ipsum populus non audivit. Populo enim reprobo loqui et non audire, fuit verba contra Dei voluntatem promere, sed pœnam pravæ locutionis minime prævidere. Samuel autem populi verba audivit : quia spirituales viri dum superbæ locutionis voces audiunt, futurum in eis divinæ ultionis meritum recognoscunt. Dicit ergo : *Audivit Samuel omnia verba populi*, quia sancti, ac spirituales viri, quicquid carnales superbe foris insonant, quale sit in divino judicio intus pensant. Sed quia, dum carna-

lum subditorum damnabilem vitam reperiunt, pro A que petens, auditus est. Quid hoc esse dixerimus, delendis eorum criminibus intercedunt : Sequitur :

(Vers. 21.) *Et locutus est ea in auribus Domini.*

In eorum auribus loquimur, apud quos magnæ familiaritatis gratiam habemus. Sancti autem viri, quia omnipotenti Deo in magni amoris vinculo conjuncti sunt, ei in auribus loquuntur : quia divinæ propitiationis ejus auditum tanto fiducialius exposcunt, quanto apud ejus misericordiam, impetrandi locum sublimius acceperunt. Peccata vero populi loquuntur pro humilitate confessionis, sed in auribus loquuntur Domini : quia cum magno affectu precis janua pulsant Dominicæ propitiationis. Sed fortasse in auribus Domini loqui dicitur : quia dum sancti viri pro peccatoribus obsecrant, preces quas pro eis Deo offerunt, hominibus non revelant. Unde et in Evangelio Dominus prohibet discipulos, dicens : *Cum oratis, nolite fieri sicut hypoeritæ tristes, qui amant in synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus* (Matth. vi, 5). Verba ergo, sive opera populi loquuntur, cum delicta locutionis et operis orationibus delenda Domino exponunt. Et vero in auribus Domini loquuntur, ut dum hominum testimonia orantes fugiunt, ab eo, qui occulta respicit, celerius audiantur. Dum ergo in auribus Domini Samuel loqui perhibetur, modum profecto insinuat, quo quis auditum mereatur divinæ dignationis. Nam pervenire ad Deum oratio nequaquam potest, quæ ex intentione promitur, ut ab hominibus agnoscat. Unde et qui in auribus Domini locutus asseritur, responsa ejus etiam percepisse perhibetur. Nam sequitur :

(Vers. 22.) *Dixit autem Dominus ad Samuelem : Audi vocem populi, et constitue super eum regem.*

13. Qua in re notandum, quia Samuel verba populi, quibus regem petierat, in auribus Domini locutus est : et Dominus se abjectum asserit in eo, quod populus regem petit. Dum igitur oranti respondet, et regem facere orantem jubet, quid aliud insinuat, nisi quia devota electi viri oratio nunquam est infuctuosa ? Nam si populi correctionem non obtinuit, eruditionis suæ bonum obtinuit, cum abjectum populum pro mala petitione cognosceret, **188** sed et nihilominus sciret, quid facere projectis ipse debuisset. Audiri ergo propheta potuit, et non audiri : quia orando qualis esse deberet, novit, sed a populo reproba postulanti, duritiam cordis non abstulit. Sed hoc obtinere ille potuit, qui in auribus Domini locutus est : quia sancti viri eo ipso, quo devote pro peccatoribus Dominum obsecrant, divinæ propitiationis auxilio muniuntur, ut eorum criminibus nequaquam poluantur, quorum sordes delere precibus nequeunt. Quid vero est, quod Dominus ait : *Audi voces eorum*, cum superius dictum sit : *Audivit Samuel omnia verba populi*. Sed verba populi audierat, ut sciret quæ dicebantur, non ut quæ petebantur, concederet. Dum ergo ei a Domino dicitur : *Audi vocem populi, et constitue super eum regem*, favere voluntati populi prophetam jussit. Et ecce, ut palam cernitur, propheta orans non auditur : populus Deum abiciens, regem-

nisi quia miro et tremendo divinæ incomprehensibilitatis judicio sancti viri pro reprobis orantes exaudiri nequeunt : in adimplendis vero suis pravitatibus, audiri ipsi reprobi delinquentes possunt : ut illis libera iniquitas æternæ vindictæ meritum augeat, et istis ex affectu compassionis merces perpetuæ retributionis accrescat ? Et statim eum ordinem, quo ad ejusdem regis constitutionem ventum sit, ostenders incipientes, ait :

(Vers. 22.) *Et ait Samuel ad universos filios Israel : Vadat unusquisque in civitatem suam.*

14. Cum spiritualia discutere volumus, necesse est ut ab intentione nostra carnalia removeamus : quia mens interna non pertrat, quam exteriorum actuum pulvis cæcat. Dum igitur propheta Domini omnem populum abire ad propria loca præcipit, a se utique tumultum carnalium repellit : ut eo spiritualia, quæ disponenda sunt, clarius videat, quo mentis ejus aciem terrenorum actuum intentio non obscurat. Sed qualis sit, qui divino judicio prævidetur, insinuans, ait :

CAPUT III.

(I Reg. ix, 1, 2.) *Erat vir de Benjamin, nomine Cis, filius Abiel, filii Seor, filii Bechorath, filii viri Gemini, fortis robore. Et erat ei filius nomine Saül, electus et bonus, et non erat vir de filiis Israel melior illo : ab humero et sursum eminebat super omnem populum.*

1. Cum ordinandi regis persona exponitur, cur patrum ejus nomina describuntur, nisi ut regnum ejus durable non sentiat ? Nam de regno, quod futurum præviderat Moyses, ait : *Non deficiet sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est : et ipse erit exspectatio gentium* (Gen. xlix, 10). Quia ergo tribus Juda ad regni diuturnitatem prævisa exstiterat, Cis generatio memoratur ; ut regia dignitas, quæ condebatur in filio, aperte sciretur esse dispensatoria, non mansara. Sed qui carnalem regem generat, Cis, idest durus nostro eloquio dicitur, et is fortis robore prædicatur. Nunc quoque plerique carnales intra sanctam Ecclesiam sunt, qui magna agere videntur : carnales vero sunt, quia sancti Spiritus gratiam non habent. Fortes ergo sunt robore, quia omne, quod magnum videntur agere, corporale est. Nam et Cis pater Saül ideo fortis robore dicitur, ut vires corporis magnas habuisse sentiat. Fortis ergo robore, durus est : quia qui magna carnaliter exhibet, cor molle per compassionem, in fraterna charitate non habet. Valenter agit **189**, quæ non imitari homines foris possint, sed intus conjungi fraternis mentibus nescit per affectum dilectionis. Fortia agit, quæ Deus reprobatur ; et affectum charitatis, quem approbat, exhibere non curat. Durus ergo est, quia dum superbo corde corporalia agit, ejus mentem gratia sancti Spiritus non emollit. Quo contra sanctus vir gloriatur, dicens : *Deus mollivit cor meum, et omnipotens turbavit me* (Job. xxiii, 16). Et sæpe, qui talium mores imitantur, Dei judicio recte-

res sunt. Unde et apte Saul filius Cis fuisse memoratur.

2. Sed quærendum est, cur idem Saul electus et bonus esse dicitur, qui duri filius esse perhibetur? Sed electus dicitur non secundam gratiam, sed secundum iudicium. Bonus etiam dicitur, ut divinæ æquitatis dispositio commodeatur. Nam et mala, quæ pro peccatis nostris sæpe patimur, quia per divinam iustitiam nobis irrogantur, bona sunt. Bonum profecto est quidquid est iustum. Per iustitiam quippe Dei pastores reprobi ad regimen sanctæ Ecclesiæ ascendere permittuntur; sed qui mali sunt per iniquitatem, boni sunt divina dispositione; et occulta nunc ordinatione Dei electi sunt, qui ultimo erunt universali iudicio reprobandi. Pastor ergo reprobus, quia ut sit, Dei indignatione decernitur, dicatur electus: et quia iuste permittitur, dicatur bonus. Item quia ad exsequenda divina iudicia cæteris utilior providetur, melior illo esse de filiis Israel nemo dicitur. Qui etiam ab humero, et sursum enitere super omnem populum memoratur: quia qui carnalium mores vivendo sequitur, valde nititur, ut ea agat, quæ agere alter non valeat. Carnalis etenim rector ab humero, et sursum universo populo eminet; cum in exterioribus fortis est sine comparatione.

3. Possunt et hæc omnia verba laudis intelligi, quibus dum ordinandi regis persona prædicatur, regem petentium intentio confundatur. Nam dicunt: *Rex erit super nos, et iudicabit nos, et pugnabit bella nostra pro nobis (I Reg. viii)*. Dicitur electus et bonus, et quia non sit de filiis Israel melior illo, ut bona omnia in petiti regis persona excellant: sed dum ad ea non sufficit, quæ populus proposuerat, præsumptio humana confundatur, ut victa tabescat. Et quidem, ut supra dixi, rex, qui populum præriturus eligitur eorum bella pugnaturus, cum a divino auxilio deserit, bello depressus obiit, et populo, quem ad eadem bella prævit, tunc non salutis causa, sed mortis fuit. Quod denique Deo populus ascriberet, si is qui Dei iudicio electus rex fuerat, ad agenda quæ volebat populus, non tam idoneus existisset. Potest etiam electus et bonus intelligi, dum asseritur, non qualis in futuro prævidebatur. Dicitur ergo electus et bonus, ut talis a Domino sentiat electus, qui per inobedientiam postea fuit reprobatus. Quare et ipsa ratio exigit, ut quæ de electo et bono usque ad reprobationis tempora dicuntur, et in bona parte sentiamus.

CAPUT IV.

1. Summatim ergo cuncta repetentes, quid ædificationis in se contineant, secundum aliam significationem videamus. Quia in Samuele novum sacerdotium diximus designari, quid est quod senuit, nisi, quia dum per decurrentium spatia temporum sancta Ecclesia ducitur, in nonnullis sacerdotibus conversationis pulchritudo veteratur? Senuit autem Samuel, quia vigor auctoritatis emareuit. **190** Quasi enim juvenis erat Samuel, quando sacerdotum ordo solis cœlestibus desideriis inhians, dum nulla terrena

A quæreret, quo efficacius superna prædicare poterat, eo ad ea nihilominus verbis, et exem. lis subditorum animos accendebat. Valebat enim robore, et juvenili pulchritudine radabat, dum vim cœlestis verbi in splendore ostenderet sanctæ conversationis: quia quidquid validum loquendo poterat prædicare, nitentur etiam sublimer vivendo ostendere. Nam et mortuas animas vivificabat verbo; sed miro flore juventutis emicans, mortua corpora resuscitabat imperio. Cum et cæcis visum, claudis gressum, et omnibus ægritudinibus medelam tribueret, et adeo sanctissimæ conversationis pulchritudine radiabat; ut majoris virtutis esset, hoc modo posse vivere, quam illo aliis subvenire. Velut ergo in juventute vigeat Samuel, quando in ordine sacerdotum pariter refulgebat et miræ virtutis operis, et tam immensa pulchritudo sanctæ conversationis. Sed jam diu est, quod Samuel senuit. Multa enim tempora elapsa sunt, ex quibus multi eorum amorem sæculi sequuntur, quorum virtute depelli gaudia mundi ab aliorum cordibus debuerunt. Quod tamen non ideo dicimus, ut sancta Ecclesia nullos viros religiosos habeat: sed quod pauci sunt, qui in prædicationis culmine perfecte noverint mundum contemnere, et summis desideriis inhaerere. Quare apte Samuel et senex dicitur, et prophetare. Senex quidem est, quia rigorem asperæ conversationis in pluribus perdidit: prophetare tamen non desinit, quia dum aliquantas vires spiritalis habet, virtutem providi spiritus valenter exhibet. Quod in uno eodemque prædicatore intelligi convenienter potest. Senes quidem sunt, et prophetant, qui sic per negligentiam resolvuntur, ut bene doceant, sed male vivant. Qui filios suos iudices ponunt, quaerunt illos in sacerdotii dignitate constituunt, qui remissioris vitæ eorum tempora contemplantur. A senibus tamen juvenes ordinantur: quia, qui promovendi veniunt, fortia promittunt. Sacerdotalis quippe vitæ fortissimam professionem spondent, cujus virtutem in futura conversatione non habent. Juvenes igitur promoventur: quia, qui eos ordinant, prius quam ab eis professionem virtutis accipiant, eos ad tanti ordinis celsitudinem non assumunt. Prius namque eis insinuant, et quam sublimer vivant, et quam subtiliter doceant: quod ideo debent sublimer vivere, ut utiliter valeant prædicare, ut vitæ propositum super ad superna dirigant, ut de labore prædicationis temporalia præmia non requirant, ut personas in iudicio non accipiant, sed iusta æquitatis lance cum ea disponant: quatenus viarum Dei difficultates audiant, et ar. velint subire earum labores, dicant

2. Has profecto difficiles vias plerique dum sacros ordines ambiunt, se ambulare profitentur: sed dum ad id quod ambiunt, perveniunt, sponsionis suæ tenere fortitudinem prætermittunt. Unde et Samuelis filii non ambulare in viis ejus, sed accepisse munera, et pervertisse iudicium apte relati sunt. Samuelis enim viæ sunt, quia prædicatoris officio exponuntur. Filii ergo in viis patris sui non ambulant,

quando illi qui ad sacros ordines ambitiose perveniunt, a
 ardua religionis itinera a majoribus sibi ostensa de-
 serunt, et perversa intentione in appetitu terrenarum
 rerum altius immerguntur. Unde et post avaritiam
 declinare, munera accipere, **191** et iudicium per-
 vertere, aperte a perhibentur. Qui enim laborare pro
 celestibus negligunt, necesse est, ut in appetitu ter-
 renorum arctius inserantur. Declinare quidem post
 avaritiam, est ambitione rerum terrenarum tota in-
 tentione defluere. Nam nonnulli sunt, qui terrena lu-
 cra per avaritiam expetunt, sed tamen post avaritiam
 non declinant: quia et temporalia appetunt, sed in
 appetitu eorum incurrere crimen vitant. Declinant
 ergo post avaritiam, qui pro terrenis, quæ ardent r
 ambiunt, incurrere crimen nequaquam pertiment.
 Animam quippe suam æstimant inferiorem omni re
 quam possunt concupiscere. Hinc namque est rapina
 violenta, hinc sunt furta latentia: quia eos quibus
 avari prævalent, violenter opprimunt, et quorum re-
 bus inferre violentiam nequeunt, furta inferre mo-
 diuntur. Scpe et quibus non prævalent furto manuum,
 insidiantur fallitate verborum. Unde et filii Samuelis,
 ordinato processu, in inordinata avaritiæ confusione
 denotantur, cum dicitur:

(I Reg. viii, 3.) *Declinaverunt post avaritiam, ac-
 cepere munera, perverterunt iudicium.*

3. Qui enim ut munera acciperent, iudicium per-
 verterunt, ad inferendam furto concupiæ rei, non
 quæsierunt obscuritatem noctis, sed tenebras rati-
 onis. Et notandum, quia ardor avaritiæ causa est
 accipiendorum munerum, et acceptio munerum cau-
 sa est pervertendi iudicii: ut prophetæ narratione
 huius vitii pravitas ostendatur, non solum qualiter in
 reproborum cordibus proficit, sed a sanctorum men-
 tibus qualiter extirpari funditus possit. Nam si per-
 veritas ita iudicii ex acceptione munerum nascitur,
 qui munera non accipit, iudicium non pervertit, et
 oblata munera leviter respuit, qui avaritiæ radicem
 a corde suo penitus extirpavit. Sed istam culpam fi-
 liorum Samuelis, plenius videndo, quam loquendo,
 colligimus. Nam si ad destituta Ecclesiarum loca re-
 spicimus, ubi pater senescit, notam avaritiæ, suscepti
 muneris, et perversi iudicii filii incurrunt: quia ubi
 per lucra turpia rectoris persona dissolvitur, sub-
 jecti gregis corda facile dissipantur, ut in se nequiter
 vivant, et aliis exempla pravitatis præbeant. Sed
 libet in his videri admirari iudicia omnipotentis Dei.
 Nam filii Samuelis, dum post avaritiam declinant,
 dum causa pervertendi iudicii munera suscipiunt,
 populo, cui præsent, exempla pravitatis impendunt.
 Ipse autem populus, dum regem petit, de culmine
 potestatis prophetæ illos abjicit. Deus vero omni-
 potens et regem petentium preces suscipit, et iras-
 citur, quod petatur. Quibus profecto rebus turbati
 pos unus, si eorum rationem non subtiliter vi-
 deamus. Quid enim justius est, quam, ut populi iu-
 dicio corruat, qui reprobo mentis suæ iudicio sic

stuluit, ut se sequens populus periret? Sed tamen
 cum sacerdotes male vivunt, a laicis iudicandi non
 sunt. Digne ergo indigniorem recipiunt, qui indignum
 indigne ejicere præsumperunt. Nam de filiis Sa-
 muelis dicitur: *Acceperunt munera, et perverterunt
 iudicia.* De eo autem rege, quem filii Israel petunt,
 terribiles valde minæ proferuntur, quia dicitur: *Agros
 vestros tollet et oliveta, et dabit servis suis (I Reg. viii,
 11).* Et quis sapiens non attendat, quia nequius sit
 publica violentia agros et vineas tollere, quam ut ac-
 ciperent munera, prætextu veritatis iudicium per-
 mutare? Hæc culpa quadam verecundia tegitur, pu-
 dore obumbratur. Culpa vero illa tanto nequior
192 cernitur, quanto manifestius, atque atrocius
 perpetratur. Sed nos nondum ad illa regni tempora
 discutienda pervenimus, in quibus ista fieri mala
 etiam ad litteram describuntur: dum ergo juxta pro-
 positum nostrum de electo et bono loquimur, utile
 videtur, ut etiam jus regis, quod prædicitur, qualiter
 in bona parte possit accipi, subtiliter videamus. Nam
 si aliquid boni spiritualiter non ostenderet, nequa-
 quam in hac sacra historia diceretur:

(I Reg. x, 15.) *Locutus est Samuel ad populum le-
 gem regni, et scripsit in libro et reposuit coram Do-
 mino.*

4. Quid est, quod Israelitarum filii ponendi in regis
 curribus dicuntur? Sed prælatorum sanctæ Eccle-
 siæ currus eorum devota sunt desideria. Nam dum
 superna gaudia ferventer appetunt, velut in curribus
 per alta feruntur. Hinc est quod Elias in curru igneo
 in cælum sublevatus asseritur (IV Reg. ii, 1): quia
 profecto ad superna gaudia instolli non poterit, qui
 ea per alta et ferventia desideria non inquirat. Cum
 ergo boni auditores per exempla prædicatorum ter-
 rena contemnere, et amare æterna incipiunt, Israeli-
 tarum profecto filii in regum curribus ponuntur. Et
 notandum, quia et tolli dicuntur, et in curribus
 poni: quia prius debent a carnalibus desideriis abstrahi,
 ut bene valeant superni amoris ignibus inflam-
 mari. Quæ nimirum terrena desideria, quia non facile
 deseruntur, tolli filii perhibentur. Nam per magnam
 violentiam fieri oportet, ut terrena desideria electus
 auditor penitus deserat, et in celestibus sublimiter
 se sustollat. De hac quippe violentia Dominus ait:
*Regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud
 (Matth. xi, 12).* De hac Paulus ait: *Nemo corcabitur,
 nisi qui legitime certaverit (II Tim. ii, 5).* Quod etiam
 his verbis latenter ostenditur, quia filii qui tolluntur,
 non in sedibus, sed in curribus poni perhibentur.
 Curru quidem antiqui pugnare consueverunt. Sed et
 qui curru ducitur, sublimis ac terribilis contra hostem
 fertur. Electi enim viri tanto sublimiores atque
 terribiliores sunt occulis hostibus, quanto interni
 amoris celitudo altius profecerunt. Sublimes
 quippe sunt, quia usque ad eorum intentionem ma-
 lignorum spirituum suggestio non pertingit. Terri-
 biles etiam sunt, quia reprobare eorum consilia

* Varr. et Glat., *prohibentur.*

tanto facilius possunt, quanto per intimi affectus vi-
gorem in superni gaudii contemplatione consistunt.
Hoc quidem quoties his dicitur, qui adhuc carnales
sunt, piarum minarum illis bonitas exhibetur. Quod
tale est, ac si dicat: Quia virtutis personam petitis,
sub ejus disciplina vacare vitæ otio non potestis.
Quare et equites regis et persecutores regalium qua-
drigarum, tribuni et centuriones fieri perhibentur.
Omnia quidem hæc militiæ terrenæ sunt. Dum ergo
equites, et persecutores quadrigarum, tribuni, et cen-
turiones fieri prædicuntur, ad omne belli exercitium
summoventur. Equites quippe sunt, quando in vir-
tute spiritus carnis suæ voluptatis fluxa restrin-
guntur, et cunctis illecebrosis motibus magna po-
testate dominantur. Velut enim æquo sublimis inve-
hitur, qui per bonum castitatis carni suæ præpositus,
liber, et velox, et effugere hostem, cum dedignatur,
poterit, et invadere, cum dignatur. Per hoc quidem
quod bene præsidere didicit, tanta virtutis incre-
menta accepit, ut velut irruentis equitis impetum
sustinere hostis non possit. Et quia in virtutis suæ
robore exempla electorum Patrum sequuntur, per-
secutores sunt regalium quadrigarum. **193** Qua-
drigæ etenim regis sunt, bona exempla electi præ-
dicatoris. In eis quippe et pugnans et triumphans
ostenditur: quia dum sancta opera prædicatoris
aspicimus, hunc profecto sublimem videmus et in
agone certaminis, et in virtute triumphi. Sed carna-
libus desideriis oppressi videre hunc in quadrigis suis
possunt, per equi ejus quadrigas non possunt. Velut
pedites quippe in plano sunt pigri ad cursum, debiles
ad conflictum. Ut ergo regales quadrigas perse-
qui valeant, prius equites fiant, terrena desideria
conterant, carni suæ præsideant, pudicitie armatura
candescant. Tunc quidem post electos Patres in spi-
rituali conflictu currere tanto decentius possumus,
quanto per id quod nobis laudabiliter præsumus,
occultorum hostium agmina potenter ferimus. Quod
si, velut plures habent codices, non persecutores,
sed præcursores legimus, a bono intellectu non va-
cat. Regalium quidem quadrigarum præcursor est,
qui laudat verbo exempla sanctorum. Qui nimirum
eques esse debet: quia reprobis laudator est, qui
altam vitam atque doctrinam sanctorum prædicat,
quam sublimi proposito imitari nequaquam curat.
Sed qui aliorum vitam, atque doctrinam proponere
aliis ad imitationem novit, jam quidem spiritualis mi-
litiæ esse magister incipit. Bene ergo subjunctum
est:

(I Reg. viii, 12.) *Et constituet sibi tribunos, et cen-
turiones.*

5. Tribuni sunt, cum incipiunt: centuriones, cum
in spiritali magisterio perficiuntur. Etenim, ut supe-
rius diximus, a centenario numero dicitur centurio.
Tribuni etiam intelligi possunt spirituales viri, scientia
simplices, sed amore Dei et proximi inflammati. Qui
licet alta et spiritalia loqui nesciant, tamen per

A exempla electorum, quæ norunt, ad amorem Condi-
toris, quos prævalent, accendere conantur. Tribus
quidem cognatio, sive curia dicitur. Si ergo tribuni
dicuntur a tribu, qui ad profectum proximorum san-
ctorum exempla proferunt, tribuni nominantur. Ad
rusticitatem quidem nostram destruendam, velut
curia veniunt, quando nobis illa proponunt, per
quæ sancti viri omnipotenti Deo placere. Et cum
plurimorum sanctorum proprias virtutes exponunt,
quasi spiritalium cognitionum nobilitatem nobis
aperiunt. Centuriones ergo intelligi viri perfectiones
possunt, qui prædicatorum magisterio dum bene pro-
ficiunt, eorum auditores atque cooperatores fiunt.
De quibus profecto in Evangelio Dominus ait: *Om-
nis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini
patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et ve-
tera* (Matth. xiii, 52). Tales quippe non solum opera
præcipui sunt, sed etiam verbi Dei scientia eru-
diti. Unde et ad spiritalis militiæ conflictum cohori-
tari proximos tanto utilius possunt, quanto et alta,
quæ prædicare sciunt, in opere virtutis ostendunt.
Habent in eruditione verba, habent ad exempla
simplicium opera: ut alta quæ loquuntur sapien-
tes, intelligant; et qui verborum secreta non vi-
dent in intimis, imitentur opera, quæ vident
foris. Centuriones ergo constituuntur, quando per-
fectione virtutis, culmen obtinent dignitatis: ut
sublimiter vivant, et quo altius vivunt, utilius doce-
ant.

6. Sed qui centuriones sunt, cum belli tempora
ordinent, proficere debent: ut pacis etiam fructus
ferre cognoscantur. Post tribunos ergo, et centurio-
nes, agrorum sunt aratores, et messorum segetum;
ut victorum jam corda vomere adhortationis ape-
riant, ex quibus uberius bonorum operum triticum
194 metant. Velut in pace jam quidem arator, qui
ea corda, quæ spiritalia impugamenta devicerant,
ad exercenda opera pietatis excitant. Et segetes
metunt, quando de divini verbi semine, quod in au-
ditorum cordibus sparserant, electa opera proru-
pisse gratulantur. Velut enim de agro triticum fal-
cibus metunt, quando amplexu charitatis, id de su-
perna conversatione accipiunt, quo interna devo-
tione satiantur.

7. Sed quando in hac vita vivimus, in pace nulla
possidemus. Antiquus etenim hostis, quia semper
bene agentibus adversatur, necesse est semper nos
ea quæ bene agimus, defendamus. Quare et bene post
aratores agrorum, et segetum messorum, aratorum
fabri, et curruum regis fieri perhibentur. Arina et
currus fabricant, ut ipsos agros quos excolunt,
easque segetes quas metunt, defendant. Curruum
quippe fabricant, ut ad occursum adversariorum
veloces sint: arma vero, ut sint potentes. Curruum
quidem conscendunt, ut magno impetu castra demo-
num atterant; et, ut extinguant quos impetunt,
arma portant. In hac quippe currus sublimitate sta-

* *Gilut., eorum adjutores atque cooptatores fiunt.*

bat, qui dicebat : *Nostra conversatio in cælis est* (Philip. iii, 20). Unde et securus jam, qui superior cunctis suis hostibus apparebat, affirmans, ait : *Nulla creatura poterit nos separare u charitate Christi* (Rom. viii, 39). Sed qui currum conscenderat, arma tenebat; unde et exponit, dicens : *Ego autem sic curro, non quasi in incertum : sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, et in servitutem edigo* (I Cor. ix, 26, 27). Quid ergo in hoc curru rectius exprimitur, quam rectæ intentionis sublimitas? Currum ergo fabricare, est in mentibus auditorum altitudinem rectæ intentionis erigere. Qui enim per exempla meliorum prædicationis ministerium sortiuntur, currus post aratri et messonis studium fabricant, quando bene agentes subditos docent, ut ex omnibus operibus bonis, quæ agunt, sola æterna retributionis præmia præstentur. Terrena qui tem despiciere, nulla transitoria desiderare, æterna diligere, atque ad illa magnis desideriis festinare, jam quidem sublimi curru præsidere est. De quibus nimirum curribus per Psalmistam dicitur : *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in illis ascendit* (Psal. lxxvii, 48). Arma vero eorum, sunt acuta consilia, quibus tanto validius hostes feriunt, quanto celerius eorum astutias deprehendunt. Unde et quasi armatus ille potens loquebatur : *Non ignoramus ejus astutius* (II Cor. ii, 44). Arma etiam fabricabat, cum dicebat : *Et scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assume, et gladium spiritus, quod est verbum Dei* (Ephes. vi, 16, 17). In illis quidem curribus, et armis positi electi, veloces atque potentes sunt. Veloces quidem : quia dum spiritualia cupiunt, nequitas spirituales in momento deprehendunt. Potentes vero sunt : quia dum ardentius summa desiderant, quidquid eis de imo sæculi amore suggeritur, pro nullo pensant : et quasi currus vecti pondere, in hostes magnum impetum habent, qui sanctis virtutibus, et acutis consiliis pleni, tentamenta omnia, quæ ingeruntur, in momento destruiunt. Nec vacat ab isto sensu, quod currus, dum per terram volvitur, et inferiorem partem levat sursum, et superiorem deprimit deorsum. Sic nimirum et sanctorum virorum recta intentio, dum de terrenis, quæ agit, cælestia expectat, velut partem, quam per terram trahit, a l summa dirigit. Et quia se tam de bono opere, quam de expectatione æternæ retributionis **195** in conspectu Conditoris humiliat, velut ad terram mergit partem, quam sursum levat. In rotis quippe suis currus noster incessanter volvitur, si de bono opere semper æterna intendimus, et de omni profectus nostri altitudine humiles ease curamus. Quæ profecto arma, et currus tunc sunt regis, cum a prædicatorum sanctæ Ecclesiæ forma et doctrina discrepare minime videntur. Currus ergo et arma electi prædicatores fabricant, quando auditores suos ad supernam patriam festinare docent, et intentionis rectitudine et munitione virtutis. Sed hæc omnia, quæ in profectu unius ostendimus, nihil ob-

stat, si per se in pluribus distributa sentiamus. Electos quidem per virtutum gradus proficiscentes, ostendimus prius in curribus poni; deinde equites, et regaliū quadrigarum præcursores ordinari; tribunos, centuriones, aratores, et messorum constiti; ad extremum vero fabros armorum fieri. Sed quia sancta Ecclesia diversis electorum ministeriis utitur, qui vult, potest gratiarum dona singula ordinibus attribuere singulis, ut eorum quæque sint propria illis, qui eorum affectibus strictius inærentur.

8. Quid ergo est quod subdit : *Filiæ Israelitarum unguentarias, et focarias, et panificas esse futuras?* Sed filiarum appellatione aliquando infirmitas, aliquando fecunditas designatur. Quæ ergo Israelitarum filix, nisi mentes electæ sunt, ad divini verbi conceptum præparatæ? Quæ regis unguentariæ fiunt : quia dum prædicatores sui institutione proficiunt, in se abundantem gratiam Spiritus sancti percipiunt, per quam meliori contritiis cordibus salubriter possunt. Focariæ etiam fiunt : quia dum fervore sancti Spiritus plenæ sunt, exemplo suo proximorum corda in amorem Conditoris accendunt. Panificæ fiunt, quando electas mentes verbi Dei alimento reficiunt. Unguentariæ ergo fiunt filix, quando vulnera peccatorum curant. Focariæ, quando purgata a sordibus peccatorum corda, ad studium boni operis exemplo suæ virtutis inflammant. Panificæ vero sunt, quando proficientibus per exempla, non jam exempla proponunt, sed aliæ scientiæ verba proferunt; ut velut solido cibo patti, tanto fortius agant, quanto jam spiritaliter instructi, ferventius æterna desiderant. Sequitur :

(Vers. 14.) *Agros quoque vestros, vineas, et oliveæ optima tollet, et dabit servis suis.*

9. Quinam sunt agri, quæ vineæ, quæ oliveæ, quæ jure prælatorum nobis auferuntur? Sed prædicatores sancti, quando ad correptionem peccatorum loquuntur, delectationes carnis, concupiscentias mentis, simulationes bonorum operum reprehendunt. Nam si carnis delectationes iniquæ possessionis agri non essent, Apostolus nequaquam diceret : *Qui seminatur in carne, de carne metet corruptionem* (Gal. vi, 8). In carne quippe eminare, est propositum mentis obruere in delectationes corporis. Qui profecto corruptionem de carne metunt : quia in electorum resurrectione renovationem æternæ incorruptionis nequaquam recipiunt. Vinearum quoque appellatione mentis concupiscentiæ recte figurantur : quia reproborum corda inebriant, et a cognitione veritatis alienant. Hujus vineæ fructus vituperans Moyses, ait : *Ex vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ : uva eorum, uva felix, et botrus amarissimus* (Deut. xxxii, 32). Ex Sodomorum quippe vinea vitem, ex Gomorrhæ ducit propaginem, qui nefandissimis concupiscentiis mentem replet. **196** Quasi enim vineam facit, qui inde æterna obliviscitur, unde et per concupiscentias debriatur; et qui se quasi sub umbra vineæ, et amœnitate prævæ

delectationis refrigerat, aeterni sibi incendii retributionem parat. Unde apte nimis ejusdem vineæ fructus exponens, uva u fellis, et botrum amaritudinis dixit. Uva quippe in visu est, fel in sapore: visum oblectans, gustum amaricans; quia nimirum reproba nenti valde placet, quod concupiscit, sed in aeterna pœna, quod sibi modo est dulce, anarescit. Rex ergo nobis agros tollit, cum electus prædicator lætos in delectatione motus carnis nostræ loquendo subtrahit. Vineas tollit, cum debriantes concupiscentias a corde nostro penitus abscindit. Olivea etiam tollit, cum falsæ misericordiæ opera reprehendit, cum recte exhortando suggerit, nullum esse meritum operis, nisi prodeat de proposito bonæ intentionis.

10. Sed valde querendum est, cur dari servis regis asseruntur. Nam si hæc nobis jure auferuntur, quinam erunt, quibus non indignè tribuantur? Quod tamen si subtiliter quærimus, magnos in imperiis suis sanctos prædicatores nostros invenimus. Qui sunt ergo ii servi, nisi illi, de quorum capite ad beatum Job Dominus dicit: *Nunquid accipies eum servum sempiternum* (Job xl. 23)? Maligni namque spiritus servi sunt sanctorum hominum; sed in hac vita servi perpetui, in illa vero servi sempiterni. Quotidie namque hæc ingerunt, unde sancti viri coronentur. Nam cum ex prælio hujus vitæ, æternæ gloriæ victoria nobis præbetur, qui contra nos ea bella innovant, quibus aeternam requiem ducimur, profecto nobis magna servitia impendunt. Servi quoque victorem sunt, testante veritate: *A quo quis vincitur, ejus servus efficitur* (II Petr. ii, 49). Nam dum prælia contra eos, qui victuri sunt, excitant, serviunt eis, qui inde coronantur, unde ad tempus eorum prælia potenter excipiunt. Sed quia quod ad sanctorum gloriam proficit, malignis spiritibus crescit in damnationis augmentum, ablati agri, et vineæ, et olivæ servis tribuuntur. De omni quidem malitia sua demones in aeterna pœna puniuntur. In congressione quidem occulti certaminis, quando electi vincunt, mala quæ repellunt, suis hostibus tribuunt: quia isti, tanquam aurum in fornace (Sap. iii, 6), probantur, illi pro reproba suggestionem puniuntur. Agros ergo, vineas, et olivea servi suscipiunt: quia cum peccatores ad vitam, prædicantibus doctoribus, redeunt, hoc etiam ad damnationis cruculum dæmonibus proficit, quod poenitentes in culpa præterita tandiu eorum fraude retenti sunt. Dantur etiam hæc servis, quando officio prædicatoris conversi peccatores ad Dominum, agnoscunt quod in amore præteritorum criminum fraude dæmonum tenebantur.

11. Quid vero est, quod segetes, et vinearum redditus addecimari, et eunuchis famulis regis dari ea perhibentur? Sed segetes electorum addecimantur, quando excellentiora eorum opera colligimus, ut ea, ad exemplum fidelium producamus. Unus denique solus fuit, qui in se omnium virtutum plenitudinem habuit, cui se omnis plenitudo divinitatis corporali-

ter infudit (Coloss. i, 19). Nos autem, quia de plenitudine ejus omnes accepimus, dona gratiarum per partes divisas possidemus. Hinc Paulus ait: *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum, alteri fides in eodem spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum* (I Cor. xii, 8). Denario vero 197 numero, quia perfectus est, virtutes addecimamus, cum singulorum dona electorum colligimus, quæ minores imitentur. Nam de Moyse scriptum est: *Quia erat mitissimus super omnes homines terræ* (Num. xii, 3). De Abraham quoque dicitur: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (Gen. xv, 6). Cum ergo mansuetudinem cum fide imitari volumus, necesse est ut de exemplo Moysi et Abraham ad refectionem mentis nostræ, velut electarum segetum, cibi decimentur. Sic sic nimirum castitatem Joseph (Gen. xxxix, 8), sic Job patientiam (Job. i, 21), sic zelum Phinees (Num. xxv, 7) ad exemplum nostrum prædicatores profertur: quia dum perfectorum virtutes ostendunt, velut electarum messium decimas congregant, quas bene proficientibus apponant. Unde et bene eunuchis et famulis eadem frugum decimæ dari prædicantur. Eunuchi quippe sunt, qui animi virtute, omnia in se libidinis fomenta contriverunt. De quibus nimirum in Evangelio Dominus dicit: *Sunt eunuchi, qui castraverunt se propter regnum cælorum* (Matth. xix, 12). Famuli sunt, qui a thuce studiis vitæ activæ sub aliena cura inserviunt, et ad altitudinem charitatis liberi adhuc exire non possunt. Qui et apud Moysen sex annis servire dominis suis debere inveniuntur (Exod. xxi, 2), ut septimo liberi egrediantur: quia nimirum prius debent perfecti esse in opere, ut ordinate in summa contemplatione exire valeant. Eunuchis ergo famulis doctor messium decimas tribuit, quando ii, qui in candore castitatis obediunt sibi, opera majorum electa sequuntur. Vinearum etiam decimas tribuit, cum eis, quam miramur charitate Patres nostri Deum et proximum dilexerunt, ostendit; ut et ipsi etiam ejusdem charitatis abundantia repleri studeant, ac velut ebrii, præteritorumque obliti, sola futura diligant, atque ad illa ferventer currere non omitant.

12. Post ista vero omnia servi Israelitarum, et ancille juvenes optimi tollendi prædicantur, atque in regis opere ponendi. Qui sunt servi carnalium, nisi qui, malorum exemplo, diuturna consuetudine sic depravati sunt, ut colla mentis sub jugo nequissimæ imitationis perpetuo subdidisse videantur? Servi ergo illorum tolluntur, quando electorum prædicatorum studio illi etiam peccata deserunt, qui reproba imitationi carnalium vehementer subdi videbantur. Qui etiam juvenes optimi dicuntur. Juvenes quidem sunt, quia in malo fortes; optimi etiam dicuntur, quia ceteris peccatoribus nequiores sunt. Quibus nimirum per prophetam dicitur: *Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem* (Isai. v, 22). Vinum denique

hibunt, qui deliberatione mentis, fervorem concupiscentiæ præcipitanter excipiunt, et ebrietatem miscent; quia dum concupiscentiarum ardoribus inflammantur, ad vias rectitudinis, perditæ ratione, redire nesciunt. Potentes vero et fortes tam ad bibendum, quam ad miscendam ebrietatem sunt, ut pro ferventi proposito mali velut optimi servi esse doceantur. Hos optimos juvenes item divinitus sermo demonstrat, cum diaboli aviditatem exponit, dicens: *Esca ejus electa (Habac. i, 16)*. Nam antiquus hostis in eorum nequitia valde felicitur, qui nequissimis nequiores sunt.

13. Ancillarum vero nomine illa nequis ima peccatorum conditio designatur, qui per iniquitatem valde sunt pessimi, et aliis præbent exempla pravitatis. Velut enim ancillæ servos parant, dum magnæ iniquitatis non sunt solum operariæ, sed etiam matres. Quia vero sanctorum prædicatione **193** tales etiam convertuntur, qui magna postmodum omnipotenti Deo servitia impendunt, apte servi et ancillæ dicuntur auferri, et in opere regis poni. Annon tunc ancillam rex regum tulit, quando de illa magna peccatrice dixit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum (Luc. vii, 47)*? Et hanc in opere suo posuit, quando in castellum intravit, et eum illa in domo sua recepit (*Luc. x, 38*). Hanc etiam in opere suo posuit; quia resurgens a mortuis, ei prædicationem suæ resurrectionis injunxit (*Marc. xvi, 7*). Servum quoque tulit, quando a teo. ei lucro Matthæum a se sequendum vocavit. In opere suo hunc etiam posuit, quia ei in domo sua convivium præbuit, et **C** Æthiopiæ prædicatorem, conversi orbis Evangelium fecit (*Matth. ix, 9; Marc. i, 14; Luc. v, 27*). Quia ergo prædicatorum ministerio hi etiam ad Dominum redeunt, de quorum salute humana cogitatio desperare poterat, bene servi et ancillæ et optimi juvenes in regis opere ponendi describuntur.

14. Possunt servorum et ancillarum nomine, motus cordis et affectiones intelligi. Nam quando nobis reproba suggerunt, servi sunt: quando affectiones mentis pravorum motuum suggestionibus subserui appetunt, ancillæ. Tunc quidem necesse est, ut per rigorem propositi utrisque dominemur. Servos nostros et ancillas prædicatores tollunt, cum motus cordium nostrorum, et affectiones instruunt, qualiter ad Dei servitium dirigantur. In opere regis ponunt, quando jam idem Dei omnipotentis servitium, quod eorum magisterio didicimus, exercemus. Quare et in asinis quid aptius, quam lascivi motus animæ figurantur? In opere autem regis ponuntur, quando illa mens, quæ pravis cogitationibus moveri ad lasciviam solebat, prædicatione doctoris proficit, et affectus suos in appetitu imitandæ castitatis ponit. Possunt servorum et ancillarum et asinorum nomine designari, qui sæcularibus hominibus corporalia obsequia fortiter impendant. Sed in opere regis ponuntur, quia conversi ad Dei omnipotentis servitium, spiritualia tanto devotius pro æterna retributione tolerant. quanto clarius agnoscunt, quia magna sine fru-

Actu tolerabant. Greges etiam rex addecimare dicitur: quia quisquis omnipotenti Deo placere appetit, oportet, ut mundus sit per innocentiam, et studio boni operis intentus. Per illud quidem arbor est bona, per istud etiam fructus facit. Quia vero multis utimur, ut servare innocentiam, et bona opera exhibere valeamus, ipsæ cogitationum innocentium turbæ greges nostri sunt. Quid ergo est, quod addecimantur, nisi quia cogitationum subtilitas facile non videtur? Nam sæpe bonæ nos cogitare putamus, quæ subtiliter discussa, bona non sunt. Addecimari ergo greges debent, ut illud solum regis juris sit, quot denario numero continetur. Quod in nobis tunc bene agitur, cum prædicatorum nostrorum magisterio discimus, perfecti esse non solum exhibitione operis, **B** sed etiam in exquisitione cogitationis. Ad extremum vero dicitur:

(Vers. 17.) *Vosque eritis ei servi.*

15. Ut videlicet sic ejus juri se subditos sciant, ut ejus mandata præterire non audeant. Hanc profecto regiam dominationem volebat Dominus statuere, cum dicebat: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in cælis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum in cælis (Matth. xvi, 19)*. Hanc etiam potestatem exigeat a subditis, qui dicebat: *Si quis evangelizaverit vobis aliud, quam ego evangelizavi vobis, anathema sit (Gal. i, 8)*. Hinc item Dominus discipulos mittens **199** in prædicationem, dicit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16)*. Hinc de Judææ prædicatoribus eisdem discipulis Dominus dicit: *Quæcumque dixerint vobis, facite (Matth. xxiii, 3)*. Servi ergo regum nostrorum sumus, quando sic prælatorum nostrorum imperio subdimur, ut præter eorum auctoritatem agere nulla præsumamus. Quia ergo eis præsent, qui in virtute obedientiæ suas virtutes roborant, in fine regii juris dicitur: *Vosque eritis ei servi*: ut fideles subditi, tunc etiam se subditos prædicatorum præcepto debere esse cognoscant, quando per virtutum profectum, ad perfectionis culmina perducuntur. Quod etiam eisdem verbis ipsa Veritas discipulos edocens, ait: *Cum feceritis hæc omnia, dicite: Servi inutiles sumus (Luc. xvii, 10)*. Verumtamen, quia carnalibus ista loquebatur, adjunxit, dicens:

(Vers. 18.) *Et clamabitis in die illa a facie regis, et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.*

16. Qui regem petierant, a facie regis clamant, quando ii, qui agere spiritualem vitam sub bono rectore voverant, ejusdem vitæ relinquere labores tentant. Facie quidem omnes agnoscuntur. Facies ergo regis est cognita conversatio, et eruditio boni prædicatoris. Qui nimirum, quia dura et aspera pro æterna vita agunt, et dura præcipiunt, eorum vitam atque doctrinam carnales subditi non imitari, sed fugere conantur. Faciem quippe regis tunc vident qui regem petierant, cujus aspectum ignorabant; quia in prælati suo cælestis itineris districtio, quam sit laboriosa, considerant, quam velut rem facilem, ante-

quam cognoscere, a, petebant. Tunc a facie regis clamant, qui regem petierunt; quia dum carnalis vitæ deserere a morem nolunt, ejus quem sibi præesse voluerunt, optimi pastoris sui laudabilem imitationem effugere nituntur. Et quia cæco corde lucem videre non possunt, ad Dominum clamant, id est, ut evadere spirituale jugum Dei possint, Dominum obsecrant. Sed non exaudit eos Dominus in die illa. Quæ est dies illa, qua reprobi subjecti Dominum obsecrant, nisi intentio vanæ prosperitatis? Non exaudiuntur; quia profecto per divinam gratiam nunquam fit, ut honis rectoribus semel promissa subjectio, libera egredi ad mundi delectationes possit. Quare et causam subjungit, dicens:

(Vers. 18.) *Quia petistis vobis regem.*

17. Quasi dicat: Pastoribus spiritalibus promissa subjectio indissolubilis est. Facile qui tem vobis regem petitis: sed quia dignitas regia gravis est, eorum potestatem effugere facile non potestis. Hoc quia ad historiam dicimus, notandum esse censemus, quia omnipotens Deus, dum jus regis prædicat, religiosis præpositis formam institutionis impendit. Quare? Ut qui arctissimam conversationis viam imperant, b noviter accedentibus facile aditum non impendant. Quare et ejusdem arctissimæ vitæ magister optimus, summæ veritatis discipulus eruditus præcipit, dicens: *Probate spiritus, si ex Deo sint* (I Joan. v, 1). Et item: *Nuntietur ei dura et aspera, per quæ itur ad Deum, ut sciat ad quod intrat.* Prædicat ergo Dominus jus regis, dicat, sciat omnia, quales carnales futuri sunt in ejus observatione: et ut ad vitam virtutis 200 debiles facile non accedant, fortes præpositi facile debiles nequaquam accipiant. Celeritas quidem conversionis plerumque oritur ex præcipatione consilii, non ex incremento devotionis. Nam cum infirmi fortia promittunt, non est exitum robur animi, sed confusio discretionis. Quos omnis sub unius denotatione sapiens aduonet, qui dicit: *Super te ovus ne levaveris.* Qui ergo in regulari vitæ forti proposito aliis præsent, tanto discretius debent ad eandem vitam conversos recipere, quanto et utilius prænoseendum est, accedentium petitio ex virtute sit animi, an ex præcipatione voluntatis. Nam qui in suis actibus faciles sunt, solent instanter vitæ spiritalis asperitatem appetere, ut videantur magna animi virtute, quod expetunt, desiderare.

(Vers. 19, 20.) *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, et dixerunt: Nequaquam, sed rex erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes, et judicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis.*

Hoc quia superius late expositum est, in eorum exquisitione otiose retinemur. Sequitur:

* In Vatic. et Guss., *volunt*, quod intentum a Gregorio sensum evertit.

b Hæc ex regula S. P. Benedicti, cap. 58 de prompta sunt non solum quoad sensum, sed etiam quoad verba: *Noviter quis veniens ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus: sed sicut ait Apostolus, probate spiritus si ex Deo sunt, etc.* Multa alia

(Vers. 21.) *Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus est ea in auribus Domini.*

18. Audire vocem populi, est quæ sanctæ conversationis habitum petentes, exterius dicant agnoscere. Nam velut solam accedentium vocem audimus, cum scimus quæ exterius asserunt: sed quales inter sponsonis assertiones futuri sint, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipse sponsonis verba suscipiat: qui dum verba audit, corda discutit, et ex textu profectionis, usuras exquirat robusti operis. Hæc namque novitiorum nostrorum mentes audiant, et expavescant: quia videlicet quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur. Nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipse jam de manibus nostris teneat, quod exquirat. Quæ profecto libertas rectoris, est obligatio subditi: quia tanto districtiori sententiæ subditur, quanto apertius scire potest: quia de eo, quod respondet, omnipotenti Deo reddere rationem debet. Cum ergo ea quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum, quod nobis faciunt, illi damus. Et quia latenter hoc agitur, in auribus Domini Samuel ea, quæ populus dixerat, locutus fuisse perhibetur. In auribus quippe amicorum loquimur, quando ea quæ dicimus, extantibus clamamus. Sequitur:

(Vers. 21.) *Dixit autem Dominus ad Samuel: Audi vocem eorum, et constitue super eos regem.*

19. Superius propheta futura prospiciens, ait: *Clamabit ad Dominum, et non exaudiet, quia petistis vobis regem.* Nunc vero Dominus dicit: *Audi vocem eorum, et constitue super eos regem* (I Reg. viii, 18). Quid per hoc nobis ostenditur, nisi quod sæpe bonis rectoribus sanctæ Ecclesiæ divinitus inspiratur, ut celestis vitæ studiis eos substant, qui sub disciplina ejusdem professionis postea devoti non sunt? Qui profecto postea a facie regis amantur, et tamen divino præcepto regem recipiunt: quia divinitus inspirantur ad servitatem Dei devote accedere, quos in augmento mercedis æternæ pastorum sollicitudo magni laboris, sub ejusdem servitutis vinculo 201 debeat cohibere. Ad Dominum nempe clamare dicuntur, a facie regis sui: sed quid a Domino missus propheta respondet, ipsi reges audiant, ut quid agere debeant, inter ipsos clamores sciant. Non, inquit, *exaudiet vos.* Ergo nec ipsi exaudire debent. Qui enim in sanctis monasteriis sunt tepidi, medendi sunt, quasi ægri; non sunt ejiciendi, ut mortui. Nam si a Domino missi sunt, inter spirituum unguentorum fomenta resipiscunt. Dicat ergo Dominus: *Constitue super eos regem:* quia profecto nonnulli ad servitatem Dei veniunt devoti, qui et refrigescere permittuntur, sed pastorum studio, quorum se præcepto subdiderant divina inspiratione, ad amorem

ex eadem regula desumpta observavimus in Præfatione.

c Fortasse Eccles. cap. iii, 22, ubi legitur *altiora te, vel difficiora te ne quæsieris.* Et in Vers. Arabica, *ne quæras quod vires tuas superet.* Vide supra lib. 1, cap. 2, num. 17.

cælestis patriæ recalescunt. Sed jam qualis pastor ad A gradiebatur ille de quo scriptum est : *Regressus est* hæc sit idoneus, exponit, dicens :

(I Reg. ix, 1, 2.) *Erat vir de Benjamin, nomine Cis, filius Abiel, a filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini fortis robore. Et erat illi filius vocabulo Saul, electus et bonus, et non erat vir de Israel melior illo, ab humero et sursum eminebat super omnem populum.*

20. Qui l est, quol cum rex constituendus ostenditur, patrum nomina prædicantur : nisi quia indigne assumitur a l principatum sanctæ Ecclesiæ, qui sanctorum Patrum in moribus nobilitatem non tenet ? Sex autem patrum nomina assignantur, ut sanctæ conversationis eorum in bona actione perfectio designetur. Sex enim diebus mundus conditus est, sex ætatibus consummatur. Sex ergo sunt patres, qui in genealogiæ ordine electorum pastorum sanctæ Ecclesiæ nominantur : quia nimirum illorum sunt per imitationem illi, qui in forma sequentium culmen obtinent perfectionis. Pater vero regis, Cis, id est durus dicitur : quia profecto ii, quorum sancti prædicatores imitatores sunt, vita et zelo remissi non sunt. Duri namque sunt, quia peccatoribus mollia non loquuntur : duri etiam sunt, quia ut alios bene corrigant, dura quæ illis præcipiunt, in sua conversatione demonstrant. Durus namque videbatur, qui Judæos arguebat, dicens : *Genimina viperarum, quis ostendit vobis effugere a ventura ira? Facite dignos fructus penitentiae* (Math. iii, 7). Sed qui aliis durus erat, sibi remissus non erat. Nam ut penitentiam duritiam, quam prædicabat, Evangelista eum tenere ostenderet, ait : *Habebat vestimentum de pilis camelorum, et zona pellicea cinctus lumbis : esca autem ejus locustæ et mel sylvestre* (Marc. i, 6). Ad Ezechiel quoque dicitur : *Ecce dedi frontem tuam duriores frontibus eorum, ut udamantem et silicem dedi faciem tuam* (Ezec. iii, 8). Sed qui tantus contra duros in malo veniebat, ut dura, quæ ventura erant, locuturus ostenderet, diebus septem in medio eorum, antequam loqueretur, flebat. Sic enim dicit : *Et sedi ubi illi sedebant, et mansi septem dies uærens in medio eorum.* Quia ergo sancti prædicatores, obstinatis peccatoribus, lenes et mansueti non sunt, et quod asperum prædicant operantur, duri filius Saul recte perhibetur. Illos enim imitari electus prædicator debet, qui et acuta prædicant, et quæ loquuntur, observant. Unde et de eodem regis patre subjungitur : *Fortis robore.* Sunt nonnulli intra sanctam Ecclesiam, qui elatione sunt, et arrogantia fortes. Nam magna agunt ; sed cum laudare homines ea quæ agunt, desinunt, eadem magna ipsi agere prætermittunt. Fortis ergo robore est, qui virtutem, quam monstrat in opere bono, habet a Spiritu sancto. De quo nimirum robore superius (Ad. vi, 2) Anna in cantico vaticinatio est, dicens : *Infirmi accincti sunt robore.* 202 De hoc Dominus discipulis repromittit, dicens : *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto* (Luc. xxiv, 49). In hoc robore fortiter

gradiebatur ille de quo scriptum est : *Regressus est Jesus in virtute spiritus in Gallæam* (Luc. iv, 14). Qui ergo durus dicitur, fortis robore perhibetur : quia electi viri, dum summa prædicant, ingentia demonstrant : et omne quod altum præcipiunt, omneque quod magnum agunt, in virtute sancti Spiritus operantur. De quo digne subjungitur : *Et erat ei filius Saul nomine, electus et bonus.* Nam qui talium imitator est, utilis non solum est ad laborem ministerii, sed aptus ad fructum hæreditatis. Electos quippe etiam Judas ad ministerium fuit : sed quia bonus non fuit, jus amisit successionis. Qui ergo in Saul adhuc electo et bono significantur, nisi sanctorum Patrum electi imitatores, qui per doctrinam aliis utiles sunt, et per conversationem sibi : qui sic alios possunt regere, ut sibimetipsis nequaquam desinant providere ? Electi namque et boni sunt, quia sic lacra aliorum expetunt, ut sui nulla damna patiantur. Pleni quippe in seipsis sunt, effluentes aliis, et de abundantia sui sic aliis tribuunt, ut suæ plenitudinis aliquid non amittant. Habent quæ aliis præbeant, sed habentes quæ sibi possint sufficere, nulli præbent. Sic aliis præbere oleum mituntur, ut a se fomenta luminis non sonantur : ut dum illuminant alios, se non extinguant. Bene ergo electus et bonus dicitur : quia certe, qui sanctæ Ecclesiæ regimen suscipit, dives esse debet, et ornatus donorum spiritualium et plenitudine meritatorum. Et quia de communi ordine, qui præcellant, eligendi sunt, sequitur : *Et non erat de illis Israel melior illo.* Cujus profecto excellentia commendatur, cum subditur : *Ab humero, et sursum eminebat super omnem populum.* Mac quippe speciem corporis in persona ordinandi antistitis, præsignantur acta virtutis. Quid enim in humero nisi fortitudo designatur ? Sed qui ab humero, et sursum super omnem populum eminebat, tam sublimis stature erat, ut qui altior esset in populo, capite usque ad humerum regis pertingeret : futurus vero rex collo et capite altitudinem omnium superaret. Capita vero quæ sunt, nisi subjectæ plebis mentes ? Quæ cum valde tenduntur, neque ad humerum ordinandi regis pertingunt ? quia is qui ad regendum culmen sanctæ Ecclesiæ quæritur, tantæ debet esse perfectionis, ut quidquid populus de bono opere sibi vult proponere, in sua conversatione debeat demonstrare. Quasi enim regis humerum capita plebis tangunt, quando eorum corda, quidquid virtutis in suo pastore quærent, inveniunt. Sed rex præcellit collo, præcellit et capite. Quid enim in collo, nisi locutio : quid in capite, nisi mentis contemplatio designatur ? Capite ergo et collo subditorum omnium capita excellit, si contemplationis altitudine mirabilis est, et sublimitate doctrinæ. Quasi enim capite sublimis est, cum illa de secretis cælestibus contemplatur, quæ alii contemplari non possunt. Collum quoque super alios habet, qui altitudine locutionis suæ mirabilis, æquandus ab aliis non est. Quasi enim caput in sublime extulerat, qui dice-

* Hæc in Gilot. et Vati. o. dicitur

bat. *Veniam ad visiones et revelationes Domini.* A omne quod agit spiritualis est. Unum namque de Srio hujusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus, nescio, *Deus scit* (II Cor. xii, 1, 2). Sed velut electus et bonus rex, ut collum etiam super capita omnia se tenerè ostenderet, ait: *Audistis arcana verba, quæ non licet homini loqui* (Ibid., 4). Quid vero quasi emittens collum ejus miramur in iis, 203 quæ tacuit? Adæquamus eum, si possumus, in iis quæ dixit. De collo apostoli Pauli processerunt epistolæ ejus, et eum ab illo tempore ceperunt eas viri sapientes exponere, adhuc conantur ex quæ dixit melius scire. Cumque quotidie in ejus eruditione proficiant, quasi ad summitatem colli innitentes, pertingere nequaquam possunt. Eminet ergo rex collo, emineat capite, sit humero sublimis; ut conversatione perfectus sit, eloquio mirabilis, præ cæteris arduus in arce contemplationis. Sed, qui conversatione magnus est, eloquio præcipuus, præ omnibus contemplatione suspensus, priusquam perveniat ad culmen regiminis, signa est riu habere debet fraternæ charitatis: ut videlicet sic proximorum sollicitudinem habeat, ut ad æternam vitam lucra animarum quærat. Bene ergo in eorum typo subjungitur:

(Vers. 3, 4.) *Perierant autem asinæ Cis, patris Saul: et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, et surgens vade, et quære asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim, et per terram Salisa, et non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, et non erant, et per terram Jemini, et minime reperere.*

21. Cis, qui durus dicitur, non solum electos ejus, sed ipsum etiam Redemptorem significat. Nemo enim sibi eo durior existit. Hujus namque duritiæ asperitatem propheta insinuans, ait: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit* (Isa. liii, 4). Mori enim mortalibus non est pati, passibiles damnatæ naturæ. Ille ergo sibi durus vehementer existit, qui in se unde pateretur, non habuit: sed ut nos patiando liberaret, in quo sibi durus esset, et pati pos et dignanter assumpsit. Asinæ Cis sunt animæ peccatrici (I Reg. x). Quia etiam in fide Redemptoris regeneratæ sunt, duræ esse dicuntur: perditæ autem animæ, quia per immunditiam ab ejus sunt servitio separatæ. Hinc est enim, quod ad passionem tenens, absolutæ asinæ, et pullo insedit (Matth. xxi, 7); ut patenter ostenderet, quia ad hoc pati venerat, ut peccatoribus subveniret. Pereuntes namque asinas se quærere fatebatur, cum dicebat: *Venit filius hominis quærere, et salvum facere quod perierat* (Luc. xix, 10). Has asinas et per semetipsum quæsit, et adhuc prædicatores ad quærendum mittit. Dicit ergo Cis filio suo, ut asinas quærat, quando electorum cordibus spirituali inspiratione Redemptor imperat, ut in prædicationis ministerium pergant. In prædicationis autem officio pergentes, quia solum spiritalem sensum eorum debent ducere, unum de pueris tollere^b jubentur. Unum namque puerum tollit, qui dum ad præbendum aliis formam vivendi pergat, in

^a Alii editi corrupte, *ad divisiones gratiarum et reuæ.*

omne quod agit spiritualis est. Unum namque de pueris tulit, de quo prædictum est: *Ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ* (Luc. i, 17). Unum puerum secum tulerat, qui ait: *Non habemus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est* (I Cor. ii, 12). Hinc iterum dicit: *Nos sensum Christi habemus* (Ibid., 16). Hinc per Ezechielem de sanctis animalibus dicitur: *Ubi erat impetus spiritus, illuc gradientur* (Ezec. i, 12). Quærens ergo asinas, unum de pueris tollit: quando is, qui noviter animarum lucra quærere incipit, quæ agere putat, omnia spiritualiter agere disponit. Invenire autem asinas, est peccatores in luce sanctitatis conversos aspicere. Nam velut perditæ asinæ non inveniuntur, quando in peccatorum tenebris, reproba corda se obruunt.

22. Et quia per quinque sensus corporis ad eadem peccatorum tenebras decidunt, quinque regionibus 204 non inveniendæ perquiruntur, videlicet monte Ephraim, terra Salisa, et Salim, et viri Gemini, et Zuph. Unusquisque etenim ubi per peccatum projicitur, ibi occultatur; et quasi perditus, ubi sit nescitur, quando justitiæ lucem, in qua eum Deus posuit, derelinquit. Hinc est, quod in paradiso post peccatum, primum hominem quærit, dicens: *Adam, ubi es* (Gen. iii, 9)? Quasi dicat: Quia te in luce qua posui non invenio, demonstra te ubi posuisti. Hinc de mortuo Lazaro exquirat, dicens: *Ubi posuisti eum* (Joan. xi, 34)? Sed quem quasi perditum quærebat, ut inveniret progredi imperabat, dicens: *Lazare, veni foras*. Perditur ergo homo, cum peccat: invenitur, cum peccatam adversam se, jam postitendo pronuntiat. Quia enim per sacra eloquia peccatori præcipitur: *Dic tu prior iniquitates tuas, ut justificeris* (Isa. xlvi, 26, sec. LXX): dum ille, qui peccavit, constentio justificari incipit, in luce jam cernitur, ubi jam positus invenitur. Saul autem, qui asinas quærens, non invenit, eruditi quidem prædicatoris personam designat, sed noviter incipientis. Quem profecto omnipotens Deus prædicationis fructum afferre non patitur, ne vilem peccatorum conversionem æstimet, dum leviter convertere eos ad Dominum potest. Differtur ergo conversio, ut conversi diligantur: et eos prædicator tanto amplius amet, quanto clarius videt, quia eos lucrari cito non prævalet. Sed dum sancti viri de prædicatione sua alios convertere non possunt, de se vehementer timere incipiunt: ne inde omnipotenti Deo displiceant, unde se ei vehementer placere cogitabant: et plerumque agitur, ut sic novorum prædicatorum corda terreantur, ut jam proponant ejusdem prædicationis officium deserere, et Deo per silentium vacare. Quare et subditur:

(Vers. 5.) *Cum autem venisset in terram Zuph, et non invenisset, dixit Saul ad puerum suum: Veni, revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, et sollicitus sit pro nobis.*

23. Ad patrem reverti deliberat, qui postposita intentione prædicationis, Deo vacare appetit in secreto silentii. Reverti quidem dicitur, qui missus autem

^b Gilot et Vatic. jubetur.

perhibetur. Quasi enim coram patre sunt filii, quando electi viri immorantur in secreta contemplatione Redemptoris. Revertuntur itaque, quando a publico sancte prædicationis veniunt ad rimanda gaudia æternæ claritatis. Sed quia sancti viri nihil agunt inconsulti, Saul de reversione ad patrem puerum consuluit. Tunc namque puerum consulimus, quando intenta mente providemus, ut quod tentamus disponere, a spirituali sensu non debeat differre. Ad patrem quippe reverti disposuerat, qui dicebat: *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea: Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator contra me (Psal. xxxviii, 1, 2)*. Adversus prædicatores peccator consistit, quando ad prædicationem eorum, statum suæ iniquitatis non deserit. Et quia tunc prædicator ei silere, et Deo vacare proponit, ut ad patrem redeat, obmutescit. Sed quia per silentium voluntatem Dei melius didicit, cor ejus concauit, et exardescente igne internæ meditationis, locutus est. Quod in hoc etiam loco ostenditur, quia consultus puer, consulenti se consilium impendit, dicens:

(Vers. 6.) *Ecce est vir Dei in civitate hac, vir nobilis, omne quod loquitur, absque ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra propter quam venimus.*

205 24. Virum Dei Samueleni dicit, in quo prædicatores sanctæ Ecclesiæ designari jam diximus. Qui vir quidem dicitur, pro reverentia sanctæ conversationis, et omne quod loquitur, absque ambiguitate venire perhibetur: quia quidquid minatur de æternis suppliciis, quidquid de æterna lætitia promittit justis, ita ut denuntiat, et impii abibunt ad pœnam, et electi ad gloriam. Qui etiam in civitate esse perhibetur: quia electus pastor in communi subjectæ plebis custodia, semper vigilare cognoscitur. In civitate est pastor, quia cum custodit alios, in se munitus est. Unde et per prophetam in omnium virorum Dei laudibus, sub unius descriptione dicitur: *In excelsis habitat, munimenta saxorum sublimitas ejus (Isa. xxxiii, 16)*. Nam quo altius in æternorum civium visione suspenditur, eo et sibi fortior, et proximis utilior invenitur.

25. Nobilis etiam dicitur: quia superna conversatione conspicuus est, et de mundanæ vitæ rusticitate nihil habet. Inde enim nobilis cernitur, unde civis. Sæcularium quippe hominum, quia nulla est morum compositio, quasi in exterioribus locis nutriti, rustici sunt. Ex consueta namque animi inhonestate, turpes proferunt motus corporis; et velut valde degeneres, urbanæ consuetudinis gestum nesciunt, dum per omne quod agunt, vitæ suæ speciem vilitate terrenæ obscuritatis operiunt. Quo contra viri Dei nobiles sunt, qui dum fortiter ea, quæ divina sunt, agunt, in omni suo opere, superna luce resplendent: et nihil degenerositatis habent, qui in magna luce omnis suæ conversationis radios proferunt cœlestis erigunt. Ad hoc ergo a puero Saul ducitur, ut instruat: quia qui in arce prædicationis ponendi sunt,

A spirituali sensui perfectorum prædicatorum magisterio subijci monentur. Ab hoc puero nos duci admonet, qui dicit: *Si spiritu ducimini, non estis sub lege (Gal. v, 18)*. Quærendum vero est, cur dubitative dicatur: *Si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus*. Sed quia spiritualia discere appetit, quia ingentia dona gestit accipere: utrum eisdem donis sit dignus, scire non potest. Dubitare ergo incipit, qui tam magna promereri se a vis meritis non præsumit. Quæ nimirum dubitatio electis oritur ex virtute humilitatis. Quare et comitantis pueri voce Sauli dicitur: *Si forte indicet nobis de via nostra*. Quia nimirum spiritualis sensus non alta nobis sapere suggerit, non audacter de omnipotenti Deo præsumere, sed ejus dona cum summa sancti timoris reverentia postulare. Merito ergo puer dicitur, qui humilia semper docere prædicatur. Dum ergo dicit: *Eamus illuc*, et repente subjungit: *Si forte indicet de via nostra*, aperte indicat, quia in sensu electorum Dei spiritus operetur, dum ad spiritualia dona expetenda, et devote eos facit accedere, et de largitoris omnipotentia magna cum reverentia formidare. Unde et qui a spiritu ducitur, inopiam meritorum suorum respicere perhibetur, cum subditur:

(Vers. 7.) *Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus, quid feremus ad virum? Panis defecit in sitarciis nostris, et sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.*

26. Habent proprium mentes humilium, ut spiritualia dona habeant, sed in iis quæ habent, se non attendunt. Quia enim a Spiritu sancto virtutum dona percipiunt, ideo sanctus spiritus, qui dona tribuit, ea eis ab æstimatione tollit, ut in virtute conversationis hæc habeant, in timore elationis **206** non habeant. Bene ergo de Saule dicitur: *Ab humero et sursum eminebat super omnem populum. Et dixit ad puerum suum: Panis defecit in sitarciis nostris, et sportulam non habemus*: quia electi viri, et ad disponendum sanctæ Ecclesiæ culmen idonei, in eo etiam se per humilitatem parvos aspiciunt, in quo per virtutem magni sunt. Et panem quidem ad refectionem fidelium animarum habent in sapientia verbi, sportulam vero in memoria internæ meditationis. Cum enim ea quæ in secreta meditatione colligunt, servant in memoria ad eruditionem fidelium, velut panem in sportula reponunt. De his enim sportis in Evangelio dicitur: *Impleverunt septem sportas de fragmentis (Matth. xv, 37; Marc. viii, 8)*. Cum in mensa Domini panes abundant, sportæ impleri præcipiuntur: quia cum electi anima in superna Redemptoris contemplatione reficitur, in eadem contemplatione veritatis eruditur, ut verbi alimonia, quæ in se excrescere cernitur, in memoria ad eruditionem fidelium reponatur. Aliud etiam præter panem et sportulam abundantanter habent, qui cum virtute contemplationis, et doctrina verbi, abundant copia sanctæ operationis. Ut ergo humilitas sanctorum in ordnandi regis locutione resonet, dicit: *Panis defecit in sitarciis nostris, et sportulam non habemus, ut demus*

homini Dei, nec quidquam aliud : quia sanctus spiritus eos, qui ad ecclesiastici culminis regimen præparantur, magnos facit in virtute interni muneris, sed omnino parvos in respectu propriæ æstimationis. Dicit ergo puer : *Eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra.* Saul autem vacuum se inspiciat : quia Spiritus sanctus dum sensus honeste viventium instruit, audaces modo, modo timidos reddit. Audaces quidem, ut præsumant : timidos, ne superbiant. Impellit, ut necessaria postulent : retrahit, ne nimis resumendo, vitium incurrant temeritatis. Et quia quos pavidos facit, per robur fiduciæ ad præsumendum erigit, repente subinfertur : Rursus itaque puer Sauli respondit, et ait :

(Vers. 8.) *Ecce inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, et indicet nobis de via nostra.*

27. Quasi puer bona loquitur sensus electi hominis, quando ad loquendum impellitur, nutu Spiritus sancti. Quid est ergo, quod dicit : *Inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti?* Quæ est ista pars stateris argenti? Sed quia argenti nomine divina eloquia designantur, argentum in manu pueri, est sermo divinus in virtute sciendi. Sermonem quidem aliud est posse dicere, aliud est posse sentire. Nam divina eloquia etiam reprobi eloquuntur, sentire autem nisi electi non possunt. Sentitur etenim ea res, cujus virtus agnoscitur. Nam et ægri pisces comedunt, sed vis ægritudinis tollit eis experimentum saporis : ut quod videntur comedere, prohibeantur et sentire. Sic sic nimirum carnales quique dum cælestia loquuntur, quæ non diligunt, velut ægri rebus utuntur, quas sentire prohibentur. In manu ergo pueri argentum invenitur, quando per humilitatis meritum sancti viri, cælestia quæ loquuntur, in magno affectu charitatis excipiunt : ut valde dulce sit eis superna dicere, eo quod dulciter, ac valde dulcius per amorem saturantur. Unde etiam scriptum est : *Edent pauperes, et saturabuntur (Psal. xxi, 27).* Quia enim cibus animæ est sermo Dei : pauperes edunt et saturantur, divites saturari non possunt : quia nimirum electi viri, 207 qui superna diligunt, quoties hæc audiunt, a hæc ferventius incalescunt ; reprobi superna loquuntur, et audiunt, quæ in nulla dulcedine, ad mentis suæ refectionem suscipiunt. Quarta vero pars stateris argenti dicitur, pro qualitate temporis. Nam ut alias partes hujus stateris videamus, prophetæ, apostoli, martyres intuendi sunt. Quia enim pro qualitate temporis, singulis ordinibus distributa est sonoritas prædicationis, velut singuli quartam partem stateris habuere. Quartam ergo partem stateris illi exhibuerunt, cum Synagogæ adventum Redemptoris promitterent. Apostoli partem suam dederunt, cum Judæis eum, qui promissus fuerat, jam venisse prædicarent. Martyres etiam partem suam tribuerunt, cum infideles ad fidem Redemptoris adducerent. Quarta ergo pars stateris remansisse cognoscitur : quia per episcopos et doctores sanctæ Ec-

clesiæ, verbum fidei usque ad mundi finem electis fidelibus exhibetur. Sed ab his verbum fidei bene prædicatur, quibus per manus pueri subministratur, quia nimirum illi debent superna prædicare, qui in mentis suæ dulcedine meruerunt eorum suavitatem cognoscere. Hæc namque pars stateris datur, ut viam quis rectæ prædicationis plenius mereatur agnoscere : quia summi doctores sanctæ Ecclesiæ auctoritatem prædicationis aliis committunt, nisi eis, quos sciunt cælestia diligere, quæ loquuntur. Quibus verbis simpliciores ad litteram admonendi sunt, ut in viro Dei pravitatem avaritiæ suspicari non audeant, per hoc quod dicitur : *Ut demus homini Dei, et indicet nobis de via nostra.* Nam si propheta venalem sermonem haberet, homo Dei non esset, et ipsius prophetiæ spiritum habere nequaquam posset. Hoc ergo cum dicitur, non exponuntur mores hominis Dei, sed devotio accedentis : quia in magna cum Saul habebat veneratione, in cujus conspectu apparere vacuum erubescerat. Et quia ad ejusdem viri Dei venerationem eos fama celebris invitabat, a Iungit :

(Vers. 9.) *Vocabatur enim Videns.*

28. Vocari etenim, est publica relatione dici. Videns autem est qui interna etiam respicit, quæ mens carnalium non attendit. Unde et de sanctis animalibus dicitur : *In circuitu et intus plena erant oculis.* Qui in exterioribus circumspiciunt, et intrinsecus providi sunt. Quo contra carnalium doctorum præsumptionem in Evangelio Dominus arguens, ait : *Si cæcus cæco ducatum præstat, ambo in foveam cadunt (Matth. xv, 14).* Videns etiam dicitur, cui remota et absentia, præsentia sunt. Quod sanctis prædicatoribus bene convenit, qui per cognitionem tanto sunt præsentibus spiritalibus, quanto in exterioribus intentionem figere dedignantur. Velut enim occulta potentia, et remota præsentia habent, qui ea, quæ carnales scire nequeunt, semper intelligunt. Talis namque esse pastor sanctæ Ecclesiæ debet : quia in via cælestis patriæ ad præbendum lumen subditis constitutus est. Semper ergo spargat radios lucis, ut fideles subjecti ex illuminationis suæ experientia, alios ad illuminationem trahant. Sequitur, et dicit :

(Vers. 9.) *Olim sic loquebatur in Israel unusquisque vadens consulere Deum : Venite, eamus ad Videntem.*

29. Dominum imus consulere, quando ad eruditos prædicatores pergimus, ut salutis nostræ consilium inveniamus. Sed quia modo tam perfectorum virorum raritas est, dum antiquorum temporum florem religionis attendimus, defectum ejus 208 in præsentibus tempore defleamus. De miseria præsentis temporis et calamitate compuncti, florem elapsi temporis cum pulchritudine sanctitatis emarcuisse suspiremus. Dum ergo pastores Ecclesiarum cernimus terrenis inhærerere, labentia querere, nulla spiritalis vitæ insignia proferre, dum nulla nobis prælatorum nostrorum lux infunditur, ad laborem compunctionis illa, quæ præierunt, memorantes, dicamus : *Olim sic loquebatur in Israel unusquisque vadens consulere Dominum : Venite,*

* Deest negatio in Gilot. et Vatic.

eamus ad Videntem. Israel dicitur videns Deum, sive in quo est Deus. Quod certe nomen sanctæ Ecclesiæ convenienter aptatur, cuius populus dicitur. Nam et in Evangelio dicitur: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Quæ nimirum, quia in priori tempore pastores habuit spiritali conversatione floridos, magna scientia eruditos, qui magno despectu terrena vilipenderent, ecclesia cogitarent: ad lumen, quod in eis videbat populus, se invicem exhortari poterant, dicentes: *Famus ad Videntem.* Si ergo eundem est ad videntes, pariter est divertendum a cæcis: quia reproborum prælatorum exempla non debemus imitari, sed fugere: ab eis autem, qui conversationis merito spiritalia cognoscunt, semper ædificationis nostræ eruditionem postulare. Et quia hoc non nisi viri spiritalis faciunt, sequitur:

(Vers. 10.) *Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus; veni, eamus.*

30. Optus sermo est, quo melior audiri nequam potest. Quoties nobis ergo salutis nostræ consilia spiritaliter suggeruntur, intus nobis sermo fit, quo melior inveniri non possit. Pueri ergo sermonem laudamus, quoties nobis in spiritalis sensus nostri proposito complacemus. Et cum eo ire promittimus, quando spiritalibus cogitationibus consentimus. Sed quia tunc fructuosa est bona cogitatio, quando in operatione perficitur, sequitur:

(Vers. 10, 11.) *Et venerunt in civitatem, in qua erat vir Dei: Cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, et dixerunt ad eum: Nunquid hic est Videns?*

31. Qui virum Dei quærunt, in civitatem veniunt: quia plerumque fit, ut vita atque doctrina prælati in subditorum conversatione requiratur. Sic nimirum et arbores sæpe requiruntur, quarum species non in foliis, sed in fructu inveniuntur. Plerumque autem suborta fruteta magnis arboribus admiscuntur, et fructus suos earum arborum, quibus sunt mixtæ, esementiuntur. Qui ergo fructum discernere vult, prius discernat et ramos: ut ex qua arbore fructus procedat, agnoscat. Sic sic nimirum est in conversatione fidelium: quia in electa plebe boni prædicatoris, dum plures mali admixti sunt, velut intra bonas arbores spiæ oriuntur. Conversatio itaque electi prædicatoris non est exploranda in omnibus subditis, sed in solis electis. Tunc quidem velut ramos bonæ arboris cum discretionem secernimus, quando in plebe rectores illos velut electa poma imitamur, qui magistri sui exemplo proficiunt: et illos velut vepres fugimus, qui antiqui hostis fraude reprobantur. Bene ergo de Saul, et ejus puero dicitur: quia venerunt in civitatem, et clivum ejusdem civitatis ascenderunt; quia nimirum perfectio sanctorum virorum cum in subditis quæratur, non imperfecta membra, sed electa atque perfecta requirenda sunt. Nam et artifices opera sua prius inchoant, deinde comunt. **209** Pictor

etiam cum pulchros colores, aut aurum superducere appetit, prius viliores colores sternit. Qui ergo judicare de peritia artificum vult, non inchoata eorum opera, sed perfecta respiciat. Clivum ergo civitatis ascendat, ut qui invenire appetit Videntem, reperiat. Clivus enim infimus et defossus locus est. In qua nimirum parte civitatis illi signantur, qui adhuc in altiore conversationem minime profecere. Clivum ergo ascendimus, cum planitiam infirmorum auditorum ad exemplum nobis proponere vitamus.

32. Et tunc quidem puellas egredientes ad hauriendam aquam invenimus: quia pulchritudinem sanctarum mentium in perfectiori conversatione respicimus. Puellæ quidem sunt mentes electorum, integre per innocentiam, decoræ per virtutum claritatem. Et quia in secretiori vita pulchritudinem suam conservant, videri nequeunt, nisi cum ad hauriendam aquam egrediuntur. Puellæ aquam hauriunt, quando electæ animæ ex profundo dolore præsentis exilii fluentia lacrymarum fundunt. Haurire quidem aquam dicuntur: quia dum se projectas in hac valle lacrymarum lugentes memorant, quasi ad profundum, funem cogitationis mittunt, a quo cum labore aquas lacrymarum trahunt. Tunc etiam egressæ videntur: quia quæ quales sunt intus latent, apparent tamen in oculis; et quantum diligant Conditorum, indicant, quæ in tanto dolore præsentis sæculi vitam sustinent. Ab istis ergo quærendum est: *Ubi est Videns?* Quia locus perfectorum tunc bene cognoscitur, cum ab eis nobis ostenditur, qui per profectum vitæ eorum conversationi vicini sunt. Sed habent prædicatores loca diversa. Alium quippe locum habent pro se, alium pro subditis: quia nimirum in seipsis in altissima contemplatione morantur, pro subditis ad doctrinæ montem descendunt. Per contemplationem velut in cælo sunt; et quia alta sunt quæ docent, et descendunt cum docent, et sublimia loquentes in alto se retinent. Perfectiores igitur auditores vicini rectori sunt, non cum in summa contemplatione est, sed in inferiori monte doctrinæ. Quare et puellæ respondentes dicunt:

(Vers. 12.) *Hic est, ecce ante te: hodie enim venit in civitatem.*

33. Quasi dicant: Ideo locum ejus indicare possumus, quia illuc venit, ubi eum videre solebamus. Nam si in suæ sublimitatis arce resideret, eum tibi nemo ostenderet. In civitate etenim doctor est, quando per ministerium prædicationis moratur in eruditione populi subjecti. In civitate est doctor, quando relinquit propria, ut communia disponat. Quia enim boni prædicatoris plebes a per ejus exhortationem munite ac fortes sunt, quando in eorum ministerio moratur, in civitate esse cognoscitur. Item quia in subjectæ plebis multitudine alii simplices, alii sapientes sunt, puellæ subjungunt:

(Vers. 12, 13.) *Festinus nunc, hodie venit in civitatem: quia sacrificium est populi in excelso. Ingre-*

* Gilot. et Vatic., per eorum.

dientes autem statim invenietis eum, antequam ascendat in excelsum, ad vescendum. Neque enim comesturus est populus, donec ille veniat: quia ipse benedicit hostiæ, et deinde comedent, qui rocati sunt.

34. Cum in civitatem venit Samuel, in excelsum ascendit: quia electus prædicator in eruditione subditorum, modo plana verba, modo alta pronuntiat. Quando igitur plana et intelligibilia præciat, **210** in civitate est, quando sublimia, et quæ vix intelliguntur, in excelsis. In civitate est, quando simplicibus proponit exempla: in excelsis autem, quando perfectis verborum spiritualium alta pronuntiat. Quasi enim in civitate erat, qui dicebat: *Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Christum, et hunc crucifixum (I Cor. II, 2).* Item in civitate erat, quando infirmis remedia demonstrabat, dicens: *Propter fornicationem vir suam uxorem habeat, et uxor suum virum habeat (Ibid., 7).* Sed in excelsis ascendit, quia non multo post subdit: *De virginibus autem præceptum non habeo, consilium autem do. Vellem omnes homines esse sicut meipsum (Ibid., 8).* In excelsis etiam verborum se sæpe ascendere fatetur, quia dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos (Ibid., 6).*

35. Quid est ergo, quod dicunt puellæ: *Festina nunc, hodie venit in civitatem, nisi quia raro videbatur in civitate, videlicet tarde veniens, cito recedens?* Quo nimirum magisterio sanctæ Ecclesiæ doctor instruitur, ut videlicet raro sit in publico, frequens in secreto: ut quo tardius aspicitur, devotius veneretur. Tunc quidem quasi cælestis excipitur: quia quo amplius in secreto contemplationis latuit, verbi Dei thesaurus ad eos, qui se expectant, ditiores trahit. Ille enim potest multa bona in infimis dicere, cui per secretum mentis intuitum conceditur summa videre. Et quia dulcius videntur illa quæ dicuntur, puellæ dicunt: *Festina.* Quasi dicant: si id, pro quo in civitate venit, expleverit, videre in secreto suo repositum non potestis.

36. Quod profecto verbum * jam litteram non ad verbum, sed exemplum religiosorum est. Nam sanctus vir tantæ erat districtiōis, ut statutas dies et horas haberet, in quibus eum, qui cuperet, videre potuisset. Dicunt ergo: *Festina.* Ac si dicant: Si statutum tempus transierit, in horis sæ quietis, verbis, aut actionibus non intendit. Qui ergo remotæ vitæ ordinem sumpsimus, hæc observare attentius debemus. Statuendæ sunt nobis horæ ministerii, ut breviter persistamus in opere, festinanter redire valeamus ad contemplationis arcem. Ipsæ autem secreti silentii nostri moræ, tanta lege districtiōis custodiendæ sunt, ut ipsi etiam, qui accedere solent, sciant, quia contra propositum nostrum ad nos accessum non habeant.

37. Quia vero hæc spiritualiter explanare cœpimus, contra simplices hoc dici convenienter intelligi potest. In civitate quippe is, qui videtur extraneus, Samuelem alloqui posse putatur, in excelsis autem non putatur: quia quos simplices esse credimus, plana,

non alta eruditione eos indigere existimamus. Tunc ergo prædicatorum sanctos audire debent, quoniam plana simplicibus loquuntur, quæ intelligunt: non quando dicunt alta, quæ intelligere nequaquam possunt. Dicunt ergo: *Festina nunc, hodie venit in civitatem: quia sacrificium est populi in excelsis.* Quod tale est, ac si dicat: Quia multi sunt, qui summa audire desiderant, nunc tu debes festinare, quando ille similes tui simplices videtur instruere. Sacrificium quidem populi est devotio electæ plebis. Quæ nimirum devotio, quia verbo prædicationis in electorum cordibus excitatur, quasi a Samuele perficitur. In excelsis est autem sacrificium populi, quando corda fidelium subditorum alta verba sanctæ prædicationis devote audire concupiscunt. Unde et apte dicitur: *Quia populus non comedit, nisi prius Samuel hostiæ benedixerit: 211* quia perfectiores auditores, dum ad summam virtutum perfectionem pervenire desiderant, verbum scientiæ, per quod ad desiderata perveniant, in magno desiderio expectant. Quo in loco notandum est, quia oblatum sacrificium nondum erat, et tamen dicit: *Sacrificium est populi in excelsis.* Si enim sacrificium antequam offerri incipiat, non est, quomodo erat sacrificium, quod non erat? Sed quia nos spiritualia sequimur, nondum erat sacrificium, et erat: quia cum electi & deales altius erudiri appetunt, jam quidem magnam devotionem audiendi habent, quam, post auditam prædicationem, valde majoram habent. Non est ergo adhuc oblatum sacrificium: quia illa magnitudo devotionis, quæ nascitur in corde electi de verbo prædicationis, ante prædicatoris verbum in corde non est. Et est quidem in excelsis sacrificium: quia de expectatione verbi, magna jam est in corde audire volentis vis devotionis. Quare et bene dicitur: *Quia populus non comedit, donec ille hostiæ benedicat.* Quia enim summa inhiante diligunt, donec eadem anima percipiunt, non quiescunt. Si enim hostia mentis, ejus devotio est: hostiæ benedicitur, quando ad vocem prædicationis sanctificatur, ut quo purior efficitur, divina susceptione acceptior habeatur. Quod enim in Dei sacrificio benedicitur, mundum quidem est cum offertur, et materiale: oblatum vero tanto est mundius, quanto non solum materiale, sed spirituale: quanto non solum mundum, sed etiam mundans est. Hostiarum quippe oblationibus mundari peccata quis dubitet? Sic namque, sic est mentis devotio: una cum bona audire gestit, munda est; sed cum sanctæ prædicationis accepta et benedicta manibus fuerit, tanto ardentior et sacratior redditur, quanto clarus dicitur, quem amare dulcius notum possit. Munda quidem ante, velut præparatio sacrificii fuerat, quæ bonum nosse cupiebat, et tamen materialis erat apparatus: quia nondum novit, quæ discere appetit, sed munda valde et spiritualis, cum jam doctrinæ sanctificata vocibus, non jam appetit audire, quod sciat, sed audita delectatur experiri, quæ amat. Tunc etiam non solum munda est hostia, sed mundans: quia

* Forte leg., jam ad litteram non verbum, etc.

quo ferventiori cœlestium amore succenditur, ab ea negligentia carnalis tenebræ potentius esugantur. Scriptum quippe est : *Quia charitas operit multitudinem peccatorum* (1 Petr. iv, 8) : quia nimirum carnalia nostra destruímus, cum ardenti devotione ad cœlestia sublevamur.

38. Et quia subditur : *Et tunc comedent, qui vocati sunt*. Quid aliud designat, nisi quia devotionis affectus mentis est cibus? Tunc namque comedemus, cum hostiæ benedicitur : quia cum ad prædicatorem vocem devotio nostra in amorem Conditoris extollitur, anima, quæ ad dulcedinem Conditoris pervenit, habet jam cibum suum. Tunc ergo comedunt, qui ante benedictionem hostiæ comedere noluerunt. Nam qui summa intentionis expectatione ad divini dulcedinis perceptionem se præparant, dum mala desideria per appetitum nulla recipiunt, velut jejuni, refectione devotionis avidius replentur. Velut enim benedictionem hostiæ ad refectionem expectant, qui cuncta illicita desideria fugiunt, ut de visione internæ gloriæ per devotionem salientur. Scriptum quippe est : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Math. v, 8). Qui enim in corde inepta non recipit, dum superna desiderat, mundus corde est : et dum per bonum prædicationis ad divini contemplationis dulcedinem ducitur, **212** quasi benedictionem hostiæ habet in anixæ saturitate. Dicit ergo : *Deinde comedent, qui vocati sunt*. Jejuni quippe vocantur ad comestionem, dum prædicator foris loquitur, qui a pravis desideriis mentem custodiunt, et per gratiam Spiritus sancti ad internæ dulcedinis experientiam trahuntur. Vocati enim tunc erant invitati, qui venerant. Vocati ergo jejuni tunc comedunt, quando hi spiritualis gratiæ devotione pascuntur, qui ad eam percipiendam se magna mentis suæ custodia paraverunt. Quid vero est quod dicunt :

(Vers. 13.) *Ascendite, quia hodie reperitis eum?*

39. Sed dum electi bona prædicatorum laudant, auditorum corda magna luce irradiant. Cœlestis namque illa conversatio boni doctoris, quam prædicant, dies est. Dicant ergo : *Hodie reperietis eum*. Eo namque die prædicator invenitur, quando non est minor vita, quam fama : quando electorum voce laudatur, sed qui laudes audiunt, omne quod audiunt, in ejus laudabili conversatione inveniunt, atque cognoscunt. Quo contra Phariseos increpans Dominus, ait : *Vae vobis, Scribæ, et Pharisei, qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris videntur hominibus pulchra, intus autem plena sunt ossibus mortuorum* (Math. xxiii, 27). Hinc iterum vane gloriosos infidelibus comparat, dicens : *Quomodo potestis credere, gloriam ab hominibus accipientes* (Joan. v, 44)? In die quidem laudantur, qui ejusmodi sunt, sed eo die non reperiuntur : quia qui eorum laudes audiunt, quasi candorem sepulcri a foris aspiciunt ; sed cum laudatas virtutes quærunt, intus peccatorum noctem quasi tristitia atque potentia mortuorum ossa inveniunt. Dicant ergo, pro significanda vera gloria justí : *Hodie reperietis eum* : quia cum justí laudantur, in veritate conversationis ha-

Abent, quidquid lucidum enicat de eis voce laudis. Et quia tanti viri festina devotione quærendi sunt, sequitur :

(Vers. 14.) *Et ascenderunt in civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel, egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum*.

40. Cum sanctorum virorum præconia audimus, in civitate ascendimus : quia illic eos quærimus, ubi descendunt, non ubi sunt. Sed, ut superius dixi, prædicatorum locus, quem pro se habent, secreta divinitatis contemplatio est : locus autem pro subditis, prædicatio. Aliquando vero plana, aliquando alta loquantur. Habent ergo communem locum pro omnibus, habent sublimem specialemque pro quibusdam, habent secretum pro se. Hæc nimirum tria spiritualia loca signantur : quia Samuel egredi dicitur, et apparere in medio urbis, et ascendere in excelsum. Nam qui, ut appareret, egressus est, erat ubi, antequam appareret, latuisset. Egrediuntur ergo sacerdotes, quando a secreto meditationis ad prædicandum veniunt. In civitate apparent, quando planiora, id est ad agendum, vel ad intelligendum dicunt. In excelsum ascendent, quando sapientibus aut fortia præcipiunt operis, aut revelant alta mysterii. Ordinatus ergo ascensus noster ostenditur, per hoc, quod Saul in civitate ascendere perhibetur. Nam nobis Pastorum nostrorum loca, in quibus orare, aut secreti esse consueverunt, veneranda, non adenda sunt. Quod non solum exemplo, sed etiam divina cohortatione cognoscere possumus. In Cantico quidem canticorum sponsus denuntiat, dicens : *Obsecro vos, filia Jerusalem, ne evigilare faciatis dilectam, quousque ipsa velit* (Cant. iii, 5). Mentis enim perfectorum sponsæ sunt : quia dum secreto divini amoris se velut **213** in thalamo collocant, ibi per visionem inveniunt, cui ineffabili amore junguntur. Cum ergo sponsa dormit in thalamo, conjungitur sponso : quia dum electa prædicatoris anima in secreta contemplatione reconditur, quasi in sponsi thalamo collocatur. Qui ergo hanc suscitavit, sponso tollit : quia nimirum requies electæ animæ non solum sua, sed etiam delectatio sponsi est. Unde et per prophetam dicitur : *Gaudebit sponsus super sponsam* (Isai. lxii, 5). Merito ergo Jerusalem filias sponsus adjurat, ut ab eis sponsa, quandiu dormire voluerit, non excitetur : ne, dum illa surgit a quiete thalami, ipse perfruitionem perdat amoris. Egressus ergo Samuelis expectetur, quia viri sancti in secreto sui silentii venerandi sunt, inquietandi non sunt. In civitate igitur ascendendum est ; quia electus doctor in communi loco doctrinæ tanto lucro suis videtur, quanto ut prosit, exire cognoscitur. Quo in loco notandum, quia de Samuele non dicitur : *Hodie ascendit in civitate*, sed, *hodie venit in civitatem* : de Saule autem, et puero : non venerunt, sed *ascenderunt*, dicitur. Ille enim velut per planum venit, iste velut in alta conscendit. Quid aliud per hoc nobis ostenditur, nisi quia plana quæ loquantur prædicatores, nobis plana non sunt? In civitate ergo non venimus, sed ascendimus, quando aut plana præ-

dicationis difficulter aspiciamus, aut parva, quæ præcipimur, cum labore portamus. Sed quia stare in civitate, munitum esse est, illicirco ascendimus; quia cum nos summi viri parva bona agere docent, nialignorum spirituum consiliis acquiescere vehementer prohibent. Et quia valde laboriosum est, omnia tentamenta vincere, ad verba doctorum, quæ hoc nobis præcipiunt, quasi per ascensus laborem conamur pervenire. Sed quia scriptum est, quod Unusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem (quod nimirum non solum de æterna retributione accipitur, sed etiam de præsentis) omnipotens Deus pro merito operis, electis suis tribuit augmenta virtutis (*1 Cor. iii, 8*). Nam et Abrahamæ filio non parcenti dicitur: *Per memetipsum juravi: quia fecisti rem hanc, et non pepercesti filio propter me: benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum* (*Gen. xxii, 16*). Plerumque enim, qui fideliter laborant, in faciendis iis quæ sciunt, per divinam gratiam majora, quæ agant, cognoscere merentur. In quorum typo bene Saul in civitate prius ascendere dicitur, in excelsum postea a Samuele ductus perhibetur. Verum obviam venire, est per eandem viam venienti occurrere. Cum ergo a sanctis prædicatoribus salutis viam discere volumus, nobis quidem obviam veniunt, quando cum verbo salutis, quod quaerimus, occurrunt. Quasi enim eadem via veniunt, cum id nos docere festinant, quod nos proposuimus discere. Hoc profecto morale est omnium: si enim ea quæ spiritualiter quibusdam competunt, indagamus, obviam venit; quia ordinandum regem ad se venire præcognoscit. Unde autem cognoscat, alijungitur:

(Vers. 15, 16.) *Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem, quam veniret Saul, dicens: Hac ipsa, quæ nunc est, hora, cras mittam ad te virum de terra Benjamin, et unges eum duce[m] super populum meum Israel, et salvabit populum meum de manu Philistiim.*

41. Exiit ergo ei obviam, ut in excelsum ducat: quia is, qui ad sanctæ Ecclesiæ regimen quaeritur, et divino munere demonstrandus est, et ad sublimem conversationem vocandus. Auricula Samuelis, quia diminutive dicitur, quid designat, nisi humilem intelligentiam doctoris spiritualis? Auricula ergo revelatur a Domino, quando humilis intelligentia prædicatoris a Spiritu sancto intruitur; ut quæ facturus est, audiat, et audita disponat. Sed subtiliter est intuendum quod dicitur: *Ante unam diem*. Dies enim est vita justi, Paulo attestante, qui ait: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (*Ephes. v, 8*). Quando autem vita electi ostenditur, dies latens revelatur. Nam homo videt prætextum boni operis, Deus autem lucem cordis. Quia ergo electi, et reprobi intentione cordis absconditi sunt, ante tuam diem Dominus venientem regem insinuat; quando per ejus gratiam sancti prædicatores agnoscunt in eis, qui promovendi sunt, testimonium boni operis præcedere puritatem intentionis. Nulla enim est lux operis, quam non præcedit re-

clitudo intentionis. Recte ergo ante unam diem rex ordinandus agnoscitur. Sed subsequentem quidem diem non aspiciunt, nisi ex præcedente nascatur: ut diem ante diem intentionem ante operationem considerent, et a Deo missum in luce sanctæ operationis aspiciant, quem lucere per propositum cordis divina gratia demonstrat. Et quia eadem hora, qua promittitur, exhibetur: quid dat intelligi, nisi quia perfectus debet esse, qui eligitur, non solum corpore, sed mente? Nam quando Deus loquitur sanctis viris, plena lux diei est. Habet namque originem dies, habet et finem. Juxta finem peccatorum arguit, dicens: *Adam, ubi es* (*Gen. iii, 2*)? Et quia nec qui bona incipiunt, nec qui a bono opere torpescunt, promovendi sunt, hora perfecta locutionis prædicator mittitur, quando talis exhibetur, qui plena fulgeat luce boni operis, et pleno resplendeat fulgore veritatis. Qui etiam vir de terra Benjamin venira describitur. Vir quidem dicitur, pro operis fortitudine; de terra Benjamin, pro recta fidei confessione. Benjamin quidem dicitur filius dextræ. Quis ergo hic filius dextræ dicitur, quam ille, de quo scriptum est: *Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris* (*Marc. xvi, 19*)? Terra ergo Benjamin sanctæ Ecclesiæ est. Quia ergo hæretici ab hac terra expulsi sunt, de terra Benjamin venit rex, quando non aliqua hæresi pollutus, sed fide catholicus sanctæ Ecclesiæ primatum suscipit. Qui viri præconio fruuntur, si fide firmus est, operatione fortis. Hic nimirum super populum Domini dux ungi præcipitur: quia exteriora sacramenta sacerdotibus illis prosunt, qui eorumdem sacramentorum donis indigni non sunt. Vel sacerdotes unguuntur, quando per ordinantium se ministerium, gratiarum spiritualium incrementa percipiunt. Unde et sequitur: *Salvabit populum meum de manu Philistiim*. Velut uncti salvare alios possunt; quia spirituales gratias abundantius percipiunt. Nam qui populum salvant, super populum uncti sunt: quia qui a Domino ad regendos alios ordinantur, spiritualia charismatum dona, quibus eis prodesse possunt, accipiunt; et eis, quos ordine præcedunt, meritis etiam superiores sunt. Et quia plerumque bonus pastor merito bonæ plebis eligitur, bene subjunctum est:

(Vers. 16.) *Quia respexi populum meum.*

Item quia magis precibus a Domino bonus pastor quaerendus est, subditur:

(Vers. 16.) *Venit clamor eorum ad me.*

42. Sed fortasse nonnulli moventur, quia contrarium videtur, quod hic dicitur, et quod superius dicebatur. Ibi enim ait: *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos, juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti, usque* **2. 5** *in diem hanc* (*1 Reg. viii, 7*). Nunc vero dicit: *Unges eum duce[m] super populum meum Israel, et salvabit populum meum de manu Philistiim: quia respexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me*. Superius quasi ab irato rex ordinari permittitur, nunc quasi a pio et benigno ordinatur. Hujus etiam beni-

gnitatis verba quis non videat, quantum a sententia illa dissentiunt, quæ eidem a Samuele illata fuit? Quia, inquit, *projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xv, 26)*. Quod profecto celeriter solvimus, si ipsam verborum viam subtiliter intueamur. Nam omnia hæc divinæ benignitatis verba populi meritis ascribuntur: *Salvabit populum meum; et, respexi populum meum; et, clamor eorum venit ad me*. Pro illis ergo rex ordinari decernitur, quorum clamor exauditur. Nam etsi pro futura nequitia repellendus a regno erat Saul, tamen habebat in se, donec regnaret, unde populo sibi subdito prodesse potuisset. Futurus certe erat bello strenuus, mente elatus. Habiturus erat unde sibi caderet, et unde alii staret. Illud ergo unde prodesse subditis poterat, Dominus providens dicit: *Salvabit populum meum de manu Philistinum; et, venit clamor eorum ad me*. Adhuc tamen valde contrarium videtur, ut ejus populi clamorem exaudire credatur, qui eum ab eis reprehenditur. Ad quod respondendum est: quia erant in illo populo et reprobi et electi. Ibi ergo abjecisse Dominum reprobi arguuntur, hic electorum desideria ad omnipotentis Dei aures perveniunt. Quæ ex re quid colligendum est, nisi quia sæpe electis bonum est, quod mali rectores ordinantur? Non ergo mirum est, si Deus quasi de abiectione sua irascitur, et regem ordinat: quia ipsa dignitas futuri regis et mala erat, et bona. Mala denique, quia superba: bona vero, quia in defensionem subjectorum strenua. Quod totum, et in sancta Ecclesia nunc fieri cernimus: quia plerumque ille ejus primatum suscipit, qui verbo utilis est aliis, mente tumidus sibi. Prædicando virtutes, velut stando vitia destruit, sed alta de se sentiendo, cadit. Hic itaque prædicando populum Dei salvat, sed semetipsum tumore præcipitat. Quasi rex potens verbo populi Dei occultos adversarios atterit, sed elatione a regni sublimitate cadit. Non ergo pro se, sed solum pro populo rex constituitur; quando ille in sancta Ecclesia præesse permittitur, qui bona quæ prædicat, superbiendo, aut nequiter vivendo, conculcat.

43. Quo in loco notandum est, quia cum in sancta Ecclesia pastor eligitur, aliquando ordinatur pro se, et populo; aliquando nec pro populo, nec pro se; aliquando pro se, non pro populo; aliquando vero pro populo, non pro se. Pro se et populo, quando electus prædicator electis subditis datur: quia unde subjectorum multitudo ad æternam patriam ducitur, bono pastori meritorum dona cumulantur. Nec pro se, nec pro populo pastor datur: quando reproba plebs reprobam pastorem habere permittitur, cum sic ille præest, sic illi obediunt, ut ad æterna bona, nec ille qui docet, nec illi qui docentur, pervenire mereantur. De quibus per Oseam Dominus dicit: *Dabo eis reges in furore meo (Osee, xiii, 11)*. In furore etenim Dei rex datur, quando malis pejor præesse decernitur. Talis quippe pastor tunc datur, cum talis populus regendus suscipitur, qui pariter æterna pœna damnetur. Pro se, non pro populo

A pastor datur, quando bonus malis præponitur; sicut ad Ezechielem Dominus dicit: *Mitto ego te ad filios Israel, ad gentem apostaticam, 216 quæ recessit a me (Ezec. ii, 3)*. Pro se quidem, non pro populo tunc pastor datur, quando etsi auditores suos electus prædicator convertere ad Deum non poterit, ipse tamen laboris sui æterna luera non perdit. Pro populo autem, non pro se; quando bonis subditis pastor tribuitur, qui dona habeat, per quæ illis prosit, et sibi non prosit. Tales quidem erant, de quibus Dominus discipulis præcipit, dicens: *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite (Math. xiii, 3)*. Quasi dicat: Quod utile pro vobis acceperunt, ab eis quasi vestrum tollite; et in eis quasi suum dimittite, quod non habent ad lucrum vestrum, sed ad interitum suum. Saul ergo, abjecto Domino, eligitur, et tamen populum Domini de manu Philistinorum liberaturum perhibetur, quia omnipotens Deus sæpe suis bonis fidelibus per illos prelatos præest, qui de officio ejus in prælationis sibi non placeat. Sequitur:

(Vers. 17.) *Cumque respexisset Samuel Saul, Dominus ait: Ecce vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.*

44. Hoc namque in sequenti die actum est, quod præcedenti Dominus reprovum sit, dicens: *Cras hæc eadem hora mittam ad te virum de terra Benjamin, et unges eum super populum meum Israel*. Aspicitur ergo in secundo die, qui primo promittitur: qui prædicatores sanctæ Ecclesie virtutes electorum in secreta eorum vita perquirunt. Illi enim qui promovendi sunt, dum bona proferunt, aliquid magnum ex se reprovum. Primo igitur die rex promittitur; quia magna electorum opera prædicatores aspiciunt, et, quasi Domino loquente, intus agnoscunt, quos ordinare sanctæ Ecclesie rectores volunt. Aspicit ergo Samuel in sequenti die, quando prædicator eum, qui promovendus est, in magna luce conversationis videt. Et tunc quidem, quasi indicante Domino, ordinandum regem cognoscit: quia eum, qui in alta arce sanctitatis præeminet, præferre aliis dignum videt. Et quia qui magni sunt meritis, parvi sunt per humilitatem, sequitur:

(Vers. 18.) *Accessit Saul ad Samuelem in medio portæ. Indica, oro, mihi, inquit, ubi est domus Videntis.*

45. Si in civitate tunc est prædicator, cum plana et communia loquitur, quæ intelligantur, porta civitatis hujus quæ est, nisi humilitas? Nam divini verbi cognitio superbis absconditur, humilibus revelatur. Unde et in Evangelio Patri loquitur, dicens: *Confiteor tibi, Pater, rex cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Math. xi, 25)*. Sapientes quidem superbos et alta de se sentientes, parvulos vero dixit humiles. Quorum certe alia Scriptura meminit, dicens: *Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam (I Petr. v, 5)*. Resistit namque superbis, ne æterna bona intelligant, sed parvulis gratiam dat, ut eadem bona æterna, ip-

so revelante, cognoscant. Electi ergo, quia ad spiritaliter sententiam per humilitatem veniunt, ad audientes prædicatores, quasi per portam vadunt. Electus etiam prædicator, quia spiritualia humiliter dicit, Samuel Sauli in eadem porta occurrit. Quasi enim ambo in porta sunt, quanto ea, quæ electus prædicator loquitur, ab electo alio humiliter audiuntur.

46. Sed qui noviter venerat, quem quærebat, invenerat, et ignorabat. Quare et idem Saul ad Samuelen dicit: *Indica mihi, oro, ubi est domus Videns.*

Hoc namque proprium magnorum virorum est, ut a minimis difficile cognoscantur. Carne quidem

217 despecti sunt, sed mente sublimes. Foris contemptibiles apparere appetunt, sed agere venerabilia non desistunt. Quia ergo valde proficere per eorum exempla appetunt, eos non solum in exterioribus, sed in intimis admirantur. Vident ergo in eis

exterioribus, quod possit a carnalibus despici, sed et pariter attendunt, quod intus spirituales viri magna admiratione debeant venerari. Quos dum fama sublimes audiunt, in altitudine suæ conversationis agnoscere concupiscunt. Secundum historiam ergo Saul Samuelen videbat, et non cognoscebat; ut quod in figura contingebat illis, nobis spiritualia designaret. Nam cum parvuli sumus, quasi videmus perfectos viros, dum eorum virtutes a referentibus audimus; sed quos videmus, non cognoscimus, quia per experientiam scire non possumus, quia hoc, quod auditu percipimus, in cordis oculis tenemus. Quando igitur ab eis conversationis ejus secreta ad imitandum requirimus, eos nimirum quasi de propria domo interrogamus. Domus namque eorum conversatio est. Hanc domum scire volebat discipulus Joannis, quando Dominum interrogavit, dicens: *Magister ubi habitas (Joan. 1, 38)?* Qui nimirum, quia ad familiaritatem illius, quasi domesticus perducendus erat, audivit: *Veni, et vide.* Hanc domum visam Philippus non cognoscebat, cui dicit: *Tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me: Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum (Joan. xiv, 9).* De Domino etiam scriptum est, quia loquebatur Moysi sicut cum amico suo; sed idem Moyses videns, et non cognoscens, interrogavit, dicens: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam (Exod. xxxii, 13).* Spiritualis autem conversatio sanctorum, quia non nisi devotis, ac supplicibus panditur, domum Samuelis Sauli indicari sibi similiter deprecatur. Sancti etiam prædicatores cum de se magna audiunt, per humilitatem se deficiunt, non inflant. Sciunt se petentibus magna, quæ imitentur, ostendere; sciunt inter magna, quæ ostendunt, magni per jactantiam non apparere. Quare et subditur:

(Vers. 19.) *Et respondit Samuel Saul dicens: Ego sum Videns. Sed ascende ante me in excelsum hodie, ut comedas mecum, et dimittam te mane.*

47. Quid est dicere: *Ego sum Videns*: nisi se, sicut in oculis videbatur, humilem demonstrare? Quasi dicat: Tu in æstimatione tua magnum habes,

A quem quæris, sed parvus est ille, quem vides. Hoc namque in verbo, *Videns*, non prædicator, sed ego. Quasi dicat: Videns ille, est, ego: non quod æstimas, sed quod cernis. Sed qui humiliare se novit, novit dare dona non humilis, sed sublimis. Quare et in excelsum ante se ascendere eum, ut secum comedat, præcipit. In excelsum ascendit, qui ad scienda altiora mentem erigit. In excelsum quidem ascendere, est cor ad altiora intelligenda præparare. Unde et Petrus in monte assumitur, ut gloriam transformati Redemptoris videre mereatur (*Matth. xvii, 1*).

In illo etenim ascensu montis, sublimis præparationis mentis exprimitur: quia alta videre non poterit, qui per intentionem animum in sublimibus non ponit. Quia ergo sublimia præparati melius intelligimus, ante Samuelem Saul in excelsum ascendere jubetur. Quasi enim ante prædicatorem in excelsum ascendimus, quando nos prius ad alta scienda animum intendimus, et ipsi nobis ea, ad quæ intendimus, postmodum loquuntur. Quid vero est, quod ait: *Ut comedas mecum hodie?* Sed quando prædicatores sancti

218 cœlestia loquuntur, electorum suorum auditorum corda resiliunt: testante etenim veritate, quia cibis animæ est verbum Dei, *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv, 4).* Panis namque alimentum corporis est, verbum mentis. Qui vero corpus sine mente reliquunt, mente mortui sunt, carne vivi. Quare et de delicata vidua Paulus ait: *Vivens mortua est (I Tim. v, 6).* Nam per ciborum delicias non moreretur vidua, si animam verbi Dei cibo satiaret, cum ipse Paulus dicat: Nihil esse immundum, quod cum gratiarum actione percipitur (*I Tim. iv, 4*).

Sed vivens vidua moritur, quando cibo corpus nutrit, animam fame interficit (*Matth. iv*). In solo ergo pane homo non vivit: quia cum ex anima et corpore constet homo, sicut aliter per corpus vivit, ita et necesse est ut alimentis diversis singula nutriantur. Ut comedamus itaque, cum propheta ascendimus, quando ad alta divini verbi mentem erigimus, ut ejus cœlesti sapore per devotionem satiemur.

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

48. Et quia ipsi prædicatores valde amant cœlestia, quæ loquuntur, quasi simul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20).* Quod et Paulus probat, cum suos auditores interrogat, dicens: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus (II Cor. xiii, 5)?* Quia ergo in sanctis prædicatoribus Christus, et ejus spiritus loquitur, ipsi prædicatores tanto clarius loquentem audiunt, quanto ei viciniore sunt, cujus sedes esse merentur. Tanto ergo plenius de verbali alimento poterunt refici, quanto jam intra se habent cellam refectionis. Amici etenim sponsi sunt, et stant, et gaudio gaudent propter vocem sponsi. Cum

* Vatic. et Gilot., quanto eis. Infra Gilot. habet meruerunt, pro merentur.

ergo divina loquuntur sancti prædicatores, audiunt : sed quia certa experientia norunt, quando in eis loquitur spiritus, audiunt se, sed non in se, quia et ipsi loquuntur, sed in se locuti, loquentem alium venerantur. In eo igitur, quod audiunt et loquuntur, et reficiunt, et reficiuntur. Reficiunt quidem auditores, dum verbum proferunt voce sua : reficiuntur ipsi, dum verbum, quod proferunt, profertur eis revelatione divina. Ipsi tamen devotius saturantur, qui in locutione spiritus, mentis delicias experti sunt. Annon experientia loquentis spiritus est, inconsultos et impræmeditados se cernere, subitoque consultos, et paratos esse? Scire, quæ nescierant : habere, quæ non habuerant : torporem mentis amittere, repente mira devotione fervere : plenitudine scientiæ statim et in momento mirabiliter repleti, mira verbi facundia intellecta proferre? Habent ergo electi prædicatores experientiam spiritus in se loquentis, in repentina revelatione veritatis : habent subito ardorem charitatis, habent in plenitudine scientiæ, habent in facundissima verbi prædicatione. Nam et subito instruantur, et repente fervescunt, et in momento repletur, et mirabili eloquii potestate ditantur. De illa namque repentina experientia Dominus dicit : *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini* (Matth. x, 49) De illo autem subitaneo fervore charitatis Cleophas dicit : *Nonne cor nostrum ardens erat in via; dum loqueretur, et aperiret nobis Scripturas* (Luc. xxiv, 32)? De repletionis quoque et facundiæ experientia Lucas meminit, dicens : *Factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis* **219** *spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes* (Act. ii, 2). In eodem quippe spiritu repleti et locuti sunt, ut hoc, quod asserimus, designarent : quia videlicet loquendo, alios pascunt, qui de eo, quod dicunt, audiendo pascuntur. Et quia sonum vehementis spiritus ardorem, sive locutionem, aut repletionem cognoscunt, tanto dulcius in donis spiritualibus epulantur, quanto ad ejus recubitum dignius assumpti sunt. Dicit ergo : *Ascende, ut comedas mecum hodie*; quia bonus doctor, dum dulciter, quæ dicit, in devotionem mentis accipit, se et eos qui audiunt simul pascit.

49. Quo contra doctores reprobi, quia quæ dicunt, non amant, cum alios verbo pascunt, jejunant. Nam cum animæ refectionem verbum Dei esse Dominus dixerit, verbum vero Dei in mente plena sit eruditio, plena devotio; verbo Dei non pascuntur, qui devote, quod loquuntur, non audiunt. Apostolus qui lem, quasi jam illa verbi dulcedine repletus, ait : *De plenitudine ejus omnes accepimus* (Joan. i, 16). Alia quidem est plenitudo verbi, alia libri. De plenitudine quidem verbi accipere non nisi electi possunt, de plenitudine vero Scripturæ possunt et reprobi. Liber namque beati Joannis apostoli, et liber beati Pauli apostoli plenitudines quidem sunt, quæ de eis habentur. Eorum nimirum verba Paulus sive Joannes scripsit, sed quod quisque scripsit, loquens in eis verbum inspiravit. Qui ergo verbum Scripturæ accipit,

non in amore, sed in scientia, de plenitudine accipit, non verbi, sed libri. Et quia rem mortuam accipit, in ejus ipse acceptione non vivit. Sed quid dico Scripturam mortuam? Non est mortua tantum, sed interficiens. Nam scriptum est : *Littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6). Hoc quidem facit omnis divina littera. Nam littera corpus est, hujus vero corporis vita spiritus. Vivificatum quippe, et vivificans corpus accipit, qui litteram legit, et in amore intelligentiæ mentem reficit. Reprobi ergo, qui Scripturas rimantur, quas non amant, qui audacter foris loquuntur, cujus saporem in'us non intelligunt; dum refectionem Scripturarum, quas exponunt, alii devota mente percipiunt, quasi de eo, quod ipsi dant, alii saturantur, non ipsi. Dicit ergo Samuel : *Ascende, ut comedas mecum hodie* : quia ex eo, quod subditis de verbo electi doctores tribuunt, et pariter audiunt, et pariter saturantur. Ecce enim in eo lem ipso verbo, quod dicimus, demonstratur. Nam quis dubitat, quod hanc Scripturam, quam exponimus, Samuel scripserit? Et tamen ipse, qui scripsit, hæc dicit : *Respondit Samuel*; ut profecto ostenderet, quia quod ipse scribebat, alius impartiebatur. Quia ergo Spiritus sanctus, qui per eum loquitur, per eum de eo dicit : *Respondit Samuel Sauli : Ascende ante me in excelsum, ut comedas mecum hodie*. Hoc dicit, quod audit; et simul audit, et dicit. Dum ergo magna veneratione amoris audit, et loquitur prædicator electus; magna devotione auditores boni quæ dicuntur, excipiunt; Saul et Samuel pariter in excelso comedere dicuntur. Item quia prædicatores auditoribus in eodem verbi refectione digniores atque ferventiores sunt; non Samuel cum Saule, sed Saul cum Saule comesturus asseritur. Sed et quia tam splendida mentis eruditio, in magna luce spiritualis vitæ est, non dicit : *Ut comedas mecum hæc nocte*; sed *hodie*. Quem etiam mane dimittit. Mane dicit initium diei sequentis. Sequens vero dies, est serena lux sanctæ conversationis. Dicit ergo :

220 (Vers. 19.) *Dimittam te mane.*

50. Mane quidem ab excelso dimittitur, qui cum ad altioris scientiæ lumen proficit, in magna luce boni operis se proponit immorari. Vel mane dimittitur, qui verbum magnæ scientiæ, quod prædicatoris ore didicit, prædicare aliis intendit. Quando enim bona proponimus, quasi mane in initio diei sumus; quia boni claritatem jam aspicere copimus, quam sequamur. Sed hoc mane in plenum diem crescit, quando is, qui magna bona agere, aut alta aeternitatis gaudia prædicare proposuit, id quod proposuit, in magna exhibet luce virtuti. Mane ergo Saul ab excelso dimittitur; quia auditores prædicatorum bonorum, quod ab eis sublime audiunt, exercere sublimiter non morantur. Sed electi viri, bona quæ habent, et abscondere, et manifestare sciunt. Abscondunt quippe, ne per elationem percant, sed ne infructuosa remaneant, manifestant. Dum abscondunt, tunc custodiunt; sed dum manifestant, profertur fructum. Nam sequitur :

(Vers. 19, 20.) *Et omnia quæ sunt in animo tuo indicabo tibi; et de asinis, quas perdidisti nudius tertius, ne sollicitus sis, quia inventæ sunt.*

51. Celare se quidem prædicatores qualiter student, superius in verbo Samuelis ostenditur, ubi dicitur: *Ego sum Videns*. Nunc autem quia dicit: *Omnia, quæ sunt in animo tuo, indicabo tibi*; quid aliud tenemus, nisi quia sæpe viri sancti, virtutes, quas habent, et abscondunt et proferunt? Sed, ut dixi, abscondant, ne in magnis virtutibus magni videantur; proferunt eas, ut electi imitentur. Verbo itaque sapientiæ, aut prophetiæ spiritu se pollere asserunt, non ut venerentur, sed ut audiantur. Quare et Psalmista verbi gratiam se habere insinuans, ait: *Super omnes docentes me intellexi (Psal. cxviii, 99)*. Certus ergo de peritia spiritus, confidenter nos invitatur, dicens: *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos (Psal. xxxiii, 11)*. Prophetam namque se affirmabat Michæas, cum diceret: *Utinam non essem vir habens spiritum; et mendacium potius loquerer (Mich, ii, 41)*. Hinc Helisæus de Naaman Syro dicit: *Veniat ad me, et sciat Prophetam esse in Israel (IV Reg. v, 8)*. Hinc Paulus ait: *Hebræi sunt, et ego; semen Abraham sunt, et ego; ministri Christi sunt, et ego; ut minus sapiens dico, plus ego (II Cor. xi, 22, 23)*. E contra autem Amos dicit: *Non sum propheta, sed armentarius relicans sycomoros (Amos. vii, 14)*. Hinc etiam Paulus cum se vult abscondere ad custodiam, dicit: *Non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv, 9)*. Hinc interrogatus Joannes Baptista ait: *Non sum propheta (Joan. i, 21)*. Non erat quippe ad elationem, sed erat propheta et plusquam propheta ad ministerium. Samuel ergo, ut se custodiat, ait: *Ego sum Videns*; et ut se ad lucrum exhibeat, dicit: *Omnia indicabo tibi*. Quod si aliquis vult, eodem modo intelligere potest; quia cum dicit: *Ego sum Videns*, si videntem se asserit, ad hoc dicit ut bonum, quod habet, cum electis communicet. Ut ergo quod asserit, probet, subsequenter adjungit: *Omnia indicabo tibi*. Quod sanctæ Ecclesiæ doctores agunt; quia dum virtutes mentium intuentur, et vitia; et mederi vitiis, et promoveri virtutes evidenter sciunt. Omnia ergo, quæ sunt in corde, indicat, quando virtutis viam, quam bonus auditur cupit tenere, ipse documento manifestæ eruditionis dignatur exponere. Quod si magnus est, et bona non solum agere, sed etiam prædicare disposuit. Omnia, quæ sunt in ejus corde prædicatores, indicant; quando eorum mentibus aperiunt, **221** qui quid cupiunt de doctrina. Quia vero ei, cui loquitur, eum significat, qui ad lucra prædicationis innititur, subdit, atque ait: *Et de asinis, quas perdidisti nudius tertius, ne sollicitus sis, quia inventæ sunt.*

52. Illoc superius in persona Saul, qualiter rudibus prædicatoribus conveniat, expositum est. Asinas quippe perdidit, qui peccatores, quibus verbum vitæ præbuit, ad penitentiam nequaquam traxit. Inveniret quidem, si ille qui se in nocte pravitatis

absconderant, ad lucem justitiæ redirent, in qua viri inveniri potuissent. Cur ergo dicit: *Inventæ sunt*, nisi quia sæpe in eis summi viri salutis bonum facile inveniri posse considerant, de quorum vita ineruditi desperant? Nam et periti medici corporum, illos sæpe curare præsumunt, de quorum salute imperiti præsumere non possunt. Sic nimirum et ab eruditissimis doctoribus sæpe ad penitentiam, et satisfactionem peccatores trahuntur, qui trahi ab ineruditis rudibus nequiverunt. Quia igitur tam prædicatione quam exemplo perfectorum illi ad Dominum penitendo redeunt, qui converti per aliorum ministerium nequiverunt; bene Samuel inventas asinas dicit, quas Saul invenire non potuit. Potest etiam hoc dictum pro profectu ordinandi rectoris intelligi. Quasi dicat: **B** Dum eruditione et vita proficis, illos etiam lucrari Domino poteris, quos nondum potuisti. Tam certa quidem virtus perfectionis est, ut fructus ejus, qui nondum constant in re, constant in spei certitudine. Et quia his verbis ad perferendos labores sanctæ prædicationis invitatur, quæ mercedis lucra expectare debeat, exponit, dicens:

(Vers. 20.) *Et cui erunt quæque optima Israel, nonne tibi et omni domui patris tui?*

53. Israel, qui dicitur, videns Deum, quem rectius hoc loco significat, quam æternorum civium illam beatam societatem, qui ex labore vitæ hujus, ad æternam omnipotentis Dei visionem pervenerunt? Quæ ergo sunt Israel optima, nisi æternæ retributionis dona? Paulus quidem dicit: *Unusquisque mercedem accipiet secundum laborem suum (I Cor. iii, 8)*. Hinc item dicit: *Alia est gloria solis, alia lunæ, et stellarum. Stella enim differt a stella in claritate (I Cor. xv, 41)*. Omnium ergo fidelium retributiones, et præmia, bona sunt Israel. Quia vero electorum prædicatorum merces summa est, eorum sunt optima Israel. De his quippe Israelis optimis Dominus fidei servo suo reponit, dicens: *Amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum (Mat. xxiv, 47)*. Qui enim non in omnibus, sed super omnia constituitur, non tantum bona Israel, sed etiam optima habere declaratur. Dicit ergo Samuel: *Cui erunt quæque optima Israel, nonne tibi et omni domui patris tui?* Quasi dicat: Et si magnus est labor prædicationis, tanto devotius ferri debet, quanto majora lucra mercedis habet. Sollicita ergo mente doctor sanctæ Ecclesiæ pensare debet: quia Israel non bona tantum, sed etiam optima ejus sunt, ut majora et excellentiora agat semper, qui tam summa et optima expectat. Eadem quippe summa, non summo ordini debentur, sed summo labori. Nam et doctor egregius non dixit: *Unusquisque mercedem accipiet juxta suam dignitatem, sed, juxta laborem*. Cum ergo prædicatorum æternæ vitæ optima referuntur, magnus eis in hac vita labor injungitur: quia niuirum meliora cæteris habere non prævalet, qui melior esse non studet. Et quia hoc omnium prædicatorum **222** sanctæ Ecclesiæ commune est, non solum

^a Alite, ad penitentiam satisfactionem, ut observat Gussanv.

Saul, sed omni domui patris sui Israel optima esse referuntur. Quasi enim ex patre filii nascuntur, quando in ordinem prædicatorum noviter alii aliis, eadem nobilitate sanctitatis splendidi subrogantur. Domus quoque prædicatoris est spiritualis ejus conversatio. Omni ergo domui patris ejus Israel optima sunt: quia ubicumque sacerdotalis conversatio est, illa nimirum est, et tam summa est, ut ex celsitudine meriti, in æterna vita sua sint optima retributionis. In hoc ergo se subtiliter prædicatores aspiciant: quia non solum sibi, sed omni domui ejus optima erunt Israel: quia si de domo exeunt, optima non habebunt. Nam si solam prædicationis sublimitatem tenent, optima non habebunt: quia altitudinem vitæ non tenent. Sed electus quisque, dum de cælo magna audit, infirma sua ad memoriam ducit, ut se ab elatione custodiat, ne bona, quæ habet, amittat. Unde et subditur:

(Vers. 21.) *Respondens Saul, ait: Nunquid non filius Gemini ego sum de minima tribu Israel, et cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? Quare ergo locutus est mihi sermonem istum?*

54. Quasi dicat: Quare mihi tam magna adscribis, cum sim nihil? Gemini quippe filius est, qui negligentem imitatur in cura sui, et in exemplo proximi. Geminus quippe est, quia dum curam sui negligit, exempla boni operis aliis non impendit. Qui ergo tales imitatur, filius Gemini dicitur. Qui de minima tribu Israel esse dicitur: quia ultimus ordo sanctæ Ecclesiæ conversorum peccatorum est. Merito igitur, qui peccatorem se esse fatetur, de minima tribu Israel esse dicitur. Cujus etiam cognatio novissima inter alias esse perhibetur: quia juxta Veritatis vocem: *Qui minimum mandatum solvit, minimus est in regno cælorum* (Matth. v, 19). Benjamin quippe dicitur filius dexteræ. Qua profecto appellatione sanctæ Ecclesiæ populus designatur: qui dum in fide Redemptoris nascitur, per bona opera ad cælestis patriæ bona præparatur. Dextera quidem Dei illa æternæ vitæ fortitudo est. Cognationes tribus Benjamin, sunt diversæ conversationes electorum. Nam velut ab uno generationis principio diversæ cognationes veniunt: quando ab una origine orthodoxæ fidei, conversationes fidelium plures oriuntur. Sancti ergo viri, cum se per humilitatem dejiciunt, quia peccatores se esse fatentur, et tamen recte in Deum credere, quasi se et Gemini filios asserunt, et de novissima Israel cognatione. Sed quia quanto plus se humiliant, juxta Veritatis vocem, amplius exaltantur (Luc. xiv, 10, 11), sequitur:

(Vers. 22.) *Assumens itaque Samuel Saul et puerum ejus, introduxit eos in triclinium, et dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati.*

55. Samuel Saul assumit quando prædicator sanctæ Ecclesiæ electo auditori suæ alta prædicationis aperit. Assumitur quippe subditus, quando per verbum doctoris in cognitionem cælestium elevatur. Et quia non carnali intentione spiritualia scire appetit, non solum ipsum Saul, sed etiam ejus assumpsit

A puerum. Quasi enim sine puero in imis remanserat, qui dicebat: *Cor meum dereliquit me* (Psal. xxxvii, 11). Cor quippe nostrum nos derelinquit, quando sic a concupiscentiis carnalibus vincimur, ut intentionem cordis in terrenis, et carnalibus, atque corporeis, et non in cælestibus, et spiritualibus ponimus. Hunc puerum perditum invenerat, qui dicebat: *Inveni servus tuus cor suum* (II Reg. vii, 27). Cor quippe nostrum **223** invenimus, quando per intentionem cordis spiritualia quærimus; quando hanc a terrenis avellimus, ut ad cælestia dirigamus. Electus ergo prædicator iis, qui adhuc carnales sunt, nec fortia imperat, nec spiritualia manifestat. Nam et Paulus Corinthiis dicit: *Non potui vobis loqui tanquam carnalibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. iii, 1). Quasi his verbis dicat: Idcirco vos ad excelsum non duxi, quia spiritualem sensum vobiscum, velut Saul puerum, non habebatis. Quare et causam insinuans, ait: *Adhuc enim estis carnales*. Bene ergo Samuel Saul, et puerum assumpsisse dicitur: quia doctores sanctæ Ecclesiæ illis fortia imperant, illis alta manifestant, quos spirituales esse considerant. Qui etiam in triclinium introducuntur: quia eis charitatis latitudo monstratur. Velut enim in triclinio ponitur, qui per id, quod altum didicit, moratur in latitudine charitatis. Vel certe introitus noster ad triclinium, amor est; triclinium pulchritudo est spiritualis vitæ. Unde Joannes dicit: *Qui non diligit, manet in morte* (I Joan. iii, 14). Si enim, qui non diligit, manet in morte, ille qui diligit, in vita manet. In triclinium ergo introducimur, quando in affectum supernæ conversationis surgimus per affectum charitatis. In hac nimirum mansionis latitudine superiore locum sancti prædicatores obtinent, quia beatus Joannes Evangelista dicit: *Et in circuitu sedis sediliu viginti quatuor, et super sedes viginti quatuor seniores* (Apoc. iv, 4). Seniores quippe sancti sunt prædicatores maturi sensu, moribus graves, qui thronum Dei juxta positos sedibus ambiunt: quia qui præ cæteris Conditorum diligunt, per altissimam conversationem ei vicinius requiescunt. Bene itaque Saul cum puero suo locum in capite eorum, qui invitati fuerant, sortitur: quia in eis eligendorum pastorum typus ostenditur. In capite quidem rector statuitur, quando per vim magni amoris supernæ vitæ singulare propositum accipit; cum fidem catholicam cum cæteris communem tenet, sed præ cæteris virtutem sublimem. Unde et sequitur:

(Vers. 22.) *Erant enim quasi triginta viri.*

56. Ter decem triginta fiunt. Ternarius vero numerus fidem sanctæ et individue Trinitatis insinuat. Denarius vero per decem præcepta legis, boni operis perfectionem designat. Tricenarius ergo numerus eos designat, qui eam fidem tenent, quæ per dilectionem operatur. In horum capite Saul ponitur, quando per divinam gratiam is, qui futurus est pastor Ecclesiæ, sublimior fit merito, quibus debet esse

superior dignitate. Hunc sublimem locum Samuel A tribuit : quia qui tantam vitæ meretur celsitudinem, ad eam majorum proficit institutione. Cui nimirum quia jam magna, quæ agat, et non minima demonstrantur, subditur :

(Vers. 23, 24.) *Dixit Samuel coquo : Da partem, quam dedi tibi, et præcepi, ut reponeres seorsum apud te. Tulit ergo coquus armum, et posuit ante Saul. Dixitque Samuel : Ecce quod remansit, pone ante te, et comede : quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi : et comedit Saul cum Samuele in die illa.*

57. Quid in armo pectoris, nisi fortitudo signatur actionis? Quæ a Samuele coquo tribuitur, quanto a summis prædicatoribus minoribus demonstratur. Coqui etenim sacerdotes sunt : quia dum electis fidelibus in fervore spiritus loquuntur, cibos mentis, velut per ignem coquunt. Sed pars, quæ datur, posita seorsum dicitur : quia fortitudo boni operis in prædicatore debet esse singularis. Quam 224 ante Saul ponit, quando ordinandum pastorem sanctæ Ecclesiæ, quantæ fortitudinis esse debet, considerare præcipit. Sed et de eo, quod coquus apposuit, Samuel Saul dicit : *Ecce quod remansit, pone ante te.* Remansit quidem, quia non omnia nostra Christus explevit, per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, ut qui redimi et regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto residuum viderat, qui dicebat : *Si compatimur, et conregnabimus (I Tim. II, 12).* Quasi dicat : Quod explevit Christus, non val t, nisi ei, qui id, quod remansit, adimplet. C Hinc beatus Petrus apostolus dicit : *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus (I Pet. II, 21).* Hinc Paulus ait : *Adimpleo ea, quæ desunt passioni Christi, in corpore meo (Col. I, 24).*

58. Sed notandum quia armum ante Saul coquus posuit, et tamen Samuel Saul præcipit, ut ante se eum ponere debeat. Quid est hoc? Sed ponere ante discumbentes dapifer in mensa ferculum solet : quod dum is, qui discumbit, trahit ad se, illud ponit ante se vicinius, quod paulo longius erat ante se. Coquus ergo ponit armum ante Saul, Samuel Saul præcipit, ut ponat ante se : quia hoc quod novo prædicatori injungitur de fortitudine boni operis, velut ad se propius debet trahere per studium considerationis. Quod etiam postquam ad se traxerit, comedit : quia diu consideratum agere disponit. Armum quippe manducare, est quod exterius de forti actione præcipitur, per propositum in mente recondere. Quasi enim armum ante se ponere et manducare electo cuique seadebat, qui dicebat : *Si sederis ad mensam potentis, sapienter attende, quæ apponuntur tibi : quia similia oportet te præparare (Prov. XIII, 1).* In mensa quippe potentis virtutem armi designavit. Et dum dixit : *Sapienter attende, quæ opponuntur tibi : armum ante se eum, cui dixit, ponere docuit. Sed manducare eum debere insinuavit, quia dixit : Simi-*

lia oportet te præparare. Similia enim præparando manducamus ; quia dum fortia, quæ audimus, proponimus agere, velut comedentes, in cordis ventre reponimus cibos vitæ. Sed ipsis summis doctoribus vas electionis sub unius discipuli eruditione imperat, dicens : *Manum cito nemini imponas (I Tim. V, 22).* Quia enim magna retractatione consilii eligendi sunt, qui in culmine sublimentur, apte subjectum est : *Quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi.* Quasi dicat : Pone ante te, quod antequam apponeretur, ego posui ante me ; considera quod ego consideravi. De industria quippe pars armis servatur ; quia fortissima prædicatoris actio illi bene committitur, qui a summis viris magna consideratione dignus tanto ministerio judicatur. Ista vero pars tunc servata est de industria, quando populus vocatur ; quia cum ad succipiendum prædicationis ministerium subditi fideles veniunt, bonis prædicatoribus non infirmis infirma, sed fortibus fortia injunguntur. Sed qui bene proficiunt, in sublimi sua conversatione ante omnia tenere student bonum obedientiæ. Bene itaque subjunctum est : *Et comedit Saul cum Samuele in die illa.* Ut jam dixi, promovendo doctori comedere, est hoc quod sibi de virtute præcipitur, se ad faciendum præparare. Bene autem cum Samuele comedis dicitur ; quia cum ii, qui noviter veniunt, magna agere proponunt, in virtute boni operis summi viri ferventiores fiunt. Potest etiam in ista comestione illa signari, de qua superius repromisit, dicens : *Ascende ante me, ut comedas mecum hodie.* Saul ergo cum Samuele comedit ; quia 225 cum intus prædicator cœlestem verbi Dei suavitatem audit, quod, loquente ipso, subditi foris audiunt, de divina refectione a utique satiantur. Sequitur :

(Vers. 25.) *Et descenderunt de excelso in oppidum, et locutus est Samuel cum Saul in solario. Stravitque Saul in solario, et dormivit.*

59. Quicumque ad celsitudinem curæ pastoralis assumitur, in eadem ordinis sui sublimitate habere debet et vitæ propriæ altitudinem, et alienæ infirmitatis compassionem. Ascendat ergo Saul cum Samuele, descendat in oppidum. Sciat rector, quæ agat alta : sciat quæ disponat, communia. Dicit cum Paulo : *Nostra conversatio in cœlis est (Philip. III, 20) :* dicat nobiscum : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? video aliam legem contradicentem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati (Rom. VII, 24).* In excelso est rector, cum sapientiam loquitur inter perfectos. Carnalia quando disponit, descendit in oppidum, dicens : *Propter fornicationem unusquisque uxorem habeat, et unaquæque virum : uxori vir debitum reddat, uxor viro similiter (I Cor. VII, 2).* In excelso est, quando dicit : *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Christi (Rom. VIII, 39).* In oppidum vero descendit : quia loquens, ait : *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaciam : omnia omnibus factus sum, ut omnes facerem*

• Gilot., utriusque saliantur.

salvos (1 Cor. ix, 22). Samuel ergo Saul ad excelsum tulit, et in oppidum deposuit: quia summi viri cum sanctæ Ecclesiæ culmine ordinant, illos quos in eodem prædicare ponunt docent sublimiter vivere, plana culmine sibi esse rigidos, sed subditis temperatos: sic attendere propriæ salutis, ut cum infirmis possint infirmari: infirmari dixerim per affectum mentis, non per languorem internæ ægritudinis. Nam si per mentis languorem doctor jacet, curare ægros et jacentes erigere non potest. Bene ergo cum Samuele Saul in oppidum descendisse, et in solarium locuti esse referuntur. Oppidum quippe in plano est, solarium vero in alto. Ad excelsum quoque solarium planum est, ad oppidum non planum, sed altum. Sic nimirum electi prædicatores, quando minoribus membris compatiuntur, quasi excelsum deserunt: sed in oppidum descendentes, in solarium sunt; quia ab alto quidem veniunt, sed infirmitatem subditorum miserando et consulendo, non agendo et infirmando assumunt. Infirmis namque compatientes, uxorem ducere præcipiunt, nec tamen ipsi infirmando uxorem ducunt. In oppidum ergo descendentes, in solarium sunt: quia etsi plana jubent, in se ipsi infirma non retinent. Quia vero non esse in solarium, sed loqui cum Saul Samuel dicitur, hoc profecto significat, quia futurus doctor doceri debet sic infirmis subditis compati, ut ipse tamen teneat alta conversationis.

60. Et quia ad hæc agenda multa consideratione novus prædicator indiget, stravisse sibi Saul, et dormisse perhibetur. Dormire in solarium novo prædicatori, est in sublimi sua consideratione disponere, qualiter subditorum onera debeat portare. Nam si ad sæculi intentionem vigilat, hoc profecto agit, ut tantæ discretionis bonum in intimis non requirat. Dormire igitur debet, ut sæcularia nulla cogitet: quia spiritualia disponere oppressus sæcularibus nunquam potest. Sed et dormire non poterit, qui sibi non sternit: quia nimirum si honorum exempla, sive dicta non cogitat, impossibile est, ut ab exterioribus requiescat. Velut mollia quidem nobis **226** subjicimus, quando electorum doctrinam, aut vitam cogitamus. In eisdem quoque stramentis dormimus: quia quiescere tunc bene consideratione possumus, quando in rebus spiritualibus occupamur. Dicat ergo: *Quia stravit sibi Saul, et dormivit*, ut electæ menti insinuet: quia si negligenter ad exteriora se occupat, intimæ quietis gratiam non acquirit. Sed qui spiritualia bene vult considerando disponere, donec ea intus perfecte ordinet, ad ea quæ foris sunt, evigilare non debet. Apte ergo subjungitur:

(Vers. 26.) *Cumque mane surrexissent, et jam dilucesceret, vocavit Samuel Saul in solarium, dicens: Surge, et dimittam te.*

61. Mane quidem lucescit, quando quietæ menti veritatis splendor se aperit. Humana etenim mens per ignorantiam tenebrosa, et per illustrationem veritatis lucida fit. Ignorans ergo, in nocte est; cum illustratur, in die. Mane autem surgit qui dormit nocte: quando ad agenda se erigit ea, quæ per con-

siderationem ordinavit. Et quia ordinandi regis negotium tractabatur, ambo surrexisse perhibentur. Surgit quidem summus prædicator, ut auditorem suum ad ministerium ejusdem prædicationis ordinet. Surgit qui ordinandus est, ut tam sublimem ordinem imo cordis affectu recipiendum esse non speret. Pariter quidem surgunt, quia sublime officium datur, sublime recipitur. Quo in loco est aliud notandum: quia ambo prius surrexerunt, deinde Samuel Saul vocavit, dicens: *Surge, et dimittam te.* Sed ad historiam si ambo surrexerunt, a somno Saul, quia consurgere præcipitur, ad opus præparari admonetur. Quia vero tam summi sacerdotes, quam ille, qui ad ordinem prædicationis assumitur, tanti ministerii onus attente considerant, quasi pariter dormiunt, pariter surgunt. Sed qui noviter ordinandus est, surgens a somno, ad opus item surgere jubetur: quia ad altitudinem ordinis quanquam pensare meditando studuit, pertingere debet tamen per meritum conversationis. Surgens ergo surgere jubetur, ut sublimem ordinem, quem subire deliberat, requare meritis proponat. Unde et in solarium vocatur: quia ad alta conari præcipitur. Qui etiam dicit: *Et dimittam te.* Surgit quippe ut dimittatur: quia ille liber esse in ministerio prædicationis poterit, qui in altitudine magnæ conversationis excrevit. Surrexit quidem qui surrexerat: quia qui considerando didicit altitudinem dignitatis, in eadem dignitatis altitudine erigere se curavit per sublimitatem vitæ. Unde et subditur:

(Vers. 26.) *Et surrexit Saul.*

Deinde subditur:

(Vers. 26.) *Egressique sunt ambo; ipse videlicet et Samuel.*

62. Pastor egreditur, quando a secreto meditationis venit ad publicum operis. Quando enim disponit, quæ vult agere, intus est: quando autem ea agit foris, quæ cogitavit, quasi exit. Exiit etiam Saul, quia in exteriori dignitate, is qui promovetur, illud suscipit quod, an esset suscipiendum, diutius cogitavit. Ambo igitur dicuntur egressi, quia ambo fuerunt intus: dum ille sollicita mente præviderit, quid aut cui daret; ille item attentius cogitaret, qualis esset, qui tam summa perciperet. Quia ergo ministerium sanctæ prædicationis cum summa discretionem tribuendum atque recipiendum est, dum rex Israelis ungitur, et rex et propheta uncturus eum, egressi perhibentur. Plerique autem **227** colices habent: *Cumque mane surrexissent, antequam dilucesceret*: quod nimirum intelligi convenienter potest. Mane est quidem, antequam dilucescat, quando quodammodo aspirare dies incipit, et tamen plena lux diei non est. Prædicatores autem sanctæ Ecclesiæ, dum eorum bonam conversationem considerant quos ordinare disponunt, quasi mane est. Sed quia eorum futura scire non possunt, mane est, sed antequam dilucescat. Quod bene in ejus ordinatione dicitur, qui omnipotenti Deo postea displicuisse memoratur. Quasi enim mane, antequam dilucesceret, propheta vidit hunc.

qui ei in luce bonæ conversationis apparuit. Sed plena diei claritas nondum erat, quia in eo futuras tenebras per præsentem cognitionis lucem videre non poterat. Quod nimirum totius sanctæ Ecclesiæ agitur, quoties boni sunt, qui eliguntur in præsentem, sed in eodem homo perseveraturi non sunt. Quasi enim mane, et ante lucem egreditur, qui lucem boni operis præsentem monstrat, caliginem vitæ futuram celat. Sed quid inde actum sit, sequitur :

(Vers. 27, seq.) *Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic pueri ut antecedeat nos, et transeat: tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini. Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus, et osculatus est eum.*

63. Quid est enim, quod in extrema parte civitatis rex ducitur, et ungitur? Sed extrema pars civitatis est ultima pars populi subjecti. Qui ergo ultimum locum tenent in sancta Ecclesia, velut in extrema parte civitatis sunt. Ipsius autem Ecclesiæ in ultima parte, conversi peccatores esse videntur. Nam justii quique in superiori vel prima sunt parte. Aut fortas e primum locum virginitas tenet, secundum continentia, tertium conjugalis vita, ultimum conversio peccatorum. In extrema igitur civitatis parte rex ungitur: quia sanctæ Ecclesiæ rector ordinatur, pro peccatoribus, non pro justis. Hinc enim per semetipsum Veritas dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam (Matth. ix, 13)*. Hinc iterum dicit: *Non opus habent sani medico, sed male habentes (Ibid., 13)*.

64. Sed puerum Saulis spiritualem sensum designare diximus. Quid est ergo, quod præcedere et transire a Samuele imperatur? Sed præcedit puer, quando hoc agitur, quod a spirituali sensu nobis suggeritur, non quod a motu carnali imperatur. Sed quosdam præcedit et transit, quosdam præcedit et non transit. Non transit quidem præcedens puer arrogantes, transit humiles: nam dum arrogantes magna et spiritualia agunt, in oculis suis magni sunt. Quasi enim secum habent puerum, quem sequuntur, qui in spiritualibus, quæ agunt, spirituales se esse gloriantur. Quibus profecto propheta exprobrat, dicens: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isa. v, 21)*. Electi ergo in omnibus quæ agunt, esse quidem spirituales curant, et tenere se spirituales vitant. Magni quidem sunt merito, humiles æstimatione: quia semper magna agunt, sed in eisdem magnis se magnos nunquam aspiciunt. Quasi ergo puerum, quem præmittunt, transire faciunt, cum spiritualem sensum præsentem habent in opere, sed longe ab æstimatione. Quid vero est, quod paulisper subsistere præcipitur, ut ei verbum Domini indicetur? Sed paulisper subsistit, præmisso pueri, qui ad horam se proprio arbitrio subtrahit, et alienam voluntatem facit. Tra sire ergo facit puerum, et 228 paulisper subsistit, qui ad præceptum majoris illa etiam, quæ putat spiritualia, deserit: deserit, ut ea, quæ sibi injunguntur, efficere convenienter possit. Quod certe ordinando præ-

dicatori convenit: nam dum pondus pastoralis curæ considerat et infirmitatem suam, hoc sibi se præcedens spiritus dicit: quia tantum onus tam infirmus indigne suscipit. Prætermittat ergo non solum, sed transire faciat puerum: ut non arbitrium suum sequatur, sed illud suscipiat, quod ei melioris provisione decernitur. Et de subsistente protinus additur.

CAPUT V.

(I Reg. x, 1.) *Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus.*

1. Hoc profecto hac unctione exprimitur, quod in sancta Ecclesia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, sacramenta suscipit unctionis. Quia vero ipsa unctio sacramentum est, is qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute sacramenti roboretur. Ipsas ergo olei virtutes prius videamus attentius. Oleum quippe liquoribus aliis superfertur, oleum ignem fovet, oleum vulnera curare consuevit. Per illud ergo misericordiæ bonum significat, quia scriptum de Domino est: *Miserationes ejus super omnia opera ejus (Psal. cxliv, 9)*. Quia ignem fovet, prædicationis gratiam designat, quæ electorum mentes illuminat. Quia vero vulnera per oleum curantur, hoc profecto insinuat, quod detergenda sunt vulnera peccatorum. Ungatur ergo caput regis, quia spirituali gratia mens est replenda doctoris. Habeat in unctione sua oleum, habeat misericordiam abundantem, quæ sibi virtutibus aliis præferatur. Habeat oleum, ut dum ardorem sancti Spiritus in se nutrit, lucere vehementer aliis per verbum possit. Habeat nihilominus oleum medicinæ, ut sapienter disponat, qualiter peccatorum foetores tergat, et ægras mentes salutem restituat. Sed lenticula Saul ungitur, non pro præsignanda doctrina, sed ad exprimenda futura. Lenticula quidem parvum est vas: qui ergo est, quod lenticula olei Saul ungitur, nisi quia in fine reprobatur? Nam quia obedire Deo postea noluit, a Samuele audivit: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xv, 26)*. Velut enim lenticula olei parum habuit, qui spiritualem gratiam projiciendus accepit. Quod in rectoribus quoque sanctæ Ecclesiæ convenienter accipiunt. Primumque enim culmen prædicationis accipiunt, qui in charitate Dei et proximi perfecti non sunt. Quemdam namque affectum charitatis habent, sed plenitudinem ejus non habent. Illa ergo rutilis et imperfecta mentis affectio, quid est nisi lenticula olei? Nam dum ungit caput, et non replet: tota quidem effunditur, sed parum exhibet. E contra autem cum electus rex, ungi præcipitur, eidem prophætæ Dominus ait: *Imple cornu tuum oleo, et veni mittam te ad Isai Bethlehemitem: providi enim in filiis ejus mihi regem (I Reg. xvi, 1)*. Hinc est, quod idem electus rex plenitudinem unctionis suæ Dei laudibus impudens, ait: *Impinguasti in oleo caput meum, et poculum meum inebrians quam præclarum est (Psal. cxviii, 5)*. Qui ergo gratiam unctionis non perseveraturus accepit, dispensante Deo, per illius vasis liquorem ungitur, quo uncti defectio signaretur. Sequitur:

(Vers. 1.) *Et osculatus est eum, et ait: Ecce unxit te Deus super hereditatem suam in principem, et liberabis populum ejus de manu inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt.*

229 2. Ad culmen sanctæ Ecclesiæ rector ducitur, ut hoc officium habeat, quo inter Deum et homines pacem ponat. Peccando etenim, inimicitias Creatoris incurrimus. Dum ergo ad peccatorum correptionem rector ponitur, illud de medio tollit, quod Dei nos inimicos fecit. Bene ergo Samuel Saul caput osculatus fuisse perhibetur. Prophetæ namque osculum defixum ille portat in capite, qui reconciliationis nostræ suffragium portat in mente: cum videlicet in se nulla gerit fomenta divinæ discordiæ, qui in mente paci reddere discordes studet. Osculato ergo principe, dicitur: *Unxit te Deus in principem super hereditatem suam.* Quasi rebus eum admoneat, dicens: Qui te ad hoc positum nosti, ut peccati inimicitias deus solvere, quod in aliis destruis, in te non debes retinere. Nonnulli etenim et unguuntur, et osculum non accipiunt; liberare populum Domini satagunt, sed se inimicorum jugo subjicere non pavescunt. Nam qui aliis bona prædicat, quæ non agit, quasi osculum dat, quod non accipit. Amicos etenim Dei alios facere quærit, et ipse inimicus esse non desinit. Inimicitias peccati in se ædificat, quas in aliis destruere per verbum tentat. Quia ergo ille solum præceminet utiliter, qui per affectum magnæ charitatis Dei amicus est, Samuel caput regis osculatus fuisse dicitur. Hinc ipsa Veritas prius osculatur, quos ordinat: deinde ad liberandos alios mittit. *Vos, ait, amici mei estis; deinde addidit, dicens: Posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat (Joan. xv, 14).* Hinc item resurgens a mortuis dicit: *Pax vobis; deinde subdit: Quorum remisistis peccata, remittentur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 23).* Ut velut osculum pacis in eorum mente figeret, quos peccati odia solvere præcepisset. Osculatus ergo rex super hereditate Domini constituitur, quia electus doctor eligitur, ut fidelibus subditis dignitate præemineat, sed de prælatione sua non suum, sed Domini lucrum quærat. Quare ad hoc constitutus asseritur, ut qui sub eo sunt, de inimicorum manibus liberentur. Hereditas Domini multitudo fidelium est. Omnis ergo sæcularis intentio removetur, cum rex super hereditate Domini unctus asseritur. Unctionis ergo fructus est, cultus divinæ hereditatis. Ille ergo officium unctionis exsequitur, qui sola quærit lucra animarum. Super hereditate quippe Domini in principem se unctum meminit, qui hoc solum de terrena dignitate quærit, quod per suum ministerium Christus quæsit. Hoc igitur verbo negligentium rectorum intentio reprobat.

3. Audiunt namque, quia super hereditate Domini uncti sunt: quia de terra Dominus non nisi electos quærit; norunt quod non terræ latitudinem, non auri copiam, non divitiarum affluentiam, sed fideles suos hereditatem suam dicit, et tamen terrenum quærere, et quod perit congregare non desinunt. Ad

id quod Dominus non quærit, tota sollicitudine intendunt; et quod solum quærit, quærere negligunt. Dicitur ergo, in quo se negligentes aspiciant; dicitur, in quo boni meliores fiant: *Unxit te, inquit, Deus in hereditate sua in principem.* Quasi dicat: Hereditatem suam tuam fecit, vide ut tu in ea aliter non regnes. Liberabis ergo populum de manu inimicorum, qui in circuitu ejus sunt. Grandis labor prædicatori præcipitur per hoc, quod inimici in circuitu esse referuntur. Satis enim grave prælium esset, si in una parte malignorum spirituum sævitiam tolerarent. Hinc per prophetam denuntians, **230** dicit: *In circuitu impii ambulant (Psal. xi, 9).* Hinc beatus Petrus exhortans, ait: *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. v, 8).* Inimici igitur nostri in circuitu nostro sunt, quia immundi spiritus cogitationi nostræ, verbo et operationi semper insidiantur. Nam dum prava nobis suggerere appetunt, ab una parte sunt: cum ad mala pertrahunt, eorum prælio ab alia parte pulsamur: cum ad mala opera invitant, ex parte reliqua bellum excitant. In circuitu ergo hostes habemus, qui in omni, quod cogitamus, loquimur et operamur, malignorum spirituum bella patimur. Sed quia non a bello, sed de manibus inimicorum liberare populum dicitur, magna virtutis insignia prædicatoribus adscribuntur: quia non solum liberos, ne capiantur, debent protegere, sed etiam captos de eorum servitute liberare. Hoc autem tunc a regibus nostris agitur, quando illi per eorum prælicationem respiciunt, qui per audaciam transgressionis subjecti sunt jugo diabolicæ potestatis. Quod profecto agere illi solummodo prædicatores possunt, qui ad culmen regiminis divina ordinatione perveniunt. Nam quos omnipotens Deus ordinat, ad toleranda prælia antiqui hostis mittit, sed eos inter ipsa bella non deserit, quia milites suos protegit, et victores facit. Sed cum sancti viri ad præmatum sanctæ Ecclesiæ sustolluntur, vehementer expavescunt, ne ovis tanti ordinis sibi iudicio hominum sit impositum, non ordinatione Conditoris. Ad robur ergo humilium dantur signa, quibus se a Deo, non ab hominibus, electos sciant. Quare et Samuel subjurgens, ait:

(Vers. 2.) *Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. Cum abieris a me hodie, invenies duos viros juxta sepulcrum Rachel, in finibus Benjamin, in meridie salientes magnas foveas, dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas, et intermissis, pater tuus, asinis, sollicitus est pro vobis, et dicit: Quid faciam de filio meo?*

4. Quasi enim humili pastori, et de tanto ministerio trepidanti dicat: Tu illic trepidas, quia an sit ex Deo hoc, quod de te actum est, nescis; sed quia hoc scire potes, trepidare non debes. Hoc igitur tibi signum, quia te non homo, sed Deus in principem unxit: duo videlicet viri illi tibi dicent: *Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas.* Quasi dicat: Si illos duos viros inveneris, et hæc tibi dixerint, scito, quia te Deus principem, non ego consti-

tui. Quid ergo duo viri isti nobis, nisi perfectos quosque sanctæ Ecclesiæ prædicatores designant? Duo quidem sunt, quia perfecti in utroque præcepto charitatis; viri, quia in sancta conversatione robusti. Qui juxta sepulcrum Rachel inveniri perhibentur, quia per contemplativæ vitæ studium divisi sunt ab intentione sæculi; et dum animarum lucra quærunt, non sunt sepulti. Per Rachel quippe contemplativæ vitæ speciositatem signari venerabilium patrum indubitata sententia est. Juxta sepulcrum ergo Rachel stant viri, quia sic supernæ contemplationi perfecti doctores vacant, ut sanctæ Ecclesiæ sollicitudinem gerant. Juxta sepulcrum Rachel stant, quia statum boni operis dirigunt per virtutem contemplationis: et quia nihil gerunt in opere, nisi quod contemplando disponunt. Et quia in ipsa altitudine supernæ contemplationis non præsumptionem suam, sed rationem sanctæ Ecclesiæ tenere student, sepulcrum Rachel in finibus Benjamin esse describitur. Ut jam dixi, **231** in Benjamin, qui filius dexteræ dicitur, Redemptor humani generis designatur. Fines ergo Benjamin regulæ sanctarum Scripturarum sunt: de quibus profecto finibus scriptum est: *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui (Prov. xxii, 28)*. Quia ergo sancti prædicatores, cum summa contemplando vident, a fidei regula non discordant; sepulcrum, juxta quod stant, esse in finibus Benjamin recte dicitur. Qui profecto viri in meridie magnas foveas saliant, quia per fervorem perfectæ charitatis, in qua assumpti sunt, cuncta, quæ videntur, sæculi alta despiciunt. Quidquid enim in hoc sæculo altum cernitur, non est vera altitudo, sed fovea, quæ omnes, quos in sua ambitione recipit, ad inferna deponit. Alta ergo sæculi viris spiritualibus vitanda, non appetenda sunt, quia ex occulto se aperiunt, et quos absorbendo recipiunt, ad inferna perducunt. Viri ergo spirituales foveas saliant; quia dum se per cælestis desiderium erigunt, terrena contemnunt. Velut enim visis foveis saltum dant, quando ut terrena contemnunt, ad æterna bona concupiscenda se elevant. In meridie ergo foveas saliant; quia sæculum non possunt contemnere, nisi qui plenam lucem et ardorem supernæ charitatis habent. Tunc ergo Saul unctum a Domino in principem se intelligat, quando isti sibi dicent: *Inventæ sunt asinæ, quas quærebas*. Inventas quippe asinas Saul dicunt, quando ad colligenda animarum lucra idoneum cornunt. Quasi aliter dicat: Electum te a Deo in ministerium prædicationis non ab hominibus credas, si illi hoc de te indicant, qui dum Dei spiritu pleni sunt, quæ dicunt, non humana, sed divina esse sentiuntur. Quia ergo de nobis non nobis, sed nobis melioribus credendum est, apte Saul a viris in meridie magnas foveas salientibus, se a Domino unctum in principem recognoscit. Sed alius est a quo ungitur, alii qui ipsam unctionem a Domino esse attestantur; quia omne negotium sanctæ Ecclesiæ, sicut collatione sanctorum patrum magis probatur, ita et magis robustum est.

5. Quasi enim signum suæ unctionis beatus Pau-

lus tunc quæsit, quando videre Petrum Jerosolymam venit, et cum eo, et cæteris apostolis Evangelium contulit. Non enim ab homine neque per hominem, sed a cælo, vocante Domino Jesu, apostolatum susceperat (*Gal. 1*); et tamen ministerium unctionis suæ per coapostolorum suorum collationem probabat. Nam de seipso ait: *Contuli cum illis Evangelium, ne in vacuum currem, aut cucurrissem (Gal. ii, 2)*. Præcursor etiam Redemptoris discipulos unxit, sed ut signa suæ unctionis agnoscerent, quasi ad salientem magnas foveas mittebat, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus (Matth. xi, 3)*? Sciebat enim Joannes, quem prædicaverat, quem baptizaverat; sed discipulos mittebat, ut visis signis, quo firmiter crederent, electionis suæ indicia securius tenuissent. Qui ergo ad prædicationis ordinem idonei providentur, in signum suæ electionis inventas esse peccatorum, quas quærunt, animas recognoscunt. Et quia omnipotens Deus non solum prædicatione, sed etiam conversatione electi doctoris gaudet, subdit, atque ait: *Et intermissis, pater tuus, asinis, sollicitus est pro vobis, et dicit: Quid faciam de filio meo?* Patrem Saul Cis, qui durus nostro eloquio dicitur, eos designare diximus, qui verbo et exemplo docent terrena despiciere, et ad cælestem patriam per duram et asperam conversationem festinare. Hanc quoque cælestis vitæ duritiam tam in verbo, quam in vita nostri Redemptoris agnovimus. **232** Si ergo ad summam nostræ eruditionis aspiciamus, filii Redemptoris sumus. Pater ergo noster, dimissis asinis, sollicitus est pro nobis; quia Redemptor noster sic vult nos quærere salutem alienam, ut non negligamus nostram. Vult, ut vocentur peccatores ad pœnitentiam, sed non vult ut pereant ii qui ipsos peccatores vocant. Vult, ut conversus peccator justitiam, quam non habuit, habeat; sed non vult, ut justus eam quam habet, justitiæ palmam perdat. Intermissis ergo asinis pro filio sollicitus est, quia prædicatores suos vult ad horam ab aliorum sollicita intentione quiescere, ut sibi ipsis per quietem valeant melius providere. Et quia ipsa sollicitudo sanctæ Ecclesiæ a bono rectore resumenda est, intermittitur quies nostra; quia prævenit hanc sollicitudo prior, comitatur posterior. Electus ergo prædicator vacet utilitati subditorum, vacet suæ; sed sic suæ curam habeat, ut statim ad eam, quam deserit, alienam recurrat; quia tunc Conditor noster nos, quasi filios diligit, cum et subditos nostros, tanquam fratres diligit, et ipsum quasi patrem amamus, dum per affectum sollicitudinis istis jungimur, et ad illum per quietem nostram, quam diligit, quasi ad patrem festinamus. Hæc namque dilectio quietis nostræ exprimitur in hoc, quod dicitur: *Quid faciam de filio meo?* Hoc profecto pater dicit, qui tenere filium diligit. Hoc igitur non dicitur de præsentate filio, sed absente. Sed quia perditas asinas patris quærit, ei valde dilectus est; quia qui peccatorum animas convertere prædicando nititur, Redemptori nostro jam in magna charitate copulatur. Qui certe per aliorum soll-

ctudinem ab eo quasi longe est, per quietem contemplationis, et affectum orationis prope. Quia ergo nos sibi vicinos esse et per contemplationem, et orationem appetit, quasi diligens pater dicit: *Quid faciam de filio meo?* Quasi dicat: Quomodo absentem illum, mihi presentem exhibebo? Quia vero prælicationis nostræ sollicitudinem magni sanctæ Ecclesiæ viri laudant, sed sollicitudinis nimietatem vituperant, illi qui inventas patris asinas dicunt, sollicitum patrem pro filio asserunt. Signum ergo suæ unctionis cognoscere et ceteri possunt; quia nimirum tunc a Deo ad sanctæ Ecclesiæ culmen perducuntur, cum per verba et exempla idonei sunt ad salutem alienam, et per quietem studiosi ad suam; et cum peccatores ad cælum quæerunt, semetipsos ad sæculum non relinquunt. Sequitur:

(Vers. 3. 4.) *Cum inde abieris, et ultra transieris, et veneris ad quercum Thabor, invenient te tres ibi viri, ascenden-tes ad Dominum in Bethel, unus portans tres hædos, et alius tres tortas panis, et alius lagenam vini. Cumque te salutarerint, dabunt tibi duos panes, et accipies de manu eorum.*

6. Cum bene proficere in sancta conversatione volumus, necessarium nobis est, ut electorum plurimorum nobis exempla colligamus; nam et apes componere mella nequeunt, si ea in floribus variis nequaquam legunt. Bene ergo Saul a viris aliis ad alios pervenit; quia exempla sanctorum, quo copiosius cernimus, melius edocemur. Flores quippe æternorum fructuum, sunt opera sanctorum, quæ dum superni amoris rore perfunduntur, ex eis carpinus, unde ad nostram doctrinam, et ad aliorum utilitatem repleamur. Inde etenim abijt, et ultra transit Saul; quando rudis prædicator per electorum exempla proficit, et a conspecta virtute unius, ad explorandam alterius conversationem vadit. Quem sæpe delectat in aliis mirari laborem prædicationis, **233** sæpe in aliis fortitudinem boni operis; illos loquentes veneratur, istos operantes imitari nititur. Illos aspicit, qua pulchritudine foris fulgeant, istorum splendorem non in exteriori conversatione, sed in intima perscrutatur. Unde et bene cum transit, ad quercum Thabor venire perhibetur. Quercus enim umbrosa est arbor, et fortis. In qua profecto arbore secretior conversatio sanctorum exprimitur. Hujus namque conversationis viri, dum ad exteriora opera activæ vitæ non exeunt, quasi in umbra sunt; quia incendia tentationum sentire non possunt. Quia enim in cælesti desiderio requiescunt, quo longius amoti sunt ab amore mundi, eo et quietiores manent in umbra refrigerii. Sed umbra hæc fortis est arboris, quia conversatio sanctorum tanto validius terrena despicit, quanto purius in amorém cælestium surgit. Fortis est etiam, quia sæculi adversa potenter tolerant, qui sola cælestia, quæ vident, amant. Et quia in magno lumine interni splendoris sunt, qui terrena respicere per amorem dedignantur, quercus ipsa Thabor esse dicitur. Thabor

A quippe veniens lumen interpretatur. Lumen etenim venit, quando electæ menti se interna Conditoris claritas aperit. Quercus ergo Thabor dicitur: quia secreta conversatio, terrena despiciendo agit, quo intimam Conditoris lucem clarius aspiciat. Secreti namque sumus, quando sensus nostros in Dei timore custodimus. Et tunc quidem veniens lumen cernimus, quia cum bene reguntur membra corporis, menti nostræ refunditur gratia Conditoris. Et notandum, quia ad quercum Thabor venire dicitur, qui a salientibus foveas sollicitum pro se patrem esse sciebat. Nam prædicatores sanctæ Ecclesiæ plerumque virtutes laudant, quibus ipsi vacare non possunt. Contemplativæ quidem vitæ secretum prædicant; sed dum solliciti sunt pro subditorum custodia, illius vitæ adherere secretis vitant. Quasi ergo Samuel dicat: Viri illi tibi contemplationis studium laudant; sed quia quod laudant, tenere non possunt, in aliis quærendum est. Inde ergo ad quercum Thabor transimus, quando a sanctis prædicatoribus contemplativæ vitæ studium laudabile noscimus; sed perfectionem ejus in illis quæerimus, qui ad eam spiritualiter intendunt. Tres ergo viri, qui unctum regem ad quercum Thabor inveniant, illos designant, qui in contemplativæ vitæ studio perfecti sunt. Qui bene non inveniri a rege, sed regem illic invenire perhibentur. Non enim inveniuntur; quia absconditi sunt. Ipsi vero nos inveniunt; quia lucem suæ secretæ conversationis nobis aperiunt, cum dignantur. Non inveniuntur; quia vitam suam ab omni hominum testimonio auferunt. Sed nos inveniunt; quia per affectum charitatis nobis ad imitandum aliquid suæ lucis ostendunt. Qui item imitandas virtutes suas non proferunt, nisi iis, qui magno desiderio eas obtinere et exercere concupiscunt. Prius ergo nos oportet ad quercum Thabor venire, ut a viris illis tribus valeamus inveniri. Nam velut jam in umbra venientis luminis sumus, quando a magnis summæ contemplationis desiderijs inflamamur.

7. Tunc ergo nobis tres viri apparent: quia qui se nobis desiderantibus dignantur ostendere, in custodia locutionis, cogitationis et operis fortes sunt. Nam secretioris vitæ esse non possunt, si oculorum, cordis et oris ostia aperta tenuissent. Quia ergo cor ab inepta cogitatione, os ab otioso sermone, **234** totum corpus a prava operatione custodiunt, tres sunt; viri autem, quia eandem custodiam fortissime observant. Tres ergo viri nobis apparent: quia cum tales cernimus, in eis robur virtutis intuenur. Qui certe in umbra venientis sunt luminis; quia videre internam lucem Conditoris tanto clarius possunt, quanto studiosius mundum cor a mundi iniquatione custodiunt. Talibus quidem a mortuis resurgens apparuit Dominus, tales replevit Spiritus sanctus. Do illo etenim secreto dicitur: *Cum sero esset una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli propter metum Judæorum* (Joan. xx, 19). Et rursus:

* Gu. sanv. et Vatic., magni summæ, etc.

Post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis, venit Jesus januis clausis. et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. De alio item secreto scriptum est: Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, et factus est repente de caelo sonus advenientis spiritus vehementis, et replevit totum domum, ubi erant sedentes. Et apparuere illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis, seditque super singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto (Act. ii, 4). Clausas quidem januas habent, qui contra humani lapsus negligentiam officia corporis, sub forti custodia stricta retinent. Intus etiam sunt; quia in interna dilectione supernæ vitæ requiescunt. Quibus profecto resurgens Dominus apparet, quia ejus gloriam tanto clarius aspiciunt, quanto per mundi contemptum passionis ejus mysterium strictius sequuntur. Hi etiam repleti Spiritu sancto, quasi in domo possunt; quia illi percipiunt abundanter gratiarum ejus dona, qui ad ea percipienda sese, visibilia contemnendo, paraverunt.

8. Qui bene ad Dominum in Bethel ascendere dicuntur. Bethel quippe dicitur domus Dei. Domus vero Dei quæ est, nisi domus illa, quam inhabitat lux inaccessibilis? Lux etiam inaccessibleis est, revelatio divinitatis ejus. Lux quippe est; quia a mundis cordibus qualitercunque videri potest. Felicissima quidem in semetipsa replet omnia, sed abundanter replens universa, non capitur. Capitur quidem, ut repleat, sed replens non capitur, quæ replitis omnibus, non expletur. Revelatio itaque Conditoris, quia tanta immensitas lucis est, ut illuminet omnia, et angustetur in nullo; dum videtur et non comprehenditur, lux est inaccessibleis. Viri ergo hi tres ad Dominum ascendunt; quia qui se in secretiori vita custodiunt, in divinæ lucis contemplatione sublimantur. Sed quia ad ipsam Dei omnipotentis speciem adhuc pertingere non possunt, in Bethel ascendere dicuntur. Quidquid enim de omnipotente Deo humana mens potest cogitare, Deus non est. Sed dum cogitando cuncta transcendit, dum quidquid potest intimæ lucis, quidquid internæ suavitatis et dulcedinis, quidquid spiritualis delectationis sibi fingere, minus illa esse creditur, ad quamdam lucem tamen pervenit, quæ non est Deus, sed quam inhabitat Deus. Et quia tunc electi anima mirabiliter inflammatur, mirabiliter reficitur, ineffabiliter delectatione fruitur, cogitare compellitur quam ineffabilis lux, dulcedo, et delectatio sit, quæ ipse est, si tam immensa lux est illa, quam inhabitat, et non est ipse. Ad Dominum quippe in Bethel Moyses ascenderat, quando cum eo in monte loquebatur. Sed qui ad lucem pervenerat, quam inhabitat Deus, lucem, quæ ipse Deus erat, quærebat, dicens: *Utende mihi faciem tuam (Exod. xxxiii, 43)*. De quo etiam scriptum est, quia, *Loquebatur Moysi* **235** *Dominus facie ad faciem (Ibid.)*. Quis est, quod facie ad faciem Moyses cum Domino loquitur, et tamen Dominum obsecrat, ut faciem suam Dominus ostendat? Sed factus Dei cognitio ejus est. Cognosci-

tur autem Deus per speculum, cognoscitur per seipsum. Per speculum hic, per semetipsum in caelo. Speculum vero est illa lux, quam habitat Deus; ipse autem lux illa, quæ ipse est (*I Cor. xiii, 12*). Moyses autem qui facie ad faciem Deum videre dicitur, et ejus faciem ad videndum postulare (*Exod. xxxiii, 43*), quid rectius designat, quam perfectionem electorum, qui jam speculum illius summæ lucis intuentur, sed tamen ad ipsam lucem veritatem pertingere vehementer cupiunt? Ista quidem cognitio lucis electorum desideria satiare non novit, sed excitare; illa vero et satiare, et excitare. Nam tam jucunda res est, ut ineffabiliter concupiscatur; et tam plena, ut qui jam semper hanc in magno desiderio viderunt, semper ineffabili plenitudine satientur. Viri ergo, qui ad Dominum ascendunt, in Bethel ascendere dicuntur; quia cum multum in ista vita proficimus, videre ipsam lucem Conditoris per speculum possumus, in seipsam autem minime valeamus.

9. Et quia ad hanc sublimem visionem non nisi humiles exaltantur, bene de eisdem viris dicitur: *Quia unus tres hædos, alius tres tortas panis ferebat*. Tres denique hædos portat, qui ore, corde, et opere se deliquisse pœnitendo considerat. Quia enim per hædos, peccatores significantur, ii qui in extremo examine ad sinistram æterni judicis statuendi sunt, hædorum nomine exprinuntur. Tres ergo hædos ad Dominum portat, qui peccata operis, verbi, et cogitationis pœnitendo considerare non desinit. Et vir quidem est, et tamen hædos portat; quia peccare fortiter cavet, sed quasi peccator non desinit satisfacere. Nam vir erat, et hædos portabat, qui dicebat: *In multis offendimus omnes (Jac. iii, 2)*. Et quia peccata, quæ continentur, delere pœnitendo satagunt: unus tres hædos, alius vero tres tortas panis portat. Tortas quippe panis superius ad afflictionem pœnitentiæ retulimus; quia si panis aliquando delectationem præsentis vitæ significat, panis torquetur, cum pro præterita carnis delectatione cruciamur. Unde et rex Ezechias cum pœnitendo compungitur, delectationes regias se torturum promittit, dicens: *Recogitabo omnes dies meos in amaritudine animæ meæ (Isai. xxxviii, 15)*. Quando etenim carnalis mens in cupiæ delectationes resolvitur, quasi diem habet; quia hoc quod agit, lætanter videt. Dies ergo mentis reprobæ sunt delectationes malæ. Omnes ergo dies suos peccator recogitat; quia cum per divinam gratiam respiscit, satisfacere pro universis malis non desinit. Prius enim dicitur unus portare tres hædos, deinde alius tres tortas panis; ut electi cujusque virtus appareat, qui fortis est in bono opere, humilis per æstimationem, afflictus per contritionem pœnitentiæ. Et quia tantæ perfectionis esse nequeunt, nisi qui amore æternorum bonorum, temporalium oblitus sunt, tertius lagenam vini portare dicitur. Lagenam quippe vini portat, qui mentem replevit calore Spiritus sancti, quo et anteriora fortiter currendo appetat, et ea quæ retro sunt, velut in magna ebrietatis oblivione derelinquat. Nam

hædos portabat, qui dicebat : *Veni Christus rocare peccatores, quorum primus ego sum (I Tim. i, 15)*. Et quia etiam tortam panis portabat, dicit : *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I Cor. ix, 27)*. Sed quasi amphore viuo ebrius, dicit : *Quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor* **236** *bravium supernæ vocationis Dei, in Christo Jesu (Phil. iii, 13)*. Viri ergo tres ad Dominum ascendunt, et tres hædos, et tres panis tortas, et vini lagenam deferunt : quia remotioris vitæ studiis dediti, ad contemplationem veri luminis surgunt ex merito humilitatis. Sed quales sunt in se, quales vero sint aliis exponit, dicens : *Cumque te salutarerint, dabunt tibi tres tortas panis, et accipies de manu eorum*. Salutant nos viri sancti, quando nobis bona æterna salutis annuntiant. Qui vero nos per corpus salutant, caput inclinant, ut reverentiam salutatis exhibeant. Viris autem spiritualibus caput inclinare, est mentem a summa contemplatione deponere. Nam si caput non inclinant, salutare non possunt : quia nos saluari eruditione non instruunt, si mentem a summa contemplatione cælestium non deponunt. Tunc enim nobis magnam reverentiam exhibent : quia eos, pro quibus ab alto suo culmine descendere dignantur, parvos esse non tenent.

10. Sed dum futurus rex salutatur, duo ei panes tribuuntur. Duo enim panes ordinando prædicatori dantur, quando flere docetur peccata non solum sua, sed aliena. Habet ergo panem unum tortum, quando pro peccatis suis affligitur, habet alium, quando subditorum peccata plangere conatur. Sed et hunc panem Psalmista clarius insinuans, ait : *Surgite, postquam sederitis, qui manducatis panem dolori. (Psal. cxxvi, 2)*. Hinc Domino constitetur, dicens : *Cibus vos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis cum mensura (Psal. lxxix, 9)*. Panis ergo tortus, panis est doloris, et panis lacrymarum. Et fortasse illic ille vir unus tres panes tortas portabat : quia tres erant, qui simul pergebant, ut cum inter se eos dividerent, singuli singulos panes haberent. Quod etiam de hædis intelligi convenienter potest. Qua in re quid notandum est, nisi quia remotioris vitæ virum singularem conversationem tenent, sollicitudinem aliorum non habent? Unum ergo hædum, et unum panem habent, qui pro solis suis peccatis compunguntur, et alienis per pastorale officium non gravantur. Et quia, qui ejusdem perfecte conversationis sunt, in seipsis afflictionem carnis æmulantur; bene tres panes unus, et alius tres hædos, et tertius vini lagenam portat. Velut enim unus portat, qui oblaturi, aut comesturi sunt omnes; et omnes manducant vel offerunt, quod portat unus, quando pia amulatione eorum quisque succensus, in se habet bona exempla pro aliis, et bona, quæ habent alii, non negligit imitari. Et quia feminino genere dicuntur tortæ panis, hoc profecto insinuat; quia qui ex consuetudine compungitur, ei nimirum ex lacrymis aliis aliæ plures oriuntur. Quasi enim in femineo

sexu secunda est pœnitentis afflictio; quia quo sapius quisque compungitur, eo et largiora ei lacrymarum fluentia ministrantur. Saul ergo non unus panis, sed duo dantur, quia flere prædicatori pro se solo non sufficit. Accipiat ergo de virorum manibus duos panes; ut videlicet flere exemplo perfectorum discat, sed fletum necessarium sibi, et pro se subditis recognoscat. Et quia in manu aliquando potestas accipitur, viri tres panes habent in manu; quia qui profecti sunt in arcem contemplationis, fletum habent in virtute potestatis. Quia enim nolunt vana letitia dissolvi cum possunt, possunt merito flere cum volunt. Nos quippe infirmi et custodiam mentis nostræ negligentes, etiam cum compungi et flere pro peccatis nostris volumus, non valeamus. Quia enim ex magno fervore spiritus, spirituales **237** lacrymæ producuntur, qui negligentiam nostræ frigore restringimur, inclescere cito ad lacrymas prohibemur. Bene ergo panes in manibus habere dicuntur, qui ad quercum Thabor futuro regi apparere prohibentur; quia qui in contemplatione vitæ private perfecti sunt, lucrum habent subditorum pro observatione virtutum.

11. Et notandum, quia uncto regi Samuel præcipit, dicens : *Et accipies de manu eorum*. Cujus verbi, quæ melior ratio colligi potest, quam ea quæ palam cernitur : quia videlicet in sanctis viris afflictionem non libenter æmulamur? Nam qui honorem prælationis, et dignitatem ambiant, innumeri sunt : qui vero laborem ministerii, et afflictionem carnis de ea lem prælatione appetant, pauci. Libenter quidem volumus super alios sublimari, sed eorum plangere peccata vitamus. Tunc enim panes nobis oblatos videmus, sed de manibus offerentium recipere nolumus : quia in electis viris afflictionem cernimus, quam non imitamur. Præcipiat ergo propheta, dicens : *Accipies de manu eorum*. Ut qui idoneus esse appetit rector Ecclesiæ, quod dictum est, assumere nequaquam vitet. Bene quoque Saul prius ad viros salientes magnas foveas ducitur, deinde ad eos, qui panes, hædos, et vinum portant : ut rudis prædicator in aliis discat, sæculi alta despiceret, et in aliis carnis afflictionem, et lacrymarum hostias pro se, et subditis omnipotenti Deo offerre. Sed et adhuc profectus ejus summam insinuans propheta, subjungit, dicens :

(Vers. 5, 6.) *Post hæc venies ad collem Domini, ubi est statio Philistinorum, et cum ingressus fueris urbem, obvium habebis gregem prophetarum, desendentem de excelso, et ante eos psalterium, et tympanum, et tibiam, et citharam; ipsosque prophetantes. Et insiliet in te spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in virum alium.*

12. Collis, altitudo est montis. Quid vero in colle hoc rectius accipitur, quam sancta intentio Scripturarum? Altitudo quidem montis est : quia non jacet in plano litteræ, sed nimis erecta est in spiritualium sensuum sublimitate. Recto igitur virtutum itineri rudis innititur prædicator, si postquam publicos

prædicatores et remotos anachoratas viderit, Scripturæ altitudinem videat et agnoscat. Qua in re notandum est, quia Saul in eo quod ab humero et sursum supra omnem populum eminet, eruditum, et magnæ conversationis virum signare diximus. Cur ergo ad collem Domini ascendit, ut ad Scripturarum altitudinem veniat, quam cognoscit? Sed simili modo de eo quæri potuit, quod ad videndos viros salientes magnas foveas ierit, qui magnæ conversationis esse dicebatur. Ad quod dicendum: quia magno viros designare ostensus est in conversatione, sed ministerio prædicationis rudes. Qui ergo per exempla meliorum proficere, et in contemplationis puritate et officio prædicationis potest, redire ad altitudinem Scripturarum debet: quia quo altiori vita proficit, sublimitatem sacri eloqui valde subtilius attendit. Dicat ergo propheta: *Post hæc venies ad collem Domini*. Quasi dicat: Cum perfectionem sanctorum virorum perfecta imitatione comprehendis, in tantam Scripturæ sacræ intelligentiam proficies; ut planum jam esse videas, quod in ea te sublimiter videre cogitabas.

13. Ibi est statio Philistinorum: quia qui superbiæ potu de cælo ceciderunt, Juæis atque hæreticis per Scripturas illudunt. Stant ergo in colle: **238** quia eorum corda, quæ possident, in Scripturis decipiunt intelligentiæ falsitate. Quoties ergo Judæi ad collem Domini ascendere præsumunt, a Philisthæis ibi stantibus captivantur. Dum enim Scripturæ sensum se sublimiter intelligere æstimant, eis in ascensu suo dæmones obviant, et decipientes necant. Merito ergo Saul non statim, sed prius, visis salientibus foveas, et panes et vinum portantibus, ad collem Domini ire præcipitur: quia viri fideles magna et doctrinæ meliorum et exemplorum tutela muniuntur. Unde et eidem Saul dicitur: *Obvium habebis gregem prophetarum venientium de excelso*. Quasi dicat: Philistinorum stationem timere tanto minus poteris, quanto ad securitatem obvios prophetas habebis. Et quia grex prophetarum dicitur, magna defensorum nostrorum multitudo signatur. Timeat ergo Judæus: quia dum solus ascendit, interit. Quid enim iidem propheta nobis obviam venientes dicunt? *Væ soli, quia si ceciderit, non est qui erigat eum* (Eccle. iv, 10). Solus namque est, qui a Deo relinquitur. Hunc certe cadentem nullus erigit, quia relictum a Deo sanctorum aliquis non assumit. Electus ergo quisque securus ascendit: quia solus non est. Qui enim per nos loquitur, nobiscum est. Nam et repromittit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Solus quippe non erat, qui dicebat: *Solus non sum, sed qui misit me, mecum est* (Joun. viii, 16). Solus item non erat, qui exquirebat, dicens: *An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus* (II Cor. xiii, 3)? Quod non solum de Domini spiritali præsentia, sed et materiali electorum doctrina intelligi convenienter potest. Sancti quidem prædicatores in collem Domini, ubi est sta-

tio Philistinorum, ascendunt: sed quia prophetarum gregem habent obvium, ipsos Philisthæos nequaquam metuunt. Qui vero sunt hi prophetae, nisi magni prædicatores sanctæ Ecclesiæ? Prophetae namque ministerium est occulta revelare, et futura prædicere. Doctores autem sanctæ Ecclesiæ dum occultos Scripturarum sensus ad communem scientiam trahunt, secreta, quæ nesciuntur, aperiunt: et dum æterna gaudia prædicant, futura revelant. Prophetae ergo nobis obviam veniunt: quia doctores sanctæ Ecclesiæ, Scripturæ sanctæ veritatem nobis ostendunt. Dum enim ea, quæ de sacro eloquio scire volumus, nobis dicunt, per viam, qua ad collem Domini pergitur, euntibus occurrunt. Ibi ergo per occursum prophetarum securi sumus, ubi Philisthæi sunt: quia per auctoritatem sanctorum prædicatorum Scripturæ intellectum agnoscimus, in qua Judæi, et hæretici errorum suorum gladio a dæmonibus perimuntur. Ecce enim si ad Legem Moysi recurrimus, collem profecto Domini invenimus. Ibi certe de tabernaculo, ibi de magno pontifice, ibi de hircorum et vitulorum simul, et Agni paschalis sanguine legimus. Judæi hoc suo spiritu juxta litteram intelligunt, in quo quia nullum prophetarum secum habent, moriuntur. Ego si ad hunc montem ascendere volo, ante descendentes prophetas video, et securus ascendo. Et ut novos interim deseram, Isaias ascendenti prius occurrit, dicens: *Quasi ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se, non aperiet os suum* (Isai. lxi, 7). Hinc Paulus ait: *Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa* (Hebr. ix, 11, 12). **239** Sed si plures habere volumus in isto colle, omnes prophetas requirentes invenimus: quia quod veteres doctores promiserant, hoc in Redemptore nostro novi prædicatores impletum esse demonstrant.

14. Quare et collis nomine Redemptor humani generis convenienter designari potest. Unde Isaias vaticinans, dicit: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium* (Isai. ii, 2). Collis quidem dicitur pro sublimitate sanctitatis: Domini vero, quia summi est filius Genitoris. In quo nimirum colle statio Philistinorum esse dicitur: quia et in signum natus est, cui contradicatur. Statio quidem Philistinorum est contrarietas hæreticorum. Velut enim in colle stantes, ad collem ascendentes insidiantur: et dum Scripturas sacras male exponendo pervertunt, ad cognoscendum Redemptorem negligenter ascendentes perimunt. Electus ergo ne trepidet, gregem prophetarum ascendens obvium habet: quia ei ipsum Redemptorem annuntiant omnes prædicatores Testamenti veteris et novi. Qui nimirum de excelso veniunt: quia quæ in terra prædicant, in cælo vident. Unde et Joanni quasi vero ex electo grege prophetarum a cælo dici ur:

Ascende huc, et ostendam tibi quid oporteat fieri post hæc (Apoc. iv, 1). Qui cum ascendisset, agnum quem Moyses occidentium figuraverat, et ipse in cruce oblatum viderat, jam regnantem conspexit et agnovit: et quantas gratias agerent ei ii pro quibus occisus fuerat, dilicit. De excelso igitur prædicatores veniunt: quia quod minoribus prædicant, in cœlesti contemplatione didicerunt.

15. Bene etiam grex prophetarum Saul occursum in ingressu urbis asseritur; quia summos prædicatores sanctæ Ecclesiæ illic videre possumus, ubi descendunt, non ubi sublimentur. Ea enim, quæ nobis parvulis dicunt, audimus: sed ea quæ vident in cœlestibus, quomodo vileant, aut dulciter auent, non videmus. Paulus namque apostolus raptus est in paradysum, et assumptus est ad tertium cœlum, **B** *audivit etiam arcana verba, quæ non licet homini loqui* (II Cor. xii, 4). Quis ergo invenire tantum prædicatorem possit in paradysum raptum, aut ad tertium cœlum assumptum? Sed ista de se coactus beatus Paulus dixit. Unde et in sine expositæ sublimitatis se humilians, ait: *Factus sum insipientis, vos me coegit: s* (II Cor. xii, 11). Quanta ergo fuerunt illa, quæ dicere noluit, si ad hæc manifestanda coactus venit? Nam et qui audit et quæ homini non licet loqui, vidit quæ homini non licet scire. Dicas fortasse: Si vellet, humana tamen quomodo dicere posset locutione, illius tertii cœli pulchritudinem, intimæ illius claritatis lucem referre, angelorum fulgorem inenarrabilem, et inaccessibilem claritatem, quam dulciter de plenitudine illius electi et beati illi æterni cives omnes accipiunt, quam desideranter sumant, quam plener replcantur, quam suaviter divinæ bonitatis dulcedinem gustent, quam delectabili plenitudine satientur: qui splendores sunt singulis de una ineffabili illa luce Conditoris, quæ simul omnium de una illa gloria pulchritudo: qua excellentia dignitatis alii præemineant aliis, qua sunt boni melioribus ineffabilis iustitiæ iucunditate subjecti?

16. Ad hoc ergo excelsum Paulum sequi non possumus, sed urbem ingredimur, in qua velut ab alto descendens, nobis obviam venit. Nam qui cernere non possumus alta quæ prædicatores vident, venerabiliter audire debemus plana, quæ docent. **240** Sed cum descendunt, ante se psalterium, tympanum, tibia, et citharam deferunt. Psalterium quippe habent, quia regnum cœlorum annuntiant: tympanum habent, quia prædicant mortificationem carnis: tibia habent, quia flere subditos jubent pro acquisitione æternæ letitiæ: citharam quoque habent, quia gaudere pios pro certitudine æternorum honorum edocent. Psalterium quidem, qui a superiori parte resonat, etiam æternorum gaudiorum prædicationem designat: quia dum superna amare suggerit, quasi a superiori parte suæ dulcedinis sonum mittit. Tympanum vero, quia de mortui animalis corio tenditur, in eo non inconvenienter carnis nostræ mortificatio figuratur. Tibiam autem, quia

in mortuorum hominum exequiis haberi solet, de Evangelio didicimus: quia dum Dominus archisynagogi filiam resuscitare vellet, de domo illius tibicines eiecit, et turbam tumultuantem expulit (*Matth. ix, 25*). Quid ergo in tibia, nisi sanctorum luctus exprimitur? Nam dum se ab illa vita æterna, quam appetunt, projectos aspiciunt, semetipsos quasi mortuos plangunt. Cithara autem valde lætum musicum est instrumentum. Quo nimirum instrumento verbum solatii electorum apte figuratur: quia velut ad sonum citharæ hilarescimus, quando nos electi prædicatores inter ærumnas præsentis exsiliî consolantur. Psalterium ergo primum in promissione prædicatorum ponitur: quia ante omnia cœlestis regni gloria prædicanda est; ut dum bonum agnoscimus quod amemus, laborare pro eodem bono adipiscendo cupiamus. Hinc est quod cum in Evangelio Matthæus principia Dominicæ Incarnationis assereret, dixit: *Cœpit Joannes prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum* (*Matth. iv, 17*). Sed quia cum cœlestia noscimus, si ad ea pervenire volumus, necesse est, ut passionis carnis mortificemur, prædicatores sanctæ Ecclesiæ velut post psalterium, sonum tympani faciunt. Ipsa autem mortificatio corporis quid est aliud, quam præparatio æternæ beatitudinis? Cœlestia ergo præparari diligimus, et ardentissimis fletibus ea postulare jubemur. Quasi enim tibia mortuos plangimus, quando vehementer dolemus, quia adhuc in illa æterna vita non vivimus. Post tympanum ergo, prædicatores nostri tibia habent, quando et membra nostra nos docent mortificare, et pro amore æternæ vitæ ingemiscere. Citharam quoque post tibia ducunt: quia precipiunt sic deslere ærumnas præsentis exsiliî, ut gaudeamus de promissione æternæ hæreditatis. Nam psalterium insonabat propheta magnus, cum dicebat: *Oves meæ vocem meam audiunt, et vitam æternam do eis* (*Joan. x, 27*). Psalterium item percutiens, ait: *Exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (*Joan. iii, 14*). Tympanum sonabat, qui dicebat: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam* (*Coloss. iii, 5*). Tibiam sonabat, qui dicebat: *Miseri estote, lugete, risus vester vertatur in luctum, et gaudium in mœrorem* (*Jac. iv, 9*). Tympanum sonabat, qui dicebat: *Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, sicut oves occisionis* (*Psal. xlii, 22*). Tibiam vero ante se habet, qui item Deo loquitur, dicens: *Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in mensura* (*Psal. lxxix, 6*). Tibiam ante se habebat Dominus, cum dicebat: *Amen dico vobis, quia plorabitis et fletibis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contristabimini* (*Joan. xvi, 20*). Sed velut citharæ sonum subjungens, ait: *Tristitia vestra vertetur in gaudium* (*Ibid.*). Quasi citharam nobis sonabat, qui dicebat: **241** *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est* (*Philip. iv, 4*). Ci-

tharam nobis sonat, qui civitatis nostræ bona annuntians, ait: *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis (Isa. LI, 3)*. Quia ergo prædicatores sanctæ Ecclesiæ cœlesti regnum annuntiant, et pro eodem regno adipiscendo, mortificare carnem, fere captivitatem, in spe futuræ beatitudinis nos exultare præcipiunt: prophetæ ab excelso descendentes, ante se psalterium, tympanum, tibiam, et citharam habere perhibentur. Et grex quidem prophetarum dicitur, quia multi sunt pastores sanctæ Ecclesiæ, et pastorem unum habent Dominum Jesum Christum.

17. Et notandum quia psalterium, tympanum, tibiam, et citharam ante se habere prophetæ perhibentur, ut electorum prædicatorum forma videatur. Reprobi namque post se, quæ prædicant, habent: quia dicunt et non faciunt, negligunt bona agere, quæ cognoscunt. Unde et adhuc regi Saul, jam Domini manata contemnenti, dicitur: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xv, 23)*. Hinc per prophetam de Judæis Dominus queritur, dicens: *Projecerunt me post corpus suum (III Reg. xiv, 9)*. Sancti ergo doctores, quia iter superne conversationis, quod prædicant, continuo in cersu boni operis servant, in corum tylo dicitur, quia prophetæ psalterium, tympanum, tibiam, et citharam ante se descendentes habuerunt. Possunt enim hæc instrumenta ad prædicationem redemptoris referri. Et quia non valde superius, collem Domini ipsum esse Redemptorem diximus, organorum convenientiam intueamur. Qui regni æterni eum regem nominat, nobis profecto psalterium sonat. Et qui disciplinam mortificationis nostræ in eo asserit, velut tympanum ferit. Tibiam sonat, qui mortuum Redemptorem pro salute mundi denuntiat. Citharam percussit, qui eum a mortuis surrexisse, et ad cœlos ascendisse dicat. Sed ad tantorum organorum jucunditatem hilarescimus, si ipsum prophetarum gregem insonantem audiamus. David namque dicit: *A summo cœlo egressio ejus, et occursum usque ad summum (Psal. xviii, 7)*. Hinc item dicit: *Adorabant eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei (Psal. lxxi, 11)*. Velut enim psalterium in laudem Redemptoris tenuit, qui superiorem partem laudis obtinuit, et Redemptoris adventum a summo cœlo prædicavit. Tympanum mortificationis ejus Isaias tetigit, dicens: *Et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum, despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem: et quasi absconditus vultus ejus et despectus; unde nec reputavimus eum (Isa. liii, 3)*. Tibiam mortis ejus item sonans, ait: *Tanquam oris ad occisionem ducetur, et quasi agnus obmutuit (Ibid., 7)*. Citharam resurrectionis David increpitans, ait: *Commoveatur a facie ejus universa terra, dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno: etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur (Psal. xcvi, 10)*. Citharam ascensionis etiam tangens,

A dixit: *Regna terræ cantate Deo, qui ascendit super cœlos cœlorum ad orientem (Psal. lxxvii, 3, 34)*. Prophetæ ergo de excelso descendunt, quando sancti prædicatores illa sacramenta nobis annuntiant, quæ alta contemplatione didicere. Et psalterium, tibiam, et citharam dicunt: quia Redemptorem nostrum æterni regni Dominum asserunt, et per humanam conditionem humiliatum, et morte sua mundum redimere, et resurgendo cœlestia reparare. Quæ nimirum laudis instrumenta ante se **242** habent: quia ea, quæ dicunt, intelligunt. E contra vero Caiphas prophetare dicitur (*Joan. xi*), et ea quæ dixit, ignorare; cum tibiam Dominicæ mortis, quam tetigit, et non ut electus propheta haberet ante se, sed post se. Bene ergo de electis prophetis subjungitur: *Ipsosque prophetantes*. Quia dum vident quæ dicant, velut ante se habent instrumenta, quæ tangant; et dum prædicant, illud proferunt, quod prævidendo cognoverunt. Saul ergo ad collem Domini venit, quando electus et rudis prædicator spirituali scientia proficit, et Redemptorem humani generis non in plano humanitatis, sed in alta divinitatis ejus majestate cognoscit. Tunc quidem prophetarum choro concinentes audit: quia omnes Scripturas, quæ de ipso sunt, perfecte intelligit. Qui igitur viros magnas foveas salientes vidit, qui hædos, et tortas panis, et amphoram vini portantes aspexit, ad collem Domini pervenit; quando is, qui per electorum exempla profecisse cognoscitur, ad culmen scientiæ sublimatur, et Redemptorem sublimiter sciens, ineffabiliter diligit, a quo quod item scire de eo appetit, quasi familiaris amicus possit.

18. Bene ^a subditur: *Et insiliet in te spiritus Domini, et prophetabis cum eis*. In illo spiritus Domini dicitur, quia electorum corda donis ejus subito replentur. Qui statim prophetare incipiunt: quia qui divino spiritu pleni sunt, Dei magnalia tacere non possunt. Vel prophetaturus asseritur, cui Samuel divini verbi gratiam pollicetur. Quod tale est, ac si dicat: Qui modo in illa abundantia in te supervenientis spiritus loqui non potes, quando illa se tibi plenitudo infuderit, loquendi copia abundabis. Hunc quippe insipientem spiritum discipulis promittens Dominus, ait: *Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis (Joan. xvi, 13)*. In eos quidem superveniens spiritus insiliet, quorum corda repente veniens, illustravit (*Act. ii, 2*). Et illustrati prophetaverunt, quia Redemptorem humani generis omni lingua prædicaverunt. Quod certe in sancta Ecclesia etiam nunc fieri cernimus: quia sæpe qui divina loqui appetunt, ab eodem spiritu subito docentur, et loqui optime ea etiam possunt, quæ præmeditatione nulla didicere. Pro custodia quippe mandatorum Dei, percipiunt gratiam verbi in sublimi revelatione Redemptoris. Quid enim mirum, si lucem scientiæ percipere subito possunt, qui per vitæ puritatem sedes

^a Yatic. et Gilot., bene itaque.

sancti Spiritus semper sunt? Sed quale esset sancti Spiritus donum, si scientiam daret, et affectum magnæ charitatis non daret? Qui enim illo spiritu replentur, cœlestia prædicant, sed quæ loquuntur, amant. Aptè ergo subjungit: *Et mutaberis in virum alium.* Amor electæ mentis quid est aliud, quam immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, ut quotidie labendo deficiat, et deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficiamus, cum in nos ille spiritus insilit, renovamur: quia statim quod non eramus, effici-mur. Tepidus erat quis, sed repente visitatus a spiritu, fervens efficitur. Incipit ardere per devotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est: quia esse cœpuit, quod ante insilientem spiritum in se, esse non potuit. Jam bonæ conversationis est aliquis, cœlestia amat, terrena despicit, sed pro iis, quæ sursum diligit, et pro iis, quæ odit in infimis, flere non prævalet. Sæpe vero flere appetit et non **243** potest qui plura, quæ flere debeat, commisisse recolit: sed cum subito ille spiritus insilit, in lacrymarum fontes erumpit. In virum ergo alium mutatur, qui compunctionis gratiam per advenientem spiritum suscipit, quam ante adventum ejusdem spiritus non habebat. Puritatem cordis quis obtinere appetit, cœlestia cogitare, nullis curarum secularium occursionibus impediri; sed ad id, quod per devotionem appetit, assurgere nequit per affectum puritatis. Repente autem raptus in virtute supervenientis spiritus esse carnalis desinit, potenter sæculi curas abjicit, et in æternorum contemplationem mira puritate consurgit. Miratur se tunc esse, quod non erat: miratur se tunc non fuisse, quod est. Nam cum in spiritualibus talem se vidit, miratur qui talis est, quod talis fuisse non potuit. In virum ergo alium mutatur, qui illud, quod non fuit, se videt esse, et illud, quod fuerat, non esse. Bene ergo de Saul: *Mutaberis in virum alium.* Quia prædicatores sanctæ Ecclesiæ cum gratiam divinæ prædicationis accipiunt, non accipiunt solam scientiam verbi, sed virtutem amoris: ut per verbum aliis prodesse valeant, et per verbi amorem ipsi meliores fiant. Quando etenim loquuntur, mutantur in virum alium: quia cum per eos spiritus loquitur, ipsi mira charitate eidem spiritui junguntur, et ab ejus voluntate jam nec verbo nec operatione dissentiunt. Talem namque virum sacra Scriptura collaudans, dicit: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi, 17).* Deo namque adhæremus, quando Spiritus sancti gratiam abundanter accipimus; et unus spiritus cum eo effici-mur, quando divinæ voluntati mente, ore, et opere concordamus. Bene ergo propheta Samuel subjunxit, dicens:

(Vers. 7.) *Quando enim venerint tibi omnia signa hæc, fac quodcumque invenit manus tua: quia Dominus tecum est.*

19. Hæc quidem signa sunt in quibus se prædicator agnoscat, et tunc omne, quod disponit agere, deat, cum certa experientia noverit; quia in

magna charitatis abundantia virtutem suscipit Spiritus sancti. Sed docere ea debet prædicator, quæ agit, sicut de Domino Lucas dicit: *Quia cœpit Jesus facere et docere, usque in diem qua præcipiens apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est (Act. i, 1, 2).* Hinc Paulus ait: *Non audeo loqui ea, quæ per me non effecit Deus, in obedientia gentium verbo et factis (Rom. xv, 18).* Samuel itaque uncto regi præcipit, dicens: *Fac quodcumque invenit manus tua.* Quasi dicat: Cum te divina gratia plenum videris, doce alios quidquid facis, quia ex præsidente tibi eadem divina gratia habes, et optime vivere, et utiliter prædicare. Sed tamen quid ante hæc omnia observare debeat subjungit, dicens:

(Vers. 8.) *Et descendes ante me in Galgala. Ego quippe descendam ad te, ut offeras oblationem, et immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis me, donec veniam et ostendam tibi quæ facias.*

20. Quid est, quod prius dicit: *Fac quodcumque invenit manus tua*, deinde subdit: *Septem diebus expectabis me, donec veniam, et ostendam tibi, quæ facias.* Sed qui signa perceperat, quibus se unctum regem a Domino sciret, probandus erat an ipse signa cognosceret. Quod quidem magis spirituali, quam historicæ explanationi convenit. Nam venire in collem Domini, ad perfectam cognitionem et amorem Redemptoris pertinere diximus: prophetiæ dono repleri, ad virtutem Spiritus sancti. Dicit ergo: *Quando tibi omnia hæc signa viderint, 244 fac quodcumque manus tua invenit.* Quia quisquis certus est de intima inspiratione sancti Spiritus, præsumere potest tam de proposito boni operis, quam de dispositione prædicationis. Dixit item: *Septem diebus expectabis me, donec veniam; et ostendam tibi, quæ facias.* Quia summi pastores sanctæ Ecclesiæ dum de minorum professione dubitant, solliciti valde sunt, ut hæc in eis certis indicibus recognoscant. Quæ autem sunt indicia spiritus, nisi excellentia dona humilitatis. Sanctus enim Spiritus, quo majori luce virtutum electorum corda irradiat, eo et abundantiori dono humilitatis ditat. Quo enim celsiores sunt mentis, planiores sunt per virtutem humilitatis. Qui ergo ante prophetam in Galgala descendere et expectare jubetur, ei nimirum pro cognoscenda humilitate, obedientiæ onus injungitur. Rectus quoque ordo electæ conversationis est, ut obedientiam non injungat alii, quam ipse aliis impendere non curavit. Expectare ergo præcipitur, ut, an sit vere humilis, agnoscat. Si ergo signum perfecti prædicatoris est repletio sancti Spiritus, et virtus humilitatis signum illius plenitudinis, quid in laude humilitatis dicitur, nisi quia ejus dona sunt signa signorum?

21. Sed quia immolaturus rex per prophetam præire jubetur, ea, quæ dicuntur, melius cernimus, si ex ordine videantur. Galgala quidem interpretatur rota. Quid vero rota in isto loco significat, nisi vitam obedientiam? Rota quidem volvendo graditur, et modo alta petit, modo inferiora. Sic nimirum vita obedientium, quia inferius agit quod sursum portrahit, et

sorsum videt quod inferius exhibet, quasi ad alta A sublevatur, et ad ima deponitur. Nam quod obedienties inferius agunt, sorsum tollunt; quia quando prælatorum jussis obediunt, terrena sunt que operantur; sed de terrenis, que faciunt, superna præmia præstolantur. Item quod sorsum habent, ad terram flectunt, quia ut bene terrena agant, cœlestia contemplantur, et illud solummodo operantur, quod summæ illi felicitati convenire conspiciunt. Hanc profecto rotam flectere Moysi Dominus præcipiens, ait: *Omnia fac sicut os:ensum est tibi in monte (Exod. xv, 40)*. Qui enim in summis vidit, quod fecit in infimis; nimirum superiorem rotæ partem ad terram flexit. Inferiorem quoque partem ad superiora extulerat, qui dicebat: *Virum Dominus in cujus conspectu sto (III Reg. xvii, 1)*. In imo quidem stabat B per humilitatem obedientiæ, dum regi perfido exprobraret; sed planitiem operis in sublimitate extulit divinæ contemplationis, ut velut currentem rotam optime volveret, dum in terreno opere, quid cœlestem mereretur, aspiceret. Hæc profecto forma est electæ obedientiæ; ut in omni, quod foris agimus, ad potentiam Conditoris ubique præsentem respiciamus. Sic nimirum in subditiōe obedientiæ nostræ habere possumus et rectitudinem operis, et incrementa devotionis. Recti quidem tunc sumus opere, quia pro eo, quem cernimus, nos in labore obedientiæ exercemus. Devoti etiam sumus, quia ei nos placere credimus, quem inspectorem nostrorum laborum attendimus, et largitorem æternæ retributionis. Et quia majorum imperia perfecta humilitate observanda C sunt, bene Saul dicitur: *Septem diebus expectabis*. Septenarius quippe numerus propter dona septiformis Spiritus est. Septem diebus doctores Ecclesiæ expectamus, quando per virtutem septiformis Spiritus, tantam intimæ devotionis claritatem suscipimus, ut eorum præcepta nullatenus negligamus. **245** Quo in loco notandum est, quia non dixit: *Septem diebus eris in Galgala*, sed: *Septem diebus expectabis me, postquam descenderis ante me*. Ante prædicatorem descendimus, quando hoc agimus, quod ejus nobis iudicio imperatur. Tunc quidem descendere dicimur, quia mentes nostras eorum imperio subjugamus. Septem vero diebus expectare est bonum obedientiæ omni luce cordis implere. Quod tunc certe agimus quando majorum mandata nec dura nec levia D præterimus. Nullam quippe dierum ab hac luce vacantem Dominus esse volebat, quando dicebat: *Qui solterit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum (Matth. v, 19)*. Et quia perfecta obedientia quam hominibus exhibemus munus est Creatoris; qui septem diebus expectat oblationem offerre dicitur et pacificas victimas immolare. Oblatio quidem Domini est quia hominibus pro Deo offertur, sed oblata hominibus a Deo suscipitur. Victimæ sunt obsequia obedientium, quia cum hominibus pro Deo subjicimur, superbos spiritus superamus. Cæteris quidem virtutibus dæ-

mones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo sunt, qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfecte subjiciunt, ipsi lapsis per obedientiam Angelis dominantur.

22. Sed notandum est quia Samuel ante se Saul in Galgala descendere præcipit, sine se autem eum offerre oblationem et victimas noluit. Nam dixit: *Ego quidem descendam ad te ut offeras oblationem, et immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis me, donec veniam ad te, et ostendam tibi quæ facias*. Quid est hoc nisi quia ipsa bona nostra et ignorare sapienter, et scire aliquando utiliter debemus? Ignoranda quidem sunt, ne infirmis nobis elationem præbeant: sed a perfectioribus scienda sunt, ut per devotionem crescant. Unde et bene in Evangelio de Elisabeth prægnante dicitur: *Et occultabat se mensibus quinque (Luc. 1, 24)*. Qui enim spirituales ac fortes esse nequeunt adhuc, per quinarium numerum designantur. Quæ autem noviter concipit, quinque se mensibus celat: quia per sensus corporis bona agit: sed quia spiritualis ac fortis in hoc bono opere nondum est, ea quæ agit sapienter abscondit. Ille ergo victimas Deo, ille oblationem offert, qui septem diebus expectans venientem prophetam recipit: quia tunc Deo dignum est quod impendit, cum impendens justus est virtute obedientiæ, et divinæ immensitatis consideratione timoratus; cum se aliud esse non credit, nisi quod majorum probatione cognoscit. Quasi enim, præsentem propheta, offerimus, quando illa solummodo opera nostra digna esse divina susceptione credimus, quæ sancto:um prædicatorum iudicio comprobantur. Et quia coram propheta immolare dicitur, hoc profecto signat: quia operibus [Forte in operibus] nostris sapientibus atque spiritualibus viris credere debemus. Quia item septem diebus expectat Saul, prædicator sanctæ Ecclesiæ virtutem subjecti disponere sapienter debet, ut coram eo bona ejus non laudet nisi quando laudis suæ contemnere favorem potest. Unde et eadem oblatio et victimæ Deo offerri a Saul prædicantur, et non sibi. Deo quippe victimas offert, qui de virtute quam habet inaniter non extollitur, sed omne quod perficit gratiæ tribuit conditoris. Hoc etiam, quia doctorum magisterio discimus, bene Samuel sermonem concludens, ait: *Et ostendam tibi quæ facias*. D Expectanti quidem **246** quæ faciat, indicat: quando is, qui perfecte obedire cognoscitur, qualiter imperare aliis debeat, edocetur. Sed istud Saul adhuc non exhibetur, sed promittitur. Non enim mittitur ad immolandum, sed ad expectandum. Et quia sanctorum colloquutione proficimus, apte illatum est.

(Vers. 9.) *Itaque, cum avertisset humerum suum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud.*

23. Cor enim aliud immutatur, quando ad appetenda meliora dirigitur; cor etiam immutatur; quando ad malum deseritur. In Saul autem qui prius bonus, postea malus fuit, quomodo potius intelligi ad litteram debeat non valde clarum est. Sed si pro

* Gilot., offerre... prædicetur.

profectu ejus dicitur, cor immutatum habebat, quia qui asinas quæsierat, jam de regni dispositione cogitabat. Si vero malum cor tunc recepisse cognoscitur, coram propheta humilis fuit: sed ut cœpit discedere, pariter cœpit et superbire. In mente sua jam non esse parvulum sed regem cogitabat. Adhuc non erat sublimis ordine, sed erat sublimis æstimatione. Sed quia per hanc sacram historiam adhuc de ejus superbâ aperte nihil dicitur, rectius nos quoque agimus, si interim quod de eo sinistrum videri potest reticemus. Quod vero adhuc manenti ejus innocentiae suffragari potest, in sequentibus dicitur: *Quia filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset, et duobus annis regnavit super Israel (I Reg. xiii, 1)*. Si enim duobus annis humilis rex fuit, immutatum ei cor asseritur pro vigore propositi, non pro novitate tumoris. In eo ergo quod immutatum cor Saul habere dicitur, novis prædicatoribus sanctæ Ecclesiæ similatur, qui cum ordinem prædicationis accipiunt, per divinam gratiam meliores fiunt. Samuel quippe Saul in principem unxit, Deus autem ei cor aliud immutavit, quia sacrorum ordinum sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur. Virtus vero sacramenti gratia est spiritus septiformis. Quam certe gratiam qui accipiunt, quasi alio accepto corde immutantur, quia quos gratia sua sanctus Spiritus roborat, esse eos facit protinus quod non erant. Sic nimirum et Redemptoris discipuli ante metuebant; sed ubi per adventum sancti Spiritus cor aliud eis immutatum est, verbum Dei cum fiducia prædicabant (Act. iv, 31). Aliud quippe Deus cor eis immutavit, quibus linguarum omnium peritiam tribuit (Act. ii, 6). Aliud quippe cor eis immutavit quos mira charitate induit et virtutum omnium splendoribus illustravit. Et notandum, quia tunc ei Deus cor aliud immutavit, quando ut abiret a propheta humerum avertit. Quasi enim ut abeat, humerum avertit, quando is qui prædicationis ordinem suscipit, id quod sibi de pastoralis officio præcipitur agere disponit. Disponit quidem, sed non prævalet, si Deus ei cor aliud non immutat, quia summus locus bene non regitur, nisi rectoris mens divini muneris summa gratia repleatur. Hæc autem, quia ei in futuro promittitur, subjunctum est:

(Ver. 10.) *Et venerunt ei omnia signa hæc in die illa.*

21. Doctrina etenim electi prædicatoris, quid est aliud, quam dies eruditi discipuli? Nam qui in die ambulat, videt et plana quæ ambulet, et præcipitia quæ declinet. Sic nimirum, dum sanctorum prædicatorum doctrinis illuminamur, quod agendum et quod vitandum est patenter aspiciamus. In illa ergo die qua propheta prædicat, bonus auditor suæ electionis signa percipit, qui in se ea virtutum dona 247 conspicit quæ ante ei affutura suos prædicator ostendit. Signa quidem sunt, quia per hæc se a Deo electos intelligunt qui ad prædicationis ordinem promoventur. Unctum ergo se aliquis ad Ecclesiæ principatum non teneat, qui diei illius signa adesse non

^a Vatic. et Gilot., si illa ineffabili suavitate, etc.

A viderit in virtute perfectionis. Primum ergo signum prius attente conspiciat, videlicet si exemplo viro- rum salire jam magnas foveas sciat. Sequens etiam signum cognoscat, si ad quercum Thabor tres viros obvios habuit, quos hædos et panis tortas portare in Bethel ad domum Domini vidit, si panes duos de eorum manibus accepit. Tertium nihilominus videat, si ad collem Domini venit, si prophetantes cuneos aspexit, si in eum spiritus Domini insilivit et in eorum medio prophetare jam possit. Et viros quidem salientes foveas vidit, si perfectorum exemplo omnia sæculi confutare jam didicit. Ad quercum Thabor venit, si contemplativæ vitæ fortitudinem atque amœnitatem experiri jam novit. In qua et hædos et panis tortas et vinum ad Dominum portantes aspexit, quia ab amatoribus vitæ contemplativæ jam didicit, et peccatorem se indesinenter agnoscere, et pro eisdem peccatis carnem affligere, et afflictionis suæ dolorem omnipotenti Deo gratanter offerre. Ad collem Domini venit, si ad revelatam intimam Redemptoris gloriam aut Scripturarum sublimem intellectum proficiendo conscendit. Obvium gregem prophetarum habuit, si prædicatorum sanctæ Ecclesiæ concordem scientiam intellexit. In quorum medio insipientem in se spiritum Domini sensit, ^a in illa ineffabili suavitate internæ experientiæ in se donum supervenientis divinitatis agnovit, et notæ gratiæ abundantiam loquendo effudit. Hæc quoties sancti prædicatores imperfectis nobis ostendunt, per doctrinam, qua nos illuminant, quasi clarissimum diem produunt. Et ista quidem omnia jam promoti prædicatores, exponentibus ordinatoribus, sciunt.

25. Quia ergo diem signorum habent, salubriter attendant si promissa signa jam videant. Nam qui mundi gloriam contemnere nondum didicit primum signum audire promissum potuit, sed non vidit ostensum. Si contemplativæ vitæ robor et duccedinem nescit, sequentis signi bonum videre non meruit. Si altitudinem Scripturarum per intimæ eruditionis notitiam non conscendit, ad collem Domini nondum venit. Si supervenientis in se Spiritus sancti virtutem nondum habet, prophetare non potest. Sine illo etenim spiritu pastor carnalis est, et quod loquitur, non ad dignitatem prædicationis referri potest, sed ad ausum temeritatis. Qua ergo formidine nos metui terreri possumus? Ecce enim aliorum ducatum suscepimus, qui virtutem suscepti regiminis non habemus. Signa spiritualis prælationis audivimus quæ in nobis per lucem experientiæ non videmus. Terrena concupiscimus, curis exterioribus occupamur, et tanto longius a cœlesti contemplatione repellimur, quanto terrenorum actuum sollicitudine prægravamur. Hac quoque terrenæ vitæ mole depressi, quando illum splendorem intimæ gloriæ Redemptoris attingere, quando ad altissimos sanctarum Scripturarum sensus possumus pervenire? Sed et cœlestia, quæ nescimus, loqui quasi nota non, possumus. Et qui per quietem amori internæ vitæ vacare nolumus,

insipientem in nos spiritum Domini non sentimus. Nota ergo et non habita signa nos terreant : ut cum 248 pro negligentiae nostrae immensitate compungimur, virtutem suscepti ordinis per flatus et lamenta requiramus. Hinc Psalmista voce infirmorum deplorat dicens : *Signa nostra non vidimus, jam non est propheta (Psal. LXXIII, 9)*. Nam propheta est, cum jam dicta haec prophetiae signa ei adesse praevidentur. Si ergo ad culmen praelationis assumitur, non se teneat, quod est altitudine ordinis, sed quod est virtute perfectionis. Dicat ergo : *Signa nostra non vidimus, jam non est propheta*. Quasi dicat : Esse nunc prophetam dicerem, si dona spiritus cernerem, quibus prophetæ persona fulgere debet. Qui ergo suscepti ordinis pastoralis perfectionem audivit quam in se obtinere vivendo non meruit, idoneus sanctæ Ecclesiae doctor non est. In primo igitur rege, pastorum omnium sanctæ Ecclesiae profectus ostenditur, dum dicitur : *Venerunt ei omnia signa hæc in die illa*. Et quia idem profectus electorum prædicatorum mirabilis est, sequitur :

(Vers. 11.) *Videntes autem eum, qui noverant eum heri et nudius tertius, quod esset cum prophetis, et prophetaret, dixerunt ad invicem : Quænam res est, quæ accidit filio Cis? Num Saul inter prophetas?*

26. Quid est, quod dicunt : *Quæ res est, quæ accidit*, nisi valde admirari, quod ab eis non poterat comprehendi? Hominem hominis filium noverant, prophetis sociatum videbant : carnalem noverant, spiritualem videbant : simplicem noverant, prophetam videbant. Dicunt ergo : *Quænam res accidit filio Cis?* Qui nosse quod fuerat poterant : quod erat, qualiter e se posset ignorabant. Hic denique profectus spiritualis prædicatoris est, ut qui in communi vita aliquando notus est, in superiori ordine habeat, quod ignoretur. Tres quidem gradus perfectionis ostensi sunt, quia dicit : *Heri, et nudius tertius*. In duobus quidem diebus prædicator agnoscitur, in tertio habet quod etiam ii, qui noverant, non cognoscant. Primus namque dies auditoribus pertinet, secundus sodalibus, tertius est prædicationis. Primum namque diem pastor habuit, quando prælatis suis a discipulus obediit. Quasi enim in magna luce cernitur, qui in virtute obedientiae devotus est. Secundum diem habuit, quando meliorum coadjutor esse jam cœpit. Ista quippe caritas magnæ conversationis, in electorum exemplo maximum diem facit. Hanc diem Dominus in inuans, ait : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16)*. Tertius vero dies insipientis spiritus est, et prophetiae. In tertio quippe die pastor aspicitur, quando sublimitatem dignitatis suæ adæquat splendore conversationis, quando cœlesti virtute indutus, ea vita eaque doctrina subditis lucet, ut videri ab eis possit, discuti, et judicari non possit. Talis quidem erat Moyses, quando lucidissimo vultu a monte descendit, cujus subditi fulgorem videbant, sed in fulgentem claritatem intendere visum non poterant (*Exod. xxxiv, 35*;

I. Cor. iii, 7). Talis erat, qui gloriabatur, dicens : *Nos autem revelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformamur, tanquam a Domini spiritu (I Cor. iii, 18)*. Tales utique erant, quos Spiritus sanctus repleverat. Unde et qui in Jerusalem convenerant, admirantes dicunt : *Nonne isti, qui loquuntur, Galilæi sunt (Act. ii, 7)?* Interrogabant quippe, ut scirent quod audiebant, et scire non poterant. Qui autem noverant Saul, de re quæ ei accidit admirantes interrogant; quia eos aliquando in humiliori ordine sanctæ Ecclesiae humiles et despectos cernimus, 249 quos dum sanctus Spiritus ad ordinem prædicationis assumit, gratiarum suarum splendoribus induit et in eisdem splendoribus mirabiles ostendit. Sed bene sanctorum virtutes admiramur, cum eas bonitati conditoris ascribimus. Quare et Moyses Domino confitens ait : *Quis similis tibi in diis, Domine, quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in majestate, faciens prodigia (Exod. xv, 11)*. Hinc Psalmista dicit : *Mirabilis Deus in sanctis suis, ipse dabit virtutem, et fortitudinem plebi suæ (Psal. LXXVII, 36)?* Bene subjungitur :

(Vers. 12.) *Respondit alter ad alterum, dicens : Et quis pater eorum?*

27. Quid est quod hucusque de solo Saul dicebatur : *Quænam res accidit filio Cis?* Et nunc quasi de multis reponitur : *Et quis pater eorum?* Sed si ad historiam intelligatur, stare nullo modo potest. Restat ergo ut sensus qui literæ demitur in spirituali significatione requiratur. Cum ergo dicitur : *Quis pater eorum?* Non solum Saul prophetans attenditur, sed omnis ille cuneus prophetarum. Qui nimirum prophete omnes, quia valde spirituales erant, non ex carnali progenie, sed ex cœlesti origine censebantur. Pater quidem prophetarum ille est, qui per Malachiam exquirat, dicens : *Si Dominus sum, ubi est timor meus? Et si pater sum, ubi est amor meus (Malach. i, 6)?* Quia enim omnipotenti Deo in magna charitate conjuncti sunt, ejus, quem quasi patrem diligunt, filii nominantur. Quod novæ Ecclesiae prædicatoribus tanto decentius convenit quanto ille eos in cœlestem nobilitatem altius exulxit, qui eis claritatem tanti generis in forma detexit orationis. Sic, inquit, *orabitis : Pater noster qui es in cælis (Matth. vi, 9)*. Quod tale est, ac si dicat : Mirandi essent sancti prædicatores, si miræ quæ agunt, sua virtute perlicerent : nunc mirum non est quod cernitur; quia per eos ille hoc agit cui aliquid difficile non videtur. Dicat ergo alter ad alterum : *Et quis pater eorum?* Quasi dicat : Quid mirum est, si mirabiliter doceant cum non ipsi sint, qui loquuntur : sed spiritus patris eorum qui loquitur in eis? Non ergo dicitur : *Quis pater ejus (Joan. vi, 42)?* Ne, quod pluribus convenit filiis, unico conferatur. Solus etenim ille, qui natura Filius est, dicere audeat : *Pater meus usque modo operatur (Joan. v, 17)*. Et item : *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. ii, 7)*. Nam ut utriusque dignitatis

* In aliis Editis legitur, *discipulis*; quod emendandum judicavimus.

differentiam promeret, Mariæ Magdalene loquitur, *Atrando ad Patrem meum, et Patrem vestrum; Deum meum, et Deum vestrum* (Joan. xx, 17). Quoties ergo unus prædicator mirabili vita aut prædicatione clarus aspicitur, in superna generatione non solus, sed cum aliis innumeris videtur; quia omnipotens Deus qui mirabilis in uno ostenditur mirabiliorem valde hominum admirationem facit, cum innumerabiles attenduntur, qui id, quod in uno mirantur, habuerunt. Quod tamen ad detractio- nem carnalium referri convenienter potest: nam cum spiritualium virorum famam minuere tentant, eorum carnalia explorant quæ ad derogationem proferant. Et plerumque in sancta Ecclesia miram sanctitatis famam habent qui sæcularem altitudinem nullam habent. Cum ergo carnales quique aut carnis originem aut paupertatem in eis reprehendunt, qui divina generatione jam magni et divites sunt, quasi subsannando de prophetarum patre sciscitantur. Et quia pro re valde nova habent quod parvi homines sæculi tam magni videri possunt, subjungitur:

250. (Ibidem.) *Propterea versum est in proverbium: Num Saul inter prophetas?*

28. Quod nimirum si oculis cordis^a inspicerent, pro nova re non haberent. More etenim suo agit Spiritus sanctus, cum ad virtutum culmen pauperes, humiles, atque simplices erigit. Nam de eo scriptum est: *Qui ponit humiles in sublime, et mœrentes erigit sospitate* (Job. v, 11). Hinc omnipotens Pater de eodem omnipotente suo Spiritu per prophetam dicit: *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos* (Isa. lxi, 2)? Hinc Paulus ait: *Non multi sapientes secundum carnem, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia: et ignobilia mundi elegit Deus, ut ea, quæ sunt, destrueret; ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus* (I Cor. i, 26, etc.) Quod certe proverbium etiam electis ascribi potest. Non enim minor admiratio habita est de beato Paulo apostolo, quando auditum est ab Ecclesia quia ille evangelizaret, qui Ecclesiam miuando et cædendo expugnare solebat, nunc prædicando defenderet. Tunc quidem ii qui audiebant dicere poterant: Num Saulus inter apostolos? Nunquid ille Jesum prædicat, qui Jesum persequi solebat? Sed hoc jam in electorum proverbium versum est. Proverbium quidem est, quando in eo, quod dicitur, aliud occurrat. Conversio autem beati Pauli apostoli, facta est proverbium peccatoris. Audiat ergo unusquisque peccator beati Pauli conversionem, et non desperet de criminum multitudine. Saulus enim spirans minarum et cædis in discipulos Domini, ubique electos affligebat, lapidantium protomartyrem Stephanum vestimenta servabat, et velut omnium manibus lapidabat, qui expeditos ad lapidandum omnes reddebat (Act. ix, 1 seq.). Sed qui talis exstitit Christum persequens, ad Christum conversus, caput effectus est nationum, quia obtinuit totius Ecclesiæ

^a Gilot. *recte inspicerent.*

principatum. Dum ego tam magnum peccatorem conversum, tam sublimi dignitate a Domino honoratum conspicimus, peccatorum nostrorum invenire nos posse remissionem præsumamus. Proverbium ergo nostrum id est quod ad evangelizandum persecutor assumitur, quod hoc mysterium continet; quia conversus peccator non solum sperare a Domino veniam, sed quod viriliter certando pertingere valeat ad coronam. Sed hoc distare inter carnales et spirituales prædicatores solet, quia carnales post alta verba prædicationis, ad ima descendunt pravi operis, spirituales vero post sublimia quæ loquuntur in altiora valde cœlestis patriæ desideria se sustollunt. Uude et subditur:

(Vers. 13.) *Cessavit autem prophetare, et venit ad excelsum.*

29. Ad excelsum post prophetiæ ministerium venit, qui ad cœlestia gaudia, quæ prædicat, mentem erigit: et ad ea amando se sublevat, quæ loquendo monstrat. Doctores quidem cum minoribus plana prædicant, cum eis quos docent^b, qui in plano sunt. Et quia post verba prædicationis ad promerenda ea quæ prædicant se bonis operibus præparant, ad excelsum venire perhibentur. Qui certe sublimes verbo et opere sunt, cogitatione elationis non sunt. Magna quidem semper agunt, sed magni videri nunquam appetunt. Bene ergo subjungitur:

(Vers. 14, 15 et 16.) *Dixit autem patruus Saul ad eum, et ad puerum ejus: Quo abistis? Qui respondere: Quærere asinas, quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi, quid dixerit Samuel.* **251** *Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis, quia inventæ sunt asinæ. Sermonem autem regni non indicavit ei, quem locutus ei Samuel fuerat.*

30. Sermo regni est honorabilis dignitas pastoralis. Ipsa enim representatione sua loquitur: quia patruus non est qui tanto ordine sublimatur. Verbum ergo regni rex non indicat: quia pastor Ecclesiæ magno divinitatis splendore loquitur, sed elatione non loquitur. Qui vero verbum non indicat illud celat quod loquitur. Verbum enim semper loquitur cui verbum est, alioquin verbum non est. Verbum ergo regni habet qui ea conversatione fulget, quæ exempla cœlestis itineris aliis quasi loquendo præbet. Verbum ergo non indicat qui magnitudinem sanctitatis per vanam gloriam non revelat. Habet quidem quod indicet, sed quod per seipsum ostenditur indicare non vult. Nam qui magna dignitate magnaue sanctitate radiat, multa vivendo ostendit quæ loquendo non dicit. Hoc profecto regni verbum habere Dominus prædicatorem voluit, quando in veste pontificis tintinnabula poni mandavit (Exod. xxviii, 34). Vestis quidem pontificis est ostensio bonæ conversationis. Quæ quasi tintinnabulis multis inseritur, quando opera bona multiplicat quæ ad minorum exemplum clamant. Sed indicare rex regni verbum non audet: quia præceptum est sacerdotibus

^b Hæc desunt in Guasany.

ut coram Domino vestis decorem portent. Coram Domino quidem vestis decorem portat et qui bona ostendit, et de ostensione bonorum operum non hominibus per vanitatem foris, sed Deo intus per amorem placere appetit. Tunc certe sacerdos tacet, sed dum incedit quod portat clamat; quia electus prædicator se jactando non indicat, sed bene vivendo loqui nequaquam cessat. Dicatur ergo de Saul, quia patruo suo sermonem regni non indicavit: quia electi viri, cum splendorem dignitatis aut bonæ vitæ incrementa percipiunt, per exempla se proferunt, sed silentio occultant. Et quia aliis electis se esse meritis minores credunt, ille cui sermonem non indicat ejus patruus esse dicitur. Patruus quippe dicitur frater patris. Redemptor autem generis humani quotquot fidei suæ et doctrinæ sacramentis instituit, ad immarcescibilem æternæ hæreditatis gloriam tot filios facit. Qui enim instituuntur in Ecclesia, quasi parvuli adhuc filii sunt. Sed, qui magnis meritis ei jam in virum perfectum occurrit, frater est redemptoris. Tales nimirum beatus Paulus apostolus collaudans, ait: *Hæredes Dei, cohæredes Christi* (Rom. viii, 17). Quia ergo perfecti prædicatores electos alios perfectos tenent et se imperfectos, patruus Saul dicitur qui de regni sermone eum interrogasse perhibetur. Eundem vero regni sermonem Saul Samuel dixerat: quia electi viri spiritualem conversationem quam habent majorum locutione didicerunt. Sed rex qui iactatus per unctionem fuerat, a populo adhuc electus non erat. Unde et sequitur:

(Vers. 17.) *Vocavit Samuel populum ad Dominum in Masphath.*

31. Masphath, ut dixi, speculatio interpretatur. In ordinatione autem regis populus in Masphath vocatur, quia qui ad ordinandum sanctæ Ecclesiæ pastorem conveniunt, ejus spiritualia, non carnalia attendere docentur. Speculari quidem est per formam sacræ Scripturæ ordinandum prædicatorem cognoscere. Nam electorum speculum sacra Scriptura est. Quasi enim per speculum noscitur pastor, 252 quando moribus talis ostenditur, qualis in sacro eloquio prædicatur. Bene igitur Samuel populum in Masphath convocat, ut electio boni antistitis non sit humano iudicio, sed divino: cum non talis eligatur, qualis hominum arbitrio decerni potest, sed qualis in sacro eloquio declaratur. Quod quia divini muneris est, oportet ut populus qui a Deo tam magna expectare cognoscitur a reatu suo per poenitentiae satisfactionem purgetur. Ipsa autem cognitio peccati est preparatio divini muneris, quia sæpe cum nos divino munere in lignis credimus, id per humilitatem promeremur. Unde et Samuel eos qui ad excipiendum regem convenerant prius ad peccatorum suorum considerationem convertere satagit, quia subjunctum est:

(Vers. 18, 19.) *Et ait Samuel ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto, et erui vos de manu omnium regum, qui*

affligebant vos. Vos autem hodie projecistis Dominum Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris, et dixistis: Nequaquam, sed rex erit super nos.

32. Attente quidem ostendit eis et bona quæ eis impendit Dominus et mala quæ Domino lecerunt ipsi ut tanto gravius se deliquisse cognoscerent, quanto illum peccando offendere ausi sunt, a quo tanta bona perceperant. Quid vero sit abjicere Dominum, et qualiter secundum litteram et secundum spiritualem sensum intelligi debeat, superius late expositum est (*Supra in exposit. vers. 7, cap. viii*), ubi ad Samuelem Dominus ait: *Non te abjecerunt, sed me, juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti.* Sed quia sancti prædicatores eos quos arguendo compungunt, docendo instruunt, subintulit, dicens:

(Vers. 19.) *Nunc ergo stete coram Domino per tribus et familias vestras.*

33. Coram Domino quidem stare præcipimur, quando majorum præcepto corda nostra ad scienda ejus mandata præparamus. Vel coram Domino stant electi, quando a summis viris in spiritualibus virtutibus considerantur: ut qui melior in eis aspicitur, per pastorem curam cæteris præferatur. Et quia plures sunt fidelium ordines, per tribus et familias stare coram Domino jubentur. Quod profecto latius exsequens, subdit dicens:

(Vers. 20, 21.) *Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, et cecidit sors super tribum Benjamin, et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad filium Cis.*

34. Stare omnes per tribus et familias fecit; ut omnes consideraret, et consideratis omnibus utiliorum eligeret. Sed quia iam, Domino revelante, regem cognoverat, eumque ipso præcipiente in principem unxerat, quid est quod adhuc eligendam [*Fortè*, eligendus] per tribus et familias quaeritur? sed inventus rex a solo propheta erat. Inventus ergo quaeritur, ut non inventus a populo invenjatur. Sorti etiam quaeritur, ut eum quem propheta eligeret dispensatione divina a provisu populi non posset dubitare. Quid ergo in hoc facto signatur, nisi quia sanctæ Ecclesiæ principes multa consideratione eligendi sunt? Summi etenim prædicatores, ex interna gratia sancti spiritus quam habent, magno providentiæ lumine pleni sunt. Et quia valde sunt humiles, de internæ illuminationis suæ magnitudine non præsumunt. Quare et ea quæ apud se bene ordinant coram aliis probant. Solus enim propheta 253 regem futurum noscit, quando summus sanctæ Ecclesiæ rector personam ordinandi rectoris et merita conspicit. Quem etiam in principem ungit quando eum donis spiritualibus plenum asserit. Tamen adhuc populum convocat, per tribus et cognationes dividit, sortes ponit, et eum quem novit quasi per artem invenit. Tribus quidem et familiæ quasi divisæ stant, quando in statu virtutum diversi sanctæ Ecclesiæ

* Vatic. et Gilot. provisu populus non esset dubitare.

ordines attenduntur. Nam cum perfectiones electorum plures intuemur, cum candorem virginum, cum robor continentium, cum honesta ministeria clericorum, cum monachorum sollicitudinem videmus, vel stantes tribus attendimus. Et quia in Dei servitio horum multa varietas est, dum ea quæ sunt in singulis ordinibus, item varietates aspiciamus, quasi stantes non solum tribus, sed etiam cognationes videmus. Et sors super tribum cadit: quia meliores viri sæpe in uno ordine quam in alio inveniuntur. Nam velut sortem tribus accipit, quando ille qui perfectiores sunt aliis convenire videntur ministerio prædicationis. Sed non super personam adhuc, sed super tribum sors cadit, quando plures sunt in quibus persona digna reconditur. Adhuc itaque summis viris remanet quod inquirent. Bene ergo sors super tribum Benjamin cecidisse dicitur; Samuel autem ipsam tribum et ejus cognationes applicuisse et ad Cis Ilium pervenisse, quia electi et summi viri sanctæ Ecclesiæ considerare virtutes singulorum non desinunt, donec ad eum veniant qui ministerii pastoralis sorte dignus inveniatur. Sed qui digni sunt, onus tanti ordinis suscipere vehementer expavescent. Unde et sequitur:

(Vers. 21, 22.) *Quæsierunt ergo eum, et non inveniuntur: et consuluerunt pro eo Dominum, utrumnum venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.*

35. Abscondunt quippe se ne inveniatur: quia subire dignitatem refugiunt cujus oneri se esse impares arbitrantur. Habet quippe spiritualis prælatio C exteriorem gloriam dignitatis, habet et interioris magnitudinem operis. Nam rector et onoratur a subditis, et portat eos a quibus honoratur. Cum honoris ergo principio causa nascitur honoris, quia unde honor a rectore excipitur, inde illud suscipit quo gravetur. Quanquam ipse honor dignitatis per seipsum magnum sit onus mentis, quia contemni debet, et placet. Contemni quidem debet ne mentem per superbiam eleve; et suscipi debet, ut cœlestia quæ doctor loquitur, subjecti venerentur. Gravius ergo onus de honore nascitur, quia electus pastor magna animi virtute ferre potest, ut despiciat illud in se quod pro Deo recipit in se, ut videlicet talis pro Deo sit, sed sibi talis non sit et semetipsum abneget et non abneget; ut sit quod est pro Deo, et quod est D pro semetipso, non sit. Honor itaque oblatus a subjecto suscipitur, ut prædicatione commendetur. Honorem quoque oblatum prædicator despiciat quia non extollitur quod honoratur, sed gaudet quod verbi Dei ministerium commendetur. Hoc autem quam difficile agatur, cogitando melius quam loquendo comprehenditur. Nam infirmis mentibus impossibile est onus aliorum fortiter ferre et oblatus honoris reverentiam mentis virtute disponere; ut inter ejusdem honoris obsequia, de profectu subditorum gaudere sciat, et pro reverentia sua tumere nesciat. Quia ergo electi

A viri displicere Deo nolunt, 254, prælationis officium suscipere vocati refugiunt. Sed et eandem fugam ministerii ad virtutem humilitatis habent, non ad jactantiam dignitatis. Nam quantum possunt fugiunt; sed si a Domino provisi sunt, delitescere nequaquam possunt. Quare et idem Saul domi absconditur, sed Domino pendente monstratur, quia electi viri exterioribus se sanctæ Ecclesiæ ministeriis subtrahunt, sed tamen ad exteriora ministeria disponenda Domino dispensante producuntur. Quia vero nunc in sancta Ecclesia qui se subtrahant tantis honoribus pauci sunt, qui se ingerant multi, notare qui se ingerunt debent; quia is qui a propheta domi absconditus dicitur, non ad spiritualem Ecclesiæ dignitatem, sed ad sæcularem regni gloriam quærebatur. Non enim in pontificem hunc quærebant, sed regem facere volebant. Videat ergo sacerdos, quia mente fugiendum sit culmen sanctæ Ecclesiæ, si culmen sæculi conscendere tam caute reges fugere. Sed quia sancti viri quo instantius suscipere ordinem prælationis refugiunt a devotis plebibus devotius requiruntur, sequitur:

(Vers. 23.) *Concurrerunt et tulerunt eum inde. Post hæc etiam subditur:*

(Ibidem.) *Stetitque in medio populi.*

36. In medio populi stat prælatus, quando ab universis subditis ejus fortitudo conspicitur. Stare namque virtutis est. Qui ergo bona operatur instanter stat. Et quia eadem bona opera exemplum minoribus præstant, in medio populi stare non in solitudine cernitur. Quod etiam pro rectitudine intentionis dictum esse convenienter accipitur. Qui enim stat rectitudine corporis, caput in sublime tollit. Qui vero bona publice agit non stat fortitudine operis si rectitudinem non habet intentionis. In medio ergo populi stare rex dicitur, ut prælatorum sanctæ Ecclesiæ forma monstratur; quia ad exemplum subditorum bona opera debent ostendere, sed de eodem bono opere suscipere mundi gloriam devitare. Sed et quantus apparere debeat subdit, atque ait:

(Ibidem.) *Et altior erat omni populo ab humero et sursum.*

37. Late supra ostendimus (Lib. iv, cap. 4, num. 20), quod excellens magnitudo corporis in sanctis prædicatoribus designat augmentum perfectionis. In medio ergo populi sublimis aspicitur, qui in virtutum culmine positus, a subditis non nescitur. Rectus quidem ordo electi prædicatoris est ut ante sublimitatem ecclesiastici culminis, culmen conscendat virtutis, pro honore Dei culmen obtineat gloriæ, sed majori sublimitate fulgeat. ^a revelata virtutum perfectione. Talis quidem Pastor a perfectis viris valde prædicandus est, a minoribus capiendus atque diligendus. Bene ergo subjunctum est: *Et ait ad omnem populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quod non sit ei similis in omni populo.*

^a Vatic. et Gilet. addunt in.

(Vers. 23.) *Et clamavit cunctus populus: Vivat A rex.*

Sequitur:

(Vers. 24.) *Locutus est Samuel ad populum legem regni, et scripsit in libro, et posuit coram Domino.*

38. De jure regio, quia late superius diximus (*Lib. iv, cap. 4, num. 4, seq.*), hoc tantum de illo memoramus, quia ad historiam non præcipitur, sed ostenditur quid acturi sint reges reprobi, quid vitaturi sint boni. A regibus quidem defendendi sunt subditi, non bonis propriis spoliandi. Auxilium præstare subjectis debent, agros, vineas et oliveta auferre non debent. Quod si non vitanda, sed agenda scripta hæc contendere **253** quis voluerit, tyrannorum jus pro eo rege scribitur qui, abjecto Domino, postulatur. Crudelis ergo lex regni, ultio est Dominum abjicientis populi. Non enim injustum erat ut agros et vineas perderet, qui regnantem super se Dominum sponte perdebat. Cuncta ergo quæ contra æquitatem in hoc jure regio continentur æqua esse cernimus, si in petendo rege quidquid populus deliquerat consideramus. Nam quod magnum in divinæ æquitatis examine onus legis est, si filios et filias in regis opere inviti ponerent quos a Dei libertate sponte tulissent? Et quid inconveniens esse cernitur, si quod ad ultimum ponitur, ipsi fierent servi hominum qui abjiciebant super se regnantem Deum? Dum ergo regni lex scribitur, perpetuæ memoriæ poena traditur qua audaces puniantur; quæ quia per Domini justitiam lata fuerat, coram Domino reponi perhibetur. Sed fortasse jus illud aliud fuit quam lex ista quæ scribitur. Quod si verum est, hanc Samuel coram rege ad populum loquitur, ut rex sciat a populo quid exquirat, sciat populus quid exhibere suis regibus debeat. Quæ lex in libro scribitur ut pro futurorum memoria reserretur. Coram Domino ponitur, ut venerabilis habeatur. Nos autem reges Ecclesiarum esse sanctos prædicatores diximus, quibus aperte omnia convenire ostendimus quæ jure regio continentur. Hanc ergo legem Samuel ad populum loquitur, quando electus doctor fideles sanctæ Ecclesiæ instruit, qua humilitate suis præpositis debeant subjugari. In libro etiam scribitur quando in eorum mente hæc firmiter inserit. Nam qui sic loquitur, ut audita auditores ejus obliviscantur, ad populum legem dicit, sed hanc in libro non scribit. Verba ergo, quæ doctor loquitur, in libro scribere, est auditorum suorum mentibus attente commendare. Quasi scribere volebat Dominus, quæ dixerat, quando dicebat: *Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis. Non est servus major Domino suo (Joan. xv, 20)*. Hinc Paulus locutam regni legem in libro describens, ait: *Mementote præceptorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem (Heb. xiii, 7)*. Si vero et hic aliam legem quis esse præsignatam accipere voluerit, illam aspiciat, quam beatus Paulus ostendit, dicens: *Qui evangelium annuntiat, de evangelio vivat: et qui altario servit, de*

altario vivat (I Cor. ix, 14). Hanc quippe legem regni Dominus loquebatur ad populum, quando dicebat: *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet (Matth. x, 41)*. Et ut arctius hanc in libro describeret, a minori verbum roborans, ait: *Qui dedit uni ex minimis meis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam (Marc. ix, 40)*. Sequitur:

(Vers. 25, 26, 27.) *Dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. Sed Saul abiit in domum suam in Gabaa, et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigit Deus corda. Filii vero Behai dixerunt: Nunquid salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum.*

B 39. Si simplex historia quaeritur, quid unquam planius dici potuit? Sed si vim verborum singulorum attendimus, magna sunt quæ in hac simplicitate verborum clauduntur. Nam populus in domum suam dimissus asseritur, rex autem in domum non esse dimissus, sed abiisse perhibetur. Separatim quoque de domibus populi et de domo regis dicitur: quia populus refertur dimissus in domum suam, et rex abiisse in suam. Prius tamen populus **256** dimissus est quam abiret rex. De abeunte etiam populo caute signatur, et non simul, sed singuli abiisse in domum suam referuntur. De his vero qui regem secuti sunt non dicitur: *Abiit pars exercitus, singuli post regem, sed: Abiit cum eo pars exercitus*. Ad extremum vero qui regem sequuntur, eorum corda a Deo tacta referuntur; qui regem spernunt, Behai filii nominantur. Hic profecto modus dicendi non simplex, sed valde ei subtilis est, qui considerare novit, non quod simpliciter foris sonat, sed quod sapienter intus insinuat. Quid est ergo, quod rex in domum suam abire, populus vero dimitti dicitur? Sed regem, Ecclesiæ pastorem, populos, subjectos designare ostendimus. Ire autem liberi est; dimitti ejus, qui retineri potest. Rex ergo abire dicitur ut in persona prædicatoris libertas animi prædicetur. Abire quippe doctores possunt, cum volunt, et redire, quia fortes sunt in bono opere, sapientes in interna dispositione. Veniunt quippe, quando ad subditos exeunt aut exemplo boni operis aut verbo prædicationis. Abeunt autem, quando ad mentis secretum redeunt, et quod foris acturi sunt, intus disponunt. In qua nimirum consideratione quia quotidie permanent quasi intra domum latent. Abire ergo in domum suam rex dicitur, quia prædicator æternæ vitæ operatione probatus, sapientiæ doctrina securus, liber ad opera potest egredi, et ad consilia mentis intrare.

D 40. Populus autem in domum suam dimittitur, quia fideles subjecti non sunt liberi ad disponenda quæ volunt, sed ad ea quæ jubentur. Quasi tenti quidem dimittuntur, dum jussa præcipiuntur agere; presumere non jussa, devitare. Et quia ad opera diversa mittuntur, in suam domum eorum unusquisque dimittitur. Ut enim ea quæ nobis præcipiant bene perficiamus, priusquam appareamus in opere, intus re-

conditum in interna consideratione. Reges ergo A nostri nos singulos in domum nostram dimittunt, quia ad ea quæ nobis injungunt, nos per secretam mentis dispositionem ire præcipiunt. Bene quidem ipsi præcipiunt, sed si operationis nostre modum negligimus prævidere, quæ bene præcepta sunt, inconsulta mente dissipamus. Singuli ergo in domum suam redeunt, quando unusquisque fidelis subditus opus obedientiæ quod proponit consilio mentis disponendo prævenit. Quia vero electo rege in domum suam ante populum dimissus, quam rex abiisse asseritur, potest in hoc aliud designari. Qui enim regem excipiunt in domum suam vadunt quando se unusquisque subjectus considerando præparat, ut ei quem præesse sibi petiit fidelem obedientiam impendat. In hoc ergo loco non est imperata considerare, sed imperandis infima se dispositione substernere. Regi quoque in domum suam abire est ut discrete paratis imperet considerare. Alia ergo est domus regis, alia populi subjecti; quia alta illi mente subditorum itinera disponenda considerant, isti prælatorum imperia exsequi per intimi propositi robur parant. Unde et domus regis in Gabaa sita perhibetur. Gabaa quippe sublimis dicitur, Domus ergo regis in Gabaa esse ostenditur; quia electus doctor non ima et terrena cogitando incolere, sed alta et caelestia meditari studet. Unde et bene pars exercitus cum eo ire in Gabaa dicitur, quia hi, qui contra diabolum fortes sunt, electum pastorem suum ad virtutum alta prosequuntur. Pars ergo exercitus ire cum rege dicitur, quia in sancta ecclesia plerique fideles sunt, qui prælati suis humiliter obedire sciunt, alta 257 cogitare nesciunt. Sciunt quidem imperata perficere, nesciunt aliis imperanda prævidere. Quasi enim hujus partis milites commemorabat Paulus, cum Colossensibus scriberet, dicens: *Salutat vos Aristarchus captivus meus, et Marcus consobrinus Barnabæ, et Joannes qui dicitur Justus, qui sunt ex circumcissione: Hi soli sunt adjutores mei in regna Dei (Colos. iv, 10).* Item Romanos alloquens, ait: *Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos (Rom. xvi, 5).* Et post pauca: *Salutat vos Timotheus adjutor meus, et Lucas, et Jason (Ibid. 21).* Adjutores quippe suos discipulos vocavit, quia ordine minores erant, sed laboris participes; obedientiæ humilitate Apostolo subjecti erant, sed dum cum eo æterni regni gloriam prædicarent, cum eo pariter veritatem defenderent, in Jaelibus obisterent, illatas persecutiones fortiter sustinerent, quasi in bello Dei milites regis erant. Cum rege in Gabaa pars exercitus ire dicitur, quia perfecti discipuli in alta dispositione sanctæ Ecclesiæ magistrorum suorum coadjutores sunt; auxilia, quæ possunt, per altitudinem virtutis ferunt, sed eis quos adjuvant per humilitatem serviunt.

41. Et quia hoc non nisi illi possunt, qui Spiritus sancti gratia præventi sunt, cum pars exercitus ire cum rege dicitur, subjungitur. *Quorum Deus tetigit corda.* Quia enim digito tangere solemus, Deus corda Sanctorum tangit, quando eis Spiritus sancti gratiam

tribuit. Et ejus tactum sentiunt: quia, recepto internæ virtutis munere, a carnalitati suæ debilitate commoventur. Qui protinus caelestis exercitus milites fiunt, quia per virtutem sancti Spiritus infirma deserunt, et ad agenda fortia in Christi bello præparantur. Quia vero intra sanctam Ecclesiam quidam prælatos suos despiciere non verentur, audiant, quia qui regem despiciunt Belial filii dicuntur. Per superbiæ quidem vitium in illius imitatione generantur, de quo scriptum est: *Omne sublime ridet, et ipse est caput super omnes filios superbiæ (Job xli, 25).* Qui apte superiorum mores insinuant, quia dicunt: *Nunquid iste salvare nos poterit?* Sancti etenim viri, quia præsentia despiciunt, æterna inquirunt, contemptum mundi quem in mente retinent proferunt etiam in exteriori conversatione; intus venerabiles sunt, foris despiciabiles videntur. Superbi ergo, quia illud solum quod in Sanctis foris despici potest aspiciunt; illud vero, quod valde venerandum est, cernere non merentur, dicunt: *Nunquid iste salvare nos poterit?* Quasi despiciendo interrogent: A tam parvo tam grandia speranda sunt? Iste tam parvus, nos tam magnos, tam debiles, tam fortes salvare posse credendus est? Nam quid est aliud quod dicunt: *Iste et nos; nisi quod superbi et arrogantes insipientes alios, semper parvos* 258 *et debiles esse credunt; se autem magnos, fortes, atque sapientes? Merito igitur Belial filii dicuntur, quia dum superbiendo se extollunt, illi se confirmant, qui eodem modo cecidi-se de caelo dicitur. De quibus etiam regem despicientibus dicitur:*

(Ibidem). *Et non attulere ei munera.*

42. Si ad litteram ista discutimus, hoc profecto insinuant, quia et terrarum domini, et spirituales sanctæ Ecclesiæ prælati exterioribus officiis honorandi sunt. Unde et beatus Paulus Apostolus elatos Romanos alloquitur, dicens: *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal (Rom. xii, 7).* Hinc Apostolorum princeps exhortans, ait: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regni tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis (1 Petr. ii, 13).* Spiritualia vero munera rectoribus nostris tribuimus, quando debitam eis honoris reverentiam offerimus, et ea quæ præcipiunt cum magna devotione servamus. Magna enim munera sunt reverentia honoris et humilitas subjectionis; quia dum rectoribus nostris, et intus per humilitatem subdimur, et per exteriora obsequia foris honoris reverentiam exhibemus, munus eis unum præbemus a corpore, aliud a corde. Ut ergo superiorum typum insinuet propheta, non dicit: *Non attulere ei munus;* sed, *non attulere ei munera;* quia dum electos prædicatores despiciunt, eis utique honorem a corpore offerre dedignantur et humilitatem a corde. Sed cum electi prædicatores subditorum culpam agnoscunt, aliquando eam statim corrigere increpando gestiunt, aliquando hanc se nosse dissimulant; ut ad eam delendam congruum tempus quaerant. Unde et de eodem despecto rege protinus subditur:

(Ibidem.) *Ille vero dissimulabat se audire.*

45. Subditorum quidem pravitatem audit, qui noscit; sed audit, et non respondet, imo se audire dissimulat: quia plerumque, causa exigente, nota subditorum superbia incorrupta deseritur, ut opportuniori tempore, quasi cognita feriat. Quam profecto ecclesiastica censura discretionem bene in hoc ipso Israelis rege agnoscimus, si regni tempora et acta diversa videamus. Nam rudis adhuc, et noviter ordinatus dissimulare se audire despicientium

A verba dicitur, sed confirmato regno super Israel ad dexteram et sinistram pugnare, et quocumque se vertebat, superare perhibetur. Culpa ergo quæ ferri digna severitate non potest, dissimulanda, non exponenda est, quia audacius a subjectis delinquitur, si prælatorum infirmitas agnoscat. Hæc in quarto hujus operis libro disputata sufficiant, ut per loquendi principium ad exponenda, quæ restant, studium renovemus.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

1. Cum sacræ hujus historiæ profunditatem asserere in istius operis præfatione voluissim, in eo potissimum videri posse asserui, quod scripta fuerit a prophetis. Ipsi quidem mystica dicere, non solum verbis, sed etiam rebus consueverant; plana proferre, sed alta signare. Quia enim per eos Spiritus sanctus loquebatur, et planum erat, quod ipsi, velut homines dicebant, sed profundum et mysticum; quia locutionem hominibus summus et incircumscriptus Spiritus suggererat. Quia ergo prophetam Samuelem loquentem exponimus, tanto majori studio indigemus, quanto ipse in Spiritus sancti gratia sublimiter assumptus, exteriora dixit, sed interiora vidit. Carnalia plerumque asseruit, sed intima et spiritualia signavit. Sed quia humano studio ad divina pervenire impossibile est, non est **259** nobis confidendum de viribus propriis, sed de cignatione Spiritus sancti qui a Redemptore missus, *Replevit orbem terrarum, et hoc, quod continet omnia, in omnibus jam scientiam habet vocis (Sap. 1, 7)*. Quid ergo jam idem propheta de incæptis Israelitarum gestis exequatur, audiamus.

(I R. g. cap. xi, vers. 1, 2.) *Et factum est (inquit) quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, et pugnare cepit adversus Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habe'o nos fœderatos, et servimus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eriam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israel.*

2. Si historia quæritur, nihil planius dici, nihil facilius potest intelligi. Si vero spiritum sequi volumus, Paulum prius loquentem audiamus qui vetera intuens ait: *Omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x, 11)*. E- se etiam spiritualia bella insinuat, diens: *Non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus spiritualia nequitiae in caelestibus (Eph. s. vi, 12)*. Cum ergo Naas ascendere et pugnare contra Jabes Galaad dicitur, interiora vitiorum prælia designantur. Quibus nimium verbis sacræ historiæ processus ostenditur, ut novo regi nova bella moverentur; quæ dum bene conficeret, strenuitatis suæ gloriam demonstraret. Quis est ergo iste Naas

Ammonites? quæ est Jabes Galaad? Sed Naas interpretatur, serpens, Jabes exsiccata. De serpente autem in Genesi dicitur: *Quia callidior erat cunctis animalibus (Gen. iii, 1)*. Cujus profecto serpentis similitudo si in vitiis quæritur, quid similius quam violentum gast:imargiæ, id est gulæ motum invenimus? Luxuriæ quidem motus, furti crimen, turpis lucri appetitus, iræ impetus, amaritudo sæcularis tristitiæ, desidia acediæ, appetitus vanæ gloriæ, tumor superbiæ aperte detestabilis est; gulæ vero vitium tanto est fraudulentius, quanto et occultius, quia et quasi necessarium suggerit cibum corpori, sed dum abundanter carnem reficit, luxuriæ gladium in mentem mergit. Suadet quod peccatum non est, sed unde comestio quasi non peccatum recipitur, inde peccato luxuriæ anima subjugatur. Unde et in paradiso ad mulierem gulæ vitio decipiendam serpens venisse ostenditur qui aliud suggereret, aliud obtineret; ut dum comedenda ostenderet, improvisam mortem propinaret. Serpens ergo iste gulæ designat aviditatem, quia et respectu justæ necessitatis repit et virus impiæ delectationis spargit. Bene etiam Ammonites dicitur, qui populus mœroris interpretatur, quia lætum videtur quod suadet, sed valde luctuosum erit in æterna damnatione. Populus autem dicitur, quia gulosi quique pro sollicitudine ventris innumerabilium curarum frequentia deprimuntur. Qui ad Jabes Galaad ascendit, quia in alta abstinentiæ virtute posita justorum corpora ad ciborum concupiscentiam precipitare appetit. Exsiccata quidem recte caro dicitur, quæ humore pinguedinis non gravatur. Ad eos quidem Naas ascendit, quos exsiccatos videt: quia illis graviora bella gulæ spiritus ingerit, quos attenuatos Juniis agnoscit. Bene autem pugnare cœpisse Naas dicitur: quia sancti viri gulæ suggestionem non habent in fœdere amicitiae, sed in pugnae contrarietatem. Abstinentes enim, quasi cum serpente pugnant, quando gulæ appetitum magna virtute deprimunt, ut veneno luxuriæ non inficiantur. Pugnare quidem gulæ est esurientia abstinentium corpora ad **260** inordinatam ventris repletionem provocare.

3. Sed perfectos viros gulæ appetitus tentare potest, superare non potest. Bene ergo pugnare cœpisse contra exsiccata dicitur, non vicisse, quia electi viri desideriorum carnalium impetum sentiunt, sed eisdem desideriis sciunt virtute mentis obstare, sciunt

necessaria per discretionem providere. Sciunt quidem gulæ impetum ferociter insurgentem deprimere, sciunt necessitati corporis alimenta justa præstare. Hinc namque Doctor egregius dicit: *Scio manducare et esurire* (Philip. iv, 12). Manducare quidem et esurire novit, qui et corpus moderate reficit, et ad immoderatam ciborum perceptionem suggerenti gulæ vitio non consentit. Quare et ad Naas respondentes, dicunt: *Habeto nos fœderatos, et servienus tibi*. Fœdus quippe a gula petunt qui vellent carnem pro voto reficere, si in carne nulla possent incitamenta sentire luxuriæ. Quasi dicant: Nos dabimus quod tibi justum est ut tu nobis non infêras quod justum non est. Justum quidem est ut reficiatur corpus, sed iniquum valde est ut refecta caro per ardorem libidinis ad contumeliam spiritus excitetur. Fœdus ergo expetimus, cum sic favere carni ad ciborum perceptionem volumus, ut a carne nulla luxuriæ mala sentiamus. Sed hoc profecto velle possumus, obtinere non possumus, quia nimirum nos justam refectionem quasi tributum carni offerimus, sed a carne nobis nulla pacis bona promittuntur. Nam cum auditum mentis ad vitiorum responsa bene dirigimus, hoc profecto in gulæ voce cognoscimus, quia si carnem impinguemus per excrescentem concupiscentiam, cordis cæcitate percutimur. Quare et idem Naas dicit: *In hoc feriam robiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros*. Dexter oculus noster est intuitus æternæ claritatis, sinister vero oculus est concupiscentia carnalis. Dexter ergo oculus eruitur, quando mens ea cæcitate percutitur, ut ultra ad videnda cœlestia non aperiatur. Eruitur quidem oculus quando a mente reprobata sic lumen evellitur, ut radix ei nulla remaneat de qua redivivum lumen erumpat. Naas ergo dextros oculos fœderatorum suorum eruit, quando gula sic devictis abstinentibus prævalet ut carnalia sola cupiant, et ultra quæ solebant amare non attendant. Et quia quisquis in hac vita projicitur, in futura coram angelis et electis hominibus condemnatur, subjungitur: *Ponamque vos opprobrium in universo Israel*. Tunc quippe reprobi in universo Israel opprobrium ponuntur, quando in extremo examine, coram electis omnibus de perpetratis iniquitatibus erubescunt. Vel in opprobrium in hac vita ponuntur: quia, dum ipsi obcæcato corde mala audacter perpetrant, sancti viri pro eorum culpa erubescunt. Sed qui turpes videri, avulsis dextris oculis, dedignantur, attendant quod sequitur:

(Vers. 3.) *Et dixerunt ad eum habitatores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad terminos Israel; et si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.*

4. Qui sunt habitatores Jabes, id est exsiccatae, nisi qui castigationem extenuatae carnis in longo habent usu virtutis? Nam plerique resistere gulæ incipiunt, sed dum fatigari ab abstinentiæ labore inchoant, ad usum se consuetæ gulositatis inclinant. Velut enim urbem Jabes ingredi et effici ejus civis appetunt,

^a Gilot. temptus.

A sed dum exsiccatae et esurientis carnis cruciatum non perferunt, fieri ejus habitatores nequaquam possunt. Jabes ergo inhabitant, qui attenuationem corporis **261** per vigorem mentis in jus habent possessionis, et velut exsiccatae muris ambiuntur, dum per id quod corpus extenuant ab ignitis luxuriæ jaculis proteguntur. Qui cum validissimis insurgentibus gulæ stimulis fatigantur, septem diebus inducias expetunt, in quibus si auxilia desunt, ad Naas egrediantur. Sed hoc Ammonitarum bellum melius exponimus, si in eo deprehensæ carnis infirmitatem intueamur et sagacitatem eruditæ mentis. Hanc quoque clarius videmus, si quod contrarium est, in stultis infirmis subtilius attendamus. Nam quidam intra sanctam Ecclesiam devoti per desiderium sunt, sed consueti vitiorum debilitate remissi. Possunt quidem bona proponere, sed quia exsequi quod proponunt nequeunt, et a præsentis concupiscentia superantur, et bonum quod in præsentis deserunt in vicino tempore se recuperare posse confidunt. Sæpe quidem jejunare disponunt, sed cum consueti gula vincuntur, eo die manducandum judicant, in futuro jejunandum. Cumque gulæ feritas semper eis præsens sit, præsens et desiderium futuræ bonitatis, hoc serpentis fraude agit, ut bonum quod proponitur non inveniatur. Cras enim quod semper promittitur nunquam reperitur. Sed quia hoc ab illis agit quorum mens debilis est, caro fortis, videamus qualiter serpenti illudant illi quorum mens fortis est, caro autem infirma. Nam de eodem serpente Psalmista ad Dominum dicit: *Draco iste, quem formasti, ad illudendum ei* (Psal. ciii, 27). Nunquam enim convenienter vincitur quam cum ejus versutia pia fraude superatur. Unde et sapientiæ suæ astutiam beato Job Redemptor improperans, ait: *In oculis, quasi hamo, capies eum* (Job xl, 10). In oculis quippe, quasi hamo serpentem cepit qui ei carnem exhibuit, divinitatem celavit; et dum cepit ille quod appetiit, eo tentus, et peremptus est, quod non vidit.

5. Sancti ergo viri, ut hosti illudant, rigorem conversationis in præsentis virtute habent; pro illusionis infirmitatis carni commodum quoddam in futuro promittunt. Nam sæpe ingentia sunt, quæ agunt, sed pro infirmitate carnis semper agere dura, et aspera promittere non præsumunt. Tanto quidem facilius eadem dura sustinent, quanto eorum onera sibi inesse in perpetua promissione non vident. Sed dum optime vivunt, et quotidie proficere et non deficere conantur, illud carnis licitum blandimentum, de quo desperare non possunt, semper carni in futura æstimatione promittunt; sed ei coeptæ afflictionis dolorem infligere nequaquam desinunt. Per id ergo, quod in appetitu suo spes carni relinquitur, quasi ad futurum bonum ejusdem carnis, sui adventus præsentiam spiritus pollicetur. Sed quia solitum continentæ rigorem deficiendo non deserit, promissum voluptatis caro habet in futuro, et electa mens virtutis robor in præsentis. Quo in loco notandum est, quia ad Naas

egredi sub conditione promittunt, sed urbis mœnibus sine conditione muniuntur : quia abstinentes eo etiam, quod secundum carnem infirmi sunt, roborari per divinam misericordiam confidunt. Et quia gulæ vitium decipiendi supplantare se gestiunt, dicunt : *Concede nobis septem dies.* Quasi enim a gula tempus conceditur, quando eo respectu comprimitur ut ejus desideriiis quandoque servia'tur. Quo nimirum dierum spatio Naas egressum ad se obsessorum civium, cives vero Jabes auxilia præstolantur, quia nimirum gulæ appetitus de infirma carne redûci **262** appetit, sed electa mens in abstinentiæ virtute roborari. In septem vero diebus auxilia quærentur, quando contra tentamentorum tenebras omni luce cordis erigimur, quando adversus prava consilia quidquid possumus, invenimus ratione nostra; et lucis radios quos in nobis non cernimus de eruditione munimur aliena. Dum enim ad robur nostræ virtutis, perfectorum conversationes aspiciamus, quasi per septem dies auxilia defensionis invenimus. Inducias quidem petimus; quia cum Naas, id est serpente, pugnamus, cujus quo latentia sunt venena, eo nobis subtiliora sunt quærenda consilia. Unde et in universos terminos Israel mittere nuntios se promittunt : quia electi viri ad ædificationis suæ commodum, omnium videntium Deum exemplis adjuvantur, sed quod dicitur : *Si non est qui defendat, egrediemur ad vos* : in electorum voce, non auxiliorum dubitatio, sed certitudo monstratur. Quasi astutis verbis suadenti adversario illudentes, verba proferunt quibus illi spem tribuant et sibi fiduciam nequaquam tollant. Qui enim dicunt : *Si non fuerit qui defendat, egrediemur ad vos*; quamdam exundi spem tribuunt. Sed quia illi hoc dicunt, qui de auxilio certi sunt, hostes suos promittendo decipiant. Sed ubi jam eadem auxilia inveniantur, exponit dicens :

(Vers. 4 et 5.) *Venerunt ergo nuntii in Gabaa Saul, et locuti sunt verba hæc, audiente populo, et levavit omnis populus vocem suam, et flevit. Et ecce Saul veniebat mane sequens boves de agro, et vidit plorantem populum, et ait : Quid habet populus, quod plorat?*

6. Gabaa, ut supra jam diximus, sublinis interpretatur. Et quia omnium electorum non est æqualis altitudo meritorum, in Gabaa Saul nuntii venisse perhibentur; ut spirituali significatione doceamur, ut cum validis tentamentis impellimur, ad prædicatorum nostrorum consilia recurramus. Sed et flentis populi afflictione instruiamur, ut fraternis necessitatibus intima mentis compassione jungamur. Saul autem flentem populum vidit, ob quam causam fletu interrogavit, quia electus doctor subditorum necessitatem compatiendo suam facit, et hanc relevare appetit. De agro quidem venit, quia a secreto sui fertilis cordis exit. Mane vero de agro venit, quia in oriente sibi splendore veri luminis subditorum causas inquirat. Et boves sequitur, quia eum validi affectus charitatis antecedunt. Quasi enim duos boves ante se habet, qui et proximis per amorem jungitur, et di-

A vina charitate inflammatur et inde proximum ordinate diligit, quia hunc amor Dei fortiter accendit. Quare et per Moysen Dominus ait : *Non arabis in bove et asino* (Deut. xxii, 10). Asinus quippe est amor carnalis, quia qui portat quos amat, quasi forte est animal; et quia inordinate idem non pro Deo diligit, lascivum. In bove ergo et asino arari non potest, quia fructu æternæ mercedis anima non excolitur, si puritas amoris, quo Deo conjungitur, inordinato proximi amore polluitur. Saul ergo de agro veniens, boves sequitur quia electus doctor utrumque affectum charitatis in frugifero corde integrum retinet, ex quibus præparare sibi æternæ retributionis uberes fructus potest. Et mane venit, quia cum ad subditos exit, diem suæ virtutis aperit. Sed jam cognitis necessitatibus populi, quid egerit audiamus. Nam sequitur :

(Ibid. et vers. 6, 7.) *Et narraverant ei verba viro-rum Jabes. Et insiluit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc; et 263 iratus est furor ejus nimis. Et assumens utrumque bovem, cecidit in frustra misitque in omnes terminos Israel per manus nuntiorum, dicens : Quicumque non exierit, secutusque fuerit Saul et Samuelem, sic fiet bobus ejus.*

7. Quid in his verbis dicimus, nisi quia sanctorum infirma, et quæ videntur carnalia, non sunt infirma et carnalia, sed spiritualia et robusta? Iræ quippe nimietatem in religiosis viris reprehendere solemus, sed ecce Saul, ut irasci nimis potuerit, prius in eum spiritus Domini insiluit. Quam metuenda sit ergo sanctorum ira cernimus, si insipientem in eos Domini spiritum cogitamus, si dum illos foris irascentes aspiciamus, commoventem spiritum in'us pariter attendamus. Quoties ergo majorum zelo corrigimur, sub eorum indignatione vehementer possumus pavere, si eorum impetum motum sancti Spiritus credimus. Et quia Saul utrumque bovem in frustra concidit, in omnes terminos Israel misit, minas protulit, sic omnium bobus fletet, qui se et Samuelem sequi noluissent, qui aliud insinuat, nisi quia pigriores quique ad auxilia præbenda proximis, non solum invitandi, sed cogendi sunt? Unde et statim subjunctum est.

(Vers. 7.) *Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus.*

8. Quia enim proximos sicut nos ipsos diligere jubemur, recto ordine eis auxilia præbemus, quando ad hæc exhibenda non timore cogimur, sed amore provocamur. Cum vero nos effectum hujus debiti amoris perdimus, ad prædicatorum nostrorum zelum pertinet, ut in fratrum auxilia ex timore consurgamus. Bene ergo dicitur : *Invasit timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus* : quia plerumque sumus in amore proximorum tepidi; sed prælatorum nostrorum minis erigimur ad statum devotionis, et ex timore bonum opus aggredimur, sed ex initio timoris, ad vinculum perducimur magnæ charitatis. Unde et bene timor invasisse populum dicitur, sed quasi vir unus omnes egressi perhibentur. Quasi vir quippe

unus plures non possunt egredi, nisi qui ad parem ascendunt unitatem dilectionis. Hinc namque et de perfectis discipulis Redemptoris dicitur : *Erat illis cor unum, et anima una* (Act. iv, 32). Sequitur :

(Vers. 8.) *Et recensuit eos in Bezech; fueruntque filiorum Israel trecenta millia, virorum autem Juda triginta millia.* !

9. Prius dicuntur filii Israel egressi, deinde a Saul recensiti, quia electus prædicator, cum contra occultos hostes movere subjectorum suorum militiam tentat, prius eorum forte propositum aspicit, deinde eos in numero bellatorum ponit. Quasi enim intus sumus, et recenseri non possumus, quandiu virtus nostræ mentis nostris pastoribus occultatur. Et cum egredimur recensetur, quia cum mentium nostrarum eis fortitudinem pandimus, nos jam habere socios in spiritali pugna confidunt. Sed cum infirmas mentes ad propositum boni operis erigere appetunt, non solum majorum doctrinis nos erudire conantur, sed etiam minorum electorum exemplis accendere. Bene ergo filiorum Israel trecenta millia, virorum autem Juda triginta millia, recensita fuisse perhibentur. Tricenarius quippe numerus ad rectitudinem fidei et studium pertinet bonæ operationis : quia nulla sunt præcepta legis, si ad contemplationem non tendunt summæ Trinitatis. Aptè ergo viri Juda dicuntur, qui triginta millibus continentur, quia confessionem **264** habent rectæ fidei, et robur bonæ operationis. Patres autem nostri ejusdem fidei atque operationis fuere, sed in contemplatione divinitatis, quo longe altius quam nos profecerant, eo et opera fidei fortiora exhibebant. Quare etiam filiorum Israel trecenta millia recensentur. Triginta quidem a tribus, et decem in triginta veniunt, sed in tricenario numero tam denarius, quam ternarius simplex est; sed ut usque ad trecentos numeremus, et denarium tricesies, tricenarium decies multiplicamus, quia et si magna est contemplatio, magna sunt opera subjectæ plebis, illa tamen quæ præcesserunt in patribus nostris incomparabilia fuerunt. Velut enim denarius noster numerus decies in illorum perfectione glomeratur, dum eorum perfectioni valde nostra submituntur. Triginta ergo millia virorum Juda, et trecenta filiorum Israel nobiscum recensita, ad pugnandum contra Naas prædicatores ducunt; si cum adjuvare tentatos abstinentes subditos volunt, et fortissimorum patrum eis eximia facta proponunt et minorum. Israel quidem dicitur Videns Deum, sive, in quo est Deus; quod profecto nomen infirmo adhuc aut imperito non convenit. Quotquot perfectos viros in afflictione carnis et contemplatione mentis proferimus, serpentem Naas tot armatis elidimus. Sed jam obsessos quibus verbis regis exercitus confortet audiamus.

(Vers. 9.) *Et dixerunt iis qui venerant : Sic dicetis viris, qui sunt Jabez Galaad : Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol.*

10. Tale fortasse est illud, quod nobis sapientis

A illius consilio dicitur : *Si spiritus potestatem habuerit ascenderit super te, locum tuum cito non deseras* (Eccle. x, 4). Locus uniuscujusque electi est situs bonæ conversationis. Quando autem permittitur, impugnans spiritus potestatem habere potest, quia impugnare electorum corda nullatenus posset, nisi hoc dispensatio divina permetteret. Præcipit ergo, ut locum nostrum non deseramus, quia si in terra tentationum breves tenebras fortes sumus, cito divina lux aderit, in cujus adventu tenebrarum virtus evanescit. Bene ergo dicitur : *Cras enim, cum incaluerit sol, erit vobis salus.* Sanctorum prædicatorum exhortatio dies est, quia dum tentata minorum corda tangit, ad spem victoriæ erigit. Sed hanc nox sequitur, quia etsi divina auxilia separantur, adhuc tamen irruentes desideriorum carnalium tenebræ non discedunt. Quis est ergo dies crastinus nisi divinæ visitationis adventus? Crastinus enim dies dicitur, quia tentatis electis divini auxilii splendor valde vicinus est. Unde et per prophetam Dominus dicit : *Ego Deus de vicino, et non Deus de longe* (Jerem. xxvii, 25). Hinc Psalmista dicit : *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate* (Psal. cxliv, 18). Hinc item ipse Dominus repromittit, dicens : *Antequam me invocetis, dicam : Ecce, adsum* (Isa. lvii, 9). Dies ergo primus, lux prædicationis, crastinus divinæ gratiæ est. Sed notandum quia dixit : *Cum incaluerit sol*; ut diei claritas obscuritatem sensus illuminet, et calor solis accendat amorem cordis; ut mens bonum quod cupiat per lucem videat, et quod videt per calorem mentis concupiscat. Geminum quippe hoc mentis remedium contra duplum diaboli bellum exhibetur. Nam malignus spiritus, ut mentes electorum tentando superet, prius tenebras cogitationum malarum objicit, deinde concupiscentiarum flammam accendit, quia nisi prius mentem cæcaverit, ad pravitatem concupiscentiæ non impellit. Electa vero **265** mens dum tentari permittitur, ejus status in utroque turbatur, quia in tantum concupiscentiarum molestias sentire potest, in quantum, permittente Deo, cogitationum tenebras abjicere a se non potest. Sed quia a Deo tentari permittitur, in adventu ejus gratiæ, ab utroque malo relevatur : dum contra tenebras lucem accipit, et per calorem advenientis spiritus, abjicit frigus mentis. Incipit enim videre cœlestia qui levare mentem a carnalibus non valebat, et quæ amanter aspicit ardentem cupit. Bene ergo dicitur : *Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol*; quia si validas antiqui hostis impugnationes viriliter ferimus, divinæ gratiæ celeritate sublevamur ad lucem cordis et virtutem magnæ charitatis. Et quia hoc sanctorum prædicatorum consilium electa subditorum corda grantanter excipiunt, sequitur :

(Vers. 9.) *Venerunt ergo nuntii et annuntiaverunt viris Jabez. Qui lætati sunt.*

Sed etiam promisso sibi auxilio, quid Ammonitis respondeant audiamus. Nam sequitur :

(Vers. 10.) *Et dixerunt : Mane exibimus ad vos, et facietis nobis omne quod placuerit vobis.*

11. Hoc profecto, quia illi dicunt qui jam de vicino auxilio securi sunt quamdam spem hostibus tribuunt quos promittendo illudunt. Voce qui sem debilitatem simulant, sed fortitudinem promissi auxilii intus servant. Aliud ergo promittunt, aliud credunt. Qui enim dicebant: *Cras exhibimus ad vos, et facietis nobis omne quod placuerit vobis*, hoc dabant hostibus credere, quod sic se in eorum manibus traderent, ut facere de eis possent quæcunque voluissent. Sed qui in diem sequentem venturum regem in suum auxilium noverant, exire cum eo non ad hostium manus, sed ad interfectionem cogitabant. Secundum spirituales vero sensum serpenti Naas, id est gulæ concupiscentiæ in die suo nostrum exitum promittimus, sed nos in die nostro ejus acies debellamus. Dies quidem ejus est delectatio corporæ saturitatis. Qui enim proponit ventrem pro voto replere, quasi diem primum concupiscentiæ dedicat, et tamen adhuc intus est, quia quamdam lucem delectationis proposuit, quam operando non vidit. Cras ergo exiit, qui hoc lætum quod carni promisit, et operando et delectando exhibuit. Sed sancti viri, ut superius dixi, gulæ illudunt; quia cum ab ejus appetitu desperare in perpetuum nequeunt, illud quod promittunt et non sumunt, quasi in futura luce delectationis repromittunt. Coacti quidem sunt foris nimia fragilitate carnis, et intus incuti robore magnæ charitatis. Per illud quidem, qui appetitibus renuntiare nequeunt, quasi exteriori voce promittunt, quod in intentione non habent. Per illud vero, quia de divino securi sunt, aliud proponunt agere, quam loquuntur infirmitatis voce. In die igitur suo ad Naas exeunt, quia ad oppugnandum gulæ concupiscentiam, per lucem superni auxilii progrediuntur, et visitati superna gratia, jam contra omnem carnis impetum fortes sunt, qui derelicti ad modicum, ejus impugnamenta timere. Qui profecto divinæ gratiæ splendor, quia per ora prædicatorum aliquando minoribus sanctæ Ecclesiæ membris infunditur, sequitur:

(Vers. 11.) *Et factum est, cum venisset dies crastinus, constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon usque dum incalesceret sol.*

12. In partes quidem dividitur populus, ut serpentem Naas **266** non una acie feriamus. Et quidem in tres partes dividitur, ut sacræ abstinentiæ fructus et dignitas ostendatur: quia ad eam, quam manducando perdimus, sanctæ Trinitatis contemplationem jejunando revocamur. Hinc est enim, quod legis, et Prophetiæ, et Evangelii jejunia commendantur. Nam Moyses ut legem percipere mereretur, bis quadraginta dierum numero jejunavit (*Exod. xxxiv, 28*). Elias ut Jesabel manus evaderet, quadraginta diebus in unies cibi fortitudine ad Oreb Dei montem pervenit (*III Reg. xix, 8*). Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus per quadraginta dies in eremo jejunans, nullum omnimodo cibum sumpsit (*Math. iv, 2*). In tres ergo partes Saul populum dividit: quia in exemplum abstinentium, Legis et Prophetarum,

atque Evangelii jejunia producantur. Et veniente die crastino, media castra doctor ingreditur: quia cum divinæ gratiæ, quæ ad docendum corda prædicatorum illuminat, auditorum etiam mentes irradiat, et ad spem victoriæ potenter levat. In die igitur crastino doctor triumphaturus castra inimicorum ingreditur, et aperit, in eisquæ concupiscentiarum acies potenter ferit. Et quia ipsorum subditorum mentes audiendo proficiunt, in vigilia matutina rex dicitur castra Ammonitarum ingredi, et usque dum dies incalesceret, in eorum cædibus immorari. Vigilia quidem matutina in Dei aspiratione est fervor solis in ejus plenitudine. Velut enim matutina nobis lux oritur, quando tenebris tentationum depressi, lucem virtutis ab ore prædicatorum videre incipimus quam sequamur. Et sol nobis incalescit, cum per eorum verba mens nostra succenditur, et quasi ferventis solis calore decocta, desideriis inflammatur. Tunc quippe Ammon vehementer cæditur: quia victorum populus de nostris sensibus effugatur. Rector igitur, qui in vigilia matutina Ammonitarum castra ingreditur, usque dum incalescat dies, ab interfectione gladium non recondat, quia tandiu debet subditorum suorum eruditioni insistere, quandiu illos aspiciat magnis interni luminis caloribus inflammari. Quo in loco notandum est: quia Naas, id est serpens Ammonitarum rex esse dicitur: ipse autem Ammon populus mæroris interpretatur. Et quia in hoc serdente gulæ vitium designari diximus, cum Naas percussus, mæroris populus debellatur: quia ex uno gulæ vitio, innumera vitiorum agmina ad conflictum animæ producantur. Et cum idem gulæ vitium reciditur, alia multa nobis vitia subjugamus. Unum quidem gulæ vitium est, sed aculei libidinis innumeri sunt, qui præcedunt illum, quasi regem sequuntur. Qui læta quidem suggerunt, sed ad æterni fletus lamenta perducunt. Cum Naas ergo pugnatur, sed mæroris populus cæditur: quia cum gulam domamus, libidinum incitamenta perimuntur. Unde bene non ipse Naas, sed Ammon subjectus sibi, id est populus interfectus a serite: quia appetitus comestionis restringendus, non exstinguendus est. Sed bene nunquam restringitur, si subsequens mæroris populus, id est turpes motus libidinum non necantur. Contra Naas ergo nobis principale certamen est: quia cum iste superatur, Ammon interficitur: quia libido tunc bene cæditur, si ejus principale initium subjungatur. Sed profectus pudicitæ quousque procedat, latenter ostenditur per ea quæ subsequuntur. Nam dicit:

(Vers. 11.) *Reliqui vero dispersi sunt, ita ut nec relinquerentur duo pariter.*

13. Probatio veræ abstinentiæ non est in attenuatione corporis, sed in perfectione castitatis. Nam **267** bene serpens atteritur, si sic gula restringitur, ut libidinosi motus corporis omnis violentia minuat. Nam motus illicitus carni, quandiu ipsa caro est, tolli non potest, violentia movendi tolli potest. Non quidem tolli potest carni, quod lex carnis mem-

bra non moveat; sed tamen tolli potest carni violentia motionis, ut relinquatur ei motus; sed eidem motui omnis delectationis obscœnitas auferatur, et simplex motus ille sit, in quo ^a reliqua libidinis turpitudine non sit. Bene ergo alii in fugam versi perhibentur, quia cum abstinentes quosque divina gratia perfecte remunerat a corporalibus eorum motibus omnium obscœnitatum aculeos tollit; sed eis ipsos motus naturales deserit, ut tentari semper possint, vinci nunquam possint; dum id deserit, quod eis valde displicet, sed sic debilitat quod deserit, ut prevalere victoribus non permittat. Ammonitas quippe percusserat, qui dicebat: *Castigo corpus meum, et servituti subicio, ne aliis prædicans, reprobus efficiar* (I Cor. ix, 27). Interfectis etiam aliis, fugitivos interficere non poterat, quia deplorat, dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ* (Rom. vii, 23). Item quia debilitatos videbat, qui remanserant, dicit: *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Christi* (Ibid. viii, 39). Quid est ergo, quod deplorat legem inesse membris legi mentis repugnantem, si extinctis aliis, alii in fugam versi sunt; nisi quia perfecti viri hoc ipsum, quod simplices motus carnis contra voluntatem sustinent, vehementer dolent? Vellent quippe sic manere in carne, ut contra mentis voluntatem de carne nulla sustinerent. Quod quidem, quia impossibile est, præmisit dicens: *Velle adjacet mihi, posse autem non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio* (Ibid. vii, 18, 19). Quasi dicat: Vellem esse in carne, non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in cœlo. Sed hoc posse non invenio, quia quandiu mors peccati absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud, quod in me peccatum inhabitat, movet me contra me. Sed quod exstingui peccatum non potest, effugari potest. Motus quippe carnis quasi in fugam vertitur, dum ipsa bene jejunando castigatur. Tanto enim rarius ac difficilior se contra spiritum erigit, quanto sibi eam præsidens spiritus per extinctionem subdit, cum sic eam domat, ut tarde superbiat, cito conquiescat.

14. Sed subtiliter est intuendum, quod dicitur: *Ut non relinquerentur duo pariter*. Duo quidem remanent, sed pariter non remanent. Duo quidem sunt, cogitatio immunda, et naturalis motus carnis. Ad sanctorum quidem conflictum aliquando immunda cogitatio prævenit, aliquando insurgentem sibi sentiunt legem carnis contra legem mentis; sed qui victores jam sunt, hostes in fugam versos non timent, si iterum ad pugnam redeunt; quia cum eis pariter pugnare non possunt. Nam cum prava cogitatio obviat, prius eam abjiciunt, quam de ejus suggestionem caro moveatur. Et cum carnis lex membra commovet, lex mentis turpem motum, turpia cogitando nequaquam fovet; et dum alterum abjicit, alterius pugnam nequaquam sentit. Bene ergo de electorum perfecta victoria dicitur, quia: *Dispersi sunt alii, ut*

^a Aliter, aliqua libidinis turpitudine non sit.

A duo pariter ex eis non sint relictis: quia per macerationem corporis in tantum proficiunt culmen perfectionis, ut ab eis quidquid a carne, quidquid a mente ingeritur, leviter superetur, dum convenire in pugnam non sinitur. 268 Et hæc quidem victoria de omnibus sensibus corporis electi percipiunt, qui obsessentem Naas sibi subjicere per abstinentiæ virtutem possunt. Nam refecta caro et impinguata, ad lapsum linguæ, oculorum, auditus, olfactus, et tactus facilis est. Dum ergo illiciti corporalium sensuum motus a gula vitio, ad mentis pugnam deducuntur, quasi Ammon populus Naas regem ad Israelitarum obsidionem comitatur. Sed dum Naas perfecte vincitur, Ammon et exstinguitur ex parte, et ex parte sic in fugam vertitur, ut ex eo duo pariter non inveniantur; **B** quia dum per abstinentiam corpus alterimus, innumeros nostrorum sensuum illicitos motus enervamus; et quos omnino eradicare non possumus, quasi debiles effugamus. Ex quibus duo pariter nobis in pugnam non remanent; quia in oblectatione alicujus sensus corporei, non jungimus sensum mentis. Nam sæpe oculis aspicimus, sæpæ audimus auribus, sæpe tactu, sæpe olfactu percipimus, quæ carnalem animum trahere ad illicitum amorem possunt, sed nostram perfecte carnem macerando victores sumus, quia duos pariter de victis adversariis non videmus. Concupiscenda quidem tunc cernimus, sed oculorum motibus appetitum animæ conjugere devitamus. Sæpe etiam cordi cogitatio illicita obviat, sed victor serpentis, fugitivum motum suum, quem attendit, **C** solum invenit. Ad ea enim, quæ corde accideret cogitat, aliquem de sensibus corporis per motum illicitum nequaquam levat. Tales quippe sunt, quos propheta miratur, dicens: *Qui sunt isti, qui ut nubes volunt, et quasi columbæ ad fenestras suas* (Isa. lx, 8). Quasi enim columbæ ad fenestras suas sunt, qui concupiscenda recipiunt, sed simplicitatem mundi cordis concupiscendo non perdunt; quia vident quæ appetant, sed illicite appetere quod cernunt, vitant. Ad hanc profecto victoriam, quia prædicatorum nostrorum exhortatione proficimus, bene per Saul Ammonitarum populus devictus et cæsus esse memoratur. Quorum profecto bella non uniformia, sed diversa sunt. Nam aliquando occultos adversarios potenter opprimunt, aliquando falsos fratres sapienter ferunt. **D** Illos intus magna virtute domant, istos foris magna patientia tolerant. Intus per immensa certamina magnorum triumphorum gloria insignes sunt, sed foris incomparabilibus tantæ mansuetudinis suæ titulis adornantur. Qui ergo internæ victoriæ narrationem cognovimus, qualiter etiam foris vincant, audiamus. Nam sequitur:

Et ait populus ad Samuelem: Quis est, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, et interficiemus eos. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia fecit Dominus salutem in Israel.

15. Ad Samuelem quippe Dominus superius dixerat: *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*

(I Reg. viii, 7). De Saul autem paulo ante dictum est : *A* *Quia desperaverunt eum, et non attulerunt ei munera* (Ibid., x, 27). Sed ille abjectus, iste despectus, cæsis jam hostibus consecuta victoria, vociferantem populum audivit : *Date nobis viros, et interficiemus eos*. Posset quidem uterque, non interficiendo, sed consentiendo, de inimicis vindicari, sed etiam quia abjectus fuerat propheta loquitur, rex despec us favet dicenti : *Non occidetur quisquam, quia sancti prædicatores nostri majori victoria coronantur, cum* ^a *adversa proximorum tolerant, quam cum foris hostes expugnant. Unde et vera sapientia in Salomone loquitur, 269* *dicens : Melior est* ^b *patiens, viro forti* (Prov. xvi, 32). Sed notandum, quod dicitur : *In die hac*. In die quidem victoriæ suæ occidere appetit, qui eos, quos claritate virtutum ad amorem Dei pertrahit, ad nocendum aliis accendit. Vel in die victoriæ occidit ; quia ea luce claritatis, qua in venerationem prædicatoris adducitur, ad odia eidem doctori detrahentium excitatur. *Qui enim odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. iii, 15). Quia enim de doctrina boni pastoris sic adiuvandi sunt boni, ut tolerentur mali ; causa, qua nemo occidendus sit, bene subjungitur : *Quia, inquit, hodie fecit Dominus salutem in Israel*. Sequitur :

Dixit autem Samuel ad populum : Venite, eamus in Galgala, et innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, et fecere ibi regem Saul coram Domino.

16. Si ergo omnia eo modo, quo superius in ordinando regem, fiunt, ad sanctæ Ecclesiæ morem deducimus, magna subtilitate ejus rectores ordinantur. Prius quippe prophætæ rex eligendus ostensus est, deinde quæsitus quasi incognitus : postea etiam sorte inventus, domi absconditus, revelatus a Domino, a populo sublatus, et in regiam dignitatem ab omnibus receptus est. Quid est ergo, quod adhuc in Galgala tenditur, ut illic regnum innovetur ? Sed magna discretione rex quæritur et invenitur, quia altissima sunt Ecclesiarum negotia, quæ si infirmi et imperitissimi suscipiunt, ipsa rerum magnitudine deprimuntur. Attente ergo et subtilissima investigatione perquiritur, qui tanto culmini præferatur. Qui profecto valde prædicandus est, non cum quærentium iudicio constituitur, sed quando in ipsa dispositione summi ministerii strenuus invenitur. Bene ergo jam triumphante constituto rege dicitur : *Perrexerunt in Galgala, et fecerunt ibi regem Saul coram Domino* : quia cum prædicatoris fortitudo cognoscitur, in auditorum suorum mentibus honoratur. In Galgala quidem, id est rotam, ignis, quando per sacrum eloquium doctoris nostri operationem discutimus, et eum illic coram Domino regem facimus : quia, quem probabilem cernimus, dignum esse tanto culmine iudicamus. Prius ergo dicitur Saul a populo electus, ad extremum rex in Galgala constitutus coram Domino : quia licet multa consilii gravitate in sancta Ecclesia pastor eli-

^a Hoc est, adversa a proximis illata. Eodem sensu vox *adversitas* sumitur lib. xi. Moral. num. 38 ; lib.

gatur, utrum sit merito, quod est ordine, non cognoscitur, nisi cum operum fortitudine declaratur. Dicitur ergo non de alio, sed de eo alio [*Fortè alio superfluit*], qui magna victoria claruit : *Perrexit omnis populus in Galgala, et fecerunt ibi regem Saul coram Domino*, ut dignitas summi pontificis non constet in ambitione culminis, sed in summa virtutis. Et in Galgala quidem itur, ut jud care de summo loco non audeat, cui Scripturæ sacræ abscondita sunt præcepta. Et coram Domino rex constituitur : quia tunc doctor subjectorum suorum devotione colitur, cum ipsi acceptam ejus vitam omnipotenti Domino recognoscunt. De ipsa autem cognitione vitæ, et doctrinæ pastoris sui : quia sæpe non sibi, sed melioribus creditur, bene dicitur populus in Galgala *regem coram Domino constituisse* : sed idem populus in Galgala, monente Samuele perrexisse. *Eamus, inquit, in Galgala, et innovemus ibi regnum*. Regnum quippe innovatur : quia dum electus prædicator in magna virtute conspicitur, ei nova et recentii devotione auditorum corda submituntur. Unde quasi ostensa regis victoria regnum innovatur, quando cognita magna **270** conversatione doctoris, ipsa subditorum corda splendorem novæ devotionis accipiunt, et per ejus exemplum ad propositum magnæ virtutis excitantur. Sed jam qui in uno internorum prælio triumphos aspeximus, in altero jam pacis tempora mirabili æquitate decursa videamus.

CAPUT II.

(I Reg. xii, 1-5.) *Dixit autem Samuel ad universum Israel : Ecce audivi vocem vestram juxta omnia, quæ locuti estis ad me, et constitui super vos regem : et nunc rex gradiatur ante vos. Ego autem sensi, et incanui. Porro filii mei vobiscum sunt. Itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsto sum. Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum. Si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, contemnam illud hodie, restituamque vobis.*

1. Cum reprobi pastores præsent, principale eis propositum est in rapina subditorum. Quia enim æternorum honorum abundantiam aspicere ne-ciunt, quo præsentia ardentius concupiscunt, eo avidius oblata recipiunt, non oblata violenter tollunt. Innocentibus insidiantur, debiles opprimunt, munera accipiunt, juraque pervertunt. De his pastoribus per prophetam Dominus Judææ improperat, dicens : *Pastores tui lupi vespere, non relinquentes in mane* (Soph. iii, 3). Calumniatores innocentium pariter et oppressores debiliū item percussit, dicens : *Si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super illum bellum. Quapropter nox eis pro visione erit, et tenebræ pro divinatione* (Mich. iii, 5, 6). Nam dum iniquitatem cognoscunt quam faciunt, per audaciam nequissimi operis, cadunt in cæcitatem cordis, ut per amorem, lucem veritatis ultra non videant, per quam

xvi, num. 43, et a'libi.

^b Vitiose in Vatic., Gilot. et Gussany. *sapiens*.

a pravitate respiscant. Item munera acceptionem reprehendit Isaias, dicens : *Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones* (Isa. 1, 23). Sanctus ergo vir, dum innocentiae suae simplicitatem ostendit, qua meritorum altitudine fuerit, sublimis apparuit. Quod quidem virtutis praerogativam in eo uno ostenditur, ut omnibus electis doctoribus eadem bonitatis conformitas ostendatur.

2. Vitae quidem innocentiam pro nobis habemus, sed praerogationis culmen pro aliis, non pro vobis ascendimus. Per innocentiae bonum ad aeternam patriam tendimus, per altitudinem praerogationis in aliorum custodia vigilamus. In illa virtute securi sumus, istam vero celsitudinem cum magno metu possidemus : quia qui nostrorum operum rationem reddere vehementer expavescimus, de eo quod aliis praesumimus, Deo reddere rationem debemus. Si ergo electi viri, volente Deo, etiam praerogationis culmen inviti ascendunt, volente Deo, idem culmen devotionis deserunt. Sanctus ergo vir dicit : *Ecce audiri vocem vestram, et constitui super vos regem ; et nunc rex a graditur ante vos. Ego autem senui, et incanui. Porro filii mei vobiscum sunt.* Quasi aliis vocibus dicat : Quia non pro me, sed pro vobis praefui, dignitatem quam tenui, libenter alii dedi. In eadem dignitate jam senui, et tamen longus usus praerogandi, quem tenui, obligatum me in sui ambitione non tenuit. Quid ergo est quod ait : *Filii mei vobiscum sunt*, nisi quia in sanctis viris magna vis spiritualis amoris est, qua filiis ad culmen nascentibus, jus auferunt successionis? Sed qui summam ordinis tam quietus deserit, **271** qualis in eodem culmine manserit, ostendit. Quia enim rapinae violentiam non exercuit, dicit : *Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum.* Item quia nulli nocendi occasionem quaesivit, subjungit, dicens : *Si quempiam calumniatus sum.* Item quia debilibus gravis non fuit, dicit : *Si oppressi aliquem.* Item quia de praerogatione sua non terrena, sed caelestia quaesivit, dicit : *Si de manu cujusquam munus accepi, et contemniam illud hodie, restitutumque vobis.* Quia vero in tanto contemptu rerum ab omnibus notus extiterat, sequitur :

(Vers. 4-6.) *Et dixerunt : Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam. Dixitque ad eos : Testis mihi Dominus adversus vos, et testis Christus ejus in die hac, quia non invenietis in manu mea quippiam. Et dixerunt : Testis. Ipse vero adhuc subdit, dicens : Dominus, qui fecit Moysen et Aaron, et eduxit patres nostros de terra Aegypti, ipse testis est.*

3. Quo in loco notandum est, quia bona quae fecit vir sanctus, non dixit : mala vero, quae non fecit, exposuit ; ut silendo ad aeterna lucra bona servaret, et loquendo odorem bonae opinionis non perderet. Paulus vero loquitur, dicens : *Christi bonus odor sumus in omni loco* (II Cor. 2, 15). Ipse etiam quosdam redarguens, ait : *Nomen Dei per vos blasphemate*

* Vatic., *gradiatur ante vos.*

A matur inter gentes (Rom. 11, 24). Hinc item discipulum admonet, dicens : *Oportet etiam Episcopum bonum testimonium habere ab iis qui foris sunt* (I Tim. 3, 7). Dum ergo mala se tam caute vitasse asseruit, et ingentia bona, quae fecit, siluit : aperte vir beatus ostendit, in quanto culmine virtutum stetit, dum mala reprobando, ad electorum exemplum odorem servavit bonae opinionis : et occultando virtutum opera, praemia cui odovit aeternae retributionis. Sed notandum, quia cum Dominum testem suae innocentiae assereret, ipsum Dominum fecisse Moysen et Aaron dixit. Quid est hoc aliud, nisi quia et virtutis suae culmen ostendit, sed in tanto culmine solus apparere noluit? Quasi latentibus sensibus dicat : In tanta animi virtute mirandus non sum : quia in ca
B solus non sum. Contemptum rerum in munere virtutis habeo, sed hunc in intentione vanae laudis non habeo : in quo valde meliores atque sublimiores cerno. Et quia ipsum Moysen et Aaron Dominum fecisse asseruit, tale est item ac si dicat : Quod mala tam fortiter cavere potui, illius debet gratiae ascribi, qui Moysen et Aaron tales fecit. Sed ad quid sanctus vir ista praemiserit, ostendit : quia subintulit, dicens :

(Vers. 7.) *Nunc ergo stete, et iudicio contendam adversus vos coram Domino de omnibus misericordiis quas fecit vobiscum et cum patribus vestris*

4. Ordo summam rationis est, ut qui bona agere non curat, mala in aliis nequaquam reprehendat. Sanctus ergo vir prius mala se vitasse caute asseruit, deinde ad reprehensionem aliorum prosiliit ; ut lecti praedicatoris mores insinuet, qui praedicationis fructum bene ferre non praevalet, nisi cum id, quod de aeternitate lucidum praedicat, splendida etiam conversatione demonstrat. Dicit ergo : *Nunc stete, et iudicio contendam adversus vos de omnibus misericordiis Domini.* Stare quidem auditoribus, est intentionem mentis ad verbum praedicatoris erigere. Merito ergo stare praecipuntur : quia doctor nihil exhortando proficit, si auditor mentem ad ea, quae loquitur, non intendit. Easdem misericordias enumerans, ait :

272 (Vers. 8-11.) *Quomodo ingressus est Jacob in Aegyptum, et exclamaverunt patres vestri ad Dominum, et misit Dominus Moysen et Aaron : et eduxit patres nostros ex Aegypto, et collocavit eos in loco hoc. Et quia oblii sunt Domini Dei sui, tradidit eos in manu Sisarae magistri militiae Assur, et in manus Philistinorum, et regis Moab : et pugnaverunt adversus vos. Postea clamavere ad Dominum, et dixerunt : Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, et servivimus Baalim, et Astaroth : nunc ergo erue nos de manu Philistinorum, et servivimus tibi. Et dimisit Dominus Jerobaal, et Barach, et Jepte, et Samuel ; et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et habitastis confidenter.*

5. Has quidem misericordias factas secundum historiam idcirco commemorat, ut in eo, quod re-

gem petiit, reum se coram Domino populus agnoscat. Nam qui ad omnia pericula submovenda Dominum præsentem habuit, hominem super se regem necessarium non habuit. Ipsam autem præsentiam Domini per impensas misericordias ostendit, dum de manu Ægyptiorum per Moysen et Aaron, et de manu Sissaræ et Philistinorum, et de manu regis Moab per Jerobaal, Barach, et Jepte, et a Samuele eos liberatos asseruit. Quo in loco valde quærendum est, cur petitio, qua rex petitur, tam districte et reprehenditur, et ipsa divi æ misericordiæ auxilia populo Dei per prælatos homines impensa esse doceantur. Qua in re quid respondendum est, nisi quia valde diversa est prælatio regum a prælatione judicum? Isti quidem ut pares præsent, illi vero in potestate præeminendi arrogantiam exhibent dominationis. Isti innocentia suæ testimonium coram Domino et omni populo commendant: quia nec aliquem opprimunt, nec alienum aliquid in suis usibus tollunt: illi vero non solum propria subditis auferunt, sed etiam ipsas subditorum personas onere servitutis premunt. Subdens ergo ait:

(Vers. 12.) *Videntes autem, quod Naas ascenderet, et pugnaret adversus vos: Nequaquam, dicitis: sed rex erit super nos; cum Dominus regnaret in vobis.*

6. Quasi dicat: Ad hoc vobis hominem elegistis, ad quod Deum habere solebatis. Quem nimirum locum si spiritualiter discutere volumus, hoc ex eo colligitur: quia qui carnalem sibi præesse expetunt, divinam gratiam a se repellunt. Nam dum humilium doctorum exemplo vivunt, velut ab Ægypto liberantur: quia caliginem mundani amoris toto desiderio fugiunt. Quia etiam omnium vitiorum tyrannidem ex omni doctrina evadunt, velut de manu Sissaræ, Philistinorum, et regis Moab, missis ducibus, liberantur. In quibus Deus jam solus omnipotens regnat: quia dum humiles pastores foris imitantur, regnantis inter se divinitatis amorem gratanter excipiunt. Dicat ergo propheta: *Dixistis mihi: Nequaquam, sed rex erit super nos; cum Dominus regnaret in vobis: ut ostendat quia qui carnalibus se imitando subjiciunt, divinæ gratiæ dignitatem perdunt.* Notandum etiam, quia propheta Samuel per virtutem humilitatis ubique se electis ostendit in norma rectitudinis. Nam cum Israeliticæ plebis liberationem assereret, non ait: *Misit Dominus Jepte et me; sed: Jepte et Samuel, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum.* Se quidem quasi alium nominavit, ut virtus liberationis non ascriberetur personæ missi: sed gratiæ intentantis Dei. *Misit, inquit, Dominus Samuel, et eruit vos.* Quasi dicat: Quem voluit, misit; et per quem **273** voluit, fecit. Et fortasse de se quasi de alio loquitur: quia non ipse est, qui per seipsum loquitur: sed Spiritus sanctus. Et quia permissione Dei, jam rege constituto, vir Domini ista loquebatur; ad hoc profecto loquebatur, ut regem et populum ad Dei cultum dirigeret, non ut ipsam dignitatem regiam evacuaret. Unde et subjungens, ait:

(Vers. 15-15.) *Nunc præsto est rex vester, quem*

elegistis, et petistis. Ecce dedit Deus vester vobis regem. Si timueritis Deum, et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et non exasperaveritis os Domini, eritis et vos, et rex vester qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non exaudieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, et super patres vestros.

7. Hæc profecto non mystica, sed historica sunt in omnibus. Nam ubi prælati et subditi reprobam vitam ducunt, divinæ ultionis poenam pariter subeunt. Sed quia separatim ducuntur [*Fortè legendum, dicuntur*] bona, separatim mala; illa, pro quibus manus Domini super eos futura prædicitur, subtilius consideranda sunt. Quid ergo, quod ait: *Si timueritis Dominum, et servieritis ei*: nisi quia plerique divinæ distinctionis judicia metuunt, et tamen prava agere non desistunt? Paventi quidem corde futura judicia cogitant, sed præsentem voluptate devicti, mala committere nequaquam vitant. Bene ergo post timorem Domini ejus servitia memorantur: quia ille solus timor probabilis est, qui dum mentem concutit, ad boni operis studium trahit. Item quia nonnulli sunt qui per timorem Domini quædam mala respunt, aliqua bona agunt; et tamen nec mala plene deserunt, nec bona sufficienter operantur, a'jungitur: *Et audieritis vocem ejus.* Qui vocem Domini audit, et bona plene agit, et mala penitus deserit. Eadem vero bona opera in delectatione suavitatis habenda sunt, non in æstimatione asperitatis. Nam quibus semper dura et aspera videntur quæ a Domino præcipiuntur, paulatim decidunt et delinunt. Hinc enim per semetipsam Veritas dicit: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi, 30). Hinc Joannes ait: *Mandata ejus graviora non sunt* (I Joan. v, 3). Gravia quippe non sunt electis: quia dum æternæ vitæ gloriam magno desiderio appetunt, præcepta Evangelica gratanter ferunt. Potest et os Domini prædicatio perfectæ charitatis intelligi. Quasi enim oris sui blandimenta voluit ostendere, cum dicebat: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos* (Joan. xv, 12). Hoc quippe præceptum Domini, hoc jugum est divinæ suavitatis. Quid enim levius, aut unquam gratius, quam amor fertur? Quid præterea grave non leviter tolerat, qui amat? Quidquid enim diligitur, cum magna devotione portatur. Quia ergo vinculum perfectionis est charitas Dei et proximi, bene in ultimo loco propheta denuntiat, dicens: *Si non exasperaveritis os Domini, eritis et vos, et rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.* Quasi dicat: Tunc bene divinam voluntatem perficitis, si et contemptum pravitatis, et boni operis studium in divina charitate solidatis. Tunc ad summam æternæ vitæ beatitudinem bene post Redemptorem curritis, si ea quæ carnalibus aspera sunt præcepta charitatis, usque ad vitæ finem cum jucunditate deducitis.

8. Sed quia infirmis et carnalibus loquebatur, subsequenter denuntians ait: *Si non audieritis vocem*

Domini, sed exasperaveritis sermonem ejus, erit manus Domini super vos, et super patres vestros. 274 Manus Domini divine est severitas ultionis. Quæ profecto manus super filios et patres extenditur, cum divini contemptus merito, et reprobi prælati et subditi puniuntur. Eadem quoque manus ad ultionem extenditur, cum vox Domini non auditur, cum ejus sermones exasperantur: quia ii, qui divina mandata quasi dura et importabilia respuunt, intolerabili pœnæ onere in futuro deprimuntur. Stulta quippe audacia hominis, unde ad modicum subire ea, quæ sibi videntur aspera, refugit; inde se asperioribus in æternum subdit. Nam si sapienter saperet, hoc sibi quod displicet suaderet: ut per dura et aspera hujus brevissimi temporis, dura et aspera evaderet futuræ damnationis. Hæc profecto dura corda carnalium velociter audiunt, sed per salubre consilium facile molliri non possunt. Bene ergo subjungitur:

(Vers. 16, 17.) *Sed et nunc state, et videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus, in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias; et scietis et videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.*

9. Quia tam attente, et toties ista petitio regis reprehenditur, hoc electis insinuat: quia qui ad culmen sanctæ Ecclesiæ carnales provehunt, gravissima peccati obligatione retinentur. Nam peccata reliqua singularis pœnæ meritum obtinent, qui vero carnalem præpositum constituit, tot incurrit pœnarum merita, quot ille fidelibus subditis præbet pravitatis exempla. Sed grave pondus criminis deponi non potest, nisi austeritate magnæ compunctionis. Compunctionis autem gratia menti non infunditur, nisi prius ipsa ei peccati magnitudo monstratur. Propheta ergo Domini, ut ad congruæ poenitentiae fructum peccantem populum provocaret, per mirabilem motum aeris, ei insinuat magnum peccatum transgressionis. In messe autem tritici, pluviae et tonitrua in illa regione non fiunt. Bene autem subsequenter adjunctum est:

(Vers. 18, 19.) *Clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces, et pluvias in die illa: et timuit omnis populus nimis Dominum, et Samuelem. Dixitque universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim universis malis nostris, ut peteremus nobis regem.*

10. Quod sane, si ad nostra tempora deducimus, ut populus ad cognitionem peccatorum veniat, prædicatores pro eis ad Deum clamant: quia fidelium salutem magnis desideriis flagitant. Clamare quidem prædicatoribus, est electorum salutem magna devotione postulare. Ad quorum clamorem Dominus vocem dat: quia peccatorum corda excitat, ut pravitatis suæ nequitiam recognoscant. Dat pluvias: quia excitata corda per infusionem supernæ gratiæ adjuvat; ut non solum deserat mala quisque quæ

A fecit, sed etiam bona fortiter agat, quæ appetit. Sed hoc in die messis tritici fieri dicitur, ut virtus miraculi designetur. Non est quidem minus miraculum immutatio cordis, quam perturbatio aeris. Non minus miraculum est arentia corda reviviscere, quam æstivis ardoribus inusitato more pluvias inundare. Majus quippe miraculum est, inimo sonitu insensibilem mentem concutere, quam, collisis per ventum nubibus, tonitruum insonare. Sed rectus ordo conversionis ostenditur in ordinata positione verborum. Nam dicit: *Dedit Dominus voces et pluvias: et timuit omnis populus nimis Dominum* 275 *et Samuelem.* Ordinatissima quippe conversione cum malum deseritur, bonum in mente propagatur; cum conversi mens quasi per pluviam bonum semen nutrit, et se

B Deo et hominibus per obedientiæ virtutem subdit. Bene ergo dicitur: *Timuit omnis populus Dominum et Samuelem*, quia qui summi Spiritus adventum suscipit, et mala deserit, et bona apprehendit, et sic Deo subditur, ut pro Deo etiam hominibus substernatur. Et quia præsumptionem in ipsa obedientiæ virtute non habent, dicunt: *Ora pro servis tuis ad Dominum, ut non moriamur.* Cum spiritus vitæ se menti infundit, protinus eam a mortis pavorem erigit: quia magisterium ejusdem spiritus est, ut timendo mens agat, ne quod timet inveniat: sed sancti viri pro eis orantes exaudiri possunt, qui et occulta peccata cordis per humilitatem revelant confessionis. Unde et subditur: *Addidimus enim universis malis nostris, ut peteremus nobis regem.* C Quia vero hæc satis jam exponendo ventilata sunt, sequentia videamus.

(Vers. 20.) *Dixit autem Samuel: Nolite timere. Vos fecistis universum malum hoc. Verumtamen nolite recedere a tergo Domini.*

11. Poenitentis mens tunc bene dirigitur, si divina judicia metuat, et de Dei omnipotentis miseratione confidat. Timor quidem sine spe in desperationem præcipitat, sed cum spei conjungitur, salutem mentis operatur. Quare et summo studio invigilare optimus doctor debet, ut peccantem terreat, et territum ad veniæ spem reducat: quatenus per metum peccare desinat, et per spem impetrandæ indulgentiæ, diviniæ misericordiæ portum quærat. Territos ergo subditos ad spei virtutem Samuel erigens, dicit: *Vos fecistis universum malum hoc, verumtamen nolite recedere a tergo Domini.* Quasi dicat: Si peccare desinatis, ad obtinendam commissorum veniam pervenire citius potestis. *Nolite ergo recedere a tergo Domini.* De justis laude pronittitur. *Præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus* (Luc, 1, 76). Hinc Elias ait: *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto* (III Reg xvii, 1). Hinc Psalmista dicit: *Exsultent justi in conspectu Dei* (Psal. lxxvii, 4). In conspectu quidem Domini, vel ante Dominum stare, est testimonio bonæ conscientiæ de amore Conditoris præsumere. Stant quidem in conspectu ejus, qui ex merito magnæ actionis, de superna Conditoris sui gratiæ securi sunt. Peccatores autem cum mala commit-

tunt, a facie Domini fugiunt, sed cum redire permitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt: quia et discedere longius nolunt, et tamen præsumere de Deo quasi amici non possunt. Hinc est, quod peccatrix mulier retro stetisse dicitur, ut pedes Domini deosculari mereretur (*Luc. vii, 38*). Retro etiam illa stetit, quæ simbrias ejus tetigit, et a fluxu sanguinis sui curari meruit (*Matth. ix, 20*). Retro quidem stat pro verecundia peccati, sed tangit per virtutem spei. Quia ergo pro commissis iniquitatibus semper erubescere debemus, et in quibus confundimur devitare, Samuel peccatoribus imperat, ut a tergo Domini non recedant. Sed quia non sufficit^a conversio peccatori, ut peccata non agat, subsequenter adjunxit:

(Vers. 20.) *Et servite Domino in omni corde vestro.*

12. Tunc namque promereri veniam possumus, si peccare desinimus, et bonis operibus inhæremus. In omni etenim corde Domino servire, est peccandi nullam in corde intentionem retinere. Omne quidem cor ad servitium Conditoris inlectitur, **276** quando sic boni agimus, ut mala per propositum nulla teneamus. Quod et propheta Domini Samuel aperte insinuat, cum subjungit:

(Vers. 21.) *Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos: quia vana sunt.*

13. Ad litteram vana, simulacra dæmonum appellat. Nobis autem vana illa hic accipienda sunt, quæ concionator ostendit, dicens: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*. In comparatione etenim æternorum bonorum, vana sunt omnia, etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc sæculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profecto est: quia difficile habetur, et cito amittitur. Repente quidem alta sæculi corruunt, pulchra trans-eunt, læta et prospera evanescent. Nam cum stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur, aut festina, et omnia deturbante morte, concluditur. Vana ergo sunt gaudia sæculi, quæ quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos, cito transeundo, decipiunt. Dicit ergo propheta Samuel: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis*. Quasi dicat: Stulte appetuntur bona sæculi, quæ ab appetitoribus suis non poterunt diutius teneri. Et notandum, quia de futuro dicitur: *Non proderunt vobis*: quia nimirum nunc prodesse cernuntur; sed cum in futuro pro eis puniri cœperint nequaquam prosunt. Unde et apte subditur: *Neque eruent vos, quia vana sunt*. Quasi dicat: Idcirco vos tunc non adjuvant, quia cum mundo deficiunt, et post sæculum non habentur. Multum quidem sæculi bona durant, si cum amatore usque ad extremum vitæ perveniunt. Post sæculum ergo non prosunt, quæ finem vitæ transire non possunt. In hac quidem vita suos amatores peccatis obligant; sed tunc non eruent, ubi quidem per meritum sunt, sed per auxilium non sunt. Qua in re caute notan-

14. dum est: quia eis temporalia bona non proderunt, qui post hæc declinare perhibentur. Post bona etenim temporis declinare, est in eorum appetitum defluere, amorem illorum divino amori præferre. Merito ergo his vana non proderunt: quia ea eo ordine, quo conlita sunt, habere noluere. Sed quo fructu vana despiciantur, insinuat, dum subditur:

(Vers. 22.) *Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere sibi populum.*

14. Magnum malum hæc vana post se declinantibus ingerunt: quia cum inordinate terrena appetunt, a summo et omnipotenti Deo ad sustinenda futura tormenta deseruntur. His ergo, qui declinare post vana prohibentur, merito propheta repromittit, dicens:

Non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum. Quia qui pro ejus amore vana despiciunt, a veris malis eruuntur, et ex fide promissionis mercedem accipiunt æternæ hereditatis. Populum quippe suum Dominus facit, quem ad æternæ beatitudinis gaudia sustollit. Ibi quippe revoluta majestatis suæ gloria illi præsidet, quem in mundo ab amore vanitatis per occultam gratiam assumptum tenet. Jurare quidem Domino, repromittere est: eumque populum suum facere, Dominus jurat, qui non declinat post vana: quia terrena despicienda sunt, ut æternæ hereditatis adipisci bona mereamur. Nec tamen ad ea posse his meritis se perduci aliquis credat; quia hic districte expressum est: *Propter nomen suum magnum*. Non enim bonitate nostra, sed Dei fit, **277** ut homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur. Donum quippe Dei est, non ex nobis. Sequitur:

(Vers. 23.) *Absit autem a me hoc peccatum in Domino, ut cœsem orare pro vobis.*

15. Ille ista loquitur, cui superius de iis, quibus loquitur, Dominus ait: *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Ecce abjicitur propheta, et abjicientibus se loquitur dicens: *Absit a me hoc peccatum in Domino, ut cœsem orare pro vobis*. Equidem, si secundum Legis præceptum hoc discutitur, peccatum non esset, si pro abjicientibus se non oraret. Nam Lex Moysi præcipit, dicens: *Diriges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum* (*Levit. xix, 18*). Sed et qui prophetam abjiciebant, non amici, sed inimici exstiterant. Quid est ergo, quod dicit: *Absit a me hoc peccatum*, nisi quia vir sanctus ad charitatis verticem sublimatus, non solum diligebat amicos, sed ipsos etiam amplectebatur inimicos? Legis quidem veteris mandato instructus, sed novæ gratiæ fulgoribus illustratus, licentiam vetustatis Evangelica perfectione reprehendit. Quo nimirum in facto, nos nobiscum facere rationes cogimur. Hinc enim per Evangelium jubetur: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos* (*Matth. v, 44*). Quantum ergo nunc inimici diligendi sunt, cum præcipimur (*Præfat. num. 6*), si tunc amari potuere cum odio haberi jubebantur? Et quia non solum orare

^a Gilot., *Conversio peccatori*.

pro eis, sed eos erudire conabatur, subjungens, A ait :

(Vers. 23.) *Et docebo vos viam bonam, et rectam.*

16. Cur enim viam divini obsequii bonam dicit, et rectam : cum bona non sit, si non sit recta ; nec recta, si non sit bona ? Sed bona fuit via, quia populus ab Ægypto ad terram promissionis ascendit, et tamen dum per eremum circumvit, recta non fuit. Bona ergo via est, qua ad supernam patriam tenditur : recta, qua facile pervenitur. Via ergo bona et recta est, cum ad religiosam vitam convertimur, divina obsequia cum instanti fervore magnæ devotionis exercemus. Unde et bene eandem viam Samuel exponit, dicens :

(Vers. 24.) *Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate, et ex toto corde vestro.*

17. Hæc quidem via bona et recta est : quia ad æternam vitam tendit, et velociter pervenit. Per timorem quippe Domini devitantur mala ; serviendo ei, ejus mandata complentur. Cui nimirum in veritate servimus, quando ejus præcepta pro sola superna retributione periclitamur. Nam qui de bono opere temporalem mercedem expetit, Deo in veritate non servit, quem falso proposito in sua operatione non diligit. Qui autem in veritate Deo servire cupiunt, totum cor in divinis obsequiis ponere jubentur, ut sic quæ Dei sunt agant, ut in mente aliquid quod contra Deum sit, non retineant. Hæc profecto via non solum bona, sed recta est : quia ad salutem tendit, et viatorem suum ad perfectionem velociter deducit. Velut enim altera via terræ repromissionis ostenditur bona, que perducit ; recta, que diabolicum cavet. Per hanc quippe unusquisque tanto melius ad culmen virtutum pervenit, quanto per negligentiarum circuitus non divertit. Hæc quidem via recta in illa exprimitur, per quam Dominus filios Israel ducere ad terram promissionis voluisse perhibetur. Voluit quippe illis labores deserti committere, ut nobis post unigeniti sui vestigia gradientibus cursum tanti itineris levigaret. Non enim adhuc audire poterant : **278** *perfectus esse, vende quæ habes, et da pauperibus, et sequere me ; et habebis thesaurum in cælo (Matth. xix, 21).* Dum enim licentia rerum temporalium vetus populus per diversa discurreret, quasi per circuitum laboris ad terram promissionis cito duci non potuit. Ut ergo nobis novæ vitæ viam propheta insinuet, viam bonam et rectam esse dicit, et Deum metuere, et ei in veritate, et ex toto corde servire : quia ad sublimitatem divinæ gratiæ cito perveniunt, qui omnipotentem Deum et bono opere, et ferventibus desideriis inquirere non desistunt. Et quia eundem populum ad audienda prædicationis verba per miraculum attentum fecerat, subdit :

(Vers. 24.) *Vidistis enim magnifica, quæ in nobis gesserit Dominus.*

* Ordine præpostero in aliis Edit. legitur : *Servite Domino et time'e eum.* In Hebr. textu et in omnibus versionibus, timor præmittitur. Sic etiam legisse

18. Quasi dicat : Ex iis, quæ vidistis, colligite omnipotentem Deum quam terribiliter metuere, et quam devote ei semper servire debeatis. Quæ profecto verba, si ad nos trahere volumus, tanto nobis est et venerabilius metuendum, et devotius Deo serviendum, quanto in Redemptore nostro mirabiliora perspeximus. Sed quia quod boni audiunt, aucter mali contemnunt, subjunxit, dicens : *Quod si perseveraveritis in malitia, et vos et rex vester pariter peribitis.*

CAPUT III.

(I Reg. xiii, 1.) *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset : duobus autem annis regnavit super Israel.*

1. Superius cum ordinandi regis negotium tractatur, de eo, qui divino judicio præferendus erat cæteris, dictum est, *Quia erat electus, et bonus.* Item de eo jam electo in regnum, et in medio populi statuto Samuel ait : *Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non est ei similis in omni populo (I Reg. ix, 24).* De eodem item rege nunc dicitur : *Filius unius anni erat Saul ;* ut dum attente laudatur, a Domino bonus electus fuisse sentiat. Cur ergo unius anni esse dicitur, cum regnare cœpisset, nisi ut ejus innocentia prædicetur ? Nam ad litteram, unius anni quomodo esse filius potuit, qui universo populo ab humero et sursum eminebat ? Quod ergo secundum litteram intelligi non potest, intelligi per internæ intelligentiæ rationem debet. Unius itaque anni rex esse describitur, ut donum pueritiæ in persona regis innocentia bonum signet. Unde et æterni regni filiis jubetur : *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote (I Cor. xiv, 20).* Quod certe et Ecclesiarum pastoribus ipsa Veritas comminatur, dicens : *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. xviii, 3).* De rege ergo, qui prius bonus, postea malus exstitit, dicitur : quia unius anni fuit, cum cœpit regnare, et duobus annis regnavit. Licet enim multis annis regnaverit, illis solis regnare dicitur, in quibus innocens et humilis fuisse perhibetur. Nam postea superbus et inobediens audivit : *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xv, 26).* Se quidem a regno projectum cognovit, et tamen projectus regnare non timuit. Quanta postea fortiter egit ? Sed ecce omnia illa tempora ad regnum ei deputata non sunt. Illo ergo solum tempore nos vixisse gaudeamus, quo innocenter et humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sæculi vanitate, et fluxa carnis vita consumpsimus, quasi perditâ minime memorantur. Sunt adhuc quoque, qui ad rapiendum culmen sanctæ Ecclesiæ ingeruntur : de quibus per prophetam **279** Dominus queritur, dicens : *Regnaverunt, et non ex me : principes existerunt, et ego ignoravi (Osee viii, 4).* Qui nimirum dum quædam fortiter agunt, rapina u invasi culminis a

Gregorium, liquet ; cum ea verba exponendo, prius dicat : *per timorem, etc.*, postea : *serviando ei, etc.*

Deo oblivioni traditam arbitrantur. Secum sua opera numerant, et quod præter Deum agunt, a Deo remunerandum putant. Qui certe, ut rectius ea, quæ agunt, enumerent, Saul abjecti tot fortia facta numerent, quæ divinus numerus nequaquam tenet. Dicit ergo Saul : *Duobus annis regnavit super Israel*, ut de omnibus sentiat : quia quod nobis vivimus, mercede vacuatur; et nequiter præesse, non est veritas præeminendi, sed temeritas puniendæ præsumptionis. Sed jam quid unius anni rex fecerit, audiamus.

(Vers. 2.) *Et elegit Saul tria millia de Israel, et erant cum Saul duo millia in Magmas, et in monte Bethel; mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin.*

2. Millenarius numerus, qui a centenario decies collecto perficitur, summam perfectionis insinuat. Qui profecto cum ter repetitur, in eo electorum perfectiones variæ designantur. Saul ergo tria millia virorum de Israel elegit : quia prædicator veritatis ad defensionem sanctæ Ecclesiæ non infirmos et debiles, sed robustos et validos bellatores ducit. Tria quippe millia esse perhibentur : quia in summa perfectionis facie, virgines proferunt : juxta quos et continentes, et veritatis defensores ponunt. Divi enim exemplo virginum ad summam incorruptionis alios accendunt, dum continentium vita alios a sæculi corruptionibus auferunt, dum humilium debilitatem per auxilia potentium defendunt, contra hostes sanctæ Ecclesiæ boni doctores quasi cum tribus electorum virorum millibus veniunt. Viri autem dicuntur pro fortitudine, de Israel esse referuntur pro divina contemplatione. In summo enim defectionis numero contineri non potest, qui aut virtute caret magni operis, aut notitia internæ visionis. Quid est quod alii cum Saul, alii cum Jonatha ex electis viris esse perhibentur? Sed et ipsa locorum nomina, in quibus esse dicuntur, mysteriis vacua credenda non sunt. Jonathas, qui filius regis esse describitur, et partem bellatorum habet, eos profecto insinuat, qui in prædicationis ministerio doctorum adjutores sunt. Filii quippe eorum sunt : quia vehementer eos diligunt, quorum ministerio Deo generantur. Sed parti bellatorum præsumunt : quia sanctæ Ecclesiæ curam gerunt, et exemplo alios, alios vero exhortationibus ad amorem virtutum provehant. Quasi enim magnus rex filium in exercitum miserat, qui Corinthiis loquebatur, dicens : *Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis, in Domino : qui vos commonesciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo (I Cor. iv, 17).* Hinc item dicit : *Cum venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos : opus enim Domini operatur, sicut ego (I Cor. xvi, 10).*

3. Jonathas vero cum mille viris in Gabaa Benjamin esse dicitur, Saul autem cum duobus millibus in Magmas, et in monte Bethel. Gabaa, ut sæpe jam diximus, sublimis interpretatur : Magmas, humilitas; Bethel, domus Dei; Saul, petitio; Jonathas, columbæ donum dicitur. Tria vero millia virorum electo-

rum de Israel, ad virgines, et continentes, et veritatis defensores retulimus. Dum ergo columbæ donum Jonathas dicitur, et in Gabaa, id est sublimi, mille cum eo esse viri perhibentur : quid aliud, quam illos insinuat, qui lucidissimo 280 virginitatis exemplo, aliis præbent ejusdem normam pudoris? Bene autem columbæ donum, institutor virginum dicitur : quia incomparabili gratia Spiritus sancti efficitur, ut a manentibus in carne, carnis corruptio nesciatur. Bene et in sublimi esse virgines dicuntur : quia quod naturam humanam supergreditur, in altissimo virtutum culmine situm est. Unde et virgo ille dilectus Jesu locum virginum insinuans, ait : *Vidi supra montem Sion agnum stantem, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen ejus, et nomen patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xiv, 1).* Quos etiam ex luce propriæ conversationis insinuat, dicens : *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, et sequuntur agnum quocumque ierit (Ibid., 4).* In monte quidem esse cum agno dicuntur ; quia per meritum incorruptionis, quo a terrenis et carnalibus delectationibus se dividunt, in superna Redemptoris gloria sublimantur. Cum Saul vero duo millia esse dicuntur in Magmas, et in monte Bethel. Magmas quæ humilitas interpretatur, quid aliud, quam continentium ruborem significat? Nam dum præterita carnis oblectamenta recolunt, erubescunt. Sed quia viri fortes sunt, cum Saul esse referuntur ; et dum experta sæculi blandimenta despiciunt, exemplo suæ virtutis innumeros alios ad ejusdem sæculi contemptum trahunt. Sed tamen Magmas inhabitant : quia dum recolunt, quales fuerunt in sæculo, superbire non possunt, de eo, quod magnos se vident esse in Deo. Qui bene cum Saul esse referuntur, qui petitio dicitur. Prædicator etenim veritatis tantæ charitatis esse debet, ut instanti desiderio non petitor, sed petitio esse sentiat. Salutem quippe fidelium tam instantibus debet appetere, ut ex usu interni gustus, omnem motum cordis in affectum ducat supplicationis. Cum quo mille viri sunt : quia perfectiores auditores cum electis doctoribus in charitate conveniunt, et pro salute fidelium omnipotentem Dominum communiter deprecantur. In Magmas ergo cum rege sunt : quia humilitatem pro se incolunt ; ut exaudiri pro aliis mereantur. Sed dum electus doctor omnibus subditis utiliter præest, omnium virtutes ad victoriæ coronas promovet. Nam cum humilibus supplicat, cum fortibus pugnat, cum remotis viris, orationibus insistit, cum expositis Ecclesiæ defensoribus, debiles et infirmos protegit. Bene ergo non solum in Magmas, sed in monte Bethel esse cum Saul in bellatorum millibus dicuntur : quia prædicator Ecclesiæ sicut diversis ordinibus electorum præeminet, ita eorum esse cooperator debet. Bethel quippe, id est Dei domum custodiunt, qui verbi auctoritate sanctam defendunt Ecclesiam. Cum quibusque tyrannis voce liberæ auctoritatis obviant, cum contra hujus sæculi potentes se erigunt, cum pro defen-

sione humilium, sæculi hujus potestatibus contra A modi famam. Percussit Saul stationem Philistinorum, et erexit se Israel adversus Philistæos. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

(Vers. 2.) Porro cæterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

4. Cæterum populum dicit, quem millenarius numerus non concludit. In tabernacula quisque sua remittitur, quia ad summa et fortia opera infirmi, et imperfecti producendi non sunt. Nam nec continentibus, nec virginibus, nec martyribus fieri debiles possunt. **281** Illis quidem, ut ad eos præterita carnis oblectamenta non redeant: istis, ut inexperta carnis blandimenta contemnant; illis, ut adversa mundi non metuant, maxima fortitudo necessaria est. In tabernacula ergo sua cætera plebs remittitur, ne de a'tioris vite temeritate damnetur, et velut debilis et infirma in bello pereat, dum altæ conversationis fidem spondet, quæ altæ virtutis robur non habet. Quasi enim unumquemque in tabernacula sua dimittebat beatus Paulus apostolus, cum dicebat: *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, et unaqueque suum virum (I Cor. vii, 2)*. Velut enim peritus magister internæ militiæ, et coronas victoriæ, et pugnæ considerans gravitatem, militum vires in belli pondere librabat, optimum judicans infirmis, ut in urbibus viverent, ne acerbo Marte perirent. Quare et item eos a castris fortium segregans, ait: *Revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram (Ibid., 5)*. Sed remotis debilibus, quid in fortissima virginum acie agatur, exponitur, cum subjungitur:

(Vers. 3.) *Et percussit Jonathas stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa*

5. Sicut excellit ordine sponsi acies, ita et victoriæ titulos prima suscepit. Jonathas quippe stationem Philistinorum percussit: quia electa virginitas de carne, continentia arce sublimata, motus turpes extinguit. Bene autem statio Philistinorum dicitur: quia in corpore virginali, carnales motus non habent requiem delectationis, sed statum certaminis. Stant quippe: quia impugnant, sed requiescere non possunt: quia mentem sanctam minime oblectant. Statio ergo Philistinorum in Gabaa percutitur, quando ab electis virginibus carnis desideria penitus enervantur, et pacem triumphus obtinent, dum solita bella non habent. Ad quam profecto victoriam, quia majorum exhortatione sæpe proficiunt, mille viri in Gabaa cum Jonathas sunt: sed Jonathas percutere Philistinorum castra perhibetur. Et quia exemplo aiorum, sæpe alii ad æmulationem virtutis excitantur, sequitur:

(Vers. 3, 4.) *Et percussit Jonathas stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philistæi, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. Et universus Israel audivit hujusce-*

6. Percussa quippe Philistinorum statione, Saul buccina canit, et post Saul populus clamat: quia auditas electorum virtutes sancti prædicatores prædicant, et subditum corda ad exemplum boni operis inflammant. Buccina quidem canere, est et victoriam nuntiare, et exemplo victorum aliorum mentes ad spiritualis belli propositum excitare. Populo etiam post Saul clamare, est de audita prædicatione magis devotionis ausum suscipere. Quo in loco notandum est, quia Jonathas stationem Philistinorum percussit: sed Saul tuba canens, se percussisse eandem stationem perhibuit. Quia nimirum electorum prædicatorum triumphus ascribitur, quod a subditis occultis adversarii superentur. Sed quoties alios hostes vincimus, necesse est ut ad aliorum devincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus, quia electos suos copiosius remunerat, eos semper vult in pugna consistere: ut ipsi semper possint sibi æterni muneris bona præparare. Quare et cum populus clamasse post Saul dicitur, subjunctum est:

282 (Vers. 5.) *Et Philistæi congregati sunt ad præliandum contra Israel, triginta millia curruum, et sex millia equitum, et reliquum vulgus sicut arena, quæ est in litore maris plurima.*

7. Superius rex Saul tria millia virorum sibi elegisse describitur. Si ergo partes utriusque exercitus conferre volumus, contra unumquemque virum Saul decem currus Philistinorum, et duo equites deputantur. Decies enim tria millia, triginta millia sunt. In senario quoque numero ternarius geminatur. Quo nimirum bello occultorum hostium tam multitudo, quam feritas designatur. In curribus quidem et equis contra nos veniunt: quia modo malas cogitationes electorum cordibus, modo eorum corporeis sensibus rerum visibilibus blandimenta noxia offerre moliantur. Equi namque ad cursum celeres sunt, ad impetum fortes. Quibus nimirum cogitationes malæ apte comparantur, quæ ad cor velociter veniunt, et fortiter pungunt. Equites contra nos in prælium veniunt, quando maligni spiritus nobis malas cogitationes et celeriter excitant, et nos per eas fortiter impugnant. Sed contra unumquemque fidelium duo equites veniunt: quia si occultas reproborum spirituum insidias in considerationis summam colligimus, illud eorum speciale propositum est: ut videlicet nobis principalem virtutem feriant, et charitatem Dei et proximi penitus extinguant. Equus vero unus sævire cernitur, quando reproba cogitatione nobis malignus spiritus suggerit, ut proximus odio habeatur. Sed equus, qui solus cernitur, solus non est: quia Deum nemo diligit, qui fratrem odit (*I Joan. iv, 20*). Quia item divina charitas cum nullo principali vitio in mente convenit, quoties spirituale vitium nobis demonum fraude suggeritur, equitum sævientium cavere debemus velocitatem nimiam et ferocitatem violentam. In comparatione quidem equitis, sagittarii

• Gilot. et Vatic., bellatoris.

aut peditis ictus omnimodo debilis est. Impetus vero equitis, equi viribus violentus est : quia nimirum virtus maligni spiritus nulla est in electorum certamine, si ipse resistere non permittitur in mala cogitatione. Quia ergo valde fortes in bello hostes nostri sunt, quando insidere internis cogitationibus permittuntur, in Philistinorum exercitu equitum turba numeratur. Currus vero decem unicuique electo in prælium deputantur. Quinque enim nobis sunt sensus corporis, quibus experimentum accipimus delectationis. Sed spiritus maligni, quando per blandimenta carnis mentem decipere gestiunt, corporeis sensibus rerum species ostendunt quas caro appetat, et per eandem rerum species suggerit, ut mens oblata concupi cat. Quasi e im in rotis suis currum adversarius erigit, dum hinc rerum blandimenta offert, in le cogitationes retinet ; ista porrigit, illas immitit, et quasi volvendo se sublimem ad animam invehit, dum contra electos se malignus spiritus erigit, et per blandimenta rerum et per artem suggestionum. Decem ergo currus sunt : quia contra singulos sensus corporis nostri habent species blandimentorum visibilibus, habent contra totidem sensus animæ, et deceptorias artes suasionum.

8. Quid est autem quod reliquum vulgus sicut arena, quæ est in litore maris, esse plurima memoratur, nisi quia ad ducatum malorum spirituum, innumerabilis sævit contra nos turba vitiorum ? Velut enim subjectum vulgus, currus et equites sequitur, quando dæmonum insidiæ mentem impugnando præveniunt : ut a subsequentibus vitiis, quasi ab **283** C irrationabilis vulgi multitudine, devastetur. Bene autem prius currus et equites, deinde vulgi numerositas in spiritali sanctorum pugna describitur : quia nimirum nulla est numerositas, nulla fortitudo vitiorum, si excitando et immitendo non præcedat hanc malignorum turba spirituum. Quibus etiam verbis innuitur, quam cauta et circumspecta semper esse debeat vita sanctorum. Nam si vulgus reliquum arenæ maris plurimæ comparatur, innumerabilis et fere inevitabilis est multitudo jaculorum. Quamvis enim peritis fidelibus omnia nota sint vitia, quantis tamen cor moribus pulsant, quibus modis, aut quibus causis semper ad cor veniant, omnino scire non possunt. Apertas quidem tentationum tenebras potenter abjiciunt ; sed sepe **284** D caliginem ignorantæ in rebus levioribus quasi arenæ minutias non evadunt. Semper fortitudinem ostendunt boni operis ; sed qui magnos exercitus equitum magna virtute superant, linguam penitus ab omni superflua locutione non refrenant. Continuo usu corpus in Dei omnipotentis servitio dirigunt ; sed eorum mens, quæ foris membra perfecte ordinat, cogitationes superfluas aliquando nequaquam vitat. Quid enim aliud tunc, quam vulgi importunam multitu linem sentiunt, qui currus et equites excellentem magnam virtute prostraverunt ?

9. Sed doctor egregius dicit : *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. vii, 28). Permittit quidem Deus electos suos magnis tentationibus

A impeti, ut magnificentissime in cælesti regno debeant coronari : sed magna prælia permittit, quæ vincant ; levia excitat, in quibus cadant : ut victoria fortium magna sit, casus innoxius ; ut cadentes se facile erigant, et eos fortia, in quibus victores steterant, non extollant. Nam si currus, et equites vincimus, extolli de victoria non debemus : quia innumerabilia sunt, quæ cogitando, loquendo, vivendo, gustando, et audiendo, et operando committimus. Hujus namque vulgi innumerabilis tela, etiam ille vitare non poterat, qui dicebat : *In multis offendimus omnes* (Jac. iii, 2). Hinc item dilectus Jesu loquitur, dicens : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. i, 8). Quis ergo jam quasi victor extolli audeat, si tanti viri peccatorum tela se omnino evadere non posse manifestant ? Sed quia hæc in spiritali bello describuntur, non debemus nunc æstimare, quid patimur, sed qualiter hostium nostrorum impetum infirmare valeamus. Vulgus Philistinorum arenæ comparatur, quæ est in litore maris plurima : quia omnis virtus vitiorum et numerus ex sæculi perturbationibus augetur. Mare quippe hoc sæculum designat : quia dum magna rerum et temporum varietate impellitur, quasi ventis furentibus perturbatur. In litore autem, quando impulsæ maris aqua refunditur, innumerabiles arenæ minutie glomerantur. Quid est ergo litus maris, nisi cor uniuscujusque in spiritali conversatione negligentis ? Per ordinem quippe religionis, quasi in solido stare cernitur ; sed dum sæculares cogitationes non reprimat, quasi frangentes in se maris fluctus excipit, et cumulos arenarum : et inde quidem impelli fluctibus, et obrui arena potest, unde mari appropinquare non timet : quia si sæculi cogitationes spiritualium rerum contemplatione reprimeret, vitia mentis et corporis, quæ sæculi occupatio velut arenas et fluctus invehit, non sentiret. Cur ergo vulgus hostium arenæ simile esse dicitur, nisi quia maligni spiritus eisdem vitiis electos Christi **284** athletas impugnant, quibus negligentes superant ? Cum turba quidem sæcularis strepitus contra eos veniunt, qui sæculum in suis delectationibus spernere tota mente didicerunt. Pompas rerum visibilibus formant, contemptum jam sæculi amoreu fingendo renovant : ut corda superno amore flammantia, ad noxias delectationes trahant. Sed sancti viri, quia innumerabilem hanc nequam cogitationum turbam de sæculi pelago prodire considerant, sæculum tota mente fugiendo, fieri littora maris vitant, et tantum vulgus hostium jam non timent : quia dum in intima contemplatione se retinent, vitiorum turba ad eos accessum habere non potest. Sequitur :

(Vers. 5.) *Et ascendentes, castrametati sunt in Magmas ad orientem Bethaven.*

10. Malignus spiritibus ascendere, est ad decipienda sanctorum corda, per cæleste desiderium alta conari. Bene autem dicitur : *Castrametati sunt in Magmas* : quia in illis cordibus resident, quæ in alto.

amore cœlestium sublimata non vident. Magmas quippe humilitas interpretatur. Humiliari vero in sacro eloquio pro defectu sæpe virtutis accipitur. Unde et in hac eadem regum historia Thamar David regis filia, quam violasse Amon frater ejus legitur, humiliata perhibetur. Corrupta quidem humiliata est: quia sublimis steterat virgo, et dum altum honoris virginiei culmen perdidit, velut de sublimi ad planum et humilem locum venit (*II Reg. xiii*). De futura etiam superborum depressione dicitur: *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur* (*Luc. xiv, 11*): quia in examine superni judicis corruunt, qui vane de hujus sæculi sublimitate gloriantur. Bene ergo in Magmas castra ponere Philistæi perhibentur: quia per iniqua consilia in eis domitia habitant, qui alta virtutum culmina tenere non curant. Nam dum terrena quaerunt, velut plana et humilia incolunt, ubi invincibiles hostes castra ponere leviter possunt. De quibus nimirum hostibus per prophetam dicitur: *Qui dicunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus* (*Isai. li, 23*). Erecta quidem sublimis est anima, incurvata humilis: quia per virtutum celsitudinem, est per cœleste desiderium in alta sustollitur: sed quando ad vitia, vel ad sæculi amorem defluit, illic quidem cadit, ubi hanc hostis irruens leviter atterit. Dicunt ergo animæ tuæ: incurvare, ut transeamus: quia si hanc ad agenda, vel cogitanda terrena non humiliant, nec malignis persuasionibus penetrant, nec vitiorum bello perturbant.

11. Hinc ergo colligere possumus, quantum a sæculo actu, verbo et cogitatione longe fieri debeamus. Verba quippe nostra, cogitationes, et opera plana et humilia sunt, quando sæcularia. Per hæc quidem ibi sumus, ubi occultorum hostium castra libere ponuntur, ubi tanto facilius capi possumus, quanto nulla munitionis arce sublevamur. Quis enim jam fidelis nesciat: quia culpas verborum, cogitationum, et operum nostrorum colligant, et ad accusationem nostram in adventu venturi judicis servent? Unde et hunc humilem atque despectum locum Magmas fugiendum nobis esse Dominus insinuans, dicit: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii* (*Matth. xii, 36*). Locus ergo hostium humilis dicitur; ut profecto nobis insinuet, quia verbo, cogitatione et opere semper sublimes esse debeamus. Et quia dum in humili remissioris vitæ suæ loco reprobi capiuntur, exempla pravitatis ostendunt, quæ aliis imitanda proponantur: ab oriente Bethaven Magmas esse dicitur. **285** Ab oriente quidem solis lucem oriri cernimus. Reproborum autem vita, quamquam veritatem obscuritatis habeat; qui hanc tamen pro vana sæculi delectatione semper appetunt, nimirum velut falsæ lucis splendore falluntur. Unde et per beatum Job dicitur: *Auferetur ab impiis lux sua* (*Job. xxviii, 15*). Modo quidem velut lucidum eis placet blandimentum sæculi; sed dum de sæculo exeunt, perpetuas subibunt tenebras, quas lucem esse crediderunt. Tunc videbant quia lux non fuit, quando in adversitatem pro-

* Gilot, et Vatic., habent.

A speritas, lux in tenebras, risus in mœrorem, dulcedo in vermem, decor in deformitatem, honor in dedecus, blandimenta in pœnas et æterna tormenta commutantur. Hæc profecto, quia nunc impiorum corda non sentiunt, honorum mores imitari refugunt; et exemplo perditorum, quidquid de sæculo eis placet, sumere nequaquam timent: quia illos imitantur, qui per vitam reprobandi habitacula demonum facti sunt. Unde et merito domus inutilis dicuntur: quia sæpe sanctorum prædicationem suscipiunt, sed verbum quod ab eorum ore audiunt, in se habitare per amorem nequaquam patiuntur. Inutilis ergo domus sunt: quia aptam in se Deo habitationem non faciunt. Hanc inutilem domum per semetipsam Veritas in Evangelio designat, dicens: *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet* (*Matth. viii, 20*). Hinc iterum scriptum est: *Spiritus sanctus disciplinæ effugit factum, et non habitat in corpore subdito peccatis* (*Sap. i, 5*). Bene ergo inutilis domus habere in orientis parte Magmas dicitur: quia, qui sanctorum prædicationem spernunt, in reproborum exemplo ima et terrena quaerunt, velut in magnæ lucis exortu gratulantur. Sed dum, loquentibus sacre historie mysteriis, malorum conversatio demonstratur, quam sit cauta sanctorum vita, subsequenter ostenditur. Nam sequitur:

(Vers. 6.) *Quod cum vidissent viri Israel, se in arcto sitos, afflicti sunt populus, et absconderunt se in speluncis, et in abditis, in petris quoque, et in antris, et cisternis.*

12. In arcto quidem sumus, quando ab inmundis spiritibus intus tentamur, et foris malorum hominum exempla conspicimus. Contra internam ergo malorum spirituum tentationem bene dictum est: *Afflictus est populus, et contra exteriora exempla impiorum hominum, Absconderunt se*. Quia blanda et læta nobis appetenda callidus adversarius suggerit, qui nunquam melius vincitur quam si tentati ad devotæ orationis lamenta curramus. Et exempla pravorum vitare citius possumus, si ea etiam respicienda non esse judicemus. Abscondi ergo sanctorum, est reproba videre dedignari. Et quia quinque sensus corporis a reproborum imitatione custodiunt, quinque etiam latibulorum genera describuntur: speluncæ scilicet, abdita, petrae, antra, et cisternæ. Speluncæ vero montium occulta sunt: quia vero alta in cœlesti desiderio sunt corda sanctorum, et malignis spiritibus clausa et inaccessibleia sunt. Speluncas ergo ingredimur, quando ad mentium secreta recurrimus, ne vagantibus oculis foris concupiscenda videamus. In abditis abscondimur, quando clausi oris silentia occulta servamus. Petras ascendimus, quando actum corporis in robusta operatione locamus. Unde et de his absconditis per prophetam dicitur sub unius assignatione: *Qui claudit oculos suos, ne videat malum, et obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et excutit manus ab omni munere: in excelsis habitabit, muni-*

menta **286** *saxorum sublimitas ejus (Isa. xxxiii, 15).* Antra et cisternas intramus, quando et olfactum ab obscœnitatibus mundi, et aures ab audien'tis vaniloquiis custodimus. Cisternæ namque aquarum sanctarum Scripturarum verba sunt. In cisternis ergo abscondimur, quando ad sacri eloquii aquas ingredi-mur, ut per aurium officium mentium prata rigemus. Bene autem in electorum typo Israelis latibula memorantur : quia qui sensus corporis a delectationum carnalium inquinamento non protegit, occultorum hostium g'adium non evadit. Dicat ergo occultæ illius congressionis victoriam, dicat : *Afflictus est populus.* Dicat aperte objecti extra certaminis triumphos : *Abconderunt se.* Afflictio quippe electæ mentis, omnis diabolice tentationis preceptorius mucro est. Nam dum profunde compungitur, in superni gaudii amorem sublevatur; et tanto jam fortius oblata mundi oblectamenta respuit, quanto jam cœlestia ferventius diligit, a l quæ flendo conscendi'. Doctor namque egregius dicit : *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei (Act. xiv, 21).* Qui certe regni cœlestis introitus sic speratur in fine temporum, ut in quotidiana sanctorum vita sentia-tur. Tribulatio igitur nostra superni gaudii introitus est. Merito ergo quoties electa mens in afflictionis s'æ lamento compungitur, se tribulatio, hoc obtinet, ut intret in contemplationem illius superni regni, in quo ineffabiliter gratuletur. Et dum sancti viri amatores mundi in flore transeuntis lætitiæ videre relugiunt, dum corporeos sensus suos ab eorum imitatione abscondunt, eorum, quæ cernitur non est fuga, sed gloriosa victoria. Actus quidem terrenos fugiunt, sed cœlestes ass'equuntur; mundo delitescere videntur, sed cœlesti gloriæ revelantur. Fugiendo igitur noxia, hostes suos validius insequuntur, et valde nobiliter triumphant, cum sic ad cœlestia properant, ut eos adversariorum a polluta sævitiâ non contingant. Sequitur :

(Vers. 7.) *Hebræi autem transiere Jordanem ad terram Gad, et Galaad.*

13. Hoc profecto si prius juxta litteram scire volumus, Hebræi isti et timore perterriti, et ad hostes suos confugisse sentiuntur. Nam non multo post in aperta Jonathæ victoria scribitur : *Hebræi, qui fuerant cum Philistiim heri et nudius tertius ascenderuntque cum eis in castra, reversi sunt ut essent cum Israel, qui erant cum Saul et Jonatha (I Reg. xiv, 21).* Quid vero in hoc facto signatur, nisi quod quotidie in sancta Ecclesia fieri cernimus, bonorum esse tutam et cautissimam vitam, negligentium præcipitem impatientiam? Infirmi quidem et aulaces sunt curiosi ad actiones sæculi; debiles ad tolerandum bellum tentationis. Et si in his nostra d'scutimus, in monasteriis plerique tales inveniuntur. Intra portus quidem tranquilla inhabitant, sed aperti pelagi procel-las, et tempestatum turbines nequaquam pensant. Cumque foris quasi fortes agere se magna æstinant,

a *Locus obscurus. Forte legendum polluta vitia non contingant.* Vel expungendo eos : *adversariorum*

A ad gravissima tentationum prælia faciles exeunt; ad fortes adversarios, impotentes. Ratione quidem im-providi, robore infirmi, sicut astutæ tentationis frau-des non intelligunt, ita et apertas blandimentorum decipulas non evadunt. Jordanem ergo transeunt, quia ad perpetranda carnis flagitia incurvantur Jordanis quidem, descensus eorum interpretatur Qui ergo justitiam deserunt, ab alto monte virtutum cadunt. Quia ergo infirmi quique libenter appetunt mundi blandimenta quæ cernunt, in eorum typo Hebræi non trans Jordanem perlati, sed Jordanem transire perhibentur. **287** Transire quidem volentis est. Jordanem itaque transeunt, qui ad carnales delectationes voluntaria et festina deliberatione flectuntur. Possunt autem intelligi Jordanem transire, qui noviter peccare incipiunt, sed aliorum peccatorum hominum nequitias peccando transcendunt. Ad descensum quippe eorum desinendo, non transeundo pertingerent, si aliis æqualia mala facerent, et non ea audendo superarent. Et quia in nequiori etiam vita pares suos inveniunt, bene ad terram Gad et Galaad, trans Jordanem pervenire memorantur. Vult enim trans Jordanem habitant, qui per peccandi usum malis pejores fiunt. Ab hoc descensu culpæ erigere peccatores venerat ille, de quo scriptum est : *Venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum (Luc. iii, 3).* Qui de omnibus culpis prædicare penitentiam venerat, in omnes utique descensus regiones venisse prædicatur. Sequitur :

C (Vers. 7-9.) *Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum. Exspectavit autem septem diebus juxta placitum Samuelis, et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. Ait ergo Saul : Afferte mihi holocaustum et pacifica : et obtulit holocaustum.*

14. Hucusque quia de Saul, ut superius dictum est, electo et bono divinus sermo locutus est; rationabile visum est, ut quæ de eo dicebantur, tam per historiam quam per moralitatem, in bonam partem acciperemus. Nunc vero, quia ad locum transgressionis ejus pervenimus, nimirum necesse est, ut in eo etiam, quæ sunt vitanda, videamus. Sed quid unquam studiosius vitandum electis omnibus, quam superbix et inobedienciæ malum videri debuit? Hæc quippe primi angeli sublimitatem deposuit, hæc perditorum spirituum gloriam stravit. Hæc primo homini felicitatem abstulit; hæc captivitatis humanæ perpetuas arumnas inexit. Et ecce primo angelo, primo homini, electi populi per inobedientiam rex primus adjungitur, ut dum magna prouunt, minima erigantur. Bene quippe erigimur, si et illorum lapsus aspicimus, et vitamus. Ubi ergo Saul ceciderit, attente considerandum est. Superius namque ei dixerat Samuel : *Descendas ante me in Galgala. Ego quidem descendam ad te, ut offeras holocaustum, et oblationem, et immoles victimas pacificas. Septem polluta se vitia non contingant.*

diebus expectabis me, donec veniam ad te: et ostendam tibi, quæ facias (I Reg. x, 20). Idecirco igitur propter inobedientiam cecidit, quia inter septem diebus, sicut iussus fuerat, non expectavit. Nam in eodem loco repente subiungitur:

(Vers. 10.) *Cumque complexisset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat.*

15. Quo in loco trementi corde considerandum est, quam brevissimi temporis expectatione neglecta, repulsus sit. *Cum complexisset, inquit, holocaustum, ecce Samuel veniebat.* Si ergo eum solo temporis brevissimo intervallo expectaret, quo obtulit holocaustum, securus iam regni sui robor obtinere potuisset. Itaque si tanta pœna est, quando propheta despiciatur: quid putamus de pelago illo divinæ animadversionis incurratur, cum ipsa divina præcepta dissipantur? Et quia in momento transit carnis delectatio, et omnis peccatorum commissio, et brevis quidem est hora transgressionis, non tamen brevis pœna flagitii; quia dum ad momentum in nobis regnum peccati erigimus, illa regna perdimus omnium sæculorum. Statim enim post peccatum sermo propheticus venit, ut increpet: qui adesset, si **288** non peccaremus, ut in bono roboraret. Polluta quidem conscientia habet jam divinum eloquium contra se; quæ si pollui vitaret, ab eo adjuvata, et relevata proprio vigore subsisteret. Quid enim nobis aliud spiritualiter designat, quod dicitur: *Cumque complexisset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat?* Et si non obtulisset holocaustum, nihilominus et Samuel venisset. Sic nimirum et cum tentamur, divina gratia iuxta est, quæ sustinentes adjuvet: iuxta et divina iustitia, quæ deficientes damnet. Unde sacra Scriptura nos expectare cohortans, ait: *Si spiritus potestatem habens ascenderit super te, locum tuum cito non deseras (Eccle. x, 4).* Hinc propheta testificans, ait: *Dominus auxiliator meus, et ideo non sum confusus (Isai. l, 7).* Hinc Psalmista vicina eadem auxilia respiciens, ait: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear (Psal. xv, 8).* Sed jam propheta quid non expectanti dicat; quid is, qui expectare noluit, respondeat, audiamus:

(Vers. 11.) *Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti?*

16. Sciebat quidem propheta quid fecerat, sed interrogando, inobedientiæ factum reprobabat. Unde et ad peccantem Adam in paradiso a Domino dicitur: *Adam ubi es? (Gen. iii, 9).* Potest etiam per hanc interrogationem magnitudo reatus intimari. Ac si aperte dicat: Parum tibi videtur, quod inobediendo deliqueris, sed a sublimi gloriæ tuæ culmine delinquendo cecidisti. Nunc ergo plerique intra sanctam Ecclesiam se flagitiis obruunt, et quasi qui nulla aut minima perdant, securi sunt. Dicatur ergo lapsus, dicatur: *Quid fecisti?* Parum tibi videtur, quod te peccati sorde pollueris; quia quam æternitatis gloriam perdidideris, quam gehennæ pœnam merue-

ris, non attendis. Interrogatur qui Iem peccator quid fecerit, ut ad cor per lamenta perducatur, ut magna se incurrisse sciat, et parum non doleat. Sed quia ex radice superbiæ ipsa culpa inobedientiæ nascitur, solent inobedientes reatus sui magnitudinem objurgantibus doctoribus audire, sed non humiliter confitendo satisfacere. Nam cum sublimes videri appetunt, lapsus suos ostendere dedignantur; et ideo excusationes proferunt, iustitiam prætendunt; quia apparere peccatores erubescunt. Bene ergo subiungitur:

(Vers. 11, 12.) *Respondit Saul: Quia vidi, quod dilaberetur a me populus, et tu non veneras iuxta placitos dies. Porro Philistiim congregati fuerant in Magmas. Dixique: Nunc descendat Philistiim ad me in Gulgala, et faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus obtuli holocaustum.*

17. Ecce qui de magnæ transgressionis temeritate arguitur, magnas causas iustitiæ asserere non valetur. *Vidi, inquit, quod dilaberetur populus a me.* Ecce hic asseritur destitutus a populo: *Porro non veneras iuxta placitos dies.* Illic se ostendit prophete promissione fraudatum. *Porro Philistiim congregati fuerant in Magmas.* Illic pariter objicit imminens periculum congressionis. Quæ ex actione sua verbum subinfernans, ait: *Necessitate compulsus obtuli holocaustum.* Quasi dicat: Tu me de magno reatu arguis, cum reatus tanto sit levior, quanto non temeritate constat, sed necessitate. Sed qualem eum cognoscat propheta, qui se cognoscere noluit, subiungens, ait:

(Vers. 13.) *Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui.*

18. Superbi quique, quia per tumorem supra homines se esse arbitrantur, competenter arguuntur, cum eis divina voluntas objicitur, quam offendunt. **289** Saul ergo superbiorum more arguitur, qui Domini Dei sui mandata contempsisse perhibetur. Quod tale est, ac si superbientem et contemnentem terreat, dicens: Et si homines despicias, nunc non consilium hominum, sed Domini Dei tui mandata dissipasti. Recte ergo tuum reatum pensas, si illum, quem contemnis, trementi corde consideras. Et notandum, quia non ait: Non custodisti mandata Dei tui, aut, mandata Domini tui, sed: *Non custodisti mandata Domini Dei tui.* Ac si aperte dicat: Ausus magnæ transgressionis esset, si ille, cujus mandata despicias, tantum Dominus tuus, non etiam Deus existeret. Quantum ergo est quod committitur, cum Dei et Domini mandata negliguntur? Quia item non dixit: Domini Dei mei, aut Domini Dei nostri, divinæ familiaritatis gratiam eum offendi se redarguit. Quasi dicat: Ejus præcepta contempsisti, qui dum te de imo extulit, dum super alios te constituit, dum regem fecit, per impositionem tantorum munerum, velut specialiter tuus fuit. Adhuc quoque subiungitur, unde transgressionis ejus audacia major esse doceatur:

(Vers. 13.) *Quæ, inquit, præcepit tibi.*

19. Quæ Jam denique Dei præcepta sunt communia omnium, non specialia aliquorum. Ut ergo audacem eum temeritatis suæ patenti objectione convincat, non eum præcepta communia, sed propria et singularia contempsisse demonstrat. Quæ, ait, præcepit tibi. Ac si dicat: Illa Dei et Domini tui mandata contempisti, quæ non velut communia omnibus, sed velut propria, et soli tibi singulariter credita observare debuisti. Sed quid mereatur, exponit, dicens:

(Vers. 13, 14.) *Quod si non fecisses, jam præparasset Dominus regnum tuum super Israel usque in sempiternum, sed nequaquam ultra consurget.*

20. Ecce quam magna perdidit, qui, ut putabat, nulla contempsit. Ecce septem diebus prophetam sustinuit; sed dum præstolari eum in fine dici desiit, gloriam tantæ dignitatis amisit. Unde et per prophetam dicitur: *Væ iis qui perdiderunt sustinentiam* (Eccli. II, 16). Sustinentiam quidem perdunt, qui bona, quæ inchoant, non consummant. Quibus nimirum vae esse dicitur: quia non solum incepti laboris mercedem perdunt, sed etiam apostatatus sui poena feriuntur. Poena autem superbi et inobedientis regis declaratur, cum dicitur: *Quod si non fecisses, præparasset jam Dominus regnum tuum super Israel amodo et usque in sempiternum; sed non consurget.* Amodo et usque in sempiternum electum regnum paratur: quia qui temporalia bene ordinant, æternæ gloriæ sibi sublimitatem parant. Modo quid in electorum regnum paratur, cum per divinam gratiam recte eorum ministeria dispensantur. Quod amodo et usque in sempiternum proficit: quia de sublimi actione hujus temporis, sublimiorem illam æternitatis gloriam promerentur in cælis. In finem itaque reprobo regi dicitur: *Regnum tuum nequaquam ultra consurget.* Quasi dicat: Dum a temporali rectitudine defecit, ad æternitatis celsitudinem non pertingit. Vel idcirco ad litteram non consurgere dicitur: quia cum ipso corruit, et post ipsum in ejus filiis non remansit. Sed, ut livoris poena feriat, non solum repulsionem suam, sed etiam electionem alienam audire compellitur. Nam subjungens propheta ait:

(Vers. 14.) *Quæsit sibi Dominus virum juxta cor suum, et præcepit ei, ut esset dux super populum suum Israel.*

21. Per omnia verba hæc superbus eliditur: **290** *Quæsit, inquit, virum juxta cor suum.* Quasi dicat: **D** Ideo eum quæsit, quia tu juxta cor suum esse noluisti. Quasi dicat: Talem virum populi sui ducem constituit, qui præceptum divini consilii exsequatur virtute devotionis. Quia enim corde ea quæ agere volumus, deliberare solemus: dum usu nostræ locutionis cor Dei in sacro eloquio ponitur, per eum voluntas ejus intima designatur, quæ a nobis tunc foris agnoscitur, quando inobedientiæ præcepta revelantur. Juxta eam vero sumus, quando hanc, et per intellectum agnoscimus, et per amorem custodimus. Bene ergo de Domino propheta Samuel dicit: *Quæsit sibi virum juxta cor suum, et præcepit, ut esset dux super populum suum.* Quia ille aliis utiliter præcipit, qui

obedire Deo perfecte jam novit; qui solum hoc præcipit, quod ex consilio procedit intimæ veritatis.

22. Sed quid est, quod quasi de præterito dicitur: *Quæsit sibi Dominus virum, et præcepit ei, ut esset dux,* cum non fuerit quæsitus, nec ei, ut populo suo præset, injunctum? Nam postquam Saul percussit Amalech, eidem propheta Dominus ait: *Imple cornu tuum oleo, et veni, mittam te ad Isai Bethlehemitem* (I Reg. XVI, 1). Sed hæc quæstio facile solvitur, si omnipotentis Dei præscientia, et prædestinatio videatur. Ei quidem prædestinare, facere est, et apud ipsum jam facta sunt, quæ ab ipso fieri præordinata sunt. Unde et de eo scriptum est: *Fecit, quæ futura sunt* (Isa. XLV, 11, sec. LXX). Sed quæsisse virum Deus dicitur, ut eligendorum antistitem forma hominibus præbeatur. Quærere enim solemus, quæ aut præsentia non cognoscimus, aut absentia non videmus. Deus autem, cui nihil est absens, nihil latens, non dicitur quæsisse virum, ut absentem, aut absconditum: sed quæsisse dicitur, ut omnis, qui ad sanctæ Ecclesiæ culmen eligitur, discutiendus ab hominibus esse doceatur. Sed quæri debet secundum cor Dei; ut videlicet non solum divinam voluntatem intelligat, sed bonis operibus ostendat. Quia item electi viri ad honorem primatus non ex ambitione veniunt, sed coacti perducuntur, bene dictum est: *Et præcepit ei, ut esset dux*: Quasi dicat: In honore prælacionis non per ambitionem subiit, sed coactus ascendit. Potest etiam intelligi vir pro fortitudine; secundum cor Dei, pro interna charitate. Quando igitur necessitas exigit, ad curam sanctæ Ecclesiæ quærat vir, ut sit conversatione fortis; quærat secundum cor Dei, ut per effectum magni amoris, quasi unitus sit divinæ voluntati: præcipiatur ei, ut sit dux; quatenus sublimis ordinem conscendere ex cupiditate non ambiat, sed ex humilitate pertimescat: sicque sibi humilis metuatur, ut subdi præcepto Dei devotius agnoscat. Sed quia his verbis propheta lapsi regie vitam reprehenderit, sequitur:

(Vers. 15.) *Surrexit autem Samuel, et ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin.*

23. Quasi ab alto ad planum sanctæ Ecclesiæ doctor venit, quando peccatorum culpas redarguit, et status sui sublimitatem curvat, cum ad discutienda malorum crimina se per affectum charitatis humiliat. Bene ergo de eo, qui peccatorem arguerat, dicitur: *Surrexit, et ascendit.* Surgit quippe electus prædicator, quando ad altitudinem suæ spiritualis conversationis se per intentionem erigit: ascendit autem, quando ad arduam ejusdem vitæ suæ celsitudinem per consuetum opus venit. Cælestia quidem desideria, spirituales virtutes, bona opera in sublimi sunt: affectus terreni, concupiscentiæ sæculares, vitia et peccata in infimis. Doctor vero, **291** ut lapsos bene corrigat, prius culpas discutiendo invenit, deinde inventas ferit. Ut ergo quæ feriat, perspicue et aperte videat, mentis oculos ad videnda ima peccatorum vulnera curvat. Sed perspecta non ferit, si ad tangenda ea in infimis, non descendit. Surgere ergo et

ascendere propheta dicitur, quia electi dolores sic ad
 luna nostra videnda et emendanda plerumque veniunt,
 ut redire statim ad alta conversationis suæ nunquam
 obliviscantur. Quibus etiam verbis sacerdotæ animi
 libertas asseritur. Nam plerique alios increpant, qui
 semetipsos validissimo iræ bello perturbant. Post in-
 crepato vero culpas surgere et ascendere nequeunt:
 quia in semetipsis turbidi, ad alta intimæ quietis pro-
 gredi nequaquam permittuntur. Quidem coercendas
 aliorum turpitudines audiunt; sed cum ad cogitanda
 ima descenderint, noxia eorum delectatione sordidantur.
 Inferni quidem et tanti ministerii impares,
 dum solvere inferius aliorum * nodos gestiunt, illos
 non liberant, sed semetipsos ligant. Quid ergo signi-
 ficat, quod de Samuele dicitur: *Surrexit, et ascendit*,
 nisi quod in perfectioribus viris aspiciamus, qui sic
 nostra inquinamenta respiciunt, ut ab eis nequaquam
 sordidentur: sic nobis irascuntur, ut quietis intus se-
 creti sui alta conscendere velociter possint? Fortes
 namque et potentes sunt, et qui magna et fortia sua
 leviter ferunt, nostris infirmitatibus non gravantur.
 Et quia in correctione nostra sanctæ Scripturæ testi-
 monia proferunt, a Galgalis surgere, et ascendere
 perhibetur. Galgala quidem, ut plerumque jam dixi,
 rota nominatur. Testimonia vero Scripturarum, quia
 per diversos sensus in nostra eruditione voluntur,
 velut rotæ sunt. Et quia cum sancti prædicatores
 subditorum sollicitudinem deserunt, in æternæ vitæ
 contemplatione sublimantur, in Gabaa Benjamin
 Samuel ascendere dicitur. Gabaa denique Benjamin,
 collis filii dextræ interpretatur. Quis ergo est filius
 dextræ, nisi quem sancta Evangelia constituentur ad
 cælos ascendere, et ad dextram Dei Patris sedere?
 Collis igitur filii dextræ, æterna est celsitudo Redem-
 ptoris. Quando enim ima nostra sancti prædicatores
 deserunt, in alta illa divina Redemptoris per inten-
 tionem surgunt, et per visionem conscendunt.

24. Potest et secundum historicum sensum simpli-
 cius intelligi hoc, quod dicitur: *Surrexit, et ascendit*:
 quia videlicet in rege, quem arguerat, humilitatem
 poenitentiae, qua manere cogeretur, minime cognovit.
 Idem tamen rex in ministerio relinquitur, ut ipsa
 prophetæ separatione corrigatur; quia plerumque
 quos prædicatores verba non corrigunt, dividi a præ-
 dicatorum familiaritate, vel a sanctæ Ecclesiæ unitate
 pertimescunt. Juxta prædicatores duri sunt, sed sepa-
 ratim respiciunt; et qui inobediendo peccaverunt,
 obedire Deo, jam humiliter parant. Unde et rex Saul
 non multo post demoliri Amalechitas præcipitur: ut,
 si mandatum Domini ejusdem cæde gentis perficeret,
 prioris inobedientiae nexus enodaret (*I Reg. xv*).
 Separatus quidem a propheta, ea agere visus est, ut
 ad agenda alia juberetur. Quare et subditur:

(Vers. 15.) *Et reliqui populi ascenderunt post Saul
 obviam populo, qui expugnabat illos: venientes ex
 Galgala in Gabaa Benjamin.*

25. Nonnulli sic in peccato corruunt, ut in nullo
 bono opere teneantur: nonnulli vero dum mala se

perpetrasse recolunt, agere bona instantius conan-
 tur. 292 Agendo quippe bona, mala quæ relinquunt
 operiunt: ne ab æterno iudice detecta judicentur.
 Hoc nimirum si factum Saul in bonam partem dedu-
 cimur, hoc invenimus; quia qui prius in sacrificio,
 metuens prophetæ mandata contempsit, postea vero
 ad eos, quos metuerat, conterendos populi Dei ad-
 versarios festinavit. Quo in loco etiam hoc notandum
 est, quia quem propheta deseruit, ad experienda
 bella hostium de Galgalis ascendit. Plerosque etenim
 peccatores justa prædicatorum severitas projicit,
 quos tamen divina memoria non relinquit. So'atia et
 adhortationes rectorum propter culpas amittunt: sed
 sacras Scripturas consulunt, propositum resumunt;
 et qui inobedientiae malo velut lapsi iacuerant,
 erecti per obedientiae fervorem ad occulorum ho-
 stium bella procedunt. Bene ergo de Galgalis, id est
 de rotis venire memorantur: quia de sanctis Scriptu-
 ris accipiunt, unde adversæ partis militiam compri-
 mære fortiter possint. Quia vero perditæ conversatio-
 nis altitudinem recuperare vincendo satagunt, in
 Gabaa Benjamin ascendere dicuntur. Quia, item alii
 in latibulis se clauserant, alii ad hostes confugerant,
 reliqui populi vocantur, qui nullo sunt timore per-
 territi, sed cum rege suo ad locum festinant congrega-
 tionis. Quod etiam nunc in Ecclesia videmus: quia
 videlicet plerique quasi parvuli proficere per private
 vitæ studium proponunt, plerique fortes in expositis
 quoque maligni hostis certaminibus audaces sunt; ut
 aperte videant sæculi blandimenta, quæ appetant, sed
 appetere visa contemnunt. Hi qui idem non in latibu-
 lis, sed in aperti certaminis campo consistunt, ex-
 positi ad prælium, fortes ad triumphum, qui pugnare
 possunt, et nequeunt superari. Unde et per perfectum
 numerum designantur, cum subditur:

(Vers. 15.) *Et recensuit Saul populum qui inventus
 fuerat cum eo, quasi sexcentos viros.*

26. Septem quippe diebus hebdomada impletur,
 sed unus eorum ad operandum prohibitus est, sex
 vero in boni operis studio conceduntur. Centenarius
 autem numerus summam continet numerorum. In
 sexcentis ergo viris, qui alii designantur, nisi qui
 opere, et cordis deliberatione robusti sunt? Nam qui-
 dam fortia proponunt, sed quia quod proponunt, non
 faciunt, ad sexcentorum virorum numerum non per-
 tingunt. In sexcentis ergo viris, fortes operarii sanctæ
 Ecclesiæ designantur, quia magna proponunt, et
 rigorem propositi, fortitudine complent bonæ ope-
 rationis. Qui bene cum rege inventi perhibentur, quia
 cum pastoribus sanctæ Ecclesiæ in bona voluntate,
 et pia actione conveniunt. Cum eis namque sunt, a
 quibus nec voluntate discrepant, nec operatione di-
 scordant. Qui sic convenire dicuntur, ut excellere
 prædicatorum dignitas sentiantur; quia etsi idem bo-
 num subditi, quod prædicatores volunt, faciunt, illi
 tamen in eodem bono præcipui sunt, quorum, ut
 ordo est celsior, ita et ardentior virtus animi, et re-

* In Gilot. et Vatic., *modos*, quod minime recipiendum.

lustior nixus operationis. Quare et separatim de A rege, et ejus filio dicitur :

(Vers. 16.) *Et Saul, et Jonathas.*

Ut quid enim separatim rex, et ejus filius nominatur, nisi quia actio boni præsulis claret esse singularis? Et quia omnium fidelium subditorum non est uniformis æqualitas, sequitur :

(Vers. 16.) *Et populus, qui inventus in Gabaa Benjamin*

27. Satis replicatum est, quod Gabaa collis interpretatur. 293 Collis vero non summitas, sed montium est altitudo summitati vicina. Quid vero in isto colle, nisi alta et perfecta vita intelligitur fidelium subditorum? Hæc nimirum quamvis prædicatorum celsitudinis æqua non sit, tamen ab aliorum meritis valde cernitur esse sublimis. Unde et de quibusdam præcipuis electis in Apocalypsi legitur : *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia* (Apoc. xiv, 3). Quos et clarius demonstrans, ait : *Illi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, et sequuntur agnum, quocunque ierit.* Dum ergo spiritualia prælia describuntur, populus inventus in Gabaa Benjamin specialiter recensetur, quia virginum chorus contra immundorum spirituum ferocitatem tanto violentior est, quanto nullo eorum vulnere saucius, nulla eorum suggestionis sorde pollutus. Liber quippe et integer, expeditus est ad occursum, fortis ad ictum. An non in colle illi dextræ sunt, quos integritatis suæ merito dilectus Jesu respicit, dicens : *Vidi supra montem Sion agnum stantem, et cum eo centum quadraginta quatuor millia* ? (Apoc. xiv, 1.) Sed et nisi valde fortes essent, ad tantam celsitudinem fatigati ascendere nequaquam possent. Item nisi omnium cogitationum liberi essent, post agnum ubique currere non valerent. Quia ergo in occulti certaminis triumpho virgo quisque mirabilis est, tum ordo congressionis describitur, sub typo populi Gabaa, virginitatis specialis dignitas memoratur. Sequitur :

(Vers. 16-18.) *Porro Philistiim conscenderant in Haggas. Et egressi sunt ad præliandum de castris Philistiim tres cunei : unus cuneus pergebat contra viam Ephraim, ad terram Saul; porro alius ingrediebatur per viam Bethoron; tertius autem vertit se ad viam termini in terra Sab. a, imminente valli Seboim, contra desertum.*

28. Quid est, quod Philistæi tres cuneos faciunt nisi quia maligni spiritus cordi nostro, linguæ, et operi inserere perversa moluntur? Quia enim cogitando, vel loquendo, sive faciendo omne peccatum committitur, tres sunt Philistinorum cunei : quia maligni spiritus impellere ad peccandum animas satagunt, negligentia cordis, effrenatione oris, audacia perversi operis. Unde et primus cuneus contra viam Ephraim pergere dicitur, quia expugnare innocentiam a corde incipit. Via quippe Ephraim, id est fructiferi cordis, bona est cogitatio. Contra viam ergo Ephraim primus Philistinorum cuneus pergit : quia occulti adversarii, si prius usum bonæ cogita-

tionis a mente non auferunt, ad eradicandos virtutum ejus fructus pervenire non possunt. Contra Ephraim igitur viam veniunt, quanto bonæ cogitationi insidiantur, qua via ad terram Saul tendere dicitur. Quid enim est aliud mens electi discipuli, nisi fructifera valde terra doctoris? Unde et Dominus in Evangelio parabolam seminum exponens, ait : *Quod cecidit in terram bonam hi sunt, qui in corde bono et optimo verbum excipiunt, et fructum afferunt in patientia* (Luc. viii, 15). Dicitur ergo de primo cuneo Philistinorum : *Pergebat contra viam Ephraim* : ut dum litteræ sensum spirituales percipimus, cogitationis aditum malignis spiritibus obstruamus. Sed dum cor munimus, linguam pariter a superfluis locutionibus refrenare compellimur. Unde et secundus B cuneus per viam Bethoron ingredi dicitur; Bethoron quippe, domus iræ interpretatur. Domus vero iræ, est mens usui serviens linguæ litigiosæ. Quam certe domum sapiens 294 ille insinuat, qui ait : *Ira requiescit in sinu stulti* (Eccl. vii, 11). Per hanc quidem ad cor stulti hostes ingrediuntur, quia maligni spiritus, dum ad effrenata verba linguam solvunt, iras accendunt, et mutuam fidelium charitatem ferunt. Qui ergo cavere cogitationes noxias didicit, si oris custodiam tenere non novit, unius cunei impetum vicit, alterius non evasit. Tertius vero cuneus vertit se ad iter termini. Quis est terminus cogitationis et verbi, nisi consummatio boni operis? Nam idcirco bona cogitamus et loquimur, ut ea ad finem boni operis perducamus. Sed cum antiquus hostis verbis et cogitationibus nocere non prævalet, in finem laqueos tendit, et bonum opus fidelium evacuare, vel impedire appetit. Quod vero est iter termini, nisi studium bonæ operationis? Quia ergo multis insidiis maligni spiritus nituntur, ut studium boni operis deseratur, ad iter termini tertius cuneus verti dicitur. Potest etiam in hoc termino, vitæ nostræ finis intelligi. Ad iter vero termini cuneus vertitur, quia interrompere hostis opus bonum nititur, ne usque ad vitæ finem perducat. Unde et Psalmista lapsorum fletus in se exprimens, ait : *Funes extenderunt in laqueum pedibus meis, juxta iter scandalum posuerunt mihi* (Psal. cxxxix, 6). Juxta iter quidem scandalum ponitur, ut bona electorum opera ante hujus vitæ consummationem deserantur.

D 29. Quid est autem quod ait : *In terra Sabaa, imminente valli Seboim contra desertum*? Sed hæc nomina locorum ad designandum situm termini, quem dixerat, posita sunt. Sabaa vero in lingua nostra, captiva dicitur : Seboim, capræ nuncupantur. Quæ est autem ista captiva, nisi humana natura, quæ in paradiso fuit posita, et nunc ad perferendas hujus mortalitatis ærumnas in hoc sæculum est ligata? Quæ est autem terra captivæ hujus, nisi peregrinatio vitæ temporalis? Bene igitur, dum verti cuneus dicitur terra captivæ memoratur : quia maligni spiritus in hac terra peregrinationis nostræ prælia contra nos movere possunt; in illa vero vita nostra non possunt. Sed electorum præsens conversatio quam-

vis in hæc captivitatis exsilio posita sit, si iter termini perfecte contudit, post termini hujus angustias, ad altitudinem immortalitatis pervenit. Unde et termini hujus terræ valli Seboim, id est caprearum imminere perhibentur. Vallis quippe caprearum, est mors pretiosa sanctorum: quia unde moriendo deponuntur, inde ad gaudia æterna sublevantur. Capreas quidem velocia animalia esse, et magnos saltus dare quis nesciat? Recte ergo sanctarum animarum dignitatem capræ designant, quæ in morte corpora deserunt, sed quasi magnos saltus dantes, per ingentia merita ad superna regna conscendunt. Dicat ergo, quia terminus terræ captivæ imminet valli Seboim: quia etsi damnata est humana conditio, sic tamen est in Dei filio exaltata, ut cum ad viæ temporalis terminum ducitur, in morte datur, ut in æternæ vitæ celsitudinem sublevetur. Dicat ergo: *Quia tertius cuneus ad iter se vertit termini in terra captivæ, quæ imminet valli caprearum*: ut malignos spiritus ad hoc electorum extrema bona pervertere conari asserat, ut ad superna gaudia non conscendant. Quæ etiam vallis sita contra desertum dicitur. Quid deserti nomine hoc loco, nisi infernum accipitur? Desertum quidem recte intelligitur, ubi electorum nullus invenitur. Desertum etiam dicitur, in quo ærumnarum solatia nulla sentiuntur. Vallis ergo caprearum contra desertum sita perhibetur: quia sanctorum mors **295** diversum omnem ab inferni meritis habet, et conveniens aliqui, et dignum inferni pœnis non habet. Sequitur:

(Vers. 20, 21.) *Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philistiim ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philistiim, ut exaceret unusquisque vomerem, aut ligonem, et securim, et sarcolum.*

30. Hæc profecto omnia describuntur, ut modus subsequituræ victoriæ insinuetur. Armati quippe ab inermibus victi sunt, ut totum, quod vincitur, omnipotentis Dei laudibus tribuatur. Nos autem si more nostro spiritualiter ista prosequimur, mysteriis vacua non inveniemus. Quid est ergo, quod dicitur: *Faber ferrarius non inveniebatur in Israel*: nisi quia ad spiritualia bella non per sæculares litteras, sed per divinas instruimur. Faber quippe ferrarius in Israel non invenitur, quia fideles Domini videntes, arte sæcularis scientiæ contra malignos spiritus nequaquam præliantur. Fabri namque arte adjuti vincerent, si sæcularis eloquentiæ jaculis, oculis hostibus prævalerent. Quæ profecto sæcularium librorum eruditio, et si per semetipsam ad spiritualem sanctorum conflictum non prodest, si divini Scripturæ conjungitur, ejusdem Scripturæ scientia subtilius eruditur. Ad hoc quidem tantum liberales artes discendæ sunt, ut per instructionem illarum divina eloquia subtilius intelligantur. A nonnullorum cordibus discendi desiderium maligni spiritus tollunt: ut et sæcularia nesciant, et ad sublimitatem spiritualium non pertingant. Bene ergo dicitur: *Caverant*

^a Gilot., *dicendi sublimis?*

A *Philistiim ne forte facerent Hebræi gladium, et lanceam.* Aperte quidem demones sciunt, quia dum sæcularibus litteris instruimur, in spiritualibus adjuvamus. Cum ergo nos ea discere dissuadent, quid aliud, quam ne lanceam aut gladium faciamus præveant? Dicat ergo historica, et studium electorum prophetæ insinuet, et exponat: *Descendebat Israel ad Philistiim, ut exaceret unusquisque vomerem suum, aut ligonem.* Ad Philistæos descendimus, quando ad discendos sæculares libros animum inclinamus. Et descendens dicitur, quia Christiana simplicitas in alto est. Sed quid est, quod sæculares litteræ dicuntur in plano esse, modus vero ^a docendi sublimis? Quia cum cœlestia nulla narrent, et miro dicendi ordine, quæ proponuntur, explicant, et narraudo sublimantur, et ^b carnalia dicendo deponuntur. Quem profecto dicendi, sive intelligendi modum qui scire appetit, descendat ad Philistiim, vomerem et ligonem acuat, ut ad sæcularium etiam carnalia audienda deponatur, qui eorum eloquentia instrui penitus nititur. Hanc quippe sæcularem scientiam omnipotens Deus in plano anteposuit, ut nobis ascendendi gradum faceret, qui nos ad divini Scripturæ altitudinem levare debuisset. Idcirco eam præmittere voluit, ut in ipsa nos instrueret ad spiritualia transire. Unde et Moyses, qui nobis divinorum eloquiorum principia edidit, non prius divina didicit, sed ut capere, vel exprimere divina posset, in omni Ægyptiorum scientia rudem animum informavit. Isaïas etiam prophetis aliis eloquentior extitit: quia nec, ut Jeremias Anatholites, nec, ut Amos armentarius, sed nobiliter instructus atque urbanus fuit. Paulus quoque vas electionis ante ad Gamalielis pedes instruitur, quam rapiatur in paradysum, vel ad cœli tertii altitudinem sublevetur (Act. xxii). Et ideo fortasse per doctrinam **296** aliis apostolis excellit: quia futurus in cœlestibus, terrena prius studiosus didicit.

31. Sed jam, ut arbitror, ruralium instrumentorum proprietates spiritualiter exquirendæ sunt. Quid ergo in vomere, qui præeuntibus bobus trahitur, nisi affectus geminæ charitatis insinuat? Et quid in ligone, quo solus quisque in agri cultura exercetur, nisi privatæ vitæ studium ostenditur? Quidam navæque et dites et fortes ricolæ in bobus arant: quia et Dominum fortiter diligunt, et per fratrum amorem animarum lucris diligentius intendunt. Vomerem igitur apud Philistinorum fabros acuat: quia sanctæ prædicationis studium de sæculari ruditione componunt. Nonnulli vero, ut pauperes, ligone utuntur: quia qui ad lucrandas aliorum animas se non posse sufficere arbitrantur, sibi solis non desunt præparare de æternitate quod possunt. Velut ligona quisque eorum utitur: quia agrum suæ mentis divino cultui præparare non desunt. Et quia in hoc etiam privatæ vitæ studio valde sibi sæcularis eruditio prodest, ligonem, dum docetur exacuit: quia in propriæ vitæ studio eruditus quæque subtilius intendit. Securi autem non tercam fodimus, sed ramos arborum

^b Gilot. et Vatic., *et carnalia docendi deponuntur.*

de truncamus. Quid ergo aliud signat securis, nisi zelum bonæ æmulationis? Nam quando ad imitanda meliorum exempla succendimur, velut ramos nobis incidimus, quibus ignem depellendis negligentie nostræ frigoribus nutriamus. Hanc securem nos tenere Paulus apostolus præcipit, dicens: *Bonum æmulamini in bono omnes* (Gal. iv, 18). Quæ nimirum securis acuitur: quia eruditi fideles, sicut melius agnoscunt exempla fidelium, ita et ferventius imitari concupiscunt. Sarcolum sive tridens subtilius terram fodit; ita et non tam fodere, quam scæpere, et glebas confringere cognoscatur. Quid per hoc tridens sarcolum, nisi virtus discretionis exprimitur? Per quam certe dum acta, vel agenda subtili consideratione discutimus, velut serendæ terræ nostræ glebas in tenuem pulverem complanamus. Quod profecto sarcolum tridens asseritur, quia vis discretionis non solum agenda, sed etiam cogitanda, et loquenda componit. A manu quidem, corde, et lingua cuncta noxia reserat; ut semen, quod terræ mentis nostræ committimus, uberem fructum ferat. Apte itaque dicitur: *Descendebat omnis Israel ad Philistiim, ut exaceret unusquisque vomerem suum, ligonem, securem, et sarcolum*: quia affectum geminæ charitatis, privatæ vitæ studium, alienæ perfectionis exempla in sacro eloquio legimus: sed ejusdem sacri eloquii profunditatem penetrare ignari sæcularis scientiæ non valemus. Unde et rationabiliter subinferens, ait:

(Vers. 21.) *Retusæ itaque erant acies vomerum, et ligonum, et securium, et tridentium, usque ad stimulum corrigendum.*

32. Non dicuntur acies replicatæ, aut attritæ: sed retusæ. Nam si replicatæ essent, vel attritæ, omnino nihil inciderent. Retusa vero acies, etsi celeriter non incidit omnia, quædam objecta in mora laboris secant. Sic nimirum sunt corda simplicium, quæ si subtilitè spiritualia non intelligunt, dum tamen tarde quædam intelligunt, acuitatem ingenii non acutam habent, sed retusam. Sæpe enim discutere obscura volunt; sed dum vix diu cogitando ad ea etiam, quæ sunt aperta, perveniunt, velut retusa acie morando incidant. Quod certe non solum 297 in occultis sacramentis Scripturarum ostenditur, sed etiam in latentibus suggestionibus dæmonum. Depellere quippe a se hostem nequeunt, quem cognoscere cito non possunt. Dum ergo magna mora cogitationis, insidias male suggestionis expellunt, velut retusa acie secant, quod per acuitatem ingenii abscindere velocius poterant. Quid est autem quod dicitur: *Usque ad stimulum corrigendum*? Stimulus dicitur increpatio prælatorum. Unde et scriptum est: *Verba sapientum sunt quasi stimuli* (Eccl. xii, 11). Stimulus quidem increpatio dicitur, quia dum culpas arguit, mentem pungit. Sed retusus est stimulus, quando prælati languet intellectus, ut subditorum culpas, nec cognoscendo reperiat, nec inveniendi reprehendat. Bene ergo increpatio rectoris stimulus asseritur, quia timores vitiorum pungere non prævalet, si ejus mens

A erudita per scientiam, purgenda non videat. Unde et in typo eruditorum prælatorum bene subjungitur: (Vers. 22.) *Cumque venisset dies prælii, non est inventus ensis, et lancea in manu totius populi qui erant cum Saul et Jonatha, excepto Saul et Jonatha filio ejus.*

33. Quid per lanceam, nisi sanctorum prædicatorum acuta providentiâ accipitur? Et quid per ense, nisi eorum intelligentiæ subtilitas demonstratur? Per lanceam quippe longe nobis ante objecta persequimur. Per enim vero vicini, et fere conjuncti nobis hostes et ucidantur. Bene ergo in lancea, providentiâ electorum ostenditur, per quam occultos hostes percipiunt, antequam vicinorum eorum impetum patiantur. Dum enim futuras dæmonum insidias cavendo præveniunt, velut a longe lancea feriunt, quorum vicinos excipere ictus nolunt. Unde et beatus Paulus apostolus dum a longe armatos fornicationis spiritus cercaret, conjugalem castimoniam quasi lanceam tenuit, et eos accedere propius non permisit, dicens: *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, et unaqueque virum. Uxori vir debitum reddat, similiter autem uxor viro* (I Cor. vii, 2). Et iterum: *Revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram* (Ibid. 5). Hinc etiam de semetipso ait: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne prædicans aliis, reprobus efficiar* (I Cor. ix, 27). Qui enim ne reprobus fieret, corpus castigare erat, nimirum lancea hostes suos longiuscule positos ante se perfodebatur. Providentiâ ergo abstinentiæ pro edomanda carnis libidine quasi lancea accipitur, per quam venturi hostes feriuntur. Bene etiam per ense intellectus exprimitur: quia qui pravas maligni spiritus suggestiones in præsentem tempore cognoscit et abjicit, velut vicinum, et juxta se positum hostem ferit. Qui etiam velut ense utraque parte acuto incidit: quia tam falsa bona, quam vera mala reprehendit. Quid vero est, quod in manu Saul et Jonathæ ensis esse perhibetur? Sed in manu non sunt eorum, qui acute vicina et præsentia intelligunt, et futura prævident, et ad exstinguenda ea fortia non ex recedunt. Aperte sciunt, quia antiquus hostis maximam partem humani generis per robur carnis in fornicationem præcipitat, qui tamen carnem per abstinentiam castigare non curant. Sic etiam nonnulli præsentia mala aperte conspiciunt, sed hæc vitare minime conantur. Hi nimirum ense et lanceam habent, sed in manu non habent. Bene ergo in die prælii in manu Saul et Jonathæ ensis et lancea invenitur: quia solum electi viri sunt, qui et præsentia et futura mala intelligant, et ea cordis intentione vincere ardentius concupiscant. Quod tamen hoc loco ideo dicitur, ut populus 298 nihil in manu tenuisse doceatur, qui vomeres, ligones, secures, et sarculos tenere ostenditur. His enim verbis non electi distinguuntur a reprobis, sed hebetes a peritis. Sed quia jam armatos viros ostendimus, nodum certaminis explicemus. Sequitur.

CAPUT IV.

(I Reg. xiv, 1.) *Egressa est statio Philistinorum*

^a Vatic., et Gilot., dum tam tarde.

at ascenderet in Magmas, et accidit quadam die ut diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum : Veni, et transeamus ad stationem Philistinorum, quæ est trans locum illum.

1. Philistinorum statio egreditur, quando malorum spirituum turba electis mentibus per suggestiones noxias demonstratur. Quæ nimirum idcirco statio dicitur, quia electorum bella describuntur. Stare quippe malignis spiritibus, est in electorum pugna magnas vires exercere. Nam stando validius unusquisque, quam sedendo, conari ad aliquid faciendum potest. Philistinorum igitur statio egressa dicitur, ut dæmonum conatus in bello nostro aperte coligatur. Et quia velut se inferiores, atque minores opprimere fideles cogitant, in Magmas ascendere egredientes parant. Vel in Magmas ascendere gestiunt, quando parvulorum corda decipere tentando moliantur. Sed electi prædicatores, dum tentata corda subditorum intelligunt, ferre auxilia non morantur. Hos velut in tuto reponunt, illos secum ad sustentanda pericula bellorum ducunt. Quid est quod ab bella armiger dicitur, nisi quia per scientiam eruditi subditi ad internorum certaminum victoriam promovendi sunt? Quidam namque artem physicam sciunt, qui medendi experientiam nesciunt : sic nimirum in sancta Ecclesia quidam sunt qui artem interioris pugnae didicerant, sed ad districtas necessitates certaminum adhuc perducti non sunt. Magnos viros pugnantes audiunt, sed prælia, quæ magni magnifice tolerant, auscultant, virtute nesciunt. Tales quippe sunt qui ad imitanda vestigia Redemptoris invitantur. Qui vult, inquit, venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Matth. xvi, 24). Arma vero Jonathæ sunt hortamen a doctoris. Armiger vero arma portat, cum quibus non ipse, sed alius pugnat. Scilicet nimirum sunt, qui in sancta Ecclesia noviter instruuntur. Dum enim virtutes a doctoribus audiunt, quibus ipsi doctores contra malorum spirituum versutiam pugnant, illud nimirum habent in ore, quod nondum habent in virtutis exhibitione. Dixit ergo Jonathas ad armigerum suum : Veni, transeamus ad stationem Philistinorum : quia electi doctores, subditos suos docent non solum artem, qua dimicent, sed etiam ab bella pertrahunt, quæ triumphet.

2. Et quia remissi pastores bella, quæ insinuant, suscipere nequaquam curant, non dicit : Vade, et transi ad stationem Philistinorum : sed : Veni, transeamus. Alios quidem ad certamen provocant, sed eadem certamina ipsi priores tentant. Quid vero est, quod dicit : Quæ est trans locum illum? Sed quoniam locus in sancta Ecclesia est, qui magnis præliis clausus, non expositus est Possidere quidem bona seculi, uxorem ducere, filios procreare, blandimenta de omnibus rebus licitis corporibus exhibere, eo munitum ab hoste manere est, quo aliquid impositum in eo ordine positum onerosum non est. Sed hunc locum si quis mellioris vitæ desiderio accensus transire nititur, necesse est ut ad gravissima bella præ-

paretor. Divitias namque contemnentes, paupertatem Christi amplectentes, spernentes conjugia, amorem pudicitia semper amplecti debent. Habent continuo isti insurgentia gravissima prælia carnis, illi impugnationem cordis : quia nec paupertas leviter fertur, nec sine magnis æonibus pudicitia corpora subjungantur. Unde bene per quemdam sapientem dicitur : Fili, accedens ad servitum Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii, 1). Quasi dicat : Quia egredi voluisti de loco muniminis, necesse est ut jam patenti bello contra fortissima hostium castra muniaris. Dum ergo trans locum illum, non istum dicit, doctorum Jonathas virtutem insinuat, qui per singulare propositum religionis, semper sunt in aperto campo certaminis. Et quia de omni, quod strenue dimicant, de omni quod nobiliter triumphant, jactantia et elationis vitium fugiunt, sequitur :

(Vers. 1.) Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

3. Tacenda qui sem sunt electorum virtutes, ne per jactantiam dicantur, sed aliquando ad Dei gloriam eas manifestare culpa non est. Quia vero nos in Saul magnos prædicatores expressimus, hoc profecto, quod patrem Jonathas pugnae initium celat, illud insinuat : quia magna quæ agimus, quandoque propter humilitatem laudabiliter celamus. Tales quidem jam facti per corruptionem sumus, ut boni videri etiam ab illis, qui præsumt nobis, sine elatione nunquam valemus. Cum ergo de manifesto latens malum nascitur, sapienter bonum absconditur, ne malo superveniente maculetur. Sed inter hæc sciendum est, quia illi virtutes celare prælati suis ista necessitate possunt, qui bene cognoscere bonum quod agunt, sciunt. Si enim nimis sunt simplices, sæpe non est bonum, quod esse bonum arbitrantur ; et dum vitium quasi virtutem non indicant, in se absconditum hostem portant. Unde et Jonathas, qui patri belli propositum texit, tantus asseritur : ut sub ejus ducatu pars exercitus pro lucta referatur. Erant, inquit, duo millia virorum cum Saul in Magmas, et in monte Bethel, mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin (I Reg. xii, 2). Dicatur ergo de Jonatha : Patri autem suo hoc ipsum non indicavit : quia eruditi viri, dum elationis vitium incurrere de magnis operibus suis metuunt, ea nimirum ipsis abscondunt, a quibus adjuvari potuerunt. Quæ nimirum prædicatoris auxilia melius discimus, si ipsos in loco suæ perfectionis videamus. Nam sequitur :

(Vers. 2.) Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malo granato, quæ erat in Magron.

4. Gabaa, ut diximus, collis interpretatur ; Magron, de fauce dicitur. Prædicatores autem sancti sublimes valde sunt, non solum opere, sed etiam contemplatione. Extrema ergo pars ista sublimitas est operis, intima vero illa, contemplationis. Per hanc quidem extremam partem suæ celsitudinis, ad exemplum a nobis conspiciuntur ; per illam vero intimam, in magno amore conditori conjuncti sunt. Hos quidem nobis extrema parte sublimitatis suæ propheta mirandos

• Male hic et infra in aliis Editis legitur, malo granata et malus granata.

ostendit, quando ait : *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? (Isa. lx, 8.)* Volant quippe ut nubes : quia a gravamine culpæ sunt leves, et gratia sancti Spiritus in bono opere veloces. Quasi columbæ vero sunt ad fenestras, quia ad exemplum per bona opera se nobis, quasi per foramina porrigunt, sed de ostensa vitæ munditia, laudis appetitu nequaquam **300** capiuntur. Sed et sub malo granato rex residet ; quia in umbra Redemptoris prædicator requiem habet. Magno qui lem labore fatigatur, sed verborum Domini consolatione reficitur. Unde et eadem malus arbor in eo loco, qui de fauce dicitur, morari perhibetur. Quid enim hoc loco istud de fauce dicitur aptius quam sancti Evangelii dulcedo designatur? Sic enim nunc morari in umbra Redemptoris possumus ; si videlicet verba ejus ad consolationem de Evangeliorum meditatione capiamus. Sed in hoc residere quietius prædicatores possunt, qui quo altius et propius illud divinæ faucis verbum suscipiunt, dulcius sagmantur. Hæc etiam causa est qua rex Saul non stare, neque sedere, sed morari sub malo granato in Magron dicitur ; quia perfectus doctor Dei docibilis est : et dum pascere cibo alios nutrit, ipse multiformium deliciarum spiritualium dulcedine satiatur. Nam dum Redemptoris amœna singulariter aspicit, in miram contemplationem virtutum surgit : et quasi de uno cortice plurima grana colligit, dum per ea omnia, quæ in Redemptorem recolit, deliciosam mentem gratanter ducit. In hac quidem Redemptoris amœnitate sponsa se requievisse gloriatur, quæ dicit : *Sub umbra ejus, quem desideraveram, sedi (Cant. ii, 3).* In umbra quippe ejus sedere est in ejus contemplatione requiescere. Ejus certe contemplatio umbra est, quia in ejus visione protegimur, ne diabolica tentatione velut solis ardore denigremur. Qui ergo tam sublimiter requiescunt, ferre se consulentibus auxilia utiliter possunt. Sed tamen nonnulli electi subditi dum infirmitatem propriam metuant ; dum solum Deum agonis sui testem requirunt, tantorum hominum judicia fugiunt, ut a solo Deo in bona sua actione videantur. Bene ergo et Saul in extrema parte Gabaa sub malo granato morari dicitur, et Jonathas belli propositum ei non indicasse : quia dum perfecte cavere relationem non possumus, bonum, de quo nasci potest, omnibus abscondi debet. Sequitur : *(Vers. 2.) Erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.*

5. Hoc numero fortes viros in bono opere superius designari diximus, qui cum rege esse referuntur : quia per studium boni operis, concordēs sunt vitæ doctoris sui. Sed habent prædicatores Ecclesiæ sub se, non solum qui magna agant, sed et verbi comministros qui summa doceant. Habent duces, qui ad bella ferventes roborent, habent qui audacter currant, habent qui potenter protegant. Bene ergo subjungitur :

(Vers. 3.) Achias filius Achitob fratris Ichabot, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Hei sacerdote Domini in Silo. Qui portabat Ephod.

6. Achias namque umbraculum nostro sermone dicitur. Quid vero per umbraculum hoc in loco, nisi protectio designatur? Qui ergo in sancta Ecclesia minores quoslibet ab occultis adversariis protegunt, per umbraculum recte designantur. Qui autem umbraculo residet, ardorem solis sentire non potest. Cur vero in sacro eloquio umbracula prædicantur, nisi quia etiam solem reprobum ostendunt, quo viror mentis exurit? De quo nimirum sole Veritas in divisione senium dicit : *Orto sole, aruerunt (Matth. xiii, 6).* Fervens quippe ardor concupiscentiæ sol est, qui velut luce candeat, sed qui mentem, cui lucet, exurat. Dum ergo majorum exhortationibus omnium concupiscentiarum blandimenta respicimus, quo alibi, quam in umbraculo amœno substernimur, **301** ubi tentationum incendia declinemus? Sed diminutive umbraculum Ecclesiæ minister dicitur, ut Redemptori nemo comparetur. De illius namque protectione sponsa in Canticis gloriatur, dicens : *Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi (Cant. ii, 3).* Et Psalmista deprecans, ait : *Sub umbra alarum tuarum protege me (Psal. xvi, 9).* Sed unde tantus Achias iste procedit, exponitur, quia filius Achitob esse memoratur. Achitob, frater meus bonus dicitur. Quis igitur iste frater bonus intelligitur, nisi Redemptor noster? Frater quippe, quia naturæ nostræ particeps : sed bonus, qui naturam nostram quam suscepit, ab æterna morte liberavit. Vel bonus, quia omnes nos mali sumus, dicente ipso : *Si vos mali cum sitis, nostis bona data dare filiis vestris (Matth. vii, 11).* Achias ergo filius Achitob dicitur : ut qui in Ecclesia potentes sunt, eorum potentia ex sola Redemptoris imitatione eis inesse sentiat. Idem vero Achitob frater Ichabot asseritur, quia a translatione gloriæ nuncupatur. Nam Redemptor noster secundum carnem de Judæorum gente est natus. A quo nimirum populo, quia omnis ornatus templi, omnes sacrificiorum ritus, omnia Scripturarum mysteria ad gentilem populum transierunt, translatio gloriæ in Achitob fratre recte memoratur. Ipse quoque Achitob Phinees fuisse filius dicitur : quia Judaicus populus in erroris sui perfidia, qua se mersit, ejusdem gentis suæ doctores se valde nequiores habuit. Unde et idem Phinees, os mutum, sive, ori parcens interpretatur. Os quippe dicitur, quia per eundem populum Dominus locutus est. Sed mutum os nunc esse cognoscitur, quia dum Redemptorem repulit, loquentem in se olim Spiritum pariter amisit. Qui etiam ori parcens recte dicitur, quia sic semel in reatu tanti sanguinis cecidit, ut per penitentiam, et confessionem ad eum converti nequaquam possit. Ori igitur parcens dicitur, quia confitendo pie erubescere dedignatur. Quo contra beatus Job ex persona conversorum promittit, dicens : *Non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei (Job vii, 11).* Sed quia item religionis dignitatem in patriarchis et prophetis habuit, idem Phinees ex Heli sacerdote Domini natus aseritur. Heli quippe Deus meus, Silo missus interpretatur. Dii vero aliquando

in sancta Scriptura electi prædicatores intelliguntur. Unde et ad Moysen a Domino dicitur : *Poni te Deum Pharaonis* (Exod. vii, 1). Et in lege præcepit dicens : *Diis non detrahes* (Exod. xxii, 28). Pater ergo Phinees, Deus meus dicitur, quia nimirum Judaicus populus eorum secundum litteram Scripturas imitatur, qui verbum Dei et revelata mente meruerunt cernere, et theca litterarum ne videretur occultare. Hos nimirum per semetipsam Veritas ostendit, cum verba Psalmistæ exposuit, dicens : *Illos dixit Deus, ad quos factus est sermo Dei* (Joan. x, 35). In Silo autem natus asseritur : quia Judaicus populus, licet carnaliter, adhuc tamen in Scripturis spiritualibus eruditur. Quia ergo electus quisque et sapiens in sancta Ecclesia natum Dominum ex Judaico populo per doctrinam sequitur, Achias, qui umbraculum dicitur, filius Achitob fratris Ichabot, filii Phinees, filii Heli esse perhibetur. Qui etiam ephod portare describitur, ut aperte monstretur quia protegere alios nequaquam potest, qui pulchritudine bonæ conversationis, luceque non fulget. Sequitur :

302 (Vers. 3.) *Sed et populus ignorabat quo esset Jonathas.*

7. Quid est quod populus quo eat Jonathas nescit, nisi quia electus doctor ea quæ intendit agere, studet per humilitatem celare? Unde et in Evangelio Dominus dicit : *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi, 3). Si enim per dexteram æterna, per sinistram vero præsens vita figuratur : homines in sinistra, angelos ad dexteram habemus. Quando autem per bona opera ad consortium supernorum civium tendimus, dextera manus nostra operari perhibetur. Sinistra vero manus nostra opera nescit dexteræ, si cooperatores nostros, fideles videlicet sanctæ Ecclesiæ, adiutores habemus in opere, et laudatores habere volumus ad elationem. Bene ergo dicitur : *Populus ignorabat quo esset Jonathas*, quia tunc solum bene agere magna nitimur, cum ea quæ agimus pandere ad ostensionem vitam. Sed quia ad exemplum electorum ista proferimus, non solum quo eat, sed etiam qua eat, explorare attentius debemus. Sequitur :

(Vers. 4.) *Erant inter ascensus per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philistinum, eminentes petrae ex utraque parte, quasi in modum dentium, scopuli hinc inde prærupti : a nomen uni Bores, nomen alteri b Sene.*

8. Cum electorum vita alta sit meritis, ima vero conditio malignorum spirituum, quid est quod ascensus esse dicitur, unde ad Philistinorum stationem Jonathas tendere conatur? Nam de eisdem Philistinis in typo demonum non longe superius dictum est : *Ascendentes castrametati sunt in Magis* (I Reg. xiii, 5). Sed super nos esse dicuntur, quo mi-

nore fortitu inie videamur. Super nos etiam esse cognoscitur, quod penetrare per intelligentiam non valeamus. Quoties ergo cum spiritibus reprobis certare proponimus, robur parare debemus ad ascensum, quia homines cum angelis pugnare contendimus. Unde et ille athleta strenuus confortans vehementer commilitones suos, ait : *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus spiritualia nequitiarum in caelestibus* (Eph. vi, 12). Quia enim contra principatum et potestatum spirituales nequitiarum se pugnaturum renovat, nimirum robur mentis ad altitudinis ascensum parat. Peccatorum corda dum nequam spiritus sibi subjiciunt, eis utique per multiforvia vitia dominantur. Si ergo illic quoque eos expugnare contendimus, valde nos oportet accendere, ut eorum possimus agmina potenter ferire. Aliter enim lubrici, aliter salvandi sunt acediosi : aliter vaneglorii, aliter superbi. Ut vero ad hæc omnia electus doctor possit sufficere, quia per assidua meditationis acuta consilia mentem levat, quasi ad ascensum Philistinorum se roborat.

9. Bene autem non unus asseritur, sed plures dicti sunt ascensus : quia innumeris hostibus multis itineribus occurrendum est. Quod tunc bene agitur, quando vitis singulis congruentes, et propriæ curationes adhibentur. Nam, ut aliqua ex eis breviter perstringamus, fornicationis spiritus continentiarum virtute depellitur : sed tamen levius superatur, si earo impetum suum per abstinentiam minuat, ne se mundanæ concupiscentiarum victa substernat. Gula per abstinentiam frangitur : sed abstinentiam ciborum corporalium habere non potest, qui **303** mentem spiritualibus cibis non replet. Potenter enim corpus extenuat, qui amore caelestium cor inflamat : quia dum spiritualia fortiter diligit, desideria carnis valenter premit. Avaritiæ quoque vitio bonum paupertatis voluntariæ contrarium est, sed pauper spiritus esse non poterit, qui amare adhuc ætate thesauros nescit. Sic nimirum ira vincitur, si amore caelestium perfecte terrena omnia despiciantur : quia unde irascatur, jam non habet, qui damnum temporale non timet. Sic quoque acediarum vitium, id est tædium cordis depellitur, si semper bonæ caelestia cogitentur. Tædere quidem mens nullatenus potest, quæ tam jucunda bona lætanter videt. Tristitiæ etiam angustiosum malum spiritualis lætitiæ campo devoratur : sed tamen ipsa spiritualis lætitiæ se menti non infundit, quæ temporalis vitæ angustias transgredi contemplando non novit. Bene quidem tristitia vincitur, si temporalium laborum præmia videantur, quia unde electa mens temporaliter se affligi considerat, inde gaudere in caelesti patria æternaliter sperat. Quia ergo magna diversitate con-

^a In textu Hebr. et in Versionibus omnibus legitur *Boses*, per duplicem *Tsade*. Gregorium tamen legitur *Bores*, constat ex significatione quam huic voci affligit infra num. 9. *Bores* quippe, in primatu dicitur, deducta nimirum a *רשע* *ros*, vel *רשע* *re-sith*: quæ significant principium, caput et similia.

^b Cum hæc vox, ut infra docet Gregorius num. 9. significet solem vel auditionem, legendum hic potius videtur *Seme*. Nam *Semes* Hebr. est sol, *Seme* vel *Sama* auditio.

^c Vatic. et Gilot., enim.

sillii ad diversos animarum morbos curandos præli-
cator utitur, quia idem consilium alta mentis con-
sideratione com-rehenditur, bene unde Jonathas
transire ad stationem Philistinorum appetit, ascen-
sus esse perhibetur. Et quia ad expugnandos mali-
gnos spiritus a peccatorum cordibus plures diffi-
cultates obviant, petrae inter ascensus esse memo-
rantur. Quid enim per istas duas petras, videlicet
Bores et Senae, nisi concupiscentia et peccatum de-
signatur? Bores quippe in primatu dicitur, Senae
soli, sive additio. Bene autem concupiscentiae prima-
tus nomen convenit, quia ipsa prior mentem occupa-
t, quam se mens peccato substernat. Solis etiam
nomine recte peccati delectatio figuratur: quia a
veritatis intuitu mentis oculos claudit, et ad vanita-
tem aperit. Unde et in primis hominibus a seduc-
tore spiritu per serpentem dicitur: *In quacunq;e
die comederitis de ligno, quod est in medio paradisi,
aperientur oculi vestri (Genes. iii).* In comessatione
quidem illa, peccando aperti sunt oculi transgres-
sorum, ut falsae lucis radios in experientia delicti
perciperent, et a supernae claritatis alta contempla-
tione caligarent. In hanc quippe lucem aperire oculos
Psalmista refugiens, Dominum obsecrat, dicens:
*Averte oculos meos, ne videant vanitatem (Psal. cxviii,
37).* Hanc beatus Job alta mente despiciens, perfec-
torum meritis se inseri exoptans, ait: *Nunc enim
dormiens silerem, et somno meo requiescerem: aut
sicut abortivum absconditum non subsisterem: vel qui
concepti non viderunt lucem (Job., iii, 13).* Qui sunt
isti, nisi qui peccare fortiter caverunt? Unus ergo
scopulus Bores, alter Senae dicitur, quia si concupis-
centia in mente sibi locum vindicat, ejusdem mentis
oculos ad placidum peccati blandimentum, quasi ad
solis lucem videndam levat. Bene item petrae nomi-
nantur, quia iniquorum mentibus isti duo conveni-
unt, ut jam redire prædicatores ad se facile non ad-
mittant. Sed et dicuntur scopuli: quia hinc inde,
videlicet tam mente quam corpore præruptum reti-
nent usum pravitatis. Dum enim nulla morum,
nulla operum integritate solidantur, in modum sco-
puli, hinc et inde prærupti sunt. Et quia dicitur in
modum dentium, quid dat intelligi, nisi quod sæpe
videmus, quia qui prædicatorum hortamenta despi-
ciunt, eorum vitam **304** mordere detractionibus
conantur? Sed de eisdem scopulis subditur:

(Vers. 5.) *Unus prominens ut Aquilonem, ex ad-
verso Magmas, et alter ad Meridiem, contra Gabaa.*

10. Ad Aquilonem primus scopulus prominet,
alter ad Meridiem, quia per concupiscentiam fervor
charitatis exstinguitur, et per peccatum ardor concu-
piscen-
tiae augmentatur. Mens enim reproba, dum
concupiscentiae subditur, charitate spoliatur, et dum
peccare non metuit, acriora in se valde peccandi de-
sideria accendit. Quasi enim in summa diei suae al-
titudine et calore posita, in fluxu peccati, et immo-
derate lætatur, et ardens resolvitur. Male ergo
mederi concupiscentiae morbo satagit, qui ad hoc
exple concupiscentias peccando cogitat ut quiescat.

A Tanto quidem erit post peccatum concupiscentia ma-
jor, quanto ipsa sibi esse incipit peccati delectatio
gratior. Sed primus scopulus ex adverso Magmas si-
tus, alter contra Gabaa prominere perhibetur. Ma-
gmas, ut jam satis diximus, humilitas, Gabaa collis
interpretatur. Ex adverso utique concupiscentia hu-
militatem habet, blandimentum vero peccati cœ-
lestem conversationem. Omnis enim, qui vitia concu-
piscit, dum præceptorem despicit, superbit. Ex
adverso itaque humilitatem habet, quam in obedienti-
ae devotio:em non relinquit. Sed et qui in peccati
fervore, velut meridiana claritate resolvitur, contra
Gabaa, id est collem prominet, quia dum adversatur
cœlestibus, pœnis tartareis præparatur. Sed quia ta-
les etiam ad æternam vitam Sanctorum prædicatione
B perducuntur, ipsorum prædicatorum studium in Jo-
nathæ facto videamus. Nam sequitur:

(Vers. 6.) *Veni, transeamus ad stationem incircum-
cisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis,
quia non est Domino difficile salvare, vel in multitu-
dine, vel in paucis.*

11. Quæ est statio Philistinorum, nisi robur ma-
lignorum spirituum? Sancti etenim viri, cum ad pec-
catorum correctionem se præparant, aperte sciunt
quia cum de cœlo lapsis angelis pugnant. Pugna
ergo hæc, quia angelorum est et hominum, pugna-
tur a fortibus cum infirmis, cum simplicibus ab as-
tutis. Nam ab his fortibus insultum acceperat, qui
dicebat: *Irruerunt in me fortes, neque iniquitas mea,
neque peccatum meum, Domine (Psal. lviij, 4).* Astu-
tias lapsi angeli etiam Paulus intuenz, ait: *Non igno-
ramus ejus astutias (II Cor. ii, 11).* Contra astutos
igitur via cautæ rationis querenda est, contra fortes
vero divina sunt auxilia petenda. Ut ergo magna
cautela prædicatio exhibenda esse sentiat, Jona-
thas armigerum suum ad secum transeundum invi-
tasse dicitur. Et ut in expellendis hostibus de Dei
miseratione præsumatur, loquitur dicens: *Quia non
est Deo difficile salvare, vel in multitudine, vel in pau-
cis; et quia flagitiosorum conversio facilis non est,
dicit: Si forte faciat Deus pro nobis. Si forte dicit,
quia de plena criminorum salute adhuc plenius
non præsumit. Sed formam electi subditi in virtute
ostendit humilitatis, quia subdit:*

(Vers. 7.) *Dixitque ei armiger suus: Fac omnia quæ
D placent animo tuo. Perge quo cupis, et ero tecum quo-
cunque volueris.*

12. Nonnulli subjecti, dum mensuram ordinis sui
negligunt, eandem mensuram sic confundunt, ut præ-
latorum suorum dispositioni communicent, sed **305**
obedire imperiis recusent. Emendare quidem majo-
rum dicta facile audent, sed facile implere quæ præ-
cipiunt, non conantur. Quid ergo in hujus armigeri
voce nobis ostenditur, nisi quia relinquenda est præ-
positis dispositio libera, tenenda est subditis virtus
obedientiæ non remissa? Ut enim liberam disponendi
auctoritatem prædicatoribus assignent, ait: *Fac
omnia, quæ placent animo tuo. Et ut subditorum pro-
nam voluntatem ad omnia servitia ostenderet, sub-*

dit : *Perge quo cupis, et ero tecum quosunque volueris.* Nec ibi quidem dixit : Quædam fac quæ sunt in animo tuo, quædam non fac, vel aliter fac; nec hic, perge illic, et ero tecum, et illuc non ero tecum. *Omnia, inquit, fac, quia dispositione prælatorum disponenda sunt omnia : Ero item, ait, tecum quocunque volueris ;* quia alicui præcepto obedientiæ subjectus optimus deesse non debet. Sequitur :

(Vers. 8 10.) *Et ait Jonathas, ecce nos transibimus ad viros istos, cumque apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos : Manete donec veniamus ad vos, stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint : Ascendite ad nos, ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris.*

13. Certa et indubitata sanctæ Ecclesiæ sententia est, quia electi prædicatores non solum quid, quantum et quando loquantur considerare debent, sed quibus etiam loquantur. Unde et Dominus a quorundam notitia verbum recondens, discipulos prohibet, dicens : *Nolite ponere margaritas ante porcos (Matth. vii, 6).* Hinc item Scriptura inutiliter effundi verbum vetat, et dicit : *Ubi non est auditus, non effundat sermonem (Eccl. xxxii, 6).* Quid ergo, quod Jonathas dicit : *Si dixerint : Manete donec veniamus ad vos, stemus in loco nostro : Si vero : Ascendite ad nos, ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris,* nisi quia electus prædicator attente debet colligere, quibus verbum vitæ debeat proficere. Sed quia hoc ostendi nunc in sensu litteræ videtur, nos subtilius exprimamus. Ad peccatores, prædicatores transeunt, quando his quibus verba exhibent, non solum verbo, sed etiam vita placent. Qui ergo sunt qui dicunt : *Ascendite ad nos,* nisi hi qui devotionis signa proferunt, quia salutis verbum et venerabiliter audiant, et retinere fortiter concupiscant? Ad istos itaque ascendendum est, in quibus etsi magnus labor est in opere ministerii, sunt et magna lucra salutis. E contrario vero ad doctores peccatores transire gestiunt, quando tam profunda cæcitate merguntur, ut ad imitandæ suæ pravitatis exemplum ipsos etiam prædicatores convertere nitantur. Proni quippe ad malum sunt, corde impœnitentes, et peccati lepra, quam induunt, maculare alios non expavescunt. De quibus sapiens ille loquitur, dicens : *Lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14).* Et item Propheta de his vaticinans, ait : *Prædicaverunt peccatum suum sicut Sodoma (Isai iii, 9).* Quid est ergo quod ait : *Stemus in loco nostro?* Sed tale est, ac si dicat : Si illos lucrari non possumus, nosmetipsos in bona conversatione servemus. Locus enim noster bona conversatio est, de quo nimirum loco alias scriptum est : *Si spiritus potestatem habens ascenderit super te, locum tuum non deserat (Eccl. x, 4).* Locus quidem iste non solum a spiritu, sed etiam ab homine cavendus est : quia ipse spiritus non solum per se nobis obviat, sed contra nos etiam per hominem pugnat. Si vero locus noster Dominus est, cum mali se nobis objiciunt, in loco nostro persistamus, quia cum incorrigibiles 306 prædicatorum

monita non recipiunt, solerter debent ipsi circumspicere, ut ad se nulla possint eorum exempla pervenire. Sequitur :

(Vers. 11, 12.) *Apparuit itaque stationi Philistinorum, dixeruntque Philistini : En Hebræi egrediuntur de cavernis in quibus absconditi fuerant. Et locuti sunt viri de statione Philistinorum ad Jonatham, et ad armigerum suum : Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem.*

14. Quidnam est, quod apparere Jonathas Philistinis cum armigero dicitur : nisi quia doctor ipse prior debet bonum ostendere, quod alios contedit edocere? Non enim potest in prædicatione venerabiliter recipi, si prius in se honorem ministerii non præfert luce bonæ conversationis. Unde et egregius prælicator confidenter asserit, dicens : *Quandiu quidem sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo (Rom. xi, 13).* Apparet ergo doctor, non tam cum verbo loquitur quam cum vita et moribus venerabiliter demonstratur. Propheta igitur cum typis sacræ historiæ prædicatorum mores ostenderet, rationabiliter subintulit, dicens : *Apparuit itaque uterque stationi Philistinorum.* Quasi dicat : Quia docere proposuit, prius iis, quibus loqui disposuit, vitam monstravit. Sed quid est, quod Philistæi apparentes despiciunt, et tamen eis, *Ascendite ad nos,* dicunt, nisi quia plerumque illi etiam prædicatorum optimam vitam despiciunt, qui eorum prædicatione ad poenitentiam lamenta cursuri sunt? Et dum eos deserere vitæ remotioris studium reprehendunt, eos nimirum de cavernis egressos asseverant. Quasi dicant : Illi nunc sub colore prædicationis ad sæculum exeunt, qui hoc fugisse tota intentione videbantur. Sed plerique justos prædicatores arguunt, qui mala quæ eis objiciunt, in eis esse suspicantur. Qui nimirum eo ipso quo malum damnant, spem prædicatoribus tribuunt, quia ad bonum quod defendunt, exequendum pertrahi facilius possunt. Dum ergo bona intentione falsa justorum mala vituperant, insaniant quidem voce, sed prædicatoribus fructum suæ salutis, etiam insanando spondent. Et quia de ascensu superius dictam est, restat inquirere quid sit quod dicunt : *Ostendemus vobis rem.* Sed hoc ad litteram minas significat. Quod tale est ac si dicant : Si huc ascenderitis, quantum valemus patiando sentietis. In maiorum vero conversione item facile est colligere, cum justos expellunt, quantum soleant nocere. Sed quia, auctore Deo, carnalitatem historiæ ad spiritualem intelligentiam duximus, dum sancti doctores, erumpentibus quibusdam signis, peccatorum conversionem considerant, res etiam ab eis promittitur, quia ad verum esse redire pollicentur. Res quidem aliquid habet esse, peccatum vero esse nullum habet. Unde et Paulus Corinthiis dicit : *Scirus quia nihil est idolum in mundo (I Cor. viii, 4).* Peccator autem, quia peccando ad nihilum tendit, cum nihil illud cui inhaesit deserit, quasi ad esse redit. Rem ergo in se ostendere, id est aliquid quod esse habet, potest, quia jam per divinam gratiam opera virtutis tenet. Dicunt ergo : *Ascendite*

ad nos et ostendemus vobis rem. Quasi sigaro quodam peccatores reponant, et dicant: Si verbo ita in vobis laborare proponitis, sine magno lucro non erit quod laboratis. Quare et de aliorum certitudine sub-junctum est:

(Vers. 12.) *Et ait Jonathas ad armigerum suum: A cendamus, sequere me, tradidit eos Dominus in manus Israel.*

307 15. Quisquis nititur magna agere, hæc bene pensare novit, si semper studuit divinis laudibus imputare. Bene ergo Jonathas de consequenda victoria confidens, non in manus suas, sed in manus Israel tradendos inimicos asseruit, ut triumphum ostenderet, et qualis esse debeat triumphator pariter designaret. Israel quippe videns Deum interpretatur. Cui ergo in manus hostes tribuuntur, videns Deum dicitur, ut non ei ea quæ in manu data sunt doceatur attendere, sed tenens datum, ad largitorem munerum cor levare. Aliud enim tenet manibus, aliud oculis videt, ut triumphum palmam fortiter teneat, sed videntem Deum retenta palma victoriæ non extollat. Hæc autem quia confidendo, non possidendo loquitur, qualiter ad eadem possidenda veniat, audiamus. Sequitur:

(Vers. 13.) *Ascendit Jonathas reptans manibus, et armiger ejus post eum.*

16. Quid est reptare manibus, nisi corpus omne curvare, nihil in se sublime relinquere, superiora membra ad inferiora officia peragenda inclinare? Quid autem in hoc facto nobis insinuat, nisi quia multa prædicatorum compassione indiget conversio peccatorum? Quid enim aliud quam reptare manibus videbatur Redemptor noster, cum publicanorum amicus fieret, et peccatores reciperet, et cum ipsis manducaret? Manibus quidem reptabat cum dicebat: *Non habent opus sani medico, sed male habentes (Matth. ix, 12).* Hinc iterum dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Hanc etiam incurvationem reptandi, in sacro elcquo cameli appellatio designat. Quia ad hoc Salvator usque ad ima nostra se voluit humiliare, ut nos ad alta suæ divinitatis extolleret. Hunc namque reptantem manibus Paulus scilicet qui se insinuans, ait: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos (I Cor. ix, 22).* Sed et quia in manibus opera solent significari, reptat manibus pastor, quando peccatoribus viam quam tenere conversi debeant, non profert sapientia verbi, sed exemplo conversationis. Reptare quidem manibus prædicatores suos docebat Dominus cum dicebat: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16).* Bene autem reptans ascendere ad stationem Philistinorum dicitur, quia ad destruenda peccatorum vitia pervenire ille doctor potest, qui ipsos peccatores magna humilitatis ostensione, et magna charitatis affectione demulcet. Nam dum convenientiam gratiæ foris porrigit, manum intus ad incidendum mentis languorem mittit. Unde et bene subjungitur:

(Vers. 13.) *Et cum vidissent faciem Jonathæ, alii*

cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interfecit.

17. Facies Jonathæ cernitur, quando qui verbum prædicatoris audiunt, charitatem etiam mentis ejus agnoscunt; cum videlicet hunc audiunt et cælestia prædicare, et eos, quibus ipsa pandit cælestia, mira charitate diligere. Bene autem ante faciem cadere dicuntur, quia dum bona quæ sunt in mente prædicatoris agnoscunt, statum pravitatis deserunt. Sed et dum ad remedium poenitentiae plures veniunt, alii in magnorum, alii in minorum exempla confugiunt. Apte igitur dictum est: *Alios armiger ejus interfecit.* A vita quidem reproba privari, interfici est: et cujus exemplo, vel monitis malum quis deserit, ante ejus pedes quasi interfectus cadit. Generali quippe sententia singulorum victorias exponens Jacobus ait: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, 308 et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 20).* Sequitur:

(Vers. 14.) *Et facta est plaga prima; qua percussit Jonathas et armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit.*

18. Plaga prima hæc dicitur, quia sancti percutere noxios etiam post, in ultimo judicio describuntur. Unde et Paulus Corinthios excitat, dicens: *An nescitis quia angelos judicabimus? (I Cor. vi, 3.)* Hinc Psalmista vaticinans, ait: *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis, exsultationes Dei in faucibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis (Psal. cxlix, 5, 6).* Plaga prima ista conversionis est, secunda damnationis, quia modo sancti converti nos ad Dominum rogant, sed non conversos tunc durius damnant. In qua viginti viri mortui referuntur, ut quinquaginta numeri mysterium commendetur. Quinquies enim quatuor repetiti, aut quater quinque viginti fiunt. Et quia vigore quinque sensuum omne tempus peccati perfcitur, et in quatuor evangelistarum libris remedia nostræ salutis invenimus, viginti virorum typo omnes salvandi peccatores exprimuntur. Qui in media parte jugeri interfecti perhibentur, quam par boum in die arare consuevit. Boves sunt prædicatores Ecclesiæ, qui dum prædicant, arant, qui dum verbis cælestibus corda auditorum aperiunt, quasi in bona terra semen spargunt. Sed in die arant boves, quia Dominus comminatur, dicens: *Veniet nox, quando nemo potest operari (Joan. ix, 4).* Item duo boves arant, Jonathas videlicet et armiger ejus. Quibus nimirum bobus, aut sapientes et simplices intelligendi sunt, aut minores, et altioris ordinis sacerdotes. Possunt autem generaliter in duobus bobus omnes sanctæ Ecclesiæ prædicatores intelligi, quia et geminæ charitatis gratia pleni sunt, et se privato amore non diligunt. Media ergo pars jugeri ista est vita præsens. Ista quidem temperata ad cultum imbribus mollescit hiemis, illa ad sterilitatem pigrorum caloribus torretur æstatis. Istam partem jugeri boves arare possunt, illam vero non possunt, quia in hac vita bona opera seminanda

sunt, in illa vero non seminanda opera, sed operum A retributio metenda. Bene ergo in media parte iugeri, viginti viri interfecti perhibentur, quia converti peccatores hic solum salubriter possunt, ubi magnitudo criminis purgari creditur per lamenta conversionis. Sed nonnulli in subita peccatorum conversione mirantur, quia eis propter usum curæ exterioris quotidiana tot quæ agit Deus mira viluerunt. Unde et subditur :

(Vers. 15.) *Et factum est miraculum in castris per agros.*

19. Perfecti quique in omnibus quæ facta sunt, sive fiunt, omnipotentis Dei virtutem et sapientiam mirari non desinunt. Unle et Palmista divinis laudibus insistens, ait : *Mirabilis Deus in sanctis suis; Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus (Psal. LXXVII, 36)*. Hinc Moyses eidem Domino confitetur, dicens : *Quis similis tui in diis, Domine, quis similis tui in sanctis gloriosus, mirabilis in majestate, faciens prodigia (Exod. xv, 11)*? In sanctis quidem mirabilis dicitur, quia quo altius divina conspiciunt, eo et mirabilius obstupescunt, quia nimirum altissima contemplati vident quibus stupeant, non quæ ratione comrehendant. Quoties ergo præter quotidianum usum nova quædam accidunt, quæ carnales ac simplices admirentur, miraculum per agros fieri dicitur. In comparatione namque sanctorum velut agrestes homines sunt, qui tot conditoris antiqua opera, tot dispositiones temporum, **309** et tot ordines creaturarum mirari nesciunt. Bene igitur in eadem rusticitatis hebetudine omnes generaliter concluduntur, cum subditur :

(Vers. 15.) *Sed et omnis populus stationis eorum, qui ierat ad prædandum, obstupuit.*

20. Quam stationem nominant, nisi Philistinorum? Quid est ergo quod Philistinum admirantur, nisi quia aliquando conversionem peccatorum alii peccatores obstupescerent aspiciunt, et dum bonitatem Dei in illorum visitatione intelligunt, ad simile conversionis propositum accenduntur? Ad prædandum quippe stationis populus pergit, quando agere perversa non metuit. Quod enim, prohibente Deo, Scripturis minantibus, contradicentibus doctoribus, quis audet agere, quasi per violentiam nititur suis usibus usurpare. Si quis per hunc populum dæmonia intelligere voluerit, potest, quia ad prædandum pergunt, cum violentas tentationes ingerunt, et captivas animas peccatorum ducunt. Qui certe populus obstupescere dicitur, quia cor pœnitens, quod dæmones habere non possunt, qua gratia conversi peccatores recipiant, non intelligunt. Sed dum peccatores respiciunt, tam sibi quam aliis prosunt, quia nonnulli eorum exemplo corriguntur. Unde et subditur :

(Vers. 15.) *Et conturbata est terra.*

21. Dum populares viri nova mira conspiciunt, terra turbatur, quia sæpe contingit, ut dum per exteriora miracula alii convertuntur, aliorum duritia incitamenti quibusdam ad propositum boni operis moveatur. Male etenim tranquilla est terra,

quando vita carnalium in mundi faceret delectationibus secunda, quando peritura quæ ardeenter desiderat, hanc dulciter oblectant. Terra vero turbatur quando carnalis mens a mala sua soliditate concutitur, et cogitare fluctuando inchoat, inter mala quæ respuit, et bona quæ amat. Turbari etenim menti tunc est, serenitatem male delectationis proposito Christianæ religionis obluere. Sed carnalis affectus concutitur, ut spiritualis vita reveletur. Unde et subditur :

(Vers. 15.) *Et accidit quasi miraculum a Deo.*

22. Quando namque mens hominis carnali delectatione deprimitur, ejus utique visus obtunditur, ut spiritualia bona ignorare mereatur. Sed cum in suis carnalibus infirmari incipit, paulatim in spiritualibus convalescit, ut superna proficiendo videat, infirma oblitiscendo derelinquat, profectus quidem conversæ mentis ostenditur, quia prius terra turbata dicitur, deinde miraculum quasi a Deo accidisse memoratur. Miraculum vero a Deo est, quod sine homine facit Deus. Quod enim manna in deserto filiis Israel pluerit Dominus (Exod. xv), quod concupiscentibus volatilia præbuerit (Exod. xiv), miraculum utique sine homine Deus fecit; sed dum mare dividere voluit, virga hoc Moysen tangere præcepit, ut miraculum ostenderet, quod per hominem populo demonstraret. Sic nimirum virga petra percussit, ut aqua fluentia produceret (Num. xx), quæ nimirum miraculum quod ostendere voluit, per hominem, non per semetipsum fecit, ut dum hominem venerabilem redderet, huic Israeliticus populus humiliter subijci, et devote obedire debuisset. Quid est ergo quod miraculum quasi a Deo accidisse asseritur, postquam terra turbatur, nisi quia dum sanctus Spiritus mentem ad conversionem commovet, commotæ menti electorum exempla insinuat; quæ et venerabiliter videat, et imitari devote concupiscat? Hoc quidem miraculum **310** juxta historiam sic accipitur, quia plures interficiebantur. Nunc vero in sancta Ecclesia ad religiosos vitam peccatores convertuntur, quos alii ad virtutis exempla sequuntur. Spiritus quidem sanctus illos trahit, et quia trahuntur aliis ostendit, ut tractos trahat, et videntes tractis inserat, quatenus per largitatem suæ gratiæ utrosque comprehendat. Quando enim hoc sine homine per semetipsum operatur in cordibus fidelium, utique miraculum non sit quasi a Deo, sed a Deo. Quando autem prædicatoribus hoc æternæ vitæ doctoribus agit, quasi a Deo est miraculum, quia mirabiles suos ministros ostendit, ut qui eos aspiciunt, devote valeant imitari. Sed quia summos sacerdotes Saul signare superius diximus, Jonatham vero filium ejus subditas prædicatorum personas, si sequentia attendimus, sollicitudinem apostolicam in summis pontificibus, quam retinent, invenimus. De quo nimirum beatus Paulus loquitur, dicens : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum (II Cor. xi,*

29). Qui vèro omnium Ecclesiarum sollicitudinem gerebat, non solum parvulorum, sed etiam ad discutienda majorum facta vigilabat. Unde et hic subjungitur :

(Vers. 16, 17.) *Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Benjamin, et ecce multitudo prostrata hæc illucque diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo : Requirit, et videte quis abierit ex nobis. Et repertum est non adesse Jonatham et armigerum ejus.*

23. Pugnam Jonathæ Saul speculatores aspiciunt, quia summi pontifices, non solum subditorum facta discutiunt, sed doctrinam prælatorum. Istos quidem explorant, si bene agant; illos autem an recte doceant. Sæpe conversationem aliorum audiunt, sed ne sint bene eruditi, pertimescunt. Quid enim est aliud quod quis abierit, quæritur, nisi quia qui ad prædicandum mittitur talis esse debet, ut onus ministerii ei secure imponatur; ut mens mittentis nulla dubitatione fluctet quod recte doceat, et doctrinæ verba operibus ostendat. Et quia innumeri sunt Ecclesiarum præsules, a speculatoribus Jonathas aspiciunt, quia summum culmen universalis Ecclesie, sic per orbem prædicatores ordinat, ut circa se ministros habeat, per quos illorum doctrinam discutiatur, et opera diligenter inquirat. Sed qui summi culminis ministerio et legatione funguntur, in alta vitæ et scientiæ sede sublimantur. Unde et bene eisdem speculatores in Gabaa Benjamin esse memorantur. Gabaa quidem Benjamin collis filii dextræ nuncupatur. In colle quidem filii dextræ sunt, qui jam per sublimem vitam, et per altam scientiam, ad conformationem videntur pertingere Redemptoris. Hi nimirum victorum acta de sublimi conspiciunt, quia bonorum vitam probare, et malos discutere, ex vitæ merentur celsitudine, et summæ scientiæ perfecta eruditione. Qui Jonatham non adesse reperiunt, quia lucra prædicationis tunc optima esse considerant, cum prædicatoris laudabilem personam præbent. Sequitur :

(Vers. 18.) *Et ait Saul ad Achiam : Applica arcam Dei.*

24. Cur Achiam sacerdotem Saul applicare arcam præcipit, nisi quia modum certaminis a speculatoribus audiunt? Quod quidem a summis sacerdotibus bene spiritualiter agitur, cum ea quæ a reatoribus audiunt non ante judicant, quam eorum rationem in consilio internæ meditationis **311** quærant. Et, quia sæpe alienæ etiam mentis consilia sequuntur, Achias arcam applicare jubetur. Arcam quippe sacerdos habet, qui scientia spirituali mentem vacuam non habet. Saul ergo arcam applicare Achiam jubet, quando summus doctor consilium a minoribus suis et eruditis quærit. Ibi enim sunt postulanda consilia, ubi spiritualis scientiæ gratia coruscet. Unde et subditur :

(Vers. 18.) *Erat enim arca Dei in die illa cum filiis Israel.*

25. Quasi dicat : Hoc applicare præcepit, quod esse

A cognovit. Ab irreligiosis quidem religionis consilium, aut sapientiæ a stultis petere, non est consilium accipere, sed præcipitare. Bene ergo dicitur : *Erat enim ibi arca Dei*, quia in rebus dubiis illos debemus consulere, quibus aperte scimus spiritualia dona non deesse. Sed quædam sunt quæ per consilium, quædam vero quæ per auxilium meliorantur. Ubi enim aperta et indubitata necessitas est, illic non est idonea mora consilii, sed celeritas subventionis. Ambigua quidem, et obscura melius consulendo peragimus, sed aperta et cognita subveniendi et festinando sublevamus. Unde et subditur :

(Vers. 19, 20.) *Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philistinim, crescebatque paulatim, et clartus resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem : Contrahe manum tuam. Conclamavit Saul, et omnis populus qui cum eo erat, et venerunt usque ad locum certaminis.*

26. Quid enim aliud signat quod prius Saul applicare arcam petiit, deinde sacerdotem contrahere manum jussit, nisi quia et obscura debemus consulendo disponere, et quæ clarius innotescunt, cum festinatione complere? Sed prædicatori tumultum crescentem paulatim audire, est conversorum peccatorum devotionem cognoscere. Quod paulatim crescere dicitur, quia dum mentem nostram ad bona opera spiritus dirigit, hanc ad meliora per quotidianos profectus leniter ducit. Quid vero est, quod Saul et omnis qui cum eo est populus clamat, nisi, quia se præliatoribus sociant? Sed et usque ad locum certaminis veniunt. Locus certaminis cor est verbum Dei audientis. Certaminis vero locus dicitur, quia verbum quod recipitur, cum præterita conversatione præliatur. Placent enim ei jam cælestia quæ audit, sed vetus consuetudo insurgit, et ut audita contemnat, suggerit. Fit pugna item gravior, quia quod prædicator laudat, hoc maligni spiritus dissuadendo vituperant, et quasi præliando se contra sanctos erigunt, dum illud bellando destruunt, quod istorum voce prædicatur. Quid est ergo venire usque ad locum certaminis, nisi per exquisitionis aditum pervenire ad secreta cordis auditoris, ubi hostes celeriter inveniat, et potenter cædat? Nam qui discutere interna nesciunt, ad locum certaminis pervenire non possunt. Vel locus certaminis est, ubi crebra fama magis religionis est. Illuc quippe dum ab innumeris curritur, qui et vitam deponere veterem, et induere novam concupiscunt, certaminis locus recte nuncupatur, quia quotidie illic spiritualium virtutum exercitus pugnat cum numerositate vitiorum. Illic quidem quanto graves pugnae, tanto gloriosæ victoriæ. Illic quo frequentius accessus hostium, eo et laudabilior numerus triumphorum : ubi non solum majorum alta virtus extollitur, sed communis omnium strenuitas mira fortitudinis ostensione monstratur. Unde et sequitur :

(Vers. 20.) *Et ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, 312 et cædes magna nimis.*

27. Quis est hic gladius, nisi gladius spiritus, quod est verbum Dei? Qui enim innumerabilibus locis ad omnipotentis Dei servitium conversi sunt, quia verbo Dei inseparabiliter inhaerent, quasi juxta se quisquis gladium tenet. Gladius ergo uniuscujusque ad proximum vertitur, quando hi qui in monasteriis conversi sunt, et vicissim se verbo Dei perforant, et carnalitate in se penitus necant. Velut enim alterutro vulneri interficiuntur, dum alter alterum verbo Dei percutit, et quidquid in se carnaliter vivit, extinguit. Qui, quia nuper conversi, a seculari vita ceciderant, Philistinorum typo signati sunt. Vel, gladius alterius ad proximum vertitur, quando per conversorum exhortationem, nondum conversi peccatores ad Dominum convertuntur; quando non solum hi qui praesunt verbo praedicationis alios lucrifaciunt, sed multitudo subditorum quotquot possunt verbis et exemplis instruere, et praesentis vitae desideriis conantur velut interfectos subducere, et aeternae vitae vivos exhibere. Haec quidem lucra peremptorum jam in tota Ecclesia per orbem universum diffusa conspicimus, quia quicumque per divinam gratiam jam Deo vivunt, alternae charitatis mucrone huic mundo mortui videntur. Gladius quippe uniuscujusque ad proximum vertitur, quia omnes electi se in sancta Ecclesia vicissim roborant, et ad caelestem patriam studio alternae praedicationis inflammant. Et quia innumerabilis populus quotidie Deo acquiritur, bene illic subditum est: *Et caedes magna nimis*. Magnum utique nimis est, quod in magnitudine potest quomodocumque dignosci, sed excellentia non valet comprehendere. Ad hanc quidem magnam nimis caedem oculus extulerat, qui dicebat: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum; dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur* (Psal. cxxxviii, 17). Potest etiam magna nimis caedes intelligi, non solum ut multi, sed etiam ut bene interfecti videantur. Quod quidem in conversione peccatorum fieri cernitur, cum sic praeterita deserunt, ut ad eadem delectamenta nunquam reviviscant. Caedi utique peccatoribus, est ad tempus a turpi vita separari. Vehementer ergo, sive nimis caedi, est temporalis vitae illecebras perfecte deserere, et futurae gaudiis inhiare. Istorum vero, qui convertuntur, quia multa diversitas est, sequitur:

(Vers. 21.) *Sed et Hebraei, qui fuerant cum Philistinorum heri et nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt; ut essent cum Israel, et his qui erant cum Saul et Jonatha.*

28. Qui sunt Hebraei, qui fuerant cum Philistinorum, nisi peccatores a religiosa conversatione lapsi? De quibus non valde supra dictum est: *Hebraei transierunt Jordanem*. Hebraei quidem sunt ordine religionis, sed cum Philistinorum sunt, et cum eis ascendunt, quando per suggestiones noxias illudantur, et in prava operatione proficiunt. Cum malignis quidem spiritibus sunt proposito et voluntate peccati, sed cum eis ascendunt, quia ipsis impellentibus, in audaciam se

extolunt iniquae operationis. Vel cum eis sunt, cum peccata sua operando perficiunt; cum eis vero ascendunt, cum pravitate suae exempla aliis imitanda proferre non metunt. Quid est ergo quod reverti et esse cum Israele dicuntur, nisi quia tales etiam plerumque respiscunt? Reverti enim amorem religiosae vitae resumere est. Et cum Israele esse, est intra sanctam Ecclesiam in charitatis unitate persistere. Ad hoc quippe revertendum, 313 ut cum Israele esse proponatur, quia nulla est conversio peccatoris, si conversus perseverantia careat boni operis, et unitate charitatis. Sequitur:

(Vers. 22.) *Omnes quoque Israelitae, qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philistinorum, sociaverunt se cum suis in praelio.*

29. Hoc quidem toties fit quoties remotiori vitae dediti, ad quaerenda animarum lucra intorquere studium dignantur. Cum suis namque se in praelio sociant, cum vera aeternae vitae gaudia cum sanctae Ecclesiae doctoribus praedicant, pariterque a peccatorum cordibus malignos spiritus fugant. Sed quaerendum valde est quomodo dicatur: *Audientes quod fugissent Philistinorum*. Praeclara quidem victoria non est fugientes insequi, sed resistentes effugare. Quid est ergo quod dicitur: *Audientes quod fugissent Philistinorum, sociaverunt se cum suis in praelio*, nisi quia his verbis ejusdem remotae vitae conveniunt lucra signantur? Mos namque illorum virorum esse solet, ut verbum potius consulentibus se quam sibi obsistentibus proferant, quia nisi devotum cor auditoris agnoscent, praedicationem suam quasi in vacuum perituram emittere dedignantur. Prius ergo quam se suis in praelio sociant, Philistinorum fugisse audiunt: quia non tam scelestis convertendis invigilant, quam conversis ad perfectioris vitae fastigia sublevandis. Ipsa autem sublimitas vitae perfectioris, quia suaderi magnae exhortationis laboribus solet, qui fugisse Philistinorum audiunt, praelium merito dicuntur. Hostes itaque fugiunt, sed nuper absconditi praeliantur, quia remotae vitae viri non dignantur loqui, nisi devotis auditoribus, sed loquentes vitam quam ipsi tenent, altitudinem magna verborum atque exemplorum pugna suadere vix possunt. Et quia magna lucra praedicationis infirmi, et imperfecti colligere non possunt, sequitur:

(Vers. 22.) *Erant cum Saul quasi decem millia virorum.*

Nou ait decem millia, sed quasi decem millia. Hujus denique numeri perfecta perfectio in terra non invenitur, sed in caelo. Quia enim novem sunt ordines angelorum, et ad illorum societatem electorum illa hominum multitudo sustollitur, decem millia virorum illa sunt, quae in sanctis angelis, et electis hominibus in illa aeternae gloriae sede gratulantur. Quasi ergo decem millia virorum illa sunt, quae in istius aeternae exilio posita, illius beatae societatis formam in moribus susceperunt. Quia item illius supernae vitae amore peccatorum tenebrae relinquuntur, sequitur:

(Vers. 25.) *Et salvavit Dominus in die illa Israel.*

Contemplatio quidem internæ lucis splendida valde atque clarissima dies est, in qua Dominus Israellem salvat, quia quorum corda luce intimi splendoris irradiat, in celsitudinem perpetuæ salutis levat. Salvare quippe in die illa Dominus dicitur, quia ad æternæ vitæ amorem nemo succeditur, cui intimæ lucis splendor occultatur. Ad hanc salutis gratiam non solum electa, sed etiam despecta quæ videntur mundi perveniunt. Unde et subditur :

(Vers. 25.) *Pugna autem pervenit usque Bethaven.*

30. Bethaven dicitur domus inutilis. Hanc quippe inutilem Dominus in parabolis ostendens, regem servo in nuptiis ^a præcipientem introducit, dicens : *Exi cito in plateas et in vicos civitatis, et pauperes ac debiles, cæcos ac claudos introduc huc (Luc. xiv, 21).* Pauperes quidem sunt, qui verbi Dei thesauros in corde suo **314** minime recondunt. Debiles vero sunt, qui laborare satis pro æterna vita non possunt. Cæci vero idiotæ ac simplices designantur, quia dum cœlestia nequaquam vident, lumine mentis carent. Claudis vero sunt, qui gressum boni operis perdidērunt. Sed, *Pugna pervenit usque Bethaven*, quia sæpe inutilis personæ dum sermonis Dei bello capiuntur, in ejus redactæ servitium utiles fiunt. Pugnatur quidem cum cæcis ut videant, cum claudis ut subsistant, cum pauperibus ut inorum thesauros accipiant, cum debilibus ut ad robur boni operis convalescant. Usque ergo Bethaven pugna perducitur, quando illi sanctorum prædicatione capiuntur, qui utilitatem alicui necessariam habere nullam videbantur. Unde et subditur :

(Vers. 24.) *Et omnis vir Israel sociatus est sibi in die illa.*

31. Omnis quidem vir prædicatori conjugitur, quando conditio hominum nulla relinquitur, ex qua conversi ad bonam conversationem minime perducantur. Sed qui Saul sociantur viri dicti sunt, quia qualescunque in sæculo sumus, in Dei omnipotentis servitio esse fortes admonemur. Nisi viri etenim prædicatoribus nequaquam sociantur, quia cum eis non conveniunt, nisi fortia ipsi agant, quæ illi docendo laudant. Sed jam devictis hostibus, jam sibi fortibus conjunctis, quid rex agat, attente considerandum est. Sequitur :

(Vers. 24.) *Et adjuravit Saul populum, dicens : Maledictus vir qui comederit usque ad vesperum, donec ulciscar de inimicis meis.*

32. Inimici prædicatorum illi sunt, de quibus Psalmista obsecrat, dicens : *Eripe me de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me (Psalm. lvm, 1).* Inimici quidem sanctorum recte immundi spiritus dicuntur, quia mundi blandimenta quæ illi suggerunt, amplecti isti magno studio detestantur. Nam quibus adhuc aliquid de maligni spiritus consiliis placet, ejus utique inimicus non est, quia odisse nondum novit, cujus blandimenta non respuit. Inimici etiam sanctorum dicuntur, ut ex sacro eloquio detegantur. Nam per omne quod suggerunt, per

omne quod blandiuntur, eas animas quibus delectabiliter favent, perdere conantur. Quid est ergo quod populum adjurat, ne usque ad vesperum comedat, donec de inimicis suis ultionem sumat? Sed notandum quia jam devictis hostibus ista loqui batur. Quid vero est comedere victoribus, nisi de peracto virtutis opere cibos vanæ laudis delectanter excipere? *Maledictus*, inquit, *omnis, qui ante vesperum comederit*, quia qui modo vanas laudes gratanter excipit, tunc æternas Creatoris laudes amittit. Adjuratur ergo populus ne comedat, quia doctorum præcepto constringitur, ut de bono opere inaniter nunquam gloriatur. Fortia bene vivendo agat, sed quandiu vixerit, appetere de fortitudine laudes caveat, ut laudari post mortem æternaliter non amittat. Qui enim ante vesperum populum manducare prohibuit, ad vesperum utique esse comedendum concessit. Et quia in vespero finis dici est, in vesperum comedunt qui abstinere ante vesperum possunt, quia qui laudari modo de magna actione despicit, cum ad vitæ finem ducitur, æternis dignus laudibus invenitur. Hoc est, quod Dominus se daturum electis in Evangelio repromittit, dicens : *Euge, serve bone et fidelis, quia in parva fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 25).* Hinc iterum ad judicium veniens, dicit : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, 315 quod vobis paratum est a constitutione mundi (Ibid., 34).* Tunc quidem de inimicis nostris ulciscimur, quia omnes tunc diabolicæ tentationis evanescent. Quia enim ultra dæmonum insidiæ tentando nihil obsunt, cum per carnem morimur, de inimicis nostris ulciscimur, quos jam velut interfectos penitus non pavemus. Vel ergo usque ad vesperum comestionem differimus, si laudis nostræ præconia in fine venturo judici reservemus. Tunc quidem manducandum est, quia qui judex tunc venit, modo dux nostri exercitus commilitonibus repromittit, dicens : *Faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis (Luc. xii, 37).* Tunc quippe victores discumbunt, quia internæ quietis alta sede recepti, perennis vitæ laudibus delectantur, quando ipsis tacentibus omnium bonorum operum præconia concinunt, et simul proferruntur ad gloriam quæ hic magna virtute ferebantur ad pugnam. Sequitur :

(Vers. 25, 26.) *Omneque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, et apparuit fluxus mel, nullusque applicuit manum suam ad os suum.*

33. Saltus, silvatus atque clivatus locus est. Quo nimirum nomine apte corda secularium designantur, quia dum tota intentione curis exterioribus serviunt, velut silvosa loca, culta ad fructum boni operis prædicationis vomere non sunt. Qui vero vulgus [*Fortis leg. vulgi*] nomine hoc loco signantur, nisi religiosi viri et simplices? Terræ quidem vulgus dicitur : quia in bono opere magni sunt, sed tamen altissima contemplatione magni non sunt. Nobiles quidem actione, sed vulgus summorum virorum comparatione. Quid

^a Gussanv. cum Vatic., præcipiendum introducit.

ergo est quod *vulgus terræ venit in saltum*, nisi quia religiosi et simplices viri per exempla bonorum operum, sæpe ad notitiam sæcularium deducuntur? Ubi mel in agro apparet, quia de exemplo boni operis apud sæculares inveniunt, et devotionis latitudinem, et fructum venerationis. Quid enim est ager in saltu, nisi devotio in inculto et inexpurgato corde sæcularium? Et quid mel super faciem agri, nisi dulcedo favoris? Qui merito post ingressum vulgi apparere dicitur, quia videlicet aspera sæcularium corda, si prius religiosorum exempla non vident, nec latitudine devotionis se valent distendere, nec alienæ sanctitatis gloriam prædicare. Ante ingressum quidem, tantum saltus est, nec agrum habet, nec fluens mel. Post ingressum vero, et latitudinem agri habet, et dulcedinem mellis, quia sæpe qui mundum diligunt, sanctorum exempla ferventi amore recipiunt, ut bonum quod vident, sibi non solum placeat, sed etiam prædicare attentius concupiscant. Ita tamen sanctorum vita laudanda est, et laus ista ab eis, quorum est, per vanam gloriam nullatenus capienda: Videri tantum debet, excipi non debet, ut glorificari Deum qui quæ in suo opere gaudeat, sed de Dei gratia extolli contemnat. Unde et caute expressum est, quia fluens mel super faciem agri apparuit, et tamen manum cum melle ad os nemo applicuit. Mel quidem fluit, quia dulcis fama sanctorum dulciter velociterque currit. Sed manus ad os nullus ducit, quia de opere bono dulcedinem laudis non accipit. Manum quidem cum melle ad os applicare est laudem operis sui gratanter accipere. Dicitur ergo mel, et nemo ad os manum applicet, ut sanctorum fama dulciter fluat, et ipsos a quibus defluit non extollat. Fluat, ut alios satiet, sed non sumatur, ne mortem propinet. Unde et subditur:

(Vers. 26.) *Timebat enim populus juramentum.*

316 Juramentum regis est: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur* (Luc. xviii, 14). Item juramentum regis est, quod contra hypocritas profert, dicens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (Matth. vi, 16). Juramentum ergo populus timet, quia ne æternas amittat, temporales recipere laudes cavet. Sequitur:

(Vers. 27.) *Porro Jonathas non audierat, cum adjuraret pater ejus populum, extenditque summitatem virgæ quam habebat in manu, et intinxit in savo mellis, et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi ejus.*

34. Quos in hoc loco Jonathas, nisi illos insinuat, qui verbo et opere magni sunt, sed tamen studio circumpectionis magni non sunt? Alta quidem prædicant, fortia exercent, sed in humilitatis circumspectione se non viriliter tenent. Quid est enim, quod virgam tenet in manu, nisi quia disciplina, qua peccare alios prohibet, semetipsum non coercet? Virga quidem qua parvuli solent corripi, sermo correctionis potest apte designari. Prædicatio ergo et opus bonum, virga et manus est. Quid est igitur virgam extendere, et manum ad os cum melle revocare, nisi tantum de prædicationis verbo, quam de studio boni

operis vani favoris gustum recipere? Sed quia more electorum peccat, non virga, sed extremitate virgæ mel levare dicitur. Virgam quippe et manum melle pleni nam ad os convertunt, qui juxta veritatis vocem: *Omnia opera sua faciunt, ubi ab hominibus videantur* (Matth. xxiii, 5). Dum enim suis laudibus saturantur, mel non ad tenuem gustum habent in summitate virgæ, sed vel in tota virga, vel in manu ad plenam refectionem. Tales utique erant, quibus Dominus in Evangelio exprobat, dicens: *Quomodo poteritis credere, gloriam ab invicem recipientes?* (Joan. vi, 44.) Quid ergo est hæc virgæ extremitas, nisi quia plerumque et Dominum glorificare in suo opere quidem volunt, et apparere ipsi laudabiles non refugiunt? Merito igitur vocem patris, qua populum adjuravit Jonathas non audisse dicitur, quia Dei, sive ejus prædicatoris verba non audit, qui ea implere negligit. Quid vero est, quod ex gustu mellis illuminati sunt oculi Jonathæ, nisi quia qui vani favoris auram recipiunt, ex eodem ad agenda fortia roborantur? Hoc quidem loco non dicuntur aperti oculi, ut clausi fuerint sentiantur, sed ut reparato vigore corporis, ad videndos intelligantur, et ad exstinguendos hostes reparati. Quod nimirum elatis omnino convenit, qui ex eo majora et fortia agunt, quo laudabilia opera sua efferi conspiciunt. Sed sæpe minor zelo charitatis accenditur, qui delinquentes magnos viros ad Scripturarum memoriam reducere conatur. Unde et sequitur:

(Vers. 28.) *Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem hodie.*

35. Patrem quippe adjurasse populum, et maledictum protulisse retulit, non debet asperè objurgare, sed dulciter atque humiliter ad majorum statuta memoranda reducere. Unde dicit: *Jurejurando constrinxit pater tuus populum*. Ut enim eum dulciter admoneat eum qui jurejurando populum constrinxit, patrem ejus esse asseruit. Quasi enim aliis verbis dicat: Tanto dilectius debes majorum instituta conservare, quanto eorum locum alius videris per successionis dignitatem retinere. Constrictus etiam populus jurejurando patris asseruit, ut non loquentis personæ humilitas, sed ostensæ auctoritatis attendatur: ut si suggestantis ordo despicitur, illius, **317** qui monstratur, celsitudo timeatur. Quem tamen patrem asserit, ut præcepta majorum et timori esse debeant et amori. Dicit ergo: *Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus qui comederit panem hodie*. Quod tale est ac si dicat: Eorum te memorem esse volo, quæ tua, non mea sunt, quia dum culmen majorum obtines, eorum leges quasi hæreditario jure servare debes. Panis vero nomine favor adulantium recte exprimitur, quia mentem vanitati intentam et satiat et confortat, dum hanc ad agenda quæ laudari debeant, valentior reddit. Quod quidem arrogantibus valde convenire cernitur, qui ad loquendum prolatis laudibus animantur. Et quia arrogans præ-

dicator habet similes sibi subditos laudat cupidos, A Quasi enim prædam inimicorum facit, dum ea, in quibus occultis hostibus quis prævaluit, ad memoriam ducit. Ea quoque ad saturitatem comedit, qui quasi sua virtute hæc fecerit, se inaniter et vehementer extollit. Dicit ergo: *Quanto magis si comedisset populus prædam inimicorum suorum, nonne major facta fuisset plaga in Philistiim?* Quasi dicat: Cum ex brevi gustu favoris, tantus profectus sit, quid electi præliatores facerent, si plenas operum laudes licitas ac justas haberent? Sequitur:

(Vers. 28.) *Defecerat autem populus.*

36. Quid est ad litteram deficere, nisi lassescere? Qui enim laudes transitorias de verbi prædicatione requirunt, deficiunt cum laudantur, quia nullo vigore verba proficiunt, quæ non laudari cernunt. Velut enim lassescerent deficiunt dum despecti obmutescunt. Sed et dum non comedunt, videntur deficere, quia si licitum haberent cibum favoris, velut refecti et fortes insequerentur vitia prædicatione verbi. Unde et arrogantis prædicatoris forma ostenditur, per id quod subjunctum est:

(Vers. 29, 30.) *Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram. Vidistis enim ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto; quanto magis si comedisset populus prædam inimicorum suorum quam reperit, nonne major facta fuisset plaga in Philistiim?*

37. Quid est enim quod turbare terram patrem reprehendit, nisi quia majores statuta sua per imperitiam confudisse redarguit? Terræ quidem nomine subditorum humilitas designatur, quæ nimirum turbari cernitur, quando errante pastorum judicio, tranquillæ veritatis ordinem deserere videtur. Et quia dum favores hominum arrogantes inbianter ambiunt, et hoc licitum esse asserere conantur, profectus suos in testimonium perducunt. *Vidistis enim, ait, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto.* Quasi dicat: Ex laude subditorum crevi, dum non esse minor laudibus studui. C Nam et electorum prædicatorum mos esse solet, ut dum se laudari considerant, hoc quod de se foris audiunt, esse viribus contendunt. Et idcirco paululum mellis se Jonathas comedisse retulit: quia arrogans linguæ favores se excipere licenter putat ad vite profectum, non ad intentionem vanitatis. Sed omnino aliud est laudis præconia moribus adæquare contendere, aliud laudes appetere, ut in iisdem laudibus profectum vite possit invenire. Laudes quippe suas moribus exæquare conantur, qui ipsas laudes despiciunt, qui laudari ab hominibus nunquam volunt. Quantum certe in eis est laudari vehementer refugiunt, sed quia non possunt omnino effugere ne laudentur, conantur esse quod audiunt. Sed quidam, bonis ostensis operibus, idcirco laudari volunt, ut laudati majus conscendant in opus virtutis. Qua profecto præsumptionis suæ æstimatione falluntur, quia qui in minimis laudes appetit, cum majora opera fecerit, ardentius et valde avidius laudes quærit. Et fortasse ideo post patrem Jonathas non potuit regnare, quia illos signabat qui dum vane se extollunt vere deficiunt. Addidit quoque ratiocinando, et dicit: *Quanto magis si comedisset populus prædam inimicorum suorum, nonne major facta fuisset plaga in Philistiim?* Mellis paululum in virgæ summitate gustare, est de **318** doctrinæ facundia qualitercunque gloriari. Prædam vero inimicorum comedere, est virtutis opera per memoriam repetere, et recordandò gaudere.

Quasi enim prædam inimicorum facit, dum ea, in quibus occultis hostibus quis prævaluit, ad memoriam ducit. Ea quoque ad saturitatem comedit, qui quasi sua virtute hæc fecerit, se inaniter et vehementer extollit. Dicit ergo: *Quanto magis si comedisset populus prædam inimicorum suorum, nonne major facta fuisset plaga in Philistiim?* Quasi dicat: Cum ex brevi gustu favoris, tantus profectus sit, quid electi præliatores facerent, si plenas operum laudes licitas ac justas haberent? Sequitur:

(Vers. 31.) *Percusserunt ergo Philistæos in die illo a Magmis usque in Aion.*

38. Dies mentis est splendor eruditionis. Sed illi quos arrogantes erudiunt, quia ambitione temporalis gloriæ accenduntur, simulationem lucis accipiunt, non veritatem. Dum ergo dies illa dicitur, quid aliud signatur, nisi quia sæpe proposito temporalis gloriæ fortia fieri viderentur? In die namque illa, id est doctrina, vel exemplo superbiorum percutiunt, quia ad hoc ministerio prædicationis inserviunt, ut splendorem gloriæ temporalis adipiscantur. Et quia omnibus innotescere cupiunt, dicit: *A Magmis usque in Aion.* Magmas, ut jam satis dictum est, humilitas, Aion vero frater meus mœrens interpretatur. Humiles autem hoc loco, pusilli ac simplices in sancta Ecclesia designantur. Mœrens vero frater quos alios insinuat, nisi eos quos Dominus in Evangelio collaudat, dicens: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur?* (Matth. v, 5.) Qui enim jam temporalia cuncta novit despiciere, et ad æterna magnis desideriis anhelare, dum horret teneri in corpore, et gemit in illa æternæ vitæ lætitia nondum esse, frater meus mœrens recte nominatur. Frater quidem, quia Christi cohæres jam esse cœpit, ad cujus beatissimam illam atque lætissimam hæreditatem totis desideriis ingemiscit. Mœrens autem dicitur, ut perfectorum luctus inenarrabilis esse designetur. Mœrere autem non quomodo libet, sed affectuosissime flere est. Quia enim Spiritus sancti gratia repleti sunt, ad illam fletuum ubertatem pervenerunt quam egregius doctor asserit, dicens: *Ipsæ autem Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii, 26). Mœrens etiam frater dicitur, quia Redemptori in magna familiaritate perfecti quique conjuncti sunt. Quem enim singulariter Redemptor diligit, quem singulari dignitate ad perpetuam hæreditatis possessionem nutrit, cum frater ejus asseritur, singulari numero declaratur. Unde et ad Moysen quasi singularem amicum dicit: *Novi te ex nomine* (Exod. xxxiii, 12). Hinc est quod de Joanne in Evangelio dicitur: *Hic est discipulus ille quem diligebat Jesus.* (Joan. xxi, 20). Qui enim omnes discipulos valde diligebat, dum hunc diligere dicitur, frater singulari numero demonstratur. In die illa a Magmis usque in Aion Philistæos arrogantes percutiunt, quia ut lucem gloriæ sæcularis accipiant, non solum parvulis parva prædicant, sed alta quæ perfectiores agnoscant. Et quia cum sibi per intentionis perversitatem obsunt nonnullis in Christo parvulis, pluribus etiam perfectioribus prosunt loquendo, a

Magnis usque in Aion non pugnare, sed percutere dicuntur. Philistæos quidem percutere, est dæmonum insidias, vel vitiorum tyrannidem ab electorum corde perinere. Sed sæpe elati doctores aliis per verbum prosunt, et ejusdem verbi laudes nullas accipiunt quas concupiscunt. Unde et frequenter accidit, ut dum laudari et efferri se **319** non considerant, velut fatigati magnis laboribus obmutescant. Quare et subditur :

(Vers. 31.) *Defatigatus est autem populus nimis.*

Mos quoque esse elatorum solet ut cum ab eorum laudibus lingua aliena silet, æstimatione sua non sileat. Tacentibus quidem aliis clamant, quia æstimationis suæ præconia in corde portant. Bene ergo de eodem populo subditur :

(Vers. 32.) *Et versus populus ad prædam, tulit oves, et boves, et vitulos, et mactavere in terra, comedique populus cum sanguine.*

39. Oves quidem tollit, qui innocentie suæ causas multiplices ad elationem recolit. Boves in prædam tollit, quando labores prædicationis suæ cogitat, et quidquid aliis loquendo, velut terram excolendo profecit, memorando coacervat. Vitulos tollit, cum de eo extollitur quod compressi motus lascivie ad mentem reducantur. Quia enim duo in magna justorum laude præcepta sunt; videlicet splendor charitatis, cum luce boni operis, dum æstimatione sua quisque arrogans extollitur, et oves, et vitulos tollere perhibetur. Oves quidem in innocentia bonorum operum, vitulos vero in mortificatione corporalium passionum. Quibus nimirum boves inseruit, quia perfecte non extollitur, qui se infirmum et impotentem in parte aliqua contemplatur. Magnus quidem apud se jam est æstimatione pudicitie et boni operis, sed in fastu amplioris elationis se elevat, dum perfectum se recolit in labore prædicationis.

Sed hæc omnia ad quem finem perducantur, subsequenter expositum est : *Et mactavere in terra.* In terra oves, et boves, et vitulos mactare, est de virtutum conscientia, ima et carnali lætitia exsultare. Unde et per Oseam de elatis et arrogantibus dicitur : *Victimas demergebant in profundum* (Ose. 7, 2). In profundum quidem victimas mergunt, qui cælestes virtutum hostias non in cælum per gratiarum actionem sublevant, sed ad terram per appetitum vanæ laudis inclinant. Unde et bene subditur : *Comeditque populus cum sanguine.* Mentis cibus interna ejus lætitia est. Quid est ergo comedere cum sanguine, nisi ab interno appetitu mentis intentionem vani favoris nequaquam removere? Velut enim sanguis abjicitur, cum mens a gaudio boni operis intentionem removet vanitatis. Hujusmodi enim mens lætari in bono opere novit, quia appropinquare cælestibus per opera bona gaudet, quæ in eisdem operibus videri ad tempus refugit. Cum sanguine ergo comedere, est gaudium boni operis sumere permixtum vanitatis intentione. Quod nimirum cum ab aliis offertur, elatis simplex cibus est; cum vero nullis laudantibus, conscientia superbiorum intumescit, quasi per prædam violenter

A tollunt quod aliquis sponte non tribuit. Sequitur :

(Vers. 33, 34.) *Nuntiavere autem Saul dicentes quod populus peccaret Domino, comedens cum sanguine. Qui ait, prævaricati estis. Volrite ad me jam saxum grande. Et dixit Saul : Dispergimini in vulgus, et dicite eis ut adducat unusquisque bovem suum, et arietem, et occidite super istum lapidem, et vescimini, et non peccabitis Domino cum sanguine comedentes.*

40. Prædicatorum sanctæ Ecclesie proprium est, et perpetratas culpas reprehendere, et qualiter reprehensæ vitari debeant, monstrare. Reprehensæ quidem innotescunt, sed si vitari nesciantur, ostensa r petuntur. Quid in hac sanguinis comestione, nisi latens elationis virus ostenditur? Latentia autem vitia nisi exposita non curantur. Ut ergo prædicatorum mores **320** insinuet, Saul prins prævaricatum fuisse populum asserit, deinde in lapide occidi quæ manducant animalia præcipit. Sed saxum, sive lapidem novimus, quia hunc Paulus ostendit, dicens : *Petra autem erat Christus* (I Cor. x, 4). Lapis vero ad prædicatorem volvitur, cum coram eo Redemptoris exempla memorantur. Devolvi etiam dicitur, ut ex omni parte videatur. Grandis vero dictus est, quia per Danielem crescere perhibetur, et omnem orbis faciem implere (Dan. 11). Non ergo quomodolibet, sed ab utroque latere revolutus aspicitur, ut ab arrogantibus conspiciatur Deus, et eorum a rogantia deprinatur. Videat ergo arrogans quam potens in virtute, quam sublimis in majestate, quam humilis in virtute, Redemptor noster apparuit. Nam cæcos illuminans, ægros sanans (Math. 11), præcipiebat ut quod poterat egisset nemini diceretur. In monte resplenduit, Patrem testimonium suæ divinitatis produxit, et tamen discipulis ait : *Nemini dixeritis visionem hanc, donec Filius hominis a mortuis resurget* (Math. xvii, 9). Et fortasse idcirco resurgente jam Domino, ad monumentum angelus apparuit, qui ab ejus ostio lapidem revolvit. Tunc quippe revolvendus erat lapis, quia Christus verus homo et potens Deus post resurrectionis gloriam erat agnoscendus. Si ergo unam partem lapidis aspexit elatus, volvat lapidem, et aliam videat. Non qualitercunque lapidem videat, quia non est mortuus Christus, sed revolutum ab angelo, quia a mortuis resurrexit. Aspiciat ergo facundiam prædicationis hinc, et volvat, et miretur illic splendorem humilitatis. Videat signorum potentiam hinc, et inde videat quia qui virtutis potentia claruit, eandem virtutem præcepto silentii occultavit. Sed dum videt partem humilem, videat et sublimem. Ecce humilis pars lapidis cernitur, quia dicit : *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem* (Philip. 2, 8). Sed si ista pars volvitur, altera revelatur, quia subjungitur : *Propter quod Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen.* Ad prædicatorem ergo lapidem volvimus, cum coram ipso Redemptoris nostri potentiam, et humilitatem memoramus; cum et in operibus eum attendimus humilem, et ex humilitate in cælo sublimem. In hoc quidem lapide bos, et aries occidatur, ut in omni homi-

num genere elationis vitium Christi co temptatione A mactetur. Ibi quippe omnis sanguis effunditur, quia qui exemplo Christi instruitur, magna agit, sed de illis magnis operibus se non extollit. Pascitur quidem lætitia boni operis, sed non cruciatur cibus ejus sanguine vanæ laudis. Nam lapis ille si in verbis revolvitur, dicit: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* (Joan. xv. 24). Sed quia de verbis non tumuit, volvens se, ait: *Ego non quæro gloriam meam* (Joan. viii. 50). Bos ergo et aries in lapide occiditur, quando exemplo Redemptoris omnis cornuta elatio condemnatur; quando electus quilibet, et bene agit, et optime docet, sed nec vita eum erigit propria, nec eruditio aliena. In ariete quippe robur propriæ innocentiae p exprimitur, in bove autem labor, et fortitudo prædicationis. Qui in petra occiduntur; ut sic electam mentem gaudendo reficiant, ut ei mixtum in se cruorem carnibus non impendant. Hoc quidem electus prædicatur non solum loquitur, sed etiam persuadet. Unde et subditur:

(Vers. 34.) *Adduxit itaque populus unusquisque bovem in manu sua, usque ad noctem, et occiderunt ibi.*

41. Bovem in manu adducere, est peccatum elationis pœnitentiæ afflictione delere. Dum enim operando 321 delet, quod superbiendo deliquit, mactatum bovem in lapide per manum ducit. Quid est autem, quod dicit: *Usque ad noctem*, nisi quia et peccare non licet, sed delere peccata usque ad mortem licet? *Usque ad noctem* ergo boves mactantur sunt, non in nocte, quia dum vivimus, peccata delere pœnitendo possumus, post mortem fructuosam agere pœnitentiam non valemus. Bene autem in eodem loco subditur:

(Vers. 35.) *Ædificavit autem Saul altare Domino.*

41. Quia dum peccatores convertuntur, quasi ex lapidibus cœleste ædificium fabricatur. Et quia plerique codices habent: *Tumque primum cepit Saul ædificare*, potest altaris nomine compunctio cordis intelligi. Quando enim per verbum doctoris compunctio cordis erigitur, nimirum altare Domino ædificatur. Et primum ædificatum dicitur, quia est compunctio amoris. Unde et in tabernaculo fœderis duo altaria fieri a Domino jussa sunt, adolendis scilicet thymiamatibus unum, alterum comburendæ carnis (Exod. xxvii. xxxvii). Primum altare foris erat, secundum intra sancta sanctorum. Altare ergo primum compunctio timoris est, altare secundum compunctio amoris. Illud quippe peccata lugentium est, istud vero ad æterna gaudia totis desideriis inbiantium; illius lapides, recogitationes peccatorum, hujus lapides, meditationes perennium gaudiorum. Altare ergo primum doctor ædificat, quando culpas exponit quas dum in se peccator aspicit, ingemiscit. Merito etiam altare compunctio dicitur, quia incensat. Sed cum diu pro peccatis suis unusquisque compungitur, pœnitendo proficit ad usum securitatis. Nam post afflictionis tempora ardere incipit ad æternam vitam, et qui prius lugebat pro pavore supplicii, flere jam

copiosius incipit pro dilatione mercedis. Quia ergo prima electorum compunctio ex timore nascitur, dum per typum regis et populi, prædicatores et aufer conversi subditi designantur, altare tunc primum Saul ædificasse dicitur. Sed ex aliorum profectu sæpe doctor ad aliorum lucra consequenda succenditur. Unde et subditur:

(Vers. 36.) *Et dixit Saul: Irruamus super Philistin nocte, et vastemus eum usquequo illucescat mane, et non relinquamus de eis virum.*

42. Hoc supra satis expositum est, sed quia in nocte, usquequo illucescat dies, percutere Philistæos appetit, hoc profecto insinuat, quia ne in futurum nocere dæmones possint, a cordibus peccatorum modo expellendi et perimendi sunt. Nox quidem vita hæc dicitur, cum æternæ comparatur. Nam qui illam vitam contemplari digne potuerit, illius comparatione quidquid hic lucidum cernitur, noctis obscuritas esse judicatur. Illucescit autem dies illa, quando in fine hujus vitæ electis animabus se aperit. In egressu quippe suo de corpore electa anima illucescentem sibi æternitatem videt, quia lucem præsentis sæculi quasi tenebras non aspexit.

43. Quid vero est quod dicitur: *Et non relinquamus ex eis virum?* Sed omnis Philistæus vir vastari debet, parvulus omnis nequaquam vastari potest. Nemo enim sine peccato, nisi solus Deus. Viri ergo capitalia crimina et vitia principalia sunt. Sed tunc virorum, id est fortium nomine designantur, cum peccatorum sibi corda subjiciunt. Bene ergo dicitur: *Non relinquamus ex eis virum*, quia conversi peccatores sanctorum prædicatorum consilio fortia quæque peccata, et vitia deserunt, sed nullum peccatum aut vitium habere non possunt. 322 Possunt cavere crimina, sed omnia non possunt vitare peccata. Possunt vitia extinguere, sed ne aliquo eorum quomodocunque pulsantur, non prævalent exercere. Dicit ergo: *Non relinquamus ex eis virum*, quia prædicatores sanctæ Ecclesiæ et vitia nos eradicare præcipiunt; sed dum fortia et principalia in nobis necant agere nequeant ut quædam eorum per tenuem motum nequaquam vivant. Et de populi obedientia subjungens, ait:

(Vers. 36.) *Dixit populus: Omne, quod bonum est in oculis tuis, fac.*

44. Oculi prædicatorum sunt intuitus rationis. Qui ergo arbitrio doctoris committitur, dicere ei recta perhibetur: *Omne quod bonum est in oculis tuis, fac.* Quasi dicat: Qui nos de rationis nostræ illuminatione diffidimus, rationis tuæ luci committimus, quod nobis deesse judicamus. Sed hoc quod dixit Saul: *Irruamus super Philistin*, potest intelligi quia non deliberata protulit, sed hoc dicendo, an esset super Philistin irruendum consuluit. Quod autem populus cito assensum præbuit, hoc quod videmus insinuat, quia nonnulli intra sanctam Ecclesiam, antequam verba majorum intelligant, probant. Nam protinus subditur:

(Vers. 36, 37.) *Et ait Sacerdos: Accedamus huc ad*

Dominum. Et consuluit Saul Dominum, dicens: Num peraequar Philistinum? Et non respondit ei Dominus in die illa.

45. Quid est quod consulentis regis verba, quæ populus laudat, sacerdos ad Dominum esse deferenda denuntiat, nisi quia obscura et magna negotia, quæ simplices latent, nunquam bene disponuntur, si eorum exitum in sacrario mentis subtili meditatione non quaerimus? Ad Dominum quippe accedere, est ejus voluntatem secreta contemplatione cognoscere. Et bene accessus dicitur, quia ab exterioribus ad interna tendimus, quando operis nostri exitum in divina voluntate cognoscere tentamus. Nam qui occulta et intima quaerit, et exteriora non deserit, ea quæ nescit adire non invenit. Quando ergo a nobis de occultis rebus consilium quaeritur, ad Dominum accedamus, ut tunc demum quod agendum est proponatur, cum in divina voluntate cognoscitur. Multa enim videntur bona esse et non sunt. Pleraque etiam facienda sunt, sed utilius fiunt si congruo tempore reserventur. Quædam quoque alii facere debent, alii vero non debent. Quæ nimirum si electus quilibet in secreto meditationis videre negligit, ea utique recto ordine non disponit. E contra autem qui discutere ea, vel agere meditando consuevit, non solum agenda, sed etiam vitanda cognoscit. Unde et bene dicitur:

(Vers. 37.) *Consuluit Saul Dominum, et non respondit ei Dominus in die illa.*

46. Dies est cogitatio mentis, quæ bona putatur et non cognoscitur. Nam dum bonam se esse simulat, quasi lucem portat. In die ergo illa Dominus consulenti se non respondit, quia verbum Dei cum mala deliberatione convenire non potest. Per responsum quidem verbi patefacere solemus sensum intimæ voluntatis. In illa igitur die Dominus non respondet: quia omnipotens Deus in simulata cogitationis luce non cernitur, qui semper in claritate veritatis invenitur. Et notandum, quia qui accedendi ad Dominum consilium tribuit, sacerdos fuit. Quid enim sanctius, quam consilium accedendi ad Deum? Sacerdotes ergo toties sumus, quoties fratribus bona consilia ministramus. Sacrius enim nihil dari potest, quam id per quod quisque ire ad conditorem debet. Nos autem quia ordinem spiritualis pugnae describimus, **323** continuare priora sequentibus debemus.

47. Verbum quidem Saul fuit, ut sic Philistæos vastaret, ut ex iis virum non relinqueret. Quod sic etiam intelligi potest; quia ita volebat Philistæos perimere, ut eorum nullus ultra movere bella posset. Magna quidem hæc dies mentis est, qua sic æterna quaeruntur, ut temporalis hostis nullus a corde relinquatur. Sed quia nulli conceditur sic temporaliter vincere, ut non debeat omni tempore pugnare, merito dicitur: *Non respondit ei Dominus in die illa.* Respondere Dei non solum intimi verbi ejus est, sed gratiæ et muneris. Quando enim benigne concedit quod pie petitur, respondere perhibetur. Non ergo respondet Dominus in die illa, quia permittit

quidem electis ut vincant, sed de hostibus quasi viventes deserit, ut cum quibus semper pugnent, inveniant. Quod tamen si ideo dicitur, quia Jonathan culpa celatur, magnus timor prælatis inculitur. Filius quidem peccat, et patri ejus responsionem negat. Unus etiam deliquisse cognoscitur, sed pro unius culpa insequi hostes suos cuncti pertimescunt. Quid in hoc facto signatur, nisi quia peccata subditorum non solum sibi, sed etiam prælatis et secum communi iter viventibus nocent? Quia vero latens hæc culpa a rege dicitur, videamus jam qua sublimitate latentia quæque perquirantur. Nam sequitur:

(Vers. 38, 39.) *Applicate huc universos angulos populi, et scitote, et videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Vivit Dominus salvator Israelis, quia si per Jonathan factum est, absque retractione [Fortè legendum retractione hic et inf.] morietur.*

48. Quibus nimirum verbis ordinatum valde iudicii ordinem demonstravit, quia culpa prius invenienda est, deinde poena irroganda. Nam iudicii ordo confunditur, si ante inventæ culpæ discussionem profertur. Ne enim ante discussionem feriat, dicit: *Applicate huc universos angulos populi, et videte, et scitote per quem acciderit hoc peccatum hodie.* Et quia cognita culpa austerius ferienda est, jurat, dicens: *Vivit Dominus, quia si per Jonathan filium meum factum est, absque retractione morietur.* Tractari quidem citius debet, ut inveniat culpa, sed postquam inventa est, in ea vivus aliquis relinqui non debet. Absque retractione perimitur, qui vivere in peccato, statim ut innotuerit, prohibetur. Sed istud absque retractione, scilicet perimere, absque retractione non est, quia multa consideratione passus utitur, ut culpa, quam retractando invenit, feriri absque retractione, et exstingui velociter possit.

49. Quod si juxta historiam hujus paterni juramenti pondus attendimus, et illius temporis fervorem, et hujus teporem pariter contuemur. Antiqui etenim patres, ut Deo placerent, ad mortem filijs etiam non parcebant. Nos autem eos quos secundum carnem diligimus, etiam tenui asperitate verborum insequi non audemus. Ecce qui ad regnum filium nutriebat, dicit: *Quia si per eum peccatum factum est, absque retractione morietur.* Nos peccantes cernimus, et oburgare peccantes aut nolumus, aut timemus. Cur ergo hoc facimus, nisi quia Deum sicut illi nequam diligimus? Nam Moyses, ut bene peccatum idololatriæ vindicaret, Levitas viginti tria millia virorum jussit occidere. In cujus nimirum exercitatione credis dixit: *Si quis est Domini, jungatur mihi. Ponat vir gladium super femur suum. Ite et redite de porta usque ad portam, et occidat unusquisque fratrem suum, et amicum, et proximum (Exod. xxxii, 26, 27).* Quasi dicat: In hoc ostendet quisque **324** quia sit Domini, si pro ejus amore fratri, proximo, vel amico non parcat. Dicit ergo Saul de filio: *Quia absque retractione morietur,* quia nobis jam sub Redemptoris gratia viventibus, etsi mors non decernitur corpori,

peccati non debet vita dilatari. Absque retractione quippe rector interficit, cum affectus carnis non aspiciat, sed cum crimen invenit velociter ferit. Retraetat quidem, qui ne scelestum acriter pungat, obsequia ab eo sibi impensæ, aut consanguinitatis affectum cogitat. Quia in re notandum est, quod non omnes culpæ acriter ferienda sunt. Nam leves pulveris macule melius excutiendo quam lavando, aut ignem apponendo, terguntur. Graves etiam culpæ in omnibus æqua asperitate insequendæ non sunt, quia vulnera corporum pro ipsorum corporum natura et robore, vigorem exigunt medicinæ. Pierumque tamen prælati Ecclesiæ, cum culpas audiunt, plus justo infervescunt; et dum vindictam metiuntur, nec vulnerum qualitatem, nec personarum delinquentium vigorem respiciunt. Qui nimirum tolerandi sunt cum minantur, sed ab ultione bonorum consilio sedandi sunt. Unde et hic subjungitur :

(Vers. 39.) *Ad quod nullus contradixit ei ex omni populo.*

Quia enim majorum minæ humiliter ferendæ sunt, dicitur : *Nullus contradixit ei.* Et quia eorum nimietas salubri piorum consilio refrenanda est, non valde inferius cum eadem mortem filio inferre rex tentat, omnis populus clamat : *Ergone morietur Jonathas, qui fecit salutem hanc in Israel?* Liberavit ergo populus Jonatham ne moreretur. Sed quia nondum inventam culpam non ferire, sed invenire satagit latentem, sequitur :

(Vers. 40.) *Et ait ad universum Israel : Separamini vos in parte una, et ego cum Jonatha filio meo in parte altera.*

50. Quid est, quod regis præcepto populus a rege, et ejus filio separatur, nisi quia dum culpa latens, et suspecta queritur, et superiores et inferiores personæ discutiendæ sunt? Sæpe quidem populus, sæpe eorum rector delinquit : et aliquando ipsa subditorum culpa prælati ascribitur, quo negligente impleri perhibetur. Cum ergo ostensis superius indicis, quia lateat in populo culpa cognoscitur, et in quo sit abscondita nascitur, se rex admisceat, ut aut sua sit culpa, vel populi, pastor sciat. Equidem rex Saul conscius culpæ non erat quam ipse nec consensu, nec opere perpetraverat, et tamen discutiendus miscetur, ut si in se etiam lateat, inveniatur. Quasi enim se peccati inasium perquirebat, qui dicebat : *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum : quis autem judicat me, Dominus est (I Cor. iv, 4).* Quasi dicat : Querere meipsum, et invenire non desino, quia si mihi lateo, cui nuda sunt omnia non latebo. Dicat ergo rex peccati illius, quod discutebatur, non conscius : *Ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera;* quia electi doctores, cum in aliis per rectitudinis zelum sæviunt, sibimetipsis et suis familiaribus nequaquam parcunt. Quasi enim in una parte populum separant, et semetipsos non separant, qui subditorum culpas discutiunt, et ut semetipsos inveniant, investigare non curant. Magnum quippe est humanæ ignorantie pelagus. Nam si semetipsos

querere, et quales simus invenire vix aut nunquam possumus, alios quando possumus? Quid est enim, quod Propheta deplorat, dicens : *Cor meum dereliquit me (Psal. xxxix, 13).* Quid est, quod Scriptura sacra denuntiat : *Ignorat homo utrum odio vel amore dignus sit (Eccl. ix, 2).* Item questionis sæe fructum Propheta denuntiat, dicens : *Invenit servus tuus cor suum (II Reg. vii, 27).* 325 Si vix invenire cor sancti possunt, nosmetipsos inquirere qua temeritate cessamus? Sed fortasse nec Propheta potuit, quia subjunxit : *Ut timeat te.* Inveniret utique cor suum, si plerumque cognovisset, odio an amore dignus existeret. Qui ergo non invenit, ut coram Deo securus esset, invenit utique ut timeret. At nos nec istud facile possumus, quia dum invenire peccata nostra, et inventa perscrutare negligimus, quasi perditio corde securi sumus. In parte ergo altera hi, illi in altera statuuntur, ut singulorum occulta considerentur, et inventa culpa digna pœna feriantur. Quod quia laudandum valde non dissuadendum est, sequitur :

(Vers. 40.) *Respondit populus Saul : Quod bonum est in oculis tuis, fac.*

51. Quid est autem, quod populo Saul, ut se in partem unam separaret præcipit, et populus facere regem rogat quod præcipit, nisi quia inquirere semetipsos simplices nesciunt, etiam cum jubentur? Dicit ergo : *Fac quod bonum est in oculis tuis.* Quasi dicat : Tu melius agere nostra poteris, qui lumen cordis non solum tibi, sed etiam nostris prævidendis itineribus suscepisti. Sed rector de interna illuminatione laudatur, quam per gratiam habet, per estimationem non habet. Laudatur quidem, quia cognoscere secreta aliorum possit, sed ipse semetipsum posse scire diffidit. Quia ergo lumen sibi tantæ gratiæ non ascribit, a Deo postulare hoc precibus non omittit. Unde et sequitur :

(Vers. 41.) *Et dixit ad Dominum Deum Israel : Da indicium. Quid est, quod non responderis servo tuo hodie? Si in me aut in Jonatha filio meo hæc iniquitas est, da ostensionem : aut si est in populo tuo hæc iniquitas, da sanctitatem.*

52. Indicium ergo dari petimus, quando nobis abscondita revelari flagitamus. Sed querendum est quid sibi vult tanta verborum diversitas? Nam in se et filio ostensionem dari petit, si in populo est iniquitas sanctitatem. Quod tamen dici breviter potest, quia electi doctores sciunt propriam fortitudinem; sciunt populi subjecti infirmitatem. Pro se ergo solum ostensionem culpæ petunt, quia austeritate penitentiam hanc soleant insequi, sciunt. Pro populo autem sanctitatem querunt, quia culpas subditorum solum scire appetunt; sed quos inveniunt pravè agere, rogant ad veniam per lamenta pervenire. Quid est enim dicere : *Da sanctitatem;* nisi : Sanctifica, quos demonstras? Mihi eorum occulta detegis, sed detegendo nihil agitur, si quos ostendis, gratiam refundendo, non operis. Quia vero sæpe stant subditi et prælati cadunt, sequitur :

(Vers. 41.) *Et deprehensus est Jonathas et Saul.*

Et quia ipsa etiam culpa non facile a quo sit perpetrata cognoscitur, sequitur :

(Vers. 42.) *Et ait Saul : Mittite sortem inter me et filium meum. Et captus est Jonathas.*

53. Qui sortes mittunt, per visibilibus rerum conjecturas latentia sæpe deprehendunt. Sic nimirum Jonas fugiens noscitur (Jon. 1); sic Matthias Apostolica celsitudine dignus invenitur (Act. 1). Sortes ergo spirituales ponimus, quando per exteriora signa operum, ad occultorum notitiam pervenimus. Sors enim unuscujusque propria est conversatio. Unde in Sapientia reprobi dicunt: *Coronemus nos rosas antequam marcescant; nullum pratium sit quod non pertranseat luxuria nostra; ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, et hæc est sors nostra* (Sap. II, 8). E contra autem Psalmista precatur, dicens: **326** *Portio mea, Domine, sit in terra viventium* (Psal. CXXI, 6). Quod etiam Paulus denuntians, ait: *Nostri conversatio in cælis est* (Philipp. III, 20). Doctor ergo quasi singulorum sortes tenet, dum unuscujusque conversationem videt. Et dum culpa noscitur, et rei persona nescitur, quasi sortes mittit, dum modum facinoris comparat personæ negligentis. Sed et forte culpam deprehendit, dum quodam signo conjecturæ pervenit ad evidentem criminis veritatem. Negligenter quidem præcernet, qui commissorum sibi fidelium nescit et fortitudinem et infirmitatem. Nosse enim debet fortes subditos, quibus sint virtutibus apti, quibus infirmi sint vitiis per negligentiam proximi. Nosse debet quæ virtutum devotio istos excitet, quæ illorum negligentiam qualitas vitiorum turbet. Quasi ergo in exterioribus sortes singulorum tenet, dum prævidet quibus illi possunt vitiis obrui, quibus isti virtutibus exaltari. Causa igitur cognita, quasi sortibus signa imprimit, dum patentis culæ notam illius conversationi ascribimus, qui per negligentiam pronus, et vicinus ad illud facinus perpetrandum ante fuisse videbatur. Sed conjectura hæc habeatur ad indagandam veritatem, non ad rei inventæ certitudinem, quia illic statim subditum est :

(Vers. 43.) *Dixit autem Saul ad Jonatham : Indica mihi quid feceris.*

54. Quid est enim quod captus interrogatur, nisi quia culpæ, quæ signis aut conjecturis deprehensæ videntur, feriendæ adhuc non sunt? Quasi enim jam vultus tenetur, sed adhuc tectum est. Discooperiatur ergo, ut mederi valeat, et curari. Cogendus quidem aut admonendus est, ut culpam, quæ jam velut palam cernitur, confiteatur. Dicit ergo: *Indica mihi quid feceris*, quia crimen quod apertis quibusdam iudiciis noscitur, ante judicandum non est quam apertissime demonstretur. Et quia electorum est peccare et respicere, culpas perpetrare, et perpetratas confitendo detegere, sequitur :

(Vers. 43.) *Et indicavit ei Jonathas, et ait : Gus-*

tans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, et ecce morior.

55. Quid est quod ait: *Gustans gustavi*? Quare non dixit superius: *Gustans gustavi paululum de melle isto*; cum dixit: *Vidistis quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto*? Sed qui tam dum peccata consentunt, ea nimirum quibusdam vocibus minuunt, dum se non ex toto animo commisisse ostendunt. E contra autem electi viri quando se de minimis accusant; ea utique non quasi parva, sed quasi magna pronuntiant. Quid est dicere: *Gustans gustavi*, nisi quod foris peccatum exercui, magno concupiscentiæ ardore complevi? Et quid est post peccati confessionem dicere, *Morior*, nisi mortem a se pœnitendo et confitendo expellere, et expulsam timere? Quod quidem proprie est electorum, qui peccata sua deserunt; et tamen hæc, quasi non deserta, pertimescunt. Et quidem puris confessionibus, et austeris pœnitentiæ cruciatibus delent, sed quasi non deleta vehementer timent. Sed quid est, quod ait: *In summitate virgæ*? nisi quia dum nos confitendo insequimur, proferre contra nos mendacium non debemus. Peccatum quidem in confessione prodendum est, sed augmentandum mendacio non est. Tale quidem debet esse in confessione, quale fuit in opere. Ut ergo ardor concupiscentiæ bene prodatur, dicit: *Gustans gustavi*; Et ut qualitas ejus appareat, subditur: *In 327 summitate virgæ*, quia dicit: *Audacter inflammatus feci, sed hoc feci*. Et quia filius regis constitetur, dicit: *Quæ erat in manu mea*. Virga Jonathæ prædicatoris doctrinam atque disciplinam signat. Quæ in manu tenetur, quando non solum docet, sed quod docet, operando exercet. Quid est ergo, quod ait: *Quæ erat, non, Quæ est in manu mea*? nisi quia æstimationem electorum insinuat, qui etiam cum prava committunt, prædicationis ministerio se indignos arbitrantur. Dicit ergo: *In summitate virgæ, quæ erat in manu mea*. Quasi dicat: *De illo superbiens peccavi, quo peccando me indignum feci. Erat ergo in manu mea, et non est, quia etsi aliquando feci quod docui, illud quod operando tenui superbiendo amisi. Nunc igitur timore perterritus dicit: Ecce morior. Et quia idem metus aliquando divina inspiratione menti incutitur, aliquando comminatione doctorum, subditur :*

(Vers. 44.) *Et ait Saul : Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat; quia morte morieris, Jonatha.* Sequitur :

(Vers. 45.) *Dixitque populus ad Saul : Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem magnam in Israel? Hoc nefas est. Vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram; quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ne moreretur.*

56. Quid est ergo, quod dicit: *Ergone Jonathas morietur*, nisi quia alius de eadem culpa morere-

* In aliis excusis legitur, *quia aliud*: Quod retinere non potuimus.

tar? Quibus nimirum verbis populi nobis ostenditur virtus magnæ discretionis, quia in electorum examine non solum culparum causæ pensandæ sunt, sed etiam merita personarum. Quod aperte his verbis ostenditur, quia non ideo Jonathas non moriturus asseritur, quia erat filius regis, sed quia in Israel magnam salutem fecit. Cum ergo magni viri cadunt, communi iudicio tradendi non sunt, quia priora opera promerentur, ut posteriorum gravitas levigetur. Ipsa autem culpæ levigatio non acceptio personæ decernenda est, sed respectu prioris vitæ, quia ad absolutionem illius sanctæ Ecclesiæ lucra pensanda sunt, non carnalis affectio admittenda. Sed quid mirum, si ad absolutionem peccatoris propria merita suffragantur, quando in sacri eloquii auctoritate discamus, quia alii pro aliis liberati sunt? Aliorum quidem bono opere alii adjuvantur, sicut ad peccantem regem Salomonem a Domino dicitur: *Quia non custodisti præcepta mea, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum, sed de manu filii tui scindam illud (III Reg. xi, 11)*. Hinc est quod non solum patrum opera filii prosunt, sed etiam cives pro civibus liberandos agnovimus. Evertendæ quidem Sodomæ se promisit Dominus parcere, si in ea tantum decem justos inveniret (*Gen. xviii*). Jerusalem quoque respici misericorditer dicitur, quia aliquanta bona opera in ea inventa sunt. Hinc est quod Heli vita propria justus, sed auctoritate pastoralis remissus, a viro Dei audivit: *Pars magna donus tuæ marietur, cum ad virilem ætatem pervenerit; verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo (I Reg. ii, 35)*; ut sacra Scriptura hic aperte monstraret, et pro dissolutione percussus, et pro præterita conversatione respectum. Sed percuti fortasse ex parte potuit, quia qualemcunque vitæ immunditiam habuit. De Jonatha ergo bene dicitur: *Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est; Vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo 328 operatus est hodie*. Quasi dicat: Qui magna opera fecit, absolvi ex toto digne promeruit. Quia igitur in Ecclesiastica censura, etsi non est acceptio personarum, est tamen discretio meritum, apte conclusit sententiam, dicens: *Liberavit ergo Jonatham populus, ne moreretur*.

57. Quo in loco notandum est quia rex bis jusjurandum interfectionis Jonathæ superius protulit, quem tamen victus populi instantia non occidit. Quid est quod juravit, et juramenti assertionem nequaquam servavit? Sed ex hac re duo nobis documenta proveniunt, ut cauti scilicet, et discreti esse debeamus. Cauti quidem, ne juremus, discreti, si agere perversa juramus. Qui enim jurare cavet, perjurare omnino non potest. Sed cum male juratur, justius jusjurandum dimittitur quam compleantur crimina quæ jurantur. Sit ergo unusquisque cautus antequam juret, ut aut ne omnino juret, aut facturum se mala non juret. Cautos quidem nos esse Dominus

PATROL. LXXIX.

A insinuat, dicens: *Sit sermo vester: Est, est, non, non. Nolite jurare per cælum, neque per terram (Matth. v, 37)*. E contra autem reprobi, et incauti quidem sunt, et discreti non sunt. Nam sæpe se acturos mala repromittunt, et revocare promissa, quasi perjurium incursum, non satagunt. Hinc est, quod Herodes incaute juravit, et nefarium jusjurandum quod protulit, in præcursoris Domini morte complevit (*Marc. vi*). Cauti ergo in nostris dispositionibus esse debemus, sed si cauti esse negligimus, prætermittenda sunt proposita, non implenda. Sic quippe a proposito desistere non est vitium levitatis, sed virtus discretionis. Tamen jurare quæ revocanda sunt et detestanda, omnino cavendum est, et vehementer horrendum, quia cum tale jusjurandum non impletur, non omnino culpa vitatur, sed minor eligitur. Sequitur:

(Vers. 46.) *Recessitque Saul, nec persecutus est Philistiim.*

58. Cum Jonathæ culpa reperitur, cum jusjurandum rex non perfecisse cognoscitur, cessare Philistæos persequi perhibetur, quia dum propria infirmitate pastores deprimuntur, lucra aliorum exquirere fortiter nequeunt. Cessare etenim persequi Philistæos, est ad tempus vitia aliorum insequi, prædicando desistere. Prius enim esse intendendam judicant ad purificationem suam, deinde purgati vigilandum ad salutem alienam, quia dum silent semetipsos præparant, ut quasi per poenitentiam suam ad lucra aliorum fortiter surgant. Et quia sæpe dum doctor sibi conscius silet, quibusdam ejus subditis maligni spiritus, impia suggerendo non silet. Sequitur:

(Vers. 46.) *Porro Philistiim abiere in loca sua.*

59. Tacentibus quidem doctoribus, in loca sua dæmones abeunt; quia per pastorum silentium non pereunt, nisi quia ad vitam æternam prædestinati non sunt. Loca etenim dæmonum sunt, quia divina præscientia in habitaculum Dei præordinati non sunt. Hinc est quod prædicantibus primis doctoribus dicitur: *Credebant quotquot prædestinati erant ad vitam æternam (Act. xiii, 48)*. Hinc Paulus ait: *Quos præscivit, et prædestinavit, et quos prædestinavit, vocavit (Rom. viii, 30)*. Hinc est quod volentes apostoli transire in Asiam, a Spiritu sancto prohibiti sunt (*Act. xvi*). Qui ergo non prædestinati sunt, sive audiant doctorum verba, sive non audiant, vocari in Dei habitaculum nequeunt, quia per nequitiam, in qua sunt ante constitutionem mundi præcogniti, locum in se malignis spiritibus paraverunt. Bene igitur, dum insequi Philistæos 329 cessare [*Fortè cessari*] dicitur, in loca sua dæmones abiisse referuntur, quia aliquando Dei dispensatione doctores tacent, ut illis tacentibus hi qui Domini non sunt, a malis spiritibus recipiantur. Sed, ut dixi, cum post culpam pastores tacent, semetipsos humiliant, ut purgati in ministerium prædicationis potenter surgant. Dum tacent, infirmitatem suam pensant, sed considerando semetipsos, contra occultos hostes se validius roborant. Unde et bene subjungitur:

(Vers. 47.) *At Saul, confirmato regno su, et Israel, A pugnabat per circuitum contra inimicos ejus.*

60. Debilitatur quidem regnum, quando pastores in aliquibus culpis cadunt. Sed debile confirmatur cum per satisfactionem pœnitentiæ ad opus magnæ virtutis eriguntur. Et super I-rael confirmari dicitur, quia dum ad vitæ altitudinem proficit, eos quibus præeminet ordine, vincit conversatione. Videntibus Deum præ-latus est, sed supra Deum videntes extollitur, cum præ cæteris in divina assumitur contemplatione. Merito ergo dicitur: *Pugnabat contra omnes inimicos ejus, et quocunque se vertebat superabat*: quia qui æterna altius conspicit, facile conterit quidquid de infimis sibi ad pugnam venit. Quia enim nulla terrena sibi jam placent, qui per magnam charitatem super Israel, id est in cœlestibus regnat, quocunque se vertit, superat. Quid enim huic malignus spiritus suggerat, qui terrena nulla considerat, qui læta sæculi nulla jam amat? Pugnatur doctor, dum prædicat, sed superat, quia quod prædicando prohibet de mundi delectatione contingere, conversationis virtute persuadet. Et quia pugnare in circuitu contra inimicos dicitur, magnæ laudis ejus victoria esse demonstratur. Ex omni quidem parte perfectum esse doctorem docet, qui ex omni parte fortissimos habet inimicos. Dum ergo ubique verti et superare dicitur, quanta ejus gloria prædicatur? Quid est ergo quod in circuitu hostes habere dicitur, nisi quia maligni spiritus omnibus sensibus nostris insidiantur? Nam loquendo alios, alios videndo decipiunt. Alios per auditum, alios per gustum vel olfactum fallunt. Alios etiam per insidias illecebrosæ delectationis vel cogitationis pertrahere ad immunditias satagunt. Aliis foris obscena offerrunt, quæ mentis deliberatione sequantur. Sed ut rectius hunc circuitum demonstreremus, hunc dum ad læta pertrahunt, eis quasi ad dexteram insidias ponunt. Illi dum per adversa dejiciunt, quasi a læva parte constringunt. Nos dum ad præterita oblectamenta invitant, quasi a retro præcipitant. Illis quasi ab anteriori parte obviant, quia sæpe infirmorum mentibus districtæ conversationis et vitæ longitudinem quasi consulendo monstrant. Ab ante enim veniunt, quia proficisci ad cœlum animas non permittunt. In circuitu ergo inimicos habemus, quia ante, retro, in dexteram et sinistram malignorum spirituum certamen patimur. Unde et beatus Petrus apostolus nos cohortatur, dicens: *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret; cui resistite fortes in fide* (I Petr. v, 8).

61. Sed jam belli circuitum novimus, qualiter per circuitum reges vincant, videamus. In circuitu quidem vincunt, qui linguam, et os, et oculos, et omnia corporis membra ab illicita actione custodiunt. Dum enim linguam perfecte per silentium inveniunt, quasi in una parte victores sunt, et dum videat oculis quæ concupiscere dedignantur, ex alia parte victores fiunt. Sæpe etiam mala audiunt **330** et repellunt, et quia

noxia reprobant, et reprobando triumphant. Conclis ergo sensibus victores sunt, qui per eorum aliquem subdi malignis spiritibus nolunt. Sed et dum cordi inepta cogitatio offertur, hostis qui reprobatur eliditur. Qui enim noxia quæque abjicit, hostem potenter premit. Et quia item læva contemnit, et adversa non metuit, quæ reliquit aliquando perversa non repetit, et ad cœlestia ferventer currit, hostes, quos in circuitu patitur, superare declaratur. In quibus profecto adversariis, quia insidiæ oppositæ quinque corporalibus sensibus designantur, apte per quinariam numerum exprimuntur.

(Vers. 47) *Contra Moab, inquit, et filios Ammon, et Edom, et regem Suba, et Philistæos.*

62. Qui enim quinque gentium nomina posuit, oppositas quinque sensibus corporis fraudes demonum designavit. Sed quia doctor non solum vivendo, sed etiam docendo dicitur, cum contra omnia vitia disputat, cum ea verbi gladio in auditorum suorum mentibus necat, nimium in circuitu et pugnare certatur, et quocunque se vertit superare. Sed quædam specialiter nominantur, quæ sibi principaliter obstant: *Contra Moab, inquit, et filios Ammon, Edom, et regem Suba, et Philistæos.* Moab, ex patre interpretatur, Ammon, populus mœroris, Edom, rufus, Suba, incensa, sive convertens, Philistæus, poculo cadens. Quid enim his nominibus nisi gradus pessimæ vitæ exprimitur? In Moab quippe, qui ex patre dicitur, concupiscentia designatur. In mente quidem reproba, quia a diabolo ponitur, quasi a patre generatur. Quid vero per Ammon, qui populus mœroris interpretatur, ostenditur, nisi frequentia malorum operum? Quia enim multa sunt, populus dicitur, et quia ad æterni luctus amaritudinem reprobum unumquemque perducunt, mœroris populus recte nominatur. Edom vero, qui rufus dicitur, quid nisi peccanti nimium fervorem insinuat? Prius enim peccare quisque consuevit, deinde per usum peccandi proficit in augmentum fervoris, ut peccare sæpius audeat, et hoc, quod audendo ingeminat, semper iterare ardentius concupiscat. Quo nimium peccandi ardore agitur, ut in mente reproba quidquid virtutis aut boni operis viriui, comburatur. Incensa ergo post Edom in spirituali bello describitur, quia ita est perditæ mentis casus, ut cum ferventer mala congregare nititur, bonis omnibus quasi per combustionem perditis et reductis ad nihilum spoliatur. Suba etiam convertens dicitur, quia et formam Dei de reproba mente fervens peccatum tollit, et hanc ad apostatæ angeli formam redigit. De qua jam per divinam sententiam dicitur: *Cum venerit impius in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii, 3). Superba quidem mens jam divina mandata despicit, et semetipsam carnalibus desideriis subdit. Quis ergo est rex Suba, nisi ille, de quo ad beatum Job a Domino dicitur: *Ipsæ est rex super universos filios superbiæ* (Job. xli, 2). Philistæi vero, qui poculo cadunt, qui sunt, nisi qui omnibus

^a Dicit superabat, in Gilot. et Vatic.

^b Gilot. et Vatic., pessimæ exprimitur.

supradictis malis ebrüi sunt? Qui sic cœlestia obli-
viscantur, ut ad hæc evigilare aut vix, aut nunquam
videantur. Per Moab ergo concupiscentia carnis ex-
primitur, per Ammon, frequens usus mala opera-
tionis; per Edom, peccandi ardens desiderium; per
Suba, vastatio et combustio virtutum; per Philistæos,
oblivio cœlestium. Cum ergo electus doctor aliquem
educere de tantorum laqueorum medio appetit, quantæ
virtutis certamen **63** sumit? Et quia de omni hoc
perditionis grada per doctorum laborem ad pœnitentiam
redeunt, quocumque se vertit superare perhibetur.
Prædicando etenim aliquando concupiscentiam
in alicujus corde interficit, aliquando usum pravæ
operationis. Modo illos trahit, qui in usum peccandi
transierant, modo illos qui combustis et ad nihilum
reductis virtutibus, regi suo diabolo quasi incensi
serviebant. Et quia prædicando superna memorat, ca-
dentes poculo, et cœlestium oblitos ad spiritualis vitæ
studium excitat et per amorem ardentem inflammat.
Bene ergo dicitur :

(Vers. 47.) *Quocumque se vertebat, superabat.*

63. Quia dum de omni genere peccatores ad vitam
trahit, triumphare ubique cognoscitur. Hos nimirum
triumphos agere suos milites, suos principes imperabat
Dominus, cum dicebat : *Ite in orbem universum,*
et prædicate Evangelium omni creaturæ (Marci xvi, 15).
Omni creaturæ Evangelium prædicare precipit, qui
omnia genera hominum duci ad fidem voluit, ut dum
nobiles regum suorum triumphos ostenderet, eos superare
ubique monstraret. Unde scriptum est : *Qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* (I Tim. ii, 4). Omnes quippe homines vult
salvos fieri, quia de omni hominum genere eligit,
quos ad gaudium æternæ salutis trahit. Sed quid spe-
ci ali fortitudine agat, exponit, quia dicit :

(Vers. 48.) *Congregatoque exercitu, percussit Amalech, et erui Israel de manu vastatorum ejus.*

64. Amalech populus lambens interpretatur. Quid
ergo per Amalech, nisi fornicationis spiritus designantur?
Lambere enim eorum est, ad peccandum mentem carnis
blandimento delinire. Velut enim lingue tactu lambere
ambunt, cum levis suggestio-nibus mentem tangunt.
Quid est quod contra Moab et Ammon, quod contra Edom
et regem Suba pugnasse et vicisse dicitur, non tamen
exercitum congregasse, sed ut Amalech vinceret, exercitum
congregavit? Quid est quod exercitum congregavit, nisi quia
ad extinguendum fornicationis spiritum, virtus una non
sufficit? Abstinentia quidem eborum contra hoc vitium
fortissima est, sed sola non prævalet; velut enim anilos
est, et pugnare potest, superare non potest, quia
Amalech non vincitur, nisi exercitus congregetur. Qui
ergo fornicationem percutere appetit, addat abstinentiæ
corporis virtutem humilitatis. Nam si mens Deo subdi
humiliter despicit, carnis suæ desideria dominando ac
præeminendo non premit. Sed adhuc necesse est, ut
congregat, quia exercitum parvum habet. Virtuti ergo
humilitatis et abstinentiæ corporis addatur frequens
numerus orationis. Affec-

tus quidem cordis intenti cœlestibus, contra carnis
bellum fortes milites sunt. Jam ergo in frequenti as-
siduitate precum aciem habet, sed exercitus non unam
tantum aciem, sed plures habet. Adhuc itaque exerci-
tum perfectum non habet, et Amalech percutere
nequaquam valet. Nunquid ei prodest quod jejuna do-
se attoritur, quod ad tempus orando compungitur, si
mens lubrica cogitet, et phantasmata lasciviæ in
gemetipsam portet? Sed vitare turpes cogitationes
on prævalet, qui honestas in se non habet. Quia enim
semper cogitamus, exquirenda sunt nobis bona, ne
mala cogitemus. Quid vero sunt omnes turbæ bona-
rum cogitationum, nisi innumerabiles mentis acies?
Nam dum mentem ambiunt et minuunt, ad eam acce-
dere turpissimos inimicos non permittunt. Et **332**
quia cogitando ad desiderium magnæ puritatis accendi-
mur, armis potentibus milites nostri induti sunt, qui-
bus fornicationis impetus et depellendo, in fugam ver-
tunt, et ad nihilum deducendo perimunt. Nam unde
ad animam intrare cogitationes possunt, non habent,
quæ quasi fortissimo milite, honestate cogitationum
bonarum undique ornata est. Nunc ergo exercitum
anima congregat, quæ Amalech vult perimere, et de
manu vastatorum ejus videntem spiritum liberare. In
horum medio resideat, ut cuncta exemplis electorum
fortium, circumdata doctrinis Scripturarum, nullam
partem sui vacuum habeat unde hostis irrumpat. Quia
ergo innumerabilia sunt exempla fidelium, quia multa
documenta Scripturarum, exercitus magnus et fortis
est, sed ad congregandum difficile non est. Bene ergo
de Israelis rege dicitur : *Congregato exercitu, percussit Amalech*,
quia fornicationis spiritus non ante vincitur quam per
abstinentiam corpus atteratur, et omnis turpitudine
obscenæ cogitationis, bonis mentem replentibus,
effugatur. Turc qui; pe eum lambere, id est delinire
populus lambens delectando non potest, quia domita
carne jejuniis, humilitatis arce prædita mente, ora-
tionis armis accincta, intenta doctrinis cœlestibus,
exemplis munita, impiæ suggestioni aditum præbere
consentiendo non prævalet. Quæ nimirum exercitus
congregatio bene regibus, id est Ecclesiæ doctoribus
convenit, quia quisquis ad extinguendam fornicationis
rabiem electos subditos instruere nititur, hæc plura
auxiliorum agmina ei verbo congreganda sunt.

65. Bene et Israel erutus de manu vastatorum ejus
asseritur. Erui quidem evelli dicitur. Et quod erelli-
tur, altas radices in profundiora mersisse sentitur.
Manus vero vastatorum potestas est malorum spiri-
tuum. Unde etiam scriptum est : *A quo quis vincitur
ejus servus efficitur* (II Petr. ii, 19). Quid ergo colli-
gitur, nisi quia dum fornicatores desiderii carnis
assentiunt, potestati malorum spirituum subiguntur?
Quia item altum est fornicationis blandimentum, dum
in hoc anima per desiderium mergitur, quasi in pro-
fundum radicibus tenetur. Erui ergo de manu vastato-
rum est a fornicationis abisso, qui in potestate dae-
monum est, liberari. Bene etiam vastatores fornicationis
impetus dicuntur : quia de vitio luxuriæ per

beatum Job dicitur: *Ignis est usque ad perditionem A germinans; et omnia eradicans germina (Job xxxi, 12)*. Vastator quippe fornicationis spiritus dicitur, quia quem invaserit, ei nimirum nulla virtutum dona derelinquit. Ad laborem quidem ministerii, bona quidem aliqua habere potest, sed ad meritum salutis ea habere non potest. Vastari ergo dicitur, cui perdita castitate ad vitam bona alia nulla prosunt. Vastari etiam horti tenera dicuntur. Qui enim sunt horti superni sponsi, nisi corda sanctorum per custodiam munita, et per castitatis odorem florida? Nam dum nullos motus turpes recipiunt, albo pudoris flore decorantur. Unde et sponsæ in Canticò sponsi laudibus dicitur: *Quæ habitas in hortis, audire me fac vocem tuam (Cant. ult., 13)*. Et rursus: *Hortus conclusus soror mea sponsa (Cant. iv, 12)*. Hortus quidem, quia virtute eximie castitatis floridus, conclusus autem, quia per continentiam munitus. Hinc sponsa quid sponsum oblectet, exponit, dicens: *Sponsus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ (Cant. ii, 16)*. Immundi ergo spiritus vastatores sunt, quia si pudica corda decipiunt, decepta teneros flores tantæ virtutis perjungunt. Qui itaque cum ab immunditiis ad castitatem redeunt, **333** quia diras dæmonum potestates effugiunt, et a profundo perditionis ascendunt, de manu vastatorum erui apte memorantur. Sed rex, qui eruere populum dicitur, quales adjutores habeat videamus. Nam sequitur:

(Vers. 49.) *Fuere autem filii Saul Jonathas, et Jesu, et Melchisva: nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, et nomen minoris Michol.*

66. Filii Saul, qui non ad quamlibet hæreditatem, sed ad regnum nascuntur, filios insinuat, de quibus sanctæ Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: *Pro patribus tui nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram (Psal. xlii, 17)*. Quos tres esse agnovimus, quia fidem sanctæ Trinitatis prædicando descendunt. Sed quia percusso Amalech, regis filii nominantur, eorum numerum ad virtutum merita referamus. Maceratio quidem corporis, circumspexio mentis, simplicitas intentionis, tria sunt. Quia ergo doctores sanctæ Ecclesiæ ad reprimendam carnis libidinem fortes sunt, ad cordis custodiam sapientes, intentionem cordis in cælum sublevando sublimes, tres esse Saul filii dicuntur. Tria etiam sunt, fortitudo operis, virtus charitatis, et affluentissima gratia prædicationis. Doctores quippe sanctæ Ecclesiæ, quia magna conversatione sublimes sunt, magna charitate ferventes, magna verbi sapientia facundi, ternario numero apte signati sunt. Quorum certe virtutibus nomina conveniunt, quia Jonathas columbæ donum dicitur; Jesu, planities, sive desiderium meum; Melchisva, rex meus salus. Quia enim præcellentia dona Spiritus sancti doctores habent, columbæ donum recte nominantur. Quia item inter dona sublimia humiles sunt, planities dicuntur. Quia pro subditis sibi fidelibus ardentem æterna postulant, desiderium

meum esse perhibentur. Quæ quidem vox parvulorum subditorum esse cognoscitur, virtus vero tanti nominis prælatorum. Qui enim parvuli et frigidi adhuc in nostris negligentis jacemus, ad cœlestem patriam ardentibus desideriis non flagramus. Sed quod nos ardentem flagitare non possumus, pro nobis postulat * qui ad illam quam nobis adipisci desiderant patriam magnis desideriis anhelant. Pro excellentia ergo charitatis non desiderantes, sed desiderium regis filius dicitur, ut in doctoris mente flagrare ignis dilectionis specialiter demonstretur. Unde et de Domino per Psalmistam dicitur: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Psal. ciii, 4)*. Hinc est item quod Daniel vir desideriorum dicitur (Dan. ix), quia prospera populi sui magnis precibus potulasse perhibetur. Melchisva vero dicitur, rex meus salus. Rex quippe prædicator dicitur, quia celsitudinem tenet ordinis, et dignitatem magnæ conversationis. Rex item dicitur, quia summam tenet celsitudinis et vigorem auctoritatis. Salus etiam dicitur, ut ejus integritate ægritudo populi depelli posse sentiat. Merito enim vitæ et devota oratione homo agere quotidie debet doctor, ut subjectus sibi quisque pertinere valeat ad salutem.

Sed notare iterum doctor debet quia cum a subditis nominatur, non rex noster, sed rex meus dicitur. Quid est ergo quod rex meus dicitur, nisi quia tam familiaris esse debet omnibus, ut singulorum esse per amorem sentiat? Sed qui meus dicitur, rex nominatur, quia humilis et affabilis prædicator hoc ipsum quod præeminet non videtur esse suum singulariter, sed speciale singulorum, cum tam communis per gratiam esse nititur, ut **334** ejus celsitudo propria unuscujusque fore videatur. Onus autem verbi dicitur, quia videlicet salus mea dicitur, per quod nimirum diligens prædicatoris studium et sollicitudo commendatur, quia sic debet intendere simul omnibus, ut quaerat et agat propria singulorum. Ab unoquoque etenim salus mea dicitur, si unuscujusque infirmi curam suscipit, et hunc ad æternæ salutis bona perducit.

67. Quæ vero sunt Saul filia, nisi prædicatori subditæ electorum qualitates? Alii quippe activæ vitæ studiis serviunt, alii vero contemplativæ remotionibus absconduntur. Filia quidem dicuntur pro fecunditate. Illa quidem parit multitudinem bonorum operum, ista vero internorum plenitudinem gaudiorum. Merito igitur regis filia nominantur, quia dum concipiunt de verbo Dei, cœlestes fructus parturiunt. Unde bene Merob de multitudine dicitur. Activa etenim vita, quia ex multis bonis operibus perficitur, de multitudine recte nominatur. Vel de multitudine dicitur, quia qui Deo per activam vitam placent multi sunt. Quia enim pauciores numero sunt qui per contemplativam cœlestibus gaudiis inhiant, in eorum comparatione illos qui activæ vitæ inserviunt multos vocat. Qui profecto multi sunt numero, ministerio divisi, quia etsi unam cœlestem patriam

* Giot. et Vatic., quia ad illum.

bonis operibus quærunt, tamen variis operibus pietatis inserviunt. Quorum certe nonnulli in tantum amorem conditoris proficiunt, ut ipsa etiam opera bona deserant, atque ad contemplativæ vitæ dulcedinem transire, et in ea Deo vacare concupiscant. Unde et bene Michol in lingua nostra ex omnibus dicitur. Ex omnibus quidem fit, quia nullus est perfectus in contemplatione, qui ex labore boni operis non pervenit ad arcem ejusdem contemplationis. Unde et in Evangelio Dominus dicit: *Venite ad me, omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi, 28). Tunc qui laborat vocatur, quando bene agendi desiderium æternitatis infunditur. Et ad vocantem se accedunt, quando ad contemplativæ vitæ quietem veniunt. In quo nimirum laborantes reficiuntur, quia amoris gaudia de divina contemplatione abundanter sumunt. Ipse quidem accedentes reficit, qui puris mentibus semetipsum ostendit. In ejus revelatione quia contemplationis gaudia multa inveniunt, quasi omnimoda delectationis dulcedine, non ab alio, sed ab ipso saturantur. Michol ergo ex omnibus dicitur, quia contemplativæ vitæ secretum nullus expetit, qui in aliqua prius operatione bona non fuit. Minor ergo soror dicitur, non quia inferior dignitate, sed quia posterior tempore. Si quis autem velit per primogenitam filiam contemplativam vitam, per minorem activam potest accipere. Et tunc quidem Merob de multitudine dicitur, quia multitudinis turbas deserit, et ad rariorem numerum in contemplatione perfectorum venit. Non ergo multitudo, sed de multitudine esse dicitur, ut non hi cum quibus est, sed unde venerat agnoscat. Michol vero ex omnibus dicitur, ut in activa vita universalis vita sanctæ Ecclesiæ designetur. In activa etenim vita etiam illi sunt prius qui postea ad contemplativæ secretum transeunt, sed in contemplativæ remotione, exterioris vitæ sollicitudine gravati non sunt. Illa ergo de multitudine, ista vero de omnibus dici potest, quia activa vita omnes continet, contemplativa omnium conspectum declinat, ut se, conspectu mentis, **335** cœlestibus jungat. Quomodo igitur Saul filix dicitur, nisi quia utraque vita studio boni rectoris ostenditur? Qui enim nos docent bona agere, æternæ vitæ studiis vacare, ab illo nobis generantur, cujus magisterio in corde nostro discuntur. Quod quidem quia de activæ vitæ operibus constat, mirum de contemplativa videtur, quæ per Mariam Marthæ sororem, quæ ad pedes Domini sedere et verbum ejus audire describitur (Luc. x). Sed facile respondetur quia dum sedet Maria, perfectos in contemplatione signat. Filia tamen Saul Merob recte dicitur, quia etsi sedens ad pedes Domini quæ vult ab eo audit et discit, tamen prius discere debet quomodo sedere possit. Hoc nimirum quia sapientis et eruditi doctoris eruditione cognoscitur, Saul esse filiam Merob recte memoratur (I Reg. xviii). Quam profecto in conjugium David dare promisit, sed ei minorem dedit, quia nonnulli contemplativæ vitæ pulchritudinem diligunt, ad cujus

A amplexus accedere nequaquam permittuntur. Quia enim regendis fidelibus gregibus foris necessarii sunt, summus rex sic ordinat, ut Michol minorem accipiant, et Merob majorem nunquam comprehendant. Plerique autem post minorem majorem accipiunt, quia post devota charitatis opera ad intimi secreti amorem recipiunt; quod bene Jacob insinuat, qui Rachel amavit, sed prius Liam accepit, et sic deinde Rachelem in conjugium sumpsit (Gen. xxix). Quid est hoc, quod Jacob utramque sororem habere licuit, David autem ad majoris thalamum non pervenit, nisi quia David rex fuit, Jacob vero rex non fuit? Qui ergo regimen animarum suscipit, hunc censura ecclesiastica susceptum gregem deserere et remotæ vitæ otis vacare non sinit. Sed Merob David promittitur, et nunquam datur; Michol sola datur, quia nonnulli cum curam animarum suscipiunt, putant se sic aliorum sollicitudinem gerere, ut sibi ipsis valeant per sollicitudinem vacare; et tamen quietem quam in prælatione quærunt nunquam inveniunt; sique ut dum impetrare a Domino gratiam tantæ puritatis nequeunt, quasi iram incurrisse a Domino, pertimescunt. Quasi ergo irato rege promissam sibi primogenitam perdunt, quia eum quem se putabant in prælatione habituros amorem quietis intimæ amplecti non possunt. Hæc autem breviter per excessum diximus, nunc ergo ad dimissa redeamus.

68. Ambæ ergo Saul filix dicuntur, sed rationia diversa sortiuntur, quia et differunt et conveniunt. Conveniunt quidem, quia ad æternam vitam, quam diligunt, per amorem tendunt. Item conveniunt, quia bona opera, quibus hæc indesinenter extenditur, illa quomodolibet operatur. Quia igitur ambæ amant quæ vident æterna, ambæ ad illa per bonam operationem pervenire desiderant, quomodocunque conveniunt; differunt autem, quia plus agit una, plus videt altera. Nam et Lia non dicitur fuisse cæca, sed lippa. Et Rachel si non tantos peperit, omnino tamen sterilis non remansit. Nam si altera vita alteram contemplando aut operando superat, nulli autem eorum visionis claritas demitur, nulli secunditatis gloria denegatur. Videndo tamen et agendo differunt, quia activa vita visionem habet in transitu, opus vero in intentione; contemplativa vero opus in itinere, intentionem in quiete. Unde bene evangelista Marcus, cum sub illarum trium mulierum specie contemplativæ vitæ amorem ostenderet, ait: **336** *Emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum* (Marc. xvi, 1). Quasi dicat: Steterunt in opere, ut currere valerent ad contemplationem. Aromata quidem emere est per laborem boni operis, bonæ opinionis odorem circumquaque dilatare. Et Jesum in sepulcro ungeri est per mortificationem carnis ad devotionis intimæ pinguedinem pervenire. Nam velut in sepulcro ungitur, quando a conscriptis ad gaudium intimæ claritatis suæ devotissime pervenitur. In transitu ergo operationem habent, quia etsi aliquando operantur, quasi currendo hoc deserunt, qui ad locum dilectæ solitudinis magno spiritus impetu impelluntur. Nam quia

* Gilot. et Vatic., quia utraque ista.

totis desideriis in æternorum amore requiescunt, videre magis quam ministrare appetunt. Rari ergo sunt in publico operis, assidui in secreto contemplationis; foris parum, satis intus immorantur. Nam et fornicationem esse solent iudicare, vel ad momentum a Christi contemplatione discedere.

69. E contra autem activa vita, quæ frequens circa ministerium satagit, rara est in secreto contemplationis. Nam quæ æterna sibi præparare non sedendo, et audiendo, sed satagendo et ministrando proposuit, non damnatum, sed dispendium putat, si sibi vacans, et sua petens, et non quæ aliorum, a solita obsequiorum oblatione requiescat. Plus igitur operando laborat, minus obsecrat. Unde et Martha, quæ circa frequens ministerium satagebat, stetit, et locuta est (Luc. x, 40). Quæ enim stetit, ei nimirum sedere non licuit, quia si sed audire sederet, imparatum fortasse ministerium et insufficientem impendisset. Et notandum quia transeundo, Dominum Martha vidit, non tamen transeundo, sed stando loquitur. Nam evangelista eam expressit, dicens: *Quæ stetit, et ait* (Ibid.). Quo profecto exemplo instruemur, ut quæ fratribus ministeria exhibemus, si per moram sedere ad Redemptoris pedes non possimus, per aliquantulum morulam Redemptori assistere debeamus. Sed bene ei assistimus, si transeundo et serviendo videamus. Quid est autem transeundo Dominum cernere, nisi in omni nostro bono opere ad ipsam cordis dirigere intentionem? Tranimus enim, quando huc illuc discurrendo in membris suis Domino ministramus. Sed transeundo Dominum cernimus, si per omne quod agimus præsentem nobis ipsam, cui placere cupimus, contemplamur. Quo in loco notandum est quia confidenter Martha loquitur, dicens: *Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solum ministrare?* (Luc. x, 40.) Quod certe perfectis quibusdam operariis sanctæ Ecclesiæ convenit, qui omnipotenti Deo preces tanto fiducialem offerunt quanto laboriosius ei in membris suis se ministrasse meminerunt. Sed quia in ipsis etiam quæ activæ vitæ deserviant nimietas sollicitudinis cohibenda est, Martha reprehenditur, quæ tam sollicita assertit, ut erga plurima turbetur. Actionis quidem fervor tunc recte disponitur, cum sic insistimus operi, ut tranquillo corde cum cui opera nostra consecrare nitimur videamus. Quid est ergo nimietas sollicitudinis, nisi confusio supernæ intentionis? quia dum se erga plurima dividit, divisa jam ad supernorum intuitum non assurgit. Illud enim æternum et simplex bonum æternæ visionis anima quia vix unita comprehendit, seminatim ad id divisa non erigit. Dicit ergo operum nostrorum dispositor et receptor: *Unum est necessarium, ne se mens ad multa dividat, ut, per tranquillitatem unita, ad summum boni intuitum potenter surgat.* 337 Dux igitur filius Saul, etsi pariter regis sunt filii, nominibus differunt, quia vita activa et

A contemplativa nobilitate religionis generose sunt, sed non sunt pares pro divinitate officii. Sed quia earum patrem ostendimus, matrem pariter demonstramus. Sequitur:

(Vers. 50.) *Et nomen uxoris Saul Achinoe, filia Achimaas.*

70. Quæ est enim prædicatoris uxor, nisi bona voluntas? Qui enim per amorem bonæ voluntati conjungitur, ei utique quasi ex nobili conjuge filii oriuntur. Nunc enim bonorum operum fructus proferre volumus, necesse est ut prius eos in bona voluntate feminemus. Unde bene Achinoe, fratris requies interpretatur. Frater quippe noster ille est, qui a mortuis resurgens, Mariæ Magdalene locutus est dicens: *Vade, et dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum* (Joan. xx, 17). Hinc Paulus nobilitatem electorum asserens, ait: *Heredes autem Dei, coheredes Christi* (Rom. viii, 17). Quid est quod dicitur, fratris requies, nisi quia Redemptor humani generis in bona coheredum suorum voluntate requiescit? Et quia ab ipso nobis bona voluntas impenditur a quo inhabitatur, filia Achimaas esse perhibetur. Achimaas enim fratris decus, vel frater decus interpretatur. Frater quippe et decus Redemptor noster dicitur, quia humana natura per peccatum privæ hominis dignitatis suæ vigorem perdidit, sed in persona Redemptoris, aucto sibi splendore radiavit. Decus quippe noster est, quia quicumque in sancta Ecclesia virtutum claritate fulgescunt, de plenitudine lucis illius omnes accipiunt. Hinc Paulus ait: *Et se infudit omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Col. ii, 9). Dum ergo bonam prædicatorum nostrorum voluntatem propheta Samuel respicit, typis visa exprimit, dicens: *Achinoe filia Achimaas*, quia nimirum magna est pulchritudo bonæ voluntatis, sed de infusione nascitur Redemptoris. Debet nempe amari ut conjux, sed si pater aspicitur, ex nobilitate amplius amatur.

(Vers. 50.) *Et nomen principis ejus Abner, filius Ne, patruelis ejus.*

71. Abner dicitur pater meus lucerna, Ner etiam lucerna dicitur. Quid ergo Ner, nisi sermo Scripturarum accipitur? Littera quidem sanctæ Scripturæ quasi hujus lucernæ testa est, intellectus vero spiritualis claritas luminis, oleum vero ejus devotio amoris. Filius ergo lucernæ est, qui verba Scripturarum libenter audit, et sapienter intelligit, et quæ per intellectum colligit, per affectum charitatis apprehendit. Cur itaque dicitur filius lucernæ, nisi quia quod de lumine nascitur lumen est? Quid enim peccatum, nisi tenebræ? Quid item bonum opus, nisi lumen? Sancti enim viri dum ad ducatum Scripturarum gressus operum dirigunt, quasi ex lumine lumen accipiunt spiritualis eruditionis. Hæc quippe lumen de lumine Joannes exprimens, ait: *Omnis qui natus est Deo est non peccat, quia generatio cælestis servatum* (Joan. v, 18). Quid est nasci de Deo, nisi cogitari

* Legendum videtur, principis militiæ, ut exstat in sacro contextu. Attamen Gregorium legisse principis

ejus, constat ex verborum illorum expositione subsequenti: *Lucernæ vero filius, dicitur princeps regis.*

tam in sanctis Scripturis ejus voluntatem diligere? **A** Et quid est non peccare, nisi in luce justitiæ semper consistere? Quasi enim de luce nos lucem facere volebat beatus Petrus apostolus, eum dicebat: *Habetis propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec aspiret dies, et lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. 1, 19).* Merito igitur Abner pater meus lucerna dicitur, ipse quoque pater ejus lucerna nominatur, **338** quia illi in sancta Ecclesia lucere per exempla aliis possunt, qui eruditione Scripturarum et claritatem acceperunt luminis, et oleum perfectæ charitatis. Sed per Joannem non peccare dicitur, ut prædicatorum robur insinuet, qui sic peccatoribus manum porrigunt, ut tamen ipsi peccatorum tenebris non sedentur. Sed quid est quod patruelis Saul dicitur? **B** Patruelis autem dicitur qui nascitur ex fratre patris. Unde et hic quoque subjungitur:

(Vers. 51.) *Cis fuerat pater Saul, et Ner pater Abner filius Abiæ.*

72. Et cum eligendis rex peteretur, dictum est: *Et erat vir nomine Cis filius Abiæ (I Reg. ix, 4).* Quia vero ista stirpis regis nomina quid significant, plenius exposuimus; hoc tantummodo exprimamus, quomodo Abner patruelis Saul esse referatur. Sed Saul filius Cis, id est duri esse cognoscitur; Abner etiam lucernæ filius prohibetur. Durum hunc, austere nimis conversationis viros ostendimus designare, Ner lucernam interpretari. Quid est igitur quod lucerna, et durus ejusdem patris esse filii dicuntur, nisi quia a Deo est, et quod Scriptura sancta austere præcipit, et virtus exterior duræ conversationis? **C** Frater quippe lucernæ durus est, quia gratiam implendæ legis ab eo habet a quo ipsa lex ortum habet. Unde et Psalmista confidenter reponit, dicens: *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit (Psal. lxxxiii, 7).* Legem quippe dare est præcepta vitæ electis proferre, benedictionem etiam dare est gratiam implendæ legis impendere. Quia ergo ab uno sunt tam lumen Scripturæ quam asperitas vitæ nostræ, Cis et Ner unius patris filii esse referuntur. Abner ergo filius Ner, Saul regis patruelis esse recte dicitur, quia qui ad curam animarum eligitur, duræ et asperæ vitæ debere esse judicatur. Sed qui prædicatorum adjuutores esse cupiunt, nunquam agunt, quod cupiunt, si lumen Scripturæ sanctæ, in quo per cognitionem concepti sunt, in bona operatione atque sancta prædicatione, velut nascendo, non perficiunt. Cum vero Scripturarum sanctarum cognitio magis summis doctoribus quam eorum adjutoribus subditis adscribatur, et exempla conversationis sequi magis minoribus quam majoribus convenire videantur; quid est quod duri filius rex dicitur, lucernæ vero filius dicitur princeps regis? Sed his verbis non significat quod summi doctores et eorum adjuutores habent, sed suppresso quod habent, exponit quod singulis agendum est. Rex quippe, videlicet summus et electus prædicator, quia jam per altissimæ eruditionis scientiam, Scripturæ lumen habet, non sic

confidat de scientiâ, ut aliorum exempla minime sequatur. Princeps quoque, id est magni doctoris adjutor, quia exemplis ejusdem sui præpositi subditur, ad lumen inuitatur, ut qui exempla sequitur, in doctrinæ altioris eruditionem, quasi in magna lucernæ luce nascatur. Qui ergo eruditus ad majorum exempla per humilitatem reducit, exemplis instructus a Scripturarum splendorem discendo sublevatur, bene rex filius duri, et princeps lucernæ filius esse prohibetur. Tales viri, quia electis si vellebunt utiliter præminent, quia subjectos ad virtutum victorias fortiter provehunt; sequitur:

(Vers. 52.) *Erat autem bellum potens adversus Philistæos omnibus diebus Saul.*

73. Debile et omnino infirmum bellum illorum doctorum est, qui nec lumen habent divinæ cognitionis **339** nec fortitudinem boni operis. Potens ergo bellum dicitur, quando electis plebibus duri filii dominantur, quia ille potest aliis utiliter bona dicere, qui consuevit verba magna operatione præire. Sed et subtiliter est intuentum quod implexius dicitur: *Cunctis diebus Saul.* Quid sunt dies Saul, nisi lucis opera? Quod bellum doctoris est aliud quam quod lingua conficitur? Omnibus itaque diebus pugnat, qui multa alios docet, sed nil docendo profert, nisi quod suo prius fulget opere. In die etenim sua pugnat, qui verba prædicationis ex propria trahit luce virtutis. In die ergo alieno pugnare vult, qui contraire reprobis spiritibus satagit, non loquendo quæ agit, sed prædicando quæ novit. Sed omnibus diebus pugnat: quia omnia præcepta Dei ostendit in luce operis, quæ subsequendo vult pandere per curam prædicationis. Merito itaque bellum potens dicitur, in quo cum omnimoda virtutum, vel operum luce pugnatur. Potest etiam per hoc quod omnibus diebus pugnare dicitur, agnis spiritualis instantia designari. Qui enim vitam ducit plenam virtutibus, in diebus vivit. Cunctis ergo diebus bellum potens electi doctoris agnoscitur, quia is semper malos spiritus superare cernitur, qui a luce virtutum nunquam separatur. Sed habent electi viri virtutem præliandi, habent et humilitatem timoris. Per virtutem triumphant, sed per timorem auxilia congregare non cessant. Unde tanto fortius præliantur, quanto et vires configendi congregare non desinant. Bene ergo causa potentis belli subjungitur:

(Vers. 53.) *Nam quemcumque videbat Saul virum fortem et aptum ad prælium, sociabat eum sibi.*

74. Quasi dicat: Idcirco bellare potenter poterat, quia congregare exercitum non cessabat. Sed quia non solum fortes, sed etiam aptos ad prælium sibi sociasse dicitur, cautus doctor in eligendis Christi militibus demonstratur. Fortes autem ad ferenda onera quidam sunt, non ad prælia exercenda, quia præliari de fortitudine sua dum nesciunt, nequaquam possunt. Viri ergo fortes et ad prælium apti sunt, qui sciunt pugnare, et volunt. Per voluntatem quippe fortes sunt, et per scientiam apti ad præliandum. **340** Quorundam ergo temeritas a Christi bello

repellitur, cum apti et fortes electi memorantur. Nam quidam sciunt cum diabolo pugnare, et nolunt. Sapientes quidem sunt, ut faciant mala, bona autem facere nesciunt (*Jerem. iv, 22*). Hi antiquo hosti servire volunt, resistere nolunt. Quid enim faciat doctor, si aptos istos ad prælium sibi societ. Magis tales possunt alios per exempla destruere quam ipse per verbum edificare. Nam et sæpe tales docere audent, et docendi virtutem operando non tenent. Cum loquuntur nobiscum, in hostes irruunt, sed per opera subito in viscera nostra torquentur. Velut proditores quidam exercitus, arma Christianæ doctrinæ induunt, et per exempla subito parvulos Christi feriunt, quos velle protegere loquendo putabamus. Non apti ergo viri fortes repellendi, non sociandi nobis sunt, quia per sapientes reprobos robur nostrum destruitur, non augetur. Qui ergo sunt fortes et non apti, nisi quos videmus onera sæculi fortiter terre, et fortitudinem suam in servitium Conditoris transferre nescire? Nam jugum hominum, et magnos sæculi labores fortiter ferunt, sed ad servitum Dei accedere velut in-

A firmi pertimescunt. Quid ergo isti, nisi fortes et non apti sunt, qui sæculi magna faciunt, et Christi agere levia et blanda non possunt? Sæpe etiam in monasteriis convertuntur, et quisæculi onera fortiter tulerant in parvis, quæ agunt, quasi inter magnos labores sudant. Quid ergo his verbis ostenditur, nisi ut viros ad Christi militiam cum magna nobis discretionem sociemus, nec accedentibus ante præbeamus ingressum quam eos et aptos per scientiam, et fortes per bonam voluntatem esse sciamus? Possunt autem idcirco viri fortes et apti ad prælium dici, qui Amalech, id est libidinum bella subsequuntur. Nam viri fortes non sunt, qui carnales concupiscentias extinguere nequeunt. Et apti ad prælium non videntur, qui propter licitiam apti ad prælium non sunt. Eligat ergo doctor milites Christi, eligat fortes, ut dum carnem fortiter domant, immundos spiritus potenter vincant. Eligat ergo aptos ad prælium; ut dum inter dona fortitudinis non superbiunt, triumphus gloria in celestibus sublimentur.

LIBER SEXTUS.

339 CAPUT PRIMUM.

(1 Reg. xv, 1-3.) *Et dixit Samuel ad Saul : Misisit Dominus ungere te in regem super populum ejus Israel. Nunc ergo audi vocem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum : Recensui quæcunque fecit Amalech Israël, quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Ægypto. Nunc ergo vade, et percutit Amalech, et demolire universa ejus.*

1. Superius Amalech luxuriæ vitium designare diximus, quæ velut lambit, dum voluptatem blandiendo suggerit. Profectus ergo conversationis ostenditur, eo quod superius a Saul percussus asseritur, et nunc non simpliciter jubetur percuti, sed omnia ejus demoliri. Primo quidem hunc doctor percutit, quando per ejus verbum agitur, ut pudicitia in conversorum cordibus et corporibus teneatur. Quasi enim percussa est libido, quando caro armis pudicitie qualitercunque subacta est, et perfecte subacta non est. Nam qui luxuriæ jam inquinamenta 340 deserit, sed adhuc motus turpes ex se contra se insurgentes sentit, jam opus nefarium non exercet, sed tamen abigere hoc a cogitatione non potest. Sæpe invitus et incautus ad immundas cogitationes trahitur, sed ea quæ negligendo intus cogitat, carnem foris excitant, ut ad turpes motus voluptatis surgat. Quid ergo est quod percussus Amalech iterum percuti et demoliri præcipitur, nisi quia predicator eos quos ad pudicam vitam erudit, promovere debet ad perfectionem virtutis? Iterum ergo jubetur Amalech percuti, quia adhuc non bene interfectus vivit. Iterum Amalech percutitur, eum verbis doctoris illi etiam motus qui carnem pulsant eliduntur, cum ob hoc coronari subditos doctor docet, ut sic corpus domare debeant, ut ad illecebrosos motus nequaquam surgat. Sed quia nunquam

sic caro restringitur, si mens ad immunda cogitando labitur, post percussorem, Amalech demoliri præcipitur. Percutitur ergo in corpore, demolitur in corde, dum caro digne per abstinentiam 341 teritur, et mens a cunctis immundis cogitationibus refrenatur. Quo in loco priora etiam consideranda sunt, quæ ex persona Domini Samuel loquitur, dicens : *Recensui quæcunque fecit Amalech Israël, quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Ægypto.*

2. Quid est quod Amalechitarum opera recensentur, nisi quia luxuriæ inquinamenta Deo valde odibilia sunt? Unde beatus Paulus apostolus dicit : *Omne peccatum extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (1 Cor. vi, 17)*. Item dicit : *Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4)*. Hinc etiam acrius increpans, et a regno Dei eos segregans, ait : *Neque immundi regnum Dei possidebunt (Ephes. v, 5)*. Cur luxuria recensetur, nisi quia justitia Dei peccator projicitur, quando ad perpetranda ejus inquinamenta curvatur? Qui ergo recensetur ut cadat, aliquando recensetur ut pereat, aliquando recensetur ut surgat. Et quia post tanta temporum spatia recensita, Amalech facta memorantur, utcunque nobis insinuat; quia tales aliquando post longa tempora resurgant. Ipsa autem ejus opera exprimentur, cum dicitur : *Quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto*. Israel videns Deum dicitur. Qui quia de Ægypto perhibetur ascendere, noviter conversos insinuat, qui peccatorum tenebras et ima deserunt, et ad lumen veritatis accedunt, et montem boni operis ascendunt.

3. In via autem Amalech Israel restitit, quia libido ad perfectionis summam tendentibus arma voluptatis objicit, et corda quæ potest, gladio immundæ sug-

gestionis ferit. Et quia valde fortis et violenta est pugna fornicationis, non quomodo libet obviasset Israeli, sed restitisse perhibetur. Resistere quidem forti oppugnationi instare est. Hos nimirum resistentes Amalechitas videbat Israelita ille ascendens, cum dicebat: *Video aliam legem in membris meis, repugnantiem legi mentis meae* (Rom. vii, 23). Unde et ad auxi iatorem respiciens, ait: *Infelix ego, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Domini nostri Jesu Christi* (Rom. vii, 24). Resistere ergo Amalech dicitur, quia dum in carne sumus, libidinis fortia bella sustinemus. Sed quid de Ægypto ascendentibus resistere dicitur? Ecce qui ad tertii cœli se secreta sustulerat, resistentes motus carnis habebat. Merito igitur non solum novitior, sed etiam magna virtute præditos, Israel de Ægypto ascendens insinuatur. Ægypti quidem nomine hujus mundi tenebræ designantur. Israel autem de Ægypto ascendit, quia electi omnes dum sancte vivendo proficiunt, ad supernam patriam pertingere conantur. Et quia quantum diu in carne sunt, carnis legem legi mentis contrariam habent, sibi utique per validos motus Amalech resistentem vident. Hujus namque violentia passionis ostenditur, cum eadem, quæ recensentur, Amalech bella describuntur. Nam pugnante Israël, cum elevabat manus Moyses, vincebatur Amalech; et vincebat ille, cum iste manus deponeret (Exod. xvii). Quid est autem, quod contra alios solis armis pugnat Moyses, contra Amalech verò non solis armis, sed etiam virtute orationis? Quæ autem virtus et instantia supplicationis erat tunc necessaria, ubi si manus deponeret, Amalech victoriæ honorem daret? Sed profecto magnum certamen fornicationis ostenditur, quod tanta virtute, tanta difficultate superatur. Arma igitur exercitus oratio intimissima necessaria est. Arma quidem necessaria sunt, quia qui contra fornicationem pugnare volunt, vincere nequeunt, si non cæteris virtutibus muniantur. Exercitus, ut supra ostendimus, exempla Patrum et Scripturarum præcepta sunt, quæ quidem quilibet etiam considerare debet, ac illis sic mentem occupare, ut lasciviæ inquinamenta non spectet. Sed exemplis atque doctrinis instructus, de se confidere nequaquam potest. Levet ergo manus suas, levet mentem, ut opere bono et devotione resplendeat, qui abscondere perfecte a se libidinis bellum tentat.

4. Quid item est quod depositis manibus vincitur, nisi quia sæpe per audaciam pravi operis, ipsa etiam tollitur pulchritudo castitatis? Sæpe ex toto non tollitur, sed cum infirmantibus operibus infirmatur. Inter opera quidem, et labores spirituales, contra stimulos carnis fortes sumus, sed si quasi fessi a solitæ conversationis rigore torpescimus, vel mollescimus, dum paulatim negligimus, aculei carnis insurgunt, qui quasi depositis Moysi manibus Israellem vincunt (Exod. xvii). Ne ergo manus lassescant, Aaron et Hur lapidem supponant, et graves Moysi manus deponi nequaquam sinant. Aaron quidem, mons

fortitudinis, Hur, ignis vocatur. Quando enim lassescimus consideratis cœlestibus roboramur. Mons ergo fortitudinis quid est, nisi altitudo supernæ contemplationis? Quæ profecto, quia in electo corde sine magna charitate non est, mons fortitudinis Moysi adstare recte perhibetur. Qui nimirum lapidem supponunt, et manus sustinent, quia qui summa cœlorum præmia ardentem aspiciunt, forti udinem magnam sumunt, et bene operari, et conditorem exorare non desinit. Quia ergo valida sunt, et omnino violenta bella carnis, ascendenti Israeli Amalech restitit e apte perhibetur. Regi igitur Propheta præcipit dicens: *Audi vocem Domini. Recensui quæcunque fecit Amalech Israeli.*

5. Quid est, quod dicit: *Audi vocem Domini*, nisi quia caste vivere volentibus, contra fraudes fornicationis spiritus subtiliter vigilandum est? Quasi dicat: Considerare non desinas quantis insidiis sibi subdere electos parat. Et idcirco non dixit: Recensui quod restitit Israeli, sed: *Audi vocem Domini. Recensui quomodo restitit Israeli.* Quasi dicat: Si modum insidiarum cognoscis, hostem superare facilius valebis. Merito igitur subintulit, dicens: *Nunc ergo vade, et percutite Amalech, et demolire universa ejus.* Quasi dicat: Quia nosti quemadmodum ire debeas: *Vade, et demolire universa ejus*, et sic eum deleas, ut aliquid de eo ultra non vivat. Sed quis ita sibi subjicere carnem, quis unquam sibi restringere mentem potuit, quis sic manere in carne, ut de carne turpes motus nullos sustineret? Quis ita refrenare cogitationem potuit, ut ad eam immunditiarum obscuritas per cogitationem nulla perveniret? Sed si de carne non tollitur turpitudine motio, tamen turpitudinis robur conservatur, cum motus quidem simplex in carne est, sed in motu pruritus libidinis nullus est. Hic quidem motus Amalechita non est, quia menti non lambit quam oblectare non poterit. Non potest tolli menti, quod aliquo modo immunda non videat, sed in mirabilem usum puritatis deducitur, ut immunda videns, nulla delectationis labe maculetur. Quisquis ergo sic præest carni, quisquis sic mentem regit, ideo præest, ideo regit, quia Amalech cuncta demoliri fortiter potuit. Sed jam quæ sunt ejus universa subsequenter exponit, dicens:

(Vers. 3.) **343** *Non parcas ei, et non concupisces ipsius aliquid; sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum, et lactentem, et bovem, et asinum, et ovem, et camelum.*

6. Quis est hic qui parcit Amalech, nisi qui aut in cogitatione, aut in ore, aut in carne lasciviæ aliquid retinet? Nam plerique turpitudinis opera non exercent, sed linguam a turpi locutione non cohibent. Plerique per opus luxuriam vitant, per cogitationem non vitant. Quidam nihil turpe agunt, sed quod actu refugiunt corde concupiscunt. Parcit ergo Amalech qui blandimenta lasciviæ, aut in locutione, aut per intentionem, aut per cogitationem tenet. Dicit itaque: *Non parcas ei*, quia de tam nequissimo vitio nihil accipit

* Gilot, extollitur.

debet in mente, nihil permitti ardere in opere. Dicit ergo: *Non parcas ei*, ut omnes libidinosi motus, omnes obscenæ locutiones prorsus perimantur in corpore. Dicit ergo: *Non concupisces ipsius aliquid*; ut penitus eradicetur a cogitatione. Quid enim est libido, nisi ignis? Et quid de carne, et mente exortæ virtutes, nisi flores? Quid item turpes cogitationes, nisi paleæ? Quis etiam nesciat, quia si in paleis ignis negligenter extinguitur, ex parva scintilla quæ remanet, omnes paleæ accenduntur? Qui ergo virtutum flores in mente non vult exurere, ita debet libidinis ignem extinguere, ut per tenuem scintillam nuquam possit ardere. Carnalium etiam cogitationum stipulas auferat, ne dum is, qui extinguere non potest, calor naturalis accenditur, virores virtutum, qui per se accendi nequeunt, quasi per admixtas paleas exurantur.

7. Quid est ergo: *Non parcas ei, et non concupisces ipsius aliquid*, nisi quia luxuria omnis in carne perfecte donanda est, et a mente radicibus extirpanda? Potest etiam intelligi: *Non parcas ei, et non concupisces ex eo aliquid*, quia et viri, et mulieres, parvuli et lactentes interfici præcipiuntur. Nam mulieres concupisci poterant, parvuli et lactentes ad misericordiam provocare. Qui ergo sunt viri interficiendi, quæ mulieres, qui parvuli, qui boves, quæ oves, qui camelus, qui asinus, subtiliter considerandum est. Qui enim sunt Amalechitæ viri, nisi suadentes motus turpitudinis? Viri etenim sunt, quia violenter suggerunt, et corruptis mentibus semina pravitatis infundunt. Mulieres sunt mentis concupiscentiæ, quæ prædictis motibus ad fetus impios subternunt. Sed et parvuli, et lactentes qui sunt, nisi qui de Amalechitarum virorum et mulierum commixtione generantur? Nam si motus male suggestionis, quasi adulter in mente recipitur, concupiscentia quasi meretrix impregnetur. Ipsa ergo concupiscentia, si nefarium effundere partum sinitur, libidinum motus jam non solum mente, sed etiam in carne generantur. Qui dum nascuntur parvuli sunt, quia a huc carni violentiam movendo non inferunt. Lactentes vero sunt, cum tenui et negligenti cogitatione nutriuntur. Qui enim jam libera cogitatione motus turpes in carne relucit, non jam lac parvulis, sed cibum adultis impendit. Lac ergo parvulorum Amalechitarum tenuis est cogitatio immunditiæ, quia si motus turpis per cogitationem non pascitur, quasi negato sibi lacte, parvuli necantur. Quod profecto lac meretrix mater porrigit, quia dum a dor concupiscentiæ mentem prævenit, quasi ex pes ima cordis ubertate agitur, ut pejores motuum soboles in carne nutriantur. Quid vero in bove, nisi consilium fraudulentum **344** accipitur, quod exemplo veterum carnis voluptatem suggerit, qui inter carnis opera omnipotenti Deo placere? Nam quasi discretionis vomere scindere terram cernitur; sed si ex deliberatione suscipitur, jugo turpitudinis colla miseræ mentis illaqueat, quem per simulationem gestat.

8. Ovis autem nomine innocentium vita significa-

• Gilot. et Vatic., ut.

tur. Unde electi omnes Redemptoris nostri voce oves nominantur, cum dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt* (Joan. x, 27). Quæ est ergo ovis Amalech, nisi simulatio innocentie? Nam quidam dum et ipsam formam humani corporis, et proprietates sexus utriusque, dum insitam libidinem membris considerant, quasi naturali bono se hoc posse uti licenter putant. Quasi ergo ovis Amalechita est, quando continentibus illud quasi bonum suggeritur, quod verbum non esse liquido comprobatur. Quid etiam in camelo signatur? Sed camelus ruminat, et ungulam nequaquam dividit. Quid ergo in camelo signatur, nisi cogitatio quedam luxuriæ, quæ quasi a ratione incipit, sed per discretionem non finitur? Nam dum cogitat, quasi intus camelus ruminat, sed dum quod cogitat per veritatem non disponitur, ejus ungula dividi non videtur. Nonnulli etenim continentiam professi, dum a carnis concupiscentia superantur, in conjugali vita salvari posse confidunt. Quidam et deus apostoli licentiam audiunt: *Unusquisque suam uxorem habeat et unaquæque suum virum* (1 Cor. vii, 2), sine discretionem personarum omnes in hoc præcepto concludi, et sacrorum ordinum viros conjugali copula uti posse fatentur. Hujusmodi enim sensus Amalechita camelus est, quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem viam trahit. Quid ergo asinus, nisi a certa nequitia fornicationis accipitur? Quosdam enim diabolus in apertum chaos fornicationis invehit, quibusdam per fraudes illudit. Asinus etiam aliena onera portare consuevit. Doctor vero gentium dum viram sui corporis potestatem non habere, sed mulierem docuit, item: *Nec mulierem sui corporis habere potestatem, sed virum* (Ibid., 4), quid aliud quam aliena onera eos portare jussit? Asini ergo nomine robur conjugalis copule designatur, quia electi conjuges invicem onera sua fortiter portant, ne per carnis infirmitatem in fornicationis baratrum remissius corruant. Asinus ergo interficiendus est, sed Amalechita, quia copula conjugalis in honestate thalami roboranda est, sed a turpitudine interficienda. Debent quidem conjuges debitum sibi invicem reddere, sed turpiter convenire non debent. Asinus ergo Amalech interficitur, cum in bonis conjugibus charitas tenetur honestæ copule, sed omnis obscenitas vitatur in turpi conjunctione. Omnia igitur Amalech demoliri jubentur, quia qui caste proponunt vivere, de blandimento carnis in se aliquid retinere non debeant. In carne quidem esse debeat, ut bona per carnem agant, sed sic debent a carnis voluptate per mentis sublimitatem discedere, ut contumelias de carne non tolerent. Tales quidem eos esse volebat, quibus Apostolus loquebatur, dicens: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu* (Rom. viii, 9). Sed qui Amalech delere præcipitur, quibus adjutoribus ad hæc sufficiat attendamus. Nam sequitur:

(Vers. 4.) *Præcepit Saul populo, et recensuit eos quasi agnos.*

9. Agnorum nomine solent viri magis prudentie

designari. Unde per Joannem dicitur: *Vidi supra montem Sion agrum stantem, et cum eo centam quadraginta quatuor millia habentia nomen ejus, et 345 nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis* (Apoc. xiv, 1). Qui enim nomen Agni assumpserant, agni dicebantur. Ipsos etiam exponens, ait: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt.* Quid est ergo, quod cum Amalech deleri præcipitur, quasi agni regis milites recensentur, nisi quia cum fornicationis spiritum delere prædicando volumus, perfectorum exempla producere debemus? Quotquot enim pudicitiae gloria insignes sæcularibus convectendis ostendimus, velut tot milites quasi agnos recensitos ad Amalech bella portamus. Possunt autem horum recensitorum nomine ipsi ministri divine prædicationis intelligi. Quasi agni ergo sunt, quia per gloriam perfectæ pudicitiae, jam illis virginibus cum Christo in regno gaudemibus simulantur. Quibus profecto verbis ostenditur, quia qui prædicationis ministerium sumunt, præcipuo castitatis fulgore a te decorandi sunt, quia si per incontinentiam detrahunt, continentis alios facere nequaquam possunt, et ad tantæ lucis bonum provocare non prævalent, qui ejus radios in propriæ conversationis fulgore non habent. Bene ergo dicitur: *Recensuit eos quasi agnos*, quia pudicos valde esse eos oportet, qui fornicationis effugare spiritum per accepti orationis potestatem debent. Unde in Evangelio ei Dominus dicit: *Sint lambi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. xii, 35), ut verbum prædicationis subtili audiant, sed eos ad bonum castitatis, quod audiunt, exempla lucidissimæ conversationis trahant. Unde bene perfecto numero designantur, cum subditur:

(Vers. 3.) *Ducenta millia peditum, et decem millia virorum Juda.*

10. Peditum nomine electi figurantur, non cum alta prædicant, sed cum per bona exempla cælestis itineris rectitudinem aliis demonstrant. Pedites quidem gressibus currunt, quo producere arma volunt. Qui vero sunt exempla castitatis, nisi cælestium militum terris impressa vestigia? Nam ut vitia libidinum in lubricis feriant, ad cordium eorum tenebras, cum honorum exemplorum luce fessinant, et quasi gressu pervenientes, hostes perimunt, qui postquam per opera cognoscuntur, corda peccatorum ad pudicitiae bonum trahunt. Cum ergo per exempla castitatis in peccatorum cordibus tenebras immunditiarum destruunt, pedites recte nominantur. Et quia non solum prætextu corporalis munditiæ splendidi sunt, sed etiam luce cordis, ducenta millia esse perhibentur. In centenario quippe, et millenario numero, omnis decalogi summa concluditur. Perfecti ergo viri in ducentis millibus continentur, quia per divinam gratiam tam corporis continentia quam integritate mentis ad summam pudicitiae arcem pervenere. Tam enim in corpore quam in mente habent perfectionem intentionis. Vel quia non remisse aut

A negligenter Deo per pudicitiam serviunt, centenarium habent operis, et quæ ei servire non desinant, habent millenarium multiplicationis. Sed fortes et assidui sunt ad continentiam corporis, perfecti et instantes ad circumspectionem cordis perfectione virtutis. Talem quidem etiam viduam Apostolus esse præcipiens, ait: *Ut sit sancta carne et spiritu* (I Cor. vu, 34). Sancta quippe carne et spiritu est, si perfectione castitatis qua fulget in corpore, fulgeat etiam in mente. Quod si vidue tales sunt, quales esse justæ sunt virgines? De illis namque pluribus, sub unius descriptione dictum est: *Assuit regina à dextris tuis in vestitu deaurato* (Psal. xlv, 10). 346 In eodem quoque psalmo (vers. 14) laudatur eadem regina, cum dicitur: *Omnis gloria ejus filiae regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Quid est enim vestitus aureus, nisi decor et honor corporis virginalis? Vestitus quidem dicitur, quia foris fulget in corpore, aureus autem, quia præcellit dignitate. Omnis autem metal i species auro inferior est. Sic nimirum omnis pudicitia alia decori virgineo comparari non potest. Quid est ergo quod dicitur: *Omnis gloria filiae regum ab intus*, si foris esse gloria vestitus auri prædicatur? Si enim foris est aliqua magna auri vestitus gloria, intus omnis gloria videri non potest. Quid est ergo, quod omnis gloria intus esse perhibetur, nisi quia et illa, quæ foris est, gloria, cum aliis innumeris intus esse cognoscitur? Aurea enim virginitas non est, si foris est, et intus non est. Quia ergo intus, et foris est, quia eadem splendet in corpore, eadem fulget in mente, omnis gloria filiae regum intus esse sentiri convenienter potest. Omnis gloria intus est, quia foris sola, intus sola non est. Quia enim multæ sunt virtutum claritates in mente virginis, sic virgineus splendor asseritur, ut intus omnis gloria prædicetur. Hoc nimirum est, quod subsequitur: *In fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Fimbriæ enim aureæ sunt claritates a mente nunquam deficientes. Fimbriæ quidem finales vestimenti partes sunt. Quæ idcirco in sponsæ Christi decore laudantur, quia nulla est virtutum gloria, si lucere ante vitæ consummationem desistat. Regina ergo a amore dicitur, in vestitu aureo virginitas prædicatur. Sed omnis gloria intus, et in fimbriis aureis, et varietate circumamicta asseritur, ut innumeris virtutibus adjuncta integritas, usque in finem deduci sentiatur. Bene itaque contra Amalech ducenta peditum millia recensentur, quia illi ad debellandos immundos spiritus idonei sunt per exempla castitatis, qui eam tenere didicerunt et in luce operis, et in splendore circumspectionis.

11. Quia item eruditi ac perfecti sunt verbo Dei, decem millium virorum Juda numero demonstratur. Viri etenim sunt fortitudine, Juda autem prædicatione. Juda etenim, confitens interpretatur. Sed denario numero designatur, quia perfectionem doctrinæ per gratiam Spiritus sancti consecuti sunt. Unde

• Gussany. et Vatic., amor dicitur.

et Moysi decem legis præcepta tribuuntur, quæ Dei digito scripta sunt (*Exod. xxxi*). Quid est enim digito Dei, nisi Spiritus sanctus? Qui cum legem scripsit, hanc utique in decem præceptis edidit, quia etsi in ea carnale aliquid foris protulit, intus hanc spiritualis intelligentiæ perfectionem signavit. Decem millia igitur virorum Juda contra Amalech producenda sunt, ut fornicationis spiritus apti viribus superetur. Lambit quippe suggestione, quia levia et blanda consulit, sed res quas lambendo consulit, per cogitationum phantasias ostendit. Ergo ut mens obscena sibi a dæmonibus ostensa non videat, electorum exempla revelanda sunt. Et ut eam suggestionibus turpibus immundus spiritus delinire non possit, lingua prædicatorum debet per pudicitiam laudem tangi. Lingat hanc prædicator, ut malignus spiritus lingere nequaquam possit. Et hanc verbis oblectet, ne cui cœlestia desunt, hanc diabolus per suggestionum oblectamenta dilaniet. Contra duplex ergo bellum cordis, quia duplex est necessarium bonum auxilii, bene contra Amalech et pedites, et viri Juda parari perhibentur. Si quis autem alios per pedites, alios per viros **347** Juda vult intelligi, sensus aperte veritatis patet, quia summi doctores habent, qui docere nesciunt prædicatione, prolesse autem valeant opere. Sed jam recensiti ad tanta prælia audiamus qua arte subsequenter dimicent. Sequitur :

(Vers. 5.) *Cumque v'nisset Saul^a usque ad civitatem Amalech, tetendit insidias ad torrentem.*

12. Quis hic torrens est, nisi ille de quo per Psalmistam dicitur : *De torrente in via bibit* (*Psal. cix, 7*)? Torrens quippe decursum nostræ mortalitatis designat. Saul ergo in torrente insidias tendit, quando prædicator Ecclesiæ æternis præmiis considerationem nostræ mortalitatis inserit. Ut enim lubricas animas quasi per fraudem capiat, modo cœlestia loqui inchoat, sed repente ad exponendam æternarum pœnarum acerbiteriam convertitur, ut securæ in carnis delectatione mentes terreantur. Quasi enim per fraudem educit, per insidias percutit, dum læta loquens ad audiendum provocat, et mortis^b tristitia inserit, ut audiant lubrici quod expavescant. Saul ergo ad Amalech civitatem venit, cum doctor munita per illicitum amorem corda peccatorum dulcedine æternæ jucunditatis^a trahit. Sed insidias ei in torrente abscondit, quia mortis considerationem inducit, ut quasi ex insidiis erumpentem contra se militem peccator videat, et dum se velociter moriturum considerat, moram peccati tendere ultra pertimescat. Sequitur :

(Vers. 6.) *Dixit Saul Cyneo : Discede ab Amalech, ne forte involvam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum^c ascenderent de Ægypto.*

15. Quis est Cyneus, qui cum Amalech habitare cognoscitur, qui et discedere cogitur, ne cum eo

A pariter involvatur? Sed fortasse hic ille est, de quo dicit Apostolus : *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro* (*I Cor. vii, 3*). Cui etiam nomen convenit, quia Cyneus, possidens dicitur. Qui profecto conjugati, quia conjugio obligati sunt, relinquere omnia non coguntur. Quid est ergo quod Cyneo dicitur : *Discede ab Amalech*, nisi quia his verbis in conjugibus omnis obscenitatis turpitudine damnatur? Cum Amalech quidem conjuncti sunt, qui meretricio more junguntur. Quos discedere ab Amalech doctor præcipit, cum ad honestatem conjugalem eos revocare contendit. Quasi dicat : Si continere ab invicem non potestis, honorabile connubium vobis sit, et thorus immaculatus. Ab Amalech itaque discedere, est conjuges seipsis uti, non ad turpitudinem meretriciæ obscenitatis, sed ad temperantiam honestatis, et ad fructum propaginis. Unde et idem doctor egregius de vidua, quæ juxta ejus consilium sic permanere non potest, dicit : *Quod si se non continet, nubat tantum in Domino* (*Ibid., 9*). Non in Amalech, sed in Domino; ut quæ a nuptiis abstinere non prævalet, obscenem ge tus in fœdere nuptiarum vitet. Cui etiam comminatur, dicens : *Ne involvam te cum eo*. Involvi peccatoribus est æterna pœna damnari. Unde et de nequam servo in Evangelio Dominus dicit : *Ligatis pedibus, et manibus, projicite in tenebras exteriores* (*Matth. xxii, 13*). Modo ergo prædicatores auditores reprobos non involvunt, quia etsi verbum contemnunt, redire tamen ad pœnitentiam donec vivunt, cum volunt, possunt. Instanter ergo conjugibus conjugalis honestas imperanda est, quia valida mulctatione dicitur : *Abite, 348 recedite absque læsione*. *Discede ab Amalech, ne involvam te cum eo*. Absque læsione quidem nunc, non tunc receditur, quia qui per omnia turpibus simulantur, eorum læsionis expertes non erunt. Qui etiam fecisse cum filiis Israel de Ægypto ascendentibus misericordiam dicitur, quia infirmi sanctæ Ecclesiæ filii, dum perpetuæ continentiæ bonum servare nequeunt, conjugii miseratione suscipiuntur. Ab Ægypto quidem ascendunt, quia luxuriæ et fornicationis tenebras deserunt. Et misericordiam a Cyneo suscipiunt, quia conjugii indulgentiam promerentur. Unde et doctor gentium dicit : *Hoc dico secundum indulgentiam, non secundum imperium* (*I Cor. vii, 6*). Et quia sancta Ecclesia electis subditis bona quæ loquendo exhibet persuadet, sequitur :

(Vers. 6.) *Et recessit Cyneus de media Amalech.*

14. De medio quidem Amalech discedit conjunx, de parte non potest, quia etsi gestus vitat turpitudinis, vitare non potest affectum voluptatis. Ignem quippe temperare per honestatem conjuges possunt. De medio igitur Amalech exeunt, quia etsi carnalibus desideriis omnino carere nequeunt, ipsum tamen carnis imperium sub præcepto honestatis vinculo moderantur. Sequitur :

(Vers. 7.) *Percussitque Saul Amalech ab Evilat,*

^a Deest, usque in Gilot.

^b Gilot. et Vatic., mortis tristitia.

^c Gilot., ascenderet de Ægypto.

donec veniret Sur, quæ est e regione Ægypti.

15. Evilat parturiens interpretatur, Sur angustia, Ægyptus tenebræ. Concupiscentia autem peccatum parit. Merito igitur parturientis nomine concupiscentia designatur. Propheta etiam impœnitentis cordis angustias incurrere metuens obsecrat, dicens: *Ne absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum (Psal. LXXIII, 16)*. Doctor ergo ab Evilat usque Sur Amalech percudit, cum in auditorum suorum cordibus vitia conceptæ delectationis compimit, et fidem deliberationis. Sur etiam percudit, cum eas mentes videtur ad pudicitiam amorem trahere, quæ in luxuriæ fetore propo-uerant vitam finire. In angustia enim sunt qui capti jam malæ consuetudinis laqueo constringuntur. Et notandum, quia Sur e regione Ægypti esse ostenditur, quia qui in luxuria vitam finire deliberat, modo in interioribus tenebris cœditur a quibus ad exteriores perducatur. Sed etiam liber ^a iste claudatur, ut ad consequentis considerationem per silentium veniamus.

CAPUT II.

1. Rex Saul, qui principia bona habuit, sed in bonis quæ cœperat nequaquam perseveravit, per sacræ Historiæ textum ostenditur, ut in eo imitanda et cavenda videamus. Sic nimirum et male cultas segetes carpinus, quæ ad messionem spinis admixtæ consurgunt. Bene quidem eas legere novit, qui sic curat spicas carpere, ut spinas studeat evitare. Sic dum horti cura negligitur, cum olere quod reficit nascitur vitia quæ pungit. Quasi enim male cultos agros ingredi caute discipulis præcipiebat Dominus, cum dicebat: *Super cathedram Moysi sederunt principes et Pharisei. Quæcunque dixerint vobis, facite; quæ autem faciunt, facere nolite (Matth. xxiii, 2)*. Quasi dicat: Quia mista sunt acta, et verba reproborum, sic utendi sunt, ut in eis sumatur quod vivificat, vitetur quod necat. Hinc iterum prænuntians, dicit: *Venient ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii, 15)*. Hucusque ergo **349** regem Saul strenue regni curam gerentem, libenter attendimus, contemptorem jam Dominicæ jussionis, in quo vitari et abjici debeat subtiliter videamus. Nam sequitur:

(Vers. 8, 9.) *Apprehendit Agag regem Amalech virum, omne autem vulgus interfecit in ore gladii. Et pepercit Saul et populus Agag, et optimis gregibus ovium, et armentorum; et vestibus, et arietibus, et universis, quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.*

2. Verbum Domini fuit: *Nunc vade, et percute Amalech, et demolire universa ejus. Non ^b parcas ei, et non concupisces ex eis aliquid.* Aperte ergo transgressor per inobedientiam exstitit, quia implere præceptum Domini per superbiam recusavit. Dominus quidem propheta præcepit, dicens: *Ne parcas ei, et non concupisces ex rebus ipsius aliquid.* Hic vero et

A pepercisce, et omnia electa ejus concupisces ostenditur: ut, dum transgressionis modus ostenditur, quam sit detestabilis inobedientiæ culpa non turetur.

3. Quod si carnis bella describimus, magnos esse lapsus regios invenimus. Unde et Dominus in Evangelio dicit: *Si sal evanuerit, in quo salietur? (Matth. v, 13.)* Reges vero Ecclesiæ, ejus sunt prædicatores, sicut supra jam ostensum est. Quis ergo est Agag rex Amalech, nisi sensus carnalis? Nam cum ex anima rationalitatem ac sensualitatem habeamus, rationalitas menti, sensualitas carni adscribitur; et per illam cum angelis, per istam cum brutis animalibus convenimus. In illa quo altius extollimur, supernis civibus appropinquamus. Per istam vero quo ad carnis blandimenta dilabimur, carnaliores, ut ita dixerim, invenimur. Unde et visis et concupitis jam filiabus hominum, jam impletis in luxuria voluptatibus, de his qui puritatis merito filii Dei vocabantur, in Genesi Dominus minatur, dicens: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, eo quod caro sit (Genes. vi, 3)*. Caro quippe homo efficitur, quando sensui carnis ratio subjugatur. Rex ergo Amalech vigor est sensus carnalis, qui motibus turpibus imperat, ut captivam rationem ad illecebras obœcenitatis trahat. Bene autem carni sensui nomen congruit Amalechitæ regis. Agag quippe, meditans, sive loquens interpretatur. Meditari quippe ei est, phantasmata lasciviæ interna meditatione colligere. Et loqui ei est carnem motibus turpibus ad libidinem excitare. Quasi enim magnum clamorem locutionis habet, quia carnem pulsando ardentius commovet. Nam et meditando colligit quod loquendo exponat: quia unusquisque carni sensui subditus, quo liberius lasciviæ simulacra intus conspicit, eo validiores motus turpitudinis foris sentit. Meditatur ergo per internam visionem turpitudinis, loquitur autem per exteriorem motum delectationis. Rex ergo Amalech loquens et meditans dicitur, quia illis labentia blandimenta carnis excitare potest, quibus per turpes cogitationes illudit, et quos per experientiam blandæ motionis erudit. Sed notandum, quia quo liberius meditatur, eo et liberius loquitur: quia carnem eo fortius commovet, quo causas suæ commotionis intus impressas per cogitationem tenet. More etenim ignis quo attentius insufflatur, eo magis accenditur: quia si flatus immundæ cogitationis deest, ardor libidinosæ commotionis adesse non potest. Rex ergo Israel contra Amalech regem pugnat, cum doctor Ecclesiæ contra fornicationem disputat. Quem victum capit, quando ad veniam **350** conversos peccatores non solum pœnitentes, sed etiam confitentis accipit. Quasi ergo Amalech regem jam victum tenet, qui carnalem sensum, in conversis peccatoribus per amorem pudicitiae, jam rationi subjectum videt. Sed qui est quod victus vivit, nisi quia nonnulli sunt qui propriis passionibus non moventur, sed, auditis alie-

^a Forte hic liber quintus absolvitur, et sextus incipit, adeoque caput præcedens libro quinto debetur. A communi tamen Editorum omnium divi-

sione recedere non licet, nullis Mss. nobis prælucentibus.

^b Gilot et Vatic., non parcas eis.

nis obscenitatibus, moventur? *Pugnantes fortes sunt, sed victores cadunt. Qui enim expugnatum regem vivum serravit, liquet quia in ejusdem belli triumpho capti sibi regis persona placuit.*

4. Quid vero aliud faciunt, qui ab aliis peccatorum confessionem recipiunt? Nam dum cogitant, quae confitentur fecerunt, ad scelera, quae audiunt, inardescunt; nam saepe dum audiunt, quibus se alii blandimentis obruerant, amare ipsi incipiunt, quae jam eorum exhortatione morientes illi confitentur. Jam ergo in urbe sua victus et captus est Agag, sed a victore servatur, cum quod detestatur a subditis, diligitur a praetatis: quia carnalis sensus in eis vigere incipit, qui in illis vigorem iniquae dominationis amisit. Et quia dum pastores currant ad praecipitium, subjecti comitantur; rex vivum Agag cepisse dicitur, sed idem rex, et populus eidem regi, et quibusque Amalech optimis pepercisse memorantur. Parcere enim, affectus mentis est, amore ejus cui parcat. Quod certe libidinis vitio convenit: quia ut placere incipit, mentem in sui amorem trahit. Quia etiam vehemens est virtus illius, statum habere non novit: quia mirum cito perdit, si a re hanc cito evigilans animus non expellit. Nam dum mentem invadit, se per innumeras turpitudinum cogitationes spargit. Unde et haec optimis gregibus et armentis, et Saul et populus pepercisse memorantur. Cogitationes quidem libidinum greges, et armenta dicuntur: quia et innumerare sunt, et de contemplatione immunditiae in reprobo corde pascantur. Optimi etiam sunt, non probatione bonitatis, sed appetitu eligentis. In corde etenim reprobo, quia nihil diligitur charius, optimi greges dicuntur, quibus alia nulla comparantur. Sed optimi dicuntur pro caecitate cordis, armenta vero pro reata transgressionis. Reprobis quippe mentibus magnum non est, immunda cogitare; sed coram Deo parvam non est, in templo Dei, hoc est in regenerato spiritu immunda reperere. Parcat ergo non solum ovibus, sed armentis: quia qui per amorem libidinis, quasi parvas immunditiae culpas aspicit, quasi parvis modo parcat, sed merita poenarum parva non invenit. Possunt autem ovium nomine leviores luxuriae cogitationes intelligi, armenta vero fortiores et molestiores. Quibus utique rex et populus parcat, cum reprobos doctos, et subditi tam levibus quam fortibus immunditiae cogitationis vexationibus subsistantur. Quid vero est parcere vestibus, nisi damnatae jam menti immunda deliberare? Si enim aureus vestitus sponsae virginis gloria est, quae sunt vestes Amalech, nisi fœda inquinamenta luxuriae? Sed vestimenta dicuntur: quia coram velamine tam anima, quam corpus inficitur. Quia enim animam fœdat et corpus perpetratio luxuriae, non vestis, sed vestes noxiantur. Sed, ut dixi, parcere deliberare, per affectum mentis immunda diligere est. Infelix vero anima sic capta, sic illaqueata, quia miris impulsioibus ad

A deliberatam pravitatem perpetranda cogitur, bene post oves, armenta, et vestes, arietibus pepercisse memoratur. 351 Quasi enim arietum cornua sibi in lenes libidinum ictus placent, qui hoc in se num retinere nititur, unde ad immunditiae mortem peccaretur. Arietibus ergo parcat, qui praecipitationis ante ictus gratanter recipit. Pungitur quippe, ut carnis suae desideriis serviat; sed quod se fortiter pungit, leviter oblectat. Quia item per innumeros modos obscenitatis mentem libido illicit, non solum his nominatis rebus, sed omnibus, quae pulchra erant, pepercisse memorantur. Omnia quae sibi immunda anima de luxuriae voluptate gratanter fingere cernitur, Amalech pulchra nominantur. Appetere haec quippe nullatenus passet, si vehementer sibi scrutata species non placeret.

5. Sed quia casus victorum asseritur, dicitur: *Nec voluerunt disperdere ea.* Quasi dicat: Potuissent disperdere, si voluissent. Nam nihil facilius, quam libido vincitur, si omnis immunda cogitatio devitetur. Tanto igitur facilius disperdi potest, quanto unusquisque cogitare alia quam carnis oblectamenta potest. Quia enim duas simul res imaginari non possumus, dum quidquid est, aliud cogitamus, cogitare immunda non possumus. Celer ergo et facilis victoria libidinis, est circumscriptio cogitationis: si quoties carnalia obviant, ad aliquid omnium recurramus, quod libidinis non sit blandimentum. Hoc quidem facile stantibus, non lapsis facile dixerim: quia quae perpetratione peccati immundi spiritus servus efficitur, nec carnis cogitationes libere potest vitare, nec ad alias cito recurrere. De victoribus ergo dicitur: *Noluerunt ea disperdere, qui potuerunt, quia ante casum a liberis facile peccata vitantur; sed si audent vitare, cum possunt, postea non possunt, si volunt, quia perfecte velle non possunt.* Quibus utique per se Veritas dicit: *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis (Joan. viii, 36).* Quasi dicat: Quia sponte liberi esse desiistis, potestatem adipiscende libertatis in vobis jam non habetis. Quid vero est, quod dicitur: *Quidquid vero fuit vile et reprobum, hoc demotiti sunt, nisi quia nonnulli majorum delectationem usu, minores fastidiunt? Reprobum quidem et vile eis est, quod electione eorum quae magis placent, videntur.* Quia enim delicatiora peccata expetunt, quaedam reproband; et quia pretiosiora peccata approbant vilia minora putant. Bene ergo dicitur: *Quidquid vile fuit et reprobum, hoc demotiti sunt.* Quia delicatiora peccata eligunt, et quae minus placent, quasi inepta reproband et velut vilia contemnant.

6. Ita vero omnia moraliter intellecta, libidinum pugnas atque victorias; sed ad historiam, superbiorum et inobedientium tumorem designant. Nam praecipitum a Domino Saul fuerat, ut Amalech sic dele-ret, ut alicui eorum non parceret, nihilque concupisceret. Qui ergo et regi Amalech pepercisse, et optimis quibusque rebus asseritur, superbus et inobo-

^a Vatic. et Gilot., peccatum parvum.

^b Vitiose in Vatic. et Guss., illicite.

^c Corrupte in Guss. et Vatic., gratanter.

diens aperte monstratur. Sed fortasse præceptum A contempsit : quia hoc a propheta, non a Domino audit. Qui certe sic prophetam audire debuit, ut auctoritatem attenderet, quam præmisit. Nam præcepturus propheta, ut Amalech regem percuteret, præmisit dicens : *Hæc dicit Dominus*; ut præceptum quod per hominem audisset, quasi hominis despiceret non auderet. Ne iterum ministerium ejus rex elatus vilipenderet, item præmisit, dicens : *Me misit Dominus ungere te in regem*. Quasi dicat : Per illum tibi Dominus regale ministerium præcipit, per quem te in dignitatem regiam 352 sublimavit. Tanto igitur humiliter obediendum debuit, quanto hunc esse a Deo missum apertius agnovit. Sed dum missum prophetam sprevit, mittentem pariter Dominum contempsit. Unde subdit :

(Vers 10, 11.) *Factum est verbum Domini ad Samuel, dicens : Pœnitel me, quod constituerim regem Saul ; quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit.*

7. Ille prophetæ verba se non audire credidit, sed Dominus se derelictum conqueritur, dum verba sua opere non impleta ostendit. Nunc Ecclesiæ Dominus loquitur, dicens : *Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16). Qui ergo per inobedientiam iam a prædicatorum verbo discedunt, Dominum derelinquunt : quia ab illis recedunt per quorum ministerium divinæ voluntati præsentibus sunt. Verba Domini tunc opere non implent : quia foris homines loquuntur, intus vero in hominibus Deus loquitur. *Non ergo ipsi sunt qui loquuntur, sed Spiritus sanctus* C (Matth. x, 20). In prædicatoribus ergo contemnenda non est foris vilitas carnis, quorum mentes tam dignantur incolit sublimitas deitatis. Quid est ergo, quod pœnitere Dominus dicitur, cum mutari affectibus non credatur? Sed quia cum mutabilibus summa immutabilitas loquitur, more eorum, quibuscum loquitur, dum pœnitere dicitur, displicere sibi superbiorum temeritas designatur. Pœnitere enim solemus, cum mala nobis illi retribuunt, quibus nos honores aut dona impendis e memoramus. Quia ergo more nostro omnipotens Deus de superbi regis ingratitude queritur, dignitatem regiam contulisse se illi, pœnitere perhibetur. Quod profecto ad cumulum magnæ damnationis de superbis dicitur : quia quod sunt, jam non ad meritum, sed ad pœnam sunt, quia D in voluntate Dei non sunt. Pœnitere ergo Dei, est voluntatem in reprobis non habere, cum a se honores impensos meminit, sed eos quibus bona contulit, male uti bonis quæ contulit, agnoscit. Hanc quippe pœnitentiam suam Deus verbis aliis per Malachiam prophetam Judæis insinuat, dicens : *Non est mihi voluntas in vobis, et sacrificium non suscipiam de manu vestra* (Malach. i, 10). Quantum ergo cavenda sit inobedientie culpa cernimus, si his verbis Domini, quam districte percussit, attendamus.

8. Nos autem in bello Amalech fornicationis pugnam descripsimus, qui nobis omnino deleri per sacra eloquia jubetur. Merito igitur de lapsis in carnis

bello doctoribus intelligi potest, hoc quod Dominus queritur, dicens : *Pœnitel me, quod constituerim regem Saul : quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit*. Verbum quippe ejus præceptum prædicatoribus est : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. xii, 35). Qui ergo verbum in prædicatione habet, et in præcinctu castitatis non habet : loquendo, Dei esse cernitur, sed operando, Deum derelinquere probatur. Foris divina exsequitur, sed occulte, dum in carnis voluptate resolvitur, verba Domini opere non implere declaratur. Dominum quippe dereliquit, mala proponendo ; verba ejus non implet, prohibita præsumendo. Bene ergo dicitur : *Pœnitel me, quod constituerim regem Saul*. Quasi dicat : Quem præesse aliis tunc volui, modo nolo : quia quem humilem prætuli, nunc superbientem et elatum transgressorem cerno. Quod nimirum de quibuslibet lapsis non dicitur ; sed de his quorum lapsus ostenditur, et pœnitentia nequaquam prævidetur. Nam de justorum casu scriptum est : *Septies in die cadit justus, 353 et resurgit* (Prov. xxiv, 16). Eorum certe casus quodam modo status eorum est : quia aliquando permittuntur cadere, ut semper valeant fortius stare. Permittuntur ut in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem periant. Hi profecto, etsi verba Domini quandoque non implent, a Domino non recedunt : quia ad tempus relinquuntur, ut æternaliter teneantur ; et in modico desipiunt, sed post modicum respiciunt. Dum ergo Saul non solum verba Domini opere non implese reprehenditur, sed ipsum Dominum reliquisse, quos melius, quam lapsos, et impœnitentes significat? De quibus profecto per prophetam dicitur : *Percusserunt sædus cum morte et inferno* (Isa. xxviii, 15). Cum morte quidem foedus percutere, est mala audacter perpetrare, et ea semper agenda promittere. Mala quippe indesinenter faciunt, sed diligendo quod faciunt, quasi a mortis amicitia se nunquam recedere pollicentur. Hi quippe in mortis foedere quanto insensibiliores sunt, vœcera matris Ecclesiæ tanto acrius miserando quatiuntur. Unde bene subjungitur.

(Vers. 11.) *Contristatusque est Samuel, et clamavit ad Dominum tota nocte.*

9. Samuel quidem contristatur, quia de perditione subditi summus prædicator affligitur. Et tota nocte ad Dominum clamat, quia pro restitutione lapsi divinam misericordiam devotis precibus obsecrat. Clamare quippe doctori, est pro peccatis auditorum magis desideriis omnipotentis Dei misericordiam postulare. Qui tota nocte clamat, cum per affectum totam illius peccati caliginem suscipit, et pro ea, quasi pro proprio crimine, Deo pœnitens satisfacit. Tota ergo nocte prædicatori clamare, est totam subditi causam suscipere, et omnem caliginem peccati illius, devotæ compunctionis affectu destruere conari. Sed quid est, quod clamare dicitur, et Dominum non respondisse, nisi quia ea quam dixi cordis impœnitentis caligo, in illa pro qua clamat, Saul

culpa signatur? Responderet quidem Dominus, si vocem clamantis exaudiret. Sequitur :

(Vers. 12.) *Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, quod venisset Saul in Carmelum, et erexisset sibi fornicem triumphalem.*

10. Quidnam est peccatoris vita, nisi nox? Et quid justī lux aliud, quam diēs? Unde et per Paulum conversis peccatoribus dicitur : *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8). De nocte autem prædicatori surgere, est ab alienæ culpæ susceptione affectum mentis erigere. Quasi enim in nocte jacet doctor quando alieni peccati tenebras luget, quia ab alta innocentiae suæ securitate deponitur, ut in imo alienæ considerationis peccatorum caligo destruat. De nocte ergo surgit, cum ab afflictione se erigit; et mane ad reum venire disponit, quia occulte per compassionem plangit, et aperta increpatione per zelum percutit. Nocte etiam luget doctor, sed mane ad arguendum venit; quia intus peccantem subditum diligit, sed palam errantem arguere nequaquam erubescit. Quasi enim mane luccescit, cum doctor aperire crimen, quod latet, incipit. Quid ergo est, quod in Carmelum venisse, et fornicem sibi triumphalem erexisse, is ad quem venit asseritur, nisi quia profectus mali liquido prædicatur? Post inobedientiæ quidem culpam, triumphalem arcum, vel fabricam erigere, est mala agere, et de eorundem malorum perpetracione superbire. Quasi enim triumphalia signa erigunt, **354** quando cum quadam ostentatione ea proferunt, quibus aliis se excellere arbitrantur. Quod certe tam arrogantibus quam lubricis doctoribus convenit. Illi quidem, dum magna dicunt, se in sublime æstimationis erigunt; et quales se intus aspiciunt, per jactantiam et ostentationem foris innotescunt. Cumque et illud, quod per se alii proficiunt, ad favorem propriæ laudis trahunt, quid aliud videntur agere, nisi altum victoriæ signum insigni titulo demonstrare? Nonnulli vero et cum turpiter vivunt, et honestissime loquuntur, considerant verborum honestatē, non tamen reputant propriæ vitæ turpitudinem. Cum ergo non rebus operum, sed splendore verborum apparere gestiunt; nimirum triumphalem arcum fabricant, in quo se quasi victores extollant. Et quia turpium verbo, turpes plerique alii respiciunt, post expugnatum Amalech, eis in Carmelum venire est, et fornicem triumphalem erigere, de extincta in subjectis libidine, inaniter coram simplicibus gloriari. Carmelus quidem, mollis, sive tener interpretatur. Qui enim teneri hujus nomine, nisi in sancta conversatione rudes intelliguntur? Qui etiam molles vocantur, nisi qui adhuc per usum virtutis non sunt in inchoata bonitate solidati? In Carmelo igitur signum victoriæ erigunt; quia rudibus et debilibus se ostendunt, ne a peritis fortibus, quales in veritate sunt, inveniantur.

11. Hi enim non in verbis, sed in operibus fulgorem victoriæ quaerunt; quia arbores non in decore

A foliorum judicant, sed in sapore pomorum probant.

Unde et Dominus docens, ait : *A fructibus eorum cognoscetis eos* (Matth. vii, 20). Quia ergo laudar inaniter appetunt, quia probatissimorum virorum judicia fugiunt, et rudibus ac debilibus aliud quam sunt se esse mentiuntur, Saul in Carmelum venisse et fornicem sibi triumphalem erexisse dicitur. Quid vero est, quod in Galgala transit, nisi quia eo modo, quo se simplicibus et religiosis ostendit, in religiosis et doctis innotescere appetit? Galgala quippe, ut jam multoties dixi, rota nominatur. Quidam vero intra sanctam Ecclesiam et eruditi in sacra Scriptura et religiosi non sunt, quia virtutem Scripturæ, videlicet charitatem, non habent. Qui dum loquentes facundos viros et carnales audiunt, verba quæ sciunt admirantur. Sed discutere non possunt eorum occulta, quæ nesciunt. Bene igitur Saul in Galgala transire dicitur; quia qui favorem de facunda locutione quaerunt, id quod cupiunt, non apud eruditos religiosos, sed apud simplices et rudes, aut apud irreligiosos sapientes inveniunt. Sed summi viri cum reprobi bona docent, electis subditis magis timent : ne quos lingua ædificant, manu, id est operatione pervertant. Quia ergo diu in ministerio prædicationis lubrici doctores dimittendi non sunt, apte illatum est :

(Vers. 12.) *Venit ergo Samuel ad Saul, et Saul offererat holocaustum Domino, initia prædarum, quæ attulerat de Amalech.*

12. Venit quippe ad Saul, ut superbum deponat, quem humilem ad regni culmen extulerat. Quem qualis erat invenit, non qualem se superbiæ signis ostenderat. Quid est ergo, quod holocaustum Domino Amalech primitias offert, nisi quia nonnulli et prave vivunt, et placere se Deo per aliorum profectum arbitrantur? Et quia non parum placere credunt Deo quod offerunt, non sacrificium aut victimam, sed holocaustum offerre perhibentur. Initia vero prædarum dicuntur, ut in Samuele summi **355** et electi antistitis vigilans studium designetur, a quo malorum principia velociter comprimuntur. Quasi dicat : Valde festinus occurrit, quo absente nec initium holocaustorum habere liberum potuit. Possunt initia prædarum in ellici electa quæque de prædis. Quæ aperto ore lubrici, sed occulta cæcitate percussi offerunt, quando inde se placere Deo credunt, quod in auditoribus suis ea primunt, quæ in se vivere permittunt. Quasi enim indiscretè offerentem apertius reprehendens dicat : Illud vivum offerbat, quod melius offerret extinctum. Nam si juxta verba Domini prædam omnem in Amalech extingueret, holocaustum omnino acceptabile omnipotenti Deo obtulisset. Sic nimirum et doctor lubricus, si cuncta blandimenta carnis, quæ loquendo reprobat, volendo reprobaret, holocaustum combureret, quod reprobari non posset. Quid est ergo, quod dicitur, quia offerbat prædarum initia, quæ attulerat de Amalech, nisi quia cæci cordis caligo damnatur, quod sic de eo reputat, quod prodest aliis, ut videre ne-

pligat, quod obest sibi? Quasi dicat: De illo quasi victor gaudebat victor in aliis, quod in se vivum et invictum portabat. Et quia plerumque tam dementer insaniant, ut etiam ipsis electis et summis prædicatoribus prætextum virtutis offerre conentur. Sequitur:

(Vers. 13.) *Et dum venisset Samuel ad Saul, dixit Saul? Benedictus tu a Domino, implevi verbum Domini.*

13. Verbum Domini fuit, ut Amalech delere debuisset. Quid est autem, quod dicit, *implevi verbum Domini*, nisi quia culpa fornicationis quo hædius cernitur, eo a reprobis studio ius occultatur? Quia ergo ii, qui eidem fornicationis vitio subjecti sunt, semper latere appetunt, in eorum typo et Amalech Saul demoliri despexit, et ad Samuelem dixit: *Implevi verbum Domini*. Quasi dicat: Et in aliis libidinem domui, et in meipso ejus blandimenta porremi. Et quia blanda adulatione summi viri flectere mentem nititur, præmisit, dicens: *Benedictus tu a Domino*. Quasi dicat: Hoc quidem ego egi, sed agere non meis viribus, sed tuis meritis, et intercessionibus potui. Sed perfecti viri audire laudes suas possunt, a rigoribus autem justitiæ flecti nequeunt. Quare et subicitur:

(Vers. 14.) *Dixitque Samuel: Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, et armentorum, quam ego audio?*

14. Vox gregum et armentorum Amalech, fama turpitudinis est. Quando de minoribus luxurie culpis quilibet diffamatur, vox gregum resonare dicitur. Quando item de criminosis et obscenioribus accusatur, vox armentorum. Quasi sub falsa virtutis suæ simulatione reconditum denudet, dicens: Tu te proprio ore justificas; sed immunditiam tuam tubæ per omnium ora clamant. Sed jam qui excusationes prætereundæ cœpit, quibus defensionibus objectæ infamiae crimen evadat, videamus. Sequitur:

(Vers. 15.) *De Amalech adduxerunt ea. Pepercit populus melioribus ovibus et armentis, ut immolarent Domino Deo tuo: reliqua occidimus.*

15. Quid est quod ait: *De Amalech adduxerunt ea*, et non dixit. Adduximus? Sed quando reprobi arguuntur, culpas aliquando negando tegunt, aliquando in alios transferunt. Tegunt quidem negando, cum latere possunt; sed, dum quasi in aperto deprehensi tenentur, quod negare nequeunt, aliis ascribunt. Horum siquidem mores Saul insinuans, **356** ait: *De Amalech adduxerunt ea. Pepercit populus melioribus ovibus et armentis*. Quasi dicat: Malum, quod auditur, ex populi fragilitate pensandum est, non ex virtute pastoris. Peccata quidem subditorum in prælatorum comparatione despicienda sunt. Dicit ergo: *De Amalech adduxerunt ea*. Quasi dicat: Hoc, quod de turpi vita resonat, verum est, sed tamen eadem turpitudine in parvulis viguit, non in magnis. Adhuc item eandem culpam levigans, ait: *Pepercit populus melioribus ovibus et armentis, ut im-*

molarentur Domino Deo tuo. Quasi dicat: Vere peccavit populus, sed non ad mortem; quia peccata operis, jam, me exhortante, delere nititur humilitate confessioni. Greges quippe Amalech, et armenta Domino immolantur, quando lubrici et incontinentes ad confessionem veniunt, et quod nequiter egerunt, poenitendo delere satagunt. Dicit ergo: *Pepercit populus*; id est, peccato induxit. *Sed adduxerunt ea, ut immolarentur*; quia in quibus se cecidisse populus recolat, jam se confitendo et poenitendo compungit. Meliores vero greges et armenta, ut supra, electiora peccata luxuriæ designantur. Quasi dicat: Et si graviter deliquit populus, arguendi non sumus; quia pro magnitudine criminis habet lamenta compunctionis. Quid est, quod ait: *Ut immolarentur Domino*

B *Deo tuo?* Sed fallacium per hoc consuetudo ostenditur, qui dum summis viris latere appetunt, adulantur. Quid enim est, quod Deum suum singulariter asserit, nisi quia eum familiarem Dei amicum ostendit? *Domino*, inquit, *Deo tuo*. Non meo, sed tuo; quia ego peccator, tu singulariter sanctus es. Sed mirabili usu fraudis fallaces sic se tegunt ut profertur, et justificant ut accusent. Accusationis quoque motum sic temperant, ut accusando justis appareant, ne excusando innotescant. Dum enim suum Deum dicit, illum quidem extollit, se minuit. Sed, dum adducta ab Amalech asserit quæ Domino immolentur, tacite profert non unde reprehendi debeat, sed laudari. Et adhuc addens, dicit: *Reliqua vero occidimus*. Occidentur quidem peccata, quæ dimittuntur. Viva quidem peccata sunt, quæ aut in mente adhuc per concupiscentiam regnant, aut quæ per conversionem contempta, sed per poenitentiam adhuc non sunt deleta. Illa quidem vivunt adhuc ad voluntatem, ista vivunt ad poenam; quia etsi jam peccare deserimus, nisi commissa plangamus, commissorum obligatione retinemur. Sed majora minoribus, leviora majoribus tribuit. Nam quid est, quod dicit: *Reliqua occidimus*, nisi quia sunt parvissima peccata majoribus, quæ sola confessione lavantur? Quæ doctores occidunt, quando humiliter confitentibus apostolicæ auctoritate dimittunt. His enim verbis omnibus, quia se fallaces tegere nituntur, non prodere, quæ electorum prædicatorum auctoritate reprobandentur, adiungitur:

(Vers. 16.) *Dixit enim Samuel ad Saul: Sine me, indicabo tibi, quæ locutus sit Dominus ad me nocte.*

16. Quid est, quod ait: *Sine me, et indicabo tibi*, nisi quia dum fallaces verbositate insistunt examinantibus prælati loquendi licentiam non tribuunt? Quasi dicat: Dum a verbositate non desinis, ea quæ audire debetis, loqui me non permittis. Potest etiam hoc verbo adulatoris intentio derideri; qui dum blandimento laudis placere se credit, eos quos laudat, se quasi tenere eisdem laudibus arbitratur. Tale est ergo ac si laudatorem suum electus præsul honesta gravitate derideat, dicens: Qui me laudas, **357** loqui tibi dura non possunt. Sine ergo, id est permittite me loqui, et ea quæ sum locuturus intel-

lige. Et quia, ut dixi, placere se laudando adultores credunt, audire ab eis dura, quos laudant, nequaquam putant. Quasi ergo jam læta et prospera auditurus, subsequitur Saul, dicens: *Loquere*. Sed electi viri, cum laudes suas audiunt, inter fomenta laudis a rigore justitiæ non mollescunt. Nam qui reproborum acta despiciunt, excipere verba nequaquam possunt. Quia ergo flecti laudibus nequeunt, laudatores improbos et subtili ratione discutunt, et districtis sententiis insequuntur. Unde sequitur:

(Vers. 17-19.) *Et ait Samuel: Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es? Unxitque te Dominus in regem super Israel; misitque te Dominus in viam, et ait: Vade, interfice peccatores Amalech, et pugnabis contra eos usque ad interneccionem eorum. Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es, et fecisti malum in oculis Domini?*

17. Illis quippe verbis superbi regis inobediencia subtiliter examinatur: quia ei prius dona collata obijcit; deinde aulaciam transgressionis per ejusdem culpæ acquisitionem ferit. Subtilis namque examinatio est, quando sic versutus quisque peccator discutitur, ut ei culpæ excusatio nulla relinquatur, ut hunc ad mortem flagitii quasi victum Dei sententia teneat, cui peccati confugium nullum restat. Ut ergo omnis via fugiendi fallacibus superbis obstruatur, memorantur ei et sublimitas dignitatis et molus ministerii, cum dicit: *Noane cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es: et ait tibi Dominus: Interfice peccatores Amalech?* Et ut circumdatum jam et obsessum ratiocinationibus capiat, manum culpæ injicit, dicens: *Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es, et fecisti malum coram oculis Domini?* Quasi dicat: Ecce quid eras, qui factus es, quid debui tibi facere, ecce quid fecisti; ecce quantum ab eo, quod debuisti exercere, recesseris. Dum ergo intulit, dicens: *Quare fecisti malum in oculis Domini?* quasi fallacem reum circumdando comprehendit.

18. Sed in hoc loco notandum est quia, dum rex superbus arguitur, electionis ejus tempora memorantur, ut tumor cordis sentiat, non adfuisse eligende, sed ex culmine crevisse præfato. A Domino quidem bonus electus est, sed dum crevit ex culmine, decrevit elatione. Dicit ergo: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es; modo versus ad prædam, fecisti malum in oculis Domini.* Quasi dicat: Per veritatem humilitatis regnum promeruisti, sed nunc prætextu humilis, veritate tumidus regnum perdis. Quid enim sunt oculi cordis, nisi aspectus rationis? Nam qui integros visus rationis habet, perfecte illuminatus est. In oculis ergo suis electus humilis, qui se perfecte respicit, et humilem perfecta visione cognoscit. Illis ergo verbis lapsi regis non solum præterita humilitas, sed etiam rationis acuitas commendatur: quia videlicet tantus erat ratione, ut se perfecte cognosceret; et tantus virtute, ut se subtiliter intuens, vere humilem videret. Quia

igitur cum arguitur, ejus præterita memorantur, quid alium, quam his, quæ habebat, carere describitur? Nam superbi nequeunt, nisi qui prius oculos cordis perdunt. De libidinis vero valde clarius constat: quia in fornicationis baratro se nunquam obruerent, si a luce inimicæ gloriæ non ante caligarent. Qui quia alta **358** pudicitie præcepta contemnuunt, etiam tumoris arguuntur. Qui ergo deponere præpositum regem venerat, dicit: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es; nunc fecisti malum in oculis Domini.* Quasi dicat: Superbus modo, et cæcus juste deponeris, qui prius videns et humilis regnum sortiri meruisti. Nam et superbi Pharisæi ab ipsa veritate cæci nominantur, quæ ad discipulos ait: *Sinite eos; cæci sunt, et duces cæcorum* (Math. xv, 14). Quæ utique cæcitas specialiter libidinis ascribitur, quia multa sunt vitia quæ spissiores tenebras menti ingrant quam libido. At nunc plerumque videas stetitisse clericos, sacerdotes corruisse. Quibus certe per Samuelis imperium dicitur: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es.* Quasi dicat: Cum in minori ordine illuminato corde pudicitie præcepta servaveris; nunc, anissis oculis, in fornicationis baratrum corruisti. *Ad prædam versus es*, quia divina præcepta violenta præsumptione rupisti. Quia enim prohibente, et quasi minis armato et obstante Deo, ad violandum sacrarium castitatis irrumpunt: quasi per rapinam præda, Amalech electa ad Domini terram ducunt. Et quia quantum possunt, lubrici prædicatoribus abducuntur, in conspectu Domini malum Saul fecisse reprehenditur. Quasi enim minas et terrens prædicator in carnis voluptate lapsus dicat: Crimen immunditatis hominibus quidem absconditur, sed videnti omnia non celatur. Hæc quidem et his similia cum impunitentes audiunt, terreri nequaquam possunt. Unde etsi jam ratiocinatione capti sunt, velut angues per lubricum dilabi tenentis se manibus satagunt. Caudam proferunt, caput abscondunt: quia videntur jam extrema operum, sed earumdem tegitur qualitas actionum. Unde et sequitur:

(Vers. 20.) *Et ait Saul ad Samuelem: Imo audivi vocem Domini, et ambulavi per viam quam misit me Dominus, et adduxi Agnæ regem Amalech, et Amalech interfeci.*

19. Quasi enim occulta tegens, aliorum discoperta profert, se lubricus doctor de profectu prædicationis commendat, dicens: De subditorum culpa reprehendi non debeo, sed laudari, quam in delinquentibus prædicando delevi. Amalech percussus: quia fornicationis spiritus in auditorum neorum cordibus linguæ meæ gladio corruit. Rex etsi vivit, adductus est: quia etsi sensus carnis, quandiu sumus in carne, omnino perdi non potest, captus est, ut capi potuit: quia prævalere rationi non potest. Ipsos subditos correptos, et peccata confitentes ostendere gestiens, subjunxit dicens:

(Vers. 21.) *Tulit autem populus de præda oves et*

torres, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolaret Domino Deo suo in Galgalis.

20. Quanto armorum violentia alicujus aliquid proprium tollitur, præda nominatur. Vitia autem carnis et animæ, quia diabolo suggerente propagantur, ejus velut proprium sunt. Quisquis ergo in se super remissus, nunc autem violentus vitia detrahit, prædam facit; quia quæ aliena sunt, potenter rapit. Et notandum, quia *cædere* et *præda* dicitur, ut alia mortua relicta, alia viva delata esse doceatur. Cæduntur quidem oblectamenta libidinis, quando virtute supernæ intentionis depelluntur a corde, et contritione spiritus reciduntur a corpore. Sed viva ad immolandum deducuntur; quia etsi conversione peccatoris, carnis aut mentis delectamentum deserit, pœna præteritæ delectationis penitus non deletur. Cædantur ergo vitia, **359** primitiæ vivæ ad immolandum nullatenus serventur: ut qui vim peccati in contemptum oblectationum potenter perimit, vivere sibi ad immolandum timeat pœnam delectationis. Primitiæ ergo cæsorum quid sunt, nisi delectationes peccaminum? Illas quidem offerre dicitur, qui coram Deo sacerdotibus constituitur. Et oblata immolantur, quando eorum pœna pœnitendo destruitur. Quasi enim in primitiis cæsa offeruntur, et per posteriora vivunt: quando aliquis peccata constituit, et immolare, hoc est coram Deo mactare, pœnitendo non nititur. Dum ergo cæsorum primitiæ reservari ad immolandum dicuntur, quorundam error confunditur, qui peccata deserunt, nec tamen plangunt. Quia ergo non solum constitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda, dum boni doctoris Saul typum simulat, subjectos suos cæsorum primitias immolandas tulisse asseverat. Quia etiam ratione scripturarum modus pœnitentiæ decernendus est, in Galgalis primitiæ immolandæ delucuntur. Boves autem non solum, sed et oves ad immolandum servantur: ut qui circa salutem suam solliciti sunt, sic delere pœnitendo magna studeant, ut minora plangere non omittant. De superbis autem manifestum est: quia, cum semper magni videri appetant, notari peccatores erubescunt. Deprehensi etiam resistunt, et in his etiam justis apparere cupiunt, quæ agunt. Quid est ergo, quod ait: *Imo audivi vocem Domini?* Samuel autem dicit: *Sine me, et indicabo tibi, quid locutus sit mihi Dominus nocte.* Et post pauca: *Quare versus ad prædam es, et fecisti malum coram oculis Domini?* Patet ergo, quam mirabiliter tumeat, qui tunc se justificare appetit, quando Dominum se reprehendere de peccato recognoscit.

21. Si vero idcirco sic respondisse creditur, quia verba prophetæ, non Domini esse crediderit, sed prophetæ, videmus adhuc imitatores Saul, qui dum in propria eruditione confidunt, majorum jussa quæ audiunt, et per tumorem despiciunt, et meliorare permutando credunt. Quid est ergo, quod dicit: *Imo audivi vocem Domini, et adduxi Agag regem Amalech?* Sed tale est, ac si dicat: Et quod præceptum fuit, implere studui, et quod minus erat supplevi. Agen-

dum fuit, ut Amalech percuteretur: sed quia, Deo auxiliante, vincitur, supplendum erat, ut quæ in ejus immolarentur sacrificio servarentur. Quod aperte in superbis apparet: quia cum apertam culpam celare non possunt, permutare aut minuere conantur. Quasi dicat: Et si judicas apertas culpas operis, attendenda est occulta simplicitas intentionis. Culpam quidem esset de Amalech aliquid afferre, nisi allata Deo deberent immolari. Hoc quidem sæpe in monasteriis accidit, cum quisque nimis religiosus subtilius spirituum prælatorum imperiis adijcere presumit; cum regularem communem vitam despicit, et propriæ sequitur arbitrium voluntatis. Dum enim meliorare vitam eligendo quam obediendo nititur, quid aliud quam apertam inobedientiam intentione virtutis colorare monstratur? Quem profecto locum non solum subditi, sed etiam prælati intueri subtiliter debent. Subjecti quidem notare subtiliter debent: quia ex eo Saul Deo displicuit, quod Deo immolare præter prophetæ præceptum tentavit. Subtiliter notent prælati, quia demoliendi Amalech propheta regi præceptum dedit. Sic enim debet doctor laudare communia, ut singulorum propria non contemnat. Illa quidem communis vita laudatur, quæ **360** charitate conjungitur, vitis medianibus non fuscatur. Apostoli quidem sententia est: *Quia unusquisque propriam domum habet a Deo, unus quidem sic, alius vero sic (I Cor. vii, 7).* Quorum ergo cibi et mensa communes sunt, debent attendere non solum commune bonum refectiois, sed proprietatem passionis: ut pariter comedant, sed contra fornicationis stimulos certare per abstinentiam pariter non contendant. Ejus vero caro amplius domanda est, cui carnis stimulus magis infestus est. Jam ergo non excitare communis est vita, ubi communitas refectiois attenditur, sed contra singularem pugnam pugnare singulariter perhibetur. Nec doctor bene præcipit, si non præcipit, unde Amalech percutitur, sed unde vivit. Præcipiat ergo doctor, sed ut fornicationis spiritus superetur. Non obedire subjecti refugiant, sed ubi superbiæ crimen incurritur, non unde baratrum mortis devitatur. Inobedientes autem dum tumenti corde majorum jussa non faciunt, cum meliorare quod eis injungitur conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiam nosmetipsos exhibemus. Samuel ergo subjungens, ait:

(Vers. 22.) *Nunquid vult Deus holocausta et victimas, et non potius ut obediatur voci Domini?*

22. Quid enim sunt bona electorum minimum opera, nisi victiæ et holocausta? Cum ergo holocausta et victimas per legem offerri Dominus præcepisset, quid est, quod Dominus holocausta et victimas nolle dicitur, velle autem ut ei obediatur pollicetur, nisi quia quæ præter obedientiam sunt, holocausta et victimæ non sunt? Quasi dicat: Tunc bona sunt bona opera, quando a præpositorum conscientia non discordant. Si vero hoc ideo dicitur ut virtus obedientiæ commendetur, liquet quam sublime bonum sit, quod

victimis et sacrificiis excellit. Qui est ergo, quod dicitur, *vult ut obediat voci Domini*, nisi quia omnia bona opera postponenda sunt his bonis quæ jubentur? Nam cum bene prælati jubent, bona quæ ex arbitrio subjecti eligunt, prælatorum imperiis postponuntur. Ipsa vero opera illis postposita, holocausta et victimæ nominantur, ut non solum sentiantur non esse conferenda majorum imperiis minorum parva, sed maxima holocausta quidem eorum sunt, qui se omnino subtrahere volunt a publico opere, ut Deo se totos per amorem combustos offerant in secreto contemplationis. Victimæ sunt eorum qui se a communi publico nequaquam separant, sed singulari virtute agunt, ut virtutes aliorum districtius vivendo transcendant. Hæc quidem, et hujusmodi cum honorum rectorum permissione aguntur, victimæ et holocausta sunt, quæ Deus probat: cum vero sic flunt, ut per eam majorum præcepta negligantur, audiant qui offerunt, quid a Domino missus ad inobedientem regem propheta loquitur: *Nunquid vult Deus holocausta et victimas, et non potius ut obediat voci Domini?* Quasi jussa patrum velut minora despicientes, et sui quasi majora exhibentes terreat, dicens: Hoc quia magnum agere putatis, parvum, et abjectum despicitis; sed si aperte cernitis, per hoc Domino non placetis. Bene autem, dum superborum opus discutitur, propheta acute exquirat, dicens: *Nunquid vult Deus holocausta et victimas, et non potius ut obediat voci Domini?* Exquirat siquidem, ut superbiæ tumor paternali auctoritate feriat. Dicit: *Nunquid vult Deus holocausta et victimas?* Quia qui sequi propriam voluntatem **361** eligunt, Deo placere se putant; sed Deus eorum opera, cum magna et ingentia sunt, nequaquam probat. Sed jam quibus laudibus obedientia prædicanda sit subjungit, atque ait:

(Vers. 22.) *Melior est enim obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum.*

23. Quia enim superius ait: *Nunquid vult Deus holocausta et victimas?* Nunquid utrumque obedientiæ laudibus subjiciens, dum victimas et arietum adipem posuit, in adipe holocaustum intellexit? Quidquid melius est, bono utique melius est. Illa autem holocausta et victimæ, quas non vult Deus, bona minime sunt. Quid est ergo, quod in obedientiæ laudes dicitur, *Melior est obedientia quam victimæ, et auscultare quam offerre adipem arietum*, nisi quia tunc obedientia melior est, cum holocaustum et victimam mala non est? Quasi ergo superbientes, inobedientesque ad tanti boni considerationem reducat, dicens: Et si nil a vobis per presumptionem fieret, obedientiæ virtus operibus quæ eligitis melior esset. Liqueat ergo, quo sita sit culmine, quam divinis oblationibus propheta vidit altiore. Quod si, ut supra, spirituales sensum sequimur, victimæ ad magis conversationis austeritatem, holocausta ad compunctionem vite secretioris referenda sunt. *Melior est enim obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre arietum adipem.* Quia longe altioris meriti est

* Corrupte in a iis ed'is simulatur.

A propriam voluntatem alienæ semper voluntati subjicere quam in gnis jejuniis corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio inactare. Quid est enim adeps arietum nisi pinguis et interna devotio electoris? A lipem ergo arietum offert, qui in studio secretæ conversationi devotæ orationi affectum habet. *Melior est tamen obedientia quam victimæ, et quam offerre adipem arietum.* Quia qui perfectam voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælis regi, et abstinentibus et flentibus excellit. Hoc certe, quia contra superbientem atque aperte Domini mandata contempnentem dicit, non confert bonum quod fecit bono quod contempsit; sed boni simulationem destruit, melioris boni ostensa veritate. Quasi dicat; Et si pro excellentiori virtutum gloria excellens bonum quærebatis, bonum obedientiæ, quod excellentibus etiam excellit, eligere potius debuisti. Sic profecto loquens simulationem boni argumentandæ destruit; sed ubijungendo, parens inobedientiæ malum aperte confundit, dicens:

(Vers. 23.) *Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare; et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.*

24. Quidnam est, quod a iolis et idololatriæ, repugnantes, et acquiescere nolentes a propheta simulantur, nisi quia arioli divina cognoscere atque absconsa divinare nitentur; idololatriæ autem figmentis se venerando subidere? Qui autem repugnant prælatorum imperiis, ideo utique repugnant, quia divinam voluntatem se scire melius aestimant. Quasi ergo peccatum ariolandi est repugnare: quia velut contempto divino altari, ad aras dæmonum responsa percipiunt, dum cordis sui præstigiosis ac superbis adinventionibus credunt, et salubribus prælatorum consiliis contraria sentiendo refragantur. Nolle autem acquiescere, idololatriæ sceleri simile dicitur; quia nimirum in inobedientiæ suæ obstinatione nemo persisteret, si propositi sui figmentum in corde, quasi idolum non gestaret. Dum enim agenda in corde concipit, quasi **362** idolum facit, et dum conceptum mentis propositum se acturum deliberat, quasi ad adorandum simulacrum se inclinatur. Quasi ergo scelus idololatriæ est, nolle acquiescere: quia quisquis in propria deliberatione obstinatus est, illicet foris in majorum contemptum erigitur, qui intus eis quæ flagendo statuit propositi sui simulacris incurvatur. Sed quærendum valde est, cur repugnare ariolandi peccato, et nolle acquiescere sceleri idololatriæ comparatur. Scelus quippe non nisi magnum peccatum dicitur, peccatum vero etiam quod leve est nominatur; sed si ab ara dicebantur arioli, eo quod responsa percipere consulendo consueverant, idololatriæ peccatum in ejus comparatione scelus erat, quia dementium erat lapides adorare quam sub specie divinum falsa bene vivendi responsa percipere. Cur ergo repugnare peccatum per similitudinem esse dicitur, acquiescere autem nolle sceci? Sed repugnare est ab imperantis voluntate

dissidere. Plerique autem ad horam repugnare videntur, dum statim propositorum imperia non recipiunt, qui tamen eisdem imperiis post modicum acquiescunt. Nolle autem acquiescere, quid est nisi et injuncte obedientiae repugnare, et in ejusdem repugnationi obstinatione persistere? Non enim acquiescunt, qui in cordis sui proposito invincibiles sunt, et quae decernunt agere nullius auctoritate praetermittunt. Merito igitur in comparatione repugnandi scelus nolle acquiescere dicitur, quod majus val e atque horribilius peccatori esse videatur. Quia ergo qui hujusmodi sunt, rationibus non vincuntur, quae poena cohibeantur, propheta intulit, dicens :

(Vers. 23.) *Pro eo quod abiecasti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis rex.*

25. Quid est enim, quod Saul abiecit, nisi quia incorrigibilis iudicatur? Quasi ergo dicat: Quia euncta salutis consilia respicis, pro culpa perniciosa non debes verbis ulterius corrigi, sed abiectionis poena damnari. Quantum itaque timere debeat inobedientiae culpa ostenditur, si hoc attente consideretur, quia propter hanc etiam reges deponuntur. Quid est, quod ait: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus?* Sed sermo projicitur, quando in sui sublimitate venerabiliter non servatur; proicere enim, est de manu aliquando labi in terram aut negligenter sinere, aut violenter jactare. Sermo autem Domini, quia salubria loquitur caelestis aut sublimis est; qui in terram negligenter projicitur, quando per desidiam non impletur. Per contemptum vero projicitur, quando hunc superbi et inobedientes tumentis corde repellunt, et manu operationis observare dedignantur. Quia vero non projicere, sed abicere sermonem reprehenditur, hoc signat; quia dum superbi proprium arbitrium sequuntur, a Domino longe fiunt. Abicere enim, est aliquid longe repellere. Qui enim aliorum ducatum digne suscipiunt, non solum per obedientiam Deo vicini sunt, sed etiam illos ei vicinos faciunt, qui per vitia et scelera ab eo longe sunt. Tale est igitur, ac si dicat: Longe ab ordine dignitatis expelleris, quia dignitatis ejusdem merito praesens esse noluit. Meritum quippe dignitatis est, observatio divini verbi. Quod cum abiecit, quia meritum dignitatis amittitur, ipsa quoque dignitas amovetur. Libet ergo intueri, quanta per inobedientiam superbis pereant, humiles quanta lucrentur. Illi dum implere propriae voluntatis arbitrium **363** gaudent, Deo magnos operum labores exhibent, et laborum premia nulla habent; isti dum se deserunt, dum alienae voluntatis arbitrium sequuntur, aeternae sublimitatis gloriam promerentur; unde et per beatissimam Mariam Domini Redemptoris nostri genitricem, dicitur: *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles* (Luc. 1, 52). Potentes quidem de sede Dominus deponit, cum inobedientes superbos abiecit, et humiles exaltat; quia aeterna gloria obedientes glorificat, superbos autem verba non corrigunt, sed tantum, dum amittere honores trepidant, humilitatem, quam non habent, simulant ne gloriae cul-

men perdant: unde et subditur:

(Vers. 24.) *Dixitque Saul ad Samuelem: Peccari, quia praevaticatus sum sermones Domini et verba tua.*

26. Quid est, quod Saul a propheta vocem Domini non audis, et malum in oculis ejus feciss: reprehenditur, et se peccasse minime fatetur; sed, cum se abieci de regno conspicit; se peccasse et praevaticasse Domini sermonem et ejus verba fatetur? nisi quia superbi ad contemnenda verba humilium audaces sunt, sed electorum more honores, quos ambiunt, contemnere non possunt. Audaces quidem sunt ut majorum contemnunt imperia, sed parati non sunt ut alta relinquunt. Contra autem humiles ad majorum imperia prompti sunt, et ad alta perdenda securi. Quia enim non terrena, sed caelestia appetunt, terrenae sublimitatis alta despiciunt, laborare pro caelestibus conantur; subdiligenter volunt, praeferrere refugiunt. Saul ergo obedire Deo refugiens, perdere regnum timens, quid aliud nobis, quam superbiorum mores insinuat, qui cum praevaleant videri parvi aut peccatores vitant; cum coguntur, humilitatis virtutem simulant. Sed, cum compulsi conflentur, peccatum quod accusant loquendo minuunt. Quia etsi peccasse sermonem Domini praevaticando perhibuit, eandem praevaticationem dispensatione potius quam voluntate se incurrisse memoravit, dicens: *Timens populum, et obediens voci eorum.* Quasi dicat: Peccatum quod fecisse reprehendor, tanto leviori poena feriri debet, quanto commissum non constat per malitiam, sed per infirmitatem. Studio autem et voluntate peccare magna praevicatio est; infirmitate vero peccare, tanto tolerabilius est, quanto is, qui peccato subjaet, ejusdem peccati viribus impar est. Et quia eadem cordis sui versutia se praevaleat simplicium doctorum humilitati astimant, quasi jam suasim subjunxit, dicens:

(Vers. 25.) *Sed nunc porta, quae so, peccatum meum, et revertere mecum, ut adorem Dominum.*

27. Corrigibilia equidem peccata portantur, quia postquam a delinquentis voluntate discedunt, purgari satisfactione salubriter possunt. Non autem portantur peccata eorum, in quorum mentibus per impostitudinem inviscerata sunt. Unde et Joannes ait: *Est peccatum ad mortem, ne pro illo oret quis* (I Joan. v. 16). Peccatum quippe ad mortem est, quod ab eo committitur, qui respiscere nunquam potest. Quod ninirum peccatum a praepositis non portatur, quia sacerdotum orationibus aut oblationibus non deletur. Saul autem per omnia superbos obstinatosque designans, et timere non cessat, et peccatum suum portare obsecrat; importabile onus congerit, et quasi leve portare petit. Hoc quidem toties in Ecclesia agitur, quoties hi, qui magna scelera libenter committunt, eorum magnitudinem non attendunt. Importabilia congregant, et haec levia, atque **364** nullius esse ponderis pensant. Peccata sua suis praepositis abscondunt, et ut vix inveniri possint et argui, quae-

tum possunt, eadem peccata levigant, ne qui eis præsumunt, eorum granditudinem attendant. Ad peccatum etiam fortes sunt, ad flenda peccata debiles; volunt quidem peccati defectationibus resolvi, sed penitentiam nolunt acerbitate purgari. Quid est ergo, quod dicit, *Porta peccatum meum*, nisi quia et peccatorum dulcedinem in se ipsis excipiunt, sed onerare prælatos onere eorumdem peccatorum volunt? Quidam etiam sponte ad confitendum veniunt, sed pro quibus se aceusant, non ipsi lugent, sed penitere alios obsecrant, fide sola salvari æstimant, per penitentiam revertere abjecti non curant. Unde et Saul subdit, dicens: *Et revertere mecum ut adorem Dominum*. Quasi enim recedens est prædicator, cum impudentes abicit; dicit ergo: *Revertere mecum ut adorem Dominum*. Cum eo tantum a communione electorum non dividi putat, quod fidem communem servat; vel certe Dominum adorare est subli religioni fidei, et eundem bonæ operationis. Quia vero *Metos* hypocritas Saul insinuat, sequitur:

(Vers. 26.) *Ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex.*

28. Quid est ergo, quod propheta portare peccatum penitentis regis renuit, nisi quia hunc non vere penitentem vidit? Cui ea quæ prius abjectionis verba respondit, quia eum immutandum a minime cognovit. Qua nimirum prophetæ constantia quidam nimis clementes hujus temporis sacerdotes arguuntur, qui conversatione infirmi sunt, temeritate fortes. Se se vix sustinent, et portanda suscipere aliorum onera audent; levia sua non ferunt, et importabilibus se subjiciunt. Ecce fortis propheta refugit suscipere onus regalis peccati, ut sacerdos Ecclesiæ timeat, et peccatorum importabilium pondera subire pertimescat. Plerumque autem sic aliena peccata suscipiat, ut tamen ea quæ expianda suscipit, flere eum, a quo sunt commissæ, permittat. Unde et Samuel portare peccatum regis minime promisit, et tamen eum, quem retulit, abjectum ploravit. Nam de eo post pauca scriptum est: *Lugebat Samuel Saul, quoniam Dominum penitebat, quod constituisset eum regem super Israël*. Non quidem promisit ei portare peccatum regis, ut rex illud flere studeret. Sed tamen quem retulerat flebat, ut Dominum ei propitium faceret. Ad litteram vero, dum sententiam propheta ingeminat, irrevocabilem divinæ æquitatis sententiam monstrat qua sic peccator proficitur, ut redire ad divinæ misericordiæ manum nunquam permittatur. Potest et aliter intelligi, quod reverti secum prophetam, ut adoret Dominum, rogat. Nam sancti viri, qui Dominum peccando non deserunt, ad eum necesse non habent ut penitendo revertantur. Reverti enim abeuntis est. Quod nimirum peccatoribus per peccatum a Domino recedentibus convenit, justis permanentibus non convenit. Qui est ergo, quod reverti cum peccante Saul justus Samuel petitur, nisi quia electi prædicatores pro lapsis subditis velut penitentes affliguntur

* Vatic. et Gussanv., nomine cognovit. Error est, quem ex Gilol. emendavi-us.

et quasi recedentes veniunt, dum lapsos subditos paterna afflictione comitantur? Cum eis ergo revertuntur, cum peccata subditorum et ipsi subditi, qui peccaverunt, et prælati qui steterunt, pariter plangunt. Tale est igitur ac si dicat: Jam te paternis visceribus adhærere **365** per increpationem prædicationis mihi agnovi, quem nec longius peccare reliquisti. Quia ergo, te objurgante, respui, mecum redire te rogo, quia propriis viribus ad tantæ pravitatis magnitudinem delendam nequaquam sufficio. Sed tanti affectus preces recipiendæ essent, si ex eordis veritate procederent; apte ergo hypocritæ responsum est: *Non revertar tecum*. Quasi dicat: Pro te sacrificare Deo nescio, quem veritate humilitatis Deo subditum non attendo; et quæ priora ingeminans, ait: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex*; et, quia versuti et abiciendi et deserendi sunt, sequitur:

(Vers. 27.) *Et conversus est Samuel, ut abiret.*

In qua profecto majorum decessione magis hypocritæ amissionem temporalis honoris timent, quam æternæ hæreditatis. Unde et quiescere etiam derelicti non possunt, sed ea quæ agere per se non audent, impetrare aliis intervenientibus student. Bene ergo subjungitur:

(Vers. 27.) *Ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ scissa est.*

29. Quæ sunt vestimenta doctoris, nisi docere sibi adhærentium subditorum qualitates? De quibus profecto vestibus magno passori per prophetam reprobatur: *Vivit Dominus, quia his omnibus velut vestimento vestiris (Isa. XLIX, 18)*. Et per Psalmistam canitur: *Dominus regnavit, decorum induit, induit Dominus fortitudinem (Psal. XCII, 1)*. Induit quippe decorem, qui ad seipsum splendidis fidelium mentes, quasi vestimenta conjunxit. Saul ergo Samuelis pallium apprehendit, cum superbus qui-que et abjectus honorem culminis sibi deferri a summis viris per coherentes sibi dilectos et familiares quærit, et quia pro reprobo peccatorum auditorum nullus obsecrat, non pallium, sed pallii summitatem, id est extremitatem apprehendisse perhibetur; sed ea extremitas scinditur, quia qui inutilia suggerit, reprobatur. Cum enim minor indiscreta rogans repellitur, velut vestimenti summitas scindi perhibetur. Velut enim pars pallii summi prophetæ scissa est, quando male suggerenti Petro respondit, dicens: *Vade retro me Satana, non enim sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum (Matth. XVI, 23)*. Hinc item præcipit, dicens: *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te; item, si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te (Matth. V, 30)*. Quibus nimirum verbis non solum summitas pallii, sed etiam media abscindenda designantur: quia cum male suggerunt, perfecti etiam auditores contemnendi sunt. Hinc namque est, quod Zebedæi filii simul cum matre unus ad dexteram, alter vero ad sinistram Redemptoris sedere petunt; sed quasi bonæ

petitionis ignari, repelluntur (*Matth. xx*). Velut enim partem chlamydis Dominus scidit, cum ea membra, quæ movebant scandalum, increpando confutavit. Et notandum quia non totum pallium, sed pars pallii scinditur: quia dum bonus mala suggerit, in eo quod male suggerit repelli debet, et in eo quod aliter bonus est, ex dilectione retinetur.

30. Per vestimentum etiam rectoris conversatio designatur, Psalmista attestante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur justitiam* (*Psal. cxxxi, 9*). Summitas ergo pallii apprehenditur, quando doctor de magna sanctitate laudatur, cum illud in ejus laudem dicitur, quod decorum foris ostendit. Sed quia justorum plura sunt bona quæ latent, pallii tantum summitas apprehendi potest: quia parum est quod de electi doctoris justitia cernitur, multum vero quod occultatur. **366** Ipsum vero parum quod scitur, cum apprehenditur, scinditur: quia justis suis laudibus non tenentur. Quia enim eas in momento contemnunt, quasi sci-sura pallii teneri nequeunt. Tenetur quidem pars scissa vestimenti, propheta non tenetur: quia verum est, quod de justis laude dicitur, et tamen justis, dum contemnunt quod audiunt, quasi scissuram in tenentis manibus relinquunt. Majorum ergo quia quedam sciri possunt, quasi pars apprehenditur. Cum vero totum scitur a parvulis quod agitur, si laudatur, nihilominus abjiciendum est; quia aliquid bonorum operum per vanitatem tenendum non est. Hinc namque est, quod dum Joannes adhuc adolescens comprehensum jam Dominum sequitur, et per pallium tenetur, et relicto pallio nudus fugisse describitur (*Marc. xiv*). Per vestimentum namque adolescens capitur, quando de bonæ conversationis initio collaudatur; sed relicta sindone nudus profugit, qui laudes quas audit vilipendit. Nudum namque fugere, est laudabilem vitam habere, sed electæ vitæ laudem despiciere. Quasi enim nudus fugit, qui de ornatu vitæ sibi per vanam gloriam nihil ascribit. Potest etiam idcirco nudus fugisse intelligi, quia qui per partes sindonis captus asseritur, reliquisse sindonem perhibetur; quia plerumque in electorum conscientia agitur, ut, per hoc quod ex parte laudantur, non pars meritorum, sed omne bonæ vitæ meritum perdidisse suspicentur. Samuelis ergo pallium scinditur, quia laudes suas electi doctores vilipendunt. Et quia laudibus non flectuntur, severitatem prioris sententiæ replicat, dicens:

(Vers. 28.) *Scindit Dominus regnum Israel de manu tua hodie.*

31. Perfecti etenim viri, quia a rigore justitiæ nulla laude mollescant, tales ante quales post laudis suæ testimonium sunt, et quæ prius dixerant, eadem post repetendo confirmant. Sed quærendum est, quid significet hoc, quod dicitur: *Hodie*. Si enim reproborum vita nox est, quid est quod in die Saul regnum scinditur? Sed si nox est vita pastoris reprobi, cum ejus regnum scinditur, diem facit. Dies quippe non fit, nisi cum nox recedit. Dicit ergo, *Hodie*, quia caligo inobedientis damnari perhibetur. Unde et ex-

ante Juda Dominus dicit: *Nunc clarificatus est filius hominis* (*Joan. xiii, 31*): quia noctem vitæ illius vidit discedere, et puram lucem justitiæ in aliis discipulis permanere. Dicitur etiam: *Hodie*, quia amoto superbo, regi humili regnum tradebatur. Unde et subditur:

(Vers. 28.) *Et tradidit illud proximo tuo meliori te.*

Cum ergo dies dicitur, non abjecti regis lucidum aliquid cernitur, sed substituti gloria prædicatur, qui de regni culmine magnæ virtutis debebat splendore radiare. Et divinæ sententiæ incommutabilitatem asserens subdit, dicens:

(Vers. 29.) *Porro triumphator in Israel non parcat; et pœnitudine non flectetur.*

32. Quis enim hujus triumphatoris nomine, nisi Conditor humani generis intelligendus est? Nam occultos adversarios quicumque superat, ejus virtute vincit, qui ei gratiam superandæ tentationis impendit. Quid est quod triumphator non parcere dicitur, cum Samuel rogatur? quia cum prædicatores peccantibus subditis irascuntur, cum superbos aut lubricos divina sententia feriunt, non impetu furoris sui, sed divinæ voluntatis judicium exsequuntur. Quasi certe dicat: Ego quidem non meam, sed illius sententiam protuli, qui quod discernendo profert, revocari non potest. Non ergo parcat, **367** et pœnitudine non flectitur; sed eis qui, nec a peccatis suis desinere, nec peccatorum possunt quæ diligunt pœnitere; et causam subjiiciens, ait:

(Vers. 29.) *Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam.*

Quasi dicat: Et iterum esse ei est, cui mutabilitas nulla est. Potest etiam triumphatoris nomine substituti regis perfectio designari, qui et multorum triumphorum gloriam habiturus erat, et contra voluntatem Conditoris parcere alicui non auderet. Unde et in hoc ipso eodem libro, de eo scriptum est: *Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum, et mulierem* (*I Reg. xxvii, 9*). De eo etiam dicitur: *Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam*. Quid enim hoc loco homo, nisi carnalibus passionibus subditus designatur? Quasi adhuc superbum mordeat, dicens: Te modo peccatorum pœnitet, cum audaciæ tuæ sententiam percipis; sed ille pœnitentiam non aget, qui, ut homo et inobedienciæ, et tumori non subjacet. Et ille adhuc in ore suo confletur, dicens:

(Vers. 30.) *Peccavi.*

Ipsius autem confessionis qualitatem ostendit, quia subijcxit, dicens:

(Vers. 30.) *Sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel.*

33. Liquet, quam pœnitudinem gerat, qui adhuc honorari desiderat. Nam si sui peccati hunc veraciter pœniteret, inhonorari potius quam honorari concupivisset. Admirari igitur libet projecti cordis duritiam. Ut vir Dei mandatum Conditoris ex equens, dicit: *Projectit te Dominus, ne sis rex*: econtra vero qui abjectionis sententiam suscipit, per appetitum

elationis, honores quærit. Quid est ergo, quod dicit: *Peccari*? Confessionem quidem peccati non honor aut gloria, sed utilitas et contemptus sequi debet. Quid enim prodest confiteri flagitia, si confessionis vocem non sequitur afflictio pœnitentiæ? Tria quippe in unoquoque considerata sunt veraciter pœnitente, videlicet, conversio mentis, confessio oris, et vindicta peccati. Nam, qui corde non convertitur, quid prodest ei, si peccata confiteatur? Peccatum quod diligitur confitendo minime deletur. Nonnulli quidem sunt qui peccata confitendo aperiunt, sed non convertendo, nequaquam detestantur. Hi profecto confitendo nihil agunt, quia quod loquendo ejiciunt, amando introducunt. Unde et salubriter confiteri volentibus Scriptura insinuat, dicens: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x, 10). Qui est corde credere ad justitiam, nisi voluntatem dirigere ad fidem, per dilectionem operam rem? Cum ergo quis cordis intentionem ad justitiam per amorem dirigit, per initium bonæ voluntatis, fructum habet bonæ conversionis. Hic certe jam ad salutem confitetur, quia plus loquendo de vulnere ejicit quam conversione compunxit. Tertia ergo species, id est vindicta, quasi medicina necessaria est; ut apostata reatus, quod conversione compungitur, confitendo purgetur, afflictioni que medicina sanetur. Ergo qui corde ad justitiam non credit, confessionem ad salutem nequaquam facit, quia velut malæ arboris folia ostendit, cujus altas radices figit in corde. Signum ergo veræ confessionis non est in oris confessione, sed in afflictione pœnitentiæ. Tunc namque bene conversum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur. Unde Joannes Baptista **368** male conversos Judæos ad se confluentes inreperans, ait: *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ* (Matth. iii, 7). In fructu ergo, non in foliis aut ramis pœnitentiæ cognoscenda est. Quasi arbor quippe bona voluntas est. Confessionis ergo verba quid sunt aliud, nisi folia? Non ergo nobis folia propter seipsa, sed propter fructum expetenda sunt; quia idcirco omnis confessio peccatorum recipitur, ut fructus pœnitentiæ subsequatur. Unde et Dominus arborem foliis decoram, fructu sterilem maledixit (Marc. xi); quia confessionis ornatum non recipit sine fructu afflictionis. Saul ergo, qui confitetur et honorari vult, non affligi et humiliari, quid designat, nisi eos qui confessionem sterilem habent, et fructum non habent; qui decorem confessionis verbis humilibus præferunt, sed verborum virorem, non humilitate pœnitentiæ, sequuntur?

34. Sed quid antiquos attendimus, cum nunc tantam lapsorum regum multitudinem videamus? Catervatim namque nunc in flagitia corruunt, non solum subjecti debiles, sed etiam prælati et sacerdotes negligentes. Lubrica peccando agunt, qui ordine ministerii sacramentis cœlestibus deputati sunt. Sed ple-

rique illorum dum quodammodo ad cor redeunt, se errasse confitentur. Qui tamen sic volunt contra se peccata proferre, ut velint adhuc de officio sacri ordinis honorari; turpes in secreto se proferunt, sed foris præter ordinis celsitudinem videri humiles erubescunt. Quid ergo isti nisi abjectos se vident, et tamen velle honorari audent? Sæpe autem non a seipsis veniunt, sed inviti capiuntur; abjectionis suæ mandata pereipiunt, et tamen rogant, ut honorentur. Volunt quippe immunda agere, sed audent sacris altaribus inhærere. Ecce quot Saulus attendimus, quot reges lapsos a sanctæ Ecclesiæ culmine contemplamur. Quorum profecto singulis dicendum est: *quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex*: ut ministerium cœlesti non agant, quos terrena flagitia inquinare non cessant. Sed hoc profecto dicere possumus, lubricis tamen ministris suadere non possumus. Nam Saul et abjectum se audivit et regnavit; quia immundi sacerdotes se sacerdotali culmine dejectos per luxuriæ inquinamenta cognoscunt; et tamen contra Dei voluntatem sacra mysteria tractare non desinunt. Sed rex contra Domini voluntatem regnans, non est rex, sed tyrannus fuit; quia sacerdos indignus, qui merito suæ iniquationis abjicitur, cum ministrare præsumit, ad tantæ gloriæ culmen a damnandus ascendit. Unde et tyrannos terere volens cœli ille magnus senator: *Qui manducat panem, inquit, et bibit sanguinem Domini indigne, judicium sibi manducat, et bibit* (I Cor. xi, 27). Plerumque autem instanti confessione agitur, ut confidentibus de cordis etiam conversione credatur. Aliquando reproborum falsam humilitatem electi prædicatores accipiunt, ut exemplo eorum alii ad salutem perducantur. Duo quippe in hypocritis agnoscunt, unum intus, alterum foris. Intus quidem purum malum, foris bonum simulatum. Utrumque detestantur, sed sæpe prætextum boni in eis simulant; ut qui bonum foris cernunt malum interius nesciunt, boni quod aspiciant exempla sequantur. Bene ergo subjunctum est:

(Vers. 31.) *Reversus ergo Samuel secutus est Saul, et adoravit Saul Dominum.*

35. Per malum quippe, quod interius latebat, **369** audire meruit: *Projecit te Dominus, ne sis rex.* Sed ut prætextu boni ad ejusdem boni veritatem alios traheret, Samuel Saul sequi voluit, et eum adorare Dominum vidit. Quandoque etiam mala regum, et terræ magnorum toleranda sunt, ne exasperati ad pejora dilabantur. Deos quippe gentium filii Israel sæpe coherunt. Unde et de conversis a Samuele superius dictum est: *Abstulerunt filii Israel de medio sui Baalim et Astaroth* (I Reg. vii, 4). Et forte se si abjectus rex secum ad adorandum Dominum revertentem prophetam non cerneret, dæmonum simulacra adoraret. Et projecit ergo eum, et enim eo revertitur; quia in potentibus hujus sæculi sic est damnanda iniquitas, ut bonum quod habent exasperati non perdant. Sæpe enim mali sunt in occulto, et bonum

^a Gilol., *damnatus ascendit.*

quod cernitur alii devotius imitantur. Mala certe potentum sæculi, magna eis mala sunt; sed bona quæ proferunt, ad exemplum fidclium, magis quam bona aliorum prosunt. Bene ergo Samuel cum abjecto rege revertitur; quia electi prædicatores, sæculi potentes et pro iniquitate percutiunt, et pro exemplo bona agere quædam sinent. Unde et sequitur:

(Vers. 32.) *Dixitque Samuel: Adducite Agag regem Amalech. Et oblatus est ei Agag pinguisissimus tremens.*

36. Reges Dominum adorant, quando superbi et contemptores se ad Domini mandata faciendâ humiliant. Adorant lubrici, quando Deo subjiciuntur per obedientiam castitatis. Aliquanto autem adorare se simulant; quia nonnulli prætextum humilitatis aut castitatis habent, sed dum habere in veritate bonum creduntur, alii per bonum quod credunt mali operis usum perdunt. Agag ergo regem Samueli tradunt, quia sensualitatis suæ vigorem confitendo proferunt. Quando enim confitentur peccata luxuriæ, quæ per vigorem carnis commiserunt, quid aliud, quam Ana-lech regem interficiendum prophetis offerunt? Sed quid est quod pinguisissimus Agag dicitur, sed sensualitatis vigor in aliis pinguis, in aliis macer est? Quid est ergo, quod pinguis offertur, nisi quia a subditis regis reprobi ducebatur? Nam sæpe negligentes sunt subditi, sed dum electi pastoris sui exempla conspiciunt, inter mala quæ faciunt ingemunt. Per fragilitatem carnis ad immunditias cadunt; sed percussi exemplis majorum, omnino gaudere inter immunditiæ oblectamenta non possunt. In quibus ergo pinguisissimus est Agag, nisi in illis de quibus dicitur: *Lætantur, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis?* (Prov. 11, 14). Subjecti namque lascivi doctoris tanto audacius peccant, quanto majorum suorum nulla coram posita habent exempla, quæ videant. Sed valde dementius se præcipitant, cum in pastoribus suis bonam, quod sequantur non vident, et cujus exemplo pereant malum vident. In his quippe Agag pinguescit: quia gaudenter, secure et libere vigor carnis in luxuriæ voluptate distenditur, qui usu illecebre, nulla re obvian-te, fraudatur. Pinguisissimus ergo interficiendus offertur, quando illi convertuntur, qui in voluptate luxuriæ valde lætati sunt: quasi enim traditur rex, quando is, qui menti imperabat, carnalis sensus, Christi sacerdotibus per confessionem revelatur. Natiræ etiam ignem pinguedo solet. Bene ergo Amalechite regi ascribitur: quia dum mentem fornicationis spiritus obtinet, quo dulcius ac sæpius illie per turpes cogitationes pascitur, ad augendum ignem concupiscentiæ uberiora sibi fomenta tribuuntur. Tremens vero 370 dicitur, quia carnalis sensus, quando spiritalibus viris per confessionem traditur, infirmatur. Signum ergo dat tremens, quia membrorum robur non habet. Dum ergo infirmari vigor sensualitatis incipit, quid aliud, quam rex Amalechitarum tremat? Vel tremere dicitur, quia rigorem penitentis

A plerique, dum converti incipiunt, expavescent. Et quia carnales quique relinquero oblectamenta carnis solita sine mœrore non possunt, sequitur:

(Vers. 32.) *Dixitque: Siccine separat amara mors?*

37. Hoc quippe dicere carnali sensui, est mentem, pro amissione voluptatis solita, tristitiæ conversione pulsare. Quia enim magna amaritudinis tela nuper conversi patiuntur, quasi rex, cui servierant, de morte queritur: quia in eis carnalitas siue magna tribulatione minime necatur. Interrogare ergo de separatione mortis, carnali sensui, est tristem adhuc conversi mentem de præteritæ delectationis amissione pulsare. Sed et modus separationis exquiritur, cum dicit: *siccine?* Quasi enim visis austeritatibus, quibus subdenda est, dicat menti sensualitatis sua: *Læta pro tam tristibus spernis?* Hanc certe vocem Samuel audit: quia tentatum eor subditi, quibusdam iudicii electus prædicator agnoscit. Sed quid prodest agnoscere, si contra id, quod intus in corde subjecti infremit, aliquid ipse non dicit? Sequitur ergo:

(Vers. 33.) *Et ait Samuel: Sicut fecit mulieres absque liberis gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua*

38. Quæ est mater carnalis sensus, nisi originalis culpa? Quia enim ante peccatum primi hominis nulla membris libido inerat, rex Amalechita non erat. Erat quippe sensus carnis, sed turpis ac libidinosus non erat; sed statim ut ad culpam cecidit, pruritus membrorum sensit: quia obedientem motum carnis habere non potuit, quando ipse Deo inobediens fuit. Culpa ergo originalis mater contumeliosi sensus carnis recte intelligitur, quia ex illa nascendo prodit, qui esse ab illa cepit. Unde et Apostolus quasi severissimi tyranni legem carnalis sensus exhorrens, non solum ipsum regem, sed matrem ostendit, dicens: *Itaque jam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum* (Rom. vii, 29). Peccatum namque, quod se non operari perhibuit, motum carnis intellexit; peccatum autem in se inhabitans, originalem culpam. Quia ergo ex originali culpa fit peccatum motionis carnis, dum regem carnalem sensum attendimus, matrem ejus esse primam culpam recte nominamus. Liberi autem huius matris sunt omnes concupiscentiæ, peccata, et vitia. Absque liberis utique fit mater, quando omnis a carne, D omnis a mente jam culpa remanere videtur. Sine liberis namque tunc est, quia etsi a carne nulla jam turpitudine est, si nulla jam regnat concupiscentia in mente, manens tamen in nos illa culpa, nunc doctoris virtute perdi non potest. Quid est enim, quod ait Apostolus: *Jam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum?* Ex illa quidem culpa, quam ex vitiosa naturæ nostræ radice contrahimus, habemus ut corripi vitiorum passionibus valeamus. Lex ergo inordinata membrorum quando præter voluntatem nostram membra movet, nos non hoc operamur, sed quod inhabitat in nos peccatum. Velle quidem

* Male in Vatic. et Guss., ad agendum.

conibus tunc adjacet, seil' adhuc posse non invenimus; A tur, quia quoties pulsatur, necatur. Dum ergo vices
 quidem vellemus, ut nobis invitis, aliquid in nobis motuum convenire non sinuntur, quasi cadaver Agag
 moveri non posset. Et hi fortasse 371 pessimæ in frusta conciditur. Vel fortasse talis est Agag iste,
 matris conceptus, quibus culpa in la imprægnatur, si ut nisi concisus in frusta mori non possit. Ut enim
 in turpes actus et obscænos sinuntur effundi, quasi superius dixi, more ignis libido succenditur; et, si
 nasci perhibentur. Filii ergo sunt motus, qui non negligenter exstinguitur, adjacens stipula ve'ociter
 solum naturaliter intus sunt, sed qui in turpibus et inflammatur. Magnus quoque ignis dispersus sæpe
 obscænis operibus manifestantur. Mater ergo Agag exstingui melius potest. Nam cum in unum multi
 sine liberis sit, quando originalis culpa sic restringitur, ut nullos actus aut motus edere permittatur. Vel
 fortasse sine liberis sit, quia liberos habuit. Quando carbo- nes conveniunt, ingentem massam prunarum
 ergo peccatores conversi, esse turpes tam actu, quam faciunt. Ne ergo exstinguens comburatur, prunarum
 gestibus luxuriæ desinunt, quasi mater habitans in massa ante sapienter dispergitur, 372 ut per sin-
 eis culpa filii orbat. gularum carbonum frusta velociter exstinguatur.

39. Et notandum, quia sine filii fieri dicitur mater B
 per comparisonem. *Sicut, inquit, sine liberis fecit mulieres gladius tuus, sic erit sine liberis mater tua.* Virtutes mentis, ex quibus bona opera procedunt; matres sunt: gladius vero Agag luxuriæ telum dicitur, qui nimirum mulieres absque liberis facit, quia cuncta bona opera libido interficit. Vel certe mulieres filium mentes intelliguntur, filii vero sanctarum mentium bonæ cogitationes, virtutes et bona opera sunt. Agag vero gladius matres absque liberis fecit; quia delectatio luxuriæ, si evaginari quasi gladius sinitur, ab eis nimirum omnes bonæ cogitationes, omnes virtutes, et bona opera necantur. Acuta quippe pestis hujus delectationis, si a mente recipitur, dum libet attentius immundum cernere, mundum et sanctum cogitare nihil potest; et dum ardentem ad nefarii operis expletionem pertrahit, virtutis aliquid agere nihil permittit. Et quia per ejus combustionem omnia pereunt, non solum Agag filii, sed omnes mulierum filii trucidantur. Absque liberis ergo matres facit, quia delectatio luxuriæ ad instar gladii dum fructus mentium percenit, virtutis cogitationes aut operis bonum vivere nequaquam sinit. Sicut ergo absque liberis fecit matres, ita et mater ejus sit absque liberis, cum sic peccator convertitur, ut præter culpam nobis insitam naturalem, nihil conversis de obscænis operibus, aut motibus remanere videatur. Unde et apte subjungitur:

(Vers. 33.) *Et in frusta concidit Agag Samuel coram Domino in Galgalis.*

40. Quod in frusta conciditur, per parvas particulas mortuus secatur. Agag quippe interficitur, quando carnis vigor abstinentis, vigiliis, ac spiritalibus meditationibus sic eliditur, ut nihil lascivum, nihil libidinosum movere sentiatur. Interfecti quippe ejus, est carnem turpiter movere non posse. Sed interfecti cadaver integrum est, quando ejus motus remanet. Libido non remanet, quando solo pondere mentem gravat; cum videlicet membrum simplex ac naturalis insidet motus carnis, sed libidinosi nihil habet ardoris. Hoc ipsum autem, quia electorum mentes graviter tolerant, quasi regis mortui integrum cadaver portant. Quid vero est, quod in frusta conciditur, nisi quia nec ipsi naturali motui re inquirere vigorem volunt? In frusta ergo concidi-

tur, quia quoties pulsatur, necatur. Dum ergo vices motuum convenire non sinuntur, quasi cadaver Agag in frusta conciditur. Vel fortasse talis est Agag iste, ut nisi concisus in frusta mori non possit. Ut enim superius dixi, more ignis libido succenditur; et, si negligenter exstinguitur, adjacens stipula ve'ociter inflammatur. Magnus quoque ignis dispersus sæpe exstingui melius potest. Nam cum in unum multi carbones conveniunt, ingentem massam prunarum faciunt. Ne ergo exstinguens comburatur, prunarum massa ante sapienter dispergitur, 372 ut per singularum carbonum frusta velociter exstinguatur. Quid enim cogitationes luxuriæ, quid sunt libidinosi corporis motus, nisi carbones ignis? Qui nimirum si in corde aut in carne conveniunt, comburere citopossunt, exstingui facile nunquam possunt. Dispergitur ergo ignis, in frusta conciditur Agag, et custodiatur mens, ut immundas cogitationes dispergat, ne unam alteri adhærere permittat. Quia enim agere non potest, ut innoxia nunquam cogitet, agat quod potest, ut statim cogitationem ejiciat, quæ negligenter ad mentem intrat. Sic nimirum quasi ignem maximum in carbones singulos et ve'ociter dividit, et celeriter exstinguit, si omnes flammæ cogitationum sic separat, ut conjungi in mente neque per negligentiam, neque per desiderium sinat. Sic nimirum et motus corporis vigorem mentis reprimit, cum ad invicem convenire minime permittit. Motus quippe illecebrosus carnis, si per cogitationem minime pascitur, convenire cum altero non videtur. Glutinum quippe illecebrosorum motuum, immunda cogitatio est: quia qui libenter immunda videt, statim carnem ad amata concupiscendo violenter movet; quo libentius ac morosius cogitat, quasi carbones carbonibus, turpes turpioribus motus ligat. Teneat ergo fortem custodiam animi, qui poterit vult dispergere motus carnis. Intus quippe ante Agag dividitur, ut foris pariter in frusta dividatur; quia qui cogitationes malas convenire non patitur, et nimirum turpes motus carnis, quæ in frusta dividuntur. Sic nimirum Agag pinguis occiditur, si in frusta dividatur; quia sensum carnis cum immundis motibus, cum in corpore, tum in anima tunc potenter exstinguimus, si ad ejus singulas insidias singulari intentione vigilemus. Unde et Sapiens ille diligenter admonet, dicens: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit, et de neglecto mors exit* (Proverb. iv, 23). Vita namque procedit, cum eor servatur, quia, dum immunditia omnis repellitur, ad virtutes conversorum spiritus animatur. In frusta ergo Agag a propheta conciditur, quando per doctorum consilium singulæ immunditiarum particule, et in corpore auditorum, et in mente perimuntur. Bene autem et coram Domino et in Galgalis concidi perhibetur; quia illi minutias illecebrosarum cogitationum, et turpium motuum dividere potenter possunt, qui et de omnipotente Deo, et de sanctis Scripturis cogitare sapienter sciunt. Sed, ut dixi, simulata bona malorum, sæpe doctores non pro ipsis, sed pro aliis

austinent; quia quod simulate agunt non simulatoribus, sed videntibus prodest. Sæpe quidem electi simulata bona malorum vident; sed quia corda nesciunt, bonum, quod fulgere videtur exterius imitantur. Saul Samuelem ut secum ad adorandum Dominum reverteretur, rogavit; sed ille reversus Agg in frusta concidit, quia electi doctores per opera, quæ reprobis faciunt, electos ad bene vivendi studia convertunt. Sed quia idipsum dispensative, id est propter aliud faciunt, cum dispensationis necessitas transit, ipsos reprobos, quos quasi ad bona opera sequuntur, ad reprobi cordis impietudinem lapsos deserunt. Bene itaque subditur:

(Vers. 34, 35.) *Abiit autem Samuel in Ramatha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa, et non vidit Samuel ultra usque ad diem mortis suæ.*

41. Quæ est domus transgressoris, nisi consuetudo pravi operis? Quisquis enim in perversa consuetudine elaudatur, quasi in domo conversatur. In 373 domum ergo suam Saul ascendit, quando reprobis quisque post increpationem doctorum ad mali operis usum redit. Quasi enim ad plana descendit, quando humilitatem simulat, ut præsulum mandata cognoscat. Quid est vero, quod prius Samuel abire, quam Saul in domum suam ascendere dicitur? Sed, ut dixi, cum necessitas aliorum non est, manere cum versuto electus prædicator non potest; et quia in absentia doctoris simulator proficit, Saul in domum non abiit, sed ascendit. Ascendere quippe reprobis, est de malo ad pejus proficere. Cum item descendere superbus dicitur, ascendere perhibetur. Ascendere quippe in domum suam superbo, est superbiendo usque ad mensuram, qua damnandus est, se extollere. Domus namque superbi, est nequitiae suæ mensura. Dum enim per prospera sæculi agere tyrannidem, turbare terram, premere bonos, innocentes affligere permittuntur, quid aliud, quam ascendere superbi videntur. Sed quia præfinitum est a Deo quantum noceant, quantum sæviant, quantum per tyrannidem se extollant, usque ad domum suam ascendere permittuntur. Domus namque eorum, mensura nequitiae est, in qua semper erunt: quia ubi plena flagitia venerint, rapiuntur per mortem, et per æterna tormenta puniuntur. Quasi enim in domo manet, qui a conversationis suæ poenitentia egredi nunquam potest. Quod non solum de superbis, sed et de luxuriosis, et omnibus reprobis convenienter intelligi potest. In ascensu quippe, et non in domo adhuc erant, de quibus dicitur: *Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorum (Gen. xv, 16)*. Hinc item beatus Paulus apostolus dicit: *Ut impleant peccata sua (I Thess. ii, 16)*. Ergo ad domum ascendunt, quando profectu mali ad opera nequiora proficiunt, pro quibus æterna tormenta sustinebunt.

42. Samuel autem in Ramatha abire dicitur. A reprobis quippe divisi doctores non eunt, sed abeunt. Vadunt quippe, quando corrigendos deserunt, quia quos velut irati dimittunt, ab eis postmodum bona

emendatione invitati redeunt. Abire ergo doctoris, est improbitates impios perpetua animadversione deserere. Sic enim peccata ad mortem per improbitudinem operantes deserunt, ut ad eos redire ulterius non cogantur. Bene ergo dicit: *Non vidit Saul Samuelem ultra usque ad diem mortis suæ*. Et quia hoc esse agendum in summæ veritatis contemplatione percipiunt, in Ramatha abire memoratur. Consummata namque visio, est intimæ veritatis ratio perfecta. Ne ergo prædicatorum districtio nimia esse carnalibus judicetur, cum ab Ecclesiæ communionem reprobos in perpetuum separant, audiant; quia postquam Samuel in Ramatha venit, Saul ultra non vidit; quia illi doctor æternaliter dividit, quem pertinere ad electorum numerum non cognoscit. Sed hoc fiducia- liter creditur, si in forma Samuelis prædicatorum sanctæ Ecclesiæ charitatis affectus districtius videatur. Districtio quippe zelus ostenditur, quia non vidisse Saul usque ad diem mortis suæ memoratur. De affectu vero charitatis subijunctum est:

(Vers. 35.) *Verumtamen iugebat Samuel Saul, quoniam Dominum poenitebat, quod constitueret regem Saul super Israel.*

43. Quid enim est, quod luget, quem cernere dignatur, nisi quia et cum zelo rectitudinis sancti doctores habent affectum magnæ charitatis, ipsa autem charitatis magnitudo ostenditur, quia projectum regem 374 plangere perhibetur? Quo ergo affectu electorum subditorum peccata plangunt, qui pro projectis reprobis plangere tam affectuose didicerunt? Instantia namque luctus ostenditur, quia subijunctum est:

CAPUT III.

(I Reg. xvi, 1.) *Dixit Dominus ad Samuelem: Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum, ne regnet super Israel?*

1. Cui enim dicitur: *Usquequo tu luges?* instanter lugere declaratur. Magnus ergo est affectus sanctorum, etiam cum austeritatem vindictæ exterius proferunt. Nam foris sæviant, sed intus per amorem liquescunt. More matrum parvulos verberant, sed affectu gemunt cum parvulis, quos castigant. Sed quid est, quod Dominus ait: *Usquequo tu luges Saul?* An potest mater filium morientem cernere, et per scissionem viscerum nequaquam flere? Mortuum sine luctu tolerat, quæ moritur, sed infirmatur. Quid est, quod dicit: *Usquequo tu luges Saul?* Nisi quia perditum nimis lugenti non sunt? Nam sæpe doctor de perditione subditi vehementer affligitur, sed respectu summæ justitiæ consolatur. Hoc ergo dicere Dei ad prophetam quid est, nisi prædicatoris mentem per internum solatium ab afflictione relevare? Et quia lapsis prælatis electi per divinam misericordiam subrogantur, subijungens Dominus, ait:

(Vers. 1.) *Imple cornu tuum oleo, et vent: mittam te ad Isai Bethlehemitem. Providi enim in filiis ejus mihi regem.*

2. Quasi enim lugentem consolans, ait: *Cur pro-*

^a Gilet., qui damnatus est.

fecti persona plangitur, cum melior subrogatur? Unde et Saul non provisus, David autem provisus ostenditur. Quantus ergo, et qualis fuerit, citata consideratione pensetur, qui iudicio et electione Dei omnipotentis decernitur. Quid est autem quod Deus providet, et propheta ad unguendum mittitur; nisi quia sanctae Ecclesiae spirituales mores describuntur, quae constituitur nulla cernitur, nisi quae praeligere et praordinare Deum contemplatur? *Veni, inquit, mittam te ad Isai Bethlehemitem. Providi enim in filiis ejus regem.* Quasi dicat: A te nihil praesumas, sed illum, quem praevidi, ordinando subsequeris. Unde et paulo post subdit, dicens: *Et unges quem monstraverō tibi.* Quid est hoc, nisi quia prophetae esse debent, qui in culmine Ecclesiae alios volunt ordinare? Praevisum namque a Deo cognoscere possunt, si ad inveniendum personam eligendi pontificis sacras consulunt Scripturas. Quasi enim loquente Deo ostenditur, cum talis Pastor eligitur, qualis per sacrum eloquium commendatur. Ad litteram vero Samueli venire a Domino dicitur, ut a reprobi et abjecti regis compassione revocetur. Si vero luctu assiduo lapsi restitutionem poscebat, ei venire fuit, a tali intentione quiescere. Et cornu suum oleo implevit, quia pastorem sublimitatem in unguendo rege laudis nite et temperavit. Cornu quippe aspero Saul impetiti, quia peccantem velut magno impetu prostravit, dicens: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xv, 25).* Quid est ergo, quod cornu impleri oleo praecipitur, nisi quia unguendi regis iustitia commendatur? Quasi dicat: Rex, qui modo ungitur, non erit increpatione feriendus, sed mirae laudis favore praedicandus, non eget impeti, sed favori. Ad Isai Bethlehemitem mittitur, ut rex, qui eligitur, permansurus esse **375** doceretur. Per patriarcham quippe Jacob longe ante regni mansuri status ostensus est, quia dixit: *Non deficiet sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat, qui mittendus est (Gen. xlix, 10).* In filiis ergo Isai rex praevisus asseritur, ut rex, qui ungi praecipitur, non ut Saul recessurus, sed durabilis doceatur. Quasi prophetam in abjecti angustia tabescentem excitet, dicens: Cur abjectus pro culpa plangitur, cum laudandus subrogetur?

3. Hae autem ad litteram tetigimus; nunc sub litterae narratione praetorum nostrorum electionem videamus. Quid est, quod cornu oleo implere praecipitur, nisi quia talis in sancta Ecclesia pastor eligendus est, qui non argui velat transgressor debeat, sed ad exemplum aliorum miris laudibus commendari? Cornu namque telum animalium est. Auctoritas autem et increpatione summi antistitis quid sunt aliud, nisi tela? Cornu quippe feriunt, quando peccatoribus per increpationem acumina conjunguntur. Ferire etenim cornu, est peccatores acute redarguere. Cornu oleo impletur, quanto praedicatoris sublimitas non habet asperitatem minarum, sed blandimenta favorum. Vel cornu oleo impletur, quando electo pastori simul datur et sublimatus culminis, et virtus unctio-

nis, quando et sublimis gradus ascenditur, sed qui ad alta sustollitur, meritorum ubertate repletur. Cornu ergo pleno sacerdotes unguuntur, qui ad summum gradum perveniunt cum plenitudine gratiarum. Quia vero oleo ignis accenditur, oleum doctoris amor est cordis. In quo ignis accenditur, quia in pinguedine oris virtus et gratia ardet Spiritus sancti. Quia ergo pinguedinem magis charitatis habere doctor debet, rex, qui ungi praecipitur, plerumque cornu ungi perhibetur. Dicitur etiam plenitudo cornu perseverantia gratiarum; nam qui ante finem deficiunt, ungi cornu plenitudine non merentur. Adhuc quoque dicendum de cornu hujus plenitudine est; quia idcirco praecipitur, quia magna unctione indiget, qui de sua plenitudine replere alios debet. Unde et Moyses tam plenus extitisse dicitur, ut de spiritu ejus Dominus talis et aliis dedisse doceatur (*Num. xi*). Vel cornu prophetae impletur, cum pontificalis sublimitas ad perfectiora docenda preparatur. Quando enim Ecclesiae principes ordinantur, eis, quae agere debeant, semiplena praedicanda non sunt. Cornu ergo pontificis implent, quando plenas atque perfectas virtutes proferunt, quas electi Ecclesiae principes iunguntur. Quia vero ipsi, qui unguuntur, esse spirituales debent, cornu jubentur implere. Cornu quidem de carne est, sed clausum in carae non est. Cornu ergo spiritualis conversatio doctoris est. Cornu vero oleum effundit, cum ille alta praedicat, qui haec alta conversatione demonstrat. Cornu ergo oleo implere, est praedicationem magnum virtutum in alta conversatione suscipere. Et in capite effundit, quando in mente illius imprimat, qui ad summum ordinem novus venit. Quando ergo electi promoventur, pleno cornu unguuntur, quia ad altitudinem ordinis proficiunt virtute perfectionis.

4. Sed propheta ad Isai Bethlehemitem mittitur, rex in ejus filiis providetur, quia ille pastor eligitur, qui ecclesiastica religione eruditus est. Bethlehem igitur, quae domus panis dicitur, quid aliud, quam unquamque designat domum religionis? Panis namque nomine doctrina perfectionis ostenditur, Paulo attestante, qui ad conversionem debiles excitans, ait: *Lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed nunc potestis (I Cor. iii, 2).* **376** Si enim lac parvulorum est, panis non est nisi perfectorum. Unde et de perfecti viri robore dictum est: *In excelsis habitabit, munimenta satorum sublimitas ejus, panis ei datus est (Isai. xxv, 12).* In domo ergo panis rex ad unguendum queritur, quia altiter promoventur, qui in perfectae conversationis ordine nutriuntur. Ille etenim facere fortes alios potest, qui remissa et negligentia conversatione nutritus non est. In domo igitur queritur panis, quia in promovendo antistite, quaerendum est robur conversationis. De congregatione quidem debili fere nunquam accipitur persona virtutis. Unde bene in Isai filiis queritur, qui salus Domini, aut certe salus absolute nominatur. Salus quidem recte praetatus dicitur. Quid enim sunt peccata et vitia, nisi languores animarum? Electus

autem prædicator per integritatem sanæ doctrinæ, per soliditatem innocentiam, per splendorem electæ vite, salus Domini recte nominatur. Alii quidem sunt doctores, quorum sermo serpit, sicut cancer. De horum quippe familia rex non assumitur, quia ægras mentes ad salutem non ducit, sed interficat. Et notandum, quia Isai alio nomine Jesse dicitur. Duplex quidem nomen habet, quia bonus doctor non semper in pace est. In pacis quidem tempore salus Domini dicitur, ut bellorum munera, quasi intra domus securam vestibula sanare doceatur. In bello autem Jesse nomen habet, quia et seipsum fortiter munit, et alios valenter protegit. Jesse quippe insulæ levamen dicitur. Quid autem insulæ nomine, nisi mentes tentationum fluctibus vallatæ intelliguntur? Insulæ quidem sunt, quia etsi magnos conflictus sustinent, non moventur. Unde et electorum victoriam Psalmista prædicans, ait: *Domini regnavit, exsulet terra, lætentur insulæ multæ* (Psal. xcvi, 4). Dominus quidem regnat, quando ejus sedem, electas videlicet mentes, turbo hostium nullus inquietat; sed lætatur terra, quia solida corda doctorum gratulantur. Lætantur insulæ, quia cum ejus gratiam tentamenta superant, majorum autem litoris hilarescunt. Terra quidem est mens fortis, et firma lingua doctoris. Insula vero dicitur, cor forte subjecti, quod adhuc tentamenti impetitur, nec tamen movetur. Quid est ergo, quod Jesse levamen insulæ dicitur, nisi quia pro robore doctorum minorum corda sublevantur? Nam inter tot fluctus tentamentorum corruerent, si non majorum robore ad altæ vite desiderium eorum corda levarentur. In Isai ergo, et Jesse filii rex latere describitur, quia illi utiliter ad Ecclesiæ culmen veniunt, qui electorum magisterio et pacem custodire et disponere, sive conficere spiritualia bella diledere. Bene ergo dicitur: *Providi enim in filiis ejus mihi regem*. In his quippe non in aliis rex providetur, quia ad culmen Ecclesiæ per divinam gratiam nulli perveniunt, qui electorum magisterium per omnes temporum ordines non sequuntur. Sequitur:

(Vers. 2, 3.) *Et ait Samuel: Quomodo vadam? Audiet enim Saul, et interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, et dices: Ad immolandum Domino veni. Et vocabis Isai ad victimam, et ego ostendam tibi quid facias.*

5. Qui in his verbis ostenditur, nisi quia tyrannorum versutia atque sævitia quandoque est pia fraude deludenda? Præcepto namque Domini de armento vitulus tollitur, immolatio simulatur, et ad regiam unctionem pervenitur, quia dum nocere tyranni cupiunt, obijcienda sunt eis quædam, quæ credant, ut nocendi aditum non inveniant. Sic tyranni **377** deludendi sunt, ut caveatur culpa mendacii. Quod tunc bene perficitur, cum illud fit, quod asseritur, sed quod fit sic dicitur, ut celetur, quia ex parte dicitur, et ex parte reticetur. Prophetæ namque Samueli præcipitur, ut ad unguendum regem vadat, et se immolaturum Domino, non regem uncturum asserat; ut immolans verum dicat, et unctionem celans, tyranni sævitiam,

A vera dicens, deludat. Quia enim immolaturus abiit, paulo post manifeste exponit, ubi dicit: *Sanctificavit ergo Isai, et filios ejus, et vocavit eos ad viciniam.*

6. Sed jam melius agitur, si quid spiritualiter designent ista, videamus. Quid est ergo, quod vitulum in manu propheta tollit, et sic ad unguendum regem pervenit? Sed vitulus quid est, nisi splendor imaginis Redemptoris? Quia enim eum, quem eligit, conformem facere Redemptori studet, quando formam ipsam Redemptoris prædicat, quasi vitulum in manu portat. Et quia splendorem Dominicæ conversationis, quem prædicat, in virtute operis monstrat; vitulum, quem de armento suscipit, per manum ducit. Vitulum namque in manu tollere, est prædicationem Dominicæ conversationis servare in virtute operis. Sic nimirum valens non occiditur, aliter occideretur: quia qui dicit, et non facit, oris proprii gladio condemnatur. Quid est, quod dicere jubetur: *Ad immolandum Domino veni*? Quid est item, quia facit, quod dicit, dum venit et immolat, nisi quia tantæ debet esse efficaciam qui alios pronovet, ut bona non solum dicat, sed persuadeat? Immolatio quidem victimam, que in prophetæ manu videtur, in altari cognoscitur. Quid est enim cor electi auditoris, nisi altare Dei? Quando enim bona doctor loquitur ore, et ostendit opere, vitulus in manu est. Quando autem et quod dicit, et agit, auditoribus persuadeat, victima in altari est. Tunc ergo immolat, quando electa corda per amorem suscipiunt, hoc quod in verbo et exemplo doctoris radiat, de imitatione Redemptoris. Sequitur: *Et vocabis Isai ad victimam*: Forta se hoc locus iste insinuat, quod præter prælatorum conscientiam subditi promovendi non sunt. Isai prius ad victimam vocatur, ut bonum, quod subire subjectus cernitur, in magistri sui mente fundetur. Bene subjungitur: *Et ostendam tibi quid facias*. Idipsum quoque exprimens, ait:

(Vers. 3.) *Et unges, quem monstravero tibi.*

7. Nisi enim Isai prius vocetur, ei, quæ faciendæ sunt, non pandentur: quia sine magistri voluntate aliquid de subjecti persona faciendum non est. Illo ergo vocato, quod est faciendum, ostenditur, quia cum voluntate religiosi doctoris, subjecti humilitas ad arcem sustollitur prælationis. Quid est autem, quod dicitur: *Unges quem monstravero tibi*, nisi quia electi pastoris æquales discipuli omnes non sunt? Sunt namque ex illis, alii utiles ad obediendum: alii et humiliter obediunt, et jubere discrete didicerunt. Dicit ergo: *Unges quem monstravero tibi*: ut, cum ad culmen sacerdotii persona quæritur, cum magna subtilitate requiratur. Quibus nimirum verbis ordinatoribus Ecclesiarum in electione aliorum nihil suum relinquitur. *Quem*, ait, *monstravero tibi, illum unges*. Qui sunt qui unguunt quos non monstrat Deus, nisi qui carnali affectu ad Ecclesiarum culmen ordinando ducunt, qui non merita discernunt, sed personas accipiunt? Isti quidem reges unguunt, sed non qui a Deo monstrantur. Quod suum est, faciunt; quod Dei est, tollunt. Dei quidem personam mou-

trare est, ordinatoris **378** præbere unctionem. Dum ergo ipsi sibi monstrant quos ungant, habere Deum cooperatorem nolunt. Unde et per prophetam Oseam de talibus electi Dominus queritur, dicens: *Ipsi regnaverunt, non ex me; principes exsiterunt, et ego ignoravi (Osee. viii, 5)*. Dicitur ergo electis, quod audire non possunt reprobi: *Unget quem monstravero tibi: ut nullus promoveatur, nisi qui dignus tanto ordine, Scripturarum sanctarum laude decernitur. In eis quidem Dominus loquitur, ibi qualis et quantus esse debeat magister Ecclesie, memoratur. Ille ergo monstratus a Domino eligi ur, qui per sacrum eloquium commendatur. Hæc quidem mali rectores contemnunt, boni faciunt. De honorum ergo obedientia recte subjungitur:*

(Vers. 4.) *Fecit ergo Samuel, quod locutus est ei Dominus. Venit in Beth'lehem, et admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei.*

8. Ad historiam seniores admirantur, quia in luc venire propheta non erat solitus. Quo in loco fortasse signatur: quia electi doctores vix aliquando vi eri in publico debent, esse frequentes in secreto, negotiis civilibus vacui, spiritualibus pleni. Miraculum ergo fit populi, in publico vi: a persona pastoris. Mirantur quod exeat, quem secreti cultorem sciebant. Qui quia in magna populi veneratione sustollitur, seniores civitatis et admirati, et ei occurrere referuntur. Quia vero non populus, sed seniores admirantur, perfecta doctorum virtus ostenditur, quæ non a parvulis et simplicibus, sed a magnis et eruditis prædicatur. Qui etiam de pacifico ingressu prophetae sciscitantur. Quasi ergo ingressum non pacificum minabatur, qui dicebat: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis? (I Cor. iv, 21.)* Quid est ergo, quod dicitur:

(Vers. 4.) *Pacificus est ingressus tuus?*

9. Nisi quia electi fideles dum bene spiritualium doctorum acta considerant, in eis utique divinam voluntatem pensant. Quia enim esse Samuelam prophetam sciebant, utique quia divinæ dispensationis secreta cognoverat. Dum ergo de pacifico ingressu interrogant, quid aliud interrogando faciunt, quam divini consilii nosse velle secretum? Utinam et nos quoties sanctos viros cernimus, inquirere de pacis nostræ securitate studeremus, et diligenter ab eis scire, quales a Deo cernamur, qui cognitionis nostræ oculos non habemus. Pacificus ergo ingressus doctorum est, cum ad eos veniunt, qui non sunt pro culpa feriendi, sed pro iustitia prædicandi. Qui ergo promotum justum venerat, respondit dicens:

(Vers. 5.) *Pacificus, ad immolandum Domino veni. Sanctificamini, et venite mecum, ut immolemus.*

10. Cum doctoribus, ut immolent, vadunt, qui intentionem ad superna dirigunt. Et coram euntibus propheta immolat, quando id doctor, quod verbo pronuntiat, in assistentium cordibus per amorem ligat. Sed ut historiam paululum attendamus, vigilantur est discutiendum, quod dicitur: *Sanctificamini et*

venite mecum. Si enim interesse sacrificantibus non audent, nisi sanctificati, quid de sacrificantibus censendum? Sanctificare enim purgare est. Quantum ergo puros decet esse pontifices, ubi invitatae ad sacrificium non nisi sanctificatae admittendæ sunt plebes? Sanctificatio quippe corporis pudicitia est, sanctificatio mentis charitas et humilitas. Sanctificetur ergo ad sacrificium invitatus, sed magis ille cogitur, a quo invitatur. Notent sacerdotes, quæ invitatis dicant: *Venite mecum.* Secum quippe **379** sanctificati veniunt, si cum mundis plebibus ad Dei obsequia mundi sacerdotes accedunt. Secum quippe ire, est mundos cum mundis accedere. Nam si mundæ sunt plebes, non mundi sacerdotes, secum non veniunt: quia æquali puritatis ordine non accedunt. Audiant hujusmodi quid alter propheta admonet, dicens: *Mundamini, qui fertis vasa Domini (Isai. lvi, 11).*

B Audiant item, quod dicit: *Lavamini, mundi estote (Isai. i, 16)*. Quia ergo mundandæ sunt plebes, dicit: *Sanctificamini.* Quia item summi viri in continuo munditiæ suæ statu semper debent permanere, et ad formam suæ puritatis alios trahere, subdit: *Et venite mecum.* Sed quia seniores ad victimam invitantur, quid per typum demonstrant, nisi quia ad eligendum antistitem, sive ad unguendum et consecrandum, plures sapientes atque religiosi viri vocandi sunt? Qui nimirum sanctificantur et veniunt, si proponunt, ut in electione illa carnale aliqui non equantur. Sanctificari quidem eis est, ad præbendam bonæ sancti Spiritus spiritualium et sanctam intentionem adducere. Bene autem in typo electorum et de Isai, et ejus filiis dicitur:

C (Vers. 5.) *Sanctificavit ergo Isai, et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium.*

11. Et quia per sacra eloquia Dominum eligendos antistites monstrare docuimus, jam quales moneret, qualesque reprobet subsequenter, loquentibus sacræ hujus historiae mysteriis, videamus. Sequitur:

(Vers. 6, 7.) *Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et ait: Num coram Domino est Christus ejus? Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem stature ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominum judico. Homo enim videt ea, quæ apparent, Dominus autem intuebitur cor.*

Quid enim est sapientibus ingredi, nisi ad subtile discretionis sacrarium intrare? Sed ingressum Eliab vidit: quia illum esse dignum prælatione sanctæ Ecclesie pastor agnoscit, qui et fortitudinem habet boni operis, et scientiam veritatis. Quid est autem, quod ei Dominus nec staturam ejus, nec vultum aspicere præcipit, nisi quia in sancta Ecclesia nec opus, nec scientia sine humilitate prædicatur? Quid est enim vultus alicujus, nisi exterior conversatio, per quam noscitur? Et quid est statura ejus, nisi altitudo scientiæ, per quam ad superiora sublinatur? Quos ergo Eliab rectius, quam bona agentes, et eruditos significat, sed arrogantes? Unde et Eliab, Deus meus pater, interpretatur. Hoc quippe ejus nomen, quod

* Gilol. et Vatic., non enim videt.

audent præsumere. Quid namque est, quod Deus meus pater dicitur: nisi quia dum forte bona agunt, spiritualia sapienter intelligunt, se per singulare meritum in filiorum Dei numerum transisse gloriantur? Nam pater non meus, sed noster omnipotenti Domino dicerent, si per humilitatem se cum electis cæteris in supernæ generationis ordine communiter viderent. Merito ergo repellitur, quia in spirituali culmine non nisi humiles præferuntur. Subtiliter ergo propheta de unguendi persona exquirat, dicens: *Num coram Domino est Christus ejus?* Modo hoc fit, quando summus doctor, et vitam et intelligentiam eligendi cognoscit, sed adhuc de humilitatis virtute perquirat. Sed vultum et staturam ejus abjectam videt, quando ei, quidquid pulchrum habet in opere, quidquid altum in eruditione inest ei, absque humilitatis virtute cognoscit. Merito igitur Dominus dicit: **380** *Projeci eum, nec juxta intuitum hominis judico: quia homo ridet in facie, Deus autem intuebitur cor.* Quasi dicat: Homines soleat magna opera, et scientiæ verba laudare: ego autem nec verba, nec opera laudo, quæ in humilitate vera fundata non video. Indignitatis quippe suæ repulsam, qui ejusmodi sunt, expaverent, si attente audire vellent, quod ad prophetiam Dominus dicit: *Ne respicias vultum ejus neque altitudinem staturæ ejus, quia projeci eum.* Pro magno namque habent, quod arrogantes faciunt: sed ecce tam vile esse a Domino dicitur, ut nec respiciendum esse judicetur. Sed isto amoto, quid sequatur ostenditur:

(Vers. 8.) *Et vocavit Isai Aminadab, et adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.*

12. Aminadab interpretatur, urbanus. Merito igitur, Domino consulto, repellitur: quia sancta Ecclesia ad regimen animarum non eligit negotiis sæcularibus strenuum, sed spirituali conversatione decorum. Urbani quidem sunt, qui postposita intentione cælestium, exterioribus studiis se ostendere strenuos conantur. Nec hunc ergo elegit Dominus, quia pii pastoris studio cælestia, non terrena, providi fidelium gregibus debent, non infirma et labentia, sed sublimia et æterna.

(Vers. 9.) *Adduxit autem Sama, de quo et ait: Etiam hunc non elegit Dominus.*

13. Sama, audiens, interpretatur. Quid ergo Sama designat, nisi obedientia et simplices? Audire quidem eis, est ea quæ a majoribus jubentur, obediendo perlicere. Unde et de obedientia gentilis populi per Psalmistam dicitur: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obediit mihi* (Psal. xvii, 45). Quid est autem, quod non eligi a Domino dicuntur: nisi quia in Ecclesiæ culmine non ponuntur imperiti humiles, sed humiles sapientes, qui et facere jussa sciunt, et quæ facienda sunt, sapienter jubeant? Facere quidem eum oportet, et docere. Faciat ergo humiliter, doceat sapienter. Quia ergo qui facere per humilitatem sciunt, et jubere per eruditionem nesciunt, in dignitatem regiam assu-

audiendi non sunt, Sama ad regnum a Domino non eligi perhibetur. Hinc ergo, hinc simplices et inobedientes colligant, quam pœnaliter ad præmineendum se ingerunt, si omnipotens Deus nec illum ad regimen suscipit, qui per humilitatem obedientiæ audiens vocatur. Et quia plures sancta Ecclesia hujusmodi tam simplices et bene viventes, quam humiles sapientes habet, sequitur:

(Vers. 10.) *Adduxit itaque Isai omnes filios suos coram Samuele. Et ait Samuel: Non elegit Dominus ex istis.*

14. Quia in septenario numero soleat perfectio designari, testatur Isaias propheta, qui dona sancti Spiritus Redemptore nostro manentia asserens, ait: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isa. xi, 2). Quid est ergo, quod hi, qui a prædicationis officio repelluntur, septenario numero designantur, cum idem numerus perfectionem designet, quam alius nisi de sancti Spiritus infusione non habet? Sed convenienter hoc asseritur: quia pluribus gratia Spiritus sancti ad bene vivendum datur, ad docendum non datur. Qui quia plures sunt, et in bona operatione perfecti, apte septenario numero continentur. Item quia robusta faciunt, et subtilia non intelligunt, a regni gubernatione repelluntur. Et septem ergo sunt filii, et eorum aliqui ad animarum regimen non assumitur: quia etsi bene vivendo regere fortiter semetipsos sciunt, tueri alios fortiter per doctrinam nequaquam possunt.

Nunquam se tam inordinando præcipitet ordinator Ecclesiæ, quia, etsi plures habet, qui ad suscipiendam animarum curam non sunt idonei, qui tamen preesse possint ei deesse non possunt. Quærat ergo doctor instanter, non desiciat quærere, donec latentes pos sit invenire. Magnæ quidem electorum virtutes quasi thesauri omnipotentis Dei fere semper in occultis sunt. More etenim timoratorum divitum omnipotens Deus facit: quia ne virtutum thesauros perdat, hos et in electis mentibus collocat, et ipsas mentes per secretum celat. Quærat ergo, qui ordinare, imo ornare, Ecclesiæ caput cupit, occultos thesauros. Christi sponsam ornare gestit; sed non potest, nisi occultos sponsi thesauros ad ejus ornatum producat, et non desistat, donec latentes inveniat. Sed quid hortor pastores quærere, cum nisi Deus oculos [*Legendum videtur occultos*] proferat, nequeant inveniri? Quid est enim aliud: *Unges quem monstravero tibi?* Tamen quærendi sunt, quia, nisi quæsiti diu, minime monstrantur. Nam et Dominus se monstraturum promittit, et tamen propheta quærere nititur, ut invenire mereatur. Unde et Dominus quærendi instantiam imperat, dicens: *Quærite et invenietis, petite et accipietis, pulsate et aperietur vobis* (Matth. vii, 7). Quærens ergo propheta, et tot jam repulsis, quærere perseverans, quid nobis insinuat, nisi ut nulla compensatione indigni ad culmen religionis venire permittamur [*Fortè permittantur*]? Nam cum in plerisque sacratæ Ecclesiæ negotiis salubris sit dispensatio, le-

thalis profecto et mortifera est, ubi aut cæci per ignorantiam, aut irreligiosi sapientes, aut ad sæcularia negotia projecti ad aliorum primatum venire permittuntur. Hi enim ignorando, illi sciendo et non faciendo, subditorum animas perimunt: illi item negligendo spiritualia, sequendo carnalia et terrena. Illi quidem totis viribus laborant, ut laudentur que dicunt; isti quæ dicant nesciunt; illi ad hoc omni intentione conantur, ut inter summos sæculi abundantius honorentur: qui profecto tanto peiores prioribus sunt, quanto illi in spiritualibus, isti in carnalibus et sæcularibus apparere sublimes volunt. Horum finis desiderium est, fulciri divitiis, honoribus extolli, potentum hujus sæculi familiaritatibus sublimari. De quibus omnibus reprobræ mentis affectibus oriri potest negligentia animarum subditorum, contemptus Christi, et Ecclesiæ dilapidatio factum. Quæ at itaque doctor, ut nulla dispensatione indignos præferat: quia quod lethiferum est, nunquam permitti debet. Unde et subditur:

Dixitque Samuel ad Isai: Nunquid completi sunt fitti?

Quid est, quod alium quærit, nisi quia non debet ante quærens quiescere, quam mereatur invenire? Et quia sæpe abjecta foris et vilia, intus excelsa sunt, sequitur:

(Vers. 11.) *Qui respondit: Adhuc reliquus est, et qui pascit oves.*

15. Quid est reliquus, nisi abjectus? Abjectum dico a se, non a Deo: quia a Deo per superbiam quis abjicitur; a se abjectus est, qui visis et humilis æstimatur. Vel reliquus dicitur, qui in aliorum comparatione esse aliquid non videtur. Abjectus ergo humilis dicitur; quia contemni se videt, et tolerat, **382** ostendi nequaquam curat, sed oves pascit; quia cogitationes simplices in contemplatione æternæ hæreditatis nutrit. De his certe electorum a Domino dicitur: *Ingredientur et egredientur, et pascua invenient (Joan. x, 9)*. Intus quippe habent pascua contemplationis, foris pascua boni operis. Intus mentem devotionibus impinguant, foris se piis operibus satiant. Merito parvulus iste dicitur oves pascere, quia electus quisque humilis est, et sterilis non est, qui quotidie magna agit, sed de se magna non sentit. Merito ergo non solum parvulus, sed pastor asseritur: quia qui vere humiles sunt, foris se dejectiunt, sed per internam societatem in summis, et æternis pascuis immorantur. Nam scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v, 5)*. Quæ autem gratia? Nisi ut summa videant et cognoscant, cognoscant et diligant, atque ad ipsa dilecta quasi pingues et fortes currant. Hic itaque, quia valde idoneus est, instanter exhiberi jubetur. Nam sequitur:

(Vers. 11.) *Et ait Samuel ad Isai: Mittite, et adducite eum. Neque enim discumbemus, priusquam ille veniat.*

16. Quid est autem, *Non discumbemus, priusquam*

veniat? Quem requirit, nisi quia in observatione jejunii celebranda sunt sacramenta unctionis? Nobis autem non solum ipsa sacramenta, sed vis sacramentorum attendenda est. Nam quidam cibi sunt, qui si non caventur, ungere bene reges nequaquam sinunt. Exteriora quidem Ecclesiæ negotia quidam cibi animæ sunt, qui ab electis devote administrantur. Sed si negotiorum multitudo anima saturet, ad suscipienda spiritualia intrare perfecte non sinunt. Cum ergo spiritualia instant, exteriora differantur: quia cum magna mentis quiete disponenda sunt. Sequitur:

(Vers. 12.) *Misit ergo, et adduxit eum.*

Rex futurus adducitur, quando ab occultationis fœne latibus humiles producuntur. Latent quidem, sed in pascuis; quia, etsi hominibus intra carnis vilia et infirma se tegunt, magna est supernæ contemplationis latitudo, in qua morantur. Sed qualis jam prælatus appareat, videamus. Sequitur enim, et dicit:

(Vers. 12.) *Erant autem rufus, et pulcher aspectu, decoraque facie.*

17. Quid est, quod tanta pulchritudo regis asseritur, nisi quia magnis virtutum fulgoribus ornari debet persona doctoris? Nam de Redemptore dictum est: *Spiritus ejus ornavit cælos (Job. xxvi, 15)*. Cæli namque sunt sublimes prædicatores. Qui profecto cæli a spiritu ornati sunt, quia virtutes quibus emicant a Spiritu sancto percipiunt. Quid est ergo, quod rufus asseritur, nisi quia in rubra sæpe materia charitatis fervor designatur? Unde et in veste pontificis coccus ponitur bis tinctus, ut duplici vestitur charitate. Rufus ergo dicitur per ardorem charitatis, quia dum ardentia præcepta charitatis exhibet, quasi per calorem rubet. Quid item est pulcher aspectus, nisi interna contemplatione conspicuus? Quasi enim pulchrum aspectum habet, qui decore visionis radiat in interna contemplatione. Quid ergo facies designat, nisi exteriorem gloriam honestatis? Nam quia per faciem quæque cognoscitur, decor faciei est præclara honestas conversationis. Quasi enim per faciei decorem cernitur, qui in omni gestu corporis splendidus invenitur. Rufus ergo amore est, pulcher aspectus propter scientiam decora facie, splendidus honestate. Quia vero charitatis fervor **383** per sancta opera demonstratur, potest per ruborem ipse labor operis designari. Qui enim nimis laborat, faciei ruborem representat: quia dum intus incalescit, foris in vultu ruborem trahit. Sic namque est omnis spiritualis labor. Quia enim unusquisque quanto amplius pro æterna vita laborare conatur, tanto ferventius ad laborandum sancti Spiritus ardore succenditur, velut in fervescendo ruborem excitat, quem foris portat, Rufus est ergo doctor labore pii operis, pulcher aspectus in fulgore contemplationis. Decor vero faciei ipsa est pulchritudo charitatis. Per al'as quippe virtutes formam sanctitatis accipimus; per ipsam char-

* Corrupte in aliis excusis, *spiritu ejus ornavit cælos.*

ritatem, ipsam formam nobis quasi mirabili decore vestimus. Illæ aliæ virtutes corpus justitiæ sunt, charitas vero hujus corporis facies recte intelligitur. Per faciem quippe, non per corpus unusquisque cognoscitur. Nam si corpus videas, et faciem non videas, eum cujus solum corpus aspicias non agnoscis. Quid vero est aliud, quod fatuis virginibus responderetur a sponso: *Nescio vos (Matth. xxv, 12)?* Ecce per magnos labores virginitas conservatur, ipsa quoque virginitas magna et incomparabilis virtus agnoscitur. Quid est ergo, quod fatuæ virgines a sponso non cognoscuntur, nisi quia corpus habent quo subsistant, decorem vero non habent faciei quem sponso agnoscat. Habent quidem laborem in conservando corpore, non habent decorem vultus in perfecta claritate. Hæc namque tria eo quo ponuntur ordine, in electi conversatione proficiunt. Nam pulchros contemplationis aspectus habere non prævalet, nisi qui prius se in labore pii operis vehementer exercet. Æternæ quidem lucis gaudia illius summi luminis immensitas, æternus ille vigor splendoris ineffabilis, quo laboriosius quæritur, se quærentibus laxius aperitur. Qui ergo jam talis est, idoneus quidem ad docendum cernitur; sed nisi decora facie fulgeat, nisi mentem charitatis perfectæ radiis illustratam gerat, dignus tanta celsitudine non probatur. Sit ergo rufus pastor, et non sit remissus in opere; sit pulcher aspectu, videlicet sublimis in eo contemplatio; sit decora facie, ut totum robur operis, et altitudo contemplationis, supernæ majestatis oculis notum, sit per ineffabilem pulchritudinem charitatis. Hæc quippe tria immensi decoris insignia, quia sanctæ Ecclesiæ doctor habere debet, pro oranibus Petrus assumitur, et an amet Redemptorem tertio interrogatur. Primo namque ei dicitur: *Petre, amas me (Joan. xxi, 16)?* ut per amorem agere fortia studeat; secundo, ut in contemplando alta cognoscat; tertio, ut perfectæ charitatis affectu, et erga proximum ferveat, et ad speciem Conditoris ferventius inardescat. Talis ergo ac tantus tam pulcher, tam decorus puer, quo testimonio proferatur, audiamus. Nam sequitur:

(Vers. 12.) *Surge, et unge eum, ipse enim est.*

18. Quid est, *Surge, et unge eum?* An tantus erat parvulus, ut sedendo ungi non posset? Sedendo quippe, tangere alta non possumus. Magna ergo est virtus, magna celsitudo humilium, si ad eorum summa nec prophetæ pertingunt. Surgit ergo propheta, cum se pontifex in miram electi prædicatoris venerationem erigit. Nam foris humilem quasi videndo conspicit; sed interius ejus meritum, nisi se in interna contemplatione erigat, non agnoscit. Surgere ergo doctor præcipitur: quia cui tanta vult sacramenta impendere, ejus ante cognoscere meritum sublimitatem debet. Quid est ergo, quod dicitur, *Surge, et unge eum, quia ipse est, nisi sublimia sacramenta sublimiter præbe?* Nam sæpe indiscreti pastores negligentem et reprobandam accedentium vitam sciunt, et eos promovere non

A metuunt. Ii profecto unguunt, et non surgunt; quia quibus sacramenta unctionis tribuunt, in alto situs meritorum loco non cernunt. Quando igitur doctor sublimis ostenditur, ejus ordinator surgere monetur; quia per ministerium tunc digne tribuuntur sacramenta unctionis, cum uagendus in alta conspicitur sublimitate virtutis. De quo nimirum, *Quia ipse est*, dicitur: Si ergo ipse est, alius non est; quia, nisi his virtutibus fulgeat, necesse est ut ordinem tantæ celsitudinis non attingat. Quem ergo monstraturum se Dominus promisit, rufum et pulchrum aspectu, et decora facie ostendit, dicens: *Ipsæ enim.* Quia nullus debet subire culmen regiminis, qui robur non habet magni operis, scilicet contemplationis scientiam, et fervorem charitatis. Bene ergo subjungitur:

(Vers. 15.) *Tulit igitur Samuel cornu olei, et unxit eum in medio fratrum suorum.*

19. Cornu olei tollitur, ut tota vita pontificis spiritalis esse doceatur. Cornu olei tollitur, ut in excellenti liquore magister Ecclesiæ vir esse studeat magnæ misericordiæ. Oleo ungitur caput regis, quia lucere super candelabrum debet per flammam verbi. Cornu oleum recipit, ut increpando purget, et miserando per blandimentum trahat. Cornu etiam recipit in sublimitate ordinis, oleum ad fomenta virtutis. Sed pleno cornu ungitur, ut virtus pontificis plena doceatur. Cornu namque plenum in unctione sua habet, si tam in virtute misericordiæ quam charitatis et verbi perfectus est. Plenum etiam cornu in unctione sua habere cognoscitur, cujus omnis potestas per misericordiam dispensatur. Ipsa quippe auctoritas sanctæ Ecclesiæ, cum sine misericordia est, nulla est; quia tunc spiritualis est rigor disciplina, cum a linimento non vacat misericordiæ. Cornu ergo et oleum simul ostenditur, ut disciplina semper cum misericordia teneatur. Cornu namque oleo plenum dicitur; ut ubicunque cornu acumen exhibet, exhibeat refusæ gratiæ unctionem. Sed dum ad ungendum regem unctio ducitur, cornu foris cernitur, intus plenitudo olei occultatur. Portet igitur propheta cornu foris, intus oleo repleat; foris textum insinuet, intus sacramenta declaret. Sciat ergo propheta quod tribuat; sciat rex unctus exhibita recipiendo, quid agat. Quid est ergo, quod foris est cornu, intus oleum, nisi quia plerumque subditorum duritia meretur, ut pastoris increpationem sentiat, sed misericordiæ ejus aliquid non attendat? Rector ergo cornu exhibet, in quo oleum latet; quia, cum quis acriter ex charitate corrigitur, poena sentitur, charitas non videtur. Sævus enim rector aspiciatur, qui sic increpat, quasi qui non amat; quasi qui vehementer odit, sic oburgat. Quid tunc a compunctis cernitur, nisi cornu acumen, quo acrius feriatur? Sed quia valde intus prius pastor diligit, quem foris arguendo ferit; quid aliud quam cornu increpando monstrat, oleum diligendo celat? Plenum ergo cornu in unctione regis asseritur, ut in electo prædicatore perfectum utrumque esse doceatur. Nam

acutus ad arguendum esse debet, mollis ad miserendum. Perfecite feriat, ut omnem vim morbi perfecte confodiat; perfecte per misericordiam ungit, ut plagas quas pungit ad sanitatem reducat. Si enim minus violenter quam debet ferit, plus quod latet non eiecit. Et si violenter ferit, et **385** abunde non ungit, percussum per austeritatem interficit, et saluti non reddit. Sit ergo integrum cornu, integra olei plenitudo, ut austere per cornu feriantur vulnera, et per oleum foveantur.

20. Sed quid est, quod in medio fratrum ungitur, nisi quia virtutis exempla circumquaque spargere jubetur? In medio fratrum ungitur, ut tantæ unctionis fieri participes omnes possint. Qui enim in medio ponitur, ab omni parte videtur. Oleo quippe in medio aliorum ungitur: quia qui in aliorum exemplum positus est, nullam sui partem habere obscuram debet, ut hunc omnes aspiciant, et ab eo lucis exemplum sumant. Unde et sancta animalia in circuitu oculos habere describuntur (*Ezech. 1*): quia electus doctor dum ardorem charitatis, dum virtutem misericordiæ, dum zelum rectitudinis ex dono sancti Spiritus recipit, quasi globum habitat luminis, qui eum ex omni parte circumstantibus fulgentem reddit. Vel in medio fratrum ungitur, ut unctum et medium se esse semper arbitretur. Agnoscat ergo dignitatem suam, et vim dignitatis exerceat, quia unctus est. Videat se medium, et communis conditionis hominem, ut pares sibi esse eos quibus eminet recognoscat. In medio ergo fratrum ungitur, ut sit humilis et sublimis. Sublimis ordine, humilis æstimatione. In medio item ungitur, ut se privato amore non diligat, sed ex omni quod præeminet lucra aliorum quærat. Unde et Saul solus in extrema parte civitatis unctus fuisse perhibetur (*1 Reg. 1x*). Quid est enim, quod solus a solo inungitur, nisi quia de culminis potestate per amorem privatum debebat intumescere! Dum enim de accepta dignitate se singulariter amare voluit, velut fomentum luminis solus tulit. Unde et puer, qui conitabatur, præmittitur: quia electorum nullus ejus exempla sequitur, qui divina auctoritate reprobatur. David ergo in medio fratrum ungitur: quia electus doctor de eo, quod singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adjunctum est:

(Vers. 13.) *Et directus est spiritus Domini in David a die illa, et in reliquum.*

21. Spiritus quippe Domini post unctionem dirigitur: quia foris sacramenta percipimus, ut intus sancti Spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, intus Deus operatur, et non homo. Foris namque homo surgit, intus se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur spiritus dirigitur, ut foris sublimitatem suscipiat ordinis, et intus robur sancti Spiritus. Foris ordo committitur, ut quæ Dei sunt, agere debeat; intus dirigitur spiritus, ut quod inungitur, poterit

agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili committitur, dirigitur spiritus: ut debilis roboretur, et magnum onus a tanto gratia ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortius ad ferendum juvat. Sed dirigi spiritus dicitur, ut conversus a rege superbo sentiat. Se ergo spiritus in alterum dirigit, quando ejusdem spiritus gratia superbos ac fictos fugit. Unde et scriptum est: *Spiritus Domini disciplinæ effugiet fictum* (*Sap. 1, 7*). Hinc et per semetipsum in Evangelio ait: *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat* (*Joan. III, 8*). Spiritus quidem venit et vadit, quia reprobos deserit, electos assumit. Et quia judicium omnipotentis Dei imperscrutabile est, unde veniat et quo vadat homo **386** nescit: quia sciri non potest, an quis in gratia quam recipit perseverare in perpetuum debeat. Ab eo igitur qui defecit venire spiritus dicitur, ire ad eum qui perseveraturus est: quia alios in tempore deserit, alios assumit, nec tamen deserit. Unde et in typo electorum de David dicitur: *Directus est spiritus Domini in David a die illa in reliquum*. In die quidem unctionis dirigitur, quando sic foris Christi sacramenta percipimus, ut intus sancti Spiritus gratia repleamur. Et in reliquum dirigitur spiritus, qui a gratia quam percipit nunquam recedit. Hanc quippe gratiam directi spiritus sic prædicatoribus ascribimus, ut omnibus ordinibus sanctæ Ecclesiæ tribuamus. Quisquis enim Redemptoris nostri fidem suscipit, per redemptionis nostræ baptismum renascitur, et Spiritus sancti gratia ab omni peccato redimitur. Unde et electis redemptis ejusdem Spiritus sancti donum insinuans Paulus apostolus, ait: *In quo signati estis in die redemptionis* (*Ephes. IV, 30*). Si ergo consideremus populum dudum in circumcissione superbum, Spiritum sanctum amittere, videmus pariter in baptizatos ejusdem spiritus directionem. In quo nos quidem dirigimur, quia per superbiam illi sancti Spiritus gratiam perdidimus. Quid est ergo, quod dicitur, *A die illa et in reliquum*, nisi quia sancti Spiritus gratia sic recipitur, ut in ea electi usque in finem perseverare doceantur? Multi quidem post remissionem peccatorum peccata ad mortem faciunt, in quibus nimirum spiritus in reliquum dirigi non videtur. Dirigitur ergo spiritus in electis tantum in die illa in reliquum, quia reprobis in exortu fidei per Spiritum sanctum peccata dimituntur, sed Spiritus sancti gratiam postmodum per iniquitatem perierunt. Dirigitur namque in reliquum, sed in David, quia manu fortis interpretatur. Manu quidem fortis est qui diabolo prævalet, et bonum quod accipit per perseverantiam usque in finem tenet. De quibus certe Dominus ait: *Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit* (*Matth. x, 22*). Quod si universalis Ecclesiæ status conspicitur, spiritus Domini in David in reliquum directum videmus: quia electos sanctæ Ecclesiæ ab ejusdem Ecclesiæ primordiis Spiritus sancti gratia replere cœpit,

* *Gussanv., tanto gravius ferat.*

quos usque ad mundi finem custodire non desinit.

22. Jam quippe juxta propositum nostrum claudi liber ad finem debet; sed ad memoriam redit quia principia voluminis ad conversationem retulimus Redemptoris. Et quia per Joannem initium, et finis idem Redemptor noster asseritur, optimo liber sine clauditur, si in Redemptoris nostri narratione consummatur (*Apoc.* 1, 8). David ergo manu fortis ipsum Redemptorem humani generis insinuat, qui antiquo hosti praevaluit, et de ejus potestate electos tulit. Qui Bethlehemita Isai filius dicitur, quia de eo populo nasci voluit, quem Scripturarum sanctarum scientia quasi ex pane saturavit. Domus quippe panis Judæa fuit, quæ solitum Scripturarum cibum in spirituali intelligentia, quasi ex pane habuit. Quid vero Samuel, nisi, ut jam sæpe diximus, novorum prædicatorum ordinem signat? Quid vero David, nisi Redemptorem insinuat? Ad eum ergo unguendum Samuel mittitur. Ungere quippe eum, est ejus incomparabilem sanctificationem ignorantibus prædicare. Nam quasi ungitur, quando nescientibus opinionis ejus odor aperitur. Hunc namque ungebat, qui dicebat: *Quia ei se infundit omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (*Colos.* 11, 9). Sed quid tantum **387** novos prædicatores ad ejus unctionem recipimus, cum etiam veteres tam venerabiliter unxisse videamus? Qui enim melius ac suavius redolet, quam illud, quod in eo propheta Isaias effudit, dicens: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis; et replebit eum spiritus timoris Domini* (*Isai.* 11, 2)? ^b Hinc item, qui tenetur in manibus, David ei loquens, ait: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (*Psal.* 45, 3). Et post pauca: *Unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis*. Hunc autem Daniel unxit, et omnis unctiois sacramentum Judæis præbuit, dicens: *Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio vestra* (*Dan.* 11). Ad unguendum ergo propheta mittitur; quia ejus odor a parvulis nunquam capitur, nisi per prædicatorum ora pandatur. Unde et tres illæ mulieres aromata præparant, et in sepulcro Redemptorem unguunt (*Marc.* 16). In sepulcro quidem Jesus ungitur, cum resurrectionis ejus gloria prædicatur. Unde et cum veniunt, Jesus non invenitur, quia cum bene de Domini morte disputant, mortuum jam resurgentem monstrant, et quasi veniendo non inveniunt; quia ubi bene mortis causam cognoscunt, vitam esse redditam per illius mortem inveniunt.

23. Sed quid est, quod implere cornu oleo jubetur? Quid namque fuit austeritas legis, nisi cornu acuitas? Quasi enim cornu percussit, dum peccata non per misericordiam indulget, sed pœnam infligendo vindicavit. Cornu ergo oleo impletur; quia talis Rex ungitur, qui peccata hominum misericorditer dimittat, non per legis austeritatem puniat. Nam

Moysi cornu præferabant, qui de ea quæ in adulterio deprehensa fuerat Domino dicebant: *Moyses jubet hujusmodi lapidare; tu quid dicis de ea* (*Joan.* 8, 15)? Sed qui pleno cornu unctus fuerat, dicit: *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat*. Quasi cornu ferendi ille, assumpserat, qui dicebat: *Hic si esset propheta, sciret quæ et qualis est hæc mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est* (*Luc.* 7, 39). Sed qui ex plenitudine cornu unctus Jesus fuerat, totum remittebat, dicens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Hinc de peccatorum assumptione murmurantibus dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (*Matth.* 11, 13). Cornu ergo pleno ad unguendum David propheta mittitur, quia illum modo doctores prædicant, qui dicituram legis solvit, et omne, quod rigidum prætulit, per gratiæ saxe fomenta reparavit. An non ungebat eum ille, ad eum unguendum missus, de quo dicitur: *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes: hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine* (*Joan.* 1, 6)? Sed audivimus quomodo missus fuerat, audiamus quomodo ungat: *Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (*Ibid.*, 29).

24. Potest per cornu, regni ejus videlicet, sanctæ Ecclesiæ sublimitas designari, quæ magna est, sed austera et superba non est. De quo nimirum cornu superius per Annam Samuelis matrem dicitur: *Sublimabit cornu Christi sui* (*1 Reg.* 11, 10). Hinc namque per Zachariam dicitur: *Erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui* (*Luc.* 1, 69). Cornu quidem salutis quid est, nisi sublimitas ecclesiasticæ potestatis? Nam quod antiquis nusquam dicitur, modo universali Ecclesiæ dicitur: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis* (*Matth.* 17, 19). Quod profecto cornu erectum et oleo plenum dicitur, quia sancta Ecclesia, **388** cum sublimitate potestatis, extendit viscera miserationis. Et quia per damnatæ humanitatis vitium, facilius in auctoritatem potestatis extolli possumus quam flecti ad mollitiem pietatis; bene non cornu, sed præparare oleum jubetur. Qui enim, *imple cornu tuum oleo*, dicit, cornu sine oleo esse signavit. Quid est hoc, nisi quia irasci et arguere etiam inconsulti possumus, sed flecti ad misericordiam, nisi ex magna meditatione, non possumus? Quasi dicat: *Zelum, quem naturaliter habes, imple oleo, quod si non habes ex te, habere potes ex virtute*. Quod certe ei dicitur, qui ungeret Redemptorem mittitur; ut qui in officio prædicationis ponitur, dives esse misericordia semper conetur.

25. Potest hoc cornu mentis affectus ostendi. Quod certe cornu impleri præcipitur, quia profecto debet Redemptoris nostri unctio, id est sancificatio, ante sciri quam sufficienter valeat prædicari. Cornu ergo impletur, quando bene sanctitas Redemptoris agnoscitur. Et pleno cornu ungitur, quando optime

^a Vatic. et Gilot, *consumetur*.

^b Gilot. et Vatic., *hic item*.

^c Vatic. et Gussany., *post hoc cornu*, ubi omnino deficit sensus.

prædicatur. Nam Joannes quia prædicando ungere A venerat, quasi cornu implevit sciendo; ut cum ungere bene loquendo potuisset. Si autem bene scire impletio:em volumus, audiamus quod in Evangelio dicitur: *Factum est verbum super Joannem Zachariæ filium in deserto (Luc. iii, 2)*. Cornu ergo pleno eum unxit, qui perfecte prius a verbo doctus est quam verbi divinitatem et assumptam hominis naturam loqui potuisset. Sed veniens, in manu vitulum habuit; quia, ut dignus præfatio Remptoris fieret, carnem suam Deo per abstinentiam maclavit. Potest etiam vituli appellatione ipse Dominus designari. Quid ergo est, quod propheta in manu vitulum tu it, nisi quia, qui Jesum vult prædicando ostendere, per mortificationem carnis debet ejus, quem prædicat, passiones imitari? Vitulum quippe in manu tenere, B est similitudinem passionis Christi in virtute operationis ostendere. Aliter enim, qui ad ungendum regem venit, occiditur; quia nimirum in salutis suæ periculum prædicator veritatis efficitur, qui verbum quod ore prædicat prava operatione concleat. Samuel itaque ad ungendum regem veniens, in manu vitulum tulit; quia præcursor Domini se prius in rabilem per supernæ conversationis fulgorem præbuit, et sic bonum tantæ gratiæ nescientibus indicavit.

26. Sed quid est, quod quæri inter filios Isai jubetur, nisi quia et de veteri populo nascitura erat, et æqualem nullum habiturus? Quæri itaque præcipitur, ut ei rationabiliter credamus. Et quia per semetipsum dicit: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum (Joan. vi, 44)*, bene Samueli a patre dicitur: *Unget quem monstravero tibi*. Quasi enim monstratum unxerat prius, qui ab eo, quem unxerat, audiebat: *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis (Matth. xvi, 17)*. In Bethlehem ergo mittitur, quia cum secundum carnem quæritur Christus, natus ex Judæorum populo invenitur. Venit etiam in Bethlehem, quia ordo prædicatorum ante Judæam convertere studuit, et postea gentibus Redemptoris finem [Legendum videtur fidem] prædicavit. Quid est autem, quod seniores civitatis mirantur, nisi quia, qui ad maturitatis sensum pervenerant, in tantæ novitatis prædicatione stupebant? Sed admirantes ei occurrunt, quia prædicationem veritatis libenter audiunt. Occurrere qui dem prædicatoribus, est verbum filii quod prædicant desideranter audire. Quid de pacifico ingressu ejus 389 interrogant? Quid est ingressus pacificus, nisi cum præsentia pacis venerit? Hanc item pacem ostendit, qui ait: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14)*. Quid est ergo quod de pacifico ingressu interrogant, nisi quia patrum promissionem electorum Judæorum corda desideranter exspectabant? Quasi nutantes, qui exspectabant, dicant: Nunquidnam venit pax, quæ se venturam, tanto temporum spatio præcurrente, prædixit? Et quia novi doctores, quod antiqui patres promiserant, exhibitum narrant, dicunt: *Pacificus*. Quasi dicat: Nos non futura promittimus, sed præsentia pacis dona monstramus. In ingressu nostro

præsens est, in verbo nostro futura non est. Jam justus Simeon vidit, jam tenuit et adoravit, dicens: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace (Luc. ii, 29)*. Jam pastoribus apparuit, jam missa de cælis diu expectata pace, angelorum multitudo cantavit: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14)*. Et quia non solum prædicare pacem venerat, sed etiam persuadere, subdit, dicens: *Ad immolandum veni*.

27. Quid est sacerdoti immolare, nisi Redemptori nostro corda electorum per amorem conjungere? Quasi dicat: Vos, an venerit, scire vultis, sed non prodest sciri, nisi i posit amari. *Ad immolandum ergo Domino veni*. Hinc est, quod Paulus eos in quibus immolare non poterat expellit, dicens: *Qui non amat Dominum Jesum, anathema sit (I Cor. xvi, 22)*. Sed invitatis ad victimam dicitur: *Sanctificamini, et venite*. Judæi idcirco nobiscum ad fidei sacrificium venire nequeunt, quia Dominum Jesum ex Scripturis judicare nolunt, sed solo odio audire ejus prædicationem refugiunt. Unde per semetipsum Dominus queritur, dicens: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent, quia viderunt et oderunt me, et Patrem meum (Joan. xv, 24)*. Quid est ergo, quod dicitur: *Sanctificamini, et venite*? Sed sanctificari auditoribus, est audiendum puræ mentis secretum præparare. Sanctificari quippe eis, est odium de corde projicere, et ad audiendum verbum prædicationis, intentionis puritatem parare. Sanctificatis ergo venire præcipitur, quia venire nihil prodest qui intentionem puritatis audiendo non habent. Et quia per doctores sanctos sanctus loquitur Spiritus, dicit: *Venite mecum: quasi dicat: Sic loquentem attendite, ut vobi cum credatis audientem, quia sic loquitur et audiam, dum ipse sum qui loquitur et locutionem administro. Et quia in initio nascentis Ecclesiæ multi ex Judæis, et devote audierunt, et fideliter crediderunt, bene dicitur, quia Isai et ejus filii sanctificati a Samuele sunt, et ad victimam invitati.*

28. Sed in septem Isai filiis rex non invenitur. Quid enim septem Isai filii, nisi omnes sunt Synagoga perfecti? Qui ad prophetam veniunt, sed eorum nullus eligitur: quia electus prædicator, et perfectior Synagoga filios aspicit, et ex eis Redemptorem humani generis nullum credit. Adducit ergo omnes priores filios, ut cum perfectos omnes aspiciamus, Redemptoris excellentiam cogitemus. In quibus profecto nisi parvulus adducitur, rex esse a Domino non monstratur: quia nimirum cum Remptori nostro magnos viros confestim, quantum excelat ejus dignitas, videtur. Non invenitur ergo in aliis, quia puri homines sunt. Quæritur ergo in pascuis puer qui pascit oves, quia usque ad mortem Patri obediendo se subdit: *generationem tamen ejus 390 quis enarrabit (Isa. liii, 8)*? Parvulus quippe dicitur, quia humilitatis ejus gratia commendatur. Parvulus ergo dicitur, qui minoratus ab angelis per Psalmi-

stam perhibetur (*Psal.* v). Sed parvulus oves pascit, quia per humilitatem est humilis, et per majestatem sublimis. Hic laborat et esurit, sed ibi de gloria majestatis suæ angelos pascit. Dum enim de plenitudine gloriæ ejus omnes accipiunt, quasi in illis beati simis pascuis per puerum saturantur. Parvulus etiam pastor asseritur: quia de carnis ejus assumptione, superni cives ineffabiliter gaudent. Gaudium quippe illi ineffabile beatorum civium, quasi ovium cibus est. Hic ergo adduci instanter præcipitur, hic donec veniat, discubitus necesse est differatur. Discumberet quippe, antequam veniret, si plebs in alium credidisset. Exspectari ergo debuit, qui beatarum animarum singularis et unicus cibus fuit. Unde et per semetipsum dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi* (*Joan.* vi, 51). Sed quia *qui ascendit, ipse est, qui descendit* (*Ephes.* iv, 10), illuc mittitur, ut adducatur. Mittere namque ad pasqua, est mentem supra Angelos usque ad æqualitatem æterni Patris extendere. Et invenire eum, est summo patri eum per omnia æqualem credere. Adducit autem eum, qui etiam ad Redemptionem humani generis per assumptam humanitatem venisse jam asserit. Miserat namque, et adduxerat eum hic, ad quem in ejus typo mittitur, cum dicebat: *Qui de cælo venit, super omnes est* (*Joan.* iii, 31). Parvulum pascentem oves adducebat Isaias, cum dicebat: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis* (*Isai.* ix, 6). Sed quia doctoris fides ad salutem sibi tantum, non etiam audi oribus proficit, mitti et adduci præcipitur, ut unusquisque fidem ejus habeat, per quam salvari mereatur. Ire etenim singuli, et adducere eum debent, quia firmiter debent eum credere per divinitatem æterno Patri æqualem, et per humanitatem naturæ nostræ participem.

29. De cujus etiam descriptione dicitur: *Qui erat rufus, et pulcher aspectu, et decora facie*. Rufus quippe, quia lancea vulneratus: rufus, quia ex passione rubicundus. Unde et per prophetam ei dicitur: *Quare rubrum est indumentum tuum* (*Isai.* lxiii, 2)? Rufus quippe existit, cui candorem tantæ innocentie pretiosi sanguinis rubo coloravit. Pulcher etiam aspectu fuit, quia et resurgendo immortalitatis pulchritudinem induit, et mortales nos ex magna charitate respexit. Quasi enim aspectus sui pulchritudinem repromittens discipulis, ait: *Iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum* (*Joan.* xvi, 22). Hinc item repromittens, ait: *Vado parare vobis locum, et ventam, et accipiam vos ad meipsum, ut, ubi ego sum, et vos sitis*. Quis est decor faciei, nisi ejus gloriæ majestatis? Facies namque ejus perfecta cognitio est. Hanc etiam Paulus commemorans, ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam, sicut et cognitus sum* (*I Cor.* xiii, 12). Decor ergo faciei quid est, nisi splendor æternæ divinitatis? Qui nimirum decor modo creditur, non videtur: tunc non creditur, sed videtur, quia apostolus ait: *Cum apparuerit*

A similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti facie (*I Joan.* iii, 2). Unde et Moysi querenti eundem decorem, respondit: *Posteriora mea videbis* (*Exod.* xxxiii, 23). Quidquid de illius divinitate contemplari nunc possumus, non est ipse decor, sed velamentum decoris. Posteriora quidem cernimus, ut sequamur; sed, dum sequendo pervenimus ad eum, anteriora, id est facie decorem cernimus. 391 Rufus ergo in sæculo fuit, pulcher in paradiso, decora facie perennis in cælo. Potest et omnis hæc trina pulchritudo in hæc præsentis vitæ ejus conversatione cognosci. Rufus quippe existit: quia ferventer amavit eos, pro quibus animam posuit. Pulcher aspectu fuit: quia omnia novit. Decora facie: quia bona omnia fecit. Sed quæ illa aspectus pulchritudo? *Nemo novit patrem, nisi filius* (*Matth.* xi, 27). Hunc item Petrus admirans, ait: *Nunc scimus, quia scis omnia, et non est opus, ut quis te interroget* (*Joan.* xvi, 30). Decorem faciei turbæ intuitum protestantur, quæ dicunt: *Bene omnia fecit, et surdos fecit audire, et mutos loqui* (*Marc.* vii, 37). Hinc etiam alii admirantes, dicunt: *Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei* (*Matth.* viii, 27)? Decor ergo faciei quid est, nisi pulchritudo sanctitatis? Quid item est decor faciei, nisi splendor conversationis ejus incomparabilis? quia per omne, quod est, incomparabili luce gratiæ resplenduit. Hunc namque faciei decorem Psalmista admirans, ait: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (*Psal.* xlii, 3). Hanc Paulus prædicans, ait: *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purificationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te* (*Hebr.* i, 3)? De hoc igitur recte prophetæ præcipitur: *Surge, et unge eum, ipse est enim*.

30. Petrus quoque apostolus non solum propheta, sed summus patriarcha, vidit inenarrabilem lucem fusam desuper, nubem obumbrantem, clamantem patrem: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (*Matth.* xvii, 5; *Marc.* i, 11; *Luc.* iii, 22; *II Petr.* i, 17). Ibi dicitur: *Ipse est enim*. Hic dicitur: *Hic est filius meus dilectus*. Ibi quia in typis ostendebatur, quasi absentior cernitur, dum dicitur: *Ipse est*. Hic autem, quia jam revelata claritas ejus erat, præsentior cernitur, quia dicit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Hic ergo ungenus est, hic laudandus, et perpetuis favoribus demulcendus. Sed quis digne laudare sufficiat, cum non sufficiat gloriam videre, quam laudat? Quid est, quod Petrus cadit, cum voce audit insonantem tanti verba præconii? Sed parvulus erat, adhuc videbat, quod videre non sufficiebat. Videbat, et quia videndo cadebat, significat, quod ad id non poterat attingere, quod merebatur videre. *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (*I Cor.* xii, 3). Quia ergo Petrus nondum illam plenitudinem spiritus acceperat, prædicare Jesum quasi parvulus non valebat.

ergo surgere jubetur prius, et visionem nemini dicere, donec a mortuis resurrexisset. Post resurrectionem quippe accepturus erat Spiritum sanctum. Unde scriptum est : *Nondum erat spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat* 392 *glorificatus* (Joan. vii, 39). Nondum debbat ergo Petrus ante resurrectionem visionem dicere, quoniam quidem bene vidit, sed antequam spiritum haberet, non intellexit.

31. Quid est ergo quod ad Samuelem Dominus ait : *Surge, et unge eum*? Quid est, quod surgere jubetur, ut unget, nisi quia multum oportet eum erigi ad superna, qui sublimitatem Domini gessit prædicare? Sed quantum erectus erat Petrus, qui ad tanta videnda sustollebatur? Sed si ille adhuc altiorum statum perfectionis exspectat, quis tantæ prædicationis officium subire non metuat? Si prophetam Dominus surgere admonet, prædicare Dominum auct, qui per lapsum pravitatis jacet? Hinc est enim, quod unicuique prædicatori per Isaiam præcipitur : *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion* (Isai. xl, 9). Mons excelsus, perfectio doctrinæ, et operis est. Surgat ergo, qui ungere regem præcipitur, in sublimia se extendat. Surgat in alto opere, surgat in alta contemplatione, surgat in sapientia verbi, surgat in virtute claritatis. Ille quidem, qui predicando ungitur, tantus est, ut vix ad eum a sublimibus perveniatur. Et fortasse Paulus hunc ideo ungere poterat, quia dicit : *Nostra conversatio in cælis est* (Philip. iii, 20). Ideo hunc ungere poterat, quia

A ad tertii cœli secreta se exerat, et in paradiso arcana verba audiebat. Quia ergo Dominus Jesus sublimiter a sublimibus prædicari debet, surgere propheta præcipitur : quia eum, per quem ipse signatur, ungere jubetur. Alta quidem, imo altissima hæc perfectæ conversationis virtus est, sed a multis perfecte perficitur. Magna quidem sublimitas hæc est, sed tamen sublimes Ecclesia sancta multos habet. Nam ex quo Synagogam repulit, in innumerabilem celsitudinem virtutis sanctam Ecclesiam sublimavit. Bene ergo dicitur : *Et directus est spiritus Domini in David a die illa in reliquum*. Dies quidem est fides Redemptoris : in qua nimirum et sancta Ecclesia illuminatur, et repulsa Synagoga mira cæcitate deprimitur. In die ergo illa Spiritus sanctus in David dirigitur : quia ejus gratia Synagoga tollitur, et sanctæ Ecclesiæ electis datur. Dirigitur enim, quia illos deserit, istos assumit. Sed in die dirigitur, quia qui in fide Redemptoris illuminatus non est, in se se dirigentem spiritum habere non potest. Spiritus ergo in die dirigitur, quia fidei lumen habentibus datur. Dirigitur autem in David, quia hunc sola sancta Ecclesia suscipit, quæ corpus est Redemptoris. Sed quia, auctore Deo, ea, quæ proposuimus, de libro Regum tractanda complevimus, orandus est summus atque omnipotens Spiritus, ut qui verba per quem voluit, protulit, tam scribenti, quam legenti tribuat affectum virtutis. Amen.

ADMONITIO

IN SUBSEQUENTEM CANTICORUM EXPOSITIONEM.

393 I. Cum ex omnibus sacræ Scripturæ Canticis, illud præstantissimum sit, quod ideo *Canticum Cantorum* tam ab Hebræis quam a Græcis et a Latinis dicitur, mirum videri non debet in ipso interpretando et exponendo, non solum ex Christianis, sed etiam ex Judæis tot virorum eruditorum ingenia desudasse. Inter Hebræorum doctores celeberrimi recensentur Rabbi Salomon, Aben Ezra, David Kimhi. At ex Christianis, ut a Græcis incipiamus, in-igniores Ecclesiæ Græcæ Patres ac magistri, in investigandis et rimandis hujus divini Cantici mysteriis suam exercuerunt industriam, præsertim Origenes, Gregorius Nyssenus, Theodorus. Inter Latinos autem, omissis etiam recentioribus interpretibus, Nicolao Lyrano, Hugone cardinali, Dionysio Carthusiano, et sexcentis aliis; quotquot fere sæculis superioribus pietatis ac doctrinæ laude floruerunt, in hujus sacri Cantici reconditis sensibus, unde se aliosque ad divinum amorem inflammarent, sollicitè scrutati sunt. In his Thomas Aquinas, Honorius Augustodunensis, Richardus a S. Victore, Bernardus Claræ Vallensis, Rupertus Tuitiensis abbas, Robertus de Tumbalena, cujus Commentarii meminit Ordericus Vitalis lib. viii (ad an. 1087), Angelomus Luxoviensis, Alcuinus, Venerabilis Beda, Aponius, Cassiodorus, aut quivis alius auctor Commentarii Cassiodoro ascripti, et Justus Urgelitanus. Julianum Celanensem, vel potius Ecclanensem, in Campania episcopum, quem in Cantica scripsisse testatur Venerabilis Beda (*Lib. 1 in Cant.*), præterimus, utpote gratiæ hostem, quæ in hoc libro sacro copiosissime effunditur.

II. Attamen ante nostrum Gregorium, ex quatuor sanctis doctoribus, quos potissimum colit et observat Ecclesia Latina, nemo data opera librum Cantici Canticorum explanare aggressus fuerat.

Itaque non satis fuit sanctissimo Patri sparsim suis scriptis excerptos ex Cantico Canticorum flores interserere, et adjectis juxta multiplices Scripturæ sacræ sensus, variis interpretationibus, velut totidem vittis coccineis et aureis innectere (ex quibus tamen flosculis, eorum odore delectatus Venerabilis Beda, integrum librum septimum in Cantica contextuit; quo in scribendi genere Paterium sibi præcussisse libenter fatetur); verum suavisima divinorum mysteriorum in illo sacro libro reconditorum contemplatione inebriatus, in Commentario quem hic edendum aggredimur, quod assidua meditatione biberat, eructavit.

III. Egregiam quidem hanc expositionem Gregorio nostro abjudicare conatus est, qui ipsius operibus evulgandis ultimus insudavit Petrus Gussanvillæus, quem errantem olim secuti sumus in Vita sancti Gregorii Gallicæ scripta, cum nondum incidissemus in tot libros manu exaratos, tum expositionis hujus, in quibus hucusque magna ex parte latitavit, tum genuinæ collectionis Paterianæ, ex qua invictum eruitur argumentum, ad hoc opus Gregorio ascribendum. Verum rationes omnes, quibus opinionem suam astruit, exsulfare operosum non est, ex tot veteribus monumentis in lucem a nobis erutis.

IV. Sane inficiari nemo potest Gregorium de Canticis Canticorum disseruisse, et Homilias habuisse, quæ

hujus discipulo Claudio postea abbate descripte sunt, id enim docet ipse epist. 24 libri XII, indict. v, Joanni subdiacono, jam laudata in Præfatione ad Commentarium in librum primum Regum.

Præterea non negat ipse Gussanvillæus Hldefonsum Toletanum episcopum, opus morale in Cantica Canticorum Gregorio nostro tribuere. Neque vero tanti viri auctoritatem elevare absque negotio est, ut putat Gussanvillæus. Sexaginta solum annis Gregorio junior fuit Hldefonsus; floruitque Hispanica in Ecclesia, quæ prima fere libris eximii hujus pontificis potita est, nempe missis ad S. Leandrum Hispalensem episcopum ejus amicissimum.

Libenter tamen assentimur Gussanvillæo respondenti, unius Paterii hac in causa auctoritatem, multis præponderare. At pro nobis militat ipse Paterius, non quidem spurius, qualem Gussanvillæus edidit, alios prius errantes secutus, sed genuinus et sincerus, quem ex plurimis indubitatae fidei Mss. mox in lucem sumus emissuri. Nimirum in Explanacione Evangelii secundum Lucam cap. xvii, ad illa verba: *Et erat pernoctans in oratione Dei*, legitur in Paterio nostro: *Item de eodem, 394 in Expositione Cantici Canticorum lib. 1: Compunctio quæ per charitatem fit, quæ ex desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est. Toties enim anima osculatur Deum, quoties in amore ejus compungitur, etc.*, ut leges lib. 1, num. 5, pene integro; scilicet usque ad hæc verba: *nulla necessitas est (v. l. nequaquam necesse est) ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus*. Hæc in omnibus veri Paterii codicibus quos consulere nobis licuit existant; nimirum in Vaticano, in Belvacensi S. Petri, in Beccensi, in Val. Cl. et in Michaelino; quæ diu casso labore in expositione Cantici Canticorum Gregorii nomine in vulgatis munita inquisivimus. At in omnibus Mss. quos mox recensebimus, loco jam indicato, totidem verbis leguntur. Ergo Paterius Gregorii discipulus et notarius pro legitimo sancti Patris scitu habuit expositionem in Cantica Canticorum, pro qua hic decertamus. Si cui vero scrupulus superesset de nostri Paterii sinceritate, legat quæ ad eum præfati sumus; ubi non solum indubitatis testimoniis, Paterio restituumus ipsius Collectanea e tenebris eruta, verum etiam Alulfo longe sequioris ævi monacho vindicamus excerptiones, quæ pro Paterianis hucusque venditæ sunt. Nunc vero nisi codicum Expositionis in Cantica fides statuenda est ac sinceritas; ex qua dirimendæ hujus controversiæ ratio aiqua ex parte pendet.

V. In primis magnam antiquitatem redolet codex Divionensis S. Benigni, ubi legitur: *In nomine Domini, etc. Incipit Expositio in Cantica Canticorum Beati Gregorii papæ urbis Romæ. Postquam a Paradisi gaudiis, etc.* In homilia prima continetur insignis locus a Paterio prolatus. In his verbis desinit homilia prior, *Tunc enim post currimus, quando et amando et timendo divina judicia non prævenimus*. Post hæc verba quæ legis lib. 1, n. 11, in fine, sequitur: *Explicit Hom. 1. Incipit 2. Introduxit me rex, etc. Ecclesia Dei quasi quædam domus regis est. Et ista domus, etc.*

Mirum non videbitur hic in Homiliis distribui hoc Gregorii opus, cum in eadem epistola superius in testimonio adducta constat Expositiones in lib. Regum, in Cantica, etc., ex Homiliis exceptas et collectas fuisse: *Quia, i. quit, charissimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Cantica Canticorum... de libris quoque Regum... quæ ego scripio tradere præ infirmitate non potui, ipse ea suo sensu et stylo dictavit, etc.* Ad primam igitur ac iudiciorem hujus operis delineationem spectando, potuit in Homiliis dividi. Tempore tamen Paterii partitionem in libros jam receptam sui se liquet, cum insignem locum pro compunctione decerptum laudet ex libro primo Expositionis S. Gregorii in Cant.

Hæc varios in libros divisio perseverare videtur in codice optimæ notæ S. Martini Turon. plusquam 500 annorum. Nam initio præmittitur: *Incipit liber I Beati Gregorii papæ urbis Romæ super Cantica: Postquam a paradisi*. Qui usque ad versum 3 capituli Cant., *Introduxit me rex*, continuatur; hic enim, quasi alterius libri exordium sit, linea incipit a maxima littera. Ibi etiam absolvitur prima homilia in codice Divionensi, et in Val. Cl. similis divisionis extant signa. Secundus hic liber pervenit usque ad partem versus noni capituli, *in ipse stat post parietem, etc.*, quæ verba præmissa littera quadrata maxima inchoant lineam, et novum veluti librum, scilicet tertium. Desinit hic in Expositione versus 5 capituli IV, postquam sequitur, a littera maxima littera initio lineæ: *Vadam mihi ad montem myrrhæ*, qui versus est ejusdem capituli sextus. Quartus liber hic incipiens protrahitur usque ad versum 3 capituli VI, *Pulchra es, amica mea*, quæ eodem modo scribuntur ac aliorum librorum initia; unde conjicimus hic libri V esse exordium, cujus finis simul quæ sexti libri et ultimi principium signari videntur ad hæc verba versus noni capituli VI: *Quæ est ista quæ progreditur, etc.*, ut ex grandiori littera initio observata deprehendimus. Libro primo occurrit prolatus a Paterio de compunctione contextus, uti in aliis Mss. infra enumerandis.

Horum præstantior est, qui in monasterio Vallis Clare asservatur; imo cæteris a nobis adhibitis ob antiquitatem elegantiamque videtur anteposendus, ideoque accuratius hic describendus. Codex hic primo loco continet librum Regule Pastoralis, in cujus calce legitur litteris rubris: *Explicit liber Pastoralis beati Gregorii papæ urbis Romæ*. Deinde eadem manu, isdemque characteribus minio splendidibus: *Incipit Prologus beati Gregorii papæ super Cantica: Postquam a paradisi, etc.* Absoluto prologo, minio scriptum legitur: *Explicit Prologus. Incipit Explanatio in Cantica Canticorum. Osculetur me*. Nulla est hoc in codice sive librorum, sive capitulum distinctio. Ultima verba sunt, uti in editis et in nostris Mss.: *Cui pro nobis tradito in mortem, et resurgenti in immortalitatem, nos ipsos et spiritum et corpus debemus. Qui vivit, etc.* Mox subditur: *Explicit Expositio beati Gregorii papæ super Cantica Canticorum*.

Eadem manu codex videtur exaratus ac priores chartæ ad monasterii fundationem dotationemque pertinentes; illius autem cœnobii exordium assignatur ann. 1154. Lectum olim fuisse codicem hunc in conventu Fratrum ante Completorium, ut apud Cistercienses et alios sub S. Benedicti regula militantes 395 monachos moris est, manifestum fit ex interpunctione ac notulis vocem modo atollendam, modo deprimentam signantibus. Unde non leve argumentum suppetit, scriptum fuisse et ad quotidianas lectiones publicas adhibitum fuisse, antequam eximium S. Bernardi opus super Cantica elucidratum foret, aut saltem vulgatum. Neque enim par est credere Cistercienses, post hanc Canticorum explanationem cæteris longe præstantissimam, in lucem emissam a tanto Cisterciensis familiæ alumno, imo patre, aliam legendam in collatione ante Completorium adhibere voluisse.

Ex codicis hujus antiquitate facile conficitur prologum in eo descriptum: *Postquam a paradisi*, Richardo Victorino immerito attributum; qui nimirum de scribendo super Cantica necdum fortasse cogitaverat, quando laudatus codex est exaratus. Quid igitur responderent Richardi operum editores, si ipsi exhiberentur codices Richardo longe antiquiores, qualis est codex Divionensis, de quo jam dictum, sæculo 10, vel saltem 11, descriptus?

Ad hanc ætatem accedit Uticensis seu monasterii S. Ebrulphi codex. Hic quidem (ne quidquam dissimulare videamur quod causæ nostræ officiat) S. Gregorii, vel alterius auctoris nomen non habet, aut in exordio, aut in fine; sed simpliciter legitur: *Incipit Prologus, etc.* Verum cum in ipso, sicut in cæteris Mss. legatur

insignis sententia de Compunctione, quam Paterius Collectioni suæ inserendam iudicavit, dubitare non licet, quin assutus Expositio Gregoriana prologus, his verbis continuo et consequenter scriptis : *Explicit Prologus. Incipit Expositio super Cantica Canticorum*, pro Gregoriano tunc habitus sit. Verum qui codicem hunc descripserunt, et in eo multa ex diversis Patribus opuscula complexi sunt, non solent ipsis auctorum nomina præfigere. Liber hic accuratissime est exaratus, ita ut in ipso vix unum mendium notaverimus. Non dividitur in libros, aut in homilias, imo nec in capitula; sed eadem serie scriptura decurrit absque ulla linearum interruptione, etiam ubi absoluta unius versus explicatione, alius profertur explanandus, si septem duntaxat versus excipias, qui lineam incipiunt, scilicet : *Filii matris mæ pugnaverunt adversus me. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Egredimini, filiæ Sion. Duo ubera tua sicut duo hinnuli. Revertere, revertere Sunamitis. Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens? Vinea sui pacifico.* A ii tamen versus plurimi littera grandiori rubra inchoantur, at non interruptitur idecirca scripturæ series.

Ultimo loco commemorandi veniunt duo alii codices, unus ex Bibliotheca Remigiana apud Remos, alter ex Theodericensi monasterio, non longe ab eadem urbe. Uterque codex cccc annorum ætatem non superat, sed Theodericensis ex longe antiquiori ejusdem monasterii, qui nunc desideratur, descriptus est.

VI. Tot Mss. inspectione, testimonioque præsertim Paterii confirmati, non dubitavimus quin Gregorio lucubratio hæc, tanto sane doctore digna, restituenda foret. Accessit Magistri Sententiarum auctoritas, lib. 1, dist. 37, num. 1, ubi legitur : *Beatus Gregorius super Cantica Cantic. inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit, præsentia, potentia, substantia, etc.*, quem locum laudat etiam S. Thomas. Etsi vero uterque in hac sententia laudanda, videatur hallucinatus (abest enim ab expositione in Cantica), inde tamen probatur Petri Lombardi temporibus, qui floruit duodecimo sæculo, Richardique Victorini cœvus fuit, ac postea, dubium non fuisse S. Gregorium exposuisse Cantica; cujus opus tunc in omnium manibus versabatur.

VII. Neque vero quis suspicetur, pro Gregoriano potius opere habendum, quod jam typis mandatum est, cujus Prologus ita incipit : *Quia si cæco, si longe a Deo posito.* Exstant sane nonnulli codices mss. in quibus ita legitur Prologus, quem sequitur Expositio ab his verbis incipiens : *Os sponsi inspiratio Christi, etc.*, ut in vulgatis. Tres invenimus Parisiis in Bibliotheca Victorina, in quibus auctoris nomen tacetur, nisi quod in uno recentior manus S. Gregorium inscripsit, cum alterius nominis erasi supersint vestigia. His aut similibus codicibus usi sunt, qui priorem expositionis Gregorii in Cantica editionem curarunt Parisiis apud Remboldum ann. 1498, quam videre nobis non licuit; at usi sumus alia Parisiensis anni 1518, Gilotiana 1571, Vaticana, etc. Et facile deprehendimus Prologum hunc nihil aliud esse quam nostri compendium, quod cuilibet legenti et conferenti statim patebit.

Quod spectat ad Expositionem jam vulgatam, quæ a nostra discrepat, usque ad illa verba : *Pulchræ sunt genæ tuæ*, vers. 9 cap. 1, post indubitatum Paterii testimonium pro nostra prælatum, hanc alteri anteponebam esse quis neget?

Noverat hæc opus Joannes Trithemius, qui in indice voluminum a S. Gregorio papa scriptorum, quem ipse Gussanvilkeus exhibet, illa designans per priora verba a quibus incipiunt, istud commemorat : *Scriptis, inquit, plura necessaria volumina, in quibus feruntur subjecta : In lib. Job : Inter multos sæpe quæritur.... In Cantica Cantic. Postquam a paradisi gaudiis, etc.*

VIII. Itaque tot in Mss. latitans insigne opus e tenebris erudendum et publica luce donandum **396** censuimus. At de ipsis divisione et partitione, in qua codices non conveniunt, diu ancipites delibavimus. Tandem potius in la visa est, quam offerre videtur liber ipse sacer hic expositus. Ut enim octo in capita secatur, ita in totidem dividendam duximus ipsius explanationem. At capita varios in articulos numeris designatos pro more nostro distribuimus. In cæteris quoque eandem secuti sumus methodum, quoad breves annotationes, tum marginibus inscribendas, tum columnis subjiciendas, quam in aliis S. Gregorii operibus edendis adhibuimus, et a viris doctis novimus approbari.

IX. Superest ut objectioni, quæ ex styli diversitate fieri potest, occurramus; aliquam enim hic deprehendi non inficiamur. Stylum tantisper mutare fortasse coegit argumenti propositi et pertractati quædam insolentia, nimirum Cantico um liber explanandus, in quo aliud omnino scribendi genus observatum, quam in cæteris sacræ Scripturæ libris. Præterea cum hanc expositionem a Claudio exceptam legamus, ut de Commentariis in lib. Regum jam dictum est, audiamusque Gregorium de immutato suo stylo conquerentem in epistola jam superius laudata; ex hac styli discrepantia, quæ in proœmio potissimum observatur, magis ac magis nostra confirmatur sententia. Nimirum hoc opus ita Gregorio vindicamus, ut Claudio, qui illud exceptat ac digressit, nonnullaque ob memoriæ lapsus supplere coactus est, tantilla ex parte quoque tribuatur. Aliunde vero styli Gregoriani multa supersunt vestigia, uti diligens lector haud difficile observabit, maxime usque ad versum 9 capitis primi, ubi iidem versus in varios sensus, typicos, allegoricos, morales, inflectuntur et vertuntur, methodo sancto Doctori familiari, et in libris Moralium notissima. Hæc eruditus lectoris diligentiam non fugient. Præcipua tamen cura legentis sit, in hoc evolvente libro, cujus quot verba, tot scintillæ sunt divini amoris, his sacræ flammis cum Gregorio aduri, per quem *Deus ignem misit in terram; et quid vult nisi ut accendatur?*

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

SUPER CANTICA CANTICORUM

EXPOSITIO.

• PROŒMIUM.

397 1. Postquam a paradisi gaudiis expulsum habet. Cui cæco cor. si diceretur voce humana, sequere Deum, vel dilige Deum, sicut ei in Lege di-

A præsentis veniens, et cum cor a spiritali intellectu

• In cod. Rothom., *Prologus*, ut in edit. Richardi a S. Victore.

ctum est, semel foris missum et per torporem indolentis frigidum non caperet quod audiret. Idecirco per quæ lam ænigmata sermo divinus animæ torpenti et frigide loquitur, et de rebus quas novit, latenter insinuat ei amorem quem non novit.

2. Allegoria enim animæ longe a Deo positæ quasi quamdam machinam facit, ut per illam levetur ad Deum. Interpositis quippe ænigmatibus dum quoddam in verbis cognoscit quod suum est, in sensu verborum intelligit quod non suum est; et per terrena verba separatur a terra. Per hoc enim quod non abhorret cognitum, intelligit quoddam incognitum. Rebus enim nobis notis per quas allegoriæ conficiuntur sententiæ diviniæ vestiuntur, et, dum recognoscimus exteriora verba, pervenimus ad interiorum intelligentiam.

3. Hinc est enim quod in hoc libro, qui in Cantica canticorum conscriptus est, amoris quasi corporei verba ponuntur, ut a torpore suo anima per sermones suæ consuetudinis refricata recalescat; et per verba amoris qui infra est, excitatur ad amorem qui supra est. Nominantur enim in hoc libro oscula, nominantur ubera, nominantur genæ, nominantur femora; in quibus verbis non irridenda est **398** ^a sacra descriptio, sed major Dei misericordia consideranda est; quia dum membra corporis nominat, et sic ad amorem vocat, notandum est quam mirabiliter nobiscum et misericorditer operatur. Qui ut cor nostrum ^b ad instigationem sacri amoris accenderet, usque ad turpis amoris nostri ^c se verba distendit. Sed unde se loquendo humiliat, inde nos intellectus exaltat; quia ex sermonibus hujus amoris discimus quæ virtute in divinitatis amore ferreamus.

4. Hoc autem nobis solerter intuendum est, ne cum verba exterioris amoris audimus, ad exteriora sentienda remaneamus; et machina, quæ ponitur ut levet, ipsa magis opprimat, ne levemur. Debemus ergo in verbis istis corporeis, in verbis exterioribus quidquid interiorius est querere, et loquentes de corpore, quasi extra corpus fieri debemus. Ad has nuptias sponsi et sponsæ cum intellectu intimæ charitatis, id est cum veste venire nuptiali necesse est; ne si veste nuptiali, id est digna charitatis intelligentia non induimur, ab hoc nuptiarum convivio in exteriores tenebras, id est in ignorantæ cæcitate repellamur. Debemus per hæc verba passionis transire ad virtutem impassibilitatis. Sic est enim Scriptura sacra in verbis et sensibus, sicut pictura in coloribus et rebus; et nimis stultus est qui sic picturæ coloribus inhæret, ut res quæ pictæ sunt ignoret. Nos enim, si verba quæ exterius dicuntur amplectimur, et sensus ignoramus, quasi ignorantes res quæ depictæ sunt, solos colores tenemus. *Littera occidit, sicut scriptum est, spiritus autem* **399** *vivificat* (II Cor.

III, 6); sic enim littera cooperit spiritum, sicut palea tegit frumentum; sed jumentorum est, paleis vesci; hominum, frumentis. Qui ergo humana ratione utitur, jumentorum paleas abiciat, et frumenta spiritus edere festinet; ad hoc quippe utilis est, ut mysteria litteræ involuta tegantur. Hinc enim scriptum est: *Sapientes abscondunt intelligentiam* (Prov. x, 14). Quia nimirum sub tegmine litteræ spiritualis intelligentia cooperitur. Hinc rursus in eodem libro scriptum est: *Gloria Dei celare verbum* (Prov. xxv, 2). Menti enim Deum quærenti tanto Deus gloriosius apparet, quanto subtilius atque interius investigatur, ut appareat; sed nunquid quod in mysteriis Deus celat, nos requirere non debemus? Debemus utique, nam sequitur: *Et gloria regum investigare sermonem* (Ibid.). Qui enim jam corpora sua vel motus carnis regere et investigare noverunt, reges sunt. Regum ergo gloria investigare sermonem, quia bene viventium laus est perscrutari secreta mandatorum Dei. Humanæ ergo conversationis verba audientes, quasi extra homines esse debemus; ne si humanitas quæ dicitur audimus, nihil divinitatis de his quæ audire debemus, sentire possimus. Quasi jam non homines desiderabat esse Paulus discipulos suos, quibus dicebat: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis* (I Cor. III, 3)? Quasi jam non aestimabat homines discipulos suos Dominus, cum dicebat: *Quem dicunt homines esse filium hominis* (Matth. xvi, 13)? Cui cum verba hominum respondissent, illico adjunxit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cum enim supra dicit homines, ac deinde subjungit vos autem, inter homines et discipulos quamdam distantiam facit, quia videlicet divina eis insinuans, esse eos super homines faciebat, ut ait Apostolus: *Si quæ igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt* (II Cor. v, 17). Et scimus quia in resurrectione nostra ita corpus spiritui adnectitur, ut omne quod fuerat passionis in virtute spiritus assumatur. Is ergo qui Deum sequitur, imitari debet quotidie resurrectionem suam; ut sicut tunc nihil possibile habebit in corpore, ita nunc nihil possibile habeat in corde; ut secundum interiorum hominem jam nova creatura sit, jam quidquid vetustum fuerit calcet, et in verbis veteribus solam vim novitatis inquireat.

5. Scriptura enim sacra mons quidem est, de quo in nostris cordibus ad intelligendum Dominus venit; de quo monte per prophetam dicitur: *Deus a Libano veniet, et Sanctus de monte umbroso et condensio* (Habac. III, 3). Iste mons et condensus est per sententias, et umbrosus per allegorias. Sed sciendum est quia cum vox Domini in monte sonat, vestimenta lavare præcipimur, et ab omni carnis iniquatione mundari, si ad montem accedere festinamus. Scriptum namque est, quia, *si bestia tetigerit montem,*

^a Rich., *Sacra Scriptura*.

^b Rem. et Theod., *ad investigationem*. Sequitur Rothom., Val. Cl. et edit. Rich.

^c Abest se a Theod. et Rem. In Rothom. et Rich.

legitur, *ad turpis amoris nostri verba descendit*.

^d Hoc verbum in Val. Cl. et in Rich. incipit sequentem periodum; in qua minime legitur, *necesse est*.

lapidabitur (Hebr. xii, 20). Bestia enim tangit montem, quando irrationabilibus motibus dediti, Scripturæ sacra: celsitudini propinquant, et non eam secundum quod debent, intelligunt, sed irrationabiliter ad suæ voluptatis [Forte voluntatis] intelligentiam flectunt. Omnis enim absurdus, vel sensu piger, si circa hunc montem visus fuerit, atrocissimis sententiis veluti lapidibus necatur. Ardet enim mons iste, quia Scriptura sacra videlicet, quem spiritaliter replet, amoris igne succendit. Unde scriptum est: *Ignitum eloquium tuum* (Psal. cxviii, 140). Unde cum verba Dei audirent quidam in via ambulantes, dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas* (Luc. xxiv, 32)? Unde per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignea lex* (Deuter. xxxiii, 2). Sinistra Dei iniqui accipiuntur, qui in dextera parte non transeunt; dextera Dei electi sunt, qui a sinistris separantur. In dextera ergo Dei lex ignea est, quia in electorum cordibus, qui ad dexteram ponendi sunt, flagrant divina præcepta, et charitatis ardore succensi sunt. Iste ergo ignis, quidquid in nobis est exterius rubiginis et vetustatis, exurat, ut mentem nostram velut holocaustum in Dei contemplatione offerat.

6. Nec vacue attendendum est quod liber iste non Canticum, sed Canticum canticorum vocatur; sicut enim in veteri Testamento alia sunt sancta, et alia Sancta sanctorum, alia Sabbata, et alia Sabbata Sabbatorum; ita in Scriptura sacra, alia sunt Cantica, et alia Cantica canticorum. Sancta erant quæ in Tabernaculo, et quæ exterius agebantur; Sabbata erant quæ et singulis hebdomadibus celebrabantur; sed Sancta sanctorum secretiori quadam veneratione suscipiebantur, et Sabbata Sabbatorum non nisi in suis festivitibus colebantur. Ita Cantica canticorum secretum et solemne quoddam interius est, quod secretum in oculis intelligentis penetratur. Nam si exterioribus verbis attenditur, secretum non est.

7. Sciendum est etiam, quia in Scriptura sacra alia sunt Cantica victoriae, alia Cantica exhortationis et contestationis, alia Cantica exsultationis, alia Cantica adjutorii, alia Cantica conjunctionis cum Deo. Canticum victoriae est, quod Maria transacto mari Rubro cecinit, dicens: *Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est: equum et ascensorem projecit in mare* (Exod. xv, 1). Canticum exhortationis et contestationis est, quod Moyses Israelitis ad terram promissionis propinquantibus dixit: *Attende cælum quæ loquar, audiat terra verba ex ore meo* (Deuter. xxxii, 1). Canticum exsultationis est, quod Anna, perspecta fecunditate Ecclesie in semetipsa, cecinit dicens: *Exsultavit cor meum in Domino* (I Reg. ii, 1). Ubi per semetipsam figuratam fecunditatem prolis ecclesiasticæ expressit, cum dicit: *Sterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est* (Ibid., 5). Canticum adjutorii David quod post prælium cecinit, dicens: *Diligam te, Domine, virtus*

mea (Psal. xvii, 1). Canticum vero conjunctionis cum Deo, hoc est quod in nuptiis sponsi et sponsæ canitur, id est Canticum canticorum; quod tanto est omnibus Canticis sublimius, quanto et in nuptiis solemnitatis sublimioris offertur. Per illa enim Cantica vitia devitantur, per ista vero unusquisque virtutibus locupletatur; per illa cavetur hostis, per hæc Dominus familiari amore complectitur.

8. Et notandum, quia aliquando se Dominus in Scriptura sacra Dominum vocat, aliquando patrem, aliquando sponsum. Quando enim se vult timeri, Dominum se nominat; quando vult honorari, patrem; quando vult amari, sponsum. Ipse per prophetam dicit: *Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Si pater ego sum, ubi est honor meus* (Malach. i, 6)? Et rursum dicit: *Desponsavi te mihi in justitia et fide* (Osee ii, 20). Vel certe: *Recordatus sum diei desponsationis tuæ in deserto* (Jerem. ii, 2). Et quidem apud Deum quando et quando non est, sed quia prius timeri se vult ut honoretur, et prius honorari ut ad eum perveniat, et Dominum se propter timorem nominat, et patrem propter honorem, et sponsum propter amorem. Per timorem veniatur ad honorem, per honorem vero ejus perveniat ad amorem. Quare ergo dignius honor quam timor, tanto plus gaudet Deus pater quam Dominus dici; et quanto charius est amor quam honor, tanto plus gaudet Deus sponsum dici quam pater. In hoc ergo libro Dominus et Ecclesia, non Dominus et ancilla, sed sponsum nominat et sponsa; ut non soli timori, non soli reverentie, sed etiam amoris deserviat, et in his verbis exterioribus incitetur affectus interior. Cum se Dominum nominat, indicat quod creati sumus; cum se patrem nominat, indicat quod adoptati; cum sponsum se nominat, indicat quod conjuncti. Plus est autem conjunctos esse Deo, quam creatos et adoptatos. In hoc ergo libro tibi sponsum dicitur, aliquid sublimius insinuat, dum in eo fœdus conjunctionis ostenditur. Quæ nomina in Testamento novo (quia jam perfecta conjunctio Verbi et carnis Christi et Ecclesie celebrata est) frequenti iteratione memorantur. Unde Joannes dicit, Domino veniente: *Qui habet sponsam, sponsum est* (Joan. iii, 29). Unde idem Dominus dicit: *Non junabunt filii sponsi, quandiu cum ilis est sponsum* (Matth. ix, 15). Unde Ecclesie dicitur: *Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. xi, 2). Rursum: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam* (Ephes. v, 27). Et rursum in Apocalypsi Joannis: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt* (Apoc. xix, 9). Et rursum ibidem: *Et vidi sponsam quasi novam nuptam descendantem de cælo* (Apoc. xxi, 2).

9. Nec hoc a magno mysterio abhorret, quod liber iste Salomonis tertius in opusculis ejus ponitur. Veteres enim tres viæ ordine esse dixerunt, moralem, naturalem, et contemplativam; quas Græci vitas, ethicam, physicam, theoreticam nominaverunt. In Proverbis quoque moralis vita exprimitur, ubi dicitur:

Audi, fili mi, sapientiam meam, et prudentiam meam inclina aurem tuam (Prov. 1, 8). In Ecclesiaste vero naturalis: ibi quippe quod omnia ad finem tendunt, consideratur, cum dicitur: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas* (Eccles. 1, 2). In Canticis canticorum contemplativa vita exprimitur, dum in eis ipsius Domini adventus et aspectus desideratur; cum sponsi voce dicitur: *Veni de Libano, veni* (Cant. iv, 8) Vel etiam ordines trium patriarcharum et vitas significavit, Abraham videlicet, Isaac, et Jacob. Moralitatem quippe Abraham per-obedientiam tenuit; Isaac vero naturalem vitam puteos foliando figuravit. In imo enim puteos fodere, est per considerationem naturalem omnia quæ infra sunt, perscrutando rimari. Jacob vero contemplativam vitam tenuit, qui ascendentes et descendentes angelos vidit. Sed quia naturalis consideratio ad perfectionem non perducitur, nisi prius moralitas teneatur; recte post Proverbia, Ecclesiastes ponitur. Et quia superna contemplatio non conspicitur, nisi prius hæc infra labentia despiciantur, recte post Ecclesiasten Cantica canticorum ponuntur. Prius quippe est mores componere; postmodum omnia quæ adsunt, tanquam non adsint considerare; tertio vero loco munda cordis acie superna et interna conspiciere. His itaque librorum gradibus quasi quendam ad contemplationem scalam fecit, ut dum primum in sæculo bene geruntur, postmodum et honesta sæculi despiciantur: ad extremum etiam Dei intima conspiciantur. Sic autem generaliter ex voce Ecclesiæ adventus Domini in hoc opere præstolatur, ut etiam specialiter unaquæque anima ingressum Dei ad cor suum, tanquam aditum sponsi in thalamum conspiciat.

10. Et sciendum est, quia in hoc libro quatuor personæ loquentes introducuntur; sponsus videlicet **402** et sponsa; adolescentule vero cum sponsa, et greges sodalium cum sponso. Sponsa enim ipsa perfecta Ecclesia est; sponsus, Dominus; adolescentule vero cum sponsa, sunt inchoantes animæ, et per novum studium pubescentes; sodales vero sponsi, sunt sive a gregi, qui sæpe hominibus ab ipso venientes apparuerunt, seu certe perfecti quique viri in Ecclesia, qui veritatem hominibus nuntiare noverunt. Sed hi qui singillatim adolescentule vel sodales sunt, toti simul sponsa sunt, quia toti simul Ecclesia sunt. Quamvis et juxta unumquemque tota hæc tria nomina accipi possunt. Nam qui Deum perfecte amat, sponsa est; qui sponsum prædicat, sodalis est; qui adhuc novellus viam bonorum sequitur, adolescentula est. ^a Invitatur ergo ut simus sponsa; si hoc necdum prævalemus, simus sodales; si neque hoc adepti sumus, saltem ad hunc thalamum adolescentule conveniamus. Quia igitur sponsum et sponsam, Dominum et Ecclesiam diximus, velut adolescentule vel sodales audiamus verba sponsi, audiamus verba sponsæ; et in eorum sermonibus fervorem discamus

^a Ita omnes codices Mss. In edit. Richardi legitur: *innitatur*.

^b In Cod. Theod. *no'uit*, cæteris dissentientibus.

^c Ille a'iqua desiderari videntur. Sensus pateret si

amoris. Itaque sancta Ecclesia diu præstolans adventum Domini, diu sitiens fontem vite, quomodo optet videre præsentiam sponsi sui, quomodo desideret, edicat.

CAPUT PRIMUM.

(Cap. 1, vers. 1.) *Osculetur me osculo oris sui.*

1. Angelos ad eam Dominus, patriarchas ad illam et prophetas miserat, spiritualia dona deferentes; sed ipsa munera non per servos sponsi, sed per ipsum sponsum percipere quærebat. Ponamus ante oculos omne genus humanum ab exordio mundi usque ad finem mundi, totam videlicet Ecclesiam, unam esse sponsam quæ arrhas spirituali dono per Legem perceperat; sed tamen sponsi sui præsentiam quærebat, quæ dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. Suspirans enim sancta Ecclesia pro adventu Mediatoris Dei et hominum, pro adventu Relemporis sui, ad patrem orationem facit, ut filium dirigat, et sua illam præsentia illustret: ut eidem Ecclesiæ non jam per prophetarum, sed suo ore allocutionem faciat. Unde et de eo lem sponso in Evangelio scriptum est, cum sederet in monte, et sublimium præceptorum verba faceret: *Aperiens autem os suum dixit* (Matth. v, 2): ac si aperire dicatur: Tunc os suum aperuit, qui prius ad exhortationem Ecclesiæ aperuerat ora prophetarum. Sed ecce cum suspirat, cum quasi absentem querit, subito intuetur præsentem. Habet hoc gratia Creatoris nostri, ut cum de illo quærentes, eum loquimur, ejus præsentia perfruamur. Unde in Evangelio scriptum est, quia dum Cleophas et alius de illo itinere verba facerent, præsentem eum videre meruerunt. Dum ergo sancta Ecclesia incarnandum sponsum adhuc absentem desiderat, subito intuetur præsentem, atque subjungit:

(Vers. 1.) *Quia meliora sunt ubera tua vino. Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

2. Vinum fuit scientia Legis, scientia prophetarum. Sed veniens Dominus, quia sapientiam per carnem ^b voluit prædicare; quasi fecit eam in carnis ubera latescere: quam ^c enim in divinitate sua capere minime poteramus, in incarnatione ejus agnosceremus. Unde non immerito ejus ubera laudantur, quia prædicationis ejus condescens hoc egit **403** in cordibus nostris, quod doctrina Legis minime valuit: ^d prius enim nos nutriti incarnationis prædicatione, quam Legis doctrina. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua super vinum*. Quod adhuc confirmans subjungit ac dicit: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Unguenta Domini virtutes sunt; unguenta Domini Spiritus sanctus fuit, de quo per prophetam dicitur: *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis* (Psal. XLIV, 8). Hoc oleo tunc unctus est, cum incarnatus; non enim prius homo exstitit, et postmodum Spiritum sanctum accepit; sed quia

legeretur: *ut quam in divinitate, etc.* Sed quia in hæc lectione conveniunt Mss. omnes, ab illa recedere non aulemus.

^d Val. Cl. et Rothomag., *plus enim*.

Spiritu sancto mediante incarnatus est, eodem ^a hoc oleo tunc unctus est, cum homo creatus. Odor ergo unguenti ejus, est flagrantia Spiritus sancti, qui ex illo procedens, in illo permansit; odor unguentorum ejus, est flagrantia virtutum quas operatus est. ^b Habuit autem Ecclesia aromata, quia habuit multa Spiritus sancti dona, quæ in domo Dei, id est in congregatione sanctorum, odorem bonæ opinionis redderent, et suavitatem futuri Mediatoris nuntiarent. Sed *odor unguentorum tuorum super omnia aromata*: quia flagrantia virtutum sponsi, quæ per incarnationem ejus facta est, vicit prædicamenta Legis, quæ in archis a sponso fuerant prærogata. Tanto quippe amplius ad intellectum crevit Ecclesia, quanto et amplioris visionis gratia meruit illustrari. Illa Legis aromata per angelos administrata sunt: istud unguentum per præsentiam datum est. Sed quia claritate ejus præsentia superata sunt bona Legis, quæ sublimia esse credebantur, dicatur recte: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*.

3. Hoc autem quod generaliter de cuncta Ecclesia diximus, nunc specialiter de unaquaque anima sentiamus. Ponamus ante oculos esse animam quamdam donorum studiis inherentem, intellectum ex aliena prædicatione percipientem, quæ per divinam gratiam etiam ipsa illustrari desiderat; ut aliquando etiam per se intelligat, quæ nihil se intelligere, nisi per verba prædicatorum; considerat, et dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. Ipse se tangat intus, ut cognoscam intelligentia; et non jam prædicatorum vocibus, sed internæ gratiæ ^c ex tactu perfruar. Quasi osculo oris sui osculabatur Moysen, cum ei per fiduciam familiaris gratiæ intellectum porrigeret. Unde scriptum est: *Si fuerit propheta, in somnio loquar ad eum; et non sicut famulo meo Moysi: os enim ad os loquor ei* (Num. xii, 6). Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere. Sequitur:

(Vers. 1.) *Quia meliora sunt ubera tua vino*.

4. Ubera Dei sunt, sicut prius diximus, humillimæ incarnationis ejus condescensio. Sapientia autem sæculi quasi quoddam vinum est: debet enim mentem, quia ab intellectu humilitatis alienam reddit. Quasi quodam vino debriantur philosophi, dum per sæcularem vulgi amorem transeunt. Quam sapientiam Ecclesia despiciat, humillimam Dominicæ incarnationis prædicationem appetat (plus ei sapiat quod per infirmitatem carnis ejus nutritur, quam quod mundus hic per elationem falsæ prudentiæ extollitur), et dicat: *Quia meliora sunt ubera tua vino*, id est humillima incarnationis tuæ prædicatione, velatam

^a Rem. ac Theod., hoc loco.

^b Ita Val. Cl. aliis contradicentibus ubilegitur, *hauriat autem*.

^c Sic habet Rothom. In tribus aliis, *ex actu*. Priorem lectionem pluris habendam suaserunt quæ paulo post leguntur: *Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere*.

^d Hic locus in genuina Paterii collectione, quam

A mundi sapientiam superat. Unde **404** scriptum est: *Quod infirmum est Dei, fortius est quam hominis; et quod stultum est Dei, sapientius est quam hominis* (I Cor. i, 25). Sed quia ipsi hujus sæculi sapientes nonnunquam videntur quibusdam virtutibus studere (videtur enim plerosque habere charitatem, servare mansuetudinem, honestatem exteriorum in omnibus exercere; quas virtutes, non ut Deo, sed ut hominibus placeant, exhibent: quæ idcirco virtutes, virtutes non sunt, quia placere Deo non appetunt: olet tamen in humanis naribus, dum humano judicio bonam opinionem reddunt), sed comparentur hæc vero odori Redemptoris nostri, comparentur veris virtutibus, et dicatur: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Id est, flagrantia virtutum tuarum, omnem speciem virtutum sapientium mundi superat, quia videlicet fictas imaginis eorum ex veritate transcendit. Quia secundo loco sentiri hoc, quod dictum est, de unaquaque anima diximus; a^huc eundem sensum, si possumus, adjuvante Domino, subtilius exsequamur.

5. Omnis anima quæ timet Deum, jam sub jugo ejus est, sed adhuc longe, quia timet: nam tantum quisque ad Deum proficit, quantum pœnam timoris amittit, et gratiam de illo charitatis percipit. Ponamus ante oculos animam cujuslibet electi, quæ continuo desiderio in amorem visionis sponsi accenditur, quia quod in hac vita perfecte percipere non valet, contempletur ejus celsitudinem, et ex ipso amore compungitur; ^d ipsa enim compunctio quæ per charitatem fit, quæ et desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est; toties enim anima osculatur Deum, quoti s in ejus amore compungitur. Sunt enim multi, qui jam quidem Dominum metuunt, jam bonam operationem recipiunt; sed necdum osculantur, quia amore ejus minime compunguntur. Quod bene in convivio Pharisæi signatum est, qui cum Dominum recepisset, et cumque osculanti mulieri pedes ejus, in corde suo derogaret, audivit: *Intranti in domum tuam, osculum mihi non dedisti; hæc autem ex quo ingressa est, non cessavit osculari pedes meos* (Luc. vii, 44). Omnis qui jam eleemosynas facit, qui jam bonis operibus studet, quasi Christum in convivium recipit, Christum pascit, qui eum in membris suis sustentare non desinit; sed si nondum per amorem compungitur, adhuc ejus vestigia non osculatur. Præponitur ergo pastori mulier quæ osculatur, quia ^e præponitur exteriora sua danti, is qui interno mentis ardore in desiderio Domini compungitur. Bene autem dictum est: *Non cessavit osculari pedes meos*. Non enim sufficit in amorem Dei semel compungi et quiescere, sed compunctio esse debet et crebrescere: unde mulier ideo laudatur, quia osculari non destitit, id est

daturi sumus, laudatur tanquam a Gregorio prolatus in Cantorum expositione, quod observatione dignum. Ne vero fraudis oriatur suspicio, admoveo sententiam hanc ex integro reperiri in omnibus Mss. nostris, scilicet Turonensi S. Martini, Divionensi S. Benigni, Val. Cl., Theod., Rem. ac Rothomag.

^e In Theod. et Rem. solum legitur, *præponitur danti*

compungi minime cessavit. Unde per prophetam dicitur: *Constituite diem solemnem in frequentationibus, usque ad cornu altaris* (Psal. cxvii, 27). Dies solennis Domino est compunctio cordis nostri; sed tunc in frequentatione dies sollemnis constituitur, cum ad lacrymas pro amore ejus assidue movetur. Cui velut si diceremus: *Quandiu ista acturi sumus? Quandiu tribulationibus afficiemur? Illico termini quousque fieri debeat subjunxit, dicens: Usque ad cornu altaris.* Cornu quippe altaris est exaltatio sacrificii interioris, **405** ubi cum pervenerimus, jam nequaquam necesse est, ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus. Anima ergo quæ jam per amorem compungi desiderat, quæ jam contemplari visionem sponsi sui appetit, dicat: *Osculetur me osculo oris sui.*

6. Vel certe osculum ejus oris est ipsa perfectio pacis internæ, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod queramus. Unde et apte subjungitur. *Quia meliora sunt ubera ejus vino.* Vinum enim est scientia Dei, quam in ista vita positi accipimus; ubera autem sponsi tunc amplectimur, cum eum jam in æterna patria per amplexum presentie contemplamur. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua vino.* Ac si dicat: *Magna est quidem scientia, quam de te mihi in hac vita contulisti; magnum est vinum notitiæ tuæ, quo me debrias; sed ubera tua sunt vino meliora, quia tunc per speciem et per sublimitatem contemplationis transcenditur quidquid de te modo per fidem scitur. Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata; dum virtute scientiæ, virtute castitatis, virtute misericordiæ, virtute humilitatis, virtute charitatis pollet. Si sanctorum vita odorem aromatum ex virtutibus non haberet, Paulus non diceret: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco* (II Cor. i, 15). Sed longe excellentior est illa unctio Dei, ad quam quandoque ducendi sumus; longe excellentior est odor unguentorum Dei aromatibus virtutum nostrarum: Et si jam magna sunt quæ accepimus, valde tamen potiora sunt quæ de contemplatione Creatoris nostri accepturi sumus. Unde anhelet anima et dicat: *odor unguentorum tuorum super omnia aromata; id est, bona illa quæ per contemplationem præparas, ista omnia virtutum munera quæ in hac vita tribuisti, transcendunt. Dicamus huic Ecclesiæ, dicamus huic animæ, sic amanti, sic æstuanti in amorem sponsi sui, unde tantum desiderium perceperit? Unde notitiam divinitatis ejus apprehenderit? Sed ecce unde exprimeret, dicit:*

(Vers. 2.) *Unguentum effusum nomen tuum.*

7. Unguentum effusum, est divinitas incarnata. Si enim sit unguentum in vasculo, olet minus, si vero effunditur, odor effusi unguenti dilatatur. Nomen ergo Dei, unguentum effusum est, quia ab immensitate divinitatis suæ ad naturam nostram se exterius fudit, et ab eo quod est invisibilis, se visibilem reddidit: si enim non se effunderet, nequaquam nobis innotesceret. Effudit se unguentum, cum se Deum servavit, et

hominem exhibuit. De qua effusione Paulus dicit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens* (Philip. ii, 7). Quod Paulus dixit, *exinanivit*; hoc Salomon dixit, *effudit*. Quia ergo humano generi Dominus per humilitatem incarnationis innotuit, dicatur ei: *Unguentum effusum nomen tuum.* Sequitur:

(Vers. 2.) *Ideo adolescentulæ dilexerunt te.*

8. Quid hoc loco adolescentulæ, nisi electorum animas per baptismum renovatas accipimus? Vita quippe peccati ad veterem hominem pertinet, vita justitiæ ad novum. Quia ergo unguentum foras effudit, in amore suo adolescentulæ ardentes fecit; quia renovatas animas desiderio suo fragrantibus exhibuit. Puerilis ætas amori necdum congruit; senilis ab amore desiit. Puer est, qui vitæ ardentis studium necdum cœpit; senex est, qui cœperat quidem, sed desiit. Quia ergo neque hi flagrant in **406** Domino, qui necdum ceperunt, neque hi qui jam ceperant, sed frigerunt; postposita puerili vel senili ætate, adolescentulæ currere dicuntur, id est illæ animæ quæ in ipso fervoris amore sunt.

9. Quod tamen intelligere aliter possumus. Potest enim adolescentia ad infirmitatem referri. Juvenes quippe ætates sunt ordo angelorum, qui nulla debilitate victi sunt, nulla infirmitate superati. Dicatur ergo: *Unguentum effusum est nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te; id est, quia per incarnationem tuam, notitiam tuam exterius effudisti, idcirco infirmæ animæ naturam humanam diligere prævalent.* Illæ quippe Virtutes summæ quas ætatis juvenilis, etiam ibi te diligunt, ubi fusus non es, quia et ibi te vident, ubi in statu divinitatis te continet. Qui ergo ab illis summis ordinibus, quasi a juvenilibus ætatibus etiam non fusus videris, exterius propter homines funderis; ut etiam ab adolescentulis, id est ab infirmis mentibus diligaris. Sequitur:

(Vers. 3.) *Trahe me.*

10. Omnis qui trahitur, aut non valens, aut non volens, invitus trahitur. Sed qui dicit: *Trahe me.* habet aliquid quod vult, habet aliquid quod non vult [*Forte legendum non valet*]. Natura humana sequi Deum vult, sed infirmitatis consuetudine superata, sicut debet sequi non prævalet. Videt ergo aliud in se esse quo tendit, aliud in se esse quod non valet, et recte dicit: *Trahe me.* Quasi volentem, nec valentem se viderat Paulus, cum diceret: *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* (Rom. vii, 25); et, *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ* (Ibid., 25). Quia ergo aliud est in nobis quod nos incitat, aliud quod gravat, dicamus: *Trahe me post te; curremus in odorem unguentorum tuorum.* In odorem unguentorum Dei currimus, cum donis ejus spiritualibus afflati, in amorem visionis ejus inbiamus.

11. Sciendum vero est, quia in eo quod homines Deum sequuntur, aliquando ambulant, aliquando

* Val. Cl., non potest.

currunt, aliquando fortiter currunt. Quasi post Deum ambulat, qui tepide sequitur; currit, qui frequenter sequitur; perfecte currit, qui perseveranter sequitur. Immobile enim erat cor ad sequendum Deum, et post eum ambulare nolebat, cum adventus Domini in mundo apparuit, et ab insensibili sua statione humanas mentes movit. Unde scriptum est: *Pedes ejus steterunt, et mota est terra* (Habac. III, 5, juxta LXX). Hic autem non motus, sed cursus dicitur, quia non sufficit ut sequamur, nisi etiam desiderando curramus. Quia vero neque currere sufficit, nisi etiam perfecte currat, Paulus dicit: *Sic currite ut comprehendatis* (I Cor. IX, 24). Et nonnulli dum nimis currunt, in indiscretionem diabuntur; plus enim quam necesse est sapiunt, et se jam ei quem sequebantur præferunt, dum suas virtutes eligunt, ei ejus quem sequebantur judicia postponunt. Unde bene cum diceretur, *curremus*, præmissum est, *post te*. Post Deum enim currunt, qui ejus judicia considerant, ejus voluntatem sibi præferunt; et pervenire ad eum sub digna operatione, discretionem contendunt. Hinc propheta voluntatem Dei considerans ait: *Adhæsit anima mea post te* (Psal. LXXII, 4). Hinc Petro consilium danti dicitur: *Redi post me, Satanas; non enim sapiis quæ Dei sunt, sed quæ hominum* (Matth. XVI, 23; Marc. VIII, 13). Quia ergo perfectæ animæ summa cautela Dei judicia contuentur, et neque per torporem, neque per indiscretum fervorem prævenire præsumunt, bene dicitur: *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Tunc enim **407** post te currimus, quando et amando sequimur, et timendo divina judicia non prævenimus.

(Vers. 3.) *Introduxit me rex in cubiculum suum: exsultabimus, et lætābimur in te.* C

12. Ecclesia Dei, quasi quedam domus regis est; et ista domus habet portam, habet ascensum, habet triclinium, habet cubicula. Et omnis qui intra Ecclesiam fidem habet, jam portam istius ingressus est; quia, sicut porta reliqua domus aperit, ita fides reliquarum virtutum ostium aperit. ^d Omnis qui intra Ecclesiam spem habet, jam ad ascensum domus venit; spes enim elevat cor, ut sublimia appetat, et ima deserat. Omnis qui in ista domo positus, charitatem habet, quasi in triclinium deambulat; lata enim est charitas, quæ usque ad inimicorum dilectionem tenditur. Omnis qui in Ecclesia positus, jam sublimia rimatur, jam occulta judicia considerat, quasi in cubiculum intravit. De porta domus istius dicebat quidam: *Aperite mihi portas justitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino* (Psal. CXVII, 19). De ascensu spei dicebat: *Ascensus in ejus corde disposuit* (Psal. LXXXIII, 6). De tricliniis latis domus istius dicitur: *Latum mandatum tuum nimis* (Psal. CXVIII, 96). In mandato lato specialiter charitas designatur. De cu-

^a Apud LXX. Interpr. legitur: *ad pedes ejus stetit et commota est terra.*

^b In Divion. absolvitur hic homilia prima. In Val-Cl. quoque, veluti finito primo libro, scribitur, *Introduxit*, majori littera variis coloribus ornata et depicta.

A biculo regis loquebatur, qui dicebat: *Secretum meum mihi* (Isa. XXIV, 16). Et alias: *Audivi arcana verba, quæ non licet hominibus loqui* (II Cor. XII, 4). Primus ergo aditus domus istius, porta fidei; secundus pro- vectus, ascensus spei; tertius, latitudo charitatis; quartus, jam perfectio charitatis ad cognitionem secretorum Dei. Quia Ecclesia sancta in membris suis perfectis, in sanctis ergo doctoribus, in eis qui jam pleni et radicati sunt in mysteriis Dei, quasi ad sublimia secreta pervenit, et adhuc in ista voce posita, jam illa penetrat. *Introduxit me rex in cubiculum suum*, ait: per prophetas enim, per apostolos, per doctores, qui in ista vita positi jam sublimia secreta illius vitæ penetrabant, Ecclesia in cubiculum regis illius ingressa fuerat.

13. Et caute intuendum est, quia non dicit *in cubiculum sponsi, sed in cubiculum regis*. Nominando enim regem, reverentiam secretorum vult ostendere, quia quanto potens est cubiculum, tanto major est reverentia exhibenda in his ad quæ intratur. Ne ergo dum cognoscit secreta Dei unusquisque, dum occulta judicia rimatur, dum ad sublimia contemplationis attollitur, extollatur et in superbia dilabatur, regis dicitur cubiculum intare; id est, cui tanto major reverentia exhibenda est, quanto magis anima ad cognoscenda ejus secreta ducitur. Ut unusquisque proficiat, qui jam exaltatus per gratiam ad sublimia secreta pervenit, seipsum attendat, et ex ipso profectu amplius humilietur. Unde et Ezchiel, quoties ad sublimia contemplanda ducitur, filius hominis vocatur, ac si ei dicatur: *Attende quid es, et non extollaris de his ad quæ attolleris*. Sed paucorum est in Ecclesia, ista sublimia et occulta judicia Dei rimari et comprehendere. Tamen dum videmus fortes viros posse ad tantam sapientiam pervenire, ut contemplentur secreta Dei in cordibus suis, et nos parvuli habeamus fiduciam; quia quandoque ad veniam, quandoque ad ejus gratiam veniamus. Unde et ex verbis adolescentularum subditur:

(Vers. 3.) *Exsultabimus et lætābimur in te.*

408 14. Dum Ecclesia in his qui perfecti sunt, ingreditur cubiculum regis, adolescentulæ spem sibi exsultationis promittunt; quia dum fortes ad sublimia contemplanda perveniunt, infirmi spem de venia peccatorum sumunt.

(Vers. 3.) *Introduxit me rex in cubiculum suum, exsultabimus et lætābimur in te, memores uberum tuorum super vinum. Recti diligunt te.*

5. Habet iste sponsus ubera, qui etiam rex propter reverentiam vocatur. Habet ubera, sanctos viros corde adherentes sibi. Ubera in arca pectoris fixa sunt, et interno nutrimento trahunt ad eos quos fortes nutriunt. Sancti ergo viri ubera sponsi sunt; quia ex intimis trahunt, et exterius nutriunt. Ubera illius

^c Ita Divion. et Val-Cl. In Rothom. legitur, *qui intrat Ecclesiam*, consentientibus Rhem. et Theod.

^d Hic sequimur adhuc Divion. et Val-Cl., cum in aliis legatur, *omnis qui intrat Ecclesiam*.

^e Val-Cl., *in arcano pectoris fixa sunt*.

sunt apos'to'i, ubera illius sunt omnes prædicatores Ecclesiæ. Vinum, sicut superius diximus, fuit in prophetis, vinum fuit in lege; sed quia ampliora sunt data per apostolos mandata, quam data fuerant per prophetas, recte nunc dicitur: *Memores uberum tuorum super vinum*: quia qui ista possunt implere quæ in Novo Testamento mandata sunt, illam scientiam Legis sine dubio transcendunt.

16. Quod tamen et aliter intelligere possumus: *Memores uberum tuorum super vinum*. Sunt multi qui vinum quidem sapientiæ habent, sed cognitionem humilitatis non habent. Istos scientia inflat, quia charitas non ædificat. Sunt vero multi qui sic vinum scientiæ habent, ut sciant considerare dona doctrinæ, dona spiritualis gratiæ; dona enim spiritualis gratiæ, quasi quædam mamillæ sunt in pectore, quæ subtiliter occultis meatibus spiritualibus ministrant, et nutriunt. *Memores ergo uberum tuorum super vinum*: quia hi qui sectari sciunt dona gratiæ tuæ, ut sibi non tribuant quod sapiunt, sed de eadem sapientia quam acceperunt, non extolluntur; super illos qui de sapientia sua extolluntur, efferuntur. Plus est enim humiliter sapere quam sapere; neque enim vere sapere est, humiliter non sapere. *Memores ergo uberum tuorum super vinum*: quia scientes dona spiritualis gratiæ considerare, transcendunt eos qui scientiam quidem habent, sed cognitionem in memoriam donorum non habent. Aperte ergo dicere est: *Memores uberum tuorum super vinum*: quia fortior est humilitas quam scientia. Vinum enim, est scientia quæ inebriat, memoria uberum quæ debriat, quæ ad cognitionem donorum revocat. *Memores uberum tuorum super vinum*: quia vincit humilitas abundantiam scientiæ.

17. *Recti diligunt te*: Ac si diceret: Non recti adhuc timent. *Recti diligunt te*: omnis enim qui bona opera agit pro timore, etsi in opere rectus est, in desiderio rectus non est; vellet enim non esse quod timeret, et bona opera non faceret. Qui vero bona opera pro amore agit, et in opere et in desiderio rectus est, sed dulcedo amoris timentibus absconditur. Unde scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, et perfecisti eis qui sperant in te (Psal. xxx, 20)*. Dulcedo enim Dei, timentibus Deum incognita est, amantibus sit nota. Qui ergo per amorem studuerit rectus esse, perfecta dilectio illius est, ut judicem venientem non timeat, ut quidquid de æternis suppliciis audierit, non formidet. Unde et Paulus dum adventum judicis expectaret, dum præmia vitæ æternæ quæreret, dicit: *Quæ præparavit Deus non solum mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus (II Tim. iv, 8)*. Præmia enim diligentibus a judice præparantur æterna, quia omnis qui se mala opera agere scit, judicem venientem timet; qui vero de operibus suis præsumit, judicis adventum quærît.

* Desunt hæc in codd. Val-Cl., Theod. ac Rhein. Sumpta sunt ex Rothomag.

† Ita Rothom., Theod., etc. In Val. Cl. legitur:

Paraatur ergo præmia expectantibus adventum Dei, et diligentibus adventum ejus; quia non diligunt adventum judicis, nisi de causa sua præsumentes. Omnis autem certitudo, b rectitudo certitudinis in dilectione est; et ideo recte dicitur: *Recti diligunt te*.

(Vers. 4, 5.) *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, c sicut pelis Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.*

18. Scimus quia in primordiis Ecclesiæ, dum prædicata fuisset gratia Redemptoris nostri, alii crediderunt, alii non crediderunt; sed hi qui crediderunt, ab infidelibus despecti sunt, et quasi persecutionem passi, quasi in viam Gentium discessisse iudicati sunt. Unde Ecclesia in eisdem clamat adversus eos qui conversi non sunt: *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem*. Nigra sum quidem vestro iudicio, sed formosa per illustrationem gratiæ. Quomodo nigra? *Sicut tabernacula Cedar*. Cedar interpretatur tenebræ; Cedar enim secundus fuit de genere Ismael, et Cedar tabernacula Esau fuerunt. Quomodo ergo nigra sicut tabernacula Cedar? quia in conspectu vestro ad similitudinem Gentium iudicata sum, id est ad similitudinem peccatorum. Quomodo formosa sicut pelis Salomonis? Fertur Salomon quando templum ædificavit, omnia illa vasa templi factis pellibus cooperuisse. Sed mirum pelles Salomonis decoræ esse potuerunt in obsequium regis. Sed quia Salomon interpretatur pacificus, nos ipsum verum Salomonem intelligamus; quia omnes animæ adhærentes Deo, pelles Salomonis sunt, macerantes se ipsas et in obsequium regis pacis redeuntes. Sum vero in iudicio sicut tabernacula Cedar, quæ quasi in viam Gentium discessisse iudicor; sed juxta veritatem sicut pelis Salomonis sum, quia in obsequium regis adhæreo.

(Vers. 5.) *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.*

19. Peccatricem attendebat, illam partem quæ Christo credide at. Sed dicat ista: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*. Sol ipse Dominus, ipse veniens decoloravit me. Præceptis suis ostendit, quia pulchra non fui in præceptis Legis. Sol quem a cæcis tangit, ipsum decolorat; ita et Dominus veniens, quem per gratiam suam dicitur tetigit, decoloravit; quia dum plus appropriamus ad gratiam, plus nos esse peccatores agnoscimus. Videamus Paulum ex Judæa venientem decoloratum: *Quod si volentes in Christo justificari inventi sumus et ipsi peccatores (Gal. ii, 17)*. Qui se in Christo peccatorem invenit, in sole se decoloratum invenit. Sed ecce pars ista quæ ex Judæa credidit, persecutorem ab infidelibus Judæis passa est, afflicta multis tribulationibus. Unde sequitur:

(Vers. 5.) *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me.*

Omnis autem certitudo rectitudinis in dilectione.

c Rothom. sicut pelles, at infra cum cæteris habet, sicut pelles.

20. Quia filii Synagogæ qui in infidelitate permanserunt, bellum persecutionis contra Synagogæ fideles gesserunt; sed dum persecutionem patitur ea pars, quæ ex Judæis venit ad fidem, discessit ad 410 prædicationem Gentium. Unde et sequitur:

(Vers. 5.) *Posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodivi.*

21. Quia dum me persequuntur hi qui in Judæa sunt, ^a in Ecclesiis me custodem fecerunt. Vineam meam non custodivi, quia Judæam deserui. Unde et Paulus dicit, unde et apostoli: *Vobis missum fuerat verbum Dei; sed quia indignos vos iudicastis, ecce imus ad Gentes* (Act. xiii, 46). Ac si dicat: Nos vineam nostram custodire volumus, sed quia nos ipsi respulistis, ad alienarum vinearum custodiam nos transmittitis. Itaque quæ diximus de Synagoga ad fidem conversa, dicamus modo de Ecclesia ad fidem vocata: *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem*. Ecclesia ex Gentibus veniens considerat fidelium animas, quas invenit, quas et filias Jerusalem vocat. Jerusalem quippe visio pacis dicitur; considerat quid fecit, quid facta est; et constitetur præteritis culpas, ne superba sit; constitetur præsentem vitam, ne ingrata sit, et dicit: *Nigra sum, sed formosa*. Nigra per meritum, formosa per gratiam; nigra per vitam præteritam, formosa per conversationem sequentem. Quomodo nigra sicut tabernacula Cedar? Cedar, tabernacula gentium fuerunt, tabernacula tenebrarum fuerunt. Et gentibus dictum est: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8). Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Macerati enim sumus per poenitentiam. Mortificata caro per poenitentiam, quasi pellis in obsequium regis adducitur. Omnes per poenitentiam seipsoe affligentes, membra Christi se faciunt. Membra ergo Christi per poenitentiam afflicta, pelles Salomonis sunt, quia mortificata caro sunt.

22. Sed ecce erant in Judæa fideles, qui dedignabantur ad fidem venire gentiles; unde et Petrum redarguunt, quod Cornelium susceperat. Unde in Ecclesia Gentium subjungitur: *Nolite me considerare quod fusca sim*. Nolite despiciere gentilitatem meæ infidelitatis, nolite despiciere peccata priora, nolite attendere quid fui. Quare? quia decoloravit me sol. Sol in co decolorat, in quo arctius et districtius se imprimi. Deus quando districtum iudicium tenet, quasi districtiorem suam amplius exhibet; et decolorat dum amplius fulget, quia dum districtiorem subtilius exercet, districte adjudicat. Quasi enim radios suos suspendit sol, quando elementer opera nostra considerat; quasi districte virtutem suam exhibet, quando districte opera nostra pensat. Dicat ergo Ecclesia; inde sum fusca, unde peccatrix, quia me sol decoloravit; quia Creator meus dum me descriit, ego in errore lapsa sum.

^a Val. Cl., in Ecclesia.

^b Illic non magis, idem significare videtur ac minime.

23. Sed o tu sic afflicta, sic destituta, quid meruisti? quid ex dono consecuta es? *Filii matris meæ pugnauerunt adversum me*. Filii matris sunt apostoli; mater enim omnium Jerusalem superua est. Ipsi pugnauerunt contra Ecclesiam, dum ab infidelitate ad fidem prædicationibus suis, quasi quibusdam lanceis confoderunt. Unde et Paulus quasi quidam pugator dicit: *Cogitationum consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* (II Cor. x, 5). Qui a titudinem destruit, utique pugator est. Isti ergo pugnatores, isti filii matris Jerusalem debellaverunt Ecclesiam ab errore suo, ut illam fundarent ad iustitiam. *Filii matris meæ pugnauerunt contra me*. Et quid fecerunt pugnantes? *Posuerunt me custodem in vineis*. Vineæ Ecclesiæ, sunt virtutes quæ fructificant; quia dum depugnant in me vita, quasi de mala mea me expugnant fructificatione, 411 et virtutum studia mihi dederunt; in vineis me custodem fecerunt, ut fructificationem afferrent. Post expugnationem specialiter dicat: *Vineam meam non custodivi*. Vineæ Ecclesiæ, antiqua consuetudo erroris est, quæ dum custos ad virtutes ponitur, deseruit antiquam consuetudinem erroris sui.

24. Diximus de Synagoga ad fidem veniente; diximus de Gentilitate conversa; dicamus ergo generaliter de tota simul Ecclesia, et specialiter quid de unaquaque anima sentiendum est. Solent pravi auditores, doctores suos non considerare quod sunt, sed quod fuerunt. Sani ergo doctores ei confitentur quod fuerunt, et proferunt quod sunt; ut nec peccatores se abscondant, nec iterum dona velut ingrati denegent. Dicat ergo in istis Ecclesia: *Nigra sum, sed formosa*. Nigra per me, formosa per donum; nigra sum de præterito, formosa ex eo quod facta sum in futuris. Quomodo nigra, quomodo formosa? Nigra sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pellis Salomonis. Et non est iustum ut aliquis ex præterita vita pensetur, ^b et non magis attendatur quod fuit, sed quod est. Unde subjungit: *Nolite me considerare quod fusca sim; quia decoloravit me sol*. Aliquando in Scriptura sacra, sol ponitur nimisustus terrenorum desideriorum. Unde ergo fusca? *Quia decoloravit me sol*, et ardore amoris terreni apud sponsum decolorata sum, id est indecora apud regem facta.

(Vers. 5.) *Filii matris meæ pugnauerunt adversum me*.

25. In omni creatura duæ creaturæ rationales sunt conditæ, humana et angelica: cecidit angelus; persuasit homini ^c. Mater enim omnis creaturæ, benignitas et potentia Dei. Nos ergo et Angeli, ex eo quod rationales conditi sumus, quasi quamdam societatem fraternitatis habemus. Sed quia angeli ab eadem potentia conditi sunt, a qua et nos, qui tamen cadentes angeli contra nos quotidie bellum gerunt;

^c Supple ut caderet, angeli lapsi superbiam secundo.

dicat : *Filii matris Ecclesiae pugnauerunt contra me.* A Ecce dum pugnant isti spiritus rationales, isti spiritus filii matris dum pugnant contra animam, faciunt eam rebus terrenis incumbere, actionibus sæcularibus vacare, res transitorias quærere. Unde et subiungit : *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.* Vineæ enim sunt actiones terrenæ. Ac si dicat : in actibus terrenis custodem me posuerunt, * et quæ vineam meam, id est animam meam non custodivi, vitam meam, mentem meam custodire neglexi; quia dum exterius in rerum terrenarum actione involuta sum, ab interna custodia elapsa sum. Plerique ex eo se considerant quod juxta ipsos est, non ex eo quod sunt. Juxta ipsos sunt dignitates, juxta ipsos sunt exteriora ministeria; et dum custodiunt quod juxta se habent, seipsos custodire negligunt. Dicat ergo : *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi;* id est, dum exteriori custodiæ in actibus sæculi deservio, interioris custodiæ sollicitudinem amisit. Sed ecce reducta anima ad gratiam Creatoris sui, jam amet, jam requirat ubi Redemptorem suum inveniat.

(Vers. 6.) *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.*

26. In meridie sol ferventior est. Omnis qui in fide fervet, in amore desiderii fervet. Iste sponsus qui subter hinnulus vocatur, in corde ipsorum pascit virtutum virilitatem; in corde ipsorum recumbit in meridie, in fervore charitatis. *Indica mihi, 412 quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Quare sic quærat ubi pascat, ubi cubet, reddit causam inquisitionis suæ.

(Vers. 6.) *Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.*

27. Sodales Dei sunt amici familiares, sicut omnes qui bene vivunt; sed multi apparent sodales esse, et sodales non sunt. Multi enim doctores dum perversam doctrinam suaderent, sodales quidem videbantur, sed inimici existerunt. Dum adhuc doctor esset Arius, Sabellius, Montanus, quasi sodales videbantur; sed dum districtè diffusi sunt, inimici apparuerunt. Et plerumque fideles animæ, dum inhærent verbo Dei, dum amant in doctoribus unde proficiant, cavere nesciunt perversorum verba doctorum, et ex ipsorum ore deficiunt. Quam multæ enim plebes istæ, quæ de sodalibus crediderunt, et dum eas persequuntur, per greges sodalium erraverunt! Dicat ergo : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Indica in quorum corda veraciter requiescas, ne incipiam vagari post greges eorum, qui sodales tibi videntur, id est qui familiares tui creduntur, et non sunt. Omnes sacerdotes, omnes doctores sodales Dei sunt, quantum ad speciem; quantum vero ad vitam, multi non sodales, sed adversarii sunt. Sed hæc ipse quæ diximus de hæreticis magistris, possumus de

catholicis non bene agentibus dicere. Multi enim parvuli intra Ecclesiam fideles appetunt bene vivere, volunt vitam rectitudinis tenere, considerant vitam sacerdotum qui eis præpositi sunt; et dum sacerdotes ipsi non bene vivunt, dum hi qui præsent, non recte vivunt, hi qui subsequuntur in errorem dilabuntur. Unde et Ecclesia quasi in eis parvulis et fidelibus dicit : *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Vitam mihi veraciter servientium tibi indica, ut sciam ubi pascas; viriditatem virtutum, ut sciam ubi cubes in meridie, id est ubi quiescas in fervore charitatis; ne dum greges sodalium tuorum aspicio, ipsa vagari incipiam, nesciens cujus verbis me et doctrinis committam. Caute enim debet omnis auditor, omnis infirmus, considerare cujus verbis se credere debeat, cujus magisterio uti debeat, cujus exempla sequi debeat. Et ecce verba sponsi redduntur ad sponsam.

(Vers. 7.) *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.*

28. Omnis anima nihil debet amplius curare, quam ut seipsam sciat. Qui enim seipsum scit, cognoscit quia ad imaginem Dei factus est, non debet similitudinem jumentorum sequi, sive in luxuria, sive in appetitu præsentis dissolvi. De qua ignorantia alibi dicitur : *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13).* Vestigia gregum sunt actiones populorum, quæ quanto multæ sunt, tanto impeditæ, tanto perversæ. Dicatur ergo Ecclesie : *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos, juxta tabernacula pastorum.* O tu, quæ scdæ per ignorantiam, per fidem pulchra facta es inter aliorum animas. Quod evidenter dicitur ad Ecclesiam electorum; si ignoras te, id est hoc ipsum, quod ad imaginem meam facta es, ignoras; egredere, id est foras. Si vero non cognoscis ^b a quo facta es, egredere et abi; vade post vestigia gregum; sequere, non exempla mea, 413 sed exempla populorum, et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Hædi nostri sunt motus carnales, hædi nostri sunt tentationes illicitæ. Abi post vestigia gregum, id est descende post vestigia populorum, et pasce hædos tuos, id est nutri motus carnales, non jam sensus spirituales, sed motus carnales. Abi juxta tabernacula pastorum, si agnos pascis in tabernaculo pastorum, pascere, id est in doctrinis magistrorum, in doctrinis Apostolorum, in doctrinis prophetarum. Si vero hædos pascis, juxta tabernacula pastorum pasce, ut fide voceris Christiana, et non operibus; quia intra videris esse per fidem, et non intra per opera. Quia ecce increpasti, ecce redarguisti (quid enim non dicis), quid tu benigne ea jam operatus es? Dic plane: Nam sequitur:

* Forte legendam, atque.

^b Val. Cl., ad quid, a quo facta es.

(Vers. 8.) *Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.* A destinationem feci. *Equitatu meo assimilavi te, id est: electis meis similem te attendi.*

29. Omnes qui luxuriæ, qui superbiæ, qui avaritiæ, qui individiæ, qui fallaciæ deserviunt, adhuc sub curru Pharaonis sunt, id est sub regimine diaboli; omnis vero qui in humilitate, in castitate, in doctrina, in charitate servet, jam equus effectus est Creatoris nostri, jam in curru Dei positus est, jam sessorem Deum habet. Unde cuidam cui Dominus præsihebat, dicitur: *Durum est tibi adversus stimulum calcitrare (Act. ix, 5)*. Ac si diceret: Meus equus es, jam contra me calcitrare non potes, jam tibi ego præsi leo. De istis equis a se dicitur: *Misisti in mari equos tuos turbantes aquas multas (Habac. iii, 1)*. Habet ergo currus Deus, quia animabus sanctis præsi let, et per animas sanctas circumquaque percurrit. Unde scriptum est: *Currus Dei decem millia, multiplex millia latantium Dominus (Psal. lxxvii, 18)*. Habet currus Pharaonis, qui tamen curus in mari rubro submersi sunt, quia multi perversi in baptismo mutati sunt. Dicat ergo Sponsus: *Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea*; id est, dum adhuc tu esses in curribus Pharaonis, dum a hinc operibus dæmoniacis deservires: ego te equitatu meo assimilavi, qui attendi quid prædestinatione in te fecerim, et equis meis te comparavi. Vilet enim Deus adhuc multos luxuriæ, adhuc avaritiæ servientes, et tamen attendit in secreto iudicio quid jam de ipsis operatus est, quia habet equos Deus: sed multis videt adhuc equos esse Pharaonis. Et quia considerat occulto iudicio, occulta prædestinatione ad bonum commutandos, similes illos attendit jam equis suis, quia videt illos ad currum summo ducturos, qui prius in curru Pharaonis deserviebant. Ubi considerata sunt occulta iudicia, quia multi videntur per prædicationem, per sapientiam, per castitatem, per largitatem, per longanimitatem equi Dei esse; et tamen occulto iudicio Dei, equis Pharaonis assimilantur: et multi videntur per avaritiam, per superbiam, per invidiam, per luxuriam equi Pharaonis esse; et tamen occulto Dei iudicio equis Dei assimilantur. Quia et illos videt de bonis ad mala verti, et istos videt de malis ad bona reduci. Sicut ergo per discretionem multi qui equi videntur Dei, equi sunt Pharaonis per reprobam vitam quæ illos sequitur; ita per pietatem multi qui equi Pharaonis videntur, ejus electi per sanctam vitam quam in line suo servaturi sunt, equis Dei assimilantur. Unde **414** blanditur Sponsus et dicit: *Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea*. Id est, tu a hinc in curribus Pharaonis subdita deserviebas, sub vitis currebas, sed ego attendi quid de te per præ-

^a Val. Cl., *illos currum suum ducturos.*

^b Val. Cl., *per indiscretionem Rothomag., per prædestinationem.*

^c Hic absolvitur homilia secunda in codice Divionensi.

^d In vulgatis additur, *monilibus prædicatores comparantur, vel quia Eccl. siæ sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt, ut pectus monile; vel a rotunditate, id est perfectione. In mon. Quæ nulli ex Mss. codici-*

(Vers. 9.) *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia.*

30. Turtur postquam parem suam perdidit semel, nunquam alteri se jungit, sed semper solitarie habitans in genitu persevereat; quia quem diligebat non inveniens quærit. Sic sancta quæque anima dum a Sponso suo absens est, ab ejus amore non recedit, sed in ejus desiderium semper anhelat et gemit; et dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit. Sequitur: *Collum tuum sicut monilia*. Per collum sponsæ, prædicatores sanctæ Ecclesiæ designantur. ^d In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per aurum quippe sapientia, per lapides opera exprimentur. Collum ergo sponsæ sicut monilia existit; quia quilibet rectus Ecclesiæ prædicator et sapientia interius se induit, et opera exteriorius exercet, quæ in sapientia videt. Cui et adhuc dicitur:

(Vers. 10.) *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.*

31. ^e Murenulis monilia collo ligantur; quia et sapientia et religio a Scripturis sanctis prædicatoribus adjungitur; per murenulas enim sancta Scriptura intelligitur. Quæ, bene aureæ et argento vermiculata dicuntur; quia et sapientia sancta Scriptura fulget, et sonora prædicatione per mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta prædicatione demonstratur. His verbis Sponsus sponsa respondet, et per corporeas rerum species amorem intimat, quo spiritualiter intus ardet, dicens:

(Vers. 11.) *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

32. ^f Accubitum suum rex tunc intravit, quando Dominus noster Jesus Christus corporaliter cæli interiora penetravit. Quo ibi requiescente, nardus sponsæ odorem suum dedit; quia virtus sanctæ Ecclesiæ suavem famam bonitatis longe lateque sparsit. Ad cælos enim Dominus ascendit, et Spiritum sanctum suum super discipulos misit (Act. ii); quo impleti verba salutis mundo prædicarent, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe Spiritum in baptismo unaquæque fidelis anima recipit; ut per eum sibi ex virtutum confectione urgente componat, et proximos exempli exhibitione quasi unguenti odore reficiat. Sequitur:

nos tris exhibent.

^e In nullis Mss. invenimus quæ in editis hæc antecedunt, scilicet: *Murena piscis est, qui capris vertit se in circulum, ad cujus exemplar fit inauris quæ murenula dicitur; qua designatur prædicatione, quæ auribus inhæret, et eas pen. trat. Murenulis....*

^f Præmittitur in excu. is: *Nardus est herba h. milis, quæ gustata frigus expellit, et calefacit membra; quæ mss. nesciunt.*

(Vers. 12.) *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, A inter ubera mea commorabitur.*

33. Mortuorum corpora myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorundem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus; ne dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam **415** veribus æternis nostra corpora faciamus. Sed quid est quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat, nisi quod dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat; ex quibus sibi fasciculum aptat, quo carnis suæ putredinem sempiternam abstergat? Qui bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei et proximi habitatio Christi sancta ædificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ut proximum non contemnat, et proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuatur, procul dubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhæreat, delectatur. De quo et adhuc dicitur :

(Vers. 13.) *Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.*

34. Cyprus insula est, in qua uberiores vineæ quam alibi nascuntur. Per Cyprum ergo Ecclesia universalis designatur, quæ multas vineas nutrit, dum in multas Ecclesias divisa, vinum quod lætificat cor hominis, gignit. ^a Engaddi interpretatur fons hædi. Hædus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hædi nisi baptismus Christi figuratur? In quo dum corpus intingitur, anima abluitur; et per illius fidem qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. Cui mox dilectus respondet :

(Vers. 14.) *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.*

35. Bis pulchram Sponsus sponsam suam vocat; quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulchritudinem ei inserit, qua delectatur, et quam laudat. Cujus oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, et ad æterna ^b desiderio rapitur, in simplicitate sensus suos custodit, et carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbæ comparatur; quia dum reprobi quique in amore mundi garrunt et lætantur, mens electa in cœlesti desiderio atteritur; quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. Possunt etiam per oculos columbarum, Ecclesiarum prædi-

^a Hic inseritur in aliis excusis : *In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi, etc.* Q^o x, utpote mss. ignota expunximus. Desumpta videntur ex Beta lib. II in Cant. ad eundem vers. *Botrus*.

catores intelligi; qui simplicitatem quam prædicant, servant, et visibilia contemnent, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponsæ dicentis :

(Vers. 15, 16.) *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus : lectulus noster floridus, ligna domorum nostrarum cedrina, laquearia cypressina.*

36. Pulcher et decorus dilectus dicitur, quia in divinitate et humanitate ab omni amanti se mente sine macula reprehensionis aspicitur. Quem dum sponsa pleno desiderio sequitur, omnium mundi perturbationum obliviscitur; et dum in ejus pace quiescit, magis ac magis decoratur. Unde sequitur : *Lectulus noster floridus*. Quid lectulum sponsæ, nisi otii quietem intelligimus? Mens enim quæ sponsum suum Christum singulariter amat, in quantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus Sponso suo placeat, intus accumulatur. **416** Quæ dum omnia quæ temporalia sunt contemnit, lectulum sibi cum Sponso in pace victoriæ facit, ubi quo quietius pausat, eo amplius flores invenit quibus se decoram Sponsæ ostendat. Sequitur : *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina*. ^c Per domos, plures Ecclesias intelligimus, ^d per ligna cedrina prædicatores designamus, per laquearia cypressina ipsos populos figuramus. Tigna enim tectum sustentant, laquearia vero domum implent et ornant. Sic sic in sancta Ecclesia prædicatores boni Scripturam divinam in corde et ore portant, quam fidelibus ^e expandentes prædicant; ut dum Ecclesia prædicatione cœlesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem et cypressus impubilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur; quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, æterni fiunt, eo quod mente in æterna figuntur. Respondet Sponsus et dicit :

CAPUT II.

(Cap. II. — Vers. 1.) *Ego flos campi, et lilium convallium.*

1. Bene florem Christus se nominat, qui dum spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ et pulchritudine suæ justitiæ exornat, et naribus cordis dum cœleste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. Qui sequitur adhuc et dicit :

(Vers. 2.) *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.*

2. Bene sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur; quia cum multi sint in Ecclesia qui solis verbis Christum contententur, operibus vero nihil nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola in la anima in lilii dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cœlestem pulchritudinem assurgit, et

^b Editi, *ad æterna desideria*.

^c Hoc loco octo linearum assumentum rescuimus, Mss. omnium consensu rejiciendum.

^d Hæc ommissa ex Mss. revocavimus.

^e In vulgatis, contra Mss. fidem, *quasi tectum expandentes*.

munditiæ candorem corde et corpore sibiipsi custodit, et proximos quosque bonæ operationis odore reficit. Sed quia Sponsus sponsam suam tanta laude dignam habuit, ipsa jam ex debito laudat, a quo laudari percipit, et dicit :

(Vers. 3.) *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios.*

3. Ligna sylvestria eui hominum habiles fructus non gignunt; malus vero quod gignit, congrue et salubriter homines edunt. Merito ergo per malum Christus, per sylvestria vero ligna cæteri homines figurantur; quia in solo Christo cibum salutis quoties quaerimus invenimus; in ejus verbis et exemplis animas nostras fructu suavi et salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, ^a quod nobis tribuit. Ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cæteris vero si quid refeculationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus; quia quidquid in eis præter Deum est, mortiferum nobis procul dubio invenimus.

(Vers. 3.) *Sub umbra illius quem desiderabam, sedi; et fructus ejus dulcis gutturi meo.*

4. Umbra Christi protectio est Spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quam replet, obumbrat; quia omnem tentationum fervorem temperat; et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii caloris sustinebat expellit; et quam jam forsitan nimius vitiorum aestus **417** marcidam fecerat, umbra sancti Spiritus protegens recreat; ut dum in ejus inspiratione sedens pausaliter vires colligat quibus ad æternam vitam robustius currat. Sequitur : *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Arbor quippe fructifera ipse Christus in corde plantatus consistit; quam si mens nostra diligite diligit, et instanter excolit, fructus nimirum interius pulchros et utiles gignit. Quos dum mens capiens avidè comedit, omnes mundi voluptates præ ejus dulcedine ponit. Dulce enim est valde sibi cælestia cogitare, in æternitate oculum intimum ligere, ut aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, et inter lacrymas sublevata, angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia, quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Unde est quod subditur :

(Vers. 4.) *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.*

5. Quid enim per cellam vinariam congruentius, quam ipsam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate angeli sancti vino sapientiæ inebriantur, dum ipsum Deum facie ad faciem videntes, omni voluptate spiritali satiantur. Hanc sancta mens (postpositis omnibus temporalibus) si a sponso introducatur intrat, in qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur, gustat. Et quia adhuc in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non

^a Excusi, *quam nobis tribuit.*

^b Sic legitur in omnibus Mss. Quam lectionem, etiam obscuriorem, præferendam duximus Editorum alteri; *perquirit, eo quod perfectionem, dum in carne*

satiat, tamen ex illo minime quod cursim sumit, considerat quantum debeat amare quod amat. Potest tamen per cellam vinariam Scriptura divina figurari. Per hanc quippe in sponsa charitas ordinatur, quia in ejus doctrina manifeste discitur qualiter Deus et proximus ordinate diligantur. Hac charitate percussa sequitur et dicit :

(Vers. 5.) *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo.*

6. Per flores teneri quique et incipientes, per mala vero perfecti fideles designantur. Sponsa quippe quæ amore languet, fulciri se floribus et stipari malis appetit, quia dum se æternitatis desiderio afficit, dum qualiter illuc perveniat, tota anxietate perquirat, ^b sed perverticentem dum in carne vivit, omnino non invenit, fatigata in desiderio suo requiescit, et in hoc solo gaudet, si circa se prospicit vel quibus ipsa, vel in quorum perfectione consolationem de languore suo perspicere possit. Quibus de sponso suo subsequenter hæc dicit :

(Vers. 6.) *Læva ejus sub capite meo et dextera illius amplexabitur me.*

7. Per lævam sponsi vita præsens, per dexteram vero vita æterna designatur. Per caput autem sponsæ, mens quæ animæ dominatur assumitur. Sed læva sponsi sub capite sponsæ esse dicitur, et dextera ejus amplexatur eam, quia vitam temporalem sub mente sua semper ponit, vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiscit. Hæc quippe quæ videt, magnanimiter mente sublimi conculcat, officiiis cælestibus se occupat. Hæc ex necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quasi brachio dextero sponsi stricta suspirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique sponsus amplius diligit, et ab ejus excitatione improbos quosque repellit, dicens :

(Vers. 7.) *Adjuro vos, filia Jerusale'm, per capreas, cervosque **418** camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, c donec ipsa velit.*

8. Cervi et caprea munda animalia in lege esse perhibentur. Quid ergo per cervos et capreas, nisi filiem, spem et charitatem accipimus? Quas dum nobis mundas servamus, per easdem altos montes contemplationis ascendimus. Sancta autem anima sponsa Christi a cunctis mundi perturbationibus quiescere appetit, in sinu sponsi sopitis terrenis cupiditatibus dormire sancto otio concupiscit, ita ut etiam necessaria colloquia aliquando fastidiat, soliusque sponsi colloctione quanto quietius, tanto serenius hilarescat. Sed hanc dormientem carnales qui sunt in Ecclesia, nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare desiderant; quia ejus vitam inuilem existimant, dum ab eorum curis eam se abstinentem considerant. Hi tales satis congrue

vivit... requiescit. Et in hoc solo gaudet si circa se respicit; vel quibus ipsa proficiat, vel in quorum perfectione consolationem de languore suo recipere possit.

^c In Rothomag. et Val. Cl. *quoaduzque ipsa velit.*

non filii, sed filiæ nominantur, quia dum effeminatos mores nutriunt, virili dignitate amissa, quales interiorius habentur, exteriori nomine femineo designantur. Hi dilectam suscitare sub adjurationis pondere prohibentur, ne videlicet mentem quæ ad vacandum Deo se accingit, et solis spiritalibus studiis inhærere concupiscit, importunis sollicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenarum oculum cordis ejus obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur, sed quando suscitari debeat, ejus voluntati relinquitur, quia profecto omni perfectæ animæ discernendum est, et quando cœlesti contemplatione studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, statimque verbum sponsi amplectitur et dicit :

(Vers. 8.) *Vox dilecti mei : ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.*

9. Ac si diceret : Hanc vocem dilecti mei sponsi esse recognosco, hanc ab ejus ore semper audire desidero, quia in hoc video quantum me diligit, cum me ab amplexibus ejus desiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter pervenerit, subito narrat, dicens : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Ad amplexus sponsæ suæ Christus venire disponens, humanitatem nostram dignanter assumpsit. Ad quod mysterium peragendum, quasi saliens in montibus venit, quia quædam opera inter homines ostendit, quæ valde sublimia et super homines esse perspicuus humanum genus admirari potuit, attingere non potuit. Quod enim de virgine natus est quod ad vagrantem adorandum ire pastores angelus admonuit, magos stella perduxit ; quod pendens in cruce qua hora voluit spiritum emisit ; quod mortuus tertia die seipsum suscitavit, quod cœlum ingressus, Spiritum sanctum quibus sibi placuit donavit ; quod fidei suæ per piscatores et idiotas mundum subjugavit ; hæc faciens quasi in montibus ambulavit, quo eum nulla creatura a sequi valuit. In his nimirum operibus colles transiit, quia sanctos omnes, quantumcumque excreverint, potentia suæ operationis transcendit. De quo et sequitur :

(Vers. 9.) *Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum.*

Similis capræ bene esse dicitur, quia ex Synagoga carnem traxit, quæ per capream ostenditur. **49** Et quia ex antiquorum sanctorum stirpe progenitus est, quasi hinnulus cervorum recte esse perhibetur. Sequitur :

(Vers. 9.) *En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, et prospiciens per cancellos.*

10. Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit, quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia ejus immensitatem si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum objecit, et qui quid magni inter homines operatus est, quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras

A autem et cancellos qui aspicit partim videtur, partim vero se abscondit. Sic et Dominus Jesus Christus dum et miracula per divinitatis potentiam fecit, et abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit, quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. Incarnatus itaque Ecclesiæ suæ, vel unicuique perfectæ animæ loquitur, et ad æternam exhortatur patriam, dicens :

(Vers. 10.) *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosæ mea, et veni.*

11. Propter fidem Christus sponsam suam amicum vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem. Quia enim sine fide Deo placere non possumus, bene per fidem amici vocamur, quia dum fide cœlestia appetimus, abjectis terrenis Deo adhaeremus. Columba vero bene anima propter simplicitatem dicitur, quia dum simplicem Deum cordis simplicitate perscrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiâ dissoluta sectatur, sed semper ad æterna festinans, columbæ gemitum diligendo imitatur. Propter operationem anima formosa recte appellatur, quia dum præteritæ vitæ peccata per bona opera redimit, quasi antiquam turpitudinem assumpta forma meliori ante sponsi oculos abscondit. Hanc itaque hortatur Sponsus ut surgat et veniat ; quia dignum est ut quicumque ad amorem Christi properat, carnis torporem quantum potest abjiciat, et se ad æterna consequenda celeriter accingat. Sed quia ut ad cœlestia festinemus, per exhibitionem Novi Testamenti a Deo accepimus, ideo recte sequitur :

(Vers. 11.) *Jam enim hyems transiit, imber abiit et recessit.*

12. Quid per hyemem, nisi legis austeritas intelligendum est ? Quæ dum in carnalibus sacrificiis populum antiquum detinuit, ad appetenda spiritalia et cœlestia observatores suos non adjuvit. Possumus etiam per hyemem vitam præsentem intelligere, quæ dum nos assiduis tentationibus impetit, quasi imbribus importunis ad sequendum Christum torpere compellit. Sed jam sponsa surgat, quia hyems transiit, quoniam quanto magis dies ultimus instat, præsens vita recedit, et quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum est, ne electa anima oblati sibi muneribus æternis privetur. *Transiit enim dicitur, quia in proximo transitura esse non dubitatur.* Sequitur :

(Vers. 12.) *Flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit.*

13. Flores apparuisse in terra dicuntur, quia sanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hyems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Bene ergo sequitur quod dicit : *Tempus putationis advenit*, quia quo amplius in cœlo electorum numerus **420** congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tanquam sar-

* Val. Cl., per fenestras et per cancellos. Rothom., per fenestras et cancellos.

menta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. A
Sequitur :

(Vers. 12, 13.) *Vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum.*

14. Quid per turturem, nisi Ecclesia; quid per terram sponsi, nisi vita illa beata designatur? Sed vox turturis in terra sponsi audita esse dicitur; quia dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur, a Christo in cælo elementissime exauditur. De qua recte subditur: *Ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum.* Ficus quippe grossos suos protulit, quia sancta Ecclesia martyres suos ad æternam patriam præmisit. Post quos vineæ florentes odorem suum dederunt, quia per universum mundum exempla bonorum operam excreverunt. Vineæ utique flores producant, cum singulæ Ecclesie animas prius infideles ad fidei novitatem per baptismum educunt. Sed flores ipsi odorem proferunt, cum credentes animæ exempla bona per suavem opinionem sibi invicem et aliis aspergunt. Sed quia Christus utroque modo exhortationis nos trahit, ut videlicet et præceptis nos admoneat, et exemplis sanctorum nos erigat, idcirco sponsæ suæ prius ut surgeret admonendo præcepit, et deinde exempla sanctorum ad cognitionem adduxit, et post exemplorum exhibitionem iterum se ad præcepti commotionem convertit, dicens:

(Vers. 13, 14.) *Surge, amica mea, soror mea, et veni, columba mea in foraminibus petreæ, in caverna maceris.*

15. Surgit anima, cum a peccati perpetrato se erigit; venit, cum per bona opera desiderii sancti passibus sanctis ad cœlestia tendit. Sancta etenim mens cum præteritæ vitæ turpitudinem conspicit, cum peccata sua enumerat quæ fecit, mox secum in conscientia erubescit, et quæcunque in mundo dilaxerat, ad odium sibi transferens fletibus se punit, et ipsa pœnitentia facta robustior, ab omni iniquatione etiam exilit, et ab omni torpore negligentis se excutit, ut jam in infimis cogitationibus non jaceat, sed ad appetenda invisibilia per sancta desideria se extendat. Hæc itaque mens surgit et venit, quia et a torporis infirmitate per compunctionem se erigit, et in sanctis studiis se exercens, ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina autem petreæ, vulnera manuum et pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim. Cavernam vero maceris, vulnus lateris quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petreæ et in caverna maceris esse dicitur, quia dum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus, sic simplex anima in vulneribus nutrimentum quo convalescat, invenit. Possunt tamen per foramina petreæ, incarnationis Christi sacramenta si-

gnari, et per cavernam maceris, ipsa protectio angelicæ custodiæ figurari. In qua custodia cum anima ponitur, bene ei a sponso dicitur:

(Vers. 14.) *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora.*

16. Quid enim per faciem, nisi fidem qua a Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus? Sed præcipit sponso ut ei sponsa faciem suam ostendat, quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est ut in bonis operibus se exercent, ut in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed et opera necesse est ut vox prædicationis sequatur, quia quicumque in sanctis operibus se dilatat, consequens est ut ad eadem facienda proximos quosque exhortetur. Ideo sequitur: *Vox enim tua dulcis et facies tua decora.* Tunc enim et vox placet, et facies dæretur, quando et opera prædicationis sequitur, et rursus prædicationem bona opera comitantur. Hujusmodi prædicatoribus consequenter dicitur:

(Vers. 15.) *Capite nobis vulpeculas, quæ demoluntur vineas: nam vinea nostra floruit.*

17. Per vulpes hæretici, per vineas singulæ Ecclesie designantur. Sed vulpes vineas demoluntur; quia per hæreticos Ecclesie a rectæ fidei viriditate exsiccantur. Quæ bene parvulæ dicuntur, quia quamvis contra veritatem intus superbiant, exterius tamen in verbis humilitatem per simulationem sectantur. Quæ tunc a sanctis prædicatoribus capiuntur, quando instante altercatione, sententiis veritatis convincuntur. Prædicatoribus quippe sancti aliquando canes per similitudinem dicuntur: quia prædicationibus assiduis, quasi latratibus importunis, adversarios quosque a grege ovium arcere nituntur. Isti canes vulpes Christo capiunt; quia ducem suum dum fideliter diligunt, pro ejus amore laborantes, tergiversantes hæreticos ab involutionibus quæstionum, quasi a tenebris caveis ad lucem veritatis educunt. Quare vero vulpium demolitio timeatur, manifestatur cum dicitur: *Nam vinea nostra floruit.* Vineam quippe floruit, quia sancta Ecclesia per baptismum filios ad fidei novam conversationem perduxit. Quibus timendum est, ne ab hæreticis depraventur, quia dum quique credentes in novitate Christi regenerantur, quo quisque tenerior est, eo citius ad pravitatem seducitur. Floribus omnino timendum est, ne pereant, quia dum adhuc quisque ad perfectionem per exercitium diuturnum non convaluit, facile si a dente venenoso mordetur, ab hoc quod nactus fuerat, evanescit. Perfecta enim quæque anima in quo se jam diu exercuit, facile non amittit, quia quo frequentius palato intimo quam dulcis sit Dominus gustavit, eo constantius sponsi rectitudinem tenet, et distorta fastidit. Quæ prosequitur convenienter, et dicit:

(Vers. 16, 17) *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur u. bræ.*

• In Excusis, etiam cogitationis exilit.

• Sic legimus in omnibus Mss. ubi Editi habent,

vulpes parvulas, forte quia postea legitur: parvulæ dic.

18. Ac si diceret : Dilecti mei amicitiam constanti teneo, quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio. Quia dum ejus familiaritatem benignam habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos latrantes audio. Et dum in ejus assiduitate qualis sit video, si quid erroris proferunt adversarii, a veritate quam in ejus visione cognovi, non recedo. De quo bene sequitur : *Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.* Quid per lilia, ^a nisi animæ designantur? Quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. Inter lilia sponsus ergo pascitur, quia procul dubio animarum castitate delectatur, quæ et in se munditiam carnis conservant, et per nitidas cogitationes coram eo placent, et exempla proximis quasi odoribus **422** suavitatem donant. Dies vero tunc aspirabit, et umbræ inclinabuntur, quando vita æterna apparebit, et præsens vita finietur. Quippe dies erit, hic vero ^b nox; quia hic in visione caligamus, ibi dies ipsa tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc diem prorsus animæ enitentur ut perveniant: propter hanc, justitiam illibatam in quantum possunt conservant; et quia sine Christo nihil possunt, ejus auxilium invocant, ejus familiaritatem desiderant. Quarumdam mentem considerat, prope est benignus et adjuvat, et quo amplius proficiunt, eo familiaris semper amat, donec finitis tenebris mundi, ad vitæ æternæ lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde desiderant, eamque cum Dominus ad judicium venerit, videndam esse putant, idcirco cum summo desiderio dicunt :

(Vers. 17.) *Revertere, similis esto, dilecte mi, capræ hinnuloque cervorum super montes Bethel.*

19. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando post resurrectionem in cælum ascendit. Tunc autem revertetur, quando in fine mundi resuscitatis corporibus hominum, omnibus in judicio manifestabitur. Qui vere similis capræ et hinnulo cervorum apparebit, quia in carne nostra veniens ad judicium, omnibus se monstrabit. Per capream enim, quæ mundum est animal, Ecclesia designatur, quæ dum in cælestibus mente habitat, quasi in montibus pascitur. Per cervos autem quid aliud quam patres antiqui designantur, ex quorum carne Christus natus, quasi hinnulus cervorum mundo est præsentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quæ bene Ecclesia Dei dicitur, quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda nostra mundantur. Super montes ergo Bethel similis capræ hinnuloque cervorum apparebit; quia in ea humanitatis forma ad judicium veniet, quam ab Ecclesia sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quasi hinnulus ex cervis humilis natus fuit. Qui vere et similis capræ, et super montes Bethel apparebit, quia ex humanitatis

A forma similis Ecclesiæ erit, et tamen super ipsos summos, qui quasi montes excellunt, in Ecclesia sublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia eum semper sancta anima perquirere nititur, ideo sequitur :

CAPUT III.

(Cap. III. — Vers. 1.) *In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea : quæsi illum, et non inveni.*

1. Lectulum sibi sancta anima per noctes facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, secretum comparat, in quo requiescit. In hoc lectulo quem diligit quærit, quia dum ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, in ejus inquisitione quomodo ad illum perveniat, non quiescit. Notandum est autem quia per noctes quærit, qui modo in hoc mundo vivit, et perfecte tenebras temporalitatis a se excutit. Quas quo graviores patitur, eo ferventius quærit eum, quo invento, tenebras amplius non patietur. Sed quia quem quærit, nunquam perfecte in hoc mundo invenit, ideo subjungit : *Quæsi illum et non inveni.* Quia vero maximo desiderio æstuat, et quidquid tenet, ei non sufficit, donec dilectum inveniat, ideo constantiam inquisitionis subjungit, dicens :

423 (Vers. 2.) *Surgam, circuibo civitatem : per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea : quæsi illum, et non inveni.*

2. Quid per civitatem in hoc loco, nisi Ecclesiam; quid per vicos civitatis, nisi spiritales quosque accipimus? Qui dum ^d ad Ecclesiam toto corde gradiuntur, angustam viam tenent, qua ad vitam perducantur. Per plateas autem, seculares designantur, qui dum voluptates suas multas sequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo sponsa et civitatem circuit, quia perfecta anima quæ visibilia fastidit, omnes sanctos qui sunt vel fuerunt in Ecclesia, mente conspicit, si quid forte in eorum actibus reperit quod imitando, ad sponsi inventionem aliquando pervenire possit. Per vicos autem et per plateas quærit, quia dum per honorem imitationem ad dilecti familiares amplexus pervenire satagit, non solum in spiritalibus, sed et in ipsis etiam carnalibus aliquando invenit quod imitari digne possit. Sed postquam laborem geminatum insinuavit, iterum difficultatem inventionis subdit, dicens : *Quæsi illum, et non inveni.* Sed dum quærit et non invenit, ipsa etiam quæritur et invenitur, et ideo subditur :

(Vers. 3.) *Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem : Num quem diligit anima mea vidi-tis?*

3. Quid per vigiles, nisi doctores Ecclesiæ designantur? Qui dum lucrandis animabus et scriptis et dictis invigilant, ubi desiderii aliquantulum sentiunt, augmentare ad melius nunquam cessant. Ii sponsam quærentem inveniunt, quia piam animam Christum

excutit. Lectio nostra, etsi prima fronte, veritate carere videatur, est tamen verior, juxta S. Gregorii mentem, anima enim quæ omnes mundi perturbationes fugiens lectulum sibi facit, tenebras temporalitatis perfecte, quantum in ipsa est, a se excutit,

^d Exeusi, qui dum ad celestia

^a Addunt Vulgati, nisi mundæ animæ, silentibus Mss.

^b Ita legitur in omnibus Mss. At in Excusis : *hic quippe nox est, ibi vero dies erit, quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit.*

^c Vulgati, reluctantibus omnibus Ms., a se non

invenire satagentem excipiunt, et ut citius inveniat, A sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?

præceptis instruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans, dicit: Num quem diligit anima mea vidistis? Bene eos sponsa interrogare dicitur, quia dum eorum scripta vel verba vigilantis animo perscrutatur, tanquam presentibus etiam absentibus animi intentione loquens, quid de Christo senserint, sciscitatur. Quia vero dum in eos intendit, nunquam sponsum invenit, consequenter subjungit:

(Vers. 4.) Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.

4. Paululum vigiles transit, et dilectum invenit, quia dum eos puros homines esse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique sponsum suum supra homines Patri æqualem cognoscit. Quem tunc invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adjuta, in ejus B divinitatis claritatem oculum fidei tanquam per speculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta aviditate mentis suscipiat, ostendit, dicens:

(Vers. 4.) Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae.

5. Mater Ecclesiae Synagoga existit; quia ex ipsa sanctos prædicatores habuit, a quibus verbum veritatis suscepit, per quod in fide regenerata fuit. Teneat ergo sponsum Ecclesia donec in domum matris eam introducat, quia usque in finem mundi ab ejus fide et amore non recedit, donec ad fidem Judæos adducat. Non quod postea recedat; quippe quem in exsilio diligit, in patria videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obsistentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per prædicationem 424 in plebem judaicam Christiana sacramenta immitet. In cubiculum autem quasi in secretiorem partem domus eam introducet, quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi sarcinas abjiciant, et in intimis cogitationibus soli Deo placere concupiscant. Hujuscemodi homines cubiculum facient sponso, quia dum a se omnes sordes cupiditatis abjiciant, quasi secretum locum in mente in quo delectetur, component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pavans sponsum, improbus prohibet, dicens:

(Vers. 5.) Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque crigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

6. In hoc utique ostendit, quia ejusdem perfectionis quosdam de Synagoga post conversionem invenit, cujus de Ecclesia quam plurimos, dum in eorum quiete similiter delectatur, ab eis a inquietatorem prohibet, sicut ab Ecclesia prohibuit. Introducta ergo ad fidem Synagoga, Ecclesiae mentem per opera que videt, conspicit, et sublimitatem ejus valde admirans, dicit:

(Vers. 6.) Quæ est ista quæ ascendit per desertum,

7. In deserto itaque, in hoc mundo Ecclesia, sive sancta quæque anima vivit, dum a regno exsul inter bestias, daemones videlicet, degit. Hic enim etsi non omnino a sponso deseritur, tamen dum in carne est, nondum ad certam ejus visionem admittitur, dum ab eo per exsilia et tentationes peregrinatur, quia dum adhuc cum eo non regnat, deseri ab eo sibi videtur. Ob hoc semper laborat ut ascendat, ut quem valde diligit, magis ac magis sentiat, quatenus quoniam perfecte eum in deserto non tenet, vel in ipso ejus desiderio se reficiat, ut sic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupivit, perveniat. Sunt quippe nonnulli, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in caelestia erigunt, et quia in infimis nihil quod eis dulcescat, conspiciunt, totum cor ad superna convertunt. Hi ab omnibus malis moribus se exuunt, censum mundi cum cupiditatibus contemnant, spe ad invisibilia tendunt, et quo ampliori desiderio illis inhærent, eo magis ac magis moleste corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per desertum ascendunt, quia dum in hoc mundo inter tentationes vivunt, quo amplius dum hic morantur deseri metuunt, eo quidem fortius ista deserunt, et ferventius ad illa gradiuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos moveat, jam timebunt.

8. Bene autem sicut virgula fumi ascendere dicuntur, quia et odorem bonæ famæ, et subtilitatem mentis habere dicuntur. Non autem quarumlibet rerum fumus iste esse dicitur, sed ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii existere declaratur. Myrrha quippe mortuorum corpora conduntur ne putrescant, thura vero accenduntur ut redoleant. Per myrrham ergo carnis mortificatio signatur, per thus vero orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem suam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quasi myrrham mortuo corpori adhibet, ut post judicium a corruptione æterna sanum permaneat. Cum vero se ad caelestia majori desiderio accendit, 425 et a cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes ferventer abjicit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbonem in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne charitatis accendat. Dumque ferventes et mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit, ut coram dilecto suave redoleat, et proximos quosque ad ejus amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed notandum quod non ait universi pigmenti, sed universi pulveris pigmentarii. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quæque opera diligentius retractamus, ne quid in operibus nostris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc pro-

* Rothomag., inquietationem: Lectio priorum Editorum paululum est diversa.

cul dubio unguenta virtutum quasi in pulverem tundimus, ut eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus. Hujuscemodi mentes dilecto suo delectabiles se per ejus gratiam faciunt, et dum ab omni mundano strepitu se dividunt, locum in quo sponsus requiescat, in seipsis componunt. De qua requie subditur :

(Vers. 7, 8.) *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.*

9. Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem, nisi Christus intelligitur, de quo scriptum est : *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum?* (Ephes. ii, 14.) Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi sollicitudinibus omnino cessamus, dum in solo desiderio Christi libenter pausamus, eique, ut nobiscum pauset, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus si per senarium multiplicetur, nimirum sexaginta complentur. Per denarium itaque Decalogum legis accipimus, per senarium autem totum hoc tempus intelligimus quod sex diebus operatoriis volvi videmus. Per sexaginta igitur fortes omnes perfectos qui fuerunt ante nos in Ecclesia intelligimus; qui dum decem præcepta legis quo spiritualius, eo fortius in sex diebus compleverunt, quasi sexagenarium numerum perfecerunt. Hi lectulum Salomonis ambiunt, quia mentem sanctam in qua Christus pausat verbis et exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hostes repellunt, dum ipsam mentem exemplis sustinent, scriptis erudiunt. Hi tenent gladios, et ad bella doctissimi existunt, quia dum verbum Dei opere complent, quod corde sciunt, magis ac magis semper docti hostem suum, dæmonem scilicet, sapientia et fortitudine vincunt. Per gladium enim, verbum Dei designatur, per rnanus autem quibus gladios tenent ipsa opera figurantur. De quibus bene subditur : *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Quid per ensem, nisi rigorem conversationis; et quid per femur, nisi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique, qui jam ad perfectionem vitæ proveci sunt, semper ensem super femur suum ferunt, quia rigore conversationis appetitum carnis assidue frangunt, ne hostis quem in nocte hujus mundi timent, repente veniens, mollem alitum inveniat, et per voluptatis mollitiem **426** eo facilius, quo voluptuosiores invenerit, ad graviora peccata perducatur. De laude itaque Salomonis adhuc subditur :

(Vers. 9, 10.) *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum; media charitate constravit, propter filias Jerusalem.*

10. Ligna Libani imputribilia esse asseruntur. Ferculum ergo fecit sibi rex Salomon de lignis Libani,

A quia, secundum ^a præscientiæ suæ gratiam, Christus sanctam Ecclesiam de sanctis in æternum mansuris construxit. *Columnas ejus fecit argenteas*, quia eidem Ecclesiæ prædicatores dedit, qui et ut eam exemplis sustentarent, magna justitiæ rectitudine roboravit, et ut prædicationibus erudirent, nitore eloquii, quasi splendore argenti, decoravit. *Reclinatorium aureum fecit*, quia dum in cordibus perfectorum resplenduit, eis divinitatis suæ potentiam per contemplationem ostendit. In qua contemplatione dum eis pulchritudinem celestium gaudiorum monstravit, quasi reclinatorium ex auro composuit, quia locum in quo se refocillantes requiescant apposuit. Quod reclinatorium bene aureum esse dicitur : *quia melior est sapientia cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur* ^b *huic non valent comparari* (Prov. viii, 11). Ad hoc reclinatorium multis laboribus pervenitur, multis tribulationibus ascenditur, ita ut, si necesse fuerit, etiam sanguis effundi permittatur. Ideo ascensus recte purpureus esse dicitur. Dum enim sancti quique martyres propter vitam æternam corpora sua ad supplicia tradiderunt, dum flagella, ^c equuleos, ignes, gladios et alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatorium istud, ad beatam scilicet vitam, per ascensum purpureum ascenderunt? Sed nos miseri quid agimus, qui in hoc ferculo columnæ argentiæ non sumus, quia sanctam Ecclesiam nec exemplis sustentamus, nec prædicatione docemus? In ea reclinatorium aureum non habemus quia, terrenis cogitationibus involuti, ad splendorem sapientiæ per contemplationem non assurgimus. Ascensum purpureum nec etiam cognoscimus, quia, voluptatibus vacantes, labores et persecutiones pro æterna beatitudine ferre recusamus. Consolatur nos aliquantulum quod de hoc ferculo subditur : *Media charitate constravit, propter filias Jerusalem.* Quid enim per filias Jerusalem, cum non filios sed filias dixerit, intelligimus, nisi nos debiles, qui in Ecclesia non viri, sed femine sumus, quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non resistimus, muliebriter subjacemus? Jerusalem enim visio pacis interpretatur, per quam Ecclesiam, quæ est mater nostra, designatur, eo quod assidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo Regis columnæ argentiæ non sumus, reclinatorium aureum non habemus, per ascensum purpureum ascendere non valemus; saltem charitatem, quæ communis omnibus electis quasi in medio posita est, teneamus. Per hanc quippe rex Salomon nos in ferculo suo esse cognoscit, quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum ascensu purpureo, propter filias Jerusalem etiam media charitate constravit, quia cum Ecclesiæ membris ad eandem sponsi beatitudinem pervenimus, si charitatem indefessam observamus. Sequitur :

427 (Vers. 11.) *Egredimini, filie Sion, et videte*

^a Val. Cl., *præsentia suæ gratiam*, quod minime probamus. Contradicunt quoque alii Mss.

^b Excusi, *ei non possunt comparari*.

^c Ita omnes Mss. et Edit. Paris. 1518. Aliæ habent *aculeos*. Erroris occasio fuit modus scribendi veterum amanuensium *eculeos*.

regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus.

11. Mater Christi beata Maria esse creditur, quæ coronavit eum diademate, quia humanitatem nostram ex ea ipse assumpsit, sicut in Evangelio recitatur (Math. 1). Et hoc in die desponsationis ejus et in die lætitiæ cordis ejus factum esse dicitur, quia quando unigenitus Filius Dei divinitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam suam sibi assumere placuit, tunc cum charitatis exultatione carnem nostram ex matre Virgine suscipere voluit. In qua cum doloribus pro tempore vivens, de redemptione nostra vehementer exultavit. Sed cum diadema pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscatur, quomodo humanitate nostra quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa ejus incarnatio vere gloria nostra fuerit, quia membra ejus sumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura prædixit. Hic itaque quia a sponsa laudatur, et ipse vicissim sponsam laudare dignatur, dicens :

CAPUT IV.

(C. p. IV.—Vers. 1.) *Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es et decora! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet.*

1. Quia hæc superius exposuimus (Cap. 2, n. 3°), ut potuimus, nunc eadem repetere propter brevitatem servandam devitamus. Sed quia adjunctum est *Absque eo quod intrinsecus latet*, breviter videndum est quomodo superioribus jungatur. Pulchra est ergo sponsa, et oculi ejus columbarum, absque eo quod intrinsecus latet, quia valde honestum est quiddam in exterioribus operatur, quod simpliciter inter homines conversatur, quod ea quæ videt temporaliter concupiscere dedignatur, et si quid tamen in hoc mundo placet, post concupiscentias suas ire detestatur. Sed vehementer pulchrius et honestius est quod cordis desiderium illibatum retinere conatur, quod æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet, erecta contemplatur, quod in his quæ interius videt suaviter requiescit et mundatur. Sequitur :

(Vers. 1.) *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.*

2. Si per oculos prædicatores Ecclesiæ designantur, quia cæteris viam ostendit, bene per capillos populi significantur, quia eidem Ecclesiæ ornatum tribuunt. Capilli ergo sponsæ sicut grex caprarum esse dicuntur, quia populi Ecclesiæ dum, præcepta legis ruminantes, cœlestia fide contemplantur, munda sunt animalia, et in altis pascuntur. Galaad autem acervus testimonii interpretatur. Quid autem per acervum testimonii, nisi multitudinem martyrum intelligimus? Qui dum fidem Christi insuperabiliter tenuerunt, eos

A testimonium veritati etiam per mortem suam perhibuisse scimus. Grex itaque iste caprarum de monte Galaad ascendit, quia populus Ecclesiæ eo magis fide se ad æterna suspendit, quo fortius sanctos martyres eidem fidei testimonium perhibuisse scivit. Sequitur :

(Vers. 2.) *Dentes tui sicut b greges tonsarum, quæ ascendunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter illas.*

3. Sicut per oculos prædicatores intelliguntur, quia per eos Ecclesia illuminatur, similiter et dentes ejusdem possunt dici, quia per eos infideles consumuntur, et parvuli nutriuntur. Dentes quippe bene sancti prædicatores vocantur, quia dum sanctam Scripturam exponendo minoribus fratribus elucidant, quasi panem parvulis, tanquam matres filiis commasticant, quo infirmi ad fortiora convalescant. Hi nimirum bene sicut grex tonsarum, quæ ascendent de lavacro, esse dicuntur, quia dum se a peccatis omnibus in baptismo ablutos esse recordantur, libenter onera mundi deponunt, ut ad cœlestia consequenda et prædicanda quo liberius, eo facilius gradientur. De quibus subditur : *Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter illas.* Gemellos fetus omnes sancti prædicatores habent, quia dum in duobus præceptis charitatis cæteros homines supereminet, geminam dilectionem prædicant, et in ea duos populos, judaicum et gentilem gignere non cessant. Inter quos nullus est sterilis, quia profecto prædicator non est dicendus, si filios spirituales gignere contemnit. De quibus adhuc subditur :

(Vers. 3.) *Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce.*

4. Idem prædicatores labia Ecclesiæ dicuntur, quia nimirum per eos populi præcepta vitæ loquitur. Qui bene sicut vitta dicuntur, quia dum fluxas cogitationes in cordibus hominum suis prædicationibus restringunt, quasi sparsos crines ne immoderate diffluant reprimunt. Sed quid est quod non tantum vitæ, sed coccinæ comparantur, nisi quia per coccum flamma charitatis intelligitur, qua illi ardent, et per eos alii accenduntur? Per quos eloquium sanctæ Ecclesiæ dulcoratur, quia dum quæ dicunt faciunt, prædicationes suas hominibus quasi sapidas escas apponunt. Sequitur :

(Vers. 3.) *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet.*

5. Quid per genas Ecclesiæ, nisi eosdem ipsos prædicatores intelligimus, qui dum in populis ut eis proficiant eminent, quasi in facie Ecclesiæ manifesti apparent? Per malum autem punicum ipsa Ecclesia designatur, quia dum multos populos in unitate fidei nutrit, quasi multa grana sub uno cortice stringit. Fragmen ergo mali punici sancti prædicatores existunt, quia dum se ut grana in divino servitio cæteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnuunt,

^a Placuit recentioribus Edit. explanationis gratia inscribere sponsam suam. Lectio nostra est Mss. et Edit.

vet. Paris.

^b Rothom. et Rhemens., grex tonsarum.

dum ^a voluptates suas abnegant, et vitia sua omnino mortificant, ^b et cæteros extollunt, et dum per exempla sua cæteros nutriunt, quasi fracti et aperti se cibos offerunt. Sed quamvis magna sint quæ extrinsecus apparent, majora tamen in occulto retinent, quæ divini oculi soli vident. Ideo subjunctum est: *Abique eo quoa intrinsecus latet. Sequitur:*

(Vers. 4.) *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*

6. Collum quippe extendimus, quando longius prospicere volumus. Propter aliud ergo sancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, et collum propter aliud convenienter vocantur. Bene igitur sicut turris David collum **429** sanctæ Ecclesiæ dicitur, quia sancti prædicatores procul venientes hostes sanctæ Ecclesiæ speculantur, et fortiter resistunt, si quid in Ecclesia lædere conantur, et, libere terrena despicientes, cœlestia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris vero dicuntur propter fortitudinem, et propter excelsam cœlestium gaudiorum contemplationem. Quæ turris recte David esse dicitur, quia David manu fortis interpretatur; per quod Christus significatur, cujus est quidquid forte et excelsum operatur. De qua subditur: *Quæ ædificata est cum propugnaculis; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Cum propugnaculis turris David ædificata dicitur, quia sancti prædicatores contra adversarios homines, si necesse sit, miraculis armantur. Contra vitia autem se clypeis muniunt, quia ne spiritalibus hostibus succumbant, virtutibus se defendunt. In quibus omnis armatura fortium pendent, quia quisquis hostium cuneis fortiter resistere vult, in eis exempla videt, quibus armatos hostes strenue valet superare. Mille autem hic pro perfectione ponitur, quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur:

(Vers. 5, 6.) *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.*

7. Per duo ubera duo prædicatorum ordines, unus in circumcisione, alius in præputio, designantur. Qui bene sicut duo hinnuli capræ dicuntur, quia et filii Synagogæ existunt, et in montibus contemplationum pascuntur. Gemelli vero ideo dicti sunt, quia concorditer prædicant, et concorditer sapiunt. In liliis vero pascuntur donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, quia munditiam infatigabiliter sciantur, donec in die iudicii præmia recipiant, quæ in laboribus noctis assidue contemplantur. Sequitur sponsus, dicens:

(Vers. 6.) *Vadam ^d ad montem myrrhæ, et ad collem thuris.*

8. Quid per montem myrrhæ, nisi fortem altitu-

dinem mortificationis in opere, et quid per collem thuris intelligimus, nisi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhæ et ad collem thuris sponsus vadit, quia eos familiariter visitat quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere et per mundas et humiles orationes suaviter redolere perspicit. His quippe virtutibus sancta Ecclesia vel unaquæque anima munda efficitur, quia dum per voluptatum mortificationem viliis reluctatur, et per sanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, sordes lavat ut sponso placeat, cui pulchra apparere conatur. Cujus conatum ad effectum sponsus per gratiam suam ducit, opusque suum in sponsa benigne laudat et dicit:

(Vers. 7.) *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.*

9. Cum scriptum sit: *Nemo vivit sine peccato, nec infans cujus vita est unius diei super terram (Job. xxiv, 4, sec. Septuag.),* quid est quod sponsa tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur? Alibi quippe scriptum est: *Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus (Job. xxv, 5).* Et alibi: *In multis offendimus omnes (Jac. iii, 2).* Et Joannes apostolus ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est (I Joan. i, 8).* Et idem: *Si dixerimus quia non peccamus, mentimur, et veritatem non facimus (Ibid. 6).* Sed dum **430** sancta anima a peccatis quotidianis se per poenitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, et a majoribus se observat, quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen poenitentiam munditiam suam assidue servat. Hinc enim alibi præcipitur: *Semper sint vestimenta tua candida (Eccli. ix, 8).* Et illud: *Iustus autem ex fide vivit (Rom. i, 17).* Quamvis enim mox ut peccat a justitia deviat, tamen dum semper credit in eum qui justificat impium, et assidue sub ejus fide peccata sua deflet, per assiduas ablutiones justitiam suam retinet. Se igitur ita mundanti sponsæ consequenter dicitur:

(Vers. 8.) *Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni; coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

10. Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum nisi in baptisma intelligitur, in quo sancta Ecclesia aqua abluitur, et a peccatorum nigredine per Spiritum sanctum quem recipit et per Christi fidem dealbatur? Unde scriptum est: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor (Psal. l, 9).* De Libano ergo sancta Ecclesia ad coronam venit, quia in Christi baptismo fidem percipit, sub qua cum Christi gratia meretur ut præmium recipere possit. Sed quid est quod ter dicitur *Veni*, nisi quia in fide et in spe et in charitate quidquid operatur subsistit, ut his tribus munita virtutibus robur habeat, per quod in via non lassescat? De fide enim dicitur: *Fide*

^a Eriti, voluptates suas abnegant.

^b Ibid., post mortificant, additur dum seipsos humiliant. Quæ ab una a Mss.

^c Excusi, quibus armatus.

^d Rothom., Turon., Rhem. et Theod., *Vadam mihi ad montem myrrhæ.* De hoc loquendi modo jam dictum cap. 4 lib. 1 Dal., col. 175, not.

^e Excusi, quia peccatum non habemus.

mundans corda eorum (Act. xv, 9). Et iterum : *Sine A fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6). De spe autem dicitur : *Non confundentur omnes qui sperant in te, Domine. Quis enim in te speravit, et derelictus est?* (Eccli. ii, 14, 12.) De charitate autem dicitur : *Charitas operit multitudinem peccatorum* (I Pet. iv, 8). Et iterum : *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum* (I Cor. xiii, 3). Et Joannes apostolus : *Deus charitas est* (Joan. iv, 16). Potest tamen et aliter intelligi quod ter dicitur *Veni*. Venit enim sponsa sancta ad Christum, dum in hoc mundo vivens, bona quæ potest operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipsa videlicet sponsa, a carne exiit. Venit tertio quando in die iudicii ultimi carnem resumit, et cum B Christo thalamum celestem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum suorum præmia consequitur; ibi, jam omnino prostratis et exclusis hostibus, gloriose coronatur. Ideo et hic per promissionem ei dicitur : *Coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

11. Quid per Amanæ, Sanir, et Hermon, nomina videlicet montium, nisi potentes hujus sæculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelsiores et firmiores apud infirmos esse videntur. Sed de his montibus sancta Ecclesia coronatur, quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo suo omnia quæ mundi sunt vilia esse demonstrat, ipsos etiam potentes ad poenitentiam inclinat, et sibi ipsi pro eorum inquisitione coronam in coelestibus parat. Sic quippe C fit ut humiles superhos prosternant, et infirmi excelsos inclinent. Ideo scriptum est : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur* (Isa. xl, 4). Sed quid est quod non solum de montibus, sed etiam de capitibus montium coronanda 431 esse dicitur, nisi, quod impletum videmus, quia jam ipsæ excelsiores personæ in Christum credunt, et ejus præceptis per Ecclesiæ prædicationem obediunt? Reges enim et imperatores Christo serviunt, coronas deponunt; et per poenitentiam in Ecclesia veniam petunt. Si itaque per capita montium summam personas intelligimus, bene per cubilia leonum et montes pardorum principes quique et ministri designantur, qui crudelitati inserviunt, et dolositatibus suis quos vi non possunt lædere decipiunt. Pardi quippe D maculas in cute semper portant, per quos qui alii quam hypocritæ vel discordes significantur? In illis quippe qui credulitatem sectantur demones tanquam leones cubant. In illis vero quasi pardi montes ædificant, quos dum vitiis suis aliquas virtutes admiscere consentiunt, pro omnibus bonis suis laudis gloriam affectare compellunt. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur, quia dum cum virtutibus etiam vitia sectantur, quasi in vario corio coloris dissimilitudine dividuntur. Sed de cubilibus leonum,

et de montibus pardorum Ecclesia coronatur, quia dum per ejus prædicationem et crudeles ad pietatem et hypocritæ ad vitæ humilis unitatem convertuntur, pro his omnibus præmium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur :

(Vers. 9). *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui.*

12. Per oculos sponsæ sanctæ Ecclesiæ prædicatores, sicut dictum est, designantur; per crines vero populi multitudo figuratur; per collum autem sancti capitis et corporis conjunctio demonstratur, quæ fides Ecclesiæ intelligitur. Per hanc enim caput et corpus conjungitur, dum Christo quisque eo tenacius inhaeret, quo fidelior in bona conversatione habetur. In uno ergo oculorum et in uno crine colli sponsæ sponsus vulneratur, quia profecto usque ad mortem crucis afficitur, ut unitas prædicatorum et plebis in Ecclesia confirmetur. De cujus dilectione erga sponsam iterum subdit sponsus.

(Vers. 10). *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa?*

13. Quid per mammæ convenientius in hoc loco quam ipsa dilectio Dei et proximi, de qua superius diximus, intelligitur? Per quas mens sancta omnes sensus suos in dilectione nutrit, dum Deo suo charitatis tenacitate conglutinatur, et proximis si quid utilitatis habet, quando licet, libenter impendit. Has mammæ sponsæ quantum sponsus diligat, in repetitione laudis aperte manifestat, dicens :

(Vers. 10.) *Pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

14. Quod superius de sponsi uberibus diximus, hoc et hic cum de sponsa loquitur intelligi posse æstimamus. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Per unguenta quippe ipsæ virtutes quæ ex charitate oriuntur intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent, quia virtutes quasdam possident, et bona opera perpetrant; sed quia sine charitate vivunt, in conspectu Dei nulla quæ faciunt placent. Unde in iudicio cum dicent : *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus* (Matt. vii, 22) ? respondebitur eis : *Nunquam novi vos, discedite a me, omnes operarii iniquitatis.* Bene ergo unguenta Ecclesiæ super omnia aromata redolere dicuntur, 432 quia etsi opera reproborum aliquando hominibus placent, hæc quæ sancta Ecclesia ex charitate conficit, in divinis naribus sine cessatione redolent. Sequitur :

(Vers. 11.) *Favus distillans labia tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

15. Prædicatores Ecclesiæ bene labia sponsæ esse dicuntur, quia per eos populis loquitur, et per eos ad fidem parvuli quique erudiuntur, dum per eos occulta divinæ Scripturæ quasi cordis latentia mani-

* Mutarunt Editores vocem hanc in *acquisitione*, quæ sane convenire magis videtur. Prior tamen est in omnibus nostris Mss.

^b Mss. et vet. Ed. Paris. ita habent; at in aliis Excusis legitur *infimi*.

festantur. In favo autem mel latet, et cera videtur. Recte ergo labia sponsæ favus vocantur, quia dum in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur. Quando vero electus quisque prædicat, quando cœlestia gaudia nescientibus revelat, tunc favus distillat, quia quanta dulcedo sapientiæ in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifestat. Unde scriptum est : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (I Cor. iv, 7)*. Ideo subditur : *Mel et lac sub lingua tua*. Nimirum falsi prædicatores mel in lingua portant, quod sub lingua non habent, quia cœlestia gaudia aliquando prædicant tanquam veri sint, cum ipsa terrestria bona totis desideriis appetant. Sancta vero mens mel in lingua præterdit, quia sapientiæ dulcedinem loquendo ostendit, quam veraciter prædicans, audientes tanquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti sibi doctrina parvulos quoque in Ecclesia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia sibiipsi reservat, quia internam dulcedinem assidue secum portat. Dum enim terrena abjicit, dum vitio um amaritudinem respuit, in interioribus sensibus sapientiæ dulcedine se pascit, qua robur colligit, ut ad æterna gradiens, in labore viæ lassescere non possit.

16. Cui bene dicitur : *Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*. Quid per vestimenta hæc, nisi sancta opera designantur, quibus præcedentium malorum turpitudine operitur, ne videatur? Hinc enim scriptum est : *Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et videatur turpitudine ejus (Apoc. xvi, 15)*. Thus vero per significationem pro oratione ponitur, sicut scriptum est : *Ascendat oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl, 2)*. Sancta itaque anima in hoc mundo, quanta potest, bona opera operatur, et bene operans desiderio et intentione sancta ad æterna se extendit; nihilque boni agit, nisi ea intentione, ut ad cœlestia quæ diligit quandoque pervenire possit. Bene igitur odor vestimentorum ejus sicut thuris esse perhibetur, quia in omnibus operibus suis orat, dum perveniendi intentione, ea quæ potest bona operatur. Sequitur :

(Vers. 12.) *Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.*

17. Hortus sancta Ecclesia existit, quia dum parvulos multos in fide gignit, quasi flores pulchros bona terra emitit. Qui hortus conclusus bene esse dicitur, quia charitatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobis aliquis ingrediatur. Unaquæque anima sancta etiam hortus conclusus esse intelligitur, quia dum bona sua intentione vitæ æternæ abscondit, dum humanas laudes omnino contemnit, ipsa bona intentione se circumsepit, ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumpere possit. Fons etiam dicitur, quia dum cœlestia assidue cogitat, dum scientiam Scripturarum **433** semper

^a In recent. Ed. inseritur : *Quia dum virtutes nutrit, flores gignit; et dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos generat eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur, quia dum bona. Hujus*

in ventrem memoriæ congregat, quasi aquas viventes sancta mens in se gignere non cessat, quas sitientibus proximis præbere ut reficiantur valeat. Unde scriptum est dicente Domino : *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv, 13)*. Et alibi : *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus (Joan. vii, 38)*. Sed cur dicitur fons ille signatus, nisi quia sensus spiritualis mentibus indignis absconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur : *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat (Joan. iii, 8)*. Et iterum scriptum est : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv, 7)*. Quod enim ibi lumen signatum hoc hic procul dubio fons signatus esse perhibetur. Sanctus enim Spiritus mentem quam replet, et illuminans irrorat, et irrorans illuminat : ut et de luce ejus videat quid appetat, et de rore ejus se refrigeret, ne lassescat. Sequitur :

(Vers. 13.) *Emissiones tuæ paradisis malorum punierum cum pomorum fructibus.*

18. Quid emitit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit et nutrit? Quorum dum alios usque ad martyrium perducit, alios in sancta conversatione erudit; hos sanguine martyrii rubentes ad æternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viventes, proximis in exemplum sanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica et pomorum fructus emitit? Mala enim punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continent; fructus vero pomorum in se reflectionis dulcedinem habent. Sic sic martyres dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Ecclesiæ vivunt, fructus pomorum gerunt; quia dum sancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione se qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia sancti, sive igne passionis ardeant, sive in pace Ecclesiæ quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorem tanquam paradisi suavitatis et deliciarum construere in se, dum vivunt, non cessant. Cujus paradisi ubertatem Scriptura demonstrat, dum sub voce sponsi per arbustorum nomina, quasque virtutes designat, dicens :

(Vers. 14.) *Cypri cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha et aloë cum omnibus primis unguentis.*

19. Quid enim per has diversas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum odor et profectus, qui in sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia unguenta conficiuntur, ex his corporum sanitates inveniuntur. Bene igitur virtutes animarum designant, quibus congregatis et confectis, et bonus

adlitamenti nulla exstant vestigia in Mss. aut in vet. Ed. Paris.

^b Val. Cl. et Rothom. honar.

odor opinionis egreditur, et ægris animabus compe-
tens sanitas reparatur. Sed a huc laus Ecclesiæ a
sponso repetitur, cum subditur :

(Vers. 15.) *Fons hortorum, puteus aquarum viventi-
um, quæ fluunt impetu de Libano.*

20. Rete in emissionibus, fons hortorum et pu-
teus aquarum viventium describitur. Quid enim per
fontem et puteum, nisi sancta Scriptura designa-
tur? **434** quæ sic aquam sapientiæ generat, ut et
potantes semper reficiat, et tamen manare non des-
istat. Quæ bene hortorum esse perhibetur; quia illo-
rum specialiter est sancta Scriptura, in quorum
montibus virtutum semina oriuntur. Sed querendum
nobis est, quare fons et puteus utrumque simul
Scriptura dicatur, cum fons in superficie appareat,
puteus vero in imis latens, omnes se quærentes
majori labore exerceat. Sed sciendum est, quod
divina Scriptura in quibusdam manifesta existens,
in quibusdam vero locis obscuram se præbens, et
aliquando leviter sicut invenitur, tanquam fons
potatur, et aliquando magna inquisitione ^a eget, ut
inventum sumatur. Quod vero sanctæ Scripturæ intel-
lectus per aquam designetur, ostenditur alibi cum
divina voce de reprobis dicitur: *Mittam eis sitim
aquæ, et famem panis (Amos viii, 11)*. Et per
Isaiam dicitur: *Auferet Dominus ab Jerusalem et
Juda omne robur panis et omne robur aquæ (Isai.
iii, 1)*. Ubi notandum, quod robur panis prius, et
postea robur aquæ auferitur. Dum enim gravia dicta
Scripturæ non perquiruntur ut mandantur, paulatim
a scientia decedit mens, ut aliquando levia etiam
intellectu non capiantur. Sed aquæ istæ bene de
Libano fluere cum impetu dicuntur: Libanus enim,
ut dictum est, dealbatio interpretatur. In baptismo
quippe dealbamur, dum amissa nigredine peccato-
rum, ad munditiam novæ vitæ reformamur. De
Libano ergo aquæ ^b putei cum impetu fluunt: quia
in baptismo electi quique donum Spiritus sancti acci-
piunt quo illuminati Scripturæ sacræ sensum intelli-
gunt. Quæ Scripturæ sanctæ scientia tanto fluit im-
petu, ut electos dum tangit, ab hujus vitæ amore
submoveat, et ad æterna gaudia vi impetus sui
quosque adhærentes trajiciat. Hinc est enim quod
in psalmo scriptum est: *F.uminis impetus lætificat
civitatem Dei (Psal. xlv, 5)*. Impetus enim fluminis
civitatem Dei lætificat, cum per donum sancti Spiri-
tus fortiter inundans Scripturæ sapientia sanctam
Ecclesiam, vel cujuslibet capientis mentem, infusione
sua exhilarat. Ad cujus Spiritus adventum malignus
spiritus increpatur, cum hic in subsequentibus di-
citur:

(Vers. 16.) *Surge Aquilo, et veni Auster: perfla
hortum meum, ^c et fluent aromata i'lius.*

21. Quid enim per Aquilonem qui in frigore con-
stringit, et torpens facit, nisi immundus spiritus

^a In excusis, si excusias vet. Ed. Paris. additur, *tanquam puteus*, post *eget*. Glossema est quo care-
nt Mss.

^b In vulgatis omisum, *cum impetu*.

^c In Rothom. et Val. Cl., *et fluant aromata*, quod

A designatur, qui reprobos omnes dum possidet, a
bono opere torpere facit? Per Austrum vero, cali-
dum scilicet ventum, Spiritus sanctus figuratur:
qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore
relaxat, et ferventes facit, ^d ut bona quæque deside-
ranter operentur. Hinc enim dicitur: *Converte, Do-
mine, captivitatem nostram, sicut torrens in Austro
(Psal. cxxv, 4)*. Surgat ergo Aquilo, et veniat Auster,
et perflat hortum Sponsi, et fluant aromata illius;
ut videlicet spiritus malignus ab Ecclesia vel ab una-
quaque anima discedat, et Spiritus sanctus adveniat.
Qui veniens charitatis ignem cogitationibus infundat,
et a torpore negligentia dum se infuderit, solvat.
Quod dum agit, aromata fluunt; quia dum adve-
niente sancto Spiritu, cor quod prius torpuerat, ad
opera se excitat, mox sanctæ operationis opiniones
per proximos quosque suaviter discurrunt, ut quique
audientes ad eadem se accendant, et Austro flante,
id est Spiritu sancto se infundente, virtutum odo-
res **435** emittant, ut ubique sanctus hortus flo-
reat, et post florem fructus redolentes et reficientes
producat. In quem hortum sponsa dilectum invitat,
cum subdit:

CAPUT V.

(Cap. V. — Vers. 1.) *Veniat dilectus meus in
hortum suum, ^e ut comedat fructum pomorum suorum.*

1. In hortum dilectus venit et fructum comedit,
quando Christus mentes visitat, et honorum ope-
rum delectatione se satiat. Unde et idem subjiciens
dicit:

(Vers. 1.) *Veni in hortum meum, soror mea
sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis:
comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum
lacte meo.*

2. Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quan-
do Christus mortificatione vitæ ad perfectionem per-
ducta, electum suum ab hac vita succidens, ad
cœleste horreum cum sancta opinione inducit. Fa-
vum cum melle comedit, quando desiderium sanc-
tum in sanctis operibus latens perficit, et ad sancto-
rum convivium sanctam animam sua delectatione
impinguandam transigit. Vinum vero suum cum lacte
bibit, quando et perfectione quorundam se reficit,
et innocentiam aliorum cum pietate diligens, utros-
que ad æternum convivium ingerit. Ad quorum
D exemplum quosque remanentes invitat, cum sub-
jungit:

(Vers. 1.) *Comedite, amici mei, bibite et inebriamini,
charissimi.*

3. Notandum in primis est, quia qui comedunt,
amici; qui vero bibunt et inebriantur, charissimi
esse perhibentur. In quibus verbis intelligi datur,
quia in hoc loco comedere bonum est; sed bibere et
inebriari amplius bonum est. Sunt nimirum quidam
in sancta Ecclesia, qui sic præcepta divina audiunt,

etiam in Vulgata legitur, habeturque paulo infra:
surgat ergo Aq. i o. .... et fluant, etc.

^d Sic restitutum ex Mss. In editis legitur, *ut bona
quæ desiderant operentur.*

^e In excusis, *et comedat.*

ut cœlestia plus quam terrena amare discant, pro eorum desiderio multa pauperibus tribuant, a pravis operibus se custodiant, nulla alicui violenter rapiant, Ecclesie prædicationem libenter audiant, in fide se instruant, quam et operibus sanctis exerceant; et tamen uxores habeant, pignora nutriant, res suas diligunt, quamvis his omnibus Christum præponant. Hi profecto comedunt, et amici sunt; quia sanctam Scripturam audientes, talem sibi refectionem assumunt; ut etsi ad summam perfectionis adhuc non assurgunt, tamen secundum modum suum perfecti, in præceptis divinis sine crimine vivunt. Quod dum beati Joannis parentes, Zacharias videlicet et Elisabeth (Luc. 1), conservare studuerunt, per revelationem angelicam in senectute sua filium accipere meruerunt, quo major inter natos mulierum non surrexit, et ipsum Salvatorem mundi digito ostendere et baptizare meruit (Matth. xi). De cujus parentibus dicitur: *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela* (Luc. 1, 6). Sunt vero alii qui tanta aviditate divinam Scripturam audiunt vel legunt, ut protinus cunctis terrenis operibus ablicatis sola cœlestia ambient, parentes, uxores, domos, filios etiam et omnia transitoria abjiciant; solummodo Christum sequi et amplecti concupiscant. Ejus desiderio se affligunt jejuniis, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus divinis, sola quæ sunt æterna cogitant, contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, ut ea quæ retro sunt obliviscentes, in anteriora magis ac magis se **436** extendant (Philip. iii). Quid profecto isti, quid aliud agunt, nisi bibentes inebriantur: ut dum omnium terrenorum per desiderium obliviscuntur, jure a sponso cœlesti non tantum amici, sed et charissimi vocari mereantur? De quibus idem sponsus sequitur et dicit:

(Vers. 2.) *Ego dormio et cor meum vigilat.*

4. Hujusmodi quippe electi cor sponsi bene vocari possunt, qui quo amplius exteriora quæ sunt in mundo, fugiunt, eo secretius ea quæ sunt interiora sponsi cognoscunt. De quibus procul dubio idem sponsus alibi dicit: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et eo diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (Joan. xiv, 21). Dormit ergo sponsus, et cor ejus vigilat: quia dum Christus jam glorificatus, in beatitudine quiescit, quicumque eum perfecte diligit, ut ad ipsum perveniat allaborat. De qua vigilantia sponsa superius dixit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum* (Cant. 1, 14). Quod enim illud quiescere dormire dicitur, id manifestat quod alibi legitur: *In pace in idipsum dormiam et requiescam* (Psal. iv, 9). Quod tamen ipsum et ipsa sponsa de se dicere potest. Dicat ergo: *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Ac si aperte mens sancta loqueretur, dicens: Dum a mundanis tumultibus exterius dormio,

Interiori cogitatione quæ sint cœlestia vigilans penso. Sancti etenim viri dum terrena omnia despiciunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei assumunt, nequaquam ut torpori vacent, ea dimittunt; sed interius laborantes, quæ sint illa ad quæ facti sunt, in corde aspicere contendunt. Neque enim ut torpeant dormiunt, sed ut liberius æterna contemplantur, a transitoriis rebus quiescunt. Quos tamen aliquando sponsus ad profectum proximorum excitat, et ut eis cum quibus vivunt proficiant, ab otio quod diligunt, revocat. Cujus vocem audiens, etiam cum dormit, sponsa dicit:

(Vers. 2.) *Vox dilecti mei pulsantis.*

Quid etiam pulsans dicat, subjungit:

(Vers. 2.) *Aperi mihi a soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.*

Causam etiam clamoris annectit, dicens:

(Vers. 2.) *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctium.*

5. Dum sponsa dormit, dilectus ut aperiatur ei pulsatur; quia dum sancta mens sibi ipsi per otium intendit, Christus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat; quæ nisi spiritales viri ad doctrinam se accingant, nunquam per seipsos carnales vel agnoscunt, vel corrigere curant. Vult ergo sponsus ut aliquando otium dimittatur, et ad ædificationem proximorum spiritales quique sollicitentur; quia dum perfecti viri sibi solis per interiorum quietem inveniunt, dolet sponsus quod sæculares ad pejora magis ac magis corruunt, dum eum propter silentium spiritualium semper minus ac minus cognoscunt; quod ipse manifestat cum dicit: *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctium*. Quid per caput sponsi, nisi Deus, et quid per rorem in hoc loco, ubi lamentando dicitur, nisi frigus mentium accipitur? Scriptum est enim: *Caput Christi Deus* (I Cor. xi, 3). Et de frigore cujuslibet carnalis mentis iterum scriptum est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam facit malitiam suam* (Jerem. vi, 7). Caput ergo Christi plenum est rore, quia multi in Ecclesia positi et Deum eum credunt, et tamen frigidi persistentes, ad ardorem charitatis non accenduntur. ^b Per **437** cincinnati nos autem ejusdem, populos intelligimus, quos in fide divinitatis, quasi in capite Christi pendentes et opprimentes scimus. Sed cincinnati pleni esse dicuntur guttis noctium; quia dum ^c in tempore hujus tenebræ temporalitatis se suspendunt, magis ac magis stillationibus iniquitatum fluunt. Ad hos accendendos sponsa excitatur, dum spiritalis quilibet pro ædificatione plurimorum, ab otio ad prælationem Ecclesie vocatur. Sed quoniam metuit ne si ad prælationem venerit, sollicitudinibus mundi occupari necesse sit; sicque dum per occasionem ædificationis plurimorum, temporalibus se inclinaverit, quietem amittat, ^d etiam-

^a In edit., *sponsa mea*, quod Mss. et sacro textui contrarium.

^b Vet. Ed. Paris., cui favent omnes Mss. nostri, *per cinninos autem eosdem populos*. Alia tamen lectio potior videtur.

^c Eadem vet. Ed. Paris. cum omnibus Mss. ita habet, ubi in aliis excusis legitur *in torpore*. Paulo post Rothom.: *pro, stillationibus* habet, *titillationibus*.

^d In vulgatis præter vet. Ed. Paris., *camque*.

que sordibus peccatorum inficiat, ideo clamanti A sponso respondet, dicens:

(Vers. 3.) *Exspoliavi me tunica mea, quomodo iterum induar illa? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo illos?*

6. Tunica sua sponsa se exspoliavit, quia omnia exteriora, ^a quibus onerabatur, abiecit. De qua tunica dicitur: *Nunc autem qui habet tunicam, vendat eam, et emat gladium* (Luc. xxii, 36). Gladium quippe vendita tunica emit, qui pro æternis temporalia abdicat: et in sancta conversatione vivens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei* (Ephes. vi, 17). Pedes autem suos sponsa lavit; quia dum in sancto otio sancta anima vivit, opera sua studiose ad memoriam reducit: et quicquid in eis sordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis et gemitibus plangit. Pedes itaque lavit, quia præterita opera, quibus per hunc mundum dissolute ambulaverat, planxit. Pedes lavit, quia peccata abluens lacrymis, munda in conspectu dilecti sui apparere concupivit. Hos pedes iterum inquinare metuit; quia valde sollicita est, ne si in prælatione ponatur, per terrena ambulans, iterum suscipiat quod dimisit. Idcirco ab otio invita recedit; quia dum a maris fluctibus aliena est, quasi in littore posita securius vivit. Sed dilectus non leviter mortem proximorum tolerat. Ideoque propius accedens, per seipsum eam excitare non dubitat, dum dicitur:

(Vers. 4.) *Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus int emuit ad tactum illius.* C

7. Manum dilectus ad sponsam misit per foramen ut surgat, quando per subtilem intellectum quanta sit operationis divinæ virtus, ei inspirando manifestat: quod videlicet et inter pericula salvare possit; quod etiam in pace nisi per eum salvus sit nemo; quod in tumultu certaminis sperantes in se non derelinquit. Ad cuius tactum venter sponsæ intremiscit: quia sancta anima quo amplius divinam potentiam per anteriorem visitationem præsentialiter sentit, eo districtius iudicat quicquid in se carnale deprehendit. Quo enim majori charitate in eum ardet, quem mente concupiscit, eo timidius se ei subicit, et amplius veretur ne sponsus in ea aliquid inveniat, propter quod eam a se dimittere velit. Idcirco sponso obediens ad laborem se præparat; ut sicut in quiete familiaris sponsus, sic et in labore devote serviens appareat. Ideo sublit, dicens:

(Vers. 5.) *Surrexi ut aperirem dilecto meo.*

8. Tacta surgit ut aperiat: quia dum spiritum dilectionis amplius solito accipit, mox de ædificatione proximi **438** cogitat; et prædicando agit, ut apertis cordibus Sponsus ad inhabitandos proximos veniens aditum intranli inveniat. Quæ etiam cum prædicatione exempla operum auditoribus demonstrat, dicens:

(Vers. 5.) *Manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima.*

9. Quid per manus, nisi operationes: quid per myrrham, nisi mortificatio carnis accipitur? ^b Manus ergo sponsæ prædicantis myrrham stillant; quia quicumque aliis prædicant, necesse est si multis proficere veliat, ut in omni opere suo carnalem vitam mortificare contendant. Sed ut hoc cum magna discretionem fiat, manifestat cum subjungit, dicens: *Digiti mei pleni sunt myrrha probatissima.* Sicut enim ab una manu plures digiti dividuntur, sic in una sancta conversatione per discretionem diversæ virtutes inveniuntur. Alia enim est virtus largitatis, alia virtus paritatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberæ increpationis. Aliud vero agimus quando nos sub silentio continemus propter ædificationem propriam; aliud quando proximis loquimur propter utilitatem suam. Sed digiti myrrha probatissima pleni esse perhibentur; quia in omni quod agitur, semper necesse est ut mortificatio carnalitate teneatur. Quæ tunc probatissima esse jure dicitur, quando in omni suggestione quæ ab hoste ingeritur, sine cessatione voluptas carnalis cavetur ne suscipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis dissolvitur, et ut Sponsus intret ad cor, aditus præparatur. Hinc est quod sequitur:

(Vers. 6.) *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat atque transierat.*

10. Pessulum ostio faciamus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra sponsum ob erimus. Pessulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor nostrum in amorem Christi, quod prius durum fuerat, solvimus, et Sponso pulsanti ad ostium, introitum liberum facimus. Quod dum in hac carne vivimus, quia repente fieri non potest, restat ut magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. Aliquando enim dum in hac corruptione positi Dominum nostrum quærimus, magis nobis elongari quam appropiare videtur. Ideoque sequitur: *At ille declinaverat atque transierat.* Modo Sponsus dilectam tangit, modo declinat: quia quando nos torpentes conspicit, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis posse apprehendi videtur, tunc ne apprehendatur transit et declinat. Quod maxima in nobis ejus gratia agitur, ut videlicet nec in torpore nostro jacentes, omnino eum amittamus, nec de plena ejus, ut nobis videtur, apprehensione superbiamus. Qui mox tamen ut recesserit, redit: et ne diutius anima sancta a dilecto suo alienetur, verbo inspirationis suæ desideranti animæ se infundit, et eam liquefacit. Unde exultat sponsa, dicens:

(Vers. 6.) *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.*

11. Ad verbum Sponsi liquefactam se dicit, quia dum Christus se per spiritum suum animæ desideranti infundit, omnem duritiam cordis mox dissolvit:

^a Vulgati omnes, quibus honorabatur et onerabatur.

^b Ita cum omnibus M.s. vet. Ed. Paris. Recentiores

^c Ed. mutarunt prædicantis in prædicationis.

et aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, ut A vix capere possit hoc quod se capere intra se exultat : et intus miretur quid fuerit, et quid **439** factam subito seipsam videat. Quem liquorem dum sentit, perfectius apprehendere concupiscit; et aliquando dum hoc ipsum cogitat, hoc quod modo sentiebat, jam non sentit. Unde sollicitatur ad quærendum, ut hoc idem inveniatur; sed aliquando cum etiam diu fatigetur, non invenit, quod modo tam præsens tenebat. Ideo sequitur :

(Vers. 6.) *Quæstivi, et non inveni illum : vocavi, et non respondit mihi.*

12. Quærit sponsa dilectum, sed non invenit; quia a Deo inspirata mens assidue suavitate illa intima perfui concupiscit, sed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo et non respondetur ei: quia B et orationibus et operationibus suis dulcedine illius presentie satiari appetit, sed ad votum suum hoc quod invocatur, non occurrit. Restat ergo ut in se revertens se cognoscat, et per Scripturas sanctas dilectum suum magis illo gustu adjuta perquirat. Et hoc est quod sequitur :

(Vers. 7.) *Invenierunt me custodes, qui custodiunt civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me : tulerunt pallium meum custodes murorum.*

13. Dum inquisitione dilecti sponsa sollicitatur, in custodes civitatis incidit : qui dum sancta mens desiderio Sponsi sui Christi se affligit, prædicatorum verba in Scripturis divinis suscipit, et eis quandiu a Christo ^a exultat, ejusdem quem quærebat ^b amoris inteadit. In quibus quid exercitationis inveniat, sub- C jungit : *Percusserunt me, et vulneraverunt me : tulerunt pallium meum custodes murorum.* Custodes percutiunt sponsam et vulnerant; quia prædicatores sancti dum cœlestia loquuntur, amantem animam afficiunt, et majori amore sagittant. Pallium tollunt; quia si quid pompæ secularis residuum erat in corde, exhortationibus suis ab animo auferunt. Pallium tollunt; quia aliquando ante verba prædicatorum nos non cognoscebamus, ipsique omne quod interius latebat dum loquuntur, detegunt. Quod dum fit, amplius diligendi sunt : et ut pro nobis dilecto loquantur, devotius exorandi. Quod agit sponsa dum subjungit :

(Vers. 8.) *Adjuro vos, filia Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.*

14. Dum enim sanctis viris cogitationes nostras D reseramus, dum eis sive viventibus nobiscum, sive jam vitam æternam ingressis desiderium nostrum expandimus, et per Deum oramus, ut Domino Christo pro nobis orando offerant desiderium quo afficimur, quid aliud agimus, quam filias Jerusalem adjuramus, ut dilecto, cui nobis proximiores sunt, nuntient quia amore langueamus? Sed et ipsi Sancti, si adhuc nobiscum sunt, et oratores suos orant, et qui ut nuntient, orantur, præ humilitate tanquam ignari interrogant, dicentes :

^a Rothomag. quem sequitur Edit. Gilot., *exultat.*
^b Nonnulli Ed., *amore incendit.*; ceteri *amore intendit.*

(Vers. 9.) *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?*

Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipsum iterum dicunt :

(Vers. 9.) *Qualis est dilectus tuus ex dilecto : quia sic adjurasti nos?*

Dilectus ex dilecto Sponsus dicitur : ut videlicet per repetitionem dilectionis, maximus amor loquentis ostendatur. Vel dilectus ex dilecto bene Christus vocatur; quia si Filium diligimus, et Patrem ex quo est, consequenter amamus. Respondet sponsa subsequendo, dicens :

440. (Vers. 10.) *Dilectus meus candidus est et rubicundus, electus ex millibus.*

15. Candidus et rubicundus Christus esse perhibetur; quia nullum omnino peccatum faciens, justitiæ pulchritudinem ex integro tenuit, et tamen tanquam peccator esset, ad mortis passionem accessit. Cui per prophetam dicitur : *Quare ergo rubrum est indumentum tuum? (Isai. LXIII, 2.)* Electus vero est ex millibus, quia ex totius generis humani massa, nullus sine peccato reperitur : ipse vero non solum sine peccato fuit, sed etiam peccatores sua justitia et sanguine redemit. Sequitur :

(Vers. 11.) *Caput ejus aurum optimum : comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigre sicut corvus.*

16. Caput Christi Deus. Quod caput bene aurum dicitur; quia ad comparisonem Creatoris omnis creatura res vilissima perpenditur (1 Cor. XI). *Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigre sicut corvus.* Qui t per comas Christi, nisi fideles quosque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente cu todiant, et Deo adhærentes, quod credunt faciunt, quasi in capitibus pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum ascendendo valde proficit, et victoriam significatione sua pretendit. Comæ ergo sicut elatæ palmarum sunt : quia electi quique dum semper ad alta virtutum se efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam se perducent. Nigre autem sicut corvus existunt : quia quamvis virtutibus se erigant, semper tamen peccatores se esse cognoscunt. Sequitur :

(Vers. 12.) *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident iuxta fluentia plenissima.*

17. ^e Oculi sponsi sicut columbæ sunt, quia prædicatores Christi qui viam nobis ostendunt, in simplicitate vivunt. Super rivulos autem aquarum esse perhibentur, quia semper in refectione divinarum Scripturarum conversantur. Lacte vero sunt lotæ : quia gratia creatricis sapientiæ tanquam lacte matris, a peccatis per baptismum sunt mundatæ. Qui autem per fluentia plenissima, juxta quæ resident, intelligimus, nisi sacræ Scripturæ profunda et arcana dicta, quæ discernimus, quibus nos reficimus, dum ea legendo vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ juxta fluentia residere solent, ut volantium

^e In nonnullis Mss. et omnibus excusis, *oculi sponsæ*; errore manifesto.

avium umbram in aqua videant, super quam se projicientes, ungues rapientium sic effugiant. Sic sancti viri in Scriptura sancta fraudes demonum perspicunt, et ex descriptione quam vident, quasi ex umbra hostem cognoscunt. Dumque se consiliis Scripturæ ex toto addicunt, ut videlicet nihil agant nisi quod ex responso Scripturarum audiunt, quasi in aquam se projicientes, hosti illudunt. Quæ fluentia plenissima dicuntur: quia de quibuscumque scrupulis in Scripturis consilium quaeritur sine minoratione de omnibus ad plenum invenitur.

(Vers. 13.) *Genæ illius sicut areolæ aromatum, consite a pigmentariis.*

18. Si per oculos prædicatores designantur, bene per genas ipsi in Ecclesia figurantur, qui in Ecclesia martyrio vitam finisse perhibentur. Dum enim pro fide Christi sanguinem suum fundere non dubitant, quasi genæ in facie Sponsi rubent. Per eos quippe pulchritudo fidei christiæ publicatur: quia ad quantum fidei præmium tendant, ostendunt, dum pro ea moriuntur. ^a Quæ bene sicut **441** areolæ aromatum esse dicuntur: quia dum in constantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum sanctæ opinionis fama, ^b quasi odore aromatum dilatantur. Sed areolæ aromatum a pigmentariis conseruntur; quia martyres sancti et a præcedentibus prædicatoribus ad confessionem roborantur, et a subsequentibus ad imitationis exemplum populis adducuntur. Ab illis qui præcesserunt, pigmenta virtutum coluntur: ab his vero qui sequuntur, pigmenta exemplorum sumuntur. Unde et sequitur.

(Vers. 15.) *Labia ejus lilia stillantia myrrham primam.*

19. Quid enim per labia Sponsi, nisi ipsos quos dicimus prædicatores Christi, intelligimus? Qui dum motes martyrum populis prædicant, quasi myrrham mortificandis carnibus ad condimentum distillant. Quæ myrrha bene prima esse dicitur: quia nullus sic mortificatur, quomodo ille qui pro Christo martyrio finitur. Primam enim dixit non pro tempore, sed pro dignitate. Quid est quod labia Sponsi lilia esse dicuntur, nisi quod illi per quos Christus loquitur, necesse est ut mundi sint, et per eos bonus odor aspergatur? De quibus erat apostolus Paulus, qui dicebat: *Bonus odor sumus Deo in omni loco, et in his qui pereunt, et in his qui salvi fiunt* (II Cor. 1, 4). Sed notandum est, quoniam quicquid in Ecclesia justitiæ et fortitudinis habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahitur. Ideo sequitur:

(Vers. 14.) *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.*

20. Quid enim per manus Christi designatur, nisi opera sancta quæ in mundo gesit, et quæ nobis imitanda proponuntur? Ipse enim ait: *Qui me diligit, me sequatur* (Forte Joan. xii, 26). Et Apostolus: *Qui dicit se in Christo manere, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare debet* (I Joan. ii, 6). Manus vero tornatiles

^a In Val. Cl. Rhem. et Theod., qui (scilicet martyres) bene sicut.

^b Val. Cl., quasi odor.

^c In aliis Edit. excepta vet. Paris. post disponeba-

esse perhibentur; quia sancta opera ejus sine impositione iniquitatis ex omni parte in justitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate sui sine obstaculo volvitur. Sic Christi opera in rectitudinis rotunditateolvebantur; quia nulla culpa ei adhaerebat; quia minus justitia ejus in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus esse dicuntur; quia quidquid exterior inter homines operabatur, interius in divinitatis pulchritudine disponebatur. ^e Manus quoque Sponsi plenæ hyacinthis esse dicuntur: quia quicumque illius opera pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Unde et ipse Redemptor ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illic et minister meus erit* (Joan. xii, 26). Sequitur:

(Vers. 14.) *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.*

21. Qui per ventrem, nisi mortalitas? Et quid per ebur, nisi incorruptio designatur? Ebur quippe valde durabile os habetur, et in ornamenta regum assumitur. Venter ergo Christi recte eburneus esse dicitur; quia mortalitas Christi ad immortalitatem perducitur, dum per resurrectionem ad gloriam Patris sui, regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi, 9). Qui vere in ornamento regum assumitur; quia quisquis carnis suæ rex et dominus esse probatur, ipsius Christi mortalitate et resurrectione, amore cognitionis et spe immortalitatis ornatur. ^c Unde alibi dicitur: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. 1, 31). **442** Sed venter distinctus sapphiris esse perhibetur; quia in nostra corruptione quam portavit, cœlestia opera per miracula quæ faciebat, passionibus nostris inseruit. Sapphirus enim qui acreum colorem portat, bene cœlestia facta quæ in miraculis ostendebantur, designat. Venter vero Christi sapphiris distinguitur; quia dum inter passionibus carnis divina miracula operabatur, quasi in corruptione corruptio variabatur. Qua dispensatione apostoli in fide euliti sunt, et ad passionibus tolerandas robusti exsisterunt. Ideo sequitur:

(Vers. 15.) *Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.*

22. Per crura enim apostolos intelligimus, per quos universum mundum circumivit, et fidem eis prædicantibus, populis audientibus sparsit. Quibus ipse in Evangelio ait: *Ite in orbem universum, et prædicate Evangelium omni creaturæ* (Marc. xvi, 15). Sed crura columnæ marmoreæ esse perhibentur, quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes adversarios eorum prædicationibus et exemplis roborantur. Super bases autem aureas columnæ fundatæ sunt; quia a prophetarum dictis, ut fortes existerent, fidem integram acceperunt. Unde ipse primus apostolorum ait: *Habemus firmiorem propheticum* ^d *tur, additur: quid vero per hyacinthum, qui valde pretiosus lapis est, nisi munus retributionis æternæ designatur? Manus ergo sponsi, etc. Hæc nullis in Mss. existant.*

sermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernæ ardenti in caliginoso loco (II Pet. 1, 19). Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce sapientiæ resplendere sciuntur. Sequitur :

(Vers. 15.) *Species ejus ut Libani, electus ut cedri.*

23. Libanus quippe mons est in quo sublimes valde et odoriferæ arbores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio sive candidatio. Et de Christo dicit apostolus Paulus : *Ipse factus est nobis a Deo sapientia et sanctificatio et justitia* (I Cor. 1, 30). Bene ergo species ejus ut Libani existit ; quia per eum credentes dealbamur ; ei si adhærenus radicatus, sublimes efficitur. A cujus gratia etiam bonæ opinionis odorem, si quem habemus, accipimus. Electus etiam ut cedri esse dicitur ; quia de eo Pater loquitur : *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea* (Isai. XLII, 1). Cedrus autem excelsa est valde arbor et odora et impubribilis. Christus autem excoelsior cedris existit ; quia quamvis homo sit, tamen Deus esse non desistit. De quo per Isaiam dicitur : *Et sublimis erit valde* (Isai. LII, 14). Odorus etiam super omnes est Christus, quia ipse de seipso ait : *Ego flos campi, et litium convallium* (Cant. II, 1). Et per sponsam ei dicitur : *Curremus in odorem unguentorum tuorum* (Cant. 1, 3). De quo hic bene sequitur :

(Vers. 16.) *Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis.*

24. Per guttur quippe voces transferuntur, et sapor in ventrem lauriuntur. Quid ergo per guttur Sponsi, nisi Testamentum Christi intelligitur, per quod Christus nobis loquitur, et in quo quam suavis sit Dominus, a fidelibus gustatur? Totus ergo desiderabilis esse dicitur ; quia per hoc quod de eo bona omnia anima sancta audit, magis ac magis semper eum videre concupiscit. Cujus tot bonis enarratis consequenter concludit, et dicit :

(Vers. 15.) *Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filia Jerusalem.*

25. Sed enumeratis tot laudibus, ostensis tot muneribus, quis audiens non concupiscit, quis intendens non inardescit? Fidelis quippe anima quæque, quo dulciora et ampliora de Redemptore suo audit, **443** eo ardentius inhiat, et manifestiora de eo cognoscere appetit, dicens :

(Vers. 17.) *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus. et quæremus eum tecum?*

Cum enim proximus proximo de Christo loquitur, cur alter ab altero quæter inveniatur sciscitatur, quid aliud quam quomodo quæri debeat perscrutatur? Quamvis hoc de Synagoga intelligi valeat, ut aliquando conversa Ecclesiam interroget, cui protinus Ecclesia respondet.

CAPUT VI.

(Cap. VI.—Vers. 1.) *Dilectus meus descendit in*

A hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, et lilia colligat.

1. Dilectus in hortum suum ad areolam aromatum descendit ; quia Ecclesiam visitans, ad eos majori gratia venit, quos sanctis operibus et virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex se proximis emittere cognoscit. In hortis pascitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligit, quando perfectos quosque ab hac vita succidit. Sed quia sancta Ecclesia in filiis suis fide Christo ita conjungitur, spe suspenditur, charitate conglutinatur, ut nihil extra Christum diligat, et eum sibi familiariter fide et amore inseparabilem teneat, ideo subjungit :

(Vers. 2.) *Ego dilectus meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur in liliis.*

2. Notandum quippe, quod Synagoga per prædicationem Ecclesiæ ad fidem quandoque convertetur, ita ut se abnegans, Christum solum sequatur, et eodem desiderio diligat Christum, quo eum Ecclesia diligit, quem cæteris postpositis solum amat. Quam jam amicam factam, jam sponsam sibi conjunctam Sponsus alloquitur, congratulans et dicens :

(Vers. 3.) *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.*

3. Pulchra et amica, suavis et decora sicut Jerusalem, Synagoga esse perhibetur ; quia sancta quatuor Evangelia, aliquando conversa sicut Ecclesia sectabitur. Jerusalem quippe visio pacis interpretatur. Per quam bene sancta Ecclesia figuratur ; quia dum in mundo semper pressuram patitur, viam fastidians, quæ sit pax patriæ cælestis currendo contemplatur, confidens in eo qui discipulis suis dicebat : *In mundo quidem pressuram habebitis ; sed confidite, ego vici mundum* (Joan. XVI, 33). Digne autem Synagoga conversa, sicut Jerusalem pulchra et amica et suavis et decora dicitur ; quia dum sanctam Ecclesiam imitatur, quatuor Evangeliorum præcepta operatur, a quibus pulchritudinem morum accipit ut placeat, exercitium sanctæ operationis colligit ut in amicitia hæreat, suavitatem mansuetudinis discit ut permaneat, speciem decoræ conversationis ostendit, ut per exemplum trahat. De qua consequenter dicitur : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Notum expertis est, quod milites cum in procinctu contra hostes vadunt, si strictim et concorditer gradiuntur, ab hostibus contra vententibus timentur ; quia dum in eis aditum per scissuram non accipiunt, quæter eos penetrent, hæsitantes non inveniunt. **444** Illisque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati seipsis semetipsos tuentur. Dum enim de seipsis sibi vallum efficiunt, intrandi ad se aditum hostibus non relinquunt, et ut occidantur appetiti, ipsi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit, quæ dum contra malignos spiritus pugnare non desinit, necesse est ut pace charitatis constringatur, quo salva sit. Si enim pacem tenet, terribi-

^a Val. Cl., Rhem., Theod., ascendit.

^b Ed. recent., inter lilia.

^c Val. Cl. et Rhem., qua salva sit.

lis hostibus apparet. Si per discordiam scinditur, undique ab hostibus leviter penetratur. Pace se itaque munit, unitate se vinciat, charitate se uniat; ut dum in seipsa per scissuram damnum non patitur, ducem suum semper exultans sine confusione sequatur. In pace quippe oculus mentis mundatur, ut in ipsam beatitudinis visionem intendatur. Quam nemo sicut est, in hac vita conspicit; quia impossibile est patriam tenere, dum in exsilio unusquisque nostrum gemit. Ideo sanctæ animæ inardescenti, inhianti, propinquanti Sponsus respondet, dicens:

(Vers. 4.) *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.*

4. Oculos ad Sponsum tendimus, dum intuitum mentis ad videndam Christi beatitudinem aliquantum aperimus. Sed oculos avertere præcipimur, ne videlicet aspicere eam sicuti est, quantumcunque videamus, arbitremur. Ipsi enim oculi eum avolare fecerunt; quia quo amplius videtur, eo magis invisibilis esse cognoscitur. Et a nobis avolat; quia quantumcunque ictu mentis apprehensus, incomprehensibiliter super omnem conatum nostrum se exaltatum esse manifestat. Oculi quippe mentis quasi noc efficiunt ut avolet; quia per hoc tantillum quod videtur, valde longinquus et avolans a nobis, sicut dictum est, apparet. Sequitur:

(Vers. 4-6.) *Capilli tui sicut greges caprarum, a qui ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut greges b tonsarum ovium, quæ ascenderunt de lavacro; omnes gemellis fetibus, et sterilis non est c inter eos.*

Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ, d absque occultis.

5. Hæc omnia dicta de Ecclesia superius, ut posuimus, exposuimus; ideo nunc de Synagoga eadem replicare devitamus. Unum est tamen quod non similiter repetitur; quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur. Quo nihil aliud designari puto, nisi sanguinem martyrum, qui sub Antichristo moriuntur: et unitatem fidei, sub qua multi Judæorum stringentur. In cujus constantia dum sanguinis effusionem patientur, fidei tribulatione quasi corticis rubore decorabuntur. Sequitur:

(Vers. 7.) *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ; et adolescentularum non est numerus.*

6. Quid per reginas, nisi sanctorum animæ designantur; quæ dum corpora sua prudenter regunt, et aliis præsent, regnum sibi æternum acquirunt? Sunt enim nonnulli in sancta Ecclesia qui carnem suam macerant, et propter Deum affligunt, vitia vincunt, demones velut tyrannos sibi subjiciunt, omnes motus suos ut ordinate currant, sapienter regunt, aliis prædicant hoc quod ipsi faciunt, multos a faucibus dæ-

^a Rothomag., quæ ascenderunt. Vulgati, quæ apparuerunt.

^b Omittitur tonsarum, in excusis.

^c Omnes Mss. nostri inter eos, scilicet greges; editi ut in Vulgata, in eis.

^d Hic etiam sequimur unanimum Mss. consensum. In editis legitur, ab que eo quod intrinsecus latet.

^e Recent. editoribus placuit explanationis gratia

A monum gladio verbi pugnantes 445 abstrahunt, Quid hujusmodi animæ nisi reginæ existunt, quæ deum regem Christum sponsum suum valde diligunt, amoris commistione et libidinis execratione, regios filios, id est fideles populos gignunt? Quibus omnibus beatus Petrus apostolus dicebat: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis* (1 Pet. II, 9). Sed reginæ sexaginta esse perhibentur. Denarius quippe numerus per senarium multiplicatus in sexaginta completur. Et quid per denarium, nisi decem præcepta Legis; et quid per senarium, nisi labor hujus vitæ signatur? Sex enim diebus quod necessarium est operamur, et in septimo quiescere per Legem jubemur (Exod. xxII et xxxI). Bene ergo sexaginta reginæ esse dicuntur; quia dum decem præcepta in hoc sæculo operantur, sæculum autem hoc sex diebus operatoriis evolvitur, in eis quasi per senarium numerum, denarius replicatur. Prædicant enim quique decem præcepta Legis, in quorum operatione se exercent in temporalitate hujus corruptionis. Sex igitur decies, vel decem sexies multiplicant; quia universale hoc tempus in explenda decem præcepta Legis spiritaliter esse transigendum, operibus suis manifestant, et verbo prædicant. Quorum laudem in hoc mundo aliquando reprobi aspiciunt; et ut similiter laudentur, vel ut aliquod commodum in hac vita quomodocunque adipiscantur, etiam ipsi per semetipsos prædicatores fiunt. De quibus bene subditur: *Et octoginta concubinæ.*

7. Concubinæ quippe non vere, sed fide dominos diligunt, et ab eis non posteritatem filiorum, sed præsentiam expetunt, nec continentia se continent, sed libidinem explere concupiscunt. Sic falsi prædicatores in Ecclesia existunt: quia dum non Christum, sed lucrum vel laudem diligunt, non spiritaliter et caste, sed carnaliter et libidinose Christo se conjungunt. Bene ergo concubinæ vocantur; quia Christum quem prædicant, non in spiritu, sed carne sectantur. De quibus apostolus Paulus dicebat: *Multi quidem secundum carnem ambulat, sed non secundum Christum* (Phil. III, 38.) De quibus idem ipse ait: *Quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum deus venter est.* De quibus ipse idem ait: *Hujusmodi non serviunt Domino Jesu, sed suo ventri* (Rom. xvi, 18). Quæ tamen concubinæ bene octoginta esse dicuntur; quia etsi toto corde terrena diligunt, cœlestia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, et ad octoginta venimus. Per decem autem Decalogus, sicut dictum est, significatur: per octo vero resurrectio, quia octavo die Redemptor noster resurrexisse pro-

interserere, commodorum; sic enim legendum exhibent: *sed præsentiam commodorum*; nimirum non intelligentes ad quid referri posset, præsentiam. At optime refertur ad dominos, quorum præsentiam expetunt ut libidem expleant.

^f Multa hic ex Mss. supplevimus, quæ in vulgata desunt.

h tur. Prædicatores vero etsi falsi sunt, per desiderium tamen, et Scripturam divinam, et resurrectionem quam credimus, manifestant per verbum. Si enim aliud prædicarent prædicatores, inter Christianos non essent; de quibus in Evangelio Veritas ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite* (*Matth. xxiii, 2*).

3. Sed quia et falsorum et verorum prædicatorum prædicatione plurimi ad fidem veniunt, et cum electis multi intrant, qui ad sortem electorum non pertingunt, ideo subditur: *Et adolescentu'arum non est numerus*. Cum enim scriptum sit: *Adolescentia et juvenus vana sunt* (*Eccle. ii, 10, ex Hebr.*): quid per adolescentulas has, **446** nisi aulmas intelligimus, quæ dum vana hujus mundi sectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt? De quibus per Psalmistam dicitur: *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum* (*Psal. xxxix, 6*). Quod enim electorum numerus apud Deum sit constitutus, manifestat apostolus Paulus qui ait: *Novit Dominus qui sunt ejus* (*I Tim. ii, 19*): Et per semetipsum Dominus ait: *Ego scio quos elegerim* (*Joan. xii, 18*). Quos quia non perfecte scit, sed perfecte novit, procul dubio et numerum in quo eliguntur, cognoscit. De quibus per Paulum dicitur: *Quos enim præcivit et prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui* (*Rom. viii, 29*). Bene ergo adolescentularum non est numerus; quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extrarmanentes quasi in cognitionem divinam non veniunt. Quibus ipsa Veritas in futuro judicio dictura est: *Nescio vos* (*Matth. xxv, 12*); et: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem* (*Psal. vi, 9*). Sed dum reprobi mundana querunt, et per multiplices cupiditates animum dividunt, sancta quælibet anima in numerum electorum se stringit, multa quæ videt fastidens, unum quod non videt, ardentem appetit, quod quandiu non tenet, in fide se nutrit, in charitate se unit. Et dum id quod unum et idipsum est sequitur, de hujusmodi multis una Ecclesia conficitur, de qua per Sponsum dicitur:

(*Vers. 8.*) *Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.*

9. Mater nostra est regeneratrix gratia, apud quam una columba eligitur, quia illos solos eligit, qui in simplicitate permanent, et ab unitate non scinduntur. Multi quippe fideles dum in idipsum intendunt, dum uno desiderio Christi se invicem nutriunt, dum habentes cor unum et animam unam, in charitate se vincunt, ex multis membris corpus efficiunt. Omnesque in unitatis simplicitate viventes, una columna existunt. Quæ sola perfecta et electa genitrici suæ dicitur, quia extra hanc quam dicimus Ecclesiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitam, nisi per hanc solam gratia fovente nutritur. De qua bene subditur:

(*Vers. 9.*) *Viderunt eam filia Sion, et beatissimam*

A prædicaverunt: reginæ et concubinæ laudaverunt eam.

10. Sion filia, filia sunt Ecclesie, quæ dum vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Ecclesia ad regnantem Ecclesiam eriguntur. Vident filia Sion columbam, et beatissimam prædicant: quia sanctæ animæ dum virtutes Ecclesie spectant, in laudem prorumpunt, et ad ejus beatitudinem inhiant. Sancta quippe Ecclesia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carnesui Sponsi pascitur, sanguine lavatur, Scriptura divina saginatur. Hujusmodi robusta nutrimentis dæmones expugnat, vitia suffocat, carnem domat, spiritum roborat, vitam exspectat. Hæc omnia quicumque aspicit, recte in admirationem protinus assurgit, et beatissimam pronuntiat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exurgat. Cum reginis etiam concubinæ laudent; quia etsi operibus falsi prædicatores contradicunt, sermonibus tamen eadem quæ et veri populis ostendunt. De talibus ipsa Veritas dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (*Matth. xv, ex Isai. xxvii*). Quod aperte manifestat dum iterum dicit: *Dicunt enim, et non faciunt* (*Matth. xxiii, 3*). **447** De quibus et per apostolum Paulum dicitur: *Dictis confidentur se nosse Deum, factis autem negant* (*Tit. i, 16*). Sancti autem viri dictis et factis Deum confitentur; quia quod credunt faciunt, et ad bona quæ faciunt, etiam alios sermonibus et exemplis trahunt. Quorum virtutibus adversarii ad fidem excitantur, dum in eis et pietatem fidei, et constantiam operis admirantur. Unde et Synagoga ad fidem erigitur, cum in Ecclesia quæ sint merita fidei admirans contempletur, dicens:

(*Vers. 9.*) *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?*

11. Ecclesia sancta quasi aurora consurgens in judicio ultimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innovatur. Quæ bene ut sol electa dicitur; quia ad eandem gloriam perducitur ad quam caput ejus Christus, qui sol justitiæ esse perhibetur. Unde est quod idem sol ait: *Volo Pater, ut ubi ego sum, illic et minister meus sit* (*Joan. xix, 26; xvii, 24*). Quod tamen et de membris ejusdem Ecclesie adhuc in hac carne viventibus intelligi potest. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quæ sint tormenta reprobtorum aspiciunt, et quæ sunt facta sua sine palpatione examinare contendunt. Dumque se peccasse cognoscunt, et per hoc ire ad reprobtorum tormenta pertimescunt, subito tenebras iniquitatis derelinquunt, et luce justitiæ accendi concupiscunt. Mox ad sanctam operationem consurgunt; et per bona opera quæ faciunt, clarescere quibusque proximis incipiunt. Hi procul dubio velut aurora consurgentes progrediuntur; quia subito noctem peccati evacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ prius erat in tenebris, nunc splendens apparet; et quæ etiam in se

* *Ea. nisi raqas animas?* Frustra autem additum raqas, restituta interunctione.

isa offuscabatur, nunc aliis lumine sanctæ operationis resplendet. De qua bene subditur: *Pulchra ut luna, electa ut sol.* Luna quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demonstrat. Sic nimirum quæque anima, quæ tenebras dimittit, et in sanctam operationem se extendit, dum exemplum bene operandi tribuit proximis, quasi lucem tenebrescentibus oculis spargit. Dum enim peccantes quique bonum opus aspiciunt, et ad idem faciendum se convertunt, quasi errantes in nocte, per lumen lunæ ad viam redeunt. Hæc itaque sancta anima dum peccantibus exempla præbet, quasi luna in nocte lucet. Dum vero magis ac magis crescit, et dedie in diem per consuetudinem operis lumen justitiæ tam perfecte accipit, ut etiam bonis exempla imitationis præbeat, quæ prius solis peccatoribus imitando apparebat, profecto jam luna sol efficitur; quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulantibus lumen veritatis manifestat. Hinc est quod sequitur: *Electa ut sol.* De qua bene subditur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Hoc quia jam dictum est, iterum non necesse est exponi, ne sic videatur fastidium generari. Sequitur ergo Sponsus, et causam dicit unde tanta virtus in Ecclesia excrescere possit. Visitatione quippe renovatur, et quod in ea tenebrosum est, respectione ejus illuminatur. Et hinc est quod subdens ait:

(Vers. 10.) *Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium; et inspicerem si floruisset vineæ, et germinassent mala punica.*

12. Quid per nuces, nisi perfectos quosque intelligimus, qui dum divinam sapientiam intra corpora sua **448** retinent, quasi nucleum in fragili testa portant? Sunt enim quamplures in Ecclesia, qui assidue divinæ Scripturæ intendunt, quam suavis sit Dominus gustantes, amplius gustare concupiscunt, sancta gaudia in corde ruminant, et ruminantes magis ac magis convallescunt; et tamen foris nescientibus eos, viles apparent; quia ignoratur quam suavem in suis interioribus cibum portent. Quid isti, nisi nuces existunt, qui nuclei dulcedinem intus ferunt, exterius vero carnis vilitatem præterdunt? De quibus erat Apostolus, qui dicebat: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv, 7). Hortus igitur nucum, corda sunt sanctorum, qui dum diligunt, cœlestem dulcedinem in intimis gerunt. Unde in Psalmo scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. xxx, 20.) Sed quid est quod in hortum nucum Sponsus descendit, ut poma videat, cum potius nuces videre debeat? Verum tamen sciendum est, quod plerumque corda perfectorum visitat, eisque benignitatis suæ suavitatem manifestat; ut per eos ad infirmiores postmodum veniat, et quantum in augmentum justitiæ profecerint, per illos cognoscat. Unde scriptum est: *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut*

^a Male legerunt ed. *intitant*, pro *immutant*, quod habent Mss. omnes.

A requirens Deum (Psal. xii, 2). Dum enim divina bonitas corda perfectorum illustrat, eosque ad curam proximorum per charitatis sollicitudinem instigat, quid hoc est aliud, nisi quod ad hortum veniens, poma convallis per illos quibus præsidet, prospectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoscere dicitur, cum sanctos suos quos illustrat, ad videndum exhortatur. Sed quid est quod non poma montis, sed poma convallis, ut videat, descendit, nisi quod illis respectum suæ miserationis tribuit, quos in humilitate persistere cognoscit? De quo per Psalmistam dicitur: *Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit* (Psal. cxxxvii, 6). Et ipse Dominus per semetipsum ex voce prophetæ dicit: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos?* (Isai. lxvi, 2.) Sequitur autem Sponsus, et dicit: *Et inspicerem si floruisset vineæ, et germinassent mala punica.* Vineæ florent, quando in Ecclesia filii recentem in fide generantur, et ad sanctam conversationem, quasi ad fructus sollicitatem, præparantur. Mala punica germinant, quando perfecti quique per exempla sua proximos ædificant, et in novitatem sanctæ conversationis per prædicationem et bonorum operum ostensionem ^a immutant. Illud quippe malum punicum, videlicet apostolus Paulus germinaverat, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (Gal. iv, 19). Sic etenim in sancta Ecclesia agitur, ut per bonos mali convertantur, per perfectos imperfecti nutriantur, donec et ipsi ad perfectionem veniant, et infirmos quosque sicut ipsi perducti sunt, ad meliora per lucant. Hoc Christus Ecclesiæ Sponsus ^b visitando prospicit, respiciendo corpus sanctum conjungit: qui ideo corpus infirmitatis assumpsisse cognoscitur, ut in corpus suæ claritatis tota simul Ecclesia transformetur. Unde beatus Paulus ait: *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (Philip. iii, 21). Hæc omnia in fine mundi Synagoga tandem excitata percipiet, et se tandiu hæc ignorasse reprehendet, dicens:

(Vers. 11.) *Nescivi: anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab.*

13. Ac si diceret: Tot virtutes in sancta Ecclesia **449** fieri videns, quare in tanto tempore non percipi? Quare incredula perstiti? Cur tandiu per infirmitatem meam in tenebris ignorantiae perstiti? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quandoque per Christi prædicationem ad fidem suscipiendam excitatur. Aminadab enim spontaneus populi mei interpretatur. Et bene procul dubio Christus: Jesus a Patre spontaneus populi mei dicitur; quia vere spontanea charitate ad populum salvandum descendit, et ut nos a morte relevaret, pia voluntate et benigna gratia mortem in cruce suscepit. Unde et ipse ad Patrem ait: *Voluntarie sacrificabo tibi* (Psal. lxxx, 8). Et unus ex redemptis ad Chri-

^b Excusi, *visitando perficit*.

stum loquens, aiebat: *Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua (Psal. LXXVIII, 17)*. Propter quadrigas ergo Aminadab Synagoga conturbatur; quia quando tandem quatuor Christi Evangelia in mundo currentia, in cordibus hominum ferventia per fidem contemplatur, mox de infidelitatis suæ tenebris confunditur, et oborta confusione salubri, ad penitentiam commovetur. Cui Ecclesia benigne loquitur, dicens:

(Vers. 12.) *Revertere revertere, Sunamitis, revertere revertere, ut intueamur te.*

14. Sunamitis quippe captiva interpretatur. Sunamitis ergo ut revertatur vocatur; quia Synagogæ in fine mundi fides ab Ecclesia offerretur, ut dignitatem pristinam recipiat, quæ sub infidelitatis jugo a demonibus captivatur. Et bene quater reverti admovetur; quia in quatuor mundi partes modo Judæi dispersi sunt, qui ubicunque fuerint, ut dictum est, in fine mundi convertentur, sicut prædictum est per prophetam: *Si fuerit numerus filiorum Israel velut arena maris, reliquæ salvæ fient (Isai. x, 22)*. Revertatur ergo Sunamitis, ut eam intueamur, id est Synagoga ad fidem convertatur, et in poenitentia sua omnibus ostendat quantum malum faceret, quando Deum suum in cruce configebat. Sed protinus cum Ecclesia fidem Synagogæ intueri appetit, Sponsus congratulando quasi interrogans respondet, et dicit:

CAPUT VII.

(Cap. VII. — Vers. 1.) *Quid videbis in Sunamite, nisi chorostrorum?*

1. Castra quippe militantium sunt. Castra ergo in Sunamite videbuntur; quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuste contra perfidos præliabitur. Sed quia hoc per sanctam Ecclesiam fiet ut Synagoga convertatur, quia sermonibus et exemplis prædicatorum ad fidem convertetur, ideo recte ad laudem sponsæ Sponsus se convertit, dicens:

(Vers. 1.) *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis tuis, filia principis?*

2. Filia principis sancta Ecclesia dicitur, quia prædicatione Christi in vitam novam regeneratur, qui per divinitatis potentiam, omni creaturæ quam condidit, principatur. Quid autem sunt calceamenta Ecclesiæ, nisi exempla præcedentium patrum, quibus in via mundi hujus munitur, ut per omnes tribulationes quæ exsurgunt, confidenter calceata gradiatur? Unde alibi prædicatoribus Paulus dicit: *Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis (Ephes. vi, 15)*. Calceamenta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritualiter calceamus, quando a patribus sanctis carne mortuis exempla sumimus, ut ad eorum similitudinem mundi hujus tentationes expugnemus. Potest tamen intelligi quod Ecclesia calceatur, quando in prædicatione sua ad perfereunda insurgentia mala morte Christi munitur. Pulchri ergo sunt sponsæ gressus calceatæ, quæ filia est principis; quia coram divinis oculis placet officium cujuslibet electi secundum exempla patrum prædicantis. Sequitur:

(Vers. 1.) *Junctura^a feminum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.*

5. Per duo femina sponsæ, duo populi Ecclesiæ: per juncturam feminum, concordia designatur prædicatorum, quibus populi uniuntur, dum ad Fidem catholicam circumcisio et præputium per eos erudiuntur. Qui ut monilia existunt; quia dum in sapientia, quia refugent, sancta opera faciunt, quasi in auro lapides gerunt. De quibus sequitur: *Quæ fabricata sunt manu artificis*. Manu artificis monilia fabricantur, quia opere Christi prædicatores pulchri et utiles efficiuntur. Sequitur:

(Vers. 2.) *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.*

4. Umbilicus etiam sanctorum prædicatorum ordo est: qui bene crater esse dicitur, quia dum per eos populus eruditur, vino spiritali ipsorum officio ebriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur; quia juxta mores hominum universos necesse est ut lingua prædicatoris volvatur. Qui poculis non indiget; quia quod aliis propinat, necesse est ut abundantius cæteris bibat, et plenius quod dat, contineat. Sequitur:

(Vers. 2.) *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.*

5. Per ventrem, populi latitudo designatur: qui bene sicut acervus tritici liliis vallatur; quia dum operibus sanctis intendens, in cælesti horreum præparatur, exemplis sanctorum, ut perseveret, undique munitur; de quibus iterum dicitur:

(Vers. 3.) *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli.*

6. Duo ubera, duo populi existunt: quia dum in amore fraterno semper vivunt, se invicem lacte pietatis in charitate nutriunt. Qui bene duo hinnuli capræ gemelli nominantur: quia dum per prædicationem Synagogæ in fide geniti, in ejus Scripturis nutriuntur, in spem æternitatis intendentes, quasi in montibus concordēs pascuntur. De quibus prædicatoribus sequitur:

(Vers. 4.) *Collum tuum sicut turris eburnea.*

7. Collum sponsæ sicut turris eburnea dicitur; quia prædicatores Ecclesiæ et alti per contemplationem, et fortes per sanctorum operum exercitationem, et pretiosi per divinam sapientiam habentur. De quibus iterum dicitur:

(Vers. 4.) *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filię multitudinis.*

8. Hesebon cingulum mæroris interpretatur. Oculi ergo sponsæ sicut piscinæ in Hesebon dicuntur; quia dum de peregrinatione sua contristantur, et mærore corroborati, contra spirituales hostes accinguntur, lacrymis se lavant, ut per eos populi convenienter coram Deo mundentur. In porta autem filię multitudinis sunt: quia in fide stant, per quam Ecclesiæ multitudinem ad cælestia introducunt. Sequitur:

(Vers. 4.) *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.*

9. In naso odoris discretio habetur. Per nasum

^a Ita Mss. pro *scuora*, *scorum*, quod habent vulgati.

cigo a ordo prædicatorum designatur : quia per eos a nobis virtutum odores, et vitiorum foetores demonstrantur. Sed nasus sicut turris Libani existit : quia dum semel prædicatores aqua Baptismatis lavantur, **451** et quotidianis lacrymis a peccatis quæ contra Deum commiserunt, dealbantur, digni fiunt ut ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris contra Damascum respicit : quia peccatoribus semper sanctus quilibet prædicator contradicit. Damascus quippe sanguineus interpretatur, et peccatrici genti dicitur : *Manus tuæ plenæ sunt sanguine (Isai. 1, 16)*. Sed quia de membris dixit, dignum est ut de capite loquatur. Ideo subditur

(Vers. 5.) *Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui ut purpura Regis juncta canalibus.*

10. Caput Ecclesiæ Christus : qui bene ut Carmelus dicitur ; quia ipse per passionem quam sustinuit, ad gloriam Patris est exaltatus. De quo scriptum est : *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium (Isai. 11, 9)*. In Carmelo quippe Elias orans pluviam impetravit (*III Reg. 18*) : et nos in Carmelo orantes pluviam impetramus, quando in Christum credentes Christum desideramus, et a Patre irrigationem gratiæ suscipimus, quam rogamus. Moraliter autem caput sponsæ mens vocatur : quia sicut a capite membra, sic a mente omnes cogitationes nostri disponuntur. Carmelus autem scientiæ circumcisionis interpretatur. Caput ergo sponsæ ut Carmelus esse perhibetur ; quia quolibet sancta mens novit qualiter digne circumcidatur : novit quia nihil est quidquid in corpore agitur, si mens immunda fuerit ; quæ templum Christi si efficitur, ab ipso inhabitatur. Quod quia Pharisei non agebant, ideo dicebat beatus Stephanus eis qui eum occidebant : *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto (Act. vii, 5)*. Comæ autem capitis ejus ut purpura regis juncta canalibus esse memorantur. Purpura quippe per fasciculos in canalibus ligatur, super quos dum aqua projicitur, per canales ad vestem quæ supposita est, currit, ut vestis tingatur ; et inde nomen accipit, ut tincta colore purpureo purpura vocetur ; quæ omnia sanctæ menti congruunt, si intelligantur. Comæ quippe capitis sunt cogitationes mentis, quæ in canalibus ligantur, quia in Scripturis divinis ne inutiliter fluant, stringuntur. Super quas aqua projicitur, quæ vestem regiam tingit : ^b quia in cogitationibus sanctæ mentis, gratia cœlestis suscipitur, et totam animam in cœleste ornamento componit ; ut jam tota anima in vitam æternam inardescat, et ad æternum Sponsum etiam per sanguinem martyrii pergere concupiscat. De tota quippe Ecclesia Paulus dicit : *Qui exhibuit sibi Ecclesiam, vestem sine macula et ruga (Ephes. v, 27)*. Et de singulis Ecclesiæ fidelibus dicitur : *His omnibus velut ornamento vestieris (Isai. xlix, 18)*. Sic tinctæ ergo, sic pulchræ, sic purpureæ factæ sponsæ adgaudens sponsus loquitur, dicens :

^a Excusi, *discretio prædicatorum.*

^b Hic nonnulla mutavimus, ope cod. mss. etsi

(Vers. 6.) *Quam pulchra es et quam decora, charissima in deliciis.*

11. Notandum quod charissima in deliciis dicitur, quia ad charitatem et familiaritatem Christi non pervenit, quisquis Scripturæ sanctæ deliciis ^c abundare non contendit. Inde enim dicitur : *Omni habenti dabitur, et abundabit : ei autem qui non habet, et quæd videtur habere, auferetur ab eo (Matth. xiii, 12)*. His enim deliciis qui abundat, reficitur : his refectus, assidue ad majora percipienda præparatur. Unde et huic sponsæ charissimæ dicitur :

(Vers. 7.) *Statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris.*

12. Palma quippe dum crescit, deorsum stringitur, et sursum dilatatur. Sic sancta anima ab imis **452** ad minima incipit, et paulatim ad majora crescendo, usque ad amplitudinem perfectæ charitatis pervenit. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. In psalmo autem de justo homine dicitur : *Justus ut palma florebit (Psal. xc1, 13)*. Ubera autem sponsæ, duo præcepta charitatis existunt ; quæ animam possident, vino cœlesti inebriant et nutriunt. Potest tamen per palmam crux Christi intelligi. Palma enim in sublime valde crescens, dulcissimos fructus gignit : et crux Christi cœlestem cibum nobis præparavit. Cui statura sponsæ assimilatur : quia pro Christo mori non dubitat, quisquis Christum valde diligens digne imitatur. De palma sequitur Sponsus, dicens :

(Vers. 8.) *Dixi, Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus ; et erunt ubera tua sicut botri vineæ ; et odor oris tui sicut malorum.*

13. Dixit vere, et ascendit : quia sicut ante sæcula pro morte nostra mori disposuit, sic in fine mundi propitius et verax adimplevit. In palmam ergo ascendit, et fructus ejus apprehendit : quia in cruce suspensus, fructum invenit, apprehendit, et nobis tribuit. Unde adimpletum est quod sequitur : *Et erunt ubera tua sicut botri vineæ.* Vere per crucem ubera sponsæ sicut botri vineæ existunt ; quia in morte Christi duo præcepta charitatis sensus animæ susceperunt, quibus pasta anima debrietur, debriata posteriora obliviscatur, et in anteriora extendatur. His uberibus etiam proximos quosque nutrit, ac roboratos secum ad ea quæ concupiscit perducit. Unde scriptum est : *Qui audit, dicat : venit.* Sequitur : *Et odor oris tui sicut malorum (Apoc. x. viii, 17)*. Mala punica, de quibus superius tam sæpe dictum est, hic rememorantur, quorum odori odor oris sponsæ bene satis assimilatur. Per mala autem punica martyres designari superius diximus (*Cap. 4*). Per os autem sponsæ hic debere intelligi ejus prædicationem putamus. Quæ dum virtutis martyrum prædicat, dum ad eorum similitudinem animos audientium instigat, dum in unius prædicatione fidei multas virtutes esse manifestat, quid aliud quam malorum odorem in ore portat ? Quia et ruborem corticis in martyrio ostendit quod prædicat, et in virtutibus multitudinem gra-

excusorum lectio non multum a sensu deflecteret.

^c Val. Cl., *abundare contemuit.*

morum sub eadem fide quasi sub eodem cortice demonstrat. De quo et subditur :

(Vers. 9.) *Guttur tuum quasi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.*

14. In gutture quippe vox est. Per guttur ergo ipsa prædicatio iterum designatur : quæ quasi vinum optimum esse dicitur, quia mentes hominum inebriat, ut præteritorum, sicut dictum est, obliviscantur, et in anteriora currentes non lassentur. De quo sponsa, verbum de ore Sponsi suscipiens, adjungit : *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.* Tale est sponsæ vinum, ut dignum sit dilecto ad potandum : quia dum sancta Ecclesia fidem veram prædicat, dum auditores suos ad sancta opera excitat, dum solum Christum diligere, imitari, amplecti, bonum esse, verbis et operibus demonstrat, quid aliud quam vinum suum dignum facit, ut in ore Sponsi sapiat? Quod bene Christus potare dicitur : quia a corpore suo, id est a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum est quod omnes potant, sed labia sola et soli dentes ruminant : quia dum **453** Ecclesia per sanctos suos prædicat, omnes quidem audiunt, sed non omnes quanta sit virtus sententiarum quæ dicuntur, discernunt. Labia vero et dentes ruminant; quia dum perfectiores quique post auditum verba ad memoriam revocant, dum audita quæque exercitatione assidue cogitant, quasi ad os revocantes quod sumpserunt, quanta sit virtus cibi quem comedunt, sentiunt. Idcirco in Lege cribratur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur (*Levit. xi*) : quia quisquis bona quæ audit sive legit, non recogitat, vacans a sanctis cogitationibus, necessario a immundas cogitat. Sequitur sponsa et dicit :

(Vers. 10.) *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.*

15. Ac si diceret, quoniam fide ac dilectione soli Christo adhæreo, solum sequor, solum cum Patre et Spiritu sancto unum Deum videre concupisco, respectationis ejus suavitatem, visitationis benignitatem, conversionis dulcedinem gaudenter experior, experientiam proclamo :

(Vers. 11, 12.) *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis; mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiant, si floruerunt mala punica : ibi dabo tibi ubera mea.*

16. Dum sponsa Sponsi dulcedinem experta se reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipsius Sponsi præcepto sicut se diligit; et quia Sponsi præcepta intelligit, etiam ut alii intelligant concupiscit, dicens : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum. Ager quippe,*

^a Excusi, immundas congregat.

^b Iidem, conversationis. Optime Mss., conversionis; cum hæc verba exponantur, et ad me conversio ejus.

^c In recent. vulgaris, præcepta vel secreta; quod in Mss. non legitur.

^d Hic non consentiunt Mss. In Val. Cl. legitur : *quando verbum Dei susceptum in thalamo Virginis in mundo monstratur.* In Theod. Rhem. et Rothom.,

teste Veritate, est hic mundus (*Matth. xiii*). In agrum vero cum Sponsa Sponsus egreditur, quando Verbum Dei carne suscepta, in thalamo Virginis mundo monstratur. In villis commoratur, quando Gentes per fidem visitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas surgit, quia post resurrectionem suam in gloria Patris sedens, ecclesias quas construit, etiam defendit. Si floruit vinea conspicit; quia omnem profectum Ecclesiæ districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiunt, quia perspicit ad quem profectum teneri quique et imperfecti excresecunt. Videt etiam si floruerunt mala punica; quia perfectos quosque respicit, et quid utilitatis in proximis habeant, quasi in floribus fructum cognoscit, de quibus bene sequitur : *Ibi dabo tibi ubera mea.* In malis punicis dat Sponso sponsa ubera; quia in perfectis vivit charitas gemina, ex qua dum infirma membra in Ecclesia nutriunt, quasi Christum lactant, quem in minimis suis esse præsentem cognoscunt. De quibus bene subditur :

(Vers. 13.) *Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.*

17. Quid per mandragoram, herbam scilicet medicinali et odoriferam, nisi virtus perfectorum intelligitur? Per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur, in fide quam prædicant, id est in portis Ecclesiæ veri medici esse comprobantur. Qui dum exempla honorum operum circumquaque per sanctam famam tribuunt, quasi odorem quo ægroti sanentur, aspergunt. Sequitur :

(Vers. 13.) *Omnia poma, nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.*

18. Hic per poma, sensus Scripturarum sanctarum **454** intelliguntur; quæ dum ex Patribus sanctis ad nos usque perveniunt, et creduntur, quasi ex arboribus poma exsurgunt, quibus animæ delectantur. Omnia ergo poma, nova et vetera dilecto suo Sponsa servat; quia sic Novum Testamentum Ecclesia catholica recipit, ut Vetus non abiciat : sic Vetus veneratur, ut Novum semper in ipsis sacrificiis carnalibus per spiritum intelligat; in Novo scilicet Christum venisse congaudens, in Veteri autem semper venturum expectans, et dicens :

CAPUT VIII.

(Cap. viii. — Vers. 1.) *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te solum foris, et deosculer, et jam me nemo despiciat?*

1. In veteri Lege posita Christum expectabat, et in secreto Patris manentem, foras venire per carnem ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Unde et David desiderans dicebat : *Exurge, et ne repellas in finem (Psal. xliii, 23).* Et alibi : *Inclina cælos tuos et descende (Psal. cxliii, 5).* Et Isaias

quando Verb. Dei suscepta... carne in mundo monstratur.

^e In Val. Cl., Theod. ac Rhem., etiam cum me nemo despiciat.

^f In recent. Ed., *Christum exoptabat et expectabat.* In vet. Paris. tantum, *Christum exoptabat, et in Superfluit tamen, exoptabat, cum paulo post legatur, cupiebat.* Alioquin abest ab omnibus mss.

valde cupiens eum videre, dicebat: *Utinam disrumperes caelos, et descenderes (Isa. LXIV, 1)*. Vult ergo Sponsam foris Sponsa invenire, et deosculari; quia concupiscit sub Lege posita ut per carnem appareat; ut ei per amorem serviat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore serviebat. Post cujus osculum jam a nemine despicitur; quia postquam Christus venit, et fidelibus suis spiritum libertatis infudit, ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod Josue angelum adoravit (*Josue v*); Joanni vero volenti se adorare dixit: *Vide ne feceris, consors enim tuus sum, et a fratrum tuorum habentium testimonium Jesu (Apoc. xxii, 9)*. Sed quia venientem Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, quæ iterum eum in fine mundi suscipiet et amabit, ideo subsequitur Ecclesia, et dicit:

(Vers. 2.) *Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, et ibi dabo poculum ex vino conditum, et mustum malorum granatorum meorum.*

2. Apprehensum in domum matris suæ ducit, quia Synagogæ in fine mundi Christum, in quem credit, prædicabit; dumque per prædicationem Ecclesiæ susceptus fuerit, ibi Ecclesiam docebit: quia se doceri gaudebit, quando Synagogam jam idem corpus factam erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum Ecclesia dabit, quia ipsi Synagogæ Novum Testamentum cum Veteri prædicabit; et quasi vino poculum condiet, quia dulcedinem Evangelii testimoniis Legis, quæ aspera est, ut robustius teneatur, cinget. Mustum vero malorum granatorum suorum tribuet, quia fortium virorum qui unitatem Ecclesiæ etiam in martyrio tenuerunt, exempla apponet, ut ad eorum similitudinem Synagoga inardescat, et Antichristi persecutionibus, martyrum præcedentium exemplis roborata non succumbat. Cum enim fortium pugnantium victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam subire non dubitabit. Quod aperte manifestat cum subjungit:

(Vers. 3.) *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.*

3. Læva Christi vita prærens, dextera vero vita beata **455** habetur. Caput autem nostrum spiritaliter mens esse perhibetur. Dicit ergo Synagoga prædicationibus Ecclesiæ jam conversa, exemplis roborata, imitatione sublevata: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Ac si diceret, quoniam nunc tandem Christi fidem teneo, ejus ineffabilem gratiam experior concupiscibilem, et quam desiderare nesciebam dulcedinem sentio; jam terrena omnia postpono, etiam ipsam vitam carnis pro ejus amore contemno, et ad ejus beatitudinem videndam totis desideriis anheo. Hoc quippe quod rem aliquam amplectitur, ipsam quam amplectitur rem, ex omni parte intra se habere non ignoratur. Læva ergo sub capite est, et dextera amplexatur, quando sancta anima menti ea quæ videt supponit, et ea quæ non

^a In vulgatis, et unus fratrum.

^b Idem, qui mente erecta ad beatitudinem Christi

A videt, omni conatu et universis suis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto desiderio cœlestia sectantur, ut omnia visibilia pro nihilo reputent; mentem suam cœlestibus studiis sine intermissione occupent; ut nihil aliud agere libeat; quidquid extra spiritalem actionem est, animus fastidiat, hanc solam diligat, cœtera contemnat, nisi forte ea isti necessaria esse cognoscat. Isti vero sub capite lævam habent, ^b quia mente erecta ad beatitudinem Christi, vitam presentem sub se vident. Et dextera Christi eos amplexatur; quia ex omni parte dilectio cœlestis intra se retinens tuetur. Hujusmodi quippe viri sancto otio delectantur, in quo vitam beatam dilectione concupiscibiliter per contemplationem perfruuntur. In qua contemplatione oculum cordis

B mundant, ut Deum adhuc etiam in hac carne positi, quantum humanæ infirmitati datum est, videant, cuius visione se illuminent, suavitate reficiant. Isti illam beatitudinem jam aliquantulum experiuntur, de qua in Evangelio Veritatis voce dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Quod enim futurum est, jam in eis incipit compleri, quia etsi in hoc mundo adhuc in carne vivunt, jam tamen per hoc quod majus est in eis, extra carnem sunt. Ab his impletur quod per Psalmistam divina voce præcipitur: *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (Psal. xlv, 11)*. Ili enim quo sine mundi strepitu vivunt, eo mentem in Dei visionem per desiderium et contemplationem figunt. Et quoniam tales multi ex Synagoga in fine mundi, ut credimus, per conversionem erunt, bene ad hujusmodi dictum intelligitur: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. De quibus et pro quibus Sponsus loquitur consequenter:

(Vers. 4.) *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ne suscitatis neque evigilare faciatis dilectum, donec ipsa velit.*

Sed quia hoc superius exposuimus (ad vers. 7 cap. ii, etc.), iterum exponere recusamus. Sed de eadem Synagoga jam facta Ecclesia, filiæ Jerusalem admirantes interrogant et dicunt:

(Vers. 5.) *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?*

4. Sancta Ecclesia, vel quolibet sancta anima, de deserto ascendit, quia in exilio hujus peregrinationis posita, ad cœlestia gaudia mente et cogitationibus tendit. Unde et Paulus dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est (Philip. iii, 20)*. Deliciis affluit, quia sanctæ Scripturæ meditationibus intendens, cœlesti pabulo assidue mentem pascit. Super dilectum innititur, quia in solius Christi auxilio confidens, eo largiente, ab exilio ad patriam transfertur. Ipsa quippe Veritas omnibus fidelibus ait: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5)*. **456** Unde vero acceperit, ut ab infimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit:

(Vers. 5.) *Sub arbore malo suscitavi te, ibi cor-*

currentes.

rupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.

5. Quid per arborem malum, nisi sancta crux designatur? quæ malum illud sustinuit, de quo eam Sponsa in superioribus dicit: *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios* (Cant. II, 3). Sed sponsam suam Christus sub arbore malo suscitavit, quia in cruce positus, subditam sibi Ecclesiam ad vitam vocavit; ut a somno mortis resurgeret, et cum illo se crucifigens, ad novam resurrectionem properaret. Unde et Apostolus cuivis animæ mortuæ dicit: *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (Ephes. v, 14). Et quibusdam qui jam surrexerant, alibi dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite* (Col. III, 1). Sed quia infidelitas Synagogæ Christum crucifixit, ideo sequitur: *Ibi corrupta est mater tua.* Sub arbore malo mater Ecclesiæ corrupta esse dicitur, quia quando Salvatorem suum in ligno fixit, nefando scelere se corrupit. Cujus sceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat, dicens: *Ibi violata est genitrix tua.* Sed quoniam ad hoc cæcitas in Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret (Rom. XI), ideo intranti Ecclesiæ dicitur:

(Vers. 6.) *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.*

6. In corde sunt cogitationes, et in brachio operationes. Super cor ergo et super brachium Sponsæ, dilectus ut signaculum ponitur; quia in sancta anima quantum ab ea diligatur, et voluntate et actione designatur. Signum quippe sancta mens interius et exterius Christum portat; quia dum in ejus meditationibus assidue laborat, in exteriori actione eum imitari non cessat, quo ejus dilecta esse dubitari non debeat. De quo signo ipse Sponsus discipulis suis aiebat: *In hoc cognoscent omnes quia vere mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. XIII, 35). De qua dilectione mox subditur:

(Vers. 6.) *Quia fortis est ut mors dilectio; dura sicut infernus æmulationis; lampades ejus lampades ignis atque flammarum.*

7. Bene procul dubio fortis ut mors dilectio esse perhibetur; quia dum per dilectionem a vitiis mortificamur, quod mors agit in sensibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli qui sic diligunt Deum, ut omnia visibilia negligant, et dum mente in æterna tendunt, ad omnia temporalia pene insensibiles fiunt. In his nimirum ut mors dilectio fortis existit, quia sicut mors exteriores corporis sensus ab omni proprio et naturali appetitu interficit, sic dilectio in talibus viris omnia terrena desideria contemnere mentem alias intentam compellit. Hujusmodi mortuis et vivis dicebat Apostolus: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (Col. III, 3). Hi procul dubio vitam suam cum Christo abscondunt; quia dum omnia quæ videmus, postponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine scilicet Christi, veraciter et secrete vivunt. Quia enim falsam vitam despiciunt, quæ visi-

biliter apparet, in vera vita se abscondunt, quæ non nisi invisibilibus oculis se manifestam præbet. Potest tamen intelligi, ut hoc de seipso Christus dicat, inquit: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio.* Ac si diceret; **457** Dignum est ut in mente et actione signum dilectionis meæ meipsum terum feras, quia in fortitudine dilectionis tuæ mortem subii, ut tu quæ mortua in infidelitate eras, mecum resurgens, in fidei novitate spiritaliter vivas.

8. Sed quia in cruce suspensus nequaquam fuisset, nisi ad magnam invidiam cor Synagogæ exarsisset, ideo subditur: *Dura ut infernus æmulationis.* Æmulationis quippe et in bonum et in malum accipitur. In bonum enim accipitur, sicut per Apostolum dicitur: *Æmulamini charismata meliora* (I Cor. XIII, 11). In malum autem assumitur, ubi per Samuelem Sauli dicitur: *Auferetur a te regnum, et dabitur æmulo tuo* (I Reg. XVII). Æmulus quippe ejus David dicitur, cui Saul invidere non ignoratur. Dura est ergo ut infernus æmulationis; quia dum Synagoga Christum ad inferos posse transiit se putavit, ei usque ad mortem corde immisericordi invidit. Ut infernus æmulationis dura exstitit; quia sicut infernus sine misericordia quos tenet cruciat, sic Judaica plebs Christum apprehendens sine respectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene subditur: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum.* Sicut enim ignis quæ incendit consumit, sic Judæos ab omni fidei virtute invidia sua destruxit; de quibus bene alibi dicitur: **C** *Et nunc ignis adversarios consumit.* Ac si diceretur: Antequam ad æternum ignem veniant, in præsentem consumuntur, quia in se ipsis ignem invidiæ portant, qui sine portantis combustione non portatur. Illic ignis invidiæ flammam protulit, quando per exempla in quibus accensus est, etiam in Gentilibus usque ad Christianorum martyria per mundum universum excrevit. Sed quia hinc ignis invidiæ, hinc ignis charitatis se extulit, ideo subditur:

(Vers. 7.) *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.*

9. Charitate quippe martyres sancti vivaciter ardebant, quia in Dei et proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc charitatem aquæ multæ extinguere non poterant; quia quantumque tribulationes eis fierent, ad odium eos transmutare non valebant. Hoc nimirum esset charitatem extinguere, si in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuissent. Sed cum aquæ dictæ sint, quid rursus per flumina, nisi aquarum ipsarum incrementa et vivacitas intelligitur? Flumina quippe vivas aquas solere dici cognoscimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipimus; quæ dum per totum orbem super martyres ebullierunt, ad extinguendum charitatis ignem grandi impetu confluerunt. Sed quia inter flumina et adeo charitas vivit, ut potius flumina consumeret, quam se ab illis extinguere permetteret; ideo multi etiam persecutorum præc. et inflammabit in circ. inimicos ejus.

^c Ejus, adeo charitatis rigor vixit.

^a Rhem., Theod., Rothom., *charismata majora.*

^b Forte Psal. xcvi, 3, ubi legimus: *ignis ante ips.*

ad eandem charitatem se convertebant, ita ut dimitterent quicquid in mundo possidebant, et seipsum morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Unde et subditur :

(Vers. 7.) *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.*

10. Cum terrenæ substantiæ cupiditate Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis sordilat, ne divina claritas videatur. Contra quod in Evangelio dicitur : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Et Joannes apostolus ait : *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (Joan. ii, 15). Nec mirum, quomodo enim eum dirigere potest, quem nescit? **458** Aut quomodo eum scit, ad quem sciendum, oculum cordis claudit? Sed homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione tribuit, quando quicquid in mundo possidet, pro Christo distribuit; ut abiciens quod impedit, Deum diligit, et terso pulvere sollicitudinum, oculos aperiat ut videat. Et cum omnem substantiam delegerit, quasi nihil eam despiciet, quia postquam oculum tersit, et Deum conspexit, in illius visione quicquid possederat, nihil pendit. Hoc apostoli fecerunt, qui non solum possessa, sed etiam cupita, ut Christum sequerentur, dimiserunt. Quibus ipse Christus, pro quo omnia dimiserant, dicebat : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus* (Luc. xvii, 10). Sed quoniam abjecta terrena substantia non statim ad perfectionem ascenditur, quia rebus abnegatis, restat etiam labor, ut idem ipse homo a semetipso abnegetur, quatenus gradatim proficiat, et quandoque perfectus non solum se, sed et alios secum ad vitam trahat, ideo de nova et tenera adhuc Ecclesia, vel unaquaque anima consequenter dicitur :

(Vers. 8.) *Soror nostra parvula est, et ubera non habet.*

11. Sororem Christus Ecclesiam vocat, quia de ipsis apostolis dicebat : *Ite, dicite fratribus meis* (Matth. xxviii, 10). Soror autem parvula, ubera non habebat, quando in solis apostolis Ecclesia erat, in quibus seipsam, vel alios nutrire lacte prædicationis non poterat (Matth. xxvi). Quid enim Petrus aliis prædicaret, cum seipsum discipulum Christi in unius ancillæ voce detestando et jurando negaret (Joan. xx)? Parva ergo Ecclesia ubera non habebat, quia post resurrectionem in una domo inclusa (Act. i), inter persecutores suos non dico prædicare, sed et videri timebat. Consequenter ergo dicitur :

(Vers. 7.) *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est.*

Allocutus est Christus sororem suam, quando Spiritum sanctum super apostolos misit (Act. ii), et eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici distributione docuit. Sed a quibus hoc querere intelligendus est qui omnia novit, nisi a sanctis patribus, quos ad querendum Spiritu san-

^a Ita omnes Mss. In vet. Ed. Paris. legitur, *universi exercitus assultantis illæsa pedem contemnit*. In recentioribus, *universi exercitus assultus illæsa contemnit*.

cto instigavit? Quibus eodem Spiritu quo in quaestionem eos induxit, respondet protinus convenienter, et ait :

(Vers. 9.) *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.*

12. Dato Spiritu sancto murus sancta Ecclesia efficitur, quia quæ prius timida erat, instruente eodem Spiritu omnipotente, ad resistendum adversariis impenetrabiliter roboratur. Quod manifestat idem Petrus sub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (Act. v, 29). Et iterum : *Si justum est vos potius audire quam Deum, judicate; nos enim non possumus quæ vidimus et audivimus, non loqui* (Act. iv, 19). Et de cæteris discipulis scriptum est : *Ibant discipuli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitii sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v, 41). Ecce qualis murus facta est Ecclesia, quæ modo tenerrima, nec pedem ejuslibet gradientis sine cui læsione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu sancto, a universi exercitus assultantis contumelias illæsa contemnit. Super quam propugnacula ædificantur, quia ut non tantummodo se defendat, sed et impugnantes resistendo prosternat, miracula ei facere **459** conceditur, quæ cum hostes viderint, ab ejus aggressionem jacula timentes terreantur. Quæ propugnacula bene argentea esse perhibentur, quia ipsa miracula cum verbi prædicatione donantur. Et quia argentum valde sonorum est metallum, argentea propugnacula existunt, quia per miracula factum est, ut eorum verba per universum mundum convalescerent, et fidei prædicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent : quod manifestat Psalmita, dicens : *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviii, 5). Sequitur :

(Vers. 9.) *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.*

13. Ostium etiam bene esse Ecclesiam dicimus, quam ab ipso Christo potestatem aperiendi et claudendi accepisse scimus. Ostium procul dubio in suis prædicatoribus existit, quia per eos aditus ad vitam se nobis aperit. Unde et ipsi primo pastori Ecclesiæ dicitur : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis* (Matth. xvi, 19). Vel ostium in ipso capite suo existit, quia ipse de se veraciter dicit : *Ego sum ostium* (Joan. x, 7). Ostium vero tabulis cedrinis compingitur, quia sancta Ecclesia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur; et dum populi variis virtutibus asperguntur, ut videlicet alius de rebus quas possidet, indigentibus necessaria tribuat; alius omnia abiciens, etiam a legitimo connubio se absteat; alius vero tantum proficiat, ut aliorum etiam prædicator fiat; tanquam pictura multis coloribus, sic Ecclesia multis conditionibus

^b Sic restituimus ex omnibus Mss. cum prius legeretur, *multis distinctionibus*.

monestatur, quæ sancto Spiritu convalescens hilariter A respondet, dicens :

(Vers. 10.) *Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.*

14. Ubera sua sicut turrim habuit, ex quo pacem coram Sponso reperit; quia postquam sub ipso spiritum pacis accepit, prædicatores contemplatione altos, et robore inflexibiles nutrit. Sed quid est quod non ait pacem, sed quasi pacem reperiens; nisi quia dum in hoc mundo sumus, a peccato omnimodis non desistimus, et quandiu cum peccato vivimus, pacem perfectam cum illo qui sine peccato in carne vixit, non habemus? Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipsum Mediatorem Dei et hominum tenemus, ideo subditur :

(Vers. 11.) *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos; tradidit eam custodibus; vir affert pro fructu ejus mille argenteos.*

15. Ipse vero pacificus noster esse dicitur, quia per ipsum Deo omne genus humanum reconciliatur. Huic pacifico vinea fuit, quia in labore præceptorum carnalium Synagogam plantavit, de qua dicitur: *Vinea Domini sabnoth domus Israel est (Isai v, 7)*. Quæ vinea in ea quæ habet populos existit; quia in Lege posita est, quæ nuntios sub se populos collegit. De quibus populis dicitur: *Populi meditati sunt inaniam (Psal. ii, 4)*. Hanc vineam custodibus tradidit; quia Synagogam Moysi et cæteris patribus custodiendam subiecit. De qua bene subditur: *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos*. Hæc vinea fructum protulit, quia ex Synagoga botrus ille magnus qui de terra promissionis allatus est, Christus videlicet Jesus, per humanitatem processit. De quo fructu Pater ad David ait: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxii, 11)*. 460 Unde et Apostolus scribit: *Quorum patres, et ex quibus Christus (Rom. ix, 5)*. Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam substantiam intelligimus, de qua Petrus elemosynam petenti claudo dicebat: *Argentum et aurum non est mihi (Act. iii, 6)*. Pro fructu ergo vineæ vir mille argenteos affert; quia quisquis viriliter in fide quam suscepit, se habet, libenti mente et perfecte omnia terrena dimittit, ut Christum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus est numerus, ideo per eum perfectio rei cujuslibet demonstratur. Hos ergo argenteos in primitiva Ecclesia illi offerebant, de quibus in Actibus Apostolorum scriptum est: *Quotquot autem possessores agrorum aut domorum erant, rendebant, et afferentes ponebant ad pedes apostolorum pretia eorum quæ vendebant (Act. iv, 34)*. Isti congregati aliam vineam, videlicet sanctam Ecclesiam, ex seipsis construxerunt, et ut boni agricolæ, sanguine suo propagaverunt, et prædicationibus usque ad fines terræ dilataverunt; ut jam mundum pene universum impleat, et fructum gratum locata agricolis, suis temporibus reddat. Unde in Evangelio dicitur: *Malos male perdet, et vineam suam locabit*

aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis (Matth. xxi, 41). De qua vinea jam bonis locata ipse Pacificus dicit :

(Vers. 12.) *Vinea mea coram me est.*

Coram ipso vinea sua existit, quia perditis malis agricolis, sanctam Ecclesiam bonis doctoribus respectu benigno erudit. Cui dicit :

(Vers. 12.) *Mille tui pacifici, et ducenti iis qui custodiunt fructus ejus.*

16. Qui sunt isti pacifici qui mille dicuntur esse et ducenti, nisi illi superiores argentei, quos dum perfecte dimittimus, pacem per eorum distributionem cum sanctis nobis ipsis acquirimus? Unde et in Evangelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. xvi, 9)*. Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus, dum b eos in hoc mundo perfecte pro Christo contemnimus? Mille ergo et ducenti Ecclesiæ argentei existunt, quia dum fideles quique omnia quæ possident, ex toto relinquunt, et pacem sibi cum sanctis faciunt, et præsentis vitæ remunerationem cum cælesti percipiunt. Et hoc est quod Dominus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centes tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in sæcula futuro vitam æternam (Marc. x, 29, 30)*. Sed quibus ista remuneratio sic duplicatur, nisi his qui custodiant fructus ejus? Qui sunt autem qui fructus vineæ custodiunt, nisi illi qui in sancto opere quod inceperunt, perseverantes existunt? Opus enim quod sancto desiderio incipitur, si constantia mentis usque ad finem non tenetur, sine fructu habetur; quia immature ab hoc unde processerat vacuatur. Ideoque Dominus in Evangelio ait: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22)*. Sequitur Sponsus, et dicit :

(Vers. 15.) *Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam.*

17. Sponsa in hortis habitat, quia sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima in fructificationem 461 virtutum mentem versat. Cujus vocem sponsus audire desiderat, quia hoc summopere Christo placeat, ut perfectus quilibet vir infirmos quosque verbo sanctæ prædicationis admoneat. Amici enim auscultant, quia fideles in Ecclesia, ut amicus sponsi loquatur, pio desiderio expectant. Et notandum quod amicus est qui auscultat; quia qui Deum mente integra diligit, prædicantem quod diligit, libenter audit. Unde in Evangelio dicitur: *Qui ex Deo est, verba Dei audit (Joan. viii, 47)*. Sed quia dum Ecclesia veritatem prædicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, pravo intellectu subvertunt; ideo admonenti ut prædicet, respondet sponsa, et dicit :

ita mutandum putarunt: *Dum in hoc mundo perfecta pro Christo omnia terrena contemnimus.*

* Edit. maluerunt, a peccatis omnimodis.

b Ita legere cogunt omnes Mss.; quod editores

(Vers. 14.) *Fuge, dilecte mi, et assimilare capreae A hinnuloque cervorum super montes aromatum.*

18. Dilectus fugit, quia a reprobis cordibus se, non intelligatur, abscondit. Dum enim reprobae mentes ad audenda vel legenda verba Dei, perversa intentione accedunt, digno iudicio veritatem non inveniunt, quam digno appetitu non requirunt. **462** Unde et ipsa Dei sapientia dicit: *Quærent me mali, et non invenient (Joan. vii, 34).* Sed fugiens reprobus dilectus, montes aromatum petit; quia perversos dimittens, sanctas animas visitare non desinit, quæ et per contemplationem excelsæ sunt, et per confectiones virtutum odora unguenta ferunt. Super hos montes dilectus capreae et hinnulo cervorum assimi-

atur; quia in cordibus sanctorum virorum manifestatur, quia pia charitate humanitatem pro nobis assumpsit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quasi ex cervis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. Qui dum esset dives, pauperem se, ut nos ditaremur, fecit; et dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. Cui immensas gratias quoadusque vivimus reddamus; cui pro nobis tradito in mortem, et resurgenti in immortalitatem, nos ipsos, et spiritum, et corpus debemus (*II Cor. vii*): Qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

DE OPERE SUBSEQUENTI CENSURA.

463 Utrum S. Gregorii papæ primi sit hic in septem Psalmos Pœnitentiales Commentarius, an alterius, non levis aut facilis est questio. Illum quidem sancto Doctori tribuit, qui primus e tenebris eruit, et publica luce donavit an. 1512, et iterum an. 1518, Berth. Reuboldus; cujus sententiam secuti sunt quotquot deinceps Gregoriana opera eliderunt, excepto duntaxat uno Petro Gussanvillico. Qua autem potissimum ratione adductus sit vir doctissimus, ut tritam ab cæteris viam diceret, ipse proponat.

Argumentum, inquit, aliud jam volo adjuvare, et quidem quod, ni fallor, esse debeat hac in causa decretorium. Dicitur autem ex tribus ejusdem Commentarii locis, in quibus multa sunt, quæ cum historia, et cum sancti Gregorii doctrina pietateque pugnant.

Primus est psalmi v, versu 9, ubi auctor in Simonæ vitium invehens ita loquitur: « Cujus erroris vesania licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germinare pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitior suæ virus exercuit, et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit. Concilium enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium, et quoscunque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captivam caput abducere, et passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit eracuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste potestatis jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto me ius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum principum exemplo, devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis a quo suæ dominium accepit potestatis. Ipse enim ait: Per me reges regnant. Sed immensæ cæcæ cupiditatis caligine, et d. vino, ut patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt Patres nostri, contempto divino timore, transgreditur, et contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur. In tantum autem suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, et in domina gentium terrænæ jus potestatis usurpet, etc. »

Secundus in eodem psalmo vers. 26, in quo imperatoris impietatem sic exaggerat: « Sunt etiam porte inferi quædam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste qui hoc tempore Ecclesiam persequitur? etc. »

Tertius in præmio psalmi vii, ubi in imperatorem tunc regnantem ita invehitur: « Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi: impugnat hæreticus Ecclesiam; unitatem infidelis perturbat. »

Quis porro imperator tempore Gregorii Magni Ecclesiam persequatur? Quis contra catholicam veritatem efferebatur? Quis Ecclesiæ unitatem turbabat? Certe tempore S. Gregorii duo tantum principes Romanum imperium administrarunt, Mauricius et Phocas. De Mauricio hæc dici non possunt, quem historici omnes catholicum imperatorem, religiosissimum, liberalissimum, et in pauperes effusissimum appellunt. Gregorius ipsemet piissimum et clementissimum passim nuncupat, et ut ipse diu imperium pro Dei gloria et Ecclesiæ utilitate administraret, litteras ad quosvis dirigit. Legantur epistolæ 62 lib. ii, ind. x; epist. 48 lib. ii, ind. xi; ep. 40 lib. ix, et plures aliæ, in quibus de pietate et bonitate Mauricii multa congerit.

*Sed neque tria illa loca, quæ retulimus, ad Phocam pertinere videntur, qui uno tantum anno Gregorii tempore imperavit. Quomodo autem inveheretur in hocam, cui de adepti imperio ita gratulatus est: « Gloria in excelsis Deo, etc. De qua exultationis abundantia roborati nos citius credimus, qui benignitatem vestræ pietatis ad imperiale fastigium pervenisse gaudemus? » Tota epistola similiter in laudes pietatis et benignitatis Phocæ excurrit, sicut et epist. 45 ejusdem libri, quam ita concludit: « In omnipotentem Domino confidimus, **464** qui quæ caput consolationis suæ nobis bona perficiet; et qui suscitavit in republica pius Dominus, etiam exstinguet crudeles inimicos. »*

Ex his liquido apparet relata Commentarii loca nec Mauricium nec Phocam attingere. Si quem vero imperatorum spectant, revera Henricum IV, Gregorium VII æqualem, immo et ipsi infensissimum, utpote qui cum eo graves inimicitias exercuit, ut videre est apud scriptores hujus temporis. Unde et non abs re Gregorio VII Commentarium istum quidam adjudicant.

In tribus his locis id solum negotium facessit, quod agatur hic de quodam imperatore, qui Ecclesiæ fuit infensissimus, et Simonæ ubique grassanti patrocinatus est; quod Gregorium nostrum dixisse vel de Mauricio piissimo principe, vel de Phoca quem ultra modum laudavit, suspicari non licet. Responderi potest primo asperas illas nescio cujus principis insectationes, assutas fuisse Gregoriano Commentario; ut sauo

plurima sunt hujusmodi assumpta, quæ ex quibuslibet fere S. Gregorii operibus, manuscriptorum collegium ope revulsimus. At desunt hic nobis veteris scripti codices.

Secundo quid vetat hic dicta, intelligere de Langobardorum regibus Arianis Ecclesiæ Romanæ hostibus atrocissimis, Ecclesiarum omnium depopulatoribus, et Simoniacis patronis; qualis fuit *nefandissimus* Autharis; sic enim appellatur ab ipso Gregorio epist. 17 libri primi? De rege aliquo sane non minus quam de imperatore, interpretari licet: *Concitavit adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium.* In his tamen verbis unicus est difficultatis nodus.

Tertio non omnino absurdum nobis videtur ista de Mauricio imperatore accipere, cujus temporibus pasim in Ecclesiis illi sublitis invaluerat Simonia, ut ex multis Gregorii epistolis liquet. Videsis lib. v epistolam 57, Joanni Corinthiorum episcopo, et 58, universis episcopis per Hælliam provinciam constitutis. In utraque videlicet epistola hæc leguntur: *Perrenit ad nos quod in illis partibus, nullus ad sacrum ordinem, sine commodi datione perveniat.* Consule quoque lib. iv ep. 27, lib. xi ep. 46, lib. xii ep. 28, lib. xiii ep. 41. Præterea qui Gregorii vitam scripsit Joannes Diaconus, Mauricium appellat *avarissimum et rapacissimum*, lib. iii, cap. 50, ubi de *funestissima* lege ab eo lata loquitur. De ejusdem tyrannide in Gregorium perguit agere Joannes l. b. iv, capp. 16 et 17.

De eodem imperatore Gregorius ipse licet modestius ita scribit, lib. xiii, ep. 31: *Cum injustorum multorum peccata ferienda sunt, unus imperitus erigitur per cujus duritiam tribulationis iugo subjectorum colla deprimuntur. Quod in nostra diutius afflictione probavimus.* Et exponens, quomodo sub Mauricio republica prædæ patuisset, subdit: *Cessent testamentorum insidiæ, donationum gratiæ violentæ exactæ. Redeat cunctis, in rebus oropriis secunda possessio.* Et ep. 38 perguit conqueri de iugo tristitiæ asperisque temporibus, quæ regnante Mauricio perpessus fuerat. Denique ep. 39 easdem iterat querelas, gratulaturque, *tam dura longi temporis vovera cervicibus tandem amota esse.* Quis igitur adeo miretur Gregorium toties a Mauricio pulsatum, immo graviter vexatum, illa de ipso scripsisse aut dixisse, quæ ex Septem Psalmorum Commentario excerptis Gussanvillæus; non eo tamen animo ut vivente imperatore publica luce Commentarius hic donaretur.

At qua ratione, *inquires*, Mauricius fidei catholice addictis inus, et hoc nomine laudatus a sancto Pontifice, potuit ab eodem infamari ut hæreticus, schismaticus, infidelis? Verum respondeo, ea quæ leguntur in præmio septimi et ultimi psalmi: *Persequitur etiam hoc tempore schismaticus, etc.*, ad quoslibet schismaticos, hæreticos et infideles referri posse. Ecclesiam autem multis schismaticis tempore Gregorii laborasse, multaque ab hæreticis et ab fidei hostibus passam esse, quis nesciat?

Ultero tamen concedimus a Gussanvillæo prolata melius convenire Henrico IV quam Mauricio; quæ consideratio persuasit doctissimo viro Commentarium hunc Gregorii papæ septimi factum esse. At vero lucubrationem hanc laudato Pontifici prorsus abjudicat stylus omnino diversus. Decem epistolarum a Gregorio VII scriptarum libros habemus, quæ si conferantur cum Commentario in Septem Psalmos, non eundem esse scriptorem palam fiet. Contra vero hoc in Commentario phrasis tota est Gregoriana; unde sancto Doctori potius quam alteri cuiquam tribuendus videtur. De hac tamen controversia julicet prudens lector. Unum tantummodo hic asserimus, opus hoc dignum esse quod sanctissimo Patri vindicetur. Ad tuendam conjecturam nostram non usurpavimus quod lib. xii ep. st. 24 scribit ipse Joanni subdiacono: *Dic ei (Mariniano Ravennæ episcopo) ut commenta Psalmorum legi ad vigiliis faciat; etsi nonnulli hoc utantur testimonio, ut probent Gregorium 465 Commentarii in Septem Psalmos poenitentiales parentem se prodidisse.* Nam quæ sequuntur: *Neque enim volo dum in hac carne sum, si qua me dixisse contigit, ea facile hominibus innotesci; satis ostendunt sanctum Doctorem non de suo in Psalmos Commentario locutum esse, sed de alio quopiam sive Hieronymi, sive Augustini, sive Ambrosii, etc.*

Verum prætereundum non est, quæ iam videri a Paterio, S. Gregorii discipulo, ex hoc Commentario excerpta. Nam quæ ad exponendum versum primum psalmi xxxi ille adhibet, partim sunt desumpta ex primi versus hujus psalmi expositione. Id etiam agnoscit Gussanvillæus, qui in edendo Paterio, ad hunc locum indicat in margine Commentarium in Psalmos tanquam fontem ex quo deprompta Paterii sententia.

Idem observare licet ad cap. 68 Paterii in Psalm., ubi monet Guss. locum inveniri in explanatione psal. iv Poenit. Id sane probare videtur virum doctum sibi non constitisse, et agnovisse tandem Commentarium in Septem Psalmos poenitentiales, Gregorio tribuentium. De Commentario quoque in lib. Regum quem Gregorio abjudicavit, melius postea sensisse credendus est. Nam ad cap. 39 Paterii in Psalm. monet in nota margin. illud haberi in lib. i cap. i Reg.

Hac in editione omissos in aliis omnibus psalmorum titulos præmissimus, quod ad eorum explanationem præmissa hæc præmissa fuisse observaverimus: ita ut nisi prius lectis titulis vix intelligi possit mens auctoris qui præfatur. Cætera in aliis Gregorianis operibus edendis observata præstitimus.

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES

EXPOSITIO.

466 PROEMIUM

IN PRIMUM PSALMUM POENITENTIALEM.

In finem in Carminibus, Psalmus David pro octava.

Si ille rex et propheta convenienter David, olim manu fortis vocatus est, quia ursum interfecit, leonem suffocavit, Goliath fortissimum lapidis unius ictu

prostravit, et Gentes innumeras imperii sui ditioni subegit (*I Reg. xvii*); non incongrue eodem nomine sanctam animam accipimus, quæ illum, qui quasi le rugiens circuit quærens quem devoret, in se ipsa interfecit (*I Petr. v*). Et si quando eam sicut fortis armatus aperto certamine aggreditur, lapidis, quem reproboverunt ædificantes, illum ictu prosternit, corporis nihilominus passiones subigit, atque ad virtutum officia convertit (*Luc. xi, I Petr. ii*). Psalterium quoque eandem animam spiritalibus exercitiis assuetam non inconvenienter nominamus. Sicut enim musicum illud instrumentum triangulum decem chordarum inferius quidem percuitur, superius vero sonare videtur; ita anima sanctæ Trinitatis fide formata, decem Legis præceptis instructa, inferius percuitur et superius auditur; quia cum carnem aliquis perfecte affixerit, tunc suavissimum Deo in dulcedine melos reddit. Per psalmum ergo, meditationes et laudes et gaudia de Deo in animo concepta accipimus, sicut cantum illius musici instrumenti psalmum vocamus. Psalmus ergo iste, id est hæc meditatio, David, id est fidei animæ virtutibus a exercitæ attribuitur; animæ scilicet tendenti in finem, id est in Christum, qui est initium et finis (*Apoc. xxi*). Christus finis dicitur, vel quia est consummatio Legis et Prophetarum, sicut ipse pendens in cruce testatus est, cum aceto et felle potatus dixit: **467** Consummatum est (*Joan. xix, 30*). Vel quia bonorum omnium perfectio est, quia nullum bonum perficitur, nisi quod in summo bono solidatur. Sicut enim nobis non sufficit alios bonos quærere, nisi ad ejus studeamus agnitionem pervenire: ita eo invento nullus jam melior quæritur, quia omnis creatura eo, sub cujus pedibus a Patre omnia sunt subjecta, inferior invenitur. Pro b octava vero psalmus iste factus asseritur, quia pro consideratione futuræ resurrectionis Domino decantatur. Omne præsentis vitæ tempus septem diebus evolvitur; et ideo æterna dies, quæ expleta horum dierum vicissitudine futura est, octava vocatur. Et quia pro consideratione extremi iudicii psalmus iste concinitur, recte pro octava intitulatur. Vel quia sequitur finem carnalis et spiritalis generationis, ideo octava dicitur resurrectionis. Caro enim ex quatuor constat elementis, anima tribus vegetatur naturis. Est enim rationalis ad discernendum, concupiscibilis ad virtutes appetendum, irascibilis ad vitia aversandum. De hac enim ira per eundem prophetam dicitur: *Irascimini, et nolite peccare* (*Psal. iv, 5*). Quod enim se contra seipsum erexerit, et zelo rectitudinis inflammatus, contra vitiorum se importunitates viriliter commoverit, in conspectu interni iudicii nequaquam deliquit. Vel secundum quosdam octava dicitur, quia sequitur sex ætates in hoc sæculo viventium, et septimam dormientium justorum. Hunc autem psalmum in hymnis habendum titulus adstruit; quia qui tactus dolore cordis intrinsecus peccata sua confitens cor in pœnitentia conterit,

^a Alludit ad psalmi titulum, in quo legitur: *In finem in Carminibus, Psalmus David, pro octava.*

suavem a laures misericordis Dei vocem exultationis reddit. Majus est enim angelis Dei super uno peccatore pœnitente gaudium, quam de nonagintanovem perseverantia justorum (*Luc. xv*). Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annuntiat, in tabernaculis justorum dulciter hymnizat. **468** Loquitur ergo in hoc psalmo fidelis anima, octavam illam, id est diei iudicii tremendam considerans, terroremque distractionis divinx et reprobatorum damnationem perpetuam prudentiæ intuitu contemplans. Et quia de suis meritis diffidens, in se qualiter in illo tremendo examine iram ultionis divinx effugere possit, non invenit; audacter quidem, sed confidenter ad fontem misericordiæ, faciem ejus præoccupans accedit, malens in hac vita per pœnitentiam et flagella conteri, quam in futuro horrendis suppliciorum cruciatibus affligi. Quid ergo dicat audiamus, et illius exemplo cum fiducia ad thronum gloriæ Dei adeamus.

EXPLANATIO

PSALMI PRIMI PœNITENTIALIS.

(*Psal. vi. — Vers. 1.*) *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.*

1. Vides quam bonum principium, quam affectuosum, quam gratiæ plenum. In eo enim quod Dominum eum vocavit, quod sui jure misereri debere ostendit. Dominorum enim est, servos alere, non negligere; delinquentes corrigere, non necare; fugientes requirere, non abdicare. *Domine, ne in furore tuo.* Solet fieri, ut qui dominorum iram incurruunt, si eis reconciliari appetunt, patronos quærant, interventores adhibeant, advocatos adsciscant. Sed hæc anima illius terribilis iudicii terrore percussa, amoris Dei desiderio accensa, moras non patitur, dilationem aversatur; et si ad horam Deum convenire distulerit, damnationem se evadere non posse arbitratur. Desiderium enim non sustinet, et in patientia modum non habet. Vires ergo colligit, de misericordia Conditoris confidit, et quasi eum præsentem videat, loqui præsumit. Ac si dicat: Scio quidem quia ab oculis tuis, meis excludor meritis; sed tamen minor sum cunctis miserationibus tuis. Tu igitur, Domine, cujus me servum esse non abnego, cujus imperii obtemperare desidero, cujus suave jugum ferre nequaquam recuso, *ne arguas me in furore tuo.* Hic me potius argue; dum tempus est misericordiæ, corripe; dum dies salutis est, exerce. Quisquis in hac vita flagellis atteritur, in mansuetudine corripitur; quia correctionibus emendatur. In illo autem tremendo examine iniquus omnis in furore arguitur; quia pœnam interminabilem venia nulla comitatur. Absit ut in Deo furorem credamus. Non enim esset incommutabilis, si eum commovere posset alicujus necessitas passionis. Sed quia aliter de Deo, nisi secundum humanum morem loqui non possumus, infinitæ damnationis sententiam, furorem vocamus. Non ut in illa justitiæ severitate, aliqua omnino perturbatione Deus moveatur, sed quia in eos qui

^b Vide superiorem notam.

duplici sunt contritione conterendi, irremediabili et A vindicantur. *Ne arguas me in furore tuo*: non humano, non transitorio. Furor humanus sicut cito praeterit, ita suae vigorem potestatis non nisi in corporibus extendit; divinae vero ultionis animadversio, non solum pœnas in corpore et anima multiplicat, verum etiam in damnatis immobiliter percreverat. *Neque in ira tua corripis me*. Sicut major est furor quam ira, ita arguere majus est quam corripere. Eos corripimus, quos amantes emendamus. Et quia post mortem carnis alii æternis deputantur suppliciis, et alii ad vitam per ignem transeunt purgationis; 469 fidelis anima non solum furorem timet, sed etiam iram abhorret, teste beato Augustino: Hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum, in furore arguuntur, quia æterno igne cruciantur. Qui autem ei lem fundamento superposuerunt lignum, fenum, stipulam, in ira corripuntur; quia igne purgati, ad beatitudinis requiem ^a deducuntur (I Cor. III). Dicat ergo fidelis anima, quid fecit considerans, et quid sit receptura contemplanis: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*. Ac si aperte dicat: Hoc solum tota cordis intenti ne flagito, hoc indesinenter votis omnibus concupisco, ne me in illo tremendo examine vel cum reprobis serias, vel cum purgandis, flammis ultricibus affligas. Et ut hoc fiat:

(Vers. 2.) *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea*.

2. In eo quod nomen venerandæ in repetit, piæ C precis affectum se habere ostendit. Quasi dicat: Tu Domine, quem suave videtur mihi sepius ^b invocare, miserere mei dum tempus est mihi ericordiae. Hic me misericorditer corripere; hic per flagella contere; hic igne tribulationis exure. Et ne quid in me post hujus vite terminum vindicandum invenias, oro ut per ignem tui amoris onuem in me vitiorum rubiginem consumas. Et hoc opus est ut facias, *quoniam infirmus sum*. Ex peccato primi parentis pœnam contaxi magis infirmitatis (Rom. VII): non enim quod volo, ago; sed quod odi in malum, illud facio. *Infirmus sum*, quia ad malum pronus sum. Sed tu, Domine, animarum debiliam velox medice, *sana me*, scilicet interius omni vitiorum labe emunda: *quoniam conturbata sunt omnia ossa mea*, id est, virtutes animæ obscuratae sunt, et extenuatae virtutes simul conturbatae sunt. Charitas enim confunditur, humilitas impingitur, fortitudo dejicitur, castitas impugnatur. Per ossa virtutes accipimus, per quas nimirum animam sustentamus. Sicut enim in ossibus est fortitudo corporum, ita in virtutibus robur invenitur animarum. Et plane debilis omnis comprehenditur anima, nisi quæ fuerit virtutum fortitudine fulta. Postquam enim in ordine culpam incurrit primus generis parentis, ab illa in qua positus fuerat mentis celsitudine decidit, claritatem visionis divinae perdidit, suavissi-

mas verborum Dei epulas, qui ut iterius resiciebatur, amisit; oculos carnis ad obscena et turpia videnda aperuit, qui prius aciem mentis, qua lucis summae fulgor intuebatur, obscuravit.

(V. rs. 5.) *Et anima mea turbata est valde: ed tu, Domine, usquequo?*

3. Et quia me infirmum sentio, quia ossa mea conturbata agnosco, *anima mea*, scilicet eo quod mea est, quod per me corrupta est, turbata est ad genitum, commota est ad compunctionem et lamenta, valde magna scilicet et multimoda turbatione. Turbatur enim, quia peccavit quia bonum Dominum offendit, ^c quia vitam perdidit, mortem incurrit. *Sed tu, Domine, usquequo turbaris contra me*, quia peccavi, quia te ad iracundiam delinquendo provocavi? Vel, *tu Domine* Dæmones qui lem invasores, non domini, natura iter malunt meam perditionem quam salutem; sed tu, Domine, *qui non vis mortem peccatoris* (Ezech. XXXIII): singulariter *Domine*, non abusive, sed proprie: *usquequo*, id est quandiu differas sanare? Ecce in conspectu boni medici et curare valentis 470 a sis'o, vulnera detego, preces emitto, dolores auguro, lacrymas effundo. Cur ergo dissimulas, cum non sit tibi minor potentia, quam voluntas? Licet hoc celes in corde tuo; tamen scio, quia universarum memineris. Omnis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquisita cautius custoditur.

(Vers. 4.) *Convertere, Domine, et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam*.

4. Ne magis turberis, supplico; ne ultra miserere differas peto; immo *convertere, Domine*. Sicut anima mea conversa est ad te per turbationem pœnitentia, ita tu convertere ad eam per serenitatem miserationis. Et conversus, *eripe animam meam*. Impediunt eam vepres carnalium delectationum, detinent illam secularium illecebræ cupiditatum; sed tu, qui potens es omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus (Ephes. III), eam eripe; igne tui amoris, terrenarum dumeta voluptatum, quibus irritus, adure; extra omnem peccati appetitum illam tuæ manu fortitudinis trahere. *Salvum me fac propter misericordiam tuam*. Parum est ut animam meam a mundi voluptatibus liberet, nisi me ab huius tentationibus virtutis tuæ protectione conservet. Boni medici officium est, non solum salutem restituere, sed etiam restitutam custodiæ sedulitate servare. Sic ergo et tu cum animam meam a carnalibus desideris eripueris, da mihi in bono perseverantiam, ne mihi demissos laqueos iterum tentationum incurram. Et hoc *propter misericordiam tuam*: non de meis meritis confidens, me ut salvum facias supplico, sed de sola misericordia tua præsumens impetrare, quod non de meis meritis spero.

(Vers. 5.) *Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?*

5. Peccata consummata generant mortem (Jac. I)

^a Gilot. et Vatic., *reducuntur*.

^b Rembo'd., Gilot. et Vatic., *invocari*.

^c Omittitur in Guss., *quia vitam perdidit*.

Nisi enim conversus fueris, nisi animam meam eriperis, nisi me salvum feceris, in peccatorum me caligine, id est in morte dimittis; quod si in morte fuero, tui procul dubio memoriam perdo. Et inde hoc scio, quod in morte penitus tui memor esse nequeo: *quoniam non est in morte qui memor sit tui*. Quomodo namque mihi conceditur, quod omnibus denegatur? *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Sicut de morte ad infernum peccator pervenit, ita de peccatorum multitudine in desperationis foveam cadit. Unde et scriptum est: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii, 3). Fidelis anima non exauferi metuens, miserias quas perlatura est si non exauditur, enumerat; ut se maximo timore concutiat, et Deum citius ad misericordiam flectat. Ait ergo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Quasi dicat: Dico, si non eriperis me, ^a in morte futuram me praevideo. Et non solum in morte futuram me praevideo, sed etiam in inferno, id est in desperatione me sepelientiam cognosco. Quod si in inferno fuero, tibi me confiteri non posse perpendo. Nullus enim in inferno confitebitur tibi. Et hoc est quod ait sub specie interrogantis: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Scilicet nullus. *Non enim est speciosa laus in ore peccatoris* (Eccl. xv, 9). Aliter: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui*, precor ut animam meam liberet a carnalibus desideriis, quae militant adversus eam (1 Petr. ii). Si enim hoc non feceris, interficient me; quia a te, qui es vita mea, separabunt me. Cum enim tu sis illud idem animae, quod est anima corpori; si tibi inseparabiliter non inhaesero, **471** necessario mortem incurro. Et si in morte fuero, tui memor non ero: *quoniam non est in morte qui memor sit tui*. Sicut nullius rei meminit caro mortua, ita nec te sentire praevalet a te Deo anima divisa. Nulla societas luci ad tenebras. Ubi autem tui ingreditur memoria, ibi est lux veritatis immensa. Quod tamen intelligi et aliter potest, quasi dicat: Immedicabile corpus est recidendum ense, et membri in corpore mortui abscisio potius est necessaria, quam medicina. Sed ego non sum ut membrum mortuum, cui medicina non proficiat, sed utilitas nihil conferat. Nam sum memor tui, scilicet misericordiae. Te enim medicum scio, misericordem non ambigo, longanimum agnosco, quod non facerem si in morte essem. Et hoc apparet a toto, quoniam non est in morte.

(Vers. 6.) *Laboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.*

6. Dixerat superius, *Salvum me fac*, et tempus est ut facias; nam ego *laboravi in gemitu meo*. Adest miser, adsit et misericordia. Miseriam meam ego cognosco, vulnus non dissimulo, peccatum non celo. Nisi enim miserum me agnoscerem, in gemendo non laborarem. Sed ego laboravi, id est studiose egi, ut essem in gemitu, scilicet ut quousque viverem, gemendum mihi putarem. Et *laboravi in gemitu*, id est, modo mihi proprio. Nemini enim sicut mihi ingemi-

ascendum aestimo, quia praeter omnibus me peccasse perpendo. Et quia non sufficit bene incipere, nisi studeat quis in bono opere perseverare, adjungit: *Lavi per singulas noctes*, id est per singulas tenebras cogitationes, *lectum meum*. Per lectum, conscientiam accipimus; quia sicut in lecto jacentes quiescimus, ita in ea vel legi Dei, vel legi peccati consentimus. Et sicut laboribus pressi in lecto quiescentes reficimur, ita dum mundi hujus adversitatibus premimur, in bona conscientia interius delectamur, Pauli attestante qui ait: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae* (II Cor. i, 12). Lectum ergo per singulas noctes lavat, qui conscientiam a cogitationibus tenebris, lacrymis compunctionis emundat. Et non solum conscientiam purificabo, sed etiam *lacrymis meis stratum meum rigabo*. Quia vilis lectus est stratum, per ipsum carnem accipimus. Et quoniam sicut stratum facile concutitur, ita caro ab infirmo animo varie versatur, sicut per eundem prophetam dicitur, *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus* (Psal. xlii, 2). Rigat ergo lacrymis stratum suum, quia continuo luctu et dolore, carnis maculas diluit, et cordis duritiam imbre compunctionis emollit; ut sicut hortus recepta suavi pluvia evi leniter germinat, ita caro lacrymarum fluentis rigata, bonorum operum et justitiae germen emittit. Cur autem laboraverit, causam subdit, ac si dicat: Ideo laboravi, ideo ingemui, quia,

(Vers. 7.) *Turbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.*

7. Humana natura ad imaginem primitus et similitudinem Dei condita (Gen. i), per praevagationis culpam a contemplationis divinae claritate expulsa, sicut immor alitatis aeternae beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum animae, scilicet rationabilem obscuravit. Et quia postea hunc a malo discernere voluit, volens postmodum quid sibi sequendum, quive fugiendum esset, scire nequivit (I Joan. iii). Et quia illum qui lux est, et in quo non sunt ullae tenebrae, **472** non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palparit. Dicat ergo fidelis anima: *Turbatus est a furore oculus meus*: quia diu corneam recte voluntatem non habui, per furorem, id est damnationis sententiam, ipsam eligendi potentiam amisi. Vel etiam illius a furore oculus turbatur, quia tremendi diem iudicii, damnari metuens, intuetur. Cum enim quod quisque gesserit, quia ibi sit receptus, considerat, mentem quae hoc praevidet, malorum suorum consciam, ipse iudicii terror perturbat. Et quia ad illud iudicium venire non trepidat, nisi quem conscientia de peccatis accusat, ideo adjungit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. Ac si diceret: Ideo ad illud terribile examen deduci metuo, quia per consuetudinem et perseverantiam pravorum operum, non novum, sed veterem me peccatorem agnoscio. Cum enim sim inter inimicos meos, spiritus videlicet malignos; quia eorum a me suggestiones non repuli, illis consentiens in tenebrarum operibus inveteravi,

^a Illic multa retulimus ex aliis editis in Gussany. Edit. ommissa; unde sensus labefactatus.

id est in veteris hominis inobedientiam redi. Factus A sum comparabilis veteri vesti. Sicut enim vetus vestis nec ornatum adicit, nec frigus repellit; ita ego nec frigus tentationis expellere valeo, nec proximorum animas per doctrinæ verbum adorno. Vel, inveteravi habitans inter inimicos meos, inimicos scilicet catholice fidei et Christianæ religionis.

(Vers. 8.) *Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.*

8. *Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infideli?* (II Cor. vi, 15). Sicut enim qui diabolum sequitur, Sanctorum collegium affectu et opere aspernatur; ita qui Deo perfecte adheret, impiorum consortium nequaquam admittit. Quia ergo inveteravi conversatus inter inimicos meos, ne amplius aliquid vetustatis in me appareat, ne inimicorum conversatio notam mihi prævaricationis infigat; vos qui o, eramini iniquitatem, qui culpas vestras confiteri negligitis, qui in malis operibus impœnitentes perseveratis, hic a me affectu discedite, hic vos a me operum dissimilitudine elongate; ut quia a Deo receditis hic animo, et in futuro etiam corpore a me discedatis. Discedite, ut amplius non communicem operibus vestris iniquis: *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? (Cant. v.) Vocem flebilem Dominus exaudivit; quia ab omni inquinamento carnis et spiritus me mundavit. Quomodo autem exaudivit scilicet, ostendit:

(Vers. 9.) *Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.*

9. *Exaudivit Dominus deprecationem meam*, peccata dimittendo. *Dominus orationem meam suscepit*, perseverantiam dando; quasi dicat: Non solum pro peccatis meis summi delictorum mihi indulgentiam contulit, sed etiam ne eadem ulterius committerem, gratiæ suæ ubertatem concepit. Dixerat superius: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Sed quia charitas non querit quæ sua sunt (I Cor. xiii); et hinc vera esse ostenditur, cum ille diligitur qui adversatur, ideo subjungit:

(Vers. 10.) *Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.*

10. Ille veraciter charitatem habet, qui et amicum D diligit in Deo, et inimicum diligit propter Deum. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos* (Luc. vi, 27). Ne ergo surda aure præcepta transeat 473 Dominica, pro inimicis orat anima exaudita: *Erubescant et conturbentur.* Ergo quia propter peccata quæ perpetraveram, erubui; erubescens vero ut ea diluerem, in gem tu meo laboravi, exaudita veniam impetravi. Et utinam meo exemplo erubescat quicumque quod ad imaginem et similitudinem Dei sit factus (Gen. i) intelligit, et qualiter illam peccando scævavit, agnoscit. Si se circumspectans, consideret

et decorem quem perdidit, et obscenitatem qua se velut quodam teterrimo colore perfudit, de operum suorum qualitate, nisi sit lapis, erubescit. Nobilis anima si quas aliquando peccati notas admiserit, verecundiam tamen a se funditus non repellit. Nam et illud verum est apertæ desperationis iudicium, si verecundia non sequitur peccatum. Unde sub Judææ specie contemnenti animæ dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere* (Jerem. iii, 3). Qui enim neglecto Dei timore peccata peccatis accumulatur, profecto ut meretrix frontem obdurat.

11. Sed quia minus est de anteacta vita erubescere, nisi quis etiam studeat ea quæ admisit, pœnitendo corrigere, subjungit: *Et conturbentur vehementer.* Quisquis peccati sui modum considerans, sibi iratus, contra seipsum graviter, quod egit puniendo, invehitur, per compunctionis lacrymas vehementer conturbatur. Quia vero per dolorem pœnitentiæ pervenitur ad conversionem vitæ, protinus additur: *Convertantur.* Ille nimirum ad Deum convertitur, qui tam cogitatus suos, quam etiam operationes ad Deum semper dirigere conatur. Et quoniam tempus breve est, et finis peccatorum mors est; ne quis putaret in hominis esse potestate quando vias suas velit corrigere, repetit: *Erubescant*, se peccasse, erubescant conversionem distulisse. Et hoc faciant *valde velociter.* *Dies enim Domini sicut fur in nocte ita veniet* (II Petr. iii, 10). Unde et Salomon; *Ne tardes, inquit, converti ad Dominum, neque differas de die in diem* (Eccli. v, 8).

PROŒMIUM

IN SECUNDUM PSALMUM PŒNITENTIALIEM.

Ipsi David intellectus.

Sicut supra jam diximus, per David, fidelis anima accipitur, cui et nominis interpretatio, et operum magnificentia convenienter aptantur. Fidelis ergo anima, ea quæ in hoc Psalmo dicuntur, intelligat, et ab isto nunquam intellectu recedat. Intellectus vero David in hoc psalmo est, ut nemo se ante fidem de meritis suis, quæ nulla sunt, esserat; nemo fide per gratiam accepta, de peccati impunitate præsumat; nemo bonum quod facit, sibi, sed gratiæ Dei attribuat; nemo per desidiam torporem in bona operatione pigrescat. Videamus nunc quid dicat.

EXPOSITIO

PSALMI SECUNDI PŒNITENTIALIS.

(Psal. XXXI. — Vers. 1.) *Beati, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.*

1. Quasi dicat: Cum omnes velint esse beati, diversi de beatitudine diversæ sentiunt; et desideriorum suorum errorem sectantes, ad beatitudinis portum per devia venire proponunt. Sed quid illi æstiment, istud est ratum, istud est catholicum, 474 quod illi solum sunt beati, quorum remissa sunt iniquitates originales per baptismum: *et quorum tecta sunt peccata actualia post baptismum commissa.* Si tegit infirmus vulnera, quomodo illi a medico adhibetur medicina? Nonne si celare vulnus experit,

• Hæc ad titulum Psalini referuntur: *ipsi David intellectus.*

latius extensum introrsum putrescit? Sic et peccatum, nisi per confessionem delegatur, lethaliter in intimis dilatatur. Et sicut vulnus non ostensum etiam sanam carnem putredine inficit, ita peccatum nisi confitendo reveletur, etiam si qua ibi sunt bona corrumpit. Non enim accepta sunt Deo bona, quæ malorum admistione maculantur. Sed aliud est quod a peccatore homine per obstinationem trigitur, aliud quod miserante Deo per remissionem operitur. Tegit medicus vulnus sanandum medicamine, tegit Deus peccatum ea, quæ multitudinem peccatorum operit (1 Petr. iv, 8), charitate. Si quis ergo peccata sua tecta esse desiderat, Deo ea per vocem confessionis ostendat. Sunt tamen quedam peccata, quæ quandiu in hac vita vivitur, etiam a perfectis viris aut vix, aut nullatenus declinantur. Habent enim sancti viri aliquid quod in hac vita operire debeant; quia omnino est impossibile ut in locutione, aut etiam in cogitatione nunquam delinquant. Student igitur viri Dei oculorum linguæque culpas tegere meritis vitæ, student pondere bonorum operum premere inmoderata verborum. Verum quomodo in electis est possibile eorum transgressionem contingi, cum ab illo, cujus oculis nuda et aperta sunt omnia, non possunt abscondi? (Hebr. iv, 13). Sed quia hoc quod tegitur, inferius ponitur, et aliquid aliud superducitur, ut quod est subter positum, tegatur; tegere peccata dicimus, quæ quasi subter ponentes abicimus. Quibus nimirum quasi tegmen superducimus, dum bonorum operum nos indumento vestimus. Peccata itaque tegimus, si bona facta malis actibus superponamus.

(Vers. 2.) *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.*

2. Si nos metipsos judicemus, non utique judicemur. Si nobis peccata nostra imputaverimus, non ea nobis imputat Deus (1 Cor. xi, 31). Si ea satisfaciendo puniremus, nullum qui nos in futuro puniat, inveniremus. Imputare sibi Adam peccatum suum voluit, quando culpam suam in Creatorem refudit, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi sororiam, dedit mihi de ligno, et comedi (Gen. iii, 12)*. Unde quia se confiteri culpabilem renuit, mortiferæ damnationis sententiam ad posterum misit. Judicare autem seipsum nemo poterit, nisi qui virilem animum ad vitia persequendum assumit, si ut per eundem prophetam dicitur: *Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant (Psal. xvii, 38)*. Qui enim mollis est, et dissolutus in opere suo, fractus est opera sua dissidentis (Prov. xiii, 9). Ideo dixit: *Beatus vir*. Quasi dicit: Ad hoc opus non assurgere prævalet, nisi qui sanctæ fortitudinis vires habet. Quid enim fortius, quam omnes animi sui motus rationi subigere, omnia carnis desideria spiritus virtute frenare, proprias voluntates abjicere, contemptis visibilibus ea quæ non videntur amare? Unde et Sodomoni ait: *Melior est patiens, viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatorem urbium (Prov. xvi,*

32).— *Nec est in spiritu ejus dolus*. Illi quidem peccatum non impotabile, in cujus spiritu dolus mendacii non invenitur: qui se justum esse non simulat, qui ea etiam quæ occulte deliquit, non celat. In spiritu publicani ad templum ascendentis, 475 dolus non fuit: quia dum illum quem occulta non transeunt, placare voluit iudicem, confiteri se non erubuit peccatorem. At nainque: *Deus propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13)*. Magis ergo justificatus descendit, quam qui se de meritorum enumeratione jactabat. Denique et justus in principio sermonis accusator est sui (Prov. xviii, 17). In Pharisæi vero spiritu dolus fuit, qui magis videri, quam esse justus optavit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit, miser quod sibi tacendum esset, clamavit. Et per superbiam, si qua in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata. Et nos ergo exemplo hujus publicani, præoccupemus faciem hujus iudicis in confessione, et effundamus coram illis corda nostra, levantes puras manus sine ira et a disceptatione, in habitu ordinato, cum verecundia et sobrietate: ut qui omni tentationi patientes, manuum effugere non possumus iudicis, per confessionem mundati, clementiam experiamur misericordis (1 Tim. ii, 8, 9).

(Vers. 3.) *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.*

3. Ille, in cujus spiritu dolus non est, beatus est: e contrario ille, in cujus spiritu dolus est, infelix est. Et hoc mihi experto credendum est: nam *inveteraverunt ossa mea, quoniam tacui, dum clamarem*. Per os a nimirum virtutes accipimus, quia per eas animam, sicut corpus per ossa, sustentamus. Quæ profecto inveterantur, quando a statu suæ fortitudinis infirmantur. Sicut enim morborum infestationes corporis ossa debilitant, vitiorum importunæ turbationes animæ virtutes infirmant. Ait ergo: *Inveteraverunt ossa mea*. Ac si dicat: Virtutes et justitia, vel ratio et intelligentia, ita in me debilitatæ sunt, ut nec per me quidem vitis resistere, nec animam ægram, et ad imā ruentem, virtutum valcam fortitudine sustentare. Et quia per humilitatem confessionis ad novum hominem pervenire nolui, per arrogantiam jactantiam in veteris infirmitate permansi. Quare autem inveteraverunt, causam aperit, cum ait: *Quoniam tacui, dum clamarem tota die*. Cum clamare et tacere inter se repugnent, quomodo potest fieri ut aliquis taceat, et clamet? Sed ille tacet nimirum, et clamat, qui peccata quidem sua silentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit. Aut certe ille tacet, et clamat, qui peccata quidem præterita per confessionem non annuntiat, et per carum impœnitens alia committere, accepta peccandi libertate, non cessat. Nam quod peccatum clamor sit, testatur Scriptura quæ dicit: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum ascendit ad me (Gen. xviii, 20)*. Et iterum: *Descendam videre utrum clamorem qui venit*

* Remb. cum Gilot. et Vatic., *deceptione*; quod pro errore ab una ed. in alias incaute translato, haberi debet

ad me, opere compleverint (*Ibid.*, 21). Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. Dum clamarem tota die. Tota die clamat, qui pro omni bono opere quod agit, laudari affectat; vel etiam tota die clamat, qui publice peccare non trepidat.

(Vers. 4.) *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.*

4. Sicut per noctem opera tenebrarum, ita per diem, bonorum intelligimus lucem actuum. Qui ergo peccare non desinit, et cæteris se præferens, per bona opera superbit, die ac nocte divinæ potentæ iram incurrit. Vel die ac nocte, id est in prosperitate et adversitate. *Gravata est super me manus tua.* 476

Quia enim et in adversis succubui, et in prosperis me nimis exegi, iram tuæ potentæ super me provocavi. *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina:* quoniam manus tua, quæ superbos humiliat, humiles exultat, gravata est super me. Me enim superbum depressit; quia non solum peccatum mihi dominari permisit, sed etiam de qua nimis gloriabar, justitiam mihi difficilem fecit. Ideo *conversus sum in ærumna mea.* Qui enim de me præsumens, quasi divitem me prius et nullius egentem credidi, postea ad me rediens, quam siva miser et infelix agnovi. Et hoc feci, dum configitur spina. Per spinam, omne peccatum in eo accipitur, quia dum confert delectationem, quasi purgendo lacerat mentem. Tunc autem poenitentis animus ad lamentum ducitur, cum perpetrata nequitia in memoria fixe retinetur. In alia translatione non configi, sed contringi spina dicitur: quia nimirum tuens ad luctum vertitur, ut peccati compunctio poenitendo frangatur. Quomodo autem sit conversus, ostendit, dum subdit:

(Vers. 5.) *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi.*

5. Quamvis omnia sint nuda, et aperta oculis tuis (*Hebr.* iv, 13), tamen quia ore confessio fit ad salutem (*Rom.* x, 10), feci tibi cognitum delictum, dicens illud esse meum. Mihi enim, quia deliqui imputo, me solum in operum meorum pravitate culpabilem clamo. Plus est delictum cognitum facere, quam delictum manifestare. Ille enim delictum cognitum facit, qui non solum quod fecit annuntiat, sed etiam omnem peccati causam et originem narrat. Qui non superficie tenus peccatum loquitur, sed et quando, et ubi, et quomodo; et si vel ignorantia, vel casu, vel studio deliquit, confitetur. *Et injustitiam meam non abscondi.* Nullum in corde meo dolositatis scrupulum retinui: injustum esse quidquid a me habeo intinavi. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est. *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi* (*Jac.* i, 17). Non solum quod deliqui, quæ mihi facienda fuerant bona prætereundo aperui; sed quidquid commisi, quæ prætereunda fuerant mala faciendo narravi.

(Vers. 6.) *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam*

meam Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei.

6. Quod delictum meum cognitum tibi feci, quod injustitias meas non abscondi, non fuit ex necessitate, vel alicujus levitatis occasione, sed ex poenitendæ et confitendæ præmeditatione. Nam *Dixi*, id est in corde meo statui: *Confitebor adversum me injustitiam meam Domino.* Adversum se confitetur, qui omnino confitetur quod aperit. Qui in peccati confessione sibi non parcat; quidquid peccavit, non Deo imputat, non Deo annotat, non fortunæ attribuit, non diabolo, non constellationi ascribit. In eo autem evasurum se credit, si sibi iratus se sine moderatione accusat. *Et tu remisisti impietatem peccati mei.* Attende quantæ sit indigentæ vitalis velocitas, quanta misericordie Dei commendatio, ut confitentis desiderium committetur venia, antequam ad cruciatum perveniat poenitentia; ante remissionem ad cor perveniat, quam confessio in vocem erumpat. *Tu remisisti impietatem peccati mei.* Tu qui solus parcis, qui solus peccata dimittis: quis enim potest dimittere peccata, nisi solus Deus? (*Luc.* iv, 21.) *remisisti impietatem peccati mei;* projecti post tergum tuum omnia peccata mea (*Is.* xxxviii, 17). 477 Non solum peccatum remisisti, sed etiam ipsam impietatem, pravæ scilicet operationis intentionem; ut jam nulla in corde meo malitiæ radix remaneat, ex qua pestiferæ actionis de cætero germen succrescat.

(Vers. 7.) *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuna.*

7. Scriptum est, quia nemo sine peccato, neque infans cujus est unius diei vita super terram (*Job.* xiv, 41, sec. lxx). Et iterum Job testatur, quia cæli non sunt mundi in conspectu ejus, et in angelis suis reperit pravitatem (*Job.* xv, 15; iv, 18). Quanto ergo electus quisque majori sanctitate præeminet, tanto magis de his, sine quibus hæc vita non ducitur, venialibus peccatis dolet. Quis autem sanctior Paulo, qui cum delectaretur Legge Dei secundum interiorem hominem, et aliam Legem in membris suis, Legi mentis suæ videret repugnantem, miserum se exclamans commemorat, et de se diffidens, de corpore mortis illius per Dei gratiam liberari expectat? (*Rom.* vii.) Idem nihil sibi sanctius fuerat, sed nequaquam in hoc se justificatum credebat (*I Cor.* iv, 4). Sancti etenim viri licet magnis jam virtutibus polleant, habent tamen adhuc de culpæ obscuritate quod feriant. Et licet magna jam vitæ claritate luceant, aliquas tamen peccati nebulas, velut quasdam noctis reliquias, nolentes trahunt. Quod divinæ profecto pietatis dispensatione agitur, ut qui ascensionis in corde suo disposuit, ad humilitatis celsitudinem sua melius infirmitate sublevetur (*Psal.* lxxxiii, 6): quatenus unde parva reprehensibilia humiliter patitur, inde verius in justitiæ virtute roboretur; et eo se in virtutis cultu erectus minimum sentiat, quo suis viribus etiam parva quæ eum impediunt, non expugnat. Orat ergo pro remissione peccati omnis sanctus: quia sine peccati macula solus invenitur homo Jesus Christus. Denique de ipso solo legimus, quod non haberet

quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes, A prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde * pro populi (Heb. vii, 27).

8. Verum ne aliquid intelligas transitorium appeti in oratione sanctorum, adiungitur, *Ad te. Electi etenim Dei orantes ut ad Deum perveniant, infirmitatis suae incessanter excessus deplorant: quia et inde refectionis intimae du'cedinem sentiunt, unde vim suavissimi amoris per lacrymas emittunt. In tempore opportuno. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, dicit apostolus (II Cor. vi, 23). Tempus opportunum, tempus gratiae, dies remissionis, plenitudo temporis (Ephes. ii, 4): in quo propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos Deus, misit filium suum factum ex muliere, factum sub Lege: ut eos qui sub Lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus (Gal. iv, 5). Sed quid est, quod dicit: In tempore opportuno? Nunquid et ante adventum Christi non existiterunt Sancti, qui orarent pro hac sua et populi ignorantia? Fuerunt plane: sed quia ipsum in carne venturum expectabant, cumque solum Salvatorem suum esse sciebant, per ejus nimirum fidem salvati sunt. Jamque illud tempus opportunum in corde susceperant; quia ad ipsum toto cordis desiderio nihil haesitantes suspirabant.*

(Vers. 8.) *Verum tamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.*

9. *Aqua profunda, verba ex ore viri (Prov. xviii, 4). Et de haereticorum adinventionibus scriptum est: Aquae furtivae dulciores sunt (Prov. ix, 17). Per aquarum ergo diluvium, multipliciorem intelligimus doctrinarum. A quibus nimirum Paulus non prohibet, dicens: Doctrinis variis 478 et peregrinis nolite abduci (Hebr. xiii, 9). Quisquis enim haereticas et profanas novitates susceperit, longe a veritate abducitur. Et eo ad litus misericordiae Dei non approximat, quo inanium garrulitatum fluctibus raptus, in procellosam se disputationum caliginem omnes recipiens ineptias jactat. Illis ergo tempus opportunum non est, qui de sua stulta sapientia inflati, unde Deum placare debebant, inde eum magis per vanarum assertionum blasphemiam irritant. Et excusando excusationes in peccatis, ut ad Deum veniant non inveniunt remedium, quem per compendium confessionis possent habere placatam.*

(Vers. 9.) *Tu es refugium meum a tribulatione quae circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me.*

10. Quasi dicat: Illi in diluvio aquarum, id est in multiplici doctrinarum et excusationum, ad te non approximabunt; sed ego, qui delictum meum cognitum tibi feci, qui injustitias meas non abscondi, qui a fidei unitate non exorbito, qui de me diffidens, de multitudine miserationum tuarum praesumo, ad te per humilitatem confessionis approximo. Nam tu es refugium meum. Maledictus homo qui spem suam ponit in homine (Jer. xvii, 5); et benedictus homo qui confidit in Domino. Impugnant me carnis il-

* In Reubol., Vatic. et Gilot., pro populo.

lecebrae, circumveniunt ignominiosae passiones, perturbant inordinati desideriorum tumultus; sed eo tutus omnia despicio, quo de me vilis sentiens, in solo virtutis tuae munimine confido. *Exultatio mea, erue me.* In divinae contemplationis claritate electorum mentes quanto graviore rerum temporalium tumultus tolerant, tanto in meditatione securitatis in perpetuum felicitatis suavis exsultant. Et cum coeperint eis mundanae perversitatis inaequalitates amarescere, tunc primum possunt inter quietis suavitatem sentire. Et quia nihil de saeculo, nisi tristitia fructus colligunt, Deum solummodo suum esse gaudium ducunt. Caeterum quoniam secundum Apostolum, *Omnes qui volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (II Tim. iii, 12)*; ideo subjungitur: *Erue me a circumdantibus me.* Sancta etenim anima divini amoris spiculis vulnerata, cum anhelare in Deum coeperit, cum ad supernam se patriam per desiderium extendit, ad tentationem ei vertitur quidquid in hoc saeculo amicum antea blandumque putabatur; quia qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant. Voluptates nihilominus pristinae ad memoriam redeunt, et resistentem sibi gravi aperti certaminis perturbatione affigunt. Orat ergo, ut in his omnibus liberationis praesidium a Deo habeat, metuens ne ipso fatigationis suae taedio devicta succumbat.

(Vers. 10.) *Intellectum tibi dabo, et instruam te: in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.*

11. Pendunt inferiora ex superioribus. Dixerat enim propheta superius: *Remisisti impietatem peccati mei: nunc vero ipsius prostrationis divinae verba intererit, in quibus significat, non solum de praeteritis adeptum veniam, sed etiam de futuris peccatis divinitus sibi provisam esse cautelam, dicens: Intellectum tibi dabo, et instruam te. Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 21).* Qui naturae rationalis dignitatem contra auctoris nostri praecipua superbiendo perdidimus, per infusam cordibus nostris Spiritus sancti gratiam, quam in nobis peccatum obcuraverat, intelligentiae lucem confessionis humiliatione revocamus. Cum enim ad secretarium cordis 479 accedimus, et quam districtus iudex futurus sit, qui nunc est patiens et longanimis, consideramus; cum ad intuentia sanctorum praemia, et iniquorum damnationem oculos mentis attollimus; cum de futuris incerti, ne laborum metuimus; et ea quae male egimus, stendo punimus; tunc nimirum salutari a Deo intellectu accepto, de cordis nostri habitaculo ignorantiae tenebras effugamus. Sed quia minus est recte intelligere, nisi studeat quis recte intellecta morum honestate complere, adiungitur: *Et instruam te.* Non te permittam perfunctorie voluntatis meae arcana cognoscere; sed et hoc tibi conferam, ut etiam bonum

quod intellexeris, peragas; et qualiter id agendum sit, cauta consideratione discernas. Sunt namque nonnulli, qui recte quidem offerunt, sed recte dividere non sciunt, quia bonum quodlibet recta intentione incipiunt, sed habere in eodem bono opere discretionis virtutem postponunt. Hi nimirum quod bene inchoant, malo plerumque fine consummant; quia inde reatum incurrunt criminis, unde fructum habere potuerunt virtutis.

12. Quia vero nihil est bonum quod incipimus, nisi perseveranti illud fine compleamus, recte subditur: *In via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Quandiu hic vivimus, in via sumus, qua ad patriam tendimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi custodiunt, et operi nostro insidiantes, deceptionis suæ ubique laqueos tendunt. Facile ergo inter laqueos ambulantes labimur, nisi sapientiæ Dei ducatu gubernemur. In hac vero via ille non graditur, qui temporalium rerum vel copiam cupiens, vel inopiam metuens, a rectæ operationis studio revocatur. Sed quoniam is qui spiritu Dei operatur, non desidia corrumpitur, non timore repellitur, non labore lassatur, non incongrue subjungitur: *Qua gradieris*; quia nimirum semper de virtute in virtutem graditur, qui a sanctæ operationis studio nulla antiqui hostis calliditate superatur. Super eum ergo qui in hac via graditur, Deus oculos suos firmat; quia quicumque a boni propositi intentione non deficit, respectus ab eo divine misericordiæ nunquam recedit; quatenus eum semper in omnibus adiutorem habeat, ad quem indeficientis amoris desiderio incessanter anhelat. Unde et alibi per eundem prophetam scriptum est: *Oculi Domini super justos (Psal. xxxiii, 16).*

(Vers. 11.) *Nolite fieri sicut equus et mulus: quibus non est intellectus.*

13. Sancti viri cum mala sua superant, cum ad superna intuenda bonorum operum perfectionibus volant, nihil esse quod faciunt deputant, nisi etiam alios ab errore compescant. Scriptum enim est: *Charitas non querit quæ sua sunt (I Cor. xiii, 5).* Sollicitæ ergo discretionis inspectione in secretis cordium ipsam matrem virtutum charitatem exquirunt, quam profecto se non habere comperiunt, nisi omnibus etiam inimicis eadem velint tribui, quæ sibi optant impendi. Unde sancta anima quæ per confessionis vocem peccata sibi dimissa non dubitat, et ipsius promissionis divinæ oraculo roborata, in eo quod superest vitæ hostium insidias incurrere non formidat, ad proximos alloquendos convertitur, et ne ipsi ab hac immensitate pietatis Dei veniantur exsortes, hortatur, dicens: *Nolite fieri sicut equus et mulus.* Ac si dicat: Quoniam quidem ad naturæ vestræ statum pietas divina vos revocat, et similitudinis suæ imaginem quam inobedientia destraxerat, benignitas Salvatoris nostri **480** in vobis reformat; no-

A lite divitias bonitatis Dei contemnere, nolite sicut equus alienum sessorem indifferenter portare. Equus enim sicut dominum suum ad portandum recipit, ita etiam sine discretionem alios, qui volunt ascendere, sessores admittit. Qui ergo, timore Dei postposito, qui Dominus omnium est, diabolicæ se potestati subjecerit, et animam quæ sedes sapientiæ esse debuerat, fallacis domini ditioni mancipaverit, sine intellectu procul dubio sicut equus existit. Mulus vero sicut onus domini sustinet, ita se cuilibet extraneo onerabilem præbet. Quisquis itaque Domini illius, cujus jugum suave, et cujus onus leve (*Math. xi, 30*), præcepta rejiciens, gravissimas peccatorum sarcinas ferre non recusaverit, irrationabilem se profecto sicut mulum ostendit.

B (Vers. 12.) *In campo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

14. Plerumque qui præcepta Dei aure cordis audire renunt, persecutionum verberibus admonentur, ut ad virtutis amore in pœnarum dolores pertrahant, quos æternæ vitæ præmia non inviant. De quibus nimirum scriptum est: *Sola vexatio intellectum dabit auditui (Isai. xxviii, 19).* Sæpe etenim amator præsentis sæculi ita ab eodem, quem diligit, mundo despicitur et impugnatur; ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat. Quod divinæ profecto dispensatione miserationis agitur: quia in hoc mundo despectus, tanto celerius trahitur ad Deum, quanto nihil habet in sæculo ubi delectetur. Orat igitur fidelis anima, ut lubricos peccantium cursus mundana adversitate virtus divina coerceat: quatenus erroris sui desideria sequi non valeant; et hoc modo ad se reversi, saltem ex difficultate et impotentia peccandi respiscant. Possumus quoque per eam et frenum verba divinæ Legis accipere: quæ quia peccantibus aliquando graviter minantur de pœna, aliquando suaviter blandiuntur de venia, dum in ora fidelium veniunt, vagos eorum gressus more freni et cani reflectunt. Maxillas constringunt, quia vocem jactantiæ comprimunt; dum qui ex vitio superbix solebant jactare merita, per humilitatis virtutem discunt colesiter peccata. Quare autem tantopere parvorum hominum etiam invitam conversionem exoptat, ostendit cum subdit:

(Vers. 13.) *Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.*

15. Qui enim per superbiam erectus contra Conditorem peccata augere non desierit, et hic curarum adversantium flagellis affligitur, et in futuro duplici nihilominus contritione conteretur (*Jerem. xvii*). Cui si ad iniquitatis suæ cumulum peccanti contigerit exterius proficere, hoc ipsum sibi est divinæ animadversionis flagella tolerare: quia modo in conspectu Dei eo ipso interioris dejicitur, quod falsa gloria in conspectu hominum exterius elevatur. Et illi sua in pœnam vertitur culpa: quia hoc ipsum fuit vere intus cadere, quod foras ostenditur profecisse. Hæc quidem prædicta inconfidentes inveniunt: *Sperantem*

• Gilot. et Vatic., qua in hoc.

artem in Domino misericordia circumdabit (Rom. viii, 29). Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Qui in amore celestium fixus, sæculum perfecte despexit, nulli omnino vanitati succumbit, nulla hunc aduersitas dejicit; nulla prosperitate corrumpitur; flagellis proficit; quippe qui ea aut quæ perpetravit peccata obliterat, aut quæ perpetrare poterat, futura deuitat. Et sibi omnia fore **481** existimat prospera, quæ a dilectoribus mundi putantur auersa.

(Vers. 14.) *Lætamini in Domino, et exsultate iusti; et gloriamini omnes recti corde.*

16. Quasi diceret: Quandoquidem sperantes in Domino misericordiae divinæ clypeo muniuntur, *Lætamini in Domino, et exsultate iusti* (Isa. xlviii, 2). Non est impiis gaudere, dicit Dominus: quia qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Et quanto quis ad temporalia acriore cura exarserit, tanto magis ab æternis damnabili torpore frigescit. Iustis ergo solummodo ut in Domino lætentur dicitur: quia qui Deum toto corde diligunt, in eo lætari, quantum sæcularibus delectantur, non possunt. Scriptum est enim: *Quicumque amicus hujus sæculi esse voluerit, inimicus Dei constituitur* (Jacob. iv, 4). Neque enim possumus hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Christo. Sed iusti tantum in Domino exultant; quia ita extra mundum sunt facti, ut nec prosperari in mundo cupiant, nec aduersa pati nullo tacti presentium amore pertineant. Et notandum, quia non solum *lætamini* dixit, sed etiam *et exsultate* adjecit: ut intelligas, eos non posse tritari in corpore, quibus divinæ claritas miserationis fulget in mente. *Et gloriamini omnes recti corde.* Illi quidem qui habent cor ad terrena distortum, non gloriantur in Domino: quia spem suam posuerunt in mundo. Vos autem qui cor vestrum secundum Dei voluntatem dirigitis, in spe beatitudinis æternæ gloriari debetis: *ut qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. x, 18). Illa namque sine dubio est vera gloria, quam nullius inuestitiæ obtenebrat pœnia.

PROCEMIUM.

IN TERTIUM PSALMUM PœNITENTIALEM.

Psalmus David in rememorationem de Sabbato.

Sabbatum requies interpretatur. Sabbatum humanum genus in primo parente habuit, qui quandiu in Conditoris sui obedientia perstitit, in suavissimo contemplationis divinæ lecto requieuit. In paradiso namque primus homo deliciis potitus, sicut nullam in anima poterat sentire esurior, ita etiam omnem quæ ex carne nascitur, ignorabat passionem. At postquam divini colloquii peccando familiaritatem perdidit, mortis legibus succumbens, requiem felicitatis æternæ amisit; et in procelloso mundanæ instabilitatis corrui fluctus, quia statum rectitudinis servare contempsit. Fidelis ergo anima requiem in primo homine perditam ad memoriam revocans, et futurum nihilominus vitæ æternæ Sabbatum spiritus agilitate contemplan, ab omni spiritus et carnis op-

tat corruptione eripi, et ad futuram indeficientis beatitudinis requiem, consummato hujus vitæ termino, orat sine cunctatione perducere. At ergo:

EXPLANATIO

TERTII PSALMI PœNITENTIALIS.

(Psal. XXXVII. — Vers. 1.) *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*

1. Quasi dicat: Scio futurum esse, ut post hujus vitæ exitum alii flammis expientur purgatorii, alii sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione præsentis **482** æstimo intolerabiliorem, non solum in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correctionis purgari. Tu ergo, Domine, cui in spiritu meo servo, quem omnium Salvatorem esse cognosco, ne arguas me in furore damnationis perpetuæ, neque corripias me in ira expurgantis vindictæ. De furore et ira, quia sufficienter in superioribus exposuimus (In psal. viii), iterum tractare superfluum putamus, ne eadem repetentes, legentibus fastidium generemus. Quare autem non debeat in ira corripere, et in furore damnari, subjungit cum ait:

(Vers. 2.) *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi; et confirmati super me manus tuæ.*

2. Quanto quisque plus cœperit quod amisit intelligere, tanto plus incipit corruptionis suæ sententiam, quam subivit, lugere. Fidelis ergo anima perpendens quod perdidit, considerans quod invenit, videt se a paradisi gaudiis venisse ad miseras vitæ præsentis, a societate angelorum transisse ad curæ necessitatum; pensat quod subiacet periculis, quæ peccando gloriam perdidit æternæ incorruptionis. Novit etiam quia mortem nulla possit ratione evadere quæ posset, si non peccasset, semper vixisse. His ergo sibi sagittis infixas esse conqueritur: quia jam non bis est naturaliter inditum, quod primo homini fuit pro culpæ vindicta illatum. Mortalitas et passibilitas sunt sagittæ quæ nimirum nobis infixæ sunt; quia quindiu in præsentis sæculo vivimus, ab eis liberari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis anima: Quandoquidem pro originali commisso mortalis effectus, magnam hujus sæculi miseriam sustineo, pro me autem pœnitentiam ago; tu qui visitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudinibus universa; sed cum in hoc sæculo peccati pœnam lugeam, saltem in futuro districtæ asinadversionis te rorem evadam. Quod ut facere debeat, *confirmati super me manus tuæ.* Sicut studiosus magister frequenter verberare puerum corripit, ita a me tuæ vindictæ manus nunquam recedit. Per manus Domini, quam super se asserit confirmatam, miseriarum frequentiam et assiduitatem intelligere. Quare ideo memorat, ut tanto facilius in futuro acquiratur venia, quanto major hic fuit irrogata vindicta. Possumus etiam per sagittas verba Dei intelligere, quæ corda quidem nostra transfodiunt, cum nobis altus infixas, amoris Dei nos vulnere compungunt. Quomodo

antem sit continua hæc pœna quam patitur, ostendit, dicens :

(Vers. 3.) *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ; non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.*

3. Caro humana, ex quo maledictionis promeruit sententiam, portare non destitit peccati continuum pœnam. Et quia nos ejus incessanter infirmitas debilitat, iræ Dei faciem nobis indesinenter representat. Perimus namque corpus mortale, doloribus obnoxium, indigentis impeditum: quod nimirum tentationes sollicitant, sollicitudines angustant, angustie conterunt, conrictiones affligunt; quodque etiam si aliquando videatur esse validum, ipsa sua valetudine magis invenitur infirmum. Quid enim infirmius quam assidue fame tabescere, difficultate somni languere, frigore dissolvi, æstu torreri? Quæ autem sanitas esse poterit, ubi tot malorum multitudo concurrat? Dicit ergo fidelis anima: *Non est sanitas in carne mea.* Ut videlicet corpus infirmum esse sentiat, quod tam facile passionum inæqualitas permittat. Ne autem intelligas propter peccati pœnam non infirmari in mente, **483** quia dixerat sibi non esse sanitatem in carne, subjungit: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum* (Psal. 1 et Psal. 11). Sicut jam dictum est, per ossa virtutes accipimus, quia sine eis nullum in anima robur habemus. Omnes autem virtutes in conspectu Dei vicaria ope se sublevant, nec virtutes veræ sunt, si a se invicem aliqua diversitate discordant. Una enim virtus sine altera, aut omnino nulla est, aut minima. Si enim aut castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas derelinquat, cum Deus detestetur tam superbiam, quam immunditiam, quomodo oculis ejus accepta erit castitas elata, vel humilitas immunda? Non enim bona accepta sunt Deo, quæ malorum admitione maculantur; quia *modicum fermentum totam massam corrumpit* (1 Cor. v, 6); et qui in uno offendit, multa bona perdit; et qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem periat. Quia ergo virtutes animæ aut vitiiis impugnantur, aut plerumque elatione deprimentur, recte nunc dicitur: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*; quotidie pœnam peccatorum patior, quam in ipsa peccatorum facie contemplor. Et quia sentio pœnam, recogito culpam. Vel: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*; quia videlicet nullam anima mea potest habere requiem, donec aliquam peccati in se habeat recordationem.

(Vers. 4.) *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum; et sicut onus grave gravatæ sunt super me.*

4. Quasi dicat: Non est mirum si non est pax ossibus meis; nam iniquitates meæ gravatæ sunt super me sicut onus grave. Iniquitas in talento plumbi sedet (Zac. v, 7). Plerumque anima amoris Dei desiderio accenditur, adeo ut etiam ad summa ambienda sustolli videatur; sed quia gravi peccatorum pondere premitur, eo citius ad ima labitur, quo admin-

strorum conscientia interius gravatur. Et quidem a cenere ad Deum ea qua potest virtute nititur, sed ipso suo conamine lassata, relabi compellitur. Causam vero tantæ gravitatis præmisit, cum ait: *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Nisi enim iniquitates principale cordis mei superando transcenderent, nequaquam tanta me pravorum operum depressione gravarent. Sancti namque viri, si quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrenant: ne si in aliquo lapsu tentatori consentiant, non jam cogitationum suarum, sed servi crude ium dominorum existant. Cum enim diabolicis anima subesse suasionibus cœperit, quanto se hosti callido crebrius subjicit, tanto eum sibi intolerabiliorem facit; ut ei jam in nullo resistere valeat, qui in uno sui oblita assensum præstat. Solerter itaque vigilandum est, ut cum pulsare mentem culpa inchoat, peractam culpam quis finis sequitur, attendat; ne si malæ suasionis blandimenta non perspiciat, in nequissimæ tenebras perpetrations nesciens ruat.

(Vers. 5.) *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ.*

5. Fidelis anima quæ in seipsam, sibi non parens, vehitur, deteriora adhuc de se quam prius dixerat, confiteur, dicens: *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ.* Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum signum præteritæ plagæ in resarcita cute monstratur. Quæ nimirum cicatrix necessario corrumpitur, si caro sanata iterum vulneratur. Ubi quanto magis extenditur inæqualitatis corporis, tanto difficilius ostenditur efficacia curationis. **484** Sed quid per vulnus, nisi peccatum exprimitur? Quid vero per cicatricem, nisi poenitentiae actio designatur? Qui enim per poenitentiam lamenta peccatum corripit, quasi cicatricem vulneri superducit. Quod si diu sæ nequitiae mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superductæ vulneri cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere, est sanata jam peccatorum vulnera rursus in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere, est ex peccatorum suggestionibus post superductam cutem poenitentiam, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, et tandem per opus miserum quasi effuso fœtore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit cum ait: *A facie insipientiæ meæ.* Sicut summa prudentia est aliquem post acceptam poenitentiam sollicitæ sibi circumspectionis studio in posterum prospicere, ita miserabilis insipientiæ est in istius vitæ ambiguo quasi accepta securitate dormire. Per insipientiam ergo negligentiam, vulnus jam sanatum computruit; quia dum per studium vigilantiam mens ingrata sibi in posterum providere noluerit, miserabilius ea quæ prius abdicaverat, ma a committit.

(Vers. 6.) *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar.*

6. Tanto unaquæque anima sit pretiosior ante oculos Dei, quanto fuerit despectior ante oculos suos. Quid autem infelicitius, quam infelicitatem suam non cognoscere, et inter ipsa vitæ discrimina nullum infirmitatis dolorem sentire? Sicut enim phrenetici mentis alienationem tolerant, cum se non solum nihil pati, sed etiam incolumes putent; ita qui mortali carne circumdatus, ærumnas præsentis vitæ non senserit, a virtute sapientiæ alienus existit. Innumerabiles namque humana dejectionis miseriam, sicut corda justorum gravi tristitiæ dolore convulnerant, ita iniquorum mentes ipsa sua importunitate delectant. Cum enim omni vanitati pateantes, sola quæ carnis sunt cogitant, et lacrymarum causas tripudians peragunt, mortis suæ negotium ridentes exsequuntur. De quibus profecto scriptum est : *Quia lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. II, 14)*. Verum qui ad Sabbatum quietis æternæ pervenire desiderat, circumspecta quas patitur miseriarum multitudine, seipsum humilians dicat : *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem*. Usque in finem curvatur, qui iniquæ voluntatis studium usque ad effectum pravi operis, terrenis inhians, protrahit; et ad cœlestia ambienda non solum non per gradum operis, sed nec per intentionis volutum assurgit.

7. Sed quia culpam sæpe sequitur pœnitentia, et plerumque qui cadit, adjicit ut resurgat, sequitur : *Tota die contristatus ingrediebar*. Cum sollicito se timore mens humana circumspiciens, modo quæ egit mala enumerat; modo quæ agere neglexit bona ad memoriam revocat; modo reprehensibilia esse in quibus versatur, conspicit; modo sibi recta opera adhuc deesse perpendit : quia malorum tantorum in se remedium non invenit, tristitiæ intolerabilis pondere prægravata tabescit; et tanto se durius in cogitatione dilaniat, quanto terribilius esse quod imminet iudicium pensat. Tota autem die contristatus ingreditur, qui miseriam esse deputat, si quando ei prosperitas sæculi fallaciter perniciosèque blanditur, sicut in Canticis canticorum Sponsus ad sponsam loquitur, dicens : *Oculi tui columbarum (Cant. IV, 1)*. **485** Columba enim pro cantu genitum habet. Quia ergo sancti viri sæculi blandimenta timentes et dolentes cum luctu et gemitu tolerant, in quibus amatores mundi securi et gaudentes exsultant, sancta Ecclesia columbis assimilatur; quia inde sanctus omnis cum dolore ingemiscit, unde iniquus quisque cum gaudio hilarescit. Unde per Salomonem dicitur : *Risum reputavi errorem, et gaudio dixi, Quid frustra deciperis? (Eccl. II, 2)*. Quare autem contristatus viam præsentis vitæ ingrediatur, ostendit dicens :

(Vers. 7) *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus; et non est sanitas in carne mea.*

8. In lumbis carnalis delectatio continetur, et inde nimirum humana generatio propagatur. Possuno ergo per lumbos animam accipere; quia sicut ex

lumbis carnales delectationes procedunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cum illiciti operis tentatio subrepat, per vararum cogitationum phantasmata spiritus malignus illudit. Sæpe namque sanctorum etiam virorum mentes, cogitationes illicitæ polluunt; et eas jam ad summa tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sæpe etiam in ipso orationis tempore importune se illis ingerunt, ut hoc ipsum sacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore suavitatis Deo acceptum, contrito corde et contribulato spiritu mactatur. Quod nobis aperte illud quod de Abraham scriptum est (*Gen. xv, 11*), innuit; quia circa solis occasum sacrificium offerens, insistentes aves pertulit, quas ne oblatum raperent sacrificium, sollicitè abigere curavit. Nos ergo si quando in ara cordis sacrificium Deo offerimus, a malignis hoc spiritibus sollicitè custodiamus; ne tenebrosarum importunitates cogitationum hæc aliquando valeant diripere, quod Deo speramus utiliter offerre. Quod autem sequitur : *Non est sanitas in carne mea*; idem est quod ait Apostolus : *Non invenio in me, hoc est in carne mea, bonum (Rom. VII, 18)*. Omnia namque corporis membra quæ ad usum vitæ accipimus, ad erroris materiam inclinamus. Oculos enim ad videndum obscena et turpia inlectimus; aures libenter ad audiendas detractiones accommodamus; illecebrosos odoratus naribus haurire concupiscimus; iniquitatem in excelso loquimur, et inter fratres discordiam seminamus; salutem etiam corporis redigimus in usum vitiorum; omnia tandem quibus ut utiliter possemus ad Dei servitium, in pravi operis convertimus instrumentum. Non est in carne nostra sanitas; quia nulla pars nostri corporis intentata remanet, per quam nos peccati desiderium non titillet. Sequitur :

(Vers. 8.) *Afflictus sum, et humiliatus sum nimis : rugiebam a gemitu cordis mei.*

9. Qui enim dixerat, *Non est sanitas in carne mea*, ne forte in anima nihil pati putaretur, subjicit : *Afflictus sum, et humiliatus sum nimis*. Ut intelligas in anima gravissimo iniquitatis pondere obrutum, quem in carne vides tot miseriis et passionibus afflictum. Peccatum enim sicut peccantis mentem retibus delectationum illaqueat, ita etiam implicitam quasi mole superposita gravat; ut ad sublimia levare jam non valeat, quoniam iniquitatis eam gravitudo coarctat, sicut per Psalmistam dicitur : *Fili hominum, usquequo gravi corde? (Psal. IV, 3)*. Plerumque enim et quæ agenda sunt bona conspiciamus, et ad hæc a surgere cordis desiderio non valemus. Et si forte mens aliquando ad bonumachelare inchoat, **486** gravitas quam sustinet, cægit ut cadat, quia ex pœna peccati est ut a bono quod per rationis iudicium clare conspicitur, per vitæ meritum anima infirma pelatur. Unde fit ut quia ad supernam lucem intuendam non valet ascendere, peccatis exigentibus delectetur in tenebris jaccere; et

* Rembol., *parentes*.

quam a supernis deiecit necessitas, eam in infimis illicita teneat voluptas. Nimis ergo humiliatus est, qui ex peccati pœna non solum cœlestia non appetit, sed etiam carnalibus et terrenis cum amore et delectatione intendit. Sed quia plerumque tantocius ad Deum anima convertitur, quanto longius se ab eo separatam intuetur, adjungitur : *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Rugitus, gemitus est cordis cum magno dolore, quia quanto vehementius poenitentis animum conculit, tanto velocius ad aures divinæ misericordiæ conscendit. Et notandum quod dixit : *A gemitu cordis mei*, quia sicut dolorem carnis generat amissio pecuniæ et pignorum, ita cordis dolorem confert exterminatio virtutum.

(Vers. 9.) *Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus a te non est absconditus.*

10. Tale est desiderium meum, ut dignum sit in conspectu tuo. Quia enim requiem, pro qua semper est orandum, desi lero, esse coram te desiderium meum confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contemnent, supernæ claritatis lumine illustrari solummodo cupiunt, divinæ majestatis conspectui semper assistunt. Cum enim sola cœlestia appetunt, usque ad contemplandum Deum per mentis desiderium ascendunt. Et quia quam dulcis est Dominus interius sentiunt, nunquam ab eo per prævæ voluntatis studium recedunt. Si enim a Deo Elias propheta aliquo modo discessisset, nequaquam dixisset : *Vivit Dominus, ante cuius conspectum sto* (III Reg. xvii, 1). Quo contra de reprobis dicitur : *Non apparebit in conspectu Dei omnis hypocrita* (Job. xii, 16). Hypocrita enim nequaquam cœlos penetrat, quia per opus bonum non Deum, sed humanas laudes, vel transitorios quæstus affectat. Et quia ad Deum desiderium non dirigit, se ab ejus oculis sub nequitæ latebris abscondit. Qui autem per amorem spiritus cœlestia appetit, oculis Dei intentionem suam ostendit. Despicimus ergo terrena, et amemus cœlestia, ut possimus et nos dicere cum Propheta : *Domine, ante te omne desiderium meum*. Qui Deum amat, ipsum solum desiderat. Qui autem eum desiderat, ad ipsum cordis voce clamare non cessat. Nisi enim de corde desiderantis, magnus ad aures misericordis Dei clamor procederet, nequaquam Moysi diceretur : *Quid clamas ad me* (Exod. xiv, 15) ? Sicut ergo frigescente charitate cor a bonis silet, ita clamorem emittit, cum charitas fervet. Et notandum quia dicturus *desiderium*, præmisit, *omne*, ut intelligas illud Deo non posse placere desiderium, quod prævæ voluntatis commaculat additamentum. *Et gemitus meus a te non est absconditus*. Omne desiderium in pœnam convertitur, si non cito venerit quod optatur. Desiderium enim non sustinet, quia sicut scriptum est : *Cupiditati ipsa pœcleritas tarda est, et cupienti animo nihil satis festinatur*. Quisquis ergo de Deo in corde desiderium concipit, quia statim quod optat non obtinet, ingomiscit. Igitur quod hoc animo cum præmisisset desiderium, statim adjecit gemitum,

* Rembol. hoc anima.

dicens : *Et gemitus meus a te non est absconditus*. Quasi dicat : Quia desiderium quod de te concipio, per judicium approbas, ideo dolorem quem inde sustineo, non ignoras. Scire enim Dei approbare est, sed nescire est reprobare. Moysi namque dicit : *Novi te ex nomine* (Exod. xxxiii, 12). Et reprobis in fine dicturus est : *Nescio vos* (Math. xxv, 12). Non ergo a Deo absconditur gemitus qui illi spiritui qui discretor est cogitationum, existit acceptus.

(Vers. 10.) *Cor meum conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.*

11. Ac si dicat : Non est mirum si doleo, si gemo ; nam *cor meum conturbatum est in me*. Latrones enim timeo, temporalia damna formido, cœli motus et terræ perhorresco, undique sollicitudinibus angustor, undique angustiis premit, undique pressuris dejicior. Adversitas me deprimit, successus extollit, convicia commovent, adulationes demulcent. Hæc autem omnia ideo patior, *Quia dereliquit me virtus mea*. Humanum cor ad omnem tentationis impulsam facile concutitur, si virtute constantiæ interius non firmatur. Possumus quæque per hanc virtutem, rationalitatem accipere, quæ ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata est, ut Dei in nobis offuscantes imaginem, creaturas sequentes, relinquamus Creatorem. Sequitur : *Lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum*. Solet plerumque animæ peccanti contingere, ut mox cum in culpam labitur, et a sui cognitione longius separatur. Peccatum enim ipsum quod peragit, quasi murum quemdam oculis se mentis opponit ; adeo ut nec unde ceciderit conspicere valeat, nec bonum quod sibi quærendum sit, cognoscat. Voluntariis namque tenebris obvoluta, quanto malis tenacius adhæserit, tanto difficilius intelligit bona perpetua, quæ amisit. Lux quippe veritatis pravorum culpas subtiliter examinans, si ab opere repellitur, nequaquam in corde versatur. Districto enim et occulto agitur judicio, ut a quo inventa negligitur, ab eo postmodum nec amissa reconiratur ; et qui illam non servat in opere, notitia illius non habeat in corde. Sed tunc homo lumen quodammodo intelligentiæ habere incipit, cum cæcitatibus suæ tenebras recognoscit. Quicumque ergo claritate luminis divini illustrari desiderat, ignorantie suæ primitus agnoscens caliginem, dicat : *Lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum*. Nec vacat quod ait, *Et ipsum*. Ipsum, sine quo cor humanum in tenebris est, sine quo vivere non valeo, sine quo bonum a malo discernere non queo. Sequitur :

(Vers. 11.) *Amici mei et proximi mei, aduersum me appropinquaerunt et steterunt.*

12. Sciendum nobis est, quod hi qui spiritus prophetiæ replentur, sicut aliquando verba de se quasi de aliis proferunt, ita nonnunquam de Deo quasi de seipsis loquuntur : ut in hoc quoque quod unum cum Deo sint innuant, cum Dei opera quasi sint sua narrant. Sicut etiam fideles quique, quia in corpore Christi, quod est Ecclesia, positi, membra sunt Christi (Col. 1),

de eo quasi de seipsis aliquando loquuntur : ut dum verba capitis sui, Christum induti, quasi sint sua enuntiant, alium esse qui per ipsos profatur, ostendant. Spiritus enim sanctus per eos loquitur, sicut ipsa Veritas apostolis loquens testatur. Ait enim : *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis* (Matth. x, 20). Hinc etiam Paulus ait : *An quæritis experimentum ejus, qui in me loquitur Christus* (II Cor. xiii, 3) ? Ipse est enim qui dixit : *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud* (Psal. lxxx, 4). Ipse etiam ait : *Ego ipse qui loquebar, ecce adsum* (Isai. lxi, 6). Cum itaque non prophetas, **438** sed se locuturum esse denuntiat, profecto quia ipse in eis loqueretur, asseruit. Non autem admirandum est, si de seipso aliquando loquitur, qui intus præsidet; quandoquidem ipse est qui os et animam per officium obsequentis adimplet. Sic ergo et in hoc loco, enumeratis aliquibus humanæ infirmitatis miseris, passionem suam commemorat, ut capiti congruere quod convenit membris ostendat, et fiat nobis magnum consolationis remedium, si illum etiam passionis nostræ fieri participem cognoscimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem speramus; sicut etiam alias loquitur : *Si me persecuti sunt, et vos persequantur* (Joan. xv, 20). Ait ergo : *Amici mei et proximi mei, adversum me appropinquaverunt et steterunt*. Quasi dicat : Non solum membra mea illis quibus prædictum est modis conturbantur, sed etiam ego, ut virtutem in primo parente perditam eis restituam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amissum reddam, solus inter mortuos liber (Psal. lxxxvii, 6), factus sum obediens Patri usque ad mortem. In qua morte, *amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt* (Philip. ii, 8). Multi ex Judæis amicos se Christi dicebant, multi eum miracula facientem sequebantur, multi eum Dominum, multi vocabant magistrum; sicut legis doctor, qui cum vellet eum capere in sermone, dicebat : *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces* (Matth. xxii, 16). Proximos quoque eodem appellat Judæos, secundum carnis sibi cognationem propinquos. *Neque enim fratres ejus credebant in eum* (Joan. vii, 5). Qui omnes appropinquaverunt Christo, non mente, sed corpore; non passibus fidei, sed processu nequitiae; non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. Quod factum est, quando congregati in atrio principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, consilium fecerunt ut eum dolo caperent, et occiderent (Matth. xxvi). Adversus eum steterunt, quando constanter accusabant eum, et quando clamantes dicebant : *Crucifige, crucifige eum* (Marc. xv, 15).

(Vers. 12.) *Et qui juxta me erant, de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam.*

13. Scriptum est enim : *Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt* (Matth. xxvi, 56). Et iterum : *Stabant autem noti ejus de longe* (Luc. xxiii, 49). Et *vim faciebant, qui quærebant animam meam*. Volente Pilato Christum dimittere, Judæi clamabant : *Si hunc di-*

mittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari (Joan. xix, 12). Vim ergo faciebant, qui judicem injuste judicare minis et clamoribus urgebant. Animam Christi Judæi quærebant, non ut in eum crederent, sed ut illum perderent. Vel aliter : *Vim faciebant*, quia sua vi et potestate Christo mortem inferre putabant. Sed ipse eis dicebat : *Nervo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum sumo eam* (Joan. xvii, 18). Et iterum : *Potestatem habeo ponendi animam* (Ibidem).

(Vers. 15.) *Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, et dolos to a die meditabantur.*

14. Mala Christo principes sacerdotum inquirebant, quando falsum testimonium contra eum, sicut Evangelica lectio testatur, quærebant. Et omnibus inquisitis, *locuti sunt vanitates*. Dicit enim Evangelista : *Quia non erat conveniens testimonium ipsorum* (Marc. xiv, 59), sicut illorum qui dicebant : *Hic dixit : Possum destruere templum Dei, et in tribus diebus reedificare illud* (Matth. xxvi, 61). Et *dolos tota die meditabantur*. Non enim casu aut ignorantia peccaverunt, qui scienter mendacia consinxerunt. Graviori ergo poena percutuntur, quia eorum delicta qui ex precipitatione **489** corruunt, exquisita per studium peccata transcendunt, sicut in eadem passione sua Veritas ait : *Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet* (Joan. xix, 11). Et alibi : *Si non venissem, et loquutus eis fuisset, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo* (Ibid. xv, 22). Et iterum : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt et oderunt, et me, et Patrem meum* (Ibid. xxiv). Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut studio perpetratur. Sed sicut gravior est infirmitate quam ignorantia delinquere, ita pejus est studio, quam infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccaverat, qui dicebat : *Qui prius fui blasphemus et persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* (I Tim. i, 13). Per infirmitatem vero Petrus cecidit, quando mentis suæ ædificium, sicut fundamento titubante concussit. Et quia subire mortem pertimuit, ad ostiarie vocem vitam negavit (Luc. xxii, 61). Unde post fletum amaritudinis a Domino respicitur, quia electi quique eo citius miserationis divinæ divitias inveniunt, quo se, si quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius et amaritius affligunt. Ex industria autem Judæi peccaverunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, ex horribili invidiæ facibus accensi, ut morti traderent, consilium quærebant. Unde excusationem de peccato suo non habeant, quia etsi malum sit bona non agere, tamen nequius est bonorum acta odisse.

(Vers. 14.) *Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.*

15. Discite qui maledicta et irrisiones patieris, in omnibus servare patientiam, et obtrectantium linguas audire. Dissimula, ne si tu contumelias convicia reu-

* Reuol., qui conscienter.

leris, a doctrina Christi extorris inveniaris. Mediator A namque Dei et hominum homo Christus Jesus (1 Tim. II, 5), qui ad hoc venerat, ut humilitatis et patientiæ præberet exemplum, non solum injurias sustulit, sed nec conviciantibus respondit : nos in hoc instruens, ut cum perfidorum injuriis impetitur, etiam si vera dicere possumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne ministerium correptionis in arma vertamus furoris.

(Vers. 15.) *Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones.*

16. Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad ob- je. ta respondentem, Pilatus dicebat : *Non audis quanta adversum te dicunt testimonia (Matth. xxvii, 13)?* Qui cogitationes iniquorum non verat, blasphemantium voces non audiebat. Nulla enim blasphemia eum move- vere poterat, qui penitus omnem mutabilitatem igno- rat, et qui posset eis vera pro falsis respondere, ut adimpleretur quod de eo per prophetam scriptum est : *Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum (Isai. liii, 7).* Redargutiones enim in ore suo Christus non habebat, qui unde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in actibus eorum laudabile videbat. In ore redargutiones non habebat, qui unde eos reprehenderet, in promptu habebat, e in ore suo habebat unde posset eos redarguere, ex quo nullus unquam potuit mendaciam audire.

(Vers. 16.) *Quoniam in te, Domine, speravi : tu exaudies me, Domine Deus meus.*

17. Quasi dicat : Ideo omnia patienter sustinui, ideo ad eorum contumelias non respondi, *quoniam in te Domine speravi.* Tibi enim, Domine, revelavi **490** *causam meam (Jerem. xx, 12); in te, Domine, speravi;* non in sapientia sæculi, non in divitiis mundi, non in viribus corporis, non in nobilitate carnis, non in tutamento principum, non in præsidio amicorum. Verba sunt hæc Christi secundum humanam naturam. Sic ergo et membrum Christi, si quando persecutionibus affligitur, si flagellis atteritur, si conviciis provocatur, illum qui propositus est nobis forma justitiæ, in omnibus imitetur : non deficiat si causa sua non auditur apud terre unum judicem, sciens quoniam conscium habet in excelsis regem cœlestem (Job. xvi). Speret, quia si in hoc sæculo immerito accipit damnationis sententiam, a Deo accipiet in cœlo coronam. Sciat **D** quia retributionis æternæ gaudium nequaquam in cœlo colligitur, nisi prius in terra cum fletu et gemitu et amaritudine seminetur, sicut scriptum est : *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 6).* Sicut enim carne quiescente spiritus deficit, ita ea laborante convalescit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animam dura ad alta sustolunt. Illa namque delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lætitia refovent, istam vero aspera exercent. Et rursum, sicut carnem dura convulserant, ita spiritum mollia necant. Et sicut carnem laboriosa attenuant,

ita spiritum delectabilia angustant. Nos ergo quanto graviora in hoc mundo tentamenta perferimus, tanto spei nostre anchoram in Deo immobilitatis figimus, ut dicere veraciter a mortuis surrexit. *Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus.*

(Vers. 17.) *Quia dixi : Ne quando supergaudeant mihi inimici mei, et dum commiventur pedes mei, super me magna locuti sunt.*

18. Gavisus est Judæus occiso Christo, sed non sunt ei supergavisus, quia in causa mortis ejus ipso sunt inferiores inventi. Qui enim ut a morte redimeret hominem, mortis legibus subjacuit, tertia mox die victoriosissime a mortuis surrexit. Hoc est quod ante omnia sæculi clementissimæ dispensationis moderamine sapientiæ Dei statuerat; hoc est quod caro sine contigione peccati assumpta evilerenter rogabat, cum diceret : *Pater, clarifica Filium tuum (Joan. xvii, 1).* Hoc etiam multo ante tempore per Prophetam manifestaverat, dicens : *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 10).* Ipse enim dixit, et facta sunt (Psal. xxxii, 9). Sequitur : *Et dum commiventur pedes mei, super me magna locuti sunt.* Pedes dicti sunt Apostoli, quia sicut pedes corpus deferunt, ita Apostoli Christum in omnium gentium notitiam detulerunt, juxta quod scriptum est : *In omnem terram eivis sonus eorum (Psal. xviii, 5).* Qui nimirum commoti sunt, quando eum quem pati viderunt, esse filium Dei dubitaverunt, sicut ille qui dicebat : *Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel (Luc. xxiv, 21).* Pedibus ergo commotis, super Christum inimici ejus magna locuti sunt, quia apostolis conturbatis et fugientibus, Judæi illum reum esse mortis judicaverunt.

16. Possunt quoque hæc verba fideli animæ con- venire. Habet namque fidelis anima inimicos suos in hac vita; habet qui contra eam interius diuicent; habet etiam qui eam extrinsecus impugnent. Sed super eam inimici gaudere non valent, quia consilii spiritu et fortitudinis repleta, et suggestiones diabolicas abdicat, et rabiem persequentium calcat. Cujus affectus, si timore aliquo senserint qui persequuntur arcem intentionis, proposito **491** promovet; vel si cognoverint invisibiles hostes pravis eam suggestionibus delectari, tanto graviores tentationes ingerunt, quanto magis de victoria confidentes, quasi unum ingrediendi aditum invenerunt. Difficile enim inimico resistitur, si persuasionibus illius anima delectatur. Ideo ut non supergaudeant mihi inimici mei, confitolo.

(Vers. 18.) *Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semp. r.*

20. Malo enim occidi quam vinci. Flagella libenter patior, persecutiones amplector, visitationes desidero, correptiones concupisco. Sancti viri in hac vita flagellari desiderant, ut flagellis correcti, et immittentes culpas videant, et commissas ante oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos flagella ape-

riunt, quos inter vitia insolentiae et securitatis tenebrae A concludunt. Saepe torpentis animus persecutionibus tangitur ut excitetur : quatenus qui statum suae recititudinis per securitatem perdidit, in afflictione consideret quo pervenit. Sequitur : *Et dolor meus in conspectu meo semper*. Sicut causam reddidit quare visibiles inimicos non timeat, quare imputet beneficio quod ipsi inferunt pro tormento, ita etiam quare versutias diaboli non timeat, subdendo manifestat : *Et dolor meus in conspectu meo semper*. Scriptum est enim : *Cor quod cognovit amaritudinem animae suae, in gaudio illius non miscebitur extraneus* (Prov. xiv, 10). Nam qui omnes vitae praesentis ærumnas frequenter cogitat, quam sunt tranquilla quae perdidit, quam confusa in quibus incidit, pensat, quia qui supernae patriae desideriis accensus, mundo nequam et concupiscentiis ejus moritur, nullis vanitatis mundanae delectationibus occupatur.

(Vers. 19.) *Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo*.

21. Qui peccatum suum confitendo annuntiat, et pro ejusdem peccati satisfactione cogitare non cessat, quia nullam in mundo invenit requiem, in conspectu suo semper habet dolorem. Unde cum dixisset : *Dolor meus in conspectu meo semper*, quasi quomodo hoc fieri possit quæreremus, subjecit dicens : *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo*. Hæc sunt namque veræ humilitatis testimonia, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis nuntiare, et nuntiatae poenitentiae satisfactione delere. At contra, omne pravorum hominum vitium est, et peccatum labendo [*Nonne leg. latendo?*] committere, et commissum negando abscondere, et vulgatum defendendo multiplicare. Sciendum tamen est quia peccata sua sæpe et reprobi confitendo aperiunt; sed quia novæ vitæ habitum immutare despicunt, ea ipsa quæ confitentur, flere obstinati contemnunt. Electi vero culpas suas non solum voce confessionis denuntiant, sed etiam districtæ animadversionis eas fletibus abolere procurant. A poenitentiae namque se lamenta incitantes, occulta se increpatione dianant, et futuri judicii timore percussi, si qua in eis adhuc male gesta lateant, diligentius investigant. Sæpe enim quæ torpentes latuit, fletibus innotescit. Et qui reatum suum securi nesciunt, hunc in se contra se erecti deprehendunt. Cogitemus ergo et nos pro peccato nostro, et amara illud poenitentiae invectione persequamur, ne dum culpas nostras pensare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur :

(Vers. 20.) *Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me : et multiplicati sunt qui oderunt me inique*.

492 22. Occulti dispensatione consilii, Conditor noster et culpas mortalium inspicit, et spatia vite disponit, ut diuturnæ vitæ tempora quibus justus utitur ad bene ope audi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis

poenitentiae tempora divertit ad culpam, districtus cum venerit iudex, indulta misericordiae spatia convertit ad poenam. *Et confirmati sunt super me*. Ad hoc namque omnipotens Deus aliquando perversos patitur diutius vivere, ut et ipsi male viventes prava quotidie opera augeant, et contemptores sæculi ex eorum nihilominus persecutione clarescant. Qui fastu superbiae tumentes, eo se gravius adversus electos erigunt, quo in mundo eis cuncta ad votum succedunt. Nec intelligant, quod in vita sua plerumque bona mali recipiant, et ideo eos aut raro, aut nunquam adversa conturbant. Nam et iniquitatum suarum fautores perditos quosque eo citius ii tales inveniunt, quo mundi gloriam questu et muneribus quærant. Unde et subditur : *Et multiplicati sunt qui oderunt me inique*. Nihil est iniquius quam odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione injurias respondere. Quod plerumque mali faciunt, cum justos qui eorum salvationem appetunt, execrabilis nequitiae percussioibus affligunt. Atque ideo subjungit :

(Vers. 21.) *Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem*.

23. Qui reddit mala pro malis, bonus non est. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus est. Qui autem reddit mala pro bonis, iniquus est. Solent namque perditii homines bene viventibus invidiose detrahare, aut notam eis excogitati criminis infligere, aut puræ vitæ innocentiam, simulationem vocare. Quare autem hoc faciant, ostendit cum ait : *Quoniam sequebar bonitatem*. Bonitatem sequitur qui Christum imitatur. Cujus imitatores tanto in hac vita graviora tentamenta perferunt, quanto longius corde a mundo discedunt. Dicit enim Apostolus : *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* (II Tim. iii, 12). Et alibi scriptum est : *Multae tribulationes justorum* (Psal. xxxiii, 20). Justi namque qui ea quæ Dei sunt, tota intentione desiderant, et supra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non solum in occulto cordis diabolicas infestationes tolerant, sed etiam perversorum mali iam decore suæ conversationis inflammant. Verum quia a superandum nullus invenitur idoneus, nisi qui fuerit virtutis divinæ fortitudine roboratus; qui persecutorum flagellis atteritur, qui detrahentium dentibus mordetur, præsentiam et auxilium divinæ majestatis expostulat, ut ejus fultus presidio, contra omnia quæ patitur adversa convalescat. Ait ergo :

(Vers. 22.) *Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me*.

24. Illos procul dubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit. Necessario enim sequitur, ut tunc tentationi sit subditus, quicumque a Deo fuerit derelictus. Qui ergo tentamenta diaboli metuit, qui pati in hoc saeculo adversa pertimescit, ad Deum tota virtute se convertat; clamet ad Deum in illis cordis, et dicat : *Ne derelinquas*

me, *Domine Deus meus*. Quod verbum si cum affectu et desiderio sæpe replicare studuerit, puto quod quamdam in eo dulcedinem sentiet, quam sermo noster explicare non valet. **493** Sequitur : *Ne discesseris a me*. Sancta anima quæ solum Deum perfecte desiderat precatur, ut nec ad horam Deus ab illa discedat. Novit enim quia inter inimicos graditur, novit quia omni tempore diabolus sibi adversatur. Quia ergo omni tempore intelligit sibi imminere pericula, etiam momento temporis non potest esse securo.

(Vers. 23.) *Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis mee*

25. Quasi dicat : Tu qui es adjutor in opportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum negligere, noli velut extraneum abdicare; immo *intende in adjutorium meum*, tuque me inter lethifera tentationum jacula protege, tu ab omni inimicorum incursione defende, tu in corde meo intelligentiæ lucem illumina, a tu me auxilio tuæ virtutis circumda. Quod bene debes facere, quia *tu es Dominus meus*. Te enim solum habeo Dominum, te solum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, ut qui es restitutor salutis in primo parente perditæ, sis et conservator ejusdem in me per gratiam re titutæ.

PROCEMIUM

IN QUARTUM PSALMUM POENITENTIALEM.

Cum venit Nathan propheta ad David, quando intravit ad Bethsabee.

Nota est historia de qua titulus iste sumptus est (II Reg. xi). David enim captus pulchritudine Bethsabee uxoris Uriæ, non solum cum ea carnaliter coïit, sed etiam occiso viro eam sibi in conjugium copulavit. Postea vero cum venisset ad eum Nathan propheta, eumque suo judicio, inducta de ovibus similitudine condemnasset, non solum peccatum celare vel defendere noluit, sed etiam confessus quod fecerat, ad dura se pœnitentiæ lamenta convertit (II Reg. xi). In psalmo tamen nulla sit de historia mentio, sed magna cognoscitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc psalmo prospera metuere, et contra omnem sæculi felicitatem acrius vigilare. Sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum pervenitur. Ille nempe qui dixit : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Mat. h. v, 5), ipsemet ait : *Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis et flebitis* (Luc. vi, 25). Quis sanctior David? qui cum Saulis persecutionibus urgeretur, non solum persequentem occidere non voluit; sed ipsi persecutori, cum ipsum occidere posset, pepercit (I Reg. xxiv). Tanto enim in Dei misericordiam spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suæ tribulationis sentiebat. Verum ubi devictis hostibus, pressuris caruit, homicidium adulterio incaute securus adjecit. Admonemur etiam in hoc psalmo carnales cupiditates restringere, et de

Dei misericordia nunquam desperare. Quisquis ergo desperans de venia, agere pœnitentiæ dubitat, David pœnitentiæ ad animum reducat (II Reg. xi). Audiamus et nos David clamantem, et nos cum eo clamemus; gementem, et congemiscamus. Audiamus fletem, et collacrymemur; correctum, et collectemur.

EXPOSITIO

PSALMI QUARTI POENITENTIALIS.

(Psal. L.—Vers. 1.) *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.*

494 1. Ponamus ante mentis oculos aliquem graviter vulneratum, et vix jam ultimes hujus vitalis auræ trahentem anhelitus, qui et nudus in sterquilinio jaceat, et vulnus nondum ligatum ostendat, advenientis medici desiderio confici, et agnitum ut sui misereatur precari. Vulnus enim animæ peccatum est, de quo dicitur : *Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo* (Isai. i, 6). Agnosce interius, vulnerato, medicum tuum, et ei peccatorum tuorum vulnera detege. Audiatur cordis tui gemitum, cui omne patet cogitationis arcanum. Moviant illum lacrymæ tuæ, et qua iam illum importunitate quæredisti, semper ad eum alta de profundo cordis suspiria educito : perveniat ad eum dolor tuus, ut dicatur etiam tibi : *Transtulit Dominus peccatum tuum* (II Reg. xii, 13). Clama cum David; vide quid ipse dixit : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Quasi diceret : Ingenti vulnere periclitor, quod nullus medicorum curare valeat, nisi medicus ille qui est omnipotens, succurrat. Omnipotenti enim medico nihil est insanabile; qui sicut medetur sine pretio, ita salutem restituit verbo. Desperarem ergo de vulnere, si non præsumerem de omnipotente. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Quærant parvam misericordiam, qui ignoranter contrahunt culpam. Ego autem sicut graviter cecidi, ita etiam scienter peccavi. Sed tu, omnipotens medice, et contemptores corrigis, et nescientes instruis, et confidentibus ignoscis. Ut nam, Domine Jesu, ad me misericordia motus digneris accedere (Luc. x), qui descendens ab Jerusalem in Jericho, proruens scilicet de summis ad infimæ, de vitalibus ad infirma, in angelos tenebrarum incidi, qui non solum gratiæ spiritualis mihi vestimentum abstulerunt, sed etiam plagis impositis semivivum reliquerunt. Utinam peccatorum meorum vulnera, data mihi recuperandæ salutis fiducia, alliges, ne deterius sæviant si sanari desperent. Utinam oleum mihi remissionis adhibeas, et vinum compunctioni infundas. Quod si in jumentum tuum me imposueris, de terra inopem, pauperem de stercore suscitabis (Psal. cxii). Tu es enim qui peccata nostra pertulisti, qui pro nobis quæ non rapueras exsolvisi (I Petr. ii). Si in stibulum me Ecclesiæ tuæ duxeris, corporis et sanguinis tui me refectio cibabis. Si curam mei egeris, nec præcepta tua prætereas, nec frementium rabiem bestiarum incurro.

* Giot. et Vatic, tu me ab omni malo, auxilio, etc.

Custodia enim tua indigeo, quoad carnem hanc a corruptibilem porto. Audi ergo me, Samaritanæ, spoliatum et vulneratum, flentem et gementem, invocantem, et cum David clamantem : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.*

(Vers. 2.) *Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.*

2. Peccata mea magna sunt et multa, et ideo non solum magnam misericordiam expeto, sed etiam multitudinem miserationum tuarum requiro, ne pro aliis quod metuo subeam supplicium, si unum solum non deleat peccatum. Per misericordiam, miserentis affectum intelligimus; per miserationem vero, ipsam misericordiam exhibitionem signamus, juxta quod scriptum est : *Misericors et miserator Dominus (Psal. cx, 4).* Superfluum enim esset utrumque ponere, nisi esset varietas in significatione. Scire debemus quia nemo est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. Illud enim est clarum venturæ salutis iudicium, si incipit homo cognoscere semetipsum. Semetipsum autem David cognoscebat, **495** cum multitudinem miserationum querebat. Dicat et peccator cum eo : *Secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.* Inmensas et innumerabiles mundo exhibuit misericordiam, quando genus humanum de servitute diabolicæ tyrannidis eripuit, et a peccatis suis in sanguine tuo electos tuos lavisti. Lavet sanguis iste peccatorum meorum maculas, qui totius mundi potuit de'ere offensas (*Apoc. v*). Non postulo a te aurum, non lapides pretiosos, non laboribus et naufragiis exquisita commercia, non peregrinas merces de remotis terrenarum regionum multo ad nos discrimine delatas, quæ et armis fortium sæpe virorum merces effeminant, et falsæ pulchritudinis imagine illatas captivant; verum quod omnibus his est præstantius et pretiosius, remissionem peccatorum expeto. Quæ tunc vera esse probabitur, si addito fructu poenitentiae, gratiæ tuæ muneribus cumulatur. Quid enim mihi prodest malorum quæ feci impunitas, nisi etiam bene operandi subsequatur facultas?

(Vers. 3.) *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.*

3. Quid iniquius quam alienam contrectare uxorem? Virum ejus nec scientem nec lacrymantem occidere? Et hoc quidem fecerat Propheta de gregibus ovium sublatus, de post fetantes ad regni gubernacula assumptus, corporis fortitudine præditus, spiritalis gratiæ donis illuminatus. Qui tanto gravius ceciderat, quanto celsius et regni gloria et excellentia virtutum cæteris præminebat. Gloriæ namque præcedentis præconium, sequentis culpæ adauxit reatum. Tanto enim quisque gravius corruit, quanto antequam caderet, in conspectu Dei altius ascendit. Dicat ergo : *Amplius lava me ab iniquitate mea.* Pro it mihi, Domine, quod credidi : lave tu cum hac macula notæ delictorum, quas hactenus neglexi. Sæpe nam-

* Suspirior legendum, *quam districtus*, quod centies apud Gregorium legitur, et huic loco maxime conve-

que dum quædam male gesta plangimus, ipsa vi amaritudinis ad discutiendos nos excitati, alia in nobis plangenda invenimus. Quæ admissa eo facilius oblivioni tradimus, quo ea vel nulla vel levia putamus. Sed succrescens amaritudo poenitentiae, non solum majora peccata cordi nostro congerit, sed etiam minima quæque ad memoriam reducit. Quæ omnia tanto obstinatius prosequimur, quanto omne malitiæ germen vigilantius exstirpare de corde conamur. Lavatur ergo amplius, cui non solum quod in se punit peccatum dimittitur, sed etiam alia quæ obdlexerat oblivio, nihilominus delentur. Aquæ, quibus diluitur iniquitas, dona sunt sancti Spiritus, quæ quasi torrens de supernis venientia, sicut electorum corda ut germinent irigant, ita etiam ab omni inquinamento carnis et spiritus emundant. De hoc quippe torrente scriptum est : *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. xlv, 5).* *Et a peccato meo munda me.* Inquinavit me facinorum colluvies, pot' in peccati contagium, sed ad fontem confugio misericordiarum. Potens es me et ab iniquitate abluere, et a peccato mundare. Inique egi innocentem opprimens, peccatum feci mihi ipsi non parcens. Sciebat enim propheta quia quicumque molitur lædere alium, prius proprio jaculo percudit semetipsum. Quid crudelius quam semetipsum occidere? Si os mentientis occidit animam, quanto magis gladius ferientis exstinguit vitam? Unde scriptum est : *Miserere animæ tuæ, placens Deo (Eccli. xxx, 24).* Et iterum : *Qui sibi nequam est, cui bonus erit? (Eccli. xiv, 5.)*

(Vers. 4.) *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum contra me est semper.*

496 4. Quasi diceret : Scio quem invocem. Justum invoco, qui et peccata odio habet, et ista impunita non dimittit. Sicut ejus misericordiam expeto, ita etiam justitiam ipsius attendo. Non sic postulo misericordiam accipere, ut velim ab eo justitiam suam auferre. Nolo ut peccatum meum remaneat impunitum. Sic misericordia est ut peccanti ignoscat; sic justitia est ut peccatum impunitum non transeat. Sed quia peccatum meum ego ipse paveo, ideo ut tu me non punias tam vehementer, exoro. Ideo agnosco, ut tu ignoscas. Ergo miserere mei, lava, munda, *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum contra me est semper.* Non posui super dorsum quod feci, non intueor alios oblitus mei. Non affecto de oculo fratris festucam ejcere, et trabem quæ in oculo meo est, non considerare. *Peccatum meum contra me est semper.* Quicumque misericordiam Dei invenire desiderat, necesse est ut jam graviter peccata agnoscat, puniat culpas stultibus, faciem Domini in confessione præveniatur, ponat ante cordis oculos et culpas operis, et ultimæ terrorem animadversionis; penset quam discretus iudex veniat, qui ideo peccatores sustinet, ut eis conversis minus inveniat quod condemnet. Ascendat tribunal mentis suæ con-

ni, ubi de severitate summi iudicis agitur.

stuat se ante se, videat fœditatem suam ut corrigat, A ne volens tandem videat et erubescat. Sit sibi iudex incorruptus, torqueat eum timor, eruipat confessio, ut cum Propheta possit dicere Deo : *Iniquitatem meam ego cognosco.*

(Vers. 5.) *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.*

5. Homo homini non peccat, quia eum aut par aut gravior culpa inquinat. Deus solus juste peccata ulcitur, quia ipse solus est, in quo non potest inveniri quod puniatur. Quia ergo solus Deus parit, solus juste judicat; ipsum solum ostendit qui peccat. Quo enim se quisque peccando dissimilem Deo facit, eo tremendam superni iudicis majestatem offendit. Clamet ergo ad Deum peccator, clamet iniquitatum suarum conscius, clamet medullis cordis, et dicat : *Tibi soli peccavi*, quia tu solus es sine peccato : *et malum coram te feci.* Ab aliis quidem peccatum meum ignorari potuit, te autem latere nequivit. Penetrabilior enim omni gladio ancipiti, penetras usque ad divisionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum, et director es cogitationum cordis. Nulla creatura in conspectu tuo est invisibilis : quia omnia nuda et aperta sunt oculis tuis (*Hebr. iv, 13*). In tantum es sine peccato, ut etiam justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Scribit Apostolus, dicens : *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax ; sicut scriptum est : ut justificeris in sermonibus tuis (Rom. iii, 4).* Si Deus verax est, necessario in verbis suis justus est. Nam si in sermonibus suis falsa veris insereret, justus omnino non esset. Sed absit a fidelium cordibus, ut esse in Deo mendacium putemus. *Fidelis enim est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psal. cxliv, 13)*, sicut ipsa etiam ait : *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Matth. xxiv, 35).* Deum ergo veritas justificat, hominem vero mendacium condemnat. Sequitur : *Et vincas cum judicaris.*

6. Prævidebat Propheta Deum in carne venturum, qui humano condemnandus esset iudicio, ut æternæ mortis homo care et tormento; ideoque **497** ait : *Et vincas cum judicaris.* Quasi diceret : Omnes qui iudicati sunt, etiam si multum fuerint in virtute pro-
fecti, non omnino injuste subierunt iudicium, quæ antequam iudicarentur, aliquo modo commiserunt peccatum, tu vero, cum mortis iustæ sententiam accep-
peris, quia solus homo inter homines ab omnibus peccatis es immunis, vincis ergo omnes iudicatos, cum judicaris; vel tu Deus Pater in Filio, vel tu Deus Verbum in homine assumpto. Quod tamen intelligi et aliter potest, quasi dicat : Ideo ut mi-eraris precor, ut la-
ves, ut mundes : *ut justificeris in sermonibus tuis*, id est verax appareas in promissis. Promissi-
ti enim iustus regnum æternum, et virtutum amatoribus vitæ æternæ bravium præparasti. Sed nisi me et alios justifies, non poteris invenire quos non damnes. Justifica ergo me, *ut tu justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Judicant tamen, qui negant post

lapsum reparationem fieri, et remissionem peccatorum nemini dandam astruunt. Quos, si mihi peccatorum remiseris, velut fabricatores mendacii et per-versorum dogmatum cultoribus superabis. *Vel justifica me, ut justificeris in sermonibus tuis.* Promi isti enim quod de stirpe mea carnem sis assumpturus; sed si me de tanto non emundes scelere, de cujus semine carnem assumes videor indignus. Tu enim es qui dixisti : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxi, 11).* Lava me ab iniquitate, ne sim fraudatus a promissione. *Et vincas cum judicaris.* Judicatus Dominus vicit, quia unde in passione succubuit, inde majorem sui gloriam resurgendo manifestavit. Judicatus vicit, quia quorum ad tempus iudicium moriendo subiit, eos justo iudicio condemnatos æterna morte multavit.

(Vers. 6.) *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.*

7. Opus est, Domine, ut miserearis, quia ab ineunte vitæ primordio in peccati foveam incidi, et concupiscentiæ carnalis cordibus inquinata natiuitatis meæ initia contraxi. Non in me illa quam noviter admisi, sola viget iniquitas : habeo in me etiam ex veteri quod ignoscas : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Non ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum sit conjugibus committeri; hoc enim opus castum non habet culpam in conjugio, quia nuptiale fœtus non exorbitat a fide. Deus enim copulam maritalem instituit, quando masculum et feminam in principio creavit. Qui quidem sine peccato filios ederent, si in paradiso positi, in conditoris obedientia persistissent (*Gen. i, 28*). Sed quia a statu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati poenam ad filios misit. Carnalis enim delectatio poena peccati est; quæ ex radice peccati ita contrahitur, ut nullus absque illa in mundo generetur. Sed sicut in Adam omnes oriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (*I Cor. xi*). Confiteatur ergo poenitens de culpa quod meruit, ut consequi valeat de venia quod cupit.

(Vers. 7.) *Ecce enim veritatem dilexisti; incerta et occultu sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*

8. Ideo vias meas a principio arguo, peccata mea ego ipse condemno, quia veritatem dilexisti. Veritatem Deus diligit, quia sine ulla delictum non desinit. Aut enim hoc homo in se puniens persequitur, aut postmodum Deus districto examine ulciscitur. Sive ergo sit magna sive parva iniquitas, nisi puniatur ab homine poenitente, puniatur a Deo **498** iudicante; sicut per quemdam sapientem dicitur : *Sciens qui non parceres delinquenti (Iob. ix, 28).* Delinquenti non parcitur, quia sine vindicta peccatum non relaxatur. Veritatem itaque Deus diligit, quia iustum iudicium non prætermittit. *Incerta et occultu sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Qui non est securus de munere veniæ, non est vehemens in executione vindictæ. Et quidem ante adventum Christi incertum fuit, si graviter lapsi possent habere veniam, et peccatorum remissio complures latuit; sed David, qui Redempto-

* Rem., quod metuit.

rem mundi ut peccata tolleret, futurum præviderat, de peccatorum indulgentia non dubitabat. Non ignorabat opus sapientiæ Dei a sæculis absconditum, ante omnia tempora dispositum, exhibitum in fine sæculorum. Dei namque sapientia Filius Dei est, de quo scriptum est : *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam (I Cor. I, 24)*. Ipse est per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil (*Joan. I, 3*). Ipse est de quo propheta dicit : *Omnia in sapientia fecisti (Psalm. CIII, 24)*. Dignum autem fuerat ut per eum fieret remissio, per quem facta fuerat creatio; et ipse esset largitor gratiæ, qui fuerat omnibus auctor naturæ. Quam remissionem sicut in tempore gratiæ confidentibus tribuit, ita ante adventum suum eum expectantibus prærogavit. Hæc sunt incerta et occulta divinæ dispositionis consilia, omnibus gentibus per Dei sapientiam ultimis temporibus revelata. Quæ quia David per spiritum cognoverat, de Dei confidenter misericordia præsumebat. An non Ninivitis incerta erant, qui pœnitentiam agentes super prædicatione Jonæ, hæc itando dicebant : *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus (Jonæ. III, 9.)?*

(Vers. 8.) *Asperges me hyssopo, et mundabor, lavabis me, et super nivem dealbabor.*

9. Hyssopus est herba humilis, saxo quidem adhærens, et parum utilitatis in seipsa sui facie ostendens, quæ tamen pulmonis inflationem deprimit, et virtutis suæ acrimoniam si conteratur ostendit. Quid ergo per hyssopum, nisi Christi humilitas designatur? Ipsa est enim quæ omnem in nobis reprimat contumaciam, sicut herba illa pulmone inflato adhibet medicinam. Quis etenim jam dedignetur in mundo se pro Deo abjicere, cum audiat Dei Filium opprobria et derisiones subisse? Quis supplicium pro Deo perpeti arbitretur dedecus, cum ipse Rex regum et Dominus dominantium (*Apoc. XIX*) morte turpissima (*Sap. II*) propter nos sit condemnatus? Præsertim cum ipse sit nobis positus forma justitiæ, cujus et audire imperia, et sequi debeamus exempla; sicut ipse in Evangelio ait : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. XI, 29)*. Juxta legis quoque testimonium (*Num. XIX*), inquinatos mundabat ejusdem herbæ fasciculus, vaccæ rufæ cruore intinctus. Quid autem per vaccam, nisi ad sacrificium assumpta incarnationis Dominicæ infirmitas designatur? Sicut enim per masculinum sexum solet fortitudo intelligi, sic et per femininum potest infirmitas designari; et de eo scriptum est : *Quia etsi mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei (II Cor. XIII, 4)*. Ipse est enim summus Pontifex noster, qui in ara crucis pro totius mundi sanitate, sui corporis hostiam obtulit (*Hebr. IX*). Pontifex videlicet futurorum honorum, qui per proprium sanguinem in sancta, æterna redemptione inventa, semel intravit. Hæc autem vacca rufa dicitur, ut in ea sanguinis Christi rubor evidenter demonstraretur. De quo in Canticis canticorum sponsa loquitur, dicens : *Dilectus meus candidus et rubicundus (Cant. V, 16)*. Candidus nimirum ex divinitatis specie, rubicundus ex passionis cruore. Hac itaque

hyssopo ille solummodo **499** aspergitur, qui vias Dominicæ passionis imitatur. Sanctificatur vero aspersus, sicut per Paulum dicitur : *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (Hebr. IX, 13)?* Siquitur : *Lavabis me, et super nivem dealbabor.* Quenadmodum corpus aqua lavat a squaloribus sordium, ita gratia sancti Spiritus animam purgat a maculis peccatorum. Quod vero ait : *Et super nivem dealbabor;* ostendit quia nulla pulchritudo quæ inest corpori, valet decori sanctæ animæ comparari. Quid namque in corporibus nive candidius? Et tamen qui vias passionis Christi sequitur, super nivem dealbatur. De sanctis etenim scriptum est : *Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Matth. XIII, 43)*. Quis vero ignoret solen nive candidiorem? Præterea candor nivis cito præterit, decor autem sanctorum in æternum manebit.

(Vers. 9.) *Auditui meo dabis gaudium et lætitiã, et exultabunt ossa humiliata.*

10. Tunc quidem verum et inestimabile gaudium habituri sunt sancti, cum impiis æterna morte multatis, et in horrendam perpetui cruciatus voraginem per extremæ damnationis sententiam missis, audituri sunt : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. XXV, 34)*. In eo autem quod ait : *Gaudium et lætitiã;* duplicem sanctorum venerationem intellige, qui visione claritatis in illa die, quantum cogitare non possumus illustrati, sicut animarum perfruentur beatitudine, ita etiam corporis vestientur incorruptione. De ipsis enim scriptum est : *In terra sua duplicia possidebunt (Isai. LXI, 7)*. Sancti etenim viri mundi gloriam mentis despectu calcantes, omnes in se carnalis voluptates mortificant, ut in Deo postmodum perenniter vivant. Qui quoniam mundi miserias pro Deo pati minime refugiant, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt. Quæ nimirum beatitudo et animabus eorum ante resurrectionem tribuitur, et corporibus nihilominus post iudicium conferetur; sicut in Apocalypsi Joannes apostolus scribit, dicens : *Vidi sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium quod habebant, et clamabant voce magna dicentes : Usquequo, Domine, sanctus et verus, non vindicas sanguinem nostrum, de his qui sunt in terra? Et datae sunt eis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conservorum et fratrum ipsorum, qui interficendi sunt sicut et illi (Apoc. VI, 9)*. Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi animabus eorum beatitudinis æternæ immortalitatem conferre? Quid vero est, donec electorum numerus impleatur requiescere, nisi futuræ resurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum singulas stolas albas accipient; quia immortalia et incorruptibilia corporum suorum vestimenta resu-

ment. Quia ergo sancti viri ad æternæ felicitatis præmia non solum anima, sed etiam corpore post iudicium transeunt, recte de eis dicitur, quia in terra sua duplicita possidebunt. Hujus incrementa felicitatis propheta intuens, ait : *Auditui meo dubis gaudium et lætitiâ, et exultabunt ossa humiliata.* Animarum nostrarum ossa virtutes sunt, quæ nimirum in hac vita humiliantur, quia assiduis tentationum impugnationibus indesinenter turbantur. Tentatio enim est vita hominis super terram (*Job. vii*) ; **500** in æterna autem vita non solum invictæ potestatis accipient fortitudinem, sed etiam nullam vitiorum adversantium sentient impugnationem.

(Vers. 10.) *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.*

11. Quia peccata sua semper habet præ oculis, merito roga: ut Deus faciem suam avertat ab ipsis. Superius nempe propheta dixerat? *Peccatum meum contra me est semper.* Qui ergo peccatum suum semper videbat, continuum pro eo dolorem in corde gestabat. Et ideo oculos ab ejus peccato Deus avertit, quia ipse illud sine cessatione animadvertit. Non enim Deus eorum peccata ulciscitur, qui in occulto cordis de pravorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc semetipsos judicant, ut terribile omnipotentis iudicium evadant, juxta illud apostoli : *Si nosmetipsos didicaremus, non utique judicaremur (I Cor. xi. 31).* At contra reprobi, quia ea quæ commiserunt, nequaquam conspiciunt, actus suos a conspectu iudicis non abscondunt. Et quanto magis errores suos ipsi considerare refugiunt, tanto magis eos conspectui divinæ majestatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non ut approbet, sed ut condemnet; non ut foveat, sed ut puniat; non ut semper patiat, sed ut in iudicio ulciscatur. Denique *oculi Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (Psal. xxiii, 17).* Gravis ultio, non solum de terra mala facientes expellere, sed etiam omnem penitus memoriam eorum abolere. Consideremus ergo mala quæ fecimus, et ea ante mentis oculos sine intermissione ponamus, ne cum ante iudicis illius conspectum venerimus, tunc primum quidquid gesserimus, nolentes videamus. Impenitentem enim Deus terribiliter minatur, dicens : *Existimasti inique quod ero tui similis; arguam te, et statuem contra faciem tuam (Psal. xlix, 21).* Similis tui essem, si peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim illud non solum non vis punire, sed et post tergum projicis, ne possis videre. Ego autem qui illud video, quid faciam? Nunquid impunitum dimittam? Judex sum et justus, judex sum et ultor iniquitatum. Quomodo ergo injuste judicabo? Quomodo veritatem mendacio mutabo? Tacui, nunquid semper tacebo? Tacui, quia misericordiam prærogavi. Iniquitatem tuam dissimulavi, tempus poenitentiae indulsi. Sed nunquid semper tacebo? Imo *arguam te, et statuem contra faciem tuam (Ibid., 21).* Arguam quidem te de mendacio, quando cordium consilia manifestabo. A peccatis tuis avertis oculos tuos, et quamdam tibi

A vanæ spei securitatem promittis. Et quia ipse te non vides, quod nec ego te videam suspicaris. Putas quod te non videam fornicantem, quem video adulterium cogitantem? Ex hoc itaque te arguam, et statuem contra faciem tuam. Si non vis hic attendere faciem tuam, faciam ut agnoscas mi eriam tuam. *Et omnes iniquitates meas dele.* Per prophetam Dominus nunc dicit : *Ego sum qui deleo iniquitates tuas, et memor non ero; tu autem memor esto, et judicemur (Isai. xlvi, 25).* Audi qua conditione iniquitatum tuarum se esse inmemorem dicat, videlicet si tu memor fueris. Cave ergo ne unquam quod deliquisti, a memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres; ne si carnalium voluptatum illecebris captus, iniquitatum tuarum memor non fueris, dicatur tibi in tempore necessitatis : *Projecisti sermones meos retrorsum (Psal. xlix, 17).*

(Vers. 11.) *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

501 12. In Evangelio scriptum est : *Beati mundo corde (Matth. v, 8).* Si illum qui ab omni peccato mundus est, in cordis nostri hospitio habere volumus, oportet primo ut illud ab omni vitiorum sorde purgemus. Emundemus ergo interiora mentis nostræ, et diligenter peccatorum nostrorum secreta scrutemur, ne ex affectu nostro peccati delectatio pullulet, ne turpe desiderium cor in occulto titillet, ne passionum ex eo contentiones prodeant, ne perversarum cogitationum dispensationes aliquando erumpant. Templum enim Dei non potest esse pollutum, quia scribitur : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17).* Verum *quis gloriabitur mundum se habere cor, aut immunem esse se a peccato (Prov. xx, 9, sec. Septuag.)?* Si propheta pollutum labiis se esse asserit, cujus os Seraphim carbone quem susceperat de altari, purgavit (*Isai. vi*) : quid dicturi sumus nos, quos luxuria inquinat, invidia angustat, ambitio præcipitat, superbia exaltat? Non est enim virtutis humanæ ita ab illicitis motibus mundare animum, ut perstreptentium voces non sentiat cogitationum. Sed quia Deo nihil est impossibile, clamemus ad Deum tota virtute : *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

13. Vide ordinem : primo cor mundum, deinde spiritum rectum propheta a Deo requirit. Pius enim abrenuntiandum est tibi omni peccato, et omnis a corde vitiorum scditas eliminanda, ut omne quod agitur aut dicitur, eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis origine quasi de puro quodammodo fonte manat. Quomodo enim poterit esse perspicuum, quod in ipsa origine fuerit vitiatum? Scriptum est enim : *Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala (Matth. xii, 35).* Omnibus igitur carnalibus desideriis a corde exclusis, pete a Deo ut spiritum rectum renovet, ne forte spiritus ille immundus inveniens domum de qua exivit vacantem, assumptis aliis septem nequioribus se, cum eis ibi habitet, et flant novissima tua pejora prioribus. Illic

est autem spiritus recti innovatio, ut omnem mundi gloriam mente despicias, mentem medullitis in conditoris tui amore infligas, illatis contumeliis patientiam custodias, et custodita patientia dolorem a corde repellas, omnibus te per humilitatem inferiorem de- putes, de morte inimici nullatenus exsultes, aliena non ambias, propria egentibus distribuas, amicum in Deo, et inimicum propter Deum diligas, in afflictione proximi teipsum per compassionem affligas. Hæc quidem est illa spiritus innovatio, quam persuadet apostolus, dicens: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv, 23)*. Et iterum: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, et ecce facta sunt nova (II Cor. v, 17)*. Ad veterem quippe hominem pertinet, mundi hujus gloriam concupiscere, animum a Deo avertere, patientiam non servare, opportunitatem vindicæ exquirere, melioribus quibusque despectis superbire, aliena diripere, propria retinere, nullum propter Deum diligere, de inimici morte gaudere. Hæc autem omnia ille respuit, qui Deum induit, quique in novitate vitæ ambulare contendit.

(Vers. 12.) *Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*

14. A facie Dei projicitur, cui spes vitæ post peccatum negatur. *Qui enim peccaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, 502 neque in futuro (Matth. xii, 32)*. Quis est autem qui peccat in Spiritum sanctum, nisi qui non credit remissionem peccatorum? Remissio enim peccatorum opus Spiritus sancti est. Nam et de baptismo Christi, in quo remissio peccatorum danda erat, dixit Joannes: *Ipsæ vos baptizabit in Spiritu sancto et igne (Matth. iii, 11)*. Unde etiam super baptizatum Dominum in columbæ specie Spiritus sanctus descendit; ut ex hoc aperte ostenderet quia spiritalis gratia per lavacrum baptismatis credentium corda mundaret. An non in Spiritum sanctum Cain peccavit, quando dixit: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear (Genes. iv, 13)*? Et quia de venia desperavit, ideo dixit: *Ecce ejicias me a facie tua*. De quo et postea subditur, quod egressus sit a facie Domini. Vides quemadmodum ille qui in desperationis foveam labitur, a facie Dei projiciatur. *Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me*. Attende qualiter postulat, ne spem vitæ post peccatum amittat. Ubi Spiritus sancti presentia est, ibi desperatio esse non potest. Fides enim in spiritu datur, sicut Apostolus ait: *Denique ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. viii, 26)*. *Et nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu (I Cor. xii, 3)*. Nam in eo clamamus: *Abba pater (Rom. viii, 15)*, quia scriptum est: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate (Joan. iv, 23)*.

(Vers. 15.) *Redde mihi lætitiã salutaris tui, et spiritu principali confirma me.*

15. Lætatur propheta de adventu Filii Dei antequam peccaret, et certus quod de suo nasciturus

A erat semine, antequam laboreretur, gauderet. Sed postquam uxoris Uriæ amore deceptus (*II. Reg. 12*) modum in peccando non habuit, ne sibi Deus hoc offensus subtraheret, quod antea placatus promiserat, formidavit. Ideoque ait: *Redde mihi lætitiã salutaris tui*. Salutaris quis est, nisi Dei hominumque mediator (*I. Tim. ii*)? De quo iste idem Propheta in persona Dei Patris dixerat: *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo (Psal. xi, 6)*. Exurgere enim dicitur Deus Pater, cum filium mittit, qui quasi jacere visus est, cum servos misit. Illi enim neminem salvare potuerunt: sed *Filius hominis venit quærere, et salvum facere quod perierat (Luc., xix, 10)*. Ideoque perfectam et mentem salvationem in eo se positurum a-truit, et in eo fiducialiter se dicit agere, quem constat nihil omnino peccati habuisse. Qui enim gravium sibi conscius est delictorum, non potest fiducialiter agere, quia poterit cum vel ille quem corripit reprehendere, vel conscientia propria remordere. Redemptor vero noster eo libere loqui potuit, quo nunquam peccati maculam ex nativitate, vel etiam ex operatione contraxit. Unde turbis Judæorum et principibus sacerdotum invidentibus et detrahentibus ipse dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato (Joan. viii, 46)*? Fiducialiter ergo agebat, quem in nullo conscientia accusabat. Nam et de eo scriptum est, quod *erat docens tanquam potestatem habens, et non sicut scribæ et pharisæi (Matth., vii, 29)*. Hujus ergo salutaris sibi reddi lætitiã David postulat, in quo omnis ante adventum ipsius electus sperabat.

16. *Et spiritu principali confirma me*. Solet quibusdam contingere, ut dum se purgatos per satisfactionem reputant, ab internæ mentis custodia animum resolvant. Qui quidem ipsa sua elatione depressi, eo deterius corruunt, quo sibi de indulgentia blandientes, vanæ spei securitatem promittunt. Inde est quod Propheta exorat, dicens: *Lætetur cor meum, 503 ut timeat nomen tuum (Psal. lxxv, 11)*. Non dicit lætatur, ut securum sit, sed lætetur, ut timeat. Ac si aperte dicat: Ita me correctum facito gaudere de venia, ut tamen nunquam desinam esse suspectus de culpa. Sic et in hoc loco, postquam sibi reddi salutaris Dei lætitiã petit, ne sibi dimissus ad deteriora prorueret, illico adjunxit: *Et spiritu principali confirma me*. Sciebat enim quia infirma est omnis anima, nisi sancti Spiritus fuerit virute firmata. Nam et de apostoli dictum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. cxxii, 6)*. Quid enim cælorum nomine, nisi sancti apostoli designantur? Qui nimirum verborum imbribus terram cordis nostri inebriant (*Psal. xviii*), venturi judicii minis et terroribus intonant, miraculorum signis et operum sanctitate coruscant. Denique ipsi sunt, qui enarrant gloriam Dei. Quibus perfecto tunc Spiritus virtutem tribuit, cum in igneis linguis apparens (*Act., ii*), in cordibus eorum divini flammæ amoris accendit. Quod quidem aperte cognoscere possumus,

ai quales ante, quales post adventum sancti Spiritus A fuerunt, perpendimus. Qui enim ad passionem tendentem magistrum fugientes reliquerant (*Matth. xxvi*), postmodum per adjunctam sancti Spiritus gratiam roborati, constanter et publice nomen Christi prædicabant. Nam ut reliquos prætermittamus, ipse apostolorum princeps qui mori metuens vitam negaverat (*Ibidem*), cum facto conventu, cæsis apostolis, sacerdotes et scribæ ne in nomine Christi loquerentur, prohiberent, aiebat : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act. v, 29*). Cælorum igitur virtus de Spiritu sancto est, quia per infusam sancti Spiritus gratiam facti sunt in Christi confessione fortes apostoli, qui prius fuerant ex fragilitate carnis infirmi. Nisi enim promissa charismatum dona illi Domini gregis pastores susciperent, eorum corda nullo virtutis decore claruissent. Hæc namque virtus Spiritus, sicut ab omni pœnarum et mortis timore quos repleverit efficit liberos, ita ab omni diaboli reddidit tentationis incursu securos. Merito ergo cui salutaris Dei in remissionem peccatorum lætitia redditur, postulat ut in vera innocentia spiritus principalis virtute confirmetur. (Vers. 14.) *Docebo iniquos vias tuas, et impij ad te convertentur.*

17. Illos divina clementia a peccatis per remissionem efficit liberos, quos prævidet utilitati Ecclesiæ post conversionem profuturos. Unde Ananias de Saulo dixit : *Vade, quoniam vis electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel* (*Act. ix, 15*). Magno igitur fructu dimissa sunt illi a Deo peccata. Qui enim prius blasphemus, et persecutor, ac injuriosus extitit (*I. Tim. i*), postmodum plus omnibus laboravit. Propheta ergo qui deleri iniquitates suas, et Spiritu sancto confirmari a Domino postulat, quod non sine fructu hoc sit futurum affirmat, dicens : *Docebo iniquos vias tuas. Universæ viæ Domini misericordia et veritas* (*Psal. xxiv, 10*). Misericordia est, qua sine ullis præcedentibus meritis, pœnitentibus veniam tribuit, veritas qua post gratiam vocationis et veniæ, peccata impœnitentium punit. Ille ergo cui peccata dimittuntur, vias Dei iniquos docet, cum peccantibus si resipuerint, exemplo sui spem tribuit veniæ, et inconvertibilibus, nisi ad veniam redeant, infert timorem gehennæ. *Et impij ad te convertentur*. O quam utilis est peccatorum remissio, quæ conversos non solum a peccatis liberos efficit, sed etiam alios a viâ impietatis et injustitiæ retrahit, flamma charitatis accendit. **504** Hæc est enim charitatis evidens probatio, ut cui per gratiam Dei contigerit à peccatorum vinculis eripi, ipse ex zelo justitiæ studeat ad spem veniæ delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo est sacrificium quam zelus animarum. Exerceat ergo se in viâ Dei, cui Deus peccata dimisit, et exemplo suo peccatores quosque ad pœnitentiæ confugere remedium admo-
neat. Non sit arbor infructuosa, aut otiosus operarius (*Matth. xx*), sciens quia non solum mane venientibus ad vineam mercis præmittitur, sed etiam circa undecimam horam vocatis vitæ æternæ denarius præbetur.

(Vers. 15.) *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ : et exsultabit lingua mea justitiam tuam.*

18. Nisi prinitus me a peccatis liberaveris, non potero aliis esse exemplum conversationis. Libera ergo me de sanguinibus, desideris videlicet carnalibus, quæ militant adversus animam. *Caro enim et sanguis regnum Dei non possidebunt. Deus Deus salutis meæ.* Nota in repetitione nominis magnum affectum cordis, quasi dicat : Merito te ut me salves invoco, quia tu solus es auctor salutis meæ. Nam *Domini est salus* (*Psal. iii, 9*). A te solo est salus, quia ab omnibus aliis est infirmitas, vanitas vanitatum, et omnia vanitas (*Eccle. i, 2*). *Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ* (*Psal. xxxii, 16*). Denique, *fallax equus ad salutem*. Ex quibus verbis colligitur quod nec ex divitiis temporalibus, nec ex corporali fortitudine salus acquiratur. *Et exsultabit lingua mea justitiam tuam.* Justitia Dei, fides est, sicut scriptum est : *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam* (*Gen. , xv, 6*) ; quia *Justus ex fide vivit* (*Rom. , i, 18*). Si ergo justus vita fides est, consequens est eandem fidem esse justitiam, sine qua quisque esse justus non potest. Hanc itaque Dei justitiam ille cum exultatione enuntiat, qui nec mundi hujus copiam cupiens, nec inopiam metuens, omnem hæreticam pravitatem impugnat. Vel justitia Dei est, quod non vult mortem peccatoris. Homini nempe justum videtur, ut suam ulciscatur injuriam : Dei vero justitia est contenti relaxare offensam.

C (Vers. 16.) *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.*

19. Non aliter justitiam tuam proferre potero, nisi ut labia mea aperias. Tu es enim, qui ora superbiorum obstruis, et linguas infantium disertas facis (*Scp. x, 21*). Hactenus os meum ego ipse aperui, et ideo ex vaniloquio peccatum contraxi. Nunc vero ut tu aperias desidero, quia nihil nisi quod suggesteris loqui concupisco. Illius labia Deus aperit, qui non solum quid loquitur, sed etiam quando, et ubi, et cui loquatur attendit. Sipientia namque Dei dicit : *Domineus dedit mihi linguam eruditam* (*Isai, l, 4*), quando scilicet oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiens est, quia accepit a Domino quo tempore sibi loquendum sit. Unde non inconvenienter ait Scriptura : *Homo sapiens tacebit usque ad tempus* (*Eccli. xx, 7*). Hinc rursum scriptum est : *Ori tuo fac ostium et rectem, et in verbis tuis jugum et stateram* (*Eccli. , xxviii, 28*). Et fortasse hæc ostium sibi Propheta postulabat a Domino, cum dicebat : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis* (*Psal. cxl, 3*). Debemus enim os nostrum claudere, et diligentius observare, ne quis in iacundiam excitet vocem nostram, et contumeliam rependamus contumeliæ. Jugum etiam in verbis nostris esse et statera præcipitur ut omne quod loquimur et humilitate conditur, et mensura ponderetur. Proferamus ergo sermones examinatos libra justitiæ, ut si gravitas in sensu, modus in verbis,

505 pondus in sermone. Nec prius loquendo os aperiamus, quam expediat, sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum adversus hunc, si tempus sit sermonis hujus, postremo si a virtute modestiæ non dissentiat. Nihil indecens, nihil inhonestum, nihil invidium sonans erumpat. Verum quia ad hæc omnia idonei esse non possumus, si hoc a largitore omnis gratiæ percipiamus, exclamandum est nobis cum propheta: *Domine, labia mea aperis, et os meum annuntiabit laudem tuam. Non est speciosa laus in ore peccatoris* (Eccli. xv, 9). Ideoque Propheta indulgentiam peccatorum primum a Domino expetit, et postmodum laudem se Dei annuntiatum esse promittit; nobis patenter innuens, quia illi soli laudis Dei possunt sentire dulcedinem, qui peccatorum suorum meruerint percipere remissionem. Unde scriptum est: *Rectos decet collaudatio* (Psal. xxxii, 4). Qui autem laudabilius in Deo quam misericordia? Scriptum namque est: *Confiteantur Domino misericordiam ejus* (Psal. cxlii, 10). Denique *miserationes ejus super omnia opera ejus*. Quamvis enim laudabile sit quod hominem de limo terræ condidit, laudabilius tamen est quod perditum proprii filii morte redemit. Denique illud potestatis est, hoc gratiæ. *Et os meum annuntiabit laudem tuam*. Sunt enim plerique qui non suo ore laudant Deum. Nunquam suo laudat ore Deum avarus, nunquam suo ore laudat luxoriosus. Nonne quasi alienum os tibi videtur assumere, dum ea conatur quæ in corde non sentit proferre? De quibus profecto scriptum est: *Cor eorum longe est a disciplina; propterea non exultabunt* (Job. xvii, 4): quia nimirum eorum laus ad omnipotentis Dei aures nequaquam extollitur, quorum cor a semita justitiæ per praviæ intentionis studium elongatur. Tales erant illi de quibus Dominus dicebat: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Matth., xv, 8).

(Vers. 17.) *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.*

20. Sciebat Propheteta per spiritum, quia illa legalium instituta sacrificiorum, ad invisibilis essent oblationis intelligentiam transferenda; quia illud verum et acceptabile est sacrificium quod aliquis puro corde laudat Deum. Unde et alio in loco dicit: *In mensunt, Deus, vota tua quæ reddam, laudationes tibi* (Psal. lv, 12). Et iterum: *Immola Deo sacrificium laudis* (Psal. xlix, 14). Et rursus: *Sacrificium laudis honorificabit me*. Cum ergo dixisset: *Os meum annuntiabit laudem tuam*, illico subjunxit: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique*. Ac si dicat: Laudis tibi offeram sacrificium, sciens quia, carnalium nolis observantiam cæremoniarum. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis*. Ideo nolo confidere in carnalis ritu sacrificii, quia scio te hircorum et arietum occisione non delectari. Tu es enim qui dixisti: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*. (Ibid. xlix, 9).

(Vers. 18.) *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum Deus non despiciet.*

21. Nequaquam vere pœnitentiam agit, qui ex

peccatorum suorum recordatione quamdam spiritus tribulationem non sentit. Quod quidem reprobus familiare est; quia etsi aliquando peccata sua confiteantur, ea tamen districtæ animadversionis fletibus non persequuntur. Electi vero etiam si minima sint quæ in se puniendi inveniunt, zelo rectitudinis contra se erecti, ad pœnitentiæ se lamenta studio succendunt. Qui dum sanctæ contemplationis pennis ad cœlestia se intuenda erigunt, eo subtilius si quid in ipsis vitiosum latebat inveniunt, quo ad divinæ lucis claritatem vicinius accedunt. Tantoque eis displicet quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat quod ex incorruptibilis vitæ suavitate degustant. Unde fit quod gravi in seipso vel pro otiosis verbis, vel pro vanis cogitationibus invectione desæviant; et quæ levia ante crediderant, mox ut gravia et mortifera perhorrescant. Beneficia sibi divinitus collata conspiciunt, culpas nihilominus anteactas ad memoriam reducunt. Vitæ hujus corruptibilis arduas necessitates enumerant, quanta sit cœlestis gloriæ felicitas, in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi se sentiunt, validissimi seipso interius vulne e doloris transfigunt. Dum ergo hæc omnia ante mentis oculos tentata consideratione recolligunt, vehementissimè tribulationis igne intrinsecus inflammescunt. Hæc est illa spiritalis sanctorum tribulatio, quam in cordibus eorum generat pœnitentiæ et desiderii dilati amaritudo. Hanc nimirum Job sentiebat, cum dicebat: *Loquar in tribulatione spiritus mei* (Job, vii, 11). Electorum etenim linguas tribulatio spiritus commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despiciet.*

22. Multi habent cor contritum, qui non habent cor humiliatum. Sunt enim plerique qui, etsi peccata sua fletibus puniant, pauperes tamen opprimere potestatis suæ dominatione non cessant. Hi nimirum nequaquam purum sacrificium Deo offerunt; quia detestabilis superbiæ illud admistione corrumpunt. Vel sicut beatus Hieronymus [*In hunc psalm.*] hunc locum exponit, illi cor conterunt, sed non humiliant, qui peccata quidem quæ commiserunt desent, sed tamen eadem committere etiam post fletus non timent. Dum enim errorum suorum consideratione revocati, ad ea quæ dimiserant redeunt, se contra conditorem suum per opera pravitatis extollunt. Ex superbiæ namque vitio est, timorem Dei contemnere, conditoris præcepta praviæ actionis transgressionem calcare, cœlestis vitæ gaudia mansura negligere, damnationis perpetuæ infinita supplicia non timere. Illorum ergo sacrificium Deus non accipit, qui lacrymis quidem se compunctionis abluunt, sed eisdem, a quibus ante mundati esse videntur, peccatorum maculis in idipsum revertentes sordescunt. De talibus scriptum est: *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid prodest lavatio ejus* (Eccli. xxxiv, 30)? Ille quippe lavatur a mortuo, qui per pœnitentiam mundatur a peccato. Quem si contigerit eadem quæ punierat, iterando peccata

committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lavatio, quem maculavit inonestius iterata facinoris turpitudine. Quia igitur scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (I Petr. v, 5); illos qui superbiendo ad peccata redeunt, divina justitia respicit. Illos vero qui continendo et humiliando post tergum non respiciunt, clementia Dei non despicit, quia scriptum est: *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit* (Psalm. xxxiii, 19).

(Vers. 19.) *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem.*

23. Sion speculatio interpretatur, per quam sancta significatur Ecclesia. Quia in eminentioribus virtutum et scientiæ locata vestigiis, et cœlestem patriam a longe prospicit, et irruentes spiritualium inimicorum cuneos interiori intuitu deprehendit. Cui Deus tunc benigne fecit, quando filium suum in mundum misit. Veniens autem Filius Dei, quam **507** de diabolica potestate eripit, sanctam sibi Ecclesiam in unitate spiritus confederavit. De quo Joannes ait: *Qui habet sponsam, sponsus est* (Joann. iii, 19). Quid autem benignius, quam Filium Dei servilem formam induere (Phil. ii), mortis legibus subjacere, proprio sanguine nos redimere, æternæ vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, aperire; corpore suo nos pacere, et de tenebrarum potestate erutos, ad cœlestem gloriam et ad regnum nos lucis transferre? Quid denique benignius quam quod Deus tradidit filium, ut rediret servum? Benignitatem nihilominus Dei quæ tunc sentit Ecclesia, cum illam Deus claritate suæ cognitionis illuminat, inter sæculi turbines fluctuantem spiritus sui virtute confirmat, suavitatis intimæ delicias reficit, atque per eam peccantibus peccata dimittit. Et notandum quod ait: *In bona voluntate tua, ut intelligas nihil perfectum haberi posse ex meritis, sed tantum conferri gratuitum munere divinæ misericordiam. Ut ædificentur muri Jerusalem.* Per Jerusalem, quæ visio pacis interpretatur, sancta anima accipitur, quæ futuram sanctorum pacem mentis intuitu conspicit; et omnibus in se mortificatis hostibus, illicitorum motuum impugnationem non sentit. Cujus muri virtutes sunt, quos ille nimirum ædificet, qui ex operibus justitiæ et pietatis, spirituale construere ædificium non cessat. Unusquisque autem Jerusalem, aut Babylonis civis est. Sicut enim per amorem Dei sanctus quisque Jerusalem civis efficitur; ita per amorem sæculi, omnis iniquus in Babylonis structura operatur.

24. Ad construendum autem hujus spiritualis Babylonis ædificium, perversi quique illius antiquæ Babel (Gen. xi) imitantur exemplum. Cujus, teste sancta Scriptura, civitatis auctores, et pro saxis lateres, et pro cæmento bitumen habuisse leguntur. Per quod intelligitur quod mundi amatores carnalis vitæ construunt municipium, quod ad vim ventorum, et impetus fluvii, facili impulsu velociter est subruendum. Notandum vero est quia illi de quibus agitur, de Oriente venisse, et in campo Sennaar ha-

bitasse perhibentur (*Ibidem*). Cum enim Christus vere sit Oriens, propheta attestante qui ait: *Ecce vir Oriens nomen ejus* (Zach. vi, 12); de Oriente veniunt, qui a Christi consortio male vivendo recedunt. Sennaar autem interpretatur excussio dentium, sive fœtor eorum. In campo ergo Sennaar habitant, qui positi non in celsitudine virtutum, sed in planitie vitiorum, et detractionum morsibus proximos lacerant, et in otiosæ vitæ volutabro jacentes, infamiæ suæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum dentes tunc omnipotens excutit, cum illorum facta simul et verba confundit. Unde per prophetam scriptum est: *Dentes peccatorum contrivisti* (Ps. iii, 8). Et iterum: *Dominus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus* (Psalm. vii, 57). Nam de fœtore eorum per alium prophetam scriptum est: *Computruerunt jumenta in stercore suo* (Joel. i, 17). Computrescere jumenta, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Et Isaias ait: *Et erit pro suavi odore fœtor, pro zona funiculus* (Isa. iii, 24). Quia nimirum hi pravi operis fœtorem emittunt, qui abjecto cingulo castitatis, funiculum intexunt lasciviæ. De quibus dicitur per prophetam: *Væ qui trahit peccata sicut restem longam* (Isai. v, 18). Merito ergo qui in Sennaar habitant, de lateribus civitatem ædificant, quia qui terrenis dediti sunt, voluptatibus carnis inserviunt, de fragili materia mentis mutationem attollunt.

25. Cæterum qui contempta terrenarum opum cupiditate **508**, et carnalis vitæ abdicatis illecebris, per opera sanctitatis virtutum in seipsis sanctificationem accumulunt, hi profecto lateres in lapides mutant. Et neque in arena mundanæ confidentiæ spiritalem structuram erigunt (I Cor. x), sed in petra fidei, quæ Christus est (Matth. vii), atria nulli excidio obnoxia, ad similitudinem Evangelicæ illius parabolæ constituunt. Tales nimirum recte cum Isaiâ possunt dicere: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus* (Isai. ix, 10). Lateribus quippe cadentibus, lapidibus quadris ædificat, quicumque carnalis lasciviam disciplinæ strictioris rigore castigat, qui membrorum legem mentis lege superat, qui corporis fortitudinem spiritus virtute commutat. Hinc namque per prophetam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem* (Isa. xl, 5). Qui dum non dixit, accipient, sed mutabunt, aperte ostendit quia alia est fortitudo quæ deponitur, et alia quæ noviter inchoatur. Habent enim sancti viri suam in hac carne positi fortitudinem, cum vel pro fide certantes, tormenta omnia constanti virtute despiciunt, vel tentationes diabolicas armis spiritualibus protecti repellant. De eis namque per Salomonem scriptum est: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel* (Cant. iii, 7). Lectulum quippe Salomonis fortes ambiunt, quia intimam nostri Redemptoris requiem, sancti quoque indefessa desiderii sedulitate contemplantur. Hinc de sancta Ecclesia electorum dicitur: *Fortitudo et decor indumentum ejus*.

(*Prov. xxxi, 25*). Qui enim ita se in virtutibus decorum exhibet, ut tamen tentationum impugnationibus non repugnet, hic nimirum decore ad tempus induitur, sed fortitudinæ nequaquam vestitur. Quia vero sancti Dei et ex operibus justitiæ fulgidi, et ex adversariorum apparent impugnationibus vestiti, et de eis sub typo Ecclesiæ dicitur: *Fortitudo in recto indumentum ejus*. Quisquis ergo infirma carnis fortitudine contempta, in viri spiritus robor animam excitat, quasi lateres in saxa, quibus muri Jerusalem edificentur, commutat. Possimus quoque per Jerusalem, illam sanctam civitatem accipere, quæ ex vivis lapidibus in cœlis construitur (*Apoc. xxi*), et sicut sponsa ornata viro suo a Deo paratur. De illa namque dicit apostolus: *Illam autem quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra (Gal. iv, 26)*. Quæ merito dicitur libera, quia ab omni corruptionis molestia invenitur aliena. Nec incongrue Jerusalem dicitur, quæ veram in seipsa pacem sine defectu experitur. Illa est enim civitas pacis, in quam nullus hostis ingreditur, et ex qua nullus civis egreditur. Civitas, inquam, cujus plateæ auro mundo sternuntur (*Apoc. xxi*), et in qua canticum lætitiæ indesinenter cantatur. Quæ quidem, si ut scriptum est, non eget sole, neque luna; quia cum illam Deus præsentia suæ claritatis illuminet, impossibile est ut eam aliqua caliginis obumbratio obscuret. *Deus enim lux est*, sicut ait in Evangelio Joannes apostolus; *et tenebræ in eo non sunt ullæ (Joan. i, vi)*. Quod si tanta est claritas solis ut totam ortu suo terram illuminet, quanta æstimanda est Dei claritas, qui et ipsum solem condidit, et ei ad utilitatem nostram hanc quam cernimus luminis venustatem infundit? Hujus igitur Jerusalem muri ædificantur, cum fideles ad vitam prædestinati, ad perfectionem justitiæ deducuntur. Figuram autem hujus civitatis illud Salomonis templum gestavit (*III Reg. vi*), in cujus ædificatione lapidibus extracta, mallei sonitus auditus non fuit. In sacris enim ædificiis permansuri, adhuc foris per flagella tundimur, ut in templo Domini postmodum **509** sine aliqua percussione disciplinæ disponamur, quatenus quidquid in nobis superfluum, aut distortum est, modo percussio resecet, et tunc sola in cœlesti ædificio concordia veritatis liget. Nec mirum si templum eadem civitas dicatur, quæ etiam tabernaculum dicitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus (Apoc. xxi, 3)*.

(*Vers. 20.*) *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, et holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.*

26. *Ædificata cœlesti Jerusalem, sacrificium duntaxat justitiæ acceptum erit Domino, quia ibi non erit opus offerri sacrificium pro peccato. In hac enim vita quia in multis quotidie delinquimus, oportet ut contriti cordis et contribulati spiritus Deo sacrificium offeramus. In resurrectione autem, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (I Cor. xv), nec ullus sanctorum peccare postmodum poterit, nec quisquam ad Deum pro*

A peccato orabit. In tantum namque peccatum delibitur, ut etiam pœna peccati omnino destruat, sicut scriptum est: Absorpta est mors a victoria. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus? Stimulus enim mortis peccatum est (Ibid. xv, 55). Necessario ibi peccatum deesse convincitur, ubi mortis aculeus non invenitur. Non igitur oportet ibi offerri pro peccato sacrificium, ubi nec in cogitatione admittitur delictum. Sacrificium itaque justitiæ sancti in æterna vita Deo offerent, quia in solo conditoris amore intenti, indefessas remuneratori suo in lætitia cordis laudes dicent. Unde Scriptum est: Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psalm. lxxxiii, 5). Et iterum: Vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum (Psalm. cxvii, 15). Tunc electorum suorum oblationes Deus acceptas habebit, quia sanctas eorum meditationes nullius pravitatis admistio commaculabit. Holocausta nihilominus eorum accipiet, quia totum quod in eis erit, flamma divinæ charitatis accendet. Et tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare, Dei filius est, de quo ipse Dominus ait: Altare de terra facietis mihi (Exod. xxiv, 20). Quid est enim aliud altare de terra facere, nisi de Dei filii incarnatione non dubitare? Ipse est namque cui in hac vita cordium nostrorum sacrificia imponimus, et in quo cogitationes illicitas ne convalescant mactamus. Unde scriptum est: Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram (Psalm. cxxxvi, 9). Ad petram quippe parvulos nostros allidimus, cum orientes motus illicitos, imitationis Christi intentione mortificamus. Scriptum est enim: Petra autem erat Christus (I Cor. i, 1). Ipse ergo est petra ad quam cogitationes nostras tenemus; ipse altare, cujus clementiæ peccatorum victimas imponere præsumimus. Denique peccata nostra ipse portavit (I Petr. ii, 24). Super ipsum ergo vitulos in æterna vita sancti seipsum imponent, quia per gratiam Dei liberati a lege peccati et mortis, quod nulli jugo legis postmodum erunt subditi, totum attribuent gratiæ filii Dei. Nullus enim hominum in cælum ascenderet, nisi filius Dei pro salute nostra carnem sumpsisset. Vel certe vitulos super altare imponent, cum deposita primi hominis vetustate, et mortalibus exuti exuviis, facti vituli, id est innovati et puri in perpetuum vivent.

27. Quod si, ut præmissum est, secundum moralem intelligentiam ædificationem Jerusalem accipere volumus, hunc quoque versum eidem intellectui hoc modo convenienter aptamus. Dictum est David regi a Domino: *Non tu ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es (I Paral. xvii, 1)*: Postea vero filius ejus re et nomine pacificus, et sapientiæ gratiam a Domino **510** ultra mortales obtinuit, et templum mirifici operis, sicut liber historicarum attestatur, Deo Israel ædificavit (*III Reg. vi*). In quo datur intelligi, quia dum cum hostilibus vitiorum cuneis, virtutum oppositione confligimus, domum sapientiæ nequaquam ædificare valemus; ubi vero superatis adversariorum agminibus et passionum depulsa barbarie, pacem in nostris factam, omnibus mentis imperiis

carne jam obtemperanto senserimus, tunc corpus nostrum in vilabile templum Domino construimus, in quo et sacrificium quod ex zelo justitiæ veritatem prædicantes offerimus, Deus accipit, et oblationes sanctarum meditationum, et igne ferventis desiderii ardentium orationum holocausta assumit. Super altare quoque cordium nostrorum ponimus vitulos (Psal. lxxviii), cornua producentes et ungulas, si hæreticorum sententias utriusque Testamenti auctoritate noverimus comminuere, et virtutes a vitis per studium discretionis separare. Per ungulas enim vitulorum, quæ finduntur, discretionem accipimus; per cornua vero, utriusque Testamenti præcepta notamus. Vel certe cornua producimus, si etiam in his quæ carnis sunt, Deo placere studeamus. Cornu namque cum de carne sit, carnem superexcedens durescit. Quisquis ergo, carnis infirmitate deposita, etiam per carnis obsequium opera virtutis effecerit, quasi cornua de carne producit.

PROCEMIUM.

IN QUINTUM PSALMUM POENITENTIALEM.

Oratio pauperis cum anxius fuerit, et coram Domino effuderit precem suam.

Quis est iste pauper cujus in hoc psalmo notatur oratio, nisi ille de quo ait Apostolus: *Qui cum esset dives, pauper pro nobis factus est (I Cor. viii, 9)?* Ipse enim ut nos divitiarum suarum efficeret participes, paupertatis nostræ suscepit necessitates: *Exinanivit namque semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. ii, 7).* Sicut autem pauper pro nobis factus est, ita et pro nobis anxius est. Denique et pro nobis est morti traditus, et pro nobis in ligno suspensus. *Mortuus est enim, ut ait Apostolus, propter delicta nostra (I Cor. xv, 3), et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. iv, 25).* Ex humana autem natura habuit ut anxiaretur, ex qua habuit etiam ut moreretur. Orat ergo caput nostrum in psalmo hoc, ut illuc reducamur per gratiam, unde per primi parentis cecidimus culpam. Potest etiam hæc oratio convenire unicuique, qui pauperem se esse intelligit et suarum miseriam necessitatum agnoscit; qui fallaces esse divitias sæculi istius considerat, et quam horrendum sit in manus Dei viventis incidere, pensat. Qui post tergum reductis oculis cogitat unde ceciderit, et circumspectis omnibus quæ imminet, quas invenerit calamitates attendit. Hæc itaque omnia ante mentis oculos omnis pauper congerat, et pauperem Christum pro nobis anxiatum considerans, miseriarum suarum multitudinem attendat; quanta gloria in Adam fuerit creatus recolligat, et in his omnibus anxius, non in oculis hominum, sed coram Domino precem suam effundat, dicens:

511 EXPLANATIO

QUINTI PSALMI POENITENTIALIS.

(Psal. 101. — Vers. 1.) *Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat.*

1. In hac oratione quam exposituri sumus, quæ-

dam ipse attribuantur capiti, quædam nostræ conveniunt infirmitati. Nec mirandum si ea quæ nobis soluminodo congruunt, quasi sint sua Christus pronuntiat. Unum quippe corpus est tota sancta universa's Ecclesia, sub Christo Jesu, suo videlicet capite, constituta. Unde ait Apostolus: *Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis (Col. i, 18).* Ipsa est enim quæ per Prophetam jucundatur, et dicit: *Nunc exaltavit caput meum super inimicos meos (Psal. xxvi, 6).* Pater enim Filium, qui est caput Ecclesiæ, super inimicos ejus exaltavit, eum destructo mortis imperio, in suæ illius majestatis æqualitate constituit, cui et dixit: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cviii, 1).* Christus itaque cum tota sua Ecclesia, ive quæ adhuc versatur in terris, sive quæ cum eo jam regnat in cælis, una persona est. Et sicut est una anima quæ diversa corporis membra vivificat, ita totam simul Ecclesiam unus Spiritus sanctus vegetat et illustrat. Sicut namque Christus, qui est caput Ecclesiæ, de Spiritu sancto conceptus est, sic sancta Ecclesia quæ corpus ejus est, eodem Spiritu sancto repletur ut vivat; ejus virtute firmatur, ut in unius fidei et charitatis compage subsistat. Unde dicit Apostolus: *Ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei (Col. ii, 2).* Istud est corpus, extra quod non vivificat spiritus. Unde dicit beatus Augustinus: *Si vis vivere de spiritu Christi, esto in corpore Christi [Tract. 26 in Joan.].* De hoc spiritu non vivit hæreticus, non vivit schismaticus, non vivit excommunicatus; non enim sunt de corpore. Ecclesia autem spiritum vivificantem habet, quia capiti suo Christo inseparabiliter adhæret. Scriptum est enim: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est cum eo (I Cor. vi, 17).* Pro membris itaque orat caput in hoc psalmo, ut corporis sui orationem Deus Pater exaudiat, et ut ejus clamor ad divinæ majestatis aures ascendat. Quotidie enim orat Christus pro Ecclesia, de quo testatur apostolus Paulus: *Quia sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis (Rom. viii, 34).* Denique et ipse est propitiatio pro peccatis nostris (I Joan. 2). Potest autem hæc oratio unicuique convenire fidei, qui a Deo postulat in bono perseverantiam, et tam sancti desiderii quam etiam irremissæ operationis emitit clamorem. Clamor autem aliquando in bona, aliquando in mala significatione accipitur. Clamat enim justus, cum operatur justitiam ex desiderio; clamat et impius, cum peccatum adjungit peccato. Clamabat Moyses cum populum de Ægyptiaca servitute liberatum, ad terram promissionis per desertum deduceret. Clamabat et populus Gomorrhæus, cum ex frequentissima peccati perpetratione Deum ad iracundiam provocaret. Denique et Moysi tacenti dictum est a Domino: *Quid clamas ad me (Exod. xiv, 15)?* Et de illis ait Dominus: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum ascendit ad me (Gen. xviii, 20).* Unde quidam nos admonet, dicens: *Aufse-*

ratur clamor de medio vestrum^a. Hic autem pro irremissa operatione clamor accipitur, cum dicitur: *Clamor meus ad te veniat*. Notandum vero est quod cum præmississet: *Exaudi orationem meam*; statim adjecit: *Et clamor meus ad te veniat*. Illi enim a Domino exaudiri merentur, 512 qui divini zelo amoris accensi, omnia quæ possunt bona operantur. Nam qui perversis actionibus assuetus, operibus iniquitatis invigilat, nequaquam dignus est exauditione cum orat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum* (Matth. vii, 21). Si volumus igitur ut ad aures Dei nostra perveniat oratio, studeamus necesse est ut ab omni admistione pravitate nostra mundetur operatio, ut possimus Deo cum Propheta dicere: *Clamor meus ad te veniat*.

(Vers. 2.) *Non avertas faciem tuam a me; in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam*.

2. A similitudinem dominorum dictum est, qui cum pro alicujus suorum culpa graviter offenduntur, solent eum a conspectu suo expellere, et a familiarium assistentium collegio separare, a supplicante faciem avertere, roganti veniam denegare. Deus vero, licet cum superbiendo ab eo avertimur, a nobis per justitiam avertatur; tamen cum humiliati ad eum convertimur, ad nos per misericordiam converti non dedignatur. Ipse est enim qui dicit: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. i, 3). Et iterum: *Si impius egerit penitentiam de omnibus peccatis suis quæ operatus est, et fecerit judicium et justitiam, vita vivet, et non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; et in justitia sua quam operatus est, vivet* (Ezech. xviii, 21). Ecce patet nobis sinus misericordiae Dei. Quare misericordiam Dei a nobis excludimus? quare vocationem ejus audire dissimulamus? Non enim solum a conversis non avertitur, sed etiam aversos ut convertantur, hortatur. Hinc est enim quod per prophetam dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus tuis multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus* (Jerem. iii, 1). Mulieris derelictæ et fornicantis similitudinem adducit, ut ejus cognoscamus pietatem, et sciamus eo nos illum gravius offendere, quo non cessat nos etiam post delictum vocare. Hæc autem vocationis Dei clementia a parte exprimitur, cum homini averso per alium prophetam dicitur: *Et erunt oculi tui viventes præceptorem tuum, et aures tuæ audient vocem post tergum monentis* (Isa. xxx, 20). Ille enim coram positus verba Dei præcipit, qui antequam peccatum perficiat, voluntatis ejus præcepta cognoscit. Quasi enim adhuc ante faciem ejus stare, est necdum eum peccando contemnere. Cæterum si abjecto timore Dei iniquitatem operari cœperit, quasi tergum in faciem ejus mittit. Sed et post tergum subsequens Deus abscedentem admonet, quia etiam nequitia perpe-

A trata ad se eum reverti persuadet. Audiamus ergo vocem post tergum monentis, et ad invitantem nos Deum, saltem post peccata revertamur: ut si justitiam vindicantis formidare negligimus, saltem vocantis et miserentis pietatem erubescamus.

3. *In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam*. Ecce jam caput nostrum sedet a dextris Dei, et tamen se dicit tribulari. Ubi ergo tribulatur, nisi in corpore? Nam quod in corpore tribuletur, manifesto ostendit cum Saulo persecutori dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris* (Act. ix, 4)? Et Petro ait: *Venio Romam iterum crucifigi* [Hegesip. l. iii, c. 2]. Qui enim in seipso jampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum se crucifigendum dicebat. Quamvis sit in electorum cordibus etiam alia tribulatio, quam in eis generat continua penitentiae amaritudo. Qui enim mala quæ 513 commisit, ante mentis oculos congerens, pro singulis quibuscunque compungitur, in arcano cordis magna et amara doloris et metus anxietate contribulatur. Solent namque electi viri, ad ea quæ sibi sunt conscii peccata, mentis intuitum reducere, et modis eorum cauta singulatim consideratione perspectis, singula quæque deslere; ut hoc modo cordis sui præparent habitaculum, dum per unumquodque erroris sui deplorant excessum. Hinc namque Jeremias ait: *Divisiones aquarum duxit oculus meus* (Thren. iii, 48). Divisas quippe aquas ex oculis delucere, est dispersitas lacrymas unicuique peccato tribuere, et iniquitatis gaudia satisfactionis doloribus compensare, quatenus dum nunc hujus, nunc illius delicti memoria mens acrius tangitur, simul de omnibus singulis commota purgetur. Quod vero ait: *Inclina ad me aurem tuam*, tale est quasi dicat: *Æger sum, non possum me erigere ad te, quia non est hominis dirigere viam suam*. Sed tu, more fidelis medici, inclina ad me aurem tuam. Inclina aurem, quia ego non erigo cervicem. Scio enim quia si me crexero, longius discedis; si humiliavero, propius accedis. Sicut enim humiliato appropinquas, ita te ab elato elongas. Ideo ergo tribulor, ut ad me inclines aurem tuam.

(Vers. 3.) *In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me*.

4. Non jam terrenus terrena desidero, sed a prima captivitate liberatus, caelestia concupisco. Exaudi ergo me orantem non pro divitiis sæculi, non pro gloria temporali, non pro fecunditate pignorum, non pro morte inimicorum. Velociter autem exaudi, ut in me adimpleas quod dixisti: *Adhuc loquente te, dicam: Ecce adsum* (Isa. lviii, 9). Multi vocant Deum, sed non invocant, quia labiis tantummodo, non cordis affectu orare procurant. Qui vero Deum toto corde desiderat, confidenter clamat: *In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me*. In die invocat, qui in mentis puritate Deum exorat. Cujus justitia, cum vias suas Domino revelaverit, sicut lumen elucitur, et judicium, sicut ait Propheta, *tantumquam meridies illustratur* (Psal. xxxvi, 6). Unde et

^a Forte Ephes iv, 31, ubi legitur: *Omnis amaritudo et clamor.... tollatur a vobis*.

scriptum est : *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis querite illum* (Sap. 1, 1). Cordis enim simplicitas dies est, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obscurat invidia, non obfuscat dolus; quam lux veritatis illuminat, presentiae divinae claritas illustrat. Scriptum est enim : *Cum simplicibus sermocinatio ejus* (Prov. III, 32). Deo autem sermocinari, est per suae praesentiae illuminationem humanis mentibus voluntatis suae arcana revelare. Cum simplicibus igitur Deus sermocinari dicitur, quia illorum mentes de arcanis caelestibus suae inspirationis claritate illuminat, quos nulla caligo duplicitatis obumbrat. Quo contra de non simplicibus dicitur : *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* (Psal. v, 8). Et Salomon ait : *Spiritus sanctus disciplinae effugiet factum, et auferet se a cogitationibus quae sunt sine intellectu* (Sap. 1, 5). Constat ergo quia istos inhabitando illuminat, illos recedendo excaecat.

(Vers. 4.) *Quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut cremium aruerunt.*

5. Spectat hoc ad id quod dixit : *Velociter exaudi me*. Quasi diceret : Opus est ut velociter me exaudias, quia dies mei defecerunt, videlicet ad defectum velut fumus devenerunt. Per dies suos hic vult intelligi omne tempus, quo mandata Dei postposuit, et funestis periturarum rerum accensus desiderii, sibi non Deo militans carnaliter vixit. Habet enim **5** in hac vita diem suum anima perversa, quae transitorio gaudet in tempore, et lethifera carnalis delectationis perfruuntur iucunditate. Hinc est quod Salvator noster praevaticatrici Jerusalem, destructionis suae justum excidium comminans, ait : *Et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi* (Luc. xix, 42). Diem etenim suam ille tunc populus habebat, quia in rerum labentium opulentia confidens, quiete et successu gaudebat. Quorum nimirum oculos prosperitas claustrat, ut nec visitationis suae tempus cognoscerent, nec imminentium malorum contritionem viderent. Sicut enim cordis oculos flagella aperiunt, sic mentis aciem aliquoties successus prosperi retundunt, adeo ut seipsam mens cognoscere non valeat, quam prosperitatis mundanae oblectatio captivat. Hinc namque Salomon ait : *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet eos* (Prov. 1, 32). Israeliticum ergo populum prosperitas perdidit, cujus in die sua oculos ne futuri excidii vastitatem cognoscerent, clausit. Haec est dies, de qua Jeremias ait : *Diem hominis non desideravi* (Jerem. xvii, 16). Dicat et fidelis anima : *Defecerunt sicut fumus dies mei*. Fumus, sicut est omnibus notum, in altum quidem se in primis erigit, sed cito deficiens, quia non fuerit evanescit. Sic nimirum sic humana superbia cum rerum opulentia intumescens se in altum extulerit, a statu suae celsitudinis corruens, ad imaruit. Hinc namque per semetipsam Veritas ait : *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. xiv, 11). Hinc per Prophetam scriptum est : *Idi impium superexaltatum et elevatum sicut ce-*

ros Libani; et transiit, et ecce non erat; quasi venum, et non est inventus locus ejus (Psal. xxxvi, 35). Qua in re pensandum est, perversorum potentia qualiter destruitur, quorum nec locus quidem post modicum invenitur. Sequitur : *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.*

6. Per ossa, rationem et intelligentiam possumus accipere quae quasi sicca remanent, dum factorum et virtutum pinguedinem non habent. De qua profecto pinguedine dicit Propheta : *Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea* (Psal. lxxii, 6). Vel per ossa, fortiores qui sunt in Ecclesia, accipimus, quia sicut per ossa corpus nostrum vegetatur, ita per illos corpus Christi, quod est Ecclesia, regitur et sustentatur. Habet enim et corpus Christi carnem suam, infirmos scilicet, virtutum carentes fortitudine, qui perfectorum indigent sustentatione. De hac carne in persona Christi recte per Job dicitur : *Pelli meae consumptis carnibus, adhesit os meum* (Job. xix, 20). Quod nimirum in passione Christi impletum est, quando discipulis fugientibus mulieres steterunt, et usque ad crucem secutae sunt (Luc. xxiii). Scimus enim quia in corpore hominis pellis exterius eminent, caro vero ossibus introrsus adhæret. Pelli ergo consumptis carnibus Christi adhæret, quia fugientibus et dubitantibus apostolis, qui ei familiariter astiterant, mulieres quae quasi remotiores esse videbantur, nec a cruce suspensi, nec a sepulti monumento discedebant. Quia vero sancti viri imperfectis delinquentibus condolent, et eorum infirmitati compatiuntur, recte nunc dicitur : *Ossa mea sicut cremium aruerunt*. Quod evidenter ostendemus, si unum exemplum ad medium deducamus. Videamus unum de ossibus Christi quomodo cum infirmantibus infirmetur, cum dolentibus doleat, cum arescentibus arescat. Ait enim : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* (II Cor. xi, 19)? Vides quomodo omnium in se infirmitates transtulerat, **515** omnium casus velut proprios desiebat. Ideoque ait : *Ut iugeam omnes qui peccaverunt, et non egerunt poenitentiam* (I Cor. xii, 21). Denique et omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret (I Cor. ix). Ossa ergo sicut cremium consumpto adipe arent, cum perfecti quique carnalium infirmitatibus condolent, et se quasi spiritali pinguedine aestimant vacuos, dum illos aspiciunt virtutum auxilios destitutos. Cujus infelicitatis causam manifeste aperit, cum subjungit :

(Vers. 5.) *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.*

7. Scriptum est in Isaia : *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri* (Isa xl, 6). Et rursum : *Vere fenum est populus* (Ibid., 7). Homo namque feno comparabilis est, quia per nativitatem viret in carne, per juventutem candescit in flore, per mortem aret in pulvere. Ipse est enim, Job attestante, *qui quasi flos egreditur et conteritur* (Job. xiv, 2). Haec autem mors et contritio, quae ad omnes homines ex justae damnationis sententia pervenit, ex primi hominis peccato descendit. Unde et Aposto-

lus ait : *Per primum hominem peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit* (Rom. v, 12). Homo ergo qui si in Creatoris obedientia perstitisset, posset in æternum vivere, propter inobedientiæ culpam percussus est mortalitate. De qua nimirum percussione in hoc loco dicitur : *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum*. Quia ergo primus homo peccando in mortem incidit, propagata generis humani successio a rationis intimæ viriditate consequenter exaruit. Quare autem cor humanum ab illo aruit virore in quo conditum fuit, subdendo manifestat, ait enim : *Quia oblitus sum comedere panem meum*. Panem suum in paradiso primus homo conditus habuit, quandiu ^a inconcusso mentis vestigio Conditoris sui præcepta servavit. Panis autem ejus fuit visionis divinæ delectatio, verbi Dei satiety, internæ quietis gaudium, lucis inaccessibilis splendor, sapientiæ refectio, angelorum societas, amor Dei, jubiliu spiritus, contemplationis suavitas, colloquutionis desiderium, securitas mentis, præsentia Creatoris. Quem panem tunc profecto perdidit, cum serpenti suggestioni consensit (Gen. iii). Tangens enim vetitum, oblitus est præceptum. Unde factum est ut qui tenebat arcem beatitudinum, in lacum incideret miseriarum : et qui intimæ reficiebatur suavitate dulcedinis, panem postmodum manducaret doloris. Quicumque ergo illius portat imaginem, factus de terra terrenus, panem suum comedere obliviscitur, quia terrenæ voluptatis captus illecebris, in verbo Dei ^b non delictatur. Panis etenim noster, verbum Dei est. Hinc namque per semetipsam Veritas ait : *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (Matth. iv, 4). Sequatur ergo oblivionem commemoratio, et esuriem refectio comitetur, ut panem illum qui de cœlo descendit, manducantes (Joan. vi), et pœnam evadamus mortis perpetuæ, et vitæ participemus æternæ, sicut Dominus ait in Evangelio : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum* (Ibid., 11).

(Vers. 6.) *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.*

8. Arescente corde propter panis et vini inopiam et oblivionem, vox gemitus emittitur, quia ubi a desiderio vitæ æternæ defecerit intentio, consequenter de corde procedit malarum cogitationum vociferatio. In qua nimirum os adhæret carni, si ratio subigitur delectationi. Quæ nimirum vox gemitus dicitur, quia per eam ad tristitiam pervenitur. **516** Aut enim in hac vita generat dolorem penitentiae, aut in futuro cruciatum parit vindictæ. Possumus quoque per vocem gemitus, vocem serpentis accipere, quia primis hominibus ut de interdicto gustarent persuasit, eosque deos futuros fraudis suæ dolositate promisit (Gen. iii). Illa est enim vox gemitus, per quam omnes peccavimus, per quam mortales et passibiles facti sumus; vox per quam a cœlestibus gaudiis cecidimus, et in felle lacrymarum exulamus. Per hanc vocem os carni adhæsit, quia Adam Evæ consensit.

^a Remb., *inconcusso mentis vestigia.*

A Habet in se unusquisque Adam et Evam. Sicut enim in illa prima hominis transgressione suggestit serpens, delectata est Eva, consensit Adam; sic et quotidie fieri videmus, dum suggerit diabolus, delectatur caro, consentit spiritus. Nos quippe cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur. Sicut autem peccatum i lud subsequuta est mors, sic et peccato consentiens moritur anima, quia a vita sua, quæ Deus est, separatur. Mortui enim sumus, quando implemur ossibus mortuorum. Moruus est sermo malus, qui ex ore nostro procedit. Scriptum namque est : *Sepulcrum patens guttur eorum* (Psal. v, 11). Habemus autem portas per quas mortui effertur, corporis videlicet sensus, de quibus ait Propheta : *Qui exaltas me de portis mortis* (Psal. ix, 15). Hæ sunt enim portæ per quas mors ingreditur, et per quas mortuus effertur. Nam quod per illas mors ingrediatur, testatur alius propheta, qui ait : *Intravit mors per fenestras nostras* (Jerem. ix, 21). Qui enim vidit mulierem ad concupiscendum eam, mortem per oculorum fenestras admisit (Matth. v). Qui vero seminat inter fratres discordias, et iniquitatem in excelso loquitur, per oris portam mortuus effertur. Et quidem mihi hoc significare videtur juvenis extra civitatis portam delatus, quem suscitavit Jesus (Luc. vii). Signat enim hominem delectatione mortuum et per pravi operis judicia jam extra portas perlatum. Obsecro, Domine Jesu, ut cunctas meæ civitatis portas justitiæ facias, ut ingressus in eas confitear nomini tuo, tuæque majestati, cum justis per eas intransitibus, ut mors ibi aditus ingressum non habeat, passio non dominetur, sed occupet salus muros ejus, et portas illius laudatio.

(Vers. 7.) *Similis factus sum pellicano solitudinis, et factus sum sicut nycticorax in domicilio.*

9. Pelicanus avis est amans solitudinem, in qua venenatis animalibus vescitur; et ideo per eam peccator designatur, qui in deserto hujus mundi corde habitans, ærumnois istius vitæ captus illecebris, veneno delectatur diabolicæ persuasionis. Nycticorax, qui alio nomine bubo dicitur, in d'ntarum domuum ædibus moratur. Solet autem nocte cantum cantare, per quod notantur hi, qui in tenebrosu tripudiant opere, et in mentium suarum exultant destructione. Sed quia sagena Ecclesiæ missa in mare præsentis sæculi, non solum malos pisces colligit, sed etiam bonos trahit, recte nunc dicitur :

(Vers. 8.) *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.*

10. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet. Vigilat qui servat operando quod credit, sicut scriptum est : *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua* (Apoc. xvi, 15). Vestimentum tuum fides tua est, vestimentum tuum operatio tua est. Custodi ergo, ne diripiant alieni laborem tuum; ne denuderis, et appareat ignominia tua. Esto sicut passer solitarius in tecto. Per passerem quæ cauta et querula avis est, et in domibus nidificat, recte homo

^b Remb., *non delictatur*

517 intelligitur, qui in excelsis habitans, et solitudinem incolens, pro peccatis suis clamare non cessat. Prudentis enim et circumspecti viri est, in altitudinem ponere, et pro peccatis plorare, et solitudinem inhabitare, quatenus in opere terrena non appetat, et in lamentis veniam acquirat, et in habitatione manium strepitus cogitationum effugiat, ut possit dicere cum Propheta: *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (Psal. lxxv, 8). Vel etiam caput nostrum pelicanus fuit solitudinis, quando natus est in Judæa, quæ erat sola civitas plena populo, prophetis videlicet et justis orbata (Thren. i), et Spiritus sancti virtute destituta. Nycticorax existit, quando his qui in tenebris erant, regnum Dei evangelizavit. De illo namque scriptum est: *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* (Joan. i, 5). Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii, 8). Per domicilium Judæos intelligimus, qui ex parte diruti erant, et ex parte stare videbantur, pro eo quod circumcisionem tenentes, legem et prophetas habebant, sed in eum quem prophetæ in carne venturum prædixerant, nequaquam credebant. Stabant quidem in eis parietes carnalis observantiæ, sed corruerat tectum fidei et discipline. Occiderunt ergo vitam mortui, et lucem tenebræ exstinxerunt. Sed quid ultra fecerit audiamus: *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Vigilavit, quia a mortuis resurrexit. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Hinc namque ait: *Ego dormivi et somnum cepi, et resurrexi* (Psal. lxxvi, 6). Hinc Jacob in benedictione ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti; requiescens accubuisti ut leo, et quasi læna: quis suscitabit eum* (Gen. xlix, 9)? Quis est iste catulus leonis, nisi ille de quo in Apocalypsi ad Joannem dicitur: *Vicit leo de tribu Juda* (Apoc. v, 5)? Qui ad prædam ascendit, quia fortem armatum fortior superveniens expugnavit (Luc. ii). Arma ejus abstulit, quia jure illo quod in hominibus habere videbatur, eum privavit. Ille enim dum ambiit illicita, perdidit acquisita. Spolia quoque ejus distribuit, quia vasa iræ fecit vasa misericordiæ. Hinc ergo leo requiescens accubuit, quia mortem sponte subivit. Sed nullus eum suscitavit, quia per divinitatis suæ potentiam ipse a mortuis resurrexit. Et quia post resurrectionem suam in cælum ascendit, recte cum præmisset, *Vigilari*, subjecit: *Et factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Quia solus inter mortuos liber,

11. Ferunt philosophi quod pelicanus filios suos statim ut nati sunt, interficit; postea vero per triduum multo dolore se afficit, eisque quo lammodo naturæ affectum ostendit. Postea vero mater seipsam vulnerat, eosque sanguine suo resuscitat. Quis vero pater noster et mater, nisi mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (I Tim. ii)? qui occidit in nobis omnem iniquitatem, ut meliorem inveniamus

A resurrectionem, sicut ipse ait: *Ego occidam, et ego vivere faciam* (Deut. xxxii, 39). Et de eo per prophetam scriptum est: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (Osee vi, 3). Clamat adhuc in solitudine caput nostrum vel membrum ejus, cum eos vocat, qui nondum agnovissent veritatem. Clamat in domicilio, dum eos ad penitentiam qui ceciderunt invitat. Clamat in tecto, cum admonet ut foras mittamus timorem. Unde in Evangelio discipulis ait: *Quæ in aure auditis, prædicate super tecta* (Marc. x, 27).

(Vers. 9.) *Tota die exprobrabant mihi inimici mei: et qui* **518** *laudabant me, adversum me jurabant.*

12. Quid iniquius? Venerat Filius hominis querere et salvum facere quod perierat. Venerat, inquam, ut auferret gemitum dolentium, ut reconciliaret nos Deo (Luc. xix); sed Judæi, quos iniquitatis suæ caligo cæcaverat, pro bonis mala retribuentes, illum quasi hostem oderant, eique maledictionis convicia exprobrantes inferebant, cum dicerent: *Dæmonium habes* (Joan. viii, 48), et cætera insanie deliramenta quæ Evangeliorum liber continet. Qui etsi ei aliquando extrinsecus blandirentur, intrinsecus sæviebant, sicut hi qui eum capere in sermone volentes dicebant: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo* (Math. xxii, 16). Magistrum eum vocabant, qui venerant non discendi intentione, sed nocendi cupiditate. Nam quod ita se res habeat, Veritas manifestat, cum tentatores eos et hypocritas vocat. Quasi ergo adversum eum juraverant, qui ex consilio contra eum mendacia confingebant. Toto etiam vitæ hujus tempore veritatis inimici Ecclesiæ Dei exprobrant, cum eam hæretica pravitate, aut morum dissimilitudine impugnant.

13. Plerique autem in causa Dei subdole et fallaciter intendentes, et esse se in corpore Christi simulant, et pacem Ecclesiæ Dei occulta machinatione perturbant. De quibus profecto hic dicitur: *Qui laudabant me, adversum me jurabant. Hi sunt qui veniunt ad vos in vesimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* (Math. vii, 15). Qui in verbis quidem socialem videntur habere mansuetudinem, in corda vero hostilem gestant furorē. Talis erat ille Simon Magus ab apostolis baptizatus, sed postea ab apostolorum principe, propter nefandæ venalitatē ambitione in reprobatus. Unde et dictum est ei: *Non est tibi pars in sermone isto* (Act. viii, 21). Dum enim Spiritus sancti gratiam pretio comparare voluit, a doctrina Christi miser se alienavit. Ise tanquam præceperat, dicens: *Gratis accepistis, gratis date* (Math. x, 8). Hæc est, inquam, hæresis, quæ ipsa nascentis Ecclesiæ ruina tentavit, et ante alias hæreses prima apparuit. Cujus erroris veritas licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit, et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversum Ecclesiam Dei non solum in-

numerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter reges habeatur qui destruit potius quam regat imperium, et quotcumque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, et passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regis jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi, dominam suam esse agnoscere, eique, religiosorum principum exemplo, devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suæ dominium accipit potestatis. Ipse est enim qui ait: *Per me reges regnant* (Prov. 8, 15). Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, et divino, ut patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt patres nostri, contempto divino timore transgreditur, et contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis effertur. In tantum autem **519** suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, et in domina gentium terrenæ jus potestatis usurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro apostolo specialiter commisit, dicens: *Tibi dabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi, 18). Obstruatur ergo os loquentium iniqua, et omnis hæreticorum acies obmutescat: quia nullas vires habet invidiacium, quod ipsius voce veritatis invenitur destructum. Sequitur:

(Vers. 10.) *Quia cinerem tanquam panem manducabam, et poculum meum cum fletu miscebam.*

14. Ex hoc maxime scribæ et Pharisæi Redemptorem nostrum criminabantur, quia publicanos et peccatores non solum non respuebat, sed etiam cum illis in cibo et potu communicabat. Unde quidam eorum indigne ferentes dicebant: *Quare cum Publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister vester* (Matth. ix, 11)? Sed ille qui non justus, sed peccatores vocare venerat, quid dicebat? *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus* (Ibid. 12). O immensam Dei clementiam! o inestimabilem gratiæ caritatem! Illos volebat curare, qui salutem nolebant habere, qui adversus salutem suam armati, et phreneticorum more medicum incusantes, volebant potius ex infirmitate mortem incurrere, quam vitam ex salute invenire. Sed cineres Redemptor noster manducabat, quando in corpus suum eos trajiciebat. Cineres namque erant, quia dum principem tenebrarum magis quam auctorem sequerentur luminis, in eorum cordibus quasi extinctus fuerat divini prorsus ignis amoris. Cineres, inquam, erant, videlicet nullo apti ui, et sine charitatis glutino omnino dissoluti. Quis non has miretur misericordiæ Dei divitias? Quis jam de remissione peccatorum desperet? Quis non credet se, si convertatur, veniam consequi, cum audiat etiam incredulos tanta benignitate admitti?

A Unde ait Apostolus: *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus ab ira per ipsum* (Rom. v, 10). Quia ergo Redemptor noster in mundum veniens, vasa iræ lecit vasa inisericordiæ, et omnibus ad se venientibus pietatis suæ sinum aperuit, recte nunc dicit: *Quia cinerem tanquam panem manducabam, et poculum meum cum fletu miscebam.*

15. Quæ autem esuries ejus, vel sitis fuerit, ipse evidenter ostendit, cum ait: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui misit me* (Joan. iv, 31). Et iterum: *Me oportet operari opera Patris mei, qui me misit, donec dies est; venit nox quando nemo operari potest* (Joan. ix, 4). Quæ sunt hæc Patris opera, quæ in die dicit et non in nocte operanda, nisi salutifera agri intellectualis cultura? Ipse est enim homo qui seminavit bonum semen in agro suo (Matth. xiii); ad cujus culturam postea operarios destinabat (Matth. ix), cum diceret: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (Luc. viii, 2). Quis sit ergo iste ager ipse ostendit, cum agrum mundum, et semen dixit esse verbum Dei. Seminavit ergo ut meteret, messuit ut manducaret. Hujus agri fructum quotidie colligit, et quasi eo pascitur, cum electo um profectibus delectatur. Unde sponsus in Cantibus canticorum dicit: *Comedi favum cum melle meo* (Cant. v, 15).

16. Habet iste homo et vineam, sanctam videlicet Ecclesiam, ad quam excolendam prius mane operarios misit (Matth. xx), et postea singulis quibusque temporibus mittere non cessavit. Patet ergo quia sicut **520** agrum excoluit ut comedat, ita vineam plantavit ut bibat. Bona vinea, quæ uvarum decorata coloribus, et dilectionis ac perseverantiæ palmitibus propagata, Regi omnium suavem in fructibus suis haustum præbet. Bona inquam vinea, quæ potest dicere: *Vinea sui pacifico, in ea quæ habet populos* (Cant. viii, 11). Quæ est illa quæ habet populos, nisi sancta Ecclesia per totum orbem diffusa? Illa namque habet populos, quia ex omni parte terrarum recte credentes continet. In hac ergo solummodo electus quisque vinea efficitur, quia nullum aliquando fructum ferre poterit, qui ab unitate Ecclesiæ discedit. Eo enim Deo poculum subtrahit, quo hæreticorum ineptæ garrulitati consentit. Quid enim sitit Deus, nisi fidem nostram (Joan. iv)? Unde et a muliere Samaritana quæsit bibere, de cujus eum non legimus aqua bibisse, sed spiritalem potum ei mulier obtulit, cum mundi eum Salvatorem agnovit (Joan. xiv). In cruce quoque positus sitiebat, et poenitentiam peccantium, et fidem exoptabat perfidorum. Sed vinea Domini sabaoth in patribus a Deo plantata, et doctrinæ aratro et verbi ligonibus per manus prophetarum exulta, novissime in amaritudinem versa, dum ei vinum lætitiæ ferre debuit, feralis invidiæ acetum porrexit. Plerumque enim bonum vinum corrumpitur, et in acetum mutatur. Quia ergo ille populus et in patribus sanctus, et in

filii nequam ex-titit, quasi primo vinum, postmodum vero acetum fuit. Fuerunt tamen aliqui etiam inter illos, qui hunc omnium Salvatorem crediderunt, fuerunt et qui de peccatore profundo ad misericordiarum se patrem levaverunt. Quis enim pluribus aut majoribus criminibus unquam obligatus existit quam mulier illa peccatrix, de qua septem, ut ait Evangelista, dæmonia ejecit (*Marc. xvi*)? Nam et Zachæus publicanis et raptoribus publicanus ipse et raptor præfuit, et tamen ad ipsius hospitium Dei Filius divertit (*Luc. xix, vi*). Sed et Simon indigne tulit de admissione mulieris: et turba murmuravit de hospicio peccatoris (*Luc. xix*). Poculum namque suum cum fletu miscuerat, et ideo sibi inimicorum protervitas exprobrabat. Quod quotidie in Ecclesia fieri cernimus, cum peccatores pro peccatis suis plangentes, Christum indui, et ad ipsum intrare unitatem videmus. Vel certe poculum Deo cum fletu miscere, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus exterius jactare. Scimus enim, quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab interiori exterius derivatur. Quia ergo conditor noster occulta nostra examinat, et non solum opera, verum etiam intentiones radicatus pensat, occulto ejus judicio fit, ut quosdam qui in oculis hominum justis esse videntur, reprobet, quosdam criminibus reos per poenitentiam correctos salvet. Et cum juxta Apostoli sententiam, *neque volentis, neque currentis, sed miserentis sit Dei* (*Rom. ix, 16*), alios qui corruerant, misericorditer erigit; alios qui stare videbantur, cadere juste permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, ut nec in ipsa justitia stabiles esse possimus, sed aut contra Deum, nobis bonum quod facimus imputando, erigimur, aut contra proximos in superbiam levamur, unde et subditur:

(Vers. 11.) *A facie iræ et indignationis tuæ, quia elevans allisisti me.*

17. Quia enim justæ damnationis sententiam primus homo peccando pertulit, quam postmodum nepotum successio consequenter incurrit, ideo Christus Jesus venit in mundum peccatores salvos facere, **521** et ab ea qua tenebantur damnatione liberare. Ecclesia vero quæ corpus ejus est, cui claves regni cælorum tribuit, et ligandi atque solvendi potestatem dedit, ideo peccatores quotidie suscipit, quia illam iræ Dei sententiam agnoscit. Quia enim per faciem personam agnoscimus hominis, recte per faciem iræ, damnationis intelligimus cognitionem. Nam quod iram indignationis agnoscat, manifeste ostendit cum subjungit: *Quia elevans allisisti me.* Creatis cæteris animalibus, homo præ cunctis elevatus fuit, quia et libertate existit arbitrii præditus, et rationis lumine illustratus. Cui etiam datum est ut non sicut cætera animalia terram semper aspiceret, sed ut ipso situ corporis cælos erectus videret; ut ex hoc quoque aperte cognosceret quia et intentionem ad summa dirigere, et mentem deberet ad Deum levare. Nam et terror ejus et tremor omni-

bus animantibus incubuit, quia divina voce eis prælatus fuit. Mortem quoque nequaquam incurreret, si divinis præceptis obediens nunquam peccaret. Sed conlitoris sui mandata transgrediens, tanto gravius corruit, quanto antequam caderet, altius stetit. Cadens igitur allisus est, quia peccare non metuens, et pro salute infirmitates pertulit, et pro vita mortem suscepit.

(Vers. 12.) *Dies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut fenum arui.*

18. Gravis allisio, per quam lux in tenebras vertitur, et in ariditatem viror mutatur. Diem namque sicut umbram primus homo habuit, quando se a facie conditoris abscondit (*Gen. iii*). Nam inter opaca nemorum latere voluit, ut ex hoc quoque patenter ostenderet quas cæcitatibus umbras interius pertuli set. Si enim in umbra non esset, Deum esse localem non crederet, nec ab ejus oculis putaret se abscondi, a quo sciret etiam cordis occulta videri. Quæsit ergo umbram corporis, qui prius incurrit umbram mentis. Dies namque ejus inclinata fuerat, et i eo illi lumen sapientiæ interius non fulgebat. Sol etenim dum inclinatur, majores umbras efficit, et caloris sui magnitudinem paulatim subtrahit. Unde post meridiem Adam a Deo vocatus esse describitur (*Ibidem*), ut ab exterioribus agnoscamus quid interius gereretur. In meridie enim lux est purior, aer limpidiore, æstus ferventior. Quasi ergo meridies in Adam pectore inerat, dum lumine divinx contemplationis illustratus, amoris summi facibus ardebat. Sed hunc miser meridiem perdidit cum peccavit. Ibi enim amoris refriguit incendium, caligavit claritas, defecit visio. Veniens autem in mundum lux verax Dei Filius hanc nobis claritatem reddidit, cum cordis nostri tenebras præsentis suæ illuminatione fugavit. Unde scriptum est: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam* (*Isa. ix, 2*). Magna lux remissio peccatorum, donum gratiæ, intelligentiæ claritas, contemplationis gaudium, collatio virtutum. *Dedit enim nobis*, ut ait Apostolus, *pignus spiritus* (*II Cor. v, 5*): gustavimus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi superventuri (*Hebr. vi*). Hi sunt dies gratiæ, quos nobis contulit excellentia bonitatis Dei. In quibus si noctem nequitie contempnimus, ad cælestis regni hæreditatem inoffenso itinere ambulamus. Hinc etenim Salvator ait: *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt* (*Joan. xi, 9*). Sed hi dies in nobis sicut umbra declinant, cum peccatorum nostrorum nebulas propitiationi divinx opponentes, et mentis patimur caliginem, et divinx extinguimus charitatis ardorem. **522** Scimus autem quia sole ad occasum vergente, umbræ crescunt donec nox veniat, et lumen omnino diei deficiat. Sic nimirum cum in reproborum cordibus sol justitiæ occidere cæperit, cæcitatibus umbra vehementer excrescit, a teo ut divino non illuminentur lumine, sed mortifera noctis involvantur obscuritate. Sequitur:

19. *Et ego sicut fenum arui.* Nemo est qui nesciat quod quantumlibet tenera aut delectabilis herba sit,

si apposita falce succiditur,* et coloris venustate confestim exiit, et a radice humore siccat. Sic profecto quicumque per opera pravitalis à Deo recessit, necessario a virtutis intimæ humore arcescit. Ilinc etenim Salvator discipulis ait : *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic et vos nisi in me manseritis* (Joan. xv, 4). Nam etsi florere in hac vita peccatores plurimum videantur, ariditatem tamen suam in fine recognoscunt dum simul amittunt et ridentis vitæ dulcedinem, et temporalis gloriæ dignitatem. In sapientiæ quippe suæ vanitate confisi, dum sperant facile sibi cuncta suppetere, arbitrantur utique se religionis virtute non egere. Et dum de inani sapientia se jactant, insipienter vivere nequaquam formidant. Et quia a veræ sapientiæ radice præcisi sunt, in stulta sua sapientia aruerunt. Qui si voluerint in ipsa sapientiæ vitalis radice revivisci, summopere studeant ad fontem vitæ, mentis processu propere.

(Vers. 13.) *Tu autem, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum in generationem et generationem.*

20. Spectat hoc ad id quod ait : *Ego sicut fenem arvi.* Quasi dicat : Qui diligens vanitatem, et sequens mendacium, in æternitate et stabilitate persistere nolui, temporalis et instabilis factus, mortis ariditatem incurri. Sed tu, Domine, in æternum permanes. Hæc ergo est unica spes salutis meæ, ut tibi inhæream; ut sicut per me factus sum aridus, ita per te fiam æternus: et in te vivens mortem effugiam, a quo discedens perdiidi vitam. Nos quoque scientes quia prius homo factus est de terra terrenus, secundus de cælo cælestis (I Cor. xv) : sicut tamen imaginem portavimus, ita cælestis imaginem portemus, et cum eo unum efficiamur, qui resurgens a mortuis jam non moritur, et mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). Ipse est enim qui factus est in spiritum vivificantem, cujus si membra fuerimus, quo caput nostrum præcessit, pariter ascendemus. Cujus ascensus spem ipse nobis contulit, qui ait : *Pater, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum* (Joan. xvii, 24). Quod si ab ejus separati fuerimus corpore, vult abscessa membra participatione carebimus vitæ, nec cum eo in cælum ascendemus. Cum eo ergo unum simus, quia sicut ipse ait : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii, 13). Et notandum quia non dixit, vivis, sed, permanes in æternum. Homo etiamsi multo tempore vivat, non tamen uno die permanet; quia ut semper mutetur, ex conditione mortis habet. De quo quidam sapiens perhibet, dicens : *Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet* (Job. xiv, 2). Deus vero qui solus vere æternus, vere immortalis est, in æternum permanet, quia in eo nihil est transitorium, nihil mutabile, nihil quod alienum sit a sempiterna ejus divinitate. *Memoriale tuum in generationem et generationem.* Quid magis memoriale in Deo, quam

A misericordia? De illa namque scriptum est : *Miserationes ejus 523 super omnia opera ejus* (Psal. cxxlv, 9). *Et misericordia Domini ab æterno et usque in æternum super timentes eum* (Psal. cii, 17). Licet enim hominem mirabiliter condiderit, mirabilis tamen perditum per Filii sui mortem redemit. Hæc memorialis Dei misericordia in generatione et generationem permanet, quæ omnibus per temporum curricula viventibus usque in finem sæculi patet.

(Vers. 14.) *Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.*

21. Si Sion ad litteram accepimus, Judæorum in hoc loco et gentium vocationem notare valemus. Et videbitur hoc modo quasi præcedentis verbi expositio, ut cum duas generationes nominat, qualiter in generatione et generationem misericordia Dei sit permansura, ostendat. Ait ergo : *Tu exurgens misereberis Sion.* Per Filium Deus Pater exsurrexit, quia qui antea non cognoscebatur, per eum in hominum notitiam venit. Unde et verbum Patris et splendore dicitur (Hebr. i); quia per eum et voluntas Dei agnoscitur, et ipsa divinitatis essentia declaratur. Sion vero, id est Judaici populi misertus est, quando de eorum progenie nasci voluit, et prius eos ad filium vocavit. *Tempus miserendi,* tempus plenitudinis intellige, quia juxta apostoli sententiam : *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui erant sub lege redimeret* (Gal. iv, 4). Quod vero ait : *Quia venit tempus,* tempus nimirum gratiæ vult intelligi, de quo Dominus per prophetam dicit : *Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te* (Isa. xlix, 8). Quod exponens apostolus ait : *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2).

(Vers. 15.) *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur.*

22. Per lapides Sion apostolos intelligere possumus, qui de Judaico nati populo, Ecclesiam demum ex seipsis ædificaverunt. Qui profecto lapides servis Dei placuerunt, cum quales futuri essent, prophetæ per spiritum viderunt. Nisi enim prophetis apostoli placuissent, nequaquam de eis Isaias diceret : *Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas* (Isa. lx, 8)? Et iterum : *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona* (Rom. x, 15, ex Isa. lvi)? Qui sunt pacem evangelizantes, nisi apostoli Christum prædicantes? *Ipse enim pax nostra,* ut ait Apostolus, *qui fecit utraque unum* (Ephes. ii, 14). Unde etiam ipso nato, hominibus pacem redlitam Angeli Pastoribus nuntiaverunt (Luc. ii), quam postea apostoli omnibus gentibus publice prædicaverunt. Per pedes vero evangelizantium, affectus intelligimus apostolorum, qui quidem speciosi erant, quando non sua commoda, sed auditorum utilitatem quærebant. Speciosi, inquam, erant, qui terreni lucri inquinamenta ex ipso operationis suæ incessu non contrahebant. Tunc namque corporeos pedes habere speciosos dicimur, quando nulla

* Remb. Vatic. Gilot. ex coloris.

ecce nosse viæ labe sc̄e lamur. Quia ergo ex prædicationis officio terrenas divitias apostoli non querebant, recte de eis dicitur quia pedes eorum speciosi erant. Hinc namque Anna de Deo prophetavit, dicens: *Pedes sanctorum sanctorum servabit* (I Reg. ii, 9). Quia ergo quales futuri essent apostoli, per Spiritum sanctum prophetæ viderunt, recte nunc dicitur quia servis Dei lapides Sion placuerunt. Qui porro lapides terræ miserti sunt, quia pœnitentiam agentes a peccatis absolverunt. Per terram quippe peccatores accipimus. Unde serpenti a Domino dictum est; *Terram 524 comedes omnibus diebus vitæ tuæ* (Gen. iii, 14). Antiquus enim hostis terram comedit; quia peccatores quosque in ventrem suæ malitiæ abscondit; isque hominum perditionem desiderans quodammo to reficitur, dum pravis eorum operationibus delectatur. Terræ ergo Sion apostoli miserti sunt, quando Judæos ab errore conversos a peccatis absolverunt. Ecce constructus est unus paries domus Dei, quæ est Ecclesia, paries, inquam, ex circumcissione; veniet paries ex præputio, ut duo paries in unum juncti lapidem angularem, unam construant civitatem (Ephes. ii). Videamus ergo quid sequatur:

(Vers. 16.) *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes Reges terræ gloriam tuam.*

23. Quasi dicat: Non solum misereberis Sion, Judæos vocando, sed etiam gentium, eas ad fidem convertendo. Quæ quidem non resistent Evangelio, sed agnita veritate, timebunt nomen tuum, Domine. Timebunt, inquam, non timore servili, sed casto et filiali. Timuerunt gentes Deum, quando spreta idolorum cultura, et antiquæ contemptis superstitionis erroribus, baptismo sunt mundatæ pœnitentiæ, et Christianæ susceperunt instituta doctrinæ. In quibus verbis notandum quia non ait: Sion timebit nomen tuum, Domine, sed: *Gentes timebunt nomen tuum*, quia etsi missus sit Christus ad oves quæ perierunt domus Israel, tamen illis verbum Dei repellentibus, et indignos re æternæ vitæ judicantibus, conversi sunt ad gentes apostoli (Matth. xv), quæ nomen Christi cum gaudio susceperunt (Act. xi). Hinc namque Apostolus ait: *Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcissionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas traditiones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus, et nomini tuo cantabo* (Rom. xv, 8). Hinc rursus ait: *Quod querebat Israel, non est consecutus, electio autem consecuta est* (Rom. xi, 7). *Et omnes reges terræ gloriam tuam.* Infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. (I Cor. i). Ignobiles vocavit, ut nobiles vinceret; piscatores elegit, ut reges subjugaret. Ecce impletum est quod de Christo prædictum est: *Omnes reges terræ timebunt gloriam tuam.* Omne enim culmen sæculi, ad reverentiam Christi flectitur; omnis dignitas humanæ conditionis ad obsequium Christi inclinatur, sicut ait Apostolus: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen:*

A ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum (Phil. ii, 8). Gloria Christi resurrectio est, per quam a diabolo regnum abstulit, et mortis destruxit imperium. Qui enim in morte vivus est infirmus, in resurrectione apparuit gloriosus. Unde dicit Apostolus: *Et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute* (II Cor. xm, 4).

(Vers. 17.) *Quia ædificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua.*

24. Causa est quare gentes et Judæi ad fidem vocentur. Ex utroque enim populo ædificata est Sion spiritalis, quæ in celsitudine virtutum posita, terrena deserit, cœlestibus intendit, futura prævidet, hostium incursus non timet. Hujus fundamenta in montibus sanctis sunt (Psal. lxxxvi), quia sicut ait

B Apostolus: *Jam non sumus hospites et advenæ, sed cives sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum* (Ephes. ii, 19). In hac civitate Deus homini conjungitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis* (Apoc. xxi, 3). Synagogam enim reprobavit, Ecclesiam 525 elegit. Ideoque scriptum est: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob* (Psal. lxxxvi, 2). Illa nempe Deus tabernacula deseruit, Sion vero, id est Ecclesiam, præsentia suæ habitationis illustravit. Unde et illic nequaquam conspicitur, hic autem ab his qui

mundo sunt corde, mentis intuitu videtur, nam subditur: *Et videbitur in gloria sua.* In gloria sua Christus videtur in Ecclesia, qui in infirmitate visus est in synagoga. In qua infirmitate nequaquam a morte videbitur, qui immortalis et impassibilis factus, cum Patre Deus in illa jam cœlesti sede gloria-tur. Unde dicit Apostolus: *Etsi novimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus* (II Cor. v, 16). Possumus quoque per id quod superius dictum est, *Tu exurgens misereberis Sion*, remissionem peccatorum quæ in Ecclesia datur, intelligere, et multiformis dona gratiæ, quæ quotidianis divinitus incrementis consequitur. Quæ in illis Deus multiplicat, quibus Sion placent lapides, id est qui et apostolorum doctrinam recipiunt, et eorum pro posse exempla imitantur. Sed jam ad sequentia revertamur.

(Vers. 18.) *Respexit in orationem humilium, et non sprevit preces eorum.*

25. In humilium Deus orationem respexit, quando ad humanam naturam reformandam Filium in mundum misit. Hoc enim justorum requirebat oratio, hoc prophetarum exspectabat desiderium, ut ille in mundum veniret, qui et a diabolica servitute hominem redimeret, et vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, gratuito pietatis suæ munere reseraret. Hinc namque Isaias ait: *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos* (Isa. xv, 20). Ex quibus verbis liquido colligitur, quia in eorum respexit orationem, quibus in tribulatione clamantibus non solum Salvatorem contulit, sed etiam propugnatores misit. Idem vero qui fuit Salvator, fuit et propugnator. Salvator nau-

que Dei Filius est, de quo scriptum est per prophetam: *Deus ipse veniet, et salvabit nos (Isa. xxxv, 4)*. Unde etiam Jesus priusquam in utero conciperetur, vocatus est ab angelo (*Luc. 1 et 2*). Nam quod propugnator sit, ipse ostendit cum per prophetam ait: *Ego qui loquor iustitiam, et propugnator sum ad salvandum (Isa. lxxiii, 1)*. Ex hoc preces non sprexit, quia eis quod deprecabantur indulsit. Si enim preces eorum sprevisset, nequaquam ad eos liberandos Filium misisset. Hinc namque Moyses ad Dominum ait: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es (Exod. iv, 43)*. Hinc propheta alius exclamavit, dicens: *Utinam dirumperes caelos, et descenderes (Isa. lxxiv, 1)*. Hinc etiam David dixit: *Deus, iudicium tuum Regi da (Psal. lxxi, 1)*. Iudicium suum Regi Deus Pater dedit, quando Dei Filius carnis humanæ substantiam assumpsit. Hinc namque ad Filium ipse Pater ait: *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ; reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos (Psal. ii, 8)*. Patet ergo quia iudicium suum illi dedit, cui et bonorum regnum, et inconvertibilem tradidit communionem. Vas enim figuli postquam semel confringitur, nullo modo postmodum reparatur. Quid ergo per confectionem vasorum figuli, nisi extrema damnatio designatur? Ibi enim per iudicii severitatem quicumque confringitur, nequaquam ulterius per penitentiam remedium reparabitur. Quod profecto iudicium per Dei et hominum mediatorem fiet, quia scriptum est: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. v, 22)*. In humilium nihilominus orationem **526** Deus respicit, cum pro se vel aliis exorantes fideles exaudivit.

(Vers. 19.) *Scribantur hæc in generatione altera, et populus qui creabitur, laudabit Dominum.*

26. Sicut ex duobus populis primitiva est constructa Ecclesia, ita gemina est generatio in fidei unitate collecta, carnalis scilicet, et spiritalis. Sive ergo Sion, et ea quæ sunt suprædicta, ad litteram intelligamus; sive per intellectum mysticum ad Ecclesiam cuncta referantur, conveniunt superioribus sequentia, et prælibatis exponenda concordant. Dictum est enim: *Tu exurgens, Domine, misereberis Sion. Et iterum: Quia ædificavit Dominus Sion. Nunc vero ait: Scribantur hæc in generatione altera. Quod enim Judæis fuit promissum, hoc in gentibus videtur impletum. Si vero juxta spiritalem intelligentiam per Sion Ecclesiam accipimus; per generationem alteram, spiritalem intelligimus, in qua nimirum divinæ scriptæ sunt promissiones; quia quidquid de remissione peccatorum, quidquid de æternitate felicitatis Scriptura sacra asserit, hoc in cordibus suis per amorem spiritus spiritalis generatio inscribit. Cui et dicitur: *Audi, Israel, præcepta Domini, et ea in corde quasi in libro scribe (Deuter. vi, 3, 7)*. De hac præceptorum Dei inscriptione per prophetam Dominus dicit: *Hoc est testamentum quod testabor eis; dabo leges meas in cordibus eorum, et in sensibus eorum scribam eas (Jer. xxxi, 33)*. Bonus pater, qui filius*

non terrenæ hereditatis jura, non luto aut lateribus constructas domos, non aut argenteive præscribit acervos, quæ livoris plerumque et invidiae seminarium sunt, et superbiæ ac luxus existunt fomenta; sed charitatis et dilectionis gratiam, justitiæ et pietatis proponit edicta, et veritatis legem non in lapide, vel membrana, vel ligno, vel cera, sed in tabulis cordis perscribit; ut æternæ filii promissionis vanis nunquam cogitationibus occupentur, sed semper omnipotentis patris testamentum quasi præ oculis habentes, quid timere, quidve sperare debeant cogitent, et in exsequendis mandatis cælestibus, votis omnibus elaborent. De his quippe ait Propheta in psalmo: *Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob (Psal. xxxiii, 6)*. Quid nobilius generatione divina? Quid sublimius cælesti? Quid castius conceptione spiritali? Voluit immaculatus Dominus ut: homo sine macula nasceretur peccati, et absque vitio carnalis delectationis humanæ sobolis propagare successio. Et ideo talem fecit Adam, ut absque peccato filios ederet, si in conditoris obedientia persistisset. Posset namque fieri ut sicut absque delectatione fructus suos terra germinat, ita sine peccato filium mulier pareret; et sicut ipse a Deo Adam pure conditus fuerat, ita homo hominem pure procrearet. Quod homini cur esse incredibile videatur, cum apibus etiam hoc ipsum conferatur? Sed quia Domino suo obedire humana anima renuit, animæ imperio caro obtemperare contempsit. Nam et rebellis ei semper postmodum existit, et adversus eam cujus ancilla fuerat, se in superbiam erexit. Plerumque autem usque adeo erigitur, ut ipsa dominæ suæ versa vice dominetur. Unde fit ut in floribus procreatione per delectationem in peccatum incidat, et bonum opus male operando, delinquat.

27. Sed Dei hominumque Mediator, sicut nobis quam perdidimus vitam contulit, ita etiam hæc in nobis generationem reparavit. Unde et de virgine, et sine peccato nasci voluit; ut ex hoc patenter ostenderet, quia hoc etiam nobis inter **527** innumera beneficiorum suorum dona conferret. Ideoque ait: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet et pariet filium (Isai. vii, 14)*. Quam virginis conceptionem nequaquam signum esse diceret, nisi aliquid nobis in ipsa sua nativitate quod credere deberemus signaret. Unde rursum scriptum est: *O radix Jesse, qui stas in signum populorum (Isa. xi, 10)*. Signum enim fuit populis illa Christi sine virili commistione nativitas, quod his qui credunt in nomine ejus, daturus erat potestatem filios Dei fieri: *his videlicet qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joan. i, 12)*. Sicut namque beata Maria Christum peperit virgo, et post partum incorrupta permansit, ita et mater Ecclesia filios Deo sine dolore generat, et virgo semper illibata perseverat. Qui in hoc quoque quod Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere evidenter ostendunt. Fidorum enim est diligere, non timere. Porro in hac dilectione ne-

nequaquam torpescunt otio, aut operibus insolescunt, A sed et in mandatis cœlestibus voluntatem Dei custodiunt, et ex virtutum operatione nullam ab hominibus laudem quæerunt. Unde et subditur: *Et populus qui creabitur, laudabit Dominum.* In operibus nempe suis Deum laudant, qui bonum quod faciunt, nequaquam sibi, sed gratiæ Dei attribuunt. Unde et Paulus cum plus omnibus se laborasse dixisset, subiecit atque ait: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum (II Cor. xv, 10).* Sed quæ in nobis sunt sanctitatis opera, ita sunt ad proximorum ædificationem exterius trahenda, ut in eis non favor aut gratia humana requiratur, sed ipse a quo hæc sunt hominibus collata Deus laudetur. Hinc namque per semetipsam Veritas apostolus ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est (Matth. v, 16).*

(Vers. 20.) *Quia prospexit de excelso sancto suo; Dominus de cœlo in terram aspexit.*

28. Nec nova post creationem nasceretur, nec Deum perfecte sanctorum vita laudaret, nisi per eum nos divina miseratio respexisset, qui nos in Nicodemo denuo nasci docuit, dum aliter in regnum intrare non posse, nisi ex aqua et spiritu renasceremur, monstravit. Unde dum populum creandum Dominum benedicturum esse propheta dixisset, causam illico nostræ redemptionis adjecit (Joan. iii), velut qui indubitanter sciret, aliter novum non posse creari populum, nisi Dominus et redemptor noster novus homo veniret in mundum. Nec posse quemquam amplius de vera salute ambigere, cum sciret omnipotentem medicum ad infirmos descendisse. Dicitur ergo: *Quia prospexit de excelso sancto suo.* Prospicere dicimur, cum a longo intuemur. Quia ergo per Verbi Dei incarnationem non solum Judæa, quæ juxta esse videbatur, sed etiam gentilitas liberanda erat per misericordiam, recte nunc dicitur: *Quia prospexit de excelso sancto suo, juxta quod scriptum est: Pacem iis qui longe, et pacem iis qui prope (Ephes. ii, 17).* Redemptor noster non immerito excelsus dicitur, quia divinitatis ejus potentiam nemo mortalium intuetur; denique et sanctus exstitit, et Dei per omnia fuit. Hinc namque ipse de se in Evangelio ait: *Quem Deus sanctificavit, et misit in mundum (Joan. xvi, 33).* Nam quod Dei per omnia fuerit, ipse testatur cum ait: *Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem (Joan. v, 19).* Idem autem qui excelsus exstitit, ipse etiam cœlum fuit; sed excelsus propter sublimitatem, cœlum vero 528 propter divinam inhabitatorem. In eo enim, sicut testatur Apostolus, *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Colos. ii, 9).* Et per prophetam quoque Dominus ait: *Cœlum mihi sedes est (Isa. LXVI, 1).* Quæ autem major sedes Dei quam Christus? Cœlum igitur Dei Christus est, de quo Dominus in terram aspexit, ut cum peccantibus quibusque spem per eum venire tribuit, de cœlo in terram aspexit, ut cœlum fieret qui terra fuit. Quod aperte ostenditur, cum illico subjungitur:

(Vers. 21.) *Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum.*

29. Sancti viri non incongrue compediti dicuntur, quia ligati vinculis disciplinæ Dei, nequaquam ad ea quæ exteriora sunt vagantur, et quasi gressum operis immobiliter figunt, dum a conditoris desiderio nusquam discedunt. De his namque compedibus scriptum est: *Injice pedes tuos in compedes ejus, et in torques illius collum tuum (Eccl. vi, 25).* Quia profecto cujus a pravitate gressus compescitur, ejus fides sanctarum varietate virtutum adornatur. Collum namque fides est, per quam Deo fidelis quisque conjungitur, et quasi per collum capiti suo Christo Ecclesia, quæ ejus est corpus, unitur. Unde in laudem sponsæ in Cant'icis canticorum dicitur. *Collum tuum sicut monilia (Cant. i, 10).* Quia enim sicut Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est (Jacob. ii, 26);* quasi collum sponsæ molibus circumdatur, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur. Gemunt continue compediti, quia dum exsilii sui tenebras electi considerant, ad claritatem visionis Dei indesinenter suspirant. Sed eorum gemitus nequaquam Deus audiret, nisi mediatorem nobis Filium suum dedisset. Unde dicit Apostolus: *Per quem accessum habemus ad Patrem, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris (Ephes. ii, 18).* Constat ergo quia nullius audiret gemitum Deus, nisi ille venisset, per quem ad Patrem habemus accessum. *Ut solveret filios interemptorum.* Filii interemptorum sunt imitator s martyrum, eorum scilicet, qui vel pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, et in sanguine Agni laverunt stolas suas (Gal. v); vel qui membra sua super terram mortificantes, carnem suam cum vitiiis et concupiscentiis crucifixerunt. Possumus quoque per compeditos eos accipere qui mortalitatis et passibilitatis vinculis se astrictos intelligunt, et miseriis humanæ necessitatis afflicti indesinenter gemunt.

(Vers. 22.) *Ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem.*

30. Soluti a peccatorum vinculis, eo magis in Ecclesia nomen Dei annuntiant, quo eis dimissum est de peccatorum excessibus quod timebant. Quid vero aliud est nomen Domini annuntiare, nisi Dei misericordiam in Ecclesia prædicare? Dominorum enim est misereri. Hinc namque de Christo dicitur: *Benedictus qui venit in nomine Domini (Matth. xxi, ex Psal. cxvii, 26).* Scimus enim quia mediator Dei et hominum homo Christus Jesus judex est humani generis; juxta quod scriptum est: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio (Joan. v, 22).* Qui si in primo adventu venisset in nomine judicis, nemo profecto foret, qui pœnam æternæ evaderet damnationis. *Omnes enim, ut ait Apostolus, peccaverunt et egent gloria Dei (Rom. iii, 13).* Venit ergo in nomine Domini, qui venit ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret. Venit, inquam, in nomine Domini primo, qui in nomine judicis in adventu venit secundo. 529 In Sion ergo nomen Domini annuntiant, qui Dei misericordiam populis prædicant.

Sequitur : *Et laudem ejus in Jerusalem.* Unam Ecclesiam propter diversas causas diversis appellat nominibus : Sion eam nominans, sicut quæ ad alta sustollitur : Jerusalem vero, quæ quasi jam mortificatis hostibus, veram in se pacem intuetur. Notandum vero quia nomen Domini prius annuntiandum, postea vero potuit esse laudandum. Agnitionem enim nominis laus sequitur confessionis. Quomodo enim credent ei quem non audierunt (*Rom. x*)? Quæ autem major laus Dei, quam quod mundus in unitate fidei collectus, non solum opera ejus annuntiat, sed etiam vitam eum et operibus laudat? Unde et subditur :

(Vers. 23.) *In conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.*

(Vers. 24.) *Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuntia mihi.*

31. In unum convenerunt populi in Ecclesia per totum orbem diffusa, quæ Christum credit esse filium Dei. De hac unitate dicit Apostolus : *Unus Deus, una fides, unum baptisma* (*Ephes. iv, 5*). Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat. Hanc designabat ille unus qui post motionem aquæ in piscinam descendens sanabatur (*Joan. v*) : Nemo namque est qui veræ possit invenire salutis remedium, nisi ad unitatem fidei veniat, et per sanctificationem vitæ Christum induens, unum cum eo fiat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* (*Joan. xvii, 5*). Per reges, eos intelligas qui animorum suorum motus secundum Dei voluntatem dirigunt, eisque regnum more dominantur, dum in rationis eminentia quasi in regali solio præsidentes, repugnantia quæque servituti subjiunt, et pacatis omnibus, æquitatis leges et innocentie jura, in seipsis disponunt, sive etiam eos qui populis præfati, in rerum culmine stare videntur, dum divitiis affluunt, honoribus cumulantur, terreni præeminent dominatione imperii, et gloria mundanæ potentie extolluntur, non absurdum videbitur, cum et illi in ipsa cordium suorum directione Domino serviant, et isti religionis Christianæ documenta tenentes, orthodoxæ fidei jugo mentis colla supponant.

32. In hoc igitur populorum et regum conventu qui ibet fidelis respondit Deo in via veritatis positus, videlicet in Christo, qui viam se nobis proposuit dicens : *Ego sum via, veritas, et vita* (*Joan. xiv, 6*). Responsio autem hæc non voce æstimatur, sed opere. Non enim respondent Domino, qui vocati perverse vivunt, qui post illud divinum semen in terra rationabili susceptum, spinas perversitatis, aut tribulos producant nequitie (*Matth. xiii*) ; sed qui in omni bono se aptantes, et de sua vocatione gratias Deo referunt, et fructum Deo centesimum, vel sexagesimum, aut etiam trigesimum in cordis innocentia ferunt. Notandum vero quod dicit : *In via virtutis*

^a Antumat Gussanv. legendum, *virtutis*. Secus legitur in editis omnibus ; et quidem optime, quia consequenter pro futuro : *Ego sum via, veritas, etc.*

(*Joan. x*). Virtus namque Christi est gloria resurrectionis ejus. Licet enim opera fecerit quæ nemo alius fecit, et miraculorum signa divinitatis ejus. Sicut astruant, credendi tamen in eum nulla potentior aut concedentior via existit, quam quod mortuus et sepultus tertia die resurrexit. In via ergo virtutis Dei respondet Ecclesia, cum de gloria resurrectionis Christi nihil asserens ambiguum, nihil sentiens obscurum, studet in membris suis Christo per baptismum **530** et poenitentiam commori, et per novitatem vitæ Christum induens, eadem convivificari. Cum enim nihil in se lucidum, nihil vitale conspiciat, a solo Deo se putat posse acquirere et luculentarum virtutum plenitudinem, et desideratam vitæ indeficientis æternitatem, quæ etiam non nisi per gratiam Dei potest advertere quot sit obnoxia defectibus, quot infirmitatibus subdita, quot miseris vallata. Ideoque dicit : *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Quasi dicat : Qui ex meis viribus hoc consequi non valeo, ut quam pauci sint dies mei intelligam, fac ut per gratiam tuæ inspirationis, et virtutum defectum, et hujus vitæ brevitatem agnoscam, quatenus vitæ hujus velocem considerans transitum, nullum in corde sentiam de amore illius affectum.

(Vers. 25.) *Ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generatione et generationem anni tui.*

33. Per dimidium dierum, imperfectionem vitæ accipimus, in qua se fidelis quisque non revocari de mundi hujus exorat exilio, ne si in die exitus sui transitorie adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam transire minus possit. In hac vita dimidium tantum dierum accipimus, quia etsi nos assidue solis hujus materialis splendor illuminet, sequitur tamen nox, quæ assidue illuminatos obcurret. Roget ergo unusquisque, ut dum in vitæ hujus cursu mentis amore defigitur, antequam de adipiscendis æternis fatagat, a Deo non revocetur. Sancti viri etsi sunt mortali carne circumdati, nequaquam sunt in dimidio dierum, quia perfecti desiderii amore a terrenis suspensi, illa beatæ vitæ æternitate jam in spe perfruuntur. Hinc namque Paulus dicit : *Spes salvi facti sumus* (*Rom. viii, 24*). Hinc rursus ait : *Nostra conversatio in cælis est* (*Philip. iii, 20*). Sic namque inoffenso cursu ad æternitatis statum perveniunt ; sic ante hujus vitæ terminum, in æternitatis desiderio mentem fixerunt. Quod quidem evidenter ostenditur, cum protinus subditur : *In generatione et generationem anni tui*. Nota quod vitam suam dierum paucorum appellatione significat, æternam vero annorum in generatione et generatione permanentium ; ut per hoc quoque prorsus lector intelligat, et infinitam illius future felicitatis longitudinem, et labentem temporalis gloriæ brevitatem. Quis enim nesciat annos diebus multo longiores ? Quia vero etiam in annis finis potest intelligi, in generatione et generatione eos permanentes dicit. Sapientia dicit :

In psalmo sane legitur *in via virtutis* ; at nondum hic locus explicatur.

Generatio vadit, et generatio venit, terra autem in A *eternum stat (Eccles. 1, 4)*. Ilæc est namque instabilis vitæ istius permutatio, ut decedentibus aliis alii succedant, quibus postmodum simili modo deficientibus, alii non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quæ in sæculo fuerunt vel futuræ sunt generationibus, viva illa et divina generatio perficitur, quæ in æternum claritatis Dei consortio perfruetur. In hac itaque nos, id est æternitatem Dei permansuram dicit propheta: tunc videlicet, cum generatio quæ præcedit et quæ sequitur, una facta fuerit, novissima absque morte destructa, quæ antequam in victoria absorbeat, nihil stabile, nihil solidum, nihil dimittit illasum (*I Cor. xv*).

34. Quæ tamen intelligi et aliter possunt, ut ad superiora hoc modo referantur. Dictum namque est superius: *Populus qui creabitur, laudabit Dominum*. Quomodo ergo laudet, ostendit cum ait: *Respondit ei in via virtutis suæ, et laudem ejus annuntiabunt in Jerusalem*. Jerusalem vero non quæ servit **531** cum filiis (illa enim vocata nequaquam in laude respondet), sed illa cui dictum est: *Lætare sterilis quæ non parit, erumpe et clama quæ non parturis (Isa. liv, 1)*; vocata respondet Domino posita in via virtutis suæ. Via virtutis Christi est imitatio constantiæ ejus. In hac via populus creatus, vel Jerusalem intelligibilis respondet Domino, quia sicut pro nobis Christus animam posuit, ita constantiam Christi sequens, pro fratribus animam ponere in filiis suis non recusavit. Quid vero responderit ostendit cum ait: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Rogat C *innovatus populus, vel secunda filiorum spiritualium mater, ut breve sibi videatur hujus temporis tribulationis, comparatione æternæ felicitatis; ne dum nimis extendi quas patitur persecutiones autumat, pro dilatione præmiorum quasi tædio vita, quam imitari proposuit Christi constantiam amittat*. Tunc nobis Deus quid sequi debeamus annuntiat, cum voluntatis suæ arcana nobis inspirat. Nunquid non paucitatem dierum suorum ille Deus annuntiaverat, qui dicebat: *Existimo quod non sunt condignæ passionibus hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18)*? Noverat enim quia temporalium pressura passionum veloci fine concluditur, gloriæ vero cælestis felicitas nullo termino angustatur.

35. Possumus per paucitatem dierum etiam aliud D *intelligere*. Fuerunt namque hæretici qui dicerent Ecclesiam non esse generalem, sed in tempore Donati èt ante finem sæculi consummandam; non attendentes quod ei Dominus in apostolis promisit, dicens: *Ecce ego roboratum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20)*. Contra eos nunc dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Constat, quia per multiplicatam dierum, perennis vita accipitur: per paucitatem vero, cursus istius sæculi designatur. Scriptum quippe est: *Longitudo dierum in dextera ejus (Prov. iii, 16)*. Quid enim per dexteram, nisi perpetua vita designatur? Quia ergo sanctorum requies

nullo clauditur termino, recte in dextera Dei dierum dicitur esse longitudo. Nam quod hic dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, tale est ac si dicat Ecclesia: Sunt qui insipientiæ suæ caligine et perfidiæ detestabilis induti erroribus asserant me in brevi finiendam, et usque in finem sæculi inhabitatorem non habituram; sed tu, de cujus non diffido promissionibus, nuntia paucitatem dierum meorum mihi. Futura dierum paucitas, inquam, data est Ecclesiæ, quia toto istius vitæ tempore debet fides Christiana in mundo vigere. *Ne roves me in dimidio dierum meorum*. Per dimidium dierum, imperfectionem accipe temporum transeuntium, in qua quasi Deus revocari permetteret, si huic sententiæ hæreticorum faveret. Hoc autem ideo postulat, ne ab illis annis qui sunt in generatione et generatione, alicujus eam erroris perversitas abducat.

(Vers. 26.) *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt celi*.

36. Initium Dei Filius est, de quo scriptum est: *Ipse est initium omnis creaturæ (Apoc. iii)*. Quod etiam ipse evidenter ostendit, cum se principium nominavit. Denique et in Apocalypsi ad Joannem idem ipse ait: *Ego sum α et ω , primus et novissimus, initium et finis (Joan. viii; Apoc. i, 8; xxi, 13)*. In hoc initio fundata est terra, quia in ipso fundata est Ecclesia. Hinc namque Apostolus dicit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii, 11)*. Hinc ipse Dei et hominum Mediator, ad apostolorum principem **532** ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18)*. Ipse est enim petra, a qua Petrus nomen accepit, et super quem se ædificaturam Ecclesiam dixit. Terra autem dicta est Ecclesia, tum quia in messe fidelium populorum spirituali fecunditate exuberat, tum quia in soliditate fidei perpetua firmitate immobiliter perseverat. Unde per Salomonem dicitur: *Terra in æternum stat (Eccles. 1, 4)*. Terra quippe in æternum stare dicitur, quia sancta Ecclesia in hoc sæculo a catholica Fide nequaquam deficiet, et in futuro cum Deo æterna stabilitate permanebit. Nam quod in hac vita nullis adversitatibus frangenda sit, nullis persecutionibus superanda, ipse super quem ædificata est, evidenter ostendit cum ait: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi, 18)*. Portæ in inferi hæreses sunt, quæ dum multos in fide infirmos; fucata verborum calliditate decipiunt, quasi infernorum eis aditum pandunt. Sunt etiam portæ inferi quædam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur, nunquid non omnes portæ inferi? Quis cogitare sufficiat quanti promissionibus eorum devorati sunt? Quanti eorum metu perterriti? Quanti afflictionibus eorum superati? Quos omnes perpetuæ mortis profundum absorbit, et ad cruciatum damnationis æternæ infernus admittit. Sed Ecclesia in illius, de qua dictum est, petræ soliditate fundata, minarum ventis concutitur, nec

persecutionum fluminibus movetur, nec corporalium A poenarum incommodis titubat, nec mortis ipsius timere vacillat. Illi vero qui inferni aditum sequacibus suis utpote portas aperiunt, eam impugnare et persequi modis omnibus non desistunt. In quo quid aliud faciunt, nisi quod veritatis verba evacuare contendunt? Non prævalebunt adversus eam portæ inferi, dicit Dominus, et tamen ut ei prævaleant, conantur. Sed fidelis Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in operibus suis. *Initio enim terram fundavit, et opera manuum ejus sunt cæli* (Psal. ci, 26). Quid per cælos, nisi prædicatores sanctos accipimus? Qui terram istam, de qua dictum est, verborum imbribus prædicantes inebriant, subjectis fidelium populis perpetuæ damnationis exitium comminantes intonant, ad astruendam verborum fidem miracula facientes coruscant. Nam quod prædicantis verba pluvix sint, testatur Dominus, cum per prophetam dicit: *Quomodo descendit imber et nix de caelo, et illuc non revertitur, sed inebriat terram et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti et panem comedenti; sic erit verbum quod egredietur de ore meo* (Isa. lv, 10). Quid apertius? Ecce sicut de cælo descendunt pluvix, ita de prædicatoribus verba emanant doctrinæ. Isti sunt nimirum qui enarrant gloriam Dei. De quibus etiam hic dicitur, quia opera manuum ejus sunt cæli. In præcedentibus dicit Propheta: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum* (Psal. viii, 4); hic vero ait: *Opera manuum tuarum sunt cæli*. Quid est quod ibi vocantur opera digitorum, hic vero manuum, nisi quod diversa ibi dona sancti Spiritus doctorum infundenda cordibus intelliguntur? Illic vero ipsa virtutum opera, ex eisdem tamen donis in hominum prodeuntia notitiam vocantur. Quia enim per manus omne opus agitur, ipsæ virtutum operationes per manuum opera signantur. Primum namque humanis mentibus gratia spiritibus infunditur, postmodum vero in mente quid spiritus egerit, in operibus demonstratur. Cæli etiam doctores Ecclesiæ dicti sunt, **533** quia Dominus in eis præsidet, dum per eos sua judicia exercet (Matth. xviii). Quibus namque regni cælorum claves tribuit, eis ligandi atque solvendi potestatem dedit (Joan. xx). Per eos ergo judicat, quia quodeunque ab eis ligatum fuerit, ligat. Scimus autem quia sedere judicantis est, et ipse Dominus per prophetam dicit: *Cælum mihi sedes est* (Isa. lxvi). Si ergo sedes Dei cælum est, et in rectoribus Ecclesiæ Dominus judicat, cum sedere judicantis sit, necessario consequitur quod Ecclesiæ rectores cæli dicuntur. Qui profecto cæli opera manuum sunt Dei, quia hoc ipsum quod cæli sunt, ex gratia virtutis acceperunt, sicut scriptum est: *Verba Dei cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. xxii, 6).

(Vers. 27.) *Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent.*

57. Nemo jam spem suam ponat in homine. Ipsi enim cæli etiam sint opera manuum Dei, peribunt tamen. Quando autem peribunt, nisi secundum

corpus? Quod si secundum corpus perituri sunt, ubi resurrectio? Quam non solum negare scelus est, sed etiam de ea dubitare, summum nefas est. Patet itaque quia non sic peribunt ut non resurgant: sed ut eas quas in hac vita patiuntur, necessitates corporis evadant. In ipsa enim corporis eorum resumptione quodammodo perisse videbuntur, cum pereunte in eis corruptione, destruetur quod animale est, ut quod spiritale est vivat; et jam quasi non sint quod fuerant, dum in aliam mutati naturam, in lumine claritatis Dei perenniter exsultant. Solus namque Deus vere immortalis est, quia solus æternus et incommutabilis est. Unde dicit beatus Augustinus: Vera æternitas et vera immortalitas non est nisi in Deitate Trinitatis, cui quod est esse perfectum est; B quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem. Inter hæc sciendum est, quia hi, de quibus agitur, cæli peribunt et non peribunt; quia morietur in eis illa, quam ex carnali generatione contraxerunt, corruptio. Et tamen in eis plenior erit, quam in hac vita per speculum et in ænigmate acceperunt (I Cor. xiii), divina inhabitatio. Cæli hoc modo esse non desinent, dum ad recipiendum in semetipsis Deum, sinum cordis amplius laxent. Unde cum eos perituros propheta dixisset, subjecit atque ait: *Tu autem permanes*. Ac si patenter dicat: Peribit quidem quidquid in eis ex humana habetur corruptione, sed permanebit in illis quod ex tua acceperunt virtute. Tu enim permanes. Liqueat ergo, quia in eis non moritur quidquid de divinitatis participatione in ipsis habetur. Caro tamen in pulverem redigetur, ut postmodum per resurrectionem in melius reformetur. Unde et subditur: *Omnes sicut vestimentum veterascent*. Vestimenta sanctorum, sunt corpora eorum. Unde de quibusdam scriptum est: *Isti sunt qui non inquinaverunt vestimenta sua* (Apoc. vi, 4). Et iterum: *Laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni* (Ibid. vii, 14). Quæ profecto vestimenta tunc veterascent, cum animabus eorum ad cælum tendentibus, ipsa eorum corpora in terræ essentiam delucuntur. Quia vero mortalitatem corporis immutatio sequitur resurrectionis, consequenter adjunxit, dicens:

(Vers. 28.) *Et sicut oportorium mutabis eos, et mutabuntur; tu autem **534** idem ipse es, et anni tui non deficient.*

38. Non prætereundum nobis est quod cum dixisset eos sicut oportorium mutandos, subjunxit: *Et mutabuntur*. Signavit enim his verbis duplicem illam sanctorum in futura vita commutationem, in qua non solum corpora corruptioni in hoc sæculo et morti obnoxii perpetuam percipient incorruptionem, sed etiam anima eorum et corda in æteram transibunt stabilitatem, ut sicut mori non poterunt, ita et peccare quidem non possint; et appareat in eis multi-

placis bonitatis Dei beneficium, cum et mortale induerit immortalitatem, et affectus non sentiet tentationem. Notandum quod opertorium Dei sancti dicuntur. Sicut enim homini nihil est vicinius quam ves'is, ita Deo nihil est vicinius sanctis. Sicut enim vestimentis suis homo circumdatur, ita sanctis suis Deus vestitur. Hinc namque per prophetam scriptum est: *Vivo ego, dicit Dominus, quia in sublimatione tua omnibus his velut vestimento vestieris (Isai. XLIX, 18, sec. LXX)*. Hinc rursus Deo per alium prophetam dicitur: *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis (Psal. XLIV, 9)*. Quia enim omnium virtutum odoramenta a sanctis procedunt, recte dicitur quia a vestimentis Dei myrrha et gutta et casia procedunt. Hinc namque Apostolus ait: *Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. II, 15)*. Vestimenta ergo Dei mutantur, quia sancti post mortem corporis, in felicitatem transeunt vitæ cœlestis. Sequitur:

39. *Tu autem ipse es.* Hæc est vera Dei æternitas, et vera ejusdem immortalitas, quod non solum nullius finis limite sempiterna ejus virtus et divinitas concluditur, sed quod potestas ac voluntas ipsius nullatenus imperfectionis cujuscunque, aut inconstantiæ varietate permutatur. Unde ad Moysen de seipso ait: *Ego sum qui sum (Exod. III, 14)*. Et iterum: *Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Ibidem)*. Ideo hic dicitur: *Tu autem idem ipse es.* Homo namque etsi ipse sit, non tamen idem est, quia hoc ex suæ mortalitatis corruptione accepit, ut in eodem statu diu permanere non possit. Quod de Deo sentire nimis absurdum est. Sicut enim est æternus, ita incommutabilis, non diminutionem sentiens, nec augmentis excrecens, non mutans propositum, non improbandis quod semel est approbatum. Unde et subditur: *Et anni tui non deficient.* Si per annos Dei, æternitatem accipimus, qualiter anni ejus non deficient, aperte videmus. Quod si per annos ipsam sanctorum multitudinem intelligere volumus, anni non deficient, quia cum illo qui nunquam deficit, unum fiunt. Revolutionem enim quamdam dierum, annum vocamus. Quid autem sunt sancti, nisi dies; et quid peccatores, nisi nox? Hinc etenim scriptum est: *Dies diei eructat verbum, et nos nocti indicat scientiam (Psal. XVIII, 3)*. Anni ergo non deficient, quia sanctorum chori postquam illam incomprehensibilem semel in semetipsis acceperint lucem, nullam amplius sentient ignorantiam vel tentationis obscuritatem. Tunc enim dies videtur deficere, cum aut nubium, aut noctis tenebris obscuratus cœperit non lucere. Quod ab illa vita alienum erit, quia vera lux, quæ obscurari non potest, in sanctis fulgebit.

(Vers. 29.) *Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum in sæculum dirigetur.*

40. Qui sunt filii in annis, id est in æternitate Dei habitaturi, nisi apostolorum imitatores, cum Deo in cœlesti regno perenniter mansuri? Omnes enim fideles apostolorum dicuntur filii, quia ab eis fuerunt in fide generati. Hinc namque ad Galatas 535 apostolus ait: *Filioli mei, quos iterum parturio (Galat.*

IV, 19). In eo quod dicit filios illic et non servos habituros, ostendit quod ad cœlestem regnum aliqua pervenire non valeat, nisi prius vetustate abjecta, per novitatem vitæ filius fiat. Nam et ipsi quos servos vocat, apostolorum filii fuerunt, veterem videlicet conversationem abdicantes, et in novitate vitæ per Christum ambulantes. Fuerunt igitur servi, fuerunt et filii: servi propter laborem operis, filii propter mutationem novitatis. Hinc est quod ex filiis Israel, qui ex Ægyptiaca servitute liberati sunt, et mara Rubrum prævio ductore Moysæ transierunt, nullus terram promissionis, exceptis duobus, intravit (*Exod. XIV*); sed filii eorum postea intraverunt, et patribus eorum repromissa divinæ largitatis beneficia acceperunt. Significabatur namque per hoc, quod ad promissam nobis æternæ hereditatis terram nemo potest ascendere, nisi qui prius per amorem spiritus in novitate vitæ didicerit ambulare. Duo, Caleb videlicet et Josue (*Josue XIV*), caput designant et corpus, Christum scilicet et Ecclesiam, qui soli ingrediuntur illam viventium terram.

41. Quod vero ait, *Semen eorum in sæculum dirigetur*, electorum voluit opera intelligi, quæ tunc profecto diriguntur in sæculum, cum omnia spectant ad Deum. Semen quippe suum nequaquam dirigit, qui ex operibus suis aliquid transitorium quærit. Opera autem nostra idcirco semen dicta sunt, quia sicut ex semine fructum colligimus, sic ex operibus nostris mercedem expectamus. Hinc namque apostolus ait: *Quæcunque seminaverit homo, hæc et metet (Gal. VI, 8)*. Qui enim in hac vita semen boni seminaverit operis, in futura fructum æternæ consequetur remunerationis. Per sæculum vero, illius beatæ vitæ intelligitur æternitas, quæ quia per varias temporum mutationes nullatenus dividitur, unius sæculi appellatione non inconvenienter signatur. In illud ergo sæculum dirigamus semen nostrum, et cibum operemur non qui perit, sed qui permanet in æternam vitam. Dum tempus habemus, operemur bonum, ut cum ad indeficientem vitæ illius beatitudinem pervenerimus, perpetuos fructus in cœlo colligamus. Ille enim vere perpetuus est fructus, per quem perpetuo vivimus, et perenni panis et vini satietate gaudemus. Perpetuus, inquam, quia et mandando non minuitur, et vetustate non deterioratur

PROCEMIUM

IN SEXTUM PSALMUM POENITENTIALEM.

Canticum graduum.

Inter innumeras et rutilantium operum et emissentium structurarum varietates, quibus templum Salomonium adornatum fuit, hoc quoque fuisse describitur, quod quindecim ad illud gradibus ascendebatur (*III Reg. VI*). Quod quidem non casu vel sine causa factum credendum est. Salomon quippe cœlestium scrutator secretorum, et divinæ receptaculum sapientiæ, sic templum illud manufactum edidit, ut exiundo templum aliud non manufactum signaret, quatenus ex corruptibili terrenæ domus ædificio, incorrupta cœlestis templi quodammodo imaginaretur pulchri-

tudo. Ad illud namque templum quod ex vivis in cœlo lapidibus construitur, non plana aut spatiosa pervenitur via, vel gressu ascenditur corporeo, sed processu fidei et charitatis ascensu. **536** Hinc namque Propheta dicit: *Beatus vir cuius est auxilium abs te, accensiones in corde suo disposuit* (Psal. LXXXIII, 6). Dixit ascensiones in corde beati viri dispositas, et unde ascendere debeamus ostendit, cum ait: *In valle lacrymarum*. In ea namque exsilii nostri damnationem deplangimus, et innumerabiles corruptionis humanæ deflemus molestias. Quis enim immunis a molestiis? Hinc etenim Job dicit: *Si impius fuero, vae mihi est; si autem justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria* (Job. x, 15). Et iterum: *Tentatio est vita hominis super terram* (Ibid., vii, 1). Quia enim in hac vita omnia vidit esse plena laqueis et tentationibus, non in ea tentationes esse dixit, sed ipsam esse tentationem memoravit. Laboriosa enim est vita temporalis, levior fabulis, velocior cursore, instabilitate fluctuans, imbecillitate nutans; cujus habitatio in luctis domibus, imo ipsa in luto subsistens, cui nulla est fortitudo, nulla propositi constantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique est quem non excruciet dolor, sollicitudo non urgeat, non subruat timor? Risus stertum sequitur, gaudium tristitia comitatur; esuriei succedit saturitas, saturitatem iterum excludit esuries; in nocte dies optatur, in die nox queritur; in algore calor, in æstu refrigerium; ante cibum suspiria, post cibum tribulatio; iræ, indignationes exagitant, et innumerabiles miseros homines motus perturbant. Hæc est vallis, de qua sancti viri mentis affectibus indesinenter exire disponunt, et ad illud ineffabile bonum, ad illud inestimabile gaudium ascendere, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in eor hominis ascendit (I Cor. ii). Qui etsi corpore quidem inter homines esse videantur, animas tamen suas ad cœlestia elevant; et illi puro et summo honore atque immortalis et perpetuo adherentes, temporalia et corruptibilia deserunt, et mundo superiores facti, in sinu divinæ contemplationis quiescunt. Ibi in illo cœlesti templo cordis oculis Deum conspiciunt, uno et in ejusdem templi structura ipsi quoque lapides fiunt. Per quindecim vero illius templi gradus, spiritualis Sanctorum signatur ascensus. Numerus enim iste in septem et octo dividitur, et ideo per eum gemina justorum vita signatur, activa videlicet, et contemplativa. Activa namque in mundo versatur, contemplativa vero ad cœlestia erigitur. Quia vero septenario numero temporalis, octonario vero perpetua vita signatur, recte per eosdem numeros et contemplativa vita exprimitur et activa. Hinc namque prædieti templi auctor Salomon Dominum exorans ait: *Da mihi, Domine, partes septem, non enim et octo* (Eccle. xi, 2). Optabat enim regis dignitatis potentia præditus, ita sibi subditos populos regere, ut tamen contemplationis divinæ non defraudaretur perfectione. Ipsa namque officii administratoria necessitate constrictus cogebatur

A temporali actioni insistere, sed suavis eum contemplationis divinæ dulcedo reficiebat in mente. Potest etiam intelligi quod ille quindecim gradus ad illud divinæ illuminationis templum ascendit, qui sempiternæ virtutis Dei amore correptus, temporalibus, quæ per septenarium numerum designantur, gradatim contemptis, per scalas octo beatitudinum ad sublimia provehitur, donec Deus deorum in Sion mentis oculis videatur. *Sed videmus nunc*, sicut ait Apostolus, *per speculum in ænigmate* (I Cor. xiii, 12). Impossibile est enim ut quis lutei hujus corporis ergastulo inclusus, aut mortalis carnis circumseptus volutabro, **537** ascendente super cherubim, et super pennas ventorum (Psal. xvii) volentem Deum conspiciat, vel quanta sit ejus potentia divinitatis agnoscat. B Unde per Joannem dicitur: *Deum nemo vidit unquam* (I Joan. iv, 18). Et Moysi Deum videre querenti, responsum est a Domino: *Non videbit me homo et rivet* (Exod. xxxiii, 20). Quod si tanta claritas est solis, ut oculis in eum corporalibus non valeamus intendere, quanta est illius claritas qui fecit solem, ut eum possimus in hac qua sumus corruptione videre? Ipsum vero per speculum in ænigmate intueri, quod humili adventu sponsi accepit Ecclesia, illius æternæ visionis signum est, et futuræ perfectionis in ago, in qua non jam per fidem, sed per speciem ambulabimus, et revelata facie ipsam divinæ majestatis gloriam irreverberatis oculis conspiciemus. Quia ergo hi quindecim psalmi quamdam spiritualis ascensus continent formam, recte sub eodem titulo omnes prænotati sunt, ut sicut ad illud materiale templum per gradus ascendebatur lapideos, ita cœleste illud templum hæc nobis cantica præferant, per quæ in Deo exsultans anima, quasi per quosdam gradus ascendat. Ascensuri ergo non corpore sed spiritu, non passibus sed affectibus, hunc psalmum decantemus, et in eo studeamus Dei meditatione appropinquare, dicentes cum Propheta:

EXPOSITIO

PSALMI SEXTI POENITENTIALIS.

(Psal. CIX. — Vers. 1.) *De profundis clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam.*

1. Attendat unusquisque in quo profundo jaceat, et quam longe a Deo perverse agens effectus sit. D Clamet ad eum totis viribus qui intuetur abyssos, et sedet super cherubim, donec de profundis tenebris erutus, superno illustretur lumine, et claritate perfruat cognitionis divinæ. Clamavit Jonas ad Deum de ventre ceti, de altitudine maris, de profundo inobedientiæ, et ad aures Dei oratio illius pervenit, qui eum eruit a fluctibus, eripuit a bestia, absolvit a culpa. Clamet et peccator, quem a Deo recedentem cupiditatum tempestas contrivit, quem malignus hostis absorbit, quem præsentis sæculi fluctus involvit, agnoscat se esse in profundo, ut ad Deum sua perveniat oratio. Quia vero psalmus iste ad ascendente pertinet, videamus qualiter ad Deum justus de pro-

* Quia est de numero psalmorum graduum.

iundo clamet. Quomodo enim non profundus est, qui ascensiones suas in corde suo disposuit, qui intentionem cordis ad Deum dirigit, qui laboris studium ad cœlos attollit? Sed sciendum quod sancti viri eo se magis infirmos et abjectos sentiunt, quo per mentis desiderium erecti, vicinius ad Deum accedunt. Tunc enim primum miseriam suam incipiunt perfecte cognoscere, cum Dei præsentiam cœperint in corde sentire. Hinc est quod Abraham, qui colloctionis divinæ gratiam meruit, pulverem se esse et cinerem memorat, dicens : *Loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis* (Gen. xviii, 27). Hinc Jacob postquam Dominum vidit, nervo femoris emarcescente, uno pede claudicavit (Gen. xxxii); quia profecto debiles se esse et infirmos reputant, qui se ad videndum Deum per studium sanctæ contemplationis levant. Qui dum spem suam in carne ponere desinunt, quasi unius cruris vires amittunt. Eoque assuescunt cœlesti duntaxat desiderio inani, quo senserint se a spe rerum temporalium debilitari. Et quasi nervum non habent in femore, dum non confidunt in carnali generatione. Omnia quæ sub cœlo sunt, vanitatem ætulant, et cum præsentis vitæ miseriam plenos se esse et obsitos circumquaque conspiciunt, quasi de profundis ad Deum clamant. Magna profunditas viæ mortalis, in qua nihil est certum, nihil vitale, nihil tutum, nihil tranquillum. Magna, inquam, profunditas, in qua peccator obruitur, impius immergitur, justus turbatur. Ideo namque clamat et dicit : *De profundis clamavi ad te, Domine.*

2. In quo notandum quia non ait, clamo, sed clamavi. Habes in hoc perseverantiæ documentum, ut si primo non exaudiris, ab oratione non desicias, imo precibus et clamori insistas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit : *Regnum Dei vim patitur, et violenti rapiunt illud* (Matth. xi, 12). Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus, cave ne ab oratione desicias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, ut regnum cœlorum accipias; es'o violentus, ut vim etiam ipsis inferas cœlis. Quid hac rapina loquutus? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur; proximus non læditur, sed juvatur; peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona, inquam, violentia, qua non queritur lucrum cito periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum. Discant qui res alienas, divino postposito timore, diripiunt, et rapinis pauperum magis peccata cumulare quam lucra augere non cessant, aliquid rapere quo et veras sibi vindicent divitiâs, et gloriam laudis perpetuæ acquirant; ne in hoc quoque stultitiæ arguantur, si cum possint pretiosa et æterna diripere, vilia solum et transitoria videantur auferre. Inferant et ipsis cœlis violentiam, et regnum cœlorum quadam orationis vi rapiant. Sint in precibus importuni, ut ex longo clamoris usu dicere possint : *De profundis clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam.* Nominis venerandi repetitio, precandi adauget af-

fectum. Movetur enim desiderium, si nomen quod diligitur, replicatur. Videtur hic qui loquitur quamdam exauditionis causam prætere, cum se insinuat clamasse, ut quasi jure debeat exaudiri, qui dudum institit clamori. Hanc et apostoli causam Domino reddisse leguntur, cum, Chauana rogante, dixerunt : *Dimitte eum, quia clamat post nos* (Matth. xv, 23). Ideo namque a Domino exaudiri meruit, quia prima Domini responsione repulsa, clamare nequaquam cessavit. Fide quippe et dilectione accensa, a clamore non antea destitit quam optatam filii salutem acquisivit.

(Vers. 2.) *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.*

3. Ascendens iste majus aliquid rogare aggreditur, et in ipsa etiam sua oratione ascendit, cum hoc a Deo exoptulat, ut quasi quodammodo aures inclinans orationi suæ Deus intendat; ne forte sit mora in exauditione, si longe sint aures ab oratione. Videtur enim quemdam divinæ miserationis præcipuum precari affectum, cum rogat eum quodammodo ad audiendum affectari, ut cum vocem velit audire supplicantis, opus non differat exercere miserentis, humanæ in hoc sequens locutionis modum, quasi hujusmodi Deus affectione indigeat, quem non effugit cogitatio, non latet voluntas, dum ei nec intentio silet, nec desiderium tacet. Nam dum potens quilibet supplicentem aliquem audire negligit, quasi primo aditu repulsus, exaudiri qui supplicat diffidit. Si vero qui rogatur, primo libenter audire cœperit, et aliis postpositis negotiis, verbis solummodo rogantis intendere, continuo ille qui rogaturus advenit, quamdam concipit impetrandi fiduciam, et ipsa quodammodo spe animatus, suam liberius proloquitur causam. Magnum quippe bonæ voluntatis suæ Dominus illi dedit indicium, cum loquenti se præbuit incunctanter intentum. Sic et nos cum dari nobis veniam a Deo querimus, et cœlestis gratiæ vitalia dona conferri, si nobis Deum præsentem aliquibus suavitatis et dulcedinis suæ senserimus indiciis, ad ipsius desiderium studiosius animamur, super his quæ cupimus adipiscendis aliquatenus certiores effecti, cum ille quem anima nostra desiderat, desiderantibus nobis per misericordiam appropinquat. Ascendens igitur iste, qui ad illius incorruptibilis celsitudinem mentem levare proposuit, aures Dei deprecationi suæ intentas deposcit; ut quia oratio sua ad Deum per rectæ studium intentionis dirigitur, circa eum quem rogat, velociter exaudiatur. Ascendenti autem et provento viro a Domino per Prophetam dicitur : *Adhuc loquente te dicam : Ecce adsum* (Isai. lvm, 9). Inter orationem et deprecationem hoc interest, quia oratio pro virtute perseverantiæ, deprecatio vero fit pro peccatorum impunitate. Ideo qui ad celsitudinis arcem ascendere contendit, dicit : *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Deprecatur enim Deum ut peccatorum suorum obliviscatur, ut pater esse velit, non iudex. Ideoque subiungit, dicas :

(Vers. 3.) *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?*

4. Nomen repetit, ut affectum excitet. Iniquitatem. Deus observaret, si peccatoribus veniam negaret. Si solummodo ostenderet severitatem, non etiam adhiberet pietatem. Quod si faceret, nemo æternæ gloriæ felicitatis exspectaret; nemo ad patiendum justî examinis pœnam sufficeret. *Omnes enim peccaverunt, ut ait Apostolus, et egent gratia Dei (Rom. iii, 23).* Verum quia pœnitentibus ex corde ignoscit, et peccatore converso omnium iniquitatum ejus obliviscitur (*Ezech. xviii*), quis jam de misericordia dubitet? quis jam de venia desperet? Hæc enim per prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Ego sum, ego sum, qui deleo ut nebulam iniquitates tuas, ut justificeris (Isai. xliii, 25).* Attende qualiter peccati confessio peccata obliteret, quæ justificat iniquum, tollit a Deo memoriam peccatorum. Confiteamur ut deleantur nostra peccata, nec post confessionem ad ea revertamur, sed juxta Apostolum, in anteriora nos extendentes, quæ retro sunt obliviscamur (*Philip. iii*). Non gestiamus reverti in Ægyptum aut sedere super ollas carniû (*Exod. xvi*); nec sinus concupiscentes malorum (*I Cor. x*), nec idola mentis veneremur, nec Deum tentemus, nec in deserto mundi hujus inurmuremus. Confiteamur de præteritis peccatis nos accusantes, confiteamur de peccatorum indulgentia Deum laudantes. Est namque confessio peccati, et confessio laudis. Si enim confessio laudis non esset, Salvator noster nequaquam dixisset: *Confiteor tibi, Pater Domine cæli et terræ (Matth. xi, 25).* Nam quomodo peccatum conlitteretur, qui peccatum non fecit (*I Petr. 2*)? Præce lat itaque confessio, ut laudatio sequatur, sicut scriptum est: *Rectos decet collaudatio (Psal. xxxii, 4).* Habemus enim Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris (*Hebr. iv*), de quo et aperte sequitur:

(Vers. 4.) *Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine.*

5. Quis est propitiatio nisi Christus Jesus (*Hebr. ix*), qui 540 se obtulit sacrificium Deo, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum (*Tit. ii*)? Denique Joannes ait: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris (I Joan. ii, 2).* Qui est apud Deum: quia sedet ad dexteram Dei, sicut dicit Propheta: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix, 4).* Apostolus quoque perhibet, quod ad dexteram Patris sedens pro nobis interpellet (*Rom. viii*).

6. *Et propter legem tuam sustinui te, Domine.* Lex Dei misericordia est, qua peccantibus veniam contulit, revertentibus æternæ vitæ aditum patefecit. Hanc legem pro crucifixoribus suis patrem exorans (*Luc. xxiii*) Christus implevit, hanc nobis tenendam verus magister indixit. Ait enim: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est (Luc. vi, 27).* In quo pro-

fecto ostendit quia filii Dei aliter esse non possumus, nisi misericordiæ legem servantes, inimicos diligamus. Hanc etiam nobis Paulus tenendam insinuat, cum ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans seipsum, ne et tu tenteris. Atter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi, 1).* Quis autem portat alterius onera, nisi qui charitatem habet? Qui enim veraciter diligit, læus non lædit, contumeliis vicem non reddit, detrahentibus sibi non detrahit, qui eum oderunt, non odit. Scriptum namque est: *Charitas patiens est, benigna est (I Cor. xiii, 4).* Patiens quidem, ut aliena mala toleret; benigna vero, ut ipsos etiam quos portat, amet. Qui ergo illata mala æquanimiter tolerat, quasi infirmi fratris onera portat. Hæc est lex misericordiæ, per quam perpetuam evadere damnationem confidimus, per quam etiam salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum exspectamus (*Phil. iii*): Qui si, ut supra dictum est, iniquitates observaret, nemo sustinere sufficeret. Sustinemus autem eum propter legem suam, qui peccantibus in nos idcirco dimittimus, ut peccatorum nostrorum ab eo veniam percipiamus. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Dimittite, et dimittitur vobis (Luc. vi, 37).*

(Vers. 5.) *Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino.*

7. Vide perfectæ charitatis ordinem. Ascendens iste et in amore divino proficiens, qui fide et dilectione int' orsus accenditur, desiderio ad æterna erigitur, spe ad summa levatur, proximorum non negligit curam, non postponit salutem; ad eos inter ipsa divinæ gaudia contemplationis convertitur, et ut gradibus eisdem ad Deum accedant, hortatur; eis nimirum exemplum se proponens, ut si infirmitate aliqua impediuntur a desiderio proficientis, jam et pervenientis promoveantur exemplo. Ideoque ait: *Sustinuit anima mea in verbo ejus.* Nolite diffidere, nolite dubitare, ponite corda vestra in virtute ejus (*Psal. xlvii*); quia *sustinuit anima mea in verbo ejus.* Qui manet in verbo, non fraudatur a regno. Aliter namque fructum facere non possumus, nisi in eo maneamus. Ideoque ait: *Manete in me, et ego in vobis (Joan. xv, 4).* Ubi enim manendum, nisi in ipso? Deficient dominus, palatia corruent, destruentur civitates, ab imis sedibus turres evellentur; postremo cælum et terra transibunt, verbum autem Domini manet in æternum (*Matth. xxiv*). Maneamus ergo in eo qui manet in æternum (*Isai. xl*). Non sequamur vanitatem, deserentes veritatem: nec contristemur sicut cæteri, 541 qui spem non habent (*I Thess. iv*), sed sustineamus eum. Et si moram fecerit, exspectemus, ne contingat nobis quod per prophetam dicitur: *Væ his qui perdiderunt sustententiam (Eccli. ii, 16).* Uade et subditur: *Speravit anima mea in Domino.* Quicumque mundanæ adversitatis fractus molestiis, diabolicæ tentationis infesta-

tione dejectus, a spe coelestium promissionum deciderit, sustentatæ quam prius habuerat, mecedem amittit. Qui vero sustinebit, magnam reportabit remunerationem. *Fidelis enim Dominus in omnibus viis suis (Psal. cxliv, 13)*. Promisit in hac vita poenitentibus veniam. Manifestum est ergo quia sic contentibus remissionem tribuit peccatorum, ita a spe non decidentibus dabit regnum cœlorum. Ideo qui in verbo ejus sustinuit, in Domino sperare se dicit. Sicut enim maledictus homo, qui confidit in homine (*Jerem. xvii*); ita et beatus cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas (*Psal. xxxix*).

(Vers. 6.) *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.*

8. Si ad litteram hoc accipiamus, debortari nos potius quam monere videtur. Quis enim tam pusillanimis, ut una tantum die speret in Domino? Ubi jam erit illa Pauli sententia, qua ait: *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus (Rom. viii, 25)*? Quam parva unius diei patientia, et quam brevis expectatio! Sed ut hunc locum melius intelligamus, ad vicesimi primi psalmi titulum curramus. Intitulatur enim, *Pro assumptione matutina (Psal. xxii, 1)*. Quæ est assumptio matutina, nisi resurrectio a Deo mane facta? Ibi nempe et custodia facta fuit, ad hoc usque prorumpente Judicæ perfidicæ cæcitate, ut que non viderant mortuum, eederent non resurrectum; et ne eum discipuli nocte raperent, custodibus sepulcrum munierunt. Alia translatio habet, *A vigilia matutina (Matth. xxvii)*; per quod aptius ipsa Domini resurrectio exprimitur. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Ideoque dicit: *Ego dormivi, et soporatus sum, et resurrexi (Psal. iii, 6)*. Et iterum: *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto (Psal. ci, 8)*. Hæc itaque resurrectio spei nostræ fundamentum est, quia illuc nos perventuros speramus, quo caput nostrum præcessisse cognoscimus. Multos enim ante hanc resurrectionem legimus resuscitados, et tamen dicit apostolus: *Quia primitiæ dormientium Christus (I Cor. xv, 20)*. Joannes quoque primogenitum mortuorum eum nominat (*Apoc. i*). Quotquot enim ante eum resurrexerunt, iterum mortui sunt: *Christus vero resurgens a mortuis, jam non moritur (Rom. vi, 9)*. Christi ergo resurrectio spei nostræ fundamentum est; quia in illa vita resurrecturos nos credimus, in qua nos cum eo victuros sine fine speramus. Nec debet jam homo de resurrectionis veritate ambigere, cum sciat verum hominem Christum a mortuis resurrexisse. Ad hoc enim mortuus est, ut viveremus, accepit a nobis ut offerret pro nobis. Moriendo itaque mortem destruxit, resurgendo vitæ aditum nobis patefecit. Hinc est quod eadem Ecclesia dicit: *Notas mihi fecisti vias vitæ (Psal. xv, 10)*. Ante adventum quippe ejus, vitæ via omnibus ignota fuerat, tendentibus cunctis ad mortem, et ad inferos decedentibus etiam electis, donec ille veniret, qui et impius ad justificationem, et mortuos vocaret ad vitam,

A veram fidem astruens mortis et resurrectionis suæ indicis, et doctrinæ novæ nos formans institutis, per quæ nimirum et mortem possemus evadere, et in novitate vitæ, per adjunctam Spiritus sancti gratiam ambulare.

542 9. Possumus quoque per custodiam matutinam ipsa fidei nostræ rudimenta accipere, ut a tempore accepti baptismatis, post illustrationem gratiæ salutaris, intentionem suam unusquisque ad eum dirigat, et spem suam in eo singulariter ponat. Quasi enim matutinam lucem recipit anima, cum tenebris infidelitatis expulsa, et vitiorum delersa caligine, et emundatis peccatorum maculis per lavacrum regenerationis, paulatim incipit Deum agnoscere, et in lumine jucundari cognitionis divinæ. Est enim lumen cognitio Dei, de qua scriptum est: *Illuminate vobis lumen cognitionis (Osee x, 12, sec. LXX)*. Magnum lumen quod tenebras cordis evacuat, mentis oculos purgat, animos erigit, corda accendit, edocet semilæ justitiæ, desiderium virtutis adauget. Magnum lumen, per quod vitæ offensacula, præcipitia præcavemus, evadimus pericula, pertransimus laqueos, non timemus prospera, sustinemus adversa, respicimus errorem, sequimur veritatem. Quis non de ille ret hæc illuminari lumine? quis non hoc fulgore illustrari exoptet? Hinc est quod Propheta nos admonet, dicens: *Accedite ad eum, et illuminamini (Psal. xxxiii, 6)*. Qui accedit per fidem, illuminatur per cognitionem. Statim autem post illuminationem, gratiæ spem sequi oportet. Hæc enim monet qui dicit: *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino*. Quæ est hæc custodia? Nunquid auri vel argenti? Num monilium, vel lapidum pretiosorum? Num vestium, vel pecuniarum? Nonne hæc sunt quæ mergunt hominem in interitum? Sed est his multo pretiosius, quod illuminatum custodiri oporteat. Dicit enim Propheta: *Judicia Domini vera, justificata in semetipsa; desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum (Psal. xviii, 10)*. Denique de Sapientia dictum est, quia est pretiosior cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari (*Prov. iii*). Hæc sunt ergo divitiæ quas custodire debet qui de nocte ad matutinum pervenit, multo pretiosioris terrenis, et temporalibus veriores, quas nec ignis exurere, nec tinea comedere, nec prædo potest auferre (*Matth. vi*). Hæc etiam mihi videtur Propheta sensisse cum in præcedentibus quæreret: *In quo corrigit adolescentior viam suam (Psal. cxviii, 9)*? Ne si hoc sine discussione assereret, videretur quod adjunctum est, magis præcipatione prolatum, quam ex judicio definitum. Et ut consilium eo salubrius crederetur, quo propensiori meditatione examinatum videretur, secutus adjunxit: *In custodiendo sermores tuos*. Conversus autem ad Deum, ad interrogata respondet, ut divinæ pietatis remedium crederetur, quod esset inventum non præsumptione humana, sed inspiratione divina. Hinc Jeremias ait: *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, et tacebit (Thren. iii, 27)*. Jugum est ver-

bum Dei mentis nostræ collo imposuim, ut nec alta cervice, aut nutibus procedamus oculorum (*Isa. III*), nec de accepta qualibet gratia inflemur, nec extollamus in altum cornu nostrum, nec adversus Deum iniquitatem loquamur (*Psal. LXXIV*); sed in omnibus sicut Dei ministros nosmetipsos exhibentes (*II Cor. VI*), animas nostras humiliemus, et juxta Apostolum, imitatores Dei sicut filii carissimi existamus (*Ephes. V*).

10. Portandum autem hoc jugum ab adolescentiâ, ut juventutis annos congrua disciplinæ correctione unusquisque præveniat; ne si post decursæ juventutis annos jugum tulerit, suorum stimuletur rememoratione peccatorum, et erroris usu et peccandi consuetudine exagitetur, et novis semper insurgentibus præliis, eos in seipso sentiat impugnationum tumultus, **543** per quod quotidie aut victor existat, aut victus. Nam si ab ipsis adolescentiæ primordiis cervicem verbi jugo subdiderit, omnibus in seipso rite compositis, in pace sedebit. Sedebit quidem, animæ carnem subjiciens, et de tribunali rationis, quasi de judiciaria sede omnibus internis motibus velut quibusdam civibus edicta proponens. Sedebit, inquam, nullum metuens hostem, nullam sentiens impugnationem. Stare namque pugnantis est, sedere vero feriat. Sedebit quoque solitarius, id est ab omni carnalium desideriorum tumultu remotus. De hac solitudine David dicit: *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (*Psal. LIV, 8*). Neque enim rex potentissimus qui tot millibus populorum præerat, in solitudine habitabat. Habitabat autem in solitudine cordis sui, in qua nullos hostium spiritualium impetus, nullos perversarum cogitationum strepitus, nullos patretur clamoris iniqui tumultus. Qui vero solitarius sedet, tacet, intelligens melius esse silere quam loqui incaute. Hinc etenim scriptum est: *Homo sapiens tacebit usque ad tempus* (*Prov. XI, 12*). Prius namque oportet discere quam docere. Ideo dictum est: *Audi Israel* (*Deut. VI*). Neque enim prius dixit, loquere, sed audi. Sed prophetæ dictum est a Domino: *Fili hominis, sta super pedes tuos, et audi quæcumque loquar ad te* (*Ezech. II, 1*). Qui audit, tacet. Tacet ergo qui in lege Dei meditatatur die ac nocte, et audit quid loquatur in eo Dominus Deus qui loquitur pacem in eos qui convertuntur ad cor (*Psal. LXXXIV*). Restat ergo ut dicamus quid sit quod usque ad noctem sperandum in Domino dicit. Quis dubitat noctem finem esse diei? Sic et unicuique homini finis; istius vitæ mors sua est. Postest quoque per noctem intelligi illa extremi iudicii dies, quam propheta diem nominat tenebrarum et caliginis, in qua ad cœleste regnum vocantur electi (*Joel. II*), ubi jam spes eorum terminabitur, receptis omnibus quæ in hac vita speraverunt, et ad laudem Dei concinentibus sanctis: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum* (*Psal. XLVII, 9*). Quod enim videt quis, quid sperat (*Rom. VIII*)? Speravimus ergo in hac vita, ut quod hic in spe concipimus, ibi in te habeamus.

• Initium est Responsorii 8 in officio noct. Dominicæ 1 Quadragesimæ.

(Vers. 7.) *Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.*

11. Commendat nobis Dei charitatem, ut nos ad sperandum hortetur. Ex hoc enim usque ad noctem speramus, quia eum misericordem credimus, longanimum scimus. Unde non incongrue per quemdam sapientem dictum est: *Tribularer, si non scirem misericordias tuas, Domine* (*Ezech. XXXIII*). Tribulationi quippe cordis nostri remedium miserationis divinæ occurrit; et contra diffidentiae malum firmissimæ spei adhibet consolationem, promissionum divinarum certa nobis proponens exempla, quibus peccantium salutem se malle asserit quam perditionem; quorundam quoque correctionem ad animum reducens, quos etsi a statu rectitudinis error subruit, conditoris tamen gratia in melius reformavit. Ecce gravium delictorum mole obrutus, et de meritorum qualitate diffusus aspicio Zachæum (*Luc. XIX*), intueor Mariam (*Luc. VII*), considero Petrum (*Matth. XXV*), perpendo latronem (*Luc. XXIII*): in quibus miserationis divinæ splendor apparuit, atque pro eos spem veniæ peccantibus dedit. Hæ sunt inestimabilis miserationis Dei divitiæ, humano quidem generi a sæculis absconditæ, novissimis vero temporibus per mediatorem Dei et hominum declaratæ (*I Tim. II*). Quæ pro sui immensitate adeo incomprehensibiles sunt, ut in explanatione eorum manus torpeat, fatiscant ingenia, eloquentiæ conticescant. **544** Superant enim sensum, sermonem transcendunt, intellectum excedunt.

Quis enim digne enarrare sufficiat quantæ misericordiae fuit, unigenitum Dei Filium de sinu Patris ad publicum nostrum descendere, carnem mortalem assumere, irrisiones pro nobis, vincula, flagella, crucem, mortemque tolerare? Quis cogitare valeat quantæ fuerit gratiæ, ovem perditam querere, quaesitam invenire, inventam in humeris portare? Quis exponere queat, quantæ fuerit miserationis, sacratissima pretiosi sanguinis effusione genus humanum redimere, et sacrosanctum vivifici corporis et sanguinis sui mysterium membris suis tribuere? cujus perceptione corpus suum, quod est Ecclesia, pascitur et potatur, abluatur et sanctificatur? Ideo et plenitudo temporis tempus gratiæ nominatur, in quo juxta Pauli vocem: *Apparuit gratia Salvatoris vestri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo* (*Tit. II, 11*). Et iterum: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit* (*Zac. XIII, 1*). Hinc per Zachariam prophetam dicitur: *In die illa erit fons patens domus David inhabitantibus Jerusalem, in ablutione peccatorum et menstruatæ*. Quis est iste fons, nisi unigenitus Dei Filius? de quo per prophetam dicitur: *Apud te est fons vitæ* (*Psal. XXXV, 10*). Qui nimirum tunc patens extitit, quando in mundo visibilis apparens, pro liberatione nostra carnem suscepit (*Rom. I*). Qui etiam domus David dictus est; quis

ex semine David secundum carnem natus est. Jerusalem vero visio pacis interpretatur. Hi ergo Jerusalem inhabitant, qui ad amorem celestium mentem ferant. Peccator vero et menstruata est, vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in prava cogitatione. Menstruata namque mulier ita in seipsa polluitur, ut aliena carne minime tangatur. Quasi ergo menstruata illa est anima, quæ etsi in pravi operis effectum non ducitur, in immundarum tamen cogitationum delectatione versatur. Quia igitur jam patet nobis fons misericordiæ Redemptor noster, toto hunc pectore hauriamus; ut extinguere sitim carnalium desideriorum valeamus. Lavemus in eo maculas criminum, notas diluamus carnalium cogitationum. Et qui fontem misericordiæ, si clausus esset, querere debuimus, saltem apertum et patentem non negligamus. Sperandum namque nobis est, quia ibi poenitentiae nostræ locus non deerit, ubi innumerabilem hominum compunctio locum invenit. Ad hoc enim patet ut lavet, ad hoc fluit ut lætificet, ad hoc redundat ut purget. Nam subditur :

(Vers. 8.) *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.*

12. Restat igitur ut Israel efficiamur, et omnem transcendentes creaturam, in eum qui omnia creavit, mentis aciem dirigamus. Disponimus ascensiones in corde nostro, et per eas ad conditorem angelorum puro et simplici intellectu ascendamus. Quid enim tam suave et tam jucundum, quam mentis oculis et cordis desiderio contemplari Deum, atque ejus suavissimam degustare dulcedinem, dulcissimamque sentire suavitatem? Adest nobis gloria Redemptoris nostri, quæ nos a terrenis ad cœlestia erigat, oculos cordis nostri ad videndum solem justitiæ aperiat, ac per hoc ex omnibus nos iniquitatibus nostris redimat. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

545 PROCEMIUM

IN SEPTIMUM PSALMUM POENITENTIALEM.

Psalmus David, quando persequabatur eum Absalom filius ejus.

De psalmi centesimi quadragesimi secundi titulo, juxta quod pietas divina contulerit, locuturus, prius volo modos aperire prophetiæ; quatenus dum ejus diversitas ostenditur, ejus et intelligentia facilius acquiratur. Sciendum namque est quia prophetia tribus modis sit: videlicet verbis, factis, somniis. Quicumque enim propheta futura innotuit, aut verbis, aut factis, aut somniis prophetavit. Verbis namque futura prædixit Isaias, cum ait: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isa. vii, 14).* Somniis vero Nabuchodonosor futura prævidit, quæ Spiritu sancto Daniel repletus enojava (Dan. ii). Factis Abraham futura nuntiavit, quando unicum filium suum ad sacrificia obtulit (Gen. xxii). Quem nimirum, quem in hoc opere designat, nisi eum qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Ipsa enim antiquorum patrum gesta nobis prophetiæ sunt, qui dum aliud agunt, et aliud innuunt, occulta nobis quasi per ope-

ris linguam produunt (Rom. viii). Quod hoc in loco evidenter ostenditur, cum Absalom facta ad memoriam reducuntur. Absalom namque patrem persequens (II Reg. xviii), ad hoc usque livore feralis prorupit invidiæ, ut in seipso destrueret jura naturæ. Quem enim naturaliter amare debuerat ut patrem, eum inhumane persequabatur ut hostem. Absalom autem pax patris interpretatur, non quod ei pax u'la cum patre fuerit, sed quia quantæ pacis et patientiæ existit, in ejus perversitate pater ostendit. Quis autem per Absalom, nisi Judaicus populus; quis vero per David, nisi Redemptor noster signatur? Illic namque per Prophetam Veritas ait: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt (Psal. xvii, 46).* Denique ipse est filius senior, qui adolecentioris inventioni invidens et salutem domum tenuit intrare (Luc. xv) Ecclesiæ. Qui profecto canticum non cantat lætitiæ, nec concinentium admiscetur choris, et annulo carens fidei, nec stola immortalitatis induitur, nec vituli saginati alimento satiatur. Qui etiam hædum quærit, quia agnum qui tollit peccata mundi, non sequitur: et ideo inter hædos in judicio statuitur, nec ad cœnam nuptiarum ejus vocatur Patrem ergo Absalom persecutus est, quia Judaicus populus dum monita salutis respuit, in propria venientem Dei Filium recipere recusavit (Joan. iii). In tantum autem vesaniæ suæ extendere conatus est rabicem, ut suum occidere præsumeret Creatorem. In quo nimirum facto patientia Christi declarata est, qui non solum eis malum pro malo non reddidit, verum etiam ad mortem ductus pro eis oravit, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34).* Unde et apostolus admonet, dicens: *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur (I Petr. ii, 21).* Orat autem caput in hoc psalmo pro membris, Christus pro Ecclesia, virtus pro infirmitate. Orat quippe ut non severe judicentur, sed misericorditer exaudiantur. Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi, impugnat hæreticus Ecclesiam, unitatem infidelis perturbat. 546 Sed clamat ad Deum Ecclesia, capiti suo Christo in unitate spiritus conjuncta. Quæ etsi omni tempore ad Deum clamat, præcipue tamen in tribulatione se ad orandum excitat, unde et dicit: *In die tribulationis meæ clamavi ad te (Psal. lxxv, 7).* Sed videamus quid dicat:

EXPOSITIO

SEPTIMI PSALMI POENITENTIALIS.

(Psal. CXLII.—Vers. I.) *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua justitia.*

1. Sancta universalis Ecclesia secundum dignitatem partem sui in spe cœlestium præmiorum roborata, sicut in electis habet quod conservari desideret, ita in infirmis invenit quod sibi dimitti exoret: sciens omnes divino egere auxilio, quos infelicis vitæ conditio angustat, cum et justus inter pericula securus esse non valeat, et peccantem non nisi sola gratia

divinæ miserationis absolvat. Utrobique ergo pavida, A utrobique suspecta, et pro currentibus orat ut perveniunt, et pro regressis obsecrat ut curiant. Inter orationem autem et obsecrationem hoc interest, quod oratio pro perseverantia virtutum, obsecratio vero sit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Ecclesia, ut et bene operantes in justitia roborentur. In eo vero quod ait: *Auribus percipe obsecrationem meam*, delinquentium designat debilitatem, qui ad similitudinem ægotantium quadam omnipotentis medici indigent condescensione, cum se non valeat ad cum peccator levare. Vel auribus percipe, id est obsecrationibus intende. Hoc namque per prophetam pollicetur, dicens: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zac. 1, 3). Unde et subditur: *In veritate tua*. In hoc enim vera apparet promissio, quia con- B verso tribuitur remissio peccatorum, juxta quod scriptum est: *Justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris* (Psal. 1, 6). *Exaudi me in tua justitia*. Qui gloriatur in se, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorantes Dei justitiam, et suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Denique phariseus justitiam suam in templo statuere voluit (Luc. xviii), et ideo a Domino reprobatus fuit. Gloriamur ergo in justitia Dei si exaudiri quærimus, ut nos cum Propheta dicere possimus: *Exaudi me in tua justitia*. Quis autem gloriatur in justitia Dei, nisi qui nihil boni suis meritis tribuit, et justum esse quiddam adversi tolerat, sentit? Gloriabatur Paulus in infirmitatibus suis (II Cor. xii), nihil boni non accepti se habere testabatur, humilitatis nobis exempla proponens, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. 1, 31).

(Vers. 2.) *Et non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.*

2. Qui contra conditoris flagella murmurat, quasi cum eo in iudicium intrat. Dei namque accusat iudicium, qui se a stimat injuste percussus. Et quasi cum Deo in iudicio contendit, qui inter flagella innocentem se ostendit. Hinc etenim Dominus ad beatum Job loquitur, dicens: *Nunquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit* (Job. xxxix, 32)? Ut que qui arguit Deum, debet et respondere illi. Tunc beatus Job quasi Deum arguit, cum de percussione sua an fuerit justa dubitavit. Nullius quippe defici sibi conscius, injuste se percussus credit, quia merita sibi augeri ex percussione nescivit. Sed qui multa de operatione sua locutus, audita sanctorum vita tacuit, quasi cum Deo contendens 547 facile conquiescit. Vel certe ille cum Deo in iudicium ingreditur, qui cum oraverit, murmurat si non exauditur. Quibus dicitur: *An vultis mecum iudicio contendere* (Jerem. 11, 29)? Quasi enim iudicio contendebant, qui dicebant: *Quare jejunavimus, et non aspexisti? humilitavimus animas nostras, et nescisti* (Isai. lviii, 55)? Siquidem stultum est ab oratione deficere, si Deus differat, cum rogatur, exaudire; et iniquum argere conditorem, si effectus non sequitur orationem, præsertim cum quid oreus sicut oportet, nes-

ciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant sæpe concessit iratus: sicut e contra Apostolo negavit propitius (I Cor. ix, 2). Dedit enim regem petentibus secundum desideria cordis eorum (I Reg. viii): dedit etiam postulanti diabolo, ut Job simplicem et rectum et timentem Deum tentaret (Job. 1, 2). Malignos spiritus exaudivit, et in precorum genitum dæmonum concessit legionem intrare (Matth. 8). Non igitur pro magno quis habeat si fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus prosit. Quod si postulata non obtinet, non se abjiciat, aut de divina erga se miseratione desperet, cum forte ea peteret quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius prosperetur. Scriptum quippe est: *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet eos* (Prov. 1, 32). *Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Scio multos in conspectu hominum justos videri, et ad spem cælestium promissionum evectos innocenter in mundo vivere; qui etsi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut perversa cogitatione. Cujus enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cujus cor tentationes non vexant? cujus animum desideria carnis non turbant? Non ergo in conspectu Dei justificatur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

(Vers. 3.) *Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.*

3. Quis sit generis humani inimicus, ostendit qui parabolam zizaniorum exponens (Matth. xiii, 39), ait: *Inimicus autem diabolus est* (Luc. viii). Et apostolus Petrus ait: *Inimicus vester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem devoret* (I Petr. v, 8). I, se enim est qui animas persequitur, qui mortem inferre perpetuam molitur. I, se est, inquam, qui incautos decipit, et in via hujus vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo propheta ait: *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi* (Psal. cxli, 4). Rursum de eo scriptum est: *Abscondita est in terra pedica ejus, et decipula illius super semitas* (Job. xviii, 10). Dum enim humanæ saluti invidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat ostendit: quod dum appetere incautus nititur, oculo peccati mucrone transverberatur. Quasi ergo in terra pedica absconditur, dum in terrenis commodis peccatum occulatur. Decipula quoque ab antiquo hoste super semitam ponitur, cum in actione hujus mundi quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ita namque in terra decipula ponitur, ut exposita esca ipsa non videatur. Sic nimirum sic antiquus hostis dum subruere aliquem cupit, quasi escam in muscipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum aviditatis amore viator inhiat, ex improvise eum peccati laqueus suffocat. Quis hujus hostis versutias non metuat, qui tanto est perniciosior, quanto occultior? Non enim quæ extra nos sunt aufferre nititur, sed diripere thesauros interiores conatur. Nulla sibi temporalium bonorum cupiditas, nulla divitiarum ambitio, nullum dignitatis desiderium, sola interiora appetit, solas virtutes diripit, solam animam

occidit. Quod si aliquando exteriora **548** tetigerit, A non ea aufert ut habeat, sed ut ea auferendo animam evertat. Novimus quomodo multos quotidie fraudibus suis occupet, quomodo vestimentis gratiæ exspoliet, deceptos virtutum privet ornatu, divitiis opum defraudet, livoribus infuscat tentationum, vulneribus peccatorum transligat. Hæc est namque perversitatis ejus intentio, ut omnibus noceat, omnes dejiciat. Denique quos in viis Dei ambulantes viderit, et in proposito justitiæ cognoverit fortiores, eos gravior persequitur, a statu rectitudinis subruere conatur. Ideoque ait: *Persecutus est inimicus animam meam; humiliavit in terra vitam meam.* Gravis persecutio. Qui cœpnam amore cœlestium terrena relinquere, et contemptis divitiis sæcularibus, in cœlis conversari, jam impulsione diabolica cogor summa et æterna B despiciere, et de mundi hujus providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggravor, carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. *Deprimunt enim terrena habitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 15). *Humiliavit in terra vitam meam.* Qui contemptis cœlestibus, ad ima solummodo appetenda deducitur, ejus vita in terra humiliatur. Unde fit, ut eo morti fiat proximus, quo a Deo factus est per dissimilitudinem longinquus. Hinc namque Apostolus ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum* (II Tim. vi, 9). Unde et apte subditur:

(Vers. 4.) *Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi, et anxiatu est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.* C

4. Quid infeliciter? Vivebam olim Deo, mortuus sæculo, nunc e contrario mortuus Deo mundo vivo. Quid est enim peccatum, nisi mors? Hinc etenim scriptum est: *Non est in morte qui memor sit tui* (Psal. vi, 6). Et iterum: *Intravit mors per fenestras nostras* (Jer. ix, 21). Mors namque est quæ animam a Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui Christo moritur, in sepulcro conscientiæ tumulatur, ligatur concupiscentiarum institiis, a conspectu Dei projicitur, duritie operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus scriptum est: *Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum* (Psal. lxxii, 7). Hos tamen aliquando resuscitat Jesus, et D sublato impœnititudinis lapide, a tenebris ad lucem revocat. Et cum pro eis Ecclesiæ intercesserit, per ministerium eos sacerdotum absolvit. Venit ipse ad monumentum, ad lacrymas Ecclesiæ commovetur; jubet ut ad justitiam resurgat, qui pridem in iniquitate jacuerat. Tantummodo opus est ut per confessionem foras veniat, sentiat cordis dolorem, timeat judicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc prophetæ documentum. Nam subditur: *Anxiatu est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.* Poenitentis viri spiritus anxiatu, cum superna desiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum enim terrenæ labis pondere prægravatus, sustolli ad altiora

nititur, ipso suo conamine fatigatus lassatur. Sed eo enixius superiora desiderat, quo verius sarcinam agnoscit quam portat. Turbatur vero cor peccatoris in recordatione peccati, cum primum cœperit seipsum cognoscere, et quam longe a Deo recesserit cogitare. Nec vacat quod addidit, *In me.* Quasi enim extra se fuerat, qui spretis salubribus et æternis, de noxiis et temporalibus cogitabat, qui ægritudinis suæ molestias non sentiebat; qui se videre cum cæcus esset, putabat. Sed **549** eo in se rediit, quo seipsum qualis fuerat, recognovit. Scriptum namque est: *Redite prævaricatores ad cor* (Isai. xlvi, 8). Sed de filio prodigo narravit Dominus, quia cum distractis et profusis paternis bonis, vitæ cœlestis alimento egeret, in se reversus sit (Luc. xv). Non enim in se revertetur, nisi a se prius exisset. Ideoque et pater ejus ait: *Hic filius meus mortuus fuerat, et revixit: perierat, et inventus est* (Luc. xv, 24). Si ergo a patre, a quo per inobedientiam discesseras, inveniri desideras, et deliciose in domo illius epulari, ad te ipsum statim revertere, et discussis actibus tuis, unde excideris recordare, ut eo magis movearis ad poenitentiam, quo incipies cognoscere quod amiseris, et perdere quod inveneris. Sequitur:

(Vers. 5.) *Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, et in factis manuum tuarum meditabar.*

5. Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes. Quas divinitatis illustrabat præsentia, securitatis purgabat serenitas, lætitiæ immensitas decorabat. Dies gaudiorum et luminis, dies virtutum et pacis, dies deliciarum et suavitatis; quos non perturbabat mœror, non infestabat angustia, non umbra bat infinitas. Hos dies in paradiso habuit anima, antequam a statu rectitudinis per culpam caderet prævaricationis: sed eosdem tunc infeliciter perdidit, cum præcepta conditoris servare contempsit. Potest quoque in eligi per antiquos dies, primorum parentum transgressio, per quam oculos eorum apertos testatur Scriptura (Gen. iii). Vel etiam illecebrosa i tuis mundi prosperitas, fraudulenta quadam amœnitate stultis aridens, cui malediciti justus, dicens: *Pereat dies in qua natus sum* (Job. iii, 3). Sancti etenim viri mundi hujus prospera magis quam adversa metuentes, in ipsis successibus suis seipsos discutiunt, et quam cito transeat mundanæ felicitatis fumus, attendunt, revolventes quod scriptum est: *In die malorum ne immemor sis honorum* (Eccli. xxvii, 11). Si quem vero in mundo prosperari viderint, et in gloria divitiarum suarum exsultare, non culmen dignitatis ejus considerant, sed finem illius mente pertractant, ut tanto obnixius vera bona considerent, quanto apertius bona non esse quæ transeunt vident. Hinc namque Job dicit: *Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim* (Job. v, 3). Qui enim in multitudine divitiarum suarum confidit, quasi in terra radicem firmavit. Sed vir sanctus ejus maledixit pulchritudini, cum illius derogat prosperitati. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis.* Qui mundi hu-

ius divitias fallaces esse agnove- rit, et amore cœles- tium contempserit terrena, meditatatur in operibus bonis, quæ vita hac transeunte permaneant, et æternæ vitæ præmia ferant. Neque enim tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Sequitur : *Et in factis manuum tuarum meditabor* (Psal. ci, 26). Loquitur propheta ad Deum : *Opera manuum tuarum sunt cœli*. Et alibi : *Cœli enarrant gloriam Dei* (Psal. xviii, 1). Illi sunt cœli, qui enarrant gloriam Dei : qui opus manuum Dei di- untur, quia divinam in se non deformant imaginem, charismatum non excludunt dona, animæ speciem non demoliuntur. Qui nihil boni sibi, sed totum gratiæ Dei tribuunt, scientes se nihil habere quod non acceperunt (I Cor. iv). Hoc enim operatus est in eis, qui vasa misericordiæ fecit eos (Rom. ix), ut illos ante mundi constitutionem in seipso elegit, ut in se non glorientur, nec altum sapiant, sed timeant (Ephes. i), nec dicant in abundantia sua : *Non movebor in æternum* (Psal. xxix). In his 550 meditatatur, qui de Babylone reversus, exempla eorum sibi ad imitandum proponens, ne deceptus conversatione eorum qui terrena sapiunt, in eadem quæ dimiserat relabatur, et fiat deterior erroris confusio (Luc. ix), si post acceptum aratrum cœperit retro aspicere ; aut ad tollendam tunicam in domum remeare (Matth. xxiv). Eorum itaque exemplo se ad bene operandum excitat, et cum eis absens corpore, mente conversatur. Gloriam ergo beatitudinis æternæ quam receperunt, aut recepturi sunt, attendit ; ut eo magis ad opus bonum animetur, quo cœperit agnoscere quod egerunt, et sperare quod acceperunt.

(Vers. 6.) *Expandi manus meas ad te : anima mea sicut terra sine aqua tibi.*

6. Non sufficit bene velle, nisi sequatur et facere. Ideo qui in operibus bonis meditatum se dixerat, et in meditatione laudis sanctorum immoratum, secutus adjunxit : *Expandi manus meas ad te*. Hinc namque propheta nos admonet, dicens : *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum* (Thren. iii, 41). Quid est manus ad Deum expandere, nisi operationem ad omnipotentem levare ? Denique ille manus suas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam sapiens admonet, dicens : *Non sit manus tua ad dandum contracta, et ad accipiendum porrecta* (Eccli. iv, 36). Docuit ille manus expandere, qui dixit : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Et propheta testatur, dicens : *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis* (Psal. lxxv, 3). Quid est enim manibus Deum exquirere, nisi operibus sanctis Salvatorem invocare ? Nec otiose additum est, *Ad te*, quia sunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus suas ad Deum non expandunt, quia per opera sanctitatis non Deum, sed mundi gloriam quærunt. De talibus dicit Dominus : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (Matth., vi, 2). Expandamus ergo manus nostras ad Deum, ne justitiam nostram faciamus coram hominibus (Ibidem) ; nec cum fatuis virginibus lampades vacuas

accipiamus ; sed in vasis nostris oleum sumentes, venienti sponso occurramus, ut dicere cum Apostolo possimus : (Matth. xxv) : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (II Cor. i, 12).

7. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Hoc est propter quod magis timoratus quisque se ad bene operandum excitat, si se non extollat de meritis, si in se superbiam humanæ præsumptionis exstinguat, si nihil se esse reputet, si virtutis incrementum a conditore expectet. Ideoque ait : *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Quasi enim terra sine aqua, est anima sine gratia. Sicut enim terra quæ imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe ; sic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de cœlestibus, non insistit utilibus. Vitiatio namque in primo parente libero arbitrio, jam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adjuvemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est : *Præparatur voluntas a Domino* (Prov. viii, 35, sect. LXX). Et Dominus discipulis ait : *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. xv, 16). Et Apostolus : *Deus est, inquit, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate* (Philip. ii, 13). Et iterum : *Gratia Dei salvati estis, per fidem* (Ephes. vii, 8). Si ergo fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructum æstimet sine auctoritate illius, qui ait : *Posui vos ut ealis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat* (Joan. xv, 16) ? Quicumque enim plantat aut riget, incassum vox correptionis exterius perstrepat, nisi ille incrementum 551 dederit, sine quo nihil possumus facere (I Cor. iii).

(Vers. 7.) *Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.*

8. Non incongrue a quodam sapiente dictum est : *Cupiditati ipsa celeritas tarda est*. Parum enim est desideranti justificationes Dei ut exaudiatur, nisi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam causam, quare exaudiri debeat, quasi instantem jam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim : *Defecit spiritus meus*, pauperem spiritu se esse testatur, et de seipso non præsumere, sed sacrificium Deo spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere quod humilatus est, confidens se ejus auxilio erigendum, cujus gratia se sentit elisum. Hinc namque propheta Dominum exorans, ait : *Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur ; emittes spiritum tuum, et creabuntur* (Psal. ciii, 29). Non enim receptaculum spiritus Dei quisquam efficitur, nisi spiritu suo primitus evacuetur. Nam nec requiescit spiritus Dei nisi super humilem et quietum, et tremementem sermones Dei (Isa. lxxvi). Denique qui tremat, deficit. Hinc propheta ait : *Defecit in salutari tuo anima mea* (Psalm. cxviii, 81). Nisi enim quis a semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est, non appropinquat. Hinc de regina Saba scriptum est quod audita sapientia Salomonis, et visis ministris domus ejus, non habebat ultra spiritum (III Reg. 10), quia electorum Ecclesia de gentibus congregata, cognita

Christi gratia et Evangelicæ doctrinæ inventis magis, abjecto superbiæ spiritu, omni que elationis fastu deposito, didicit de seipsa diffidere, et in Regis sui misericordia magna sperare.

(Vers. 8.) *Non avertas faciem tuam a me, et similis ero descendantibus in lacum.*

9. Solent domini irati ab his quibus offensi sunt servis oculos avertere, et si quando illi pro gratia supplicaverint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conspiciere nequeunt, animorum suorum motus in ipso corporis habitu ostendunt. Deus quoque idem delinquentibus avertitur, quia turpitudinem eorum sereno vultu inspicere dedignatur. Sed qui abjicit delinquentem, convertitur ad poenitentem, vocat etiam aversos, donat peccata conversis, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adjuvat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipse namque per prophetam dicit: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. 1, 3). Sed quia converti ad eum sine ipso non possumus, quotidie cum propheta clamemus: *Ne avertas faciem tuam a me, et similis ero descendantibus in lacum.* Avertente Domino faciem, peccator in lacum descendit, quia nisi illum Deus misericorditer respexerit, post multa perpetrata scelera in desperationis foveam cadit. Nam et Petrus amare non flevisset, nisi eum Dominus respexisset. Est enim poenitentia unum de perfectis donis descendantibus a Patre luminum. Nisi ergo benigna Dei misericordia mentem hominis illuminaverit, impossibile est ei in novam naturam mutari (Jac. 1), cum scriptum sit: *Non potest a se facere quidquam, nisi datum fuerit desuper* (Joan. xix, 11). Et Apostolus: *Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. iii, 4). Si ergo nec cogitare aliquid a nobis sufficimus, quomodo sine respectu misericordiæ Dei poenitentiam agemus? Sunt enim tenebræ ubi Christus non respicit, ubi lux illa vera non ingreditur; quæ sic lucet in tenebris, ut tamen non comprehendatur 552 a tenebris (Joan. 1). Ideoque propheta Dominum exorans dicebat: *Faciam tuam illumina super servum tuum* (Psalm. cxviii, 135). Quid est autem facies Dei, nisi quædam claritas cognitionis ejus? Hanc cognitionis ejus claritatem non vident, qui misericordiam ipsius ignorant, qui de peccatorum suorum venia desperant. Illi denique in lacum descendunt, ubi lumen non videant misericordiæ, intentionem cordis non dirigant ad cælos, carnis satisfaciunt desideriis, Deum contemnant, sicut scriptum est: *Peccator cum in profundum venerit, contemnit* (Prov. xviii, 3). De talibus per Amos prophetam Dominus intonat, dicens: *Si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos* (Amos ix, 3). Quid est enim celari in profundo maris, nisi in altitudine delitescere desperationis? Celat vero se qui non confitetur peccata sua. Non confitetur autem qui desperat de misericordia Dei. Vel certe ille se ab oculis Dei celat,

qui a mandatis ejus avertitur. Oculi enim Domini, spiritus Dei, qui legem, id est mandata dedit. Qui ergo se ab oculis Dei in profundo desperationis celaverint, potestatem accipit diabolus ut eos mordeat, et in ventrem eos suæ malitiæ inducat. Ipse est enim serpens, cui dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ* (Gen. iii, 14).

(Vers. 9.) *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.*

10. Quid est mane, nisi sequentis diei initium? Quæ autem dies, nisi illa de qua propheta dicit: *Melior est dies una in atris tuis super millia* (Psalm. lxxxiii, 11)? Et Apostolus: *Nox, inquit, præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis; sicut in die honeste ambulemus* (Rom. xiii, 12). Illa est enim dies quam verus ille sol illuminat, qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ recte una dicitur, quia nullius finis termino angustatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per speciem ambulamus. In qua cæcitatibus nostræ patimur tenebras, et erroris humani defleamus caliginem. In qua assiduus mœroris et angustiae premimur nebulis, et per devia trahimur, quasi captivi lumen sapientiæ non habentes, et in cogitationibus nostris evanescentes. Cum autem Christus apparuerit vita nostra (Col. iii), et revelata facie Deum videre cœperimus, tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis evanescent ignorantia fumus, omnis dissipabitur tentationis nebula; quia et corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem (I Cor. xv). Illa erit claritatis et lucis dies, quam electis omnibus præparavit, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Hujus diei mane est futura resurrectio, juxta quod scriptum est: *Mane astabo tibi et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit juxta te malignus* (Psalm. lv). Et iterum: *Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime, ad annuntiandum mane misericordiam tuam* (Psalm. xci, 1). In ea quippe justorum lucescet felicitas, apparebit gloria, videbitur exultatio; ubi absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum (Apoc. xxi), ubi novissima destruetur mors, ubi justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Math. xiii).

11. In illo autem mane auditam faciet Dominus misericordiam suam, cum segregatis justis ab impiis, ovibus scilicet ab hædis, dicet his qui a dextris ejus erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Math. xxv, 34). Ibi nota fiet misericordia Dei, quam in presenti vita 553 mens humana capere non potest. Præparavit enim Dominus diligentibus se, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii). Ideo qui per bonam conversationem a gratia Dei venientem, ad desiderium æternæ vitæ erigitur, dicit: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam scilicet æternam. Misericordia*

enim Domini ab æterno usque in æternum super timen-
tes eum (Psal. cii, 17). Quod si illa sanctorum felicitas misericordia est, et non meritis acquiritur, ubi erit quod scriptum est : *Et tu reddes unicuique secundum opera sua* (Psal. lxi, 13)? Si secundum opera redditur, quomodo misericordia æstimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere, et aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quod secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus sit et retributio gloriosa. Illi namque beatæ vitæ in qua cum Deo et de Deo vivitur nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat : *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). Quanquam et ex hoc quoque misericordia jure possit nominari, quia pro illis operibus datur, quæ sine præventu misericordiæ Dei nemo assequitur. Unde in Psalmis dicitur : *Deus meus, misericordia ejus præveniet me* (Psal. lvi, 11). Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiæ, neminem ab illa perditionis massa conversatio sancta discerneret, neminem a pœna perpetuæ mortis justitiâ propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur ut in æternâ beatitudine centuplicato fructu remnerentur. Hæc est gratia, quam pro gratia dandam sanctus Dei apostolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitus datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Quod vero ait : *Quia in te speravi*, quasi causa est justæ petitionis, quia cum spem suam quis in Deo posuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque superius : *Defecit spiritus meus*, nunc vero in Deo sperare se dicit. In quo majoribus usus confidentiæ remediis, spei nostræ saluberrimum adhibet documentum, ut discamus parum esse quod a nobis delictinus, nisi nos transcendentem, in Deo proficiamus.

(Vers. 10.) *Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.*

12. Quis est qui pervenire possit ad audiendam manē vocem misericordiæ, nisi ambulaverit in via justitiæ? Hinc propheta Dominum exorans, ait : *Viam justificationum tuarum instrue me* (Psal. cxviii, 27). Et illud : *Dirige me in semitam rectam propter inimicos meos* (Psal. xxvi, 11). Et, *Dirige in conspectu tuo viam meam* (Psal. v, 9). Sciebat enim viam esse quæ recta videtur hominibus, cujus novissima ad mortem ducunt (Prov. xiv). Ideoque ait : *Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.* Vide ordinem. Primum est ut a teipso delicias, nec super te causa jactantiæ rapiaris, sed omnibus inferiorem te sentias, et sic in te spiritum superbiæ ex linguas. Non te generis nobilitas extollat, non erigat honor, non inflat prudentia. Qui enim confidit in homine, maledictio subjacet (Jerem. xvii). Deinde sequitur ut in Deo speres, ut derelictus (juxta prophetam), a patre et matre (Psal. xxvi), assumaris a Domino, et ejus præsidio gubernaris inter fluctus

A mundanæ tentationis. Postremo ut animam ipsam leves ad Deum, et omni vanitate expulsa, in cœlestibus converseris, ubi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, et visionis ejus perfruaris claritate. 554 Non tibi subrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantasmata mentem occupent, quæ cum animum in diversa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentia, et cæcitatibus tenebras opponunt, ut cum appetere cœperit infima, nullatenus erigatur ad summa. Si amore cœlestium accensus fueris, et per istos ascenderis humilitatis gradus, poteris et tu dicere cum propheta : *Ad te, Domine, levavi animam meam* (Psal. xxiv, 1). Beatus qui hoc potest dicere. Beatus plane quem iniquitas non onerat, non revocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non gravat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, sicut scriptum est : *Beatus vir cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit* (Psal. lxxxiii, 6).

(Vers. 11.) *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te fugi; doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.*

13. Qui in via ambulat, insidias metuit, hostium timet incursum, prædonum inpetus perhorrescit. Ideo qui viam nosse salutis desiderat, ut etiam ab inimicis eripiat exorat. Novit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, undique pericula imminet, undique ponuntur insidiæ, undique incauti præcipitantur. *Adversarius enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quem devoret* (I Petr. v, 8). Occupat incautos, inermes sauciat, incautos exspoliat. Alios necat, alios captivat, alios suffocat. Aliquando transfiguratur se in angelum lucis, et incautæ menti quædam agenda bona proponit (II Cor. xi); ut dum a proposito tentatus deciderit, et tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius ad delicti inducatur consensus. Inserit inutiles cogitationes, vana adhibet desideria, virtutum signa depingit. Si quem vero invenerit fortiolem, in bono proposito perseverantem, eum acrius persequitur, et gravioribus admotis tentationum aculeis, extinguere conatur. Habet quoque secum nequitia ministros, duces et satellites suos, cum quibus adversus humanam fragilitatem congregatur, ut ea tanto facilius superetur, quanto non ab uno, sed a multis impugnetur. Contra hunc potentem adversarium ejusque plurimos apparatus nos instruebat Paulus, cum diceret : *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cœlestibus* (Eph. vi, 12). Quis tot inimicorum catervas evadere, eorumque insidias investigare potest? Non gravantur carne, nullis occupantur curis, sed sunt ad nocendum parati. Quis hominum adversus eos dimicans illæsus abire potest, nisi auxilio divini gratia vallatus fuerit, et scuto bonæ voluntatis ejus coronatus? Etiam si bonæ operationis studio floreat, si lumine polleat virtutum, non poterit inimici rugientis superare nequitiam, nec potestatis iniquæ reprimere vires, nisi illius fuerit fractus presidio, qui

sic manet in nobis, ut etiam pugnet pro nobis.

14. Restat ergo ut in omnibus divinæ gratiæ auxili-
 um postulemus, et ad illud inexpugnabile occurra-
 mus semper refugium, in quo nullius hostis timeamus
 incursum. Ad illud nempe refugium confugerat
 qui dicebat : *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te
 confugi.* Et alibi : *Domine, refugium factus es nobis*
(Psal. LXXXIX, 1). Notandum vero quia non ait, pro-
 tege me, sed eripe me, quasi dicat : Jam me fraudum
 suarum laqueis implicant, jam deceptionum astrin-
 gunt nodis, jam retribus iuquitatum involvunt. Quis
 autem ad eripiendum idoneus, nisi ille, cui **555**
 cum propheta cantamus : *Anima nostra sicut passer
 erepta est de laqueo venantium; laqueus contritus est,
 et nos liberati sumus (Psal. CXXI, 7)?* Et ne quis sibi
 placens de ereptione sua gloriatur, adjunctum est :
*Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum
 et terram (Ibid., 8).* Ambulantes itaque in via
 hac in qua absconderunt laqueos nobis, totis ad
 Deum medullis cordis c'amemus : *Eripe me de ini-
 micis meis, Domine, ad te confugi; doce me facere vo-
 luntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Justum est ut
 Deo suo omnis homo serviat, creatura obediat Crea-
 tori, Domini sui mandata servus non transgrediatur.
 Contendat christiana anima facere voluntatem Dei
 sui, agnoscat Creatorem suum, audiat vocem ejus,
 dirigat viam ejus, obediat præceptis ejus. Oret ut do-
 ceatur, postulet ut dirigatur, supplicet ut confirme-
 tur. Hoc quippe sine auxilio divinæ inspirationis as-
 sequi nemo potest, sed in omnibus divina nobis est
 exoranda clementia; ut infuso cordibus nostris spi-
 ritu, cujus unctio docet nos de omnibus (*I Joan. II*),
 discamus quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et
 perfecta (*Rom. XII*).

(Vers. 12.) *Spiritus tuus bonus deducet me in ter-
 ram rectam; propter nomen tuum, Domine, vivificabis
 me in æquitate tua.*

15. Qui a spiritu suo defecit, a spiritu Dei deduci-
 tur. Dixerat autem superius suam spiritum defecisse.
 Constat itaque quia ad malum eum suus spiritus de-
 duxerat. Et fortasse deduxerat eum in regionem lon-
 ginquam, in qua substantiam suam dissipasset (*Luc.
 XV*), in qua fames esset verbi Dei, in qua uni civi-
 vium, videlicet diabolo, qui princeps est mundi hujus
 nuncupatus (*Joan. XIV*), adhærens, ad porcos mitte-
 retur pascendos; ubi porcorum cibis ventrem suum
 caperet implere, id est malignorum spirituum sug-
 gestionibus carni suæ satisfacere. Jam vero malo spi-
 ritu deficiente, a Dei bono assumptus, in terram rec-
 tam speret introduci; quæ tribulos non germinet et
 spinas, nec deserta sit, vel invia, vel inaquosa; sed
 centenis exuberet fructibus, et deliciis abundet æter-
 nis. *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi juxta Apostoli
 vocem, filii Dei sunt (Rom. VIII, 15).* Si autem filii, et
 hæredes; et si hæredes, hæreditatem possidentes.
 Quæ est autem hæreditas, nisi terra viventium? Hinc
 namque propheta ait : *Mansueti hæreditabunt terram,
 et delectabuntur in multitudine pacis (Psal. XXXVI, 11).*
 Hinc rursus ait : *Benedicentes et hæreditabunt ter-*

ram (Ibid. XXII). Et ne quis crederet terram illam
 quæ transitura est, benedicentibus et mansuetis hæ-
 reditatem promitti, subjunxit atque ait : *Justi autem
 hæreditabunt terram, et inhabitabunt in sæculum sæ-
 culi super eam (Ibid., 29).* Et : *Novit Dominus dies
 immaculatorum, et hæreditas eorum in æternum erit*
(Ibid. 18). Si ergo hæreditas filiorum est, et illi sunt
 filii Dei, qui aguntur spiritu Dei, cum hæreditas terra
 viventium sit; qui spiritu Dei illuminantur, in ter-
 ram rectam deducuntur. Ad quam quicumque dedu-
 citur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis
 multitudinem Dominus per prophetam pollicetur, di-
 cens : *Dabo illis solatium verum, pacem super pacem*
(Isa. LVII, 18, 19, sæc. LXX). Super pacem enim
 quam dilectis suis in hac vita tribuit, in æterna feli-
 citate aliam divina miseratio dabit; ut jam caro non
 repugnet spiritui, nec aliqua ullius tentationis subre-
 pat occasio, omnibus jam compositis; ut reformata
 in melius humana natura, nemo jam cadere, nemo
 possit peccare. Hæc est pax Christi quam apostolis
 ipse promisit, dicens : *Pacem relinquo vobis, pacem
 meam do vobis (Joan. XIV, 17).* In quo notandum quia
 cum bis eis suam pacem promisit, **556** intelligamus
 sanctos Dei quendam in hac vita pacem habere, sed
 veram perfectamque pacem ibi solummodo inventu-
 ros, ubi eos jam nulla vana movebit cogitatio, nulla
 turbabit illusio, cum eripuerit Deus animas eorum de
 morte, oculos eorum a lacrymis, pedes eorum a lapsu.
 Hanc pacem Christus solus habuit, quia solus inter
 mortuos liber, peccati aculeum in corde non sensit.
 Nos vero quandiu corruptibili carne preminur, et
 corporis innectimur nodis, integræ illius perfectæque
 pacis ignari vane conturbamur, irrepentibus nobis
 terrenarum illecebris cupiditatum, et cogitationibus
 vanis, quæ frequenter quasi facto agmine ex impro-
 viso erumpentes, mentem confundunt, atque alio
 quam proposuerimus, animam trahunt. Non enim in
 potestate nostra est cor nostrum; non ad Deum se-
 cundum voluntatem nostram erigitur; deducitur ad
 ima, trahitur ad devia. Si ergo in terram rectam cu-
 pimur ingredi, a spiritu Dei bono optemus deduci.

16. *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in
 æquitate tua.* Non vivit justitiæ, nisi qui moritur iui-
 quitati. Sicut autem quod seminavimus non vivifica-
 tur, nisi moriatur prius; sic qui mundo et concu-
 piscentiis ejus non moritur, in fructu bonorum ope-
 rum non multiplicatur (*Col. III*). Superest ergo ut
 mortificemus membra nostra quæ sunt super terram,
 quatenus vivificet nos auctor vitæ. Ad hoc enim ipse
 mortuus est, et resurrexit, ut nos peccatis mortui,
 justitiæ vivamus (*I Petr. II*). Hinc propheta dicit :
*Vivificabit nos post duos dies, et in die tertia suscitabit
 nos (Osee VI, 3).* Illa nempe resurrectio, nostra vita
 fuit, per quam a morte animæ liberati sumus, atque
 vitæ restituti perpetuæ. *Si enim credimus quod Jesus
 mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormie-
 runt per Jesum, adducet cum eo (I Thessal. IV, 15).*
 Vides quia qui Christo commoritur, cum eo convivifi-
 catur, sicut testatur Apostolus, dicens : *Si enim*

compluntati facti sumus similitudini mortis ejus, simul A et resurrectionis erimus (Rom. vi, 5). Plus est autem vivificari in æquitate quam vivificari æquitati. Denique qui in æquitate vivificatur, in ipsam æquitatem introducit, ut nihil iniquum sapiat, nihil impium agat. Potest etiam per æquitatem ipse Christus intelligi, in quo vivificatur qui mundo moritur. Denique corpore suo et sanguine pascimur et vivificamur, alimur et saginamur. Nec otiose additur : Propter nomen tuum. Ad omne enim bonum quod agimus, non nostram, sed Domini gloriam quærimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, si ex virtute operis non servi, sed Domini nomen glorificetur.

(Vers 13.) Edaces de tribulatione animam meam, et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

17. Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, et B innumerabiles afflictionum molestias, nulla est major afflictio quam conscientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque et saluberrimum est consolationis remedium tribulationes exterius patienti; ut si eum contristat orbitas, si angit paupertas, si venit infirmitas, recedat ab eo qui foris est strepitu, et ingressus in interiora mentis penetrabilia, ibi Deum invocet, ubi nemo videt. Restat quoque ut ostium cordis contra illatas claudat molestias, ut sævientium exterius non sentiat impetus, sed in spe cœlestium promissorum exultans postponat damna, molestias negligat, sæculi blandimenta contemnat, humiliet se in confessione peccati, magnificet et laudet 557 Deum corripientem et consolantem. Quod si malè conscientie tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non invenit, quoniam forte recessit ab hospitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus est homo? ubi consolationem inveniet? ubi requiem perquiret? Grandis tribulatio, ubi nullus evadendi aditus, ubi nulla libertatis spes, ubi nulla ereptionis fiducia. Si ad exteriora recurrit, si in transitoriis consolationem quæserit, ibi animi afflictio urgebit, sollicitudinum stimulatibit calamitas, miseriarum turba vallabit. Quæ enim in temporalibus consolatio? quale in divitiis gaudium? Nunquid nobiscum permansuræ sunt? Nonne illæ sunt spinæ, quæ semen verbi suffocant (Luc. viii)? Quæ sicut acquisitæ lætificant, sic etiam amissæ contristant. Superest itaque ut in tribulatione positus peccator ad eum recurrat in quo solo vera est consolatio, et per istius vitæ noctes in lectulo cordis Deum quærat. Quem si primo non invenit, magis ad quærendum animetur, surgat ad amorem cœlestium, civitatem circumbeat exultatione universæ terræ fundatam, interroget vigiles qui custodiunt Ecclesiam, nudetur pallio sæcularis ornatus, et charitatis sagitta interius vulneretur (Cant. iii). Nec prius a quærendo desistat, quam mœrentium consolatorem inveniat. Inventum autem summopere teneat, donec redemptione ope adjutricis gratiæ, a conscientie eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in undis servare, semel adeptam tabulam non ante dimittit,

quam fractus labore sævientium procellarum deficiat, aut vehiculi præsidio adjutus, optatum littus attingat; quis in hujus maris magni et spatiosi naufragio Dei non amplectatur sapientiam, cujus gubernetur præsidio, regimine deducatur? De ipsa namque scriptum est : *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam, beatus (Prov. iii, 18).* Quæ est autem Dei sapientia, nisi Christus? secundum quod Apostolus ait : *Christum Dei, virtutem, et Dei sapientiam (I Cor. i, 25).* Teneamus ergo lignum salutis in pelago procellosæ tempestatis, per quod possimus et a periculo horrendæ mortis eripi, et de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magam ereptionis nostræ fiduciam quod subditur : *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.* Qui sint inimici humani generis, et Christianæ animæ impugnatores, superiori satis expositione declaratum est. Quos tunc clementia divina disperdit, cum eis vires nocendi adimit; cum adversus jacula tentationis diabolicæ scutum opponit sæ protectionis. Quasi enim confusi abscedant, cum se ad prævalendum impotentibus agnoscent.

(Vers. 14.) Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego servus tuus sum.

18. Justum est ut bonus servus a bono domino adjuvetur, contra hostiles muniatur incursus, a periculo liberetur. Sed quid est quod se nominat servum, cum servus non maneat in domo in æternum? Hinc ipsa Veritas discipulis ait : *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus (Joan. xv, 15).* Et Apostolus : *Non accepistis, inquit, spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater (Rom. viii, 15).* Sed sciendum, quoniam sicut sunt duo timores, ita etiam sunt duæ servitutes. Est enim timor pœnam habens, quem perfecta charitas foras mittit (I Joan. iv). Est et timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii), de quo etiam scriptum est : *Initium sapientiæ timor Domini (Psal. cx, 10).* Et iterum : *Timentibus Deum nihil deest (Psal. xxxiii, 10).* Ille igitur timor qui a charitate excluditur, 558 ad servum non manentem in domo pertinere videtur. Timor vero sanctus servo illi convenire noscitur cui voce Dominica dicitur : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui (Matth. xxv, 21).*

19. Quod vero ait : *Perdes omnes qui tribulant animam meam,* ad illam beatæ vitæ felicitatem referendum est, in qua nullum habebimus adversarium, nullum metuemus inimicum, cum absorbebitur mors in victoria, cum illa novissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, et æquales angelis effecti (I Cor. xv). Modo enim nihil quietis aut securitatis invenire possumus, dum adhuc in nobisipsis ingeniticimus gravati, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri (I Cor. v). Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nulla erit diabolicæ fraudis impugnatio (I Cor. xv), nullum hæreticæ pravitatis dogma, nulla infidelis populi impietas, omnibus

ita pacatis et compositis, ut in tabernaculis justorum sola audiat vox exsultationis et salutis. Ibi sancti sine fine laudabunt Deum, et in lumine claritatis ejus exsultabunt (*Psal. cxvii*), cives effecti illius civitatis, quæ libera est, et æterna in cœlis (*Galat. iv*). Quam non obscurat tenebræ, non obumbrat nox, non consumit vetustas, non in ea rutilat lumen solis, aut lunæ splendior, aut stellarum jubar, non ibi lucerna quæritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe divina eam illuminat, sol clarificat justitiæ, lux vera illustrat, lux, inquam, inaccessibilis, quæ non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. **559** Hoc immenso et indeficiente et lucidissimo lumine illustrata Jerusalem sancta, quæ est mater nostra, filios abdicat tenebrarum, cives recipit pacificos; filios videlicet lucis et diei, filios adoptionis, consortes superne hæreditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri ejus ex lapidibus construuntur vivis, portæ ejus ex

A optimis adornantur margaritis, plateæ ejus ex auro purissimo sternuntur, et canticum lætitiæ sine fine in ea cantatur (*Apoc. xxi*). Ibi est lux sine defectu, gaudium sine gemitu, desiderium sine pœna, amor sine tristitia, satiety sine fastidio, sospitas sine vitio, vita sine morte, salus sine languore. Ibi sancti et humiles corde (*Dan. iii*); ibi spiritus et animæ justorum, ibi cuncti cœlestis patriæ cives et beatorum spirituum ordines Regem in decore suo videntes, et in gloria virtutis ejus exsultantes. Perfecta viget in omnibus charitas, una omnium lætitia, una jucunditas.

Bone Jesu, Verbum Patris, splendor paternæ gloriæ, in quem desiderant angeli prospicere, doce me facere voluntatem tuam, ut a spiritu tuo bono deductus, ad beatam illam perveniam civitatem, ubi est dies æternus, et unus omnium spiritus; ubi est certa securitas, et sœcura æternitas; et æterna tranquillitas, et tranquilla felicitas, et felix suavitas, et suavis jucunditas; ubi tu, Deus, cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas per infinita sæculorum sæcula. Amen.

DE SEQUENTI OPUSCULO MONITUM.

560 Quod hic datus opusculum non aspernatum, sancti Gregorii papæ nomen in Codicibus manuscriptis præfert; at in paucissimis exstat. In unico sane, qui est Majoris Monasterii prope Turones, nobis occurrit. In bibliotheca quoque Vaticana unum duntaxat repertum est Concordiæ hujus exemplar manu exaratum, ut suis litteris Romæ datis xvi Kalend. Aprilis 1689, nobis significavit D. Claudius Estiennot, qui simul nos admonuit sibi dictum a viro clarissimo et doctissimo D. L. de Zacagnis, Vaticanæ bibliothecæ custode, vix aliud in totius Italiæ bibliothecis inveniri posse. Codicem hunc Romam ex bibliotheca Palatina fuisse asportatum id nobis persuadet, quod in editione Romana Vaticanis typis jussu Sixti V diu ante adornata quam bibliothecæ Pontificiæ ex Palatina, tanta laborum manu exaratorum supellectilis fieret accessio, nulla Concordiæ hujus mentio injiciatur. Si enim in hoc opusculum nomine sancti Gregorii munitum et insignitum, neque quod ipsi tribuatur indignum, incidissent Editores accuratissimi, ab eo vel edendo, vel saltem commemorando nullatenus abstinuisserent.

Inter clarissimos viros Jacobi Sirmondi opuscula legitur epistola Alexandri Wilthemii societatis Jesu, qua diligentissimo huic Codicem mss. investigatori ac exploratori peritissimo inventam a se in bibliotheca collegii Luxemburgici ejusdem societatis, illam de qua hic agimus Concordiam indicat his verbis: *Incidit in opusculum D. Gregorii de Concordia testimoniorum, quod Pamelius in fine operum Patris illius promissum non representat. Titulus in nostro codice scripto, ut opinor, Othonibus Imperatoribus, hic est: Incipit de Concordia testimoniorum sancti Gregorii papæ urbis Romæ. Quod opusculum, cum capita quædam de prædestinatione, aut ei disputationi affinia delibet, judicavi reverentiæ vestræ indicandum, si forte mihi velit. Ex epistola quam rescripsit Sirmondus liquet cum sibi mihi Codicem peroptasse, quod utrum consecutus sit, aut quale de hoc opusculo judicium tulerit vir doctissimus, nobis incognitum.*

Quid de illo senserit Johannes Gilotius, vir multarum litterarum, qui cum cæteris sancti Gregorii operibus tam genuinis quam spuris illud edidit Parisiis an. 1571 publico testimonio, quod hic exhibendum duximus, declaravit: *«Cum evolueremus Codices antiquos, ut ad illorum collationem hujus doctoris scripta quæ exstant, retitueremus, invenimus hunc librum in exemplari quodam pervetusto bibliothecæ D. Dionysii, quem minime dubitamus esse D. Gregorii, non tantum quia ejus habebat nomen, sed etiam quia stylus facilis, popularis, simplex illius est, et quod nos magis movet, mens ipsa atque sententia tota Gregorii. In responsione ad primam interrogationem agit de duplici timore iisdem prope verbis ac certe sententiis, quibus lib. xxxiv Moral., cap. 14 (Imo potius cap. 17, nunc num. 40). In quarta interrogatione eodem modo de prædestinatione loquitur, atque lib. i Reg., cap. xiv. Quid distet inter crimen et peccatum iisdem verbis interrogatione 10, et lib. xxi Moral., cap. 9 (Nunc num. 19). Quod si de auctore dubitarem, dignum tamen judicarem, ut in lucem ederetur, quod tam exiguo volumine tam multam doctrinam contineat.»*

Certe inflicta ire non possumus stylium ad doctrinam hujus auctoris, quicumque sit, Gregorium redolere. In interrogatione quarta, eo modo qui sancto doctori familiaris est et fere singularis, laudat libri Sapientiæ scriptorem: *«Quia quidam sapiens dixit, raptus est, etc. (Lib. xix, Moral. num. 26; lib. xxvii, n. 47 et 53). Verum neque ex hac observatione nostra, neque ex Gilotianis continuo sequitur, Gregorio vindicandam hanc Concordiam. Quidni enim quispiam in illius operibus evolvendis assiduus, poterit ex ejusdem tum sententiis, tum etiam verbis opusculum hoc contexere et consarcinare?»*

In Bibliotheca veteri Hispaniæ (*Tom. II, lib. vii, cap. 6, num. 109*), Martino cuidam presbytero Legionensis Ecclesiæ circa finem xii sæculi adscribitur *Liber sic nuncupatus, Concordiæ Veteris et Novi Testamenti*. Quo nomine utrum intelligi debeat nostra Concordia dubitare licet. In ea enim non solum Veteris Testamenti testimonia cum aliis ex Novo specie tenus pugnantibus conciliantur, verum etiam plerumque ejusdem Novi Testamenti loca quæ videntur opposita componuntur, et ab omni contradictione solvantur.

Editum Joannis Gilotti cura hoc opusculum denuo contulimus ad ms. Codicem Majoris Monasterii MCC fere annorum, cujus ope multa in Gilottiana Editione corrupta sanavimus, nec tamen omnia : mendorum enim expers non est hic Codex, neque alterius ms. Codicis copiam habere potuimus. Nostris vero conjecturis plus æquo indulgere metuimus, cum inde corruptelam editorum librorum maximam effluxisse nobis pene constet.

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

a CONCORDIA

QUORUMDAM TESTIMONIORUM S. SCRIPTURÆ.

I.

561 Ad Rom. I (Vers. 6) : *Paulus servus Jesu Christi.*

In sancto Evangelio secundum Joannem xv (Vers. 15) : *b Non dicam vos servos, sed amicos.*

INTERROGATIO.

Quid est, quod magister Christus in alio loco apostolos non dixit servos, sed amicos; et ejusdem magistri discipulus, imo apostolus, in quo Christus loquebatur, nominavit se servum? Et dum utrumque a Christo dictum est quomodo intelligi debeat, solerter intuendum est, maxime cum idem Dominus ac Salvator noster ad eosdem apostolos secundum Lucam dixerit : *Dicite, servi inutiles sumus, quia quod servimus facere, c fecimus (Luc. xvii, 10).* Et iterum : *Euge, serve bone et fidelis (Matth. xxv, 22, 23; Luc. xix, 17).* Et iterum : *Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit sic facientem (Matth. xxiv, 46; Luc. xii, 37).*

RESPONSIO.

Sine præjudicio alterius sententiæ melioris, sciendum est duo genera esse bonæ servitutis; unum timoris, aliud dilectionis; unum timentium ancillarum et servorum, aliud diligentium et placentium illorum; timet enim ancilla ne flagelletur, timet matrona ne offendat animum viri sui. Sed servitutis timor qui habet pœnam, *d foras mittit perfectam charitatem.* Perfectus autem servitutis timor non solum non habet pœnam, sed ad ipsam pervenit letitiam, psalmista attestante, qui ait : *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum (Psal. lxxxv, 11).* Et iterum : *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii, 11).* Hunc namque timorem habent et sancti angeli, quem profecto habuerunt et sancti apostoli, per adventum scilicet Spiritus sancti, *per quem c diffunditur charitas in cordibus nostris.* Idcirco et a Domino non dicti sunt servi, sed amici, qui ta-

^a In Ms. Incipit Concordia testimoniorum sancti Gregorii papæ urbis Romæ.

^b Ms., non dico.... sed amicos meos.

^c Ms., non fecimus.

^d Ms., foris mittit perfectam charitatem.

^e Ms., descendit.

A men et a semetipsis, et a Domino dicti sunt servi; nimirum non ex timore, sed ex amore Deo placendi.

II.

Ad Rom. I (Vers. 1) : *Segregatus in Evangelium Dei.* Et secundum Joannem xvii (Vers. 11) : *Pater sancte,*

f serva eos quos dedisti mihi, in nomine tuo, ut sint unum.

INTERROGATIO.

Et dum se sanctus Paulus unum effectum cum servatis **562** credidit, quid est quod se segregatum esse fateatur? Nam dicitur segregatus, *g qui a grege separatus est, maxime cum Dominus dixerit : Et erit unus grex, et unus pastor (Joan. x, 16).* Et sanctus Spiritus in Actibus apostolorum imperando locutus est : *Segregate mihi Paulum et Barnabam h in opus B ad quod vocavi eos (Act. xiii, 2).*

RESPONSIO.

Sciendum profecto in primis est, quia ista testimonia non solum a semetipsis non discrepant, verum etiam sibimetipsis in unitate concordant. Nam Paulus et Barnabas a grege non erant separati, sed gregati, hoc est ad opus apostolatus fuerant electi. Quibus enim cor unum et anima una cum grege erat, nulla separatio usquam esse poterat. Attamen a grege separati fuerant qui ad apostolatum electi erant. Nam et manus ad operandum porriguntur, sed tamen ab unitate corporis non separantur.

III.

Ad Rom. ix (Vers. 4) : *Testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor i cordi meo.*

C In parabolis Salomonis xii (Vers. 21) : *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.*

INTERROGATIO.

Quid ergo? nunquid Paulus apostolus justus non erat, qui non contristari justum quidquid ei acciderit, noverat, etsi contristari cum justus erat debue-

^f Ms., conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum.

^g Ms., quasi a grege separatus est.

^h Ms., in opus quod vocari.

ⁱ Ms., in corde meo.

rat, ut quid iterando Philippensibus gaudium commendabat, dicens : *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete* (Philip. iv, 4)? Sed et sanctus Jacobus gaudere in variis tentationibus imperat (Jacob. i, 2). Et ipse etiam Paulus in suis ^a tribulationibus gloriatur (II Cor. xii, 9), et sanctus Mathæus Evangelista testatur de Domino ac redemptore nostro, dicens : *Tunc cœpit contristari et mœstus esse. Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 37; Marc. xiv, 33).

RESPONSIO.

Scien- lum profecto est, aliud esse contristari secundum Deum, aliud secundum sæculum, eodem Paulo dicente, qui ait : *Contristari secundum Deum salutem stabilem operatur; sæculi autem tristitia mortem operatur* (II Cor. vii, 10); **563** ista desperabilis, illa laudabilis est; ista repletus Judas [*Iscarioth*] Scarioth, laqueo se suspendit; illum se habuisse sanctus Paulus ad Corinthios scripsit, dicens : *Si quis contristavit ^b me, non me contristavit, sed ex parte* (II Cor. ii, 5); ac si apertius diceret : Non ego solus zelum Dei habeo, sed me contristatum cum vestra tristitia ex mea parte cerno. Et nisi ista tristitia non vitium sed virtus esset, nequaquam illum Dominus in Evangelio beatificaret, dicens : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 5); et seipsum dixit tristem secundum humanitatem, profecto non secundum impassibilem divinitatem.

IV

Ad Rom. ix (Vers. 11) : De Jacob et Esau. *Cum nondum nati suis ent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut propositum quod per electionem Dei factum est, permaneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori.*

In psal. lxi (Vers. 11) : *Quia tu reddes unicuique, secundum opera sua.*

INTERROGATIO.

Cum non ex operibus, sed ex vocante dictum est : *Quia major serviet minori*, quomodo reddet Deus unicuique secundum opera sua? Cur ergo Paulus dixerit : *Non ex operibus*? Nos procul dubio credimus quia nec utique ex futuris, nec enim quisquam existimat tantum dixisse de præteritis, qui utique non erant, cum supradicti distincti fuerant. Si enim hominem præsentem futura adhuc bona justificant, et futura adhuc mala alterius damnant. Sed hoc credere absit a nobis, quia quidam sapiens dixit : *Raptus est justus, ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap. iv, 11). Etenim iste nec justus diceretur, si de futura adhuc malitia damnaretur.

RESPONSIO.

Antequam aliquid de ista quæstione dicamus, prophetam et apostolum eodem spiritu locutos fuisse credamus. Contrarius enim sibi ipsi esse non poterat Mem Spiritus, qui utrumque implebat, et ipse Spiritus, qui Deus est, per prophetam locutus est : *Ja-*

^a Ms., *infirmatibus gloriatur.*

^b Deest me in Ms.

^c Ms., *et ea quæ.*

^d Præter hanc lect. Ms. hanc etiam exhibet, ut bonos faciat.

cob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. i, 2). Electio ergo Dei nunquam defuerat, ^c quæ ea quæ in temporibus facta fuerant discernerebat; quia futura tempora non electionis divinæ, sed ipsa omnium futurorum naturalium causa erat. Hinc Redemptor noster ad Ananiam de Saulo, non adhuc de Paulo dixit : *Noli timere eum, quia vas electionis mihi est* (Act. ix, 15). Intuere quod dixit : Est, non autem, erit. Nam non ideo electus est quia apostolus esset, sed ideo apostolus erat quia electus est. Deus ergo noster bonorum omnium creator est, malorum autem justissimus ordinator (Rom. ix). Tanto enim bonus omnibus est, ^d ut benefaciat etiam de malis. Nam si mali non essent, nullæ rei utique prodesset. Reddet ergo Deus unicuique secundum opera sua, quia vasis præparatis in honorem reddet vitam æternam, et aptis in contumeliam, debitam damnationem. Nam et mali si vellent boni utique esse potuissent. Boni autem qui ex Adam nati sunt, contrariam legem in membris suis vident, ut isti non consentiendo per misericordiam ad præmia perveniant, et illi consentiendo per justum iudicium ad supplicium pertrahantur.

V.

564 Ad Rom. x (Vers. 13) : *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Et secundum Matthæum vii (Vers. 21) : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.*

INTERROGATIO.

Ista ^e dissona videntur, sed scire volumus quomodo intelligantur. Nam ibi dixit, Omnis : Hic dixit, Non omnis. Si ergo omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, quomodo non omnis, qui ingeminat nomen Domini, salvus erit?

RESPONSIO.

Aliud est invocare nomen Domini, aliud ingeminare. Nam illud semper invocant boni, ingeminant autem mali, quia eandem fidei vocem quam loquendo ^f proferunt, moribus destruunt. Hinc de quibusdam Paulus ait : *Deum se ^g confitentur nosse, factis autem negant* (Tit. i, 16). Bonis nomen Domini invocare, est in omnibus illi placere. Idcirco *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

VI.

Ad Rom. iv (Vers. 2) : *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.*

In epistola Jacobi ii (Vers. 21) : *Abraham, pater noster, nonne ex operibus justificatus est?*

INTERROGATIO.

Etsi Abraham ex operibus justificatus est, apud quem habet gloriam, si non apud Deum, cujus amicus per Jacobum dictus est? et si nulla vera gloria est, nisi apud Deum, et nulla vera justificatio, nisi ab illo, quis justificatus habet gloriam sine Deo?

RESPONSIO.

Paulus apostolus contra Saducæos scripsit, sanctus

^e Ms., *dissonare.*

^f Ms., *abstrahunt.* Fortasse quia non spontaneè, sed timore coacti proferunt.

^g Ms., *se confitentes.*

vero Jacobus de justitia fidei dixit. Illi ex operibus legis semetipsos justificabant, nam Saducei Latino sermone dicuntur justificati. Per^a justitiam autem filiei qui justificantur fide, per charitatem, opera demonstrantur. Nam ut idem Jacobus ait: *Mortua est fides sine operibus charitatis, non legis* (Jacob. II, 26). Sanctus autem Paulus contra habentem gloriam, sed non apud Deum; et contra Saduceum semetipsum justificantem dirigit sermonem, dicens: *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei; arbitramur enim hominem justificari sine operibus legis* (Rom. III, 27). Ac si aperte diceret, Abraham, pater noster, ante tempora legis fuerat, sed tamen apud Dominum justificatus erat, quia fidem quam corde tenebat, operibus demonstrabat.

VII.

Ad Rom. XI (Vers. 29): *Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei.*

In Genesi VI (Vers. 7): *Pœnitet me fecisse hominem; et in Samue'e, I Reg. XV (Vers. 11): Pœnitet me unxisse Saul in regem.*

INTERROGATIO.

Cum unus idemque Dominus in patribus et in Apostolo locutus est, quomodo pœnituisse et non pœnituisse ab his dictus est?

565 RESPONSIO.

Solenter intuendum nobis est, quia patres locuti sunt de Deo incommutabili mutabilia faciente. Et apostolus protulit sermonem de incommutabili prædestinatione. Hinc de eodem Domino sanctus Jacobus ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. I, 17). Sed Deus præter prædestinationem mutabilia facit. Per convenientem etenim usum loquendi, et iratus et pœnitens, et zelans et præsciens Dominus dicitur; sed sine ira iratus, sine pœnitentia pœnitens, sine zelo zelans, sine provisionibus præsciens intelligitur.

VIII.

Ad Rom. XIII (Vers. 1): *Non est potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt.*

In Propheta de quibusdam regibus, O. E. VIII (Vers. 2): *Ipsi regnaverunt, et non ex me.*

INTERROGATIO.

Si nulla potestas nisi a Deo, quomodo dictum est veraciter ab ipso: *ipsi regnaverunt, et non ex me?* Item si ipsi reges ex Deo non erant, quomodo reges per se regnasse dixerat: *Per me, inquit, reges regnant* (Prov. VIII, 15)?

RESPONSIO.

Ex illo, et non ex illo reges regnant, qui et potestatem a Deo datam habent, et tamen se ab eo accepisse stulte denegant. Hinc per prophetam scriptum est: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi* (Job. XXXIV, 30). Propterea

^a Gilot., per justitiam ergo fidei qui justificantur fide, per charitatis opera demonstrantur. Quibus nihil obscurius.

^b Ms., destinationem.

^c Ed.: Et non nisi in bonis esse possunt; lectio

ergo isti reges ex Deo non sunt, qui non ex bono, sed propter peccata populi regnare permitti sunt. Item: Omnis potestas non nisi a Deo est; quia non per se mala, sed utique bona est. Mala autem sine bonis, et nisi in bonis esse non possunt, et ideo non nisi in rationabilibus creaturis fiunt. Bonis ergo regibus Spiritus sanctus comminando loqui dignatur, cum ad eisdem psalmistæ voce dicitur: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram* (Psalm. II, 10).

IX.

Ad Rom. XIV (Vers. 14): *Scimus autem quia nihil commune per ipsum.*

In Actibus Apostolorum XV (Vers. 29): *Ut abstinereis vos ab immolatis simulacrorum.*

INTERROGATIO.

Si nihil rerum per ipsum est commune, quid de morticino, et sanguine, et suffocato, et de idolis immolato debemus sentire? Nam ista non solum in Veteri Testamento immunda esse leguntur, sed et in Novo gentes credentes ab his abstinere, ab apostolis præcipiuntur. Intellectu igitur satis opus est, quo pacto ista dissonantia solvi possit.

RESPONSIO.

Dominus ac Redemptor noster secundum Marcum dixit quando de his sermonem habere voluit: *Nihil est, inquit, extra hominem quod possit eum coinquinare* (Marc. VII, 15); Et hoc non intelligentibus discipulis, increpando subtiliter dicens: *An et vos sine intellectu estis? nondum intelligitis, quia omne quod*

C 566 *in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum omittitur* (Ibid., 18)? Ergo rudes adhuc apostoli et necdum a Spiritu sancto illuminati, sensu Judaico credebant, quod hominem non prohibitiones, sed res coinquinarent. Res autem non coinquinant hominem, quæ in ventrem vadunt et exeunt, sed prohibitionis transgressio, et quæ de ipsa procedunt. Nam et primus homo non propter morticinum, aut sanguinem, aut suffocatum, sed propter poma immundus factus est, cum mandatum Dominicum suadente sua conjugate transgressus est. Sed sancto Petro quod dictum est audiamus, ut de his quid sentire debeamus, intelligamus. Surge, inquit, Petre, macta et manduca (Act. 10, 13). Huic dicto Petrus intuendo litteram respondit, dicens: *Absit a me, Domine, quia omne commune et immundum nunquam intravit in os meum* (Ibid., 14). Cui sub testificatione prohibitionis protinus respondetur: *Quod Deus, inquit, purificavit, tu ne commune aut immundum dixeris* (Ibid., 15). Hinc data est licentia Christianis, exceptis in novo Testamento prohibitis, ut manducent quod velint cum moderatione et gratiarum actione. Non ergo per se morticinum aut sanguis ex natura immunda sunt, sed qua prohibita sunt, manducata hominem coinquinant. Et pomum nullam immunditiam naturalem habuit,

Ms. quam sequimur obscuritatem loci hujus sanat, ipsique favet Augustinus.

^d Gilot., de mortuo. Legendum, morticino, et sic habetur in responsione: non propter morticinum.

sed manducare prohibitum, hominem coinquinavit ^a. A

X.

I ad Corinthios I (Vers. 8) : *Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine ^b in adventu Domini.*
In Epist. I Joan. I (Vers. 8) : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.*

INTERROGATIO.

Cum seductio sit, æstimare se esse sine peccato, quomodo confirmamur a Domino sine crimine in adventu ejus, maxime cum etiam infans unius diei non possit esse sine peccato? Nunquid ergo et crimen peccatum est, sine quo quis confirmatus a Domino fieri potest?

RESPONSIO.

Sciendum profecto nobis est, quia non omne peccatum crimen est, attamen omne crimen peccatum est; sicut omnis impius peccator est, non autem omnis peccator, impius. Minima ergo et levia, peccata dicuntur; crimina autem nisi magna minime leguntur ^c.

XI.

I ad Corinth. III (Vers. 9) : *Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis.*
Et in Job xxvi (Vers. 2) : *Cujus adjutor es? nunquid imbecilli?*

INTERROGATIO.

Nunquid sanctus Paulus approbando justificat, quod beatus Job in Eliu damnat. Cujus adjutor es? nunquid imbecilli? Apostolus autem dixit, Dei sumus adjutores. Si ergo bonum est esse adjutores Dei; C

567 RESPONSIO.

Nimirum scire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt; et sunt nonnulli qui quantum in eis est, causam Dei defendunt. Isti veraciter prædicando Dei adjutores sunt; illi increpando fallaciter spiritus pro Deo satagunt, sed satagendo offendunt. Isti non ignoti sed cogniti de Deo loquuntur; illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoscuntur, Domino de Eliu dicente : *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis (Job xxxviii, 2)?* Quid est quod Dominus de illo interrogat, dicens : *Quis est iste involvens sententias*; et tamen interrogando reprobatur subjungens, *sermonibus imperitis?* Ille ergo sententias veras dicebat, sed eas sermonibus imperitis involvebat, quia dicta sancti Spiritus de reprobis in Job retorquebat : de quo quia sine querela erat, Dominus testimonium dederat. Non eodem modo esse dicimus, *Deus adjutor noster in æternum (Psal. lx, 9)*, ^d quo dicimus : *Dei adjutores sumus.* Ille enim non eget adjutorio nostro : nos autem nihil possumus sine illo.

^a In Ms. legitur : *Explicit epistola ad Romanos, incipit epistola ad Corinthios.*

^b Ms., *in adventum ejus.*

^c In Ms. additur : *Quia nimirum vita humana. Deo confirmante, potest esse sine crimine; sine peccato vero nullatenus potest, nec uno die.*

^d Ms., *quod dicimus.*

XII.

I ad Corinth. III (Vers. 15) : *Opus uniuscujusque, quale sit, ignis ^e probabit.*
Secundum Matth. xix (Vers. 28) : *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.*

INTERROGATIO.

Et dum uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, nunquid et ipsi apostoli per ignem probabuntur, qui non judicandi, sed etiam judicaturi duodecim tribus Israel dicuntur? aut etiam illos ignis probabit, cum quibus seipsum numeravit sanctus Paulus dicens : *Nos autem qui relinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in æra, et sic semper cum Domino erimus (I Thess. iv, 16).*

RESPONSIO.

Si vim dictorum Christi pensemus, hanc obscuritatem, ipso illuminante, ad lucem perducimus. Nam ipse dixit : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur (Luc. xii, 49)?* Spiritus quoque sanctus super apostolos descendens in specie ignis apparuit (Act. i), qui in signo ^f apparens in fidelibus, fideles intus ut ignis probavit. Opus ergo uniuscujusque quale sit, ignis probabit, quia quos ignis spiritualis in præsentem tempore non examinat, in futuro judicio per ignem probat. *Quicumque ergo spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt (Rom. viii, 14)*, qui licet per ignem probati, examinati sunt. Nam illum per impositionem manuum episcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt, sed etsi in aliquo delinquant, cognoscendo et confitendo corriguntur. ^g Omnis enim, inquit Dominus, per ignem salvabitur, aut enim hic per spiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo sicut non omnis in die judicii per ignem probabitur, ita in ipsa eademque die non omnes omnino judicabuntur, Domino testante, qui ait : *Qui credit in Filium, non judicabitur; qui autem incredulus est, jam judicatus est (Joan. iii, 18).* Quosne ergo ignis futurus probabit, si Deus nec credulos, nec incredulos judicabit? Sed quasi a nobis interrogaretur : **568** Quod ergo erit judicium? protinus subjunxit dicens : *Hoc est judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem (Ibidem).* Hi ergo soli in die judicii judicabuntur, qui licet lucem scient venire, sed tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent, jam judicati sunt, qui autem nihil tenebrarum habent, sine ullo judicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati sunt, in futuro judicandi erunt. De illis ergo solis judicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad tenebras plus pertinere debeant, demonstretur. Resur-

^e Ms., *ignis probat.*

^f Ms., *apparens infidelibus.*

^g Ubi hæc leguntur? fortasse Ecclesiastici xxxvi, 41 : *In ira flammæ devoretur qui salvatur.* In Ms. Turon. lego : *per ignem salietur*, quo l referri potest ad Marc. ix, 48 : *Omnis enim igne salietur.*

gent ergo isti, ^a ut judicentur, justi ut judicent, in-
pii ut damnentur; quia et illi resurgent, sed non in
judicio, psalmista testante, qui ait: *Non resurgunt
impii in judicio (Psal. 1, 5).*

XIII.

I ad Corinth. iv (Vers. 5): *Nolite ante tempus judicare.*
Ad Philipp. iii (Vers. 18): *Multi ambulant, quos sæpe
dicebam vobis, nunc autem et flens dico inimicos
crucis Christi, quorum finis interitus.*

INTERROGATIO.

Dum Paulus apostolus ad Corinthios loquens, pro-
hibuit ante tempus judicare, cur ipse quasi ante
tempus judicando de quibusdam videtur dicere:
Quorum finis interitus?

RESPONSIO.

Christus in Paulo locutus futura jam quasi præte-
rita agnoscit, et ideo etiam Paulo dicente, nihil
ante tempus judicavit. Nam et sanctus Spiritus per
apostolum Petrum ad Simonem Magum ait: *Non est
tibi pars, neque sors in hac vita (Act. viii, 21)*: quia
Simonis Magi futura, quasi præterita, Petro in Spi-
ritu sancto fuerant revelata, a quibus autem futura
ut præterita minime videntur, a Domino ante tempus
judicare prohibentur; de quibus et per prophetam
increpando dicitur: *Væ iis qui prophetant de corde
(Ezech. xiii, 17)*. De corde namque prophetare est ex
sola præsumptione non per Spiritum sanctum aliquid
dicere.

XIV.

I ad Corinth. vii (Vers. 7): *Volo omnes homines
esse sicut meipsum.*
Et ad Timoth. i, v (Vers. 14): *Volo autem juniores
nubere, filios procreare, matresfamilias esse.*

INTERROGATIO.

Nunquid duas voluntates sibi metipsis contrarias
habuit sanctus Paulus, qui aliter ad Corinthios,
aliter ad Timotheum se voluisse dixit? Nam de non
nubendo videtur dixisse ad Corinthios: de nubendo
vero scripsit ad Timotheum; ibi de omnibus homi-
nibus, sicut ille erat, ut essent, voluit; hic, adoles-
centioribus ut nubant, se voluisse scribit.

RESPONSIO.

Nobis solerter intueendum est, sanctum Paulum
concionatorem Ecclesiæ fuisse, et ex multorum per-
sonis sermones diversos jam protulisse. Nam ibi ex
persona virginum dixit: *Volo omnes homines esse
sicut meipsum*. Hic ex persona volentium nubere
scripsit: *Volo juniores nubere, filios procreare, ma-
tresfamilias esse*. Sicut et Salomon ex multorum
personis **569** in Ecclesiaste loquitur, qui latino ser-
mone concionator exprimitur. Nam ibi ex persona
quorundam dicentium, scripsit: *Nonne melius est
manducare et bibere (Eccl. ii, 4)*? Ex persona autem
perfectorum intulit dicens: *Melius est ire ad domum
luctus quam ad domum convivi, in ipsa enim finis*

^a Deserimus hic Gilot. ut sequeremur Ms. Cod.,
qui licet nonnihil adhuc habeat obscuritatis, præfe-
rendus est tamen Edit. Gilot., ex quo nullus sensus
potest extundi.

cunctorum admonetur hominum (Ibid. vii, 3): in hac
enarrabatur etiam virtus fortium. Mira ergo dispen-
satione largitoris agitur ut etiam de conjugatis electi
præmium virginitatis recipiant, quanquam omnes
virgines esse non possunt. Voluntas namque perfecta
faciendi, reputatur pro opere facti. Hinc nato Do-
mino sancti angeli dixerunt: *Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14)*.
Quod ergo unusquisque nostrum in semetipso agit
voluntarius, hoc recipiet a Domino, quasi de omni-
bus hominibus. Sed et malevolus econtra cogitet,
ne quasi de malis omnium iniquorum damnatur;
quia sicut misericors, ita et justus est. Matrimonium
igitur et virginitatem Paulus laudavit, sed virginita-
tem matrimonio prætulit, dicens: *Qui matrimonio
virginem suam jungit, bene facit; qui autem non jun-
git, melius facit (I Cor. vii, 38)*. Quia ergo utramque
bonum vidit in spiritu, utrumque profecto fieri voluit.

XV.

I ad Corinth. vii (Vers. 10, 11): *Cæteris ego dico, non
Dominus: Uxorem a viro non discedere, sed etsi
discesserit, manere inuuptam.*

Et II ad Corinth. xiii (Vers. 3): *An experimentum
queritis ejus qui in me loquitur Christus?*

INTERROGATIO.

Si continue in Paulo apostolo loquebatur Christus,
quid ergo fatetur se aliquid dicere, et non Dominum?

RESPONSIO.

Si duos prophetas in medium proferamus, hanc
nimirum dissonantiam cito solvemus. David quippe
quia non continue spiritum prophetiæ habuit, inter-
rogando alterum prophetam demon. travit. Et Nathan
de constructione templi, quia et ipse in illa hora
spiritum prophetiæ non habuit, hoc dicendo decla-
ravit: *Omnia, quæ sunt in corde tuo, fac; Dominus
enim tecum est in omnibus (II Reg. vii, 3)*. Sed
Spiritus sanctus adveniens, construi templum a san-
guinario bellisque dedito prohibuit, et hoc a Davide
fieri per eundem Nathan contradixit (*Ibidem*). Con-
silia ergo non continue habentium spiritum prophetiæ,
aliquando prætermittenda sunt, ^b aliquando non sunt.
Nam consilium Nathan a David debuit prætermitti, con-
siliium autem apostoli Pauli a Christianis debuit semper
observari. Aliqua namque consilia infra mandata
qui implet, tantum justus est, qui vero transcendit jam
perfectus est. Nam consiliando Dominus ait: *Si vis
perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pau-
peribus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in celo
(Math. xix, 21)*: Et idem Paulus eundem habens spi-
ritum, ^c consilium dedit: *De virginibus autem præcep-
tum Domini non habeo, consilium autem do (I Cor. vii,
25)*. Ista consilia in mandatis utique non sunt, ^d sed
supra mandata, ideoque majora præmia acquirunt.

XVI.

570 I ad Corinth. x (Vers. 13): *Fidelis Deus, qui
non patietur vos tentari supra id quod potestis.*

^b Adjecimus ex Ms. Tur., aliquando non sunt.

^c Gilot. consilium dedit non Dominus: De Virg.

^d Ms.: Sed supra mandata majora præm. acquirunt.

Et II Corinth. I (Vers. 8) : *Nolumus autem ignorare A vos, fratres, de pressura nostra, quæ nobis facta est in Asia : quoniam supra modum et supra virtutem gravati sumus.*

INTERROGATIO.

Et si supra virtutem gravamur, quomodo gravari nos Deus non patitur ? Item, si supra virtutem non gravamur quomodo supra virtutem gravari dicimur ?

RESPONSIO.

Ut i tam dissonantiam celeriter dissolvamus, ad aliud propheticum testimonium recurramus, ubi ait : *Quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem (Psal. LIX, 13, 14).* Frequenter ergo gravari dicimur supra humanam fragilitatem, quia vana salus hominis est : sed nunquam gravamur supra Dei virtutem, quia ille medicus est. Ægrotus ergo sub manibus medici aliquando plorat, quia quo pacto ad salutem perveniat ignorat ; sed sapiens medicus plerumque secat, ut ægrotum quoque ad salutem perducat. Paulus ergo intuendo fragilitatem suam, gravari se dixit supra virtutem, ^a sed ulterius ait : *Omnia possum in eo qui me confortat (Philip., IV, 13).*

XVII.

II ad Corinth. V (Vers. 16) : ^b *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam secundum carnem non novimus.*

Secundum Luc. XXIV (Vers. 39) : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*

INTERROGATIO.

Quomodo concordant verba discipuli verbis Christi magistri sui ? Hoc Christum dixisse post resurrectionem legimus, et de ipso eodemque tempore Paulus ait : *Sed nunc jam non novimus.* Quid ergo ? Nunquid hoc quod confitetur Christus, hoc nosse se denegat Apostolus ?

RESPONSIO.

Deum ac Redemptorem nostrum secundum carnem cognovimus vixisse, hoc est absque ullo peccato verum hominem se in omnibus demonstrasse : sed post resurrectionem idcirco non novimus, quia carnem illius in æternum victuram sine alimentorum sustentaculis manere credimus. Esurientem ergo et sitientem, et ab itinere fatigatum ante passionem, et ipsa passione minoratum ab angelis legimus ; sed subjectis sibi angelis et potestatibus et virtutibus, eum hæc operari nunc jam non novimus. Confitemur ergo Dominus se habere veram carnem post resurrectionem, sed Paulus nunc jam non novit, ut erat ante passionem. Sed hoc testimonium idcirco Paulus protulit, veteri homine deposito, ut renovationis formam nobis insinuaret, dicens : *Ut sicut Christus resurrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (Rom., VI, 4).*

^a Ms., *Nihilominus ait* : Omnia.

^b Hic multa restituimus ex Ms. quæ in Ed. Gilot. deerant.

^c Gil. *Nunquid per*, et in respons., *hoc est per*

XVIII.

II ad Corinth. XI (Vers. 5) : *Existimo enim me nihil minus fecisse 571 a magnis apostolis.*

I Corinth. XV (Vers. 9) : *Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus.*

INTERROGATIO.

Dum minimum apostolorum Paulus se esse confitetur, quid nihil minus fecisse a magnis apostolis se testatur ?

RESPONSIO.

Sciendum est quod crimina præsentia Paulus non habuit, et idcirco peccata jam dimissa humilitatis gratia ad memoriam reduxit : *Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. XV, 9).* Habens autem sermonem de hæreticis et pseudoapostolis, profitetur se nihil minus a magnis apostolis fecisse. Bene agentium ergo apostolus per humilitatem erat minimus, sed contra delinquentium pseudoapostolorum vitia per zelum justitiæ erectus.

XIX.

Ad Galat. I (Vers. 1) : *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.*

I ad Timoth. II (Vers. v) : *Mediator Dei et hominum homo, Jesus Christus.*

INTERROGATIO.

• Nunquid non per hominem Jesum Christum Paulus vocatus est in Apostolatam, qui se non ab hominibus neque per hominem vocat apostolum ?

RESPONSIO.

Hoc est non per præsentiam humanitatis ante passionem, sed ex vocante apostolus electus est post resurrectionem, Domino ad Ananiam dicente : *Noli timere eum, quia vas electionis est mihi (Act. IX, 15).*

XX.

Ad Galat. I (Vers. x) : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*

I Corinth. X (Vers. 33) : *Sicut per omnia omnibus placeo.*

INTERROGATIO.

Si Paulus per omnia omnibus placet, quomodo placendo hominibus, Christi servus ^d non esset ?

RESPONSIO.

Placet Paulus, et non placet : placet namque in rebus non prohibitis, sed in prohibitis minime placuit : *Factus est enim omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret (I Cor. IX, 19).*

XXI.

Ad Ephes. II (Vers. 5) : *Et eram natura filii iræ, sicut et cæteri.*

præs., ubi ommissa in utroque loco negatione, sensus mutilus erat.

^d Expungenda videtur particula negativa, quæ tamen legitur tam in Ms. quam in Edit.

In Genes. 1 (Vers. 31) : *Et vidit Deus omnia quæ A*
fecit, et erunt valde bona.

INTERROGATIO.

Cum sint benedicta et omnia valde bona, quæ
Deus creavit, quomodo homines filios iræ ex natura
Paulus scripsit?

572 RESPONSIO.

Omnipotens Deus omnium naturarum creator est,
et omnis natura, in eo quod natura est, bona est. Mos
namque confirmatus longo tempore vim quodam-
modo obtinet naturæ. Hinc Paulus ait : Eramus na-
tura filii iræ; ac si aperte diceret : Cum eramus
sani, devenimus ægroti, et ex ipsa pessima consue-
tudine, eramus quasi ex natura filii iræ.

XXII.

Ad Ephes. III (Vers. 8) : *Mihi minimo omnium sanc-*
torum data est gratia hæc inter Gentes, evangelizare
investigabiles divitias Christi.

In Psalm. IX (Vers. 4) : *Confitebor tibi, Domine, in*
toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

INTERROGATIO.

Quid est hoc? Nunquid omnia mirabilia Dei pote-
rant ab ipso etiam propheta narrari, cum Paulus
apostolus scripserit investigabiles esse divitias Christi?
Sed et ipse Paulus quomodo non est sibimetipsi con-
trarius in eo quod ait, evangelizare investigabiles di-
vitas Christi?

RESPONSIO.

Et narrantur ergo omnia mirabilia Domini, et in-
vestigabiles sunt divitiæ Christi, quia et narrando
omnia in brevi simul complectuntur, et tamen in
ænigmate videntibus ex parte cognoscuntur. Nam
cum de Deo aut de præsentis sæculo, vel de futuro
aliquid narratur, omnia in brevi simul sermone
complectuntur, et hæc quia sunt, ab auditoribus au-
diuntur. Quomodo autem aut qualia sint, etiam a
prædicatoribus non intelliguntur. Hinc prædicator
egregius ait : *O altitudo divitiarum sapientiæ et sci-*
entiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et in-
vestigabiles viæ illius (Rom. XI, 33). Psalmista autem
ut omnia simul narraret, de Domino ait : *Omnia*
quæcumque voluit fecit : non solum de Creatore, sed
etiam de ipsis creatoris quales sunt, narravit.

XXIII.

Ad Philip. III (Vers. 13) : *Unum autem quæ quidem*
retro sunt obliviscens, et in futurum convalescens.

II ad Timothei. IV (Vers. 7) : *Certamen bonum certavi,*
cursum consummavi, fidem servavi.

INTERROGATIO.

Et dum ista præterita Apostolus ad memoriam re-
duxit quomodo ea quæ retro sunt oblivisci se dixit?

RESPONSIO.

Quo magis temporibus et rationi congruunt, quæ
proferuntur, eo celerius ab auditoribus intelliguntur.

^a In Vulgata, ad ea quæ sunt priora extendens me-
ipsum. Græce, τοῖς δι' ἑμπροσθεν ἐπισκευόμενος, ad ea
quæ a fronte sunt entis, quibus correspondent quæ
hic legimus; nam futura dicit quæ sunt a fronte,
quæque opponuntur præteritis jam retro positis. Et
pro entis, posuit quod æquipollet convalescen-

Nam Paulus apostolus causa confirmationis suæ ista
enumeravit, quia tempus^b resolutionis suæ pro-
pins instabat. Scriptum quippe est : *In die bonorum*
ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immem-
or sis bonorum (Eccli. XI, 27). Paulus ergo præte-
rita obliviscens, non erat immemor malorum, quando
dixit : *Non sum dignus vocari apostolus, quoniam*
persecutus sum Ecclesiam Dei (I Corinth. XV, 9). Item
etiam, appropinquante die resolutionis suæ immemor
non erat⁵⁷³ bonorum, dicens : *Certamen bonum*
certavi, cursum consummavi, fidem servavi (II Timoth.
IV, 7). Solent quippe sancti viri hoc proprium habere
et prospera in adversis, et in prosperis adversa
commemorari. Hinc beatus Job in prosperis cum erat,
sic timuisse se dixit : *Semper enim quasi timentes*
super me fluctus, timui Deum (Job XXXI, 23) Item cum
erat in adversis, bona præterita quæ egerat, ad me-
moriæ revocavit, dicens : *Oculus sui cæco, et pes*
claudo; pater eram pauperum, et causam, quam nesciebam,
diligentissime investigabam (Job XXIX, 15,
16). Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt,
quatenus nec extollantur in prosperis, nec desperatione
frangantur in adversis.

XXIV.

Ad Philip. IV (Vers. 8, 9) : *Si qua virtus, si qua laus*
disciplinæ, hæc cogitate, quæ et didicistis, et accep-
istis, et audistis, et vidistis in me.

In Parabolis Salomonis XXVII (Vers. 2) : *Laudet te*
alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua.

INTERROGATIO.

Si nulli laudare seipsum ore proprio licuit, cur
Paulus bona enumerans de seipso dixit : Quæ et vi-
distis in me?

RESPONSIO.

Aliter est loqui de corde proprio, aliter in Spiritu
sancto. Nam Paulus in adversis carceris bona se
egi se in spiritu meminuit, et idcirco non ore proprio
dixit; quia prospera in adversis commemorari de-
bent. De semetipso autem loqui laudanti et propriam
gloriam quærenti Veritas ait : *Qui a semetipso loqui-*
tur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit glo-
riam ejus, qui misit eum, hic verax est (Joan. VII, 18).
Sed idem Paulus : *Non, inquit, qui semetipsum com-*
 mendat, ille probatus est (II Corinth. X, 18). Ille ergo
nimirum commendatur, qui nec in Spiritu sancto,
nec in adversis prospera de se narrat.

XXV.

Ad Philip. IV (Vers. 12) : *Ubique et in omnibus in-*
stitutus sum; scio et saturari et esurire.

In sancto Evangelio secundum Lucam VI (Vers. 25) :
Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

INTERROGATIO.

Cum vae saturatis Dominum dixisse Evangelista
narraverit; cur Paulus apostolus saturari se scire

^b Ms., resolutionis ipsius.

^c Corruptum Gilioticum textum ex Ms. emenda-
vimus; prius enim legebatur contra mentem aucto-
ris : *Ut prospera in adversis, et in prosperis adversa*
pertinescant.

dixit? aut quid magni est, scire saturari et esurire, A cum hoc omnium animantium videatur esse commune?

RESPONSIO.

Omnipotens et verax ^a Deus vœ saturatis dixit : quia saturari nescientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque discretionis est saturari scire, hoc est cum moderatione et gratiarum actione alimenta percipere. Qui enim, inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo (Rom. xiv, 6)*. Ipsi ergo saturari nesciunt, qui tunc solum manducare desunt, quando carne imperante manducare nolunt. Et isti e contrario Domino manducant, qui semper temperati, largitori gratias agunt.

XXVI.

574 Ad Thess. II (Vers. 18) : *Ego quidem Paulus et B semel et iterum volui venire ad vos, sed impedit nos Satanas.*

Secundum Lucam XXII (Vers. 31, 32) : *Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

INTERROGATIO

Quomodo isdem Satanas cribrare sanctum Petrum, sicut voluit, non permittitur, et quasi per se potuisse impedire a Paulo scribitur? Et si Paulus apostolus Dei voluntati in hoc congruit, ^b cur iterum illum Satanas impedit?

RESPONSIO.

Indubitanter nobis sciendum est quod diabolus voluntatem tentandi semper habet; quomodo autem, et quantum, et quando faciat, potestate caret. In tantum enim eum Creator aliquid in sæculo agere permittit, quantum ante sæcula sine termino in prædestinatione habuit, et quia sanctos suos Dominus plerumque per Satanam probat, idcirco quasi ipse ^c Satanas impediat, Paulus indicat. Sed inter hæc sciendum est, quia plerumque omnipotens Deus facit voluntatem consilii sui, etiam per malevolam voluntatem ^d servi sui. Aliquando autem boni servi ea desiderare conceduntur, quæ ita, ut desiderant, a Domino non permittuntur. Abraham quippe præcepto Dei obedire voluit, sed decollari Isaac idem Dominus non permisit, et hanc voluntatem omnino perfectam remuneravit dicendo : *Quia non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum (Genes. xxii, 16)*. Et David de voluntate construendi templi laudatus fuit, licet ad hoc construendum in ea re non pervenerit (II Reg. vii). Et dum ista specialiter locuti sumus, quomodo fiunt generaliter videamus. Plagæ namque generis humani ^e a justo iudice dispensatæ sunt, sed electi Dei charitate jam pleni, eas fieri nolunt. Et contra Deum ergo volunt, et ab ipso non discedunt, quia de omnibus

plagis gratias agunt. Sed ut manifestius sit quod loquimur, per exempla demonstrando gradiamur. Verbi gratia : Aliquis filius suo ministrat patri quem, quia pius est, non vult etiam mori. Sed et cum ægrotos, quos Dominus castigat, visitamus, ut sani deveniant, satis desideramus. Ista ergo cum volumus, quasi discordando Dei voluntati discordamus. Item cum Dominus humano generi bona fieri jubet, nostra voluntas non contraria, sed congratulans esse debet, quatenus est perfecta, sed idcirco pii Domini et iustitia iudicis laudanda sit.

XXVII.

Ad Thess. IV (Vers. 15) : *Et in tuba Dei descendet de cælo.*

In Apocal. VIII (Vers. 6) : *Et septem angeli qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.*

INTERROGATIO.

Et dum in tuba Dei de cælo descendet Christus, in qua de iis septem creditur descensus? Si in septima, quomodo præcesserunt cæteræ? Si in prima, quomodo secuturæ sunt aliæ?

575 RESPONSIO.

Idcirco septiformis Spiritus descendit in apostolos, ut quasi septem tubis acceptis, intonarent in populos, et Christus ad eorum posteros sub illorum persona promisit quod apud ipsos usque ad consummationem sæculi mansurus sit, dicens : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20)*. Septima ergo prædicatio, quasi septima tuba ad consummationem sæculi pertinet, quia finita senaria prædicatione, novissima tuba canet. *Canet enim, inquit Paulus, tuba, et mortui resurgent incorrupti (I Corinth. xv, 52)*. Et licet credere per novissimam tubam, significari septimam prædicationem, tamen attendimus Evangelicam lectionem, ubi ait de Filio hominis : *Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum (Matth. xxiv, 31)*. Sciendum etenim est quia et vox quasi tuba audita est in monte Sinai, quando populus Israel accepit decalogum verborum Dei, quam qui audierunt, ^f excusaverunt se, ne eis iterum fieret. Sed tunc omnino locutus est per subjectam creaturam, profecto non per propriam naturam, sicut et ad filium suum locutus est, postquam a Joanne idem Filius baptizatus est, dicente Patre : **D** *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene ^g complacuit (Matth. iii, 17)*. Qui quod significabatur in voce, omnino paternæ divinitatis est, syllabæ autem et sonitus syllabarum profecto creaturarum erat. Cum ergo talem consuetudinem habeant sancti angeli, aëriis corporibus vestiri, sicut potuerunt ab aliquantibus patribus videri, nihil nimirum obstat intelligi

^a Ms., *Judex.*

^b Ms., *cur iter ill'us.*

^c Ms., *Satanas impedire Paulus ind.*

^d Ms., *mali servi.*

^e Ms., *justo jud. ce dispensante, sunt.*

^f Ms. duplicem suppeditat lectionem, *excusaverunt et excusaverunt*; quasi dare voluisset etymologiam verbi *excusare*, quod idem est, inquit grammatici, ac ex causa detrabere et absolvere.

^g Ms., *complacui.*

* quia tali tuba tunc cantaturi sunt quando novissime in die ultimo intonabunt, quando mortuorum dormientium corpora resuscitabuntur.

XXVIII.

I ad Timoth. I (Vers. 13) : *Sed misericordiam sum consecutus, quia ignorans feci in incredulitate.*

Ad eundem. *Ibid.* (Vers. 15) : *Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.*

INTERROGATIO.

Quid te excusas, sancte Paule, in uno, et ^b accusas in altero, dum per ignorantiam erat quidquid commisisti, quia cum venia omnium peccatorum primus fuisti, maxime cum nec tempore, nec magnitudine peccatorum inveneris ita fuisse?

RESPONSIO.

Sciendum est quod tribus modis peccatum admittitur, aut enim ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur; et gravior quidem infirmitate quam ignorantia; similiter studio gravior, quam infirmitate. Excusas ergo te ipsum, sancte Paule, per veram rationem, et nihilominus accusas per humilem confessionem. Ut veraciter justus, accusator tui fuisti in uno, et gratias agens de Domini misericordia, Dominum laudasti in altero.

XXIX.

I ad Timoth. II (Vers. 4) : *Qui omnes homines vult salvos fieri, 576 et ad agnitionem veritatis venire.*

In Psal. cxxiii (Vers. 3) : *Deus autem noster in caelo et in terra, omnia quaecunque voluit fecit.*

INTERROGATIO.

Cum Deus omnia, quaecunque voluit, fecit, nunquid totum genus humanum ad salutem perduxit? aut si hoc agere noluit, quomodo sanctus Paulus voluisse scripsit, dicens : *Qui vult omnes homines salvos fieri?*

RESPONSIO.

Indubitanter credendum est quia non alia Deus in temporibus fecit, quam quae ante tempora praescivit et praedestinavit. Sed hoc nimirum intelligendum est, quia omnipotens Deus aliquid in sacra Scriptura se agere dicit, quod non per propriam naturam, sed per creaturam profecto agit. Sicut ad patrem Abrahami dixerat, cum occidi Isaac omnino nolebat, dicens : *Nunc cognovi quia tu times Deum* (Genes. xxii, 12); hoc est, nunc cognoscere te feci, quod sine ullo termino ego cognovi. Et sicut in Ezechiele de impio ait : *Nolo mortem impii* (Ezech. xxxiii, 11); hoc est, feci nolentem mori, licet hoc ipse agat unde ad mortem perveniat, in natura ejus posui, quod nequaquam velit mori. Vult ergo Dominus omnes homines salvos fieri, qui in hoc utique sunt conditi quod volunt, licet indigni, semper esse salvi. Seu Deus omnes homines vult salvos fieri, quia salvos fecit ex omni ordine ge-

* Ms., quia talia tuba tunc cantaturi sunt, quia novissima tuba in die ult. intonabunt.

^b Mendose Gilot., et Christianos accusas. Ac infra, Christianos accusas per hum. conf. Quid enim hic de

neris humani, scilicet, reges ex regibus, duces ex ducibus, et ex viris et ex mulieribus, et ex omnibus omnino hominibus. Hoc ergo genere locutionis loqui poterat Paulus cum diceret : *Qui vult omnes homines salvos fieri.* Quoniam secundum (I Timoth. II, 4) [Lucam] Marcum * evangelistam locutus est etiam ipse Dominus dicens : *Vae vobis scribae et Pharisei, qui decimatis mentham, et omne olus; hoc est, omne olerum genus.* Unde enim poterant universa decimare, qui omnino non valebant cuncta simul congregare?

XXX.

I ad Timoth. II (Vers. 12) : *Docere autem mulieri non permitto.*

Ad Tit. II (Vers. 3) : *De mulieribus : Bene docentes ut prudentiam doceant.*

B

INTERROGATIO.

Cum Paulus apostolus docere mulieri omnino non permittat, quid de mulieribus scribens, bene docentes dixit, ut prudentiam doceant?

RESPONSIO.

In planioribus non debemus diutius impediri, ut aliquanto latius in obscurioribus libeat immorari. Bene docentes ergo dictae sunt mulieres, non viros, sed suas juniores. Ut prudentiam, inquit, doceant, quatenus cum filiabus suis doctrina sua agant, unde ad aeternam vitam perveniant.

XXXI.

I ad Timoth. V (Vers. 20) : *Peccantes coram omnibus argue, ut et caeteri videntes timorem habeant.*

Secundum Matth. xviii (Vers. 15) : *Si peccaverit in te frater tuus, 577 vade et corripe eum inter te et ipsum solum.*

C

INTERROGATIO.

Dum discipulo dictante peccans coram omnibus arguendus est, quid ipse magister veritatis inter te et ipsum solum locutus est?

RESPONSIO.

Hanc quaestionem celerius absolvemus, si vim dictorum diligentius consideremus. Ibi dixit : *peccantes, sed non addidit, in quem; hic dixit, si peccaverit in te.* Si ergo occulte in te peccaverit frater tuus, et tu vis coram omnibus arguere, non es corrector sed proditor. Peccantes autem in Deum coram omnibus increpa, ut illud verbum *argue*, ad sequentem vocem adjungas. Hinc Paulus ait : *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem illi restitit, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii* (Galat. II, 11). Et post pauca : *Dixi Petro coram omnibus; ac si dixisset, eo quod simulationem coram omnibus habuisset : Si tu, inquit, Judaeus cum sis, gentiliter vivis, et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare* (Ibid., 14)? Occulta ergo peccata possunt occulte corripui, et publica peccata coram omnibus debent argui, ut et caeteri timorem habeant. Quidquid enim mentem movet aliorum,

Christianis, ubi de solo agitur Paulo?

* Ita legitur in Gil. et in nostro Ms., licet mendoso nomen Marci pro Lucæ irrepserit.

nequaquam reticendum est, sed cum magna humilitate proferendum est.

XXXII.

I ad Timoth. vi (Vers. 16) : *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest.*

Et I Joan. iii (Vers. 2) : *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

INTERROGATIO.

Cura Paulus apostolus dixerit quod nullus hominum Deum vidit, sed nec videre potest, quomodo sanctus Joannes scripsit : quoniam videbimus eum sicuti est?

RESPONSIO.

In his duobus testimoniis sancti duo apostoli omnino dissonant, sed dissonando veraciter concordant. Sed inter hoc sciendum est, quia omnipotens Deus antiquis patribus non in sua propria natura monstrabatur, sed etiam per creaturam cum Moyse, quasi amicus cum amico loquebatur. *Nemo enim, inquit, videbit me, et vivet (Exod. xxxiii, 20).* Hoc utique congruenter convenit ad illud quod Paulus apostolus ait : *Quem nullus hominum videt.* Quod autem ait : *Sed nec videre potest*, ad illud convenit, quod sanctus Joannes dixit : *Quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2).* In ista ergo vita posteriora sua Dominus per creaturas monstravit : quia adhuc peregrinantibus filiis naturæ propriæ veritatem occultat, eodem Joanne attestante, qui ait : *Carissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit, quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (Ibidem).* Ex hoc testimonio intuendum est quod Paulus ait : *Sed nec videre potest*; ac si aperte diceret : Tandiu unusquisque filius cælestem patrem videre non potest, quando in hac vita peregrinus, patri utique dissimilis est. Sed unusquisque electus Deum, non per creaturas, sed sicuti est, videre poterit, cum quid erit, appa-

^a Apud Gilot. mendosissime : *Nunquam sermo Domini pro... contemnebatur; sed ab omnibus.* Codex

A ruerit, et similis ei fuerit. Vel certe ut idem Joannes Evangelista ait : *Deum nemo vidit unquam (Joan. i, 18);* quasi manifestus diceret : Sicut est, videt in se. Nulla enim creatura firme intelligit Deum quem admodum Deus intelligit semetipsum.

XXXIII.

II ad Timoth. i (Vers. 11) : *In quo positus sum ego prædicator, et apostolus et magister gentium.*

Secundum Math. xxiii (Vers. 10) : *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester, qui in cælis est.*

INTERROGATIO.

Cum Dominus apostolis suis dixerit : Nolite vocari nomine magistrorum, quid Paulus apostolus Christi confitetur se magistrum fuisse gentium?

RESPONSIO.

^a Nunquid sermo Domini prohibentis a Paulo apostolo contemnebatur? Sed ab eo omnibus credentibus insinuabatur ne sub nomine apostolorum a pseudoapostolis seduceretur, sed eum magistrum in quo Christus loquebatur sequeretur.

XXXIV.

II ad Timoth. iv (Vers. 14) : *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit; reddat illi Dominus secundum opera sua.*

Et post pauca (Vers. 16) : *In prima mea, inquit, defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt; non illis imputetur.*

INTERROGATIO.

Quid Paulus de Alexandro scribens optando dixit, reddat illi Dominus secundum opera sua. Et aliorum meritis, optando locutus est, non illis imputetur?

RESPONSIO.

In uno eodemque spiritu Paulus prævidit, qui tam utraque diversa ad Timotheum scripsit, quod Alexander duricorsus ad Deum nunquam converteretur, et aliis gentibus per veram præsentiam ante acta non imputarentur.

noster remedium attulit.

^b Ms., secundum opera ejus.

PRÆFATIO

IN LIBRUM S. PATERII DE EXPOSITIONE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI;

UBI DE SIMILI ALULFI OPERE DISSERITUR.

I. Sanctum Paterium Gregorii Magni discipulum, imo alterum veluti Gregorium hic offerimus tibi, studiose lector, non mutilum, qualis hucusque prodit, sed majori sui parte auctum ac prorsus integrum.

II. Paterii meminit sanctus Gregorius, lib. v, epist. 29. *Hanc autem epistolam Paterio notario Ecclesie nostræ subscribendam dictavimus.* Et in facultate testandi Probo abbati concessa, quæ olim in serie epistolarum legebatur lib. ix, num. 22, nunc autem ad calcem est amandata, idem Paterius dicitur secundicerius. Eundem inter clericos sanctissimi pontificis familiares, ejusque consiliorum participes aut adiutores in sacrarum litterarum studiis, tertio loco commemorat Joannes Diaconus lib. ii, cap. 41, duplicique notarii et secundicerii titulo donat, ejus insuper collectanea et excerptiones ex sancti Gregorii operibus laudat.

De eodem ac de ipsius lucubratione ita scribit Sigibertus Gemblacensis lib. de illustribus Viris : *Paterius Romanæ Ecclesie notarius et secundicerius, colligens omnia divinæ Scripturæ testimonia, per quæ Gregorius*

obscura suæ expositionis dilucidavit, tres libros edidit, duos de testimoniis Veteris Testamenti, et unum de testimoniis Novi Testamenti; ipsumque codicem appellavit librum Testimoniorum. Eadem fere dicit Joannes Trithemius lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, additque Paterii opus ab iis verbis incipere: *Dum beatissimi atque apostolici*, etc., quæ verba leguntur initio prælationis Paterii. Ex his veterum de Paterio testimoniis, ubi de ejus episcopali dignitate nihil dicitur, fides Arnolli Wion, eum Brixia fuisse episcopum asserentis, nutans videtur et valde dubia, maxime cum in inscriptione Codicum mss. qui ejus opus exhibent minime dicatur episcopus. At sancti titulum longe præstantiorem tam in his veteribus membranarum quam in Martyrologio Romano consecutus est.

III. Cæterum Paterii lucubratio eo pluris est faciendâ, quod sancto Gregorio auctore ac hortatore incepta et absoluta, ipsum etiam habuerit approbatorem, ut ex ejus præmio intelligimus. De methodo vero in hoc opere servata, et de cæteris ad ipsum spectantibus legendum est præmium, unde præsertim liquet in tribus hoc voluminibus esse dispositum, ut duo Veteris (Testamenti), tertium Novi dicta contineret. Verum ex tribus quibus constat partibus, unica duntaxat publicam lucem aspicere cœpit an. 1553. Deinceps recusa sæpissime, nimirum prior in Vetus Testamentum, posteriore in idem Vetus Testamentum, nec non tertia, quæ Novi Testamenti expositionem complectitur, adhuc in bibliothecarum pulvere latitantibus et sordentibus.

IV. In editione tamen Vaticana Sixto V jubente adornata, et in aliis deinceps, maxime in novissima Parisiensi, quæ cura et studio Petri Gussanvillei publici juris facta est an. 1675, legitur sub nomine sancti Paterii *liber de Expositione Novi Testamenti*. Verum hoc opus cum veteribus Paterii Mss. conferentes, probavimus omnino diversum esse. Codices quibus ad collationem hanc faciendam usi sumus sunt Vaticanus optimæ notæ, Belyacensis ex bibliotheca majoris Ecclesiæ sancti Petri, Valle Clarensis, seu monasterii Vallis Clare, ordinis Cisterciensis, Beccensis, et Michaelinus seu celeberrimi cœnobii sancti Michaelis in periculo maris. Hi codices omnes, qui vel de, vel ccccc annorum ætatem per se ferunt, aliud sancti Paterii opus in Novum Testamentum exhibent, quam quod in vulgatis legitimus, unde illo reprobato et rejecto, eadem potius judicavimus illam expositionem in Novum Testamentum, quæ tot codicum manu exaratorum consensu, Paterio asseritur et vindicatur. Cujus igitur, inquit, fetus sunt illæ quas libri excusi Paterio tribuunt Gregorianorum testimoniorum excerptiones ad explicandum novum Testamentum?

V. Cum ex veteribus plurimos, qui legendis Gregorianis operibus maxime delectabantur, ex ipsorum verbis et sententiis varios contexuisse fasciculos exploratum haberemus, visis tot Codd. in s. in quibus hæc leguntur collectanea, sed dissimulato, plerumque excerptoris nomine, cui tribui deberet insigne hoc opus statim assequi non fuit expeditum. Suberat tamen non levis conjectura parentem nobilis fetus esse Alulfum sancti Martini Tornacensis monachum, sua ætate celeberrimum. Nec sefellit; subinde enim offendimus in manuscriptos codices optimæ fidei, quales sunt Longipontinus, et Regionotanus, in quibus hæc eadem prorsus Expositio Novi Testamenti continetur, præfixo Alulfi nomine. Nec tamen id nobis satis fuit, nam ad ipsum fontem recurrentes consulere curavimus Codices laudati monasterii Tornacensis, id benigne concedente rel. gossissimo et illustrissimo Abbate.

VI. Quatuor exstant qui autographi creduntur, hoc est ipsius Alulfi manu exarati.

In primo Codice, de Veteri Testamento, cui præfigitur Alulfi nomen hæc leguntur: *Prologus incipit in sequens opus. Post restorationem sancti Martini Tornacensis anno mxcii Dominicæ Incarnationis, cum ego frater ALULFUS ejusdem loci monachus beatissimi atque apostolici Gregorii dicta sæpius lectione percurrerem, et in libris ejus legendis aliquantum intentus, et avidus essem propter excellentissimam verborum ejus satisfactionem, quiddam in eis reperi sine comparatione, potissimum quod mirabiliter meum excitavit et accendit animum. Dum enim sancti viri, hoc est beati Job, historiam abstrusissimam mysteriorum opacitatibus lectam sub triplici indice, typica, morali, atque historica studii expositione discutere, ac repulso ignorantiæ nubilo, in aperto cunctis luce clarius patefactione serena monstrare, pene totam Veteris ac Novi Testamenti seriem rerum explanandarum necessitate coactus sum exponere, etc.*

In secundo Codice præmittitur: *Gregorialis de Psalmis et Prophetis.*

VII. Tertius Codex continens Expositionem in Novum Testamentum incipit ab hac præfatione: *Per sancta quatuor animalia, quæ Ezechielii prophetæ ostenduntur, etc.*, ut in editis Vatic. et Gussanv. Titulus hujus tripartitis est: *De quatuor Evangeliiis. Postea: Incipit expositio super Matthæum. 1. Generatio Jesu Christi filii David, filii Abraham. Dominus noster Jesus Christus ad redemptionem humani generis veniens, velut quædam, etc. 2. Et post transmigrationem Babylonis, Psalmista de Domino dicit: Lapidem, etc. 3. Accepit Joseph Mariam; non cognovit eam donec peperit Filium suum primogenitum, ita dictum debet intelligi, etc.* Cætera sunt prorsus similia cum editis sub Paterii nomine, nisi quod in Codice sunt capita 97 Expositionis in Matth. et in Excusis 104.

Quartus Codex inscribitur: *Gregorialis de Sententiis*, absolviturque his auctoris versibus:

Hæc de Gregorii qui traxit opuscula libro

Gregorii precibus in pace quiescat Alulfus.

Quæ ex laudatis Codicibus observavimus, testimonio Herimanni mox edendo mire confirmantur.

His visis, non fuit ultra dubitandi locus quin Paterio ab editoribus incaute ascriptum, hoc opus in Novum Testamentum, Alulfo restituendum esset in Editione nostra; cui post Paterii lucubrationem, ipsum inseruimus tum quod luce dignum sit, tum quod nihil prætermittere decreverimus ex his quæ jam aliis in excusis publicata et vulgata sunt.

VIII. Jam duas tripartiti Pateriani operis assignavimus partes, primam et tertiam; nunc de secunda hactenus inedita est agendum.

Ipsam in Codice reverend. Patrum Cœlestinorum Parisiensium contineri audieramus et legeramus, unde curæ nobis fuit Codicem propriis et attentis oculis usurpare. At in ipso prologo, quem subjiciemus, deprehensum statim, lucubrationem non esse Paterii, seu studiosi tujuspian viri, qui ad resarciendam jacturam secundæ partis operis Paterii, simile quid magna sane fide et diligentia consarcinavit ex sancti Gregorii sententiis, ut ipse prohibetur.

Tandem cum assidue omnes bibliothecarum forulos excuteremus, exploraturi præsertim nunquam alicubi latitare hæc collectionis Paterianæ altera pars in Vetus Testamentum, quam desiderari a viris doctis non ignorabamus, inventa est in codice Michaelino jam a nobis commemorato, ubi absoluto priori volumine, quod expositione Cantici canticorum clauditur, immediate sequitur: *Excerptiones ex opusculis beati Gregorii vapæ in subjectis capitulis libri Sapientiæ.* Desinit hæc secunda pars in explicatione Zachariæ propheta.

* Titulus est quem integro operi et singulis ejus partibus affixit Alulfus, ut videre est tam in laudatis Mss. quam in Regionot. et Longipont.

Adjiciuntur tamen in fine pauca Gregorianæ sententiæ, quibus nonnulli psalmodiorum versus exponuntur. His consequenter annexitur tertia pars operis Paterii in novum Testamentum, subijciturque: *Capitula sumpta ex Evangelio secundum Mattheum*, sicut in aliis manuscriptis Vat'c., Belvac., Beccen., Val. Clar. Jam laudatis, ex quibus tertiam Paterianæ collectionis partem desumpsimus. Fruere itaque, Christiane et pietator, duplici hac laborum Paterii parte, quam ope Codicum veterum antea non satis curiose inspectorum tibi restituimus.

IX. Ut pauca nunc dicamus de prima parte, a qua edendi Paterii sumimus exordium, licet jam sæpius sive seorsim, sive simul cum omnibus Gregorianis operibus excusa fuerit, attamen cum infinitis eam scaterere mendis adverteremus, ipsi recensendæ et expurgandæ adhibuimus plurimos mss. Codices, scilicet Michaelinum, de quo jam diximus, Vaticanum etiam supra commemoratum, Uvicensem Sancti Ebrulphi, ac Gemeticensem; denique Sagien-ensem cœnobii Sancti Martini, quo tantum usi sumus ad restituendas Expositiones in libros Regum et Proverbia. His Codicibus obsecuti, omnium fere capitulorum exordia mutavimus. Aliorum autem errorum a nobis expunctorum et emendatorum specimen hic accipe.

Super librum Numerorum cap. v legitur tam in Editione Vaticana quam in Gussanvillæana, *ut enim exterioribus vitii inoffense deserviant*. O monstrum! At legendum, *exterioribus officiis*. Caput ii in eosdem Numeros juxta utranque editionem ab his verbis incipit: *Ex quibus virga Aaron floruit*. Ubi sensus? Legendum vero ut in veteribus Codicibus: *De virgis duodecim in tabernaculo positis, ex quibus, etc.* Capite sequenti occurrit in iisdem editis: *et spargit contra fores tabernaculi nisi tota simul Synagoga accipitur*. Intelligis-ne? Sed omisa sunt plurima verba, scilicet post *tabernaculi* adlegendum: *Quid hoc loco tabernaculum, nisi tota simul Synagoga accipitur*. Eodem capite: *Quæ tamen (bysopus) inflammationem admovet pulmonis*. Optima sane causa plantæ hujus commendandæ! Sed restituimus: *Quæ tamen inflammationem amovet pulmonia*. Paulo post legitur: *Illum imitetur a quo est, nisi extra imitationem passionis aliquid agimus, non tam*, etc. Quæris sensum, sed quo pacto extundes? mutat'o nisi in *ne si*, hoc modo *Imitetur illum... ne si extra imitationem ejus aliquid agimus, non tam virtutem quam vitium agamus*, ut habent Mss. Non longe ab his verbis integram peritulum plurimum linearum restitimus in utraque Editione prætermissam. Sexcenta hujusmodi errata sustulimus, de quibus non semper admonendum censuimus lectorem; piget enim censoria virga toties notare quæ ab aliis et qui eam viri doctis delinquantur.

Neque vero miramur in priores Editiones Romanis typis factas operarum incuria hujusmodi mendas irrepsisse. Sed Gussanvillæam eadem retinuisse, licet hærens et luxatus omnino sensus corruptelæ certum foret argumentum, cui ex Paterii Mss., aut etiam ex ipsa sancti Gregorii lectione moderi facillimum, id sane non parum stuporis nobis movet.

Nec tamen ita oscitanter vulgari debuit antiquissimus hic scriptor, ex cujus excerptionibus magis ac magis illustrari potest noster Gregorius, genuina opera dignoscuntur, confirmanturque optimæ lectiones, aut plurimæ variantes haud sperandæ suppeditantur.

X. Nihilominus observandum est non omnia quæ apud Paterium aliter leguntur, quam in locis operum sancti Gregorii assignatis, pro variis et diversis lectionibus habenda esse. Placuit enim aliquando discipulo magistri sententias tantisper mutare. Sic cap. 37 in Genesis legimus apud Paterium: *Cum Apostolus dicat: neque qui plantat est aliquid, etc.* At cap. 28 in Job, num. 45, unde Paterius prolata sententiam deprompsit, habes: *Cum Veritas dicat: Quis conclusit ostii mare, etc.*, quæ sunt similia. Sæpe etiam inverso ordine Gregorianas profert sententias, et dissitas conjungit; unde ut eas in sancti Gregorii operibus inveniremus, multum a nobis laboratum est et sudatum, maxime cum in assignandis locis ex quibus excerptæ sunt sæpe fallant mss. Codices, excusi sæpissime. Paucissima tamen sunt quorum verum fontem non invidiamur.

Plurima in Vulgatis capita nobis occurrerunt, quæ Mss. non exhibent. Ea tamen rejicienda non duximus, sed de Mss. silentio monere satis nobis fuit, maxime cum apud Gregorium contextus laudatos exstare competum foret.

XI. Quandoquidem Paterio ita restituito judicavimus attendendam tertiam operis Aluli partem in novum Testamentum, quæ sæpe sub nomie Paterii fuit vulgata, operæ pretium est admonere, hac in collectone liberius adhuc quam in Pateriana, Gregorii sententias immutatas esse ac interpolatas, adeo ut sæpius excerptor solum sensum retinuerit, de verbis mihi curans.

Floruit Alulus initio sæculi xii. De ipso hæc habet Herimannus in Historiæ restauratiõnis monasterii sancti Martini Tornacensis tomo XII Spicilegii, num. 38, pag. 395 et seq. *Is primum clericus, deinde monachus, in præfato monasterio armarii seu cantoris officium 47 annis tenuit; omnesque libros beati Gregorii sapius relegens, imitatus Paterium, universas tam veteris quam novi Testamenti sententias ab eo expositas excerptens, tres exinde codices composuit, et quartum de valde utilibus sententiis superaddidit, eisque Gregorialis nomen indidit.*

PROLOGUS PATERII IN SECUNDA PARTE EXCEPTIONUM EX OPUSCULIS BEATI GREGORII PAPÆ.

Domino Wernero, sponsæ Virgini permansuræ sacris nuptiis copulato, Bruno ex ipsius virginitate semine verbi plurimos filios spirituales spiritualiter procreare, pro quibus et cum quibus præmia merearis æterna percipere. Cum rem quamlibet honestatis splendore perspicuam simul et utilitatis fructibus plenam piacqriter et prudens auctoritas jubere disponit, et eandem rem humilis obedientia nihil tergiversationis, quominus quod est iussa suscipiat objectans toto mentis anisui pro viribus suis aggredi non relugit, non est dubitandum divina pietate, et illam ut juberet præmonitum, et hanc ut quod humiliter suscepit, efficaciter consummet adjuvandam. Dominus ergo Bernardus venerabilis Pater, qui si quando quid otii datur sacræ Scripturæ solet incumbere, ut ex ejus frequenti colloquio divinam voluntatem quam moribus sequatur, plenius valeat ediscere, forte eo lectaneum Paterii reperit, in quo ille testimonia ex operibus sancti Gregorii decerpta per ordinem congestit. In quo dum Gregorianæ mel eloquentiæ cognovisset redolere, cæteris aliquantisper sepositis, ei totum quod habere posset otium studuit impendere. Sed codex ille qui sibi venerat in manus, sic fuit ex incuria scriptorum falsatus, ut in eo vix integras caperet sententias quilibet etiam ab aliis æstibus curarum vacuus. Ergo mihi ille voluit negotiis dare, ut curarem diligenter illum sibi corrigere, quatinus dum legendi tempus datum fuisset, liber corruptus a se eum non repelleret. Accepto itaque libro cum Prologum ejus totumque sequens opus festinare perspicere, deprehendi eum non nisi tertiam partem habere. Nam quod ex omnibus utriusque Testamenti libris explanationes testimoniorum de Gregorianis operibus collegisset, et totum illud opus in tria volumina divisisset, in Prologo præmissis cognoscitur. Sed ibi de parabolis Salomonis, vel Canticis canticorum pauca; de cæteris vero libris qui appellantur Salomonis nulla, de Pro-

phetis nulla, de novi Testamenti libris nulla inveniuntur. Adducti itaque alii quoscunque per amicos habere potui nominis ejusdem libri, de quorum forma nostri Codicis depravatio corrigeretur, sic in mendaciis et defectu, nostro similes esse videbantur, ut aut illos ad exemplum nostri, vel nostrum cum illis ad quodlibet exemplum falsissimum scriptum esse conjici potuisset, nisi quod illi quo nostro noviores, eo mendaciis erant pleniores. Illis ergo abjectis titulos qui capitibus testimoniorum prænotati erant consului, ut illorum auxilio liber, et libri locus unde sententia quæ decerpta erat posset inveniri; et ita si quid depravaverant scriptores, attestazione libri de quo scriptum est, potuisset emendari. Sed eos ita transmutatos inveni, ut paucissimis exceptis, nunquam in eo libro capitulum quodlibet posset inveniri, in quo tituli prænotatio illud docebat haberi. Tunc ergo ad laborem accinctus, cepi omnes quos habemus sancti Gregorii libros percurrere, et nunquam a labore quievi donec capitula quæ liber ille Paterii tenebat, quo libro essent posita investigavi, et sic ex ipsis locis unde sumpta fuerant emendare curavi, et ut deinceps si quid scriptorum culpa corruptum fuerit, facilius eodem modo possit emendari; non solum quo libro, sed quoto libri capitulo sententia habeatur superscripsi. Sed licet mihi quærenti dum multa de libris quorum codex ille nihil habebat, testimonia sponte occurrerent, placuit mihi majori diligentia quæque possent inveniri scrupulosius investigare, et eadem ratione qua illa vidi per ordinem digesta, colligere. Itaque factum est ut dum tertiam solummodo partem patris illius præcepto corrigendam suscepissem, non solum illam corrigerem, sed etiam duas quas in his regionibus invenire non poteram, superadderem. Quod ne quis me putet fuisse causa jactantiæ, si collectaneum Paterii totum mihi potuerit et voluerit exhibere, omni me sciat alacritate exhibere, meoque libenter postposito, illius opus in multa sicut decet veneratione teneremus, quandiu vero illud habere non potero, istud mihi tantum et amicis legendum servare volo. Hoc ergo proœmium idcirco libri principio inserere curavi, ut si cuiquam qui illud opus integrum habeat, hoc in manus venire contingat, utriusque diversitate cognita, quod cui præponere debeat intelligat. Sed quia magnitudo vestra, ut sibi transcriberetur idem opus dignata est præcipere, vestri nominis hoc mihi placuit corroborare auctoritate, quatenus dum in prima pagina vestrum nomen aspiciat, omnis obtrectator ori suo digitum ponat, ne ullus malevolus audeat reprehendere, quod tantæ probitatis virum et prudentiæ, viderit non despexisse.

SANCTI PATERII

LIBER

DE EXPOSITIONE VETERIS AC NOVI TESTAMENTI,

DE DIVERSIS LIBRIS S. GREGORII MAGNI CONCINNATUS.

Proœmium.

Cum beatissimi, atque apostolici Gregorii, pontificis nostri, vestri quoque, addam nutritoris, dicta sæpius lectione percurrerem, avidiusque mihi eis assiduum esse ipsa luculentissima verborum ejus satisfactio suaderet: quiddam in eis reperi sine comparatione potissimum. Dum igitur unius sancti viri, hoc est beati Job historiam abstrusis mysteriorum opacitatibus tectam, sub triplici, id est typica, morali, atque historica studuit expositione discutere, ac repulso ignorantie nubilo, in aperto cunctis luce clarius serena patefactione monstrare, pene totam veteris ac novi Testamenti seriem rerum explanandarum necessitate est coactus exponere. Ubi enim occultæ nimis rei dilucidandæ necessitas imminerebat, ne aut obscurum quid apud audientium animos remaneret, aut ipse non liquidissima satisfactione obscuritatis, interna ad lucem videretur ejicere: non solum disertissimis verborum assertionibus, quod clausum erat aperuit, sed ita esse prolati quoque testimonii assertionem firmavit, ne non intellecta, si inesset forsitan obscuritas rei explanandæ, augetur potius quam auferret caliginem. Idque testimonium

studuit addita expositionis explanatione disserere. In quibusdam namque locis in expositione etiam testimonii, non solum verborum satisfactionem sibi posse sufficere judicavit, nisi alterius iterum deducti ad medium te timonii evidenti interpretatione latius edoceret. Actumque est, ut hac occasione, sicut præfatus sum, veteris Testamenti tota pene series occulta patesceret, quæ divini nutus aspiratione reserata, famis nostræ esuriem superni pabuli copia satiaret. Hujus ergo rei ardenti nimis desiderio provocatus, quædam de iislem testimoniis cœperam sub quadam brevitate decerpere, aliqua vero negligendo transire. Quod dum fieret, sicut conscientia mea mihi testis est, me volente, atque hoc cautius providente, ne a quoquam aliquo modo nosceretur, per quosdam ad ejusdem apostolici notitiam pontificis nostri usque pervenit. Qui me verbis mox, quibus beatitudo vestra novit, suasoritis, atque ad superna trahentibus, hortant lo cœpit accendere, quatenus hoc quod neglecte cœperam, explere studiosius debuissim, ita ut et opus, et librum in quo testimonium positum legeretur, vel ex qua re ortum esset, in tituli ejus præno-

^a In Mss. diversi leguntur tituli. Cod. Vatic. habet: *In nom. sanctæ Trinitatis: incipit prologus Paterii.* Consentit Gemeticensis, nisi quod post, *Paterii*, addit, *discipuli S. Gregorii papæ.* Præterea legitur *sarcti Paterii.* In Uticensi: *In nom. etc. incipit liber sancti Paterii discipuli beati Gregorii papæ.* In Michalino: *Incipit prologus Paterii de Testimoniis novi et veteris Testamenti a beato papa Gregorio expositis.*

^b Utic. et Gemet. *internam ad lucem.* In Vatic. aut ipsa non liquidissima satisfactione interna videretur scire.

^c Locum hunc corruptum in Editis et in plerisque Mss. restituumus ope ed. Vatic. Abest a cæteris fere assertionem firmavit, ne. In edit. pro, esse, legitur a se.

tatione designarem. Cujus rei pondus, mearumque virium impossibilitatem pensans, in ancipiti deprehensus, sicut nauta gravi fluctuum procella turbatus, ad orationum ejus portum, pavens, lateor, fidensque confugi; sciens impossibile non fore, quod a tanto mihi præsule, ut res ad multorum adificationem profutura fieret, juberetur. Moxque hoc imperantis suffragio provocatus assumens, quo valui studio, veteris ac novi Testamenti in unum testimonia congesta collegi. Et jam non solum de beati Job expositione, sed nec de aliis ejus opusculis quidquam curavi, sicut prius facere cœperam, neglectum relinquere. Quæ dum disperse sicut quippe reperta fuerant, in schedis suis relata transcurrerem, visum mihi est, licet esset laboris immodici, ut uniuscujusque rei testimonia, juxta quod in suis ex ordine sunt si a codicibus, per libros suos ordinando componerem. Quatenus studiosi lectoris desiderium, ad dilucidandam sibi quam velit obscuritatem, invento libri quem requiret titulo, nihil moræ, vel ad parum, aliquo modo præpediret. Hoc autem lectorem hujus operis præ omnibus nosse commoneo, ut quia quædam testimonia diversis locis sita reperi, ^a et in quibusdam, sicut res expetit, typica, in quibusdam historica in expositione perducta; quæ prædictis modis exposita comperi, ita et seorsum sequentia siquidem invicem translata composui, in quibusdam vero locis, qui ita satisfactionis norma posebat, hoc idem de eodem testimonio retexui, quod dudum explanasse relegitur. Alicubi autem

quædam quæ de eo minus pridem dixerat, ^b inter repetita addens verba supplevi. Quod ego de jam dictis excerpens, eidem testimonio ubi poposcit locus, inserendum aptavi, quia res non erant, quæ separatim poni utiliter possent, dum ex præcedentibus, quæ dicta fuerant, subsequentibusque penderent. Si enim propter novitatem parvæ rei, rursus dicta ponerentur, facerent etiam repetita fastidium procul dubio. Ut ^c ergo expositionis, unde hæc excerpta sint, recurrens ordinem, plus in quibusdam hujus operis locis aliquid, quam in textu libri est positum minusve reperias, causæ fecit ratio, quam præmisi. Perpendens autem, quod si utriusque Testamenti in unum vellem testimonia redacta colligere, et voluminis normam exceleteret, et legentis desiderium impediret; in tribus hoc voluminibus Dominio est cooperante dispositum, ut duo veteris, tertium novi dicta contineat. Quæ beatitudini vestræ, non temeritatis ausu, sed amore vestri provocatus studii quod in inquisitione divini olim fervet eloquii, se eius, maxime in dictis prædicti pontificis nostri quanta noscendi vestræ sit aviditas mentis, ex multis voluminibus pauca componens, studii destinare: humili obsecrans prece qua valeo, ut dum vobis, vel quisquis legerit, in hoc opere laboris mei cura placuerit, pro me ad Dominum intercessores esse dignentur, quatenus hoc pondere corruptionis (xut), a meorum absolutus inveniri merear vinculis peccatorum.

^a Multa hoc loco vel omissa vel addita in Vulgatis, inextricabilem obscuritatem generant Sequimur Mss.

^b Excusi, item repetita... supplevi. Et paulo post,

idem testimonium.

^c In Vulgatis et in Mss. Gem. t. ac Vatic. legitur, ne pro ut.

Pars prima,

IN QUA EXPLANANTUR HI VETERIS TESTAMENTI LIBRI :

GENESIS, EXODUS, LEVITICUS, NUMERI, DEUTERONOMIUM, JUDICES, REGES, PSALMI, PROVERBIA, CANTICA CANTICORUM.

^a LIBER PRIMUS.

De Testimoniis in librum Genesios.

CAPUT PRIMUM. — De creato cœlo, quod postmodum ^c vocavit firmamentum (Gen. 1, 8).

Beatus ^b papa Gregorius in Expositione beati Job, libro vicesimo septimo (Num. 65) loquens de angelis, inter cætera ait: — Virtutes angelicæ, quæ in divino amore fixæ persistere, lapsis superbientibus angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla jam rubigine surripientis culpæ mordeantur, ut in contemplatione conditoris sine felicitatis fine permanerent, et in hoc quod sunt conditæ, æterna stabilitate subsistant. Quod bene apud Moysen ipsa de mundi origine historiciæ verba testantur, cum et prius factum cœlum dicitur, et hoc idem postmodum firmamentum vocatur, quia videlicet natura angelica, et prius subtilis est in superioribus condita, et post, ne unquam potuisset cadere, mirabilius confirmata.

CAP. II. — Item unde supra.

In commentariis Ezechielis, homil. 7 (Num. 18): — Tales creati sunt angeli ut si vellent, in beatitudinis luce persisterent, si autem nolent, etiam labi potuissent. Unde et Satan cum sequacibus legionibus

^a In Edit. legitur: Incipit expositio super libros Genesios, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii, Judæum ac Regum, et super Psalmos. Cur Psalmis non adduntur Proverbia et Cantica? Sane hic titulus in nullis legitur Mss. Quem præfiximus suppeditavit

cecidit. Sed post ejus lapsum ita confirmati sunt angeli qui persistere, ut cadere omnino non possent. Quod bene in ipso exordio Genesios libri ex historica descriptione signatum est, quia creavit Deus cœlum et terram, quod postmodum vocavit firmamentum. Cœli ergo fuere ii, qui prius bene sunt conditi, sed postmodum firmamentum appellati sunt, quia ne omnino jam caderent, virtutem incommutabilitatis acceperunt.

CAP. III. — Facta est lux. Et paulo post: Factum est vespere (Gen. 1, 5).

Dum de electorum tentationibus tractaretur, in expos. beati Job, l. viii (Num. 21), adjunctum est: Facta est lux. Et paulo post: Factum est vespere. — Nequam sic in hac vita per exercitationem justitiæ peccatum deserit, ut in ealem justitia inconcusse manerent, quia etsi jam a cordis habitaculo culpam recitulo elminat, ipsa tamen culpa quæ repellitur, cogitationis nostræ foribus assidens, ut sibi aperiat, pulsat. Quod Moyses spiritualiter innuit cum facta corporaliter tempore unum momenta narravit, dicens:

maxime Codex Michaelinus.

^b Hæc usque ad, virtutes, in Editis et plerisque Mss. prætermissa, eruiimus ex Ms. Michael. omnium absolutissimo.

Facta est lux; atque paulo post subjiciens: Factum est vespere. Creator quippe omnium, humanæ culpæ præsciens, tunc expressit in tempore quod nunc versatur in mente. Lux quippe a vesperam ducitur, quia nimirum lumen rectitudinis umbra sequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non exstinguitur, nequaquam nox, sed vesperefacta perhibetur, quia tentatio sæpe in corde rectorum lumen justitiæ abscondit, sed non interimit, et quasi ad pallorem trepidationis pertrahit, sed funditus non exstinguit.

CAP. IV. — *Protulit terra herbam virentem, et afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam (Gen. 1, 12).*

Dum de virtutibus Ecclesie, in expos. beati Job, l. xix (Num. 29) tractaretur, adjunctum est: *Protulit terra herbam virentem, etc.* — Hoc quod testatur historia sic est veraciter factum, ut significaret aliquid veraciter faciendum. Per terram quippe figuratur Ecclesia, quæ et verbi nos pabulo reficit, et patrociniū umbraculo custodit, quæ et loquendo pascit, et opitulando protegit, ut non solum herbam refectionis proferat, sed etiam cum fructu operis arborem refectionis adhibeat.

CAP. V. — *Item unde supra: Lignumque faciens fructum (Gen. 1, 12).*

Dum de dilectione proximi, in expos. beati Job, l. vi (Num. 54) tractaretur, adjunctum est: *Lignumque faciens, etc.* — Lignum secundum suam speciem semen producit, cum mens nostra ex sui consideratione se in alium colligit, ut recti operis germen pariat. Hinc quidam sapiens dixit: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris (Tob. iv, 16).* Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis (Matth. vii, 12).* Ac si aperte diceret: Speciem vestram in alterutrum respicite, atque ex vobismetipsis agnoscite, quid vos oporteat aliis exhibere.

CAP. VI. — *Item unde supra: Protulit terra herbam virentem (Gen. 1, 12).*

Dum de Ecclesie operationibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xxix (Num. 52) adjunctum est: *Protulit terra, etc.* — Quid hoc loco per herbam, nisi bona operatio ponitur. Licet in conditione mundi ita historice factum teneamus; terram tamen Ecclesiam figurasse non inconvenienter accipimus, quæ in eo germinavit herbam virentem, in quo ad verbum Dei secunda misericordie opera protulit.

CAP. VII. — *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1, 26).*

Dum de conditione primi hominis tractaretur, in expo. beati Job, l. ix (Num. 75) adjunctum est: *Faciamus, etc.* — Licet per cœterum patris verbum cuncta creata sint, in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cœle tibus, sed tamen insensibilibus homo præfertur. Cuncta quippe cum faceret, *Dixit, et facta sunt (Psal. xxxii, 9)*: cum vero facere hominem decernit, hoc quam reverenter pensandum est, præmittit, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: *Fiat, et factum est*; neque ut aquatilia, vel volatilia, sic contra hominem protulit; sed priusquam fieret *Faciamus* dicitur: ut videlicet, quia rationalis creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmat, et inspiratione conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur: ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret qui ad conditoris imaginem fiebat.

^a In Gemet. assignatur lib. xxv, in Michael lib. xxv, in Editis lib. vi, ubi num. 43 quædam leguntur affinia. Sed longe similia sunt lib. i, num. 18.

^b Caput hoc in Mss. cum superiori coalescit et

CAP. VIII. — *Requievit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat (Gen. 1, 2).*

Dum de perfectione septenarii numeri tractaretur, in expos. Job, l. i (Num. 18), adjunctum est: *Requievit Deus, etc.* — Quid in septenario numero, nisi summa perfectionis accipitur? Ut enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt quod idcirco perfectus sit, quia constat ex primo pari qui dividi potest, et ex primo impari qui dividi non potest, certissime scimus quod septenarium numerum Scriptura sacra pro perfectione ponere consuevit. Unde et septimo die Dominum requievisse ab operibus asserit. Hinc est enim quod septimus dies in requiem hominibus, id est in sabbatum datus est. Hinc est quod jubileus annus in quo plena requies exprimitur, septem hebdomada libus consumatur, qui, monade addito, nostræ actionis summa impletur. Hinc est enim quod perfectione septiformis gratiæ implendi duodecim sunt apostoli electi. A septenario itaque numero in duodenarium surgitur; nam septenarius suis in se partibus multiplicatus, ad duodenarium ten fit. Sive enim quatuor per tria, sive tria per quatuor ducantur, septem in duodecim vertuntur. Unde et sancti apostoli quia trinitatem in quatuor partibus mundi prædicare mittuntur, duodecim sunt electi; ut etiam numero perfectionem ostenderent, quam vita et voce prædicarent.

CAP. IX. — *Unde supra.*

In expositione beati Job (*Ibid.*): — Septenario numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur. Cui jam non vespera dicitur, quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur.

^b CAP. X. — *Istæ sunt generationes cœli et terræ, quando creata sunt (Gen. 1, 4).*

In expos. beati Job, l. xxxii (Num. 16): — Querendum nobis est quomodo Deus simul cuncta condidit, dum isdem Moyses sex dierum mutatione variante distincte creata describit. Quod tamen citius agnoscimus, si ipsas causas originum subtiliter indagamus. Rerum quippe substantia simul creata est, sed simul per species formata non est, et quod simul existit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Cum enim simul factum cœlum terraque describitur, simul spiritus et aqua: corporalia, simul quidquid de cœlo oritur, simul factum quidquid de terra producit, indicatur. Sol quippe, luna, et sidera quarto die facta in cœlo perhibentur, sed quod quarto die processit in speciem, primo die in cœli substantia existit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, tertio arbusta condita, et cuncta terræ virentia describuntur, sed hoc quod die tertio se in speciem protulit, nimirum primo, in ipsa de qua ortum est terræ substantia, constitutum fuit. Hinc est quod Moyses et distincte per dies singulos constituta omnia retulit, et tamen simul omnia creata subjunxit, dicens: *Istæ generationes cœli et terræ, quando creatae sunt in die quo fecit Dominus cœlum et terram, et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis.* Qui enim diversis diebus creatum cœlum, et terram, virgultum, herbamque narraverat, nunc uno die facta manifestat, ut liquido ostenderet, quod creatura omnis simul per substantiam existit, quamvis non simul per speciem processit. Hinc illic quoque scriptum est: *Creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam fecit eos (Gen. 1, 27).* Neclum enim facta Eva describitur, et jam homo masculus, et femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere erat procul dubio semina pro-

unicum conficit.

^c Gemet. ac Utic., si ipsius causæ originem indagamus.

^d Invitis Mss. Excusi, creatae sunt.

cessura, in illo jam computatur per substantiam, a quo producenda fuerat per formam. Considerare tamen hæc et in minimis possumus, ut ex minimis majora pensemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum fructus sui semen ostenditur. Inest vero ei etiam cum non apparet fructus, et semen, quia nimirum simul sunt in radicis substantia, quæ non simul prodeunt per temporis incrementa.

CAP. XI. — Quod quattuor fluminibus de paradiso egredientibus terra rigatur (Gen. ii, 10).

Dum de quatuor virtutibus tractaretur, in expos. beati Job, lib. ii (Num. 76), adjunctum est: — Solidum mentis nostræ ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia continet, quia in his quatuor virtutibus tota bona operis structura conurgit. Quatuor ergo paradisi flumina terram irrigant, quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium aestu temperatur.

CAP. XII. — Tulit Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret illum (Gen. i, 15).

Dum de servanda custodia boni operis tractaretur, in expos. beati Job, l. xix (Num. 34), adjunctum est: *Tulit Dominus Deus hominem, etc.* — Pensandum magnopere est, quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt, non caventur. Perit omne quod agitur, si non solli ite in humilitate custoditur. Unde bene quoque de ipso primo parente dicitur: *Posuit eum Dominus in paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret (Gen. ii, 15)*. Operatur quippe qui agit bonum quod præcipitur, sed quod operatus fuerit non custodit, cui hoc subrepat quod prohibetur [Supra in fine num. 33]. Unde magnopere oportet et bona semper agere, et ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione custodire. Nam si mentes elevant, bona non sunt, quia non auctori militant, sed elationi. De qua re non inordinate agimus, si ex libris, licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ additis, testimonium proferamus. Eleazar namque in prælio elephantum feriens stravit, sed sub ipso quem exstinxit, occubuit (I Mach. vi). Quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed sub ipsa quæ subjiciunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem proternit, moritur, qui de culpa quam superat, elevatur.

CAP. XIII. — Ex latere Adam dormientis Eva processit (Gen. ii, 21, 22).

Dum de vacatione mentis ad Dominum tractaretur, in expos. beati Job, l. xxx (Num. 54), adjunctum est: *Ex latere Adam, etc.* — Sciendum est, quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, si non ab exterioris curæ oppressione cessemus. Nequaquam nosmetipsos intuemur, ut sciamus aliud in nobis esse rationale quod regit, aliud animale, quod regitur, nisi ad secretum silentium recurrentes, ab omni exterioris perturbatione sopiamur. Quod silentium nostrum bene Adam dormiens figuravit, de cujus mox latere mulier processit, quia quisquis ad interiora intelligenda rapitur, a rebus visibilibus oculos claudit, et tunc in seipso vel quæ præse viriliter debeant, vel quæ subesse possent infirma distinguit, ut aliud in ipso sit quod regere valeat tanquam vir, aliud tanquam femina, quod regatur.

CAP. XIV. — Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi (Gen. iii, 1)?

In expos. beati Job, l. xxiv (Num. 14), dum de evadendis inimici tentationibus tractaretur, adjunctum est: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis, etc.*

Callidus humani generis inimicus quod in paradiso egit, hoc quotidie agere non desistit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur evellere, atque in eis fita promissionis suæ blandimenta radicare, quotidie id quod Deus minatur, levigat, et ad hoc tradendum quod falso promittit, mutat. Falso enim pollicetur temporaliter, ut mentibus hominum ea supplicia leviget, quæ Deus minatur æterna. Nam cum præsentis vite gloriam spondet, quid aliud dicit, quam, *Custate, et eritis sicut dii?* Ac si aperte dicat: Temporalem concupiscentiam tangite, et in hoc mundo sublimes apparet. Et cum timorem divinæ sententiæ amovere conatur, quid aliud loquitur, quam id quod primis hominibus dixit: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi?* Sed quia divino munere redemptus homo iustitiam recepit, quam dudum conditus amisit, robustus se jam contra blandimenta callidæ persuasionis exercet, quia experimento didicit, quantum obediens esse debeat præcepto. Et quem tunc culpa duxit ad penam, nunc poena sua restringitur a culpa; ut tanto magis delinquere metuat, quanto cogente supplicio, et ipse jam quod perpetravit, accuat.

CAP. XV. — In quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et sicut dii eritis (Gen. iii, 5).

Dum de diei perditione tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 6), adjunctum est: *In quocunque die, etc.* — Dies itaque est illata promissio meliorum, sed nox est exhibitæ ipsa experientia calamitatum. Antiquus hostis dies est per naturam bene conditus, sed nox est per meritum ad tenebras dilapsus. Dies est cum pollicendo bona, humanis aspectibus lucis se angelum simulat, Paulo attestante, qui ait: *Ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis (II Cor. xi, 14)*; sed nox est cum mentes consentientium per erroris tenebras obscurat.

CAP. XVI. — Item unde supra.

In codice homiliarum Evangelii primæ partis homil. 16 (Num. 2 et 3): — Antiquus hostis contra primum hominem parentem nostrum, in tribus se tentationibus erexit, quia hunc, videlicet gula, et vana gloria, et avaritia tentavit, sed tentando superavit, quia sibi eum per consensum subdidit. Ex gula quippe tentavit, cum cibum ligni vetiti ostendit, atque ad comedendum suavit. Ex vana gloria tentavit eum cum diceret: *Eritis sicut dii*. Ex propectu avaritiæ tentavit, cum diceret: *Scientes bonum, et malum*. Avaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis: recte enim avaritia dicitur, cum supra modum sublimitas ambitur. Si enim non ad avaritiam honoris ambitio pertinet, nequaquam Paulus de unigenito Filio diceret: *Nec rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo (Phil. ii, 6)*. In hoc ergo diabolus parentem nostrum ad superbiam traxit, quando eum ad avaritiam sublimitatis excitavit. Sed quibus modis primum hominem stravit, eisdem modis secundo homini tentando succubuit. Per gulam tentavit, qui dixit: *Dic ut lapides isti panes fiant (Matth. iv, 3)*. Per vanam gloriam tentavit, cum dixit: *Si filius Dei es, mitte te deorsum*. Per sublimitatis avaritiam tentavit, cum regna omnia mundi ostendit, dicens: *Hæc tibi omnia dabo, si procidens adoraveris me (Ibid., 9)*. Sed eis modis a secundo homine victus est, quibus primum hominem se vicisse gloriabatur, ut a nostris cordibus ipso aditu captus exeat, quo nos aditu intromissus tenebat.

CAP. XVII. — Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile (Gen. 3, 6).

Dum de restringenda visus concupiscentia tracta-

goril opus laudatur. Gemet. indicat lib. xxxiv in Job. Exstat id loco a nobis assignato.

Caput hoc in Mss. nostris omittitur.

^a Vatic., *Quare non inordinate agimus.*

^b In editis assignatur l. xxxiv, cap. 5, post mod., ubi tamen nihil invenimus. In Uticens. nullum Gre-

retur, in expos. beati Job, l. xxi (Num. 4), adjunctum est: *Vidit mulier quod*, etc. — Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, providendum nobis est: quia intueri non debet, quod non licet concupisci. Ut enim munda mens in cogitatione servetur a lascivia voluptatis suæ, deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incauta respexisset. Hinc ergo pensandum est, quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere, nos qui mortaliter vivimus, si et mater viventium per oculos ad mortem venit. Hinc etiam sub Judææ voce, quæ exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdidit, propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam* (Thren. iii, 51); concupiscens enim visibilia, invisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorum fructum per exteriorum visum perdidit, per oculum corporis pertulit prædam cordis. Unde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque sensuum disciplina servanda est. Nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstreperunt; et nisi interioris gravitatis pondere, et quasi juvenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæque et levia mentem enervem trahunt.

CAP. XVIII. — *De consensu Adæ in accptione pomi a muliere* (Gen. 3).

Dum de vitandis vitiorum incentivis tractaretur in codice Regulæ pastoralis, parte iii, cap. 29 (Admon. 30), adjunctum est: — In primo parente didicimus, quia tribus modis omnis culpæ nequitiam perpetravimus, suggestione scilicet, delectatione, consensu. Primum itaque per hostem, secundum vero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insuperior enim prava suggerit, caro se delectationi subjicit, atque ad ex remum spiritus victus delectatione consentit. Unde et serpens prava suggestit (Gen. 3): Eva autem quasi caro se delectationi subdidit; Adam vero velut spiritus, suggestione, ac delectationi superatus assensit. Suggestione itaque peccatum agnoscimus, delectatione vincimur, consensu etiam ligamur [*Hæc desunt in loco indicato*]. Unde exclamandum nobis cum Apostolo est: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. vii, 24)? Et au liamus subsequentem nos consolationem: *Gratium Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (Ibid., 25).

CAP. XIX. — *Adam post peccatum inobedientiæ mox pudenda contexit* (Gen. iii, 7).

Dum de servanda mentis custodia tractaretur, in expos. beati Job, l. xxvi (Num. 28), adjunctum est: — Per humilitatis custodiam servanda semper est munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub Domino premitur, caro illicite contra spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen suo Domino recognoscit jura legitimæ servitutis. Nam si auctorem suum superbiendo contemnit, jure et in subjecta carne præcium suscipit. Unde et ille primus homo inobediens, mox ut superbiens lo peccavit, pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Domino intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et qui auctori suo esse subditus noluit, jus carnis subditæ, quam regebat, amisit, ut in seipsam videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret, quod elatus amisit.

CAP. XX. — *Cum audisset Adam vocem Domini Dei deambulantem in paradiso, ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi* (Gen. iii, 8).

Dum de modo divini colloquii tractaretur, in expos. beati Job, l. xxviii (Num. 7), adjunctum est: *Cum audisset Adam*, etc. — Nonnunquam per angelos verbis simul et rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. Neque

A enim Adam post culpam in divinitatis substantia videre Dominum potuit, sed increpationis verba per angelum audivit, de quo scriptum est: *Cum audisset vocem Domini Dei deambulantem in paradiso, ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi*. Quid est enim quod post peccatum hominis in paradiso Dominus non jam stat, sed deambulat, nisi quod irruente culpa, se a corde hominis motum demonstrat. Quid est quod ad auram post meridiem, nisi quod lux ferventior veritatis abcesserat, et peccatricem animam culpæ suæ frigora constringebant? Ad auram namque post meridiem primus homo post culpam abscessus invenitur. Quia enim meridianum charitatis calorem crediderat, jam sub peccati umbra, quasi sub frigore auræ torpebat. Sicut de eodem peccante homine scriptum est: *Quia secutus est umbram. Calorem enim charitatis fugiens, veritatis solem homo deseruit, et sub umbra se interni frigoris abscondit*. Unde et voce ejusdem veritatis dicitur: *Abundabit iniquitas, refrigeret charitas multorum* (Math. xxv, 12). Increpavit ergo Adam, deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret, quatenus peccator homo et per verba quod fecerat audiret, et per deambulationem amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret, et per auram fervore charitatis expulso torpore suum animadverteret, et per declinationem solis cognosceret quod ad tenebras propinquaret.

CAP. XXI. — *Vocavit Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es* (Gen. iii, 9)?

Cum de delinquentium probatione tractaretur, in expos. beati Job, l. ii (Num. 5), adjunctum est: *Vocavit Dominus Deus Adam*, etc. — Quid est quod Dominus Adam post lapsum requirit: *Ubi es*? Nunqui suam divina potentia nesciebat post culpam, servus ad quæ lætibus fugerat? Sed quia vidit in culpa lapsum, jam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris ejus non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat, eumque et vocat, et requirit, dicens: *Adam, ubi es*? Per hoc quod vocat, signum dat, quia ad penitentiam revocat. Per hoc quod requirit, aperte insinuat, quia peccatores jure damnandos ignorat.

CAP. XXII. — *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, et comedi* (Gen. iii, 12).

Cum de vitanda peccati excusatione tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 39, 49), adjunctum est: *Mulier quam*, etc. — Scilicet excessus sui vitium in auctorem latenter retorquens; ac si diceret: Tu occasionem delinquendi præbui, qui mulierem dedisti. Quatuor modis peccatum perpetratur in corde; quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, et deridendo elevat, sed gravius elevando supplantat. Unde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis quatuor his ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eva delectata est, Adam consensus; qui etiam requisitus confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eva delectata est, quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectationis substantiavit. Assensus vero Adam mulieri præpositus præbuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit, quia videlicet spiritus quo peccando a veritate disjungitur, eo in ruinæ quæ audaciam nequius obduratur. Per timorem quidem

* In Michael., de dono.

Adam semetipsum absconsurus fugerat, sed tamen A requisitus innotuit, quantum etiam timens timebat. Cum enim ex peccato præsens poena metuitur, et amissa Dei facies non amatur, timor ex timore est, non ex humilitate. Superbit quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit. Eisdem etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur; de hinc et in consuetudinem ducitur, ad extremum quoque vel falsæ sp̄i seductionibus vel obstinatione miseræ desperationis, enutritur.

CAP. XXIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, lib. xxii (Num. 30, 31) : — Veræ humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. At contra usitatum humani generis vitium est, et labendo peccatum committere, et commissum negando defendere, et convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiae ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigisset, abscondit se a facie Domini inter ligna paradisi. In qua absconsione scilicet quia Deum latere non poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatur, quod cum argueretur a Domino, quod de ligno vetito contigisset, illico respondet : *Mulier quam dedisti mihi sociam, ipsa mihi dedit de ligno, et comedi* (Gen. iii, 12). Ipsa quoque mulier inquisita, respondit : *Serpens decepit me, et comedi*. Ad hoc quippe requisiti fuerant, ut peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Unde et serpens ille persuasor, qui non erat revocandus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque homo est ubi esset, ut perpetrata culpam respiceret, et confitendo cognosceret, quam longe a conditoris sui facie abesset. Sed adhibere sibi utique defensionis solatia, quam confessionis elegerunt, cumque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam quam tæri conati sunt, oblique Adam dominum tangens, quod ipse peccati eorum auctor exstiterit, qui mulierem fecit : Eva culpam ad Dominum referens, qui serpentem in paradiso posuit. Qui enim ore diaboli fallentis audi ranti, *Eritis sicut dii* (Ibid., 5), quia esse similes in divinitate nequiverunt, ad erroris sui cumulum Dominum sibi lacere similem in culpa conati sunt. Sic ergo reatum suum, dum defendere moliantur addiderunt, ut culpa eorum atrocior discussa fieret quam fuerat perpetrata. Unde nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt, et cum de vitio suo quisque arguitur, sub defensionum verba quasi sub quædam se arborum folia abscondit, et velut ad quædam excusationis suæ opaca secreta faciem conditoris fugit, dum non vult cognosci quod fecit. In qua videlicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe ne omnia videntem videat, non autem ne ipse videatur. Quo contra cuique peccatori jam exordium illuminationis est humilitas confessionis, quia sibi iniquitatis jam parcere renuit, qui malum non erubescit confiteri quod fecit, et qui defendendo accusare potuit, accusando se celerrime defendit. Unde et mortuo Lazaro qui mole magna premebatur, nequaquam dicitur, reviviscere, sed, *Veni foras* (J. an. xi, 43). Ex qua scilicet resurrectione, quæ gesta in illius est corpore, signatur qualiter nos resuscitemur in corde, cum videlicet mortuo dicitur : *Veni foras*, ut scilicet homo in peccato suo mortuus, et mole malæ consuetudinis jam sepultus, quia intra conscientiam suam absconsus jacet per nequitiam, a seipso foras exeat per confessionem. Mortuo enim, *Veni foras*, dicitur,

ut ab excusatione atque occultatione peccati, ad accusationem suam ore proprio exire provocetur. Unde David Propheta ab illa tanti morte facinoris reviviscens, ad vocem Domini quasi foras exiit, dum per Nathan correptus quod fecerat accusavit.

CAP. XXIV. — *Pectore et ventre repes* (Gen. iii, 14).

Dum de virulentis callidi persuasoris operationibus tractaretur, in expos. beati Job, lib. xxi (Num. 5), adjunctum est : *Pectore et ventre repes*. — Malum luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus namque adversarius noster cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitationibus molitur. Unde et serpenti a Domino dicitur : *Pectore et ventre repes*. Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibiimet subdita usque ad explationem operis luxuriam exercet. Serpens autem repit pectore, quando eos, quos in opera luxuriæ non valet pertrahere, pollutit in cogitatione. Alius itaque luxuriam jam perpetrat actione, huic serpens repit ex ventre. Alius autem perpetranda versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Sed quia per cogitationem ad opera explenda pervenitur, recte serpens prius pectore, et postmodum repere ventre describitur.

CAP. XXV. — *Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus* (Gen. iii, 15).

Cum de præcavendis inimici suggestionibus tractaretur, in expos. beati Job, l. i (Num. 53), adjunctum est : *Inimicitias ponam inter te*, etc. — Caput serpentis conterere est initium suggestionis ejus aspiceret, et manu sollicitæ considerationis a cordis aditu funditus extirpare. Qui tamen cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur, quia etsi suggestionem prima intentionem non percipit, decipere in finem tendit. Si autem semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas, et terminus ab hoste callido secure possidetur; quoniam totam sibi arborem fructus ferre conspicit, quam veni dente in radice vitavit.

CAP. XXVI. — *Maledicta terra in opere tuo* (Gen. iii, 17).

Dum de maledicti distinctione tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 1, 2), adjunctum est : *Maledicta terra in opere tuo*. — Cum maledictionis jaculum divina vox gravi instruat ultione plectendum, ita ut regni quoque cælestis aditum claudat, quid est quod nunc peccanti homini in terræ maledictione, divina voce hoc, quod homo facere prohibetur, infertur? Sed sciendum est quod Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat. Aliiter enim maledictum profertur iudicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippe iudicio justitiæ, ipso primo homine peccante prolatum est, cum audivit : *Maledicta terra in opere tuo* (Gen. iii, 13). Maledictum justitiæ iudicio profertur, cum ad Abraham dicitur : *Maledicam maledicentibus tibi* (Gen. xii, 3). Rursum quia maledictum non iudicio justitiæ, sed livore vindictæ promittitur, voce Pauli prædicantis admonemur, qui ait : *Benedicite, et nolite maledicere* (Rom. xii, 14). Et rursus Veritas dicit : *Neque maledici regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). Deus ergo maledicere dicitur, et tamen maledicere homo prohibetur, quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute justitiæ. Nam et sancti viri cum maledictionis sententiam profertur, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exurgunt, quia maledicto debeant ferri cognoscunt, et eo in maledicto non peccant, quo ab interna

^a In Gemet. ac Utic., *abiisset*.

^b Corrupte in Edit., *ad excusationem suam*, etc.

^c Ita mss. omnes, non, *ipsum conteret*, scilicet

semen. Ergo non fraude Neotericorum immaculatæ Deiparæ conceptioni irrepserit, ipsa conteret, scilicet mulier; quod clamant nonnulli critici.

judicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecunias Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditione* (Act. viii, 20). Qui enim non ait est, sed sit; non in iudicio, sed optativo modo se huc dixisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et consumat vos* (II Reg. i, 10). Quorum utrorumque sententia ^a quanta veritatis ratione convaluit, terminus cause monstravit. Nam et Simon aeterna perditione interit, et duos quinquagenarios de oper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promittitur. Cum enim et maledicentis ^b innocentia permanet, et tamen eum qui maledicetur usque ad interitum maledictio absorbet, ex fine utriusque partis colligitur, quia ab uno et intimo iudice in reum ^c sententia sumpta jaculatur.

CAP. XXVII. — *Terra es, et in terram ibis* (Gen. iii, 19).

Cum de immortalitate primi hominis, ejusdemque lapsu tractaretur, in expos. beati Job, lib. xxv (Num. 4), adjunctum est: *Terra es, et in terram ibis*. — Primus homo ita corditus fuit, ut manente illo decederent tempora, ne cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat; stabat tanto robustius, quanto semper stanti acrius inhærebat. At ubi vetitum contigit, mox offenso Creatore cœpit ire cum tempore, unde et ei dictum est: *Terra es, et in terram ibis*. Statu videlicet immortalitatis amisso, cursus eum mortalitatis absorbit, et dum juventute ad senium, senio traheretur ad mortem, transeundo didicit, stando quid fuit. Cujus quia de propagine nascitur, radicis amaritudinem, quasi in virgulo retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, ejus cursum nascendo sortimur, ut eo ipso quotidiano momento, quo vivimus, incessanter a vita transeamus, et vivendi nobis spatium unde cœcere creditur, ^d inde decrescat. Quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad juventutem, juvenitus ad senectutem, senectus transit ad mortem, in cursu vitæ presentis, ipsis ^e suis augmentis ad detrimenta impellitur, et inde semper deficit, unde se proficere in spatium vitæ credit. Fixum etenim statum hic habere non possumus, ubi transituri venimus atque hoc ipsum nostrum vivere, quotidie a vita transire est. Quem videlicet lapsum primus homo ante culpam habere non potuit, quia tempora eo stante transibant. Sed postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit, et quia cibum comedit vetitum, status sui protinus invenit defectum.

CAP. XXVIII. — *Collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem* (Gen. iii, 24).

Dum de reparatione paradisi per mediatoris adventum tractaretur, in expos. beati Job, l. xii (Num. 13), adjunctum est: *Collocavit ante paradisum*, etc. — Quia ante adventum mediatoris Dei et hominis, omnis homo quamvis mundæ probatæque vitæ fuerit, ad inferni claustra descendit, dubium non est, quoniam homo qui per se cecidit, per se ad paradisi requiem redire non potuit, nisi veniret ille, qui suæ incarnationis mysterio, ejusdem nobis paradisi iter aperiret. Unde et post culpam hominis ad paradisi aditum romphea flammea posita esse memoratur, quæ et versatilis dicitur, pro eo quod quandoque veniret tempus ut etiam removeri potuisset.

CAP. XXIX. — *Respexit Dominus ad Abel, et ad mu-*

nera ejus; ad Cain vero, et ad munera ejus non respexit (Gen. iv, 4).

Cum de exhibenda cordis munditia tractaretur, in expos. beati Job, l. xxii (Num. 27 in fine, et n. 28), adjunctum est: *Respexit Dominus*, etc. — Ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in utilia profertur. Mundari etenim debet prius an mus, qui manus offerre velit Deo, quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori nostro homine cogitationis immutatio tergenda est, quia iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Unde scriptum est: *Respexit Deus ad Abel, et ad munera ejus; ad Cain autem et ad munera illius non respexit*. Neque etenim sacrum eloquium dicit, respexit ad munera Abel, et ad Cain munera non respexit, sed prius ait: *Quia respexit ad Abel*, ac d inde subjunxit, *et ad munera ejus*. Et rursum dicit, *quia non respexit ad Cain*, ac deinde subdidit, *nec ad munera ejus*. Ex dantis quippe corde id quod datur accipitur. Licet non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placerent. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa quæ dabantur, ut audito scilicet narrationis hujus ordine, discamus quia exteriora munera, ex interna cordis munditia condiuntur, et discretionis virtus lectorem doceat, qualis apud se esse debeat, cum exteriora bona non solum Deo, sed etiam proximis subministrat.

CAP. XXX. — *In foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius* (Gen. iv, 7, 8).

Dum de refrinando illicito cordis appetitu tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 36), adjunctum est: *In foribus*, etc. — In foribus peccatum adest, cum in cogitationibus pulsat. Cujus appetitus subter est, eique homo dominatur, si cordis nequitia inspecta citius premitur, et priusquam ad duritiam crescat, reluctanti menti subigatur.

CAP. XXXI. — *Si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti* (Gen. iv, 7, sec. LXX).

Dum de discretionem in bonis operibus habenda tractaretur, in expos. beati Job, l. iii (Num. 23, 24), adjunctum est: *Si recte offeras*, etc. — Recte offertur cum recta intentione quid agitur, sed recte non dividitur, si non hoc quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim recte dividere est, quælibet bona nostra studia sollicitè discernendo pensare, quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat. Sæpe namque et quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo judicetur sine nescimus. Et nonnunquam hoc lit reatus criminis, quod putatur causa virtutis. Recte ergo offerimus, cum bono studio bonum opus agimus; sed non recte dividimus, si habere discretionem in bono opere postponamus.

CAP. XXXII. — *Cain primum filium Enoch vocat, atque ex ejus nomine civitatem quam condidit, appellat* (Gen. iv, 17).

Cum de cavenda vitæ præsentis gloria tractaretur, in expos. beati Job, l. viii (Num. 92), adjunctum est: — Justi viri quanto in cœlestibus per contemplationis radium innarrere desiderant, tanto in terra ædificare refugium, ubi se peregrinos et hostes noverunt, Paulo attestante, qui ait: *Nostra autem conversatio in cœlis est* (Philip. iii, 20). Et iterum: *Vos autem ædificamini domum non manufactam eternam in cœlis* (II Cor. 5, 1). Quia enim sancti viri in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Injusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hæreditate divisi sunt, tanto in terra alius

^a Excusi, invitis Mss., quanta severitatis

^b Utic., ignoscencia permanet.

^c Vulgati mendose, sententiam sumpta jaculatur.

^d Utic., inde decrescimus.

^e Gemet. et Utic., ipsis suis senectus augmentis.

fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quod ab ipso humanæ conditionis exordio, in electa prole, Enoch septimus nascitur. Hinc est quod Cain primum filium Enoch vocat, atque ex ejus nomine civitatem, quam condidit, appellat. Enoch quippe *dedicatio* dicitur. Iniqui ergo se in primordiis dedicant, quia in hac vita quod ante est, cordis radicem plantant, ut hic ad votum floreat, et a sequenti patria arescant. Unde et e contra in electorum parte Enoch septimus oritur, quia eorum vitæ festa dedicatio in fine servatur. Hinc est, quod attestante Paulo, *Abraham in casu'is habitat* (*Hebr. xi, 19*); quia habentem fundamenta civitatem, quam supernus artifex construxit, expectat.

CAP. XXXIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xvi (*Num. 15*) : — Iniqui dum corde transire ad æterna negligunt, et cuncta præsentia fugitiva esse non intuentur, mentem in amorem vitæ præsentis figunt, et quasi longæ habitationis in ea sibi fundamentum construunt, quia in terrenis per desiderium solidantur. Unde et primus Cain civitatem con-truxisse describitur, ut aperte monstraretur quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate æternæ patriæ alienus fuit. Peregrinus quippe a summis, fundamentum in infimis posuit qui stationem cordis in terrena delectatione collocavit. Unde et in ejus stirpe Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus nascitur, in electorum vero progenie Enoch septimus fuisse perhibetur. Quia videlicet reprobi in hac vita quæ ante est, semetipsos ædificando dedicant. Electi vero ædificationis suæ dedicationem in fine temporis, id est in septimo tempore, expectant. Videas namque plurimos temporaria sola cogitare, honores quærere, ambientis rebus inhiare, nil post hanc vitam requirere. Quid itaque isti nisi in prima se generatione dedicant? Videas electos nil præsentis gloriæ quærere, libenter inopiam sustinere, mala mundi æquanimitè perpeti, ut possint in fine coronari. ^a Electi ergo Enoch in septima generatione nascitur, quia sui dedicationem gaudii in extremæ retributionis gloria requirit.

CAP. XXXIV. — *Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis in-tenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra* (*Gen. vi, 6*).

Cum de modo divini eloquii per assueta hominibus verba tractaretur, in expos. beati Job, l. ix (*Num. 12*), adjunctum est : *Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra.* etc. — Quid est quod omnipotens Deus, qui nulla mutabilitate humanæ conditionis as-ringitur, nec ei quod esse est, desit ex tempore, pœnituisse de sua conditione describitur, nisi quod plerumque in sacro eloquio sicut sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus sæculi, sic nunc pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse conditor hominum sumit Deus, ut videlicet dicatur : *Pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra?* Cum profecto constet, quia is qui cuncta prius quam veniant conspicit, nequaquam punctam aliquid fecerit pœnitendo respicit. Ut ergo mirum non est, si spiritualis plerumque uantur verbis carnalium, sic neque si ipse sub se ineffabilis, et Creator omnium spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in seipso carnis sermonem format.

CAP. XXXV. — *De arca diluvii, quæ ampla in inferioribus, et angusta in superioribus fuit* (*Gen. vi, 15*).

Cum de reproborum multitudine specie tenus intra Ecclesiam positurum, et electorum paucitate tractaretur, in exposit. Evang. homil. 38 (*Num. 8*), adjunctum est : — Arca in undis diluvii, quæ hujus Ecclesiæ tyrum gessit, et ampla in inferioribus, et

angusta in superioribus fuit. Quæ in summitate etiam sua ad unius mensuram cubiti excrevit. Inferius quippe quadrupedia atque reptilia, superius vero aves et homines habuisse credenda est, ibi lata exstitit, ubi bestias habuit; ibi angusta, ubi homines servavi, quia nimirum sancta Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritualibus angusta. Ubi enim bestiales hominum mores tolerat, illic latius sinum laxat. Ubi autem eos habet, qui spirituali ratione suffulti sunt, illic quidem ad summum ducitur. Sed tamen quia pauci sunt, angustatur. *Lata quippe via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui vadunt per eam. Et angusta porta est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam* (*Matth. vii, 13*). Eo autem usque arca angustatur in summis, quousque ad mensuram unius cubiti perducatur; quia in sancta Ecclesia quanto sanctorum quique sunt, tanto pauciores. Quæ in summo ad illum perducitur, qui solus homo in hominibus, et sine ullius comparatione natus est sanctus. Qui juxta psalmistæ vocem : *Factus est sicut passer unicus in ædificio* (*Psal. ci, 8*). Tanto ergo magis mali tolerandi sunt, quanto etiam plus abundat, quia et in arce tritura pauca sunt grana quæ servantur horreis, et grandes acervi palearum, qui ignibus comburantur.

CAP. XXXVI. — *Item unde supra.*

In commentario Ezechielis, homil. 4 (*Num. 16*) ultimæ partis. — Arca quæ trecentis cubitis fieri in longitudine jussa est, ^b quinquaginta vero in latitudine, triginta autem in altitudine, in uno est cubito consummata. Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Quæ inferius ampla est, superius angusta, quæ et ccc. et xxx, ac l. cubitis ad unum cubitum colligitur, quia ab ea latitudine quam sancta Ecclesia in membris suis adhuc infirmantibus habet, paulisper angustata, in altum proficiens ad unum tendit. Ipsa enim ratio exigit ut credamus quod in illa arce latitudine omnes bestiae, cunctaque quadrupedia atque reptilia in inferioribus fuerunt, homo vero atque volatilia nimirum in superioribus; juxta superiorem etenim partem fenestra fuit in latere, de qua corvum et columbam dimisit homo, ut si jam diluvii transisset aqua, cognosceret. Et quia arca eadem in uno fuit cubito consummata, homo et volatilia juxta cubitum fuerunt. Recte itaque per arcam universa Ecclesia designatur, quæ adhuc in multis suis carnalibus lata est, in paucis spiritualibus angusta. Et quia ad unum hominem, qui est sine peccato, colligitur, quasi in uno cubito consummatur. Videmus etenim multos intra ejusdem sanctæ Ecclesiæ sinum in superbia erigi, in carnis voluptatibus dissolvi, acquirendis terrenis rebus inhiare, imperante avaritia maria transire, deservire iracundiæ, jurgiis vacare, proximos quos prævalent lædere : sed quia eos adhuc sancta Ecclesia tolerat, ut convertantur, quasi in arce latitudinè deorsum bestiarum mora tur. Videmus alios jam aliena non quærere, illatam injuriam æquanimitè portare, rebus propriis esse contentos, humiliter vivere; sed quia isti jam pauci sunt, angustatur arca. Alios autem conspicimus etiam possessa relinquere, nullum terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnem a cunctis voluptatibus domare, motus omnes sub rationis judicio premere, per cœlestè desiderium contemplationis ^c penna sublevari. Sed quia tales quique valde sunt rari, jani juxta cubitum ducitur, ubi homines et volatilia continentur. Quærat tamen si quis in eis esse valeat sine peccato, et nullus invenitur. Quis itaque homo sine peccato est, nisi ille qui in peccatis conceptus non est? In uno ergo cubito consummatur arca, quia unus est auctor et Redemptor sanctæ Ecclesiæ sine peccato, ad quem et per quem omnes proficiunt, qui se esse peccatores noverunt.

^a In Gemet. ac Utic. legitur, *Electus ergo*; in excusis mendose, *electio*. Sequimur Michael. qui mss. Moral. consentit

^b Vitiosissime in Excusis, *sexaginta vero*. Quod sane contra sacræ Scripture testimonium pugnat, ^c *Excusi, pennas sublevere*.

CAP. XXXVII — *Sensus enim et cogitationes humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua* (Gen. viii, 21).

Dum de reprimenda ex bonis operibus gloria tractaretur, in expos. beati Job, l. xxviii (Num. 43), adjunctum est: — Corruptio in malum quod unusquisque nostrum ab ortu desideriorum carnalium sumpsit, in propectu ætatis exercet. Et nisi hoc citius divinæ formæ dinis manus reprimat, omne conditæ naturæ bonum repente culpa in profundum vorat. Nemo igitur sibi cogitationum suarum viciorum tribuat, cum apostolus dicit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum aat Deus* (1 Cor. iii, 8).

CAP. XXXVIII. — *Crescite, et multiplicamini, et implete terram, et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ* (Gen. ix, 1).

Cum de servanda doctoribus dicenda qualitate cum subditis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxi (Num. 22, 23, et Reg. Past. p. ii, c. 6), adjunctum est: *Crescite, etc.* — Potentibus viris magna est virtus humilitatis, considerata æqualitas conditionis. Omnes namque homines natura æquales sumus, sed accessit dispensatorio ordine, ut quibusdam prælati videamur. Si igitur hoc a mente deprimimus, quod temporaliter accessit, invenimus citius quod naturaliter sumus. Plerumque enim se animo accepta potestas obijcit, eumque tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humilitatis considerationis deprimendus est tumor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de vertice culminis, citius planitiem invenit naturalis æqualitatis. Nam ut præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritum ordine alios aliis occulta dispensatio postponit. Ipsa autem diversitas quæ accessit ex vitio, recte est divinis iudiciis ordinata: ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem viri cum præsent, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt, nec præcesse gaudent hominibus, sed prodesse. Sciunt enim quod antiqui patres nostri non tam reges hominum quam pastores pecorum fuisse memorantur. Unde et cum Noe Dominus si iisque ejus post diluvium diceret: *Crescite, et multiplicamini*, subdidit: *Et terror vester, et tremor sit super cuncta animalia terræ.* Homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem natura cæteris omnibus prælatus est, et idcirco ei dicitur ut ab animalibus, et non ab homine timeatur, quia contra naturam superbire est, ab æquali velle timeri. Cuncti ergo qui præsent, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis. Nam sic, ut diximus, antiqui patres nostri pastores pecorum, et non reges hominum fuisse memorantur. Et tamen necesse est, ut rectores a subditis timeantur, quando ab eis Deum minime timeri deprehendunt, ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina iudicia non formidant. Nequaquam namque præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt, in quo non suam gloriam, sed subditorum iustitiam quærunt. In eo autem quod metum sibi a perverse viventibus exigitur, quasi non hominibus, sed animalibus dominantur, quia videlicet ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea debent etiam formidini jacere substrati.

CAP. XXXIX. — *Arcum meum ponam in nubibus, et erit signum fœderis inter me, et inter terram* (Gen. ix, 15).

Cum de significatione divinæ pollicitationis post diluvium tractaretur, in commentariis Ezechielis l. i, homil. 8 (Num. 29), adjunctum est: *Arcum meum ponam in nubibus, etc.* — Arcum omnipotens Deus inter se atque homines in signo posuit, ut

^a Ista in al. Ed. in loco assignato minime leguntur, sed sunt in homilia indicata.

^b Ita Mss. nostri; at in Excusis, qui aderant. Lectio

ultra mundum diluvio non deleteret. Unde et in arcu eodem color aquæ et ignis simul ostenditur; quia ex parte est cæruleus, et ex parte rubi undu; ut utriusque et iudicii testis sit: unius videli et facti, et alterius faciendi; id est, quia mundus iudicii igne cremabitur, nam aqua diluvii non delebitur.

CAP. XL. — *De Noe inebriato, cujus nudata vercunda boni filii aversi veniendo texerunt* (Gen. ix, 21, 22).

Cum de præpositorum reverentia custodienda a subditis tractaretur, in expos. beati Job, lib. xxv (Num. 37), adjunctum est: — Aversari dicitur, quod reprobamus. Quid est ergo quod filii verecundia patris superjecto dorsis pallio aversi venientes operiunt, nisi quod bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicent, ut tamen hæc ab aliis occultent? Operimentum aversi deferunt, quia dijudicantes factum, et venerantes magisterium, nolunt videre quod legunt.

CAP. XLI. — *Maledictus Chanaam puer; servus erit fratrum suorum* (Gen. ix, 25).

Cum de maledictionum distinctionibus tractaretur, in expos. beati Job, lib. xxvi (Num. 37), adjunctum est: *Maledictus Chanaam puer, etc.* — Nequaquam severitas inulta remanere peccata permittit, sed ira iudicii a nostra hic correptione inchoat, ut in reproborum damnatione conquiescat, sicut scriptum est: *Tempus est ut iudicium incipiat de domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio* (1 Pet. iv, 17)? Eant ergo nunc reprobi, et voluptatum suarum desideria inulta iniquitate consumunt, atque eo temporalia flagella non sentiant, quo æterna eos supplicia expectant. Bene autem eorum inulta nequitia Cham peccata signata est, cui a patre dicitur: *Maledictus Chanaam puer, servus erit fratribus suis.* Chanaam videlicet Cham filius fuit. Et quid est quod, Cham peccante, Chanaam ejus filius sententiam ultionis accipit? Quid est quod non in se, sed in posteritate peccatur, nisi quod reproborum nequitia hic quidem inulta proficiunt, sed in posterum feriuntur?

CAP. XLII. — *Venite, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum* (Gen. xi, 7).

Cum de modo divini eloquii tractaretur, in expos. beati Job, lib. ii (Num. 9), adjunctum est: — Dicitur eis ^b qui adhærent, *Venite*: quia nimirum hoc ipsum nunquam a divina contemplatione decrescere, in divina contemplatione semper accrescere est, et nunquam a corde recedere, quasi quodam stabili motu est semper venire. Quibus et dicit: *Descendamus, et confundamus ibi linguam eorum.* Ascendunt Angeli in eo quod Creatorem conspiciunt, descendunt angeli in eo quod creaturam sese in illicitis erigentem examine distractionis premunt. Dicere ergo Dei est, *Descendamus, et confundamus ibi linguam eorum*, in seipso eis hoc quod recte agatur ostendere, et per vim internæ visionis, eorum mentibus exhibenda iudicia ^c occultis motibus inspirare.

CAP. XLIII. — *Abraham, dum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves percussit, quas et abigebat* (Gen. xv, 11).

Dum de cavendis superfluis cogitationibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xvi (Num. 53), adjunctum est: *Abraham, dum ad occasum solis sacrificium offerret, etc.* — Sæpe corda justorum subortæ cogitationes pulluunt, et terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sed dum citius manu sanctæ discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo tentationis operiat, quæ hanc jam ex illicita delectatione tangebat. Nam sæpe in ipso rationis nostræ sacrificio importune se cogitationes ingerunt,

nostra in loco Moralium assignato reperitur.

^c Corrupte Excusis, *occulis mentibus.*

quæ hoc rapere vel maculare valeant, quod in nobis A Deo stentes immolamus. Unde et Abraham cum ad occasum solis sacrificium offerret, et insistentes aves percudit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic nos dum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis his vociferibus custodiimus, ne maligni spiritus et perversæ cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Deo utiliter si erat.

CAP. XLIV. — *Quod Abraham tribus viris angelis occurrisse se memoratur, quibus ipse venientibus extra ostium occurrit, Sara vero post ostium stetit (Gen. xviii, 2).*

Dum de censura spiritus qualiter cura carnis postponenda sit tractaretur, in expos. beati Job, l. ix (Num. 106), adjunctum est: — Discretione magni moderaminis cura carnis refrenanda est, ut serviat, et minime principetur, ne quasi domina animum vincat, sed subacta dominio, quas ancilla famuletur, ut jussa adsit, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat, ut vix a tergo sanctæ cogitationis appareat, et nunquam contra faciem recta cogitantis obsistat. Quia bene nobis historia sacræ lectionis innuitur, cum Abraham tribus angelis occurrisse memoratur. Ipse quippe venientibus extra ostium occurrit, Sara vero post ostium substitit. Quid ergo per hunc nobis Abraham occursum innuitur, nisi quod videlicet ut vir ac dominus domus spiritualis, noster scilicet intellectus, debet in cogitatione Trinitatis claustra carnis excedere, et quasi habitationis infimæ januam exire? Cura autem carnis ut femina non appareat, et videri jactanter erubescat, ut quasi post tergum viri sub discretione spiritus solis necessariis intenta, nequam sciat procaciter detegi, sed verecunde moderari. Cui tamen sæpe cum dicitur ut de se minime præsumat, et totani se in divinæ spei fiduciam transferat, despicit, et cessante studio adesse sibi vite subsidia posse diffidit. Unde et hæc eadem Sara promissiones Dei audiens ridet, sed ridens corripitur, correpta autem protinus fecundatur. Et quæ in juventute vigens seculari non potuit, annis fracta senilibus utero marcescente concepit, quia cum cura carnis, sui confidentiam habere desierit, contra spem ex divina promissione accipit, quod habere a se ex humana ratione dubitavit. Unde beatus Isaac, id est risus dicitur, qui generatur, quia cum supernæ spei fiduciam concepit, quid mens nostra aliud quam gaudium parit?

CAP. XLV. — *De tribus viris Sodoman pergentibus ab Abraham susceptis (Gen. xviii, 16).*

Cum de modo divini colloquii per angelica officia ministrandi tractaretur, in expos. beati Job, lib. xviii (Num. 7), adjunctum est: — Aliquando imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis per angelos loquitur Deus, sicut Abraham non solum tres viros videre potuit, sed etiam habitaculo terreno suscipere: et non solum suscipere, sed eorum usibus etiam cibos adhibere. Nisi enim angeli quædam nobis in terra nuntiantes, ad tempus ex aere corpus assumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent, nec cibos cum Abraham sumerent, nisi propter nos solidum aliquid ex cœlesti elemento gestarent. Nec mirum quod illi ipsi qui suscepti sunt, modo angeli, modo Dominus vocatur, quia angelorum vocabulo exprimentur, qui exterius ministrabant, et appellatione Domini ostenditur, qui eis interius præerat, ut per hoc presidentis imperium, et per illud claresceret officium ministrandi.

CAP. XLVI. — *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggratum nimis; descendam, et videbo utrum clamorem, qui ve-*

nit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam (Gen. xviii, 20, 21).

Dum de cavenda ex non approbatis rebus credulitate tractaretur, in expos. beati Job, l. xix (Num. 46), adjunctum est: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, etc.* — Peccatum cum voce est culpa in actione, peccatum vero etiam cum clamore, est culpa cum libertate. Sed quid hoc exemplo nisi nos admonemur, ne ad proferendum sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne temere indiscussa iudicemus? Nec quælibet mala audita nos moveant, nec passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensem. Ipse quippe, ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda, et aperta si t oculis ejus; mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, qui ait: *Descendam et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Omnipotens itaque Dominus et omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi ut gravitati; nobis exemplum proponat, ne mala hominum ante præsumamus credere quam probare? Et ecce per angelos ad cognoscenda mala descendit, moxque facinorosus percudit, atque ille patiens, ille mitis, ille de quo scriptum est: *Tu autem, Domine, cum tranquillitate iudicas (Sap. xii, 13),* ille de quo rursum scriptum est: *Dominus patiens est redditor (Eccli. v, 4),* in tanto crimine involutos inveniens, quasi patientiam prætermisit, et diem extremi iudicii expectare ad vindictam noluit, sed eos igne iudicii ante iudicii diem prævenit. Ecce malum quia cum difficultate credidit cum audivit, et tamen sine tarditate percussit, cum verum cognoscendo reperit: ut nobis videlicet daret exemplum, quod majora crimina, et tarde credenda sunt cum audiuntur, et citius punienda cum veraciter agnoscuntur.

Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 27).

C Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt: quanto magis divinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur quod Abraham cinerem et pulverem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit colloquationem, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, et cinis (Genes. xviii, 27).* Esse enim se aliquem fortasse crederet, si veracem essentiam, quæ super ipsum est, minime sensisset. At vero ubi ad incommutabile contemplandum super se raptus est, impletus tantæ contemplationis potentia, dum videret illum, nihil se esse nisi pulverem, vidit. Unde et propheta repetens eadem sapientia exclamavit, dicens: *Memento, Domine, quod pulvis sumus (Psal. civ, 14).*

CAP. XLVII. — *Loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 27).*

In exposit. Job lib. x (Num. 49): — Sunt nonnulli quos sensus per tumorem non elevat, sed misericordiæ opera exaltant. Et sunt nonnulli, qui dum se terrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias non requirunt, atque æternam patriam non amant; quia hoc sibi sufficere, quod rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non est ergo cenus in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit bona sunt, sed qui bonis male utitur, profecto agit ut quasi per edacitatis ingluviem, eo per quem vivere debuit pane, moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum vero divitem tormenta cruciabant, sed tamen dives Abraham fuerat, qui in sinu Lazarus tenebat. Qui tamen auctori colloquens, dicit: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.* Quid itaque iste divitias suas æstimare noverat, qui semetipsum pulverem cineremque pensabat? Aut

* Excusi, contradicentibus Mss., *annis facta senilibus, etc.*

† Hæc procul dubio caput aliud inchoare debent.

In Excusis tamen et in Mss. nostris eadem serie leguntur.

‡ Editi mendose, *super se captus.*

quando hunc res possessæ extollerent, qui de se quoque earum videlicet possessore, tam abjecta sentiret? Aperte enim cernimus in quo loco se posuerat, qui pulverem se ac cinerem, etiam cum Deo loqueretur, æstimabat. Si igitur ita se despicit qui usque ad honorem divinæ colloquutionis ascendit, sollicita intentione pensandum est, qua pœna illi ferendi sunt, qui et ad summa non proficiunt, et tamen de minimis extolluntur.

CAP. XLVIII. — *Vim faciebant Loth vehementissime, et jam proximum erat ut frangerent fores, et miserunt manum riri, et introduxerunt ad se Loth, clausuruntque ostium, et eos qui erant foris percussere cœcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent (Gen. xix, 9).*

Cum de electorum innocentia contra pravorum insidias munita tractaretur, in expos. beati Job, lib. vi (Num. 38), adjunctum est: *Vim faciebant Loth vehementissime, etc.* — Quis est quod malis adversantibus intra domum Loth reducitur et munitur, nisi quod justus quisque dum pravorum insidias sustinet, ad mentem revertitur, et imperterritus manet? Sodomitæ autem viri in domo Loth invenire ostium nequeunt, quia corruptiores mentium contra vitam justum nullum accusationis aditum deprehendunt. Percussio enim cœcitate, quasi domum circumveunt, qui, invidentes, facta dictaque persequuntur. Sed quia eis de vita justis fortis undique ac laudabilis actio obviat, errantes nil aliud quam parietem palpant.

CAP. XLIX. — *Et Loth ardenem Sodomam fugiens, sed tamen Segor inveniens, nequaquam mox montana descendit (Gen. xix, 20, 30).*

Dum de continentium celitudine, et conjugatorum venia tractaretur, in cod. Reguæ Pastor., in part. (Adm. 28, c. 27) adjunctum est: *Et Loth ardentem Sodomam fugiens, etc.* — A dentem Sodomam fugere est, illicita carnis incendia declinare, altitudo vero montium est munditia continentium. Vel certe quasi in monte sunt, qui etiam carnali copulæ inhaerent, sed tamen extra suscipiendæ prolis admisionem debitam nulla carnis voluptate solvantur. ^a In monte quippe stare est, fructum propaginis in carne non querere, in monte stare est carni carnaliter non adherere. Sed quia multi sunt qui scelera quidem carnis deserunt, nec tamen in conjugio positi, usus solummodo debiti jura conservant; exiit quidem Loth Sodomam, sed tamen mox ad montana non pervenit, quia jam damnabilis vita relinquitur, sed adhuc celsitudo conjugalis continentia subtiliter non tenetur. Est vero in medio Segor civitas quæ fugientem salvat et infirmum, quia videlicet cum sibi per incontinentiam miscentur conjuges, lapsus scelerum fugiunt, et tamen venia salvantur. Quasi parvam quippe civitatem inveniunt, in qua ab ignibus defendantur, quia conjugalis hæc vita, non quidem in virtutibus mira est, sed tamen a suppliciis secunda. Unde idem Loth ad angelum dicit: *Est civitas hic juxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea. Nunquid non modica est, et vivet in ea anima mea (Ibidem).* Juxta igitur dicitur, et tamen ad salutem tuto perhibetur, quia conjugalis vita nec a mundo longe divisa est, nec tamen a gaudio salutis aliena. Sed tunc in actione hæc vitam suam conjuges, quasi in parva civitate custodiunt: quando pro se assiduis deprecationibus intercedunt. Unde recte per angelum ad eundem Loth dicitur: *Ecco etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es (Gen. xix, 24);* quia videlicet cum Deo deprecatio funditur, nequaquam talis conjugum vita damnatur. De qua depre-

^a In Utic. et Gemet. hæc omittuntur. Leguntur iisdem verbis in Michael. Negativa tamen particula tollenda nobis videtur. In Reg. Past. legitur: *in monte stare est, nisi fructum propaginis in carne non querere.*

^b Hoc caput prætermittitur in Gemet., Utic., Mi-

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

chael. et Mss. a nobis visis.

bonis omnibus Domini sui tulit, et Mesopotamiam perrexit. Sive qui stans juxta fontem aquæ orando proposuit quod puella cui diceret: *Inclina hydriam tuam ut bibam, et illa responderit: Bibe, quin et camelis tuis dabo potum (Ibid., 4)*; ipsa esset uxor domini sui Isaac. Protinus Rebecca egreditur. Quæ puero aquam petenti respondit: Bibe, Domine mi. Et celeriter hydriam subter ulnam deposuit, potum dedit, quin etiam camelis aquam hausit et præbuit. Cui puer protinus inaures aureas appendentes siclos duos, et armillas pondus siclorum decem præbuit. Quæ requisita, et g'nus dixit, et quia in domo patris ejus esset locus spatiosus ad manendum, et quod palearum ac feni plurimum haberet indicavit. Cui Rebecca frater erat nomine Laban, qui scilicet egressus est, et inaures, siclos atque armillas sorori videns, intus puerum vocavit, eique paleas et fenum dedit. Aquam ad lavandos pedes camelorum et viro-rum qui cum eo venerant præbuit. Panem in conspectu ejus apposuit; sed puer comedere recusat, nisi prius causam conjugii filio domini sui obtineat. Qui mox ut causam obtinuit, prolatis vasis aureis et argenteis ac vestibus Rebecca munera auxit, fratribus autem et matri munera obtulit. Rebecca autem et puella illius ascensis camelis virum secutæ sunt, qui festinus ad domum suam reversus est. Eo autem tempore, Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est viventis et videntis. Habebat vero in terra australi. Egressus fuerat ad meditandum in agro inclinata jam die. Sed mox ut Rebecca Isaac vidit, de camelo descendit, puerum requirit, dicens: Quis ille homo esset, qui per agrum veniret? Cui ille respondit: Ise est dominus meus. At illa tollens paltium, se operuit; quam Isaac in tabernaculum Saræ matris introduxit, et accepit uxorem, atque in tantum dilixit, ut dolorem, qui ex morte matris accesserat, temperaret.

Quid est, quod Abraham puerum jubet sub femore suo manum imponere, et per cæli Dominum jurare, nisi quod illius caro per illud membrum descensus a erat, qui et Abraham filius esset ex humanitate, et Dominus ex divinitate? Sic itaque puero dicitur: *Pone manum tuam sub femore meo, et jura per Deum cæli*. Ac si aperte diceret: Tange filium meum, et jura per Dominum meum. Unde nec super femur, sed sub femore manum ponere jubetur; quia ex illo femore ille descensus erat, qui homo quidem, sed super omnes homines veniret. Unde dignum non fuit, ut manum super femur poneret; quia nulla caro super illam carnem est, quam in redemptione nostra sibi Patris unigenitus univit. Quid est quod Isaac de ecclo filio uxor de filiabus Chanaanorum quæsi prohibetur, nisi quod ille de quo scriptum est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii, 17)*, nulli reprobæ animæ conjungitur? De cognatione autem uxorem filio deducere servus præcipitur, quia sola sancta electorum Ecclesia, unigenito filio copulanda erat, quam ipse unigenitus ex prædestinatione jam, et præsentia extraneam non habebat. Quis vero est puer, qui ad deducendam uxorem mittitur, nisi prophetarum ordo atque apostolorum omniumque doctorum? Qui dum verbum prædicationis bonis mentibus faciunt, ad unamquamque animam unigenito filio conjungendam, quasi provisoserunt. Qui pergens secum de bonis omnibus domini sui detulit, quia in his quæ de Domino loquuntur in semetipsis virtutum divitias ostendunt, et tanto citius ad sequendum Deum pertrahunt, quanto auditoribus suis in semetipsis monstrant, quod enarrant. Atque idem puer juxta fontem stetit, atque ex prælixa sententia, quæ puella eligenda esset, proposuit, quia prædicatores sancti, sacri

eloquii fluentia considerant, atque ex ipsis colligunt, quæ vel quibus prædicationis suæ verba committunt, et ex quibus auditoribus fiduciam certitudo sumant. Potum vero petiit, quia prædicator omnium animam sui auditoris sitiit. Sed Rebecca potum præbuit, quia sancta electorum Ecclesia prædicatorum suorum desiderio ex virtute suæ fidei satisfacit. Quia enim Deum quem audivit confessa est, prædicatori suo aquam refectio-ni obtulit, ejusque animum refrigeravit. Et notandum quod hydriam ab humero in ulnas posuit, quia illa est placita confessio quæ a bono opere procedit. Vel certe aquam præbuit, quia in eo quod creditit vacuæ non remansit. Nam mox prædicare studuit quod audivit, et docendo, multos ex se prædicatores protulit. Aqua quippe in hydria est prædicationis scientia in mensura, quia sancta Ecclesia studet non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). Et hydria aquæ in ulna est doctrina prædicationis in opere. Quæ non solum ejus comitibus, sed potum etiam camelis præbet, quia verbum vite non solum prudentibus, sed etiam stultis prædicat, juxta Pauli vocem dicentis: *Sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. i, 14)*. Vel certe aqua etiam jumentis datur, quando cura carnis quomodo sit habenda disponitur, et ex voluptate impedi non debeat, et tamen in necessitatibus non negetur, sicut scriptum est: *Carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. xii, 14)*. Qui enim hanc in desideriis fieri prohibet, procul dubio in necessitate concedit, juxta hoc quod rursus dicitur: *Nemo carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam (Ephes. v, 29)*. Puer autem Rebecca inaures et armillas dedit, quia prædicator quisque et auditum sanctæ Ecclesie per obedientiam, et manus per bonæ operationis meritum exornat. Sed inaures duorum siclorum sunt, armillæ autem siclorum decem, quia prima virtus obedientiæ in charitate est, quæ videlicet charitas in duobus præceptis distinguitur, ut Deus et proximus diligatur. Et recta operatio ex decalogi completione perlicetur, ut cum bona agi cœperint, mala jam nulla perpetrentur. Rebecca autem cum esset in domo patris sui, locum spatiosum ad manendum perhibuit, quia priori jam populo naturæ legem sancta Ecclesia se scisse monstravit, et prædicationis verba in amplo charitatis gremio suscepit. Doctorem enim spatiosus ad manendum locus est in auditoris corde latitudine donitatis. Unde et quibusdam dicitur: *Capite nos; neminem læsimus, neminem corrupimus (I Cor. vii, 2)*. *Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris (Ibid. vi, 12)*. Ac si eis aperte diceretur: Ad suscipiendam doctrinam spatiosum locum men is facite, sed ad cogitanda carnalia angusti remanete. Quod palearum ac feni plurimum haberet, indicavit, quia sancta Ecclesia verba vite audiens, terrena stipendia prædicatoribus reddidit, quæ dum Paulus quasi pro nihilo acciperet, dixit: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si a vobis carnalia metamus (I Cor. ix, 11)*? Frater autem Rebecca erat Laban, qui concito egressus, inaures et armillas sorori aspiciens, intus puerum vocavit: quia sunt carnales: quique fidelibus conjuncti, qui dum spiritualium dona conspiciunt, in admiratione suspensi, et non usque ad opera, tamen in animam usque ad suscipiendam fidem, verbum prædicationis admittunt. Quia enim benos sæpe miraculis fulgere considerant, ea quæ de æternitate audiunt non recusant. Quamvis sanctam electorum Ecclesiam moribus non sequentes, in carnali operatione remaneant. Qui Laban paleas, fenum, aquam, panem obtulit; sed puer nisi causam prius conjugii obtineret, accepturum se esse recusavit. Quia sunt plerique qui doctores suos ex temporalibus stipendiis continere pa-

* Excusi corruptissime, in admiratione hospes. Multa similia mentia hic correximus ope M s.

† Excusi, contemnere. Sæpe in epistolis, per con-

tinentiam, necessarium subministratio intelligitur. Vide l. i, ep. 5.

rati sunt; sed prædicatores sancti percipere nolunt temporalia, nisi prius obtineant æterna. Si enim in animabus fructum non inveniunt, sumere stipendia corporalibus contemnunt. ^a Nec pedes aqua lavant, quia laborem sui de idrii nulla consolatione relevant. Mox vero ut causam conjugii domino suo puer obtinuit; vasa aurea atque argentea ac vestes protulit, quas Rebecca dedit, quia doctores sanctæ Ecclesiæ tot ornamenta præbent, quot virtutum bona docuerunt. Quæ enim prius inaures, armillas acceperat, jam nunc vasa aurea et argentea ac vestes accepit, quia sancta Ecclesia quæ ante per fidem, obedientiam, et operationem percepit, excrescens postmodum etiam ad spiritualia dona convalescit; ut prophetiæ spiritu et virtutum gratia repleta, ampliatis jam numeribus ditescat. Puer vero matri ejus ac fratribus dona obtulit, quia gentilitas ex quo Ecclesia ad fidem venit, post conversionem ejus in gloria temporali convaluit, sicut et nunc cernimus, quia plerumque Christiani afflictionem sentiunt, et gentiles quique in terrena virtute gloriantur. Sed et fratres ejus dona percipiunt, quia in qua eam fidem verbo tenent, sed tamen perfectionem suam moribus non sequentes, carnaliter vivunt, benigne a fidelibus honorari solent, pro eo quod esse fideles videntur. Mater ergo et fratres dona percipiunt, a sorte tamen hæreditatis alieni, quia sive infideles seu carnales qui intra fidei professionem tenentur, ad hæreditatis æternæ sortem non veniunt; sed tamen supernæ largitatis gloriam ^b temporaliter consequuntur. Rebecca autem cum puellis suis virum sequuta est, quia sancta Ecclesia habet secum minoris meriti animas sodales suos. ^c Nam in quibusdam per a census mentis, in thoro contemplationem non habent, quæ videlicet tales animæ quasi puellæ Rebecke sunt, quia sequuntur moribus, sed tamen ad contemplationis thorum minime ascendunt. Nam et idem puer quosdam habuit in comitatu, quia et cum sanctis prophetis fuerunt quidam qui bene viverent, et prophetiæ spiritum non haberent, et cum sanctis apostolis atque doctoribus fuerant plerique, qui vitam moribus tenerent, sed prædicationis verba non promerent. Festinus autem puer ad dominum redit, quia prædicatores sancti cum prædicando vitam audientium obtinent, illi innox gratias reddunt de cuius hoc munere perceperunt, ut sibi in ea operatione nil tribuant, sed auctori. *Eo autem tempore Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est viventis et videntis.* Quis est vivens et videntis, nisi omnipotens Deus; de quo scriptum est: *Vivo ego in æternum, dicit Dominus (Deut. xxxii, 40)?* De quo rursum dicitur: *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. iv, 13).* Puteus vero viventis et videntis est sanctæ Scripturæ profunditas, quam nobis ad irrigationem mentis præbuit omnipotens Deus. Quæ est autem via quæ ducit ad puteum videntis et viventis, nisi humilitas passionis unigeniti, per quam nobis apertum est hoc quod prius latenter Scripturæ fluentia loquebantur? Nisi enim unigenitus Dei Filius incarnatus, tentatus, apprehensus, colaphis cæsus, sputis illitus, crucifixus ac mortuus fuisset, nobis hujus putei, id est Scripturæ sanctæ profunditas non pateret. Quid ergo fidelibus humilitas passionis ejus facta est, nisi clavis operationis per quam interiorum Dei puteum invenimus, ut aquam scientiæ de profundo biberemus? Incarnationem quippe, passionem, mortem, resurrectionem, atque ascensionem in illius sacri eloquii paginæ loquuntur. Quæ quia facta cognovimus, jam nunc intelligamus audita: hæc autem prius legi poterant, sed quia necdum evenerant, intelligi non valebant. Unde et per Joannem dicitur: *Vicisti leo de tribu Juda aperire librum, et solvere signacula ejus (Apoc. v, 5).* Ipse enim librum

A aperuit, et signacula illius solvit, qui nascendo, moriendo, resurgendo, atque cœlos ascendendo, Scripturæ sanctæ nobis arcana patefecit. Et notandum, quod non dicitur, ambulabat per viam quæ ducit ad puteum, sed, deambulabat. Deambulabat quippe, qui viam per quam ambulat cundo et redeundo conculcat. In humilitatem autem passionis Dominus deambulavit, quia modo a Judæis verborum contumelias, modo contra se falsum testimonium, modo alas, modo sputa, modo spinam coronam, modo crucem tolerando sustinuit. Deambulasse ergo in humilitate passionis est, tot adversitates et probra diversis modis iterando pertulisse. Qui Isaac, Rebecca veniente, in terra australi habitat, quia unigenitus Dominus ac Redemptor noster veniente a se Ecclesia in illorum mentibus nascit, quos ex Judæa editos non torporis frigus, sed fervor charitatis tenuit. Ex illo quippe populo Anna prophetissa, ex illo Simeon exstitit, qui in ulnis Dominum accepit. Egressus autem fuerat ad militandum in agro. Quia ager mundus accipitur, ipse per se Dominus exponit, dicens: *Ager autem est mundus (Math. xiii, 38).* Qui in hoc egressus est, quod visibilis apparere dignatus est, sicut scriptum est: *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias Christos tuos (Habac. iii, 13).* Solent autem exercitati juvenes in armorum usum meditari. Isaac ergo ad meditandum in agro exiit, quia Redemptor noster se sequentibus formam humilitatis præbens, per exercitium longanimitatis suæ passionis in se, et patientiæ exempla monstravit. Meditatio quippe armorum est, frequentatio passionum. Qui enim verba, manum, lanceam, crucem pertulit, passionem suam usque ad mortem in se frequentari permisit. Passiones vero arma dicimus, quia per ipsas ab adversario occulto liberamur, sicut per seipsum Dominus dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19).* Qui ad meditandum in agro, incitata jam die exiit, quia passionum exercitium juxta finem mundi suscepit, sicut per Psalmistam de crucifixionis suæ expressione loquitur, dicens: *Elevalo manuum mearum sacrificium vespertinum (Psal. cxi, 2).* Quid est autem quod Rebecca ad Isaac dorso cameli deducitur, nisi quod per Rebeccam, sicut præfati sumus, Ecclesia, et per camelum qui præsidet, tortus moribus atque onustus idolorum cultibus gentilium populus designatur? Qui enim ex semetipsis sibi invenere deos quos colerent, quasi a semetipsis eis onus in dorso excreverat, quod portarent. Rebecca ergo ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur: quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans in tortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus invenitur. Quæ ut vidit Isaac, de camelo descendit, quia sancta Ecclesia quanto Redemptorem suum subtilius agnoscit, tanto carnis vitæ studia humiliter deserit, atque in semetipsa multitudinem vitiosam contradicit. Isaac igitur viso descendit, quia Domino cognito vitia sua gentilitas deseruit, et ab elatione celitudinis ima humilitatis pepitit. Quid est autem quod Isaac in camelo sedens Rebecca conspexit, nisi quod Redemptorem suum Ecclesia ex gentibus veniens, dum adhuc vitii esset innixa, et necdum spiritualibus, sed animalibus moribus inhæret, ascendit? Nec movere debet quod puer quoque cum camelis venerat, in quibus sui Domini divitias ferebat, quia ipsi quoque prædicatores sancti, quamvis jam ad superiora intelligenda atque profundera intellectu et vita micant, adhuc tamen in semetipsis contradictionem carnis sentiunt. Nam vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivum se ducentem in lege peccati (Rom. vi); et divitias in camelis portant, quia ne magnitudo revelationum extollat eos,

^a Vulgati: *hi pedes aqua lavant*, invito sensu, reluctantibus Ms.

^b Excusi, *temporaliter non sequuntur*.

^c Multa hic corrupta restituimus ope Ms. Michael.

latus est eis stimulus carnis suæ (I Cor. xii). Habent enim thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non eorum. Qui ergo per carnem cœlestia loquuntur, et tamen adhuc in carne contradictionem de vitio sentiunt, qui aliud quam super tortuosa camelorum dorsa divitias ferunt? Rebecca vero Isaac viso, quis ille homo sit, requisito puero, cognoscit, quia quotidie sancta Ecclesia adhuc prophetarum atque apostolorum dicta, quid de Redemptore suo credere debeat, intelligit. Quæ se mox pallio operuit, quia quanto subtilius salvatoris sui mysteria penetrat, tanto altius de anteacta sua vita confunditur. Et quia perverse egerit, verecun latur, pallio se opere curavit, quia viso Domino infirmitatem suæ actionis erubuit, et illa quæ prius in camelo libere gestabatur, descendens postmodum verecundia tegitur. Unde eidem Ecclesiæ a priore elatione conversæ per apostolicam vocem quasi Rebeccæ de camelo descendenti sibi que pallium superducenti dicitur: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis* (Rom. vi, 21)? Quam Isaac in tabernaculum suæ matris introducit, atque uxorem accipit, quia loco Synagogæ Dominus, ex qua per carnem natus est, sanctam Ecclesiam diligit, eamque sibi in amore et contemplatione conjungit, ut quæ prius proxima ex cognatione, eidem cognita per prædestinationem fuerat, postmodum jam conjuncta in amore continuo uxor fiat. Quam in tantum dilexit, ut dolorem qui ex morte matris accesserat, temperaret, quia ex lucro sanctæ Ecclesiæ Redemptor noster in eam, quæ ex perditione Synagogæ accidero potuit, tristiciam decessit. Dum enim Rebeccæ conjungitur, dolor de matris morte amputatur, quia dum sancta Ecclesia ex gentilitate veniens, usque ad thorum contemplationis perducitur, Judæa pro nihilo habetur. Quod si interpretari ipsa eorum nomina curamus, Isaac risus, Rebecca autem patientia, dicitur. Risus vero ex lætitia est, patientia autem de tribulatione. Et quamvis sancta Ecclesia jam in cœlestis sit gaudii contemplatione suspensa, habet tamen adhuc quod triste de mortali carnis pondere toreret. Isaac vero et Rebecca junguntur, id est risus et patientia permiscetur: quia fit in sancta Ecclesia hoc quod scriptum est: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes* (Rom. xii, 12), ut hanc et prospera de contemplatione lætificent, et adhuc adversa de tribulatione perturbent.

CAP. LIV.—*Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecca* (Gen. xxv, 2).

De effectu prædestinationis tractaretur in codice Dialogorum, l. i (cap. 8), adjunctum est: *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, etc.*—Ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotente Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare. Quod utrum ita sit concite valet probari. Certe etiam novimus quod ad Abraham Deus dixit: *In Isaac vocabitur tibi semen* (Gen. xxi, 13). Cui etiam dixerat: *Patrem multarum gentium constituisti te* (Ibid. xvii, 4); cui rursus promisit, dicens: *Benedicam te, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris* (Gen., xxii, 17). Ex qua re aperte constat quia omnipotens Deus semen Abraham multiplicare per Isaac prædestinaverat, et tamen scriptum est: *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecca*. Si ergo multiplicatio generis Abraham per Isaac prædestinata fuit, cur conjugem sterilem accepit? Sed nimirum constat

A quia prædestinatio precibus impietur, quando Isaac in quo Deus multiplicari semen Abraham prædestinaverat, oratione obtinuit ut filios habere potuisset.

CAP. LV.—*Factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir simplex habitavit in tabernaculis* (Gen. xxv, 27), vel sicut in alia translatione dicitur, *habitabat domi* [Sec. LXX].

Cum de reproborum vitis, et electorum profectibus tractaretur, in expos. beati Job, l. v (Num. 20), adjunctum est: *Factus est Esau vir gnarus venandi, e.c.*—Quid enim pervenationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur? Qui etiam agricola esse describitur, quia amatores hujus sæculi tanto magis exteriora colunt, quanto interiora sua incul a derelinquunt. Jacob vero simplex in tabernaculis vel in domo habitare perhibetur, quia nimirum omnes qui in curis exterioribus spargi refugiant, simplices in cogitatione atque in conscientia suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim, aut in domo habitare, est se intra mentis secreta restringere, et nequaquam exterius per desideria dissipare, ne dum ad multa foris inhiant, a semetipsis alienati cogitationibus recedant.

CAP. LVI.—*De Esau, quod ad lenticulam primogenita sua fratri vendidit* (Gen. xxv, 30).

Cum de refrenanda gulæ concupiscentia tractaretur, in expos. beati Job, l. xxx (Num. 60, 61), adjunctum est: *De Esau, etc.*—Sciendum est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora prævenit, aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit, aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expedit, aliquando autem et qualitati ciborum et tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit: nonnunquam vero et abjectus est quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desiderii deteriorius peccat. Quæ vitiorum tempora melius ostendimus, si hoc exemplis evidentioribus approbemus. Mortis quippe sententiam patris ore Jonathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit (I Reg., xiv, 27). Et ex Ægypto populus eductus in eremo occubuit: quia despecto manna cibos carniæ petiit, quos lautiores despavit (Num. xxi, 5). Et prima filiorum Heli culpa suborta est quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratus exhiberet (I Reg. ii, 12). Et cum ad Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia* (Ezech. xvi, 49), aperte ostenditur quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbix vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Hinc primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu vilem cibum, id est lenticulam concupivit, quam dum vendidit etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicavit. Neque enim cibis, sed appetitus in vitio est. Unde lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, et abjectiores non sine reatu conscientix degustamus. Hic quippe quem diximus Esau, peritum per lenticulam vendidit, et Elias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo servavit. Unde et antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, et primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit, et secundum non carne, sed pane tentavit. Hinc est quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abjecta et vilia sumuntur. Neque enim Adam solus ut a vitio se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quædam salutis nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat: et dum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud quam vitia degustamus? Ea itaque sumenda

* Corrupte Editi, *desiderabilem cibum*.

sunt, quæ naturæ necessitas quærit, et non quæ edendi libido suggerit * ne si hoc moderata discretio minus caute prospexerit, in illicitæ se concupiscentiæ quis voragine vergat.

CAP. LVII. — *De Isaac qui apud alienigenam gentem puteos fodit, quos Allophylis insidiantes humo implentes replent (Gen. xxvi).*

Cum de persistendo in bono opere, et cavendis ex hoc inimici subreptionibus tractaretur, in exp's. beati Job, l. xxxi (Num. 53), adjunctum est: *De Isaac qui apud alienigenam gentem puteos fodit, etc.* — Quid nobis per effoscos ab Isaac puteos atque ab Allophylis repletos iniuitur, nisi ut in hac peregrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus, et quousque nobis veræ intelligentiæ aqua res, ondeat, nequam nostræ inquisitionis manus ab exhaurienda cordis terra torpescat? Quos tamen puteos Allophylis insidiantes replent, quia nimirum immundi spiritus cum nos studiose cor fodere conspiciunt, congestas nobis tentationum cogitationes ingerunt. Unde semper mens evacuanda est, incessanterque fodienda, ne si indiscussa relinquatur, usque ad tumorem perversorum operum, cogitationum super nos terra cumuletur. Unde et ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis, fode parietem (Ezech. viii, 8)*, id est cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe.

CAP. LVIII. — *Item unde supra.*

In expo. Job l. xvi (Num. 25): Sæpe dum eloquiis sacris intendimus, malorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obscurant. Quod etiam in Isaac opere, Allophylorum pravitate cognoscimus designari, qui puteos quos Isaac foderat terræ congerie replebant. Hos enim nos nimirum puteos fodimus, cum in Scripturæ sacræ abditis sensibus altè penetramus, quos tamen occulte replent Allophylis, quando nobis ad alta tendentibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, et quasi inventam divinæ scientiæ aquam tollunt. Quod nimirum Psalmista petulerat cum dicebat: *Declinate a me maligni, et scrutator mandata Dei mei (Psal. cxviii, 145)*; videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat.

CAP. LIX. — *De benedictionibus Jacob, et Esau (Gen. xxvii, 27, 28).*

Cum de mysteriis benedictionum Jacob et Esau tractaretur, in comment. Ezech. lib. 1, hom. 6 (Num. 2, seq.), adjunctum est: — Quis namque parvulorum in factu Esau et Jacob, quod alter ad venatum mittitur, ut benedictur, alter vero per suppositionem matris a patre benedicitur, nisi juxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet historia si ad intellectum paulo subtilius astringatur, videtur quia Jacob primogeniti benedictionem non per fraudem subripuit, sed ut sibi debitam accepit, quam concedente fratre de lentis mercede comparavit. At vero si quis altius sentiens utrorumque facta velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia in mysterium surgit. Quid est enim quod Isaac de majoris filii sui venatione vesci concupiscit, nisi quod omnipotens Deus Judaici populi bona operatione patris desiderabat? Sed illo tardante, minorem Rebecca supposuit, quia dum Judaicus populus bona opera foris quærit, gentilem populum mater gratia instruxit, ut omnipotenti Patri cibum boni operis offerret, et benedictionem majoris fratris acciperet, qui eosdem cibos ex domesticis animalibus præbuit, quia gentilis populus placere Deo de exterioribus sacrificiis non quærens, per vocem Prophe-

tæ dicit: *In me sunt, Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi (Psal. lvi, 12)*. Qui est quod idem Jacob manus ac brachia et collum hædinis pellibus texit, nisi quod hælus pro peccato offerri consuevit? Et gentilis populus dum se peccatorem confiteri non erubescit, carnis in se peccata mactavit. Quid est quod vestimentis fratris majoris induitur, nisi quod sacræ Scripturæ præceptis, quæ majori populo data fuerant, in bona operatione vestitus est? et eis minor in domo utitur, quæ major foras exiens inius reliquit, quia ille Gentilis populus præcepta tenet in mente, quæ Judaicus populus habere non potuit, dum solam in eis literam attendit. Et quid est, quod Isaac eundem filium nescit, quem benedicit, nisi hoc quod de Gentili populo Dominus per Psalmistam dicit: *Populum, quem non cognovi, servivi mihi, ob auditum auris obedivi mihi (Psal. xvii, 43)*. Quid est quod præsentem non videt, et tamen quæ in futuro venient, videt, nisi quod omnipotens Deus cum per prophetas suos prædiceret gentilitati gratiam prærogandam, eam et in præsentem per gratiam non vidit, quia tunc in errore dereliquit, et tamen quia hanc quandoque collecturus erat benedictionis gratiam, prævidit? Unde et idem Jacob Gentilis populi figuram tenet, eique in benedictione dicitur: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus (Gen. xxvii, 27)*. Sicut enim in Evangelio Veritas dicit: *Ager est hic mundus (Matth. xiii, 38)*; et quia gentilis populus ad fidem perducus, per electos suos in universo mundo virtutibus redollet, odor filii odor est agri pleni. Aliter namque olet flos urvæ, quia magna est virtus et opinio prædicatorum, qui inebriant mentes aulicentium. Aliter flos olivæ, quia suave est opus misericordiæ quod more olei refovet et lucet. Aliter flos rosæ, quia mira est fragrantia quæ rutilat et redolet ex cruce martyrum. Aliter flos lilii, quia candida vita carnis est de irrumpione virginitatis. Aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium qui ex desiderio loca ultima tenentes, se per humilitatem a terra in alium non sublevant, et celestis regni purpuram in mente servant. Aliter redolet spica cum ad maturitatem perucitur, quia bonorum operum perfectio ad satietatem eorum, quæ iustiam esuriant, præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis suis ubique per mundum sparsus est, et ex eis virtutibus quas agit, omnes qui intelligunt odore bonæ opinionis replet, dicatur recte: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni*. Sed quia easdem virtutes ex semet ipso non habet, adjungit: *Cui benedixit Dominus Deus*. Et quoniam eorum populus per quosdam etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in active vite solummodo opere pinguescit, recte illic additur: *Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ (Gen. xxvii, 28)*. Ros enim desuper subtiliter cadit, et guttes de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Quid est autem quod Esau tarde ad patrem redit, nisi quod Judaicus populus ad placandum Dominum sero revertitur? cui et hoc in benedictione dicitur: *Tempusque erit cum solvatur jugum de collo tuo (Gen. xxvii, 40)*; quia a servitute peccati Judaicus populus in fine liberabitur, sicut scriptum est: *Donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. xi, 25)*.

CAP. LX. — *De Isaac qui caligantibus oculis, dum Jacob filium suum nesciens benediceret, quæ in futuro ventura erant, prævidebat, et qui coram eo præseus assisteret, ne ciebat (Gen. xxvii, 29, 30, 31).*

Dum de ignorantia Judæorum et Redemptoris nostri præsentia tractaretur, in exposit. beati Job, l. xxxv (Num. 26), adjunctum est: *De Isaac qui ca-*

* Excusi, nisi hoc... illicitæ se concupiscentiæ quis voragine vergat, corrupto sensu. In Utic. legitur: *illicitæ se concupiscentiæ quis voragine mergat.*

Igantibus oculis, etc. — Liquido constat quod nullus A
Judeorum qui plene legem didicit, adventum Redemptoris nostri ignoravit. Unde et Herodes rex, in quo occasione perterritus, sacerdotes ac principes studuit soletere inquirere ubi Christum nasituros esse praecirent. Cui protinus responderunt: *In Bethlehém Judæ.* Prius ergo noverunt, quem passionis tempore dum despicerent, ignorabant. Quorum et notitia prior, et ignorantia posterior, bene ac breviter Isaac caligantibus oculis signatur, qui dum Jacob benediceret, et quid eveniret in futuro praevidebat, et quis illi praesens assisteret, non videbat. Sic quippe Israelitarum populus fuit, qui prophetiae mysteria accepit, sed tamen caecus oculos in contemplatione tenuit, quia eum praesentem non vidit, de quo multa in futuro praevidebat. Ante se enim positum nequaquam cernere valuit, cujus adventus potentiam longe ante nuntiavit.

CAP. LXI. — *Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Aram, cum puer renisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, et supponens capiti suo, dormivit in eodem loco; viditque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens caelos; angelos quoque ascendentes et descendentes super eam, et Dominum innixum scalæ (Gen. xxviii, 11).*

Dum de doctorum ad auditores suos condescensio tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 54), adjunctum est: *Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Aram, etc.* — In itinere quippe dormire, est in hoc praesentis vitae transitu a terrenis temporalium amore quiescere. In itinere dormire, est in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium mentis oculos caudere, quos primis hominibus seductor aperuit, qui dixit: *Scit enim Deus quia in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri (Gen. iii, 5).* Unde et paulo post subditur: *Tulit de fractu illius et comedit, dicitque viro suo, qui comedit, et aperti sunt oculi amborum (Ibid., 9).* Culpa quippe oculos concupiscentiae aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angeli vero ascendentes et descendentes cernere, est cives supernae patriae contemplari vel quanto amore auctori suo super semetipsos transcendendo inhæerere, vel quanta compassione charitatis nostris infirmitatibus condescendant. Et notandum valde est quod ille dormiens angelus conspicit, qui in lapide caput ponit. Quia nimirum ipse ab exterioribus operibus cessans aeterna penetrat, qui intenta mente, quae principale est hominis, imitationem sui Redemptoris observat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhæerere. Qui enim a praesentis vitae actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt, sed videre angelos nequeunt, quia caput in lapide texere contemnant. Sunt namque nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum torpore non studio dormiunt, et licet circa interna non concipiunt, quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundæ in se cogitationis strepitum per otium cogitant. Unde sub Judææ specie, per prophetam torpens otio anima dicitur, cum dicitur: *Viderunt eam hostes, et deriserunt Sabbata ejus (Thren. i, 7).* Precepto enim legis ab exteriori opere in Sabbato cessatur. Hostes ergo videntes Sabbata irident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, ut in quaque anima, quo remota ab externis actionibus Deo servire creditur, eo magis eorum tyrannidi illi otia cogitando famuletur. Sancti autem viri, qui a mundi operibus non torpore sed virtute sopiuntur, laboriosius dormitant quam vigilare potuerunt, quia in eo quod actiones hujus sæculi deserentes superant, robusto

^a In Utic. significatur unde hæc descripta. In Michael. vero assignatur l. v, in Expos. Job.

PATROL. LXXIX.

conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio per desideria immunda refrigescat, ne ipse bonis desideris plus justo infervat, ne sub discretionis specie sibimet parcendo a perfectione languescat. Agit hæc, et ab hujus mundi iniquitate concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium virtutibus intenta vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, nisi ab his, quae exterius impleant, studiose subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: *Nemo potest duobus dominis servire (Matth. vi, 24).* Hinc Paulus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probat (II Tim. ii, 4).* Hinc per Prophetam Dominus a moriet, dicens: *Vacate et videte, quoniam ego sum Dominus (Psal. xlv, 11).*

CAP. LXII. — *Item unde supra.*

In ep. ex Registr. l. i [Ejst. olim 24, nunc 25]: — ^a Quid per Jacob, nisi praedicatorum persona designatur? Praedicatores quippe perfecti, solum sursum caput Ecclesiae, videlicet Dominum contemplando appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Quod videlicet angeli ascendentes et descendentes demonstrant. Unde et Moyses crebro tabernaculum intrat et exit, et quod intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur. Intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit, exemplum procul dubio rectoribus praebens, ut cum foris ambigunt quid dponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant, et velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his quibus dubitant apud semetipsos, intus sacri eloquii paginam requirant.

CAP. LXIII. — *De Lia et Rachel, et quo Iacob pro Rachel serviens prius Liam accepit (Gen. xxix, 24, 25).*

Cum de contemplativa activaque vita tractaretur in Ezech. l. ii, hom. 2 (Num. 10), adjunctum est: *De Lia et Rachel, etc.* — Quidnam his duabus Jacob uxoribus Lia videlicet et Rachel, nisi activa et contemplativa vita signatur? Lia quippe interpretatur laboriosa, Rachel vero ovis, vel visum principium. Activa autem vita laboriosa est, quia desudat in opere; contemplativa vero simplex ad solum videndum principium anhelat, videlicet ipsam qui ait: *Ego sum principium, propterea quod et loquor vobis (Joan. viii, 25).* Beatus autem Jacob Rachel quidem concupiscit, sed in nocte accepit Liam, quia videlicet omnis qui ad hominum convertitur, contemplativam vitam desiderat, quietem aeternae patriae appetit. Sed prius necesse est ut in nocte vite praesentis oreteret bona, quae potest, desudet in labore, id est Liam accipiat, ut post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat. Erat autem Rachel videns et sterilis, Lia autem liqua sed secunda, quia nimirum mens cum contemplanda otia appetit, plus videt, sed minus filios Deo generat; cum vero ad laborem se praedicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Contemplativa vero vita speciosa est in animo, sed dum quiescere in silentio appetit, filios non generat ex praedicatione. Videt, et non parit; quia quietis suae studio minus se in aliorum collectione succindit, et quantum introrsum aspicit, aperire aliis praedicando non sufficit. Lia vero lippa et fecunda est, quia activa vita, dum occupatur in opere, minus videt, sed dum modo per verbum, modo per exemplum ad imitationem suam proximos accendit, multos in bono opere filios generat. Et si in contemplatione mentem tenere non valet, ex eo tamen quod agit exterius, gignere sequaces valet. Post Liam ergo complexum ad Rachel Iacob pervenit, quia perfectus quisque ante

^b Si credimus Ms. Michael., excerpta sunt ista ex l. vi, in Job.

active vitæ ad facultatem iungitur, et post contemplativæ ad requiem copulatur.

CAP. LXIV. — *Tollens Jacob virgas populeas virides et amygdalinas et ex platanis, ex parte decorticavit eas, detractisque corticibus, in his quæ exspoliata fuerant candor apparuit. Illa vero quæ integra erant, viridia permanserunt, atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus, in quibus effundebatur aqua, ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent. Factumque est ut ipso calore coitus, oves intuerentur virgas, et parerent maculosa et varia, et diverso colore respersa (Gen. xxx, 37, seq.).*

Cum de persecutandis allegorici in historia tractaretur in expos. beati Job, lib. xvi (Num. 1), adjunctum est: *Tollens Jacob virgas populeas virides, etc.* — Intellectus sacri eloquii inter textum et mysterium tanta est liberatione penitus, ut utriusque partis lance moderata, hunc neque nimie discussioni pondus deprimat, neque rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe ejus sententiæ tanta a legiorum conceptione sunt gravidae, ut quisquis eas ad solam tere historiam nititur, eorum notitia per suam incuriam privetur. Nonnullæ vero ita exterioribus præeclis inserviunt, ut si quis eas subtilius penetrare desiderat, ius quidem nihil inveniatur, sed hoc sibi etiam quod foris loquuntur abscondat, unde quoque bene narratione historica per significationem dicitur: *Tollens Jacob virgas populeas virides et amygdalinas et ex platanis, ex parte decorticavit eas, et reliqua.* Quid est virgas virides et amygdalinas atque ex platanis ante oculos gregum ponere, nisi per Scripturæ sacræ seriem antiquorum Patrum Vitas atque sententias in exemplum populi præbere? Quæ nimirum quia iuxta rationis examen recte sunt, virgæ nominantur. Quibus et ex parte corticem subtrahit, ut in his quæ exspoliantur intus candor appareat, et ex parte corticem servat, ut sicut fuerant exteriori, in viriditate permaneant, variisque virgarum color efficitur, dum cortex et ex parte subtrahitur, et ex parte retinetur. Ante considerationis enim nostræ oculos præcedentium patrum sententiæ quasi virgæ variegatæ, quasi corticem subtrahimus, et dum plerumque intellectum litteræ sequimur, quasi corticem servamus. Dumque ab ipsis cortex litteræ subducitur, allegoriæ candor interior demonstratur, et dum cortex relinquatur, exteriora intelligentiæ virentia exempla monstrantur. Quas bene Jacob in aquæ canalibus posuit; quia et Redemptor noster in libris eas sacræ scientiæ, quibus nos intrinsecus infundimus, sicut. Has aspicientes arietes cum ovibus coeunt, quia rationales nostri spiritus, dum in earum intentione delixi sunt, singulis quibuscumque actionibus permiscuntur, ut tales fetus operum procreent, qualia exempla præcedentium in vobis præceptorum vident, et diversum colorem proles boni operis habeat, quæ et nunquam subtracto lite et cortice acutius interna considerat, et reservato nunquam historiæ tegmine bona in exterioribus format.

CAP. LXV. — *De Laban qui persequens cum furore Jacob, sua apud eum idola requisivit (Gen. xxx, 33, 34).*

Cum de diaboli tentationibus, et Ecclesiæ virtutibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxx (Num. 72), adjunctum est: *De Laban qui persequens cum furore Jacob, etc.* — Laban quippe interpretatur dealbatio; dealbatio autem diabolus non inconvenienter accipitur, qui cum sit tenebrosus ex merito, transfiguratur se in angelum lucis. Itaque servavit Jacob, id est ex parte reprobiorum Ju laicus populus, ex cuius carne incarnatus Dominus venit. Potest etiam per Laban mundus hic exprimi, qui cum furore Jacob persequitur; quia electos quosque, qui Redemptoris nostri membra sunt, persequendo opprimere conatur. Huius si iam, id est sive mundi sive diaboli, Jacob abstulit, cum sibi Christus Ecclesiam ex gentilitate conjunxit; quam et de domo patris abstulit, qui ei per Prophetam dicit: *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui (Psal. xlii, 11).* Quid vero in idolis, nisi avaritia designatur? Unde et per Paulum dicitur: *Et avaritia, quæ est idolorum servitus (Col. iii, 5).* Laban ergo veniens apud Jacob idola non invenit, quia ostensis mundi thesauris, diabolus in Redemptore nostro vestigia concupiscentiæ terrene non reperit. Sed quia Jacob non habuit, ea Rachel sedendo cooperuit. Per Rachel quippe quæ et ovis dicitur, Ecclesia figuratur. Sedere autem, est humilitatem penitentis appetere, sicut scriptum est: *Surgite postquam sederitis (Psal. cxxvi, 2).* Rachel ergo idola non invenit, quia sancta Ecclesia Christum sequens terrene concupiscentiæ vitia penitendo tetigit. De hac cooperatione vitiorum per Prophetam dicitur: *Beati quoniam remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. cxxi, 1).* Non igitur Rachel illa signavit, qui idola sedendo premitur, si cultus avaritiæ penitendo damnamus. Quæ utique avaritia illis non solet evenire, qui in via Domini viriliter currunt; quibus dicitur: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psal. cxx, 25);* sed his maxime qui quasi firmi-nato gradu gradientes, per blandimenta sæculi resolvuntur; unde et illic ejus lem Rachelis hæc verba sunt: *Juxta consuetudinem firmarum nunc accidit mihi.* Apud Jacob ergo idola Laban non reperit, quia exactor callidus quid in Redemptore nostro reprehenderet non invenit.

CAP. LXVI. — *De luctatione Jacob cum angelo (Gen. xxxii, 4).*

Dum de virtute et utilitate contemplationis tractaretur in comment. Ezech. l. ii. hom. 2 (Num. 42), adjunctum est: *De luctatione Jacob cum angelo.* — Magna est in contemplativa vita mentis contentio, cum sese ad cœlestia erigit, cum in rebus spiritualibus animum tendit, cum transgre inquitur quod corporaliter videtur, cum sese agustat, ut dilatat. Et aliquando quidem vincit, et relictis tenebris suæ cœcitatatis exsuperat, ut de incircumscripto lumine quiddam furtim et tenuiter attingat. Sed tamen ad semetipsam profinns reverberata revertitur, atque ab ea luce, ad quam respirando transit, ad suæ cœcitatatis tenebras suspirando atque lamentando redit. Quod bene sacra his oria designat, quæ beatum Jacob cum angelo luctatum narrat. Cum enim ad parentes proprios redisset, in via angelum invenit, cum quo in lucta magnum certamen habuit. Is enim qui certat in luctamine, aliquando superiorem se, aliquando verum eum, cum quo contendit, inferiorem invenit. Designat ergo angelus Deum, et Jacob qui cum angelo contendit, unuscujusque perfecti viri et in contemplatione positi animam exprimit, quia videlicet anima, cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine posita, modo quasi exsuperat, quia intelligendo et sentiendo de incircumscripto lumine aliquid agustat, modo vero succumbit, quia et degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur angelus, quia dum intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum quod item victus angelus nervum firmioris Jacob tetigit, eumque marcescere statim fecit, atque ab eo tempore Jacob uo claudicavit pede, quia elicit omnipotens Deus cum jam per desiderium et intellectum cognoscitur, omnem in nobis voluptatem carnis reficit. Et qui prius quasi duobus pedibus insistens, et dum videbatur quærere et sæculum tenere, post agnitionem suavitatis Dei, unus in nobis pes sanus remanet, atque alius claudicat; quia videlicet necesse est, debitate amore sæculi, solus in nobis amor convalescat Dei. Si ergo tenemus angelum, uno claudicamus pede, quia dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur procul

dubio fortitudo carnis. Omnis quippe qui uno pede claudicat, soli illi pedi innititur, quem sanum habet, quia et si cui desiderium terrenum jam arefactum fuerit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet, et in ipso stat, quia pedem amoris secum in terra ponere in terra carnem verat, jam a terra suspensum portat. Et nos ergo, si ad parentes proprios, id est ad spirituales patres reuimus, teneamus in via angelum, ut suavitate intima apprehendamus Deum. Contemplativæ etenim vitæ amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsum animum rælit, cœlestia apertit, terrena autem debere contempniti ostendit, et spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia absconclit. Unde bene Ecclesiæ in Canticis canticorum dicit: *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v, 2). Vigilanti etenim corde dormit, qui per hoc quod interius contemplando proficit, a pravo foris opere quiescit.

CAP. LXVII. — *Item unde supra.*

In expositione beati Job, lib. iv (Num. 67): — Jacob qui angelum tenuit, uno pede mox claudicavit, quia quod vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incedere desideris nescit. Uno enim pede innititur, qui o amore Dei roboratur. Et necesse est, ut alius marcescat, quia mentis virtute crecente, oportet prout claudicatio ut carnis fortitudo torpescat. Unde et Propheta cum visionem Dei conspexisse se diceret, adjungit: *Elaugui et agrotavi per dies plurimos* (Dan. vii, 27), quia cum ad virtutem Dei mens stringitur, a fortitudinis propria caro lassatur.

CAP. LXVIII. — *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (Gen. xxxii, 50).

Dum de visione Dei qualiter intelligenda sit tractare in expos. beati Job, l. xxv (Num. 11, 12), adjunctum est: *Vidi Dominum facie ad faciem*, etc. — Dum ipsa per se Veritas dicit: *Nemo vidit faciem meam unquam* (Exod. xxxiii, 23), quomodo Jacob restatur, dicens: *Vidi Dominum facie ad faciem?* Humane etenim mentis oculo interiori purgato, dum vitiorum omnium tribulationis igne ærugo fuerit concemata, tunc nundatis oculis cordis, illa lætitia patriæ cœlestis aperitur, ut prius purgemus lugendo quod fecimus, et postmodum manifestius contemplamur per gaudia, quod queramus. Prius a mentis acie, exurente tristitia, interposita malorum castigo detergitur, et tunc resplendente rapti in consuetudine incicumscriptioni luminis illustratur. Quo utunque conspecto, in gaudium quibus am securitatis absque, et quasi post defectum vite presentis ultra se rapta alio modo in quadam novitate vitæ recreatur. Illi mens ex imme, so fonte infusione superni rois aspergitur, ubi non se sufficere ad id quod rapta est contemplatur, et veritatem sentiendo, videt, quia quanta est ipsa veritas non videt. Cui veritati tanto magis se longe existimat, quanto magis a, pro i. quia, quia nisi illam utunque conspiceret, nequaquam eam conspiceret se non posse sentire. Amisus ergo animi dum in illam intenditur, immensitatis ejus consuetudine circumstantia reverberatur. I, s. quippe cuncta implens, cuncta circumstat, et ideo mens nostra sequaquam se ad comprehendendam incicumscriptionem substantiam dilatata, quia eam inopia suæ circumscriptionis angustat. Un et ad semetipsum citius labitur, et prospectus quasi quibusdam veritatis vestigiis ad sua ima reocatur. Hæc i, sa tamen per contemplationem facta, non solida et perenne, sed ut ita dixerim, quasi quibusdam visionis imitatio Dei facies dicitur. Quia quim per faciem quemlibet cognoscimus, non immerito cognitionem Dei faciem ejus vocamus. Hinc ergo Jacob postquam cum angelo luctatus est, ait: *Vidi Dominum facie ad faciem*, ac si diceret: *Cognovi Dominum, qui me cognoscere ipse dignatus*

est. Quam cognitionem plenissime fieri Paulus in fine testatur, dicens: *Tunc cognoscam sicut et cognovisti sum* (I Cor. xiii, 12).

CAP. LXIX. — *Egressa est Dina, ut videret mulierem regionis illius; quam cum videret Sichem filium Emor Erei, princeps terræ illius, adamavit, et raptavit, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem; et conglutinata est anima ejus cum ea, tristitiamque blanditiis delinivit.*

Cum de cavenda mentis vagatione tractaretur in eo ic. Regule Pastoralis (in part., c. 29, adm. 30), adjunctum est: *Egressa est Dina*, etc. — Dina, ut mulieres videat alienæ regionis, egreditur quando unaquæque mens sua studi neglectis, actiones alenas cuans, extra habitum atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem princeps terræ opprimit, quia videlicet inventam in curis exterioribus diabolus corrumpit. Et conglutinata est anima ejus cum ea: quia unitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cum mens a cul a reipiscere atque admissum flere natur, corrupta autem spes ac securitates vacuas ante oculos revocat, quatenus utilitatem tristitia subtrahat, recte illic adjungitur: *Tristitiaque blanditiis delinivit*. Modo enim aliorum facta graviora, modo nihil esse quod perpetratum est, modo misericordem Dominum loquitur, modo adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicetur, ut dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur, quo tenus tunc bona nulla percipiat, quam tunc mala nulla contristat, et tunc plenus obatur sup licis, quæ nec etiam gaudet in delictis.

CAP. LXX. — *De talaris tunica Joseph* (Gen. xxxvii, 23).

Cum de perseverantia in bono opere tractaretur in ex. beati Job, lib. i (Num. 55), adjunctum est: *De talaris tunica Joseph*. — Joseph qui inter fratres undecim usque ad finem justus perseverasse describitur, solus talaris tunicam habuit et eruditur. Quis est ergo talaris tunica, nisi actio consummata? quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos usque ad vite terminum tegit. Unde et per Moysen caudam bestie in altari offerri percipitur (Exod. xxix, Lev. iii), ut vellet omne bonum cum incipimus, etiam perseveranti sine compleatur.

CAP. LXXI. — *Ecce somniator noster venit; venite, occidamus eum, et videamus quid illi proderunt somnia sua* (Gen. xxxvii, 7).

Dum de perversis cogitationibus reprobarum mentium, contra dispositionis internæ prescientiam tractatur, in expos. beati Job, l. vi (Num. 28, 29), adjunctum est: *Ecce somniator noster venit*, etc. — Sepe nonnulli humana sapientia inditi, dum desiderii suis divina judicium contraire consiliunt, astutis eis reluctari machinationibus conantur, et quo ad votum suum vim supernæ dispositionis inorqueant, callidis cogitationibus insistent, subtiliora consilia exquirunt. Sed inde voluntatem Dei peragunt, unde hinc immutare contendunt, atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, onerantur; quia sæpe et hoc ejus dispositio ni apte militat, quod ei per humanum studium frivole resultat, sicut scriptum est: *Qui comprehendit sapientes in astutia eorum* (Job. v, 15). In astutia namque sua sapientes comprehendit; quando ejus consilia humana facta, et am tunc congrue serviunt cum resistunt. Unde et per Psalmistam dicitur: *Novit Dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt* (Psalm. xciii, 11). Quod melius ostendimus, si pauca ad medium gestarum rerum exempla proferamus. Jo eph somnium viderat, quod suo manipulo fratrum ejus se manipuli prosternant: somnium viderat quod sol luna se

* Ab his verbis incipit caput in Mss.

cum reliquis stellis adorabant. Quæ quæ pure fratribus retulit, eorum corda protinus future damnationis invidia pavore percussit. Cumque ad se hunc venire conspicerent, malitia severitatis dixerunt: *Ecce somniator à se venit; venite, occidamus eum, et videamus quid illi proderunt somni sua.* Cumque se ejus dominio subijci metuunt, somniantorem in puteum deponunt, eumque Ismaelitis transeantibus vendunt. Qui in Ægypto ductus servitii subditus, luxuriæ accusatione damnatus, castitatis merito adjutus, prophetiæ judicio ereptus, omni Ægypto prælatus est: per supernam vero sapientiam providus, frumenta congegit, et futuro periculo necessitatis obviavit. Cumque in orbem fames inhorruit, de alimentorum præparatione sollicitus, Jacob filios in Ægyptum misit, qui frumentorum dispensationi præpositum Joseph nescientes inveniunt, atque ut mererentur alimenta perciperent, ejus dispensatorem compulsi sunt, pronis in terram cervicibus adorare. Præsumens ergo quomodo cogitationes hominum in ipsa sua provisione vis divina comprehendat. Ideo ab eis Joseph venditus fuerat, ne adoraretur, sed ideo est adoratus, quia venditus. Astute namque aliquid agere ausi sunt, ut Dei consilium mutaretur: sed divino judicio, quod declinare conati sunt, renitente servierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem peragere, unde hanc moliti sunt a tute commutare. Sic sic divinum consilium dum devitatur, impletur; sic humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres ne Joseph super eos excresceret: sed hoc quod divinitus dispositum fuerat, cavendo actum est ut eveniret. Humana ergo sapientia in seipso comprehensa est, quæ voluntati Dei unde per intentionem restitit, inde ejus impletioni militavit. Sic Saul dum David subjectum quotidianum succrescere virtutum successu conspiceret, suam ei in conjugium filiam sponso, atque in ejus dotem centum dari ab eo Philistinorum præputia petiit, ut cum provocatus miles, ultra se excrescere quæreret, inimicorum gladiis traditus vitam finiret, sicut scriptum est: *Non habuit necessorem sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis (I Reg. xviii, 25).* Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum, sed David dispositionis intuitu favore roboratus, centum se dare perhibuit, et ducenta præputia reportavit. Cujus nimium opus est. Saul argumento superatus, superna providentia in sapientiæ suæ est consilio comprehensus, quia unde succrescere tuis militis vitam se extinguere credidit, virtutis ejus gloriam inde cumulavit. Sed quia nonnunquam astute se aliquid sapere etiam electi moliantur, libet ad medium alium sapientem deducere, et quo sinu in ermi consilii astutia mortaliū comprehenditur, demonstrare. Prudenter quippe Jonas sapere voluit, cum ad prædicandam Ninivitatem penitentiam missus, quia electis gentibus Judæam deserit timuit, prædicationis officium implere recusavit, navem petiit, fugere Tharsis elegit: sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, ut videlicet cognoscat, cujus culpa mare turbetur. Jonas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, ceto sobente devoratur, atque illuc gestante bellua pervenit, quo ire sponte contempsit (Jonæ, i, ii, iii). Ecce fugitivum Dei tempestas invenit, sors ligat, mare suscipit, bellua includit, et quia auctoris voci obedire renititur, ad locum quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Jubente Deo ministrare homo prophetiam noliit, aspirante Deo bellua prophetam vomuit. Intorquet ergo Deus prudentiam hominum ad ministerium suum, quando et hoc in usum suæ voluntatis redigit, per quod sibi voluntas humana contrahit. Perscrutemur adhuc Hebræorum sapientiam, et videamus quid providendo, aut quid prohibendo

provocavit. Certe cum ad Redemptoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi invidiæ facibus accensi mutuum post eum ire cernerent, et proclamarent, dicentes: *Videtur quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abijt (Joan. xii, 19)*; ut ab illo vim tantæ concursionis abscederent, finire ejus potentiam morte conati sunt, dicentes: *Expedi ut unus homo moriatur, et non tota gens pereat (Joan. xi, 5)*; sed Redemptoris mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiæ valuit, non ad separationem. Redegit ergo et hoc ad pietatis suæ obsequium, quod contra illum humana crudelitas exarsit. Justus namque et misericors mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus, atque ea quæ permittit, sic tolerat, ut hæc in sui consilii usum vertat. Unde miro modo fit, ut et quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit, quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, ejus consilio militant etiam, quæ ejus consilio repugnant. Hinc per Psalmistam dicitur: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psalm. cx, 2).* Sic quippe ejus opera magna sunt, ut per omne quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur; nam sepe inde perlicetur unde repellere putabatur. Hinc rursus dicitur: *Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in celo et in terra (Psalm. cxxxiv, 6).* Ille Salomon ait: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (Prov. xxi, 30).* Restat ergo ut in cunctis quæ agimus, vim supernæ voluntatis inquiramus, cui videlicet et cognitæ, debet nostra actio devote famulari; et quasi ducem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens serviat, si hanc superbiens declinat. Vitari enim vis superni consilii nequaquam potest, sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub ejus nitibus refrenat, eique sibi pondera levigat, qui hæc ex subjecto cordis humero volens portat.

CAP. LXXII. — *Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habet in domo sua, nec quidquam est quod non in mea sit potestate (Gen. xxxix, 8).*

In hoc expos. bati Job, lib. xxx (Num. 38): — Quisquis mundi hujus suæ essibus elevatus, lenocinante cordis lætitia, tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, et in arce se castratis servet. Qui dum sibi a domina conspiceret pudicitia damna suaderi, ait: *Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habet in domo sua, nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es. Quomodo ergo possum hoc malum facere, et peccare in Dominum meum?* Quibus verbis ostendit, quia bona quæ assecutus fuerat, repente memoriæ intulit, et malum quo pulsabat, evicit. Et quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminens flegit. Cum enim voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, ut eo erubescamus prava committere, quo nos a Deo meminimus gratuito bona percipisse, et illatum gratiam exteriorum munerum veritatem in arua virtutum, ut sint ante oculos quæ percepimus, et quæque nos illicium, subigamus. Quia enim voluptas ipsa ex prosperitate nascitur, ejus prosperitas est consideratione frienda, quatenus hostis noster unde oritur, inde moriatur. Considerandum quippe est, ne acceptum munus veritatis in vitium, ne per favorem vite noster absorbeat vorago nequitia. Irari namque contra nos superni judicis inextinguibiliter a cendimus, si contra benignitatem illius etiam et ipsa sua largitate pugnamus.

CAP. LXXIII. — *At ille relicto in manus ejus pallio*

in prospera a uleo tentationis opponenda; et infra adeo, pro a Deo. Hæc vita editiois Vaticanae retinuit Gussanvilleu, et auxit.

^a In nostris Mss. non habet alium titulum hoc capituli, nec aliud præmittitur sententiæ Gregorianæ.

^b In Excusis corruptissime, *voluntas lubrica tentat*

fugit, et egressus est foras (Gen. cap. xxxix, v, 12). Dum de permanenti in Iudæorum cordibus velamine tractaretur in expos. b. at Job, l. ii (num. 59), adjunctum est: *At ille relicto in manus ejus pallio fugit, etc.* — Cum muir adit ra Joseph male uti voluisset, relicto pallio fugit foras, quia dum Synagoga Domitium, purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere voluit, ipse tegmen litterarum ejus oculis reliquit, et ad cognoscendam suæ divinitatis potentiam, conspicuum se gentibus præbuit. Unde et Paulus dicit: *Usque hodie cum legitur Moyses, velamen est super cor eorum* (I Cor. ii, 14). Quæ videlicet mulier a Iultera apud semetipsam pallium retinuit, et quem male tenebat, oculum amisit.

CAP. LXXIV. — *Intravit Jacob in Ægyptum cum animabus septuaginta* (Gen. xlvi, 27).

In expositione beati Job, libro tertio (Num. 22): — Scæpe sacra Scriptura partem pro tunc ponere consuevit, sicut: *intravit Jacob in Ægyptum cum animabus septuaginta*. Quæ nimis cum animas memorat, constat quia intravit in corpora comprehendit.

CAP. LXXV. — *Quod Ægyptii, Joseph gubernante, priusquam Pharaoni inopia jure servitii subderentur, ad esum frumenta perceperunt; postquam vero semetipsos urgente fame in famulos venderunt, tunc frumenta ad semen acceperunt* (Gen. xlvii).

Dum de remuneratio: e fixe servitium tractaretur, in expos. beati Job, lib. vi (Num. 55), adjunctum est: *Quod Ægyptii, Joseph gubernante, etc.* — Ægyptii servitio publico, Joseph dispensante, subjecti, cum juri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant. Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum et sacro eloquio pascerim, et tamen ad quædam quæ in hoc mundo appetimus, in nostris voluptatibus vacamus. Sed servi facti et ad semen frumenta percipimus, quia dum plene Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur.

CAP. LXXVI. — *Isachar asinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem quod esset lona, et terram quod optima, et supposuit humerum ad portandum* (Gen. xlix, 14).

Dum de gentilitatis operibus tractaretur in expos. beati Job, l. i (Num. 24), adjunctum est: *Isachar asinus fortis accubans inter terminos, etc.* — Inter terminos accubare, est præstolato mundi sine requiescere, nihilque de his, quæ nunc in medio versantur, quærere, sed ultima desiderare. Et fortis asinus requiem ac terram optimam videt, cum simplex gentilitas idcirco se ad robur boni operis erigit, quia ad æternæ vitæ patriam tendit. Quæ ad portandum humerum apponit, quia conspecta superna requie, præceptis etiam gravibus in operatione Deo se subjicit, et quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leve ac facile spes remunerationis ostenditur.

CAP. LXXVII. — *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens unguas equi, ut cadat ascensor ejus retro* (Gen. xlix, 17).

Dum de adventu et operationibus Antichristi tractaretur in expos. beati Job, lib. xxxi (Num. 43), adjunctum est: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, etc.* — Quid hoc loco equi nomine, nisi præsens sæculum designatur? quo in testimonio quid equus significet, cujus unguas coluber mordet melius ostendimus, si et ea quæ circumstant, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan et coluber asseritur et mordens. Unde non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad Aquilonem castra-

tatus est (Num. ii, 25), illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo* (Isa. xiv, 13). De quo et per prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremus equorum ejus* (Jerem. viii, 1). Qui non solum coluber, sed etiam carates vocatur: *cerata enim græce cornua dicuntur*. Serpens hic cornutus esse perhibetur, per quem digne Antichristi adventus asseritur; quia contra vitam fidelium cum nosu petierat præicationis armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat simitiam angustioris esse quam viam? Fit ergo Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare provocat, quibus quasi parcendū blanditur; sed in via mordet, quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno communit. Fit cerastes in semita, quia quos fidelis reperit, et sese ad præcepti cælestis angusta itinera constringentes, non solum in quietia callidæ perusionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, et in persecutionis angore, post beneficia factæ duccedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursum labentium temerum spiritum, et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes isto equi unguas mordere perhibetur. Ungulas quippe equi mordere, est extrema sæculi friendo contingere, ut cadat ascensor ejus retro. Ascensor equi est quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retro cadere dicitur et non in faciem, sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem in cadere, est in hac vita suas unumquemque culpas cognoscere, easque poenitendo deslere. Retro vero qui non videtur cadere, est ex hac vita reputate decedere, et ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Judæa erro sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, bene Jacob eodem loco repente in electorum vocem conversus est, dicens: *Salutate tuam expectabo, Domine* (Gen. xlix, 18); id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum, qui in redemptionem nostram venturus est, verum credo fideliter Christum.

CAP. LXXVIII. — *Item unde supra.*

Dum de reproborum interitu, et electorum humilitate tractaretur in comment. Ezechielis lib. i, hom. 9 (Num. 4, 5), adjunctum est: — *Quærendum nobis est, cur Paulus peregrinus Damascum, superne illustratus lumine in faciem cadit, et de ascensore equi, id est hujus mundi gloria elato dicitur: Ut cadat ascensor ejus retro: quia de persecutoribus Domini scriptum est: Abiere retrorsum, et cecidere in terram* (Joan. xviii, 6). Quid est hoc quod et in faciem, et reprobi retrorsum cadunt, nisi quod omnis qui post se cadit, ibi procul dubio cadit, ubi non videt? Iniqui ergo quia in invisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corrumpunt ubi quid eos sequitur modo vivere non possunt. Iusti vero, quia in istis visibilibus semetipsos sponte dejiciunt ut in invisibilibus eriguntur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur.

CAP. LXXIX. — *Benjamin lupus rapax mane comedit prædam, et vespere dividet spolia* (Gen. xlix, 27).

Dum de persecutione et doctrina Pauli apostoli tractaretur in expos. beati Job, lib. xviii (Num. 25), adjunctum est: *Benjamin lupus rapax mane comedit prædam, etc.* — Quis hoc loco Benjamin nomine, nisi Paulus apostolus designatur? De Benjamin stirpe genitus, qui mane comedit prædam; quia in primordiis suis fideles quos potuit rapiens, crudelitate propriae satisfecit, vespere spolia dividit, quia fidelis postmodum factus, sacra eloquia exponendo distribuit.

tum Paternum hom. in Ezech. legatur, quærendum. Alia autem lectio nullum sensum patitur.

^a Hoc caput in Mss. nostris desideratur.

^b Gravisimo errore in Ed., verendum, cum in Mss.

LIBER SECUNDUS

De Testimoniis libri Exodi.

CAPUT PRIMUM. — *Quia iunere obstetrices Deum, A* legentis nutriatur animus, ut videas quod in igno ignis ardeat et non consumat. At vero si typicam intelligentiam quaeras, quid flamma nisi legem, de qua scriptum est: *In dextera ejus ignis lex* (Deut. xxxiii. 82)? et quid rubus ille, nisi Judaeorum populus u designavit, peccatorum suorum spinis obsitum? Sed rubus ardens consumi non potuit, quia Ju daicus populus et ignem quidem legis accepit, et tamen peccatorum suorum spinas non deseruit, nec ejus vitia divini sermonis flamma co cremavit. Fortasse in hoc facto alius majora per tyum contemplari desiderat. Hujus quia sensus exiit, et evanitur pariter et rotæ. Inter homines enim pariter perfectus homo factus est uicus Dei filius, qui sua peccata non habuit, sed spinas nostræ nequitiae suscepit, atque uque ad passionem pro nobis se humiliare dignatus est, et in semetipsum ignem tribulationis nostræ uicipere. Sed arsit et non arsit, quia et i ex humanitate est mortuus, tamen immortalis ex divinitate permansit. Suscepit a nobis unde sacrifici m fieri pro nobis, et tamen impassibilis atque incommutabilis permansit in propriis, ut nos commutaret a nostris.

Cum de cavendo mendacio tractaretur in exposit. beati Job, lib. xviii (Num. 5, t.), adjunctum est: *Quia iunere obstetrices Deum, etc.* — Summopere cavendum est omne mendacium, quamvis nunquam sit aliquid mendacii genuculæ levioris, si quisquam vitam præstando mentiat. Sed quia scriptum est: *Os quod mentitur, occidit animam* (Sap. 1, 11). Et: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. 7, 7): hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet per eorum fallaciam elendatur, ne suæ animæ nocent, dum præstare vitam carni vitantur alienæ; quanquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si qualibet culpa sequenti solet pia o eratione purgari, quanto magis hæc facile atsteritur, quam mater boni o ris pietas ipsa comitatur (22, quæ. 2, cap. 2, 51, Quilibet)? Nonnulli vero ex obstetricum lalacia ena tar assere hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod illis mentientibus scriptum est: *Quia edificavit eis Dominus domos* (Exod. 1). In qua magis recompensatione cognoscitur, quia in naci culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admissa culpa mendacii in terrenam est recompensationem decernata, ut in vita sua quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt bona reciperent, et ulterius quod expectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam et si subtiliter peccentur, amore vitæ præsentis mentite san, non intentione mercedi. Percendo qui peccata sunt infantium vitam tegere, mentiendo suam.

CAP. II. — *De Moysæ q od, Ægypto dum in desertum recessisset, visionem vidit de flamma in rubo* (Exod. 11).

Dum de appetenda mentis quiete, et vitando tumultu curarum secularium tractaretur in exposit. beati Job, lib. xxiii (Num. 3), adjunctum est: *De Mo, se quod occiso Ægyptio dum in desertum recessisset, etc.* — Moyses admissus Ægypti quasi vigilabat, et idcirco vocem Domini in Ægypto potius non audibat. Sed extincto Ægyptio postquam in desertum fugit, illic dum quadraginta annis degit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormivit, atque idcirco divinam vocem percipere meruit, quia per supernam gratiam quanto magis ab appetentis exterioribus toruit, tanto verius ad cognoscenda interiora vigilavit (Num. 40). Cum ab externis actionibus mens sopitur, tunc plenius mandatorum Dei pondus agnoscitur. Tunc verba Dei mens vivacius penetra, cum ad se admittere curarum secularium tumultus recusat. Male autem homo vigilat, quando eum secularium negotiorum æstus in olentur inquietat. Arcem quippe cordis terrenarum cogitationum turba dum perstrepat, claudit, atque in secretarium mentis, quanto minus curarum tumultuantium sonus compescitur, tanto amplius vox presidentis judicis non auditur. Neque enim perfecte homo sufficit ad utraque divisus, sed dum sic interius cruciari appetit ut tamen exterius implicetur, unde exterius auditum acri, inde interius obsurdescit.

CAP. III. — *Item unde supra.*

Ex hom. 7, in Ezechielem (Num. 10): — Moyses enim cum de ardenti rubo vocatus fuisset, accessit propius ut videret visum, et ecce rubus ardit, et non consumebatur. Magnum est hoc miraculum. Si solum in eo historiam requiras, est un-

B

CAP. IV. — *De flamma in rubo.*

Dum de divinis mysteriis per significationem gestu tractaretur in exposit. beati Job, l. xxviii (Num. 8), adjunctum est: *De flamma in rubo.* — Sep simul et terrenis et cælestibus junctis substantiis per angelos loquitur Deus, sicut ad Moysen in monte, cum justificationis suæ verba edidit, ignem rubumque vocavit, atque aliud superius, atque inferius juxxit. Quod tamen tunc solum agitur, cum ex ipsa aliquid conjunctioesignatur. Nam per succensum rubum Moy en alloquens, qui aliud o tendit nisi quod ejus populi ductor fieret, qui et legis flammam perciperet, et tamen peccati spiam nequaquam vitaret? Vel quod ex illo populo exeret, qui in igne deitatis, carnis nostræ dolores quasi rubi spinas acciperet, et inconsum, tam humanitatis nostræ substantiam, etiam in ipsa divinitatis flamma servaret?

CAP. V. — *Quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur* (Exod. iii, 8).

Dum de dispensatoria invitatione noviter ad flammam venientium, in cod. Reg. past. part. iii (Cap. 26, admon. 27), tractaretur, ad unctum est: *Quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur.* — Considerandum est, quod præsentis vitæ prosperitas aliquando i circo datur ut a meliorem vitam provocet, aliquando vero ut in æternum plenius daret. Hinc est enim quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur, ut quandoque ad æterna speranda provocetur. Neque enim rudis ille populus u missionibus Dei in longinquum crederet, si a promissore suo non etiam a vicino aliquid percipisset. Ut ergo ad æternorum fidem certius roboretur, nequaquam solummodo ad res, sed et rebus quoque ad spem trahitur. Quod liquido Psalmista testatur, dicens: *Dedit eis regionem gentium, et labores populorum possiderunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant* (Psal. civ, 44, 45).

CAP. VI. — *Item unde supra.*

In exposit. Evangelii, homilia 32 (Num. 6): — Israelitico populo ex Ægypti terra liberando, repositionis terra promittitur; et cum vocatus esset, ad dona cælestia terrenis promissionibus suadet. Cur hoc? nisi cum non esset aliquid quod e vicino perciperet, illi iam flammam crederet, quod de longinquo

- In M. s. nostris caput hoc minime legitur.

audire potuisset. Quod tamen si subtiliter attendamus, quanta dispensati ne ielatis sit actum, agnosciunt. Rudi enim populo etiam de presenti vita aliquid promittendum fuit, ut possint robustius in futuro solidari. Carnalis etenim populus, si parva non acciperet, magna non crederet. Omnipotens ergo Deus largiendo terrena, suadet ad cœlestia, ut percipiens, quod videret, sperare diceret, quod minime videbat. Et tanto solidior de invisibilibus fieret quanto eum ad spei certitudinem visibilia promissa fulciant.

CAP. VII. — Quod angelus qui Moyse apparuisse describitur, modo angelus, modo Dominus memoratur (Exod. III).

Dum de administrato per angelum ministerio tractaretur in expositione beati Job (*Num. 3, præfat.*), adjunctum est: *Quod angelus qui Moyse apparuisse describitur, etc.* — Quid est hoc quod visio quæ Moyse in eremo apparuisse describitur, modo angelus, modo Dominus memoratur, nisi hoc angelus, propter quod exterius loquendo sermichat, Dominus autem, quia interioris præsentis, loquendi efficaciam ministrabat? Cum ergo loquens ab interioriore regitur, et per obsequium angelus, et per inspirationem Dominus memoratur.

CAP. VIII. — Quod Moyses tunc ad liberandum populum missus est, cum jam Pharaon duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus (Exod. III, 7, 8).

Cum de cavendis prosperitatibus, appetendo tentatio: um exercitio tractaretur in expos. t. beati Job, lib. xxvi (*Num. 20, 21*), adjunctum est: *Quod Moyses tunc ad liberandum populum missus est, etc.* — Sparsis foris mentibus ad semelipsas reire difficile est, quia prava itinera semel captas, tanto delectabiliter tenent, quanto in eis omne quod liberit, licet. Nullus quippe in disciplina murum obvia qui constringat, nulla retributionis prospectu poena quæ terreat, sed clausis oculis cordis, eo anima precipitatur in infirmis, quo obscuratur a summis, et tanto securius mala temporalia perpetrat, quanto durius bona æterna desperat. Sed ista reproborum nequitia, trituræ more electorum vitam, quasi grana a paleis separans, premit ut purget. Malitiam bonos magis ab hujus mundi desideriis expellunt, quam affligunt, quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos ad superna compellunt. Quod bene de Israelitico populo Moyse vocatur, et Pharaone rege sævientie signatum est. Tunc namque Moyses ad vocandum missus est, cum jam Pharaon duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus, ut Israelitarum mentes Ægypto d. formiter inhærentes, alius dum vocaret, quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæviret, et plebs in servitio turpiter fixa, vel provocata boni, vel in illis impulsam moveretur. Hoc quotidie agitur, dum prædicatis cœlestibus præmiis sævientie in electos reprobi permittuntur: ut si ad promissionem terram vocati exire negligimus, pre suris saltem servientibus impellamur; atque hæc Ægyptus, videlicet vita præsens quæ nos oppressit blandiens, adjuvet premeus; et quæ dum fovit, servitutis jugo conterat, libertatis vitam, dum cruciat, ostendat. Hæc itaque causa est quod ab injustis justis sinuntur affligi, ut scilicet dum futu a audient, bona quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia quæ perhorrescant, atque ad faciliorem exitum dum amor provocat, cruciatus impelat.

CAP. IX. — Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. Aut: Projice eam in terram. Projecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus. Extendit et tenuit, versaque est in virgam (Exod. IV, 2, 3).

Dum de miraculorum mysteriis per virgam in de-

^a In Mich. Col. 1: de divinis ministratis per angelum ministeriis.

^b Ibid., nisi quod hoc angelus.

^c In Ms. Michael. non assignatur quota homilia.

A sermo a Moyse exhibitus tractaretur in comment. c. Ezech., adjunctum est: *Quid est quod tenes in manu tua?* etc. — Quid per Moysem, nisi populus Judaicus? Et quid virga, nisi potestas Divinitatis? Quid per serpentem nisi mortalitas? Tri Redemptoris exprimitur? Quia enim per serpentem mors, et cetera mortalitas in serpente signatur. Vel certe cum scriptum sit: *Estote prudentes sicut serpentes (Matth. x, 16)*. Et quia ipsa summa prudentia, id est Dei sapientia incarnari dignata est, recte ejus mortalitas in serpente figuratur? Unde et in Evangelio de passionis sua loquitur, dicens: *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis (Joan. III, 14)*. Moyses ergo virgam tenuit, quia Judaicus populus ante Redemptoris adventum, in divinitatis potestate confusus est. Sed virgam in terram projecit, quia idem populus per patriarchas ac prophetas Deum incarnatum esse nuntiavit. Virga vero in colubrum vertitur, quia Redemptor noster Deus in se permanens, mortalis inter homines factus est. Sed Moyses colubrum conspiciens perterritus et fugit, quia Judaicus populus dum Redemptorem humani generis mortalem videret, Deum credere expavit. Cur jubetur ut colubrum cauda teneat? Quia perfidus ille populus qui modo credere recusat, in extrema parte Domini corpori, id est post-remi tempore sanctæ Ecclesiæ, videlicet in fine mundi, sese ad fidem recolligit et colubrum cauda tenet; quia eum quem mortalem ante despexerat, Redemptorem suum in ultima jam parte Ecclesiæ confitetur. Sed mox serpens in virgam redit, quia statim ut Judaicus populus in Redemptore nostro credit, idem Redemptor ad Judaicum populum in potestate suæ divinitatis apparebit, ut ei jam serpens virga sit; quia is qui inter homo de pectus est, de cœlo veniens, super angelos videbitur Deus.

CAP. X. — Videat Dominus, et judicet, quoniam sceler fecistis odorem nostrum coram Pharaone, et servia ejus (Exod. v, 21).

Cum de incrementis tentationum tractaretur in expos. beati Job, l. xxix (*Num. 14*), adjunctum est: *Videat Dominus, et judicet, etc.* — Cum lux civitatis missa humanum cor fuerit illustrata, dignata, mox ab occulto a versario contra fugientem mentem tentamenta succrescunt. Nam callidus hostis quos luce justitiæ emittescere conspiciat, eorum mentes illicitis desideriis inflammare contendit, ut plerumque plus se urgeri tentationibus sentiant, quam tunc cum lucis internæ radios non vident. Unde et Israelitæ postquam vocati sunt, contra Moysen et Aaron de exercendo labore conqueruntur, dicentes: *Vi eat Dominus, et judicet, quoniam sceler fecistis odorem nostrum coram Pharaone, et servia ejus, et præbuitis ei gladium ut interficeret nos. Videntibus quippe Ægypto discedere, Pharaon paleas subtraxerat, et tamen ejusdem mensuræ opera requirebat. Quasi ergo contra legem mensuramuratur, post cuius cognitionem, tentationum stimulos acriores portat. Et cum sibi labores crescere conspiciat, in eo quod a versario displicet, quia scelerate se in oculis Pharaonis dolet.*

CAP. XI. — Item unde supra.

^d In exposit. Ezech. lib. 1, hom. 12 (*Num. 24*): — In Moyse enim et Aaron lex et prophetæ figurati sunt. Et sæpe apud se infirmus animus quasi contra sacra cloquia murmurat, quia postquam verba cœlestia audire, et sequi cœrit, regis Ægypti avertit, id est maligni spiritus tentatio excrescit. Debet ergo vigilantior doctor proficiendi animæ, quæ illam tentationes sequantur, innotescere, ut cautam se valeat contra maligni spiritus insidias præparare.

CAP. XII. — Ecce constitui te Deum Pharaonis (Exod. VII, 1).

Dum de Dei vocabulo tractaretur, l. 1, hom. 8

Certe in hom. 10, in Editis indicata, non reperitur, nec in homilia 4 quam laudat Ms. Gemel.

^e Omittitur in nostris Mss. hoc caput.

(Num. 3), in Ezechiellem, adiunctum est: *Ecce constitui te Deum Pharaonis*. — In Scriptura sacra aliquando Deus nuncupative, aliquando vero essentialiter dicitur. Nuncupative enim dicitur, sicut nunc ad Moysen dictum est: *Ecce constitui te Deum Pharaonis*. Et sicut iterum Moyses ait: *Si quis homo hoc ret il ud fecerit, applica illum ad deos* (Exod. xxii, 8), videlicet ad sacerdotes. Qui rursum dicit: *Diis non detrahatur* (Ibidem), id est sacerdotibus. Et sicut Psalmista: *Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit* (Psal. lxxxi, 4). Essentialiter autem Deus dicitur, sicut ipse ad Moysen dicit: *Ego sum Deus patris tui, Iesus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*. Unde Paulus apostolus, volens nuncupativum Dei nomen ab essentiali discernere, ait: *Quorum patres, ex quibus Christus s cundum carnem, qui est super omnia Deus, benedictus in sæcula* (Rom. ix, 5). Qui enim nuncupative dicitur Deus, in eis omnia; qui vero essentialiter est Deus, super omnia est. Ut ergo ostenderet Christum naturaliter Deum, non hunc Deum tantummodo, sed Deum super omnia esse memoravit; quia et justus quilibet Deus est, sed inter omnia, quia nuncupative Deus; Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus.

CAP. XIII. — *Abominaciones Ægyptiorum immolabimus Deo nostro* (Exod. viii, 26).

Dum de appetenda mentis innocentia, quam reprobi nō sibi adversam respuunt, tractaretur in expos. beati Job, l. x (Num. 48), adiunctum est: *Abominaciones Ægyptiorum immolabimus Deo nostro*. — Oves Ægyptii dēdere dignantur, sed quod abominantur Ægyptii, hoc Israelitæ Deo offerunt, quia simplicitatem conscientie, quam iniusti quique velut infamam allectantque despiciunt, hanc justī in virtutis sacrificium vertunt, et excolentes recti puritatem ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant.

CAP. XIV. — *Item unde supra*.

In commentario Ezechielis, homilia 10. — Perversis hominibus sunt quædam abominaciones bonorum operum. Unde Moyses, quia oves Domino mactaturus erat, Ægyptiis dicit: *Abominaciones Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro*? Sancti quippe viri Domino oves offerunt, quia simplicitatem suam esse omnipotentis Dei sacrificium ostendunt. Sed oves abominantur Ægyptii, quia civis hujus sæculi aspiciuntur et despiciunt simplicitatem bonorum. Sicut ergo sunt abominaciones malorum operum, quas detestantur boni, ita bonorum operum causæ abominaciones sunt reprobis. Unde scriptum est: *Abominantur justi virum impium; abominantur impii eos, qui in recta sunt via* (Prov. xxix, 27).

CAP. XV. — *Quod Ægyptus muscarum plaga percussa sit* (Exod. viii, 21).

Dum de appetenda quiete mentis, et vitando curarum sæcularium strepitu tractaretur in expos. beati Job, l. xviii (Num. 68), adiunctum est: *Quod Ægyptus muscarum plaga percussa sit*. — Quid in hac vita laboriosius quam terrenis desideriis restuare? aut quid hic quietius quam hujus sæculi nihil appetere? Hinc est quod Israeliticus populus custodiam Sabbati accepit in munere; hinc e contra est Ægyptus muscarum multitudine percussa. Populus namque, qui Deum sequitur, accepit Sabbatum, id est requiem mentis, ut nullo in hac vita desideriorum carnalium appetitu fatigaretur. Ægyptus vero, quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens et inquietum animal est. In qua quid aliud quam insolentes curæ desideriorum carnalium de ignantur? Unde alias dicitur: *Musca morientes perdunt suavitatem unguenti* (Eccl. x, 4); quia cogitationes superflue, quæ assidue in animo carnalia cogitante et auascuntur et deficiunt, eam suavitatem qua unus-

quisque intrinsecus per spiritum unctus est, perdunt, quoniam integritate ejus perfrui non permittunt. Ægyptus ergo muscis percutitur, quia eorum cora, qui terrenam vitam diligunt, dum desideriorum suorum inquietudinibus seriantur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt, ut ad quietis intimæ desiderium non levantur. Unde cum mira opera pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium ætus ejicit, et post in eum virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filium principis invitatus Dominus duceretur, protinus additur: *Etcum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella* (Matth. ix, 25). Foras ergo turba ejicitur ut puella suscitetur, quia si non prius a secretioribus cordis expellitur importuna sæcularium multitudinum curarum, anima quæ intrinsecus jacet mortua non resurgit. Nam dum se per innumeratas terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit. Nullus quippe sapientiam, quæ Deus est, plene recipit, nisi qui ab omni se abtrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Unde alias dicitur: *Sapientiam scribe in tempore otii, et qui minoratur actu, ipse p recipiet eam* (Eccl. xxxviii, 25). Et rursum: *Vacate et videte, quoniam ego sum Dominus* (Psal. xlv, 11).

CAP. XVI. — *Ventus urens levavit locustas, quæ ascenderunt super universam terram Ægypti, operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia*. Devota est igitur herba terræ, et quidquid pomorum arboribus fuit (Exod. x, 13, 14).

Cum de cavendis noxiis adulantium laudibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxxi (Num. 47), adiunctum est: *Ventus urens levavit locustas, etc.* — Exhibita cœlitus Ægyptiæ plagæ exigentibus meritis corporaliter semel illata sunt, sed quæ mala pravas mentes quoties feriant, spiritualiter signaverunt. Etenim Ægyptus plagis affecta est, in quibus exteriore percussione commota dolensque perpendere, quæ devastationis damna interius negligens toleraret; ut dum foris perire minime, sed amplius dilecta cerneret, per eorum speciem quæ intus pertulerat, graviora sentiret. Quid ergo per significationem locustæ portendunt, quæ plusquam cætera nimia quæque animantia humanis frugibus nocent, nisi linguas adulantium quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre concipiunt, læc immoderatus laudando corum, ut? Fructus quippe Ægyptiorum, est operatio cenodoxorum, quam locustæ exterminant, dum aduantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam vero locustæ comedunt, quando adulatores quique verba loquentium favoribus extollunt. Poma quoque arborum devorant, quando vanis laudi us quorundam jam quasi fortium et opera enervant.

CAP. XVII. — *Induravit Dominus cor Pharaonis* (Exod. x).

In expositione beati Job, lib. xxxi (Num. 26): — Non quod ipse duritiam contulit, sed quod exigentibus ejus meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate mollivit.

CAP. XVIII. — *De vasis aureis et argenteis ex Ægypto sublati* (Exod. xii, 35).

Dum de exhibenda condescensione rudibus ad virtutum sublimia vocandis tractaretur in expos. beati Job, lib. xxviii (Num. 41), adiunctum est: *De vasis aureis et argenteis ex Ægypto sublati*. — Mentis in vita carnalis inherentes, evelli ab infinis non possunt, nisi gradatim ducta prædicatione proficiant. Illic quippe est quod in Ægypto positus, pio justoque moramine, latenti eorum concupiscentiæ condescenditur, et vicinorum suo un vasis aureis argenteisque sublati, discedere jubentur. Qui ad Siam

* Deest hoc caput in notis Mss.

montem duc i, accepta lege mox audiunt: *Non concipias rem proximi tui (Exod. xx, 17)*. Hinc est quod in eadem lege, o ulum pro oculo, dentem pro dente percipiuntur exigere (*Exod. xxi, 24*), et quandocumque tamen revelata gratia, percussa maxilla alteram iuventur proferre (*Matth. v, 39*). Quia enim plus semper ira in vindicta exigit, quam injuria accepit, ut dum discunt mala non multiplicius reddere, quandoque discerent ea et multiplicata sponte tolerare. Hinc est quod eundem rudem populam a quibusdam prohibuit, quaedam vero ei in usum pristinum servavit. Sed hæc ipsa tamen in melioris vitæ figura composuit. Bruta namque animalia idolis in Ægypto maciabant, et eisque in usum potuolum animalium maculationem relinuit, sed idolorum cultum vetavit, ut dum de usu suo aliquid amitteret, consolaretur ejus infirmitas per hoc quod de usu suo aliquid haberet. Mira autem dispensatione consilii, quod eis Dominus de consuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potentius vertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi Unigeniti mortem designant? Quid sacrificia illorum animalium, nisi extinctiones carnalis nostræ vitæ significant? Unde ergo imbecillitati populi rudis condescendit, inde per umbratas allegoriarum species major fortitudo spiritus nuntiatur.

CAP. XIX. — *Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem, et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum, et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cum pedibus ejus et intestinis vorabilis, nec remanebit ex eo quidquam usque mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus vestris, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter (Exod. xii, 7, seq.).*

Dum de paschali mysterio quod in figura futuræ hujus quæ nunc est solemnitas præmissum tractaretur in hom. 22 (A num. 7 usque ad finem) in Evang., ad junctum est: *Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem*, etc. Hæc videlicet et cuncta magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Quis namque sit sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicimus. Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, ut imitari passionem illius necdum velit, in uno poste sanguinem potuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est. Quid enim spiritualiter domos, nisi mentes nostras accipimus in quibus per cogitationem inhabitamus? Cujus domus superliminare est ipsa intentio, quæ præminet actioni. Qui igitur intentionem cogitationis suæ ad imitationem dominicæ passionis dirigit, in superliminare domus agni sanguinem ponit. Vel certe domus nostræ, ipsa sunt corpora, in quibus quousque vivimus, habi amus. Et in superliminari domus agni sanguinem ponimus, quia crucem passionis illius in fronte portamus. De quo adhuc agno subauditur: *Et edent carnes nocte illa assas igni*. In nocte quippe agnum comedimus, quia in sacramento modo Dominicum corpus accipimus, quando adhuc ad invicem nostras conscientias non videmus. Quæ tamen carnes igni assandæ sunt, quia nimirum dissolvit ignis carnes quas aqua coxerit; quas vero ignis sine aqua excoquit, roborat. Carnes itaque agni nostri ignis coxit, quia cum ipsa vis passionis illius ad resurrectionem valentiorum reddidit, atque ad incorruptionem roboravit. Qui enim ex morte convalluit, videlicet carnes illius ab igne durnerunt. Unde etiam per Psalmistam dicit: *Exaruit velut testa virus mea (Psal. xxi, 16)*. Quid namque est testa ante ignem, nisi molle lutum? Sed ex igne agitur ut solidetur. Virtus ergo humanitatis ejus velut testa exaruit, quia ab igne passionis ad virtutem incorruptionis crevit, sed sola Redemptoris nostri percepta sacramenta ad

veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque et bona opera jungantur. Quid enim prodest, corpus et sanguinem illius ore percipere, et ei perversis operibus contraire? Unde bene a Ihu ad comedendum subditur: *Et azymos panes cum lactucis agrestibus*. Panes quippe sine fermento comedit qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet, ne perverse diripiat quod quasi recte dispensatur. Hoc quoque peccati fermentum bonæ suæ actioni miscuerunt, quibus prophetæ voce per incarnationem Dominus dicebat: *Venite ad Bethel, et impie agite (Amos, iv, 4)*. Atque post pauca: *Et sacrificiate de fermentato laudem (Ibid., 5)*. De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ vero agrestes valde amaræ sunt. Carnes vero agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut dum corpus Redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in siccibus affligamus, quatenus ipsa amaritudo penitentiae abstergat a mentis stomacho perverse hauriorem vitæ. Ubi et subditur: *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua*. Ecce jam nos ipsa verba historice ab intellectu historico repellunt. Nunquid Israeliticæ populus ille in Ægypto constitutus comedere agnum crudum consueverat, ut ei lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid?* Ubi et additur: *Neque coctum aqua*. Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat? Juxta hoc quod per Salomonem sub hæreticorum voce dicitur: *Aquæ furtivæ dulciores sunt (Prov. ix, 17)* Quid crudæ igni carnes, nisi inconsideratam, ac sine reverentia cogitationis, relictam illius humanitatem significant? Omne enim quod subtiliter cogitamus, quasi mente coquimus. Sed agni caro nec crudæ edenda est, nec aqua cocta, quia Redemptor noster neque purus homo æstimandus est, neque per humanam sapientiam, qualiter incarnari Deus potuit, cogitandus. Omnis enim qui Redemptorem nostrum purum hominem credit, quid est aliud quam agni carnes crudas comedit? Quas videlicet coquere per divinitatis ejus intelligentiam noluit. Omnis vero qui incarnationis ejus mysteria juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni vult aqua coquere, id est dispensationis ejus mysterium per dissolutam vult scientiam penetrare. Qui igitur paschalis gaudii solemnitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat, nec crudum comedat, ut neque per humanam sapientiam profunditatem incarnationis illius penetrare appetat, neque in eum tanquam in hominem purum credat, sed assas igni carnes comedat, ut dispensari omnia per sancti Spiritus potentiam sciat. De quo adhuc recte subjungitur: *Caput cum pedibus ejus, et intestinis vorabilis*. Sicut supra jam prædiximus, Paulo attestante didicimus, quod caput Christi Deus est (1 Cor. ii, 3). Caput ergo agni vorare est divinitatem illius haurire. Pedes vero agni vorare est vestigia humanitatis ejus amando et imitando perquirere. Quid vero sunt intestina, nisi verborum illius oculta et mystica mandata? Quæ tunc voramus, cum verba vitæ in aviditate sumimus. In quo devorativus verbo quid aliud quam pigritiæ nostræ torpor reprehenditur? Qui ejus verba atque mysteria, et per nosmetipsos non requirimus, et dicta ab aliis inviti audimus. *Non remanebit ex eo quidquam usque mane*; quia ejus dicta magna sunt sollicitudine discutienda, quatenus priusquam dies resurrectionis appareat, in hac presentis vitæ nocte omnia mandata illius intelligendo, et operando penetrantur. Sed quia valde est difficile, ut omne sacramentum eloquium possit intelligi, et omne ejus mysterium penetrari, recte subjungitur: *Si quid autem remanserit, igne comburetis*. Quod ex agno remanet, igne comburimus; quando hoc, quod de mysterio incarnationis ejus intelligere, et penetrare non possumus, potestati sancti Spiritus humiliter reservamus; ut non superbe quis audeat vel contemnere vel denuntiare quod non intelligit, sed hoc igni tradit cum sanctorum Spiritui reservat. Quia igitur qualiter edendum sit pascha cognovimus, nunc a qualibus edi de-

beat, agnoscamus. Sequitur: *Sic autem comeditis illum: renes vestros accingetis.* Quid in renibus, nisi delectatio carnis a ciuitate? Unde et Psalmista postulat dicens: *Ure renes meos (Psal. xxv, 2).* Si enim voluptatem libidinis in renibus esse nesciret, eos uti minime pertiisset. Unde quia potestas diaboli in humano genere maxime per luxuriam peruenit, de illo voce Dominica dicitur: *Potestas ejus in lumbis ejus (Job. xl, 11).* Qui ergo pascha comedit, habere renes accinctos debet, ut qui solemnitatem resurrectionis atque incorruptionis agit, corruptioni jam per vitia nulla subiacet. voluptas edomet, carnem a luxuria retringat. Neque etenim cognovit quae sit solemnitas incorruptionis, qui adhuc per incontinentiam corruptioni subjacet. Haec quibusdam dura sunt, *sed angusta porta est quae ducit ad vitam (Matth. vii, 13, 14)* Et habemus jam multa exempla continentium. Unde bene adhuc subditur: *Calceamenta habebitis in pedibus.* Quid sunt etenim pedes nostri, nisi ciuitas? Qui vero calceamenta, nisi pelles mortuorum animalium? Calceamenta autem pedes muniunt. Quae vero sunt mortua animalia, ex quorum pellibus nostri muniuntur pedes, nisi antiqui patres qui nos ad aeternam patriam praecessere? Quorum dum exempla conspicimus, nostri operis pedes muniunt. Calceamenti ergo in pedibus habere, est mortuorum vitam conspiciere, et nostra vestigia a peccati vulnere custodire. *Tenentes baculos in manibus.* Quid lex per baculum, nisi pastorem custodiam designat? Et notandum quod prius precipitur renes accingere, postmodum baculos tenere; quia illi debent curam pastorem suscipere, qui jam in suo corpore sciunt fluxum luxuriae et tomare, ut cum a iis fortia praedicant, ipsis desiderii mollibus enerviter succumbant. Bene autem subditur: *Et comedetis festinanter.* Mandata Dei, mysteria Redemptoris, caelestis patrie gaudia cum festinatione cognoscite, et praecipua vitae cum festinatione implere curate. Quia enim adhuc hodie licet bene agere, cimus, utrum cras liceat ignoramus. Festinantem ergo pascha comedite, id est ad solemnitatem patriae caelestis anhelate. Nemo in hujus vitae itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo moras ad appetenda bona studia innectat, sed coepita perficiat, ne minime liceat implere quod inchoat. Si ad amorem Dei pigri non sumus, adjuvat ipse quem amamus.

CAP. XX. — *Primogenium asini mutabis ove (Exod. xiii, 15).*

Cum de a refutatione praeteritarum sordium, et de innovanda cordis innocentia tractaretur in expos. beati Job, l. xxvii (Num. 58), et hom. 8 in Ezech., adjunctum est: *Primogenium asini mutabis ove.* — Quid per asinum, nisi immunda ditia? Et quid per ovem, nisi innocentia designatur? Asini ergo primogenita ove mutare, est immundae vitae primordia in innocentiam simplicitatis convertere, ut postquam illa peccator egit, quae ut immunda Dominus respuit, ea jam agendo proferat quae Dei sacrificio imponat. [in fine]. Omnes enim homines nati in peccatis sumus, atque ex carnis delectatione concepti, culpe nobiscum originem traximus. Unde fit ut etiam ex voluntate nostra peccatis implicemur. Sed quisquis post malitiam carnis ad innocentiam convertitur cordis, primogenitum asini mutat ove, quia prioris vitae immunditiam ad innocentiam convertit. Qui enim qualis prius fuerit esse desinit, a prehensa carnis immunditia, innocentiam custodit, in oblationem Dei primogenitum asini ad ovem mutavit.

CAP. XXI. — *Cum emisisset Pharaon populum, non eos eduxit Deus per viam terrae Philistinum quae vicina est, reputans ne forte post paeniteret, si vidisset ad-*

In Excursis legitur: *De revocanda cordis innocentia ex refutatione praeteritarum sordium.* Sequitur

versum se bella consurgere, et reverteretur in Aegyptum [Exod. XIII, 17]

Dum de dispensatoria mutatione, noviter ex interno moderamine ad conversionem venientium tractaretur in expos. beati Job, lib. xxiv (Num. 29), adjunctum est: *Cum emisisset Pharaon populum, etc.* Saepo conversi quoque in ipso adhuc a vita in hationis suae, vel tranquillitatem pacatissimam carnis, vel dona prophetiae, vel praedicantiae doctrine, vel signorum miracula, vel gratia in curationis accipiunt: post haec autem duris tentationum probationibus fatigantur a quibus tentationibus adhuc cum incipunt, valde libere esse credunt. Quod divinae gratiae dispensatio agit, ne inchoatione sua teatationum asperitate frangantur, quae si eorum initia amaritudo tentationis exciperet, tam facile ad ea quae reliquerant redirent, quam nec longis discesserant, nam contempti prius vitiis quasi juxta positus replicarentur. Unde scriptum est: *Cum dimisisset Pharaon populum, non eos duxit Dominus per viam terrae Philistinum, quae vicina est, reputans ne forte paeniteret eum si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Aegyptum.* Ex Aegypto itaque exeuntibus et vicino bella subtrahuntur, quia derelinquentibus saeculum, quaedam prius tranquillitas ostenditur; ne in ipsa sua teneritudine atque inchoatione turbati, ad hoc territi redeant quod evaserunt. Prius ergo suavitatem securitatis sentiunt, prius pacis quiete nubuntur, post cognitum vero dulcedinem tanto jam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognovere quo laement.

CAP. XXII. — *Dominus autem praeccebat eos ad celandum viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis (Exod. xiii, 21.)*

Dum de qualitate futuri iudicii tractaretur in expos. beati Job, l. ii (Num. 57), et in hom. 21 (Num. 5), in Evang., adjunctum est: *Dominus autem praeccebat eos, etc.* — Quid in igne nisi terror est? In nube autem visus lenis blandimentum. Dies vero vita iusti, et nox accipitur vita peccatoris. Unde et conversis peccatoribus Paulus dicit: *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino (Ephes. v, 8).* In die ergo per nubem columna monstrata est, et in nocte per ignem, quia omnipotens Deus et blandus iustis, et terribilis apparebit iniustis. Justos in iustitia veniens per lenitatis mansuetudinem demittet; imos vero per iustitiae distinctionem terret. Rursum de hac columna ignis et nubis subtili investigatio est dissum intelligi et aliter potest. Quid est ergo quod columna nubis, quae in eremo populum praebat, et per noctem ignis non in die, sed in nocte radiabat, nisi quia Redemptor noster suae conversationis exemplo, ducatum sequentibus praestata, de iustitia sua confidentibus, nulla luce clara, peccatorum vero suorum tenebras agnoscentibus, ignem sui amoris infulsit.

CAP. XXIII. — *Quid clamas ad me (Exod. xiv, 15)?*

Dum de accedendo cordis desiderio in Deum tractaretur in expos. beati Job, l. xxii (Num. 43), adjunctum est: *Quid clamas ad me?* — Voces apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Aeternam etenim vitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si vero desideramus ex corde, etiam cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est quod in eremo populus vocibus perstrepat, et Moyses a strepitu verborum tacet; et tamen siens aure divinae pietatis auditur, cum dicitur: *Quid clamas ad me?* Intus est ergo in desiderio clamor secretus, quia ad humanas aures non pervenit, et tamen auditum conditoris replet.

unanimem Mss. sensum.

Id est reimplicarentur, seu iterum implicarentur

CAP. XXIV. — *De manna filiis Israel desuper dato* A
(Exod. xvi, 15).

Cum de pro parato animo ad percipiendam superne compunctionis dulcedinem tractaretur in expos. beati Job, l. xxvii, (Num. 42), adjunctum est: *De manna filiis Israel desuper dato*. — Quid per manna quod populo desuper datum est, nisi admiratio sua, erant dulcedinis designatur? Dulcis enim cibus, qui de supernis accipitur, *manhu* vocatur. Manhu enim dicitur, quid est hoc? Et quid est hoc dicimus, quanto hoc quod cernimus nescientes admiramur. Supernum igitur manna anima percipit, cum pro voce compunctionis elevata, novam speciem internae refectionis obstupescit, ut divina dulcedine repleta juce respondeat, quid est hoc? Quia dum ab infima cogitatione suspenditur, ea quae de supernis conspicit, insolentem iratur. Et cum hac voce torporis nostri surditas rumpitur, vestrae vitae fortius usus imatur ut anima superno spiritu afflata, et in summis appetat, quae contempta erat, et contentat in infimis, quae appetebat.

CAP. XXV. — *Manus autem Moysi erant graves. Summes igitur lapidem, posuere subter eum, in quo sedit. Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus* (Exod. xvii, 2).

Cum de mediatoris adventu, et de levigati per intellectum spiritus legis duritia tractaretur in homil. 33 (Num. 8) in Eva g., adjunctum est: *Manus autem Moysi erant graves*, etc. — Moyses sedit in lapide, cum lex requievit in Ecclesia. Sed haec calidam hanc manus graves habuit, quia peccatoris quoque non misericorditer pertulit, sed severa distributione percussit. Aaron vero mons fortitudinis. Hur autem ignis interpretatur. Quem itaque iste mons fortitudinis signat, nisi Redemptorem nostrum, de quo per propheta dicitur: *Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium* (Isa. ii, 2)? Aut quis per ignem, nisi sanctus Spiritus figuratur, de quo idem Redemptor dicit: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. xii, 49)? Aaron ergo et Hur graves manus Moysi sustinent, atque sustentando leviores reddunt, quia mediator Dei et hominum cum regni et sancti Spiritus veniens, mandata legis gravia, quae domo carnali et tenerentur, portari non poterant, tolerabilia nobis per spirituales intelligentiam ostendit. Quasi enim manus Moysi leves reddunt, quia potius mandatorum legis ad virtutem confessionis reuertit. Haec nobis frequentis misericordiae promissionem innuit, cum per prophetam dixit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xxxiii, 11). Hinc iterum sub Iudaeae specie unicuique peccatrici animae dicitur: *Si dereliquerit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatricibus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus* (Jerem. iii, 1). Ecce paradigma turpis mulieris dedit. Ostendit quod post turpitudinem recipi non possit. Sed hoc ipsum paradigma quod protulit, per misericordiam vincit, cum dicit fornicantem mulierem recipi nequaquam posse et tamen ipse fornicantem animam, ut recipiat, expectat. Per semper ponitur tantae pietatis. Dicit quod fieri non potest, et demonstrat, quia hoc ipse et facere etiam contra morem potest. Ecce vocat, et quos inquinatos denuntiat, hos etiam amplecti quaerit a quibus desertum esse sequitur. Inflexit ergo ad misericordiam duritiam legis, quia quos iuste laedat, ipse misericorditer liberat.

CAP. XXVI. — *Quod legem daturus Dominus in igne fumoque descendit* (Exod. xix, 8).

Cum de extirpando primo de inferiorum carnalium appetitu, et tunc ad intuenda sublimia, dirigenda mentis aie tractaretur in expos. beati Job, l. vi (Num. 58, 59), adjunctum est: *Quod legem daturus Dominus in igne*, etc. — Quid est quod legem daturus Dominus in igne fumoque descendit, nisi quia et humiles per claritatem suae ostensionis illuminat,

et superbiorum oculos per caliginem erroris obscurat? Prius igitur mens ab appetitu gloriae temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiae delectatione tergeunda est, et tunc ad aciem contemplationis erigenda. Unde et cum lex accipitur, populus a monte prohibetur, ut videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderat, considerare sublimia non presumat. Ubi recte dicitur: *Si bestia tetigerit montem, lapidabitur* (Exod. xix, 12, 13). Bestia etenim montem tangit, cum mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui igitur culmen apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent, ut solliciti ferant si nulla iam mala proximis irrogant, si irrogata a proximis aequanimiter portant, si objectis bonis temporalibus nequaquam mens laticia solvitur, si subtrahent non nimio moerore sauciatur, ac deinde pendat, si cum ad semetipsos interius redeunt, in eo quod spiritualia rursus, nequaquam secum rerum corporalium umbras trahunt; vel fortasse tractas, manu discretionis abigunt, si incircumscriptionum lumen videre cupientes, cunctas circumscriptionis suae imagines depriment, et in eo quod super se continuare appetunt, vincunt quod sunt.

CAP. XXVII. — *Quod Israel verba Dei in monte audire non valens, praecipua in campestribus accepit* (Exod. xix, 19).

Cum de intelligendis Scripturae mysteriis, pro rerum qualitatibus temporeque expressione dispositis tractaretur in expos. beati Job, lib. ii (Num. 2) adjunctum est: *Quod Israel verba*, etc. — Intuere libet quomodo sacra eloquia in exordiis narrationum, qualitates expriment terminisque causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis signant quid de ventura actione subjiciant. A positione quippe locorum divina Scriptura exprimit subsequentium merita finesque causarum, sicut de Israel dicit, quia verba Dei in monte audire non potuit, sed praecipua in campibus accepit; subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, qui ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis negligenter vivente laxavit. A positione corporis futura denuntiat, sicut in apotolorum Actibus Stephanus Jesum, qui a dextris virtutis Dei sedet, sicut autem se visum se manifestat (Act. vii). Stare quippe adjuvantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis opitulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut Evangelista, cum, predicante Domino, nullos tunc ex Judaeis credituros diceret, praemisit, dicens: *Hyems autem erat* (Joan. x, 22). Scriptum namque est: *Abundabit iniquitas, refrigeret charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). Hiccircum hyemis curavit tempus exprimere, ut inesse auditorum cordibus malitiae frigus indicaret. Hinc est quod de negaturo Petro praenuntiat: *Quia frigus erat, et stans ad prunas calefaciebat se* (Joan. xviii, 18). Jam namque intus a charitatis calore torpuerat, et ad amorem praesentis vitae, quasi ad persecutorum prunas, infirmitate astuante, recidit. A qualitate quoque temporis, finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Judas exisse perhibetur, cum, egrediente illo, ab Evangelista dicitur: *Erat autem nox* (Ibid. xiii, 3). Hinc enim et iniquo diviti dicitur: *Hac nocte repetunt animam suam abs te* (Luc. xii, 20). Anima quippe quae ad tenebras ducitur, non in die re, et, sed in nocte immoratur. Hinc est quod Salomon, qui sapientiam non perseveranter acceperit, in somnis hanc in nocte accepisse describitur (III Reg. iii). Hinc est quod angeli ad Abraham meridie veniunt (Gen. xviii), punituri autem Sodomam, a laeque vespere venisse memorantur (Gen. xix).

CAP. XXVIII. — *Moyses ascendit, et Dominus in montem descendit* (Exod. xix, 3, 25).

Dum de aspiratione super gratiam per meritum contemplationis assumptæ tractaretur in expositio beati Job, lib. v (Num. 66), adjunctum est: *Moyses ascendit*, etc. — Qui per montem, nisi ipsa nostra contemplatio designatur, in quam nos ascendimus, ut ad ea que ultra infirmitatem nostram sunt videnda sublevemur? Sed in hanc Dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid nostris sensibus aperit, si tamen dici in illo vel parum vel aliquid potest, qui unus semper et idem permanens, intelligi partiliter non potest, et tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in ejus substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostræ modo, quasi infantie imbecillitate præpediti, eum aliquatenus balbutiendo resonamus.

CAP. XXIX. — *Stetit populus de longe, Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus* (Exod. xx, 21).

Cum de discretionis tenendæ allegoriæ, ac historicæ tractaretur, hom. 9^a in Ezechielem, adjunctum est: *Stetit populus de longe*, etc. — In sacro eloquio intelligentiæ magna discretio est. Sæpe enim in quibusdam locis illius, et historia servanda et allegoria, et sæpe in quibusdam sola exquirenda est allegoria, et aliquando vero sola necesse est ut teneatur historia. Nam in quibusdam locis, sicut diximus historia, simul tenenda est et allegoria, ut et tardiores pascantur per historiam, et velociors ingenio per allegoriam. Unde cum, loquente Domino, populus lampades et sonitum buccinæ et montem fumigantem cerneret, perterritus petiit, ut eis per Moysen Dominus loqueretur. Et scriptum est: *Stetit populus de longe, Moyses accessit ad caliginem, in qua erat Deus* (Exod. xx, 21). Turba quippe populi, allegoriæ caliginem non valet penetrare, quia valde paucorum est spiritualem intellectum rimari. Quia enim mentes carnalium sola sæpe historia pascuntur, loquente Deo, longe populus stetit. Quia vero spirituales quique allegoriarum nubem penetrant, ut spiritualiter Dei verba cognoscant, *Moyses accessit ad caliginem, in qua erat Deus*.

CAP. XXX. — *Altare de terra facietis mihi* (Exod. xx, 24).

Cum de incarnatione Dominica tractaretur in expositio beati Job, lib. iii, (Num. 51), adjunctum est: *Altare de terra facietis mihi*. — Altare de terra Deo facere, est incarnationem mediatoris sperare. Tunc quippe a Deo nostro munus accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est super Dominicæ incarnationis fidem posuerit quicquid operatur. Ponimus ergo in altari de terra oblatum munus, si actus nostros Dominicæ incarnationis fide solidamus.

CAP. XXXI. — *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intravit, cum tali exeat, si habet uxorem, et uxor egredietur simul. Sin autem dominus dederit illi uxorem, et pepererit filios et filias, mulier et liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibat cum vestitu suo. Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum, et uxorem, ac liberos, non egredietur liber: offerat eum dominus diis, et applicabitur ad ostium, et postes, perforabitque aurem ejus subula, et erit ei servus in sæculum* (Exod. xxi, 2, si q.).

Dum de activa, contemplativaque vita tractaretur, hom. 3 (Num. 10, 11, 12, 13), in Ezech., adjunctum est: *Si emeris servum Hebræum*, etc. — Sciendum est quia cum activa vel contemplativa vita ex dono sint gratiæ, quoad tamen inter proximos vivimus, una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum, ad ejus regnum ingreditur,

nisi bene operetur? Sine contemplativa ergo vita intrare possunt ad celestem patriam, qui bona que possunt operari non negligunt. Sine activa autem intrare non possunt, si negligunt bona operari que possunt. Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est. Illa in servitute, ista in libertate est. Unde et ad Moysen dicitur: *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi; in septimo egredietur liber gratis* (Exod. xxi, 2), et reliqua que sequuntur. Hebræus, transiens interpretatur. Et servus Hebræus emitur, quando unusquisque, qui jam ab hoc sæculo mente transiit, servitio omnipotentis Domini subditur. Ille etenim vere Deo servire appetit, qui ab hoc sæculo mente transire dixerit. Sic Moyses transiit in deserto et videret visum (Exod. iii). Sic David cum videret impium exaltatum et elevatum super cedros Libani, transiit et ecce non erat, quia iniquorum potentiam esse magnum aliquid fortasse credimus, nisi ad permanentem sæculum mentem transivimus. Servus vero Hebræus emptus sex annis servire præcipitur, ita ut in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi activæ vite perfectio designatur? Quid per septenarium, nisi contemplativa exprimitur? Sex ergo annis servit, et septimo egreditur liber, qui per activam, quam perfecte exhibuerit, ad contemplativam vitam libertatem transit. Et notandum quod gratis liber egreditur, quia hi, qui postquam omnia fecerint, dicunt se inutiles servos (Luc. xvi), eis procul dubio sicut ipsa activa fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplativa. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat, quia omnino necesse est ut unusquisque nostrum in hoc, quod incipit, perseveret, atque usque ad finem operis in ea, qua incipit, intentione perduret. Ille quippe bene ad contemplativam tranit, qui in activa vita intentionis suæ vestem ad deteriora non mutaverit. Et sunt nonnulli, qui priusquam omnipotentis Dei servitio vocentur, jam bona operari diligunt. Sunt vero alii, qui bona opera postquam ad servitium omnipotentis Dei venerint, discunt. Qui ergo operationem bonam, priusquam ad Dei servitium venerit, habere soluit, Hebræus servus cum uxore emptus est. Et plerumque is, qui talis est, potest ad contemplativam vitam transire, et tamen activam non deserere. Unde et illic subditur: *Si habet uxorem, et uxor egredietur simul*. Cum eo enim ad libertatem et uxor egreditur, quando is, qui ad contemplationem pervenit, etiam foris actionem boni operis, qua prodesse possit aliis, non relinquit. Sin autem Dominus dederit illi uxorem, et peperit filios ac filias, mulier et liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibat cum vestitu suo. Servo empto Dominus dat uxorem, cum prædicator quisque eum, quem juri omnipotentis Dei mancipaverit, bonæ actioni conjungit. Nam et prædicatores Domini vocantur, sicut Elisæo propheta de prædicatore suo dicitur: *Scis quod Dominus tuus tollatur a te* (IV Reg. ii, 3)? Uxor vero servi empti filios et filias parit, quando ei bona actio fortes vel tenuiores fructus generat. Sed mulier que a Domino data est, eidem Domino cum filiis remanet; ipse vero servus cum vestitu suo exit, quia bona actio, vel ejusdem bonæ actionis fructus prædicatoris mercede reputantur. Ipse vero in desiderii sui intentione perdurans, per supernam gratiam ad contemplationem liber egreditur. *Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum, et uxorem, ac liberos, non egredietur liber*. Servus dominum suum diligit, quando prædicatoris verba sollicita intentione custodit. Uxorem quoque amans et liberos, liber egrediendus est, quando activam vitam ejusque fructum diligens, transire ad contemplativam non vult, quia bona se opera habere in ministerii sui servitute considerans, ad libertatis quietem renuit transire. Sed offerat eum Dominus diis, et applicetur ad ostium et postes, et perforet aurem ejus subula, ut sit ei servus in sæculum. Is enim,

• Hæc loco indicato nullatenus recipiuntur.

qui in activa disposuit vita perdurare, a Domino diis B
 fletur quanto a prædicatore suo antiquorum pa-
 trum dictis imbuitor, qui nobis in via omnipotentis
 Domini sacerdes fuerit. Atque ad ostium et postes
 tabernaculi ducitur, ut de ingressu æterni taberna-
 culi alius aliquid audiat, et tremendi iudicii diem
 subulter agnoscat, ne per bona opera quæ facit pla-
 cere hominibus appetat. Sicque auris eius subula per-
 foratur, dum mens illius timoris Dei subtilitate per-
 cutitur; ut et veri acumine transfixa per omne quod
 agit noverit ingressum regni semper attendere, et
 quasi ab ostio et poste tabernaculi perforatam a-
 uream portare. Qui erit servus in sæculum, ut esse post
 sæculum libere possit. In sæculum etenim servus est,
 qui per activam vitam hominibus servire disposuit,
 ut post præsens sæculum ad libertatem veram valeat
 pervenire. De qua per Paulum dicitur: *Quia et ipsa
 creatura liberabitur a servitute corrupti nis in libertate
 gloriæ filiorum Dei (Rom. viii, 21)*. Tunc etenim
 vera in nobis libertas erit, cum ad gloriam filiorum
 Dei adoptio nostra pervenerit. Nunc vero non solum
 activa vita in servitute est, sed ipsa quoque contem-
 platio, qua suer nos rapimur, libertatem mentis
 adhuc perfecte non obtinet, sed imitatur, quia illa
 quies intima in ænigmate videtur.

CAP. XXXII. — *Si quis aperuerit cisternam et foderit,
 et non operuerit eam, ceideritque bos vel asinus in
 eam, dominus cisterne reddet pretium jumentorum
 (Exod. xx, 35)*.

Dum de tenentia sacri verbi mensura, secundum
 qualitatem audientium tractaretur, in expos. beati
 Job, l. xvii (Num. 38), adjunctum est: *Si quis aperie-
 rit cisternam et foderit, etc.* — Quid est aperire ci-
 ternam, nisi intellectu valido Scripturæ sacræ arcana
 penetrare? Quid autem per bovem et asinum, id est
 mundum immundumque animal, nisi fidelis quisque
 vel infidelis acipitur? Qui ergo cisternam fodit, co-
 operiat, ne illic bos vel asinus ruat; id est qui in sa-
 cro eloquio jam alta intelligit, sublimis sensu coram
 non sapientibus per silentium tægat, nisi per scanda-
 lum mentis, aut fidelem pavulam, aut infidelem, qui
 credere potuissent interimit. Ex morte enim jumen-
 torum debet pretium, quia illud scilicet amississe
 conveititur, unde ad agnoscendum prænitentium reus te-
 netur. Quisquis namque ad alta scientie fluentia per-
 veniens, cum hæc apud brutam audientium corda non
 contexerit, pœnæ reus adicitur, si per verba ejus
 in scandalum, sive munda, seu mens immunda capiatur.
 Operienda est itaque cisterna, quia coram p-
 vils mentibus legenda est alta scientia, ne unde
 doctorum documentum ad summa attollitur, inde infirmitas
 auditoi ad ima dilabatur.

CAP. XXXIII. — *Cum dabit tibi quidpiam frater tuus,
 et abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus
 restitue (Exod. xxii, 26)*.

Dum de utilitate confessionis tractaretur in expos.
 beati Job, l. xvi (Num. 52), adjunctum est: *Cum
 dabit tibi quidquam frater tuus, etc.* — Quid hoc loco
 pignoris nomine, nisi peccati confessio datur intelli-
 gi? Frater etenim noster debitor nobis efficitur, cum
 quilibet proximus in nos aliquod deliquisse mon-
 stratur. Peccata quippe debita vocamus. Unde peccatori
 se voce dicitur: *Omne debitum dimisi tibi (Matth. xviii,
 52)*. Et in Dominica quotidie oratione precamur:
*Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus
 debitoribus nostris (Matth. vi, 12)*. A debito: autem
 nosto pignus accipimus, quando ab eo qui et nobis
 peccasse cognoscitur, peccati ejus jam confessionem
 tenemus, per quam relaxare peccatum, quod in nobis
 perpetratum est, postulamus. Qui enim peccatum
 quod commisit fatetur, et veniam petit, jam
 quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus
 ante solis occasum reddere jubemur, quia priusquam

in nobis per dolorem cordis sol justitiæ occidat, de-
 beamus ei confessionem veniam reddere a quo confes-
 sionem accipimus culpæ, ut qui se deliquisse in nos
 meminuit, a nobis mox relaxatum sentiat quod deli-
 quit.

CAP. XXXIV. — *Quod Moyses accepturus legem in
 montem ascendit. (Exod. xxiv, 4)*.

Dum de appetenda quiete interna, et cordis mun-
 ditia tractaretur in expos. beati Job, adjunctum est:
Quod Moyses accepturus legem in montem ascendit. —
 Quid est quod Moyses, ut sublimia Dei præcepta
 perciperet, a terra conscendit, atque ut interna pen-
 traret, ab externis tumultibus occultatur? nisi quod
 sancti viri, qui exterioribus ministeriis deservire
 officii necessitate coguntur, studio semper ad cor-
 dis secreta refugium, ibique cogitationis intimæ
 cacumen ascendunt, et legem quasi in monte perci-
 piunt, dum postpositis tumultibus actionum tempo-
 raliū, in contemplationis suæ verticem, supernæ
 voluntatis sententiam perscrutantur.

CAP. XXXV. — *Facies quatuor circulos aureos, quos
 pones per quatuor arcæ angulos. Duo circuli sint in
 latere uno, et duo in altero. Facies quoque veces de
 lignis Sethim, et operies auro, inducesque circulos
 qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis, qui
 semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab
 eis (Exod. xxv, 12, seq.)*.

Cum de prædicatione doctorum Ecclesiæ tractaretur
 in cod. Reg. past. (Part. ii, cap. 11), adjunctum
 est: *Facies quatuor circulos aureos, etc.* — Quid per
 arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Cui quatuor
 circuli aurei per quatuor angulos jumentur adjungi;
 quia in eo quod per quatuor mundi partes dilatata
 tenditur, procul dubio quatuor sancti Evangelii libris
 accincta prædicatur. Vectesque de lignis Sethim sunt,
 qui iisdem ad portandum circulis inseruntur; quia
 fortes perseverantesque doctores velut impubilia
 ligna quærendi sunt, qui instructioni sanctorum volu-
 minum semper inhærentes, sanctæ Ecclesiæ unitatem
 denuntiant, et quasi intronissis circulis arcam por-
 tent. Vectibus quippe arcam portare, est bonis doc-
 toribus sanctam Ecclesiam ad rudes infidelium men-
 tes prædicando deducere. Qui auro quoque jumentur
 operiri, ut dum sermone alius insanant, ipsi eam
 vite splendore fulgeant. De quibus apte subditur:
*Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur
 ab eis, quia nimirum necesse est ut qui ad officium
 prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non
 recedant. Ad hoc namque veces esse in eis cula
 semper jumentur, ut cum portari arcam opportunitas
 exigit, de intronitendis vectibus portandi tarditas
 nulla gereretur, quia videlicet cum spirituale aliquid
 a subtilis pastor inquiritur, ignominiosum valde est
 si tunc querit discere, cum questionem debet eno-
 dare. Sic circuli vectes inhæreant, ut doctores sem-
 per in suis cordibus eloquia sacræ meditates testa-
 menti arcam sine mora elevent, si quidquid necesse
 est protinus doceant. Unde bene primus pastor Ec-
 clesiæ pastores ceteros admonet, dicens: *Parati
 semper ad satisfactionem omni poscenti rationem
 de ea quæ in vobis est spe (1 Pe r. iii, 15)*. Ac si aper-
 te dicat, ut ad portandam arcam mora nulla præpediat,
 vectes a circulis nunquam redant.*

CAP. XXXVI. — *Duos quoque cherubim aureos, et
 productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherubim
 unus sit in latere uno, et aliter in altero, utrumque
 latus propitiarii tegant expandentes alas, et ope-
 rientes oraculum, respiciantque se mutuo versis volu-
 tibus ad propitiatorium (Exod. xxv, 18)*.

Dum de concordia novæ ac veteris Testamenti, et
 de mediatoris auctu tractaretur, homil. 6 (Num. 15)
 in Ezechielem, adjunctum est: *Duos quoque Cherubim
 aureos, et productiles facies, etc.* Quid per propitiato-

rum, ut in Ezechiel legitur.

^a In Mss. non assignatur quo ex loco fuerit id
 sumptum. Certe non invenitur lib. xxiv in Job, cap.

rium, nisi mediator Dei et hominum designatur? De quo per Paulum dicitur: *Quem posuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius* (Rom. iii, 25). Qui vero per duo Cherubim, qui plenitudo scientiæ dicitur, nisi utraque Testamenti signata sunt? Ex quibus unum a summitate una propitiatorii, aliud vero a summitate altera stat, quia quod Testamentum vetus de incarnatione nostri Redemptoris cœpit prophetando promittere, hoc Testamentum novum perfecte narrat expletum. Duo autem cherubim ex auro mundissimo facta sunt, quia utraque Testamentum pura ac simplici veritate describuntur. Expandunt vero alas, et oraculum operiunt, quia nos, qui omnipotentis Dei oraculum sumus, a culpis imminentiibus Scripturæ sacre edificatione protegemur. Cujus dum sententias sollicite aspicimus, ab errore ignorantie ejus alis velamur. Duo vero cherubim se mutuo respiciunt, versis vultibus in propitiatorium, quia utraque Testamentum nulla a se varietate discrepant. Et quasi ad semetipsa vicissim facies tenent, quia dum quod unum promittit, hoc aliud exhibet, interpositum mediatorem Dei et hominum vident. Facies quippe a semetipsis cherubim averterent, si quod unum Testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de mediatore Dei et hominum unum loquuntur, vicissim ut se respiciunt, in propitiatorium intendunt. Quod enim designavit Testamentum vetus, hoc Testamentum novum exhibuit. Ut enim pauca de multis loquar. Quid est quod Adam dormiente, Eva producit, nisi quod moriente Christo, Ecclesia fidelium nascitur? Quid est quod Isaac ad immolandum ducitur et ligna portat, aræ superim, offertur, et vivit, nisi quod Redemptor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portavit, et se ex humanitate est mortuus, ut tamen immortalis maneret ex divinitate? Vera ergo Testamenta ita sibi in mediatorem Dei et hominum congruunt, ut quod unum signat, hoc alterum exhibeat.

CAP. XXXVII. — *It. m. unde supra.*

In expositione Evangelii hom. 25 (Num. 5):—Cherubim, plenitudo scientiæ dicitur. Et quid per duo cherubim, nisi utraque Testamenta signantur? Quid vero per propitiatorium, nisi incarnatus Dominus figuratur? De quo Joannes ait: *Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris* (1 Joan. ii, 2). Et dum Testamentum vetus hoc faciendum denuntiat, quod Testamentum novum de Domino factum clamat, utraque quasi cherubim se invicem aspicunt, dum vultus in propitiatorium vertunt, qui dum inter se positum incarnatum Dominum vident, a suo aspectu non discrepant, quæ dispensat omnis ejus mysterium concorditer narrant.

CAP. XXXVIII. — *Parabis et acetabula ac phialas, thuribala et cyathos, in quibus offerenda sunt libamina* (Exod. xxv, 25).

Cum de libere tenenda a doctoribus predicationis mensura tractatur in expos. beati Job. l. xx (Num. 5); adjunctum est: *Parabis et acetabula, etc.* — Quæ per phialas, et cyathos, nisi mensura predicationis accipitur, qua oportet ut exhortationis gratia singulari juxta capacitatem ingenii conferatur? Debet enim is subtiliter qui docet perspicere ne plus videat quam ab audiente capiat, præ caeca. Debet et ad infirmitatem audientium semetipsum contendo descendere, ne dum parvis sublimia, et idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostentare quam auditibus prodesse. Jubente autem Domino, non solum phialæ ad mensam tabernaculi, sed etiam cyathi preparantur. Quid enim per phialas, nisi larga prædicatio? Quid enim per cyathum, nisi minima ac tenuis de Deo locutio designatur? In mensa

* Quæ sequuntur usque ad: *Hasile, etc.*, in Excusis omissa, restitimus ex omnibus Mss. nostris.

igitur Domini, et phialæ preparantur, et eyal, quia videlicet in doctrina sacri eloqui, non solum exhibenda sunt magna et arcaea quæ inebriant, sed etiam parva et subtilia, quæ quasi per gustum notitiam præstant.

CAP. XXXIX. — *It. m. unde supra.*

In expositione Evangelii homil. 6 (Num. 6):— Quid per phialas, nisi doctrina exuberans? et quid per cyathos, nisi parva atque angusta scientia designatur? Alius namque doctrina veritatis plenus, audientium mentes inebriat, per hoc ergo quod dicit, profecto phialam porrigit. A ius explere quod sentit non valet, sed quia hoc utcumque denuntiat, profecto per cyathum gustum præbet. In Dei ergo tabernaculo, id est in sancta Ecclesia positi, si per doctrinam sapientiæ ministrare phialas minime possunt, in quantum pro divina largitate sufficiunt, proximis suis boni verbi dare cyathos debent.

B CAP. XL. — *Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, hastæ ejus, et calamo, et scyphos et sphaerulas, ac lilia ex ipso procedentia* (Exod. xxv, 31).

Cum de mysterio incarnationis Dominicæ, de quo membris ei per fidem a hærenibus tractetur l. i, homil. 6 (Num. 8) in Excusis adjunctum est: *Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, etc.* — Quis in candelabro, nisi Redemptor humani generis designatur? Qui in natura humanitatis infulsit lumen divinitatis, ut mundi candelabrum fieret, quatenus in ejus lumine omnis peccator, in quibus jaceret tenebris, videret. Qui pro eo quod nostram naturam sine culpa suscepit, candelabrum tabernaculi de auro purissimo fieri jubetur. Ductile autem ferentem producit, quia et Redemptor noster, qui ex conceptione et nativitate perfectus Deus et homo existit, passionum ictus pertulit, et sic a resurrectionis gloriam pervenit. Ex auro ergo mundissimo ductile candelabrum fuit, quia et peccatum non habuit, et tamen ejus corpus per passionis contumeliam ad immortalitatem profecit. Nam juxta animæ meritum, quo percussionebus potuisset proficere, omnino non habuit. In membris autem suis, quæ nos sumus, quo tunc percussionebus proficit, quia dum nos tundimur et afflicimur, ut ejus corpus esse mereamur, ipse proficit, de cuius corpore scriptum est: *Ex quo totum corpus per nexus, et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei* (Col. i, 19).

C Corpus quippe illius non omnes sumus, per nexus vero et conjunctiones corpus ligatur; quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachiis manus, digiti manibus sunt connecti, et membra cetera membris inhærent, corpus omne perlicitur; sic sancti apostoli qui Redemptori nostro propinqui steterunt, quæ si pectus capiti inhærent. Quos quia martyres: sunt secuti, quasi juncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum pastores et doctores subjuncti sunt per bona opera, manus brachiis inhærent. Hoc vero omne corpus Redemptoris nostri quotidie per nexus et conjunctiones subministratur in cælo, quia cum ad eum illic et cæte animæ ducuntur, et sua membra colliguntur, de quo bene dicitur: *Subministratum et constructum crescit in augmentum Dei*, quia Deus omnipotens Redemptor noster, qui in se quo proficit non habet, adhuc per membra sua quæ in augmentum habet. Unde rursus scriptum est: *Donec occurramus omnibus in mensuram plenitudo dicitur Christi* (1 ptes. iv, 1). Hastæ vero ejus ipsa Ecclesia debet intelligi, quæ corpus ejus est, quia inter tot adversa, libera stat. Calami autem qui de hastili procedunt, prædicatores sunt, qui dum in mundo ediderunt, videlicet et canticum novum. Scyphi autem vino repleti sunt. Quod ergo mentes audi-

b Ne scio cur hic in Excusis inseratur: *In nonnullis Gregorii exemplaribus ita legitur.*

rum nisi scyphi sunt, quæ a sanctis prædicatoribus vino scientiæ replentur? Quod ergo ora doctorum nisi scyphi sunt, qui vino non scientiæ ebriant, ut oblectamenta mundi quæ amavimus, obliviscamur? Sphæula enim quid est aliud, nisi volubilitas prædicationis? Sphæula enim ex omni parte volvitur, et prædicatio, quæ nec adversitate retineri potest, nec prosperitatibus elevatur sphæra est, quia inter adversa fortis, et inter prospera humilis, nec timoris habet angulum, nec elationis. In cursu ergo suo fixi non valet, quia per cuncta se volubiliter trahit. Ut autem hoc quod exim, si causa protulimus, exequamur, bene post calamos, scyphos, et sphæulas, in candelabro lilia describitur, quia post hanc quam diximus, prædicationis ebrietatem atque volubilitatem, illa vires patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est floribus vernat æternis. Scyphi ergo et sphæulæ ad laborem pertinent, lilia ad retributionem.

CAP. XLI. — *Tabernaculum vero ita fiet: decem cortinas de bysso rictoria, et hyacintho, variatas aprre plumario jacies. Et paulo post: Facies et sagri cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi. Et iterum: Facies et operimentum aliud de pelibus arietum (Exod. xxvi, 1).*

Dum de cavendis mormurationibus contra Rectores suos quibuslibet spiritualibus utilitibus tractaretur in exp. s. beati Job, lib. xxv (Num. 39), a junctum est: *Tabernaculum vero ita fiet, etc.* — Quid per pelles et cilicia quibus tabernaculum tegitur, nisi virtutes hominum mentes accipimus, quæ aliquando in Ecclesia, occulto Dei iudicio, quamvis duræ sint, præferuntur? Quæ quia servire curis temporalibus non timent, oportet ut tentationum ventos et pluvias hujus mundi contrarietatis portent. Quid vero per hyacinthum, coccum, byssumque signatur, nisi sanctorum vita tenera, sed clara? Quæ dum caute in tabernaculo sub ciliciis et pelibus absconditur, sua integra pulchritudo servatur. Ut enim in interiora tabernaculi byssus fulgeat, coccus coruscet, hyacinthus cæruleo colore resplendeat; desuper pelles et cilicia, iumbres, ventos, et pulverem portant. Quæ igitur magnis virtutibus in sanctæ Ecclesie sinu proflucunt, præpositorum suorum vitam depicere non debent, cum vacare eos rebus exterioribus vident; quia hoc quod ipsi securi intima penetrant, ex illorum adjumento est, qui contra procellas hujus sæculi exterius laborant. Quam enim candoris sui gratiam retinet, si byssum pluvia tangeret? aut quid fulgoris atque claritatis coccus, vel hyacinthus ostenderet, si hæc susceptus pulvis fœderet? Sit ergo desuper textura cilicii fortis ad pulverem, sit interior color hyacinthinus aptus ad decorem. O nent Ecclesiam, qui solis rebus spiritualibus vacant, turgent Ecclesiam quos et labor reum corporalium non gravat. Nequaquam ergo contra rectorem suum exteriora agentem murmuret is qui intra sanctam Ecclesiam jam spiritualiter fulget. Si enim in secure interioris, ut coccus rutilas, cilicium quo protegeris cur accuas?

CAP. XLII. — *Item unde supra.*

In expositione Evangelii, homil. 38 (Num. 10): — Cortinis tabernaculi intexi coccus; bis tinctus jubetur. Vos estis, fratres, vos estis cortinæ tabernaculi, qui per fidem in vestris cordibus secreta cælestia velatis. Sed cortinis tabernaculi bis tinctus coccus debet interesse. Coccus quippe ignis speciem tenet. Quid vero est charitas nisi ignis? sed ista charitas esse bis tincta debet, ut tingatur per amorem Dei, tingatur et per amorem proximi. Qui enim sic amat Deum, ut per contemplationem ejus negligat proximum, coccus quidem est, sed bis tinctus non est. Rursum qui sic amat proximum, ut tamen contemplationem

* Hoc loco Mss. Cod. dissentiunt. Lectioni vulgaræ, quam retinemus, suffragatur Cod. Michael, non alii.

† Nullus Mss. locorum hæc habet.

A Dei per ejus amorem derelinquat, coccus est, sed bis tinctus non est. Ut ergo charitas vestra bis tinctus coccus esse valeat, et ad amorem Dei, et ad amorem proximi se accendat, quatenus nec ex compassione proximi, contemplationem relinquat Dei, nec plusquam debet in hærens contemplatione Dei, compassione abjiciat proximi. Omnis itaque homo inter homines vivens, sic ad eum anhelet quem desiderat, ut tamen tunc non deserat cum quo currebat, et sic huic adiutorium ferat, ut ab illo nullatenus torpeat, ad quem festinat.

CAP. XLIII. — *Quod cum Dominus tabernaculi tabulas erigi præcipit, fundi earum bases argenteas jubet (Exod. xxvi, 16, 19)*

Dum de mysterio prædicationis prophetarum atque apostolorum celsitudinis tractaretur in expos. beati Job, lib. xxviii (Num. 18), adjunctum est: *Quod cum Dominus tabernaculi tabulas erigi præcipit, etc.* — Quid per tabularum bases argenteas, nisi prophetarum potest ordo signari? Qui dum primi aperte de Dominica incarnatione locuti sunt, quasi quasdam bases, eos conspicimus a fundamentis surgere, et superpositæ fabricæ pondera sustinere. Ad Moysen ergo Dominus cum tabernaculi tabulas erigi præcepit, fundi earum bases argenteas jubet. Quid enim per tabulas, nisi apostoli extensa in mundo prædicatione dilatati? Quid per bases argenteas, nisi prophetæ signantur? Qui superpositis tabulas ipsi firmi et fusiles sustinent; quia apostolorum vita dum eorum prædicatione instruitur, eorum et auctoritate solidatur. Unde et conjunctæ binæ bases singulis tabulis supponuntur, quia cum prædicatione sancti in veris suis de mediatoris incarnatione concordant, sub equentes prædicatores Ecclesie indubitanter ædificant; ut cum a semetipsis non discrepant, illos robustius figant. Nec immerito bases, quibus prophetæ signantur, ut ex argento debeant fundi præcipitur. Argenti quippe claritas ex usu servatur, sive usu autem in nigredinem vertitur. Prophetarum quoque dicta ante mediatoris adventum: qui in usum spiritualis intelligentiæ non erant, dum conspicui præ obcuritate non poterant, quasi nigra remanebant. At postquam mediator adveniens, et ante oculos nostros incarnationis suæ manu terat, quidquid lucis in eis latebat, inclaudit; sensusque patrum præcedentium in usum dedit, quia verba rebus exposuit.

CAP. XLIV. — *Quod columnarum quatuor, ante quas velum prædere præcipitur, esse bases argenteas Dominus jubet (Exod. xxvi, 26).*

Cum de mysterio prædicationis doctorum Ecclesie tractaretur in expos. beati Job, l. xxviii (Num. 17), adjunctum est: *Quod columnarum quatuor, etc.* — Cum in typo Ecclesie tabernaculum cõfigeretur, ad Moysen dicitur, ut columnarum quarum uor interiorum positurarum bases esse argenteas debeant. In argento enim quilibet alium quam claritas divini sermonis acipitur? sicut scriptum est: *Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum, probatum terræ (Psal. xi, 7).* Bases ergo a gente vestite, quatuor columnas tabernaculi sustinent, quæ a prædicatoribus Ecclesie divino eloquio decorati, ut in cunctis se exemplum præbeant, quatuor Evangelistarum dicta et ore et operibus portant.

CAP. XLV. — *In constructione tabernaculi ut columnarum argentearum interiorum starant, paxilli cerei per circuitum exterioris jussi sunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur (Exod. xxxvi, 36).*

Cum de veteris novæque Testamenti unita per spiritum concordia tractaretur ex hom. 15 (Num. 16, 17) in Ez chielem, adjunctum est: *In constructione tabernaculi ut columnarum argentearum interiorum starent, etc.* — De quibus et paulo post scriptum est: *Facies*

† Excusi, figuretur, reluctantibus Mss.

‡ Caput hoc multis in locis depravatum ope M. sanavimus.

paxillos tabernaculi, et atrii cum funibus suis. Patres veteris Testamenti, quia ab ipsa incarnatione Redemptoris nostri per intervalla temporum longius constiterunt, loqui esse iussi sunt. Et quidem ab Abel sanguine passio jam cepit Ecclesiae. Et una est Ecclesiae electorum praecedentium atque sequentium. Sed tamen quia discipulis dicitur: *Multi reges et prophetae voluerunt videre quae videtis, et non viderunt* (Luc. x, 24), antiquis Patribus quasi foris stetisse, est Redemptoris nostri praesentiam corporalem non vidisse. Exterius igitur, sed tamen non divisi a sancta Ecclesia fuere, quia mente, opere, et praedicatione, ista jam fidei sacramenta tenuerunt, istam sanctae Ecclesiae celsitudinem conspexerunt, quam nos non adhuc praestolando, sed jam habendo conspiciamus. Sicut enim nos in praerita passione Redemptoris nostri, ita illi per fidem in eadem post ventura salvati sunt. Illi ergo foris non extra mysterium, sed extra tempus fuerunt. Unde et in constructione tabernaculi, ut columnae argenteae exterius starent, paxilli aerei in circuitu ligi per circuitum exterius iussi sunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur. Columnae itaque argenteae interioris, paxilli vero aerei in circuitu liguntur, atque in ipsis funes ligati sunt, ut tabernaculum fixum maneret, quia videlicet ut sancti apostoli in luce sermonis sui solidi starent; ut totum tabernaculum, id est sancta Ecclesia, in fidei integritate consideret, tanquam paxilli aerei Patres veteris Testamenti ac prophetae exterius ligati sunt, quatenus verborum suorum funibus praedicatorum mentes in soliditate stringerent, atque hoc Dei tabernaculum in statu fidei ligarent. Extra ergo paxilli sunt, qui ante tempus hujus sanctae Ecclesiae fuere. Sed tamen ligantur eis qui in ipsa sunt, quia dum caelestia mysteria ventura praedicant, haec postquam ostensa sunt, credibilia omnibus fecerunt. Ut ergo intus columnae immobiles stent, foris paxilli funes continent, quia ut sancti apostoli perfecte incarnationis Dominicæ mysterium crederent, illorum praedicatione obtinuit, qui hoc priusquam fieret videre et praedicare potuere. Nec immerito columnae argenteae, paxilli vero aerei facti sunt, quia quod clare jam apostoli praedicant, hoc prophetae sub intellectu mystico obscure locuti sunt. Recte ergo per aris metallum signati sunt, qui clari in suis praedicationibus non fuerunt. Sancti vero apostoli, quia de Redemptoris nostri mysterio lucem praedicationis habuerunt, argenteis columnis expressi sunt. Et notandum quod argentum sonat et lucet, aes vero sonat et non lucet, quia praedicatorum novi Testamenti aperte locuti sunt quae etiam monere potuerunt. Praedicatorum vero Testamenti veteris, quia per allegiarum umbras de caelesti mysterio obscura dicta protulerunt, quasi sine luce sonitum dederunt.

CAP. XLVI. — *Faciunt autem superhumeralia de auro et hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta* (Exod. xxviii, 4).

Cum de bona qualitate sacerdotum, eorumque exhibendi operis claritate tractaretur (Lib. 1, ep. 23, olim 24), adjunctum est: *Faciunt autem superhumeralia de auro et hyacintho, etc.* — Super aures imperio in utroque humero sacerdos velamine superhumerali attingitur, ut contra adversa ac prospera, virtutum semper ornamento muniatur, quatenus juxta vocem Pauli: *Per arma justitiae a dextris sinistrisque gradiens* (II Cor. vi, 7), cum ad sola, quae anteriora sunt, mittitur, in nullo delectationis inflama latere fleatur. Non hunc prospera elevent, nec adversa conturbent; non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera ad desperationem premant, ut dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulchritudine tegatur, ostendat. Quod recte etiam sa-

^a In Gemet. et Michaelino Codd. assignatur Reg. past. titulus decimus quartus. Haec autem reperitur loco a nobis signato.

perhumeralia ex auro, hyacintho, purpura, bis tincta cocco, et torta fieri bysso praecipitur; ut quanta sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat demonstraretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiae principaliter emicet. Cui hyacinthus, aereo caeruleo colore resplendens, adjungitur, ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infirmos, sed ad amorem caelestium surgat, ne, dum in suis incautus laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque ac hyacintho purpura permiscetur, ut videlicet sacerdotale cor cum summa quae praedat sperat, in semetipso etiam suggestiones vitiorum reprimat, eisque velut ex regia potestate contradicat, quatenus nobilitatem suam, et intimae regenerationis aspiciat, et caelestis regni ibi habitum moribus defendat. De hac quippe nobilitate spiritus per Petrum dicitur: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium* (I Petr. ii, 9). De hac etiam potestate, qua vitia subigimus, Joannis voce roboramur, qui ait: *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. i, 12). Hanc dignitatem fortitudinis Psalmista considerat, dicens: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus; nimis confortatus est principatus eorum* (Psal. cxxxviii, 17): quia nimirum sanctorum mens principaliter in summis erigitur, cum exterius perpeti abjecta cernuntur. Auro autem et hyacintho, ac purpura, bis tinctus cocco adjungitur, ut ante interni judicis oculos, omnia virtutum bona ex charitate decorentur, et cuncta quae coram hominibus rutilant, haec in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendant. Quae scilicet charitas, quia Deum simul ac proximum diligit, quia i cocco ex duplici tinctura fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat, ut proximum curam negligat; vel sic proximorum curam exsequitur, ut a divio amore torpescat (quia unum horum quodlibet negligit), in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nequit. Sed cum mens ad praecipua charitatis tenuitur, restat procul dubio ut per abstinentiam caro maceretur. Unde et bis tincto cocco torta bysso adjungitur. De terra etenim bysso nitenti specie oritur. Et quid per byssum, nisi carnis decor munditiae corporalis exprimitur? Quae videlicet torta pulchritudini superhumeralis innectitur, quia tunc castimonia ad perfectum munditiae cecorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. Cumque inter virtutes careras etiam afflictio carnis meritum proficit, quod si in diversa superhumeralis specie bysso torta candescit.

CAP. XLVII. — *Rationale quoque judicii facies opere polymitio* (Exod. xxviii, 15).

Cum per promissi sacerdotalis indumenti mysterium, de exhibenda per charitatem doctrinae doctorum sequentium tractaretur, id Reg. pastor. (Part. ii, c. 2), adjunctum est: *Rationale quoque judicii facies opere polymitio*. — Divina voce praecipitur ut in Aaron pecciore rationale judicii vitulis ligantibus in primatu, quatenus sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxae possideant, sed ratio sola estringat, ne indiscrētum quicquid in mente cogitet. Qui est ad exemplum alii constitutus, ex gravitate vitae semper debet ostendere, quantum in pecciore rationem portet. In quo etiam rationali vigili ante adjungitur, ut quodcumque patriarcharum nomina describantur. Ascriptos etenim patres semper in pecciore ferre, est aliquid eorum viam vitae intermissione cogitare. Nam tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla patrum praecedentium indesinenter intuetur, cum sanctorum vestigia sine cessatione considerat, et cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinem limitem operis pedem tendat. Quot bene etiam rationale judicii vocatur, quia debet rector subtili examine

^b Excusi, interiora sunt.

^c Utic. : ac bysso purpura permiscetur.

bona inaque discernere, et quae vel quibus, quando vel qualiter congruant, stultiose cogitare, nihilque proprium querere, sed sua commoda per pinguium bona perquirere. Unde illic scriptum est: *Pones autem in rationale iudicii doctrinam et veritatem, quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino, et gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper* (Exod. xxviii, 30). Sacerdotem quippe iudicium filiorum Israel in pectore coram Domini conspectu gestare, est subditorum casus pro sola interni iudicis intentione discutere, ut nihil se ei humanitatis admisceat in hoc quod divini positus vice dispensat, ne correctionis studia privatus dolor exasperet. Cumque contra alia vitia aemulorum ostenditur, quae sua sunt exsequatur, ne tranquillitatem iudicis aut latens invidia maculet, aut praecipua ira perturbet. Sed dum consideratur terror ejus qui super omnia praesidet, videlicet iudicis intimi, non sine magno regantur timore subjecti.

CAP. XLVIII. — *Quod sacerdos cum in tabernaculo ingreditur, duodecim lapides in pectore portare jubetur, sculptis nominibus filiorum Israel* (Exod. xxviii, 17).

Dum de pinguium praedicatorum significationibus tractaretur in expos. beati Job, lib. xxviii (Num. 14), adjunctum est: *Quod sacerdos cum in tabernaculo ingreditur, etc.* — Cujus per hunc pontificem, nisi Redemptoris nostri persona figuratur? Quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens pontifex noster, dum fortes in ipso exordio praedicatorum exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portavit. Sancti itaque apostoli, et pro prima ostensione ornamenta, lapides sunt in pectore, et pro prima soliditate aedificii in solo, fundamenta.

CAP. XLIX. — *Deorsum ad pedes tunicae per circuitum quasi mala punica facies* (Exod. xxviii).

Cum de servanda a doctoribus unitatis concordia, per discretum praedicationis mysterium tractaretur, Regist. lib. 1 (Ep. 25, olim 24), adjunctum est: *Deorsum ad pedes tunicae per circuitum quasi mala punica facies.* — Cum rector se ad loquendum praeparat, sub quantae cautela studio loquatur attendat, ne si inordinata ad loquendum rapitur, eorum vis vulnere audientium corda feriantur, et cum fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque Veritas dicit: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (Marc. ix, 49). Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui igitur loqui sapienter nititur, magnopere metuat, ne ejus eloquio audientium unitas confundatur. Hinc Paulus ait: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii, 3). Hinc in sacerdotis veste, juxta divinum vocem, tintinnabulis mala punica coniunguntur. Quid enim per mala punica nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico uno exterius cortice multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctae Ecclesiae populus unitas fidei conlegit, quos intus diversitas meritum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc quod iam praemisimus, per semetipsam discipulis Veritas clamat: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (Marc. ix, 49): ac si figurate per habitum sacerdotis dicat: *Mala punica tintinnabuli jungite, ut per omne quod dicitis, provida mente unitatem fidei et dilectionem pacis in vobis, cauta observatione teneatis.*

CAP. L. — *Quod divina voce in extremitate tunicae sacerdotis malis punicis tintinnabula jubentur misceri* (Exod. xxviii, 35).

Cum de exhibenda doctoribus, praedicationis instantia tractaretur in Reg. pas. tit. 15 (Part. II, cap. 4), adjunctum est: *Quod divina voce in extremitate tunicae sacerdotis, etc.* — Moysi praecipitur, ut

^a Indicatur in Michael. liber Reg. past. tit. 15, et in Gemet. tit. 5. Vide libri 1, cap. 4, ubi haec

PATR. LXXIX.

A tabernaculum sacerdos ingrediens, tintinnabulis ambulatur, ut videlicet voces praedicationis habeat, ne superni inspectoris iudicium ex silentio offendant. Scriptum quippe est: *Audiatur sonitus quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, et non moritur* (Exod. xxviii, 35). Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur, quia iram contra se occultis iudicis exigit, si sine praedicationis sonitu incedit. Apte autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud, quam bona opera debemus acci ere? Propheta attulante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur iustitiam* (Psal. cxxxi, 9). Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum linguae sonitu ipsa quoque opera sacerdotis clament.

CAP. LI. — *Sume tibi aromata, et stacten, onycha, galbanum boni odoris, et thus lucidissimum; æqualis ponderis erunt omnia; faciesque thymiana compositum opere unguentarii mixtum diligenter et purum* (Exod. xxx, 3).

Cum de boni operis exhibitione per districtam mentis custodiam tractaretur in expos. beati Job, l. 1 Num. 54 adjunctum est: *Sume tibi aromata, et stacten, etc.* — Thymiana ex aromatis compositum lacrimis, cum in altari boni operis virtutum multipliciter ridolemus. Quod mixtum et purum sit, quia quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum boni operis sincerius exhibetur. Ubi et bene subjungitur: *Cumque in tenuissimum pulverem universa aromata conteris, pones ex eo coram testimonii tabernaculo.* In tenuissimum pulverem universa conterimus, cum boni nostra quasi in pila cordis, occulta discussio et tu dimus, et si veraciter bona s'nt, tractamus. Aromata ergo in pulverem redigere est virtutes recogitando tenere, et usque ad subtilitatem oculi examinis revocare. Et notandum quod de eodem pulvere dicitur: *Pones ex eo coram testimonii tabernaculo* (Exod. xxx, 3). Quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu iudicis placent, cum hæc mens subtilis recogitando conteri, et quasi de aromatis pulverem reddit, ne grossum durumque sit bonum quod agitur; ne si hoc arcta retractionis manus non comminuat, odore nese subitius non aspergat.

CAP. LII. — *Sedit populus comedere et bibere, et surrexerunt ludere* (Exod. xxxii, 6).

Dum de gula vitio restringendo tractaretur, Moral. l. x (Num. 21), adjunctum est: *Sedit populus comedere, etc.* — Esus potusque ad lulum impulit, lusus ad idololatram traxit; quia si voracitatis culpa nequaquam caute percipitur, ab iniquitate protinus mens in cauta devoratur, Salomone attestante qui ait: *Qui modica spernit, paulatim decuit* (Eccl. xix, 1). Si enim curare parva negligimus, insensibiliter seducti, audenter etiam majora perpetuamus.

CAP. LIII. — *Descende, peccavit populus tuus* (Exod. xxxii, 7).

D Dum de tenendo rectoribus erga subditos discretionis ac severitatis moderamine tractaretur in expos. beati Job, l. xx (Num. 14), adjunctum est: *Descende, peccavit populus tuus.* — Aedificare lectorem valde etiam juxta historicam potest, si perpendat quomodo bonis rectoribus mixta sit et regendi auctoritas, et benignitas consolandi. Disciplina enim vel misericordia multum de titur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectori debet et iuste consulens misericordia et pie severiens disciplina. Intueri namque libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. Videamus amantem pie et districte severientem. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos pene inveniabilem contraxisset offensam, ita ut ejus rector audiret: *Descende, peccavit populus tuus* (Exod. xxxii, 7). Ac

leguntur.

^b Exstant etiam lib. 1, ep. 25, olim 24.

si ei divina vox diceret: Qui tali peccato lapsus est, a iam meus non est, atque subjungeret: *Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, et delcam eos, faciamque te in gentem magnam* (Exod. xxxii, 10): Ille semel et iterum pro populo cui praeerat obiit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. Pensemus ergo quibus visceribus eundem populum amavit, pro cuius vita de libro vitae deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto ejus amore populi constringitur, contra ejus culpas pensemus, quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim ut petitione prima, culpae veniam (ne delerentur) obtinuit, ad eundem populum veniens ait: *Ponat vir gladium super femur suum. Ite, et redite de porta usque ad portam, per medium castrorum; et occidat unusquisque fratrem, et proximum, et amicum suum. Cecideruntque in die illo, quasi viginti tria millia hominum* (Ibid. 27). Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris, foris accensus est zelo severitatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret. Tanta severitas, ut eos quos divinitus feriri timuerat, ipse iudicii gladio feriret. Sic amavit eos quibus profuit, ut pro eis nec sibi parceret; et tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique legatus fortis, utrobique mediator mirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladio allegavit. Intus amans divinae irae supplicio obstitit, foris saeviens culpam feriendo consumpsit. Succurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum citius exaudivit, agentem pro populo: Quia vidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi utrunque Moyses miscuit, ut nec disciplina deesset misericordiae, nec misericordia disciplinae.

CAP. LIV. — *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos* (Exod. xxxviii, 16).

Cum de exstinguenda divina iracundia tractaretur in expos. beati Job, lib. ix (Num. 23, ordine nonnihil inverso), adjunctum est: *Dimitte me, etc.* — Omnes sancti qui irae Dei obviant, ab ipso accipiunt ut contra impetum percussiois ejus opponantur, atque, ut ita dixerim, cum ipso eriguntur contra ipsum, eoque vis divina sibi opponit secum, quia in eo quod adversum se saevientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fovet, et famulantes interius levat, quos quasi adversantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium quam aspirat, et velut nolenti imponitur quod ab ipso ut fiat imperatur. Moysi ergo dicit: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, faciamque te in gentem magnam*. Quid est servo di ere: Dimitte me, nisi deprecandi ausum praebere? Ac si ei aperte diceretur: Pensa quanti apud me valeas, et cognosce quia obtinere poteris quicquid pro populo exoras. Sed cum haec ita fiat, nimis legentis animus movet, quid est quod et contra in beati Job historia per eundem sanctum virum dicitur: *Deus cujus resistere irae nemo potest* (Job. xix, 13). Mirum valde quod irae Dei nullum posse resistere dicatur, cum multos in signationi superbiae animadversionis obviasse eloquia divina testentur. Annon irae Dei idem Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum superbiae percussiois impetum mortis suae oblatione restrinxit dicens: *Dimitte illis hanc noxam, alioquin dele me de libro quem scripsisti* (Exod. xxxii, 31, 32)? Annon irae Dei Aaron restitit, cum inter viventes ac mortuos thuribulum sumpsit (Num. xvi, 47), atque animadversionis ignem incensi fumo temperavit? Annon Phinees irae Dei restitit, qui luxuriantes cum alienigenis in ipso coitu trucidans, zelum suum divinae indignationi ob-

tulit, et furorem gladio placavit (N. r. xxv, 41)? Annon David irae Dei restitit, qui angelo ferienti se offerens, placationis gratiam et ante tempus propositum exigit (II Reg. xxiv, 2)? Annon Elias irae Dei restitit, qui longo jam tempore terrae aridae subductas de caelo pluvias verbo revocavit (III Reg. xviii, 44)? Quomodo igitur divinae irae nullum posse resistere dicitur, cum multos saepe restitit se exemplis existentibus demonstratur? Sed si subtiliter et beati Job eloquia et illorum facta pensemus, et verum quia multi saepe restiterunt. Namque plerique sanctorum irae Domini, sicut uniuscujusque superius ordo narratus edo'uit, restiterunt. Resistere autem irae Dei non potest, cum ejus indignatio sese, ut ita dixerim, mellullius movet. Quae dum se moverit, hanc oppositio humana non retinet, nec se uti iter cujuslibet deprecatione objicit, cum semel Deus aliqui ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim quod Moyses, qui reatum totius plebis apud Deum suis precibus tersit, dumque se obicem obtulit, divinae iracundiae vim placavit (Num. xx, 12): ad portam Ore veniens, et pro aqua exhibitione diffidens, repositionis terram ingredi, Domino irascente, non potuit. Et saepe hac de re affligitur, saepe desiderio se excitante turbatur, et dispositae ultionis iracundiam repellere a semetipso non valet, qui hanc, volente Domino, et a populo amovit. (II Reg. xxiv, 40). Hinc David quia prostrata plebe postmodum angeli gladium prece compescuit, prius plorans et jejunans, nudis pedibus filium iugit, et quousque perpetrati facinoris ultionem ad plenum receperit, iram Dei nequaquam valet pro semetipso temperare (XXX Reg. xvii). Hinc Elias, ut sicut homo parum aliquid quasi de divina animadversione sentiret, qui verbo caecos aperuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit, et pro semetipso infirmatur in formidine, qui furorem Dei placat aliis per interventionem. Iræ igitur Dei et resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur, et resisti omnino non valet, quando se ad ulciscendum excitat, et ipse precem quae ei funditur non aspirat.

CAP. LV. — *Ponat vir gladium super femur suum. Ite et redite de porta usque ad portam per medium castrorum; et occidat unusquisque fratrem et amicum, et proximum suum* (Exod. xxxii, 27).

Cum de praedicatorum vita atque doctrina tractaretur in Regul. past. (Part. iii, cap. 25, Admon. 26), adjunctum est: *Ponat vir gladium super femur suum, etc.* — Gladium quippe su, er femur ponere, est praedicationis studium voluptatibus carnis anteferre, ut cum sancta quis studet dicere, curet necesse est illicitas suggestiones edomare. De porta usque ad portam ire est a vitio usque ad vitium, per quod ad mentem mors ingreditur, increpando discurrere. Per medium vero castrorum transire, est tanta aequalitate intra Ecclesiam vivere, ut qui delinquentium culpas redarguit, in nullius se debeat favorem decernere. Unde et recte subjungitur: *Occidat vir fratrem, et amicum, et proximum suum, fratrem scilicet, et amicum, et proximum interficit, qui cum puniendi invenit, ab increpationis gladio, nec eis quos per cognationem diligit, parcat. Si ergo ille Dei dicitur, qui ad feriendam vitia zelo divini amoris excitatur, profecto esse se Dei denegat, qui in quantum sufficit increpare vitam carnalium recusat.*

CAP. LVI. — *Cum egredieretur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciabantque terga Moysi, donec ingrederetur tentorium; ingresso autem illo tabernaculum foederis, descendebat columna nubis, et stabat ante ostium, loquebaturque cum Moyses, cernentibus universis quod columna nubis staret*

* Haec in Edit. desunt; quae ex ope Mss. Vaticano, Michael., Gemet., Ulic., etc., revocavimus.

b Multa hic Excusorum errata, et quidem gravissima correximus ope Mss. qui ab invicem non disentiunt.

ad ostium tabernaculi; stabantque ipsi, et adorabant per fores tabernaculorum suorum (Ex d. xxxiii, 8).

Dum de dono Spiritus per illustrationem supernæ gratiæ desiderantibus dato tractaretur in comment. Ezech., hom. i. secundæ part. (Num. 17), adjunctum est: *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, etc.* — Hebræus populus de Ægyptia servitute liberatus, cum loquente Domino columnam nubis cerneret, unusquisque in tabernaculi sui foribus stabat, et adorabat, de quibus et dicitur: *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis s. i.* Quid est enim populum columnam nubis aspiceret, et in tabernaculi sui foribus stare, atque adorare, nisi quod humana mens cum superiori illa atque cœlestia utcumque in ænigmate conspiciat, jam claustra habitationis corporeæ per sublevatam cogitationem exit, atque illum humiliter adorat? Cujus etsi videre substantiam non valet, jam tamen ejus potentiam per illuminationem spiritus miratur. Et cum Moyses tabernaculum ingreditur, ejus tergum populus aspiciat, et in papilionum suorum ostis consistit, quia cum sanctus quisque prædicator alta de Domino loquitur, supernæ habitationis jam utcumque tabernaculum ingreditur. Cujus prædicationis infirmi quique etsi veritatem plene pensare non possunt, tamen velut terga aspiciunt, quia postrema, quæ prævalent, per intellectum sequuntur. Sed in ipsis quoque minimis quæ capere sufficiunt, jam de suis papilionibus quasi exeunt, atque in ostiis stant, quia et habitacula carnis relinquere, et ad illa æternæ vitæ gaudia, quæ audiunt, progredi conantur.

CAP. LVII. — *Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, et rivet* (Exod. xxxiii, 20).

Dum de visi ne scientiæ tractaretur in expos. beati Job, lib. xviii (Num. 88, 89, 90, 91), adjunctum est: *Non poteris videre faciem meam, etc.* — Huic Dominicæ sententiæ, qua ad Moysen dicitur: *Non enim videbit me homo, et rivet*, Joannem auctorem concordantem, qui ait: *Deum nemo vidit unquam* (I Joan. iv, 12). Sed cum Testamenti veteris patres intueor, multos, teste ipsa sacra lectionis historiæ, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Jacob Deum, qui ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (Gen. xxxii, 30). Vidit Moyses Dominum, de quo scriptum est: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo cum amico suo* (Exod. xxxiii, 11). Vidit Job Deum, qui dicit: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te* (Job. xlii, 5). Vidit Isaias Dominum, qui ait: *Anno, quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* (Isa. vi, 1). Vidit Michaës Dominum, qui dicit: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum cæli assistentem ei a dextris, et a sinistris* (III Reg. xxii, 19). Quid ergo quod tot Testamenti veteris patres Dominum se videri se testati sunt, et tamen ipse dicit: *Non enim videbit me homo, et rivet*. Et Joannes ait: *Deum nemo vidit unquam* (I Joan. iv, 12), nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quandoque hic mortaliter videtur, videtur per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest, ut anima, gratia Spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiæ non pertingat? Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, tunc non nisi in angelo vidit. Hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, ei inter ipsa verba suæ locutionis dicit: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste, ut videam te* (Exod. xxxiii, 13). Certe enim si Deus non erat cum quo loquebatur, Ostende mihi Deum, diceret, et non, Ostende tementi ipsam. Si autem Deus erat cum quo loquebatur, quare loquebatur, cur petebat videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur quia cum sitibatur

per incircumscriptam naturæ suæ claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre, ut sic superna essentia n. entis ejus oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo patres testamenti veteris Dominum, et tamen juxta Joannem vocem: *Deum nemo vidit unquam*; et juxta eundem Domini vocem, Nemo Deum vidit, et vixit, quia in hac mortali carne consistentibus, et videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, et videri non potest per incircumscriptum lumen æternitatis. Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inestimabili virtute crescentibus, quoque contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quoque ejusdem veritatis sententia non abhorret, qua dicitur: *Non enim videbit me homo et rivet*, quoniam quisquis sapientiam, quæ Dei est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe cum vi lit, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest amplecti Deum simul et sæculum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel affectu operis, ab hujus vitæ delectationibus tota mente separatur. Nemo ergo Deum vidit et vixit; ac si aperte diceretur; nul us unquam Deum spiritualiter vidit, et mundo carnaliter vivit. Sciendum vero est quod fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate qui lem sua conspici, sed in natura minime videri; quos ammiram minor inquisitionis subtilitas scellit. Neque enim illi simplici, et incommutabili essentiæ aliud claritas, aliud natura; sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia etenim suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur, dicens: *Qui diligit me, diliget me a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo meipsum illi* (Joan. xiv, 21). Ac si patenter dicat: Qui in vestra me nunc cernitis, restat ut in mea me natura videatis. Hinc rursum ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Hinc Paulus dicit: *Nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut et cognitus sum* (I Cor. xiii, 12). Sed quia de Deo per primum Ecclesiæ prædicatorem dicitur: *In quem desiderant angeli prospicere* (I Petr. i, 12), sunt nonnulli qui nequaquam Deum viderent, vel angelos suspicantur. Et tamen dictum per Veritatis potentiam scimus: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est* (Matth. xviii, 10). Nunquid ergo aliud veritas, aliud prædicator insonat veritatis? Sed si sententia utraque confertur, quia sibi nequaquam dispar sit agnoscat. Deum quippe angeli et vident, et videre desiderant, et intueri sitiunt, et intuentur. Si enim sic videre desiderant, ut effectu sui desiderii minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, et anxietas poenam. Beati vero angeli ab omni poena anxietatis longe sunt, quia nunquam simul poena et beatitudo conveniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari, quia et Psalmista ait: *Satiabor dum manifestabitur gloria tua* (Psal. xvi, 15), considerandum nobis est quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi ipsam utraque conveniant, dicat veritas: Quia semper vident, dicat prædicator egregius quia semper videre desiderant. Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur; ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas conditatur. Et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque et nos erimus, quando ad ipsum fontem vitæ venerimus. Et ita nobis delectabiliter impressa vitæ simul atque satietas. Sed longe abest a siti necessitas, longe a satietate fastidium, quia et sitientes satiabimur, et satiati sitiemus. Videbimus igitur Deum ipsum, quod erit præmium laboris nostri, ut post mortalitatis hu-

Excusi, de divisione scientiæ.

jus tenebras, ac censa ejus luce gaudeamus.

CAP. LVIII. — *Est locus apud me, et stabis super petram. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae. Et paulo post: Tollam manum meam, et videbis posteriora mea (Exod. xxxiii, 21).*

Dum de credulitate populi Judaici tractaretur in expos. beati Job, l. xxv (Num. 25), adjunctum est: *Est locus apud me, et stabis super petram, etc.* — Per locum Ecclesia, per petram Dominus, per Moysen vero multum est plebis Israeliticæ figurata, quæ Domino in terra prædicante non credit. Ipsa ergo in petra stetit, terga Domini transeuntis aspiciens, quia videlicet post passionem ascensionemque dominicam, intra Ecclesiam deducta, hædem Christi percipere meruit; et cujus præsentiam non vidi, ejus posteriora agnovit.

CAP. LIX. — *Item unde supra.*

Dum de sanctæ Ecclesiæ celsitudine tractaretur in expos. beati Job, l. xxxv (Num. 13), adjunctum est: *Est locus apud me, etc.* — Quia ex sola Ecclesia catholica veritas conspicitur, apud eam esse locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyses ponitur, ut Dei faciem contempletur, quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non agnoscit. De qua soliditate Dominus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18).* Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fluctuante intercedat. Unde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: *In una domo comedetur, nec offerretis de carnibus ejus foras (Exod. xii, 46).* In una namque domo agnus comeditur, quia in una catholica Ecclesia, vera hostia Redemptoris immolatur. De cujus carnibus divina lex offerri foras prohibet, quia dari sanctum carnibus vitat. Sola est in qua opus bonum fructuose peragitur. Unde et mercedem denarii nominis qui intra vineam laboraverant acceperunt. Sola est quæ intra se positis valida charitatis compage custodivit. Unde et aqua diluvii arcam quidem ad sublimiora sustulit; omnes autem quos extra arcam invenit exstinxit.

CAP. LX. — *Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertium et quartum progeniem (Exod. xxxiv, 7).*

Dum de originali culpa tracta per prolem, quod pravitas imitatio puniendi sit, tractaretur in expos. beati Job, l. xv (Num. 57), adjunctum est: *Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, etc.* — Cum scriptum sit: *Quid est quod inter vos parabolam veritatis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obtupuerunt? Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit vestis ultra parabola hæc in proverbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, ut anima patris; ita et anima filii mea est. Antea quæ peccaverit ipsa morietur (Ezech. xviii, 2 seq.; Jerem. xxxi, 29).* Quid est quod nunc per Moysen Domino dicitur: *Qui reddis iniquitatem patrum in filios ac nepotes?* Sed in utraque hac sententia, dum dissimilis sensus invenitur, auditoris animus, ut discretionis viam subtiliter requirat, instruitur. Peccatum quippe originale a parentibus trahimus; et nisi per gratiam baptismatis solvamur, etiam parentum peccata portamus, quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddet ergo iniquitatem patrum in filios, dum pro culpa parentis, ex originali peccato anima polluitur proles. Et rursum non reddit iniquitatem patrum in filios, quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamen intelligi etiam aliter potest, quia quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto reus constringitur. Quis-

^a In Editis legitur: *Quomodo iniquitas parentum puniatur in posteris.* Sequitur Mss. vitæ consententes.

A quis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequam delicto illius gravatur. Unde fit ut iniqui a filii iniqui patris, non solum sua, quæ attulit, sed etiam patris peccata persolvat, cum vitis patris, quibus iratum dominum non ignorat, etiam sumum adhuc malitiam adjungere non formidat. Et justum est ut qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsentis etiam culpas parentis iniqui persolvere. Unde et illic dictum est: *Anima patris mea est, etc. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. iv),* quia in carne nunquam filii etiam ex patris peccato perimuntur. Delicto autem originali peccato ex parentum nequiti, in anima non tenentur. Quid enim est quod parvuli plerumque a cæmonibus arripiuntur, nisi quod caro filii ex patris poena mutatur? In semetipso enim percussit pater iniquus, et percussio vim sentire contemnit. Plerumque percussit in filiis, ut acriter uratur, et dolor patris carni filiorum redditur, quatenus filiorum poena mens patris iniqua puniatur. Cum vero non parvuli, sed jam procretores filii ex parentum culpa feriantur, quid aliud aperte datur intelligi, nisi quod illorum etiam poenas luunt, quorum facta secuti sunt? Unde et recte dicitur: *Usque ad tertiam et quartam progeniem.* Quia enim usque ad tertiam et quartam progeniem eam quam imitantur filii parentum vitam possunt videre, usque ad eos ultio extenditur, qui viderunt quod male sequerentur.

CAP. LXI. — *Quidquid in cultum tabernaculi, et ad vestes sanctas necessarium erit, viri cum mulieribus tribuerunt: armillas, et in aures, annulos, et dextralia. Omne vas aureum in donaria Domini separatim est, si quis habuit hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, byssum, et pilos caprarum (Exod. lv, 22).*

Cum de operationibus electorum intra sanctam Ecclesiam tractaretur in expos. beati Job, l. xxx (Num. 24), adjunctum est: *Quidquid in cultum tabernaculi, etc.* In b ornamento tabernaculi viri dona cum mulieribus offerunt, quia in exlendo cultu sanctæ Ecclesiæ, et sortium facta sublimia, et infirmorum opera extrema numerantur. Quid autem per armillas quæ lacertos astingunt, nisi præpositorum valide laborantium opera demonstrantur? Et quid per in aures, nisi subditorum obedientia exprimitur? Quid per annulos, nisi signaculum secretorum Dei? Plerumque enim magistri signant, quod ab auditoribus capi non posse considerant. Et quid per dextralia, nisi primæ operationis ornamenta memorantur? Quid per vas aureum in donaria Domini separatim, nisi divinitatis intelligentia accipitur? Quæ tanto ab inferiorum amore disjungitur, quanto ad sola, quæ æterna sunt, amanda sublevarur. Quid per hyacinthum, nisi spes cælestium? Quid per purpuram, nisi cruor ac tolerantia passionum amore regni perpetui exhibita? Et quid per bis tinctum coccum, nisi charitas demonstratur, quæ pro perfectione bis tingitur, quia Dei et proximi dilectione decoratur? Quid per byssum, nisi immaculata carnis incorruptio? Et quid per pilos caprarum, ex quibus citiorum asperitas textitur, nisi pura poenitentia afflictio designatur? Dum igitur alii per armillas et annulos forte magisterium exercent, alii per in aures et dextralia devotam obedientiam, rectamque operationem exhibent, alii per separatim vas aureum præclaram subtilioremque Dei intelligentiam tenent, alii per hyacinthum, purpuram, et coccum, audita cælestia sperare, credere, amare non desinunt, etiam quæ adhuc per subtiliorem intellectum minime cognoscunt; alii per byssum incorruptionem carnis offerunt, alii per caprarum pilos de, lo aut aspere quod libenter commiserunt, quasi ex uno fignento opificis coadunata donorum ministeria, in tabernacu-

^b Plurima hoc in capite vitata juxta prio es Editiones correximus ex Mss. Vaticano, Gemet, etc.

lum Domini, hoc est intra sanctam Ecclesiam, prout A
i; se dederit, offeruntur.

CAP. LXII. — *Fecit et labrum æneum cum base sua, de speculis mulierum quæ excubant in ostio tabernaculi (Exod. xxxviii, 8).*

Dum de purgandis delictorum sordibus per divinum mandatorum custodiam tractaretur, homil. 17 in Evang. (Num. 10), adjunctum est: *Fecit et labrum æneum cum base sua*, etc. — Labrum æneum Moyses ponit, in quo sacerdotes lavari debeant, et sancta sanctorum ingredi; quia lex Dei prius nos lavari per compunctionem præcipit, ut nostra immunditia ad penetrandam secretorum Dei munditiam non sit indigna. Quod bene labrum de speculis mulierum perhibet factum, quæ ad tabernaculi ostium indesinenter excubant. Specula quippe mulierum sunt præcepta Dei in quibus sanctæ animæ semper se aspiciunt, et quæ in eis sunt sceleris macule, deprehendunt. Cogitant enim vitia corrigunt, et quasi renitentes vultus velut ex relecta imagine componunt; quia dum præceptis Dominicis solerter inten-

dunt, in eis procul dubio vel quid in se coelesti viro placeat, vel quid displiceat agnoscunt. Quæ quando in hac vita sunt, æternum tabernaculum ingredi nequaquam possunt. Sed tamen ad ostium tabernaculi mulieres excubant, quia sanctæ animæ etiam cum infirmitate adhuc carnis gravantur, amore tamen continuo ingressum æterni introitus observant. Moyses ergo labrum sacerdotibus de speculis mulierum fecit: quia lex Dei lavacrum compunctionis peccatorum nostrorum maculis exhibet, dum ea per quæ sanctæ animæ superari sponso placuerunt, intuenda nobis cœlestia præcepta præbent. Quibus si diligenter intendimus, internæ nostræ imaginis maculas videmus. Videntes autem maculas, in penitentia dolore compungimur. Compuncti vero quasi in labro de speculis mulierum lavamur. Tunc ergo de nobis vere compungimur, si studiosè patrum præcedentium facta pensamus, ut ex conspectu illorum gloria, in nostris nobis oculis nostra vita sordescat. Tunc vere compungimur, cum præcepta Dei studiosè perscrutamur, et per hæc proliferare ipsi contendimus, per quæ jam profecisse novimus, quos veneramus.

LIBER TERTIUS.

De Testimoniis libri Levitici.

CAPUT PRIMUM. — *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidunt. Et subjiciunt in altari ignem, strue lignorum ante composita; et membra quæ cæsa sunt desuper ordinantes, caput videli et, et cuncta quæ adhærent jecori, intestinis et pedibus lotis aqua (Levit. 1, 7, seq.).*

Cum de cavendo terreni appetitus desiderio tractaretur in expos. beati Job, l. i (Num. 54), adjunctum est: *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidunt*, etc. — Pellem hostiæ subtrahimus, cum mentis nostræ superficiem virtutis amovemus. Cujus artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter ejus intima membratimque cogitamus. ^b Curandum ergo est, ne cum mala vincimus, bonis lascivientibus supplantemur, ne forte fluxa prodeant, ne incircumspecta capiantur, ne per errorum viam deserant, ne per lassitudinem fracta, anteacti laboris meritum perdant. In cunctis enim vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspeditionis suæ providentia reverere (Moral. l. ix, Num. 84). Sed inter hæc sciendum est, quod idcirco nonnunquam impulsu illicitæ cogitationis affligimur, quia in quibusdam terrenæ conversationis actibus, quimvis licitis, libenter occupamur. Cumque vel in minimis terrena actio per desiderium tangitur, crescente contra nos antiqui hostis fortitudine mens nostra non minima importunitate tentationis inquinatur. Unde et sacerdos legis membra hostiæ per frusta concisa, caput atque ea quæ circa jecur sunt, jubetur ignibus cremare, pedes vero atque intestina hostiæ prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram cuius divino dedicamus. Qui membra hostiæ per frusta concisa super ignem ponimus, cum vitæ nostræ opera virtutibus distinguentes immolamus. Caput atque ea quæ juxta jecur continentur, incendimus; cum in sensu nostro, quo omne corpus regitur, a que in occultis desideriis flamma divini amoris ardemus. Et tamen præcipitur ut pedes atque intestina hostiæ laventur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis vero stercore gestantur; quia plerumque jam ex desiderio in æternitatem succendimur, jam toto devotionis sensu ad appetitum nostræ mortificationis inhiamus. Sed quia adhuc terrenum præ infirmitate aliquid

agimus, nonnulla etiam, quæ jam subegimus, illi a in corde toleramus. Cumque cogitationibus nostras immunda tentatio inquinat, quid aliud quam intestina hostiæ sterces portant? Sed ut comburi debeant laventur, quia nimirum necesse est ut immundis cogitationibus timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificii supernus amor incendat. Et quidquid mens vel de inexpertis certamine, vel de conversationis pristina memoria patitur, lavetur, ut tanto suavius in conspectu sui spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere cœpit, nil terrenum secum, nil lubricum in ara suæ orationis imponat.

CAP. II. — *De prolato juramento, et per oblivionem omissa, per Moysen dicitur: Offerat agnam de gregibus, sive capram, orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus. Sin autem non poterit offerre pecus, offerat duos turtures vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, et utle uni in holocaustum (Levit. v, 6, 7, 8).*

Dum de modo reparandæ vitæ tractaretur in expos. beati Job, lib. xxxii (Num. 4), adjunctum est: *De prolato juramento*, etc. — Juramentum namque proferre, est voto nos divinæ servitutis alligare. Et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostræ vomemus, male ad præsens nos nobis facere juramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, ut quamlibet Deo devotus sit, inter ipsa quantumcunque pia vota non peccet, pro peccato aqua offerri, sive capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi activæ vitæ innocentia? Quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque pendens rupibus pascitur, nisi contemplativa vita signatur? Qui ergo se conspicit promissa ac proposita non implisse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet, vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere. Et bene aqua de gregibus, capra vero offerri de gregibus non jubetur, quia activa vita multorum est, contemplativa paucorum. Et cum hæc agimus quæ multos agere et egisse conspicimus, quasi agnam de gregibus damus. Sed cum offerentis virtus ad agnam capramque non sufficit, in remedio penitentis adjungitur, ut duo columbarum pulli vel

^a In Cod. Vatic. : *de cavendo spiritu libus terroni*, etc.

^b Quæ sequuntur, usque ad : *sed inter hæc* etc.,

absunt a Mss.

duo turtures offerantur. Scimus quia colubarum pulli vel turtures pro cantu gemitus habent. Quid ergo pro duos colubarum pullos vel duos turtures, nisi duplex poenitentia nostrae genitus designatur? Ut cum ad offerenda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter desicemus, quia et recta non fecimus, et prava operati sumus. Unde et unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum jubetur. Holocaustum namque totum incensum dicitur. Unum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus, de altero vero holocaustum facimus, cum pro eo quod bona negleximus, nosmetipsos funditus succedentes, igne doloris ardemus.

CAP. III. — *De turture vel columba, quae pro peccato offertur. jubetur ut caput ejus retorqueatur ad pennulas, ita ut collo caput inhæreat, et non penitus abrumptur (Levit. v, 7).*

Dum per promissi sacrificii mysterium, de unitate sanctae Ecclesiae in suo confirmatae capite, id est B Mediatore nostro, et de gloria passionis ejus tractaretur homil. 7 (Num. 10), in Ezech., adjunctum est: *De turture vel columba, etc.* — Quid in hac oblatione turturis vel columbae, quae pro peccato jubetur offerri, atque ut post mortem hostiae corpori caput inhæreat, nisi Mediatoris nostri persona signatur? Redemptoris enim nostri mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiae valuit, non ad separationem. Mediator etenim Dei et hominum, id est caput omnium nostrum, et vera emundationis hostia, unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhæsit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret, quia Christum ab Ecclesia nec mors interveniens dividit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciose moliti sunt. Intulerunt mortem, ut ab eo absunderent fidelium devotionem. Sed inde fides crevit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se existimarent ejus tibi acula persequendo abscondere, hæc nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Quis namque caput nostrum est, nisi Redemptor generis humani? De quo scriptum est: *Ipsam dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius (Ephes. 1, 22).* Quem cum Julæi persequerentur, nomen ejus delere de terra conati sunt. Cumque eum crucifixum et sepultum viderent, eum se ab amore omnium divisisse crediderunt. Sed caput turturis et incisum est, et tamen a suo corpore abscissum non est, quia ex eo quod pro nobis mortem pertulit, omnes nos sibi verius in ipsa sua morte conjunxit. Et per hoc quod se nostris oculis visibiliter subtraxit, nostris se mentibus invisibiliter radicavit. Caput ergo turturis incisum adhæsit corpori, quia pro nobis quidem Redemptor noster passus est, sed a nobis separatus non est.

CAP. IV. — *Item unde supra.*

Dum de modo tenendae vitae activae tractaretur, homil. 7 in Ezech., adjunctum est: — Hi qui juxta historiam voluerunt accipere usque dum verum sacrificium veniret, in ipsa litteræ expletione tenerent, in quo nos sacrificio, si morale aliquid quaeramus, invenimus. Nos enim ipsi in omnipotentis Dei sacrificio esse turtur debemus, ita ut caput nostrum retorqueatur ad pennulas, id est sensus ad virtutes. Non enim immerito per caput mentem intelligimus, quia sicut caput corpus, ita mens actiones regit. Sed caput collo inhæreat, et non funditus abscindatur, quia videlicet mens nostra carnis delectatione incidenda est; sed a carnis cura necessaria incidenda non est. Hinc enim scriptum est: *Carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. xiii, 14).* Quæ ergo in desideriis fieri prohibetur, procul dubio in necessitate conceditur. Caput ergo turturis ex parte abscissum sit, et ex parte collo inhæreat; ut, sicut dictum est,

A et a voluntate carnis mens nostra incisa sit, et tamen a necessitate non sit abscissa.

CAP. V. — *Ignis in altari semper ardebit, quem nutrit et sacerdos, subjiciens in igne ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper adolebit adipem pacificorum (Levit. vi, 1).*

Cum de nutriendo divino amore et servanda cordis innocentia tractaretur in expos. beati Job, lib. xv (Num. 15, 16), adjunctum est: *Ignis in altari semper ardebit, etc.* — Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari. Altare Dei est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere, quia necesse est ex illo ad Deum charitatis flammam indesinenter accendere. Cui per singulos dies sacerdos ligna subjiciat, ne extinguatur. Omnis enim fidei Christi præditus, membrum utique summi sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus apostolus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium (I Petr. ii, 9).* Et sicut Joannes apostolus dicit: *Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotium (Apoc. 1, 6).* Sacerdos ergo in altari ignem nutriendi quotidie ligna subjiciat, id est fidelis quisque ne in eo charitatis flamma deficiat, in corde suo tam exempla præcedentium quam sacrae Scripture testimonia congerere non desinat. Nam quasi quaedam fomenta igni dare, est in exercitatione charitatis vel exempla patrum vel præcepta dominica ministrare. Quia enim interna novitas nostra ipsa quotidie hujus vitæ conversatione veterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est, ut dum per usum se nostræ virtutatis extenuat, per patrum testimonia et exempla reviviscat. Et bene illic præcipitur ut mane ligna per dies singulos congerantur. Hæc quippe non fiunt, nisi cum nox cæcitate extinguatur. Vel certe quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitæ præsentis, hoc priori loco quisque fidelium cogitet, ut quod in se jamjamque quasi deficit, quibus valet nisibus studium charitatis inflammari. Ignis enim iste in altari Domini, id est in corde nostro citius extinguatur, nisi solerter adhibitis exemplis patrum, et Dominicis testimoniis reparetur. Bene autem illic subjungitur: *Et imposito holocausto, desuper adolebit adipem pacificorum.* Nam quisquis in se hunc ignem charitatis accendit, semetipsum utique holocaustum desuper imponit, quia omne vitium quod in se male vivebat exurit. Cum enim cogitationum suarum interna considerat, et vitam reprobam per immutationis gladium maculat, in ara se sui cordis imponit, et igne charitatis accendit. De qua hostia pacificorum adipem redolent: qui interna nove vitæ impingatio, pacem inter nos et Dominum faciens, odorem de nobis suavissimum reddit. Quia vero eadem charitas in cordibus electorum inextinguibilis manet, apte illic subditur: *Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari.* Nunquam prolecto de altari ignis iste deficit, quia etiam post hanc vitam eorum mentibus fervor charitatis accrescit. Æterna quippe contemplatione agitur, ut omnipotens Deus, quo magis visus fuerit, eo D amplius diligatur.

CAP. VI. — *Item unde supra.*

In commentario Ezechiel., hom. 12 (Num. 30): — Quod offerri per legem similia in sacrificio jubetur. Nullum omnipotentis Deo tale est sacrificium, quale zelus animarum. Hinc enim Psalmista ait, *Zelus domus tuæ c. medit. ne (Psal. lxxvii, 10).* (Num. 5). Quantum vero fruxura cordis, quæ per spirituales zelum agitur, omnipotentem Dominum placat, aperte ostenditur, cum offerri per legem similia in sacrificio jubetur. De quo scriptum est: *In sartag. ne oleo conspersa frigitur, offeretque eam calidam in odorem suavissimum Domino sacerdos, qui patri jure successerit, et tota cremabitur in altari (Levit. vi, 21).* Tunc enim similia in sartagine frigitur, cura munda mens justi per zeli sancti ardorem crematur. Quæ consper-

^a G. met. et Ulic., a voluptate. Retinemus receptam lectionem quæ est Michael.

gi oleo præcipitur, quia enim Græce misericordia *ἔλεος* dicitur, non immerito per oleum misericordia designatur, quæ in conspectu omnipotentis Domini ar et lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur, quia in sancti zeli d strictione necesse est ut ex misericordiæ virtute et ardeat et clarrescat. Amat enim eundem ipsum quem insequi videtur. Unde et calida in odore suavis inum Domino offerri præcipitur, quia si amorem zelus non habet, ea quæ in sartagine offertur calore similia amittit. Et notandum quod eam offerre præcipitur, videlicet sacerdos qui patri jure successerit. Ille enim sacerdos patri jure succedit, qui esse se omnipotentis Dei filium moribus demonstrat, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat. Holocaustum enim totum incensum dicitur. Unde et in translatione altera hæc eadem similia quæ in sartagine frigitur, holocaustum fieri jubetur. Hoc autem inter holocaustum et sacrificium distat, quia omne quidem holocaustum sacrificium est, non omne sacrificium holocaustum. Sunt enim multa bona quæ aguntur sacrificia, sed holocausta non sunt, quia totam mentem in amore spirituali minime inducunt. Qui enim sic operantur ea quæ Dei sunt, ut tamen ea quæ sunt sæculi non relinquunt, nimirum sacrificium, et non holocaustum, offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi sunt deserunt, et tamen mentem igne divini amoris accendant, hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium et holocaustum faciunt. Similia itaque in sartagine est munda mens justi in zeli spirituali afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur; et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur.

CAP. VII. — Quod cauda hostiæ in sacrificio jubetur offerri (Levit. vii, 3).

Dum de perseverantia boni operis tractaretur homil. 25 (Num. 2) in Evang., adjunctum est: *Quod cauda hostiæ in sacrificio jubetur offerri.* — Quid in cauda, nisi finis est corporis? Et ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debite perducit actionis. Cauda ergo bestiæ in altari offerri præcipitur, ut videlicet omne bonum, cum incipimus, etiam perseveranti sine compleamus.

CAP. VIII. — Quod sacerdos ex sacrificio, dextrum armum, ac separatum jubetur accipere (Levit. vii, 33).

Dum de eum totidia sacerdotalis officii tractaretur, in Cod. Reg. pa t., tit. 14, adjunctum est: *Quod sacerdos ex sacrificio, etc.* — Quid est quod sacerdos ex præcepto legis, non solum dextrum armum, sed etiam separatum jubetur accipere, nisi ut non solum sit ejus operatio utilis, sed etiam singularis? Nec inter malos tantummodo, quæ recta sunt, laetatur, sed bene quoque operantes subditos sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat. Cui in esu quoque pectusculum cum armo tribuitur, ut quod de sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso auctori discat immolare. Et non solum pectore quæ recta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublimia armo operis invitet. Nulla præsentis vitæ appetat, nulla pertimescat. Blandimenta mundi respecto intimo terrore despiciat, terrores autem considerato interæ dulcedinis blandimento contemnat.

CAP. IX. — Quod pisces, qui pinnulas non habent, ab esu fidelis populi prohibentur. Et quod pisces, qui pinnulas squamarum habent, dare saltus etiam super aquas solent (Levit. xi, 9).

Dum de desideris electorum spiritualiter viventium tractaretur in expositio beati Job, l. v (Num. 19), adjunctum est: *Quod pisces, qui pinnulas non habent, etc.* — Quid ergo pennatis piscibus, nisi i electæ

animæ figurantur? Quæ profecto solæ in celestis Ecclesie corpus transeunt. Quæ modo, virtutum pinnulis fultæ, saltus dare per celeste desiderium sciunt, ut superna contemplatione appetant, quamvis in seipsis iterum ex mortali carne dilabantur.

CAP. X. — Item unde supra.

(Num. 19). — Pisces, qui habent pinnulas, saltus dare super aquas solent; soli ergo in electorum corpore quasi pisces transeunt, qui in eo quod imis deservunt, aliquando a superna conscendere mentis saltibus, sciunt ne semper in profundis curarum lateant, et nulla eos amoris summi quasi liberi æris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitè ad interiora confugiunt, cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt.

CAP. XI. — Si ultra apparuerit in his locis quæ prius immaculata erant, lepra volatilis et vaga, debet igni comburi (Levit. xii, 57).

Dum de alternantibus in reproba mente vitii tractaretur, hom. 10 in Ezechiël., adjunctum est: *Si ultra apparuerit in his locis, etc.* — Aliquando quædam nos male egisse cognoscimus, atque hæc a nostro opere vitamus; sed ipsa nobis culpa aliis actibus surrepit, quæ prius nos in aliis tenebat. Nam sunt nonnulli qui, carnali immunditiæ subjecti, ad semetipsos considerantes redeunt, reatum suæ pravitatis agnoscunt. Cumque se ab immunda actione correxerint, statim de castitatis bono stulta elatione gloriantur, et quos prius immunditia operis tenebat in corpore, postmodum immunditiæ elationis tenet in cogitatione. Quid itaque istos, nisi lepra volatilis possidet, quæ vestimentum plene non deseruit, sed in re locum mutavit? Vestimentum quippe sanctæ Ecclesie unusquisque fidelis est. Unde ei per prophetam dicitur: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velat ornamento vestieris (Isai. xlii, 8).* Lepra ergo volatilis et vaga vestimentum tenet, quando eam animam quæ esse fidelis certatur per immutatum vitium culpa possidet. Si quis enim habitis in hoc mundo divitiis fortasse superbiat, sed ab ore prædicantis cuncta hæc peritura esse audiens, ea quæ possidet pauperibus dispergat; de ipsa vero distributione elationem in corde habet, quia prius hunc elatio per tenaciam, postmodum per largitatem tenuit, lepra, ut diximus, in vestimento locum mutavit. Alius immoderatis indisciplinatisque inepte lætitiæ verbis est deditus, qui dum fortasse a prædicatore corripitur, gravitatis censura se coercere studet, ne dissoluto gaudio lætetur; sed sæpe dum plusquam debet a gaudio restringitur, animus in iram vertitur, et sua ei tristitia iracundiæ stimulos excitat, atque constrictam mentem furoris aculeo perturbat. Quia ergo vitium ineptæ lætitiæ per immoderatum continentiam ad iracundiæ vitium transit, lepra vaga et volatilis locum quem tenebat destituit, et quem non tenebat, occupavit.

CAP. XII. — Qui fluxum seminis patitur, immundus erit (Levit. xv, 10).

Dum de tenenda locutionis mensura tractaretur in expositio beati Job, l. xxii (Num. 28), adjunctum est: *Qui fluxum seminis patitur, etc.* — Quid est semen, nisi semen? Qui dum ordinate emittitur, audientis mens quasi concipientis uterus, ab boni operis prolem fetatur; si vero importune defluit, emittentem polluens, generandi virtutem perdit. In mente quippe audientium semen secuturæ cogitationis est auditæ qualitas locutionis, quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Nam si semen sermo non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent: *Quid tibi multo seminiverbis*

CAP. XIII. — Qui fluxum seminis patitur, immundus erit (Levit. xv, 10).

Dum de tenenda locutionis mensura tractaretur in expositio beati Job, l. xxii (Num. 28), adjunctum est: *Qui fluxum seminis patitur, etc.* — Quid est semen, nisi semen? Qui dum ordinate emittitur, audientis mens quasi concipientis uterus, ab boni operis prolem fetatur; si vero importune defluit, emittentem polluens, generandi virtutem perdit. In mente quippe audientium semen secuturæ cogitationis est auditæ qualitas locutionis, quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Nam si semen sermo non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent: *Quid tibi multo seminiverbis*

^a Il est u part., cap. 3. Eadem leguntur epist. 25, lib. 1, olim 24.

^b In Michael. laudatur homil. 26 in Evang.

^c In Michael. assignatur hom. 11. In neutra nobis occurrit quod hic legitur.

^d Hic locus in Etlis et in multis Mss. est corruptus. Veram lectionem suppediavit Col. Michael.

^e In Gemel.: *Quid per fluxum seminis, nisi sermo nis semen accipitur? Qui dum ordinate emittitur.*

hic dicere (Act. xvii, 18)? De quo et Lucas dicit: *Ipse enim erat dux verbi* (Act. xiv, 41). Sem-n ergo usui propagnis dicatum incompetentem fluens, cætera membra coinquinat, cum sermo per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinate prodeat, etiam quæ recte senserit fœdat. Qui ergo fluxum seminis sustinet, immundus asseritur, quia multiloquio subditus ex eo se inquinat (*Reg. past. p. II, cap. 4 in fin.*). Quod si ordinate promerit, prolem rectæ cogitationis edere in audientium corde potuisset. Dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiam semen fundit. Unde et Paulus quoque cum discipulum de instantia prædicationis admoneret, dicens: *Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui iudicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum ejus: Prædica verbum; insta opportune, importune* (I Tim. iv, 1). Dicitur *opportune*, præmisit *opportune*, quia scilicet apud auditoris mentem ipsa sua utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.

CAP. XII. — *Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum* (Levit. xix, 14).

Dum de cavendo detractionis ac scandali vitio tractaretur in Reg. past. part. III (Cap. 35, a. 36), adjunctum est: *Non maledices surdo*, etc. — Surdo maledicere, est absentem non audientem derogare. Coram cæco ponere offendiculum est discr. tam quidem rem agere, sed tamen ei qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbere.

CAP. XIV. — *Quando ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis, et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis* (Levit. xix, 23).

Cum de viando appetitu laudis transitorie tractaretur in expos. beati Job, lib. viii (Num. 79, 80), adjunctum est: *Quando ingressi fueritis terram*, etc. — Ligna pomifera sunt opera virtutibus secunda. Præputia itaque lignorum auferimus cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quæ germinant, immunda dicimus, nostrisque e-ibus non aptamus, quia cum primordia boni laudantur operis, dignum est ut hoc animum non pascat operantis, ne dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo inchoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante te opus pomum comedit. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis* (Psal. cxxvi, 2). Ante lucem quippe surgere, est priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est ut post recte surgamus; quia quisquis nunc se sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat.

CAP. XV. — *Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. Ubi et repente subiungitur: Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo et grandi et torto naso, si fracto pede vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus* (Levit. xxi, 17, seq.).

Cum de morum vitis, per corporum infirma distinctis tractaretur, Reg. part. I (Cap. ix), adjunctum est: *Loquere ad Aaron*, etc. — Considerandum valde est quia cum causam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Cujus, si adhuc in opere passionibus vivunt, qua præsumptione percussum mederi poterit, qui in facie vulnus portat? (Cap. x.) Ille ergo, ille modis omnibus debet ad exemplum vivendi pertrahi, qui cunctis carnis passionibus moriens, jam spirituali er vivit. Qui prospera mundi postposuit. Qu nulla adversa

A pertimescit, qui sola interna desiderat. Cujus intentioni bene congruens, nec omnino per imbecillitatem corpus, nec valde per contumaciam repugnat. Qui ad ali na cupienda non ducitur, sed propria largitur. Qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum fluitur, sed nunquam plus quam debeat ignoscens, ab arce recititudinis inclinatur. Qui nulla illicita perpetratur, sed perpetrata ab aliis, ut propria, deplorat. Qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur, sicque in bonis proximi sicut in suis profectibus lætatur. Qui ita se imitabilem cæteris in cunctis quæ agit insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem de transactis mens erubescat. Qui sic stultet vivere, ut proximorum quoque cordis amentia doctrinæ valeat fluentis irrigare. Qui orationis usu et experimento jam didicit, quod obtinere a Domino, quæ popo-cerit, possit. (Cap. 11). Hinc est quod superna voce morum vitia per corpora infirma signantur, dum ad Moysen Dominus dicit: *Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus* (Levit. xxi, 17). Ubi et repente subiungitur: *Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo vel grandi et torto naso, si fracto pede vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus*. Cæcus qui pe est qui supernæ lumen contem. lationis ignorat. Qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequam diligendo conspiciat, quo egressum operis porrigat, nescit. Hinc etenim prophetante Anna dicitur: *Pedes sanctorum suorum servabit, et impij in tenebris conticescent* (I Reg. ii, 9). Claudus vero est qui quidem quo pergere debeat aspiciat, sed per i. firmitatem mentis vitæ viam perfecte non valet tenere quam videt. Qui ad virtutis statum dum fluxa consuetudine non erigitur, quo desiderium innititur, illuc gressus operis elicaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus dicit: *Remissas manus et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur* (Hebr. xii, 12, 13).

Parvo autem naso est, qui ad tenentur mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores fetoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, deficta reprobanus. Unde et in laule sponsæ dicitur: *Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano* (Cant. vii, 4). Quia nimirum sancta Ecclesia quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspiciat, et ventura vitiorum illa ex alto deprehendit. Sed sunt nonnulli qui dum astutiam hebetes nolunt, sæpe se in quibusdam inquisitionibus plusquam necesse est exercentes, b ex nimia subtilitate falluntur. Unde hic quoque subditur, vel grandi et torto naso. Nasus etenim grandis et tortus, est discretio s subtilitas immoderata, quæ dum plusquam d. cet excreverit, actionis suæ recititudinem ipsa confundit. Fracto autem pede vel manu est qui viam Dei pergere omnino non valet, atque a bonis actibus funditus exors vacat, quatenus hæc non ut claudus saltem cum infirmitate teneat, sed ab his omni modo alienus existat. Gibbus vero est quem terreæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed totis his quæ in infinis calcantur, intendat. Qui etsi quando aliqui ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc nimirum perversæ consuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit. Quia cogitationis statum erigere non valet, quem terreæ usus sollicitudinis curvum tenet. Ex horum quippe specie Psalmista dicit: *Incurvatus sum, et humiliatus sum usquequaque* (Psal. xxxviii, 8). Quorum culpam quoque per semetipsam Veritas reprobanus ait: *Semen autem, quod in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitæ euntes suffocantur, et non referunt fructum* (Luc. viii 14). Lippus vero est cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat,

* Rep. it in El. sicndum, pro sedendum.

b Excusi contra Gregorii mentem, ex minima.

sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmatæ palpebræ grossescunt. Quæ quia infusione crebro attenuantur, etiam acies pupillæ vitiantur. Et sunt nonnulli, quorum sensum carnalis vitæ operatio sauciat quia videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed usu pravorum actuum caignant. Lippus itaque est, cuius sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit Cui bene per angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos ut videas* (Apoc. iii, 18). Collyrio quippe oculum ut videamus inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciem melicamine bonæ operationis adjuvamus. Albuginem vero habet in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur, quia arrogantia sapienter, seu justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolerans nil videt, quia videlicet sensus humane cogitationis si stultum se peccatoremque intelligit, cogitationem iustitiæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi justitiæ seu sapientiæ tribuit, a luce se supernæ cognitionis excludit; et eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exultat. Sicut de quibusdam dicitur: *Dicentes enim se esse sapientes, stulti sunt* (R. m. i, 22). Jugem vero habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatiōe dominatur. In scabiē etenim fervor viscerum a cutem trahitur, per quam luxuria recte designatur, quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutem scabiem proumpit, et foras jam corpus sauciat, quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat: *Tentatio vos*

A non a prehendat, nisi humana (I Cor. x, 13). Ac si aperte diceret: Humanum quidem est in corde tentationem perpeti, demoniacum vero est, in tentationis certamine et in operatione superari. Impetiginem quoque habet in corpore quisquis avaritia vastatur in mente, quæ si in parvis non compescitur, nimirum sine mensura dilatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, et absque occupati tædio excrescens membrorum decorem fœdat, quia et avaritia capti animum dum quasi delectat exulcerat, dum ad piscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit et dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam primum. Sed decur membrorum perditur, quia aliarum quoque virtutum per hanc puritudo depravatur, et quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante qui ait: *Radix omnium malorum est cupiditas* (I Tim. vi, 10). Ponderosus vero est qui turpitudinem non exercet in opere, sed tamen ab hac abundantiam sine moderamine gravatur in mente. Qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptatibus luxuriæ sine ulli re, ugnationis obstaculo delectatur. Vitium quippe est pondus, cum humor vicium ad virilia labitur, quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde: et quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellit mente, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere, quia gravat hunc in additis pondus turpe. Quisquis ergo quolibet horum vitio subjicitur, panes Domini offerre prohibetur, nec profecto diluere aliena delecta valet is, quem adhuc propria devastant.

* Excusi, invitis Mss.: *ne profecto diluere aliena delicta non valeat, is quem adhuc propria devastant.*

LIBER QUARTUS

De Testimoniis libri Numerorum.

CAPUT PRIMUM. — *Quod Nazaræi capillos nutriunt, quos post votum in igne sacrificii ponunt* (N. m. vi, 18).

Cum de vitandis superfluis cogitationibus tractaretur in expos. beati Job, l. ii (Num. 31), adjunctum est: *Quod Nazaræi capillos nutriunt, etc.* — Quid est quod Nazaræi capillos nutriunt, nisi quod per vitam magnæ continentie præsumptionum cogitationes crescunt? Sed quid est quod devotione completa caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificii ponere jubetur, nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, ut etiam cogitationes superfluas a mente reseremus? Quas nimirum sacrificii igne concremare, est flamma eas divini amoris incendere, ut totum cor in Dei amore ardeat, et cogitationes superfluas concremans, quas Nazaræi capillos devotionis perfectione consumat.

CAP. II. — *Quod Moyses crebro tabernaculum intrat, et exit* (Num. 7).

Cum de prepositorum ærificanda regiminis regula tractaretur, Regul. pastoral. parte ii (Cap. 5), adjunctum est: *Quod Moyses crebro, etc.* — Quid est quod Moyses crebro tabernaculum intrat et exit, nisi quod is, qui mente in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur? Intus Dei arcam considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, ac

coram testamenti arca Dominum consultit, exemplum procul dubio rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant; et velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his, in quibus dubitant, apud semetipsos intus sacri eloquii paginas requirant. Unde et ipsa Veritas per susceptionem nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationi inhaeret (Luc. vi, 12), miracula in urbibus exercet; imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens, ut etsi jam summa contemplando appetant, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur, quia tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer arabit, et cum benigne descendit ad infirma, valenter recurrit ad summa.

CAP. III. — *Levitæ radunt omnes pilos carnis suæ* (Num. viii, 7).

Cum de vitandis carnalibus concupiscentiis ab electorum cordibus tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 59), adjunctum est: *Levitæ radunt omnes pilos carnis suæ.* — Pili carnis sunt quælibet superflua humanæ corruptio. Pili carnis sunt vitæ veteris cogitationes quas sic a mente ab eundem, ut de amissione earum nullo dolore fatigemur. Levita namque assumptus vocatur. Oportet ergo Levitas omnes pilos carnis radere, quia is, qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis co-

* In Excusis legitur: *de resacanda cogitationum superfluitate.* Adheremus Mss. Vaticano, Michael,

Ulic, etc.

gitationibus mundus apparere, ne illicitas cogitationes mens proferat, et pulchram animæ speciem qua i pilis fructificationibus deformam reddat. Sed quæ talibet, ut diximus, quempiam virtus sanctæ conversationis exerit, adhuc tamen ei de vetustate vitæ nascitur, quod toleretur. Unde et ipsi Levitarum pilis radi præcepti sunt, non evelli. Rasis etenim pilis in carne radices remanent et crescunt, ut iterum radantur, quia magno quidem studio superflua cogitationes amputandæ sunt, sed tamen amputari funditus nequaquam possunt. Semper enim caro superflua generat, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat, sed hæc in nobis tunc subtilius conspicimus, cum speculationis alta penetramus.

CAP. IV. — *Quod Levitæ ab anno vigesimo quinto ministrare debeant, ab anno vero quinquagesimo custodes vasorum fiant* (Num. vii, 24, 25).

Cum de operationibus intra sanctam Ecclesiam perfectorum et imperfectorum tractaretur in expos. beati Job, l. xxiii (Num. 21), adjunctum est: *Quod Levitæ ab anno vigesimo quinto ministrare debeant, etc.* — Quid per annum quintum ac vigesimum, in quibus juvenutis oboritur, nisi ipsa contra unumquodque vitium bella signantur? Et quid per quinquagenarium, in quo jubilæi requies continetur, nisi interna requies edomito bello mentis exprimitur? Quid vero per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ figurantur? Levitæ ergo ab anno vigesimo et quinto tabernaculo serviant, et a quinquagesimo custodes vasorum fiunt, ut videlicet qui adhuc impugnantium vitiorum certamina per consensus delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant. Electi enim cum adhuc in tentatione sunt, subesse eos ac servare necesse est, et obsequiis laboribusque fatigari. Cum vero tentationum bella subegerint, quo apud se jam de intima tranquillitate securi sunt, animarum custodiam sortiantur: mentis quippe ætate tranquilla, dum calor recesserit tentationis, custodes vasorum sunt, quia doctores animarum fiunt.

CAP. V. — *Quod Moyses in rebus dubiis crebro ad tabernaculum redit* (Num. ix, 7, 8, 9).

Dum de bono quietis internæ et vitandis secularibus vitæ tumultibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxiii (Num. 38), adjunctum est: *Quod Moyses in rebus dubiis crebro ad tabernaculum redit.* — Relictis turbis ad tabernaculum redire est postpositis exteriorum tumultibus secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur et quod foris agendum est publice, intus silentio auditur. Hoc quotidie boni rectores faciunt, cum se res dubias discernere non posse cognoscunt, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculum revertuntur, divina lege perspecta, quasi coram posita arca Dominum consulunt; et quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodum agentes innotescunt. Ut enim exterioribus officiis inoffense deserviant, ad secreta cordis recurrere incessabiliter curant, et sic vocem Dei, quasi per occultam inspirationem auferunt, dum in meditatione mentis a carnalibus sensibus abstrahuntur.

CAP. VI. — *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles.* Et paulo post: *Cum concisus clangor increpaverit, movebunt castra* (Num. x, 2, 5).

Dum de operationibus duorum præceptorum, videlicet amoris Dei et proximi per suum institutum boni doctoris ministratum in auditorum corlibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xxx (Num. 14), adjunctum est: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, etc.* — Per duas tubas exercitus ducitur, quia per duo præcepta charitatis ad proximum filii populi vocatur. Quæ idcirco argenteæ fieri præcipiuntur, ut prædicatorum verba lucis nitore pateant, et auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant. Idcirco autem

ductiles, quia necesse est ut hi qui venturam vitam prædicant, tribulationum præentium tursionibus crescant. Bene autem dicitur: *Cum concisus clangor increpaverit, movebunt castra*, quia nimirum præcatoris sermo cum subtilius ac minutius agitur, auditorum corda contra tentationum certamina ardentius excitantur.

CAP. VII. — *Pro fasciscimus ad locum, quem Dominus daturus est nobis; veni nobiscum, ut bene faciamus tibi* (Num. x, 29).

In codice Reg. past. iii (Cap. 17, prop. fin.), adjunctum est: *Profasciscimus ad locum, etc.* — Plerumque persuadere elatis utilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius quam illis profuturum dicamus, si meliorationem nobis magis quam sibi profuturam dicamus, et eam magis nobis quam sibi impendi postulamus. Facile enim ad bonum elatio fertur, si ejus inflexio prodesse et aliis credatur. Unde Moyses, qui regente se Deo, per desertum ærea columna duce pergebat, cum Obab cognatum suum a Gentilitatis conversatione vellet educere, et omnipotentis Dei dominio subjugare, ait: *Profasciscimus ad locum, quem Dominus daturus est nobis; veni nobiscum, ut bene faciamus tibi: quia Dominus bona promissit Israel* (Num. x, 29, seq.). Cui cum respondisset ille: *Non vadam tecum, sed revertar ad terram meam in qua natus sum*, illico adjunctum: *Noli nos relinquere, tu enim nisi in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster.* Neque enim Moysi mentem ignorantia itineris angustabat, quem et ad prophetie scientiam cognitio divinitatis expenderat, quem columna exterius præibat, quem de cunctis interioribus per conversationem cum Deo se lulam locutio familiaris instruebat. Sed videlicet vir providus, elato auditori colloquens, solatium præstitit ut daret. Duce eum requirebat in via, ut dux ei fieri potuisset ad vitam. Egit itaque ut superbus auditor voce ad meliora suadenti, eo magis fieret devotus, quo putaretur necessarius; et unde se exhortatorum suum præcedere crederet, inde se sub verbis exhortantis inclinaret.

CAP. VIII. — *Quod dum populus manna perciperet, ab Ægypto ollas carnium, porcos, caprasque concupivit* (Num. xi, 5, 6, 7).

Cum de reprobarum mentium vitiiis per contemplam supernæ aspiratio is dulcedinem tractaretur in expos. beati Job, l. xx (Num. 39, 40), adjunctum est: *Quod dum populus manna perciperet, etc.* — Dura, carnalium mentes præ amore sæculi, quasi quædam mollia ac delectabilia ferre parati sunt, dum in hac vita rerum culmina apprehendere conantur. Cessationem Domini us mundi laboribus imperial, sanctæ quietis dulcedinem persuadet; et tamen vesana iniquorum mens plus se assequi aspera carnaliter quam tenere blanda spiritualiter gaudet. Plus acerbitate fatigationis quam quietis dulcedine pascitur; quod aperte in semetipso nobis Israeliticus populus ostendit, qui dum refectionem manna desuper perciperet, ab Ægypto ollas carnium, pepones, porcos, caprasque concupivit. Qui enim signatur in manna, nisi esca gratæ suave sapiens, ad refectionem interioris vitæ bene vacantibus desuper data? Et quid per ollas carnium, nisi carnalia opera vitæ in tribulationum laboribus, quasi ignibus excoquenda? Quid per pepones, nisi terrenæ dulcedines? Quid per porcos ac capras exprimitur, quæ plerumque qui comedunt, lacrymas emittunt, nisi difficultas vitæ præsentis, quæ a dilectoribus suis et non sine luctu agitur, et tamen cum lacrymis amatur? Manna igitur desiderantes, cum peponibus ac carnis, porcos caprasque quesierunt, quia videlicet perversæ mentes dulcia per gratiam quietis dona despiciunt. Et pro carnalibus voluptatibus laboriosa hujus vitæ itinera etiam lacrymis plena concupiscunt. Contemnunt hu-

^a Abest, per consensus delectationis, ab Utic. et Gemet; legitur in Michael.

bere ubi spiritualiter gau- leant, et desiderantes appetunt ubi et carnaliter gemanant.

CAP. IX.—*Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint* (Num. xi, 16).

Dum de spectanda potius morum gravitate quam aetate in constituendis praefectis tractaretur in expos. beati Job, l. xiv (Num. 2), adjunctum est: *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel*, etc. — Sicut plerumque juvenes dici solent qui nulla consilii gravitate fulciuntur, ita senes non eos Scriptura sacra vocare consuevit qui sola quantitate temporum, sed morum gravitate maturi sunt. Unde per quendam sapientem dicitur: *Senectus venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata. Cauti autem sunt sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata* (Sap. iv, 8). Hinc est ergo quod ad Moysen Dominus dicit: *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sunt*. In quibus quid aliud quam senectus cordis requiritur, cum tales jubentur eligi qui senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quaereretur, a tantis sciri poterant, a quantis videri. Dum vero dicitur: *Quos tu nosti quod senes populi sunt, profecto liquet, quia senectus mentis non corporis eligenda nuntiatur*.

CAP. X.—*Quid amularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum* (Num. xi, 29)?

Cum de pio desiderio cordis pastorum in lucrandis subditis tractaretur in expos. beati Job, lib. xxii (Num. 54), adjunctum est: *Quid amularis pro me?* etc. — Pia Pastorum mens, quia non propriam gloriam sed auctoris quaerit, ab omnibus vult adjuvari quod agit. Fidelis namque praedicator optat, si fieri valeat, ut veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Unde cum Josue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obistere, recte per Moysen dicitur: *Quid amularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet et det eis Dominus spiritum suum?* Prophetare quippe omnis voluit, qui bonum quod habuit aliis non invidit.

CAP. XI.—*Quot Aaron assumpto thuribulo inter viventes ac mortuos stetit* (Num. xvi, 47, 48).

Dum de boni pastoris studio tractaretur, adjunctum est: *Quid Aaron assumpto thuribulo inter viventes ac mortuos stetit.* — Quid est quod Aaron, ut iram Domini placaret, thuribulum sumpsit, atque inter viventes ac mortuos stetit, nisi quia Sacerdotis est negotium omnipotenti Deo orationem effundere, et pro justis nec cadant, et pro peccatoribus, ut resurgere debeant? unde et Psalmista ait: *Intret oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Psal. cxl, 2).

CAP. XII.—*De virgis duodecim in tabernaculo positis, ex quibus virga Aaron floruit* (Num. xvii, 2).

Dum de mysterio resurrectionis tractaretur, in expos. beati Job, l. xiv (Num. 68), adjunctum est: *De virgis duodecim in tabernaculo positis*, etc. — Cum Aaron sacerdotum, qui de tribu Levi fuerat, depiceretur, nec digna tribus quae offerret holocausta crederetur, duodecim virgae juxta duodecim tribus in tabernaculo poni praecipite sunt, et ecce virga Levi vivit, et quid virtutis in munere Aaron haberet, ostendit. Quo videlicet signo quod innuitur, nisi quod omnes, qui usque ad finem mundi jacemus in morte, quasi virgae reliquae in ariditate remanemus. Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem rediit, quia corpus Domini, veri scilicet sacerdotis nostri, in mortis ariditate positum, in florem resurrecti mis erupit. Quo flore Aaron recte sacerdos esse cognoscitur, quia hac resurrectio-

nis gloria Redemptor noster, qui de tribu Juda ac Levi ortus est, intercessor pro nobis esse monstratur. Ecce ergo jam virga Aaron post ariditatem floret, sed virgae duodecim tribuum in ariditate remanent, quia jam quidem corpus Domini post mortem vivit, sed nostra adhuc corpora usque in finem mundi a resurrectionis gloria differuntur.

CAP. XIII.—*Praecepe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam, aetatis integram, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum; tradesque eam Eleazaro sacerdoti, qui ductam extra castra immolabit in conspectu Domini, et intinget digitum in sanguine ejus, aspergens contra fores tabernaculi septem vicibus; comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus, sicut quam sanguine et fimo flammam traditis. Lignum quoque cedrinum et hyssopum cocumque bis tinctum sacerdos immittet in flammam, quae vaccam torat, et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum. Sed et ille qui combussit eam lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccae, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sit multitudini filiorum Israel in custodiam et in aquam aspersionis, quia pro peccato combusta est vacca* (Num. xix, 3 seq.).

Dum de mysterio incarnationis dominicae tractaretur in ex. os. beati Job, adjunctum est: *Praecepe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam, etc.* — Solet per masculinum sexum fortitudo, per femininum vero infirmitas designari. Quid ergo per vaccam, nisi assumpta ad sacrificium infirmitas incarnationis dominicae figuratur, de quo scriptum est: *Quia etsi mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute* (II Cor. xii, 4)? Bene autem vacca haec etiam rufa dicitur, quia videlicet ejus humanitas rubra per cruorem passionis fuit. Unde et in Cantibus canticorum a sponsa describitur dicente: *Dilectus meus candidus et rubicundus* (Cant. v, 10). Candidus videlicet ex divinitate, rubicundus ex sanguine; candidus pro justitiam vitae, rubicundus ex cruore passionis. Aetas humanitatis Domini integra est omnis ejus operatio perfecta, in qua videlicet humanitate macula non fuit, quia et veraciter de eo scriptum est: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus* (I Petr. ii, 22). Bene autem dicitur, nec portaverit jugum. Scriptum quippe est: *Omnis qui peccat, servus est peccati* (Joan. viii, 34). Quia igitur Dominus nulli peccato succubuit, jugum minime portavit. Sequitur: *Tradesque eam Eleazaro sacerdoti, qui ductam extra castra immolabit in conspectu Domini*. Quid est quod haec vacca ad immolandum sacerdoti traditur, nisi quod incarnatus Dominus pro redemptione nostra sacrificium semetipsum in Judaici populi manus datur? Qui etiam extra castra in conspectu Domini immolatus est, quia videlicet extra portam passus. Unde et per Paulum dicitur: *Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exanimus ad eum extra castra, improprium ejus portantes. Non enim habemus hic civitatem manentem, sed futuram inquirimus* (Hebr. xiii, 12). Idcirco enim extra portam passus est, ut a conversatione nos vitae praesentis quasi a civitate foras duceret, et a terrenae habitatione cor nos avellere persuaderet. Bene autem dicitur *quia immolabit in conspectu Domini*. Redemptor enim noster in conspectu hominum quasi extinctus est, sed in conspectu Patris immolatur, quia quod ante oculos hominum poena, hoc ante oculos Patris sacrificium fuit. *Et intinget digitum in sanguine ejus*. Quid per digitum nisi discretio nostrae operationis accipitur? In sanguine ergo vaccae digitum intingere est in passione incarnationis dominicae nostrae opera consecrare, ut passionem ejus, quam cognov-

* In Gemet. ac Michaelino indicatur hom. undecima in Ezechiel., ubi tamen non invenitur.

† In Gemet. notatur haec ex lib. xiv in Job esse

desumpta. In Michael. nullum sancti Gregorii opus iudicatur. Nullibi a nobis inventa sunt.

scimus, initemur. Sicut scriptum est: *Christus pro nobis passus est, vobis reinquens exemplum ut sequimini vestigia ejus* (1 Petr. ii, 21). El-azar itaque sacerdos et immolat, et in sanguinem ejus digitum intingit, quia videlicet plebs Judæa ex reproborum parte humilitatem Domini usque ad passionem persecuta est; ex electorum vero parte operationem humilitatis ejus imitatur. *Et spargit contra fores tabernaculi.* Quid hoc loco tabernaculum, nisi tota simul Synagoga accipitur? Qui ergo intinxerit in sanguine ejus digitum, eundem sanguinem contra fores tabernaculi aspergat, id est quisquis passionis ejus vias imitatur, Synagoga non credenti et resistenti per exempla bona, per prædicationem rectam, signum bene vivendi præbeat. Contra fores enim tabernaculi vacca sanguinem aspergere est resistenti plebi Judææ per prædicationem rectam et per sancta opera passionis ejus exemplum monstrare. Bene autem dicitur ut digitus in ejus sanguine septem vicibus intingatur, et aspergatur, in septenario autem numero perfectio accipitur. Unde et septem diebus universum tempus impletur, et sanctus Spiritus septiformis vocatur (Isa. xi). Septem ergo vicibus in sanguine ejus digitum intingere est per perfectam operationem mysterium passionis ejus imitari. Et septem vicibus contra Synagoga aspergere est perfecta prædicatione sacramenta incarnationis ac passionis ejus infidelibus denuntiare. *Comburetque eam cunctis vidensibus juxta castra, tam pelle et carnibus ejus quam sanguine et fino flammæ traditis.* Quid per carnem et pellem, quid per sanguinem et finem vacca, nisi carnalis sacrificia in testamento veteri habita, que infirmitatem denuntiabant Domini, designantur? Quæ omnia postmodum spiritualiter a Patribus intellecta juxta exterius ministerium stercis a sunt notata. Unde Paulus cum de sacrificiis carnalibus loqueretur, dicit: *Propter quem omnia detrimentum faciens, arbitror ut stercora* (Philip. ii, 8). Quæ flammæ trahuntur, quia quavis carnaliter primum sunt exhibitæ, postmodum per sanctum Spiritum intelligentiæ igne consumpta sunt. Possimus tamen in ea rem vacca, id est in ipsa infirmitate incarnationis Dominicæ, carnem, pellem, sanguinem et finem, singula quæque ejus opera accipere. Quid enim per carnem, et pellem, nisi exterior ejus operatio designatur? Quid per sanguinem, nisi subtilitas internaque virtus exteriora acta vivificans? Quid per finem, nisi lassitudo, sitis, esuries, timor mortis, et quæque ex humanitate suscepta voluit, designantur? Quidquid enim ex defectu nostræ mortalitatis habuit, quasi finis in eo abjiciendum fuit. Quæ tamen omnia que ex nostra infirmitate suscepit, quia pro nostra redemptione exhibuit, igne concremanda sunt, id est juxta virtutem sancti Spiritus intelligenda, ut quæque ab eo corporaliter gesta sunt, per incorporationem divinitatis ejus spiritum disposita sentiantur. Ubi et bene subjungitur: *Lignum quoque cedrinum, et hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam quæ vaccam vorat.* Cedrus quippe, et altum et imputribile lignum; hyssopus vero herba vilis humilis, quæ tamen inflammationem anovet pulmonis. Quid in hyssopo, nisi mansueti cordis humilitas designatur? Quia qui jam alta contemplatione superna attollitur, necesse est ut per humilitatis compassionem inferioribus condescendat, et non se ex eo, quod habet, erigat, sed quidquid habet, his etiam qui illud non habent, predicando libenter impendat. Quid vero in cocco bis tincto, nisi charitatis virtus exprimitur? Quæ coccus bis tinctus dicitur, quia charitas per flammam sancti amoris accensa duobus exhiberi præcepit, id est

A dilectione Dei, et dilectione proximi. Bis tinctus ergo coccus est charitas duplici præcepto formata, ut sic diligatur Deus, ne deseratur proximus; sic diligatur proximus, ne contemnatur Deus. In hac ergo flamma quæ vaccam vorat, cedrum, hyssopum, bis tinctum coccum sacerdos mittat. Omnes enim, qui in Christum credimus, sacerdotes sumus. Unde scriptum est: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium* (1 Petr. ii, 9). Sed quidquid per ignem contemplationis alte sentimus, quidquid per mansuetudinem humilitatis agimus, quidquid per ignem charitatis habemus, in spiritu passio is Domini attingere debemus, ut omne quod in nobis est illum imitetur a quo est, ne si extra imitationem passionis ejus aliquid agimus, non tam virtutem quam vitium agamus. Mittatur ergo in flammam quæ vaccam vorat celrus, id est perseverantia, atque altitudo contemplationis nostræ comburatur igne passionis Dominicæ. Mittatur in flammam, quæ vaccam vorat hyssopus, id est humilitas cordis non trivritatem, mansuetudinem, examinationem Dominicæ passionis trahat; mittatur in flammam quæ vaccam vorat bis tincta. Bis tinctus coccus, id est charitas, quæ aliamandum Dominum et proximum excitans assidue nos contemplari passionem Dominicam compellat, ut in ipsa dicat opera re tracta que faciat. Potest tamen aliter intelligi, ut per cedrum significetur spes quæ alta appetit, per hyssopum vero quæ etiam calore suo stomachi immunditiam purgat, significetur fides que in iniis adversa a quanimiter tolerat, et quidquid ex anteactis peccatis contractum fuerat, mundat. Per coccum quoque, ut dictum est, exprimitur charitas. Unusquisque igitur nostrum in flammam, quæ vaccam vorat, cedrum, hyssopum et coccum bis tinctum mittat, id est in sacrificio passionis Dominicæ spem, fidem, et charitatem exhibeat, ne passionem Redemptoris sui sine causa audiat, si non hæc etiam opera necessario subjungat. De quibus tribus Paulus apostolus dicit: *Nunc autem manent fides, spes, charitas; major autem his est charitas* (1 Cor. xiii, 13). Unde et hic coccus extremo ponitur, quia videlicet file et spe completa, cum ad aternam patriam venerimus, sola in nobis charitas ad ultimum multiplicatur. Potest iste sacerdos, vel is qui vacca carnes, pellem, sanguinem et finem comburit, ordinem Judaici sacerdotii cum supposita plebe in nece Domini consentientis signare. Unde et adhuc apte subjungitur: *Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.* Quid enim per vesperum, nisi finem mundi accipimus? Et Sacerdos is est vel is, qui vaccam igni tradidit, id est Judaicus populus, usque ad vesperum immundus est, quia usque ad finem mundi infidelis remanet. Sed lotis vestibus suis et corpore, ad vesperum castra ingreditur, quia fine mundi veniente, mundatis infidelitatis suæ operibus, etiam Judaicus populus ad cognitionem conditoris sui revertitur. Sicut scriptum est: *Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquæ salvæ fient* (Isa. x, 22; Rom. ix, 27). Et sicut rursus scriptum est: *Donec plenitudo Gentium introierit, et sic omnis Israel salvus fiet* (Rom. xi, 25). Ad vesperum igitur lotis vestibus sacerdos intra castra redit, qui ante vesperum commaculatus est, quia infidelis populus usque ad finem mundi extra mandata vitæ velut extra castra est positus. Sed cum aqua baptismatis et poenitentia lavatur, tunc ad cognitionem fidei ad vesperum, id est in fine mundi, quasi ad castra revertitur. Potest intelligi quod ista sacerdos, et lotis sit vestibus, et tamen usque ad vesperum immundus; quia idem Judaicus populus ex eorum parte qui crediderunt, quasi jam vestes

^a Præter multa vitiosa que hoc in capite sanavimus, hoc loco integram periodum omissam restitui-mus ex M. s.

^b Ita Michael. in Gemet., per hyssopum vero quod.

Certe hyssopum dicitur neutrius generis, sed apud Gregorium, minime supra legitur: *hyssopus herba valde humilis*, et capite seq., *hyssopus quippe interna nostra*.

lavit, sed ex eorum parte qui necdum credidero, adhuc immundus usque ad vesperum permanet. Lavat ergo vestimenta et corpus, quia credendo, exteriora opera et interiore mentem a pravis actionibus mundat, et plene tunc ad castra revertitur, cum ad fidem perfecte revocatur. Sed quia Iuxta in infidelitate ex reproborum parte perdurante, ad fidem gentilitas ingreditur, et mysteria divinæ incarnationis intelligit, recte illic subjungitur: *Colliget autem cineres vaccæ vir mundus*, id est gentilis populus jam fide mundatus. Unde scriptum est: *Fide mundans corda eorum* (Act. xv, 8). Vaccæ cineres colligit, qui subtilissima sacramenta divinæ incarnationis agnoscit. Et vancum quam sacerdos combussit, ejus cineres vir mundus colligit. Qui infirmitate in Domini, quam Judaicus populus in morte mactavit, ejus subtilissima mysteria populus gentilis intelligit. Bene autem sequitur: *Et effundet in loco purissimo extra castra*. Quia idem gentilis populus qui secreta ac mystica divinæ incarnationis agnoscit, bona quæ accipit prædicare non cessat, ut quod ipse didicerit, aliis etiam nescientibus innotescat. Sed quia secreta ac mystica incarnationis Dominicæ pravis ac pollutis mentibus non sunt tradenda, bene dicitur: *Effundet in loco purissimo extra castra*. Extra castra quippe fuerat omnis gentilitas, quia extra legem, extra sacrificium, extra synagogam, sed tamen ad fidem veniens cor mundavit. Et in ea cineres vaccæ effunduntur, quia mundo corde gentilitas mysterium Dominicæ incarnationis credit. Multi itaque ex gentilitate conversi, prædicatoris facti sunt, et ei em gentilitati ad fidem redemptoris nostri mysteria tradidere. Vir ergo mundus in loco purissimo vaccæ cineres fundit, dum qui ibet doctor ex gentilitate assumptus, munda pro humilitatem corda gentilium requirit, et mysteria eius Redemptoris nostri tradere non desistit. Quod cum agitur, fides gentium multiplicatur, divina virtus agnoscitur, disciplina præceptorum tenetur. Unde et recte subjungitur: *Ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam*. Israel namque interpretatur, videns Deum, et non immerito conversa gentilitas Israel dicitur, quæ jam Deum fide contemplatur. Isti ergo cineres multitudini filiorum Israel in custodiam sunt, quia subtilia sacramenta mundis gentium cordibus tradita, in mentis munitionem vertuntur. Bene autem subditur: *Et in aquam aspersionis*. Propter operationem namque in custodiam nostram sunt cineres, propter baptismum vero in aqua aspersionis cineribus ejus utimur. Et dum consideratis ejus operibus nostra acta sub disciplinam religimus, vaccæ cineres in custodia nostra servamus, quæ dum secreta atque subtilia operationis Divini per imitationem attendimus, per hoc nobis et munditiam et perseverantiam providemus. Apte autem subjungitur: *Quia pro peccato combusta est vacca*. Aut enim de eisdem cineribus ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, et in aquam aspersionis, quia pro peccato combusta est vacca. Tunc enim nos sub custodia provide custodimus, cum Redemptorem nostrum pro nostris iniquitatibus passum sollicite consideramus. Perpendimus namque quid retribuatur bonis, qui voluit mori pro malis. Perpendimus quid ad justitiam fidei adducti, ejus gratiæ debeamus, qui et in iniquitatibus positi intercessionem mortis ejus accipimus. In custodia ergo nobis cineres sunt, quia pro peccato combusta est vacca, dum passionis ejus mysteria sollicite contemplantes, quæ operari debeamus, agnoscimus, qui Redemptorem nostrum etiam pro iniquis nobis mortuum non ignoramus.

CAP. XIV. — Item unde supra.

In expositione beati Job, lib. vi (Num. 56): — Vaccam mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis extinguimus. Quam cum hyssopo lignoque

A cedrino, ac cocco offerimus, quia cum maceratione carnis sacrificium fidei, spei, et charitatis adolemus. Hyssopus qui prope inter nos mundicie consuevit. Et per Petrum dicitur: *Fide mundans corda eorum* (Act. xv, 9). Lignum cedrinum nulla putredine delicit, quia spem cœlestium terminus non consumit. Unde et per primum pastorem mox dicitur: *Regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem*. Coccus rubro calore flammescit, quia quem implet charitas, incendit. Unde et in Evangelio Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. xii, 49). Sed his tinctus coccus offerri præcipitur, ut videlicet ante interii judicis oculos, charitas nostra, Dei et proximi dilectione coloretur, quatenus conversa mens nec sic pro amore Dei quietem diligit, ut curam proximi utilitatemque postp. at; nec sic pro amore proximi occupationibus inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris extinguat. Qui quis ergo semetipsum Deo jam sacrificium obtulit, si perfecta desiderat, curet necesse est ut non solum ad operationis se latitudinem, verum etiam ad culmina contemplationis extendat. Sed inter hæc magnopere sciendum est, quia velle inter se diversæ sunt conspersiones animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosas mentes sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant, et nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent, quia tanto deteriores cordis tumultus torerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacat. Unde necesse est, ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieti ad studium contemplationis angustet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt. Et sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gloriose suæ quietis existenti sunt. Hinc namque est quod nonnulli inquieti spiritus dum plus exultant contemp. tando quam capiunt, usque ad p. rversa dogmata erumpunt, et dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt.

CAP. XV. — *Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit* (Num. xix, 15).

Cum de silentii servanda disciplina tractaretur in expos. beati Job, l. xxiii (Num. 17), a junctum est: *Vas, quod non habuerit operculum, etc.* — Tegmen operculi vel ligatura est censura disciplinae silentii, qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobat. Quasi enim vas sine operculo vel ligatura pollutum, qui per studium ostentationis patens, nullo velamine taciturnitatis operitur.

CAP. XVI. — *Quod Balaam, visione angeli, tarditate asinæ, a cæpto itinere præpeditur* (Num. xxii, 3, 32, 33).

D Cum de repressa ad cognitionem sui prima intentione mentis, per macerationem infirmitatis corpore tractaretur, in cod. Reg. past. part. iii (Cap. 12, admon. 13), adjunctum est: *Quod Balaam, visione Angeli, tarditate asinæ, etc.* — Balaam pervenire ad propositum tendit, sed ejus vorum animal cui præselit præpedit. Prohibitione quippe immorata asina ange. uum videt, quem humana mens non videt; quæ plerumque caro per molestias tarda, flagello suo meriti Deum indicat, quem mens ipsa carni præsidens non videbat, ita ut anxietatem spiritus proficere in hoc mundo cupientis, velut iter tendentis impediatur, donec ei invisibilem qui sibi obviat, inno. escat. Unde et bene per Petrum dicitur: *Corruptionem habuit suæ vesaniæ subj. gale nutum animi, quod in hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientis*.

* In Michael. et Gemet. : *De t. nenda discreti silentii censura.*

tiam (II Per. n. 15). Insanus quippe homo a subjugali muto corripitur, quando elata mens humilitatis bonum quod tenere debeat, ab afflictæ carnis memoratur. Sed hujus corruptionis donum idcirco Balaam non obtinuit, quia ad maledictionum pergens, vocem, non mentem mutavit.

CAP. XVII.—*Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii, 10).

Cum de perseverantiæ studio in bonis operibus tractaretur in expos. beati Job, lib. xxxiii (Num. 43), adjunctum est: *Moriatur anima mea morte justorum, etc.*—Sunt nonnulli intra sanctam Ecclesiam qui prolixas ad Dominum preces habent, sed vitam deprecantium non habent; nam promissa cœlestia petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnunquam etiam lacrymas in oratione percipiunt, sed cum post orationis tempora eorum mentem superbia pulsaverit, illico in fastu elationis intumescunt. Cum avaritia instigat, mox per incendia avidæ cogitationes exestuunt. Cum luxuria tentaverit, in illicitis protinus desideriis anhelat. Cum ira suaserit, mox mansuetudinem mentis flamma insanitiæ concremat. Ut ergo diximus, et fletus in prece percipiunt, et tamen expletis precibus, cum vitiorum suggestionibus pulsantur, nequaquam pro æterni regni desiderio flevisse meminerunt. Quod aperte de se Balaam innotuit, qui justorum tabernacula conspiciens, ait: *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii, 10). Sed cum compunctionis tempus abscessit, contra eorum vitam, quibus se similem fieri etiam moriendo poposcerat, consilium præbuit. Et cum occasione de avaritia reperit, illico oblitus est quidquid sibi de innocentia optavit.

CAP. XVIII.—*Item unde supra.*

In codice Regul. past., part. iii (Cap. 50, admon. 31). Sollicite considerandum est, quia ita plerumque mali inutiliter compunguntur ad justitiam, sicut plerumque boni innoxie tentantur ad culpam. Fit quippe mira, exigentibus meritis, dispositionis internæ mensura, ut et illi dum de bono aliquid agunt, quod tamen non perficiunt, superbe inter ipsa, quæ etiam plenissime perpetrant, mala conflant. Et isti dum de malo tentantur cui nequaquam consentiunt, quo per debilitatem et infirmitatem titubant, eo gressus cordis ad justitiam per patientiam et humilitatem verius figant. Balaam quippe justorum tabernacula respiciens, ait: *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii, 10). Sed cum compunctionis tempus recessit, in eorum perditione consilium dedit, quibus etiam in morte similis fieri concupivit. Et cum avaritiæ tempus reperit, statim oblitus est bonum sibi innocentie, quod optavit. Hinc Paulus ait: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis* (Rom. vii, 23). Qui profecto idcirco tentatur, ut in bono robustius ex ipsa infirmitatis suæ cognitione solletur. Quid est ergo quod ille compungitur, et tamen justitiæ non appropinquat; iste tentatur et tamen eum culpa non coinquinat, nisi hoc quod aperte ostenditur, quia nec malos bona imperfecta ajuvant, nec bonos mala inconsummata condemnant (In expos. beati Job, l. xxxiii, n. 43). Virtutis namque pontus oratio non habet, quam nequaquam perseverantiæ continui amoris tenet. Quo contra bene de Anna sumente præhibetur: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati* (I Reg. i, 48), quia videlicet mens ejus nequaquam post preces inepta lætitia lascivendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum rigore exquirivit.

CAP. XIX.—*Item unde supra.*

In expos. Evangelii, hom. 15 (Num. 2):—Multi cum verbum contra avaritiam audiunt, eandem avaritiam detestantur, rerum omnium contemptum laudant, sed mox ut viderit animus quod concupiscat, obiviscitur quod laudabat. Multi cum verbum contra luxuriam audiunt, pollutiones carnis non solum perpetrare non appetunt, sed etiam perpetratas erubescunt; sed mox ut carnis species eorum ocula apparet, sic mens ad delicta rapitur, ac si adhuc ab ea nihil sit contra hæc eadem delicta delibendum, et damnanda agit qui quidquid egisse se meminuit, jam et ipse damnavit. Sæpe etiam contra culpas compungimur, et tamen post fletum ad eandem culpas redimus. Sic Balaam Israelitici populi tabernacula contemplatus flevit, eisque se similem fieri in morte deposcivit dicens: *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii, 10). Sed mox ut hora compunctionis transit, in avaritiæ nequitiam exarsit. Nam propter promissa munera in ejus populi mortem consilium dedit, cujus morti se fieri similem optavit, et oblitus est quod plauerat, cum extinguere noluit quod per avaritiam ardebat.

CAP. XX.—*Dixit homo, cujus obturatus est oculus; dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intui us est, qui cadit, et sic aperiantur oculi ejus* (Num. xiiii, 54).

Cum de laudabili electorum providentia, et cavenda reproborum cæcitate tractaretur, in expos. beati Job, lib. xv (Num. 58), adjunctum est: *Dixit homo, cujus obturatus est oculus, etc.*—Ne cit impius mala quæ facit, nisi cum pro eisdem malis puniri jam creperit. Consilium enim Balaam contra Israelitas præbuit, sed post in pœna vidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autem, qui ne peccare debeant, prævident; eorum videlicet oculi ante casum patuliquis vero post casum oculos aperit; quoniam post culpam jam in pœna sua conspicit, quia malum debuit vitare quod fecit.

CAP. XXI.—*Item unde supra.*

In expositione beati Job, l. xxvii (Num. 59).—Sæpe quidam æterna judicia mirantur, prædicamenta cœlestis patriæ cum audiunt diligunt, mira opera internæ dispositionis obtusescunt, sed tamen amando et vivendo ad hæc eadem opera assurgere negligunt. Jacentes ergo dei miracula considerant, qui ejus potentiam sciendo percontant, sed vivendo non amant. Per contemplationem quippe in consideratione oculos tendunt, sed tamen per intentionem sese a terra non erigunt. Hinc ergo in Balaam exprobratione dicitur: *Qui cadens apertus habet oculos*. Multa namque de adventu Redemptoris dixerat, et quæ novissimis temporibus erant ventura prævidebat, sed tamen et vivendo assurgere noluit, quem prævidendo prædicavit. Jacens ergo apertos oculos habuit, cum ejus mentem et prophetia ad cœlestia tenderet, et avaritia in terra retineret. Jacens apertos oculos habuit, qui eum videre de superioribus potuit, quem prostratus in infimis non amavit.

CAP. XXII.—*Robustum est quidem habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, etc.* (Num. xxiv, 21).

Cum de electorum qua Deo adhaerent fixa spei certitudine tractaretur in expos. beati Job, l. xxxi (Num. xxiv), adjunctum est: *Robustum est quidem habitaculum tuum, etc.*—Circus, possessor interpretatur. Et qui sunt qui presentia possident, nisi hi qui ingenio sapientiæ sæcularis callent? Qui in hoc veraciter robustum sibi habitaculum construunt, si per humilitatem parvuli apud semetipsos faciunt, in Christi humilitate nutriantur; si semetipsos infirmos sentiant, et in excelsa humilitate cogniti Redemptoris fovendam mentis fiduciam ponant, si ima non appetant, si omne quod præterit cordis volatu transcendant. Videamus sanctum virum qualiter in petra posuit nidum suum. Ait enim: *Nostra conversatio in cælis est*

(Philip. ii, 6). Et rursum : *Cui conresuscitavit nos, et conedere fecit in caelestibus* (Ephes. iii, 21). In petra ponit nidum, quia profecto in supernis fugit et nsilium. Non vult ment in fluxa dejicere, non vult per abjectionem conversationis humanæ in infimis habitare. Tunc Paulus in carcere fortasse tenebatur, cum se sedere cum Christo in caelestibus testaretur. Sed ibi erat, ubi ante jam mentem fixerat, non illic ubi illum necessario pigra adhuc caro retinebat.

CAP. XXIII.—*Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium; et nos servi tui habemus jumenta plurima, precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem* (Num. xxxii, 4, s q.).

Cum de reprobatione quorundam intra Ecclesiam positurorum, fidem non medullitus, sed specie tenentium tractaretur in expos. beati Job, l. xvii (Num. 24, 25), adjunctum est : *Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, etc.*—Sunt nonnulli in Ecclesia qui parvuli esse despiciunt, etiam in humilitatis loco immanes apud se esse minime desistunt. Hos plerumque videas honoribus extolli, voluptatibus perfrui, rerum multiplicitate dilatari. Hi sæpe nihil præcipue, nisi præesse cæteris appetunt, a multis timeri gratulanur, recte vivere negligunt, et rectæ vitæ famam habere concupiscunt, adulatorem quærent, favoribus intumescunt. Et quia in rebus præsentibus prompti sunt, ventura gaudia non requirunt. Cumque eos multiplex actio occupat, etiam a semetipsis alienos demonstrat. Et tamen si qua fidei tentatio exurgat, quia in ea salem specie tenens continetur, hæc verbis, hanc laboribus defendunt, et cœlestem patriam vindicant, nec tamen amant. Quos bene a, ud Moy-en filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse exprimumt, quæ multa pecora et jumenta possidentes, dum extra Jordanem ea quæ viderant campestria concupiscunt, in reprobationis terra hæreditatem habere noluere, dicentes : *Terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium, et nos servi tui habemus jumenta plurima, precamurque, si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.* Qui igitur jumenta plurima possident Jordanem transire refugunt, quia quos

* Pro reprobatione, quod legitur in Gemet. ac Utic., Michael. habet, *de exprobatione.*

A multa mundi implicamenta occupant, habitationem cœlestis patriæ non requirunt, sed ipsa eos quam specie tenent, fides increpat, ne otii delictatione torpescant, atque exemplo suo alios a laboris tolerantia et studio longinquitatis frangant. Unde eis per Moysen dicitur : *Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis? Cur subvertitis membra filiorum Israel?* (Num. xxxii, 7.) Sed quia erubescunt non defendere quod continentur, pro eadem fide, quam professi sunt, ad certamen properant, eamque non sibi, sed proximis vendicant. Unde et ad Moysen dicunt : *Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulisque nostris urbes muniamus; nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel* (Ibid., xvi). Qui mox fortes pro aliis veniunt, et reprobationis terram ab hostibus liberant et relinquunt, atque ad pascenda armenta extra Jordanem redeunt. Multi quippe, quamvis fideles curis præsentibus occupati, quasi armenta extra Jordanem pascunt, quia contra fidem baptismatis tota mente omnique desiderio rebus perituris inserviunt. Qui tamen, ut diximus, cum fidei tentatio oriatur, defensionem armis accinguntur, hostes fidei trucidandis superant, et hæreditatem terræ reprobationis, id est fructum fidei non amant, sicque pro illa pugnant ut tamen sua pignora extra illam deponant. Qui enim parvulos foris habent, affectum in eus habitatione non habent. Unde ad campestria redeunt, quia ab altis cacuminibus montium quasi a spe cœlestium dilabuntur, ut extra reprobationis terram bruta animalia nutrant; quia ad pascendos vanis desideriis irrationabiles animi motus elaborant; quia æternæ lucis quanta sit claritas nesciunt, qui transitorii occupationibus occupantur, et dum te renis rebus superbiunt, cœlestis sibi luminis aditum claudunt.

CAP. XXIV.—*Quod post mortem summi pontificis homicida jubetur reverti in terram suam* (Num. xxxv, 27, 2).

Cum de ab-olutione humani generis per interpositum mortis Christi sacrificium tractaretur homil. 8 in Ezech. (Num. 15), adjunctum est : *Quod post mortem summi pontificis, etc.*—Quid est quod homicida post mortem summi pontificis ad absoluteionem redit, nisi quod humanum genus quod peccando sibi metipsi mortem intulit, post mortem veri sacerdotis, videlicet Redemtoris nostri, absoluteionem sui reatus accepit?

LIBER QUINTUS.

De Testimoniis in Deuteronomium.

CAPUT PRIMUM.—*Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua* (Deut. vi, 5).

Cum de modo dilectionis Dei, ac proximi, ejusque exercitio tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 28), adjunctum est : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, etc.*—Deo sunt præcepta eharitatis, Dei videlicet amor et proximi. Per amorem Dei amor proximi gignitur, et per amorem proximi Dei amor nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit, et tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejusdem dilectionis gremio prius proximi charitate lactamur. Quia amor Dei amorem proximi generat, dicitur per legem Dominus : *Diliges proximum, præmisit dicens: Diliges Dominum Deum tuum, ut videlicet in terra pectoris*

nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fœterna germinaret. Et rursum, quia amor Dei ex proximi amore crescit, testatur Joannes, qui increpat dicens : *Qui non diligit fratrem suum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur. Sæpe vero omnipotens Deus, ut quantum quisque a charitate ejus ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit, innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios succibus fuleit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quod malum latet ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros inceduntur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis

* Ita Gemet. et Utic. Hanc lectionem secuti sumus in lib. Moral. Michael. Co. habet *lætatur.* In Editione legitur *figatur.*

positum in prosperitate diligitur, incertum valde est utrum prosperitas an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde bene quidam Sapiens dicit: *Non agnoscitur in bonis amicus, et non absconditur in malis inimicus* (Eccli. xii, 8). Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat, quia et in saepe prosperitatis nostrae reverentia tegitur, et iste ex confidentia avaritatis aperitur.

CAP. II. — *Dabo pluviam terrae vestrae temporaneam et serotinam* (Deut. xi, 14).

Cum de praedicatione Veteris ac Novi Testamenti tractaretur in expos. beati Job, l. ix (Num. 5), adjunctum est: *Dabo pluviam terrae vestrae temporaneam et serotinam.* — Quil hoc loco per pluviam, nisi verba sacrae praedicationis accipimus? Sicut de sanctis doctoribus a Judaeae praedicatione suspensis accipimus. De quibus etiam scriptum est: *Mandabo nubibus ne pluant super eum imbrem.* Quorum sanctae praedicationis verbo irrigamur, cum vera humilitate ariditatem nostri cordis agnoscimus. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi* (Psal. cxlii, 6). His doctrinae fluentis infundi propheta nos admonet dicens: *Sitientes, venite ad aquas* (Isa. lv, 1). Qui dum extrema parte jam saeculi in verbis sanctae praedicationis accipimus, quasi per via serotina irrigamur. Quae nimirum serotinae pluviae praedicatione, ex ejus ad nos sacrificio prodiit, qui per Psalmistam dicit: *Elevatio manuum mearum sacrificium vesperinum* (Psal. cxl, 2). Quia enim Redemptor noster juxta mundi finem vitam persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vesperinum de iit. Populo ergo repositionem terram intraturo pluvia temporanea et serotina in munere promittitur, quod nos factum spiritualiter jam videmus. Temporaneam quippe pluviam dedit, quia electis suis priori tempore legis intellectum contulit; serotinam quoque pluviam tribuit, quia praedicari diebus ultimis incarnationis suae myste. ium fecit.

CAP. III. — *Circumcidite praeputia cordis vestri* (Deut. x, 16).

Cum de resecandis superfluis cogitationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxviii (Num. 12), adjunctum est: *Circumcidite praeputia cordis vestri.* — Quid per hanc praeputii circumcissionem signatur, nisi postquam luxuriam a carne exstinguitis, etiam superflua a cogitatione resecate?

CAP. IV. — *Non arabis in primogenito bovis, et non tondetis primogenita ovium* (Deut. xv, 11).

Cum de cavenda ostentatione in bonae operationis primordiis tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 78, 79), adjunctum est: *Non arabis in primogenito bovis, etc.* — Quid per hujus prohibitionis exemplum, nisi vitam bene inchoantium humanis occupationibus exerceere prohibuit? In primogenito quippe bovis arare est bonae conversationis primordia in exercitio publicae actionis ostendere. Ovium quoque primogenita tondere est ab occultationis suae tegmine humanis oculis inchoantia bona opera nostra deundare. In primogenito ergo bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis compescemur, quia etsi quid robustum incipimus, exerceere hoc in a, erto citius non debemus; et cum vita nostra simplex quid atque innocuum inchoat, dignum est ut secreti sui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis, quasi subducto vellere ostendat. Ad soa ergo divina sacrificia bonum primogenita oviumque proticiant, ut quidquid forte, simplex, innocuum, ue incipimus, hoc ad honorem intimi judicis in ara cordis immolemus. Quod ab illo procul dubio tanto libentius accipiatur, quanto et ab hominibus occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Saepe autem novae conversationis primordia adhuc ex carnali sunt vita communita, et idcirco innotescere citius non debent, ne cum laudantur bona

quae placent, deceptis laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quae latent.

CAP. V. — *Item unde supra.*

In expositione Ezechielis, hom. 2:—Primogenitum bovis accipimus in infirma aetate primi nostri temporis bonam operationem. In qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiae vel juventutis nostrae tempora, nobis adhuc a praedicatione cessandum est, ut vomer linguae nostrae prociudere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque etenim infirmi sumus, continere nos inter nosmetipsos debemus, ne dum tenera bona citius ostendimus amittamus, quae et arbuta plantata si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt; at si semel radicem fixerint, manus tangit, et tamen nihil officit; venti impellunt, nec tamen impellentes ledunt. Et constructi parietes, si impellantur, eruuntur, nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque quousque ab humore pravitatis suae perfecte non fuerit exsiccata, alienae linguae manu tangi non debet, ne prius quam plene percipiat, perdat soliditatem suam, ne impulsa ruat, ne ve ut arbutum sine radicibus, dum plusquam tolerare valet concutitur flabibus, arescat. Ad exemplum ergo non sunt ostendenda nisi quae firma sunt. Prius etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam etsi Timotheo dicitur: *Praeceptum haec et docet, nemo adolescentium tuam contemnat* (I Tim. iv, 12), sciendum est quia ei adoescentia in annis non in moribus fuit. Quamvis in sacro loquutionum juvenis adolescentia juvenis vocatur. Unde scriptum est: *Lætare, juvenis, in adolescentia tua* (Eccli. xi, 9).

CAP. VI. — *Non apparebis in conspectu Domini vacuus* (Deut. xvi, 16).

Dum per cessationem rerum transeuntium, de mansuro bonae operationis exercitio tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 28), adjunctum est: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus.* — In conspectu Domini vacuus apparet, qui nihilis cum de fructu sui laboris portat. Alius multiplicatis facultatibus aestuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta haec quisque mariens deserit, ante Dominum vacuus apparet, quia secum ante iudicium nihil tulit. Hinc ergo per legem salubriter admonemur, dicentem: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus.* Qui et im promerenda vitae mercedem bene agendo non providet, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos* (Psal. cxv, 6). Ad examen quippe iudicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur ostendunt.

CAP. VII. — *Juste quod justum est exsequeris* (Deut. xvi, 20).

Dum de servanda in exhibitione operis mentis rectitudine tractaretur in expos. beati Job, lib. ix (Num. 38), adjunctum est: *Juste quod justum est exsequeris.* — Injuste quod justum est exsequitur, qui ad defensionem justitiae non virtutis emulatione, sed amore praenii temporalis excitatur. Injuste quod justum est exequitur, qui ipsam, quam praetendit, justitiam vendicare minime veretur. Juste ergo justum exequi est in assertionem justitiae eandem ipsam justitiam quaerere.

CAP. VIII. — *Si quis abierit cum amico suo simpliciter in sitam ad ligna caedenda, et lignum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, et occiderit, hic ad unam supradictarum urbium fugiet, et vivet, ne forte proximus ejus cujus effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur. et apprehendat eum, et percutiat unquam ejus* (Deut. xix, 5).

Cum de servanda increpationis inveniura in proxi-

mi correctione tractaretur, in expos. beati Job, l. x, adjunctum est : *Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cadenda*, etc. — Ad silvam cum amico inus, quoties cum quolibet proximo ad intruenda delicta nostra convertimur. Et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio plusquam necesse est in asperitatem pertrahit, ferrumque de manubrio prosilit, cum de corruptione sermo durior excedit. Et amicum percussiens occidit, quia auditorem suum prolata contumelia a spiritu dilectionis interlicit. Corrupti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit addicit. Sed is qui incaute lignum percussit, et proximum exstinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una earum defensio vivat, quia si, ad poenitentiae lamenta conversus, in unitate sacramenti sub spe, fide ac charitate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur; eumque exstincti proximum et cum invenerit non occidit. Quia cum districtus iudex venerit qui tere nobis per naturam nostrae consortium junxit, ab eo procul dubio vindictam de culpae reatu non expectit, quem sub ejus venia spes, fides et charitas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quae nequaquam malitiae studio perpetratur.*

CAP. IX. — *Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullos vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, capios tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore* (Deut. xxii, 6).

^b Cum de discretione servandae allegorice et historiae tractaretur, adjunctum est : *Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum avis inveneris*, etc. — Per viam inus, quia praesentem vitam perginus. Et nidus avis in arbore vel in terra est, quando verba historiae aut in contemplativa sunt, aut in activa vita. Nam praercepta activae vitae avis ubi in terra est, praercepta contemplativae nidus in arbore. Mater vero pullos vel ovis incubat, quando ipsa historia intellectum spiritualem facit, et quaedam plene eloquens quasi pullos profert; quaedam vero ita insinuat, ut ex eis adhuc legentis animum ad altiora perducatur, quasi adhuc sub se ova continet, ex quibus pullos producat. Ova enim idcirco pariuntur, ut ex eis pulli debeant produci. Et sunt quaedam contemplativae vitae quae per quasdam modo imagine videntur, ut postmodum sicut aut ipsa sua virtute et natura videantur. Nam Paulus ait : *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem* (I Cor. xiii, 12). Et caecus cum per impositionem manuum Redemptoris jam lumen acciperet cepisset, requisitus quid videret, dixit : *Video homines velut arbores ambulantes* (Marc. viii, 24). Homo quippe natura rationalis est, arbor autem nec sensibilis, nec vivens. Et quid iste illuminatus caecus significat, nisi genus humanum, cui cum Dominus contemplationis oculos aperiret, prius quodam in aenigmate conspicit, ut postmodum illa vera et rationalia caelestium agmina sicut sunt possit aspicere. Unde et illic subditur : *Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus, et cepit videre, et restitutus est ita ut videret clare omnia*. Prius itaque per speculum vidit ex similitudine, ut postmodum videret clare ex perfectione. Ad contemplativam ergo vitam in his verbis mater ovis incubat, quia sacra historia hoc incipiendo in aenigmate insinuat, per quod postmodum certius demonstrans pullos viventes producat. Paulus quoque apostolus cum quosdam continentes vivere cogit ovis et, admonet, dicens : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaqueque suum virum habeat* (I Cor. vii, 2). Et cum uxor habenda non sit, nisi liberorum procreandorum gratia, ne quis in fornicationis culpam laberetur,

* In Utic. tria capita subjiciuntur quae non sunt in Genet. aut Michael.

A concessit conjugibus aliquid, unde adhuc surgebat ad meliora potuissent. Qui ergo hoc concessit, unde amicus conjugum usque ad legalem culpam perducipotuisset, quasi mater avis in terra, id est historia in activa vita ova posuit. Ipsi quoque praedicatorum sancti plus volunt Deum diligi, quam timeri; sed si timorem non insinuant, ad amorem minime perducunt. Unde prius terribilia, postmodum dulciter loqui solent, sicut per Psalmistam dicitur : *Virtutem terribilium tuorum dicent, quia magnitudinem tuam narrabunt* (Psal. cxliv, 6). Ac deinde subungitur : *Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt*. Quando ergo terrent, ut ad amorem provocent, ova ponunt. Perfecta enim charitas foras mittit timorem, quia tunc pulli vivere incipiunt, quando jam formidini non succumbunt (I Joan. iv, 18). Ipsa quoque lex ova posuit, cum dixit : *Oculum pro oculo, dentem pro dente* (Exod. xxi, 24). Sed pullos produxit postmodum, cum dixit : *Non quaeres ultionem, nec memor eris injuriae civium tuorum* (Levit. xix, 18). Sed notandum quid de hac matre pullos dicatur : *Non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios*. Quia videlicet in quibusdam locis praetermittenda est historia, ut solius matris pulli, id est spiritualis intelligentiae sensus nobis in esum veniant; nec nos mater, sed pulli resciant. Quia non debemus de historiae exemplo, sed de spiritualibus intellectus sensibus satiari. Cum enim legimus aurum et argentum Aegyptiorum ab Israelitico populo petitione deceptorum subreptum, et rursus cum legimus carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibita, quid in hoc verborum nido nisi mater dimittenda est, et filii tenendi? Nos enim cum a quibusque secularibus vigilantiam ingenii in defensionem veritatis trahimus, et eorum eloquium in usum civitudois vertimus, quid aliud quam ab Aegyptiis aurum et argentum tollimus? ut ex eo et nos divites effecti, et illi valeant pauperes ostendi. Sicut scriptum est : *In captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi* (II Cor. x, 6). Et cum nostra corpora per abtinentiam domamus, quid aliud quam carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibemus? Sicut rursus per Paulum dicitur : *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem* (Rom. xii, 1). Matrem igitur dimittentes pullos edimus, cum historiae exempla dimittimus, sed ex ea allegariarum sensus in mente retinemus. Ubi recte additur : *Ut bene sit tibi, et longo vivas tempore*, quia longo tempore ille vivit, qui per spiritualem intelligentiam aeternitatis annos apprehendit.

CAP. X. — *Non arabis in bove simul et asino* (Deut. xxii, 10).

Cum de imperitorum doctorum caverna societate tractaretur, in expos. beati Job, l. i (Num. 23), adjunctum est : *Non arabis in bove simul et asino*. — In bove simul et asino homo arare prohibetur, ac si aperte diceretur : Fatuus sapientibus in praedicatione non socius, ne per eum qui implere non valet illi qui praevalet obsistas.

CAP. XI. — *Non indues vestem ex lana linoque contextam* (Deut. xxii, 11).

Cum de vitando duplicitate vitio tractaretur, in expos. beati Job, l. viii (Num. 87), adjunctum est : *Non indues vestem ex lana linoque contextam*. — Quid per hanc vestem, nisi hypocritarum persona signatur, qui benignitatem erga proximos ostendunt, et dolo saepe iniquitatis operiunt? Per omne namque quod faciunt vel loquuntur, simplicitatem exterius exhibent, sed subtilitatem interius duplicitatis calant. Puritatem superficiei simulant, sed semper malitiam sub specie puritatis occultant. Per lanam quippe simplicitas, per linoque vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis quae ex lana linoque conficitur, linoque interius celat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoque contextam induit, qui

^b In Michael. indicatur hom. 9, in Ezech. Hæc non reperiuntur apud Gregorium.

in locutione vel actione qua utitur intus subtilitatem malitiæ operit, et simplicitatem foras innocentie ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehe- di calliditas non valet, quasi sub lanæ grossitudine linum latet.

CAP. XII. — Item unde supra.

In expositione beati Job, l. viii (Num. 87). — Scimus quia lana pinguis, linum vero subtile est. Vestis autem, quæ ex lana et lino fit, lanam semper in superficie ostendit, et linum subter abscondit. Quid ergo per lanam, nisi simplicitas, et quid per linum, nisi subtilitas designatur? Et sæpe homo subtilis et acutus exterius simplicitatem mansuetudinis ostendit, et interius subtilitatem malitiæ contegit. Iste ergo veste se actionis suæ quasi ex lana, et lino induit, quando ab eo simplicitas monstratur in superficie, et subtilitas malitiæ servatur in mente.

CAP. XIII. — Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, et non revertetur priusquam ad vesperum lavetur aqua, et post solis occasum regredietur in castra (Deut. xxiii, 10).

Dum de purgatione illicitæ cogitationis tractaretur, in expos. beati Job, l. ix (Num. 84), adjunctum est: *Si fuerit inter vos homo, etc.* — Quid hoc loco per nocturnum somnium, nisi tentatio occulta signatur, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur? Sed somnio nocturno pollutus extra castra egredi præcipitur, quia videlicet dignum est ut qui immunda cogitatione pollutus, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur. Culpæ suæ meritum ante oculos ponat, et ex honorum se ætimatione despicat. Pollutum ergo extra castra exire est turpi impugnatione laborantem sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperum lavatur aqua, cum, defectum suum conspiciens, ad penitentiam lamenta convertitur, uti fleatibus abluit omne quod animum occulta iniquitas acusat. Sed post occasum solis ad castra redeat, quia defervescente tentationis ardore, necesse est ut iterum fiduciam erga societatem honorum sumat. Post aquam quippe occumbente sole ad castra revertitur, qui post lamenta penitentiam frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur, ut jam se a cæteris longe esse non ætmet, qui mundum se per obitum interni ardoris gaudet.

CAP. XIV. — Dum egreditur quis ad requisita naturæ, mittat paxillum in balteo, et fossa humo abscondat quæ egesta fuerint (Deut. xxii, 12).

Cum de diluendis per compunctionis gratiam occulte tentationis maculis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxi (Num. 54), adjunctum est: *Dum egreditur quis ad requisita naturæ, etc.* — Naturæ corruptibilis pondere gravati, a mentis nostræ utero quædam cogitationum superflua, quasi ventris gravamna erumpunt; sed portare sub balteo paxillum debemus, ut videlicet ad reprehendendos non metipsum semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, qui incessanter terram mentis nostræ penitentiam dolore confortat, et hoc quod a nobis fetidum erumpit abscondat. Ventris quippe egestio fossa humo per paxillum tegitur, cum mentis nostræ superfluitas, subtili redargutione discussa, ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur.

CAP. XV. — Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam sæditatem, scribeb libellum repudii, et dabit in manu ejus, et dimittet eum de domo sua (Deut. xxiv, 1).

Cum de postponenda cura rei transitorie ob utilitatem spiritualium tractaretur, adjunctum est: *Si acceperit homo uxorem, etc.* — "Necessarium valde est

ut cura vite præsentis edomari fortiter debeat, ne fortasse valeat dominari. Et cum terrena actio semel fuerit repulsa, non iterum repetenda, ne post tergum respiciat qui super arastrum manum posuisse videbatur. Hinc est enim quod per Moysen dicitur: *Si acceperit homo uxorem et habuerit eam et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam sæditatem, scribeb libellum repudii et dabit in manu ejus, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam. Dederitque ei libellum repudii, et dimiserit eam de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus accipere eam in uxorem, quia polluta est.* Ubi videlicet patet quia vis præcepti ratione juxta literam caret. Cum enim Veritas dicat, excepta fornicationis causa uxorem dimitti non posse (Matt. 5), non sine causa est hanc propter sæditatem dimitti. Sed homo uxorem accepit, cum actionis terrene suscepit curam. Si sæditatem cognoverit, dat libellum repudii, et dimittit eam de domo sua, quia sæpe ipsa terrena actio priusquam habetur, fortiter amabatur; cum habitus sit, ejus sit sæditatis agnoscerit, cum esse polluta per peccata videtur. Dimittat ergo eam vir de domo sua, ut amorem ejus abiciat a mente sua. Quæ egressa alterum virum accipit, quia terrenam actionem, quam in deseris, alius concupiscit. Sed fortasse et ipsi in odium quandoque ventura est, ut eam utiliter dimittat. Bene autem dicitur: *Dimiserit, vel certe mortuus fuerit, quia unusquisque terrenam curam aut dimittit, aut moritur, id est aut non ei ex animo succumbit, aut propter eam funditus in animam vita succumbit.* Sive ergo ea sequens maritus dimiserit, sive mortuus fuerit, maritus prior non poterit eam in uxorem accipere, quia polluta est; ut videlicet is qui semel curam terrenam atque præsentem vite intentionem reliquerit, ad eam ultra nullo modo redeat, quoniam ipse se jam suo judicio polluit, qui eam prius ideo deseruit quia pollutam esse cognovit.

CAP. XVI. — Non accipies loco pignoris superiorem aut inferiorem molam (Deut. xxiv, 6).

Dum de servanda prædicationis mensura doctoribus, circa delinquentium confessionem proximorum tractaretur in ex. os. beati Job, l. xxxi (Num. 24), adjunctum est: *Non accipies loco pignoris superiorem, etc.* — Accipere aliquando dicimus auferre. Unde et aves in læ, quæ rapiendis sunt vibus avidæ, accipitres vocantur. Unde et Paulus ait: *Sustinetis enim, si quis decorat, si quis accipit (II Cor. ii, 20).* Ac si diceret, si quis rapit. Pignus vero debitoris est confessio peccatoris. A debitor enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur. Superior autem et inferior mola est spes et timor. Spes quippe ad alta subvehit, timor autem contraferus premit. Sed mola superior et inferior ita sibi necessario junguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat; incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. Loco igitur pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur, quia qui peccato iudicatur, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec erepta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe in solo cum timore derelinquat. Mola enim superior aut inferior tollitur, si per prædicantis linguam in peccatoris pectore, aut timor a spe, aut spes a timore dividatur.

CAP. XVII. — Cum debet tibi quippiam frater tuus, et abstulerit pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue (Deut. xxiv, 10, seq.).

Dum de remittenda proximorum injuria, præsertim iis, qui veniam petunt tractaretur in ex. os. beati Job, l. 16 (Num. 6), adjunctum est: *Cum debet tibi*

^a In Michael. indicatur lib. 7, in Job. in aliis liber xii. In neutro nobis occurrit.

^b Caput hoc cum tribus immediate sequentibus

ales a Mss. Utic. et Gemet. In Michael. existat cap. 18, aliis omissis.

quippiam frater tuus, etc. — Frater etenim noster debitor nobis efficitur, cum quilibet proximus in nos aliquid deliquisse monstratur. Peccata quippe debita vocamus. Unde de peccatore servo dicitur: *Omne debitum dimisti tibi (Matth. xviii, 32)*. Et in Dominica quotidie oratione precamur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi, 12)*. A debitore autem nostro pignus accipimus, quando ab eo, qui in nos peccasse cognoscitur, peccati ejus jam confessionem tenemus, per quam relaxare peccatum quod in nos perpetratum est, postulamur. Qui enim peccatum quod commisit fatetur, et veniam petit, jam quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante solis occasum reddere jubemur, quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol justitiæ occidat, debemus ei confessionem veniæ reddere, a quo confessionem accipimus culpæ, ut qui se deliquisse in nos meminit, a nobis mox relaxatum sentiat, quod deliquit.

CAP. XVIII. — *Uxorem fratris sine filii defuncti superstes frater accipiat, atque ad nomen fratris filium gignat. Quam si accipere forte nenerit, huic in faciem mulier expuatur, uniusque ei pedem propinquus discalciet, ejusque habitaculum domus discalcianti vocetur (Deut. xxv, 5)*.

Dum de dono regimini minime subtrahendo tractaretur Reg. past. part. 1 (Cap. 5), adjunctum est: *Uxorem fratris sine filii defuncti superstes frater accipiat*, etc. — Frater defunctus ille est, qui post resurrectionis apparens gloriam dixit: *Ite, nuntiate fratribus meis (Matth. xxviii, 10)*. Qui quasi sine filiis oblit, quia adhuc electorum suorum numerum non implevit. Hujus scilicet uxorem superstes frater sortiri præcipitur, quia dignum profecto est ut cura sanctæ Ecclesie ei qui hanc bene regere prævalet, imponatur. Cui nolenti in faciem mulier expuatur, quia quisquis ex muneribus quæ perceperit, professe aliis non curat, bonis quoque ejus sancta Ecclesia exprobrans, ei quasi in faciem salivam jactat. Cui ex uno pede calcementum tollitur, ut discalcianti domus vocetur. Scriptum quippe est: *Calcianti pedes in præparatione Evangelii pacis (Ephes. vi, 16)*. Si ergo ut nostram, sic curam proximi gerimus, utrumque pedem per calcementum munimus. Qui vero suam cogitans utilitatem, proximorum negligit, quasi unius pedis calcementum cum dedecore amittit.

CAP. XIX. — *Attende cælum et loquar, et audiat terra verba ex ore meo (Deut. xxxii, 1)*.

In expos. beati Job, l. 2 (Num. 54), adjunctum est: *Attende cælum et loquar*, etc. — Per cælum videlicet, signans præpositorum ordinem, per terram vero subditam plebem. *Attende cælum et loquar*; non enim insensibili, sed rationabili creaturæ loquebatur.

CAP. XX. — *Expandit alas suas, et assumpsit eum (Deut. xxxii, 11)*.

In expos. beati Job, l. xxxii (Num. 7), adjunctum est: *Expandit alas suas, et assumpsit eum*. — Quia nos parvulos Dominus, dum protegit, nutrit, et non gravi atque onerosa, sed levi et blanda protectione nos refovet, dum suas in nos misericordias exerit, quasi more suo, er nos avium alas tendit.

CAP. XXI. — *Suxere mel de petra, et oleum de firma petra (Deut. xxxii, 13)*.

Cum de mysteriorum per Christi adventum resurrectione, ejusque fidelium meritis tractaretur hom. 2. in Evang. (Num. 11, 4), adjunctum est: *Suxere mel de petra, et oleum de firma petra*. — Nusquam tale aliquid juxta historiam legitur, si tota Testamenti veteris series recensatur. Nuquam de petra mel, nusquam oleum ille populus suxit. Sed quia, juxta Pauli vocem, *Petra erat Christus (I Cor. x, 4)*, mel

de petra suxerunt, qui ejusdem Redemtoris nostri facta et miracula videre. Oleum vero de firma petra suxere, quia effusione sancti Spiritus post resurrectionem ejus ungi meruerunt. Quasi ergo in firma petra mel dedit, quando adhuc mortalis Dominus a miraculorum suorum dulcedinem discipulis ostendit. Sed firma petra oleum fudit, quia post resurrectionem suam factus jam impassibilis, per afflictionem spiritus, donum sanctæ unctionis emanavit. De hoc oleo per prophetam dicitur: *Computrescet jugum a facie olei (Isa. x, 27)*. Sub jugo quippe tenebamus dæmoniacæ dominationis, sed uncti sumus oleo Spiritus sancti, et quia nos gratia libertatis unxit, dominationis dæmoniacæ jugum putruit.

CAP. XXII. — *Ignis exarsit ab ira mea, et ardebit usque ad inferos deorsum: comedet terram et nascentia ejus (Deut. xxxii, 22)*.

Dum de incorrecte delinquentium ultione perpetua tractaretur in expos. beati Job, l. 18 (Num. 35), adjunctum est: *Ignis exarsit ab ira mea*, etc. — D; his, quos damnant flagella, et non liberant, scriptum est: *Percussisti eos, nec doluerunt, attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam (Jerem. v, 3)*. His flagella ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant. Hinc ergo per Moysen Dominus dicit: *Ignis exarsit ab ira mea, et ardebit usque ad inferos deorsum*. Quantum ad præsentem etenim percussione spectat, recte dicitur: *Ignis exarsit ab ira mea*. Quantum vero ad æternam damnationem, apte mox subditur: *Et ardebit usque ad inferos deorsum*. Licet a quibusdam dici soleat illud quod scriptum est: *Non judicat Deus bis in idipsum (Nahum. 1, 9)*. Qui tamen hic quod per prophetam de iniquis dicitur non attendunt: *Et duplici contritione contere eos (Jerem. xvii, 18)*. Et id quod alias scriptum est: *Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non credidit perdidit (Judæv)*. Quibus tamen si consensum præbemus, quamlibet culpam his ferri non posse, hoc ex peccato percussis atque in peccato summo morientibus debet ætimari, quia eorum percussio hic cœpta illic perficitur. Ut incorrectis unum flagellum sit quod temporaliter incipit, sed in æternis suppliciiis consumatur, quatenus eis qui omnino corrigi renuunt, jam præsentium flagellorum percussio sequentium sit initium tormentorum. Sequitur: *Comedet terram, et nascentia ejus (In expos. beati Job, l. xxi, n. 19)*. Ignis quippe terram atque ejus nascentia comedit, cum libido carnis atque per hanc omnia bene acta consumit. Nam quidquid prodit ex fruge rectitudinis, hoc nimirum concremat flamma corruptionis.

CAP. XXIII. — *Nonne hæc congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis (Deut. xxxii, 34, 35)*.

(In expos. beati Job, l. xii, num. 21, ante med.) — Quasi in sacculo delicta nostra signantur: quia hoc, quod nos exterius agimus, nisi poenitentia interveniente diluamus, in secreto judiciorum Dei sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam de sigillo secreti exeat ad publicum judicium. Unde etiam per Moysen dicitur: *Nonne hæc congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis*. Cum vero pro malis quæ fecimus, disciplinæ flagello atterimur, et hæc per poenitentiam delinimus, iniquitatem nostram signat et curat, quia nec inulta hic deserit, nec in judicio punienda reservat.

CAP. XXIV. — *Ego occidam, et vivere faciam; percutiam, et ego sanabo (Deut. xxxii, 39)*.

Cum de electorum purificatione, et divina respectu gratia tractaretur in expos. beati Job, l. 6 (Num. 42), adjunctum est: *Ego occidam, etc.* — Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percudit, et mentis

* Gussanvil. : In occorum suorum dulcedinem, gravissimo errore.

† Caput hoc non occurrit nobis in Mss.

Juriam suo pavore tabefacit. Vulnerando enim ad salutem revocat, cum electos suos affligit exterius, ut interius vivant. Recte ergo per Moysen loquitur, dicens: *Ego occidam, et vivere faciam; percutium et ego sanabo*. Occidit enim ut vivificet, percutit ut sanat. Quia idcirco foris verbera adinovel, ut intus vulnera delictorum curet. Aliquando autem etiam flagella exterius cessare videantur, interius vulnera lussigit, quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat, quia terroris sui jaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatem proximi nec quamlibet minimi affectu languescunt. Sed vulnerantur ut sanentur, quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque eas sensibiles per ardorem charitatis reddit.

CAP. XXV. — Et gladius meus devorabit carnes (Num. 42).

Cum de percussione ultima carnaliter viventium tractaretur, in expos. beati Job, l. xviii (Num. 20), adjunctum est: *Et gladius meus devorabit carnes*. — Dei gladius carnes comedit, quia in extremo judicio ejus sententia eos, qui carnaliter sapiunt, occidit.

CAP. XXVI. — In dextera ejus ignea lex (Deut. xxxiii, 2).

Cum de dilectionis gratia erga divina præcepta electorum impressa cordibus tractaretur, homil. 30 in Evang. (Num. 5), adjunctum est: *In dextera ejus ignea lex*. — Quid per sinistram nisi reprobis, qui et ad sinistram ponendi sunt? Dextera autem Dei appollantur electi. In dextera ergo Dei ignea lex est, quia electi mandata cælestia nequaquam frigido corde audiunt; sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt; sermo ad aurem ducitur, et mens eorum sibi mot irata ex internæ dulcedinis flamma concrematur.

CAP. XXVII. — Qui dixerit patri suo et matri suæ: Nescio vos, et fratribus suis: Ignoro illos, et nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, et pactum servaverunt (Deut. xxxiii, 9).

Cum de divino amore proximis præferendo, eisdemque discretæ compassionis studio diligendis tractaretur, in expos. beati Job, l. vii (Num. 41, 42), adjunctum est: *Qui dixerit patri suo, et matri suæ: Nescio vos, etc.* — Ille scire Deum familiaris appe-

tit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quæ carnaliter scivit. Gravi etenim damno scientia divina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius jungi, quatenus eosdem quos propter Deum viriliter negligit, tanto solidius diligit, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat. Debemus quidem et temporaliter his quibus vicinius jungimur plus cæteris prudesse, quia et hæc flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur incen lit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc, cum cursum mentis præcepit, ignorare, quatenus fidelis animus, divino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis conjuncta despiciat, et hæc apud semetipsum recte ordinans summorum amore transcendat. Solerti ergo cura providendum est ne carnis gratia subrepat, atque a recto itinere cordis gressum deflectat, ne vim superni amoris impediatur, et surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic enim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impedi. Ut affectus quidem menti viscera repleat, sed tamen a spirituali proposito non avertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritualium ipsam in se dilectionem vincunt, quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, ut per hanc in parvo saltem ac minimo, a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vaccæ innuunt, quæ, sub arca Domini ad montem tendentes, affectu simul et rigido sensu gradiuntur, quarum dum vitulos clausissent domi, scriptum est: *Pergentes et mugientes, dantes quidem ab intimis mugitus, sed tamen a cepto itinere non deflectentes gressus* (1 Reg. vi, 1).

CAP. XXVIII. — Ferrum et æs calceamentum ejus (Deut. xxxii, 25).

Cum de prædicatione sanctæ Ecclesiæ tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 19), adjunctum est: *Ferrum et æs calceamentum ejus*. — Hoc sub specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur. Calceamentum quippe in Scriptura sacra munimen prædicationis accipitur, sicut scriptum est: *Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis* (Ephes. vi, 16). Quia ergo per ferrum virtus, per æs autem perseverantia exprimitur, ferrum et æs calceamentum ejus dicitur, dum prædicatione illius acuminis simul et constantia munitur. Per ferrum enim mala adversantia penetrat, per æs autem bona quæ proposuit longanimitate servat.

IN LIBRUM JOSUE.

CAPUT PRIMUM. — Axa filia Caleph sedens super asinum suspiravit; cui dixit pater suus: Quid habes? Ad quem illa respondit: Da mihi benedictionem. Terram australem, et aridam dedisti mihi; junge et irriguam. Deditque ei pater suus irriguam superius et irriguam inferius (Josue, xv, 19).

Cum de distinctis compunctionum modis tractaretur, Dial. l. 3 (cap. 34), adjunctum est: *Axa filia Caleph sedens super asinum suspiravit, etc.* — Axa super asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ motibus anima presidet, quæ suspirans a patre terram irriguam petit, quia a Creatore nostro, cum magno genitu querenda est lacrymarum gratia. Sunt namque nonnulli qui jani in dono perceperunt libere pro justitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum terram australem, et arentem habent, sed adhuc irrigua indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque

serventes sunt, oportet nimirum ut aut timore supplicii, aut amore regni cælestis, mala etiam quæ antea perpetraverunt deplere. Et licet in nullas species compunctio dividatur, quando singulæ quæque a poenitentibus culpæ planguntur, unde ex voce quoque poenitentium Jeremias ait: *Divisiones aquarum deduxit oculus meus* (Thren. iii, 48), principaliter tamen compunctionum genera duo sunt, quia Deum sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim sese lacrymis afflicta, quia dum malorum suorum recordatur, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At vero cum longa maceris anxietate fuerit formido consumpta, quædam jam de presumptione veniæ securitas nascitur, et in amore cælestium gaudiorum animus inflammatur; et qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum flere amarissime incipit, quia differtur a regno. Contemplatur etenim mens qui sint illi angelorum chori, quæ societas beatorum spirituum, quæ majestas

• Idem legendum est lib. vii, ind. 13, epist. 26, olim lib. vi, epist. 23.

æternæ visionis Dei, et amplius plangit quia a bonis perennibus deest, quam flevit prius quando mala æterna metuebat. Sicque fit ut perfecta compunctio formidinis tradat animum compunctioni dilectionis. Quod bene in hac sacra veracique historia figurata narratione describitur. Quia ergo, ut dixi, duo sunt compunctionis genera, dedit ei pater suos irriguum superius, et irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima cum sese in lacrymis cœlestis re:ni desiderio affligit. Irriguum vero inferius accipit cum inferni supplicia flento pertimescit. Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit ut prius irriguum superius, et post irriguum inferius commemorare debuisset.

CAPUT II. — *Habitavit Chananeus in medio Ephraim tributarius (Josue, xvi, 10).*

Dum de electorum exercitio, operibus quibusdam reprehensibilibus ob utilitatem nutriendæ humilitatis in se, nec dum edomitis tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 44), adjunctum est: *Habitavit Chananeus in medio Ephraim tributarius.* — Plerumque hi qui magnis jam virtutibus splendent, a huc de obscuritate culpæ aliquid retinentes sustinent ut etiam magna vitæ claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, sicut dictum est, agitur, ut mens proficiens ad virtutem in justitiæ sua melius indrmitate roboretur. Et

inde verius in bonis luceat; unde eam etiam volentem parva reprehensibilia humiliter obscurant. Unde et bene cum Israelitico populo percepta repromissionis terra partiretur, Ephraim tribui Chananeus gentilis populus non occisus factus tributarius dicitur. Sicut scriptum est. *Habitavit Chananeus in medio Ephraim tributarius.* Quid enim Chananeus, gentilis videlicet populus, nisi vitium significat? Et sæpe in magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur. Sed dum inter acta sublimia vitia quædam parva retinemus, quasi Chananeum vivere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius ellicitur, quia hoc ipsum vitium, quod subijcere non possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorquemus. Ut eo de se mens, et in summis vitia sentiat, quo suis viribus, et iam parva, quæ appetit, non expugnat. Unde bene rursum scriptum est: *Hæc sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israel (Jud. iii, 1).* Ad hoc namque quædam minima vitia nostra retinentur, ut sese nostra intentio sollicita in certamine semper exerceat; et eo de victoria non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, a quibus adhuc vicini formidat. Israel ergo, reservatis gentibus, eruditur, quando in quibusdam minimis vitis clatio virtutis nostræ comprimitur, et in parvis sibi resistantibus discit quod ex se majora non subigit.

LIBER SEXTUS.

De testimoniis in librum Judicum.

CAPUT PRIMUM. — *Gedeon cum a paleis frumenta excuteret, angelum vidit; ad cuius imperium protinus hædum coxit, quem super petram posuit, et us carniem desuper fudit; quæ angelus virga tetigit, eaque ignis exiens de petra consumpsit (Jud. vi, 11, seq.).*

Dum de perfectorum solida mentis intentione ad hærentium studiis tractaretur in expos. beati Job, l. iii (Num. 59), adjunctum est: *Gedeon cum a paleis frumenta excuteret, etc.* — Quid est frumentum virga cædere, nisi rectitudine iudicii a vitiorum paleis vitium grana separare? Sed hæc agentibus angelus apparet, quia tanto magis Dominus interiora denuntiat, quanto se studiosius homines ab exterioribus purgant. Qui occidi hædum præcipit, id est omnem appetitum nostræ carnis immolari, carnesque super petram poni, et jus carniæ desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per Paulum dicitur: *Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4)?* Carnes ergo super petram ponimus cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Jus etiam carniæ desuper fundit, qui in conversatione Christi ipsas etiam a se carnales cogitationes exinanivit. Quasi enim jus ex carne liquidum in petra funditur, quando mens a cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox angelus virga tetigit, quia intentionem nostram nequaquam potestas divini adjutorii deserit. De petra autem ignis exit, et jus carnesque consumit, quia afflatus a Redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum et operis et cogitationis, exurat. Perfecta enim mens solenter invigilat, ut non solum perversa agere renuat, sed omne etiam quod in se per cogitationes turpiter liquatur, tergat.

CAP. II. — *De pugna Gedeonis adversus Madianitas (Jud. vii, 5, 6, 16, 17).*

Dum de præfigurata Redemptoris incarnatione, electorumque ejus miraculis tractaretur in expos. beati Job, l. xxx (Num. 75), adjunctum est: *De pugna Gedeonis adversus Madianitas.* — Gedeon cum

exercites multitudinem ad bella produceret, divina illi admonitione præceptum est ut a fluvium veniens, omnes quos flexis genibus aquas haurire conspiceret a bellorum conflictu removeret. Actumque est ut trecenti viri tantummodo qui stantes manibus aquas hauserant remanerent. Cum his ad prælium pergat, eosque non armis, sed tubis, lampadibus et lagenis armavit. Nam sic et illic scriptum est: *Accensus lampades miserunt intra lagunculas, et tubas in dextera, lagonas autem in sinistra tenere, et ad hostes suos coninus venientes, ceruere tubis, confregere lagunculas, lampades apparuerunt, et hinc tubarum sonitu, illinc lampadum coruscatione terræ hostes sunt in fugam conversi (Num. 72).* De hoc namque bellum per prophetam dicitur: *Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian (Isa. ix, 4).* Eripiens quippe Dominus gentilitatem superavit jugum oneris ejus, cum eam adventu suo ab illa demoniacæ tyrannidis servitute liberavit. Superavit virgam humeri ejus, cum percussionem illius quæ ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere Redemptor compescuit. Superavit sceptrum exactoris ejus, cum regnum ejusdem diaboli, qui pro pestifera perpetratione vitiorum exigere consueverat debita tributa poenarum, de fidelium corde destruxit (Num. 73). Quid hoc est quod tale bellum per prophetam ad medium adducitur, et adventui Redemptoris nostri, istius pugnae victoria comparatur? An indicare nobis propheta studuit quod adventum Redemptoris nostri contra diabolum, illa sub Gedeone duce pugnae victoria designavit? Talia nimirum illic etiam ducta sunt, quæ quanto magis usum pugnandi transeunt, tanto amplius a prophetandi mysterio non recedunt. Quis enim unquam cum lagenis et lampadibus ad prælium venit? Quis contra arma veniens, arma deseruit? Ridicula nobis hæc profecto fuerant, si terribilia hostibus non fuissent. Sed victoria ipsa attestante didicimus, ne parva hæc quæ facta sunt perperramus. Gedeon itaque ad prælium veniens, Redemptoris nostri signat adventum. De quo scriptum est:

Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portae aeternales, et introitit rex gloriae. Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis, et potens; Dominus potens in praelio (Psal. xxiii, 7). Illic Redemptorem nostrum non solum ope e, sed etiam nomine prophetavit. Gedeon namque interpretatur, circumiens in utero. Dominus enim noster per majestatis potentiam omnia complectitur, et tamen per dispensationis gratiam intra uterum virginis humanitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in utero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, divinitate cuncta complectens, et humanitatem intra uterum sumens? In quo utero et incarnatus est, et clausus non est. Quia et intra uterum fuit per infirmitatis substantiam, et extra mundum per potentiam majestatis. Madian vero interpretatur de judicio. Ut enim hostes ejus repellendi destruendique essent, non de vitio repellentis, sed de judicio juste judicantis fuit, et illicirco de judicio vocatur: quia alieni a gratia Redemptoris justae damnationis meritum etiam in vocabulum trahunt nominis (Num. 74). Contra hos Gedeon cum trecentis pergit ad praelium. Solet in centenario numero plenitudo perfectio intelligi. Quid ergo per ter ductum centenarium numerum designatur, nisi perfecta cognitio Trinitatis? Cum his quippe Dominus noster adversarios fidei destruxit, cum his ad praedicationis bella descendit, qui possunt divina cognoscere, qui sciunt de Trinitate, quae Deus est, perfecta sentire. Notandum vero est, quia iste ter centenarius numerus in *tau* littera continetur, quae crucis speciem tenet. Cui si super transversam lineam id quod in cruce eminet, adderetur, non jam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecento um numerus in *tau* littera continetur, et per *tau* litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur; non immerito in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, et tollit crucem suam, et sequatur me* (Luc. ix, 23). Qui sequentes Dominum tanto verius crucem tollunt, quanto acrius et se edomant, et erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Unde et per Ezechielem prophetam dicitur: *Signa tau super frontes virorum gementium, et dolentium* (Ezech. ix, 4). Vel certe in his trecentis, qui in *Tau* littera continentur, hoc exprimitur, quod ferrum hostium crucis ligno superetur. Ductique sunt ad fluvium ut aquas biberent, et qui aqua flexis genibus hausere, a bellica intentione remoti sunt. Aquis namque doctrina sapientiae, stante autem genu recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt genu flexi se perhibent, a bellorum certamine prohibiti recessere, quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad praelium, qui cum doctrinae fluentia hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt. Omnes quippe tunc bibisse aquam, sed non omnes recto genu stelsse narrati sunt, reprobataeque sunt qui genua dum aquas hiberent inflexerunt, quia attestante Apostolo: *Non audiores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur* (Rom. ii, 13). Quia enim, ut diximus, dissolutio operum in ipsa genium incurvatione signatur, recte rursum per Paulum dicitur: *Remissas manus et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris* (Hebr. xii, 12). Illi igitur Christo duce ad bellum prodeunt, qui hoc, quod ore annuntiant, opere ostendunt; qui fluentia doctrinae spiritaliter hauriunt, nec tamen in pravis operibus carnaliter inflectuntur. Quia sicut scriptum est: *Non est speciosa laus in ore peccatoris* (Eccl. xv, 9). (Num. 75.) Itum est ergo ad praelium cum tubis, cum lampadibus, cum lagenis. Inusitatus iste, ut diximus, fuit ordo praeliandi. Circueunt tubi, et sinistris lagenae tenebantur, intra lagenas autem sunt mixtae lampades. Contractis vero lagenis, lampades ostensae sunt, quarum coruscante luce, hostes territi in fugam vertuntur. Designatur itaque in tubis clamor praedicantium, in

lampadibus claritas miraculorum, in lagenis fragilitas corporum. Tales quippe dux noster secum ad praedicationis praelium duxit, qui despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent, eorumque gladios non armis et gladiis, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad praelium martyres nostri, sed tubis, sed lagenis, sed lampadibus. Qui sonnerunt tubis, dum praedicant, eo frangere lagenas, dum solvenda in passione sua corpora hostilibus gladii opponunt. Resplenderunt lampadibus, dum post solutionem corporum miraculis coruscaverunt, innoxque hostes in fugam versi sunt, quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veri atis fracti quod impugnaverunt crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, ut lagenae frangerentur, lagenae fractae sunt ut lampades apparerent, apparuerunt lampades ut hostes in fugam verterentur, id est praedecaverunt martyres, donec eorum corpora in morte solverentur. Corpora eorum in morte dum a sunt ut miraculis coruscarent; coruscavere miraculis ut hostes suos ex divina luce prosternerent, quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent (Num. 76.) Et notandum quod steterunt hostes ante lagenas, fugerunt ante lampades, quia nimirum persecutores sanctae Ecclesiae, fidei praedicatoribus adhuc in corpore positos resisterunt; post solutionem vero corporum apparentibus miraculis, in fugam versi sunt, quia pavore conterriti, a persecutione fidelium cessavere. Praedicatione scilicet tubarum fractis lagenis corporum, visis timuerunt lampadibus miraculorum. (Num. 77.) Intuendum est etiam id quod illic se ipsum est, quia in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt. Pro dextero enim habere dicimur qui quid pro magno pensamus, pro sinistro vero quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est quod in dextera tubas, et lagenas in sinistra tenuerunt, quia Christi martyres pro magno habent praedicationis gratiam, corporum vero utilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit utilitatem corporis quam gratiam praedicationis, in sinistra tubam a quo in dextera lagenam tenet. Si enim primo loco gratia praedicationis attenditur, et posteriore utilitas corporis, certum est quia in dextris tubae et sinistris lagenae teneantur.

CAP. III. — *Manue viso angelo pertimescens dixit: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Quem uxor protinus consolatur, dicens: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset* (Jud. xiii, 21, seq.).

Dum de tenenda fidelibus spei fiducia tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 56), adjunctum est: *Manue viso angelo pertimescens dixit, etc.* — Quid est quod visione angeli vir sit timidus, et mulier audax, nisi quod nobis quoties coelestia demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit, sed tamen spes praesumit? Inde namque spes a maiora audenda se erigit, unde turbatur spiritus, quia ea quae superna sunt prior videt. Quia cum altiora secretorum coelestium sublevata mens conspicit, cuncta humanarum virium soliditas contremiscit.

CAP. IV. — *Samson cum Gazam civitatem Philistinorum fuisset ingressus, illic custodes deputare: sed ille eiciens, portas civitatis tulit, et montis verticem ascendit* (Jud. xvi, 3).

Dum de praedicatione resurrectionis Dominicae tractaretur homil. 21. in Evan. (Num. 7), adjunctum est: *Samson cum Gazam civitatem Philistinorum fuisset ingressus, etc.* — Quomodo hoc in facto nisi Redemptorem nostrum Samon ille significat? Quid Gaza civitas, nisi infernum designat? Quid per Philistaeos, nisi iudaeorum perfidia demonstratur? Qui cum mortuum Dominum viderent, ejusque corpus in seipso jam positum, custodes illico deputaverunt,

* Cod. Michael. parumper hic dissentit.

et eum, qui auctor vitæ clarerat in inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza se deprehendisse lætati sunt. Samson vero nocte media non solum exiit, sed etiam portas tulit, quia videlicet Redemptor noster ante lucem resurgens, non solum liber de inferno exiit, sed ipsa etiam inferni claustra destruxit, portas tulit. Et montis verticem subiit: quia resurgendo, claustra inferni abstulit, et ascendendo cælorum regna penetravit.

CAP. V. — *De Samsonē, quod cum maxilla asini multos occidisset, ea projecta in terram, aquam suderit* (Jud. xv, 15, 19).

Dum de divinæ operatiōnis magisterio, et prædicatorum Ecclesiæ miraculis tractaretur in expos. beati Job, l. xiii, (Num. 15), adjunctum est: *De Samsonē, quod cum maxilla asini multos occidisset*, etc. — Quorum hic per maxillam asini, nisi prædicatorum Ecclesiæ personæ designantur? Redemptor enim noster simplicitatem atque patientiam prædicantium suæ manu virtutis tenens, a vitibus suis carnales interfecit. Et maxilla in terram projecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora, magna populis monstrare miracula.

CAP. VI. — *De Samsonē qui amissis oculis, ad molam ab Allophylis deputatus est* (Jud. xvi).

Dum de humanæ duritiæ ad correctionem torpore tractaretur, in expos. beati Job, l. vii (Num. 37), adjunctum est: *De Samsonē qui, amissis oculis, ad molam ab Allophylis deputatus est*. — Sciendum est quod aliquando prius oculorum intellectus obtunditur, et postmodum captus animus per exteriora desideria vagatur, ut cæca mens a quo ducitur nesciat, et carnis suæ illecebris sese libenter subdat. Aliquando vero prius desideria carnis ebulliunt, et post longum usum illiciti operis, oculus cordis claudunt. Nam sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra perversa erigit, et renitens vincitur dum hoc ipsum quod agit dijudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerumque prius oculis contemplationis amittitur, et post per carnis desideria hujus mundi laboribus animus subjugatur, testatur Samson ab Allophylis captus, qui postquam oculos perdidit, ad molam deputatus est. Quia nimirum maligni spiritus postquam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt.

CAP. VII. — *De Samsonē, quod paucos cum viveret interemit, everso vero templo multos cum moreretur occidit* (Jud. xvi, 30).

Dum de multiplici numerositate credentium per mortem resurrectionemque Redemptoris nostri tractaretur in expos. beati Job, l. xxix (Num. 26), adjunctum est: *De Samsonē, quod paucos cum viveret*

interemit, etc. — Cujus hoc loco per Samsonem, nisi Redemptoris nostri persona signatur? Samson enim dum viveret paucos occidit, everso vero templo, maximam adversariorum suorum multitudinem etiam ipse moriens stravit. Et Domino nostro prædicante pauci ex plebe Is æthiopia crediderunt, innumeris vero gentium populi vitam vitæ illo moriente secuti sunt. Superbos namque dum adhuc passibilis viveret per tulit, a passibili vero vita multos dum moreretur stravit. Quod bene Samson in senectipso dudum figuratiter expressit, qui paucos quidem dum viveret interemit, destructo autem templo hostes innumeros, cum moreretur occidit, quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos cum viveret, pluris vero cum templum sui corporis solveretur exstinxit, atque electos ex gentibus, quos vivendo sustinuit, simul omnes moriendo prostravit.

CAP. VIII. — *Quod tribum Benjamin in carnis scelere detectam dum collectus omnis Israel ulcisci voluisset, prius ipse prostratus est, et tunc peccatricem tribum funditus exstinxit* (Jud. xx, 3).

Cum de propriis prius ulciscendis delictis quam ad aliena vindicanda prosiliamus tractaretur in expos. beati Job, l. xiv (Num. 34, ordine non semel inverso), adjunctum est: *Quod tribum Benjamin in carnis scelere detectam*, etc. — Qui semetipsum prius non iudicat, quid in alio rectum iudicet ignorat. Et si novit strasse per auditum quod rectum iudicare debeat, recte tamen iudicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentiae propriæ nullam iudicii regulam præbet. Hinc est quod cum tribus Benjamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel et iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto autem Domino si ad ulciscendum ire debuissent, jussum est. Qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, et semel et secundo perdidit, et tunc denuum peccatricem tribum valde feriens pene funditus exstinxit. Quid est ergo quod in ultione sceleris inflammatur, et tamen prius ipse prosternitur, nisi quod prius ipsi purgandi sunt per quos aliorum culpa feriuntur? Ut ipsi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant. Unde insidiantibus quibusdam, et ad puniendam adulteram deudentibus dicitur: *Qui sine peccato est ventrum, prius in illam lapidem mittat* (Joan. viii, 7). Ad aliena quippe punienda peccata ibant, et sua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, et tunc aliena reprehendant. Unde necesse est ut, cum contra nos ultio divini examinis cessat, nostra se conscientia ipsa reprehendat, atque ad lamenta penitentiae ipsa se contra semetipsam erigat, nec contra honos elata et sibi humilis, sed contra se rigida sit bonis vero omnibus submissa.

LIBER SEPTIMUS.

De testimoniis in primum Regum

CAPUT PRIMUM. — *Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati* (I Reg. i, 18).

In exposit. Job, lib. xxxii (Num. 43), adjunctum est: *Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati*. — Quia videlicet mens ejus nequaquam post preces inepta lætitia lasciviendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum rigore exquirit.

CAP. II. — *Dominus judicabit fines terræ* (I Reg. ii, 10).

Cum de divinæ misericordiae circa genus humanum dispensatione tractaretur, in expos. beati Job, l. xxix (Num. 20), adjunctum est: *Dominus judicabit fines*

terræ. — Prius conditor noster facturam suam non deserens, mala hominum et per suam sapientiam tolerat, et per eorum quandoque conversionem relaxat. Cum duras atque insensibiles mentes respicit, modo eas minis, modo verberibus, modo revelationibus terret, ut quæ pessima securitate duruerant, salubri timore mollescant, quatenus vel sero redeant, et hoc ipsum saltem quod diu exspectati sunt erubescant. Scit enim Dominus quia extrema vitæ nostræ plus iudicat, et idcirco electos suos in fine sollicitus purgat. Hinc ergo scriptum est: *Dominus judicabit fines terræ*, quia tanto impetius ultionis

* Caput hoc abest a nostris Ms

hostris invigilat, quanto in ipsis impendere initia vitæ A
sequens pensat.

CAP. III. — Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxere ad plaustrum (1 Reg. vi, 10). Et paulo post : Ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsamis, pergentes et mugientes (Ibid., 12).

Cum de discretæ compassionis bono proximis exhibendo tractaretur, hom. 31 in Evang. (Num 4), adjunctum est : *Tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos, junxere ad plaustrum.* Cum de terra Philistiim arca Domini ad terram Israelitarum rediret, plaustrum superimposita est, et vacce plaustrum subjunctæ sunt, quæ setæ fuisse memorantur. Quarum filios clausurunt domi. Et scriptum est : *Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsamis; uno itinere gradiabantur, pergentes et mugientes, et non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram.* Quid igitur vaccæ, nisi fideles quosque in Ecclesia designant? Qui dum sacri eloquii præcepta considerant, quæ si superimposita sibi Domini arcam portant. De quibus hoc est etiam notandum, quod fuisse setæ memorantur, quia sunt plerique qui in via Dei intrinsecus positi, foris carnalibus affectibus ligantur, se non declinant a recto itinere, qui arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccæ Bethsamis pergunt. Bethsamis quippe dicitur domus solis. Et propheta ait : *Vobis autem qui timetis Dominum, oriatur sol iustitiæ (Malach. iv, 2).* Si igitur ad æterni solis habitationem tendimus, dignum profecto est ut a Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim virtute pensandum est quod vaccæ Dei plaustrum superimpositæ pergunt et gemunt. Dant ab intimis mugitus et tamen ab itinere non retorquent gressus. Amorem quippe per compassionem sentiunt, sed colla posteriori non deflectunt. Sic nimirum prædicatores Dei, sic fideles quique esse intra sanctam Ecclesiam debent, ut et compatiantur proximis per charitatem, et tamen de via Dei non exorbitent per compassionem. (In expos. beati Job. l. vii, n. 42, in. sæpe ord.) A ca quippe superimposita Bethsamis pergere, est cum superna scientia ad æternæ lucis habitaculum propinquare. Sed tunc vere Bethsamis tendimus, cum viam rectitudinis gradientes ad vicina erroris latera, nec pro affectu pignorum declinamus. Sic namque, si necesse est ut incedere debeant, qui sacræ legis jugo suppositi, jam per internam scientiam Dei arcam portant, quatenus per hoc quod propinquorum necessitatibus condolent, a cæpto rectitudinis itinere non declinent. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet, ne hæc eadem mens aut si affectu non tangitur dura sit, aut plus tacta, si inflectitur, remissa.

CAP. IV. — Nonne cum parvulus essem in oculis tuis, caput te constitui in tribus Israel (1 Reg. xv, 17)?

Dum de cavenda elatione et cordis humilitate tractandū tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 42, 45), adjunctum est : *Nonne cum parvulus essem in oculis tuis, etc.* — Parvulus in oculis suis est qui in eo quod semetipsum considerat, impari se alienis meritis pensat. Nam quasi grandem se conspicit quisquis se super aliena merita elatione cogitationis extendit. Saul autem reprobus in bono quod cœperat non permansit, quia fastu susceptæ potestatis intumuit. At contra David, semper de se humilia sentiens, ejusdemque Saul se comparatione postpōens, potuit am feriendi locum reperit, et percipit, ei temerarii adversario humili se professione prostravit dicens : *Quem persequeris, rex Israel, quem persequeris? Canem mortuum et pulicem unum (1 Reg. xxiv, 15)?* Et certe jam tuus in regem fuerat; jam, exo ante Samuele et cornu super se oleum fundente, didicerat, quod eum divina gratia, Saul reprobatum, ad regni gubernacula possidenda servabat. Et tamen persequentem

A adversario mente humili se substernebat, cui divino iudicio prælatum esse se noverat. Illi itaque se humiliter postponebat, cui per electionis gratiam incomparabiliter noverat esse se meliorem. Discunt ergo quomodo humiliari proximis debeant, qui adhuc quo loco apud Deum habeantur nesciunt, si se electi etiam illis humiliant quibus jam se per interna iudicia antepositos deprehendunt. Hoc autem esse proprium specimen electorum scilicet, quod de se semper sentiunt inf a quam sunt. Hinc namque ab eodem David dicitur : *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam (Psal. cxxx, 2).* Hinc Salomon ad sapientiam parvulus vocat, dicens : *Si quis est parvulus, veniat ad eam (Prov. ix, 4).* Qui enim nec dum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Evangelio Dominus dicit : *Confiteor tibi, Domine, pater cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Math. xi, 25).* Hinc rursum Psalmista ait : *Custodiens parvulus Dominus (Psal. cxv, 6).* Hinc Magister gentium dicit : *Facti sumus parvuli in mundo vestrum (1 Thessal. ii, 7).* Hinc discipulos admonens ait : *Superiores sibi invicem arbitantes (Philip. ii, 3).* Nam quia iniquus quisque inferiorem se omnem quem cognovit putat, et diverso justus studet, ut superiorem quemlibet proximum attendat; ac ne, dum se alii alter humiliat, eo humiliato iret alter in elationem, bene utramque partem admonuit, dicens : *Superiores sibi invicem arbitantes, ut in cogitationibus cordis et ego illum mihi præferam, et vicissim ille me sibi, ut cum ab utraque parte inferioris premitur, nullus ex impenso honore sublevetur.*

CAP. V. — Item unde supra.

In expositione Evangelii, homilia 7 (Num. ultimo). — Qui per increpationem S. ulis, nisi superbia elati regis abigitur? Quod ad correctionem suam poterit salubriter quisque convertere qui prælatum est. Cum ergo Saul parvulum se in suis oculis æstimavit, caput in tribus Israel factus est. Ac si aperte diceretur : *Cum te parvulum conspiceris, ego te præ cæteris magnum feci, quia vero tu te magnum conspicias, a me parvus æstimaris.* Quo contra cum David regni sui potentiam coram arca Domini saltando despiceret, dixit : *Ludam, et vilior sum plusquam factus sum; et ero humilis in oculis meis (1 Reg. vi, 22).* Si igitur sancti viri etiam cum agunt fortia de semetipsis vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt qui sine operatione virtutis intumescent? Sed si quælibet a sint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non elevat, sed gravat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento pulverem portat, et unde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. In cunctis ergo quæ agimus radicem boni operis humilitatem teneamus, nec quibus jam superiores, sed quibus adhuc inferiores simus aspiciamus, ut dum meliorum nobis exempla proponimus, ad majora semper ascendere ex humilitate valeamus.

CAP. VI. — Item unde supra.

Reg. Past. part. ii (Cap. 6, ante medium) *. — Parvulum se Saul in suis prius oculis viderat, sed fultus tenporali potentia jam se parvulum non videbat. Cæterorum namque comparatione se præferens, quia cunctis plus poterat, magnum se præ omnibus æstimabat. Miro autem modo cum apud se parvulus, apud Deum magus; cum vero apud se magus apparuit, apud Deum parvulus fuit. Plerumque ergo dum ex subjectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbie ipse potentia fastigio leuocinante corrumpitur. Quam vitelicet potentiam bene regit, qui et tenere illam noverit, et impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, et cum illa cæteris æqualitate componi. Humana etenim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate

* A signatur liber vi, in Job, a Mss. Utic. et Genet. in quo etiam additur : *Item lib. xxvi.* Legitur

hoc loco a nobis notato.

fulcitur. Quanto magis in altum se erigit, cum se ei etiam potestas adiungit? Quam tamen potestatem et de dispensat, qui sollicite noverit et sumere ex illa quod adiurat, et expugnare quod tentat, et æqualem se cum illa ceteris cernere, et tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre (*Ibid.*, multo infra). Scriptum namque est: *Durem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis* (*Eccli. xxxii, 1*).

CAP. VII. — *Item unde supra.*

Cum de bono obedientiæ tractaretur, in expos. beati Job, l. xvii, (*Num. 59*), adiunctum est. — Sciendum magnopere est quia tanto unaqueque anima pretiosior est ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, captus te constitui in tribus Israel?* Ac si aperte diceret: Magnus mihi fuisti, quia despectus tibi; sed nunc quia magnus tibi es, factus es despectus mihi. Unde et per prophetam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes* (*Isa. v, 21*). Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi; tanto respectior Deo quanto propter eum vilior sibi: *quia humilia respicit, et alta a longe agnoscit* (*Psal. cxxxvii, 6*).

CAP. VIII. — *Melior est obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum* (*I Reg. xv, 22*).

Item cum de bono obedientiæ tractaretur, in expos. beati Job, l. 35 (*Num. 28-31*), adiunctum est: *Melior est obedientia quam victimæ, etc.* Obedientia victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos, repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobediencia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstraretur. Ex adverso ergo melius ostenditur quid de ejus laude sentiat. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, sola est obedientia que e fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidei esse videatur. Hinc per Salomonem in ostentatione obedientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias* (*Prov. xxi, 28*). Vir quippe obediens victorias loquitur, quia dum alienæ voci humiliter subditur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *Eum qui venit ad me non ejectionem foras, quia de cælo descendi, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me* (*Joan. vi, 37*). Quid enim, si suam faceret, eus qui ad se veniunt repulisset? Quis autem nesciat quod voluntas filii a voluntate patris non discrepet? Sed quoniam primus homo quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudiis exivit; secundus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se patris, et non suam, facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam sed patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt foras non eicit, quia dum exemplo suo nos obedientiæ subjicit, viam nobis egressionis claudit. Hinc rursus ait: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut auctor judico* (*Joan. v, 30*). Nobis quippe obedientia u que ad mortem servanda præcipitur. Ipse autem si, sicut audit, iudicat, tunc quoque obedit, cum iudex venit. Ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, Redemptor noster indicat, quia hanc etiam cum iudex venerit servat. Quid ergo mirum si peccator homo obedientiæ in præsentis vitæ brevitate se subjicit, quando hanc Mediator Dei et hominum, et cum obedientes remunerat, non relinquit? Scilicet enim vero est quia nunquam per obedientiam malum fieri, a quando autem debet per obedientiam bonum quod agitur intermitteri. Ne-

A que enim mala in paradiso arbor exstitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit, sed ut per melius obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet, quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subditum humiliter exhiberet. Sed notandum quod illic dicitur: *Ex omni ligno paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis* (*Gen. ii, 16*). Qui enim ab uno quolibet bono subjectos vetat, necesse est ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa jejuset. Omnes autem paradisi arbores ad esum Dominus concessit, cum ab uno prohibuit, ut creaturam suam, quam nolebat extingui, sed provehi, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas latius relaxaret. Sed quia nonnunquam nobis hujus mundi prospera, nonnunquam vero jubeantur adversa, sciendum summopere est quod obedientia aliquando, si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem, si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci et contumeliæ jubeantur, nisi hæc ex semetipso animus appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, qui ad ea quæ in hac vita despecta sunt invitus nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia et in adversis ex suo aliquid habere, et rursus in prosperis ex suo aliquid omnino non habere, quatenus et in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur, et in prosperis tanto sit verior, quanto a præsentis ipsa quam divinitus percipit gloria funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si cælestis patriæ duorum hominum facta memoremur. Moyses namque cum in deserto oves pasceret, Domino per angelum in igne loquente, vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudini præset (*Exod. iii*). Sed quia apud se mente humilis exstitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit; moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudius tertius, ex quo cœpisti loqui ad serum tuum, tardioris et impeditioris linguæ factus sum* (*Exod. iv, 10*). Et se postposito alium deprecatur, dicens: *Mitte quem misurus es*. Ecce cum auctore linguæ loquitur, et ne tanti regiminis potestatem susciperet, elinguem se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat ut Jerusalem ascendere debuisset admonitus, sicut ipse Galatis dicit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerusalem assumpto Barnaba et Tito. Ascendi autem secundum revelationem* (*Gal. ii, 1*).

D Isque in itinere cum prophetam Agabum reperisset, quanta se adversitas Jerusalemis maneret audivit. Scriptum quippe est quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum, cujus hæc zona est sic alligabunt in Jerusalem* (*Act. xxi, 11*). A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu. Neque enim pretiosior facio animam meam quam me* (*Ibid. 13*). Præceptione igitur revelationis Jerusalemam pergens adversa cognoscit, et tamen hæc libenter appetit. Audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet, quia precibus renititur, ne Israelitiæ plebi præferatur; Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotissime propter deum etiam ad aciora fer-

Moralium legitur.

* Utc., tanto sit vilior. Prætulimus aliam lectionem quæ est Genet et Michael. Cæterumquin ita in libro

vescit. Ille presentis potestatis gloriam Deo voluit jubente declinare; iste Deo aspera et dura di ponente, se studuit ad graviora preparare. Præeunte ergo utrorumque ducum infracta virtute instruimur, ut, si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur; prosperis hujus sæculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione militemus.

CAP. IX. — Ecce spiritus Dei malus exagitat te (I Reg. xviii, 10.)

Cum de occulta divini dispensatione judicii tractaretur, in expos. beati Job, l. 18 (Num. 4; l. ii, n. 16, 17), adjunctum est: *Ecce spiritus Dei malus exagitat te.* — Seit a antiquus humani generis inimicus qualiter afflictionem justorum semper appetat; tamen si ab Auctore nostro potestatem non accipit, ad tentationis articulum nullatenus convalescit. Unde et omnis voluntas diaboli injusta est, et tamen, permittente Deo, omnis potestas justa. Ex se enim tentare quoslibet injuste appetit, sed eos qui tentantur sunt, et prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus juste permittit. Bene ergo dicitur: *Spiritus Domini malus exagitat te.* Ecce unus idemque spiritus, et Domini appellatur et malus: Domini videlicet per licentiam potestatis justæ, malus autem per desiderium voluntatis injustæ. Unde et in hoc loco queri solet: si Domini, cur malus? si malus, cur Domini dicitur? Sed duobus verbis comprehensa est et potestas justa in diabolo, et voluntas injusta. Nam et ipse dicitur spiritus malus per nequissimam voluntatem, et idem spiritus Domini per acceptam justissimam potestatem. Quia etsi hostis sævit, qui ferire appetit, Creator tamen est, qui eum ad aliquid prævalere permittit. Formidari igitur non debet qui nihil nisi permissus valet. Nam et in Evangelio expellenda de hmine dæmonum legio Domino dicebat: *Si ejicias nos, mitte nos in greges porcorum (Matth. viii, 31).* Sola ergo jussio illa timenda est, quæ cum hostem salvare permittit, et ad usum justitiam dicitur et in illius voluntas servit.

CAP. X. — Quod cum Saulem spiritus immundus invaderet, apprehensa David cithara, ejus vesaniam sedabat (I Reg. xvi, 14, 23).

Cum de dispensatione doctrinæ regentium tractaretur, Reg. Past. part. iii (Cap. 2, admon. 5), adjunctum est: *Quod cum Saulem spiritus immundus invaderet,* etc. — Plerumque superbus dives exhortationis blandimento placandus est, quia et plerumque dura vna vera per lenia fomenta mollescunt, et furor insaniorum sæpe ad salutem, medico blandiente, reducitur; cumque eis in dulcedine condescenditur, languor insanie mitigatur. Neque enim negligenter intuendum est quod cum Saulem spiritus adversus spiritum arripitur, David canentem, ejus vesaniam sedabat, et tempe abbat. Quid enim per Saulem nisi elatio potentium, et quid per David innuitur nisi humilis vita sanctorum? Cum ergo Saul ab inundo spiritu arripitur, David canentem, ejus vesania temperatur, quia cum sensus potentium per elationem in furorem vertitur, dignum est ut ad salutem mentis quasi a dulcedine citharæ locutionis nostræ tranquillitate revocetur.

CAP. XI. — De David et Goliath (I Reg. xvii, 32-34).

Dum de convincendis errorum magistris tractaretur, in expos. beati Job, l. xviii (Num. 24), adjunctum est: *De David et Goliath.* — Vir recta fide plenus quæ Sacris solus ad justitiam deputari, ea ipsa Scripturæ sacræ, quæ hæreticus affert testimonia colligit, et erroris ejus pertinaciam inde convincit. Contra nos namque dum sacræ legis testimonia apportant, secum nobis afferunt unde vincantur.

^a Excusi: *scit namque Job quod diabolus licet afflictionem justorum semper appetat; reluctantibus omnibus Mss. nostris.*

Unde et David typum Domini, qui videlicet manu fortis interpretatur, Goliath vero hæreticorum superbiam signans. hoc rebus locuti sunt, quod nos verbis aperimus. Goliath quippe cum gladio, David vero cum pera pastorali venit ad prælium. Sed eundem Goliath David superans suo gladio occidit; quod nos quoque agimus, qui promissa David membra ex ejus fieri dignatione meruimus. Nam cum superbie hæreticos et sacræ Scripturæ sententias deridentes ei-dem verbis atque sententiis quas proferunt vincimus, quasi elatum Goliath suo gladio detruncamus.

CAP. XII. — Saul persecutor cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui tam longo tempore persecutionis ejus mala tolerabat. Cumque eum viri sui ad feriendum Saul accenderent, fregit eos responsionibus: quia manum mittere in Christum Domini non deberet; qui tamen occulte surrexit, et oram chlamydis abscedit (I Reg. xxiv, 4, 5).

Cum de obrectatio e fugienda, et humilitate pravis etiam rectoribus exhibenda tractare ur, Reg. Past. part. iii (Cap. 4, admon. 5, circa fi. em), adjunctum est: *Saul persecutor cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus,* etc. — Quid per Saul, nisi mali rectoris? Quid per David, nisi boni subditi designatur? Saul igitur ventrem purgare est pravos præpositos conceptam in corde malignum usque ad opera miseri odoris extendere, et cogitata apud se noxia factis exterioribus exsequendo monstrare. Quem tamen David ferire metuit, qui pravis subditorum mentes, ab omni se peste obrectationis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percipiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Qui et si quando propter infirmitatem sese abstinere vix possunt ut extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter, loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt, quia videlicet dum prælatæ dignitati saltem innoxie et latenter derogant, quasi regi superpositi vestem secant; sed tamen ad semetipsos re leunt, sequæ vehementissime vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Unde bene et illic scriptum est: *Post hæc David percussit cor suum, eo quod abscessisset oram chlamydis Saul.* Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem penitentiae cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat; et cum præpositæ potestati deliquerit, ejus contra se judicium, a quo sibi prælatæ est, perhorrescat. Nam cum in præpositis delinquimus, ejus ordinationi qui eos nobis prætulit obviamus. Unde Moyses quoque cum contra se et Aaron conqueri populum cognovisset, ait: *Nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Deum (Exod. xvi, 8).*

CAP. XIII. — De renuntiatione Abigail ad Nabal (I Reg. xxv, 14, 18, 3).

Dum de opportuno correptionis tempore tractaretur, Reg. Past. part. iii (Cap. 16, admon. 17), adjunctum est: *De renuntiatione Abigail ad Nabal.* — Quid nobis Abigail per renuntiationis suæ dispensationem innuit, nisi quod iracundos melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinamus? Perturbati quippe quid audiant ignorant, sed ad se reducti tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius tolerato erubescunt. Menti autem furore ebriæ omne rectum quod dicitur perversum videtur. Unde Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter laqueit, quam digesto vino laudabiliter dixit. Et idcirco malum quod fecerat cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audivit.

^b In Mss. Micharl. Gemet. et Utic.: *Cum de discretis ad correctionem temporibus.*

CAP. XIV. — *Ægyptium puerum Amalechitæ in itinere ægrotum deserunt, quem David cibo reficit, dumque sui itineris facit. Amalechitam persequitur, eculantem reperit, et funditus exstinguit* (I Reg. xxx, 11-15).

Cum de peccatorum per donum superæ gratiæ conversio tractaretur, in expos. beati Job, l. v (Num. 75), adjunctum est: *Ægyptium puerum Amalechitæ in itinere ægrotum deserunt*, etc. — Quid est quod Ægyptius Amalechitæ puer in itinere lassatur, nisi quod amator præsentis sæculi, peccati sui nigredine opertus, sæpe ab eodem sæculo infirmus despectusque relinquitur, ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat. Sed David hunc invenit, quia Redemptor noster veraciter manu fortis nonnunquam quos despectos a mundi gloria reperit, in summum amorem convertit. Cibo pascit, quia verbo scientiæ reficit. Ducem itineris eligit, quia suum etiam prædicatorem facit. Et quia Amalechitam sequi non valuit, dux David efficitur, quia is quem indignum mundus deseruit, non solum convulsus in sua mente Dominum recipit, sed prædicando, hunc etiam usque ad aliena curia perducit. Quo videlicet duce David Amalechitam convivantem invenit, et exstinguit, quia ipsis Christus prædicantibus mundi kelium destruit, quos mundus comites habere desepxit.

CAP. XV. — *Item unde supra.*

In expositione Evangelii, hom. xxxvi (Num. 7). — Hos eligit Deus, quos desepxit mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. Etenim qui patrem reliquit, et partem substantiæ quam perceperat prodige expendit, postquam esurire cœpit, in se reversus dixit: *Quantum mercenarii in domo patris mei abundant panibus* (Luc. xv, 17)? Longe quippe a se recesserat, quando peccabat; et si non

esurisset, in semetipsum minime rediisset. Postquam terrenis rebus indiguit, tunc cogitare cœpit quid de spiritualibus amisit. Infirmi ergo qui que atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Domini audiunt, quanto et in hoc mundo non habent ubi delectentur. Quod bene Amalechitarum puer ille Ægyptius designat, qui Amalechitis prædicatoribus atque contentibus ager remansit in via, et fame sitique aruit; quem cum David invenit, ei cibum potumque præbuit; qui illico convalescens dux David factus est: convivantes Amalechitas reperit, et eos qui se debent relinquerant cum magna fortitudine prostravit. Amalechita quippe populus lambens vocatur. Et quid per lambentem populum nisi mentes carnalium designantur? Quæ terrena cuncta ambiendo quasi lambunt, dum solis temporalibus delectantur. Quasi enim populus lambens prædam facit, dum terrena diligentes lucra de alienis damnis exaggerant. Sed puer Ægyptius æger in via relinquitur, quia peccator quisque dum infirmari ab huius mundi statu cœperit, mox sæcularibus mentibus in despectum venit. Quem tamen David invenit, eique cibum et potum præbuit, quia manu fortis Dominus abjecta mundi non despicit; et plerumque eos qui, sequi mundum minime valentes, quasi in via remanent, ad amoris sui gratiam convertit, eisque verbi sui cibum potumque porrigit, et quasi ducem sibi in via eligit, dum suos etiam prædicatores facit. Dum enim Christum peccatorum cordibus infirmit, quasi si David super hostes ducunt. Qui convivantes Amalechitas venit David gladio ferunt, quia superbos quosque qui se in mundo desepserant, Domini virtute prosternunt. Puer ergo Ægyptius, qui in via remanserat, Amalechitas interiecit, quia plerumque ipsi mentes sæcularium prædicando superant, qui prius cum sæcularibus in hoc mundo currere non valebant.

LIBER OCTAVUS.

De testimoniis in librum secundum Regum

CAPUT PRIMUM. — *Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos, neque sint agri primitiarum; quin ibi abjectus est clypeus sortium, clypeus Saul, quia non esset unctus oleo* (II Reg. i, 21, 22).

Cam de maledictionum distinctione tractaretur in præfat. lib. iv, in Job (Cap. 4), adjunctum est: *Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos*, etc. — Quid montes Gelboe, Saul moriente, deliquerant, quatenus in eos nec ros nec pluvia caderet, et ab omni eos viriditatis germine sententiæ sermo sicaret? Sed quia Gelboe interpretatur decursus, per Saul autem unctum et mortuum, mors nostri mediatoris exprimitur; non immerito per Gelboe montes superba Judeorum corda signantur, quæ dum in huius mundi desiderio desuunt, in Christi, id est uncti se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rose siccantur. De quibus et bene dicitur: *Ut agri primitiarum esse non possint*. Superbæ quippe Hebræorum mentes primitivos fructus non ferunt, quia in Redemptoris adventu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi voluere. Sancta namque Ecclesia in primitiis suis multitudine gentium secundata, vix in mundi fine Judæos quos invenit suscipit, et extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponit. De quibus nimirum in reliquiis Isaias dicit: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient* (Isa. x, 22). Possunt tamen idcirco Gelboe montes ore prophete maledici, ut dum fructus ex arescente terra non oritur, possessores terre sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi maledictionis sententiam accipiant, qui

caput se mortem regis suscipere iniquitate sua exigente meruissent.

CAP. II. — *Locutus est Abner ad Azahel, dicens: Recede a me, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram. Qui audire contempnit, et noluit declinare. Percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, et transfodit eum, et mortuus est* (II Reg. ii, 22, seq.).

Cum de discreta circa delinquentes correptione tractaretur Reg. past. part. iii (Cap. xvi, admon. 17, circa fin.) adjunctum est: *Locutus est Abner ad Azahel, dicens*, etc. — Cujus Azahel typum tenuit, nisi eorum, quos vehementer arripiens furor in præceptis ducit? Qui in eorum furoris impetu tanto caute declinandi sunt, quanto et insane rapiuntur. Unde et Abner, qui sermone nostro patris lucerna dicitur, fugit, quia doctorum lingua, quæ supernum Dei lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem cuiuspiam ferri conspicit, cumque contra irascentem dissimulat verborum jacula reddere, quasi persequentem non vult ferire, sed cum iracundi nulla consideratione se mitigant, et quasi Azahel persequi et insanire non cessant, necesse est ut hi qui furentes reprimere conantur, nequaquam se in furore erigant, sed quicquid est tranquillitatis ostendant, quædam vero subtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum pungant. Unde et Abner cum contra persequentem subsistit, non eum recta sed aversa hasta transforavit. Ex microne quippe percussus est impetu aperte increpationis obviare. Aversa vero hasta persequentem ferire est furentem tranquille ex quibusdam tangere, et quasi parcendo stare.

Azahel autem protinus occubuit, quia commotus mentes dum et parci sibi sentiunt, et tamen responsorum ratione in intimis sub tranquillitate tanguntur, ab eo quod se erexerant, statim cadunt. Qui ergo a fervoris sui impetu sub letalitate percussione resiliunt, quasi sine ferro moriuntur.

CAP. III. — *Venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab et Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboeth, qui dormiebat super statum anum meridie. Ingressi sunt fervente die domum Isboeth, etc. — Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitis separant. Quæ si obdormierit, in mortem proprii Domini sui insidiatores admittit: quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germina auferunt, atque in inguine ferunt, quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam vero Isboeth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque a virilisque sensus preponi cordis foribus debet, quem nec negligente somnus opprimat, nec ignorantie error fallat. Unde bene et Isboeth appellatus est qui custode femina, hostilibus gladiis nudatur. Isboeth quippe, vir confusions dicitur; vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est. Quia dum virtutes se agere astimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis.*

Dum de adhibenda menti forti custodia, per sollicitæ circumspectionis studium tractaretur in expos. beati Job, l. i (Num. 49), adjunctum est: *Venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab et Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboeth, etc.* — Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitis separant. Quæ si obdormierit, in mortem proprii Domini sui insidiatores admittit: quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germina auferunt, atque in inguine ferunt, quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam vero Isboeth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque a virilisque sensus preponi cordis foribus debet, quem nec negligente somnus opprimat, nec ignorantie error fallat. Unde bene et Isboeth appellatus est qui custode femina, hostilibus gladiis nudatur. Isboeth quippe, vir confusions dicitur; vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est. Quia dum virtutes se agere astimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis.

CAP. IV. — *De bobus calcitrantibus inclinata arca, quam cum Oza Levites erigere voluisset, percussus est (II Reg. vi, 6, 7).*

Dum de reprimenda contra rectores suos subditorum reprehensionis aulacia tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 24), adjunctum est: *De bobus calcitrantibus inclinata arca, etc.* — Sæpe quia intelligi non valent, deterioribus displicent vel facta vel dicta meliorum. Sed eo ab eis non temere reprehenduntur, quo apprensi veraciter nequa quam possunt. Sæpe aliquid a majoribus dispensatorie agitur vel præcipitur, quod a minoribus error putatur. Sæpe multa a fortibus dicuntur, quæ idcirco infirmiores dijudicant, quia igno aut. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca signavit, quam quia casuram credens Levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. Quid est namque mens justus, nisi arca testamenti? Quæ gestata a bobus calcitrantibus inclinatur, quia nonnunquam etiam qui bene præest, dum subjectorum populorum conclusionem concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione permovetur. Sed in hoc quod dispensatorie agitur, inclinatio ipsa, fortitudinis casus putatur imperitus. Unde et nonnulli subtiliter contra hanc manum reprehensionis mittunt, sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficient. Levites ergo quasi adjuvens manum extendit, sed delinquit, vitam perdidit, quia dum infirmi quique fortium facta corripunt, ipsi a viventium sorte reprobantur. Aliquando etiam sancti viri quædam minimis condescendentes dicunt, aliquando vero quædam summa

A contemplantes proferunt, dumque vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, auctacter hæc stulti reprehendunt. Et quid est justum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatum arcam superba reprehensionis manu relevare? Quid est justum de incognita locutione reprehendere, nisi motum ejus fortitudinis erroris lapsum putare? Sed perdit vitam qui arcam Dei tumide sublevar, quia nequaquam quis sanctorum corrigere recta presumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Unde et Levites idem recte Oza dicitur, quod videlicet robustus Domini interpretatur, quia præumptores quæque nisi audaci mente robustos se in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta vel infirma judicarent.

CAP. V. — *Quod David dum arcam Domini Jerusalem saltando reduceret, a Michol filia Saul uxore sua irrisus est (II Reg. vi, 16, 17, 21, 22).*

B Cum de e bono humilitatis regentium per domini superni gratiam tractaretur in expos. beati Job, l. xxvii (Num. 77, 78), ad unctum est: *Quod David dum arcam Domini Jerusalem saltando reduceret, etc.* — Intueri libet quanta virtutum munera David perciperat, atque in his omnibus quam forti se humilitate servabat. Quem enim non extolieret, ora leonum frangere, ursorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus eligi, reprobo rege ad regni gubernacula ungi, timendum cunctis uno lapide Goliath sternere, a rege proposita extinctis Allophyliis numerosa præputia reportare, promissum tandem regnum percipere, cunctumque Israeliticum populum sine ulla contradictione possidere? Et tamen cum arcam Dei in Jerusalem revocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admistus populis ante arcam saltat. Et quia coram arca saltare, ut creditur, vixi mos fuerat, rex sese in divino obsequio per saltum rotat. Ecce quem Dominus cum suis singulariter prætulit, sese sub Domino et exarquando minimis, et abjecta exhibendo contentum. Non potestas regni ad memoriam reduciunt, non subjectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum cæteris ante ejus arcam, qui honorem delevat, recognoscit. Coram Deo egit debili vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiat ignoro, ego David plus saltantem strepro quam pugnantem. Pugnantem quippe hostes subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum vicit. Quem Michol filia Saul adhuc ex timore regii generis insana, cum humiliatum despiceret, dicens: *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum et nudatus est quasi si nudetur unus de scurris (II Reg. vi, 20)*; protinus audivit: *Vivit Dominus quia ante Dominum ludam, qui elegit me potius quam patrem tuum (Ibid. ii, 22)*. Ac paulo post ait: *Et ludam, et vilior fiam plusquam factus sum, eroque humilis in oculis meis.* Ac si aperte dicat: *Viliscere coram hominibus appetit, quia* D *servare me coram Domino ingenuum per humilitatem quero.* Sunt vero nonnulli qui de semetipsis humilia sentiunt, quia in honoribus positi nihil se esse nisi pulverem, favillamque perpendunt; sed tamen coram hominibus viles apparere refugiant, et contra hoc quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate palliantur. Et sunt nonnulli qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, dejectos se exhibendo continent, sed tamen apud se introrsus quasi ex ipso merito ostense vilitatis intumescunt, et tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella magna David circumspectione deprehendit, mira virtute superavit. Quia

* In Ms. Sagiensi, *rigilque.*

^b Editi, *quædam minima.* Sequimur Mss. Mich, Genet., Utc.

Corruptissime in vulgatis: *De domo uxoris patriæ.*
^d Utc., *reprehendit.* Sequimur Genet., Mich., Sagiensem.

anim de seinetipso intus humilia sentiens, honorem A
 exterius non querit insinuat dicens: *Lad in, et vilior
 sum.* Et quia per hoc quod vilem se exterius præ-
 buit, nequaquam interius intumescit, adiungit: *Ero-
 que humilis in oculis meis.* Ac si dicat: Qualem me
 exterius despiciens exhibeo, talem me et interius
 attento. Quid ergo acturi sunt, quos doctrina elevat,
 si David ex carne sua venturum Redemptorem no-
 verat, ejusque gaudia prophetando nuntiabat; et tamen
 in semetipso cervicem cordis valida distractionis
 calce deprimebat, dicens: *Eroque humilis in oculis
 meis.*

CAP. VI. — *Non tu ædificabis mihi templum, quia
 vir sanguinum es (I Reg. vii, vel potius I, Paralip.
 xii, 5).*

Dum de servanda doctoribus cordium actuumque
 munditia tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num.
 56), adjunctum est: *Non tu ædificabis mihi templum,*
 etc. — Mundus in se esse a vitiis debet, qui curat
 aliena corrigere, ut terrena non cogitet, ut deside- B
 riis infinis non succumbat; quatenus tanto perspicacius
 aliis fugienda videt, quanto hæc ipse per scientiam
 et vitam verius declinat. Quia nequaquam
 pure maculam in membro considerat oculus, quem
 pulvis gravat, et superjectas sordes tergere non va-
 lent manus quæ lutum tenent. Quod iuxta antiquæ
 translationis seriem bene ad David erga exte-
 riora bella laborantem, per significationem divina
 vox inauit, cum dicit: *Non tu ædificabis mihi tem-
 plum, quia vir sanguinum es.* Dei autem templum
 ædificat qui corrigendis atque instituendis proximo-
 rum mentibus vacat. Templum quippe Dei nos
 sumus, qui ad veram vitam ex ejus inhabitatione
 construimur, Paulo attestante, qui ait: *Templum
 Dei sanctum est quod estis vos (II Cor. xvii, 27).* Sed
 vir sanguinum templum Dei ædificare prohibetur,
 quia qui adhuc actis carnalibus incumbit, necesse
 est ut instruere spiritualiter proximorum mentes
 erubescat.

CAP. VII. — *Percussit David vallem salinarum (I Reg.
 viii, 13).*

Dum de vindicta perverse de Deo sentientium
 tractaretur in expos. beati Job, l. 3 (Num. 45),
 adjunctum est: *Percussit David vallem salinarum.*
 — Quid de percussa multitudine a David in valle
 salinarum signatur, nisi quia Redemptor noster
 suo videlicet restrictionis examine, in his, qui
 de illo prava sentiunt, stultitiam immoderati sa-
 poris extinguit?

CAP. VIII. — *Quod David in solarío deambulans,
 Bethsabæe Uriæ concupivit uxorem (II Reg. xi,
 2, 3).*

Dum de adhibenda discretionē in vestigandis
 Scripturæ mysteriis tractaretur in expos. beati Job,
 l. iii (Num. 55), adjunctum est: *Quod David in so-
 lario deambulans,* etc. — Sic plerumque res quælibet
 per historiam virtus est, per significationem culpa,
 sicut aliquando res gesta, in facto causa damnationis
 est, in scripto autem prophetia virtutis. Quod
 verum esse citius ostendimus, si unum sacræ Scrip-
 turæ testimonium ad utraque probanda proferamus.
 Quis namque audiens non solum fidelium, sed ipso-
 rum quoque infidelium non omnimodo detestetur
 quod David in solarío deambulans, Bethsabæe Uriæ
 concupiscit uxorem? Quem tamen a praelio rever-
 tentem, ire ad domum suam admonet, pedes lavare.
 Qui protinus respondit, dicens: *Arca Dei sub pel-
 libus est, et ego in domo mea requiescam (II Reg. xi,
 14)?* Quem David ad mensam propriam suscipit,
 ei que epistolæ per quas mori debeat tradit. Cujus
 autem David in solarío deambulans typum tenet,
 nisi ejus de quo scriptum est: *In sole posuit taberna-*

culum suum (Psal. xviii, 6)? et quid est Bethsabæe ad
 se perducere, nisi legem litteræ carnali populo con-
 junctam spirituali sibi intellectu sociare? Bethsabæe
 enim puteus septimus dicitur, quia nimirum per co-
 gnitionem legis infusione spiritualis gratiæ perfecta
 nobis sapientia ministratur. Quam vero Urias, nisi
 Judaicum populum designat? Cujus nomen interpre-
 ratum dicitur, lux mea Dei. Judaicus enim populus,
 quia de accepta legis scientia extollitur, quasi de
 Dei luce gloriatur. Sed huic Uriæ David uxorem abstulit,
 sibi que conjunxit, quia videlicet manu fortis, quod
 David dicitur, in carne Redemptor apparens, dum de
 se spiritu-liter loqui legem innotuit, per hoc quod
 juxta litteram tenebatur, hanc a Judaico populo ex-
 traneam demonstravit, sibi que conjunxit, quia se
 per illam prædicari declaravit. Uriam tamen ad do-
 mum ire David admonet pedes lavare, quia incarna-
 tus Dominus veniens, Judaico populo præcepit ut ad
 conscientiam redeat, et sordes operum sletibus tergat;
 ut spiritualiter mandata legis intelligat, et post tantam
 duritiam præceptorum, fontem baptismatis inveniens,
 ad aquam post laborem recurat. Sed Urias qui
 arcam Domini esse sub pellibus meminit, respondit
 quod domum suam intrare non possit. Ac si
 Judaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificiis
 carnalibus video, et relire ad conscientiam per
 spiritualem intelligentiam non requiro. Quasi enim
 arcam esse sub pellibus dicit, qui præcepta Dei non
 nisi ad exhibendum ministerium sacrificii carnalis
 intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem,
 David ad mensam vocat, quia quamvis Judaicus
 populus ad conscientiam reverti contemnat, ei tamen
 Redemptor veniens mandata spiritualia prædicat:
 dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan
 et mihi; de me enim ille scripsit (Joan. v, 46).*
 Legem itaque Judaicus populus tenet, quæ ejus di-
 vinitatem loquitur, cui ierem populus credere desi-
 gnatur. Unde et Urias ad Joab (cum epistolis, ex quibus
 occidi debeat, mittitur, quia ille ipse Judaicus
 C populus legem portat, qua convincente moriatur.
 Dum enim mandata legis retinens implere rennuit,
 ipse nimirum defert iudicium unde damnatur. Quid
 ergo per factum istud David scelestius? Quid Uriam
 mundius dicit potest? Sed rursus per mysterium
 quid David sanctius, quid Uriam infidelius invenitur?
 quando et ille per vitæ culpam, prophetiæ signat in-
 nocentiam, et iste per vitæ innocentiam in propheta
 exprimit culpam. Virtus namque sacri eloquii sic
 transacta narrat, ut ventura exprimat; sic in facto
 rem approbat, ut in mysterio non contradicat,
 sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persua-
 deat.

CAP. IX. — *De concupiscentia David in Bethsabæe (II
 Reg. xi, 4).*

Dum de reprimendo illicitæ visu concupiscentiæ
 tractaretur in expos. beati Job, l. xxi (Num. 12,
 1.), adjunctum est: *De concupiscentia David in Beth-
 sabæe.* — Adhuc carnis corruptibilis pondere gravati
 nequaquam valeamus sic vivere, ut nulla nos possit
 culpæ delectatio pulsare. Sed aliud est nolentem
 D tangi, aliud consentientem animum perimi. Sancti
 autem viri tanto vigilantiores se circumspeditione
 custodiunt, quanto se pulsari sinistris motibus vel
 transitorie delectationis dedignantur, ut si qui
 fortasse cor illicitum concupisceret, pressus disciplinæ
 magisterio oculus videre recusaret. Sicut enim
 sepe tentatio per oculos trahitur, sic nonnunquam
 concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus,
 oculos deservire. Nam plerumque res quælibet inno-
 centi mente respicitur, sed ipso conspectu animus
 concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim David
 Uriæ conjugem ideo studiose respexit, quia concu-
 pierat, sed potius ideo concupivit, quia incaute res-

* V. l.: *Dum per subtilissimæ discretionis studium,
 de disserendo intellectu sacri eloquii, ut legitur in ple-*

pexit. Fit vero rectæ retributionis examine, ut qui exteriori negligenter nititur, interiori oculo non injuste cæcetur. Sæpe autem intrinsecus concupiscentia dominatur, et illecebratus animus ad usus suos sensus corporeo: famulari more tyrannidis exigit, suisque voluptatibus oculos servire compellit, atque, ut ita dicam, fenestras luminis ad tenebras aperit cæcitatibus. Unde sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa, per quæ fornicæ species ad mentem ingreditur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prævæ cogitationis visio lenocinata famuletur. Quæ si unquam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit.

CAP. X. — De pœnitentia David pro Bethsabæe (II Reg. xii, 13).

Cum de mentis humilitate servanda tractaretur in expos. beati Job, l. xliii (Num. 23), adjunctum est: *De pœnitentia David pro Bethsabæe.* — Ad hoc in Scriptura sacra virorum talium, id est David et Petri peccata sunt indita, ut cautela minorum sit ruina majorum. Ad hoc vero utrorumque illic et pœnitentia insinuat et venia; ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo David cadente, nemo superbiat. De lapsu etiam suo David surgente, neq̄ desperet. Ecce quam mirabiliter Scriptura sacra eodem verbo superbos premit, quo humiles levat. Unam namque rem gestam retulit, et diverso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad spem fiduciam revocavit. O inestimabile novi generis medicamentum, quod uno eodemque ordine positum, et primendo tumescit, et sublevando arentia refundit. De majorum nos lapsu teruit, sed de reparatione roboravit. (Num. 24) Sic quippe semper, sic nos divinæ dispensationis misericordia, et superbientes reprimat, et ne ad desperationem corruamus, fulcit. (Num. 25) Sed quia exigente causa David ad medium deducto, tanti facinoris in moriam fecimus, lectoris fortasse animus movetur cur omnipotens Deus eos, quos in perpetuum elegit, omni ad donorum quoque spiritualium culmen a sumpsit, illesos a corporatibus vitiis non custodit? Unde quia satisfieri citius credimus, breviter respondemus. Nonnulli enim per accepta dona virtutum, per inmensam gratiam bonorum operum, in superbie vitium cadunt, sed tamen quo ceciderint, non agnoscunt. Proinde contra nos hostis antiquus quia jam interius dominatur, etiam exterius sævire permittitur, ut qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autem quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere quam cogitatione tacta ex deliberata elatione peccare. Sed cum minus turpis superbia creavit minus vitatur. Luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes torpem novire. Unde sit plerumque ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu malum culpæ latentis erubescant, et tunc etiam majora corrigunt, cum prostrati in minimis gravius confunduntur. Reos enim se inter minora conspiciunt, qui se liberos inter graviora crediderunt. Fia ergo Domini dispensatione laxatus, nonnunquam malignus spiritus de culpa ad culpam trahit, et dum plus percutit, inde eum quem ceperat amittit atque unde vicisse cernitur, inde superatur. Considerare libet intra munus gratiæ sinum quanto Deus misericordiæ favore nos continet. Ecce qui de virtute se extollit per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis virtutibus extollitur, non glorio, sed ut ita dicam, medicamento vulneratur. Quid est enim virtus, nisi medicamentum? et quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum, ut qui virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in usum vitiorum, ille vitiorum illecebras assumit in

* Utic., argueret.

aree virtutum, et salutis statum perentit ut servet, ut qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem eadentes hæreamus. Sed inter hæc sciendum quod plerique hominum quo in multi corruunt, a citius ligantur. Cumque eos antiquus hostis ex uno vitio percutit ut concedant, ex alio quoque ligat ne resurgant. Consideret itaque homo cum quo adversario bellum gerat, et si jam se in aliquo deliquisse perperdit, saltem ad culpam pertrahi ex culpa pertimescat, ut studiose vitentur vulnera quibus frequenter interfecti, quia valde rarum est quod hostis noster electorum salutem etiam vulneribus servit (Num. 28). Evadendos enim electos suos Dominus sæpe tentatori subjicit, sicut post paradisi claustra, sicut post tertii cæli secreta, ne revelationum magnitudine Paulus extollit potui set (II Cor. xii, 17), ei Satanæ Angelus datus est, sed ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire etiam perant, humiliati a perditione serventur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei. Quia adversarius noster inde obtemperat nutibus superbiæ gratiæ, unde exercet iram nequissimæ voluntatis suæ.

CAP. XI. — Dominus transtulit peccatum tuum (II Reg. xii, 13).

Dum de impetranda remissione delinquentium non sine ultione vindictæ congruæ tractaretur in expos. beati Job, l. 9 (Num. 54), adjunctum est: *Dominus transtulit peccatum tuum.* — Si peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est quod omnia quæ de eodem peccato per prophetam ei a Domino dicta sunt, postmodum toleravit? Sed pro ul dubio Dominus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœni ens punit, aut hoc Deus cum homine vincans percutit. Nequaquam igitur peccato paritur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire post confessionem meruit: *Dominus transtulit peccatum tuum;* et tamen, multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat exolvit. Sic nos salutis unda a culpa patris absolvimur, sed tamen, reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus, quia delicta nostra sive per nos, sive per scmetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporalis afflictione tergere, quia in eis in perpetuum non vult vindicare.

CAP. XII. — Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat; Dominus enim præcepit ei ut malediceret David (II Reg. xvi, 10).

Dum de servanda contra tentationes in adversis patientia per memoriam præteritorum delictorum tractaretur, in expos. beati Job, l. xxx (Num. 37), adjunctum est: *Quid mihi et vobis, filii Sarviæ?* — Quisquis fidelium divinæ gratiæ illustratione componitur, sancto desiderio de imis ad summa evehit superbiæ contemplationis penna festinet, sanctorum præcedentium patrum gesta ante mentis oculis ponat, atque in eis se imitatione exercendo proliciat, et quod præsentis titillat ex vitio, vel præteritorum malorum memoria reprimat, vel donorum præcedentium consolatione resringat, vel etiam imitatione, ut dictum est, patrum præcedentium provocetur ad melius. Quod necesse est ut, si ut proposuimus, exemplis evidentioribus approbemus. Ut enim unum de multis loquar, quatenus studiosus lector multa in paucis intelligat, quisquis verborum contumeliis pressus, cum virtutem patientiæ servare non sufficit, David factum a memoria reducat; quem cum Semei or convitiis urgeret, et armati proceres ulcisci contunderent, ait: *Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat; Dominus enim præcepit ei ut malediceret David. Et quis est qui audeat dicere quare sic fecerit?* Et paulo post: *Dimittite eum, ut maledicat juxta præ-*

septem Domini, si forte respiciat Deus afflictionem A meam, et reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. Quibus profecto verbis indicat quia pro perpetrato Bethsabee scelere, exurgentem contra se filium fugiens, reluxit ad animum malum quod perpetravit, et æquanimitè pertulit quod audivit, et contumeliosa verba non tam convicia quam alijutoria credidit, quibus se purgari sibi què misereri posse judicavit. Tunc enim illata convicia bene toleramus, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leve quippe videbitur quod injuria percussimur, dum in actione nostra conspicimus quia pejus est quod meremur. Sicque fit ut contumelias gratia magis quam ira debeat, quarum interventu Deo iudice pœna gravior declinari posse confiditur.

CAP. XIII. — De Joab quod Amasæ mentum manu dextra tenuit, et sinistra percussit (II Reg. xx, 9).

Cum de cavenda simulatorum malitia tractaretur, in expos. beati Job, l. xv (Num. 13), adjunctum est: *De Joab quod Amasæ mentum manu dextra tenuit, B* — Quid est quod Joab Amasæ mentum dextra tenuit, sed sinis ram ad gladium latenter mittens ejus viscera effudit, nisi hoc quod patenter datur intelligi? Dextra namque mentum tenere est quasi ex benignitate blandiri; sed sinistram ad gladium mittit, quia latenter ex malitia percussit.

CAP. XIV. — Quod David, qui prius alienam uxorem concupiscere non timuit, postmodum vero, cum aquam de cisterna concupisset, expavit (II Reg. xxiii, 16, 17).

Cum de purgatione vitæ electorum per memoriam reprehensionis suorum excessuum tractaretur, hom. 34 in Evang. (Num. 16), adjunctum est. *Quod David, qui prius alienam uxorem concupiscere non timuit, C* — Cogitantium summopere est ut qui se illicita commisisse meminit, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibi metipsi abscindere debeat etiam concessa; et se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse. Nimia sunt quæ loquor, si hæc ex sacri eloquii testimonio non afflmo. Lex certe Veteris Testamenti alienam uxorem concupisci prohibet (Exod. xxviii); a rege vero fortia jubere militibus, vel desiderari aquam, non pœnaliter vetat. Et cuncti novimus quod David, concupiscentiæ microne transiit, alienam conjugem et appetiit et absulit, cujus culpam digna verbera sunt secuta, et maum quod perpetravit per pœnitentiæ lamenta correat. Qui cum longe post contra botium cuncto sederet, aquam bibere ex eorum cisterna ex desiderio voluit, cujus electi milites, inter calernas adversantium medias erumpentes, aquam quam rex desideraverat illæ detulerunt. Sed vir flagellis eruditus semetipsum proinus cum periculo militum aquam desiderasse reprehendit, eamque Domino fundens bibavit. Sicut illic scriptum est: *Libavit eam Domino (II Reg. xxiii, 17).* In sacrificium quippe Domini effusa aqua conversa est, qui culpam concupiscentiæ mactavit per pœnitentiæ reprehensionis suæ. Qui ergo quondam concupiscere alienam conjugem nequamquam timuit, post etiam, cum aquam concupisset, expavit. Quia enim se illicita perpetrasse meminerat, contra semetipsum jam rigidus etiam a licitis abstinebat.

CAP. XV. — Quod David populum numerando peccavit (II Reg. xxiv, 2).

Cum de non judicanda a subditis vita actibusque

regentium tractaretur, in expos. beati Job, l. xv (Num. 5) adjunctum est: *Quod David populum numerando peccavit.* Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sæpe pro malo gregis etiam vere boni delinquant vel pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius David propheta, timore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, et tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectorum. Justus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse, sua scilicet voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit; nam ira sævius, quæ co. por. liter populum percussit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Certum vero est quod ita sibi invicem et rectorum merita connectantur et plebium, ut sæpe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, et sæpe ex merito plebium mutetur vita rectorum. (Num. 36) Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est non temere vitam judicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, et cathedras vendentium columbas evertit (Math. xxi) — nimirum significans quia per magistrorum quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum facta eximiat magistrorum; quamvis etiam subditorum vitia, quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari, vel nequeant, ejus procut tibi iudicio reservantur. Igitur dum salva fides res agitur, virtutis est meritum, si quidquid prioris est tibi atque; debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valat quod displicet emendari. Sed curandum summopere est ne in superbiam transeat justitiæ inordinata defensio, ne dum rectitudo incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur; ne eum sibi præse quisque despiciat, quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbiæ subditorum mens ad cultuam humilitatis edonatur, si infirmitas propria iocundat. attenditur. Nam vires nostras veraciter examinare negligimus, et quia de nobis fortiora credimus, idcirco eos qui nobis prælati sunt districtè iudicamus. Quo enim nosmetipsos in nos agnoscimus, eo illos quos reprehendimus etiam timemus. Singula hæc mala sunt quæ sæpe a subditis in prælatos, sæpe a prælatis in subditos committuntur, qui et omnia subditos hi qui præsent minus quam ipsi sunt sapientes arbitrantur. Et rursum qui subjecti sunt rectorum suorum actiones iudicant. Et si ipsos regimines tenere contingeret, se potuisse melius agere putant. Unde plerumque fit ut rectores minus prudentes ea, quæ agenda sunt videant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat; et nonnunquam is qui subjectus est hoc, cum prælatus fuerit, faciat quod dudum fieri subjectus arguebat; et pro eo quod illa quæ iudicaverat pererat, saltem quia iudicavit erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est ne eorum corda astimatione sinularis sapientiæ locus superior extollat, ita subjectis providendum est ne sibi rectorum facta displiceant. (Num. 37) Si autem magistrorum vita iure reprehenditur, oportet ut eos subdit, etiam cum displicent, venerentur. Sed hoc est soletèr intuentium, ne aut quem venerari necesse est imitari appetat, aut quem imitari despiciat venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis et humilitatis, ut sic reprehensibilis magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens a servana magisterii reverentia non recedat.

LIBER NONUS.

De testimoniis libri tertii Regum.

CAPUT PRIMUM. — Salomon, post acceptam divinitus sapientiam, turpium mulierum de iudicio causa

tentatur (III Reg. iii, 16).

Cum de electorum tentationibus ad utilitatem pro

fectum proficientibus tractaretur, in expos. beati Job, lib. VIII (Num. 48), adjunctum est: *Salomon post acceptam divinitus sapientiam*, etc. — Notandum quod postquam Dominus erroris noctri tenebras luce suae cognitionis illustrat, mox tentationis aculeo visitando probat, quia et accendendo corda nostra ad virtutes provehit, et recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera nulla tentatione concutitur, hoc se habere a nihius ex seipso gloriatur. Ut ergo et firmitatis dona habeat, et infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiae ad alta sus tollitur, et per recessum quid ex semetipso sit probatur. Quod bene nobis ex historia sacrae lectionis innuitur, quia Salomon et divinitus accepisse sapientiam, et tamen post acceptam eandem sapientiam meretricum statim pulsatus quaestione memoratur. Mox enim ut gratiam tantae revelationis accepit, certamen turpium muierum pertulit, quia nimirum saepe cum mentem nostram concessis virtutibus respectus intimae largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricae cogitationis turbant, ut quae sublevata immenso munere exsultat, etiam tentatione pulsata, quid sit inveniat. Sic Elias et visitatus sermone desuper caelos aperuit (III Reg. xix, 3), et tamen probatu subito, infirmus per desertum fugiens, unam mulierem expavit. Sic Paulus ad tertium caelum raptus, paradisi penetrans secreta considerat, et tamen ad semetipsum relinens contra carnis bella laborat. Legem etiam in membris sustinet, cujus in se rebellione fatigari spiritus legem dolet (Rom. vii, 21): Post dationem ergo muneris idcirco Deus hominem probat, quia et collato munere sublevat, et abstracto ad paululum, ipsum sibi hominem demonstrat. Quod eo usque procul dubio patimur, quo, detersa funditus laebe peccati, ad promissae incorruptionis substantiam reformemur.

CAP. II. — *De judicio Salomonis inter mulieres, ex quibus una filium, quem vigilans lactare consueverat, dormiens occidit* (III Reg. iii, 17).

Cum de praedicatoribus recta loquentibus, sed per propriam actionem prava auditoribus exempla praebentibus tractaretur, in expos. beati Job, l. XXI (Num. 16, 17), adjunctum est: *De judicio Salomonis inter mulieres*, etc. — Quid in hac sententia per matrem lactantium nomina, nisi doctorum ordo, quid vero per eorum filios nisi discipulorum persona signatur? Nam magistri nimirum vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos quos per vigilias praedicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnum torporis occidunt, et negligendo opprimunt quos alere verborum lacte videntur. Unde plerumque dum ipsi reprehensibiliter vivunt, et habet discipulos vitae laudabilis nequeunt, alienos sibi attrahere conantur, quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud judicia hominum excusant mala quae agunt, et quasi per subditorum vitam mortiferam tegant negligentiam. Unde et illic mulier filium quia exstinxit proprium, quaesivit alienum; sed tamen veram matrem Salomonis gladius invenit, quia videlicet cujus fructus vivat, vel cujus intereat, in extremo examine ira districti iudicis demonstrat. Ubi et illud solerter intuendum est, quod vivens filius prius dividi praecipitur, ut soli postmodum matri reddatur, quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnunquam alter apud Deum meritum, alter vero apud hominem laudem habere permittitur. Sed falsa mater eum quem non genuit occidi non metuit, quia arrogantes magistri et charitatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis conaequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Invidiae enim face succensit, noluat aliis vivere quos se conspiciunt non posse possidere. Unde et illic perversa mulier clamat, *Nec meus, nec istius sit* (III Reg. iii, 26). Ut entu diximus, quos sibi obsequi non vident, ad glo-

riam tempora em eos aliis invident vivere per veritatem. Vera autem mater satagit ut ejus filius saltem apud extraneam sit et vivat, quia concedunt veraces magistri ut ex eorum discipulis alii quidem magisterii laudem habeant, si tamen integritatem vitae idem discipuli non amittant. Per quae pietatis viscera haec eadem vera mater agnoscitur, quia omne magisterium in examine charitatis approbat, et sola totum recipere meruit, quae quasi totum concessit, quia fideles praepositi pro eo quod ex bonis discipulis suis non solum aliis laudem non invident, sed utilitatem eis etiam profectus exorant, ipsi et integros et viuentes filios recipiunt, quando in supremo examine ex eorum vita perfecta retributionis gaudia consequuntur.

CAP. III. — *Domus autem cum edificaretur, lapidibus dedolatis atque perfectis edificata est, et malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo cum edificaretur* (III Reg. vi, 7).

Cum de purgatione vitae praesentis, et remuneratione quietis perpetuae tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 23), adjunctum est: *Domus autem cum edificaretur*, etc. — Quid domus illa nisi sanctam Ecclesiam, quam in caelestibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cujus edificationem eorum animae quasi quidam expoliti lapides deferuntur. Qui cum aedificantur in caelis, nullus illic jam discipulus malleus resonat, quia dolati atque perfecti illic lapides ducimur, ut locis juxta meritum congruis disponamur. Hic enim foris tundimur, ut illic sine reprehensione inveniamur. Hic malleus, hic securis, hic omnia tusionum resonant ferramenta; in domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in aeterna patria omnis jam percussio strepitus conticescit. Nequaquam ibi malleus percussit, quia nulla animaversio affligit, nequaquam securis incidit, quia receptos interius nulla foras severitatis sententia projicit. Nequaquam ferramenta presterunt, quia nec quilibet minima ultra jam flagella sentiuntur. Lapidem ergo extra tundi sunt, ut in constructione templi Domini absque mallei sonitu ponerentur, quia videlicet nunc foras per flagella tundimur, ut intus in templum Dei postmodum sine disciplina percussione disponamur, quatenus quidquid in nobis est superfluum modo percussio resecat, et tunc sola in aedificatione concordia charitatis liget.

CAP. IV. — *Quod ante fores templi mare aeneum, id est luterem ad abluendas ingredientium manus duodecim boves portant, qui quidem facie exterius emineat, sed ex posterioribus tulent* (III Reg. vii, 25).

Cum per meritum vitae regnantium de purgandis subditorum maculis tractaretur, Regul. Past. parte II (Cap. 5, circa finem), adjunctum est: *Quod ante fores templi mare aeneum, id est luterem ad abluendas ingredientium manus duodecim boves portant*, etc. — Quid per duodecim boves nisi universus pastorum ordo signatur? De quibus, Paulo viserente, lex dicit: *Non tu obturabis os bovi trituranti* (I Cor. ix, 9; ex Deut. xxv, 4). Quorum quidem nos aperta opera cernimus, sed apud districtum iudicem quae illos posterius manent in occulta retributione nescimus. Qui tamen cum condensatione suae pietatis diluendis proximorum confessionibus praeparant, vel ante fores templi luterem portant, ut quisquis intrare aeternitatis januae nititur, tentationes suas menti pastoris indicet, ut, quasi in bonum luterem, cogitationis vel operis manus lavet.

CAP. V. — *Quod in templi ministerio, in basibus templi sculptorio opere leones, et oves, et cherubim expressa sunt* (III Reg. vii, 29).

Cum de perfectione sacerdotalis officii tractaretur, homil. 47 in Evang. (Num. 42), adjunctum est: *Quod in templi ministerio*, etc. — Cherubim plenitudo civitatis dicitur. Sed quid est quod in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus sunt? Quid enim

* Utic., contra carnis vitia.

aliud designant bases in templo, nisi sacerdotes in Ecclesia? Qui dum sollicitudinem regiminis tolerant, quasi more basium superimpositum onus portant. In basibus igitur cherubim exprimuntur, quia decet uimirum ut sacerdotum pectora plenitudine scientæ sint referta. Per leones autem terror severitatis, per boves vero patientia mansuetudini figuratur. Itaque in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus exprimuntur, quia semper in sacerdotali pectore cum terrore severitatis custodiri debet virtus mansuetudinis, ut et iram mansuetudo condiat, et eandem mansuetudinem, ne fortasse dissoluta sit, zelus restrictionis accendat.

CAP. VI. — *Nebula implevit domum Domini, et non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam* (III Reg. viii, 10).

Cum per intellectum reprobam ad perscrutanda sacri verbi mysteria, de cæcis Judæorum mentibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xxx (Num. 2), adjunctum est: *Nebula implevit domum Domini, etc.* — Exigentibus meritis, dum superbi Judæorum pontifices divina mysteria per parabolas audiunt, sacerdotes in domum Domini quasi propter nebulam ministrare nequiverunt, qui et in Testamento Veteri dum sensus mysticos litteræ velamine coopertos inter obscuras allegoriarum caligines investigare despicunt, debitum fidei suæ ministerium propter nebulam perdididerunt. Quibus et tunc in nebula doctrinæ suæ vocem Dominus protulit, cum de se etiam aperta narravit. Quid est enim apertius quam: *Ego et Pater unam sumus* (Joan. x, 30)? Quid apertius quam: *Ante Abraham ego sum* (Joan. viii, 58)? Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo compleverat, quæ si emissum solis radium nebula interjacens abscondebatur? Ea quia apparente in carne Domino, sacerdotum sensus de ejus intellectu caliginem protulit, nebula Synagogam, id est, domum Domini implevit. Et sacerdotes propter nebulam ministrare non poterant, quia dum ab intellectu incarnati Dei perficiæ suæ peste obscurati sunt, veri sacerdotii ministerium perdididerunt.

CAP. VII. — *De propheta quem revertentem in itinere leo occidit* (III Reg. xiii, 16-18).

Dum de reprimenda in prosperi relatione cordis per cognitionem infirmitatis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxii (Num. 53, 54), adjunctum est: *De propheta quem revertentem in itinere leo occidit.* — Quid est homo, cuiuslibet sit meriti, si a conditoris sui protectione deseratur? Quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed utiliter queramus subtrahitur, ut sibi metipsum homo quam sine illa nihil sit ostendat. Manus igitur Domini aliquando nos nobis per adversa insinuat, quæ etiam nescientes nos in prosperis portat, quia desidit dum cadere incipimus, et tamen adjuvi retinemur; et doctrina sit, quod in lapsu trepidavimus; et custodia, quod in statu permanemus. Nemo ergo se alicujus virtutis aestimet, etiam cum quid fortiter potest, quia si divina protectio deserat, ibi repente enerviter obruitur, ubi se valenter stare gloriabatur. Quid est enim quod vir Dei contra altare Samaritæ ad prophetandum directus præsentem rege auctoritatem liberæ vocis exercuit, eju denique regis extensum brachium in rigorem mirabiliter astrinxit, quod tamen mox misericorditer salutem restituit? Cujus in domo invitatus comedere noluit, quia ne in via comederet prohibitionis dominicæ præcepta servavit, qui tamen in eadem via et seductus comedit, et pastus interit. Quia in re quid subtili consideratione colligimus; quid, ut ita dixerim, formidandum suspicamus, nisi quod forsitan dum apud semetipsum tacitus pro præceptis dominicæ regem se contempsisse gloriabatur, ab interna uxu soliditate quassatus est, et inde ei in

opere culpa subripuit, unde gloria in corde surrexit, ut prophetæ falsi verbis decerit disceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit: quod regis verbis restitisset. Bene autem ex ejus ore mortis sententiam accepit, cujus seductione a vite præcepto deviavit, ut inde pœnam veraciter sumeret, unde culpam negligenter admisisset.

CAP. VIII. — *Visit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto* (III Reg. xvii, 1).

Dum de disserendo intellectu sacri eloquii tractaretur, in expos. beati Job, l. xi (Num. 49), adjunctum est: *Visit Dominus Deus Israel, etc.* — Sciendum est quod duobus modis in conspectum Domini venimus, uno quidem quo hic peccata nostra subtiliter pendentes, in ejus nos conspectu ponimus, et fiendo dijudicamus. Alio vero modo in conspectum Domini venimus, cum in extremo judicio ante tribunal ejus assistimus. Nam quoties Conditorie nostri potentiam ad sensum reduci mus, toties in conspectu illius stamus. Unde recta nunc per virum Dei Eliam dicitur: *Visit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto.*

CAP. IX. — *Sufficit mihi, Domine; tolle, quæso, animam meam* (III Reg. xix, 4).

Cum de electorum per occultam dispensationem tentationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 9, 10), adjunctum est: *Sufficit mihi, Domine; tolle, quæso, animam meam.* — Sancti viri qui sublevante spiritu ad summa rapiuntur, quantum in hac vita sunt, re aliqua elatione superbiunt, quibusdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere valent quantum volunt. Sed ne extolantur superbia, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum. Hæc est enim quod Elias dum tot virtutibus in alta profecisset, quadam mensura suspensus est, dum Jezabel postmodum quamvis reginam, tamen mioreculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ virtutis virum, ignem de cælo trahere, et secundo quinquagenarios viros cum suis omnibus petitione subita concremare, verbo cælos a pluviis claudere, verbo cæcos ad pluvias aperire, suscitantem mortuos, ventura quoque prævidentem; et ecce rursus animo occurrit quo peiore ante unam mulierculam fugerit. Considero virum timore percussam de manu Dei mortem petere nec accipere, de manu mulieris mortem fugiendo vitare. Quærebatur enim mortem dum fugeret, dicens: *Sufficit mihi; tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei.* Unde ergo sic potest, ut tot illas virtutes faciat? Unde sic infirmum, ut in a feminam pertimescat? Nisi quia dispensatione superni nutus mensura occulta libraminis appenduntur, ut ipsi sancti Dei homines et multum valcant per potentiam Dei, et rursum quadam mensura moderati sunt per infirmitatem suam? In illis virtutibus Elias quid de Deo acceperat, in istis infirmitatibus quid de se esse poterat agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infirmitas custos virtutis. In illis virtutibus ostendebat quid acceperat, in istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabatur Elias, in infirmitatibus servabatur.

CAP. X. — *Ecce Dominus transit, spiritus grandis et fortis, subvertens montes, et conterens petras ante Dominum. Non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio, non in commotione Dominus; et post commotionem ignis, non in igne Dominus; et post ignem sibilus auræ tenuis, et ibi Dominus* (III Reg. xix, 11 et seq.).

Dum de incircumscripæ divinæ substantiæ visione corporeis in quantum n gata est oculis tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 66), adjunctum est: *Ecce Dominus transit, etc.* — Spiritus ante Dominum evertit montes et petras conterit, quia pavor qui ex adventu ejus irruit, et altitudinem cordis nostri dejicit,

Excusi, punimus. Sequimur Mss.

et duritiam liquescit. Sed spiritui commotionis et igni non inesse Dominus dicitur; esse vero in sibilo auræ tenuis non negatur, quia nimirum mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quod quid perfecte conspiciere prævalet Deus non est. Cum vero subtile aliquid conspiciat, hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus, cum sapore in incircumscriptæ veritatis contemplatione subitiliter degustamus. Tunc ergo verum est quod de Deo cognoscimus, cum plene nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus. Unde bene illic subditur: *Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum p. lio, et ingressus stetit in ostio speluncæ (Ibidem)*. Post auræ tenuis sibilum, vultum suum propheta pallio operuit, quia in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignorantia homo legatur, agnoscit. Vultui namque pallium superducere est ne altiora mens quærere audeat; hanc ex consideratione proprie infirmitatis velare, ut nequaquam intelligentiæ oculos ultra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Qui hæc agens in speluncæ ostio stetitisse describitur, quid namque speluncæ nostræ est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cognitione divinitatis incipimus, quasi jam in speluncæ nostræ ostio stamus. Quia enim progredi perfecte non possumus, ad cognitionem tamen veritatis inhiantes, jam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncæ stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cognitionem veritatis incipere exire. Unde et nube in tabernaculum descendente, Israelitæ e longinquo cernentes in papilionum suorum ostiis steterunt e memorantur, quia qui adventum divinitatis utunque conspiciunt, quasi jam ex habitaculo carnis procedunt.

CAP. XI. — *Cum Elias vocem Domini secum loquentis audiret, in speluncæ suæ ostio stetitisse describitur, et faciem velasse (III Reg. xix, 9, 13).*

Cum a de electorum profectu per supernam gratiam tractaretur in expos. Ezech. l. ii, hom. 1 (Num. 17, 18), adjunctum est: *Cum Elias vocem Domini secum loquentis audiret, etc.* — Quid est quod propheta cum vocem Domini secum loquentis audivit, in speluncæ suæ ostio stat et faciem velat, nisi quia dum per contemplationis gratiam vox supernæ intelligentiæ sit in mentem, totus homo jam intra speluncam non est, quia animum carnis cura non possidet? Sed stat in ostio, quia mortalitatis angustias extreme meditatur. Sed jam qui in ostio speluncæ consistit, et verba Dei in aure cordis percipit, necesse est ut faciem velat, quia dum per supernam gratiam ad altiora intelligentia decurritur, quanto subtilius levamur, tanto semper per humilitatem nosmetipsos in intellectu nostro premere debemus, ne conemur plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii). Ne dum nimis invisibilia discutimus aberremus, non in illa natura incorporea, corporei luminis aliquid quæramus. Aurem enim intendere et faciem operire, est vocem interioris substantiæ audire per mentem, et tamen ab omni specie corporea oculos cordis avertere, ne quid sibi in illa corporale animum stringat, quæ ubique tota, et ubique incircumscripta est.

CAP. XII. — *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal (III Reg. xix, 18).*

Cum de cavendo elationis vitio tractaretur in expos. beati Job, l. xxxi (Num. 107), adjunctum est: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* — Certum est quod cordis sui oculum per elationis tenebras exstinguit, qui cum recta

^a In Michael. et Gemet. laudatur hom. 1 in Ezech., ubi minime reperitur.

^b Hæc loco indicato minime leguntur. Exstant in Ms. Michael. tanquam ab antecedentibus separata,

agit, considerare meliorum merita negigit. At contra magno humilitatis radio semetipsum illuminat, qui aliorum bona subtiliter pensat, quia dum ex quæ ipse fecerit, facta foris et ab aliis conspiciat eum qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiam tumorem premit. Hinc est enim quod vocem Domini ad Eliam solum se æstimantem dicitur: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*, ut dum non solum se remansisse cognosceret, elationis gloriam quæ ei de singularitate surgere poterat, declinaret. Propheta nempe erat, et sæpe mysteria superna cognoverat. Quid ergo difficile fuit agnosceri in hoc mundo fideles Deo famulos et alios remansisse? sed hinc solerter intuendum est, oculum cordis elatio quam nequit claudat, quia qui humilis et occulta Dei judicia noverat, elatus et aperta nescibat.

CAP. XIII. — *Vidi Dominum sedentem super solium suum, et cæli exercitum a dextris et a sinistris ejus, et dictum est: In quo decipiam Achab ut ascendat et cadat in Ramoth Galuad? Et dixit alius ita, et alius aliter. Et egressus est unus, et dixit: Ego decipiam Achab. Et dictum est: In quo decipies? Qui res, ondit dicens: Egrediar, et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus (III Reg. xxii, 19, seq.).*

Cum de electorum atque reproborum spirituum ministeris per occultum divini distributionis originem tractaretur in expos. b. atq. Job, l. ii (Num. 38), adjunctum est: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, etc.* — Quid solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus? Quarum mentibus alius presidens, inferioribus cuncta disponit. Et quid exercitus cæli, nisi ministrantium angelorum multitudo describitur? Quid est ergo quod exercitus cæli a dextris et a sinistris ejus stare prohibetur? Deus enim qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, nec dextra nec sini tra concluditur; sed dextra Dei angelorum pars electa, sinistra autem Dei pars angelorum reproba designatur. Neque enim ministrant Deo solummodo boni qui adjuvant, sed etiam mali qui probo. Non solum qui a culpa redeunt sublevant, sed etiam qui redire nolentes gravent, nec quod cæli exercitus dicitur, angelorum pars reproba in eo intelligi posse prohibetur. Quas enim suspendi in a re novimus, aves cæli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit: *Contra spiritualium nequitiam in cælestibus (Ephes. vi, 12)*. Quorum caput enuntians ait: *Secundum principem potestatis aeris hujus (Ephes. ii, 2)*. A dextera ergo Dei et a sinistra angelorum exercitus stat, quia voluntas electorum spirituum divinæ pietati concordat, et reproborum sensus suæ malitiæ serviens, iudicio districtiōnis ejus obtemperat. Unde et mox fallax spiritus in medium prostratus describitur, per quem Achab rex exigentibus suis meritis decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret: *Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus*. Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui sæpe volens ceciderat in culpam, quandoque volens caperetur ad poenam; occulta justitiæ licentia malignis spiritibus datur, ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati poenam etiam nolentes trahant. ^b Is, qui vitam reproborum non vitat, a peccandis peccatis animum non avertit, cum a propheta aliquid requirit, illa audit Deo disponente quæ meretur audire damnandus. Ecce enim, ut unum vel duo ex multis loquamur, ab omnipotentis Dei cultu domus Israel sub idolorum servitute recesserat, et tamen ad prophetas a quibus decipi consueverat, sæpe veniebat prospera requirens. Cum vero ex ore prophetarum perversa agens prospera audiret, quid

ut conjicere licet ex majori littera quæ incipit lineam, simili prorsus iis quæ initio capitulorum ponuntur. In Genetic. præmittitur: *Item unde supra*. Et in Utic.: *Item in eodem libro*.

aliquid superna iudicia agebant, nisi ut peccator populus in suo corde caperetur? Quatenus qui perfidiam sequendo deliquerat, sic prophetarum suorum blandis sermonibus deciperetur, ut jam nec pertimesceret quia deliquisset, et tanto post durius raperetur ad poenam, quanto nunc securius viveret in culpa. Sed ecce jam largiente omnipotente Deo ab idolorum cultu remouitum est genus humanum, veram fidem publice fatetur, sub lignis et lapidibus vel cuilibet creaturæ adorationem renuit. Securus ergo jam prophetam qui libet in fide positus consuit, quia hoc auditurus est quod audire fidelem decet. Fidenter dicam, si ab immunditiis aliis atque pravis actibus recessisset, securus esset. Nam Paulus egregius prædicator clamat: *Et avaritia quæ est idolorum servitus* (Ephes. v, 5). Qui quis enim adhuc avaritiæ subjectus est, a cultu idolorum liber non est. Si ergo is qui avaritiæ æstibus anhelat, in fide quidem positus esse videtur, sed aliena ambit accipere, honores mundi desiderat, præire cæteros temporali gloria concupiscit, atque de hac eadem gloria prophetam consultat, iustum valde est ut ex culpæ suæ merito a prophetæ ore prospera

A audiat; quatenus qui verba Dei audire in sacro eloquio non vult, ut terrena despice et, cœlestia amaret, illud, Deo iudic, ex prophetæ sui ore audiat unde amplius obligatus cadat, dum spe terrenæ gloriæ delectatus pacitur, suisque desideriiis ad ima semper ducatur. Neque enim bonus fuit ille spiritus qui mendax esse appetit in ore prophetarum. Unde et præmissum est quia exercitus cœli stetit a dextris et sinistris ejus. Deus enim qui incircumscripita est veritas, in illa æterna beatitudine, quæ dextra ejus dicitur, sinistram non habet, quia nihil ibi esse quod displiceat potest; sed quia simul omnia conuoluit, simul cuncta aspicit. Ea autem in qua bonus spiritus et malus vivit, exercitum cœli a dextris et a sinistris habere describitur, ut per dexteram intelligamus angelos electos, per sinistram vero spiritus reprobos. Nec movere debet quod exercitus cœli etiam repulsi angeli vocantur, quia et ipsi quamvis ab æthereo cœlo expulsi sunt, adhuc tamen in aereo cœlo demorantur, sicut Paulus ait: *Contra spiritualia nequitiae B in cœlestibus* (Ephes. vi, 21).

LIBER DECIMUS

De Testimoniis in librum quartum Regum.

CAPUT PRIMUM. — De Elia quod in cœlum raptus sit (IV Reg. II, 11, 12).

Cum de ascensione Dominica per raptum Elia præfigurata tractaretur, hom. 29 in Evang. (Num. 5, 6), adjunctum est: *De Elia quod in cœlum raptus sit.* — Quid est quod Elias in cœlum raptus dicitur? Nunquidnam eum adhuc in carne corruptibilibus positum ad illius summæ quietis sinum autem resurrectionem ascensionemque Domini credimus esse perductum? Sed aliud est cœlum æthereum, aliud æthereum. Cœlum quippe æthereum terræ est proximum. Unde et aves cœli dicimus, quia eas volitare in aere videmus. In cœlum quippe æthereum Elias sublevatus est, ut in secretam quandam terræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat. Sublevatus namque Elias ascensionem dominicam designavit. Ille enim mortem distulit, non evasit. Redemptor autem non ter, quia non distulit, superavit, eamque re urgens consumpsit, et resurrectionis suæ gloriam ascendendo declaravit. Notandum quoque quod Elias in curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte monstraretur quia homo purus adjutorio egrediebatur alio. Per angelos quippe illa facta et ostensa sunt adjumenta, quia nec in cœlum, quod est æthereum, per se ascendere poterat, quoniam naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemptor autem noster non curru, non angeli, sublevatus legitur, quia is qui fecerat omnia mirum super omnia sua virtute ferebatur. Illic etenim revertebatur ubi erat, et inde redibat ubi remanebat. Quia cum per humanitatem ascenderet in cœlum, per divinitatis suæ potentiam et terram pariter continebat et cœlum. Sicut autem Joseph a fratribus venditio venditionem nostri Redemptoris figuravit (Genes. 1, 5): sic Enoch translatus, atque ad cœlum æthereum Elias sublevatus, ascensionem dominicam uterque designavit. Ascensionis ergo suæ Dominus præsentios et testes habuit, unum ante legem, alium sub lege, ut quandoque veniret ipse qui veraciter cœlos penetrare potuisset. Unde et ipse ordo in eorum quoque utrorumque sublevatione per quædam incrementa distinguitur. Nam Enoch translatus, Elias vero ad cœlum subvectus esse memoratur, ut veniret postmodum qui nec translatus, nec subvectus cœlum æthereum sua virtute penetraret. Qui nobis in se credentibus quia carnis suæ quoque munditiam largiretur, et sub eo per incrementa temporum virtus castitatis excresceret, in ipsa quoque eorum translatione qui ascensionem domi-

nicam, ut videlicet famuli, designaverunt, et in se ipso, qui ad cœlum ascendit, Dominus ostendit. Nam Enoch quidem uxorem et filios habuit; Elias vero neque uxorem, neque filios legitur habuisse. Pensato ergo quomodo per incrementa temporum creverit munditia castitatis, quod et per translatus famulos, et per ascensionem Domini personam patenter ostenditur; translatus namque est Enoch per coitum genitus, et per coitum generans. Raptus est Elias per coitum genitus, sed non jam per coitum generans. Assumptus vero est Dominus, neque per coitum genitus, neque per coitum generans.

CAP. II. — *De muliere quæ, ne duos filios auferente creditore amitteret, Elisæi prophetae dictis obedivit, et ex eo quod parum olei habebat, per vasa vacua effudit, quæ cuncta post usque ad minimum repleta sunt, et ex eorum repletionem mulier a creditore sui debito est soluta* (IV Reg. IV, 1, 2).

Cum de gentilis Judaicæque populi per Ecclesiam crelitate per meritum crescentis Ecclesiæ tractaretur, hom. 3 in Ezech. (Num. 6), adjunctum est: *De muliere quæ, ne duos filios auferente creditore amitteret, etc.* — Quid per hanc mulierem nisi sancta Ecclesia designatur? Duorum populorum, id est Judaici et gentilis, quasi duorum filiorum mater, quæ ex reverso opere per callidi spiritus persuasionem quasi quemdam peccati nummum a creditore acceperat, et duos, quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed prophetæ verbis, id est Scripturæ sacræ præceptis obediens, ex parvo quod habebat olei vasa vacua infudit, quia dum ab unius ore doctoris parvum quid de amore divinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, unguento divini amoris usque ad summum replentur. Et jam nunc multorum corda quæ prius fuerant vacua vascula unguento spiritus plena sunt, quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. Quod dum aliis atque aliis datur, et ab auditoribus filies accipitur, Sareptana mulier, videlicet sancta Ecclesia, sub creditore sui jam debito non tenetur.

CAP. III. — *De filio Sannanitis, quem puer ab Elisæo missus cum baculo non resuscitavit, per semetipsum vero Elisæus reniens, seque super mortuum sternens, atque ad ejus membra se coligans, huc et illuc deambulans, et in ore mortui septies aspirans, hanc ad redivivam lucem protinus per mysterium compassionis animavit* (IV Reg. IV, 27, 28, seq.).

Cum de novi testamenti gratia per Mediatorem

exhibita tractaretur, in expos. beati Job, l. ix (Num. 63), adjunctum est: *De filio Sunamitis*, etc. — Auctor humani generis Deus quasi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen terrorem legis protulit, quasi per puerum virgam misit. Per legem quippe virgam Deus tenuerat, cum dicebat: *Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur* (Hebr. vii, 19). — A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vite aspirata mansuetudinis gratia erexit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit, quia, Paulo attestante, *nihil ad perfectum duxit lex*. Ipse autem per semetipsum veniens, et super eam labor se humiliter sternens, ad exequanda sibi mortui membra se colligit, quia *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inuentus ut homo* (Phi ip. ii, 6). Huc illicque deambulat, quia et Judæam iuxta et longe positas gentes vocat. Super mortuum septies aspirat, quia per operationem divini munus est gratiæ septiformis spiritum in peccati morte jacentibus aspirat. Moxque vivens erigitur, quia is quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer a vitam rediit.

CAP. IV. — *Quod prophetarum filii dum in Jordane ligna cæderent, uniorum securis ex manubrio in profundum lapsa disparuit. In quo jactato per Elisæum manubrii ligno, ad eum ferrum rediit* (IV Reg. vi, 4, 5).

Cum de servanda in exhibitione operis intelligentiæ dona tractaretur, in expos. beati Job, l. xxii (Num. 9, 10), adjunctum est: *Quod prophetarum filii dum in Jordane ligna cæderent*, etc. — Ferrum in manubrio est donum intellectus in corde. Ligna vero per hoc cædere est prave agentes increpare. Quod nunquam dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta eadem scientia non vitatur, ferrum in a jua perditur, quia ex dissoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profecto intelligentiam ad hoc novimus dari, ut ante dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Unde et recte is, qui ferrum amiserat clamabat: *Heu! heu! heu! Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam* (IV Reg. vi, 5). Habent enim hoc relecti proprium, ut si quando eis in sua scientia furta vanæ gloriæ culpa subrept, ad cor velociter recedant, et quidquid in se ante districti judicis oculos damnabile inveniunt, lacrymis insequantur. Qui fidentes, non solum caute inspiciunt mala quæ commiserunt, sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt, quia nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis quæ agere poterant debitores tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit clamabat: *Heu! heu! heu! Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam*. Ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentie perdidit, quod ut per bona opera redJerem ex gratia conditoris accepi. Sed nunquam Deus mentem deserit quæ in peccatis se veraciter agnoscit. Unde et mox Elisæus veniens lignum deorsum mittit, et ferrum in superficiem, quia videlicet Redemptor noster, pie nos respiciens, cor peccatoris humiliat, et ei quam amiserat intelligentiam reformat. Lignum mergit, et ferrum revelat, quia cor affligit, et scientiam reparat. Unde bene alia translatio (Trans. LXX), dicit quod confregit lignum atque jactavit, et sic ferrum sustulit. Lignum namque confringere est cor ab elatione conterere. Lignum ad ima jactare, est elatum cor in cognitione, ut diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficem redit, quia ad usum exercitationis primitivæ intelligentia recurrit. Igitur quoniam donum intellectus, quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur, curantum valde est ne otio torpeat, curandum ne exercitatione operis vitio elationis eva-

^a In Ms. Michal. legitur hæc ex hom. 40 in Ezech. excerpta esse; ubi tamen non habentur. In Gemet.

A nescat. Sancti namque viri minime exsultant, cum cognoscunt quæ faciunt, sed cum faciunt quæ en-gnoverant. Et si intelligendo congaudent muneri largitoris, moerentes tamen considerant debitum operis, ut videlicet actione persolvant quod eis prærogatum est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, et tempus quo reddere debeat non attendit. Moderatur autem læticia accipiendi, quando solerti providentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur.

CAP. V. — *Dies tribulationis, et increptionis, et blasphemie dies iste. Venerunt filii usque ad partum, et vires non habet pariens* (IV Reg. xix, 3, 4).

Cum de difficultate in exhibitione concepti operis tractare ur adjunctum est: *Dies tribulationis*, etc. — Hæc juxta litteram peccatis facientibus videmus, quia cum hostes irruunt, defensores vestri preparantur, sed nullatenus præparata convalescunt. Scriptum namque est: *Requiescet super eum spiritus consilii et fortitudinis* (Isa. xxi). Quæ utraque sibi necessario juncta sunt, quia neque virtus sine consilio esse utilis valet, neque consilium sine virtute. Quid igitur prosunt qui per consilium præparantur, dum ad præmium per fortitudinem non procedunt? Afflicti ergo atque turbati Ezechias rex loquitur, dicens: *Dies tribulationis, et blasphemie dies iste. Venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens. Filii quippe usque ad partum veniunt, quando apta consilia usque ad desiderium efficiendi operis procedunt. Sed virtutem non habet parturiens, quia dum infirmus quisque consilia concepit, hæc ad utilitatem aliquam per partum operis non perducit.*

CAP. VI. — *Quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum* (IV Reg. xix, 30).

Cum de mansuris in æterna retributione electorum cogitationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xii (Num. 54), adjunctum est: *Quodcumque reliquum fuerit de domo Juda*, etc. — Quod radix arbori, hoc tu quæ hominum cogitatio sua est, quia in hoc quod extarius videtur, per illud tenetur quod exterius non videtur. Unde et nunc dicitur: *Mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum*. Cum enim cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus, quasi radicem deorsum mittimus, ut retributionis fructum superius faciamus.

CAP. VII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. viii (Num 81). — Quid hoc loco radicem nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt? Radicem ergo deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis recta, quæ cogitavit, ostendere: *Mittet ergo radicem deorsum, ut faciat fructum sursum*; ac si aperte diceretur: In imis cogitatio nascitur, ut in summis retributio readatur.

CAP. VIII. — *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives* (IV Reg. xx, 1).

Dum per præfixum de ordine divinæ scientiæ ordinem, de humanæ vite termino tractaretur in expos. beati Job, l. xii (Num. 2), adjunctum est: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives*. — Nulla, quæ in hoc mundo hominibus sunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cumta Deus secutura presciens, ante sæcula decrevit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat, ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivat; nam etsi annos quin-

assignatur hom. 5 in Ezech.

decim Ezechie regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cum mori permisit, tunc eum præscivit esse moriturum. Qua in re questio oritur quomodo ei per prophetam dicitur: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives*. Cui cum mortis sententia dicta est, protinus ad ejus lacrymas est vita addita. Sed per prophetam Dominus dixit quo, tempore mori ipse merebatur, per largitatem vero misericordie illo eum tempore ad mortem distulit, quo ante sæcula ipse præscivit. Nec propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur; nec Dominica statuta convulsa sunt, quia ut ex largitate Dei a ni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæculi præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinabile foris est additum, sine augmēto præscientie fuit intus statutum.

CAP. IX. — *Obsecro, Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto (IV Reg. xx, 3).*

Cum de postulanda a Deo Dominum cordis munditia tractaretur in expos. beati Job, l. xii (Num. 36), adjunctum est: *Obsecro, Domine, etc.* — Plerumque iusti aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur sateri. Sed cum eorum dicta iniusti audiunt, hæc per elationem potius quam per veritatem existimant prolata; ex suis enim cordibus verba justorum pensant, et dici humiliter posse verba bona non testantur. Sicut enim gravis culpa est sibi hoc hominem arrogare quod non est, sic plerumque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat, quod est. Unde sæpe contingit, ut iusti et iniusti habeant verba similia, sed tamen cor longe imper dissimile; et ex quibus dictis Dominus ab iniustus offenditur, in eisdem quoque a justis placatur. Nam Pharisæus ingressus templum dicebat: *Jejuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo (Luc. xviii, 12)*. Sed justificatus magis publicanus quam ille, exiit. Ezechias quoque rex cum molestia corporis afflictus ad extremitatem pervenisset vitæ, in oratione compunctus dixit: *Obsecro, Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto*. Nec tamen Dominus hinc confessionem perfectionis ejus desepit aut reuulit quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce pharisæus se justificavit in opere, Ezechias justum se asseruit etiam in cogitatione. Atque unde ille offendit, unde iste Dominum placavit. Cur itaque hoc, nisi quia omnipotens Deus singulorum verba a cogitationibus pensat, et in ejus auribus superba non sunt quæ humiliter corde proferuntur.

CAP. X. — *Ecce dies venient, et auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, in Babylonem (IV Reg. xx, 17, 18).*

Cum de cavenda in prosperis elatione cordis tractaretur in expos. beati Job, l. viii (Num. 81, 82), adjunctum est: *Ecce dies venient, etc.* — Quid hoc loco prophetæ sententia contra Ezechiam regem significat, nisi arrogantiam hypocritarum, qui cogitationes suas in exquienda hominum admiratione multiplicat? Per omne enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radicis sciri in acervum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cumque inflati favoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur tacti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsos altiores cupiunt, ac miris intentionibus in opere excrescunt, quia sicut virtus humilitatis omne vitium enervat, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem juvenescere, et contra vires valere, quia et quod negat vigor vale-

tudinis, imperat amor laudis. Unde et factis suis, ut diximus, arbitros [*In Mss. arbitres*] inquirunt. Si vero eorum operi testes deesse contingat, narrant ipsi quæ geserint. Cumque efferi favoribus cœperint, sæpe eisdem suis operibus quæ peregrisse se referunt, mentiēdo aliquid adjungunt. Cum vero et vera dicunt, hæc dicendo aliena faciunt: quia quaesitis remunerati favoribus, ab eorum intima retributione vacuantur. In eo enim quod bona sua patetificiunt, ostendunt malignis spiritibus quasi insidiantibus hostibus quæ præderunt. Quorum profecto vitam illa cunctis notissima Ezechie culpa figuravit, qui postquam una prece, et sub unius noctis spatio, centum octoginta quinque millia hostium angelo feriente prostravit, postquam occasu proximum ad altiora cœli spatia solem reduxit, postquam vitam propinquanti jam termino coarctatam in tempora longiora protelavit, susceptis Babylonici regis nuntiis, bona omnia quæ possidebat, ostendit. Sed prophetæ voce protinus audivit: *Ecce dies venient, et auferent omnia quæ in domo tua sunt, in Babylonem; non relinquetur quidquam, dicit Dominus*. Sic nimirum hypocritæ postquam magnis virtutibus excrescunt, quia cavere malignorum spirituum insidias negligunt, et celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo ostium faciunt, et prodescentes subito amittunt, quidquid diutius studentes operantur. Hinc per Psalmistam dicitur: *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici (Psal. lxxvii, 61)*. Virtus quippe et pulchritudo arrogantium inimici manibus traditur, quia omne bonum quod per concupiscentiam laudis ostenditur, culti adversarii juri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiæ divitias denudat. Quosque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimus, per latronum insidiantium iter ambuamus. Qui ergo in itinere deprædarii formidat, abscondat necesse est bona quæ portat. O miser! qui affectantes laudes hominum in semetipsis dissipant fructus laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod ægunt. Quos nimirum maligni spiritus, cum ad jactantiam provocant, eorum sicut diximus, opera captivantes denudant. Hinc est enim quod per Evangelium Veritas dicit: *Ne casti sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito, et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi (Matth. vi, 3, 4)*. Hinc quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: *Omnia gloria ejus filiz regum ab intus (Psal. xlv, 14)*. Hinc Paulus ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (II Cor. i, 12)*. Filia quippe regum Ecclesie, quæ in bono est opere spiritualium principum predicatione generata, gloriam intus habet, quia hoc quod agit, in ostentationis jactantia non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientie memorat, quia favores oris alieni non appetens, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in hujus vitæ itinere incaute portantes, atrociantium spirituum incursione perdamus.

CAP. XI. — *Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha coram eo; oculos quoque Sedechiæ eruit (IV Reg. xxv, 6, 7).*

Dum de perseveranti cordis innocentia, et de cavendis antiqui adversarii subtilissimæ tentationis aculeis tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 37), adjunctum est: *Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha coram eo, etc.* — Cum Scriptura sacra Sedechiæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat. Rex quippe Babylonis est antiquus hostis possessoris confusio. Qui prius

tem M s. Sagiensem, Utic., Gemet. et præsertim Michaelinum emendatiorem.

c Sag., prædam faciunt. In aliis Mss. legitur, hostium faciunt, quod duplicem patitur sensum. Primum, hostibus permittunt. Secundum, ostium aperiant. In Mss. enim ostium per h scribitur.

a In e. litis legitur: *Merita sua viri iusti sine superbia interdum ad memoriam revocant*. Id sane habet Gregorii testimonium. At sequimur Mss. t. c., Michael., Gemet., etc.

b B. evior est in Vulgatis sententia, sequimur au-

filios ante intuentis oculos trucidat, quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est, dolens cernat. Nam bona gignit plerumque animus, et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quæ genuit amans perdit, et quæ patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque

* Post hoc caput aliud legitur in Mss. Gemet. ac Michael. excerptum ex l. xiv in Job, cujus testimonii initium est; cum scriptum sit: *Caro et sanguis, etc.*

A peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex extinctis prius filiis, Sedechiæ oculos eruit, quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post et intelligentiæ lumen tollit. Quod recte Sedechias in Reblatha patitur; Reblatha quippe multa hæc interpretatur. Ei enim quandoque et lumen rationis clauditur, qui pravo usu ex iniquitatis suæ multitudine gravatur.

sic autem absolvitur: *Eandem per naturam, diversam per gloriam; eandem per veritatem, diversam per potentiam.* Quæ collecta sunt ex num. 72 et seq.

LIBER UNDECIMUS

De Testimoniis in Psalmos

CAPUT PRIMUM. — *Et in cathedra pestilentiae non sedit* (Psal. 1, 1).

Cum de cavendis perversi studii operationibus tractaretur, Reg. past. part. III (cap. 34, admon. 33), adjunctum est: *Et in cathedra pestilentiae non sedit.* — Cathedra iudicis esse vel presidentis solet. In cathedra autem pestilentiae sedere, est ex iudicio prava committere, et ex ratione mala discernere, et tamen ex deliberatione perpetrare. Quasi in perversi consilii cathedra sedet, qui tanta iniquitatis elatione attollitur, ut adimplere malum etiam per consilium conetur. Et sicut assistentibus turbis prælati sunt qui cathedra honore fulciuntur, ita delicta eorum qui præcipitatione corruunt exquisita per studium peccata transcendunt.

CAP. II. — *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum* (Psal. 1, 2).

Dum de mysterio incarnationis Dominicæ tractaretur, hom. 2, in Ezech. (Num. 6), adjunctum est: *Et erit tanquam lignum, etc.* — Quid per lignum juxta aquarum decursus plantatum, nisi incarnationem nostri Redemptoris accipimus? Qui per ejusdem incarnationis suæ mysterium propinquare dignatus est peccatorum suorum pondera portanti generi humano, quod ab ortu suo quotidie defluit ad mortem. *Erit enim tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Juxta decursus quippe aquarum plantatus est, quia juxta lapsus incarnatus est defluentium populorum.

CAP. III. — *Item unde supra.*

In expositione beati Job, l. xix (Num. 51). — Decursus aquarum sunt quotidiani transitus deficientium populorum. Et de semetipsa Veritas dicit: *Si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet* (Luc. xxiii, 31)? Lignum ergo secus decursus aquarum est qui, fructum et protectionem sui nobis umbraculi proferens, apparuit creatur in carne, ut humanum genus per resurrectionem robustum ligeret, quod per defectum quotidie ibat in mortem.

CAP. IV. — *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos* (Psal. 11, 5).

Cum de distinguendis percussioinum qualitatibus tractaretur, in expos. beati Job, l. vii (Num. 49), adjunctum est: *Reges eos in virga ferrea, etc.* — Sciendum est quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conterit Deus. Ex contritione autem adversarii a virtute deficiamus, per contritionem vero Domini fracti, a vitiis in virtute roboramur. Hanc contritionem Propheta conspexerat, cum dicebat: *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli conteres eos.* In virga nos ferrea Dominus regit et conterit, quia dispensationis fortitudine cum nos interius relinquit exte-

B rius affligit. Nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Unde et hæc eadem contritio figuli vasi comparatur, sicut et per Paulum dicitur: *Habemus thesaurum istum in vas fictitibus* (II Cor. iv, 7). Qui simul contritionem et resipiens exprimens ait: *Licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem.*

CAP. V. — *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore* (Psal. 11, 11).

In ^a expos. beati Job, l. xx (Num. 8), adjunctum est: *Servite Domino in timore, etc.* — Sancti viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti, quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore, ut et de spe exsultatio, et de suspitione nascatur tremor.*

CAP. VI. — *Filii hominum usquequo graves corde* (Psal. 11, 3)?

C Cum de distinguendo intellectu sacri eloquii tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 8), adjunctum est: *Filii hominum usquequo graves corde?* — Aliud est gravem esse per consilium, aliud per peccatum, aliud gravem esse per constantiam, aliud per culpam. Ista enim gravitas pondus habet oneris, illa virtutis. Ponderus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei non jam levi motu dissiliant, sed in eum fixa constantiæ gravitate consistant. Adhuc ille populus leviter movebatur, de quo per prophetam dicitur: *Abiit vagus in viam cordis sui; viam ejus ridi, et dimisi eum* (Isai. lvi, 17). Grave autem consilium cordis omnem inconstantiam vagationis expellit. Et quoniam sunt animæ quæ levi motu nunc ista, nunc illa desiderant, omnipotens Deus, quia ipsas leves fluctuationes mentium non leviter pensat, vagationem cordis relinquendo dijudicat. Sed cum per gratiam respicit, vagam mentem in consilii stabilitatem figit. Cum enim leves motus animi misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantiæ maturitatem firmat.

CAP. VII. — *Irascimini, et nolite peccare* (Psal. 11, 5).

^b Dum de discretione commotionis animi tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 82), adjunctum est: *Irascimini, et nolite peccare.* — Quod nimirum non recte intelligunt qui nos irasci nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximos ut nos amare præcipimur, restat ut sic eorum erratibus sicut nostris vitiis irascamur.

CAP. VIII. — *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos* (Psal. 7, 13).

Dum ^c de discernendis in sacro eloquio multiplicibus rerum significationibus tractaretur in expos.

^a Omittitur caput hoc in Mss.

^b Istud etiam deest in nostris Codd.

^c In Mss., de disserendis, etc.

beati Job, l. xxxiii (Num. 49), adjunctum est : *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* — Scriptura sacra scuti nomine aliquando in parte prospera, aliquando in adversa uti consuevit. Nam sæpe scuti defensio pro divini protectione ponitur : nonnunquam v pro humana repugnatione memoratur. Pro divina enim protectione per Psalmistam dicitur : *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Scuto nos Dominus coronare perhibetur, quia quos protegens adjuvat, remunerans coronat. Rursum pro humana repugnatione per eundem Prophetam scutum ponitur, sicut alibi ait : *Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium et bellum (Psal. lxxv, 4).* In cornibus quippe elatio superborum, in arcu insidiarum lo-ge ferientium, in scuto obstinata duritia defensionum, in gladio vicina percussio, in bello autem ipsa contra Dominum mentis motio designatur. Quod nimirum totum in sancta Ecclesia confringitur, dum mentes Deo resistentium superposito iugo humilitatis edomantur. Hinc rursus per eundem Psalmistam dicitur : *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni (Psal. xlv, 10).* Arcum enim Dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissolvit. Arma confingit, cum ea quæ contra se erecta fue ant, patrocina humana comminuit; scuta igne comburit, cum peccantium mentes obstinata se duritia defendentes ad penitentiam et confssionis ardorem sancti Spiritus calore succendit.

CAP. IX. — *Mane astabo tibi, et videbo (Psal. v, 5).*

In expos. beati Job, l. ii (Num. 39), adjunctum est : *Mane astabo tibi, et videbo.* — Nox quippe est vita præsens, in qua quando sumus, per hoc quod laterna conspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. David quoque hujus noctis caliginem videns, claritatem veri luminis præstolatus, a : *Mane astabo tibi, et videbo.* Adhuc ergo in nocte minus se videre conspicit, qui ad videndum Deum futurum mane cupiscit.

CAP. X. — *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me (Psal. vi, 2).*

Dum de cavenda extremi iudicii sententia per dominum bonæ operationis tractaretur hom. 16 in Ezech. (Num. 2), seu 4 lib. ii, adjunctum est : *Domine, ne in ira tua arguas, etc.* — Septem diebus universum tempus evolvitur. Æterna etenim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est. Unde nunc Psalmista resurrectionis diem considerans, quia de extremi iudicii erat strictione liceturus, præmisit titulum dicens : *In finem psalmus David pro octava.* Ut enim quæ octavam diceret demonstraret, diem illam tremendi terroris in psalmi inchoatione secutus est, dicens : *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.* Modo enim quisquis per flagella corripitur et correptionibus emendatur; in mansuetudine corripitur, non in ira. In districto autem illo examine omnis argutio que correptionis furor et ira est, quia venia post correctionem non est.

CAP. XI. — *In inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi, 6) ?*

In expos. beati Job, l. viii (Num. 34), adjunctum est : *In inferno, etc.* — Potest inferni nomine peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur : *In inferno autem quis confitebitur tibi ?* Unde et in sum scriptum est : *Impius cum venerit in profundum peccatorum, contemnit (Prov. xviii).*

CAP. XII. — *Turbatus est præ ira oculus meus (Psal. vi, 8).*

Cum de commoti animi discretione tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 82), adjunctum est : *Turbatus est præ ira oculus meus.* — ^d Ira per vitium

oculum mentis excæcat, ira per zelum turbat, quia cum saltem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta redigitur, unde ad tempus ne videat reverberatur. Nam ipsa recti æmulatio æterna, post paululum in tranquillitate largius aperit, quæ hic interim per commotionem c audit. Et unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clarescat. Sicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur, sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam vero commotioni contemplatio jungitur, nec prævalet mens perturbata conspiciere, ad quod vix tranquilla valet inhiare, quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cœli faciem obducunt; nec turbatus sensus insipientis imaginem reddit, quam tranquillius proprie ostendit, quia quo ejus unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cum per zelum animus movetur, curandum summopere est, ne hæc ea tem, quæ instrumento virtutis as umitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo nequaquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi proximè servire contemnit, et tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde necesse est ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur attendat, ne ira extra mentis dominium transeat. Sed ultione peccati tempus modumque considerans, consurgentem animi perturbationem subtilius tractando restringat, animositatem reprimat, et motus fervidos sub æquitate disponat, ut eo fiat justior ultor alienus, quo prius exstitit victor suus, quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui corrigit, per patientiam crescat, et fervorem suum transcendendo dijudicet, ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longe a rectitudine aborret.

CAP. XIII. — *Inveteravi inter omnes inimicos meos (Psal. vi, 8).*

Dum de abdicandis vitiis et sectandis virtutibus tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 53), adjunctum est : *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* — Cunctis vera scentibus liquet, quod ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad novam. Unde et Paulus dicit : *Exuentis vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum (Col. iii, 9).* Et iterum ait : *Vetus homo noster simul crucifixus est (Rom vi, 6).* Psalmista itaque ex typi humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit : *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* A fervore etenim mentis vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quoque proximos ipso aliquo modo vivendi usu v.teramus, et assumpte novitatis speciem suscamus. A qua tamen vetusta e quotidie si studia circumspectionis invigilant, orando, legendo, bene vivendo renovamur, quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, a novitatem suam sine cessatione reparatur.

CAP. XIV. — *Deus iudex justus, fortis et longanimis (Psal. vii, 12).*

Dum de divini iudicii vi tractaretur, hom. 13 in Evang. (Num. 5), adjunctum est : *Deus iudex justus, fortis et longanimis.* — Dicturus longanimem, præmisit justum, ut quem vi les peccata delinquentium diu patienter ferre, scias hunc quandoque etiam di-

in Editis indicato

^d Neque hoc caput legitur in Codd. nostris.

^e Mss. studendis virtutibus.

^a Abest a Mss. nostris.

^b Editi male, arguita.

^c Abest a Ms. Michael. et aliis, nec reperitur loco

strictè iudicare. Hinc per quemdam sapientem dicitur: *Altissimus enim est patiens redditor* (Eccli. v, 4). Patiens enim redditor dicitur, quia peccata hominum et patitur, et reddit. Nam quos diu ut convertantur tolerat, non conversos durius damnat.

CAP. XV. — *Arcum suum tetendit et paravit, et in ipso paravit vasa mortis* (Psal. vii, 13).

¶ Cum de discernendis in Scriptura sacra rerum significationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 55), adjunctum est: *Arcum suum tetendit et paravit, etc.* — Quid hoc loco per arcum, nisi sacra Scriptura signatur? Ipsa quippe arcus Ecclesie, ipsa arcus est Domini. De qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Arcum suum Dominus tetendit, quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis preparat, quia secundum eloqui sui sententiam eos qui nunc corrigi negligunt, reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus efficit: quia ad eos, quos per terrorem corrigi, accensas verborum sententias emittit.

CAP. XVI. — *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem* (Psal. vii, 15).

In expos. beati Job, l. xxviii (Num. 36), adjunctum est: *Concepit dolorem, etc.* — Vulvæ nomine occulta et inutiliosa carnalium cogitatio designatur. Quæ vulva non ad proferendam prolem concipit substantiam corporis, sed ad explendam nequitiam, causam doloris. De hac vulva cordis iniquorum alias dicitur: *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem*. Per hanc vulvam pravi concipiunt, cum mala cogitant, per hanc vulvam pariunt, cum mala quæ cogitaverint, operantur.

CAP. XVII. — *Ut destruas inimicum et defensorem* (Psal. viii, 3).

In expos. beati Job, l. xi (Num. 39), adjunctum est: *Ut destruas inimicum et defensorem.* — Inimicus quippe et defensor est qui Deum, quem prædicat, impugnat.

CAP. XVIII. — *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum* (Psal. viii, 4).

Dum de intellectu historico ac mystico tractaretur hom. 13 in Ez. ch. (Num. 3) seu hom. 1, lib. ii, adjunctum est: *Quoniam videbo cælos tuos, etc.* — In Scriptura sacra, et ea quæ accipi secundum historiam possunt, plerumque spiritualiter intelligenda sunt, ut et fides habeatur in veritate historice, et spiritualis intelligentia capiatur in mysteriis allegorice. Sicut hoc quoque novimus quod Psalmista ait: *Quoniam videbo cælos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas, quæ tu fundasti*. Ecce enim juxta severitatem historice stat sermo orationis, quæ et cæli opera Dei sunt, et luna et stellæ ab eo creatæ atque fundatæ sunt. Sed si hoc Psalmista juxta solam historiam, et non etiam secundum intellectum mysticum asserit, quia cælos opera Dei esse professus est, dicitur lunam et stellas, cur non etiam solem quem scimus, quia ejus opus est, pariter enumeravit? Si enim juxta solam historiam loquebatur, dicitur luminare minus, prius luminare majus dicere debuit, ut ante solem, et post lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia juxta intellectum mysticum loquebatur, ut lunam sanctam Ecclesiam, et stellas homines sanctos accipere deberemus; solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno soli loquebatur de quo scriptum est: *Vobis autem, qui timetis Dominum, oriatur sol justitiæ* (Malach. iv, 2). De quo reprobi in fine dicti sunt: *Sol justitiæ non ortus est nobis* (Sap. v, 6). Dicendo ergo lunam et stellas, quas tu fundasti, et tamen tacendo solem qui factus est indicavit quia illi soli locutus est, qui non solum solem, et lunam, atque stellas corporaliter, sed

¶ Hic etiam in Mss. legitur, *de disserendis*.

¶ Capp. 16 et 17 non habentur in Mss.

etiam lunam Ecclesiam, atque stellas sanctos homines spiritualiter fecit.

CAP. XIX. — *Pisces maris, qui perambulant semitas maris* (Psal. viii).

In expos. beati Job, l. xi (Num. 5), adjunctum est: *Pisces maris, qui perambulant semitas maris*. — Quid per pisces maris, nisi curiosos hujus sæculi debemus accipere, qui in magnis rerum inquisitionibus quasi in abditis fluctibus latent?

CAP. XX. — *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filię Sion* (Psal. ix, 15).

Cum de perfectorum studiis per aspirationem divinæ gratiæ tractaretur in expos. beati Job, l. xii (Num. 25), adjunctum est: *Qui exaltas me de portis mortis, etc.* — Quid per portas filię Sion, nisi bona quæ actio designatur, per quam anima ad conventum regni coelestis ingreditur? Unde nunc Propheta ait: *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filię Sion*. Portæ quippe mortis sunt actiones pravi, quæ ad infernum trahunt. Quia autem Sion speculatio dicitur, portas Sion actiones bonas accipimus, per quas supernam patriam ingredimur, ut regis nostri gloriam contempnemur.

CAP. XXI. — *Non in finem oblivio erit pauperum, patientia pauperum non peribit in finem* (Psal. 9).

Dum de contemptu presentium et spe futuri præmii tractaretur hom. xxxv (Num. 9), in Evang. adjunctum est: *Non in finem oblivio erit pauperum, etc.* — Quantumlibet vel in adversis patientes, vel in prosperis humiles simus, in hac vita retribuere nobis bona presentia nullo modo requiramus, nam pro labore patientiæ, bona speranda sunt sequentis vitæ, ut tunc præmium nostri laboris incipiat, quando omnis jam labor funditus cessat. Hinc ergo per Psalmistam dicitur: *Oblivio non erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem*. Quasi perisse patientia pauperum cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed patientia pauperum in finem non peribit, quia tunc ejus gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur.

CAP. XXII. — *Sub lingua ejus labor et dolor; sedet in insidiis cum divitiis in occultis* (Psal. ix, 7).

Cum de subdolis reproborum mentibus eorumque capitis virulenta malitia tractaretur in expos. beati Job, l. xv (Num. 13), adjunctum est: *Sub lingua ejus labor et dolor, etc.* — Perversi quique quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prætendunt, et cogitationibus perversa moluntur. De ipso ergo capite scriptum est: *Sub lingua ejus labor et dolor*. Qui enim non aperte mala, quæ cogitat, ostendit, laborem et dolorem eorum, quorum mortem appetit, non in lingua exerit, sed sub lingua premit. Cujus tamen hoc loco, nisi personam Antichristi Psalmista descripsit? Propter enim perversa dogmata sub lingua ejus labor et dolor est; propter miraculorum vero speciem sedet in insidiis; propter autem sæcularis potestatis gloriam, cum divitiis in occultis. Quia enim simul et miraculorum fraude et terrena potestate utitur, in occultis et cum divitiis sedere perhibetur.

CAP. XXIII. — *Insidiatur in occulto sicut leo in cubili suo* (Psal. ix, 30).

Dum de operationibus antiqui adversarii tractaretur in expos. beati Job, l. xxxii (Num. 25), adjunctum est: *Insidiatur in occulto sicut leo in cubili suo*. — Hoc de ultima sævitia diaboli propheta testatur, dum in sua fuerit virtute laxatus. Ad apertam nam-

¶ Non exstat in Mss.

que potentiam suffecisset ut leo esset, etiamsi insidians non fuisset. Rursusque ad occultas versutias suffecisset, ut insidians invidias surripere, etiamsi leo non esset. Sed quia antiquus hostis in cunctis suis viribus effrenatur, scire per utraque permittitur, ut contra electos in certamine et fraude et virtute laxetur, virtute per potentiam, fraude per signa. Recte ergo et leo et insidians dicitur; insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem sæcularem. Ut enim eus, qui aperte iniqui sunt, ad se pertrahat, sæcularem potentiam ostentat: ut vero etiam justos fallat, signis sanctitatem simulat. Illis enim suadet fallone magnitudinis: istos decipit ostentatione sanctitatis.

CAP. XXIV. — *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: Transmigre in montem sicut passer (Psal. x, 1)?*

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 2), adjunctum est: *In Domino confido*, etc. — Cum enim fidei animæ unitate derelicta, in tumentis doctrina confideret hæretici præclarior dicitur, deserto Domino quasi in montem transmigra suadetur.

CAP. XXV. — *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde (Psal. x, 2).*

Cum de reprobo in insidiis contra electos tractaretur in expos. beati Job, l. xxxi (Num. 62), adjunctum est: *Paraverunt sagittas suas in pharetra*, etc. — Qui in pharetra non in, nisi pravorum machinatio designatur? Iniqui enim cum dolos hinc excogitant, secretis machinationibus occultant, quasi in pharetra sagittas portant, et in hac presentis vite eligine velut in obscuro rectos corde feriunt, quia maligna eorum jacula et sentiri per vultus possunt, et tamen venientia deprehendi non possunt.

CAP. XXVI. — *Palpebræ ejus interrogant filios hominum (Psal. x, 5).*

Dum de occultis mysteriis divinæ operatio tractaretur in expos. beati Job, l. xxviii (Num. 13), adjunctum est: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. — Aperiendo nobis quædam, atque claudendo nos interrogat Deus, sicut per prophetam dicitur: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei nisi ejus judicia accipimus? Quæ juxta aliqui clauduntur hominibus, et juxta aliquid reserantur, ut homines qui se nesciunt, sibi metipsi innotescant: quatenus dum quædam intelligendo comprehendunt quædam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese late ter inquirant, si illos divina judicia vel clausa non simulat, vel aperta non inflant. Hac enim Paulus interrogatione probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum cæli tertii, post supernæ locutionis mysteria adhuc dicit: *Ego me non arbitror comprehendisse (Philipp. iii, 13)*. Et rursus: *Ego sum minimus omnium apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus (I Cor. xv, 9)*. Et rursus: *Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii, 5)*. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus recte respondit, qui et superna secreta attingit, et tamen in humilitate cordis sublimiter stetit. Qui rursus cum secreta Dei judicia de reprobatione Judæorum, et Gentium vocatione discuteret, atque ad ea pervenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est. Sed rectum valde responsum reddidit, qui Deo se in ipsa sua ignorantia scienter inclinavit, dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. xi, 33)?* Ecce enim absconditis mysteriis, quasi clausis palpebris inquisitus, placita

ac recta respondit. Qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intronitti ad interiora non valuit, per confessionem ante januam humilis stetit, et quod intus comprehendere non potuit, foris timendo laudavit.

CAP. XXVII. — *Item unde supra.*

Il m 17 in Ezech. (Num. 6). — Per ea enim quæ nobis in sacra Scriptura cooperta sunt, nostra humilitas approbatur, quia quidquid in illa non intelligimus non superbe reprehendere, sed venerari humiliter debemus. Unde de Domino scriptum est: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebræ quippe ejus judicia sunt, quæ aliquid nobis claudunt, et aliquid aperiunt. Quæ aperiendo nos interrogant, si intelligendo non extollimur, claudendo nos interrogant, si non despiciamus quæ intelligere non valeamus. Per ea autem quæ de charitate nostra proximis nostris non loquimur, in conspectu Dei verius probamur. In quorundam enim ore charitas ficta est, in quorundam cordibus vera, et sæpe de charitate ostenditur quod non est, et non demonstratur quod est. Amorem itaque nostrum erga proximum plus bona operatio loquitur quam lingua, ut in ipso bono opere proximus noster amari se videat, et cum tantum non possumus, quantum volumus operari, omnipotentis Deo occulta amoris nostri sufficiant.

CAP. XXVIII. — *Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur et spiritus procellurum, pars calicis eorum (Psal. x, 7).*

Cum de vi districtioris judicii tractaretur in expos. beati Job, l. xv (Num. 55), adjunctum est: *Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur et spiritus procellurum*, multos nimirum dolores intulit. Sed quia ab eis doloribus peccator, qui non corrigitur, ad æterna supplicia vocatur, eisdem dolores non jam totum calicem, sed partem calicis dixit, quia videlicet eorum passio hinc quidem per dolores incipitur, sed in ultione perpetua consummatur.

CAP. XXIX. — *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum (Psal. xi, 7).*

Dum de operatione divini eloquii tractaretur in expos. beati Job, l. iv (Num. 61. in fine), adjunctum est: *Eloquia Domini*, etc. — Eloquium Domini argentum igne examinatum dicitur, quia sermo Dei si in corde figitur, tribulationibus probatur.

CAP. XXX. — *In circuitu impij ambulat (Psal. xi, 9).*

Cum de sequentibus antiqui adversarii operationem tractaretur, in expos. beati Job, l. ii (Num. 7), adjunctum est: *In circuitu impij ambulat*. — Solet per circuitum laboris anxietas designari, sicut de Satanæ responsione scriptum est: *Circum terram, et perambulavi eam (Job. ii, 2)*. Sed Satan laborans, terram circumvit, quia quietus in cæli culmine stare contempsit. Cumque se non transvolasse, sed perambulasse insinuat, quanto peccati pondere in imis prematur, demonstrat. Perambulans ergo terram circuit, qui ab illo spiritualis potentiæ volatu cæruens, malitiæ suæ pressu gravedine, foras ad gyrum laboris venit. De hujus ergo capitis imitatoribus, ejus videlicet membris per Psalmistam dicitur: *In circuitu impij ambulat*, quia malitiæ illius tabe corrupti, dum interiora non appetunt, in exteriorum labore fatigantur.

CAP. XXXI. — *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus (Psal. xlii, 1).*

Dum de reprobis ob amorem visibilium perversa de Deo sententibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xv (Num. 25), adjunctum est: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*. — Mens hominis male extorius fusa sic in rebus corporeis sparsa est, ut neque

^a Abest a Mss.

^b Non est in Mss.

^c Male in vulgatis, studii.

ad semetipsam intus redeat, neque eum, qui est invisibilis, cogitare sufficiat. Unde carnales viri jussa spiritualia contemnent, Deum quia corporaliter non vident, quandoque ad hoc perveniunt, ut etiam non esse suspicentur. Unde scriptum est: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Plerumque enim plus appetunt homines servire hominibus quos corporaliter vident quam servire Deo quem non vident. Per omne enim quod faciunt, ad fidem oculorum tendunt. Et quia in Deum oculos corporis tenere non possunt, ei obsequia præbere vel despiciunt, vel si cæperint, fatigantur. Esse enim, sicut dictum est, non credunt, quem corporaliter non intuentur. Qui si auctorem omnium Deum humiliter quaererent, id quod non videtur, ex eo quod videtur esse, melius in semetipsis invenirent. Ipsi quippe ex anima invisibili et corpore visibili subsistunt; et si hoc ab eis quod non videtur abstrahitur, illico corrumpitur quod videtur. Et patent quidem carnis oculi, sed videre quidquam vel sentire non possunt. Sensus enim visionis perit, quia habitator recessit, et domus carnis remanet vacua, quia abscessit ille invisibilis spiritus, qui per ejus respicere fenestras solebat. Quia ergo rebus visibilibus invisibilia præstantiora sunt, carnales quique ex semetipsis penam debuerunt, atque per hanc, ut ita dixerim, scalam considerationis tendere in Deum, quia eo est quo invisibilis permanet, et eo summus permanet quo comprehendi nequaquam potest.

CAP. XXXII. — *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor (Psal. xiii, 5).*

Dum de pusillanimitate infirmarum mentium tractaretur, in expos. beati Job, l. vii (Num. 32), adjunctum est: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* — Sciendum est quod plerique agere recta desiderant, sed sunt nonnulla que infirmis eorum mentibus ex presenti vita contradicunt. Cumque adversa in infirmis perpeti metuunt, in superni iudicii rectitudine offendunt. Unde sæpe nonnulli dum temporalia adversa pertimescunt, districti se æternæ animadversionis obijciunt. De his ergo bene per Psalmistam dicitur: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Iste namque veritatem jam libere defendere appetit, sed tamen in ipso suo appetitu trepidus indignationem potestatis humanæ pertimescit. Cum in terra hominem contra veritatem pavet, ejusdem veritatis iram cælitus sustinet. Ille peccatorum suorum conscius, ea que possidet indigentibus jam largiri desiderat, sed tamen ne datis rebus egeat, ipse formidat. Cumque carnis subsidia reservando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat. Et cum pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit. Qui enim conculcanda in infirmis metuunt, a summis metuenda patiuntur; et cum transire nolunt quod cavere poterant, iudicium de supernis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt.

CAP. XXXIII. — *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egres (Psal. xv, 2).*

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 2), adjunctum est: *Dixi Domino, etc.* — In ^a omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Dominum juvamus. Ipse enim vere nobis Dominus, quia et utique Deus est, qui bono non indiget servientis, sed bonitatem confert quam recipit, ut oblata bonitas non ipsi, sed prius accipientibus, et post reddentibus prosit. Nam etsi in iudicio Dominus veniens dicit: *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40),* mira hoc pietate loquitur ex suorum compassione membrorum; et ipse nos per hoc, quod caput nostrum est, adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvatur.

^a In Mss., non continetur.
^b Omittitur in Mss.

CAP. XXXIV. — *Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hæreditas mea præclara est mihi (Psal. xv, 6).*

Cum de distinguendis multiplicibus rerum significationibus tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 18), adjunctum est: *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etc.* — Scriptura sacra aliquando fune dimensionum sortes, aliquando peccata aliquando fidem designare consuevit. Nam propter hæreditarias dimensionum sortes dicitur: *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ melioris excipiunt. Rursum quia fune peccata signantur, per prophetam dicitur: *Væ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis (Isa. v, 18).* Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpæ protelatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Funes peccatorum circumplexi sunt me (Psal. cxviii, 61).* Quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quod per verso corde sæpe dum defenditur multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur, Salomone attestante, qui ait: *Funiculus triplex difficile rumpitur (Eccl. iv, 12),* quia videlicet fides, quæ de cognitione Trinitatis ab ore prædicantium textitur, fortis in electis permanens, in solo reproborum corde dissipatur.

CAP. XXXV. — *Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus (Psal. xv, 6).*

In expos. beati Job, l. xxxv (Num. 4), adjunctum est: *Ego clamavi, etc.* — ^b Non enim ait: Quia clamavi, exaudisti me; sed *Clamavi, quoniam exaudisti me.* Qui enim loquens exauditus fuerat, votis prolicentibus exauditus clamabat: *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te,* quia tunc nimirum misericordiæ Domini iræ apud nos inemptos, qui eripiuntur, sunt, cum per easdem misericordias quam gravia fuerint pericula quæ evasimus agnoscuntur.

CAP. XXXVI. — *Sub umbra alarum tuarum protege me (Psal. xvi, 9).*

Dum de custodia divina circa nos tractaretur, in expos. beati Job, l. xxxii (Num. 7), adjunctum est: *Sub umbra alarum tuarum protege me.* — Quia nos parvulos Dominus dum protegit, nutrit, et non gravi atque onerosa, sed levi et blanda protectione nos refovet, dum suas in nos misericordias e-erit, quasi more avium, super nos alas tenit.

CAP. XXXVII. — *Diligam te, Domine, virtus mea (Psal. xvii, 1).*

In expos. beati Job, l. xxxii (Num. 14), adjunctum est: *Diligam te, etc.* — ^c Certum est quippe est quia minus diligit ereptorem suum, qui minus intelligi periculum quod evasit; et vile solatium defensoris deputat, qui virtutem adversarii debilem putat. Unde bene ereptionem suam Domino tribuens propheta dicebat: *Diligam te, Domine, virtus mea,* aperte videlicet dicens: Eo te magis diligo, quo, infirmitatem propriam sentiens, virtutem meam te esse cognosco.

CAP. XXXVIII. — *Caligo sub pedibus ejus; et ascendit super cherubim, et volavit; volavit super pennas ventorum, et posuit tenebras latibulum suum (Psal. xvii, 10).*

Cum de divinæ essentiae celsitudine tractaretur, in expos. beati Job, l. xvii, (Num. 39), adjunctum est: *Caligo sub pedibus ejus, etc.* — Caligo sub pedibus est, quia non in ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur. *Ascendit enim super cherubim, et volavit;* cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur et volasse, quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volavit ergo, quia longe in altum ab intellectu nostro se rapuit. Volavit super pennas ventorum, quia scientiam transcendit animarum. *Posuit tenebras latibulum suum,*

^c Absc: a Mss.

quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, A per ignorantiam nostram nobis absconditur, ne a nobis modo in æterna et intima claritate videatur. Unde ei et in Cantici canticorum a sponsa dicitur: *Fuge, dilecte mi (Cant. viii, 14), fuge.*

CAP. XXXIX. — *Item unde supra.*

Super cherubim Dominus ascendit et volavit, quia super plenitudinem scientiæ, quæ esse in hominibus potuit, incarnationis suæ gloriam exaltare dignatus est, ut hoc ejus volare sit, potentiæ suæ mysterium ab intellectu humano subducere. Quantalibet enim plenitudine scientiæ vita spiritualium fulgeat, apprehendere non valet quomodo factum sit ut qui existit conciperetur, et ante sæcula auctor hominum nasceretur homo in fine sæculorum, Deus caro esset, Verbum in fine fieret. Unde recte et illic additur: *Volavit super pennas ventorum*, quia videlicet transcendit omnes intellectus animarum. Vnto quippe animas figurari pro velocitate suæ cogitationis non inconvenienter accipimus.

CAP. XL. — *Posuit tenebras latibulum suum (Psal. xvii, 12).*

Dum de bono poenitentiae per aspirationem supernæ gratiæ tractaretur, in expos. beati Job, l. v (Num. 42, 13), adjunc-tum est: *Posuit tenebras latibulum suum.*—Auctor noster, quia nobis in hoc exsilium dejectis lucem suæ visionis abstulit, sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Quas nimirum cæcietatis nostræ tenebras cum studiose conspiciamus, mentem ad lamenta provocamus. Flet enim cæcietatem, quam foris patitur, si humiliter meminit quod interiorum lumine privetur. Cumque tenebras quibus circumdatur respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit, omnique intentionis nisu semetipsam conculcit, et supernam lucem, quam condita deseruit, repulsa querit. Unde fit Jerusalemque ut in ipsis piis fletibus illa interni gaudii claritas erumpat, et mens quæ in torpore cæca jacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspiriis vegetata convalescat.

CAP. XLI. — *Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grandis et carbones ignis (Psal. xvii, 12, 13).*

Dum de prædicatorum Ecclesiæ virtutibus tractaretur in expos. beati Job, l. xvii (Num. 30), adjunctum est: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris, etc.*—^b Tenebrosa aqua, quid alii quam occultam signat scientiam prophetarum, qui ante adventum Domini dum occultis sacramentis graviora mysteria immensa gestarent, intentionum oculis, eorum intelligentia caigebat? Præ fulgore vero nubes transierunt, quia prædicatores sancti univ: a mundi spatia miraculorum claritate percurreunt. Qui etiam grandis et carbones ignis vocati sunt, quia et per correctionem feriunt, et per flammam charitatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increpatio natura grandinis convenienter exprimitur. Grandis enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium et terrentes feriunt, et blandientes infundunt. Nam quemadmodum f. riant Propheta testatur dicens: *Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt (Psal. cxli, 6).* Et quæna modum blandientes rigent, secutus adjunxit: *Memoria abundantis suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua exultabunt (Ibid., 7).*

CAP. XLII. — *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum (Psal. xvii, 34).*

Cum de perfectorum studiis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxvi (Num. 24), adjunctum est: *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum.*—Robustorum mentes in Deo immobiliter fixæ tanto adversa quæque despiciunt, quanto cernunt quod contra præcepta condi-

toris excrescunt. Æternitatis quippe præmia præstantes, virex ex adversitatibus sumunt, quia, crescente pugna, gloriosorem sibi non ambigunt manere victoriam. Sic itaque electorum desideria dum præmuntur, adversitate proficiunt, sicut ignis flatu premitur ut crescat; et unde quasi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque ostendimus quanta ad Deum cupiditate flagramus, si non solum ad eum per tranquillam et mollia, sed etiam per aspera et dura transimus. Bene ergo per Psalmistam dicitur: *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum.* Cervus enim cum montium juga conscendit, quæque se aspera, quæque se obijciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, et absque ullo cursu sui obstaculo in superioribus elevatur. Ita etiam electorum mentes, quæque sibi in hoc mundo obsistere atque obviare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, et more cervorum, despectis terrenorum sentibus, in superna se elevant. Unde idem Psalmista iterum dicit: *Et in Deo meo transgrediar murum (Ibid., 30).* Murus quippe

B est omne quod itineri nostro obijciunt, ne ad eum qui diligitur transeat. Sed murum transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ quæque in hoc mundo fuerint objecta calcamus.

CAP. XLIII. — *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveteraverunt et claudicaverunt a semitis suis (Psal. xvii).*

In expos. beati Job, l. xix (Num. 40), adjunctum est: *Filii alieni mentiti sunt mihi, etc.*—^c Israeliticus populus idcirco claudus nominatur, quia sanum gressum in operatione non habuit. Quippe quia utroque pede uti noluit, dum unum Testamentum recipit, aliud spernit.

CAP. XLIV. — *Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 1).*

In expos. beati Job, l. iv (Num. 10), adjunctum est: *Cæli enarrant gloriam Dei.*—Quid cælorum nomine nisi prædicantium vita signatur? Ipsi igitur sunt cæli, ipsi sol esse memorantur. Cæli, scilicet, quia intercedendo protegent; sol, quia prædicando vim luminis ostendunt.

CAP. XLV. — *In sole posuit tabernaculum suum (Psal. xviii, 6).*

In expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 25), adjunctum est: *In sole posuit tabernaculum suum.*—Ac si diceret: Humanitatis assumptæ sacramentum in lumine manifestæ visionis ostendit.

CAP. XLVI. — *Ipsè enim tanquam sponsus procedens de thalamo suo (Ibid.).*

Dum de inysterio incarnationis Dominicæ tractaretur, hom. 38 in Evang. (Num. 3), adjunctum est: *Ipsè enim tanquam sponsus procedens de thalamo suo.*—Tanquam sponsus Redemptor noster de thalamo suo processit, qui ad conjugentiam sibi Ecclesiæ incarnatus Deus de incorrupto utero Virginis exivit.

CAP. XLVII. — *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis (Psal. xx, 10).*

Dum de iniquorum futuræ retributionis poena tractaretur, in expos. beati Job, l. xv (Num. 35), adjunctum est: *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui, etc.*—Sciendum est quod omnes reprobi, quia ex anima simul et carne peccaverunt, illic in anima pariter et carne cruciantur. Clibanus namque intrinsecus ardet; is vero qui ab igne devoratur ab exteriori incipit parte concremari. Ut ergo sacra eloquia ardere et exterius et interius reprobos demonstrarent, eos et ab igne devorari, et sicut clibanum poni testantur, ut per ignem cruciantur in corpore, et per dolorem ardeant in mente (Ibid., lib. vi, num. 47).

Regum, cap. 1, num. 39, leguntur pene similia.

^b Item lib. xxvii, num. 15, et lib. xx, num. 38

^c Caput hoc et duo sequentia non habentur in Mss.

^a In Cod. Michael. legitur hoc desumptum ex commentario Ezech. homilia. Sed quæ est hæc homilia? Nullibi certe id nobis occurrit. Libro 1, com. in lib.

In tempore itaque vultus Domini injusti omnes et ut cibus puniuntur, et ab igne devorantur, quia apparente ju lice, cum a visione illius eorum multitudo repellitur, et intus per desiderium ardet conscientia, et foris car. em cruciat gehenna.

CAP. XLVIII. — *Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi (Psal. xxi, 3).*

Dum de dispensatorio divinæ misericordiæ dono circa electos tractaretur in expos. beati Job, l. xx (Num. 61), adjunctum est: *Deus meus, clamabo per diem, etc.* — S. nota Ecclesia persecutionis tempore, fide stat, desiderii clamat. Sed dolet se quasi non respici, dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto namque consilio omnipotens Deus cum sancti ejus adversariorum persecutionibus comprimuntur, cumque assilui s ut liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petentium, ut merita patientium crescant, quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiantur ad votum. Dicit ergo Psalmista: *Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies, et nocte.* Atque ipsa utilitas de exaudiendi mora mox subditur, cum illic protinus subinfertur: *Et non ad insipientiam mihi.* Ad multiplicandam quippe sanctorum sapientiam proficit, quod postulata tarde percipiunt, ut ex dilatione crecat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur, ejus in Deum ardentior affectus aperitur. Affectus autem ad promerenda cœlestia tanto sit capax, quanto sit expectando longanimis. Sed tamen inter hæc sanctorum patientiam dolor urget ad vocem, et cum dilati proficiunt, metuunt ne deficiant, et vacui rebus despecti reproberentur.

CAP. XLIX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 34). — Nemo qui tardius auditur, credat quod a superna cura negligatur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non sunt, exaudiantur; et quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo pericitur, quo differtur; et cum superficie tenuis petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radiis complentur, sicut et semina messium gelu pressa solidantur; et quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multipliciora consurgunt. Desideria itaque nostra dilacione extenduntur ut proficiant; proficiunt ut ad hoc quod perceptura sunt coalescant. Excitantur in certamine, ut majoribus cumulerentur præmiis in retributione. Labor protrahitur pugnae, ut crescat corona victoriae. Suos ego Dominus cum velociter non exaudit, quo repelere creditur trahit. Internus quippe est medicus, et peccatorum in nobis contagia quæ in se medullitis reprobant secant; abscondit virus putredinis ferro tribulatio; et quo voces ægri audire dissimulat, eo agitudinis fluxum procurat. Hinc est ergo quod Propheta ait: *Clamabo per diem, nec exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi (Psal. xxi, 3).* Ac si diceret: Nequam mihi ad insipientiam proficit, quod die ac nocte clamantem me continuo non exaudis, quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Hinc etiam dicit: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione (Psal. ix, 10).* In tribulatione quippe dicitur, oportunitatem præmisit, quia sæpe tribulatione conterimur, et tamen opportunum nondum est ut desiderio ereptionis adjuvemur.

CAP. L. — *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt (Psal. xxii, 4).*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 14), adjunctum est: *Virga tua et baculus tuus, etc.* — Virga percutimur, et baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit econtra consolatio baculi

^a Cap. 50 et 51 in Mss. non sunt.

^b In Excusis, de discernendo voluptatis et necessitatis negotio.

quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate serviens; sit pietas, sed non plus quam expedit parcens.

CAP. LI. — *Impinguasti in oleo caput meum (Psal. xxii, 5).*

In expos. beati Job, l. iii (Num. 33), adjunctum est: *Impinguasti in oleo caput meum.* — Ac si dicat: Charitatis pinguedine replesti mentem meam. *Exaruit velut testa virtus mea (Psal. xxi, 16).* Etiam testa igne solidatur. Caro autem eo ex passione sua robustior existit, quo per infirmitatem moriens, a morte sine infirmitate surrexit. Et iterum: *Exaruit velut testa virtus mea.* Sicut testa enim ejus virtus exaruit, quia susceptæ carnis infirmitatem passionis suæ igne roboravit.

CAP. LII. — *Qui non accepit in vano animam suam (Psal. xxiii, 4).*

Cum de studio boni operis tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 38), adjunctum est: *Qui non accepit, etc.* — De unoquoque electo per Psalmistam dicitur: *Qui non accepit in vano animam suam.* In vano namque animam suam accipit, qui sola presentia cogitans, quæ sequantur in perpetuum non attendit. In vano animam suam accipit, qui ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit. Sed animam suam in vanum justi non accipiunt, quia intentione continua ad ejus utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur, quatenus et transeunte opere operis causa non transeat, quæ vitæ præmia post vitam parat. Sed hæc curare reprobi negligunt, quia profecto, ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, inveniunt perierunt. Unde melius a pravorum imitatione compescimur, si eorum damna ex fine pensamus.

CAP. LIII. — *De necessitatibus meis eripe me (Psal. xxiv, 17).*

Dum de cobibendis per usum bonæ operationis, infirmitati humanæ desideriis tractaretur in expos. beati Job, l. xx (Num. 2; 29), adjunctum est: *De necessitatibus meis eripe me.* — Natura humana bene condita, sed ad infirmitatem vitio propriæ voluntatis lapsa in calamitatem cecidit, quia, pressa innumeris necessitatibus, nihil in hac vita nisi unde affligeretur invenit. Sed cum eisdem naturæ nostræ necessitatibus plerumque plusquam expedit, deservimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentia, infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates namque naturales hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur quod circa illas per utilitatis studium, et quid per voluptatis vitium agatur. Crebro enim occasione seductionis inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deservimus, et infirmitatis telamine ante discretionis oculos excusatio nostra se paliat, ac quasi sub patrocinio expiendæ utilitatis occultat. Infirmitatem vero naturæ nostræ per negligentiam relaxare nihil est aliud, quam calamitati miseriam addere, ac vitiorum squalorem eadem miseria multiplicare. Unde sancti viri in omne quod agunt studiosissima intentione discernunt, ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas quam sibi debetur exigat, ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis excrescat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestionibus sustinent; et quasi quidam rectissimi arbitres, inter necessitatem voluptatemque constituent, hæc consolando sublevant, illam premendo frenant. Unde fit ut etsi infirmitatis suæ calamitatem tolerant, tamen ad squalorem miseriam per negligentiam non descendunt. Hoc ipsum enim esse in calamitate et necessitatem naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere; quas videlicet necessitates cupiebat

^c Ita Mss. omnes, non arbitri, ut legitur in Vulgatis. Familiarem nostro Gregorio vocem hæc jam sæpe probavimus.

evadere, qui dicebat : *De necessitatibus meis eripe me*. Sciebat enim perquam voluptatum culpas ex necessitatibus occasione prorumpere, et ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli quod nolens ex radice tolerabat. At contra pravi gaudent in his corruptionis suae necessitatibus, quia nimirum eas ad usus voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturae serviant, per delectationem gratiae in voluptatis ingluvie distenduntur. Cum legendis membris vestimenta quaerant, non solum quae legant, sed etiam quae extollant appetunt; et contra torporem frigoris non solum quae per pinguedinem muniant, sed etiam quae per molliam delectant; non solum quae per molliam tactum mutescant, sed etiam quae per colorem oculos seducant. De his ergo necessitatibus liberari Psalmista desiderans, dicit : *De necessitatibus meis eripe me*. Necessitates enim causam in unam voluntatis vertere quid est aliud quam calamitati suae squalem miseriam sociare?

CAP. LIV. — *Proba me, Domine, et tenta me* (Psal. xxv, 2).

Cum de providae circumspectionis electorum studiis tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 21), a Iunctum est : *Proba me, Domine, et tenta me*. — Cum securos nos ac de virtutum affluentia elatos repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio, percussit, protinus a status sui vertice mentis nostrae elatio succisa cadit, ut de semetipsa nihil audeat, sed, infirmitatis suae ictu prostrata, manum levantis quaerat. Hinc est quod sancti viri, cum de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt, tentari appetunt, flagellari concupiscunt, quatenus incautam mentem metus et dolor erudiat, ne, in hac peregrinationis via hoste ex insidiis erumpente, sua eam deterius securi as sternat. Recte ergo per Psalmistam dicitur : *Proba me, Domine, et tenta me*. Ac si aperte dicat : Prius vires inspice, et tunc ut ferre valeo tentari permittit. Hinc iterum dicit : *Ego ad flagella paratus sum* (Psal. xxxvii, 18). Quia enim sanctae mentes suae corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, ut aperto vulnere virus peccati exeat, quod sana cutis intus occidebat.

CAP. LV. — *Dominus illuminatio mea, et salus mea; quem timebo* (Psal. xxvi, 1)?

In expos. beati Job, l. xiv (Num. 4), a Iunctum est : *Dominus illuminatio, etc.* — Ex poena culpae est, videre bonum quod agere debeat, et tamen implere non posse. Et rursum ex gravi poena culpae est quod agere debeat nec videre. Unde et contra haec utraque Psalmistae voce dicitur : *Dominus illuminatio mea, et salus mea*. Contra ignorantiae enim tenebras illuminatio, contra infirmitatem vero salus est Dominus, quando et ostendit quid debeat ad agendum appeti, et vires praebet ut quod ostenderit possit impleri.

CAP. LVI. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, lib. xix (Num. 39), — Crebro namque peccatum, aut ignorantia, aut infirmitate perpetratur, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne, quod voluerit possit. Quo contra recte per Psalmistam dicitur : *Dominus illuminatio mea et salus mea*. Quia enim et scientiam Dominus et virtutem praebet, et contra ignorantiam illuminatio, et contra infirmitatem salus vocatur.

CAP. LVII. — *Unam petii a Domino, hanc requiram* (Psal. xxvi, 4).

Cum de cavendis pravorum desideriis et appe-

lendis bonorum studiis tractaretur in expos. beati Job, l. iv (Num. 57), a Iunctum est : *Unam petii a Domino, hanc requiram*. — Omnes, qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, dum in cogitat onum tumultibus in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas intra se excitanti prostratam mentem pede miserae frequentationis calcant (Ibid., n. 18). At contra, sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, nullis procul dubio in corde tumultibus premuntur. Omnes quippe inordinatos motus desideriorum a cubili cordis manu sanctae considerationis eijciunt; et quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solum namque aeternam patriam appetunt; et quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Annon cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut habitem in domo Domini*. A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, et ad magnam videlicet solitudinem semetipsum contulerat; ubi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo competens nil amaret. A tumultu rerum temporalium magnum quemdam recessum petiit: at, quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto huic cum se solo solum inveniret.

CAP. LVIII. — *Abscondes eos in abscondito vultus tui a conturbatione hominum* (Psal. xxx, 21).

Cum de electorum virtutibus tractaretur, in expos. beati Job, lib. iv (Num. 19; et l. b. iv, num. 9), a Iunctum est : *Abscondes eos in abscondito vultus tui a conturbatione hominum*. — Electus quisque in iudicio per internum visum in vultu divinitatis absconditur, dum reprobis foris caecitas districta animalversione justitiae repulsa turbatur. Sancti itaque viri ad importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstreptentium perturbationum semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt, atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Unde recte per Psalmistam dicitur : *Abscondes eos abdito vultus tui a conturbatione hominum*. Quod quamvis perfecte postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus delectatione interiora rapiuntur, ut mens eorum dum in amorem Dei tota tenditur, nulla inutili perturbatione lacereetur. Hinc est quod Paulus per contemplationem mortuos et quasi in secreto divinitatis absconditos discipulos viderat, quibus dicebat : *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (Colos. iii, 3). Qui enim mortificare se appetit, valde ad inventam quietem contemplationis hilarecit, ut extinctus mundo lateat, et a cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondit.

CAP. LIX. — *Ego dixi in pavore meo: Projectus sum a vultu oculorum tuorum.* (Psal. xxx, 25).

D Cum de electorum profectibus, per propria infirmitatis cognitionem tractaretur, in expos. beati Job, l. xxiii (Num. 41-43), a Iunctum est : *Ego dixi in pavore meo, etc.* — Vir sanctus aeternam patriam contemplatus, et haec mala pensans, in quibus erat, atque illa bona considerans, in quibus a huc non erat, ait : *Ego dixi in pavore meo, Projectus sum a vultu oculorum tuorum*. Sub evasus quippe in extasi (quod nostri interpretes pavorem non proprie vocaverunt) a vultu oculorum Dei vilit se esse projectum. Post interni quippe luminis visionem, quae intus anima per contemplationis gratiam radio clarita se emicuit, a semetipso recessit, et cogitatione percepta, vel quibus

o Caput 55 et 56 in Mss. desiderantur.

b In Editis, de mentis tranquillitate a mundi tumultibus retinenda.

c Michael., tumultus. Utic. utramque lectionem

exhibet.

d Editi cum Michael., abscondat.

e Ut c. et Gemet., contemplatur.

malis hic adesset invenit; neque enim quis presentis vitæ mala sicut sunt conspiciere prævalet, si bona æternæ patrie per contemplationis gustum contingere necdum valet. Unde et a vultu oculorum Dei projectum se esse cognovit. Sublevatus quippe vidit quod se hic videre non posse ad se relaxatus ingemuit. Perfectam scilicet animam ista compunctio afflicere familiaris solet, quia omnes imaginationes corporeas insolenter sibi obviantes discutit, et cordis oculum figere in ipso radio incircumscriptæ lucis intendit. Figuras corporalium specierum ad se intus ex infirmitate corporis trahit; sed perfecte compuncta hoc summpere invigilat, ne cum veritatem quaerit, eam imaginatio circumscriptæ visionis illudat, cunctasque sibi obviantes imagines respuit. Quia enim per illas infra se lapsa est, sine illis super se ire conatur. Et postquam per multa indecenter sparsa est, in unum se colligere nititur, ut, si magna vi amoris prævalet, esse unum atque incorporeum contempletur. ^a Unde aliquando ad quandam inusitatum dulcedinem interni saporis admittitur, et raptim aliquomodo ardenti spiritu afflata renovatur, tantoque magis inhiat, quanto magis quod amet degustat. Atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit, quia videlicet ejus amore dulcedinis sibi coram viluit; et postquam hanc utcumque percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset invenit. Cui inhærere conatur, sed ab ejus fortitudine sua adhuc infirmitate repellitur. Et quia ejus munditiæ contemperari non valet, flere dulce habet, sibi que ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim potest mentis oculum in id quod contra se raptim conspexerat figere, quia ipso vetustatis suæ usu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur, sed ad familiares tenebras suas victa fatigatione relabitur.

CAP. LX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 66). — ^b Contemplatus quippe interna gaudia visionis Dei et sociale frequentiam angelorum persentiam, reduxit oculos ad intra; vidit quo jaceret, qui ad hoc conditus fuerat ut in cœlestibus stare potuisset. Pensavit ubi esset, et quod esset ingemuit. Projectumque se a vultu oculorum Dei doluit, quia in comparatione lucis intimæ, graviore senserat exitii sui tenebras quas tolerabat.

CAP. LXI. — *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psal. xxx, 25).*

In expos. beati Job, l. vii (Num. 24), adjunctum est: *Viriliter agite*, etc. — Justorum fortitudo est carnis vincere, propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ presentis ex-tinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, adversitatis metum in corde superare. Reproborum vero fortitudo est transitoria sine cessatione diligere, contra flagel a conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec ex adversitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimento pervenire, malitiæ augmenta exquirere, honorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quotidie sine ullo desiderio defectu perpetrare.

CAP. LXII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 63). — Dicens enim: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum*, quod illico subdidit, quasi sexum cordis muniro curavit. Luxuriosi quippe mens corrumpitur si rebus transitoris delectetur.

CAP. LXIII. — *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psal. xxx, 25).*

Dum de disserendo intellectu sacri eloquii tractare-

^a Reliqua desunt in Mss.

^b Mss. non habent capita 60, 61, 62.

^c In Cod. Michael. indicatur lib. xxxiii in Job. In

A tur in expos. beati Job, l. 28 (Num. 19), adjunctum est: *Viriliter agite*, etc. — Scriptura sacra viros vocare consuevit, qui nimirum vias Domini fortibus et non dissolutis gessibus sequuntur. Unde et Paulus ait: *Remissas manus et dissoluta genua erigite (Hebr. xii, 12)*. Unde et Sapientia in Proverbis dicit: *O viri, ad vos clamito (Prov. viii, 4)*. Ac si aperte diceret: Ego non feminis, sed viris loquor, quia hi qui fluxa mente sunt mea verba percipere nequaquam possunt.

CAP. LXIV. — *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata (Psal. xxxi, 1).*

Cum de electorum per internam gratiam studiis tractaretur, hom. 4 in Ezech. (Num. 6), adjunctum est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, etc.* — ^c Sancti viri ante Dei oculos student culpas linguæ tegere meritis vitæ. Student pondere bonorum operum premere immoderata verborum. Unde sancta Ecclesia in suis electis quotidie otiosæ locutionis vitium virtute boni operis legit. *Beati, ergo, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata (Hebr. iv, 13)*. Sed rursus cum scriptum sit: *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus*, quomodo legi possunt quæ ejus oculis cui cuncta nuda sunt abscondi nequaquam possunt? Sed quia hoc quod tegimus inferius ponimus, atque hoc unde tegimur nimirum superducimus, ut quod est subterpositum tegamus, tegere peccata dicimur quæ quasi subterponimus, dum abdicamus, eisque aliud superducimus, dum bonæ actionis opus ad hoc post eligimus, ut preferamus. Peccata itaque tegimus, cum bonis facta malis actibus superponimus. Quando ergo abdicamus mala quæ fecimus, et eligimus bona quæque ut faciamus, quasi tegimus, rei superducimus quam erubescimus videri. Qui ergo priora mala deserit, et bona posteriora facit, per hoc quod addit transactionem nequitiam tegit, cui boni operis meritum superducit. Quamlibet enim sancti viri in hac adhuc vita sint, habent tamen quod ante Dei oculos operire debeant, quia omnino est impossibile ut aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione nunquam delinquant.

CAP. LXV. — *Conversus sum in ærumna mea, dum confringitur spina (Psal. xxxi, 4).*

Dum de bono penitentiæ tractaretur in expo. beati Job, l. xx (Num. 21), adjunctum est: *Conversus sum in ærumna mea*, etc. — Quid hic loco per spinam nisi omne peccatum evidenter exprimitur? Quia dum trahit ad delectationem, quasi pungendo lacerat mentem. Hinc ergo justus et penitentis voce dicitur: *Conversus sum in ærumna mea, dum confringitur spina*, quia scilicet mens ad lamentum veritur, ut peccati punctio penitendo frangatur. In translatione vero alia non confringi, sed conligi spina perhibetur. Quod videlicet ab eodem sensu non dissonat, quia penitentis animus ad luctum ducitur, dum perpetrata culpa in memoria fixa retinetur.

D CAP. LXVI. — *Dixi: Pronuntiabo adversus me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei (Psal. xxxi, 5).*

Dum de abstergendis cogitationum nondum procedentibus in opere flagitiis tractaretur, Reg. pas. part. iii (cap. 29, admon. 30), adjunctum est: *Dixi, etc.* — Sæpe misericors Deus eo citius peccata cordis abluat, quo hæc exire ad opera non permittit, et cogitata nequitiæ tanto citius solvit, quanto effectu operis districtius non ligatur. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Dixi: Pronuntiabo adversus me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei*. Qui enim impietatem cordis subdidit, quia cogitationum iniustitias pronuntiare vellet indicavit. Dumque ait: *Dixi: Pronuntiabo*, atque illico

Utic. lib. xxxii. Exstat hæc hom. 4 in Ezech. loco assignato.

adjunxit : *Et tu remisisti, quam super hæc sit facilis venia ostendit; qui dum se adhuc promittit petere, hoc quod se petere promittebat obtinuit; quatenus quia usque ad opus non venerat culpa, usque ad cruciatum non perveniret poenitentia, sed cogitata afflictio mentem tergeret, quam nimirum tantummodo cogitata iniquitas inquinasset.*

CAP. LXVII. — *In como et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te (Psal. xxxi, 9).*

Cum de utilitate temporaliis flagelli tractaretur in expos. beati Job, l. xxvi (Num. 56), adjunctum est: *In como, etc.* — Sæpe qui jubentis verba non audiunt ferientis verberibus admonentur, ut ad bona desideria saltem poenæ trahant, quos præmia non invitant. Si vero etiam flagella conspiciunt, constat nimirum quod tanto illic gravioris vindictæ supplicia sentiant, quanto hic majoris providentiæ gratiam calcant.

CAP. LXVIII. — *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii, 6).*

Dum de apostolorum virtutibus per sancti Spiritus donum tractaretur in expos. beati Job, l. xvii (Num. 48-50), adjunctum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt, etc.* — Quid cælorum nomine nisi sancti apostoli designantur? Qui verbis pluunt, et coruscant miraculis, quorum virtus ex dono confortatur spiritus. De quibus per eundem Psalmistam dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 1).* Quibus tunc virtutem dedit spiritus, cum replevit: quod Luca referente didicimus, qui ait: *Factus est repente de cælo sonus tanquam adveniens spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes; et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditique super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabit eloqui illis (Act. ii, 2. Ex hom. 30 in Evang., num. 7, 8).* Ex eo ergo acceperunt ornamenta virtutis, quos immensa ante possederat facilitas timoris. Scimus enim quod ille apostolorum, id est cælorum primus, ante acceptam hujus spiritus gratiam, quod dum mori timuit, vitam negavit. Qui non poenis, non afflictionibus, non terribili potestate cujusquam, sed unius mancipii sola est interrogatione prostratus. Et quidem mancipium ne sexus firmior terribili demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancilla tantum, sed ab ostiaria est ancilla requisita. Ecce quam vilis est ad tentandum persona requisita, ut aperte prodere quantam eum timoris infirmitas possederit, qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret. Sed jam hic paulo ante timidus, qualis post acceptam virtutem Spiritus existeret videmus. Certe, Luca te tante, didicimus contra sacerdotes ac principes quantam Dominum auctoritate prædicavit. Nam cum factio miraculo quæstio fuisset exorta, et sacerdotum principes, seniores, ac Scribæ in apostolorum persecutione concurrerent, eos in medio stantes, in qua virtute miraculum fecerint percunctari curaverunt. Quibus, repletus Spiritu sancto, Petrus dixit: *Principes populi et seniores, si nos hodie judicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum sit omnibus vobis et omni plebi Israel, quia in nomine Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus (Act. xlviii, 9, 10).* Quisque erga hæc persequentium furor excresceret, eosque sacerdote ac principes Jesum prædicare prohiberent, contra minas principum qua auctoritate Petrus excreverat indicatur, cum illic protinus subditur: *Petrus vero et apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29).* Sed cum auctoritatem prædicantium resistentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur, nam subditur: *Tunc principes sacerdotum cæsis denuntiaverunt ne loquerentur in*

A nomine Jesu, et dimiserunt eos. Sed quia apostolorum virtutem premere nec flagella valuerunt, patenter ostenditur, cum protinus subinfertur: *Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu consilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Ibid., 41).* Mox etiam post flagellorum gaudia quid agerent indicatur: *Omni autem die in templo et circa domos non cessabant, docentes et evangelizantes Jesum Christum (Ibid., 42).* Ecce ille qui paulo ante timidus jam linguis loquitur, coruscatur miraculis, infidelitatem sacerdotum ac principum libera voce increpat, ad prædicandum Jesum exemplum auctoritatis cæteris præstat. Ne in nomine Jesu loqui debeat verberibus prohibetur, nec tamen compescitur. Contemnit flagella credentium, qui paulo ante requirementum verba timuerat, et qui ancillæ vires requisitus expavit, vires principum cæsus premit. *Spiritu ergo oris ejus omnis virtus eorum.* Ejusdem enim jam sancti Spiritus virtute solidatus, hujus mundi altitudines libertatis calce deprimebat, ut in imo esse cereret quod contra Creatorem gratiam altum tumeret. Hæc est firmitas cælorum, hæc sunt dona Spiritus, quæ diversis manifestari virtutibus solent. Quas occultæ dispensationis munere divisa Paulus enumerat, dicens: *Alii, quidem per spiritum datur sermo sapientiæ alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alii fides in eodem spiritu, alii autem gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum (I Cor. xii, 8, seq.);* quem mox generali definitione concludens, ait: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, di. idens singulis prout vult.* Bene itaque dicitur: *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum,* quia prædicatores sancti, nisi promissa Paracleti dona perciperent, nullo fortitudinis d. core claruissent.

CAP. LXIX. — *Congregans quasi in utre aquas maris (Psal. xxxii, 7).*

Dum de perversis contra Ecclesiam machinationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 15), adjunctum est: *Congregans quasi in utre aquas maris.* — Aquas maris quasi in utre Dominus congregat, cum, miro moderamine cuncta disponens, in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Extremi namque temporis persecutione crescente, apertas hæreticorum voces sancta Ecclesia tolerare compellitur, cum motus cordis sui, quos nunc intra cogitationum sinus contegunt, tunc in voce manifesti erroris aperiunt. Nunc enim sicut per Joannem dicitur: *Draco in abyso clausus tenetur (Apoc. xx, 3),* quia diabolica malitia in eorum subdolis cordibus occultatur. Sed, sicut illic dictum est, *Educatur draco de puteo abyssi,* quia quod modo præ timore tegitur, tunc contra Ecclesiam publice de iniquorum cordibus omne serpentinum virus aperitur. Nunc enim abscondit se sub b'andiente lingua sæviens conscientia, et malitia calliditatis quasi quadam se tegit abyso simulationis. Nunc Dominus, sicut Psalmistæ voce dicitur, *Congregat sicut in utre aquas maris.* Uter quippe est carnalis cogitatio; aquæ ergo maris in utre congregatæ sunt cum amaritudo perversæ mentis non erumpit exterius in vocem pravæ libertatis.

CAP. LXX. — *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9).*

Cum de nutriendo in Deum desiderio, per experimentum honorum actuum tractaretur, homil. 36, in Evang. (Num. 1), adjunctum est: *Gustate et videte, etc.* — Augment semper spirituales delicæ desiderium in mente dum satiant, quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur; et idcirco non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat quod ignorat? Proinde Psalmista nos admonet, dicens: *Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus.* Ac si aperte dicat: *Suavitatem ejus non*

cognoscitis, si hanc minime gustatis. Sed cibum vitæ ex pala o cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. Sed has homo delicias tunc amisit, cum in paradiso peccavit, cum os a cibo internæ dulcedinis clausit. Unde nos quoque nati in hujus peregrinationis arumna, huc fastidiosi jam venimus, nec scimus quid desiderare debeamus, ta loque se amplius fastidii nostri morbus exaggerat, quanto se magis ab esu illius dulcedinis animus elongat; et eo jam internas delicias non appetit, quo eas comedere diu longæque desuevit. Fastidio ergo nostro tabescimus, et longæ inediæ peste fatigamur. Et quia gustare intus nolumus, paratam dulcedinem, amamus foris miseri famem nostram.

CAP. LXXI. — *Divites egerunt, et esurierunt (Psal. xxxiii, 11).*

Dum de distinguendis veris et falsis deliciis tractaretur in expos. beati Job, l. xv (Num. 9), adjunctum est: *Divites egerunt et esurierunt.* — Si de exteriori fame egestas divitum, et esuries diceretur, profecto divites non essent, qui pane corporis indigerent. Sed quia dum exterius multiplicantur interiori inanes fiunt, et divites pariter et egestes esse memorantur, quia videlicet pane sapientiæ saturari minime merentur.

CAP. LXXII. — *Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27).*

Cum de perfectorum virtutibus tractaretur in expos. beati Job, l. i (Num. 3), adjunctum est: *Declina a malo, et fac bonum.* — Nequaquam bona Deo accepta sunt, que ante ejus oculos malorum admisionem maculantur. Hinc namque per Salomonem dicitur: *Qui in uno offenderit, multa bona perdit (Eccl. ix, 18).* Hinc Jacobus attestatur dicens: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii, 10).* Hinc Paulus ait: *Modicum fermentum totam massam corrumpit (I Cor. v, 6).*

CAP. LXXIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxiii (Num. 46). — *Declinare quippe a malo est ab eo quo jacuit surgere. Bonum vero facere est mercedis opera in quibus requiescere debeat præparare. Qui enim declinat a malo, sed bona non facit, surrexit quidem ab eo quo jacuit, sed ubi requiescere debeat necdum paravit.*

CAP. LXXIV. — *Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur (Psal. xxxiii, 21).*

In expos. beati Job, l. xxiii (Num. 48), adjunctum est: *Dominus custodit omnia ossa eorum, etc.* — Quod utique non de ossibus corporis, sed de viribus dicitur mentis. Nam certe novimus quod et matorum corporaliter ossa contracta sunt; et persecutores Domini latronis illius cui dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso (Luc xxiii, 43),* sicut latronis alterius, in cruce crura fregerunt.

CAP. LXXV. — *Fiant sicut pulvis ante faciem venti, et angelus Domini affligens eos (Psal. xxxiv, 9).*

Dum de tentationum exercitio casuque tractaretur in expos. beati Job, l. iu (Num. 62, 63), adjunctum est: *Fiant sicut pulvis ante faciem venti, etc.* — Qui in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante faciem venti pulvis elevatur; et cum inter hæc divina districtio percussit, quid aliud quam angelus Domini affligit? Sed hæc aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis. Illorum namque corda ita tentantur, ut consentiant; justorum vero tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorum mens delictabiliter capitur; et si ad tempus quod male suggerit displicet, sed postmodum per deliberationem libet. Isti vero sic tentationum jacula excipiunt ut semper re-

A sistendo fatigentur, et si quando usque ad delectationem tentata mens respicitur, ipsi tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, et forti censura redarguunt quidquid intra se carnale deprehendunt.

CAP. LXXVI. — *Fiant via eorum tenebræ, et lubricum (Psal. xxxiv, 6).*

In expos. beati Job, l. xix (Num. 39), adjunctum est: *Fiant via eorum tenebræ, et lubricum.* — Ut scilicet per tenebras ire quo ire debent non videant; qui etsi tecla viderint, in eis tamen per lubricum stare non possunt. Isti itaque per lubricum inter bona claudicant, illi per tenebras quæ bona sequantur ignorant.

CAP. LXXVII. — *Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi (Psal. xxxiv, 10)?*

Cum de comprimenda sui præsumptione per cognitionem divini occultique judicii tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 55), adjunctum est: *Omnia ossa mea, etc.* — Quid per ossa nisi fortia acta signantur? De quibus et per prophetam dicitur: *Dominus custodit omnia ossa eorum.* Et sæpe quæ agunt homines esse alicujus momenti æstimant, quia districtioris intimæ quam sit subtile judicium ignorant. Sed cum per contemplationem rapti supra se conspiciunt, ab ipsa al quo modo præsumptionis suæ securitate l'quefiunt; et tanto magis in divino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna ejus examine quem conspiciunt pensant. Hinc est enim quod is qui fortia operando præferat per spiritum sublevatus clamabat: *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi (Psal. xxxiv, 10)?* Ac si diceret: Carnes meo verbum non habent, quia infirma mea apud te laudatus silent; ossa autem mea tuæ magnitudinis laudem dicunt, quia ipsa quoque quæ esse in me fortia credidi tua consideratione contremiscent.

CAP. LXXVIII. — *Item unde supra.*

C In expos. beati Job, l. xviii (Num. 79). Dum de qualitate divinæ in homine similitudinis tractaretur, adjunctum est: *Domine, quis similis tibi?* — Ad hoc sancti omnes ad illa gaudia æterna perveniunt, ut esse Deo similes possint, sicut se ipsum est: *Cam apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2).* Et tamen scriptum est: *Domine, Deus virtutum, quis similis tibi (Psal. lxxxviii, 5)?* Et iterum ait: *Quis similis erit Domino inter filios?* Unde ergo similes, et unde non similes, nisi quia huic sapientiæ et similes erunt ad imaginem, et tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, si eis ut æterni sint. Et dum visionis ejus donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod vident. Et similes ergo sunt; quia beati sunt, et tamen Creatori similes non sunt, quia creature sunt. Et habent itaque quamdam Dei similitudinem, quia non habent finem. Et tamen incircumscripti æqualitatem non habent, quia habent circumscriptionem.

D CAP. LXXIX. — *Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani; transivi, et ecce non erat (Psal. xxxvi, 35).*

Cum de propectu meritorum et de malorum cognitione tractaretur, in expos. beati Job, l. xv (Num. 68), adjunctum est: *Vidi impium superexaltatum, etc.* — David propheta quoniam a dilectione præsentis sæculi jam corde transierat, iniqui gloriam describens dicebat: *Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani.* Sed quia cor huic mundo non subdidit, hunc jure despexit, dicens: *Transivi, et ecce non erat.* Esset quippe aliquid in ejus æstimatione impius, si ipse ab hoc sæculo per intentionem mini-

^a Hoc caput cum sequenti omittitur in Mss.

^b M s. Utic. et Michael., quidquid intra se ex gestione carnali, etc.

^c Desideratur in Mss. hoc caput.

^d Nonnulli Mss., inter filios hominum.

^e In Gemet., hic et de necps, super cedros.

me transisset. Sed is qui non transeunti magnum A aliquid esset, transeunti animo quam nihil esset apparuit, quia dum æterna retributio cogitatur, præsens gloria quam sit nulla cognoscitur. Hinc Moyses, cum supernæ contemplationis gloriam quæreret, dixit: *Transiens videbo visionem* (Exod. iii, 5). Nisi enim gressum cordis a sæculi amore movisset, nequaquam intelligere superna potuisset.

CAP. LXXX. — *Computruerunt, et deterioraverunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ* (Psal. xxxvii, 6).

Cum de abolenda memoria præteritorum excessum tractaretur, in expos. beati Job, l. ix (Num. 83), adjunctum est: *Computruerunt, etc.* — Qui peccatum corrigit et plangit, cicatricem vulneri superducit. Sed cum mens decepta hoc unde jam pœnituit ad delectationem sui r. vocat, cicatrix pœnitentiæ, quæ superducta fuerat, ad putredinem vulneris redit, ut fetorem prava delectatio habeat, postquam salutem vulneris jam cicatrix sarcita cute monstrabat. Quid itaque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas namque nequitiis ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices desolebat. Cicatrices quippe computrescere est sanata jam peccatorum vulnera rursus in tentationem serpente, atque ex eorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ fetorem culpæ iterum, doloreque sentire, quia videlicet in re et nihil foris opere agitur, et sola intus cogitatione peccatur, districtoque se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat.

CAP. LXXXI. — *Incurvatus sum, et humiliatus sum usquequaque* (Psal. xxxvii, 7).

Dum de cavendo usa præ consuetudinis tractaretur, hom. 13 in Evang. (Num. 7), adjunctum est: *Incurvatus sum, etc.* — Plerumque videmus quæ agenda sunt, sed opere non implemus; nitimur et infirmamur. Mentis iudicii rectitudinem conspicit, sed ad hanc operis fortitudo succumbit, quia nimirum jam de pœna peccati est ut ex dono quidem possit bonum conspici, sed tamen ab eo quod aspicitur contingat per meritum repelli. Usitata etenim culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur et labitur, quia ubi sponte diu perstitit, ibi et cum noluerit coacta cadit. Unde bene de hac nostra incurvatione ex typo humani generis per Psalmistam dicitur: *Incurvatus sum, et humiliatus sum usquequaque*. Contemplatus quippe quod ad supernam lucem intuendam homo conditus fuerat, sed peccatis exigentibus foras missus, mentis suæ tenebras portat, superna non appetit, in infimis intendit, cœlestia nequaquam desiderat, terrena semper in animo versat. Et hoc, quod de suo genere doluit, in seipso exc. amavit dicens: *Incurvatus sum, et humiliatus sum usquequaque*. Contemplationem namque cœlestium perdens, si sola carnis necessaria homo cogitaret, incurvatus et humiliatus esset, sed tamen usquequaque non esset. Quem ergo a supernis cogitationibus non solum necessitas dejicit, sed etiam voluptas illicita sternit, non solum incurvatus, sed usquequaque incurvatus est.

* CAP. LXXXII. — *Ego autem ad flagella paratus sum* (Psal. xxxvii, 18).

Cum de parato semper ad suscipienda flagella, electorum animo tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 21), adjunctum est: *Ego autem ad flagella paratus sum*. — Quia enim sancti mentis suæ corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, ut aperto vulnere virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat.

CAP. LXXXIII. — *Iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccato meo* (Psal. xxxvii, 19).

Dum de non abolenda a. l. corrigendum per cognitionem infirmitatis propriæ peccati memoria tractaretur in expos. beati Job, l. viii (Num. 37), adjunctum est: *Iniquitatem meam ego pronuntiabo, etc.* — Tribulatio spiritus electorum linguam commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. Sciendum quoque est qui sæpe reprobi peccata confitentur, sed deslere contemnunt. Electi autem culpas suas vocibus confessionis aperiant, districtæ animadvers. onis fletibus insequuntur. Unde et propheta postquam se iniquitatem suam pronuntiare sponndit, cogitare se etiam de eis subdidit. Ac si aperte fateretur dicens: Sic reatum lingua loquitur, ut nequaquam expers a mœroris stimulo per alia spiritus vagetur, sed culpas loquens v. l. nus aperio; culpas vero ad correptionem cogitans, salutem vulneris ex medicamine mœroris quæro. Qui enim mala quidem quæ perpetravit insinuat, sed flere quæ insinuaverit, recusat, quasi subducta veste vulnus detegit, sed torpente mente medicamentum vulneri non apponit. Confessionis igitur vocem solum necesse est ut mœror excutiat, ne vulnus proditum sed neglectum, quo licentiu: jam per humanam notitiam tangitur, deterior putrescat. Psalmista ergo plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiam medicamentum mœroris adhibebat, dicens: *Iniquitatem meam pronuntiabo, et cogitabo pro peccato meo*. Pronuntiando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulneri apponit? Sed afflicta menti, et sua sollicitè damna cogitanti, rixa pro semetipsa oritur contra semetipsam. Nam cum se ad lamenta pœnitentiæ instigat, occulta se increpatione dilaniat.

* CAP. LXXXIV. — *Posui ori meo custodiam, cum consideret peccator adversum me* (Psal. xxxviii, 2).

In expos. beati Job, l. xiiii (Num. 18), adjunctum est: *Posui ori meo, etc.* — Inflammatur quippe corda iu. torum, cum non correpta crescere conspiciunt acta malorum, eorumque culpæ se participes credunt, quod in iniquitate crescere silendo permittunt. David propheta postquam sibi silentium indixerat, dicens: *Posui ori meo custodiam, cum consideret peccator adversum me; obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis*; in ipso suo silentio justo zelo charitatis exarsit. Qui illico subdidit: *Et dolor meus renovatus est. Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (ibid. 3). Intus ergo cor concaluit, quia dilectionis ejus ardor per admonitionem locutionis exterius emanare recusavit. Ignis in meditatione cordis exarsit, quia increpatione delinquentium a correptione oris refrinxit. Charitatis enim zelus consolatione admirabili augendo se temperat, quando contra iniquorum opera per vocem correptionis emanat, ut et quæ corrigere non valet increpare non desinat, ne se participem delinquentium ex consensu taciturnitatis addicat.

CAP. LXXXV. — *Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti* (Psal. xxxviii, 3).

Dum de non reluctando divinis iudiciis tractaretur in expos. beati Job, l. xiiii (Num. 33), adjunctum est: *Obmutui, etc.* — Flagellatus homo considerans quia illo major est Deus in omne quod patitur, ejus iudicio se postponat cui se minorem esse non dubitat. Et quod a meliore patitur justum credat, etiam si ejusdem justitiæ causas ignorat. Quisquis enim pro peccato percucitur, nisi murmurando renitatur, eo ipso jam justus esse inchoat, quo ferientis justitiam non accusat. Homo namque sub Deo est conditus, et ad conditionis ordinem redit, quando sibi æquitatem iudicis sui, etiam quam non intelligit, anteposit, ut considerata potentia creatoris, deferbeat tumor mentis per memoriam conditionis. Unde David propheta, cum percussione pondere in excessum.

* Abest a Mss.

* Utic. et Michael., sed de his cogitare con-

sum vocis erumpere cogetur, ad considerationem conditionis suæ se recolligens, ait: *Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti me.* Pensavit enim conditionis suæ ordinem, et justitiam percussiois invenit, quia qui benigne eum qui non erat condidit, eum profecto qui erat nonnisi juste percussit.

CAP. LXXXVI. — *Verumtamen vane conturbatur omnis homo (Psal. xxxviii, 7).*

Dum de humane naturæ infirmitatibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxii (Num. 34-36, inverso ordine), adjunctum est: *Verumtamen vane conturbatur omnis homo.* — Quanquam ad imaginem Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur. Plerumque agitur ut et turbetur vir sanctus exterius, et imperturbabilis duret interius; et quod vane conturbari potest, de infirmitate carnis sit, quamvis in imagine Dei ambulet, de virtute mentis, quatenus et roboratur intus divino adjutorio, tamen adhuc foris sarcina pre-natur humana. Magna namque est securitas cordis, nil concupi cætiæ habere sæcularis. Nam si a terrenis adipiscenda cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest, quia aut non habita concupis it ut habeat, aut adepta metuit ne amittat; et dum in adversis sperat prospera, in prosperis formidat adversa, huc illicque quasi quibusdam fluctibus volvitur, ac per modos varios rerum alternantium mutabilitate versatur. Sin vero semel in appetitione superne patriæ forti stabilitate animus agitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam quasi quemdam secretissimum secessum petit; ibique incommutabili inhærens, et mutabilia cuncta transcendens, ipsa jam tranquillitate quietis suæ in mundo extra mundum est; excedit profecto ima omnia intentione summorum; et cunctis rebus quas non appetit libertate quædam superesse se sentit; nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris, quia terrena omnia quæ concupita opprimere mentem poterant despecta subterjacent. U. de bene per prophetam dicitur: *Statue tibi speculam (Jerem. xxxi, 21)*, ut dum quisque speculatur summa, supereminet infirmis. Hinc etiam Habacuc dicit: *Super custodiam meam stabo (Habac. ii, 1)*. Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam discipline terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet, ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra se sit ei omne quod transit. Tamen quia vir sanctus quantalibet virtute profecerit, eum in hac vita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, bene Habacuc iterum unam sententiam protulit, ad utraque servientem, ait etenim: *Et introivit tremor in ossa mea, et subtus me turbata est virtus mea (Habac. iii, 16)*. Ac si diceret: Non mea virtus est, in qua superius raptus imperturbabilis maneo, sed mea infirmitas est, in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis, quia super se ascendit in quantum rapiebatur ad summa; et sub semetipso erat, in quantum adhuc reliquias trahebat in infirma. Ipse super se imperturbabilis, quia in Dei jam contemplationem transierat. Ipse sub se perturbabilis, quia sub semetipso adhuc infirmus homo remanebat. Huic sententiæ David propheta conciuens, ait: *Ego dixi in excessu mentis meæ: Omnis homo mendax (Psal. cxv, 2)*. Cui responderi potest: Si omnis, et tu, falsaque jam erit sententia quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non es mendax, verè jam sententia non erit, quia dum tu verax es, non omnis homo cognoscitur mendax. Sed notandum quod præmittitur: *Ego dixi in excessu mentis meæ.* Per excessum ergo mentis etiam semetipsam transiit, cum de hominis qualitate definiit. Ac si patenter dicat: De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli, unde ego ipse super hominem

fui. In tantum vero et ipse mendax, in quantum homo. In tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem. Sic itaque, sic perfecti omnes, quamvis adhuc aliquid tu bulentum de infirmitate carnis tolerent; jam tamen intrinsecus tranquillissimo secreto perfuuntur per contemplationem mentis, ut quidquid acciderit exterius, in nullo turbet interius.

CAP. LXXXVII. — *Eduxit me de lacu miseriæ, et de luto faciis; et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos; et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro (Psal. xxxix, 2-4).*

Cum de incrementis bonorum operum tractaretur, l. i hom. 9 in Ezech. (Num. 4), adjunctum est: *Eduxit me de lacu miseriæ, et de luto faciis; et statuit super petram pedes meos, etc.* — Qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum jam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est ut ad poenitentiam cadamus; et cum, infirmitatem nostram subtiliter cognoscens, humiliter jacemus, per divini verbi consolationem surgere ad fortiora opera debemus; et cum jam in bonorum operum soliditate persi timus, necesse est ut unde nosmetipsos correximus, inde jam prædicantes et alios revocemus. Nam jacenti non præcipitur ut ad prædicationem pergat, ne infirmus quisque hoc quod verbo ædificare potest opere destruat. Recte ergo nunc per prophetam dicitur: *Eduxit me de lacu miseriæ, et de luto faciis; statuit super petram pedes meos, etc.* Postquam de luto faciis se eductum asseruit, statutosque pedes suos super petram conspexit, inmissum in os suum canticum novum asseruit. Prius enim de luto ravalis educitur, ut ejus pedes per sidem in petra solidentur. Et postquam boni operis pedes et gressus jam in petra fixerat, tunc prædicationis canticum accipit, ut hymnum Deo dicere et operibus et vocibus possit. Sic Sulus dum superbus Damascum pergerat, Redemptoris voce prostratus jacuit; et qui prædicator futurus erat, non tamen mox ut prædicaret quod viderat audivit; sed ei jacenti dicitur: *Ingredere in civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere (Act. ix, 7)*. Jacens ergo hoc solum audire potuit, ut surgens disceret quod audierat. Surgens vero hoc didicit, ut quæ didicerat prædicaret.

CAP. LXXXVIII. — *Multa fecisti, tu Domine Deus meus, mirabilia tua (Psal. xxxix, 6).*

Cum de Creatoris potentia ex creatorum miraculis tractaretur in expos. beati Job, l. vi, (Num. 18), adjunctum est: *Multa fecisti, etc.* — Quis omnipotentis Dei mirabilia perscrutari sufficiat; quod cuncta ex nihilo creavit; quod ipsa mundi fabrica miræ potentis virtute disposita sit, et super aera cælum suspenditur, et super abyssum terra libratur; quod ex rebus invisibilibus omnis hæc universitas existit; quod hominem fecit, ut ita dixerim, in brevi colligens mundum alterum, sed rationalem; quod huic, ex anima et carne constituens, investigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum et intum? Ex his itaque aliud novimus, aliud et sumus; sed tamen mirari negligimus, quia ea quæ incomprehensibili indagatione mira sunt in humanis oculis usu vituerunt. Unde ut si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exiliant; et quotidie homo, qui non erat, nascitur, et nemo miratur; dum procul dubio omnibus constet quia plus sit creati quod non erat quam reparari quod erat. Quia arida Aaron virga floruit (Num. 17), cuncti mirati sunt; et quotidie ex arente terra arbor producitur, virtusque pulveris in lignum vertitur, et nemo miratur. Quia quinque panibus quinque millia hominum satiati sunt (Joan. 6), crevisse escam sub dentibus cuncti mirati sunt; quotidie sparsa grana seminum plenitudine multiplicantur spicarum, et nemo miratur. Aquam

^a Ita Utic., Michael, et alii. Gemet, autem, quæ sequuntur Excusi, incommutabiliter inhærens, etc.

semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt (*Joan. 2*); quotidie humor terræ in radice vitis attractus per botrum in vinum vertitur, et nemo miratur. Mira itaque sunt omnia quæ mirari homines negligunt, qui ad considerandum, ut prædiximus, usu torpescunt.

CAP. LXXXIX. — *Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati super numerum* (*Psal. xxxix, 6*).

Cum de stabilitate electorum et reprobatione maiorum, fidem intra sanctam Ecclesiam specietenus tenentium tractaretur, hom. 19 in *Evang.* (*Num. 5*), et in expos. beati Job, l. xxv (*Num. 21*), adjunctum est: *Annuntiavi, et locutus sum, etc.* — Vocante Domino, super numerum multiplicantur fideles, quia etiam ii ad fidem veniunt, qui ad electorum numerum non pertingunt. Hinc enim fidelibus per confessionem admisti sunt, sed propter vitam reproban illi communerari in sorte filielium non merentur. Propheta itaque intuens tantos hoc Ecclesiæ tempore specietenus credere, quantos nimirum certum est electorum numerum summamque transire, ait: *Multiplicati sunt super numerum.* Ac si diceret: Multis Ecclesiam intrantibus, etiam ii ad fidem specietenus regni veniunt, qui a toto regni cælestis excluduntur, quia electorum summam sua videlicet multiplicitate transcendunt.

^a CAP. XC. — *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus* (*Psal. xl, 4*).

In expos. beati Job, l. viii (*Num. 41*), adjunctum est: *Universum stratum ejus versasti, etc.* — Quia dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta nosira infirmitas etiam mentis cubile confundit.

CAP. XCI. — *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus* (*Psal. xl, 4*).

^b Dum de multiplicibus in sacro eloquio rerum significantibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxiii (*Num. 46, 47*), adjunctum est: *Universum stratum ejus versasti, etc.* — Quid hoc loco per stratum nisi requies temporalis accipitur? Cum enim quisque, curis sæcularibus fatigatus, deserere per divinam gratiam hujus mundi itinera laboriosa compungitur, cogitare solet quomodo præsentis vitæ desideria fugiat, et ab ejus laboribus requiescat; sibi que mox desideratæ quietis ordinem querit, et velut quoddam stratum sicut a cunctis laboribus cessationis locum invenire concupiscit. Sed quia in hac vita adhuc homo positus in cujuslibet ordinis loco, in cujuslibet secreti recessu vivere sine tentationibus nullatenus potest, plerumque in id quod ad requiem constructur major dolor tentationis invenitur. Unde et recte per Prophetam dicitur: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Ac si diceret: Omne quod hic sibi paravit ad requiem, hoc ei mutasti o-culto in iudicio ad perturbationem. Quod pio quidem Dei consilio agitur, ut hujus peregrinationis tempore electorum vita turbetur. Via quippe est vita præsens qua ad patriam tendimus; et ideo hic oculo iudicio frequenti perturbatione conterimur, ne viam pro patria diligamus. Solent enim nonnulli viatores, cum amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere, et a cœpti itineris rectitudine declinare, eorumque gressu tardat pulchritudo itinervis, dum delectat. Unde electis suis ad se pergentibus Dominus hujus mundi iter asperum facit; ne dum quisque vitæ præsentis requie quasi vitæ amœnitatem pascitur, magis eum diu pergere quam citius pervenire delectet; ne dum oblectatur in via, obliviscatur quod desiderabat in patria.

CAP. XCII. — *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte* (*Psal. xli, 4*).

Cum de fructu compunctionis tractaretur in expos. beati Job, l. v (*Num. 15*), adjunctum est: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Luctu

^a Abest a Mss.

^b In Excusis legitur: *De variis hujus peregrinationis perturbationibus, ne præsens majis vitam su-*

suo anima pascitur, cum ad superna gaudia fructu sublevatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat, sed eo refractionis pabulum percipit, quo hic vis amoris per lacrymas emanat.

CAP. XCIII. — *Memor ero tui de terra Jordanis, et Hermonium* (*Psal. xli, 7*).

Cum de bono humilitatis tractaretur in expos. beati Job, l. xxxiii (*Num. 15*), adjunctum est: *Memor ero tui de terra Jordanis, etc.* — Quid Jordanis nisi descensio? Hermonium autem anathema, id est alienatio, interpretatur. De terra ergo Jordanis et Hermonium Dei reminiscitur, qui in eo quod semetipsum dejecit, atque a se alienus existit, a conditoris sui memoriam evocatur. Hinc est enim quod voce Veritatis dicitur: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum* (*Luc. ix, 25*). Semetipsum enim abneget, qui, calcato typho superbiæ, ante Dei oculos esse se alienum demonstrat.

CAP. XCIV. — *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declaravit* (*Psal. xli, 9*).

Cum de electorum probationibus tractaretur in expos. beati Job, l. xxiii (*Num. 52*), adjunctum est: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, etc.* — Quia videlicet unusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, sed quantum percipit in adversitate perturbationis ostendit. Misericordia ergo Domini in die mandatur, quia in tranquillo tempore cognoscendo percipitur; in nocte vero declaratur, quia donum quod in tranquillitate sumitur in tribulationibus manifestatur.

CAP. XCV. — *Humiliasti nos in loco afflictionis, et operuit nos umbra mortis* (*Psal. xliii, 20*).

In expos. beati Job, lib. xxvi (*Num. 54*), adjunctum est: *Humiliasti nos in loco afflictionis, etc.* — Locus afflictionis est vita præsens. Qui ergo ad æternam patriam tendunt, nunc semetipsos temporaliter in afflictionis loco dejiciunt, ut tunc in loco gaudii veraciter sublimentur. (*Ibid., lib. xx, num. lvi.*) Electorum namque animas modo dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ post sequuntur. Scriptum quippe est: *Timentis Deum bene erit in extremis* (*Eccle. 1, 15*). Et rursum de Ecclesia dicitur: *Ridebit in die novissimo* (*Prov. xxxi, 25*). Nunc enim tempus afflictionis est bonis ut sequatur eos exultatio quandoque sine tempore. Sequitur: *Et operuit nos umbra mortis.* (*Ibid., lib. iv, num. 30.*) Quid hoc loco per umbram mortis, nisi mors carnis accipitur? Quia sicut vera est mors qua anima separatur a Deo, ita et umbra mortis est qua caro separatur ab anima. De hac itaque nunc voce martyrum per Prophetam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, et operuit nos umbra mortis.* Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed umbra dicunt mortis opprimi. (*Ibid., lib. xxxiii, num. 6.*) ^c Quid enim per umbram, quæ tamen cum adjectione motus ponitur, nisi mors carnis exprimitur, vel quilibet reprobi, qui antiqui hostis tenebras studio prave operationis imitantur? Unde voce martyrum per Psalmistam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, et operuit nos umbra mortis.* Umbra enim moris electos Dei opprimit, cum mors carnis, quæ imago mortis æternæ est, ab hac eos vita disjungit; quia sicut illa a Deo animam, ita hæc ab anima separat corpus. Vel certe umbra eos mortis opprimit, quia de antiquo hoste scriptum est: ^d *Nomen illi mors* (*Apoc. vi, 8*). Umbra ergo mortis sunt omnes reprobi, quia illius nequitiæ elationis imitantur, ejusque imaginem quasi umbram expriment, dum ejus in se malitiæ similitudinem irahunt. Qui electos Dei operiunt, cum contra illos atrocitate persecutionis temporaliter convalescunt.

CAP. XCVI. — *Lingua mea, calamus scribæ velociter scribentis* (*Psal. xliiv, 2*).

In expos. beati Job, l. xxxiii (*Num. 7*), adjunctum

tura delectat.

^c Hoc loco in Mss. legitur: *item unde supra.*

^d In pluribus Mss., *nomen illius mors.*

est : *Lingua mea*, etc. — Quia quod loquimur transit, quod scribimus permanet, lingua patris scribæ calamus dicitur, quia ab eo est Verbum illico æternum, ac sine transitu generatum.

CAP. XCVII. — *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (Psal. XLIV, 8).*

In comm. Ezech., hom. 8 (*Num. 26*), adjunctum est : *Accingere gladio tuo*, etc. — Qui in femore nisi propago carnis exprimitur? De femore ergo Abraham virgo Maria exiit, in cujus utero unigenitus Patris incarnari dignatus est, ex qua incarnatione universo innotuit mundo Deus. Ipsi ergo per Prophetam dicitur : *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime*. Gladium etenim circa femur suspexit, quia sermo prædicationis illius ex incarnatione convulvit.

^b CAP. XCVIII. — *Intende, prospere procede, et regna, propter et veritatem, mansuetudinem, et iustitiam (Psal. XLIV, 5).*

In expos. beati Job, l. ix (*Num. 62*), adjunctum est : *Intende prospere*, etc. — Per legem quippe Deus virgam tenuerat cum dicebat : *Si quis hæc vel illa fecerit morte moriatur*. Sed incarnatus Dominus virgam abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostendit. Unde et ei per Psalmistam dicitur : *Intende, prospere procede, et regna, propter veritatem, et mansuetudinem, et iustitiam*. Timere quippe quasi Deus novit, sed quasi pater, ut amaretur, inspiravit.

CAP. XCIX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. i (*Num. 15*). — Veritatem exsequens, mansuetudinem cum iustitia conservavit, ut nec zelum rectitudinis in mansuetudinis pondere amitteret, nec rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis perturbaret.

CAP. C. — *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a gradibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo (Psal. XLIV, 9).*

In expos. beati Job, l. xxxv (*Num. 44*), adjunctum est : *Myrrha, et gutta*, etc. — Quid myrrhæ, guttæ, et casie nomine nisi virtutum suavitas designatur? quid eburneis gradibus, nisi magna nitens fortitudine proficientium ascensus exprimitur? Redemptor igitur veniens, myrrha, gutta, et casia in vestimento utitur, quia ex electis suis, quibus se misericorditer induit, miræ virtutis fragrantiam aspergit, in quibus idem odor ab eburneis gradibus ducitur, quia in eis virtutum opinio non ex ostensione simulationis, sed ex veri ac solidi operis ascensu generatur. Bene autem subditur : *Ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo*. Sanctæ namque animæ ab antiquis patribus ad cognitionem veritatis editæ, Redemptorem suum in honore ejus delectant, quia ex eo quod bene agunt, suæ laudi nihil vendicant.

^c CAP. CI. — *Adorabunt eum filiae Tiri in muneribus (Psal. XLIV, 13).*

In expos. beati Job, l. xxxv (*Num. 34*), adjunctum est : *Adorabunt eum filiae Tiri in muneribus*. — Aperire libet oculos fidei, et illud extremum sancte Ecclesie de susceptione Israelitici populi convivium contemplari. Ad quod nimirum convivium magnum, ille veniens Elias convivantium invitator adhibetur; et tunc propinqui, tunc noti ad eum cum muneribus veniunt, quem in flagello paulo ante positum contempserunt. Appropinquante enim die iudicii, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo advenientis Domini virtus interlucet. Cujus iram dum prævenire festinant, conversionis suæ tempus accelerant. Conversi autem cum muneribus veniunt, quia eum quem paulo ante in passione deriserunt, tunc virtutum opera quasi munera offerendo venerantur; illud procul dubio sua oblatione complentes, quod et cernimus magna ex

A parte jam factum, et adhuc credimus perfecte faciendum. *Adorabunt eum filiae Tiri in muneribus*. Tunc namque eum plenus filiae Tiri in muneribus adorant, cum Israelitarum mentes, hujus nunc mundi desiderii subditæ, ei quem superbientes necaverant quandoque cognito suæ hostias confessionis apportant.

CAP. CII. — *Omnis gloria ejus filiae regis ab intus (Psal. XLIV, 14).*

In expos. beati Job, l. xix (*Num. 21*), adjunctum est : *Omnis gloria ejus filiae regis ab intus*. Sed quia exteriora etiam irreprehensibilia Ecclesia custodit, jure de ea subdidit : *In fimbriis aureis circumamicta varietate*, ut et pulchra intus sibi sit, et aliis foris; et se provehens per internam gloriam, et alios erudiens per exteriora operum exempla.

CAP. CIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. viii (*Num. 83*). — Filia regum Ecclesia, quæ in bono est opere sicut in principio principum prædicatione generata, gloriam intus habet, quia hæc quod agit in ostentationis jactantia non habet.

CAP. CIV. — *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constituit eos principes super omnem terram (Psal. XLIV, 17).*

In expos. beati Job, l. iv (*Num. 61*), adjunctum est : *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*, etc. — Principes sanctæ ecclesie rectores vocat, quos indigner in loco prædicatorum præcedentium divina dispensatio subrogat.

CAP. CV. — *Transferentur montes in cor maris (Psal. XLV, 2).*

In expos. beati Job, l. xviii (*Num. 50*), adjunctum est : *Transferentur montes in cor maris*. — Quid per montes nisi prædicantium altitudo signatur? Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur, quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrenorum deserunt, et cælo propinqui sunt. De his ergo nunc montibus dicitur : *Transferentur montes in cor maris*. In cor enim maris montes translati sunt, cum prædicantes apostoli, a Judææ perfidia repulsi, ad intellectum gentilitium venerunt. Unde ipsi quoque in suis Actibus dicunt : *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quia repulistis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xii, 45).*

CAP. CVI. — *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (Psal. XLV, 11).*

In expos. beati Job, l. v (*Num. 19, 20*), adjunctum est : *Vacate et videte*, etc. — Nisi quibusdam mentibus contemplativa vita potius quam activa congrueret, nequaquam per Prophetam Dominus diceret : *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus*. Vacant qui bene in potestate sunt, cum terrenarum actionum strepitus pro divino amore intermittendo postponunt, ne dum ima inlesinenter occupant, cor funditus a summis cadat. Sciunt enim quia nequaquam mens ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quæ de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene ergo per Psalmistam dicitur : *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus*, quia qui vacare Deo negligit, suo sibi iudicio lumen ejus visionis abscondit. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitate ad interiora refugium, cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sua requiescunt. Pars etenim mentes temporalium rerum tumultus intra semetipsas versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim servant depicta quæ amant, et

^a In pluribus Mss., *accinge gladium*.

^b Omittitur in Ms.

^c Quatuor capita quæ sequuntur desunt in Mss.

quavis nihil exterius faciant, apud semetipsas tamen sub pondere inquietas quietis laborant. Quibus si earuudem rerum administratio præbeatur, semetipsas funditus deserunt, et fugitiva temporalia per intentionis cursum continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes hæc et cum desunt, non quærunt, et graviter etiam cum adsunt ferunt, quia per exteriorum curas a se exire pertimescunt.

CAP. CVII. — *Deus in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam (Psal. XLVII, 5).*

Lib. II, hom. 3, in Ezech (Num. 3), adjunctum est: *Deus in gradibus ejus dignoscetur, etc.*—Quid per hos gradus, nisi virtutum merita designantur? Sive enim in cognitione Mediatoris Dei et hominum, hominis Jesu Christi, seu in scientia divini eloquii, seu in ipsa fide quam de illo accepimus, quibusdam gradibus ad alióra incrementa pervenimus. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione a miuimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. Deus ergo in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam. Dum enim sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur, quia ejus gloria per illius incrementa declaratur; quantum enim sancta Ecclesia ascendendo profecerit, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innoescit. De quibus gradibus rursum scriptum est: *Per singulos gradus meos pronuntabo illum (Job. xxxi, 37)*. Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronuntiat, qui per incrementa virtutum quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, a item Psalmista non diceret: *Ambulabunt de virtute in virtutem (Psal. LXXIII, 8)*. Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, quando ipsa unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus augetur, et sic per incrementa meritorum ad summam perducitur. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim et ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus duceretur, sancti apostoli minime dixissent: *Adauge nobis fidem (Luc. xvii, 5)*. Et quidam venit ad Dominum, qui curari voluit filium suum, sed requisitus an crederet, respondit: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam (Marc. ix, 23)*. Pensate ergo quod dicitur: si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ meritorum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore is qui necdum perfecte crediderat, simul et credebat, et incredulus erat.

CAP. CVIII. — *Item unde supra.*

Hom. 15, in Ezech. — *Omni potens Deus in Ecclesiæ suæ gradibus agnoscitur, quia in singulis ejus virtutibus atque miraculis quam timendus sit, et amandus omnibus demonstratur. Quem videlicet amorem tunc suscipit, cum a culpis suis ad poenitentiam redit. Cujus electi laudantur cum dicitur: Quoniam ecce reges vocantur, qui pro eo quod transacta mala per poenitentiam corrigunt, ipsa quoque eorum poenitentia qualiter agatur, adjungitur: Ipsi videntes tunc admirati sunt, conturbati sunt, et commoti sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores sicut parturientis, in spiritu vehementi conteres naves Tharsis (Psal. XLVII, 6, 7, 8)*. Vident quippe et admirantur, sed admirantes in tremore turbantur. Nam cum inter poenitentis lacrymas ad mentis notitiam cœlestis patriæ lumen erumpit, et admiratur, animus et pavescit (quia libet quod terret), tunc dolores in anima sicut parturientis fiunt. Dolor enim poenitentis quasi dolor parturientis est, quia cum fletibus a se ejicit quod male in voluptate concepit. Tharsis vero exploratio gaudii dicitur. Et scimus quia qui omnes voluptates hujus sæculi sequitur, temporalia sibi met gaudia explorat. Sed omnipotens Deus in spiritu

A vehementi naves Tharsis conterit, quia mentes carnalium, quæ prius in hujus mundi fluctibus vagabantur, per sancti Spiritus adventum in mœrore poenitentis affligit, ut contritæ a superbia salubriter in humilitate jaceant, quas prius in hoc mari sæculi ad alta vanitatis, prosperitatis suæ unda sublevabat. Per hunc itaque spiritum jacent contritæ naves; quia quibus pena videbatur ab hominibus despicit, postmodum grave fit ab hominibus honorari. Et quia autea mala perpetrare consueverant, et gaudebant, postmodum non timent etiam affligi pro bonis.

CAP. CIX. — *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis (Psal. XLVII, 8)*.

In expos. beati Job, l. IV (Num. 55), adjunctum est: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.*—Tharsis exploratio gaudii dicitur. Sed cum vehementis poenitentis spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat, ut nil ei jam nisi flere libeat, nihil nisi quod se terrere possit attendat. Ponit namque ante oculos illic restrictionem justitiæ, hic meritum culpæ conspicit, quo supplicio digna sit si parcentis pietas desit, quæ per levitatem præsentia ab æterna eruere pœna consuevit. Spiritus ergo vehementis Tharsis naves conterit, cum vis compunctionis valida, mentes nostras huic mundo quasi mari deditas salubri terrore confundit.

CAP. CX. — *Non dabit Deo propitiationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ (Psal. XLVIII, 8)*.

In expos. beati Job, l. XII (Num. 57), adjunctum est: *Non dabit Deo propitiationem suam, etc.*—Quoties post culpam elemosynas facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus. Unde per prophetam de eo qui hæc non agit, dicitur: *Non dabit Deo propitiationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ.* Nonnunquam divites elati inferiores opprimunt, et aliena rapiunt, et tamen quasi quædam aliis largiuntur. Et cum multos depriment, aliquando quibusdam opem defensionis e ferunt, et pro iniquitatibus, quas nunquam deserunt, dare pretium videntur. Sed tunc elemosynæ pretium nos a culpa liberat, cum perpetrata plangimus et abdicamus. Nam qui et semper peccare vult, et quasi semper elemosynam largiri, frustra pretium tribuit, quia non redimit animam quam a vitis non compescit. Pretium enim redemptionis dare, est opus bonum præveniente nos gratia reddere.

CAP. CXI. — *Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes (Psal. XLVIII, 11)*.

In expos. beati Job, l. XXVI (Num. 32, 33), adjunctum est: *Non videbit interitum, etc.*—Justorum adversarii, quos visibiliter emori conspiciunt, invisibiliter vivere posse non credunt, atque eo reatum infidelitatis suæ cumulant, quo visa morte fidelium de aternitate desperant. Igitur violenti quique inde interius deliciunt, unde contra vitam innocentium exterius convalescunt, tantoque illos intima veritas a se foras ejicit, quanto eos contra suos temporaliter quod volunt, posse permittit. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur, tunc pejore ultione damnatur, cum nulla ei adversitate resistitur; et tunc fortioris iræ periculis subjacet, cum prospere peragit quod nequiter concupiscit, quia videlicet vindicta superni judicii eum ad futura supplicia reservando deserit, qui hic in malo obviare contempit.

CAP. CXII. — *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei (Psal. XLVI, 1)*.

In expos. beati Job, l. VIII (Num. 59), adjunctum est: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.*—Sciendum est, quod arrogantes viri tunc divini justitiæ rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas sublevat, et alios flagella castigant, cum se conspici-

^a Gemet. idem Propheta.

^b Assignatur in Michael. hom. 4, in Ezech.

^c Utic. et alii, quærunt.

ciunt rerum prosperitate perfui, alios adversitate fatigari. Nam dum perverse agunt, sed tamen se rectos arbitrantur, hoc quod sibi prospera sunt petunt, deberi suis meritis credunt, eoque colligunt, quod Deus injuste non iudicat, quod quia iustos se adversitas nulla contristat. Sed si eorum vitam quamlibet breviter vis superna correptionis attigerit, pulsati protinus consilium divini exanimis increpant, quod paulo ante incolumes admirando proferebant, iustumque esse iudicium, quod suis moribus adversatur argant, de divina aequitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt, et correpti quia deliquerint, gravius delinquant. Recte ergo per Psalmistam contra peccatoris confessionem dicitur: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*. Despecta quippe vox confessionis est quam format iucunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam a veritatis rectitudine nequaquam separat vis doloris, quam usque ad iudicium vocis exacuit adversitas testis cordis:

CAP. CXIII. — *Advocavit cælos desursum, et terram, ut discerneret populum suum (Psal. XLIX, 4).*

In expos. beati Job, l. xv (Num. 37), adjunctum est: *Advocavit cælos desursum, etc.* — Cælos sursum advocat, cum hi, qui sua omnia relinquentes, conversationem cælestis viæ tenuerunt, ad considerandum in iudicio convocantur, atque cum eo iudices veniunt. Terra etiam sursum vocatur, cum ii, qui terrenis actibus obligati fuerant in eis tamen plus cælestia quam terrena lucra quaesierunt, quibus dicitur: *Ilospes eram, et collegistis me: nudus, et operuistis me (Math. xxv, 43).*

CAP. CXIV. — *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Psal. XLIX, 16)?*

Cum de institutione prædicantium tractaretur in expos. beati Job, l. xix (Num. 43), adjunctum est: *Peccatori autem dixit Deus, etc.* — Lex est ipis prædicatoribus posita, ut vivendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos post te*. Sermones etenim Domini post se prædicator projicit, cum hoc, quod dicit, facere contemnit. Quando autem dictis ejus alter obediatur, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce, et dissimulat audire quod narrat? De ista prædicationis lege scriptum est: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum (Matth. v, 19)*. Regnum cælorum, videlicet præsentem Ecclesiam appellat, de qua scriptum est: *Et colligent de regno ejus omnia scandala (Matth. xiii, 41)*. In superno etenim regno scandala quæ, ex eo colligi debeant, non habentur. Qui ergo solvit opere, et sic docet voce, in i to regno cælorum erit minimus; in illo, nec minimus.

CAP. CXV. — *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum (Psal. L, 7).*

In expos. beati Job, l. xi (Num. 70), adjunctum est: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* — Is, qui per se solus est mundus, mundare prævalt immunda. Homo enim in e rruptibili carne vivens, habet tentationum immunditias impressas in semetipso, quia nimirum eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis ejus conceptio immunditia est. Unde nunc per Psalmistam dicitur: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea*. Hinc est ergo quo l plerumque tentatur et nolens: hinc est quod immunda quædam in mente patitur, quamvis ex iudicio reluctetur, quia conceptus de immunditia, dum ad munditiam tendit, hoc conatur vincere quod est. Quisquis autem occulte tentationis motus atque immunditiam cogita-

tionis evecrit, nequaquam sibi suam munditiam tribuat, quia de immundo conceptum semine nullus facere mundum potest, nisi qui mundus per se metipsum solus est. Qui ergo jam ad locum munditiæ mente pervenit, conceptionis suæ viam respiciat, per quam venit, atque inde colligat, quia ex sua virtute non habet munditiam vivendi, cui de immunditia factum est initium subsistendi.

CAP. CXVI. — *Cor contritum et humilitatum, Deus, non despicias (Psal. L, 19).*

In Reg. past. part. iii (Cap. 30, admon. 31), sub fin. adjunctum est: *Cor contritum et humiliatum, etc.* — Quisquis enim peccata plangit, nec tamen deserit, cor quidem conterit, sed humiliare contemnit. Quisquis vero peccata jam deserit, nec tamen plangit, jam cor quidem humiliat, sed tamen conterere recusat.

CAP. CXVII. — *Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt (Psal. LI, 8).*

In expos. beati Job, l. vi (Num. 48), adjunctum est: *Videbunt justi, etc.* — Justus cum iniquos omnes extrema ultione percipiit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis jam tunc ex humanitate compatitur, quia divinæ justitiæ per se eciem inhærens, inconcusso districtiois intus vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla misericordia afficit, quia has a miseris altitudo beatitudinis alienas reddit. Bene ergo dicitur: *Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt*. Iniquos enim justus nunc videt et metuit, tunc visuri sunt et ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem. Quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Eterno itaque supplicio deditis non esse miserandum, in ipsa quia beati sunt, justitia judicantis legunt, qui quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptæ felicitatis imminuunt, si in regno positi volunt quod implere nequaquam possunt. Sed quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam præmia æterna percipiat, hic jam initia secutore in perpetuum securitatis degustat, ut antiquum hostem non timeat, et interveniente mortis articulo violentos ejus impetus non latentis perhorrescat. Justis namque initium retributionis, est ipsa plerumque in obita securitas mentis.

CAP. CXVIII. — *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor (Psal. LII, 6).*

In expos. beati Job, l. vii (Num. 52), adjunctum est: *Illic trepidaverunt timore, etc.* — Sunt plerique qui veritatem jam libere defendere appetunt, sed tamen in ipso suo appetitu trepidi indignationem potestatis humanæ pertimescunt. Cuiusque in terra hominem contra veritatem pavent, ejusdem veritatis iram cœlitus sustinent. Sunt namque nonnulli, qui peccatorum suorum conscii, ea quæ possident, indigentibus jam largiri desiderant, sed tamen ne datis rebus egeant, ipsi formidant. Cumque carnis subsidia reservando trepidi præparant, ab alimentis misericordie animam necant. Et cum pati in terra inopiam metuunt, a ternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscedunt. De quibus recte per Psalmistam dicitur: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Quia profecto qui conculcanda in inlimis metuunt, metuenda patiuntur, et cum transire nolunt quod calcare poterant, iudicium de superis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt.

CAP. CXIX. — *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. LIV, 8).*

In expos. beati Job, l. iv (Num. 57, 58), adjunctum est: *Ecce elongavi fugiens, etc.* — Fugies elongat, qui a turba desideriorum temporalium in altam Dei contemplationem se sublevat. Manet vero in solitudine qui perseverat in remota mentis intentione. Omnes enim qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum

tumultibus in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas extra se excitant, prostratam mentem pede miseræ frequentationis calcant. Alius namque Juri se luxuriæ subdit, atque ante mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit, et cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agit intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quaeritur, et concussus enerviter animus hinc inde et sollicitus et cæcatus, occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quemdam populum patitur, quæ insolenti cogitationum tumultu vastatur. Alius iræ se dominio stravit, et quid in corde ni iurgia etiam quæ desunt peragit? Hic sæpe presentes non videt; absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert et recipit, receptis autem durius respondet, et cum qui obviet nullus adest, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehementis inflammatione cogitationis premit. Alius juri se avaritiæ tradit, et fastidians propria, aliena concupiscit. Hic plerumque concupita adipisci non valens, dies quidem in otium, noctes vero in cogitationem versat. Torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione. Consilia multiplicat, et sinum mentis cogitationum inventionibus latius expandit, pervenire ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc quosdam secretissimos causerum meatus quaerit. Qui mox ut in causa aliquid subtile invenisse se aestimat, jam se obtinuisse quod concupierat exsultat. Jam quid etiam adeptæ rei adjungat, excogitat, atque ut in meliore statu debeat excoli, pertractat. Quam quia jam quasi possidet, et quasi ad meliorem speciem adducit, mox insidias invidentium considerat, et quid contra se jurgii moveatur, pensat, et exquiri quid respondeat. Et cum rem nullam teneat, jam in defensione rei, quam appetit, vacuus litigator elaborat. Quamvis ergo nil de concupita receperit, habet tamen in corde jam fructum concupiscentiæ, et laborem rixæ. Gravi itaque populo premitur, qui instigantis avaritiæ tumultu vastatur. Alius se tyrannidi superbiæ subjicit, et cor miserum dum contra homines erigit, vitio substernit, honorum sublimium insulas appetit, exaltari successibus exquiri, totaque quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit. Jam quasi tribunalis praesidet, jam sibi parere obsequia subjectorum videt, jam cæteris oninet, jam mala aliis irrogat, aliis, quæ irrogaverit, recompensat. Jam apud semetipsum stipatus cuneis in publicum procedit, jam quibus obsequiis fulciatur, concipit. Qui tamen hæc cogitans solus^b repetit: jam alia concupiscat, alia sublevat, jam de conculcatis satisfacit odiis, jam de sublevis recipit favores. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid nisi aliud quam somnium vigilans videt? Qui ergo tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desideriis turbas portat. Alius jam illicita rufugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit. Concessa tenere appetit, videri inter homines minor erubescit, et curat summo opere ne inops in domo sit, ne despectus in publico; exquiri quid sibi sufficiat, quid necessitas subjectorum petat, atque ut sufficiant rura patronatus subditis expleat, patronos quaerit quibus ipse famuletur. Sed his dum familiariter jungitur, eorum proculdubio causis implicatur. Quibus sæpe consentit in illicitis; et mala, quæ pro semetipso non appetit, committit propter aliena, quæ non derelinquit. Nam sæpe dum honorem suum in hoc mundo inminui trepidat, ea apud majores personas approbat, quæ jam per proprium judicium damnat. Is, dum sollicitè cogitat quid patronis debeat, quid subjectis; quid sibi augeat, quid affectibus prosit; quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta curarum importunitate laceratur. At contra sancti viri, qui nihil hujus mundi appetunt,

A nullis procul dubio in corde tumultibus premuntur. Omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis manu sanctæ considerationis ejiciunt. Et quia transitoria cuncta despicunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt, et quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Unde nunc recte per Prophetam dicitur: *Elongavi fugiens: et mansi in solitudine*. In solitudine quippe manere, est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere: et una intentione æternæ patriæ in amorem intimæ quietis anhelare. Annon cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requirebam, ut inhabitem in domo Domini (Psal. 26)*? A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat ad magnam videlicet solitudinem semetipsum, ubi eo tutius nil extraneum conspiceret, quo incompetens nil amaret. A tumultu rerum temporalium magnum quemdam secessum petierat, quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret.

CAP. CXX.— *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum (Psal. 54, 1)*.

In expos. beati J. b. l. xxiv (Num. 8 et 9), adjunctum est: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum*. — Sicut perniciosum est, si unitas desit bonis: ita perniciosius si non desit malis. Reproborum quippe unitas bonorum vitam tanto durius implet, quanto se ei per collectionem durior opponit. Hanc unitatem reproborum perniciosam sibi Paulus cons. excr. t, cum in medio Sadducæorum Phari-corumque deprehensus dicebat: *De spe et resurrectione mortuorum ego judico*. Qua nimirum voce percussa, protinus contra se vicissim audientium turba dissiluit. Cumque in duas partes tumultuorum multitudo dividitur, Paulo via ereptionis aperitur: quia quem turba persequentium unita constrinxerat, divisa relaxabat. Eripiuntur enim justi, dum dividuntur injusti: et electorum vota ad perfectum perveniunt, dum reproborum agmina per discordiam confunduntur. Quod bene etiam mari Rubri scissione signatur (Exod. xiv). Dum enim in duas partes unita dividitur, ab electo populo ad terram repromissionis tenditur: quia dum malorum unitas scinditur, bonæ mentes ad hoc, quod appetunt, perducuntur. Si malorum unitas noxia non fuisset, nequaquam divina providentia superbiensium linguas in tanta diversitate disipasset. Hanc ergo unitatem reproborum contra electos Propheta considerans, de sanctæ Ecclesiæ hostibus dicit: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum (Gen. xi)*.

CAP. CXXI.— *Descendant in infernum viventes (Psal. LIV, 16)*.

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 9), adjunctum est: *Descendant, etc.* — Ad majoris culpæ cumulum hostes suos sancta Ecclesia perhibet et scire quod sequi debeant, et sequi nolle quod sciunt. De his ergo per Psalmistam dicitur: *Descendant in infernum viventes*. Vivi sunt qui sentiunt quæ erga illos fiunt. Mortui enim nec sciunt omnino, nec sentiunt. Mortui itaque qui non sentiunt, pro nescientibus; viventes vero qui sentiunt, pro scientibus poni solent. Viventes ergo in infernum descendere, est scientes sentientesque peccare. Dum enim vivi quæ circa illos aguntur, sciunt et sentiunt; mortui autem sentire nihil possunt; mortui in infernum descenderent, si mala nesciendo perpetrarent: cum vero sciunt mala, et tamen faciunt iniquitates, in infernum viventes miseri, sentientesque descendunt.

CAP. CXXII.— *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. LIV, 25)*.

In expos. beati Job, l. v. (Num. 70), adjunctum est:

^a Utic et Gemet. presentibus invidet.

^b Melius legitur loco Moralium assignato, solus

reperit.

Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. — **A** CAP. CXXVII. — *Adjutor meus tibi psallam, quia in Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea* (Psal. LVIII, 8).
In hom. 19 in Evang. (Num. 7), adjunctum est: *Adjutor meus tibi psallam, etc.* — Perpendens propheta in quibus laboribus humana sit vita constituta, Deum appellat adiutorem. Et quia a tribulatione presenti in requiem æternam nos suscipit, appellat etiam susceptorem. Sed considerans quod mala nostra aspiciet et portat, culpas nostras tolerat, et tamen nos per penitentiam ad præmia reservat, noluit Deum misericordem dicere, sed hunc ipsam misericordiam vocavit, dicens: *Deus meus, misericordia mea.* Revocemus ergo ante oculos nostros mala quæ fecimus; pensem ex quanta Dei benignitate toleramur; consideremus quæ sunt pietatis ejus viscera, ut non solum culpas indulgeat, sed cœlestis regnum penitentibus etiam post culpam promittat. Atque ex omnibus medullis cordis dicamus singuli, dicamus omnes: *Deus meus, misericordia mea.*

A CAP. CXXIII. — *Ipsi calcaneum meum observabunt* (Psal. LV, 7).

In expos. beati Job, l. I. (Num. 55), adjunctum est: *Ipsi calcaneum meum observabunt.* — Quia enim in calcaneo finis est corporis, quid per hunc, nisi terminus signatur actionis? Sive ergo maligni spiritus, sive pravi quique homines illorum sequaces superbiæ, calcaneum observant, cum actionis bonæ finem vitare desiderant.

B CAP. CXXIV. — *Filii hominum dentes eorum, arma, et sagitta: et lingua eorum gladius acutus. Salrum faciet de gladio oris eorum, et de manu violenti, pauperem* (Psal. LVI, 5).

In expos. beati Job, VI (Num. 35), adjunctum est: *Filii hominum dentes eorum, etc.* — Ipse quippe iste pauper est, de quo per Paulum dicitur: *Propter vos egenus factus est, cum dives esset* (I Cor. VIII, 9). Et quia Judæi accusando Dominum tradiderunt, quem traditum Gentiles occiderunt, potest per oris gladium, acculantium H. bræorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur: *Filii hominum dentes eorum, arma, et sagitta: et lingua eorum, machæra acuta* (Marc. XV). Qui Evangelio etiam teste clamaverunt: *Crucifige, crucifige* (Luc. XXIII, 21). Per illud vero, *violentæ manu, ipsa crucifigens Gentilitas exprimitur, quæ in Redemptoris mortem Hebræorum voces opere implevit. Deus itaque hunc pauperem et de violenti manu, et de oris gladio salvum fecit: quia videlicet Redemptor noster et vires Gentilium, et linguas Hebræorum moriendo ex humanitate pertulit; sed ex divinitatis suæ potentia resurgendo superavit.*

C CAP. CXXV. — *Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem* (Psal. LVII, 9).

In expos. beati Job, l. IX (Num. 9), adjunctum est: *Super eos cecidit ignis, etc.* — Ignis super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur; quia illos, quos gehennæ flamma devorat, a visione veri luminis cæcat; ut et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus pœna cæcitatibus obscurat; quatenus qui Auctori suo corpore et corde deliquerunt, simul corpore et corde puniantur; et utrobique pœnas sentiant, qui dum hic viverent, pravis suis delectationibus ex utroque serviebant.

D CAP. CXXVI. — *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum: manus suas lavabit in sanguine peccatorum* (Psal. LVII, 11).

In expos. beati Job, l. XVII (Num. 37), adjunctum est: *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum, etc.* Plerique dum alienum interitum conspiciunt, revocantur ad cor, ut recogitent suum. Et unde alius ad tormenta ducitur, a tormento inde alius liberatur. Conspicit namque in aliena pœna quid timeat, et dum delinquentem sic percussum aspiciet, dissoluta sua opera justitiæ vigore constringit. Sicque fit, ut iniquus vivens qui multos ad culpam traxerat delectatione peccati, quosdam moriens a culpa revocet terrore tormenti. Quod etiam provenire bonis Psalmista testatur dicens: *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum: manus suas lavabit in sanguine peccatorum.* In peccatorum morientium sanguine justii lavantur manus; quia dum eorum pœna conspiciuntur, conspicientis vita mundatur.

^a Caput hoc cum sequenti omittitur in Mss.

B CAP. CXXVIII. — *Commovisti terram, et conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est* (Psal. LIX, 4).

In hom. 10 in Ezech. (Num. 28), adjunctum est: *Commovisti terram, etc.* — Terra quippe commota et turbata, est peccator de cognitione reatus sui anxius, et ad penitentiam lamenta perductus. Peccanti enim homini dictum est: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. III, 19). Exoret ergo ut sanetur contritio terræ, quia nota est, quatenus peccator, qui de culpis suis affligitur, de cœlestis misericordie gaudio consoletur.

C CAP. CXXIX. — *Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus* (Psal. LIX, 5).

In expos. beati Job, l. XIX (Num. 54), adjunctum est: *Ostendisti populo tuo dura, etc.* — Quid hoc loco per arcum, nisi dies extremi judicii designatur? In arcu enim quanto longius trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum, sic extremi judicii dies quanto longius differtur ut veniat, tanto cum venerit, de illo districtior sententia procedit. Idcirco autem diversis nunc cladibus percitur, ut hic correcti, paratiores tunc inveniri valeamus. Unde illic præmissum est: *Ostendisti populo tuo dura.* Flagella videlicet secuti quæ secuturum gravius judicii diem præcurrunt. *Potasti nos vino compunctionis, ut terrena gaudia in lacrymas verterentur. Delisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.* Ac si diceret: *Hoc tempus: misericordie est, illud tempus judicii erit.* Per ista ergo hujus temporis flagella significas, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens judicas, qui sic districto modo percusis, quando parcis.

D CAP. CXXX. — *In Idumæam extendam calceamentum meum* (Psal. LIX, 10).

In hom. 7 in Evang. (Num. 3), adjunctum est: *In Idumæam extendam calceamentum meum.* — Quid per Idumæam, nisi Gentilitas? et quid per calceamentum, nisi assumpta mortalitas designatur? In Idumæam ergo Dominus calceamentum se extendere asserit, quia dum per carnem Gentibus innotuit, quasi calceata ad nos divinitas venit. Quis ergo nesciat quod calceamenta ex mortuis animalibus sunt? In carne ergo Dominus veniens quasi calceatus apparuit, qui in divinate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit.

E CAP. CXXXI. — *Melior est misericordia tua super vitam* (Psal. LXII, 40).

In expos. beati Job, l. VIII (Num. 54), adjunctum est: *Melior est misericordia tua super vitam.* — Ad ablendam culpam quolibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parentis fovet, et non justitia recte judicantis premat. Unde per Psalmistam

^b In Mss. non exstat.

dicitur: *Meliores misericordia tua super vitam*: quia a quamlibet quis videatur innocens, apud districtum iudicem nostra nos vita non liberat, si eis reatus sui debitum misericordiae benignitas non relaxat.

CAP. CXXXII. — *Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea* (Psal. LXII, 6).

In expos. beati Job, l. VIII (Num. 25), adjunctum est: *Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea* — Adeps pinguedine animam replet, cum hanc contra praesentium desideriorum aeternam supernae spei infusio refouet.

* CAP. CXXXIII. — *Rivos /us inebrians, multiplicat generationes ejus, in stillicidiis suis letabitur, cum exoriatur* (Psal. LXIV, 11).

Libro I in Ezech., hom. 10 (Num. 4), adjunctum est: *Rivos ejus inebrians*, etc. — Rivi quippe Ecclesiae sancti praedicatorum sunt, qui terram nostri cordis infundunt. Sed cum inebriantur rivi, generationes Ecclesiae multiplicantur; quia cum uberiorem gratiam spiritus praedicatorum accipiunt, fidelium numerus augetur. Quae sancta Ecclesia in suis stillicidiis letatur. In stillicidio etenim aqua de tecto in terram cadit, quae de caelo ceciderat in tectum. Tectum vero Ecclesiae sanctae, sancti praedicatorum sunt, qui nos intercedendo et admonitionibus muniendo protegent. Sed quia illorum cor divinitus in praedicatione infunditur, quasi aqua de caelo venit in tectum. Quia vero nos eorum verbis irrigamur, quasi aqua de tecto defluit in terram. Sancta itaque Ecclesia dum exoritur, in stillicidiis suis letatur; quia cum in fide et bonis operibus nascitur, ea quae accepit, dona considerat, et in verbis praedicatorum exultat. Auditoribus porro ad meliora surgentibus, eorum quoque praedicatorum gratia multiplicatur.

CAP. CXXXIV. — *Benedixit coronae anni benignitatis tuae* (Psal. LXIV, 12).

In expos. beati Job, l. IV (Num. 37), adjunctum est: *Benedixit coronae anni benignitatis tuae*. — Quasi corona anni benedicitur, cum finito laboris tempore virtutum remuneratio confertur.

CAP. CXXXV. — *Et convalles abundabunt frumento* (Psal. LXIV, 14).

In expos. Evang. hom. 10 (Num. 3), adjunctum est: *Et convalles abundabunt frumento*. — A montibus namque aquae dilabuntur, quia superbas mentes veritatis doctrina deserit. Sed fontes in convallibus surgunt, quia mentes humilium verbum praedicationis accipiunt. Jam videmus, jam convalles frumento abundare conspicimus, quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites ac simplices huic mundo despiciabiles esse videbantur.

CAP. CXXXVI. — *Venite, et videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum* (Psal. LXV, 5)!

In expos. Evang. hom. 4 (Num. 1), adjunctum est: *Venite, et videte opera Domini*, etc. — Sciendum valde est, ut in omne quod agimus, omnipotentis Domini super nos consilia occulta timemus, ne dum mens nostra exteriori fusa, a sua se volu; tate non revocat, intus contra eam iudex terribiliter adversa disponat. Quod bene Psalmista intuens ait: *Venite, et videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum!* Vidit namque quod alius misericorditer vocatur, alius justitia exigente repellitur. Et quia alia parcendo, alia Dominus iracundo disponit, expavit quod penetrare non potuit, et quem non solum investigabilem, sed etiam in quibusdam sententis suis inflexibilem vidit, terribilem in consiliis esse memoravit.

CAP. CXXXVII. — *Benedicat nos Deus, Deus noster,*

benedicat nos Deus: et metuant cum omnes fines terrae (Psal. LXVI, 8).

In expos. beati Job, l. XXXIX (Num. 70), adjunctum est: *Benedicat nos Deus*, etc. — David ut auctorem omnium Deum, Trinitatem ostenderet, dixit: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*. Ac ne tertio Deum nominans, tres deos dixisse putaretur, illico unitatem ejusdem Trinitatis insinuans addidit: *Et metuant eum omnes fines terrae*. Qui enim non eos, sed eum subdidit, unum tria, quae dixerat, intimavit. Unde Ilias cum laudem de unitate Trinitatis aperiret, Seraphim voce exprimens, ait: *Sanctus, Sanctus, Sanctus* (Isai. vi, 8). Ac ne tertio sanctum nominans, unitatem divinae substantiae scindere videretur, adjunxit: *Dominus Deus Sabaoth*. Qui ergo non Domini dei, sed Dominus Deus addidit, unum existere, quod tertio sanctum vocaverat, indicavit. Hinc est quod Paulus ut operationem sanctae Trinitatis ostenderet, ait: *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* (Rom. XI, 36); atque ut unitatem ejusdem Trinitatis intimaret, protinus addidit: *Ipsi gloria, in saecula saeculorum*. Qui igitur non ipsis, sed ipsi subdidit, unum naturaliter, tria secundum personas innotuit, quod superius tertio idipsum dixit.

CAP. CXXXVIII. — *Iter facite ei, qui ascendit super occasum* (Psal. LXVII, 5).

In expos. beati Job, l. XIV (Num. 6), adjunctum est: *Iter facite ei*, etc. — Super occasum namque Dominus ascendit, quia unde in passione occubuit, inde majorem suam gloriam resurgendo manifestavit. Super occasum videlicet ascendit, qui mortem, quam pertulit resurgendo calcavit. Ait ergo: *Qui ascendit super occasum, iter facite ei*, id est resurgenti Domino in vestris cordibus per fidem praebete viam. Et itaque qui ascendit super occasum, iter facimus, cum ejus gloriam fidelibus mentibus praedicamus, ut eas et ipse post veniens, per amoris sui praesentiam illustret. Hinc Joanni per spiritum dicitur: *Præibis ante faciem Domini parare vias ejus* (Luc. 1, 70). Quisquis etenim praedicando a sordibus vitiolorum corda audientium mundat, venienti sapientiae viam praeparat.

CAP. CXXXIX. — *Si dormialis inter medios cleros, pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in specie auri* (Psal. LXVII, 14).

In expos. b Ezechiel. homil. adjunctum est: *Si dormialis inter medios cleros*, etc. — Cleros Latina lingua sortes dicimus. Dormire autem nostrum, est a prava actione quiescere. Et quia cuncti quique a peccatorum operum se inquietudinibus compescunt, terrena deserunt, caelestia concupiscunt, nimirum inter medios cleros dormiunt, quoniam fugiende temporalia, et aeterna praemia desiderando, a perversis actibus quiescunt. Mente quippe ad summa evolvant, unde et pennae vocati sunt. Quae bene pennae columbae deargentatae esse memorantur. Columba vero deargentata, sancta Ecclesia est, quae aperte praedicationis luce resplendet. Sed haec columba in venis quidem deargentata est, sed posteriora dorsi ejus in auri specie resplendet; quia sancta Ecclesia, quae modo per praedicatorum linguas clara est, in illa remuneratione, quae sequitur, non jam argenti sed auri fulgore decoratur. Ad illa quippe invisibilia bona perveniens, ad illa caelestia dona pertingens, quae nec oculus vidit, nec auris audivit, jam praedicatoris eloquio non indigebit, sed sola auri specie in posterioribus pulchra est, quia in eo, quod post accipiet, solo resplendet fulgore claritatis.

CAP. CXL. — *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* (Psal. LXVII, 10).

In expos. Evang. hom. 29 (Num. 10), adjunctum est: *Ascendens in altum*, etc. — Quid his prophetae verbus, nisi ascensio Dominica declaratur? *Ascendens*

* Caput nec cum duobus sequentibus abest a Mss.
 b Quae sit haec hom. non a signatur in Mss. Pars

tamen ultima hujus sacri contextus expon. in hom. 3, l. II, num. 14

quippe in altum, captivum duxit captivitatem, quia corruptionem nostram virtute suae incorruptiois absorbit. Dedit vero dona hominibus, quia misso desuper spiritu, alii sermonem sapientiae, alii sermonem scientiae, alii gratiam virtutum, alii gratiam curationum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum tribuit. Dedit ergo dona hominibus, dum per hujus spiritus gratiam eorum in mundo virtus excrevit.

CAP. CXXI. — *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso (Psal. LXVII, 24).*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 15), adjunctum est: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* — Quid hoc loco canum nomine, nisi sancti Doctores vocantur? qui fidelium in sancta Ecclesia custodes steterunt, qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigiliis intenti clamaverunt, magnos, ut ita dixerim, latratus praedicationis dederunt. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati, facti sunt praedicatorum Dei. Lingua ergo canum Ecclesiae ex inimicis prodit: quia conversos Gentiles Dominus etiam praedicatorum facit. Unde Judaeorum tarditas, qui pro Domino loqui noluerunt, increpante propheta reprehenditur, qui ait: *Canes muti non valentes latrare (Isa. LVI, 10).* [Hom. 40, in Ev., n. 2.] Nonnunquam solent in sacro eloquio per canes praedicatorum intelligi. Canum etenim lingua, vulnus dum lingit, curat, quia et doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Et quia nos loquendo a peccatis eripiunt, quasi tangendo vulnera ad salutem reducunt. Quia enim canum nomine, praedicatorum lingua signatur, a Domino per Psalmistam dicitur *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Ex Judaeis quippe infidelibus sancti praedicatorum electi sunt, qui in assertione veritatis contra fures latronesque venientes, magnos pro Domino, ut ita dicam, latratus dederunt. Quo contra de quorundam reprobatione dicitur: *Canes muti non valentes latrare.*

CAP. CXXII. — *Visi sunt gressus tui, Deus; ingressus Dei mei regis, qui est in sancto (Psal. LXVII, 25).*

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 41), adjunctum est: *Visi sunt gressus tui, Deus, etc.* — Quasi quidam namque gressus Dei sunt ipsae, quas cernimus, operationes ejus; quibus bonus quisque malusque regitur; quibus justus injustique suis ordinibus disponuntur; quibus et subjectus quisque ad meliora quotidie ducitur, et adversus ad deteriora corruens toleratur. De quibus nimirum propheta gressibus dicebat: *Visi sunt gressus tui, Deus.* Nos itaque cum virtutem longanimitatis atque pietatis ejus intuemur, et intuentes imitari contendimus, quid aliud quam gressuum ejus vestigia sequimur, quia extrema quaedam operationis imitatur? *Visi sunt gressus tui, Deus; ingressus Dei mei regis, qui est in Sancto.* Qui inordinatos motus animi, divinarum judiciorum memoria, in se reprimi conspicit, quasi deambulantis in se gressus Domini vidit.

CAP. CXXIII. — *Aethiopia praeveniet manus ejus Deo (Psal. LXVIII, 32).*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 84), adjunctum est: *Aethiopia praeveniet manus ejus Deo.* — David Propheta videns quod ad Judaeam redimendam veniret Dominus, sed ante gentilitas crederet, postmodum Judaea sequeretur, sicut scriptum est: *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel servus fieret,* dicit: *Aethiopia praeveniet manus ejus Deo (Rom. xi, 25),* id est priusquam Judaea credat, salvandam se offert omnipotenti Domino peccatis nigra gentilitas. Agamus itaque gratias unico summi Patris, nos qui ex gentilitate collecti, atque ejus lumine per-

^a Reliqua capituli in Mss. desiderantur.

^b In Mich. assignatur hom. 8 in Ezech. ubi tamen haec desiderantur.

A fusi, Judaeam quoque ipsam praecessimus ad fidem, ut impleretur quod scriptum est: *Aethiopia praeveniet manus ejus Deo.* Nigri ergo perfidiae meritis fuimus, sed per fidei meritum suscipientes candorem gratiae, ipsam etiam Synagogam, per cujus sobolem vocati sumus ad gratiam Dei, praevenimus.

CAP. CXXIV. — *Laboravi sustinens (Psal. LXVIII, 4).*

Hom. 8 in Ezech., adjunctum est: *Laboravi sustinens.* — ^b Hoc ex persona Redemptoris nostri Propheta de perverse adhuc viventibus dicit: *Laboravi [Ubilegimus, clamans] sustinens.* Non enim sustinendo Dominus laborat, cujus divinitatis potentiam, nulla fatigatio contingit, sed verbis humanitatis loquens, ipsam suam circa nos patientiam laborem vocat.

CAP. CXXV. — *Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum (Psal. LXVIII, 16).*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 65, 66), adjunctum est: *Non me demergat tempestas aquae, etc.* — Omnis qui jam viam vitae deserens, in peccatorum se tenebras dejecit, semetipsum quasi in puteum vel in foveam mergit. Si vero diuturna perpetratio etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exurgere, quasi angusto ore putei coarctatur. Hinc ergo David sub specie peccantium orat dicens: *Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.* Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commovet, quasi tempestas aquae rapuit. Sed si adhuc longa consuetudine non praevalet, non demersit. Jam in puteum cecidit, qui hoc quod divina Lex prohibet, perpetravit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustavit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minori consuetudine coarctatur. Quaedam namque quasi conclusi oris angustia est, ab opprimente mala consuetudine exurgere velle, nec posse. Jam quidem desiderio ad superna tendere, sed adhuc actu in infimis remanere, praere corde, nec tamen sequi opere, atque in semetipso ^c contradictorem perpellit semetipsum. Cum vero ita tendens anima manu gratiae exaltantis adjuvatur, ab angusto ore ad latitudinem pervenit: quia, victis difficultatibus, opera bona perficit, quae concupiscit. David propheta conclusionem angusti oris aspexerat, cum dicebat: *Salvum fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manibus inimici (Psal. xxx, 9).* Latissime autem salvatum se noverat, cum subderet, dicens: *Statuisti in loco spatiosus pedes meos.* In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quando et ad congruentiam bona tendimus, et nulla difficultate prepedimur. Quasi enim per latum locum, quo volumus, perimus, quia nullis objectis difficultatibus angustamur.

CAP. CXXVI. — *Propter inimicos meos eripe me (Psal. LXVIII, 19).*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 32), adjunctum est: *Propter inimicos meos eripe me.* — Plerumque accidit, ut justus in tribulatione deprehensus, supernum solatium etiam temporaliter percipiant, quod tamen non temporaliter implorant. Salvari enim non propter se, sed pro adversariorum salute concupiscunt; ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis factu quodam miraculo liberat, virtutem suam ipsis etiam persecutoribus innotescat, atque inde adversarios ad aeternitatem redimat, unde suos temporaliter salvat. Hinc est quod Psalmista voces martyrum suscipiens, ait: *Propter inimicos meos eripe me.* Ac si diceret: *Propter me quidem eripi de temporibus tribulationibus non appeto, sed tamen eripi propter adversarios concupisco, ut dum mea vita salvari ni-*

^c Sic legitur in omnibus nostris Mss. licet in Moralibus, pro, *contradictorem, sit contra radicationem, consentientibus omnibus cordibus.*

rabiliter cernitur, ipso miraculorum visu inimicorum A duritia convertatur. Sicut ergo sæpe Dominus suorum vitam temporaliter pro inimicorum conversione eripit, ita sæpe suorum voces, propter damnationem persequentium, non exaudit; ut videlicet inde reatum suum cumulet, unde prævaluisse se nequiter gaudet. Nam qui invisibilibi despiciunt, moveri nunquam visibilibus miraculis possunt. Sed idcirco cum justis plerumque nihil mirum visibiliter agitur; quia eorum adversarii illuminari visibiliter non merentur.

* CAP. CXLVII. — *Consolantem me quæsi, et non inveni (Psal. LXXIII, 21).*

In expos. beati Job, l. XVII (Num. 5), adjunctum est: *Consolantem me quæsi, et non inveni.* — Tunc solum quippe sancta Ecclesia consolantem invenit, cum ex ea morte, quam vir ejus pertulit, inultos intra semetipsam surgere ad vitam cernit.

CAP. CXLVIII. — *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva (Psal. LXIII, 24).*

In Reg. past. part. I (Cap. 1), adjunctum est: *Obscurentur oculi eorum ne videant, etc.* — Hoc a propheta de reprobis prænuentiandi studio, non autem maledicentis dicitur voto. Oculi quippe sunt, qui in ipsa honoris summi facie positi, providendi itineris officium suscipiunt. Quibus hi nimirum, qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum spectatur: quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto ad portanda peccatorum onera curvantur qui sequuntur. Ait ergo: *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva*, ac si dicat: Qui humanæ vitæ actionibus, quasi prævidendis itineribus præsent, veritatis lucem non habeant, ut et qui sequuntur, subditi iniquitatum suarum oneribus incurvati, omnem statum rectitudinis amittant (*Moral. l. XXIV, n. 40*). Quod factum procul dubio in Judæa novimus, cum in ipso nostri Redemptoris adventu Pharisæorum turba; atque sacerdotum a vero lumine mentis oculos elauisit, et per præpositorum exempla gradiens, in infidelitatis tenebris populus erravit.

† CAP. CXLIX. — *Confundantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge (Psal. LIX, 4).*

In expos. Ezech. l. I hom. 11 (Num. 14), adjunctum est: *Confundantur statim erubescentes, etc.* — Adulatio etenim si vel ad tempus patienter suscipitur, augetur, et paulisper demulcet animum, ut a rigore suæ rectitudinis emollescat in delectatione sermonis; sed ne crescere debeat, statim est sine mora ferienda.

CAP. CL. — *Inimici ejus terram lingent (Psal. LXXI, 9).*

In expos. beati Job, l. XX (Num. 26, 27), adjunctum est: *Inimici ejus terram lingent.* — Libet intueri hoc quod per Psalmistam dictum est: *Inimici ejus terram lingent.* Duo quippe sunt genera hominum ambitioni suæ servientium; unum videlicet, quod semper ad avaritiam blandimentis utitur linguæ: aliud vero, quod aperta vi intendit rapiar. Nam rotinus, cum aliquid exterius forti adnisi atterimus; lambitur enim, quando hoc quod edi facile non potest, impressa linguæ lenitate gustatur. Omnes igitur etiam sub specie fidei prave viventes, qui aliena appetunt, sed ea, quæ appetunt, rapere nequaquam possunt; blandis autem sermonibus, et quasi mollitia dulcedinis concupita abstrahere conantur, qui aliud quam terram lingunt? quia terrena quæque, quæ virtute nequeunt auferre, mollitie linguæ molliuntur. Qui vero in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, et concupiscentes aliena, blandiri quidem ex fraude despiciunt;

* Abest a Mss.

† Non legitur in Mss.

quia etiam injusto robore possunt implere quod volunt; hi hoc quod appetunt, non lambunt, sed rodunt; quoniam propinquorum vitam firmitudine virium velut adnisi dentium demoliantur.

CAP. CLI. — *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns (Psal. LXXII, 2).*

In expos. beati Job, l. VI (Num. 7, 8), adjunctum est: *Mei autem pene moti sunt pedes, etc.* — Cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant, et apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus in gressibus mentis nutant. Horum ergo speciem sumpsit Psalmista, cum diceret: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei; zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns.* Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus quæ post gloriam pœna sequatur attendunt, et alta intus cogitatione despiciunt hoc quod superbi foris fastu vacuæ inflationis intumescunt. Unde et de hoc perfectorum despectu per beatum Job dicitur: *Ego vidi stultum firma radice, et maledicti pulchritudini ejus statim.* Pulchritudini quippe stulti maledi ere, est ejus gloriam ex considerata damnatione judicare, quia eo atrociter in tormentis obruitur, quo altius in peccatis elevatur, quia transit quod extollitur, permanet quod punitur. Qui honoratur in via, in perversione damnabitur, et quasi per amœna prata a carcere pervenit, qui per vitæ præsentis prospera ad interitum tendit.

CAP. CLII. — *Dejecisti eos, dum allevarentur (Psal. LXXII, 12).*

In Reg. past. part. III (Cap. 25, adm. 27), adjunctum est: *Dejecisti eos, dum allevarentur.* — Reprobi cum recta opera^a divinis muneribus non rependant, cum totos se hic deserunt, et affluentibus prosperitatibus dimitunt, unde exterius proficiunt, inde ab intimis cadunt. Hinc est quod in inferno cruciatus diviti dicitur: *Recepisti bona in vita tua (Luc. XVI, 25)*. Idcirco enim bona hic recipit malus, ut illic plenius mala reciperet; quia hic fuerat nec per bona conversus. Non ergo ait: *Dejecisti eos postquam elevati sunt*, sed cum allevarentur; quia hoc ipsum sit superbis interius dejecti, quod eis falsa contingit gloria exterius elevari. Ordinante etenim divino judicio, non eis hic alius culpa est atque aliud pœna, sed sua illis in pœnam vertitur culpa, ut elatis fastu superbiæ hoc ipsum sit vere intus cadere, quod foris ostenditur profecisse.

CAP. CLIII. — *Tu dirupisti fontes, et torrentes: tu siccasti fluvios Ethan (Psal. LXXIII, 15).*

In expos. beati Job, l. XXXII (Num. 20), adjunctum est: *Tu dirupisti fontes, etc.* — Ethan interpretatur fortis. Et quis est hic fortis, nisi de quo per Evangelium Veritas dicit: *Nemo potest vasa fortis ingressus domum diripere, nisi prius alliget fortem (Marc. III, 27)*? Fontes itaque et torrentes Dominus dirupit, dum in Apostolorum suorum cordibus fluentia veritatis operuit. De quibus rursum per Prophetam alium dicitur: *Haurielis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris (Isa. XII, 3)*. Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, ut veritate plenas cordium nostrorum linguas reportemus. Sed emanantibus suis fontibus Ethan fluvios exsiccat, dum doctrinam fortis et maligni spiritus ostenso radio suæ veritatis arefecit.

CAP. CLIV. — *Dixi iniquis: Nolite inique agere: et delinquentibus: Nolite exaltare cornu (Psal. LXXIV, 5).*

In Reg. past. part. II (Cap. 3, admon. 31), adjunctum est: *Dixi iniquis, etc.* — Cornu delinquentes exaltant, si nequaquam se ad penitentiam ex cogni-

^a Utic. *alta mentis.*

^d Gewet., *divinis operibus.*

tione suæ iniquitatis humiliant. Hinc rursus dicitur: *Cor contritum et humiliatum Deus non spernit (Psal. L, 19)*. Qui quis enim peccata plangit, nec tamen deserit, cor quidem conterit, sed humiliare contemnit. Quisquis vero peccata jam deserit, nec tamen plangit, jam quidem humiliat, sed tamen contereere cor recusat.

CAP. CLV. — *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (Psal. LXXV, 5)*.

In expos. beati Job, l. XVII (Num. 16), adjunctum est: *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. — Qui orientem contemplari non valet, irradiatos montes aspiciat, et quia sol ortus sit deprehendit. Ex æternis montibus nos Deus illuminat; quia per admiratam vitam patrum præcedentium, radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio devotionis Dominicæ et charitatis accenditur, sed in hac devotione atque charitate melius horum montium contemplatione formamur. Quid enim devotus Petro? Quid carius Joanne? Ille per devotionem fluida maris dorsa calcare non timuit (*Matth. XIV, 29*): iste per amoris in ipso auctoris nostri pectore requievit (*Joan. XIII, 21*): et qui ad corporalis cœnæ reflectionem venerat, spirituale pabulum de sinu Redemptoris vespisit. Sed quia signari per montes præcedentium patrum vitam diximus, necesse est ut adhuc ad medium etiam superiorum patrum exempla deducamus. Ecce cum præceptis cælestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis jvamus. Quid enim Abraham obedientius, qui ad unam vocem Dominicam cognatos et patriam deserit (*Gen. XII*), et pro adipiscenda æterna hereditate ipsum ferre non trepidat, quem senex jam et pene moriturus acceperat heredem? Cum patientiæ apprehendere virtutem conamur, præcedentium exempla conspiciamus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto rogat, atque post paululum ligatur, et non loquitur (*Gen. XXII*): aræ superponitur, et non reluctatur? Quid ergo isto viro dici patientius potest? Qui quasi ad solatium ducitur, et requirit: ad feriendum ligatur, et conticescit: et oblaturus holocaustum interrogat, offerendus in holocaustum tacet. Cum accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentium informamur. Quid enim Jacob laboriosus, qui apud Laban tam longo tempore propinquus jure cognationis opera exercuit servitutis (*Gen. XXXIX*), et vice obsecutus est famuli, ut perfruere præmiis heredis? Cum arcem continentis et castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium sublevamur. Quid enim Joseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ, jugo luxuriæ premi non potuit, etiam captivus (*Gen. XXXIX*)? Et quidem hominibus servus exstitit, sed contra dominantem nequitiam, et in servitio liber fuit. Cum mansuetudine repleri concupiscimus, præcedentium exemplis adjvamus. Quid enim Moyses mansuetus, qui commissi sibi populi seditionem tolerat, et tamen irascentem Dominum pro suis persecutoribus rogat, seque pro illis divino furori objicit; quia in sancto ejus pectore etiam ex persecutione charitas ignescit? Cum contra adversa mundi firmare mentis constantiam nitimur, præcedentium consideratione sulcimus. Quid enim Josue constantius (*Num. 13, 14*), qui ad explorandam qualitatem gentium missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatis multitudinem expavit? Unde et easdem Gentes, quas explorando non timuit, etiam præliando prostravit. Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedentium exemplis instrumur. Quid enim Samuele benignus, qui de principatu regendi populi dejectus (*I Reg. X, 12*), successorem sibi humiliter requirit, inventumque ungit in regem: unctum mox tolerat persecutorem? A quo ne moriatur, trepidat: et tamen ne ei Dominus irascatur, rogat. Ipse quippe cum mitteretur, ait: *Audiet Saul,*

et interficiet me (I Reg. XVI, 2). Et ei per semetipsum Veritas dicit: *Usquequo tu luges Saulem, cum ego abjecerim eum (Ibid., 1)*? Quid ergo isto viro dici benignius potest, qui et hunc non vult divinitus percussit, a quo fornidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis levamur (*I Reg. XVII, 18, 19*). Quid enim David misericordius, quid humilior dici potest, qui a rege reprobo pro victoriis contumelias recipit, qui de manu hostili Israeliticam Gentem fortis eripuit, et tamen ne ipse moriatur, quasi debilis fugit? Qui et se electum divino judicio, et persecutorem suum reprobum agnoscit, et tamen eidem persecutori suo crebræ satisfactionis humilitate se subjicit. Qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, et uno eodemque tempore, quia occidendi potestatem habuerat, ostentat, et ne occidatur, rogat (*Ex num. 15*). Hinc est quod de prædicatoribus per Prophetam dicitur: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant (Isa. LX, 8) (Num. 17)*? In cunctis ergo quæ spiritualiter appetimus, exemplis præcedentibus informamur. More enim nubium extensa super nos patrum vita tegimur, ut ad fructum secundi germinis infundamur; et quasi intuentes cœlum, prius nubes aspiciamus, quia ante bonorum facta admirando cernimus: et post, illa quæ sunt cœlestia, experiendo penetramus.

CAP. CLVI. — *Turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis (Psal. LXXV, 6)*.

In expos. beati Job, l. XVIII (Num. 28, 29), adjunctum est: *Turbati sunt omnes insipientes corde*, etc. — Ut in sua manu divites post mortem quiddam inveniant, eis ante mortem dicitur, divitias suas in quorum manibus ponant *Facite*, inquit, *robis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. XV, 9)*. Dives ergo cum dormierit, nihil in manibus suis inveniet (*Job. XXVII, 19*). Res ergo suas, cum moreretur, secum tolleret, si ad petentis vocem, cum viveret, sibi tulisset. Nam terrena omnia, quæ servando amittimus, largiendo servamus, patrimoniumque nostrum retentum perditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viventes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo nobis est, ut res absolute perituras in non pereuntem cogamus transire mercedem. Dormit namque dives, et nihil invenit: nihil nimirum de rebus, quas tenuit. Nam culpa rerum simul ducitur, quamvis hic omnia, pro quibus culpa perpetrata est, relinquuntur. Eat ergo nunc, et acceptis rebus tumcat, seseque super cæcæros extollat: gloriatur se habere quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus ut evigilet, et tunc cognoscat, quam vacuum fuerit, quod in somno tenuerat. Sæpe namque contigit dormienti inopi, ut se per somnium divitem videat, atque ex eisdem rebus animum extollat: letetur se habere quod non habuit, jamque indignari querat, a quibus indignatum esse se doluit. Sed repente evigilans evigilasse se dolet, qui interim divitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Gemit enim protinus sub paupertatis pondere, et inopis suæ angustis premitur, et eo pejor quo ad tempus brevissimum, vel vacue dives fuit. Sic, sic nimirum hujus mundi sunt divites, qui rebus acceptis tument. Bene operari de sua abundantia nesciunt. Quasi dormientes sunt divites, sed paupertatem suam evigilantes eveniunt. quia nihil secum ad illud iudicium, quod permanet, ferunt: et quanto nunc ad breve tempus sublimius elati sunt, tanto contra se in perpetuum gravius ingemiscent. Quia, teste Sapientia, damnationis suæ tempore dicturi referunt: *Quid nobis profuit superbia, et divitiarum jactantis quid contulit nobis?*

* In Uticensi multa alia hic intexta leguntur quæ ex loco Moralium assignato sunt excerpta.

Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrens (Sap. v, 8). Vilia ergo et fugitiva fuisse, quæ tenebant, jam amissa cognoscunt. Quæ quandiu aderant, stultis eorum cordibus et magna et mensura videbantur. Sero dives aperuit oculos, quando Lazarum requiescentem vidit, quem jacentem ante januam videre contempsit (Luc. xvi, 27). Intellexit ibi quod hic facere noluit, et in damnatione sua cognoscere compulsus est, quid sibi quod perdidit, quando indigentem proximum non agnovit. Cum enim corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in vera cognitione, et cum carne moritur, ejus anima videre cogit, quod providere contempsit. Tunc esse conspicit quod timebat, tunc se vacuam invenit, quæ plena rebus præ cæteris hominibus se esse lætabatur.

• CAP. CLVII. — *Dormitaverunt qui ascenderunt equos (Psal. LXXV, 7).*

In expos. beati Job, l. xxxi (Num. 43), adjunctum est: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos.* — Equi nomine, dignitas temporalis accipitur, Propheta attestante, qui ait: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos*: id est, morte animæ mentis oculos a veritatis luce clausurunt, qui in presentis vitæ honore confisi sunt.

CAP. CLVIII. — *Eripe me de luto, ut non inhæream (Psal. LXXVIII, 15).*

In expos. beati Job, l. xxiv (Num. 27, in fine), adjunctum est: *Eripe me de luto, etc.* — Luto inhæcra, est sordidis desideriis concupiscentiæ carnalis inquinari.

CAP. CLIX. — *Negavi consolari animam meam, memor sui Dei, et delectatus sum (Psal. LXXVI, 3).*

Cum^b de perfectorum intra sanctam Ecclesiam desideris tractaretur in expos. beati Job, l. xviii (Num. 66), adjunctum est: *Negavi consolari animam meam, etc.* — Sancti viri ad animum suum ex præsentis vita nullius gratiæ consolationem admittunt. Nam plerumque hujus sæculi divites, solent mentis studio affecti, bona temporaliter accepta conspiciere, et tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam tangi sentiunt, equos aspiciunt, auri argenti que sui vascula contemplantur, prædia circumeunt. Cumque per hæc temporalia a oculis libenter trahunt, obortum animæ mœrorem vincunt. Unde eis et in Evangelio Veritas dicit: *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram (Luc. vi, 24).* Sed sanctus vir, qui hoc luget, quia ab æternis gaudiis cœdit, consolationem de temporalibus non admittit, dicens: *Negavi consolari animam meam.* Ac si aperte dicat: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum. Cui tanquam si nos audientes ita, dicemus: Quid igitur queris, qui consolari in his, quæ mundi sunt, renuis? Illico adjecit: *Memor sui Dei, et delectatus sum.* Ac si aperte dicat: Terrenarum rerum me nec abundantia refocet, auctoris autem mei, quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria dele. tat.

CAP. CLX. — *Exercitatus sum et defecit paulisper spiritus meus (Psal. LXXVI, 4).*

Dum de incrementis profectuum tractaretur in expos. beati Job, l. xx (Num. 46), adjunctum est: *Exercitatus sum, etc.* — Quid est quod ait: *Spiritus meus, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis?* Et quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura prolevis, quanto nobis de Dei spiritu virtus crescit, tanto nobis spiritus deficit. Qui spiritus erroris, quia non a nobis subito penitus amputatur, bene paulisper defecisse

A perhibetur. Tunc vero in Deo plene prolevis; cum a nobis ipsis lunditus defecerimus.

• CAP. CLXI. — *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt (Psal. xxvi, 19).*

In expos. beati Job, l. xxx (Num. 47), adjunctum est: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* — De imbre namque sanctæ prædicationis alias dicitur: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem (Isa. v, 6).* De cursu vero imbris, qui in electorum cordibus agitur, Psalmista testatur dicens: *Velociter currat sermo ejus (Psal. cxlvii, 15).* Plerumque vero imber est, et cursum non habet: quia prædicatio ad aures venit, sed cessante interna gratia, ad corda audientium non pertransit. De cuius prædicationis verbis, propter electos dicitur: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* Sagittæ quippe Dei pertranseunt, quando verba prædicationis ejus ab auribus a corda descendunt. Quod quia solo divino munere agitur, imbrum cursum Dominus se dedisse testatur.

CAP. CLXIII. — *Attendite, popule meus, legem meam (Psal. LXXVII, 1).*

Dum de servando modo sacri eloquii tractaretur in præf. Moral. (Cap. 1, n. 3), adjunctum est: *Attendite, popule meus, legem meam.* — Non lex David, aut populus David, sed personam ejus, ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in Ecclesia cernimus, si vigilantem intuemur. Nam stans in medio populi lector clamat: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. iii, 6):* et quod ipse Deus sit, vere profecto non dicit nec tamen per hoc, quod dicit, veritatis regulam deserit; quia cui ministerium lectionis exhibet, ejus dominium voce præterdit. Itaque scriptores sacri eloquii, quia repleti sancto Spiritu super se trahuntur, quasi extra semetipsos flunt, et sic de se sententias quasi de aliis proferunt.

CAP. CLXIII. — *Filii Ephrem intendentes arcum et mittentes sagittas suas, conversi sunt in die belli (Psal. LXXVII, 9).*

Dum de postulantinitate prædicantium tractaretur in Ezech. hom. 9, adjunctum est: *Filii Ephrem intendentes arcum, etc.* — ^d Plerumque nos, qui doctores videmur, dum prædicamus, audientes instruimus, et loquendo armamus alios, sed ipsi ad laborem certaminis ire recusamus. Et scriptum est: *Filii Ephrem intendentes arcum et mittentes sagittas suas, conversi sunt in die belli.* Ephrem quippe fructificatio dicitur. Et quæ est talis vel tanta fructificatio, nisi lingua doctorum? Qui dum verbum seminant, multiplicant fructus animarum. Qui cum docere præparamus, et sensum sacre Scripturæ exquirimus, arcum intendimus. Cum verba correctionis facimus, sagittas emitimus. Arcus enim nonnunquam in sacro eloquio ipsum sacrum eloquium poni solent, quod ex utroque Testamento velut ex cornu et chorda constat. Velus quippe Testamentum figuratur cornu propter duritiam, novum vero, quod incarnato Domino factum est, signatur chorda. Et dum chorda trahitur, cornu curvatur: quia cum Testamentum novum discutitur a duritia litteræ, vetus inclinatur, et ad intellectum spiritualem flectitur, quia rigor ejus duritiæ non tenetur. Sagittæ enim sunt hæc ipsa verba, quæ doctores profertur. Unde bene etiam per Prophetam de sanctis doctoribus gentilitatem ingredientibus dicitur: *Cum sagittis et arcu ingredientur illud (Isa. vii, 24).* Non ergo cum Scripturæ sacre dicta pensamus, arcum intendimus cum verba doctrinæ damus, sagittas emitimus. Sed in die belli convertimur,

^a Caput hoc cum sequenti abest a Mss.
^b Ita legitur in Gemet.
^c Caput hoc non est in Mss.

^d In Cod. uss. indicatur hom. 9 in Ezech., ubi frustra hæc quærsivimus. Pauca exstant in hom. 21, quæ est nona libri II.

quia nonnunquam contra vitiorum certamina laborem subire recusamus.

CAP. CLXIV. — *Statuit aquas quasi in utre (Psal. LXXVII, 13).*

Dum de reproborum contra Ecclesiam machinationibus tractaretur, in expos. beati Job, l. viii (Num. 39), adjunctum est: *Statuit aquas quasi in utre.* — Aquæ in utre sunt lubrica pravorum desideria, quia cum operis effectum non inveniunt, sub carnali corde deprimuntur.

CAP. CLXV. — *Recordatus est, quia caro sunt (Psal. LXXVII 39).*

Cum de providentia divinæ misericordiæ erga genus humanum tractaretur, in expos. beati Job, l. iv (Num. 8), adjunctum est: *Recordatus est, etc.* — Omnipotens Deus, sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perditam bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat angelicam videlicet, et humanam. Utramque vero superbia percussit, atque a statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus est, et caro. Misertus ergo Creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse; et eo alius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corrui, nihil infirmum ex carne gestavit. Unde et recte Psalmista cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt.* Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit, quia nimirum Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit.

CAP. CLXVI. — *Conversi sunt in arcum perversum (Psal. LXXVII, 57).*

Dum de cavendo elationis vitio, et studio veræ humilitatis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxvii (Num. 75), adjunctum est: *Conversi sunt in arcum perversum.* — Arcus perversus ipsum, a quo intenditur, percussit. Unde in dictis suis arrogantium linguæ arcui perverso sunt similes, quia dum contra elationem verba faciunt, in suis auctoribus sagittas figunt. Unde summa cura providendum est, ne accepta sapientia, cum ignorantia tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, ut jam sapientia esse nequeat, quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obscurat (Num. 70). Alia namque sunt bona summa, alia bona media. Bona etenim summa sunt fides, spes, et charitas. Quæ cum veraciter habentur, in malum infecti non possunt. Bona autem sunt media, prophetia, doctrina, curationum virtus et cætera: quæ ita inter utrumque sunt posita, ut aliquando per hæc sola æterna patria, aliquando vero gloria terrena requiratur. Medias ergo has virtutes dicimus, quas ad quodcumque mens appetit inclinamus. Quibus perceptis ita uti sicut terrenis divitiis potest. Per terrenas namque divitias, alii in gloria ostentatione superbiunt, alii erga proximorum indigentiam ministeria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur, atque prophetiam laus exterior quaeritur, quasi per corporales divitias terrenæ gloriæ culmen ambitur. Cum vero doctrina, atque prophetia lucrandis animabus impenditur, quasi acceptæ divitiæ egenis fratribus largiuntur. Quia ergo sæpe per ipsa dona, quæ se percipere exsultat, a manu dantis incautus animus elongat, vigilantis provisione curandum est, ut et prius subigantur vitia, et post sub circumspectione dona teneantur. Nam si in eis mens incaute se deserit, non per hæc adjuncta subvehitur, sed quasi pro antea laboribus remu-

* Tria quæ sequuntur non sunt in Mss.

nerata reprobatur. Unde fit etiam ut accepta virtus, dum in usu transitorie laudis assumitur, quia vitio militat, virtus non sit. Quia enim origo virtutis humilitas est, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est in humilitate perdurat. A qua nimirum si absconditur, arefcit, quia vivificantem se in intimis huiorem charitatis perdit.

CAP. CLXVII. — *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici (Psal. LXXVII, 61).*

Cum de vitanda in bonis operibus arrogantia tractaretur, Regul. past., part iv, adjunctum est: *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, etc.* — In captivitatem virtus, et pulchritudo in manus inimici traditur, cum deceptæ menti antiquus hostis ex boni operis elatione dominatur. Quæ tamen virtutis elatio, quamvis plene non superet, utcumque tamen et electorum sæpe animum tentat, sed cum elevatus destituitur, destitutus ad formidinem revocatur. Hinc etenim David dicit: *Ego dixi in abundantia mea, Non movebor in æternum (Psal. xxix, 7).* Sed quia de confidentia virtutis intumuit, paulo post quod pertulit adjunxit: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.* Ac si aperte dicat: Fortem me inter virtutes credidi, sed quantæ infirmitatis sim, derelictus agnovi. Hinc rursum dicitur: *Juravi et statui, custodire iudicia justitiæ tuæ (Psal. cxvii, 105).* Sed quia ejus virium non erat manere in custodia quam jurabat, debilitatem suam protinus turbatus invenit. Unde ad precis opem repente se contulit, dicens: *Humiliatus sum usquequaque, Domine, vivifica me secundum verbum tuum.*

CAP. CLXVIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. 8. (Num. 82): — Virtus quippe et pulchritudo arrogantium inimici manibus traditur, quia omne bonum, quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occultis adversarii juri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiæ divitias denudat. Quosque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimus, per latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona, quæ portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum? Cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus cum ad jactantiam provocat eorum, sicut diximus, opera captivantes denudant.

CAP. CLXIX. — *Immissiones per angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ (Psal. LXXVII, 49).*

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 23, 24), adjunctum est: *Immissiones per Angelos malos, etc.* — Cor quippe Dominus prioribus meritis aggravatum, juste permittit etiam subsequenter malignorum spritus persuasionibus falli, quod cum digne in culpa trahitur, reatus ejus in pœna cumulatur. Unde et iræ suæ Dominus viam de semita fecisse perhibetur. Latior est enim via quam semita. Ex semita vero iræ suæ viam facere, est iræ causas disticte judicando dilatare, ut qui illuminati agere recte noluerunt, juste excati adhuc faciant unde amplius puniri mereantur. Jam meretur supplicium peccatum, et causa peccati: sed expectatur adhuc ut augmentum supplicii subrogetur peccatum, et pœna peccati. Pleurumque vero unum idemque peccatum, et peccatum est, pœna peccati, et causa peccati. Quod melius ostendimus, si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim ventris ingluvies, in fervorem luxuriæ plenitudinem carnis instigat; perpetrata autem luxuria sæpe aut perjurio aut homicidio tegitur; ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos quod quidam voracitatis sibi frena laxavit, qua voracitate superatus, adulterii facinus admisit; deprehensus autem in adulterio, latenter virum

adulteræ, ne ad iudicium traheretur, occidit. Hoc itaque adulterium inter voracitatem et homicidium positum; de illa videlicet nascens, hoc generans; peccatum est, et pœna, et causa peccati. Peccatum est per seipsum; pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit; causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Unum ergo idemque peccatum est, et pœna præcedentis, et causa culpæ subsequentis: quia et transacta dñm exaggerat, damnat: et adhuc subsequentia quæ damnari debeant, seminat.

CAP. CLXX.— *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum (Psal. LXXVII, 12).*

In expos. beati Job, l. XXII (Num. 32), adjunctum est: *Redde vicinis nostris, etc.*—Scriptura etenim sacra plerumque sinum ponere pro mente consuevit. Sicut voce Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidem conjuncti sunt, sed vita disjuncti, per Psalmistam dicitur: *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.* Ac si aperte diceretur: In mente sua recipiant hoc, quod in nostris corporibus savientes, operantur, ut dum nos exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfecte puniantur.

CAP. CLXXI.— *Potum dedit nobis in lacrymis, et in mensura (Psal. LXXVII, 6).*

Dum de studio dignæ pœnitentiæ tractaretur, Reg. part. III (Cap. 20, admon. 30), adjunctum est: *Potum dedit nobis, etc.*—Providendum est iis qui peccata suorum operum deplorant, ut eos suam mala perfecto diluant lamento; ne plus astringantur in debito perpetrati operis, et minus solvant fluctibus satisfactionis. Scriptum quippe est: *Potum dedit nobis in lacrymis, et in mensura,* ut videlicet uniuscujusque mens tantum pœnitendo compunctionis subhibat lacrymas, quantum se a Deo meminit aruisse per culpas.

CAP. CLXXII.— *Sumite psalmum, et date tympanum (Psal. LXXX, 2).*

In expos. beati Job, l. XXXIII (Num. 33), adjunctum est: *Sumite psalmum, etc.*—In predicatione fidei, quasi quoddam negotium geritur, dum verbum datur, et fides ab auditoribus sumitur. Quasi quotidiani negotium faciunt, qui predicationem prærogant, et a populis fidem reportant, fidem impertiunt, et eorum sanctam protinus vitam sumunt. Si enim justorum prædicatio negotium non fuisset, profecto Psalmista non diceret: *Sumite psalmum, et date tympanum.* In tympano etenim corium siccatur, ut sonet. Quid est ergo dicere: *Sumite psalmum, et date tympanum?* nisi, accipite spirituale canticum cordis, et reddite temporalem macerationem corporis.

CAP. CLXXIII.— *Exaudi me in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis (Psal. LXXX, 8).*

Cum de cavendis prava contra votum suadentibus tractaretur in expos. beati Job, l. XXVI (Num. 24), adjunctum est: *Exaudi me in abscondito tempestatis, etc.*—Absconditum tempestatis est, cum in corde contrito cogitationum tentantium fluctus intumescunt, cum contra amoris sancti studium curarum sæcularium et tumultus illidunt. In abscondito ergo tempestatis auditur, quia clamor deprecantis est hæc ipsa fluctuatio tribulationis. Quia vero omnino non desunt, qui bona quærentibus suadere perversa mediantur, aquæ contradictionis sunt populi resistentes. Et quia tunc probatur desiderium, cum aliqua ei adversitate resistitur, recte dicitur: *Probavi te ad aquas contradictionis.*

CAP. CLXXIV.— *Erit tempus eorum in æternum (Psal. LXXX, 16).*

Dum de percuntium defectu tractaretur, in expos. beati Job, l. IV (Num. 5), adjunctum est: *Erit tempus*

eorum in æternum (Num. 5).—Quia per momenta tempus deficit, nomen temporis eorum defectum vocavit, ostendens quod sine fine omnimodo defectu delictum illi, qui a visionis internæ consolatione separantur.

CAP. CLXXV.— *Deus meus, pone illos ut rotam, et velut stipulam ante faciem venti (Psal. LXXXII, 14).*

Cum de pœna reprobantium mentium tractaretur, in expos. beati Job, l. XVI (Num. 79), adjunctum est: *Deus meus, pone illos ut rotam, etc.*—Ut rota ponuntur iniqui, quia in circuitu laboris missi, dum ea, quæ anteriora sunt negligunt, et ea quæ deserenda sunt sequuntur, ex posterioribus elevantur, et in anterioribus cadunt. Qui recte quoque stipulæ ante faciem venti comparantur, quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt ratione gravitatis, elevantur ut corruant, et sæpe eo se alicujus meriti existere æstimant, quo eos in altum flatus erroris portat.

CAP. CLXXVI.— *Concupivit et defecit anima mea in atria Domini (Psal. LXXXIII, 3).*

In expos. beati Job, l. VIII (Num. 45), adjunctum est: *Concupivit, etc.*—Sunt nonnulli justorum, qui sic cœlestia appetunt, ut tamen a terrenorum spe minime frangantur. Largita divinitus patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos tenent, aliena non ambiunt, suis licite utuntur. Qui tamen ab eisdem rebus quas habent, alieni sunt, quia ad hæc ipsa quæ possident, ex desiderio non tenentur. Et sunt nonnulli justorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt, qui rebus se habitis nudant, gloria honoris expoliant. Qui interiorum desiderio per assiduitatem se amici mœroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem non vult, qui in æternis gaudiis, dum mente appropiant, vitam in se funditur; corporeæ delectationis necant. Talibus namque per Paulum dicitur: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. III, 3).* Horum itaque voces Psalmista expresserat cum dicebat: *Concupivit, et defecit anima mea in atria Domini.* Concupiscunt enim, sed non deliciunt, qui jam quidem cœlestia appetunt, sed adhuc tamen a terrenorum delectationibus minime laxantur. Concupiscit vero et in Dei atria delicit, qui cum æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit: *Defecit in salutari tuo anima mea (Psal. CXVIII, 81).* Hinc per semetipsam Veritas admonet, dicens: *Si quis vult post se venire, abneget semetipsum (Matth. XVI, 24).* Et rursum: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. XIV, 33).* In salutari ergo Dei animam justis delicere, est presentis vitæ bona electione æternitatis deserere, mansura quærere, et in rebus temporalibus fiduciam non habere.

CAP. CLXXVII.— *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos (Psal. LXXXIII, 4).*

Dum de fidelium desiderii in pace Ecclesiæ educatis tractaretur in expos. beati Job, l. XIX (Num. 48), adjunctum est: *Etenim passer invenit sibi domum, etc.*—Quid per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla quæ est fidei, qua unusquisque infirmus nutritur? Nam nisi sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in nido pacis enutriet, Psalmista non diceret: *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos.* Jam quippe domum invenit passer, quia æternum cœli habitaculum noster Redemptor intravit. Et turtur invenit nidum, quia sancta Ecclesia amore conditoris affecta, crebris gemitibus utitur, et velut nidum sibi, id est pacatissimam fidei qui tem construit, in qua crescentes filios, quasi plumescentes pullos quosque ad superiora evolent, cheritatis gremio fovet.

* Mss. non habent hoc caput.

CAP. CLXXVIII. — *Ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum (Psal. LXXXIII, 6).*

Cum de electorum studiis tractaretur in expos. beati Job, lib. xxx (Num. 64), adjunctum est: *Ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum.* — Sancti viri quanto magis se exterius despiciendo deiecerint, tanto amplius interius revelationum contemplatione pascuntur. Quos enim exterius in fletu continet convallis humilitatis, eos interius sublevat, ascensus contemplationis.

^a CAP. CLXXIX. — *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum (Psal. LXXXV, 11).*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 8), adjunctum est: *Lætetur cor meum, etc.* — Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti, quorum voce Psalmista dicit: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* In quo notandum, quod non ait: *Lætetur ut securum sit, sed lætetur ut timeat.* Meminerunt namque, quamvis eorum actio prosperetur, quia adhuc in hac vita sunt, de qua per eundem Job dicitur: *Tentatio est vita humana super terram (Job. ix, 71).* Meminerunt rursus quod scriptum est: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15).* Meminerunt, et metuunt, et certitudinem sibi in se promittere non præsumunt, sed positi inter gaudium spei et tentationis metum, confidunt et timent, confortantur et titubant, certificantur et suspecti sunt.

CAP. CLXXX. — *Posuerunt me in abominationem sibi; traditus sum, et non egrediebar (Psal. LXXXVII, 9).*

Cum de mysteriis Dominicæ passionis tractaretur, in expos. beati Job, l. xxii (Num. 41), adjunctum est: *Posuerunt me in abominationem sibi, etc.* — Hoc de tempore passionis suæ Redemptor noster per prophetam insinuat. Ipse namque traditus egressus non est, quia sub ipsa jam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, divinitatis potentiam exercere noluit. Mediatori quippe Dei et hominum quasi egredi fuisset, si cum teneretur homo, majestatis suæ potentiam voluisset ostendere, et per divinitatis magnitudinem susceptæ carnis infirma transire. Ut enim apertius homo mori posset, Deus mansit occultus: *Quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii, 8).* Egressus ergo non est, qui et requisitus a Pilato tacuit, atque inter persecutorum manus et corpus passionis obtulit quod pro electis assumpserat, et resistentibus noluit demonstrare quod erat. Cum enim despiceretur quia homo videbatur, egressus esset si occultam majestatem suam ostentare voluisset. Sed quia infirmitatem prodidit, potentiam abscondit, in eo quod persecutoribus suis incognitus mansit, ad eos minime exivit. Qui tamen ad electos exiit, qui divinitatis suæ suavitatem querentibus aperit. Unde ei per prophetam dicitur: *Exiisti in salutem populi tui, ut salvos facias christos tuos (Habac. iii, 15).*

^c CAP. CLXXXI. — *Inter mortuos liber (Psal. LXXXVII, 5).*

In expos. beati Job, l. x (Num. 66), adjunctum est: *Inter mortuos liber.* — *Omnis qui peccat, servus est peccati (Joan. viii, 3).* Et quia incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, non culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur. Inter mortuos liber dicitur, quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis jugo nullo modo tenetur. Quem quamvis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamen nostræ mortalitatis astrinxit (Num. 67). Esurire enim, sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis vinculum fuit. Sed cum expleta morte velum templi rumpere, scinderetur petra, monumenta panderentur, inferni claustra patescerent, quid aliud tot argumentis tantæ virtutis ostenditur, nisi quod illa infirmitatis nostræ vincula

^a Non legitur in Mss.

A solvebantur, ut is, qui ad suscipiendam servi formam venerat, in ipsa servi forma ab inferni vinculis absolutus, ad cælum etiam cum membris liber rediret?

CAP. CLXXXII. — *In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me (Psal. LXXXVII, 17).*

Cum de fructuoso electorum pavore tractaretur in expos. beati Job, l. vii (Num. 6), adjunctum est: *In me transierunt iræ tuæ, etc.* — Justorum mens non solum perpendit quod tolerat, sed etiam pavet quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit ne post hanc graviora patiatur. Luget, quia in hujus cæcitatibus exsilio, a paradisi gaudiis cecidit, timet ne cum exsilio relinquatur, mora æterna subsequatur. Jam ergo sententiam tolerat in pœna, sed minas adhuc venturi judicis formidat ex culpa. Recte ergo per Psalmistam dicitur: *In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me.* Interni quippe judicii postquam iræ pertranserunt, etiam terrores conturbant, quia jam aliud de damnatione patimur, et adhuc aliud de æterna ultione formidamus.

CAP. CLXXXIII. — *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo (Psal. LXXXVIII, 1).*

Dum de pavore electorum et retributionis incertitudine tractaretur in expos. beati Job, l. iv (Num. 71, 72), adjunctum est: *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.* — Plerumque mens justi jam quidem quod perverse se egisse meminit deplorat, jam prave acta non solum deserit, sed amarissimum etiam lamentis punit, sed dum eorum quæ egi remiscitur, graviter judicii pavore terretur. Jam se perfecte convertit, sed adhuc se perfecte in securitatem non erigit, quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, inter spem ac formidinem sollicita trepidat, quia justus iudex veniens quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Nam quam prava commiserit, meminit, et an commissa digne desolverit, nescit, ac ne culpæ immanitas modum poenitentiae transeat, metuit. Et plerumque culpam jam veritas relaxat, sed mens afflicta adhuc de venia dum valde sibi est sollicita, trepidat. Sanctus ergo vir etiam hic misericordiam suscipit, sed susceptus se nescit: quia peccatum suum homo jam corrigendo et poenitendo deserit, sed tamen adhuc districtum iudicem de ejus retributione pertimescit. Illic ergo justus quilibet misericordias Domini libere in æternitate cantat, ubi jam de peccati venia dubietas non erit, ubi jam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit, ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia libere exultat. Sed si nulla ibi homo peccati sui memoria tangitur, ereptum se unde gratulatur? Aut quomodo largitori gratias refert de venia quam accepit, si interveniente oblivione transactæ nequitie esse se pœnæ debitorem nescit? Ait enim Psalmista: *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.* Quomodo ergo misericordias Dei in æternum cantat, si se fuisse miserum ignorat? et si miseræ transactæ non meminit, unde largitori misericordiam laudes reddit? Sed rursus querendum est quomodo electorum mens perfecta esse in beatitudine poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit? Aut quomodo perfectæ lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obumbrat culpa? Sed sciendum est, quia sicut sæpe nunc tristium læti remiscimur, ita tunc transactæ nequitie sine læsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore reducimus: et quo agro nos recolumus, eo nos incolentes plus amamus. Erit ergo et in illa beatitudine culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos lætitiæ arctius astringat, ut dum doloris sui animus sine dolore remiscitur, et debitorem se medico verius intelligat, et eo magis acceptam salutem diligit, quo de molestia meminit, quid evasit. In illa itaque lætitia sic tunc sine tædio mala

nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi sine A ulla cordis caligine animo tenebras videmus. Quia etsi obscurum est quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, non de passione cæcitate. Et in æternum ergo laudes misericordiæ largitori nostro referimus, et nequaquam miseræ conscientia gravamur, quia dum mala nostra sine aliquo mentis ma'o respicimus, et nunquam erit quod corda laudantium de transactis iniquitatibus polluat, et semper erit quod hæc ad laudem liberatoris accendat.

CAP. CLXXXIV. — *Beatus populus, qui scit jubilationem (Psal. LXXXVIII, 16).*

Dum de ineffabili electorum gaudio mente concepto tractaretur in expos. beati Job, l. xxiv (Num. 10), adjunctum est: *Beatus populus, qui scit jubilationem.* — Jubilum dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abcondi possit, nec sermonibus aperiri, et tamen quibusdam motibus prolatur, quamvis nullis proprietatibus exprimitur. Unde David Propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum sermone non valent aperire, ait: *Beatus populus, qui scit jubilationem.* Non enim ait: qui loquitur, sed, *qui scit*, quia sciri quidem jubilatio intellectu potest, sed dicto exprimi non potest. Sentitur per illam quippe quod ultra sensum est. Et cum vix ad hoc contemplandum sufficiat conscientia a sen tentis, quomodo ad hoc exprimendum sufficiat lingua dicentis?

* CAP. CLXXXV. — *Mane sicut herba transeat, mane floreat et pertranseat (Psal. LXXXIX, 6).*

In expos. beati Job, l. xxix (Num. 52), adjunctum est: *Mane sicut herba transeat*, etc. — In Scriptura sacra aliquando per herbam viror gloriæ temporalis accipitur, sicut Psalmista ait: *Mane sicut herba transeat.* Mane namque sicut herbam florere atque transire, est in prosperitate hujus sæculi temporalis gloriæ velociter decus arecere.

CAP. CLXXXVI. — *Posuisti munitiones ejus in formidinem (Psal. LXXXVIII, 41).*

Dum de occultis divinarum jurisdictionum dispositionibus tractaretur, adjunctum est: *Posuisti munitiones ejus in formidinem.* —^b Sæpe quis fallaciæ vel iræ, vel immunditiæ, vel superbæ suæ meminit, et se in humilitatis loco a mundi hujus strepitu abscondit. Sed dum ad regendum populum post occultationem suam ducitur, hinc inde subintrantibus peccatorum jaculis feritur, atque timere incipit ne ei et hoc ipsum jam sit ad iudicium, quia bonum quietis intimæ degustavit, quod tenere non potuit. Sicut scriptum est: *Posuisti munitiones ejus in formidinem.* Cum enim humilem locum pro certitudine mentis appetimus, quid aliud quam munitionis arceum tenemus? Sed cum ad turbas atque strepitum mundi vel coacti revertimur, inter irruentia peccata de, rehensi, et ipsam munitionem nostram pertimescimus, quia de subtili omnipotentis Dei examine hoc quoque formidare incipimus, quod bene vixisse credebamus.

CAP. CLXXXVII. — *Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare (Psal. LXXXIX, 41)?*

Cum de justorum formidine ob divinarum jurisdictionum incertitudo tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 16), adjunctum est: *Quis novit potestatem iræ tuæ*, etc. — Potestas divinæ iræ nostra non potest mente comprehendi, quia ejus dispensatio obscuris super nos dispositionibus sæpe unde æstimatur deserere, inde nos recipit, et unde nos recipere creditur, inde derelinquit, ut plerumque hoc sit gratia, quod ira dicitur, et hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt, nonnullos ad iræ patientiæ vesaniam perducunt, et alios prospera, quia demulcent, ab insania mitigant; alios

quia elevant, funditus ab omni spe conversionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt, sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. Et semper virtutes ad superna sublevant, sed nonnunquam quidem dum tumorem de virtutibus concipiunt, per ipsam transitum ascensionis cadunt. Quia ergo potestas divinæ iræ minime cognoscitur, in cunctis necesse est ut sine cessatione timeatur.

CAP. CLXXXVIII. — *Ipse liberavit me de laqueo venantium et a verbo aspero (Psal. xc, 3).*

Cum de electorum exercitio ex probatione detrahentium tractaretur in expos. beati Job, l. vi (Num. 45), adjunctum est: *Ipse liberavit me de laqueo venantium*, etc. — Venantes nihil aliud quam carnes querunt. Sed a venantium laqueo, atque ab aspero verbo eripimur, quando et insidias carnalium et irrisionum probra despiciendo superamus. Aspera quippe eorum verba sunt, quæ bonis nostris itineribus adverantur. Sed asperitatem verbi evadere est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo anima ab aspero verbo liberatur, quia dum in hoc mundo honorem laudis non querit, nec contumelias detractionis sentit.

CAP. CLXXXIX. — *In scapulis suis obumbrabit tibi (Psal. xc, 4).*

Cum de modo sacri eloquii tractaretur in expos. beati Job, l. xxxii (Num. 7), adjunctum est: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* — Cum in Deo scapulae, oculi, brachium dicuntur, cavendum summopere est ne qui in eo mens corporeum suspicetur. In antropomorphitarum namque hæresim cadere est, cum qui incircumscripse implent et circumplectitur omnia, intra corporalia lineamenta concludere. Sed omnipotens Deus ad sua nos trahens, usque ad nostra se humiliat, atque ut alta insinnet, humilibus cernit descendit, quatenus parvulorum animus rebus cognitis enutritus, a l inquirenda exsurgat incogitata, atque ab eo, qui longe super ipsum est, quedam juxta se audens, quasi quibusdam ad illum passibus moveatur. Unde fit ut per Scripturam suam aliquando a corporibus hominum, aliquando a mentibus, aliquando vero ab avibus, aliquando vero ab inensatis rebus quidem longe dissimiles in se similitudines trahat. Plerumque enim a corporibus hominum in se similitudinem trahit, sicut de eo speranti homini per prophetam dicitur: *In scapulis suis obumbrabit tibi*, cum constet quod in natura sua nec oculum Deus, nec scapulas, nec certa lineamenta membrorum habeat. Sed quia nos per oculum cernimus, in scapuli vero onera sustinemus, Deus, quia omnia videt, oculum habere perhibetur. Quia vero nos tolerat, atque eo ipso quo tolerat, servat, obumbrare nobis in scapulis dicitur. Ait enim: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* Ac si diceretur peccatori homini, et post peccatum veniam deprecanti: *Ea pietate Dominus te protegit, quia pietate toleravit.* Obumbrat enim scapulis suis, quia dum D portal, defendit

CAP. CXC. — *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, et bene patientes erunt, ut annuntient (Psal. xci, 15).*

Dum de collectione fidei extremi temporis tractaretur in expos. beati Job, l. xxxv (Num. 35), adjunctum est: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi*, etc. — Prædicatores namque sanctæ Ecclesiæ benedictione extremi temporis Psalmista ditari conspexerat, qui dicebat: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi.* Qui in senecta uberi multiplicantur, quia cum eorum vita differtur, semper a melius fortitudo producit, eisque per augmentum temporis crescent etiam lucra meritorum. Bene autem patientes sunt ut annuntient, quia cœlestia prædicant s tanto robu-

ex hom. 10 in Ezechielem esse descriptum, ubi tamen frustra a nobis quæsitum est.

* Abest. a Mss.

^b Legitur in Mss. Michael., Celestin. et Paris. id

stius adversa tolerant, quanto et per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant.

CAP. CXCI. — *Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelsis Dominus (Psal. xcii, 4).*

Cum de reprehensa reproborum superbia et divinis in prædicatorum virtute miraculis tractaretur in expos. beati Job, l. ix (Num. 11), adjunctum est: *Mirabiles elationes maris, etc.* — Cum morem suum gentilitas destrui novæ conversationis prædicatione conspiceret, cum mundi hujus divites elationi suæ contraire facta pauperum cernerent, cum sapientes sæculi adversari sibi imperitorum verba pensarent, in persecutionem protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui verborum adversitate commoti ad persecutionis procellas insilium, signorum admiratione temperant. Quia ergo contra electorum vitam ad persecutionis undas mundus se mirabiliter extulit, has supernorum conditor sublevata virtute prædicantium mirabilis stravit. *Mirabiles ergo elationes maris, mirabilis in excelsis Dominus.* Ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, quam potestates terre et tumuerant per iram. Quod bene etiam per Jeremiam Dominus exteriora narrans, interiora denuntiat, dicens: *Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum (Jerem. v, 22).*

CAP. CXCH. — *Donec justitia convertatur in judicium (Psal. xciii, 15).*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 53), adjunctum est: *Donec justitia convertatur in judicium.* — Paulus dicit se suis iue consortibus dicit: *Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso (I Cor. v, 21).* Justitia ergo in judicium convertitur, quia ii qui nunc juste atque irreprehensibiliter vivunt, tunc judicandi potentiam nanciscuntur.

CAP. CXCH. — *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, Domine, lætificaverunt animam meam (Psal. xciii, 19).*

In expos. beati Job, l. xxxv (Num. 22), adjunctum est: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, etc.* — In ea enim mensura consolatum se, in qua afflictus fuerat, indicat, qui lætificatum se secundum multitudinem dolorum clamat.

CAP. CXCV. — *Qui fingis dolorem in præcepto (Psal. xciii, 20).*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 35), adjunctum est: *Qui fingis dolorem in præcepto.* — Flagellum namque tunc diluit culpam, cum mutaverit vitam. Nam cujus mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo divina percussio, aut purgatio in nobis vitæ præsentis est aut initium pœnæ sequentis. Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictum est: *Qui fingis dolorem in præcepto, quia cum flagellatur iniquus et corrigitur, audire præceptum noluit, audit dolorem.* Dolor in præcepto fingitur ei, qui a malis operibus quasi præcepti vice dolore cohibetur. De his vero quos damnant flagella et non liberant, dicitur: *Percussisti eos, nec doluerunt; attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam (Jerem. v, 3).* Illis flagella ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant.

CAP. CXCV. — *Non repellet Dominus plebem suam, quoniam in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipse conspicit (Psal. xciv, 4).*

Cum de conversione potentum sæculi per aspirationem supernæ gratiæ tractaretur in expos. beati Job, l. xxx (Num. 78), adjunctum est: *Non repellet Dominus plebem suam, etc.* — Altitudines montium, elationes sunt utique superbiorum, quas Dominus conspiciere dicitur, id est ab iniquitate sua in melius commutare. Convertit namque Dominus eum quem conspicit. Unde scriptum est: *Conversus Dominus*

^a Caput hoc cum duobus sequentibus abest a Mss.

respexit Petrum; et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Dominus: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis, et egressus foras, flevit amare (Luc. xxii, 61). Et sicut Salomon ait: *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo (Prov. xx, 8).* De hac altitudine montium rursus per Prophetam dicitur: *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini (Psal. xcvi, 5):* quia post perversitatis suæ duritiam divina formidine liquefacti, ab illo prius rigido tumore subtratti sunt.

^b CAP. CXCVI. — *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini (Psal. xcvi, 5).*

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 2), adjunctum est: *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini.* — Quia multi, qui prius alta rigiditate tumuerunt, Domino in carne apparente, magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti.

CAP. CXCVII. — *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum (Psal. xcvi, 13).*

In expos. Evang., hom. 36 (Num. 8), adjunctum est: *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum.* — Ligna silvæ, gentes vocatæ sunt, quia in infidelitate suæ tortæ et infructuosæ semper fuerunt.

CAP. CXCVIII. — *Honor regis judicium diligit (Psal. xcvi, 4).*

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 12), adjunctum est: *Honor regis judicium diligit.* — Ut videlicet qui jam Dominum honorat ex fide, sollicitè judicet quilibet ei debeat in operatione.

CAP. CXCVIX. — *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi (Psal. ci, 20).*

Dum de pravorum desperatione tractaretur in expos. beati Job, l. viii (Num. 35), adjunctum est: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi.* — Locus quippe hominis, sed non localis, ipse scilicet conditor constituit, qui hunc ut in semetipso consisteret, creavit. Quem nimirum locum tunc homo deseruit, cum reductoris verbi audiens, a conditoris amore discessit. Sed cum omnipotens Deus redimendo et homini etiam corporaliter ostendit, ipse, ut ita dixerim, fugitivi sui vestigia subsequens, ad retinendum, quem amiserat, hominem, locus venit. Si enim appellari locus nequaquam conditor posset, Deum laudans Psalmista non diceret: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi* enim non dicimus, nisi cum locum specialiter designamus. Sed sunt plerique qui etiam post præceptum Redemptoris auxilium ad desperationis tenebras devolvuntur, et tanto non quibus pereunt, quanto et oblata remedia misericordiæ contemnant.

CAP. CC. — *Ipse enim scit figmentum nostrum (Psal. cii, 14).*

In expos. beati Job, l. xiii (Num. 27), adjunctum est: *Ipse enim scit figmentum nostrum.* — Scire ejus, est nostra suscepisse. Quid enim mirum si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constat nihil esse quod nesciat? Sed figmentum nostrum scire ejus, est hoc in seipso ex pietate suscepisse.

CAP. CCI. — *Memoria retinentibus mandata ejus ut faciant ea (Psal. cii, 18).*

In expos. beati Job, l. xv (Num. 17), adjunctum est: *Memoria retinentibus mandata ejus ut faciant ea.* — Qui mandata illius memoria retinet, sed nequaquam servat, hic in doctrinæ verbis sententias, quibus dimittet, tenet.

CAP. CCII. — *Ascendant montes, et descendant campi (Psal. ciii, 8).*

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 2), adjunctum est: *Ascendant montes, et descendant campi.* — Plerique persecutores Domini, superbi contra eum veniunt, sed ab eo humiles revertuntur. Qui montes

^b Hoc caput et cætera usque ad 265 in Mss. non habentur.

ascendunt per tumorem potentiae, se in campi de-
cendunt, plani videlicet facti per cognitionem culpae.

CAP. CCIII. — *Intrate portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confitemini illi (Psal. xcix, 4).*

Cum de modo dignae poenitentiae tractaretur, I. II. h. m. 4 in Ezech. (Num. 1), adjunctum est: *Intrate portas ejus in confessione*, etc. — Cum peccata nostra per lacrymas confitemur, angustiae vitae portam intramus, sed cum post haec ad aeternam vitam perducimur, portae nostrae atria in confessionum laudibus intramus, quia ibi jam angustia non erit, cum nos laetitia aeternae solemnitatis asumpserit. Propter confessionis nostrae angustiam Veritas dicit: *Intrate per angustam portam (Matth. vii, 13)*. Et cum se Palma recipi in latitudine gaudii aeterni praesumeret, dicebat: *Statuisti in loco spatiosos pedes meos (Psal. xxx, 9)*.

CAP. CCIV. — *Potum meum cum fetu temperabam (Psal. ci, 10).*

Cum de divino iudicio in homine tractaretur, in expos. beati Job, I. xxv (Num. 19), adjunctum est: *Potum meum cum fetu temperabam*. — Cunctis vera scientibus liquet quod in illa extrema requisitione examen publicum facturus est omnipotens Deus, ut alios ad tormenta deserat, alios ad participationem regni caelestis admittat. Sed hoc nunc secreto Dei iudicio quotidie agit, quod tunc publico demonstrabitur. Nam juste ac misericorditer singulorum corda vel examinans vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad ea, quae sunt intrinsecus, trahit. Hos accendit interna appetere, illos pro voluptatibus suis deserit exteriora cogitare. Horum mentem ad superna erigit, illorum per superbiam in inferioribus desiderii mergit. Aliena autem corda humanis oculis clausa sunt, et necitur qui reperitur, quia penetrari nequeunt quae ab unoquoque cogitantur. Nam saepe de corde perverso necdum processit usque ad effectum operis deliberatio cogitationis, et adhuc fortasse per habitum inuis astringitur, qui jam mente foris vagatur. Sed talis quilibet iste tunc ante oculos interni iudicis cecidit, cum ab appetendis interioribus per desiderium exivit. Nonnunquam vero alii post male operationis usum ad spem caelestem subito amore reviviscunt, et qui in perversa actione se sparserant, ad sinum internae retractationis repentinos increpando recolligunt. Hos adhuc despicientes homines, quales dudum in opere noverant, tales putant. At contra illi per districtae considerationis examen, vitam suam qualem fuisse recolunt, inscruuntur, sciturque quid fuerint, sed quid jam coeperint esse, nascitur. In hoc ergo utraque genere hominum saepe contingit, ut et qui videntur stare humano iudicio, jam in conspectu aeterni iudicis jaceant, et qui adhuc coram hominibus jacent, jam in conspectu aeterni iudicis stent. Quis enim hominum asinare potuisset Judam vivendi sortem, etiam post ministerium apostolatus, amittere? Et quis e contra, latronem crederet causam vitae posse etiam in ipso articulo mortis invenire? Occultus autem iudex praesidens, et utroque cor discernens, alterum pie statuit, alterum juste confregit; illum districte exterius repulit, hunc introrsus misericorditer traxit. Hinc est ergo quod per prophetam casuros alios passionis suae tempore, atque alios surrecturos annuntians, ait: *Potum meum cum fetu temperabam*. Potus quippe ab exterioribus interiorius trahitur: fletus autem ab interioribus exteriorius emanat. Potum ergo Domino cum fletu temperare, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus ad exteriora reprobare.

CAP. CCV. — *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (Psal. ci, 28).*

In expos. beati Job, I. iv (Num. 8), a junctum est: *Tu autem idem ipse es*, etc. — Hunc electorum locum esse

A denuntiat, subdens: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. D us enim qui sine situ omnia continet, nobis ad se venientibus locus non localis manet, ad quem locum dum pertingimus, etiam ipsa in hac vita mentis nostrae tranquillitas, quanta fuerit perturbatio, videmus. Quia etsi jam justii in pravorum comparatione quieti sunt, in aestimatione tamen quietis intimae omnimodo quieti non sunt.

CAP. CCVI. — *Confessionem et decorem induisti, amictus lumen sicut vestimentum (Psal. ciii, 2).*

Dum de celsitudine divinae essentiae tractaretur in expos. beati Job, I. xxxv (Num. 3), adjunctum est: *Confessionem et decorem induisti*, etc. — Redemptor noster confessionem et decorem induit, quia sanctorum angelorum choros, quos condidit, in usum sui decoris assumpsit, et velut quamdam vestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibat, non habentem maculam aut rugam. Confessionem ergo et decorem induit, hoc est, hic confessionem, ille decorem, quia quos hic per poenitentiam confitentes fecerit, illic fulgentes per decorem justitiae ostendit. Luce ergo sicut vestimento amictetur, quia sanctis omnibus, quibus dictum est: *Vos estis lux mundi (Matth. v, 14)*, in illa aeterna gloria vestietur. Unde et per E angelum dicitur: *Quia transfigurato in monte Domino, vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix (Matth. xvii)*. In qua transfiguratione qui alius quatuor resurrectionis ultimae gloria nuntiatur? In monte enim vestimenta ejus sicut nix facta sunt, quia in supernae claritatis culmine sancti omnes ei luce justitiae fulgentes a liberebunt.

CAP. CCVII. — *Extendens caelum sicut pellem, qui legis in aquis superiora ejus (Psal. ciii, 2).*

Hom. 17 in Ezech. (Num. 4) seu hom. 5 lib. II, adjunctum est: *Extendens caelum sicut pellem*, etc.

— Caelum quippe sicut pellis extenditur, quia per ora mortalium Scriptura sacra nobis explicatur. Sed sunt aquae in caelo, superiores videlicet multitudines, id est angelorum agmina, in quibus eju dem caeli leguntur superiora, quia ea quae in sacro eloquio altiora et obscuriora sunt, angelicis solummodo spiritibus patent, et nobis adhuc incognita perdurant.

CAP. CCVIII. — *Extendens caelum sicut pellem, qui legis in aquis superiora ejus (Psal. ciii, 2).*

Cum de intellectu sacri eloqui, per dispensationem in inspirationis intimae tractaretur hom. 9 in Ezech. (Num. 30), adjunctum est: *Extendens caelum sicut pellem*, etc. — Quis caeli nomine, nisi sacra Scriptura signatur? de qua nobis et solae scientiae, et una scientiae, et ex antiquis patribus stellae exemplorum atque virtutum lucent. Quod sicut pellis extenditur, quia per scriptores suos carnis lingua formatum ante oculos nostros, et per verba doctorum exponendo displicatur. Quid vero aquarum nomine, nisi purissimi angelorum signantur chori? De quibus scriptum est: *Et aquae, quae super caelos sunt, laudent nomen Domini (Psal. cxxviii, 4)*. Hujus ergo caeli superiora Dominus in aquis tgit, quia alta sacri eloqui, id est ea, quae de natura divinitatis, vel de aeternis gaudiis narrat, nobis adhuc nescientibus, solis angelis in secreto sunt cognita. Caelum ergo hoc et coram nobis extenditur, et tamen in aquis superiora illius conteguntur, quia quaedam sacri eloqui jam nobis per apertionem spiritus patent, et quaedam, quae solis angelis possunt esse manifesta, nobis adhuc servantur occulta. De quibus tamen occultis jam partem per spiritualem intelligentiam sentimus, jam sancti Spiritus pignus accepimus qui haec et plene necdum cognovimus, et tamen medullitus amamus, et in multis spiritualibus sensibus quos jam cognovimus, veritatis fabulo pascimur.

CAP. CCIX. — *Qui ponit nubem ascensum suum (Psal. ciii, 3).*

Dum de incarnationis divinae mysterio tractaretur

^a Abest a Mss.

^b Non habetur in Mss.

hom. 8 in Ezech. (Num. 29), adjunctum est: *Qui ponit nubem ascensum suum*. — Quid hoc loco per nubem, nisi redemptoris nostri carnem non inconvenienter accipimus? Nubem quippe ascensum suum posuit, quia hic, qui divinitate ubique est, carne ad cœlestia ascendit.

CAP. CCX. — *Qui ambulat super pennas ventorum* (Psal. ciii, 3.)

In expos. beati Job, l. xix (Num. 8), adjunctum est: *Qui facit angelos suos spiritus* etc. — Solent in sacra Scriptura velocitate ac subtilitate ventorum, animæ designari, sicut per Psalmistam dicitur de Deo: *Qui ambulat super pennas ventorum*, id est, qui transgreditur virtutes animarum.

CAP. CCXI. — *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem* (Psal. ciii, 4.)

In expos. beati Job, l. xi (Num. 7), adjunctum est: *Qui facit angelos suos spiritus* etc. — Angeli quippe, id est nuntii, in sacro eloquio nonnunquam prædicatores vocantur, sicut per prophetam dicitur: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est* (Malach. ii, 7). Omnipotens ergo Dominus angelos suos spiritus facit, quia prædicatores suo spiritalibus efficit.

CAP. CCXII. — *Item unde supra.*

Hom. 54 in Evang. (Num. 8). — Sciendum vero quod angelorum vocabulum, nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi cœlestis patriæ spiritus, semper quidem spiritus sunt, sed semper vocari angeli nequaquam possunt, quia tunc solum sunt angeli, cum per eos aliqua nuntiantur. Unde et per Psalmistam dicitur: *Qui facit angelos suos spiritus*. Ac si pauper dicit: Qui eos, quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, angelos facit. Illi autem qui vident nuntiant angeli, qui vero summa annuntiant archangeli vocantur. Hoc est enim quod ad Mariam virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur (Luc. i).

CAP. CCXIII. — *Ascendant montes, et descendant campi* (Psal. ciii, 2).

Cum de superbientibus ad humilitatem per donum gratiæ redactis tractaretur in expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 2), adjunctum est: *Ascendant montes, etc.* — Plerique persecutores Domini, superbi contra eum veniunt, sed humiles revertuntur, qui montes ascendunt per tumorem potentiae, sed campi descendant, plani videlicet facti per cognitionem culpæ. Unde rursus per eundem Prophetam de his montibus dicitur: *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini* (Psal. xcvi, 5); quia multi qui prius a tanta rigiditate timentur, Deo in carne apparente, magno sunt per poenitentiam timore liquefacti.

CAP. CCXIV. — *Montes excelsi cervis, petra refugium herinacii* (Psal. ciii, 18).

Cum de in electu sacri eloquii secundum meritum auditorum tractaretur in expos. beati Job, l. xxx (Num. 64), adjunctum est: *Montes excelsi cervis, etc.* — Quid hoc loco per montes, nisi altæ sententiæ Scripturæ sacræ accipiendæ sunt? Illi enim qui jam carere contemplationis saltus noverunt, altos sententiarum divinarum vertice s, quasi cacumina montium ascendunt, ad quæ profecto acumina, quia infirmi non valent pervenire, recte illic subditur: *Petra refugium herinacii*, quia videlicet in altis non sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter continet.

CAP. CCXV. — *Item unde supra.*

Homil. 9 in Ezechiel (Num. 54). — Habeant montes intelligentiæ qui jam contemplationis saltus clare noverunt. Sed petra sit refugium herinacii, quia

a Hæc caput cum sequenti non leguntur in Mss.

b De hoc capite nihil in Mss.

c Non legitur in Mss.

nos parvuli, et peccatorum nostrorum spinis cooperiti, et in intelligere alta non possumus, in petra tamē nostræ refugio, id est in Christi fide, salvamur.

CAP. CCXVI. — *Posuisti tenebras et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvarum: catuli leonum rugientes ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi* (Psal. ciii, 20).

Cum de reprobatione infidelium per rectitudinem divini iudicii tractaretur, in expos. beati Job, l. xxvii (Num. 49), adjunctum est: *Posuisti tenebras, et facta est nox, etc.* — Tenebras Dominus ponit, cum peccatis iudicii rependens, lumen suæ intelligentiæ subtrahit, et nox efficitur, quia pravorum mentis ignorantia suæ erroribus circatur. In qua omnes bestię silvæ dum pertranseunt, maligni spiritus sub opacitate fraudis latentes, in reproborum cordibus pravitates suas explendo percurrunt. In qua et catuli leonum rugiunt, quia nequissimarum, sed tamen eminentium potestatum ministri spiritus, importunis tentationibus inurgunt. Qui tamen a Deo escam expectant, quia nimirum capere animas nequeunt, nisi iusto iudicio prevalere divinitus permittantur. Ubi et apte subjungitur: *Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis se collocaverunt* (Psal. ciii, 22): quia veritatis lumine per carnem apparente, a fidelium mentibus excussi, quasi ad cubilia sua reversi sunt, dum scilicet infidelium corda tenuerunt.

CAP. CCXVII. — *Auferes spiritum eorum et deficient, et in pulverem suum revertentur* (Psal. ciii, 29).

In expos. beati Job, l. xxiv (Num. 49), adjunctum est: *Auferes spiritum eorum, etc.* — Quid eorum spiritus nisi spiritus superbiæ nominatur? Tollatur ergo spiritus eorum ut deficient, id est subducto superbiæ spiritu nihil se esse cognoscant, et revertantur in pulverem, id est humiliter ex infirma conditione. Propter hanc pulverem, ad cuius memoriam qui semetipso considerant, revocantur, per Sapientiam dicitur: *Iusti fulgebunt sicut sol, et sicut scintillæ in arundineo discurrent* (Sap. iii, 7). Sancti enim viri dum peccatoribus permiscantur, eos exemplorum suorum igne succendant, atque omne quod nitet in cinerem rediunt, quia pietatis flamma consumpti, dum infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quam favillam se esse cognoscant, ut a superbiæ suæ duritia resolati, per poenitentiam dicant: *Memento, Domine, quod pulvis sumus* (Psal. cii, 13).

CAP. CCXVIII. — *Emitte spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ* (Psal. ciii, 30).

In expos. beati Job, l. xxix (Num. 53), adjunctum est: *Emitte spiritum tuum, etc.* — Sic enim, sic facies terræ virtute renovationis immutatur, dum sic et dudum mendaciter veniente compluit, et post ariditatem pristinum, quasi productis herbis, scientiæ viriditate vestitur.

CAP. CCXIX. — *Verbi quod mandavit in mille generationes* (Psal. civ, 8).

In expos. beati Job, l. ix (Num. 5), adjunctum est: *Verbi quod mandavit in mille generationes*. — In Scriptura sacra millenarius numerus pro universitate solet intelligi. Sed cum consistit, quod ab ipso mundi exordio usque ad redemptoris adventum per Evangelistam non amplius quam sexaginta septem pagines numerentur (Luc. iii), quid hoc loco mille generationibus nisi ad preferendam novam sobolem perfectam universitatem prescrite generationis exprimitur? Hinc et per Joannem dicitur: *Regnabunt cum eo mille annis* (Apoc. xx, 6); quia videlicet regnum sanctæ Ecclesiæ universitatis perfectione solidatur.

CAP. CCXX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxxv (Num. 42). — Millennia

Neque tria quæ sequuntur capita habentur in laudatis Mss.

rius quoque numerus in sacro eloquio perfectus accipitur, quia appellatione ejus universitas designatur. Unde scriptum est: *Verbi quod mandavit in mille generationes*. Cum enim nequaquam credendum sit quod ad centum generationes mundus extendatur, quid aliud per mille generationes, nisi i generati num. universitas figuratur?

CAP. CCXXI. — *Quoniam in sæculum misericordia ejus* (Psal. cvi, 1).

In expos. beati Job, l. vii (Num. 50), adjunctum est: *Quoniam in sæculum misericordia ejus*. — Quia nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens sæculum justitia adlicit.

CAP. CCXXII. — *Ferrum pertransivit animam ejus* (Psal. civ, 18).

In expos. beati Job, l. xv (Num. 50), adjunctum est: *Ferrum pertransivit animam ejus*. — Omnis necessitas non congrue ferrum vocatur, quia vitam inopis, mœroris vulnere cruciat, sicut de ejus quoque necessitatibus scriptum est, qui a fratribus venditus, afflictam vitam ducebat: *Ferrum pertransivit animam ejus*. Quid ergo sunt arma ferrea, nisi necessitates vitæ præsentis, quæ dure premunt, et vitam inopis insequuntur?

CAP. CCXXIII. — *Ascendant usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos* (Psal. cvi, 26).

In expos. beati Job, l. ix (Num. 29), adjunctum est: *Ascendant usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*, etc. — Plerumque anima ut divini amoris igne accendatur, atque ad intuenda cœlestia et arcana sublevetur, a summa jam rapitur, et perfecto desiderio conjuncta ab infimis alienatur. Sed repentina tentatione percussa, quæ intentione forti erecta in Deum fuerat, abortis cogitationibus transfixa curvatur, ita ut seipsum discernere nequeat, atque inter vitia virtutesque deprehensa, ex qua parte sit valentior non agnoscat. Nam sæpe ad hoc usque perducitur, ut miratur quomodo tam summa comprehendat, quam cogitatio illicita polluit. Et rursum, quomodo illicitas cogitationes recipiat, quam super se validus fervor spiritus rapit. Hos ergo alternantes cogitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: *Ascendant usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*. Usque ad cœlos quippe ascendimus, cum summa penetramus, sed ad abyssos usque descendimus, cum repente a contemplationis culmine per turpia tentamenta dejicimur. Motus itaque animi dum inter vota et vitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obambulant.

CAP. CCXXIV. — *Effusa est contentio super principes eorum, et seduxerunt eos in invio, et non in via* (Psal. cvi, 42).

In expos. beati Job, l. xix (Num. 27), adjunctum est: *Effusa est contentio super principes eorum, etc.* — Qui hoc loco principum nomine designantur, nisi hæreticæ pravitatis auctores? Ipsi etenim dum dispensationem Dei perverse interpretari non metunt, profecto plebes subditas non in eam viam, quæ Christus est, sed in invium trahunt. Super quos recte quoque effusa contentio dicitur, quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt. Arius quippe tres personas in divinitate suscipiens, tres etiam Deos credidit. Quem contra Sabellianum unum suscipiens, unam credidit esse personam. Quos inter, sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, et unum Deum prædicans, tres personas contra Sabellianum asserit; et tres personas asserens, unum Deum contra Arium confitetur. Quia autem in sacro eloquio Manichæus virginitatem laudari comperit, conjugia damnavit. At contra Jovianum, quia concedi conjugia cognovit, virginitatis muuditiam despexit. Unde fit ut semper hæreticis perversa intelligentia confusis, vicissim sibi eorum

A nequitia, et in culpa concordet, et in sententia discrepet. At contra, sancta Ecclesia per medias utrumque partium lites ordinata pace graditur, et sicut superiora bona suscipere, ut noverit etiam inferiora venerari, quatenus nec summa æquet infimis, nec rursum ima despiciat, cum summa veneratur.

^a CAP. CCXXV. — *Et omnis iniquitas obturavit os suum* (Psal. cvi, 42).

In expos. beati Job, adjunctum est: *Et omnis iniquitas obturavit os suum*. — Iniquitas autem contrahit os suum. Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat, quia humani generis Redemptorem lingua infidelium contumeliis lace sere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahit, cum hoc, quod non vult per studium, per supplicium claudit. Quod tamen bene accipi etiam de conver-sis persecutoribus potest. Salvato enim paupere, dum egenus ad spem rediit, contracto ore, iniquitas obmutescit, quia resurrectionis ejus clarescente miraculo, dum copiosa multitudine infidelium credidit, a Redemptoris sui injuriis contumeliisque cessavit. Os enim suum, quod ad Deum deridendum aperuit, jam formidando contrahit.

CAP. CCXXVI. — *Excussus sum sicut locusta* (Psal. cviii, 23).

In expos. beati Job, l. xxxi (Num. 48), adjunctum est: *Excussus sum sicut locusta*. — Quid hoc loco locustæ nomine, nisi Redemptoris nostri resurrectione designatur? Teneri enim se a persecutoribus usque ad mortem pertulit, sed sicut locusta excussus est, quia ab eorum manibus salu subitæ resurrectionis evolavit.

CAP. CCXXVII. — *Induantur sicut diploide confusione sua* (Psal. cviii, 29).

In expos. beati Job, l. ix (Num. 68), adjunctum est: *Induantur sicut diploide confusione sua*. — Duobus modis in hac vita hominem judicat Deus, quia aut per mala præsentia irrogare jam tormenta sequentia incipit, aut tormenta sequentia flagellis presentibus extinguit. Nisi enim delectis exigentibus justus judex et nunc, et postmodum quosdam percuteret, de iniquis Psalmista non diceret: *Induantur sicut diploide confusione sua*. Diploidem quippe duplex vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui juxta reatus sui meritum, et temporali et perpetua animadversione feriuntur. Unde et Judas ait: *Secundo eos, qui non crediderunt, perdidit*. Solos quippe poena a supplicio liberat, quos immutat. Nam quos presentia mala non corrigit, ad sequentia perducunt. Si autem nequaquam quosdam poena præsens a supplicio æterno defenderet, Paulus minime dixisset: *Cum judicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* (I Cor. xi, 32). Hinc voce angeli ad Joannem dicitur: *Ego quos amo, arguo, et castigo* (Apoc. iii, 19). Hinc etiam scriptum est: *Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit* (Hebr. ii, 6). Sed sæpe mens justis, ut magis secreta sit, altius trepidat, et cum flagellis tunditur, superni judicii incertitudine turbatur. Pavet ne initium sequentis damnationis sit omne quod patitur, et per cogitationem interrogat judicem, quia de vitæ suæ meritis ambigit in percussione. Sed cum vitæ virtus ad oculos mentis reducitur, quasi consolatio ad judicem respondetur, quia nequaquam ad perditionem percutit, quem in aeternis innocencia feriendo custodit.

^b CAP. CCXXVIII. — *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis; donec ponam in micos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. cix, 1).

In expos. beati Job, l. viii (Num. 89), adjunctum est: *Dixit Dominus Domino meo*, etc. — Non quod a dextris Domini nequaquam Dominus sedeat, post-

^a In Mss. Michael. et in aliis omittitur.

^b Caput hoc abest a Mss.

quæ inimicis illius feriens, ejus potestati subternit, sed quod in æterna cunctis beatitudine præsidet, et priusquam rebellium suorum corda conculet, in qua nimirum constat quia subjectis hostibus sine fine, et posterius regnat.

CAP. CCXXIX. — *De torrente in via bibit, propterea exaltavit caput (Psal. cix, 7).*

Mixtum ex hom. 95 in Evang. (Num. 7) ac expos. beati Job, l. xiv (Num. 68, et lib. xxxiii, num. 11), adjunctum est: *De torrente in via bibit, etc.* — Conditor ac Redemptor noster citius a morte voluit surgere, ne nostra diu anima in infidelitatis morie remaneret. In humano quippe genere ab ipso mundi initio torrens mortis effluerat. Sed de hoc torrente Dominus quasi de quodam flumine passionis nostræ non in manum bibere, sed in via dignatus est, quia mortem transitorie, id est ad triduum contigit, atque in ea morte, quam contigit, nequaquam sicut nos usque ad finem sæculi remansit, qui mortalis vite partem in quodam transitu attingit. Et idcirco diu eidem morti, cui sponte succubuit, non inhæsit, atque ideo exaltavit caput, quia hoc quod moriendo in sepulchro constitit, surgente super Angelos elevavit; et inde antiquum hostem in æternam percussit, unde scire contra se minas persequentium temporali ter permisit.

* CAP. CCXXX. — *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psal. cx, 2).*

In expos. beati Job, l. vi (Num. 53), adjunctum est: *Magna opera Domini, etc.* — Sic quippe ejus opera magna sunt, ut per omne, quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur. Nam sæpe inde perficitur, unde repellii putabatur.

CAP. CCXXXI. — *Confessio, et magnificentia opus ejus (Psal. cx, 3).*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 65), adjunctum est: *Confessio et magnificentia opus ejus.* — Ab eo itaque accipimus recta confiteri, a quo nobis et magna dantur operari.

CAP. CCXXXII. — *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. cxv, 7).*

In expos. beati Job, l. ix (Num. 94), adjunctum est: *Dirupisti vincula mea, etc.* — Tunc igitur ad plangendum dolorem nos Dominus dimittit, cum et mala nobis que fecimus demonstrat atque ad hæc eadem stenda, que cognoscimus, adjuvat. Culpas oculis objicit, et ipsa manu gratiæ vincula cordis solvit, ut ad vacationem penitentiae mens nostra se erigat; et carnis soluta compedibus, in auctorem suum libera gressum amoris tendat.

CAP. CCXXXIII. — *Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos (Psal. cxvii, 7).*

In expos. beati Job, l. xxix (Num. 25), adjunctum est: *Dominus mihi adjutor, etc.* — Tenebrosa ostia, maligni spiritus vocantur, quia dum per occultationis suæ insidias non videntur, deceptis mentibus viam mortis aperiant. Quæ tenebrosa ostia Dominus videt, quia immundorum spirituum fraudulentam malitiam et respicit et premit. Quos nisi ipse nobis nescientibus videndo prohiberet, et nil de insidiis mens nostra cognosceret, et eisdem insidiis capta deperiret. Quæ tenebrosa ostia nos etiam cernimus, quando supernæ lucis radiis illustramur. Unde per Prophetam dicitur: *Dominus mihi adjutor est, et ego video super inimicos meos.* Hostes igitur nostros ipse videt, qui suo eos munere nobis visibiles facit.

CAP. CCXXXIV. — *Circumdederunt me sicut apes, et earborum sicut ignis in spinis (Psal. cxvii, 12).*

In hom. 8 in Ezech. (Num. 21), adjunctum est: *Circumdederunt me sicut apes, etc.* — Apes enim in ore mel habent, in aculeo caudæ vultus. Et omnes,

qui lingua blandiuntur, sed latent ex malitia feriant. apes sunt, quia loquendo, dulcedinem mellis proponunt, sed occulte feriendo vultus inferunt. Ista vero facientes exardescunt, sicut ignis in spinis, quia flamma detrahentium, non justorum vita comburitur, sed si que eis inesse poterant peccatorum spinæ, concremantur.

CAP. CCXXXV. — *Lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxvii, 22).*

In expos. beati Job, l. xxvii (Num. 19), adjunctum est: *Lapidem, quem reprobaverunt edificantes, etc.* — Jam per divinam gratiam omnibus liquet quia Scriptura sacra lapidem, qui in anguli caput factus sit, vocet profecto illum qui dum in se hinc Judaicum, illinc gentilem populum suscipit, in una Ecclesiæ fabrica quasi duos parietes jungit, illum de quo scriptum est: *Fecit utraque unum*, quia angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed et in supernis exhibuit, quia et in terra plebi Israelitiæ nationes gentium, et utraque simul angelis in celo sociavit. Eo quippe nato, clamaverunt Angeli: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14).* In ortu enim regis nequaquam pro magno offerrent hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. Hujus lapidis typum Jechonias rex tenuit, quem Matthæus dum quaterdecim generationes describeret, secundo nunciat (Math. i). Quem enim fini secundæ, ipsum rursus initio tertie generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniâ cum Israelitica plebe migratus est, qui dum ab eis ad alia ducitur, pro utriusque parietis latere non immerito secundo numeratur. Cujus migrationis flexu angularem lapidem siguat. Ubi enim ordo a rectitudine flectitur, ut eat in diversum tanquam angulum facit. Recte enim numerari bis potuit, quia per utrumque parietem, quasi in se duo latera ostendit. Unde et ejus bene imaginem tenuit, qui in Judæa ortus, gentilitatem colligens, quasi ab Hierosolymis Babyloniâ venit, atque hanc in semetipso fidei fabricam prius discordiæ studio scissam, arte charitatis intextuit.

CAP. CCXXXVI. — *Constituite diem solemnem in cœnensis usque ad cornu altaris (Psal. cxvii, 27).*

In expos. beati Job, l. ix (Num. 43), adjunctum est: *Constituite diem solemnem, etc.* — Solemne diem Domino in confrequentatione constituit, qui se assidue in ejus desiderio affligit. Qui nimirum solennitatis dies usque ad altaris cornu tendi præcipitur, quia tandem necesse est ut quisquis se afficiat, quousque ad superni sacrificii altitudinem, et ad gaudia æterna pertingat.

CAP. CCXXXVII. — *Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua (Psal. cxviii, 6).*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 9, 10), adjunctum est: *Tunc non confundar, etc.* — Sciendum est quod quisquis a præceptis Dominicis discordat, quoties ea audit a corde suo reprehenditur atque confunditur, quia id quod non lecerit memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Hinc ergo David propheta deprecatur, dicens: *Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua.* Graviter namque unusquisque confunditur, quando mandata Dei vel legenda, vel audiendo respicit, quæ vivendo contempsit. Hinc etenim Joannis voce dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus, ab eo accipiemus (I Joan. iii, 21).* Ac si dice et. Si id quod præcepit facimus, id quod petimus obtinebimus. Valde namque apud Deum utraque hæc sibi necessario congruunt, ut et operatione oratio, et oratione facilia operatio. Hinc etenim Jeremias ait: *Scrutemur vias nostras, et queramus,*

* Quinque capitibus sequentibus carent Mss nostri.

et revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlum (Thren. iii, 21). Vias etenim nostras scrutari, est cogitationum interna dis- utere. Cor vero cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat sed operari dissimulat, cor levat et manus non levat. Quisquis vero operatur et non orat, manus levat et cor non levat. Juxta ergo Joannis vocem; tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitę pravitas nulla contradicit.

CAP. CCXXXVIII. — In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas (Ps l. cxviii, 15).

In expos. beati Job, l. xvii (Num. 9), adjunctum est: In mandatis tuis exercebor, etc.— Ac si aperte spondeat, dicens: Quę meę sunt, videre refugio, quia per imitationis tuę viam pergere conversationis gressibus inardesco. Qui enim presentĩ jam mundo contradicit, amoris excitatione continua, ad Redemptoris sui vias cordis oculos objicit, ut mens prospera fugiat, et ad adversa prepararetur. Nihil quod demulcet, appetat, nihil quod deterrere creditur, pertinescat. Mœrore gaudium duplect, presentis vitę gaudia, damna mœroris putet; abjectionis detrimenta non timeat, sed per hæc manentis glorię locum querat. Has etenim vias sequentium monstrabat oculis Veritas, cum dicebat: Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii, 26). Ad has vias tumentia discipulorum coram revocabat, cum locum jam glorię quęrerent, sed ejusdem glorię iter ignorarent, dicens: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum (Math. xx, 22): eo: fessionis quippe illius celsitudinem a dextris, sinistrisque quęsierant, sed quantũ ad hanc esset itineris angustia non videbant. Unde et eorum mox oculis iuitandus calix passionis objicitur, ut videlicet si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viam humilitatis invenirent.

* CAP. CCXXXIX. — Item unde supra.

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 30). — Via quippe est incarnatę sapientię omnis actio quam temporaliter gessit. Vię ejus sunt viventĩ ordines, quos ad se venientibus stravit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quos bene vivendi exempla monstravit. Humilitatis ejus propheta vias aspexerat cum suspirabat, dicens: In mandatis tuis me exercebo, et considerabo vias tuas.

CAP. CCXL. — Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque (Psal. cxviii, 43).

In expos. beati Job, l. xi (Num. 23), adjunctum est: Ne auferas, etc. — Cum sacerdos non agit bona quę loquitur, ei etiam sermo subtrahitur ne loqui audeat quod non operatur. Unite et per eundem prophetam dicitur: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Hinc est ergo quod nunc precatur, dicens: Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque. Perpendit namque quod omnipotens Deus veritatis verbum facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri petiit, quid aliud quam gratiam bonę operationis quęsivit? Ac si aperte diceret: A bono opere me errare non sinas, ne dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Et plerumque doctor qui docere audet quod negligit agere, cum desiderit bona loqui, quę operari contempsit, docere subjectos incipit prava quę agit, ut iusto omnipotentis Dei iudicio in bono jam nec linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat, quatenus cum mens ejus terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala (Math. xii, 35). Hinc etiam Joannes ait: Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur (I Joan. 45).

* In Mss. hoc minime legitur.

A CAP. CCXLI. — Defecit in salutare tuo anima mea (Psal. cxviii, 81).

In expos. beati Job, l. iv (Num. 67), adjunctura est: Defecit in salutare tuo anima mea. — Omnes, qui in hoc mundo forte sunt robore, quasi fortes sunt, non robore defesi. Qui vero in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupiscentia Dei fortiudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt, et quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc ergo Psalmista amoris sui robore fessus dicebat: Defecit in salutare tuo anima mea. In salutare enim Dei proficiendo defecerat: quia æternitatis lucem conspiciens, a carnis jam fiducia fractus anhelabat. Hinc rursum dicit: Concupivit et defecit anima mea in atria Domini (Psal. lxxxiii, 5). Qui nimirum, cum diceret: Concupivit, recte subdidit: Et defecit: quia valde minor est divinitatis concupiscentia quam non mox etiam proprius sequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria accenditur, dignum profecto est ab hoc temporalitatis amore lassetur, ut tanto frigescat a studio sæculi, quanto surgit ardentius in amorem Dei. Quem scilicet si perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit, et eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. Annon robore suo fessam se invenerat, quę dicebat: Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est (Cant. v, 6)? Quia nimirum mens, dum occultę locutionis aspiratione tangitur, a statu suę fortitudinis infirmata, ipso a quo absorbetur desiderio liquatur, et inde eo apud semetipsam fessam invenit, unde ultra se esse conspiciit fortitudinem quam consendit. Hinc propheta cum visionem Dei conspexisse diceret, adjungit: Flangui, et ægrotavi per dies plurimos (Dan. viii, 27): quia cum ad virtutem Dei in nos astringitur, a fortitudine propria care lassatur (Gen. xxxii). Hinc Jacob qui angelum tenuit, uno mox pede claudicavit, quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incidere desiderijs necesse est. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur, et necesse est ut alius marcescat: quia nientis virtute crescente, oportet procul dubio ut carnis fortitudo torpescat.

b CAP. CCXLII. — Os meum aperui, et attraxi spiritum (Psal. cxviii, 131).

In hom. 9 in Ezech. (Num. 28), adjunctum est: Os meum aperui, etc. — Non enim spiritum attraheret, nisi os aperiret, quia nisi ad prædicandum proximis se impenderet, spiritualis doctrinę in eo gratia non crevisset.

CAP. CCXLIII. — Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine (Psal. cxviii, 85).

In expos. beati Job, l. vii (Num. 15, 16, 17), adjunctum est: Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine. — Sæpe verba carnalium dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationum gignunt. Et quamvis hæc, et ratio respuat, et lingua reprehendat, cum labore tamen intus vincitur quod foris cum auctoritate judicatur. Unde necesse est ut nec ad aures veniat quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. Sancti igitur viri cum æternitatis desiderijs anhelant, in tantam altiudinem vitę se sublevant, ut audire jam quę mundi sunt, grave sibi ac deprimeris pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant, quicquid illud non sonat, quod intus amant. Sed sepe mens jam perdesiderium ad sublimia rapitur, jam funditus abstulta terrenorum hominum locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore veritatis ad referendos presentis vitę cruciatibus accingitur, jam superna appetit, jam in infimis stulta contemnit. Sed nec dum se ad referenda adversitatis tolerantiam dirigit, sed plerumque mens justı ad tantum se virtutis culmen exten-

b Caput hoc non legitur in Mss.

dit, ut et apud se internæ rationis arce præ-ideat, et a quorundam foris stultitiam tolerando convertat. Quos enim ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est ut infirma toleremus, quia nec jacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum vero alienæ infirmitati compatimur, valentius nostra roboramur, ut amore futurorum mens ad præsentia adversa se præparet, et cruciatus corpori, quos timebat, expectet: auctis namque desideriis celestibus angustatur. Cumque æternæ patriæ quietasit du'cedo considerat, pro ea præ-entis vite amaritudines ardentem amat. His itaque divinæ legis, id est mandatorum celestium vinculis sese ad alta sustollit, quisquis ab iniquorum nunc suggestionibus aurem non movens, intentionem suam in superni desiderii, quo avel i non valeat, secreto suspendit.

CAP. CCXLIV. — *Latam mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii, 96).

In homil. 14 in Ezch. (Num. 15), adjunctum est: *Latam mandatum tuum nimis*. — Nil latius quam omnes in sinu amoris recipere, et nullas oclii angustias sustinere. Sic quippe lata est charitas, ut in amplitudine dilectionis sua capere etiam inimicos possit. Unde et præcipitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos* (Luc. vi, 27).

^a CAP. CCXLV. — *Super seniores intellexi* (Psal. cxviii, 106).

In expos. beati Job, l. xi (Num. 24), adjunctum est: *Super seniores intellexi*. — Doctrina senum ablata est, postquam hanc Ecclesia ex gentibus videlicet juvenula accepit. Quam quia operando tenuit, qualiter super seniores intellexerit ostendit, dum protinus subdit dicens: *Quia mandata tua exquisivi*. Quia enim studuit operando implere quod didicit, accepit intellegere quod i oceret.

CAP. CCXLVI. — *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa* (Psal. cxviii, 162).

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 5), adjunctum est: *Lætabor ego super eloquia tua*, etc. — Quæ spolia idcirco vocata sunt, quia ad fidem Domini, gentilitate transeunte, Judæi sacris eloquiis, quibus induti fuerant, exuuntur.

CAP. CCXLVII. — *Fiat manus tua, ut salvum me faciat* (Psal. cxviii, 137).

In hom. 2 in Ezech. (Num. 7), adjunctum est: *Fiat manus tua*, etc. — Manus vel brachium Domini filius dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt. Sed quid est quod dicitur, *Fiat manus tua*? Manus ergo Dei, quæ per divinitatem non est facta, sed genita, per humanitatem facta est, ut humani generis vulnera sanaret.

^b CAP. CCXLVIII. — *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei* (Psal. cxviii, 145).

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 23), adjunctum est: *Declinate a me maligni*, etc. — Sæpe cum eloquiis sacris intendimus, malignorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce internæ visionis obducant. Quod nimirum Psalmista pertulerat cum dicebat: *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei*; videlicet patenter insinuas quia mandata Dei percurtari non i oterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat.

^c CAP. CCXLIX. — *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis* (Psal. cxxvi, 3).

Homil. in Ezech. adjunctum est: *Vanum est vobis ante lucem surgere*, etc. — In quibusdam locis sacri eloqui soli exquirenda est allegoria, et verba literæ

^a Non legitur in M s. Idem dicimus de sequenti.

^b Deest in Mss.

^c In Cod. Mich. legitur ex hom. in Ezech. id esse sumptum, sed ex quota sietur; nullibi a nobis

omnino postponenda. Ut unum de multis dicam, indicat Psalmista qui ait: *Vanum est vobis ante lucem surgere*. Quod si quis accipere juxta litteram velit, nocturnis Dei laudibus contradicit. Et quomodo idem Propheteta loquitur, dicens: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxviii, 62). Si enim vanum est ante lucem surgere, cur ad confitendum Domino media nocte surrexit? Sed ille ante lucem surgit, qui ante diem venturi seculi in hac vita quæ nocti est similis, extolli ac proficere appetit.

CAP. CCL. — *Item unde supra*.

In expos. beati Job, l. viii (Num. 83). — Ante lucem surgere est priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vite nocte gaudere. Sed deinde ergo prius est ut post recte surgamus, quia qui quiescit nunc se sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exultat.

^d CAP. CCLI. — *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditas Domini* (Psal. cxxv, 4).

In hom. 27 in Evang. (Num. 5), adjunctum est: *Cum dederit dilectis suis somnum*, etc. — Quisquis igitur jam æterna cognovit, apud ejus animum temporales fructus vilescant. Tales fructus operum, qui maneant, qui cum mors cuncta interimat, ipsi exordium a morte sumant. Nam quod a morte incipiat fructus Dei, testatur Propheteta, qui dicit: *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditas Domini*. Omnis qui dormit in morte, perdidit hæreditatem. Sed cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditas Domini, quia electi Dei postquam pervenerint ad mortem, tunc inveniunt hæreditatem.

CAP. CCLII. — *Qui confidit in Domino, sicut mons Sion* (Psal. cxxii, 4).

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 2), adjunctum est: *Qui confidit in Domino*, etc. — Sion namque speculatio dicitur, per quam scilicet cet speculationem, contemptians Deum Ecclesia designatur.

CAP. CCLIII. — *Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos* (Psal. cxxv, 6).

Cum de sterili malorum hominum labore tractaretur, in expos. beati Job, l. vii (Num. 58), adjunctum est: *Venientes autem venient in exultatione*, etc. — In vacuum quippe ambulant qui nihil secum de fructu sui laboris portant. A ius namque adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus exæstuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc quisque moriens de-erit, labores in vacuum perdidit, quia secum ante iudicem nihil tulit. Quo contra bene per legem dicitur: *Non apparebis in conspectu Domini vacuum* (Exod. xxiii, 15). Qui enim promerendæ vite mercedem bene agendo non providet, in conspectu Domini vacuum apparuit. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: *Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos*. Ad examen quippe iudicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt.

^d CAP. CCLIV. — *Euntes ibant et flebant, mittentesamina sua* (Psal. cxxv, 6).

In expos. beati Job, l. x (Num. 36), adjunctum est: *Euntes ibant*, etc. — Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque graviora pertulerit, quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminat. Quia igitur nunc per tribulationem seritur, ut post gaudii fructus metatur, tanto major fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat.

CAP. CCLV. — *Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum* (Psal. cxx, 1).

In hom. 1, l. ii in Ezech. (Num. 16), adjunctum est: *Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum*, etc. — Septem consequenter capita non leguntur in Mss.

est : *Dominus custodiat introitum tuum, etc.* — Cuiusmodi enim Dominus uniuscujusque animæ introitum, quo intrat ad fidem, exitum quoque quo exit ad speciem, ut neque intrans Ecclesiam, erroribus supplantetur, neque ab hac temporali ad æternam exiens, ab antiquo hoste rapiatur. Propter hunc vero ingressum nostrum, qui in quotidie debemus mente meditari, de Redemptore nostro Paulus quoque loquitur, dicens : *Ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. xiii, 12).

CAP. CCLVI. — *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores* (Psal. cxxviii, 3).

In expos. beati Job, l. xiii (Num. 1), a junctum est : *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.* — Esse hoc perversorum proprium solet, ut mala sua per convicium bonis ingerant, priusquam de his ipsis veraciter accusentur. Et dum metuunt increpari de his quæ faciunt, adversantes suis pravitatibus justos hæc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam, quæ se nunquam fuisse meminere, quamvis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus noverint perpetrata, et cum eos prædicando corrigere non possunt, patienter tolerant, quatenus si fructum conversionis eorum consequi non valent, ex ipsis tamen præmium longanimitatis accipiant. Unde et sancta Ecclesia David prophætæ vocibus dicit : *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, quia videlicet dum hæreticos, vel quoslibet reprobos, quos corrigere non valet, tolerat, facta peccantium supra dorsum portat.

CAP. CCLVII. — *Item unde supra.*

In Reg. past. part. II (Cap. 10). — In dorso quippe onera sustinemus. Super dorsum igitur suam fabricasse peccatores queritur, ac si aperte dicit : Quos corrigere nequeo, quasi superimpositum onus porto.

CAP. CCLVIII. — *Fiant sicut fenem ædificiorum, quod priusquam evellatur, exarescit* (Psal. cxxviii, 6).

In expos. beati Job, l. viii (Num. 68), adjunctum est : *Fiant sicut fenem ædificiorum, etc.* — Hoc de hypocritarum pèrs na per Psalmistam exprimitur. Fenem quippe ædificii in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur, quia et hypocrita summa quidem sunt quæ agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate corroboratur. Quod nimirum fenem et non evulsam citius arefcit, quia videlicet hypocrita et in præsentia a ihu vita substat, et jam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ citationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse.

* CAP. CCLIX. — *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me* (Psal. cxxx, 1).

In expos. beati Job, l. xxviii (Num. 25), adjunctum est : *Neque ambulavi in magnis, etc.* — In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Bene itaque David intra acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis pre-serat, cum dicit : *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Super se quippe in magnis ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat, quæreret. Super se namque in mirabilibus, attollitur, qui et in his ad quæ ipse non sufficit videri idoneus conatur.

CAP. CCLX. — *Sacerdotes tui induantur justitia* (Psal. cxxxi, 9).

In expos. beati Job, l. xiv (Num. 42), adjunctum est : *Sacerdotes tui induantur justitia.* — Gloria quippe uniuscujusque justitia est. Sicut vestimentum tibi a frigore, ita justitia munit a morte. Unde non

^a Duo quæ sequuntur capita, in Mss. minime leguntur.

A immerito justitia vestimento comparatur, cum per Prophetam dicitur : *Sacerdotes tui induantur justitia.*

CAP. CCLXI. — *In salicibus, in medio ejus, suspendimus organa nostra* (Psal. cxxxvi, 2).

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 11), adjunctum est : *In salicibus, etc.* — Quid per sterilitatem salicum, nisi vita peccantium designatur? Nam si hoc non esset, nequaquam ex voce prædicantium contra Babyloniam Psalmista dixisset : *In salicibus, in medio ejus, suspendimus organa nostra.* Babylonis quippe medio inesse salices describuntur, quia nimirum infructuosi quique, atque ab amore patriæ cœlestis alieni, totis viribus cordis in hac sæculi confusione radicantur. Unde et prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspendunt, quia cum infructuosas ac reprobas mentes aspiciunt, vim predicationis suæ non exhibent, sed potius lugentes silent.

CAP. CCLXII. — *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea* (Psal. cxxxvi, 7).

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 27), a junctum est : *Exinanite, etc.* — Qui digna fidei opera servare contemnunt, etiam fidem perdunt quam tenere videbantur. Super quos bene propheta sub Jerusalem specie, inimicorum destructurum verba memorat, a quibus scilicet dicitur : *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Paulus quippe ait : *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter illud quod positum est, quod est Christus Jesus* (I Cor. iii, 11). Inimici ergo destructores usque ad fundamentum Jerusalem, exinaniant, quando perversi spiritus a corde filium, destructo prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic supra fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est everso bene vivendi opere etiam robur fidei dissipasse.

CAP. CCLXIII. — *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus* (Psal. cxxxviii, 12).

In expos. beati Job, l. v (Num. 2), adjunctum est : *Sicut tenebræ ejus, etc.* — In Scriptura sacra nonnumquam lucis appellatio prosperitas, noctis autem nomine, hujus mundi adversitas designatur. Unde et per Psalmistam dicitur : *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Quia enim sancti viri ita prosperitate sæculi despicientes calcant, sicut a veritate ejus calcantes tolerant, per magnam mentis libertudinem, mundi sibi et adversa et prospera subternentes dicunt : *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Ac si apertius dicant : Sicut intentionis nostræ fortitudinem ejus tristitia non premunt, ita hanc nec blanda corrumpunt.

* CAP. CCLXIV. — *Et nox illuminatio mea in deliciis meis* (Psal. cxxxviii, 11).

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 24), adjunctum est : *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.* — Quia dum per intellectum mysticam studiose mens relinquitur, jam in ea vitæ presentis ob curitas fulgore diei subsequentis illuminatur, ut etiam in hujus corruptionis caligine in intellectum illius, vis futuri luminis erumpat, et verborum deliciis pasta, prægestantio disat quid de pabulo veritatis esuriat.

CAP. CCLXV. — *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum* (Psal. cxxxviii, 17).

In hom. 27 in Evang. (Num. 4) adjunctum est : *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* — Amicus quasi animi custos vocatur. Quia igitur Psalmista prospexit electos Dei a mundi hujus amore separatos, custodire in mandatis cœlestibus voluntatem Dei, miratus est amicos Dei, dicens : *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* Et tanquam si

^b In Mss. non continetur.

ab eo protinus causas tanti honoris nobis insinuari quæreremus, illico adjunxit : *Nimis confortatus est principatus eorum.* Ecce electi Dei carnem domant, spiritum roborant, dæmonibus imperant, virtutibus coruscant, præsentia despiciunt, æternam patriam cum voce et moribus prædicant, eam etiam moriendo diligunt, atque ad illam per tormenta pertingunt, occidi possunt, et flecti nequeunt. *Nimis ergo confortatus est principatus eorum.* In ista ipsa passione qua ceciderunt in mortem carnis, videte quantum fuerit culmen mentis. Unde hoc, nisi quia confortatus est principatus eorum? Sed sic magni forsitan pauci sunt. Ideo subjungit : *Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur.* Totum mundum, fratres, aspiciate, martyribus plenus est. Jam pene tot qui videamus non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis super arenam multiplicati sunt, quia quanti sint, a nobis comprehendi non possunt. Sed quisquis ad hanc pervenit dignitatem ut amicus vocetur Dei, sese in se conspiciat, dona autem quæ percipit super se : nihil suis meritis tribuat, ne ad inimicitias erumpat.

CAP. CCLXVI. — *Nonne qui oderant te, Deus, oderam, et super inimicas tuas tabescam? Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi (Psal. xxxviii, 21).*

In Reg. past. part. iii (Cap. 22, admon. 25), adjunctum est : *Nonne qui oderant te, Deus, oderam, etc.* — Inimicos Dei perfecto odio odisse, est et quod facti sunt diligere, et quod faciunt increpare; mores pravorum premere, et vitæ prodesse. Pensandum est etenim, quando ab increpatione quiescitur, quanta culpa est, si cum pessimi pax tenetur, si Propheta tantus hoc velut in hostiam Deo obulit, quod contra se pro Domino pravorum inimicitias exciavit.

CAP. CCLXVII. — *Labor labiorum ipsorum operiet eos (Psal. cxxxix, 10).*

In Reg. past. part. iii (Cap. 11, admon. 12), adjunctum est : *Labor labiorum ipsorum operiet eos.* — Nihil est ad defendendum puritate tutius, nihil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri conatur, duro cor labore fatigatur. Hinc ergo scriptum est : *Labor labiorum ipsorum operiet eos.* Qui enim nunc implet, tunc operiet : qui a cujus nunc animum per blandam inquietudinem exerit, tunc per asperam retributionem premit. Hinc per Jeremiam dicitur : *Docuerunt linguas suas loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt (Jerem. ix, 9).* Ac si aperte diceretur : Qui amici esse veritatis sine labore poterant, ut peccent laborant; cumque vivere simpliciter renunt, laboribus exigunt ut moriantur.

CAP. CCLXVIII. — *Obumbra caput meum in die belli (Psal. cxxxix, 3).*

Cum de verbi Dei pabulo tractaretur, in expos. beati Job, l. vi (Num. 44), adjunctum est : *Obumbra caput meum in die belli.* — Bellum quippe patimur, cum carnis nostræ tentationibus impugnatur. De quo bello per Prophetam dicitur : *Obumbra caput meum in die belli.* Quia igitur reprobi, dum fame verbi deliciunt, etiam belli gladio transliguntur, electos suos Dominus in fame a morte eripit, et in bello a gladio abscondit, quia eorum mentes dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit.

CAP. CCLXIX. — *In miseriis non subsistent (Psal. cxxxix, 11).*

In expos. beati Job, l. ii (Num. 28), adjunctum est : *In miseriis non subsistent.* — Hoc de reprobis inter flagella impatientia Psalvista testatur, quia in miseriis subsisterent, si equanimiter aversa tollerent. At postquam mente inter flagella corruunt, qua in inter illatas miseriis subsistendi constantiam perdunt.

^a Non legitur in Mss.

^b Al. et a Mss.

CAP. CCLXX. — *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Psal. cxl, 2).*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 5), adjunctum est : *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* — Quia Redemptor noster juxta mundi finem vim persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vespertinum dedit.

CAP. CCLXXI. — *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labii mei (Psal. cxl, 3).*

In expos. beati Job, l. vii (Num. 61), adjunctum est : *Pone, Domine, etc.* — Studiose lingua sub magni moderaminis libratione frenanda est, non insolubiliter obliganda, ne aut laxata in vitium deluat, aut restricta etiam ab utilitate torpescat. Quod bene Psalvista considerans, brevi postulatione complexus est, dicens : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labii mei.* Ostium namque aperitur, et clauditur. Qui ergo o in suo nequaquam ponit obstaculum, sed ostium petiit, aperte docuit quod et per disciplinam retineri lingua debeat, et ex necessitate laxari, quatenus os discretum et congruo tempore vox aperiat, et rursus congrua taciturnitas claudat. Hinc namque per quemdam dicitur : *Sapiens tacebit usque ad tempus (Eccli. xx, 7)* : ut nimium cum opportunum considerat, postposita cæsu a silentio, loquendi quæ cogruunt, in usum se utilitatis imendat. Hinc Solomon ait : *Tempus tacendi et tempus loquendi (Eccl. ii, 7).* Discreta quippe vicissitudine pensanda sunt tempora, ne aut cum r stringi lingua debeat, per verba se inutiliter solvat; aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat.

CAP. CCLXXII. — *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxl, 5).*

In hom. 12 in Evang. (Num. 5) a junctum est : *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* — Quid per appellationem capitis, nisi ea, quæ principatur corpori, mens vocatur? Impinguit ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis.

CAP. CCLXXIII. — *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum (Psal. cxli, 1).*

In expos. beati Job, l. xv (Num. 45) adjunctum est : *Benedictus Dominus Deus meus, etc.* — Per manus videlicet operationem, per digitos vero discretionem signat.

CAP. CCLXXIV. — *Protector meus, et in ipso sperabo, subjiciens populum meum sub me (Psal. ciiii, 2).*

In expos. beati Job, l. xxvi (Num. 84), adjunctum est : *Protector meus, et in ipsa sperabo, etc.* — Sanctis mentibus populi subiguntur, cum ab eis per districtæ severitatis præsentiam cogitationes stultæ desiliunt : ut non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ a corde humiliter conquiescant.

CAP. CCLXXV. — *Domine, inclina cælos tuos, et descende; tange montes, et jumigabunt (Psal. cxliii, 5).*

In expos. beati Job, l. xxx (Num. 48), adjunctum est : *Domine, inclina cælos tuos, etc.* — Quid cælorum nomine, nisi prædicatorum ordo signatur? Nisi ergo prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis interne, e quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione, quasi qua iam inclinatione descenderent, nunquam utique in fide filios gignerent. Nobis quippe prodesse non posset, si in sume altitudinis erectione persisterent. Si enim sancti viri ea nobis prædicare vellent quæ capiunt, cum in superna contemplatione debiantur, et non magis scientiam suam quodam moderamine et sobrietate temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluentia quis caperet? Unde nunc bene dicitur : *Domine, inclina cælos tuos, et descende.* Cum

^d

^e Utic. cupiunt.

capim inclinatur cœli, descendit Dominus, quia eum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, divinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Dominus descenderet, si prædicatores ejus in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cœli, ut descendat Dominus, quia nimirum si nostræ infirmitati non condescenderent, nos ad suam celsitudinem nunquam eleverent.

CAP. CCLXXVI. — *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno (Psal. cxliii, 10).*

In expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 17), adjunctum est: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno.* — Quid hoc loco per malignum gladium, nisi ira vel persuasio maligni hostis exprimitur? Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius quo percutimur, ut a culpa moriamur. Malignus vero est diabolicæ persuasionis gladius, quo malè quisque percutitur, ut a vita rectitudinis existinguatur. Antiqui namque hostis est gladius ille tunc damnatus homo, ipse usum ministerii ejus assumptus. Ipsum quippe per malignitatem fraudis exhibet, et infirmiorum corda transigit.

CAP. CCLXXVII. — *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Psal. cxlv, 4).*

In expos. beati Job, l. x (Num. 41), adjunctum est: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* — Quia æterna mala nunquam cogitata reperiant, et subito amittunt bona temporalia, quæ diu tractando tenuerunt.

CAP. CCLXXVIII. — *Humiliat autem peccatores usque ad terram. (Psal. cxlvi, 6).*

In expos. beati Job, lib. xxxv (Num. 20), adjunctum est: *Humiliat autem peccatores usque ad terram.* — Quæ major poterit esse humilitio quam, deserto Creatore, creaturam querere, desertis supernis gaudiis infimis rebus initiare? Amisissis enim cœlestibus, terrenum est omne quod sitiunt: et dum plus videre conantur, minus est quod appetunt. De quibus per Jeremiam dicitur: *Recedentes a te, in terra scribentur (Jerem. xvii, 13).* At contra de electis: *Laudate, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis (Luc. x, 20).*

CAP. CCLXXIX. — *Qui producit in montibus fenum, et herbam servituti hominum (Psal. cxlv, 8).*

In expos. beati Job, l. xxxix (Num. 52), adjunctum est: *Qui producit in montibus fenum, etc.* — Quid hoc loco per herbam, nisi sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur: *Qui producit in montibus fenum, et herbam servituti hominum* in montibus quippe leuam et herba servituti hominum producit, cum sublimis hujus sæculi ad fidei cognitionem vocati, s. notis prædicatoribus in hujus vite itinere spiritaliter sibi servientibus transitorie alimenta largiuntur.

CAP. CCLXXX. — *Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum (Psal. cxlvi, 9).*

In expos. beati Job, l. xxx (Num. 28, 29), adjunctum est: *Qui dat jumentis escam ipsorum, etc.* — Jumenta escam accipiunt, dum sacræ Scripture pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis vero corvorum, filiis scilicet gentium esca datur, cum eorum desiderium nostra conversatione reficitur. Iste corvus esca fuit, dum ipsum sancta Ecclesia a quaereret, sed nunc escam accipit, quia ipse ad conversionem alios exquirat. Cujus videlicet pulli, id est prædicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in viribus Redemptoris sui. Unde bene dicitur: *Et pullis corvorum invocantibus eum.* Nihil enim sua virtute posse se sciunt. Et quamvis animarum lucra plis votis esuriant, ab illo tamen, qui cuncta intrinsicè operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim fide

A comprehendunt: quia, *neque qui plantat est alicuius, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (I Cor. iii, 7).*

CAP. CCLXXXI. — *Mitte verbum suum, et liquefaciet ea; sicut spiritus ejus, et fluent aqua (Psal. cxlvii, 18).*

In expos. beati Job, lib. xxvii (Num. 55), adjunctum est: *Mitte verbum suum, etc.* — Per has aquas ad se currentes Dominus signat. Aquæ namque de gelu currunt, quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aquam liqueatur, cum torpor interni frigoris ad irrigationem vertitur prædicationis. An Paulus gelu non erat qui accepit epistolam Damascum pergens (Act. ix, 2), in corde fidelium quasi in terra Dei jactata verbi semina, id est ad perfectionem operum surgent, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit, quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluentis sanctæ exhortationis infudit, ut tanto uberius electorum messis exurgeret, quanto hanc humer Dei etiam ab ore persecutoris irrigaret.

CAP. CCLXXXII. — *Præceptum posuit, et non perteribit (Psal. cxlviii, 6).*

In expos. beati Job, l. xvi (Num. 46), adjunctum est: *Præceptum posuit, etc.* — Quia semel fixa iudicia Dei mutari nequaquam possunt. Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur, quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur, quidquid foris mutabiliter agitur.

CAP. CCLXXXIII. — *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, ut det illis hereditatem gentium (Psal. cx, 6).*

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 14), adjunctum est: *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, etc.* — Ac si aperte dicat: Idcirco fortitudinem suæ operationis insinuat, ut eum qui audierit, donis ditescat.

CAP. CCLXXXIV. — *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis (Psal. cxlix, 5).*

In expos. beati Job, l. viii (Num. 41), adjunctum est: *Exsultabunt sancti in gloria, etc.* — Quia scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, securi intra mentium secreta gloriatur. Sed tunc letitia cordium perfecta erit, cum carnis ab exterioribus pugna non fuerit. Nam quousque caro illicit (quia quasi nostræ domus paries quatitur) etiam cubile turbatur.

CAP. CCLXXXV. — *Laudate eum in potentibus ejus, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus (Psal. cl, 2).*

In expos. beati Job, l. ix (Num. 19), adjunctum est: *Laudate eum in potentibus ejus, etc.* — Divina fortitudinis facta tunc verius explemus, cum hæc nos explere non posse cognoscimus. Tunc laudius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera, habet defectus noster, quam sufficienter exerat linguam suam, ut quæ comprehendere idonee non valet, hæc idonee nuntius laudet. Unde bene nunc per Psalmistam dicitur: *Laudate eum in potentibus ejus; laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.* Ille quippe Deum laudat secundum multitudinem magnitudinis, qui se succumbere in ejus laudis expletionem consi terat.

CAP. CCLXXXVI. — *Laudate eum in tympano, et choro (Psal. cl, 4).*

In hom. l. 8 in Ezéch. (Num. 8), adjunctum est: *Laudate eum in tympano, et choro.* — Quanta sit concordie virtus ostenditur, cum sine illa virtute reliquæ virtutes non esse monstrantur. Magna enim

^a Caput hoc cum sequenti abest a Mss.

^b In omnibus Mss. nostris legitur *mens exurgeret,*

at legendum *messis*, ut loco Moral. designato.

^c Tria quæ succedunt capita desunt in Mss.

est virtus abstinentiæ, sed si quis ita ab alimentis abstineat, ut ceteros in cibo dijudicet, et alimenta eadem quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione, in fidelibus etiam damnet quid huic virtus abstinentiæ facta est, nisi laqueus culpæ? Hinc ergo Psalmista nullam esse abstinentiæ virtutem sine concordia designans, ait: *Laudate eum in tympano, et choro.* In tympano enim corium sic cum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum nisi abstinentiam, et quid per chorum, nisi charitatis concordiam designat? Qui itaque sic abstinet, ut concordiam deserat, laudat quidem in tympano sed non laudat in choro.

CAP. CCLXXXVII. — *Item unde supra.*

In Reg. past. part. III (Cap. 22, admon. 23). — Sæpe nonnulli quædam specialiter dona percipiunt, sed dum superbiunt, donum concordiæ, quod majus est, amittunt; ut si fortasse carnem præ cæteris gulæ refrenatione quis edomat, concordare eis quos superat, abstinendo contemnat. Sed qui abstinentiam a concordia separat, quid amoneat Psalmista, perpendat; ait enim: *Laudate eum in tympano, et choro.* In tympano namque sicca et percussa pellis resonat, in choro autem voces societate concordant. Quisquis itaque corpus affligit, sed concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro.

LIBER DUODECIMUS.

De Testimoniis in Proverbia.

CAPUT PRIMUM. — *Cum simplicibus sermocinatio ejus* B (Prov. III, 32).

In Regula pastoralis part. III (Cap. 11, Admon. 12), adjunctum est: *Cum simplicibus sermocinatio ejus.* — Deo enim sermocinari, est per illustrationem suæ præsentis humanibus mentibus arcana revelare. Cum simplicibus igitur sermocinari dicitur, quia de supernis mysteriis illorum mentes radio sui doni illuminat, quos nulla umbra duplicitationis obscurat.

CAP. II. — *Justorum semitæ, quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectum diem* (Prov. IV, 13).

In hom. 5 in Ezech. (Num. 5), adjunctum est: *Justorum semitæ, et.* — In eorum namque animis bonum de Iderium, atque intellectus lucis intimæ jam pars diei est. Sed quia usque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad regna cælestia perducit, in ea luce; quam desiderant, jam minus aliquid non habebunt.

CAP. III. — *Omni custodia serva cor tuum, quia de ipso vita procedit* (Prov. IV, 23).

In expos. beati Job, I. XIX (Num. 35), adjunctum est: *Omni custodia serva cor tuum, etc.* — Dicitur enim: *Custodia*, præmisit omni, ut velicet unusquisque hinc inde se diligenter inspiciat. Et quandiu in hac vita est, contra inimicos spirituales in acie se positum sciat, ne non recedem quam per has actiones colligit per alias amittat, ne hinc hostis fores obstruat, et aliunde aditum pandat. Si qua etenim civitas contra invidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, insomniis muniatur custodia, unum vero in ea foramen tantummodo immunum per negligentiam relinquatur, in te procul dubio hostis ingreditur, qui undique exclusus esse videbatur.

CAP. IV. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, I. I (Num. 49). — Virtutes ergo quas agimus, dignum est ut summopere ab intentionis origine pensemus, ne ex malo ortu prodeant, etiam si recta sunt quæ ostentantur.

CAP. V. — *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos* (Prov. IV, 25).

In cod. Reg. past. part. III (Cap. 15, admon. 13), adjunctum est: *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* Palpebræ quippe gressus præcedunt cum operationem nostram consilia recta præveniunt. Qui enim negligit considerando prævidere quod facit, gressus tendit, oculos claudit. Pergeudo iter conficit, sed prævidendo sibi metipsum non antecedit, atque ideo citius corrumpit, quia quo pedem operis ponere debeat, per palpebram consilii non attendit.

CAP. VI. — *Fili mi, attende ad sapientiam meam, et prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes* (Prov. V, 1).

In cod. Reg. past. part. III (Cap. 14, admon. 15), adjunctum est: *Fili mi, attende ad sapientiam meam, etc.* — Nihil quippe in nobis est corde fugacius, quod a nobis toties recedit, quoties per pravas cogitationes defluit. Hinc etenim Psalmista ait: *Cor meum dereliquit me* (Psal. XXXIX, 13) Hinc ad semetipsum rediens dicit: *Invenit servus tuus cor suum, ut oret te* (II Reg. VII, 2). Cum ego cogitatio per cu totiam restringitur, cor, quod fugere consuevit, invenitur. Plerumque autem nimis taciti, cum nonnulla injusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quæ ea quæ sustinent non loquuntur. Nam si illatas molestias tranquillæ linguæ sermone dicerent, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant. Nam cum putredo quæ interiori fervet efficitur, ad salutem dolor aperitur.

CAP. VII. — *Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena: et gemas in novissimis, quando consumperis carnes et corpus tuum* (Prov. V, 9, seq.).

In cod. Reg. past. p. III (Cap. 12, admon. 13), adjunctum est: *Ne des alienis honorem tuum, etc.* — Qui namque a nobis alieni sunt, nisi maligni spiritus, qui a cælestis sunt patriæ sorte separati? Quis vero honor noster est, nisi quia etiam in luteis corporibus conditi, ad eond toris tamen nostri sum is imaginem et similitudinem creati? Vel quis alius crudelis est, nisi ille apostata angelus, qui et semetipsum pœna mortis superbiendo percussit, et inferre mortem humano generi etiam perditus non peperit? Honorem itaque suum at enis dat, qui ad Dei imaginem et similitudinem conlatus, vitæ suæ tempora malignorum spirituum voluntatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad voluntatem male dominantis adversarii, accepta vivendi spatia expendit. Ubi bene subditur: *Ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena.* Quisquis enim per acceptam valetudinem corporis, per tributam sibi sapientiam, mentis non exerceendis virtutibus, sed perpetrandis vitiis elaborat, nequaquam suis viribus suam donum, sed extraneorum habitacula, id est inmundorum spirituum facta multiplicat; nimium vel luxurianto, vel superbiendo agens, ut etiam se addit perditorem numerus crescat. Bene autem subditur: *Et gemas in novissimis, quando consumperis carnem et corpus tuum.* Plerumque enim a copia salus carnis per vita expenditur; sed cum repente subtrahitur, cum molestiis ea o atteritur, cum jam anima egredi urgetur, diu male habitata quasi ad bene

* Ita Mss. S. g., Utic., etc., licet loco indicato legamus, suæ visitationis.

vivendum salus amissa requiritur, et tunc gemunt homines quod Deo servire noluerunt, quando damnæ negligentiae recuperare serviendo nequaquam possunt.

CAP. VIII. — *Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui. Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas divide. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. (Prov. v, 15, seq.)*

In commentario Ezech., homil. 15 (Num. 12), adjunctum est: *Bibe aquam de cisterna tua, etc.* — Valde contraria videntur esse quæ dicit: *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas divide*, cum protinus adjungit: *Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui*. Quomodo enim aquam scientiæ solus habere poterit, si hanc in plateis dividit? Quomodo aieni aquarum ejus participes non sunt, si fontes illius foras derivantur? Sed cum prædicamus in populis, nimirum in plateis aquas dividimus, quia in auditorum multitudinem verba scientiæ dilatamus. Cum vero nos adjuvante divina gratia intrinsicè custodimus, et maligni spiritus qui vere a nobis alieni sunt, quia sortem beatusitudinis perdiderunt, ne nobis in elatione subripiant, sollicitudine cautè circumspicimus, soli habemus aquas, quas in plateis dividimus, ut nobis in eis alieni participes non sint. Hi nimirum de quibus scriptum est: *Alieni insurrexerunt in me, et fontes quæsierunt animam meam (Psalm. LIII, 5)*. Aquas ergo et in plateis dividit, et solus habet, qui per hoc, quod multis prædicat, in temporali se cogitatione gloriæ non exultat. Tunc etenim possidet homo quod docet, quando non se gaudet innotescere, sed prodesse.

CAP. IX. — *Item unde supra.*

In eod. Reg. past. part. III (Cap. 24, admon. 25). — Aquam quippe predicator de cisterna sua bibit, cum ad cor suum rediis prius audit ipse quod dicit: *Bibit sui fluenta putei, si sui irrigatione infunditur verbi*. Ubi bene subjungitur: *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas divide*. Rectum quippe est, ut ipse prius bibat, et tunc prædicando aliis influat. Fontes namque foras derivare est exterius aliis vim prædicationis infundere; in plateis autem aquas dividere est in magna auditorum amplitudine, juxta unitus-cujusque qualitatem, divina eloquia dispensare. Et quia plerumque inanis gloriæ appetitus subrepat, dum sermo Dei a multorum notitia currit, postquam dictum est: *In plateis aquas divide, recte subjungitur, Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui*. Aienos quippe malignos spiritus vocat, de quibus per Prophetam tentati hominis voce dicitur: *Alieni insurrexerunt in me, et fontes quæsierunt animam meam (Psalm. LIII, 5)*. At ergo: Aquas in plateis divide, et tamen solus bibe. Ac si apertè dicat: Si necesse est ut prædicationi exterius servias, quatenus per elationem te immundis spiritibus non conjungas, ne in divini verbi ministerio hostes tuos a te participes admittas. Aquas ergo in plateis dividimus, et tamen soli possidemus, quando exterius late prædicationem fundimus, et tamen per eam humanas laudes assequi minime ambimus.

CAP. X. — *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, deficiasti apud extraneum munus tuam; illaqueatus es verbis ori tui, et captus propriis sermonibus. Fac ergo quod dico tibi, fili mi, et temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitens palpebræ tuæ (Prov. vi, 6, seq.).*

In eod. Reg. past. part. III (Cap. 4, admon. 5), adjunctum est: *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, etc.* — Spondere namque pro amico est, alenam animam in periculo suæ conversationis accipere. Unde et apud extraneum manus deligitur, quia apud curam sollicitudinis quæ an e deerat, mens ligatur. Verbis vero oris sui illaqueatus est, ac propriis sermonibus

captus, quia dum commissis sibi cogitur bona dicere, ipse prius necesse est quæ dixerit, custodire. Illaqueatur igitur verbis oris sui, dum ratione exigente constringitur, ne ejus vita ad aliud quam admonet, relaxetur. Unde et apud districtum judicem cogitur tanta in opere exsolvere, quanta eum constat aliis voce præcepisse. Unde bene mox exhortatio subditur et dicitur: *Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera: quia incidisti in manus proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitens palpebræ tuæ*. Quisquis enim ad vivendum aliis in exemplum præponitur, non solum ut ipse vigilet, sed etiam ut amicum suscitet, admonetur. Hi namque vigilare bene vivendo non sufficit, si non et illum, cui præest, a peccati torpore disjungit. Bene autem dicitur: *Ne dederis somnum oculis tuis*. Somnum quippe oculis dare, est intentione cessante subditorum curam omnino negligere. Palpebræ vero dormitant, cum cogitationes nostræ, quæ in subditis arguenda cognoscunt, pigre in deprimentem dissimulant. Plene enim dormire, est commissorum acta nescire, nec corrigere. Non autem dormire, sed dormitare est, quæ quidem reprehendenda sunt cognoscere, sed tamen propter mentis tædium dignis incrementationibus non commendare. Dormitando vero oculus ad plenissimum somnum ducitur, quia cum plerumque qui præest, malum quod cognoscit non resecat, ad hoc quandoque negligentia suæ merito pervenit, ut quod a subjectis delinquitur, nec agnoscat.

CAP. XI. — *Usquequo, piger, dormis (Prov. vi, 10).*

In expos. beati Job, l. VI, (Num. 20), adjunctum est: *Usquequo, piger, dormis?* — Electus igitur quisquis cum peccati somno premitur, ad justitiam vigilias exurgere conatur. Sed sæpe cum surrexerit, ipsa se extolli virtutum magnitudine sentit. Unde et tentari se præsentis vitæ diversitatibus post virtutes desiderat, ne pejus ex confidentia virtutum cadat. Si enim servari se melius per tentationem non cognosceret, nequaquam Psalmista dixisset: *Proba me, Domine, et tenta me (Psalm. xxv, 2)*.

CAP. XII. — *Homo apostata, vir inutilis graditur ora perverso; annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo cordis machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat (Prov. vi, 12).*

In eod. Reg. pastoralis part. III (Cap. 25, admon. 24), adjunctum est: *Vir inutilis graditur ora perverso, etc.* — Ecce quem seminantem jurgia dicere voluit, prius apostatam nominavit, quia nisi more superbie angelus a conspectu conditoris prius intus aversone mentis caecus et foras postmodum, usque ad seminanda jurgia non veniret. Qui recte describitur quod annuit oculis, digito loquitur, terit pede. Interior namque est custodia quæ ordinata servat exterius membra. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia notionis fluit, atque exteriori mobilitate indicat, quod nulla interius ratione subsistat. Audivit jurgiorum seminatores quod scriptum est: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9)*, atque e diverso colligant, quia si Dei vocantur filii qui pacem faciunt, procul dubio Satanae sunt filii qui confundunt. Omnes autem qui per discordiam separantur, a viriditate dilectionis arefiunt; qui et si boni operis fructus in suis actibus proficiunt, profectus nulli sunt, quia non ex unitate charitatis oriuntur. Hinc ergo pendant seminantes jurgia quam multipliciter peccent, qui dum unam nequitiam perpetrant, ab humanis cordibus cunctas simul virtutes eradicant. In uno enim malo innumera peragunt, quia emanando discordiam, charitatem, quæ nimirum virtutum omnium mater est, extinguunt. Quia autem nihil est pietiosius Deo virtute dilectionis, nihil desiderabilis est diabolo extinctione charitatis, quisquis igitur seminando jurgia a

* Ita Sag ensis et Michael., at in Utic. et Cemet.: *Si non et illius cui præest peccati torporem disjungit.*

dilectione proximorum perimit, hosti Dei familiaris servit, quia qua ille amissa cecidit, hanc iste vulneratis cordibus subtrahens, eis iter ascensionis abscedit.

CAP. XIII. — *Nunquid non sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam in summis excelsisque virtutibus, super viam in mediis stans semitis (Prov. viii, 1)?*

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 29, 30), adjunctum est: *Nunquid non sapientia clamitat, etc.* — Transire fortasse per viam vite temporalis cum ejus ignorantia poteramus, si læc eadem sapientia in semite angulis constitisset. Investiganda fuerat, si occulta esse voluisset. Sed postquam incarnationis suæ mysteria publice ostendit, postquam humilitatis exempla superbientibus prebuit, semetipsam nobis quasi transeuntibus in mediis semitis fixit, ut videlicet in eam, quam querere nolumus, impingamus; et quam transeuntes videre negleximus, tangamus offendentes.

CAP. XIV. — *O viri, ad vos clamito (Prov. viii, 4).*

In expos. beati Job, l. xxvii (Num. 6), adjunctum est: *O viri, ad vos clamito.* — De Domino igitur viii canunt, cum nobis ejus potentiam vel superni spiritus, vel perfecti quique doctores innotescunt. Sed tamen opus ejus ignoratur, qui nimirum iusticia illius ipsi etiam qui hunc predicant, impenetrata venerantur. Et sciunt ergo quem predicant, et tamen ejus opera ignorant, quia cognoscunt per gratiam eum a quo facti sunt, sed ejus iusticia comprehendere nequeunt, quæ ab illo etiam super ipsos fiunt. Quod enim omnipotens Deus perspicue in sua actione non cernitur, Psalmista te taur, dicens: *Qui posuit tenebras latibulum suum* (Psal. xvii, 12).

CAP. XV. — *Sapientia edificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas suas, miscuit vinum, proposuit mensam. Misit ancillas, ut vocarent ad arcem et ad mœnia civitatis: Si quis est parvulus, veniat ad me (Prov. ix, 1, seq.).*

In expos. beati Job, l. xvii (Num. 43), adjunctum est: *Sapientia edificavit sibi domum, etc.* — Immolavit enim Dominus victimas, seipsum offerendo pro nobis: miscuit vinum præceptorum suorum poculum ex narratione historica et intelligentia spirituali contemperans. Unde alias dictum est: *Calix in manu Domini, vini meri, plenus est misto (Psal. lxxiv, 9).* Et proposuit mensam, id est Scripturam sacram, quæ fessos ad se atque a sæculi oneribus venientes, pane verbi nos reficit, et contra adversarios sua refectione nos roborat. Unde et alias ab Ecclesia dicitur: *Posuisti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me (Psal. xxii, 5).* Misit ancillas suas, apostolorum videlicet anima, in ipso suo initio infirmas ut vocarent ad arcem, et mœnia civitatis supernæ, quia dum æternam viam denuntiant, ad alta nos mœnia supernæ civitatis levant. Quæ profecto mœnia nisi humilis non ascendunt. Unde illic ab eadem Sapientia subditur: *Si quis est parvulus, veniat ad me.* Ac si aperte dicat: Quisquis se apud se magnum æstimat, aditum sibi mei accessus angustat, quia tanto ad me altius pertingitur, quanto uniuscujusque mens apud se verius humiliatur. Sed quamlibet quisque virtute proficiat, quamlibet scientia crescat, penetrare non sufficit, quo nos conditor moderamine iudiciorum regit.

CAP. XVI. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 33). — Sapientia quippe domum sibi condidit, cum unigenitus Dei Filius in semetipso intra uterum Virginii, mediante anima, humanum sibi corpus creavit; sic quippe corpus Unigeniti, domus Dei dicitur, sicut etiam

^a Hoc loco muta in Mss. Sag., Utic. et Michael. adduntur, quæ consequenter leguntur numero Moralem indicato. Pleraque etiam ex sequentibus cap.

A templum vocatur. Ita ut unus idemque Dei atque hominis filius ipse sit qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Quod tamen recte aliter accipitur, si domus sapientiæ Ecclesiæ vocetur. Quæ septem columnas excidit, quia ab amore præsentis sæculi disjunctas, ad portandum ejusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ pro eo quod perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero designantur. Immolavit victimas, quia vitas prædicantium mactare in persecutione permisit. Vinum miscuit, quia divinitatis et humanitatis suæ pariter nobis arcanis prælicavit. Mensam quoque proposuit, quæ a Scripturæ sacræ nobis pabula aperientio præparavit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcem nos, atque ad civitatis mœnia vocarent, quia prædicatores infirmos atque abjectosque habere studeat, quæ fideles populos ad spiritualis patriæ ædificia supra nos cogligent. Unde Dominus in Evangelio N. thanaëlem laudat, nec tamen in sorte prædicantium numerat, quia ad prædicandum eum tales venire debuerant, qui de laude

B propria nihil habebant, ut tanto solidius veritatis cognosceretur esse quod agerent, quanto et aperte cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Ut ergo mira potentia per prædicantium linguas claresceret, prius mirabilibus actam est, ut eorumdem prædicantium meritum nullum esset.

CAP. XVII. — *Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit (Prov. ix, 10).*

In expos. beati Job, l. x (Num. 3), adjunctum est: *Qui erudit derisorem, etc.* — Nam sit plerumque ut cum correpta in se mala defendere nequeunt, ex verecundia pejores fiant, ac sic in sua defensione superbiunt, ut quædam vitia contra vitam corripientis exquirant, et eo se criminosos non æstimant, si ciuvina aliis imponant. Qui cum vera invenire nequeunt, fingunt ut ipsi quoque habeant, quod impari iustitia increpare videantur.

CAP. XVIII. — *Noli arguere derisorem, ne oderit te (Prov. ix, 18).*

C In expos. beati Job, l. viii (Num. 67, 68), adjunctum est: *Noli arguere derisorem, etc.* — Neque enim justo timendum est ne derisor cum corripitur, contumelias inferat, sed ne tractus ad odium pejor fiat. Inter hæc sciendum est quod iustorum bona, quia ex corde incipiunt, usque ad præsentis vite terminum crescant. Hypocritarum vero opera quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæc et ante deficient quam præsens vita finiatur. Nam plerumque studio sacræ eruditionis insistent, et quia hanc non præparantis meritis, sed promerendis favoribus inquirunt, statim ut iudicium humanæ laudis arripiunt, et per hoc gratiam transitorii proventus asequuntur, tota mente secularibus curis inserviunt, atque a sacra lunditis eruditione evacuatur, et agendo post indicant quantum temporalia diligant, qui sola prius æterna prædicabant. Plerumque autem assumptæ speciem maturitatis ostendunt; quiete silentii, longanimitate patientiæ, continentia virtute decorantur. Sed cum per hæc quesiti culmen honoris attigerint, cumque sibi jam reverentia a cunctis impenditur, protinus se in lasciviam voluptatis infundunt, et bona se non ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, quæ hæc cito dimiserunt. Nonnunquam vero aliqui quæ possident tribuant, atque indigentibus cuncta largiuntur, sed tamen ante vite terminum, avaritiæ pruriginis accessi, aliena appetunt, qui sua largiri videbantur, et pertinaci post crudelitatem ambiunt quo iuncta prius pietate reliquerunt.

CAP. XIX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 47). — Si ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus, non jam lucra

in laudatis codicibus sunt longe prolixiora, additis multis vel in initio, vel in medio, vel in fine.

Dei, sed nostra quærimus. Qua in re sciendum est quod nonnunquam, cum redarguuntur pravi, deterioriores existunt. Ipsi ergo et non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Unde necesse est ut aliquando toleremus tacendo quod sunt, quatenus in nobis discant videri loquod non sunt. Quia igitur sancta Ecclesia, quæ verba sua semper per charitatem exerit, ea etiam nonnunquam ex charitate restringit, dicat: *Noli*, etc.

CAP. XX. — *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior* (Prov. ix, 17).

In expos. beati Job, l. xxiii (Num. 49), adjunctum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt*, etc. — Per panem hæreticorum interdum prædicatio designatur, sicut per Salomonem mulier hæreticæ Ecclesie tyronem gestans, et stultos conatus dicit: *Panes occultos libenter edite*. Vel ut in nostra translatione scriptum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior*. Sunt enim nonnulli hæretici qui aperte metuunt prædicare quod sentiunt, et apud infirmorum mentes verba sua tanto magis condiunt, quanto quasi amplius reverenter abscondunt. Unde non immerito dicitur: *Panes occultos libenter edite*. Miseri enim cordibus occulta hæreticorum verba eo magis sapiunt, quo cum reliquis communiter non habentur.

CAP. XXI. — *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter* (Prov. x, 9).

In cod. Reg. past. part. iii (Cap. 11 admon. 12), adjunctum est: *Qui ambulat simpliciter*, etc. — Fides quippe magnæ securitatis est simplicitas actionis.

CAP. XXII. — *Quasi tempestas transiens non eris impius* (Prov. x, 25).

In expos. beati Job, l. xx (Num. 50), adjunctum est: *Quasi tempestas transiens*, etc. — Cum infirmus quisque perverfos florere conspiciat, tunc in perversitatis pelagus unda mergit miseræ imitationis.

CAP. XXIII. — *Manus in manu non erit innocens malus* (Prov. xi, 21).

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 7), adjunctum est: *Manus in manu non erit innocens malus*. — Manus enim manus jungi solet, quando quiescit in otio, et nullus eam in usus laboris exercet. *Manus ergo in manu non erit innocens malus*. Ac si diceret: Et cum manus cessat ab iniquo opere, malus tamen non est innocens per cogitationem. Quia ergo novimus quod districte omnia non solum facta, sed etiam cogitata pensentur, quid faciendum de incesso mali operis, si sic subtiliter Deus judicat gressus cordis? Ecce occulta mentis nostræ itinera: nulus hominum videt, et tamen ante Dei oculos tot gressus ponimus, quot affectus movemus, toties ante illum labimur, quoties a recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus.

CAP. XXIV. — *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua* (Prov. xi, 22).

In expos. beati Job, l. xxxi (Num. 2), adjunctum est: *Circulus aureus in naribus suis*, etc. — Hæretica namque doctrina nitore videtur eloquii resplendere, nec tamen sapientie apto intellectu congruere. At ergo: *Circulus aureus in naribus suis*, id est pulchra et circumplexa locutio in sensibus mentis stultæ: cui exel quio aurum pondet, sed tamen ex terrenæ intentionis pondere, more suis, ad superiora non respicit. Quod secutus exposuit, dicens: *Mulier pulchra et fatua*, id est doctrina hæretica, pulchra per verbum, fatua per intellectum.

• Gemet., Quia igitur. Legitur tamen Quia, loco Moralium indicato.

CAP. XXV. — *Præstolatio impiorum furor* (Prov. xi, 23).

In expos. beati Job, l. v (Num. 79), adjunctum est: *Præstolatio impiorum furor*. — Sicque fit ut perturbatus animus majorem strepitum sui sentiat, eumque gravius clausæ iræ flamma consumat.

CAP. XXVI. — *Anima quæ benedicit, impinguabitur: et qui inebriat, ipse quoque inebriatur* (Prov. xi, 25).

In cod. Reg. past. part. iii (Cap. 25, admon. 26), adjunctum est: *Anima quæ benedicit*, etc. — Qui enim nimirum exterius prædicando benedicit, interioris augmenti pinguedinem recipit. Et dum vino eloquii auditorum mentem debriare non desinit, po. u multiplicati muneris debriatus excrescit.

CAP. XXVII. — *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis* (Prov. xi, 26).

In cod. Reg. past. part. iii (Cap. 25, admon. 26), adjunctum est: *Qui abscondit frumenta*, etc. — Frumenta quippe abscondere est prædicationis sanæ apud se verba retinere. In populis autem talis quisque maledicetur, quia in solius culpa silentii pro multorum, quos corrigere potuit, poena damnatur. Si medicinalis artis minime ignari secundum vinum cernerent, et tamen becare recusarent, profecto peccatum fraternæ mortis ex solo torpore committerent. Quanta ergo culpa involvantur, aspiciant, qui dum cognoscunt vulnera mentium, curare ea negligunt sectione verborum? Unde bene per prophetam dicitur: *Maledictus, qui prohibet gladium cum a sanguine* (Jerem. xlviii, 10). Gladium quippe a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vitæ infectione reinerere.

CAP. XXVIII. — *Qui stultus est, serviet sapienti* (Prov. xi, 23).

In expos. beati Job, l. xx (Num. 52), adjunctum est: *Qui stultus est, serviet sapienti*. — Sæpe tamen conspicimus sapientes subsesse, stultos vero arden domini tenere; sapientes serviliter obsequi; stultos tyrannica elatione dominari. Quomodo igitur definitione diviæ sententiæ sapienti stultus servit, dum plerumque hunc jure temporals domini comprimunt? Sed sciendum est quia contra sapientis vitam, dum stultus pæminens, terrorem potestatis exercet, dum nunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine urendo purgat. Stultus ergo sapienti etiam dominando servit, quem ad meliorem statum premendo provehit; sic nonnunquam pupillis dominis ad disciplinæ magisterium servi præsent, terrent, premunt, feriunt; et tamen esse servi nullo modo desistant, quia ad hoc ipsum ordinati sunt, ut proficientibus dominis etiam feriendos famulentur. Quia igitur mala reproborum honores, dum cruciant, depurgant, utilitati justorum militat etiam potestas iniquorum. Sed plerumque justis tribulationes deprehensi, tardam manum subvenientis restimant, cum se persequendum immanitas paulo longius angustat, et concita quidem sunt ereptionis remedia, sed hoc quod ab ereptore citius agitur, dolori tardum videtur. Cumque ad se postulationi auxilium quaeritur, si vocem non statim sequitur, quia desit, restimatur.

CAP. XXIX. — *Cogitationes justorum judicia* (Prov. xii, 5).

In expos. beati Job, l. xxv (Num. 13), adjunctum est: *Cogitationes justorum judicia*. — Debet enim casusque mens, et causas suas apud Dominum, et causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere, debet caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius perverte videri respondebit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Unde bene Salomon ait: *Cogitationes justorum*

rum judicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis, considerant quam districte quandoque feriat, qui diu patienter expectat. Metuunt in his, quæ se egisse meminerunt, et puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt, timent subtilia divina judicia, etiam de his quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se per humanitatem non vident. Conspiciunt districtum iudicem, qui quo tardius venit, eo severius percutit. Sacerdotum etiam patrum residere conventum cum eo pariter contemplantur, eorumque vel exempla, vel dicta se contempsisse reprehendunt, atque in hoc secreto interioris iudicii ipsa mentis suæ executione constricti pœnitendo feriunt, quod superbienlo commiserunt. Ibi namque adversum se, quidquid se impugnat enumerant, ibi ante oculos suos omne, quod desecant, coaccervant. Ibi quidquid per iram districti iudicis discerni possit intuentur, ibi tot patiuntur supplicia quot pati timent. Nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministrum, quod punire reos suos penitus debeat; nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor exerciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interioris ævit, quia videlicet ab exterioribus non accedit. Unusquisque enim cum causam huius examinis contra se agere incœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse reus, qui exhibetur. Odit se, qualem fuisse se meminit, et ipse qui est, per semetipsum insequitur illum qui fuit, atque ab ipso homine adversus semetipsum fit quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo.

CAP. XXX. — *Verte impios, et non erunt* (Prov. xii, 7).

In hom. xxxii (Num. 2), in Evang. adjunctum est: *Verte impios, et non erunt.* — Conversi namque impii non erunt, non quia omnino non erunt in essentia, sed scilicet non erunt impietatis culpa. Tunc ergo nosmetipsos relinquimus, tunc nosipos abnegamus, cum mutamus quod per vetustatem fuimus, et ad hoc bñimur quo per novitatem vocamur.

CAP. XXXI. — *In ore stulti virga superbiæ* (Prov. xiv, 3).

In expos. beati Job, l. xxiv (Num. 40, 41), adjunctum est: *In ore stulti virga superbiæ.* — Quia videlicet percutit rigide scit, sed compatitur humilitati non scit. Solent etiam per dicatores iusti, auditores suos obijurgando corrigere, solent in eorum vitiis districta increpatione scire. Unde scriptum est: *Verba sapientium quasi stimuli, et sicut clavi in altum defixi* (Eccles. xii, 11).

CAP. XXXII. — *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscbitur extraneus* (Prov. xiv, 10).

In expos. beati Job, l. v (Num. 3, 4), adjunctum est: *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, etc.* — In amaritudine namque sunt corda reproborum, quia ipsis etiam pravis desideriis affliguntur, sed eandem amaritudinem nesciunt, quia pensare quod tolerant, sponte sua excruciat non possunt. At contra, cor bonorum amaritudinem suam novit, quia ærumnam exsilii in qua projectum laceratur intelligit, et quam sint tranquilla quæ perdidit, quam confusa in quibus se iisit sentit. Sed hoc amaritatum cor ad gaudium suum quandoque reducitur, atque in ejus gaudio extraneus non miscbitur, quia is, qui nunc ab hoc mœrore cordis foras se per desideria sæculi eiecit, exclusus tunc ab illa intima ejus solemnitate remanebit. Hi itaque qui in amaritudinis animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt, ut sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita jam a sæculo nulla obligatione teneantur. Et per unquam contingit ut homo mundum mente non teneat, sed tamen nunquam hominem occupationibus astringat. Et ipse qui

dem mundo jam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim vivus adhuc mundus eum conspicit, dum alio intentum in suis actionibus rapere contendit.

CAP. XXXIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. vi (Num. 23). — Humana clementia mens animæ suæ amaritudinem scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa, peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit. Sed in ejus gaudio extraneus non miscbitur, quia qui nunc a mœrore conjunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiæ consolationis non est. Hinc est quod in Evangelio Veritas dicit: *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudet, vos autem contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium.*

CAP. XXXIV. — *Est via, quæ videtur hominibus recta, novissima autem ejus ducunt ad mortem* (Prov. xiv, 12).

In expos. beati Job, l. v (Num. 12), adjunctum est: *Est via, etc.* — Unus sancti viri, cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant, ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur, nec scilicet tabes putredinis sub boni specie lateat color. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere gravati, diu licere bona subtiliter nesciunt, et cum ante oculos extremi examinis regulam deducunt, hæc ipsa in se nonnunquam et quæ apprehendunt metuunt, et tota quidem mente interna de siderant, et tunc de incertitudine trepidi quo gradiuntur, igrorant.

CAP. XXXV. — *Corona sapientium divitiæ, fatuitas stultorum imprudentia* (Prov. xiv, 24).

In expos. beati Job, l. xxii (Num. 8), adjunctum est: *Corona sapientium divitiæ, etc.* — Si enim coronas sapientium terrenas divitiæ dicere et, procul dubio fatuitatem stultorum, paupertatem potius quam imprudentiam fateretur. Sed dum fatuitatem stultorum imprudentiam subdidit, sapientum divitiæ, quia prudentiam dixerit, indicavit. Hæc in se Paulus scientiæ divitiæ contemplatus, et contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians, ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv, 7). Multas itaque apud nos divitiæ reperimus, cum bona abundantis intelligentiæ sacra eloquio a invigilato percipimus, atque in his plura nec tamen sibi met diversa sentimus. Non est autem secreta lætitia in divinis paginis vel fortia vel multa cognoscere, sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo operari debeat, agnoscit. Quanto enim per intellectum latius extenditur, tantum ad explenda opera enixius ligatur.

CAP. XXXVI. — *In timore Domini fiducia fortitudinis* (Prov. xiv, 26).

In expos. beati Job, l. v (Num. 35), adjunctum est: *In timore Domini fiducia fortitudinis.* — Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur, quia mirum mens non tra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit, quanto se auctori earundem veracius per formidinem subdit. Quæ in timore Domini cum tituta non invenit, extra quod metuatur, quia dum recto metu conditori omnium iungitur, potestate quadam supra omnia sublevar. Fortitudo autem non nisi in adversitate ostenditur, unde et mox post fortitudinem patientia subrogatur. Tanto enim se quisque ad fortitudinem proficiscere ins demonstrat, quanto aliena mala obstusius tolerat. Nam manus in se convolvit quem aliena iniquitas sternit. Qui in eo, quod terre contrarietatem non valet, pusillanimitatis suæ gladio confossus jacet. Quia vero perfectio de patientia nascitur, statim post patientiam, viarum perfectio subinfertur. Ille enim vere perfectus est, qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens, patientiam desinit, ipse sibi testis

^a Utic. : *Ad hoc in errore cordis toris se ad desideria eiecit.*

est quod perfecte nec lum proficit. Ille in Evangelio A Veritas dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (Luc. xxi, 29).

CAP. XXXVII. — *Vita carniū sanitas cordis, putredo ossium invidia* (Prov. xiv, 30).

In expos. beati Job, l. v (Num. 85), adjunctum est: *Vita carniū sanitas cordis, etc.* — Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera, et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Ple umque contingit ut quidam cum vera cordis innocentia in

* Post hæc verba in Mss. Vaticano multa sunt attestata ex his quæ loco assignato sequuntur, usque ad hæc:

nonnullis suis actibus infirmi vi leantur, quidam vero jam quædam ante humanos oculos robusta exerceant, sed tamen erga aliorum bona intus invidiæ pestilentia latenter tabescant. Bene ergo dicitur: *Vita carniū sanitas cordis*, quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. *Putredo ossium invidiæ*, quia per livoris vitium ante Dei oculos percutit, etiam quæ humanis oculis fortia videntur. Osa quippe per invidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire.

Nihil est quod ejus erga proximum charitati contradicat.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

De Testimoniis in Cantica Canticorum.

CASUS PRIMUS. — *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. 1, 4).

In expos. beati Job, lib. xiv (Num. 51), adjunctum est: *Osculetur me osculo oris sui.* — Sancta Ecclesia quot præcepta ex ejus prædicatione cognovit, quasi tot oris ejus oscula accepit. Osculum recte conditoris sui desiderat, quæ se ei obsequi per amorem parat.

CAP. II. — *Adolescentulæ dilexerunt te* (Cant. 1, 3).

In expos. beati Job, l. xiv (Num. 8), adjunctum est: *Adolescentulæ dilexerunt te.* — Scriptura sæpe adolescentiam pro novitate vite ponere consuevit. Unde venienti sponso dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te*, id est electorum animæ gratia baptismatis renovatæ, quæ non vitæ veteris u-u deficiunt, sed novi hominis conversatione decorantur.

CAP. III. — *Posuerunt me custodem in vineis: vineam meam non custodivi* (Cant. 1, 5).

In hom. 17 in Evang. (Num. 14), adjunctum est: *Posuerunt me custodem in vineis, etc.* — Vineæ quippe, nostræ actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nos am vineam minime custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.

CAP. IV. — *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie* (Cant. 1, 6).

In hom. 33 in Evang. (Num. 7), adjunctum est: *Indica mihi, etc.* — Cervorum quippe hinnulus Dominus appellatur, juxta assumptam carnem, antiquorum filius patrum. Feveller vero in meridie æstus ardescit, et umbrosus locus hinnulus quærit, quem æstus igne afficit. In illis ergo cordibus Dominus requiescit, quæ amor præsentis sæculi non incendit, quæ carnis desideria non exurunt, quæ incensa suis anxietatibus in hujus mundi concupiscentiis non ardescunt. Umbrosa ergo loca in meridie ad pascendum hinnulus quærit, quæ talibus mentibus Dominus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperate, corporalibus desideriis non uruntur.

CAP. V. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxx (Num. 79). — Pascitur quippe Dominus, cum bonis nostris actibus delectatur. Cubat vero in meridie, cum ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum, apud electorum suorum pectora refrigerium invenit cogitationis bonæ.

CAP. VI. — *Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum, et pasc hædes tuos* (Cant. 1, 7).

In expos. beati Job, l. xvi (Cap. 21 sub init.), adjunctum est: * *Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, etc.* — Id est, nisi honorem tuum quo ad

similitudinem Dei es condita, bene vivendo cognoveris, a conspectu mee contemplationis egredere, et imperitorum vitam imitare populorum. Semel sanique ea quæ est inter multi res pulchra cognoscit, quando electa quæque anima etiam inter peccantes poita, quod ad auctoris sui imaginem ac similitudinem est condita, meminit, et juxta perceptæ similitudinis ordinem incedit. Quæ si se non cognoscit egreditur, quia a secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentiis dissipatur. Egredia vero ab it post vestigia gregum, quia sua interna deserens, ad latam videlicet viam ducitur, et sequitur exempla populorum. Nec jam agnos, se l hædes pascit, quia non innoxias cogitationes mentis, sed nut ire pravos motus carnis intendit.

CAP. VII. — *Donec rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum* (Cant. 1, 14).

In expos. beati Job, l. xxxv (Num. 43), adjunctum est: *Donec rex in recubitu suo est, etc.* — Ac si aperte dicat: Quousque meis otubus rex apud se in reque secreti cœlestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exercetur, ut quo adhuc enim quæ appetit non videt, ardentius per desiderium flagret. Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum quiescente in sua beatitudine Domino, sanctorum virtus in Ecclesia magna nobis gratiani suavitatis administrat.

CAP. VIII. — *Fulcite me floribus, et stipate me malis, quia amore langueo* (Cant. 11, 5).

In comment. in Ezech., l. 11, hom. 3 (Num. 8), adjunctum est: *Fulcite me floribus, etc.* — Quid nunque sunt flores, nisi animæ bonum jam opus inchoantes, et desiderium cœlestis redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectæ jam bonorum mentes, quæ ad fructum perveniunt boni operis, de initio sanctæ propositionis? Quæ ergo amore languet, fulciri quærit floribus, stipari malis, quia si illum, quem desiderat videre, adhuc non permittitur, magna ei est consolatio, si de aliorum profectibus lateatur. Anima ergo sancto amore languida, floribus ma isque fulcitur, ut requiescat in bono opere proximi, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei.

CAP. IX. — *Vulnerata charitate ego sum* (Cant. 11, 5, sect. LXX).

In expos. beati Job, l. vi (Num. 42), adjunctum est: *Vulnerata charitate ego sum.* — Male enim sana anima, atque in hujus exilii cæca securitate prostrata, nec videbat Dominum, nec videri requiebat a Domino. Percussa autem charitatis ejus spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet de illo contemplationis, et miro modo vivificatur ex vulnere quæ prius mortua jebat in salute. Æstuat, anhelat, etiam videre desiderat quem fugiebat. Percussione

* Eadem leguntur lib. xxx ejusdem exposit. in Job, num. 56.

b Ille incipit caput in Michael.

ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ, amoris sui perturbatione revocatur. Sed cum sauciata mens anhelare in Deo cœperit, cum cuncta mundi hujus blandimenta despiciens, ad supernam patriam per desiderium tendit, ad tentationem ei protinus vertitur quidquid amicum prius in sæculo, blandumque putabatur. Nam qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant; et rectus in Deo animus carnis suæ bella tolerat, in qua prius vitæ serviens delectabiliter jacebat. Voluptates priscae ad memoriam redeunt, et contradicentem mentem gravi certamine affligunt. Sed dum transitorio labore atterimur, a perpetuo dolore liberamur.

CAP. X. — *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (Cant. II, 6).

In cod. R g. past. part. III (Cap. 26, admon. 27), adjunctum est: *Læva ejus sub capite meo, etc.* — Sinistram Dei, prosperitatem videlicet vitæ præsentis, quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit. Dexte a vero Dei eam amplectitur, quia sub æterna ejus beatitudinæ tota devotione continetur.

CAP. XI. — *Ecce iste venit saliens in montibus, et transiens colles* (Cant. II, 8).

In expos. Evang. in hom. 29 (Num. 10), adjunctum est: *Ecce venit saliens in montibus, etc.* — Consideravit namque tantorum operum culmina, et ait: *Ecce iste venit saliens in montibus.* Veniendo quippe ad redemptionem nostram, quosdam, ut ita dixerim, saltus dedit. De cœlo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepulchrum, de sepulchro rediit in cœlum. Ecce, ut nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem Veritas dedit.

CAP. XII. — *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos* (Cant. II, 9).

In expos. Ezech., l. II (Num. 15), homil. 4, adjunctum est: *En ipse stat post parietem nostrum, etc.* — Qui enim humanis oculis hoc quod de mortali natura assumpsit, ostendit, et in ipso invisibilis permansit in aperto se videre quærentibus, quasi post parietem stetit, quæ videndum se manifesta maiestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam quam assumpsit, ostendit, et divinitatis naturam humanis oculis occultavit. Unde et illic subditur: *Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Quisquis enim per fenestras, vel per cancellos respicit, nec totus latet, nec totus videtur. Sic nimirum Redemptor noster ante dubitantium oculos factus est, quia si miracula faciens nil perulisset, ut homo plane eis apparuisset Deus, et rursus humana patiens, si nulla fecisset ut Deus, putaretur purus homo. Sed quia et divina fecit, et humana pertulit, quasi per fenestras, vel per cancellos ad homines prospexit, ut Deus appareret ex miraculis, et lateret ex passionibus, et homo cerucretur ex passionibus, sed tamen esse ultra homines ex miraculis agnosceretur.

CAP. XIII. — *Surge, propera, amica mea, formosa mea, et veni; jam enim hyems transiit, imber abiit et recessit* (Cant. II, 10).

In expos. b. at. Job, l. XXVII (Num. 45), adjunctum est: *Surge, propera, amica mea, etc.* — Transeunte hyeme, imber recedit, quia cum vita præsepe peragitur, in qua nos ignorantie nubilo carnis corruptibilis torpor astrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc vidimus hoc quod sanctorum nunc vocibus obscurius audimus.

CAP. XIV. — *In lectulo meo per noctem quæsi illam, et non inveni* (Cant. III, 4).

In expos. beati Job, l. VIII (Num. 41), adjunctum

^a Abest a Ms. Michael. in quo solo legimus Paterii lucubrationem in Cantica.

est: *In lectulo meo per noctem quæsi illum, etc.* — In lectulo quippe, et per noctem dilectum quæritur, quia nimirum invisibilis conditoris species repressa omni corporis visionis imagine, in cubili cordis inventur.

CAP. XV. — *Quæsi illum, et non inveni. Intenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea vidistis? Cum paululum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea* (Cant. III, 3).

In expos. Evangel., homil. 25 (Num. 2), adjunctum est: *Quæsi illum, et non inveni, etc.* — Dilectum in lectulo quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantula requie, Redemptoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus, quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, et civitatem circumbeat, id est: anciam electorum Ecclesiam monte et inquisitione percurrat. Per vicus eum et in plateis quærat, id est: per angusta et lata gradientes aspiciat, ut si qua invenire in eis valeat, ejus vestigia exquirat, quia sunt nonnulli etiam vitæ sæcularis qui imitantur aliquid habere aut de actione virtutis. Quærentes autem nos vigiles inveniunt, qui custodiunt civitatem, quia sancti Patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo, vel scripto nos doceant. Quos cum paululum pertransimus, invenimus quem diligimus, quæ Redemptor nostre, etsi humilitate homo inter homines, divinitatem tamen super homines fuit. Cum ergo transierunt vigiles, dilectus invenitur, quia cum prophetas et apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui natura Deus est, esse supra homines consideramus. Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus, strictius teneatur.

^b CAP. XVI. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. XXVII (Num. 4). — Dilectus in lectulo per noctes quæritur, quia intra secreta cordis cubilia, in tribulatione spiritus desideratur. Quem tamen quærens sponsa non invenit, quia electa quæque anima jam qualem amoris ejus sibi flagrat, sed adhuc quæsi negatur species, ut amantis desiderium crecet. Et quasi in siti aqua subtrahitur, ut ejusmodi sitis æstus augeatur, et quo hanc diutius sitiens desiderat, eo quandoque, cum invenerit, avidius sumat. Sed hanc quærentem vigiles inveniunt, eamque vulnerant, et ejus pallium tollunt, quia unquamque animam Redemptoris sui jam speciem requirerentem, cum solliciti doctores inveniunt, hanc per prædicationis verbum cœlestis amoris spiculis vulnerant. Et, si quod ei adhuc de vetusta conversatione tegmen inest, subtrahunt, ut quo exuta ab hujus mundi onere reditur, eo, is qui quæritur, ab illa citius invenitur.

CAP. XVII. — *Item unde supra.*

In commentario Ezech. hom. 49 (Num. 11). — In lectulo enim dilectum quærit, quando in ipso suo otio et vacatione, quam appetit, jam videre anima Dominum concupiscit, jam ad eum exire desiderat, jam carere præsentis vitæ tenebris anhelat. Sed quærit illum, et non invenit, quia quamvis magno amore desideret, adhuc tamen ei videre non conceditur, quem amat.

CAP. XVIII. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. V (Num. 6). — Abscondit se sponsus cum quæritur, ut non inventus ardentius quærat, et differtur quærens sponsa, ne inveniat ut tarditate sua capaciore reddita, multiplicitas quandoque inveniat quod quærebat.

CAP. XIX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. XVIII (Num. 30). — Quos vigiles qui civitatem custodiunt, nisi priores Patres vel prophetas accipimus, qui stanturunt ad custodiam

^b Non habetur in Ms.

nostram sancte prædicationis voce vigi-are? Sed cum Redemptorem suum Ecclesia quaereret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, quæ dicit: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligis anima mea.* I-tum quippe invenire non potuisset, si istos pertransire noluisse. In istis se custodibus infideles fixerant, qui Christum Dei filium unum quemlibet esse illorum credebant. Voce igitur ac fide Petri inventos vigil-ans, sancta Ecclesia transit, quæ prophetarum dominum unum quemlibet ex prophetis credere contempsit.

CAP. XX. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxvii (Num. 4): *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligis anima mea.* — Quia visionis ejus mens avida nisi prophetarum æstimationem, nisi patriarcharum celsitudinem, nisi cunctorum hominum mensuram transcenderet, eum qui est super homines, non inveniret. Transire ergo vigilans, est etiam eos quos miratur anima, in ejus comparatione postponere, et tunc is qui quaerebatur, certo tur, si homo quidem, sed tamen extra mentis aras hominum credatur.

CAP. XXI. — *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula sumi ex aromatibus myrrinæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii (Cant. iii, 6).*

In expos. beati Job, l. i (Num. 54), adjunctum est: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, etc.* — Sancta Ecclesia sicut sumi virgula ex aromatibus ascendit, quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie mensi rectitudinem profert, nec posita per cogitationes dequirit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Quæ ea quæ agit, dum recogitare semper ac retractare non desinit, myrrinam quidem et thus habet in opere, sed pulverem in cogitatione.

CAP. XXII. — *Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi (Cant. iii, 2).*

In ex. os. beati Job, l. xix (Num. 5), adjunctum est: *Omnes tenentes gladios, etc.* — Quid in divina Scriptura per gladium figuretur, Paulus aperuit, dicens: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 17).* Salomon autem non ait: Omnes habentes gladios, sed tenentes, quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui divinum quidem eloquium novit, sed si cum illo ul v vere negligit, et docet esse ad bella jam non valet, qui spiritualemente quem habet gladium minime exercet. Nam resistere temptationibus omnino non sufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium male vivendo postponit.

CAP. XXIII. — *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos (Cant. iii, 8).*

In expos. beati Job, l. xx (Num. 8), adjunctum est: *Uniuscujusque ensis super femur suum, etc.* — Nocturni quippe timores sunt insidiarum tentationis occultæ. Eus autem super femur, est custodia vigilans, carnis illecebras prevens. Ne ergo nocturnus terror, id est occultæ et repentina tentationis subrepat, semper neceesse est ut femur nostrum superpositæ custodiæ ensis premat. Sancti etenim viri sic de se certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti, quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore (Psal. ii, 11).*

CAP. XXIV. — *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum media charitate constravit propter filias Jerusalem (Cant. iii, 9, seq.).*

In commentario Ezech., l. ii, hom. 3 (Num. 13, 14, 15), adjunctum est: *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, etc.* — Neque enim credendum est Salomonem tantæ magnitudinis regem, qui sic immensis divitiis affluerat ut pondus auri ejus

æstimari non posset, et argentum in diebus illis pretium non haberet, quia ferculum sibi ligneum fecit. Sed est Salomon, videlicet pacificus noster, qui sibi de lignis Libani ferculum fecit. Libani quippe ligna cedrina valde sunt impubilia. Ferculum itaque regis nostri sancta Ecclesia est, quæ de fortibus patribus, id est de impubilibus mentibus est constructa. Quæ recte ferculum dicitur; quia ipsa fert quotidie animas ad æternum convivium conditoris sui. Cui se culo columnæ argenteæ factæ sunt, quia prædicatores Ecclesiæ sanctæ eloquii luce resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum, quia per hoc quod a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium fulgorem claritatis animæ, in qua reclinantur inveniunt. Per hoc enim quod luculente et aperte audiunt, in illud, quod clarescit, in corde requiescunt. Columnæ ejus argenteæ, et reclinatorium aureum factum est, quia per lucem sermonis invenitur apud animum claritas quietis. Ilus jam quippe fulgor internus mentem irradiat, ut per intentionem ibi requiescat, ubi prædicationis gratia non quaerebatur. Sed ad hoc, quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus adjungit, cum de eodem ferculo protinus subdit: *Ascensum purpureum.* Vera quippe purpura, quia de sanguine tingitur, non immerito in colore sanguinis videtur, quia maxima multitudo fidelium in exortio nascentis Ecclesiæ per martyrii sanguinem pervenit ad regnum. Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo, quia ad carum, quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis pervenitur. Quid ergo nos miser, atque ab omni fortitudine destituti, quid acturi sumus? Ecce in hoc ferculo columnæ esse non possumus, quia in nobis nec fortitudo operis, nec lumen emicat prædicationis. Reclinatorium aureum non habemus, quia necdum sicut oportet, per intellectum, spiritualem requiem internæ claritatis aspicimus. Ascensum purpureum non sumus, quia pro Redemptore nostro fundere sanguinem non valeamus. Quid ergo de nobis agendum est? quæ spes erit, si nullus ad regnum pervenit, nisi qui summis præditus virtutibus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus, in quantum possumus, Deum, diligamus proximum, et simul quoque nos ad Dei ferculum festinemus, quæ sicut ille scriptum est: *Media charitate constravit.* Habe quippe charitatem, et ibi sine dubio pertinet, ubi et columna argentea erigitur, et ascensum purpureum tenetur. Tamen quia hoc propter nostram infirmitatem dicitur, aperte monstratur, cum illic protinus subditur: *Propter filias Jerusalem.* Sermo etenim Dei, qui non filios, sed filias dicit, quid aliud per sexum feminineum, quam mentium infirma signavit? Quod ergo illic inter columnas argenteas reclinatorium aureum, et ascensum purpureum inesse me in charitate dicitur, propter filias Jerusalem, hoc hic inter thalamo per quæ cubitos designatur, quæ et qui in virtutibus firmantur, si ipsi bona quæ possunt facere cum charitate non negligunt, a Dei auxilio alieni non sunt.

CAP. XXV. — *Dentes tui sicut greges detansarum ascendentium de lavacro (Cant. iv, 2)*

In expos. beati Job, l. xxxiii (Num. 47), adjunctum est: *Dentes tui sicut greges, etc.* — Non immerito sancti detonsis ac loquibus comparantur, quia innocuam vitam sumentes, in lavacro baptismatis, conversationis pristina vellera vetusta posuerunt.

CAP. XXVI. — *Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce (Cant. iv, 5).*

In expos. beati Job, l. ii (Num. 82), adjunctum est: *Sicut vitta coccinea labia tua, etc.* — Vitta quippe crines capitis astringit. Labia ergo Sponsæ sicut vitta sunt; quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ,

* Ita M s., Ed., vellet.

cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur, ne amissæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cæcis oculis derinant, sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum vitæ eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte et coccineam asserit, quia sanctorum prædicatione solo charitatis ardore flammescit. Quid vero per caput, nisi ea quæ principale uniuscujusque actionis est, mens ipsa signatur? ut et alias dicitur: *Et oleum de capite tuo non deficiat* (Eccl. ix, 8). Oleum quippe in capite est charitas in mente, et a capite oleum non deficit, cum charitas a mente non discedit.

CAP. XXVII. — *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbrae* (Cant. iv, 5).

In expos. beati Job, l. xiv (Num. 17), adjunctum est: *Duo ubera tua sicut hinnuli capræ gemelli*, etc. — Quæ sunt duo ubera, nisi ex Judæa et gentilitate veniens uterque populus, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per intentionem sapientiæ arcana est cordis infixus? Ex quo populo hi qui electi sunt, idcirco capræ hinnulis comparantur, quia per humilitatem quidem parvos sese ac peccatores intelligunt, sed eis per charitatem currentibus, si qua obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt, et cæcis contemplationum saltibus, ad superna conscendunt, quia ut hæc agant, præcedentium sanctorum exempla conspiciunt. Unde et in liliis pasci referuntur. Quid enim per lilia, nisi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt: *Christi bonus odor sumus Deo* (II Cor. 2, 15)? Electi ergo ut assequi summa prævaleant, conspecta odoriferam et candida justorum vita satiantur. Jam quidem videre Dominum sitiunt, jam de ejus contemplatione satiari charitatis æstibus inardescunt. Sed quia in hac vita positi, necdum valent, per præcedentium veterum Patrum exempla pascuntur. Unde et apte illic tempus de ipso liliorum pastu definitur, dum dicitur: *Donec aspiret dies, et inclinentur umbrae*. Tandiu quippe reliqui justorum exemplis indigenus, donec præsentis mortalitatis umbras, æterno die aspirante, transeamus. Cum enim hujus temporali atis umbra transacta hac mortalitate fuerit inclinata, quia ipsius diei internum lumen ceruimus, nequaquam jam appetimus, ut ad amorem ejus per aliorum exempla flagremus. Nunc autem quia necdum eum intueri possumus, summopere necesse est, ut eorum, qui illum perfecte secuti sunt, conspectis actionibus incitemur. Intueamur ergo quam pulchra est agilitas sequentium, et videamus quam turpis hebetudo pigrorum. Statim namque ut bene agentium gesta respicimus, nosmetipsos, confusione intima ulciscente judicamus. Mox verecundia mentem concutit, mox juste vivens reatus addicit, et vehementer hoc etiam displicet, quod adhuc fortasse turpiter libet.

CAP. XXVIII. — *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum* (Cant. iv, 8).

In expos. beati Job, l. xvii (Num. 52), adjunctum est: *Coronaberis de capite Amana*, etc. — Quid aliud leonum nomen, quam dæmonia signatur, quæ ira contra nos atroci simæ crudelitatis incæviunt? quia et peccatores ad fidem vocati sunt, quorum corda leonum cubilia fuerunt, dum vicisse mortem Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe victoriæ corona est. Toties ergo eum coronam fideles offerunt, quoties hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur.

CAP. XXIX. — *Meliora ubera tua vino* (Cant. iv, 10).

In expos. beati Job, l. xxx (Num. 48), adjunctum

^a Ad hæc verba incipit caput in Ms.

^b Caput hoc longe prolixius est in Ms.

^c In Ms. versus hujus explicatio deumitur ex nom. 14 in Ezecch.: *Vigilanti corde dormit*, etc.

est: *Meliora ubera tua vino*. — Ubera sunt, quæ in arca pectoris fixa, lacte nos potant, quia prædicatoris arcanis summæ contemplationis inherentes, subtili prædicatione nos nutriunt.

CAP. XXX. — *Mel et lac sub lingua tua* (Cant. iv, 11).

In expos. beati Job, l. xv (Num. 13), adjunctum est: *Mel et lac sub lingua tua*. — Sicut plerique justorum, cum quosdam agere perverse conspiciunt qui duris sunt increpationibus ferendi, in lingua asperitatem sumunt, sed sub lingua mentis suæ herig itatem contugunt. Unde et sanctæ Ecclesiæ sponsi voce dicitur: *Mel et lac sub lingua tua*.^a Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, sed loquentes quadam eos asperitate feriunt, et tamen inter verba aspera quasi latenter quiddam dulcedinis intermittunt, hi videlicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem, quia inter dura, quæ proferunt, emittunt quædam b'anda, et du'cia, quibus contistati mens possit ex benignitate refoveri. Ita perversi quique, quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prædant, et cogitationibus perversa moliantur.

^b CAP. XXXI. — *Surge, Aquilo, et veni, Auster; perfla hortum meum, et fluant aromata illius* (Cant. iv, 16).

In expos. beati Job, l. ix (Num. 17), adjunctum est: *Surge, Aquilo, et veni*, etc. — Quid nomine Austri, nisi fervor sancti Spiritus designatur? Quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spiritualis ignescit. Unde et sponsi voce in canticorum Canticis dicitur: *Surge, Aquilo, et veni, Auster; perfla hortum meum, et fluant aromata illius*. Austro quippe veniente, Aquilo surgens recedit, cum adventu sancti Spiritus expulsi antiquus hostis, qui in torpore mentem constrinxerat, deserit. Atque hortum sponsi Auster perflat, ut aromata defluant, quia nimirum, dum sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus Spiritus veritatis impleverit, ab ea longe lateque odores boni operis spargit.

CAP. XXXII. — *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v, 2).

Dum de somno tribus modis in Scriptura sacra accepto tractaretur in expos. beati Job, l. v (Num. 54), adjunctum est: *Ego dormio*, etc. — Scientum est, quod in sacra Scriptura tribus modis somnus accipitur. Aliquando somno mors carnis, aliquando torpor negligentia, aliquando calcatis terrenis desideriis quies vitæ exprimitur. Somni namque vel dormitionis nomine, carnis mors intinatur, sicut Paulus ait: *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus* (I Thess. iv, 12). Et paulo post: *Ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo* (Ibid., 13). Somno rursus torpor negligentie designatur, sicut ab eodem Paulo dicitur: *Horra est jam nos de somno surgere* (Rom. xiii, 34). Et rursum: *Erigilate, justi, et nolite peccare* (I Cor. xv, 34). Somno quoque calcatis carnis desideriis, vitæ quies figuratur, sicut sponsæ voce in Canticis canticorum dicitur: *Ego dormio, et cor meum vigilat*, quia videlicet sancta mens quo se a stæpitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit; et tibi alacrius ad interna vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat.

^c CAP. XXXIII. — *Item unde supra*.

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 35). — Qui exterioribus officiis inollente deervunt, et ad secreta cordis curiæ incessabiliter curant, vocem Dei quasi per somnium audiunt, dum in meditatione

usque ad verba: *Et post ad visionis ejus gloriam peringant*.

^d Caput hoc cum plerisque sequentibus deest in Ms., ubi quatuor duntaxat supersunt capita.

mentis a carnalibus motibus abstrahuntur. Hinc est quod sponsus in Canticis canticorum ait : *Ego dormio, et cor meum vigilat*, ac si diceret : Dum exterioris sensus ab hujus vitæ sollicitudinibus sopio, vacante mente vivacius interna cogitatio. Foris dormio, sed intus cor vigilet, quia dum exteriora quasi non sentit, interiora solerter apprehendo.

CAP. XXXIV. — *Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus* (Cant. v, 5).

In commentario Ezech. lib. II, hom. 7 (Num. 10), adjunctum est : *Dilectus meus misit manum suam per foramen*, etc. — Dilectus manum per foramen mittit, quando virtute sua Dominus nostrum animum per subtilem intellectum pulsat. Et venter in tactu illius contremiscit, quia infirmitas nostra per hoc quod celestis gaudii intellectu tangitur, ipsa exultatione turbatur : et fit in mente pavor cum lætitia, et si jam sentit quid de celesti gaudio diligit, adhuc metuit ne non percipiat quod vix tenuit et sentit. Quid igitur restat, nisi ut se ad perfectioris viæ cursum dirigat omnes, qui illa gaudia patriæ celestis agnoscunt?

CAP. XXXV. — *Anima mea liquefacta est* (Cant. v, 6).

In expos. Evang., hom. 25 (Num. 2), adjunctum est : *Anima mea liquefacta est*. — Mens namque hominis, conditoris sui spiritum non querentis male dura est, quia in semetipsa remanet frigida, ac si ardere jam ex desiderio cœperit, ad sequendum quem diligit liquefacta per ignem amoris currit.

CAP. XXXVI. — *Caput ejus aurum optimum* (Cant. v, 11).

In expos. beati Job, l. xxxiv (Num. 26), adjunctum est : *Caput ejus aurum optimum*. — Auri appellatione in sacro eloquio aliquando divinitatis claritas, aliquando splendor supernæ civitatis, aliquando claritas, aliquando nitor gloriæ sæcularis, aliquando publicitudo sanctitatis accipitur. Auri enim nomine, ipsa intima divinitatis claritas designatur, sicut in canticorum Cantici sponsi species describitur : *Caput ejus aurum optimum*, quia caput Christi Deus, nil vero est in metallis auro fulgentius. Sponsi caput aurum dicitur, quia ejus humanitas ex divinitatis suæ nobis claritate principatur. Rorsum auri nomine splendor supernæ civitatis accipitur, sicut hanc Joannes se visisse testatur, dicens : *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo* (Apoc. xii, 12). Aurum namque ex quo illa civitas constat, simile vitro dicitur, ut et per aurum clara, et per vitrum perspicua designetur. Rursusque auri nomine charitas intematur, sicut angelum, quem sibi loqui idem Joannes aspexit, ad mamillas zonæ aureæ cinctum vidit (Apoc. 1), quia mirum superiorem civium pectora dum pœnali jam nequaquam timori subjecta sunt, atque a se vicissim nulla scissione solvantur, ex sola se charitate constringunt. Zonam vero auream circa mamillas habere, est cunctos mutabilium cogitationum motus per solius jam amoris vinculum restringere. Rursus auri nomine nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut per prophetam dicitur : *Calix aureus Babylon* (Jerem. li, 7). Quid enim Babylonis nomine, nisi hujus mundi gloria designatur? quæ calix aureus dicitur, quia dum pulchra esse temporalia ostentat, stultas mentes in sua concupiscentia debriat, ut speciosa temporalia appetant, et invisibilia pulchra contemnant. Hoc autem calice prima sponte sua Eva debriata est : de qua historię veritas dicit : *Quia cum vetitum lignum concupisceret, vidit quod esset pulchrum visu, aspectuque delectabile, et comedit* (Gen. iii, 6). Aureus ergo Babylon calix est, quia dum visum exterioris ubertitudinis ostendit, sensum interioræ rectitudinis sub-

A trahit. Ru sum auri nomine splendor sanctitatis accipitur. Sicut Judaicum populum a splendore juvenile ad nequitiam tenebras commutatam Jeremias deplorat, dicens : *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus* (Thren. iv, 1)? Sicut enim superius diximus, aurum obscuratur, cum consequentibus iniquitatum tenebris, justitie pulchritudo desierit, color optimus mutatur, cum splendor innocentie in fœditatem vertitur culiæ.

CAP. XXXVII. — *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi, 5).

In commentario Ezech. homil. viii (Num. 6), adjunctum est : *Pulchra es, amica mea*, etc. — Quia Jerusalem pacis visio interpretatur, ejus nomine patria celestis exprimitur, sancta Ecclesia suavis et decora ut Jerusalem dicitur, quia ejus vita et desiderium visioni jam pacis intimæ comparatur, ut in eo, quod auctorem suum diligit, quod ejus speciem videre concupiscit, de quo scriptum est : *In quem desiderant angeli prospicere* (I Petr. i, 12), per ipsam jam amoris sui desideria angelis similis dicatur. Quæ quantum Deo amabilis efficitur, tanto agitur ut malignis spiritibus terribili fiat. Qualiter autem sit terribilis subjuncta comparatione ostenditur, id est ut castrorum acies ordinata. Quid est quod sancta Ecclesia ab hostibus suis, ut castrorum acies, sit timenda? non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, et ideo est subtiliter intuenda. Scimus enim et constat, quia castrorum acies, tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita lucri constipata atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur; nam si ita disponitur, ut locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo cum contra malignos spiritus, spiritualis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est ut per charitatem semper uniti atque constructi, nunquam interrupti per discordiam inveniamur, quia qualibet bona in nobis opera fuerint, si charitas desit, per malum discorde locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos hostis valeat intrare. Antiquus vero inimicus civitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet, quia ipse nec carne perimitur, ut in ejus luxuria dissolvatur. Abstemiam non timet, quia ipse cibo non utitur, quia necessitate corporis non urgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi clari ac desit, quia divitiarum subsidium nec ipse eget. Valde autem in nobis charitatem veram, id est amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, et nimis concordie nostræ invidet, quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in cælo. Bene ergo dicitur : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*, quia electorum multitudine eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per charitatis concordiam munitos contra se et conglobatos aspiciunt.

CAP. XXXVIII. — *Sicut cortex mali punici genæ tuæ absque oculis tuis* (Cant. vi, 6).

D In commentario Ezech. l. II, hom. 4 (Num. 8), adjunctum est : *Sicut cortex mali punici genæ tuæ absque oculis tuis*. — Genæ quippe sunt sanctæ Ecclesiæ spirituales patres, qui nunc in ea miraculis coruscant, et velut in ejus facie venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura prophetare, mundum perfecte relinquere, cœlestibus desideris ardere, sicut cortex mali punici sanctæ genæ rubent.

CAP. XXXIX. — *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens* (Cant. vi, 9)?

In expos. beati Job, l. iv (Num. 19), adjunctum

* Editi, ne non pereat, gravi errore quem alias emendavimus; occurrit enim hom. 19, seu lib. II, hom. 7 in Ed. Vatic., Guss., etc. Mss. codices vero habent recipiat, aut percipiat, quod hic lego in Cod.

Michael.

hic absolvitur hoc caput, et prima pars expositionis Paterii, in Cod. Vich. L.

est: *Quæ est ista*, etc. — Aurora Ecclesia dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris ad lucem justitiæ permutatur. Unde hanc Sponsus in canticorum Canticis miratur, dicens: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora cæ surgens?* Quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ pravitatis prius tenebras deserit, et sese in novi luminis fulgorem convertit. In illa igitur luce quæ in districti iudicis adventu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis auroræ non videt, quia cum districtus iudex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in intimum lumen cordis surgat, ignorat. Tunc namque electorum mens in altum rapiur ut divinita is radiis illustretur, et quo ejus respectu perfunditur, eo ultra se, gratia coruscante, sublevatur. Tunc sancta Ecclesia plena auro a fit, cum mortalitatis atque ignorantie tenebras fuditus amittit. In iudicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dei, quia etsi jam cum restauratione corporum lumen videre in iudicio inchoat, ejus tamen visum plenius in regno consummat. Ortus itaque auroræ est exordium claræ centis Ecclesiæ, quem videre nequeunt reprobi, quia a conspectu districti iudicis, malorum suorum pondere pressi, ad tenebras pertrahuntur.

CAP. XL. — *Item unde supra.*

In expos. beati Job, l. xxix (Num. 2, 3). — Sancta Ecclesia cælestis vitæ præmia appetens, aurora vitata est: quia dum peccatorum tenebras deserit, justitiæ luce fulgescit. Habentis tamen subtilius aliqui, quod considera a qualitate diluculi vel auroræ, pensemus. Aurora namque vel diluculum noctem præterisse nuntiant, nec tamen diei claritatem integram ostentant; sed dum illum pelunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris mixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes, qui veritatem sequimur, nisi aurora vel diluculum sumus? Quia et quædam jam, quæ lucis sunt agimus, et tamen in quibusdam, adhuc tenebrarum reliquis non caremus.

CAP. XLI. — *Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano* (Cant. vii, 4).

In expos. beati Job, l. xxxi (Num. 85), adjunctum est: *Nasus tuus sicut turris*, etc. — Quid per nasum, nisi speculatorum discretio designatur? Turris vero speculationis in altum ponitur, ut hostis veniens a longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ turri in Libano similis dicitur, quia sanctorum provida discretio, dum sollicite circumquaque conspiciat, in altum posita, priusquam veniat culpa, deprehendit, eamque quo vigilantius prænotat, eo fortius declinat.

CAP. XLII. — *Item unde supra*

In commentario Ezech. hom. 11 (Num. 7). — Quid per nasum, nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus, et sicut turris esse, et Libani dicitur, quia videlicet præpositorum discretio, et munita semper debet esse ex circumspectione, et in altitudine vitæ consistere, id est in valle infirmi operis non jacere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, ut hostes, qui veniunt, longius videantur: sic prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, ut more narium discernat fetores vitiorum, odoresque virtutum; occursum malignorum spirituum longe prospiciat, et commissas sibi animas per suam prudentiam cautus reddat.

CAP. XLIII. — *Mæne surgamus ad vineas; videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt* (Cant. vii, 2).

In expos. beati Job, l. xii (Num. 60, 61), adjunctum est: *Mæne surgamus ad vineas*, etc. — Floruit quippe vinea, cum mentes fidelium bona opera proponunt; sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerint, aliquibus victi erroribus infirmantur.

* In moralibus legitur ex mss. *felatur*.

A Non ergo intuendum est si vinee florent, sed si flores ad partum fructuum convalescant, quia mirum non est si quis bona inchoet, sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perduret. Unde fit plerumque ut si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus quod bonum creditur, amittatur.

CAP. XLIV. — *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata* (Cant. viii, 7)?

In expos. beati Job, l. xviii (Num. 87), adjunctum est: *Quæ est ista*, etc. — Quia enim sancta Ecclesia cælestem vitam naturaliter non habet, sed superveniente spiritu, pulchritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur.

CAP. XLV. — *Pone me sicut signaculum super cor tuum* (Cant. viii, 6).

In expos. beati Job, l. xxix (Num. 12), adjunctum est: *Pone me sicut signaculum super cor tuum*. — Idcirco namque signaculum rebus ponitur, ne quæ diripientium presumptione temerentur. Sponsus ergo in corde signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodia noctæ cogitationis imprimitur; ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signata corda considerat, tentando ea irrumperere non præsumat.

CAP. XLVI. — *Fortis est ut mors dilectio* (Cant. viii, 6).

In expos. Evang. nom. 11 (Num. 2), adjunctum est: *Fortis est ut mors dilectio*. — Sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ charitas occidit. Nam quem perfecte absorberit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit.

CAP. XLVII. — *Soror nostra parvula est, et ubera non habet* (Cant. viii, 8).

In expos. beati Job, l. xix (Num. 19), adjunctum est: *Soror nostra parvula est*, etc. — Sancta Ecclesia priusquam proliceret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia dicitur, quando Dei verbo copulata, sancto repleta Spiritu, per prædicationis ministerium in filiorum conceptione secundatur, et quos exhortando parurit, convertendo parit.

CAP. XLVIII. — *Quæ habitas in hortis amici, ausculta, fac me audire vocem tuam* (Cant. viii, 13).

In commentario Ezech. hom. xiv (Num. 4), adjunctum est: *Quæ habitas in hortis amici*, etc. — In hortis enim unaquæque anima habitat, quæ etiam viriditate spei est, et bonorum operum repleta. Sicca quippe spes est hujus sæculi, quia omnia, quæ hic amantur, cum festinatione manescunt. Et Petrus nos apostolus festinare admonet, dicens: *In hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem* (I Petr. i, 4). Quæ ergo jam in hortis habitat, oportet ut sponsum suum vocem suam audire faciat, id est canticum bonæ prædicationis emittat, in qua ille delictor quem desiderat. Quia amici auscultant, v delictet omnes electi, qui ut ad cælestem patriam reviviscant, verba vitæ audire desiderant.

CAP. XLIX. — *Fuge, dilecte mi, fuge* (Cant. viii, 14).

In expos. beati Job, l. xvii (Num. 39), adjunctum est: *Fuge, dilecte mi, fuge*. — Fugit nos, dicimus, quoties id quod remissis volumus, memoria non tenemus. Sana ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini, ascensionemque describit, clamat ei prophetico plena spiritu: *Fuge, dilecte mi, fuge*. Ac si diceret: Tu, qui ex carne comprehensibilis factus es, divinitate tua intelligentiam nostri sensus excede, et in tempore nobis incomprehensibilis permanes.

Pars secunda,

* **QUA EXPLANANTUR III VETERIS TESTAMENTI LIBRI : SAPIENTIA, ECCLESIASTICUS ET PROPHETÆ.**

LIBER PRIMUS.

De Testimoniis in librum Sapientiæ.

CAPUT PRIMUM. — *De tentationibus vitiorum sive flagellorum, ad illud : Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se (Sap. iii, 5).*

(Moral. in Job lib. xxiii, capp. 25 et 26, a n. m. 51 ad num. 55.) Idcirco moderamine occulte dispensationis ita tentari permitimur, ut qui ex divino munimine in virtute proficimus, ex infirmitatis nostræ memoria etiam quodammodo memoremur, et qui ex perceptione muneris opera virtutis inferimus, ex infirmitatis nostræ memoria sacrificium humilitatis offeramus. Aliquando autem post profectum virium, non solum tentant vitia, sed etiam flagella castigant. Cum autem tentamur vitis, pia dispensatione nobiscum agit, ne his virtutibus quibus proficimus extollamur, per illa restringimur ne intrinsicè extollamur, per ista comprimimur ne quid extrinsecus appetamus. In hac ergo vita dum sumus, et flagellis at eri, et aliquando vitis tentari necesse est, sive enim in laboribus flagellorum, seu in certaminibus vitiorum, non solum nobis nostra infirmitas innotescit, sed etiam in quanta virtute profecerimus, agnoscimus. Nemo quippe vires suas in pace agnoscit, si enim bella desunt, virtutum experimenta non prodeunt. Improvidus miles est qui fortem se in pace gloriatur. Sæpe virium merita per flagellorum patentiunt adversa, quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur, ea quæ quasi sub carne latuerant virtutum fortia patefiunt. Nemo quippe quantum profecerit, nisi inter adversa cognoscit. Cum enim adsunt prospera, cerni virium documenta non possunt. Unde alias scriptum est : *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declaravit (Psal. xli, 9)*, quia videlicet unusquisque superni domi gratiam in tranquillitate quietis percipit, sed quantum percipit in adversitate perturbationis ostendit. Feriamur ergo paternis correptionibus, ut quantum proficimus agnoscamus. Flagellis enim Domini carnalis atteritur delectatio, et virtutum nostrarum aperitur fortitudo. Decus nostrum exteriùs ipsa mundi hujus adversitate sedatur, sed quid in nobis latebat intrinsecus ostenditur. Cæsis namque Apollolis denuntiatio est ne ultra loquerentur in nomine [Text., Jesu] Domini (Act. v), sed magna exultatione gavisi sunt quod digni habiti sint pro ejus nomine contumelias pati, suisque adversariis cum fiducia responderunt : *Obedire oportet Leo magis quam hominibus (Ibid., 23)*. Ecce inter adversa validus virtutum fideique robor enicitur ; hinc de eis dicitur : *Deus tentavit illos, et invenit illos dignos se (Sap. iii, 5)*. Tentati sunt quippe adversitate plagarum, sed digni inventi sunt ostensi ne virtutum [Text., nudatione osium]. Vires ergo uniuscujusque per adversa patefiunt, et dum quod infirmum est fla-

gellis atteritur, per hoc quod in nobis validum latet, aperitur. In ipsa quippe adversitate tentationis non solum detegitur robor fortitudinis, sed etiam cognoscitur infirmitas humanitatis, et tentatus quisque ostendit quantum de Deo profecerit, et in ipsis flagellorum afflictionibus quantum [Text., etiam] de semetipso sit infirmus, cognoscit.

CAP. II. — *Quod sancti peccatores exemplo suo convertant, ad illud : Fulgebunt justi, et tanquam scintillæ in arundinetis discurrent (Sap. iii, 7).*

(Moral. lib. xxxiii, c. 3, n. 7, et lib. xxiv, c. 22, n. 49.) Fulgebunt *justi et tanquam scintillæ in arundine o discurrent*. Arundinetum appellat vitam secularium, qui more arundinum per temporalem gloriam foris quasi ad alta proficiunt, sed intus a soliditate inanescunt veritatis. Sancti autem viri dum peccatoribus permiscetur, eos exemplorum suorum igne succendunt, atque omne quod nitent, in cinerem redigunt, quia pietatis flamma consumpti, dum infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quam favillam se esse cognoscunt, ut a se verbiæ suæ duritia resoluti, per peccitentiam dicant : *Memento, Domine, quia pulvis sumus (Psal. cii, 15)*.

CAP. III. — *Quod pro peccatis nostris ab insensibilibus flagellamur, ad illud : Pugnabit pro eis orbis terrarum contra insensatos (Sap. v, 21).*

(Moral. lib. vi, c. 21, n. 14.) Per occulta mentium merita et aperta prodeunt flagella poenarum, et sensus nostri malitia exigit ut a rebus insensibilibus feriamur [Text., feriat]. Ecce enim cernimus quod ad correptionem nostram expectatus imber ab arente terra suspenditur, et caliginosus aer in ardente sole siccatur. Mare procellis tumescentibus sævit, et alios ad transmeandum susceptos intercipit ; alii desideria iter erecta in tumulum [Text., cumulum] unda contradicit. Terra non solum germina secunditatis imminuit, sed etiam semina accepta consumit. In quibus nimirum cunctis patenter aspicitur hoc quod de Domino dicitur : *Pugnabit [Text., cum] pro eo orbis terrarum contra insensatos (Sap. v, 12)*. Orbis quippe terrarum cum Domino contra insensatos pugnat, cum in poena delinquentium et elementorum adversitas militat (Hom. 35 in Evang., n. 1). Omnia namque que ad usum vite percipimus, ad usum culpæ convertimus, sed cuncta quæ ad usum pravitatis infleximus, ad usum nobis vertuntur ultionis. Tranquillitatem quippe humanæ pacis ad usum vertimus vanæ securitatis. Peregrinationem terræ pro habitatione dileximus patriæ, salutem corporum in usum redeimus vitiorum, ubertatem abundantiam, non ad necessitatem carnis, sed ad perversitatem intorsimus voluptatis. Ipsa serena blandimenta aeris ad amorem nobis servare coegimus ter cæcæ delectationis. Jure igitur restat ut simul nos omnia feriant, quia [Text., quod] simul omnia vitis nostris mare subacta serviebat, ut quot prius in mundo incolumes habuimus gaudia, tot de ipsis [Text., ipso] cogamur postmodum sentire tormenta.

CAP. IV. — *Quod per visibilia cognoscitur Deus, ad*

reatur cum hoc verbo *Text.*, id erit, Textus sancti Gregorii. Edit.

* Apud sanctum Gregorium, *ossa patefiunt*. Deinceps variantes hæc lectiones inter unguinos in textu insec-

illud : In visis ostendit illis se hilariter, et in omnium A
providentia occurrit illis (Sap. vi, 17).

(Moral. lib. xxvi, c. 12, n. 17.) Si vigilanter exteriora conspiciamus, per ipsa eadem ad interiora revocamur. Vestigia quippe Creatoris nostri sunt mira opera visibilis creaturæ. Ipsum namque adhuc videre non possumus, sed jam ad ejus visionem tendimus, si eum in his quæ fecit miramur. Ejus [Text., ergo] vero vestigia creaturam dicimus, quia per hæc quæ ab ipso sunt, sequendo inus ad ipsum. Unde Paulus ait: *Invisibilia ejus per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas (Rom. 1, 20).* Unde et in libro Sapientiæ scriptum est: *Per magnitudinem enim creaturæ et speciem, potest intelligibiliter Creator videri (Sap. xiii, 5).* Menti enim nostræ peccato suo exteriori sparse necdum Deus sicut est interiori innotescit, sed dum facturæ suæ decus foras proponit, quasi quibusdam nobis nubibus innuit, et quæ intus sequamur ostendit, ad mirum modo istis formis exterioribus nos ad interiora perducit. Innuit immensa admiratione quod est, miratur hæc exteriori ostendendo quod [Text., quæ] non est. Hinc enim de Sapientia scriptum est: *In visis ostendit se illis hilariter, et in omnium providentia occurrit illis (Sap. vi, 17).* Vix quippe ad Creatorem sunt opera considerata creaturæ, quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis visis a Sapientia omni providentia nobis occurritur, quia factoris nobis virtus inquirenda proponitur, in omne quod mirabiliter factum videtur, et quo [Text., quocumque] sese vertit anima si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit, per quæ reliquit ejus potentiam. Ex eorum rursus consideratione cognoscit quorum amore deservit, et per quæ perversa cecidit, per hæc convertere et revocatur. Ubi enim lapsi sumus, ibi incumbimus ut surgamus, et quasi ibi surgendo manum considerationis ligimus, ubi pede amoris lubrici errantes negligendo jacebamus. Quia enim ab invisibilibus per visibilia cecidimus, dignum est ut ad invisibilia si res sum invisibilibus innotuitur, ut quo casu anima venit ad infimam eo gradu revertatur ad summa: atque eis enim quibus corrui passibus surgat, dum, sicut dictum est, ita nos ad Deum bene considerata revocant, quæ nos ab eo male eiecta diviserunt.

CAP. V. — De arrogantibus, ad illud : Mihi autem det Deus hæc dicere ex sententia (Sap. vii, 15).

(Moral. lib. xxiii, c. 17, n. 31.) Arrogantes etsi secreta quaedam intelligunt, percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt; et si noverint quomodo sunt, ignorant quomodo sapiunt. Et sit plerumque ut fortiter dicant, sed tamen juxta ea quæ dicunt vivere nesciant. Unde bene quidam Sapiens dicit: *Mihi autem det Deus hæc dicere ex sententia (Sap. vii, 15).* Sententia quippe a sensu vocata est, et rec. a quæ inteligit, non ex sola scientia, sed etiam ex sententia dicere appetit, qui nequaquam tantummodo sciendi dicere, sed sentiendi desiderat experiri quod dicit. Sed mens arrogantium dictorum suorum sensum non penetrat, quia ab interno gustu recto iudicio in eos favores relatur, quos foris amat. Vera autem scientia afflicti, non extollit, nec superbientes quos impleverit, sed lamentantes facit.

CAP. VI. — Quomodo Spiritus sanctus sit mobilis et stabilis (Sap. vii, 2).

(Lib. 1, hom. 5, in Ezech., n. 9.) Spiritus sanctus Deus ante sæcula Patri est et Filio coæternus, et cuncta intra ipsum sunt, et locum nusquam est ubi non sit, sicut scriptum est: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum (Sap. 1, 7).* Et tamen cum tantus Sapientia describeretur: *Est enim in illa spiritus intellectus, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, mobilis (Ibid., vii, 22).* Et paulo post: *humanus, stabilis.* In quibus verbis magna nobis quæstio oritur, cur iste spiritus qui implet omnia, simul stabilis et mobilis [Text., mobilis et stabilis] dicatur. Sed si ad usum

consuetudinis humanæ recurrimus, sensum citius loquentis invenimus. Homo quippe qui in ea regione in qua est ubique discurrit, procul dubio ubique obviam venit, et repente ubi non creditur, invenitur. Omnipotens ergo spiritus ut ubique præsens signaretur, simul et stabilis et mobilis dicitur. Stabilis, quia per naturam omnia continet; mobilis autem dicitur, quia ubique etiam nescientibus occurrit. Tenens ergo omnia, stabilis, præsentem se omnibus exhibens mobilis appellatur.

CAP. VII. — Cur Deus filium suum absque peccato flagellari permiserit, ad illud : Cum sis justus, juste omnia disponis (Sap. xii, 15).

(Moral. lib. iii, c. 14, n. 26.) Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, ut culpas nostræ transgressionis exstingeret, venit mortalitatis nostræ flagella tolerare, et qui Patri æqualis est per divinitatem, venit propter nos ad flagella per carnem: quia [Text., quæ] nimirum flagella non susciperet, nisi formam damnati hominis redimendo sumpsisset: nisi primus homo delinqueret, secundus ad passionum probra minime veniret. Nisi enim Adam primum diabolus per voluntarium vitium in animæ mortem traxisset, Adam secundus sine vitio in carnis mortem voluntariam non veniret. Frustra itaque afflicti est, qui in carne natus, propria admissa non habuit, et tamen poenam carnalium sine culpa suscepit. Hi cæ est enim quod per Patrem loquitur, dicens: *Quæ non rapui, tunc exsolvebam (Psal. lxxviii, 6).* Alius namque ad patris suum conatus, divitiarum potestatem in manu superbe rapere voluit; sed tamen culpas huius superbi sine culpa mediator exsovit. Hinc et quod Patri quidam Sapiens dicit: *Cum sis justus, juste omnia disponis; eum quoque qui non debet puniri condemnas (Sap. xii, 15).* Sed pensandum est quomodo justus sit et omnia juste disponat, si eum qui non debet puniri condemnat. Mediator etenim noster pro semetipso perpetravit, sed si ipse indebitam non susciperet, nunquam nos a debita morte liberaret. Pater ergo cum justus sit, justum puniens, juste omnia disponit, quia per hoc cuncta iustificat, quod cum qui sine peccato est pro peccatoribus damnat, ut eo electa omnia ad cultum justitiæ surgerent, quo si qui est super omnia, damnata iniustitiæ nostræ sustineret. Qui juxta semetipsum frustra afflicti sunt est, juxta vero nostra acta non frustra, rubigo quippe vitii purgari non potuit, nisi igne tormenti. Venit itaque sine vitio qui se subiceret sponte tormento, ut debita nostræ iniquitatis supplicia eo reos suos juste amitterent, quo hunc a semetipso liberum injuste tenuissent. Frustra ergo, et non frustra afflicti est, qui in se quidem admissa non habuit, sed cruore proprio, reatus nostri maculam tersit.

CAP. VIII. — Quod divinus sermo qualitatis audientium condescendat, ad illud : Paratum panem de celo præstitisti illis sine labore (Sap. xvi, 20).

(Moral. lib. vi, c. 16, n. 22.) Alius elatione erigitur, alius pondere timoris inclinatur, alius libidine aestuat, alius avaritia anhelat, alius remissione se dejicit, alius ira lervescit; sed per docuinam sacri eloquii dum superbo humilitas tribuitur, timido confidentia præbetur; luxuriosus per castitatis studium ab immunditia tergitur, avarus per continentiam ab ambitionis aestu temperatur, remissus zeli rectitudine erigitur, iracundus a precipitationis suæ excitatione refrænatur [Text. add. Universa Deus aquis irrigat]. Vim sui sermonis Deus in singulis juxta morum diversitatem fornat, ut hoc in ejus eloquio quisque inveniat, per quod virtutis necessitate germinet. Unde per quemdam sapientem de manu dulcedine dicitur: *Paratum panem de celo præstitisti illis sine labore omne delectamentum in se habentem, atque omnis saporis suavitatem.* Manna quippe omne delectamentum atque omnis saporis in se suavitatem habuit, quod videlicet in ore spiritualium juxta vo-

linitatem edentium saporem ded t, quia divinus sermo et omnibus congruens, et a semetipso non discrepans, qualitati audientium condescendit: quem dum electus quisque utiliter juxta modum suum intelligit, quasi acceptum manna in voluntarium saporem venit [Text., vertit].

CAP. IX. — *Quod nemo se de ignorantia peccati excusare queat (ad Sap. xvii, 10).*

(Moral. lib. xxvii, c. 25, n. 48.) Creator omnipotens Deus a cuncti insensibilium irrationabilibusque distinctum rationabilem creaturam hominem condidit, quatenus quid egerit ignorare non possit. Naturæ enim lege scire compellitur seu pravum, sive rectum sit quod operatur. Nam ad iudicium pro actione cur venit, si non potuit nescire [Text., si potuit nescire] quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis ruditi [Text., eruditi] contemnunt, utrum bona an mala sint quæ faciunt, sciunt. Nam si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostensionem [Text., ostentatione] gloriantur? Rursum si mala se agere ignorant, cur in eisdem facis alienos oculos declinant? ipsi enim sibi testes sunt, quia sciunt malum esse quod agunt, quod videri ab aliis verentur. Si enim veraciter malum esse non crederent, nequam hoc ab aliis videri formidat. Unde et bene per quemdam Sapientem dicitur: *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis (Sap. xvii, 10)*; quia dum de facto suo conscientiam suam pulsans,

A timor redarguit, ipsa sibi testimonium perhibet damnabile esse quod agit. Et cum illicita quisque perpetrat, pavet quod facit, et apertus damnationis testis est ipse timor iniquitatis, quia et timetur quod agitur, et tamen malum non vincitur quod timeatur. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos se te fugere non possunt, quia enim malum quod faciunt noverunt, habent testem conscientiam, habent iudicem rationem suam. In peccato igitur quod committunt prius contra se iudicium suæ rationis inveniunt, et post ad distractionem æterni examinis perducuntur. Et hoc est fortasse quod per Psalmistam dicitur: *Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum (Psal. xli, 8)*, quia dum miro ordine dispositionis occultat, ma um non permittitur nesciri quod agitur, et suo se iam iudicio peccator in conscientia condemnat, et post condemnationem propriam, ad æterni iudicis sententiam properat. Abysson ergo abyssum invocari, est de iudicio ad iudicium pervenire. Eant ergo prædicatores sancti, redarguant facta peccantium, auditores autem pravi contemnunt verba justorum, defendant quantum voluerint. Pravitates suas, atque impudenter gestas impudenter defendendo multiplicent, certe ipsi sibi in conscientia testes sunt qui excusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

LIBER SECUNDUS.

De Testimoniis in librum Ecclesiastici.

CAPUT PRIMUM. — *De tentationibus conversorum, ad illud: Fili, accendens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore (Eccl. ii, 1).*

(Moral. lib. xxiv, c. 11, a. n. 25 ad 34.) Solenter intuendum est tres esse vices, quibus unusquisque anxietate mœroris afficitur, et post mœrorem prætius ad securitatem lætitiæ revocatur. Quod si vigilantè attendimus, has tres vices mœroris et lætitiæ uniuscujusque electi animo istis modis alternari invenimus, id est conversione, tentatione et morte. In prima quippe, quam diximus, conversionis vice gravis mœror est, cum sua unusquisque peccata considerans, curarum secularium vult compedes rumpere, et viam Dei per spatium securæ conversationis ambulare, desideriorum temporalium grave onus abicere, et leve jugum Domini libera servitute portare. Cogitant enim ista occurrit illa familiaris sua carnalis delectatio, quæ inveterata dudum, quanto eum diutius tenuit, tanto arctius astrigit, atque a se tardius abire permittit; et quis ibi mœror, quæ anxietas cordis, quando hinc spiritus vocat, hinc caro revocat, huc amor novæ conversationis invitat, huc usus vetustæ perversitatis impugnat, hinc desiderio ad spirituales patriam flagrat, et hinc in seipso carnalem concupiscentiam tolerat, quæ eum aliquo modo etiam invitum delectat? Sed quia divina gratia diu nos istis difficultatibus afflicti non permittit, citius nos ruptis peccatorum vinculis ad libertatem novæ conversationis consolando perducit, et præcedentem tristitiam subsequens lætitia refocet: ita ut conversi uniuscujusque animus eo magis ad votum suum perveniendo gaudeat, quo magis se pro illo meminit laborando doluisse. Fit cordi immensa lætitia, quia ei quem desiderat, jam per spem securitatis proinquit. At ne conversus quisque jam sanctum se esse cretat, et quem pugna mœroris superare non valuit, ne ipsa postmodum [Text., valuit, ipsa postmodum] securitas sternat, dispensante Deo permittitur, ut post conversionem suam tentationum stimulis fatigetur. Jam quidem per conversionem rubrum mare transiit, sed adhuc in eremo vitæ præsentis

ante faciem hostes occurrunt. Jam peccata præterita velut extinctos Ægyptios post terga relinquimus, sed adhuc nocentia vitia, quasi hostes alii obviant, ut ad terram repromissionis pergentibus ceptum iter intercludant. Jam priores culpæ, velut insequentes adversarii, sola divina virtute prostrate sunt, sed tentationum stimuli quasi hostes alii, contra faciem veniunt, qui et cum nostro labore superentur. Conversio videlicet securitatem parit, mater autem negligentia solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, sic scriptum est: *Fili, accendens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccl. ii, 1)*. Non enim ait, ad requiem, sed ad tentationem, quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro quasi ex jure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figuravit, qui diabolus non nisi post baptismum se tentare permisit; ut signum nobis quod iam futuræ conversionis innumeret, quod membra ejus, postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent. Post primam igitur vicem mœroris atque lætitiæ, quam unusquisque per studium conversionis agnoscit, hæc secunda suboritur, quia ne securitas [Text., securitatis] negligentia dissolvatur, impulsu tentationis afficitur; et quidem quisque in ipso conversionis initio magna plerumque excipitur dulcedine consolationis, sed durum laborem postmodum probationis experitur. Tres quippe sunt modi conversorum: inchoatio, medietas atque perfectio. In inchoatione autem inveniuntur [Text., inveniunt] blandimenta dulcedinis, in medio quoque tempore certamina tentationis, ad extremum vero perfectio [Text., perfectionem] plenitudinis. Prius ergo illos dulcia suscipiunt quæ consolentur, postmodum amara quæ exercent; et tunc dum suavia atque sublimia quæ confirmant. Nam et sponsam suam vir quisque prius dulcibus blandi-

mentis lovet, quam tamen jam conjunctam asperis increpationibus probat, probatam vero securis cogitationibus possidet. Unde et plebs Israelitica, cum sponte se Deo ad sacras mentis nuptias ex Ægypto vocaretur, quasi arharum vice prius accepit blandimenta signorum; conjuncta autem, probationibus exercetur in eremo, probata vero, in promissionis terra virtutis plenitudine confirmatur. Ante igitur in miraculis degustavit quid appeteret; postmodum in labore tentata est, si custodire noverat quod gustasset, ad extremum quoque plenius accipere meruit, quod laboribus probata custodivit. Ita ergo vitam uniuscujusque conversi, et inchoatio blanda permulcet, et aspera medietas probat, et plena post perfectio roborat (*Moral. l. xxiv, c. 11, n. 29*). Sæpe autem tam diutina sunt probationum certamina, quam longa inchoationum fuerant blandimenta. Sæpe vero majus datur in inchoatione dulcedinis, minus autem in labore probationis: sæpe minus in inchoatione dulcedinis, majus in labore probationis. Nunquam vero laborem probationis dispar sequitur perfectio firmitatis, quia juxta summam certaminis, remuneratur quisque plenitudine perfectionis. Plerumque autem in eo quisque conversus labitur quod dum quibusdam donis gratiæ dulcedine inchoationis excipitur, confirmationem accepisse se perfectionis arbitrat, et plenitudinem consummationis æstimat, quæ adhuc blandimenta esse inchoationis ignorat. Unde fit ut dum subita probationis procella tangitur, despectum se et perditum Deo suspicetur, qui si inchoationi suæ non passim crederet, adhuc in prosperis positus, mentem ad adversa prepararet, et vitis venientibus postmodum tamen firmus resisteret, quam ea et iam sagacius prævidisset. Quæ quidem si tranquillus prævidet, tolerat, eorum tamen omnino certamina etiamsi prævideat non declinat, quia cursus nostri itineris nequaquam peragitur sine pulvere probationis. Plerumque autem conversus talibus quisque probationum stimulis agitur, qualibus ante probationis gratiam nunquam pulsatum se esse reminiscitur, non quia tunc hæc eadem radix probationis deerat, sed quia non apparebat. Humanus quippe animus multis cogitationibus occupatus, sæpe sibi metipsum aliquo modo manet incognitus, ut omnino quod tolerat nesciat, quia dum per multa spargitur, ab interna sui cognitione removetur. Si autem Deo soli vacare appetat, et ramos multimodæ cogitationis abscidat, tunc libere conspicit quod de intima procedit radice carnis. Carnius namque si nascatur in via, itinerantium pedibus teritur, atque ipso usu transeuntium ejus superficies ne appareat conficitur. Sed quamvis desuper frutificantes spinæ non apparent, subter tamen radix occulta perdurat. Si autem eam transeuntium pedes terere et calcare cessaverint, mox in superficiem surgendo progreditur, et per spinam prodit in publicum, quidquid in radice vivebat occultum. Ita et in corde secularium sæpe occulta quedam probationum malis non facile apparent exurgere, quia velut in via actionum sita, transeuntium pede teritur cogitationum, et per innumeras curas quasi multis itinerantibus premitur ne videatur. Si autem per probationis gratiam a via cordis curarum turba removetur, ut nulla actuum insolentia conerit, nullus cogitationum tumultus premat, tunc quod occultum latere agnoscitur, tunc de radice vitiorum pungit libere spina probationum. Contra quam bene viventis manu agitur, ut quantum potest fieri non legatur occulta, sed radicibus evellatur. Quod donec fiat, uniuscujusque conversi animum ita hæc spina conturbat, ut sæpe percussione subita pene superari se sentiat, equeque vulnus medullitus inflicti excitabiliter pertimescat. Plerumque vero ipsi probationum stimuli dum in usum veniunt, dilatantur, et non quidem aciores, sed longiores exstant. Minus autem dolent, sed magis inficiunt: quia cum menti diutius adherent, tanto sunt minus pavent, quanto magis assueti. Inter hæc ergo deprehensa mens huc illicque distenditur, et multiplicibus probationum astibus

dissipatur, et sæpe hinc inde provocata cui tentant vitio obviat, vel quod primum impugnet ignorat. Unde plerumque evenit ut dum nimis insurgentia vitia cruciant, dum repugnantis animum jam jamque in lapsum quasi desperationis inclinant; conversus quisque hanc sublimitatis viam, quam sibi ad remedium elegit, expavescat: et quasi in summo eductus titubat, qui in imo solidus stabat. Sed quia misericors Deus nos, robari permittit probationibus, non tolerat reprobari, sicut scriptum est: *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed jacet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere* (*1 Cor. x, 13*); citius nobis ope consolationis occurrit [*Text.*, succurrit], et surgen es probationum stimulos mitigat, impugnantisque se cogitationum motus interna pace tranquillat. Moxque anima immensam de spe celestium lætitiarum percipit, dum devictum malum respicit quod toleravit. His itaque duabus vicibus, id est confensionis et probationis, per incertorem lætitiarumque transactis, superest tria cujus et incertorem adhuc sustineat, et gaudia consequatur. Post probationis certamina, post probationis ærumnam, restat adhuc dura tentatio, quia venire non potest ad perfectam gaudia libertatis, nisi prius debitum solverit humanæ conditionis. Conversus autem quisque sibi caute sollicitus tacite secum considerare non cessat, æternus iudex quam districtus adveniat, suumque terminum quotidie prospicit, et ante severitatem tantæ justitiæ quas rationes vite suæ positurus sit attendit; et si cuncta prava opera quæ intelligere potuit devitavit, venturus tamen coram districto iudice, illa magis quæ in semet ipso non intelligit pertimescit. Quis enim considerare valeat quanta mala, per momenta temporum in ipsis inconstantibus cogitationum motibus perpetravit? Facile est autem opera perversa vitare, sed nimis difficile est ab illicita cogitatione cor tergere. Sæpe ergo electis, etiam nolentibus, in cogitatione surripit quod in se quidem solerter aspiciunt, et ante Dei oculos quanti sit reatus ostendunt; et cum de his omnibus semper districta iudicia pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cum ad solvendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici propinquare se cernunt, et fit tanto timor acrior, quanto et retributio æterna vicinior. Crescit pavor vicina retributione justitiæ, et urgente solutione carnis, quanto magis districtum iudicium jam jamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquam se preternisi se meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt, quia videlicet semeipsos dijudicare et comprehendere omnino non possunt, atque urgente exitu, subtiliori terrentur metu. Unde Redemptor nos er solutioni carnis appropinquans, et membrorum suorum speciem evans, factus in agonia cepit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum agonia peteret [*Text.*, in agonia esset], qui in terris positus cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quamdam terroris atque formidinis patimur, cum per solam carnem æterno iudicio propinquamus. Neque enim tunc cujuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc invenit quod in æternum mutare non possit. Consideramus quippe quod viam vite presentem nequaquam sine culpa transire potuimus. Consideramus etiam quia ne hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostrum vitam præcedentium patrum valeat vel superare vel æsequari? Et tamen David dicit: *Ne intres in iudicium cum sero tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (*1 Sol. cxlii, 2*); Paulus cum diceret: *Nihil in hi consensum*, caute subjunxit: *Sed non in hoc justificatus sum* (*1 Cor. iv, 4*). Jacobus dicit: *In multis offendimus omnes* (*Jac. iii, 2*). Joannes dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est* (*1 Joan. i, 2*). Quid ergo faciunt tabulæ ubi et tremunt columnæ? aut qui modo vir-

gulta mobilia [Text., immobilia] stabunt, si hujus A
pavoris turbine etiam cætri quatuntur? So u ioni
ergo carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindicte etiam iusti anima turbatur, cui et si quod tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interveniente concutitur? Sed quia justorum animæ a levibus quibusque contagiis ipso sæpe pavore mortis purgantur, et æternæ retributionis gaudia jam ab ipsa carnis solutione percipiunt, plerumque vero contemplatione quadam retributionis æternæ, etiam priusquam carne exspolientur hilare-cunt, et dum debitum vultustatis solvunt, novi jam muneris lætitia perficiunt. Electi igitur uniuscujusque mens his tribus vicibus, id est vel labore conversionis, vel tentatione probat onis, vel formidine solutionis afficitur [Text., atteritur], et magnis postmodum securitatis gaudiis refove ur.

CAP. II. — De hypocritis, ad illud: Væ peccatori terram ingredientem duabus viis (Eccli. II, 14).

(Moral. lib. I, c. 26, n. 3). Væ peccatori terram B
ingredientem duabus viis (Eccli. II, 14). Duabus quippe viis peccator terram ingreditur, quando et D i est quod opere exhibet, et munus quod per cogitationem quaerit. Sunt namque nonnulli qui in bonis quæ faciunt, non retributionem interius, sed exterius favorem quaerunt.

CAP. III. — De amatoribus et contemptoribus mundi, ad illud: Væ his qui perdidit sustinentiam (Eccli. II, 16).

(Moral. lib. VII, ca. 30, n. 45). Sæpe dum presentis vite brevitatis quasi diu perseverantia diligitur, ab æterna spe animus frangitur, et delectatur presentibus: cumque longum putat quod ad vivendum sibi spatium restat, repente vitam deserens, æterna invenit, quæ vitare jam nequeat. Hinc est quod per quemdam sapientem dicitur: Væ his qui perdidit sustinentiam. Su tinentiam videlicet et perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus æstimant, spem invisibilium derelinquunt. Cumque mens in presentibus fligitur, vita terminatur, et repente ad supplicia improvisa perveniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut nunquam se contingere, aut tarde crediderunt. Hinc scriptum est: Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet (I Thessal. V, 2). Quia enim ad rapiendam animam propinquans minime conspicitur, furi in nocte comparatur. Tanto igitur debet quasi semper veniens metui, quanto a nobis non valet ventura præscribi. Unde et sancti viri quia brevitatem vite indeinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes vivunt, et tanto se solidius mansuris præparant, quanto et nulla esse transitoria semper ex illo pensant. Hinc Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait: Pusillum adhuc et non erit peccator (Psal. XXVI, 10). Hinc mentes præsumptuos Jacobus corripit, dicens: Quæ est vita nostra [Text., vestra]? vapor est ad modicum parens (Jacob. IV, 15). Immeasum quippe est quod sine termino sequitur, et parum est quicquid finitur, longum autem nobis non debet videri quod cursu [Text., cursu sui temporis] ad occasum sui temporis tendit, ut non sit. Quod dum per momenta ducitur, ipsa hæc momenta sua quæ deserunt [Text., differunt], impellunt, atque unde teneri cernitur, inde agitur ne teneatur.

CAP. IV. — De verecundia bona vel mala, ad illud: Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam (Eccli. IV, 25).

(Lib. I, hom. 10, in Ezech., n. 47). Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum, sapientiæ est; bonum vero erubescere stultitatis. Unde scriptum est: Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam (Eccli. IV, 25). Qui enim erubescit penitendo mala quæ fecit, ad vitæ libertatem pervenit, qui vero erubescit bona facere, ab statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, sicut per Redemptorem dicitur: Qui me erubuerit et meos

sermone, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua (Luc. IX, 26).

CAP. V. — De patientia Dei erga peccatores, ad illud: Ne dicas: Peccavi, et quid accidit triste (Eccli. V, 4)?

(Moral. lib. XXV, c. 4 et 5, n. 5 et 6; lib. I, hom. 13, in Evang., n. 3.) Divina severitas eo iniquum acrius in iudicio punit, quod diutius pertulit, et tanto sequitur districtior sententia, quanto peccanti ei magna est patientia prorogata. Iniquus autem dum diu omne quod nequiter concupiscit exercet, quia non subito percussus, sed ejus in finem poena offertur nequissima ejus actio a Deo videri non creditur. Æstimatur Deus injusti acta non cernere, quia differt juste damnare, et magna ejus patientia quasi quædam negligentia putatur. Iniquus quoque ipse toties se in peccatis suis non videri a Deo credit, quoties inulta peccavit. Cui per quemdam sapientem dicitur: Ne dicas: Peccavi, et quid accidit mihi triste (Eccl. V, 4)? Emendare non vult nequitiam, pro qua dignam non pertulit poenam. Et quo pie exspectatus est, eo ad peccandum nequiter est instigatus, et patientiam superne longanimitatis despiciens, unde corrigere culpam suam debuit, inde cumulavit. Sæpe etiam quia poenam quam meretur, repente non suscipit, hoc ipsum Deo non timet displicere quod facit. Est ita nunc, et ad quaslibet blasphemias præsumendo prorumpat voluntatum [Text., voluptatum] suarum nequitiis impleat, aliena rapiat, innocentium oppressione satiatur, et quia necdum percussus, vias suas aut non videri a Domino æstimet, aut quod prius est, approbari. Veniet profecto, veniet æterna et repentina percussio; et tunc cognoscat ab eo [Text., a Deo] cuncta conspici, quando se improvise exitu viderit pro cunctorum retributione damnari. Tunc considerasset omnia verum iudicem sentiet, quando malorum suorum meritum jam evadere sententia non possit. Nemo igitur dicat humana facta Deum non cernere, cum iniquum quempiam iniquitates suas libere prospicit cumulare. Nemo hanc Dei longanimitatem negligat, quia tanto districtiorem justitiam in iudicio exercet, quanto longiore patientiam ante iudicium prærogavit. Hinc etenim Paulus dicit: Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit, secundum autem duritiam tuam et cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justitiae Dei (Rom. II, 4). Hinc Psalmista ait: Deus iudex, justus, fortis et longanimis. Dicturus quippe longanimum, præmisit justum, ut quem viles delinquentium peccata diu patienter ferre, scias hunc quandoque etiam districto judicare. Altissimus etenim patiens redditor (Eccli. V, 4); patiens enim redditor dicitur, quia peccata hominum et patitur et reddit, nam quos diu ut convertantur tolerat, non conversos durius damnat.

CAP. VI. — De oratione, ad illud: Ne iteres verbum in oratione (Eccl. VII, 15).

(Moral. lib. X, cap. 15, num. 27, etc.) Mens in Deo se per studium orationis attollens ab spei fiducia protinus frangitur, si eam intendente reatus sui accusat conscientia, si intenta precibus necdum devictæ culpæ mordetur memoria. Diffidit namque accipere se posse quod appetit, quæ profecto reminiscitur non se adhuc facere quod divinitus audivit. Hinc per Joannem dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quid quid petierimus ab eo accipiemus (I Joan. III, 21). Hinc Salomon ait: Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. XXVIII, 9). Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se præceptis ejus, quem postulat, meminit, et oratio sit execrabilis, cum a censura avertitur legis, quia dignum profecto est ut ab ejus beneficiis sit quisque extraneus, cujus nimirum jussionibus non vult esse subjectus. Qua in re hoc est salubre remedium, ut cum se mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc prius in oratione defleat quod erravit; quatenus erroris macula cum fletibus tergitur, in peti-

tone sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed curandum nimis est ne ad hoc rursus proruat, quod se mundas esse flibus exultat; ne dum plorata iterum culpa committitur, in conspectu iudici iusta etiam lamenta levigentur. Soleriter quippe debemus meminisse quod dicitur: *Ne iteres verbum in oratione tua* (Eccli. vii. 15). Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare. Verbum quippe in oratione iterare est post sletum committere quod rursum necesse sit desistere. Ac si aperte dicat: Cum male gesta desistere, nequaquam rursus facias quod in precibus iterum plangas. Ante igitur orationis tempora debet sollicitè conspici, quidquid potest in oratione reprobari. Talem quippe se mens, et cum ab oratione cessat, exhibere se tenet, qualis apparere iudici in ipso orationis tempore exoptat. Sæpe namque immunda quedam vel illicita in animo vertimus [Text., versamus], quoties a precibus vacamus. Sed cum semus ad studium orationis exerit, earum rerum imagines reverberata patiur, quibus libenter prius otiosa premebatur. Sæpe curis mundi libenter occupamur, cumque post hæc studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad celestia erigit, quia pondus hæc terrenæ slicitudinis in profundum mergit. Nonnunquam vero cor a cunctis excutimus, et illicitis motibus etiam cum a prece vacat obviamus; sed tamen quia culpas rarius committimus, aliena pigrius delicta laxamus, et quo peccare noster animus sollicitus metuit, eo districtius hoc quod in se ab alio delinquitur abhorrescit. Unde fit ut eo inveniatur quisque tardus ad veniam, quo proficiendo factus est cautus a seculum. Sed quid hæc doloris macula inveniri deterius potest, quæ in conspectu iudicis non inquinat charitatem, sed necat? Vitam quippe an mæ quælibet culpa polluit: servatus vero contra proximum dolor occidit. Menti namque ut gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur, qui scilicet a transfixo corde si prius non educitur, nihil in precibus divinæ opis obtinetur, quia vulneribus membris imponi salutis medicamina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtrahatur. Hinc est quod per semetipsam Veritas dicit: *Nisi miseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester qui in caelis est, remittet vobis peccata vestra* (Matth. vi. 15). Hinc constitutionis postulationis conditi nem pietatis posuit, dicens: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Ibid. 12): ut profecto bonum quod a Deo coniuncti petimus, hoc primum cum proximo conversi facimus. Tunc ergo vere oramus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quæ in nos commissa sunt proprio zelo retinemus. Gravi mens nos etiam in suis tempore confusione deprimitur, si hæc aut sua adhuc operatio inquinat, ut alienæ malitiæ servatus dolor arcuatur (Mor. lib. xvi. c. 20). Nam sicut per corporis faciem hominibus, ita per interiorum imaginem Deo nosi atque conspicabiles sumus; cum vero reatu culpæ depimimur, ad Deum levare cordis nostri faciem veremur. Dum enim nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens tripidat, quia ipsa se conscientia accusat. Cum vero sum penitentia lamentis culpa diluitur, et se perire rata planguntur ut plangere la minime perpretentur, magna in mente fiducia nascitur et ad conspiciendam supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies levatur.

CAP. VII. — Quod pro mortis memoria evadantur crimina, ad illud: In omnibus operibus tuis memorare novissima tua (Eccli. vii. 40).

(Moral. lib. xiii. c. 29, n. 33.) *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.* Qui enim considerat qualis erit timidus in morte, semper sit timidus in operatione; nihil quod transeat appetit, cunctis præsentis vite desideriis contradicit, et pene mortuum se considerat, quia se moriturum minime ignorat. Perfecta enim vita est

A mortis imitatio, quam dum iusti sollicitè et tedium [Text., peragunt], culpæ laqueos evadunt.

CAP. VIII. — De superbia, ad illud: Initium omnis peccati superbia (Ecc i. x. 15).

(Moral. lib. xxxi. c. 45, n. 87, lib. xxxiv. c. 23, n. 47.) Radix cuncti mali superbia est, Scribura attestante qua dicitur: *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x. 15). Prima autem ejus soboles inanis gloria. Sep enim novum principalia vitii de hac virulenta rali e proferuntur, scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluviis, luxuria. Nam quia his septem vitiiis superbi nos captos dedit, ideo Redemptor noster a spiritali liberationis prælium Spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed ex his septem principibus vitiiis alia vitiorum pullulant germina. Nam de inani gloria, inobediencia, jaactantia, hypocrisis, contentiones, perinacitæ, discordiæ et novitatum præsumptiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira: timor [Text., tumor] mentis, contumelie, clamor, indignatio, blasphemie proferuntur. De tristitia: inlicita, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia: profligatio, iraus, falacia, perjuria, iniquitudo, violentiæ, et contra misericordiam oblationes cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria, cæcitas in mens, inconsideratio, inconstantia, precipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem vel deperatio futuri generantur. Ex his ergo principalibus vitiiis quinque sunt spiritualia et duo carnalia. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognitione jungitur, ut nonnulli unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corrumperit, invidiam gignit, quia novum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hæc a ius a lipisci valeat, tabescit. Invidia quoque iram generat, quia quanto interno livoris vulnere animus sarciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur, et quæ quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut gravius pressa sentitur. Ex ira quoque tristitia oritur, quia turbata mens quo inordinate se concutit, eo alii endo confundit, et cum tranquillitatis delectationem amiserit, nihil hæc nisi ex perturbatione subsquens incertior pascit. Tristitia quoque ad avaritiam derivatur, quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, unde consolari debeat foris querit, et tanto magis exteriora bona a lipisci desiderat, quanto gaudium non habet aliquid intrinsecus recurrat. Post hæc vero duo caralia vitia, id est ventris ingluviis et luxuria supersunt. Sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membro unum ventri genitalia: subnixa [Text., subnexa] videantur: unde dum unum inordinate reficitur, aliud procul dabit ad contumelias excitatur. Radix ergo et regina vitiorum superbia cum devictum plene cor coeperit, mox illud his septem vitiiis principalibus devastatum trahit. Sicut autem inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur, ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperti vitia pullulant. Nulla quippe mala a lpublicum prædirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Ius namque prius bullit in elatione, quod foras postmodum spumat in opere. Sed quia occasio de superbiæ insputatione se præbuit, debemus hæc subtilius sollicitiusque discutere, atque ad humanas mentes quanta vel qualis veniat, et quibus qualiterve surripit, demonstrare. Alia quippe vitia eas solemmodo virtutes impetunt quibus ipsa destruantur, ut videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam unius virtutis extinctione contenta,

contra cuncta animæ membra se erigit, et quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit, ut quidquid illa invadente agitur, etiamsi virtus esse ostenditur, non per hoc Deo, sed soli vanæ gloriæ ferviatur. Quasi enim tyrannus quidam obsessam civitatem intercipit, cum mentem superbia irrupit, et quo ditiores quemque ceperit, eo in dominio durior exurgit, quia quo amplius res virtutis sine humilitate agitur, eo latius ita dominatur. Quisquis vero ejus in se tyrannidem captiva mente susceperit, hoc primum damnus patitur, quod cluso [Text., clauso] cordis oculo iudicii aequitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis vel bene geruntur displicent, et sola ei quæ vel prave ipse eggerit placent; semper aliena opera despiciunt, semper miratur quod ipse facit, quia et quidquid egerit, egisse se singulariter credit, atque in eo quod exhibet per gloriæ cupiditatem, sibimet ipsi favet per cogitationem, et cum se in cunctis transcendere ceteros æstimat, per lata cogitationum spatia secum deambulans, laudes suas tacitus clamat. Nonnunquam vero ad tantam elationem mens ducitur, ut in eo quod timet, etiam per ostentationem locutionis effrenetur; sed tanto facilius ruina sequitur, quanto apud se quisque impudentius exaltatur. Hinc enim scriptum est: *Ante ruinam exaltatur cor (Prov. xvi. 18)*. Hinc per Daniele dicitur: *In aula Babylonis deambulabat Rex; responditque, et ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore firmitudinis meæ, in gloria decoris mei (Dan. iv, 26)*? Sed hunc tumorem quam concita vindicta r. presserit, illico adiungit, dicens: *Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, regnum tuum transiet a te: et ab hominibus te ejicient, et cum bestiis et feris erit habitatio tua; fenum quasi bos comedes, et septem tempora immutabuntur super te (Ibid., 28)*. Ecce quia tumor mentis usque ad aperta verba se protulit, patientia iudicis protinus usque ad sententiam erudit, tantoque hunc districtius percussit, quanto ejus se superbia immoderatus erexit. Et quia enumerando bona dixit in quibus sibi placuit, enumerata mala in quibus ferietur audivit. Scientium vero est quod ipsa hæc de qua tractamus elatio, alios ex rebus secularibus, alios vero ex spiritualibus possidet. Alter namque intumescit auro, alter eloquio, alter in infinitis et terrenis rebus, alter summis cælestibusque virtutibus, una tamen eademque res ante oculos Dei agitur, quamvis ad humana corda veniens, in eorum ob utibus diverso amictu pallietur. Nam cum is qui de terrenis prius gloria superbiebat, postmodum de sanctitate extollitur; nequam cor ejus elatio deseruit, sed ad eum consueta veniens ut cognosci nequeat, vestem mutavit. Sciendum quoque est quod aliter hæc præposita, atque aliter subditos tentat. Præfato namque in cogitationibus suggerit, quia solo vite merito super ceteros excrevit; et si qua ab eo bene aliquando gesta sunt, hæc imortune ejus animo objicit, et cum huic Deo singulariter placuisse insinuat, quo facile suggesta persuadeat, ipsam ad testimonium potestatis traditæ retributionem vocat dicens: Quia nisi omnipotens Deus de his omnibus meliorem cerneret, omnes hos sub tuo regimine non dedisset. Ejusque mox mentem erigit, viles atque inutiles eos ostendit qui subjecti sunt; ita ut jam nullum quasi dignum respiciat, cui æquanimitè loquatur. Unde et mox mentis tranquillitas in iram vertitur, quia dum cunctos despicit, dum sensum vitamque omnium sine moderatione reprehendit, tanto irrefrenatius [Text., effrenatius] se in iracundiam dilatat, quanto eos qui sibi commissi sunt, esse sibi indignos putat. Ad contra cum subjectorum cor superbia instigat, hoc summo peccato agere nititur, ut sua acta considerare funditus negligant, et semper tactis cogitationibus rectoris sui iudices fiant, qui dum in illo quod reprehendere debeant importune respiciunt, in semetipsis quod corrigunt nunquam vident. Unde et tanto atrocius per-

gunt, quanto a se oculos avertunt: quia in hujus vite itinere offendentes corruunt, dum alibi intendunt. Et quidem peccatores se asserunt, nec tamen tantum ut tam noxie in regimine personæ traderentur. Et dum ejus facta despiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam usque vesaniam devolvuntur, ut Deum res humanas curare non æstimant, quia ei qui quasi jure reprehenditur, esse se commissos dolent. Sicque dum contra rectorem superbiunt, etiam contra iudicia conditoris intumescunt, et dum pastoris sui vitam diducunt, ipsam quoque sapientiam omnino disponentem [Text., disponentis] impugnant. Sæpe autem rectoris sui dictis proterve obviant, et eamdem vocis superbiæ libertatem vocant; sicque prope elatio [Text., sic quippe elatio] se quasi pro recitidine libertatis objicit, sicut sæpe timor pro humilitate supponit. Nam sicut plerique reticent ex timore, et tamen tacere se existimant ex humilitate, ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, et tamen loqui se credunt per libertatem recitidinis.

B Aliquando autem subditi proterve quæ sentiunt nequaquam produnt, et hi quorum loquacitas vix compeccatur, nonnunquam ex sola amaritudine intimi rancoris obticeunt. Qui pro dolore mentis proccacitatis suæ verba subtrahentes, cum male loqui soleant pejus audiunt, quia cum peccando aliquid de correptione audiunt, indignantes etiam responsionis verba suspendunt. Cum his quando aspere agitur, sæpe ad querelæ voces de hac ipsa asperitate prosiliunt. Cum vero eos magistri sui blande preveniunt, de hac ipsa humilitate qua præventi sunt gravius indignantur, et tanto eorum mens vastius accenditur, quanto consideratius infirma judicator. Hi nimirum, quia humilitatem, quæ virtutum mater est, ne-cium, usum sui laboris perdunt, etiamsi qua bona sunt quæ operari videantur; quia sicut gentis fabricæ robusta celsitudo non ligitur, quæ nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra solidatur. Sili ergo ruinæ crescit quod ædificant, quia ante molem fabricæ humilitatis lunamina non procurant, quos bene ab intimis prodimus, si paucis in exterioribus ostendamus. Cunctis namque superba apud se cogitatione tumentibus, inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendum [Text., lacessendos] vero importuna, ad ea quæ facere debet et prævalere ignava, ad ea autem quæ facere nec debet nec prævalere parata. Hæc in eo quod sponte non appetit nullis exhortationibus fleccitur; ad hoc autem quod latenter desiderat, querit ut cogatur, quia dum metuit ex desiderio suo viles-cere, optat vin in ipsa sua voluntate tolerare. Igitur quia humanos animos aliter tentari ex rebus carnalibus, atque aliter ex spiritualibus diximus, audiant illi: *Omnis caro fenem, et omnis gloria ejus sicut flos feni (Isai. xl, 6)*. Audiant isti quod quibusdam post miracula dicitur: *Nescio vos unde sitis; discedite a me, omnes operarii iniquitatis (Luc. xiii, 27)*. Rursusque aliter tentari prælatos, et aliter subditos præfati sumus. Audiant illi, cum de accepta potestate gloriantur, hoc quod Abraham voce ardentis diviti dicitur: *Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua (Luc. xvi, 2)*. Audiant isti cum contra rectores suos in querelam prosiliunt, hoc quod murmuranti populo, Moysi et Aaron vocibus respondetur: *Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum; nos enim quid sumus (Exod. xvi, 8)*? Contra hujus languoris pestem audiamus c. n. li. quod magistra Veritas docet, dicens: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29)*. Ad hoc namque unigenitus Dei Filius formam humilitatis nostræ suscepit; ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit; ad hoc contumeliarum ludibria, iri-ionum probra [Text., opprobria], passionumque tormenta

toleravit. ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitas [Text., humilitatis] virtus est, propter quam solam veraciter edocendam is qui sine æstimatione est magnus, usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem perditioni nostræ præbuit superbia diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster magnus inter omnia conditus, videri supra omnia voluit elatus; Redemptor autem noster, magnus manens supra omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Sed melius et elationis causam detegimus, et fundamenta humilitatis aperimus, si brevi commemoratione perstringimus quid mortis auctor, quid vitæ conditor suadeat [Text., dicat]. Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet, quam celsitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore transcendere, societatem omnium hominum alta elatione transire, sese et contra potentiam conditoris erigere, si ut de eisdem per Psalmistam dicitur: *Transierunt in dispositione cordis; cogitaverunt et locuti sunt nequitas, iniquitatem in Excelso locuti sunt (Psal. lxxii, 7, 8)*. Iste ad sputa, ad palmas, ad colaphos, ad spineam coronam, ad crucem, ad lanceam, atque ad mortem veniens, membra sua admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii, 26)*. Quia igitur Redemptor noster corda rigit humilium, et mortis auctor rex est superborum, aperte cognoscimus quod evidentissimum signum reproborum superbia est, at contra humilitas electorum. Cum igitur quam quisque habeat cognoscitur, sub quo rege militet invenitur. Unusquisque enim quasi quemdam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius serviat potestate reclusus. Unde et per Evangelium dicitur: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos (Math. vii, 16)*. Qui ergo sub rege superborum militant, licet aliquando speciem humilitatis assument, si metipsos tamen celare in omnibus nequaquam possunt, quia eorum superbia diu latere non sustinent, cum ex alia tegitur, ex alia actione nuntiat. Qui vero sub rege humilitatis militant, semper pavidi atque ex omni latere circumspiciti, adversum jacula elationis pugnant, et quasi contra venientes ictus dum magis in suo corpore oculum custodiunt, dum in semetipsis principaliter humilitatem timentur.

CAP. IX. — *Quod in adversis prosperorum, in prosperis adversorum meminisse debeamus, ad illud: In die bonorum ne immemor sis malorum (Eccli. xi, 27).*

(Moral. lib. iii, c. 9, n. 16.) Magna consolatio tribulationis est si cum adversa patimur, auctoris nostri ad memoriam dona revocemus. Nec frangit quod ex dolore obliat, si menti citius quod [Text., hoc] ex munere sublevari occurra. Hinc scriptum est: *In die bonorum ne sis immemor malorum, et in die malorum, ne immemor sis bonorum (Eccli. xi, 27)*. Quisquis enim dona percipit, sed donorum tempore nequaquam etiam flagella pertimescit, in elatione per lætitiarum corruit. Quisquis autem a flagellis atteritur, sed flagellorum tempore nequaquam se ex donis quæ eum mitigavit accipisse consolatur, ab statu mentis omnino desperat et destruit. Sic ergo utraque jungenda sunt, ut unum ex altero fulciatur, quatenus et flagelli poenarum memoria temperet doni, et doni lætitiarum mordalet suspicio et formido flagelli.

CAP. X. — *De dilectione Dei, et proximi, ad illud: Non agnoscitur in bonis amicus, et non absconditur in malis inimicus (Eccli. xii, 8).*

(Moral. lib. vii, c. 24, n. 28.) Duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor et proximi. Per amorem Dei amor proximi gignitur, et per amorem proximi amor Dei nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit, et tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejus dilectionis gremio prius proximi dilectione [Text., charitate] lactamur. Quia enim amor Dei amore proximi ge-

nerat, dicitur per legem Dominus: *Diliges proximum; præmisit, dicens: Diliges Dominum Deum tuum (Drut. vi, 5; x, 12)*; ut scilicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radice nigeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum quia amor Dei ex proximi amore coalescit, testatur Joannes, dicens: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere (I Joan. iv, 20)*? Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permittatur. Sepe vero omnipotens Deus ut quantum quisque a charitate ejus ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit, et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quod malum latet ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insequuntur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est utrum prosperitas an persona diligatur. Amisso autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde dicitur [Text., bene quidam Sapiens dicit]: *Non agnoscitur in bonis amicus, et non absconditur in malis inimicus (Eccli. xii, 8)*. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat, quia et ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia tegitur, et iste ex confidentia adversitatis aperitur. Qui vero ex adversitate proximum despici, aperte convincitur quod hunc in prosperis non amavit. Et cum omnipotens Deus ideo quosdam percussit, ut et percussos erudiat, et non percussis occasionem boni operis præbeat, quisquis percussus despicit, occasionem a se virtutis repellit, et tanto se nequius contra actorem [Text., auctorem] erigit, quanto hunc nec pius in salute propria, nec justum in alieno vulnere agnoscit.

CAP. XI. — *De his qui aliis impendunt misericordiam, nec tamen deserunt injustitiam, ad illud: Quid tibi nequam est cui bonum est (Eccli. xiv, 5)?*

(Moral. lib. xix, c. 23, n. 38.) Ille bene agit quæ pia sunt, qui scit prius servare quæ justa sunt, ut collatus in proximos rivus misericordie de justitiæ fonte ducatur. Nam multi pro proximis quasi opera misericordie impendant, sed injustitiæ facta non deserunt. Quod [Text. qui] si veraciter proximis misericordiam facere studerent, sibi ipsi debuerant prius jus vivere non misereri. Unde scriptum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx, 24)*. Qui ergo misereri vult proximo, a se trahat necesse est originem mæseendi. Scriptum namque est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum (Math. xix, 19)*. Quomodo ergo alteri miseremini potest, qui adhuc injuste vivendo sit impius sibi metipsum? Unde dicitur: *Qui sibi nequam est, cui bonum est (Eccli. xiv, 5)*? Ad exhibendam quippe misericordiam ut indigentibus plene exterius valeat impendi, duo sibi necessaria congruunt, id est homo qui præbeat, et res quæ præbeatur. Sed longe incomparabiliter melior est homo quam res. Qui itaque indigentibus proximo exteriorum substantiam præbet, sed vitam suam a requiritam non custodit; rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est obtulit actori [Text., auctori], et quod majus est servavit iniquitati.

CAP. XII. — *Quod pietas et humilitas inesse debeant eleemosynariis, ad illud: Omni dato ne des tristitiam mali verbi (Eccli. xviii, 16).*

(Moral. lib. xxi, c. 19, n. 29, etc.) Duæ virtutes, humilitas scilicet et pietas, ita sibi met connexæ debent esse, ut vicaria se per opera fulciant [Text., vicario semper opere fulciatur]: quatenus ne humilitas cum veneratur proximum, largitatis gratiam deserat; nec pietas cum largitur, intumescat erga indulgentiam. Itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem, ut cum indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortem vides, nec per pietatem [Text., impietatem] desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari quem tegis. Nam sunt

nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus serent necessaria postulati, post dona largituri, in eis prius contumeliosa verba jaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen humilitatis gratiam perunt, ita ut plerumque videantur [Text., videtur], quia illatae jam injuriae satisfactionem solvunt, cum post contumelias dona largiuntur. Nec inani est operis quod postulata tribuunt, quia ipsa dationis suae munere vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus bene dicitur: *Omni dato non des tristitiam mali verbi. Et rursus: Ecce verbum super datum bonum; et utraque cum homine justificato* (Eccli. xviii. 16, 17); ut videlicet datum exhiberi debeat per pietatem, et bonum verbum tribui per humilitatem. At contra alii egenos fratres non student rebus fulcire cum possunt, sed blandis tantum sermonibus fovere, quos vehementer Jacobi praedicatione sanctorum reprehendit, dicens: *Si autem frater aut soror nudi sunt, et indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis, ite in pace et calefacimini et saturamini. non dederitis autem eis quae necessaria sunt corpori, quid proderit vobis* (Jacob. ii. 15)? Quos Joannes quoque apostolus admonet, dicens: *Filii mei, non diligam verbo, neque lingua, sed opere et veritate* (I Joan. iii. 12). Dilectio itaque [Text., namque] nostra semper exhibenda est et veneratione sermonis, et merito laetitia. Multum vero ad edomandum dantis superbiam valet, si cum terrana tribuit, verba sollicite caelestis magistri penset, qui ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, vos recipiant in aeterna tabernacula* (Luc. xvi. 9). Si enim eorum amicitias aeterna tabernacula acquirimus, dantes procul dubio pensare debemus, quia patronis munera potius offerimus, quam egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum* (II Cor. viii. 14), ut videlicet sollicite perpendamus, quia et eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus, et qui abundantes aspiciunt, si largiri negligamus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab ea [Text., eo] postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quia ad frugem terram excolit, quae quod acceperit uberius redit. Restat ergo ut nunquam elatio surgat ex munere, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit ut in perpetuum pauper non sit. Quisquis autem super eum cui aliquid attribuit, factu elationis extollit, majorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo mercedem, si que et ipse bonis interioribus nudus, cum nudum despicit vestiens, eo quod agit ut seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat: minus quippe inops est qui vestem non habet quam qui humilitatem. Unde necesse est ut cum naturae nostrae conortes exteriora non habere conspiciamus, quam multa nobis desint dona interiora pensemus, quatenus sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cum solerter videt quia nos tanto verius, quanto et interiori ligentes sumus. Sunt quippe nonnulli, qui pietatis suae viscera tendere usque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiae discerunt miserentur, apud quos nimirum plus familiaritas quam natura valet, dum quibus iam necessaria, non quia homines sunt, sed quia noti sunt, largiuntur. Sed unusquisque qui indiget, eo ipso quo homo est, ei jam incognitus non est, et apud ipsam mentem plus natura valet quam notitia.

CAP. XIII. — De vitandis minutis peccatis, ad illud: Qui modica negligit, paulatim decidit (Eccli. xix. 1).

(Reg. pastoral. part. iii. cap. 33.) *Qui modica spernit, paulatim decidit.* Qui peccata minima serere ac devitare negligit, ab statu justitiae non quidem repente, sed paribus totus cadit.

A CAP. XV. — De defendentibus peccata sua, ad illud: Peccasti, ne adjicias iterum (Eccli. xxi. 1).

(Moral. lib. iv. c. 21, n. 39.) *Peccasti; ne adjicias iterum.* Peccato peccatum adjici, qui male gesta etiam defendit, qui culpae suae [Text., tenebris] etiam patrocinia defensionis adiungit.

CAP. XV. — De his qui affliguntur pro amissione temporalium, ad illud: De stercore boum lapidatus est piger (Eccli. xx. 2).

(Moral. lib. xv. c. 4, n. 5.) *De stercore boum lapidatus est piger.* Gaudia vitae praesentis, quae injusti aestimant magna bona, justi ut stercorea deputant, isti autem qui Deum sequi noluerit, ab amore aeternae vitae pigrescit, et quoties rerum temporalium damno percutitur, ex his nimirum affligitur, quae justi viri velut stercorea contemunt. Qui ergo externarum [Text., ex terrenarum] rerum percussione atteritur, quid aliud quam de stercore boum flagellatur [Text., lapidatur]?

B CAP. XVI. — De hypocritis, ad illud: Transi, hospes, et orna mensam (Eccli. xxix. 39).

(Moral. lib. xxxii. c. 15, n. 19.) *Transi, hospes, et orna mensam.* Transeundo hospes ornare mensam dicitur, quia si ad altare Dei quis positus, per bona opera gloriam propterea quaerit, et de ostentatione sanctitatis ejus laus a laicis extenditur, et ipse tamen apud Dominum in numero civium non habetur. Aliis ejus opinio proficit, et tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decoravit, quia stare ad sacra voluit [Text., noluit], qui per omne quod agere studuit, ad humanas laudis mente decurrit. Nonnulli namque hominum, et apud Deum [Text., fenum] reprobi sunt, et apud homines sanctitatis nomine censentur, cum et ante humanos oculos aliud ostendit vita, et ante divina judicia aliud intendit conscientia.

CAP. XVII. — De bonis et malis praelatis, ad illud: Ducem te constituerunt, noli extolli (Eccli. xxxii. 1).

C (Moral. lib. xxii. c. 4, n. 8; lib. xxiv. c. 25, n. 22, et c. 23, n. 50.) Sanctae universalis Ecclesiae spiritualis quisque praedicator, in cunctis quae dicit solerter curare inspicit, ne in eo quod recte praedicat, vitio se elationis extollat, ne vita a lingua discors sit, ne pacem cum in Ecclesia annuntiat, in semetipso, dum bene dicit et male vivit amittat; sed sicut summopere contra maledicos rumores adversantium, et defendere loquens loquod vivit, et ornare vivere quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed actoris [Text., auctoris] gloriam quaerit, atque omnem sapientiae gratiam, quam ut loqueretur accepit, non suis se aestimat meritis, sed eorum intercessionibus pro quibus loquitur, accipit. Sicut dum se infra dejicit, superest, quia nimirum suae mercedi magis proficit quod bona quae exercere praevalet, alienis meritis reddit, indignum se omnibus judicat, etiam dum dignus cunctis vivit. Scit enim quod bona quae innotescunt hominibus, sine periculo vix esse possunt, et quamvis sapientem esse se sentiat, vellet tamen esse sapiens nec videri, a quo hoc sibi omnimodo quod loquendo proditur pertimescit, et si liceat tacere appetit, dum esse multis tutius silentium cernit, eosque se [Text., esse] feliciores putat, qui intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occurrat. Et tamen ut sancta Ecclesia defendatur, quia ad loquendum vi charitatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit, sed ex magno desiderio otium taciturnitatis quaerit, hoc servat voto, illud observat [Text., exercet] ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant, neque enim loquuntur quia cause eveniunt, sed causas evenire optant [Text., appetunt], ut loquantur. Ipsi etiam, sicut saepe novimus, inordinatum sibi metum a subditis exigunt; et non tam propter Dominum quam pro Domino venerari volunt; intus enim se timore cordis extollunt, cunctosque subditos in sui comparatione despiciunt, nec con-

Ascendendo consolantur [Text., con-ulunt], sed dominando preiungunt, quia videlicet alta cogitatione se erigunt, et æquales se esse illis quibus eo- præesse contigit, non agnoscunt. Contra hunc tumorem prælatorum dicitur: *Ducem te constituerunt; noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis* (Eccli. xxxii, 1). Hunc tumorem Dominus per prophetam in pastoribus increpans, ait: *Vos autem cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia* (Ezech. xxxiv, 4). Ipsi enim bona quæ subditis dicunt, dominando potius quam consulendo proferunt; quia videlicet quidquam eis quasi ex æquo dicere, se ipsos existimant deiecit; singularitate autem gaudent culmini, et non æqualitate conditionis. Unusquisque autem superbus rector toties ad culpam superbiæ [Text., apostasiæ] dilabitur, quoties præesse hominibus delectatur, et honoris sui singularitate latatur, sub quo enim sit non considerat, et quod æqualibus quasi non sit æqualis, exsultat. Unde autem hæc vitiorum radix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione illius qui despectis angelorum societatibus, dixit: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (Isai. xiv, 14)? Rectores ergo quoties extolluntur in eo quod cæteros regunt, toties per lapsum superbiæ a summi rectoris servitio separantur; et cum æquales sibi subditos despiciunt, ejus super se dominium, sub quo omnes æquales sunt, non agnoscunt. Quia vero dominando præsumunt, exemplo suæ superbiæ subditos ad impietatem trahunt, ad viam autem pietatis ducerent, si eorum oculis humilitatis exempla monstrarent. Dux autem est impius, qui per tumorem a tramite veritatis exorbitat, et dum ipse in præceptis ruit, ad abruptum sequentes invitat. Dux est impius, qui per tumorem eorum la viam ostendit erroris. Paulus impius dux esse [Text., dux esse impietatis] metuebat, cum potestatis suæ celsitudinem reprimebat, dicens: *Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis, cum possumus in Christi apostoli; sed facti sumus parvuli in medio vestrum* (I Thess. ii, 6). Parvulus in medio eorum fuerat factus, quia timebat ne si inter discipulis honorem suæ celsitudinis vindicaret, exempla elationis ostenderet. Timebat nimirum ne dum sibi ipse potestatem pastoralis potentiam quæreret, græ subditorum [Text., subditus] per abrupta sequeretur, et ad impietatem sequentes duceret, qui pietatis officium suscepisset. Unde necesse est ut qui præest, quæ exempla subditis præbeat solerter attendat, et tantis se sciat vivere, quantis præesse, ac vigilantem inspiciat ne in eo quod prælatus est intumescat, ne jura debita potestatis immoderatus exeat, ne disciplinæ jus in rigorem mutetur superbie, et unde a perversitate subditos restringere poterat, inde magi intuentium corda pervertat, ne ut dictum est, impietatis dux per officium pietatis existat. Non autem debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene vivendo præcere, ne qui ad hoc editur ut aliorum culpas corrigat, quod reserare debuit ipse committat. Hinc inde se ergo qui præsumunt conspiciant [Text., circumspiciant], ut sibi subditis vivant, ut bonum quod faciunt, et intra sinum mentis abscondant, et eo ad proventum sequentium exempla rectæ operationis impertiant, ut subditorum culpas animadvertentes corrigant, nec tamen per vim ejusdem animadversionis intumescant, ut quedam leniter correpta tolerant, nec tamen disciplinæ vincula eadem lenitate dissolvant, ut quedam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant. Laboriosa sunt ista, et nisi divina gratia fulciat, ad custodiendum difficilia. Recte ergo de adventu judicis per Sapientiam librum dicitur: *Horrende et cito apparebit quam* [Text., quoniam] *durissimum iudicium in his* [Text., iudicium hinc], *qui præsumunt, fiet* (Sap. vi, 6). Quia ergo plebiumque per potestatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis; initium [Text., unde vitium] superbiæ ab ipsa in radice secundum est, ut cum latere oritur, tunc vigilantem abscondatur, ne proventu vigeat.

ne usu roboretur. Difficile enim in se quisque inveteratam superbiæm deprehendit, quia nimirum hoc vitium quanto magis patitur, tanto minus videmus. Sic quippe in mente superbiæ sicut in oculis caligo generatur, quo se hæc latius dilatat, eo vehementius lumen angustatur [Text., angustat]. Paulisper ergo elatio in precordiis crescit, et cum se vastius extenderit, oppressæ mentis oculum funilitus claudit; ut captivus animus elationis typum et pati possit, et tamen id quod patitur videre non possit. Unde magno opere curandum est, ut qui regendis hominibus præfatur, apud se intra secretarium mentis in cathedra præsideat humilitatis, cumque iudicanti e cæteris foris assistitur, vigilantem oculo incessanter aspiciat, cui quandoque iudici ipse de his iudicandis assistat, ut quanto nunc ante eum quem non videt sollicitus [Text., sollicitus] trepidat, tanto eum cum viderit securior cernat. Penset ergo quia qui ad satisfaciendum districto iudici de sua tantummodo anima fortasse sufficit, quot regendis subditis præest, reddente apud eum rationis tempore, ut ita dicam, tot solus animas habet. Quæ nimirum cogitatio si assidue mentem excoquit, omnem superbiæ tumorem premit; et rector providus tanto jam neque superbus [Text., nec apostata] neque dux impius vocabitur, quanto ei cogitatione sollicita potestas quæ accepta est, non honor, sed onus a timatur. Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet, numerari enim culpæ ne veunt, quæ habentur potestatis amore perperantur. Tunc vero solum potestas bene geritur, cum non amando sed timendo retinetur; quæ ut ministrari recte valeat, oportet primum ut hanc non cupiditas, sed necessitas imponat, precepta autem nec pro formidine debet deeri, nec ex libidine amplecti, ne aut peius quis quasi ex humilitate superbiat, si divinæ dispensationis ordinem fugiendo contemnat, aut eo jugum superni rectoris abiciat, quo eum super cæteros privatum regimen delectat. Potestas ergo cum percipitur, non ex libidine amari la est, sed ex longanimitate toleranda; ut inde tunc ad iudicium salubriter levis sit, unde nunc ad ministerium patienter gravis in otiescit.

CAP. XVIII. — *Quod per domesticos quærat diabolus decipere justos, ad illud: A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende* (Eccli. xxxii, 26).

(Moral. lib. ii, c. 8, n. 13.) *A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende.* Antiquus adversarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam qui nobis adherent, statum satagit nostræ mentis inclinare, cum enim cor nostrum sua persuasione non subruit, at hoc nimirum per linguas adherentium reperit. Hinc per prophetam dicitur: *Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fraere suo non habeat fiduciam* (Jerem. ix, 4). Hinc rursum scriptum est: *Inimici hominis domestici ejus* (Matth. x, 36). Callidus namque adversarius cum a bonorum cordibus repellere conspicit, eos qui ab illis valde diliguntur exquirat, et per eorum verba blandiens loquitur, qui plus cæteris amantur, ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis gladius [Text., ejus] ad intimam relicitudinis munimina irrumptat.

CAP. XIX. — *Quot modis tangant animum imagines somniorum, ad illud: Multos errare fecerunt somnia* (Eccli. xxxiv, 7).

(Moral. lib. viii, c. 24, n. 42.) Aliquando somnia ventris plenitudine vel inanitate, aliquando vero illusionem, aliquando cogitationem simul et illusionem, aliquando revelationem, aliquando cogitationem simul et revelationem generantur. Sed duo quæ prima divinus, omnes experimento cognoscimus, subijuncta autem quatuor in sacræ Scripture paginis invenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto habito per illusionem fierent, nequaquam hoc verum sapienter indicaret dicens: *Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ* (Eccli. xxxiv, 7). Vel certe: *Non auguramini imini, nec observabitis somnia* (Levit. xix, 26).

Quibus profecto verbis cuius sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et ilusione procederent, Salomon minime dixisset: *Multis curas sequuntur somnia* (Eccl. v, 2). Et nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis oriuntur, Joseph præferendum se fratribus somnio non videret (Genes. 37: nec Mariæ sponsum ut ablato puero in Ægyptum iugeret, per somnium Veritas [Text. Angelus] admoneret [Math. II]. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul et revelatione procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens: *Tu rex cogitare cepisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc; et qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ futura [Text. ventura] sunt* (Daniel. II, 29). Et paulo post: *Videbas, et ecce quasi statuus una grandis; statuus illa magna, et statuus [Text. statuus] sublimis stabat contra te, etc.* (Ibid., 31). Daniel itaque dum somnium, et [Text. ad] implendum reverenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generetur. Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis difficilior credi debet, quanto et ex quo impulsu veniant facilius non elucet. Sæpe namque malignus spiritus his quos amore vitæ presentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit, et quos formidare adversa considerat, eis hoc durius somnii imaginibus intentat, quatenus indiscretam mentem diversa qualitate afficiat, eamque aut spe sublevans, aut deprimens timore, confundat. Sæpe etiam sanctorum corda afflicere somnii nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ a tempore saltem momentoque deriventur, quamvis ipsi protinus animum ab illusionis imagine [Text. imagine] discutiant; sed hostis insidians quo eos vigilantes minime superat, eo dormientes gravius impugnat; quem tamen hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis præmio somnus vacet.

CAP. XX. — *De victimis impiorum, ad illud: Qui offert sacrificium de substantia pauperis* (Eccl. xxxiv, 21).

(Reg. pastoral. part. III, cap. 23, admon. 21.) Aliud est pro peccatis misericordiam facere, aliud pro misericordia facienda peccare. Quæ jam nec misericordia nuncupari potest, quia ad dulcem fructum non proficit quæ per virus pestiferæ radicis amarescit. Hinc est enim quod ipsa etiam sacrificia per Prophetam Dominus reprobatur, dicens: *Ego Dominus diligens iudicium, et odio habens rapinam in holocaustum* (Isa. Lxi, 8). Hinc iterum dicit: *Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere* (Prov. xxii, 27). Sæpe enim indigentibus subtrahunt quod [Text. quæ deo] indigentibus largiuntur, sed quanta eos animadversione renuat per quemdam Sapientem Dominus demonstrat, dicens: *Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui* (Eccl. xxxiv, 21). Qui namque esse intolerabilis potest quam mors filii in conspectu [Text., ante oculos] patris? Hoc itaque sacrilicium quanta ira aspiciatur ostenditur, quod orati patris dolori comparatur.

CAP. XXI. — *De iterantibus peccata sua, ad illud: Qui baptizatur a mortuo, etc.* (Eccl. xxxiv, 30).

(Reg. pastoral. III part., cap. 30, admon. 34.) *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid prodest* [Text. proficit] *lavatio ejus?* Baptizatur quippe a mortuo, qui lavatur [Text. mandatur] flebilibus a peccato; sed post baptismum mortuum tangit, qui culpas post lacrymas repetit.

CAP. XXII. — *De quotidianis flagellis hominum, ad illud: Grave jugum super filios Adam* (Eccl. xl, 1).

(Moral. lib. xxiv, c. 4, n. 7; lib. viii, c. 52, n. 52 et seq.; lib. xi, c. 49, n. 66; lib. viii, c. 52, n. 55.)

A Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulture in matre [Text. matrem] *omnium.* In Adam quippe primo homine a Domino [Text. Deo] recedente, repulsi a paradisi gaudiis in hanc mortalitatis vitæ ærannam cecidimus, et quam gravem culpam serpentis suasionem commisimus, pœnæ nostræ ultione sentimus. Hic enim lapsi, nihil extra Deum nisi quod affligeremur invenimus. Et quia per oculorum visum carnem secuti sumus, de ipsa carne quam præceptis Dei præposuimus, flagellamur. In ipsa quippe quotidie gemitur, in ipsa cruciatum, in ipsa interitum patimur, ut hoc nobis mira dispensatione Dominus in pœnam verteret, per quod fecimus culpam, nec aliunde esset interim censura supplicii, nisi unde furat causa peccati, ut ejus carnis amaritudine homo erudiretur ad vitam, cujus oblatione superbe [Text. superbiæ] pervenit ad mortem. Homo quippe serpentis persuasionibus captus, dum Domini præcepta contemnens, cum peccando dereliquit, humilitatis arcem deserens, ad infirmitatis jugum superbiendo pervenit, et cervicem cordis erigendo supposit: quia qui subesse divinis iustitionibus noluit, sub suis se necessitatibus stravil. Quod melius ostendimus; si ea quæ dejectus sustinet, et prius carnis, et post pondera mentis exprimamus. Ut enim taceamus hoc quod dolores tolerat, quod febribus anhelat, sua quadam ægritudine constringitur ipsa hæc nostri corporis quæ salus vocatur. Nam otio tabescit, opere deficit, inedia deficiens cibo reficitur ut subsistat, refectione lassescens, abstinencia relevatur ut vigeat, aqua perfunditur ne arescat, linteis tergitur ne ipsa nimis perfusione liqueat, labore vegetatur, ne quiete torpeat, quiete refovetur, ne laboris exercitatione succumbat. Fatigatur vigiliis, somno reparatur, oppressa somno vigiliis excutitur, ne sua pejus quiete lassetur. Vestibus tegitur, ne frigoris adversitate penetraretur, quæsito calore deficiens aurarum flatu refovetur, cuique in le modestias invenit, unde molestias fugere quæsivit, male sanciat, ut ita dixerim, de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibus doloribus, ipsa nostra salus ægritudo est, cui curandi necessitas non [Text. nunquam] deest, quot enim solatia ad vivendi usum querimus, quasi tot nostræ ægritudinis medicamentis obviamus; sed ipsum quoque medicamen in vulnus vertitur, quia exquisito remedio paulo diutius inhærentes, ex eo gravius deficiamus quod provide ad refectionem paramus. Sic nimirum debuit præsumptio corripri, sic sic superbia sterni, quia enim elatum semel spiritum sumpsimus, ecce defluentem [Text. defluens] quot die portamus luctum [Text., lutum]: ipsa quoque mens nostra a secreti interioris gaudii [Text. securo] exclusa, modo spe decipitur, modo pavore vexatur, modo despiciendo dolore dejicitur, modo falsa hilaritate relevatur. Transitoria pertinaciter diligit, eorumque amissione incessanter alteritur, quia et incessanter cursu rapiente permittatur. Rebus autem mutabilibus subdita, et a semet ipsa variatur, nam quærens quod non habet, anxiam percipit, cumque hoc habere cœperit, tædet hanc percepisse quod quæsivit. Amat sepe quod despexit, despicit quod amabat, cum labore quæ æterna sunt discit, sed eorum repente obliviscitur, si labore desierit. Diu quærit ut parum quid de summis inveniat, sed ad consuetam citius relabens, nec parum in his quæ invenerit perseverat. Erudiri appetens, vix suam ignorantiam superat, sed erudita, gravius contra scientiæ gloriam pugnat. Vix carnis suæ sibi tyrannidem subicit, sed tamen adhuc in eius culpam imagines tolerat, cujus jam foris opera vincendo restrinxit. In actoris [Text. auctoris] sui inquisitione se erigit, sed re vera beratam hanc corporearum rerum amica caligo confundit. Semetipsam qualiter incorporea corpus regat intueri vult et non valet. Requirit mire quod sibi respondere non sufficit; et sub eo ignara deficit, quod pro lenter requirit. Amplius

se simul et angustam consilerans, qualem se veraciter aestimet ignorat : quia si ampla non esset, nequaquam tam investiganda requireret, et rursus si angusta non esset, hoc ipsum saltem quod ipsa requirit inveniret. Quia ergo repulsus homo et a carne molestias, et a mente quaestiones tolerat, grave nimirum pondus semetipsum portat, undique languoribus premitur, undique infirmitatibus urgetur, ut qui relicto Deo se sibi ad requiem sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis inveniret, inventumque se fugere quereret, sed actore [Text. auctore] contempto, quo se fugeret non haberet. Si subtiliter etiam consideretur omne quod hic agitur, expulsi hominis gravis poena et miseria est. Quod enim multa cautela custoditur salus corporis, quod etiam custodita amittitur, amissa cum gravi dolore [Text. labore] reparatur, et tamen reparata semper in dubio est, quid hoc aliud quam mortalis vitae miseria est? Quod amamus amicos, suspecti ne offendi valeant, formidamus inimicos, atque de eis securi non sumus utique quos formidamus, quod plerumque inimicis loquimur, et nonnunquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum, et qui falli nunquam vel fallere volumus, ex cautela nostra gravius erramus. Quid itaque hoc nisi humanae vitae gravis poena [Text. miseria est] est? Quod amissa coelesti patria repulsus homo delectatur exsilio, gravatur curis; et tamen cogitare dissimulat quam grave sit, quia multa cogitantur. Quod privatus est interno lumine, et tamen in hac vita diu vult perpeti caecitatem suam, quid hoc aliud quam de poena nostrata miseria est? Sed quamvis diu hic stare desideret, ipso tamen cursu mortalis vitae impellitur, ut egrediatur: cujus infirmitatis pondera bene quidam sapiens contemplatus, ait: *Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulturae in matre* [Text., matrem] omnium.

CAP. XXXIII. — *Quod melior sit discretus homo peccans quam indiscretus bene agens, ad illud: Melior est iniquitas viri quam beneficiens mulier* (Eccli. XLII, 14).

(Moral. lib. XI, cap. 49, n. 65.) *Melior est iniquitas viri, quam beneficiens mulier.* Vir etenim fortis quilibet et discretus vocatur, mulier vero mens infirma vel indiscreta accipitur. Et saepe contingit ut etiam discretus quisque subito labatur in culpam, atque indiscretus alius et infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is qui indiscretus atque infirmus est, nonnunquam de eo quod bene egerit amplius elevatur, atque gravior in culpam cadit, discretus vero quisque etiam ex eo quod male se egisse intelligit, ad districtioris regulam arctius se reducit, et inde altius ad justitiam proficit, unde ad tempus a justitia cecidisse videbatur. Qua in re recte dicitur: *Melior est iniquitas viri quam beneficiens mulier*, quia nonnunquam etiam culpa fortium occasio virtuti, fit, et v. r. us infirmorum occasio peccati.

CAP. XXIV. — *De Sapientia, ad illud: Sapientiam scribæ in tempore otii* (Eccli. xxxviii, 25).

(Moral. lib. XVIII, c. 43, n. 68 et 69; lib. V, c. 4, n. 5, 6 et 55.) *Sapientia in tempore otii: et qui minoratur actu, ipse percipiet eam.* Nullus quippe eam plene recipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Sed quid quod plerosque antiquorum patrum novimus hanc sapientiam et intrinsecus vivaciter tenuisse, et curas mundi extrinsecus solemniter ministrasse? An per-

ceptione hujus Sapientiae Joseph privatam dicimus, qui famis tempore totius Aegypti curas suscipiens, non solum Aegyptiis alimentum praebebat, sed vitam quoque exterorum advenientium ministerii sui arte servavit (*Genes. XLII, 43, seq.*)? An ab hac sapientia Daniel alienus exstitit, qui a Chaldaeorum rege in Babylonia princeps magistratum effectus, tanto majoribus curis occupatus est, quanto et sublimiori dignitate omnibus praelatus (*Dan. II*)? Quia vero aliquando qui solam caelestem patriam diligunt, terranae patriae curis subjacent, pleni suprema sapientia discernunt qualiter debeant vacare ad aliud intrinsecus, et ad aliud extrinsecus occupari, ut si forte occulta Dei ordinatione aliquid eis non appetentibus de hujus saeculi curis imponitur, cedant Deo quem diligunt, et pra amore ejus intrinsecus solam ejus desiderant visionem, pra timore vero ejus impostam sibi extrinsecus humiliter expleant actionem, ut et vacare Deo appetant ex gratia dilectionis, et rursus curas superimpositas ex conditione expleant servitutis. Cumque occupationes extrinsecus perstreperunt, intrinsecus in amore pacatissima quies tenetur, atque occupationum tumultus exterior perstreperentes dispensat interior praesens iudex ratio, et tranquillo moderamine ea quae circa se minus tranquilla sunt, disponit. Sicut enim vigor mentis frenandis praest motibus carnis, sic saepe superimpositos tumultus occupationis bene regit amor quietis, quia exteriores curae, si perverso amore non appetantur, non confuso sed ordinato animo ministrari queunt. Sancti enim viri nequaquam eas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gerunt, et quamvis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant, quas quidem summo opere, si liceat, vitare festinant; sed timentes occultas dispensationes Dei, tenent quod fugiunt, exercent quod vitant. Intraat enim ad cor suum et ibi consulunt quid veli occulta voluntas Dei, aeseque subditos esse debere summis ordinationibus cognoscentes, humiliant cervicem cordis iugo divinae dispensationis. Quisquis talis est, quilibet tumultus versentur extrinsecus, nunquam ad ejus interiora perveniunt. Itaque agitur ut et aliud intrinsecus voto, et aliud extrinsecus teneatur officio; et hac ipsa sapientia non jam turbulenta atque confusa, sed tranquilla corda repleantur. Mira autem divinitatis pietate agitur, cum is qui perfecto corde ad contemplationem tendit, humanis ministeriis occupatur, ut et multa infirmioribus ejus mens perfecta proficiat, et quo semetipsum imperfectum respicit, inde ad humilitatis culmen perfectior assurgat. Nonnunquam enim sancti viri unde desideriorum suorum detrimenta tolerant, inde majora lucra conversis aliis reportant, quia dum eis vacare, ut appetunt, non licet, rapere secum alios quibus admiscerentur libet. Fit ergo mira dispensatione pietatis, ut unde se destructiores aestimant, inde locupletiores ad caelestis patriae constructionem surgant. Nonnunquam vero idcirco ad concepta desideria minime perveniunt, ut ipsa interveniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur. Et quae extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur ut repulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt ut jam perfecte, si liceat, conditoris sui faciem contemplantur; sed eorum desiderium differtur ut proficiat, et tarditatis suae sinu nutritur ut crescat. Intus itaque servant desiderium pietatis, foris autem expleant ministerium ordinis, quatenus nec a perfectione per intentionem recedant, nec per superbiam dispositioni conditoris contradicant. Qui vivit et regnat per infinita saeculorum saecula. Amen.

LIBER TERTIUS.

De Testimoniis in Isaiam prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *Cognovit bos possessorem suum*

(*Isa. I, 3*).

(Moral. lib. I, c. 16, n. 23.) *Cognovit bos posses-*

sorem suum, et asinus praesepe domini sui. In Scriptura sacra, aliquando per boves Judaeae operantur; per asinum gentes [Text. gentiles] populi designantur.

tur. Unde Dominus Jerusalem tendens asellum sedisse perhibetur (*Math. xxi*). Quid est enim sedendo asinum Jerusalem tendere [*Text.* venire], nisi gentilitatis simplicia corda possidendo, ea ad visionem pacis regendo et præsidendo perducere? Quis enim bos, nisi Judaicus populus existit, cujus cervicem jugum legis attrivit, et quis asinus nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor reperit quasi brutum animal, et nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit? Bos ergo possessorem, et asinus Domini præsepe cognovit, quia et Hebraicus populus dominum quem colebat, sed ignorabat, reperit, et gentilitas, legis pabulum quod non habebat, accepit.

CAP. II. — Lavamini, mundi estote (*Isa. i, 16*).

(Reg. past. iii p., c. 30, adm. 31.) Qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, flendo inaniter se mundant: quia [*Text.* qui] vivendo nequiter se post inquinant, cum idcirco se lacrymis mundant [*Text.* lavant], ut mundi ad sordes redeant. Hinc per Isaiam dicitur: *Lavamini, mundi estote* (*Isa. i, 16*). Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lacrymas vitæ innocentiam non custodit. Et lavantur ergo, et non quaquam mundi sunt, quia commissæ fere non desinunt, sed rursus seipsa committunt.

CAP. III. — Auferte malum cogitationum vestrarum (*Isa. i, 16*).

(Moral. l. xxv, c. 5, n. 7, 8; lib. xxv, c. 6, n. 11.) O cultas mentis nostræ cogitationes nullus hominum videt, et tamen ante Dei oculos toties labimur, quoties a recto itinere infirma cogitatione declinamus. Hinc per prophetam clamat, dicens: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*. Hoc nimirum dicens, vim cooperitæ nostræ malitiæ quasi ferre se non posse testatur. Quæ cooperta illi esse non potest, quia videlicet importune ejus conspectui ingeritur, quidquid a nobis illicitum mente [*Text.* occulte] cogitatur. Omnia enim, sicut scriptum est, nuda et aperta sunt oculis ejus (*Hebr. iv, 13*), et mala hominum, nec cogitata ignorat, nec perpetrata obliviscitur, nisi ab ejus oculis pœnitendo deleantur. Quid ergo faciemus de malis operibus, si a Deo subtiliter omnia, non solum facta, sed saltem cogitationes pensantur, et ab eo districte judicabuntur? Nunc ergo dum possumus, a conspectu æterni judicis et male cogitata et pejus perpetrata deleamus. Revocemus ante oculos cordis quidquid perverse egimus; per nequitiam præsumptionis nihil sibi nostra blandiatur infirmitas, et in his quæ recolit, seipsam delicate non palpet, sed quanto sibi mali male sit conscia, tanto in se benignius sit severa. Proponat contra se futurum judicium, et quæque in se sentit districte feriendâ per sententiam judicis, hæc in se feriat pie per pœnitentiam conversionis.

CAP. IV. — Quiescite agere perverse (*Isa. i, 16*).

(Moral. lib. ix, c. 38, n. 60.) *Quiescite agere perverse, discite benefacere, et venite, et arguite me*. Ei namque quem arguimus, rationis auctoritate contrarium. Quid est ergo quod Dominus agere sancta nos admonens, adjungit: *Venite, et arguite me*, nisi quod aperte insinuat quantum bonis actibus fiduciam præstet? Ac si patenter dicat: *Recta agite, et animadversionis meæ motibus, non jam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obviat*. Hinc enim Johannes dicit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum* (*1 Joan. iii, 21*). Hinc est quod arguentem Dominus non habuisse se queritur per prophetam, dicens: *Quæsi vi virum qui interponeret sepe, et staret oppositus contra me, ne dissiparem eam, et non inveni* (*Ezech. xxii, 30*). Hinc Isaias graviter deplorat, dicens: *Iniquitates nostræ quasi ventus abstulerant nos, nec est qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te* (*Isa. lxiv, 7*).

CAP. V. — Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini (*Isa. ii, 2*).

(Moral. lib. xxxiii, c. 1, n. 2; lib. ii, hom. 1 in

Ezech., n. 4.) In Scriptura sacra cum numero singulari mons ponitur, aliquando incarnatus Dominus, aliquando apostata angelus designatur. Cum vero plurali numero montes nominantur, aliquando celsitudo apostolorum et prophetarum exprimitur. Mons namque Dominum signat. Sicut Isaias incarnandum prospiciens eum esse venturum per prophetæ spiritum sublevatus, ait: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*; mons enim Domini Israeliticus populus fuit. Mons itaque domus Domini ille appellatus est qui ex Israelitico populo incarnari dignatus est. Fuerunt autem in eodem populo sancti viri qui montes jure vocarentur. Quia per vitæ meritum ad cœlestia propinquaverunt. Sed incarnatus Dominus istis montibus æqualis non fuit, qui a natura vitæ [*Text.* quia naturam, vitam] merita omnium ex sua divinitate transcendit. Unde et recte mons super verticem montium dicitur, quia excelsus ex divinitate sua inventus est etiam super cacumina sanctorum, ut hi qui multum in Domino proficerent [*Text.* profecerant], ejus vestigia vix potuissent tangere ex vertice cogitationis. Mons itaque esse in vertice montium incarnatus Dominus, transcendens celsitudinem prophetarum. Rursum per montem angelus apostata designatur, sicut sub Babylonis regis specie de antiquo hoste per eundem Isaiam in sequentibus dicitur prædicationibus: *Super montem caliginosum levate signum* (*Isa. xlii, 9*). Prædicatores quippe sancti super caliginosum montem signum elevant, quando contra Satanæ superbiam qui sæpe sub nebula simulationis absconditur, virtutem crucis exaltant.

CAP. VI. — Ingredere in petram, abscondere fossa humo (*Isa. ii, 10*).

(Moral. l. xxxi, c. 27, n. 53.) Cordis nostri duritia crebris perscrutationum ictibus est rumpenda, sicut ad Isaiam Dominus dicit: *Ingredere in petram, abscondere fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus*. Petram ingredimur, cum torporis [*Text.* cordis] nostri duritiam penetramus, et a facie timoris Domini fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti judicis in humilitate mentis nostræ celamus. Quo enim plus terra fodiendo projicitur, eo pavimentum semper inferius demonstratur. Unde et nos si a nobis studiosius terrenas cogitationes ejicimus, quo apud nosipsos abscondamur humiliter, invenimus. Ecce enim quia divini judicii dies huminet, quasi ipsa jam timoris ejus facies apparet, tantoque magis necesse est ut unusquisque illum terribilius timeat, quanto jam gloria majestatis ejus appropinquat. Quid ergo agendum est, quove fugiendum? quo enim quis latero potest eum qui ubique est? Sed ecce petram ingredi, fossa humo occultari præcipimur, ut videlicet cordis nostri duritiam dirumpentes, eo iram invisibilem declinemus, quo ab amore rerum visibilium apud nosipsos in corde subtrahimur, ut cum pravæ cogitationis terra ejicitur, mens apud seipsam tanto tutius, quanto humiliter abscondatur.

CAP. VII. — Quiescite ab homine cujus spiritus in naribus ejus est (*Isa. ii, 22*).

(Moral. l. xxi, c. 28, n. 51.) *Quiescite ab homine cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse*. Naribus præsentia designatur, quia sæpe id quod non videmus, odore comprehendimus, ita ut nonnullæ res, etiam cum longe jaceant, fragrantia nobis suæ qualitatis innotescant, dumque per nares spiritum ducimus, plerumque aliqua et invisæ præcimus. Redemptoris ergo nostri spiritus esse in naribus dicitur, ut videlicet scientia illius esse in præsentia designetur, quia quæcumque se scire in natura humanitatis innotuit, hæc nimirum ante sæcula ex divinitate præcivit. Qui unde spiritum in naribus habuit [*Text.* habuerit] propheta subjungit: *Quia excelsus reputatus est ipse*. Ac si diceret: *In inferioribus ventura desuper præcivit* [*Text.* præcivit], quia ad ima de cœlestibus venit.

CAP. VIII. — Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt (Isa. III, 9).

(Moral. lib. IV, c. 27, n. 31; Regul. past. III part., 31, admon. 32.) Sunt quidam qui postquam Deum in mente contempserint, multo magis humana iudicia spernunt, et omne malum quod appetunt, nulla aperta verecundia retardati, audaciter peragere non erubescunt. Cum vero pravus quisque impudenter innotescit, quo liberius omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat, et quod licitum suspicatur, in hoc procul dubio multipliciter mergitur. Unde scriptum est: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt.* Peccatum enim suum si Sodoma absconderet, adhuc sub timore peccaret; sed funditus frena timoris amiserat, quia ad culpam nec tenebras requirebat.

CAP. IX. — Popule meus, qui te beatificans, ipsi te decipiunt (Isa. III, 12).

(In Ezech. I, 1, hom. 9, n. 15.) In omni quod de nobis dicitur, tacite [Text. semper taciti] recurrere ad mentem debemus, interiorem testem et iudicem querere. Quid enim prodest si omnes laudent, cum conscientia accuset? aut quid poterit obesse, si omnes nobis derogent, et sola conscientia nos defendat? Hinc Isaias ait: *Popule meus, qui te beatificans, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant.* Qui videlicet populus ne verba sua laudis attenderet, et in culpas altius periret, statim ei dicitur, quem aspiciat, cujus iudicium pertimescat, cum subditur: *Stat ad iudicandum Dominus, stat ad iudicandum populos (Isa. III, 13).* Ac si aperte dicat: Iudicia humana cur sequeris, qui stare te cœlestem scis iudicem?

CAP. X. — In die illo erit fructus terræ sublimis (Isa. IV, 2).

(In Ezech. I, II, hom. 4, n. 4.) Mediator Dei et hominum Christus Jesus, non solum homo ultra homines, sed homo etiam super angelos factus est. Hinc enim de illo per Isaiam dicitur: *In die illo erit fructus terræ sublimis.* Creator etenim noster quia pro nobis incarnatus est, fructus terræ factus est nobis. Sed jam fructus sublimis terræ est, quia homo natus in terra, super angelos regnat in cœlo, quia iuxta David et Pauli vocem, omnia subiecit sub pedibus ejus (Psalm. VIII, 8; Hebr. II, 8); in eo enim quod illi subiecit omnia, nihil dimisit non subiectum ei.

CAP. XI. — Væ qui conjungitis domum ad domum (Isa. V, 8).

(In pastor. Reg. III part., c. 20, admon. 21.) Multiplicare large habitationis spatia cupientibus Dominus per Isaiam dicit: *Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum ad agrum [Text. agro] copulatis, usque ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Ac si aperte diceret: Quousque vos extenditis qui habere in communi mundo consortes minime potestis? conjunctos quidem premitis, sed contra quos vos valeatis extendere semper invenitis.

CAP. XII. — Nobiles eorum interierunt fame (Isa. V, 15).

(Moral. lib. I, c. 21, n. 29; lib. I, homil. 3 in Ezech., n. 19.) Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, et mandendo glutitur; potus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut invenitur. Quasi cibus et potum vidit propheta Isaias Judææ defecisse [Text., defuisse], cum diceret: *Nobiles ejus interierunt fame.* Paucorum quippe est fortia et occulta cognoscere, multorum vero historia aperta sentire, et idcirco Judææ nobiles non siti, sed fame interiisse asserit, quia ii qui præsepe videbantur dum totos se exteriori intelligentiæ dederant, quod de intimis discutiendo manderent non habebant. Quia vero sublimioribus ab interno intellectu cadentibus, parvulo-

rum intelligentia et in exterioribus exsiccatur, recte illuc adjungitur: *Multitudo ejus siti exsavit.* Ac si aperte diceret: Dum vulgus vitæ suæ studium deserit, jam nec historiae fluentia exquirat. Cibum vidit Jeremias Scripturam sacram qui exponendo frangeretur, cum diceret: *Parvuli petierunt panem, et non erit: qui frangeret eis (Thren. IV, 4);* id est, infirmi quique Scripturæ sacre valentiores sententias petierunt exponendo comminui, sed qui exponere debeat non valet inveniri. Inter hæc considerare libet nos qui simus, qui usque ad sacri eloquii perscrutanda mysteria sublevamur. Certe in antiquis parentibus nostris cultores idolorum fuimus, sed ecce per spiritum gratiæ verba jam cœlestia rimamur. Unde hoc nobis? Sed implevit Redemptor humani generis quod per Isaiam dixit: *Et deserta in ubertatem versu, advenæ comedent (Isa. V, 17).* Hæc quippe prophetarum dicta deserta apud Judæos fuerunt, quia per intellectum mysticum ea excolere inquirendo noluerunt, nobis autem in ubertatem versa sunt, quia juxta historiam dicta, largiente Deo, menti nostræ spirituatiliter sapiunt, et jam advenæ comedimus, quæ cives legis manduca: e noluerunt.

CAP. XIII. — Væ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis (Isa. V, 18).

(Moral. XXXIII, c. 10, n. 18.) *Væ qui trahitis iniquitatis [Text. iniquitatem] in funiculis vanitatis.* Per funem peccata significantur. Itaque iniquitas in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur, quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quia perverso corde sæpe dum defenditur multiplicatur.

CAP. XIV. — Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem (Isa. VI, 1).

(Lib. II, hom. 2 in Ezech., n. 14.) Sciendum est, quia quoad in hac mortali carne vivitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, ut in ipso jam incircumscripso luminis radio mentis oculos indiget. Neque enim omnipotens Deus jam in sua claritate conspicitur, sed quidam sub illa speculatur quo anima videndo proficit, et post ad visionis ejus gloriam pertingat. Sic namque Isaias cum se Deum vidisse fateatur, dicens: *Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum;* protinus adjunxit: *Et ea quæ sub ipso erant, implebant templum.* Quando Ozias rex superbus ac presumptor moritur, videtur Dominus, quia cum mundi hujus elatio a desiderio mentis occiditur, tunc ipsa mens gloriam Dei contemplantur. Et notandum quod Dominus super solium excelsum et elevatum sedet, quod namque est ejus solium nisi creatura angelica vel humana, cui per intellectum quem dedit, præsidet? Quod videlicet solium excelsum et elevatum dicit, quia et natura humana ad cœlestem gloriam elevata proficit, et creatura angelica, dum multis spiritibus cadentibus jam solidata est in cœlo non cadat, inde elevata est unde et confirmata. Templum vero hoc est quod solium, quia æternus rex ibi habitat ubi sedet. Nos ergo templum illius sumus, in quorum mentibus habitare dignatur. Sed ea quæ sub ipso erant, implebant templum, quia quidquid de illo modo conspicitur, adhuc non est ipse, sed sub ipso est. Sic Jacob angelum vidit, et vidisse se Dominum fatetur (Genes. XXVIII), quia cum mysteria [Text. ministeria, id est ministros, scilicet angelos] ejus conspicimus, jam multum est quod super nos ipsos levamur. Notandum vero quod dicitur, *implebant templum,* quod etsi angelus appareret, infirmæ tamen mentis desiderio satisfaceret [Text. satisfacit], ut si adhuc majus non potest, jam tamen minus quod videt admiretur. Ea vero quæ sub ipso sunt, implent templum, quia sicut dictum est, et cum mens in contemplatione profecerit, non jam quod ipse est, sed id quod sub ipso est contemplantur.

CAP. XV. — *Vae mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum (Isa. vi, 5).*

Dialog. l. 3, cap. 15.) Turbis popularibus admisti dum frequenter otiosa, nonnunquam vero etiam graviter noxia loquimur, os nostrum omnipotenti Deo tanto longinquum sit, quanto huic mundo proximum, multum quippe deorsum ducimur, dum locutione continua secularibus admisceamur. Quod bene Isaias postquam regem Dominum exercituum vidit seipsum [Text. in semetipso] reprehendit et poenituit, dicens: *Vae mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum.* Qui cur labia polluta haberet aperuit, dum subjunxit: *In medio populi labia polluta habitis ego habito.* Pollutionem namque laborum habere se doluit, sed unde contraxerit, indicavit, cum in medio populi polluta labia habitis se habitare perhibuit. Valde enim difficile est ut lingua saecularium mentem non inquinet quam tangit, quia dum plerumque eis ad quaedam loquenda concedimus, pauper ab otiosis ad noxia, a levibus ad gravia verba venimus, et os nostrum ab omnipotente Deo tanto jam minus exauditur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione.

CAP. XVI. — *Jugum oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti (Isa. ix, 4).*

(Moral. lib. xxx, c. 23, n. 72.) Redemptori nostro gentilitatem a diaboli dominio liberanti per Isaiam dicitur: *Jugum oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian.* Eripiens quippe gentilitatem Dominus, superavit jugum oneris ejus, cum eam adventu suo ab illa daemoniace tyrannidis servitute liberavit; superavit virgam humeri ejus, cum percussionem illius qua [Text. quia] ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere redempto compescuit. Superavit sceptrum exactoris ejus, cum regnum ejusdem diaboli qui estifera perpetratione vitiorum exigere conueverat debita tributa poenarum, de haeculium corde destituit. Sed quomodo haec acta sunt audiamus; subjunctum est: *Sicut in die Madian.* Hoc Madianitarum bellum, quod in comparatione adventus domini a propheta vigilanter illatum est, in libro Judicium superius discretum est.

CAP. XVII. — *Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel (Isa. ix, 8).*

(Moral. lib. ii, c. 35, n. 57.) *Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel.* Jacob [Text. add. quippe] supplantator, Israel vero vir videns Deum dicitur. Quid per Jacob nisi Judaicus populus, et quid per Israel, nisi Gentilis populus designatur? quia quem Jacob per mortem carnis supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei gentilitas Deum vidit. Ad Jacob ergo missum verbum in Israel cecidit, quia eum quem ad se venientem Judaicus respuit, hunc repente conuictens populus gentilis inuenit.

CAP. XVIII. — *Lateres ceciderunt, sed quadris aedificabimus (Isa. ix, 10).*

(Lib. ii, hom. 9 in Ezech., num. 5.) Cum Judaeorum populum Isaias a fide perire cognosceret, et sanctos apostolos fortes surgere in Ecclesia praevideret, per quos multi sunt ex gentibus in fidei et vite fortitudine solidati, in magna consolatione locutus est, dicens: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus aedificabimus.* Lapis quadris aeque stat in quocumque latere ceciderit [Text. fuerit versus]. Quos ergo lapides quadros accipimus, nisi quoslibet sanctos, quorum vita in prosperitate, et aduersitate novit fortiter stare, nec casum in qualibet permutatione habere? Videns itaque propheta in sancta Ecclesia apostolos, martyres et doctores surgere, et de laterum casu, id est Judaeorum [Text. de Judaeorum perditione] minus doluit, quia omnipotentis Dei aedificum, id est Ecclesiam sanctam de quadris lapidibus aedificari consepit.

CAP. XIX. — *Computrescet jugum a facie olei. (Isa. x, 27).*

(Moral. lib. x, c. 15, n. 24, et hom. 26 in Evang., n. 4.) *Computrescet jugum a facie olei.* Nomine olei ipsa sancti Spiritus unctio designatur: sub jugo quippe tenebamur daemoniace dominationis, sed uncti sumus oleo Spiritus sancti, et quia nos gratia sancti Spiritus unxit, dominationis daemoniace jugum quo libertatis nostrae colla premebantur, repulsum computruit, et a captivitate nostrae servitute sumus liberati, Paulo attestante, qui ait: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. iii, 17).* De hoc rursus oleo scriptum est: *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei (Isa. v, 4).* Filius quippe olei fidelis populus dicitur, quia ad fidem Dei interna Spiritus sancti unctio generatur.

CAP. XX. — *Requiescet super eum spiritus sapientiae. (Isa. xi, 2).*

(Lib. ii, hom. 7 in Ezech., num. 7.) Per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis caelestis vite aperitur. Quam septiformem gratiam Isaias in ipso nostro capite, vel in ejus corpore quod sumus, enumerans dicit: *Requiescet super eum spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 2, 3).* Quos gradus de caelestibus loquens, descendendo magis quam ascendendo numeravit; videlicet Sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiae timor Domini (Prov. ix, 10):* constat procul dubio quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur; quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem et scriptum est: *Perfecta charitas foras mittit timorem (Joan. iv, 18).* Propheta ergo quia de caelestibus Deus nos ad ima loquebatur coepit a sapientia et descendit ad timorem, sed nos qui de terrenis ad caelestia tendimus, a timore ad sapientiam numerantes ascendimus. Est itaque primus gradus ascensionis timor Domini in mente. Sed qualis timor iste est si pietas in eo non est? Qui enim compati tribulationi proximi vel ignorat vel dissimulat, hujus timor ante Deum nullus est, quia a pietatem non sublevatur, sed pietas per inordinatam misericordiam [Text. add. errare solet, si fortasse pepercerit quae parcenda non sunt. Peccata enim], cum peccata quae parcenda non sunt, et quae ferri gehennae ignibus possunt [Text. add. disciplinae verbera sunt corrigenda. Sed inordinata pietas cum], temporaliter parcat, ad aeternum supplicium pertrahit. Ut ergo vera et ordinata sit pietas, ad scientiam est sublevanda, ut sciat quid ex justitia puniat, quid ex misericordia dimittat. Sed quid, si sciat quid agere quis debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videat quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, ne a timore trepidet, et timore lapsa non valeat defendere bona quae sentit. Sed saepe fortitudo si improvida fuerit, et minus contra vitia circumspecta, ipsa sui praesumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut praevidendo praemuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest, quia qui non intelligit malum quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare quod adjuvat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet, et moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acute intellectus invenit, sapientia mature disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ducimur ad scientiam, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium in intellectum proficimus, per intellectum ad sapientiam pervenimus, per septiformem sancti Spiritus gratiam nobis ascendentibus aditus vitae caelestis aperitur.

C

CAP. XXI. — *Habitabit lupus cum agno (Isa. xi, 6).*

(Lib. II, hom. 4 in Ezech., num. 3.) Ad audiendum verbum omnipotentis Domini, nos qui religioso induti habitu videmur, ex diversa mundi qualitate convenimus, et ex dissimilibus iniquitatibus in sanctæ Ecclesiæ concordia congregati sumus, ita ut [Text. jam] patenter factum esse videatur quod de reprobatione Ecclesiæ per Isaiam dicitur: *Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit.* Lupus quippe cum agno habitat, quia ii qui in sæculo raptores fuerunt, cum mansuetis et mitibus in pace conquiescunt, et pardus cum hædo accubat; quia is qui peccatorum suorum maculis varius fuerit, cum eo qui se despicit, et peccatorem fatetur, humiliari consentit. Ubi et subditur: *Vitulus, et ovis, et leo simul morabuntur,* quia et is qui per contritum cor ad quotidianum se Deo sacrificium præparat, et alius qui tanquam leo ex crudelitate sæviebit, et alter qui velut ovis innocentie suæ simplicitate perdurat, in caulis sanctæ Ecclesiæ convenerunt. Sequitur: *Et puer parvulus minabit eos.* Quis est iste parvulus, nisi is de quo scriptum est: *Puer natus est nobis (Isa. ix, 6)?* Puer ergo parvulus nos simul minat habitante, quia is qui paulo minus quam angeli minoratus est, corda nostra per internum desiderium ad suum amorem incessanter accendit et per dilectionis suæ charitatem quam nobis tribuit, in hoc nos mundo mentem figere non permittit.

CAP. XXII. — *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis (Isa. xi, 8).*

(Moral. xvii, c. 32, n. 31.) Antiquus hostis nunc sanctos omnes non tenendo possidet, sed tentando persequitur, et quia intus dominium perdidit, bella molitur foris. Ille enim eum de carnalibus hominum cordibus expulit, qui propter homines ad incarnationem venit. Unde per Isaiam dicitur: *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, et in cavernum reguli qui ablaclatus fuerit manum suam mittet, non nocerunt, neque occident in universo monte sancto meo.* Quem namque infantem ab ubere, vel eum qui ablaclatus fuerit nisi Dominum appellat? Quid vero foramine aspidis, vel caverna reguli, nisi corda signavit iniquorum? Quia antiquus hostis, dum totum se in eorum consensu contulit, quasi in foramine proprie [Text. proprio] coluber tortuosus sinus astutiæ colligendo glomeravit, quem et aspidis appellat nomine occulte sævientem, et regulum aperte ferientem. Manum ergo suam in foramine reguli, et aspidis misit Dominus quando iuivorum corda divina potestate tenuit, et comprehensum exinde aspidem vel regulum, id est diabolum, captivum traxit, ut in monte sancto ejus, quod est Ecclesia, electis fidelibus non noceret.

CAP. XXIII. — *Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti (Isa. xi, 15).*

(Moral. xxxiii, c. 10, n. 18, 19.) Incarnatus Dominus noster ab electorum suorum cordibus cuncta diabolicæ fallaciæ argumenta destruxit, et veritate ejus cognita, cuncta erroris et falsitatis doctrina contuiti. Unde per Isaiam dicitur: *Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti;* lingua quippe maris Ægypti est scientia doctrinæ sæculari. Bene ergo mare Ægypti dicitur, quia peccati obscuritate fuscatur, linguam vero maris Ægypti Dominus desolat, quia hujus mundi falsam sapientiam per carnem se extendendo destruxit.

CAP. XXIV. — *Sedebo in monte testamenti (Isa. xiv, 13).*

(Lib. I, hom. 2 in Ezech., num. 9.) *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.* Malignus spiritus qui hæc loquitur montem testamenti tenuit, quia Judaicum populum qui legem acceperat sibi in perfidia subjugavit. Quando enim corda doctorum tenet, in monte testamenti diabolus præsidet. Qui etiam in lateribus Aquilonis sedet, quia mentes hominum fri-

gidas possidet. Pro eo enim quod ventus Aquilo constringit in frigore (Isa. xiv, 14), non incongrue Aquilonis nomine torpor maligni spiritus designatur.

CAP. XXV. — *Væ terræ cymbalo alarum (Isa. xviii, 1.)*

(Moral. lib. xiii, c. 10, n. 13.) Sicut incarnatus Dominus in prædicatione sua pauperes, idiotas et simplices elegit, sic e contra ille damnatus homo, quem in fine mundi apostata angelus assumet ad prædicandum falsitatem suam, astutos ac duplices, et hujus mundi scientiam habentes, electurus est. Unde per Isaiam dicitur: *Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ, quæ mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas.* Terra quippe cui væ dicitur, ille principaliter damnatus homo est, qui alarum cymbalum vocatur, quia hi qui per superbiam in altitudinem cogitationis evolvant, eundem perversum hominem prædicando sonant. Quæ videlicet terra recte trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur; Æthiopia enim nigrum populum mittit, et omnem hominem mundus iste, quia peccatorem profert, quasi nigrum Æthiopia populum parit. Sed terra cui væ dicitur, trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur, quia damnatus ille homo tanta immensitate iniquus est, ut omnium peccantium peccata transcendat. Qui mittit in mare legatos, quia prædicatores suos in sæculo spargit, de quibus recte subditi qualiter mittantur dum dicitur: *In vasis papyri super aquas.* Ex papyro quippe charta est. Quid itaque per papyrum nisi sæcularis scientia designatur? Vasa ergo papyri sunt corda doctorum sæcularium. In vasis ergo papyri super aquas legatos mittere, est prædicationem suam in sapientium carnalium sensibus ponere, et defluentes ad culpam populos vocare.

CAP. XXVI. — *Custos quid de nocte (Isa. xxi, 11).*

(Moral. lib. vi, c. 19, n. 34; lib. xvi, c. 5, num. 72; lib. II, c. 31, num. 51.) Judæi persecutores Redemptoris nostri, in eo divinæ virtutis miracula cernebant, et tamen de ejus divinitate dubitabant, et in ipsa veritatis præsentia perfidie errore cæcati sunt, sicut Isaias dicit: *Custos quid de nocte, custos quid de nocte? Dixit custos; venit mane et nox.* Per mane, adventus dominicæ incarnationis intelligitur. De nocte itaque custos venit, quia humani generis protector, et manifestus in carne apparuit, et tamen hunc præsentia perfidie suæ tenebris Judæa minime cognovit. Ubi bene ex voce custodis additur, venit mane et nox, quia per ejus præsentiam et novæ lucis primordia mundo fulserunt, et tamen in corde infidelium vetusta cæcitas remansit, et a persecutorum cordibus perfidie suæ tenebræ non sunt detersæ, quorum cæcitas ad crudelitatem, crudelitas usque ad aperta opera persecutionis exarsit. Nam doctrine veritatis invidentes, opportunitatem dominicæ traditionis exquirebant. De quibus dicit Propheta: *Et nunc ignis adversarios consumit (Isa. xxi, 11).* Ac si aperte dicat: Malos non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per livorem cremat, quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc se ipsos afficiunt invidiæ tormento. Dum vero a doctoribus qui vera docere videbantur, flamma invidiæ exarsit, imperitus populus adversitatem Phariseorum et principum tolerare timens, concremationes pariter consumptus est infidelitatis, et a præpositis invidiæ flamma descendens, corda plebis subvertendo succendit, impleta prophetia quæ dicit: *Zelus apprehendit populum ineruditum (Rom. x, 2).* Ac si aperte dicat: Dum prophetarum verba plebs discutere noluisset, sed crudelitatem suam verbis invidentium dedit, zeli igne perit, quia in alienæ invidiæ se flamma concremavit.

CAP. XXVII. — *Qui habitatis in terra Australi (Isa. xxi, 14).*

(Moral. lib. xiii, c. 25, n. 49.) In Scriptura sacra eruditio divinæ doctrine designatur, sicut per Isaiam dicitur: *Qui habitatis in terra Australi, cum panibus occurrere fugienti.* In terra Australi habitant qui in

sancta Ecclesia positi, superni spiritus charitate perficiantur; fugit autem qui hujus mundi mala evadere concupiscit. Qui ergo in terra Australi habitat, fugienti cum panibus occurrit, id est is qui jam sancto Spiritu intra Ecclesiam positus est, eum qui mala sua evadere nititur eruditionis eloquio consoletur. Fugienti scilicet cum panibus occurrere, est metuenti aeterna supplicia doctrinae sacrae escas offerre, et modo timorem terrore comprimere, modo pavorem exhortatione relaxare. Quia panis refectio Scripturae sacrae non inconvenienter accipitur, per eundem prophetam Judaeis solam litteram servantibus dicitur: *Quare appendisti argentum, et non in panibus* (Isa. LV, 2)? Ac si diceret: Pensatis sacra eloquia, sed non in refectione, quia dum solam speciem litterae custoditis, de spirituali intelligentia pinguedinem interaere refectionis amittitis. Unde et aperte [Text. apte] subjungitur: *Et laborem vestrum non in saturitate* (Ibid.)?

CAP. XXVIII. — *Erubescite, Sidon, ait mare* (Isa. XXIII, 4).

(Praefat. Moral., c. 2, n. 5; Regul. past. III part., c. 2; admon. 29.) Plerumque ex vita gentilium redarguitur vita sub lege positiorum, et ex actione saecularium confunditur actio religiosorum, dum isti etiam promittendo non servant quae in praecipis audiunt, et isti vivendo ea custodiunt in quibus nequaquam mandatis legalibus astringuntur, dum illi ultra habitum assumunt opera, et isti juxta ordinem proprium non excitant cora. Quod per Isaiam breviter dicitur: *Erubescite, Sidon, ait mare* (Isa. XXIII, 4). In Sidone quippe figuratur stabilitas in lege positiorum et religiosorum, in mare vero vita gentilium et saecularium. Quasi ergo per vocem maris ad verecundiam Sidon adducitur, quando per comparisonem vitae gentilium et saecularium atque in hoc mundo fluctuantium Christianorum; et religiosorum, qui muniti et quasi stabiles cernuntur, vita reprobat.

CAP. XXIX. — *Erit sicut populus sic sacerdos* (Isa. XXIV, 2).

(In Reg. post. II part., cap. 7.) Ex iusta retributionis per Isaiam Dominus minatur, dicens: *Erit sicut populus sic sacerdos*: Sacerdos quippe est sicut populus, quando ea agit is qui spirituali officio fungitur, quae illi nimirum faciunt, qui adhuc de studiis carnalibus judicantur quando in terrenis negotiis, quae reprehendere in aliis debuit, pastor animarum versatur.

CAP. XXX. — *Ponetur in ea murus et antemurale* (Isa. XXVI, 1).

(In Ezech. lib. II, hom. 2, num. 5; ibid., part. II, num. 5; Moral. lib. XX, c. 25.) Plerumque in sacro eloquio ex protectionis suae munere [Text. munitine] murus dici incarnatus Dominus solet, de quo pro Ecclesiae sanctae aedificatione per Isaiam dicitur: *Ponetur in ea murus et antemurale*. Ipse enim nobis est murus qui nos undique custodiendo circumdat, qui ad corda nostra pertinere malignorum spirituum cursum vetat: antemurale vero muri nostri omnes prophetae fuerunt qui priusquam appareret Dominus in carne, ad construendam fidem prophetando missi sunt. Recto quippe antemurale vocantur qui dum subsequentem praedicaverunt Dominum, quasi ante murum steterunt. In sancta ergo Ecclesia Dominus murus nobis, et prophetae ejus antemurale sunt positi, quia ad nos quos ipse perfecte protegit, etiam prophetarum verba in fidei constructione venerunt. Unde bene prius murus, et post antemurale ponitur, quia vocati ex gentibus nisi prius Dominum cognovissemus, prophetarum illius dicta minime suscepissemus.

CAP. XXXI. — *Domine, exaltetur manus tua ut non videant* (Isa. XXVI, 11).

(Moral. VII, c. 32, n. 47.) Intellectum reproborum nunc inrita obscurant, sed in die iudicii cognitio

reatus illuminat, ut et modo sequendam vitam non videant, et tunc eam postquam amiserint, cernant. De quibus per Isaiam dicitur: *Domine, exaltetur manus tua ut non videant; videant et confundantur*. Nunc quippe aeterna intelligere negligunt, vel appetere intellecta contemnunt, sed tunc ea intelligentes desiderantesque conspiciunt, et considerata assequi pudore confusi nequaquam possunt.

CAP. XXXII. — *Mortui non vivent, gigantes non resurgent* (Isa. XXVI, 14).

(Moral. XVII, c. 21, n. 30.) *Mortui non vivent, gigantes non resurgent*. Quos mortuos Isaias hic nominat, nisi peccatores, et quos gigantes, nisi eos qui de peccato etiam superbiunt, appellat? Illi vero non vivunt, quia peccando vitam iustitiae perdidit, isti etiam resurgere post mortem nequeunt, quia post culpam suam inflati per superbiam, ad poenitentiae remedia non recurrunt.

CAP. XXXIII. — *Intra cubilia tua* (Isa. XXVI, 20).

(Moral. IV, c. 26, n. 47.) *Intra* [Text. in cubicula] *cubilia tua, claude ostia tua*. Ostia sunt desideria concupiscentiae carnalis, cubilia quippe ingredimur cum secreta nostrae mentis intramus, ostia vero claudimus, cum desideria illicita coercemus.

CAP. XXXIV. — *Super serpentem Leviathan vectem* (Isa. XXVII, 1).

(Moral. IV, c. 9, n. 15.) Dominus angelum apostatam describens, dicit per Isaiam: *Super serpentem Leviathan vectem, serpentem tortuosum*. Leviathan interpretatum dicitur additamentum eorum, scilicet hominum; recte autem additamentum eorum dicitur, quia eos immortales in paraíso reperit, sed divinitatem immortalibus promittens, quasi eis aliquid ultra quam erant se addere blande spondit. Serpens vero tortuosus vocatur, quia in eo quod se addere homini promisit, tortuosus ad eum sinibus irrepsit, quia dum falso impossibilia spondit, vere et possibilia sustulit. Quærendum vero est cur qui serpentem dixerat tortuosum, subjungens interposuit vectem, nisi forte in serpentis tortitudine fluxa molities, in vecte autem est duritia rigiditatis. Ut ergo hunc durum designaret et mollem, et vectem nominat et serpentem. Durus est per malitiam, mollis per blandimenta, vectis dicitur, quia usque ad necem percussit, serpens vero quia se per insidias molliter infundit.

CAP. XXXV. — *Sola vexatio dabit in electum auditui* (Isa. XXVIII, 19).

(Moral., lib. XV, n. 58; lib. XI, c. 29, num. 41.) Nescit impius nisi quae fecit, nisi cum pro eisdem malis coeperit puniri. Unde per Isaiam dicitur: *Sola vexatio dabit intellectum auditui*. Cum enim de preceptis Dei contemptis verberari et vexari per vindictam coeperit, tunc intelliget quod audivit.

CAP. XXXVI. — *Ut faciat opus suum* (Isa. XXVIII, 21).

(Lib. II, hom. 4, in Ezech., num. 20.) Salutem nostram in passione Domini contemplatus Isaias, ait: *Ut faciat opus suum, alienum est opus ejus ab eo*. Opus enim Dei est animas quas creavit colligere, et ad aeternae lucis gaudia revocare. Flagellari vero, et spatus illiniri, crucifigi, mori et sepeliri, non hoc in sua substantia opus Dei est, sed opus hominis peccatoris, qui haec omnia meruit per peccatum. Ut ergo faciat opus suum, alienum opus ejus est ab eo, quia incarnatus Deus ut nos ad suam iustitiam colligeret, dignatus est pro nobis tanquam peccator homo vapulare, et alienum opus fecit, ut faceret proprium, quia per hoc quod infirmatus mala nostra sustinuit, nos qui creatura illius sumus, ad fortitudinis suae gloriam perduxit.

CAP. XXXVII. — *Et erunt oculi tui videntes praecceptum tuum* (Isa. XXX, 20).

(Lib. II, hom. 34 in Evang., n. 16 et 17; Reg. past., part. III, c. 28, admon. 29.) Pensemus, cha-

rissimi, super nos charitatem conditoris nostri. Pec-
 rare nos videt et perferit, et ipse quem peccando
 despiciamus, post culpam expectare ad veniam non
 cessat. Aversi ab illo sumus, et tamen revocando
 nos, non avertitur. Quia nimirum per Isaiam post
 delictum misericordia vocationis exprimitur, cum
 averso homini dicitur : *Et erunt oculi tui videntes
 præceptorum tuum, et aures tuæ audient verbum*
[Text. vocem] post tergum manentis. Humanum
 quippe genus Dominus in faciem monuit, quando in
 paradiso condito homini, et in libero arbitrio stanti,
 quid facere, quidve non facere deberet indicit, sed
 homo in faciem Dei terga dedit, cum superbiens ejus
 jussa contempsit. Nec tamen superbientem Deus de-
 seruit, quia ad revocandum hominem legem dedit,
 exhortantes angelos misit, in carne nostræ mortalita-
 tatis apparuit, ergo post tergum stans nos admonuit,
 qui ad recuperationem nos gratiæ etiam contemptus
 vocavit. Quod ergo generaliter dici potuit de cunctis,
 hoc necesse est specialiter sentiri de singulis; quasi
 enim coram positus Deo quisque verba monitionis
 ejus percipit, cum priusquam peccata perpetret vo-
 luntatis ejus præcepta cognoscit. Adhuc enim ante
 ejus faciem stare est, necdum eum peccando con-
 temnere, cum vero derelicto bono innocentia iniqui-
 tatem eligens appetit, terga jam in ejus faciem mittit.
 Sed ecce adhuc et post tergum Deus subsequens
 monet qui etiam post culpam ad se rediri [Text.
 redire] persuadet. Vocem ergo post tergum moventis
 audimus, si ad invitantem nos Dominum saltem post
 peccata revertimur. Superbe quidem aversos per
 patientiam expectat, per præcepta clamans benigne
 revocat. Tanta ergo Conditoris nostri misericordia
 duritiam nostri reatus emolliat : ut homo qui malum
 quod fecit experiri percussus poterat, saltem ex-
 spectatus erubescat.

CAP. XXXVIII. — *Ut frenum erroris canticum erit
 vobis [Isa. xxx, 2].*

(Lib. II, hom. 6 in Ezech., num. 21.) Antiqui pa-
 rentes nostri lignis servierunt et lapidibus, nos vero
 per omnipotentis Dei gratiam et gratiam creaturæ
 colla mentis excussimus; et in nobis impletum est
 quod per Isaiam dicitur : *Et frenum erroris quod erat
 in maxillis populorum canticum erit vobis, sicut vox
 sanctificatæ solemnitatis.* Frenum quippe erroris ma-
 villas populorum constrinxerat, quando idolorum
 errore obligata gentilitas Deo vero confessionis lau-
 dem dare nesciebat. Sed hoc ipsum frenum erroris
 jam nobis in canticum versum est, cum gaudento
 psallimus et cantamus : *Omnes dii gentium daemonia ;
 Dominus autem cælos facit [Psal. xcvi, 5].* Quia ita-
 que hæc omnipotenti Deo [Text. Domino] dicimus
 psallendo, ipsum erroris nostri frenum, quod a laude
 Dei ora nostra ligaverat, vero Domino canticum
 fecimus. Bene autem dicitur : *Sicut vox sanctificatæ
 solemnitatis,* quia dum confessionis laudem Deo red-
 dimus, in sanctificata solemnitate gaudemus. Res-
 pondemus ergo moribus tantæ misericordiæ Redemptoris
 nostri, ut qui lucem cognovimus, pravum
 operum tenebras declinemus.

CAP. XXXIX. — *Vivit Dominus, cujus ignis est in
 Sion [Isa. xxxi, 9].*

(Lib. II, hom. 6 in Ezech. et hom. 9, num. 20.) De
 amore qui hic incipitur, ut ex visione Domini in
 æterna patria perficiatur, Isaias loquitur, dicens :
*Vivit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus
 in Jerusalem.* Plus est autem caminum esse quam
 ignem, quia et ignis parvus esse potest; in camino
 vero vastior flamma succenditur. Sion vero specula-
 tio; Jerusalem visio pacis dicitur, pacem vero no-
 stram hic interim speculamur, ut illic postmodum
 plene videamus. Ex amore ergo Domini in Sion ignis
 est, in Jerusalem caminus; quia hic amoris ejus
 flammis aliquatenus ardemus, ubi de illo aliquid
 contemplamur, sed ibi plene ardebimus ubi illum
 plene videbimus quod [Text. quem] amamus.

A CAP. XL. — *Super humum populi mei spinæ et vepres
 erunt [Isa. xxxii, 13].*

(Moral. xvii, cap. 17, n. 23.) Si a peccato liberi
 esse nequeunt, qui jam in cælestibus desideriis con-
 versantur, quæ peccatorum pondera tolerant, qui
 carnis suæ deserviunt voluptatibus? Hinc per Isaiam
 dicitur : *Super humum populi mei spinæ et vepres
 ascendent, quanto magis super omnem domum gaudii
 civitatis exsultantis?* Humum quippe populi sui Do-
 minus electorum omnium mentem vocat, super quam
 spinas et vepres ascendere perhibet, quia nec ipsam
 quoque esse absque functionibus vitiorum videt:
 domus vero gaudii civitatis exsultantis est mens pra-
 vorum, quæ dum ventura supplicia conspiciere negli-
 git, in carnis voluptate se deserens, inaniter hila-
 rescit. Ait ergo : *Super humum populi,* etc. Ac si
 aperte dicat : Si et illorum mentem vitia depriment,
 qui se pro cælestis patriæ desiderio affligunt, quibus
 culpis voluptati sunt, qui sine ulla formidine se in
 carnis voluptate derelinquunt?

B CAP. XLI. — *Beati qui seminatis super omnes aquas
 [Isa. xxxii, 20].*

(Moral. xxxv, c. 16, n. 39, 40.) *Beati qui semina-
 tis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.*
 Per bovem aliquando I-ræliticus populus jugo legis
 edomitus signatur; per asinum vero gentilis populus
 voluptatibus deditus indicatur. Super omnes ergo
 seminare aquas, est cunctis late populis Ecclesie
 sanctæ predicatorum fructuosus verba vitæ predicare,
 pellem vero bovis et asini immittere, est vias I-ræ-
 litici et gentilis populi, per præceptorum cælestium
 vincula religare.

CAP. XLII. — *Qui ambulat in justitiis, iste in excelsis
 habitabit [Isa. xxxiii, 15].*

(Moral. xxxi, c. 51, n. 103, lib. xxi, c. 25, n. 49;
 lib. I, hom. 4, in Evang., num. 4.) Libet ad medium
 Isaia verba deducere, de activa sive contemplativa
 vita, et quasi uno spiritu proferantur, ab eo indi-
 care. Qui activam exprimens, ait : *Qui ambulat in
 justitiis, et loquitur veritatem; qui excutit manus suas
 ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat
 sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum.*
 Sciendum est quod aliquando munus ab obsequio,
 aliquando a manu, aliquando ab ore porrigitur;
 munus quippe est ab obsequio indebite impen-
 a subjectio; nam qui nummum tribuit, munus ex manu
 dedit, qui vero verbum laudis impendit, munus ab
 ore protulit. Sed justus ab omni munere manus ex-
 cutit, quia boni operis nullam retributionem in hoc
 mundo requirit. Quid est autem obturare aures suas,
 ne audiat sanguinem, nisi peccatis suadentibus quæ
 de sanguine et carne nascuntur non præbere consen-
 sum? Et quid est ne malum videat oculos claudere,
 nisi omne quod rectitudini adversum est non appro-
 bare? Cumque activæ vitæ virtutes expressisset, il-
 lico ab ejusdem viæ gradibus ad quæ contemplatio-
 nis culmina ascenditur, subiungit, dicens : *Iste in
 excelsis habitabit; munimenta saxorum sublimitas ejus;
 panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt; regem in
 decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.*
 In excelsis habitare, est cor in cælestibus ponere;
 licet adhuc caro in inferioribus retineatur, mentem
 jam in sublimibus et cælestibus ponendo figere
 [Text. fixit]. Et munimenta saxorum sublimitas
 nostra est; cum precedentium fortiumque patrum
 præcepta respicimus, et ab infima cogitatione separati,
 abjectaque desideria terrenæ conversationis
 calcantes, ad supernam patriam per eorum exempla
 sublevamur. Munimenta saxorum sublimitas nostra
 est, cum mente choris castrisque cælestibus jungi-
 mur, et insidiantes magnos spiritus, stantes in arce
 cordis, quasi subterpositos expugnamus. Tunc etiam
 nobis panis datur, quia in supernis erecta intentio
 æternitatis contemplatione reficitur, et per contem-
 plationis donum, gratia spiritali satiamur. Per præ-

mem enim aliquando in sacro eloquio accipitur gratia doni spiritalis, sicut et de sancta Ecclesia per David Dominus dicit: *Pauperes ejus saturabo panibus* (Psal. cxxxi, 15), quia in illa positæ mentes humilium, spiritualium replentur refectione donorum. Aquæ enim nostræ fideles sunt, quia doctrina Dei, quod hic per spem promittit, hoc illic in numero exhibet. Sapientia namque hujus mundi infidelis est, quia mansura post mortem non est. Aquæ nostræ fideles sunt, quia verba vitæ quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant. Regem in decore suo oculi nostri conspiciunt, quia Redemptor no ter in judicio et a reprobis homo videtur, sed ad intuendam divinitatis ejus celsitudinem, soli qui electi sunt sublevantur; quasi enim quamdam sordiditatem regis videre est, solum servilem formam, in qua ab iniquis despectus est, cernere. Sed ab electis in decore suo rex cernitur, quia ultra semetipsos rapti, in ipso deitatis fulgore oculos cordis figunt. Qui quandiu in hac vita sunt, quia illam viventium patriam, sicut est, videre non possunt, recte adjungitur: *Cernent terram de longe.*

CAP. XLIII. — *Locus fluviorum rivi lutissimi* (Isa. xxxiii, 21).

(Moral. xviii, c. 30, n. 60.) Isaias propheta plana sanctæ Ecclesiæ expositione verba conspiciens, et non allegiarum tenebris obscurata [Text. obscura], exclamavit, dicens: *Locus fluviorum rivi lutissimi et patentes.* Testamenti enim veteris dicta, quasi augusti et clausi rivi fuerant, qui immensas scientiæ suæ sententias collectione obscurissima constringebant. At contra doctrina sanctæ Ecclesiæ, rivi et lati et patentes sunt; quia ejus dicta et invenientibus multa sunt, et quærentibus plana.

CAP. XLIV. — *Inebriatus est in cælo gladius meus* (Isa. xxxiv, 5).

(Moral. xxxii, c. 23, n. 49.) Consideret homo quid status in terra mereatur, si et prælatus angelis, angelus in cælo prosternerit. Unde et bene per Isaiam Dominus dicit: *Inebriatus est in cælo gladius meus.* Ac si aperte diceret: *Qua ira feriam superbos terræ, perpendite; si ipsos etiam quos in cælo juxta me condidi, pro elationis vitio percutere non peperci?*

CAP. XLV. — *Orientur in domibus ejus spinæ et urticae* (Isa. xxxiv, 13).

(Moral. xxxiii, cap. 4.) Peccatores quique in quo sibi male sunt consci, in eo et alium peccantem defendunt, umbræ umbram ejus protegunt, dum et nequissimorum facta nequiores perversis patrocinis tuentur, ne dum culpa, in qua et ipsi obligati sunt in aliis corripitur, ad ipsos quoque [Text. quandoque] veniatur. Quod factum per Isaiam Dominus sub Babylonis specie re arguit, dicens: *Orientur in domibus ejus spinæ et urticae, et paliurus in munitionibus ejus.* Quid namque per urticas, nisi cogitationum pruriginis; quid vero per spinas, nisi vitiorum punctiones accipimus? In domibus igitur Babylonis urticae et spinæ pullulant, quia in confusione mentis reprobae et desideria cogitationum surgunt, quæ exasperent, et operum peccata quæ pungant. Sed hæc agentes habent etiam nequiores alios defensores suos. Unde et subditur: *Et paliurus in munitionibus ejus.* Paliurus quippe tanta spinarum circumdatione densescit, ut præ asperitate tangi vix possit. Intus ergo urtica et spina nascitur. Sed utrumque hoc exterius per paliurum munitur, quia videlicet minores iniqui mala quælibet faciunt, sed ea nequissimi majores tuentur.

CAP. XLVI. — *Erit cubile draconum* (Isa. xxxiv, 13).

(Moral. vii, c. 28, n. 36.) Contra perversam mentem sub Judææ specie per Isaiam dicitur: *Erit cubile draconum et pascua struthionum: et occurrent demonia onocentauris et pilosus clamabit alter ad alterum* (Isa. xxxiv, 13, 14). Quid per dracones, nisi malitia? quid vero struthionum nomine, nisi hypocrisis desi-

gnatus? Struthio quippe speciem volandi habet, sed usum volandi non habet, quia et hypocrisis cunctis intuitibus imaginem de se sanctitatis insinuat, et tenere viam sanctitatis ignorat. In perversa igitur mente draco cubat et struthio pascitur, quia et latens malitia callide tegitur, et intuituum oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid vero onocentauri nomine, nisi et lubrici figurantur et elati? Græco quippe eloquio ὄνος asinus dicitur, et appellatione asini luxuria designatur lubrici et elati: tauri vero vocabulo cervix superbiæ demonstrat. Onocentauri ergo sunt, qui subjecti luxuriæ vitii et suæ carnis voluptatibus, expulsa verecundia, de opere confusionis gaudent, et inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerunt. Onocentauris autem demonia occurrunt, quia maligni spiritus valde eis ad votum deserviunt, quos de his gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt. *Et pilosus clamabit alter ad alterum.* Qui namque pilosi [Text. alii] appellatione figurantur, nisi hi quos Græci *panas*, Latini *incubos* vocant? Quo-

rum nimirum forma ab humana effigie incipitur, sed bestiali extremitate terminatur. Pilosus ergo nomine cujuslibet peccati asperitas designatur; quod etsi quando quasi obtentu rationis incipit, semper tamen ad irracionales motus tendit. Et quasi homo in bestiam desinit, dum culpa per rationis imaginem inchoans, usque ad irrationabilem effectum trahit. Nam sæpe elendi delectatio servit gulae, et servire se simulat indigentia naturæ. Cumque ventrem in ingluviem extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum clamat, cum perpetrata nequitia ad perpetrandam aliam nequitiam provocat, et quasi quadam cogitationis voce, commisit jam culpam culpam adhuc quæ committitur invitat. Sæpe namque gula dicit: *Si abundanti alimento corpus non reficis, in nullo utili labore subsistis.* Cumque mentem per desideria carnis accenderit, mox quoque luxuria verba propriae suggestionis facit, dicens: *Si misceri homines Deus corporaliter nollet, membra ipsa coeundi apta visibus non fecisset.* Cumque hæc quasi ex ratione suggerit, mentem ad libidinum effrenationem trahit, quæ sæpe deprehensa, patrocinium mox fallaciae et negationis inquirat, reamque se esse non æstimat, si inveniendi vitam defendat. Pilosus ergo alter ad alterum clamat, quando sub aliqua ratiocinandi specie perversam mentem culpa sub æquens ex occasione culpæ præcedentis ilaqueat. Cumque hanc peccatorum [Text. peccat.] dura et aspera deprimunt, quasi convocati in ea concorditer pilosi dominantur.

CAP. XLVII. — *Ibi curabit lamia, et inveniet requiem* (Isa. xxxiv, 11).

(Moral. xxxiii, c. 29, n. 53.) Hypocritæ et callidi homines tanto vehementius cupis suas confiteri refugium, quanto se stultius videri ab hominibus peccatores erubescunt, et cum deprehensi corripuntur, defensionem obijciunt. Unde per Isaiam contra Judæam dicitur: *Ibi cubabit lamia, et invenit sibi requiem: ibi habuit foveam ericium.* Per lamiam hypocritæ, per ericium vero malitiosi quique qui diversis se defensionibus contungunt, designantur. Lamia enim humanam habere faciem dicitur, et corpus bestiale. Sic omnes hypocritæ in prima facie quod ostendunt, quasi ex ratione sanctitatis est, sed et bestiale corpus est quod sequitur, quia valde iniqua sunt, quæ sub boni specie moluntur. Ericii vero nomine malitosarum mentium defensio designatur. Quia videlicet ericium cum apprehenditur, ejus caput cernitur, et pedes videntur, et omne corpus conspiciunt, sed apprehensus in sphaeram se colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscondit, et inter tenentis manum totum simul anittitur, quod totum simul ante videbatur. Sic malitosæ mentes sunt, cum in suis excessibus comprehenduntur; caput enim ericii et pedes cernuntur, quia quo initio peccator ad culpam accesserit, et quibus vestigiis nequitia sit perpetrata cognoscitur, et tamen adductis mox excusatio-

nibus malitiosa mens introrsus pedes colligit, quia A cuncta iniquitatis suæ vestigia abscondit. Caput subtrahit, quia miris defensionibus, nec inchoasse se pravam aliquid ostendit; et quasi sphaera in manu tenentis remanet [Text. quia], et is qui corripit, cuncta quæ jam cognoverat subito amittens, involutum contra [Text. intra] conscientiam peccatorem tenet; et qui totum jam deprehendendo viderat, tergiversatione prævæ defensionis illusus, totum pariter ignorat. Foveam ergo ericius in reprobis habuit; quia malitiosa mens se intra se colligens, in tenebris defensionis abscondit.

CAP. XLVIII. — *In cubilibus in quibus dracones habitabant (Isa. xxxv, 7).*

(Moral. lib. xxx, c. 26, n. 52; lib. ii, hom. 1 in Ezech., num. 11.) De sancta Ecclesia per Isaiam Dominus pollicetur, dicens: *In cubilibus in quibus dracones habitabant, orietur viror calami et junci.* Quid per calamum nisi scriptores [Text. prædicatores], quid per juncum nisi pusilli et teneri auditores sacri eloquii designantur? Sicut enim ad humorum aquæ et juncus et calamus nasci solet, et ex una eademque aqua utraque proficiunt, et calamus quidem ad scribendum assumitur, cum junco vero scribi non potest, sic est una doctrina veritatis, quæ multos auditores irrigat; quia [Text. sed] irrigati alii ad hoc usque in verbo Dei proficiunt, ut etiam scriptores fiant tanquam calami. Alii verbum vitæ audientes, tanquam junci in aqua Dei stant, bonæ spei rectorum operum viriditatem tenent; sed litteras exprimere nequaquam valent. In draconum ergo cubilibus viror calami et junci oritur, quia in eis populus, quos antiqui hostis malitia possidebat, et doctorum scientia, et auditorum obedientia coacervatur.

CAP. XLIX. — *Ponam circulum in naribus tuis (Isa. xxxvii, 29).*

(Moral. lib. xxxi, c. 11, n. 21.) Antiquus hostis divinæ virtutis omnipotentia a callida sua crudelitate refrenatur, ne ejus sagacia contra infirmitatem hominum tantum prævaleat, quantum perditionis argumenta latenter explorat. Unde per Isaiam ab Israelitarum læsione prohibetur, cum regi Babylonis dicitur: *Ponam circulum in naribus tuis.* Per circulum divinæ virtutis omnipotentia, per nares insidiæ designantur. Ac si aperte diceretur: Cogitando insidias suspiras, sed explere quæ appetis non valendo, omnipotentia mea circulum in naribus portas, ut cura honorum mortem ardentius anhelas, ab eorum vita vacuus redeas.

CAP. L. — *Vox clamantis in deserto (Isa. xl, 5).*

(Lib. I. hom. 7 in Evang., num. 2, hom. 20, num. 3, 5, 6.) *Vox clamantis in deserto.* Scitis, fratres charissimi, quia unigenitus Filius Verbum Patris vocatur, et ex vestra locutione cognoscitis; et prius vox sonat, ut Verbum postmodum audiatur. Joannes autem Baptista ideo vox vocatus est ab Isaiâ, quia Verbum præcedebat. Adventum itaque dominicum præcurrens vox dicitur, quia per ejus ministerium Patris Verbum ab hominibus auditur. Qui etiam in deserto clamat, quia derelictæ et destitutæ Judææ solatium Redemptoris annuntiat. Quid autem clamaret, aperitur, cum subitur: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus (Isa. xl, 3).* Omnis qui fidem rectam et bona opera predicat, venienti Domino ad corda audientium viam parat, ut hæc vis gratiæ penetret, ut lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ predicationis format. *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur.* Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles? quid montium et collium, nisi superbi homines designantur? In adventu igitur Redemptoris vallis impletæ, montes vero et colles humiliati sunt. Quia juxta ejus vocem: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et omnis qui se humili-*

liat exaltabitur (Luc. xix, 11; xviii, 14). Vallis enim impleta crescit, mons vero humiliatus decrescit. Quia in fide mediatoris Dei et hominum, hominis Jesu Christi, et gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, et Judæa per errorem peridiæ, hoc unde tumebat, perdidit. Omnis enim vallis implebitur, quia corda humilium sacre doctrinæ eloquii virtutum gratia replebuntur, juxta hoc quod scriptum est: *Qui emittit fontes in convallibus (Psal. ciii, 10).* Et rursum dicitur: *Et vales abundabunt frumento (Psal. lxxv, 14).* A montibus namque aqua dilabitur, quia superbas mentes veritatis doctrina deserit. Sed fontes in convallibus surgunt, quia mentes humilium verbum predicationis excipiunt. Jam convales abundare frumento conspiciamus, quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites et simplices huic mundo despicibiles esse videbantur. Omnis ergo vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, quia in cordis humilitate perdurantes donum humiles accipiunt, quod apud seipsos elata cogitatione tomentes repellunt. *Eterunt*

prava in directa, et aspera in vias planas. Prava directa fiunt, cum malorum corda per justitiam detorta ad justitiæ regulam diriguntur. Et aspera in vias planas immutantur, cum immutes et iracundæ mentes per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt. Quando enim Verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam correctiones vel exhortationes recipit, ibi planam viam prædicator invenit, ubi prius propter asperitatem itineris pergere, id est prædicationis gressum non valebat ponere. *Et videbit omnis caro salutem Dei.* Quia omnis caro accipitur omnis homo. Salutem Dei, videlicet Christum, in hac vita omnis videre non potuit. Ubi ergo in hac sententia Isaias Propheciæ oculum, nisi ad extremum iudicii diem tetendit? Cum enim aperti cœli, ministrantibus angelis, consendentibus apostolis, in sede majestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc et electi et reprobi pariter videbunt; ut et justi de numeræ retributionis sine fine gaudeant, et injusti in ultione supplicii in perpetuum gemant.

CAP. LI. — *Omnis caro fenum (Isa. xl, 6).*

(Moral. lib. xvii, c. 8, n. 10; lib. ii, c. 31, n. 45.) Isaias propheta brevitate gloriæ carnalis pensans, denuntiat, dicens: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni.* Iniquorum potentia feni comparatur, quia nimium carnis gloria dum nitet, cadit; dum apud se extollitur, repentino intercepta sine terminatur. Et cum iniqui et superbi humiliantur in morte, carnis gloria tabescit in putredine. Intueamur enim qualia in sepulcris jaceant divitum, cadavera; quæ illa in extincta carne sit imago mortis; quæ tabes corruptionis. Et ipsi certo erant qui extollebantur honoribus, habitis rebus tumebant, ceteros despiciebant. Et dum non perpenderent quo tendebant, nesciebant quid erant. Sed despecti jacent in putredine, qui tumebant [Text. add. in] vanitate. Et quantum gloria [Text. potentia] carnis valeat, tabes corruptionis probat.

CAP. LII. — *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion (Isa. xl, 9).*

(Lib. I. hom. 11, in Ezech., num. 4.) Quisquis populi speculator ponitur, in alto debet stare per vitam, ut possit prodesse per providentiam. Hinc speculatorem Isaias admonet, dicens: *Super excelsum montem ascende tu, qui evangelizas Sion.* Ut videlicet qui predicationis cœlestis locum suscipit, terrenorum operum ima desarens, ad altitudinem bonæ ascendat actionis, et eorum qui sibi commissi sunt opera transcedat, quatenus subjectorum vitam tanto subtilius videat, quanto terrenis rebus quas despicit, animam non supponit, et tanto facilius subditos ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de supernis clamat.

CAP. LIII. — *Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem* (Isa. xl, 31).

(Moral. lib. xviii, c. 28, n. 4; lib. xix, c. 27, num. 50.) Cum cujuslibet ad vitam prædestinati cor durum et frigidum divini amoris igne tactum fuit, et emollitum; ille qui prius durus et fortis fuerat in sæculi amorem, ita commutatus ad veram fortitudinem, et ita se exercet fortem in Dei amorem, ut quod antea audire renebat, jam et credere et prædicare incipiat. Hanc electorum mutationem [Text. constantiam] Isaias intuens ait: *Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem. assumunt pennas ut aquilæ, current et non laborabunt; ambulabunt, et non deficient.* Mutant quippe fortitudinem, quia fortes student esse in spirituali opere, qui dudum fortes fuerant in carne. *Et conversi tanta virtute præsens seculum fugiunt, quanta hoc ante quaesierunt.* Assumunt autem pennas ut aquilæ, qui contemplando volant, currunt et non laborant, quia velocibus magna celeritate prædicant. Ambulant, et non deficient, quia intellectus sui velocitatem retinent, ut tardioribus candelendant.

CAP. LIV. — *Ponam desertum in stagnum aquæ* (Isa. xli, 18).

(Lib. i, hom. 20, in Evang., n. 12, 13.) Cum præci sint qui spiritualia dona percipiunt, et multum qui rebus temporalibus abundant, per hoc se divites pauperum virtutibus inserrunt, quo eisdem sanctis pauperibus de suis divitiis solatium tribuunt [Text. solatiantur]. Unde cum per Isaiæ vocem Dominus derelictæ gentilitati, id est sanctæ Ecclesiæ spiritualium virtutum merita tanquam deserto arbusta promitteret, ulmus pariter promittit, dicens: *Ponam desertum in stagnum aquæ* [Text. *stagna aquarum*], et terram inviam in rivos aquarum. Desertum quippe Dominus in stagna aquarum posuit, et terram inviam in rivos aquarum, quia gentilitati, quæ prius per ariditatem mentis nullos bonorum operum fructus ferabat, fluentia sanctæ prædicationis dedit, et ipsa ad quam prius pro asperitate suæ siccitatis via prædicatoribus non patebat, doctrinæ postmodum rivos emanavit. *Dabo in solitudine cedrum et spinam, myrtum et lignum olivæ* (Isa. xli, 19). Per cedrum, quia magni odoris est, et imputribilis naturæ, significatur illi qui virtutes exhibent, et signa in sua operatione, qui dicere cum Paulo valent: *Christi bonus odor sumus Deo* (II Cor. i, 15); quorum corda [Text. add. ita] in æterno amore solidata sunt, ut ea [Text. eadem] jam terreni amoris putredo nulla corrumpat. Per spinam signati sunt spirituales [Text. doctrinæ spiritualis] viri, qui dum de peccatis et virtutibus disserunt, et modo æterna supplicia minantur, modo cælestis regni gaudia promittunt, corda audientium pungunt, sicque mentem dolore compunctionis perforant, ut ab eorum oculis, quasi quidam sanguis animæ lacrymæ decurrant. Per myrtum vero quæ temperativæ virtutis est, ita ut dissoluta membra temperando constringat, signati sunt qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant. Qui dum afflictis proximis verbum, vel opem consolationis ferunt, eos ad statum rectitudinis perstringunt [Text. restringunt], ne immoderata tribulatione in desperatione solvantur. Per olivam autem misericordes accipiunt. Græce enim ἔλαιος, misericordia vocatur, et quasi olivæ liquor ante omnipotentis Dei oculos misericordiæ fructus luert. Cui adhuc in promissione subjungitur: *Ponam in deserto abietem, ulmum et buxum simul* (Isa. xli, 19). Qui per abietem, quæ valde crescendo ad aeris alta sustolitur, nisi illi designati sunt, qui intra sanctam Ecclesiam adhuc in terris [Text. terrenis] corporibus positi, contemplando tamen cælestia jam juxta æthera verticem mentis tollunt? Et quid per ulmum, nisi secularium mentes expressæ sunt, quæ dum terrenis adhuc cuius inserviunt, nullum spiritua-

lium virtutum fructum ferunt? Sed e si fructum proprium ulmus non habet, portat tamen vitem cum fructu solet, quia et secularis viri intra sanctam Ecclesiam, quamvis spiritualium virtutum dona non habeant, dum tamen sanctos viros donis spiritualibus plenos sua largitate sustentant, quid aliud quam vitem cum botris portant? Buxus vero quos a iosis designat, quæ in altum non proficit, et quamvis fructum non habeat, viriditatem tamen habet; nisi eos qui intra sanctam Ecclesiam adhuc ex ætatis infirmitate bona opera ferre non valent, sed tamen parentum fidelium credulitate sequentes, fidem perpetuæ viriditatis tenent? Post quæ omnia recte subjungitur: *Ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligant pariter* (Ibid., 20). Ad hoc enim cedrus in Ecclesia ponitur, ut quisquis a proximo odorem virtutum spiritualium trahit, ipse quoque in æternæ vitæ dilectionem non læpeat, sed ad donorum cælestium desideria ignescat. Ad hoc spina ponitur: ut qui prædicationis ejus verbo compunctus fuerit, ipse quoque exemplo illius discat corda sequentium prædicationis verbo compungere. Ad hoc myrtus ponitur; ut qui in ardore tribulationis ab ore, vel opere proximi compatiens temperamentum consolationis acciperit; ipse etiam discat quemadmodum proximis suæ consolationis temperamentum proferat. Ad hoc oliva ponitur, ut qui alienæ operæ misericordiam cognoscit, discat quemadmodum debeat indigenti proximo et ipse misereri. Ad hoc abies ponitur, ut quisquis vim contemplationis ejus agnovit, ipse quoque ad contemplanda præmia æterna succendatur. Ad hoc ulmus ponitur, ut quisquis intuetur eum qui habere fructum virtutum spiritualium non valet, si tamen eos qui spiritualibus donis sunt pleni sustentat, ipse quoque sanctorum vitæ quanta valet largitate inserviat, et cælestium bonorum botros, quos gignendo non valet, sustinendo ferat. Ad hoc buxus ponitur, ut qui habere multos adhuc in infirmitate positos veræ fidei viriditatem considerat, ipse etiam esse infidelis erubescat. Bene ergo de criptis prius a botris dicitur: *Ut videant et sciant, et recogitent et intelligant pariter*, quia cum intra sanctam Ecclesiam in diversi hominum more, diversi sunt ordines, necesse est ut omnes discant simul, dum in ea spirituales viri civitatis qualitatis, ætatis, et ordinis ad imitandum simul videntur.

CAP. LV. — *Calamum quassatum non conteret* (Isa. xlii, 3).

(Moral. xxxiii, c. 3, n. 7.) Judæorum regnum calamum comparatur, cum per Isaiam, apparente in veritate carnis Domino, dicitur: *Calamum quassatum non conteret. et linum fumigans non exstinguet.* Quid hoc loco calami nomine, nisi Judaici populi temporale regnum denuntiat, nitens quidem exterius, sed interius vacuum? Et quia in eodem populo genus jam regale defecerat, et regnum ejus ab alienigena possidebatur, apte hoc idem regnum quassatum calamum vocat. Quid vero per linum, nisi ejus sacerdotium exprimitur, quod lineis vestibus utebatur? Quod quia in adventu Domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso jam igne fidei, non ardens, sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus calamum quassatum non confregit, et linum fumigans non exstinxit, quia Judææ regnum quod penè destructum jam fuerat, ejusque sacerdotium quod ignem fidei non tenebat, non potestate judicii percussit, sed cum patientiæ longanimitate toleravit.

CAP. LVI. — *Tacui, semper silui, patiens sui* (Isa. xlii, 1).

(Moral. lib. ix, c. 23, n. 35; lib. x, c. 31, n. 54.) Deus in judicio districtè peccatoribus inferet pœnas, quorum in hoc sæculo diu tacitus perculit culpas. Quod breviter per Isaiam insinuat, dicens: *Tacui,*

Haec Italico charactere excusa non sunt apud sanctum Gregorium; verum præmonium Paterium

multa et detrahere et addere Gregoriano textui.

semper silui, patiens sui; sicut parturiens loquar. Parturiens namque cum dolore eiecit quod diu in abditis cum pondere portavit. Post longum ergo silentium sicut parturiens Dominus loquitur, quia venturus iudex qui sine ultione diu peccata [Text. facta] hominum pertulit, quandoque cum fervore examinis, quasi cum dolore mentis, quantæ animadversionis sententiam intus servaverit ostendit; et quod apud se nunc tacitus tolerat, in ultione quandoque iudicii quasi cum dolore manifestat.

CAP. LVII. — *Dicam Aquiloni, Da; et Austro, Noli prohibere* (Isa. XLIII, 6).

(Moral. xxvii, c. 43, n. 71.) Conversis ad fidem gentibus, Judæa contradicens eos suscipere dedignatur ad celestium præmia retributionum, qui dudum fuerant cultores idolorum; sicut Petro dicitur post conversionem gentilium: *Quare introisti ad viros præputium habentes, et comediti cum eis?* Quo contra per Isaiam Dominus dicit: *Dicam Aquiloni, da, et Austro, noli prohibere.* Per Aquilonem peccati frigore constricta gentilitas, per Austrum Judæa signatur, quæ quasi meridiano sole incaluit, quæ a Redemptore in carne apparente, fervorem fidei prima suscepit. *Aquiloni ergo, da,* dicitur; cum offerre Deo suæ fidei munera gentilitas imperatur. *Austro vero dicitur* [Text. jubetur] ne prohibeat, quia Hebræis in fide consistentibus præcipitur, ne vitam gentium repellendo cõdemnent.

CAP. LVIII. — *Glorificabunt me bestiæ agri* (Isa. XLIII, 20).

(Moral. xxxi, c. 8, n. 11.) Apertam malorum pravitatem et hypocritarum simulationem se conversurum Dominus pollicetur, cum per Isaiam Dominus dicit: *Glorificanti me bestiæ agri, dracones et struthiones.* Qui enim draconum nomine, nisi in aperto malitiosæ mentes exprimiuntur, quæ per terram semper infirmis [Text. in infimis] cogitationibus repunt? Qui vero per struthionum vocabulum, qui pennas quasi * volatum habent, sed a terra volando elevare * non valent, nisi hi qui se bonos simulant designantur, qui sanctitatis vitam, quasi volatus pennam per speciem retinent, sed per opera non exercent? *Glorificari itaque se Dominus a dracone vel struthione asserit,* quia et aperte malos, et fecte bonos plerumque ad sua obsequia ex intima cogitatione convertit. Vel certe bestiæ agri, id est dracones et struthiones, Dominum glorificant; cum fidem quæ in illo est, ea quæ in hoc mundo dudum membrum diaboli fuerat gentilitas exalbat, quam et propter malitiam draconum nomine exprobat, et propter hypocrisim vocabulo struthionum notat. Quasi enim pennas accipit gentilitas, sed volare non potuit, quæ et naturam habuit rationis, et actionem rationis ignoravit.

CAP. LIX. — *Germinabunt inter herbas sicut salices* (Isa. XLIV, 4).

(Moral. xxxiii, cap. 5, n. 11.) Salices tantæ sunt viriditatis, ut crescere vel radicibus abscissæ et projectæ vix possint. Unde in sacro eloquio salicum nomine, aliquando boni designantur pro viriditate. Nisi enim electorum vitam per constantiam suæ viriditatis exprimerent, nequaquam de sanctæ filii Ecclesiæ dixisset Isaias: *Germinabunt inter herbas sicut salices juxta præterfluentes aquas.* Sanctæ enim Ecclesiæ filii inter herbas sicut salices germinant, dum inter arescentem vitam carnalium hominum, et multiplici numerositate, et perpetua mentis viriditate perdurant. Qui bene juxta præterfluentes aquas germinare perhibentur, quia unusquisque eorum ubertatem ad fructum percipit ex doctrina sacri eloquii quam temporaliter percurrit.

CAP. LX. — *Ego Dominus, et non est alter* (Isa. XLV, 7).

(Moral. l. iii, c. 9, n. 15.) Cum non sint a Domino creata mala, quæ nulla sua subsistunt natura; quid est quod Isaias dicit: *Ego Dominus, et non est*

* Nonne legendum ad volatum et elevari? EDIT.

alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans mala? sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas nobis male agentibus in flagellum format, ut ea ipsa et per dolorem quo feriunt, delinquentibus, mala sint, et per naturam quæ existunt, bona. Unde et venenum mors quidem est homini, et tamen vita serpenti. Amore enim presentium ab actoris [Text. auctoris] nostri dilectione recedimus; et perversa mens, dum dilectioni creature se subdit, a Creatoris societate disjungit. Ex his ergo ferienda est ab actore, quæ errans ac ori præposuit, ut unde culpam homo non timet superbus admittere, inde penam corrigendus inveniat, et tanto citius resipiscat ad illa quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspicit quæ quæsit. Unde bene dicitur: *Formans lucem et creans tenebras,* quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. *Faciens pacem et creans mala,* quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc quæ bene sunt condita, sed non bene concupita, in ea quæ nobis mala sunt flagella vertuntur. Per culpam quippe Deo discordes existimus. Dignum ergo est ut ad pacem illius per flagella redeamus, ut cum unaquæque res bene condita nobis in dolorem vertitur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur.

CAP. LXI. — *Redite, prævaricatores, ad cor* (Isa. XLVI, 8).

(Moral. xxvi, c. 53, n. 61.) Hypocritæ cor suum exterius in humanis laudibus fundunt, sanctoque se esse, non quia ita vivunt, sed quia ita dicuntur, credunt. Quibus bene per Isaiam dicitur: *Redite prævaricatores ad cor.* Si enim ad cor redirent, per exterioris attestationis verba se non funderent. Nam quid vicinius est nobis corde nostro, quod intra nos est? Et tamen cum per pravas cogitationes spargitur, a nobis cor nostrum longius evagatur. Longius ergo propheta prævaricatorem vidit [Text. mittit], cum eum ad cor suum redire compellit, quia quo se exterius fudit, eo ad se unde possit redire vix invenit, quia enim ab una aternitatis intentione dividitur, cogitationum multiplicium inundatione vastatur.

CAP. LXII. *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylon* (Isa. XLVII, 1).

(Moral. lib. vi, c. 16, n. 25; lib. xiv, c. 17, n. 31; lib. vi, c. 16, n. 25.) Sub Babylonis specie per Isaiam menti reprobræ dicitur: *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylon; sede in terra.* Hoc loco humana mens virgo, non incorrupta, ut arbitrator, dicitur, sed infecunda. Et quia Babylon confusio interpretatur, recte infecunda mens Babylonis filia vocatur, quæ in eo quod nequaquam bona o; era germinat, dum nullo ordine rectæ vitæ componitur, quasi confusione matre generatur. Sin autem virgo non infecunda, sed incorrupta dicitur, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum appellatur quod fuit. Cui apte per interpretationem divina voce dicitur, *descende;* in alto quippe humana mens stat, quando supernis retributionibus inhiat, sed ab hoc statu descendit, cum turpiter sese victa defluentibus mundi desideriis subjicit. Cui additur: *Sede in pulvere.* Quid per pulverem nisi terrenas cogitationes debemus accipere, quæ dum importune et silenter in mente evolvant, ejus oculos exerceant? Descendens itaque in pulvere resedit, quia cœlestia deserens, terrenis cogitationibus aspersa, in infimis vitescit, ubi adhuc subjungitur: *Sede in terra.* Quid per terram, nisi terrena actio designatur? Ac si aperte exprobrans dicat: Quia cœlesti conversatione noluit te erigere, sub temetipsa prostrata, in terrenis actibus humiliare. Prius ergo in pulvere, et postea in terra sedere præcipitur, quia pravorum mens quæ ab internæ recitulis iudicio descendit, prius ad prava cogitanda dejicitur, et postmodum ad faciendâ prosternitur. Sequitur: *Non est solium filia Chaldæorum* (Isa. XLVII, 1). Chaldæi feroces interpretantur. Valde autem feroces sunt, quia voluntates proprias sequentur.

nec suis parcero mortibus sciunt. Ferocia sunt terrena desideria, quæ non solum contra conditoris, sed sæpe etiam contra percussoriam verbera duram et insensibilem mentem reddunt. Sed filia ferocium solium non habet, quia mens quæ ad amorem mundi ex pravis desideriis nascitur, et eisdem desideriis obduratur, in eo quod se terrenis concupiscentiis subjicit, sedem iudicii amittit, nullique apud se solio præsidet, quia examine di cretionis caret, et quasi a iudicii sui sessione repellitur, quia per exteriores concupiscentias vagatur. Liqueat enim quod mens quæ intus consilii sedem perdidit, foras se per desideria innumerabilia spargit, et quia agere intellecta dissimulat, cæcatur recte etiam ut nesciat quid agat, et sæpe iusto iudicio in sua voluntate relinquitur, et sub ea quæ anxie appetit laboriosissima mundi ministeria relaxatur. Unde apte illic subditur: *Quia ultra non vocaberis mollis et tenera: tolle molam et mole farinam* (Ibid., 2). Constat nimirum quod teneræ suæ filix parentes parcunt, nec duris et servilibus hanc operibus assilunt. Omnipotens ergo Deus quasi teneram filiam vocat, quando dilectam uniuscujusque animam a laboriosis hujus mundi servitio revocat; ne dum exterioribus actibus afflictor, ab internis desideriis induretur. Sed Chaldæorum si ha mollis et tenera non vocatur, quia mens pravis desideriis dedita, in eo quem anxie appetit, hujus sæculi labore relinquitur, ut foris mundo velut ancilla eerviat, quæ intus Deum ut filia nequaquam amat. Unde et molam tollere, et farinam molere jubetur. Mola in gyro ducitur et farina profertur. Unaquæque vero mundi hujus actio mola est; quæ dum multis curas coggerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit, atque ex se velut farinas projicit, quia seducto corde semper minutissimas cogitationes gignit. Nonnunquam vero qui quietus alicujus esse meriti creditur, positus in qualibet actione denudatur. Unde protinus subinfertur: *Denuda turpitudine n tuam: discooperi humerum, revela crus, transi flumina* (Id., ibid.). In administratione quippe operis turpitudine denudatur, dum vilis mens abjecta que in actionis ostentatione cognoscitur, quæ quæta prius magna putabatur. Humerum mens discooperit, quando o, us suum quod ignorabatur ostendit. Crus revelat, quia quibus desideriorum passibus: lucris mundi inhiat, manifestat. Flumina etiam transit, quia actiones hujus sæculi quæ quotidie ad terminum defluunt, indesinenter appetit, dumque alias relinquit, alias assequitur, quasi semper de flumine ad flumen tendit.

CAP. LXIII. — *Posuisti profundum maris viam* (Isa. LI, 10).

(Moral. lib. xxix, c. 12, 23.) Omnipotens Deus, qui nulla peccatorum vincula quibus constringeretur pertulit, in infernum liber ut ligatos solveret venit, et in inferni profundum electorum suorum animas crepturus intravit. Unde per Isaiam dicitur: *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati*. Si mare, divini more eloquii, sæculum debet intelligi, nihil prohibet profundum maris inferni claustra sentiri: hoc namque profundum maris ante Redemptoris adventum non via, sed carcer fuit, quia in se etiam honorum animas quamvis non in locis pœnalibus clausit. Quod tamen profundum Dominus viam posuit, quia illic veniens electos suos a claustris inferi ad cœlestia redire concessit. Unde et apte dicitur: *Ut transirent liberati*.

CAP. LXIV. — *Qui dixerunt animæ meæ, Incurvare ut transeamus* (Isa. LI, 23).

(Lib. II, hom. 31 in Evang., num. 7, 8.) Nos, fratres charissimi, viam in nobis malignis spiritibus danus, cum terrena concupiscimus, cum ad temporalia appetenda curvamus. Hinc Isaias de immundis spiritibus dicit: *Qui dixerunt animæ meæ* [Text. tuæ]: *incurvare ut transeamus*. Recta quippe stat anima eum superna desiderat, et nequaquam flectitur ad ima, sed maligni spiritus, cum hanc stare in sua rectitudine conspiciunt, per eam transire non possunt.

A Transire namque eorum est immunda illi desideria spargere. Dicunt ergo: *Incurvare ut transeamus*, quia si ipsi se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitas nullatenus convalescit, et transire per eam nequeunt, quoniam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt. Pudeat ergo, fratres, terrena concupiscere et dorsa mentium ascendentibus adversariis præbere.

CAP. LXV. — *Mundamini, qui fertis vasa Domini* (Isa. LI, 11).

(In Reg. past. II part., cap. 2.) Nulla rector immunditia debet pollui, qui hoc suscepti officii ut in aliis quoque [Text. alienis quoque cordibus] tergat maculas pollutionis. Hinc per Isaiam dicitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*. Vasa Domini ferunt, qui proximorum animas ad interna sacraia perducendas in suæ conversationis fide suscipiunt. Apud seipsos ergo quantum debeant mundari conspiciant, qui ad æternitatis templum vasa vitientia in sinum [Text. sinu] propriæ sponsonis portant.

CAP. LXVI. — *Ad dexteram et ad levam dilataberis* (Isa. LIV, 3).

(Moral. xxv, c. 8, n. 21.) Per Isaiam sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Ad dexteram et ad levam dilataberis, et semen tuum gentes hæreditabit*. Intrante [Text. In tanta] quippe multitudine gentium ad dexteram extenditur, dum quos tam justificandos suscipit, ad levam quoque dilatat, cum ad se quosdam etiam in iniquitate permansuros admittit.

CAP. LXVII. — *Ego sternam per ordinem lapides tuos* (Isa. LIV, 11).

(Moral. lib. xviii, c. 33, n. 52; lib. II, hom. 6 in Ezech., num. 4.) Venienti Ecclesiæ per Isaiam Dominus pollicetur, dicens: *Ecco ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in saphyris, et ponam jaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles: universos filios tuos doctos a Domino*. Stravit in sancta Ecclesia per ordinem lapides, quia in ea sanctas animas meritorum diversitate distinxit. Fundavit eam in saphyris, qui scilicet lapides coloris aerii in se similitudinem tenent, quia robur Ecclesiæ in animabus cœlestia appetentibus solidatur. Et quoniam jaspis viridis est coloris, jaspidem propugnacula ejus posuit: quia illi contra adversarios sanctæ Ecclesiæ defensione objecti sunt, qui internis desideriis videntes, nulla torporis [Text. teporis] reprobi auiditate arcunt [Text. marcescunt]. Portas vero ejus posuit in lapide sculptos; hi quippe portæ sunt Ecclesiæ, per quorum vitam et doctrinam intrat in eam multitudo creaturæ. Qui pro eo [Text. add. etiam] quod magnis operibus pollut, et id quod loquentes asserunt, viventes ostendunt, non puri, sed sculpti lapides esse memorantur. In quorum enim vita recta operatio cernitur, quasi in eisdem ipsis exprimitur quod egerunt. Portæ vero non sculptæ, sed puræ essent, si vocem quidem promerent, sed sancta in se opera non demonstrarent. Et ubi secundum hoc se ostendunt vivere quod loquuntur, et portæ sunt quia intus ducunt, et sculptæ quia sancta opera quæ aliis præcipiunt, dum vivendo custodiunt, quasi in seipsis sculpta representantes ostendunt. Delinc omnem quoque sanctorum numerum generali collectione concludens subdit: *Omnes terminos tuos in lapides desiderabiles*. Sanctæ Ecclesiæ universos terminos in lapides desiderabiles positos videmus, dum in ea fideles quosque fortes in fide et charitate concupiscimus. Et tanquam si audientes ista peteremus, ut hos lapides quos diceret indicaret, adjunxit: *Universos filios tuos doctos a Domino*.

CAP. LXVIII. — *Omnes sitiennes, venite ad aquas* (Isa. LV, 1).

(Moral. I. VI. c. 5, n. 86.) Fluentis sacre locutionis, quæ Judaicus populus in ostentatione superbiæ poseverat, conversæ gentilium mentes nunc irrigantur. Unde eis per Isaiam dicitur: *Omnes sitiennes*

venite ad aquas, et qui non habetis argentum prope-
rate (Isa. LV, 1). Quia enim argenti vocabulo eloquia
divina signantur, Psalmista testatur, dicens: *Elo-
quia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum*
(Psal. XI, 7). Qui ergo argentum non habent, ad
aquas vocantur: quia gentilitas quæ Scripturæ sacræ
præcepta non acceperat, sacri eloquii inundatione
satiatur, quam tanto nunc avidius potat, quanto hanc
diu sicca sitiēbat.

CAP. LXXIX. — *Pro salivna ascendet abies* (Isa.
LV, 13).

(Moral. XVIII, c. 2), n. 32.) Sanctæ Ecclesiæ per
Isaiam, Domino promittente, dicitur: *Pro salivna
ascendet abies, et pro urtica crescet myrtus*. Pro sa-
livna in sancta Ecclesia ascendit abies, et pro urtica
crescit myrtus; dum in sanctorum corde pro abjec-
tione terrenæ cogitationis, altitudo supernæ contem-
plationis exhauritur, urtica vero igneæ omnino na-
tura est; myrtum namque temperativæ ferunt esse
virtutis. Pro urtica igitur crescit myrtus; cum justorū
mentes a prurigine et ardore vitiorum, ad cogi-
tationum temperiem tranquillum itatemque perveniunt:
dum jam terrena non appetunt, dum flammam carnis
desideriis cœlestibus extinguunt.

CAP. LXX. — *Eunuchis qui custodierint sabbata mea,*
dabo in mea locum (Isa. LVI, 4).

(In Reg. past. II part., cap. 28, admon. 29.) Pec-
cata carnis ignorantibus per Isaiam promittit Domi-
nus, dicens: *Eunuchis qui custodierint Sabbata mea,*
et elegerint quæ volui; dabo eis in domo mea locum,
et nomen melius a filiis et filiabus. Eunuchi sunt qui
compressis motibus carnis [Text. affectum], effec-
tum in se pravi operis abscondunt, quo autem apud
patrem loco habentur ostenditur, quia in domo patris,
videlicet æterna mansione, etiam filiis præferuntur.

CAP. LXXI. — *Mentita es, et non es mei recordata*
(Isa. LVII, 11).

(Reg. pastor. II part., c. 10.) Nonnulla subjecto-
rum vitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dis-
simulantur indicanda, ut cum delinquens et depre-
hendi se cognoscit et perpeti, has, quas in se [Text.
tacite.] tolerari considerat, augere culpas erubescat,
sequē iudice puniat quem sibi apud se rectoris pa-
tientia clementer excusat. Qua videlicet dissimula-
tione bene Iudicem Dominus corripit per Isaiam
dicit: *Mentita es, et mei non es recordata, neque cogi-
tasti in corde tuo, quia ego tacens et quasi non vi-
dens*. Et dissimulavit ergo culpas et innotuit, quia et
contra peccantem tacuit, et hoc ipsum tamen quia
tacuit, dixit.

CAP. LXXII. — *Clama, ne cesses* (Isa. LVIII, 1).

(Reg. pastor. III part., cap. 4.) Prædicatorem per
Isaiam Dominus admonet, dicens: *Clama, ne cesses,*
quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis officium sus-
cipit, quisquis ad sacerdotium accedit, ut ante ad-
ventum Iudicis qui terribiliter sequitur, ipse cla-
mando gradiatur. Sacerdos ergo si prædicationis est
nescius, quam clamoris vocem daturus est pro commu-
tatis?

CAP. LXXIII. — *In diebus jejuniorum vestrorum in-
venitur voluntas vestra* (Isa. LVIII, 3).

(Reg. pastor. III part., c. 19.) Abstinētibz per
Isaiam dicitur: *In diebus jejuniorum vestrorum in-
veniunt voluntates vestræ*. Et paulo post: *In iudicia
et rixas jejunatis, et percussis pugnis impie*. Voluntas
pertinet ad lætitiā, pugnus ad iram; mens enim
abstinētiā aliquando ira, aliquando corrumpit læ-
titiā. Incassum ergo per abstinētiā corpus atteritur,
si inordinatis dimissa motibus mens vitii dissipatur,
et eo abstinētiæ bonum perit, quo se a spiri-
tualibus vitiiis minime custodit.

CAP. LXXIV. — *Sustollam te super altitudines terræ*
(Isa. LVIII, 14).

(Moral. XXXI, c. 47, n. 16.) Sequenti se animæ
per Isaiam Dominus pollicetur, dicens: *Sustollam te*

super altitudinem terræ. Quasi quædam inferiora sunt
terræ, damna, contumeliæ, egestas, abjectio, alti-
tudines vero ejus sunt, luxuria rerum, blandimenta
subditorum, divitiarum abundantia, honor et subli-
mitas dignitatum, quæ quisquis per inia adhuc desi-
deria incedit, eo ipso alta æstimat, quo magna pu-
tat. At si semel cor in cœlestibus figitur, mox cum
[Text. quam] abjecta sint cernitur, quæ alta vide-
bantur. Nam sicut cum montem quisque conscendit,
eo paulisper cætera subjacentia despicit, quo ad al-
tiora amplius gressum tendit, ita qui in summis in-
tentionem figere nititur, dum annisu ipso nullam
præsentiis vitæ gloriam esse deprehendit, super alti-
tudines terræ elevatur; et quod prius in imis desi-
deriis positus super se erudit, post ascendendo
proficiens sibi subesse cognoscit.

CAP. LXXV. — *Ova aspidum ruperunt* (Isa. LXVI, 5).

(Moral. XV, c. 15, n. 19.) Initium occultæ sug-
gestionis, quam immundus spiritus consiliis subtilibus
cordi leniter persuadet, libenter suscipit, violentis se
postmodum ejus tentationibus devictus tradit. Unde
per Isaiam dicitur: *Ova aspidum ruperunt, et telas
araneæ texerunt. Qui comederit ex ovīs eorum mori-
etur, et quod confotum est, erumpet in regulum*. Quid
per aspides, qui sunt parvi serpentes, nisi latentes
suggestiones immundorum spirituum figurantur, qui
cordibus hominum parva prius suasionē surripiunt?
Ova quippe aspidum pravis hominibus erumpere, est
malignorum spirituum consilia quæ in eorum cordibus
latent, perversis operibus aperire. Tela quoque ara-
neæ texere, est pro huius mundi concupiscentia tem-
poralia quælibet operari, quæ dum nulla stabilitate
solidata sunt, ea procul dubio ventas vitæ mortalitas
rapit. Bene autem additur: *Qui comederit de ovīs eo-
rum morietur*, quia qui immundorum spirituum con-
silia recipit, vitam in se animæ occidit. *Et quod con-
fotum est, erumpet in regulum*, quia consilium maligni
spiritus quod corde legitur, ad plenam iniquitatem
nutritur. Regulus namque rex serpentium occidit.
C. Quis vero reproborum caput est, nisi Antichristus?
Quod ergo confotum est erumpet in regulum, quia is
qui in se nutrienda aspidis consilia recipit, in em-
brum iniqui capitis factus, in corpus Antichristi ac-
crescit.

CAP. LXXVI. — *Qui sunt isti qui ut nubes volant*
(Isa. LX, 8).

(Lib. II, hom. 6, in Ezech. n. 15; Moral. I. XXI,
c. 2, n. 4.) Priores patres conjugis utebantur, filios
procreabant, substantias possidebant, curis rei fami-
liaris intendebant. Isaias vero prophetiæ spiritu præ-
videns prædicatores sancti Evangelii substantias de-
serere, conjugia non appetere, nihil in terra appetere
[Text. quærere, et subdit nihil] vel possidere; non
eos in terra velut homines ambulantes, sed ut nubes
volantes nominavit, dicens: *Qui sunt isti qui ut nubes
volant, et quasi columbæ ad fenestras suas?* Recte enim
prædicatores, et justi quilibet nubes appellati sunt,
quia verbis pluvii, miraculis coruscant. Qui volare
quoque ut nubes dicuntur, quia in terra viventes, extra
terram est omne quod agunt (Moral. I. XXI, cap. 2,
n. 4) terrena despicientes, mente cœlestibus appropin-
quantes, a terrenis contagiis sublevantur. Volant qui
terram non tangunt, quia in ipsa nihil appetunt, et eos
a terrenis sancta prædicatio, et sublimis vita suspen-
dunt, qui et ad fenestras suas quæ in columbæ sunt,
quia pro mansuetudinis spiritu in hoc mundo per
oculos nihil concupiscunt, et per omnes sensus cor-
poris exteriora quæque intentione non respiciunt rap-
acitatis, eosque foras non rapit concupiscentia car-
nalis, sed omnia simpliciter aspiciunt.

CAP. LXXVII. — *Ut prædicarem annum placibilem
Domini* (Isa. LXI, 1).

(Moral. IV, c. 7, n. 12.) *Ut prædicarem an-
num placibilem Domini*. Per annum intelligitur mul-
tudo redemptorum. Sicut ex die unius multitudinis
annus ducitur, ita ex collectione bonorum omnium

illa electorum innumerabilis universitas expletur. Annus itaque placabilis Domini predicatur, cum futura plebs fidelium veritatis lumine illustranda predicatur.

CAP. LXXVIII. — *Quare rubrum est indumentum tuum (Isa. LXII, 2)?*

(Lib. II, hom. 1, in Ezech., n. 9.) Corpus Domini nostri Jesu Christi, quod sumpsit ex Virgine, longe ante Isaias aspiciens per crucem passionis sanguine cruentatum, dixit: *Quare rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Cui ipse respondit: Torcular calcavi solus et de genibus non est vir mecum (Isa. LXII, 5.)* Solus enim torcular calcavit in quo calcatus est, quia sua potentia eam quam pertulit passionem vicit. Nam qui utique a morte crucis passus est, de morte cum gloria resurrexit. Bene autem dicitur: *et de genibus non est vir mecum*; quia hi pro quibus pati venerat, passionis ejus esse participes debebant, qui pro eo quod [Text. illo] tempore necdum crederant, de ipsis in passione queritur, quorum vita [Text. in] illa passione querebatur.

CAP. LXXIX. — *Cecidimus quasi folium universi (Isa. LIV, 6).*

(Moral. II, c. 44, n. 60.) *Decidimus quasi folium universi, et iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos.* Quid est homo nisi folium, qui videlicet [Text. add. in paradiso] ab arbore cecidit? Quid est nisi folium, qui tentationis vento rapitur, et desideriorum flatibus levatur? Quia ergo quod tentatione patitur, qui sit tot flatibus movetur et elevatur; recte folio homo comparatur. Quasi ventus autem nos iniquitas abstulit, quia nullo fixos virtutis pondere in vanam elationem levavit.

CAP. LXXX. — *Puer centum annorum morietur (Isa. LXV, 20).*

(Moral. XVII, c. 6, n. 8.) Quisquis delinquit et vivit, idcirco divina dispensatio hunc in iniquitate tolerat, ut ab iniquitate comescat. Sed quia accepta poenitentiae tempora divertit ad culpam, districtus in ultimis iudex impensa argumenta misericordiae convertit ad poenam. Hinc Isaias ait: *Puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.* Ac si aperte nos deterreat, dicens: vita quidem pueri in longum trahitur, ut a factis puerilibus corrigatur. Sed si a peccati perpetracione nec temporis longinquitate comescitur, haec ipsa vitae longinquitas quam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. Unde necesse est ut cum nos diutius expectari conspicimus, ipsa prorogatae pietatis tempora quasi damnationis argumenta timeamus: ne ex clementia iudicis crescat supplicium peccatoris, et unde quisque eripi a morte poterat, inde gravius ad mortem tendat.

CAP. LXXXI. — *Erit mensis ex mense (Isa. LXVI, 23).*

(Moral. XIII, c. 28, n. 32; lib. XIX, c. 10, n. 17.) Electi quo amplius extremo iudicio propinquare se sentiunt, eo in bonis se exercentes operibus, ad discutiendos seipsos terribilibus contremiscunt, et si quas in se carnales cogitationes, vel mala opera inveniunt, poenitentiae ardore consumunt. Qui quoniam seipsos iudicantes subtilius puniendo feriunt, peracto iudicio aeternam requiem pro perfecto opere bono recipient, attestante Isaias, qui ait: *Erit mensis ex mense (Isa. LXVI, 23).* Mensis aliquando pro perfectione ponitur. Erit ergo mensis ex mense, perfectio videlicet eis in requie, quibus nunc perfectio fuerit in operatione.

CAP. LXXXII. — *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. LXVI, 24).*

(Moral. IX, c. 66, n. 100; c. 65, n. 97; c. 64, n. 96, 101, 104; lib. XIV, c. 59, n. 79.) Reprobi ignibus inferni traditi in suppliciiis dolorem sentiunt, et in doloris angustia pavore ferientur, et semper tolerabunt quod timent, et quod tolerabunt sine ces-

satione pertimescent. De his enim per Isaiam scriptum est: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.* Hic flamma quae succendit, illuminat; illic ignis qui cruciat, obscurat: hic ignis et lucem exhibet et concremationem, sed transactionum illic ultrix flamma vitiorum concremationem habet, non lumen. Hinc quod reprobis Veritas dicit: *Ite, maligni, in ignem aeternum (Matth. xxv, 41).* Quorum rursus omnium corpus in unius personam significans dicit: *Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores (Ibid., xxii, 13).* Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, mitti in tenebras non diceretur. Hinc Psalmista ait: *Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem (Psal. xxxvii, 9)?* Ignis enim super improbos cadit, sed sol igne cadente non cernitur; quia quo illos gehennae flamma devorat, a visione veritatis [Text. veri luminis] caecat; ut et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus poena caecitatis obscurat; quatenus qui actori [Text. auctori] suo corpore et corde deliquerunt, simul corpore et corde puniantur. Expulsos ergo a conspectu districti iudicis reprobos foris dolor cruciabit, et divisos a vero lumine intus caecitas obscurabit, foris aeterno igne succendentur, et ab interno lumine obtenebrabuntur. Erit eis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, supplicia eos in se dimersos [Text. demersos] ultra vires cruciabant, et in eis vitae subsidium exstinguentes servabant, ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatii vivunt; quia et ad finem per tormentum properabant, et sine fine delictis durabant. Fiet [Text. fit] ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia et mors vivet, et finis semper incipiet, et desicere defectus neciet. Mors perimet, et non exstinguet, dolor cruciabit, sed pavorem non fugabit; flamma comburet, sed tenebras non decutiet. Quamvis autem illic ignis ad consolationem non lucebit, tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucebit, nam sequaces quosque suos secum in tormento flamma [Text. reprobi] illustrante miro iudicii ordine visuri sunt, quorum inordinato amore deliquerunt, quatenus qui eorum vitam carnaliter contra praeccepta conditoris amaverunt, ipsorum quoque eos interitus in augmento suae damnationis affligat, et poenam propriae punitionis exaggeret illa actori praeposita carnalis cognatio, pari ante oculos ultione damnata. Quid vero mirum si gehennae ignem credimus habere supplicium simul obscuritatis et luminis, quando experimento novimus, quia et tardarum flamma lucet obscura? Ignis itaque qui reprobos in obscuritate cruciabit, credendum est quia lumen a tormento servabit, non lucebit ad consolationis gratiam, et tamen lucebit ad poenam, ut damnatorum oculis et nulla claritate candeat, et ad doloris cumulum dilectis [Text. dilecti] qualiter crucientur ostendat. Ecce quae maneat damnatos poena cognovimus, et quantus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantus quoque in obscuritate pavor sit, nullatenus, sacro nos instructe eloquio, ambigimus. Sed quid prodest ita praenosse si non contingat evadere? Tota ergo intentione curandum est, ut cum vacationis tempus accipimus, bene vivendi studio malorum ultricia tormenta fugamus. Sunt autem plerique qui extremum iudicium esse verbo tenus sciunt, sed perverse agendo testantur quia nesciunt; qui enim hoc non formidat ut debet, necdum cognovit eum quanto turbine terroris adveniet. Si enim pensare pondus tremendi examinis nosset, quae in illo punienda sunt non ageret, et irae diem utique timendo praecaveret, vitare namque terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur; cum vero in illo tremendo examine sederit, et videri potest, et placari iam non potest, quia facta pavorem quae diu sustinuit tacitus, simul omnia reddit iratus. Unde necesse est, fratres charissimi, nunc timere iudicem cum necdum

judicium exerceat, cum diu sustinet, cum adhuc mala A vit Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER QUARTUS.

De Testimoniis in Jeremiam prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *Ecce nescio loqui, quia puer ego sum (Jerem. 1, 6).*

(Reg. past. II part., cap. 7.) Duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet et proximi. Per activam vitam prodesse proximis cupiens Isaias, officium prædicationis appetiit; et querenti Domino quem mitteret, ultro se obtulit, dicens: *Ecce ego, mitte me (Isa. v, 6).* Per contemplativam vero Jeremias amoris conditoris sedulo inhærere desiderans, ne pergeret cum pavore recusans mittitur: et tamen ne mitti debeat humiliter reluctatur, dicens: *A, a, n, Domine Deus; ecce nescio loqui, quia puer ego sum (Jerem. 1, 6).* En ab utrisque exterioris divisa vox prodit, sed non a diverso fonte dilectionis emanavit. Quod alter laudabiliter appetiit, hoc alter laudabiliter expavit; iste ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet, ille ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum, quia et is qui recusavit plene non resistit, et is qui mitti voluit, ante per altaris calculum se purgatum vidit, ne aut non purgatus adire quisque sacra prædicationis ministeria audeat, aut quem superna gratia eligit, sub humilitatis specie superbe contradicat.

CAP. II. — *Ecce constitui te hodie super gentes (Jerem. 1, 10).*

(Moral. XVIII, c. 10, n. 17; Reg. past. III part., c. 34.) Ars docentium debet esse, ut in auditorum suorum mentibus prius studeant perversa destruere, et postmodum recta prædicare, ne bonum sanctæ prædicationis semen plena malis corda non valeant capere. Unde ad Jeremiam dicitur: *Ecce constitui te hodie super gentes et regna, ut evellas et destruas, ut ædifices et plantes.* Nequaquam enim rectæ veritatis fundamentum ponitur, nisi prius erroris fabrica destruat, et nisi ab auditorum suorum cordibus spinas vani amoris prædicator evellat, frustra in eis sanctæ prædicationis verba plantat.

CAP. III. — *Ollam succensam ego video (Jerem. 1, 15).*

(Moral. I. XVIII, c. 20, n. 32; lib. XXXIII, c. 33, 37, n. 66.) Immundus spiritus malæ suggestionis flatu, ad terrena desideria iniquorum corda succendit, Jeremia attestante, qui ait: *Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie Aquilonis.* Olla succensa est cor humanum sæcularium curarum ardoribus desideriorumque anxietatibus fervens. Olla succenditur, cum mens humana maligni hostis suasioibus instigatur, et per consensum in desideriis pravæ persuasionis accenditur. Ab Aquilonis autem facie humani cordis olla succenditur, cum per instigationem adversarii spiritus, qui nomine Aquilonis vocari solet, illicitis desideriis inflammatur. Ille namque qui ait: *Ponam sedem meam ad Aquilonem (Isa. XIV, 14),* mentem quam semel cepertit, malignis persuasionis suæ facibus quasi suppositus ignis [Text. suppositus ignibus] accendit; et humanas mentes ad delectationes pertrahens illicitas, alias superbiæ, alias invidiæ, alias luxuriæ, alias avaritiæ facibus inflammatur.

CAP. IV. — *Sanctus Israel Domino primitiæ frugum ejus (Jerem. II, 3).*

(Lib. I, hom. 11, in Ezech., n. 1.) Sanctus Israel Domino primitiæ frugum ejus. Bonæ animæ fruges Dei appellantur; fruges enim Domini conversæ ad fidei gentes postmodum facte sunt; sed quia prius Israel Domino crederet, recte hunc Isaias frugum ejus primitias appellavit.

CAP. V. — *Filii Mempheos et Taphnis constupraverunt te (Jerem. II, 16).*

(Moral. XXV, c. 10, n. 27.) Ad Judæam per Jeremiam dicitur: *Filii Mempheos et Taphnis constupraverunt te usque ad verticem.* Usque ad verticem constuprari, est post male operationis usum, etiam in ipsa fidei sublimitate corruipi. Cum enim nequissimi spiritus uniuscujusque animam in pravis operibus involvunt, sed integritatem fidei vitare non possunt, quasi adhuc inferiora membra polluunt, sed ad verticem non pertingunt. Quisquis autem in hęc corrumpitur, usque ad verticem constupratur. Malignus enim spiritus quasi ab inferioribus membris usque ad summum [Text. summa] pertingit, quando activam vitam polluens, castam celsitudinem fidei diffidentie morbo corrumpit.

CAP. VI. — *Onager assuetus in solitudine (Jerem. II, 21).*

(Moral. I. XVI, c. 47, n. 60.) *Onager assuetus in solitudine; in desiderio animæ suæ attraheret ventum amoris sui.* In hoc loco onagri nomine intelliguntur hæretici, qui in suis voluptatibus dimissi, a vinculis sunt fidei et rationis alieni. Onager itaque in solitudine assuetus est, quia dum terram cordis sui disciplinæ virtute non excolit, ibi habitat ubi fructus non est. Qui in desiderio animæ suæ ventum amoris sui attrahit; quia ea quæ ex desiderio scientiæ mente [Text. in mente] concipit, inflare prævalent, non ædificare.

CAP. VII. — *Si dimiserit vir uxorem suam (Jerem. III, 1).*

(Lib. II, hom. 33 in Evang., n. 8.) Sub Judææ specie unicuique peccatrici animæ a Domino per Jeremiam dicitur: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit alterum virum, nunquid ultra receretur ad eam? nunquid non polluta et contaminata est mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Ecce paradigma turpi mulieris dedit. Ostendit quod post turpitudinem recipi non possit, sed hoc ipsum paradigma quod protulit, per misericordiam vincit, cum dicit fornicantem mulierem recipi non posse, et tamen fornicantem animam ut recipi expectat. Pensate, fratres, pondus tantæ pietatis; dicit quod fieri non potest, et demonstrat quia hoc ipse facere etiam contra morem potest. Ecce vocat, et quos inquinatos denuntiat, hos etiam amplecti querit, a quibus se desertum [Text. esse] queritur. Ecce superna benignitas aversos nos revocat, et nobis revertentibus suæ clementiæ sinum parat; nemo ergo tantæ misericordiæ tempus perdat, nemo oblata remedia divinæ pietatis abjiciat. Penset unusquisque quo debito constringatur, quando Deus illum expectat, ne [Text. nec] contemptus exasperetur.

CAP. VIII. — *Nunquid vidisti quæ fecerit adversatrix Israel (Jerem. III, 7)?*

(Lib. I, hom. 12 in Ezech., num. 18.) Plerumque multi qui necdum in via rectitudinis firmi sunt, ad prava opera ex aliorum exemplo dilabuntur. Hinc ad Jeremiam voce dominica de Juda et Israel dicitur: *Nunquid vidisti quæ fecerit adversatrix Israel? Abiit super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi; et dixi cum fecisset hæc omnia, ad me revertere, et non est reversa. Ubi statim subditur qualiter ex emulatione ejus etiam Judæas cecidit, quæ stare videbatur. Ait enim: Et vidit præ-*

varicatrix soror ejus Juda, quia pro eo quod mæchata esset aversatrix Israel, dimissem eam, et dedissem ei libellum repudii; et non timuit prævaricatrix soror Juda ejus, sed abiit et fornicata est etiam ipsa. Ecce misericors Deus contemnitur et vocat aversant s se [Text., vocat, aversantibus se sinum]; sinum misericordie aperit, quia peccanti dicit, ad me convertere, et tamen non est conversa. Sed quia plebs Israelitica Deum deseruit, reverti nolens, libellum repudii accepit, deseruit peccando, sed libellum repudii accepit, in suis iniquitatibus sine flagello remanendo. Anima enim quæ peccat, recedit, sed si eam post peccatum prosperitas sequitur, nulla disciplina, nulla districtio increpationis revocat ad cor. In divisione quam inter se et Dominum fecit, etiam libellum repudii accepit, ut jam velut aliena derelicta, faciat mala quæ vult, zeli Dei flagella non sentiat, quatenus ad æterna supplicia profundius descendat. Sed soror ejus Juda, quia [Text., quoniam dimissam] Israeliticam plebem aspexit in sua perversitate florere, etiam ipsa non timuit a conjunctione Domini, quasi a viri legitimi cubili recedere, unde necesse est ut peccantes quosque tunc consideremus amplius miseris, quando eos conspicimus in sua culpa sine flagello derelictos.

CAP. IX. — Quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ? (Jerem. iv, 14.)

(Moral. lib. xxvii, c. 26, n. 50.) Ad Judæam Dominus per Jeremiam dicit: *Quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Non reprehendit cur veniunt, sed cur morantur. Et in bonis cordibus cogitationes illicitæ veniunt, sed morari prohibentur, quia recti quique ne captivandam domum conscientie præbeant, ab i, so cordis limine hostem fugant. Qui etsi quando repentinis suggestionibus mentes honorum ingreditur; [Text., sed] resistente superno adjutorio usque ad consensum prævalere prohibetur.

CAP. X. — Ventrem meum doleo (Jerem. iv, 19.)

(Lib. 1, hom. 10 in Ezech., n. 6.) In sacro eloquio nunquam venter pro mente non consuevit; unde per Jeremiam dicitur: *Ventrem meum doleo.* Quod quia de spirituali, et non de cor, ore ventre dixerit, adjunxit: *Et sen us cordis mei conturbati sunt.* Neque enim ad salutem populi pertinebat, si propheta ventrem corporeum se dolere prædicaret; sed ventrem soluit qui mentis afflictionem sensit. Hinc enim Veritas ait: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38).* Quia enim de mente fons salutis sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ flumina decurrunt.

CAP. XI. — Si steterit Moyses coram me (Jerem. vii, 16.)

(Moral. lib. ix, c. 16, n. 23; lib. ii, hom. 27 in Evang., num. 8.) Iræ Dei resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur; et resisti omnino non valet, quando se a se ulciscendum præparat [Text., excitat], et precem quæ ei fundit tur ipse non aspirat. Unde cum Judæa Diu iustitiam culpæ exigentibus offendisset, et Jeremiam Dominus ab oratione prohibet, dicens: *Tu ergo noli orare pro populo hoc.* Et rursus: *Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Qua in re queri utiliter potest cur relictis tot antiquioribus Patribus, ad effundendam precem Moyses et Samuel tantum nominantur, quod facile agnoscimus si ejus qui diligere et inimicos præcipitur, charitatis merita pensamus. Conlitoris namque auribus illa maxime oratio commendatur, quæ pro inimicis quoque intercedere nititur. Cum vero Patrum priorum facta sacro eloquio describere revolvimus, Moysen et Samuelem exorasse pro adversantibus invenimus. Unus quippe eorum sævientis populi persecutionem fugit, et tamen pro vita sui persecutoris intervenit; alter ex principatu populi dejectus, ipsis suis adversariis dicit: *Absit a me hoc peccatum in Domino quominus cessem orare pro vobis (I Reg. xii, 23).* Quid est ergo in difficultate deprecandi Moysen et Samuelem deducere, nisi apertius

A indicare, quia ejus iræ neque illi si adarent obstarent, qui idcirco pro amicis intervenire citius possent, quia apud hunc intercedere et pro inimicis solerent? Ac si aperte dicat: *Nec illos modo pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito orare etiam pro inimicis scio.*

CAP. XII. — Docuerunt linguam suam loqui mendacium (Jerem. ix, 5.)

(In Reg. past. iii part., c. 11.) Nihil ad defendendum puritate tutius; nihil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri cogitur, dura cor labore fatigatur. Hinc per Jeremiam dicitur: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt.* Ac si aperte diceretur: *Qui amici veritatis esse sine labore potuerunt, ut peccarent laboraverunt, cumque vivere simpliciter renuunt, laboribus exigunt ut moriantur.* Hinc etiam scriptum est: *Labor laborum ipsorum operiet eos (Psal. cxxxix, 15).* Qui enim nunc implet, tunc operit; quia cuius nunc animum per blandam iniquitatem exerit, tunc per asperam retributionem premit.

CAP. XIII. — Ascendit mors per fenestras nostras (Jerem. ix, 21.)

(Moral. xxi, c. 2, n. 4.) Per quinque sensus corporis quasi per fenestras quasdam, exteriora quæque anima respicit, respiciens concupiscit. Hinc Jeremias ait: *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras.* Mors per fenestras ascendit et domos ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia veniens habitaculum mentis intrat. Hinc etiam sub Judææ voce quæ exteriora videndo concupiscentis, bona interiora perdiderat, idem propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam (Thren. iii, 51).* Concupiscendo enim visibiles invisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorum fructum per exteriorum visum perdidit, per oculum corporis peritit prædam cordis. Unde nobis ad custodiendam munditiam cordis exteriorum quoque sensuum disciplina servanda est, nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt, et nisi interioris gravitatis pondere, et quasi juvenili quodam vigore refrænentur, ad fluxa quæque et levia mentem enervem trahunt.

CAP. XIV. — Olivam uberem pulchram vocavit Dominus nomen tuum (Jerem. xi, 16.)

(Ezech. hom. 9, sec. part., num. 16.) Sæpe contingit ut sive recta quælibet opera, seu sacræ doctrinæ verba in omnipotentis Dei judicio pereant, cum per hæc etisque transitoris favoribus anhelat. Hinc enim per Jeremiam dicitur Judææ quod in seipsa incauta mens invenit, si saltem post culpam suas caute cogitationes rimetur: *Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. Ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in eam, et combustu sunt omnia fructeta ejus.* Olivam quippe uberem et pulchram, fructiferam et speciosam Dominus vocat, cujus vel efficaciam in operatione, vel sancta studia in verbi scientia approbat. Sed ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, quia cum laudari quis cœperit, erubescit forsitan minor videri quam dicitur, et studet esse quod dicitur; vox enim grandis loquelæ est favor adulantis. Ad vocem ergo loquelæ grandis exarsit ignis in eam, quia in magnitudine amoris [Text., favoris] flamma in corde accenditur de amore laudis. Sed omnia olivæ fructeta comburantur, quia ante omnipotentis oculos vel quæ bene gesta, vel quæ scienter sunt dicta depereunt, cum jam non amore Domini, sed intentione transitorie laudis fiunt.

CAP. XV. — Mittamus lignum in panem ejus (Jerem. xi, 29.)

(Moral. lib. xii, c. 4, n. 5; lib. iii, c. 15, n. 28.) *Mittamus lignum in panem* [Text., panem] *ejus.* Per lignum crux Domini hic intelligitur; lignum quippe

in panem ei mittere est dominico corpori crucem ahibere, et configendo ejus corpori stipitem crucis adnovere. *Et eradamus sum de terra viventium.* Vitam Domini de terra viventium eradicare [Text., eradere] se posse existimant, quem dum inoralem conspiciunt, huius morte suspiciuntur.

CAP. XVI. — *Congrega eos quasi gregem ad victimam* (Jerem. xii, 5).

(Moral. hb. xvii, c. 24, n. 45.) Veniente ad iudicium Domino, reprobi sancta cum agere non valent, sentient, et rectum quod sequi debuerunt, ex poena sua [Text., fortitudinis suae poe] cognoscent. Unde per Jeremiam dicitur: *Congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctificus eos in die occisionis.* In die [Text., enim] occisionis sanctificantur reprobi, quia tunc sancta quae debuerunt agere sentiunt, cum digna oravi atis suae supplicia iam declinare non possunt.

CAP. XVII. — *Onagri steterunt in rupibus* (Jerem. xiv, 5).

(Moral. xxix, c. 25, n. 52.) *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones; defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* In hoc dicto superba et nequissima Judaeorum est persecutio prophetata; ipsi quippe onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro virulenta cogitatione vocati sunt. Qui steterunt in rupibus, quia non in Deo sed in summis potestatibus huius mundi confisi sunt, dicentes: *Regem non habemus nisi Caesarem* (Joan. xix, 15). Traxerunt ventos quasi dracones, quia elationis inflati spiritu, superbia malitiosa tumuerunt. Defecerunt oculi eorum, quia spes eorum ab eo quod intendebat corruit, quae temporalia diligens, praestolari aeterna neglexit, et terrena, ideo quia Deo praeposuit, amisit. Timuerunt enim ne locum non occiso Domino perderent, et tamen occiso perdidit. Sed cur miseris ista evenerit subdit, quia non erat herba, id est quia eorum cordibus defuit aeternitatis scientia, et nullo refecit eos pabulo viriditatis internae doctrinae.

CAP. XVIII. — *Quasi colonus satureus es in terra* (Jerem. xiv, 8).

(Moral. xiv, c. 41, n. 49.) Redemptor noster dum a Synagoga cognitus non fuit, in domo sua quasi peregrinus exiit; quod aperte Jeremias testatur, dicens: *Quare quasi colonus satureus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?* Quia enim ut Dominus non est auditus, non possessor agri, sed colonus est creditus; qui quasi viator ad manendum tantummodo declinavit, quia paucos ex Judaea abtulit, et ad vocationem Gentium pergens, iter coeptum peregit.

CAP. XIX. — *A facie manus tuae solus sedebam* (Jerem. xv, 47).

(Moral. lib. iv, c. 50, n. 60.) *A facie manus tuae solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.* Facies manus Dei est illa percussio iusti iudicii, qua superbientem hominem a paradiso repulit, et in hac cecitate praesentis exsilii exclusit; comminatio vero ejus est terror adhuc supplicii sequentis. Post faciem igitur manus adhuc nos minae terrificant, quia per experimentum iudicii jam nos ex poena praesentis exsilii percussit, et si peccare non desistimus, aeternis adhuc suppliciis addicit. Consideret ergo vir sanctus projectus huc unde homo ceciderit, et hunc post ista peccantem, quo adhuc iustitia iudicantis rapit; et cunctas a se desideriorum temporalium turbas eiciat, seque in magna mentis solitudine abscondat, dicens: *A facie manus tuae solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.* Ac si aperte dicat: Dum considero quid iam per iudicii experimentum patior, a tumultu desideriorum temporalium trepidus recessum mentis peto, quia et adhuc acrius illa quae maris aeterna supplicia formido.

CAP. XX. — *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris* (Jerem. xv, 19).

(Moral. xviii, c. 33, n. 59.) *Si separaveris pretio-*

sum a vili, quasi os meum eris. Vilis est Deo mundus praesens, pretio a vero estantia humana. Qui ergo a vili pretiosum separat, quasi os Domini vocatur, quia per eum Deus verba sua exerit, qui ab amore praesentis saeculi, loquendo quae potest humanam animam evellit.

CAP. XXI. — *Idem ac supra.*

(Moral. xxxiii, c. 17, n. 33.) Pretiosum etiam a vili separat, qui humanas mentes a reproba antiqui hostis imitatione disjungit; et recte os Dei dicitur, quia per eum divina eloquia formantur.

CAP. XXII. — *Peccatum Judae scriptum est stylo ferreo* (Jerem. xvii, 1).

(Moral. xiv, c. 53, n. 62.) *Peccatum Judae scriptum est stylo ferreo, in ungue adamantino.* Unguis finis est corporis; ita vero durus est lapis adamas, si non valeat ferro incidi. Per stylum ferreum fortis Dei sententia, per unguem vero adamantinum signatur finis aeternus. Peccatum vero Judae stylo ferreo in ungue adamantino scriptum dicitur, quia culpa Judaeorum per fortem Dei sententiam in fine saeculorum influit.

CAP. XXIII. — *Et factus est in corde meo quasi ignis aestuans* (Jerem. xx, 9).

(Moral. xxiii, c. 11, n. 18.) Jeremias cum sibi, quia a populo non audiebatur, silentium indixisset, dicens: *Non loquar ultra in nomine illius, illico adjunxit: Et factus est in corde meo quasi ignis aestuans; et defeci, ferre non sustinens; audivi enim contumelias multorum.* Pro eo enim quod se audiri minime conspexit, silentium appetiit; sed cum crescentia mala cernebat, in eodem silentio non permansit, quia enim foris tacuit ex tædio locutionis, intus ignem pertulit de zelo charitatis. Inflammantur quippe corda iustorum, cum non correpta crescere acta conspiciunt malorum; eorumque culpae se participes credunt, quos in iniquitate crescere silendo permittunt.

CAP. XXIV. — *Maledictus vir qui annuntiaverit patri meo dicens: Natus est tibi puer masculus* (Jerem. xx, 15).

(Moral. iv, c. 4, praef.) Jeremias cum praedicationem suam cernebat audientium difficultate praepediri, maledixit, dicens: *Maledictus vir qui annuntiavit patri meo dicens: Natus est tibi puer masculus.* Si ex matris suae utero hoc in mundo propheta affligendus prodit, nativitatis ejus nuntius quid deliquit? Sed quid persona prophetae fluctuantis, nisi per poenae meritum veniens humani generis mutabilitatis designatur? Et quid per patrem illius, nisi iste de quo nascimur mundus exprimitur? Et quis est ille vir qui nativitatem nostram annuntiat, nisi antiquus hostis, qui cum nos in cogitationibus fluctuare considerat, malorum mentes qui ex auctoritate huius mundi praerminent, ad persuasionem nostrae deceptionis instigat? Cumque nos agere infirma conspexerit, ea quasi fortia favoribus extollit, et quasi natos masculos loquitur, cum corruptores veri [Text., veritatis] per mendacium nos exstitisse gratulatur. Patri ergo masculum natum denuntiat, quando huic mundo eum quem persuaserit factum innocentiae corruptorem demonstrat. Nam cum cuilibet peccanti et superbienti dicitur: *Fecisti sicut vir, quid alii quam natus masculus in mundo perhibetur?* Jure itaque vir qui masculum natum nuntiat maledicitur, quia ipso ejus nuntio reprobum gaudium nostri corruptoris indicatur.

CAP. XXV. — *Deserta facta est terra a facie irae columbae* (Jerem. xxv, 38).

(Moral. xxxii, c. 7, n. 9.) Creator omnium in extremo iudicio in semetipso incommutabilis manebit, et cum tranquillitate bonos et malos iudicabit. Hinc Jeremias ait: *Deserta facta est terra a facie irae columbae, a facie furoris Domini.* Quod enim iram columbae praedixerat, hoc furorem Domini subiunxit. Columba namque valde simplex animal, et quia in Deum

nulla furoris inaequalitas serpit, furorem Domini iram columbae nominavit, ut enim divinae districtiois vim imperturbabilem demonstraret, et iram dixit et columbae; ac si apertius diceretur [Text., diceret]: Districtum iudicium inconcussum exerit, quia [Text., qui] permanens mansuetus punit, sed tamen electis et reprobis nequaquam sub specie ejusdem incommutabilitatis ostenditur, quia et tranquillus justis et iratus parebit injustis; istis eum benignum ostendet anteacta justitia, et illis te ribilem culpa. Hoc quotidie in usu vitae praesentis agitur, ut cum duo a se iudicium pergunt, alius innocens, alter reus, a te prolatae sententiam adhuc tacentem iudicem utrique conspiciunt; et tamen reus gravem contra se iram iudicis [Text., hoc ipsum iudicis silentium] suscipitur, quam iram sibi non denuntiat perturbatio iudicis, sed recordatio pravitatis; at contra justitiae amicus intus de testimonio bonae recordationis hilarescit, et quia [Text., quo] apud se quod metuat non habet [Text., add. eo] omne quod erga seipsum est bandum videt. Sic ergo in horribili Domini iudicio, quamvis justus et iniustus eum tranquillum vident, peccato es tamen sibi male conscii, eum erga se perturbatum et iratum putant.

CAP. XXVI. — *Plaga inimici percussit te, castigatione crudeli* (Jerem. xxx, 14).

(Moral. praefat., c. 3, n. 12; lib. xiv, c. 37.) Percussionum diversa sunt genera. Aliquando enim peccator percussus, ut ab eoque retractatone puniatur, sicut periturus Judaea per Jeremiam dicitur: *Plaga inimici percussit te, castigatone crudeli*. Cum virtutem nostrae patientiae ultra id quod possumus ferre diuella transeant; valde metendum est ne, peccatis nostris exigentibus, non jam quasi a patre, sed quasi a hostes a Domino feriamur.

CAP. XXVII. — *Idem ac supra.*

(Moral. lib. xiv, c. 37, n. 45; praefat. c. 5, n. 12.) Qui enim ita crudeliter percussus, ut vires illius a percussione superentur, non hunc Dominus quasi filium percussit per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Aliquando peccator percussus ut corrigatur, sicut cuidam in Evangelio dicitur: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius alii tibi contingat* (Joan. v, 14). Verba enim salvantis indicant, quia peccata praecedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro praeterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percussus, quod Paulus aperte de seipso testatur, dicens: *Ne magnitudo reuelat animum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae* (II Cor. xii, 7). Qui enim non ait, quia exulit, sed ne extollat, aperit et indicat quod percussione illa, ne eveniat, compescitur, non autem quae evenerit, culpa purgatur. Nonnunquam vero quisque nec pro praeterita, nec pro futura iniquitate percussus, sed ut sola divinae virtutis potentia ex amputata percussione monstretur; et dum inopinata salus percussioem sequitur, salvantis virtus cognita ardentius amatur; et cum innocens flagello atteritur, ei per patientiam meritorum summa cumulat. Unde cum Domino in Evangelio de caeco nato diceretur: *Quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut caecus nasceretur* (Joan. ix, 2), respondit Dominus dicens: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo*. In qua manifestatione quid a iud agit, nisi ut ex flagello meritorum virtus augetur, et cum nulla praeterita culpa [Text., iniquitas] tergitur, magna de patientia fortitudo generetur?

CAP. XXVIII. — *Postquam conversisti me, ego paenitentiam* (Jerem. xxxi, 19).

(Moral. xxiv, c. 22, n. 48.) Cum omnipotens Deus ad conversionem sui de idrii hominem commutat, mox homo cuncta carnis suae fluxa restringit, et quondam districtiois suae gladio omne quod in ea male vivebat, interficit. Hoc disciplinae gradus seipsum Jeremias i terfecerat, cum dicebat: *Postquam conversisti me, ego paenitentiam; et postquam ostendisti vihi,*

percussit femur meum. Quid enim in femore, nisi voluptas carnis accipitur? Et quid est quod dicit, postquam ostendisti mihi, percussit femur meum, nisi quod postquam superna spiritaliter vidit, omne quod inferius in se carnaliter vivebat, extinxit; ut quanto magis superna [Text., summa] patescerent, tanto amplius ima quae tenerat non liberent? nam quanto magis incipit quisque superius vivere, tanto et inchoat inferius intirire.

CAP. XXIX. — *Statue tibi speculam* (Jerem. xxxi, 23).

(Moral. xxxi, c. 44, n. 85.) Uniuscujusque animam Jeremias admonet, dicens: *Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines*. Speculam sibi statuere est, ventura vitiorum certamina ex alta consideratione praevocare. Sibi quae electi amaritudines ponunt [Text., quando] et in virtutum pace constituta, dum mala insidiantia conspiciunt, securi quiescere non consentit.

CAP. XXX. — *Omnis homo qui comederit uvam acerbam* (Thron. xxxi, 50).

(Moral. lib. xi, c. 35, n. 45.) *Omnis homo qui comedit [Text., comederit] uvam acerbam, obstupescunt dentes ejus*. Per dentes cubus frangitur, ut glutitur. Unde non immerito in dentibus interiores sensus accipimus, qui singula quae cogitant, quasi mandunt et comminuant, et ventri memoriae transmittunt. Quid autem uva acerbam, nisi peccatum est. Uva quippe acerbam est fructus ante tempus. Qui quis enim praesentis vitae delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere solent. Qui igitur uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt, quia qui praesentis vitae delectatione pascitur, interni ejus sensus ligantur, ut jam spiritu alia mandere, id est intelligere nequeant. Quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt, quia dum peccato anima pascitur, panem justitiae edere non valet, quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine, justum quod intus sapit nequaquam edere possunt, quia vero per dentes sensus interiores accipi solent, idem Jeremias testatur, dicens: *Fregit ad numerum dentes meos*. Dentes suos, id est sensus ad nomen unum fractos dicit, quia juxta mensuram unius cujusque peccati intelligentiae caecitas generatur in sensibus, et secundum quod quisque egit exterius in eo obstupescit, quod de internis et invisibilibus intelligere potuit.

CAP. XXXI. — *Aedificabitur civitas Domino a turri Ananee* (Jerem. xxxi, 38).

(Moral. xxv, c. 8, n. 2.) *Aedificabitur civitas Domino a turri Ananee, usque ad portam anguli, et exivit ultra normam mensurae*. Civitatem Domini esse sanctam Ecclesiam nullus ignorat. Ananee vero Dei gratia interpretatur; in angulo autem duplex paries jungitur. Civitas ergo Domini a turri Ananee, usque ad portam anguli aedificari perhibetur, quia sancta Ecclesia a celsitudine supernae gratiae inchoans, usque ad ingressum susceptionemque constituitur utrorumque populorum. Iuda ci videlicet et gentilis. Sed quia in ea crescente multitudine etiam reprobi colliguntur, apte subditur: *Et exivit ultra normam mensurae*, quia usque ad eos quoque extenditur, qui normam justitiae transeuntes intra mensurae caelestis numerum non sunt.

CAP. XXXII. — *Qui ut levetur ex puteo funes ei et panni veteres deponuntur* (Jerem. xxxviii, 11).

(Moral. lib. xxv, c. 7, n. 17.) Divinis admonitionibus et praecedentium patrum exemplis adjuti, de hujus vitae profundo liberamur, quod Jeremias in puteum missi signatam est: *Qui ut levetur ex puteo funes ei et panni veteres deponuntur*. Quid enim funibus, nisi praecipua dominica figurantur? Quae quia nos in mala operatione posites et convincunt et eripiunt, quasi ligant et extrahunt, coarctant et levant. Sed ne ligatus his funibus, dum trahitur, incidatur, simul etiam panni veteres deponuntur, quia ne divina praecipua nos terrant, et antiquorum patrum nos extor-

pla confortant, et ex eorum comparatione facere nos A posse præssumimus, quod ex nostra imbecillitate formidamus. Si ergo levari de hoc profundo festinamus, ligemur de his funibus, id est præceptis dominicis astringamur. Intersint etiam panii veteres cum quibus melius teneantur funes, id est precedentium confortemur exemplis ne infirmos nos et timidos præcepta subtilia vulnèrent dum levant.

CAP. XXXIII. — *Venerunt octoginta viri de Sichem (Jerem. xlii, 5).*

(Moral. lib. 1, c. 36, n. 52.) Cum antiquus hostis intentionem boni operis vitare non prævalet, in via positos laqueos tegit, ut in eo quod bonum agitur, cor exaltans se ex latere ad vitium dirivetur. In ipsa actione se quasi in itinere opponit, ut cum per propositum mentis securior quisque egreditur, subjuncto latenter vitio quasi ex insidiis perimatur. Quod subtilius Jeremias insinuat, qui dum gesta foris referre stultuit, quæ intus apud nos ipsos gererentur indicavit, dicens: *Venerunt octoginta viri de Sichem et de Silo, et de Samaria rursi barba, et scissis vestibus squalentes; munera et thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. Egressus autem Ismael filius Nathanæ in occursum eorum de Maspha incedens, et plorans ibat. Cumque occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Aicham, qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.* Barbam radunt qui sibi de propriis viribus fiduciam subtrahunt; vestes scindunt qui sibi metipsis in exterioris laceratione decoris non parcunt, oblati in domo Domini thus et munera veniunt. Qui exhibere se in Dei sacrificio orationem cum operibus pollicentur, sed tamen si se in ipsa sanctæ devotionis via caute circumspicere nesciunt, Ismael Nathanæ filius in occursum eorum venit; quia quilibet malignus spiritus prioris sui Satanæ videlicet exemplo in superbæ errore generatus, se ad laqueum deceptionis opponit. De quo et bene dicitur: *Incedens et plorans ibat*, quia ut devotas mentes intrinsece se tendo prævaleat, semetipsum quasi sub velamine virtutis occultat: et dum concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securus admissus, hoc quod intus de virtute latet occidit, qui plerumque spondet se ad altiora provehere. Unde et dixisse perhibetur: *Venite ad Godoliam filium Aicham*; et dum majora promittit, etiam minima subtrahit. Unde recte dictum est: *Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.* Viros ergo ad offerenda Domino munera venientes in medio civitatis interfecit, quia divinis deditæ operibus mentes, nisi magna se circumspicione custodiant, subripiente hoste, dum devotionis portant hostiam, in ipso itinere perdunt vitam: de cujus hostis manu non evadit, nisi intus ad poenitentiam recuratur. Unde subjungitur: *Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismael: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti et hordei, et mellis; et non occidit eos (Ibid., 18).* Thesaurus in agro est spes in poenitentia, quæ quia non cernitur, quasi intra terra cordis suffossa continetur: qui enim thesauros in agro habuere, salvati sunt; quia qui post incautelæ suæ vitium ad laevantum poenitentiam redeunt, nec capti moriuntur.

CAP. XXXIV. — *Maledictus qui facit opus Domini negligentes (Jerem. xlviii, 10).*

(Moral. ix, c. 34, n. 53.) Duo sunt quæ in bonis operibus necesse est ut studiose formidentur, desidia videlicet et fraus. Unde et per Jeremiam apud vetustam translationem dicitur: *Maledictus omnis qui facit opus Domini [Text., Dei] fraudulenter et desidiose (Jerem. xlviii, 10).* Sed sciendum est quod desidia per torporem nascitur, fraus per privam dilectionem. Illam minor Dei amor exaggerat, hæc vero male mentem possidens proprius amor creat. Fraudem quippe in opere Dei perpetrat quisquis, seipsum inordinate diligens, per hoc quod recte agit ad remunerationis transitoria bona festinat, et per

hanc fraudem, aut tacitam humani cordis gratiam, aut favoris auram, aut rem quamlibet exterroriam desiderat. Solus ergo in opere Dei fraudem non facit, qui cum ad studia bonæ actionis invigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicii gratiam anhelat. Sæpe enim nonnulla bona nostra latrocinaute fraude depereunt, quia relictis se nostris actionibus concupiscentiæ terrenæ subjungunt. Sæpe enim desidia interveniente deficiunt, qui a fervore quo cœpta sunt, frigescente amore, tabescunt.

CAP. XXXV. — *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine (Jerem. xliii, 18).*

(Reg. pastoral. iii part., cap. 25.) Gravi culpa involvuntur qui dum cognoscunt vulnera mentium, curare ea negligunt sectione verborum. Unde per Jeremiam dicitur: *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine (Jerem. xlviii, 18).* Gladium quippe a sanguine prohibere est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione retinere.

CAP. XXXVI. — *Quomodo contractus est malleus universæ terræ (Jerem. i, 25).*

(Moral. xxxiii, cap. 14, n. 28 et 29; lib. xxxiv, c. 12, num. 23, et c. 7, n. 15 et 16.) Antiquus hostis justos viros malevole tentare appetit; sed tamen hoc Dominus vel misericorditer fieri, vel juste permittit. Erudiendos enim electos suos tentatori subijcit, ut qui elati perire poterant, humiliati tentatione liberentur a perditione. Electos igitur Dei diabolus volens tentat, et tentando nesciens probat; in illa vero superna patria justos cœlesti felicitate pollentes, ne quaquam tentare permittetur, sed ante eorum oculos æternæ gehennæ ignibus nescipabitur, et cum corpore suo, reprobis videlicet omnibus, flammis utricibus traditus sine fine cruciabitur. Hæc super antiquum hostem extremi iudicii vim venturam Jeremias contemplatus dixit: *Quomodo contractus est, et contritus malleus universæ terræ? (Jerem. i, 25).* Ac si aperte diceret: Eum per quem vascula sua Dominus in ministerii sui usu formanda percussit, quis perpendat quo turbine, veniente extremo iudicio, in æterna damnatione confringit? Adveniente enim districto iudice, de hoc mundo per iram iudicii tollitur qui nunc mira mansuetudinibus longanimitate toleratur, et tanto hinc pondere tormentis excussus cum iudicii turbine rapietur, ut hi qui in corporibus reperiri poterunt, jam fortes et perfecti in tanti terroris turbine magna formidine concutiantur, et si quid in eis inesse potuit levium rubigo vitiorum, hoc pavore excoquantur.

CAP. XXXVII. — *Calix aureus Babylon (Jerem. li, 7).*

(Moral. lib. xxxiv, c. 15, n. 26.) *Calix aureus Babylon (Jerem. li, 7).* Auri nomine nitor exprimitur temporalis gloriæ: quid vero Babylonis nomine, nisi hujus mundi gloria designatur? Quæ calix dicitur aureus; quia dum pulchra esse temporalia ostendit, stultas mentes in sui concupiscentia debrat, ut speciosa temporalia appetant, et invisibilia pulchra contemnant. Aureus Babylon calix est, quia dum visum exterioris pulchritudinis ostendit, sensum internæ rectitudinis subtrahit.

CAP. XXXVIII. — *Curavimus Babylonem, et non est sanata (Jerem. li, 9).*

(Reg. pastoral. iii part., cap. 13.) Voce flagellantium vitam reproborum Jeremias conqueritur, dicens: *Curavimus Babylonem, et non est sanata (Jerem. li, 9).* Babylon curatur nec tamen ad sanitatem reducitur, cum mens in prava actione confusa verba correptionis audit, flagella correptionis percipit, et tamen ad recta salutis itinera redire contemnit.

CAP. XXXIX. — *Plorans ploravit in nocte (Thren. i, 2).*

(Moral. lib. xiii, cap. 12.) Maxilla sanctæ Ecclesiæ prædicatores sancti sunt, sicut per Jeremiam sub

Judææ specie dicitur : *Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus* (Thren. 1, 2). Quia adversitatem [Text., in adversitatibus] Ecclesiæ illi amplius plangunt qui vitam carnalium confringere prædicando noverunt.

CAP. XL. — *Facti sunt hostes ejus in capite* (Thren. 1, 3).

(Moral. lib. 1, c. 36, n. 51 et 53.) Antiquus hostis aliquando intentionem in bono opere polluit, ut omne quod in actione sequitur, eo purum mundumque non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Intentionem quippe in bono opere polluit, quia cum facilia ad decipiendum corda hominum conspiciunt, eorum desideriis auram transitorii favoris apponit, ut in his quæ recta faciunt, ad appetenda ima tortitudine intentionis incipientur. Unde [Text. Recte] sub Judææ specie de unaquaque anima laqueo miseræ intentionis capta per Jeremiam dicitur : *Facti sunt hostes ejus in capite* (Thren. 1, 3). Ac si aperte diceretur : Cum hominum opus non bona intentione sumitur, huic adversantes spiritus ab ipso cogitationis exordio principantur; tantoque eam plenius possident, quanto per initium dominantes tenent. Si vero semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas et terminus ab hoste callido secure possidetur. Summa ergo cura vigilandum est, ne vel bonis operibus serviens mens reproba intentione polluatur.

CAP. XLI. — *Viderunt eam hostes* (Thren. 1, 7).

(Moral. lib. v, c. 31, n. 55.) Sunt nonnulli qui quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Judææ specie per Jeremiam terrens otio anima defletur, cum dicitur : *Viderunt eam hostes, et desiderunt sabbata ejus* (Thren. 1, 7). Præcepto enim Legis ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, ut unaquæque anima quo remotæ ab externis actionibus Deo servire creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur.

CAP. XLII. — *Omnis populus ejus gemens* (Thren. 1, 11).

(Moral. lib. xxv, c. 23, n. 49.) Jeremias propheta, cum Synagogæ perditos mores deflaret, dixit : *Omnis populus ejus gemens, et quærens panem : dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocilandam animam* (Thren. 1, 11). Per panem aliquando jocunditas humanæ delectationis accipitur. Gemens itaque populus quærit panem, cum prava hominum multitudo affligitur; quia non ad votum de præsentis vitæ jocunditate satiatur. Sed et pretiosa quæque pro cibo dat, quia virtutes mentis in appetitu transitoria delectationis inclinatur, et refocillare animam nititur; quia perversis suis desideriis satisfacere conatur. Unde bene mox et ex voce electæ [Text. add. illius] multitudinis subditur : *Vide, Domine, et considera, quia facta sum vilis* (Ibid.). Vilis quippe plebs Dei efficitur cum, pravorum numero crescente, in eis non summa et cœlestia, sed abjecta et terrena sectatur.

CAP. XLIII. — *O vos omnes qui transitis per viam* (Thren. 1, 12).

(Moral. xv, cap. 57.) Jeremias luctum cordis sui coniderari deprecans, ait : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus* (Ibid.). Qui præsentem vitam non quasi viam transeunt, sed quasi patriam attendunt, luctum cordis electorum considerare nesciunt; illos ergo ut dolorem suum considerent [Text. add. propheta] exquirat quos in hoc mundo animum non fixisse contigit.

CAP. XLIV. — *Foris interficit gladius* (Thren. 1, 20). (Moral. III, cap. 32, n. 62.) Saepe foris flagellus

atterimur, et intus carnali suggestione fatigamur. Hinc est quod Jeremias deplorat, dicens : *Foris interficit gladius, et domi mors similis est* (Thren. 1, 20). Foris enim interficit gladius, cum nos exterius feriens vindicta configit; sed domi mors similis est, quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a tentationis sordibus munda non est.

CAP. XLV. — *Factus est Dominus velut inimicus* (Thren. II, 5).

(Moral. XI, c. 16, n. 25.) Israelitarum casum longo ante Jeremias intuens, ait : *Factus est Dominus velut inimicus; præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus* (Thren. 1, 5). Mœnia in uibus pro ornamento sunt, munitiones vero in defensionem; quia et alia sunt dona quæ nos muniunt, alia quæ ornant. Prophetæ quippe, doctrina, genera linguarum, curationum virtus, quasi quædam mentis mœnia sunt; quæ si quisque non habeat, stare munitus per fidem et justitiam potest, quamvis ornatus virtutum altitudine minime videatur. Spes vero, fides, et charitas non nostra mœnia, sed munitiones sunt; quæ si habere negligimus, hostium insidiis patemur. De Judæa ergo quia prophetiam et doctrinam, vel miraculorum signa abstulit, *mœnia præcipitavit*. Quia vero fidem, spem, et charitatem propter ejus duritiam auferre permisit, munitiones ejus auferre stultuit. Rectus vero ordo servatus est, ut prius mœnia, et post munitiones dissipatæ dicerentur, quia cum peccatrix anima relinquitur, prius ab ea dona virtutum quæ ad manifestationem spiritus data sunt, et postmodum fidei, spei, et charitatis fundamenta destruantur.

CAP. XLVI. — *Prophetae tui viderunt tibi falsa* (Thren. II, 14).

(Reg. pastoral. sec. part., c. 4.) Populo delinquenti per Jeremiam dicitur : *Prophetae tui viderunt tibi falsa et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam provocarent* (Thren. II, 14). Prophetae in sacro eloquio nonnunquam doctores vocantur, qui dum fugitiva et præsentia indicant, quæ sint ventura manifestant. Quos divinus sermo falsa vi lere re larguit, quia dum corripere culpas metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur. Qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiant, quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis est sermo correptionis, quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit etiam ipse qui perpetravit.

CAP. XLVII. — *Ego vir videns paupertatem meam* (Thren. III, 1).

(Moral. xxxiv, c. 3, n. 5.) Electi in hoc ærumno o vitæ presentis exsilio positi pauperes se esse sciunt, et quia veras divitias cœlestis patriæ nequaquam conspiciunt, ad eas assidue perpirant in ærumna paupertatis istius gemunt. Hanc paupertatem Jeremias inspexerat, cum dicebat : *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis ejus* (Thren. III, 1). Virga indignationis Dei est percussio restrictionis; quam indignationem tunc homo pertulit, cum ex paradiso pulsus, veras interni gaudii divitias amisit. Sed quia electi quique incessanter conspiciunt quod in præsentis vitæ penuriam ab illa potestatis ingenuitate facultate ceciderunt, bene dicitur : *Ego vir videns paupertatem meam*. Quisquis enim adhuc hæc visibilia appetit, peregrinationis suæ malum non intelligit; et hoc ipsum quod patitur videre nescit. Hanc paupertatem David [Text., propheta] intuens, ait : *Infirmata est in paupertate virtus mea* (Psal. xxx, 11). In paupertate enim virtus infirmari dicitur, quia lapsus in hac peregrinatione animus, et corruptionis suæ molestiis reverberatus, hoc quod perdidit contemplari peræditur.

CAP. XLVIII. — *Aggravavit compedem meum* (Thren. A III, 7).

(Hom. 12, l. 1, in Ezech., n. 15.) Subtile omnipotentis Dei iudicium Jeremias intuens, ait: *Aggravavit compedem meum* (Thren. III, 7). Habemus compedes ipsam infirmitatem et corruptionem mortalitatis nostræ. Sed cum tribulatio nobis et gemitus additur, ipsæ nostræ compedes aggravantur.

CAP. XLIX. — *Inebriavit me absinthio* (Thren. III, 15).

(Moral. lib. XI, c. 15, n. 39; lib. VII, cap. 21.) Jeremias totius in se humanæ conversationis speciem sumens per lamentum conqueritur, dicens: *Inebriavit me absinthio* (Thren. III, 15). Ebrius quisque quod patitur nescit: qui vero ab-inthio debriatur, et hoc quod sumpsit amarum est, et tamen non intelligit eandem amaritum quæ repletur. Huiusmodi ergo genus recto Dei iudicio in voluptatibus suis sibi dimissum, et per easdem voluptates in spontaneis tribulationibus traditum, absinthio est ebriam; quia et amara sunt quæ pro huius vitæ amore tolerat, et tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quasi insensibilitate ebrietatis, ignorat. Mundi enim gloriam sitiens, dum multas pro ea tribulationes suscipit, amarum est quod bibit. Sed quia hoc nimis inhiante sumpsit, ejusdem amaritudinis malum discernere jam pro ipsa ebrietate non sufficit. A sensu rationis alienus, dum quidquid pro mundo sustinet, leve putat, et laboris amaritudinem quam tolerat, ignorat, quia delictabiliter ad cuncta ducitur in quibus pœnaliter fatigatur.

CAP. L. — *Scrutemur vias nostras* (Thren. III, 40).

(Moral. XVIII, c. 5, n. 10.) Valde apud Deum duo congruente necessario: ut oratione operatio, et operatione fulcitur oratio. Hinc enim Jeremias ait: *Scrutemur vias nostras, levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælum* (Thren. III, 40). Vias enim nostras scrutari est cogitationum interna discutere. Corda vero cum manibus levat qui orationem suam cum operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat et manus non levat; quisquis vero operatur et non orat, manus levat et cor non levat.

CAP. LI. — *Opposuiti nubem, ne transeat oratio* (Thren. III, 44).

(Moral. XXVI, c. 17, n. 37.) Sancti viri qui etiam alienæ negligentie compatiuntur, et se pati aestimant quod pati alios sentiunt, Deo orantes dicunt: *Opposuiti nubem, ne transeat oratio* (Thren. III, 44). Ac si aperte dicant: Menti nostræ, terrenis voluptatibus assuetæ, curarum suarum phantasmata justo iudicio obiecti, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione confundis; et quam infirmis desideriis delitam non ignoras, recte cæcitatam ab intuenda lucis tuæ perspicuitate reverberas; ut cum in te intuentur, ipso a te cogitationum suarum nubilo reflectatur; et quæ terrena hæc assidue cogitat, quia vult, hæc etiam toleret in oratione, cum non vult.

CAP. LII. — *Divisiones aquarum deduxit oculus meus* (Thren. III, 48).

(Reg. pastoral. III, part. c. 29.) Peccatores singula quæque admissa considerare debent, ut dum per unumquodque erroris sui iniquationem cessent, simul se ac totos lacrymis mudent. Unde per Jeremiam dicitur, cum Judææ singula delicta pensaret: *Divisiones aquarum deduxit oculus meus* (Thren. III, 48). Divisas ex oculis aquas deducimus, cum peccatis singulis dispersitas lacrymas ducimus. Neque enim uno eodemque tempore æque mens de omnibus dolet; sed dum nunc hujus, nunc illius culpæ memoria acrius tangitur, simul de omnibus in singulis commo-a purgatur.

CAP. LIII. — *Lapsa est in lacum vita mea* (Thren. III, 53).

(Moral. XXVI, c. 36, n. 65.) Cum Jeremias Judæam

in iniquitatibus longa consuetudine ebrotam fuisse conspiceret, in lamentis suis: sub ejus specie seipsum deplorat, dicens: *Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me* (Thren. III, 53). In lacum vita labitur, cum labe iniquitatis inquinatur, lapis vero superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato devoratur; ut et si velit exsurge, jam utinque non possit, quia moles desuper valde consuetudinis premit.

CAP. LIV. — *Quomodo obscuratum est auro?* (Thren. IV, 1.)

(Reg. Pastoral. sec. part., c. 7; Moral. I, XXII, cap. 43, et I, XXXIV, cap. 15; Reg. past. ibid.) Magno dolore charitatis Jeremias sub destructione templi deplorat, dicens: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum* (Thren. IV, 1). Quid auro quod cæteris metallis præcelsius, nisi excellentia sanctitatis? Quid colore optimo, nisi cum cunctis amabilis reverentia religionis exprimitur? Quid sanctuarii lapilibus, nisi sacrorum ordinum personæ signantur? Quid platearum nomine, nisi presentis vitæ latitudo figuratur? Quia enim Græco eloquio *πλατῆρος* latitudo dicitur, profecto a latitudine platearum vocatur. Aurum vero obscuratum dicitur, quia in quibusdam claritate innocentie et religionis, versum in culpæ nigritinem vidit. Aurum quippe obscuratur, cum subsequenter iniquitatem tenebris, justitiæ pulchritudine deseritur: cum terrenis acibus spiritualis vita polluitur. Color optimus mutatur, cum splendor innocentie in fœditatem vertitur culpæ. Color optimus commutatur, cum quorumdam qui degere religiose credebantur, existimatio antea minuitur; nam cum quilibet post sanctitatis habitum terrenis se acibus inserit, quasi colore permutato ante humanos oculos ejus reverentia despecta pallescit. Sanctuarii quoque lapides in plateas dispergentur, cum causarum sæcularium foris lata itinera expetant, hi qui ad ornamentum Ecclesiæ internis mysteriis, quasi in secretis sanctuarii [Text., tabernaculi] vacare debuerunt. Ad hoc quippe lapides sanctuarii flebant, ut in Sancta sanctorum in vestimento summi sacerdotis apparerent. Cum vero ministri religionis a subditis honorem Redemptoris sui ex merito vitæ non exigunt, sanctuarii lapides in ornamento pontificis non sunt. Qui nimirum sanctuarii lapides dispersi per plateas jacent, cum personæ sacrorum ordinum, voluptatum sæcularium latitudini deditæ, terrenis negotiis inhiærent. Et notandum quod non hos dispersos in plateis, sed in capite platearum dicit; quia et cum terrena agunt, summi videri appetunt, ut et lata itinera teneant ex voluptate delectationis, et tamen in platearum sunt capite ex honore sanctitatis. Nihil ergo obstat si sanctuarii lapides eosdem ipsos quibus constructum sanctuarium exstebat accipimus, qui dispersi in capite platearum jacent, cum sacrorum ordinum viri terrenis acibus ex desiderio inserviunt, ex quorum prius officio sanctitatis gloria stare videbatur. Sæcularia itaque negotia aliquando ex compassione sunt toleranda, nunquam vero ex amore requirenda; ne cum mentem diligentis aggravant, hanc suo vitium pondere ad ima de cælestibus mergant.

CAP. LV. — *Reddes eis vicem, Domine* (Thren. III, 61).

(Moral. I, XXXIII, c. 28, n. 40; lib. II, hom. 23 in Evang., num. 4.) De Judæis contra præcepta Domini superba se defensione tentibus per Jeremiam dicitur: *Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum suarum* (Thren. III, 61). Moxque eandem vicem expressius subdidit, dicens: *Dabis scatum cordis laborem tuum* (Ibid. 65). Labor Domini apparens inter homines, passibilis ejus humanitas fuit; quam Judæi superbe sapientes despexerunt, eorumque immortalium credere dignati sunt, quem natura passibili mortalem viderunt. Cumque ejus humi itatem conspicerent, factibus superbiæ obdurati, summa cura moliti sunt

ne eorum mentes san- ta prædicantium verba pene- trare. Dum ergo eis Dominus vicem malorum ope- ram redderet, dedit eis scutum cordis laborem suum : quia recto ju- dicio inde illos contra se super- be obstinatos exhibuit, unde ipse pro nobis in infir- mitate laboravit. Repulerunt quippe a se verba præ- dicantium, quia dedignati sunt in Domino infirma passionum. Laborem igitur Domini contra eundem Dominum scutum cordis habuerunt, quia superbe sapientibus eo despectus apparuit, quo propter eos humilis fuit. Ne enim prædicationis spicula eorum corda penetrarent, dum passio- nis ejus laborem dedignati sunt, quasi eundem laborem illius pro scuto tenuerunt; ut eo ad se transire prædicatorum ejus verba non permitterent, quo eum laborare usque ad mortem videant [Text. viderunt].

CAP. LVI. — Posui arenam terminum mari (Jerem. v, 22).

(Moral. ix, c. 10, n. 11.) Cumque Judæi superbe sapientes, morem suum vi præceptorum Christi discipulorum prædicatione destrui conspicerent, in persecutionis procellas adversus eos se commov- tes mirabiliter extiterant. Sed has supernorum Con- ditior, sublevata virtute suorum prædicatorum mira- bilius stravit, sicut scriptum est : *Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus (Psal. xcii, 4)*. Ministros enim suos plus ostendit posse per mira- cula, quam potestates terrene tumuerant per iram. Unde bene etiam per Jeremiam Dominus exteriora narrans, interiora denuntians, ait : *Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit; et commovebuntur, et non poterunt, et in unescunt fluctus ejus, et non transibunt illud (Jerem. v, 22)*. Arenam quippe Dominus terminum ma- ri po- suit, quia a l frangendam mundi gloriam abjectos et pauperes elegit. Cujus nimirum maris fluctus intumescunt, cum potestates sæculi ad commotionem p- resecutionis exsiliunt, sed transire arenam maris nequeunt, quia despectorum miraculis et humilitate franguntur.

CAP. LVII. — Sed et lamie nudaverunt mammam (Thren. iv, 3).

(Moral. xix, c. 18, n. 27.) Tempore Antichristi cum sancta Ecclesia adversitate premetur, hereticis et pravis quibusque prædicatoribus licentia locutionis dabitur. Quod longe ante Jeremias intuens, ait : *Sed et lamie nudaverunt mammam, lacta erunt catulos suos (Thren. iv, 3)*. Quid namque lamias, nisi hereticos appellat, humanam quidem faciem, sed belluina per impietatem corda gestantes, qui tunc mammam nudant cum errorem suum libere prædicant? Tunc catulos lactant, quia male sequaces parvulorum ani- mas, dum perversa insinuant, ad impietatem nutri- endo confirmant.

CAP. LVIII. — Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli (Thren. iv, 19).

(Moral. lib. xxxi, cap. 47.) *Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli (Thren. iv, 19)*. Aquila- rum nomine insidiatores spiritus intelliguntur. Persecutores itaque nostri velociores aquilis cæli sunt, cum contra nos tanta maligni homines faciant, ut ipsas etiam aërias potestates inventionibus mali- tiæ præire videantur.

CAP. LIX. — Candidiores N zaræi ejus nivei (Thren. iv, 7 et 8).

(Moral. xxxv, c. 22, n. 46 et 42.) Nonnunquam hi qui viam sanctitatis appetunt, errore lapsi tardius emendantur. Rectum quippe æstimant esse quod agunt et ideo suo judicio enixius servant. Unde Jeremias cum diceret : *Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro*

pulchriores. Denigrata est facies eorum super carbones, et non sunt cogniti in plateis; illico adjunxit : Adhæ- sit cutis eorum ossibus; aruit, et facta est quasi lignum (Thren. iv, 7, 8). Quid enim Nazaræorum no- mine, nisi abstinentium et continentium vita signat, quæ nive et lacte candidior [Text., nitidior] dicitur? Nix enim ex aqua congelascit quæ desuper venit, lac autem ex carne exprimitur, quæ in inferi- oribus nutritur. Quid vero per nivem, nisi candor vitæ cœlestis? Quid per lac, nisi temporalis dispensationis administratio designatur? Et quia plerumque continentes viri in Ecclesia tam mira opera faciunt, ut ab eis multi qui cœlestem vitam tenerant, multi qui terrenam [Text., terrena] bene dispensaverunt superari videantur, et candidiores nive, et nitidiores lacte referatur. Qui etiam quia per fervorem spiritus antiquorum et fortium patrum nonnunquam vincere vitam videntur, recte adjungitur : *Rubicundiores ebore antiquo*. Dum enim rubo- is nomine [Text. nomen] exprimitur, sancti desiderii flamma signatur.

B Ebur vero esse os magnorum animalium non igno- rarius. Ebore itaque antiquo rubicundiores sunt, quia sæpe ante humanos oculos nonnullis præceden- tibus patribus studii ferventioris existunt. De quibus ut simul totum ostendatur, adjungitur : *saphiro pul- chriores*. Etherei quippe coloris est saphirus, et quia præcedentes multos et ad superna tendentes per cœlestem conversationem videntur vincere, narran- tur saphiro pulchriores existisse. Sed plerumque dum virtutum copia etiam plus quam expedit prospere- rat, in quadam sui fiducia mens adducitur, et decepta præsumptione propria, repente peccato sub- piente fuscatur. Unde repente [Text., recte] subjungitur : *Denigrata sicut [Text. est super] carbo- nes facies eorum*. Nigri enim post candorem fiunt, quia amissa Dei justitia, cum de se præ- umunt, in ea etiam quæ non intelligunt peccata dilabuntur. Et quia post amoris ignem ad frigus torporis veniant, extinctis carbonibus ex comparatione præferunt.

C Nonnunquam enim dum timorem Dei per sui fidu- ciam deserunt, etiam frigidis mentibus frigidiores fiunt. De quibus recte subjungitur : *Non sunt cogniti in plateis*. Platea quippe Græci sermonis ratione pro- latitudine dicitur. Quid vero est humanæ menti angustius quam voluntates proprias frangere? De qua fractione Veritas dicit : *Intrate per angustam portam (Matth. vii, 13)*. Quid autem latius quam nullis pro- priis voluntatibus reluctari, et quaquaversum impul- sus arbitrii duxerit, se sine retractione diffundere? Qui ergo per fiduciam sanctitatis, postposito melio- rum ju- dicio, se sequuntur, quasi per plateas pergunt. Sed non sunt cogniti in plateis, quia de vita sua aliud ostenderant, quando frangendo voluntates pro- prias in angusto se calle retinebant. Et bene addi- tur : *Adhæsit cutis eorum ossibus*. Quid enim in osse, nisi duritia, fortitudinis? Quid in cute, nisi molities exprimitur infirmitatis? Cutis ergo eorum adhærens ossibus dicitur, quia ab eis prava sentientibus infir- mitas vitii duritia virtutis putatur. Infirma enim sunt quæ faciunt, sed elationis fiducia decepti, fortibus ea suspicionibus jungunt; et quo de se magna sen- tiunt, eo de sua nequitia emendari contemnunt. Unde et recte adjungitur : *Aruit et facta est quasi lignum*. Culpa quippe eorum tanto insensibilior redditur, quanto apud eos etiam laudabilis habetur : quam recte arilem asserit, quia nulla sui cognitione vi- rescit. Cum itaque error ab eis virtus creditur, difficilior emendatur; et tanto tardius mens eorum vitium suum deserit, quanto per virutis speciem decepta, præmiorum etiam de eo retributionem quærit. Facile autem culpa corrigitur, quæ et eru- bescit; quia esse culpa sentitur, auxiliante Do- mino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat per infinita sæculorum sæcula.

LIBER QUINTUS.

De Testimoniis in Ezechielem prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *De electri specie in medio ignis* A seipsum vivam hostiam offerendo sit vitulus, alius in alta se rapiendo contemplationis volatu sit aquila; pennis tamen se dum volant tangunt, quia et confessione vocum et virtutum sibi unanimitate junguntur.

(*Ad Ezech. 1.*)

(Moral. lib. xxviii, c. 1, n. 5.) Aliquando rebus per angelos loquitur Deus, cum nil verbo dicitur, sed ea quæ futura sunt, assumpta de elementis imagine, nuntiatur; sicut Ezechiel, nil verborum audiens, electri speciem in medio ignis vidit (*Ezech. 1.*), ut videlicet dum solam speciem aspiceret, quæ erant in novissimis ventura sentiret. Electrum quippe ex auri et argenti metallo iniscetur, in qua permixtione argentum clarius redditur, et fulgor auri temperatur. Quid ergo in electro nisi Mediator Dei et hominum demonstratur? qui dum se [*Text.*, semetipsam] nobis ex divina et humana natura composuit, humanam per deitatem clariorem reddidit, et divinam per humanitatem nostris aspectibus temperavit. Quod enim virtute divinitatis ejus tot miraculis humanitas fulsit, ex auro crevit argentum; et quod per carnem cognosci Deus potuit, quodque per carnem ut adversa toleravit, quasi ex argento temperatum est aurum: quod bene in medio ignis ostenditur, quia incarnationis ejus mysterium sub equentis judicii flamma comitatur. Scriptum quippe est: *Pater non judicat quemquam, sed omnis judicium dedit filio* (*Joan. v. 22.*)

CAP. II. — *De facie quatuor animalium* (*Ad Ezech. 1.*)

(Moral. xxxi, c. 47, n. 94.) Cum Ezechiel quatuor animalia describeret se vidisse (*Ezech. 1.*), in eis sibi hominis, leonis, bovis et aquilæ faciem testatur apparuisse. Et quanvis singula ad unumquemque evangelistam conveniant, dum alius humanæ nativitatis ordinem; alius per mundi sacrificii mactationem, quasi vituli mortem; alius potestatis fortitudinem, quasi leonis clamorem insinuat; alius nativitatem verbi intuens, quasi ortum solem aquila aspectat; possunt tamen hæc quatuor animalia ipsum suum caput cuius sunt membra signare. Ipse namque homo est, quia naturam nostram veraciter suscepit; et vitulus, quia pro nobis patienter occubuit; et leo, quia per divinitatis fortitudinem susceptæ mortis vinculum rupit; et ad extremum aquila, quia ad cælum de quo venerat, rediit. Homo ergo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ad cœlos ascendendo.

CAP. III. — *Manus hominis erant sub pennis eorum* (*Ezech. 1. 8.*)

(Moral. vi, c. 37, n. 61.) Ezechiel animalia volantia contemplatus, ait: *Manus hominis sub pennis eorum erant* (*Ezech. 1. 8.*) Quid per pennas animalium, nisi contemplationes eorum possumus dicere [*Text.*, sentire sanctorum], quibus ad summa transvolant, et terrena deserentes sese in cœlestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? cum enim sancti in proximi amore se dilatant, bona quæ prævalent etiam corporaliter administrant; sed eorum manus sub pennis sunt, quia actionis suæ opera virtute contemplationis vincunt.

CAP. IV. — *Junctæque erant pennæ eorum* (*Ezech. 1. 8.*)

(Moral. xxix, c. 31, n. 71.) Cum Ezechiel diversis generis animalia se vidisse diceret adjunxit: *Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum* (*Ezech. 1. 8.*) Pennæ animalium alterius ad alterum junctæ sunt, quia etsi dissimilia sunt quæ agunt, uno tamen eodemque sensu sibi sanctorum voces et virtutes sociantur; et quamvis alius rationaliter cuncta agendo sit homo, alius in passionibus fortis adversa mundi non timendo sit leo, alius per abstinentiam

seipsum vivam hostiam offerendo sit vitulus, alius in alta se rapiendo contemplationis volatu sit aquila; pennis tamen se dum volant tangunt, quia et confessione vocum et virtutum sibi unanimitate junguntur.

CAP. V. — *Non revertabantur cum incederent* (*Ezech. 1. 9.*)

(Moral. x, c. 15, n. 31.) In activa vita sine defectu et indefesse persistens mens figitur, a contemplativa vero infirmitatis suæ pondere victa descendendo lassatur, et ad hanc magnis conatibus per intervalla temporum reformatur. Quod breviter Ezechiel insinuat, cum eorum quæ viderat motus animalium narrat, dicens: *Non revertabantur cum incederent* (*Ezech. 1. 9.*), et paulo post subjunxit: *Et animalia ibant et revertabantur* (*Ibid.*, xiv). Sancta quippe animalia aliquando vadunt, et minime redeunt, aliquando vadunt et protinus revertuntur, quia electorum mentes cum per collectam sibi activæ vite gratiam erroris viam deserunt, redire ad mala mundi nesunt quæ reliquerunt. Cum vero per contemplationis aciem ab hac eadem activa vita suspendunt, eunt et redeunt, quia per hoc quod d'u sustinere [*Text.*, persistere] minime in contemplatione sufficiunt, se ad operationem rursus fundunt; ut in his quæ sibi juxta sunt se exercendo refoveant, et super se iterum surgere contemplando convalescant.

CAP. VI. — *In circuitu et intus plena erant oculis* (*Ezech. 1. 18.*)

(Moral. xiv, c. 12, n. 20.) Sancti omnes foris se et intus circumspiciunt, et reprehendi [*Text.* reprehendo] se exterius, vel iniquos se interius videri invisibiliter timent. Hinc est quod animalia quæ per Ezechielem videntur, in circuitu et intus plena oculis esse memorantur (*Ezech. 1. 18.*) Quisquis enim exteriora sua honeste disponit, sed interiora negligit, in circuitu oculos habet. Sancti vero omnes quia et exteriora sua circumspiciunt, ut bona de se exempla fratribus præbeant, et interiora sua vigilantè attendunt, quia se irreprobabilis interni judicis obtutibus parant, et in circuitu oculos et intus habere perhibentur.

CAP. VII. — *Stabant et submittebant alas suas* (*Ezech. 1. 25.*)

(Moral. xxxv, c. 2, n. 3.) Ezechiel loquens de quatuor animalibus, dicit: *Cum fieret vox supra firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant et submittebant alas suas* (*Ezech. 1. 25.*) Quid per volatum animalium, nisi evangelistarum et doctorum sublimitas designatur? vel quid sunt alas animalium, nisi sanctorum contemplationes eos ad cœlestia sublevantes? Sed cum fit vox supra firmamentum, quod super eorum caput est, stantes submitunt alas suas; quia cum internam vocem supernæ sapientiæ audiunt, quasi volatus sui alas deponunt, quia videlicet ipsam veritatis altitudinem minus se contemplari posse cognoscunt. Ad vocem ergo desuper venientem alas deponere est, cognita superna potentia, virtutes proprias humiliare, et consideratione Creatoris nihil de se aliud quam abjecta sentire.

CAP. VIII. — *Audiri vocem alarum* (*Ezech. 1. 24.*)

(Moral. xxiv, cap. 8, n. 19, 20, 21.) Cum Ezechiel animalia volantia descripsisset, adjunxit: *Audiri vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram* (*Ezech. 1. 24.*) Quid alas animalium, nisi virtutes debemus sentire sanctorum, qui dum terrena despiciunt, ad cœlestia volando sublevantur? Volantia itaque animalia aliis suis se vicissim feriunt, quia sanctorum mentes in eo quod superna appetunt,

consideratis invicem alterius virtutibus excitantur. Ala enim sua me percussit qui exemplo sanctitatis propriæ ad melius me accendit, et ala mea vicinum animal ferio, si aliquando alteri opus bonum quod imitetur ostendo. Magna namque sollicitudine meliorum vitam conspicere debemus, quia ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in aliis cernimus quod non habemus. Tanto vero ardentius ad humilitatem proficimus, quanto ex bonis quæ nos habemus inferiores nos habentibus ea pensamus, et ab elatione reprimimur, et ad provectus studium accendimur. Sancti enim viri dum virtutum consideratione vicissim alios sibi præferunt, volentia animalia alarum percussione se tangunt, ut eo ad volatum se altius excitent, quo humilium alter in altero quod admiretur videt. Reprobi vero non in meliorum vestigia, sed deteriorum vitam et exempla considerant, quibus meliores se esse gloriantes superbiem lo præferunt; et idcirco proficere ad meliora non possunt, quia hoc sibi sufficere credunt quod pessimos antecedunt.

CAP. IX. — *De libro in quo erant lamentationes et carmen et væ (Ezech. II, 9).*

(Moral. I. XX, c. 16, n. 27.) Quia ad æterna gaudia redire non possumus, nisi per temporalia detrimenta, tota Scripturæ sacræ intentio est, ut spes manentis lætitiæ nos inter hæc transitoria adversa corroboret. Unde Ezechiel librum se testatur accepisse, in quo scriptæ erant lamentationes, et carmen, et væ (Ezech. II, 9). Quid enim libro hoc nisi divina eloquia figurantur? quæ quia et nobis lacrymas luctusque præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Carmen quoque et væ continent, quia sic de spe gaudium prædicant, ut in præsentem tamen presuras et angustias indicant. Carmen et væ continent, quia et si illud ducia appetimus, prius necesse est ut hic amara toleremus.

CAP. X. — *Linguae tuam adherere faciam palato (Ezech. III, 26).*

Moral. lib. XXX, c. 27, n. 82; lib. I, hom. 17 in Evang., num. 3; ibid. Moral. lib. XXX, c. 27, n. 82 et 83.) Sæpe docto I verbum pro gratia tribuitur auditori, et sæpe pro auditoris culpa subtrahitur sermo doctori, sicut ad Ezechielem contra Israel dicitur: *Linguae tuam adherere faciam palato tuo, quia domus exasperans es (Ezech. III, 26).* Ac si aperte dicat: Idcirco tibi prædicationis sermo tollitur, quia dum me in suis actionibus plebs exasperat, non est digna cui exhortatio veritatis fiat. Aliquando enim sermo prædicationis propter utrosque, doctorem scilicet et auditorem, datur; aliquando propter utroque subtrahitur. In his ergo quæ ubertim prædicat doctor, nulla se elatione efferat, ne fortasse non pro sua, sed pro auditoris gratia ejus repleatur lingua. Et in his quæ doctor steriliter dicit, auditor non succenseat; ne fortasse doctoris lingua non pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. Cur autem quilibet de doctrina superbiat, cum occulto iudicio vel cui quando detur, vel quando cui subtrahatur ignorat. Inter hæc igitur cum vel pro quo sermo detur, vel propter quem subtrahatur ignoratus, unum est salubre remedium, nec de his quæ aliis majus accepimus no ipsos extollere, nec de eo alterum quod minus acceperit irridere.

CAP. XI. — *Sume tibi laterem (Ezech. IV, 1).*

(Regul. pastor. II part., c. 10; IV part.; II part. c. 10; Moral. lib. XXVI, c. 6, n. 10.) Debitum rectorum est supernæ patriæ gloriam auditoribus per vicem prædicationis ostendere, quanta in hujus vitæ itinere tentamenta antiqui hostis latent aperire, et subditorum mala quæ tolerari leniter non debent, cum magna zeli austeritate [Text., asperitate] corrigere; ne si minus contra culpas accenduntur, culpam omnium ipsi rei teneantur. Unde ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis, sume tibi laterem (Ezech. IV, 1).* Notandum est, quod quoties ad contemplanda cœle-

stia propheta Ezechiel ducitur, prius filius hominis vocatur. Ac si aperte Dominus admoneat, dicens: Ne de his quæ vides cor in elatione subleves, cautus perpēde quod es, ut cum summa penetras, esse te hominem recognoscas; quatenus dum ultra te raperis, ad teipsum sollicitus infirmitatis tue freno revoce-
ris. Ezechiel igitur magistrorum speciem tenenti dicitur: *Sume tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo civitatem Jerusalem.* Doctoris quippe laterem sibi sumunt, cum terrenum cor auditorum ut doceant apprehendunt. Quem laterem coram se ponunt, quia tota illius sollicitudinis intentione custodiunt: in quo et civitatem Jerusalem jubentur describere, quia prædicando terrenis coribus, curant summopere quanta sit supernæ pacis visio, demonstrare. Sed quia incassum gloria patriæ cœlestis agnoscitur, nisi et quanta hinc irruant hostis callidi tentamenta noscantur, apte subjungitur: *Et ordinabis adversus eam obsidionem (Ibid., 2).*

Sancti enim prædicatores obsidionem circa laterem in quo Jerusalem descripta est ordinant, cum terrenæ menti sed jam supernam patriam requirenti, quanta eam in hujus vitæ tempore vitiorum impugnet adversitas demonstrant. Cum enim unumquodque peccatum quomodo menti [Text., proficientibus] insidietur ostenditur, quasi obsidio circa civitatem Jerusalem voce prædicatoris ordinatur. Sed quia non solum in-
nuatur quomodo mentem vitia expugnet, sed etiam quomodo custoditæ virtutes roborent, subjungitur: *Et edificabis munitiones (Ibid.).* Munitiones: etus prædicator ædificat, cum quæ virtutes quibus vitii obviant insinuat. Et quia crescentibus virtutibus, plerumque tentationis bella augentur, bene adhuc subditur: *Et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.* Aggerem comportat, cum prædicator quisque molem crescentis tentationis indicat; et contra Jerusalem castra erigit, cum rectæ intentioni aulentium hostis callidi circumventiones patefacit, et quasi incomprehensibiles insidias prædicat. Et in gyro parietes ponit, cum tentationum aculeos in hac vita nos undique circumdantes, et virtutum murum perforantes innotescit. Sed cuncta hæc licet subtiliter Rector insinuet, nisi contra delicta singulorum æmulationis spiritus ferreat, nullam sibi in perpetuum absolutio-

nem parat. Unde recte additur: *Et tu sume tibi sarragenem ferream (Ibid., 30).* Per sarragenem frixura mentis, per ferrum vero fortitudo ostenditur increpationis. Quid vero acris doctoris mentem quam zelus Domini frigit et exercuciat? Et quia quisquis zelo Dei contra peccantes accenditur, forti in perpetuum custodia munitur, ne ex neglecta prædicationis et regiminiis cura daretur, recte subditur: *Et pones eum murum ferreum inter te et inter civitatem (Ibid.).* Sarra-ago ferrea murus ferreus inter prophetam et civitatem ponitur, quia cum nunc fortem zelum doctores exhibent, eundem postmodum inter se et auditores suos fortem munitionem tenent: ne tunc ad vindictam destituti sint, si nunc fuerent in correctione dissoluti. Nunc ergo doctores necesse est ut appetant zeli ardoribus frigi, ne cogantur post de torpore negligentiae igne gehennæ cruciari.

CAP. XII. — *Sume tibi gladium (Ezech. V, 1).*

(Moral. I. II, cap. 35.) *Fili hominis, sume tibi gladium et duces per caput tuum et per barbam tuam (Ezech. V, 1).* Hoc prophetae factio iudicium Redemptoris exprimitur, qui in carne apparens caput rasit, quia a Judaico sacerdotio præceptorum suorum sacramenta abstulit. Barbam rasit, quia regnum Israeliticum deserens, decorem virtutis ejus amputavit.

CAP. XIII. — *Missæ similitudo manus apprehendit me (Ezech. VIII, 3).*

(Moral. I. XXXI cap. 12, n. 19.) Sancti viri dum cogitationes cordis a visibilium appetitu constringendo, intra seipsos colligunt, occulta etiam aliena de-

licta deprehendunt. Unde per Ezechielem dicitur : *Emissa similitudinis manus apprehendit me in cincinnis capitis mei, et elevarit me spiritus inter cælum et terram, et adduxit me in Jerusalem, in visione Dei, juxta ostium interius quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat statutum idolum Zeli, ad æmulationem provocandam (Ezech. viii, 3).* Quid est cincinnus capitis, nisi collectæ cogitationes mentis, ut non sparse fluant [Text., diffluant], sed per disciplinam constrictæ subsistant? Manus ergo desuper mittitur, et propheta per cincinnum capitis elevatur, quia cum nostra mens se per custodiam colligit, vis superna sursum nos ab infimis trahit. Bene ergo inter terram et cælum sublevatum se asserit, quia quilibet sanctus in carne mortali positus, plene quidem adhuc ad superna non pervenit, sed jam tamen ima derelinquit. In visione vero Dei in Jerusalem ducitur, quia videlicet unusquisque proficiens per charitatis zelum, qualis esse Ecclesia debeat contemplatur. Bene quoque additur quia juxta ostium interius ductus est quod respiciebat ad Aquilonem; quia nimirum sancti viri, dum per aditum internæ contemplationis aspiciunt, plus prava intra Ecclesiam fieri quam recta deprehendunt, et quasi in Aquilonis parte oculos, id est ad solis sinistram flectunt, quia contra vitiorum frigora charitatis se stimulis accendunt. Ubi et subjungitur, quia illic erat statutum idolum zeli et ad provocandam æmulationem. Dum enim intra sanctam Ecclesiam a nonnullis specie sola fidelibus rapinas et vitia perpetrari considerant, quid aliud quam in Jerusalem idolum vident? Quod idolum zeli dicitur, quia per hoc contra nos æmulatione superna provocatur; et tanto districtius delinquentes ferit, quanto nos charius Redemptor amat.

CAP. XIV. — *Fili hominis, fode parietem (Ezech. viii, 8).*

(Moral. xxvi, c. 6, n. 7.) Sancti doctores sæpe solent exaggerare delinquentium vitia, et ex quibusdam signis publicis rimari occulta, ut possint ex minimis cognoscere majora. Unde ad Ezechielem dicitur : *Fili hominis, fode parietem (Ezech. viii, 8).* Per Ezechielem prepositorum persona significatur; per parietem duritia subditorum; et quid est parietem fodere, nisi acutis inquisitionibus et asperis correptionibus duritiam cordis aperire? et cum perfodisset parietem, apparuit ostium; quia cum cordis duritia percunctationibus et asperis increpationibus scissa aperitur, quasi quedam janua ostenditur ex qua omnia in eo qui corripitur cogitationum interiora videantur. Unde et sequitur : *Ingrederet et vide abominationes pessimas quas isti faciunt (Ibid., 9).* Quasi ingreditur ut abominationes videat, qui discussis quibusdam signis exterioribus apparentibus, ita corda subditorum penetrat, ut cuncta ei quæ illicite cogitantur innotescant. Unde et subdit : *Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio (Ibid., 10).* In reptilibus cogitationes omnino terrenæ signantur, in animalibus vero, jam quidem aliquantulum a terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia toto ex corpore terræ inhærent, animalia vero ventre a terra suspensa sunt appetitu tamen gulae ad terram semper inclinantur. Reptilia itaque sunt intra parietem, cum cogitationes volvuntur in mente, quia a terrenis desideriis nunquam levantur. Animalia quoque sunt intra parietem, cum et si qua jam juxta, si qua honesta cogitantur, appetendis tamen lucris temporalibus honoribus que deserviunt; et per seipsa quidem jam quasi a terra suspensa sunt, sed adhuc per ambitum, quasi per gulae desiderium, sese ad ima submitunt. Unde et bene subditur : *Et universa idola domus Israel depicta erant in pariete (Ibid.).* Scriptum quippe est, et avaritia quæ est idolorum servitus (Coloss. iii, 5). Recte ergo post animalia, idola describuntur, quia et si honesta actione quasi a terra nonnulli se erigunt, ambi-

tionem tamen inhonesta seipsos ad terram deponunt. Bene autem dicitur : *Depicta erant*, quia dum exteriorum rerum intrinsicæ species atrahuntur, in corde quasi depingitur quidquid fictis imaginibus cogitatur. Notandum itaque est quia prius foramen in pariete, et deinde ostium cernitur, tunc denique oculi a abominatio demonstratur; quia unusquisque quæ peccati prius signa forinsecus, deinde janua iniquitatis aperte ostenditur, et tunc denique omne malum quod intus latet aperitur. Ibi ergo etiam sancti doctores graviter solent innotescere, ut ab extremis exterioribus ad occulta majora pervenire.

CAP. XV. — *Ecce sex viri veniebant de via superioris portæ (Ezech. ix, 2).*

(Moral. xxii, c. 18, n. 44.) Novum Testamentum Dominus ad redemptionem nostram veniens in extremo condidit, quod bene Ezechiel denuntiat, dicens : *Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem (Ezech. ix, 2).* Quid namque alii in sex viris venientibus, nisi sex ætates humani generis designantur? Quæ de via portæ superioris veniunt, quia a conditione paradisi sicut ab ingressu mundi a superioribus generationibus evolvuntur? Quæ porta ad Aquilonem respicit, quia videlicet mens humani generis vitii aperta, nisi calorem charitatis deserens, torporem mentis appeteret, ad hanc mortalitatis latitudinem non exisset. Et unusquisque vas interius in manu ejus (Ibid.); quia utraque generatio, singulis quibusque ætibus evoluit ante Redemptoris adventum, in sua operatione habuit unde poenam damnationis sumpsit. Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis (Ibid.), quia Redemptor noster qui etiam de sacerdotali tribu juxta carnem parentem habere dignatus est, vestitus lineis perhibetur: vel certe quia linum de terra, non autem sicut lana de corruptibili carne nascitur; quia qui indumentum sui corporis ex matre virgine non autem ex corruptione commixtionis sumpsit, profecto ad nos vestitus lineis venit. Et atramentarium scriptoris ad renes ejus (Ibid.). In renibus posterior pars corporis est; et quia ipse Dominus, postquam pro nobis mortuus est, et resurrexit, et ascendit in cælum, tunc Testamentum Novum per apostolos scripsit, vir iste atramentarium ad renes habuit. Qui enim Scripturam novi Testamenti postquam discessit condidit, atramentarium quasi ad renes habuit [Text., a tergo portavit].

CAP. XVI. — *Non ascendistis ex adverso (Ezech. xiii, 7).*

(Lib. 1, ep. 25 edit. recent.) Sæpe doctores humana amittere gratiam formidantes loqui libere recta pertimescunt. Hic eos per Ezechielem Dominus increpat, dicens : *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini (Ex. ch. xii, 5).* Ex adverso ascendere est pro defensione commisi gregis quibuslibet hujus mundi potestatibus libera voce contraire; et in die Domini pro domo Israel stare est et murum opponere pravis decertantibus ex amore justitiæ resistere, et fideles innocentes [Text., Est pravis decertantibus ex justitiæ amore resistere; et murum opponere, est fideles innocentes, etc.] contra perversorum injuriam ex justitiæ auctoritate vindicare. Pastori enim recte timuisse dicere, quod est aliud quam tacendo terga præbuisse? Qui nimirum si pro grege se objicit, murum pro domo Israel hostibus opponit.

CAP. XVII. — *Væ his qui consuunt pulvillus (Ezech. xiii, 18).*

(Moral. lib. xviii, c. 4, n. 8. Regul. m. past. part. c. 8. Mor. ibid.) Sunt nonnulli qui dum male facta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc per Ezechielem dicitur : *Væ his qui consuunt pulvillus sub omni cubito manus et faciunt*

cervicata sub omni capite ad capiendas animas (Ezech. xiii, 8). Ad hoc pulvillus ponitur, ut molliter quiescat. Pulvillus itaque sub omni cubito manus ponere, est calentes a sua rectitudine animas et in hujus mundi se delectatione reclinantes, blanda adulatione fovere. Quasi enim pulvillo cubitus vel cervicalibus caput jacentis excipitur, cum correctionis duritia peccanti subtrahitur, eique mollities favoris adhibetur, ut in errore molliter jaceat, quem nulla asperitas contradictionis pulsaret. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub cubito vel capite jacentis ponit: ut qui corpi ex culpa debuerat, in ea saltus laudibus molliter quiescat. Hinc per eundem prophetam scriptum est: *Ipse edificabat parietem, et illi timebant eum* (Ezech. xiii, 10). Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Edificare ergo parietem, est contra se quampiam obstacula peccati construere; sed parietem liniunt: rse peccata perpetrantibus adulantur, ut quod illi pervas agentibus et licent isti adulantes quasi nitidum reddant.

CAP. XVIII. — *Mortificabant animas quæ non moriuntur* (Ezech. xiii, 19).

(Lib. II, hom. 26, in Evang. num. 5.) Solvendi et higan ti auctoritatem in Ecclesia suscipiunt qui regiminis sortiuntur gradum, et quia plerumque contingit ut hic iudicii locum teneat cui ad lucum vita non concordat, sæpe agitur ut vel damnet immeritos, vel ligatus ipse solvat alios. Sæpe in solvendis et ligandis subditis suæ voluntatis motum, non autem causarum merita sequitur. Sæpe erga quemlibet odium vel gratia movetur. Judicare vero digne de subjectis nequeunt qui in eorum causis vel sua odia, vel gratiam sequuntur. Unde per Ezechielem dicitur: *Mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt* (Ezech. xiii, 19). Non morientem quippe mortificat, qui ju tum damnat; et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. Cause ergo pensandæ sunt, et tunc ligandi et solvendi potestas exercenda.

CAP. XIX. — *De tribus viris liberatis, Noe scilicet, Daniel et Job* (Ad Ezech. xiv, 14).

(Moral. lib. xxxii, cap. 20; et hom. 4, lib. II, in Ezech. n. 5.) Post apostolos tres distinctiones in Ecclesie conversatione secuta sunt: rectorum, continentium, et conjugatorum. Unde Ezechiel tres liberatos viros audisse se asserit, Noe scilicet, Daniel, et Job (Ezech. xiv, 14). Quid ergo [Text., enim] per Noe qui arcam in undis rexit, nisi præpositorum ordo signatur, qui, dum ad formam populis præsuunt, sanctam Ecclesiam in tentationum fluctibus regunt? Et quid per Danielem cujus mira abstinence scribitur, nisi continentium via signatur, qui dum cuncta quæ mundi sunt deserunt, despectæ Babylonice alta mente dominantur? Quid per Job, nisi bonorum conjugum vita signatur, qui de rebus mundi quas possident, dum pia opera faciunt, quasi per terræ viam a cœlestem patriam tendunt.

CAP. XX. — *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus* (Ezech. xvi, 4).

(Moral. lib. xxxii, c. 14, n. 20.) Seminarium luxuriæ feminis in umbilico continetur, sicut Ezechiel testatur; qui sub femine specie prostitute Judææ petulantiam increpans, ait: *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus* (Ezech. xvi, 4). In die quippe ortus umbilicum præcidere, est conversionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia enim difficile est mala inchoata corrigere, et semel formata deformiter in melius reformare, de ortu suo Judæa reprehenditur, quæ dum in Deo nata est, impræcisum umbilicum retinuit, quia fluxa luxuriæ non abiecit.

CAP. XXI. — *Habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es* (Ezech. xvi, 15).

(In Reg. past. IV part.) Sub Jerusalem specie virtute superbiens anima reprobat, cum per Ezechielem dicitur: *Perfecta eras in decore meo quem posueram*

A super te, dicit Dominus: et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo (Ezech. xvi, 15). Fiducia quippe suæ pulchritudinis animus attollitur, cum de virtutem meritis læta apud se securitate gloriatur. Sed per hanc eandem fiduciam ad fornicationem ducitur, quia cum interceptam mentem cogitationes suæ decipiunt, hanc maligni spiritus per innuere vitia seducendo corrumpunt. Notandum vero quod dicitur: *Fornicata es in nomine tuo*, quia cum respectum mens superni Rectoris deserit, laudem protinus privatam quærit, et sibi arrogare incipit omne bonum, quod ut largitoris præconio serviret, accepit. Opinionis suæ gloriam dilatare desiderat, satagit ut mirabilis cunctis innotescat. In suo ergo nomine fornicatur quæ legalis thori connubium deserens, corruptori spiritui in laudis appetitu subternatur.

CAP. XXII. — *Aquila grandis magnarum alarum* (Ezech. xvii, 3).

(Moral. xxxi, c. 47, n. 94.) *Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri, et summitatem frondium ejus evulsit* (Ezech. xvii, 3). Hæc aquila quis alius nisi Nabuchodonosor rex Babylonice designatur: quæ pro immensitate exercitus, magnarum alarum; pro diuturnitate temporum, longo membrorum ductu; pro multis vero divitiis, plena plumis; pro innumera autem terrenæ gloriæ compositione, plena varietate describitur. Quæ Judææ celsitudinem petens, nobilitatem regni ejus quasi medullam cedri abstulit; et dum terrerrimam regum prolem a regni sui culmine captivando sustulit, quasi summitatem frondium ejus evulsit.

CAP. XXIII. — *Dedi ei præcepta non bona* (Ezech. xx, 25).

(Moral. xxviii, c. 18, n. 41.) Præcepta quæ rudi Judæorum populo et inchoanti Dominus dedit, ipse reprehendit per Ezechielem, dicens: *Ego dedi eis præcepta non bona* (Ezech. xx, 25). Mala enim quasi mala esse desinunt comparatione pejorum, et bona quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut pejus delinquenti Judææ de Sodoma et Gomorraha [Text., atque Samaria] dicitur: *Justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es* (Ezech. xvi, 51). Ita melioribus Testamenti novi præceptis subsequentibus, præcepta bona quæ rudibus data sunt, non bona esse memorantur.

CAP. XXIV. — *Versa est mihi domus Israel in scoriam* (Ezech. xxxii, 18).

(In pastor. Reg. III part. c. 15.) Captivo Israelitico populo nec tamen ab iniquitate converso per Ezechielem Dominus exprobrat, dicens: *Versa est mihi domus Israel in scoriam: omnes isti in æs, stannum, ferrum, et plumbum versi sunt; qui non ad virtutem, sed ad vitia etiam in tribulatione proruperunt* (Ezech. xxxii, 18). *Æs* quippe dum percutitur, amplius cæteris metallis sonitum reddit; qui igitur in percussione positus erupit ad sonitum murmurationis, in æs versus est, in med o fornacis. Stannum vero cum ex arte componitur, argenti speciem mittitur: qui igitur simulationis vitio non caret in tribulatione, stannum factus est in fornace. Ferro vero utitur qui vitæ proximi sui insidiatur: ferrum itaque in fornace est, qui nocendi malitiam non amittit in tribulatione. Plumbum quoque cæteris metallis est gravius. In fornace ergo plumbum invenitur, qui sic peccati sui pondere premitur, ut etiam in tribulatione positus a terrenis desideriis non levetur. Hinc per eundem prophetam scriptum est: *Multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem* (Ezech. xxiv, 6). Ignem quippe nobis tribulationis admovet, ut in nobis rubiginem vitiorum purget; sed nec per ignem rubiginem amittimus, quando et inter flagella vitio non caremus. Hinc propheta dicit [Text., iterum]: *Frustra con-*

flavit conflator; malitiæ eorum non sunt consumptæ (Jerem. vi, 29).

CAP. XXV. — *In Ægypto subacta sunt ubera earum* (Ezech. xxv, 3).

(In Reg. past. iii part, c. 28.) Sub Juxta specie Dominus per Ezechielem coruptis in hoc mundo mentibus transactas culpas ad memoriam revocat, quatenus pollui in futuris erubescant, dicens: *In Ægypto subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammæ pubertatis earum* (Ezech. xxv, 3). In Ægypto ubera subiguntur, cum turpi hujus mundi desiderio humanæ voluntas substernitur: in Ægypto pubertatis mammæ franguntur, cum naturales sensus adhuc in seipsis integris pulsantis concupiscentiæ corruptione vitiantur.

CAP. XXVI. — *Sanguis in medio ejus* (Ezech. xiv, 7).

(Moral. xv, cap. 31.) Gravius est si quis justis potius quam peccatoribus noceat. Unde per Ezechielem dicitur: *Sanguis ejus in medio ejus est; super limpidissimam petram effudit illum, non autem super terram, ut possit operiri pulvere* (Ezech. xiv, 7). Per terram et pulverem peccatores, per petram vero limpidissimam justum significans, qui gravibus peccatorum contagio non exasperatur. Sanguis ergo su per limpidissimam petram effunditur, quando malitæ cruentæ mentis in afflictione justæ animæ grassatur. Cum ergo sit gravior justos quam injustos [Text. injuste] affligere, multo tamen gravius est, et justis pariter et injustis nocere.

CAP. XXVII. — *Tu signaculum similitudinis Dei* (Ezech. xxviii, 12).

(Moral. lib. xxxii, c. 23, n. 47, 48.) Angelo qui primus conditus per Ezechielem dicitur: *Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia et perfectus decore: in deliciis paradisi Dei fuisti* (Ezech. xxviii, 12). Multa de ejus magnitudine locutus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, si signaculum similitudinis Dei fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eorum essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasmajus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum similitudinis Dei dicitur; ut quo subtilior est natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. Hinc est quod primatus ejus potentiam adhuc insinuans, idem propheta subjungit: *Omnia lapis pretiosus operimentum tuum; sardius, topasius, jaspis, chrysolitus, onix, et berillus, saphyrus, carbunculus, et smaragdus* (Ibid. 13). Novem dixit genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines angelorum. Nam cum per sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubim et seraphim aperta narratione memorantur, superiorum civium quantæ sint distinctiones ostenditur. Quibus tamen primus angelus operus sui se describitur, quia eos quasi vestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcederet, ex eorum comparatione clarior fuit. De cujus illic adhuc descriptio subjungit: *Aurum opus decoris tui, et foramina in die qua conditus es, præparata sunt* (Ibid.). Aurum opus decoris ejus existit, quia sapientiæ claritate canduit quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus sunt, ut vinculati auro in ornamento compositione jungantur, et nequaquam a se dissideant quos interfusus aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis sue foramina præparata sunt, quia videlicet capax charitatis est conditus; qua si repleti voluisset, stantibus angelis tanquam positus in regis ornamento lapidibus, potuisset inharere. Si enim charitatis auro se penetrabilem præbisset, sanctis angelis sociatus in ornamento regi [Text., regio] lapis fixus remaneret: habuit ergo lapis iste foramina, sed superbiæ vitium charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro ne cadant, ideo iste cecidit, quia etiam

A perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari contempsit. Nunc vero cæteris lapides qui huic similiter erant perforati, penetrante se invicem charitate, ligati sunt, et hoc in munere isto cadente meruerunt, ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. Hujus principatus celsitudinem adhuc idem propheta intuens, adjunxit: *Tu Cherub extensus et protegens in monte sancto Dei: in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti* (Ibid. 14). Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur. Et idcirco iste Cherub dicitur, quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur. Qui in medio lapidum ignitorum perfectus ambulavit, quia inter angelorum corda charitatis igne succensa clarus conditionis gloria existit. Quem bene extensus et protegentem dicit; omne enim quod extensi protegitur, obumbramus. Et quia comparatione claritatis suæ obumbrasse cæterorum claritatem creditur, ipse extensus et protegens fuisse perhibetur. Reliquos quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia majore transcendit. Nam cum Deus cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem reddidit. Hujus etiam primatus eminentiam adhuc idem propheta inspiciens, ait: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus. Platani non fuerunt æque frondibus ejus; omne lignum paradisi Dei non est assimilatum ei et pulchritudini ejus, quoniam speciosum fecit eum in multis condensisque frondibus* (Ezech. xxxi, 8). Qui namque accipi in cedris, abietibus, et platanis possunt, nisi illa virtutum celestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ, quanvis excelsa sint condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata. Qui speciosus factus in multis condensisque frondibus esse dicitur, quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta et supposita angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas superiorum spirituum legiones accendit. Qui et idcirco peccans sine venia est damnatus, quia magnus sine comparatione fuerat creatus.

CAP. XXVIII. — *Quo pulchrior es, descende et dormi cum incircumcisis* (Ezech. xxxii, 19).

(Reg. pastor. iv part.; Moral. lib. xxiv, cap. 3.) Extolenti se animæ per Ezechielem dicitur: *Quo pulchrior es, descende et dormi cum incircumcisis* (Ezech. xxxii, 19). Ac si aperte diceretur: Quia ex virtutum decore te elevas: ipsa tua pulchritudine impelleris, ut cadas. Omnis enim qui fecitatem infirmi atis suæ considerare negligit, sed per elationis fastum virtutis suæ gloriam attendit, unde pulchrior est, inde descendit: quia extollendo se de suis meritis, inde in ima interitus [Text., interitus] corruit, unde gloriosum se esse jactavit. Qui descendens cum incircumcisis dormit, quia in æterna morte cum cæteris peccatoribus deficit.

D CAP. XXIX. — *Ibi Assur et omnis multitudo ejus* (Ezech. xxxii, 22).

(Moral. ix, c. 60, n. 102 et 103; c. 65, n. 97.) Infinite patens inferni barathrum devorabit quos nunc elatio exaltat inaniter; et qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris exleverunt, tunc cum duce suo reprobis ad tormenta perveniunt. Et quanvis angelorum et hominum longe sit natura dissimilis, una tamen poena implicat quos unus in crimine reatus ligat. Quod breviter in inuat Ezechiel, qui ait: *Ibi Assur et omnis multitudo ejus, et in circuitu ejus sepulcra illius* (Ezech. xxxii, 22). Quis namque Assur superbi regis nomine, nisi ille per elationem cadens antiquus hostis exprimitur? Qui pro eo quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua multitudo ad inferni claustra descendit. Sepulcra autem mortuos tegunt. Et quis alius mortem acrius pertulit, quam is qui Conditorum suum despiciens vitam reliquit? Quem videlicet mortuum cum humana

corda suscipiunt, ejus proculdubio sepulera sunt. Sed in circuitu ejus sepulera illius sunt, quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta conjungit. Et quoniam nunc in se ipsis repræbii malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulera cum mortuis ardebunt. Tunc edax flamma comburet, quos nunc carnis delectatio possuit. Et in corde et in corpore pœnas sentient, qui pravis suis delectationibus ex utroque serviebant, dum hic viverent. Unde per eundem prophetam dicitur: *Descenderunt ad infernum cum armis suis* (*Ibid.* ix, 27). Arma quippe peccantium, sunt membra corporis quibus per versa desideria quæ concipiunt exsequuntur. Unde per Paulum dicitur: *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato* (*Rom.* vi, 13). Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris quibus desideria voluptatis exleverunt æterni iudicis tormenta tolerare; ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditi, undique contra justitiam juste judicantis pugnant.

CAP. XXX. — *Quod fractum est non alligastis* (*Ezech.* xxxv, 4).

(In Reg. past. II part., c. 6.) Pastor s per Ezechielem Dominus increpat, dicens: *Quod fractum est non alligastis; et quod abjectum non reduxistis* (*Ezech.* xxxiv, 4). Abjectus reduci, cum quisque in culpa lapsus ad statum justitiæ, ex pastoralis sollicitudinis vigore, revocatur. Fracturam vero ligamen adstringit, cum cum disciplina deprimat: ne plaga usque ad interitum defluat, si hanc districtiōnis severitas non coarctat. Sed sæpe deterius frangitur cum fractura incaute colligatur, ita ut gravius scissuram sentiat, si hanc immoderatus ligamenta constringant. Unde necesse est cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur, quatenus sic jura disciplinæ contra delinquentes exercent, ut pietatis viscera non amittat.

CAP. XXXI. — *Cum austeritate imperabatis* (*Ezech.* xxxiv, 4).

(Moral. xxiii, cap. 13.) Hoc proprium arrogantes pastores habent, ut humiliter nesciant inferre quod docent; et apud se ut [*Text. add. in*] quodam summitatis culmine residentes, longe infra se positos velut in imo respiciunt quos docent, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Recte autem his per Ezechielem Dominus dicit: *Vos autem cum austeritate imperabatis eis et cum potentia* (*Ezech.* xxxiv, 4). Cum austeritate autem et cum potentia imperant, quia subditos suos non tranquille ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere dominando festinant.

CAP. XXXII. — *Cum limpidissimam aquam biberetis* (*Ezech.* xxxiv, 19).

(In Reg. past. I part., c. 2.) Sunt nonnulli pastores qui solerti cura spiritualia præcepta perscrutantur, sed quæ intelligendo penetrant, vivendo concuſcant. Repente docent quæ non opere, sed meditatione didicerunt; et quod verbis prædicant, moribus impugnant. Hinc per Ezechielem Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam queritur, dicens (*Ezech.* xxxiv, 19): *Cum [Text. add. ipsi] limpidissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis; et oves meæ, quam pedes vestri turbaverant, hanc bibeant* [*Text., et oves meæ quæ conculcata pedibus vestris surant, pascebantur, et quæ*]. Aquam vero limpidissimam pastores bibunt, cum fluentia veritatis recte intelligentes hauriunt; sed eandem aquam pedibus perturbare est sancta meditationis studia male vivendo corrumpere. Aquam scilicet eorum pedibus turbatam oves bibunt, cum subjecti ea ad exemplum vivendi appetunt, quæ prælati pravo opere perverunt; nec sectantur verba quæ audiunt, sed sola pravitatis exempla imitantur quæ conspiciunt; qui cum dicta sitiunt, quia per opera perver-

tuantur, quæ in corruptis fontibus in potibus lutum sumunt. Hinc rursum de malis pastoribus per eundem prophetam Dominus dicit: *Facti sunt domui Israel in offendiculum in quitatis* (*Ezech.* xlii, 12). Nemo quippe in Ecclesia amplius nocet, quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit, et in exemplum vehementer culpa extenditur, quoniam [*Text., quando*] pro reverentia ordinis peccator honoratur. Unde fit ut cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitum grex sequatur.

CAP. XXXIII. — *Tollam vobis cor lapideum* (*Ezech.* xxxvi, 26).

(Moral. x, cap. 14.) Quibusdam per Ezechielem Dominus misericorditer dicit: *Tollam vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum* (*Ezech.* xxxvi, 26). Cor lapideum tollit, cum a nobis superbæ duritiam subtrahit; et cor carneum tribuit, cum eandem nostram protinus duritiam a sensibilitatem vertit. Quia qui humilitatis viscera gestat, cum sagitta divinæ formidinis penetrat. Quisquis vero pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi cor lapideum gerit [*Text., firmat*], ne hoc confodiant jacula superni timoris.

CAP. XXXIV. — *De calamo in manu viri* (*Ad Ezech.* xl, 5).

(Moral. lib. xxx, c. 16, n. 53.) Nequaquam in hoc mundo contemplatio perlicetur, quamvis ardentem inchoetur; quod per Ezechielem (iv, 5) congruenter exprimitur, qui pro mensura civitatis in monte conditæ, in manu viri calamum sex cubitorum et palmi se vidisse testatur: in monte quippe electorum Ecclesia sita est, quia fundata in infimis desiderii non est. Quid vero per cubitum, nisi operatio? Quid per senarium numerum, nisi operationis perfectio designatur, quia et sexto die cuncta opera Dominus explese memoratur? Quid ergo super sex cubitos palmus insinuat, nisi contemplationis vim, quæ jam initia æternæ et sempiternæ quietis demonstrat? Quia enim æternorum contemplatio hic minime perficitur, mensura cubiti septimi non exprimitur. Electorum itaque Ecclesia, quia cuncta quæ operanda sunt perficit, in sex cubitis sese in monte posita civitas ostendit. Quia vero hic adhuc inia contemplationis inspicit, de septimo cubito non nisi palmum tangit.

CAP. XXXV. — *Terra usque ad fenestras et fenestras clausæ* (*Ezech.* xli, 16).

(Lib. I, hom. 11 in Ezech. 41, num. 26.) Ezechielem templum in monte positum videns, quæ in eodem conspexit inter cætera narrat, dicens: *Terra usque ad fenestras, et fenestras clausæ*. Paulus apostolus dicit, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (*I Cor.* iii, 17). In hoc templo fenestras sacerdotes et speculatores sunt, qui in populo fideliū lumen prædicationis sanctæ fundunt: sed cum terra usque ad fenestras est, fenestras clausæ sunt; quia cum terrena cogitatio in sacerdotum cordibus excrescit, fenestras lumen non fundunt, quia sacerdotes ab officio prædicationis obtumescunt. Loqui enim de Deo quietæ multum et liberæ mentis est.

CAP. XXXVI. — *Ostende domui Israel templum* (*Ezech.* xliii, 10).

(Moral. lib. xxiv, c. 8, n. 18.) Quicumque per duci ad summa desiderant, necesse est ut meliorum propebus intendant; quatenus tanto districtius in se culpas confusione intima ulciscere judicent, quanto in illis altius quod admittunt vident. Unde per Ezechielem dicitur: *Fili hominis, ostende domui Israel templum, ut confundantur ab iniquitatibus suis, et metiantur fabricam, et erubescant ex omnibus quæ fecerunt* (*Ezech.* xliii, 10). Templum quippe Dei Israel ad confusionem ostenditur, cum unius cujusque justi anima quam inspirando Deus anhelat, quanta sanctitate fulgeat ad confusionem suam peccatoribus demonstratur; ut in illa bonum quod negligunt videant, et in seipsis malum quod operantur erubescant. Metiri vero fabricam est pensare subtiliter

justorum vitam; sed dum metimur fabricam, necesse est ut ex cunctis quæ fecimus erubescamus, quia bonorum vitam quanto subtilius pensando discutimus, tanto severius in nobis omnia inique gesta reprobamus. Bene autem prophetæ dicitur ut ostendat templum; quia enim justorum rectitudinem peccator considerare dissimulat, saltem hanc ex voce prædicantis agnoscat. Templum quippe peccatoribus ostendere est sponte sua considerare nolentibus rectorum opera narrare.

CAP. XXXVII. — *De fossa in altari Dei (Ad Ezech. XLIII, 13).*

(In Reg. past. in part. c. 9.) Cum patientia relinquatur, etiam bona reliqua quæ jam gesta sunt destruuntur. Unde bene ad Ezechielem esse in altari Dei fossa perhibetur [Text. præ ipitur], ut in ea holocausta superposita servantur. Si enim in altari fossa non esset, omne quod in eo sacrificium reperiret, superveniens aura dispergeret. Quid vero accipimus altare Dei, nisi animam justæ, quæ quot bona egerit, tot super se ante ejus oculos sacrificia imponit? Quia autem est altaris fossa, nisi bonorum patientia, quæ dum mentem adversa tolerando humiliat, quasi more foveæ [Text. add. hanc] in imo positam demonstrat. Fossa ergo in altari fiat, ne superpositum sacrificium aura dispergat: id est, electorum mentem patientia custodiat, ne commota vento impatientiæ, et hoc quod bene operata est amittat. Bene ergo hæc eadem fossa unius cubiti esse monstratur, quia nimirum si patientia non deseruit, unitatis mensura servatur. Unde et Paulus dicit: *Invicem onera re-tractate, et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2).* Lex Christi est caritas unitatis, quam soli perdicunt, qui nec cum gravantur excedunt.

CAP. XXXVIII. — *Sacerdotes ad populum exterius egredientes (Ezech. XLIV, 17).*

(Lib. 1, hom. 41; in Ezech., num. 28.) Nihil tam meritosum est in ordine sacerdotum, quam rigorem mentis compatiendo flectere, et cum personis superveniens animum mutare; et tamen hoc valde est necessarium. Nam quando ex prædicatione ejus ad boni operis gratiam peccator reducit, ipse qui prædicat videtur ingratus. Unde per Ezechielem dicitur ut sacerdotes qui intrinsecus ministrant, vestibus laneis non utantur. De quibus subditur: *Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimenta sua, in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii (Ezech. XLIV, 17).* Grosiora quippe sunt vestimenta lanea. Sed cum sacerdos ad sanctum ministerium accedit, cum intus per compunctionem ingreditur, subtiliori intellectu necesse est quasi lineo vestimento induatur. Sed cum ad populum foras egreditur, oportet ut vestimenta in quibus intrinsecus ministraverat, reponat, et populo aliis vestibus induat. Quia si in compunctionis suæ rigore se teneat, si in eo quem orationis tempore habuit mœrore perduret, exteriorum rerum verba suscipere non admittit. Et quid grex de necessariis faciat, si audire et pendere hoc quod præsens tempus exigit pastor recusat? Grosiora ergo indumenta sacerdos exiens ante populum induat, ut mentis suæ habitum pro utilitate filiorum etiam ad terrena toleranda componat. Pensandum vero est, quantum sacerdoti labor sit ad sublimia cor tendere, et hoc repente ad ima revocare, et in sublimitate cogitationis intimæ extuare animum, et propter exteriores proximorum causas, ut ita dicam, subito in cogitatione grossescere.

CAP. XXXIX. — *Sacerdotes caput non radent (Ezech. XLIV, 20).*

(Lib. 1, ep. 25.) Sollicitudo quæ a pastoribus subditis exterius impenditur, sub certa necesse est mensura tenetur; ne dum cura ab eis exterior agitur, ab interna intentione mergantur. Unde bene ad Ezechielem dicitur: *Sacerdotes caput suum non radent, neque comam nutriant, sed tondeutes attondeant ca-*

pita sua (Ezech. XLIV, 20). Sacerdotes jure vocati sunt, qui ut sacrum ducatum præbeant, fliculæ præsent. Capilli vero in capite, exteriores sunt cogitationes in mente: qui dum super cerebrum insensibiliter oriuntur, curas vite præsentis designant, quæ ex sensu negligenti quia importune aliquando redeunt [Text., prodeunt], quasi nobis non sentientibus procedunt. Quia igitur cuncti qui præsent habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere, sacerdotes recte et caput prohibentur radere, et comam nutrire, ut cogitationes carnis de vita subditorum nec a se fundis amputent, nec rursus ad crescendum nimis relaxent. Ubi et bene dicitur: *Tondeutes tondeant capita sua.* Ut videlicet curæ temporalis sollicitudinis in quantum necesse est prodeant, et tamen rescindantur citius ne immoderatus excrescant. Dum igitur et per administratam exteriorum providentiam corporum vita protegatur, et rursus per moderatam administrationem alta cordis intentio non imeditur, capilli in capite sacerdotis et servantur, ut cutem cooperiant, et resecantur ne oculos claudant.

CAP. XL. — *Mensus est cubitos mille (Ezech. XLVII, 3).*

(Moral. xxii, c. 20, n. 50.) Ezechiel de eo viro quem in excelsum montem viderat, figurata locutione denuntiat, dicens: *Mensus est cubitos mille, et transduxit me per aquam usque ad talos; rursusque mensus est mille, et transduxit me per aquam usque ad genua. Et mensus est mille, et transduxit me per aquam usque ad renes. Mensus est mille torrentemque non potui pertransire, quoniam intumuerant aquæ torrentis profundi qui non potest transvadari (Ezech. XLVII, 3).* Quis millenario numero, nisi colati muneris plenitudo signatur? Vir itaque qui apparuit, mille cubitos metitur, et propheta utique ad talos per aquam dicitur, qui Redemptor noster cum nobis ad se conversis boni exortus plenitudinem tribuit, dono spiritualis sapientie prima nostri operis vestigia infundit. Aquam quippe usque ad talos venire, est jam nos per acceptam sapientiam desideratæ rectitudinis vestigia tenere. Qui rursus mille metitur, et propheta usque ad genua per aquam dicitur, quia cum boni operis plenitudo tribuitur, ad hoc usque nostra sapientia augetur. Hinc namque per Paulum dicitur: *Genua dissoluta erigite, et rectos gressus facite pedibus vestris (Hebr. xxi, 12).* Aqua ergo ad genua pervenit, cum nos percepta sapientia perfecte ad boni operis rectitudinem stringit. Qui iterum metitur mille, et propheta per aquam usque ad renes dicitur, quia tunc in nobis plenitudo operis excrescit, cum in nobis percepta sapientia omnem quoque, in quantum est possibile, delectationem carnis extinxerit. Nisi enim carnis delectatio in rebus esset, Psalmista non dixisset: *Ure renes meos et cor meum (Psal. xxv, 2).* Aqua igitur ad renes venit cum dulcedo sapientie etiam incentiva carnis interimit; ut ea quæ mentem urere poterant delectationis incendia, frigerent. Qui adhuc mensus est mille, torrentem videlicet quem propheta pertransire non potuit, de quo etiam dicitur, quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis qui non potest transvadari: perceptam namque perfectione operis, ad contemplationem venit. In qua contemplatione dum mens in altum ducitur sublevata, videt in Deo quia non potest penetrare quod videt, et quasi tangit aquam torrentis quem pertransire non valet. Et quia intuetur speculando quod libeat, et tamen hoc ipsum perfecte non valet intueri quod libet, propheta quoque ad aquam quandoque pervenit quam non pertransit; quia ad contemplationem sapientie cum ad extremum ducimur, ipsa ejus immensitas quæ ex se hominem sublevarat, ad se humano animo plenam cognitionem negat, ut hanc et tangendo amet, et tamen pertransiendo nequaquam penetret. Ipsa itaque sapientia quæ esse bonorum operum solet magistra, anhelantem menti per incrementa tribuitur, ut ad eam

proculdubio magni moderaminis gradibus ascendatur: A sto, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum, præstante et auxiliante Domino nostro J. su Chri- Amen.

LIBER SEXTUS.

De Testimoniis in Daniele prophetam.

CAPUT PRIMUM. — De dura vita in domo regis (Ad Dan. 1).

(Moral. l. xxx, cap. 10, n. 59.) Si internæ scientiæ dulcedinem querimus, nec tamen ejus secreta contingere prævalemus, Danielem vitam ad imitandam memoriæ revocantes conspiciamus, et desiderandum scientiæ cultum apprehendamus. Ille quippe qui postmodum voce angelica pro cognitionis internæ concupiscentia vir desideriorum dicitur, prius in aula regia, carnis in se desideria edomuisse memoratur, ut nihil ex delectabilibus cibis attingeret, sed lautis et mollioribus exteriora et aspera cibaria præferret: ut dum sibi exterioris cibi blandimenta subtraheret, ad interni pabuli delectamenta perveniret, et tanto avidius gustum sapientiæ intus acciperet, quanto saporem carnis pro eadem sapientia fors [Text., foris] robustius repressisset. Si enim a carne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu quod delectat invenimus. Intentioni quippe animæ si exterior vrgatio clauditur, interior secessus aperitur. Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se intendere per proventum potest.

CAP. II. — De succensa fornace (Ad Dan. 11).

(Moral. lib. xxx, c. 18, n. 59; lib. ix, c. 66, n. 102.) Charitas in Daniele, quia a regis dapibus guttam compeccavit, ei esurientium ora leonum clausit. Et quia ei sociisque ejus in tranquillitate positus incedia vitiorum subdidit, tribulationis tempore et flammam in fornace temperavit. Nam cum rex Babylonice succendi fornacem juberet, naphthæ, stupæ, picis, et malleoli ministrari congeriem præcepit, sed tamen abstinentes pueros hoc igne mimine consumpsit. Similiter antiquus hostis licet innumeras ciborum concupiscentias nostris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis crescat, bonis tamen mentibus sui, et spiritus gratia insibilat, et a carnalis concupiscentiæ artibus illæxæ perdurant; ut et si ad tentationem cordis flamma ardeat, usque ad consensum tamen tentatio non exurat. Mira igitur dispensatione Conditoris, qualitas ignis in diversa virtute temperata, et vestimenta non attingit, et vincula incenit. Sane: que vitis ad inferendum tormentum flamma frigit, et ad solutionis ministerium exarsit.

CAP. III. — Nonne hæc est Babylon quam ædificavi (Dan. iv, 27).

(Reg. pastor. 1 part., cap. 4; lib. xxiv, c. 23; lib. v, c. 2.) Sæpe qui in potestate sunt, ea quæ recte faciunt, quia elate cogitant, amittunt. Et quia in cogitatione se elevant, in se iran judicis provocant; et licet lateat homines qui apud se agant, tamen Deo judice teste peccant. Neque enim rex Babylonice tunc reus de elatione exstitit, cum ad elationis verba pervenit: quippe qui ore prophæico et ante cum ab elatione tacuit, sententiam reprobationis audivit. Culpam namque perpetratæ superbiæ jam ante detersit, qui omnipotentem Deum quem se offendisse reperit, cunctis sub se genibus prædicavit. Sed quia nonnunquam mens ad tantam elationem dicitur, ut in eo quod timet per ostentationem locutionis effrenetur: post hoc successu sue potestatis elevatus, cum magna se fecisse gauderet, cunctis prius in cogitatione se prætulit et post hæc adhuc tumidus, dixit: *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, et in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei* (Dan. iv, 27)? Quæ vox illius vindictam iræ aperte pertulit,

quam occulta elatio accendit. Nam districtus iudex prius invisibiliter videt, quod publice feriendo deprehendit. Nam cum adhuc esset sermo in ore regis, vox de cælo ruit: *Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, regnum tuum transiet a te, et ab omnibus te ejicient, et cum bestiis erit habitatio tua. Fenum quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te* (Ibid., 28 seqq.). Ecce quia tumor mentis usque ad aëra verba se protulit, patientia judicis se protinus usque ad sententiam erupit; tantoque hunc districtius percussit, quanto ejus se superbia in moderatius erexit. Et quia enumerando bona, dixit in quibus sibi placuit, enumerata mala in quibus feriretur audivit. Unde et in irrationale animal hunc vertit, ab humana societate separavit, agri bestiis, mutata mente, conjunxit; ut districto justoque judicio homo quoque esse perderet, qui magnum se ultra homines æstimasset. Quod ergo factus fuerat perdidit, qui humiliter noluit disimulare quod fecit; et quia elatione cogitationis se super homines extulit, ipsum quem communem cum hominibus habuit seansum hominis amisit. Ut igitur cuiuslibet prelati facta digniora sint, necesse est ut ei apud se semper indigna videantur; ne eadem bona actio cor agentis sublevet, et sublevando plus actorem de elatione dejiciat, quam ipsos quibus impenditur juvet.

CAP. IV. — Thronus Dei flamma ignis (Dan. vii, 9).

(Lib. 1, hom. 5 in Ezech., num. 10.) De pastoribus et prædicatoribus per Daniele dicitur: *Thronus Dei flamma ignis et rotæ ejus ignis accensus* (Dan. vii, 9). Hi enim qui animarum custodes sunt, et pastendi gregis onera susceperunt, mutare loca minime permittuntur. Sed quia in uno loco positi civinitatis in se præsentiam portant et ardent, thronus Dei flamma ignis dicitur. Hi autem qui amore Domini in prædicatione discurrunt, rotæ ejus ignis ardens sunt; quia cum ex desiderio per varia loca discurrunt, unde ipsi ardent, et alios incendunt.

CAP. V. — Millia millium ministrabant ei (Dan. vii, 10).

(Moral. lib. xvii, c. 13, n. 18; lib. ii, c. 3, n. 3.) De electis angelis obtutibus divitiæ majestatis inserventibus per Daniele dicitur: *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei* (Dan. vii, 10). Aliud est assistere, aliud est ministrare; assistunt enim illæ Potestates procul dubio quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt: ministrant vero hi qui ad explenda officia nuntiorum veniunt. Et quia plures sunt qui ministrant quam qui principaliter assistunt, assistentium numerus quasi definitus, ministrantium vero indefinitus ostenditur. De his ergo voce Veritatis dicitur: *Angeli eorum semper vident in cælis faciem Patris mei* (Matth. viii, 10). Sed cum de illis per Paulum dicitur: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis* (Heb. 1, 14). Quomodo aut semper assistere, aut semper videre faciem Patris possunt, si ad ministerium exterius pro nostra salute mittuntur. Quod tamen citius solvimus, si quæte subtilitatis sit angelica natura pensamus. Neque enim sic a divina visione foras exeunt, ut internæ contemplationis participentur gaudiis: quia si Conitoris aspectum exeuntes amitterent, nec jacentes erigere, nec ignorantibus vera annuntiare possest, fontemque lucis quem egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinquarent. In hoc itaque est [Text. add. nunc] angelica

natura a naturæ nostræ conditione distincta, quod n s [Text. add. et] a loco circumscribimur, et cæcitatatis ignorantia coarctamur: angelorum vero spiritus loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusque sciendo disentiunt, quod ipsum fontem scientiæ contemplantur. Qui enim de his quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia comparatione nostræ valde dilatata est, sed tamen comparatione divinæ scientiæ angusta, sicut ipsi illorum spiritus comparatione nostrorum corporum, spiritus sunt, sed comparatione summi et incircumscripti spiritus, corpus. Et mittuntur igitur et assistunt, quia et per hoc quod circumscripti sunt exeunt, et per hoc quod intus quoque præsentem sunt nunquam recedunt. Et faciem ergo Patris semper vident, et tamen ad nos veniunt: quia et ad nos spirituali præsentia foras exeunt, et tamen ibi se unde recesserant per internam contemplationem servant.

CAP. VI. — *Dejecit de fortitudine (Dan. viii, 10).*

(Moral. xxxii, c. 15, n. 26; lib. xxxiv, c. 2, n. 2.) Sub Antiochi specie de Antichristo loquitur Daniel, dicens: *Dejecit de fortitudine et de stellis, et conculcavit eas, et usque ad principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo abstulit iuge sacrificium, et deiecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium, propter peccata, et prosterneat veritas in terra, et faciet et prosperabitur (Dan. viii, 10, 11, 12).* De fortitudine et de stellis deiecit, cum nonnullos et luce justitiæ splen lentes et virtute operis robustos frangit. Qui usque ad principem fortitudinis magnificatus, quia contra ipsum actorem [Text., auctorem] virtutis extollitur. Juge ergo sacrificium tolit, quia studium conversationis Ecclesiæ, in eis quos ceperit, interrumpit. Robur vero propter peccata contra iuge sacrificium ei datur, quia nisi pereuntem merita exigent, eos qui recti credentur obtinere adversarius non possit. Veritas in terra prosterneat, quia tunc fides rerum cælestium ad desiderium vitæ temporalis inclinatur. *Et faciet et prosperabitur*: quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam in electorum corporibus crudelitate inestimabili, sine qualibet objectione grassabitur. Hinc rursus per Daniëlem dicitur: *Et roborabitur fortitudo ejus; sed non in viribus suis (Ibid., 23).* Illius namque hominis fortitudo non in suis viribus roboratur, quia Satana virtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursus ait: *Interficiet robustos et populum Sanctorum secundum voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu ejus (Ibid., 24, 25).* Robustos quippe interficit cum eos qui mente invicti sunt, corpora iter vincit; vel certe robustos et populum sanctorum secundum voluntatem suam interficit, cum eos qui robusti et sancti credebantur, ad nutum suæ voluntatis trahit, in cuius manu dolus dirigitur. Quia quidquid callide machinatur, etiam cum virtute potentie secunda: is exsequitur. Dolus quippe in manu ejus est fraus in virtute: quia omne quod nequiter volet, hoc ad tempus exsequi etiam fortiter potest. Dolus vero ejus dirigi dicitur, quia fraudis ejus malitia nulla difficultate præpeditur. Vel certe dolus in manu ejus dirigitur; quia in illo fraus per opus adjuvatur. Quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo asserit. Nam quidquid lingua mendax simulat, hoc quasi verum esse manus operis tentans ostentat. Hinc rursus cum Daniel bestiam quartam diceret decem cornibus fultam, adjunxit, dicens: *Considerabam cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus; et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia (Dan. vii, 8).* Undecimum quippe hujus bestia cornu esse describitur, quia regni ejus potentia in dignitate roboratur. Omne enim peccatum undenarium est, quia dum perversa agit, præcepti Decalogum transit. Et quia in cilicio peccatum plangi ur, hinc est quod in tabernaculo

vela cilicina undecim fiunt. Hinc Petrus in undenario numero Apostolos remanere metuens, et signari culpam per undenarium cernens, implere numerum Apostolorum duodenario, Mathiam duodecimum sorte missa apponens curavit [Text., requisivit]. Quia ergo per undenarium transgressio exprimitur, hujus bestia cornu undecimo ipse transgressionis auctor demonstratur: quod videlicet parvulum oritur, quia purus homo generatur. Sed immaniter crescit, quia usque ad conjunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit. Quod tria cornua quæ ei ante faciem sunt evellit: quia ditioni suæ regna totidem quæ sibi vicina sunt subigit. Cujus oculi sunt ut oculi hominis, sed os super omnes ingentia loquitur, quia in illo humana forma cernitur, sed verbi: suis ultra homines elevatur. Sicut per Paulum dicitur: *Qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (II Thess. ii, 4).* Totam enim virtutem diaboli in illo uno damnato homine congeretur, ut tanto per illum fortia et mira faciat, quanto illum collectis suis viribus instigat, qui in omni fastu fallaciæ et virtutis robore et culminis elatione prosperabitur. De eo iterum Daniel dicit: *Contra principem principum consurget, et sine manu conteretur (Dan. viii, 25).* Hoc idem Paulus dicit: *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. ii, 4).* Sine manu vero conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum judicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. Sicut per Paulum dicitur: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (Ibid., 3).*

CAP. VII. — *Et ego elangui et ægrotavi (Dan. viii, 27).*

(Dialog. l. iii, cap. 24; lib. i, hom. 8, in Ezech. num. 19.) Cum Daniel magnam et terribilem visionem vidisset ex qua contremuit, protinus adjunxit: *Et ego elangui et ægrotavi per dies plurimos (Dan. viii, 27).* Caro quippe ea quæ sunt spiritus capere non valet, et idcirco nonnunquam cum mens humana ultra se ad videndum duratur, necesse est ut hoc carneum vasculum quod ferre talenti pondus non valet, infirmetur. Vel certe videns sublimem visionem, per plurimos dies elanguit et ægrotavit, quia hi qui in virtutibus fortes sunt, cum altiora Dei conspiciunt, in sua sibi æstimatione infirmi et imbecilles fiunt.

CAP. VIII. — *Audivi vocem verborum, et audiens, jacebam consternatus (Dan. x, 9).*

(Moral. xxii, c. 2, n. 47.) Daniel propheta, loquente ad se Domino, dum positionem sui corporis nobis insinuare studuit, meritorem incrementa signavit. Ait enim: *Audivi vocem verborum ejus: et audiens, jacebam consternatus super faciem meam, vultusque meus hærebat terræ: et ecce manus tetigit me, et erexit me super genæ meam, et super articulos manuum mearum, et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba quæ loquor ad te, et sta in gradu tuo: nunc enim missus sum ad te. Cumque dixisset mihi sermonem hunc, steti tremens, et ait ad me: Noli metuere (Dan. x, 9, 12).* Quam videlicet positionem sui corporis, dum verba intrinsicè loquentis audiret, nequaquam nobis tanta cura exprimeret, si a my teris vacuum cognovisset. In Scriptura enim sacra justi viri non solum quæ dicunt prophetia est, sed etiam plerumque quod agunt. Vir etiam sanctus internis mysteriis plenus, per positionem quoque corporis virtutem exprimit vocis. Et per hoc quod primum in terra prostratus jacuit, per hoc quod se postmodum in manuum suarum articulis et in genibus erexit, per hoc quod ad extremum erectus et tremens constitit, in seipso nobis omnem ordinem nostri proventus innote cit. Verba enim Dei in terra jacentes audimus, cum in peccatis positi, terrenæ pollutioni conjuncti, sanctorum voce spiritualia præcepta cognoscimus. Ad ejus præcepta quasi super genua et super manuum nostrarum articulos erigi-

mur, quia a terrenis contagiis recedentes, quasi jam ab inquinis ventrem [Text. mentem] levamus. Sicut enim totus terræ inhæret qui consternatus jacet, ita qui in genibus et manuum suarum articulis incurvatur, inchoante propectu, ex magna jam parte a terra suspenditur. Ad extremum vero voce dominica erecti quidem, sed trementes assistimus, cum a terrenis desiderijs perfecte sublevati, verba Dei quo plenius cognoscimus, plus timemus: adhuc enim quasi in terra jacet, qui ad coelestia erigi terrenorum desiderijs negligit. Quasi sublevatus autem adhuc in genibus et in manibus incumbit qui quædam jam contagia deserit, sed quibusdam adhuc terrenis operibus non contradicit: jam vero ad verba Dei erectus assistit, qui perfecte mentem ad coelestia [Text. sublimia] erigit, et per immunda desideria incurvari conteñnit. Bene vero tremement se stetit indicat, quia examen subtilitatis internæ quo plenius ad illud proficiscitur, plus formidatur. Ubi apte divina voce subjungitur: *Noli mettere*; quia cum plus ipsi quod timeamus agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus: quatenus et contemptus noster paulisper transeat in timorem, et timor transeat in charitatem. Ut quia quæ anti nos Deo per contemptum resistimus, per timorem fugimus, et contemptu quoque et timore postposito solo ei amore jungamur. Paulisper enim etiam timere dediscimus, eique vi solius dilectionis inhæremus [Text. timorem ejus discimus, cujus solius dilectioni inhæremus]. Appositis igitur quasi quibusdam gradibus propectus nostri, mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, et post propter charitatem ad alta amoris levamus: ut et ab eo quod quisque timet, reprimatur ut timeat; et ab eo quod jam timuit, sublevetur ut præsumat.

CAP. IX. — *Ego veni propter sermones tuos*
(Dan. x, 15).

(Moral. xvii, c. 12, n. 17.) Libet inquirere si pax in sublimibus summa retinetur, quid est quod per Angelum Daniæli dicitur: *Ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus. Et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium mihi* (Dan. x, 15). Et paulo post: *Nunc revertar ut præliet adversum principem Persarum. Cum enim egrededer, apparuit principem Græcorum adveniens* (Ibid., 20). Quos itaque alios principes gentium, nisi angelos vocat qui sibi resistere exeunti potuissent? Quæ ergo pax esse in sublimibus potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus præliandi certamen agitur, qui semper conspectui veritatis assistunt? Sed quia certa Angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt præliata, cum subjectorum mores adversum se vicissim præpositorum spirituum opem merentur, ipsi qui præsent spiritus contra se venire referuntur: is enim angelus qui Daniæli loquebatur captivus Israelitici populi in Perside constitutus præliatus agnoscitur. Michael autem eorum qui ex ea:ca plene in Judæa remanserant, præpositus invenitur. Unde ab hoc eodem angelo paulo post Daniæli dicitur: *Nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester* (Ibid., 21). De quo et hoc quod præmissimus, dicitur: *Ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium mihi*. Qui dum n:quaqua simul esse, sed venire in adjutorium dicitur, aperte ei populo præliatus agnoscitur, qui captus in alia parte tenebatur. Quid est ergo angelum dicere: *Ego veni propter sermones tuos, princeps vero Persarum restitit mihi*, nisi sua subditis opera nuntiare? Ac si aperte

A dicat: *Præcum quidem tuarum merita exigunt, et Israeliticus populus a jugo suæ captivitatis exuatur; sed est adhuc quod in eodem populo Persarum dominio purgari debeat, unde de ereptione illius Persarum princeps mihi jure contradicit. Quamvis preces tuas eorum quoque lacrymæ qui in Judæa relictii sunt, adjuvent. Unde hoc quoque quod diximus, adjungit: Michael princeps vester venit in adjutorium mihi*. Cumque ut adversum Persarum principem præliet egreditor, Græcorum sibi princeps apparet adveniens; quia ex re innuitur quod adversum Græcos quoque Judæa aliquid commiserat, quorum profecto causa ereptioni illius resistebat. Prophetæ igitur preces angelus exaudivit; sed Persarum princeps resistit, quia et si jam vita justii deprecantis ereptionem populi exigit, ejusdem tamen populi adhuc vita contradicit; ut quia nec plene hi qui in captivitatem fuerant ducti purgati sunt, jure eis adhuc Persæ dominantur. Michael adjuvat, sed Græcorum princeps ad prælium venit: quia mereri quidem veniam tam longa oppressorum captivitas poterat, sed ereptionis eorum beneficio, hoc quoque quod in Græcos deliquerant, obviabat. Recte ergo dicitur quod contra se angeli veniunt, quia subjectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt. Nam sublimis spiritus eisdem gentibus principantes nequaquam pro injuste agentibus decertant, sed eorum facta justè judicantes examinant. Cumque uniuscujusque gentis vel culpa vel justitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, ejusdem gentis præpositus, vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur: quorum tamen omnium una victoria est et sui super se oppilicis voluntas summa; quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent nunquam volunt.

CAP. X. — *Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia* (Dan. xii, 4).

(Lib. ii, hom. 4, in Ezech., n. 12.) Sciendum nobis est, quod per incrementa temporum crevit scientia spiritalium patrum; plus namque Moyses quam Abraham, plus prophætæ quam Moyses, plus apostoli quam prophætæ in omnipotentis Dei scientia eruditi sunt; Daniæle attestante, qui ait: *Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia* (Dan. xii, 4). Ad Moysen Dominus dicit: *Ego sum Deus Abrahami, et Deus Isaac, et Deus Jacob; et nomen meum Adonai non indicari eis* (Exod. vi, 3). Ecce plus Moy:si quam Abraham innotuerat, qui illud de se Moysi indicat quod se Abrahæ non indicasse narrabat. Prophætæ etiam plus quam Moyses divinam scientiam apprehendere potuerunt, Psalmista teste, qui ait: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est; et subjungit: Super omnes docentes me intellexi* (Psal. cxviii, 97 et seq.); et iterum: *Super seniores intellexi*. Qui ergo legem meditari se memorat, et super omnes docentes se ac super seniores intellexisse testatur, quia divinam scientiam plus quam Moyses acceperat, manifestat. Plus quoque sancti apostoli docti sunt quam prophætæ, Veritate teste quæ dicit: *Multi reges et prophætæ voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt* (Matth. xii, 17). Plus ergo quam prophætæ divinam scientiam noverrunt; quia quod illi solo spiritu viderunt, ipsi etiam corporaliter videbant. Impleta est itaque Daniælis sententia, quia pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia: quanto enim mundus ad extremitatem ductus, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria in sæcula. Amen.

LIBER SEPTIMUS.

De Testimoniis in Oseam prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *Ecce ego septiam vias tuas spiritus*
(Ose. ii, 6).

(Lib. ii, hom. 35, in Evang., num. 9; Moral. l. xxxiv,

PATROL. LXXIX.

cap. 2, num. 3.) Vir uniuscujusque fidelis animæ Deus est, quia ei hæc per fidem conjuncta est. Sed plerumque contingit, ut anima Deo conjuncta for-

32

tassis infirmata in illicitis desideriis ruat, immundis adhuc se spiritibus in operatione substernat, mundi gloriam quærat, delectatione carnali pascatur, exquisitis voluptatibus nutriatur. Sed plerumque Dominus omnipotens talem animam respicit misericorditer, et ejus voluptatibus permiscet amaritudinem. Ut dum votis ejus valida contrarietate nascitur, ex ipsa impossibilitate corrigatur. Hinc est quod specie unicujusque animæ, de infirmante Judæa et in pravis itineribus gradiente, per Osee prophetam Dominus dicit: *Ecce septem vias tuas spinis* (Osee II, 6). Viæ fidei animæ spinis sepiuntur, dum dolo: um punctiones [Text. dolorem punctio] invenit, in hoc quod temporaliter concupiscit. *Et septem maceria*; et vias suas non inveniet. Quasi interposita maceria viis ejus obviat, cujus pimirum desideria perfectionis difficultas repugnat [Text. impugnat]. Et semitas suas invenire non potest, quia hoc quod male quærit prohibetur adipisci. *Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos: et quæret eos, et non inveniet.* Malignos enim spiritus quibus se in suis desideriis anima subdidit, ad delectationem suorum effectum minime apprehendit. Sed de hac salubri adversitate et difficultate quanta utilitas nascatur, adjungit, dicens: *Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia melius mihi erat tunc quam nunc.* Prior vir Dominus est, quia cætam sibi animam sancti spiritus interposito amore conjunxit. Quem tunc mens unicujusque desiderat, cum multiplices amaritudines velut quædam spinas invenit in eis delectationibus quas temporaliter concupiscit. Nam cum adversitatibus mundi quem dicitur morderi anima cepit, tunc plenius intelligit quanto illi cum priore viro melius fuit. Tunc quæ adultera cæmata est esse, nec tamen aperto opere potuit, fidelis conjux esse dèrernit. Eos ergo quos voluptas [Text. voluntas] prava pervertit, plerumque adversitas corrigit. Unde nimis timendum est ne sequantur prospera, cum desiderantur injusta. Quia difficilius malum corrigitur, quod perfectionis [Text. add. etiam] prosperitate fulciur.

CAP. II. — Dedi eis frumentum, vinum et oleum (Osee II, 8).

(In Reg. pastor., cap. 24.) Qui sacræ legis verba non recte intelligunt, errores discordiæque generando, legem Dei quæ idcirco homini data est, ut Satanæ sacrificia prohibeat, a eadem ipsam in Satanæ sacrificium vertunt. Unde per Osee queritur Dominus dicens: *Dedi eis frumentum, vinum et oleum; et argentum multiplicavi eis et aurum, quæ fecerunt Baal* (Osee II, 8). Frumentum a Domino accipimus, quando in dictis obscurioribus subducto tegmine literæ per medelam spiritus, legis interna sentimus. Vinum suum nobis præstat Dominus, cum Scripturæ suæ alta prædicatione nos debeat. O eum quoque suum nobis tribuit, cum præceptis apertioribus vitam nostram blanda lenitate disponit. Argentum multiplicat, cum luce veritatis nobis splendida eloquia subministrat; auroque nos datat, quando cor nostrum intellectu summi fulgoris irrahiat. Quæ cuncta hæretici Baal offerunt; quia apud auditorum suorum coria corrupte omnia intelligendo pervertunt, et de frumento Dei, vino, et oleo, argento pariter et auro Satanæ sacrificium immolant, quia ad errorem discordiæ verba pacis inclinant.

CAP. III. — Maledictum et mendacium inundaverunt (Osee IV, 2).

(Lib. I, hom. 11, in Ezech., num. 25; Moral. lib. I, c. 17.) Justus et omnipotens Deus cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit ut cæcata mentem in aliis labatur. Unde per Osee dicitur: *Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt; et sanguis sanguinem tetigit* (Osee IV, 2). Sedit enim sanguinis nomine peccatum signari. Unde is qui a peccatis liberari desiderat, per penitentiam clamat: *Libera me de sanguinibus* (Psal. I, 15). Sanguis itaque sanguinem tangit, cum culpæ culpam convolverit. Et peccatum peccato additur, ut

ante Dei oculos adjunctis iniquitatibus anima crucietur.

CAP. IV. — Peccata populi mei comedunt (Osee IV, 8).

(Lib. I, hom. 17, in Evang., num. 8) Ecce de oblatione fidelium vivimus, sed pro animabus fidelium non laboramus. Illa in stipendio nostro sumimus quæ pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt; nec tamen contra eadem peccata vel orationis studio, vel prædicationis, ut dignum est, insudamus. Vix procul a sua quempiam aperta voce reprehendimus, et adhuc quod est gravius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, ejus forsitan acta laudamus, ne si adversetur per iracundiam, munus subtrahat quod impendebat. Sed debemus sine cessatio e meminisse quod de quibusdam scriptum est in Osee: *Peccata populi mei comedunt* (Osee IV, 8). Cur autem peccata populi comedere dicuntur, nisi quia peccata delinquentium fovent, ne temporalia stipendia amittant. Sed et nos qui ex oblationibus fidelium vivimus, quas illi pro suis peccatis obtulerunt, si comedimus et tacemus, eorum procul dubio peccata manducamus. Pensemus ergo cujus sit apud Dominum criminis peccatorum pretium comedere, et nihil contra peccata peccantium [Text. prædicando] agere.

CAP. V. — Victimæ in profundo deferebant (Osee V, 2).

(Lib. I, hom. 4, in Ezech., num. 4.) Væ his qui per bona quæ faciunt terrenam gloriam quæruunt. Per Osee dicitur: *Victimæ in profundo deferebant* (Osee V, 2). Qui sunt aliud lacrymæ orationis, nisi victimæ oblationis nostræ, sicut scriptum est: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (Psal. L, 18)? Et sunt nonnulli qui idcirco se in prece lamentis afficiunt, ut aut terrena commoda acquirant, aut hominibus sancti esse videantur. Quid isti nisi victimæ in profundo deferunt, qui per hoc quod in imo sunt quæ requirunt, orationis suæ sacrificium deorsum deponunt.

CAP. VI. — Fornicationis spiritus in medio eorum (Osee V, 2).

(Moral. lib. xxvi, c. 17, n. 28.) Omni custodia mens est a superbia: tum re servanda: intus enim videt Deus quod mentem elevat, et idcirco foras permittit invadescere quod deponat. Intus prius extollitur, quod foras postmodum luxuriæ corruptione feriat. Hinc quippe per Osee contra Israelitas dicitur: *Fornicationis spiritus in medio eorum, et Dominum non cognoverunt* (Osee V, 2). Qui ut ostenderet quod causa libidinis ex culpa prorupit elationis, mox subdit, dicens: *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus* (Ibid., 5). Ac si diceret: Culpa quæ per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto res ondit. Occultam enim culpam sequitur aperta percussio, ut malis exterioribus interiora puniantur, et cor publice per luxuriam corruat, quod latenter tumbat.

CAP. VII. — Factus est Ephraim panis subcinericium (Osee VII, 8).

(Moral. lib. xxxii, c. 10, n. 12.) Quisquis adhuc ea quæ mundi sunt appetit, ante faciem veri luminis non apparet, quia sub pulvere terrenæ contagionis [Text. cogitationis] latet. Hinc est quod de unaquaque anima terrenis desideriis aggravata sub Ephraim specie dicitur per Osee: *Factus est Ephraim panis subcinericium, qui non reversatur* (Osee VII, 8). Ex natura quippe bene condita nobis est intentio quæ surgat in Dominum; sed ex conversatione nequiter assuetæ, inest voluptas quæ præsens præmet in æculum. Panis vero subcinericium ex ea parte est mundior quam inferius occultat, et ex parte sordidior quæ desuper cinerem portat. Quisquis igitur intentionem qua Dominum debuisse quærere negligit, quasi more panis subcinericii mundiore partem inferius premit. Et cum curas sæculi libenter tolerat, quasi congestum cinerem superius portat. Reversaretur vero panis subcinericium, si desideriorum carnalium cinerem repelleret, et intentionem bonam quam in se dudum de-

spiciendo oppresserat, superius ostentaret. Sed reversari non potuit, cum mens amore curarum secularium pressa, mollem superpositi cineris abigere negligit; dumque assurgere in intentionem bonam non appetit, quasi mundiores faciem subitus premit.

CAP. VIII. — *Comederunt alieni robur ejus et nescivit* (Osee vii, 9).

(Moral. lib. xxv, c. 7, n. 14; lib. xxxiv, c. 3, n. 6.) In hac mortali vita consistere, quasi ad vetustatem ire est, et cum indiscussa mens relinquitur, in quodam senio torporis poporatur; quia sui negligens propositum robur insensibiliter perdens, a forma prioris fortitudinis, dum nescit, senescit. Unde dicitur per Osee sub Ephraim specie: *Comederunt alieni robur ejus et nescivit: sed et cani effusi sunt in eo, et [Text. add. ipse] ignoravit* (Osee vii, 9). Alieni quippe solent intelligi spiritus apostatae, qui robur comedunt eam virtutem mentis pervertendo consumunt. Quod Ephraim et pertulit et nescivit, quia in tentatione malignorum spirituum et robur animi perdidit, et hoc ipsum quod perdidit non intellexit.

CAP. IX. — *Ipsi regnaverunt et non ex me* (Osee viii, 4).

(In Reg. pastor. i part., c. 1.) Contra malos pastores Dominus per Osee queritur, dicens: *Ipsi regnaverunt et non ex me, principes exstiterunt et non cognovi* (Osee viii, 4). Ex se enim et non ex arbi summi rectoris regnant, qui nullis sulti virtutibus, nequam divinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, culmen regiminis rapiunt potius quam assequuntur. Quos tamen internus iudex, et provehit et non cognoscit: quia quos permittendo tolerat, profecto per iudicium reprobationis ignorat. Unde ad se quibusdam per st miracula venientibus dicit: *Recedite a me operarii iniquitatis, nescio vos qui estis* (Luc. xiii, 27).

CAP. X. — *Culmus stans non est in eis germen* (Osee viii, 7).

(Moral. vii, c. 43, n. 70, 71.) Hypocritis humanos favores desiderantibus per Osee dicitur: *Culmus stans non est in eis germen, et non facit farinam; quod et si fecerint, alieni comedent illam* (Osee viii, 7). Culmus germen non habet, cum vita virtutum meritis caret. Farinam culmus non facit, cum is qui in presenti saeculo proficit, nil subtilitatis intelligit, nullum boni operis fructum reddit. Sed saepe et cum profecerit farinam, hanc alieni comedunt, quia et cum bona opera hypocritae ostendunt, de his malignorum spirituum vota satiantur. Qui enim per haec placere Deo non appetunt, nequaquam agri Dominum, sed alienos pascunt.

CAP. XI. — *Ephraim vitula docta diligere trituram* (Osee x, 11).

(Moral. xx, c. 15, n. 39.) Perversi homines pro

A hujus mundi gloria cunctis sudoribus libenter serviunt, et gravium laborum jugo devotissime colla submitunt. Quod bene sub Ephraim specie Osee prophetante describitur, qui ait: *Ephraim vitula docta diligere trituram* (Osee x, 11). Vitula enim triturae laboribus assueta, relaxata plerumque, ad ejusdem laboris usum etiam non compulsa revertitur: ita pravorum mens hujus mundi servitiis dedita, et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiam si libere sibi vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat. Et usu [Text. usum] miserae conversationis trituram laboris quaerit, ut a jugo mundanae servitutis non libeat cessare, etiamsi liceat.

CAP. XII. — *Dabo tibi reges in furore meo* (Osee xiii, 11).

(Moral. xxv, c. 16, n. 34.) Nullus qui malum rectorem patitur, eum quem patitur, accusat; quia nimirum sui fuit meriti, perversi rectoris subjacere diioni. Culpam ergo propriam magis accuset operis, quam injuriam gubernatoris. Scriptum est enim in Osee: *Dabo tibi reges in furore meo* (Osee xiii, 11). Quid igitur illos nobis praesae despiciamus quorum super nos regimur a Domino furore suscipimus? Si ergo irascente Domino Deo secundum nostra merita rectores accipimus, in illorum actione colligimus quid ex nostra actione [Text. astimatione] pensemus.

CAP. XIII. — *Ero mors tua, o mors* (Osee xiii, 14).

(Moral. xii, cap. 11; 1 b. n. hom. 22; in Evang. num. 6.) Ab inferno rediens Dominus, nequaquam electos simul et reprobos traxit; sed exinde illos sustulit quos suos in fide et actibus recogovit. Unde per Osee prophetam dicit: *Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne* (Osee xiii, 14). Id namque quod occidimus, agimus ut penitus non sit. Ex eo vero quod morilemus partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis exstitit; quia vero ex inferno partem abstulit et partem reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergo: *Ero mors tua, o mors*. Ac si aperte dicat: Quia in electis meis te funditus perimo, ero morsus tuus, inferne; quia sublaus eis te ex parte transigo; quod enim ante passionem promisit, in resurrectione sua Dominus implevit: *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me* (Joan. xii, 32). Omnia abstulit utique electa: omnia traxit, qui de electis suis ad inferos nullum reliquit Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per omnia saecula saeculorum. Amen.

LIBER OCTAVUS.

De Testimoniis in Joel prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *Residuum erucæ comedit locusta* (Joel i, 4).

(Moral. lib. xxxiii, c. 37, n. 65.) Saepe mens reproborum gaudet de quibusdam vitiis, quod eis subjecta non sit; et praecavere ac genere negligit: quia dum quaedam pravitatis de idea transeunt, alia vice eorum, quibus fortasse nequius succumbit, succedunt. Unde bene per Joel prophetam dicitur: *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo* (Joel i, 4). Quid enim per erucam quæ toto corpore in terra reptat, nisi luxuria designatur? quæ cor quod tenet ita polluit, ut in superioris munditiæ surgere amore non possit. Quid per locustam quæ saltibus volat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ se vanis presumptionibus exultat? Quid per bruchum, cujus pene

D totum corpus in ventrem colligit, nisi edendi ingluvies figuratur? Quid per rubiginem, quæ dum tangit incendit, nisi ira innuitur? Residuum ergo erucæ locusta comedit, quia saepe cum luxuria vitium a mente recesserit, inanis gloria succedit. Nam quia jam per amorem carnis non sternitur, quasi sanctam se ex charitate gloriatur. Residuum locustæ bruchus comedit, quia saepe cum inani gloria quæ quasi ex sanctitate veniebat resistitur, vel ventri, vel quibuslibet ambiosis desideriis immoderatus indulgetur; mens enim Dei nescia tanto atrocis ad quemlibet ambitum ducitur, quanto nullo vel humanæ laudis amore refrenatur. Residuum bruchi rubigo consumit, quia saepe dum ventris ingluvies per abstinentiam restringitur, ira impatientia acrius dominatur; quæ more rubiginis quasi exurendo messum

comedit: quia virtutum fructus impatientiæ flamma tabescit: dum ergo vitis vitia succedunt, agrum mentis alia pestis devorat, dum alia relinquit. Bene autem sublitur: *Expergiscimini ebrii et flete* (Joel 1, 4). Ebrii quippe vocati sunt qui mundi hujus amore confusi mala non sentiunt quæ patiuntur; quid est ergo dicere: *Expergiscimini ebrii et flete* (Ibid., 5), nisi somnum vestre insensibilitatis excutite, et in devastatione cordis, tot sibi succedentibus vitiis pestibus, vigilantibus lamentis obviate.

CAP. II. — *Posuit vineam meam in desertum* (Joel 1, 7).

(Moral. viii, cap. 48, n. 81.) Hypocritæ affectantes laudes hominum, cum se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos cum maligni spiritus ad jactantiam provocant, opera eorum captivantes denudant. Unde sub cujusdam gentis specie antiquorum hostium malitiam signans per Joel Veritas dicit: *Posuit vineam meam in desertum, decorticavit ficum meam; nudans exspoliavit eam, albi facti sunt rami ejus* (Joel 1, 7). Insidiantibus quippe spiritibus, Dei vinea in desertum ponitur, cum plena fructibus anima humanæ laudis cupiditate disipatur. Ficum Dei gens ista decorticat, quia seductam mentem in favoris appetitum rapiens, quo hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit, eamque nudans exspoliat, quia quæ usque in bonis suis absconditur quasi proprii tegminis cortice vestitur. Cum vero mens hoc quod egerit, videri ab aliis concupiscit, quasi exspoliata ficus eum qui se texerat corticem amisit. Unde [Text. Ubi] apte sublitur: *Albi facti sunt rami ejus*: quia ostensa humanis oculis ejus opera candescunt. De sanctitate nomen sumitur, cum recta actio divulgatur: sed quod in subdito cortice rami fici hujus ardescunt, solemter intuentum est, quia facta arrogantium humanis oculis ostensa, unde placere appetunt, in le siccantur. Men itaque quæ per jactantiam prodicitur [Text. prodit] decorticata ficus [Text. add. recte] vocatur: quia et candida est per hoc quod cernitur, et siccitati proxima; per hoc quod tegmine cordis nudatur.

CAP. III. — *Sanctificate jejunium* (Joel 1, 14).

(Reg. pastor. iii part., c. 19; lib. 1, hom. 46, in

Evang., num. 6.) Virtus abstinentiæ parva esse creditur [Text. quam parva respicitur], quæ non [Text. add. nisi] ex aliis virtutibus commendatur. Hinc per Joel dicitur: *Sanctificate jejunium* (Joel 1, 14): jejunium sanctificare est, adjunctis aliis bonis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Tunc etiam abinentes Deo placentem abstinentiam offerunt, cum ea quæ sibi de alimentis subtrahunt, indigentibus tribuunt. Sclerter namque metuendum [Text. audiendum] est, quod per prophetam Dominus redarguit, dicens: *Cum jejunaretis et plangeretis, nunquid jejunium jejunastis mihi? et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobis bibistis* (Zach. vii, 5). Non enim Deo sed sibi quisquis jejunat, si ea quæ ventri ad tempus subtrahit, non inopibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. Sibi comedit et bibit, qui alimenta corporis, quæ sunt communia dona conditoris, sine indigentibus percipit. Illud ergo jejunium Dominus approbat, quod ad ejus oculos manus elemosynarum levat. Incassum quoque jejunio caro atteritur, si a pravis suis voluptatibus animus non refrenatur, cum per prophetam Dominus dicat: *Ecce in die jejunii vestri inventur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis* (Isa. lviii, 5). Neque enim qui debitorem suum, hoc quod delit repetit, aliqui injuste facit; sed dignum est ut quisquis se in poenitentia macerat, etiam hoc quod sibi juste competit interdicit. Sic [Text. sic sic] nobis afflicti et poenitentibus a Deo dimittitur quod injuste egimus, si pro amore i filius et hoc quod nobis juste competit relaxemus. Per abstinentiam itaque vitia carnis mortificantur; et ne mortua caro putrescat, per jejunium agitur; mortuum ergo carnis putrescere est, hoc mortale corpus fluxui luxuriæ deservire. Sicut de quibusdam per eundem Joel prophetam dicitur: *Computruerunt jumenta in stercore suo* (Joel 1, 17). Jumenta quippe in stercore suo putrescere est, carnales homines in fetore luxuriæ vitam finire. Bene ergo jejunamus, quando hoc mortale corpus a luxuriæ putredine per continentiam et jejunii condimentum custodimus: auxiliante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria per infinita sæcula. Amen.

LIBER NONUS.

De Testimoniis in Amos, Michæam et Naum prophetas.

CAPUT PRIMUM. — *Secuerunt prægnantes Galaad* (Amos 1, 13).

(Reg. pa. t. iii, part., c. 24, admon. 25.) Hæretici, ut a vulgari imperitum vulgus scientiæ sibi nomen extorqueant, student summo opere et ab aliis recte intellecta destruere, et sua perversa roborare. Unde bene per prophetam Amos dicitur: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum* (Amos 1, 13). Galaad namque acervus testimonii interpretatur. Et quia cuncta simul congregatio Ecclesiæ per confessionem servit testimonio veritatis, non incongrue per Galaad Ecclesia exprimitur, quæ ore cunctorum fidelium de Deo quæ sunt vera testatur. Prægnantes vocantur animæ, quæ intellectum verbi ex divino amore concipiunt, si ad perfectum tempus veniant, conceptam intelligentiam operis ostensione pariturae. Terminum vero suum dilatare est opinionis suæ nomen extendere. Secuerunt ergo prægnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum, quia nimirum hæretici mentes fidelium quæ jam aliquod de veritatis intellectu conceperant, perversa prædicatione perimunt; et scientiæ sibi nomen extendunt: parvulorum corda jam de verbi conceptione gravida erroris gladio scindunt, et quasi doctrinæ sibi opinionem faciunt.

CAP. II. — *Ecce ego stridebo super vos* (Amos 1, 13).

(Moral. lib. xxxii, c. 5, n. 2.) Aliquando inscen-

satis rebus propter infirmitatem nostram alta condensatione Dominus se comparat, sicut per Amos dicitur: *Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum feno* (Amos 1, 13). Quia enim fenum est vita carnalium, sicut scriptum est: *Omnis caro fenum* (Isa. xl, 6); in eo quod Dominus vitam carnalium patitur, more plaustrum fenum se portare testatur. Cui sub feni onere stridere est, pondera et iniquitates peccantium cum querela tolerare.

CAP. III. — *Pluit super civitatem unam* (Amos iv, 7).

(Lib. 1, hom. 10, in Ezech., num. 23.) Quotidie impleri videmus hoc quod Dominus per Amos narrat, quia fuerit iratus, cum dicit: *Pluit super civitatem unam, et super civitatem alteram non pluit; pars una compluta est, et pars super quam non pluit. Text. quæ compluta non est, aruit* (Amos iv, 7). Cum enim sanctæ exhortationis verba alia mens suscipit, alia mens suscipere recusat. Super unam civitatem Dominus pluit, super alteram non pluit. Cum vero et ipse qui prædicationem audit, ab aliis vitis cogit, et ab aliis emendari contemnit: in isto pars una compluta, quia fructum fecit, et pars quæ compluta non est, aruit; quia exhortationis verbum non plene suscipiens, a bono opere sterilis remansit.

CAP. IV. — *Constituente in porta judicium* (Amos v, 15).

(Moral. lib. xxi, c. 20, n. 52.) Mos apud veteres fuit ut ad portam seniores sederent, qui certantium jurgia judiciaria examinatione distringerent: quatenus

urbem in qua concorditer vivere oporteret, discordes non intrarent. Unde et per Amos Dominus dicit: *Constituete in porta iudicium* (Amos v, 15).

CAP. V. — Væ desiderantibus diem Domini
(Amos v, 18).

(Moral. lib. iv, c. 11, n. 18.) Sunt nonnulli qui fidem quam tenere se sermonibus ostendunt, operibus destruunt; et aut prava sunt quæ faciunt, aut recta opera non recto corde sectantur: non enim de suis operibus retributiones perpetuas, sed transitorios favores querunt. Et tamen quia quasi sanctos laudari se audiunt, esse se veraciter sanctos arbitrantur, et quanto se ex multorum estimatione irreprehensibiles putant, tanto diem districti iudicii securus expectant. De quibus per Amos dicitur: *Væ desiderantibus diem Domini* (Amos v, 18).

CAP. VI. — Vocavit Dominus iudicium (Amos vii, 4).

(Moral. lib. xxxiii, c. 6, n. 13.) Nonnulli mundum deserunt, et bonorum transeuntium vana derelinquunt; et ima humilitatis appetentes, humanæ conversationis morem bene vivendo transcendunt; et in tanta studiorum arte proficiunt, ut signorum virtutes jam operentur. Sed quia seipso circumspiciendo tegere negligunt, inanis gloriæ telo percussi ad inferi profundum pejus de alto ruunt. Hinc per Amos dicitur: *Vocavit Dominus iudicium ad ignem, et devoravit abyssum multam, et comedit partem domus* (Amos vii, 4). Iudicium [Text. add. Domini] ad ignem vocatur, cum iustitiæ sententia ad poenam jam æternæ concretionis ostenditur; et multam abyssum devorat, quia iniquas et incomprehensibiles hominum mentes concremat, quæ nunc se hominibus etiam sub signorum miraculis occultant. Pars vero domus [Text. Domini] comeditur, quia illos quoque gehenna devorat qui nunc quasi in sanctis actibus de electorum numero se esse gloriantur.

CAP. VII. — Non sum propheta (Amos vii, 14).

(Moral. lib. ii, c. 56, n. 89.) Si prophetiæ spiritus

propheti semper adesset, inquitus Amos propheta non diceret: *Non sum propheta* (Amos vii, 14). Quomodo autem propheta non fuit qui de futuris tot vera prædixit? Aut quomodo propheta fuit, qui de se in præ-enti vera denegavit? Sed quia eadem hora qua requisitus est, prophetiæ sibi spiritum deesse sensit; de seipso veraciter intulit, dicens: *Non sum propheta*. Qui tamen secutus adjunxit: *Et nunc audi verbum Domini* [Text. hæc dicit Dominus]: *uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filiæ in gladio cadent* (Ibid., 16). Quibus prophetæ verbis ostenditur, quia dum de se illa loqueretur impletus est, et mox habere prophetandi spiritum meruit, et prophetam se non esse humiliter agnovit.

CAP. VIII. — Et veniens ad Babylonem ibi liberaberis
(Mich. iv, 10).

(Lib. i, hom. 10, in Ezech. num. 12.) Si qui ab statu rectitudinis in pravam actionem ceciderunt, non sunt desperandi; quia per Prophetam Michæam Dominus dicit: *Et veniens usque ad Babylonem ibi liberaberis* (Mich. iv, 10). Quid Babylonia nisi confusio vocatur? Sæpe enim quis postquam in confusionem vitiorum cecidit, erubescens mala quæ perpetravit, ad poenitentiam reddit, sequæ à suis lapsibus bene vivendo erigit. Quis ergo iste, nisi qui usque ad Babylonem venit; et liberatus est, qui postquam confusus mente perversa perpetravit, hæc ipsa erubescens mala quæ fecit, se contra se erigit, et bene operando ad statum rectitudinis reddit: in Babylonem itaque venit et ibi liberatus est, qui per divinam gratiam ostenditur etiam de confusione salvatus.

CAP. IX. — Sicut spinæ invicem se complectuntur
(Naum. i, 10).

(Moral. lib. xxxiii, c. 31, n. 55.) De unitate reproborum Naum propheta ait: *Sicut spinæ invicem se complectuntur, sic convivium eorum pariter potantur* (Naum. i, 10). Convivium reproborum est delectatio temporalium voluptatum. In quo nimirum convivio pariter potant, qui delectationis suæ illecebris se concorditer debriant.

LIBER DECIMUS.

De Testimoniis in Habacuc et Sophoniam prophetas.

CAPUT PRIMUM. — Super custodiam meam stabo
(Habac. ii, 1).

(Moral. l. xvii, c. 16, n. 35, 36.) Si semel in appetitione supernæ patriæ, forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur: nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia quæ concupita opprimere mentem poterant, despecta subter jacent. Unde per prophetam dicitur: *Statue tibi speculam* (Jerem. xxxi, 21), ut dum quisque speculatur summa, infimis superemineat. Hinc etiam Habacuc dicit: *Super custodiam meam stabo* (Habac. ii, 1). Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet: ut dum stantem semper appetit æternitatem, infra sit ei omne quod transit. Tamen quia vir sanctus, quantalibet virtute profecerit, cum in hac vita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, ut scriptum est: *Quantquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbabitur* (Psal. xxxviii, 7), plerumque agit ut et turbetur exterius et imperturbabilis duret interius. Et quod vane conturbari potest, de infirmitate carnis sit; quamvis quod in imagine Dei ambulet, de virtute mentis: quatenus et roboretur intus divino auxilio, et tamen adhuc foris sarcina prematur humana. Unde bene Habacuc iterum unam sententiam protulit ad utraque servientem. Ait enim: *Et introivit tremor in ossa mea, et subtus me turbata est virtus*

(Habac. iii, 16). Ac si diceret: Non mea virtus est in qua superius raptus imperturbabilis maneo, et mea virtus est in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis; quia super se ascenderat in quantum rapiebatur ad summa, et sub seipso erat in quantum adhuc reliquias traherat ad infima; ipse super se imperturbabilis est, quia in Dei contemplatione jam transierat, ipse sub se perturbabilis, quia sub seipso adhuc infirmus homo remanebat.

CAP. II. — Væ ei qui multiplicat non sua
(Habac. vi, 1).

(Moral. lib. xxxiv, c. 15, n. 27.) Luti nomine in sacro eloquio terrenarum rerum multiplicitas figuratur, sicut per Habacuc dicitur: *Væ ei qui multiplicat non sua: usquequo aggravat contra se densum lutum* (Habac. vi, 1). Densum lutum contra se aggravare, est terrena lucra cum pondere peccati cumulare: denso quippe luto se aggravat, qui per avaritiam terrena multiplicans, peccati sui se oppressionem angustat. Rursum luti nomine doctrina sordidum sapiens designatur. Sicut per eundem prophetam Domino dicitur: *Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum* (Habac. iii, 15). Ac si diceret: Aperuisti iter prædicatoribus tuis, inter doctrinas hujus sæculi sordida et terrena sapientes.

CAP. III. — Deus a Libano veniet (Habac. iii, 3).

(Moral. lib. xxxiii, c. 1, n. 2.) Aliquando per

montem, Testamentum Dei exprimitur, sicut Habacuc ait: *Deus a Libano veniet, et Sanctus de monte umbroso et condensu* (Habac. iii, 5). Qui enim venturum se per Testamenti sui paginas spondit, quasi inde venit, inde velut sub promissione se tenuit. Quod videlicet Testamentum bene mons umbrosus et condensus dicitur, quia ipsis allego-riarum obscuritatibus opacatur.

CAP. IV. — Pedes ejus steterunt et mota est terra (Habac. iii, 6).

(Moral. lib. xxxv, c. 14, n. 26; lib. ii, c. 10, n. 15.) Quia aliquando per Veritatis formidinem tacta ab insensibilitate sua mens peccatoris concutitur, bene per Habacuc dicitur: *Pedes ejus steterunt et mota est terra* (Habac. iii, 6). Stante ergo Domino terra proculdubio movetur; quia cum cordi nostro timoris sui vestigia imprimit, cuncta in nobis cogitatio terrena contremiscit; cum Veritas in corde figitur, peccatrix menti; duritia ab immobilitatis sue obstinatione agit. Ita permutatur.

CAP. V. — Dedit abyssus vocem suam (Habac. iii, 10).

(Moral. lib. ix, c. 25, n. 39. Ibid. lib. xxix, c. 15; lib. ix, n. 59; lib. xxix.) *Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ* (Habac. iii, 10). Quid est abyssus, nisi mens humana? Abyssus quippe phantasiæ altitudinem portat, cum humana mens immensa cogitatione caligosa semetipsam comprehendere, et discutiendo penetrare non valet, et sese in omne quod est velut abyssus obscura latet. Sed ab hæc altitudine vocem dare est, quia dum se deprehendere non potest altitudine considerationis, in requisitionibus suis eo ipso quo latius extenditur, angustatur. Exciamare cogitur, id est in admiratione consurgere, ut eo perscrutari non audeat quod super ipsam est, quo incomprehensibilitatem suam ipsa cogitans invenire non valet quod est. Et ex comparatione sui divinæ naturæ potentiam quam comprehendere non sufficit, humiliter laudat.

CAP. VI. — Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo (Habac. iii, 11).

(Lib. ii, hom. 29, in Evang., n. 10.) De ascensionis dominicæ gloria Habacuc dicit: *Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo* (Habac. iii, 11). Quis enim solis nomine, nisi Dominus; et quæ lunæ nomine, nisi Ecclesia designatur? Quosque enim Dominus ad cælos ascendit, sancta ejus Ecclesia mundi adversa omnimodo formidavit. At postquam ejus ascensione roborata est, aperte prædicavit quod occulte credit. Elevatus est ergo sol, et luna stetit in ordine suo: quia cum Dominus cælos petiit, sancta ejus Ecclesia in auctoritate prædicationis roborata excrevit.

CAP. VII. — In lumine jacula tua ibunt (Habac. iii, 11).

(Moral. lib. xxx, c. 2, n. 6.) De sanctis prædicatoribus Habacuc dicit: *In lumine jacula tua ibunt* (Habac. iii, 11). Jacula Dei sunt, verba Sanctorum quæ corda peccantium feriunt. Jacula vero Dei in lumine ire, est verba ejus aperta veritate resonare. Sed quia sæpe hominis verba vitæ etiam intellecta

despiciunt, adjunguntur miracula. Unde subditur: *In splendore fulgoris armorum tuorum* (Ibid.). Fulgor armorum est claritas miraculorum. Armis enim nos tuemur; jaculis adversa destruimus. Arma cum jaculis, sunt miracula cum prædicamentis. Sancti enim prædicatores verbis suis, quasi quibusdam jaculis adversarios feriunt; armis vero, id est miraculis seipos tuentur, ut et quantum sint audiendi sonent per impetum jaculorum, et quantum sint reverendi clarescant per arma miraculorum.

CAP. VIII. — Præcidisti in alienatione capita potentium (Habac. iii, 14).

(Lib. i, hom. 10, in Ezech., num. 59; lib. xxxi, c. 24.) De conversione Gentium Habacuc Domino dicit: *Præcidisti in alienatione capita potentium, movebuntur in ede Gentes: aperient ora sua sicut pauper edens in occulto* (Habac. iii, 14). Omnipotens Deus in alienatione capita potentium præcidit, quia Judæorum superbiam a semetipso alienando revulit. In qua alienatione Gentes motæ sunt, quia dum Judæi a fide caderent, ad cogitationem fidei corda fidelium [Text. Gentilium] evertuntur. Quæ videlicet Gentes in sacrae lectionis pabulo os cordis aperiant, et in occulto si ut pauper comedant, quia cum festinatione, et silentio verba legentes vitæ sumunt. Impletum est enim in illis quod idem Habacuc de illis Domino dicit: *Misiati in mare equos tuos turbantes aquas multas* (Ibid., 15). Equorum nomine sancti prædicatorum accipiuntur: quietæ vero aquæ jacuerunt, quia humanae mentes gentium diu sub vitiorum suorum torpore sopiæ sunt. Sed equis Dei mare turbatum est, quia missis prædicatoribus sanctis omne cor quod pestifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expavit.

CAP. IX. — Ecce dies Domini venit manus (Sophon. i).

(Reg. pastoral. iii part., cap. 11.) Supra impuros et duplices propheta Sophonias vim divine animalversionis intemat, dicens: *Ecce dies Domini venit magnus, et horribilis. Dies iræ, dies illa, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis, dies tinea et clangoris super omnes civitates munitas, et super omnes angulos excelsos* (Sophon. i). Quid enim per civitates munitas exprimitur, nisi suspectæ mentes et latæci semper defensione circumdatæ? Quæ quoties earum culpa corrigitur, veritatis ad se jacula non admittunt. Et quid per excelsos angulos (duplex quippe semper est in angulis parvis) nisi impura corda inguantur? Quæ dum veritatis simplicitatem fugiunt, ad seipsa quodammodo duplicitatis perversitate replicantur. Et quod est deterius, apud cogitationes suas in fastu prudentie, ex ipsa se culpa impunitatis extolunt. Dies igitur Domini vindictæ et amadversionis plena, super civitates munitas, et super angulos excelsos venit; quia extremi judicis ira humana corda et defensionibus contra veritatem clausa destruit, et duplicitatibus involuta disolvit. Tunc enim civitates munitæ cadunt, quia mentes deo impentratæ damabuntur. Tunc excelsi anguli corruunt, quia corda quæ per puritatis prudentiam eriguntur, per sententiam justitiæ prosternuntur.

LIBER UNDECIMUS.

De Testimoniis in Aggæum prophetam.

CAPUT PRIMUM. — Seminastis multum (Agg. i, 5).

(Lib. i, hom. 10, in Ezech., n. 7.) Multi legunt, et ab ipsa lectione jejuni sunt. Multi vocem prædicationis audiunt, et post vocem vacui recedunt. Hinc est quod per Aggæum prophetam quosdam Dominus increpat, dicens: *Ponite corda vestra super vias vestras: Seminastis multum et intulistis parum, comedistis et non estis saturati, bibistis et non estis inebriati* (Agg. i, 5). Multum cordi suo seminat,

sed parum infert, qui de mandatis cælestibus vel legendo, vel audiendo multa cognoscit, sed negligenter operando pauca fructificat. Comedit et non saturatur, qui verbum Dei audiens, lucra vel gratiam sæculi concupiscit. Bene vero non satiari dicitur, quia aliud mandit, et aliud esurit. Bibit et non inebriatur, qui ad vocem prædicationis aurem inclinat, sed mentem non mutat. Solet enim per ebrietatem bibentium sensus mutari. Qui ergo ad cognoscendum Dei verbum

devotus est, sed ea quæ sunt hujus sæculi adipisci desi-
derat, bibit et debruiatus non est. Si enim debruiatus
esset, mentem mutasset, ut jam terræna non
quereret, jam vana et transitoria quæ amaverat, non
amaret. Da electis enim per Psalmistam dicitur:
Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ (Psal. xxxv. 1);
quia tanto omnipotentis Dei amore rep'eti sunt, ut
mutata mente sibimetipsis extranei esse videantur.
Implentes quod scriptum est: *Qui vult venire post me
abneget semetipsum (Math. xvi. 24)*. Seipsum ab-
egat qui mutatur ad meliora, et incipit esse quod non
erat, et desinit esse quod erat.

CAP. II. — *Qui mercedes congregavit (Agg. i. 6).*

(Lib. i, hom. 4, in Ezech. i, nom. 10. Reg. pastor.
in part., c. 21.) Perversi indigentibus de propriis

rebus multa donant: sed cum occasione tempus
veniunt, eosdem quibus valent rapinis devastant.
Quanta vero tribuunt pensant, quanta rapiunt con-
siderare dissimulant, et qualiter bona opera malis
artibus perdant, pendere recensant. Sicut per Ag-
geum scriptum est: *Qui mercedes congregavit, misit
eas in sacculum pertusum (Agg. i. 6)*. De sacculo
pertuso aliunde exit, quod aliunde mittitur: et in
sacculo pertuso videtur, quando pecunia mittitur,
sed quando amittitur non videtur. Qui ergo quanta
largiuntur aspiciunt, sed quanta rapiunt non perpen-
dunt, in pertuso sacculo mercedis mittunt: quia
profecto has in spem suæ fiduciae influentes conge-
runt, sed non influentes perdunt; merces enim quæ
ex bono opere acquiritur ex malo opere perditur.

LIBER DUODECIMUS.

De Testimoniis in Zachariam prophetam.

CAPUT PRIMUM. — *Dixit angelus qui loquebatur in me*
(Zach. i. 14).

(Moral. lib. xxviii, c. 4, n. 9; lib. ii, hom. 34, in
Evang., n. 13; Moral. lib. iv, c. 29.) Nonnunquam
humanis cordibus per angelos Deus, secreta eorum
præsentia, suæ virtutis aspirationem [Text. virtutem
suæ aspirationis] insinuat. Unde Zacharias dixit:
Dixit angelus ad me, qui loquebatur in me (Zach. i. 14).
Dum ad se quidem, sed tamen in se loqui angelum
dicit, liquido ostendit quod is qui ad ipsum verba
faceret, per corpoream speciem extra non esset.
Unde et paulo post subdidit: *Et ecce Angelus Domini
qui loquebatur in me, egrediebatur (Zach. ii. 3)*. Sæpe
enim non exterius apparent, sed sicut sunt angelici
spiritus, voluntatem Dei prophetarum sensibus in-
notescent; et subtilitas angelicæ virtutis menti eor-
um apparens, intimis afflatibus ad sublimia elevat;
et quæque in rebus futura sunt, in causis originalibus
præsentia demonstrat. Sed non quis in prædictis Zachariæ
verbis angeli, designatum nomine vel Patrem, vel
Filium, vel Spiritum sanctum putet: quia textus
Scripturæ sacræ nunquam Patrem, nunquam Spiritum
sanctum, et non nisi per incarnationis suæ præ-
dicationem Filium angelum vocat. Unde in ejsdem
Zachariæ verbis aperte ostenditur quod in illo vere
angelus, id est creatura loqueretur, cum dicitur: *Ecce
Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur*. Statimque
subjungitur: *Et alius Angelus egrediebatur in occur-
sum ejus, et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum
istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem
(Ibid. v. 5 et 4)*. Non est itaque Deus Angelus qui
mittitur, cui verba ab angelo quæ dicere debeat. ju-
bentur. Sed quia in conspectu Conditoris angelica
ministra ordinata graduum dispositione distincta
sunt, ut et pro communi felicitate beatitudinis opi-
ficem suum simul videntes gaudeant, et tamen pro
dispositione dignitatis alii alii subministrant, ad
prophetam angelum angelus mittit; et quem secum
de Deo gaudere commuiter conspicit, et docet et
dirigit: quia eum et per superiorem scientiam vir-
tute cognitionis, et per præstantiorem gratiam cul-
mine potestatis excedit. Certissime enim scimus, quæ
cunctorum Conditor Dominus qui omnia per semetip-
sum tenet ad distinguendum pulchræ universalitatis
ordinem, alia aliis dispensantibus regit, et angeli a
superiorum angelorum potestatibus dispensantur, et
ad explendam de supernis ministerium alii spiritus
ab aliis mittuntur. Dum enim angelus dicit ad ange-
lum: *Curre, et loquere*, dubium non est quia alius
alium mittit: et si in ipsis officiis sanctorum spirituum
nequaquam potestatis summæ minimas di-
ponerent, nullomodo hoc, quod homini diceret, angelus
ab angelo cognovisset. Sed hoc quoque de ipsis agni-
tibus certum tenemus: quia minora sunt quæ mit-
tantur; majora quæ mittunt: et ea quæ mittuntur,

cum ad nos veniunt, sic exterius implent muni-
terium, ut nunquam desint interioribus per con-
emplationem.

CAP. II. — *Et ostendit mihi Jesum sacerdotem ma-*
gnum (Zach. iii. 1).

(Moral. lib. xx, c. 22, n. 48.) In nostræ locutionis
usu pro dextro habere dicimus, quod pro magno
pensamus: pro sinistro vero id quod despiciamus.
Quod Zacharia aperte insinuat, dicens: *Et ostendit
mihi Jesum sacerdotem magnum stantem coram angelo
Domini: et Satan stabat a dextris ejus ut adversaretur
ei (Zach. iii. 1)*. Qui, ut patens hoc quod præmisit
ostenderet, secutus adjunxit: *Et Dominus dixit ad
Satan: Increpet Dominus in te Satan, qui elegit Je-
rusalem. Nunquid non iste torris erutus de igne? Et
Jesus indutus erat vestibus sordidis (Ibid. v. 2)*. Sor-
didis enim vestibus Jesus indutus est, quia quavis
alienus ab omni peccato, tamen in similitudinem ve-
nit carnis peccati. Cui advenienti Satan a dextris
stitit. Pro magno namque Dominus Judaicum popu-
lum, et pro nihilo gentes habere videbatur. Sed
postquam incarnatus apparuit, gentilitas quæ pro
sinistro habita fuerat, credidit: Judaicus vero populus
ad perfidiam declinavit. Satan ergo illi a dextris
stetit, quia illum ei populum rapuit, qui dulcum dilectus
fuit. Sed quia ipse Judaicus populus, modo perditus,
in fine est quandoque crediturus, Prophetæ teste, qui
ait: *Reliquiæ salvæ fient (Isa. x. 21)*: Satan a dextris
suis removel Dominus, dicens: *Increpet Dominus in
te Satan*. Et ejusdem populi liberationem indicans,
subdit: *Quia elegit Jerusalem*. Qui nimirum populus
quia ad gehennæ incendia perfidia duce defluebat,
sed dum ad fidem reducit, ab eodem æterni ignis
incendio liberatur, statim de eo illic subditur: *Nun-
quid non iste est torris de igne erutus?*

CAP. III. — *Super lapidem unum septem oculi sunt*
(Zach. iii. 9).

(Moral. lib. xxix, c. 34, n. 74.) Redemptor nostrus
in carne veniens, operationes septiformis spiritus
simul in se cunctas et manentes habuit; sicut Zacharias
ait: *Super lapidem unum septem oculi sunt*
(Zach. iii. 9); et iterum: *Et in candelabro aureo lu-
ceræ septem (Zach. iv. 2)*. Nullus quippe hominum
operationes sancti Spiritus simul omnes habuit, nisi
solus Mediator Dei et hominum, cujus est item spiri-
tuum qui de Patre ante sæcula procedit. Huic itaque
lapidi septem oculos habere est, simul omnem vir-
tutem spiritus septiformis gratiæ in operatione re-
tinere.

CAP. IV. — *Quid tu vides Zacharia (Zach. v. 2)?*

(Moral. lib. xv, c. 14, n. 18.) Qui mandata Dei
memoria retinet, sed nequaquam faciendo complet,
hic in doctrinæ verbis sententias quibus damnatur
tenet. Hinc in Zacharia scriptum est: *Quid tu vides*

Zacharia? Et dixi: Video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, et latitudo ejus decem cubitorum: et dixit ad me: Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem universæ terræ (Zach. v, 2, 3. Quid namque volumen volans est, nisi sacra Scriptura? Quæ dum de cœlestibus loquitur, ad superiorem mentis nostræ intentionem levat; quia dum illam super nos aspicimus esse, ima attendere, id est concupiscere devitamus. Quæ latitudinem cubitorum decem, longitudinem vero viginti habere perhibetur: quia latitudo operationis nostræ simpla est, et longanimitas spei in duplum tenditur; quoniam pro nostro honore opere, et hic nobis mentis requies, et illic gaudia æterna præparantur; Veritate attestante, quæ ait: Si quis reliquerit domos aut agros, etc., centuplum in hoc sæculo recipiet, et in futuro vitam æternam possidebit (Matth. xix, 29; Luc. xviii, 30). Centenarius quippe numerus de complicato denario fit perfectus. Hic itaque centuplum recipit, qui etsi nihil habuerit, ipsa tamen perfectione mentis jam in hoc sæculo nil habere quærit. Quia ergo per hanc nobis duplum pro simplo redditur, recte hoc volumen per viginti cubitos in longum tenditur, quod per decem dilatatur. Sed quia hæc ipsa sacra eloquia ad æternam damnationem sunt eis qui illa vel scire nolunt, vel certe sciendo contemnunt, recte de hoc volumine dicitur: Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem universæ terræ. Et cur maledictio dicatur, adjungit: Quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur. Hypocrita igitur, quia secundum verba Legis, quæ novit, vivere contemnit, et de doctrina favorem quærit, fur judicabitur; quia per hoc quod justa loquitur, laudem sibi vitæ justorum rapit.

CAP. V. — *Leva oculos tuos, et vide quid est quod egreditur (Zach. v, 5).*

(Moral. lib. xiv, c. 53, n. 63, 64, 65.) Per plumbum cujus natura gravis est ponderis, peccatum avaritiæ specialiter designatur; quod mentem quam interfecerit, ita gravem reddit, ut ad appetenda sublimia attolli non possit. Hinc in Zacharia scriptum est: *Leva oculos tuos, et vide quid est quod egreditur. Et dixi, quidnam est? Et dixit: hæc est amphora egrediens (Zach. v, 5).* Volens Deus prophetæ ostendere genus humanum, ex quo ab eo maxime culpa dilabatur, per imaginem amphoræ quasi patens os avaritiæ designavit; avaritia quippe velut amphora est, quæ os cordis in ambitu apertum tenet, et dixit: *Hæc est oculus eorum in universa terra (Ibid.).* Quos obtusi sensus homines cernimus, et tamen in malis actibus eos astutos viderimus, propheta teste, qui ait: *Sapientes sunt ut faciant mala (Jerem. iv, 22).* Illi itaque sensu torpent; sed in his quæ appetunt, avaritiæ stimulis excitantur. Et quia ad bona videnda cæci sunt, excitantibus præmiis ad peragenda mala vigilantibus fiunt. Unde recte de hac eadem avaritia dicitur: *Hæc est oculus eorum in universa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur (Zach. v, 6).* Quid est talentum plumbi, nisi ex eadem avaritia pondus peccati? *Et ecce mulier una sedens in medio amphoræ (Ibid., 7):* quam mulierem ne fortasse quæ esset dubitaremus; mox innouit Angelus. Nam sequitur, et dixit: *Hæc est impietas, et projecit eam in medio amphoræ (Vers. 8).* Impietas in medio amphoræ projicitur, quia in avaritia semper impietas tenetur. *Et misit massam plumbi in os ejus (Ibid.).* Massa plumbi in os mulieris mittitur, quia scilicet impietas avaritiæ peccati sui pondere gravatur. Si enim ad ea quæ deorsum sunt non ambiret, erga Deum et proximos impia non existeret. Quid vero de hac visione amphoræ, et mulieris, et plumbi cognovisset, ut latius ostenderet, scutus adjunxit: *Et levavi oculos meos et vidi; et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum (Ibid., 9).* Quid aliud in his duabus mulieribus accipimus, nisi duo principalia vitia, superbiam videlicet et inanem gloriam, quæ impietati absque dubitatione conjuncta sunt? quæ et in alis suis spiritum habere narrantur, quia et in actionibus suis Satanæ voluntati deserviunt.

A Ipsum quippe spiritum Propheta appellat de quo in Evangelio Dominus dicit: *Cum immundus spiritus exierit ab homine (Matth. xii, 43).* Spiritus in alis earum est, quia superbia et inanis gloria per omne quod agunt, Satanæ voluntati famulantur. *Et habebant alas, quasi alas milvi.* Milvus semper naturæ studet insidiari pullorum. Iste ergo mulieres alas habent, quasi alas milvi; quia actiones earum diaboli sunt similes, qui insidiatur semper vitæ parvulorum. *Et levaverunt amphoram inter cœlum et terram.* Superbia et vana gloria habent hoc proprium, ut eum quem infecerunt, in cogitatione sua super ceteros homines extollant; et modo per ambitum rerum, modo per desiderium dignitatum, quem semel captum teneant, quasi in honoris altitudinem elevent. Qui vero inter cœlum et terram est, ima deserit, et superiores minime tangit. Levant igitur istæ mulieres amphoram inter cœlum et terram; quia superbia et inanis gloria mentem per avaritiam honore is captam ita elevant, ut quoslibet proximos despicientes, quasi ima deserant, et alta gloriantes petant. Sed tales quique, dum superbiunt, et eos mente transeunt cum quibus sunt, et superioribus civibus minime junguntur. Amphora ergo levata inter cœlum et terram dicitur; quia avari quique per superbiam et inanem gloriam proximos juxta se despiciunt, et superiora quæ ultra ipsos sunt non apprehendunt. Inter cœlum et terram itaque feruntur; quia nec æqualitatem fraternitatis in infimis per charitatem tenent, nec tamen summa pertingere se extollendo prævalent. *Et dixi ad angelum qui loquebatur in me: quo istæ deserunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennar (Vers. 10 et 11).* Sennar quippe fetor eorum dicitur. Sicut bonus odor ex virtute est, ita e contrario fetor ex vitio. *Radix enim omnium malorum cupiditas (I Tim. vi, 10).* Et quia quodlibet malum per avaritiam gignitur, dignum est ut domus avaritiæ in fetore construatur. Sciendum quoque est quod Sennar latissima vallis est, in qua turris a superbientibus ædificari cœperat, quæ linguarum facta diversitate destructa est; quæ scilicet turris Babylon dicta est, pro ipsa scilicet confusione mentium, et linguarum; nec immerito ibi amphora avaritiæ ponitur, ubi Babylon, id est confusio ædificatur; quia dum per avaritiam et impietatem certum est omnia mala exurgere, recte hæc ipsa avaritia et impietas in confusione perhibentur habitare.

CAP. VI. — *Devorabunt et subjicient lapidibus fundæ (Zach. iv, 13).*

(Moral. lib. xxxiv, cap. 9.) De bonis doctoribus per Zachariam Dominus dicit: *Devorabunt et subjicient lapidibus fundæ (Zach. iv, 13).* Quid per fundam, nisi sancta Ecclesia designatur? Funda enim dum in gyrum mittitur [Text. add. sic], de illa lapides exeunt quibus adversariorum pectora feriuntur. Ita sancta Ecclesia, dum volubilitate temporum, per tribulationum circuitum ducitur, fortes ex illa viri prodeunt, quibus quasi lapideis ictibus iniquorum corda trundantur. Sancti itaque doctores qui ad virtutem alios instruunt, hostes devorant, dum eos intra corpus suum per vim conversationis immutant; quæ lapidibus fundæ subjiciunt, quia dum fortes quoque in sancta Ecclesia viros institunt, per eos adversariorum superbientium pectora dura confringunt. Unde et Goliath immansissimus saxo fundæ moritur, quia singulari sanctæ Ecclesiæ lapide diabolica celsitudo superatur.

CAP. VII. — *Et erit qui offenderit ex eis in die illa (Zach. xii, 8).*

(Lib. ii, hom. 8, in Ezech., num. 18, 19, 20.) Fratres charissimi, ad vitam præteritam mentis oculos reducamus; et quia nos peccasse meminimus, desiteamus. Magnus enim Creatoris nostri ad recipiendos fletus humilium misericordiæ sinus. Ubi enim innumerabilem hominum fletus suscepti sunt, ibi locum suum inventuræ sunt et lacrymæ nostræ. Pensemus quid per Zachariam dicitur: *Et erit qui offenderit ex*

eis in die illa, quasi David, et domus David quasi Dei (Zach. xii, 8). Reversus namque ad justitiam quisque habitatio efficitur Creatoris sui, ut sit sicut Angelus in conspectu ejus; quia misericordiae viscera quae in se expertus est, annuntiando et aliis propinat. Hinc etiam paulo post dicitur: *In die illa erit fons patens domus David habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ* (Zach. xiii, 1). Fons occultus est unigenitus. Patris invisibilis Deus; fons vero patens est idem Deus incarnatus. Qui fons patens recte domus David dicitur, quia ex David genere Redemptor noster ad nos recessit. Jerusalem vero visio pacis interpretatur. Hi autem Jerusalem habitant, qui in visione pacis intimæ mentem figunt. Peccator vero et menstruatæ est vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in prava cogitatione. Menstruatæ namque ista pollutio est, quia et aliena carne non tangitur, et sua carne inquinatur. Sic itaque sic est omnis anima, quæ et si malum opus non agit, polluta tamen cogitatione sordescit. Unde per prophetam alium sub Judææ specie de anima immundis desideriis occupata dicitur: *Omnes qui quærunt eam, non deficient* (Jerem. ii, 24). Cum in fratre perditionem cupiunt, et nulla bonæ cogitationis rectitudine repelluntur. Et in mensuris suis animam inveniunt, quando in pollutis cogitationibus positam facile ad perversam operationem trahunt. Dicitur ergo: *In die illa erit fons patens domus David habitantibus Jerusalem in ablutione peccatoris et menstruatæ*; quia apertus est jam nobis fons misericordiae Redemptor noster, qui in domo David incarnari dignatus est, ut peccatorem lavet a perverso opere, et menstruatam mentem diluat ab immunda cogitatione. Patet ergo fons; curra-

mus cum lacrymis, lavemur hoc fonte pietatis. In hoc fonte ipse quoque David lotus est, cum rediit ad lamenta poenitentiae, post maculam gravis culpæ. Ipsum quippe fontem invenire quærebat, cum diceret: *Redde mihi lætitiā Salutaris tui* (Psal. l, 14). Jesus enim Hebraice Salvator dicitur. Et quid est quod lætitiā Jesu reddi postulabat, nisi quod Jesum ante culpam contemplari consueverat, ejusque contemplationis gaudia in culpa perdidit? Unde recte post poenitentiam visionis ejus lætitiā sibi reddi quærebat. In hoc fonte misericordiae lota est Maria Magdalene quæ prius famosa peccatrix, postmodum lavit maculas lacrymis (Luc. vii). In hoc fonte misericordiae patente lavit Apostolus Petrus quod negaverat, quia flevit amare (Matth. xxvi). In hoc fonte misericordiae in fine suo lotus est Iatro, qui seipsum in morte reprehendens a culpa sua ablutus est confessione veritatis (Luc. xxiii). De emundatione ergo nostra non desperemus, cum in hoc fonte pietatis tantos se jam lavasse cognoscimus. Quærere fontem misericordiae debuimus, etiamsi esset clausus. Patet nunc, et negligimus, et torpentes, et frigidis remanemus. Mittamus oculos fidei in mundum universum, consideremus quanti peccatores diebus et noctibus per lamenta in hoc fonte misericordiae laventur, quanti post tenebras ad lucem, quanti post maculas ad munditiā redeunt? Consideremus quantum peccavimus, quantum quotidie peccamus. Curramus ad aquam vitæ veniam quærentes, et cum lacrymis fiduciam habentes. Lavemus nos in hoc fonte pietatis, et misericordiae Jesu Christo Domino nostro, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EXCERPTA

In quibus plurimi Psalmorum versus explicantur.

(Reg. pastoral. iii part., cap. 32.) Multum a peccatis aliis differunt peccata quæ per iudicium et deliberationem, sive per consilium perpetrantur, nec tam prava Dominus quam studia pravitatis insequitur. In factis enim sæpe infirmitate, sæpe negligentia; in studiis vero maligna semper intentione peccatur. Quo contra recte beati viri expressione per Psalmistam dicitur: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit* (Psal. i, 1). Cathedra quippe iudicis esse vel presidentis solet. In cathedra quippe pestilentiae sedere, est ex iudicio prava committere. In cathedra pestilentiae sedere, est ex ratione mala discernere, et tamen ex deliberatione perpetrare. Quasi in perversi consilii cathedra sedet, qui tanta iniquitatis elatione attollitur, ut implere malum etiam per consilia conetur; et sicut assistentibus turbis prælati sunt qui cathedræ honore fulciuntur, ita delicta eorum qui præcipitatione corrumpunt, exquisita per studium peccata transcendunt. Hinc ergo colligant qui in culpa etiam se per consilium ligant, qua quandoque ultione feriendi sunt, qui nunc pravorum non socii, sed principes fiunt.

(Moral. lib. xix, cap. 28; lib. i, hom. 2, in Ezech., num. 6.) Creator omnium Deus, qui in divinitate videri non potuit, assumpsit a nobis unde videretur a nobis; et per incarnationis suæ mysterium apparere dignatus est humano generi, quod ab ortu suo diffudit ad mortem, sicut de illo per Psalmistam dicitur: *Et erit tanquam lignum quod plantatum est super decursus aquarum* (Psal. i, 2). Juxta enim decursus aquarum plantatus est, quia juxta lapsus incarnatus est defluentium populorum. Decursus quippe aquarum sunt quotidiani transitus deficientium populorum, et de semetipsa Veritas dicit: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet* (Luc. xxiii, 31)? Lignum ergo secus decursus aquarum est, qui fructum et protectionem

C sui nobis umbraculi proferens, apparuit Creator in carne, ut humanum genus per resurrectionem figeret, quod per defectum quotidie ibat ad mortem.

(Moral. lib. xxvi, c. 27, n. 50.) De reprobis in die iudicii, alii judicantur et pereunt; alii non judicantur et pereunt. Judicantur et pereunt quibus Dominica inelamatione dicitur: *Esurivi et non dedistis mihi manducare* (Matth. xxv, 42), etc.; quibus præmittitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum* (Ibid., 41). Alii vero non judicantur et pereunt, de quibus Dominus dicit: *Qui non credit, jam iudicatus est* (Joan. iii, 18), et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt* (Rom. ii, 13); et de quibus Psalmista dicit: *Non resurgent impii in iudicio* (Psal. i, 6). Eos impios vocat qui aut fidei pietate disjuncti sunt, aut in hoc quod fideliter credunt, pravis sibi moribus contradicunt. Resurgent quippe omnes infideles, sed ad tormentum non ad iudicium; non enim eorum tunc causa discutitur, qui ad conspectum districti iudicis jam condemnatione suæ infidelitatis accedunt; professionem autem fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguantur ut pereant. Illi saltem verba iudicis audiunt, qui ejus fidei verba saltem tenuerunt; isti in damnatione sua, æterni iudicis nec verba percipiunt, quia ejus reverentiam nec verbo tenus servare voluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub Lege positi peccaverunt; istis in perditione sua de Lege nihil dicitur, quia nihil habere Legis conati sunt. Princeps namque terrenam rempublicam regens, aliter punit civem interius delinquentem, et aliter hostem exterius rebellantem. In illo jura sua consultit, eumque sub verbis dignæ invectionis addicit. Contra hostem vero bellum movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque ejus malitiæ tormenta retribuit; de malo vero ejus quod lex habeat non requirit, neque enim [Ter. lege] necesse est puniri, qui lege nunquam potuit teneri.

Ita ergo in extremo iudicio, et legalis illum invectionio A percutit, qui ab eo quod professione tenuit actione declinavit; et iste sine iudicii invectione perimitur, qui lege fidei non tenetur.

(Moral. lib. vii, c. 16, n. 19.) Sciendum est quod aliquando nos adversarius, aliquando nos conterit Deus; ex contritione autem adversarii a virtute desicimus: per contritionem vero Domini fracti a vitiiis, in virtute roboramur. Hanc contritionem et percussorem propheta conspexerat, cum dicebat: *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes* [Text., *contres*] eos (Psal. ii, 9). In virga ferrea nos Dominus regit, et conterit; quia dispensationis suæ recti fortitudine [Text., fortis] rectitudine cum nos interior reficit, exterius affligit. Nam quo virtutem carnis humiliat, et intentionem spiritus exaltat. Unde et hæc eadem contritio vasi figuli comparatur. Sicut et per Paulum dicitur: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv, 7). Qui simul contritionem et regimen exprimens, ait: *Licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem* (Ibid., 16).

(Moral. lib. xx, c. 3, n. 8.) Sancti viri sic de specti sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti; quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore* (Psal. ii, 11). Ut et de spe exultatio, et de suspitione in catur tremor. Quorum voce iterum Psalmista dicit: *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum* (Psal. LXXXV, 11). Qua in re notandum quod non ait: Lætetur ut securum sit, sed, lætetur ut timeat. Meminerunt namque quamvis eorum actio prosperetur, quia adhuc in hac vita sunt; de qua dicitur: *Tentatio est vita humana super terram* (Job vii, 1). Meminerunt et metuunt, et positi inter gaudium spei et tentationis metum, confidunt et timent, confortantur et titubant, certiorantur et suspecti sunt.

(Moral. lib. v, c. 45, n. 82.) Sciendum quod alia est ira quam impatientiæ excitat, alia quam zelus format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur: hanc iram quia Heli non habuit, notum contra se implacabiliter supernæ ultionis excitavit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni Rectoris exarsit. De hac per Psalmistam dicitur: *Irascimini et nolite peccare* (Psal. iv, 5). Quod nimirum non recte intelligunt qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic proximos ut nos amare precipimur, restat ut sic eorum erratibus irascamur sicut nostris vitis.

(Moral. lib. xxxv, c. 7, n. 10.) Coram Deo sæpe multorum vita displicet, quæ etiam foris hominibus placet. Hinc est quod Psalmista vigilanter exorat dicens: *Dirige in conspectu tuo viam meam* (Psal. v, 9), quia nimirum plerumque in conspectu hominum recta via creditur, etiam quæ a veritatis itinere depravatur: *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos* (Ibid., 14). In Scriptura sacra scuti defensio sæpe pro divina protectione ponitur. Scuto quippe Dominus nos coronare perhibetur, quia quos protegens adjuvat, remunerans coronat.

(Lib. ii, hom. 4, in Ezech., num. 2; hom. 8, n. 5.) Per octavum numerum dies æterni iudicii, et carnis resurrectionis designatur. Unde Psalmista resurrectionis diem considerans, quia de extremi iudicii erat districtio locuturus, præmisit titulum, dicens: *In finem psalmus David pro octava* (Psal. vi). Ut enim quam octavam diceret demonstraret, diem illam tremendi terroris in psalmi inchoatione secutus est, dicens: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me* (Ibid., 1). Modo enim quisque per flagella corripitur, et correptionibus emendatur. In mansuetudine corripitur non in ira; indistricto autem illo examine omnis arguitur et corruptio furor et ira est, quia venia post correptionem non est. Nunc tempus est misericordiæ, in illo autem iudicio dies iræ. In quo videlicet die omne hoc tempus finitur

quod septem diebus evolvitur, et quia post septem dies sequitur, iure octavus vocatur, in quo et caro nostra resurget ex pulvere, ut sive bona sive mala quæ egit recipiat a Veritate.

(Moral. lib. viii, c. 18.) *In inferno autem quis confitebitur tibi* (Psal. vi, 6)? Inferni nomine designatur desperatio peccatorum. Unde scriptum est: *Impius cum venerit in profundum peccatorum contemnet* (Prov. xvii, 13).

(Moral. lib. xix, c. 30, n. 53.) Ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad novam. Hinc Psalmista in typo humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos* (Psal. vi, 8). A servor: etenim mentis vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quosque proximos ipso aliquomodo vivendi iuxta veterascimus, et asumptæ novitatis specie fusciamur; a qua tamen vestustate quotidie si studia circumspectio is invigilent, orando, legendo, bone vivendo, renovamur, quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur; sanctis meditationibus tenditur, ad novitatem suam sine cessatione reparatur.

(Moral. l. xix, c. 30, n. 55.) Aliquando per arcum sacra Scriptura signatur: ipsa quippe arcus est Ecclesiæ, ipsa arcus est Domini. De qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Arcum suum tetendit et paravit illum; et in eo paravit ensa mortis, sagittas suas ardentibus effecit* (Psal. vii, 15). Arcum namque suum Dominus tetendit, quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis præparat, quia secundum eloquii sui sententiam eos qui nunc corrigi negligunt reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus effecit, quia in eos quos per terrorem corrigit, accensas verborum sententias emittit.

(Moral. l. xi, c. 28.) Hæretici ea astruunt quæ nequaquam Domino pro quo loquuntur placent: cumque Deum quasi defendere nituntur, offundunt. Unde per Psalmistam dicitur: *Ut destruas inimicum et defensore* (Psal. viii, 3). Omnis quippe hæreticus omnipotenti Deo inimicus et defensor est quia un le hunc quasi defendere nititur, inde veritati illius avertatur.

(Lib. ii, hom. 1, in Ezech., n. 3.) In Scriptura sacra et ea accipi secundum historiam possunt plerumque quæ spiritaliter intelligenda sunt, ut et si habeatur in veritate historia, et spiritualis intelligentia capiatur de mysteriis allegoria. Sicut illud est quod Psalmista ait: *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ* [Text. quas] tu fundasti (Psal. viii, 4). Ecce enim in exteriori descriptione stat sermo rationis, quia et cæli opera Dei sunt, et luna et stellæ ab eo creatæ et fundatæ sunt. Sed si hoc Psalmista juxta sola exteriora opera, et non etiam secundum intellectum mysticum asserit: qui cælos opera Dei esse professus est, dicitur lunam et stellas, cur non etiam solem, quem scimus quia ejus opus est, pariter enumeravit? Sed quia juxta intellectum mysticum loquebatur, ut lunam sanctam ecclesiam, et stellas omnes sanctos accipere deberemus, solem nominare noluit; quia videlicet et ipsi æterno soli loquebatur, de quo scriptum est: *Vobis autem qui timetis Dominum oriatur sol iustitiæ* (Malach. iv, 2); quia non tantum solem et lunam et stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam et stellas sanctos omnes spiritaliter fecit.

(Lib. i, hom. 8, in Ezech., n. 25.) Incarnatus unigenitus patris per hoc quod homo factus est, infra angelos fuit, sicut Psalmista dicit: *Minorasti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii, 6). Resurgens autem et ascendens in cælos, omnibus angelicis potestatibus præsidet. Sicut de eo rursus illic scriptum est: *Omnia subiecisti sub pedibus ejus* (Vers. 8).

(Moral. l. xi, c. 5; l. xix, c. 16.) *Volucres cæli et pisces maris qui perambulant semitas maris* (Psal. cx, 15). Per pisces maris, curiosos hujus sæculi debemus

accipere, qui in magnis refertur inquisitionibus, quasi in abditis fluctibus latent. Qui exaltat me de portis mortis, ut annuntiet omnes laudes tuas in portis filiae Sion (Ibid.). Portae mortis sunt actiones pravae quas ad interitum ducunt. Quia vero Sion speculatio dicitur, portae Sion actiones bonas accipimus; per quas supernam patriam ingredimur, ut regis nostri gloriam contemplamur.

(Lib. II, hom. 35, in Evang., n. 9.) *Patientia pauperum non peribit in finem* (Psalm. 11, 19). Quasi enim perisse patientia pauperum cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed in finem non peribit quia tunc ejus gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur. Nam pro labore patientiae bona speranda sunt aequae vitae, ut tunc praemium nostri laboris incipiat, quando omnis jam labor cessat.

(Moral. I, xv, c. 14; I, xxxiii, c. 27, n. 48; I, xxxiii, c. 15.) *Sub lingua ejus labor et dolor: sedet in insidiis cum divitibus in occultis* (Psalm. 11, 19). Hoc de Antichristo dictum est. Qui enim non aperte mala quae cogitat ostendit, laborem et dolorem eorum quorum mortem appetit, non in lingua exerit, sed sub lingua premit. Propter enim perversa dogmata, sub lingua ejus labor et dolor est; propter miraculorum vero speciem, sedet in insidiis, propter autem saecularis potestatis gloriam cum divitibus in occultis. Quia enim simul et miraculorum fraude, et terrena potestate utitur, et in occultis et cum divitibus seclere perhibetur. Qui videlicet Antichristus, quia non sola potestate erigitur, sed etiam signo unius ostensione sulcitur, recte per eundem David dicitur: *Insidiatur in occulto, quasi leo in cubili suo* (Ibid., 30). Quia enim hic antiquus hostis in cunctis viribus suis effrenatur, saevire per utraque perimitur, ut contra electos in certamine, et fraude et virute laxetur: virtute, per potentiam; fraude, per signa. Recte ergo et leo, et insidians dicitur. Insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem saecularem. Ut enim eos qui aperte iniqui sunt pertrahat saecularem potentiam ostentat; ut vero justos etiam fallat, signis sanctitatem simulat: illis enim suadet elationem magnitudinis: istos decipit ostensione sanctitatis.

(Moral. I, xxxiii, c. 1.) *In Domino confido, quomodo dicitis animae meae, transmigra in montem sicut passer* (Psalm. 1, 1) ? Hæc ex voce Ecclesiae Psalmista dicit. Per montem autem hæreticus quilibet exprimitur. Cum vero fideli animae, unitate derelicta, in tumeni doctrina confidere hæretici prædicatoris dicitur, deserto Domino quasi in montem transmigrare suadetur.

(Moral. I, xxxi, c. 30.) *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde* (Psalm. 1, 2). Pharetra nomine pravorum machi atio designatur. Iniqui ergo cum dolos quos bonis excogitant, secretis machinationibus occultant, quasi in pharetra sagittas parant. Et in hac presentis vitae caligine velut in obscuro recto corde feriunt, quia malignosa eorum jacula, et sentiri per vulnus possunt, et tamen venientia deprehendi non possunt.

(Moral. I, xxviii, c. 4; I, II, hom. 5, in Ez. ch., n. 6.) *Palpebrae ejus interrogant filios hominum* (Psalm. 1, 5). Palpebris apertis cernimus: claudis nihil videmus. Per palpebras autem Dei, ejus judicia accipimus, quæ juxta aliquid clauduntur hominibus, et juxta aliquid reserantur, ut homines qui se nesciunt, sibi metipsis innotescant. Quatinus dum quaedam intelligentio comprehendunt, quaedam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda se latenter inquirant, si illi divina judicia vel clausa non stimulant, vel aperta non inflant. Claudendo nos interrogant, si non despiciamus quæ intelligere non valeamus; aperiendo nos interrogant si intelligendo non extollimur.

(Moral. xv, c. 49.) *Pluet super peccatores laqueos; ignis, sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum* (Psalm. 1, 7). Poena praesens quæ peccatores a pravis desiderii non immutat, nequaquam ab æternis sup-

pliciis liberat. Dicendo itaque laqueos, ignis, sulphur et spiritus procellarum, multos nimirum dolores intulit. Sed quia ab his doloribus peccator qui non corrigitur, ad æterna supplicia vocatur, eosdem dolores non jam totum calicem, sed partem calicis dixit; quia videlicet eorum pars hic quidem per dolores incipitur, sed in ultione perpetua consummatur.

(Moral. I, IV, c. 31.) *Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum* (Psalm. 11, 7). Quid per argentum, nisi eloquia divina figurantur? Eloquium Domini argentum, igne examinatum dicitur, quia sermo Dei si in corde ligitur, tribulationibus probatur.

(Moral. I, xxxiii, c. 10.) *Funes ceciderunt mihi in præclaris* (Psalm. 11, 6). Per funes aliquando sacra Scriptura hereditarias dimensionum sortes des gnare consuevit. Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ meliores [Text. melioris] excipiunt.

(Moral. lib. xxxv, cap. 3.) *Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus* (Psalm. 11, 6). Bona desideria quoties effectum percipiunt, ad Deum multipliciora consurgunt. Non enim ait: quia clamavi, exaudisti me; sed, clamavi, quoniam exaudisti me. Qui enim loquens exauditus fuerat, votis proficientibus exauditus clamabat.

(Lib. II, hom. 6, in Ezech., n. 21.) *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facit sperantes in te* (Psalm. 11, 7). Tunc nobis misericordias Dei in re sunt, cum nobis ad memoriam misericordiarum nostræ revocantur. Quia recolentes quod fuimus, intelligimus cui debemus quod sumus. Neque enim divinam misericordiam intelligit, qui misericordiam suam memor non fuerit.

(Moral. I, xxxii, cap. 5.) *Sub umbra alarum tuarum protege me* (Ibid., 9). Aliquando ab avibus similitudo Domini trahitur. Quia enim nos parvulos, dum protegit, nutrit; et non gravi atque onerosa, sed levi et blanda protectione nos refert, dum suas in nos misericordias exerit, quasi more super nos avium alas tendit.

(Moral. lib. xxxii, cap. 11.) Certum est quod minus diligit ereptorem suum, qui minus intelligit periculum quod evasit. Unde bene ereptionem suam Domino tribuens Propheta dicebat: *Diligam te, Domine, virtus mea* (Psalm. 11, 1). Quasi diceret: Eo te magis diligo, quo infirmitatem propriam sentiens, virtute meam te esse cognosco. Hinc rursum ait: *Mirifica misericordias tuas* (Psalm. 11, 7); quia tunc nimirum misericordias Domini miramur apud nosmetipsos qui eripimur flent, cum per easdem misericordias quam gravia fuerint pericula quæ evasimus, cognoscuntur.

(Moral. lib. IV, cap. 16; lib. V, cap. 7.) *Posuit tenebras latibulum suum* (Psalm. 11, 12). Posuit per tenebras designari occulta judicia. In tenebris enim aut omnino nihil cernimus, aut in certo visu caligamus. Occulta ergo judicia, quasi quaedam ante oculos nostros tenebrae sunt, quia scrutari nequaquam possunt. Hæc se tenebris propheta circumdatum vidit, cum dispositionis intimæ penetrare interna non potuit, dicens: *Posuit tenebras latibulum suum*. Auctor enim noster, quia nobis in hoc exsilium dejectis lucem suæ visionis abstulit, sese non tris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit.

(Moral. I, XVI, cap. 26, n. 36.) *Tenebrosa aqua in nubibus aeris* (Psalm. 11, 12). In hoc loco aquam, scientiam; nubes, prædicatores vel prophetas appellat. Tenebrosa ergo aqua in nubibus aeris, id est occulta scientia in Prophetis, qui ante adventum Domini, dum occultis sacramentis gravidi, mysteria immensa gestarent, intuentium oculis eorum intelligentia caligabat.

(Moral. lib. xxix, cap. 20.) *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grandis, et carbonem ignis* (Ibid., 13). Præ fulgore nubes transeunt, quia prædicatores sancti universa mundi spatia miraculorum claritate percurreunt. Qui etiam grandis et carbonem

ignis vocati sunt, quia [Text. add. et] per correptionem feriunt, et per flammam charitatis accendunt; et sicut grando veniens percussit, liquida rigat, sic ipsi corda audientium, et terrentes feriunt, et blande gigantes infundunt.

(Moral. l. xxvi, cap. 24.) Et in Deo transgrediar murum (Psalm. xvii, 30.) Murus quippe est omne quod itineri nostro obijcitur, ne ad eum qui diligitur transeat. Sed murum transgredimur, cum amore supernæ patriæ quæque in hoc mundo fuerint objecta calcamus. Hinc rursus dicitur: *Qui fecit pedes meos tanquam cervorum* (Ibid. 34). Cervus cum montium juga conscendit, si aspera quæque se obijciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, et absque ullo cursus sui obstaculo in superioribus elevatur. Ita etiam electorum mentes quæque sibi in hoc mundo obistere et obviare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, et more cervorum despectis terrenarum rerum sentibus in superna se erigunt.

(Moral. l. xxxiv, cap. 14; lib. ii, hom. 38, in Evang., n. 5.) In sole posuit tabernaculum suum (Psalm. xviii, 6). Propheta per solem manifestæ visionis ostensionem designat, et Dominum cunctorum oculis apparentem denuntiat. Ac si diceret: Humanitatis assumptæ sacramentum in lumine manifestæ visionis ostendit. Et ipse tanquam Sponsus procedens de thalamo suo (Ibid.). Tanquam Sponsus quippe de thalamo suo processit, quia ad conjungendum sibi Ecclesiam incarnatus Dominus de incorrupto utero Virginis exivit.

(Moral. l. xi, c. 42, n. 57.) Inter scelera et delicta hoc distat, quod scelus etiam pondus peccati transit; delictum vero pondus peccati non transit: quia et cum offerri sacrificium per legem jubetur, nimirum præcipitur, sicut pro peccato, ita etiam pro delicto; et nunquam scelus nisi in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Unde per Psalmistam dicitur: *Delicta quis intelligit* (Psalm. xviii, 13). Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur, peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo invisibiliter perpetrantur. Inter iniquitatem vero et peccatum quantum distare nihil perhibeat Joannes apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est* (I Joan. iii, 4); ipso tamen usu loquendi plus iniquitas quam peccatum sonat: et omnis homo se libere peccatorem fatetur, iniquum vero dicere se nonnunquam erubescit.

(Lib. ii, hom. 8, in Ezech., num. 17.) Sunt quidam qui etiam sæculum relinquentes, totum quod habent Deo offerunt, sed tamen in bonis quæ agunt minime compunguntur: et bonum quod agunt hococaustum est, sed quia flere ac semetipsos dijudicare ne ciunt, seque ex amore ad lacrymas non accendunt, perfectum eorum holocaustum non est. Hinc per Psalmistam dicitur: *Et holocaustum tuum pingue fiat* (Psalm. xix, 4). Holocaustum quippe siccum, est bonum opus quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocaustum vero pingue est, quando hoc quod bene agitur, corde humili etiam per lacrymas irrigatur. Unde rursus dicitur: *Holocausta medullata offeram tibi* (Psalm. lxxv, 15). Quisquis enim bonum opus agit, sed ex omnipotentis Dei amore et desiderio flere nescit, holocaustum habet, sed medullam in holocausto non habet. Qui vero bona operatur, et visioni jam sui Creatoris inhiat, et ad æternæ contemplationis gaudia pervenire festinat, seque ipsum ex amore quo accenditur in flibus inactat, holocausta Domino delit medullata. Studendum ergo nobis est et mala funditus relinquere, et bona quæ sufficimus operari, et in ipsis bonis quæ agimus amore Dei [Text. æterni luminis] compungi.

(Moral. l. xv, cap. 29; l. vi, c. 30.) Sciendum quod omnes reprobi, quia anima simul et carne peccaverunt, in inferno retributionem cruciatus in anima pariter et carne recipiunt, quia et cogitando miserii et operando deliquerunt. Nam per Psalmistam dicitur: *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus*

tui, Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis (Psalm. xx, 10). Quod enim ab igne devoratur, ab exteriori parte accenditur: clibanus vero interius inflammat. In tempore ergo vultus Domini injusti omnes ut [Text. et] clibanus ponuntur, et ab igne devorantur: quia apparente iudice cum a visione illius eorum multitudo repellitur, et intus per dolorem [Text. desiderium] ardet conscientia, et foris carnem cruciat gehenna.

(Moral. lib. xx, cap. 31; lib. xxvi, cap. 19; lib. xx, cap. 31; lib. xxvi, cap. 19.) Alto consilio Deus omnipotens cum sancti ejus adversariorum percussioibus [Text. persecutionibus] comprimuntur, cumque assiduis ut liberentur interpellationibus clamant, solet differre voces petentium, ut merita patientium crescant. Hinc enim Psalmista dicit: *Deus meus clamabo per diem nec exaudies, et nocte* (Psalm. xxi, 3). Atque ipsa utilitas de exaudiendi mora mox subditur: *Et non ad insipientiam mihi*. Ac si diceret: Nequaquam mihi ad insipientiam proficit quod die et nocte clamantem me continuo non exaudis, quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Ad multiplicandam quippe sanctorum sapientiam proficit, quod postulata tarde percipiunt, ut ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur, intellectus vero cum intenditur, ejus in Deum ardentior affectus aperitur: affectus autem ad promerenda celestia tanto sit capax, quanto fuerit exspectando longanimis. Hinc etiam dicitur: *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione* (Psalm. ix, 10). Tribulationem quippe dicitur, opportunitates præmisit; quia sæpe et tribulatione conterimur, et tamen opportunum nondum est ut ad desiderium ereptionis adjuvemur. Nemo ergo qui tardius auditur, credit quod a superna cura negligatur.

(Moral. l. iii, cap. 18; l. ii, hom. 8, in Ezch., n. 6; moral. l. xxxv, cap. 14, n. 26.) Exaruit velut testa virtus mea (Psalm. xxi, 16). Testa quippe est caro nostri Receptoris ex nostræ substantiæ luto sumpta. Quia vero testa igne solidatur, virtus humanitatis ejus velut testa exaruit, quia ad virtutem incorruptionis ab igne passionis crevit; et assumptam carnem ad resurrectionis gloriam, passionis tribulatio ignis roboravit. In conspectu ejus procident omnes qui descendunt in terram (Psalm. xxi, 30). In terra mortui non spiritu, sed corpore descendunt. In conspectu ergo Domini procidunt qui in terram descendunt, quia resurgendo ad judicium veniunt, qui in pulvere putrescunt. *Impinguasti in oleo caput meum* (Psalm. xxii, 5); quia principale nostrum est mens, appellatione capitis mens vocatur. Ac si aperte diceretur: Arentem in suis cogitationibus mentem meam, charitatis unctione rigasti.

(Moral. l. vii, cap. 29.) Qui non accepit in vano animam suam (Psalm. xxiii, 4). In vano animam suam accipit qui, ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit; qui sola presentia cogitans, quæ sequuntur in perpetuum non attendit. Sed animam suam in vano justus non accipit, quia intentione continua ad ejus utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur; quatenus et transeunte opere, operis causa non transeat, quæ vitæ præmia post vitam parat.

(Moral. l. xx, c. 14, n. 28.) Necessitates naturales hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur quid circa illa per utilitatis studium, et quid agatur per voluptatis vitium. Crebro enim occasione seductionis inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deervimus, et infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, et quasi sub patrocinio explenda utilitatis occultat. Quas videlicet necessitates cupiebat evadere, qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me* (Psalm. xxiv, 17). Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex necessitate occasione prorumpere; et ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli quod nolens ex radice tolera-

bat. Sancti enim viri in omne quod agunt solliciti A sibi debetur exigat, ne sub necessitatis tegmine in sunt ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas quam eis vitium voluptatis excrescat.

Pars tertia,

EXPOSITIONEM NOVI TESTAMENTI COMPLECTENS.

LIBER PRIMUS.

De Testimoniis in Evangelium secundum Matthæum.

CAPUT PRIMUM^a. — *Et post transmigrationem Babylonis (Math. 1, 12).*

(In expositione B. Job, lib. xxviii, cap. 8, num. 19.) Jam per divinam gratiam omnibus liquet quem Scriptura sacra angularem lapidem vocat, illum profecto qui dum in se hinc Judaicum, illinc Gentilem populum suscipit, in una Ecclesie fabrica, quasi duos parietes jungit; et illum de quo scriptum est: *Qui fecit utraque unum (Ephes. 11, 14)*. Qui angularem se lapidem non solum in interioribus, sed et in supernis exhibuit, quia et in terra plebi Israeliticæ nationes Gentium, et utramque simul angelis in celo sociavit; eo quippe nato clamaverunt angeli in terra: *Pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. 21, 4)*. In ortu enim regis nequaquam pro magno offerrent hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. De hoc lapide per Prophetam dicitur: *Lapidem quem reproba-verunt edificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxvii, 12)*. Hujus lapidis typum Jechonias rex tenuit, quem Matthæus, dum quaterdenas generationes describeret, secundo numeravit. Quem enim in fine secundæ, ipsum rursus in initio tertie generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est, qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro utriusque parietis latere non immerito secundo numeratur, cujus migrationis flexu angularem lapidem signat. Ubi enim ordo a rectitudine flectitur, ut eat in diversum, tanquam angulum facit. Recte ergo numerari bis potuit, quia per utrumque parietem quasi in se duo latera ostendit. Unde et ejus bene imaginem tenuit, qui in Judæa ortus Gentilitatem colligans, quasi ab Jerusalemis Babyloniam venit, atque in semetipso fidei fabricam, prius discordie studio scissam, arte charitatis intexit.

CAP. II. — *Quod in ea natum est (Math. 1, 20).*

(In exposit. Job, lib. xxix, cap. 19, num. 36.) Homines, b inquit, tunc esse incipiunt, cum in matrum suarum ventre nascuntur, nam ipsa quoque conceptio natiuitas dicitur, juxta hoc quod scriptum est: *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.*

CAP. III. — *Jam securis ad radicem (Math. 11, 10).*

(Regul. pastoral. tert. part., adnon. 22.) Tenaces nonnunquam dicere solent: concessis utimur, aliena non quaerimus: etsi digna misericordie retributione non agimus, nulla tamen perperamus. Quod idcirco sentiunt, quia videlicet aurem cordis a verbis celestibus claudunt. Neque enim dives in Evangelio qui induebatur purpura et bysso, qui epulabatur quotidie splendide, aliena rapuit, sed in fructuose proprii usus fuisse perhibetur. Eumque post hanc vitam ultrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato usu totum se licitis tradidit. Hinc Joannes exclamat, dicens: *Jam securis ad radicem arboris posita est: omnis arbor quæ non fa-*

cit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur (Math. 11, 10). Qui ergo se innocios, quia aliena non rapiant astimant, ictum securis vicine prævideant, et torporem improvidæ securitatis amittant, ne cum ferre fructum boni operis negligunt, a præsentis vita funditus, quasi viriditate radicibus excidantur.

CAP. IV. — *In quo mihi bene complacui (Math. 11, 17).*

(In Ez-chiel. homil. 8.) Quid est autem quod Pater de Filio loquitur dicens: *In quo mihi bene complacui (Math. 11, 17)*? Omnis enim qui pœnitendo corrigit aliqua quæ fecit, eo ipso quo pœnitet, se sibi displicuisse indicat, qui emendat quod fecit. Et quia omnipotens Pater, sicut intelligi ab hominibus poterat, humano modo locutus est de peccatoribus, dicens: *Pœnitet me fecisse hominem super terram (Genes. vi, 7)*; quasi sibi metipsum in peccatoribus displicuit quos creavit. In solo autem sibi unigenito Deo et Domino nostro Jesu Christo complacuit, quia hunc inter homines hominem creasse cum non pœnituit, in quo peccatum omnimodo non invenit. Sicut de illo per Psalmistam dicitur: *Juravit Dominus et non pœnituit eum: tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 4)*. In solo ergo sibi Releptore nostro complacet Pater, quia in solo non invenit culpam in qua se reprehendat, quasi per pœnitentiam.

CAP. V. — *Ductus est Jesus in desertum (Math. 14, 1).*

In exposit. B. Job, lib. xxiv, n. 27.) Conversio securitatem parit mater negligentie solet esse securitas. Ne ergo negligentiam securitas generet, scriptum est: *Fili, accedens ad servitum Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. 11, 5)*. Non enim ait ad requiem, sed ad tentationem, quia hostis noster adhuc in hac vita positus, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit; contra nos vero vehementius incitatur, cum ex corde nostro, quasi ex jure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figuravit, qui diabolum non nisi post baptismum tentare permisit; ut signum quoddam suæ conversationis innueret, quod membra ejus postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent.

CAP. VI. — *Aperiens os suum (Math. 5, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, cap. 1, num. 1.) Scrij tura sacra ex his quæ tenuiter præmittit, reverenter expectanda indicat, quæ subjungit. Sicut enim clausa vascula quid intus habeant ignoramus, aperto vero ore vasculorum quid intrinsecus contineatur agnoscimus, ita sanctorum corda quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore deteguntur; et cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, ut intenta mente, quasi apertis vasculis, qui intus contineantur festinemus agnoscere, ac nosmetipsos eorum intimo odore recreare; unde et sublimia præcepta Dominum in mente dicturo, præmittitur: *Aperiens os suum, dixit (Math. 5, 2)*; quæ-

^a Omittitur hoc caput in Michaelino.

^b In Michael, in quid, quod fortasse significat, in aliquo, aliqua ex parte. Nisi fortasse d pro t irrepserit. Sane sæpe in Mss. occurrit t pro d ut David, pro David; sed non vice versa d pro t.

vis illic et hoc accipi debeat, quia tunc os suum in A
præceptis aperuit in quibus dudum aperuerat ora
prophetarum.

CAP. VII. — *Beati pauperes spiritu (Matth. v, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 49.) Scriptura
sacra plerumque pauperes humiles vocare consuevit.
Unde in Evangelio cum adiectione spiritus nominan-
tur, dum dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam
ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3).* Quia enim
divitiæ visibilibus potentes ostendunt, apud semetip-
sos pauperes sunt qui elati in suis conscientiis non sunt.

CAP. VIII. — *Neque accendunt lucernam (Matth. v, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, n. 77.) Dominus di-
cit in Evangelio: *Neque accendunt lucernam et ponunt
eam sub modio, sed super candelabrum (Matth. v, 15).*

In modio enim commodum temporale, in lucerna
autem lux prædicationis accipitur. Lucernam ergo
sub modio ponere est propter temporale commodum
gratiam prædicationis abscondere, quod nemo utique
electorum facit. Et bene illic additur: *Sed super can-
delabrum.* In candelabro enim status corporis desi-
gnatur. Cui lucerna supponitur, dum eidem corpori
cura prædicationis antefertur.

CAP. IX. — *Videant opera vestra bona (Matth. v, 16).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 83 et 84.) Veri-
tas dicit: *Videant opera vestra bona, et glorificent
Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v, 16).* Sed
aliud est profecto cum in ostensione operis gloria
queritur largitoris, aliud cum laus privata concu-
piscitur de dono largientis. Unde et rursus in Evan-
gelio hæc eadem Veritas dicit: *Attendite ne justitiam
vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis
(Ibid. vi, 1).* Opus ergo nostrum cum hominibus
ostenditur, in cordis prius examinatione pensandum
est, per ejusdem ostensionis studium quid queratur.
Si enim dantis gloriam querimus, etiam publica nos-
tra opera in conspectu illius occulta servamus. Si
vero per hæc nostram laudem concupiscimus, foras
ab ejus conspectu jam sua sunt, etiam si a multis
ignorantur. Sed valde perferendum est sic ostenso
opere auctoris gloriam querere, ut de illata laude
privata nesciat exultatione gaudere. Tunc solum
namque innoxie hominibus laudabile opus ostenditur,
cum per dispecum mentis veraciter laus impensa
calcat, quam i flumi quia profecto contemnen-
to non superant, restat necesse est ut bonum quod ope-
rantur abscondant. Sæpe enim ab ipso ostensionis
extortio propriam laudem querunt, sæpe vero in ostension-
e operis auctoris gloriam patefacere cupiunt, sed
excepti favoribus in laudis proprie cupiditate rapi-
untur. Cumque remissos dijudicare interius negligunt,
sparsi exterius ignorant quod agunt; eorumque
opus suæ elationi militat, atque hoc se impendere
obsequio largitori putant.

CAP. X. — *Item ac supra (Matth. v, 16).*

(Ex lib. Regulæ pastoralis, admonit. 36.) Quis-
quis enim laudis concupiscentiam calcare jam suffi-
cit, adificationis fraudem perpetrat, si bona quæ agit
occultat; et quasi jacto semine germinandi radices
subtrahit qui opus quod imitandum est non ostendit.
Hinc namque in Evangelio Veritas dicit: *Videant
opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in
cælis est (Matth. v, 16).* Ubi illa quoque sententia
promittitur, quæ longe aliud præcepisse videtur,
dicens: *Attendite ne justitiam vestram faciatis
coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi, 2).*
Quid ergo quod opus nostrum et ita faciendum est ne
videatur, et tamen ut debeat videri præcipitur, nisi
quod ea quæ agimus, et occultanda sunt ne huma-
nam gloriam requiramus, et manifestanda ut laudem
cælestis Patris augeamus? Nam cum nos justitiam
nostram Dominus coram hominibus facere prohibet,
illico adjunxit: *Ne videamini ab eis.* Et cum rursus
videnda ab hominibus bona opera præciperet, prohi-
mus subdidit: *Ut glorificent Patrem vestrum qui in*

cælis est. Qualiter igitur videnda essent, vel qualiter
non videnda, ex sententiarum sine monstravit: quan-
tenus operantis meus opus suum, et propter se videri
non quereret, et tamen hoc propter cælestis Patris
gloriam non celaret. Unde sit plerumque ut bonum
opus in occulto sit, cum sit publice, et ursus in pub-
lico, cum agitur occulte. Qui enim in publico bono
opere non suam sed superni Patris gloriam querit,
quod fecit abscondit; quia illum solum testem habuit
cui placere curavit, et qui in secreto bono suo opere
deprehendi ac laudari concupiscit, et nullus fortasse
vidit quod exhibuit, et tamen hoc coram hominibus
fecit, quia tot testes in bono opere secum duxit,
quot humanas laudes in corde requisivit.

CAP. XI. — *Nolite putare quoniam veni solvere Legem
(Matth. v, 17).*

(In exposit. Ezech. sec. part., hom. 4.) Minora
quippe præcepta Israelitico populo per Legem data
sunt. Unde et eidem populo Moyses in campo locu-
tus est. Altiora Dominus sanctis apostolis dedit,
unde et eosdem mandata vite in monte docuit. Dum
vero Redemptor noster per Evangelium docuit: *Nolite
putare, quoniam veni solvere Legem aut prophetas: non
veni solvere, sed adimplere (Matth. v, 17).* Adimplere
enim venerat Legem, qui Legis justitiæ gratiam addi-
dit. Ut quod illa jubebat in minimi ipse perfici adju-
varet in summis, et quod illa coercerat ab opere,
ipse reseccaret à corde.

CAP. XII. — *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio
(Matth. v, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 9.) Sic autem
Dominus uniuscujusque considerat vias, sicut diu-
merat gressus; ut ne minutissimæ quidem cogitatio-
nes ejus iudicio, ac verba tenuissima quæ apud nos
usu viluerunt, indiscussa remaneant. Hinc etenim
dicit: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui
dixerit fratri suo racha, reus erit concilio. Qui dixerit
fatue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v, 22).* Racha
quippe in Hebræo eloquii vox interjectionis est, quæ
quidem animum irascens ostendit, nec tamen ple-
num verbum iracundiæ exprimit. Prius ergo ira re-
prehenditur sine voce, postmodum vero ira cum voce,
sed necdum pleo o verbo formata. Ad extremum
quoque cum dicitur *fatue*, ira redarguitur, quæ cum
excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis.
Et notandum quod in ira perhibet reum esse iudicio,
in voce iræ quod est *racha*, reum concilio, in verbo
vocis, quod est *fatue* reum gehennæ. Per gradus ete-
nim culæ crevit ordo sententiæ, quia in iudicio ad-
huc causa discutitur; in concilio autem jam causæ
sententia definitur; in gehenna vero ignis ea quæ de
concilio egreditur sententia expletur.

CAP. XIII. — *Audistis quia dictum est antiquis, Non
occidat (Matth. v, 21).*

(In expositione Ezech. hom. 5, lib. ii.) Recte
autem limen exterioris Testamenti veteris Patris dis-
signat, quia per eorum prædicationem opera perversa
punita sunt, per dicta vero novorum Patrum uniuscu-
jusque animus etiam ab illicitis cogitationibus coer-
cetur, dum reatus esse perfectus et in deliberatione
cordis ostenditur. Illi quippe a flagitiis, a crudelita-
tibus, a rapinis auditorum animas prohibere cura-
verunt. Isti vero dum non solum perversa opera,
sed etiam illicita cogitationum reseccant, quid nobis
aliud nisi limen intrinsecus facti sunt? Unde et ipsa
Veritas loquitur, dicens: *Audistis quia dictum est an-
tiquis, Non occides: qui autem occiderit reus erit iu-
dicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur
fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v, 21).*

CAP. XIV. — *Si offers munus tuum ad altare
(Matth. v, 23).*

(In expositione Ezech. 1, part. hom. 8.) Quia au-
tem nil sine concordia placeat Deo ipsa per se Veri-
tas demonstrat, dicens: *Si offers munus tuum ad al-
tare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus deliquit*

adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Math. v, 23). Ecce a discordantibus accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat: hinc ergo perpendite malum quantum sit discordantiae, propter quod et illud abjicitur per quod culpa laxatur.

• CAP. XV. — *Idem ac supra.*

(Ex lib. Reg. pastor. tert. part., admon. 23.) Dissidentes tandiu nullum boni operis Deo sacrificium immolant, quandiu a proximorum charitate discordant. Scriptum namque est: *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum* (Math. v, 23). Ex qua scilicet præceptione pensandum est, quorum hostia repellitur, quia intolerabilis culpa monstratur. Nam cum nihil cuncta bonis sequentibus diluantur, pensamus quanta sint mala discordantiae, quae nisi extincta funditus fuerint, bonum subsiqui non permittunt.

CAP. XVI. — *Non adulterabis: ego autem dico vobis* (Math. v, 27).

(In exposit. B. Job, lib. xxi, cap. 2.) Receptor noster veniens Legis præcepta transcendit, et ab electis suis non solum luxuriam carnis, sed etiam cordis abolevit, dicens: *Scriptum est: Non adulterabis: ego autem dico vobis, quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est eam in corde suo* (Math. v, 27). Per Moysen quippe luxuria perpetrata, per auctorem vero munditia luxuria cogitata damnatur. Hinc est enim quod de cipulis primus Ecclesiae pastor dicit: *Propter quod succincti lumbos me ut vestrae, sobrii perfecte sperate in eam quae offertur vobis gratiam* (I Petr. i, 13); lumbos enim carnis succingere est luxuriam ab affectu refrenare, lumbos vero mentis succingere est hinc etiam a cogitatione restringere. Hinc est quod angelus qui Joannem alloquitur, zona aurea super manillas cinctus esse perhibetur, quia enim Testamenti novi munditia et cordis luxuriam frenat, angelus qui in eo apparuit (Apoc. i, 13) in pectore cinctus venit, quem bene zona aurea stringit, quia quisquis supernae patriae civis est, non iam timore supplicii, sed amore charitatis immunditiam deserit.

CAP. XVII. — *Diligite inimicos vestros* (Math. v, 44).

(Homil. 35, in Evang., n. 3.) Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vobis* (Math. v, 44). Virtus namque est coram hominibus, adversario tolerare; sed virtus coram Deo diligere, quia hoc solum Deus sacrificium accipit quod a te ejus oculos in altari boni operis flammam charitatis incendit.

CAP. XVIII. — *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus* (Math. vi, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xix, n. 36.) Sanctorum quippe virorum est bona quae fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere. Unde et per semetipsam Veritas dicit: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis* (Math. vi, 1). Hinc est etiam quod duos caecos juxta viam sedentes illuminans, præcepit dicens: *Videte, ne quis sciat* (Math. ix, 30). De quibus illico scriptum est quia illi abeuntis diffamaverunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est quid sit hoc quod ipse omnipotens cui hoc est velle quod posse, et taceri virtutes suas voluit, et tamen ab his qui illuminati sunt quasi invitatus indicatur, nisi quod servis suis se sequentibus exemplum dedit ut ipsi quidem virtutes suas occultare desiderant, et tamen ut alii ex eorum exemplo proficiant, prodantur inviti. Et facta quidem sua occultando se ipsos custodiant; sed dum prodantur inviti, bona ad proximos suos

• In Michaelino caput hoc postponitur sequenti.

exempla transmittant. Occulentur ergo studio, necessitate publicentur; eorum occultatio sit propria custodia, eorum publicatio sit utilitas aliena. Rursum quia scriptum est: *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt; sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona* (Math. v, 15), et reliqua; aliquando sancti viri et coram hominibus compelluntur bona facere, aut eadem hominibus sua facta narrare; sed ad eum finem sua facta narrant, ut non ipsi eisdem operibus, sed Patre eorum qui in caelis est, debeat glorificari. Dum enim sancta prædicant, ipsa prædicatio eorum fortasse despicitur, quorum veritas noscitur. Compelluntur ergo vitam suam dicere, ut auditorum suorum valeant vitam mutare, et facta sua referunt, ut venerationi sint; venerari appetunt, ut reverenter audiantur.

CAP. XIX. — *Idem ac supra.*

(In Regul. pastoral., admon. 22.) Cum qualibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non contra largimur; justitiae potius debitum solvimus, quam misericordiae opera implemus. Unde et ipsa Veritas cum de misericordia caute exhibenda loqueretur, ait: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus* (Math. vi, 1). Cui sententiae etiam psalmista concinens, dicit: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia eius manet in æternum* (Psa. cxv, 9). Cum enim largitatem impensam pauperibus premisset, non hanc vocare misericordiam, sed justitiam maluit; quia quod a communi Domino tribuitur, justum profecto est ut quicumque excipiunt, eo communiter utantur. Hinc etiam Salomon ait: *Qui justus est, tribuit et non cessabit* (Prov. xxi, 26).

CAP. XX. — *Amen dico vobis, et ceperunt mercedem suam* (Math. vi, 2).

(In exposit. B. Job, lib. iv, n. 18.) Hi qui pro humana laude in bona actione se exhibent, lucasum adveniente jure retributione bonorum operum sperant; quia cum hæc in ostensionem faciunt, laudis jam præmium ab humano ore ceperunt, Veritate attestante, quæ ait: *Amen dico vobis, ceperunt mercedem suam* (Math. vi, 2).

CAP. XXI. — *Idem ac supra.*

(Regul. pastoral., admonit. 36.) Vile namque bona sua adjudicant qui ad eorum mercedem sufficere humanos favores putant. Cum enim pro recto opere laus transitoria quaeritur, æterna retributione res digna vili pretio venduntur. De quo videlicet perceptio pro Veritas dicit: *Amen dico vobis, ceperunt mercedem suam* (Math. vi, 1).

CAP. XXII. — *Intra in cubiculum tuum* (Math. vi, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, n. 45.) In Evangelio Dominus dicit: *Intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi* (Math. vi, 6). Clauso quippe ostio petit in cubiculo, qui tacenti re in conspectu supernae pietatis fundit affectum mentis. Et vox auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter clamatur. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, desideria cordis eorum audivit auri tua* (Psal. ix, 17).

CAP. XXIII. — *Fiat voluntas tua* (Math. vi, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, n. 65.) Posunt per caecos hi qui in caelestibus sunt conditi angelici spiritus designari. Unde et in oratione nostra dicere vociferantes, instrumur: *Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra* (Math. vi, 10). Quo nimirum voluntas Dei sicut a superiore creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate servetur.

CAP. XXIV. — *Panem nostrum quotidianum* (Math. vi, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, n. 45.) In Dominica

oratione dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Matth. vi, 11). Ecce et nostrum dicimus, et tamen oramus ut datur. Noster quippe fit cum accipitur; qui tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, et noster fit per acceptionem.

CAP. XXV. — Dimitte nobis debita nostra
(Matth. vi, 12).

(In exposit. B. Job, lib. x, n. 30.) Vitam quippe animæ quælibet culpa polluit, servatus vero contra proximum dolor occidit; menti namque ut gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulla perforantur. Qui scilicet a transfixo corde si prius non educitur, nihil in precibus divinæ opis obtinetur, quia et vulneratis membris imponi salutis medicina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: *Nisi remiseritis hominibus, nec Pater vester qui in cælis est, remittet vobis peccata vestra* (Matth. vi, 15). Hinc admonet, dicens: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus alterum* (Matth. xi, 25). Hinc rursum ait: *Date et dabitur vobis, dimittite et dimittetur vobis* (Luc. vi, 38). Hinc in constitutione postulationis conditionem posuit pietatis, dicens: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12). Ut profecto bonum quod a Deo compuncti petimus, hoc primum cum proximo conversi faciamus.

CAP. XXVI. — Si oculus tuus fuerit simplex
(Matth. vi, 22).

(In exposit. B. Job, lib. x, n. 41.) Quod oculorum nomine vis intentionis exprimitur, per Evangelium Veritas attestatur, dicens: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit* (Matth. vi, 22). Quia videlicet si operationem nostram intentione mundana prævenit, quælibet a iter hominibus videatur, interni tamen iudicis oculus mundum subsequens actionis corpus ostenditur.

CAP. XXVII. — Idem ac supra.

(Hom. 7 in Ezech., n. 2.) Quidquid ergo agitur, in radice intentionis pensandum est quo merito apud iudicium Creatoris habeatur. Unde et idem Creator dicit: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit* (Matth. vi, 22). Oculum videlicet intentionem, corpus vero actionem nominans; quia si nostra intentio apud Deum simplex fuerit, in eius iudicio bona actio tenebrosa non erit.

CAP. XXVIII. — Quærite primum regnum Dei
(Matth. vi, 33).

(In exposit. B. Job, lib. xv, n. 53.) Cum Deus in oratione non quaeritur, citius animus in oratione lassatur, quia cum illa quisque postulat quæ fortasse juxta occultum iudicium Deus tribuere recusat, ipse quoque venit in fastidium qui non vult dare quod amatur. Sed se magis Dominus quam ea quæ condidit vult amari, æterna potius quam terrena postulari, sicut scriptum est: *Quærite primum regnum Dei, et iustitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. vi, 33). Qui enim non ait, dabuntur, sed adjicientur; profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in usu vero temporalitas esse debet; et illud datur, et hoc nimirum ex abundantia superadditur; et tamen sæpe homines, dum bona temporalia postulant, æterna vero præmia non requirunt, petunt quod adjicitur, et illud non desiderant ubi adjiciatur; nec lucrum suæ petitionis deputant, si hic sint temporaliter pauperes, et illic beatitudine divites in æternum vivunt, sed solis, ut dictum est, visibilibus intenti, labore postulationis renuunt invisibilia mercari; qui si superna quaerent, jam cum fructu laborem exhiberent. Quia cum mens in precibus adjutoris sui speciem anhelat, divinis desiderii inflammata, supernis conjungitur, ab inferioribus separatur. Amore fervoris sui se aperit ut capiat, et capiens inflammat; et superiora amare, jam sursum

ire est; dumque magno desiderio ad cælestia inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quaerit deest.

CAP. XXIX. — Nolite solliciti esse in crastinum
(Matth. vi, 34).

(In exposit. B. Job, lib. ix, n. 105.) Plerumque se ad viam rectitudinis animus accingit, torporem deiecit; tantoque in cælestibus desiderio rapitur, ut pene nil ex eo inferius remansisse videatur; et tamen cum ad carnis curam reducitur, sine qua præsentis vitæ via nullo modo expletur, ita hunc inferius depressum tenet, ac si adhuc de summis nullus contigisset. Auditis verbis cælestis oraculi in amorem patriæ cælestis erigitur, sed resurgente præsentis vitæ studio sub terrenæ curæ aggeres sepelitur. Atque in terra cordis nequaquam supernæ spei semen proficit, quia cogitationis inflamæ spina densescit. Quam videlicet spinam per semetipsam Veritas manu sanctæ exhortationis eradicat, dicens: *Nolite solliciti esse in crastinum* (Matth. vi, 34). Contra hanc quoque per Paulum dicitur: *Carnis ne feceritis curam in concupiscentiis* (Rom. xiii, 14). Sed in his nimirum ducis ac militis verbis agnoscimus, quia tunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur, cum in eo mensuræ æquitas non tenetur (Num. 106). Neque enim mortali adhuc in carne viventibus funditus cura carnis absceditur, sed ut discrete animo serviat, temperatur. Nam quia sollicitos nos esse veritas in crastinum prohibet, habere utique curam in præsentibus non negat, quam tendi ad tempus quod sequitur, vetat. Et nimirum Paulus cum curam carnis fieri in concupiscentiis non sinit, procul dubio in necessitate concedit; discretionem ergo magni moderaminis carnis cura frenanda est ut serviat, et minime principetur. Nec quasi domina animum vincat, sed subacta mentis domini, quasi ancilla famuletur. Ut jussa aieat, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat: ut vix a tergo sanctæ cogitationis apparat, et nunquam contra faciem recta cogitantis obstitat.

CAP. XXX. — Quid autem vides festucam
(Matth. vii, 3).

(Regul. pastoral. admonit. 10.) Quibusdam patientibus nec tamen diligentibus Veritas dicit: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non consideras* (Matth. vii, 3)? Perturbatio quippe impatientie festuca est, malitia vero in corde trabes in oculo. Illam namque aura tentationis agit, hanc autem consummata nequitia pene immobiliter portat. Recte vero illic subjungitur: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui* (Ibid., 5). Ac si dicatur menti iniquæ interiori dolenti, et sanctam se exterius per patientiam demonstranti: Prius a te molem malitiæ excute: et tunc alios de impatientie levitate reprehende; ne dum non studes simulationem vivere, pejus tibi sit aliena prava tolerare.

CAP. XXXI. — Quæ vultis ut faciant vobis homines boni
(Matth. vii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 54.) Species quippe hominis est alter homo. Recte enim species nostra dici ut proximus poterit, quia in illo cernimus quod ipsi sumus. Corporali enim visitatione ad proximum gressuum accessu imus, spirituali vero, non gressu, sed affectu ducimur. Speciem ergo suam visitat quisquis ad eum quem sibi similem per naturam conspicit passibus amoris tendit, ut, in altero sua considerans, ex seipso colligat qualiter infirmam alteri commenscendat. Speciem suam visitat qui ut in se altum efficiat, se in altero pensat. Hinc namque per Moysen Veritas cum gesta describeret, gerenda signabat, dicens: *Procul terra herbam virentem et ferentem semen, juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque semen secundum speciem suam* (Genes. 1, 12). Lignum quippe secundum suam speciem semen proleat, cum

mens nostra ex se considerationem in altero colligit, et recti operi germen parit. Hinc quidam sapiens ait: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris* (Tob. iv, 16). Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis homines bona, et vos eadem facite illis* (Matth. vii, 12). Ac si aperte diceret: *Spem vestram in altero visitate, atque ex vobismetipsis agnoscite quid vos oporteat aliis exhibere.*

CAP. XXXII. — *Quod ab alio tibi oderis fieri, vide ne aliquando alteri facias* (Tob. vii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 8.) Dei dilectio per tria distinguitur, quia ex toto corde, ex tota anima, et ex tota fortitudine diligi Conditor jubetur. Qua in re notandum est quod divinus sermo, cum d ligi præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam format ex quanto cum subjungit, ex toto. Ut videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta derivatur, cum et per quemdam justum dicitur: *Quod ab alio tibi oderis fieri, vide ne aliquando alteri facias* (Tob. iv, 16); et per semetipsum Veritas dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, ea et vos facite illis* (Matth. vii, 12). Quibus duobus — videlicet utriusque Testamenti mandatis per unum malitia comparatur, per aliud benignitas prærogatur; ut malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset a nocenti opere; et rursus bonum quod sibi fieri appetit impediens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

CAP. XXXIII. — *Intrate per angustam portam* (Matth. vii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 17.) Platona quippe sermonis Greci ratione pro latitudine dicitur. Quid vero est humane menti angustius quam voluntates proprias frangere? De qua fractione Veritas dicit: *Intrate per angustam portam* (Matth. vii, 13). Quid autem latius quam vultis propriis voluntatibus reluctari, et quaquam versum impulsus arbitrii duxerit, se sine retractione diffundere?

CAP. XXXIV. — *Idem ac supra.*

(In Ezech. hom. 5, num. 12 et 13.) De charitate quippe scriptum est: *Latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii, 96). De hac iterum Psalmista ait: *Statuit in loco spatioso pedes meos* (Psal. xxx, 9). Sed ecce dum loquor, animo occurrit quomodo lata est charitas, si per charitatem attingitur ad Deum, et per semetipsum Veritas dicit: *Intrate per angustam portam* (Matth. vii, 13)? Quid autem aliud? Rursus Psalmistam audio dicentem: *Propter verbum labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (Psal. xvi, 4). Atque in Evangelio Dominus dicit: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi, 30). Quomodo ergo lata charitas si angusta porta? quomodo jugum suave est, et onus leve, si in præceptis Dei viæ duræ sunt quæ custodiuntur? Sed hanc vobis quaestionem citius ipsa charitas solvit, quia via Dei et inchoantibus angusta est, et tamen onus Dei leve est, postquam hoc ferre coeperimus; ita ut pro amore ejus et persecutio placeat, et omnis pro eo afflictio in mentis dulcedinem veniat. Sicut sancti quoque apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit; ipsæ viæ duræ spiritualiter currentibus, molles et plane fiunt. Dum enim scit animus se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, et hoc incipit quod affligitur amare.

CAP. XXXV. — *Ex fructibus eorum cognoscetis* (Matth. vii, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 66.) Tunc spiritus hominis ignoratur ab altero, cum verbis vel operibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit: *Ex fructibus eorum cognoscetis* (Matth. vii, 20), per hoc quod foras agitur, quidquid intus latet aperitur. Unde recte quoque per Salomonem di-

citur: *Quomodo in aquis resplendent vultus perspicientium, sic corda hominum manifesta sunt, rudentibus* (Prov. xxvii, 19).

CAP. XXXVI. *Multi dicent: Domine, Domine* (Matth. vii, 22).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 66.) Sæpe iniqui mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, et per prophetiæ donum ventura quæque sciendo præveniunt, sed tamen a largitore tot munerum cogitationis intentione divisi sunt, quia per ejus dona non ejus gloriam, sed proprios favores quaerunt. Cumque per accepta bona in sua laude se elevant, ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt, unde ejus apostoli humiles esse debuerunt. Sed eo eos postmodum districtior sententia percussit, quo nunc superna bonitas et ingratos largus inundat; sique amplitudo muneris incrementum damnationis, quia irrigati fructum non ferunt, sed sub vililitatis colore vacui in altum crescunt. Quos bene per Evangelium Veritas exprimit, dicens: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne prophetavimus in nomine tuo, et in nomine tuo demonia ejecimus? et in tuo nomine virtutes nullas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos. Discedite a me, operarii iniquitatum* (Matth. vii, 22).

CAP. XXXVII. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 17.) Nonnumquam hæretici signa quoque ac miracula faciunt, sed ut hic præmia afflictionis suæ abstinentiæque recipient, videlicet laudes quas quaerunt. Unde et Redemptoris voce dicitur: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes nullas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos. Discedite a me, operarii iniquitatis* (Matth. vii, 22). Quia mirum sententia quid datur intelligi, nisi ut in hominibus charitatis humilitas, non autem debeant virtutum signa venerari? Unde nunc sancta Ecclesia etiam in quæsiantibus hæreticorum miracula despicit, quia hæc sanctitatis speciem non esse cognoscit. Probatio quippe sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere; de Deo autem vera, de proximo vero meliora quam de semetipso sentire. Nam quia vera virtus in amore est, non autem in ostensione miraculi, Veritas demonstrat, quæ ait: *In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. xiii, 35). Qui enim non ait: In hoc cognoscetur, quia mei discipuli estis si signa feceritis, sed ait: Si dilectionem habueritis ad invicem; aperte indicat, quia veros Dei famulos non miracula, sed sola Dei charitas probat. Testimonium ergo superni discipulatus est donum fraternæ dilectionis.

CAP. XXXVIII. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 15.) Nonnulli quippe mundum deserunt, et bonorum trans-euntium vana derelinquunt, et ima humilitatis appetentes, humanæ conversationis morem bene vivendo transcendunt; atque in tanta studiorum arte proficiunt, ut signorum jam virtutes operentur; sed quia semetipsos circumspicendo tegere negligunt, inanis gloriæ telo percussus, pejus de alto ruunt. Ille est enim quod æternus qui occulta cordis examinat, ejusdem ruinæ casum prænuntiatis intentat, cum dicit: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes nullas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos. Discedite a me, qui operamini iniquitatem, nescio qui estis* (Matth. vii, 22, 23).

CAP. XXXIX. — *Nescio vos unde sitis* (Matth. vii, 22).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 1.) Nescire

autem Dei reprobare est : si ut quibusdam in fine A dicturus est : *Nescio vos unde sitis. Discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 22.)*

CAP. XL. — *Erat enim docens sicut potestatem habens (Matth. vii, 29).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 24.) De Domino scriptum est : *Erat enim docens sicut potestatem habens, non sicut Scribæ et Pharisei (Matth. vii, 29).* Singulariter namque ac princeps aliter solus ex potestate bona locutus est, quia ex infirmitate mala nulla commisit; ex divinitatis quippe potentia habuit id quod nobis per humanitatis suæ innocentiam ministravit.

CAP. XLI. — *Vulpes foveas habent (Matth. viii, 20).*

(In exposit. B. Job, xix, num. 2.) Per volucres quippe nonnunquam potestates aereæ designantur honorum studiis adversæ. Unde Veritatis ore dicitur : *Quoniam semen quod secus viam cecidit, renerunt volucres et comederunt illud (Matth. xiii, 4);* quia nimirum maligni spiritus humanas mentes obsidentes, dum cogitationes noxias ingerunt, verbum vitæ a memoria evellunt. Illic rursus cuidam superba sapienti dicitur : *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidus; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet (Matth. viii, 20).* Vulpes valde fraudulenta sunt animalia quæ in fossis vel specubus absconduntur. Cumque apparuerint, nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt; volucres vero, ut novimus, alto volatu se in aere sublevant. Nomine ergo vulpium dolosa atque fraudulenta, nomine autem volucrum hæc eadem superba dæmonia signantur. Ac si dicat : *Fraudulenta et elata dæmonia in corde vestro, id est in cogitatione superbiæ inveniunt habitationem suam, filius autem hominis ubi caput suum reclinet non habet; id est, humilitas mea requiem in superba mente vestra non invenit.*

CAP. XLII. — *Dimitte mortuos sepelire mortuos (Matth. viii, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. iv num. 52.) Redemptor noster puellam in domo, juvenem extra portam, in sepulcro autem Lazarum suscitavit. Adhuc quippe in domo mortuus jacet, qui latet in peccato; jam quasi extra portam advehitur, cujus iniquitas usque ad inverecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepultura vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiae etiam usu consuetudinis gravatur. Sed hos ad vitam miseratus revocat, quia plerumque divina gratia non solum in oculis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, et mole pravæ consuetudinis pressos, respectus sui lumine illustrat. Quartum vero mortuum Redemptor noster nuntiante discipulo agnovit, nec tamen suscitavit, quia valde difficile est ut is quem post usum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, a mentis suæ morte revocetur. De quo ibidem dicitur : *Sine mortuos sepelire mortuos suos (Luc. xiv 60).* Mortui enim mortuos suos sepeliunt, cum peccatores peccatorem favoribus premunt. Qui enim est aliud peccare quam occumbere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verbum suorum aggere abscondunt. Erat autem et Lazarus mortuus, sed tamen non a mortuis sepultus. Fideles quippe illum mulieres obruerant, quæ et ejus meritem vivificatori nuntiabant. Unde et protinus ad lucem redit, quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam revocatur, si super hunc sollicitæ cogitationes vivunt.

CAP. XLIII. — *Quid nobis et tibi, Fili Dei (Matth. viii, 29).*

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 43.) Antiquus hostis Redemptor in humani generis debellatorem suum in mundum venisse cognovit, unde et per obsessum hominem in Evangelio dicit : *Quid nobis et tibi, Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos (Matth. viii,*

29). Qui tamen prius cum hunc passibilem cerneret, cum posse mortalia perpeti humanitatis videret, omne quod de ejus divinitate suspicatus est, ei fastu superbiæ suæ in dubium venit. Nihil quippe nisi superbum sapiens, dum esse humilem conspicit, Deum esse dubitavit. Unde et ad tentationem argumenta convertit, dicens : *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant (Matth. iv, 3).* Quia igitur passibilem vidit, non Deum natum, sed de gratia custoditum credidit.

CAP. XLIV. — *Si ejice nos, mitte nos (Matth. vii, 31).*

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 16.) Cum sanctum virum Satan tentare appetit, et tamen Deo, ut manus suam extendere debeat, dicit; valde notandum est quia ferendi vires nec ipse sibi tribuit, qui contra auctorem omnium singulariter superbit. Scit namque quia quodlibet agere ex semetipso non sufficit, quia nec per semetipsum in eo quod spiritus est existit. Hinc est quod in Evangelio expeleta de homine legio dicebat : *Si ejice nos, mitte nos in gregem porcorum (Matth. viii, 31).* Qui enim per semetipsum in porcos ire non poterat, quid mirum si sine auctoris manu sancti viri domum contingere non valebat?

CAP. XLV. — *Vade in domum tuam (Matth. ix, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 34.) Solet etiam domus inhabitatio cordis intelligi. Unde saepe cuidam dicitur : *Vade in domum tuam (Matth. ix, 6).* Quia nimirum dignum est ut peccator post veniam ad mentem suam redeat, ne iterum quod juste teriatur admittat.

CAP. XLVI. — *Surge, tolle lectum tuum (Matth. ix, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 46.) Quid est enim quod in Evangelio sanato cuidam Dominus dicit : *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula in domum tuam (Marc. ix, 11; Joan. v, 8);* nisi quod per grabatum voluptas corporis designatur? Et jubetur utique ut hic sanus portet ubi infirmus jacuerat, quia nimirum omnis qui adhuc vitii delectatur, infirmus jacet in voluptatibus carnis; sed sanus hoc portat ubi infirmus jacuerat, quia divino adjutorio erectus, a vitii ejusdem carnis contumeliis postmodum tolerat, in cujus prius desideriis quiescebat.

CAP. XLVII. — *Vinum novum in utres novos (Matth. ix, 17).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 2.) In musto vero spiritus sancti fervor accipitur. De quo in Evangelio Dominus dicit : *Vinum novum in utres novos mittunt (Matth. ix, 17).* Ex quo dum repente repeterentur apostoli, dum luxuriosis omnibus loquerentur, a Judæis nescientibus, sed tamen vera attestantibus, dictum est : *Hi musto pleni sunt (Act. ii, 4).*

CAP. XLVIII. — *Et cum ejecta esset turba (Matth. ix, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 68.) Forum corda qui terrenam vitam diligunt, desideriorum suorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depræsa sunt, ut ad quietis intimæ desiderium non levantur. Unde cum merito ope pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium æstus ejicit, et post in eo virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua, dum ad resuscitandam filiam principis invitatus Dominus ducetur, protinus additur : *Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella (Matth. ix, 25).* Foras ergo turba ejicitur ut puella suscitetur, quia si non prius a seculis turbis cordis expellitur importuna secularium multitudine curarum, anima, quæ intrinsecus jacet mortua, non resurgit. Nam dum se per inumeras terrenorum desideriorum cogitationes, argenti ad considerationem sui sese nullatenus colligit.

CAP. XLIX. — *Estote prudentes sicut serpentes* (Matth. x, 16).

(Homil. 30 in Evang. l., num. 5.) Neque etenim placet Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate. Hinc ipsa Veritas dicit: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae* (Matth. x, 16). Quia in re notandum est quod discipulos suos non de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere, quatenus et columbae simplicitatem astutia serpentis accenderet, et serpentis astutiam columbae simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: *Nolite purri effici sensibus* (I Cor. xiv, 20). Ecce astutiam serpentis audivimus, nunc de simplicitate columbae moneamur: *Sed malitiam parvuli estote*. Inde de beato Job: *Erat vir simplex et rectus* (Job. i, 1). Quae est autem rectitudo sine simplicitate, aut quae est simplicitas sine rectitudine?

CAP. L. — *Idem ac supra.*

(Regul. pastor. admonit. 12.) Electos suos per semetipsam Veritas admonet, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae* (Matth. xvi, 16). Quia videlicet electorum cordibus debet et simplicitatem columbae astutia serpentis accerere, et serpentis astutiam columbae simplicitas temperare; quatenus nec seducti per prudentiam caleant, nec ab intellectus studio ex simplicitate torpescant.

CAP. LI. — *Quod dico vobis in tenebris* (Matth. x, 27).

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 26.) Cum enim quaeque mystica de occultis prophetarum verbis a creditibus agnoscuntur, quid aliud quam profunda de tenebris revelantur? Unde ipsa quoque Veritas discipulis in parabolis loquens, ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine* (Matth. x, 27). Cum enim mysticos allegoriarum nodos per explanationem solvimus, in lumine dicimus quod in tenebris audivimus.

CAP. LII. — *Idem ac supra.*

(Homil. 6 in Ezechiel.) Veritas discipulis dicit: *Quae dico vobis in tenebris, dicite in lumine* (Matth. x, 41), id est aperte exponite quae in allegoriarum obscuritatibus audistis.

CAP. LIII. — *Qui recipit prophetam* (Matth. x, 41).

(Homil. 20 in Evang. num. 12.) Ut autem quanta esset virtus in continentia, et susceptio indigentium Redemptor noster ostenderet, dixit: *Qui recipit prophetam in nomine meo, mercedem prophetae accipiet* (Matth. x, 41). In quibus verbis notandum est quia non ait, mercedem de propheta, vel mercedem de justo, sed mercedem prophetae et mercedem justi accipiet. Aliud est enim merces de propheta: atque aliud merces de iusto, aliud merces justi. Quid est enim dicere: *Mercedem prophetae accipiet*, nisi quia is qui prophetam sua largitate sustentat: quamvis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Deum prophetae praemium habebit. Iste enim foret iustus et; et quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro justitia fiduciam majorem habet. Hunc dum se sustentat qui in hoc mundo aliquid possidet, et fortasse adhuc pro justitia loquendi libere non praesumit, justitiae illius libertatem sibi participem facit, ut cum eo pari ratione justitiae praemia recipiat, quem sustentando adjuvit; quatenus eandem justitiam libere loqui potuisset. Ille spiritu prophetiae plenus est, sed tamen corpore eget alimento; et si corpus non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahatur. Qui igitur alimentum prophetae propter hoc quod propheta est, tribuit, prophetiae illius vires ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedem prophetae recipiat, qui etsi spiritu prophetiae plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adjuvit.

CAP. LIV. — *Quid existis videre* (Matth. xi, 7)?

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 7.) Per calanum ceu certe arundinem mentis mobilitas designatur, sicut Juxtorum turbis in Joannis laudem a Domino dicitur: *Quid existis videre in deserto? arundinem vento agitatam* (Matth. xi, 7)? Ut videlicet subintelligatur non. Joannes quippe arundo vento agi-

tata non erat; quia ejus mentem sancto Spiritu solidam per diversas partes nullus linguarum flatus inclinabat.

CAP. LV. — *Idem ac supra.*

(Lib. i, homil. 9 in Eze. hi lem, num. 16.) Joannem Baptistam Veritas esse arundinem vento agitam negat, dicens: *Quid existis videre in deserto? arundinem vento agitatam* (Matth. xi, 7)? Quia quia negando dixerit, non affirmando, subjuncta verba testantur. Ait enim: *Sed quid existis videre in deserto? hominem vestitum mollibus? Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt* (Ibid.). Quando autem vento agitata, modo flatus erigitur, modo flatus inclinatur: omnis autem infirmus animus qui vel derogatione dejicitur, vel laudibus exaltatur, arundo vento agitata est; quod Joannes non erit, qui infirmum bilem mentis virtutem inter laudes hominum et derogationes tenebat.

CAP. LVI. — *A diebus Joannis Baptistae* (Matth. xi, 12).

(Homil. 20 in Evang., num. 14.) *A diebus Joannis Baptistae usque nunc, regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* (Matth. xi, 12). Quae verba sententiae nobis sunt magnopere perscrutanda. Nam quaerendum est quomodo vim perpetui regni caelorum possit? Quis enim caelo vim entium inrogat? Et rursum quaerendum est si pati vim regni caelorum potest, cur eandem vim a diebus Joannis Baptistae, et non etiam ante pertulerit. Sed cum lex dicat: *Si quis haec vel illa fecerit, morte moriatur*; cunctis legentibus liquet, quia peccatoris quosque poenitentiae severitatis percudit, non autem per poenitentiam ad vitam reduxit. Cum vero Joannes Baptista, Redemptoris gratiam praecurrens, poenitentiam praedicat, ut peccator qui ex culpa est mortuus, per conversionem vivat, profecto a diebus Joannis Baptistae regnum caelorum vim patitur. Quid est autem regnum caelorum, nisi locus justorum? Solis enim justis caelestis patriae praemium debetur, ut humiles, casti, mites, atque misericordes ad gaudia superiora perveniant.

Cum vero quis vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate in ius, post culpas ad poenitentiam redit, vitam aeternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. A diebus ergo Joannis Baptistae regnum caelorum vim patitur, et vioenti diripiunt illud, quia qui poenitentiam peccatoribus indixit, quid aliud quam regno caelorum fieri violentiam docuit? Recogitemus ergo, fratres charissimi, mala quae fecimus, et nosmetipsos assiduis lamentis atteramus. Haereditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, rapiamus per poenitentiam. Vult a nobis omnipotens Deus talem violentiam per poenitentiam perire. Nam regnum caelorum rapi vult nostris flatibus, quod nostris meritis non debetur.

CAP. LVII. — *Si in Tyro* (Matth. xi, 21).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 7.) Civitatis reprobae in Evangelio Dominus dicit: *Si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egressi* (Matth. xi, 21). In cilicio quippe asperitas et punctio peccatorum, in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum. Et ideo utinque hoc aubiheri ad poenitentiam solet, ut in punctioe cilicii cognoscamus quid per culpam fecimus, in favilla cineris perpandamus quid per judicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia; consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens justa poena vitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumelia surrexerunt, videat homo in asperitate cilicii superbiendo quod fecit, videat in cinere quosque peccando pervenit.

CAP. LVIII. — *Venite ad me, omnes qui laboratis* (Matth. xi, 28).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 66.) In hac itaque luce impii a tumultu cessant, dum perversorum mentes, veritate cognita, laboriosa mundi desideria fugiunt, et tranquillitati intimi arcoris acquiescunt.

Annon ad cessationem vocat lux ipsa quæ ait : *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis ; et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde : et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi, 28 et seq.). Quid enim grave mentis nostræ cervicibus imponit, qui vitari omne desiderium quod perturbat, præcipit? Quid grave subjectis jubet, qui declinari laboriosa hujus mundi itinera admonet?

CAP. LIX. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 50.) Grave servitutum jugum Dominus vidit sæcularium cervicibus impressum, cum diceret : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde : et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi, 28). Asperum quippe jugum, et duræ, sicut diximus, servitutis pondus est, subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed cum transeuntibus nolle transire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex desiderio adeptionis affixerant post ex pavore amissionis premunt.

CAP. LX. — *Calamum quassatum non conteret* (Matth. xii, 20).

(In exposit. B. Job, l. xxxiii, num. 7.) Per calamum vel arundinem nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut de justis per Sapientiam dicitur : *Fulgebunt justi, et sicut scintillæ in arundinetis discurrent* (Sap. iii, 7). Arundinetum namque vitam sæcularium appellat, quasi ad alta proficiunt, sed intus a soliditate veritatis inanescunt. Unde et Judæorum regnum calamo comparatur, cum per prophetam apparente in veritate carnis Domino dicitur : *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet* (Isa. xlii, 3). Quid enim calami nomine, nisi Judaici populi temporale regnum denuntiat, nitens quidem exterius, sed interius vacuum? Et quia in eodem populo genus jam regale defecerat, et regnum ejus alienigena possidebat, apte hoc idcirco regnum quassatum calamum vocat. Quid vero per linum, nisi ejus sacerdotum exprimitur, quod lineis nimirum vestibus utebatur? Quod quia in adventu Domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso jam igne fidei, non ardens sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus calamum quassatum non confregit, et linum fumigans non exstinxit, quia Judææ regnum quod pene destructum jam fuerat, ejusque sacerdotum quod ignem fidei non tenebat, non potestate judicii perculit, sed cum patientiæ longanimitate toleravit.

CAP. LXI. — *Omne verbum otiosum* (Matth. xii, 16).

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 58.) Veritas admonet dicens : *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* (Matth. xii, 36). Otiosum quippe verbum est, quod ratione juxta nec seditatis, aut intentione piæ utilitatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur, pensandum valde est quæ poena illud multiloquium sequitur, in quo etiam per superbix verba peccatur?

CAP. LXII. — *Idem ac supra.*

(Homil. 6 in Evangel., num. ult.) Mecum vos admoceo ut ab otioso sermone parcamus, inutiliter loqui declinemus ; in quantum refrenare linguam prævaleamus, in ventum verba non defluant, cum Rex dicat : *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* (Matth. xii, 36). Otiosum quippe verbum est quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione judicii necessitatis caret.

CAP. LXIII. — *Cum spiritus septem reddit* (Matth. xii, 45).

(In exposit. B. Job, l. b. vii, num. 20.) Plerumque vitiorum contritionem in nobis Dominus agere inchoat. Sed cum mens ex ipso exordio profectus extollitur, cumque se jam quasi de virtutibus erigit, sævienti contra se adversario aditum pandit : qui cordis intima penetrans, omne quod in ea de studio bonæ inchoationis invenerit, confringit ; tantoque se vehementius in ejus contractionem exhibet, quanto et gravius, quia vel ad modicum fuerat projectus, dolet. Unde et tunc Evangelio, et voce Veritatis (Matth. xii), ad neglectam domum conscientix spiritus qui solus exiit, cum spiritibus septem reddit.

CAP. LXIV. — *Orto sole aruerunt* (Matth. xiii, 6).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 7.) De factis seminibus Dominus dicit : *Orto sole aruerunt* (Matth. xiii, 6). Quia videlicet facta persecutione in reproborum cordibus prædicationis verba siccantur.

CAP. LXV. — *Qui habet aures audiendi, audiat* (Matth. xiii, 9).

(Ibid., lib. ii, hom. 2, num. 2.) Scientum quia oculi atque aures corporis adsunt etiam carnalibus, eisque sunt in usu rerum quæ corporaliter vident : oculi vero atque aures cordis solummodo spiritualium sunt, qui invisibilia per intellectum vident, et laudem Dei sine sono audiunt. Has omnipotens Dominus aures quærebat, cum diceret : *Qui habet aures audiendi, audiat* (Matth. xiii, 9). Quis namque in illo populo esse tunc poterat, qui aures corporis non haberet? Sed dum dicitur : *Qui habet aures audiendi, audiat*, aperte monstratur quod illas aures quæeret, quas omnes habere non poterant.

CAP. LXVI. — *Fallacia divitiarum suffocat verbum* (Matth. xiii, 22).

(Ibid., l. b. ii, hom. 6, num. 2.) Sunt itaque in sanctæ Ecclesiæ aedificio constructa gazophylacia, quia abundat divitiis scientiæ lingua doctorum. Has veras esse divitias ipsa per se Veritas denuntiat, cum de transitoriis divitiis dicit : *Fallacia divitiarum suffocat verbum* (Matth. xiii, 22). Sapientia enim atque scientia doctrinæ spiritualis, veræ sunt divitiæ, in quarum comparatione, quæ transire possunt, falsæ nominantur. De his divitiis per Salomonem dicitur : *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis* (Prov. xxi, 20). Excepto autem eo, quod ad æternam patriam divitiæ spirituales ducunt, est eis a terrenis divitiis magna distantia ; quia spirituales divitiæ erogatæ proficiunt, terrenæ autem divitiæ aut erogantur, et deficiunt : aut retinentur, et utiles non sunt.

CAP. LXVII. — *Colligite zizania* (Matth. xiii, 30).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 98.) Ipsa quoque supplicia quæ ex lance justitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo namque in supplicis ordo non erit, dum damnatum quemque juxta modum criminis et retributio sequitur ultionis? Hinc quippe scriptum est : *Potentes poterent tormenta patientur, et fortiores fortior instat cruciatio* (Sap. vi, 7). Hinc in Babylonis damnatione dicitur : *Quantum exaltavit se, et in deliciis fuit, date illi tormentum et luctum* (Apoc. xviii, 7). Si igitur juxta modum culpæ poena distinguitur, constat nimirum quod in supplicis ordo servatur. Et nisi tormentorum summam meritorum acta dirimerent, nequaquam judex veniens diciturum se mesoribus esse perhiberet : *Colligite zizania et ligate ea in fasciculis, ad comburendum* (Matth. xiii, 30). Si enim nullus in supplicis ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculis ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare est eos qui æterno igni tradendi sunt pares paribus sociare ; ut quos sinitur culpa inquinat, par etiam poena constringat ; et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari

tormento crucientur; quatenus simul damnatio coneratur, quos simul elatio sublevarat: quosque non dissimiliter dilatabat ambitio, non dissimiliter angustet afflictio: et par cruciet flamma supplicii quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo Patris mansiones multæ sunt (Joan. xiv) pro diversitate virtutum, sic damnatos diverso supplicio gehennæ ignibus subjicit disparilitas criminis: quæ scilicet gehenna quamvis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam sicut uno se tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia juxta qualitatem corporis, sentitur etiam pondus caloris; sic damnatos, et una est gehenna quæ afficit, et tamen non una omnes qualitate comburit, quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum.

CAP. LXVIII. — *Simile est regnum cælorum sagenæ* (Matth. xiii, 47).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 34.) *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mari, et ex omni genere piscium congreganti* (Matth. xiii, 47). Regnum cælorum, scilicet Ecclesia vocatur, cujus dum mores Dominus a se superna sublevarat, jam hæc ipsa in Domino per cœlestem conversationem regnat. Quæ recte sagenæ in mari mihi comparatur, ex omni genere piscium congreganti, quia missa in hoc Gentilitatis sæculo nullum respuit, sed malos cum bonis, superbos cum humilibus, iracundos cum mitibus et fatuos cum sapientibus cepit.

CAP. LXIX. — *Date illis vos manducare* (Matth. xiv, 17).

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 27.) De esurientibus plebibus dicitur: *Date illis vos manducare*. Et rursus: *Dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant* (Matth. xiv, 17). Id est, in prædicatione vestra verbum consolationis accipiant, ne a veritatis pabulo jejuni remanentes, in hujus vitæ labore deficiant.

CAP. LXX. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 22.) Omnipotens Deus per prædicatores suos prius nos de prava actione corripiens concepit, et postmodum per spem consolans nutrit. Si enim divina dispensatio per has nubes judicium modo non ageret, nequaquam eisdem nubibus dixisset: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan. xx, 22). Et rursus si per has jejuna corda non pasceret, nequaquam de esurientibus populus Dominus diceret: *Date illis vos manducare* (Matth. xiv, 16). Quod sic tunc eorum manibus factum credimus, ut hoc eorum verbis quotidie fieri sine cessatione videamus: quid enim agit Petrus, cum per Epistolam loquitur, nisi ut verbi pabulo corda nostra male jejuna satientur? Quid Paulus, quid Joannes per Epistolam loquentes operantur, nisi ut mentes nostræ cœlestia alimenta percipiant, et inediæ suæ fastidium quomoriebantur vincant?

CAP. LXXI. — *Si cæcus cæco ducatur* (Matth. xv, 14).

(Regul. pastoral. i part., cap. 1.) Nimirum patrum imperitia meritis congruit subjectorum, quia quamvis lumen scientiæ sua culpa exigente non habent, districto tamen judicio agitur ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant. Hinc namque in Evangelio per semetipsam Veritas dicit: *Si cæcus cæco ducatur præbeat, ambo in foveam cadunt* (Matth. xv, 14).

CAP. LXXII. — *Non enim sapis quæ Dei sunt* (Matth. xvi, 25.)

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 5.) Ipse quippe sibi homo loquitur, cum per hoc quod sentit nequaquam divinitatis spiritu a carnalis prudentiæ intel-

lectu separatur: cum caro sensum exeri, et mentem quasi ad intelligentiam provocans foras mittit. Unde et adhuc Petro terrena sapientia Veritas dicit: *Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum* (Matth. xvi, 23). Cui tamen recta constitenti dicitur: *Caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est* (Ibid., 17).

CAP. LXXIII. — *Si quis vult post me venire* (Matth. xvi, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 13.) Voce Veritatis dicitur: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum sibi* (Luc. ix, 23). Semetipsum enim abnegat, qui, calcato typo superbiæ, ante Dei oculos esse se a se alienum demonstrat.

CAP. LXXIV. — *Idem ac supra.*

(Hom. 10 in Ezech., num. 7.) *Qui vult post me venire, abneget semetipsum* (Matth. xvi, 24). Semetipsum abnegat, qui mutatus ad meliora, incipit esse quod non erat, et desinit esse quod erat.

CAP. LXXV. — *Vestimenta ejus facta sunt candida* (Matth. xvii, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 8.) Ipse vero gloriosus est qui dum seipso perficitur, accedentis laudis indigens non est. Ipse speciosus induitur vestibus, quia sanctorum Angelorum choros quos condidit, in usum sui decoris assumpsit; et velut quamdam vestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibet, non habentem maculam, aut rugam (Ephes. v). Unde ei per Prophetam dicitur: *Confessionem et decorem induisti amictus lumine sicut vestimento* (Psal. ciii, 2). Hic quippe confessionem, illic decorem: quia quos hic per penitentiam confitentis fecerit, illic fulgentes per decorem justitiæ ostendit. Luce ergo sicut vestimento amictur, quia sanctis omnibus quibus dictum est: *Vos estis lux mundi* (Matth. v, 14), in illa æterna gloria vestitur. Unde per Evangelium dicitur, quia transfigurato in monte Domino vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix (Matth. xvii). In qua transfiguratione, quid aliud quam resurrectionis vel inæ gloria nuntiatur? In monte enim vestimenta ejus sicut nix facta sunt, quia in supernæ claritatis culmine sancti omnes ei luce justitiæ fulgentes adhærebunt.

CAP. LXXVI. — *Faciamus hic tria tabernacula* (Matth. xvii, 4).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 92.) Justi nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt, sed et cum bonis præsentibus utuntur, ventura mala metuunt; et dum de malis præsentibus gemunt, bonorum sequentium amore consolantur. Sicque temporali refoventur subsidio, sicut vitator in stabulo utitur lecto, pausat et recedere festinat: quiescit corpore, sed ad aliud tendit mente. Nonnunquam vero et ad perpetui appetunt, in transitoriis prosperari refugiant; ne delectatione itineris a patriæ perventione tardentur; ne gressum cordis in via peregrinationis figant, et quandoque ad conspectum cœlestis patriæ sine remuneratione perveniant. Gaudet despicere, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui igitur contra præsentia se adversa non muniunt, quasi contra æstus et pluvias habere tabernaculum nolunt. Unde et Petrus jure reprehenditur (Matth. xvii), quia necdum mentis perfectione roboratus veritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculum conatur. Justi itaque hic se construere negligunt, ubi peregrinos se et hospites noverunt. Quia enim in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. In usum autem quanto longius ab æternæ patriæ hereditate divisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt.

CAP. LXXVII. — *Elias quidem venturus est* (Matth. xvii, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 66.) Etsi ad cœlum raptus Elias esse prohibetur, mortem tamen dis-

tulit, non evasit. De ipso quippe ore Veritatis dicitur: *Elias quidem venturus est, et restituet omnia* (Matth. xvii, 11.); veniet enim restitutus omnia, quia ad hoc nimirum huic mundo restituitur, ut et prædicationis munera impleat, et carnis debitum solvat.

CAP. LXXVIII. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 24.) In Evangelio Veritas dicit: *Elias venit, et ille restituet omnia* (Matth. xvii, 11). Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos converterere prædicando non valuit; sed tunc Elia prædicante, dum quot invenerit colligit, velut plenus recipit quod amisit.

CAP. LXXIX. — *Reges terræ a quibus accipiunt* (Matth. xvii, 24).

(Hom. 7 lib. 1 in Ezechiel., num. 4.) In nostro bono opere aliquando cavendum est scandalum proximi, aliquando vero pro nihilo contemnendum. Quod in ipso nostro auctore didicimus, qui dum tributum Petro inquisito peteretur, prius paradigma proposuit, per quod se nihil debere respondi; dicens: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis an ab alienis* (Matth. xvii, 24, 25)? Cui cum diceretur, *ab alienis*, illico respondit: *Ergo liberi sunt filii*. Sed potquam se liberum esse non trahit, ne fortasse scandalum cuiquam faceret, subdicit: *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum: et eum piscem qui prius ascenderit tolle, et aperto ore ejus invenies staterem; istum sumens da eis pro me et te* (Ibid., 26). Qui rursus, cum dicebat, *quia omne quod in os intrat, non coinquat hominem. et tunc accedentes dixerunt: Scis quia Pharisæi audito verbo scandalizati sunt; at ille respondens ait: Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt et duces cæcorum* (Matth. xv, 11). Ecce magistra veritas ne in quorundam cordibus scandalum gereretur, quod non debuit, tributum dedit. Et rursus cum generari scandalum in quorundam cordibus contra veritatem vidit, in suo eos scandalo removere permisit. Ex qua re nobis considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus, vita et proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur.

CAP. LXXX. — *Qui scandalizaverit unum* (Matth. xviii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 37.) *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mo'a asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris* (Matth. xviii, 6). Quid per mare nisi sæculum, quid per molam a inariam, nisi æctio terrena signatur? Quæ dum colla mentis per stulta desideria coarctat, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt itaque nonnulli, qui dum terrenas actiones deserunt, et ad contemplationis studia, humilitate postposita, ultra intelligentiæ vires surgunt, non solum se in errorem dejiciunt, sed infirmos quosque a gremio unitatis dividunt. Qui unum de minimis scandalizat, melius illi furat, ligata collo mola asinaria, in mare projici, quia perverse menti expeditius esse potuisset, ut occupata in inundo terrena negotia ageret, quam per contemplationis suavia ad multorum perniciem vacaret.

CAP. LXXXI. — *Idem ac supra.*

(Regul. pastoral. 1 part., cap. 2.) Nemo quippe amplius in Ecclesia nocet, quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redagere nullus præsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Indigni autem quique tanti reatus pondera fugerent, si veritatis sententiam sollicita cordis aure præsentent, quæ ait: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in*

me credunt, expedit ei ut suspendatur mo'a asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris (Matth. xviii, 6). Per molam quippe asinariam secularis vitæ circuitus ac labor exprimitur et per profundum maris extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis speciem delectus, vel verbo destruit ceteros vel exemplo, melius profecto fuerit ut hunc ad mortem vel exteriori habitu terrena acta contringerent, quam sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent. Quia nimirum si solus caderet, utcumque hunc tolerabilior inferni peccata cruciaret.

CAP. LXXXII. — *Qui ei debebat aecem millia* (Matth. xviii, 24).

Dialogor. lib. iv, cap. 60.) Sciendum est quod ille recte sui vitelicet defecti veniam postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo pellatur, dicente Veritate: *Si offers munus tuum ad altare, ei B recordatus fueris, quia habet aliquid aduersum te fratrem tuum, relinque ibi munus tuum ante altare; et rade prius reconciliari fratri tuo: et tunc veniens offeres munus tuum* (Matth. v, 23, 24). Quia in re pensandum est, cum omnis culpa movere solvatur, quam gravis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum quamvis longe positum longeqe disjunctum, meate ire, eiqe animum subdere, humilitate illum ac benevolentia placare; ut sci icet Conditor no ter, dum tale placitum nostræ mentis aspexerit, a peccato nos solvat qui munus pro eul a sumit. Veritatis autem voce attestata te didicimus: quia servus qui decem millia lenta debebat, cum poenitentiam ageret, absolutionem debiti a Domino accepit; sed quia conservo suo centum sibi denarios debenti debitum non dimisit, et hoc est jus s exigi quod ei fuerat jam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod ia nos delinquitur, ex corde non dimittimus, et illud rursus a nobis exigitur, quod nobis jam per poenitentiam dimissum fuisse gaulebamus.

CAP. LXXXIII. — *Non omnes capiunt verbum hoc* (Matth. xix, 11).

(Regul. pastoral. tert. part., admonit. 29.) Per semetipsam de virginitate integritate Veritas dicit: *Non omnes capiunt hoc verbum* (Matth. xix, 11). Quod ideo innotuit summum, quia denegavit omnium; et dum prædicat quia difficile capitur, audientibus innotuit ceptum cum qua cautela tenentur.

CAP. LXXXIV. — *Facilius est camelum* (Matth. xix, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 38.) Quia enim ad suscipienda onera sponte se camelus humiliter non immerito Redemptoris gratiam signat, qui in eo quod infirmitatis nostre onera suscipere dignatus est, a potestatis suæ celsitudine sponte descendit. Unde et per Evangelistam dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*. Et: *Nemo tollit eam a me* (Joan. x, 18). Et unde iterum dicit: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum*. (Matth. xix, 24). Quid enim nomine divitis, nisi quemlibet elatum, quid camelii appellatione, nisi populi consuetudinem signat? Cameus enim per foramen acus transit, cum idem Redemptor noster usque ad susceptorem mortis per angustias passionis intravit. Quæ passio venit acus exitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus foramen acus, quam dives regnum cælum ingreditur; quia ni ipse prius infirmitatis nostre onera suscipiens, per passionem suam formam nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem illius superba nostra rigiditas inclinaret.

CAP. LXXXV. — *In regeneratione cum sederit filius* (Matth. xix, 28).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 46.) Ortus vero

auroræ est illa nova natiuitas resurrectionis qua sancta Ecclesia etiam carne suscitata oritur ad contemplandum lumen æternitatis. Si enim ipsa carnis nostræ resurrectio, quæ iam quædam natiuitas non esset, de ea Veritas non dixisset: *In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ.* (Matth. xix, 28). Esse ergo hanc ortum vidit, quam regenerationem vocavit.

CAP. LXXXVI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 52.) Tunc enim cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo injuste iudicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persecutionum durius angustat. Tunc reproborum oculis patescet quod cælesti potestate subixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. Unde electis suis Veritas dicit: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* (Matth. xix, 28). Quid enim? Plusquam duodecim iudices illa interni confessus curia non habebit? Sed nimirum duodenario numero quantitas universitatis exprimitur, quia quisquis stimulo divini amoris excitatus hic possessa relquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit. Ut simul tunc iudex cum iudice veniat, qui nunc consideratione iudicii sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim quod de sanctæ Ecclesiæ Sponso per Salomonem dicitur: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* (Prov. xxxi, 23). Hinc Isaias ait: *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui.* (Isa. iii, 14). Hinc eosdem Seniores Veritas non iam servo, sed amicos denuntiat, dicens: *Non iam dico vos servos, sed amicos meos.* (Joan. xv, 15). Quos nimirum Psalmista intuens, ait: *Mihi autem honorati sunt amici tui, Deus.* (Psal. cxxxviii, 17). Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua calce calcarent protinus addidit: *Nimis confortatus est principatus eorum.* Ac ne paucos esse credremus, quos prolificere usque ad summa tantæ perfectionis agnoscinus, illico adiunxit: *Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur.* (Ibid., 18). Quot itaque nunc pro amore veritatis sese libenter humiliant, tot tunc in iudicio lampades coruscant.

CAP. LXXXVII. — *Centuplum accipiet* (Matth. xix, 29).

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 18.) Pro bono nostro opere et hic nobis mentis requies, et illic gaudia æterna præparantur. Veritate attestante, quæ ait: *Si quis reliquerit domos aut agros, etc. centuplum in hoc sæculo recipiet, et in futuro vitam æternam possidebit.* (Matth. xix, 29.) Centenarius quippe numerus decemuplicato denario fit perfectus. Hic itaque centuplum recipit, qui etsi nil habuerit, ipsa tamen perfectione mentis iam in hoc sæculo habere nil querit.

CAP. LXXXVIII. — *Idem ac supra.*

(Lib. ii in Ezech. hom. 6, num. 16.) Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus in centenarium surgit. Unde recte per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: *Omnia qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* (Matth. xix, 29.) Neque etenim sanctus quisque ideo terrena deserit, ut hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit; quia quisquis tereno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui unam uxorem deserit, centum receptorus est: sed per centenarium numerum perfectio designatur, postquam etiam vita æterna promittitur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, et hic perfectionem mentis recipit, ut iam ea non appetat quæ contemnit, et in sequenti sæculo ad æternæ vite gloriam pervenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens terrenis non indiget, etiamsi hæc

non habet. Ille enim pauper est qui eget eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, dives est; paupertas quippe in inopia mentis est, non in qualitate possessionis. Nam cui cum paupertate bene convenit, non est pauper.

CAP. LXXXIX. — *Potestis bibere calicem* (Matth. xx, 22).

(In exposit. B. Job, lib. 17, num. 5.) At has vias tumentia discipulorum corda vocabat, cum locum iam gloriæ quærerent, sed ejusdem gloriæ iter ignorarent, dicens: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* (Matth. xx, 22.) Confessionis quippe illius celsitudinem a dextris sinistrisque quæsierant, sed quanta ad hanc esset itineris angustia non videbant. Unde et eorum mox oculis imitandus calix passionis obicitur: ut videlicet si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viam humilitatis invenirent.

CAP. XC. — *Idem ac supra.*

(Homil. 27, in Evang., num. 4.) Dum filii Zebedæi interveniente matre quærerent, ut unus a dextris Dei, et alius a sinistris sedere debuissent, audierunt: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* (Matth. xx, 22.) Jam locum celsitudinis quærebant, ad viam illos Veritas revocat, per quam ad celsitudinem venirent; ac si dicatur: Jam vos locus delectationis, sed prius via exerceat laboris; per calicem enim pertingitur ad maiestatem. Si mens vestra appetit quod demulet, prius bibite quod dolet: sic per amarum poculum confectionis pervenitur ad gaudium salutis.

CAP. XCI. — *Calicem quidem meum bibetis* (Matth. xx, 23.)

(Homil. 35 ibid., num. 7.) Duo quippe sunt martyrii genera: unum in mente, aliud in mente simul et actione. Esse itaque martyres possumus, etiamsi nullo ferro percutientium trucidemur. Mors quippe a persequente, martyrium in aperto opere est: ferro vero contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. Nam quia duo sunt martyrii genera, unum in occulto opere, aliud in publico, testatur Veritas quæ Zebedæi filios requirit, dicens: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* (Matth. xx, 22.) Cui cum protinus respondissent: *Possumus, illico Dominus respondit, dicens: Calicem quidem meum bibetis.* Quil enim per calicem, nisi dolorem passionis accipimus? De quo alias dicit: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* (Matth. xxvi, 39.) Et Zebedæi filii, id est Jacobus et Joannes, non uterque per martyrium occubuit; et tamen quod uterque calicem biberet, audivit. Joannes namque nequaquam per martyrium vitam finivit, sed tamen martyr existit, quia passionem quam non suscepit in corpore, servavit in mente.

CAP. XCII. — *Duo cæci sedentes secus viam* (Matth. xx, 30).

(In exposit. B. Job, lib. 19, num. 5.) In Evangelio scriptum est, quia egrediens hominis a Jericho transibat: duo autem cæci sedentes iuxta viam clamaverunt, dicentes: *Domine, miserere nostri, fili David.* (Matth. xx, 30.) Ad quorum vocem sicut illic scriptum est: Stetit Jesus et lumen reddidit. Quid est autem transeundo audire, stando lumen restituere, nisi quod per humanitatem suam nobis misertus est, qui per divinitatis sue potentiam a nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Quod enim propter nos natus et passus est, quod resurrexit, ascendit in cælum; quia transit Jesus: quia hæc nimirum actio temporalis est. Sed stans nos tetigit, et illuminavit; quia non sicut illa dispensatio temporalis, ita verbi æternitas transiit, quæ in se manens, innovat omnia: stare enim Dei est, incommutabilis cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audivit, stans lumen reddidit; quia etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, unde habere mutabilitatis transiitum nescit.

CAP. XCIII. — *Vestimenta sua straverunt*
(*Matth. xxi, 8.*)

(In Ezechiel. lib. ii, hom. 5, num. 2.) Redemptor noster cum *aellum sedens Jerusalem tenderet*, sicut Evangelista testatur: *Multi vestimenta sua straverunt in via; et qui præbiant, et qui sequebantur clamabant, dicentes: Hosanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini* (*Matth. xxi, 8.*) Salvator etenim noster aellum sedens, Jerusalem tendit, quando uniuscujusque fidelem animam regens, videlicet jumentum suum, ad pacis intimæ visionem ducit. Jumentum etiam sedet, cum sanctæ Ecclesiæ universaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Multi autem vestimenta sua sternunt in via, quia corpora sua per abstinentiam domant, ut ei iter ad mentem præparent, vel exempla bona sequentibus præbeant. Alii autem frondes vel ramos cædunt de arboribus, et sternunt in via; quia in doctrina veritatis, verba atque sententias patrum ex eorum eloquio excerpunt: ut hæc in via Dei ad auditoris animum venientes, humili prædicatione submittant. Quod indigni quoque et nos modo facimus. Nam cum patrum sententias in sermone exhortationis assumimus, frondes de arboribus cædimus; et has in via omnipotentis Domini sternimus. Sed qui præbiant, et qui sequebantur clamabant: *Hosanna*. Præcessit quippe Judaicus populus, secutus est gentilis. Et quia omnes electi, sive qui in Judæa esse potuerunt, sive qui nunc in Ecclesia existunt, in Mediatorem Dei et hominum crediderunt et credunt, qui præeunt et qui sequuntur, Hosanna clamant: Hosanna autem Latina lingua, salva nos dicitur: ab ipso enim salutem et priores quæsierunt, et præsentem quærunt, et benedictum qui venit in nomine Domini constituentur. Quoniam una fides, una spes est præcedentium atque sequentium populorum. Nam sicut illorum peccata passione ac resurrectione ejus sanata sunt, ita nos præterita passione illius, ac permanentes in sæcula resurrectione salvamur. Quem enim priores nostri ex Judaico populo crediderunt atque amaverunt venturum, hunc nos et venisse credimus et amamus, ejusque desiderio accendimur, ut eum facie ad faciem contemplemur.

CAP. XCIV. — *Dominus... æs... nummulariorum*
(*Matth. xxi, 12.*)

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 36.) Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fuit, et cathedras vendentium columbas evertit: (*Matth. xxi*), nimirum significans quia per magistros quidem vitam judicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum. Quamvis etiam subditorum vitia quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari, vel nequeant, ejus procul dubio iudicio reserventur.

CAP. XCV. — *Ligate ei manus et pedes*
(*Matth. xxii, 13.*)

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 22.) Tunc enim coactus in tenebras exteriores mittitur, qui nunc in erioribus excæcatur voluntarie.

CAP. XCVI. — *Ligatis pedibus ejus ac manibus.*
(*Matth. xxii, 13.*)

(Hom. 9 lib. i in Ezech., num. 34.) Sub iustis damnati specie multitudo omnis exprimitur reprobiorum, cuius voce Veritatis dicitur: *Ligatis pedibus ac manibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: illic erit fletus et stridor dentium* (*Matth. xxii, 13.*) Tunc enim reprobi in exteriores tenebras cadunt, quia nunc in interiores sua se sponte dejecerunt, ut veritatis lumen nec credendo, nec bene operando scirentur. In quibus, ligatis pedibus ac manibus, mitti præcipiuntur, quia nunc dum tempus operandi atque currendi est, habere manus et pedes liberos in bona actione noluerunt.

CAP. XCVII. — *Omnia opera sua faciunt*
(*Matth. xxiii, 5.*)

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 4.) Sæpe hypocrita, dum sanctum se simulat, et iniquum exhibere

A minime formidat, ab omnibus honoratur, eique sanctitatis gloria defertur ab his qui exteriora erant, sed interiora perspicere nequeunt. Unde fit ut gaudeat in prima sessione, hilarescat in primo recubitu, infletur in prima salutatione, elevetur in reverenti voce obsequentium, et superba cogitatione tumeat in famulatu subditorum. Sicut voce quoque Veritatis de talibus dicitur: *Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus; dilatant enim phylacteria sua, et magnificant simbrias suas: amant enim pro mos recubitus in cænis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi* (*Matth. xxiii, 25 et seq.*) Sed hoc eorum gaudium æternitati comparatum quid erit, quando irruente mortis articulo ita consumitur, ac si omnino non fuerit? Cujus nimirum gaudii lætitia pertransit, et pœna permanet; et cum res amittitur, causa durat.

CAP. XCVIII. — *Væ vobis, hypocritæ* (*Matth. xxiii, 15.*)

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 24.) Habuit vero et ante Redemptoris adventum Judæa boves, quia ab prædicandum misit operarios, quibus voce Veritatis dicitur: *Væ vobis, hypocritæ, qui circumitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum. Et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos* (*Matth. xxiii, 15.*)

CAP. XCIX. — *Decimatis mentham* (*Matth. xxiii, 23.*)

(Regul. pastoral. tert. part., admonit. 34.) Pharisei ore Veritatis increpantur, cum audiunt: *Decimatis mentham, et anetum, et cuminum; et relinquitis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem* (*Matth. xxiii, 23.*) Neque enim negligenter audiendum est quod cum decimare eos minime diceret, extrema quidem de oleribus ma'uit, sed tamen bene olentia memorare: ut profecto ostenderet, quia simulatorum cum parva custodiunt, odorem de se extendere sanctæ opinionis quærunt. Et quibus implere maxima prætermittant, ea tamen minima observant, quæ humano iudicio longe latius redolent.

CAP. C. — *Liquantes culicem* (*Matth. xxiii, 24.*)

(Regulæ pastoral. tert. part., admonit. 34.) Quidam in culpis gravioribus alto reatu se obligant, et tamen plerumque in parvis quæ custodiunt deteriora præcant; quia et in illis iniqua faciunt, et per ista se hominibus, quia iniqui sunt, tinguunt. Unde fit ut cum majora mala inpetrent, coram Deo aperte iniquitatis sit; et cum parva bona custodiunt coram hominibus, simulatæ sanctitatis. Hinc est enim quod Phariseis dicitur: *Liquantes culicem, camelum autem glutientes* (*Matth. xxiii, 24.*) Ac si aperte diceretur: Minima mala discernitis, majora devoratis.

CAP. CI. — *Væ... similes estis sepulcris* (*Matth. xxiii, 27.*)

(In exposit. B. Job, lib. 26, num. 53.) Simulatio est quique actione iniquitatis intrinsecus tenebre sunt, et ostensione justitiae superficialiter decibantur. Quibus voce Dominica dicitur: *Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia. Ita et vos foris quidem apparetis hominibus justis, intus autem pleni estis hypocrisis et iniquitate* (*Matth. xxiii, 27.*) Foris ergo ostendendo servant quæ vivendo intus impugnant. Intus vero mala cogitantes exaggerant quæ foris aliud superducentes occulant. A. ut districtum itaque iudicem excensorem jam de ignorantia habere non possunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostendant, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene vivere non ignorant.

CAP. CII. — *Abundavit iniquitas* (*Matth. xxiv, 12.*)

(In exposit. B. Job, l. xvi, num. 81.) Ideo iniquitas frigori comparatur, quia peccantis mentem tempore constringit. Unde scriptum est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidum facit malitiam suam* (*Jerem. vi, 7.*) Quo contra charitas est calor, quia videlicet mentem accendit quam replet, de quo calore scriptum est: *Abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum* (*Matth. xxiv, 12.*)

CAP. CIII. — *Nisi brevitati fuisset ut dies (Matth. xxiv, A 21).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 12.) Quamvis sævitia ad crudelitatem dilatat, superna tamen misericordia dierum brevitate coangustat. Hinc enim per semetipsam Veritas dicit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, ne, ut fiet (Matth. xxiv, 21).* Hinc rursus ait: *Nisi brevitati fuissent dies illi, non feret salva omnis caro (Ibid., 22).* Quia enim superbos nos et infirmos Dominus conspicit, dies quos singulariter malos intulit, misericorditer brevitates dicit. Profecto ut et superbiam terre et de aversitate corporis, et infirmitatem resoveat de brevitate.

CAP. CIV. — *Surgent Pseudochristi (Matth. xxiv, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 24.) Considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedrum sublevat, in quo tunc atrocior quam nunc se exerit, surgat. Quæ enim pœnarum genera novius, quæ non jam vires Martyrum exercuisse gaudemus? Alios namque improvise ictu immersus jugulo gladius stravit, alios crucis patibulum affixit; in quo mors et provocata repellitur, et repulsa provocatur. Alios hirsutis serra dentibus attrivit; alios armata ferro insulcans ungula sparsit; alios belluina rabie moribus detruendo comminuit; alios ab intimis viscerum per cutem pressa vis verberum rupit; alios effosa terra viventes operuit; alios ab alto demersos in mortem præcipitium fregit; alios in se projectos aqua replendo absorbuit; alios elax flamma usque ad cineres deusta consumpsi. Cum igitur Behemoth iste caudam suam in fine mundi nequius dilatat, quid est quod in his tormentis tunc atrocius crescat, nisi hoc quod in Evangelio per semetipsam Veritas dicit: *Surgent pseudochristi et pseudoprophete; et dabunt signa magna, et prodigia: ita ut in errorem militantur, si fieri potest, etiam electi (Matth. xxiv, 24).* Nunc enim fideles nostri mira faciunt, cum perversa patiuntur. Tunc autem Behemoth hujus satellites etiam cum adversa inferunt, mira facturi sunt. Pensemus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando plus martyr et corpus tormentis subjicit, et tamen ante ejus oculos miracula tortor facit. Cujus mens tunc non ab ipso cogitationum lundo quatitur, quando is qui flagris cruciatur, signis corruat?

CAP. CV. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 61.) Veritatis ore per Evangelium dicitur: *Surgent pseudochristi et pseudoprophete; et dabunt signa magna, et prodigia: ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Matth. xxiv, 24).* Qua in re valde quærendum est, quomodo autem hi qui electi sunt, in tunc in errorem possunt; aut cur, *si fieri potest*, quasi ex dubitate subditur: cum quid faciendum sit, Dominus omnia providens præstat. Sed quia electorum cor et trepida cogitatione concutitur, et tamen eorum constantia non moveatur, una hac sententia Dominus utrumque complexus est, dicens: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Quasi enim jam errare est in cogitatione turbari; sed protinus, *si fieri potest*, subjungitur; quia procul dubio fieri non potest, ut in errore plene electi capiantur.

CAP. CVI. — *Dabunt signa magna (Matth. xxiv, 24).*

(Homil. 9 lib. 1 in Ezechiel., num. 8.) Sciendum nobis est, quia dubitatio locutioni Dei, non ex ignorantia, sed ex aliqua significatione descendit. Nam quis nesciat quod qui fecit et videt omnia, omnia sciatur. Et per semetipsam in Evangelio Veritas de Antichristi prædicatoribus dicit: *Dabunt signa magna, et prodigia: ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Matth. xxiv, 24).* Cur hoc sub dubitatione dicitur, cum quid futurum sit, a Domino præsciatur? Unum vero ex duobus est, quia si ele-

• Al. titubare.

cti sunt, fieri non potest: si autem fieri potest, electi non sunt. Et tamen dicitur: *Ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Ista ergo dominici sermonis dubitatio, ex electorum corlibus designatio tentationis fuit; quia qui electi sunt ad persistendum, per signa prædicatorum Antichristi tentantur ad cadendum. Per hoc ergo quod dicitur, *si fieri potest*, hoc exprimitur, quod electi in corde tentantur: nutant enim, sed non cadunt. Dicitur ergo, *si fieri potest*, quia trepidabunt. Et tamen dicuntur electi, quia non cadunt. Dubitatio quippe sermonis a Domino in electi, exprimit trepidationem mentis. Quos et electos nominat, quia cernit quod in fide et bono opere persistent.

CAP. CVII. — *Sicut fulgur exit ab Oriente (Matth. xxiv, 27).*

(In expositioe Ezechiel. lib. 1, hom. 2, nu. 17.) *Sicut fulgur exit ab Oriente, et paret usque ad occidentem, ita erit adventus filii hominis (Matth. xxiv, 27).* Ubi nullus tunc a judicio in sua mente latere permittitur, quia ipso judicis fulgure penetretur.

CAP. CVIII. — *Quis putas est fidelis (Matth. xxiv, 45).*

(Regul. pastoral. tert. part., cap. 39.) Alta etenim quæque debent multis audientibus contingi, et vix paucis aperiri. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram (Matth. xxiv, 45)?* Per mensuram quippe tritici exprimitur modus verbi, ne cum angu tunc cordi incapabile aliquid tribuitur, ex ra fundatur. Hinc Paulus ait: *Non potui vobis loqui sicut spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 2).* Hinc Moyses a secreto Dei exiens, coruscantem coram populo faciem velat; quia nimirum turbis claritatis intimæ arcana non indicat.

CAP. CIX. — *(Sed quinque fatuæ (Matth. xxv, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 17.) Fatuæ virgines in vasculis suis oleum non sumpsisse referuntur, quia arrogantes omnes, cum se ab aliquibus forasse vitios continent, bonum gloriam intra conscientias habere non possunt. In vase autem proprio sumpsit Paulus oleum, cum dicebat: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiarum nostrarum (II Cor. i, 12).* Inane ergo vasculum ferre, est intus corde vacuo foras humani oris iudicium querere.

CAP. CX. — *Date nobis de oleo vestro (Matth. xxi, 8).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 6.) Fatuæ virgines quæ oleum in vasis non sumpserat, quæ in alienis scilicet vocibus gloriam, et non in suis conscientias habebant, turbate per Sponsi præsentiam dicunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nos ræ extinguuntur (Matth. xxi, 8).* Oleum quippe a proximis petere, est gloriam boni operis a testimonio alieni oris implorare. Mens etenim vacua cum cunctis suis laboribus nihil se intus tenuisse invenerit, testimonium foris querit. Ac si aperte fatuæ virgines dicant: *Cum non repelli sine retributione conspicitis, dicite in vestro opere, quid vidistis. Sed frustra tunc hypocrisis in hac domo laudis intitur, quæ nihil ei in iudicio attestatio humana suffragatur. Quia eandem laudem quam post in testimonio exigit, prius in munere recepit.*

CAP. CXI. — *Vigilate itaque quia nescitis diem (Matth. xxv, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 45.) Sæpe etenim dum presentis vitæ brevitatem, quasi diu perseverantia diligitur, ab æterna spe animus frangitur, et delectatus presentibus, desperationis suæ caligine reverberatur. Cunque longum putat quod ad vivendi sibi spatium restat, repente vitam deserens, æterna invenit, quæ vitare jam nequeat. Hinc est enim quod per quemdam Sapientem dicitur: *Væ his qui perdidit sustinentiam (Eccl. ii, 16).* Sustinentiam

videlicet perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus aestimant, spem invisibilium derelinquunt. Cumque mens in presentibus ligatur, vita terminatur. Et repente ad supplicia improvisa perveniunt, quæ decepti suis presumptionibus, aut nunquam se contingere, aut tarde crediderunt. Hinc Veritas dicit: *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam* (Math. xxv, 13). Hinc rursus scriptum est: *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet* (1 Thes. v, 2). Quia enim ad rapiendam animam propinquans, minime conspicitur, furi in nocte comparatur. Tanto igitur debet, quasi superveniens metui, quanto a nobis non valet ventura præsciri. Unde et sancti viri, quia brevitatem vite indesinenter aspiciunt, quasi quotidie moriente vivunt; et tanto se solidius mansuris præparant, quanto et nulla esset auctoritas semper ex fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait: *Pusillum adhuc, et non erit peccator* (Psal. xxxvi, 9). Hinc iterum dicit: *Homo sicut fenum dies ejus, tanquam flos agri* (Psal. cii, 15). Hinc Isaias ait: *Omnia caro fenum, et omnis gloria ejus sicut flos feni* (Isa. xl, 6). Hinc mentes præsentium Jacobus corripit, dicens: *Quæ est vita nostra? vapor est ad modicum apparens* (Jacob. iv, 15).

CAP. CXII. — *Quandiu fecistis uni de his* (Math. xxv, 40).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 2.) In omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Deum juvamus. Unde et per Psalmi tam dicitur: *Dixi Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges* (Psal. xv, 2). Ipse enim vere nobis Dominus, quia et utique Deus est, qui bono non indiget servientis, sed bonitatem confert; quia recipit ut oblata bonitas non ipsi, sed prius accipientibus, et prius reditentibus prosit. Nam si in iudicium Dominus veniens dicit: *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis* (Math. xxv, 40), mira hoc pietate loquitur ex suorum compactione membrorum; et ipse nos per hoc quod caput nostrum est adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvatur.

CAP. CXIII. — *Esurivi enim, et non dedistis* (Math. xxv, 42).

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 25.) Venturus namque in iudicio Dominus dicturus est reprobis: *Esurivi enim et non dedistis mihi manducare; sitiivi et non dedistis mihi bibere; hospes eram et non collegistis me; nudus et non operuistis me, etc.* (Math. xxv, 42). Ex qua culpa subiungitur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui preparatus est diabolo et angelis ejus*. Si igitur tanti poena mulctatur, qui non dedisse convincitur, qua poena feriendus est qui redarguitur abstulisse?

A CAP. CXIV. — *Pater mi, si possibile est* (Math. xxvi, 39).

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 16.) Passioni quippe Dominus propinquans, infirmitatum in se vocem sumpsit, dicens: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste* (Math. xxvi, 39). Eorumque timorem ut abstraheret, rursus per obedientiam vim fortitudinis ostendens, ait: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* (Ibid.). Ut cum hoc imminet quod fieri volumus, sic per infirmitatem petamus, ut non fiat: quatenus per fortitudinem pariamus, ut voluntas Conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat.

CAP. CXV. — *Nil tibi et justo illi* (Math. xxvii, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 31.) Quasi avi quippe diabolo Dominus illiusit (Job. xl, 24), dum ei in Passione unigeniti filii sui ostendit eam, sed laqueum abscondit. Vidit enim quod ore perciperet, sed non vitit quod gutture teneret. Nam quamvis esset Filius Dei fuerat ipse confessus (Math. viii), velut purum tamen illum hominem mori credit, ad cuius mortem Judæorum persecutionum animo concitavit. Sed in ipso traditionis eius tempore tarde jam cognovisse intelligitur quod illi ejus morte puniretur. Unde et Filii conjugem somnus terruit, ut vir illius a justis persecutione cessaret (Math. xxvii). Sed res interna dispensatione disposita nulla valuit machinatione refragari. Expediebat quippe ut peccatorum mortem juste morientium solveret mors justis injuste morientis.

CAP. CXVI. — *Hunc angariaverunt* (Math. xxvii, 32).

(Homil. 32 in Evangel. num. 3.) Evicino namque abstinentiam carnis nonnunquam vana gloria obidet; quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in vultu respicitur, virtus patefacta laudatur: et tanto se celerius foras fundit, quanto ad humanos oculos per ostensum pallorem exit. Et plerumque fit, ut quod causa Dei agi creditur, pro solis humanis favoribus agatur. Quod bene Simon ille significat, qui inventus in itinere, crucem dominicam in angariam portat. Alena quippe onera in angariam portantur, quando per vanitatis studium aliquid geritur. Qui ergo per Simonem designantur, nisi abstinentes et arrogantes, qui per abstinentiam quidem carnem afficiunt, sed fructum abstinentiæ interioris non requirunt? Crucem ergo Domini in angariam Simon portat, quia cum ad opus bonum ex bona voluntate non ducitur, rem justis sine fructu peccator operatur. Unde et ipse Simon crucem portat, sed non moritur: quia abstinentes, et arrogantes, per abstinentiam quidem corpus afficiunt, sed per desiderium gloriæ mundo vivunt.

LIBER SECUNDUS

De Testimoniis in Evangelium secundum Marcum.

CAPUT PRIMUM. — *Locustas et mel silvestre edebat* (Marc. 1, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 45.) *Locustas et mel silvestre edebat* (Marc. 1, 6). Joannes quippe eum quem prophetæ auctoritate pronuntiat, etiam specie ciborum clamat. In semet ipso enim designavit Dominum quem prevenit. Qui nimirum in redemptionem nostram veniens, quia infructuosæ genilitatis dulcedinem sumpsit, mel silvestre edidit. Quia vero Judæorum plebem in suum corpus ex parte convertit, in cibum locustas accepit. Ipsos namque locustæ significant, subito saltus dantes, sed protinus ad terram cadentes. Saltus enim dabant cum præcepta Domini se implere promitterent; sed citius ad terram cadebant, cum per prava opera hæc se audisse donegarent. Videamus in eis quasi quemdam

D locustarum saltum: *Omnia verba quæ locutus est Dominus, et faciemus et audiemus* (Exod. xxiv, 3). Videamus autem quomodo citius ad terram ruunt: *Utinam mortui essemus in Ægypto, et non in hac vasta solitudine! Utinam pereamus et non inducat nos Dominus in terram istam* (Num. xiv, 3). Locustæ ergo erant, quia habebant saltem per vocem, et casum per actionem.

CAP. II. — *Et dabat fructum ascendentem* (Marc. iv, 8).

(In expositione Ezech. lib. ii, hom. 5, n. 12.) Idcirco senarium numerum dicimus esse perfectum, quia sexto die perfectit Deus omnia opera sua. Quoniam vero peccatori homini legem dedit, qui in decem præceptis scripta est, et sex decies ducta in sexagenarium surgit, recte per sexaginta cubitos, honorum operum perfectio designatur. Quod aperte

etiam Dominus in Evangelio designat, qui cum parabolam seminantis exponeret, dixit: *Aliud cecidit in terram bonam; et dabit fructum ascendentem, et crescentem: et offerebat unum triginta, unum sexaginta, et unum centum* (Marc. iv, 8). Fructus etenim terræ bonæ triginta offert, cum mens perfectionem fidei, quæ est in Trinitate conceperit. Sexaginta offert, cum bonæ vitæ opera perfecta protulerit. Centum vero, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. Sinistra enim nostra est vita præsens, dextra vero est vita ventura: et recte per centenarium numerum æternæ vitæ contemplatio designatur, quia cum post triginta ac sexaginta ad centesimum numerum computando pervenimus, item centenarius numerus in dextram transit. Fides atque operatio adhuc in sinistra est, quia hic adhuc positi, et credimus quod non valemus, et operamur ut videamus: cum vero jam se animus in contemplatione æternæ vitæ suspenderit, quasi ad dextram manum computus pervenit.

CAP. III. — *Sic est regnum Dei quomodo* (Marc. iv, 26).

(In Ezech. l. ii, hom. 3, n. 5 et seq.). Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, Psal. lxxviii, 8. *Ambulabunt de virtute in virtutem* (Psal. lxxxiii, 8). (Num. 4). Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, quando ipsa unaquæque virtus, quasi quibusdam gradibus augetur; et sic per incrementa meritum ad summam perducitur. Ad namque sunt virtutis exordia, aliud proventus, aliud perfectio. Si enim et ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus diceretur, sancti Apostoli minime dixissent: *Auge nobis fidem* (Luc. xvii, 5). Et quidam venit ad Dominum, qui curari voluit filium suum; sed requisitus an crederet, respondit: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam* (Marc. ix, 24). Ponsate quid dicitur: si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem se habere noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ meritum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore, is qui necdum perfecte crediderat, simul et credebat et incredulus erat. (Num. 5). Hoc nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens: *Sic est regnum Dei, quomodo si jaciatur semen in terram, et dormiat, et exurgat nocte ac die; et semen germinat et crescat, dum nescit ille. Ultra enim terra fructi cal primum herbam deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum se proauerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis* (Marc. iv, 26 seq.). Semen homo jactat in terra, cum cordi suo bonam intentionem inserit. Et postquam semen jactaverit, dormit, quia in sepe boni operis quæ escit. Nocte vero exurgit ac die, quia inter adversa et prospera proficit. Et semen germinat et crescit, dum ille nescit; quia et cum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepti virtus ad proventum ducitur, et ultra terra fructificat, quia præveniente se gratia mens hominis spontanea ad fructum boni operis surgit. Sed hæc etiam terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere: ad spicam vero herba pervenit, cum se virtus animo concepta ad proventum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat, quando jam in tantum virtus proficit, ut esse robusti et perfecti operis possit. At cum se proauerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus productio fructu falcem mittit, et messem suam desecat: quia cum unumquemque ad opera perfecta perduxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad cælestia horrea perducatur. Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terra mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. Cum vero ad proventus boni operis crescimus, ad spicam pervenimus. Cumque in ejusdem operationis perfectione solidamur, jam plenum fru-

mentum in spica proferimus. (Num. 6). Herba etenim perus fuerat, qui passionis tempore per amorem Domini sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat (Luc. xxii). Erat enim jam virilitas in mente, quia credebat omnium Redemptorem, sed valde adhuc flexibilis pede conculebatur timoris. Jam spica surrexerat, quando eum quem moriturum confiteri timebat, nuntiante angelo in Galilæa viventem videbat. Sed tunc plenum granum in spica pervenerat, quando veniente desuper spiritu et suam mentem illius amore roborante, ita solidatus est, ut viris persequentium cæsus despiceret, et redemptorem suum libere inter flagella prædicaret.

CAP. IV. — *Vade in domum tuam ad tuos* (Marc. v, 19).

(In exposit. beati Joh. l. xvi, n. 76.) Domorum nomine conscientie designantur, in quibus habitamus, cum tractando quid agimus. Unde cuidam sanato dicitur: *Vade in domum tuam ad tuos, et annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit* (Marc. v, 19). Illi est, peccati jam vitio securus ad conscientiam revertere, et in vocem prædicationis excitare.

CAP. V. — *Tolle grabatum tuum* (Marc. ii, 11).

(In exposit. Ezech. l. i, hom. 12, n. 11.) Cuidam sanato Veritas per semetipsam dicit: *Tolle grabatum, et vade in domum tuam* (Marc. ii, 9). Per grabatum quippe in quo carnis est requies, ipsa caro signatur; per domum vero, conscientia figuratur. Et quia cum mente mortui in vitiis jacemus, in carnis delectatione quiescimus, infirmi portamur in lecto. Cum vero sanati fuerimus mente, ut jam pulsantibus carnis vitiis resistamus, necesse est ut et tentationum contumelias de nostra carne toleremus. Ægroto itaque ad salutem reducto præcipitur: *Tolle grabatum tuum, id est, porta lectum in quo portatus es; quia necesse est ut sanatus quisque portet contumelias carnis in qua prius jacebat ægroto. Quid est ergo dicere: Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam; nisi porta tentationes carnis in quibus hactenus jacuisti, ac revertere ad conscientiam tuam, ut videas quæ fecisti.*

CAP. VI. — *Et discubuerunt in partes per centenos* (Marc. vi, 40).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, hom. 10, num. 68.) In Evangelio Dominus convivantium famulorum in (Marc. vi) etiam per locorum distinctionem coincidiam designavit, cum satiaturus de quinque panibus populum, quinquagenos per turbas, vel centenos discumbere præcepit: ut vilesceret turba fidelium eam suam, et locis dijuncta, et moribus conjuncta perciperet. Jubilæi quippe requies quinquagenarii numeri mysterio continetur. Quinquagenarius bis dicitur, ut ad centenarium perducatur. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, ut post anima plenius quiescat in cogitatione, alii quinquageni, alii autem centeni describuntur: quoniam sancti nonnulli qui jam a pravis actibus habent requiem operis, et sunt nonnulli qui a perversis cogitationibus habent jam requiem mentis.

CAP. VII. — *Adducunt ei surdum et mutum* (Marc. vii, 32).

(In exposit. Ezech. lib. i, hom. 10, num. 20.) Vigilanter intuentium est quod voce Domini ad prophetam dicitur: ut prius sermones ejus audiat, et postmodum loquatur: audimus enim verba Dei i facimus; et tunc ea proximis recte loquimur, cum prius ipsi fecerimus. Quod bene Marcus Evangelista confirmat, cum factum Domini miraculum narrat, dicens: *Adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur ut imponat illi manum* (Marc. vii, 32). Cujus ordinem curationis insinuat, subdens: *Misit digitos suos in aurículas, expuensque tetigit linguam ejus; et suspiciens in cælum ingemuit; et ait illi: Ephpheta, quod est adaperire; et statim apertæ sunt aures ejus, et solum est vinculum lingue ejus et loquebatur recte.*

Quid est enim quod Crea'tor omnium Deus, cum surdum et mutum sanare voluisset, in aures illius suos digitos misit, et expuens, linguam ejus tetigit? Qui per digitos Redemptoris, nisi dona Spiritus sancti? Unde cum alio in loco ej'cisset dæmonium, dicit: *Si in digito Dei e'icio dæmonia, profecto pervenit in vos regn' m' Dei* (Luc. xi, 20). Qua de re per Evangelistam alium dixisse describitur: *Si ego in spiritu Dei e'icio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei* (Matth. xii, 28). Ex quo utique loco colligitur quia digitus Dei spiritus vocatur: digitos ergo in auriculas mittere, est per dona sancti Spiritus men em surdi ad obediendum aperire. Quid est vero quod expuens, linguam ejus tetigit? Salva nobis est ex ore Redemptoris, accepta sapientia in eloquio divino; saliva quippe ex capite defluit in ore: ea ergo sapientia quæ ipse est, dum lingua nostra tangitur, mox ad prædicationis verba formatur. Qui suspiciens in cælum, ingenit'io: non quo ipse necessarium genitum haberet, qui dabat quod postulabat; sed nos ad eum gemere qui cælo præsidet docuit: ut et aures nostræ per dona sancti Spiritus aperiri, et linguam per salivam oris, id est per scientiam divinæ locutionis solvi debeat ad verba prædicationis. Cui mox *Ephpheta*, id est adaperire dicitur, et statim aperte sunt aures ejus et solutum est vinculum linguæ ejus. Qua in re notandum est, quia propter clausas aures dictum est, *adaperire*. Sed cui aures cordis ad obediendum apertæ fuerint, ex subsequenti procul dubio etiam linguæ ejus vinculum solvitur: ut bona quæ ipse fecerit, etiam faciendâ aliis loquatur; ubi et bene additur, *et loquebatur recte*. Ille enim recte loquitur, qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse faciendâ.

CAP. VII. — *Misereor super turbam* (Marc. viii, 2).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 9, num. 2.) Dum fessi atque jejuni a Domino populi convalescent, discipulis Dominus dixit: *Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinet me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt* (Marc. viii, 2, 3). Turbæ triduo Dominum sustinet, quando multitudo filiorum peccata quæ perstravit per penitentiam declinans, ad Deum se in opere, in locutione, atque in cogitatione convertit. Quos dimittere jejunos in domum suam Dominus non vult, ne deficiant in via: quia videlicet conversi peccatores in presentis vite via deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinæ sanctæ pabulo dimittantur: ne ergo lassentur in ejus peregrinationis itinere, pascendi sunt sacra admonitione. Valde autem pensanda est pia sententia quæ processit ex ore Veritatis, qua dicitur: *Quidam enim ex eis de longe venerunt*. Est enim qui nihil peccati carnalis expertus, ad omnipotentis Dei servitium festinavit. Iste de longinquo non venit, quia per corruptionem et innocentiam proximum fuit. Alius nulla impudicitia, nullis flagitiis inquinatus, solum autem conjugum expertus a ministerium spirituale conversus est. Neque enim iste venit de longinquo, quia usu conjunctione concessa, per illicita non erravit. Alii vero post carnis flagitia, alii post falsa testimonia, alii post facta furta, alii post illatas violentias, alii post perpetrata homicidia ad penitentiam redeunt; atque ad omnipotentis Dei servitium convertuntur. Hi vero libi et ad Dominum de longinquo veniunt. Quanto etenim qui que plus in pravo opere erravit, tanto ab omnipotente Domino longius recessit. Nam et prodigus filius qui patrem deseruit, abiit in regionem longinquam, in qua porcos pavit, quia vitia nutritiv. Dentur ergo alimenta eis etiam qui de longinquo veniunt, quia conversis peccatoribus de trina sanctæ cibi præbendi sunt, ut in Deum vires reparent, quas in flagitiis amiserunt: quia sæpe a doctoribus tanto necesse est ut largioribus cibis doctrinæ satientur, quanto fessi majoribus vitiis venerunt.

A CAP. IX. — *Credo, Domine, adjuva incredulitatem* (Marc. ix, 23).

(In exposit. beati Job, lib. xxi, num. 49.) Fides quæ ad bona alia perfecte cripesset nota est: imbuit, plerumque in exordiis suis et nutat et solida est. Et jam certissime habetur, et tamen de ejus fiducia adhuc sub dubitatione trepidatur: pars namque ejus prius accipitur, ut in nobis postmodum perfecte compleatur. Si enim certo gradu in mente credentis non proficeret, requisitus in Evangelio Pater sanandi pueri non dixisset: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam* (Marc. ix, 23). Adhuc ergo ascendebat ad fidem, quam jam perceptorat, qui uno eodemque tempore clamabat, et jam se credere, et adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc est etiam quod Redemptori nostro a discipulis dicitur: *Auge nobis fidem* (Luc. v, 17): ut quæ jam accepta per initium fuerat, quasi per augmenta graduum ad perfectionem veniret.

B CAP. X. — *Et clamans, et multum discernens* (Marc. ix, 25).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 50.) Qui enim ab hujus mundi appetitu moriuntur, terrenis profecto mentibus omnimodo extincti æstimantur. Quod bene nostri miraculum Redemptoris signat, cum ab immundo spiritu hominem liberat. De quo nimirum scriptum est: *Clamans et multum discernens eum, exiit ab eo; et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum et surrexit* (Marc. ix, 25). Velut mortuus quippe ostenditur, ille a maligni spiritus potestate liberatur; quia quisquis jam terrena desideria subjicit, vitam in se carnalis conversationis extinguit; et mundo mortuus apparet, quia possessore pravo, qui per immunda desideria se agitabat, caret: quem multi mortui dicunt, quia qui spiritualiter vivere nesciunt, eum qui carnalia bona non sequitur extinctum funditus aritrantur.

CAP. XI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. Ez. ch. lib. i, hom. 12, num. 21.) Mox ut animus amare cœlestia cœperit, mox ut ad visionem pacis intimæ tota se intentione collegerit, antiquus ille adversarius qui de cælo lapsus est, invidet, et insidari amplius incipit, acriores quam consueverat tentationes ad novet; ita ut per unquam sic resistentem animam tentet, sicut ante nunquam tentaverat, quando possidebat. Unde scriptum est: *Fili, accedens ad servitium Dei sta in justitia et timore, et prepara animam tuam ad tentationem* (Ecl. ii, 1). Unde et dæmoniacus qui a Domino sanatur, ab exeunte dæmone decerpit, sicut scriptum est: *Et clamans, et multum discernens eum, exiit ab eo* (Marc. ix, 25). Quid est enim quod obsessum hominem antiquus hostis quem possessum non discerperat, deserendo decerpit, nisi quod plerumque, dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat, quam pius excitaverat, quando hoc quietus possidebat?

D POS. XI. — *Habete in vobis salutem* (Marc. ix, 43).

(In exposit. Ezech. lib. i, hom. 8, num. 8.) Sunt nonnulli qui dum plus sapere quam necesse est, student, a proximorum pace resiliunt, dum eos velut hebetes, stultosque contemnunt. Unde per se Veritas admonet, dicens: *Habete in vobis salutem; et pacem habete inter vos* (Marc. ix, 43). Ut quisquis habere salutem sapientiæ studet, curam necesse est quatenus a pace concordie nunquam recedat.

E CAP. XIII. — *Idem ac supra.*

(Reg. pastoral. tert. part., admonit. 23.) Sæpe vero dum quosdam major scientia erigit, a ceterorum societate disjungit; et quasi quo plus sapiunt, eo a concordie virtute desipiunt. Hi itaque adiant quod per seipsam Veritas dicat: *Habete in vobis salutem, et pacem habete inter vos* (Marc. ix, 43). Salva quippe sine pace non virtus est donum, sed damna-

tionis argumentum. Quo enim quisque melius sapit, eo concordiam deserens detrius delinquit. Et idcirco inexcusabiliter merebitur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. Quibus recte quoque per Jacobum dicitur: *Quod si zelum animarum habeis, et contentiones in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse adversus Veritatem.*

A *Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica: quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica (Jac. III, 14 sqq.).* Pudica videlicet, quia caste intelligit; pacifica autem, quia per elationem, se minime a proximorum societate di-jungit.

LIBER TERTIUS

De Testimoniis in Evangelium secundum Lucam.

CAPUT PRIMUM. — *Erant autem ambo justii ante Deum (Luc. I, 6).*

(In expositione B. Job, lib. xxxv, num. 10.) Cautè nimis in laude justorum conjugum dictum est: *Erant ambo justii ante Deum (Luc. I, 6).* Non enim secunda laus est, justos ante homines apparere. Sæpe enim humiliter sententia velut in Deo magnum quempiam approbat, sed huic omnipotens Deus, qui quasi ex se approbatur; ignorat. Hinc est enim quod Psalmista vigilanter exorat, dicens: *Dirige in conspectu tuo viam meam (Psal. v, 9).* Nimirum quia plerumque in conspectu hominum recta via creditur, et in quæ veritatis itinere de-ravatur.

CAP. II. — *Et ipse præcedet ante illum (Luc. I, 17).*

(Homil. 17, in Ev. Luc., num. 4.) Ad Zachariam namque de Joanne angelus dicit: *Ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ (Luc. I, 17)* Qui idcirco venturus in spiritu et virtute Eliæ dicitur, quia sicut Eliæ secundum Domini adventum præveniet, ita Joannes prævenit primum: sicut ille præcursor venturus est judicis, ita iste præcursor factus est Redemptoris. Joannes igitur in spiritu Eliæ erat, in persona Eliæ non erat.

CAP. III. — *Missus est angelus Gabriel a Deo (Luc. I, 26).*

(Homil. 34, in Ev. Luc., num. 9.) Ad Ma iam quoque Gabriel mittitur, qui Dei fortitudo nominatur: illum quippe nuntiare veniebat, qui ad debellandas aëria potestates humilis apparere dignatus est, de quo per Psalmistam dicitur: *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio.* Et rursum: *Dominus virtutum iste est Rex gloriæ (Psal. xxii, 7).* Per Dei enim fortitudinem nuntiandus est, qui vi-tutem Dominus et potens in prælio contra potestates aëria veniebat.

CAP. IV. — *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. I, 35).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 32, 35.) Justorum mentes a prurigne et ardore vitiorum alicuiusmodi tempericem tranquillitatemque perveniunt, dum jam terrena non appetunt, dum flammæ carni-desideriis coelestibus exstinguunt (Num. 35.) Propter hoc quoque mentis refrigerium cœlitus datum Mariæ dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. I, 35).* Quamvis hac in re per obumbrationis vocabulum, incarnandi Dei utraque potuit natura signari. Umbra enim a lumine formatur et corpore. Dominus autem per divinitatem lumen est; qui mediante anima, in ejus utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. Quia ergo lumen incorporeum in ejus erat utero incorporandum, ei quæ incorporeum concepti ad corpus dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Id est, corpus in te humanitatis ac iuncti incorporeum lumen divinitatis.

CAP. V. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 51.) Dominica incarnatio, servata veritate historice, obumbrationis

appellatione signatur, sicut angelicus sermo testatur, qui ad Mariam dicit: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. I, 35).* Quia enim umbra non aliter exprimitur, nisi per lumen et corpus, vi-tus ei Altissimi obumbravit, quia in ejus utero lux incorporea copulata sumpsit, ex qua videlicet obumbratione in se refrigerium mentis accepit.

CAP. VI. — *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent (Luc. I, 79).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 3.) Sicut mors hoc quod interficit, agit ut non sit in vita; ita obivio hoc quod interficit, agit ut non sit in memoria. Unde recte, quia Joannes Hebræorum populo eum quem obli-ti fuerant Dominum prædicare veniebat, per Zachariam dicitur: *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent (Luc. I, 79).* In umbra enim mortis sedere, est a divini amoris notitia in oblivione lassescere.

CAP. VII. *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis (Luc. I, 19).*

(Homil. 33 in Ev. Luc., num. 4.) Per Zachariam dicitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis (Ibid.).* Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus, quando per illud actonum iter pergrimus, in quo ab actoris nostri gratia non discordamus.

CAP. VIII. — *Et reclinavit eum in præsepio (Luc. II, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 7.) Quia enim per prophetam dicitur: *Omnis caro fenem (Isa. xl, 6),* universitatis Conditor ex nostra substantia carnem sumens, fenem si ri voluit, ne nostra in perpetuum caro fenem remaneret. Unde et natus in præsepe ponitur, ut videlicet signaretur, quia sancta animalia quæ jejuna diu apud Legem inventa sunt, incarnationis ejus fenno santiantur. Præsepe enim natus implevi, qui cibum semetipsum mentibus mentalium præbuit, dicens: *Qui comedit carnem meam, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo (Joan. vi, 57).*

CAP. IX. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 3.) Natus Dominus a pastoribus in præsepi reperitur, qui e us incarnatio quæ nos reficit, prophetarum scriptura cognoscitur.

CAP. X. — *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. II, 14).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 28, 29.) Qui enim difficilior quam hominem in terra editum, terrena et fragilia membra gestantem, colorum alta conscendere, superiorum spirituum arcana penetrare? Sed eorumdem spirituum ad nos Conditor venit, seque hominem etiam sub ipsis exhiluit, sicut de illo Patris per prophetam dicitur: *Minuisti eum paulo minus ab angelis (Psal. viii, 6).* Et quia inter nos et eosdem spiritus discordantibus vitæ scandalum reperit, mira potentia, mirabiliori etiam pietate, summa creans, ima suscipiens, ima cum summis junxit. Hinc est enim quod eodem regni nato, angelorum chori in ejus annuntiatione prouident, hymnum dicunt, et devicta prævæ vitæ discordia, hos quos dudum desperaverant cives agnoscunt, consono

ore prædicantes : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II, 14). Ac si aperte dicant : Quis a nobis malitiam di-junxerat, jam nunc in terra nata bonitas jungat. Hinc est quod ante incarnationem ejus in Testamentum Veteri adorasse homo angelum legitur, nec tamen adorare prohibetur, sed post Mediatoris adventum, cum se Joannes adorando angelo prostravisset, audivit : *Vide ne feceris ; conseruus tuus sum, et fructum tuorum* (Apoc. XIX, 10 et 22). Quid est enim hoc quod prius æquanimiter se concedebant adorari, post ab homine angeli recusant ; nisi quod prius hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec ab eisdem carnalibus corruptionibus redemptum, quo abjectiorem noverant, justius contemnebant. Postmodum vero humanam naturam eo jam substratam habere non poterant, quo hanc in auctore suo etiam super semetipsum ductam videbant. Neque enim debet in membris jam subjecta despicere, quæ in ipso membrorum capite meruit prælati venerari.

CAP. XI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. Ezechiel. lib. II, hom. 7, n. 5.) Omnis enim torpor teporis angustia est, omnis vero benignitas charitatis magna latitudo. Nam et si res desint, quæ fortasse indigenti proximo præbeantur, ampla est substantia voluntatis bonæ, quæ sufficit ad regni retributionem, sicut scriptum est : *In terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II, 14).

CAP. XII. — *Facta est autem cum angelo multitudo militiæ cælestis* (Luc. II, 13).

(In exposit. B. Job, lib. XVII, num. 18.) Angelicos vero spiritus recte Dei milites dicimus, quia decertare eos contra potestates aereas non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt, quia quod agendum contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. De hac namque militia nascente rege nostro scriptum est, *Subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis* (Luc. II, 13).

CAP. XIII. — *Invenerunt Jesum in templo sedentem* (Luc. II, 46).

(In Ezechiel, lib. I, homil. 2, num. 5.) Juxta rationis usum, doctrinæ sermo non suppetit, nisi in ætate perfecta. Unde et ipse Dominus anno duodecimo ætatis suæ in medio doctorum sedens, non docens, sed interrogans, voluit inveniri ; ut enim non auderent in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis suæ interrogare homines est dignatus in terra, qui per divinitatem suam semper angelos docet in cælo. Quia enim ipse est Deus sapientia ; de ipso etiam angeli videndo hiberno hoc quod beatitudine æterna satiantur.

CAP. XIV. — *Et ipse Jesus erat incipiens* (Luc. III, 23.)

(Regul. pastoral. part. III, admonit. 26.) Redemptor noster cum in cœlesti Conditor, et ostensionis suæ potentia semper doctor angelorum, ante tricennale tempus in terra magister fieri noluit hominum, ut videlicet præcipia suis jugum saluberrimi timoris infunderet, cum ipse etiam qui labi non posset, perfectæ vitæ gratiam non nisi perfecta ætate prædicaret. Scriptum quippe est : *Cum factus esset annorum duodecim, remansit puer Jesus in Jerusalem* (Luc. II, 42). De quo a parentibus requisito paulo post subditur : *Invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem* (Ibid.). Vigilanti itaque consideratione penandum est, quod cum Jesus annorum duodecim dicitur, in medio doctorum sedens, non docens, sed interrogans invenitur. Quo exemplo scilicet ostenditur, non infimus docere quis audeat, si ille puer dæmoni interrogando voluit, qui per divinitatis potentiam verbum scientiæ ipsi suis doctoribus mini cavavit.

CAP. XV. — *Ascendens autem in unam navim* (Luc. V, 3.)

(In exposit. B. Job, lib. XVII, num. 37.) *Ascendit Jesus in naviculam Petri ; et rogavit ut a terra redu-*

ceret pusillum : et ita sedens prædicabat turbis (Luc. V, 3). Per navem Petri quid aliud quam commissæ Petro Ecclesiæ designatur, de qua ut Dominus turbis confluentibus prædicet, eum a terra paululum relictum jubet ? Quam nec in altum duci, et tamen a terra præcepit removeri : profecto significans prædicatores suos rudibus debere populis, nec alta nimis de cælestibus, nec tamen terrena prædicare.

CAP. XVI. — *Et erat pernoctans in oratione* (Luc. VI, 12).

(Regul. pastoral. sec. part., cap. 5.) Ipsa Veritas per susceptionem in nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet. Imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens, ut et si jam summa contemplatione appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatendo miscantur, quia tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad viam proximorum se misericorditer attrahit. Et quo benignè descendit ad infima, vultum ter r. currit ad summa.

CAP. XVII. — *Non cessavit osculari pedes meos* (Luc. VII, 45).

(In expositione Cant. c., cap. I, num. 5.) Compunctio quæ per charitatem fit, quæ ex desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est ; toties in anima osculatur Deum, quoties in amore ejus compungitur. Sunt enim multi qui jam quidem Deum metunt, jam bonam operationem recipiunt ; sed necdum osculantur, quia amor ejus minime compunguntur ; quod bene in convivio Pharisæi signatum est, qui cum Dominum recepisset, cum osculanti muliere pedes ejus in corde suo derogaret, audivit : *Intravi in domum tuam, osculum mihi non dedisti ; hæc autem ex quo ingressa est, non cessavit osculari pedes meos* (Luc. VII, 44). Omnis qui jam eleemosynas facit, qui jam bonis operibus stultus, quasi Christum in convivium recipit, Christum pascit ; quia eum in membris suis sustentare non desinit. Sed si nondum per amorem compungitur, adhuc ejus vestigia non osculatur. Præponitur ergo pastori mulier quæ osculatur, quia præponitur cuique exteriora sua danti, is qui interno mentis ardore, in desiderio Domini compungitur. Bene autem dictum est : *Non cessavit osculari pedes meos*. Non enim sufficit in amoris Dei semel compungi et quiescere, sed et compungi esse debet et crebrescere. Unde mulier ex eo laudatur, quia osculari non destitit, id est compungi minime cessavit. Unde et per Prophetam dicitur : *Constituite diem solemnem in confrequentationibus usque ad cornu altaris* (Psal. CXII, 27). Dies solemnis est Domino compunctio cordis nostri ; sed tunc in confrequentatione dies solemnis constituitur, cum in lacrymas pro amore assidue mens movetur. Cui velut si diceremus : quando ista acturi sumus, quando tribulatione affligimur, tunc terminum quoque fieri debeat subjunctum, dicens : *Usque ad cornu altaris*. Cornu quippe alta est exaltatio sacrificii interioris ; quia tandiu necesse est ut quisque se affligat, quotusque a superiorum sacrificii altitudinem, id est ad gaudia pertingat ; ubi cum venerimus, jam nulla necessitas est ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus.

CAP. XVIII. — *Redi in domum tuam et narra* (Luc. VIII, 39).

(In exposit. B. Job, lib. XVI, num. 33.) Electus quisque nisi Dominum agnovi set, ut que non amat, sed aliud est cognoscere per fidem, atque aliud per speciem. Aliud est invenire per creulitatem, aliud per contemplationem ; ex qua re agitur ut electi omnes eum quem fide cognoverant, videre quoque per speciem anhelent ; cujus amore flagrant, æstuant ; quia eus dulcedinis suavitatem in ipsa suæ fidei certitudine degustant. Quod bene ille in Gerasenorum regione sanatus a demonibus designat, qui vult abire cum Jesu, sed eum in gistro salutis dicitur : *Redi in domum tuam, et narra quanta fecit Deus tibi* (Luc. VIII, 39). Amanti enim adhuc dilatatio imponitur, ut

ex dilati amoris desiderio, merito retributionis augetur. Fit ergo nobis omnipotens Deus dulcis in miraculis, et tamen in sua celsitudine manet occultus; ut et quiddam monstrando de se, oculis a nos inspiratione in suo amore succendat; et tamen abscondendo majestatis suæ gloriam, amoris sui vim per æstus desiderii auget.

CAP. XIX. — *Turbæ te comprimunt et affigunt* (Luc. viii, 45).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 43.) Nonnulli in sancta Ecclesia fidem quam se tenere asserunt, premunt potius quam venerantur; dum sua magis illius nomine, quam ejus adipisci lucra concupiscunt. Electi autem dum servare fidei meritum rectis operibus curant, ad auctoris notitiam, etiam inter reproborum tumultus appropinquant. Quod in Evangelio mulieris sanguinis fluxu laborante signatum est; de qua cum Dominus diceret: *Quis me tetigit?* Petrus ratiocinando respondit: *Turbæ te comprimunt et affigunt; et dicitis: Quis me tetigit?* illico adjunxit: *Tetigit me aliquis: nam et ego sensi virtutem de me exisse* (Luc. viii 45). Multi ergo Dominum comprimunt, et una tangit; quia carnales quique in Ecclesia eum premunt a quo longe sunt. Sed audire causas veræ rationis meruit, cum ei Dominus dixit: *Tetigit me aliquis; nam ego novi virtutem de me exisse.* Ecce turbæ premebant Dominum; sed tamen sola tetigit quæ ad illum humiliter venit; quia nimirum multi etiam in sancta Ecclesia reprobi, veritatem cognoscendo premunt, quam bene vivendo tangere negligunt; remittunt et longe sunt, quia divinam notitiam profusionibus sequuntur, moribus fugiunt; premunt, inquam, sed longe sunt, quia fidem fidei quam loquendo adstruunt, agendo contradicunt.

CAP. XX. — *Tetigit me aliquis* (Luc. viii, 46).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 36, 37.) Premente turba, una Redemptorem nostrum mulier tetigit. Unde et eidem Redemptor noster protinus dicit: *Quis me tetigit?* cui cum discipuli responderent: *Turbæ te comprimunt et affigunt, et dicitis: Quis me tetigit?* illico adjunxit: *Tetigit me aliquis: nam et ego sensi virtutem de me exisse* (Luc. viii, 43). Multi ergo Dominum comprimunt, et una tangit; quia carnales quique in Ecclesia eum premunt a quo longe sunt. Et si li tangunt qui ei veraciter humiles adjunguntur. Turba igitur premit, quia multitudo carnalium quo intus admittitur, gravius toleratur. Premit et non tangit, quia et importuna est per præsentiam, et absens per vitam; nonnunquam enim pravis sermonibus, nonnunquam vero solis perversis moribus insequuntur. Sudent namque aliquando quæ tenent; aliquando vero etsi non sudeant, præbere tamen iniquitatis exempla non cessant. Qui igitur ad mala nos verbis vel exemplis illiciunt, profecto persecutores nostri sunt, a quibus tentationum certamina sumimus, quæ saltem in corde vincamus.

CAP. XXI. — *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, annuntia regnum Dei* (Luc. ix, 60).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 42.) Sciendum est quia aliquando in actionibus nostris minora permittenda sunt pro utilitate majorum; nam quis ignoret esse boni operis meritum, mortuum sepelire? et tamen cuidam qui ad sepeliendum patrem se dimitti poposcerat, dictum est: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: Tu autem vade, et annuntia regnum Dei* (Luc. ix, 60). Postponendum namque est obsequium hujus ministerii, offitio prædicationis; quia illo carne mortuos in terra conderet, isto autem anima mortuos ad vitam resuscitaret.

CAP. XXII. — *Nemo mittens manum suam in aratrum* (Luc. ix, 62).

(In exposit. Ezech. hom. iii, n. 16.) Veritas dicit: *Nemo mittens manum suam in aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. ix, 62). Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quemdam compun-

ctionis vomerem ad profrenandos fructus terram cordis sui aperire; sed retro post aspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur quæ reliquit.

CAP. XXIII. — *Gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in cælis* (Luc. x, 20).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 7, num. 17.) A privato gaudio Veritas ad commune discipulos revocat, cum eos de prædicatione redeunte, et de subjectione dæmonum lætantes admonet, dicens: *Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælo* (Luc. x, 20). Non enim omnes electi dæmonia ejiciunt, sed tamen electorum omnium nomina cælo tenentur adscripta. Admoventur ergo discipuli privatam lætitiā depōnere, communi autem et perpetua felicitate gaudere. Quisquis itaque in eo gaudet quod alter non habet, ex ipsa sua abundantia deterior factus, gaudium privatum habet.

CAP. XXIV. — *Infundens oleum et vinum* (Luc. x, 34).

(Regul. pastoral. part. ii, cap. 6.) Inesse pectoribus debet, et juste consulens misericordia, et pie sapiens disciplina. Hinc namque est quod docente Veritate (Luc. x, 35) per Samaritani studium semivivus in stabulum ducitur, et vinum atque oleum vulneribus adhibetur; ut per vinum scilicet mordeantur vulnera, per oleum foveantur. Necesse est quippe ut quisquis sanandis vulneribus præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis; quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Mensura ergo est lenitas cum severitate, faciendum quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multa asperitate exulcerentur subacti, neque lenitas benignitas solvantur.

CAP. XXV. — *Martha autem satagebat circa frequens ministerium* (Luc. x, 40).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 61.) Quia enim contemplativa vita minor quidem tempore, sed merito major est quam activa, sacris Evangelii verbis ostenditur (Luc. x), in quo duæ mulieres diversæ egisse referuntur. Maria quippe Redemptoris nostri verba audiens, ad pedes illius residebat. Martha autem corporalibus ministeriis insistebat. Cuique contra Mariæ otium Martha quereretur, audivit: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima: Porro unum est necessarium; Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea* (Ibid. 44, 42). Quid enim per Mariam quæ verba Domini residens audiebat, nisi contemplativa vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequiis occupatam, nisi activa signatur? Sed Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur; quia magna sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora. Unde nec auferri unquam Mariæ pars dicitur, quia activæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplativa autem gaudia melius ex fine convalescunt.

CAP. XXVI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. Ezech. part. ii, hom. 2, num. 9.) Bene has utrasque vitas duæ illæ mulieres signaverunt, Martha videlicet et Maria; quarum una satagebat circa frequens ministerium, alia vero sedebat ad pedes Jesu, et audiebat verba de ore ejus. Cumque erga sororem Martha quereretur quod se alijuvare negligeret, respondit Dominus, dicens: *Martha, occuparis et satagis circa multa: porro unum est necessarium; Maria optimum partem elegit quæ non auferetur ab ea* (Luc. x, 40 sqq). Ecce pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam; ut etiam pars Marthæ indicetur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur, cum dicitur, *quæ non auferetur ab ea.* Activa etenim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem e-urienti porrigit, ubi nemo e-urit? quis potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? quis mortuum sepeliat, ubi nemo mori-

tur? Cum præsentis ergo sæculo vita auferatur activa; A contemplativa autem hic incipitur, ut in cælesti patria proficiat; quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amore ipsius amplius ignescit; contemplativa vero vita minime auferatur, quia subtracta præsentis sæculi luce perficitur.

CAP. XXVII. — *Homini cujusdam divitis uberes fructus ager attulit (Luc. xii, 16).*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 26.) Perversa mens prius anhelat per avaritium concupita congregate; et cum quasi quodam ventre avaritiæ multa congresserit, satiata ardetur; quia dum anxietate qualiter acquisita custodiat, ipsa eam sua satietas angustat. Divitis enim ejusdem uberes fructus ager attulerat; sed quia ubi eos tantos reponeret, non habebat, dixit: *Quid faciam, quod non habeo quo congregem fructus meos? et dixit hoc faciam: Destruam horrea mea, et majora ædificabo (Luc. xii, 17).* Qui ergo ex abundantia conangustatus dicebat, *quid faciam*, quasi multo cibo pressus æstuabat. Pensemus quot votis appetiit ut uberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus uberes ager attulit; sed quia ad recondendum loca non sufficiunt, multiplicatus dives quid latius ignorat. O angustia ex satietate nata! de ubertate agri angustatur animus avari, dicens namque: *quid faciam*, profectio indicat, quia votum suorum affectibus pressus sub quodam rerum fasce laborabat.

CAP. XXVIII. — *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te (Luc. xii, 20).*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 3.) Quamlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito et repente tolluntur. Quia enim finem sibi um cogitando prævidere nesciunt, subitum est quod ante cogitare non potuerunt. Subito dives in se stultus est, qui horrea quæ præparabat deseruit, et inferni locum quem non prævidebat invenit. Ad aliud exercebat animam per cogitationem, sed ad aliud emittit per sententiam. Aliud dum viveret contemplans est, aliud dum moreretur expertus. Reliquit enim diuturnata temporalia, et inopinata invenit æterna. Unde ei propter hanc ignorantiam cæcitatibus sue bene per divinam sententiam dicitur: *Hac nocte animam tuam repetunt a te (Luc. x, 40).* In nocte quippe ablatæ est, quæ in obscuritate est cordis amissa, in nocte ablata est quæ considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati prævideret. Unde bene discipulis futura cogitantibus Paulus apostolus dicit: *Vos autem fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa quasi sur comprehendat: omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei: non sumus noctis atque tenebrarum (I Thess. v, 4).* Dies enim exitus tanquam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non prævidentes ejicit.

CAP. XXIX. — *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii, 35).*

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 12.) Lumbos vero accingere, est vel in opere luxuriam, vel in cogitatione refrenare. Delectatio namque carnis in lumbis est. Unde et sanctis prædicatoribus dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii, 35).* Per lumbos enim luxuria, per lucernas autem bono unum operum claritas designatur. Jubentur ergo lumbos accingere, et lucernas tenere. Ac si aperire audiant: Prius in vobismet ipsis luxuriam retrahite, et tunc de vobis, aliis bonorum operum exempla monstrate.

CAP. XXX. — *Qui autem non cognovit et fecit digna plagis (Luc. xii, 48).*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 51.) Sunt namque nomina illi, qui ex eo quod Veritas dicitur: *Servus qui non cognovit voluntatem Domini, et facit digna plagis, vapulabit multis; et servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens juxta eam, vapulabit multis (Luc. xii, 47, 48),* nolunt scire quid faciant; et quasi minus se vapulatos existimant, si nesciant quod

operari debuerunt: sed aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescit namque qui apprehendere vult, et non valet; qui autem ut nesciat aurem a voce veritatis avertit, iste non nesciens sed contemtor ad dicitur.

CAP. XXXI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 29.) Sæpe nonnulli quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt; quia enim scriptum est: *Servus nesciens voluntatem Domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit paucis. Et servus sciens voluntatem Domini sui, et faciens juxta eam, vapulabit multis (Luc. xii, 47);* impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiam caligine tenebrent; atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse: nescire enim ignorantia est, scire noluisse superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere, quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quod cognoscant.

CAP. XXXII. — *Et servus qui cognovit voluntatem Domini sui (Luc. xii, 48).*

(Regul. pastoral. tert. part., admonit. 52.) De occulta jam retributione juveni est quod quondam mens, malum quod perpetrat, illuminatur ut videat; sed non conatur ut vincat: ut quo melius videt, eo deterius pereat; quia et intelligentiam lumen percipit, et actionis pravæ tenebras non relinquit. Nam cum acceptam in adiutorium scientiam negligunt, hæc contra se in testimonium vertunt; et de lumine intelligentiam augent superbia, quod profecto acceptam, ut possent delere peccata. Quorum nimirum nequitia cum malum agit quod didicert, venturum jam iudicium hic degustat; ut cum æternis suppliciis servatur obnoxia, suo hic interim examine non sit assoluta: tantoque illic graviora tormenta percipiat, quanto hic: ma um non deserit, etiam quod ipsa condemnat. Hinc enim Veritas dicit: *Servus qui cognovit voluntatem Domini sui, et non facit juxta voluntatem ejus, vapulabit multis (Ibid.).*

CAP. XXXIII. — *Omni autem cui multum datum est, multum queritur ab eo (Luc. xii, 48).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 8 et 9.) Non est secura lætitia in divini paginis, vel fortia vel multa cognoscere, sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo debeat, agnoscit; quanto enim per intellectum latius extenditur, tanto ad explenda opera enixius ligatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est, multum queritur ab eo; et cui commidaverunt multum, plus petent ab eo (Luc. xii, 48).* Deputemus intelligentiam datum quasi pecuniam mutuam: quia quod plus nobis creditur ex benignitate, eo debitor es amplius teneatur in opere.

CAP. XXXIV. — *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49).*

(In expositione Ezech. lib. i, hom. 5, num. 8.) Ignis enim nomine Spiritus sanctus figurari solet, de quo in Evangelio Dominus dicit: *Ignem veni mittere in terram; et quid volo nisi ut accendatur (Luc. xii, 49)?* Cum enim carnalis mens Spiritum sanctum accipit, spiritali amo et successa malum plangit quod fecit. Et terra ardet, quando, accusante se conscientia, cor peccatoris uritur atque in dolore poenitentiae crematur. Hinc rursus scriptum est: *Deus tuus ignis consumens est (Deut. iv, 24).* Quia enim mentem quam reprehendit, eam a peccatorum rubigine mundam reddit, Creator noster et ignis dicitur et consumens.

CAP. XXXV. — *Idem ac supra.*

(In Evangelio homil. 30, num. 5.) *Ignem veni mittere in terram; et quid volo nisi ut ardeat (Luc. xii, 49)?* Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper infimas in se cogitationes congerant, a

malignis spiritibus conculcantur. Sed ignem in terram Dominus misit, cum afflatu sancti Spiritus cor carnalium incenlit. Et terra ardet, cum cor carnale in suis pravis voluptatibus frigidum, relinquit concupiscentias præsentis seculi, et incenditur ad amorem Dei.

CAP. XXXVI. — *Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem (Luc. xii, 58).*

(In Evangel. hom. 39, num. 5.) *Cum vadis cum adversario tuo ad Principem in via, da operam liberari ab ipso: ne forte tradat te iudici, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem (Luc. xii, 58).* Adversarius quippe noster in via est sermo Domini contrarius nostris carnalibus desideriis in præsentis vita; a quo ipse liberatur qui præceptis ejus humiliter subditur. Alioquin adversarius iudici, et iudex tradet exactori; quia ex sermone Domini contempto reus ejus peccator tenebitur in examine iudicis. Quem iudex exactori tradet, quia hunc maligno spiritui ad ultionem trahere permittit, ut compulsam animam ipse ad pœnam de corpore exigat, quæ ei ad culpam sponte consensit. Exactor mittit in carcerem, quia per spiritum malignum in inferno detruditur, quousque dies iudicii veniat, ex quo jam in inferni ignibus simul et ipse crucietur.

CAP. XXXVII. — *Simile est regnum Dei grano sinapis (Luc. xiii, 19).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 3.) In Evangelio Dominus cum similitudinem regni cœlestis ex grano sinapis denuntiaret, ait: *Cui simile est regnum Dei, et cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum; et crevit et factum est in arborem magnam, et volucres cœli requiescerunt in ramis ejus (Luc. xiii, 18, 19).* Ipse quippe est granum sinapis, qui in horti sepultura plantatus, arbor magna surrexit. Granum namque fuit cum moreretur, arbor cum resurgeret: granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam majestatis. Granum, quia *vidimus eum, et non erat aspectus (Isa. lvi, 2)*; arbor autem quia, *speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlii, 3)*. Hujus arboris rami, sancti predicatorum sunt; et videmus quomodo late tendantur. Quid enim de eis dicitur? *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terra verba eorum (Psal. xviii, 5)*. In istis ramis volucres requiescunt, quia sanctæ animæ quæ quibusdam virtutum pennis a terrena cogitatione se sublevant, in eorum dictis atque consolationibus ab hujus vitæ fatigatione respirant.

CAP. XXXVIII. — *Contendite intrare per angustam portam (Luc. xiii, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 68.) Mens etenim mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur quam est; et nisi in statu suo a recta quotidie disciplina teneatur, semper in deteriora delabitur. Quæ enim semper stantem deseruit, statum quem habere potuit amisit. Unde nunc cum ad meliora nititur, quasi contra ictum fluminis conatur: cum vero ab intentione ascendendi resolvitur, sine labore reducitur ad ima. Quia enim in ascensu laborem, in descensu otium, intraturos per angustam portam Dominus admonet, dicens: *Contendite intrare per angustam portam (Luc. xiii, 24)*. Dicturus quippe angustæ portæ introitum, præmisit, *contendite*: quia nisi mentis contentio ferreat, unda mundi non vincitur per quam anima semper ad ima vocatur.

CAP. XXXIX. — *Manducavimus coram te, et bibimus (Luc. xiii, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 29.) Scriptura sacra aliquando cibus nobis est, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, et mandendo glutitur: potus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut invenitur. Cibum vidit Propheta Scripturam sacram qui exponendo frangeretur, cum diceret: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis (Thren. iv, 4).*

PATROL. LXXIX.

Id est, infirmi quique Scripturæ sacræ valentiores sententias petierunt exponendo comminui; sed qui exponere debeat, non valet inveniri. Potum vidit Scripturam sacram propheta, cum diceret: *Omnes sitiientes, venite ad aquas (Isa. lv, 1)*. Si potus aperta mandata non essent, per semetipsam Veritas non clamaret: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat (Joan. vii, 37)*. Quasi cibum ac potum vidit propheta Judææ deluisse, cum diceret: *Nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit (Isa. v, 13)*. Paucorum quippe est occulta agnoscere, multorum vero historia aperta sentire. Et idcirco Judææ nobiles non siti, sed fame interiisse asserit: quia hi qui præ se videntur, dum totos se exteriori intelligentiæ dederant, quod de intimis discutiendo manerent, non habebant. Quia vero sublimioribus ab interno intellectu cadentibus, parvulorum intelligentia et in exterioribus exsiccatur, recte illic adjungitur: *Multitudo ejus siti exaruit*. Ac si aperte diceret: *Dum vulgus vitæ suæ studium deserit, jam nec fluente historia exquirat*. Et occulta mandata sacri eloquii et aperta se intellexisse testantur, qui reprobanti se iudici conquerentes dicunt: *Manducavimus et bibimus coram te (Luc. xiii, 26)*. Quod aperte exponendo subjungunt, *et in plateis nostris docuisti*.

CAP. XL. — *Nescio vos unde estis (Luc. xiii, 27).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 2.) Considerat Dominus quos punit; sed eosdem ipsos ante non videt, quos nescit. Nam quibusdam in fine dicturus est: *Nescio vos unde estis; discedite a me, omnes operarii iniquitatis (Luc. xiii, 27)*. Miro igitur modo pravorum vitam et intuetur et obliviscitur: quia quos per distractionem sententiæ judicat, quantum est ad memoriam misericordiæ ignorat.

CAP. XLI. — *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum (Luc. xiv, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 14.) Impio quippe sitire, est hujus mundi bona concupiscere. Unde Redemptor noster ante Pharisei domum hydropicum curat, et cum contra avaritiam disputaret, scriptum est: *Audiebant autem omnia hæc Pharisei, qui erant avari, et deridebant illum (Luc. xiv, 12)*. Quid est ergo quod ante Pharisei domum hydropicus curatur (Luc. xvi), nisi quod per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ægritudo cordis? Hydropicus quippe quo amplius bibit, amplius sitit; et omnis avarus ex potu sitim multiplicat, quia cum ea quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat. Qui enim adipiscendo plus appetit, huic sitis ex potu crescit.

CAP. XLII. — *Qui autem non renuntiat omnibus quæ possidet (Luc. xiv, 33).*

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 3, num. 20.) *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 33)*. Quidam enim relinquunt omnia, multi autem etiam possidendo renuntiant; quia sic ad usum possessa retinent, ut eis ex desiderio non succumbant.

CAP. XLIII. — *In se autem reversus (Luc. xv, 17).*

(Homil. 36 in Evangel., num. 7.) Plerumque ipsa despectio hominis, revocat eum ad semetipsum. Is enim qui patrem relinquit, et partem substantiæ quam perceperat, prodige expendit, postquam esurire cœpit, in se reversus dixit: *Quantum mercenarii patris mei abundanter panibus (Luc. xv, 17)*. Longe quippe a se discesserat, quando peccabat. Et si non esurisset, in semetipsum minime rediisset; quia postquam terrenis rebus indiguit, tunc cogitare cœpit quid de spiritualibus amisit.

CAP. XLIV. — *Cito proferte stolam primam (Luc. xv, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 9.) Nullus homo sine peccato est, nisi ille qui in hunc mundum venit non ex peccato. Et quia omnes in culpa ligamur,

amissione ipsa iustitiæ morimur. Concessa prius in paradiso veste innocentie nudamur, interitu etiam carnis subsequente consumimur. Homo itaque peccator moritur in culpa, nudatur a iustitia, conumitur in pœna. Ilanc nuditatem peccatoris filii tegere dignatus est pater, qui eo redeuntis dixit: *Cito proferte stolam primam* (Luc. xv, 22). Prima quippe stola est vestis innocentie, quam homo bene conlitus accepit, male a serpente pe sua us perdidit. Contra hanc rursum nuditatem dicitur: *Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet*. Vestimenta quippe custodimus, cum præcepta innocentie servamus in mente; ut cum nos iudicii culpa nudat, ad amissam redeuntis innocentiam pœnitentia operiat.

CAP. XLV. — *Et date annulum in manum ejus* (Luc. xv, 22).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 12.) Filius minor qui consumpta substantia ad patrem rediit (Luc. xv), in munere annulum accepit. Gentilis enim populus qui immortalitate perdita ad Deum pœnitentia revertitur, per fidei signaculum munitur. Unde et ab Sponso suo Ecclesie dicitur: *Pone me ut signaculum super cor tuum* (Cant. viii, 6). Ideo namque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumptione temerentur. Sponsus ergo in cor signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodia nostræ cogitationis imprimitur, ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signata fide corda considerat, tentando ea irrumperere non præsumat.

CAP. XLVI. — *Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum* (Luc. xvi, 15).

(Rom. 28 in Evang., num. 2.) Quid vero apud Deum vilius, quid esse despectius potest, quam servare honorem apud homines, et interni testis oculos non timere? Unde ipse Dominus dicit: *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus; Dominus autem novit corda vestra. Quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum* (Luc. xvi, 15). Notate, fratres, notate quod dicitur; si enim quod ab hominibus altum est, abominabile est apud Deum, cogitatio cordis nostri tanto apud Deum in imo est, quanto hominibus in alto; et humilitas cordis nostri tanto apud Deum in alto est, quanto hominibus in imo. Despiciamus ergo si quid boni gerimus; nulla nos inflet operatio, non rerum abundantia, non gloria extollat. Si quidem ex bonis affluentibus intus intumescimus, Deo despecti sumus: quo contra Psalmista de humilibus dicit: *Custodiens parvulos Dominus* (Psal. cxiv, 6). Qui quia parvulos humiles appellat, postquam sententiam protulit, consilium subjungit. Nam quasi quereremus quid ipse ad hæc fecerit, adjunxit: *Humiliatus sum et liberavit me* (Ibid.).

CAP. XLVII. — *Rogo ergo te, Pater, ut mittas in domum patris mei* (Luc. xvi, 27).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 29.) Ad videnda bona extincti oculus non redit, quia ad exhibenda bona opera, exuta carna, anima non recurrit. Hinc est quod dives quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posset agnovit, nequaquam sibi, sed relicti fratribus prodesse satagebat, dicens: *Rogo te, pater Abraham, ut mittas bazarum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum* (Luc. xvi, 27). Solet namque mœstum animum spes vel falsa refovere, sed ut pœnam suam reprobi gravius sentiant, et spem de venia amittunt. Unde flammis ulticibus traditus non sibi, ut diximus, sed opitulari fratribus concupivit, qui nunquam se ignium carere tormentis adjuncto desperationis supplicio agnovit. Hinc Salomon ait: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quo tu properas* (Eccl. ix, 10).

CAP. XLVIII. — *Habeo enim quinque fratres* (Luc. xvi, 28).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 101.) Sequens

quosque suos secum in tormento reprobi, flamma illustrante, visuri sunt quorum amore deliquerant; quatenus qui eorum v. tam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverant, ipsorum quoque eas interitus in augmento suæ damnationis affligat. Quod profecto Evangelio teste colligimus, in quo Veritas punitant, dives ille quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse. Qui Abraham petiit ut ad eorum eruditionem mitteret, ne illic eos quandoque venientes par pœna cruciaret (Luc. xvi). Qui igitur ad doloris sui cumulum, propinquorum absentium meminuit, constat; rocul dubio, quia eos ad augmentum supplicii paulo post potuit etiam præsentem videre. Quid autem mirum si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui ad doloris sui cumulum eum quem despexerat in sinu Abrahamæ Lazarum vidit? Is ergo cui ut pœna cresceret, et vir electus apparuit, cur non credendum sit, quod videre in supplicio, hos etiam quos contra Deum dilexerat, possit? Qua ex re colligitur quod eos quos inordinate nunc reprobi diligunt, miro iudicii ordine, secum tunc in tormentis videbunt: ut pœnam propriæ punitionis exaggeret illa auctori præposita carnalis cognatio pari ante oculos ultione damnata. Ignis itaque qui in obscuritate cruciat, credendum est quia lumen ad tormentum servat.

CAP. XLIX. — *Occurrerunt ei decem viri leprosi* (Luc. xvii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 28.) Habent qui, pe hoc hæretici proprium, ut malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis ilulant. Si enim semper prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent: sed dum fallendi arte ad utraque deserviunt, et ex malis bona inficiunt, et ex bonis mala ut recipiantur abscondunt; sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit; dumque hoc quod dulce est primo tactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum indubitante absorbetur. Itaque hæretici permiscunt recta perversis; ut ostendendo bona, auditores ad se attrahant, et exhibendo mala, latentem eos peste corrumpant. Aliquando tamen predicatione sanctæ Ecclesie atque exhortatione correcti, ab hac sensus sui diversitate salvuntur. Quos bene in Evangelio (Luc. xvii), illa decem leprosurum mandato designat. In lepra quippe et pars cutis in fulgorem dicitur, et pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque hæreticos expriment, quia, dum rectis prava permiscunt, colorem sanum maculis aspergunt. Unde et bene ut salventur clamant: *Jesu præceptor* (Ibid.). Quia enim in ejus verbis se errasse significant, hunc salvandi humiliter præceptorem vocant. Cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt.

CAP. L. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 26.) Hæretici, ut facile valeant perversa suadere, dictis suis quædam recta permiscunt, ut animas audientium ex rectis sensibus trahant, et perversis feriant. Qui in præceptis Dei, quia sana insanaque locutione variantur, bene in Evangelio (Luc. xvii) decem leprosurum sunt specie designati: quorum coloris sano dum vitiosus eandem aspergitur, immoderato hoc candore fœdantur. Unde admonemur: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xviii, 3). Qui etiam quia necdum Deum diligunt, de quo male sentiunt: nec proximum, a quo dividentur, Decalogi præceptis adversi sunt, atque ideo ad deprecandum Dominum decem veniunt. Pro eo autem quod sanis insana miscuerunt, coloris diversitate variantur. Sed quia in ejus præceptis offenderunt, id illi unde offenderant, vocant, dicentes: *Jesu præceptor* (Luc. xvii, 37). Unde et mox curari meruerunt.

CAP. LI. — Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (Luc. xvii, 13).

(In exposit. B. Joh. lib. xxxi, num. 105.) De egredientibus animabus Veritas spondet, dicens: *Ubi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (Luc. xvii, 13).* Ac si aperte dicit: Qui cœlesti sedi incarnatus Redemptor nunc præsidio, electorum quoque animas cum carne solvero, ad cœlestia sublevo.

CAP. LII. — Qui Deum non timebat et hominem non reverebatur (Luc. xviii, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 31.) Sunt quidam qui postquam Deum in mente contempserint, multo magis humana judicia spernunt; atque omne malum quod appetunt, auaciter peragere non erubescunt: quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas invitat, et nulla aperta verecundia retardat. Sicut et de quodam iniquo judice dicitur: *Deum non timebat, et hominem non reverebatur (Luc. xviii, 2).* Hinc est etiam quod de quibusdam impudenti fronte peccantibus dictum est: *Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt (Isa. iii, 9).*

CAP. LIII. — Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem super terram? (Luc. xviii, 8.)

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 32.) Mediatoris scientia cuncta sciens, sed in locutione sua ignorantiam nostram suscipiens, atque dum suscepit, docens, nonnunquam quasi ex nostra dubitatione loquitur; sicut dicit: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem super terram (Luc. xviii, 8)?*

CAP. LIV. — Jejuno bis in Sabbato (Luc. xviii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 36.) Sæpe contingit ut justi et injusti habeant verba similia, sed tamen semper cor longe dissimile est. Ex quibus dictis Deus ab injustis offenditur, in eisdem quoque a justis placatur. Nam Phariseus ingressus templum dicebat: *Jejuno bis in Sabbato, decimas de omnium quæ possideo (Luc. xviii, 12).* Sed justificatus magis Publicanus quam ille exiit. Ezechias quoque Rex cum molestia corporis afflictus ad extremitatem pervenisset vitæ, in oratione compunctus dixit: *Obsecro, Domine; memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto (Isa. xxxviii, 5).* Nec tamen Dominus hanc confessionem perfectionis ejus despexit aut renuit, quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce Phariseus se justificatum in opere, Ezechias justum se asseruit etiam in cogitatione: atque unde ille offendit, inde iste Dominum placavit. Cur itaque hoc, nisi quia omnipotens Deus singulorum verba a cogitationibus pensat, et in ejus auribus superba non sunt quæ humili corde proferruntur?

CAP. LV. — Quam difficile est qui pecunias habent (Luc. xviii, 24).

(In exposit. B. Job, lib. iv, cap. 3.) Rarum valde est ut qui avaritiam possident, ad requiem tendant; dum per semetipsam Veritas dicat: *Difficile qui pecunias habent, intrabunt in regnum celorum (Luc. xviii, 24).* Nam qui hic multiplicandis divitiis inhiant, certum est quia alterius vitæ gaudia spernant. Quod tamen ut Redemptor noster valde rarum, et ex solo divino miraculo evenire posse monstraret: *Apud homines, inquit, hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibile sunt.*

CAP. LVI. — Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum (Luc. xix, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 78.) Si igitur sapientes esse atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter cognoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc quippe scriptum est: *Stultus mundi elegit Deus, ut confundat sapientes (I Cor. i, 27).* Hinc rursum dicitur: *Si quis vult inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens (I Cor. iii, 18)*

Hinc evangelicæ historice verba testantur (Luc. xix), quod Zachæus, cum videre præ turba nil posset, sycomoriori arborem ascendit, ut transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe ficus fatua dicitur: pusillus itaque Zachæus sycomorum subiit, et Dominum vidit, quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur. Pusillanimitatem namque nostram ad videndum Dominum turba præcepit; quia infirmitate humanæ mentis, ne lucem veritatis intendat, curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si provide eam quæ divinitus præcipitur, stultitiam tenemus. Quid enim in hoc mundo stultius quam amissa non quærere, possessa sapientibus relaxare, nullam pro acceptis injuriis injuriarum reddere, imo et adjunctis aliis patientiam præbere? Quasi enim sycomorum nos ascendere præcipit, cum dicit: *Qui aufert quæ tua sunt, ne reptas (Luc. vi, 30).* Et rursum: *Si quis te percussit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram (Matth. v, 39).* Per sycomorum igitur transiens Dominus cernitur, quia per hanc sapientem stultitiam, etsi necdum ut est solide, jam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia, quasi in transitu videtur. Quam videre nequeunt qui sibi sapientes esse videntur, quia ad conspiciendum Dominum in elata cogitationum suarum turba depressi, adhuc sycomoriori arborem non invenerunt.

CAP. LVII. — Ecce manna quam habui repositam in sudario (Luc. xix, 20).

(Regul. pastoral. i part., cap. 9.) Caveat fidelis quisque ne acceptam pecuniam in sudario ligans (Matth. xxv), de ejus occultatione judicetur. Pecuniam quippe in sudario ligare, est percepta dona sub otio lenti torporis abscondere.

CAP. LVIII. — In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 33.) Ille vero perfectus est qui erga imperfectionem proximi impatientis non est. Nam qui aliam imperfectionem ferre non valens, deserit, ipse sibi testis est quia perfectus necdum proficit. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19).* Quid est enim animam possibile, nisi perfecte in omnibus vivere, cunctis mens motibus ex virtutis arca dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet, quia inde contra adversa omnia fortis efficitur, unde sibi et seipsum vincendo dominatur; et quo se laudabiliter frangit, infractum se fortiter exerit, quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contrarium invictum parat.

CAP. LIX. — Ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 39.) Pravorum mens hujus mundi servituti dedita, et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiamsi libere vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat, et usu miseræ conversationis trituram laboris quaerit, ut a jugo mundanæ servitutis cessare non liceat, etiam si licet; quod videlicet jugum Dominus a discipulorum cervice solvebat, eum diceret: *Attendite vobis ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34).* Atque illico adjunxit: *Et in curis hujus vitæ; et superne iat in vos repentina dies illa.* Et rursum: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 28).* Quid est enim Domino mitem se in magisterio atque humilem dicere, nisi relictis exercitiis elationis distractionibus, plaua quæ jam bene vivendi itinera demonstrare?

CAP. LX. — Apparuit autem illi angelus de caelo confortans eum (Luc. xxi, 45).

(In exposit. Ezech. lib. i hom. 8, num. 25.) Humani generis Redemptor humanitatem quam descen-

dendo sub angelis assumptum, ascendendo super angelos exaltavit. Sic vero factum eum sub angelis dicimus, sicut factum sub lege prædicante Apostolo audivimus. Assumptam ergo humanitatem sub angelis accipimus, pro ea minoratione in qua dignatus est apparere. Nam mox ut Verbum caro factum est, mox Deus homo potestate super angelos fuit. De ipso quippe ante passionem scriptum est: *Ecce angeli accesserunt (Matth. iv, 11), et ministrabant ei.* Sed tamen ut humanitatis ejus infirmitas monstraretur, rursus de eo scriptum est: *Apparuit illi angelus de caelo confortans (Luc. xxii, 43).* In documento ergo utriusque nature, huic et angeli ministrare, hunc et angelus confortare describitur. Unus quippe in utraque natura; quoniam qui Deus ante sæcula existit, homo factus est in fine sæculorum; cui tamen ante passionem suam et angeli ministrant, et hunc angelus confortat. Post passionem vero atque resurrectionem ejus, huic angeli ministrare possunt, sed jam hunc confortare non possunt.

CAP. LXI. — *Et factus in agonia prolixius orabat (Luc. xxii, 44).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 32.) Sæpe electi tunc vehementer metuunt, cum ad solvendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici propinquare se cernunt, et sit tanto timor acrior, quanto et retributio æterna viciniior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transvolat de phantasmate cogitationis; quia subductis e medio omnibus, se et illum tantummodo considerant cui appropinquant: crescit pavor vicina retributione justitiæ, et urgente solutione carnis, quanto magis districtum iudicium jamjamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquam se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt. Quia videlicet semetipsos dijudicare et comprehendere omnino non possunt; atque urgente exitu, subtiliori terrenur metu. Unde Redemptor noster solutioni carnis appropinquans, et membro unum suorum speciem servans, factus in agonia cepit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum in agonia esset peteret, qui in terris positus (Luc. xxii, 44) cœlestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quamdam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis æterno iudicio propinquamus. Neque enim tunc eujuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc invenit quod in æternum mutare non possit. (Num. 33.) Consideramus quippe quod viam vitæ præsentis nequaquam sine culpa transire potuimus. Consideramus etiam quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostrum vitam præcedentium patrum valeat vel superare, vel assequi? et tamen David dicit: *Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii, 2).* Paulus cum diceret: *Nihil mihi conacius sum, caute subjunxit: Sed non in hoc justificatus sum (1 Cor. iv, 4).* Jacobus dicit: *In multis offendimus omnes (Jac. iii, 2).* Joannes dicit: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. i, 8).* Quid ergo facient tabulæ, si tremunt columnæ? aut quomodo virgulta immobilia stabunt, si hujus pavoris turbine etiam cedri quatiantur? (Num. 34.) Sed justorum animæ a levibus quibusque contagiis ipso sæpe mortis pavore purgantur, et æternæ retributionis gaudia jam ab ipsa carnis solutione percipiunt. Plerumque vero contemplatione quadam retributionis internæ, etiam priusquam carne exspolientur, hilarescunt; et dum vetustatis debitum solvunt, novi jam muneris lætitia perfruuntur.

CAP. LXII. — *Et conversus Dominus, respexit Petrum (Luc. xxii, 61).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 30.) Visus quippe

A hominis est misericordia Redemptoris quæ insensibilitatis nostræ duritiam cum respicit, emollit. Unde teste quoque Evangelio dicitur: *Respexit Jesus Petrum, et recordatus est Petrus verbi quod dixerat Jesus. Et egressus foras flevit amare (Luc. xxii, 61).* Exutam vero carne animam nequaquam visus hominis aspicit, quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat.

CAP. LXIII. — *Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum (Luc. xxiii, 8).*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 53.) Hujus lampadis flammam Herodes explorare voluit, cum ejus miracula videre concupivit, sicut scriptum est: *Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quod audisset multa de illo; et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri (Luc. xxiii, 8).* Sed lampas hæc ante ejus oculos nullo radio lucis emicuit, quia ei qui se non pie, sed curiose quæsierat, nil de se mirabile ostendit. Inquisitus quippe Redemptor tacuit, exspectatus miracula exhibere contempsit, seseque apud se in oculis retinens, eos quos exteriora quærere conperit, ingratos foras reliquit; magis eligens aperte a superbis tibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. Unde et protinus lampas ista contempta est, sicut illic subditur: *Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo et illius indutum veste alba (Ibid.).* (Num. 54.) Sed contempta lampas quæ in terra irrisiones tolerat, de caelo iudicium coruscet.

CAP. LXIV. — *Et iose nihil illi respondebat (Luc. xxiii, 8).*

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 38.) Sancti etenim viri in commotionis tentatione semetipsos ostendere omnino refugiant, et cum audientibus prodesse nequeunt, etiam despici tacentes volunt, ne de sapientiæ suæ ostentatione gloriantur. Cumque aliquid prudenter dicunt, non quærunt suam gloriam, sed auditorum vitam. Cum vero conspiciunt quia auditorum vitam loquendo lucrari non possunt, taceendo abscondunt scientiam suam. Ad imitandum quippe vitam Domini, quasi ad quoddam nobis propositum signum currimus; iose enim quia Herodem vidit non profectum quærere, sed signa vel scientiam velle mirari, requisitus ab eo tacuit. Et quia constanter tacuit, ab eo irrisus exivit. Scriptum namque est: *Herodes autem viso Jesu gavisus est valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum; eo quod audiret multa de illo; et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.* Unle et subditur: *Interrogabat autem illum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat (Luc. xxiii, 8).* Tacens vero Dominus quam sit despectus ostenditur, cum illic protinus subinfertur: *Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo et illius indutum (Ibid.).* Quod videlicet factum oportet nos audientes discere, ut quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus, ne si ostentationis studio verbum loquimur, et illorum culpa quæ erat esse non desinat, et nostra quæ non erat fiat. (Num. 39.) Dicit fortasse aliquis: Unde novimus quo corde quis audiat? Sed multa sunt quæ audientis animum prouunt, maxime si auditores nostri et semper laudant quod audiunt, et nunquam quod laudant sequuntur.

CAP. LXV. — *Quia si in viridi ligno hæc fiunt (Luc. xxiii, 31).*

(In exposit. B. J b, lib. xii, num. 7.) Per lignum incarnata Dei sapientia figuratur, sicut de ea scriptum est: *Lignum vitæ est his qui apprehenderunt eam (Prov. iii, 8).* Et sicut ipsa ait: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (Luc. xxiii, 31).* Se enim lignum viride et nos lignum aridum dixit, qui ipse in se vim divinitatis habet, nos vero qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur.

CAP. LXVI. — *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis (Luc. xxiv, 32).*

(Homil. 36 in Evang., num. 5.) Linguas igneas

doctores habent, quia dum Deum amando prædicant, corda audientium inflammant. Nam otiosus sermo docentis est, si præbere non valet incendium amoris. Hoc doctrinæ incendium ab ipso ore Veritatis conceperant qui dicebant : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv, 32)?* Ex audito quippe sermone, imardescit animus, torporis frigus recedit, sit mens in superno desiderio anxia, a concupiscentiis terrenis aliena. Amor verus qui hanc repleverit, in fletibus cruciat, sed dum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur. Audire ei libet præcepta coelestia, et quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur; et quæ torpebat prius per desideria, ardet postmodum per verba.

CAP. LXVII. — *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet (Luc. xxiv, 39).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 72.) Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus et latus, palpanda ossa carnemque præbuit, dicens : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere (Luc. xxiv, 39).* Qui cum eidem Euticio in Constantinopolitana urbe positus, hoc Evangelistæ veritatis testimonium protulisset, ait : Idcirco hoc Dominus fecit, ut dubitationem resurrectionis sue de discipulorum cordibus amoveret. Cui, inquam : mira est res valde quam adstruis, ut inde nobis dubietas surgat, unde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest quam ut hoc nobis de ejus vera carne dubium fiat, per quod discipuli ejus ad fidem ab omni sunt dubietate reparati? Si enim hoc habuisse non adstruitur quod ostendit; unde fides discipulorum ejus confirmata est, inde nostra destruitur. Qui adjugebat etiam dicens : Corpus palpabile habuit quod ostendit, sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino quod palpari potuit in sublimitate est aliqua reductum. Ad hoc ipse respondit, dicens, scriptum est : *Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur (Rom. vi, 9).* Si quid ergo in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, con-

tra veridicam Pauli sententiam post resurrectionem Dominus rediit in mortem, quod quis dicere vel stultus præsumat, nisi qui veram carnem ejus resurrectionem negat? Tunc mihi objecit, dicens : cum scriptum sit : *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (I Cor. xv, 50)*, qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem? Cui, inquam : in sacro eloquio aliter caro dicitur, juxta naturam, atque aliter juxta culpam vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Genes. ii, 23).* Et : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14).* Caro vero juxta culpam, sicut scriptum est : *Non permanebit in hominibus istis spiritus meus, eo quod sint caro (Genes. vi, 3).* Et, sicut Psalmista ait : *Memoratus est quia caro erat, spiritus vadens et non rediens (Psal. lxxvii, 39).* Unde et discipuli Paulus dicebat : *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu (Rom. viii, 9).* Neque enim in carne non erant quibus Epistolæ transmittēbat; sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, jam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus apostolus dicit : *Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, carnem secundum culpam vult intelligi, non carnem secundum naturam. Unde et mox quia carnem secundum culpam diceret ostendit, subdens : *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* In illa ergo coelestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionis desideria non erit, quia devicto mortis aculeo in æterna incorruptione regnabit.

CAP. LXVIII. — *Vos autem sedete in civitate quousque induamini (Luc. xxiv, 49)*

(Regul. pastor. in part., admonit. 26.) Ipsa Veritas quæ repente quos vellet roborare, potuisset, ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent, postquam plene discipulos de virtute prædicationis instruxit, illico adjunxit : *Vos autem sedete in civitate quousque induamini virtute ex alto (Luc. xxiv, 39).* In civitate quippe conседemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius evagemur. Ut cum virtute divina perfecte induimur, tum quasi a nobismetipsis foras etiam alios instruētes exeamus.

LIBER QUARTUS.

De Testimoniis in Evangelium secundum Joannem.

CAPUT PRIMUM. — *Quasi unigeniti a Patre (Joan. i, 14).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 12.) In sacro eloquio *sicut et quasi*, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate. Unde et illud : *idimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre (Joan. i, 14).*

CAP. II. — *Super quem videris Spiritum (Joan. i, 33).*

(In expos. B. Job, lib. ii, num. 90.) In Evangelio scriptum est : *Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat (Joan. i, 33).* In cunctis namque fidelibus Spiritus venit, sed in solo Mediatore semper singulariter permanet Spiritus : quia ejus humanitatem nunquam deseruit, ex cuius divinitate procedit. In illo igitur manet, qui solus et omnia et semper potest; nam fideles qui hunc accipiunt, cum signorum dona habere semper ut volunt non possunt, hunc se accepisse quasi in transitu ostensione lætantur. Sed cum rursus de eodem Spiritu veritatis ore discipulis dicitur : *Apud vos manebit et in vobis erit (Joan. xiv, 18)*; quid est quod divina voce, Mediatoris signum hæc eadem sancti Spiritus mansio declaratur, cum dicitur : *Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum?* Si igitur juxta magistri vocem et in discipulis manet, quomodo singulare jam signum erit quod in Mediatore permanet? Quod citius cognoscimus, si

dona ejusdem Spiritus discernamus. (Num. 91.) Alia namque sunt dona illius sine quibus ad vitam nequaquam pertingitur, alia quibus vitæ sanctitas pro aliorum utilitate declaratur. Mansuetudo namque, humilitas, patientia, fides, spes, charitas, dona ejus sunt; sed ea sine quibus ad vitam homines pervenire nequaquam possunt: prophetiæ autem virtus, curatio, genera linguarum, interpretatio sermonum, dona ejus sunt; sed quæ virtutis ejus præsentiam pro corruptione intuentium ostendunt. In his igitur donis sine quibus ad vitam perveniri non potest, Spiritus sanctus sive in prædicatoribus suis, sive in electis omnibus semper manet. In illis autem quibus per ostensionem illius, non nostra vita servatur, sed aliorum quæritur, nequaquam semper in prædicatoribus permanet, quia semper quidem eorum cordi ad bene vivendum præsidet, nec tamen per eos virtutum signa ostendit, sed aliquando se eis a signorum ostensionibus subtrahit, ut eo humilium virtutes habeantur, quo habitæ teneri non possunt. (Num. 92.) Mediator autem Dei et hominum homo Christus Jesus in cunctis eum et semper et continue habet præsentem : quia ex illo idem Spiritus per substantiam profertur. Recte ergo et cum in sanctis prædicatoribus maneat, in Mediatore singulariter manere perhibetur : quia in istis per gratiam manet ad aliquid, in illo autem per substantiam manet ad cuncta. Sicut enim corpus nostrum sensum tantummodo tactus agnoscit, caput

autem corporis, usum simul omnium quinque sensuum possidet, ut videat, audiat, gustet, odoretur, tangat; ita membra superni capitis in quibusdam virtutibus emicant, ipsum vero caput in cunctis virtutibus flagrat. Dissimiliter ergo Spiritus manet in illo, a quo per naturam nunquam recedit. Dona vero ejus quibus ad vitam tenditur, sine periculo amitti non possunt. Dona autem quibus vitæ sanctitatis demonstratur, plerumque, ut dictum est, sine dispendio subtrahuntur. Illa ergo pro nostra eruditione tenenda sunt, hæc pro alienis profectibus exquirenda. In illis nos terreat formido, ne pereant; in istis vero ad tempus aliquando sublatis consoletur humilitas, quia ad elationem mentem fortasse sublevarant.

CAP. III. — *Cum esses sub ficu, vidi te* (Joan. 1, 48).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 59.) In Scriptura sacra videre Dei, aliquando eligere ponitur. Sicut in Evangelio scriptum est: *Cum esses sub ficu, vidi te* (Joan. 1, 48), id est, positum te sub umbra Legis elegi.

CAP. IV. — *Spiritus ubi vult spirat* (Joan. iii, 8).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 41.) Vox Dei auditur, cum gratiæ aspiratio mente concipitur, cum insensibilitas occultæ surditatis rumpitur, et cor ad studium summi amoris excitatum virtutis intimæ clamore penetratur; sed istam vocem supervenientis Spiritus, quæ se in aure cordis insinuat, nec ipsa mens quæ per hanc illustrata fuerit investigat. Pensare enim non valet invisibilis virtus, quibus sibi meatibus influat, quibus ad se modis veniat, quibus recedat. Unde bene per Joannem dicitur: *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis; sed nescis unde veniat, et quo vadat* (Joan. iii, 8). Vocem enim Spiritus audire, est vi compunctionis intimæ in amorem invisibilis Conditoris asurgere. Sed nemo scit unde veniat, quia ignoratur per ora prædicantium quibus se ad nos occasionibus fundat: et nemo scit quo vadat, quia cum unam prædicationem multi audimus, intelligi proculdubio non potest, quem deserens abiciat, et cujus ingrediens in corde requiescat. Una quippe res foris agitur, sed non per hanc uno modo intuentium corda penetrantur: quia qui invisibiliter visibilia modificat, in humanis cordibus causarum semina incomprehensibiliter plantat.

CAP. V. — *Et nemo ascendit ad cælum* (Joan. iii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 29 et 30.) Paulus dicit: *Scimus enim quod si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis* (II Cor. v, 1). Sed si nos quoque qui ex terra sumus cælum conscendimus, ubi est quod rursus Veritas dicit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii, 13)? Cui nimirum sententiæ statim obviat quod eadem Veritas dicit: *Pater, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum* (Joan. xvii, 4). Quæ sibi in verbis suis non discrepat, sed ad querenda hæc quasi discordantia studium nostræ mentis inflammat. Omnes enim nos qui in ejus fide renati sumus, ejus proculdubio corpus existimus. Quia igitur mira dispensatione pietatis membrorum suorum caput Dominus factus est, repulsa reproborum multitudine solus est etiam nobiscum. Nemo igitur ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis qui est in cælo; quia dum nos jam cum illo unum facti sumus, unde solus venit in se, illuc solus redit etiam in nobis. Et is qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascendit, quia qui in divinitate super omnia permanet, humanitatis suæ compage sese quotidie ad cælum trahit.

CAP. VI. — *Qui autem non credit jam judicatus est* (Joan. iii, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 50.) Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum, hinc ordines singulis partibus continentur. Alii tamen

que judicantur et pereunt, alii non judicantur et pereunt: alii judicantur et regnant, alii non judicantur et regnant. Judicantur et pereunt, quibus dominica inclamatione dicitur: *Esurivi et non dedistis mihi manducare, sitiivi et non dedistis mihi potum; hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non operuistis me; æger et in carcere, et non visitastis me* (Matth. xxv, 42). Quibus præmittitur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (Ibid., 41). Alii vero in extremo judicio non judicantur, et pereunt: de quibus per Prophetam Dominus ait: *Non resurgent impii in judicio* (Psal. 1, 6). Et de quibus Dominus dicit: *Qui autem non credit, jam judicatus est* (Joan. iii, 18). Et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege et peribunt* (Rom. ii, 12). Resurgunt vero etiam omnes infideles, sed ad tormenta, non ad judicium; non enim eorum tunc causa discutitur, qui a conspectu districti judicis jam cum damnatione suæ infidelitatis discedunt. Professionem vero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguantur ut pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerant, increpationem judicis in extrema examinatione non audiunt; quia præjudicati infidelitatis suæ tenebris, ejus quem desperaverunt invectione redargui non merentur; illi saltem verba judicis audiunt, qui ejus fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua æterni judicis nec verba percipiunt, quia ejus reverentiam, nec verbum tunc servare maluerunt; illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccaverunt. Istis in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt. Prius namque terrenam rempublicam regens, aliter punit civem interius delinquentem, atque aliter hostem exterius rebellantem. In illo sua jura consultat, eumque sub verbis dignæ invectionis addicit. Contra hostem vero bellum movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque militiæ tormenta retrahit: de malo vero ejus quid lex habeat, non requirit; neque lege necesse est periri, qui lege nunquam potuit teneri. Ita ergo in extremo judicio et legalis illum invectionio percudit, qui ab eo quod professionem tenuit, actionem declinavit; et iste sine judicii invectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. (Num. 51.) Electorum vero parte alii judicantur et regnant, qui vitæ maculas lacrymis tergunt. Qui mala præcedentiæ factis sequentibus redimentes, quidquid illicitum aliquando lecerint, ab oculis judicis, eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus judex veniens in dexteram consistentibus dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram et collegistis me; nudus, et operuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me* (Ibid., 35). Quibus præmittit, dicens: *Venite, benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* (Vers. 34). Alii autem non judicantur et regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt. Qui nequaquam hoc solum quod cunctis quæ divina lex præcipit implere contenti sunt, sed præstantiore desiderio plus exhibere appetunt quam præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus dominica voce dicitur: *Vos qui reliquistis omnia vestra, et secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. xix, 28). Et de quibus propheta ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui* (Isa., iii, 14). Et de quibus Salomon cum de sanctæ Ecclesiæ Sponso loqueretur, intulit, dicens: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ* (Prov. xxxi, 25). Hi itaque in extremo judicio non judicantur et regnant, quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta devotione executi sunt, quam juberi generaliter audierunt. Speciali namque jussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus dicitur hoc quod adolescens audivit: *Vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo.*

Et veni, sequere me (Matth. xix, 21). Si enim sub hoc præcepto cunctos jussio generalis adstringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per Scripturam sacram generaliter omnibus præcipitur, aliud quod specialiter perfectionibus imperatur. Hi ergo recte sub generali judicio non tenentur, quia et præcepta generalia vivendo vicerunt. Sicut enim non judicantur et pereunt, qui suadente perfidia lege teneri contemnant: ita non judicantur et regnant, qui suadente pietate etiam ultra generalia divinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quod Paulus etiam specialia præcepta transcendens, p'us opere exhibuit quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut Evangelium prædicans de Evangelio viveret, et Evangelium audientibus contulit, et tamen Evangelii sumptibus sustentari recuavit. Cur ergo iste judicetur ut regnet, qui minus quod servaret accepit, sed majus quod viveret invenit?

CAP. VII. — *Ille erat lucerna ardens (Joan. v, 35.)*

(In exposit. Ezech. lib. 1, hom. 11, num. 7.) Neque hoc speculatori sufficit ut altum vivat, nisi et loquendo assidue ad alta auditors suos pertrahat, eorumque mentes ad amorem cœlestis patriæ loquendo succendat; sed tunc hæc caute agit, cum lingua ejus ex vita arserit. Nam lucerna quæ ex semetipsa non ardet, eam rem qui supponitur, non accendit. Hinc enim de Joanne Veritas dicit: *Ille enim erat lucerna ardens et lucens (Joan. v, 35);* ardens videlicet per cœlestes desiderium, lucens per verbum.

CAP. VIII. — *Quia descendit de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me (Joan. vi, 37).*

(In exposit. B. Job. lib. xxxv, num. 28.) In Evangelio Veritas dicit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras: quia de cœlo descendit, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me (Joan. vi, 37).* Quid enim: si suam faceret, eos qui ad se veniunt repulisset? Quis autem nesciat quod voluntas filii a Patris voluntate non discrepet? Sed quoniam primus homo, quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudio exivit, secundus ad redemptionem hominis veniens, dum voluntatem se Patris et non suam facere ostendit, permanere non intus docuit. Cum igitur non suam, sed Patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt foras non ejicit, quia dum exemplo suo nos obedientiæ subjicit, viam nobis egressionis claudit. Hinc rursus ait: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio judico (Joan. v, 30);* nobis quippe obedientia usque ad mortem servanda præcipitur. Ipse autem si sicut audivit judicat, tunc quoque obedit cum judex venit; ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, Redemptor noster indicat, qui hanc, etiam cum judex venerit, servat. Quid ergo mirum si peccator homo obedientiæ in præsentis vitæ brevitate se subjicit, quando hanc Mediator Dei et hominum, et cum obedientem remunerat, non relinquit?

CAP. IX. *Flumina de ventre ejus (Joan. vii, 38).*

(In exposit. Ezech. lib. 1, hom. 10, num. 6.) In sacro eloquio nonnumquam venter pro mente poni consuevit. Unde et per Jeremiam dicitur: *Ventrem meum, ventrem meum doleo (Jerem. iv, 19);* quod quia de spiritali et non corporeo ventre dixerat, adiunxit: *Sensus cordis mei conturbati sunt.* Neque enim ad salutem populi pertinebat, si Propheta ventrem corporeum se dolere prædicaret: sed ventrem doluit qui mentis afflictionem sensit. Sed cur exemplum Prophetæ profertimus, cum testimonium Dei apertius habeamus? Et necesse est ut cum per semetipsam Veritas loquitur, Propheta taceat, quia lucerna claritatem non habet in sole: *Omnis enim qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38):* quia enim de mente fidelium sanctæ prædicationes de-

fluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ flumina decurrunt.

CAP. X. — *Et ex nobis unus diabolus est (Joan. vi, 71).*

(In exposit. B. Job. lib. xiii, num. 38.) Jam quippe unum corpus sunt diabolus, et omnes iniqui; et ple umque nomine capitis censeatur corpus, et nomine corporis appelletur caput. Nam capitis nomine corpus censeatur, cum de perverso homine dicitur: *Ex vobis unus diabolus est (Joan. vi, 71).* Et rursus nomine corporis appellatur caput, cum de ipso apostata angelo dicitur: *Inimicus homo hoc fecit. (Matth. xiii, 28).*

CAP. XI. — *Jesus ergo cum novisset quia venturi erant (Joan. vii, 15).*

Regul. pastor. 1 part., cap. 3.) Ipse Dei hominumque Mediator regnum percipere vitavit in terris, qui supernorum quoque spirituum scientiam sensumque transcendens, ante sæcula regnat in cœlis. Scriptum quippe est: *Jesus cum cognovisset quia venturi essent ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus (Joan. vi, 15).* Quis enim principari hominibus tam sine culpa potuisset, quam is qui hos nimirum regebat quos ipse creaverat? sed quia idcirco in carne apparuit, ut non solum nos per passionem redimeret, verum etiam per conversationem doceret, exemplum se sequentibus præbens, rex fieri noluit; ad crucis vero patibulum sponte convenit: oblatam gloriam culminis fugit, poenam probrosæ mortis appetiit, ut membra ejus videlicet discerent favores mundi fugere, terrores minime timere, pro veritate adversa diligere, prospera providando declinare. Quia et ista sæpe per tumorem cor inquinant, et illa per dolorem purgant. In istis se animus erigit, in illis autem, etiamsi aliquando se erexerat, sternit. In istis sese homo obliviscitur, in illis vero ad sui memoriam nolens etiam coactusque revocatur. In istis sæpe et antea bona deperunt: in illis autem longi quoque temporis admissa tertuntur.

CAP. XII. — *Qui sine peccato est vestrum (Joan. viii, 7).*

(In exposit. B. Job. lib. xiv, num. 34.) Qui enim semetipsum prius non judicat, quid in alio rectum judicet ignorat. Et si novit fortasse per auditum quod rectum judicare debeat, recte tamen judicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentiae propriæ nullam judicii regulam præbet. Hinc est enim quod insidiantibus quibusdam et puniendam adulteram deducentibus dicitur: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat (Joan. viii, 7).* Ad aliena quippe punienda peccata ibant, et sua reliquerant: revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, et tunc aliena reprehendant.

CAP. XIII. — *Expuit in terram et fecit lutum (Joan. ix, 6).*

(In exposit. B. Job. lib. viii, num. 49.) Salivæ nomine sapor intimæ contemplationis accipitur, quæ in os a capite defluit, quia de claritate Conditoris adhuc in hac vita positos vix gustu revelationis tangit. Unde et Redemptor veniens salivam luto miscuit, et cæci nati oculos reparavit (Joan. ix): quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, et ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quia a paradisi gaudiis expulsus in hoc jam exsilio natura elidit, quasi a nativitate homo sine oculis processit.

CAP. XIV. *Et hiems erat (Joan. x, 23).*

(In exposit. B. Job. lib. ii, num. 2.) Sacra eloquia in exordio narrationum qualitates expriment, terminosque causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis signant quid de ventura actione sub-

ficiant. A positione quippe locorum divina Scriptura exprimit subsequentium merita finesque causarum; sicut de Israel dicit, quia verba Dei in monte audire non potuit, sed præcepta in campestribus accepit; subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, quia ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis, neglecte vivendo, laxavit. A positione corporis futura denuntiat, sicut in apostolorum Actibus (Cap. vii) Stephanus Jesus qui a dextris virtutis sedet, stantem se vidisse manifestat; stare quippe adjuvantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis optulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut Evangelista cum prædicante Domino nullum tunc ex Judæa crediturum cerneret, præmisit dicens: *Hiems autem erat* (Joan. x, 22): scriptum namque est: *Abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). Idcirco ergo hiemis curavit tempus exprimere, ut inesse auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est quod negaturo Petro præmittitur, quia frigus erat, et stans ad prunas calefaciebat se (Joan. xiii, 18). Jam namque intus a charitatis calore torpuerat, et ad amorem præ entis vitæ, quasi ad peccatorum prunas infirmitate æstuante recalcabat. A qualitate quoque temporis hinc exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam Judas nocte exisse perhibetur: cum egrediente illo, ab evangelista dicitur: *Erat autem nox* (Joan. xiii, 30). Hinc enim et iniquo diviti dicitur: *Hac nocte repetunt animam tuam abs te* (Luc. xii, 20). Anima quippe quæ ad tenebras ducitur non in die repeti, sed in nocte memoratur. Hinc est quod Salomon qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc et nocte accepisse describitur. Hinc est quod angeli ad Abraham meridie veniunt; punituri autem Sodomam ad eam vespere venisse memorantur.

CAP. XV. — *Non rapiet eas quisquam de manu mea* (Joan. x, 28).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 6.) Manui itaque adversarii sanctus traditur, sed tamen in intimis manu adiutoris sui retinetur. De illis quippe ovibus fuit, de quibus in Evangelio Veritas dicit: *Non rapiet eas quisquam de manu mea* (Joan. x, 28); et tamen expetenti hosti dicitur: *Ecce in manu tua est* (Job. ii, 6); idem ergo in manu Dei est, idem in manu diaboli. Nam dicens: *In manu tua est*; cum protinus adjungit: *Verumtamen animam illius serva*; patenter pius adiutor innouit, quia tenuit quem concessit, et dando non dedit quem adversarii sui jaculis obijciens abscondit.

CAP. XVI. — *Fremuit spiritu, et turbavit seipsum* (Joan. xi, 33).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 30.) Neque enim sicut nos, qui puri homines sumus, irruente sæpe tentatione concutimur: ita Redemptoris anima tentationis est necessitate turbata. Hostis namque noster et si in excelsum montem eum permissus assumpsit, si se daturum regna mundi perhibuit, si quasi in panem vendendos lapides ostendit; mentem tamen Mediatoris Dei et hominum tentatione quassare non valuit. Sic enim dignatus est hæc exteriori cuncta suscipere, ut tamen ejus mens interiori divinitati suæ inhærens inconcussa permaneret. Qui et si quando turbatus spiritu infremuisse dicitur (Joan. xi, 33); ipse divinitus disponebat quantum ipse humanitas turbaretur. Immutabiliter omnibus præsidens, et semetipsum mutabilem in satisfactione infirmitatis ostendens. Quietus ergo in semetipso manens, disposuit quidquid pro ostendenda humanitate quam susceperat etiam turbulentus fecit.

CAP. XVII. — *Et invenit Jesus asellum* (Joan. xii, 14).

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 23.) Jerusalem tendens Dominus asellum sedisse perhibetur (Joan. xii, 14). Quid est enim sedendo asinum Jerusalem venire, nisi gentilitatis simplicia corda possidendo,

A ea ad visionem pacis regendo et præsidendo perducere?

CAP. XVIII. — *Nisi granum frumenti cadens* (Joan. xii, 24).

(Homil. 8 in Evangel., num. 4.) Per prophetam dicitur: *Omnis caro fenum* (Isa. xl, 6). Factus homo, fenum nostrum vertit in frumentum qui de semetipso ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet* (Joan. xii, 24). Unde et natus in præsepio reclinatur, ut fideles omnes, videlicet sancta animalia, carnis suæ frumento reficeret, ne ab æternæ intelligentiæ pabulo jejuna remanerent.

CAP. XIX. *Venit ergo vox de cælo* (Joan. xvii, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 4.) Verbis namque per angelum loquitur Deus cum vel in imagine ostenditur; sed supernæ verba locutionis audiuntur, sicut dicente Domino: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te* (Joan. xvii, 1); protinus respondetur: *Clarificavi, et iterum clarificabo*. Neque enim Deus qui sine tempore vi impulsionis intimæ clamat in tempore, per suam substantiam illam vocem edidit, quam circumscriptam tempore per humanam verba distinxit; sed nimirum de cælestibus loquens, verba sua quæ audiri ab hostibus voluit, rationabili creatura administrante formavit.

CAP. XIX. — *Sciens quia omnia dedit ei Pater* (Joan. xiii, 3).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 29.) Cum ergo se pro nostra redemptione Dominus membrorum Satanæ manibus tradidit, quid aliud quam ejusdem Satanæ manum in se sævire permisit? Ut unde ipse exterius occumberet, inde nos interiori exteriorisque liberaret. Si igitur Satanæ manus potestas accipitur, ejus manum juxta carnem pertulit, cujus potestatem corporis usque ad sputum, colaphos, flagella, crucem, lanceamque toleravit. Unde et Pilato ejus videlicet corpori, ad passionem veniens dicit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum esset desuper* (Joan. xix, 11). Sed tamen hanc potestatem quam contra se ei intrinsecus dederat, suis servire lucris intrinsecus compellebat. Pilatus enim vel Satan qui ejusdem Pilati caput existerat, sub potestate illius super quem potestatem acceperat, tenebatur; quia et superior ipse disposuerat hoc quod inferior accedens a persecutore tolerabat: ut cum ex mala mente infidelium surgeret, utilitati tamen electorum omnium ipsa quoque crudelitatis deserviret. Pie igitur disponebat intus quod semetipsum pati nequiter permittebat foris. Hinc est enim quod de illo in cæna dicitur: *Sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia ex Deo exiit, et ad Deum vadit, surgit a cæna, et ponit vestimenta sua* (Joan. xiii, 3). Ecce in manus persequentium iturus, sciebat quod in manum suam ipsos etiam persecutores acceperat. Qui enim omnia accepisse se noverat, constat quia et ipsos a quibus tenebatur, tenebat. Ut ipse in se ad usum pietatis intorqueret, quidquid eorum contra se malitia permissa sæviret.

CAP. XXI. — *Et cæpit lavare pedes* (Joan. xiii, 3).

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 31.) Recte sanctis apostolis post prædicationem Dominus pedes lavit (Joan. xiii), ut videlicet aperte monstraretur quia plerumque et in bono opere peccati pulvis contrahitur; et inde inquinantur vestigia loquentium, unde audientium corda mundantur. Nam sæpe nonnulli dum exhortationis verba faciunt, quamlibet tenuiter sese intrinsecus, quia per eos purgationis gratia derivatur, extollunt. Cumque verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere pulverem malæ cogitationis sumunt. Quid ergo fuit post prædicationem pedes discipulorum lavare, nisi a prædicationis gloria cogitationum pulverem tergere, gressuque cordis ab interna elatione mundare?

CAP. XXII. — Recumbens unus ex discipulis
(Joan. xiii, 25).

(Præfat. in lib. Moral., num. 3.) Moris enim scripturæ sacræ est ut ipsi qui scribunt, sic de se in illa quasi de aliis loquantur. Hinc est enim quod Moyses ait : *Erat Moyses mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra* (Num. xii, 3). Hinc Joannes dicit : *Discipulus ille quem diligebat Jesus* (Joan. xix, 26). Hinc Lucas ait (Cap. xxiv) quod ambularent duo ex discipulis in via Cleophas et alius, quem profecto alium, dum tam studiosè tacuit, ut quidam dicunt, se fuisse monstravit. Scriptores igitur sacri eloqui, quia impulsu sancti Spiritus agitantur, sic de se in illo testimonium, quasi de aliis proferunt. Spiritus ergo sanctus per Moysen de Moysè locutus est, Spiritus sanctus per Joannem de Joanne locutus. Paulus quoque quia non ex seipso loqueretur insinuat, dicens : *An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus* (II Cor. xiii, 3) ?

CAP. XXIII. — In hoc cognoscent omnes (Joan. xiii, 35).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 5, num. 22.) Plerumque sanctos viros aspiciamus mira agere, virtutes multas facere, leprosos mundare, dæmonia ejicere, tactu ægritudines corporum fugare, Prophetiæ spiritu ventura prædicere, cuncta itaque hæc necdum palmæ sunt, sed adhuc pictura palmarum. Nam hæc aliquando dantur et reprobis. Unde per Evangelium Veritas dicit : *Multi dicent mihi in illa die : Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus ? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos. Discedite a me, maledicti, qui operamini iniquitatem* (Mat. h. vii, 22). Unum vero signum electionis est soliditas charitatis; sicut scriptum est : *In hoc scietur, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. xv, 35). Hæc autem miracula cum electi faciunt, longe dissimiliter a reprobis faciunt; quia de eis foris ostenditur, quales apud omnipotentem Deum intus habeantur. Ibi autem eis palma erit, ubi jam mortis contentio non erit. Nam prædicator egregius tunc aspexit palmam veram vincens dari, cum resurrectionem prævidit fieri, sicut dicit : *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est : absorptus est mors in victoria. Ubi est mors victoria tua, ubi est mors stimulus tuus* (I Cor. xv, 55) ? Tunc ergo erit perfecta victoria, cum mors plene fuerit absorpta.

CAP. XXIV. In domo Patris mei mansiones
(Joan. xiv, 2).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 70.) Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum : ut quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Unde in Evangelio Veritas dicit : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (Joan. xiv, 2). Sed in eisdem multis mansionibus est aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors : quia tanta vis in illa pace nos sociat, ut quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultet. Unde et non æque laborantes in vinea, æque cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones multæ sunt, et tamen eundem denarium disparem laboratores accipiunt : quia una cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitæ.

CAP. XXV. — Idem ac supra.

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 46.) Veritas in Evangelio dicit : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (Joan. xiv, 2). Apud Patrem quippe mansiones multæ sunt : quia in illa beatitudinis vita non dispari, unusquisque juxta dispar meritum locum disparem percipit, sed ejusdem disparitatis damna non sentit : quia tantum sibi quantum perceperit sufficit.

CAP. XXVI. — Et ad eum veniemus (Joan. xiv, 23).
(Homil. 7 in Evang., num. 2.) Via Domini ad cor

A dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur. Via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur. Unde scriptum est : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Quisquis ergo in superbia mentem elevat, quisquis avaritiæ æstibus anhelat, quisquis se iniquationibus luxuriæ polluit, cordis ostium contra veritatem claudit, et ne ad se Dominus veniat, claustra animi series vitiorum damnat.

CAP. XXVII. — Pacem relinquo vobis (Joan. xiv, 27).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 53.) In Scriptura sacra aliter pax plena dicitur, atque aliter inchoata. Inchoatam quippe Veritas discipulis dederat, cum dicebat : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. xiv, 27). Et plenam Simeon desideraverat, cum exoraret, dicens : *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace* (Luc. ii, 29). Pax enim nostra ex desiderio Conditoris inchoatur; ex manifesta autem visione perficitur. Plena quippe tunc erit, cum mens nostra, nec ignorantia cæcatur, nec carnis suæ impugnatione concutitur. Sed quia ejus exordia tangimus, cum vel mentem Deo, vel carnem menti subjugamus, tabernaculum justi habere pacem dicitur, quia videlicet ejus corpus quod mente inhabitatur, a perversis desideriorum motibus, sub justitiæ dispositione refrenatur.

CAP. XXVIII. — Idem ac supra.

(Regul. pastoral., iii p., cap. 24, admon. 23.) Plerumque enim gravis intentionem mentium rerum tranquillitas tentat; ut quo non sunt molesta quæ tenent, eo minus amabilia fiunt quæ vocant : et quo delectant præsentia, eo non inquirantur æterna. Unde et per semetipsam Veritas loquens, cum terrenam pacem a superna distingueret, atque ad venturam discipulos ex præsentia provocaret, ait : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. xiv, 27). Relinquo scilicet transitoriam, do mansuram. Si ergo in ea cor, quæ relicta est, figitur, nunquam ad illam quæ danda est pervenitur. Pax igitur præsens ita tenenda est, ut et diligere debeat et contineri; ne si immoderate diligitur, diligentis animus in culpa capiatur. Unde etiam monendi sunt pacati, ne dum nimis humanam pacem desiderant, pravos hominum mores nequaquam redarguant; et consentiendo perversis, ab auctoris sui se pace disjungant; ne dum humana foris jurgia metuunt, interni fœderis discissione feriantur. Quid enim pax transitoria, nisi quoddam vestigium pacis æternæ? Quid ergo esse dementius potest, quam vestigia in pulvere impressa diligere, sed ipsam a quo impressa sunt non amare? Hinc David dum totum se ad fœdera pacis æternæ constringeret, testatur quod cum malis concordiam non teneret, dicens : *Nonne qui te oderant, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos : inimici facti sunt mihi* (Psal. cxxxviii, 21). Inimicos etenim Dei perfecto odio odisse, est et quod facti sunt diligere, et quod faciunt increpare : mores pravorum premere, vitæ professe. Pensandum est igitur, quando ab increpatione quiescitur, quanta culpa cum pessimis pax tenetur, si propheta tantus hoc velut in hostiam Deo obtulit, quod contra se pro Domino pravorum inimitias excitavit.

CAP. XXIX. — Venit enim princeps hujus mundi
(Joan. xiv, 30).

(Homil. 39 in Evang., num. 8.) Unus autem in hominibus existit, qui ante passionem suam libera voce dixit : *Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim Princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* (Joan. xiv, 30). Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquando invenire posse credidit; sed sine ullo peccato a mundi corruptione exivit, qui sine peccato in mundum venit. Constat enim quia omnes qui de carnis delectatione nati sunt, in eorum proculdubio vel

locutione, v. l. cogitatione, vel opere aliquid suum princeps hujus mundi habeat: sed idcirco illos, vel post rapere, vel prius tenere non potuit, quia illos ille a debitis suis eripuit, qui pro nobis sine debito mortis debitum solvit: ut nos i. leo sub jure hostis nostri debita nostra non teneant; quia pro nobis Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus gratuito reddidit quod non debuit. Quia enim pro nobis mortem ea nis indebitam reddidit, nos a debita anime morte liberavit. Ait ergo: *Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam.* Unle curandum nobis est, et cum magnis quotidie flitibus cogitandum, quam scævus, quam terribili sua in nos opera requirens, in die nostri exitus princeps hujus mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit, et in illo aliquid quesivit in quo invenire nil potuit. Quid itaque nos miseri dicturi, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid requirenti adversario, et multa sua in nobis invenienti dicemus, nisi solum quod nobis est certum refugium, solida spes: quia unum cum illo facti sumus, in quo princeps hujus mundi et suum aliquid requisivit, et invenire minime potuit? quoniam solus est inter mortuos liber, et a peccati jam servitio veraci libertate solvimur, quia ei qui vere liber est, unimur.

CAP. XXX. — *Hoc est præceptum meum (Joan. xv, 12).*

In exposit. B. Job, lib. x, num. 7.) Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas debet, per quam semper in mente legitur, præcepta vite qualiter in actione teneantur? De hac etenim lege Veritatis voce dicitur: *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem (Joan. xv, 12).* De hac Paulus ait: *Plenitudo legis dilectio (Rom. xiii, 10).* De hac ite unum dicit: *Invicem onera v. stra portate; et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2).* Lex enim Christi quid congruentius intelligi, quam charitas potest? quam tunc vere perlicimus, cum fraternita onera ex amore toleramus.

CAP. XXXI. — *Vos amici mei estis (Joan. xv, 14).*

In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 28.) Amicus veritatis est recte amator actionis. Unde et ipsa Veritas discipulis dicit: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis (Joan. xv, 14).* Amicus quippe animi cui los dicitur. Unde non innumerato qui custodire voluntatem Dei in præceptis illius nititur, ejus amicus vocatur. Hinc e t quod rursum eisdem Veritatis dicit: *Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Ibid., 19).*

CAP. XXXII. — *Si non venissem, et locutus fuisset (Joan. xv, 22).*

In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 28.) Sciendum quippe est quod peccatum tribus modis admittitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et gravius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multo gravius studio quam infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccaverat, cum dicebat: *Qui prius sui blasphemus et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate (I Tim. i, 13).* Petrus vero infirmitate peccavit, quando omne in eum robur fidei quod Domino perhibuit, una vox puellæ concussit, et Deum quem corde tenuit, voce denegavit (Luc. xxi). Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantia eo facilius tergitur, quo non studio perpetratur, Paulus quæ ignoravit sciendo correxit, et Petrus motam, et quasi ardentem jam radicem fidei lacrymis rigando solidavit. Ex in iustria vero peccaverant hi de quibus Magister dicebat: *Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. xv, 22).* Et paulo post: *Et viderunt, et ode-runt, et me, et Patrem meum (Vers. xxiv).* Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim præcipitatione peccatum committitur: quod tamen consilio, et deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerumque solet accidere, amare bonum, sed implere non posse: ex

A studio vero peccare, est bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam gravius est peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius est odisse justitiam quam non fecisse.

CAP. XXXIII. — *Si non abiero (Joan. xvi, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 41.) Suis discipulis Veritas dicit: *Si ego non abiero, Paraclitus non veniet (Joan. xvi, 7).* Ac si aperte diceret: Si ab intentionis vestra oculis corpus non subtrahero, ad intellectum vos inv sibilem per consolatorem Spiritum non perduco.

CAP. XXXIV. — *Idem ac supra.*

(Dial. g. lib. ii, cap. 38.) Ipsa quoque Veritas ut fidem discipulis auget, dicit: *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos (Ibid.).* Cum enim constet quia Paraclitus spiritus ex Patre semper procedat et Filio, cur se Filius recessurum dicit, ut ille veniat qui a Filio nunquam recedit? Sed quia discipuli in carne Dominum cernentes, corporeis hic sepe oculis videre sitiebant, recte eis dicitur: *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet.* Ac si aperte diceretur: si corpus non subtrahero, qui sit amor spiritus non ostendo, et nisi me deseritis corporaliter cernere, nunquam me discitis spiritualiter amare.

CAP. XXXV. — *Palam de Patre annuntiabo (Joan. xvi, 25).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 17.) Tunc celorum rationem Dominus narrat, cum semetipsum nobis quomodo electis spiritibus præsit insinuat. Tunc celorum rationem narrat, cum detersa mentis nostræ caligine clara se visione manifestat. Unde et in Evangelio dicit: *Venit hora cum jam non in parabolis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis (Joan. xvi, 25).* Palam quippe de Patre annuntiare se asserit, quia per patefactam tunc majestatis suæ speciem, et quomodo ipse gignenti non impar oriatur, et quomodo utriusque spiritus utrique coeternus procedat, ostendit. Aperie namque tunc videbimus quomodo hoc quod oriendo est, ei de quo oritur subsequens non est. Quomodo is qui per processionem producit, a proferentibus non præter. Aperte tunc videbimus quomodo et unum divisibilitate tria, et indivisibilitate tria unum. Lingua ergo tunc narrantis Dei est visa claritas; sublevantis.

CAP. XXXVI. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 49.) In illa suscepti contemplatione gaudiorum, jam nullatenus indigent verba audire docentium: quia angustias vite præsentis evadentes, ultra a doctoribus prædicationem vite accipere non requirunt. Tunc quippe impletur quod scriptum est: *Non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus (Jerem. xxxi, 34).* Tunc impletur quod in Evangelio Veritas dicit: *Palam de Patre annuntiabo vobis (Joan. xvi, 25).* Filius enim de Patre palam annuntiat, quia sicut et superius diximus, per hoc quod verbum est, ex natura nos divinitatis illustrat. Verba ergo docentium quasi quosdam humanæ linguæ rivulos non quærent, quando de ipso jam veritatis fonte debriantur.

CAP. XXXVII. — *Hæc locutus sum vobis ut in me (Joan. xvi, 33).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 26.) Hæc locutus sum vobis ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis (Joan. xvi, 33). Ac si aperte diceret: Fiducia vos de me interius consolando reficiat: quia erit de mundo exterius quod sæculo graviter premat.

CAP. XXXVIII. — *Regnum meum non est de hoc mundo (Joan. xviii, 36).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 12.) Voce autem Redemptoris dicitur: *Regnum meum non est de hoc*

mundo (Joan. xviii, 36). Omnes ergo qui spe celestium præditi exercitio vitæ præsentis atterimur, in alieno laboramus. Nam sæpe et reprobus servire cogimur, et alieno quidem labore fatigamur. Sed tamen præmia nostra percipimus, et per hoc pervenimus ad propria, quod pure ministramus aliena. Quo contra quibusdam Veritas dicit: *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis* (Luc. xvi, 12)?

CAP. XXXIX. — *Simon Joannis diligis me* (Joan. xxi, 16)?

(Regul. pastoral. 1 part., cap. 5.) Petro Dominus ait: *Simon Joannis, amas me* (Joan. xxi, 16)? Qui cum se amare protius respondisset, audivit: *Si diligis me, pasce oves meas*. Si ergo dilectionis testimonium cura pastionis, quisquis virtutibus pollens gregeum Dei renuit pascere, Pastorem summum convincitur non amare.

CAP. XL. — *Et alius te cinget* (Joan. xxi, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 69 et 70.) Si prædicator fortis gloriam passionis appetit, si discrimen mortis subire pro Domino lætus querit, quid est quod ipsi prædicatori qui ex robusto virtutem traxit in nomine, Petro Veritas dicit: *Cum senueris extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet quon non vis* (Joan. xxi, 18)? Quomodo de passione gaudet, qui cinctus ab alio, ire quo ducitur non vult? Sed si pensamus qualiter animus, appropinquante passione et morti metu quatitur, et tamen de venturo regni præmio lætatur: et intelligimus quomodo gloriosi certaminis subire periculum volens nolit, quia

et in morte considerat quod tolerans paveat, et in fructu mortis aspiciat quod appetens querat. Videamus Paulum quomodo amet quod refugit, quomodo refugiat quod amat; ait enim: *Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse* (Philip. i, 23). Et: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum*. Et tamen dicit: *Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed superestiri, ut absorbeat quod mortale est a vita* (II Cor. v, 4). Ecce et mori desiderat, et tamen carne expoliari formidat. Cur hoc? quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens pœna perturbat. Et quamvis vincat amor subsequenti muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut enim vir fortis, cum vicino Janu belli certamine armis accingitur, palpitat et festinat; tremat et sœvit; quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur: ita vir sanctus cum passioni propinquare se conspiciat, et nature suæ infirmitate concutitur, et spei suæ soliditate roboratur, et de vicina morte trepidat, et tamen quod moriendo verius vivat, exultat. Ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire, et idcirco et confidendo quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit. Et gaudens metuit, et metuens gaudet: quia scit quod ad bravium quietus non perveniat, nisi in hoc quod interfacet cum labore transcendat. Sic nos cum morbos a corpore repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus. Certe autem de subsequenti salute gaudemus; quia enim pervenire corpus aliter ad salutem non valet, in potu libet etiam quod lædet.

LIBER QUINTUS.

De Testimoniis in librum Actuum Apostolorum.

CAPUT PRIMUM. — *Et convalescens præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent* (Act. i, 4.)

(Homil. 29, in Evangel., num. 1.) Ad insinuandam quoque veritatem Dominice Resurrectionis notandum nobis est quid Lucas referat dicens: *Convalescens præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent* (Act. i, 4). Et post pauca: *Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum* (Act. i, 9, 10). Notate verba, signate mysteria: convalescens elevatus est, comedit et ascendit, ut videlicet per effectum comestionis, veritas patesceret carnis.

CAP. II. — *Ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis* (Act. i, 10.)

(Homil. 29 in Evangel., num. 9.) Quærentium nobis est quidnam sit quod nato Domino apparuerunt angeli, et tamen non leguntur in albis vestibus apparuisse: ascendente autem Domino missi angeli in albis leguntur vestibus apparuisse? Sic etenim scriptum est: *Videntibus illis elevatus est; et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in caelum eantem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis* (Ibid.). In albis autem vestibus gaudium et solemnitas mentis attenditur. Quid est quod nato Domino non in albis vestibus, ascendente autem Domino in albis vestibus apparent, nisi quod magna tunc solemnitas angelis facta est, cum caelum Deus homo penetravit: quia nascente Domino videbatur divinitas humiliata, ascendente vero Domino est humilitas exaltata? Albæ etenim vestes exaltationi magis congruunt quam humilliationi. In assumptione ergo ejus angeli in albis vestibus videri debuerunt, quia qui in nativitate sua apparuit Deus humilis, in ascensione sua ostensus est homo sublimis.

CAP. III. — *Erat autem turba hominum simul fere centum viginti* (Act. i, 15.)

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 17.) Propter septenarium numerum temporalia, octonarium æternam signantem, super centum viginti fideles in cœna-

culo residentes Spiritus sanctus effusus est. Per septem quippe et octo, quindecim computantur. Et si ab uno usque ad quindecim numerando paulatim per incrementa consurgimus, usque ad centesimum et vicesimum numerum pervenimus: quia scilicet effusione sancti Spiritus didicerunt, ut et temporalia tolerando transirent, et æterna inhiante appetere.

CAP. IV. — *Et hic quidem possedit agrum de mercede* (Act. i, 18.)

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 58.) More autem sacri eloquii per Petrum quoque de Juda dicitur: *Hic possedit agrum de mercede iniquitatis* (Act. i, 18). Neque enim empto pretio sanguinis, agrum utilis possidere Judas potuit, qui relatris triginta argenteis traditionis crimen criminiosiori in se protinus morte multavit: sed possedit, dictum est, possideri fecit.

CAP. V. — *Oportet ergo ex his viris qui nobiscum sunt* (Act. i, 21.)

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 27.) Omne enim peccatum undenarium est, quia dum perverse agitur, præcepti Decalogum transit; et quia in cilio peccatum plangitur, hinc est quod in tabernaculo vela ciliolina undecim sunt. Hinc per undecimum palam dicitur: *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus* (Psal. xi, 1.) Hinc Petrus in undenario numero remanere apostolos metuens, Matthiam duodecimum sorte missa requisivit (Act. ii, 2.) Ni enim signari culpam per undenarium cerneret, impleri apostolorum numerum duodenario tam festine non curaret.

CAP. VI. — *Et factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis* (Act. ii, 22.)

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 2.) Quod enim de adventu sancti Spiritus scriptum est: *Factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis; et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ lingue quasi ignis: seditque supra singulos eorum* (Act. ii, 2) Per

ignem quidem Deus apparuit; sed per semetipsum A locutionem interius fecit: et neque ignis Deus, neque ille sonitus fuit, sed per hoc quod exterius exhibuit, expressit hoc quod interius gessit. Quia enim discipulos et zelo succensus et verbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significationem igitur admota sunt elementa, ut ignem et sonitum sentirent corpora: igne vero invisibili et voce sine sonitu docerentur coram. Foris ergo fuit ignis qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit.

CAP. VII. -- *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 65.) Quid enim per vocem auræ lenis, nisi cognitio sancti Spiritus designatur, qui de Patre procedens, et ideo quod est Filius accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur? Qui tamen super apostolos veniens per exteriorum sonum, tanquam per vehementem spiritum demonstratur, cum dicitur: *Factusque est repente de caelo sonus, tanquam advenientis spiritus validi (Act. ii, 2).* Spiritus cum se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, et sonitu vehementis spiritus, et voce auræ lenis exprimitur; quia videlicet veniens, et vehemens est et lenis. Lenis quia notitiam suam quantum cognosci utrumque valeat, nostris sensibus temperat: vehementer, quia quantumlibet hanc temperat, adventu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitate in illuminando perturbat. Illustratione enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram inaniter concutit.

CAP. VIII. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 34.) Potest autem per os Dei Unigeniti Filius designari, qui sicut brachium ejus dicitur, quia per eum cuncta Pater operatur: ita etiam os dicitur de quo propheta ait: *Os enim Domini locutum est (Isa. lvi, 14.)* Per quem nobis omnia loquitur: ac si oris nomine patenter diceretur verbum. Sicut nos quoque pro verbis, linguam dicere solemus: ut cum Græcam vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Græca verba monstramus. Os ergo Domini non immerito ipsum verbum accipimus. Unde et ei Spiritus in Canticis canticorum dicitur *Osculetur me osculo ori sui (Cant. i, 1).* Ac si dicat: Tangat me dulcedine et præsentia unigeniti filii Redemptoris mei. Per sonum vero oris potest ejusdem Domini Spiritus sanctus designari. Unde et alius in ejusdem Spiritus significatione scriptum est: *Factus est repente de caelo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis (Act. ii, 2).* Sonus igitur de ore Domini procedit, cum consubstantialis ejus spiritus ad nos per filium veniens surditatem nostræ insensibilitatis rumpit: sicut de eodem sono incircumscripso et incorporeo os Domini loquitur, dicens: *De meo accipiet, et annuntiabit vobis (Joan. xvi, 13).*

CAP. IX. — *Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis (Act. ii, 3).*

Num. 30 in Evang., num. 4, 5 et seq.) Spiritus sanctus super discipulos in ignis apparuit, omniumque linguarum scientiam dedit. Quid scilicet hoc miraculo designatur, nisi quod sancta Ecclesia eodem Spiritu repleta, omnium gentium erat voce locutura? Qui vero contra Deum turrem ædificare conati sunt, communionem unius linguæ perdidit: in his autem qui Deum humiliter metuebant, lingue omnes unitæ sunt. Hic ergo humilitatis virtutem meruit, illis superbia confusione. Sed querendum nobis est cur Spiritus sanctus Patri et Filio coæternus in igne apparuit, cur in igne simul et linguas, cur aliquando in columba, aliquando vero in igne monstratur, cur super unigenitum Filium apparuit in columbæ specie, et super discipulos in igne: ita ut neque super Dominum veniret in igne, neque super discipulos monstraretur in columba. Per quatuor itaque hæc quæ proposuimus solvendo releamus. Patri namque et Filio coæternus Spiritus in igne monstratur, quia incorporeus et ineffabilis, atque invisibilis ignis est Deus, attestante Paulo:

Deus noster ignis consumens est (Hebr. xii, 29). Deus quippe ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo consumitur. De hoc igne Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat (Luc. xii, 49).* Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper inflamas in se cogitationes egerunt, a malignis spiritibus conculcantur; sed ignem in terram Dominus mittit, cum afflatu sancti Spiritus cor carnalium incendit: et terra ardet, cum cor carne in suis prius voluptatibus frigidum, relinquit concupiscentias præsentis sæculi, et incenditur ad amorem Dei. Bene ergo in igne apparuit Spiritus, quia ab omni corde quod replet, torporem frigoris excutit, et hoc in desiderio suæ æternitatis accendit. In igneis autem linguis monstratus est, quia idem Spiritus coæternus est Filio, et habet cognitionem maximam lingua cum Verbo. Verbum quippe Patris est Filius, et quia Spiritus una est et Verbi substantia, idem Spiritus monstrari debuit in lingua. Vel certe, quia per linguam procedit Verbum, in linguis apparuit Spiritus, quia quisquis sancto Spiritu tangitur, Dei Verbum, id est unigenitum Filium constituit. Et negare Verbum Dei non valet, qui jam sancti Spiritus linguam habet. Vel certe in igneis linguis apparuit Spiritus, quia omnes quos repleverit, ardentem pariter et loquentes facit. Linguas igneas doctores habent, quia dum Deum amando prædicant, corda audientium inflammant: nam otiosus sermo docentis est, si præbere non valet incendium amoris. Hoc doctrinæ incendium ab ipso Veritatis ore conceperant, qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv, 32).* Ex auditu quippe sermone inardescit animus, tororis frigus recedit, si mens in supremo desiderio anxia, a concupiscentiis terrenis aliena. Amor verus qui hanc repleverit, in fletibus cruciat; sed dum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur. Audire ei libet præcepta cælestia; et quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur; et quæ torpebat prius per desideria, ardet postmodum per verba. Unde bene et per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignea lex (Deut. xxxiii, 2).* Sinistra quippe reprobi, qui ad sinistram ponendi sunt; dextera autem Dei appellantur electi. In dextera autem Dei ignea lex est, quia electi mandata cælestia nequaquam frigido corde audiunt, sed ad hæc amoris intui facibus inardescunt. Sermo ad aurem ducitur, et mens eorum sibiinet irata ex interna dilectionis flamma concrematur. In columba vero sanctus Spiritus et in igne monstratus est, quia omnes quos repleverit, simplices et ardentem facit: simplices puritate, ardentem æmulatione. Neque etenim placet Deo aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate. Hinc ipsa Veritas dicit: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x, 16).* Quia in re notandum est quod discipulos suos nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quantum et columbæ simplicitatem, astutia serpentis accenderet, et serpentis astutiam columbæ simplicitas temperat. Hinc Paulus ait: *Nolite pueri effici sensibus (1. Cor. xiv, 20).* Ecce astutium serpentis audivimus; nunc de simplicitate columbæ monemus: *Sed malitia parvuli estote (Ibid.).* Inde de beato Job dicitur: *Erut vir simplex et rectus (Job i, 1).* Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ est simplicitas sine rectitudine? Quia ergo et rectitudinem docet iste spiritus et simplicitatem, et in igne monstrari debuit et in columba, quatenus omne cor quod ejus gratia tangitur, et mansuetudinis lenitate tranquillum, et zelo justitiæ accensum fiat. (Num. 6.) Ad extremum vero querendum est, cur in ipso Redemptore nostro Mediatore Dei et hominum per columbam apparuit, in discipulis vero per ignem. Certe unigenitus Filius judex est generis humani; sed quis ejus justitiam ferret, si priusquam nos per mansuetudinem colligeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro

nominiibus factus, mitem se hominibus præbuit. Noluit peccatores ferire, sed colligere; prius voluit mansuete colligere, ut haberet quos postmodum in iudicio salvaret. In columba ergo apparere super eum debuit Spiritus, qui non veniebat ut peccata jam per zelum percuteret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret. At contra super discipulos in igne debuit Spiritus sanctus demonstrari, ut hi qui erant simpliciter homines atque ideo peccatores, eos contra semetipsos spiritualis fervor accenderet, et peccata quæ Deus per mansuetudinem parceret, ipsi in se per poenitentiam punirent: neque ipsi quippe esse poterant sine peccato, qui adhaerebant celesti magisterio, Joanne attestante, qui ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. 1, 8). In igne ergo in hominibus, in columba vero apparuit in Domino: quia peccata nostra quæ pie Dominus per mansuetudinem tolerat, nos per zelum rectitudinis debemus caute conpicere, et ardore semper poenitentiae cremare. Igitur per columbam Spiritus in Redemptore monstratus est, per ignem vero in hominibus: quia quanto nobis nostri iudicis facta est severitas temperata, tanto erga se debet fieri nostra infirmitas accensa.

CAP. X. — *Jesus Nazarenum virum approbatum* (Act. II, 23).

(Regul. pastoral. tert. part., admonit. 35.) Ad Jeremiam missum ad prædicationem dicitur: *Ecce constitui te hodie super Gentes et super regna, ut evelas et destruas, et disperdas et dissipas, et ædifices et plantes* (Jerem. 1, 10). Quia nisi prius perveria destrueret, ædificare utiliter recta non posset: nisi ab auditorum suorum cordibus spinas vani amoris eveleret, nimirum frustra in eis sanctæ prædicationis verba plantaret. Hinc est quod Petrus prius evertit ut postmodum construeret, cum nequaquam Judæos monebat quid jam facerent, sed de his quæ fecerant increpabat, dicens: *Jesus Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis quæ fecit per illum Deus in medio vestri sicut vos scitis. Hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentibus interemiatis; quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni* (Act. II, 23 sqq.). Ut videlicet crudelitatis suæ cognitione destructi, ædificationem sanctæ prædicationis quanto anxie quærerent, tanto utiliter audirent. Unde illico responderunt: *Quid ergo faciemus, viri fratres? Quibus mox dicitur: Agite poenitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum.* Quæ ædificationis verba profecto contemnerent, nisi prius salubriter ruinam suæ destructionis invenissent.

CAP. XI. — *Solutis doloribus inferni* (Act. II, 24).

(In exposit. B. Job, lib. XIII, num. 24.) Vigilanti vero est cura pensandum quod in novissima abyssi deambulasse se perhibet (Job XXXVIII, 16): deambulare quippe non constricti, sed liberi est. Quem enim vincula astringunt, ejus nihilominus gressus impediunt. Quia igitur Dominus nulla peccati vincula pertulit, in inferno deambulavit: liber quippe ad ligatos venit. Unde scriptum est: *Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber* (Psal. LXXXVII, 5). In novissimis ergo abyssi Domino deambulare, est in lacum damnationis nil suæ retentionis invenire, attestante Petro, qui ait: *Solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo* (Act. II, 24).

CAP. XII. — *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum* (Act. I, 38).

(Regulæ pastoral. tert. part., admonit. 31.) Petrus cum quosdam terribis malorum suorum consideratione conspiceret, admonuit dicens: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum* (Act. II, 38). Dicitur enim baptisma, præmisit poenitentiae lamina: ut prius se aqua suæ afflictionis infunderent, et postmodum sacramenta baptismatis lavarent. Quia igitur mente qui transactas culpas flere negligunt,

A vivunt securi de venia, quando ipse summus Pastor Ecclesie huic etiam sacramento addendam poenitentiam ereditit quod peccata principaliter exstinguit?

CAP. XIII. — *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (Act. V, 29).

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, num. 27.) Ecce aliquis, vel damna rerum, vel afflictionem corporis metuens, minas terrenæ potentie pertimescit, et contra vim resistendum veritatem defendere non præsumit. Hunc Petrus quia in timore angustum respicit, ostensa exemplorum suorum linea ad virtutis latitudinem tendit. Ipse quippe flagellatus a Principibus populi, cum idcirco se relaxari conspiceret, ut a prædicatione cessaret; cum prohiberetur loqui in posterum, nequaquam saltem in præsens cessit. Nam respondit protinus, dicens: *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus* (Act. IV, 29); et rursus: *Non enim possumus quæ vidimus et audivimus, non loqui.* At ille dudum debilis et præsentia damna formidans, dum exempla tantæ fortitudinis contemplantur in auctoritate verbi, jam Petri lineam sequitur; jam nil adversitatis metuit; jam resistentes Deo potestates sæculi, etiam cum corporis laceratione contemnit. Sed tamen quanto vires persecutorum patiendo fortiter destruit, quanto inter adversa nullis terroribus cedit, tanto plerumque et in his etiam quæ inter fideles positus senserit, se cæteris præponit; sua magis consilia eligit, et sibi potius quam aliis credit. Illic nimirum dum injus is objectionibus [Al. obditionibus] non cedens, in virtute se exerit; etiam recta aliorum consilia non recipiens, pedem extra limitem tendit. Hunc Petrus intra mensuram lineam revocat, qui poquam libertate vocis auctoritatem principum pressit, per humilitatem cordis de non circumcidendis gentibus Pauli consilium audivit. Sic enim semetipsum contra adversarios ex auctoritate curabat erigere, ut tamen sibimetipsi non crederet in his quæ non recte sentiret; et ut libertate fortitudinis tumentes potestates excederet, et humilitate mansuetudinis obedientiam in recto consilio etiam minoribus fratribus exhiberet: et modo per semetipsum aliis, modo et sibimetipsi cum aliis obviaret. In factis igitur Petri quedam ante oculos nostros auctoritatis et humilitatis linea tenditur, ne mens nostra, aut per timorem ad mensuram non perveniat, aut per tumorem limitem excedat.

CAP. XIV. — *Quem Deus suscitavit a mortuis* (Act. III, 15).

(In exposit. B. Job, lib. XIII, num. 14.) Quia enim Deus Trinitas est, extinctam carnem unigeniti Filii sancta Trinitas, id est Pater, et idem Filius, et Spiritus sanctus resuscitavit.

CAP. XV. — *Pecunia tecum sit in perditionem* (Act. VIII, 20).

(In exposit. B. Job, lib. IV, num. 2.) Cum ergo sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile iudicium Dei aspiciunt, et mala foras exurgentia quo maledicto debeant ferri cognoscunt; et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecuniam Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (Act. VIII, 20). Quia enim non ait, sed sit, non indicativo, sed optativo modo se dixisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo et consumat vos* (IV Reg. I, 10). Quorum utrorumque sententia quanta ratione veritatis convolvit, terminus causæ monstravit. Nam et Simon æterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur qua mente maledictionis sententia pronuntur, cum enim et maledicentis innocentia permanset, et tamen eum qui maledicetur usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligi-

tur, quia ab uno et intimo iudice in reum sententia A CAP. XVIII. — *Per murum dimiscrunt eum (Act. ix, 25).*

CAP. XVI. — *Saule, Saule, quid me persequeris? (Act. ix, 4.)*

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 25.) Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent, nequam afflictiis membris persecutori suo etiam de cœlo clamaret: *Saule, Saule, quid me persequeris (Act. ix, 5)?* Si cruciatus nostri ejus pœnæ non essent, conversus afflictusque Paulus minime diceret: *Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea (Ephes. ii, 6).* Et tamen per resurrectionem jam sui capitis exaltatus, dicens: *Qui nos contresuscitavit, et condescendere fecit in cœlestibus.* Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrinxerant: sed pœnarum suarum ponderibus pressus, ecce jam per gloriam suarum capitis in cœlo residebat.

CAP. XVII. — *Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ (Act. ix, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 51, etc.) Fertur quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius jaculatione penetraret: ita corpus omne diaboli, id est multitudo reproborum, cum de iniquitate sua corripitur, quibus valet tergiversationibus se excusare conatur: et quasi quasdam defensionis squamas objicit, ne transligi sagitta veritatis possit. Quisquis enim dum corripitur, peccatum suum magis excusare appetit quam deslere, quasi squamis tegitur, dum a sanctis prædicatoribus gladio verbi jaculatur: squamas habet, et ideo ad ejus præcordia transeundi viam verbi sagitta non habet; duritia enim carnali repellitur, ne spiritualis ejus gladius inligatur. Carnali sapientia contra Deum Saulus obdurerat, quando cor ejus nulla prædicationis evangelicæ sagitta penetrabat. Sed postquam forti cœlestis increpatione jaculatus et superno respectu cæcatus est, (lumen quippe ut acciperet, amisit) ad Ananiam veniens illuminatur; in qua illuminatione quia defensionum suarum duritia caruit, bene de eo scriptum est: *Ceciderunt quasi squamæ ab oculis ejus (Act. ix, 18).* Carnalis videlicet integumentum illum duri ia presserat; et ideo radios veri luminis non videbat. Sed postquam superbiæ repugnationes ejus victæ sunt, defensionum suarum ceciderunt: quæ quidem sub Ananiæ manibus ab oculis ceciderunt corporis, sed ante jam sub dominica increpatione ceciderunt ab oculis cordis. Cum enim altæ invectionis jaculo confossus jaceret, humili jam et penetrato corde requirebat, dicens: *Domine, quid me vis facere (Act. ix, 6)?* Repulsis videlicet squamis jam ad cordis viscera veritatis sagitta pervenerat, quando deposita elatione superbiæ, eum quem impugnaverat, Dominum confitens, et quid ageret nesciens requirebat. Intueri libet ubi est scævus ille persecutor? ubi lupus rapax? Ecce in ovem jam versus est qui percunctatur pastoris semitam quam sequatur. Et notandum quoque, cum diceret: *Quis es, Domine (Ibid., 5)?* Non ei a Domino respondetur: *Ego sum Unigenitus Patris, ego Principium, ego Verbum ante sæcula.* Quia enim Saulus incarnatum Dominum credere contemnebat, et ejus humanitatis infirma despererat, de cœlo hoc quod contempserat, audivit: *Ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris (Vers. 8).* Ac si diceret: *Hoc a me audi de superioribus, quod in me de inferioribus despicias.* Auctorem cœli venisse desperas in terram. Ex terra ergo hominem cognosce de cœlo: ut tanto in me amplius sacramenta infirmitatis metuas, quanto et per hæc perducta in cœlestibus ad excellentiam potestatis probas. Prosternens igitur te nequaquam tibi hoc adstruas quod ante sæcula Deus sum, sed illud a me audis, quod de me credere dedignaris. Postquam enim dixit, *Jesus,* adhuc in expressione terrenæ inhabitationis subdidit, *Nazarenus.* Velut si apertius diceretur: *Humilitatis meæ infirma suscipe, et tuæ superbiæ squamas amitte.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 56, 57, 58.) Quia ergo vir sanctus pravis ac male agentibus sese etiam cum non quaeritur opponit, recte de equo Dei dicitur: *In occursum pergit armatis (Job. xxxix, 21).* Intueri libet illum sessoris sui calcariibus excitatum contra armatos hostes quantus Paulum zeli fervor accenderat, quando eum ad irrumpendas Ephesi theatri turbas zeli flamma rapiebat; scriptum quippe est: *Repleti sunt ira, et exclamaverunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum, et impleta est civitas confusione; et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio et Aristarcho Macedonibus comitibus Pauli.* Atque mox subditur: *Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli, quidam autem et de Asia Principibus qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes ne se daret in theatrum (Act. xix, 28).* In quibus profecto verbis agnoscimus, quo impetu contra cuneos adversantes irrueret, nisi eum per amicos et discipulos charitatis frema tenuissent. Sed si obviare hostibus, si ultro pugnam petere, si nosmetipsos semper relinquere in cursu nostri fervoris debemus; quid est quod idem prædicator egregius de semetipso fatetur, dicens: *Damasci præpositus Gentis Aræte Regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; et per fenestram in sporta dimissus sum per murum: et effugi manus ejus (II Cor. xi, 32).* Quid est quod equus iste modo sponte armatorum cuneos impetit, et modo se ab armatis hostibus, quasi trepidus abscondit; nisi hoc quod necesse est ut in ejus artificiosa virtute discamus adversariorum pugnam, et constanter aliquando appetere, et prudenter aliquando declinare? Necesse est quippe ut per omne quod agimus, in mentis trutina positum, hinc pondus, illic fructum nostri laboris æstimemus; et cum pondus fructum superat, laborem quisque innoxie declinat; dummodo se in aliis exerceat, in quibus lucro fructuum pondus laboris vincat. Cum vero subsequenti qualitate fructuum, laboris mensura aut æquatur, aut vincitur, labor non sine gravi culpa declinatur. Unde prædicator sanctus cum Damasci valde obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum noluit adversitati configere, quæ et semetipsum quem profuturum multis noverat, vidit posse delinquere, et aut nullis se illic, aut paucis proficere. Secessum ergo a certamine petiit, et pugnarum felicitas ad alia se bella servavit; non enim loco virtus, sed locus virtuti defuit: et ideo fortissimus miles ab angustia obsidionis, certaminis campum quaerivit. Ubi autem subjuganda Regi proprio multa adversariorum culla conspexit, subire bellum, vel cum morte non timuit, sicut ipse cum Jerosolymam pergeret, eumque discipuli, passione illius per prophetiam præscita prohiberent, sibi metipsi attestatur, dicens: *Ego enim non solum alligari, sed et mori paratus sum pro nomine Domini Jesu, neque eni facio animum meam pretiosorem quam me (Act. xxi, 13; et xx, 24).* Qui igitur hic hostiles cuneos etiam præscita passione sua imperterritus petiit, illic de dispensatione suis edocuit, non de timore quod fugit.

CAP. XIX. — *Surge et sterne tibi (Act. ix, 34).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 46.) Per lectum vel stratum repausatio in bonis operibus designatur. Unde in apostolorum Actibus Petrus apostolus dicit: *Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus, surge et sterne tibi (Act. ix, 34).* Quid est dicere, *Surge,* nisi mala quæ perpetrasti derelinque? Et quid est dicere, *sternere tibi,* nisi mercedis causam in quibus requiescere debeas operare, ut et deserat surgendo quod fecit, et inveniat sternendo quod fecerit. Quod utrumque Propheta breviter comprehendit, dicens: *Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27).* Declinare quippe a malo, est ab eo quo jacuit surgere. Bonum vero facere, est mercedis opera in quibus requiescere debeat, præparate. Qui

eum declinat mala, sed bona adhuc non facit, surrexit quidem ab eo quod jacuit, sed ubi requiescere debeat, needum stravit.

CAP. XX. — *Corneli, orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt (Act. x, 4).*

(In exposit. Ezech. lib. II, hom. 7, num. 9.) Pius ad fidem venimus, et postmodum per spiritualium donorum gradus cælestis vitæ aditum intramus. Non enim virtutibus venit ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim Centurio cuius eleemosynæ ante baptismum, Angelo teste, laudate sunt, non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam ei per Angelum dicitur : *Orationes tuæ et eleemosynæ ascenderunt in conspectu Dei (Act. x, 4)*. Si enim Deo vero et tunc baptizatum non crederat, quem orabat ? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudiverat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat ? Sciebat igitur Creatorem omnium esse Deum, sed quia ejus omnipotens Filius incarnatus esset ignorabat, neque enim poterat bona agere, nisi credidisset ; scriptum namque est : *Sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xi, 5)*. Filium ergo habuit cuius orationes et eleemosynæ placere poterant : bona autem actione promeruit, ut Deum perfecte cognosceret, et incarnationis ejus mysterium crederet : quatenus ad sacramenta baptismatis perveniret. Per fidem ergo venit ad operationem, sed per opera est solidatus in fidem.

CAP. XXI. — *Surge, Petre, occide et manduca (Act. x, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. XIII, num. 15.) Maxilla quippe Ecclesie sancti prædicatores sunt, sicut sub Judææ specie per Jeremiam dicitur : *Plorans, plorans in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus (Thren. I, 3)* ; quia in adversitate Ecclesie illi amplius plangunt, qui vitam carnalium confringere predicando noverrunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniuriis a vitis conterit, et quasi glutinis in sua membra convertit. Unde ipsi quoque primo prædicatori, vel C maxillæ Ecclesie, dicitur : *Occide et manduca (Act. x, 13)*. Hinc est etiam quod Simeon (Judic. xv) maxillam asini tenuit, et hostes premit : quia Redemptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium suæ manu virtutis tenens, a vitis suis carnales interfecit, et maxilla in terram projecta postmodum aquas fudit ; quia data morti prædicatorum corpora, magna populis monstrare miracula.

CAP. XXII. — *Idem ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 56.) *Macta et manduca (Act. x, 13)*. Quod mactatur, a vita occiditur ; id vero quod coeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo et manduca dicitur, id est a peccato eius in quo vivunt, interfice, et a seipsis in tua illos membra converte.

CAP. XXIII. — *Surge ; et ego ipse homo sum (Act. x, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. XXI, num. 24.) Primus pastor Ecclesie, cum adorante se Cornelio super se sibi honorem videret oblatum, ad æqualitatem conditionis suæ citius recurrit, dicens : *Surge ; et ego ipse homo sum (Act. x, 26)*. Quis enim nesciat quod Conditor suo homo debeat, et non homini prosterni ? quia ergo humiliari sibi plusquam debuit, proximum vidit, ne ultra humanitatis metas mens intumesceret, esse se hominem recognovit ; quatenus illati sibi honoris elationem frangeret ex considerata æqualitate conditionis. Hinc a Joanne angelus adoratus, creaturam se esse cognoscit, dicens : *Vide ne feceris ; conservis tuus sum, et fratrum tuorum (Apoc. XIX, 10)*. Hinc propheta cum ad videnda sublimia rapitur, filius hominis vocatur ; ut ductus ad cælestia, hominem se esse meminerit. Ac si eum divina vox verbis apertioribus admoneret, dicens : *Memento quid sis, ne de his ad quæ raperis extollaris, sed*

alitudinem revelationis temperet memoria conditiois.

CAP. XXIV. — *Et assumens circumcidit eum (Act. xvi, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, num. 28 et 29.) Si pro nostris bonis minimis, quibus actis proficimus, nec tamen intermissis interimus, majora laborum mala proximis imminet ; necessario nos virtutum augmenta seponimus, ne inferioribus proximis fidei detrimenta generemus ; ne tanto jam quod æquum virtus non sit, quanto per occasionem sui in alienis cordibus fundamenta virtutum destruit. Quam discretionis lineam bene ante intuentium oculos Paulus tendit, qui et Gentilis ad libertatem fidei venientes circumcidi prohibuit ; et tamen Lystris, atque Iconium transiens, ipse Timotheum qui Gentili patre editus fuerat circumcidit (Act. xv et xvi). Viliens enim quod nisi se mandata litteræ servare otea cret, Judæorum rabiem etiam in his qui sibi tunc comites a terant, excitaret, assertionis suæ vim proposuit, et sine damno fidei se suosque a persecutionis immanitate custodivit : fecit quod fieri fidei amore prohibuit, sed ad fidei retorsit ministerium, quod quasi non fideliter fecit. Plerumque enim virtus, cum indiscrete tenetur, amittitur, cumque discrete intermittitur, plus tenetur. Nec mirum si in incorporeis intelligimus, quod agi et in corporeis rebus videmus. Ex studio namque arcus distenditur, ut in suo tempore eum utilitate tendatur ; qui si otium relaxationis non accipit, ferendi virtutem ipso usu tensionis perdit ; sic aliquando in exercitatione virtus, cum per discretionem prætermittitur, reservatur : ut tanto post vitia valenter feriat, quanto a persecutione interius prudenter cessat.

CAP. XXV. — *Vir Macedo erat (Act. xvi, 9).*

(In exposit. Ezech. lib. II, hom. 1, num. 12.) Funiculum et mensuræ calamum in manu sua Redemptor noster tenuit, cum Paulum apostolum per apparentem virum Macedonem a movere dignatus est ; ita ut idem Macedo vir diceret : *Transiens, adjuva nos (Act. xvi, 9)*. Et tamen volentes apostolos ad prædicandum ire in Asiam non permisit Spiritus J su. Quid est quod sancti apostoli, et tibi vocantur ire, ubi fortasse pergere non cogi abant, et illuc ubi pergere desiderabant, ire prohibentur, nisi quia occulti iudicii funiculus et mensuræ calamus tenetur in manu : ut et alii verba vite audiant, et alii nullatenus audire mereantur. Funiculus ergo mensuræ est qui alio tractus est, aliunde retractus.

CAP. XXVI. — *Quid vult semini vrbis hic dicere (Act. xvii, 18).*

(Regul. pastoral. II part., cap. 4.) In mente quippe auientium semen securituræ cogitationis est auditus qualitas locutionis ; quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Unde ab hujusmodi sapientibus prædicator egregius seminiverbibus est vocatus (Act. xvii).

CAP. XXVII. — *Genus ergo cum simus Dei (Act. xvii, 29).*

(In exposit. B. Job, lib. XX, num. 41.) *Genus igitur cum simus Dei, non debemus æstimare auro et argento, aut lapidi sculpturæ artis, et cogitationi hominis divinum esse simile (Act. xvii, 29)*. Genus videlicet Dei dicimur, non ex ejus natura editi, sed per spiritum illius et voluntatem conditi, et adoptive recreati. Tanto igitur ad hanc nobilitatem quisque erigitur, quanto per acceptam imaginem ad similitudinem illius ex imitatione renovatur.

CAP. XXVIII. — *Contestor vos hodierna die (Act. xx, 26).*

(In exposit. Ezech. lib. I, hom. 11, num. 9 et 10.) O quam liber a commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius qui dicebat : *Mundus sum et*

sanguine omnium; non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis (Act. xx, 26). Si enim non annuntiasset, mundus a sanguine non esset; quibus omne consilium annuntiare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos convenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui Sacerdotes vocamur: qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus; quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi, et tacentes videmus. Cum vero dicitur: *Sanguinem autem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii, 18)*: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valde nobis de nostro silentio augetur metus; quia si in subjectis suis is qui prælatus ad speculandum est, etiam de morte corporis quandoque morituri, tam graviter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subjectorum constringitur, quæ potuisset semper vivere si verba correptionis audisset? Sed melius possunt sanguinis nomine peccata signari. Unde quidam cum peccata cernis defleret, dixit: *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus, salutis meæ (Psal. l, 16)*. Sanguis ergo morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpæ præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergo quod faciat ut etiam moriente subdito se liberum reddat. Surgat, invigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: *Discurre, festina, suscita amicum*

A tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ (Prov. vi, 5).

CAP. XXIX. — *Idem ac supra.*

(Regul. pastor. iii part., admon. 26.) Paulus ex eo se a proximorum sanguine mundum credidit, quod feriendo eorum vitii non pepercit, dicens: *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium: non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis (Act. xx, 26).*

CAP. XXX. — *Viri fratres, ego Pharisæus sum (Act. xxiii, 6).*

(Regul. pastor. iii part., admon. 24.) Qui ergo iniquos pace sociat, iniquitati vires administrat, quia bonos deterius deprimit quos et unanimiter persequantur. Unde et prædicator egregius gravi Pharisæorum Sadducæorumque persecutione deprehensus, inter semetipsos dividere studuit quos contra se unitos graviter vidit, cum clamavit, dicens: *Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judicor (Act. xxiii, 6)*. Dunque Sadducæi spei resurrectionemque mortuorum esse denegarent, quam Pharisæi juxta sacri eloquii præcepta crederent, facta in persecutorum unanimitate dissensio est, et divisa turba illesus Paulus exiit, quæ hunc unita prius immaniter pressit.

LIBER SEXTUS.

De Testimoniis in Epistolas Catholicas.

CAPUT PRIMUM. — *Apud quem non est transmutatio (Jacob i, 17).*

(In expositione B. Job, lib. ii, num. 38.) Per Jacobum dicitur: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jacob, i, 17)*. Ipsa enim mutabilitas umbra est, quæ divinam obumbraret lucem, si hanc per aliquas vicissitudines permutaret; sed quia Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercudit.

CAP. II. — *Item de eodem.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 9.) Gravis perfidiæ error admittitur, si fortasse quis timeat quod in illa divinitatis substantia furor tranquillitas varietur. Creator namque omnium eo summæ immortalitatis est, quo creaturæ more mutabilis non est. Hinc de illo per Jacobum dicitur: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jac. i, 17)*.

CAP. III. — *Item idem de eodem.*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 9.) Omnis namque mutatio velut quædam mortis imitatio est: id enim quod mutat, quasi ab eo quod erat interficit, ut desinat esse quod fuit, et incipiat esse quod non fuit. Lumen igitur verum, Creator videlicet noster, quia nulla mutabilitatis vicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obumbratur; sed ejus esse sine mutabilitate fulgere est, tenebræ vel umbra mortis dicitur ei non esse. Unde alias scriptum est: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*; et unde rursus Paulus apostolus dicit: *Qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibleem*. Sed cum cuncti noverimus quod et humana anima, et angelici spiritus sint immortales instituti, cur ab apostolo solus Deus immortalitatem habere perhibetur: nisi quia solus vere non moritur, qui solus nunquam mutatur?

CAP. IV. — *Si quis putat se religiosum esse (Jacob i, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 58.) Quia autem multiloquio quisquis serviens rectitudinem justitiæ tenere non possit, testatur propheta, qui ait: *Vir*

linguosus non dirigetur super terram (Psal. cxxxix, 12); hinc Salomon iterum dicit: *In multiloquio peccatum non deerit (Prov. i, 17)*; hinc Isaias ait: *Cultus justitiæ silentium (Isa. xxxvii, 17)*. Videlicet indicans, quia mentis justitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parciat. Hinc Jacobus dicit: *Si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio (Jac. i, 26)*. Hinc rursus ait: *Sit omnis homo rex ad audiendum, tardus autem ad loquendum (Ibid. v. 29)*. Hinc iterum adiungit: *Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero (Jac. iii, 8)*.

CAP. V. — *Ira enim viri justitiam Dei non operatur (Jacob, i, 20).*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 78.) *Ira viri justitiam Dei non operatur (Jac. i, 2)*. Quia dum perturbata mens judicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat.

CAP. VI. — *Si quis autem totam legem servaverit (Jacob, ii, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. 19, num. 32, 33.) Vestimento utique cum vestimur, ex omni parte circumdamur. Ille ergo justitia sicut vestimento vestitur, qui se undique bono opere protegit, et non tam partem actionis suæ peccato nudam relinquat. Nam qui in aliis actionibus justus est, in aliis injustus: quasi hoc latus cooperuit, illud nudavit, nec jam bona sunt opera, quæ subortis aliis pravus operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Qui in uno offenderit, multa bona perdet (Eccl. ix, 18)*. Hinc Jacobus dicit: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii, 10)*. Quam videlicet sententiam suam ipse diligenter exposuit, cum subjunxit: *Qui enim dixit, Non machaberis, dixit, Non occides. Quod si non machaberis, occidas autem, factus es transgressor legis (Ibid. v. 11)*. Cordis ergo oculis circumquaque porrectis, undique nobis adhibenda custodia est. Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Omni custodia serva cor tuum: quia ex ipso vita procedit (Prov. iv, 23)*. Dicitur enim custodia, præmisit omni, ut videlicet unusquisque hinc inde se dili enter inspiciat; et quandiu in hac vita est, contra spiritales

inimicos in acie se positum sciat : ne mercedem quam per has actiones colligit, per alias amittat : ne hinc hostis fores obstruat, et aliunde aditum pandat. Si qua etenim civitas contra insidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, in-

A somni muniatur custodia, unum vero in ea foramen tantummodo immanitum per negligentiam relinquatur, inde præcudubio hostis ingreditur qui undique exclusus esse videbatur.

IN EPISTOLAM S. PETRI PRIMAM.

CAPUT PRIMUM. — *In quem desiderant angeli* (I Petr. 1, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 91.) Quia de Deo per primum Ecclesie prædicatorem dicitur : *In quem desiderant angeli prospicere* (I Petr. 1, 12) ; sunt nonnulli qui nequaquam videre, vel angelos suspicantur. Et tamen dictum per Veritatis sententiam æcimus : *Angeli eorum in cælis, semper vident faciem Patris mei qui in cælis est.* (Matth. xviii, 10). Nunquid ergo aliud Veritas, aliud prædicator insonat Veritatis ? Sed si sententia utraque confertur, quia sibi nequaquam discordat agnoscitur : Deum quippe angeli et vident, et videre desiderant ; et intueri sitiunt, et intuentur. Si enim sic videre desiderant, ut effectu sui desiderii minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, et anxietas pœnam : beati vero angeli ab omni pœna anxietatis longe sunt, quia nonquam simul pœna et beatitudo conveniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari, quia et Psalmista ait : *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua* (Psal. xvi, 13) ; considerandum nobis est, quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi utraque conveniant, dicat Veritas : *Quoniam semper vident* : dicat prædicator egregius : *quia semper vident desiderant* : ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur. Ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur ; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque et nos erimus, quando ad ipsum fontem vitæ venerimus : erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas, sed longe abest a siti necessitas, longe a satietate fastidium ; quia et sitiennes satiabimur, et satiati sitiemus.

CAP. II. — *Et vos tanquam lapides vivi* (I Petr. 2, 5).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 1, num. 5.) Per Psalmistam dicitur : *Jerusalem que ædificatur ut visus* (Psal. cxxi, 3). Quia enim illa interea pacis visio ex sanctorum civium congregatione constituitur, Jerusalem cœlestis ut civitas ædificatur ; quæ tamen in hac peregrinationis terra, dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, ejus lapides quotidie quadrantur. Et ipsa est civitas, scilicet sancta Ecclesia quæ regnatura in cœlo, adhuc laborat in terra, cujus civibus Petrus dicit : *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini* (I Petr. 2, 5). Et Paulus ait : *Dei agricultura, Dei ædificatio est* (I Cor. iii, 9). Quæ videlicet civitas habet hic in sanctorum moribus magnum jam ædificium suum ; in ædificio quippe lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur ; et qui portat alterum, portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos ædificium charitatis surgat. Hinc enim Paulus admonet, dicens : *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Galat. vi, 2). Cujus legis virtutem denuntians, ait : *Plenitudo legis charitas* (Rom. xiii, 10). Si ego enim vos portare negligo in moribus vestris, et vos me tolerare contemnitis in moribus meis, charitatis inter vos ædificium unde surgit, quos vicaria dilectio per patientiam non conjungit ? In ædificio autem, ut prædiximus, lapis qui portat, portatur, quia sicut ego jam eorum mores tolero, qui adhuc in conversatione boni operis rudes sunt : ita ego quoque ab illis toleratus sum, qui me in timore Domini præcesserunt et portaverunt, ut portatus portare discerem. Sed ipsi quoque a majoribus portati sunt. Lapidem vero qui in summitate atque extremitate fabricæ ponuntur,

ipsi quidem portantur ab aliis, sed alios nequaquam portant : quia et hi qui in fine Ecclesie, id est in extremitate mundi nascituri sunt, tolerantur quidem a majoribus, ut eorum mores ad bona merita componantur ; sed cum eos non sequuntur qui per illos proficiant, nullos super se fidelis fabricæ jam lapides portant. Nunc itaque alii portantur a vobis, nos vero portati sumus ab aliis : omne autem pondus fabricæ fundamentum portat, quia mores simul omnium solus Redemptor noster tolerat, de quo Paulus ait : *Fundamentum autem aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* (I Cor. iii, 11). Portat fundamentum lapides, et a lapidibus non portatur : quia Redemptor noster omnia nostra tolerat, sed in ipso non fuit quod tolerari debuisset.

CAP. III. — *Non in veste pretiosa* (I Petr. iii, 3).

(Hom. 6, in Evangel. , num. 3.) Nemo ergo existimet in luxu atque in studio vestium peccatum deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si hoc culpa non esset, nequaquam Petrus apostolus per Epistolam feminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens : *Non in veste pretiosa* (I Petr. iii, 3). Pensate ergo quæ culpa sit hoc etiam viros appetere, a quo curavit Pastor Ecclesie et feminas prohibere (I Tim. ii, 9).

CAP. IV. — *Parati semper ad satisfactionem* (I Petr. iii, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 24.) Vera doctrina tanto vehementius elationis vitium per cogitationem fugit, quanto ardentius verborum suorum jaculis ipsam magistrum elationis in equitur. Cavet enim ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectator. Humilitatem namque, quæ magist' a est omnium materque virtutum, et loquendo dicere, et vivendo conatur ostendere, ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quam sermonibus eloquatur. Unde Paulus Thessalonicenibus loquens, quasi culminis proprii Apostolus oblitus, ait : *Facti sumus parvuli in medio vestrum* (I Thessal. ii, 7). Unde Petrus apostolus, cum diceret : *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe* (I Petr. iii, 15). In ipsa doctrinæ scientia qualitatem docendi asseruit esse servandam, subdens : *Sed cum modestia et timore conscientiam habentes bonam.*

CAP. V. — *Unusquisque sicut accepit gratiam* (I Petr. iv, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 22.) Sic itaque Creator noster ac dispositor cuncta moderatur, ut qui extolli poterat ex dono quod habet, humilietur ex virtute quam non habet. Sic cuncta moderatur, ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevari, etiam per disparem alterius alterum subdat, et meliorem quisque dono alio eum qui sibi subjecitur attendat : ac licet se præire ex aliis sentiat, eisdem tamen quem superat se in aliis postponat. Sic cuncta moderatur, ut dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine, fiant omnia singulorum ; et unusquisque sic quod non accepit in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit humiliter impendat. Hinc enim per Petrum dicitur : *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei* (I Petr. iv, 10). Tunc namque

bene multiformis gratia Dei dispensatur, quando acceptum donum, et ejus qui hoc non habet creditur, quando propter eum cui impenditur datum putatur.

CAP. VI. — *Si quis loquitur, quasi sermones Dei* (I Petr. iv, 11).

(In exposit. Ezech. lib. 1, hom. vii, num. 21.) Quia enim bona nostra non a nobis sunt, sed ab eo hæc accepimus a quo factum est ut essemus, tanto ea nobis non debemus retinere privata, quanto ea nobis conspicimus ab auctore nostro ad communem utilitatem data. Unde recte Petrus apostolus in exhortatione hujus rei subdit, dicens: *Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei* (I Petr. iv, 10), atque adhuc adjecit: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei, si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus* (Ibid. v. 11). Ac si aperte dicat: Humiliter impendite bonum proximis, quia scitis vobis non a vobis esse quod habetis.

CAP. VII. — *Quoniam tempus est ut incipiat* (I Petr. iv, 17).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 90.) Ex ipsa B

A nunc bonorum vita et labore cognoscimus, si emendari, dum tempus est, nolumus, quanta post animadversione feriamur. Electos quippe Dei cernimus et pia agere, et crudelia multa tolerare. Hinc ergo colligitur districtus judex quanta feriat districtione quos reprobat, si hic cruciat quos amat, Petro attestante qui ait: *Tempus est ut iudicium incipiat de domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio* (I Petr. iv, 17)?

CAP. VIII. — *Et si justus quidem vix* (I Petr. iv, 18).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 22.) Bene autem subditur: *Et venit super me indignatio* (Job, iii, 25). Magna quippe arte doctrinæ dicturus verba, prætulit recte facta; ut hinc unusquisque consideret quæ peccantes postmo luo supplicia maneant, si etiam justos tam valida hic flagella castigant. Hinc est enim quod Petrus ait: *Tempus est ut incipiat iudicium de domo Dei, et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt* (I Petr. iv, 17)?

IN EPISTOLAM S. PETRI SECUNDAM.

CAPUT PRIMUM. — *Minis rate in fide vestra virtutem* (II Petr. i, 5).

(Regul. Pastoral. tert. part., admonit. 20.) Nisi mentes abstinentium plerumque impatientia a sinu tranquillitatis excuteret, nequaquam, cum diceret: *Ministrate autem in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam* (II Petr. i, 15), protinus vigilantem adjungeret, dicens: *In abstinentia autem patientiam*. Deesse quippe abstinentibus patientiam prævidit, quæ eis ut adesset admonuit.

CAP. II. — *Voce delapsa ad Deum* (II Petr. i, 17).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 6, num. 11.) Fecerunt quidam qui secundam Petri Epistolam, in qua Epistolæ Pauli laudatæ sunt, ejus dicerent non fuisse. Sed si ejusdem Epistolæ verba pensare voluissent, longe aliter sentire poterant; in ea quippe scriptum est: *Voce delapsa ad eum hujusmodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo vobis bene complacui*; atque subjungitur: *Et hanc vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte sancto* (I Petr. i, 17). Legant itaque Evangelium, et protinus agnoscant, quia cum vox ista de cælo venit, Petrus apostolus in monte cum Domino stetit. Ipse ergo hanc Epistolam scripsit, qui hanc vocem in monte de Domino audivit.

CAP. III. — *Et habemus firmiorem propheticum* (II Petr. i, 19).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 3, num. 17.) Ut sancti apostoli perfectæ incarnationis dominicæ mysterium crederent, illorum prædicatio obtinuit, qui hoc, priusquam fieret, et videre et prædicare poterunt. Unde recte quoque primus apostolorum, magna scilicet columna veri tabernaculi, loquitur, dicens: *Habemus firmiorem propheticum sermonem cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco* (II Petr. i, 19). In quibus verbis indicat quamvis ad alta surrexit ex culmine, ibi religata persistat in fide. Quæ tamen lucerna prophetici sermonis jam quidem intelligentibus lucet; sed adhuc non intelligentibus cooperta allegoriarum obscuritatibus permanet. Unde etiam per Psalmistam de iisdem dictis prophetarum dicitur: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris* (Psal. xvii, 12); quia videlicet occulta est scientia in prophetis.

CAP. IV. — *Et quasi lucernæ lucenti* (II Petr. i, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 18.) Lucernæ enim signatur nomine sacræ lamen Scripturæ, de qua ipsa Ecclesia pastor dicit: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies luceat, et lucifer oriatur in cordibus vestris* (II Petr. i, 19). Et Psalmista ait: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine* (Psal. cxviii, 105). Quia autem principale nratum mens est, appellatione capitis mens vocatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Impinguasti in oleo caput meum* (Psal. xxii, 5). Ac si aperte dicat: Charitatis pinguedine replesti mentem. Nunc ergo lucerna super caput Ecclesie splendet, quia sacra eloquia tenebras nostræ mentis irradiant, ut in hoc caliginoso vitæ præsentis loco, dum verborum Dei lucem percipimus, quæ sint agenda videamus. Nunc ad lumen in tenebris ambulat, quoniam sancta universalis Ecclesia, etsi alienæ occulta cogitationis non penetrat, quia quasi faciem non cognoscit in nocte, ponit tamen gressus boni operis, directa lumine supernæ locutionis.

CAP. V. — *Sicut et charissimus frater noster* (II Petr. iii, 15).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 6, num. 9.) Apostolorum primus cum multa discipulos admoneret, atque a quibusdam detrahi de Pauli scriptis agnosceret, dicit: *Sicut charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de his in quibus sunt quedam difficultia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant sicut et cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem* (II Petr. iii, 15). Ecce Petrus in Epistolis suis asserit Paulum in his quæ scripserat admirandum. Ecce Paulus in Epistolis suis scribit Petrum reprehensibilem. Certe enim nisi legisset Petrus Epistolas Pauli, non laudasset; si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis diceretur, invenit. Amicus ergo veritatis laudavit etiam quod reprehensus est, atque et hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat, quæ aliter quam debuerat sensit. Pensate, rogo, fratres charissimi, in quo mentis vertice stetit, qui illas Epistolas laudavit in quibus se scriptum vituperabilem invenit, quæ illa tanta esse mansuetudo potuit, quæ quies animi, quæ soliditas atque imperturbatio cogitationis?

IN EPISTOLAM S. JOANNIS PRIMAM.

CAPUT PRIMUM. — *Sed si quis peccaverit, advocatum habemus* (I Joan. ii, 1).

(In exposit. Ezech. lib. i, hom. 7, num. 24.) Ne-

cesse est ut nos qui parvuli adhuc sumus, perfectorum semper et virtutes et lacrymas ante mentis nostræ oculos ponamus. Imitemur quæ in illis aspici-

mus, ut dum cœperimus per incrementa crescere, possimus ab Plo districto examine mala quæ fecimus velare. In assidujs enim fletibus, in quotidiana nostra pœnitentia, habemus Sacerdotem in cœlis, qui interpellat pro nobis, de quo etiam per Joannem dicitur: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (I Joan. II, 1). Ecce exsultat animus cum advocati nostri potentiam audimus, sed exultationem nostram iterum remordet timor, quia ipse qui nobis advocatus est, dicitur justus: non enim causas injustitiæ habemus. Justus vero advocatus injustas causas nullo modo suscipit, nec verba dare pro injustitiâ consentit. Quid ergo agimus, charissimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo quod agamus: mala quæ fecimus et descramus et accusemus; scriptum est: *Justus in principio accusator est sui* (Prov. XVIII, 17). Quilibet etenim peccator conversus in fletibus, jam justus esse inchoat cum cœperit accusare quod fecit. Cur enim justus non sit qui contra eam injustitiâ jam per lacrymas sevit? justus igitur advocatus noster justos nos defendet in judicio, quia nosmetipsos et cognoscimus et accusamus injustos; non ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in advocati nostri allegatione confidamus.

CAP. II. — Qui dicit, Quia diligo Deum et mandata
(I Joan. II, 4).

(Homil. 30 in Evang., num. 1.) Probatio dilectionis exhibitio est operis; hinc in Epistola sua idem Joannes dicit: *Qui dicit, Quia diligo Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (I Joan. II, 4). Vere enim Deum diligimus, si ad mandata ejus nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria defluit, profecto Deum non amat, quia ei in sua voluntate contradicit.

CAP. III. — Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt
(I Joan. II, 15).

(In exposit. Ezech. lib. II, hom. 7, num. 17.) Joannes admonet, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt* (Ibid. 15). Qui mox rationem subdidit, quare: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Nemo enim potest duobus dominis servire, quia non valet simul transitoria et æterna diligere.* Si enim æternitatem diligimus, cuncta temporalia in usu, non in affectu possidemus. Qui eandem rationem protinus subdit, dicens: *Quia omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ* (I Joan. II, 16). Ideo enim habere aliquid homines, et ultra quam necesse est concupiscunt, ut habendo superbiant, et quia hoc alius non habet sese in cogitationibus extollant.

CAP. IV. — Si quis diligit mundum, non est charitas
(I Joan. II, 15).

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 16.) Qui enim terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione anima nunquam potest; nam aut infinis delectatur, aut summis; et quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto majori fastidio torpescit ad infima; quantoque acriori cura inardescit ad infima, tanto tempore damnabili frigescit a summis. Utraque enim simul et æqualiter amari non possunt; unde Joannes apostolus sciens inter spinas amorum sæcularium superbiæ charitatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de audientium cordibus sancta verbi manu amorum sæcularium spinas eradicat, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt* (I Joan. II, 16). Mox quippe subiungit: *Quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Ac si aperite dicit: Utrique se amores in uno corde non capiunt, nec in eo seges superbiæ charitatis pullulat in quo illam spinæ infiniæ delectationis necant. Atque ipsas ex hac infiniæ delectatione nascentes enumerat punctiones, dicens: *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concu-*

piscentia oculorum, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est, et mundus transit et concupiscentia ejus (Ibid.).

CAP. V. — Sicut unctio ejus docet vos de omnibus
(I Joan. II, 27).

(In exposit. B. Job, lib. V, num. 50.) Potest enim per verbum absconditum allocutio intimæ aspirationis intelligi, de qua Joannes dicit: *Unctio ejus docet vos de omnibus* (I Joan. II, 27) Quæ nimirum aspiratio humanam mentem contingendo sublevat, et temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desideriis inflammatur; ut nihil ei jam nisi quæ superna sunt libeat, et cuncta quæ inferias de humana perstreptu corruptione, contemnat. Absconditum ergo verbum audire, est locutionem sancti Spiritus corde concipere; quæ profecto sciri non potest, nisi a quo haberi potest. Unde et Veritatis voce de hac abscondita locutione dicitur: *Ego rogabo Patrem, et alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. B Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere* (Joan. XIV, 16). Sicut enim idem paraclitus post Mediatoris ascensum, alius humani generis consolator, in semetipso invisibilis est; ita omnem quem repleverit, ad desideranda invisibilia accendit. Et quoniam mundana corda sola visibilia diligunt, hunc mundum non accipit, quia ad diligenda invisibilia non asurgit. Sæculares enim mentes, quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius sinum cordis angustant.

CAP. VI. — Idem ac supra.

(Homil. 30 in Evang., num. 9.) Per hoc quod vox loquentis communiter admonet, est magister interior, qui de vocis intelligentia quosdam specialiter docet. De hac unctione Spiritus rursum per Joannem dicitur: *Sicut unctio ejus docet vos de omnibus* (I Joan. II, 27). Per vocem ergo non instruitur, quando niens per Spiritum non augetur. Sed cur ista de doctrina hominum loquimur, quando et ipse Conditor non ad eruditionem hominum loquitur, si eidem homini per unctionem Spiritus non loquatur? Certe Cain priusquam fratricidium opere perpetraret, audivit: *Peccasti, quiesce* (Genes. IV, 7, juxta LXX); sed quia culpâ suis exigentibus voce est admonitus, non unctione, audire Dei verba potuit, sed servare contempsit.

CAP. VII. — Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus
(I Joan. III, 2).

(In exposit. Ezech. lib. I, hom. 2, num. 20.) Post hanc vero similitudinem quæ nunc in moribus tenetur, quandoque ad similitudinem gloriæ pervenitur. Hinc etenim Joannes dicit: *Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus: scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus* (I Joan. III, 2). Qui mox unde hoc fieri valet, adjungit, dicens: *Quoniam videbimus eum sicuti est.* Esse etenim Dei, est æternum hunc atque incommutabilem permanere. Nam omne quod mutatur, desinit esse quod fuit, et incipit esse quod non fuit; Dei vero esse, est dissimiliter nunquam esse. Unde ad Moysen dicitur: *Ego sum qui sum.* Et: *Dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos* (Exod. III, 14). Jacobus quoque ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jac. I, 17). Ita per Joannem dicitur: *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Quia per hoc quod aspiciamus ejus essentiam naturæ, a mutabilitate nostra liberati, figimur in æternitate. Immutabimur quippe in ipso quem videbimus, quæ morte carebimus vilendo vitam, mutabilitatem nostram transcendentes videndo immutabilem, corruptione nulla tenebimur videndo incorruptionem.

CAP. VIII. — Idem ac supra.

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 79.) Ad hoc enim sancti omnes ad illa gaudia æterna perveniunt, ut esse Deo similes possint; sicut scriptum est: *Cum*

apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. III, 2). Et tamen scriptum est: *Domine, quis similis tibi? Et iterum: Aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* Unde ergo similes, et unde non similes, nisi quia huic sapientiæ et similes erunt ad imaginem, et tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspicendo quippe æternitatem Dei, sit eis ut æterni sint; et dum visionis ejus donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod vident. Et similes ergo sunt, quia beati fiunt; et tamen Creatori similes non sunt, quia crea ura sunt. Et habent itaque quamdam Dei similitudinem, quia non habent finem; et tamen incircumscripti æqualitatem non habent, quia habent circumscriptionem.

CAP. IX. — *Qui habuerit substantiam mundi (I Joan. III, 17).*

(Homil. 27 in Evang., num. 3.) Ecce nos usque ad mortem nemo persequitur. Unde ergo probare possumus an diligimus inimicos? Sed est quod in pace sanctæ Ecclesiæ fieri debeat unde clarescat, si persecutionis tempore mori pro dilectione valeamus. Ecce idem Joannes dicit: *Qui autem habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo; quomodo caritas Dei manet in eo (I Joan. III, 17)?* Hinc etiam Joannes Baptista ait: *Qui habet duas tunicas, det unam non habenti (Luc. III, 11).* Qui ergo tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, quando in persecutione daturus est animam suam? Virtus ergo charitatis ut invicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate, quatenus omnipotenti Deo primum discat sua impendere, postmodum se.

CAP. X. — *Non diligamus verbo neque lingua (I Joan. III, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. XXI, num. 29.) Alii egenos fratres non student rebus fulcire, cum possint, sed blandis tantum sermonibus lovere; quos vehementer Jacobi predicatio sancta reprehendit, dicens: *Si autem frater et soror nudi sunt, et indigent victu quotidiano; dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, et calefacimini, et saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corporum, quid proderit (Jac. II, 15)?* Quos Joannes quoque apostolus admonet, dicens: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate (Joan. III, 12).* Dilectio itaque nostra semper exhibenda est, et veneratione sermonis, et ministerio largitatis.

CAP. XI. — *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus (I Joan. III, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. X, num. 27.) Per Joannem dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum; et quidquid petierimus ab eo, accipiemus (I Joan. III, 18).* Hinc Salomon ait: *Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. XXVIII, 9).* Cor quippe nos in petitione non reprehendit, cum resistere se præceptis ejus quem postulat, meminit; et oratio sit execrabilis, cum a censura avertitur legis; quia dignum profecto est ut ab ejus beneficiis sit quisque extraneus, cujus nimirum jussionibus non vult esse subjectus. (Num. 22.) Quia in re hoc est salubre remedium, ut cum se mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc primum in oratione defleat quod erravit; quatenus erroris macula cum fleatibus tergitur, in petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed curandum nimis est ne ad hoc: rursus proruat, quod se mundasse fleatibus exultat; ne dum deplorata iterum culpa committitur in conspectu justi iudicis, ipsa etiam lamenta levigentur. Solenter quippe debemus meminisse quod dicitur: *Ne iteres verbum in oratione tua (Eccl. VII, 15).* Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare. Ac si aperte dicat: cum male gesta

desseveris, nequaquam rursus facias quod in precibus iterum plangas.

CAP. XII. — *Item de eodem.*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 9.) Graviter namque unusquisque confunditur, quando mandata Dei, vel legendo, vel audiendo respicit, quæ vivendo contempsit. Hinc enim Joannis voce dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus ab eo, accipiemus (I Joan. III, 21).* Ac si diceret: Si id quod præcipit facimus, et id quod petimus obtinemus. Valde namque apud Deum utraque hæc necessarie congruunt, ut et oratione operatio, et operatione fuleatur oratio; hinc etenim Jeremias ait: *Scrutemur vias nostras, et queramus, et revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in caelis (Thren. III, 40).* Vias etenim nostras scrutari, est cogitationum interna discutere. Cor vero cum manibus levat qui orationem suam operibus roborat. Nam qui quis orat, sed operari dissimulat, cor levat, et manus non levat. Quisquis vero operatur et non orat, manus levat et cor non levat. Juxta ergo Joannis vocem, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitas nulla contradicit.

CAP. XIII. — *Deum nemo vidit unquam (I Joan. IV, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 88.) Sapientia quippe, quæ Deus est, si oculis omnium viventium occulta esset, hanc proculdubio sanctorum nemo vidisset. Sed ecce huic sententiæ Joannem audio concordantem, qui ait: *Deum nemo vidit unquam (I Joan. IV, 12).* Rursumque cum Testamenti Veteris Patres intueor, multos horum, teste ipsa sacræ lectionis historia, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Deum Jacob, et ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Gen. XXXII, 30).* Vidit Moyses Deum, de quo scriptum est: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum (Exod. XXXIII, 11).* Vidit Job Dominum, qui dicit: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te (Job. XLII, 5).* Vidit Isaias Dominum, qui ait: *Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum (Isa. VI, 1).* Vidit Michæas Dominum, qui dicit: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum caeli assistentem ei a dextris et a sinistris (III Reg. XXII, 19).* Quid est ergo quod tot Testamenti Veteris Patres Deum se vidisse testati sunt, et tamen de hac sapientia quæ Deus est, dicitur: *Abcondita est ab oculis omnium viventium (Job XXVIII, 21).* Et Joannes ait: *Deum nemo vidit unquam (Joan. I, 18);* nisi hoc quod patenter datur intelligi, quando hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest; ut anima gratia spiritus afflata per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentia non pertingat? Hinc est enim quod Jacob qui Deum se vidisse testatur, hunc non nisi in angelo vidit. Hinc est quod Moyses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo cum amico suo, ei inter ipsa verba suæ locutionis dixit: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste ut videam te (Exod. XXXIII, 13).* Certe enim si Deus non erat cum quo loquebatur, ostende mihi Deum diceret, et non ostendete temetipsum. Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur petebat videre quem videbat? Sed ex hac petitione ejus colligitur, quia eum sibi petere per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem ceruere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre; ut sic superna essentia mentis ejus oculis adlesset; quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo Patres Testamenti Veteris Dominum, et tamen juxta Joannis vocem: *Deum nemo vidit unquam;* et juxta beati Job sententiam sapientia quæ est Deus, abscondita est ab oculis omnium viventium,

quia in hac mortali carne consistentibus, et videri potuit per quasdam circumscriptiones imagines, et videri non potuit per incircumscriptionem lumen æternitatis. (Num. 89.) Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus, quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quod a beati Job sententia non abhorret, qui ait : *Abcondita est ab oculis omnium viventium*; quoniam quisquis sapientiam, quæ Deus est, vidit, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam videt, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest amplecti Deum simul et æternum; qui enim Deum videt, eo ipso moritur quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab hujus vitæ delationibus tota mente separatur. Unde ad eundem quoque Moysen dicitur : *Non enim videbit me homo, et riet* (Exod. xxxiii, 21). Ac si aperte diceretur : Nullus unquam spiritualiter vidit, et mundum carnaliter vivit. (Num. 90.) Sciendum vero est quod nonnulli fuerunt qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri; quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici et incommutabili essentia, aliud est claritas, aliud natura, sed ipsa est natura sua claritas, ipsa claritas natura est : quia enim suis directoribus hæc Dei sapientia se quomodoque ostendit : ut, ipse pollicetur, dicens : *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (Joan. xiv, 21). Ac si patenter dicat : Qui in vestra me cernitis, restat ut in mea me natura videatis. Hinc rursus ait : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Hinc Paulus dicit : *Nunc videmus per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognosco sum* (I Cor. xiii, 12). (Num. 91.) Videbimus igitur Deum, ipsumque erit præmium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tenebras accessa ejus luce gaudeamus. (Num. 92.) Nec tamen ita videbimus sicut videt ipse semetipsum; longe quippe dispariliter videt Creator se, quam videt creatura Creatorem. Nam quantum ad immensitatem Dei quidam nobis modus figitur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus. (Num. 93.) Sic profecto non ita conspiciamus Deum, sicut ipse conspicit se, sicut non ita requiescimus in Deo, quemadmodum requiescit in se. Nam visio nostra, vel requies erit utcumque similis visioni, vel requiei illius, sed æqualis non erit; ne enim jaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis penna nos sublevari, atque a nobis ad illum erigimur intuendum; raptique intentione cordis, et dulcedine contemplationis, alio modo a nobis imus in ipsum. Et jam hoc ipsum ire nostrum, minus est requiescere, et tamen sic ire, perfecte requiescere est; et perfecta ergo requies est, quia Deus cernitur, et tamen adequanda non est requiei illius, qui non a se in aium transit ut quiescat. Et itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis, quia quod illius requies est, hoc nostra imitatur. Namque ut beati atque æterni simus in æternum, imitamur æternum, et magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis; nec exsortes sumus ejus quem imitari possumus, quia et videntes participamus, et participantes imitamur. Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando cœterna Dei sapientia, quam modo per ora prædicationum quasi per decurrentia flumina sumimus, in ipso suo fonte bibimus.

CAP. XIV. — *Deus charitas est* (I Joan. iv, 16).

(Hom. 30 in Evang., num. 1.) Ipse namque Spiritus

A sanctus amor est. Unde et Joannes dicit : *Deus charitas est* (I Joan. iv, 8). Qui ergo mente integra Deum desiderat, profecto habet quem amat. Neque enim quisquam posset Deum diligere, si eum quem diligeret non haberet.

CAP. XV. — *Perfecta charitas foras mittit timorem* (I Joan. iv, 18).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 55.) Lex namque sub percussione ultionis populum tenuit, ut quisquis sub illa peccaret, protinus morte puniretur; nec plebs Israelitica ex amore Domino, sed ex timore serviebat. Nunquam vero impleri justitia per timorem potest, quia juxta Joannis vocem : *Perfecta charitas foras mittit timorem* (I Joan. iv, 18). Et Paulus adoptivos filios consolatur, dicens : *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba Pater* (Rom. viii, 15).

CAP. XVI. — *Omnis iniquitas peccatum est* (I Joan. v, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 57.) Quamvis inter iniquitatem atque peccatum nihil distare perhibeat Joannes apostolus, qui ait, *Iniquitas peccatum est* (I Joan. iii, 4), ipso tamen usu loquendi plus iniquitas quam peccatum sonat, et omnis se homo libere peccatorem fatetur, iniquum vero dicere nonnunquam erubescit. Inter scelera vero et delicta hoc distat, quod scelus etiam pondus peccati transit, delictum vero pondus peccati non transit, quia cum offerri sacrificium per legem jubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto, et nonnunquam scelus in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Unde et per Psalmistam dicitur : *Delicta quis intelligit* (Psal. xviii, 33)? Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur; peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo invisibiliter perpetrantur.

CAP. XVII. — *Qui non diligit fratrem suum quem videt* (I Joan. iv, 20).

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 28.) Qui autem duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor et proximi, per amorem Dei amor proximi gignitur, et per amorem proximi Dei amor nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit : et tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejus dilectionis gremio prius proximi charitate lactamur. Quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicitur per legem Dominus : *Dilige proximum tuum*, præmissi dicens : *Dilige Dominum Deum tuum* (Deut. vi), ut scilicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursus quia amor Dei et proximi amoris calescit, testatur Joannes qui increpat dicens : *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere* (I Joan. iv, 20)? Quæ tamen divina lectio per timorem nascitur, si in affectum crescendo permulatur.

CAP. XVIII. — *Et est peccatum ad mortem* (I Joan. v, 16).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 82.) Peccatum quippe usque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac penitentiam non emendatur, de quo videlicet peccato per Joannem dicitur : *Est peccatum ad mortem : non pro illo dico ut roget* (I Joan. v, 16). Peccatum namque ad mortem est peccatum usque ad mortem, quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, ejus venia frustra posulatur.

IN EPISTOLAM S. JOANNIS TERTIAM.

CAPUT PRIMUM. — *Nos ergo debemus suscipere hujusmodi* (III Joan. 8).

(Homil. 20 in Evangel., num. 12.) De quibusdam peregrinantibus fratribus Gaius per Joannem dicitur :

Pro nomine enim Christi profecti sunt, nihil accipientes a gentibus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis (III Joan. v. 8). Qui enim spiritalia dona habentibus temporalia subsidia tribuit, in ipsis donis spiritualibus cooperatur existit. Nam cum pauci sunt qui spiritalia dona percipiunt, et multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc se divites virtutibus pauperum inserunt, quod eisdem sanctis pauperibus de suis divitiis solatiantur.

CAP. II. — *Is qui amat primum gerere (III Joan. 8).*

(In exposit. Ezech. lib. 1, hom. 9, num. 17.) Magna inquisitione res indiget, cum recti operis viam teneamus, utrum semper despiciere derogantium verba debeamus, an certe aliquando compescere; de qua re sciendum quia linguas detrahentium sicut nos-

tro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam inlialiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat; aliquando autem etiam compescere; ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. Hinc est quod Joannes obtreclatoris sui linguam redarguit, dicens: *Is qui amat primum gerere in eis, Diotrefes, non recipit nos; propter hoc, si venero, commoneam ejus opera, quæ facit, verbis malignis garruens in nos (III Joan. v. 9).* Hinc Paulus iterum detrahentibus Corinthiis loquitur, dicens: *Epistolæ, iniquiunt, graves sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma, sermo contemptibilis: hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per Epistolam absentes, tales et præsentem in opere (II Cor. x, 10).*

IN EPISTOLAM S. JUDÆ.

CAPUT UNICUM. — *Jesus populum de terra Ægypti salvans (Jud. 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 35.) Hoc semper electi provident ut ante ad justitiam rediant, quam sese ira judicis inextinguibiliter accendat; ne ultimo flagello deprehensi, simul eis finiatur vita cum culpa. Flagellum quippe tunc diluit culpam, cum mutaverit vitam. Nam cujus mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo divina percussio, aut purgatio in nobis vite præsentis est, aut initium pænæ sequentis. Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictum est: *Qui fugis dolorem in præcepto (Psal. xcii, 20);* quia dum flagellatur iniquus, et corrigitur, audire præceptum noluit, audit dolorem. Dolor ergo in præcepto flingitur ei qui a malis operibus, quasi præcepti vice dolore cohibetur. De his vero quos damnant flagella, et non liberant, dicitur: *Perçu: sisti eos nec doluerunt, attrivisti eos et renuerunt accipere disciplinam (Jerem. v, 3).* His flagella ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant. Unde per Moysen Dominus dicit: *Ignis exarsit ab*

ira mea, et ardebit usque ad inferos deorsum (Deut. xxxii, 22). Quantum ad præsentem etenim percussioem spectat, recte dicitur: *Ignis exarsit ab ira mea.* Quantum vero ad æternam damnationem, aperte mox subditur: *Et ardebit usque ad inferos deorsum.* Licet a quibusdam dici soleat illud quod scriptum est: *Non judicat Deus bis in idipsum (Naham 1, 9);* qui tamen hoc quod per prophetam de iniquis dicitur, non attendunt: *Et duplici contritione contere eos (Jerem. xvii, 18).* Et id quod alias scriptum est: *Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit (Judæ v).* Quibus tamen si consensum præbemus quamlibet culpam bis ferri non posse, hoc ex peccato percussis, atque in peccato suo morientibus debet æstimari, quia eorum percussio hic cæpta, illic perficitur, ut in correptis unum flagellum sit quod temporaliter incipit, sed in æternis suppliciiis consummatur; quatenus eis qui omnino corrigi renuunt, jam præsentium flagellorum percussio sequentium sit initium tormentorum.

LIBER SEPTIMUS.

De Testimoniis in Apocalypsim S. Joannis Apostoli.

CAPUT PRIMUM. — *Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia (Apoc. 1, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 13.) Arcturi nomine, qui in coeli axe constitutus septem stellarum radiis lucet, Ecclesia universalis exprimitur; quæ in Joannis Apocalypsi (1, 12, 20) per septem Ecclesias septemque candelabra figuratur, quæ bona in se septiformis gratiæ Spiritus continet, claritate summæ virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet.

CAP. II. — *Item de eodem.*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num 18.) Septenario numero sanctæ Ecclesiæ universitas designatur. Unde Joannes in Apocalypsi (1, 4) septem Ecclesiis scribit, sed per eas quid aliud quam universalem intelligi Ecclesiam voluit? quia nimirum universalis Ecclesia ut plena septiformis gratiæ Spiritu signaretur, Elisæus super puerum mortuum septies inspirasse describitur (IV Reg. iv). Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies inspirat; quia ei dona Spiritus sancti septiformis gratiæ misericorditer tribuit.

CAP. III. — *Angeli sunt septem Ecclesiarum (Apoc. 1, 20).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 14.) Quia æpe Scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ pro eo quod gloriam regni cælestis annuntiant, angelorum solet nomine designare, possumus angelos etiam sanctos prædicatores accipere. Hinc est enim quod Joannes in Apocalypsi (1, 4) septem Ecclesiis scribens, angelis Ecclesiarum loquitur, id est prædicatoribus

populorum. Hinc per prophetam ait: *Et angeli pacis amare stebunt (Isa. xxxiii, 7).* Hinc rursus Malachias propheta loquitur, dicens: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (Malach. ii, 7);* hinc Paulus ait: *Magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria (I Tim. iii, 6).* Qui igitur dispensationis mysterium postquam apparuisse angelis dixit, *Prædicatum est gentibus* subdidit, profecto angelorum nomine prædicatores sanctos, id est veritatis nuntios, designavit.

CAP. IV. — *Habes illic tenentes doctrinam (Apoc. 1, 14).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 15.) Cain tempus Antichristi non novit, et tamen membrum Antichristi pro merito fuit (Genes. iv). Judas sævitiæ persuasionis illius ignoravit, et tamen juri crudelitatis ejus avaritia succubuit (Act. vii). Simon divisus longe ab Antichristi temporibus existit, et tamen ejus sese superbæ miraculorum potentiam perverse appetendo conjunxit. Sic iniquum corpus suo capiti, sic membris membra junguntur, cum et cognitione se nesciunt, et tamen sibi actione copulantur. Neque enim Pergamus Balaam libros aut verba cognoverat, et tamen ejus nequitiam sequens voce supernæ increpationis audiebat: *Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum coram filiis Israel; edere et fornicari*

(Apoc. ii, 14). Thyatiræ quoque Ecclesiam a Jesabel no-
tia et tempora et loca dividebant; sed quia eam par-
vite reatus astrinxerat, inesse ei Jesabel dicitur,
atque operibus perversis insistere, angelo attestante,
qui ait: *Haabeo adversus te aliqua, quia permittis mul-
lierem Jesabel, quæ se dicit prophetem, docere, et se-
ducere servos meos, fornicari et manducare de idolo-
thyis (Ibid., 20)*. Ecce quia reperiri potuerunt qui
Jesabel vitam reproba actione secuti sunt, Jesabel
illie inventa memoratur. Quia videlicet pravum cor-
pus conjuncti mores unum faciunt: etiamsi hoc loca
vel tempora scindunt. Unde fit ut in perversis suis
imitatoribus, et iniquis quisque maneat qui jam
præterit, et in suis operatoribus ipse iniquorum ac-
tor jam appareat qui necdum venit.

CAP. V. — *Quod nemo scit nisi qui accipit (Apoc.
ii, 17)*.

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 4.) Videre
quippe perfecte cœterum Deo sapientiam, hoc
est quod habere. Unde ad Joannem de munere
vincentis dicitur: *Dabo tibi calculum candidum, et in
calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi
qui accipit (Apoc. ii, 17)*. In hac etenim vita scire
qui vel videre possumus, etiam quod non accepimus:
habere vero nomen novum in calculo inscriptum, est
in æterno præmio notitiam Dei humanis mentibus
inuitatam, quam scire non potest nisi qui hanc etiam
acceperit, habere.

CAP. VI. — *Esto vigilans, et confirma (Apoc. iii, 2)*.

(Regul. Pastoral. tert. part., admonit. 55.) Per
Salomonem dicitur: *Qui mollis et dissolutus est in
opere suo, frater est sua opera dissipantis (Prov. xviii,
9)*. Quia videlicet qui cœpta bona districte non exe-
quitur, dissolutione negligentis manum destruens
imitatur. Hinc Sardis Ecclesie ab angelo dicitur:
*Esto vigilans, et confirma cœtera quæ moritura erant;
non enim invenio opera tua plena coram Deo (Apoc.
iii, 2)*. Quia igitur plena coram Deo ejus opera inventa
non fuerant, moritura reliqua etiam quæ erant gesta
prædicabat. Si enim quod mortuum in nobis est, ad
vitam non accenditur hoc etiam exstinguitur quod
quasi adhuc vivum tenetur.

CAP. VII. — *Qui vicerit faciam illum columnam in
templo Dei (Apoc. iii, 12)*.

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 42.) *Qui vicerit,
faciam illum columnam in templo Dei mei (Apoc. iii,
12)*. Nam quisquis in Dei opere recta intentione fir-
matur, columna in structura fabricæ spiritualis erigitur,
ut in hoc templo, quod est Ecclesia, positus,
et utilitati sit et decori.

CAP. VIII. — *Utinam frigidus esses aut calidus
(Apoc. iii, 15)*.

(Regul. Pastoral. tert. part., admonit. 55.) *Utinam
frigidus esses aut calidus; sed quia tepidus es, et nec
frigidus nec calidus, incipiam te vomere ex ore meo
(Apoc. iii, 15)*. Calidus quippe est qui bona studia ar-
ripit et consummat: frigidus vero est qui consum-
manda nec inchoat. Et sicut a frigore per teporem
transit ad calorem, ita a calore per teporem redit
ad frigus. Quisquis ergo amisso infidelitatis frige-
re vivit, sed nequaquam tepore superato excrescit
ut ferveat, proculdubio calore desperato, dum noxio
in tepore demoratur, agit ut frigescat. Sed sicut ante
teporum frigus sub spe est, ita post frigus tepor in
desperatione; qui enim adhuc in peccatis est, con-
versionis fiduciam non amittit: qui vero post con-
versionem tepuit, et spem quæ esse potuit de frigore
subtraxit. Aut calidus ergo quisque esse, aut frigidus
queritur, ne tepidus evomat: ut videlicet, aut
necdum conversus adhuc de se conversionis spem
præbeat, aut jam conversus in virtutibus inardescat,
ne evomat tepidus; quia a calore quem proposuit,
torpore ad noxium frigus redit.

CAP. IX. — *Quia dicitis quia dives sum (Apoc. iii, 17)*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 6.) Voce an-
geli prædicatori Laodicæ dicitur: *Dicitis quod dives
sum, et locupletatus, et nullius ego, et nescis quia tu*

*es miser et miserabilis, pauper et nudus et cæcus (Ibid.,
17)*. Quasi divitem se asserit qui per arrogantiam
superbitatis extollitur, sed pauper, cæcus et nudus arguitur.
Pauper utique, quia virtutum divitias non habet;
cæcus, quia nec paupertatem quam patitur
videt; nudus, quia primam stolam perdidit, sed pe-
jus, quia se nec perdidisse cognoscit.

CAP. X. — *Suadeo tibi emere aurum (Apoc. iii, 18)*.

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 61.) Quid vero
aurum nisi sapientiam appellat, de qua per Salomonem
dicitur: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore
sapientis (Prov. xxi, 20)*? Aurum nempe sapientiam
vidit, quam thesaurum vocavit; quæ et recte auri
appellatione signatur, quia sicut aurum temporalia,
ita sapientia bona æterna meretur. Si aurum sapien-
tia non esset, nequaquam Laodicæ Ecclesie ab an-
gelo diceretur: *Suadeo tibi a me emere aurum igni-
tum (Apoc. iii, 18)*. Aurum quippe emimus, cum
accepturi sapientiam prius obedientiam præbimus,
ad quem videlicet nos contractum bene quidam sa-
piens excitat, dicens: *Concupiscens sapientiam serva
mandata: et Dominus præbebit illam tibi (Eccli.
i, 55)*.

CAP. XI. — *Et collyrio inunge oculos tuos
(Apoc. iii, 18)*.

(Regul. Pastor. i part., cap. 11.) Per angelum di-
citur: *Collyrio inunge oculos tuos ut videas (Apoc.
iii, 18)*. Collyrio quippe oculos ut videamus, inun-
guimus, cum ad cognoscendam veri luminis clari-
tatem, intellectus nostri aciem medicamine ope-
rationis adjuvamus.

CAP. XII. — *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum
(Apoc. iii, 21)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 53.) Bene
autem sancti viri Scripturæ sacræ testimonio reges
vocantur, quia prælati cunctis motibus carnis, modo
luxuriæ appetitum frenant, modo æstus avaritiæ
temperant, modo gloriam elationis inclinant, modo
suggestiones livoris obruunt, modo ignem furoris
exstinguunt. Reges ergo sunt, quia tentationum
suarum motibus non consentiendo succumbere, sed
regendo præesse noverunt. Quia igitur ab hac po-
testate regiminis potestatem transeunt retributionis,
dicatur recte: *Reges in solio collocat in perpetuum
(Job xxxvi, 7)*. Semetipsos enim regendo ad
tempus fatigati sunt, sed in regni erectionis interuæ
[At. æternæ] solio in perpetuo collocantur, et eo
illie accipiunt alios digne judicare, quo hinc nesciunt
sibimetipsis nequiter parcere. Hinc enim alias dicitur:
*Donec justitia convertatur in judicium (Psal.
xciii, 15)*. Paulus de se usque consortibus dicit:
Ut nos efficeremur justitia in ipso (III Cor. v, 21).
Justitia ergo in judicium vertitur, quia hi qui nunc
juste atque irreprehensibiliter vivunt, tunc judi-
candi potentiam nanciscuntur. Hinc Laodicæ Ec-
clesiæ Dominus dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere
mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum
Patre meo in throno ejus (Apoc. iii, 21)*. Vincens Do-
minus in throno cum Patre sedisse se asserit, quia
post passionis certamina, post resurrectionis palmam
clarius se omnibus quod potestati Patris esset æqualis
indicavit, eique se non disparem, calato auleo-
moris, innotuit. Unde et Mariæ necdum se credenti
Patri similem dicit: *Noli me tangere, nondum enim
ascendi ad Patrem (Joan. xx, 17)*. Nobis enim in
throno Filii sedere, est ex ejusdem Filii potestate
judicare. Quia enim judicij principatum ex ejus
virtute percipimus, velut in ejus throno residemus.
Nec abhorret a vero quod alias super duodecim
thronos sessuros testatur esse discipulos (*Math. xix*):
hic vero in throno suo perhibet esse sessuros; per
thronum vero Filii, singulare culmen judiciariæ po-
testatis ostenditur: hoc ergo duodecim thronis
quod uno throno Filii designatur, quia videlicet
universale judicium ex Mediatoris nostri interven-
tione percipitur.

CAP. XIII. — *Et mittent coronas suas ante thronum* A
(Apoc. iv, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 20.) Sancti autem viri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se editos, et non virtute propria, sed præveniente superna gratia ad meliora se vota, vel opera commutatos; et qui liquid sibi mali inesse cognoscunt, de mortali propagine sentiunt meritum: quidquid vero in se boni inspicunt, immortalis gratiæ cognoscunt donum; eique de accepto munere debitores fiunt, qui et puniendo dedit eis bonum velle quod noluerunt, et subsequendo concessit bonum posse quod voluit. Unde bene per Joannem dicitur: *Adoraverunt viventem in sæcula sæculorū, mittentes coronas suas ante thronum Domini* (Apoc. iv, 10). Coronas namque suas ante thronum mittere, est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed auctori; ut ad illum referant gloriam laudis, a quo se sciunt vires accepisse certaminis.

CAP. XIV. — *Vidi subter aræ animas interfectorum* B
(Apoc. vi, 9).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 11.) In Joannis Apocalypsi dicitur: *Vidi subter altare animas interfectorum propter Verbum Dei, et propter testimonium Jesu quod habebant; et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, sanctus et verus non iudicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Ubi illico adiungitur: Datae sunt illis singulæ stolæ albæ. Et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum* (Ap. c. vi, 9, sqq.). Quid est animas vindictæ petitionem dicere, nisi diem extremi iudicii, et resurrectionem exsinctorum corporum desiderare. Magnus quippe earum clamor magnum est desiderium, tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat; et tanto majorem vocem in aures incitæ scripti spiritus exprimit, quanto se in ejus desiderium plenius fundit. Animarum igitur verba ipsa sunt desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta non diceret: *Desideria cordis eorum audiet auris tua* (Psal. ix, 17). Sed cum aliter moneri solet mens quæ petiit, aliter quæ petiit, et sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo requiescant, quomodo dicuntur petere quas ab interna voluntate constat nullatenus discrepare? Quomodo dicuntur petere quas et voluntatem Dei certum est, et ea quæ futura sunt non ignorare? Sed in ipso positæ, aliquid ab ipso petere dicuntur, non quod quidquam desiderent quod ab ejus voluntate quem cernunt discedat, sed quo mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso ergo accipiunt ut ab ipso petant quod eum facere veile noverant. De ipso bibunt quod ab ipso sitiunt, et modo nobis adhuc incomprehensibili in hoc quod petendo esuriunt, præsciendo satiantur. Discordarent ergo a voluntate Conditoris, si quæ eum vident velle non peterent, eique minus inhærerent, si voluntatem ejus desiderio pigriori pulsarent. Quibus responsum Divinitatis dicitur: *Requiescite tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum et fratrum eorum*. Desiderantibus animabus, *requiescite adhuc modicum dicere, est inter ardorem desiderii ex ipsa præscientia solatium consolationis aspirare: ut animarum vox sit, hoc quod amantes desiderant, et respondentis Dei sermo sit hoc quod eas retributionis certitudine inter desideria confirmat. Respondere ergo ejus, est ut collectionem fratrum expectare debeant, eorum mentibus libenter expectant si moras infundere; ut cum carnæ resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum fratrum augmento gaudentur.*

CAP. XV. — *Et datae sunt illis singulæ stolæ*
(Apoc. vi, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 25.) Sanctæ Ecclesiæ in fine suo duplum recipere, et in singulis tuis, et de beatitudine animæ, et de carnis incor-

ruptione gaudere. Hinc est enim quod per prophetam de electis dicitur: *In terra sua duplicia possidebunt* (Isa. lxi, 7). Hinc est quod Joannes apostolus de sanctis finem mundi quærentibus dicit: *Datae sunt illis singulæ stolæ albæ; et dictum est eis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum et fratrum eorum* (Apoc. vi, 11). Ante resurrectionem sancti singulas stolæ accipiunt, quia sola animarum beatitudine perfruuntur; in fine autem mundi binas habituri sunt, quia cum mentis beatitudine etiam carnis gloriam possidebunt.

CAP. XVI. — *Et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus* (Apoc. vi, 12).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 8.) Aliquando in sacro eloquio solis nomine prædicatorum claritas designatur. Sic per Joannem dicitur: *Factus est sol ut saccus cilicinus* (Apoc. vi, 12). In extremo quippe tempore sol quasi cilicinus saccus ostenditur, quia fulgens vita prædicatorum ante reproborum oculos aspera et despecta monstratur.

CAP. XVII. — *Amicti stolis albis et palmæ*
(Apoc. vii, 9).

(Homil. 5, lib. ii, in Ezechiel. l., num. 22.) Quid per palmas nisi præmia victoriæ designantur: ipse quippe dari vincentibus solent. Unde de his quoque qui in certamine martyrii antiquum hostem vicerant, etiam victores in patria gaudebant, scriptum est: *Palmæ in manibus eorum, et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, et Agno* (Apoc. vii, 9, 10); palmas quippe in manibus habere est victorias in operatione tenuisse, cujus operationis palma ibi retribuitur, ubi jam sine certamine gaudetur.

CAP. XVIII. — *Factum est silentium in cælo*
(Apoc. viii, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 52.) Bene conversantibus primum solitudo mentis tribuitur, ut exurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premant, ut ebullientes ad infima curas cordis, per superni gratiam restringant amoris, omnesque motus importune se offerentium levium cogitationum, quasi quasdam circumvoantes muscas ab oculis mentis abigant manu gravitatis, et quoddam sibi cum Domino intra se secretum querant, ubi cum illo, exteriore cessante strepitu, per interna desideria silenter loquantur. (Num. 5.) De hoc secreto cordis alias dictum est: *Factum est silentium in cælo quasi media hora* (Apoc. viii, 1). Cælum quippe Ecclesiæ electorum vocatur; quæ ad sublimia, dum per sublevationem contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tumultus premit, atque intra se Deo quoddam silentium facit: quod quidem silentium contemplationis, quia in hac vita non potest esse perfectum, factum media hora dicitur. Nolenti quippe animo cogitationum tumultu i se strepitus ingerunt, etiam sublimibus intentum rursus ad respicienda terrena cordis oculum violenter trahunt. Unde scriptum est: *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 15). Bene ergo factum hoc silentium, non integra, sed media hora describitur, quia hic contemplatio nequaquam perficitur, quanvis ardentem inchoetur.

CAP. XIX. — *Item de eodem.*

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 2, num. 14.) *Factum est silentium quasi hora media* (Ibid.). Cælum quippe est anima justi, sicut per prophetam Dominus dicit: *Cælum mihi sedes est* (Isa. lvi, 1); *Et, Cæli enarrant gloriam Dei* (Psal. xviii, 1). Cum ergo quies contemplatiæ vite agitur in mente, silentium fit in cælo, quia terrenorum actuum strepitus quiescit a cogitatione, ut ad secretum intimum aurem animus apponat. Sed quia hæc quies mentis esse in hac vita perfecta non potest, nequaquam hora integra factum in cælo silentium dicitur, sed

quasi media, ut neque ipsa media plane sentiatur, **A** cum præmittitur quasi: quia mox ut se animus sublevare cœperit, et quietis intimæ lumine perfundi, redente citius cogitationum strepitu, de semetipso confunditur, et confusus cœcatur.

CAP. XX. — Potestas enim equorum in ore eorum
(Apoc. ix, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 48.) Quale itaque illud persecutionis tempus apparebit, quando ad perversendam fidei pietatem alii verbis seviunt, alii gladiis; quia quod eis ab aliis verbis blandientibus dicitur, hoc ab aliis gladiis ferientibus imperatur? Quæ utrorumque actio, id est potentium atque loquentium, in Joannis Apocalypsi brevi est sententia comprehensa, qua dicitur: *Potestas equorum in ore, et in caudis eorum erat* (Apoc. ix, 19). In ore namque doctorum scientia, in caudis vero secularium potentia figuratur. Per caudam quippe quæ retro est, hujus sæculi postponenda temporalitas designatur, de qua Paulus apostolus dicit: *Unum autem quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ ante sunt extensus* (Philip. iii, 15). Retro est enim omne quod transit, ante vero est omne quod veniens permanet. Istis vero equis, id est prædicatoribus ubique carnali impulsu currentibus, in ore et in cauda potestas est, quia ipsi quidem perversa suadendo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea quæ se retro sunt exultant. Et quia ipsi apparere despicibiles queunt, ab iniuriis auditoribus suis per eos sibi reverentiam exigunt quorum patrocinii fulciuntur.

CAP. XXI. — Signa quæ locuta sunt septem tonitrua
(Apoc. x, 4).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 15.) Urgente etenim sine mundi superna scientia proficit, et largius cum temporibus excrevit; hinc namque per Daniëlem dicitur: *Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia* (Dan. xii, 4). Hinc Joanni in prior parte revelationis angelus dicit: *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua* (Apoc. x, 4). Cui tamen ejusdem revelationis termino præcipit, dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ hujus libri* (Apoc. xxii, 10). Pars quippe revelationis anterior signari præcipitur, terminus prohibetur, quia quicquid in sanctæ Ecclesiæ initiis latuit finis quotidie ostendit.

CAP. XXII. — Atrium autem quod foris templum ejice
(Apoc. xi, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 16.) In Apocalypsi scriptum est: *Atrium quod foris templum, ejice foras, ne metiaris enim* (Apoc. xi, 2). Quid enim atrium aliud quam latitudinem significat vitæ præsentis? Et recte foris templum sunt, qui per atrium designantur; atque ideo metiendi non sunt, quia angusta porta est quæ ducit ad vitam, et latitudo vitæ pravorum non admittitur ad mensuras et regulas electorum.

CAP. XXIII. — Hi sunt duæ olivæ et duo candelabra
(Apoc. xi, 4).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 3.) Duo illi eximii prædicatoribus dilata morte subtrahitur sunt, ut ad prædicationis usum in fine revocentur; de quibus per Joannem dicitur: *Hi sunt duæ olivæ et duo candelabra in conspectu Domini terre natantes* (Apoc. ii, 4). Quorum unum in Evangelio per semetipsam Veritatis pollicetur, dicens: *Elias venturus est, et restituet omnia* (Matth. xvii, 11).

CAP. XXIV. — Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus
(Apoc. xii, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 25.) Cum figuratæ sol ponitur, aliquando Dominus, aliquando persecutio, aliquando de re qualibet manifestæ visionis ostensio, aliquando autem intelligentiæ sapientium designatur. Per solem quippe Dominus figuratur, sicut libro Sapientiæ cognitur quod omnes impii in extremi diei iudicii cognita sua damnatione dicturi sunt: *Erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ non*

luxit nobis, et sol non ortus est nobis (Sap. v, 6). Ac si aperte dicant: Interni in nobis luminis radii non refusit. Unde et Joannes ait: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus* (Apoc. xii, 2). In sole enim illustratio veritatis, in luna autem quæ menstruis suppletionibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur; sancta autem Ecclesia quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur; quia vero cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit.

CAP. XXV. — Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum
(Apoc. xii, 4).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 17.) Stellarum nomine aliquando sanctorum justitia quæ in hujus vitæ tenebris lucet, aliquando vero hypocritarum fietio demonstratur; quia bona quæ faciunt, ad percipiendas laudes hominibus ostendunt. Si enim recte viventes stellæ non essent, nequaquam Paulus discipulis diceret: *In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo* (Philip. ii, 15). Nam si inter eos qui recta agere videntur, quidam de actione sua retributionem favoris humani non quærent, nequaquam stellas Joannes ruere a cœlestibus videret, dicens: *Misit draco caudam, et traxit tertiam partem stellarum* (Apoc. xii, 4). Draconis enim cauda stellarum pars trahitur, quia extrema persuasione Antichristi quidam qui videntur lucere, rapiuntur. Stellas namque in terram trahere, est eos qui videntur studio vite cœlestis inhærere, ex amore terreno iniquitate aperti erroris involvere.

CAP. XXVI. — Item de codicibus

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 25.) De hac cauda Behemot istius sub draconis specie per Joannem dicitur: *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli; et misit eam in terram* (Ibid.). Cœlum namque est Ecclesia, quæ in hac nocte vitæ præsentis, dum in se innumeras sanctorum virtutes continet, radiantibus desuper sideribus fulget, sed draconis cauda in terram stellas dejicit: quia illa Satanæ extremitas per audaciam assumpti hominis erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia invenit, obtinendo reprobos ostendit. Stellas de cœlo in terram cadere, est relicta nonnullos spe cœlestium, illo duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare.

CAP. XXVII. — Michael et angeli ejus præliantur
(Apoc. xii, 7).

(Homil. 34 in Evang., num. 9.) Michael namque, quis sicut Deus. Et quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, ut ex ipso actu et nomine detur intelligi, quia nullus potest facere quod facere prævalet Deus. Unde et ille antiquus hostis qui esse Deo per superbiam similis concupivit, dicens: *In cœlum ascendam, super astra cœli exaltabor solum meum, sededo in monte testamenti in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (Isa. xiv, 13). Dum in fine mundi in sua virtute relinquitur extremo supplicio peritendus, cum Michaelo archangelo præliaturus esse perhibetur; sicut per Joannem dicitur: *Factum est prælium cum Michaele archangelo* (Apoc. xii, 7); ut qui se ad Dei similitudinem superbus extulerat, per Michaelem peremptus discat quia ad Dei similitudinem per superbiam nullus exsurgat.

CAP. XXVIII. — Quia projectus est accusator
(Apoc. xii, 10).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 15.) Astutus quippe adversarius cum: emen vestrum inter prospera bene egisse considerat, reprobare apud iudicem per adversa festinat. Unde recte in Apocalypsi voce angelica dicitur: *Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte* (Apoc. xii, 10). Scriptura autem sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autem pro adversis ponere consuevit. In die ergo et nocte arcusare non desinit, quia modo nos in prosperis, modo in adversis accusabiles ostendere contendit. In

die accusat, cum prosperis male nos uti instruat. In nocte accusat, cum in adversis non habere patientiam demonstrat.

CAP. XXIX. — *Et vidi aliam bestiam ascendentem* (Apoc. xiii, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 59.) *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra habentem cornua duo, similia agni; et loquebatur ut draco* (Apoc. xiii, 11). Priorem quippe bestiam, id est Antichristum superiore jam descriptione narraverat: post quem etiam hæc alia bestia ascendisse dicitur, quia potest eum multitudo predicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere, est de terrena gloria superbiere. Quæ habet duo cornua agni similia, quia per hypocrisis sanctitatis, eam quam in se veraciter Dominus habuit singularem, sibi inesse et sapientiam mentitur et vitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobus serpentinum virus infunditur, recte illic subditur: *Et loquebatur ut draco*. Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret, sed assumit agni speciem ut draconis exerceat operationem.

CAP. XXX. — *Væ terræ et mari quia descendit* (Apoc. xii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 4.) Mundi tempus dum venientibus annis agetur, crebrescentibus malis afficitur; et unde ætatis augmentum percipit, inde salutis dispendium sentit. Tribulationes namque cum temporibus crescunt, et eo detrimenta vitæ debilius tolerat, quo quasi ad vitam provector durat; totis enim contra illum antiquus hostis viribus solvitur, qui quamvis jam nunc interit, pro eo quod supernæ conditionis beatitudinem amisit; tunc tamen plenius exstinguitur, quando et a tentandi licentia abstractus, exterius incendiis religatur. Unde et extrema mundi atrocius tentaturus aggreditur: quia tanto fit ferventior ad sævitiam, quanto se vicinior sentit ad pœnam. Considerat quippe quod iuxta sit ut licentiam nequis imæ libertatis amittat, et quantum brevitate temporis angustatur, tantum multiplicitate crudelitatis expanditur; sicut de illo voce angelica ad Joannem dicitur: *Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnum, sciens quod modicum tempus habet* (Apoc. xii, 12). Tunc ergo in magnæ iræ furorem se dilatat, ne qui in beatitudine stare non potuit, in damnationis suæ foveam cum paucis ruat. Tunc quidquid nequiter valuerit, callidius exquirat. Tunc cervicem superbiæ altius erigit, et per damnatum illum quem gestat hominem, omne quod temporaliter prævalet, nequiter ostendit.

CAP. XXXI. — *Ut etiam ignem faceret de cælo descendere* (Apoc. xiii, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 62.) Velut enim olla fervens est unaquæque tunc anima, cogitationum suarum impetus quasi spumas undarum ardentium sustinens, quas et ignis zeli commovet, et ipsa temporalis oppressio in ore ollæ intrinsecus clausa tenet. Unde Joannes quoque, cum hujus bestie signum narraret, adjunxit: *Ita ut ignem faceret de cælo descendere* (Apoc. xiii, 15). Ignem quippe descendere, est de cælestibus electorum animas sancti zeli flammæ emanare.

CAP. XXXII. — *Illi sequuntur Agnum quocunque ierit* (Apoc. xiv, 4).

(Regul. Pastoral. iii, part., admonit. 29.) Per Joannem dicitur: *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt: qui sequuntur Agnum quocunque abierit* (Apoc. xiv, 4). Et quod, *Canticum cantant quod nemo possit dicere, nisi illuc centum quadraginta et quatuor millia*. Singulariter quippe canticum Agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de carnis incorruptique gaudere: quod tamen ceteri electi cantant

cum audire possunt, licet dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celestium lætitudinem sunt, quamvis ad eorum præmia non assurgant.

CAP. XXXIII. — *Habentem in manu sua falcem* (Apoc. xiv, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 21.) *Vidi, et ecce nubes candida; et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutum* (Apoc. xiv, 14). Potestas enim divini judicii, quia undique stringit, circulus dicitur. Et quia intra se omnia incidendo complectitur, falcis appellatione signatur. In falce enim quidquid inciditur, quaquaversum flectitur, intus cadet. Et quia potestas superni judicii nullatenus evitatur (intra ipsam quippe sumus, quolibet fugere conemur), recte cum venturus iudex ostenditur, falcem tenere perhibetur: quia cum potenter ad omnia obviam, incidendo circumdat. Esse se intra judicis falcem vidit Propheta, cum diceret: *Si ascendero in cælum tu illic es; si descendero ad infernum, ades: si sumpsero pennas meas ante lucem, et habitavero in postremo maris. Etenim illic manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua* (Psal. cxxxviii, 8, 9, 10). Intra quamdam esse falcem se vidit, cum ex nullo sibi loco petere fugæ auditum posse cognovit, dicens: *Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus* (Psal. lxxiv, 7), subaudis patet via fugiendi. Atque mox ipsam supernæ potentis omnimodam comprehensionem subdens, ait: *Quoniam Deus iudex est*. Ac si diceret: Fugiendi via undique deest, quia ille iudicat qui ubique es.

CAP. XXXIV. — *Et præcinctum circa pectora zona* (Apoc. xxi, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 26.) Auri nomine splendor supernæ civitatis accipitur, sicut hanc Joannes se vidisse testatur, dicens: *Ipsa aurum mundum simile vitro mundo* (Apoc. xxi, 18). Aurum namque ex quo illa constat, simile vitro dicitur, ut et per aurum clara, et per vitrum perspicua designetur. Auri rursus nomine charitas intimatur, sicut angelum quem sibi loqui idem Joannes aspexit, ad mamillas zona aurea cinctum vidit (Apoc. xv, 6): quia nimirum supernorum civium pectora, dum pœnali jam nunquam timori subjecta sunt, atque a se vicissim nulla scissione solvuntur, ex sola se charitate constringunt. Zonam quippe auream circa mamillas habere, est cunctos mutabilium cogitationum motus per solius jam amoris vincula restringere.

CAP. XXXV. — *Et quartus effudit phialam suam* (Apoc. xvi, 8).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 25.) Solis nomine sapientia intellectus exprimitur, sicut in Apocalypsi scriptum est: *Quartus angelus effudit phialam suam in solem; et datum est illi æstu afficere homines, et igni* (Apoc. xvi, 8). Phialam videlicet in solem effundere, est percussiois supplicia viris sapientiæ splendore fulgentibus irrogare. Et datum est illi ut afficeret homines æstu et igni; quia dum sapientes viri cruciatibus victi male agendi errore tanguntur, illorum exemplo persuasi infirmi quique, temporalibus desideriis inardescunt: ruinae namque fortium augmentum præstant perditionibus infirmorum. Quia sole acumen sapientium designatur, per comparisonem quoque a Salomone dicitur: *Sapienter ut sol permanet, stultus ut luna mutabitur* (Eccl. xxv, 12). Hoc ergo loco quid per solis radium nisi acumina sapientium demonstrantur, qui in sancta Ecclesia per acumina sapientiæ quasi radios videbantur lucis aspergere, et per auctoritatem rectitudinis resplendere?

CAP. XXXVI. — *Beatus qui vigilat et custodit* (Apoc. xvi, 15).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 81.) Si enim apud Deum nostra nos opera quasi vestimenta non tege-

rent, nequaquam voce angelica diceretur : *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus* (Apoc. xvi, 15). Turpitudine enim nostra tunc cernitur, cum vita reprehensibilis ante justorum oculos, in judicio nequaquam subsequenteris boni operis tegmine velatur.

CAP. XXXVII. — Item de eodem.

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 63.) Sicut vestimenta corpus, sic bona opera protegunt animam. Unde cuidam dicitur : *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet* (Apoc. xvi, 15).

CAP. XXXVIII. — Aquas quas vidisti, ubi meretrix (Apoc. xvii, 15).

(Hom. 8 in Ezechiel., num. 1.) Silent in sacro eloquio per aquas populi designari. Unde per Joannem dicitur : *Aquæ vero sunt populi*. Idcirco autem aquis populus designatur, quia et in vita sonum habet ex tumultu carnis, et quotidie defluit ex decursu mortalitatis.

CAP. XXXIX. — Beati qui ad cœnam nuptiarum vocati sunt (Apoc. xix, 9).

(Homil. 6 in Evang., num. 24.) De hoc ergo extremo convivio alias per Joannem dicitur : *Beati qui ad cœnam nuptiarum vocati sunt* (Apoc. xix, 9). Idcirco enim non ad prandium, sed ad cœnam vocatos narrat, quia nimirum in fine diei convivium cœna est. Qui ergo finito præsentis vitæ tempore ad refectionem supernæ contemplationis veniunt, non ad Agni prandium, sed ad cœnam vocantur.

CAP. XL. — Vide ne feceris, conseruus tuus sum (Apoc. xix, 10).

(Homil. 8 in Evang., num. 2.) Loth vel Josue angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur. Joannes in Apocalypsi adorare angelum voluit, sed tamen idem hunc angelus adorare ne se debeat, compsciscit, dicens : *Vide ne feceris, conseruus tuus sum et fratrum tuorum* (Apoc. xix, 10). Quid est quod ante Redemptoris adventum angeli ab hominibus adorantur et tacent; postmodum vero adorari refugiant, nisi quod naturam nostram prius quam despexerant, postquam hanc super se assumptam conspiciunt, substratam sibi videre pertimescunt? Nec jam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt, quia super se, videlicet in cœli Rege venerantur. Nec habere dedignantur hominem socium, qui super se adorant hominem Deum.

CAP. XLI. — Et exercitus qui sunt in cœlo (Apoc. xix, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 27.) Equus quippe est unicuique sanctæ animæ corpus suum, quod videlicet novit et ab illicitis continentie freno restringere, et rursus charitatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare. Unde et Joannes apostolus in Apocalypsi Dominum contemplatus, ait : *Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis* (Apoc. xix, 14). Multitudinem sanctorum quæ in hoc martyrii bello sudaverat, recte exercitum vocat. Qui idcirco in equis albis sedere referuntur, quia nimirum eorum corpora et luce justitiæ et castimoniam candore claruerunt.

CAP. XLII. — Et habet in vestimento et in femore suo scriptum, Rex regum (Apoc. xix, 16).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 1, num. 9.) Per Joannem dicitur : *Hab. in vestimento et in femore suo scriptum, Rex regum, et Dominus dominantium* (Apoc. xix, 16). Quid enim ejus vestimentum est atque alii t ipse. Nam nostrum quoque vestimentum caro dicitur, sed tamen ipsi nos sumus caro qua vestimur; hoc autem vestimentum illius longe ante Isaias aspiciens per crucem passionis sanguine cruentatum dixit : *Quare rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua quasi calcantium in torculari* (Isa. lxiii, 2)? Cui ipse respondit : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* (Ibid. v. 8). Solus enim tor-

cular in quo calcatus est calcavit, qui sua potentia eam quam pertulit passionem vicit. Nam qui usque ad mortem crucis passus est, de morte cum gloria surrexit. Bene autem dicitur : *Et de gentibus non est vir mecum*, quia hi pro quibus pati venerat, passionis ejus esse participes debebant; qui pro eo quod illo tempore necdum crediderant, de ipsis in passione queritur, quorum vita in illa passione querebatur. Per femur vero propagatio carnis est. Quia ergo per propaginem generis humani, sicut generationum ordines Mathæo vel Luca narrantibus describuntur, in hunc mundum venit ex Virgine, et per incarnationis suæ mysterium, quia Rex esset et Dominus, cunctis ubique gentibus indicavit, in vestimento et in femore scriptum habuit : *Rex regum et Dominus dominantium*. Unde enim in mundo innotuit, ibi de se lectionis sententiam infixit.

CAP. XLIII. — Et ligavit per annos mille (Apoc. xx, 2).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 16.) Hunc Leviathan electi angelorum spiritus nunc in puteo abyssi clausum premunt. Unde scriptum est : *Vidi angelum descendantem de cœlo habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum qui est diabolus et Satanus, et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum* (Apoc. xx, 1, 2). Quem tamen in mundi fine ad aperta certamina revocant, et totum contra nos in suis viribus relaxant. Unde illic rursus scriptum est : *Cum completi fuerint mille anni, solvetur Satanus* (Ibid. v. 7). Ille enim apostata angelus, qui ita conditus fuerat ut angelorum cæteris legionibus emerinet, ita superbendo succubuit, ut nunc stantium angelorum ditioni substratus sit; quatenus vel nunc ad utilitatem nostram eis ministrantibus religatus lateat, ut ad probationem nostram eis relaxantibus totis se suis contra nos viribus solutus exerceat.

CAP. XLIV. — Item de eodem.

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 67.) *Vidi angelum descendantem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua : et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanus : et ligavit eum per annos mille, et misit in abyssum, et clausit, et signavit super illum ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni* (Apoc. xx, 1). Millenario enim numero non quantitatem temporis sed universitatem qua regnat Ecclesia designat. Antiquus autem serpens ligatus catena in abyssum mittitur; quia religatus a bonorum corlibus apud reproborum mentes reclusus, eis atrocius dominatur. Qui paulo post quoque de puteo abyssi educi describitur, quia de iniquorum cordibus, nunc occulte sævientibus, tunc accepta contra Ecclesiam potestate in vim apertæ persecutionis erumpit.

CAP. XLV. — Item de eodem.

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 22.) Sicut enim cædrus arbusta cætera in altum creescendo deserit, ita tunc Antichristus mundi gloriam tempora-liter obtinens, mensuras hominum, et honoris culmine, et signorum potestate transcendit. Spiritus quippe in illo est qui in sublimibus conditus potentiam naturæ suæ non perdidit, vel dejectus. Cujus idcirco virtus nunc minime ostenditur, quia dispensatione divinæ fortitudinis ligatur. Unde per Joannem dicitur : *Vidi angelum descendantem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu ejus, et apprehendit draconem serpentem antiquum qui est diabolus et Satanus ; et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum* (Ibid.). Ligatus quippe in abyssum perhibetur, quia retrusus in pravorum cordibus, potentia divinæ dispensationis astringitur, ne in quantum prævaleat, effrenetur; ut quamvis per eos occulte sæviat, ad violentas tamen rapinas superbæ non erumpat. Sed illic quomodo in mundi fine sit solvendus intimatur, cum dicitur : *Et postquam fuerint consummati mille anni, solvetur Satan de carcere suo, et exibit et seduct gentes* (Ibid. v. 7).

Millenario namque numero, pro perfectione sua, universum hoc quantumlibet sit sanctæ Ecclesiæ tempus exprimitur. Quo peracto antiquus hostis suis viribus traditus, paucos quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute laxatur.

CAP. XLVI. — *Beatus et sanctus qui habet partem* (Apoc. xx, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 49.) *Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima* (Apoc. xx, 6). Quia ille post in carne feliciter resurgit qui in hac vita positus a mentis suæ morte surrexit.

CAP. XLVII. — *Et libri aperti sunt, et alius* (Apoc. xx, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 15 et 16.) Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspiciere qualis non est; ut ex bonorum forma metiatur, quanto ipse deserto bono deformis est. Ex his quippe quibus plenissime bona adsunt, perpendit recte quæ sibi minus sunt, atque in illorum pulchritudine conspiciet fœditatem suam, quam in seipso et potest percipi, et sentire non potest. Lucem namque debet conspiciere, qui vult de tenebris judicare; ut in illa videat quid de tenebris astimatur per quas videre præpeditur. Peccator namque incognita vita iustorum si semetipsum conspiciat, peccatorem se nullatenus comprehenderit. Videre enim se non potest, quia fulgorem luæ nesciens, cum semetipsum conspiciat, quid aliud quam tenebras attendit? Iustorum ergo debemus vitam conspiciere, ut subtiliter deprehendamus nostram. Illorum videlicet species quasi quædam forma nobis imitanda proponitur. Viva lectio est vita bonorum. Unde et non immerito iidem iusti in sacro eloquio libri nominantur, sicut scriptum est: *Libri sunt aperti, et alius liber apertus est, qui est vitæ: et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris* (Apoc. xv, 12). Liber namque vitæ est ipsa visio advenientis iudicis, in quo quasi scriptum est omne mandatum, quia quisquis eum viderit, mox teste conscientia quidquid non fecit, intelligit. Libri etiam aperti referuntur, quia iustorum tunc vita conspiciatur, in quibus mandata cœlestia opere impressa cernuntur, et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, quia in ostensa vita iustorum, quasi in expansione librorum legunt bonum quod ipsi agere noluerunt, atque ex eorum qui fecerunt comparatione denuntiantur. Ne ergo unusquisque tunc videns eos, quod non fecit defleat, nunc in eis quod imitetur attendat.

CAP. XLVIII. — *Et novum cœlum novum et terram* (Apoc. xxi, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 11.) Terra et cœlum, vel qualiter transeat, vel qualiter maneat distinguamus. Utraque namque hæc per eam quam nunc habent imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: *Præterit enim figura hujus mundi* (1 Cor. vii, 31). Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv, 35). Hinc ad Joannem angelica voce perhibetur: *Erit cœlum novum et terra nova* (Apoc. xxi, 1); quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur. Cœlum igitur et terra, et transit, et erit, quia et ab ea quam nunc habet specie per ignem tergitur, et tamen in sua semper natura servatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea et mutabuntur* (Psal. ci, 27). Quam quidem ultimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nuntiant, quibus nostris usibus inlesinenter altervant. Nam terra a sua specie hiemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cœlum quotidie caligine noctis obducitur, et diurna claritate renovatur. Hinc ergo, hinc fidei quisque coligat, et intire hæc, et tamen per innovationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.

^a De hac lectione, vide notam b, ad locum Moralium indicatum, colam. 595.

A CAP. XLIX. — *Habens portas duodecim, et in portis* (Apoc. xxi, 12).

(In exposit. Ezech. lib. ii, hom. 2, num. 3.) Potest etiam portæ nomine unusquisque prædicator intelligi, quia quisquis nobis januam regni cœlestis ore suo aperit, porta est. Unde et duodecim portæ, vel in Joannis Apocalypsi, vel in extremo hujus prophetiæ visione describuntur.

CAP. L. — *Mensura hominis quæ est angeli* (Apoc. xxi, 17).

(Ibid., lib. ii, hom. 2, num. 15.) Humilitas hominum quandoque ad æqualitatem perducitur angelorum. Unde scriptum est: *Neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cœlo* (Matth. xxii, 30). Et unde per Joannem dicitur: *Mensura hominis quæ est angeli* (Apoc. xxi, 17). Quia usque ad illam altitudinem gloriæ homo perducitur, in qua solidatos se angeli lætantur.

B CAP. LI. — *Ipsa vero civitas aurum mundum* (Apoc. xxi, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 77.) Auri namque metallum novius potiori metallis omnibus claritate fulgere. Vitri vero natura est ut, extrinsecus visum, pura intrinsecus perspicuitate perluceat. In alio metallo quidquid intrinsecus continetur, absconditur: in vitro vero quilibet liquor qualis continetur interius, talis exterius demonstratur, atque ut ipsa dixerim, omnis liquor in vitro vasculo clausus patet. Quid ergo aliud in auro vel vitro accipimus, nisi illam supernam patriam, illorum beatorum civium societatem quorum corda sibi invicem, et claritate fulgent, et puritate translucent, quam Joannes in Apocalypsi conspexerat, cum dicebat: *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas auro mundo à similiti vitro mundo* (Apoc. xxi, 18). Quia enim sancti omnes summa in ea beatitudinis claritate fulgebunt, instructa auro dicitur: et quoniam ipsa illorum claritas vicissim in alternis cordibus patet, et dum uniuscujusque vultus attenditur, simul et conscientia penetratur: hoc ipsum aurum vitro mundo simile esse memoratur, ubi quippe uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondit, sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, sicque unusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi.

CAP. LII. — *Stella splendida et matutina* (Apoc. xxii, 16).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 75.) Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, redimeret (Galat. iv, 4). Qui natus ex Virgine velut lucifer inter tenebras nostræ actionis apparuit, qui fugata obscuritate peccati æternum nobis mane nuntiavit, luciferum se innotuit, quia diluculo ex morte surrexit, et fulgore sui luminis mortalitatis nostræ tetram caliginem pre-sit. Qui bene per Joannem dicitur, *Stella splendida et matutina* (Apoc. xxii, 16). Vivus quippe post mortem apparens matutina nobis stella factus est; quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequatur indicavit.

CAP. LIII. — *Et qui audit, dicat: Veni* (Apoc. xxii, 17).

(In exposit. Ezech., lib. ii, hom. 2, num. 4.) Quisquis spiritalia vendendo proficit, oportet ut hæc loquendo etiam aliis propinet. Videt quippe ut annuntiet, qui in eo quod in se prolecerit, etiam prædicando de profectu proximi curam gerit. Unde et alibi scriptum est: *Qui audit dicat: veni* (Apoc. xxii, 17). Cum enim jam vox vocantis Dei efficitur in corde, necesse est ut proximo per prædicationis

officium erumpat in vocem, et idcirco alium vocet, A ptum est: *Qui audit, dicat: veni (Ibid.)*. Ut qui jam in corde vocem superni amoris accepit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat.

CAP. LIV. — *Item de eodem.*

(Hömil. 6 in Evange!, num. 6.) In quantum vos profecisse pensatis, etiam alios trahite; in via Dei habere socios desiderate. Si quis vestrum, fratres, ad forum vel fortasse ad balneum pergit, quem otiosum esse considerat, ut secum veniat, invitat. Ipsa terrena actio vos vestra conveniat; et si ad Dem tenditis, curate ne ad eum soli veniatis. Hinc scri-

CAP. LV. — *Item de eodem.*

(Regule Pastoral. part. III, admonit. 26.) Voce angelica Joannes admonet, cum dicit: *Qui audit, dicat: veni (Ibid.)*; ut nimirum cui se vox interna insinuat, illuc etiam clamando alios, quo ipse rapitur, trahat; ne clausas fores etiam vocatus inveniat, si vocanti vacuus appropinquat.

LIBER OCTAVUS

De Testimoniis in S. Pauli Epistolas.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS

CAPUT PRIMUM. — *An ignoras quia patientia Dei ad penitentiam te adducit? (Rom. II, 4.)*

(In exposit. B. Job, lib. XVII, num. 8.) Quisquis delinquit et vivit, idcirco hunc divina dispensatio in iniquitate tolerat, ut ab iniquitate compescat: sed qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem supernæ patientiæ percipit, sed reatus sui vinculis ex ipso se munere arctius astringit. Nam quia accepta penitentia tempora vertit ad culpam, districtus in ultimis iudex impensa argumenta misericordiæ convertit ad penam. Hiuc namque per Paulum dicitur: *An ignoras, quia patientia Dei ad penitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam, et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicii Dei (Rom. II, 4, 5).*

CAP. II. — *Induravit Dominus cor Pharaonis (Rom. IX, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. XXIX, num. 60.) Semetipsum Dominus indurare perhibet, non quo pravorum mentes ipse ad culpam format, sed quo a culpa non liberat, sicut scriptum est: *Ego obdurabo cor Pharaonis (Rom. IX, 18)*. Quod quia misericorditer emollire noluit, profecto districte se obdurare nuntiavit.

CAP. III. — *Gentes autem super misericordia honorare (Rom. XV, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. XXVII, num. 58.) Locus autem misericordiæ Dei est ipsa gentilitas, cujus culpas districtus iudex si juste animadverteret, ad reconciliationem gratiæ nunquam veniret. Quæ cum nulla apud Deum merita habuit, reconciliationis tamen gratiam ex sola misericordia accepit. Unde bene per Paulum dicitur: *Gentes autem super misericordia honorare Deum (Rom. XV, 9)*. Unde rursum scriptum est: *Et quæ non consecuta misericordiam, nunc autem misericordiam consecuta (I Petr. II, 10)*.

CAP. IV. — *Non enim audeo aliquid loqui (Rom. XV, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, num. 25.) Bene itaque David inter acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum dicebat: *Nequæ ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me (Psal. CXXX, 4)*. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat, quæreret: super se namque in mirabilibus attollitur, qui et in his ad quæ non sufficit, videri idoneus conatur. Bene intra has mensuras etiam in ipsa Paulus prædicationis suæ se latitudine circarctabat, cum diceret: *Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus (Rom. XV, 18)*.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRIMAM.

CAPUT PRIMUM. — *Non enim iudicavi scire me aliquid (I Cor. II, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. XXXI, num. 104.) Pulli ejus lambunt sanguinem (Job XXXIX, 30). Ac si aperte diceret: Ipsa quidem divinitatis contemplatione pascitur; sed quia auditores ejus divinitatis percipere arcana nequaquam possunt, cognito crucifixi Domini cruore satiantur. Sanguinem namque lambere, est passionis dominicæ infirma venerari: hinc est quod idem Paulus qui, sicut paulo ante jam diximus, ad tertii cœli secreta volaverat, discipulis dicebat: *Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (I Cor. II, 2)*. Ac si aperte hæc aquila diceret: Ego quidem escam meam, divinitatis ejus potentiam, de longe prospicio, sed vobis parvulis a huc incarnationis ejus tantummodo lambendum sanguinem trado. Nam qui per prædicationem suam, tacita divinitatis celsitudine, infirmos auditores de solo cruore crucis eloquit, quid aliud quam sanguinem pulvis præbuit?

CAP. II. — *Quæ et loquimur non indoctis humanæ (I Cor. II, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 74.) Doctrina sapientiæ et prædicatione pulchra est et pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, et aliud re-ervat interius; neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed inte-

gritate veritatis. In mandat's igitur suis Dei sapientia non confertur tinctis Indæ coloribus, quia dum fucata eloquentiæ ornamenta non habet, quasi vestis sine tinctura placet. Quam fucationem tincturæ bene Paulus despexerat, cum dicebat: *Quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus (I Cor. II, 13)*. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloqui tinctione fucata.

CAP. III. — *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat (I Cor. III, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. XXVII, num. 64.) Nequaquam sibi doctores tribuant quod per exhortationem suam ad summa proficere auditores vident: quia nisi Spiritus sanctus eorum corda repleat, ad aures corporum vox docentium incassum sonat. Formare enim vocem magistri exterius possunt, sed hanc imprimere interius non possunt: *Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum datur Deus (I Cor. III, 7)*.

CAP. IV. — *Sapientia hujus mundi stultitia est (I Cor. I, 19).*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 67.) Iniqua mens dum esse sapiens carnaliter appetit, stultam se ad spiritalia ostendit. Nam quia teste Paulo *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. III, 19)*, tanto quisque amplius intus stultus sit, quanto conatur exterius sapiens videri.

CAP. V. — *Neque fornicarii neque adulteri regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 18.) Quamvis nonnunquam a reatu adulterii nequaquam discrepet culpa fornicationis, cum Veritas dicat: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28).* (Quia enim Græco verbo mœchus adulter dicitur, cum non aliena conjux, sed mulier videri prohibetur, aperte Veritas ostendit quia ex solo visu cum turpiter vel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur.) Tamen plerumque ex loco vel ordine concupiscentis discernitur: quia sic hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia sicut illum adulterii inquinat culpa. In per-onis tamen non dissimilibus idem luxuriæ distinguitur reatus: in quibus fornicationis culpa quia ab adulterii reatu discernitur, predicatoris egregii lingua testatur, quæ inter cætera asserit, dicens: *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 9).* Qui enim adjuncto reatu sententiam subdidit, quam valde a se disideat ostendit.

CAP. VI. — *Qui se existimat aliquid scire (I Cor. viii, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 62.) Perfecta scientia est scire omnia, et tamen juxta quemdam modum scientem se esse nescire: quia etsi jam Dei præcepta novimus, etsi jam virtutem verborum illius sollicita consideratione ponderamus, etsi jam quæ intellexisse nos credimus agimus, adhuc aperte eadem quali restrictione examinis sint discutienda nescimus, necdum Dei faciem cernimus, necdum occulta ejus consilia videmus. Quanta ergo est nostra scientia, quæ quousque mortalitatis pondere premitur, ipso suæ incertitudinis nubilo cæcatur? De qua bene per Paulum dicitur: *Qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (I Cor. viii, 2).* In hoc itaque mundo dum vivimus, tunc perfecte quæ scienda sunt, scimus, cum proficientes ad intelligentiam nihil nos perfecte scire cognoscimus.

CAP. VII. — *Item ac supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 41.) Ait Apostolus: *Si quis existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (Ibid.).* Quia enim prima stultitia angeli elatio cordis fuit, vera sapientia efficitur hominis humilitas suæ æstimationis: quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit quod semetipsum nescit.

CAP. VIII. — *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I Cor. ix, 27).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 9.) Videamus quomodo Paulo et arridetur jam per supernam gratiam, et ipse adhuc quasi non credit per suspicionis metum. Jam e cælo illi Dominus loquens, ejusque interiorius oculos aperiens, exterius claudens, potentiam suæ majestatis ostenderat: jam de eo Ananias dixerat, *Vus electionis est mihi (Act. ix, 15):* jam in tertium cælum super se raptus fuerat: jam in paradisu ductus, arcana verba quæ dicere non posset, audierat; et tamen adhuc timidus dicit: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar (I Cor. ix, 27).* Ecce arridenti sibi divinæ gratiæ, et jam per spem credit, et necdum tamen credit per securitatem.

CAP. IX. — *Qui se existimat stare, videat ne cadat (I Cor. x, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 21.) Formidemus igitur in his quæ accepimus, nec eos qui illa necdum assecuti sunt desperemus. Quid enim sumus hodie novimus, quid autem post pauulum possumus esse, nescimus. Hi vero quos fortasse despiciamus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Timendum itaque est ne etiam nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur.

A Quamvis stare jam non novit, qui non stantem novit irridere. Illic autem superiorum judicio metum Paulus apostolus de cipulorum cordibus incutiens ait: *Qui se existimat stare, videat ne cadat (I Cor. x, 12).*

CAP. X. — *Qui non patietur vos tentari supra quam potestis (I Cor. x, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 46.) Alta quippe atque incomprehensibilis sancti Spiritus gratiæ, cum luce sua mentes nostras irradiat, etiam tentationes adversarii dispensando modificat ut simul multæ non veniant; ut ipsæ tantummodo quæ terri possunt illustrari jam Deo animam tangant; ut cum tactus sui ardore nos cruciant, perfectionis incendio non exurant, Paulo attestante, qui ait: *Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere (I Cor. x, 13).*

CAP. XI. — *Alii datur per spiritum sermo sapientiæ (I Cor. xii, 8).*

B (In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 21.) *Quis posuit mensuras ejus si nosti, vel quis teteniit super eum lineam (Job xxxviii, 5)?* Quis enim nisi Conditor noster hujus terræ mensuras ponit, qui interni judicii secreto moderamine, alii sermonem sapientiæ; alii sermonem scientiæ; alii plenam fidem; alii gratiam sanitarum; alii operationem virtutum; alii prophetiam; alii discretionem spiritu; alii genera linguarum; alii interpretatio cum sermonum tribuit (I Cor. xii)? Quatenus in uno eodem spiritu iste verbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ, id est doctrinæ fulciatur: quia sentire, atque invenire sufficit etiam quod per discendi studium non apprehendit. Ille sermone scientiæ fulgeat, nec tamen in verbo sapientiæ convalescat; quia et sufficit explere quantum didicit, et tamen ad sentiendum a semetipso subtile aliquid non assurgit. Iste per fidem et elementis imperat, nec tamen per sanitarum gratiam infirmitates corporum curat. Ille orationis opere morbos subtrahit, nec tamen amenti terræ verbo pluvias reddit. Iste operatione virtutum ad præsentem vitam etiam mortuos revocat, et tamen prophetiæ gratiam non habens, quæ sibi ventura sunt ignorat. Ille ventura quæque velut præsentia attendit, et tamen in nulla signorum operatione se exerit. Iste per discretionem spirituum in factis subtiliter mentes conspiciat, sed tamen diversi generis linguas nescit. Ille diversi generis linguas examinat, sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non pensat. Alius in una lingua quam novit, sermonum pondera interpretando prudenter discit; et tamen reliquis bonis quæ non habet patienter caret.

CAP. XII. — *Si tradidero corpus meum ut ardeam (I Cor. xiii, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 41.) Conflationis ignis qui extra catholicam toleratur Ecclesiam, quam nullius omnino virtutis sit, Paulus apostolus insinuat, dicens: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 3).* Alii quippe prava de Deo sentiunt; alii recta de auctore tenent, sed unitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti vero schismatis perpetuatione divisi sunt. Unde et ipsa parte Decalogi utrarumque partium culpæ reprimuntur, cum divina voce dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Deut. vi, 4, 5).* Atque mox subditur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Qui enim de Deo perversa sentit, liquet profecto quia Deum non diligit: qui vero de Deo recta sentiens a sanctæ Ecclesiæ unitate divinus est, constat quia proximum non amat quem habere socium recusat. (Num. 42.) Quisquis ergo ab hac unitate matris Ecclesiæ sive per hæresim de Deo perversa sentiendo, seu errore schismatis proximum non diligendo, dividitur, charitatis hujus gratia rivatur, de quo hoc quod præmisimus Paulus dicit: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem*

non habeam, nihil mihi prodest. Ac si aperta voce diceret: Extra locum suum conflationis mihi ignis adhibitus, tormento me cruciat, mundatione non purgat. Hunc omnes sanctæ pacis amatores summo studio locum quærunt, hunc quærentes inveniunt, hunc inveniunt tenent: scientes, peccatorum remissio vel ubi, vel quando, vel qualibus detur. Ubi quippe nisi in catholice matris sinu? Quando, nisi ante venturi exitus diem? Quia, *Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2). Et: *Quærite Dominum dum inveniri potest; invocate eum dum prope est* (Isa. lv, 6). Qualibus, nisi conversis, qui ad parvulorum imitationem magistra humilitate formantur; quibus dicitur: *Sinite parvulos venire ad me; talium est enim regnum cælorum.* Et, *Nisi con-*

versi fueritis, et effi. iamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. xix, 14).

CAP. XIII. — *Qui non sum dignus vocari apostolus* (I Cor. xv, 9).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 20.) Paulus namque cum cæterorum sanctorum sollicitudinem in prædicatione robustius laborando transcendere, ut ab elatione se premeret, et vires suas in humilitatis gremio nutrebat, crudelitatis suæ antiquæ non immemor, apostolorum omnium innocentiam contemplatus, ait: *Ego minimus sum apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei* (I Cor. xv, 9).

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS SECUNDAM

CAPUT PRIMUM. — *Christi bonus odor sumus* (II Cor. ii, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 32.) Unguentorum odoribus opinio solet signari virtutum. Unde sponsa in Canticis Sponsum desiderans, dicit: *In odore unguentorum tuorum currimus* (Cant. i, 3). Et Paulus apostolus virtutum laude flagrare nesciens, dicit: *Christi bonus odor sumus Deo* (II Cor. ii, 15).

CAP. II. — *Habemus thesaurum istum in vasis* (II Cor. iv, 7)

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 9.) In se Paulus scientiæ civitas contempletur, et contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians, ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv, 7).

CAP. III. — *Ipse Satanas transfiguratur se velut angelum* (II Cor. xi, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 58.) Aliud quippe ejus intrinsecus latet, atque aliud extrinsecus ostendit: *Transfiguratur enim se velut angelum lucis* (II Cor. xi, 14). Et callida deceptionis arte plerumque proponit laudabilia, ut ad illicita pertrahat.

CAP. IV. — *Quid ergo mirum si ministri ejus* (II Cor. x, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 4.) Membra ejus æpe cum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt, et prava quidem exhibent, sed sancta specie mentiuntur. Iniqui enim si aperte mali essent, a bonis recipi omnino non possent, sed sumunt aliquid de visione honorum; ut dum boni viri in eis recipiunt speciem quam amant, permixtum sumant etiam virus quod vitant. Unde quosdam Paulus apostolus intuens sub prædicationis velamine ventris studio servientes, ait: *Ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis* (II Cor. xi, 14). Quid ergo mirum si ministri ejus transfigurantur velut ministri justitiæ?

CAP. V. — *Si quis devorat, si quis accipit* (II Cor. xi, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 24.) Accipere namque et aliquando dicimus auferre. Unde et aves illæ quæ rapiendis sunt avibus avidæ, accipitres vocantur. Unde et Paulus apostolus dicit: *Sustinetis enim si quis devorat, si quis accipit* (II Cor. xi, 20). Ac si diceret: Si quis rapit.

CAP. VI. — *In quo quis audet, in insipientia dico* (II Cor. xi, 21).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 37.) Prædicatores boni et honorem propter elationem fugiunt, et honorari tamen propter imitationem volunt. Sic nimirum Paulus apostolus discipulis loquens, et honorem fugit, et tamen quantum esset honorandus ostendit. Nam cum Thessalonicensis diceret: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione avaritiæ; Deus testis est* (Thess. ii, 5); secutus adiunxit: *Nec quæ-*

rentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis, cum possimus honori esse ut Christi apostoli; sed facti sumus parvuli in medio vestrum (Vers. 6, 7). Rursus Corinthiis, honorem fugiens, dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum Christum* (II Cor. iv, 5). Quos tamen videns falsorum apostolorum persuasionibus a veræ fidei tramite deviare, eis se summopere, quantum esset venerandus ostendit, dicens: *In quo quis audet, in insipientia dico, audeo et ego. Hebræi sunt, et ego. Israëlita sunt, et ego. Semen Abraham sunt, et ego. Ministri Christi sunt, et ego: ut minus sapiens dico, plus ego* (II Cor. xi, 21). Quibus etiam subjungit, quod ei quoque tertii cæli secreta patuerint, quod raptus etiam paradisi arcana penetravit. Ecce honorem fugiens, servum se discipulorum prædicat. Ecce honorem pro utilitate audientium quærens, falsis apostolis vitæ suæ merita superposuit. Egredere quippe doctor egregius ut dum ipse qualis esset agnoscitur, et vita et lingua male prædicantium ejus comparatione [Al. prædicatione] vilesceat. Illos videlicet commendaret, si se absconderet; cumque se non ostenderet, errori locum dedisset. Miro igitur modo et humilitatis gratiam, et utilitatis quærit incrementa: ut et servum se discipulis prædicet, et adversariis potiorum demonstrat. Ostendit discipulis quid humilitatis acceperit, ostendit adversariis quid sublimitatis.

CAP. VII. — *Quis infirmatur, et ego non infirmor* (II Cor. xi, 29)?

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 18.) Per viscera charitatis quidquid in damno parvulorum sustinet, se perpeti animus perfectorum dolet. Infirmorum etenim damna ad coram fortium per compassionem transeunt. Unde per Paulum dicitur: *Quis infirmatur et ego non infirmor, quis scandalizatur et ego non iror* (II Cor. xi, 29)? Tanto enim quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos.

CAP. VIII. — *Parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me* (II Cor. xii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 15.) Omnes veraciter sancti non solum gloriam supra modum suum omnino non appetunt, sed etiam hoc ipsum videri refugiunt quod esse meruerunt. Unde ille prædicator egregius veritatis, contra pseudoapostolos loquens, dum virtutes eximias operationis suæ pro discipulorum eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coacervata persecutione describeret, et posthæc usque ad tertium cælum, rursumque in paradysum raptum se esse memoraret; ubi tanta cognoscere potuisset, quanta loqui omnino non posset: erat de se adhuc fortasse admirabiliora locuturus, sed ab humana laude alta consideratione se temperans, subdit: *Parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me* (II Cor. xii, 6). Habebat ergo adhuc dicendum de se aliquid qui parci dicitur, sed egredere utrumque doctor

egregius, ut et loquendo quæ egerat discipulos instrueret, et tacendo se intra humilitatis limitem custodiret. Nimis namque esset ingratus, si de se discipulis tota reticeret; et fortasse nimis incautus, si de se tota vel discipulis proderet; sed mirabiliter, ut dictum est, egit utrumque, ut loquendo erudiret vitam audientium, tacendo custodiret suam.

CAP. IX. — Datus est mihi stimulus carnis
(II Cor. xii, 7).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 11.) Paulum video fluminum, et latronum, et civitatis, et solitudinis, maris ac terræ pericula sustententem, frenantem jejuniis ac vigiliis corpus, sustententem frigus et nuditatis ærumnam, ad Ecclesiarum custodiam vigilantem se ac pastoraliter exercentem, ad tertium cælum raptum, rursumque eum in paradysum raptum, et audisse arcana verba quæ non licet homini loqui; et tamen Satanae angelo ad tentandum conceditur. Orat ut eximi debeat, et non exauditur. Cujus cum ipsa initia conversionis aspicio, perpendo quod ei superna pietas cælos aperit, seseque illi Jesus de sublimibus ostendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit, lumen cordis in perpetuum accepit. Ad Ananiam mittitur, vas electionis vocatur; et tamen de civitate eadem quam post visionem Jesu ingressus fuerat, fugiens recedit, sicut ipse testatur, dicens: *Damasci præpositus Arææ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, et per fenestram in sporta demissus sum per murum; et sic effugi manus ejus* (II Cor. xi, 32). Cui licenter dicam: O Paule, in cælo jam Jesum conspicis, et in terra adhuc hominem fugis. In paradysum duceris, secreta Dei verba cognoscis, et adhuc a Satanae angelo tentaris. Unde sic fortis ut ad cælestia rapiaris; unde sic infirmus ut in terra hominem fugias, et adhuc a Satanae angelo adversa toles; nisi quia ipse qui te sublevat, rursum te subtilissima mensura moderatur: ut et in miraculis tuis nobis prædices virtutem Dei, et rursum in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis nostræ? Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat cum pu'sat, dum spe in infirmitate tua Dominum regares, quia auditus non es, nobis quoque locutus es quid audisti: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii, 9). (Num. 12.) Aperta ergo Dei voce ostenditur, quia custos virtutis est infirmitas. Tunc quippe bene interius custodimur, cum per dispensationem tolerabiliter tentamur exterius, aliquando vitiose, aliquando pressuris. Nam eis quoque quos viros novimus fuisse virtutum, tentationes atque certamina non defuere vitiorum. Hinc est enim quod ad consolationem nostram idem prædicator egregius de se quædam talia prodere dignatur, dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis* (Rom. vii, 23). Ad ima quippe trahit caro, ne extollatur spiritus; et ad summa trahit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus levat, ne jaceamus in infimis, caro aggravat ne extollamur ex summis. Si non sublevante spiritu nos caro

A tentaret, perfectione proculdubio tentationis suæ in ima dejiceret. Rursum vero si non tentante carne ad summa nos spiritus sublevarer, in superbiæ casu, ipsa nos pejus sublevatione prosterneret. Sed fit certo moderamine ut dum unusquisque sanctorum jam quidem interius ad summa rapitur, sed adhuc tentatur exterius, nec desperationis lap: um nec elationis incurrat: quoniam nec tentatio exterior culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit; nec rursum intentio interior in superbiam elevat, quia tentatio exterior humiliat dum gravat: sicque magno ordine cognoscimus in interiori propectu quid acceperimus, in exteriori defectu quid sumus: et miro modo agitur ut nec virtutis quisquam extolli debeat, nec de tentatione desperet; quia dum spiritus trahit, et caro retrahit, subtilissimo iudicii interni moderamine infra summa, et supra infima in quodam medio anima libratur.

CAP. X. — Item ac supra.

B (In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 26.) Maxilla tamen Behemoth istius perforata, intelligi et aliter potest, ut in ore tenere dicatur, non quos jam perfecte peccato implicat, sed quos adhuc peccati persuasionibus tentat: quatenus ei quemlibet mandare sit, de peccati eum delectatione tentare. Mandandum quidem, sed non deglutendum acceperat Paulum, quando illum post tot revelationum sublimia stimulus carnis agitabat (II Cor. xii). Tunc ergo cum contra illum licentiam tentationis accepit, in maxilla tenuit, sed perforata. Qui vero elatus perire poterat, tentatus est, ne periret: tentatio ergo illa non vorago vitiorum, sed custodia meritorum fuit: quia Leviathan iste fatigando eum in afflictionem contrivit, sed non in culpam capiendo devoravit.

CAP. XI. — Factus sum insipiens (II Cor. xii, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 42.) Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthiis diceret: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis* (II Cor. iii, 5)? Sed humilitatem in disciplina non perdidit, quia deprecando præmonuit, dicens: *obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata* (II Cor. i, 10). Rursum formam humilitatis tenuit, cum eisdem Corinthiis loquens, paulo latius fortasse quam voluerat semetipsum reprehendit, dicens: *Factus sum insipiens* (II Cor. xii, 11). Sed disciplinam in hac humilitate non perdidit, quia illico adjunxit: *Vos me coegistis*. Exemplum magnæ humilitatis exhibuit, cum discipulis dixit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Dominum nostrum Jesum Christum, nos autem servos vestros per Christum*. Sed in hac humilitate disciplinæ justitiam non amisit, qui eisdem delinquentibus dicit: *Quid vultis, in virga veniam ad vos* (I Cor. iv, 21)? Sciant ergo prædicatores sancti utroque moderamine artem magisterii temperare: et cum delinquentium reatus inveniunt, sciunt modo severe corripere, modo humiliter deprecari.

IN EPISTOLAM AD GALATAS.

CAPUT PRIMUM. — Deinde autem post annos quatuordecim ascendi Jerosolymam (Gal. i, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 30.) Sciendum summopere est quod obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat: neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ prospera libidini propiæ ambitionis servit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci, et contu-

melix jubentur, nisi et ex semetipso animus appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, qui ad ea quæ in hac vita despecta sunt, invitus nolensque descendit: ad detrimentum quippe obedientia adducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus sæculi nequam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia, et in adversis ex suo aliquid habere, et rursum in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere: quatenus et in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur, et in prosperis tanto sit verior, quanto a præsentibus ipsa quam divinitus percipit, gloria funditus ex mente separatur. (Num. 31.) Sed hoc quidem vi-

tutis pondus melius ostendimus, si cœlestis patriæ duorum herorum facta memoremus. Moyses namque cum in deserto oves pasceret, Domino per Angelum in igne loquente vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudini præcesset (Exod. iii); sed quia apud se mente humilis exstitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit, moxque ad intrinsecis patrociniis recurrit, dicens: *Non sum eloquens ab heri, et nudistertius. Ex quo cœpisti loqui ad serum tuum, tardioris et impeditioris linguæ factus sum* (Exod. iv, 10). Et se postposito mitti a'ium postulavit, dicens: *Mitte quem missurus es* (Vers. 15). Ecce cum auctore linguæ loquitur, et ne tanti regiminis potestatem suscipiat, linguam se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat admonitus, ut Jerusalem ascendere debuisset, sicut ipse Galatis dicit: *Deinde post annos quatuordecim ascendi Jerusalem, assumpto Barabba et Tito; ascendi autem secundum revelationem* (Galat. ii, 1). Isque in itinere cum Prophetam Agabum reperisset (Act. xx), quanta se adversitas in Jerusalem maneret audivit: scriptum quippe est quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum cuius zona hæc est, sic alligabunt in Jerusalem* (Ibid. xi). A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu; neque enim pretiosior facio animam meam quam me* (Vers. 15). Præceptione igitur revelationis Jerusalem pe gens adversa cognoscit, et tamen hæc libenter appetit: audit quæ timeat, sed ad hæc ardentius anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet, quia precibus renititur, ne Israeliti plebi præferatur: Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit

A jubente de linare; iste, Deo aspera et dura disponente, studuit ad graviora animum præparare. Præcunte ergo utrorumque ducum facto instruimur, ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus oculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione inclinemur.

CAP. II. — *Filioli mei quos iterum parturio* (Gal. iv, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 47.) Prædicatores enim sancti nunc in lacrymis seminant, ut segetem postmodum gaudiorum metant. Nunc quasi cervæ in dolore partus sunt, ut spiritali prole postmodum sint fecundi. Ut enim utrum de multis loquar, video Paulum quasi quandam cervam in partu suo magni doloris rugitus emittentem. Ait enim: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, vellem esse apud vos modo, et mutare vocem meam; quoniam confundor in vobis* (Galat. iv, 19). Ecce mutare vult vocem in partu suo, ut prædicationis sermo in rugitus vertatur doloris; mutare vult vocem, quia quos jam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat. Qualem rugitus hæc cervæ pariens emittebat, quando eisdem post se redeuntibus exclamare cogebatur, dicens: *O insensati Galatæ, quis vos fasciavit! et: Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummami?* Vel certe: *Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire* (Galat. iii, 1)? Qualis in hujus cervæ partu rugitus fuit, quæ diu conceptos filios cum tot difficultatibus peperit, et quandoque partos ad malitiæ uterum redire cognovit? Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ et postquam potuit concepta edere, rursus compulsæ est extincta suscitare?

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS.

CAPUT UNICUM. — *Renovamini spiritu mentis* (Ephes. iv, 23).

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 14.) Electorum est actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere; et omne quod turbidum profluit, ab intimis excicare. Sicut enim non sentimus quomodo crescant membra, proficit corpus, mutatur species, nigredo capillorum albescit in canos (hæc quippe omnia nobis nescientibus aguntur in nobis), ita mens nostra per momenta vivendi, ipso curarum usu a semetipsa permutatur; et non agnoscimus, nisi vigilantia custodia ad interiora nostra residentes, profectus nostros quotidie deflectus pensamus. Hoc ipsum enim in hac mortali vita consistere, quasi ad vetustatem ire est. Et cum indiscussa mens relinquitur, in quodam senio torporis sopitur; quia sui negligens, et propensum robur insensibiliter perdens, a forma

prioris fortitudinis, dum nescit, senescit. Unde et per prophetam sub Ephraim specie dicitur: *Comederunt alieni robur ejus, et nescivit: sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit* (Osee vii, 9). Cum vero semetipsam querit, et subtiliter poenitendo se discutit, ab hac ipsa vetustate sua lora lacrymis et mœrore incensa renovatur, et quæ jam bene inveterata fraxerat, per subministrata interni amoris studia novum calet. Unde Paulus apostolus usu mortalis vitæ veterascentes discipulos admonet, dicens: *Renovamini spiritu mentis vestræ* (Ephes. iv, 23). (Num. 15.) Sed ad hæc agenda, valde exempla patrum, et sacri eloquii præcepta nos adjuvant. Si enim sanctorum opera inspicimus, et divinis jussionibus aurem præbemus, alia nos contemplata, alia audita succedunt, et cor nostrum torpore non constringitur, dum imitatione provocatur.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES.

CAPUT PRIMUM. — *Inter quos lucetis sicut luminaria magna* (Philipp. ii, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 22.) Per stellas singulorum bene viventium animæ designantur, qui inter pravorum hominum conversationes, dum magnis virtutibus eminent, quasi in tenebris noctis lucent. Unde per Paulum quoque discipulis dicitur: *Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo* (Philipp. ii, 15).

CAP. II. — *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse* (Philipp. iii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 12 et 13.) Sancti viri de his quæ se minus egisse intelligunt, tristitiam requirunt; indignos se existimant, et bene soli bona sua non vident, quæ in se videnda omnibus ad

D exemplum præbent. Hinc est quod Paulus dum expleta in se bona postponeret, et sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitavit, dicit: *Ego me non arbitror comprehendisse* (Philipp. iii, 13). Hinc est quod ut posset se de bonis quæ agebat humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere, dicens: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus* (I Tim. i, 13). Qui etsi aliquando dixit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi* (I Tim. iv, 7), fidem servavi; intuendum summopere est, quia ea illo tempore intulit, quo jam ex tempore discessurum se esse cognovit. Ibi quippe præmisit, dicens: *Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat* (Ibid. 6). Tunc ergo ad memoriam perfecti operis rediit operis, cum jam prævidit ad largitatis spatium

minime subesse tempus operationis. Sicut enim dum vivimus, debemus bona nostra a memoria repellere ne extollant, ita appropinquante exitu, plerumque ea ad memoriam juste revocamus, ut videlicet fiduciam præbeant, et desperatum timorem premant. Qui etsi Corinthiis enumerando bona sua narravit, illos confirmare studuit, non se ostenderet, patefacta tribulatione propriæ tentationis edocuit, qua expressa subjunxit: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis (II Cor. xii, 10).* Ut ergo discipulos instrueret, de se summa referebat; ut vero se in humilitate custodiret, considerationis oculum, non in virtutibus suis, sed in infirmitatibus fixerat.

CAP. III. — Nostra autem conversatio in cælis est (Philip. iii, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 95.) Videamus aquilam nidum sibi in arduis construendam. Ait: *Nostra conversatio in cælis est (Philip. iii, 20).* Et rursum: *Qui concrescivit, et consedere nos fecit in cælestibus (Ephes. ii, 6).* Tunc Paulus fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cælestibus testaretur; sed ibi erat ubi jam ardentem mentem fixerat, non illic ubi illum necessario pigra adhuc caro retinebat. Hoc namque esse speciale specimen electorum solet, quod sic sciunt præsentis vitæ viam carpere, ut per spei certitudinem noverint jam se ad alta provenisse; quatenus cuncta quæ præterfluunt,

A sub se esse videant; atque omne quod in hoc mundo eminet, amore æternitatis calcant.

CAP. IV. — Non quero datum, sed requiro fructum (Philip. iv, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 22.) Sanctis prædicatoribus debita ab audientibus stipendia conferuntur, et quos fatigat injunctus prædicationis labor, exhibita a discipulis pinguedo boni operis fovet; non quod ideo prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent; id est ut prædicare subsistant; non ut in intentionem sumendi victus transeat actio prædicationis, sed ad utilitatem prædicationis deserviant ministeria sustentationis. A bonis ergo prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur victus. Et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de rerum munere, sed de conferentium gaudere mercede. Unde per Paulum dicitur: *Non quero datum, sed requiro fructum (Philip. iv, 17).* Datum quippe, est res ipsa quæ impenditur; fructus vero dati est, si benigna mente futuræ mercedis studio aliquid impendatur. Ergo datum in re accipimus, fructum in corde. Et quia discipulorum suorum apostolus mercede potius quam munere pascébatur, nequaquam datum, sed fructum se querere fatetur. Unde et subdidit protinus, dicens: *Habeo autem omnia, et abundo (Vers. 18).*

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSIS.

CAPUT UNICUM. — Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis (Coloss. iii, 9).

(In expositione B. Job, lib. xix, num. 53.) Cunctis vera scientibus liquet, quod ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad novam. Hinc etenim Paulus dicit: *Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum (Coloss. iii, 9).* Hinc rursus ait: *Vetus homo noster simul crucifixus est (Rom. vi, 6).* Hinc Psalmista ex typo humani generis loquens, inter malignos spiritus depræbensus dicit: *Inveteravi*

inter omnes inimicos meos (Psal. vi, 8). A fervore etenim mentis, vel inter carnes inimicos ipso aliquomodo vivendi usu veterascimus, et assumptæ novitatis speciem fuscamus. A qua tamen velostate si quotidie studia circumspectionis invigilant orando, legendo, bene vivendo, renovamur; quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad novitatem suam sine cessatione reparatur.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSIS PRIMAM.

CAPUT UNICUM. — Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus (Thess. ii, 18).

(In expositione B. Job, lib. xxvii, num. 56.) Sæpe enim prædicatoribus sancti exhortari quosdam volunt, sed nequeunt; sæpe quosdam declinare appetunt, sed tamen internæ instigationis impulsu exhortari eos instantissime compelluntur. Videamus nubem Dei, quomodo gubernantis manu, et ad ea quæ non appetit ducitur, atque ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinetur. Certe Paulus cum vestimenta sua excutiens a Corinthiis discedere vellet, audivit: *Noli timere, sed loquere, et ne taceas, quoniam ego*

tecum sum, et nemo opponetur tibi ut noceat te, quoniam multus est mihi populus in hac civitate (Act. xviii, 9). Rursum cum ad Thessalonicenses voluisset ire retentus est, dicens: *Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, et semel et iterum; sed impedivit me Satanas (I Thess. ii, 18).* Neque enim per semetipsum Satan præpedire vias tanti apostoli potuit, sed occultæ dispensationis nutibus, dum adversatur, nesciens deservivit. Ut nimirum Paulus dum ad alios vellet accedere, nec valeret, eis a quibus recedere non poterat, aptius progressus.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSIS SECUNDAM.

CAPUT PRIMUM. — Extollens se super omne quod dicitur Deus; Deus autem (Thess. ii, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 18.) Superba Antichristi celsitudo, quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ sæcularis erigitur, ita ut homo peccator, et tamen æstinari homo despiciens, Deum se super homines mentiatur. Unde Paulus apostolus dicit: *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se, tanquam sit Deus (II Thess. ii, 4).* Cujus ut tumorem plenius ostenderet, præmisit: *Qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Deus enim divi aliquando et homo potest juxta quod ad Moysen dicitur: *Ecce constitui te Deum Pharaonis*

(Exod. vii, 1). Deus vero coli purus homo non potest. Quia vero se Antichristus, et super sanctos quoque homines, et super ipsius potentiam divinitatis extollit, per exactum sibi nomen gloriæ, et hoc quod Deus dicitur, et hoc quod Deus colitur, transire conatur. Notandum vero est in quantum superbæ foveam cecidit, qui in mensura ruinæ: qua lapsus est, non permansit. Diabolus quippe vel homo ab statu conditionis propriæ elata mente corruerunt, ut vel ille diceret: *Ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13).* Vel iste audiens crederet: *Aperiantur oculi vestri, et eritis sicut dii (Genes. iii, 5).* Idcirco ergo uterque cecidit, quia

esse Deo similis non per justitiam, sed per potentiam concupivit; sed homo per gratiam liberatus qui Dei similitudinem perverse appetendo ceci lerat, in reatu criminis sui longe Deo impari se esse cognoscens, clamat: *Domine, quis similis tibi (Psal. lxxxviii, 8)?* Diabolus vero in lapsus sui crimine iuste dimissus, in mensura ruinae suae minime permansit, sed quanto diu ab omnipotentis gratia deluit, tanto magis reatum criminis cumulavit. Nam qui ideo cecidit, quia perverso ordine Deo esse similis voluit, eo usque perductus est, ut in Antichristum veniens, videri Deo esse similis dedignetur, atque eum quem habere non potuit superbus aequali, damnatus inferiorem putet. Nam cum de illo hoc quod jam praemisimus, dicitur: *Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; aperte monstratur, quia appetendo iudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum se erigere voluit, sed in superbiae culpam crescendo, jam se supra omne quod dicitur Deus et colitur, extollit.*

CAP. II. — Ut reuelaretur in suo tempore: nam mysterium (Thess. ii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xxxix, num. 15.) Joannes ait: *Nunc Antichristi multi facti sunt (I Joan. ii, 18);* quia in iis omnia iam membra ejus sunt: quae scilicet perverse edita caput suum male vivendo praevenerunt. Hinc Paulus ait: *Ut reveletur in suo tempore, nam mysterium jam operatur iniquitatis (II Thess. ii, 6).* Ac si diceret: Tunc Antichristus manifestus videbitur; nam in cordibus iniquorum in secreta sua jam nunc occultus operatur. Ut enim de apertioribus criminibus faceam, ecce alius fratri in corde suo tacitus invidet, et si ociosioris reperiat, eum supplantare contendit; cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. ii, 24)?* Alius magis meriti esse se aestimans, per tumorem cordis cunctis se praefertens, omnes semetipsum inferioris credit: cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Omne sublime videt: et ipse est rex super omnes filios superbiae (Job xli, 25)?* Alius mundi hujus potentiam querit, non quo aliis prosit, sed quo ipse subditus alteri non sit; cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Qui dixit, sedabo in monte testamento, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium: similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13)?* Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alii subesse non possit. Quem diabolus imitari perverse voluit cum suum dominium quaerens, ei

subesse recusavit. Imitatur ergo diabolus quisquis idcirco potestatem suam appetit, quia ei qui sibi est superna ordinatione praepositus, subesse fastidit. (Num. 16.) Sunt praeterea plurima quae quosdam in ipsa pace Ecclesiae constitutos infideles esse renuntiant. Video namque nonnullos ita personam potentis accipere, ut requisiti ab eo, pro favore ejus non dubitent in causa proximi verum negare. Et quis est veritas nisi ille qui dixit: *Ego sum Via, Veritas et Vita (Joan. xiv, 6)?* N-que enim Joannes Baptista de confessione Christi, sed de justitiae veritate requisitus occubuit; sed quia Christus est Veritas, a morte usque idcirco pro Christo, quia videlicet pro veritate, pervenit. Ponamus ergo ante oculos quod aliquis percunctatus personam potentis accepit, et ne verbi saltem injuriam pateretur, veritatem negavit. Quid rogo iste fecerit in dolore poenarum, qui Christum erubuit inter flagella verborum? Ecce et post haec ante oculos hominum adhuc Christianus est, et tamen si eum Dominus districte disposuit judicare, jam non est. (Num. 17.) Video autem alios, quibus per locum magisterii, exhortandi sunt officia arguendique commissa; qui vident aliquid illicitum admitti, et tamen, dum quorundam potentum offendere gratiam metuunt, arguere non praesumunt. Quisquis iste est, quid aliud fecit, nisi vidit lupum venientem et fugit? Fugit quia tacuit, quia depecta aeterna gratia tempo alem gloriam plus amavit. Ecce ante potentis faciem intra sui se latebras silentii abscondit, et sicut persecutioni publicae, sic occultum locum dedit timori. Bene de talibus dicitur: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei (Joan. xii, 43).* Quisquis igitur talis est, si haec diu trice judicantur, et persecutio publica defuit, et tamen tacendo Christum negavit. Non ergo deunt, vel in pace Ecclesiae Antichristi testamenta. Nemo itaque illa persecutionis extremae tempora, quasi sola perhorrescat; apud iniquos namque quotidie res Antichristi agitur, quia in eorum cordibus mysterium suum, jam nunc occultus operatur.

CAP. III. — Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui (Thess. i, 8).

(In exposit. B. Job, lib. xx ii, num. 12.) *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (Thessal. ii, 8),* qui non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum judicis solo oris spiritu aeterna morte ferietur.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEUM PRIMAM.

CAPUT PRIMUM. — Et lucem habitat inaccessibilem (Tim. vi, 16).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 91.) Videbimus igitur Deum, ipsamque est praemium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tenebras accessa ejus luce gaudeamus. (Num. 92.) Sed cum ejus lucem dicimus accessam, obsistit animo quod Paulus dicit: *Qui lucem habitat inaccessibilem, quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest (I Tim. vi, 16).* Ecce rursus audio quod Psalmista ait: *Accedite ad eum, et illuminamini (Psal. xxxiii, 6).* Quomodo ergo accedendo illuminamur, si ipsam lucem qua illuminari possumus non videmus? Si vero accedendo ipsam qua illuminamur lucem videmus, quomodo inaccessibilis esse perhibetur? Qua in re pensandum est quod inaccessibilem dixit omni homini, sed humana sapientia. Scriptura quippe sacra omnes carnalium sectatores humanitatis nomine notare solet. Unde idem Apostolus quibusdam discordantibus dicit: *Cum enim sint inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis (I Cor. iii, 3)?* Quibus pau'o post subiecit: *Nonne et homines estis?* et unde alias testimonium protulit: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae*

praeparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9). Et cum hoc hominibus dixisset et absconditum, mox subdidit: *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum;* ipsum se ab hominis vocat esse discernens, qui rapus super hominem divina jam saperet. Ita etiam hoc loco cum lucem Dei inaccessibilem perhiberet, ut ostenderet quibus, subdidit: *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest.* More suo homines vocans omnes humana sapientes; quia qui divina sapiunt, videlicet supra homines sunt. Videbimus igitur Deum si per coeternam conversationem supra homines esse vereamur; nec tamen ita videbimus sicut videt ipse senet ipsum. Longe quippe dispariter videt Creator se, quam vi et creatura Creatorem. Nam quantum ad immersitatem t'ei, quidam nobis modus figitur contemplationis, quia eo ipso ponere circumscribimur quo creatura sumus. (Num. 98.) Sic profecto non ita conspicimus Deum, sicut ipse conspicit se; sicut non ita requiescimus in Deo, quemadmodum ipse requiescit in se. Nam visio nostra vel requies, erit utcumque similis visioni vel requiei illius, sed aequalis non erit. Ne enim jaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis penna nos sublevat, atque a nobis ad illum erigimur intuendum; raptique intentione cor-

jis et dulcedine contemplationis, aliquomodo a nobis imus in ipsum; et jam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere; et tamen sic ire, perfecte requiescere est. Et perfecta ergo requies est, quia Deus discernitur, et tamen æquanda non est requiri illius qui non a se in alium transit ut quiescat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis; quia quod illius requies est, hoc nostra imitatur. Namque ut beati atque æterni simus in æternum, imitatur æternitatis, nec exortes sumus ejus quem imitari possumus; quia et videntes participamus, et participantes imitatur. Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando co-æternam Dei sapientiam quam modo per ora prædi-

A cantium, quasi per decurrentia flumina sumimus, in ipso suo fonte biberimus.

CAP. II. — *Devitans profanas vocum novitates* (I Tim. vi, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 59.) Sæpe hæretici dum sua student perversa adstruere, ea proferunt quæ profecto in sacrorum librorum paginis non tenentur. Unde et discipulum suum prædicator egregius admonet, dicens: *O Timothee! depositum custodi, devitans profanas vocum novitates* (I Tim. vi, 20). Quia dum laudari hæretici tanquam de excellenti ingenio cupiunt, quæ in nova quædam proferunt, quæ in antiquorum patrum libri veteribus non tenentur. Sicque fit ut dum videri sapientes desiderant, miseris suis auditoribus stultitiæ semina spargant.

IN EPISTOLAM AD TITUM.

CAPUT UNICUM. — *Si quis sine crimine est* (Tit. i, 6).

(In expositione B. Job, lib. xxi, num. 19.) Hoc inter peccatum distat et crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen; et in hac vita multi sine crimine, nullus vero esse sine peccatis valet. Unde et prædicator sanctus, cum virum dignum gratia sacerdotali describeret, nequam dixit: *Si quis sine peccato, sed: Si quis sine*

B crimine est

 (Tit. i, 6). Quis vero esse sine peccato valeat, cum Joannes dicat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsum seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. i, 8). In qua videlicet peccatorum et criminum distinctione pensandum est, quæ nonnulla peccata animam polluunt, nam crimina extinguunt.

IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM. — *Et non docebit ultra unusquisque* (Hebr. iii, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 17.) Quid enim cælorum ratio accipitur, nisi vis superna secretorum, quod per cæli concentum, nisi concors prædicantium sermo de ignatur? Conditor igitur noster cum cælorum rationem narrare cœperit, dormire cœli concentum facit; quia cum jam nobis per speciem ostenditur, nimirum prædicantium verba subtrahuntur. Hinc enim per Jeremiam Dominus dicit: *Non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me, a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus* (Jerem. xxxi, 34). Hinc Paulus ait: *Sive prophetiæ evacuantur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur* (I Cor. xiii, 8).

CAP. II. — *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem* (Hebr. vi, 7).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 20.) Si peccatoris animus pulvis est: quia in superficie attollitur, et tentationis aura raptatur; unde scriptum est: *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ* (Psal. i, 5); nil obstat intelligi animam justæ, de qua scriptum est: *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam, opportunam illis a quibus colitur accipit benedictionem* (Hebr. vi, 7).

CAP. III. — *Confitentem quod peregrini et hospites sint super terram* (Hebr. xi, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 48.) Quis autem in hoc mundo peregrinatur populus, nisi qui ad sortem electorum currens, habere se patriam novit in cœlestibus, et tanto magis illic sperat invenire se propria, quanto hic cuncta quæ prætereunt esse a se deputata aliena? Peregrinus itaque est populus,

omnium numerus electorum, qui hanc vitam quodam sibi exsilium deputantes, ad supernam patriam tota cordis intentione suspirant; de quibus Paulus dicit: *Confitentem quia peregrini et hospites sunt super terram* (Hebr. xi, 15). Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Hanc peregrinationem idem quoque Apostolus tolerabat, cum diceret: *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, et non per speciem* (II Cor. v, 6). Hujus peregrinationis ærumnas satagebat evadere, cum dicebat: *Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse* (Philip. i, 25). Et rursus: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Vers. 21). Hujus peregrinationis pondus grave sentiebat Psalmista, cum diceret: *Heu me, quod incolatus meus, prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar; multum incolatus fuit anima mea* (Psal. cxix, 5). Ab hac eripi quantocius anhelabat, cum supernis desideriis flagrans diceret: *Sititit anima mea ad Deum vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei* (Psal. xli, 5).

CAP. IV. — *Invisibilem enim tanquam videns sustinuit* (Hebr. xi, 27).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 21.) Perversi quique dum interna non appetunt, in suis se cogitationibus foras fundunt: unde eis per Prophetam dicitur: *Redite prævaricatores ad cor* (Isa. xlvii, 8). Et rursus: *Væ qui cogitatis inutile* (Mich. ii, 4). In actionibus quippe suis verentur homines quos corporaliter vident, et Deum sibi præsentem non æstimant esse quem non vident. Quo contra in laudem justitiam dicitur, dum Ægypti regem contemneret, et Dei mandatis obediret: *Quia invisibilem tanquam videns sustinuit* (Hebr. xi, 27). Perversum quippe terræ principem quasi non vidit, quem ab oculis cordis sui abiecit: regem vero invisibilem tanquam videns sustinuit, quia ab ejus timoris intuitu mentis oculum non deflexit.

ALULFI DE EXPOSITIONE NOVI TESTAMENTI.

Pars prima,

IN QUA EXPLANANTUR QUATUOR EVANGELIA.

PRÆFATIO.

De quatuor Evangelistis, per quatuor animalia designatis.

(II. m. 2, in Ezech., num. 18; hom. 3, in Ezech., A
num. 1; hom. 4, in Ezech., num. 1.) Per sancta quatuor animalia, quæ Ezechieli prophætæ (Ezech. 1) ostenduntur in visione, sancti quatuor evangelistæ, Matthæus videlicet, Marcus, Lucas et Joannes figurantur: et sub evangelistarum personis omnes simul perfecti significantur. Nec immerito per evangelistas quatuor perfectorum omnium numerus exprimitur: quia omnes, qui in Ecclesia modo perfecti sunt, perfectionis suæ recitum in eorum Evangelium didicerunt. Sancta itaque quatuor animalia, per quæ quatuor Evangelistæ significantur, subtili narratione describuntur ab Ezechiele, cum dicitur: *Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni.* Quid per faciem nisi notitia, et quid per pennas, nisi volatus exprimitur? Per faciem quippe unusquisque agnoscitur, per pennam vero in altum avium corpora sublevantur. Facies itaque pertinet ad fidem, penna ad contemplationem. Per fidem namque ab omnipotenti Deo cognoscimur; sicut ipse de suis ovibus dicit: *Ego sum Pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscunt me in e* B
(Joan. x, 14). Qui rursus ait: *Ego scio quos eligerim (Joan. xiii, 18).* Per contemplationem vero, qua super nosmetipsos tollimur, quasi in aerem levamur. Quatuor ergo facies uni sunt: quia si requiras quid Matthæus de incarnatione Domini sentiat; hoc nimirum sentit quod Marcus, Lucas et Joannes. Si quæras quid Joannes sentiat; hoc procul dubio quod Lucas, Marcus et Matthæus. Si quæras quid Marcus; hoc quod Matthæus, Joannes et Lucas. Si quæras quid Lucas; hoc quod Joannes, Matthæus et Marcus sentit. Quatuor ergo facies uni sunt, quia notitia fidei, qua cognoscuntur a Deo, ipsa est in uno, quæ est simul in quatuor. Quidquid enim in uno invenieris, hæc in omnibus simul quatuor recognoscet. Et quatuor pennæ uni, quia Dei omnipotentis Filium Dominum nostrum Jesum Christum simul omnes concorditer prædicant, et ad divinitatem ejus mentis oculos levantes, penna contemplationis volant. Evangelistarum ergo facies ad humanitatem Domini pertinet, penna ad divinitatem: quia in eum, quem corporeum aspiciunt, quasi facies intendunt. Sed dum hunc esse incircumscriptum et incorporeum ex divinitate annuntiant, per contemplationis pennam, quasi in aerem levantur. Quia itaque, et una est fides incarnationis ejus in omnibus, et par contemplatio divinitatis ejus in singulis, recte dicitur: *Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni.* Deinde etiam hæc eadem sancta animalia subtilius describuntur, ut per hæc Evangelistarum significari personas ipsa nobis subtilitas descriptionis aperiat, nihilque sermo Dei

nostro intellectui dubietatis relinquat. Dicitur enim: *Similitudo vultus eorum, facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor: facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.* Quod enim quatuor hæc animalia pennata sanctos quatuor Evangelistas designent, ipsa uniuscujusque libri evangelici exordia testantur. Nam quia ab humana generatione cœpit, jure per hominem Matthæus; quia per clamorem in deserto, recte per leonem Marcus; quia a sacrificio exorsus est, bene per vitulum Lucas; quia vero a divinitate Verbi cœpit, digne per aquilam significatur Joannes. Qui dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1);* dum in ipsam divinitatis substantiam intendit, quasi more aquilæ in solem oculos fixit. Sed quia electi omnes membra sunt Redem; toris nostri, ipse autem Redemptor noster caput est electorum omnium: per hoc quod membra ejus figurata sunt, nil obstat, si in his omnibus etiam ipse signetur. Ipse enim unigenitus Dei Filius veraciter factus est homo: ipse in sacrificio redemptionis nostræ dignatus est mori, ut vitulus: ipse per virtutem suæ fortitudinis surrexit, ut leo. Leo etiam apertis oculis dormire perhibetur: quia in ipsa morte, in qua ex humanitate Redemptor noster dormire potuit, ex divinitate sua immortalis permanendo vigilavit. Ipse etiam post resurrectionem suam ascendens ad cœlos, in superioribus est elevatus, ut aquila. Totum ergo simul nobis est, quia et nascendo homo, et moriendo vitulus, et resurgendo leo, et ad cœlos ascendendo aquila factus est. Sed quia per hæc animalia Evangelistas quatuor, et eorum specie simul perfectos omnes jam superius significari diximus; restat ut quomodo unusquisque electorum istis animalium visionibus exprimitur, ostendamus.

Omnis etenim electus et in via Domini perfectus, et homo, et vitulus, et leo simul, et aquila est. Homo enim rationale est animal: Vitulus autem in sacrificio mactari solet. Leo vero fortis est bestia, sicut scriptum est: *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum (Prov. xxx, 30).* Aquila ad sublimia volat, et irreverberatis oculis solis radios intendit. Omnis itaque, qui in ratione perfectus est, homo est. Et quoniam semetipsum ab hujus sæculi voluptate mortificat, vitulus est. Quia vero ipsa sua spontanea mortificatione contra adversa omnia fortitudinem securitatis habet, leo est. Unde scriptum est: *Justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit (Prov. xxviii, 1).* Quia vero sublimiter contempletur ea quæ cœlestia et æterna sunt, aquila est. Igitur quoniam justus quisque per rationem homo, per sacrificium mortificationis suæ vitulus, per fortitudinem securitatis leo, per contemplationem vero efficitur aquila, recte per hæc sancta animalia signari

* Cur expositionem hanc Paterianæ attexamus collectioni, aperuimus in Præfatione. De Alulfo legenda quæ ibidem diximus.

unusquisque perfectus potest. Quod idcirco dicimus, ut ea quæ de quatuor animalibus dicta sunt pertinere eiam ad perfectorum singulos demonstremus.

Sed magna nobis de iisdem evangelistis et sanctis prædicatoribus quæstio oritur, cur homo et leo a dextris ipsorum quatuor, vitulus vero a sinist'is ipsorum quatuor esse perhibeat. Neque enim sine miratione est, cur duo illa a dextris, et unum hoc esse a sinist'ris dicatur. Et rursum quærendum est cur aquila non a dextris, vel sinist'ris, sed desuper ipsorum quatuor esse memoretur. D'as itaque nobis quæstiones objecimus, quas oportet ut aperiente Domino, dissolvamus. Homo igitur et leo a dextris, vitulus vero a sinist'ris esse perhibetur. A dextris etenim læta, a sinist'ris vero tristitia habemus. Unde et sinistrum nobis esse dicimus hoc quo l' adversum esse deputamus. Et sicut præfati sumus, per hominem incarnatione, per vitulum passio, per leonem vero auctoris nostri resurrectio designatur. De incarnatione autem unigeniti Filii, qua redempti sumus, omnes electi lætati sunt: de morte vero illius, ipsi electorum primi sancti apostoli contristati, qui iterum de ejus resurrectione sunt gavis. Qui ergo et nativitas ejus, et resurrectio lætitiæ discipulis præbuit quos ejus passio contristavit, homo et leo a dextris, vitulus vero a sinist'ris fuisse describitur. Ipsi namque sancti evangelistæ de ejus humanitate gavisii sunt, de ejus resurrectione confirmati, qui de ejus passione fuerant contristati. Homo ergo et leo eis a dextris est, quia Redemptoris nostri eos incarnatio vivificavit, resurrectio confirmavit. Sed vitulus a sinist'ris, quia mors illius eos ad momentum temporis in infidelitate prostravit. Jure autem locus aquilæ non iuxta, sed desuper esse describitur, quia sive per hoc, quod ejus ascensionem signat, seu quia Verbum Patris, dum apud Patrem esse denuntiat, super Evangelistas cæteros virtute contemplationis excrevit, cum quibus et simul de ejus deitate loquitur, hanc tamen omnibus subtilius contemplatur. Sed si aquila cum aliis tribus a iuncta, quatuor animalia esse memorantur, mirum quomodo desuper ipsorum quatuor esse describitur, nisi quia Joannes per hoc, quod in principio Verbum vidit, etiam super semetipsum transit; nam nisi et se transisset, Verbum in principio non vidisset. Qui ergo et se met-

ipsum transgressus est, non jam solummodo superior, sed adjuncto et se, superior quatuor fuit. Præterea de eisdem sanctis animalibus quærendum est, cum singulis distincta imaginibus describantur, ut aliud homini, aliud leoni, aliud vitulo, aliud aquilæ simile dicatur, quid sit quo l' paulo superioris de omnibus simul dicatur: *Similitudo hominis in eis?* Sed quis hic homo describitur, nisi ille, de quo scriptum est: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbi ratur esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipens, in similitudinem hominum factus, et habitu invenit ut homo* (Philip. ii, 6). Hæc itaque animalia, ut surgere valeant ad sanctitatis virtutem, ad hujus hominis tendunt similitudinem; sancta enim non essent si hujus hominis similitudinem non haberent, quia quidquid in eis de visceribus pietatis, quidquid de mansuetudinis spiritu, quidquid de zelo reformationis, quidquid de custodia humilitatis, quidquid de fervore charitatis est, hoc ab ipso fonte misericordie, ab ipsa radice mansuetudinis Dei, ab ipsa virtute justitiæ, id est a Mediatore Dei et hominum Domino Deo traxerunt.

Hujus se hominis similitudinem habere prædicator egregius ostendit, dicens: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (I Cor. xi, 1). Ad ejus nos similitudinem surgere admonet, cum dicit: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo descendit* (I Cor. xv, 49). Sanctus etenim quisque in tantum ad similitudinem hujus hominis dicitur, in quantum vitam sui Redemptoris imitatur. Nam ejus mandatis et operibus discolorare, quid est aliud quam a similitudine longe recedere? Ad hujus similitudinem hominis surgere festinabat Propheta, cum diceret: *In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas* (Psalm. cxviii, 15). Qui enim tacitus in mente vias Domini considerat, et se exercere in mandatis illius festinat, qui aliud in semetipso nisi imaginem novi hominis reformat? Quod quia in sanctorum cordibus incessanter agitur, recte de sanctis animalibus dicitur quo l' in eis est similitudo hominis, quia quod sancta, quod mira sunt, hoc in eis de specie similitudinis est, id est de virtute imitationis.

Præfatiuncula de beato Matthæo.

(In expos. beati Job, lib. xviii, num. 43, 44.) Omnipotens Deus, occulto consilio, quosdam ab ipsius ætatis suæ exordiis innocentes custodiens, usque ad virtutum culmen provehit, alios autem in exordiis suis deserens, scaturientibus vitiiis, ire per abrupta permittit. Plerumque tamen etiam eos respicit, et ad sequendum se sancti amoris igne succendit, atque inolititas in eorum cordibus pruriginis vitiorum, vertit in fervorem virtutum: et eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt suæ memoriam iniquitatis. De talibus evangelista Matthæus fuerat, qui terrenis negotiis implicatus, telonii usibus serviebat: sed cum eum Dominus ad telonium sedentem videret, ut ad se revocare,

cor ejus durum et frigidum, divini amoris igne taciturno succenditur, et a terrena, quam prius tenuit, actione separatur, et ad s-quen tam cælestem vitam desideriorum æstu roboratur, ut, sicut prius durus fuerat in amorem sæculi, ita postmodum se fortem exhiberet in amorem Dei; et quo l' antea renuebat au l'irc, jam credere inciperet et prædicare. Sanctæ quippe Ecclesiæ fortis propugnator exstitit, cujos videlicet lingua, quasi acutissimo gladio, Evangelii administratione Dominus infidelium corda transfixit. Qui igitur infirmus prius despectusque per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cælestia prædicamenta. Non ergo in eo debet despicere quidquid fuit, qui jam cœpit esse quod non fuit.

LIBER PRIMUS.

Expositio Evangelii secundum Matthæum.

CAPUT PRIMUM. — Abraham genuit Isaac; Isaac genuit Jacob (Matth. i, 2).

(Homil. 25, in Evang., n. 8, et exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 47.) Dominus noster Jesus Christus ad redemptionem humani generis veniens, velut quosdam de se in necem diaboli hamum fecit. Quis enim nesciat quod in hamo esca ostenditur, aculeus

occultatur? Esca quippe provocat, ut aculeus punget. Assumpsit itaque Dominus noster corpus, ut in eo diabolus quasi suam escam mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo injuste appetit, eos, quos quasi juste læcebat, amisit. In hamo ergo incarnationis ejus captus est, quia, dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis.

Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se devoratorum duceret, ibi divinitas quæ perforaret; ibi aperta in-
 trinitas quæ provocaret, ibi occulta virtus quæ rap-
 toris faucem transfigeret. In hamo igitur captus est,
 quia inde interit unde devoravit; et in Redemptio: e
 nostro, dum per satellites suos e cam corporis mo-
 mordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Quasi
 hamus quippe fauces glutientes tenuit, dum in illo
 et e: ca carnis patuit, quam devorator app taret;
 et divinitas passionis tempore latuit, quæ necaret.
 In hac quippe aquarum abyssso, id est in hac immen-
 sitate generis humani, ad omnium mortem inhians,
 vitam pene omnium vorans, huc illicque aperto ore
 cetus iste ferebatur: sed ad mortem ceti istiu-, hamus
 in hac aquarum profunditate caliginosa, est mira
 dispositione suspensus. Hujus hami linea, illa est per
 Evangelium antiquorum patrum propago memorata.
 Nam, cum dicitur: *Abraham genuit Isaac, Isaac ge-
 nuit Jacob*: cumque ceteri successores, interposito
 Joseph nomine, usque ad Mariam Virginem despon-
 satam describuntur, quasi quadam linea, in cujus
 extremo incarnatus Dominus, id est hamus iste
 ligaretur, quem in his aquis humani generis depen-
 den: em aperto ore cetus iste appeteret; sed ore per
 satellitium uorum scævitiã morsio, mordendi vires
 ulterius non haberet. Ad mortem igitur ceti humanis
 mortibus insidiantis, Dominus incarnatum unigenitum
 Filium suum misit, in quo dum mortalis caro consp-
 icitur, et immortalitatis potentia non videtur, quasi
 hamus fauces raptoris tenuit, et sese mordentem
 mom rdit, et inde devorantem peremit, unde acu-
 men potentia, quo transfigeret, occultavit.

**CAP. II. — Et post transmigrationem Babylonis, Je-
 chonias genuit Salathiel (Math. 1, 12).**

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, cap. 19.) * Psal-
 mista de Domino dicit: *Lapidem quem reproboverunt
 ædificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxvii,
 22)*. Lapi: angularis Dominus Jesus dicitur, vel quia
 in se hinc Judaicum, illinc gentilem populum susci-
 piens in una Ecclesie fabrica, quasi duos parietes
 jungit: vel quia in terra, pl: bi Israeliticæ nationes
 gentium copulans, utramque simul angelis in cælo
 sociavit. Huj: s lapid: typum Jechonias rex tenuit,
 quem Mathæus, dum quaterdenas generationes descri-
 beret, secundo numeravit. Quem enim hui: secun-
 dæ, ipsum rursus in initio tertie generationis inse-
 runt: ipse namque in Babyloniam cum Israelitica
 plebe migratus est qui d: n ab aliis ad alia ducitur,
 pro utriusque parietis latere non immerito secundo
 numeratur: cujus migrationis flexus angularem lapi-
 dem designat. Ubi enim ordo a rectitudine flectitur,
 ut eat in diversum, tanquam angulum facit. Recte
 ergo numerari bis potuit, quia per utrumque parie-
 tem, quasi duo in se latera ostendit. Unde et ejus
 bene imaginem tenuit qui in J: læa ortu:, gentilita-
 tem colligens, quasi Jerosolymis Baby: oniam venit;
 atque hanc in semetipso fidel: fabricam, prius dis-
 cordiæ studio scissam, arte charitatis intexit.

**CAP. III. — Accepit Joseph Mariam conjugem suam; et
 non cognoscebat eam donec peperit filium suum pri-
 mogenitum, et vocavit nomen ejus Jesum (Math. 1, 25).**

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 89.) Non co-
 gnovit eam, donec peperit filium suum primogenitum.
 Ita dictum debet intelligi: non quod hanc post nati-
 vitatem Dei cognoverit, sed quod nequaquam illam
 contigit, etiam cum sui Conditoris matrem esse nes-
 civit. Nam quia eam nequaquam contingere valuit,
 postquam redemptionis nostræ ex ejus utero celebra-
 ri mysterium agnovit, de illo profecto tempore
 necesse erat ut Evangelista testimonium ferret, de
 quo propter Joseph ignorantiam dubitari potuisset.
 Sic namque et per Psalmistam dicitur: *Dixit Dominus
 Domino meo, sede a dextris meis: donec ponam ini-
 micos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix, 1, 2)*.

* Hæc non habentur iisdem omnino verbis apud
 S. Greg. multa quoque alibi aut addit Alulfus, aut

A Non quod a dextris Domini nequaquam Dominus
 sedeat, postquam inimicos illius feriens, ejus potestati
 substernit, sed quod in æterna cunctis beatitudine
 præsidet etiam priusquam rebellium suorum con: la
 conculcet. In qua nimirum sententia con: tat quia
 subjectis hostibus sine fine et posterius regnat.

**CAP. IV. — At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ
 (Math. 2, 5).**

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 26.) Israelitæ
 prius Christum cognoverunt, quem in passione sua,
 post quasi incognitum contempserunt. Nam nascitu-
 rum Christum, nullus, qui plene legem didicit, igno-
 ravit. Unde et Herodes rex, magorum occasione
 perterritus, sacerdotes et principes studuit solerter
 inquirere, ubi Christum nasciturum esse præscirent.
 Cui protinus responderunt: *In Bethlehem Judæ*. Prius
 ergo noverant quem passionis suæ tempore dum
 despicerent ignorabant.

B **CAP. V. — Postquam Dominus Jesus in Jordane baptiza-
 tus est a Joanne, ductus est in desertum a spiritu, ut
 tentaretur a diabolo (Math. 4).**

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 27.) Hostis
 noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis
 nos sibi rebellare conspiciat, tanto amplius expugnare
 contendit; eos enim pulsare negligit, quos quieto
 jure possidere se sentit. Contra nos vero eo velle-
 mentius incitatur, quo ex corde nostro, quasi ex
 jure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in
 seipso Dominus sub quadam dispensatione figuravit,
 qui diabolum non nisi post bapti: ma se tentare per-
 misit, ut signum nobis quoddam futuræ conversionis
 innueret, quod ejus membra, postquam ad Deum pro-
 ficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent.

**CAP. VI. — Si Fili: s Dei es, dic ut lapides isti panes
 fiant (Math. 14, 5).**

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 43.) Antiquus hos-
 tis Redemptorem humani generis debellatorem suum,
 in mundum venisse cognovit. Unde et per obsessum
 hominem in Evangelio dicit: *Quid nobis et tibi, Fili
 D: i, venisti huc ante tempus torquere nos (Math.
 viii, 29)*? Qui tamen prius cum hunc passibilem cer-
 neret, et posse mortalia perpeti humanitatis videret,
 omne quod de ejus suspicatus est divinitate, ei in
 dubium venit suæ fastu superbiæ. Nil quippe nisi
 superbum sapiens, dum hunc esse humilem conspiciat,
 Deum esse dubitavit. Unde et ad tentationum argu-
 menta se convertit, dicens: *Si Filius Dei es, dic ut
 lapides isti panes fiant*. Quia igitur passibilem vidit,
 non hunc esse Deum credens, dubitando tentavit,
 sed tentando conscientiam ejus penetrare, mentem-
 que ejus tentatione turbare non potuit.

**CAP. VII. — Iterum assumpsit eum diabolus in mon-
 tem excelsum valde (Math. 14, 8).**

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 30.) Nequaquam
 sicut nos, qui puri homines sumus, irruente sæpe
 tentatione, concutimur, ita Redemptoris nostri animi
 tentationis est necessitate turbata. Hostis namque
 noster cum Deum incarnatum esse dubitaret, et hoc
 ex petitis miraculis tentando cognoscere vellet, etsi
 in excelsum montem eum permissus assumpsit, si
 daturum se ei regna mundi perhibuit, si quasi in pa-
 nem vertendos lapides ostendit, mentem tamen
 Mediatoris Dei et hominum tentatione quassare non
 valuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta susci-
 pere, ut tamen ejus mens, interiori divinitati suæ
 inhærens, inconcussa permaneret. Qui est quando
 turbatus spiritu infremuisse dicitur (*Joan. xi*), ipse
 tamen divinitus disponebat, quantum ipse humanitas
 turbaretur: immutabiliter omnibus præsidens, et
 semetipsum mutabilem in satisfactione infirmitatis
 ostendens. Quietus ergo in semetipso manens, dispo-
 suit quidquid pro ostendenda humanitate, quam
 suscepit, etiam turbulentus fecit.

detrahit; quod semel hic notare sufficiat.

CAP. VIII. — Ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei (Matth. iv, 11).

(Homil. 8, in Ezech., num. 24.) Postquam Unigenitus Patris minoratus p. ulominus ab angelis, incarnatus apparuit, mox Deus homo per humanitatem potestate sub angelis fuit, qui et priusquam per resurrectionis exaltaretur gl'oriam, divinitate super angelos fuit. De ipso quippe ante passionem scriptum est: *Ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei.* Sed tamen ut humanitatis ejus infimitas monstraretur, rursum de eo scriptum est: *Apparuit illi angelus de caelo confortans eum (Luc. xxii, 54).* In documento ergo utriusque nature, huic et angeli ministrare, huic et angelus confortare describitur. Unus quippe in utraque natura est, quoniam qui Deus ante secula existit, homo factus est in fine saeculorum. Cui tamen ante passionem suam et angeli ministrant, et huic angelus confortat, post passionem vero et resurrectionem ejus, huic angeli ministrare possunt, sed jam huic confortare non possunt: quia humanitatem, quam descendendo sub angelis assumpsit, ascendendo super angelos exaltavit.

CAP. IX. — Ambulans Jesus juxta mare Galilææ, vidit Petrum et Andream mittentes rete in mare, et ait illis: Veni et po te me, faciam vos fieri piscatores hominum (Matth. iv, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 34.) Filios prædicatores mundo Dominus exhibuit, et per eos potentes quosque devicit. Attestante quippe Paulo: *Infirma mundi prius elegit Deus, ut post confunderet fortia (I Cor. i, 27):* Elegit quippe stulta mundi, ut confunderet sapientes: prius namque collegit indoctos, et postmodum philosophos; et non per oratores docuit piscatores, sed mira potentia per piscatores subegit oratores.

CAP. X. — Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum (Matth. v, 3).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 49.) Scriptura sacra perimque pauperes humiles vocare coarsu vi; unde in Evangelio cum adjectione spiritus nominantur. Quos enim divitiæ visibilibus potentes ostendunt, apud semetipsos pauperes sunt, qui in suis conscientiis elati non sunt.

CAP. XI. — Beati qui lugent (Matth. v, 5).

(Homil. 2, in Evang., num. 8.) Revoceamus, fratres, ante oculo peccata quæ fecimus; consideremus quam terribilis iudex adveniat hæc puniturus. Mentem formemus ad lamenta, vita nostra ad tempus amarescat in poenitentia, ne amaritudinem æternam sentiat in vindicta. Per fletus quippe ad æterna gaudia ducimur, Veritate pollicente, quæ ait: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Ad fletum vero per gaudia venit, hoc eadem Veritate attestante, quæ ait: *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis (Luc. vi, 25).* Si ergo retributionis gaudium querimus in perversione, poenitentia amaritudinem in via tecumamus.

CAP. XII. — Vos estis sal terræ (Matth. v, 13).

(Homil. 17, in Evang., num. 40, 13, 14.) Considerandum nobis est, fratres clari sibi, quod quia una eademque exhortationis voce non sufficit simul runctos admonere, student quisque singulos, in quantum valet, instruere, privati locutionibus adficere. Debemus namque pensare quod a Domino sanctis dicitur apostolis et per apostolos nobis: *Vos estis sal terræ.* Si igitur sal sumus, condire mentes fidelem debemus. Vos igitur qui patres estis, peccate quia animalia Dei pascebatis; de quibus profecto animalibus. Deo per Psalmistam dicitur: *Animalia tua habitant in ea (Psal. lxxvii, 14).* Et sæpe videmus quod petra salis brutis animalibus anteponitur, ut ex eadem salis petra lambere debeant, et meliorari. Quas ergo inter bruta animalia petra salis debet esse saccos in populis. Corare namque sacerdotem necesse est quæ singulis dicat, unumquemque qualiter

admoneat, ut quisquis sacerdoti jungitur, quasi ex salis tactu, æternæ vitæ sapore conditur. Sal etenim non sumus, si corda audientium non condimus. Quod condimentum ille proximo veraciter inpenlit, qui prædicationis verbum non subtrahit. Sed tunc aliis vere recta prædicamus, si dicta rebus et exemplis ostendimus. Nullum autem puto, fratres charissimi, ab aliis majus præjudicium, quam a sacerdotibus tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit; quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debemus, nulla animarum lucra querimus, ad nostra quotidie studia vacamus. Et quia eo ipso quo cæteris prælati sumus, ad agenda quælibet majorem licentiam habemus, susceptæ benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis argumentum. Dei causas relinquimus, ad terrena negotia vacamus: locum sanctitatis accipimus, et terrenis actibus implicamur. Impletum est in nobis quod Jeremias, considerans mortem nostram et deplorans, dicit: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus. Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum (Thren. iv, 1).* Aurum quippe obscuratum est, quia sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus, quia sanctitatis habitus per terrena, et abjecta opera ad ignominiam desperationis venit. Lapidis vero sanctuarii intrinsecus habentur, nec sumebantur in summi sacerdotis corpore, nisi cum sancta sanctorum ingrediens in secreto sui Conditoris apparerent. Nos ergo, fratres charissimi, nos sumus lapides sanctuarii, qui apparere semper debemus in secreto Dei, quos nunquam necesse est foris conspici, id est nunquam in extraneis actibus videri. Sed dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum, quia hi qui per vitam orationem intus semper esse debuerant, per vitam reprobam foris vacant. Ecce jam pene nulla est sæculi actio, quam non sacerdotes administrent. Dum ergo in sancto habitu constituti, exteriora sunt quæ exhibent, quasi sanctuarii lapides foris jacent. Quia enim græca voce *platea* a latitudine vocatur, sanctuarii lapides in plateis jacent, cum religiosi quique lata mundi itinera sectantur. Nec solum in plateis, sed et in capite platearum dispersi sunt, quia et per desiderium hujus mundi opera peragunt, et tamendo religioso habitu culmen honoris querunt. In capite ergo platearum dispersi sunt, quia et jacet per ministerium operis, et honorari volunt de imagine sanctitatis. Impletum est etiam in nobis, quod scriptum est: *Et erit sicut populus, sic sacerdos (Osee ix, 9).* Sacerdos enim non distat a populo, quando actionem vulgi nullo vitæ suæ transcendit merito, cui et exhortationis sale, et exemplo actionis bonæ, ad vitam æternam doctor et dux debet existere. Quid autem animas hominum, nisi cibum Domini diximus, quæ ad hoc sunt conditæ, ut in ejus corpore trajiciantur, id est ut in æternæ augmentum Ecclesie teendant. Sed hujus cibi condimentum nos esse debemus; sicut enim diximus, fideiss prædicatoribus dicitur: *Vos estis sal terræ.* Si igitur cibus Dei est populus, condimentum cibi sacerdotes esse debuerunt. Sed quia dum eos ab orationis et eruditionis sanctæ usu cessamus, sal infatuatum est; condire non valet cibum Dei, et ideo ab auctore non sumitur, quia exigente latitudine nostra, minime conditur. Pensemus ergo qui unquam per linguam nostram conversi, qui de perverso suo opere nostra increpatione correcti, poenitentiam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione decrevit? quis avaritiam? quis superbiam declinavit? Sic quippe debemus agere curam nostri, ut non negligamus curam proximi, ut qui quis ad nos jungitur, ex linguæ nostræ sale conditur. Iste itaque qui jam sanctus, admoneatur ut crescat. Ille vero qui adhuc iniquus est, admoneatur ut se corrigat: quatenus quisquis se ad sacerdotem junxerit, sale sermonis illius conditus redeat.

CAP. XIII. — *Videant operum vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est (Matth. v, 16).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 83.) Occultanda sunt bona, quae agimus, ne haec in huius vitae itinere incaute portantes, laetificantium spirituum incur-sione perdamus. Et tamen Veritas dicit: *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est.* Sed aliud est profecto cum in ostensione operum gloria quaeritur largitoris, aliud cum laus privata concupiscitur de dono largientis; ubi et rur-sus in Evangeio haec eadem Veritas dicit: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi, 1).* Opus ergo nostrum cum hominibus ostenditur, in cordis prius examine persandum est, per ejusdem ostensionis studium quid quaeratur. Si enim dantis gloriam quaerimus, tam publicata nostra opera in e respectu illius occulta servamus. Si vero per haec nostram laudem con-piscimus, foras ab ejus conspectu jam sua sunt, etiamsi a multis ignorentur. Cui valde perfectorum est, sic ostenso opere, auctoris gloriam quaerere, ut de illata laude, privata nesciant exultatione gaudere. Tunc namque solum innoxie hominibus laudabile opus ostenditur, cum per despectum mentis veraciter laus impensa calcatur: quam quia infirmi quique perfecte contemnendo non superant, restat necesse est ut bonum, quod operantur, abscondant.

CAP. XIV. — *Nolite putare, quoniam veni solvere Legem, sed adimplere (Matth. v, 17).*

(Hm. 16, in Ezech., num. 9.) Testamentum Veteris operum crimina conspexit, dari decimas praecipit; sed Testamentum Novum cogitationes privas coercuit, derelinqui omnia, et pro Deo vitam corporis jussit cum praesenti saeculo despicere. Minora quippe praecipita Israelitico populo per Legem data sunt (Exod. xix); unde et eodem populo Moyses in campo locutus est. Altiora Dominus sanctis a oculis dedit; unde et eosdem de vitae mandatis in monte docuit. Dum vero Redemptor noster per Evangelium dicit: *Nolite putare, quoniam veni solvere Legem, aut prophetas, non veni solvere, sed adimplere, ut nunciat Legem, qui Legis iustitiam gratiam addidit, ut quod illa jubebat in minimis, ipse perfici adjuvaret in summis; et quod illa coercerat ab opere, ipse recaret a corde.*

CAP. XV. — *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minus vocabitur in regno caelorum (Matth. v, 19).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 13; hom. 12, in Evang. sub init.) De doctoribus male viventibus Dominus dicit: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minus vocabitur in regno caelorum.* Mandatum solvit et docet, quando hoc quisque voce praedicat, quod vivendo non implet. Sed ad regnum aeternae beatitudinis pervenire non valet, qui non vult opere implere quod docet. Quomodo ergo in eo minus vocabitur, quia ad hoc nullo modo intrare permittitur? Regnum itaque caelorum praesentem Ecclesiam appellat, de qua scriptum est: *Et colligent de regno ejus omnia scandala (Matth. xiii, 41).* In superno enim regno scandala, quae ex eo colligi deberant, non habentur. Qui ergo mandatum solvit opere, et sic docet vocem, in illo regno caelorum erit minimus, in isto nec minimus; in sancta vero Ecclesia doctor qui mandatum solverit minimus vocabitur, quia ejus vita despicitur restat ut et praedicatio contemnatur.

CAP. XVI. — *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 9.) Sic Dominus uniuscujusque actiones iudicabit, ut ne minutissimae quidem cogitationes ejus iudicio, ac verba tenuissima, quae apud nos usu viluerunt, indiscussa remaneant. Hinc etenim Dominus dicit: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo,*

racha, reus erit concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis. Racha quippe in Hebraeo eloquio vox interjectionis est quae quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenum verbum iracundiae exprimit. Prius ergo ira reprehenditur sine voce, postmodum vero ira cum voce, sed necdum pleno verbo formata. Ad extremum vero cum dicitur, *fatue*, ira redarguitur quae cum excessu vocis expletur, etiam perfectione sermonis. Et notandum quod in ira prohibet reum esse iudicio: in voce, *racha*, quod est *racha*, reum concilio: in verbo vocis, quod est *fatue*, reum gehennae. Per gradus enim culpae crevit ordo sententiae, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem jam causae sententia delimitur, in gehenna vero ignis ea quae de concilio egreditur, sententia expletur. Quia ergo humanos actus subtili Dominus examinatione dijudicat; ira sine voce, iudicio; ira in voce, concilio: ita vero in voce et sermone gehennae ignibus mancipatur.

CAP. XVII. — *Item unde supra.*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 17.) Sciendum est autem quoniam saepe qui sunt in potestate ad subjectorum contumelias passim erumpunt, et hoc quod invigilantes regimini servant, per linguam pro-cacitatem perdunt, minori scilicet formidine iudicis verba pensantes, quia qui sine causa fratri, *Fatue*, dixerit, gehennae se ignibus addicit.

CAP. XVIII. — *Si offers munus tuum ad altare, etc. (Matth. v, 23).*

(Dialog. lib. iv, cap. 60, in pr.) Sciendum est quia ille recte veniam a Domino postulat, qui prius hoc quod in ipsum delinquitur relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo repellatur, dicente Veritate: *Si offers munus tuum ad altare, et recordatus fueris quod habet aliquod adversum te frater tuus, relinque ibi munus tuum ante altare, et rade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum.* Quia in re persandum est, cum omnis culpa munere solvatur, quam gravis sit culpa discordiae, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quamvis longe positum longeque distinctum, mente ire, eique animum subdere, humilitate illum ac benevolentia placare, ut scilicet Conditor nos er, dum tale placitum nostrae mentis aspexerit, a peccato nos solvat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis enim voce attestante (Matth. xviii) didicimus: quia servus, quia decem millia talenta debebat, cum poenitentiam ageret, absolutionem de debito accepit a domino; sed conservo suo centum sibi denarios debenti, cum non dimisit debitum, et hoc est iussus exigi quod ei fuerat jam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat quia si hoc quod in nos delinquitur ex corde non dimittitur, etiam rursus exigitur quod nobis jam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

CAP. XIX. — *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 18.) Aliquando a reatu a tulterii nequaquam discrepat culpa fornicationis, cum Veritas dicat: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo.* Quia Graeco verbo *mæchus* adulter dicitur, cum non aliena conjux, sed mulier videri prohibetur, aperte Veritas ostendit quia etiam solo visu cum turpiter vel inuupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerumque ex loco vel ordine concupiscantis discernitur, quia scilicet sic hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, sicut illum adulterii inquinat culpa. In personis tamen non dissimilibus, item luxuriae distinguitur reatus, in quibus fornicationis culpa quia ab adulterii reatu discernitur, praedicatoris egregii lingua testatur, quae inter caetera asserit, dicens: *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt*

(I Cor. vi, 9). Quod enim disjunctæ reatū sententiæ subdidit, quam valde a se dissideat ostendit.

CAP. XX. — *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te (Matth. v, 29).*

(In exposit. B. Job, l. b. vi, num. 57.) Nonnulli hominum ita otiose mentis sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant; et nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent, quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacat. Unde necesse est ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati laboris dilatat, nec inquieti ad stulium contemplationis angustet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt; et sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suæ quietis extincti sunt. Hinc namque est quod nonnulli inquieti spiritus, dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, u-que ad perversa dogmata erumpunt, et dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri erroris sunt. Hinc per semetipsum Veritas dicit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Bonum tibi est cum uno in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Duæ quippe vitæ, activa videlicet et contemplativa, cum servantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie. Dexter enim oculus contemplativa vita est, sinister activa. Sed sunt nonnulli, ut diximus, qui discrete intueri summa et si in tua inæquæquam possunt, et tamen alta contemplationis assumunt, atque idcirco in perfidix foveam intellectus pravi errore dilabuntur. Hos itaque contempnat vita, ultra vires assumpta, cogit a veritate cadere quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat activa sua custodire; quibus recte hoc quæd præfati sumus Veritas dicit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te.* Ac si aperte diceret: Cum a contemplativam vitam idonea discretionem non sufficis, solam securus activam tene. Cum et in hoc quod pro magno eligis delicias, eo contentus esto quod pro minimo attendis; ut, si per contemplativam vitam a veritatis cognitione compelleris cadere, regnum cælorum per solam activam valeas saltem luscus intrare.

CAP. XXI. — *Si quis vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium (Matth. v, 40).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 21.) Divina voce præcipitur: *Si quis tulerit tibi tunicam, et voluerit tecum in judicio contendere, dimitte illi et pallium.* Et rursum: *Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas.* Hypocritæ tamen prælati assumpto sancto conversationis habitu, filiorum custodiam deserunt, et temporalia quæque defendere etiam jurgis quærunt. Exemplo suo discipulorum corda perdere non trepidant, et quasi per negligentiam amittere patrimonium terrena formidant; animarum damna æquanimitè tolerant, jacturam rerum temporalium repellere etiam cum spiritus commotione festinant. Nam quanto magis terrena diligunt, tanto privari eis vehementius pertimescunt. Quia enim mente in hoc mundo aliquid possidemus, non docemur nisi cum amittimus: sine dolore namque amittitur, quod sine amore possidetur. Quæ vero ardentè diligimus habita, graviter suspiramus ablata. Quis autem nesciat quia nostris usibus res terrenas Dominus condidit, suis vero animas hominum creavit? Plus ergo Deo se amare convincitur qui neglectis his quæ ejus sunt propria tueretur. Perdere namque hypocritæ ea quæ Dei sunt, id est animas hominum, non timent, et ea quæ sua sunt amittere, videlicet res cum mundo transeuntes, quasi districto judici positure rationes timent; ac si placatum inventiam cui, desideratis rebus, id est rationalibus perditis, insensibilia et non quæsitâ conservant.

CAP. XXII. — *Attendite ne justitiam vestram facialis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi, 1).*

(Reg. pastor. part. iii, cap. 33.) Quisquis laudis

concupiscentiam jam sufficit calcare, ædificationis fraudem perpetrat, si bona quæ agit occultat; et quasi jactato semine radices subtrahit, qui opus quod imitandum est non ostendit. Hinc namque Veritas dicit: *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v, 16).* Ubi illa quoque sententia promittitur, quæ longe aliud præcepisse videtur, dicens: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Quid est ergo quod opus nostrum ita faciendum est non videatur, et tamen ut debeat videri præcipitur, nisi quod ea quæ agimus et occultanda sunt ne ipsi laudemur, et tamen ostendenda sunt ut laudem cælestis Patris augeamus? Nam cum justitiam nostram coram hominibus facere Dominus prohiberet, illico adjunxit: *Ut videamini ab eis.* Et cum rursus videnda ab hominibus bona opera nostra præciperet, protinus subdidit: *Ut glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Qualiter igitur essent videnda, et qualiter non videanda, ex sententiarum fine monstravit; quatenus operantis mens opus suum, et propter se videri non quæreret, et tamen hoc propter cælestis Patris gloriam non celaret. Unde fit plerumque ut bonum opus et in occulto sit, cum sit publice; et rursus in publico, cum agitur occulte. Qui enim in publico bono opere non suam, sed superni Patris gloriam quærunt, quod fecit abscondit, quia illum solum testem habuit, cui placere curavit; et qui in secreto suo bono opere deprehendi ac laudari concupiscit, licet nullus fortasse viderit quod exhibuit, tamen hoc coram hominibus fecit, quia tot testis in bono opere secum duxit, quot humanas laudes in corde requisivit.

CAP. XXIII. — *Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua (Matth. vi, 3).*

(Reg. past. part. ii, cap. 20 et 35.) De expenso munere ne transitoria laus ab aliquo quæratur, et a Domino præcipitur: *Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Il est, disputatione pie nequiquam se gloria vitæ presentis admisceat, sed opus rectitudinis appretionem ignoret favoris. Valde namque bonum suum dijudicat, qui ad ejus mercedem sufficere favores humanos putat. Cum enim pro recto opere laus transitoria quæratur, et non retributione res digna vili pretio venundatur; de quo videlicet pretio Veritas dicit: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

CAP. XXIV. — *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (Matth. vi, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 69.) In cunctis operibus suis hypocrita quærunt honoris reverentiam, laudis gloriam, a melioribus metui, sanctus ab omnibus vocari. Sed cum transitoriis favoribus inhiat, perdit percipiendum quod laborat, Veritate attestante, quæ ait: *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.* Sed hæc merces teneri diu non potest, quia pro ostensis operibus honor tribuitur, sed vita ad terminum urgetur; laudes resonant, sed ad finem cum laudibus tempora festinant. Nequaquam quippe mentis ejus intentio in illa gloria figitur quæ sine fine possidetur.

CAP. XXV. — *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum (Matth. vi, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 43.) Intus in desiderio cordis est secretus clamor orationis, qui ad humanas aures non pervenit, et tamen auditum replet Conditoris. Hinc est quod Anna ad templum pergens, ore quidem tacuit, et tamen tot sui desiderii voces emisit (I Reg. i). Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum; et clauso ostio, ora Patrem tuum; et Pater tuus, qui videt te in abscondito, reddet tibi.* Clauso quippe ostio, petit in cubiculo, qui tacente ore in conspectum supernæ pietatis fundit affectum mentis. Et vox auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter clamatur. Unde recte per Psalmistam quoque dicitur: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus; præparationem cordis eorum audivit auris tua (Psal. ix, 17).*

CAP. XXVI. — *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et oderis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (Matth. v, 43).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 7.) In Novo Testamento nonnulla facta prohibentur, et magnæ culpæ esse deputantur, quæ sub Veteri Testamento quondam tenere veritatis imaginem videbantur, et minoris culæ, a forsitan esse poterant atque putabantur; in quo Testamento per taurorum hircorumque victimas sacrificium non fuit ipsa veritas, sed umbra veritatis. Nam in Testamento Novo, præceptis altioribus, manifestata per carnem ve ite proficimus, justumque est ut facta quædam, quæ in illo populo umbræ veritatis deservierant, desoramus. Si quis vero per Testamentum Vetus aliquam culpam, sicut est mendacium, vult tueri, quia minus illic quibusdam fortasse nocuerit, dicat necesse est rerum alienarum raptum, dicat retributionem in injuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt, nocere sibi non posse. Quæ omnia cunctis liquet quanta animadversione Veritas insequitur, quæ vobis jam sæ significationis umbra postposita, in vera carne declaratur.

CAP. XXVII. — *Item unde supra.*

(Homil. 38, in Evang., n. 4; hom. 35, num. 4, 5, 7.) Patres quippe Testamenti Veteris ex permissione Legis acceptant, quatenus adversarios suos odii retributione percuterent, sicut in lege scriptum est: *Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (Levit. xix, 18)*. Accepta quippe tunc justis licentia fuerat, ut Dei suoque adversarios quanta possent virtute comprimerent, eosque jure gladii ferirent. Quod in Novo procul dubio Testamento compescitur, cum per semetipsam predicat Veritas, dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*; et ad pati inter toleranda quæ ab eis infiruntur mala discipulos suos alibi cohortatur, dicens: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19)*. Idcirco possessio animæ in virtute ponitur patientiæ, quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Per patientiam vero possidemus animas nostras, quia dum nobisipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Patientia vero est aliena mala æquanimitè perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Nam qui sic mala proximi portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit: scriptum quippe est: *Charitas patientis est, benigna est (I Cor. xiii, 4)*. Patientis namque est, ut aliena mala toleret; benigna vero est, ut ipsos etiam quos portat amet. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt: orate pro persecutibus et calumniantibus vos*. Virtus itaque est coram hominibus adversarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere, quoniam Deus hoc solum sacrificium accipit quod a te ejus oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit. Sciendum vero quod in eo plerumque patientes esse videmur quia retribuere mala non possumus. Sed qui malum idcirco non retribuit, quia nequaquam valet, procul dubio patientis non est, quoniam patientia non in ostensione inquiritur, sed in corde. Sciendum præterea est quod plerumque patientibus solent evenire, ut eo quidem tempore quo adversa patientur, vel contumelias audiunt, nullo pulsantur vel dolore, et sic patientiam exhibeant, ut custodire etiam cordi curent innocentiam. Sed cum post paululum hæc ipsa quæ pertulerint ad memoriam revocantur, igne vehementissimi doloris instigantur, argumenta ultionis exquirunt, et mansuetudinem quam tolerantibus habuerunt in retractatione sua semetipsos dijudicantes perdunt. Callidus namque adversarius quietis jam tempore ad victoris animum redit, et vel damna rerum, vel injuriarum jacula ad memoriam reducit; cunctaque quæ sibi sunt illata vehementer exaggerans, intolerabilia fuisse ostendit. Quietis igitur animum tanto furore conturbat, ut

plerumque vir patientis illa se æquanimitè tolerasse, etiam post victoriam, captivus erubescit, et sequere non reddidisse contumelias doleat, et deteriora rependere, si præbeatur occasio, quærat. Quibus ergo isti sunt similes, nisi his qui per fortitudinem in campo sunt victores, sed per negligentiam postmodum intra urbis claustra capiuntur? Quibus isti sunt similes, nisi his quos irruens gravis languor a vita non subtrahit, sed leviter veniens recidiva febris occidit? Ille ergo veraciter patientiam servat qui et ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, et hæc eadem retractans, pertulisse talia se exsultat, non patientiam bonum quod in perturbationibus custoditur, quietis tempore percat.

CAP. XXVIII. — *Orate pro persecutibus et calumniantibus vos (Matth. vi, 44).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 38; lib. iv Dial., cap. 44.) Libenti sacrificium orationis accipitur, cum in conspectu misericordis judicis proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quisque cumulat, si hoc etiam pro adversariis impendat. Hinc est quod magistra Veritas dicit: *Orate pro persecutibus et calumniantibus vos*. Hinc rursus ait: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra*. Plus itaque pro se valere preces suas efficit, qui et has aliis impendit. Orant igitur sancti pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda convertere, et ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est nisi hoc, quod ait Apostolus: *Ut det illis Dominus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem (II Tim. ii, 25, 26)*? Sed factio judicio, cum eos in inferno ardere viderint, tunc pro eis non orabunt, quia jam nullatenus ad opera justitiæ ab iniquitate commutari poterunt. Eadem itaque causa est cur non ore tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est ut non ore tunc pro diabolo angelisque ejus æterno supplicio deputatis; vel quæ nunc etiam causa est ut non ore tunc homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, scilicet quia de eis utique quos æterno deputatos supplicio jam noverunt, ante illum justi iudicis conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viventes justis mortuis et damnatis injustis minime compatiuntur, quando ad hoc aliquid judicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi noverunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi jam justitiæ intimus et arcus in hærebunt? Sic quippe mentes eorum per hoc quo l justissimo iudici in hærent, vis districtiois absorbet, ut omnino eis non libeat quidquid ab illius internæ regulæ subtilitate discordat.

CAP. XXIX. — *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes (Matth. vi, 61).*

(Homil. 32, in Evang., n. 3.) Hypocritæ mira abstinentia plerumque se affligunt, jejuni se eorum ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interumpentibus suspiriis urgetur, sicque morti per abstinentiam appropiant, ut pene quotidie morientes vivant. Sed ad hæc humanos oculos quærant, admirationis gloriam expetunt. Abstinentiam namque carnis e vicino nonnunquam vana gloria obsidet et committatur quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in vultu respicitur, virtus patefacta laudatur, et tanto celerius se foris fundit, quanto ad humanos oculos per ostentum pallorem exit. Et plerumque fit ut hoc quod agi causa Dei creditur pro solis humanis favoribus agatur. Quod bene Simon ille significat, qui inventus in itinere, crucem dominicam in angaria portat (Matth. xxvii); aliena quippe onera in angaria portantur, quando per vanitatis studium aliquid geritur. Qui ergo per Simonem designantur, nisi abstinentes et errantes, qui per abstinentiam quidem

carcin afficiunt, sed abstinentiæ fructum interius non requirunt? Crucem ergo Domini in angaria Simon portat, qui cum ad opus bonum ex bona voluntate non ducitur, rem justæ sine fructu peccator operatur. Unde et idem Simon crucem portat, sed non moritur, quoniam abstinentiæ et arrogantis per abstinentiam quidem corpus afficiunt, sed per desiderium vanæ gloriæ mundo vivunt: ab ore proximorum admirationis sermo queritur, quia tanto labore nihil aliud nisi æstimatio humana cogitatur.

CAP. XXX. — *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii. 15).*

(Homil. 17, in Evang., n. 4.) Multi cum regiminis curam suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, terrorem potestatis exhibent; et quibus prolesse debuerant, nocent: et quia charitatis viscera non habent, domini videri appetunt, patres se esse minime recognoscunt, humilitatis locum in elationem dominationis immutant; et si quanto extrinsecus blandiuntur, intrinsecus sæviunt: de quibus Veritas dicit: *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Qui vero locum regiminis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare: ut ex ipsa sua mansuetudine iram sævientium mitiget, et peccatorum vulnera in aliis ipse afflictionibus vulneratus sanat. Quoniam et si quando zelus rectitudinis exigit, ut erga subjectos sæviat, furor ipse de amore sit, non de crudelitate, quatenus et iura disciplinæ foris exhibeat, et intus paterna charitate diligit quos foris quasi insequendo castigat.

CAP. XXXI. — *A fructibus eorum cognoscetis eos (Matth. vii. 20).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 15.) Cum unum eundemque honorem et malorum habitum cernimus, cum in eadem in electis et reprobis speciem professionis videmus, unde nostræ intelligentiæ suppetat ut e electos a reprobis, veros a falsis comprehendendo discernat? Quod tamen citius agnoscimus si intempera in memoria præceptoris nostri verba pensamus, qui ait: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Neque enim sunt pensanda quæ ostendunt in imaginè, sed quæ servant in actione.

CAP. XXXII. — *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum (Matth. vii. 21).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 12.) Antiquus hostis post Mediatoris et nostri Redemptoris adventum, multos qui baptismatis sacramento sunt signati, et sub Christianitatis nomine positi, quia recte vivere negligunt, post cognitionem Redemptoris suscipit, post lavacri undam pollutum, post sacramenta cœlestia ad inferni profundum rapit. Fidem enim tenent, sed vitam fidei non tenent, quia aut aperte illicita faciunt, aut ex perverso corde quæ agunt prava sunt, etiamsi sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non vivendo hinc est quod voce Veritatis dicitur: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum (Luc. xlv. 6).* Hic rursum ait: *Quid autem vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico?* Hinc Paulus ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant (Tit. i. 16).* Hinc Joannes dicit: *Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (1 Joan. 2. 4).* Hinc est quod de ipsa prima sua Dominus plebe conqueritur, dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Marc. vii. 6).* Hinc Psalmista ait: *Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei (Psal. lxxvii. 36).* Antiquus itaque adversarius toto nunc adnisi in illorum mortem se erigit quos contra se regnatos tabescit; et quisque Christianus ejus servituti toties se subijcit, quoties ad iniquitatem decurrit et defluit. Si igitur ambulandi cautela negligitur, incassum credendo rectum iter tenetur, quoniam via quidem fidei ad cœ-

lestem patriam proficit, sed offundentes et recte vivere negligentes minime perducit.

CAP. XXXIII. — *Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra (Matth. vi. 10).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 65.) Aliquando per cœlos hi qui in cœlestibus sunt conditi angelici spiritus possunt designari. Unde et in Oratione nostra dicere voce Veritatis instrumur: *Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra.* Ut nimirum voluntas Dei sicut a superiore creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate servetur.

CAP. XXXIV. — *Item unde supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 37.) Possunt etiam in hac oratione per cœlum justæ et per terram peccatores accipi, ut videlicet voluntas nostri Conditoris, sicut in omnibus justis perficitur, ita et in omnibus quoque peccatoribus impleatur.

CAP. XXXV. — *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Matth. vi. 11).*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 13.) Ecce panem nostrum dicimus, et tamen ut delur oramus. Noster quippe sit cum accipitur; qui tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei est ergo ex munere, et noster sit veraciter per acceptonem.

CAP. XXXVI. — *Demitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi. 12).*

(Homil. 27, in Evang., n. 9.) Inimicus noster in nos deliquit graviter, damna intulit, juveniles lasit, amantes persecutus est. Retinenda hæc essent, si remittenda nobis delicta non essent. Advocatus enim noster precem nobis in causa nostra composuit, et ipse ejusdem causæ judex est, qui advocatus. Preci vero quam composuit conditionem inseruit, dicens: *Demitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Quia ergo ipse judex venit qui advocatus exstitit, ipse precem exaudit qui fecit. Aut igitur non facientes dicimus: *Demitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris:* et nosmetipsos hoc dicendo amplius ligamus, aut fortasse hanc conditionem in oratione intermittimus, et advocatus noster precem quam composuit non recognoscit, atque apud se protinus dicit: *Scio quid monui, non est ipsa oratio quam feci.* Quid ergo nobis agendum est, nisi ut veræ charitatis affectum impendamus fratribus, nulla in corde malitia remaneat? Mementote quod monemur: *Demittite, et dimittetur vobis (Luc. vi. 37).* Ecce et debetur nobis, et debemus. Dimittamus ergo quod debetur nobis, ut dimittatur quod debetur a nobis.

CAP. XXXVII. — *Ne nos inducas in tentationem (Matth. vi. 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xiii, 6.) Deus in tentationem inducere nos dicitur, cum nos ab adversario induci patitur. Unde Patrem postulamus in oratione dicentes: *Ne nos inducas in tentationem.* Neque enim in tentationem Dominus inducit, qui semper a tentatione subditos misericorditer protegit. Sed tamen in tentationem quasi ejus inducere est a tentationis nos illecebra non munire. Et tunc nos in tentationis laqueum non inducit cum tentari ultra quam nos possumus non permittit.

CAP. XXXVIII. — *Si enim remiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non remiseritis hominibus, nec Pater vester remittet peccata vestra (Matth. vi. 15).*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 30.) Gravi mens nostra orationis suæ tempore confusione deprimitur, si hanc aut sua adhuc operatio inquinat, aut aliene malitiæ servatus in corde dolor accusat. Quid autem hac doloris macula reperiit deterius potest, quæ in

conspectu iudicis charitatem non inquinat, sed necat? Vitam quippe animæ quælibet culpa polluit, servatus vero contra proximum dolor occidit. Meati namque ut gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur. Qui scilicet a transfixo corde si prius non educitur, nihil in orationis precibus divinæ opis obtinetur, quia vulneratis membris imponi salutis medicamina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: *Nisi reniseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester qui in cælis est, remittet vobis peccata vestra (Ibid.).* Hinc admonet, dicens: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra (Marc. xi, 25).* Hinc rursum ait: *Date, et dabitur vobis: dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi, 38).* Hinc constitutioni postulationis conditionem posuit pietatis, dicens: *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Ut profecto bonum quod a Deo compuncti postimus, hoc primum cum proximo conversi faciamus. Tunc ergo vere sine macula et confusione faciemus ad Deum in oratione levamus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quæ in nos commissa sunt, ex proprio zelo retinemus.

CAP. XXXIX. — Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33).

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 53.) Cum Deus in oratione non quæritur, citius animus in oratione lassatur, quia cum illa quisque postulat quæ fortasse juxta occultum iudicium Deus tribuere recusat, ipse quoque venit in fastidium qui non vult dare quod amatur; sed se magis Dominus quam ea quæ condidit vult amari, æterna potius quam terrena postulari, sicut scriptum est: *Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis.* Qui enim non ait, dabuntur, sed adjicientur vobis, profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quoque superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in uero temporalitas esse debet, et illud datur, et hoc nimirum ex abundantius superadditur. Et tamen sæpe homines dum bona temporalia postulant, æterna vero præmia non requirunt, petunt quod adjicitur, et illud non desiderant ubi adjiciatur; nec lucrum suæ petitionis esse deputant, si hic sint temporaliter pauperes, et illic si beatitudine divites in æternum vivant.

CAP. XL. — Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus (Matth. vii, 22)?

(Homil. 17, in Ezech. num. ult.; in exposit. B. Job, lib. viii, num. 66.) Plerumque sanctos viros accipimus mira agere, virtutes multas facere, leprosos mundare, demonia ejicere, agritudines corporum fugare, prophetice spiritu ventura prædicere; sed hæc aliquando dantur et reprobis. Unum vero signum est electionis, soliditas charitatis, sicut scriptum est: *In hoc scietur, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35).* Hæc autem miracula cum electi faciunt, longe dissimiliter a reprobis fiunt. Quia quod electi ex charitate, hoc reprobi student per elationem agere; et per dona quæ a Domino perceperunt, non ejus gloriam, sed proprios favores quærunt, talesque se esse credunt quales se prædicari foris audiunt. Unde fit plerumque ut ad supernum quoque iudicem cum fiducia veniant, quia tales se apud æternum iudicem credunt, quales ab hominibus foris habebantur. Sed cum in terrore districti examinis omnis antea actæ fiducia sanctitatis ceciderit, et cum alieni oris testimonia sibi deesse cognoverint, ad sua se opera enumeranda convertent in iudicio, dicentes: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Sed pro his operibus nequaquam premium recipiunt retributionis, quia eis reprobatum in iudicio protinus

A iudex dicit: *Nunquam novi vos. Discedite a me qui operamini iniquitatem.* Inde ergo eos tunc eo districtior sententia percutit, quo nunc superna bonitas etiam ingratis sua dona largius infundit, litque eis amplitudo muneris incrementum damnationis, quia per accepta bona in sua laude se nunc elevantes, inde contra dantem superbiunt unde ei jam amplius humiles esse debuerunt.

CAP. XLI. — Nescio vos unde sitis: discedite a me, omnes operarii iniquitatis (Matth. vii).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 59; lib. xxxii, num. 7.) Omnes arrogantes qui vel scientia, vel prophetia, vel aliquibus magnis operibus pollent, atque per hæc dona placere hominibus appetunt, et in virtutibus quas accipiunt laudes ab omnibus quærunt, nunc intra sanctæ sinum Ecclesiæ Dominus tolerat et perfert, sed in futurum aperte eijcit, cum a secretis cælestibus per extremum et publicum iudicium repellat. Ipsi tamen reprobandi venienti iudici dona sua ad eisdem memoriam revocabunt, et quæ in ejus fecerint nomine replicabunt, cum dicent: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus (Matth. vii)?* Sed quomodo tales Dominus proiciens repellat ostendit, dicens eis quos reprobat: *Nescio vos unde sitis: discedite a me, omnes operarii iniquitatis (Matth. vii).* Scire Dei approbare est, nescire vero reprobare. Ac si aperte Dominus dicat: *Ego arrogantes nescio, id est eorum vitam in sapientiæ mex virtute non approbo, quia dum laudibus inflantur humanis, a vera inanescunt gloria æternæ retributionis.*

CAP. XLII. — Item unde supra.

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 18.) Quia enim scire Dei aliquando dicitur cognoscere, aliquando approbare; et scit iniquum, quia cognoscendo iudicat, neque enim iniquum quempiam iudicaret, si nequaquam cognosceret; et tamen iniquum nescit, quoniam ejus facta non approbat. Et novit ergo quia deprehendit, et non novit quoniam hunc in sapientiæ specie non recognoscit; sicut de veraci quolibet viro dicitur quia falsitatem nesciat, non quia cum ab aliis falsum dicitur hoc reprehendere ignorat, sed eandem ipsam fallaciam et scit in examine, et nescit in amore, ut videlicet hanc ipse non agat quam actam ab aliis damnat.

CAP. XLIII. — Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, et male torquetur. Cui desus protinus respondit, dicens: Ego veniam, et curabo eum (Matth. viii, 6, 7).

(Homil. 28, in Evang., n. 2.) Solerter hic nobis est instituendum quod cum quidam reguli cujus filius infirmabatur Capharnaum, rogaret Dominum ut descenderet et sanaret eum, respondit ei, dicens: *Vade, filius tuus vivit.* Quid est ergo quod regulus rogat ut ad filium ejus veniat, et tamen ire corporaliter recusat; ad servum vero Centurionis non invitatur, et tamen se corporaliter ire pollicetur? Reguli filio per corporalem presentiam non dignatur adesse, Centurionis servo non dedignatur occurrere. Quid est hoc nisi quod superbia nostra retunditur? quia in hominibus non naturam qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores et divitias veneramus; cumque pensamus quæ circa eos sunt, interiora profecto minime providemus. Dum ea consideramus quæ in corporibus despecta sunt, negligimus pensare quod sunt. Redemptor vero noster, ut ostenderet quia quæ alta sunt hominum sanctis despicienda sunt, et quæ despecta sunt hominum Deo despecta non sunt, ad reguli filium ire noluit, ad servum vero Centurionis ire paratus fuit. Increpata est ergo nostra superbia quæ nescit pensare homines propter homines. Sola, ut diximus, quæ circumstant hominibus pensat, naturam non aspicit, honorem Dei in hominibus non agnoscat. Ecce non vult ire filius Dei ad filium reguli, et tamen ire paratus est ad salutem servi. Certe si nos

cujuspiam servus rogaret ut ad eum ire deberemus, protinus nobis superbia nostra in cogitatione tacita responderet, dicens: Non eas, quia temetipsum degeneras, honor tuus despicitur, locus vilescit. Ecce de cœlo venit qui servo occurrere in terra non despicit et tamen humiliari in terra contemnimus qui de terra sumus.

CAP. XLIV. — *Cæci illuminati diffamaverunt Jesum* (Matth. ix, 31).

(Mixtim ex Moral. lib. xix, n. 36, et Dial. lib. i, cap. 9.) Sanctorum virorum est bona quæ fererint occultare, ne contingat eis lapsus elationis incurrere. Hinc est quod Dominus Jesus duos juxta viam cæcos sedentes illuminans, præcepit dicens: *Videte ne quis sciat*. De quibus illico scriptum est: *Illi autem abeunt, diffamaverunt eum per totam terram illum*. Sed quæren lum nobis est quid sit hoc quod ipse Dominus, cui hoc est velle quod posse, et taceri virtutes suas voluit, et tamen ab his qui illuminati sunt quasi invitus indicatur. Nunquidnam unigenitus Filius Patris, et sancto cœternus Spiritui, hac in re velle habuit quod implere non potuit, ut miraculum quod taceri voluit, minime potuerit abscondi? sed Redemptor nostrum per mortale corpus omne quod egit, nobis hoc in exemplo actionis præbuit ut, pro nostrarum virum modulo, ejus vestigia sequentes inoffensum pede operis, præsentis vitæ carparamus vitam. Miraculum namque faciens, et taceri jussit, et tamen taceri non potuit; ut videlicet electi ejus, exempla doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt latere quidem in voluntate habeant, sed ut prosi t aliis prodantur inviti; quatenus et magnæ humilitatis sit quod sua opera taceri appetunt, et magnæ utilitatis sit quod eorum opera taceri non possunt. N n ergo Dominus voluit fieri quiquam, et minime potuit; sed quid velle membra ejus debeant, quidve de eis etiam nolentibus fiat, doctrinæ magisterio exemplum dedit. Illius igitur exemplum sequentes, et facta quidem sua occultando, seipsum custodiant; sed dum prodantur inviti, bona ad proximos suos exempla transmittant. Occulentur ergo studio, necessitate publicentur, et eorum occultatio sit custodia propria, eorumque publicatio sit utilitas aliena.

CAP. XLV. — *Estote prudentes sicut serpentes* (Matth. x, 16).

(Mixtim in exposit. B. Job, lib. i, n. 2, et hom. 30, super Evang., n. 5, ac Regul. pastor. part. iii, c. 11.) Elaborare debent simplices ut simplicitatis bono prudentiam adjungant, quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, ut circumspeditionem prudentiæ non amittant. Hinc per semetipsam discipulos suos Veritas admonet, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ*. Qua in re notandum est quod discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere, sed utraque necessario conjunxit in admonitione, quia videlicet in electorum cordibus simplicitatem columbæ debet astutia serpentis acere et accendere, et serpentis astutiam columbæ simplicitas temperare; quatenus nec seducti per prudentiam calleant, nec ab intellectus studio cum simplicitate torpescant. Hinc Paulus ait: *Nolite pueri effici sensibus* (I Cor. xiv, 20). Ecce prudentiam serpentis audivimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur: *sed malitia parvuli estote* (Ibid.).

CAP. XLVI. — *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine* (Matth. x, 27).

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 26, et hom. 6, in Ezch., n. 1.) Cum aliqua mystica de oculis prophetarum verbis a credentibus agnoscuntur, quid aliud quam profunda de tenebris revelantur? Unde ipsa quoque Veritas discipulis in parabolis loquens, ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*; id est, aperte exponite quæ in allegoariarum obscuritatibus audistis. Cum enim mysticos allegoariarum nodos per explanationem solvimus, in lumine dicimus quod in tenebris audivimus.

A CAP. XLVII. — *Veni separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam: et inimici hominis domestici ejus* (Matth. xx, 36).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 13.) Antiquus adversarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam qui nobis adhaerent, statum salutis nostræ mentis inclinare. Cum enim cor nostrum sua persuasione non subruit, ad hoc mirum per linguas adhaerentium rep. Hinc per prophetam dicitur: *Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam* (Jer. ix, 4). Hinc rursum scriptum est: *A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende* (Eccles. xxxii, 26). Callidus namque adversarius cum a bonorum cordibus repellit se conspicit, eos qui ab illis valde diligenter exquirunt, et per eorum verba blandiens loquitur qui pus ceteris amantur; ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis ejus gladius ad int. mæ rectitudinis munimina irrumpat.

B CAP. XLVIII. — *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet* (Matth. x, 41).

(Homil. 20, in Evang., num. 12.) Quanta sit virtus in continentia et susceptione indigentium ostendit Redemptor noster, cum ait: *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet*. In quibus verbis notandum est quia non ait: Mercedem de propheta, vel mercedem de justo, sed mercedem prophetæ, et mercedem justii accipiet. Aliud est enim merces de propheta, aliud merces prophetæ, et aliud merces de justo, aliud merces justii. Quid enim est dicere, mercedem prophetæ accipiet, nisi quia is qui prophetam sua largitate sustentat, quamvis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetice præmia habebit? Iste enim prophetiæ spiritu plenus est, sed tamen corpore indiget alimento; et si corpus non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahatur. Qui igitur alimentum prophetæ propter hoc quod propheta est tribuit, prophetiæ illius vires ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedem prophetæ accipiet qui etsi spiritu prophetiæ plenus non fuit, hoc tamen ante oculos Dei exhibuit, quod adjuvit. Ille fortasse justus est, et quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro jura fiduciam majorem habet; hunc dum ille sustentat qui in hoc mundo aliquid possidet, et fortasse pro justitia adhuc loqui libere non præsumit, justitiæ illius libertatem sibi participem facit, ut cum eo pariter justitiæ præmia recipiat quem sustinendo adjuvit, quatenus eandem justitiam libere loqui potuisset.

C CAP. XLIX. — *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam* (Matth. xi, 7)?

(Mixtim ex lib. xxxii, exposit. in Job, n. 7, et hom. 9, in Ezech., n. 16.) Hoc in laude beati Joannis Baptistæ turbis Judæorum a Domino dicitur, cum mentis mobilitas, quæ nonnunquam in sacro eloquio per arundinem designari solet, in eo esse denegatur: post interrogationem enim Domini subinteligitur, non. Quod quia negando dixerit, non affirmando, subjuncta verba testantur, cum ait: *Sed quid existis in desertum videre, hominem mollibus vestitum. Ecce qui mollibus vestitur, in domibus regum sunt*. Arundo autem vento agitata modo flatibus erigitur, modo flatibus inclinatur. Omnis autem infirmus animus qui vel derogatione dejicitur, vel laudibus exaltatur, arundo vento agitata est. Quod Joannes non erat, quia inflexibilem mentis verticem inter laudes hominum et derogationes tenebat, et ejus mentem sancto Spiritu solidam per diversas partes nullus linguarum flatus inclinabat.

D CAP. L. — *Quid existis in desertum videre? prophetam utique dico vobis, et plusquam prophetam* (Matth. xi, 7).

(Homil. 3, in Evang., n. 3.) Joannes requisitus, respondit, dicens: *Non sum propheta* (Joun. i, 21)

Quia enim plusquam prophetam se noverat, esse prophetam se negabat. Qui idcirco plusquam propheta dicitur, quia prophetae officium est ventura prænuntiare, non etiam ostendere. Joannes vero plusquam propheta est, quia quem verbo dixit digito ostendit.

CAP. LI. — *A diebus Joannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur (Matth. xi, 12).*

(Homil. 20, in Evang., n. 14.) Turbas quæ veniebant ad suum baptismum Joannes admonebat, dicens. *Facite fructus dignos pœnitentiæ. Et rursus: Qui habet duas tunicas, det non habenti (Matth. iii, 8).* Unde jam patenter datur intelligi quid est quod Veritas dicit: *A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Luc. iii, 8).* Quæ supernæ verba sententiæ nobis sunt magnopere perscrutanda. Nam quærendum est quomodo vim perpeti regnum cælorum possit. Quis enim cælo violentiam irrogat? Et rursus quærendum est si pati vim regnum cælorum potest, et violenti rapiunt illud, cur eandem vim a diebus Joannis Baptistæ, et non etiam ante pertulerit? In lege vero scriptum est: *Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur.* Cunctis ergo legitibus liquet quia peccatores quosque pœna suæ severitati percussit, non autem pœnitentia ad vitam reduxit. Cum vero Joannes Baptistæ Redemptoris gratiam præcurrens pœnitentiam prædicat, ut peccator, qui ex culpa mortuus est, per conversionem vivat, profecto a diebus Joannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur. Quid est autem regnum cælorum, nisi locus justorum? Soli enim justis cælestis patriæ præmia debentur, ut humiles, casti, mites et misericordes ad gaudia superna perveniant. Cum vero quis vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate impius, post culpas ad pœnitentiam redit, et vitam æternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. A diebus ergo Joannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud, quia qui pœnitentiam peccatoribus indicit, quid aliud quam cælorum regno fieri violentiam docuit? Recogitemus ergo, fratres charissimi, mala quæ facimus, et nosmetipsos assiduis lamentis atteramus: hæreditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, rapimus per pœnitentiam. Vult a nobis omnipotens Deus talem violentiam perpeti; nam regnum cælorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur.

CAP. LII. — *Non quod intrat in os coinquinat hominem (Matth. xv, 11).*

(Lib. xi, Epist. 64, ad August., in Resp. 10.) Sicut in Veteri Testamento exteriora opera observantur, ita in Novo Testamento non tam quod exterius agitur, quam id quod interius cogitatur, sollicita intentione attenditur, ut subtili sententia puniatur. Nam cum multa lex velut immunda manducare prohibeat, in Evangelio tamen Dominus dicit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quæ exeunt de corde, illa sunt quæ coinquinant hominem;* et paulo post subjecti exponens: *Ex corde exeunt cogitationes malæ.* Ubi ubertim indicatum est, quoniam illud ab omnipotente Deo pollutum esse ostenditur in opere quod ex pollute cogitationis generatur radice. Unde Paulus quoque apostolus dicit: *Omnia munda mundis, coinquinant autem et infidelibus nihil esse mundum (Tit. i, 15);* et mox eisdem causam coinquinationis annuntians subjungit: *Coinquinata sunt enim eorum mens et conscientia.* Non est ergo corpus immundus ei, cui mens immunda non fuerit.

CAP. LIII. — *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum (Matth. xvi, 24).*

(Mixtum ex lib. xxxiii, in Job, n. 13, et hom. x, in Ezech., num. 7.) Sunt nonnulli qui vias Veritatis appetentes, et æterna cupientes, valde se a mundo alienos reddunt, dum non solum aliena non appetunt, sed etiam sua derelinquant; et non solum in eo glo-

riam non quærunt, sed hanc, cum se obtulerit, etiam contemnunt: et tanto omnipotentis Dei amore replentur, ut, mutata mente, sibi met extranei esse videantur, implentes hoc quod Veritatis voce dicitur: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Semetipsum enim abneget qui, calcato typho superbiæ, ante Dei oculos se alienum esse demonstrat. Seipsum abneget qui inutatur ad meliora, qui incipit esso quod non erat, et desinit esse quod erat.

CAP. LIV. — *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est (Matth. xviii, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 5; l. b. iv d'Al., cap. 33, in fin.) Cum de angelis per Paulum dicitur: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* Quomodo videre semper faciem Patris possunt, si ad ministerium exterius pro nostra salute mittuntur? Quod tamen citius solvimus, si quantæ subtilitatis sit angelica natura pensamus. Neque enim sic a divina visione foras exeunt, ut interioræ contemplationis gaudiis priventur; quia si Conditoris aspectum exeuntes amitterent, nec jacentes erigere, nec ignorantibus vera nuntiari possent, fontemque lucis quem egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinarent. In hoc est itaque nunc natura angelica a naturæ nostræ conditione distincta, quia nos et loco circumscribimur, et cæcitate ignorantia coarctamur; Angelorum vero spiritus loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusque sciendo diffusi sunt, quia ipsum fontem scientiæ contemplantur. Quid enim de his quæ scienda sunt nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia comparatione nostræ valde dilatata est, sed tamen divinæ comparatione scientiæ angustata; sicut et ipsi illorum spiritus comparatione nostrorum quidem corporum sunt spiritus, sed comparatione summi et incircumscripti spiritus corpus sunt. Et faciem ergo Patris semper vident, et tamen ad nos veniunt, quoniam ad nos spirituali presentia foras exeunt, et tamen ibi se unde recesserant per internam contemplationem servant.

CAP. LV. — *Si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ in te factæ sunt, etc. (Matth. xi, 21).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 7.) Si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ in te factæ sunt, olim in cinere, et cilicio pœnitentiam egissent. In cilicio quippe asperitas et punctio peccatorum, in cinere vero pulvis ostenditur mortuorum. Et idcirco utrumque hoc adhiberi solet ad pœnitentiam, ut in punctione ciliis cognoscamus qui per culpam fecimus, et in favilla cineris perpendamus quid per iudicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia, considerentur in cinere per mortis sententiam subsequens pœna justa vitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate ciliis superbiendo quid fecit, videat in cinere usquequo peccando pervenit. Potest quoque cilicio ipso per recordationem et pœnitentiam dolorum punctio designari, quia quasi quodam cilicio peccatorum pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere quoque pœnitentiam agit, quia ex primo peccato quid per justum iudicium factus sit solerter attendit.

CAP. LVI. — *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia, etc. (Matth. xi, 25).*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, n. 4; l. xxv, num. 32.) Dominus per infirmitatem carnis nostræ obtutibus apparens, dum alios reprobos, alios vocat, mira iudicia exhibuit, quæ a nobis et cogitari possint, et comprehendi non possint. Ait namque: *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant (Joan. ix, 39).* Unde cum de hujus rei causa loqueretur, ait: *Confiteor tibi, Pater,*

Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater. Atque mox tanquam rationem quamdam absconditionis et revelationis adiungens, ait: *Quia sic fuit placitum a te.* Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna et nihil de aliorum vocatione, aliorum vero repulsionem presumamus. Cum enim intulisset utrumque, non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit: hoc videlicet ostendens, quia injustum esse non potest quod justo placuit. Quod autem ait: *Abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus;* sapientes et prudentes videlicet superbientes vocavit, quia nimirum superbientibus veritatis cognitio denegatur. Qui enim non subjunxit: *Revelasti ea stultis, sed parvulis,* tumorem se damnassee innouit, non acumen.

CAP. LVII. — Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis (Matth. xi, 28).

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 9.) Ad se venire nos Dominus præcipit, nimirum non gressibus corporis, sed profectibus cordis; ipse namque ait: *Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.* Et paulo post: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales querit, qui adorent eum (Joan. iv, 21).* In corde ergo gressus esse insinuat quando et ut veniamus vocat, et tamen motu corporis nequaquam nos ad alia transire denuntiat. In Scriptura sacra nonnunquam appellatione gressuum, vel motus mentium, vel profectus accipimus meritum; quibus profecto gressibus ad semetipsam nos Veritas vocat, dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis.*

CAP. LVIII. — Tollite jugum meum super vos (Matth. xi, 46).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 66; lib. xxx, num. 50; lib. xx, num. 59.) Magna est servitus secularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quamvis in eis sponte desulet. Quasi enim quodam jugo servitutis premunt prospera, dum appetuntur; premunt adversa, dum formidantur: hoc videlicet jugum grave servituti is vidit Dominus secularium cervicibus impressum, cum diceret: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos.* Nihil grave mentis nostræ cervicibus imponit, qui vitari desiderium omne quo turbatur præcipit. Nihil grave subiectis jubet qui declinare laboriosa hujus mundi itinera admonet: *Jugum meum suave, et onus meum leve est.* A perum quippe jugum, et dura, sicut diximus, servitutis pondus est subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed cum transeuntibus nolle transire. Deum enim contra votum cuncta fugiunt quæ prius mentem ex desiderio adaptionis affixerant, post, ex pavore amissionis, premunt. Hoc etiam jugum servitutis a discipulorum cervice solvebat Dominus, cum diceret: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34):* illico subjungens: *et curis hujus vitæ.* Amant enim homines pro hujus mundi gloria etiam laborum tribulationes, cunctique pro ea sudoribus libenter serviunt, et gravium jugo devotissime colla submitunt; ejus servitutis conditione et jugo carere est jam in mundo nihil concupiscere. At si quis semel a dominatione dei teriorum temporalium colla mentis excusserit, quadam jam etiam in hac vita libertate perfutur; dum nullo desiderio felicitatis afficitur, nullo adversitatis terrore coneratur.

CAP. LIX. — Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 53, 54, 56.) Contra superbie pestem audiamus cuncti, quod discipulos Veritas admonet, dicens: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Ad hoc namque uigeni-

us Dei Filius formam humilitatis nostræ suscepit, ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, irisionum probra, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta igitur humilitatis est virtus, propter quam solam voraciter edorendam, is qui sine aestimatione est magnus usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem perdit omni nostræ prebuit superbia diaboli, instrumentum reformationis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster inter omnia conditus, videri super omnia voluit elatus: Redemptor vero noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Sed melius et elationis causam detegimus, et fundamenta humilitatis aperimus, si brevi commemoratione perstringimus quid mortis auctor, quid vitæ suadeat Conditor. Ille nihil aliud mentes sibi subditis docet quam celsitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore transcendere, societatem hominum alta elatione transire, ac sese contra potentiam Conditionis erigere, sicut de eis per Psalmistam dicitur: *Transierunt in dispositionem cordis, cogitaverunt et locuti sunt nequicias, iniquitatem in excelsum locuti sunt (Psal. lxxii, 7).* Iste autem ad spem, ad palmam, ad colaphos, ad spineam coronam, ad cecum, ad lanceam et moriem veniens, membra sua admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii, 26).* Quia igitur Redemptor noster corda regit humilium, et mortis auctor rex est superbiorum, aperte cognoscimus quoti superbia evidentissimum est signum reprobiorum, et contra humilitas electorum. Cum ergo quam quisque habeat cognoscitur, sub quo regem nitelitur invenitur. Unusquisque enim qui si quemdam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius sruvat potestate rectoris. Unde et per Evangelium dicitur: *A fructibus eorum cognoscetis eos (Matth. vii, 16).* Qui ergo sub regis superbæ militat, licet aliquando speciem humilitatis a sumant, semetipsos tamen in omnibus celare nequaquam possunt, quoniam eorum superbia diu latere non sustinens, cum ex alia tegitur, ex alia actione nudatur. Qui vero ubi rege humilitatis militat, pavidi semper et ex omni latere circumspecti, adversum elationis jacula pugnant, et quasi contravenientes ictus solum magis in suo corpore oculum cæcidiunt, dum in semetipsis principaliter humilitatem timentur. Cum ergo Dominus omnibus quos vocat, dicit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde,* nihil est aliud se mitti in magisterio humilemque dicere, nisi relictis exercitiis difficultatibus elationis, plana quadam bene vivendi itinera demonstrare.

CAP. LX. — Malus homo de malo thesauro profert mala (Matth. xii, 3).

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 25.) Plerumque doctor qui audeat docere quæ negligit agere, cum desiderit bona loqui quæ contempsit operari, docere subjectos incipit prava quæ agit; ut justo Dei omnipotentis iudicio jam nec in bono linguam habeat qui bonam vitam habere recusat, quatenus cum mens terrenarum amorum rerum intenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde Veritas in Evangelio dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala (Luc. vi, 45).* Hinc etiam Joannes ait: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur (Joan. iv, 5).*

CAP. LXI. — De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem (Matth. xii, 36).

(Regul. pastor. part. iii, c. 14.) Multiloquio vacantes, quia per multiplicia verba dilabuntur, plerumque diu otiosa cavere verba negligunt, ad noxia perveniunt, ut aliena prius loqui libeat, postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquitur, mordeat, ad extremum vero ut que ad apertas linguas contumelias erumpat. Hinc Salomon dicit: *In multiloquio peccatum non deerit (Prov. x, 19).* Hinc Jaco-

bus dicit : *Si quis putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio* (Ibid. 49). Hinc rursus ait : *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*. Hinc iterum lingue vim de nie s, a Iungit : *Inquietum multum, plena veneno mortifero* (Ibid.). Hinc per semetipsam Viri as admo-et, dicens : *Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint, reddent rationem de eo in die iudicii*. Otiosum quippe verbum est quod aut ratione iustæ nece sitati, aut intentione pie ut litatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur, pensemus quæ pœna multiloquium maneat in quo etiam per innocua verba peccatur.

CAP. LXII. — *Colligite zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum* (Matth. xiii, 30).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 98; lib. iv Dial., cap. 35.) Sicut in domo Patris mansiones multæ sunt pro diversitate virtutis, sic damnatos diverso supplicio gehennæ ignibus subjicit di-paritatis criminis. Quæ scilicet gehenna licet cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes astuamus; quæ juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus calor; sic damnatis una est gehenna quæ afflicta, et tamen non una omnes qualitate comburit, quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Nisi enim tormentorum suam meritum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens ad iudicium commessoribus perhiberet esse dicturum : *Colligite zizania, et ligate in fasciculos ad comburendum*. Messores quippe angeli zizania ad comburendum in fasciculos ligant, cum eos qui ante non igni tradendi sunt, pares paribus, in tormentis similibus sociant; ut superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis, avari cum avaris, fallaces cum fallacibus, invidi cum invidis, infideles cum infidelibus ardeant; et ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna consurgat. Cum ergo similes in culpa ad tormenta similia ducantur, quia in locis pœnalibus eos angeli deputant, quasi zizaniorum fasciculos ad comburendum ligant.

CAP. LXIII. — *Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno suo omnia scandala* (Matth. xiii, 41).

(Homil. 14, in Evang. n. 1, 3, 6.) Regnum Dei non semper in sacro cloquio venturum regnum dicitur, sed nonnunquam presentis temporis Ecclesia vocatur. Neque enim in illo regno beatitudinis, in quo pax summa est, inveniri aut esse scandala poterunt, quæ colligantur, ubi profecto reprobi non admittuntur.

CAP. LXIV. — *Item unde supra.*

(Homil. 38, in Evang. n. 2.) Plerumque in sancto Evangelio regnum Dei, vel regnum cœlorum præsens Ecclesia nominatur; congregatio quippe justorum regnum cœlorum dicitur, quia per prophetam Dominus dicit : *Cœlum mihi sedes est* (Isa. LXVI, 1). Et Salomon ait : *Anima iusti sedes sapientiæ* (Sap. vii, 27). Paulus etiam dicit : *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (I Cor. 1, 28); in liquido debemus colligere, quod si Deus sapientia, anima vero iusti sedes sapientiæ, dum cœlum dicitur sedes Dei, cœlum ergo est anima iusti. Hinc per Psalmistam de sanctis prædicatoribus dicitur : *Cœli enarrant gloriam Dei* (Psal. xviii, 1). Regnum ergo cœlorum est Ecclesia justorum, quia dum eorum corda nil ambiunt in terra, per hoc quod suspirant ad superna, jam in eis Dominus quasi in cœlestibus regnat.

CAP. LXV. — *Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti* (Matth. xiii, 47).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 54.) Regnum cœlorum vocatur Ecclesia, cuius dum mores Dominus ad superna sublevat, jam hæc ipsa in Domino per cœlestium conversationem regnat. Quæ recte

etiam sagenæ in mare missæ comparatur ex omni genere piscium congreganti, quia missa in hoc gentilitatis sæculum, nullum reseruit, sed malos cum bonis, superbos cum humilibus, iracundos cum mitibus, et fatuos cum sapientibus capit.

CAP. LXVI. — *Dominus ambulans supra mare. Navicula autem, in qua transiret, in medio mari jactabatur fluctibus : erat enim contrarius ventus* (Matth. xiv, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 45.) Beatus Job de Domino dicit : *In fortitudine illius maria sunt congregata* (Job. xxvi, 12). Quid aliud maris nomine, quam præsens sæculum designatur? In quo corda hominum terrena quærentium diversis cogitationum fluctibus intumescunt, qui elatione superbiæ incitati, dum alterna intentione se impetunt, quasi adversantia se unda collidunt. Sed jam in fortitudine Domini maria congregata sunt, quoniam incarnato Domino, discordantia secularium corda concorditer credunt. Jam Petrus in mari ambulat; quia nimirum Christi prædicatoribus, illa quondam tumida humi auditu corda subtracta sunt; ut recte etiam in Evangelio hujus mundi mansuetudinem figuraverit, quod procellosa maris aqua Domini pedibus presso tumore calcata est.

CAP. LXVII. — *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, etc.* (Matth. xvi, 19).

(Dialog. lib. v, cap. 3, sub fin.) Petrus apostolus in hac adhuc carne erat, qui audiebat : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis*. Cujus nunc vicem ligandi et solvendi obtinent qui locum sancti regiminis fide et moribus tenent, et adhuc in hac carne corruptibili degentes solvere possunt animas in illo jam invisibili iudicio constitutas. Sed ut tanta valeat homo de terra, cœli et terræ Conditor in terram venit a cœlo. Atque ut iudicare caro etiam de spiritualibus possit, hoc ei largiri dignatus est, factus pro hominibus caro Deus; quia inde surrexit ultra se infirmitas nostra, unde sub se infirmata est Dei firmitas.

CAP. LXVIII. — *Absit a te, Domine, non erit tibi hoc* (Matth. xvi, 22).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 58.) Simile est quia carnales in Ecclesia aliquando metu, aliquando vero audacia suadere bonis perverſa contendunt. Cumque ipsi vel pusillanimitate vel elatione deliciunt, hæc justorum cordibus infundere, quasi ex dilectione moliantur. Carnalem videlicet mentem Petrus ante Redemptoris mortem resurrectionemque retinebat; carnali mente Sarviæ filius duci suo David adjunctus inhaeserat; sed tamen unus formidine, alter elatione peccabat. Ille quippe magistri mortem audiens, dixit : *Absit a te, Domine, non erit tibi hoc* : hic vero injurias ducis non ferens, ait : *Nunquid pro his verbis non occidetur Semei, qui maledixit Christo Domini* (II Reg. xix, 21)? Sed illi mox dicitur : *Redi post me, Satana*; et hic cum germano protinus audivit : *Quid mihi et vobis, filii Sarviæ; cur efficiamini hodie mihi in Satanam*? Mala itaque suadente, angeli apostatæ appellatione censentur, qui blandis verbis ad illicita quasi diligentes, trahunt. Valde vero deteriores sunt qui huic culpæ, non formidine, sed elatione succumbunt.

CAP. LXIX. — *Reges terræ a quibus accipiunt tributum* (Matth. xvii, 21)?

(Homil. vii, in Ezech., n. 4.) In nostro bono opere aliquando cavendum est scandalum, aliquando vero pro nihilo contemnendum. Quod in ipso nostro auctore didicimus, qui dum tributum Petro inquitito peteretur, prius paradigma proposuit, per quod se nihil debere respondit, dicens : *Reges terræ, a quibus accipiunt tributum, vel censum; a filiis suis, an ab alienis*? Illico respondit : *Ergo liberi sunt filii*. Sed postquam liberum se esse monstravit, ne fortasse

scandalum cuiquam faceret, subdit: *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare: et mitte hamum, et cum piscem, qui prius ascenderit, tolle, et aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me et te (Matth. xv, 11).* Qui rursus cum diceret: *Quia omne quod in os intra non coinquinat hominem, tunc accedentes discipuli dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt?* At ille respondens, ait: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur: sicut illos, cæci sunt, et duces cæcorum.* Ecce magistra Veritas, ne in quorundam cordibus scandalum gigneretur, quod non debuit tributum dedit. Et rursus, quia generari scandalum in quorundam cordibus contra veritatem vidit, in suo eos scandalo remanere permisit. Ex qua re nobis considerandum est quia, quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum quam veritas relinquatur.

CAP. LXX. — *Non omnes capiunt verbum hoc (Matth. xix, 4).*

(Regul. pastor. part. iii, cap. 28.) Peccata carnis ignorantes, tanto sollicitius debent præcipitum metuere ruinam, quanto altius stant, et audire quid per semetipsam Veritas de hac integritate dicat: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Quod eo innotuit summum quo denegavit omnium, et dum prædicit quia difficile capitur, audientibus innuit captum cum qua cautela teneatur.

CAP. LXXI. — *Vos qui reliquistis omnia, et secuti estis me, in regeneratione cum sederit, etc. (Matth. xvi, 22).*

(In exposit. B. Job, l. x, n. 52, et hom. 2, in Ezech., n. 18.) Omnes sancti qui mundum perfecte reliquerunt cum Domino venient ad iudicium, et ejus corpori uniti, ejus majestati conjuncti, et simul facti cum eo iudices videbuntur, qui modo perfecta opera juxta evangelica præcepta secuti sunt. Hinc est quod ipsis sanctis apostolis dicitur: *Vos qui reliquistis omnia, et secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* Neque enim plusquam duodecim iudices illa interni consessus curia non habebit; sed nimirum duodenario numero quantitas universalitatis exprimitur, quia quisquis stimulo divini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, illic proculsubio culmen judicariæ potestatis obtinebit, ut simul tunc iudex cum iudice veniat, qui nunc consideratione iudicii sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim quod de sanctæ Ecclesiæ Sponso per Salomonem dicitur: *Nobilis in portis vir iustus, quando sederit cum senatoribus terræ (Prov. xxxi, 23).* Hinc Isaias ait: *Domini ad iudicium veniet cum senioribus populi sui (Isa. iii, 14).* Hinc eosdem seniores Veritas non jam famulos, sed amicos denuntiat, dicens: *Jam non dicam vos servos, sed amicos meos (Joan. xv, 15).* In extremi ergo iudicii die justus quisque, qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat demonstratur; tunc enim cum Deo iudices veniunt qui nunc pro Deo injuste judicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto nunc eos manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patecet quod cælesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. Quot enim nunc pro veritatis amore sese libenter humiliant, tot tunc in iudicio cum Christo iudices quasi lampades coruscant. Omnes quidem qui nunc præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum quod cunctis divina lex præcepit implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt quam præceptis generalibus audire potuerunt, quibus dominica voce dicitur: *Vos qui reliquistis omnia, et secuti estis me; cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim*

A *tribus Israel; hi in extremo iudicio non judicantur, sed et regnant, quia cum auctore suo etiam iudices veniunt.* Relinquentes quippe omnia, plus prompta devotione exsecuti sunt, quam juberi generaliter audierunt. Speciali namque jussione paucis perfectionibus, et non generaliter omnibus dicitur hoc quod a 'lescens dives audivit: *Vade, et vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo, et veni, et sequere me (Matth. xix, 21).* Si enim sub hoc præcepto cunctos jussio generalis adstringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc munlo possidere. Sed aliud est quod per Scripturam sacram generaliter omnibus præcipitur, aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo recte sub generali iudicio non tenentur qui præcepta generalia vivendo vicerunt. Sicut enim non judicantur, et perirent, qui suadente perfidia legem tenere contemnunt, ita non judicantur, et regnant, qui suadente pietate etiam ultra generalia divinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quod Paulus, etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut Evangelium prædicans de Evangelio viveret, Evangelium quidem audientibus contulit, et tamen Evangelii sumptibus sustentari recusavit. Cur ergo iste iudicetur ut regnet, qui minus quod servaret accepit, sed majus quod viveret invenit?

CAP. LXXII. — *Omnis qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth. xvi, 20).*

(Homil. 18, in Ezech., n. 16.) Nequaquam sanctus quisque ideo terrena deserit ut hæc possideret in hoc mundo multiplicis possit, quia qui-quis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit; nec qui unam uxorem deserit, centum recepturus est. Sed quia denarius numerus per semetipsum multiplicatus in centenarium surgit, recte per centenarium perfectio magna designatur, per quam etiam vita æterna promittitur. Quisquis enim pro Dei nomine temporalia et terrena contemnit, hic perfectione mentis recipit ut jam ea non appetat quæ contemnit, et in sequenti sæculo ad æternæ vitæ gloriam perveniat. Centes itaque recipiet quod dedit qui, perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiam si hic non habeat. Ille enim pauper est qui eget eo quod non habet. Nam qui et non habens habere non appetit dives est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis; nam ille cui in paupertate bene convenit non est pauper.

CAP. LXXIII. — *Cum venissent operadores vineæ, qui circa undecimam horam venerunt, acceperunt singulos denarios (Matth. xx, 10).*

D (In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 42.) Denarius numerus in Scriptura sacra perfectus est, quia lex in decem præceptis concluditur, omnisque culpa non amplius quam per decem verba cohibetur. Et enarrante Veritate, operadores vineæ denario remunerantur. In denario quippe tria junguntur ad septem. Homo autem, qui ex anima constat et corpore, in septem qualitatibus continetur. Nam tribus spiritualiter et quatuor corporaliter viget. In dilectione etenim Dei tribus spiritualiter excitatur, cum ei per legem dicatur: *Diliges Dominum Deum tuum ex tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Matth. xxii, 37).* Corporaliter vero quatuor qualitatibus continetur, quia videlicet ex materia calida et frigida, humida et sicca componitur. Homo ergo qui ex septem qualitatibus constat, denario remunerari dicitur, quia in illa perceptione supernæ patrie septem nostra ad tria junguntur æterna, ut homo contemplationem Trinitatis accipiat, et de remun-

ratione operis quasi quodam denario consummatus vivat. Vel certe, quod septem virtutes sunt, quibus in hac vita laboratur, dumque eis in remuneratione contemplatio Trinitatis redditur, vita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque etiam in hac vita denarium accipit, dum eisdem septem virtutibus, spem, fidem, charitatemque conjungit.

CAP. LXXIV. — *Nonne ex denario convexisti mecum? (Matth. xx, 13.)*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 34, et lib. xxxv, n. 13.) Nemo temere debet superna consilia et divina judicia discutere, sed consilium summæ et occultæ virtutis satisfactio sit apertæ rationis, quia injustum esse non potest quod justo Domino placet. Unde et in vinea mercedem laborantibus reddens, cum quosdam operarios inæquales in opere æquaret in præmio, et plus in mercede quæreret qui labori amplius insudasset, ait: *Nonne ex denario co venisti mecum? Volo autem et lucis novissimo dare, sicut et tibi: aut non licet mihi quod volo facere?* In cunctis igitur quæ exterius disponuntur, aperta causa est rationis, occultæ justis in voluntatis. Sciendum est autem quod sola est sancta Ecclesia in qua bonum opus peragitur, unde et mercedem denarii non acceperunt, nisi qui intra vineam laboraverunt.

CAP. LXXV. — *Duo cæci sedentes secus viam, ut audierunt quia Jesus egrediens ab Jerico transiret, clamabant: Miserere nostri, fili David (Matth. xx, 29).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 5.) Dominus noster Je sus Christus Deo Patri suo coæternus, per humanitatem dicitur transitum habere, per divinitatem vero quasi stare. Inde enim non transit unde æternus est, inde vero transit unde propter nos apparuit temporalis; sic namque et in Evangelio scriptum est: *Quia egrediens ab Jerico Dominus transit.* Duo autem cæci sedentes juxta viam clamaverunt dicentes: *Domine, miserere nostri, fili David.* Ad quorum vocem sicut illic scriptum est: *Stetit Jesus, et lumen reddidit.* Quid est autem transeundo audire, stando lumen restituere, nisi quod per humanitatem suam nobis misertus est, qui per divinitatis potentiam a nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Quod enim propter nos natus et passus est, quod resurrexit et ascendit in cælum, quasi transit Jesus, quia nimirum hæc actio temporalis est. Sed stans eos tetigit et iluminavit, quia non sicut illa dispensatio temporalis, ita Verbi æternitas transit quæ in se manens innovat omnia; stare enim Dei est incommutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo visus potentium transiens audivit, stans lumen reddidit, quia et si propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, unde habere mutabilitatis transitum nescit.

CAP. LXXVI. — *Ligatis manibus et pedibus, mitte eum in tenebras exteriores (Matth. xxii, 13).*

(Homil. 9, in Ezech., n. 34.) Quisquis adhuc præsentis sæculo mente inhæret, et adhuc terrenis voluptatibus delectatur, amare non potest æterna gaudia quæ justis promittuntur. Cognoscat igitur in volumine sancti Evangelii damnationem reproborum, quæ in eo scripta est, et ab animo per timorem expellat quod diligit, ut possit ex judicio cœlestem gloriam amare quam elegit vel audit. Ibi quippe sub unius damnati specie multitudo reproborum exprimitur. cum voce Veritatis dicitur: *Ligatis manibus et pedibus, mitte eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.* Tunc enim reprobi in exteriores tenebras cadunt, quia nunc in interioribus suis se ponte dejecerunt, ut veritatis lumen nec credendo nec bene operando sequerentur. In quas tenebras, ligatis manibus et pedibus, mitti præcipiunt, quia nunc, dum tempus operandi et correndi est, habere manus et pedes liberos in bona actione noluerunt. Ibi etiam de reprobis scriptum est: *Vermis eorum*

A non moritur, et ignis eorum non exstinguitur (Isa. lxvi, 24).

CAP. LXXVII. — *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere (Matth. xxiii, 3).*

(In expo-it. B. Job, lib. vi, num. 40.) Stultus aliquando donum rectæ intelligentiæ accipit, Scripture sacræ sententiis docetur, bona loquitur; sed tamen nullo modo hoc quod dicit operatur: verba Dei profert, nec tamen diligit, laudando exaggerat, vivendo calcat. Is autem qui ad Deum per sancta desideria anhelat, discit quod audit, agit quod didicerit; sicut snos Veritas admonebat, cum per desideria sacra flagrantibus de Pharisæis præcepit, dicens: *Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, nolite facere.*

CAP. LXXVIII. — *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus (Matth. xxiii, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num 4.) Sæpe hypocrita dum sanctum se simulat, et iniquum se exhibere minime formidat, ab hominibus honoratur, eique sanctitatis gloriæ delertur ab his qui exteriora cernunt, sed interiora perspicere nequeunt. Unde fit ut gaudeat in prima sessione, hilarescat in primo recubitu, infletur in prima salutatione, elevetur in reverenti voce obsequentium, et superba cogitatione tumeat in famulatu subditorum, sicut voce quoque Veritatis de talibus dicitur: *Omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: amant enim primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.* Sed hæc eorum gaudia lætitia pertransibit, et pœna permanebit.

CAP. LXXIX. — *Liquantes culicem, camelum glutientes (Matth. xxiii, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 21.) Cameli nomine Dominus hic designatur, a quo hoc Judæis adversantibus dicitur. Cuius enim susurrando vulnerat, camelus autem sponte se ad suscipienda onera inclinatur. Liquerunt ergo Judæi culicem, quia seditiosum latrocinem dimitti petierunt; camelum vero glutierunt, quia eum qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descenderat exstinguere clamando conati sunt.

CAP. LXXX. — *Væ vobis hypocritæ (Matth. xxiii, 27).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 13; Regul. pastor. cap. 35.) Studium hypocritarum esse solet, ut et quod sunt supprimant, et hoc quod non sunt esse se hominibus innotescant. Refugiunt videri quod sunt et ante oculos superinducta quadam innocentie honestate se vestiunt. Unde recte per Evangelium voce nostri Redemptoris increpantur, cum eis dicitur: *Væ vobis hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis; quæ foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia. Ita et vos foris quidem apparetis hominibus justis, intus autem pleni estis rapina et iniquitate.* Hypocritas ergo recte sepulcra dealbata, speciosa exterius, sed mortuorum o sibus plena interius Veritas vocat; quia vitiorum mala intus contegunt, humanis vero oculis quorundam demonstratione operum de solo foris justitiæ colore blandiuntur. Confas itaque suas occultando hominibus virtutesque pandendo, unde puniri debeant abscondentes detegunt, et unde remunerari poterant detegentes abscondunt. Nam dum occulta mala sua divinis judiciis recta vero sua humanis oculis anteponunt: et sine teste est bonum quod publice faciunt, et non sine æterno teste est quod latenter delinquant.

CAP. LXXXI. — *Item unde supra.*

(Homil. 9, in Ezech., n. 33.) Quod autem dicitur: *Væ vobis hypocritæ,* sciendum est quod in Scriptura sacra *Væ sapius de æterno luctu quam præsentis solet intelligi.* Unde scriptum est: *Væ impio in malo: retributio enim manuum ejus fiet ei (Isa. iii, 11).* Et beatus Job loquitur, dicens: *Si impius fuerit, vae mihi est: si autem justus, non levabo caput, saturatus*

afflictione et miseria (Job. x, 15). Justorum enim afflictio temporalis est. Væ ergo quod dixit a temporali afflictione distincti qui et iustum afflictionem, et impium væ habere perhibuit. Et per semetipsam Veritas dicit: *Væ mundo a scandalis (Matth. xviii, 7).* Et: *Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis (Luc. vi, 25).* Et: *Væ prægnantibus, et nutriendis in illis diebus (Luc. xxi, 23).*

CAP. LXXXII. — *Orate ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbato (Matth. xxiv, 20).*

(Homil. 12, in Evang., n. 7.) Sollicite, fratres charissimi, cogitare debemus ne nobis in vacuum tempora pereant, et tunc queramus ad bene agendum vivere cum jam compellimur de corpore exire; et meminisse debemus quid Veritas dicat: *Orate, ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato.* Per legis quippe mandatum ambulare longius in sabbato non licet. Hiems quoque ad ambulandum impedimento est, quia gressus ambulantium torpor frigoris adstringit. At ergo: *Orate ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbato.* Ac si aperte dicat: Videte ne tunc queratis peccata vestra fugere, quando jam non licet ambulare. Illi ergo tempus, quo fugere non licet, modo debet cogitari dum licet. Illa hora exitus nostri est semper intuenda: ista Redemptoris admonitio ante mentis oculos semper ponenda.

CAP. LXXXIII. — *Si dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire (Matth. xxiv, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 20, 23.) De hæretico dicit beatus Job: *Qui rodebant in solitudine (Job. xxx, 5).* Rodi solent quod comedi non potest. Hæretici itaque quia per supernam gratiam non adjuvi, sed sua virtute moluntur Scripturam sacram intelligere, exterius illam contrectant, sed ad ejus interiora secreta spiritualia non perveniunt; et quoniam ab universalis Ecclesie sunt disjuncti societate, non quolibet loco rodere memorantur, sed in solitudine. Ad quam nimirum solitudinem quia prædicatores falsi sequaces suos traherent, longe ante Veritas præmonuit, dicens: *Si dixerint: Ecce in deserto est, nolite exire.* Præterea hæretici clandestinis inter se conventibus coeunt, ut errori suo reverentiam, quam non valent ex ratione, præbeant ex occultatione; et infirmis animabus pravitatis sermo tanto reverendus appareat quanto secretus. Unde per Salomonem mulier ex typo hæreseos suadet, dicens: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior (Prov. ix, 17).* Et beatus Job dicit: *In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terræ (J. b. xxx, 6).* Quid vero aliud cavernas terræ quam ocellus hæreticorum predicationes accipimus? Quæ occultata scilicet et prædicamenta detestatur Veritas, dicens: *Si quis vobis dixerit: ecce hic Christus est, ecce illic: nolite credere.* Et rursus: *Si dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere.* Sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis. Hoc itaque hic in penetralibus quod in Job dicitur in cavernis. In cavernis enim hæretici habitant, quoniam errorem suum plerumque secretis predicationibus occultant, ut quo se doctoribus prudentioribusque non indicant, eo vehementius imperitos ad se trahant.

CAP. LXXXIV. — *Sicut fulgur exit ab oriente, et paret in occidentem, ita erit adventus filii hominis (Matth. xxiv, 27).*

(Homil. 2, in Ezech., n. 16.) Cum Dominus ad iudicium venerit, districti iudicii concussio omnia simul elementa perturbabit, et in illo die cunctorum qui tunc in carne mortali fuerint inventi in pavore nimio corda commovebuntur. Cum enim cœperit impleri quod scriptum est: *Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cœli commovebuntur (Matth. xxiv, 29),* que mens erit hominis æterni iudicii sententiam non timidantis? Ibi enim simul tunc cuncta peccata

ante oculos redeunt, ibi omnia quæ cum delectatione acta sunt ad memoriam cum pavore revocantur, ibi caligo cogitationis miseræ ex pœna proximæ damnationis erit. Tunc quippe ex peccatorum memoria sensum mentis deprimit caligo cœcætatæ, cum unigenitum Dei Filium in forma divinitatis conspiciere non permittuntur reprobi. *Videbunt enim in quem transfugerunt (Joan. x, 37).* Et: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei (Zach. xii, 10).* Ignis etiam illo iudicii, qui cœlum aereum et terram concremabit, peccatores proculdubio constringet in pœna suæ damnationis. Nam sicut fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit a ventus si filii hominis, ubi nullus a iudicio tunc in sua mente latere permittitur, quia ipse iudicis fulgore penetratur. Ipse enim angelis et archangelis, omnibusque virtutibus præsidens Receptor noster, in suo tunc terrore videbitur, eique ignis iudicii in reproborum vindicam famulabitur. Hinc Psalmista ait: *Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. xlii, 3).* Hinc Petrus apostolus ait: *Adveniet dies Domini ut fur, in quo cœli magno impetu transierint, clementi vero ignis ardore solventur (II Petr. iii, 10).*

CAP. LXXXV. — *Quis putas est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam (Matth. xxiv, 45).*

(Regul. pastor. part. iii, cap. 59.) Alta quæque debent a predicatoribus multis audientibus contegi et vix paucis aperiri. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?* Per mensuram quippe tritici exprimitur modus verbi, ne cum angusto cordi incapabile aliqui tributur, extra fundatur. Hinc Paulus ait: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 1).* Hinc ad beatum Job dicitur: *Quis dedit gallo intelligentiam (Job. xxxviii, 36)?* Predicator enim sanctus, dum caliginoso hoc clamat in tempore, quasi gallus cantat in nocte, cum dicit: *Hora est jam nos de somno surgere (Rom. xiii, 11).* Et rursus: *Evigilate, justi, et nolite peccare (I Cor. xv, 34).* Gallus cum jam edere cautus parat, prius alas excutit, et semetipsum feriens, vigilantiores reddit; quia nimirum necesse est, ut hi qui verba sanctæ prædicationis movent, prius studio bonæ actionis evigilent, prius se per sublimia facta excutiant, et tunc ad bene vivendum alios sollicitos reddant; prius cogitationum aliis semetipsos feriant, quidquid in se inutile deprehenderit districta animadversione corrigant, et tunc demum aliorum vitam loquendo componant et antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt operibus clament. Gallus etiam profundioribus horis noctis altos edere cantu solet; cum vero matutinum jam tempus in proximo est, minutas et tenues voces format; quia nimirum qui recte prædicat obcuris adhuc cordibus aperta clamat, nil de occultis mysteriis indicat, ut tunc subtiliora quædam de celestibus audiant cum luci veritatis appropinquant.

CAP. LXXXVI. — *Fatue virgines non sumpserunt oleum secum (Matth. xxv, 5).*

(In exposit. B. Job, l. b. 23, num. 17.) Prædictores sancti, cum loquuntur, nequaquam mentis gaudium in ostensione ponunt disertæ locutionis, sed bonum scientiæ in cordis secreto meditatur, et ibi gaudent, ubi hoc percipiunt, non ubi inter tentationum laqueos innotescere compelluntur, quamvis cum bonum quod accipiunt innotescunt, mediis interveniente charitate, ex profectu auferentium et non ex propria ostensione gratulantur. Arrogantes enim cum scientiam accipiunt, nihil se accepisse aestimant, si hanc eos occultam habere contingat; nusquam quippe suum gaudium nisi in ore hominum

ponunt. Unde et fatuæ virgines in suis vasis o'eum non sumpſisse referuntur, quia arrogantes omnes, cum se ab aliquibus fortasse vitis continent, bonum gloriæ intra conscientias habere non possunt. In vase autem proprio sumpserat Paulus o'eum, qui dicebat: *Gloria nostra hæc est: testimonium conscientiarum nostrarum* (II Cor. 1. 12.) Inanè ergo vasculum frangere est intus corde vacuo foras humani favoris iudicium querere, quia dum gloria exterius queritur, intra vas oleum non habetur.

CAP. LXXXVII. — Date nobis de oleo vestro (Matth. xxv, 8).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 74) Hypocrita nihil aliud in omni quod agit nisi opinionione suæ gloriæ cogitat, nec curat quod pro merito ducitur, sed quid interim dicatur. Sed laus cum ejus vita præterit, et humanus favor in iudicio deficit. Unde et fatuæ virgines, quæ oleum in vasis non sumpserant, quia in alienis scilicet vocibus gloriæ et in suis conscientis non habebant, turbatæ per Sponsi præsentiam dicunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* O cum quippe a proximis petere est gloriæ boni operis a testimonio alieni oris implorare. Mens etenim vacua, cum a cunctis suis laboribus nihil se intus tenuisse invenit, testimonium foris querit. Ac si aperte fatuæ virgines dicant: Cum nos repellit sine retributione conspiciatis, dicite in nostro opere quod vidistis. Sed hypocrite nihil in iudicio attestatio humana suffragabitur, quia eandem laudem quam post se testimonium exigit prius in munere recepit.

CAP. LXXXVIII. — Novissime vero veniunt et reliquæ virgines dicentes: Domine, aperi nobis (Matth. xxv, 1.).

(Homil. 3. in Evang., n. 10; Regul. pastor. part. iii, c. 20.) Ad cælestis regni gaudia nos, fratres charissimi, Dominus vocat per se, vocat per angelos, vocat per Patres, vocat per prophetas, vocat per apostolos, vocat per pastores, vocat plerumque per miracula, vocat plerumque per flagella, vocat aliquando per hujus mundi prospera, vocat aliquando per adversa. Sæpe namque nonnulli, hic proficere volentes et prosperari, cum apprehendere temporalem gloriæ conantur, omnipotente Deo misericorditer eos respiciente nequeunt, quia eos in carnalibus suis desideris mundi hujus adversitates feriunt: aut enim ægritudine longa tabescunt, aut injuriis afflicti concidunt, aut gravibus percussis damnis affliguntur, et in mundi dolore vident quia nihil considerant de ejus voluptate debuerunt; sequè ipsos in suis desideris reprehendentes, ad Deum corda convertunt. Multi igitur hujus mundi adversitatibus fracti, ad Dei vocantis anorem revertuntur, et a præsentis vitæ desideriis corriguntur. Nemo ergo Deum vocentem contemnat, ne dum vocatus audire et obedire recusat, cum voluerit intrare non valeat. Audite quid Sapientia per Salomonem dicat: *Tunc invocabunt me, et non exaudiam: mane consurgent, et non invenient me* (Prov. 1, 28). Hinc est quod fatuæ virgines tarde venientes clamant: *Domine, Domine, aperi nobis*, sed jam tunc aditum querentibus dicitur: *Amen, amen dico vobis, nescio vos.* Hanc valde timendam sententiam, fratres charissimi, intenta aure percipite, ut tanto eam minus sentiat in examine, quanto nunc auditis formidolosius in prædicatione. Si autem cuncta mundi relinquere, quod præcis datum est, non potestis, sic tenete quæ sunt hujus mundi, ut tamen per ea in mundo non teneamini; ut terrena res possideatur, non possideat; ut sub vestræ mentis sit dominio quod habetis, ne si mens vestra terrenarum rerum amore vincatur, a rebus suis magis ipsa possideatur. De hominibus qui vel plura ambiunt, vel obtinere cuncta quæ ambierunt possunt, audite quod scriptum est: *Quid prodest homini si tunc mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat* (Matth. xvi, 26)? Ac si aperte Veritas dicat: *Quid prodest homini si totum*

quod extra se est congreget, si hoc solum quod ipse est damnet? Si ergo res temporales in itinere, desideretur æterna in perventione, sint terrena quæ nostro corpori serviant quatenus cordi minime obstant, ne nos ad cælestem patriam quæ nos vocat Dominus, præpeditent. Nihil sit quod desiderium nostræ mentis retardet, nullius nos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis in floribus, ille est in cælestibus delectetur; si malum meluitur, mala animo æterna proponantur; ut dum illic esse conspiciat, et amplius quod diligit, et amplius quod pertimescat, hic omnino non hæreat.

CAP. LXXXIX. — Amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv, 12).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 85, et lib. ii, num. 6.) Superna disensatio hypocritis largitur bonum operis, et sortem denegat hærelitatis, operandi munera cumulat, et tamen vota operantis ignorat, quia dum perceptum munus ad laudem propriam trahitur, in conspectu lucis intimæ umbra elationis obscuratur. Cum igitur a præsentis vitæ favoribus, intervenciente morte, fuerit separatus, internum eum arbitrum negat, sequè eum nescire denuntiat, quia simulatoris vitam iuste reprobando Veritas ignorat, nec recognoscet ejus bona quæ egit, quoniam hæc ex intentione recta non protulit. Unde et fatuæ virgines in iudicio veniens dicet: *Amen, amen dico vobis, nescio vos.* In quibus dum corruptionem mentis considerat, carnis etiam incorruptionem damnat. Nescire autem Dei reprobare est. Unde et quibusdam quos reprobat in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis. Discedite a me, omnes operarii iniquitatis.* Sicut etiam nescire mentiri vix verax dicitur qui labi per mendacium delignatur, non quo si mentiri velit nesciat, sed quo falsa loqui veritatis amore contemnat.

CAP. XC. — Cum venerit filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis, et statuet oves a dextris, hædos autem a sinistris (Matth. xxv, 31, 32).

(Homil. 19, in Evang., n. 5.) Ad sanctam ecclesiam, fratres charissimi, quam multi convenimus, ecclesiæ parietes implemus, et tamen nemo nostrum potest scire qui sint qui in illo electorum Dei numerentur grege. Ecce vox omnium Christum clamat, sed vita omnium non clamat; plerique Deum sequuntur vocibus, sed fugiunt moribus. Hinc etenim ad Titum Paulus dicit: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. 1, 16.) Hinc Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est* (Jac. 2, 26.) Hic igitur multi fidelibus per confessionem admiscuntur, sed propter vitam reprobam in sorte fidelium in die iudicii numerari non merentur. Hoc ovile sanctæ Ecclesiæ hædos recipit cum agnis; sed attestante Evangelio, cum iudex venerit, bonos separat a malis, sicut pastor segregat oves ab hædis. Neque etenim illic in ovium grege numerari possunt qui hic carnis suæ voluptatibus serviunt. Illic eos a sorte humilium iudex separat qui se hic in superbæ cornibus exaltant. Regnum cælorum percipere nequeunt, qui hic et in cælesti fide potius toto desiderio terrena querunt.

CAP. XCI. — Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. xxv, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, n. 50, 51.) Due sunt partes, electorum scilicet atque reproborum, sed hinc ordines eisdem singulis partibus continentur. Alii namque judicantur et regnant, alii non judicantur et regnant, alii judicantur et pereunt, et alii non judicantur et pereunt. Ex parte quippe electorum judicantur et regnant qui vitæ maculas lacrymis tergant, qui mala præcedentia facti, sequentibus redimunt, quidquid illicitum aliquando fecerunt ab

oculis iudicis eleemosynarum superdacione cooperiunt; quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare: sitiivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me (Ibid. v. 35)*. Quibus prœmi t. i., dicens: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*. Alii autem non iudicantur; et regnant, qui etiam prœcepta Legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum quod cunctis divina Lex præcipit implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt quam præceptis generalibus audire potuerunt; quibus domi ica voce dicitur: *Vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28)*. Et de quibus propheta ait: *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui (Isa. iii, 14)*. Et de quibus Salomon, cum de sanctæ Ecclesiæ Sponsoloqueretur, intulit, dicens: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (Prov. xxxi, 23)*. Illi itaque in extremo iudicio non iudicantur et regnant, quia cum auctore suo etiam iudices veniunt; relinquunt s quippe omnia, plus prompta devotione executi sunt quam juberi generaliter audierunt. Speciali namque jussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus dicitur hoc quod adolescens dives audivit: *Vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et hababis thesaurum in cælo; et veni, et sejuere me (Matth. xix, 21)*. Si enim sub hoc præcepto cui etis jussio generalis astringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possi tere. Sed aliud est quod per Scripturam sacram generaliter omnibus præcipitur, aliud quod perfectioribus specialiter imperatur. Illi ergo recte sub generali iudicio non tenentur qui et præcepta generalia vivendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur et pereunt qui, suadente perfidia, legem tenere contemnunt, ita non iudicantur et regnant qui, suadente pietate, etiam ultra generalia divinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quod Paulus, etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut, Evangelium prædicans, de Evangelio viveret, et Evangelium audientibus contulit, et tamen Evangelii sumptibus sustentari recusavit. Justus est igitur ut iste non iudicetur et regnet qui minus quod servaret accepit, sed majus quod viveret invenit.

CAP. XCII. — *Hospes fui, et suscepistis me (Matth. xxv, 35)*.

(Homil. 23, in Evang., n. 2.) Hospitalitatem, fratres charissimi, diligit, opera charitatis amate. Hinc etiam per Paulum dicitur: *Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci: per hanc enim placerunt quidam. Angelis hospitio receptis (Heb. xiii, 1)*. Hinc Petrus ait: *Hospitales invicem sine murmuratione (I Petr. iv, 9)*. Hinc ipsa Veritas dicit: *Hospes fui, et suscepistis me*. Cum igitur ante iudicium Dominus per membra sua suscipitur, in iudicium veniens successores suos recognoscet, dicens: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40)*. Pensate ergo, fratres, quanta hospitalitas virtus sit, et ad hospitalitatis gratiam ne sitis pigri. Peregrini ad hospitium non solum invitandi, sed etiam trahendi. Ad mensas vestras Christum suscipite, ut vos ab eo suscipi ad æterna convivia valeatis. Præbete modo peregrino Christo hospitium, ut vos in iudicio non quasi peregrinos nesciat, sed ut proprios recipiat ad regnum.

CAP. XCIII. — *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis (Matth. xv, 45)*.

(Homil. 43, in Evang., n. 10 et 12.) Ante futurum iudicium, fratres charissimi, solerter agite, culpa univestrarum intercessores quaerite, advocatos vobis in die iudicii pauperes procurate. Ecce importune se

A pauperes offerunt, atque his indigent quæ vobis jam satiatis quotidie de mensa cadunt. Ecce nos rogant qui tunc pro nobis intercessores venient. Certe nos omnino rogare debuimus, et tamen rogamur. Videte si negare debemus quod petimus, quando patroni sunt qui petunt. Nolite ergo misericordiæ tempora perdere, nolite accepta remedia dissimulare, ante supplicium de supplicio cogitate. Cum quoslibet in hoc mundo obiectos aspiciatis, etiam si qua reprehensibilia eorum esse videantur, nolite despiciere, quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat; quorum si qua sunt talia quæ jure debeant reprehendi, hæc si vultis ad usum vestræ mercedis inflectite, ut ex ipsis eorum vitis cumulentur vobis incrementa pietatis, quatenus pariter panem detis et verbum, panem refectiois cum verbis correctionis, et duo a vobis alimenta percipiat qui unum quaerebat, dum exterius cibo et interiori satiatur eloquii. Pauper ergo cum reprehensibilis cernitur, moneri debet et despici non debet; si vero reprehensionis nil habet, venerari summopere sicut intercessor debet. Sed ecce multos cernitis qui cujus sint meriti nescitis. Omnes igitur honorate quos pauperes cernitis, et quos foris videtis dispectos sæculi, intus arbitrariis amicis Dei. Cum his participamini quod habetis, ut hoc quandoque quod habent dignetur vobiscum participari. Pensate quod ore magistri gentium dicitur: *In hoc tempore vestra abundantia illorum inopiam supplet, ut et illorum abundantia vestra inopia sit supplementum (II Cor. viii, 14)*. Pensate quid ipsa per se Veritas dicat: *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*. Ad tribu ndum ergo pigri nequaquam esse debetis, quanto hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis.

CAP. XCIV. — *Tunc dicit et his qui a sinistris ejus erunt: Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41)*.

(In exposit. B. Job. lib. xxvi, n. 51.) Duos ordines pars reproborum continet. Alii namque iudicantur et pereunt, alii non iudicantur et pereunt. Iudicantur et pereunt quibus dominica voce in damnatione dicitur: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare: sitiivi, et non dedistis mihi bibere: hospes eram, et non collegistis me: nudus, et non operuistis me: eger et in carcere, et non visitastis me*, quibus præmittitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*. Alii in extremo iudicio non iudicantur et pereunt; de quibus Propheta ait: *Non resurgunt impii in iudicio (Psalm. i, 5)*; et de quibus dicitur: *Qui autem non credit, jam iudicatus est (Jan. iii, 18)*; et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt (Rom. ii, 12)*. Resurgent vero etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium; non enim eo um tunc causa discutitur qui ad conspectum districti iudicis jam cum damnatione suæ infidelitati accedunt. Professionem vero fidei retinetes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut peccant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, in reparationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, ejus quem desprexerant invectione redargui non merentur. Illi tantum verba iudicis audiunt, quia ejus fidei tantum verba tenuerunt. Isti in damnatione sua iudicis æterni nec verba percipiunt, qui ejus reverentiam nec verbotenus servare voluerunt. Illi legaliter peccant, quia sub Lege positi peccaverunt, istis in perditione sua de Lege nihil dicitur, quia nihil Legis habere conati sunt. Princeps namque terræ reipublicam regens, aliter iunit civem interius delinquentem, atque aiter hostem exterius rebellantem. In illo iura sua contulit, eumque sub verbis divinæ invectionis addidit. Contra hostem vero bellum movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque ejus malitiæ tormenta retribuit, de malo vero ejus quid lex habet non requirit: neque enim lege necesse est periri qui lege nunquam potuit teneri. Ita ergo in extremo

judicio, et legalis in hunc investio percutit qui ab eo quod professione tenuit actione devinuit. Et iste sine iudicii investione perimitur qui lege fidei non tenetur.

CAP. XCV. — *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41.)*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, n. 57.) Extremi iudicii die, æterno tunc iudice terrificiter apparente, astantibus legionibus angelorum, assistente cuncto ministerio cælestium potestatum, et electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, antiquus hostis diabolus in medium captivus deducetur, et cum suo corpore, id est cum reprobis omnibus, æternæ gehennæ incendiis mancipabitur, cum dicitur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* O quale erit illud spectaculum, quando hæc inhumanissima bestia electorum oculis ostendatur, quæ hoc belli tempore nimis illos terrere potuerat, si videretur: sed occulto ac miro Dei consilio agitur ut et nunc per eius gratiam a pugnantibus non visa vincatur, et tunc a lætis victoribus jam captiva videatur. Tunc autem justi divino adiutorio quantum debitorum sunt plenius recognoscent, quando tam fortem bestiam viderint quam nunc infirmi vicerunt, et in hostis sui immanitate conspiciunt quantum debeant gratiæ defensoris sui. Rediunt enim de hoc prælio tunc milites nostri virtutum tropæa referentes, et receptis corporibus cum jam in illo iudicio regni cælestis introitum sortiuntur, prius immanissimas vires hujus antiqui serpentis aspiciunt, ne vile ætitem quod evaserunt. Et videlicet cunctis, præcipitabitur, quia visa mors ejus tunc gaudium exhibet cujus tolerata vita nunc justis quotidie in cruciatibus bellum movet.

CAP. XCVI. — *Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc. (Matth. xxv, 35).*

(Regul. pastor. part. iii, c. 20.) Omnes qui aliena adhuc intendunt rapere, quid Dominus in iudicio reprobis dicat sollicite debent audire; ait namque: *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitiivi, et non dedistis mihi potum, etc.* Quibus etiam præmittit, dicens: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Ecce nequaquam audivimus, quia rapinas vel quælibet alia violenta commiserunt, et tamen æternis gehennæ ignibus mancipantur. Hinc ergo colligendum est quanta damnatione pleridies sunt qui aliena rapiunt, si tanta animaliversione feriuntur quia sua indiscrete tenuerunt. Perpendant quo eos obliget reatu res rapta, si tali subijcit pœnæ non tradita. Perpendant quid illata mereatur iniustitia, si tanta percussione digna est pietas non impensa.

CAP. XCVII. — *Ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, n. 35, 36, 37.) Sunt plerique qui peccatis suis idcirco finem ponere negligunt, quia habere quandoque finem super se iudicia futura suspicantur. Quibus breviter respondemus, si quandoque finienda sunt supplicia reproborum, quandoque erit finienda sunt etiam gaudia beatorum. Per semetipsam namque Veritas dicit: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Si igitur hoc verum non est quod minatus est, neque illi verum est quod promisit.

At iniqui sunt: Ideo a ternam pœnam precantibus minatus est, ut eos a peccatorum reprobatione compesceret, quia creaturæ suæ æterna supplicia minari debuit, non inferre. Quibus citius respondemus: Si falsa minatus est ut ab iniustitia corrigeret, etiam falsa pollicitus est ut ad iustitiam provocaret. Et quis hanc eorum vesaniam toleret qui dum promissionibus suis reproborum supplicia finire asserunt, assertionem suam etiam electorum premia remunerationesque confundunt? Quis hanc eorum vesaniam toleret qui conantur astruere verum non esse quod Veritas

de æterno igne minata est? Et dum satagunt Deum perhibere misericordem, non verentur prædicare fallacem.

At iniqui: Sine fine puniri non debet culpa cum fine. Justus nimirum est omnipotens Deus, et quod non æterno peccato commissum est, æterno non debet puniri tormento. Quibus citius respondemus quod recte dicerent si iudex justus districtusque veniens non corda hominum sed facta pensaret. Iniqui enim ideo tunc cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt, voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare quam vivere, et ideo hic semper vivere cupiunt, ut nunquam desinant peccare cum vivunt. Ad districti ergo iudicis iustitiam pertinet ut nunquam careant supplicio quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato; et nullus detur iniquo terminus ultionis, quia, quandiu valet, habere noluist terminum criminis.

At iniqui: Nullus justus crudelitatibus pascitur, et delinquens servus a justo domino idcirco eum præcipitur, ut a nequitia corrigatur: ad aliquid ergo cælitur, cum non ejus dominus cruciatibus delertatur. Iniqui vero gehennæ ignibus traditi quo fine semper ardebunt? Et quia certum est quod pius et omnipotens Deus non pascitur cruciatibus iniquorum, cur cruciantur miseri si non expiantur? Quibus citius respondemus quod omnipotens Deus, qui pius est, miserorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio, et quidem sua iniquitate puniuntur, et tamen ad aliquid concremantur: scilicet, ut iusti omnes et in Deo videant gaudia quæ percipiunt, et in istis respiciant supplicia quæ evaserunt, ut tanto in æternum magis divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt quæ ejus adiutorio vitare poterunt.

CAP. XCVIII. — *Pater mi, si possibile est, transcat a me calix iste (Matth. xxvi, 39).*

(In exposit. B. Job, lib. xii, n. 16.) Solent iusti viri in eo quod ipsi certum ac solidum sentiunt, quasi ex dubietate aliquid proferre, ut infirmorum in se verba transferant. Sed rursus per fortem sententiam infirmitatum dubietati omnino lo contradicunt, quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur infirmis aliquatenus condescendant, et per hoc quod certam sententiam proferunt, infirmorum mentes dubias ad sollicitudinem trahant. Quod nimirum dum faciunt, exemplum capitis nostri sequuntur; passioni vixpe Dominus propinquans, infirmitatum in se vocem suscipit, dicens: *Pater mi, si possibile est, transcat a me calix iste;* eorumque timorem ut abstraheret suscipit. Et rursus per obedientiam vim fortitudinis ostendens, ait: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* ut cum imminet quod ferri nolumus, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut voluntas Conlitoris nostri etiam contra voluntatem nostram fiat. Hoc igitur exemplo nonnunquam a fortibus infirmitatis illa verba suscipienda sunt, ut per eorum post prædicamenta fortia infirmorum corda gravius roborentur.

CAP. XCIX. — *Judas abiens, laqueo se suspendit (Matth. xxvii, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, n. 12.) Sæpe nonnulli exire a pravis actibus cupiunt, sed quia eorundem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt. Et quidam cupias proprias punire cupientes, hoc quod recte se agere æstimant in graviores culpas vertunt; sique modo miserabili, ut quod exitum putant, hoc inclusionem inveniant. Sic videlicet reprobis Judas cum mortem sibi contra peccatum intulit, ad æternam mortis supplicia pervenit, et pejus de peccato poenituit quam peccavit.

CAP. C. — *Multa passa sum hodie per visum propter A eum (Matth. xxvii, 49).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 31.) Antiquus hostis quamvis Dominum Jesum Christum esse Filium Dei fuerat ipse confessus, velut purum tamen illum hominem mori credidit, ad cuius mortem Judæorum persequentium animos concitavit. Sed in ipso traditionis tempore tarde jam cognovisse intelligitur quod ipse illa ejus morte puniretur. Unde et Pilati conjugem somniis terruit, ut vir illius a justis persecutione cessaret. Sed res interna dispensatione disposita nulla valuit machinatione refragari. Expediebat quippe ut peccatorum mortem juste morientium solveret mors justis injuste morientis.

CAP. CI. — *Et ecce velum templi scissum est in duas partes, et terra mota est, et petra scissæ sunt, et monumenta aperta sunt (Matth. xxvii, 51).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, n. 66 et 67.) Incarnatus Dominus, qui in forma Dei æqualis est Patri, in forma servi minor est factus Patre, quia minor est etiam seipso. Naturam autem nostram suscipiens, iniquitatis iugo nullomodo teneri potuit; quem quamvis macula culpæ nostræ non attingit, passio tamen nostræ mortalitatis astrinxit. Quasi quedam rerum vincula habuit ea quæ nos nequitie merito patimur, nostræ scilicet mortalitatis infirma, quibus usque ad mortem sponte ligari se voluit, et quæ per resurrectionem mirabiliter solvit. Esurire quippe, sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis vinculum fuit. Sed cum expleta morte velum templi rumpere, scinderentur petrae, monumenta panderentur, inferni claustra patescerent, quid aliud tot argumentis tantæ virtutis ostenditur, nisi quod illa infirmitatis nostræ vincula solvebantur? ut is qui ad suscipiendam servi formam venerat, in ipsa servi forma ab inferni vinculis absolutus, ad cælum etiam cum membris liber red ret? De quibus ejus vinculis Petrus apostolus attestatur, dicens: *Quem Deus suscitavit, solutus doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo (Act. ii, 24).* Vincula itaque ejus tunc soluta sunt, cum infirmitates passionis illius in resurrectionis sunt gloriam commutate.

CAP. CII. — *Et multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt (Matth. xxvii, 52).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 69, 70; homil. 21, in Evang., n. 6.) Ille bonus spem nostræ resurrectionis, considerata gloria captis nostri. Sed ne quis, vel cogitatione tacita, forsitan dicat, quod idcirco ille surrexit a morte quia unus idem Deus et homo mortem quam ex humanitate pertulit ex divinitate superavit, nos vero, qui puri homines sumus, a mortis surgere damnatione non possumus: recte in resurrectionis ejus tempore etiam multorum sanctorum corpora surrexerunt, ut in se nobis exemplum ostenderet, et de aliorum qui nobis per puram humanitatem similes fuerunt nos resurrectione roboraret: quatenus cum se homo desperaret percipere quod in se ostenderat Deus homo, hoc in se fieri posse præsumeret quod in ipsis factum cognosceret quos puros fuisse homines non dubitaret.

Sunt vero nonnulli qui, considerantes quod spiritus a carne solvitur, quod caro in putredinem vertitur, quod putredo in pulverem redigitur, quod pulvis ita in elementa solvitur, ut nequaquam ab humanis oculis videatur, resurrectionem fieri posse desperant; et dum arida ossa inspicunt, hæc vestiri carnibus, rursusque ad vitam viridescere posse diffidunt; qui si resurrectionis filium ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ex ratione debuerant. Quid enim quotidie nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur dum, supervenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur subtrahitur, et quasi quotidie resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterum nocte, reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus

arbusta viriditatem foliorum amittere, a fructuum prolatione post largitionem cessare; et ecce subito quasi ex arescenti ligno velut quadam resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructus grandescere, et totam arborem redinvivo decore vestiri. Indesinenter cernimus parva arborum semina terra humoribus commentari, ex quibus non longe post conspicimus ægna arbusta surgere, folia pomaque proferre. Consideremus ergo parvum cujuslibet arboris semen quod in terram jacitur ut arbor ex illo producat, et comprehendamus, si posset unus, ubi in illa tanta parvitate seminis tam immensa arbor latuit quæ ex illo processit: ubi lignum, ubi cortex, ubi viriditas foliorum, ubi ubertas fructuum. Numquidnam in semine tale aliquid videbatur, cum in terram jaceretur? Et tamen occulto rerum omnium opifice cuncta mirabiliter ordinante, et in mollitie seminis latuit asperitas corticis, et in teneritudine illius absconsa est fortitudo roboris, et in siccitate ejus ubertas fructificationis. Quid ergo mirum, si tenuissimum pulverem, vel a nostris oculis in elementis redactum, cum vult in hominem reformari, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat? Quia ergo rationabiles sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsi debemus rerum specie et contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia Redemptoris. Venit namque Conditor noster, suscepit mortem, ostendit resurrectionem; ut qui resurrectionis spem ex ratione tenere nolumus, hanc ex ejus adjutorio et exemplo teneremus. Beatus quoque Job de resurrectione dixit: *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum.* Quisquis igitur resurrectionis virtutem in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, et pense: quanto pœnæ sit pondere fructuosus, si adhuc non credit suam qui juxta resurrectionem Domini cognovit factam, si et illic suam creditur Job qui adhuc Domini Jesu sperabat esse faciendam.

Ad instruendam igitur ignorantiam nostram, ad roborandam infirmitatem nostram, Dominus noster suæ resurrectionis exemplum nobis sufficere voluit. Solus quippe ille tempore mortuus est, et tamen solus minime surrexit; quia sicut superius scriptum est: *Multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt.* Ablata sunt ergo omnia argumenta perflida. Ne quis enim dicat, sperare de se non debet homo quod in carne sua exhibuit homo Deus, ecce cum Deo homine surrexisse cognovimus quos puros homines fuisse non dubitamus. Si igitur membra nostri Redemptori sumus, præsumamus in nobis quod gestum constat in capite; si multum nos abjiciamus, sperare debemus in nobis, nos membra ultimæ, quod de membris ejus superioribus audivimus.

CAP. CIII. — *Erat aspectus ejus sicut fulgur, et vestimenta ejus sicut nix (Matth. xxviii, 3).*

(Homil. 21, in Evang., n. 3.) Matthæus evangelista angelum qui mulieribus ad sepulcrum venientibus apparuit describens, ait: *Erat aspectus ejus sicut fulgur, et vestimenta ejus sicut nix.* In figure enim terror timoris est, in nive autem blandimentum candoris. Quia vero omnipotens Deus, et terribilis est peccatoribus, et blandus justis, recte testis resurrectionis ejus angelus, et in fulgure vultus et in candore habitus demonstratur, ut de ipsa sua specie et terret reprobos et mulcet pios. Recte etiam angelus niveis coopertus vestimentis apparuit, quia festivitatis nostræ gaudia nuntiavit. Candor etenim vestis splendorem nostræ denuntiat solemnitatis, nostræ dicamus an suæ? Sed ut fateamur verius, et suæ dicamus et nostræ: illa quippe Redemptoris nostri resurrectio, et nostræ festivitas fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit, et angelorum festivitas exstitit, quia nos revocando ad cœlestia, eorum numerum implevit. In sua ergo ac nostra festivitate angelus in niveis vestibus apparuit, quia dum nos per resurrec-

tionem dominicam ad superna reducimur, cœlestis patriæ damnata reparantur.

CAP. CIV. — *Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: Scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis. Non est hic, surrexit enim sicut dixit (Matth. xxviii, 5).*

(In exposit. B. Job, l. xiv, n. 67, 68.) Libet considerare, fratres charissimi, pietatis viscera quam erga nos Dominus noster habuit, et resurrectionis gloriam quam angelus factam mulieribus annuntiavit. Conditor et Redemptor noster Dominus Jesus Christus postquam omnia creavit, ut nos de captivitate diaboli redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suaque passione nos a perpetua morte liberavit. Quia et si crucifixus est ex infirmitate (II Cor. xiii, 4), sed vivit ex virtute Dei: citius enim a morte voluit resurgere, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnino desperaretur. Citius a morte voluit resurgere, ne nostra diu anima in infidelitatis remaneret morte; mortem enim transitorie, id est ad triduum contigit, et in ea morte nequaquam, sicut

nos, usque ad finem sæculi remansit. Corpus quidem Domini post mortem vivit, sed nostra adhuc corpora usque in finem mundi resurrectionis differuntur gloria. Nos per mortem carnis usque ad finem mundi remanemus in pulvere, ille vero die tertiam a mortis viruit ariditate, et divinitatis suæ potentiam ipsa suæ carnis ostendit innovatione. Dominum ergo nostrum Jesum Christum, flagellatum, derisum, palmis caesum, corona pinea coronatum, sputis insultum, crucifixum, mortuum esse noverimus, sed eundem ipsum, qui inter impiorum manus occubuit, post mortem vivere certi fide credamus, libera voce profiteamur, et per resurrectionem ejus de nostræ carnis resurrectione confidamus. Resurrectionem enim, quam in se, qui est caput nostrum, ostendit, in nobis etiam, qui sumus ejus, quandoque facturum esse nobis promisit Dominus noster Jesus Christus, qui resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur; quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LIBER SECUNDUS.

Expositio Evangelii secundum Marcum.

CAPUT PRIMUM. — *Erat Joannes in deserto baptizans et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: et egrediebatur ad illum omnis Judææ regio, et Jerosolymitæ universi, et baptizabantur ab illo in Jordane flumine, confitentes peccata sua. Et erat Joannes vestitus pilis cameli (Marc. 1, 4).*

(Homil. 40, in Evang., n. 3.) Sunt nonnulli qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret quod dives qui torquebatur apud inferos bysso et purpura indutus suis-est. Nemo quippe vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honorabilior cæteris esse videatur. Nam quod pro sola inani gloria vestimentum pretiosius quærat, res ipsa testatur: nemo enim vult ibi pretiosis vestibus indui ubi non possit ab aliis videri. Quam culpam possumus melius etiam ex diverso colligere, quia si abjectio vilis indumentis virtus non esset, evangelista vigilanter de Joanne Baptista non diceret: *Erat indutus pilis camelorum.*

CAP. II. — *Et locustas, et mel silvestre edebat (Marc. 1, 6).*

(In exposit. B. Job lib. xxxi, num. 45.) Locustarum nomine aliquando Judaicus populus, aliquando conversa gentilitas, aliquando adulantium lingua, aliquando vero per comparisonem resurrectio dominica vel prædicatorum vita designatur. Quod autem Judæorum populum locustæ expriment vita Joannis signat, de quo scriptum est: *Quia locustas et mel silvestre edebat.* Joannes quippe eum quem prophetiæ auctoritate pronuntiat etiam specie ciborum clamat. In semetipso enim designavit Dominum quem prævenit. Qui nimirum in redemptionem nostram veniens, quia infructuosæ gentilitatis dulcedinem sumpsit, mel silvestre edit. Quia vero Judæorum plebem in suo corpore ex parte convertit, in cibo locustas accepit. Ipsos namque locustæ significant, subitos saltus dantes, sed protinus ad terram cadentes. Saltus enim dabant, cum præcepta Domini se implere promitterent; sed citius ad terram cadebant, cum per prava opera hæc se audisse denegarent. Videamus in eis quasi quemdam locusticum saltum: *Omnia verba quæ locutus est Dominus, et audiemus et faciemus (Exod. xxi, 3).* Videamus autem quomodo citius a terram ruant: *Utinam mortui essemus in Ægypto, et non in hac vasta solitudine. Utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam (Num. xiv, 3).* Locustæ ergo erant, quia habebant saltum per vocem et eam per actionem.

CAP. III. — *Venit Jesus a Nazareth Galilææ: et baptizatus est in Jordane a Joanne. Et statim ascendens de aqua, vidit apertos cœlos, et Spiritum tanquam columbam descendentem et manentem in ipso (Marc. 1, 2).*

(Homil. 2, in Ezech. n. 5; homil. 30, in Evang., n. 5 et 6.) Tricesimo ætatis suæ anno Dominus ad fluvium Jordanis venit; ibique cœli sunt aperti, quia Spiritus in columba descendit. Idcirco autem Spiritus sanctus in columba monstrari voluit, quia omnes quos repleverit simplices puritate et mansuetudinis lenitate tranquillios facit. Ideo etiam in Redemptore nostro, Mediatore Dei et hominum, per columbam apparuit, quoniam unigenitus illius judex est generis humani. Sed quis ejus justitiam ferret, si, præquam nos per mansuetudinem colligeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, mitem se hominibus præbuit, judex noster severitatem suam temperavit. Noluit peccatore ferire, sed colligere; prius voluit mansuete corrigere, ut haberet quos postmodum in judicio salvaret. In columba ergo super eum apparere Spiritus debuit, qui non veniebat ut peccata jam per zelum percuteret, sed a thuc per mansuetudinem parcendo toleraret. In cunctis seculis Spiritus sanctus venit, sed in solo Jesu singulariter permanet, quia Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, in cunctis eum et semper et continue præsentem habet, quoniam idem Spiritus ex illo per substantiam profertur. In illo igitur manet qui solus et omnia et semper potest, et ejus humanitatem nunquam deserit ex cujus divinitate procedit, a quo per naturam nunquam recedit.

CAP. IV. — *Et vox facta est de cœlis: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui (Marc. 1, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 8; homil. 8, in Ezech., n. 21.) Aliquando cœlestibus substantiis per angelos loquitur Deus, sicut baptizato Domino scriptum est: *quia vox de cælo sonuit, dicens: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui.* Quod per alium evangelistam sic dicitur: *Hi: est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Quod est quod Pater de Filio loquitur, dicens: *In quo mihi complacui?* Omnis enim qui pœnitendo corrigit aliqua quæ fecit, eo ipso quo pœnitet se sibi displicuisse indicat qui emendat quod fecit. Et quia omnipotens Pater, sicut intelligi ab omnibus poterat, humano modo locutus est de peccatoribus, dicens: *Pœnitet me fecisse hominem super terram (Genes. vi, 6),* quasi sibi meti, si displicuit in peccatoribus, quos creavit. In solo autem sibi unigenito Domino nostro Jesu

Christo complacuit, quia hunc inter homines hominem A
creasse non contempsit, in quo peccatum nullum om-
nimodo invenit, sicut de illo per Psalmistam dicitur :
*Juravit Dominus, et non penitebit eum : tu es Sacer-
dos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*
(Psal. cix, 4). In solo ergo sibi Redemptore nostro
complacuit Pater, quia in eo solo non invenit cul-
pam in qua se reprehendat quasi per peniten-
tiam.

CAP. V. — *Erat Jesus docens, sicut potestatem habens*
(Marc. 1, 22).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 2, 25.) Bene
a doctoribus docetur quod prius agitur quam dicitur.
Nam doctrina subtrahit fiduciam quando con-
scientia præpediit linguam. Unde etiam de Domino
scriptum est : *Erat enim docens, sicut potestatem*
habens, non sicut Scribæ et Pharisei. Singulariter
namque et principaliter solus ex potestate bona lo-
cutus est, quia ex infirmitate mala nulla commi-
tatur. Ex divinitatis quippe potentia habuit id quod nobis
per humanitatis suæ innocentiam ministravit. Nos
enim, quia infirmi homines sumus, cum de Deo
hominibus loquimur, debemus primum meminisse
quod sumus, ut ex propria infirmitate pensemus quod
docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consi-
deremus igitur quia aut tales sumus quales nonnullos
corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi jam
divina gratia operante non sumus; ut tanto tempe-
rantius corde humili corrigamus, quanto nosmetipsos
verius in his quos emendamus agnoscimus. Si autem
tales nec sumus nec fuimus quales adhuc illi sunt
quos emendare quos curamus, ne cor nostrum forte
superbiat, et de ipsa innocentia pejus ruat, quorum
mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos
revoceamus. Quæ si omnino nulla sunt, ad occulta
Dei judicia recurramus, quia sicut nos nullis meritis
hoc ipsum bonum quod habemus accepimus, ita illos
quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut
excitati posterius etiam ipsa possint bona quæ nos
ante accepimus pervenire. Quis enim crederet quod
per apostolatus meritum Saulus lapidatum Step-
hanum præcessurus erat, qui in morte ejus lapidantium
vestimenta servabat? His ergo primum cogitationi-
bus humiliare cor debet, et tunc demum increpare
delinquentium iniquitates.

CAP. VI. — *Quid nobis, et tibi, Fili Dei? scimus qui*
sis, Sanctus Dei (Marc. 1, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 14; 1. iii,
n. 23.) Antiquus hostis filium Dei incarnatum nove-
rat, sed nostre redemptionis ordinem nesciebat.
Sciebat enim quod pro redemptione nostra incar-
natus Dei Filius fuerat, sed omnino quod idem Red-
emptor illum moriendo transigeret, nesciebat. Illum
etiam ante se positum vidit quem, cognoscendo
confessus, confitendo pertimuit, dicens : *Quid nobis,*
et tibi, Fili Dei? venisti ante tempus torquere nos?
Cognovit ergo prius quem pertimesceret, et tamen
post non timuit, cum in illo quasi escam propriam
mortem carnis esuriret. Dominus quippe noster ad
humani generis redemptionem veniens, assumpsit
corpore, ut antiquus hostis in eo quasi suam escam
mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo
injuste appetiit, nos, quos quasi juste tenebat, ami-
sit. Antequam autem malignus spiritus Redemptorem
nostrum per mortem appeteret, cum eum miraculis
coruscare conspiceret, clamabat, dicens : *Scimus qui*
sis, Sanctus Dei. Qui hæc dicens, cognoscendo Dei
Filium, pertimescit et formidat; sed tamen vim su-
pernæ pietatis ignorans, nonnunquam, dum passibilem
considerat, hominem purum putat.

CAP. VII. — *Et comminatus est Jesus immundo spiri-
tui, dicens : Obmutesce, et exi de homine. Et dis-
cerpens eum spiritus immundus, et exclamans voce*
magna, exiit ab eo (Marc. 1, 25).

(Homil. 12, in Ezech., n. 24.) Cum aliquis terrena
contemnere et cœlestia cœperit amare, antiquus

adversarius acriores ei quam consueverat tentationes
admovel, ita ut plerumque sic resistente animam
tenet, sicut ante nunquam tentaverat quando possi-
debat. Unde et dæmoniachus qui a Domino sanatus
ab exeunte dæmone discerpitur, sicut scriptum est :
Et clamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo.
Quid est enim quod obsessum hominem antiquus
hostis, quem possessum non discerpserat, deserens
discerpit, nisi quod plerumque dum de corde expel-
litur, acriores in eo tentationes generat quam prius
excitaverat quando hoc quietus possidebat? Unde
scriptum est *Fili, accedens ad servitatem Dei, sta in*
justitia et timore : et præpara animam ad tentationem
(Eccles. 11, 1).

CAP. VIII. — *Surge, tolle grabatum tuum*
(Marc. 11, 9).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 46; hom. 12,
in Ezech., n. 11.) In Scriptura sacra lectus, sive graba-
tus, aliquando voluptas carnis, aliquando reusatio in
bonis operibus, aliquando requies temporalis accipitur.
Quid est enim quod in Evangelio sanato cuidam Domi-
nus dicit : *Surge, tolle grabatum tuum, et vade in do-
mum tuam, nisi quod per grabatum voluptas carnis de-
signatur?* Et jubetur utique ut hoc sanus portet ubi
infirmus jacuerat, quia iniuriam omnis qui adhuc vitiiis
delectatur, infirmus jacet in voluptatibus carnis. Sed
sanatus hoc portat ubi jacuerat, quia, divino adjutorio
ereptus, a viis ejusdem carnis contumelias postmo-
dum tolerat in cuius prius desiderii requiescebat.
Per grabatum itaque, in quo carnis est requies, ipsa
caro designatur, per domum vero conscientia figu-
ratur. Et quia cum mente mortui in vitiiis jacemus,
in carnis delectatione quiescimus, infirmi portamur
in lecto. Cum vero sanati fuerimus mente, ut jam
pulsantibus vitiiis carnis resistamus, necesse est ut
tentationum contumelias de nostra carne toleremus.
Ægro itaque ad salutem reducto præcipitur : *Tolle*
grabatum tuum, id est porta lectum in quo portatus
es, quia necesse est ut sanatus quisque portet con-
tumeliam carnis, in qua prius jacebat ægrotus. Quil
est ergo dicere : *Tolle grabatum tuum, et vade in do-
mum tuam*, nisi porta tentationes carnis, in quibus
hactenus jacuisti, et revertere ad conscientiam tuam,
ut videas quæ fecisti? Ac si diceret : Post exterius
miraculum ad mentem tuam revertere, et qualem te
intrinsicus Deo debeas exhibere perpende; et post
peccatorum veniam, ne rursus quod juste feriat
admittas cave.

CAP. IX. — *Fecit Dominus Jesus ut essent duodecim*
cum illo (Marc. 11, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 15.) Septe-
narius numerus apud sapientes hujus sæculi quadam
sua habetur ratione perfectus, quia ex primo pari et
ex primo impari consummatur. Primus enim impar
ternarius est primusque par quaternarius. Ex quibus
duobus septenarius constat, qui eisdem partibus suis
multiplicatus in duodenarium surgit. Nam sive tres
per quatuor, seu quatuor per tres ducimus, ad duo-
denarium pervenimus. Sed nos quia superno munere
Veritatis prædicamenta percepimus, hæc fixa scientiæ
altitudine despiciendo calcamus; hoc proculdubio
inconcussa fide retinentes, quia quos Spiritus gratiæ
septiformis repleverit, perficit, eisque non solum
Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id
est prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis et justitiæ
operationem præbet. Qui in ipsis quoque quos ingre-
ditur, suis quodammodo partibus augetur, dum et
per Trinitatis notitiam quatuor virtutum actio accipi-
tur, et per actionem virtutum quatuor usque ad
manifestam Trinitatis speciem pervenitur. Et apud
nos ergo septenarius perfectus est, sed longe dissi-
militer, quia pene et non inaniter in duodenarium
surgit, dum et per fidem opera, et rursus per opera
perficitur. Sancti quoque apostoli gratiæ septi-
formis spiritu implendi, duodecim sunt electi, quia
in quatuor mundi partibus Trinitatem, quæ Deus est,
imolescere mittebantur. Duodecim ergo electi sunt;

et etiam ex ipsius numeri ratione causa claresceret A quod per quatuor influa tria summa prædicarent.

CAP. X. — *Et imposuit Dominus Simoni nomen Petrus, et Iacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi vocavit Boanerges, quod est filii tonitru; et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thonam, et Iacobum Alphæi, et Thadæum, et Simonem Chananæum, et Judam Iscario-tem, qui tradidit illum (Marc. iii, 15).*

(In expo-it. B. Job, lib. xxix, num. 49.) Aliquando in tonitruo ipse incarnatus Dominus figuratur, qui ex antiquorum Patrum conveniente prophæcia ad notitiam nostram quasi ex nubium concursione prolatus est. Qui inter nos visibiliter apparens, ea quæ super nos erant terribiliter sonuit; unde et ipsi sancti apostoli de ejus gratia generati, Boanerges, id est filii tonitru, sunt vocati. Aliquando autem tonitruus ipsa ejus prædicatio accipitur, per quam supernorum judiciorum terror audivit.

CAP. XI. — *Erit seminans ad seminandum. Et dum seminatur, aliud cecidit secus viam, et volucres comed-erunt illud (Marc. iv, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 2.) In Scriptura sacra volucres aliquando in malis, aliquando in bono dantur intelligi, quia per eas potestates designantur aeræ, nonnunquam bonorum studiis adverte. Unde Veritatis ore dicitur quoniam granum quod secus viam cecidit, venerunt volucres et comederunt illud; quia nimirum maligni spiritu humanas mentes obsidentes, dum cogitationes noxias ingerunt, verum vitam a memoria evellunt.

CAP. XII. — *Aliud cecidit super terram, et statim orto sole exaruit (Marc. iv, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 25.) In Scriptura sacra, cum sol figura et ponitur, aliquando per eum persecutio designatur, sicut Veritas in Evangelio dicit quod nata sine radicebus semina, orto sole, aruerunt, quia videlicet vicia vite in corde terrenorum hominum temporali momento virentia, superveniente persecutionis ardore, siccantur. Aliquando etiam per solem intelligentia, et acumen sapientium designatur, sicut per comparisonem ad Salomonem dicitur: *Sapiens ut sol permanet, stultus ut luna mutatur (Eccles. xxvii, 12).*

CAP. XIII. — *Et aliud cecidit inter spinas, quæ suffocaverunt illud (Marc. iv, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 39; homil. 15, in Evang., n. 1.) Sunt plerique qui jam aliena non appetunt, et ab hujus mundi jurgiis, inchoato quietis amore, dividuntur, emirri in sacris colloquiis stant, vacare supernis contemplationibus concupiscunt, nec tamen perfecta animi libertate curam rerum familiarium deserunt. Cui sæpe dum licite serviunt, etiam illicitis hujus mundi jurgiis implicantur. Cumque terrenas res studiose tenere desiderant, cordis requiem deserunt quam quærebant. Et cum substantia fugiens continua provisione protegitur, conceptus in animo divinæ scientiæ sermo dissipatur, quia, juxta Veritatis sententiam, abortum semen spinæ opprimunt, cum verbum Dei a memoria importunæ terrenorum sollicitudines tollunt. Veritas quippe dicit: *Sollicitudo sæculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur.* Divitiæ fallaces sunt quæ diu nobiscum permanere non possunt. Fallaces sunt quæ nostræ menti inopiam non expellunt. Sæpe autem veræ divitiæ sunt quæ nos divites virtutibus faciunt.

CAP. XIV. — *Et aliud cecidit in terram bonam, et afferbat fructum tricesimum (Marc. iv, 8).*

(Homil. 17, in Ezech., n. 12.) Senarius numerus ideo perfectus esse dicitur, quia sexto die perfecit omnia opera sua Deus. Quod vero peccatori legem dedit, quæ in decem præceptis scripta est, et sexdecies ducta in sexagenarium surgunt, recte per

sexaginta bonorum operum perfectio designatur. Quod etiam aperte Dominus in Evangelio designat, qui cum parabolam seminantis exponeret, dixit: *Aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum ascendentem et excrescentem, et afferbat unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.* Fructus enim terræ bonæ triginta affert, cum mens perfectiorem fidei, quæ est in Trinitate, conceperit. Sexaginta affert, cum bonæ vitæ opera perfecta protulerit. Centum vero affert, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. Sinistra enim nostra est vita præsens, dextera vero est vita ventura. Et recte per centenarium numerum æternæ vitæ contemplatio designatur, quia cum post triginta ac sexaginta ad centesimum numerum pervenimus, idem centenarius numerus in dexteram transit. Fides et operatio adhuc in sinistra est, quia hic adhuc positi, et credimus quod non videmus, et operamur ut vidamus. Cum vero se animus in contemplationem æternæ vitæ susponderit, quasi ad dexteram manum computus pervenit.

CAP. XV. — *Qui habet aures audiendi, audiat (Marc. iv, 9).*

(Homil. 14, in Ezech., n. 2.) Sciendum quia oculi et aures corporis adsunt etiam carnalibus, eisque sunt in usu rerum quæ corporaliter videntur; oculi vero et aures cordis eodemmodo spiritualium sunt, qui invisibilia per intellectum vident, et laudem Dei sine sono audivit. Has omnipotens Deus aures quærebatur, cum diceret: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quis namque in illo populo tunc esse poterat qui aures corporis non haberet? sed dum dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat,* aperte monstratur quod illas aures quæreret quas omnes habere non poterant.

CAP. XVI. — *Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram, etc. (Marc. iv, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 46; Homil. 15, in Ezech., n. 5, 6.) Electus quisque a rudimentis sui tuncritudine prius inchoans, ad robusta postmodum et fortia convalescit; quod aperte Dominus in Evangelio sub messis nomine demonstrat, dicens: *Sic est regnum Dei, quemadmodum si jaciat homo sementem in terram, et dormiat: et exurgat nocte ac die, et semen germinet, et crescat, dum nescit ille.* Cujus nimirum seminis incrementa denuntians, adjungit: *Ultero enim terra fructificat primum herbam, deinde spicas, deinde frumentum plenum in spica.* Cujus profectus quoque etiam fieri subrogat, dicens: *Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam venit tempus messis.* Ecce Veritatis voce per qualitates figuram distincta sunt incrementa meritorum. *Ait enim: Primum herbam, deinde spicas, deinde plenum frumentum in spica.* Semen igitur homo jaciat in terram, cum cordi suo intentionem inserit bonam; et postquam semen jactaverit, dormit, quia in spe boni operis quiescit. Nocte vero exurgit ac die, quia inter adversa et prospera proficit. Et semen germinat et crescit, dum ille nescit; quia dum adhuc mentis incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad profectum ducitur. Et ultro terra fructificat, quia, præveniente gratia, mens hominis spontanea ad profectum boni operis surgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, dei de plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere est inchoatio in bonæ adhuc tuncritudinem habere. Ad spicam vero herba pervenit, cum se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat, quando jam in tantum virtus proficit, ut esse robusti et perfecti operis possit. Sed cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus, producto fructu, falcem mittit, et messem suam desecat, quia cum unumquemque ad opera perfecta perduxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad horrea cælestia perducat. Cum igitur desideria bona concipiunt, semen in

terram mittimus; cum vero operari recta incipimus, herba sumus; cum autem ad profectum boni operis cresemus, ad spicam pervenimus; cum in ejusdem operatione perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus. Herba etenim Petrus fuerat qui passionis tempore per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante vocem ancillæ timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia crelebat omnium Redemptorem; sed valde adhuc flexibilis, pede conculebatur timoris. Jam quidem per devotionem viridis, sed adhuc per infirmitatem tenera, cum ab ancillæ subito unius sermone inflexus est. Jam in spicam surrexerat, quoniam eum quem moriturum confiteri timebat, nuntiante angelo, viventem in Galilæa videbat. Sed ad plenum granum in spica pervenerat, quando veniente desuper Spiritu, et suam mentem in illius amore roborante, ita solidatus est, ut vires persequentium cresus despiceret, et Redemptorem suum inter flagella libere predicaret, et persequentibus principibus resisteret, dicens: *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus* (Act. v, 29). Plenum frumentum invenus es, quando in tritura persecutionis tot verbera pertulit, et tamen nequaquam palcarum more imminutus est, sed granum permansit. Nullus taque qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur, quia frumentum Dei ab herba incipit ut granum fiat. Paulisper quippe in unaquaque anima, ut ita dicam, interioræ gratiæ humor exuberat, ut herba in frugem crescat. Nemo igitur quemlibet proximum, cum a huc herbam videt, de frumento desperet; ab herbarum quippe foliis, quæ huc illucque molliter desluunt, surgen in frugum semina solidantur.

CAP. XVII. — *Simile est regnum Dei grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit: et factum est in arborem magnam, et volucres celi requieverunt in ramis ejus* (Marc. iv, 31).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 3.) Ipse quippe est granum sinapis, qui in horti sepultura plantatus, arbor magna surrexit. Carnales namque sunt cum moreretur, arbor cum resurgeret; granum per humilitatem carni, arbor per potentiam majestatis; granum, quia vidimus eum, et non erat aspectus (Isa. lxi, 2); arbor, quia speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlv, 5). Illius aboris rami sancti sunt prædicatores. Et videamus quam late tendantur. Quid enim de eis dicitur: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviii, 5)? In istis ramis volucres requiescunt, quia sanctæ animæ, quæ quibusdam virtutum pennis a terrena cogitatione se sublevant, in eorum dictis et consolationibus ab hujus vite fatigatione respirant.

CAP. XVIII. — *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum* (Marc. v, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 50.) Absque concessione omnipotentis Dei, nullam malignus spiritus contra hominem habet potestatem, quia, attestante Evangelio, de cribitur quod nec manere in obsessio homine potuit, nec rursus invadere bruta animalia non jussus præsumpsit. Ipsi enim Redemptori nostro a legione quæ hominem timebat dictum est: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum*. Qui hanc et ab homine expulit, et in porcos ire eosque in abyssum mittere concessit. Ex qua re colligitur quantæ infirmitatis noster adversarius existat, cui si potestas summa licentiam non præbet, grissari nec in porcos valet. Quanto ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimium constat quod non jussus contingere nec porcos præsumat? Illi ergo nos necesse est sponte subdici et adversa omnia subiungantur in vita, ut tanto nostris hostibus potentiores simus, quanto cum auctore omnium unum efficimur per humilitatem.

CAP. XIX. — *Reverte primum in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Dominus* (Marc. v, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, n. 55, et l. vi, num.

60.) Aliud est Dominum cognoscere per fidem, aliud per speciem; aliud est invenire per credulitatem, aliud per contemplationem. Ex qua re agitur ut omnes electi eum quem fide cognoverunt videre quoque per speciem anhelent, cujus amore fragrantés æstuant, quia dulcedin s ejus suavitate jam in ipsa sive fidei certitudine degustant. Sed qui contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis exercent, quia primum est tempus actionis extremum contemplationis. Unde necesse est ut perfectus quisque prius virtutibus mentem exercent, et postmodum hæc in quiete contemplationis abscondat. Hinc est enim quod in Gerasenorum regione is quem legio dæmonum Domino jubente dereliquit, ad Salvatoris sui pedes residet, verba doctrinæ percipit, et de regione sua simul discedere, et cum salutis auctore esse concupiscit; sed tamen ei Veritas ipsa quæ salutem contulit, dicit: *Reverte primum in domum tuam, et narra quanta tibi fecerit Dominus* (Ibid., 19). Amanti adhuc dilatio imponitur, ut ex dilati amoris desiderio meritum retributionis augeatur. Fit enim nobis omnipotens Deus dulcis in miraculis, et tamen in sua celsitudine manet occultus, ut quædam monstrando de se, occulta nos inspiratione in suo amore succendat, et tamen in abscondendo majestatis sue gloriam, amoris sui vim per æstum desiderii augat. Quid autem nomine domus, ad quam sanatus reverti precipitur, nisi conscientia designatur, in qua habitamus contractando quid agamus? Reverte igitur, ei dicitur, in domum tuam, et narra quanta fecerit Dominus; id est a peccati jam vitio securus ad conscientiam revertere, et in vocem prædicationis excitare. Cum enim quamlibet parum de divina cogitatione percipimus, redire ad humana jam nolumus, et proximorum necessitatibus onerari recusamus. Quietem contemplationis quærimus, nihilque aliud nisi hoc quod sine labore reficit, amamus; sed sanatus Veritas ad domum mittit, et narrare quæ nobiscum acta sunt præcipit; ut videlicet prius mens exsudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem.

CAP. XX. — *Turbæ te comprimunt et affligunt* (Marc. v, 31).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 43; lib. iii, num. 57.) Carnales intra sanctam Ecclesiam ea quæ confitendo tenent vivendo non exhibent, et fidem quam tenere se asserunt potius quam venerantur, dum sua magis illius nomine quam ejus adipisci lucra concupiscunt. Electi autem dum scire servare fidei meritum rectis operibus curant, ad auctoris sui notitiam inter reproborum tumultus appropinquant. Quod bene in Evangelio in muliere sanguinis fluxu laborante signatum est, quæ premente turba sola Dominum tetigit. De qua cum Dominus diceret: *Quis me tetigit?* Petrus ratiocinando respondit: *Turbæ te comprimunt, et affligunt, et dicitis: Quis me tetigit?* Sed audire causas veræ rationis meruit, cum ei Dominus dixit: *Tetigit me aliquis, nam et ego novi virtutem de me exisse*. Ecce turbæ premebant Dominum, et tamen sola tetigit quæ ad illum humiliter venit, quia multi nimium etiam in sancta Ecclesia reprobi veritatem cognoscendo premunt quam bene vivendo tangunt negligunt. Premunt et longe sunt, quia divinam notitiam professionibus sequuntur, moribus fugiunt. Premunt, inquam, sed longe sunt, qui eorum fidei quam loquendo astruunt, agendo contradicunt. Multi ergo Dominum comprimunt, et una tangunt, quia carnalis in Ecclesia eum comprimunt a quo longe sunt, et soli tangunt qui huic veraciter humiles adjuvantur. Turba igitur premit, quia multitudo carnalium, quo intus admittitur, eo gravius toleratur. Premit et non tangit, quia importuna est per præsentiam, et absens per vitam. Carnales itaque, quo verbis profertur fidei in Ecclesia sunt, eo bonos incurreris suis moribus pejus premunt. Nonnunquam enim pravus nos sermonibus, nonnunquam vero solis perveris moribus iosequuntur. Sudent namque aliquando quæ

tenent, aliquando vero etsi non suadeant, præbere tamen iniquitatis exempla non cessant. Qui igitur ad mala nos vel verbis, vel exemplis illiciuunt, profecto persecutores nostri sunt, a quibus tentationum certamina sumimus quæ saltem in corde vincamus.

CAP. XXI. — Resuscitavit Jesus filiam principis (Marc. v).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 68.) Cum mira ope pietatis ad eor Veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium aestos ejiit, et post in eo virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filiam principis invitatus Dominus duceretur, protinus addidit: *Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella.* Foras ergo turba ejicitur ut puella suscitetur, quia si non prius a secretioribus cordis expelliuntur importuna sæcularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus jacet mortua, non resurgit. Nam dum se per innumeras tentationum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui se esse nullatenus colligit.

CAP. XXII. — Herodes decollavit Joannem Baptistam (Marc. vi).

(Epist. 63, l. xi, in Resp. ad interrogat. et in exposit. B. Job, lib. xiii, n. 41, et l. iii, n. 11. In Ezech. l. ii, hom. 3, n. 21.) Cum cognata misceri prohibitum est, quia per conjunctionem priorum caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Joannes Baptistam capite truncatus est, et sancto martyrio coronatus. Cui non est die um ut Christum negaret, et tamen pro confessione occisus est, sed quia id in Dominus no-ter Jesus Christus dixerat: *Ego sum Veritas (Joan. xiv, 6)*, quia pro veritate Joannes occisus est, videlicet et pro Christo sanguinem fudit. Quis autem non obstupescat quod prævalere perversi contra honorum innocentiam permittuntur? cum Herodias apud temulentum regem saltatu filia obtinet ut caput asici Sponsi, prophetae et plus quam prophetae ante ora convivantium in disco deferatur. Non enim sine gravissima admiratione perpendo quod ille prophetæ spiritu intra matris uterum impletus, atque ut ita dixerim, priusquam nasceretur renatus, ille amicus Sponsi, ille quo inter natos mulierum nemo major surrexit, ille sic propheta ut plus esset etiam quam propheta, ab iniquis in carcerem mittitur, et pro puella saltatu capite truncatur, et vir tantæ sanctitatis pro risu turpium moritur. Nunquidnam credimus quid fuisse quod in ejus vita ista sic desperata mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccavit, qui locustas solummodo et silvestre mel edii? Quid Deo vel de quantitate sui terminis deliquit qui camelorum pilis corpus operuit? Quid de conversatione sua offendere potuit qui de eremo non recessit? Quis illum loquacitatis reatus polluat qui disjunctus longe ab hominibus fuit? Quando illum vel silentii culpa attigit qui ad se venientes tam vehementer increpavit, dicens: *Genimina viperarum, quis vobis demonstravit fugere ab ira ventura (Matth. iii, 7)*? Quid est quod Dei voce Joannes laudatur, et tamen pro temulentis verbis in saltationis præmium moritur? Quid est quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc sæculo despicit quos sic sublimiter ante sæcula elegit, nisi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam i-terco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remunerant in summis, et foris usque ad despecta dejicit, quia intus usque ad incomprehensibilia perducit? Hinc ergo unusquisque colligat quid illic sint passuri quos reprobat, si hie cruciat quos amat; aut quomodo feriantur qui in judicio arguendi sunt, si sic eorum vita præmitur qui ipso iudice teste laudantur. Si igitur errantibus hujus mundi potentibus, fratres charissimi, libere loqui decernimus, Joannis auctoritas ad animum reducat, qui, nequitiam Herodis reprehendens, pro verbi rectitudine occidi non timuit. Et quia Christus est veritas, ipse ideo pro Christo, quia pro veritate, animam posuit.

A CAP. XXIII. — Date illis vos manducare (Marc. vi, 37).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 22.) Per predicatores sanctos audientium subjectorum jejuna corda Dominus pascit, sicut de populis esurientibus discipulis conquerentibus re-pouidit Dominus, dicens: *Date illis vos manducare.* Quod sic tunc eorum manibus factum esse credimus, ut hoc eorum verbis quotidiana fieri sine cessatione videmus. Hoc enim agit Petrus, cum per Epistolas loquitur, ut verbi pabulo corda nostra male jejuna satientur; hoc Paulus, hoc Joannes per Epistololas loquentes operantur, ut mentes nostræ sacramenta cœlestia percipiant, et inedia suæ fastidium quæ moriebantur vincant.

CAP. XXIV. — Et discubuerunt in partes, per centenos, et per quinquagenos (Marc. vi, 40).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 68.) Diverse Ecclesie in singulis mundi partibus positæ unam catholicam faciunt, in qua fideles omnes de Deo recte sentientes concorditer vivunt. Hanc namque in Evangelio Dominus per conviventium populorum, et per locorum distinctionem concordiam designavit, cum satiaturus de quinque paucibus populis, quinquagenos per centenas, vel centenos discumbere præcepit; ut videlicet turba fidelium escam suam, et locis disjuncta et moribus conjuncta perciperet. Jabikei quippe requies, quinquagenarii numeri mysterio continetur, et quinquagenarius bis ducitur ut ad centenarium perducatur. Quia ergo prius a malo quiescit opere ut post anima plenius quiescat in cogitatione, alii quinquageni, alii autem centeni discumbunt; quoniam sunt nonnulli qui jam a pravis actibus habent requiem operis, et sunt nonnulli qui perversis cogitationibus superatis habent jam requiem mentis.

CAP. XXV. — Abiit in montem orare (Marc. vi, 46).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 56.) Non est perfectus predicator qui vel propter contemplationis studium operantia negligit, vel propter operationis instantiam contemplationem postponit. Hinc est quod ipsa Veritas per ascensionem nostræ humanitatis nobis ostensa, in montem per noctem orationi inheret, miracula per diem in urbibus exercet, ut perfectis innuat predicatoribus, quatenus nec activam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia penitus operationis inimitate contemnant, sed quibus contemplantes sorbeant quod occupati erga proximos loquentes refundant. Speculando quippe in Dei amore surgitur, sed practicando ad utilitatem proximi revertitur. Tunc autem ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit et que hinc descendit ad infima, eo valenter recurrit ad summa.

CAP. XXVI. — Adducant surdum et mutum, et deprecabuntur eum ut imponeret ei manum (Marc. vii, 32).

(Homil. 10, in Ezech., n. 21.) Audimus verba Dei si facimus, et tunc ea proximis recte loquimur, cum prius ipsi fecerimus. Quod bene Marcus evangelista confirmat, cum factum Domini miraculum narrat, dicens: *Adducunt autem surdum et mutum, et deprecabuntur eum, ut imponeret illi manum.* Cujus ordinem evagationis insinuat, dicens: *Misit digitos suos in auriculas ejus, et exspuens tetigit linguam ejus, et suscipiens in celum ingemuit, et ait illi: Effeta, quod est, adaperire. Et statim apertæ sunt aures ejus, et solum est vinculum linguæ ejus, et loquebatur recte.* Quid est enim quod Creator omnium Deus, cum surdum et mutum sanare voluisset, in aures illius suos digitos misit, et exspuens linguam ejus tetigit? Quid per digitos Redemptoris, nisi dona sancti Spiritus designantur? Unde cum in loco alio eiecisset demonium, dixit: *Si in digito Dei eicio dæmona, profecto pervenit in vos regnum Dei (Luc. xi, 20).* Qua de re per evangelis am aliud dixisse describitur: *Si ego in spiritu Dei eicio dæmones, profecto pervenit in vos regnum Dei (Matth. xii, 28).* Ex quo utroque loco colligitur quia digitus spiritus vocatur. Digitos igitur

in aurículas mittere est per dona sancti Spiritus mentem surdi ad obediendum aperire. Quid est vero quod exspuens linguam ejus tetigit? Saliva nobis est ex ore Redemptoris accepta sapientia in eloquio divino, saliva quippe ex capis defluit in ore. Ita ergo sapientia quæ ipse est, dum lingua nostra tangitur, mox ad prædicationis verba formatur. Qui suspiciens in cælum ingemuit, non quod ipse necessarium gemitum haberet qui dabat quod postulabat, sed nos ad eum gemere qui cælo præsidet docuit, ut aures nostræ per dona sancti Spiritus aperiri, et lingua per salivam oris, id est per scientiam divinæ locutionis, solvi debeat ad verba prædicationis. Cui mox *Effeta*, id est *adaperire*, dicitur; et statim aperta sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguæ ejus. Qua in re notandum est quia propter clausas aures dictum est, *adaperire*; sed cui aures cordis ad obediendum aperta fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ ejus vinculum solvetur, ut bona quæ fecerit ipse etiam faciendi aliis loquatur; ubi et bene additur: *Et loquebatur recte*. Ille enim recte loquitur qui prius obediendo fecerit quæ loquendo admonet esse faciendi.

CAP. XXVII. — *Misereor super turbam* (Marc. viii, 2).

(Homil. 21, in Ezech., n. 21, 22.) Oportet ut prædicatores in peccato positos prædicent, et cum jam cœperint peccata relinquere et ad innocentiam festinare, necesse est ut erga eos in ore doctoris incrementa prædicationis excrecant, et quibusdam doctrinæ suæ verbis tanto vehementius insistat, quanto eos gravus eorum peccata considerat. Libet inter hæc ad medium Evangelii verba deducere, cujus sacra historia per hoc quod factum miraculum narrat quæ quotidie aguntur denuntiat. Nam cum leprosi et jejuni ad Dominum populi convenissent, discipulis Dominus dicit: *Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: et si dimiserim eos jejunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt*. Turba Dominum triduo sustinet, quanto multitudo fidelium peccata quæ perpetravit per poenitentiam declinans, ad Dominum se in opere, in locutione et cogitatione convertit. Quos dimittere jejunos in domum suam Dominus non vult, ne deficient in via, quia videlicet conversi peccatores in presentis vitæ via deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinæ suæ pabulo dimittantur. Ne ergo lassentur in hujus peregrinationis itinere, pascenti sunt a doctoribus sacra admonitione. Sicut alibi de esurientibus plebibus apostolis præcepit, dicens: *Dote illis vos manducare*. Et rursum: *Nolo dimittere eos jejunos, ne deficient in via*. Ac si diceret: In prædicatione vestra verbum consolationis accipiant, ne a veritatis pabulo juni remanentes, in hujus vitæ labore succumbant. Valde autem pensanda est pia sententia quæ processit ex ore Veritatis, qua dicitur: *Quidam enim de longe venerunt*. Est aliquis qui nil fraudis et nil carnalis corruptionis expertus, ad omnipotentis Dei servitium festinavit. Iste de longinquo non venit, quia per incorruptionem et innocentiam proximus fuit. Alius nulla impudicitia, nullis flagitiis inquinatus, solum autem conjugum expertus, ad ministerium spirituale conversus est. Neque i te venit de longinquo, quia usus conjunctione concessa, per illicita non erravit. Alii vero post carnis flagitia, alii post falsa testimonia, alii post facta furta, alii post illatas violentias, alii post perpetrata homicidia ad poenitentiam redeunt, et ad omnipotentis Dei servitium convertuntur: hi videlicet ad Deum de longinquo veniunt. Quanto etenim quisque plus in pravo opere erravit, tanto ab omnipotente Domino longius recessit. Nam et prodigus filius qui patrem deseruit, abiit in regionem longinquam in qua porcos pavit, quia vitia nutrit. Dentur igitur alimenta eis etiam qui de longinquo veniunt, quia conversi peccatoribus doctrinæ sanctæ cibi præbendi sunt, ut in Deum vires reparent, quas in flagitiis amisserunt; quia sæpe a doctoribus tanto

A necesse est ut largioribus cibis doctrinæ satientur, quanto fessi majoribus vitiis venerant.

CAP. XXVIII. — *Video homines tanquam arbores ambulantes* (Marc. viii, 24).

Sunt quædam contemplativæ vitæ quæ per quasdam modo imagines videntur, ut postmodum sicut sunt in ipsa sua virtute et natura videantur. Nam Paulus ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* (I Cor. xiii, 12). Et cæcus cum impositione manuum Redemptoris jam lumen recipere cœpisset, requisitus est quid videret; et aspiciens ait: *Video homines velut arbores ambulantes*. Homo quippe natura rationalis est, arbor autem nec sensibilis est, nec vivit. Et quid iste illuminatus cæcus significat, nisi genus humanum? Cui cum Dominus contemplationis oculos aperit, prius quædam in ænigmate conspexit, ut postmodum illa vera et rationalia cœlestium agmina, sicut sunt posita, aspiceret. Unde et illic subditur: *Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus, et cœpit videre, et restitutus est, ita ut videret clare omnia*. Prius itaque per speculum vilit et similitudinem, ut postmodum clare videret et perfecte.

CAP. XXIX. — *Assumpsit Jesus Petrum* (Marc. ix, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 29.) Noviter conversi prius suavitatem securitatis sentiunt, prius pacis quiete nutriuntur; post cognitam vero dulcedinem tanto jam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognovere quod ament. Unde et Petrus prius in montem ducitur, prius claritatem transfigurationis dominicæ contemplatur, et tunc demum tentari ancilla interrogante permittitur (Math. xxvi), ut per tentationem factus sibi infirmitate conscius, ad illud flendo et amando recurreret quod videret; et cum eum timoris unda peccati in pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora quæ reineret.

CAP. XXX. — *Et vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix* (Marc. ix, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 8.) Dominus sanctis omnibus quibus dictum est, *Vos estis lux mundi* (Math. v, 14), in illa æterna gloria vestitur. Unde et per Evangelium dicitur quia transfigurato in monte Domino, vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix. In qua transfiguratione quid aliud quam resurrectionis ultimæ gloriæ nuntiantur? In monte enim vestimenta ejus sicut nix facta sunt, quoniam in supernæ claritatis culmine omnes sancti luce fulgentes justitiæ ei adhærebunt.

CAP. XXXI. — *Faciemus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. Non enim sciebat quid diceret* (Marc. ix, 4).

(In expos. B. Job, lib. viii, num. 91, 92.) Tabernaculum construitur ut ab æstu corpus et frigore defendatur. Quid itaque hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur? Per quam super se reprobi casura multiplicanti, ut se a presentis vitæ necessitatibus quasi ab æstu et imbris defendant. Honoribus enim excrecant ambiant, ne despecti videantur; terrenæ aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescant. Ubi ergo mentis habitationem construat, ibi pro ut dubio tabernacula figunt. At contra justis gaudium in hæc terra despici, nec dolent se necessitatibus affligi; et quia contra presentia se adversa non muniunt, quasi contra æstum et pluvias habere tabernaculum noliunt. Hinc est quod attestante Paulo (Hebr. xi) Abraham in casulis habitat quia habentem fundamenta civitatem quam supernus artifex construxit, expectat. Unde et Petrus jure reprehenditur quia necdum mentis perfectione roboratus, veritatis claritate cognita, ligere tabernaculum in terra conatur. Quasi munium sibi dives ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: *Anima, habes multa bona reposita in annos multos, recutiesce. comede et bibe, et opulere*

(Luc. xii, 19, 20). Sed quia tabernaculum ejus in A veritate fundamento non subsistit, illico audit: *Stulte, hac nocte repetuit animam tuam abs te; quæ præparasti, cujus erunt (Vers. xx)*. Vitæ enim fugientes amatores, dum studiose se in presentibus construere conantur, ad æternam repente poenam rapiuntur.

CAP. XXXII. — *Elias venturus est, et restituet omnia (Marc. ix, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 66; homil. 12, in Ezech.; in expo. it. B. Job, lib. xi, num. 24.) Quamvis a cælum raptus Elias se se perhibetur, mortem tamen distulit, non evasit. *Quis est enim homo qui vixit, et non videbit mortem? Veniet itaque restituetur omnia, quoniam ad hoc nimirum huic mundo restituetur, ut et munera prædicationis impleat, et carnis debitum solvat. Sancta Ecclesia quamvis nunc Judæos amiserit, in fine tamen hujus seculi dupliciter recipit quando gentibus ad plenum susceptis, ad ejus fidem currere omnis quæ tunc inventa fuerit etiam Judæa consentit. Hinc namque scriptum est: Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. xi, 25). Hinc in Evangelio Veritas dicit: Elias venit, et ipse restituet omnia. Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia quos convertere prædicando non valet, sed tunc, Elia prædicante, quotquot invenerit colliget, quod amisit plenus recipiet. Ex plebe quippe Judaica quotquot inventi fuerint convertentur, et ad Eliæ prædicationem multi ex his qui tunc ex Judæis in infidelitate remanserint, ad cognitionem veritatis redibunt, et Dominum Jesum jam nequaquam quasi purum hominem contemnentes, ejus divinitati se in hæerere congaudebunt. Judæi namque ante incarnationem Domini, eum esse venturum crediderunt, et annuntiaverunt, sed postquam in carne apparuit, hunc esse negaverunt; et quem venturum dixerant, præsentem contempserunt, et nequaquam ea credendo secuti sunt quæ patres suos prædixisse meminerunt. Elias autem veniens sicut per Malachiam dicitur, Reducet corda filiorum ad patres eorum (Malach. iv, 6): quoniam hoc de Domino incipiens filii intelligere, Elia prædicante, quod patres eorum prædicaverunt.*

CAP. XXXIII. — *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam (Marc. ix, 25).*

(Mixtum ex lib. xxii, num. 49; in exposit. B. Job, et hom. 15, in Ezech., n. 4.) Fides nostra ad perfectionem suam quibusdam gradibus ducitur, quia pars ejus prius accipitur ut in nobis postmodum perfecte compleatur. Hinc est quod Redemptori nostro a discipulis dicitur: *Auge nobis fidem (Luc. xvi, 5)*, ut quæ jam accepta per initium fuerat quasi per augmenta graduum ad perfectionem veniret. Si enim in credentis mente non proficeret, quidam veniens ad Dominum qui curari volebat unum filium, et interrogatus an crederet, minime dixisset: *Credo, Domine, adjura incredulitatem meam*. Pensate, rogo, quod dicitur. Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere e noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ meritorum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore is qui necesse perfecte crediderat, simul et credebat et incredulus erat. Adhuc ergo accendebat ad filium quam jam percepserat qui et jam se credere et adhuc ex incredulitate dubitare clamabat.

CAP. XXXIV. — *Comminatus est Jesus spiritui immundo (Marc. ix, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, n. 33, 34.) Cum antiquus hostis aliquem tentare incipit, prius quasi consulens, blanda et illicita animo suggerit, post ad delectationem pertrahit, ad extremum per consensionem possidens, violenta peccandi consuetudine, pene insolubiliter constringit. Hinc est quod nonnulli peccata longo tempore perpetrata in semetipsis ipsi reprehendunt, et hinc ex iudicio fugiunt; sed vitare opere nec decertantes possunt. Sciendum est

etiam quod plerumque eis quos cepit, tunc graviores culpas ingerit, cum presentis vite termino illos propinquare cognoscit; et quos per initia prava cepit, ad finem deteriores reddit, ut ejus tentamenta quo citius cessatura sint, eo valentius compleantur. Quia enim suis poenis eorum valet agere supplicium, in eis ardentius ante mortem nititur omnia exaggerare peccata. Plerumque jam cor male subditum possidet, sed tamen divina illum gratia repellit, et misericordiæ manus eicit cum ad se captiva voluntas introduxit. Cumque a corde expellitur, acriores infligere stimulos iniquitatum conatur, ut contentationum fluctus mens ab illo impugната sentiat quos etiam possessa nesciebat. Quod bene in Evangelio exprimitur, cum exire de homine spiritus immundus Domino jubente narratur. Nam cum demoniacus puer fuisset oblatas, scriptum est: *Comminatus est Jesus spiritui immundo, dicens: Surde et mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, et amplius ne introas in eum. Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo*. Ecce non eum discerpserat cum tenebat, exiens discerpit, quia nimirum tunc pejus cogitationes mentis dilaniat cum jam egressus divina virtute compulsus appropinquat, et quem mutus possederat cum clamoribus deserebat, quia plerumque cum possidet, minor tentamenta irrogat; cum vero de corde pellitur, acriori infestatione perturbat. Hostis itaque cor hominis possidens, semper in malitia ex posterioribus crescit; cor desrens, vehementioribus cogitationum stimulis percutit. Tanto igitur quisque debet initia tentationis fugere, quanto finem ejus intelligit citius solvi non posse. Superabile namque est omne quod hostis initio suggerit, sed inde sequitur quod vivi vix possit.

CAP. XXXV. — *Et factus est sicut mortuus (Marc. ix, 25).*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 50.) Carnales homines illos quasi mortuos deputant quos nequaquam secum vivere carnaliter pensant, qui scilicet ea non habent quæ ipsi habent vel solummodo amant. Qui enim ab hujus mundi appetitu moritur, a terrenis profecto mentibus omnimodo extinctus aestimatur. Quod bene nostri miraculum Redemptoris signat, cum ab immundo spiritu hominem liberat, de quo scriptum est: *Clamans et multum discerpens, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus: ita ut multi dicerent, quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, et surrexit*. Velut mortuus quippe ostenditur qui a maligni spiritus potestate liberatur, quia quisquis jam terrena desideria subegit, vitam in se carnalis conversat omnis extinguit, et mundo mortuus apparet, quia possessore pravo qui per immunda desideria se agitat caret. Quem multi mortuum dicunt, quia qui spiritualiter vivere nesciunt, eum qui carnalia bona non sequitur extinctum funditus arbitrantur.

CAP. XXXVI. — *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis (Marc. ix, 41).*

(Reg. pas or. part. 1, cap. 2.) Nemo amplius in Ecclesia nocet quam qui perversa agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere vultus præsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Indigni autem quique tanti reatus pondera fugerent, si Veritatis sententiam sollicita cordis aure pensarent, quæ ait: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris*. Per mola quippe asinariam secularis vite circuitus et labor exprimitur, et per profundum maris extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis spiritum deductus, vel verbo cæteros destruit vel exemplo, melius profecto fuerat ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quam sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent; quia nimirum si

solus caderet, utcumque hunc tolerabilior inferni A
fœna cruciaret.

CAP. XXXVII. — *Item unde supra.*

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 57.) Quid per molam asinariam nisi actio terrena signatur? Quæ dum colla mentis per stulta desideria constringit, hanc in laboris circuitum mittit. Quid vero per mare nisi presens sæculum figuratur? Sunt itaque nonnulli qui dum terrenas actiones deserunt, et ad contemplationis studium, humilitate postposita, ultra vires intelligentie surgunt, non solum se in errore deiciunt, sed infirmos quoque a gremio unitatis dividunt. Qui igitur unum de minimis scandalizat, melius illi fuerat attingi collo mola asinaria in mare projici, quia nimium perversæ menti expeditius esse potuisset, ut, occupata mundo, terrena negotia agere et, quam per contemplationis studia ad multorum perniciem vacaret. Sunt enim nonnulli inquieti spiritus qui, dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt; et dum Veritas diicipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt.

CAP. XXXVIII. — *Habete sal in vobis: et pacem habete inter vos (Marc. xxix, 49).*

(Mixtum ex homil. 8, in Ezech., n. 8, et Regul. past. part. II, cap. 4.) Sunt nonnulli qui dum plus sapere quam est necesse student, a proximorum pace resiliunt, dum eos velint hebetes stultosque contemnunt. Unde per semetipsam Veritas admonet, dicens: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos.* Per sal quippe designantur verba sapientie. Sal quippe sine pace non virtutis est donum, sed damnationis augmentum. Quo enim quisque melius sapit, eo deterius delinquit, et ideo inexcusabiliter multo majus supplicium merebitur, quia si voluisset, prudenter potuisset vitare peccatum. Quisquis igitur habere sal sapientie studet atque laborat, curet necesse est quatenus a pace concordie nunquam recedat. Præterea cum rector ad loquendum se præparat, sub quanto cautelæ studio eloquatur attendat, ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriatur, et cum forte sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscondat. Hinc Paulus ait: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3).* Qui igitur sapienter loqui nititur, magno opere metuat ne ejus eloquio audientium unitas confundatur, implens quod dicitur: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos.*

CAP. XXXIX. — *Magister bone, quid faciens vitam æternam possideo (Marc. x, 17)?*

(Homil. 37, in Evang., n. 6.) Dominus per alium evangelistam dicit: *Quis ex vobis volens turrim ædificare, non prius computat sumptus, qui necessarii sunt (Luc. xiv, 26)?* Ecce juxta Veritatis vocem qui turrim ædificat, prius ædificii sumptus parat. Si igitur, fratres, humilitatis turrim construere cupimus, prius nos ad adversa hujus sæculi præparare debemus. Hoc enim inter terrenum et cœlestis ædificium distat, quod terrenum ædificium expensas colligendo construitur, cœlestis vero ædificium expensas dispergendo. Ad illud sumptus facimus, si non habita colligamus, ad istud sumptus facimus, si habita relinquamus. Istos sumptus ille dives habere non potuit, qui possessiones multas possidens, magistrum requisivit, dicens: *Magister bone, quid faciens vitam æternam possideo?* Qui cum præceptum audisset omnia relinquendi, tristis abscessit, et inde angustatus est in mente, unde foris latior fuit in possessione. Quia enim in hac vita amabat sumptus celsitudinis, tendendo ad æternam patriam, habere noluit sumptus humilitatis.

CAP. XL. — *Nemo bonus, nisi unus Deus (Marc. x, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 46.) Omnia quæ creata sunt bona sunt, attestante Moyse, qui

ait: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Genes. i, 31).* Sed hoc solum bonum principaliter bonum est per quod hæc omnia quæ bona sunt non principaliter existunt; de quo bono Veritas dicit: *Nemo bonus, nisi unus Deus.*

CAP. XLI. — *Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt (Marc. x, 23).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, præfat. cap. 3; Regul. pastor. in part., cap. 20.) Rarum valde est ut qui aurum potest ad requiem tendant, dum per semetipsam Veritas dicit: *Difficile qui pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum.* Nam qui hoc multiplicandis divitiis inhiant, quæ a teris vix gaudia sperant? Quod tamen ut Redemptor noster via de rarum et ex solo divino miraculo evenire posse monstraret: *Hoc, inquit, apud homines impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt.* Divites igitur avari, cum vel plura ambiunt vel obtinere cuncta quæ ambierint possunt, audiant quod scriptum est: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum putiatur (Matth. xvi, 20)?* Ac si aperte Veritas dicat: *Quid prodest homini si totum quod extra est congregat, si hoc solum quod ipse est damnat.*

CAP. XLII. — *Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum cœlorum (Marc. x, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 58.) Cameli nomine Dominus in sacro eloquio exprimitur. Quia enim a lœna suscipienda sponte se camelus humiliat, non immerito Redemptoris nostri gratiam designat, qui in eo quod infirmitatis nostræ onera suscipere dignatus est, a potestatis suæ celsitudine sponte descendit. Unde per Evangelium dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam: et nemo tollit eam a me, sed ego pono eam (Joan. x, 18).* Et unde iterum dicit: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* Quid enim nomine divitis nisi quemlibet elatum, quid appellatione cameli nisi propriam condescensionem signat? Camelus enim per foramen acus transit, cum illum Redemptor noster usque ad susceptionem mortis per angustias passionis intravit, quæ passio velut acus exstitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus per foramen acus quam dives cœlorum regnum ingreditur, qui nisi ipse prius infirmitatis nostræ onera suscipiens per passionem suam formam nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem illius superba rigiditas inclinaret.

CAP. XLIII. — *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum (Marc. x, 35)?*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 9; homil. 2, in Evang., num. 4; homil. 55, in Evang., num. 7.) Filii Zebedæi Jacobus et Joannes, interviente matre, locum celsitudinis et gloriæ a Domino querebant, sed ejusdem gloriæ iter ignorabant. Confessionis quippe illius celsitudinem a dextris sinistrisque querebant, sed quanta ad hanc esset itineris angustia minime videbant. Ad viam ergo per quam ad celsitudinem venirent a Domino tumentia illorum corda revocantur, et eorum mox oculis in itinibus calix passionis objicitur; ut videlicet si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viam humilitatis invenirent. Dixit ergo eis Jesus: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Ac si dicatur eis: Jam vos locus delectat celsitudinis, sed prius vos via exerceat laboris, per calicem enim pertingitur ad maiestatem. Si mens vestra appetit quod demulcet, prius bibite quod dolet; sic per amarum preculum confessionis, pervenitur ad gaudium salutis. Et quoniam duo sunt martyrii genera, unum in occulto opere, aliud in publico, testatur ipse Dominus, qui cum requisisset, dicens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* et illi dixissent: *Possumus;* illico subsequutus est, dicens: *Calicem quidem meum bibitis.* Quid enim

per calicem nisi dolorem passionis accipimus? De quo alio loco : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Matth. xxvi, 39). Zebedæi autem filii, id est Jacobus et Joannes, non uterque per martyrium occubuit, et tamen quod uterque calicem hiberet audivit. Joannes namque per martyrium nequaquam vitam finivit, sed tamen martyr exstitit, quia passionem, quam non suscepit in corpore, servavit in mente. Mori quippe a persequire martyrium est in aperto opere, ferre vero contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. Et nos igitur, etiamsi nullo ferio percutientium trucidemur, martyres esse possumus, si patientiam veraciter in animo custodiamus.

CAP. XLIV. — *Stans Jesus cæcum illuminavit* (Marc. x).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 63.) Omnis creatura quia ex nihilo facta est, et per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed desulfere. Rationalis vero creatura, eo ipso quo ad imaginem auctoris est condita, ne ad nihilum transeat, figitur; in rationalis autem nequaquam figitur, sed donec visionis suæ ministerio speciem universitatis impleat, transcendendo tardatur. Nam etsi cælum ac terra post in æternum permanant, ex semetipsis tamen nunc ad nihilum properant, sed pro eorum usu quibus serviant in melius mutata perseverant. Stare ergo soli creaturis est, per quem cuncta non transeunt transeunt, et in quo aliqua ne transeant retinentur. Unde et Redemptor noster, quia divinitatis ejus status capi ab humana mente non potuit, hinc se nobis ad nos in carne veniens creatus, nato, mo tuus, sepultus, resurgens et ad cælestia rediens quasi transcendendo monstravit. Quod bene per Evangelium illuminato cæco innotuit, cui transiens auditum præbuit, sed stans oculos reparavit. Per humilitatis quippe dispensationem transire habet, per divinitatis vero potentiam, qua ubique præsens est, stare. Voces igitur cæcilitatis nostræ Dominus audire transiens dicitur, quia humanæ miseriæ factus homo miseretur. Stans autem lucem reparat, quia infirmitatis nostræ tenebras ex virtute divinitatis illustrat.

CAP. XLV. — *Jesus sedens super asinum, venit Jerusalem* (Marc. xi).

(Mixtim in exposit. B. Job, lib. xxx, num. 40, et homil. 7, in Ez. ch. num. 2.) In amore auctoris et Redemptoris nostri fideles animæ ex Judaico populo, et ex genti itate convenerunt. Unde et idem Redemptor noster cum asellum sedens, Jerusalem tenderet, sicut evangelista testatur : *Multi vestimenta sua straverunt in via ; alii autem frondes cædebant de arboribus, et sternebant in via. Et qui præibant, et qui sequebantur, clamabant, dicentes : Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini* (Marc. xi, 7). Asinorum vel asinarum nomine aliquando mansuetudo simplicium designatur, et Jerusalem visio pacis dicitur. Quid ergo signat quod Dominus sedendo asinum Jerusalem ducit, nisi quod simplices mentes dum presidendo possident, eas usque ad visionem pacis sua sacra sessione perducit? Salvator itaque noster asellum sedens Jerusalem tendit, quando uniuscujusque fidelis anima, regens videlicet jumentum suum, ad pacis intimam visionem perducit. Jumentum sedet etiam cum sanctæ Ecclesiæ universaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Multi autem vestimenta sua in via sternunt, quia corpora sua per abstinentiam edomant, ut ei iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant. Alii vero frondes, vel ramos de arboribus cædunt, et sternunt in via, quia in doctrina veritatis, verba sententiasque Patrum ex eorum eloquiis excerpunt, et hæc in via Dei ad auditoris animum venientes humiliter prælicatione submitunt. Quod indigni quæque et nos modo facimus. Nam cum Patrum sententias in sermone exhortationis assumimus, frondes de arboribus cædimus, et has in via omnipotentis Domini sternimus. Sed qui præibant, et qui sequebantur, clamabant.

PATROL. LXXIX.

A *Osanna.* Præcessit quippe Judaicus populus, secutus est gentilis, quia omnes electi, sive qui ex Judæa esse potuerunt, sive qui nunc in Ecclesia existunt, in Mediatore Dei et hominum crediderunt et credunt. Qui præeunt, et qui sequuntur, *Osanna* clamant. *Osanna* autem Latina lingua *salva nos* dicitur. Ab ipso enim salutem priores quæsierunt, sequentes quærunt, et benedictum qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam una spes, una fides præceduntium et sequentium populorum. Nam sicut illis peccata passione et resurrectione ejus sanata sunt, ita nos præterita passione illius, permanente in cæcula resurrectione salvamur. Quem enim priores nostri ex Judaico populo crediderunt et amaverunt venturum, hunc nos et venisse credimus et amamus, ejusque desiderio accendimur ut eum facie ad faciem contemplemur.

CAP. XLVI. — *Cathedras vendentium columbas Dominus evertit* (Marc. xi, 15).

B (Homil. 17, in Evang., num. 13; in exposit. B. Job, l. xxv, num. 36.) Vobis sacerdotibus lugens loquor : quia nonnullos vestrum cum præmiis ordinationes facere agnovimus, spiritualem gratiam vendere, et de alienis iniquitatibus cum peccati damno temporalia lucra cumulare. Cur ergo ad memoriam vestram non redit quod vox dominica præcipiens dicit : *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. x, 8)? Cur non ante mentis oculos revocatis quod templum Redemptor ingressus cathedras vendentium columbas evertit, et numulariorum effudit æs? Qui nanque sunt in templo Dei hodie qui columbas vendunt nisi qui in Ecclesia pretium de impositione manus accipiunt, per quam impositionem Spiritus sanctus cælestis datur? Columba igitur venditur quia manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur. Sed Redemptor noster cathedras vendentium columbas evertit, quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Hinc est quod sacri canones simoniacam hæresim domnant, et eos sacerdotio privari præcipiunt qui de largiendis ordibus pretium quærunt. Cathedra ergo vendentium columbas evertitur, quando hi qui spiritualem gratiam vendunt, vel ante humanos, vel ante Dei oculos sacerdotio privantur. Et quidem multa sunt alia præpositorum mala quæ humanos modo oculos latent, et plerumque se pastoris sanctos hominibus exhibent, atque in occultis suis videri turpes ante interni arbitri oculos non erubescunt. Ecce modo negari hominibus potest quod latenter agitur; ille certe iudex venturus est, cui tacendo quisque se non potest celare quem negan lo non potest fallere. Veniet, veniet profecto dies ille, nec longe est, in quo pastorum Pastor appareat, et uniuscujusque facta in publicum deducat. Et qui modo subditorum culpas per prepositos ulciscitur, tunc prepositorum mala per semetipsum sæviens damnabit. Unde et ingressus templum per semetipsum, quia flagellum de funiculis fecit, et de domo Dei pravos negotiatores ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit; quia subditorum quidem culpas per pastores percudit, sed pastorum vitia per semetipsum ferit. Quamvis etiam subditorum vitia, quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari vel nequeunt, ejus proculdubio iudicio reservantur. Igitur dum salva fide res agitur, virtus est meritum si a discipulis quidquid prioris est damnabile modo toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat quod displicet emendari. Sed curandum summopere est ne in superbiam transeat justitæ inordinata defensio, ne cum rectitudine incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur, ne eum sibi prætere quisque depreciet quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbie subditorum mens ad custodiam humilitatis edonatur, si infirmitas propria incessanter attingitur. Nam vires nostras veraciter examinare negligimus, et quia de nobis fortiora credimus, ideoque eos qui nobis prælati sunt districte judicamus. Commune

hæc mala sunt quæ sæpe a subtilis in prælatos, sæpe a prælati in subditos committuntur, quia et omnes subditos hi qui præsumunt minus quam ipsi sunt sapientes arbitrantur: et rursus qui subjecti sunt rectorum suorum actiones judicant, et si ipsos regimen te vere contingeret, se posse agere melius putant. Unde plerumque fit ut et rectores minus prudenter ea quæ sunt agenda videant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat, et nonnunquam is qui subiectus est hoc, cum prælatus fuerit, faciat quod dudum fieri subiectus arguebat; et pro eo quod illa qui iudicaverat perpetrat, saltem quia iudicavit erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est ne eorum corda æstimatione singulari sapientiæ locus superior extollat, ita subjectis providendum est ne sibi rectorum facta displiceant. Et quoniam rectores habent iudicium summum, magna cautela subditorum est non temere vitam iudicare regentium. Neque enim, sicut supra dixi, frustra per semetipsum Dominus æs numulariorum tulit, et cathedras vendentium columbas evertit, significans quia per magistros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum.

CAP. XLVII. — *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi (Marc. xii, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 22, 23, 24.) Antiquus hostis in fine sæculi, vas proprium illum perditum hominem, Antichristum scilicet, ingredietur, et suis viribus traditus paucis quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute laxabitur; quem quamvis sevitia ad crudelitatem dilatat, superna tamen misericordia dierum brevitate angustat. Hinc enim per semetipsum Veritas dicit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.* Hinc rursus ait: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Quia enim et superbos nos et infirmos Dominus conspicit, dies quos singulariter malos intulit misericorditer breviter dicit, protecto ut et superbiam terreat de temporis adversitate, et infirmitatem refoveat de brevitate. Sed considerandum valde est in quo tunc atrocior quam nunc se crexerit antiquus hostis surgat. Quæ enim peccatorum genera non novimus, quæ non iam vires martyrum exercuisse gavlemus? Alios namque improvise ictu immensus jugulo gladius stravit; alios crucis patibulum affligit, in quo mors et provocata repellitur, et repulsa provocatur; alios hirsutis serra dentibus attrivit; aliis armata ferro insultans ungula carpsit; alios belluina rabies morsibus detruendo comminuit; alios ab intimis viscerum percutem pressa vis verberum rupit; alios effossa terra viventes operuit; alios in altum demersos in mortem præcipitium fregit; alios in se projectos aqua replendo absorbit; alios edax flamma usque ad cineres depasta consumpsit. Cum igitur antiquus hostis in fine mundi per Antichristum nequius insurrexit, qui est quod in his tormentis tunc atrocius crescat, nisi hoc quod in Evangelio per semetipsum Veritas dicit: *Surgent pseudochristi, et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Matt. xxiv, 24)?* Nunc enim fideles nostri mira faciunt cum perversa patiuntur, tunc autem huiusmodi satellitis, etiam cum perversa inferunt, mira faciunt. Pensemus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subiecit, et tamen ante ejus oculos miracula tortor facit? Cujus tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quando is qui flagris craciat signis coruscatur? Nimirum enim hostis ille antiquus et altus tunc erit veneratione prostratus, et durus crudelitate tormenti, quoniam non sola tunc potestate erigitur, sed etiam signorum ostensione lactietur.

CAP. XLVIII. — *Et dabunt signa magna, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Marc. xiii, 22).*

(Mixtum in exposit. B. Job, lib. xiv, n. 27, et lib.

A xxxiii, n. 61, ac homil. 9, in Ezech., n. 8.) Cum electi conspexerint signa et miracula quæ faciunt ministri et prædicatores Antichristi, quoddam dubietatis nubium in corde patientur, et ex eorum prodigiis mendacibus caligo trepidationis ad nunc mentum in eorum cordibus generabitur. Unde Veritatis ore per Evangelium dicitur: *Surgent pseudochristi, et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi:* quod videlicet Dei electi casuri non sunt, sed magnis terroribus trepidaturi, quoniam tanta tunc circa justos iniquitate assestantur, ut etiam electorum corda non parvo terrore feriantur. Quia in re valde querendum est quomodo aut hi qui sunt electi possunt in errorem induci, aut cur si fieri potest quasi ex dubietate subditur, cum quid faciendum sit Dominus omnia præcens præstolatur. Unum enim ex duobus est, quia si electi sunt fieri non potest; si autem fieri potest, e et non sunt. Sed quia electorum corda et trepida cogitatione concutientur, et tamen eorum constantia non movebitur, una hac sententia Dominus utrumque compexus est, dicens: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Quasi enim jam errare est in cogitatione titubare, sed protinus si fieri potest subiungitur, quia proculdubio fieri non potest ut in errore electi plene capiuntur. Ista ergo dominici sermonis dubitatio ex electorum cordibus designatio tentatio est, quia qui electi sunt ad persistendum per signa prædicatorum Antichristi tentabuntur ad cadendum. Per hoc ergo quod dicitur si fieri potest hoc exprimitur quod electi in corde tentabuntur. Nutant enim, sed non cadunt. Dicitur ergo si fieri potest quia trepidabunt, et tamen dicuntur electi quia non cadunt. Dubitatio ergo sermonis a Domino in electis exprimit trepidationem mentis, quos electos nominat, quia cerunt quod in fide et bono opere persistent.

CAP. XLIX. — *Adolescens sequebatur eum, amictus sindone, etc. (Marc. xiv, 51).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, n. 54 et 57.) Cum Judæorum plebs miracula nostri Redemptoris cerneret, hunc ex signis honorabat, dicens: *Hic est Christus.* Cum vero humanitati: ejus infirma conspiceret, eum Creatorem credere dedignabatur, dicens: *Non, sed seducit turbas (Joan. vii, 12).* Sed quid mirum eum perpeti ista a plebibus, cum ipsi quoque qui legis doctores esse videbantur, qui eum verbis prophetis incarnandum esse perhibebant, et incarnatum viderunt, ab eo tamen, stultente perfidia, divisi, et a fide veritatis aversi sunt. Scribæ itaque et leges doctores, qui e ulire populos ad vitam consueverant, dum incarnatum Deum conspicerent, consilium suis multis ab ejus fide diviserunt, quamvis prius ad credendum incarnationis ejus mysterium per prophetarum verba multos docuisse viderentur. Quos etiam non solum ad non credendum, sed usque ad persequendum quoque Dominum turba populorum est secuta, et usque ad passionem illius sevitia facilius accessit. In qua videlicet passione discipulorum corda turbata sunt, et cum ad crucis aram ventum esset, eosque gravis ex persecutione Judæorum timor invasisset, singuli fugerunt; mulieres vero que ad præparanda subsidia corporis exterioribus Domino mysteris servierant, adhaerunt. Stetit quidem aliquandiu Petrus, sed tamen post territus, n gavit. Stetit etiam Joannes, cui ipso crucis tempore dictum est: *Ecce mater tua (Joan. xix, 27):* sed per severare minime potuit, quia de ipso quoque scriptum est: *Adolescens quidam sequebatur illum, amictus sindone super nudo, et tenuerunt eum: at ille, rejecto sindone, nudus progit ab eis.* Qui etsi postea ut verba sui Redemptoris audivit, a aram crucis recessit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non solum non timuisse neque fugi se, sed et usque ad sepulcrum memorantur stetisse.

P. L. — *Invenerunt hominem Cyrenæum (Marc. A xv, 21).*

(In expo. i. B. Job, lib. viii, num. 72.) Plerumque se hypocrite mira abstinentia affligunt, omne robur torporis atterunt, et quasi carnis vitam funditus in carne viventes extinguunt, sicque per abstinentiam morti appropriant ut pene quotidie morientes vivant; sed ad hæc humanos oculos quæunt, admirationis florum expetunt, attestante Veritate, quæ ait: *Exterminant facies suas ut appareant hominibus jejunantes (Matth. vi, 16).* Nam ora pallescent, corpus debilitata: quatitur, et peccatus interrumpentibus suspiriis urgetur. Sed inter hæc ab ore proximorum admirationis sermo queritur, nihilque tanto labore aliud nisi æstimatio humana cogitatur. Quos nimirum bene Simon ille significat, qui dominicæ passionis tempore in angaria crucem Domini portabat, de quo scriptum est: *Invenerunt hominem Cyrenæum venientem obriam sibi, nomine Simonem: hunc angariaverunt, ut tolleret crucem Jesu.* Quod enim per angariam agimus, non hoc ex studio amoris operamur. Crucem ergo Domini Jesu in angaria portare est afflictionem abstinentiæ pro alia quam necesse est intentione delectare. An non Jesu crucem in angaria portat qui qua i ad præceptum Domini carnem donat, sed tamen spiritualem patriam non amat? Unde et Simon idem crucem portat, sed nequaquam moritur, quia omnis hypocrita corpus quidem per abstinentiam afficit, sed tamen per amorem gloriæ mundo pejus vivit; quia et serpe per sanctitatis imaginem locum regimini indignus assequitur, qui nisi aliquid in se virtutis ostenderet, nullam percipere honorem mereretur; sed transit quod delectabiliter obtinet, et pœnaliter quod sequitur manet. Sanctitatis fiducia nunc in ore hominum ponitur, sed cum intus judex secreta cordis examinat, exterius vitæ testes querit.

CAP. LI. — *Et perducunt eum in Go'gotha locum: erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum (Marc. xv, 22).*

(Homil. 14, in Ez. ch., n. 6.) Omnia quæ Dominus incarnatus verbis docuit prius factis ostendit, sicut scriptum est: *Quæ cepit Jesus facere et docere (Act. 1, 1).* Quia enim vocare nos ad celestem patriam venit, nimirum bona transitoria despiciere, et mala temporalia non timere docuit. Unde et opprobria despectit, injurias pertulit, mortem non vitavit, crucis patibulum non refugit; et cum huic voluissent raperere et regem constituere statim fugit. Quid nobis his exemplis aliud innotuit, nisi ut debeamus hujus mundi et adversa non metuere, et prospera vitare? Quia plus plerumque ejus bona occupant animum quam mala perturbent. Ante passionem vero suam contumelias audivit, nec tamen contumelias reddidit; traditorem suum diu tacitus pertulit, eique salutari dare osculum non recusavit: suscepit mortem crucis, ne mori timeremus; ostendit die tertia resurrectionem, ut nos resurgere posse crederemus. Post passionem quoque suam, de his qui se crucifixerant ad fidei gratiam vocavit, bonum pro iniquitate reddidit, et nos exemplo suo de omnibus instruxit.

CAP. LII. — *Item unde supra.*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 41.) Ad excellentem igitur omnium Regem toris nostri vitam mentis oculos tendamus, ut in vita et in ejus præceptis agnoscamus quid in nostra vita minus habeamus, et ad vitæ ejus exempla nostram vitam dirigamus. Hinc namque scriptum est: *Christus pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus: qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui cum malediceretur, non maledicebat: dum pateretur, non comminabatur (1 Petr. ii, 21).* Hinc per Paulum dicitur: *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctoribus fidei, et consummatorum Jesum: qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta (Hebr. xii, 1).* Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne, ut

humanam vitam admonendo excitaret, exemplis præbendo accenderet, mori nolo redimeret, resurgendo rejiceret.

CAP. LIII. — *Surrexit, non est hic (Marc. xvi, 6).*

(Homil. 21, in Evang., n. 6, 7.) Duæ erant vitæ, quarum unam novimus, alteram nesciebamus. Una quippe mortalis es, alia immortalis: una corruptionis, alia incorruptionis; una moris, alia resurrectionis. Sed venit Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus; suscepit unam, et ostendit alteram: unam pertulit moriendo, et ostendit alteram resurgendo. Si igitur nobis mortalem vitam scientibus resurrectionem promitteret carnis, et tamen hanc visibilitate non exhiberet, quis ejus promissionibus crederet? Factus itaque homo apparuit in carne, morti dignatus est ex voluntate, sed resurrexit ex potestate, et ostendit exemplo quod nobis promisit in præmio. Ecce vero redit ad memoriam quod crucifixo de Filio Judæi insultantes, dicebant: *Si rex Israel es, descendat de cruce, et cœdimus ei.* Qui si tunc de cruce descendisset, nimirum insultantibus celestis virtutem nobis suæ patientiæ non demonstrasset. Sed expectavit paululum, toleravit opprobria, irrisus sustinuit, servavit patientiam, distulit admirationem. Et qui de cruce descendere noluit, de sepulcro surrexit. Plus igitur fuit de sepulcro surgere, quam de cruce descendere; plus fuit mortem resurgendo destruere, quam vitam descendendo servare. Sed cum Judæi hunc ad insultationes suas de cruce descendere minime cernerent, cum morientem viderent, eum se vicisse crediderunt, nomen in fuis se quasi exstinxisse gavisus sunt.

CAP. LIV. — *Prædicat Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 15).*

(Mixtim ex homil. 29, in Evang., n. 1 et 2, et lib. vi exposit. B. Job, n. 20 et 21.) De Domini morte nomen ejus per universum mundum crevit, quia post resurrectionem suam ad prædicandum Evangelium suum per omnem terram discipulis suis misit, dicens: *Euntes in mundum universum, prædicat Evangelium omni creaturæ.* Omnis creaturæ nomine homo signatur, quia in ipso vera species et magna communio universe creaturæ ostenditur. Omne namque quod est, aut est et non vivit, aut est et vivit, se nequaquam sentit; aut est et vivit, et sentit, sed non intelligit nec discit; aut est et vivit, sentit, intelligit et discernit. Sunt namque lapides, nec tamen vivunt; sunt arbuti, vivunt quidem nec tamen sentiunt: herbarum namque et arborum vita viriitas vocatur, sicut per Paulum de similibus dicitur: *Insuper tu: quod enim non vivificatur, nisi prius moriatur (1 Cor. xv, 36);* sicut bruta animalia vivunt et sentiunt, nec tamen intelligunt aut discernunt. Homo itaque quia habet commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, discernere cum angelis, recte nomine omnis creaturæ exprimitur, in quo juxta aliquid omnis creatura tenetur. Unde cum Veritas discipulis Evangelium omni creaturæ prædicare præcipit, omnem creaturam solum hominem intelligi voluit, cui commune aliquid cum omnibus creavit. Sic itaque post resurrectionem, postquam discipulos suos ad prædicandum Evangelium misit, illi profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermone confirmante, sequentibus signis; et postquam in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum, de morte Domini nomen ejus per mundum crevit, et qua hunc infideli turba exstinxisse se credidit. Et que gaudebat occisum, doluit mortuum, quia hunc ad suam gloriam cognoscit perveni se per penam. Si igitur, fratres charissimi, nostri Redemptoris membra sumus, præsumamus in nobis resurrectionem futuram quam in capite nostro constat esse factam. Resurrectionis ejus gloriam tota mente diligamus, et pro ejus amore moriamur. In resurrectione auctoris nostri ministros ejus angelos concives nostros agnovi-

mus. Ad horum ergo civium illam frequentem solemnitatem festinemus; his, cum necdum visione possumus, desiderio et mente jungamur: adjuvet omnipotens Deus ad vitam desiderium nostrum, qui pro nobis

A in mortem dedit unicum Filium suum eundem Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo vivit et regnat in unitate Spiritus sancti, per omnia secula sæculorum. Amen.

LIBER TERTIUS.

Expositio Evangelii secundum Lucam.

CAPET PRIMUM. — *Fuit in diebus Herodis regis Judææ sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, et uxor illi de filiabus Aaron, et nomen ejus Elizabeth. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela (Luc. 1, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 10.) Coram Domino sæpe multorum vita duplicet, quæ etiam fors hominibus placet. Certe ergo nimis in laudem iustorum conjugum Zachariæ et Elizabeth, ab evangelista dictum est: *Erant justi ambo ante Deum.* Non enim secunda laus est iustis ante homines apparere; sæpe enim humana sententia velut in Deo magnum quempiam approbat, sed hunc omnipotens Deus, qui quædam ex se approbatur, ignorat. Hinc est enim quod Psalmista vigilanter exorat, dicens: *Dirige in conspectu tuo viam meam (Psal. v, 9)*, nimirum quia plerumque in conspectu hominum recta via creditur etiam quæ a veritatis itinere depravatur.

CAP. II. — *Angelus Gabriel de Joannis promissione ad Zacharium dicit: Elizabeth uxor tua pariet tibi filium: et vocabis nomen ejus Joannem: ipse præcedet ante Dominum in spiritu, et virtute Eliæ (Luc. 1).*

(Homil. 7, in Evang., n. 4.) Joannes idcirco in spiritu et virtute Eliæ venturus dicitur, quia sicut Eliæ secundum Domini adventum præveniet, ita Joannes prævenit primum. Iude est quod alio loco Dominus a discipulis inquisitus de adventu Eliæ, respondit: *Eliæ jam venit, et non cognoverunt eum, sed secerrunt in eum quæcumque voluerunt. Et si vultis scire, Joannem sicut ipse est Eliæ (Matth. xvii, 12).* Requisitus autem Joannes a sacerdotibus et Levitis si esset Eliæ, dixit: *Non sum Eliæ.* Quid est hoc quæ quod Veritas affirmat hoc propheta Veritas negat? Sed si subtiliter veritas ipsa requiritur, hoc quod later se contrarium sonat, quomodo non sit contrarium, invenitur. Joannes quippe in spiritu Eliæ erat, in persona Eliæ non erat; sicut enim ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor factus est Redemptoris. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Joannes denegat de persona, quia et justum sic erat ut discipulis Dominus spiritualem de Joanne sententiam diceret, et Joannes eisdem turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. Contrarium ergo veritati videtur esse quod Joannes sonuit, sed tam in a veritatis tramite non recessit.

CAP. III. — *Missus est angelus Gabriel (Luc. 1, 26).*

(Homil. 54, in Evang., n. 9.) Cælestis patriæ spiritus tunc solum angeli vocantur, cum per eos aliqua nuntiantur. Cæca autem lingua angeli nuntii, archangelii summum nuntii vocantur. Hi enim qui minima nuntiant, angeli, qui vero summa annuntiant, vocantur archangeli. Hinc est quod ad Mariam Virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. Ad hoc quippe mysterium summum angelum dignum venire fuerat, qui summum omnium nuntiabat. Gabriel autem fortitudo Dei dicitur: a Mariam ergo Gabriel mittitur qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe veniebat nuntiare qui ad debellandas aereas potestates humilis dignatus est apparere, de quo per Psalmistam dicitur: *Tollit portas principes vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens: Dominus potens in prælio (Psal. xxviii, 9).* Et rursum, *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Per*

Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus, et potens in prælio, ad debellandas aereas potestates veniebat.

CAP. IV. — *Virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. 1, 35)*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 33.) Obumbratio in sacro eloquio aliquando incarnatio Domini ponitur, vel mentis refrigerium a fervore carnaliu cogitationum, quod servata veritate historicæ sermo testatur angelicus, qui ad Mariam dicit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Per obumbrationis vocabulum incarnandi Dei utraque natura signatur: umbra enim a lumine et corpore forinatur. Dominus autem per divinitatem lumen est, qui mediante anima in Virginis utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. Quia ergo lumen incorporeum in ejus utero erat incorporandum, ei quæ incorporeum conceptum corpus dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis; ex qua videlicet obumbratione omne in te refrigerium accipies mentis.

CAP. V. — *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. 1, 35).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 84, 85.) Nullus sanctorum, quibuslibet virtutibus plenus existat, aquiri potest ei de quo beatæ Mariæ ab angelo dictum est: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Nos quippe, etsi sancti efflicimur, non tamen sancti nascimur, quia ipse a naturæ corruptibilis conditione constringimur, ut cum Propheta dicamus: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. l, 7).* Ille autem veraciter solus sanctus natus est qui ut ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copule conceptus non est. Hinc se quidam hæresiarques aquare voluit, cum dixit: *Non invidio Christo factio Deo, quoniam si volo, et ipse possum fieri.* Qui Dominum nostrum Jesum Christum non per mysterium conceptionis, sed per profectum gloriæ Deum putavit, perversa allegatione astruens eum purum hominem natum, sed ut Deus esset per meritum profecisse, atque ob hoc astimans et se et quoslibet alios ei posse coequari, qui filii Dei per gratiam fiunt, non intelligens nec attendens quia nemo potest ei coequari. Aliud est enim natos homines gratiam ad gloriam recipere, aliud unum singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodire. Nec æquari potest gloria Unigeniti habita per naturam, aliis accepta per gratiam. Mediator quippe Dei et hominum, homo Christus Jesus, non sicut iste hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in deitate est; non purus homo conceptus et editus, post, per meritum, ut Deus esset accepit, sed nuntiante angelo et adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro, et in mente incommutabili essentia, quæ est cum Patre et cum Spiritu sancto cœterna, assumpsit intra virginem viscera unde et impassibilis pati et immortalis mori, et æternus ante secula, temporalis posset esse in fine sæculorum; ut per ineffabile sacramentum conceptu sancto et partu inviolabili secundum veritatem utriusque naturæ, eadem virgo et ancilla Domini esset et mater. Sic quippe ei ab Elizabeth dicitur: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me (Luc. 1, 43)?* Et ipsa Virgo concipiens

dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (Vers. 38). Et quamvis ipse est alius ex Patre, alius ex Virgine, non tamen alius ex Patre, alius ex Virgine; sed ipse est aternus ex Patre, ipse temporalis ex matre, ipse qui factus, ipse qui factus est, ipse speciosus forma patris filius hominum per divinitatem, et ipse de quo dictum est: *Vidimus eum, et non erat aspectus* (Isa. LIII, 2); et non est species ei neque decor, per humanitatem ipse ante secula de Patre sine matre, ipse in fine colorum de matre sine patre, ipse conditor templum, ipse conditor templi, ipse auctor operis, ipse opus auctoris. Manens itaque unus ex utraque et in utraque natura, nec naturarum est copulatione confusus, nec naturarum distinctione est geminatus.

CAP. VI. — *Beata quæ credidisti* (Luc. I, 45).

(Homil. 6, in Ezech., n. 8.) Aliquando ex præterito, et præsentis, atque ex futuro pariter animus tangitur prophetantis, sicut Elizabeth Mariam ad se venire conspiciens, quia Verbum incarnatum gestaret in utero agnovit, eamque jam Domini sui matrem vocavit, dicens: *Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me* (Luc. I, 43). De cujus conceptione per angelum quoque ad Joseph dicitur: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est* (Matth. I, 20). Quæ videlicet Elizabeth dicit: *Beata quæ credidisti; quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino*. Dicens enim: *Beata, quæ credidisti*, aperte indicat quia verba angeli quæ dicta fuerant ad Mariam per Spiritum agnovit; atque subjungens: *Perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino*, quæ etiam in futuro sequerentur prævidit. Simul ergo de præterito, et præsentis, atque ex futuro per prophetiæ spiritum tacta est: quæ et eam promissionibus angeli credidisse cognovit, et matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in utero portare intellexit; et cum omnia perficientia prædicaret, quæ etiam de futuro sequeretur, aspexit.

CAP. VII. — *Præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus* (Luc. I, 76).

(In exposit. B. Job, lib. XIX, num. 6.) Via Domini non inconvenienter accipitur hoc quod ad cor nostrum venit, seque nobis intrinsecus infundit. Hinc ergo Joanni per Spiritum dicitur: *Præbis ante faciem Domini parare vias ejus*. Qui quis enim prædicando a sordibus vitiorum corda audientium mundat, venienti Domino viam præparat.

CAP. VIII. — *Illuminare his qui in tenebris, et in umbra mortis sedent* (Luc. I, 79).

(In exposit. B. Job, lib. IV, num. 4.) In Scriptura sacra umbra mortis aliquando oblivio menti accipitur, quia sicut mors hoc quod interficit agit ut non sit in vita, ita et oblivio hoc quod intercipit agit ut non sit in memoria. Unde recte quia Joannes Hebræorum populo eum cujus obliti fuerant Dominum prædicare veniebat, per Zachariam dicitur: *Illuminare his qui in tenebris, et in umbra mortis sedent*. In umbra enim mortis sedere est a divini amoris notitia in oblivione latescere.

CAP. IX. — *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis* (Luc. I, 79).

(Homil. 36, in Evang., n. 4.) Viam pacis graditur quisquis a veritatis itinere in viam scandali non fluctatur. Unde per Zachariam dicitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis*. Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus, quando per illud actionum iter pergrimus, in quo ab auctoris nostri gratia non discordamus.

CAP. X. — *Et peperit Maria filium suum primogenitum, et reclinavit eum in præsepium* (Luc. II, 7).

(Mixtum ex lib. VII exposit. B. Job, n. 7.) Ante Redemptoris nostri adventum ex electis gentilibus et ex Hebraico populo sancti qui que longo tempore re-

demptionem suam expectando genuerunt, et desideraverunt. Gentiles, quoniam eis in eum Redemptoris sui gratia reflexerat; Judæi, quia legem tenentes, legis auctorem non videbant. Beati enim Job attestante vita cognoscimus, ut expectasse Redemptoris nostri adventum multos etiam gentiles credamus; et nascente Domino, Simco e in Spiritu in templum veniente, didicimus quanto desiderio ex plebe israhelica sancti viri incarnationis ejus mysterium videre cupierunt. Unde et per eundem Redemptorem discipulis dicitur: *Muli justis et prophetis desideraverunt videre quæ videris, et non viderunt*; (Luc. X, 24); sed hoc utrorumque desiderium per Redemptoris incarnationem impletum est et satiatum. Quia enim per prophetiam dicitur: *Omnis caro fenum* (Isa. XL, 6); universalis Conditor ex nostra substantia carnem suam, fenum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fenum remaneret. Unde et natus Dominus in præsepe ponit, ut videlicet signaretur quia sancta animalia, quæ jejuna diu apertam legem sunt inventa, incarnationis ejus feno satiarentur. Præsepe enim natus implevit quæ ebum semetipsum mentibus mortalium præbuit, dicens: *Qui comedit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo* (Joan. VI, 57). Ipsa igitur generis humani, quæ venit in fine mundi, redemptio, ab iis qui a mundi præcesserunt initio tarda credebatur, et ab eis multum desiderabatur, quia longum oris spatium a cœlestium remunerati ne disjungebantur.

CAP. XI. — *Et pastores erant in regione eadem: et ecce angelus Domini stetit juxta illos, dicens eis: Ecce evangelizo vobis gaudium magnum. quod erit omni populo: Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David* (Luc. II, 8).

(Homil. 10, in Evang., n. 4.) Querendum est quidnam sit quod Redemptore nato pastoribus in Judæa angelus apparuit, et ad adorandum hunc ab Oriente Magos non angelus, sed stella perduxit. Quia videlicet Judæis tanquam ratione utentibus rationale animal, id est angelus prædicare debuit; gentiles vero, quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum non per vocem sed per signa perducuntur; quoniam illis prophetiæ tanquam fidelibus, non infidelibus, et istis signa tanquam infidelibus; non fidelibus data sunt.

CAP. XII. — *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II, 13).

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, num. 54, et I. B. XXVII, n. 29, ac homil. 8, in Evang., n. 2.) Deus Pater omnipotens unicum Filium, quem sine tempore genuit, salvandis hominibus cum tempore ostendit; qui profecto Filius humanam naturam suscipiens, ad ima de sublimibus venit. Cujus incarnationis mysterium etiam electi angeli mirati sunt, qui eodem mysterio redempti non sunt; et cum redemptis in fine mundi hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificaverunt. Ipsi quippe ut nos ad laudem Conditoris accenderent, orto per carnem Domino clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo*. Redemptori ergo potentiam laudant et glorificant, quia redemptioni nostræ voces suæ exultationis accommodant; quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerum impleri. Antequam igitur Redemptor noster per carnem nasceretur, discordia cum angelis habuimus, a quorum claritate et mundi iam per primum culpæ meritum et per quotidiana delicta longe distabamus. Quia enim peccando extranei eramus a Deo, extraneos nos a suo consortio deputabant angeli cives Dei. Sed eorumdem spirituum ad nos Conditor venit, seque hominem etiam sub ipsis exhibuit, sicut de illo Patri per Prophetam dicitur: *Minuisti eum paulo minus ad angelia* (Psal. VIII, 6). Et quia inter nos et eosdem spiritus discordantis vitæ scandalum reperit, mira potentia, mirabiliorem etiam pietate summa creans, ima susci-

piens, imo cum summis junxit. Hinc est igitur quod eodem re. e nato, angelorum chori in ejus annuntiatione procedunt, hymnum dicunt, et devota pravæ vitæ discordia, nos quos dudum despexerant cives agnoscunt, consono ore predicantes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Ac si aperte dicant: Quos a nobis malitia disjuncterat jam nunc in terra nata bonitas jungat. Is ego qui propter nos minor angelus existit, æquales nos angelis virtute suæ minor ationis fecit. Et quia cognovimus regem nostrum, recognoverunt nos angeli cives suos. Quia enim rex cæli terram nostræ carnis assumpit, infirmitatem nostram illa jam angelica celsitudo non despicit, ad æcem nostram angeli redeunt, intentionem prioris discordiæ postponunt, et quos prius infirmos abjectosque desperaverant jam socios venerantur. Hinc est enim quod Loth et Josue angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur; Joannes vero in Apocalypsi adorare angelum voluit, sed tamen hunc item angelus ne se debeat adorare compescit, dicens: *Vide ne feceris, conservus enim tuus sum et fratrum tuorum (Apoc. xxii, 9)*. Quid est quod ante Redemptoris adventum angeli ab hominibus adorantur et tacent, postmodum vero adorari refugiant; nisi quod naturam nostram, quam prius desperaverant, postquam hanc super se assumptam conspiciunt, prostratam sibi videre pertimescunt? Non enim jam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt, quam super se viderunt in cæli rege venerantur, nec habere dedignantur hominem socium qui super se adorant hominem Deum.

CAP. XIII. — *Pastores veniunt festinantes, et invenerunt Mariam et Joseph, et infantem positum in præsepio (Luc. ii 16)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 3.) Præsepe Scriptura sacra non inconvenienter accipitur, in qua verbi pabulo animalia sancta satiantur, de quibus per Prophetam dicitur: *Animalia tua habitabunt in ea (Psal. lxxvii, 11)*. Natus igitur Dominus a pastoribus in præsepe reperitur, quoniam ejus incarnatio in ea qua nos reficiunt prophetarum Scriptura cognoscitur.

CAP. XIV. — *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. ii, 35)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 17.) In Scriptura sacra aliquando per gladium sancta prædicatio, aliquando temporalis ne ignatur tribulatio. Gladius sancta prædicatio ponitur, sicut Paulus ait: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 17)*. Gladius tribulatio temporalis accipitur, sicut beate Mariæ de se utriusque tribulationibus dicitur: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*.

CAP. XV. — *Invenerunt puerum Jesum parentes ejus in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos (Luc. ii, 42)*.

(Regul. pastor. part. iii, c. 25.) Redemptor noster, cum in cælis sit Conlitor, et ostensione suæ potentie semper angelorum doctor, ante tricennale tempus in terra magister libri noluit hominum, ut videlicet præcipitatis vim saluberrimi timoris infunderet, cum ipse etiam qui labi non posset perfecte vitæ gratiam non nisi perfecta a tate prædicaret. Scriptum quippe est: *Cum factus esset annorum duodecim, remansit puer Jesus in Jerusalem: de quo a parentibus requisito paulo post subditur: Invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem illos*. Vigilanti itaque consideratione pensandum est quod cum Jesus annorum duodecim dicitur, in medio doctorum sedens, non docens, sed interrogans invenitur. Quo exemplo scilicet ostenditur ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando voluit, qui per divinitatis potentiam verbum scientiæ ipsius doctoribus ministravit. Hinc vero per Paulum discipulo dicitur: *Præcipe hæc, et doce: et nemo adolescentiam tuam contemnat (I Tim. iv, 12)*. Sciendum nobis est quoniam in sacro eloquio aliquando adolescentia juven-

tus vocatur, quod citius ostenditur si Salomonis ad medium verba proferantur, qui ait: *Lætare juvenis in adolescentia tua (Eccl. xi, 9)*. Si enim unum utraque esse non discerneret quem monebat in adolescentia, juvenem non vocaret.

CAP. XVI. — *Item unde supra.*

(Homil. 2, in Ezech., n. 3.) Juxta rationis igitur usum sermo doctrinæ non suppetit, nisi in perfecta ætate, nec præsumat aliquis prædicare in infirma ætate, quia ille anno duodecimo ætatis suæ interogare dignatus est homines in terra, qui per divinitatem suam angelos semper docet in cælo. Quia enim ipse est Dominus in sapientia, de ipso angeli videndo vivunt hoc quod beatitudine æternam satiantur.

CAP. XVII. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Luc. iii, 8)*.

(Mixtum ex lib. xviii exposit. in B. Job, n. 52, et lib. xx, n. 60, ac homil. in Ezech. 11, n. 19.) In Scriptura sacra aliquando lapides in malo, aliquando vero in bono solent accipi. Nam cum lapides pro insensibilitate ponantur, dura per lapides corda signantur. Unde quod præmissimus per Joannem dicitur: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. Qui videlicet nomine lapidum corda designat gentilium, dura tunc et insensibilia per infidelitatem; et per prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis carnem*. Per lapides itaque pro dura duritia gentiles populi designantur. Ipsi qui per lapides colueant, et de eis per Prophetam dicitur: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii, 8)*. Unde Joannes Judæis a patris se de æstimatione generationis extollere, et gentilis prævidens ad Abraham prolem cognitione fidei transire, ait: *Ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*: lapides utique durus perfidia gentiles vocans; et rursum per lapides solent designari fortium mentes, unde per Petrum sanctis dicitur: *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini domus spirituales (I Petr. ii)*.

CAP. XVIII. — *Jam securis ad radicem arborum posita est (Luc. iii, 9)*.

(Regul. pastor. part. iii, c. 21.) Noverint tenaces quod hanc primum Deo injuriam faciunt, quia danti sibi omnia nullam misericordie hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: *Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ (Psal. xlviii, 8)*. Pretium namque redemptionis dare et opus bonum præveniendi nos gratia reddere. Hinc Joannes exclamat, dicens: *Jam securis ad radicem arborum posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur*. Qui ergo se innoxios quia aliena non rapiunt æstimant, incertum securis vicinæ prævideant, et torporem improvidæ securitatis amittant, ne cum ferre fructum boni operis negligunt, a præsentis vitæ funditus quasi ex viriditate radicis exsiccantur. Sollicite etiam tenaces attendant, quod siculnea quæ fructum non habuerit, contra hanc districtius agricola queri ut, quod etiam terram occupavit. Terram quippe siculnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodesse multis poterat inutiliter servat. Terram sine fructu siculnea occupat, quando locum quem exercere alius per solem boni operis valuit stultus per desidie umbram premit. Illi autem tenaces non nunquam dicere solent, cum concessis utimur, aliena non querimus, et si digna misericordie retributione non agimus, nulla tamen perversa perpetramus. Quod idcirco sentiunt, quia videt cetera aurem cordis a verbis cælestibus claudunt. Neque enim dives in Evangelio (Luc. xvi), qui induebatur purpura et bysso, qui epulabatur quotidie splendide, aliena rapuisse, sed infructuose propriis usus fuisse perhibetur. Eumque post hanc vitam ultrix gehenna suscipit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato usu totum se licitis tradidit.

CAP. XIX. — *Qui habet duas tunicas, det non habenti* A
(Luc. iii, 8).

(Homil. 17, in Evang., n. 3.) In pace sanctæ Ecclesiæ possumus obare si amicos diligamus, si persecutionis tempore mori pro dilectione valeamus. Certe Joannes evangelista dicit: *Qui habuerit substantiam mundi, et viderit iratrem suum necesse habere, et clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo* (1 Joan. iii, 17). Hinc etiam Joannes Baptista ait: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*. Qui ergo tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, quando in persecutionis tempore daturus est animam suam? Virtus ergo charitatis, ut invicta sit in perturbatione, nutritur per misericordiam in tranquillitate, quatenus omnipotenti Deo primum discat sua impendere, postmodum se.

CAP. XX. — *Venit fortior me post me* (Luc. iii, 16).

(Homil. 20, in Evang., n. 4.) Joannem Baptistam quæ mira sanctitate præditum populus viderat, hunc esse Christum putabat, si ut per Evangelium dicitur: *Estimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus, quem et requirebant, dicentes: Nunquid Christus es tu* (Luc. iii, 15)? Sed nisi idem Joannes apud se humilis existeret, repletus spiritu gratiæ non fuisset, qui ut hoc quod erat ostenderet ait: *Venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus*. Ecce cum pro mira operatione virtutum talis esset, ut Christus esse crederetur, non solum Christum se non esse respondit, sed etiam corrigiam calceamenti ejus solvere, id est incarnationis ejus mysterium perscrutari, se non dignum esse perhibuit.

CAP. XXI. — *Cujus ventilabrum in manu sua est, et permundabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili* (Luc. iii, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, n. 12, 15, et lib. xxvii, n. 54.) Aristæ in spica prodeunt conjunctæ, sed crescendo paulisper a se hirsute disjunguntur et rigide. Sic nimirum ad hujus mundi gloriam pravi divites surgunt: nature enim sibi communiione conjuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo dividuntur. Alius quippe alium despicit, et alter in alterum invidiæ facibus ignescit. Qui ergo ex timore mentis a charitatis unitate se separant, quasi aristarum more contra se rigidi stant. Quid igitur pravos hujus mundi divites dixerim, nisi aristas quosdam humani generis? Qui dum contra se superbiunt, sed bonorum vitam unanimiter affligunt, adversum se quidem divisi sunt, sed tamen concorditer grana deorum premunt. Nunc igitur aristæ ad alta prosiliunt, grana latent, quoniam et reproborum potentia eminet, et electorum gloria non apparet: illi se honorum fastibus ostendunt, isti in humilitate se deprimunt; sed trituræ tempus advieniet, quod et aristarum rigiditatem frangat, et solida grana non conterat. Tunc quippe superbia iniquorum comminuitur, tunc electorum vita, quanta fulgeat integritate, declaratur; quia cum injusti deliciunt, ex hac ipsa aristarum contritione agitur ut grana appareant quæ latebant. Cumque aristæ franguntur, granorum candor ostenditur, qui iniquis in æterna supplicia cadentibus, sanctorum justitia, quanta veritate candeat, demonstratur. Unde recte per Joannem de Domino dicitur: *Cujus ventilabrum in manu sua est et permundabit aream suam, et triticum recondet in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Electi quippe in sancta Ecclesia sunt frumenta Dei coelestibus recondenda horreis. Quæ nunc in area trituræ tolerant, quoniam in hac Ecclesiæ sanctæ purgatione mores contarios reproborum potant, quousque hanc internus agricola ventilabro judicii dirimat, et in habitacula superna suos electos quasi munda jam grana suscipiens, æternis paleas ignibus tradat.

CAP. XXII. — *Ascendit Jesus in naviculam Petri, et rogavit ut a terra reduceret pusillum* (Luc. v, 3).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, n. 36, 37.) Apostoli

curaverunt summopere rudibus populis plena et capabilia, non summa atque ardua prædicare. Nam si scientiam sanctam, ut hauriebant corde, ita ore funderent, immensitate ejus auditores suos opprimerent potius quam rigarent. Unde suos auditores distillatione verborum nutriendis Paulus apostolus loquebatur, dicens: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo lucrificavi, ut non dedissem, non escam* (1 Cor. iii, 1, 2). Quis enim ferrum potuisset, si raptus usque ad tertium cælum, raptus in paradiso, etiam arcana verba audienti quæ loqui homini non licere, tam immensos superiæ patrie sinus aperiret? Aut cujus virtutum auditoris non opprimeret, si ea quæ intrinsecus haurire poterat, in quantum carnis lingua sufficeret, extrinsecus inundans aquæ hujus immensitas emanasset? Ut igitur audi ores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis distillatione fovantur, prædicationem doctorum rore nutrita convalescit. Quod bene in Evangelio mystica descriptione narratur, dum dicitur: *Ascendit Jesus in naviculam Petri, et rogavit ut a terra reduceret pusillum*: et ita sedens prædicabat turbis. Per navem Petri quid aliud quam commissam Petro Ecclesiæ designatur? De qua ut Dominus turbis confluentibus prædicet, eam a terra paululum reduci jubet. Quam nec in altum duci, et tamen a terra præcipit removeri: profecto significans prædicatores suos ruderibus debere populis nec alta nimis de coelestibus nec tamn terrena prædicare.

CAP. XXIII. — *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine* (Luc. v, 8).

(Homil. 9, in Evang., n. 3.) Sunt plerique in Ecclesia qui melioris vitæ vias aggredi metuumt, et tamen jacere in sui corporis ignavia non pertimescunt. Cumque se peccatores considerant, sanctatis vias arripere trepidant, et remanere in suis iniquitatibus non formidant. Quorum bene Petrus a luce in infirmitate positus speciem tenet, cum viso miraculo piscium, dixit: *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum*. Imo, si te peccatores consideras, oportet ut a te Dominum non repellas. Sed qui id circo melioris habitus vias, et vitæ rectioris arcem apprehendere nolunt quia se infirmos esse conspiciunt, quasi peccatores se fatentur, et Dominum repellunt, eumque in quo sanctificari debuerant fugiunt, et velut in perturbatione consilium non habent dum mori tur et vitam timent.

CAP. XXIV. — *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis* (Luc. vi, 31).

(Homil. 38, in Evang., n. 11.) Charitas in duobus præceptis, in dilectione Dei scilicet, et proximi continetur; et ipsa dilectio proximi in duobus præceptis subdividitur, cum quidam sapiens dicat: *Omne quod odis tibi fieri, vide ne ipse facias alteri* (Tob. iv, 16). Et per semetipsam Veritas prædicat, dicens: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis*. Si enim et quod impendi vobis recte volumus, hoc aliis impartimur; et quod nobis fieri nolumus, hoc alii ipsi facere devitamus, charitatis jura illæsa servamus. Sed nemo cum quempiam diligit, habere se charitatem protinus putet, nisi prius ipsam viam dilectionis examinet. Nam si quis quilibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se putat. Charitas autem vera est, cum et in Deo diligitur amicus, et propter Deum diligitur inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quod diligit, qui jam et eos diligit a quibus non diligitur se. Probari etenim charitas per solum odii adversitatem solet; unde et per semetipsam Dominus dicit: *Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos* (Matth. v, 44). Ille ergo securus amat qui propter Deum et illum amat a quo se intelligit non amari. Duo igitur præcepta charitatis, dilectionem Dei videlicet et proximi, necesse est ut custo-

diat quisquis habere in nuptiis, id est in sancta Ecclesia, vestem nuptialem curat. Hinc est enim quod apud Ezechielem prophetam portæ civitatis in monte constitutæ vestibulum duobus cubitis mensuratur, quia nimirum accessus nobis cælestis civitatis non panditur, si in hac Ecclesia que pro eo quod adhuc foris est vestibulum dicitur Dei et proximi dilecti non tenetur.

CAP. XXV. — *Dimittite, et dimittetur vobis : date, et dabitur vobis (Luc. vi, 37).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 27.) Quia, te te Paulo (I Cor. xiii), charitatis pasciens et benigna describitur, per patientiam aliena mala debemus æquanimiter tollere, et per benignitatem bona nostra misericorditer impendere, sicut Redemptor humani generis nos admonet, et dicit : *Dimittite, et dimittetur vobis : date, et dabitur vobis.* Dare namque non tantum ad res pertinet quas exterioribus habemus, dimittere autem ad relaxandum dolorem quem interioribus ex aliena culpa contrahimus. Sed si in illis est quia qui omnino dimittit et non dat, etsi non plene operatus est, meliorem tamen partem misericordie tenuit. Qui vero dat et minime dimittit, omnino misericordiam nullam facit, quia ab omni oriente Deo munus ex manu non accipitur quod obligato corde in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus qui eleemosynam præbet, quoniam omne quod Deo datur ex dantis mente pensatur.

CAP. XXVI. — *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, etc. (Luc. vi, 41)?*

(Regul. pastor. part. iii, cap. 9.) Dominus in Evangelio dicit : *Diligite inimicos vestros, benefacite illis qui oderunt vos : orate pro persequentibus et calumniantibus vos (Luc. vi, 27).* Virtus est coram hominibus a versarios tollere, sed virtus coram Deo, diligere, quia hoc solum sacrificium Deus accipit quod ante ejus oculo in altari boni operis flamma charitatis incendit. Hinc est quod rursum quibusdam patientibus, nec tamen diligens, dicitur : *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides?* Perturbati quippe impatientia festuca est, malitia vero in corpe, trabes in oculo. Illam nimis a tentatio agit, hanc consummata nequitia pene innoxie liter portat. Recte igitur illic subjungitur : *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejice re festucam de oculo fratris tui.* Ac si dicatur menti inique i terius dolenti, et sanctam se exterius per patientiam demonstranti : Prius a te molem malitiæ excute, et tunc alios de impatientia levitate reprehende, ne dum non stules simulationem vinceas, pejus sit tibi aliena prava tolerare.

CAP. XXVII. — *Ita gaudium erit in cælo super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta novem justis (Luc. xv, 10).*

(Regul. pastor. part. iii, cap. 28.) Sæpe nonnulli ad Dominum post carnis peccata redeuntes, tanto se ardentius in bonis operibus exhibent, quanto damnabiliores se de malis vident; et sæpe nonnulli in carnis integritate perdurantes, cum minus se recipiunt habere quod desinant, plene sibi sufficere vitæ suæ innocentiam putant, et ad fervorem spiritus nullis se ardoris stimulis inflammant. Et fit Deo plurimumque gratior amore ardens vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. Unde et voce judicis dicitur : *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Et : *Gaudium erit in cælo super uno penitente, quam super nonaginta novem justis, quibus non est opus penitentia (Luc. vii, 47).* Quod cælitus et ex ipso usu colligimus, si nostræ mentis iusticia pensemus. Plus namque terram diligimus, quæ post spinas exarata fructus uberes producit, quam quæ nullas spinas habuerit, sed tamen exulta sterilem segetem gignit.

CAP. XXVIII. — *Convocatis Dominus duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia*

demonia, et ut languores curarent : et misit illos predicare regnum Dei, et infirmos curare (Luc. ix, 1).

(Homil. 4, in Evang., n. 3.) Concessa sunt et adjoineda sanctis prædicatoribus a Domino miracula, ut fidei verbis daretur virtus ostensa, et nova facerent qui nova prædicarent. Florente enim mundo, crescente genere humano, diu in hac vitæ carne subsistente, rerum opulentia exuberante, quis cum audiret aliam esse vitam, crederet? quis invisibilia visibilibus præferret? Sed ad salutem redeuntibus infirmis, ad vitam resurgentibus mortuis, carnis inutilitatem recipiens se leprosis, ereptis a jure spirituum immundorum demoniacis, tot visibilibus miraculis exactis, quis non crederet quod de invisibilibus audiret? Ad hoc quippe visibilia miracula coruscant ut corda audientium ad fidem invisibilium pertrahant; ut per hoc quod mirum foris agitur, hoc quod intus est longe mirabilius esse sentiantur. Unde nunc quoque cum fidelium numerositas intra sanctam excrevit Ecclesiam, multi sunt qui vitam virtutum tenent, sed signa virtutum non habent, quia miracula nostra foris ostenditur si deo tunc quod intus operatur. Nam juxta magistri gentium vocem : *Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus (I Cor. xiv, 22).* Unde idem prædicator egregius Motham veniens, et plenam infidelibus in illam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum orando sanavit (Act. xxviii), et sanctæ predicationis adiutorem Timotheum ex infirmitate stomachi lassescentem non verbo curat, sed medicinali arte mederi parat, dicens : *Modico vino utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v, 23).* Qui ergo infirmum infidelem una prece salvat, cur agrorum socium prece non liberat? Quia nimirum ille foris per miraculum sanandus erat qui vivus interior non erat, ut per hoc quod exterior potestas ostenderet, hunc ad vitam interior virtus animaret; ægrotanti autem fidei socio signa foris non fuerant exhibenda qui salubriter intus vivebat.

CAP. XXIX. — *Vulpes foras habent, et volucres cæli nidus (Luc. ix, 58).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 2.) Cuidam diviti superba sapienti dicitur a Domino : *Vulpes foras habent, et volucres cæli nidus : Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Vulpes valde fraudulenta sunt animalia quæ in fossis vel specibus se abscondunt. Cumque apparuerint, nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt; volucres vero, ut novimus, alto volatu se in aera sublevant. Nomine vero vulpium dolosa et fraudulenta, nomine vero volucrum hæc eadem superba designantur demonia; ac si dicat : *Fraudulenta et elata demonia in corde vestro, id est in cogitatione superbiæ inveniunt habitationem suam : Filius autem hominis ubi caput suum reclinet non habet, id est humilitas mea requiem in superba mente vestra non invenit.* Quasi in quodam volatu voceris illa prima se extulit quæ per elatam cogitationem dixit : *In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solum meum : ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13).* Ecce quam alta superbe volando petiit, quem etiam vocatum et prius hominibus persuasit. Ipsi quippe volando quasi super se ire conati sunt, quando eis dictum est ut gustarent et essent sicut dil. Cumque similitudinem divinitatis appetierunt, immortalitatis munera perdidierunt. Qui in terram moriendo non iissent, si super terram humiliter stare voluissent.

CAP. XXX. — *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos (Luc. ix, 60).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, sparsim, a n. 49 ad num. 53.) Quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam arte cæco hominum sine consilio

reatus aperitur, dehinc et in consuetudinem ducitur, ad extremum quoque, vel falsæ spei seductionibus, vel ob insatione miseræ desperationis enutritur. Cum autem culpa in usum venerit, ei jam animus, etiam si appetat, debilius resistit, quia quot vicibus prævæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. Unde fit ut cum enervis animus solvi non valet, ad quædam se solertia falsæ consolationis inclinet, qua eius venturum iudicem tantæ sibi misericordiæ spondeat, ut eos etiam quos arguendos invenerit penitus non occidat; cui rei hoc deterius accidit quod ei multorum similibus lingua consentit, cum etiam male gesta laudibus exaggerant, sicut per Psalmistam dicitur: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: et cum iniqua egerit iniquus, benedicitur* (Psal. ix, 24). Unde fit ut incessanter crescat culpa favoribus nutrita. Curari vero vulnus negligitur quod dignum præmio laudis videtur. Unde et per Salomonem dicitur: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis* (Prov. i, 10). Peccatores etenim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. Sciendum quoque est quod illi tres modi peccantium juxta sui descensus ordinem facilius corriguntur; quartus vero i-te difficiliter emendatur. Unde et Redemptor noster puelam in domo, juvenem extra portam, in sepulcro vero Lazarum suscitavit. Adhuc quippe mortuus in domo jacet qui in peccato latet. Jam quasi extra portam educitur cujus iniquitas usque ad inversionem publicæ perperationis aperitur. Sepulturæ vero aggere premitur qui in perperatione nequitie etiam usu consuetudinis pressus gravatur. Sed hos ad vitam miseratus revocat, quia plerumque divina gratia non solum in occultis sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos et mole prævæ consuetudinis pressos lumine sui respectu illustrat. Quartum vero mortuum, nuntiante discipulo, Redemptor noster agnoscit, nec tamen suscitavit, quia valde difficile est ut is quem post usum male consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt a mentis suæ morte revocetur, de quo bene dicitur: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos*. Mortui enim se, eliant mortuos, cum peccatores peccatorum favoribus premunt. Quid enim est aliud peccare quam occumbere, et sepelire quam abscondere? sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Erat autem et Lazarus mortuus, sed tamen non a mortuis sepultus. Fideles quippe illum mulieres obruerant quæ et ejus mortem vivificatori nuntiabant. Unde et prout ad lucem rediit, quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam reducitur, si super hunc sollicitæ cogitationes vivunt. Aliquando, sicut superius dictum est, nequaquam falsa spes divitiæ misericordiæ in mentem peccatoris intercipit, sed hanc pro peccatis quæ fecit factorem suum inordinate formi tantem deterior desperationem configit, et omnem spem veniæ ne redeat ad correctionem funditus interimit.

CAP. XXXI. — *Tu autem vade, et annuntia regnum Dei* (Luc. ix, 60).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 42.) Sciendum est, quia aliquando in actionibus nostris minora bona prætermittenda sunt pro utilitate majorum. Nam quis ignoret boni operis esse mortuum sepelire? Et tamen cuidam qui ad sepeliendum patrem dimitti se proposcerat a Domino dictum est: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, et annuntia regnum Dei*. Postponendum namque erat obsequium hujus ministerii officio prædicationis, quia illo carne mortuos in terram conderet, isto autem anima mortuos ad vitam resuscitaret.

CAP. XXXII. — *Nemo mittens manum ad aratrum, etc.* (Luc. ix, 62).

(Homil. 3, in Ezech., n. 16 et 17, 14, 3 et 4.) Electi Dei sic a terrenis actibus ad spiritualia pertinetur, ut ad ea quæ reliquerunt ulterius nulla-

tenus r. n. etc. tur. Quo contra de reprobis dicitur. *Quia corde reversi sunt in Ægyptum*. Et per semetipsam Veritas dicit: *Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei*. Manum quippe in aratrum mittere est quasi per quemdam compunctionis vomer in ad proferendos fructus terram sui cordis aperire; sed retro post aratrum aspexit qui post exordia boni operis ad mala revertitur quæ reliquit. Quod electis Dei minime contingit, quia ad ea quæ reliquerunt nullo jam appetitu respiciunt, et in actibus quæ appetunt suæ mentis contemplatione semper intendunt. Unde et magnus ille prædicator dicebat, qui usque ad cæli tertiæ secreta penetraverat: *Unum vero quæ quidem retro sunt oblitus, in ea quæ sunt ante, extendens me, sequor ad palmam supernæ vocationis* (Philip. iii, 13, 14). Ante nos enim æterna sunt, post nos temporalia, quia et illa pergentes invenimus, et ista recedentes quasi post corpus relinquinus. Paulus igitur, in anteriora extensus, eorum quæ retro sunt oblitus fuerat, quia temporalia despiciens, sola quæ sunt æterna requirebat.

CAP. XXXIII. — *Et misit illos binos ante faciem suam* (Luc. x, 1).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 41.) Cum prædicatorum ad annuntium Dominum mitteret, binos misisse testatur Evangelium, cum dicit: *Designavit Dominus Jesus septuaginta duos discipulos: et misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus*. Ideo autem bini missi esse describuntur, ut quæ vel duo sunt præcepta charitatis, vel quia societas haberi minus quam inter duos non potest, sancti prædicatorum ex ipsa qualitate suæ missioni cognoscerent quantum concordiam societatis amarent.

CAP. XXXIV. — *Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem* (Luc. x, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 13.) Quatuor sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur: cum bonum aut a semetipso habere aestimant, aut sibi desuper datum credunt, et pro suis hoc se meritis accepisse putant, aut certe cum se jactant habere quod non habent, aut respectis cæteris, videri singulariter appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere jactabat, cui per Apostolum dicitur: *Quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (I Cor. iv, 7)? Rursum ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem apostolus admonet, dicens: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur* (Ephes. ii, 8). Qui etiam de semetipso ait: *Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum* (I Tim. i, 13). Quibus verbis aperte declaratur quod gratia non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit, et quid de malitia meruit, et quid de benevolentia accepit. Rursum nonnulli jactant se habere quod non habent, sicut angelo Ecclesiæ Laodicæ dicitur: *Quia dicis quod dives sum et locupletatus, et nullius ego: enescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus* (Apoc. iii, 17). Rursum nonnulli, respectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Unde et Phariseus idcirco de templo absque justificatione descendit, quia bonorum operum merita sibi quasi singulariter tribuens, oranti Publicano se prætulit. Sancti quoque apostoli ab hoc elationis vitio revocantur, qui de prædicatione redeunt, cum elati dicerent: *Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt* (Luc. x, 17): ne de hac miraculorum singularitate gauderent illico eis respondit Dominus, dicens: *Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem* (Isa. xiv, 13). Ipse quippe singulariter elatus dixerat: *Super astra cæli exaltabo solium meum: sedeo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, similis ero Altissimo*. Et mire Dominus ut in discipulorum cordi-

bus elationem premeret, mox iudicium rotax rotax. lit quo ipse magister elationis accepit: ut in auctore superbix discerent quid de elationis initio formidarent.

CAP. XXXV. — *Gaudete et exsultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis* (Luc. x, 20).

(Lib. II, in Ezech., hom. 7, n. 17; in expo. II, B. Job, lib. xxiii, n. 13.) A privato gaudio Veritas ad commune discipulos revocat, cum eos de predicatione redeuntes, et de subiectione demonum letantes, admonet, dicens: *Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete et exsultate quia nomina vestra sunt scripta in cælo.* Non enim omnes electi demonia eijciunt, sed tamen electorum omnium nomina cælo tenentur scripta. Admonentur ergo discipuli privatam letitiam deponere, de communi autem et perpetua felicitate gaudere. In hac itaque arrogantix quarta specie crebro humanus animus labitur, ut id quod habet habere se singulariter gloriatur. In qua tamen diabolicæ similitudini vicinius appropinquat, quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior ceteris querit, illum videlicet imitatur qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, et Abissini similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumperi.

CAP. XXXVI. — *Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens vinum et oleum* (Luc. x, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 14.) Disciplina vel misericordia multum in pastoribus destituitur, si una sine altera tenetur. Sed circa subtilios suos inesse rectoribus debet, et juste consulens misericordia, et pie corrigens disciplina. Hinc est quod scribitur illius vulnerebus, qui a Samaritano in stabulum ductus est, et vinum adhibetur et oleum: ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur; quatenus unusquisque qui sanandis vulneribus preest in vino morsum restrictionis adhibeat, in oleo molliorem pietatis, ut per vinum mundetur putrida, per oleum foveantur sananda. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendum quoddam temperamentum ex utroque, ut neque multa asperitate subditi exulcerentur, neque nimia benignitate solvantur.

CAP. XXXVII. — *Intravit Jesus in quoddam casellum, et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam: et huic erat soror nomine Maria* (Luc. x, 3).

(Mixtum ex lib. vi, in expos. B. Job, num. 57 et 61, et hom. 3, in Ezech., n. 9, ac præsertim lib. II in Ezech., hom. 2, n. 8.) Duæ sunt sanctorum vitæ, activa scilicet et contemplativa. Activa vita est panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediant dispensare, et commissa nobis quæ aliter subsistere valeant providere. Contemplativa vero vita est charitatem quidem Dei et proximi tota mente retinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio Conditoris inherere, ut nil jam agere libeat, sed calcatu curis omnibus, ad videndam sui Creatori faciem animus inardescat; ita ut jam noverit carnis corruptibilis pondus cum mærore portare, totisque desideriis appetere illis hymnidicis angelorum choris interesse, civibus admisceri cælestibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere; sed activa prior est tempore quam contemplativa, qui ex opere bono tenditur ad contemplationem. Contemplativa autem major est merito quam activa, qui hæc in usu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam jam requiem degustat. Quod enim in contemplativa minor quidem tempore, sed in voto major sit quam activa, sacris Evangelii verbis ostenditur, in quo duæ mulieres, Martha scilicet et Maria, diversa

Agis referuntur. *Martha quippe circa frequens ministerium satagebat: Maria vero sedens ad pedes Domini, ejus verba audiebat.* Quid enim per Martham exteioribus obsequiis occupatam nisi activa vita signatur? et quid per Mariam, quæ verba Domini residens audiebat, nisi contemplativa exprimitur? Una quippe earum erat intenta operi, altera contemplationi: una serviebat activæ vitæ per exterius ministerium, altera contemplativæ per suspensionem cordis in verbum. Et quamvis activa sit bona, in flor tamen est contemplativa, quia ista cum mortali vita deficit, illi vero in immortalis vita plenius excrescit. Unde cum contra Mariæ suæ sororis otium Martha quereretur, quod se negligeret adjuvare, audivit a Domino respondente: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaria erga plurima: porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ecce pars et cura Martha non reprehenditur, sed Mariæ pars etiam laudatur; neque bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam: ut etiam pars Martha judicaretur bona, quia magna sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora. Quare pars Mariæ sit optima subinfertur cum dicitur: *quæ non auferetur ab ea.* A tivæ enim vitæ opera cum corpore transeunt: Contemplativæ autem gaudia melius ex fine convalescent. Quis enim in æterna patria panem porrigat esurienti ubi nemo erit? Quis potum tribuat sitienti ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat ubi nemo moritur? Activa igitur vita cum corpore deficit, et cum præsentis sæculo aufertur, contemplativa vero nec deficit nec auferitur. Hic enim incipit, sed subtracta præsentis sæculi luce, in cælesti patria perficitur. Amoris quippe ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amore ipsius amplius ignescit. Sciendum est enim quod activa vita perfecte teneri potest, et in opere perficimus, sed in hac vita positi contemplationis incimæ sola initia degustamus: de ea etiam cum contendimus, vix parum aliquid attingere valemus. Quantomlibet enim amore animus ardeat, quantalibet virtute cogitationis in Deum tendat, non jam quod amat perfecte videt, sed adhuc inchoat videre quod amat; quia sicut fortissimus predicator dicit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: et nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum* (I Cor. xiii, 12).

CAP. XXXVIII. — *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quarens requiem, et non inveniit, etc.* (Luc. xi, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 8.) Mentis sæculari in tempe, orali gloriæ deante, dum ad appetitum exterioris gloriæ defluunt, dum excedere cæteros honorum altitu sine ambiunt, locum antiquo hosti ubi apud se requiescere debeat tribuunt. Unde et in Evangelio Veritas dicit quod spiritus exiens in locis aridis et inaquosis requiem non invenit; quia domum quam reliquerat vacuum scopicis mundatam reperit, hanc multipliciter intravit. Quia enim fluxa sit terra quæ inunditur, loca arenosa et inaquosa sunt corda justorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carnis concupiscentiæ humore siccantur. Loca autem humentia sunt terrenorum hominum mentes, quas humore carnis concupiscentiæ quia replet fluidas facit; loca quoque humentia sunt opera voluptuosa. Pes quippe in arida terra non labitur, fixus vero in lubrica vix tenetur. In locis igitur humentibus iter vitæ presentis faciunt qui in hac ad justitiam recti stare non possunt. In his itaque locis humentibus, id est in reproborum hominum operatione lubrica, requiem invenit hostis antiquus.

CAP. XXXIX. — *Tunc assumit septem alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi* (Luc. xi, 24).

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 20.) Plerumque vitiorum contritionem in nobis agere per flagella Dominus inchoat, sed cum mens jam ipso profectus exoritur excolitur, eundem quasi jam de virtutibus

ergit, sevientia contra se adversario aditum pandit. qui, cordis intima penetrans, omne quod in ea de studio bonæ inchoationis invenerit, confringit: tantoque se vehementius in ejus destructione exhibet, quanto et gravius, quia vel ad modicum fuerat projectus, dolet. Unde et teste Evangelio, voce Veritatis, ad neglectam domum conscientie spiritus immundus, qui solus exiit, cum spiritibus septem relit.

CAP. XL. — *Nemo lucernam ponit sub modio, sed super candelabrum* (Luc. xi, 33).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, n. m. 77.) Omnes electi Dei gratiam prædicationis habent pro magno, corporum autem utilitatem pro minimo. Hinc Dominus et in Evangelio: *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum*. In modio namque commodum temporale, in lucerna vero lux prædicationis accipitur. Lucernam ergo ponere sub modio est propter temporale commodum gratiam prædicationis abscondere, quod nemo utique electorum facit. Et bene illic subtiliter: *Sed super candelabrum*. In candelabro enim status corporis designatur, cui lucerna superponitur dum eidem corpori cura prædicationis antefertur.

CAP. XLI. — *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, etc.* (Luc. xi, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 30.) Curandum sollicite est, cum a nobis quidlibet agitur, ne fiat pravum quod in opere sequitur, si non ex recta cogitationis intentione generatur. Unde bene in Evangelio dicit Dominus: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si oculus autem tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Quod enim per oculum exprimitur, nisi opus suum præveniens cordis intentio, quæ, priusquam in actione se exerceat, hoc jam quod appetit contempletur? Et quid appellatione corporis designatur nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi oculum influentem sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus, quia per bonæ intentionis radium merita illustrantur actiois. *Et si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*; quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse videatur: et cum intentione bona quid agitur, ejus intentionis actio apud Deum minime fuscatur. *Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*; quia cum perversa intentione qui vel rectum agitur, etsi splendere coram hominibus cernitur, apud examen interni judicis obscuratur. Unde et recte subjungitur: *Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint. Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt* (Math. vi, 23)? Quia si hoc quod bene nos agere credimus ex mala intentione fuscamus, quanta ipsa mala sunt quæ mala esse etiam cum agimus non ignoramus? Et si ibi nil cernimus ubi quasi discretionis lumen tenemus, quæ cæcitate in illa offendimus quæ sine discretionem perperamus? Vigilanti itaque cura per cuncta opera intentio nostra nobis est pensanda.

CAP. XLII. — *Decimatis mentham, et anethum, et cyminum: et relinquitis quæ graviora sunt legis* (Luc. xi, 42).

(Regul. pastor. part. iii, c. 33.) Illi qui se a pa-vis peccatis custodiunt, et aliquando in gravibus demerguntur, debent considerare quod cum majora mala perpetravit coram Deo, aperte iniquitatis sint, et cum parva bona custodiunt coram hominibus, simulatæ sanctitatis sint. In illis iniqua faciunt, et per ista se hominibus quia sunt iniqui tegunt. Hinc est quod Phariseis dicitur: *Liquantes culicem, camelum autem glutientes* (Math. xxiii, 24). Ac si aperte vi eretur: Minima mala discernitis, majora devoratis. Hinc est quod rursus ore Veritatis increpantur, cum audiunt: *Decimatis mentham, anethum, et cyminum; et relinquitis quæ graviora sunt legis, iudicium et mis-*

ericordiam et fidem. Neque enim negligenter audiendum est quod cum decimarum minima diceret, extrema quidem de oleribus ma'uit, sed tamen benevolentia memorari; ut profecto ostenderet quia simulatores cum parva custodiunt, dolorem de se extendere sanctæ opinionis quarunt, et quamvis implere maxima prætermittunt, ea tamen minima observant quæ humano iudicio longe lateque redeleant.

CAP. XLIII. — *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* e. c. (Luc. xii, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 26.) Omnis avarus prius anhelat per avaritiam concupita congregare, et postquam quasi in quodam ventre avaritiæ multa congesserit, satiatus arctatur; quia dum anxietur qualiter acquisita custodiat, ipsa cum sua satietas angustat. Divitis enim cuiusdam uberes fructus ager attulerat, sed quia ubi eos tantos reponeret non habebat, dixit: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* Et dixit: *Hoc faciam: destruam horrea mea, et majora ædificabo*. Qui igitur ex abundantia coangustatus dicebat: *Quid faciam?* quasi multo cibo pressus æstuebat. Pensens quot votis appetiit ut uberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus uberes ager attulit; sed quoniam ad recondendum loca non sufficiunt, multiplicatus dives quid faciat ignorat. O angustia ex satietate nata! de ubertate agri angustatur animus avari. Dicens namque: *quid faciam?* profecto indicat quia vororum suorum affectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Mentem igitur avari divitis, quæ prius ex abundantia requiem quæsierat, post ad custodiam sollicitudo gravius fatigat.

CAP. XLIV. — *Anima, habes bona multa* (Luc. xii, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 19; lib. xxviii, num. 4.) Sepe videmus quosdam divites qui et opes et gloriam habere sine culpa potuissent, si hæc habere cum humilitate voluissent; sed extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur cæteros, omnemque vite suæ fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt. Unde et quidam dives dicebat: *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare*. Ecce hic in rebus dubis spem fixerat, et in rebus labentibus spei suæ fiduciam posuerat et soli averat. De Creatore autem desperasse fuerat spem in creatura posuisse. Stante enim Deo in perpetuum, omnia transeunt. Quid ergo nisi ab stante fugere est transeuntibus rebus inhærere? Quisquis igitur defluere devitat, superest ut quod defluit fugiat, ne per hoc quod amat in hoc cogatur venire quod vital. Qui enim rebus labentibus inhæret, illo videlicet trahitur quo tendit quod tenet. Prius itaque curandum est ne quisque temporalia diligit, ac deinde ne in eisdem temporalibus, quæ non ad delectationem sibi sed ad usum retinet, fiduciam ponat, quoniam conjunctus decurrentibus status suum mox animus perdit; nam vitæ presentis fluctus trahit quem levat.

CAP. XLV. — *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te* (Luc. xii, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 3.) Quamlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito et repente tolluntur, quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subitum enim est quod ante cogitari non potuit. Subito dives ille stultus raptus est, qui horrea quæ præparabat deseruit, et inferni locum quem non prævidebat, invenit. Eadem enim nocte sublati sunt qui in rerum sibi abundantia multa tempora fuerat præstolatus, ut scilicet qui in longum sibi subsidia cogitando prospiceret subsequentem diem vel unum minime videret. Ad aliud exercebat animam per cogitationem, sed ad aliud emisit per sententiam; aliud dum viveret contemplatus est, aliud dum moreretur expertus; reliquit enim diu tractata temporalia, et inopinata invenit æterna. Unde ei propter hanc ignorantiam cæcitas suæ bene per divinam

sententiam increpando dicitur : *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te.* In nocte quippe ablata est quæ in obscuritate cordis est amissa. In nocte ablata est quæ considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati prævideret. Unde bene discipulis futura cogitantibus Paulus apostolus dicit : *Vos autem, fratres, non estis in tenebris; ut vos dies illa nunquam fur comprehendat (1 Thess. v, 4)* Dies enim exitus tanquam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non prævidentes ejicit.

CAP. XLVI. — *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii, 35).*

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, n. m. 12.) Sanctis prædicatoribus a Domino dicitur : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris.* Lumbos præingere est in opere luxuriam refrænare, delectatio namque carnis est in lumbis. Per lumbos itaque luxuria, per lucernas autem bonorum operum claritas designatur. Jubentur ergo sancti prædicatores lumbos accingere, et lucernas tenere. Ac si aperte audiant : Prius in vobismetipsis luxuriam restringite, et tunc de vobis aliis bonorum operum exempla monstrate.

CAP. XLVII. — *Quod si dixerit servus ille in corde suo : Moram facit Dominus meus, etc. (Luc. xii, 45).*

(Reg. pastor. part. II, cap. 6.) Debent studere sine intermissione qui præsent, ut eorum potentia quanto magna exterius cernitur, tanto apud eos interiorius deprimatur, ne eorum animus ad elationem potestatis suæ delectatione rapiatur. Hinc Petrus ait : *Non dominantes in clericis, sed forma facti gregis (1 Petr. v, 3).* Hinc per semetipsum Veritas ad altiora nos virtutum merita provocans, dicit : *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister : et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus; sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx, 26).* Hinc est quod servum ex suscepto regimine elatum qui post supplicia maneat indicat, dicens : *Quod si dixerit malus ille servus in corde suo : Moram facit Dominus meus venire, et cæperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriis : venit Dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat, et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis.* Inter hypocritas enim in jure deputatur qui ex simulatione disciplinæ ministerium regimini vertit in usum dominationis.

CAP. XLVIII. — *Servus qui cognovit voluntatem domini sui, et non fecit secundum eam, vapulabit, etc. (Luc. xii, 47).*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 51.) Sunt nonnulli qui ex eo quod Veritas dicit : *Servus qui non cognovit voluntatem domini sui, et fecit digna plagis, vapulabit paucis : et servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens juxta eam, vapulabit multis,* nolunt scire quod faciant, et quasi minus se vapulanturos existimant, si quod operari debuerunt nesciant. Sed aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescit namque qui apprehendere vult, et non valet. Qui autem ut nesciat aurem a voce Veritatis avertit, iste non nesciens sed contempтор dicitur.

CAP. XLIX. — *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo (Luc. xii, 48).*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 4.) Quoniam ab internis atque invisibilibus oculis clausimus, et visibilibus pascimur, plerumque hominem non ex eo quod ipse est, sed ex his que circa ipsum sunt veredamur. Cumque non intuemur quid ipse sit, sed quid possit, in acceptione personarum non ex personis sed ex rebus adjacentibus ducimur. Sicque fit ut is quoque apud nos intus in despectionem veniat qui foris honoratur, quia dum pro his que circa illum sunt honorabilis habetur, rebus suis in examine nostro postponitur. Sed omnipo-

tens Deus vitam hominum ex sola qualitate interrogat meritorum, et sicpe inde plus punit in le hie majora ad ministerium contulit, Veritate atque tante, quæ ait : *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo.*

CAP. L. — *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49).*

(Homil. 2, in Ezech., n. 12.) Ignis nomine, cum per significationem dicitur, aliquando Spiritus sanctus, aliquando vero mentis malitia designatur. Per ignem Spiritus sanctus solet figurari, de quo in Evangelio Dominus dicit : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur?* Ignis quippe in terram mittitur, cum per ardorem sancti Spiritus afflata terrena mens a carnalibus suis desideris concrematur. Cum enim carnalis mens sanctum Spiritum accipit, amore spirituali succensa, malum plangit quod fecit. Et terra ardet, quando acusante se conscientia, cor peccatoris uritur, et in dolore penitentiae crematur. De malo autem igne dicitur : *Et nunc ignis adversarios consumit (Hebr. x, 27),* quia cor pessimum ex sua malitia tabescit.

CAP. LI. — *Cum vadis cum adversario tuo ad principem in via, da operam, etc. (Luc. xii, 58).*

(Homil. 39, in Evang., n. 5; in exposit. B. Job, lib. iv, num. 69.) Quoniam pravi quilibet et peccati homines in hac vita dei præcepta contemnunt, illis in extremo vite inimicis tradentur, cum quibus in æterno judicio damnationis perpetua societate colligabuntur, sicut scriptum est : *Cum vadis cum adversario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo, ne forte tradat te ad judicem : et judex tradat te exactori : et exactor mittat te in carcerem.* Adversarius quippe noster in via est sermo dei contrarius nostris carnalibus desideris in presenti vita, a quo ipse liberatur qui præceptis ejus humiliter subditur; alioquin adversarius judici, et judex tradet te exactori, quoniam, ex sermone Domini contempto reus peccator tenebitur in examine judicis. Quem judex exactori tradet, quoniam hunc maligno spiritui ad ultionem tradi permittit, ut compulsum animam ipse de corpore exigat ad penam quam ei sponte concessit ad culpam. Exactor quippe intelligitur importunus ille persuasor qui humano generi semel unum de deceptionis contulit, et adhuc quotidie mortis expectere debitum non desistit, qui in paradiso pecunia homini peccanti commodavit, sed iniquitate crescente hanc quotidie cum usuris exigit. Exactor diabolus est, qui male suadendo spem contulit immortalitatis, decipiendo, tributum exigit mortis, qui suadendo intulit culpam, seviendo exigit penam. Exactor ergo peccatorem mittit in carcerem, quia per malignum spiritum in inferno detrahitur quousque deus judicii veniat, ex quo jam in ignibus inferni simul et ipse crucietur.

CAP. LII. — *Contendite intrare per angustam portam (Luc. xiii, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 68.) Mens humana cum ad meliora nititur, quasi contra fluminis ictum conatur. Cum vero ab intentione ascendendi resolvitur, sine labo et ad ima ducitur. Quia enim in ascensu labor est, in descensu otium, intraturos per angustam portam Dominus admonet, dicens : *Contendite intrare per angustam portam.* Quæ est autem angusta porta, nisi in hoc mundo vivere, sed de hujus mundi concupiscentia nil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mundi despiciere, et pro Deo opprobria amare, gloriam mundi fugere, desperationem sequi, adjuvantes despiciere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, et erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere? Dicturus itaque Dominus hujus angustæ portæ intratum, præmisit : *Contendite,* quia nisi mentis contentio fuerit, unda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima revocatur. Mens enim mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur quam est, et

nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, A semper in deteriora delabitur; quia etiam semper stantem deseruit, statum quem habere poterat amisit.

CAP. LIII. — *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, etc. (Luc. xiv, 28).*

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 40 et 41.) Sæpe videmus quosdam præsentis vitæ desideria non habere, mundum et opere et professione spernere, sed tamen pro inordinatis affectibus propinquorum, prætoria irrumpere, terrenarum rerum jurgiis vacare, libertatem intimæ quietis relinquere, et mundi in se studia jamdudum destructa reparare. Hos a præsentis sæculo inchoata jam vitæ perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenæ cognitionis ligat. Qui vero districto studio sponsonis aternæ sequuntur præmiuum, sicut semetipsos pro divino amore despiciunt, sic cuncta quibus se sentiunt præpediri postponent, et cum pro Deo necesse est ut quibus valent cunctis inserviant, pro Deo privata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est etiam quod quidam cum diceret: *Permitte mihi prius ire, et sepelire patrem meum (Math. viii, 21)*, Veritatis ore protinus audivit: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, annuntia regnum Dei*. Qua in re notandum est quia electus discipulus dum a parentis sepultura compescitur, hoc devotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum etiam exteris debet. Hinc rursus Veritas dicit: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus*. Quo in loco videlicet, dum propinquorum odio animæ quoque nostræ olium subinfertur, patenter ostenditur quia sic propinquis sicut nosmetipsos o.lio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam, cum præcedit, postponentes, discamus temperata eos discretionis arte, et convenienter diligere et salubriter odio habere, quatenus sic sciatur per amorem odium surgere, ut valeamus eos verius per odium amare.

CAP. LIV. — *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 35).*

(Homil. 32, in Evang., n. 4; in exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 22.) Quia Dominus ac Redemptor noster novus homo venit in mundum, nova præcepta edidit mundo. Vitæ enim nostræ veteri in vitiis enutritæ contrarietatem opposuit novitatis sue. Qui enim vetus, quid carnalis homo noverat, nisi aliquid in hoc mundo possidere, se contra pericula immen- laboris accingere, temporalia quæque laboriosa observatione etiam cum jurgiis defendere? Quid noverat nisi sua retinere, aliena rapere si posset, concupiscere si non posset? Sed cœlestis et novus homo cum se sequentibus nova mandata proponeret, dixit: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Ac si aperit dicat: Qui per veterem vitam aliena concupiscitis, per novæ conversationis studium et vestra largimini. Perfectus igitur christianus quomodo debet res terrenas jurgando defendere, quas nunc præcipitur non possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deum sequimur, in hujus vitæ itinere a magno onere levigati sumus. Cum vero curam rerum ejusdem nobis itineris necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerandi sunt, quidam vero servata charitate prohibendi, non tamen sola cura ne nostra subtrahant, sed ne sapientes non sua semetipsos perdant. Plus quippe ipsi raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendentibus iulicare. Ita namque etiam non rapta morientes amittimus, cum illis vero et nunc conditionis ordine, etsi corrigi studeant, post perceptionem muneris innum sumus. Quis autem nesciat quia minus ea quibus utimur, et

plus debemus amare quod sumus? Si igitur et pro sua utilitate raptoribus loquimur, non jam solum nobis quæ temporali, sed ipis etiam quæ sunt æterna vindicamus. Qua in re illud est soleriter intueudum, ne per necessitatis metum cupiditas subrepat rerum, et zelo successa prohibitio, impetu immoderatiore distensa, usque ad odiosæ turpitudinem contentionis erumpat. Dumque pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, liquido apparet quia plus res quam proximus amatur. Si enim charitatis viscera etiam circa rationem proximum non habemus, nosmetipsos pejoribus raptore persequimur, graviusque nos quam alter poterat devastamus, quia dilectionis bonum sponte deserentes, a nobis, his intus est quod amittimus quæ ab illo sola exteriora perdebamus.

CAP. LV. — *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus (Luc. xv, 17)?!*

(Dialog. lib. ii, cap. 3.) Quoties per cogitationis motum extra nos nimium ducimur, et nos sumus, B et nobiscum nos sumus, quia nosmetipsos minime videntes, per alia vagamur. An illum secum fuisse dicimus qui in longinqua regione abiit, portionem quam acceperat consumpsit, unum in ea civium adhæsit, porcos pavit, quos cum manducare siliquis videret, et has esurire? Tamen cum postmodum cepit cogitare bona quæ perdidit, scriptum de illo est: *In se reversus dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus!* Si igitur secum fuit, unde ad se rediit? De Petro quoque apostolo scriptum est, dum de carcere ab angelo ductus fuisset, quæ ad se reversus dixit: *Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum (Act. xii, 11)*. Duobus ergo modis extra nos ducimur, quia aut per cogitationis lapsum sub nosmetipsos recidimus, aut per contemplationis gratiam super nosmetipsos levamur. Ille itaque qui porcos pavit, vagatione mentis et immunditia sub semetipsum cecidit, iste vero quem angelus solvit, ejusque mentem in ecstasim rapuit, C extra se quidem sed super semetipsum fuit. Uterque igitur rediit, quando et ille ab errore operis ad cor se collegit, et iste a contemplationis culmine ad hoc rediit quod in intellectu communi prius fuit.

CAP. LVI. — *Cito proferte stolam primam, et induite illum (Luc. xv, 22).*

(Homil. 36, in Evang., n. 7; lib. xii in Job, num. 9.) Illos elegit Deus quos despiciit mundus, quia plerumque ipsa despectio revocat hominem ad semetipsum. Is enim qui patrem reliquit, et partem substantiæ quam perceperat prodige expen- dit, postquam esurire cepit, in se reversus dixit: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus! ego autem hic fame pereo; surgam et ibo ad patrem meum*. Longe quippe a se discens erat quando peccabat, et si non esurisset, in semetipsum minime redisset, quia postquam terrenis indiguit, tunc cogitare cepit quod de spiritualibus amisit. Et quia concessa plus in paralyso veste justitiæ nudatu fuerat et in- centiæ, nuditatem peccatoris filii dignatus est pater operire, qui eo redeunte dixit: *Cito proferte stolam primam, et induite illum*. Prima quippe stola est innocentie vestis, quam homo bene conditus accepit, male autem a serpente persuasus perdidit.

CAP. LVII. — *Et date annulum in manu ejus (Luc. xv, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 12.) Solet Scriptura sæpe pro fide annulum appellare, vel signaculum. Nam filius junior, qui consumpta substantia ad patrem rediit, in munere annulum accepit. Gentilis enim populus, qui immortalitate perditæ, ad Deum cœntendo revertitur, per fidei signaculum munitur.

CAP. LVIII. — *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (Luc. xvi, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 29, 30.) Qui

bus qui dant esse nosynas pauperibus duæ virtutes, humilitas scilicet atque pietas ita sibimet connexæ debent inesse, ut vicario semper fulcrantur operæ, quatenus nec humilitas cum veneratur proximum largitatis gratiam deserat, nec pietas cum largitur erga indigentiam intumescat. Itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem; ut cum indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortio vides, nec per pietatem desinas regere, nec per superbiam negligas venerari quem regis. Nam sunt nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, postea dona largituri prius in eis contumeliosa verba jaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ita ut plerumque videantur quia illatæ jam injuriæ satisfactionem solvunt cum post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quod postulata tribuant, quia ipso dationis suæ munere vix eundem excessum sermonis tegunt Beneficium ergo debet exhiberi per pietatem, et bonum verbum tribui per humilitatem. At contra alii egenos fratres non student rebus fulcire, cum non possint, sed blandis tantum sermonibus fovere. Sed dilectio nostra semper exhibenda est cum veneratione sermonis et ministerio largitatis. Præterea sunt nonnulli qui pietatis suæ viscera tendere usque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint miserentur; apud quos nimium plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia hominibus sed quia notis sunt, largiuntur. Apud piam igitur mentem plus debet natura valere quam notitia, quamquam et unusquisque qui indiget eo ipso quo homo est etiam incognitus non est. Multum autem ad edomandam dantis superbiam valet, si, cum terrena tribuit, verba suo licite magistri cælestis inenset, qui ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in eterna tabernacula.* Si enim eorum amicitias æterna tabernacula acquirimus, dantes procul dubio pensare debemus quia patronis munera potius offerimus quam egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestre inopiæ sit supplementum* (II Cor. viii, 14); ut videlicet solliciti perperamus quia et eos quos nunc inopes cernimus abundantes quandoque videbimus, et qui abundantes apicimus, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subitium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem terram excocti, quæ quod acceperit uberius reddit. Restat ergo ut nunquam elatio surgat ex munere, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit in perpetuum ut pauper non sit. Quisquis autem super eum cui aliquid non dedit fastu relationis extollit, majorem culpam intrinsecus superbiens operatur quam extrinsecus largiendo mercedem. Fit ipsi bonis interioribus nudus cum nudum desinit vestiens, eo quo agit, ut se ipso deterior fiat, quo se indigentem proximo maiorem putat. Minus quippe inops est qui non habet rem quam qui humilitatem. Unde necesse est ut cum naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspiciamus, quam multa nobis deint interiora bona pensemus, quatenus sese super inopes cogitatio nostra non elevet, cum soerter videt quia non tanto veris quanto et interius indigentes sumus.

CAP. LXIX. — *Cum intrasset Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem, ecce quidam hydropticus erat ante illum. Quem apprehendens, s. navu ac dimisit* (Luc. xiv, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 14.) Redemptor nostro ante Pharisæi domum hydropticum curat, ut contra avaritiam disputaret. Scriptum est: *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, et deridebant illum* (Luc. xvi, 14). Quid est ergo quod ante Pharisæi domum hydropticus curatur, nisi quod per alterius ægritudinem corpore is in altro exprimi-

tur ægritudo cordis? Hydropticus quippe quo amplius bibit, amplius sitit, sic et omnis avarus ex potu illum multiplicat, quia cum ea quæ appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat. Qui enim adipiscendo plus appetit huic sitis ex potu crescit.

CAP. LX. — *Quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum* (Luc. xvi, 15).

(Homil. 28, in Evang., n. 2, 3.) Quia in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores veneramus et divitias, si quilibet pauper ut a l eum ire deberemus nos rogaret, protinus superbia nostra nobis in tacita cogitatione responderet: Non eas, quia temetipsum degeneras, honor tuus despicitur, locus vilescit. Ecce de cælo venit qui servo in terra occurrere non despicit, et tamen humiliari in terra contemnimus qui de terra sumus! Quid autem apud Deum vilis, quod esse potest despectius, quam apud homines honorem servare, et interni testis oculos non timere? Unde in sacro Evangelio ad Pharisæos ait: *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus. Deus autem non t corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum.* Notate, fratres, notate quod dicitur. Si enim quod hominibus altum est abominabile est apud Deum, cogitatio cordis nostri tanto apud Deum in imo est, quanto hominibus in alto; humilitas cordis nostri tanto apud Deum in alto est, quanto hominibus in imo. Despicimus ergo si quilibet boni gerimus, nulla nos nostra inflat operatio, non rerum abundantia, non extollat gloria. Si quibuslibet ex bonis affluentibus intus intumescimus, Deo despecti sumus. Hæc ergo, fratres, cogitate, hæc intentione tota pensate, nolite in proximis vestris hujus mundi bona venerari, hoc propter Deum honorate in hominibus, quibus tamen non estis commissi, quod ad imaginem Dei sunt facti. Quod tunc in proximis vere servatis, si apud vosmetipsos prius in corde non intumescitis. Nam qui se adhuc pro rebus transitorii extollit, nescit in proximo quod maneat venerari. Nolite ergo in vobismetipsis pensare quod habetis, sed quid estis, et in æternitatis amore cor figite, ut dum adipisci terrena culmina committitis, perveniatis ad gloriam quam per fidem tenetis.

CAP. LXI. — *Deum non timebat, et hominem non reverebatur* (Luc. xviii, 2).

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 31.) Sunt quidam qui potquam Deum in mente contempserint, multo magis humana judicia spernunt, et omne malum quod appetit audacter peragere non erubescunt. Quis a perpetrandum malum iniquitas occulta invitat, et nulla aperta verecundia retardat. Sicut de quodam iniquo iustice dicitur: *Deum non timebat, et hominem non reverebatur*; quoniam a perpetrando malis nec Dei timore, nec hominum pudore refræbatur.

CAP. LXII. — *Rogavit Dominum Jesum quidam Pharisæus, ut manducaret cum illo. Et discumbente in domo Pharisæi ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix, attulit alabastrum unguenti* (Luc. vii, 36, 37).

(Homil. 55, in Evang., n. 1.) Hanc quam Lucas peccatricem mulierem, Joannes vero Mariam nominat, illam esse Mariam credimus de qua Marcus septem demonia ejecta fuisse commorat; et quid per septem demonia, nisi universi designantur vitia? Quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, recte septenario numero universitas figuratur. Septem ergo demonia Maria habuit quæ vitia universis plena fuit. Sed ecce quia turpitudinis suæ maculas aspexit, lavando ad fontem in ericordie cucurrit, convivantes non rubuit. Nam quia semetipsam gravi erubescerebat intes, nihil esse credit quod verecundaretur f rris.

CAP. LXIII. — *Et stans retro secus pedes Jesu, lacrymis cepit rigare pedes ejus* (Luc. vii).

(Homil. 8, in Ezch., n. 2.) Omnipotens Deus cl

ipse implet mentes sanctorum desiderio cœlesti, et ipse impletas exault: ipse enim creat in sanctorum cordibus amorem, et ipse ex amantibus cordibus suscipit precem. Negationem suam Petrus fleuit amare, sed tamen illud præmittitur: quia *Jesus respexit Petrum* (Luc. xxii, 61). Venit Maria Magdalene post multas maculas culpe: ad pedes nostri Redemptoris cum lacrymis. Sed quis illam intu infundit nisi qui benigne fuit susceptus? Quis illam ad lacrymas per compunctionis spiritum urgebat, nisi qui hanc exterius coram simul recumbentibus ad veniam recipiebat? Redemptor igitur non ter peccatrici mulieris mentem extrahebat, cum de culpa compungeret, suscipiebat ut a culpa liberaret. Quidquid enim in sanctorum virtutibus agitur ejus est gratiæ qui merita largitur.

CAP. LXIV. — *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (Luc. vii, 47).

(Homil. 25, in Evang., n. 9 et 8, ordine inverso.) Ubique vobis, fratres charissimi, superna medicina occurrit, quoniam de it homini præceptum ne peccet, et tamen peccanti dedit remedia per poenitentiam ne desperet. Hinc est quod Maria Magdalene, quæ fuerat in ciitate peccatrix, ad vitam post culpas poenitentiam agens rediit, et eam de laucibus antiqui serpentis manus Redemptoris eripuit. Unde bene ad beatum Job voce dominica dicitur: *Nunquid capies Leviathan hamo: aut armilla perforabis maxillam ejus* (Job xl, 19)? Per Leviathan quippe, quod aditamentum eorum dicitur, antiquus ille serpens devorator humani generis designatur, qui dum se divinitatem homini addere spondit immortali aeternam sustulit, qui prævaricationis culpam quoque, quam primo homini propinavit, dum se sequentibus pessima persuasionem multiplicat, poenas eis sine cessatione coaccervat. Armilla ubi ponitur ambiendi contrahit. Quid igitur per armillam nisi circumpectens nos divina misericordia designatur? Quæ Leviathan istius maxillam perforat, dum nobis post perpetrata quæ prohibuit adhuc poenitentiam remedium ostendit. Armilla Dominus maxillam Leviathan perforat, quoniam inflexibili misericordie suæ potentia sic malitiæ antiqui hostis obviat, ut eos aliquando etiam quos jam cepit amittat. Et quasi ab ore illius cadunt qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel raptus maxillam ejus evaderet, si perforata non esset? Annon in ore Petrum tenuit cum negavit (Math. xxvi)? Annon in ore David tenuit, cum in tantam se luxuriæ voraginem mersit (I Reg. ii)? Sed dum ad vitam usque per poenitentiam rediit, Leviathan iste eos aliquo modo quasi per maxillæ suæ foramen amisit. Quis autem hominum Leviathan istius os evadit, ut illicita nulla committat? Sed hinc cognoscimus quantum Redemptori generis humani debitor es sumus, qui non solum nos in ore Leviathan ire prohibuit, sed ab ore ejus redire concessit. Qui spem peccatori non abstulit, quia maxillam ejus ut evadendi viam tribueret, perforavit, ut saltem post morsum fugiat qui incautus ne morderetur prius cavere noluit. Cavendum enim summopere est ne quis delectatione peccati Leviathan istius ore rapiatur, et tamen si raptus fuerit, non desperet, quia si peccatum perfecte lugeat, adhuc foramen in maxilla ejus invenit per quod evadat. Adest testis diviniæ misericordie Maria Magdalene, quam in ore Leviathan iste tenuit, quoniam universorum vitiatorum dominio succubuit. Sed per foramen maxillæ ab ejus ore subtracta, quia post perperationem tantorum nequitiarum poenitendo est reversa. Veritatem enim amando, lavit lacrymis maculas criminis. Et vox Veritatis impletur qua dicitur: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ enim prius frigida peccando remanserat, postmodum amando fortiter ardebat; et eam Conditor noster velut in signo nobis ad exemplum poenitentiae posuit quam per poenitentiam vivere post lapsum licet.

CAP. LXV. — *Fides tua te salvam fecit, vade in pacem* (Luc. vii, 50).

(Homil. 25, in Evang., n. 10; homil. 33, in Evang., n. ult.) Quotidie peccatores ad vitam revertuntur, et post perpetratas culpas ad innocentiam per poenitentiam remedium convertuntur. Adest testis diviniæ misericordie Maria Magdalene, de qua Pharisæus, dum pietatis fontem vellet obstruere, dicebat: *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est* (Ibid., 39). Sed lavit lacrymis maculas cordis et corporis, et Redemptoris sui vestigia tetigit quæ itinera sua prava dereliquit. Sedebat ad pedes Jesu verbumque de ore illius audiebat; viventi adhaeserat, cum sepultus esset mortuum quærebat, viventem reperit quem mortuum quæsivit tantumque apud eum gratiæ locum invenit, ut hunc ipsius quoque apostolis, ejus videlicet nuntius, ipsa nuntiaret. Quid itaque, fratres, quid in hac re debemus aspicere, nisi immensam Conditoris nostri misericordiam? Qui nobis velut in signo eam ad exemplum poenitentiae posuit quam per poenitentiam vivere post lapsum fecit. Si aliquis libidinis igne succensus carnis munditiam perdidit, accendat Mariam quæ in se carnis amorem igne divini amoris excoxit. Ad vos igitur, fratres charissimi, mentis oculos reducit, et poenitentiam peccatricem mulierem vobis in exemplum imitationis anteferte. Redemptoris nostri vestigia, quia peccando contempsistis, amate; quæque vos in adolescentia, quæque in juventute deliquisse meministis, desiccate; morum operumque maculas lacrymis tergite; nam revertentes nos Dominus clementer amplectitur, quoniam vita peccatorum etiam indigna non potest esse quæ felibus lavatur.

CAP. LXVI. — *Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso: et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendiculus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant et lingeabant ulcera ejus* (Luc. xvi, 19 seq.).

(In expositio. B. Job, lib. xxv, num. 31, 32.) Per epulantem splendide divitem Judæus populus designatur, copiam scilicet legis non ad necessitatem salutis, sed ad pompam relationis assumens, et in præceptorum verbis non semetipsum ordinate reliciens, sed jactanter ostendens. Per vulneratum vero Lazarum, qui interpretatur adjutus, forma populi gentilis exprimitur, quem divinum adjutorium tanto magis erigit, quanto minus de virum suarum facultate confidit. Qui pauper et ulceribus plenus esse describitur, quia gentilitas corde humilis peccatorum suorum confessiones aperuit. Nam sicut in vulnere trahitur ab intimis virus in cute, ita in confessione peccati, dum secreta panduntur in publicum, quasi mali humores a visceribus intimis foras prorumpunt. Et bene per divitem splendide viventem superbia Judaorum, per ulcero unum vero Lazarum, qui adjutus interpretatur, humilitas designatur, quia dum Judæi, in gloria vite presentis superbiebentes, humilitatis dominicæ celsitudinem et abjecta facta quæ in se ille ostendit intelligere despexerunt, gentiles peccata sua confitentur ad Deum credendo gratia ipsius adjutus pervenerunt, et illis cadentibus, in locum eorum pauperis, id est spiritu humiles, subrogati sunt. Lumen enim intelligentiæ humilitas aperit, superbia abcondit. Nam secretum quotidianum est pietatis; et tanto minus ad illud animus pervenit, quanto magis intumescit, quoniam eo ipso foras repellitur, quanto insanius inflatur. Immenso vero profundaque Dei judicia debemus perhorrescere, nec ea ratione discutere, sed venerari nos convenit admiratione. Nemo gentilitatem discedit assumptam, et Judæam perditam. Nemo discutiat cur, Judaico stante populo, dudum in infidelitate gentilitas jacuit, et cur ad fidem gentilitate surgente Judæam populum infidelitatis culpa prostravit. Nemo discutiat cur alius

trahatur ex dono, et alius repellatur ex merito. A Consilium summæ et occultæ vitæ satisfactio sit aperta rationis; et in cunctis quæ disponuntur exterius, aperta causa sit rationis occultæ justitiæ voluntatis.

CAP. LXVII. — *Factum est autem ut moreretur mendiculus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahamæ. Mortuus est autem et dives et sepultus est in inferno (Luc. xvi, 22).*

(Regul. pastor. part. iii, c. 21.) Nequaquam dives iste aliena rapuisse, sed infructuose perhibetur propriis usus fuisse, eumque post hanc vitam ultrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato usu totum se licitis tradidit. In his autem dictis evangelicis colligere possumus quia incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patitur. Veritas enim voce, dives mortuus dicitur in inferno sepultus. Cujus anima quod in igne teneatur insinuat vox divitis qui Abraham deprecabatur dicens: *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma (Vers. 24).* Dum ergo peccatorem divitem damnatum Veritas in ignem perhibet, qui-nam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Si autem queritur quomodo res incorporea teneri et affligi possit a re corporea, certe audiamus quid reprobus Veritas in fine est dictura: *Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41).* Si ergo diabolus ejusque angeli, cum sint incorporei, corporei sunt igne cruciandi, non mirum si animæ, antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta. Teneri etiam per ignem potest anima, ut in tormento ignis sit videndo et sentiendo. Ignem namque eo ipso patitur quod videt, et quia concremari se aspicit crematur. Sicque fit ut corporea res incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor et dolor invisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea etiam in flamma corporea cruciatur.

CAP. LXVIII. — *Elevans autem oculos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus (Luc. xvi, 23).*

(n exposit. B. Job, lib. x, n. 49; homil. 40, in Evang. n. 3, 7; in exposit. B. Job, lib. iv, n. 56.) Dives iste iñcircò punitus, et inferni damnatione percussus, non quia vi quempiam oppresserit, vel quia aliena diripiens abstulerit, sed quia propria non dederit, et acceptis rebus, semetipsum male derelinquens, se extolleret elevaverit. Sunt enim nonnulli quos census per tumorem non elevat, sed per opera misericordiæ exaltat; et sunt nonnulli qui se terrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias non requirunt, atque patriam æternam non amant, quoniam hoc sibi sufficere quod rebus fulciuntur temporalibus putant. Non est ergo census in crimine, sed affectus, cuncta enim sunt bona que condidit Deus. Sed qui bonis male utitur, profecto agit ut quæ per edacitatis ingluviem eo quæ vivere debuit pueri moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbam vero divitem tormenta cruciabant; sed tamen dives Abraham fuerat qui Lazarum in sinu tenebat, qui tamen auctori suo colloquens, dicit: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 2).* Quid itaque iste divitias suas æstinare noverat qui semetipsum pulverem crederetque pensabat? Aut quomodo res hunc extollerent possessæ qui de se quoque earum videlicet possessore tum abjecta sentiret? Superbi itaque divites et elati venturi Judi si respectum non habent, dum superbis apud se cogitationibus tument. Hoc ergo fuit quod hunc superbum divitem inferno tradidit, quia in sua felicitate timidus non fuit; quia precepta dona ad usum arrogantie inflexit, quia viscera pietatis ignoravit; quia peccata sua relinere, etiam cum sibi abundaret pretium, noluit. Sero autem dives iste oculos elevans aperuit, quando Lazarum requiescentem vidit, quem jacentem ante januam videre con-

tempisit. Intellexit ibi quod hic facere noluit, in damnatione sua compulsus est cognoscere quid fuit, quod perdidit, quando proximum in ligentem non agnovit. Propter hoc autem quod de hoc divite in tormentis posito dicitur, quod vide it Abraham et Lazarum in sinu ejus, credendum est quod ante retributionem extremi judicii injusti quosdam in requie justos conspiciunt, ut eos videntes in gaudio non solum de suo supplicio sed etiam de illorum cruciatur bono. Justi vero in tormentis semper intuentur injustos, ut hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt quod misericorditer evaserunt, tantoque majores Redemptori suo gratias referant, quanto vident in aliis quod ipsi perpeli si essent derelicti potuerunt. Nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud justorum animam fuscata aspecta pœna reproborum, quia ubi compassio miseriæ jam non erit, minui procul dubio bonorum lætitia non valebit. Justorum enim animæ quamvis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, etiamsi misereri vellent, jam tunc omnino non possunt, quia justitiæ auctoris sui conjunctæ tantæ rectitudine constringuntur, ut nullam ad reprobos compassionem moveantur, et erecti jam per justitiam judicii, eis nullomodo misereantur. Ipsi quippe judicii concordant cui inhærent, et eis quos eripere non possunt nec ex misericordia condescendunt, quia tantum illos tunc a se videbunt esse extraneos, quanto ab eo quem diligunt auctore suo conspiciunt esse repulsos. Quid autem mirum si dum justi injustorum tormenta conspiciunt, hoc eis eveniat in obsequio gaudiorum, quando et in pictura niger color substernitur, ut albus vel rubeus clarior videatur. Sed, sicut dictum est, tanto bonis sua gaudia excrescunt, quanto eorum oculis damnatorum mala subterjacent. Quamvis eis sua gaudia plene sufficiant ad perfrendendum, mala tamen re, roborum absque dubio semper aspiciunt, quia cum Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur quod videre non possunt. Præterea de ipsis animabus scien- tum est quoniam sicut ii qui adhuc viventes sunt mortuorum animas quo loco habeantur ignorant, ita mortui vitam in carne viventium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia et vita spiritus longe est a vita carnis; et sicut corporea et incorporea diversa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis dicendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident nullo modo cretentium est quia sit foris aliquid quo ignorent. Et sciendum quod et eci et perfecti quoque de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui Patres, a cœlestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe ut a carnis colligatione exeant, in cœlesti sede requiescunt, attestante Paulo, qui ait: *Scimus quantum si terrestris domus nostra habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis (II Cor. v, 1).* Prius autem quam Redemptor noster morte sua humani generis pœnam solveret, eos etiam qui cœlestis patriæ vias sectati sunt post egressum carnis inferni claustra tenuerunt, non ut pœna quasi peccatorum placere- ret, sed ut eos in locis remotioribus quæ ceteris, quia nequam intercessio Mediatoris advenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Unde juxta ejusdem Redemptoris nostri testimonium, dives qui apud inferos torquetur in sinu Abrahamæ Lazarum requiescere contemplatur. Qui profecto si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Unde et item Redemptor noster pro nostra culpæ debito occumbens, inferna penetra- vit, ut suos qui ei inhæserant ad cœlos reducat. Sed quod nunc homo redemptus a cenit illic profecto si peccare noluisse etiam sine redemptione pertingeret.

CAP. LXIX. — *Pater Abraham, miserere mihi (Luc. xvi, 24).*

In exposit. B. Job, lib. i, n. 41; Regul. pastor. part. iii, cap. 19; in exposit. B. Job, lib. xiii, n. 39.) Pene semper eulæ sequitur loquacitas, cumque

Venter reficitur lingua disfenatur. Nisi enim gula dedito immoderata loquacitas raperet, dives ille qui epulatus quotidie splendide dicitur, in lingua gravius non arderet, nec aquam peteret, dicens: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* Quibus profecto verbis ostenditur quia epulando quotidie crebrius in lingua peccaverat, qui lotus ardens refrigerari se præcipue in lingua requirebat. Prius quippe epulatus quotidie splendide dicitur; et post aquam petere in lingua memoratur: quia enim, ut diximus, inter epulas valde defluere loquacitas solet, ex pœna indicat culpam, cum eum quem epulatum splendide Veritas diverat, in lingua plus ardere perhibebat. Hi qui chordarum harmoniam temperant, tanta hæc arte dispensant, ut plerumque cum una tangitur, longe alia ex multis interjacentibus posita chorda quatiatur. Cumque ista sonitum reddit, illa quæ in eod. m. cantu temperata est aliis impercussis tremis. Sic ergo Scriptura sacra plerumque de virtutibus, sic de vitiis agit, ut dum loquendo aliud insinuat, tacendo aliud innotescat. Nihil enim contra divitem de loquacitate memoratur, sed dum pœna in lingua dicitur, quæ in convivio inter alias gravior fuerit, culpa monstratur. Videamus autem nunc inopiam divitis ardentis cuius tanta fuit abundantia epulantis. At enim: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* Quibus verbis nobis hoc innoscitur quia illic in tanto ardore una tunc ad sufficientiam refrigerii aquæ stilla requiratur, sed quod is qui de abundantia peccaverat illic astuanti nimis erumetur inopia. Videmus enim in verbis divitis, ex subtilissimo Dei iudicio, quam magna tali culpæ pœna responderit. Agente namque inopia, illic usque ad minima petenda compulsus est, qui hic agente tenacia usque ad neganda minima pervenit. Quid tribui subtilius, quid districtius potest? Guttam aquæ petiit qui micæ panis negavit.

CAP. LXX. — *Memento, fili, quæ bona recepisti in vita tua, et Lazarus similiter mala (Luc. xvi, 25).*

(In exposit. B. Joh. lib. v, num. 4.) Cum valde occulta s'nt divina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis male sit, et malis bene; tunc occultiora sunt, cum et bonis hic bene est, et malis male. Nam cum bonis hic male est et malis bene, hoc fortasseprehenditur quia et boni si qua deliquerunt hic recipiunt, ut ab æterna plenius damnatione liberentur; et mali bona quæ pro hac vita faciunt hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardentii in inferno oviti dicitur: *Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* At cum bonis hic beneest, et malis male, incertum valde est utrum boni idcirco bona accipiant ut provocati ad aliquid melius crescant, an justo latentique iudicio hic suorum operum remunerationem percipiant, ut a præmiis vite sequentis inanescent, et utrum malos idcirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis corrigendo defendant. An hic eorum pœna incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehennæ tormenta perducant. Sancti igitur viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavida suspitione turbantur; timent enim ne hic laborum suorum fructus recipiant, timent ne quod divina iustitia latens in eis vultus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans ab intimis repellat.

CAP. LXXI. — *Rogo te, pater Abraham, ut mittas eum in domum patris mei (Luc. xvi, 27).*

(In exposit. B. Job. lib. viii, n. 29, et lib. ix, num. 101.) Postquam tempus vite presentis abscedet, nequaquam reprobi et peccatores ad operationem promerendæ vite ulterius revertentur, nec ad adhibenda recta opera revocabuntur. Hinc est quod dives quem inferni flamma cruciabat, quia se-

metipsum reparare operando non posset agnoverat; nam nequaquam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat, dicens: *Rogo te, pater Abraham, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum.* Solet namque mortuum animum spes vel falsa fovere; sed ut pœnam suam reprobi gravius sentiant, etiam de venia spem amittunt. Unde flammis ultricibus traditus, non sibi, ut diximus, sed opitulari fratribus concupivit, quia se nunquam igneo carere tormento, adjuncto desperationis supplicio, agnovit. Sic quoque debemus indubitanter credere quod iniqui postquam æternis damnati suppliciis fuerint, de parentibus et cognatis et proximis suis, quos reliquerunt, cogitabunt, cum per semetipsam Veritas dii at quia dives qui in inferno sepultus fuerat de quinque fratribus quos reliquerat etiam in supplicio positus curam gerebat. Præterea sciendum est quod ignis in inferno, et ad consolationem non lucet, et tamen ut magis torqueat ad aliquid lucet. Nam sequaces quosque suos secum in tormento reprobi, flamma illustrante, visuri sunt, quorum amore diliquerunt, quatenus eorum qui vitam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverunt, ipsorum quoque interitus eos in augmento suæ damnationis alligat. Quod profecto hoc eodem Evangelio teste collegimus, in quo, Veritate nuntiante, dives ille quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse. Qui Abraham petiit ut ad eorum eruditionem Lazarum mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret. Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminuit, constat procul dubio quia eos ad augmentum supplicii paulo post potuit etiam præsentem videre. Quid autem mirum si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui ad doloris sui cumulum eum quem despererat in sinu Abraham Lazarum vidit? Si ergo ei ut pœna cresceret et vir electus apparuit, cur non credendum sit quod in supplicio videre eos etiam quos contra Deum dilexerat possit? Qua ex re colligitur quod eos quos inordinate nunc reprobi diligunt, miro iudicii ordine secum tunc in tormentis videntur, ut pœnam propriæ punitionis exaggeret illa auctori præposita carnalis cognatio pari ante oculos ultione damnata.

CAP. LXXII. — *Item unde supra.*

(Dial. lib. iv, cap. 33.) Quod boni bonos in regno, et mali malos in supplicio cognoscant, in verbis dominicis luce clarius est demonstratum. In quibus cum dictum esset quod mortuus Lazarus portatus est ab anglis in sinu Abraham, et mortuus dives sepultus est in inferno, subiunctum est: *Qui elevans oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus, et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* Cui Abraham dixit: *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Dives autem de seipso jam spem salutis non habens, ad prowerendam suorum salutem convertitur, dicens: *Rogo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum.* Quibus verbis aperte declaratur quia et boni bonos, et mali cognoscant malos. Si igitur Abraham Lazarum minime recognovisset, nequaquam ad divitem in tormentis positum de transacta ejus contritione loqueretur, dicens quod mala receperit in vita sua. Et si mali malos non recognoscerent, nequaquam dives in tormentis positus fratrum suorum etiam absentiam meminisset. Quomodo enim præsentem non posset agnoscere qui etiam pro absentium memoria curavit exorare? Qui in re illud quoque ostenditur quod et boni malos, et mali cognoscunt bonos. Nam et dives ab Abraham cognoscitur, cui dictum est: *Recepisti bona in vita tua: et electus*

Lazarus a reprobo est divite cognitus, quem mitti precatur ex nomine, dicens : *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrig-ret linguam meam.* In qua videlicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis exercit, et ut boni amplius gaudeant qui secum eos letari conspiciunt quos amaverunt, et mali, dum cum eis torquentur quos in hoc mundo despecto Deo dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum poena consumat. Fit autem quidam mirabilis in electis, quia non solum eos agnoscunt quos in hoc mundo noverant, sed velut visos atque cognitos recognoscant bonos quos nunquam viderunt. Qui enim illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, non est quod ibi nesciant ubi scientem omnia sciunt.

CAP. LXXIII. — *Si habueritis fidem tanquam granum sinapis* (Luc. xvi, 6).

(In exposit. B. Job, lib. 1, num. 9.) Sicut unguenta redolere latius nesciunt nisi commota, et sicut fragrantiam suam non nisi cum incenduntur expandunt, ita sancti viri omne quod virtutibus redolent in tribulationibus innotescunt. Unde et recte in Evangelio dicitur : *Si habueritis fidem tanquam granum sinapis.* Granum quippe sinapis nisi conatur, neque aquam vis virtutis ejus agnoscitur, nam non contritum, lene est, si vero conteritur, inardescit, et quod in se acerrimum lateat ostendit. Sic uniusquisque vir sanctus cum non pulsatur, despicibilis et lenis aspicitur; si qua vero illum tritura persecutionis opprimat, mox omne quod calidum sapit ostendat, et in fervorem virtutis vertitur quicquid in illo ante despicibilis infirmusque videbatur, quodque in se per tranquillitatis tempora libens emeruerit, exagitatus tribulationibus coactus innotescit.

CAP. LXXIV. — *Occurrerunt ei decem leprosi, etc.* (Luc. xvii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 26.) Hæretici hoc habent proprium ut bonis mala permisceant, quatenus facile sensui audientis illi aut. Si enim prava semper dicerent, citius in sua pravitate cogiti, quod vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Itaque permiscet recta perversis, ut ostendendo bona auditores ad se attrahant, et exhibendo mala latenti eos peste corrumpant, ex recisensibus trahant, et ex perversis feriant. Hi in præceptis Dei sana insanaque locutione variantur. Unde in Evangelio decem leprosum sunt specie designati. Quorum coloris sano dum vitiosus candor aspergitur, immoderato hoc candore fœdantur. Unde admonemur : *Non plus sapere, quam oportet sapere; et sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii, 3). Quoniam igitur in lepra et pars cutis in fulgorem ducitur, et pars in colore sano retinetur, recte leprosi hæreticos expriment, quia dum rectis prava permiscet, et sanis insana, colorem sanum maculis aspergunt. Qui etiam, quia nec Deum diligunt, de quo male sentiunt, nec proximum, a quo dividuntur. Decalogi præceptis adversi sunt, et ideo ad deprecandum Dominum Christum veniunt. Et quoniam in ejus præceptis offenderant, ad illum unde offenderant vocant, ut salventur clamant, dicentes : *Jesu præceptor, miserere nostri;* quia enim in verbis illius se errasse significant, hunc salvandi humiliter præceptorem vocant. Cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt et curari meruerunt.

CAP. LXXV. — *Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (Luc. xvii, 37).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 105; lib. iv Dial., cap. 2.) Ante restitutionem corporum quorundam animæ justorum a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur, quia de perfecta justitia aliquid minus habuerunt. Perfectorum vero justorum animæ mox ut hujus carnis claustra exeunt, in cælestis regni sedibus recipiunt. Quod et ipsa per se Veritas attestatur, dicens : *Ubiunque fuerit*

corpus, illuc congregabuntur et aquilæ. Ac si aperite dicat : Qui cœlesti sedi incarnatus vester Redemptor præsideo, electorum quoque animas cum carne solvendo, ad cælestia sublevabo. Ubi igitur ipse Redemptor noster est corpore, illuc proculdubio colliguntur justorum animæ; et Paulus dissolvi desiderat, et cum Christo esse (Philip. i, 23). Qui ergo Christum esse in cælo non dubitat, nec animam Pauli in cælo esse negat.

CAP. LXXVI. — *Jejuno bis in sabbato* (Luc. xviii, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 53, et homil. 7, in Ezech., n. 6; lib. xix Mor. n. 34.) Si qua civitas contra insidiantes inimicos magno valetur agere, fortibus cingatur muris, ex omni parte insonni muniat custodiam, unum vero foramen in ea tantummodo immunium per negligentiam relinquatur, inde proculdubio hostis ingreditur qui undique exclusus esse videbatur. Pharisæus qui in templum oraturus ascendit, civitatem mentis suæ quanta munitione vallaverit, audiamus : *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo;* qui præmisit : *Deus, gratias ago tibi.* Recte quippe Deo gratias agebat, a quo acceperat bona quæ fecerat. Magna certe munimina adhibuit, sed videamus ubi insidiant hosti foramen immunium reliquit. *Quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.* Ecce civitatem sui cordis insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per jejunium et eleemosynas clausit. Incassum cætera sunt munita, cum locus unus de quo hosti pateret aditus non est munitus. Gratias recte egit, sed se perverse super publicanum extulit. Civitatem sui cordis extollens prodidit, quam abstinendo et largiendo servavit; victa est per abstinentiam gula, ventrisque ingluvis destructa, superata est largitate tenacia et avaritia depressa. Quibus hoc laboribus actum credimus? Sed o quot labores uno vitio percussi ceciderunt! quanta bona unius culpæ gladio perempta sunt! Unde in agnoscere oportet bona semper agere, et ab ipsis nos bonis operibus in cogitatione caute custodire; ne si mentem elevant bona non sint, quæ non auctori militant, sed elationi. De qua re non inordinate agimus, si ex libris licet non canonicis, sed tamen ad edificationem Ecclesiæ editis, testimonium proferamus. Eleazar namque in prælio elephantem leneus stravit, sed sub ipso quem extantem occubuit (1 Mach. vi). Quos ergo iste significat quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed sub ipsa quæ subigunt superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit moritur, qui de culpa quam superat elevatur. Sancti igitur in omni opere suo sollicitè invigilent ne aut prava agant, aut postquam recta quæ præcepta sunt egerint, bonis actibus expletis in suis cogitationibus intumescant, et tanto gravius offendant, quanto in his quæ juventur agere foris occultius peccant. Perit enim omne quod agit, si non humilitate sollicitè custodiatur.

CAP. LXXVII. — *Egressus Jesus perambulabat Jericho, et ecce Zachæus quærebat videre eum, quis esset* (Luc. xix, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 79.) Si veraciter esse sapientes et ipsam Dei sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter cognoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc quippe scriptum est : *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens* (1 Cor. iii, 18). Hinc etiam historicæ verba testantur quia Zachæus cum videre præ turba nil posset, sycomororum arborem ascendit, ut transeuntem Dominum cerneret. Sycomororum quippe ficus fatua dicitur. Pusillus itaque Zachæus sycomororum subit, et Dominum vidit; quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur. Pusillitatem namque nostram ad videndum Dominum turba præpedit, quia infirmitatem humanæ mentis ne lucem veritatis intendat,

curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si provide eam quæ divinitus præcipitur stultitiam mente teneamus. Quid enim in hoc mundo stultius quam amissa non quærere, possessa sapientibus relaxare, nullam pro acceptis injuriam reddere, imo adjunctis aliis patientiam præbere? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus præcepit, cum dicit: *Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas* (Luc. vi, 30). Et rursus: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram* (Matth. v, 39). Per sycomorum transiens Dominus cernitur, quia per hanc sapientem stultitiam, etsi necdum ut est solide, jam tamen per contemplationis lumen quasi in transitu Dei sapientia videtur. Quam videre nequeunt qui sibi sapientes videntur, quia ad conspiciendum Dominum in elata cogitationum suarum turba deprehensi, adhuc sycomori arborem non invenerunt.

CAP. LXXVIII. — *Dixit Zachæus ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum* (Luc. xix, 8).

(Homil. 5, in Evang., n. 2, et homil. 25, n. 10.) Estimationem pretii non habet, sed tamen regnum Dei tantum valet quantum habes; valuit Petro et Andree, dimissis retibus et navi; valuit viduæ duobus minutis, valuit alteri calice aquæ frigidæ, valuit etiam Zachæo dimidio substantiæ, quia dimidium alium ad hoc quod injuste abstulit resituendum in quadruplum reservavit. Exteriora enim nostra Domino quamlibet parva sufficiunt; cor namque et non substantiam perdat, nec perpendit quantum in ejus sacrificium sed ex quanto proferatur. Regnum itaque Dei, ut diximus, tantum valet quantum habes. Pensate igitur, fratres, quid vilius cum emitur, quid carius cum possidetur? Præterea si quis avaritiæ aestibus anhelans aliena diripuit, aspiciat hunc Zachæum, qui si quid alicui abstulit quadruplum reddiit.

CAP. LXXIX. — *Negotiamini dum venio* (Luc. xix, 13).

(Homil. 17, in Evang., n. 16, 17, 48.) Debent sollicitie sacerdotes pensare quod lucrum Deo faciunt, qui accepto talento ab eo ad negotium missi sunt. Etenim ipse Dominus dicit: *Negotiamini dum venio*. Ecce jam venit, ecce de nostro negotio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negotiatione non trahimus? Quot ejus conspectui manipulos animarum de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ distinctionis diem, quo judex veniet, et rationem cum servis quibus lenta credidit ponet. Ecce in majestate tribuit, inter angelorum et archangelorum choros videbitur, in illo tanto examine electorum omnium et reproborum multitudo deducetur, et unusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi omnes dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subitum gregem trahunt. Cum igitur tot pastores cum gregibus suis ante æterni Pastoris oculos venerint, quid nos miseri dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium, vacui redimus, qui pastoris nomen habuimus, et oves quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere non habemus? Hic pastores vocati sumus, et ibi gregem non ducimus. Et per nos quidem fideles ad sanctum baptismam veniunt, nostris precibus benedicuntur, et per impositionem manuum nostrarum a Domino Spiritum sanctum accipiunt atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt, et ecce nos deorsum per negligentiam nostram tendimus. Ingressiuntur electi, sacerdotum manibus expiati, celestem patriam, et sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei, cui similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad celeste regnum mittit, et ipsa postea descendit ad cloacas? Timeamus hæc, fratres; conveniat actioni

A nostræ ipsum ministerium nostrum. De peccatorum nostrorum quotidie relaxatione cogitemus, ne nostra vita peccato obligata remaneat, per quam omnipotens Deus alios quotidie solvit. Consideremus sine cessatione negotium nostrum; pensemus pondus quod suscepimus; faciamus quotidie nobiscum rationes quas cum iudice nostro habebimus, et de negotio quod accepimus omnipotenti Domino fructum nos reddere præparemus.

CAP. LXXX. — *Ecce mna tua quam habui repositum in sudario* (Luc. xix, 20).

(Regul. pastor. part. 1, cap. 9.) Ille qui virtutibus pollet coactus ad regimen debet venire, virtutibus vacuum nec coactus præumat accedere. Ille si omnino renuitur, caveat ne acceptam pecuniam in sudario ligans, de ejus occultatione judicetur. Pectiniam quippe in sudario ligare est percepti dona sibi otio lenti torporis abscondere. At contra, iste cum regimen appetit, attendat ne per exemplum pravi operis Pharisæorum more ad ingressus regni tentibus obstaculum fiat, quia juxta summi magistri vocem, nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt.

CAP. LXXXI. — *Tollite ab eo talentum, et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores* (Luc. xix, 24).

(Homil. 6, in Evang.) Unusquisque vestrum in quantum sufficit, in quantum aspirationis superæ gratiam accepit, a pravitate proximorum animos revocare, et ad bene operandum exhortari, æternum quoque regnum vel supplicium erranti debet denuntiare. Et nemo dicat: Admonere non sufficio, exhortari idoneus non sum. Quantum potes, exhibe, ne talentum male servatum quod acceperas in tormentis pendere exigaris. Neque enim plus quam unum talentum acceperat qui hoc abscondere magis studuit quam erogare. Et scimus quod in Dei tabernaculo non solum phialæ, sed, præcipiente Domino, etiam cyathi facti sunt. Per phialas quippe exuberans doctrina, per cyathos vero parva et angusta designatur scientia. Alius doctrina veritatis plenus audientium mentes inebriat, per hoc ergo quod dicit profecto phialam porrigit. Alius quod sentit explere non valet, sed quia hoc utnunque denuntiat, profecto per cyathum gustum præbet. In Dei tabernaculo, id est in sancta Ecclesia positi, si per doctrinam sapientiæ ministrare phialas minime potestis, in quantum pro divina largitate sufficitis, boni verbi cyathos date proximis vestris. In quantum vos profecisse pensatis, etiam alios trahite, in via Dei habere socios desiderate. Si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis. Hinc enim scriptum est: *Qui audit, dicat: veni* (Apoc. xxi, 17). Ut qui jam in corde vocem superni amoris acceperit, etiam foris proximiis vocem reddat exhortationis. Et fortasse panem ut indigenti porrigat eleemosynam non habet, sed majus est quod tribuere valet qui linguam habet. Plus est enim verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrum morituræ carnis pane terreno satiare. Nolite ergo, fratres, proximis vestris eleemosynam verbi subtrahere.

CAP. LXXXII. — *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. (Luc. xxi, 19).

(Regul. pastor. part. 3, cap. 9; in exposit. B. Job, lib. v, n. 35.) Sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, et anima possideat corpus. Jus vero animæ a corporis possessione repellitur, si non prius anima a ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstravit, quia in ipsa nos possidere nosmetipsos docuit. Quanta ergo sit impatientiæ culpa cognoscimus, per quam et hoc ipsum amittimus possidere quod sumus. Quia vero perfectio de patientia nascitur, statim subinfertur: Ille enim vere perfectus est qui erga imperfectionem proximi impatientis non est. Qui patientiam servare contemnit, socialem vitam citius per

impatientiam deserit; neque enim servari unquam concordia nisi per solam patientiam valet. Crebro namque in humana actione nascitur unde mentis nominum vicissim a sua unitate et dilectione separantur. Et nisi ad adversa toleranda in animo se præparent, cum adversitatis aliquid acciderit quod animus ferre non valet, fraternam concordiam relinquunt. Sed qui alienam imperfectionem ferre non valens deserit, ipse sibi testis est quod perfecte necdum proficit. Hinc est quod in Evangelio, ut supra commemoravimus, Veritas dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Quid est enim animas possidere nisi perfecte in omnibus vivere, cunctis mentis motibus ex virtutis arce dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet, quia in te contra adversa omnia fortis efficitur unde sibi et seipsum vincendo dominatur. Et quod laudabiliter frangit, infractum se fortiter exerit, quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contraria invictum parat.

CAP. LXXXIII. — *Accepto pane, gratias egit* (Luc. xxii, 19).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 61.) Dominus noster Jesus Christus in se credentes edocet, ut in flagellis positi benedicere Domino sciant et gratias agere. Cum enim, teste Evangelio, propinquare passioni dicitur, accepto pane, gratias egisse perhibetur. Gratias itaque agit qui flagella alienæ iniquitatis suscipit, et qui nil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit; ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipsæ æquanimiter flagella culpæ portat alienæ, ut hinc ostendat quid in corruptione faciat subditus, si in flagello positus Patri gratias agit æqualis.

CAP. LXXXIV. — *Jesus factus in agonia, prolixius orabat* (Luc. xxii, 44).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 32.) Electi Dei semper districta Dei judicia super se metuunt, tunc tamen hæc vehementer pertimescunt, cum ad solvendum humanæ conditionis debitum venientes, districto judici propinquare se cernunt, et sit tanto timor arrior, quanto et retributio æterna vicinior. Crescit pavor vicina retributione justitiæ, et urgente solutione carnis, quanto magis districtum iudicium jamque cernitur, tanto vehementius formidatur. Et si ea quæ sunt nunquam se prætermisisse meminuerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt; quia videlicet semetipsos dijudicare et comprehendere omnino non possunt, et urgente exitu, subtiliori terrentur metu. Unde Redemptor noster solutioni carnis appropinquans et membrorum suorum speciem servans, factus in agonia, coepit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum agonia peteret, qui in terris positus cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quamdam terroris et formidinis patimur, cum per solutionem carnis æterno iudicio propinquamus. Neque enim tunc cujuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc invenit quod in æternum mutare non possit.

CAP. LXXXV. — *Amice, ad quid venisti* (Matth. xxvi, 50)?

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 46.) Illos qui nobis adversantur amicos nominare debemus, sicut a Domino ipsi quoque traditori dicitur: *Amice, ad quid venisti?* Et dives qui interni igne exurit, Abraham filius vocatur, quia etsi per nos mali corrigi negligunt, dignum tamen est ut a nobis non ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate nominentur.

CAP. LXXXVI. — *Cum autem vidisset ancilla quædam ostiaria sedentem Petrum ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: Nunquid et tu ex discipulis es hominis istius? Negavit ille, et dixit: non sum* (Luc. xii, 56).

(Homil. 30, in Evang., n. 7 et 8.) Quales doctores

sanctæ Ecclesiæ ante adventum sancti Spiritus fuerint scimus, et post adventum illius cuius fortitudinis sint facti conspicimus. Certe ipse pastor Ecclesiæ et primus Apostolorum, ad cuius sacratissimum corpus sedemus, quantæ debilitatis quantæque formidinis fuerit ancilla ostiaria requisita dicat. Una enim mulieris voce percussus, dum mori timuit, vitam negavit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili cujusquam potestate, sed unius mancipii sola est prostratus interrogatione. Et quidem mancipium: ne sexus firmior terribilibus demonstraretur, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas, etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancilla tantummodo, sed ab ostiaria ancilla requisitus est. Ecce quam vilis est ad tentandum persona requisita, ut aperte proderetur quantum eum timoris infirmitas possideret qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret. Et pensandum quia comprehensum Petrus negavit in terra quem suspexit in latro confessus est in cruce. Sed vir iste tantæ formidinis

qualis post adventum sancti Spiritus existat audiamus. Fit conventus magistratus et seniorum, cæsis denuntiatur apostolis ne in nomine Jesu loqui debeant. Petrus auctoritate magna respondit: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Et rursum: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum; judicate. Non enim possumus, quæ vidimus et audivimus, non loqui. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii; quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v). Ecce gaudet Petrus in verberibus, qui quandoque in verbis timebat; et qui prius ancillæ vocem requisitus timuit, post adventum sancti Spiritus, vires principum casus premit. Considerandum vero nobis est cur omnipotens Deus eum quem cunctæ præferre disposuerat Ecclesiæ, ancillæ vocem pertimescere et seipsum permisit negare? Quod nimirum actum esse pietatis magnæ cognoscimus dispensatione, ut is qui futurus erat pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret qualiter aliis misereri debuisset. Prius itaque eum sibi ostendit, et tunc cæteris præposuit, ut ex infirmitate sua cognosceret quam misericorditer aliena infirma toleraret.

CAP. LXXXVII. — *Et conversus Dominus, respexit Petrum* (Luc. xxii, 61).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 30; lib. xxxii in Job, num. 40; in exposit. B. Job, lib. xxv, num. 28, 29.) Duobus modis a Domino peccator unusquisque respicitur, cum aut a peccato convertitur, aut pro peccato punitur. De respectu conversionis dicitur, *quia respexit Dominus Petrum, et recordatus est Petrus verbi quod dixerat Jesus, et egressus foras flevit amare.* Misericordia quippe Redemptoris insensibilitatis nostræ duritiam cum respicit, ad penitentiam emollit. Nequaquam enim post mortem liberat quem ante mortem ad veniam gratia non reformat. Hinc Psalmista ait: *Quoniam in sæculum misericordia ejus* (Psal. xvii, 1). Quia nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post presens sæculum justitia addicit. De respectu rursus ultionis dicitur: *Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum* (Psal. xxxiii, 17). Sciendum est autem quod omne peccatum tribus modis admittitur; nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et gravius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multo gravius studio quam infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccaverat, cum dicebat: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate* (I Tim. i, 13). Petrus vero infirmitate peccavit, quando omne in eo robur filii quod Domino perhibuit una vox puellæ concussit, et Deum quem corde tenuit voce denegavit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantia eo facilius tergitur, quo non studio perpetratur, Paulus qui ignoravit sciendo correxit, et Petrus motam et quasi arescentem jam radicem fidei lacrymis rigando solidavit. Si ergo fortasse

aliquis labitur in fide, Petrum aspiciat qui amare fleuit quod per infirmitatem timoris negaverat. Ex industria vero peccaverant illi de quibus ipse per se Magister dicebat: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. xv, 22).* Et paulo post: *Et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum.* Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem; sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio et deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerumque solet accidere, amare bonum, sed implere non posse; ex studio non peccare, est bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnunquam gravius est peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius est odisse justitiam quam non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Ecclesia qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur; et quæ ipsi facere negligunt etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt saltem in aliis amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appetent, facta ab aliis non odissent; sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, vivo tunc despiciunt, animadvertendo persequuntur. Sunt item quidam in Ecclesia qui bona quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est: *Servus nesciens voluntatem domini sui, et faciens digna plagis, vapulabit paucis. Et servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens juxta eam, plagis vapulabit multis (Luc. xii, 47);* impunitatem peccandi existimant remedium nesciunt. Qui nimirum sola superbæ caligine tenebescunt, et ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim est ignorantia, scire noluisse superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus humilitatis dominicæ facta et bene vivendi exempla opponuntur ab eo monstrata quæ cognoscant.

CAP. LXXXVIII. — *Interrogabat Jesum Herodes multis sermonibus: at ipse nihil ei respondebat (Luc. xiiii, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 55, et lib. xxii, num. 38.) Sancti viri cum audientibus prodere nequeunt, etiam despici tacentes volunt, ne de sua sapientia gloriantur ostentatione. Cumque prudenter aliquid dicunt, non suam gloriam, sed auditorum vitam quaerunt. Cum vero conspiciunt quia vitam auditorum loquendo lucrari non possunt, tacendo scientiam suam abcondunt. Ad imitandum quippe vitam Domini quasi ad quoddam nobis propositum signum currimus, qui pro redemptione nostra moriens in cruce, tenebris nostris mentibus lucem per lignum sicut lampas fudit. Hac nos lampade Joannes illuminari conspexerat, cum dicebat: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i, 9).* Hujus lampadis flammam Herodes explorare voluit, cum ejus miracula videre concupivit, sicut scriptum est: *Herodes, viso Jesu, gavisus est: erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quod audisset multa de illo, et sperabat signum aliquod ab eo videre fieri; ubi et subtiliter: Interrogabat autem eum multis sermonibus: at ipse nihil ei respondebat.* Lampas quippe ante ejus oculos nullo radio lucis emicuit, quia ei qui se non pie sed curiose quaesierat, nil de se mirabile ostendit. Inquisitus itaque Dominus tacuit, expectatus miracula exhibere contempsit, quia Herodem non profectum quaerere, sed scientiam vel signa mirari velle perspexit. Sese igitur in occultis retinens, apud se eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. Quia enim constantiter tacuit, ab Herode derisus et despectus exivit, sicut scriptum est: *Sprevit autem illum*

A *Herodes cum exercitu suo, et illius indutum veste alba.* Quod videlicet factum oportet nos audientes discere, ut quoties auditoris nostri nostra nolunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, et illorum culpa quæ erat esse non desinat, et nostra quæ non erat fiat.

CAP. LXXXIX. — *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (Luc. xiiii, 31)?*

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 5.) In Scriptura sacra, ligni nomine, aliquando crux, aliquando vir justus, aut injustus, aliquando vero incarnata Dei sapientia figuratur. Crux enim per lignum signatur, cum dicitur: *Mittamus lignum in panem ejus (J. rem. xi, 19).* Lignum quippe mittere in panem est dominico corpori crucem adhibere. Rursum ligni nomine vir justus, aut injustus exprimitur, sicut per prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus humiliavi lignum sublime, et exaltavi lignum humile (Ezech. xvii, 24);* quia juxta ejusdem Veritatis vocem: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, 11).* Rursum per lignum incarnata Dei Sapientia figuratur, sicut de ea scriptum est: *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam (Prov. iii, 18).* Et sicut ipsa ait: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (Luc. xiiii, 31)?* Se enim lignum viride, et nos aridum lignum dixit, quoniam ipse vim divinitatis in se habuit, nos vero, qui puri homines sumus, lignum aridum sumus.

CAP. XC. — *Postquam venerunt in locum qui vocatur Calvaria, ubi crucifixerunt Dominum Jesum et latrones, unum a dextris et alterum a sinistris (Luc. xxiii, 33).*

(Homil. 25, in Evang., n. 7 et 8.) Ecce, fratres charissimi, ad pœnam crucis Conditor noster sine culpa pro peccatoribus advenit; et pro humano genere, qui morti nihil debet per crucis supplicium occubuit; et inde antiquum hostem in æternum perculit unde salvare contra se manus persequentium temporaliter permisit; quod aperte Dominus beatus Job indicat, dicens: *Nunquid capies Leviathan hamo (Job xl, 19)?* In hamo esca ostenditur, aculeus occultatur. Leviathan igitur, id est antiquum serpentem diabolum, Pater omnipotens hamo cepit, quoniam ad mortem illius unigenitum Filium incarnatum misit, in quo et caro passibilis videri posset, et divinitas impassibilis videri non posset. Cumque in eo serpens iste per manus persequentium escam corporis momordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Pius autem eum in miraculis Deum cognoverat, sed de cognitione sua ad dubitationem cecidit, quando hunc passibilem vidit. Quasi hamus ergo sauces glutientis tenuit, dum in illo carnis esca patuit quem devorator appeteret, et divinitas tempore passionis latuit quæ necaret. In hamo ejus incarnationis captus est, quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis. Ibi quippe inerat humanitas quæ devorantem ad se duceret, ibi divinitas quæ perforaret, ibi aperta infirmitas quæ provocaret, ibi occulta virtus quæ raptoris faucem transigeret. In hamo igitur captus est, quoniam inde interiit unde momordit. Quos ergo jure tenebat mortales perdidit, quoniam eum in quo jus non habuit morte crucis appetere immortalem presumpsit. Ecce antiquus hostis ea quæ de humano genere ceperat spolia amisit, et supplantationis suæ victoriam, cum Redemptor noster in cruce moreretur, perdidit.

CAP. XCI. — *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34).*

(Homil. 27, in Evang., n. 2.) Una et summa est probatio charitatis, si et ipse diligit qui adversatur. Hinc est quod ipsa Veritas et crucis patibulum sustinet, et tamen ipis suis persecutoribus affectum dilectionis impendit, dum in cruce Patrem exorat pro eis. Quid ergo mirum si inimicos diligant discipuli dum vivunt, quando et tunc inimicos diligit Magister

cum occidit? Sciendum est autem quod absque iniquitate manus suæ Dominus ab inimicis cum occideretur pertulit, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*Isa. LIII*), et tamen crucis dolorem pro nostra redemptione toleravit. Qui solus præ omnibus ad Deum preces mundas habuit, qui in ipso dolore passionis pro persecutoribus exoravit, dicens: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*. Quid enim dici, et quid in prece mundius potest cogitari, quam cum et illis misericordia intercessionis impenditur a quibus dolor toleratur? Unde factum est ut Redemptoris nostri sanguinem quem persecutores sævienter fuderant postmodum credentes lamherent, eique Dei Filium esse prædicarent.

CAP. XCII. — *Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum (Luc. xxiii, 42)*.

(Lib. xviii in Job. num. 63, 64, 65.) Ad indignam mentem veniens Deus dignam sibi exhibet veniendo, et facit in ea meritum quod remuneret; qui hoc solum invenerat quod puniret. Libet inter hæc mentis oculos ad illum latronem reducere qui de fauce ascendit crucem, de cruce paradysum. Intueamur qualis ad patibulum venit, et a patibulo qualis abscessit. Venit reus fraterno sanguine, venit crucentus, sed interna gratia est in cruce mulatus. Et ille qui mortem fratri intulit, morientis Domini vitam prædicavit, dicens: *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum*. In cruce clavi manus ejus pedesque ligaverant, nihilque in eo a pœnis liberum nisi cor et lingua remanserant; inspirante Deo, totum illi obtulit, quod in se liberum invenit, ut juxta hoc quod scriptum est, corde crederet ad justitiam, ore confiteretur ad salutem (*Rom. xii*). In corde vero fidelium tres summo petere manere virtutes testatur apostolus dicens: *Nunc autem manent fides, spes, charitas (I Cor. xiii, 13)*; quis cunctas subita repletus gratia, et accepit latro, et servavit in cruce. Fidem namque habuit qui regnatum Dominum credidit, quem secum pariter morientem vidit. Spem habuit qui regni ejus altum postulavit, dicens: *Memento mihi cum veneris in regnum tuum*. Charitatem quoque in morte sua vivaciter tenuit, qui fratrem et latronem pro simili scelere morientem de iniquitate sua arguit, et ei vitam quam non cognoverat prædicavit, dicens: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit (Luc. xxiii, 40)*. Ille qui talis ad crucem venit ex culpa, ecce qualis a cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum quem videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant apostoli eum quem miracula viderant divina virtute facientem. Sed hi qui salvari hominem propriis viribus astruunt, eandem confessi nem homini ab ipsius esse virtute suspicant. Quod si ita esset, in Dei laude Psalmista non diceret: *Confessio et magnificentia opus ejus (Psal. cx, 3)*. Ab eo itaque accipimus recta confiteri a quo nobis et magna datur operari.

CAP. XCIII. — *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43)*.

(Homil. 20, in Evang., num. 15, et homil. 25, n. 10.) Præstat, fratres charissimi, magnam venie fiduciam latro ille venerabilis, qui non inde venerabilis, unde latro. Nam latro ex crudelitate, venerabilis ex confessione. Cogitate ergo cogitate, quam sint incomprehensibilia in omnipotente Domini misericordie viscera; latro iste crucentus manibus abstractus a fauce itineris, suspensus est in patibulo crucis. Ibi confessus, ibi sanatus est, ibi audire meruit: *Hodie mecum eris in paradiso*. Quid est hoc? quis tantam bonitatem Dei dicere, quis estimare sufficit? De ipsa pœna criminis pervenit ad premia virtutis. Si quis igitur contra proximum summi in malitia crudelitatis exarsit, aspiciat hunc latronem qui in ipso mortis articulo ad vitæ premia pœnitentia pervenit. Ab spei ergo certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, nulla quantitas frangat, quoniam omnipotens Deus, si ad

Deum toto corde consurgimus, spem venie reddet, et nobis per lamenta pœnitentiæ viam misericordie et pietatis aperiet.

CAP. XCIV. — *Una sabbati quibusdam mulieribus valde diluculo ad monume tum venientibus; ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti, qui dixerunt eis: Quid quæritis viventem cum mortuis? non est hic, sed surrexit (Luc. xxiv, 1 seq.)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 69.) Dei Filius idcirco inter nos homo factus est, ut non solum nos sanguine fuso redimeret, sed etiam ostenso exemplo commutaret. In conversione igitur nostra, et veniendo alia invenit, et vivendo alia docuit. Stabant enim omnes superba Adam stirpe progeniti prospera vitæ præsentis appetere, adversa devitare, opprobria fugere, gloriam sequi. Venit inter eos incarnatus Dominus adversa appetens, prospera spernens, opprobria amplectens, gloriam fugiens. Nam cum Judæi illum regem sibi constituere voluissent, fieri rex refugit; cum vero eum interficere molirentur, sponte ad crucis patibulum venit. Fugit ergo quod omnes appetunt, appetiit quod omnes fugiunt, fecit quod omnes mirarentur, ut et mortuus ipse resurgeret, et morte sua alios de morte resuscitaret. Duæ quippe vitæ sunt hominis in corpore consistentes, una ante mortem, alia post resurrectionem, quarum unam omnes agendo noverant, aliam nesciebant, et humanum genus soli huic quam noverat intendebat. Venit per carnem Dominus, et dum suscepit unam, alteram demonstravit, qua dum hanc nobis cognitam suscepit, illam que nobis est incognita ostendit. Moriendo quippe vitam exercuit quam tenemus, resurgendo aperuit quam quæramus; exemplo suo nos docens quod hæc vita quam ante mortem dominus non propter se sit amanda, sed propter alteram toleranda. Redemptor ergo noster suscepit mortem ne mori timeremus, ostendit resurrectionem ut nos surgere posse confidamus. Unde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnimodo desperaretur. Mortem igitur transitorie, id est ad triduum, contigit, atque in eam mortem quam contigit nequaquam sicut nos usque ad finem sæculi remanet. Dum ergo die tertio surrexit, quid in ejus corpore, id est in Ecclesia sequatur ostendit. Exemplo quippe monstravit quod promisit in premio; ut sicut ipsum resurrexisse fideles agnoscerent, ita in se ipsi in fine mundi resurrectionis præmia sperarent.

CAP. XCV. — *Duo ex discipulis ibant ipsa die in castellum, nomine Emmaus (Luc. xxiv, 13)*.

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 53; lib. i, in Job, num. 3.) Sancti apostoli in hoc Ecclesiæ corpore quasi dentes idcirco sunt positi, ut vitam carnalium correptione morerent, eamque a suæ pertinaciæ duritia confringant. Unde et primo apostolorum quasi denti in ejus corpore posito dicitur: *Macta et manduca (Act. x, 13)*. Sed dominicæ passionis tempore isti dentes præ timore mortis amiserunt morsum correptionis, amiserunt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimodæ operationis; ita ut duo ex illis ambulantes post ejus mortem et resurrectionem in via loquerentur ac dicerent: *Nos sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel (Luc. xxiv, 2)*. Confabulabantur adhuc de Domino, sed jam in illo nomine credebant; virtutem bonæ operationis amiserant, et sola de illo confabulationis verba retinebant. Perdiderunt morsum correptionis, et habebant mortuum locutionis: confabulari noverant, sed prædicare jam eum aut mordeæ infidelium vitia formidabant. Sciendum est autem in moris esse sacræ Scripturæ ut ipsi qui scribunt sic de se in illa quasi de aliis loquantur. Hinc Joannes dicit: *Discipulus ille quem diligebat Jesus (Joan. xix, 26)*. Hinc Lucas ait quod ambularent duo ex discipulis in via, Cleophas et alius; quem profecto alium dum tam studiose ta-

cuit, ut quidam dicunt, seipsum monstravit.

CAP. XCVI. — *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via (Luc. xxiv, 32)?*

(Homil. 7, in Evang. n. 5.) Omnes quos Spiritus sanctus repleverit, ardentem pariter et loquentem facit. Ideo sancti doctores, cum Deum amando prædicant, corda audientium inflammant. Nam et otiosus est sermo doctoris si præbere non valeat incendium amoris. Hoc doctrinæ incendium ab ipso Veritatis ore conceperant qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?* Exaudit quippe sermone animus inardescit, torporis frigus recedit. Fit in superno desiderio mens anxiosa, a concupi- centiis terrenis aliena; amor verus qui hanc repleverit fletibus cruciat, et quæ torpebat prius per desideria postmodum ardet per verba, et quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur.

CAP. XCVII. — *Stetit Jesus in medio eorum, et dixit eis: Pax vobis (Luc. xxiv, 36).*

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 8; Regul. pastor. part. iii, cap. 25.) Dominus et Redemptor noster quamvis occidi per passionem potuit, per resurrectionis tamen gloriam rursus ad vitam viriditatem venit: et per virtutem Dei extincta caro illius ad vitam rediit; juxta quod scriptum est: *Quem Deus suscitavit a mortuis (Act. iv, 10)*. Quia enim Deus Trinitas est, extinctam carnem unigeniti filii sancta Trinitas, id est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, resuscitavit. Resurrectionis vero suæ solemnitate celebrata, quibusdam projectionum accessibus innotuit incorruptio corporis quod resumpsit. Luca quippe attestante didicimus quod quibusdam in monumento se quaerentibus prius angelos misit, et rursum de se in via loquentibus ipse quidem, sed non cognoscendus, apparuit, qui post exhortationis moras se cognoscendum in fractione panis monstravit; ad extrenum vero repente ingrediens, non solum se cognoscibilem, sed etiam palpabilem præbuit. Præterea eadem ipsa Veritas quæ re, ante quos vellet roborare potuisset, ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent, ipso die quo cælos ascendit, postquam plene discipulis de virtute prædicationis instruxit, illico adiunxit: *Vos autem sedete in civitate, quoad usque induamini virtute ex alto (Luc. xxiv, 49)*. In civitate quippe condesemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius evagemur; ut cum virtute divina perfecte induimur, tunc quasi a nobismetipsis foras etiam alios instruentes exeamus. Quia igitur infirma gestabant adhuc corda discipuli in cognitione tanti mysterii, fuerant ista dispensatione nutriendi, ut paulisper aliquid quaerentibus invenirent, crescentes crescerent, et crescentes cognita robustius tenerent. Illa igitur apostolorum debilitas, quæ in morte Domini expavit et negavit, et negando aruit, per resurrectionis ejus gloriam rursum ad fidem irruit; et prædicatione ejus ab apostolis per Gentes diffusa (quia Judæorum perfidia despecta fuit) quoniam oculi carni potuit, ex resurrectione illius multiplicati longe lateque fideles creverunt.

CAP. XCVIII. — *Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum (Luc. xxiv, 44).*

(Homil. 24, in Evang. n. 2.) Hoc Dominus post resurrectionem suam suis dicit discipulis, et cum ipsis positus fatetur se non esse cum ipsis. Neque enim cum ipsis non erat, quibus præsens corporaliter apparebat, sed tamen jam se cum ipsis esse denegabat, a quorum mortali corpore carnis immortalitate distabat.

CAP. XCIX. — *Palpate et videte: quia spiritus carnis non habet (Luc. xxiv, 39).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 68, 74, 75.) Redemptor noster resurrectionem quam in se ostendit

adit nobis promisit, et eam in nobis quandoque est facturus, quia sui capitis gloriam membra sequuntur. Sed ecce resurrectionem audio, effectum tamen ejusdem resurrectionis exquiro. Credo namque quia resurrecturus sim, sed volo ut audiam qualis. Scien- dum quippe mihi est utrum in quodam alio subtili fortasse, vel aereo, an in eo quo morior corpore resurgam. Sed si in aereo corpore surrexero, jam ego non ero qui resurgo. Nam quomodo est vera resurrectio, si vera esse non poterit caro? Aperta ergo ratio suggerit quia si vera caro non fuerit, proculdubio resurrectio vera non erit. Hæc enim recte resurrectio dici non potest ubi non resurgit quod cecidit. Credendum est igitur quia nequaquam sicut Eutycius Constantinopolitanæ urbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, vantis aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentie, sed palpabile per veritatem naturæ. Unde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus et latera, palpanda ossa carnisque præbuit, dicens: *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*. Qui cum eodem Eutycio, in Constantinopolitana urbe positus, hoc evangelicæ veritatis testimonium protulisset, ait: Idcirco hoc Dominus fecit ut dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoveret. Cui inquam: Mira est res valde quam astruis, ut inde nobis dubietas surgat unde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest quam ut hoc nobis de ejus carne vera dubium fiat, per quod discipuli ejus ad fidem ab omni sunt dubietate parati? Si enim hoc non habuisset astruitur quod ostendit, unde fides discipulis ejus confirmata est inde nostra destruitur. Qui adjugebat etiam dicens: *Corpus palpabile habuit quod ostendit, sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino quod palpari potuit in subtilitatem est aliquam redactum*. Ad hæc ipse respondi dicens: *Scriptum est: Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi, 9)*. Si quid igitur in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam post resurrectionem Dominus rediit in mortem. Quod quis dicere vel stultus præsumat nisi qui veram carnis resurrectionem denegat? Tunc mihi objecit dicens, cum scriptum sit: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (I Cor. xv, 50)*; qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem? Cui inquam: In sacro eloquio aliter caro dicitur juxta naturam, et aliter juxta culpam vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Genes. ii, 23)*. Et *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14)*. De carne vero juxta culpam scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quod caro sunt (Genes. vi, 3)*. Et sicut Psalmista ait: *Memoratus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens (Psal. lxxvii, 39)*. Unde et discipulis Paulus dicebat: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu*. Neque enim in carne non erant quibus epistolas transmittibat, sed quia passionibus carnalium desideriorum vicebant, jam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus apostolus dicit: *Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (I Cor. xv, 50)*: carnem vult secundum culpam intelligi, non secundum naturam. Unde et mox quia carnem secundum culpam diceret ostendit subdicens: *Neque corruptio incorruptelam possedit*. In illa ergo cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionis desideria non erit, quia, devicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit. Quibus dictis, item Eutycius consentire se protinus respondit, sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat. Qui etiam in libello quem de resurrectione scripserat, Pauli quoque apostoli testimonium in dide-

rat dicentis : *Quod tu seminas , non rificatur , nisi prius moriatur : et quod seminas , non corpus quod futurum est , seminas , sed nudum granum (I Cor. xv , 36).* Hoc nimirum ostendere festinans , quia caro vel impalpabilis , vel ipsa non erit , dum sanctus apostolus , de resurrectionis agens gloria non corpus quod futurum est seminari dixerit ; sed ad hoc citius respondetur : Paulus Apostolus dicens : *sed ad hoc citius quod futurum est seminas , sed nudum granum* , hoc insinuat quod videmus , quia granum cum culmo et foliis nascitur quod sine culmo et foliis nascitur . Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis non dixit grano seminis deesse quod erat , sed adesse quod non erat ; iste autem dum verum corpus resurgere denegat , nequaquam dicit adesse quod deerat , sed deesse quod erat . Tunc itaque de hac re in longa contentione perducti , gravissima a nobis copimus simulatione resiliere , cum pie memorie Tiberius Constantinus imperator secreto me et illum suscipiens , quid inter nos discordiæ versaretur agnovit , et utriusque partis allegationem pensans , eundem librum quem de resurrectione scripserat , suis quoque allegationibus destruens , deliberavit ut flammis cremari debuisset . A quo ut egressi sumus , me ægritudo valida , eundem vero Eutycium ægritudo et mors protinus est secuta . Quo mortuo , quia pene nullus erat qui ejus dicta squeretur , dissimulavi cepta persequi , ne in favillas viderer verba jaculari . Dum tamen adhuc viveret , et ego val'dissimis febribus ægrotarem , quicumque noti mei ad eum salutationis causa pergabant , ut ex eorum relatione cognovi , ante eorum oculos pellem manus suæ tenebat dicens : *Confiteor*

A *quia omnes in hac carne resurgemus ; quod , sicut ipsi falebantur , omnino prius negare con-ueverat .* Sed nos isti postponentes , et Redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credentes , fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram , et eandem , et diversam : eandem per naturam , diversam per gloriam , eandem per veritatem , diversam per potentiam . Erit itaque spiritualis quia et incorruptibilis , erit palpabilis quia non amittet essentiali nature veracis . Sunt autem plerique qui post resurrectionem extremum esse iudicium verbotenus sciunt , sed agendo perverse testantur quia nesciunt . Qui enim hoc non formidat ut debet , neclum cognovit cum quanto turbine terroris adveniet . Si enim pensare tremendi pondus examinis nosset , iræ diem utique timendo præcaveret , et animadversionis districtæ sententiam priusquam appareat placaret . Vitari namque terror iudicis non nisi ante iudicium potest , modo non cernitur , sed precibus placatur . Cum vero in illo tremendo examine sederit , et videri potest , et placari jam non potest , quia facta pravorum , quæ diu sustinuit tacitus simul omnia reldet iratus . Unde necesse est nunc timere iudicem , cum necdum iudicium exercet , cum diu mala sustinet , cum adhuc mala tolerat que videt , ne cum semel manum in retributionem ultionis excusserit , tanto districtius in iudicio feriat , quanto aut iudicium diutius expectat Jesus Christus Dominus noster , qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum . Amen .

LIBER QUARTUS.

Expositio Evangelii secundum Joannem.

CAPUT PRIMUM. — *In principio erat Verbum , et Verbum erat apud Deum , et Deus erat Verbum . Hoc erat in principio apud Deum . Omnia per ipsum facta sunt : et sine ipso factum est nihil (Joan. i , 1).*

(In exposit. B. Job , lib. xxiii , num. 35 , 36 ; lib. xxxii , num. 7.) Deus Pater omnipotens Unigenitum consubstantiali sibi Filium genuit , sicut beato Job Helio subtiliter loquens , dicit : *Semel loquitur Deus , et secundo idipsum non repetit (Job. xxxiii , 14).* Hoc intelligi subtiliter potest , quod Pater unigenitum consubstantiali sibi Filium genuit . Loqui enim Dei est Verbum gennisse . Semel autem loqui est Verbum aliud præter Unigenitum non habere . Unde et apte subditur : *Et secundo idipsum non repetit* : quia videlicet hoc ipsum Verbum , id est Filium , non nisi unicum genuit . Hinc Joannes unum tantum Verbum expressit . Quod autem non ait : *In principio fuit Verbum , sed erat* , non videlicet præteritum absolute p-nens , liquet omnibus , quia Deo tempus nec præteritum congruit nec futurum . Tanto igitur in eo quodlibet tempus ponitur libere , quanto nullum licet vere . Neque enim quodlibet poterat dici libere , si saltem unum diceretur proprie . Inde itaque dici in Deo tempus aucter quodlibet licet , unde in eo dici proprie nullum licet . Verbum namque Pater sine tempore genuit . Et quis digne fari queat illam ineffabilem nativitatem , quod de æterno natus est coæternus , quod existens ante sæcula genuit æqualem , quod gignente natus posterior non est ? Que videlicet nos mirari possumus , sed intueri minime valemus ; illius vero nativitatis vim jam mirari posse aliquatenus videre est , sed quomodo videmus quod nequaquam comprehendimus ? Est autem quod de carni usu trahere al sensum spiritus debemus . Nam si quis in tenebris clausis oculis jaceat , et ante eum subitum lucernæ lumen erumpat , clausi ejus oculi ipso adventu luminis feriantur ut patescant . Cur ergo turbati sunt si nihil clausi viderunt , nec tamen per-

C *fectum aliquid fuit quod videre clausi potuerunt ?* Nam si perfecte totum viderent , cur aperti quærent quod viderent ? Sic itaque , sic sumus , cum de incomprehensibili nativitate intueri aliquid conamur . Eo ipso enim quod admirationis fulgore percussus animus , et quasi videt quod videri non valet , velut in tenebris positus , vim lucis oculis clausis videt ; divinæ quippe naturæ secreta admiratio non facile occupatis per terrena desideria mentibus innotescit . Sed aptissime dixit : *Erat* , aliquid perfecti et præsentis involvens , quia unigenitus Filius , idem Verbum Patris , et perfectione natus dicitur , et pro æternitate semper nasci prohibetur . In eo enim quod perfectum Verbum genuit , et locus est Pater , in eo quod semper gignit utique loquitur , quamvis hoc quod perfectum diximus proprie non dicamus ; neque enim quod factum non est proprie dicitur esse perfectum , sed ejus plenitudinem per quamdam angustiam nostræ locutionis exprimimus . Solerter autem intueendum est quod quedam similitudines de insensatis rebus aliquando dicantur in Deo propter effectum operis , aliquando autem ad indicandam ejus substantiam majestatis . Nam cum in Deo oculus , scapulae , pes nominantur , effectus quidam operatio is ostenditur . Cum vero manus , brachium , dextera , vox , vel verbum in Deo dicitur , per hæc vocabula consubstantialis ei Filius demonstratur . Ipse quippe manus est et dextera , de cuius ascensione per M ysen Pater loquitur , dicens : *Tollam in cælum manum meam , et jurabo per dexteram meam (Deut. xxxi , 40).* Ipse brachium de quo propheta ait : *Et brachium Domini cui revelatum est (Isa. lxi , 1) ?* Ipse vox et verbum , quia eum Pater gignendo dixit , et de quo Joannes scripsit : *In principio erat Verbum , et Verbum erat apud Deum , et Deus erat Verbum .* Per quod Verbum fecisse Patrem omnia David asserit , dicens : *Dixit , et facta sunt (Psal. xxxii , 9).*

CAP. II. — *Ecce Agnus Dei (Joan. i , 29).* (Homi. 1 , in Ezech. , v. 5.) Aliquando prophetiæ

spiritus ex presenti animum tangit, et ex futuro non tangit, sicut Joannes venientem videns Dominum ait: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Sed cum jam moriturus esset, missis discipulis, requirebat, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus* (Math. xi, 3)? In quibus verbis ostenditur quia in terris quidem venisse Redemptorem noverat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet dubitabat. Ex presenti ergo prophetice spiritu tactus fuerat, qui humanitatem Mediatoris videns et divinitatem ejus intelligens, confitebatur Agnum qui peccata mundi tolleret; sed tactus ex futuro non fuerat, quia adventum illius in inferno neciebat.

CAP. III.— *Super quem videris Spiritum descendentem et manentem* (Joan. i, 33).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 50, 91, 92.) Dona sancti Spiritus prophetice scilicet, genera linguarum, et virtutes curationum non semper eodem modo sunt in mente eorum quibus dantur, quoniam ne se meis in presumptione elevet, utiliter aliquando subtrahuntur. Unde bene in Evangelio scriptum est: *Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est qui baptizat*. In cunctis fideibus Spiritus venit, sed in solo Mediatore singulariter permanet, quia ejus humanitatem nunquam deseruit ex cujus divinitate procedit. In illo igitur manet qui solus et omnia et semper potest. Nam fideles qui hunc accipiunt, cum signorum dona habere semper ut volunt non possunt, hunc se accepisse quia in transitu ostensione testantur. Sed cum rursus de eodem Spiritu Veritatis ore discipulis dicitur: *Apud eos manebit, et in vobis erit, quid est quod divina voce Mediatoris signum hoc eadem sancti Spiritus mansio declaratur, cum dicitur: Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum?* Si igitur juxta Magistri vocem et in discipulis manet, quomodo singulare jam signum erit quod in Mediatore permanet? Quod tamen citius cognoscimus, si dona eodem Spiritu discernamus. Alia namque sunt dona illius, sine quibus ad vitam nequaquam pertingitur, alia quibus vite sanctitas pro aliorum utilitate declaratur. Mansuetudo namque, humilitas, patientia, fides, spes, caritas, dona ejus sunt, sed ea sine quibus ad vitam homines pervenire nequaquam possunt. Prophetice autem, virtus curationum, genera linguarum, interpretatio sermonum, dona ejus sunt, sed que virtutis ejus presentiam pro correctione intuitum ostendunt. In his igitur donis, sine quibus ad vitam perveniri non potest, Spiritus sanctus sive in predicatoribus suis, seu in electis omnibus semper manet; in illis autem quibus per ostensionem illius non nostra vita servatur, sed aliorum queritur, nequaquam in predicatoribus semper permanet, quia semper quidem eorum cordi ad bene vivendum presidet, nec tamen per eos virtutum signa semper ostendit, sed aliquando se eis a signorum ostensionibus subtrahit, ut eo humiliter virtutes ejus habeantur, quo habitare teneri non possunt. Mediator autem Dei et hominum, homo Christus Jesus, in cunctis eum et semper et continue habet presentem, quia et ex illo idem Spiritus per substantiam profertur. Recte ergo et cum in sanctis predicatoribus manet, in Mediatore singulariter manere perhibetur, quia in istis per gratiam manet ad aliquid, in illo autem per substantiam manet ad cuncta. Sicut enim corpus nostrum sensum tantummodo tactus agnoscit, caput autem corporis usum simul omnium quique sensum possidet, ut videat, audiat, gustet, odoretur, tangat, ita membra superni capitis in quibusdam virtutibus emittant, ipsum vero caput in cunctis virtutibus flagrat. Dissimiliter et ego Spiritus in illo manet a quo per naturam nunquam recedit. Dona vero ejus, quibus ad vitam tenditur, sine periculo amitti non possunt; dona autem quibus vite sanctitas demonstratur plerumque, ut dictum est, sine dispendio subtrahuntur. Illa ergo pro nostra

A eruditione tenenda sunt, hæc pro alienis profectibus exquirenda. In illis nos terreat formido ne percant, in istis autem ad tempus aliquando sublati consolentur humilitas, quia ad elevationem mentem fortasse sublevant. Cum igitur concessa nobis virtutum signa subtrahuntur, tunc vere ostendimus quoniam accepta recte tenuimus, cum profecto acquanimiter ad momentum sublata toleramus.

CAP. IV.— *Vidit Jesus Nathanaelem venientem ad se, et dicit de eo: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est* (Joan. i, 47).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 52.) Unigenitus Dei Filius ad redemptionem nostram veniens, et suos contra mundi superbiam predicatorum mittens, relictis sapientibus insipientes, relictis fortibus debiles, relictis divitibus pauperes elegit, et predicat res infirmos abjectosque, qui potentes quoque et fideles populos colligerent, habere studuit. Hinc est quod Nathanaelem laudat, nec tamen in sorte predicantium numerat, quia ad predicandum cum tales venire debuerant qui de laude propria nil habebant, ut tanto solidius veritatis cognosceretur esse quod agerent, quanto et aperte cernebatur quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Ut ergo mira potentia per predicatorum linguas claresceret, prius mirabilius actum est ut eorundem predicantium meritum nullum esset. Quod autem Nathanaeli dicitur, *unde me nosti?* respondit Jesus: *Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te* (Ibid. v. 48): sciendum quod videre ibi ponitur pro eligere. *Sub ficu vidi te*, id est positum te sub umbra Legis elegi.

CAP. V.— *Implete hydrias aqua* (Joan. ii, 7).

(Hom. 6, lib. i, in Ezech. n. 7.) Præcepta sacre Scripturæ quæ perfectioribus spiritualiter dicuntur, infirmis juxta litteram congruunt; et ipsa quæ parvuli juxta litteram intelligunt docti per spirituale intelligentiam altius percipiunt. Quem non parvulorum ipsa evangelica historia in miraculi operatione reficiat, quod hydrias vacuas Dominus aqua impleri præcepit, eandemque aquam protinus in vinum vertit? Sed cum hæc ingenio vigilantiores audiunt, et sacram historiam credendo venerantur, et quid interiori innuat requirunt. Qui enim mutare aquam in vinum potuit, etiam vacuas hydrias vino statim replere valuit. Sed impleri hydrias jubet aqua, quia per sacram lectionis historiam corda nostra prius sunt replenda. Et aquam nobis in vinum vertit, quando ipsa historia per allegoria mysterium in spirituale nobis intelligentiam commutatur. Sacra igitur Scriptura parvulis humiliter sermone concurdat, et tamen magis spiritali infundens eos altius levat.

CAP. VI.— *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto* (Joan. iii, 5).

(In exposit. B. Job, lib. iv, in præfat. prævia; lib. ix, n. 52.) Nonnulli prius a presenti luce subtrahuntur quam ad promerenda bona, maleve merita vite activæ perveniant. Quos quia a culpa originis sacramenta salutis non liberant, et hic ex propria nil egerunt, et ad tormenta æterna perveniunt. Quisquis enim regenerationis unda non solvitur, reatu primi vinculi ligatus tenetur; quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierant mysterium circumcisionis. Nam quia unusquisque cum primi parentis cum pa concipitur, Propheta testatur, dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum* (Psal. L, 7). Et quia is quem salutis unda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, aperte per semetipsam Veritas perhibet, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non habebit vitam æternam*. Perperam igitur tormenta percipiunt etiam qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. *Non est enim mundus in conspectu Dei, nec unius*

dici infans super terram; et qui nullum proprium A
adjungit, ex solo originali peccato damnatur. Sub
divina quippe restrictione justum est ut propago
mortalis, velut fructuosus arbor, etiam in ramis ser-
vet amantidinem quam traxit ex radice.

CAP. VII.—*Spiritus ubi vult spirat* (Joan. iii, 8).

(In exposit. B. Job, l. b. xxvii, num. 41.) Cum
peccatorum incuria negligentiaque torpentem res-
pectus divinæ gratiæ subito pavore percusserit,
excitat ipsam vocem supervenientis Spiritus quæ se
in aurem cordis insinuat, nec ipsa mens quæ per
hanc illustrata fuerit investigat. Pensare enim non
valet invisibilis virtus quibus sibi meatibus influat,
quibus ad se modis veniat, quibus recedat; unde
bene per Joannem dicitur: *Spiritus ubi vult spirat,*
et vocem ejus audis, sed non scis unde veniat, et quo
vadat. Vox Domini auditur, cum gratiæ ejus aspiratio
mente concipitur, cum insensibilitas occultæ surdi-
tatis rumpitur, et cor ad studium summi amoris
excitatio virtutis intimæ clamore penetratur. Vocem
enim Spiritus audire est vim compunctionis intimæ
in amore invisibilis Conditoris assurgere; sed nemo
scit unde veniat, quia ignoratur per ora prædican-
tium quibus se ad nos occasionibus funtat. Et nemo
scit quo vadat, quia cum unam prædicationem multi
audiunt, intelligi proculdubio non potest quem dese-
rens abiciat, et cujus ingrediens corde requiescat.
Una quippe res foris agitur, sed non per hanc uno
modo intuentium corda penetrantur, quia qui invisibilis
visibilia modificat, in humanis cordibus cau-
sarum semina incomprehensibiliter plantat. Hinc est
quod resuscitato Lazaro, multi crediderunt, sed tamen
Judeorum plurimi ad persecutionis zelum ex
hac ipsa resuscitatione commoti sunt (Joan. xi).
Unum igitur hincque miraculum quod aliis lumen
fidei præbuit, alios per invidiæ tenebras a lumine
mentis excecavit. Hinc est quod uterque latro et
eamdem et suæ morti similem mortem Redemptoris
vidit, sed cum superbiendo alter contumeliis lace-
sere non timuit quem timendo alter honoravit; et in
una re una utriusque cogitatio non fuit, quia hanc
internus arbiter invisibiliter modificando distinxit.
Modi igitur occultæ aspirationis non tra cogitatione
nequeunt comprehendi, et aspiratio divinæ gratiæ
quibus modis se infundat nequaquam ipsius acie
mentis comprehenditur, cujus ad melius intentio
commutatur.

CAP. VIII.—*Nemo ascendit in cælum, nisi qui de*
cælo descendit (Joan. iii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, n. 29, 30.) Domi-
nus noster Jesus Christus, qui propter nos minor
angelis existit, æquales nos angelis virtute suæ mi-
norationis fecit. Unde et moriendo docuit mortem
non metui, resurgendo de vita confidi, ascendendo
de cælestis patriæ hæreditate gloriari, ut quo caput
præisse conspiciunt, illuc se subsequi et membra
gratulentur. Unde bene ab eodem nostro capite di-
citur: *Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et*
agglutinantur (Matth. xxiv, 28); unde Paulus dicit: *Scimus*
enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitati-
onis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus,
domum non manufactam, æternam in cælis
(II Cor. v, 4). Sed si nos quoque, qui editi sumus
in terra, cælum conscendimus, ubi est quod rursus
Veritas dicit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de*
cælo descendit filius hominis qui est in cælo. Cui ni-
mirum sententiæ statim obviat quod hæc eadem
Veritas dicit: *Patet, volo ut ubi ego sum, et illi sint*
meum (Joan. xvii, 24). Quod sibi in verbis suis non
discrepat, sed ad inquirenda hæc quasi discordantia
studium nostræ mentis inflamat. Omnes enim nos
quia in ejus fide nati sumus ejus proculdubio corpus
exi-timus. Quia igitur mixta dispensatione pietatis
membrorum suorum caput Dominus factus est, repul-
sa reproborum multitudo, solus est etiam nobiscum.
Nemo ergo ascendit in cælum, nisi qui
descendit de cælo filius hominis qui est in cælo,

quia dum nos unum cum illo jam facti sumus, unde
solus venit in se, illic solus redit etiam in nobis. Et
is qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascen-
dit, quia qui divinitate super omnia permanet, huma-
nitatis suæ compage se quotidie ad cælos trahit. Non
ergo se desperet humana fragilitas, Unigeniti sangui-
nem consideret, et in pretio suo conspiciat quam
magna est quæ tanti valet. Perpendat sollicite quo
caput præcessit, et quo ad vivendum præceptis
astringitur, ad sperandum exemp'o roboretur. Con-
fidat cælos, speret supernam patriam, angelorum se
sociam sciat, et in suo capite se prælatam etiam
angelis gaudeat.

CAP. IX.—*Pater non judicat quemquam, sed omne*
judicium dedit Filio (Joan. v, 22).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 41.) Sicut
adhuc timentis populo lex est transmis-a per servum,
sic diligentibus filiis Evangelii gratia est collata per
Dominum. Ipse quippe ad redemptionem nostram
veniens, Novum nobis Testamentum condidit, sed
de ejusdem nos Testamenti mandato discutiens,
quandoque etiam judex venit. Erit ergo tunc auctor
judicii qui nunc est Conditor Evangelii, ut tunc
districtus exigat quod modo mansuetus jubet et imperat.
Sic namque quotidie conspiciamus quod magis-
tri pueris elementa litterarum blandientes imponunt,
sed hæc ab eis sævientes exigunt, et quæ dant
cum mansuetudine exquirunt cum verberare. Blanda
namque nunc consonant eloquii divini mandata, sed
erunt aspera in actione sentienda. Mansueta modo
est admonitio vocantis, sed tunc districta ventura
est justitia Judicis, eo quod certum est quia nil vel
minimi mandati in discussione prætereat, quo vide-
licet constat quia ipse dedit Evangelium qui judicat.
Hinc est quod ipsa per se Veritas dicit: *Pater non*
judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.

CAP. X.—*Qui habet sponsam, sponsus est* (Joan. iii,
29).

(Homil. 20, in Evang., n. 4, 5.) Beati Joannis
Baptiste esse sponsam populi sanctam Ecclesiam
credebant, qui hunc quia Christus esset existima-
bant. Sed ipse ait: *Qui habet sponsam, Sponsus*
est: amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gau-
dio gaudet propter vocem sponsi; hoc autem gaudium
meum impletum est. Ac si diceret: Ego Sponsus non
sum, sed amicus Sponsi sum. Nec propter vocem
suam, sed in Sponsi voce gaudere se perhibebat,
quia non ideo lætabatur in corde, quoniam humiliter
a populis audiebatur loquens, sed quia ipse Veritatis
vocem audiebat intus ut loqueretur foris. Quod bene
gaudium impletum dicit, quia qui quis de sua voce
gaudet, plenum gaudium non habet, a quo et subdi-
tur: *Illum oportet crescere, me autem minui* (Joan.
iii, 31). Qua in re quærendum est in quo Christus
crevit, in quo minutus est Joannes, nisi quod popu-
lus Joannis abstinentiam videns, remotum huic ab
hominibus e-se conspiciens, cum esse Christum pu-
tabat: Christum vero cum publicanis comedentem,
inter peccatores ambulantem intuens, eum non Chris-
tum, sed prophetam esse credebatur. Sed dum per
accessum temporis et Christus, qui propheta esse
putabatur, Christus agnitus est, et Joannes, qui
Christus esse credebatur propheta esse innotuit, im-
pletum est quod de Christo suo præcursor prædixit:
Illum oportet crescere, me autem minui. In astima-
tione quippe populi, et Christus crevit quia agnitus
est quod erat, et Joannes decrevit quia cessavit dici
quod non erat.

CAP. XI.—*Non quero voluntatem meam, sed volun-*
tatem ejus qui misit me Patris (Joan. v, 30).

(Regul. pastor. part. iii, cap. 18.) Pertinaces plus
de se quam sint partium, et itcirco alienis consiliis
non acquiescunt. Nisi enim meliores se cæteris a sti-
marent, nequaquam cunctorum consilia suæ deli-
berationi postponderent. Pertinacia quippe generatur
ex superbia; pertinaces igitur elationem suæ cogit-

tionis agnoscant, et semetipsos vincere studeant, ne dum aliorum rectis suasionibus foras superari despiciunt, intus a superbia captivi teneantur. Solenter etiam aspiciant quia filius hominis, cui una semper cum Patre voluntas est, ut exemplum nobis frangendi nostram voluntatem præberet, dicit: *Non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*. Qui ut hujus adhuc virtutis gratiam commendaret, servaturum se hoc in extremo judicio præmisit, dicens: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio, judico*. Qua itaque conscientia dedignatur homo alienæ voluntati acquiescere, quando Dei atque hominis filius cum virtutis suæ gloriam venit ostendere, testatur se non a semetipso judicare?

CAP. XII. — *Jesus cum cognovisset quia venturi essent, ut raperent eum, etc. (Joan. vi, 15).*

(Regul. pastor. part. 1, cap. 3.) Ne temerare sacra regimina quisquis impar est audeat, et per concupiscentiam culminis ducatum suscipiat perditionis, Jacobus pie prohibet, dicens: *Nolite plures magistri fieri, fratres mei (Jac. iii, 1)*. Hinc ipse Dei hominumque Mediator regnum percipere vitavit in terris qui, supernorum spirituum quoque scientiam sensumque transcendens, ante sæcula regnat in cælis. Scriptum quippe est: *Jesus cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit in montem ipse solus*. Quis enim hominibus principari tam sine culpa potuisset, quam is qui nimirum hos regeret quos ipse creaverat? Sed quoniam idcirco in carne apparuit ut non solum nos per passionem redimeret, verum etiam per conversationem doceret, exemplum se sequentibus præbens, rex fieri noluit. Ad crucis vero patibulum sponte pervenit, oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probosæ mortis appetiit, ut membra ejus videlicet discerent favores mundi fugere, ter ores minime timere, pro veritate adversa diligere, pro pera formidando declinare, quia et ista sæpe per tumorem cor inquinant, et illa per dolorem purgant: in istis se animus erigit, in illis autem, etiam quando se exeret, sternit; in istis sese homo obliviscitur, in illis vero ad sui memoriam nolens etiam coactusque revocatur.

CAP. XIII. — *Queritis me, quia manducastis de panibus (Joan. vi, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 49.) In Scriptura sacra panis aliquando ipse Dominus accipitur, sicut ipse in Evangelio dicit: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi (Joan. vi, 51)*. Aliquando per panem gratia doni spiritualis accipitur, sicut de sancta Ecclesia per David Dominus dicit: *Pauperes ejus saturabo panibus (Psal. cxxxii, 15)*; quia in illo positæ mentes humilium spiritualium implent refectione donorum. Aliquando per panem subsistunt vitæ præsentis accipitur, sicut ipse in Evangelio Dominus turbis se sequentibus dicit: *Queritis me, non quia vidistis signa: sed quia manducastis de panibus, et saturati estis*. De septem enim panibus fuerant satiati. Et per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detesta ut, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non in eisdem ordinibus merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt, nec cogitant quid vivendo imitari debeant, sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominum sequi est de sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse. Et non pro signis Dominum, sed pro panibus querere est ad religionis officium non pro virtutibus augendis, sed pro requirendis subsidiis inhiare.

CAP. XIV. — *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras (Joan. vi, 17).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 12.) Obedientia sola vitæ est quæ vires ceteras menti inserit insertasque custodit. Unde et primus homo præceptum quod servaret accepit, cui si se vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinem siue labore

perveniret. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras: quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*. Quid enim, si suam faceret, eos qui ad se veniunt repulisset? Quis autem nesciat quod voluntas Filii a Patris voluntate non discrepet? Sed quoniam primus homo, quia suam voluntatem facere voluit, a paradisi gaudio exivit secundus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se Patris et non suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam, sed Patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt foras non ejicit quia, dum exemplo suo nos obedientiæ subjicit viam nobis egressionis claudit. Hinc rursus ait: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio, judico (Joan. v, 30)*. Nobis quippe obedientia usque ad mortem servanda præcipitur. Ipse autem si sicut audit, judicat, tunc quoque obelit cum judex venit. Ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laborio-a appareat, Redemptor nos ter indicat quia hanc etiam cum judex venerit servat. Non ergo mirum si peccator homo obedientiæ in præsentis vitæ brevitate se subjicit, quando hanc Mediator Dei et hominum et cum obedientes remunerat non relinquit.

CAP. XV. — *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 5; lib. xi, num. 14; homil. 10, in Ezech., n. 6; in exposit. B. Job, lib. xii, num. 8.) Beatus Job dicit de Domino quod in petris rivos excidit, id est in duris gentium cordibus fluvios prædicationis aperuit, sicut per Prophetam quoque de irriganda dicitur ariditate gentili-um: *Posuit desertum in stagnum aquæ, et terram sine aqua in exitus aquarum (Psal. clx, 30)*; atque in Evangelio promittit Dominus, dicens: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, quod promissum tunc audivimus. Ecce enim in sanctis prædicatoribus et non ex Judæa progenitis per cunctam Ecclesiam in toto orbe diffusam, fluenta mandatorum cælestium ubertim manant ore gentili-um, quia cum in petris rivos aperuit, ex duris quoque cordibus fluvius sanctæ prædicationis emanavit. Per aquam enim aliquando scientia prædicationis accipitur, juxta quod scriptum est: *Aqua profunda, verba ex ore viri: et torrens redundans, fons sapientiæ*. In verbis quoque sacri eloquii nonnunquam venter pro mente poni consuevit. Quia igitur de mente fidelium sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ flumina decurrunt. Per aquam quoque nonnunquam sancti Spiritus irrigatio, vel gratia, vel infusio solet designari, sicut scriptum est: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum (Joan. iv, 13)*. Item Dominus dicit: *Flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus: ubi evangelista secutus adjunxit: Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum*.

CAP. XVI. — *Qui sine peccato est vestrum, primus in illum lapidem mittat (Joan. viii, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 33, 34; lib. i, num. 16.) Contra nosmetipsos cogitandum erigi debemus, ut, mala propria recognoscentes, districta nosmetipsos ultione poenitentiae feriamus, et nullis erga cogitationum illecebras blandimentis inclinantes, nequaquam nobis in peccatis parcamus. Qui si districte nosra prius in nobis mala inspicimus, justum quoque est ut etiam contra aliena mala ut illic erigamur, ut ea que in nobis puniunt, etiam in aliis redarguendo superemus. Sed hanc corrigendi erectionem maius sciunt, quia sese relinquunt et bonos impetunt sibi que se intra conscientiam suam molitio a luctu ionis blandæ inenitantes, contra bonorum vitam restrictione asperitatis eriguntur; semetipsos redarguendos relinquentes, alios districtis sententiis increpant. Qui vero semetipsos prius non judicat, quid in alio rectum judicet ignorat. Et si novit for-

tasse per auditum quod rectum iudicare debeat, recte tamen aliena merita iudicare non valet, cui conscientia innocentiae propriae nullam iudicii regulam praebet. Hinc est enim quod quibusdam insidiantibus et puniendam adulteram deducuntibus dicitur: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*; ad aliena quippe punientia peccata ibant, et sua reliquerant; revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant et tunc aliena reprehendant. Ordo quippe corrigendi iste est ut primum contra nos, et postinodum contra malos corrigendos erigamur, nam qui contra bonos erigitur, per superbiam inflatur. Considerandum est autem quod incarnatus Dominus simplicitatem cum rectitudine tenuit, quia nec in mansuetudine distractionem iustitiae, nec rursus in distractione iustitiae virtutem mansuetudinis amisit. Unde cum quidam, ut praedictum est, adultera deducta hunc voluissent tentare, ut in culpam aut immansuetudinis aut iniustitiae laberetur, ad utraque respondit, dicens: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*. Dat simplicitatem mansuetudinis, qui sine peccato est: dat zelum iustitiae, primus in illam lapidem mittat. Plerumque autem nos cum iustitiae rectitudinem exsequimur, mansuetudinem relinquimus; et cum mansuetudinem servare cupimus, iustitiae rectitudinem declinamus.

CAP. XVII. — *Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur (Joan. ix, 2)?*

(In exposit. B. Job, praefat., num. 12.) Percussio-nem diversa sunt genera. Alia namque est percussio qua peccator percuitur, ut sine retractatione puniatur; alia qua peccator percuitur ut corrigatur; alia qua nonnunquam quisque percuitur, non ut praeterita corrigat, sed ne ventura committat; alia qua plerumque percuitur, per quam nec praeterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur. Sed dum inopinata salus percussio-nem sequitur, salvantis virtus cognita ardentius amatur; cumque innoxius flagello atteritur, ei per patientiam m-ritorum summa cumulatur. Aliquando enim peccator percuitur, ut absque retractatione puniatur, sicut perituræ Judee dicitur: *Plaga inimici percussit te castigatione crudeli (Jerem. xxx, 14)*. Et rursus: *Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus (Ibid. xv)*. Aliquando peccator percuitur ut corrigatur, sicut cuidam in Evangelio dicitur: *Ecce sanus factus es: jam non peccare, ne tibi deterius aliquid contingat (Joan. v, 14)*. Verba enim salvantis indicant quia peccata praecedente habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro praeterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur; quod aperte Paulus de semetipso testatur, dicens: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus Satanæ qui me colaphizat (I Cor. xii, 7)*. Qui enim non ait, *quis extulit*, sed, *ne extollat*, aperte indicat quod ex illa percussione ne eveniat compescitur, non autem quæ evenit culpa purgatur. Nonnunquam vero quisque nec pro praeterita, nec pro futura iniquitate percuitur, sed ut sola divinae virtutis potentia ex amputata percussione monstretur. Unde cum Domino de caeco nato diceretur: *Hic peccavit, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur?* Respondit, dicens: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei*. In qua manifestatione quid agitur, nisi ut ex flagello m-ritorum virtus augeatur? Cum enim nulli praeterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo generatur.

CAP. XVIII. — *Lutum fecit ex sputo Dominus, et limavit super oculos meos (Joan. ix, 6)*.

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 49; Homil. 10, in Ezech., n. 6.) Salva in nos ex capite delabitur, ab ore vero ad ventrem ducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum nisi divinitas, per quam existendi principium sumimus ut creatura sinus? Paulo attestante, qui ait: *Caput viri, Christus; caput*

Autem Christi, Deus (I Cor. xi, 3). Quid autem venter noster est nisi mens quæ dum cibum suum supernum, videlicet intellectum, suscipit, reflecta proculdubio omnium membra actionum regit? Nisi enim sacra eloquia aliquando mentem nomine ventris exprimerent, Salomon utique non dixisset: *Lucerna Domini spiraculum hominis: quæ investigat omnia secreta ventris (Prov. xx, 27)*. Quia nimirum dum nos gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostræ nobis absconsa manifestat. Hinc etiam per Jeremiam dicitur: *Ventrem meum, ventrem meum doleo (Jerem. iv, 19)*. Quod quia de spirituali et non corporeo ventre dixerat, subjungit: *Et sensus cordis mei conturbati sunt*. Neque enim ad salutem populi pertinebat, si propheta ventrem corporeum se dolere prædicaret. Sed ventrem doluit, quia mentis afflictionem sensit. Sed cur exemplum prophetae proferimus, cum testimonium Domini apertius habeamus? Et necesse est ut cum per semetipsum Veritas loquitur, propheta taceat, quia lucerna claritatem non habet in sole, ait enim: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura: Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38)*. Quia enim de mente fidelium sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ flumina decurrunt. Quid autem salivæ nomine nisi sapor intimæ contemplationis accipitur, quæ adhuc in hac vita nos positos vix gustus revelationis tangit? Unde et Re-lemptor veniens salivam luto mi cuit, et caeci nati oculos reparavit; quia superna gratia carnealem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, et ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quem a paradisi gaudiis expulsum in hac jam exsilio natura edidit, quasi a natalitate homo sine oculis processit.

CAP. XIX. — *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. iii, 34)*.

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 71.) Quisquis se pravo desiderio subicit, iniquitatis dominio dum tum libera mentis colla supponit. Sed huic dominio contralicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat reluctamur; cum consuetudini violenter resistimus, et desideria perversa calcantes, contra hanc jus nobis libertatis ingenitæ vindicamus; cum culpam penitendo percuitimus, et maculas sordium fluitibus lavamus. Plerumque autem jam mens quideam quod se perv-rse meminisset egisse, deplorans, jam prava acta non solum deserit, sed amarissimis etiam lamentis punit, et tamen adhuc se perfecte in securitatem non erigit. Nam quam prava commiserit meminit, sed an commissa digne desleverit nescit, ac ne culpæ immanitas modum penitentiae transeat metuit. Et plerumque culpam veritas jam relaxat, sed afflicta mens inter spem et formidinem adhuc de venia, dum valde sibi est sollicita, formidat, quia justus iudex veniens quid de perpetratis reperit, quid relaxet, ignorat. Servus ergo jam fugit in hac vita Dominum, sed liber non est, quia peccatum suum homo jam corrigendo et penitendo deserit, sed tamen adhuc districtum iudicem de ejus retributione pertimescit. In alia ergo vita servus a Domino liber erit, ubi jam de peccati venia dubietas non erit, ubi jam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit, ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia liber exultat.

CAP. XX. — *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis (Joan. xiii, 36)*.

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 72.) Aeterna Dei sapientia ad redimendum genus humanum, non sanctos angelos, non justos homines misit, sed in manifestatione visionis per semetipsam venit. Nullus qui, pe angelorum, nullus iustorum hominum missus est, ut humanum genus a culpa redimeretur, quia per Creatorem necesse erat ut creatura Dei liberaretur, sicut ipsa Veritas dicit: *Si vos Filius liberave-*

rit, vere liberi eritis. Quoniam igitur æterna Dei sapientia, cum Patre manens per sæcula, in fine sæculorum erat incarnanda, ad hoc homines justi et sancti sunt missi, ut in cordibus hominum viam huic sapientiæ prædicando præpararent, qui nisi se servos lujus sapientiæ cognoscerent, sancti nullatenus esse potuissent. Quia enim certum erat quod per accessum temporum deficientis sæculi languores excrescerent, actum est ut æterna Dei sapientia per semetipsum in fine sæculorum veniret ad grandem hunc et nimiam infirmitatis ægrotum, id est per totum mundum jacentis languidum genus humanum; ut transmissis prius prædicatoribus quasi quibusdam visitatoribus, tanto postmodum major fieret potentia medici, quanto magis morbus crevisset ægroti.

CAP. XXI. — *Vos ex patre diabolo estis* (Joan. viii, 44).

(In exposit. B. Job, lib. xiii, num. 38, in verso ordine.) Antiquus hostis omnium princeps perversorum alios socios habet atque alios filios. Qui namque sunt ejus socii nisi illi apostati angeli qui cum eo de patriæ cœlestis sede ceciderunt? Vel quos alios habet filios nisi perversos homines qui de ejus prava persuasionem in malitiæ generantur operatione? Unde etiam voce Veritatis infidelibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis*. Ita vero unum corpus sunt diabolus et omnes iniqui, et nomine corporis caput appelletur. Nam capitis nomine censetur corpus, cum de perverso homine dicitur: *Ex vobis unus diabolus est* (Joan. vi, 71). Et rursus nomine corporis caput appellatur, cum de ipso apostata angelo dicitur: *Inimicus homo hoc fecit* (Matth. xiii, 28).

CAP. XXII. — *Qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro: qui autem intrat per ostium, pastor est ovium* (Joan. x, 1).

(Homil. xiii, in Ezech., n. 8, et maxime homil. xiii, n. 1.) Si pastor bonus intrat per ostium, et ipse ostium, et ipse pastor, ipse proculdubio intrat per semetipsum. Quærendum est itaque nobis qualiter et ipse intret et per semetipsum. Dominus etenim ac Redemptor noster cum sancta Ecclesia quam redemit secundum carnem una substantia est, Paulo attestante, qui ait: *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesiam*. (Coloss. i, 24). Illius capitis corpus Ecclesia est, et hujus corporis caput Christus. De quo suo capite exultat corpus, id est sancta Ecclesia cum Psalmista dicente: *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos* (Psal. xxvi, 6). Quia enim quandoque ipsa etiam exaltanda est, jam nunc caput suum super inimicos suos exaltatum gaudet in cœlis. Cum igitur electi quique ad vitam perveniunt; quia membra ejus per eum intrant ad eum, ipse per se intrat ad se. Ipse enim in membris suis est qui intrat ipse caput, ad quod intrantia membra perveniunt.

CAP. XXIII. — *Si quis per me introierit, salvabitur* (Joan. x, 9).

(Homil. 1, lib. ii, in Ezech., n. 16, et Homil. 44, lib. i, in Evang., n. 5.) Semper oculos cordis ad exitum nostrum ponere, et meditari debemus sine cessatione, quando a presenti vita exeamus, et ad æterna gaudia portingamus. Propter hoc quippe Patris Unigenitus est incarnatus, ut nos ad Ecclesiæ sanctæ fidem introducat, et ad speciem suæ visionis educat. Unde loquitur, dicens: *Si quis per me introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet*. Ingreddietur videlicet ad fidem, egredietur vero a fide ad speciem, a credulitate ad contemplationem; pascua autem inveniet in æterna refectione et satietate. Quisquis enim Dominum Jesum corde simplici sequitur, æternæ viriditatis pabulo nutritur. Quæ autem sunt pascua nisi paradisi semper virentis æterna gaudia? Pascua namque electorum sunt vultus presens Dei, qui dum sine defectu conspiciuntur, sine fine mens vitæ cibo satiatur. Propter

A hunc ingressum nostrum, quem quotidie meditari mente debemus, de Redemptore nostro Paulus quoque loquitur, dicens: *Ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantes: non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. xiii, 12).

CAP. XXIV. — *Potestatem habeo ponendi animam meam* (Joan. x, 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, n. 2, 3, 4 et 5, aliquando inverso ordine.) Omne genus humanum inimica illa persuasio in culpæ contagio ab ipsa radice polluerat, nullusque erat qui apud Deum pro peccatoribus intercedens a peccato liber appareret, quoniam ex eadem massa editos æque cunctos par reatus involverat. Proinde venit ad nos Unigenitus Patris: assumpsit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe debuit esse qui pro peccatoribus intervenire potuisset, quia nimirum alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Mediator itaque Dei et hominum, homo Christus Jesus intercedens pro peccatoribus, semetipsum justum hominem qui pro aliis indulgentiam mereretur ostendit. Veniens itaque ad nos deuper medicus noster, tantisque nos inveniens languoribus presso, quiddam nobis simile et quiddam contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores justus. Concordavit nobis veritate naturæ, sed discrepavit a nobis veritate justitiæ. Vitiosus enim homo corrigi non poterat, nisi per Deum; videri autem debuit qui corriperebat, ut præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat; Deus homo factus est, ut videri potuisset. Justus igitur et invisibilis Deus apparuit, similis nobis homo visibilis, ut dum videretur ex simili, curaret ex justo; et dum veritate generis concordat conditioni, virtute artis obviaret ægritudini. In carne ergo veniens Dominus non culpam nostram ex vitio, non pœnam ex necessitate suscepit, nulla enim peccati labe pollutus, reatus nostri teneri conditione non potuit, et ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum voluit, sponte suscepit. Nequaquam enim ita ut nos fuit natus, nec ita mortuus, nec ita resuscitatus. Non enim cooperante coitu, sed Spiritu sancto superveniente, conceptus est; natus autem materna viscera, et secunda exhibuit, et incorrupta servavit. Rursus nos omnes cum nolumus morimur, quia ad solvendam pœnam debitum culpæ nostræ conditione coarctamur. Ille autem quia nulli admixtum est culpæ, nulli ex necessitate succubuit pœnæ. Sed quia culpam nostram dominando subdidit, pœnam nostram miserando suscepit, sicut ipse ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*. Qui etiam præmiit: *Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso*. Rursus non ut nos suscitatus est, quia nostra resurrectio in fine sæculi est oilata, illius vero die tertio celebrata. Et nos quidem per illum resurgimus: nam ipse per se; neque enim qui Deus erat sicut nos ut ab alio resuscitari potuisset indigebat. In eo ergo ejus resurrectio distat a nostra quod non per nosmetipsos resurgimus, sicut ille; pro eo enim quod simpliciter homines sumus, adiutorio superiori ut resurgere valeamus indigemus. Ille autem ejusdem resurrectionis vim cum Patre et sancto Spiritu Deus exhibuit, quam tamen solus in humanitate percepit. Dominus igitur natus, vere mortuus, vere resuscitatus, in omnibus distat a nobis magnitudine potentiæ, sed sola concordat nobis veritate naturæ; et cum in cunctis operibus suis immensa nos virtute transcendat, in uno tamen a nobis, id est in forme veritate, non discrepat. Quia ergo, ut prædictum est, nullus erat cuius meritis nobis Dominus propitiari debuisset, Unigenitus Patris formam infirmitatis nostræ suscipiens, solus justus apparuit, pro peccatoribus intercedens: qui dum pœnam nostram moriendo toleravit, corruptionem nostram resur-

gendo mutavit. Ex ea etiam carne quam sumpsit hanc ostendit liberam quam redemit. Quæ redempta caro videlicet nos sumus, qui cognitione nostri rati astringimur, sed Melioris tanti æquitate liberamur, sicut ipse ait : *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis* (Joan. viii, 36).

CAP. XXV. — *Facta sunt æventia in Jerosolymis : et hiems erat* (Joan. x, 22).

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 2.) Servata historice veritate, divina eloquia aliquando a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis causas designant quas aperto sermone non indicant. A positione quippe locorum, sicut Scriptura de Israele dicit, quia verba Dei in monte audire non potuit, sed præcepta in campestribus accepit (Exod. xix, xxiv, xxxiv.) Subsequens nimirum infirmitatem populi indicans, quia ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis neglecte vivendo laxavit. (Num. 36.) Carnali itaque Israelitico populo, descendente de monte Moyse, Lex in campestribus data est : sed sanctis apostolis Dominus in monte sedens summa et spiritualia præcepta locutus est (Matth. v), ut ex locis vi eliceret monstraretur quia et illis tanquam carnalibus mandata minima dabantur in valle terrarum, et isti, tanquam spirituales et sancti, in monte cælestia mandata audirent; quatenus aperte monstraretur quod ascendentes corde ad cælestia, infirma relinquere, et in mentis culmine stare. A positione corporis divina Scriptura futura denuntiat, sicut in Actibus apostolorum Stephanus Jesus, qui a dextris virtutis sedet, stantem se vidisse manifestat (Act. vii). Stare quippe adjuvantis est. Et recte stare cernitur qui in bello certaminis optulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut evangelicam cum prædicante Domino nullos tunc ex Judæis credituros diceret, præmisit, dicens : *Hiems autem erat*. Scriptum namque est : *Abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). Idcirco ergo curavit hiemis tempus exprimere, ut inesse cordibus auditorum malitiæ frigus indicaret; inter illa enim mysteria quæ Veritas loquebatur, quid causa fuit ut nomen hiemis adderetur, nisi ut per qualitatem temporis et aeris ostenderet frigus cordis? Quia et cum verba Veritatis acciperent frigida Judæorum corda remanebant. Hinc est etiam quod de negaturo Petro præmittitur : *Quia frigus erit, et stans ad prunas, calefaciebat se* (Joan. xviii, 18). Jam namque intus a charitatis calore torpuerat, et ad amorem præsentis vite quasi ad persecutorum prunis infirmitate astuante recalabat. A qualitate quoque temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam ad traditionis perfidiam nocte Judas exisse perhibetur, cum ingrediente illo ab evangelista dicitur : *Erat autem nox* (Joan. xiii, 30). Hinc enim et iniquo diviti dicitur : *Hac nocte reptunt animam tuam a te* (Luc. xii, 20.) Anima quippe quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti sed in nocte memoratur (III Reg iii). Hinc est quod Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc et nocte describitur accepisse. Hinc est quod angeli ad Abraham meridie veniunt : puniuri vero Sodomam, ad eam vespere venisse memorantur.

CAP. XXVI. — *Lazare, veni foras* (Joan. xi, 43).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 31; hom. 26, in Evang., num. 6.) Dum peccator quisque de vitio suo reprehensus sub defensionum et excusationum verbis fugit, dum non vult cognosci quod fecit, non se Domino, sed sibi Dominum abscondit. Agit quippe ne omnia vitentem videat, non autem ne ipse videatur. Quo conra cuique peccatori jam exordium illuminationis est humilitas confessionis, quia sibi metipsi jam parcere renuit qui malum non erubescit confiteri quod fecit, et qui defendendo accusari potuit, accusando se celerrime defendit. Unde et

A mortuo Lazaro qui mole magna premebatur nequam dicitur *Reviviscere*, sed *veni foras*. Ex qua videlicet resurrectione quæ gesta in illius est corpore signatur qualiter nos resuscitemur in corde, cum videlicet mortuo dicitur : *Veni foras*; ut nimirum homo in peccato suo mortuus, et per molem malitiae consuetudinibus jam sepultus, quia intra conscientiam suam absconditus jacet per nequitiam, a seipso foras exeat per confessionem. Mortuo enim *Veni foras* dicitur, ut ab excusatione et occultatione peccati ad accusationem suam ore proprio exire provocetur. Unde David propheta ab illa tanti mole facinoris reviviscens ad vocem Domini quasi foras exiit, dum per Nathan correctus quod fecerat accusavit. Post confessionem igitur ab his qui ligandi et solvendi auctoritatem susceperunt causæ pensandæ sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum quippe quæ culpa, aut quæ sit penitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsentis, cum arbitrium æterni sequitur iudicis. Quod bene prædicta quadriidui mortui resuscitatio illa significat, qui videlicet demonstrat quia prius mortuum Dominus vocavit et vivificavit, dicens : *Lazare, veni foras*; et postmodum is qui vivens egressus fuerat a discipulis solutus est, sicut scriptum est : *Cumque egressus esset qui fuerat ligatus inhiis, tunc dixit discipulis : Solvite eum, et sistite abire* (Joan. xi, 45). Ecce illum discipuli jam viventem solvunt quem magister resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli Lazarum mortuum solverent, fetorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione intuentium est quod illos debemus per pastorem auctoritatem solvere quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare. Quæ nimirum vivificatio ante operationem rectitudinis in ipsa jam cognoscitur confessione peccati. Unde et hic ipsi mortuo Lazaro nequam dicitur : *Reviviscere, sed veni foras*. Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsus latet, in suis penetralibus occultatur; sed mortuus venit foras cum peccator nequitias suas sponte committit. Lazaro ergo dicitur : *Veni foras*. Ac si aperte cuilibet mortuo diceretur : Cum reatum tuum intra conscientiam tuam abscondis, foras per confessionem egredere, qui apud te interior per negationem latet. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator; venientem vero foras solvant discipuli, ut pastores Ecclesiæ et pœnam debeant amovere quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit.

CAP. XXVII. — *Et clarificavi, et iterum clarificabo* (Joan. xii, 28).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, n. 3, 4, 5, 7, 8.) Cum per angelicam creaturam voluntatem suam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando imaginibus cordis oculis extensis, aliquando cælestibus substantiis demonstrat. Verbis namque per angelum loquitur, cum nihil in imagine ostenditur, sed supernæ verba locutionis audiuntur, dicente Domino : *Pater, clarifica Filium tuum, et et Filius tuus clarificet te*: protinus respondetur : *Et clarificavi, et iterum clarificabo*. Neque enim Deus, qui sine tempore vi impulsione intimæ clamet, in tempore per suam substantiam illam vocem edidit quam circumscriptam tempore per humana verba distinxit, sed nimirum de cælestibus loquens, verba ut quæ audiri ab hominibus voluit rationali creatura administrante formavit. Aliquando imaginibus, cordis oculis extensis, per angelos loquitur Deus, sicut Jacob subnixam caelo scalam dormiens vidit, sicut Petrus linteum reptilibus et quadrupedibus plenum in extasi raptus aspexit, qui nisi corporeis hæc oculis cerneret, in extasi non fisset; sicut Paulo in visione noctis vir Macedo apparuit qui transire eum in Macedoniam rogavit. Aliquando cælestibus substantiis loquitur Deus, sicut baptizato Domino scriptum est, quia de nube vox

sonit, dicens : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. iii, 17).

CAP. XXV. H. — *Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus* (Joan. xii, 41).

(Lib. 1, in Ezech., hom. 8, num. 30, 31.) Quantalibet intentione se mens humana tenet, etiamsi phantasias qua-que imaginum corporalium a cogitatione compescat, si jam omnes circumscriptos spiritus ab oculis cordis amoveat, adhuc tamen in carne mortali posita videre gloriam Dei non valet sicut est; sed quidquid de illa est quod in mente resplendet similitudo et non ipsa est. Unde Ezechiel propheta dixit : *Hic erat aspectus splendoris per gyrum, et hæc visio similitudinis gloriæ Domini* (Ezech. 1, 28, et 11, 1). Inde etiam ille prædicator qui raptus ad tertium cælum fuerat, dicebat : *Vidimus nunc per speculum in ænigmate* (1 Cor. xiii, 12). Qua in re non despicienda nobis oritur questio quomodo Joannes evangelista, cum erga miracula Redemptoris nostri Judæorum perfidiam etiam ex verbis prophetis descripsisset, adjungit, dicens : *Hæc dixit Isaias quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo*. Et si Ezechiel vidit, quid est quod iste similitudinem gloriæ, et ille gloriam ejus vidisse describitur? Sed cum Joannes evangelista prius miracula Redemptoris nostri narravit, et infidelitatem Judæorum postmodum subdidit, hæc ejusdem Redemptoris nostri gloriam quæ in mundo apparuit, Isaiam vidisse manifestat. Omne enim quod in terra mirum divinitus agitur gloria omnipotentis Dei est, et ejus gloria in omnibus factis videtur. Isaias igitur ejus gloriam in terra vidit, Ezechiel vero ejus gloriam in cælo sicut est videre non potuit, quia aliter est ejus gloria in rebus factis, et aliter in semetipso. Hæc ergo gloria quæ in rebus est videri potest, illa vero quæ in ipso est videri modo nisi per similitudinem non potest.

CAP. XXIX. — *Qui mihi ministrat, me sequatur* (Joan. xii, 26).

(Homil., in Evang., n. 8.) Dominum Jesum Christum Redemptorem nostrum ut eum sequamur hic admonentem, in quem, fratres charissimi, credimus, operibus bonis sequi studeamus; aspiciamus qua graditur, et ejus vestigia imitando teneamus. Jesum etenim sequitur qui imitatur. Hinc namque dixit : *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos* (Matth. viii, 22). Sequere enim dicitur imitare. Consideremus ergo qua graditur ut sequi mereamur. Ecce cum sit Dominus et Creator angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in uterum virginis venit : nasci tamen in hoc mundo per divites noluit, pauperes parentes elegit. Unde cum agnus qui pro illo offerretur defuit, columbarum pullos et par tururum ad sacrificium mater invenit. Prosperari in hoc mundo noluit, irrisiones et opprobria toleravit, sputa, flagella, a'apas, spineam coronam crucemque sustinuit; et quia rerum corporalium delectatione a gaudio interno cecidimus, cum qua amaritudine illic redeamus ostendit. Quid itaque pro se debet homo pati, si tanta Deus pro hominibus pertulit? Qui igitur in Christum jam credit, sed adhuc avaritiæ lucra sectatur, in superbia honoris extollitur, invidiæ facibus inardescit, libidinis immunditia se polluit, prosperari ad ea quæ sunt in mundo concupiscit, Jesum in quem credidit sequi contemnit. Diverso quippe itinere ambulat et pergit, si gaudia delectationesque appetit cui dux suus viam amaritudinis ostendit.

CAP. XXX. — *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* (Joan. xii, 32).

(Homil. 22, in Evang., n. 6.) Per resurrectionem nostri Redemptoris, omnes electi qui quamvis in situ tranquillitatis tamen claustris tenebantur inferni, ad amœnam paradisi sunt reducti. Quod ante passionem promissit in resurrectione sua Dominus adimplevit; omnia enim traxit qui de suis electis apud inferos nullum reliquit, omnia abstulit. utique electa.

Neque enim infideles quo que, et pro suis criminibus æternis supplicis deditos, ad vitam Dominus resurgendo reparavit, sed illos ex inferni claustris rapuit quos suos in fide et actibus recognovit.

CAP. XXXI. — *Dominus lavit pedes discipulorum* (Joan. xiii, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 22.) Vix aliqua prædicatione sine aliquo transitur admissio. Unde et reces sanctis apostolis post prædicationem Dominus pedes lavit, ut videlicet aperte monstraret quia ple: unquam et in bono opere peccati pulvis contrahitur, et inde inquinantur vestigia loquentium unde audientium corda mundantur. Nam sepe nonnulli, dum exhortationis verba faciunt, aut ad quantalibet cumque gloriam, si audientibus venerantur, et quamlibet tenuiter se intrinsecus, quia per eos purgationis gratia derivatur, extollunt. Cumque verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere pulverem malæ cogitationis sumunt. Quid ergo fuit post prædicationem pedes discipulorum lavare, nisi post prædicationis gloriam cogitationum pulverem tergere gressusque cordis ab interna elatione mundare? Pedes igitur apostolorum loti sunt, ut a quamlibet parvo contagio in ipsa prædicatione contracto, quasi a quodam itinere collecto pulvere mundarentur.

CAP. XXXII. — *In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. xiii, 35).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 17; lib. xxii, in Job, num. 23.) Omnipotentis Dei nos esse discipulos sola custodia charitatis probat; virtutem quippe manuum sine charitate testatur prædicator egregius nihil valere, qui ait : *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil prodest* (1 Cor. xiii, 3). De hæreticis quoque signa ac miracula faciuntur, sed hic præmia afflictionis suæ et abstinentiæ laudes, videlicet quas amant, recipientibus, Redemptoris voce dicitur : *Multi d'cent mihi in illa die : Domine, Domine, nomine in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo divinia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem* (Matth. vii, 22). Qua nimirum sententia quid datur intelligi, nisi ut in hominibus charitas et humilitas, non autem debeant virtutum signa venerari? Probatio quippe sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere, de Deo autem vera, de proximo vero meliora quam de semetipso sentire. Nam quia vera virtus in amore est, non autem in ostensione miraculi, Veritas demonstrat, quæ ait : *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Qui enim non ait, in hoc cognoscitur quia discipuli mei estis si signa feceritis, sed ait : *Si dilectionem habueritis ad invicem*, aperte indicat quia veros Dei famulos non miracula sed sola charitas probat. Testimonium ergo superni discipulatus est donum supernæ dilectionis. Quæ nimirum dilectio si cor nostrum veraciter replet, duobus modis ostendi solet, scilicet si et amicos in Deo, et in inimicis diligimus propter Deum. Sed sciendum est quia inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius letamur. Nam sæpe in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, s que hunc diligere æstimat, si ejus vite contrarius non existat; sed dilectionis vim occultæ veraciter, aut profectus inimici, aut casus interrogat. Hac etenim de re ad plenum semetipsam mens hominis nec est, nisi eum quem sibi adversarium credit in delectu vel profectu ejus mutasse se modum sui status invenerit. Si enim de prosperitate addicimur et de calamitate se odientes letatur, constat quia non amat quem non vult esse meliorem se, eumque etiam stantem voto persequitur quem recidisse gratulatur. Sed inter hæc sciendum est qui evenire plerumque solet ut non amissa charitate, et inimicis nos tunc

lætificet, et rursus ejus gloria sine invidiæ culpa contristet, cum et ruente eo quosdam erigi bene credimus, et proficiente illo perosque injuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram, nec ejus jam defectus erigit, nec ejus profectus addicit, si recta nostra cogitatio non quid in ipso, sed quid de ipso circa alios agatur attendit. Sed ad hæc servanda valde est necessarium subtilissimæ discretionis examen, ne cum nostra odia exsequimur, fallamur sub specie utilitatis alienæ. Si autem de inimici morte gaudendum omnino non esset, Psalmista non diceret: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam impiorum* (Psal. LVII, 11). Sed aliud est impium, aliud vero inimicum perpeti. Nam sunt plerique inimici qui non sunt impii, et sunt nonnulli impii qui nobis specialiter non videntur inimici. Humana autem mens omnem quem inimicum tolerat etiam impium et iniquum putat, quia ejus culpas apud cogitationem livor accusator exaggerat. Quibuslibet vero flagitiis prematur, minus iniurus creditur si adversarius minime sentitur. Qua in re discernendum est, aliud esse quod nobis, aliud vero quod sibi et cæteris nostris inimicus nocet. Nam si aliis bonus est, sine nostra forsitan culpa non potest esse nobis malus, nec omnino jam de ejus ruina gaudendum est, cujus nos solos certum est adversa tolerasse. Cum vero noster ac multorum hostis puniatur, de ereptio et proximorum potius quam de inimici interitu necesse est ut animus lætetur. Oportet namque ut pereunte adversario, subtiliter pensare debeamus, et quid debemus ruinæ peccatoris, et quid justitiæ lertentis. Nam cum perversum quemque omnipotens percutit, et condolendum est miseræ pereuntis, et congaudendum justitiæ judicis, ut nobis et in luctu sit pœna morientis proximi, et rursus in gaudium veniat exhibita æquitas judicantis Dei; quatenus nec pereunti homini existamus adversarii, nec judicanti Deo inveniamur ingrati.

CAP. XXXII. — *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (Joann. XIV, 2).

(In exposit. B. Job, lib. IV, num. 76; lib. II, in Ezech., hom. 4, num. 6.) Quoniam electis Dei in hac vita discretio operum, in alia quoque vita erit proculdubio discretio dignitatum, ut quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione præcellat. Et licet dignitas eadem omnibus non sit; una tamen erit omnibus vita beatitudinis, unde in Evangelio ipsa Veritas dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. Si enim dispar retributio in illa beatitudine æterna non esset, una potius mansio quam multe essent. Multæ ergo mansiones sunt, in quibus distincti bonorum ordines, et propter meritum consortium communiter lætentur. Illi quippe qui diversis horis in vineam ducti venerunt, licet non æque laborassent, eundem tamen æque cuncti denarium perceperunt. Qua itaque ratione conveniunt mansiones multe cum uno denario, nisi quia diversæ quidem beatorum civium dignitates erunt, sed tamen una requies æternæ retributionis? Nam si dispar erit retributionis qualitas quam opera diversa consequentur, una tamen est beatitudo quam illic percipient qui in multis mansionibus dilanguuntur; et si dispar erit meritum singulorum, non erit diversitas gaudiorum, quia etsi alter minus, et alius amplius exsultat, omnes tamen unum gaudium de Conditoris sui visione lætificat, et una cunctis est beatitudo, lætitia, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitæ. In domo igitur Patris sui mansiones multas esse Veritas dicit, quia in illa beatitudinis vita non dispari unusquisque juxta dispar meritum locum disparem percipit, sed ejusdem disparilitatis damna non sentit, quia tantum sibi quantum perceperit sufficit. In eisdem namque multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors, quia tanta vis amoris in illa pace nos sociat, ut quo tibi se quisque non acceperit hoc se accepisse in alio exsultet; quas bene Paulus mansiones juxta merita

distributas insinuat, cum ait: *Alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate* (I Cor. XV, 41).

CAP. XXXIV. — *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* (Joan. XIV, 16).

(In exposit. B. Job, lib. V, num. 50.) Aspiratio sancti Spiritus humanam mentem tangendo sublevat, et temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desideriiis inflamat, ut nihil ei jam nisi quæ superna sunt libeat, et cuncta quæ inferius de humana perstrepuunt corruptione contemnat. Unde et Veritatis voce dicitur: *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere*. Sicut enim isdem Paracletus, id est post Melioris ascensum alius humani generis consolator, in semetipso invisibilis est, ita omnem quem repleverit, ad desideranda invisibilia accendit; et quoniam mundana corda sola visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda invisibilia non assurgit. Sæculares enim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius simum cordis angustiant. Valde quippe pauci in humano genere inveniuntur, qui a desideriorum carnalium sorte purgati, ad perceptionem sancti Spiritus ipsa hac purgatione dilatentur.

CAP. XXXV. — *Qui diligit me, diligitur a Patre meo* (Joann. XIV, 21).

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 90.) Fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri, quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fellit. Neque enim illi simplici et incommutabili essentia aliud est claritas, aliud natura, sed ipsa natura sua claritas ipsa claritas natura est. Quod enim suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet ipse pollicetur dicens: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*. Ac si patenter dicat: *Qui in vestra me cernitis, restat ut in mea natura me videatis*. Hinc rursus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. V, 8).

CAP. XXXVI. — *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. XIV, 23).

(Homil. 7, in Evangel. n. 2.) Viam Domino ad cor nostrum venienti facimus, cum ad præceptum vti tam præparamus. Mansionem in corde nostro venienti Domino præparamus, cum Veritatis sermonem humiliter audimus, et cum dilectione servamus. Quisquis autem in superbia mentem elevat, quisquis avaritiæ astibus ahelet, quisquis se iniquationibus luxuriæ polluit, cordis ostium contra Veritatem claudit, et ne Dominus ad se veniat, et mansionem faciat, animi claustra seris vitiorum damnat.

CAP. XXXVII. — *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joann. XIV, 27).

(In exposit. B. Job, lib. VI, num. 35.) In Scriptura sacra aliter pax plena dicitur, et aliter inchoata. Inchoatam quippe Veritas discipulis dederat, cum dicebat: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Et plenam Simeon desideraverat, cum exoraret, dicens: *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace* (Luc. II, 29). Pax enim nostra ex desiderio Conditoris inchoatur. Ex manifesta autem visione perficitur. Plena quippe tunc erit, cum mens nostra nec ignorantia cæcatur, nec suæ carnis impugnatione percutitur.

CAP. XXXVIII. — *Item unde supra*.

(Regul. pastor. part. III, cap. 22.) Sollicite patati debent curare ne dum plus quam necesse est pacem quam possident amant, ad perpetuam pervenire non appetant. Plerumque enim gravius intentionem mentium rerum tranquillitas tentat, ut quo non sunt

molesta que obtinent, eo minus amabilia fiant quæ vacant, et quo delectant præsentia, eo non inquirant æterna. Unde et per semetipsam Veritas loquens, cum terrenam pacem a superna distingueret, et ad venturam discipulos ex præsentii provocaret, ait: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*: relinquo scilicet transitoriam, do mansuram. Si ergo cor in eam quæ relicta est figitur, nunquam ad illam quæ danda est pervenitur. Pax igitur præsens illa tenenda est, ut et diligi debeat et contemni, ne si immoderate diligitur, diligentis animus in culpa capiatur.

CAP. XXXIX. — *Venit enim princeps hujus mundi* (Joan. xiv, 30).

(Homil. 39, in Evang., n. 8, 9, 10.) Maligni spiritus non solum ingredientibus perversorum animabus opera sua requirunt, ut eas ad tormenta trahant, verum ad electos quoque veniunt, et suum in illis aliquid requirunt, si prævaleant. Unus autem in hominibus exstitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: *Jam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam*. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi principem aliquid invenire se posse credidit. Sed sine ullo peccato a mundi corruptione exiit, qui sine peccato in mundum venit, hoc de se contra mundi principem nullus dicere potuit. Nam cum propheta dicat: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in deliciis peperit me mater mea* (Psal. l, 7): nemo sine culpa in mundo potuit esse qui in mundum venit cum culpa. Constat enim quia omnes qui de carnis delectatione concepti sunt, in eorum procul dubio vel actione, vel locutione, vel cogitatione, aliquid suum princeps mundi hujus habuit. Sed idcirco illos vel post capere, vel prius tenere non potuit, quoniam eos ille a debitis suis eripuit, qui pro nobis sine debito mortis debitum solvit, ut nos ideo sub jure hostis nostri debita nostra non teneant, quia pro nobis Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus gratuito reddidit quod non debuit. Qui enim pro nobis mortem carnis indebitam reddidit, nos a debita animæ morte liberavit. Ait ergo: *Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam*. Unde curandum nobis est, et cum magnis quotidie fluctibus cogitandum, quam rapidus, quam terribilis sua in nobis ope a requirens, in de nostri exitus princeps hujus mundi veniat; si etiam ad Deum carne morientem venit, et in illo aliquid quæsit, in quo nihil invenire potuit, quid itaque nos miseridicturi, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid requirenti adversario, et multa sua in nobis inveniendi dicemus, nisi solum quod nobis est certum refugium et solida spes: quia cum illo nunc facti sumus, in quo princeps hujus mundi et suum aliquid requisivit, et invenire minime potuit, quoniam solus est inter mortuos liber, et a peccati jam servitio veraci libertate sovimur, quoniam ei qui vera libertas est unimur? Constat enim nec negare possumus, sed veraciter fatemur, quia princeps hujus mundi habet in nobis multa, sed tamen in mortis nostræ tempore jam nos rapere non valet, quia ejus membra sumus effecti, in quo non habet quidquam. Sed quid prodes, quod eidem Redemptori nostro per fidem jungimur, si ab eo moribus ei jungamur? Ipse enim dicit: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum* (Math. vii, 1). Recta enim opera rectæ fidei sunt jungenda, mala quæ fecimus per quotidiana lamenta sunt diluenda, et ea quæ possit bona fratribus impendenda. Neque enim aliter Redemptoris nostri membra efficitur, nisi inhaerendo Deo et compatiendo proximo. Multum enim valet compassio fraterna, et nos omnipotentis Deo conjungunt misericordiae viscera. Inde enim ei qui est super omnia propinquamus unde nos per compassionem proximi etiam sub nosmetipsos deponimus. In rebus corporalibus nemo alta tangit nisi qui tenuitur. In rebus quoque spiritualibus certum est quia quanto plus per

A compassionem attrahimur, tanto altis verius propinquamus.

CAP. XL. — *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5).

(Lib. I, in Ezech., hom. 9, num. 1.) Ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere, si ipse non adjuvat qui jubet, non valemus. Sic Paulus cum discipulos admoneret, dicens: *Cum metu et tremore vestram ipsorum salutem operamini* (Philip. ii, 12), illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adjunxit, dicens: *Deus est enim qui operatur in vobis, et velle, et perficere pro bona voluntate*. Hinc est quod ipsa Veritas discipulis dicit: *Sine me nihil potestis facere*. Sed in his considerandum est quia si bona nostra sic omnipotentis Dei dona sunt, ut in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Si autem ita nostra sunt, ut dona Dei omnipotentis non sint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed sciendum est quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona vero nostra et omnipotentis Dei sunt et nostra, quæ ipse aspirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando subsequitur ne inaniter velimus, sed possumus adimplere quæ volumus. Præveniente autem gratia, et bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est sit meritum nostrum. Quod bene Paulus brevi sententia explicat, dicens: *Plus illis omnibus laboravi* (I Cor. xv, 10). Qui ne videretur suæ virtuti tribuisse quod fecerat adjunxit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Ac si diceret: In bono opere laboravi, non ego, sed et ego. In eo enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego; in eo autem quod donum voluntate subsecutus, et ego. Hæc breviter contra Pelagium dicta sunt et Coelestium.

CAP. XLI. — *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis* (Joan. xv, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 28.) Amicus Veritatis est rectæ amator actionis. Unde et ipsa Veritas discipulis dicit: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Amicus quippe animi custos dicitur. Unde et non immerito qui custodire voluntatem Dei in præceptis illius nititur ejus amicus vocatur. Hinc est quod rursus eisdem discipulis Veritas dicit: *Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Ibid., 15).

CAP. XLII. — *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre* (Joan. xv, 26).

(Homil. xxvi, in Evang., n. 2.) Paracletum sanctum Filius a se discipulis promittit mittendum, qui se quoque a Patre missum eisdem alibi asserit, dicens: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (Isa. xx, 21). In quibus verbis, quamvis missio intelligatur ejus incarnatio (Pater quippe Filium misit, qui hunc pro redemptione generis humani incarnari constituit), tamen etiam juxta naturam divinitatis potest intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur; sic quoque sanctum Spiritum, qui cum sit Patri coæqualis et Filio, non tamen incarnatus est, eisdem se Filium mittere perhibet: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre*. Si enim mitti solummodo incarnari deberet intelligi, sanctus procul dubio Spiritus nullo modo mitti diceretur, qui nequaquam est incarnatus, sed ejus missio ipsa est processio, qua de Patre procedit et Filio. Sicut itaque Filius non incongrue mitti dicitur quia generatur, ita et Spiritus sanctus dicitur mitti quia procedit.

CAP. XLIII. — *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos* (Joan. xvi, 7).

(Dialog. lib. ii, cap. 38, et in exposit. B. Job, lib. viii, num. 41.) Dominus noster ut lidem discipulis auget, dixit: *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos*. Cum enim constet quia Paracletus spiritus ex Patre procedat semper et a Filio, cur se Filius re-

cessurum dicit, ut ille veniat qui a Filio nunquam recessit? Sed quia discipuli in carne Dominum cernentes, corporeis hunc oculis semper videre stitabant, recte eis dicitur: *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet.* Ac si aperte diceret: Si ab intentionis vestrae oculis corpus non subtraham, ad intellectum vos invisibilem per consolatorem Spiritum non perduco. Si corpus non subtraham, qui sit amor spiritualis non ostendo; et nisi me deseritis corporaliter cernere, nunquam discetis spiritualiter amare.

CAP. XLIV. — *Amen dico vobis, quia plorabitis, et flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium (Joan. xvi, 20).*

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 23.) Omnes qui Redemptoris nostri desiderii accensi prospera lugiunt, adversa patiuntur, cruciatus persequentium tolerant, seque ipsos per lamenta castigant, tanto sublimiorem in futuro lætitiā recipiunt, quanto nunc cunctis mundi gaudiis devote moriuntur. Hinc est quod eadem Veritas dicit: *Vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Ibid., 22).* Omnes enim qui nunc pro Dei amore desiciuntur, et pro eo temporaliter affliguntur, vera lætitiā aternaliter in cœlesti gloria consolabuntur.

CAP. XLV. — *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo (Joan. xvi, 23).*

(Homil. 27, in Evang., n. 6, 7.) Si omne quod petimus in nomine Filii dat nobis Pater quid est quod Paulus ter Dominum rogavit, et exaudiri non meruit, sed dictum est illi: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur (II Cor. xii, 9)?* Nunquid ille tam egregius prædicator in Filii nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodo ergo verum est quia quidquid petierimus in nomine Filii, dat nobis Pater, ei auferri a se angelum Salutaris petiit. Apostolus in nomine Filii, et tamen quod petiit non accepit? Sed quia nomen Filii Jesus est, Jesus autem Salvator, vel etiam Salutaris dicitur, ille ergo in nomine Salvatoris petiit quod illud petiit quod ad veram salutem pertinet. Nam si id quod non expedit petitur, non in nomine Je-u petitur Pater. Unde et eisdem apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: *Usque modo non petistis quidquam in nomine meo.* Ac si aperte diceretur: Non petistis in nomine Salvatoris, qui salutem æternam querere nescitis. Hinc est quod et Paulus non exauditur, quia non ei proderat ad salutem si a tentatione liberaretur. Cum ergo, fratres charissimi, convenitis ad ecclesiam, pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Jesu petitis, id est si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Jesu Je-um non queritis, si in æternitatis templo importune pro temporalibus oratis. Et quidem cum hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt; sed meminisse continuo debemus quod ex mandato ejusdem nostri Redemptoris accepimus: *Querite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adficientur vobis (Matth. vi, 33).* Et hæc itaque ab Jesu petere non est errare, si tamen non nimie petantur.

CAP. XLVI. — *Palam de Patre annuntiabo vobis (Joan. xvi, 25).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 17.) Infirmitas nostræ Dominus non aperta specie majestatis suæ, sed prædicatorum suorum loquitor voce, et corda adhuc carnalia carnis lingua pulsant, ut tanto facilius insueta percipiant, quanto ea per sonitum consuetæ vocis audiunt. At postquam per mortem in pulverem caro resolvetur, et per resurrectionem pulvis animabitur, tunc de Deo audire verba non queremus, quia unum ipsum quod implet omnia jam per speciem Dei Verbum videbimus, et ultra a doctoribus vitæ prædicationem accipere non requiremus; tunc quippe implebitur quod per Jeremiam Dominus dicit: *Non docebit ultra vir proximum suum, et vir patrem suum,*

A dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus (Jerem. xxxi, 34). Cum ergo nobis post resurrectionem Dominus ostendetur per speciem, tunc semetipsum quomodo omnibus creaturis præsit nobis insinuabit; ac tunc detersa nostræ mentis caligine, clara se visione manifestabit, et tunc implebitur quod in Evangelio dicit ipsa Veritas: *Venit hora cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.* Filius enim de Patre palam annuntiat quia per hoc quod Verbum est ex natura nos divinitatis illustrat. Palam itaque de Patre annuntiare se asserit, quia per patefactum tunc majestatis suæ speciem, et quomodo ipse Genitori non impar oriatur, et quomodo utrorumque Spiritus utriusque coæternus procedat ostendit. Aperte namque tunc videbimus quomodo is qui oriundus est ei de quo oritur subsequens non est, quomodo is qui per processionem prolicuit a proferentibus non præitur. Aperte tunc videbimus quomodo et unum divisibiliter tria sint, et indivisibiliter tria unum.

CAP. XLVII. — *Jesus sciens quæ ventura erant super eum, processit, et dixit: Quem queritis (Joan. xviii, 4)?*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 17.) Quam incomprehensibilis sit et inconsiderabilis illa magnitudo qua in secunda Dominus ostensione venturus est, bene utrumque perpendimus, si primi adventus pondera sollicita consideratione pensamus. Certe ut nos a morte redimeret, mori Dominus venit, et defectum carnis nostræ in suo corpore pœnasque toleravit, qui priusquam ad crucis patibulum perveniret, teneri, conspui, illudi, alapis cædi se pertulit. Ecce ad quanta venire propter nos probra consensit et tamen priusquam se teneri permitteret, persecutores suos requisivit, dicens: *Quem queritis?* Cui illico responderunt: *Jesum Nazarenum.* Quibus cum repente diceret: *Ego sum,* vocem solummodo mitissimæ responsionis edidit, et armatos persecutores suos protinus in terram stravit. Quid ergo facturus est cum judicatus venerit qui in una voce hostes suos percussit, etiam cum judicandus venit? quod est illud iudicium quod immortalis exerit qui in una voce ferri mortuus non potuit? Quis ejus iram tolerat cujus et ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Nemo quippe celsitudinis ejus terrorem ferre poterit, cum adventus secundi potentia per ignem iudicium exercens, in suæ potestatis majestate canduerit.

CAP. XLVIII. — *Adducunt ergo Jesum a Capharna in prætorium ad Pilatum (Joan. xviii, 28).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 49, 50, 51, 52.) Contra antiquum hostem prophetæ vocibus de sancta Ecclesia in antiquo statu restauranda pronuntiat: *Et mala bestia non ascendet per eam (Isa. xxxv, 9).* Antiquus quippe hostis nomine bestię accipitur, qui deceptionem primi hominis sævus impiebat, et integritatem vitæ illius male suadendo laniavit. Hæc bestia omnium reproborum corda possidet, ea per occultam malitiam quasi proprium antrum tenet, et ad omne quod nocere bonis appetit, in eorum se obscuri mentibus abscondit. An Judæorum persequentium corda antrum hujus bestię non fuerunt, in quorum diu consiliis latuit, sed repte de vocibus erupit clamantium: *Crucifige, crucifige (Joan. xix, 6)?* Et quia ad lacerationem mentis pertingere teatandum non potuit, in Redemptore nostro ad mortem anhelavit. Hæc nimirum bestia et electorum corda tenuit, sed hæc ab illis moriens Agnus excussit. Unde et in Evangelio dicit: *Nunc princeps hujus mundi ejicitur foras (Joan. xii, 31).* Intrare quippe in mentes bonorum potest, sed in eis morari non potest, quia cor justus hujus bestię antrum non est. Huic nimirum bestię impulsu subitæ formidinis victus, januam cordis negando Petrus aperuit, sed citius cognoscendo restitit, fendo clausit. Judæorum aut in persequentium corda non solum intrando hæc bestia tenuit, sed etiam tenendo et immorando possedit, quia et prius

in eis cogitationes usque ad iniqua desideria, et post iniqua desideria usque ad nequissima opera perduxit. Quantum namque in eorum mentibus demorata sit discimus, cum illorum consilia attestatiōe narrationis Evangelicæ audimus. In illa namque describitur, cum Redemptorem nostrum vivificare mortuos cernerent, in ejus morte crudelitatis anxietate insanirent: quot explere contra illum prava desideria ardentius vellent, sed populum timerent; quod occasiones occidendi quærerent, et invenire non possent; quot ad votum suæ nequitix manibus alienigenarum usi sunt: quoniam eum legaliter interimere ipsi non poterant, feriendum gentibus tradiderunt, ut ex sola potestate præses Romanus ageret quod ipsi ex sola malitia anhelarent ut agi debuisset. Invidiæ quippe malitia pleni fuerant, qui visis miraculis invidentes, dicebant: *Ecce mundus totus post eum vadit* (Joan. xii, 19). Conspectiebant signa, cernebant per ministros ejus miracula, totum jam mundum fidei prævidebant securorum prædicamenta: a Judæis igitur invidentibus surrexit malitia persequens, et a gentilibus potestas premens. Neque enim miracula fieri legis præcepta veterant, et tamen Judæi pro eisdem miraculis interimere generis humani Redemptorem quærebant. Unde hoc quod cœperant explere non valentes, ad Pilati prætorium concurrerant, ut ipse hunc perimeret quem injuste perimere lex nulla cõhiberet. Quod autem ex invidia Judæa petiit, hoc gentilis judex ex auctoritate Romana perpetravit.

CAP. XLIX. — *Ingressus prætorium Pilatus, dicit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei, etc.* (Joan. xviii, 33).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, n. 40 et 41.) In hac vita qui nulla prospera appetit, nulla adversa procul dubio pertimescit: et nequaquam terret illum exterius numerus hominum, quem non devastat interius turba vitiorum. Unde Redemptor noster ad multitudinem nimiam non expavit, qui persecutores suos cum gladiis et fustibus venientes una tantum responsione perculit, dicens: *Ego sum* (Joan. lvi, 6). Ipsum etiam contemptus et despectio propriarum non terruit, qui nos ab æternis suppliciis liberans in facie palmas æquanimiter accepit. Ipse tacuit, et qui esset non ostendit, qui sub ipsa jam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, divinitatis potentiam exercere noluit. Mediator quippe Dei et hominum qui esset apparuisset, si cum teneretur ut homo majestatis suæ potentiam voluisset ostendere, et per divinitatis magnitudinem susceptæ carnis infirma transire; ut enim apertius homo mori posset, Deus mansit occultus: *Quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (I Cor. ii, 8). Requitus corpus passioni obtulit, quod pro electis assumpserat, et resistentibus noluit demonstrare quod erat. Infirmam persequoribus suis prodidit, potentiam vero suæ majestatis et divinitatis occultavit.

CAP. L. — *Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper* (Joan. xix, 11).

(In exposit. B. Job, lib. iii, n. 28, 29.) Satanae membra sunt omnes qui ei perverse vivendo junguntur. Membrum quippe ejus Pilatus exstitit, qui usque ad mortis extrema venientem in redemptorem nostram Dominum non cognovit. Corpus ejus sacerdotum principes exstiterunt, qui Redemptorem mundi a mundo repellere usque ad crucem persequendo conati sunt. Membra illius exstiterunt qui juxta prophetiæ vocem dicunt: *Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium* (Jerem. xi, 19). Lignum quippe in panem ejus mittere est configendo ejus corpori stipitem crucis a thibere, et vitam illius de terra viventium eradicare se posse æstimant, quem dum mortalem conspiciunt, iniri morte suspiciunt. Cum ergo se pro nostra redemptione Dominus membrorum Satanae manibus tradidit, quid aliud quam ejusdem Satanae manibus se scire permisit, ut un le ipse exterius occumbret,

inde nos exterius interiusque liberaret? Potestatem itaque corporis Satanae usque ad sputa, colaphos, flagella, crucem lanceamque toleravit. Unde et Pilato ejus videlicet corpori, ad passionem veniens, dicit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper* (Joan. xix, 11). Sed tamen haec potestatem quam contra se ei extrinsecus dederat suis servire lucris intrinsecus compellebat. Pilatus enim vel Satan, qui ejusdem Pilati caput exstiterat, sub potestate illius super quem potestatem acceperat tenebatur, et superior ipse disposuerat hoc quod inferius accedens a persecutore tolerabat; ut cum ex mala mente infidelium surgeret, utilitati tamen electorum omnium ipsa quoque crudelitas deserviret. Pie igitur disponebat intus quod semetipsum pati nequiter pertinebat foris. Hinc est enim quod de illo in cœna dicitur: *Sciens Jesus, quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cœna, et ponit vestimenta sua* (Joan. xiii, 3). Ecce in manus persequentium iturus, sciebat quod in manu sua ipsos etiam persecutores acceperat. Qui enim omnia accepit e se nove rat, constat quia ipsos a quibus tenebatur tenebat, ut in se ipso ad usum pietatis intorqueret quidquid eorum circa se malitia permissa sæviret.

CAP. LI. — *Susceperunt autem Jesum a Pilato sibi traditum, et educentes in eum qui dicitur Calvaria locum, ubi eum crucifixerunt* (Joan. xix, 17)

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 30; lib. ix, num. 44) Antiquus ille Judæorum populus, qui fidelis esse Deo videbatur, reprobatus corde, repulsus est; ut sua perfidia deceptus, contra ipsum post insurgeret quem ante prædicavit. Summi quippe sacerdotes et seniores populi, suo consilio ei conabantur obsistere quem prius prædicabant venturum esse. Cunque nomen ejus persequendo molirentur extinguere, decepti sua malitia per invidiam frustra conabantur incidere, quia eorum crudelitati via non poterat patere contra auctorem omnium. Terrebantur quidem, cum auctoris omnium tot miracula cernerent, virtutes viderent, sed credere renuentes; adhuc signa requirebant cum dicerent: *Quod ergo tu facis signum, videamus; ut et credamus tibi quid operaris* (Joan. vi, 30). Aliquando etiam ostentabant credere, cum dicerent: *Nisi hic esset a Deo non poterat facere quidquam* (Joan. ix, 33). Aliquando vero hunc a Deo esse denegabant, cum despicientes dicerent: *Nonne hic est fabri filius; nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas; et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt* (Matth. xiii, 55). Videbant quippe suscitare cum mortuos, et tamen esse mortalem. Quis non crederet Deum quem conspiciabant suscitare mortuum? Sed rursus cum hunc mortalem conspicerent, despiciabant credere hunc esse Deum immortalem. Per hoc ergo quod omnipotens Deus talis se eorum oculis exhibuit qui posset et divina ostendere et humana pati, errare eos quasi ebrios fecit. Omnis quippe qui errat nunc huc nunc illuc ducitur, ut eorum superbia, quæ incarnationis ejus mysterium despiciere maluit quam sequi, et se extolleret contra ejus humanitatem et divinitatis ejus potentiam miraretur intus lucentem. Tandem igitur ministri manusque diaboli facti sunt, quia in Redemptoris nostri morte grassati sunt. Antiquus quippe hostis Redemptoris mentem corrumpere per se tentando non valuit, sed ejus carnem per suos satellites ad triduum permissus exstinxit, et dispensationi supernæ pietatis nesciens ex hac ipsa permissiōe servivit. Tribus etiam n Redemptorem nostrum tentationibus pulsans, cor Dei temerare non valuit; sed cum Julia mentem ad carnis ejus mortem excitavit, cumque ei cohortem atque a pontificibus et Pharisaicis ministris tradidit, nimirum ipse diabolus ad carnem ejus manus extendit. Satellites enim ejus et ministri, Sacerdotes et principes, Pilatus atque milites illusores fuerunt, quorum vul tum et corda operuit et excæcavit, et ne suum auc-

mentem cognoscerent malitiæ nubilo velavit. Vultus quippe ministrorum ejus opertus ex-litit, quia mens persequentium eum quem carne tenere potuit Deum nec per miracula agnovit. Unde per Paulum dicitur: *Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum* (II Cor. iii, 15). Qui rursus ait: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (I Cor. ii, 8).

CAP. LIII. — *Et inclinato capite Jesus emisit spiritum* (Joan. xix, 30).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 31.) Sicut vera mors est qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est qua caro separatur ab anima. Mediator autem Dei et hominum solam pro nobis mortem carnis suscepit, et veram mortem delinquentium per umbram suæ mortis delevit. Ad nos quippe venit qui in morte spiritus carnisque tenebamur; unam ad nos suam mortem detulit, et duas nostras quas reperit solvit. Si enim ipse utramque susciperet, nos a nulla liberaret, sed unam misericorditer accepit, et utramque juste damnavit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, et duplam nostram moriens subegit. Unde et non immerito uno die in sepulcro et duabus noctibus jacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis tenebris duplæ nostræ mortis adjunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis accepit, umbram mortis pertulit, et a Dei oculis culpam quam fecimus abscondit. Ut igitur nos a morte carnis et spiritus debitores eriperet, mortem carnis Dominus non debens solvit.

CAP. LIII. — *Oportebat Christum resurgere a mortuis* (Joan. xx, 9).

(Lib. ii, in Ezech., hom. 4, num. 2.) Universum hoc tempus septem diebus evolvitur, æterna vero dies octava est, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur. Per octonarium quippe numerum resurrectio et gaudium futuræ beatitudinis significatur. Hujus octonarii numeri causa est quod post sabbatum voluit Dominus a morte resurgere. Dies quippe Dominicus, qui tertius est a morte dominica, a conditione dierum numeratur octavus, quia septimum sequitur. Unde et ipsa vera Redemptoris nostri passio, et vera resurrectio, figuravit aliquid de suo corpore in diebus passionis suæ. Sexta enim feria passus est, sabbato quævit in sepulcro, Dominico autem diæ resurrexit a morte. Præsens enim vita nobis adhuc sexta est feria, quia in doloribus ducitur, et in angustiis cruciatur; sed sabbato quasi in sepulcro quiescimus, quia requiem animæ post corpus invenimus. Dominico vero die, videlicet a passione tertio, a conditione, ut diximus, octavo, jam corpore a morte resurgemus, et in gloria animæ etiam cum carne gaudebimus. Quod ergo mire Salvator noster in se fecit hoc veraciter in nobis signavit, ut nos et dolor in sexta, et requies in septima, et gloria excipiat in octava.

CAP. LIV. — *Tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum* (Joan. xx, 2).

(In exposit. B. Job, lib. iii, num. 22.) Aliquando Scriptura sacra totum pro parte consuevit ponere, sicut hic ad monumentum Maria conqueritur, dicens: *Tulerunt Dominum meum*. Solum quippe dominicum corpus in monumento jacuerat, et illud solum Maria quæsitura venerat. Dum ergo quasi totum simul Dominum sepultum deplorabat, et non corpus Domini, sed Dominum sublatum quærebat, videlicet ex toto partem significabat.

CAP. LV. — *Cum esset sero die illo una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, et stetit in medio eorum* (Joan. xx, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 26.) Post Domini passionem apostoli pro mentis teneritudine et formidinis infirmitate, clausis foribus residebant. Cum enim nequaquam contra membra diaboli in vo-

ce liberæ prædicationis exsurgere, et neclum post passionem Domini, sancti Spiritus infusione solidati, Redemptorem suum auctoritate firma prædicare, adhuc contra adversarios suos quasi in antris insidiabantur. Clausis quippe foribus, quasi in quibusdam abditis specubus suis catuli rapturi mundum cubabant, ut animarum prædam postmodum præsentem diriperent, de quibus tunc certum est quod mundum in opetum etiam sibimetipsis latendo formidarent. Illis foribus clausis, isti catuli mortem nostræ mortis insidiati quæsierunt, ut culpam interficerent, omnemque in nobis peccati vitam necarent. Horum primo illi esurienti catulo, sed jam valenti, ostensa per linteum gentilitate, quasi monstrata præda dicitur: *Macta et manduca* (Act. x, 13): his catulis velut adhuc infirmis, ut in antris cubare debeant jubetur, cum eis voce dominica dicitur: *Sedete hic in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto* (Luc. xxiv, 49). Apostoli enim recte catuli sanctæ Ecclesiæ vocari possunt, qui in Ecclesia editi adversantem mundum ore et prædicatione sua rapuerunt.

CAP. LVI. — *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittantur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan. xx, 23).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 34; homil. 26, in Evang., n. 4.) Quos sancti Spiritus replet gratia, prius eos de terrena actione terrificat, et postmodum spe celestium consolatur, ut tanto post confitendo de præmiis gaudeant, quanto prius sola supplicia conspiciendo metuebant. Cum igitur sancti apostoli nequaquam contra membra diaboli in vocem liberæ prædicationis assurgere, et necdum per passionem Domini sancti Spiritus infusione solidati, Redemptorem suum auctoritate firma prædicare; et pro mentis teneritudine et formidinis infirmitate una sabbatorum clausis foribus propter metum Judæorum residentes metuerent exire, veniens Dominus et stans in medio eorum insufflavit et dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remisistis peccata remittantur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*. Ecce conversorum terror vertitur in potestatem, quia eum mala sua pœnitendo puniunt, usque ad exercendum iudicium ascendunt, ut hoc in Deo posse accipiant quod prius ipsi de Deo metuebant. Iudices quippe sunt qui supernum iudicium perfecte tinuerunt, et aliena peccata dimittere jam incipiunt qui prius ne sua retinerentur formidaverunt. Libet autem intueri, fratres charissimi, discipuli Domini ad tanta opera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint producti. Ecce non solum de semetipsis securi sunt, sed etiam obligationis alienæ potestatem relaxationis accipiunt; principatum superni iudicis sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos a Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt, ut alios damnent vel liberent qui semetipsos damnari metuebant.

D CAP. LVII. — *Venite et prandete* (Joan. xxi, 12).

(Homil. 24, in Evang., n. 6; 14, n. 5, 6; 24, n. 6; 25, n. 9, 10.) Resurgens Dominus, apprensus ultimo jam convivio cum septem discipulis comedisse describitur, quia hi qui in illo nunc perfecti sunt æterna per illum refectione satiantur. Petrus quippe et Thomas, Nathanael, filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo, cum eo fuisse memorantur. Cur autem cum septem discipulis ultimum convivium celebrat, nisi quod eos tantummodo qui septiformi gratia sancti Spiritus pleni sunt, futuros secum in æterna refectione denuntiat? Septem quoque diebus omne hoc tempus evolvitur, et sæpe septenario numero perfectio designatur. Illi ergo ultimo convivio de presentia veritatis epulantur qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt, quos amor hujus mundi non ligat, quibus etsi utique per tentamenta obstreperit, cœpta tamen eorum desideria non retundit

De hoc extremo convivio alibi per Joannem dicitur: *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt* (Apoc. xix, 9). Idcirco enim non ad prandium, sed ad cœnam vocatos narrat, quia nimirum in fine diei convivium cœna est. Qui ergo finito præsens vitæ tempore ad refectionem supernæ contemplationis veniunt, non ad Agni prandium, sed ad cœnam vocantur. Quæ videlicet cœna hoc ultimo convivio exprimitur, cui septem discipuli adesse memorantur, quia illos, ut diximus, tunc interna relectio reparat qui pleni nunc septiformi gratia in amore spiritus anhelant. Hanc refectionem bonus Pastor ovibus suis vocem suam audientibus et se sequentibus promittit, dicens: *Per me si quis introierit, salvabitur, et ingreditur, et egreditur, et pascua inveniet* (Joan. x, 9). Ingrederetur quippe ad fidem, egredietur vero a fide ad speciem, a credulitate ad contemplationem; pascua autem inveniet in æterna refectione. Oves ergo ejus pascua invenient, quia quisquis illum corde simplici sequitur, æternæ viriditatis pabulo nutritur. Quæ sunt autem istarum ovium pascua, nisi interna sempiternæ vitæ paradisi gaudia? Pascua namque electorum sunt vultus præsens Dei, qui dum sine defectu conspicitur, sine fine mens cibo satiatur. In istis pascuis de æternitatis satietate letati sunt quique jam laqueos voluptuosæ temporalitatis evaserunt. Ibi hymnidici angelorum chori, ibi societas supernorum civium, ibi dulcis solemnitas a peregrinationis hujus tristi labore redeuntium, ibi providi prophetarum chori, ibi iudex apostolorum numerus, ibi innumerabilem martyrum victor exercitus, tanto illie lætior, quanto hic durius afflictus, ibi confessorum constantia præmiis sui perceptione consolata, ibi fideles viri, quos a virilitatis suæ robore voluptas sæculi non potuit emollire; ibi sanctæ mulieres quæ cum sæculo et sexum vicerunt, ibi pueri qui hic annos suos moribus transcendunt, ibi senes quos hic et ætas debiles reddidit, et virtus operis non reliquit. Quæramus ergo, fratres, hæc pascua, in quibus cum tantorum civium solemnitate gaudeamus, ipsa nos lætantium festivitas invitet. Ecce in cœlestibus electorum civium lætitia agitur, de se vicissim omnes in suo conventu gratulantur, et tam-nos ab amore æternitatis tepidi, nullo desiderio ardemus, interesse tantæ solemnitati non quærimus, privamur gaudiis, et læti sumus. Accendamus igitur animum, fratres; recalescat fides in id quod credidit; inardescant ad superna desideria nostra; et sic amare jam ire est. Ab internæ solemnitatis gaudio nulla nos adversitas revocet, nulla nos prosperitas blandiens seducat. Toto ergo desiderio ad supernam patriam animus anhelet; nihil in hoc mundo appetat quod constat quia citius relinquat; ut si cœlestis Pastoris veraciter oves sumus, quoniam in vitæ delectatione non figimur, æternis pascuis in perventione satiemur. Hæc ergo, fratres, nobiscum agamus, septiformis sancti Spiritus gratia repleti desideremus, quid nos in futurum sequi possit ex præsentibus perpendamus. Pensemus si sancto Spiritu pleni sumus, et sic noscimus si ad æternæ pascua refectionis, si ad illud ultimum convivium pervenire valeamus. Quisquis enim ille est quem nunc Spiritus iste non reparat, profecto ab illa æterni convivii refectione jejunit. Meminisse debemus quid de eodem Spiritu dicat Paulus apostolus: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii, 9). Quasi quidam titulus divinæ possessionis est iste Spiritus amoris. Nunquidnam Spiritum Christi habet is cujus mentem odia dissipant, elatio inflat, ira usque ad divisionem mentis exasperat, avaritia cruciat, luxuria enervat? Pensare debemus quis sit Christi Spiritus; profecto ille qui facit amicos et inimicos diligere, terrena despici, pro cœlestibus æstuari, carnem propter vitia conteri, mentem a concupiscentiis frenari. Si ergo volumus cognoscere possessiones Dei, personam perpendamus possessoris nostri. Ecce enim quod diximus voce veridica Paulus clamat: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic*

non est ejus (Ibid.). Ac si aperte dicat: Qui nunc Deo inhabitante non regitur, de divinæ claritatis specie postmodum non lætatur. Sed nos tamen qui ad hæc quæ dicta sunt inflammamur, necdum culmen perfectionis attingimus, in via Dei quotidie sancti desiderii gressus ponamus. Consolatur nos Veritas quæ per Psalmistam dicit: *Imperfectum meum viderunt oculi tui* (Psal. cxxxviii, 16). Non omnino erit nobis noxia imperfectio nostra, si in Dei itinere constituti, et ad transacta non respicimus, et ad ea quæ restant transire festinamus. Nam quem imperfectorum desideria indignanter inflammant hæc quandoque ad perfectionem Dominus noster Jesus Christus roborat, qui pro peccatoribus carnem sine peccato assumens, de cœlis ad terras descendit, et pro humano genere, quod pro culpa primi parentis morti perpetuæ fuerat obnoxium, qui morti nihil debebat occubuit. Hinc est quod nos quotidie ad vitam post culpas revertimur, quoniam ad pœnam nostram Conditor sine culpa descendit. Ecce jam antiquus hostis ea quæ de humano genere spolia ceperat amisit, et quos jure tenebat mortales perdidit, quoniam eum in quo jus non habuit morte appetere immortalem præsumpsit. Quotidie peccatores ad vitam revertuntur, et post perpetratas culpas ad innocentiam per pœnitentiæ remedium convertuntur. Adest testis divinæ misericordiæ Maria Magdalene, de qua Pharisæus dum pietatis fontem vellet obstruere, dicebat: *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est* (Luc. vii, 39). Sed lavit lacrymis maculas cordis et corporis, et Redemptoris sui vestigia tersit quæ itinera sua prava dereliquit. S. debat ad pedes Jesu verbumque de ore illius audi bat, venti adhæserat, mortuum quem rebat, viventem in reperit quem mortuum quesivit. Tantumque apud eum locum gratiæ invenit, ut illum viventem quoque apostolis, ejus videlicet nuntiis, ipsa nuntiaret. Quid itaque, fratres, quid in hac re debemus aspicere, nisi immensam misericordiam Conditoris nostri? Qui nobis, velut in signo, exemplum pœnitentiæ posuit eos quos per pœnitentiæ vivere post lapsum fecit. Perpendo etenim Petrum, considero latronem, aspicio Zachæum, intueor Mariam, et nihil in his aliud video nisi ante oculos nostros posita spei et pœnitentiæ exempla. Fortasse enim in fide lapsus est aliquis; aspiciat Petrum qui amare flevit quod timide negaverat (Matth. xxvi). Alius contra proximum suum in malitia crudelitatis exarsit; aspiciat latronem, qui ipso mortis articulo ad vitæ præmia pœnitendo pervenit (Luc. xxiii). Alius avaritiæ æstibus anhelans aliena diripuit; aspiciat Zachæum, qui si quid alicui abstulit quadruplum reddidit (Luc. x x). Alius libidinis igne succensus, carnis munditiam perdidit; aspiciat Mariam quæ in se amorem carnis igne divini amoris excoxit (Luc. vii). Ecce omnipotens Deus ubique nostris oculis quos imitari debeamus objicit, ubique exempla suæ misericordiæ opponit. Mala ergo jam displiceant vel experta. Libenter obliviscitur Deus, quod nocentes fuimus; paratus est nostram pœnitentiæ deputare nobis ad innocentiam. Inquinati igitur post aquas salutis, renascamur ex lacrymis. Itaque juxta primi pastoris vocem: *Sicut geniti infantes, lac concupiscite* (I Petr. ii, 1), redite parvuli filii ad sinum nostræ matris æternæ sapientiæ, sugite larga ubera pietatis Dei; et si transacta plangitis, imminetia vitetis. Redemptor enim noster momentaneos fletus nostros æterno consolabitur gaudio.

CAP. LVIII. — *Simon Joannis, amas me* (Joan. xxi, 15)?

(Regul. pastor. part. 1, cap. 5; homil. 26, in Evang. n. 5, 6.) Sunt nonnulli qui eximia virtutum dona percipiunt, et pro exercitatione cæterorum magnis muneribus exaltantur, qui studio castitatis mundi, abstinentiæ robore validi, doctrinæ dapibus referti, patientiæ longanimitate humilis, auctoritate fortitudinis erecti, pietatis gratia benigni, iustitiæ severitate districti sunt. Qui unum culmea regiuni-

nis si vocati suscipere renuunt, ipsa sibi plerumque dona adiununt quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro aliis acceperunt. Cum sua et non aliorum lucra cogitant, ipsi se quæ parata appetunt habere bonis privant. Hinc namque Veritas ad discipulos dicit: *Non potest civitas abscondi super montem posita: neque accendant lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* (Matth. v. 15). Hinc Petro ait: *Simon Joannis, amas me?* Qui cum se eum amare protinus respondisset, audivit: *Si diligis me, pasce oves meas.* Si ergo dilectionis est testimonium cura passionis, quisquis virtutibus polleus gregem Dei renuit pascere, Pastorem summum convincitur non amare. Beato ergo Petro primo pastori Dominus noster bonus Pastor, ante passionem suam dans claves regni celestis, ait: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis* (Matth. xvi. 19). Post resurrectionem vero suam, eandem ligandi et solvendi potestatem communiter discipulis cum beato Petro commisit, dicens: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan. xx. 23). Horum profecto nunc in Ecclesia episcopi, et cæteri pastores locum tenent: solvendi et ligandi suscipiunt auctoritatem qui gradum regimini sortiuntur. Grandis honor, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamine vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerumque contingit ut hic iudicii locum teneat cui ad locum vitæ minime concordat, ac sæpe agitur ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat; sæpe erga quoslibet odio vel gratia movetur, et in illis solvendis ac ligandis subtilis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur; unde fit ut ipsa ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro sua voluntate, et non pro subjectorum moribus exercet. Sub magno igitur moderamine pastores Ecclesie vel solvere studeant, vel ligare; sed utrum juste an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa temerariæ reprehensionis superbia culpa quæ non erat fiat.

CAP. LIX. — *Cum senueris, extends manus tuas, et alius te cingat* (Joan. xxi. 18).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 69; homil. 3, in Evang., n. 3; in exposit. B. Job, lib. xxxi, n. 70; homil., 3, in Evang., n. 4; homil. 26, in Evang., n. 10, ordine sæpe inverso.) Fortis quisque prædicator cum certamen passionis sibi propinquare considerat, de exercitio virtutis exsultat; nec terre ter pugnæ periculo, quia victoriæ lætatur triumpho. Sed si prædicator fortis gloriam passionis appetit, si discrimen mortis subire pro Domino lætus querit, quid est quod ipsi fortissimo prædicatori, qui ex robusto corde virtutem traxit in nomine, Petro Veritas dicit: *Cum senueris, extends manus tuas, et alius te cingat, et ducet quo non vis?* Quomodo de passione gaudet qui cinctus ab alio ire quo ducitur non vult? Sed si pensamus qualiter animus appropinquante passione et mortis metu quatitur, et tamen de venturo regni premio lætatur, intelligimus quomodo gloriosi certaminis subire periculum volens nolit; quia et in morte considerat quod tolerans paveat, et in fructu mortis aspiciat quod appetens querat. Neque enim si plenissime Petrus nollet, pro Christo pati potuisset, sed martyrium, quod per infirmitatem carnis noluit, per virtutem spiritus amavit. Qui dum per carnem ad pœnas trepidat, per spiritum ad gloriam exsultat; actumque est ut cruciatum martyrii nolendo voluisset, sicut nos quoque cum gaudium querimus salutis, amarum poculum summus purga-

tionis. Amaritudo quidem in poculo displicet, sed restituenda per amaritudinem salus placet. Videamus Paulum quomodo amet quod refugit, quomodo refugiat quod amat, ait enim: *Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse: et mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Philip. i. 23). Et tamen dicit: *Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeat quod mortale est a vita* (II Cor. v. 4). Ecce et mori desiderat, et tamen exspoliari carne formidat. Cur hoc? Quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens pœna turbat. Et quamvis vincat amor subsequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulvis doloris. Sicut enim vir fortis cum vicino jam belli certamine armis accingitur, palpitat, et festinat, et tremit, et sævit, quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur; ita vir sanctus cum propinquare passioni se conspicit, et naturæ suæ infirmitate concutitur, et spei suæ soliditate roboratur; et de vicina morte trepidat, et tamen quod moriendo verius vivat exsultat. Ad regnum quippe non potest, nisi interposita morte transire, et ideo confitendus quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit, et gaudens metuit, et metuens gaudet, quia scit quod ad bravium quietis non perveniat, nisi hoc quod interjacet cum labore transcendat. Sic nos cum morbus a corpore repellere cupimus, tristes quidem, ut supra diximus, amarum purgationis poculum summus, certi vero de subsequenti salute gaudemus. Quis enim pervenire corpus aliter a salutem non valet, in potu libet etiam quod lædet. Cumque amaritudini inesse vitam animus concipit, mœrore turbatus hilarescit. Bene ergo Dominus beato Petro prædicatori suo fortissimo post resurrectionem suam de futura ejus passione prædixit: *Cum senueris, extends manus tuas, et alius te cingat, et ducet quo non vis; quoniam etsi ut homo ad vim persecutionis et mortis trepidavit, per spei tamen certitudinem ad premium remunerationis exsultat, quoniam erat vis interior amoris quæ dolorem vinceret carnis. Nos igitur, fratres charissimi, Redemptorem nostrum pro nobis passum et mortuum vere resurrexisse scientes, et nos quoque in futuro resurrecturos, et ei de nostris actibus rationem reddituros certissime credentes, beatum Petrum imitantes, in quantum possumus, adversitates et hujus mundi persecutiones pro vitæ perennis gloria patienter et gaudenter sustineamus. Despicimus cuncta præsentia, nulla etenim sunt in hoc mundo quæ transire possunt. Turpe sit diligere quod constat citius perire. Non nos terrenarum rerum amor superet, non superbia inflat, non ira dilaniet, non luxuria polluat, non invidia consumat. Amore nostro, fratres charissimi, Redemptor noster occubuit, et nos amore ejus discamus vincere nosmetipsos. Quod si perfecte agimus, non solum imminentes pœnas evadimus, verum etiam cum beato Petro et cæteris martyribus communi gloria remuneramur. Nam quamvis occasio desit persecutionis, habet tamen pax nostra martyrium suum, quia etsi carnis colla ferro non subdimus, spiritali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus. Vitam igitur vestram, fratres, moresque componite: is qui natus resurrexit ex morte, quam districtus in iudicio veniet prævidete. Certe in die tamen emendationis sui cum angelis, cum archangelis, cum Thronis et dominationibus, cum principibus et potestatibus apparebit, cælis ac terris ardentibus, cunctis videlicet elementis in sui obsequium terrore commotis. Hunc ergo tanti pavonis iudicem ante oculos ponite, hunc venturum timeate, ut huic cum venerit, non timidi sed securi videatis. Timendus est enim ne timeatur; terror ejus nos ad usum bonæ operationis exerceat, metus illius vitam nostram a pravitate compeccat. M. hi, fratres, credite, quia tanto tunc erimus securi de ejus sententia, quanto nunc esse salagimus suspecti de culpa. Si autem tanta cura pertimescitur iudicium cuiuslibet potentis qui futu-*

rus est post hominem vermis, post vermem abjectissimus pulvis, qua intentione cogitandum est, qua formidine providendum tantæ judicii majestatis? Hoc ergo, fratres charissimi, tota intentione pertimescite, hoc apud vos sollicita mente cogitate. Ecce solemnitas dominicæ resurrectionis annue agimus, sed ita vivendum est nobis, ut ad æterna pervenire festa mereamur. Transeunt enim cuncta quæ temporaliter celebrantur festiva. Curate, qui his solemnitatibus interestis, ne ab æterna solemnitate separemini. Quid prodest interesse festis hominum, si contingat deesse festis angelorum? Umbra futuræ solemnitatis est so-

lemnitas præsens et temporalis. Idcirco hanc annue agimus, ut ad illam quæ non est annua, sed continua, perducamur. Cum hæc statuto tempore geritur, ad illius desiderium memoria nostra refricatur. Frequentatione ergo gaudii temporalis ad æterna gaudia mens incalescat et serveat, ut ex veritate lætitiæ perfruatur in patria quod de umbra gaudii meditatur in via, præstante Domino et Redemptore nostro Jesu Christo: qui resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Pars secunda.

IN QUA EXPLANANTUR ACTA APOSTOLORUM, EPISTOLÆ B. PAULI, EPISTOLÆ CATHOLICÆ, ET APOCALYPSIS.

LIBER QUINTUS.

Expositio super Acta Apostolorum.

CAPUT PRIMUM. — *Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jesus facere et docere usque in diem, quæ præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum quos elegit, assumptus est; quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei, etc. (Act. 1, 1).*

Homil. 26, in Evang., maxime num. 7, et homil. 29, in princ. et n. 5, 6.) Resurrectio Domini nostri Jesu Christi, dubitantibus discipulis, per multa argumenta monstrata est, quæ dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quam de illorum dubitatione solidamur? Quod enim resurrectionem dominicam tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas, quam nostra, ut ita dicam, futura firmitas fuit. Plus nobis Thomæ infidelitas ad fidem quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, mens nostra, omni dubitatione postposita, in fide solidatur. Discipulum quippe Dominus post resurrectionem suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione deseruit, ut dum in Magistro suo vulnera palpat carnem, in nobis vulnera saaret infidelitatis, et dum dubitando vulnerum cicatrices tangeret, de nostro pectore dubietatis vulnus amputaret. Ad insinuandam quoque veritatem dominicæ resurrectionis notandum nobis est, quid Lucas subjungat dicens: *Et convalescens præcepit eis, ab Jerosolymis ne discederent. Et post pauca: Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Notate verba, signate mysteria. Convalescens elevatus est, comedit et ascendit, ut videlicet per ascensionem comestiois veritas patesceret carnis. In Veteri autem Testamento (*IV Reg. 2*) cognovimus quod Elias in cœlum acreum, quod terra est proximum, sit raptus et sublevatus, ut in secretum quamdam terræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat: ille enim mortem distulit, non evasit. Redemptor autem noster, quia non distulit, superavit, eamque resurgendo consumpsit, et resurrectionis suæ gloriam ascendendo declaravit. Notandum quoque est quod Elias in curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte demonstraretur, quia homo purus adjutorio indigebat alieno. Per angelos quippe illa facta et ostensa sunt adjumenta, quia neque ad cœlum quidem acreum per se ascendere poterat quem naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemptor autem noster non curru, non angelis sublevatus legitur, quo-

niam is qui fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illo etenim revertebatur ubi erat, et inde redibat ubi remanebat, quia cum per humanitatem ascenderet in cœlum, per divinitatem suam et terram pariter continebat et cœlum. Sicut autem Joseph a fratribus venditus (*Genes. xxxvii*), venditionem Redemptoris nostri figuravit, sic Enoch translatus, et ad cœlum acreum Elias sublevatus, ascensionem dominicam uterque designavit. Ascensionis ergo suæ Dominus prænuntios et testes habuit, unum ante Legem, alium sub Lege, ut quandoque veniret ipse qui veraciter posset penetrare: unde et ordo ipse in eorum quoque in cœlos sublevatione per quædam incrementa distinguitur. Nam Enoch et per coitum genitus, et per coitum generans translatus, Elias vero per coitum genitus, sed non per coitum generans, ad cœlum subvectus esse memoratur, ut veniret postmodum qui neque per coitum generans, neque per coitum generatus, nec translatus, nec subvectus, cœlum æthereum sua virtute penetraret. Qui nobis in se credentibus, quia carnis suæ quoque munditiam largiretur, et sub eo per incrementa temporum virtus castitatis exeresceret.

CAP. II. — *Cumque intuerentur in cœlum eantem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis (Act. iii, 10).*

(Homil. 29, in Evang., n. 9, 10, 11.) Quærendum nobis est quidnam sit quod nato Domino apparuerunt angeli, et tamen non leguntur in albis vestibus apparuisse, ascendente autem Domino, missi angeli in albis leguntur vestibus apparuisse. In albis quippe vestibus gaudium et solemnitas mentis ostenditur. Quid est ergo quod nato Domino, non in albis vestibus, ascendente autem Domino in albis vestibus angeli apparent, nisi quod magna tunc solemnitas angelis facta est, cum cœlum Deus homo penetravit? Quia nascente Domino videbatur divinitas humiliata, ascendente vero Domino est humanitas exaltata. Albx etenim vestes exaltationi magis congruunt quam humiliationi. In assumptione ergo ejus, angeli in albis vestibus videri debuerunt, quia qui in nativitate sua apparuit Deus humilis, in ascensione sua ostensus est homo sublimis. Sed hoc nobis magnopere, fratres, in ascensione Domini pensandum est, quia delatum est chirographum damnationis nostræ, mutata est sententia corruptionis nostræ. Illa enim na-

* Mutilus est hic locus. Quæ desunt supple ex homilia assignata.

rara cui dictum est : *Terra es, et in terram ibis* (*Genes. iii. 19*), cum Domino ascendente in cælum ivit; pro hac ipsa namque carnis nostræ sublevatione, per figuram beatus Job Dominum avem vocat. Quia enim ascensionis ejus mysterium Juliam non intelligere conspexit, de infidelitate ejus sententiam protulit, dicens : *Semitam ignoravit avis* (*Job. xxviii. 7*); avis enim recte appellatus est Dominus, quia corpus carneum ad æthera libravit. Cujus avis semitam ignoravit, quisquis eum ad cælum ascendisse non credidit. Dominum ergo nostrum, fratres charissimi, ad cælos ascendisse, et credimus, et quid intuentibus in cælum euntem illum duo angeli assistentes juxta illos in vestibus albis dixerint, audivimus. Viri, inquit, *Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Unde oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum ascendisse credimus corpore. Desideria terrena fugiamus, nihil nos jam delectet in infimis qui Patrem habemus in cælis. Et hoc nobis est magnopere perpendendum, quia is qui placidus ascendit, terribilis redibit; et quidquid nobis cum mansuetudine præcipit, hoc a nobis cum distictione exiget. Nemo igitur indulta poenitentiae tempora parvipendat, nemo curam sui cum valet agere negligat, quia Redemptor noster tanto tunc in judicio districtior veniet, quanto nobis ante judicium magnam prærogavit patientiam. Hæc itaque vobiscum, fratres, agite, hæc in mente sedula cogitatione versate, quod Dominum credimus ad cælum ascendisse. Et si adhuc hic tenemur infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris.

CAP. III. — Possedit agrum de mercede iniquitatis (*Act. i. 18*).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 58.) De Juda traditore per beatum Petrum apostolum dicitur : *Hic possedit agrum de mercede iniquitatis.* Nequaquam enim pretio sanguinis agrum figuli possidere Judas potuit, qui, relatis triginta argenteis, traditionis crimine criminiosiore in se protinus morte mulctavit. Sed possedit dictum est possidere fecit.

CAP. IV. — Et cecidit sors super Matthiam, et adnumeratus est cum undecim apostolis (*Act. i. 26*).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 27.) Omne peccatum undenarium est, quia dum perversa agit Decalogum transit. Et quia in cilicio peccatum plangitur, hinc est quod in tabernaculo vela cilicina undecim fiant. Hinc per undecimum psalmum dicitur : *Salvum me fac, Domine, quoniam defectus sanctus* (*Psal. xi. 1*). Hinc Petrus in undenatio numero remanere apostolos metuens, Matthiam duodecimum, sorte missa, requisivit. Nisi enim signari culpam per undenarium cerneret, implere numerum apostolorum tam festine duodenario non curaret.

CAP. V. — Factus est repente de cælo sonus tanquam adventientis spiritus vehementis (*Act. ii. 2*).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 65.) Spiritus sanctus a Patre procedens, et de eo quod est Filii accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur. Qui tamen super apostolos veniens, per exteriorem sonum tanquam per vehementem spiritum demonstratur, cum dicitur : *Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, et factus est repente de cælo sonus tanquam adventientis spiritus vehementis.* Sanctus enim Spiritus cum se notitiæ humane infirmitatis insinuat, et sonitu vehementis spiritus, et voce lenis auræ exprimitur, sicut in libro beati Job legitur : *Et vocem quasi lenis auræ audiit* (*Job. iv. 16*). Quid enim per vocem auræ nisi cognitio sancti Spiritus designatur? Sanctus itaque Spiritus veniens lenis est et vehemens : lenis, quia notitiam suam, quatenus cognosci utcumque valeat, nostris sensibus temperat; vehemens, quia quantumlibet hanc temperet, adventu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitatem illuminando perturbat. Illustratio-

A ne enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram immaniter concutit.

CAP. VI. — Et replevit totam domum, ubi erant sedentes (*Act. ii. 4*).

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 17.) In Scriptura sacra per septenarium numerum aliquando universitas præsentis hujus temporis quod septem diebus agitur, per octonarium vero numerum vita perpetua designatur, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit, cum Dominico scilicet die surrexit. Propter hunc ergo septenarium numerum temporalia, octonarium vero æterna signantem, super centum viginti fideles in cœnaculo residentes Spiritus sanctus effusus est. Per septem quippe et octo quindecim componuntur, et si ab uno usque ad quindecim numerando paulatim per incrementa consurgimus, usque ad centesimum et vicesimum numerum pervenimus. Quia scilicet effusione sancti Spiritus didicerunt ut et temporalia tolerando transirent, et æterna inhiante appetere.

CAP. VII. — Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis: seditque supra singulos eorum (*Act. ii. 3*).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 2.) Sciendum est quoniam aut per semetipsum Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam ejus ad nos verba formantur; sed cum per semetipsum loquitur, sola nobis vis internæ aspirationis aperitur. Cum per semetipsum loquitur, de verbo ejus sine verbis ac syllabis cor docetur, quia virtus ejus in intima quadam sublevatione cognoscitur, ad quem mens plena suspenditur, vacuo gravatur; pondus enim quoddam est, quod omnem animam quam replet levat. Lumen incorporeum est quod et interiora repleat, et repleta exterius circumscribat; sine strepitu sermo est qui et auditum aperit et habere sonitum nescit. Quod enim de adventu sancti Spiritus scriptum est : *Factus est repente de cælo sonus tanquam adventientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes: et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum*; per ignem quidem Dominus apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, neque ille sonitus fuit, sed per hoc quod exterius exhibuit expressit hoc quod interius gessit. Quia enim discipulos et zelo successos et verbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, ut ignem et sonitum sentirent corpora, igne vero invisibili et voce sine sonitu docerentur corda. Foris ergo fuit ignis qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit. Et cum reginæ Candacis eunuchus curru præsidens iter carperet, et laicam in manibus, non intelligens haberet, in corde nimirum Philippo Spiritus dixit : *Adjunge te ad currum* (*Act. viii. 25*). Et cum ad evocandum Petrum lumentes Dominum milites Cornelius dimisisset, in mente procul dubio a Spiritu Petrus audivit : *Ecce viri tres querunt te. Surge itaque, et descende, et vade cum eis* (*Act. x. 19*). Spiritum enim Dei quasi quædam nobis verba dicere est occulta vi ea quæ agenda sunt intimare, et cor hominis ignarum non adhibito strepitu et tarditate sermonis peritum repente de absconditis reddere.

CAP. VIII. — Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Act. ii. 4*).

(Homil. 50, in Evang., n. 4, 5, 6; homil. 26, in Evang. n. 3.) Audistis, fratres, quia Spiritus sanctus super discipulos in igneis linguis apparuit, omniumque linguarum scientiam dedit, quid scilicet hoc miraculo designans nisi quod sancta Ecclesia eodem Spiritu repleta, omnium gentium erat voce locutura. Qui vero contra Deum turrim edificare conati sunt, communionem unius lingue perdidit. In his autem qui Deum humiliter metuebant lingue omnes unite sunt. Hic ergo humilitas microit virtutem, il-

lie superbia confusionem. Sed quærendum nobis est A cur Spiritus sanctus Patri et Filio coæternus, in igne apparuit, cur in igne simul et linguis, cur aliquando in columba, aliquando vero in igne monstratur, cur super unigenitum Filium apparuit in columbæ specie, et super discipulos in igne, ita ut neque super Dominum veniret in igne, neque super discipulos monstraretur in columba? Per quatuor itaque hæc quæ proposuimus solvendo redeamus. Patri namque et Filio coæternus Spiritus in igne monstratur, quia incorporeus et ineffabilis atque invisibilis ignis est Deus, quoniam attestante Paulo: *Deus noster ignis consumens est* (Hebr. xii, 29). Deus quippe ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo conuitur. De hoc igne Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. xii, 49)? Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper infimas in se cogitationes congerunt, a malignis spiritibus conculcantur. Sed ignem Dominus in terram mittit, cum afflatu sancti Spiritus corda carnalium inflamat. Terra itaque accenditur, cum cor carnale, in suis pravis voluptatibus frigidum, relinquit concupiscentias præsentis sæculi, et ardet per amorem Dei. Bene ergo in igne apparuit Spiritus, qui ab omni corde quod replet torpore frigoris exultat, et hoc in desiderio suæ æternitatis accendit. In igneis autem linguis monstratus est, quia idem Spiritus coæternus est Filio, et habet cognationem maximam lingua cum Verbo. Verbum quippe Patris est Filii; et quia una est Spiritus et Verbi substantia, idem Spiritus monstrari debuit in lingua. Vel certe, quia per linguam procedit verbum, in linguis apparuit Spiritus, quia quisquis sancto Spiritu tangitur, Dei Verbum, id est unigenitum Dei Filium confiteatur. Et negare Dei Verbum non valet, quia jam sancti Spiritus linguam habet. Vel certe in linguis igneis Spiritus apparuit, quia omnes quos repleverit ardentes pariter et loquentes facit. Lingua ignea doctores habent, quia dum Deum amando prædicant, corda audientium inflammant. Nam et otiosus est sermo doctoris, si præbere non valet incendium amoris. Hoc doctrinæ incendium ab ipso Veritate ore conceperant qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas* (Luc. xxiv, 32)? Exaudito quippe sermone animus inardescit, torporis frigus recedit, fit mens in superno desiderio anxia, a concupiscentiis terrenis aliena; amor verus qui hanc repleverit in fletibus cruciat. Sed cum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur; audire ei libet præcepta cœlestia, et quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur. Et quæ torpebat prius per desideria, postmodum ardet per verba. Unde bene per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignea lex* (Deut. xxxiii, 2). Sinistra quippe reprobi qui ad sinistram ponendi sunt, dextera vero Dei appellantur electi. In dextera igitur Dei lex est ignea, quia electi tantata cœlestia nequaquam frigiditate corde audiunt, sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt; sermo ad aurem ducitur, et mens eorum, sibi met irata, ex interna dulcedinis flamma concrematur. In columba vero Spiritus et in igne monstratus est, quia omnes quos repleverit simplices et ardentes facit; simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque etenim placeret Deo aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate. Hinc ipsa Veritas dicit: *Estate prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ* (Math. x, 16). Qua in re notandum est quod discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columbæ, voluit Dominus admonere, quatenus et columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, et serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: *Nolite pueri effici sensibus* (II Cor. xiv, 20). Ecce prudentiam serpentis audivimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur: *sed malitia parvuli estote* (Ibid.). Hinc de beato Job dicitur: *Erat vir simplex et rectus* (Job. i, 1). Quæ autem rectitudo sine simplicitate,

aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergo et rectitudinem docet iste Spiritus et simplicitatem, et in igne monstrari debuit et in columba, quatenus omne cor quod ejus gratia tangitur, et mansuetudinis lenitate tranquillum et zelo justitiæ fiat accensum. Ad extremum vero quærendum est cur in ipso Redemptore nostro Mediatore Dei et hominum, per columbam apparuit, in discipulis vero per ignem? Certe unigenitus Filius judex est generis humani; sed quis ejus justitiam ferret, si, priusquam nos per mansuetudinem colligeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, mitem se hominibus præbuit. Nolum peccatores ferire, sed corrigere; prius voluit mansuete corrigere, ut haberet quos postmodum in judicio solveret. In columba ergo super eum apparere Spiritus debuit, qui non veniebat ut peccata jam per zelum percuteret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret. At contra super discipulos in igne debuit Spiritus sanctus demonstrari, ut hi qui erant simplices homines, et ideo peccatores, eos contra semetipsos spiritualis fervor accenderet, et peccata quæ Deus per mansuetudinem parceret ipsi in se per penitentiam punirent. Nec ipsi quippe poterant esse sine peccato, qui cœlesti adhærebant magisterio, Joanne attestant, qui ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. i, 8). In igne ergo venit in homines, in columba vero apparuit in Domino, quia peccata nostra, quæ pie Dominus per mansuetudinem tolerat, nos per zelum rectitudinis debemus caute conspiciere, et ardore semper penitentiae cremare. Igitur per columbam Spiritus in Redemptore monstratus est, per ignem vero in hominibus, quia quanto nobis nostri judicis facta est severitas temperata, tanto erga se debet fieri nostra infirmitas accensa. Quatuor itaque propositionum expleta ratione pensemus, fratres charissimi, prædicatores nostros, quales Spiritus sanctus reperit, quales fecit. Certe qui in uno conclavi pro Judæorum metu residebant, nativitatis suæ singuli linguam noverant, et tamen nec ea ipsa lingua quam noverant aperte Christum loqui præsumebant. Venit Spiritus, et in ore eos per diversitatem linguarum docuit, in mento vero ex auctoritate roboravit. Cœperunt et in aliena Christum eloqui, qui de illo prius et in sua lingua loqui metuebant. Præterea consideremus post incarnationem unigeniti Filii qualis sit solemnitas de adventu Spiritus sancti. Sicut enim illa, ita quoque et hæc est honorabilis. In illa, quippe Deus in se permanens semetipsum creavit hominem. In ista vero homines venientem desuper susceperunt Deum; in illa Deus naturaliter factus est homo, in ista vero homines facti sunt per adoptionem dii. Si ergo remanere carnales in morte volumus, hunc, fratres charissimi, vivificantem Spiritum amemus; sed quia caro spiritum nescit, dicat fortasse carnali cogitatione apud se aliquis: Quomodo diligere valeo quem ignoro? Sed cum videre Deum non possumus, habemus aliquid quod agamus, unde iter fiat quo ad eum nostræ intelligentiæ oculus veniat. Certe quem in se videre nullo modo valemus, habet in servis suis quo eum videre jam possemus; dum enim eos mira conspiciamus agere, certum nobis est eorum mentibus Dominum habitare. Deum igitur ac proximum integra mente diligamus, nec Deus enim vere sine proximo, nec proximus vere diligitur sine Deo. Hinc est quod idem Spiritus sanctus secundo legitur discipulis datus, prius a Domino in terra degente, postmodum a Domino cœlo præsideate. In terra datus quippe, ut diligatur proximus, e cœlo vero ut diligatur Deus. Sed cur prius in terra, postmodum e cœlo, nisi quod potenter datur intelligi quia juxta Joannis vocem: *Qui fratrem non diligit quem videt, Deum quem non vidit, quomodo potest diligere* (I Joan. iv, 20)? Diligamus ergo proximum, fratres; amemus eum qui juxta nos est, ut pervenire valeamus ad amorem illius qui super nos est.

CAP. IX. — *Musto pleni sunt isti* (Act. II, 13).

(In exposit. B. Job, lib. XXIII, num. 20.) Cum discipuli Domini loquerentur variis linguis, quidam de Judæis irridentes dicebant: *Quia musto pleni sunt isti*. In musto sancti Spiritus fervor accipitur, de quo in Evangelio Dominus dicit: *Vinum novum mittunt in utres novos*. Ex quo dum repente replerentur apostoli, dum linguis omnibus loquerentur, a Judæis nescientibus, sed tamen vere attestantibus, dictum est: *Hi musto pleni sunt* (Matth. IX, 17).

CAP. X. — *Petrus Judæos increpat* (Act. II, 14).

(Regul. pastor. part. III, c. 34.) Qui bona necdum inchoant, non sunt eis prius ædificanda quæ salubriter diligunt, sed destruenda ea in quibus semetipsos nequiter versant. Hinc est quod Petrus prius evertit, ut postmodum construat, cum nequaquam Judæos monebat quid jam facerent, sed de his quæ fecerant increpabat, dicens: *Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis quæ fecit per illum Deus in medio vestri sicut vos scitis: hunc definitio consilio, et præscientiæ Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis, quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni* (Ibid. 22, etc.); ut videlicet crudelitatis suæ cogitatione destructi, ædificationem sanctæ prædicationis quanto anxie quærerent, tanto utiliter audirent. Unde et illico responderunt: *Quid ergo faciemus, viri fratres? Quibus mox dicitur: Agite penitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum* (Ibid., 37, 38). Quæ ædificationis verba profecto contemnerent, nisi prius salubriter ruinam suæ destructionis invenissent. Hinc est quod Saulus nam super eum coelitus lux emissa resplenduit, non jam quid recte deberet facere, sed quid prave fecisset audivit. Nam cum prostratus requireret, dicens: *Quis es, Domine? proptinus respondetur: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris*. Et cum repente subjungeret: *Domine, quid me jubes facere?* Illico adjungitur: *Surge, et ingredere civitatem, et ibi tibi dicetur quid te oporteat facere* (Act. IX). Ecce de cælo Dominus loquens persecutoris sui facta corripuit, ne: tamen illico quæ essent facienda monstravit. Ecce elationis ejus fabrica jam tota corruerat et post ruinam suam humilis ædificari quærebat. Et cum superbia destruitur, ædificationis tamen verba retinentur, ut videlicet persecutor immanis diu destructus jaceret, et tanto post in bonis solidior surgeret, quanto prius funditus eversus a pristino errore cecidisset. Qui ergo nulla adhuc agere bona cõperunt, a rigiditate suæ pravitatis antea manu correctionis evertendi sunt, ut ad statum operationis rectæ postmodum erigantur.

CAP. XI. — *Pœnitentiam agite* (Act. II, 38).

Regul. pastor. part. III, c. 30; homil. 9, in Ezech., n. 6.) Peccatores qui admissa deserunt, nec tamen plangunt, non jam sibi relaxatas æstimare debent culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant. Neque enim qui contumelias irrogat, si solummodo tacuerit, satisfecit, cum profecto necesse sit ut verba præmissæ superbiæ verbis subjunctæ humilitatis impugnet. Ita et cum Deo delinquimus, nequaquam satisfacimus, si ab iniquitate cessamus, nisi voluptates quoque quas dileximus e contrario lamentis appositis insequamur. Hinc Paulus ait: *Hæc quidem fuisistis, sed ablatis estis, sed sanctificati estis* (I Cor. VI, 11). Nimirum enim illos emendatior vita sanctificat, quos per pœnitentiam abluens afflictio fletuum mundat. Hinc Petrus cum quosdam terribis malorum suorum consideratione susciperet, admonuit, dicens: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*. Dicitur enim baptismi, præmisit pœnitentiæ lamenta, ut prius aqua se suæ afflictionis infunderent, et postmodum sacramento baptismatis lavarent. Qui igitur mente qui transactas culpas flere negligunt securi vivunt de venia, quando ipse summus pastor Ecclesiæ huic etiam sacramento pœnitentiæ adden-

dam credit quod peccata principaliter exstinguit? Non autem Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbis medicamentis contrariis medetur, ut qui voluptatibus delectati ab eo discessimus, fletibus amaricati redeamus; et qui per illicita defluendo cecidimus, etiam a licitis nosmetipsos restringendo surgamus. Duobus autem modis homines a Deo recedunt, et duobus modis a Deo apostatae fiunt. Nam unusquisque a Conditor suo, aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo qui a fide recedit apostata est, ita qui ad perversum opus, quod deseruerat, redit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubitatione deputabitur, etiamsi fidem tenere videatur. Fides enim nihil valet sine operibus (Jac. II, 20).

CAP. XII. — *Petrus claudum curavit* (Act. III)

(Homil. 5, in Ezech., n. 15.) Sancti viri coram infidelibus ut eos ad fidem trahant miracula faciunt, sed sibi metipsis quæ fecerint non ascribentes, hæc omnipotentis Dei virtuti tribuunt, et auctori suo gloriam et laudem reddunt, per quem se posse talia sciunt; sicut Petrus cum sanato homine qui claudus ex utero matris fuerat signum fecit. Quod cum omnes qui cognoscerent valde mirarentur, dixit: *Quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virute, aut pietate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum*. Et post: *In fide nominis ejus hunc quem vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus* (Act. III, 12). Signum quippe faciens, intuentium oculos miraculi lumine prestruxit, sed humilitatem custodiens, laudem auctori reddidit. De omni vero bono quod faciunt idcirco viri sancti semper laudem Creatori reddunt, ut vera stabilitate persistant in ea virtute quam accipiunt.

CAP. XIII. — *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (Act. V, 29).

(In exposit. B. Job, lib. XVII, num. 48, 49, 50; lib. VII, num. 53, 54.) De sancto Spiritu qui super discipulos venit accepterunt ipsi ornamenta virtutis, quos immensa possederat ante fœditas timoris. Scimus enim quod ille apostolorum primus antè acceptam hujus Spiritus gratiam, quoties dum mori timuit, vitam negavit; qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cujusquam, sed unius mancipii sola est interrogatione prostratus. Et quidem mancipium, ne sexus firmior terribile demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancilla tantummodo, sed ab ostiaria ancilla est requisitus. Ecce quam vilis est ad tentandum persona requisita, ut aperte proderetur quanta eum timoris infirmitas possideret, qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret. Sed jam hic paulo ante timidus, qualis post adventum Spiritus extiterit videamus. Certe, Luca teste, didicimus contra sacerdotes et principes quanta Dominum auctoritate prædicavit. Nam cum facto miraculo quæstio fuisset exorta, et sacerdotum principes, seniores, ac scribæ in apostolorum persecutionem concurrerent, eos in melio statuantes, in qua virtute miraculum fecerint percunctari curaverunt. Quibus repletus Spiritu sancto dixit: *Principes populi, et seniores, si nos hodie djudicamus in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum sit omnibus vobis et omni plebi Israel, quia in nomine Jesu Christi Nazareni quem crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste adstat coram vobis salvus* (Act. IV, 8). Cumque erga hæc persequentium furor excreset, et cosque sacerdotes ac principes Jesum prædicare prohiberent, contra iram principum qua auctoritate Petrus excreverit indicatur cum illic proptinus subditur: *Petrus vero et apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Sed cum auctoritatem prædicantium resistentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur, nam

subditur: *Tunc principes sacerdotum cæsis denuntiaverunt ne loquerentur in nomine Jesu, et dimiserunt eos* (Act. v, 40). Sed quia virtutem apostolorum premere nec flagella valuerunt patenter ostenditur cum subiungitur: *Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. xli). Mox etiam post flagellorum gaudia quid agerent indicatur: *Omni autem die in templo, et circa domos non cessabant docentes, et evangelizantes Jesum Christum*. Ecce ille paulo ante timidus, jam in linguis loquitur, coruscatur miraculis, infidelitatem sacerdotum et principum libera voce increpat, ad prædicandum Jesum exemplum auctoritatis cæteris præstat. Ne in nomine ejus loqui debeat verberibus prohibetur, nec tamen compescitur. Contemnit flagella cadentium qui paulo ante requirunt verba timere, et qui vires ancillæ requisitus expavit res principum cæsis premit. Sancti enim jam Spiritus virtute solidatus, hujus mundi altitudines libertatis calce deprimebat, ut in imo esse cerneret quiddam contra Creatoris gratiam altum tumeret. Hæc sunt ornamenta cælorum, hæc sunt dona Spiritus, quæ diversis manifestari virtutibus solent, quas occulte dispensationis munere divisas Paulus enumerat, dicens: *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alii fides in eodem spiritu, alii gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum* (I Cor. xii, 8, 9). Quæ mox generali definitione concludens, ait: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult* (Ibid.). Prædicatores ergo sancti nisi promissa Paraclæti dona perciperent, nullo fortitudinis decore clausissent, sed quia sancti sunt apostoli virtutum gratia decorati, vitæ prædicatio contra infidelium coram convaluit. Unde nullis contra relationem potestatis parant, sed quos attolli per elationem conspiciunt per sancti Spiritus auctoritatem premunt. Hinc est quod Petrus, cum eum sacerdos et princeps etiam per flagella sævientes in nomine Jesu loqui prohiberet, cum magna protinus auctoritate respondit, dicens: *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate*. Non enim possumus, quæ vidimus et audimus non loqui (Act. iv, 19). Hinc est quod Paulus cum resistentem contra veritatem sacerdotum principem cerneret, eumque minister illius alapa percussisset, non malelicium perturbatus intulit, sed repletus Spiritu sancto illi era voce prophetavit, dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate, et tu sedens iudicas me secundum legem, et contra legem tubes me percuti* (Act. xxiii, 2)? Hinc est quod Stephanus contra vim persecutorum auctoritatem vocis exercere nec moriturus expavit, dicens: *Dura cervice, et incurvatis cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis: sicut patres vestri, ita et vos* (Act. vii, 51). Sed quia sancti viri ad verba tantæ altitudinis zelo veritatis, non autem vitio elationis exiliunt, ipsi patenter indicant qui, factis dicitisque aliis, et quanta humilitate poleant, et erga eos quos redarguunt quanta charitate ferveant manifestant: superbia quippe odium generat, humilitas amorem. Verba itaque quæ amor exasperat profecto ex fonte humilitatis emanant. Quomodo ergo Stephanus in relationem proferre potuit per elationem, qui pro eisdem quos increpaverat ad deteriora crecentibus neque lapidantibus flexis genibus oravit, dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. Quomodo Paulus contra gentes sævientes sacerdotem et principem asperitatis verba superbiens intulit, qui humilitate se etiam discipulo unum servitium subternit, dicens: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Christum* (II Cor. iv, 5). Quomodo Petrus per elevationem principibus restitit, quomodo errori compatiens, reatum velut excusat, dicens: *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. Deus autem qui prænuntiavit per os omnium prophetarum*

A pati Christum suum, implevit sic (Act. iii, 17)? quos ad vitam misericorditer trahit, dicens: *Pœnitentiam igitur, et convertimini ut deleantur peccata vestra* (Vers. 19). Petrus ergo flagellatus a principibus populi, cum idcirco se relaxari conspiceret ut a prædicatione cessaret eum prohiberetur loqui in posterum, nequaquam saltem in præsens cessit, nam respondit protinus, dicens: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Et rursus: *Non enim possumus quæ vidimus et audimus non loqui*. Postquam autem libertate vocis auctoritatem principum præsit, postea per humilitatem cordis de non circumcidendis genibus Pauli consilium audivit. Sic enim semetipsum contra adversarios ex auctoritate curabat erigere, ut tamen sibimetipsi non crederet in his quæ non recte sentiret; ut ex libertate formidinis timentes potestates excederet, ex humilitate mansuetudinis obedientiam in recto consilio etiam minoribus fratribus exhiberet, et modo per semetipsum aliis, modo et sibimetipsi cum aliis obviaret. In factis igitur Petri quoddam ante nostros oculos auctoritatis et humilitatis exemplum ponitur, ut nihil adversitatis mentientes, resistentes Deo potestates sæculi etiam cum corporis laceratione condemnemus; et in his etiam quæ inter fideles positi senserimus nequaquam nos cæteris præponamus, nec nostra consilia magis eligentes nobis potius quam aliis credamus.

CAP. XIV. — *Vos semper Spiritui sancto restitistis* (Act. vii, 51).

(Homil. 18, in Ezech., n. 14; homil. 29, in Evang., n. 7.) Beatus martyr Stephanus pro Creatoris sui nomine tentus, et in medio persecutorum deductus, imperterritus stetit, fiducialiter docuit, et ex zelo veritatis persecutores suos fortiter increpavit, dicens: *Vos semper Spiritui sancto restitistis*. Cumque illi ad lapides current, et eum lapidibus necarent, flexo genu pro eisdem persecutoribus oravit, dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum* (Act. vii, 59). Quæ itaque ista virtus est sic zelo fervere, ut eis a quibus terrebatur perfidiæ suæ impropria fiducialiter dicere, et sic diligere, ut in morte quoque pro eis a quibus moriebatur oraret? Sic quippe ex zelo inferuit, ac si mansuetudinis nihil haberet, et sic mansuetus in eorum dilectione persistit, ac si contra eos fervoris nihil habuisset. Pensemus inter hæc ubi nostræ conscientiæ reatus jacet. Quis enim nostrum si saltem verbi contumeliam a proximo acceperit non statim contumeliam reddit, non funditus commovetur, non ad odium erumpit, non præceptum dilectionis obliviscitur? Sed hoc beatus Stephanus ex omnipotentis Dei gratia potuit. *Qui cum esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris, et ait: Ecce video cæcos apertos, et Jesum stantem a dextris Dei* (Act. vii, 55). Considerandum nobis est quid est quod Marcus ait: *Sedit a dextris Dei* (Marc. xvi, 19). Et Stephanus dicit: *Vide cæcos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei*? Quid est quod hunc Marcus sedentem, Stephanus vero stantem se videre testatur? Sed scitis, fratres, quia sedere iudicantis est, stare vero pugnantis, vel adjuvantis. Quia igitur Redemptor noster assumptus in cælum, et nunc omnia iudicat, et ad extremum iudex omnium venit, hunc post assumptionem Marcus sedere describit, qui post a censionis suæ gloriam iudex in fine mundi videbitur. Stephanus vero in laboris certamine positus stantem vidit quem adiutorem habuit, quoniam ut iste in terra persecutorum infidelitatem vinceret, pro illo de cælo illius gratia pugnavit.

CAP. XV. — *Et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus, et lapidabant Stephanum* (Act. vii, 57).

(Homil. 19, in Evang., n. 6; in exposit. B. Job, lib. xxix, n. 38, 39.) Nemo se, fratres, de opere, nemo de tempore extollat, nemo se alicui de operibus suis præferat, quia de his quos intuetur adhuc per culpam frigidus, quantos operatores iustitiæ et

defensores rectæ fidei Dominus sit facturus, ignorat. Multos quidem frigidos intra sanctam Ecclesiam, fratres charissimi, cernimus, sed eos nec imitari nec despiciere debemus. Qui enim sit hodie aspicimus, sed quid cras futurus sit unusquisque nescimus. Ple-rumque et qui post nos venire cernitur, per agilitatem operis boni nos antecedit, et vix eum cras sequimur quem hodie præire videbamur. Certe cum Stephanus pro fide moreretur, Saulus vestimenta lapidantium servabat. Omnium ergo lapidantium manibus ipse lapidavit qui ad lapidandum omnes exertos reddidit, et tamen eundem ipsum in sancta Ecclesia laboribus antecessit quem persequendo martyrem fecit. O quem hunc militem ad d. em belli pugnaeque præparatum velut thesaurum absconditum omnipotens Deus habuit, quem in vita frigida in pravorum vitam reposuit, jam tunc electum suum latenter diu intra suæ præscientiæ sinum tenuit! O ad quanta adversariorum pectora ferienda hunc propugnatorem suum cum voluit ad medium produxit, per cuius verba ac redargutiones tot sibi resistentia corda prostravit! Nemo itaque de suis operibus extollatur, nemo desperet eos quos adhuc frigidus videt, quia qui sunt futuri servi Dei inter pravos videre et discernere non valet. Quis enim crederet quod per apostolatus gratiam lapidatum Stephanum ille præcederet qui in morte ejus omnium lapidantium vestimenta servavit? Si ergo ad ista dona vel occulta iudicis recurrimus, nullos desperantes omnino nec illis nos in corde nostro præferimus quibus pro tempore prelati sumus, quia et si jam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum cum currere cœperint præcedamur. Duo itaque sunt quæ sollicite pensare debemus. Primum est ut de se quisque minime præsumat, quia etsi jam ad fidem vocatus est, utrum in perenni regno sit dignus nescit; secundum vero est ut unusquisque proximum, quem fortasse jacere in vitiis conspicit, desperare non audeat, quia divinæ misericordiæ divitias ignorat.

CAP. XVI. — *Date mihi hanc potestatem, etc. (Act. viii, 19).*

(Homil. 4, in Evang., n. 4.) Concessa potestate prædicationis, concessis miraculis virtutum, Redemptor noster discipulis suis ait: *Gratis accepistis, gratis date (Matth. x, 8)*. Præcebat namque nonnullos hoc ipsum donum accepti spiritus in usum negotiationis inflectere, et miraculorum signa a l obsequium avaritiæ declinare. Hinc est quod cum vidisset Simon Magus quia per impositionem manus apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: *Date et mihi hanc potestatem, ut cuiusque imposero manus accipiat Spiritum sanctum*. Per impositionem quippe manus edita miracula concupiscens, percipere donum Spiritus voluit, scilicet ut deterius venderet quod male comparasset. Cum justum virum describeret propheta, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere (Isa. xxxiii, 15)*. Non dicit, qui excutit manus suas a munere, sed adiunxit ab omni, quia aliud est munus ab obsequio, aliud a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa, munus a manu pecunia est, munus a lingua, favor. Ille igitur ab omni munere manus excutit qui in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit, qui sacros ordines pro humana gratia non largitur, neque de eadem largitate laudis ullam retributionem quaerit, qui de nullo impenso sanctitatis officio minimum favoris exquirat, qui impositionem manus, qua Spiritus sanctus accipitur, ad vitæ meritum non ad præmium tribuit.

CAP. XVII. — *Pecunia tua tecum sit in perditionem (Act. viii, 21).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 2.) Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis sed ex justitia examinis erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et multa

A foris exsurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt, et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecuniam Simonem sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Qui enim non ait est, sed sit, non indicativo sed optativo modo se hæc dixisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus, dixit: *Si homo Dei ego sum, descendat ignis de caelo, et consumat te et quinquaginta tuos (IV Reg. xi, 10)*. Quorum utrumque sententiæ quanta severitatis ratione convaluit terminus causæ monstravit. Nam et Simon æterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur qua mente maledictionis sententia promittitur. Cum enim et maledictio innocentia permanet, et tamen eum qui maledicitur usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligitur quia ab uno et intimo iudice in reum sententia sumpta jaculatur.

B CAP. XVIII. — *Saulus adhuc spirans, etc. (Act. ix, 1).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, n. 29, 30.) Beato Job a Domino dicitur: *Nunquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo (Job xxxix, 9)?* Rhinoceros iste, qui etiam *Monoceros* in Græcis exemplaribus nominatur, indomitæ omnino naturæ est; ita ut si quando captus fuerit, teneri nullatenus possit, impatiens quippe, ut fertur, illico moritur. Tantæ quoque fortitudinis esse dicitur, ut nulla venantium virtute capiatur: sed sicut hi ascenderunt qui describendis naturis animalium investigatione laboriosa sudaverunt, virgo ei puella proponitur quæ venienti sinum aperit, in quo ille, omni ferocitate postposita, caput deponit, et sic ab eis a quibus capi queritur repente velut inermis invenitur. Buxei quoque coloris esse describitur, qui etiam cum elephantis quando certamen aggreditur, eo cornu quod in nare singulariter gestat ventrem adversantium ferire perhibetur, ut cum ea quæ molliora sunt vulnerat, impugnantes sæ facile sternat. Ejus vero nomen Latina lingua interpretatum sonat, in nare cornu. Et quid aliud in nare nisi fatuitas? Quid in cornu nisi elatio designatur? Et quamvis per hunc rhinocerotem vel certe monocerotem, scilicet unicornem, communiter ille Judæorum populus possit intelligi, de quibus passionem suam Dominus Propheta canente prænuntians, ait: *Libera me de ore leonis: et a cornibus unicornium humilitatem meam (Psal. xxi, 22)*; (Tot quippe in illa gente unicornes, vel certe rhinocerotes existerunt, quot contra prædicamenta veritatis de Legis operibus singulari et facta elatione confisi sunt.) ille tamen specialiter ex hoc populo, et prius in superbia, et postmodum præcipuus testis in humilitate nobis ad meliorem Paulus ducatur, qui dum contra Deum se quasi de custodia Legis nesciens extulit, cornu in nare gestavit. Unde et hoc ipse naris cornu per humilitatem postmodum inclinans, ait: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci (I Tim. i, 13)*. In nare cornu gestabat qui placitum se Deo de crudelitate confidebat, sicut ipse postmodum semetipsum redarguens dicit: *Et proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo; abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum (Galat. i, 14)*. Huius autem rhinocerotis fortitudinem omnis venator extimuit, quia Sauli evitiam unusquisque prædicator expavit. Scriptum namque est: *Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem Sacerdotum, et petiit ab eo epistolam in Damascum ad Synagogas: ut si quos inveniret hujus ritæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem (Act. ix, 1, 2)*. Eum flatus nare reddendus trahitur, inspiratio vocatur. Et illud sæpe per odorem nare apprehendimus; quod oculis non vi-

denus. Rhinoceros ergo iste nare gestabat cornu quo percuteret, quia minarum et cædis in Domini discipulos spirans, postquam præsentem interfecerat, absentes quærebat. Sed ecce omnis ante illum venator absconditur, omnis homo, id est rationale sapiens, opinione timoris ejus effigatur. Beato igitur Job sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur: *Nam volet rhinoceros servire tibi* (Job. xxxix, 9). Ac si aperte de beato Paulo dicatur: Nunquid Saulum, quem superbire in nece fidelium stulta sua elatione consideras, sub jura tuæ prædicationis inclinas? Subaudis, ut ego qui et contra me illum singulari cornu extolli conspicio, et tamen mihi cum voluo: protinus subdo. Ut ergo hunc rhinocerotem capiat, sinum suum virgo, id est secretum suum, ipsa per se inviolata in carne Dei Sapientia expandat. Scriptum namque est: *Quod cum Damascus pergeret, subito circumfulsit illum die media lux de cælo, et vox facta est dicens: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Qui prostratus in terra respondit: *Quis es, Domine?* Cui ille: *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Et tremens ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge et ingredere civitatem: et ibi dicitur tibi quid te oporteat facere* (Act. ix, 6, 7). Virgo nimirum rhinoceroti sinum suum aperuit, cum Saulo incorrupta Dei Sapientia incarnationis suæ mysterium de cælo loquendo patefecit. Et fortitudinem suam rhinoceros perdidit, quia prostratus humi, omne quod superbum tumebat amisit. Intueri libet ubi est seivus ille persecutor, ubi lupus rapax. Ecce in ovem jam versus est qui percutitur pastoris semitam quam sequatur. Et notandum quod cum diceret: *Quis es, Domine?* non ei a Domino respondetur: Ego principium, ego Verbum ante sæcula, ego sum unigenitus Patris. Quia enim Saulus incarnatum Deum credere contempnit, et ejus humanitatis infirma despexit, de cælo hoc quod contempserat audivit: *Ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris.* Ac si diceret: Hoc a me audi de superioribus quod in me despicias de inferioribus. Aucorem cæli venisse in terram despicias, ex terra ergo hominem cognosce de cælo, ut tanto in me amplius sacramenta infirmitatis metuas, quanto et hæc perducta in cælestia ad excellentiam potestatis probas. Prosternens igitur te, nequaquam tibi hoc astruo quod ante sæcula Deus sum, sed illud a me audis quod de me credere dedignaris. Postquam enim dixit, *Jesus*, adhuc in expressione terræ inhabitacionis subdidit, *Nazarenus*, velut apertius diceret: Humilitatis meæ infirma suscipe, et tuæ superbie duritiam amitte.

CAP. XIX. — *Surge et ingredere civitatem* (Act. ix, 4).

(Regul. pastor. part. iii, c. 34; homil. 9, in Ezech., num. 4, 5.) Notandum autem quod in hac Pauli prostratione, quoniam qui nulla adhuc agere bona cœperunt, a rigiditate prius suæ pravitatis manu correctionis evertendi sunt, ut ad statum operationis rectæ postmodum erigantur; quia et idcirco altum silvæ lignum succidimus, ut hoc in ædificii tegmine sublevemus, sed tamen in fabrica non repente ponitur, ut nimirum prius vitiosa viriditas ejus exsiccetur; ejus quo plus in infimis humor excoquitur, eo solidius ad summa levatur. Hinc est quod Saulus cum super eum cœlitus lux missa resplenduit, non jam quod recte deberet facere, sed quid prave fecisset audivit. Nam cum prostratus requireret, dicens: *Quis es, Domine* (Act. ix, 6)? Protinus respondetur: *Ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris.* Et cum repente subjungeret: *Domine, quid me jubes facere?* illico adjungitur: *Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicitur tibi quid te oporteat facere* (Ibid. 7). Ecce de cælo Dominus loquens, persecutoris sui facta corripuit, nec tamen illico quæ essent facienda monstravit. Ecce elationis ejus abrica jam tota corruerat, et post ruinam suam humilis ædificari quærebat. Et enim superbia destruitur ædificationis tamen verba retinentur, ut videlicet persecutor immanis diu de-

structus jaceret, et tanto post in brachiis solidius surgeret, quanto prius funditus eversus ab errore pristino cecidisset. Paulus igitur dum Damascus pergeret superbe, Redemptoris voce jacti prostratus, et qui prælicitor futurus erat, non tamen mox ut prædicaret quod viderat audivit, sed ei jacenti dicitur: *Surge, et ingredere civitatem, et dicitur tibi quid te oporteat facere* (Act. ix, 7). Jacens igitur hoc solum audire potuit, ut surgens diceret quod audierat. Surgens vero hoc dicitur, ut quæ ignoraverat prædicaret. Jacenti dicitur ut surgat, stanti præcipitur ut ad prædicationem proficisci debeat. Sic quoque nobis in infirmitatis confusione jacenti ut præberi non debet auctoritas prædicationis, sed cum jam in bono opere surgimus, cum jam recti stare cœpimus, dignum est ut ad lucrandos alios in prædicatione mitti debeamus. Quærendum præterea nobis est, cum Paulus et Ezechiel in faciem cadunt, et de persecutoribus Domini scriptum est: *Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram* (Joan., xviii, 6). Quid est hoc quod electi in faciem, et reprobi retrorsum cadunt, nisi quod omnis qui post se cadit, ibi procul dubio cecidit ubi non videt, qui vero ante se ceciderit, ibi cecidit ubi videt? Iniqui ergo, quia in invisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quoniam ibi corruunt ubi quid eos tunc sequatur modo videre non possunt. Justi vero, quia in istis visibilibus se sponte dejiciunt ut in invisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur.

CAP. XX. — *Erat autem discipulus Damasci nomine Ananias, et dixit ad illum in visu Dominus, Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. Et Dominus ad illum: Surge et vade in vicum qui vocatur Rectus, et quare in domo Judæ Saulum nomine Tharsensem. Ecce enim orat* (Act. ix, 10 seq.).

(In exposit. B. Job, lib. 1, n. 34.) Consideremus, fratres, Saulum, quis fuerit, cum ab ipsa adolescentia lapidantium adjutor existeret, cum alia Ecclesiæ loca vastaret, et acceptis epistolis vastanda alia peteret, cum mors ei fidelium nulla sufficeret, sed semper ad aliorum interitum aliis extinctis anhelaret; et profecto cognoscimus quia nullus tunc fidelium crederet quod ad jugum Deus suæ formidinis, vii tantæ elationis inclinaret. Unde et Ananias voce dominica hunc, et postquam conversum audivit, extimuit, dicens: *Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala sanctis tuis fecerit in Jerusalem.*

CAP. XXI. — *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus, et filiis Israel. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati* (Act. ix, 15).

(In exposit. B. Job, lib. ix, n. 54.) Cum beatus Job ad Dominum dicat: *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti* (Job, ix, 28). Si enim delinquenti non parcerit, quis ab æterna morte eripitur, cum a delicto mundus nemo reperitur? An poenitenti Deus parcat, et delinquenti non parcat? Quia cum delicta plangimus, nequaquam jam delinquentes sumus. Sed quid est quod Petrus cum negat respicitur, et Redemptoris negati respectu ad lacrymas vocatur? Quid quod Paulus cum Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, ejus verba de cælo meruit audire? sed tamen in utroque cul a punita est, quoniam de Petro, teste Evangelio, scriptum est: *Recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: et egressus foras, flevit amare* (Luc. xxii, 61). De Paulo quoque hæc eadem quæ hunc vocavit Veritas dicit: *Ego ostendam ei quanta eum oporteat pro nomine meo pati* (Act. ix, 16). Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcat, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se poenitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequa-

• Forte legendum ut loco Moralium assignato: *Valde scrupulosum cordi se obijcit quod subjungit: Sciens quod, etc.*

quam igitur peccato parcitur quia nullatenus sine a vindicta laxatur.

CAP. XXII. — *Abiit autem Ananias, et introivit in domum, et imponens ei manus, dixit: Saul frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, et implearis Spiritu sancto. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ, et visum recepit: et surgens baptizatus est (Act. ix, 17).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, n. 51, 52.) Quisquis dum corripitur peccatum suum magis excusare delendendo appetit quam deslere, quasi squamis tegitur, dum a sanctis prædicatoribus gladio verbi jaculatur: squamas habet, et idcirco ad ejus præcordia trans-eundi viam verbi sagitta non habet. Duritia enim carnali repellitur ne spiritus is ei gladius infligatur. Carnali sapientia contra Deum Saulus obduraverat, quando cor ejus nulla prædicationis evangelicæ sagitta penetrabat. Sed postquam forti cœlitus increpatione jaculatus, et superno respectu cæcatus est (lumen quippe ut acciperet amisit), ad Ananiam veniens illuminatur. In qua illuminatione, quia defensionum suarum duritia caruit, bene de eo scriptum est: *Ceciderunt quasi squamæ ab oculis ejus (Ibid.)*. Carnalis videlicet tegumentum illum duritia presserat, et idcirco radios veri luminis non videbat. Sed postquam superbæ repugnationis ejus victæ sunt, defensionum squamæ ceciderunt. Quæ quidem sub Ananiam manibus ab oculis ceciderunt corporis, sed ante jam sub dominica increpatione ceciderant ab oculis cordis. Cum enim altæ invectionis jaculo confossus jaceret, humili jam et penetrato corde requirebat, dicens: *Domine, quid me vis facere (Ibid.)?* Repulsis videlicet squamis, jam ad cordis viscera veritatis sagitta pervenerat, quando deposita elatione superbie, eum quem impugnaverat Dominum confitens, et quid ageret nesiciens, requirebat.

CAP. XXIII. — *Paulus autem multo magis conalescebat, et confundebat Judæos qui habitabant Damasci: affirmans et docens quoniam hic est Christus (Act. ix, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, n. 30, 31, 34, 35.) Paulus igitur, dum sublato oculorum lumine, manu ad Ananiam ducitur, patet jam rhinoceros iste quibus loris Dei astringitur, quia videlicet uno in tempore, cæcitate, baptizate, prædicatione ligatur. Qui etiam ad Dei præsepe moratus est, quia ruminare verba Evangelii dedignatus non est, ait enim: *Ascendi Jerusalem cum Barnaba, assumpto et Tito. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum illis Evangelium (Galat. ii, 1, 2)*. Et qui prius jejunos audierat: *Durum est tibi contra stimulum calcitrare (Act. ix, 5)*, mira postmodum virtute præsentis pressus verbi pabulo vires obtinuit, et superbicæ calcem amisit, lorisque Dei non tantum a feritate restringitur, sed, quod magis sit mirabile, ad arandum ligatur, ut non solum homines crudelitatis cornu non impetat, sed etiam eorum refectioni serviens aratrum prædicationis trahat. Ipse quippe de evangelizantibus, de arantibus dicit: *Debet enim in spe, qui arat, arare; qui trahatur, in spe fructus percipiendi (I Cor. ix, 10)*. Qui igitur tremenda prius fidelibus irrogaverat, et pro fide postmodum flagella liberenter porat; qui scriptis etiam Epistolis humilis et depectus prædicat quod dudum terribilibus impugnabat; profecto bene ligatus sub aratro desudat ad segetem qui fuerat in campo male liber a timore. Repente quippe commutatus ab hoste prædicator efficitur, et in cunctis mundi partibus Redemptoris sui nomen insinuat. Supplicia pro veritate tolerat, pati se que irrogaverat exultat, alios blandimentis vocat, alios ad fidem terribilibus revocat: istis regnum pollicetur cœlestis patriæ, illis minatur ignes gehennæ. Illos per auctoritatem corrigit, illos ad viam rectitudinis per humilitatem trahit; atque in omni latere de manu se sui Rectoris inclinat, et tanta arte Dei aream congregat, quanta ad illam prius elatione ventilabat. Sed neque

hoc abhorret a Paulo quod rhinoceros buxei coloris dicitur, et elephantorum ventres cornu ferire perhibetur. Quid enim per colorem buxum nisi abstinentiæ pallor exprimitur? cui ipse se tenaciter adhæere testatur, dicens: *Castigo corpus meum, et servitui subjicio (I Cor. ix, 27)*. Qui divinæ legis eruditione præditus, dum aliorum ingluviem re largitur, cornu elephantum inventrem ferit. In ventrem quippe elephantis percusserrat, cum dicebat: *Multii ambulanti, quos saepe dicebam vobis; nunc autem et fletus dico, inimicos crucis Christi: quorum finis interitus, quorum venter Deus est, et gloria in confusione ipsorum (Philip. iii, 18)*. Et rursum: *Hujusmodi Christo Domino non serviunt, sed suo ventri (Rom. xvi, 18)*. Cornu suo igitur rhinoceros iste non jam homines, sed bestias percudit, quando Paulus illa doctrinæ suæ fortitudine nequaquam perimendos humiles impetit, sed superbos ventris cultores occidit.

CAP. XXIV. — *Dimissus est per murum (Act. ix, 25).*

(Dial. lib. ii, cap. 3.) Cum implerentur autem dies multi, consilium fecerunt Judæi ut eum interficerent. Notæ autem factæ sunt insidiæ eorum Paulo. Custodiebant autem portas die ac nocte, ut eum interficerent. Accipientes vero discipuli ejus nocte, per murum dimiserunt eum, submittentem in sporta. Saepè agitur in animo perfectorum (quod silentio prætereundum non est), quia cum laborem suum sine fructu esse considerant, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Unde iste quoque egregius prædicator qui *dissolvi cupit, et cum Christo esse: cui vivere Christus est, et mori lucrum (Philip. xxi, 3)*, qui certamina passionum non solum ipse appetiit, sed ad toleranda hæc et alios adhortatur, Damasci persecutionem passus, ut potuisset evadere, murum, funem, sportamque quæsiit, seque latenter deponi voluit. Nunquidnam Paulum mortem vicinis timuisse, quam seipso pro Jesu amore testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, et gravi labore ad laborem se alibi cum fructu servavit. Fortis etenim prædicator Dei teneri intra castra noluit, certaminis campum quæsiit.

CAP. XXV. — *Erat autem Paulus cum discipulis intrans, et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini: loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Græcis: illi autem quærebant eum occidere (Act. ix, 28).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 15, 16; Dialog. lib. iii, cap. 17.) Si cor peccatoris qui in malitia sua manet immobilis sancti Spiritus gratia superno munere infusa tetigerit, mox peccatricis mentis duritia a sue immobilitatis obstinatione permutat, et rore divini muneris infusus, post libenter injurias tolerat qui prius vehementer irrogabat; post etiam sua tribuit qui prius aliena rapiebat; post carnem abstinendo cruciat qui prius satietate carnis per mortifera turpitudinum oblectamenta desuebat; post etiam persecutores diligit qui prius diligere etiam se amantes nolebat. Libet in hujus rei exemplum unum e multis ad medium Paulum vocare, qui cum acceptis contra Christum epistolis Damascus pergeret, sancti Spiritus gratia in itinere infusus, ab illa sua protinus crudelitate mutatus est, et postmodum plagas pro Christo accepit quas veniebat inferre Christianis. Et qui prius carnaliter vivens in mortem conabatur sanctos Domini trahere, gaudet postmodum pro vita sanctorum vitam suæ carnis immolare; et qui prius fuit blasphemus et persecutor, humilis post factus est piusque prædicator: et qui lucrum maximum putavit se in discipulis Christi tum occidere, jam vitam suam Christum æstinat et mori lucrum. Mens igitur Pauli, mox ut Spiritus sancti gratiam accepit, statum suæ immobilitatis et crudelitatis immutavit. In ejus conversione possumus perpendere quia majus est miraculum prædicationis verbo et orationis solatio peccatorem convertere quam carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum mortura, in illo vero anima in æternum victura.

Lazarum quippe, quem jam fetentem fuisse cœdimus, carne Dominus suscitavit, Saulum vero resuscitavit mente. Et quidem post resurrectionem carnis de Lazari virtutibus tacetur; nam post resurrectionem animæ capere nostra infirmitas non valet quanta in sacro eloquio de Pauli virtutibus dicuntur. Quod illius prædicatione crudelissimæ nationes ad pietatis mollia converſæ sunt viscera. Quod mori cupit pro fratribus, in quorum prius morte gauderet. Quod plenus omnis Scripturæ scientia, nihil se scire iudicat nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (I Cor. ii). Quod pro Christo virgis libenter cœlitur quem gladiis insequebatur. Quod apostolatus honore sublinis est, sed tamen sponte sit parvulus in medio discipulorum. Quod ad cœli tertii secreta ducitur, et tamen mentis oculum per compassionem reflectit ad disponendum cubile conjugatorum, dicens: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro* (I Cor. vii, 3). Quod admiscetur in contemplatione cœtibus angelorum, et tamen non aspernatur cogitare et disponere facta carnalium. Quod gaudet in infirmitatibus sibi que in contumeliis placet. Quod ei vivere Christus est, et mori lucrum. Quod totum jam extra carnem est hoc ipsum quod vivit in carne. Ecce qualiter vivit qui ab inferno mente ad vitam pietatis rediit. Minus est ergo quæpiam in carne suscitari, nisi forte cum per vivificationem carnis ad vitam reducat mentis, ut hoc ei agatur per miraculum exterius quatenus conversus interioris vivificetur.

CAP. XXVI. — *Ænea, sanet te Dominus Jesus* (Act. ix, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 46.) In Scriptura sacra aliquando per stratum repausatio in bonis operibus designatur. Unde Petrus dicit apostolus: *Ænea, sanet te Dominus Jesus Christus: surge et sterne tibi*. Quid est dicere, *surge*, nisi mala quæ perpetrasti derelinque? Et quid est dicere, *sterne tibi*, nisi mercedis causas in quibus requiescere debeas operare, ut et deserat surgendo quid fecit et inveniat sternendo quod fecerit? Quod utrumque breviter propheta comprehendit, dicens: *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi, 27). Declinare quippe a malo est ab eo quo jacuit surgere; bonum vero facere est mercedis opera in quibus requiescere debeat præparare. Qui enim declinat a malo, sed bona adhuc non facit, surrexit quidem ab eo quo jacuit, sed ubi requiescere debeat necdum stravit.

CAP. XXVII. — *Tabitham Petrus suscitavit* (Act. ix).

(Dialog. lib. ii, cap. 30.) Qui devota mente Deo adherent, cum rerum necessitas exposcit, exhibere signa duobus modis solent, ut mira quæque aliquando ex prece faciant, aliquando ex potestate. Cum enim Joannes dicat: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. i, 12). Qui filii Dei ex potestate sunt, quid mirum si signa facere ex potestate valeant? Quia enim utroque modo miracula exhibent testatur Petrus, qui Tabitham mortuam orando suscitavit, Ananiam vero et Saphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando hæc ex potestate, aliquando vero exhibent ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit et illi reddidit orando.

CAP. XXVIII. — *Orationes tuæ, et eleemosynæ ascenderunt in conspectu Dei* (Act. x, 4).

(Homil. 19, in Ezech., n. 9.) *Vir quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, religiosus et timens Deum*. Nequaquam ex virtutibus venit ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim centurio, cujus eleemosynæ ante baptismum, angelo teste, laudatæ sunt, non ex operibus venit ad fidem, sed ex fide venit ad opera; nam et ei per angelum dicitur: *Orationes tuæ et eleemosynæ ascenderunt in conspectu Dei*. Si enim Deum vere et ante baptismum non crediderat, quid orabat? vel quomodo omnipo-

tens Deus hunc exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat? Sciebat igitur Creatorem omnium Deum, sed quod ejus omnipotens Deus Filium incarnatus esset ignorabat. Neque enim poterat bona agere nisi ante credidisset; scriptum quippe est: *Sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6). Fidem ergo habet, cujus orationes et eleemosynæ placere possunt. Bona autem actione promeruit, ut Deum perfecte cognosceret, et incarnationis ejus mysterium crederet, quatenus ad sacramenta baptismatis perveniret. Per fidem ergo venit ad operationem, sed per opera est solidatus in fide.

CAP. XXIX. — *Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic dicit tibi quid te oporteat facere* (Act. x, 15 seq.).

(Homil. 9, in Ezech., n. 6.) Nec fides sine operibus nec opera sine fide adjuvant, nisi fortassis pro fide percipienda fiant, sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audire quam fidelis existeret. Quæ ex re colligitur quia bona opera pro fide percipienda faciebat. Nam cui ab angelo dicitur: *Orationes tuæ, et eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei* (Ibid. 4); et mox pro eadem ascensione præcipitur ut ad Simonem mittat qui ei veniens prædicare debeat, constat quia hoc petiit unde meruit exaudiri.

CAP. XXX. — *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam: et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus: et vidit cælum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis summitti de cælo in terram: in quo erant omnia quadrupedia, et serpentina terræ, et volatilia cæli, etc.* (Act. x, 9 seq.).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 26; lib. xxxiii, num. 53.) Apostoli recte catuli: antæ Ecclesiæ vocari possunt, qui in Ecclesia editi adversantem mundum ore rapuerunt. Isti catuli necdum post passionem Domini, sancti spiritus infusione solidati, clausis foribus quasi in quibusdam abditis pecubus suis rapturi mundum cubabant, ut animarum prædam postmodum præsumentes diriperent, ut culpam nostram interficerent, omnemque in nobis peccati vitam necarent. Horum primo illi esurienti catulo, sed jam valenti, ostensa per linteum gentilitate quasi monstrata præda dicitur: *Macta et manduca*. Sub typo fortis mulieris Salomon de sancta Ecclesia dicit: *Sindonem fecit et vendidit* (Prov. xxxi, 24). Quid signatur linteum sindonis, nisi subtilis intextio sanctæ prædicationis, in qua molliter quiescitur, quia mens in illa fidelium spe superna refovetur? Unle et Petro animalia in linteo demonstrantur, quia peccatorum animæ misericorditer aggregatæ, in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem Ecclesia fecit et vendidit, qui fidem quam credendo meruerat loquendo dedit, et ab infidelibus vitam rectæ conversationis accepit.

CAP. XXXI. — *Et facta est vox ad Petrum: Surge, Petre, occide et manduca* (Act. x, 13).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 45.) Sancta Ecclesia male viventes in vitis interficit ore sanctæ prædicationis. Sancti quippe apostoli et pastores alii in Ecclesiæ corpore quasi dentes idcirco sunt positi, ut vitam carnalium correptione mordeant, eaque a sue duritia pertinaciæ confringant. Unde et apostolorum et pastorum primo quasi denti in Ecclesiæ corpore positi, ostensis in figura gentibus, dicitur: *Macta et manduca*. Quod enim mactatur a vita occiditur, id vero quod comeditur in comedentis corpore commutatur. Macta ergo et manduca dicitur, id est vetustatem earum contere, et a peccato eas in quo vivunt interficere, et in corpus Ecclesiæ, videlicet in tua membra, illas convertere.

CAP. XXXII. — *Ecce viri a Cornelio missi inquirentes domum Simonis, steterunt ad januam* (Act. x, 17).

(Homil. 1, in Ezech., n. 11.) Aliquando prophetiæ

spiritus in præsenti mentem ex parte tangit, et ex parte non tangit. Quod Petri apostoli testatur historia, cum a Cornelio milites missi ei sunt per Spiritum nuntiati. Scriptum quippe est: *Dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quæruunt te (Vers. 19)*. Ad quos ille descendit et requirens dixit: *Quæ causa est propter quam venistis? Cujus verbis ostenditur quia eandem causam per Spiritum non audierat quam a militibus requirebat. In præsenti ergo mentem Petri Spiritus et ex parte tetigerat, et ex parte non tetigerat, quia et adesse milites dixit, et pro qua causa venerant tacuit.*

CAP. XXXIII. — *Factum est cum introisset Petrus, obvius ei venit Cornelius; et procidens ad pedes ejus, adoravit (Act. x, 25)*.

(In exposit. B. Job, lib. XXI, num. 22; lib. XXVI, num. 45.) Bona est ordine suo potentia, sed cauta regentis indiget vita. Bene igitur hanc exercet qui per illum scit super culpas erigi, et scit cum illa cæteris æqualitate componi. Sancti itaque viri qui præsunt, cum deest vitium quod corrigatur, non de excellentia potestatis, sed de conditionis æqualitate gaudent, et non solum a subjectis metui, sed etiam plusquam necesse est refugiunt honorari. Neque enim leve se perpeti damnium humilitatis credunt, si ab eis pro merito fortasse ordinis pluris æstimentur. Cum ergo potentia temporalis ministerium suscipitur, summa cura vigilandum est ut sciat quisque et æqualem se cum illa cæteris cernere, et tamen se peccantibus zelo ultionis præferre. Quam discretionem plenius cognoscimus, si primi pastoris exempla cernamus. Petrus enim, auctore Deo, Ecclesiæ principatum tenens, a bene agente Cornelio et sese humiliter ei prosternente, immoderatus venerari refugiens, honorem super se sibi oblatum recusavit, et ad æqualitatem conditionis suæ citius recurrens, se illius similem recognovit, dicens: *Surge, ne feceris, et ego ipse homo sum (Act. x, 26)*. Quis enim neciat quod homo conditori suo debeat, et non homini prosterni? Quoniam igitur humilia sibi plusquam debuit proximum vidit, ne ultra humanitatis metas mens intumesceret, se hominem esse recognovit, quatenus illati sibi honoris elationem frangeret ex considerata æqualitate conditionis. Sed cum Ananias et Saphira culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excrevisset ostendit, verbo enim eorum vitam perculit, quam spiritu perscrutante deprehendit; et summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit, quod honore sibi vehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnovit. Illic communionem æqualitatis meruit sanctitas actionis, hic zelus ultionis jus aperuit potestatis. Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret: *Non quia dominatur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri (II Cor. i, 23)*. Atque illico subjunxit: *Fide enim statis, ac si diceret: Ideo non dominatur fidei vestrae, quia fide statis. Æquales enim vobis sumus, ubi vos stare cognoscimus. Quasi prælatum se fratribus esse nesciebat, cum diceret: Facti sumus parvuli in medio vestrum (I Thess. ii, 7)*. Et rursus: *Nos autem servos vestros per Jesum Christum (II Cor. iv, 5)*: sed cum culpam quæ corrigi debuisset invenit, illico magistrum se esse recoluit, dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos (I Cor. iv, 5)*? Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest vitis potius quam fratribus dominatur; vitis enim se debent rectores erigere, quorum et causa præferuntur, et per disciplinam culpas jure potestatis ferire, sed per humilitatis custodiam æquales se ipis fratribus qui corriguntur agnoscere, et eosdem tacita sibi cogitatione præferre. Illorum namque per eos vitia rigore disciplinæ feriuntur, in his vero quæ ipsi committunt ne verbi quidem ab aliquo invectione laceantur. Tanto ergo a, ut dominum sunt obligatores, quanto inulte peccant apud homines. Disciplina vero prælatorum subditos tanto divino judicio liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sine vindicta non de-

serit. Servanda est itaque et in corde humilitas et in opere disciplina. Inter hæc autem solerter intueendum ne, dum immoderatus custoditur virtus humilitatis, solvantur jura regimini; et dum prælatus plus se quam decet de-jicit, subditorum vitam stringere sub disciplina vinculo non possit. Teneamus ergo exterius quod pro aliorum utilitate suscipimus; teneamus interius quod de nostra æstimatione sentimus. Sed tamen decenter quibusdam erumpentibus signis tales nos apud nos esse ipsi etiam qui nobis commissi sunt non ignorent, ut de auctoritate nostra quod formident videant, et de humilitate quod imitentur agnoscant. Servata autem auctoritate regimini, ad cor nostrum sine cessatione redeamus, et consideremus assidue quod sumus æqualiter cum cæteris conditi, non quod temporaliter cæteris prælati.

CAP. XXXIV. — *Non est personarum acceptor Deus (Act. x, 34)*.

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, num. 38.) Cuncti apostoli Ecclesiæ ostia existunt, cum voce sui Redemptoris audiunt: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 22)*; ac si illis aperte diceretur: *Per vos ingredientur ad me hi quibus vosmetipsos panditis, et repellentur hi quibus obsecratis. Nec immerito ostia vocantur quia et ingressum fidelibus aperiunt, et rursus sese perfidis ne ingrediantur opponunt. Pensemus quale ostium Ecclesiæ Petrus existit, qui investigantem fidem Cornelium recepit, pretio quærentem miracula Simonem repulit, illi dicens: *In veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus (Act. viii, 21)*, secreta regni benigne aperuit. Huic inquit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, pro districtæ damnationis sententiam aulæ cælestis aditum claudit.**

CAP. XXXV. — *Paulus lapidatur (Act. xiv)*.

(In exposit. B. Job, lib. XXXI, num. 68.) Vir sanctus et fortis prædicator Domini quo majore persecutione premitur, eo ad prædicandam veritatem acrius instigatur, et cum patienter persecutores tolerat, ardentem ad se auditores trahere festinat. Videamus Paulum zelo sancti Spiritus inflammatum, quomodo persecutorum minas minime formidat. Quomodo inter supplicia positus, peccatores ad se trahere festinat, sicut scriptum est: *Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judæi, et persuasis turbis, lapidantes Paulum traxerunt extra civitatem, æstimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram et Iconium, et Antiochiam, confirmandes animas discipulorum (Act. xiv, 18)*. Perpendamus ergo quæ hunc prædicantem possent minæ compescere, quando eum ab intentione sua non valet mors ipsa prohibere. Ecce laqueibus obruitur, nec tamen a veritatis sermone removetur. Occidi potest, superari non potest: velut extinctus extra urbem projicitur, sed intra uhem die alio illæsus prædicator invenitur. O quam fortis huic viro inest infirmitas! O quam victrix pœna! O quam dominatrix patientia! Ad arguendum repulsiōne provocatur, ad prædicandam salutem plagis erigitur, ad propellendam laboris lassitudinem pœna refovetur. Nulla ergo hunc adversitas superare potest quem pœna fovet.

CAP. XXXVI. — *Paulus Timotheum circumcidit (Act. xvi)*.

(In exposit. B. Job, lib. XXVIII, n. 28, 29.) In una eademque virtute discretionis lineam deserimus, si hanc et aliquando agere et aliquando postponere nesciamus. Non enim res eadem semper est virtus, quia per momenta temporum sæpe merita mutantur actionum. Unde fit cum quid bene agimus, plerumque melius ab ejus actione cœsemus, et laudabiliter ad tempus deserat quod in suo tempore laudabiliter mens tenebat. Nam si pro nostris bonis minimis qui-

bus actis proficimus, nec tamen internissis interimus, A
 majora laborum mala proximis imminet, necessa-
 rio nos virtutum augmenta seponimus; ne infirmiori-
 bus proximis fidei detrimenta generemus, ne tanto
 jam quod agimus virtus non sit, quanto per occasio-
 nem sui in alienis cordibus fundamenta virtutum de-
 struit. Quam vim [Text. lineam] discretionis bene
 nobis Paulus ostendit, qui et gentiles ad libertatem
 fidei venientes circumcidi prohibuit, et tamen Lystri-
 atque Iconio transiens, ipse Timotheum qui gentili
 patre fuerat edicus circumcidit. Videns enim quod
 nisi se mandata litteræ servare ostenderet, Judæorum
 rabiem etiam in his qui sibi comites aderant excita-
 ret, assertionis suæ vim postposuit, et sine damno
 fidei se suosque comites a per-secutionis immanitate
 custodivit. Fecit quod fieri fidei amore prohibuit,
 sed ad fidei retorsit ministerium quod quasi non fi-
 deliter fecit. Plerumque enim virtus cum indiscrete
 tenetur, amittitur; cum discrete intermittitur, plus
 tenetur. Sed alta consideratione opus est, ne fortassis
 nequaquam communis boni consilio, sed timore pro-
 prio, vel cujuslibet ambitionis studio, a virtutis exer-
 citatione cesset. Quod nimirum cum agitur, jam
 non dispensationis sed culpæ servitur.

CAP. XXXVII. — *Prohibuit eos Spiritus Jesu (Act. xvi, 6).*

(Homil. 12, in Ezech., n. 16, homil. 4, in Evang.,
 n. 1.) Propter malos auditores bonis sermo doctoribus
 tollitur, sicut Paulo dicitur: *Festina, et exi velociter
 de Jerusalem; quoniam non recipient testimonium tuum
 de me (Act. xxii, 18).* Et sicut volentibus apostolis
 predicare in Asia, scriptum est quia prohibuit eos
 Spiritus sanctus (cum enim apostoli predicare ge-
 ritibus in Asia voluissent, per Spiritum prohibiti esse
 memorantur); et tamen ipse qui prius prædicatorem
 prohibuit, hanc Asianorum cordibus potius in-
 fudit, nam diu est quod Asia cuncta jam credidit.
 Idcirco ergo prius prohibuit quod postmodum fecit,
 quia tunc in illa erant qui salvandi non erant, tunc
 in illa erant qui necdum reparari merebantur ad vi-
 tam. Sed tamen utiliter eis prædicationis officium
 subtrahitur, ne gravibus de contempta prædicatione
 judicari mererentur. Sabili ergo occulto iudicio
 a quorundam auribus prædicatio sancta subtrahitur,
 quia suscitari per gratiam non merentur.

CAP. XXXVIII. — *Mundus sum a sanguine omnium (Act. xx, 26).*

(Homil. 14, in Ezech., n. 9.) Multum sibi con-
 nexa sunt peccata subditorum et præpositorum, quo-
 niam ubi subjectus ex sua culpa moritur, ibi is qui
 præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate
 ergo, fratres charissimi, pensate quia et quod nos
 digni pastores non sumus, etiam ex vestra culpa est
 quibus tales prælati sumus. Et si quando vos ad ini-
 quitatem defluistis, etiam ex nostro reatu est quod ob-
 sistentes et reclamantes in pravis desideriis non ha-
 betis. Vobis ergo et nobis parcitis, si a pravo opere
 cessatis; vobis et nobis parcimus, quando hoc quod
 displicet non tacemus. O quam liber a commissorum
 sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat:
*Mundus sum a sanguine omnium: non enim sub-ersugi,
 quo minus annuntiare omne consilium Dei vobis!* Si
 enim non annuntiasset, mundus a sanguine non fui-
 set; sed quibus omne consilium Dei annuntiare studuit,
 ab eorum sanguine mundus fui. In qua voce et non
 convenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur,
 qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ pro-
 pria habemus, a ienis quoque mortes addimus, quia
 tot occidimus quot ad mortem ire quotidie tepidi et
 tacentes videmus; ut rei de subjectorum morte ani-
 marum constringimur, quæ semper vivere potuissent
 si verba correctionis audissent.

CAP. XXXIX. — *Virum cujus hæc zona est, sic
 alligabunt in Jerusalem (Act. xxi, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, num. 30, 31.) Quia non-

nunquam nobis hujus mun' i jubentur adversa, scien-
 dum summopere est quod si tunc de suo aliqui non
 habeat, minima est obedientia. Nam cum hujus mundi
 despectus præcipitur, cum probra adipisci et contu-
 meliæ jubentur, nisi hæc ex semetipso animus appet-
 at, obedientiæ sibi meritum minuit, quia ad ea quæ
 in hac vita despecta sunt invitus non ensque descen-
 dit: ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum
 mentem ad suscipienda hujus sæculi probra, nequa-
 quam ex aliqua parte etiam sua vota comitantur.
 Debet igitur obedientia in adversis ex suo aliqui
 habere, quatenus tanto sit gloriosior, quanto divi o-
 rdini jungitur, etiam ex desiderio. Sed hoc pondus
 virtutis melius ostendimus, si factum beati Pauli me-
 moremus. Paulus divinitus fuerat ut Jerosolimam
 ascendere debuisset admonitus, sicut ipse Galatis dicit:
*Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi
 Jerosolimam, assumpto Barnaba et Tito: ascendi au-
 tem secundum revelationem (Galat. n. 1).* I que cum
 in itinere prophetam Agabum reperisset, quam a se
 B adversitas in Jerosolymis maneret audivit. Scriptum
 quippe est quod illem Agabus zonam Pauli suis pe-
 dibus inserens, dixit: *Virum cujus hæc zona est, sic
 alligabunt in Jerusalem,* a Paulo autem protinus re-
 spondetur: *Ego non solum alligari, sed et moi in Je-
 rusalem paratus sum pro nomine Jesu: neque enim
 pretiosorem facio animam meam quam me.* Præcep-
 tione igitur revelationis Jerosolimam pergens, ad-
 versa cognoscit, et tamen hæc libenter appetit; aut
 que timeat, sed ad hæc ardenter anhelat. Paulus
 itaque, Deo aspera et dura disponente, se studuit ad
 graviora preparare, et ad adversa etiam ex suo voto
 ducitur, quia malorum imminetium cognitionem
 præcipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fer-
 vescit. Præunte ergo beati Pauli infracta virtute
 instituimur, ut si palam obedientiæ veraciter ap-
 prebendere nitimur, adversi hujus sæculi etiam ex
 devotione militemus.

CAP. XL. — *De spe et resurrectione mortuorum ego
 judicor (Act. xxiii, 6).*

(In exposit. B. Joh, lib. xxxiv, num. 8, 9, et Reg.
 Past. part. iii, cap. 23; Regul. Pastor. part. i, c. 24,
 et libro Mor. loco supra laudato. Homil. 26, in
 Evang., n. 12.) Sicut perniciosum est si unitis desit
 bonis; ita perniciosius, si non desit malis. Reproborum
 quippe vitas bonorum vitam tanto durius re-
 pedit, quanto se ei per collationem durior opponit.
 Unde prædicator egregius gravi Pharisæorum Sadu-
 cæorumque persecutore deprehensus, eorum unitate
 perniciosam sibi Paulus fore conspiciens, inter
 semetipsum divitèr stetit, quos contra se unitos
 graviter vidit, et clamavit, dicens: *Viri fratres, ego
 Pharisæus sum, filius Pharisæorum. De spe et resur-
 rectione mortuorum ego judicor.* Quia nimirum voce
 percussa protinus contra se vicissim audientium dis-
 siluit turba. Dumque Sadducæi spem resurrectionem-
 que mortuorum esse denegarent, quam Pharisæi
 juxta sacri eloquii præcepta crederent, facta est in
 persecutorum unanimitate dissensio. Cumque in
 D duas partes tumultuan immultitudo dividitur, Paulo
 via ereptionis aperitur. Quem enim turba persequen-
 tum unita constrinxerat, divisa laxabit: et divisa
 turba Paulus illæsus exiit, quæ hunc unita prius im-
 maniter pressit. Eripuntur etenim justi, dum divi-
 duntur injusti; et ad perfectum vota perveniunt
 electorum, dum per discordiam confunduntur agmina
 reproborum. Sed quia sunt nonnulli qui de resurre-
 ctione carnis incerti sunt, et hanc tunc rectius doce-
 mus, si etiam eorum nostrorum questionibus oc-
 cultis occurrimus; pauca nobis de ipsa resurrectio-
 nis fide loquenda sunt. Multi etenim, sicut nos ali-
 quando fuimus, dum carnem in purredinem ossaque
 in pulverem redigi per sepulchra conspiciunt, reparari
 ex pulvere carnem et ossa diffinit, sicque apud se
 quasi ratiocinantes dicunt: *Quando ex pulvere homo
 reducitur? Quando agitur, ut cinis animetur?* Quibus
 breviter respondemus quia longe minus est Deo re-

parare quod fuit, quam creasse quod non fuit. Aut quid mirum si hominem ex pulvere fecit, qui simul omnia ex nihilo creavit? Mirabilis namque est cœlum et terram ex nullis existentibus condidisse, quam ipsum ex terra reparare; sed cinis attenditur, et in carnem redire posse desperatur, et divinæ virtus operationis comprehendi quasi ex ratione quæritur. Qui scilicet hæc idcirco in suis cogitationibus dicunt, quia eis quotidiana Dei miracula ex assidue viluerunt. Nam ecce in uno grano parvissimi seminis laet tota quæ nascitura est arboris moles. Constituamus enim ante oculos cujuslibet arboris miram magnitudinem, cogitemus unde oriendo cœpit quæ ad tantam molem pervenit, invenimus procul dubio ejus originem parvissimum semen. Consideremus nunc ubi in illo parvo grano seminis latet fortitudo ligni, asperitas corticis, saporis, odorisque magnitudo, ubertas fructuum, viriditas foliorum. Contrectatum namque seminis grumum non est validum, unde ergo processit ligni duritia? Non est asperum, unde asperitas corticis erupit? Non est saporosum, unde sapor in fructibus? Olfactum nihil

redolet, unde odor in fructibus fragrat? Nihil in se viride ostendit, unde viriditas foliorum exivit? Cuncta ergo in semine simul latent, quæ tamen non simul ex semine prodeunt: ex semine quippe producit radix, ex radice producit virgultum, ex virgulto fructus oritur, ex fructu etiam producit semen. Adhuc ergo quia et semen latet in semine. Quid igitur mirum si ossa, nervos, carnem capillosque reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris ex parvo quotidie semine restaurat? Cum ergo dubitans animus de resurrectionis potentia rationem querit, earum rerum quæstiones ei inserendæ sunt quæ et incessanter fiunt, et tamen ratione comprehendendi nequaquam possunt; ut dum non videt ex visione rei penetrare quod conspicit, de promissione divinæ potentie credat quod auferit, auxiliante Mediatore Dei et hominum Domino nostro Jesu Christo, qui et resurrectionis gloriam in suo jam corpore factam ostendit, et in suis membris futuram promisit. Qui vivit et regnat cum Deo Patre, in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LIBER SEXTUS.

Incipiunt Exceptiones super Epistolas B. Pauli apostoli.

PRÆFATIUNCULA IN EPISTOLAS BEATI PAULI APOSTOLI.

(In exposit. B. Job, lib. xxxv, n. 42 et 47, inverso ordine.) Paulus apostolus quamvis Epistolis quindecim scripserit, sancta tamen Ecclesia non amplius quam quatuordecim recipit, qui profecto numerus ex perfectis duobus numeris, denario videlicet et quaternario, consistit. Denarius quippe numerus in eo perfectus est quia Lex in decem præceptis concluditur, omnisque culpa non amplius quam per decem verba cohibetur; et, evarrante Veritate, operatores vineæ denario remunerantur (Matth. xx). Quaternarius vero numerus in eo maxime perfectus esse

dignoscitur, quoniam omnis bona et perfecta operatio per quatuor sancti Evangelii libros agnoscitur. Recte ergo sancta Ecclesia Testamentum utrumque custodiens, et tam secundum Legis Decalogum quam secundum quatuor Evangelii libros vivendo, ad perfectionis se culmen extendens, de Epistolis beati Pauli apostoli non amplius quam quatuordecim tenet, ut etiam ex ipso Epistolarum numero ostenderet quod doctor egregius Legis et Evangelii crederetur rimasset.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM. — *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis (Rom. 1, 21).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 28; lib. i in Ezech., hom. 11, num. 24, et in exposit. B. Job, lib. xxv, n. 22; lib. xvi, num. 71; lib. xxv, num. 22, 23; lib. i, in Ezech., hom. 11, num. 25.) Si vigilanter intenditur ut et mentis humilitas et carnis castimonia teneatur, cito agnoscitur quia alterum custoditur ex altero. Nam multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit, quia dum eos spiritus quas in altum erexit, qua i caro in infimis miserit. Illi enim prius secreto elevantur, sed postmodum publice corruunt, quia dum occultis intumescunt motibus cordis, aperitis cadunt lapsibus corporis. Sic sic elati iusta fuerant retributione feriendi, ut quia superbiendo se præferunt hominibus, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devolvantur. *Homo quippe cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. cxviii, 13).* Jumenta sunt qui usu vite carnalis inapetunt. Qui enim carne labitur jumentorum appetitu prosternitur, quasi scientiæ igitur illos in altum superbia sublevarat de quibus Paulus dicebat: *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Quo modo vero in jumentorum, aut plusquam in jumentorum voluptatem cœclerant subdidit,

dicens: *Propter quod tradidit illos Deus in deidiam cordis eorum, in immunditiam: ut contumelias afficiant corpora sua in semetipsis (Vers. 24).* Ecce ultra appetitum lapsi sunt jumentorum, et caro miserit quos superbia scientia sublevarat; atque inde sub se prostrati sunt unde super se ire videbantur. Curandum itaque est, et omni custodia mensus a superbia timore servanda. Intus enim videt Deus quod mentem elevat, et idcirco foris permittit invalescere quod deponat: intus prius extolbitur quod foris postmodum luxuriæ corruptione feriatur. Occultam videlicet culpam aperta percussio sequitur, ut malis exterioribus interiora puniantur, et cor publice corruat quod latenter tumebat. Proinde per custodiam humilitatis servanda est munditia castitatis; si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicitè super spiritum non levatur. In prædictis autem verbis Apostoli, considerandum nobis est quia peccatum quod per penitentiam citius non deletur aut peccatum est causa peccati, aut peccatum est poena peccati, aut peccatum simul et causa et poena peccati. Omne enim quod prius committitur peccatum est; sed si citius penitendo non tergitur, justo judicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, ut quæ fiendo et corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo quod penitentia lamento non diluitur peccatum simul est et

causa peccati, quoniam ex illo oritur unde adhuc peccatoris animus obligetur. Peccatum vero quod ex peccato sequitur, peccatum simul est et poena peccati, quia excrecente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, ut quasi jam quedam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit vero nonnunquam ut unum idemque peccatum et peccatum sit et poena peccati simul et causa peccati. Ponamus enim ante oculos quempiam rem proximi concupiscere quam quia aperte non valuit, furto diripuit, sed in furti accensatione positus, se hanc diripuisse iurejurando denegavit. Huic ergo concupiscentia peccatum fuit et causa peccati, quia per eam venit ad rapiendum; ipsum vero furtum, quo rem concupitam diripuit, et peccatum ei factum est et poena peccati, quia ex retributione jam non reprobæ concupiscentiæ factum est ut veniret ad furtum, et culpa cordis excreceret in opere et ultione cæcitiatis. Sed quia furtum perjurio tegere curavit, ex peccato rursus peccatum genuit: furtum ergo quod ex concupiscentia processit, et perjurium peritit, peccatum et poena peccati factum est cuius præcedenti, peccatum et causa peccati culpæ subsequenti, quia de illa natum, hanc genuit. Quod bene Paulus apostolus de quibusdam, Deum intelligentibus se non honorantibus in- inuat, dicens: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Ecce est peccatum et causa peccati, ex qua quid sequatur adiungit: *Et obscuratum est insipientis cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium (Vers. 22 et 23).* Ecce est peccatum et poena peccati, si non adhuc ex peccato et aliud sequeretur; nam post infidelitatem eorum aliquid dicitur: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, ut conumeliis officiant corpora sua in semetipsis (Vers. 24).* Quia igitur cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, ex eo peccato et causa peccati ad hoc quoque perducti sunt ut ad cultum serpentium et volucrum laborarent. Sed quia per hanc etiam cæcitate usque ad immunditiam et carnis contumelias ceciderunt, ipsa infidelitatis eorum cæcitas præcedenti intellectui et peccatum est et poena peccati, subsequenti vero immunditiæ peccatum factum est et causa peccati. Hoc autem nobis cum tremore considerandum est, quomodo justus et omnipotens Deus, cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit ut cæcitate mens etiam in aliis labatur; ut qui prius sciendo rebelles sunt, postmodum ut nesciant exerceant, sicut de eisdem infidelibus et lubricis, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, paulo post adiur: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum; ut faciant ea quæ non conveniunt.* Quia enim glorificare non uerunt quem cognoverunt, reprobo sensui traditi, ad hoc relictii sunt ut nesciant etiam pensare mala quæ faciebant. Et qui cognoscentes Deum, peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam ne intelligant quod admittunt. Prioris ergo peccati merito peccatorum subsequentium lovea tegitur, ut qui malum sciens perpetrat, deinceps iuste in aliis etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur, ut culpæ culpæ feriantur, quatenus supplicia hant peccantium ipsa incrementa vitiorum. Nam iusto iudicio augeri culpa permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc rursus de quibusdam Paulus dicit: *Ut impleant peccata sua semper (I Thess. ii, 16).* Hic voce angelica Joanni dicitur: *Qui nocet, noceat adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. xxii, 11).* Hinc David ait: *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, et non intrent in iustitiam tuam (Psal. lxxviii, 28).* Hinc per Moysen Dominus dicit: *Ex vinea Sodomorum, vinea eorum, et propago eorum ex Gomorrha: uva eorum, uva fellis, et botrus amaritudi-*

nis in ipsis; furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabilis. Nonne hæc congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In die ultionis reddam eis (Deut. xxxiii, 32). Quam multa mala eorum narravit et tamen illico adiunxit: *In tempore quo lapsus fuerit pes eorum.* Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, et tamen ad diem ultionis adhuc subsequens lapsus aspicitur, quo eorum culpæ cumulerentur. Habent jam unde ferri mereantur, sed sustinetur tamen adhuc peccatum crescere, ut peccantes possit atrocior poena cruciari. Jam meretur supplicium peccatum, et causa peccati, sed expectatur adhuc ut augmentum supplicii subroget peccatum et poena peccati.

CAP. II. — *Femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam (Rom. i, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 5.) Omne quod dicitur quadripartita potest qualitate distingui: si aut mala male, aut bona bene, aut mala bene, aut bona male dicantur. Male enim malum dicitur, cum res perversa suadet, sicut scriptum est: *Benedic Deo, et morere (Job. ii, 9).* Bonum bene dicitur, cum recte recta prædicantur, sicut Joannes ait: *Agite penitentiam, appropinquavit enim regnum celorum (Joan. ix, 28).* Malum bene dicitur, quando per os dicentis idcirco vitium exprimitur, ut reprobetur, sicut Paulus ait: *Femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam.* Quo loco execranda quoque vitiorum facinora subdidit, sed honeste inhonesta narravit, ut multos ad honestatis firmam inhonesta narrando revocaret. Male autem bonum dicitur, cum rectem aliquid recto studio non profectur; sicut illuminato caeco Pharisæi dixisse perhibetur: *Tu sis discipulus ejus (Matth. iii, 2).* Quod aaledictionis utique dixerunt studio, non orationis voto; vel sicut Caiphas ait: *Expedi tunc mori pro populo, ut non tota gens peccet (Joan. xi, 50).* Bonum quippe, sed non bene locutus est, quia dum crudelitatem necis appetit, redemptionis gratiam prophetavit.

CAP. III. — *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit (Rom. ii, 4).*

(Lib. i, in Ezech., hom. 41, num. 25.) Saepe advenit ut dum superna peccatores expectat clementia, in majorem cordis prosiliant cæcitate. Quos tanto districtior sequitur sententia, quanto peccantibus eis magna est prerogata patientia, quia divina severitas eo iniquum acris punit, quo diutius pertulit. Misericors quippe Deus ad penitentiam tempus nobis relaxat peccantibus; sed cum ejus gratia patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ; hoc ipsum tempus quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad feriendum vertit; ut cum reverit quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si converti voluisset. Unde scriptum est: *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam, et cor impenitentis thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justis iudicii Dei.* Dei benignitate ergo omnipotentis Dei iram sibi in die iræ reprobis thesaurizat, quia dum ad penitentium tempus accipitur, et ad peccatum exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Unde et omnipotens Deus, quia collata remedia conspexit ad augmentum culpæ trahi, ipsam benignitatem quam contulit in iudicii districtiorem vertit, ut inde post amplius feriat unde modo amplius expectat. Et quia homo deserere malum non vult, ut vivat, augeat unde moriatur.

CAP. IV. — *Qui reddet unicuique secundum opera ejus (Rom. ii, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 31.) Sicut aliqua fabrica columnis, columnæ vero basibus inniuntur, ita vita nostra in virtutibus, virtutes autem in intima intentione subsistunt. Bases quippe unius-

cujusque anime sunt intentiones sue. Et quia scriptum est : *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii, 11)* : tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostræ in Christo roborantur. Nimirum enim quamlibet summa opera inaniter facimus, si intentiones cordium nostrorum premia veræ vitæ quæ in Christo est non requirunt. Unde cum districtum iudicem Paulus describeret, et actionum bona narraret, dicens : *Qui reddet unicuique secundum opera ejus, his quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et incorruptionem; qui nominata boni operis patientia, quasi totam electæ actionis fabricam dixerat, subtiliter illico ubi bases ejusdem fabricæ consistentes exquisivit, dicens : Gloriam et honorem, et incorruptionem quærentibus vitam æternam.* Ac si aperte diceret : Et si quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam et incorruptionem non recipiunt, si intentiones cordis, id est bases fabricæ, in fundamento non figunt, quia videlicet Deus vel honestæ vitæ ædificium non inhabitat quod extra se positum non ipse sustentat.

CAP. V. — *Ut sit ipse justus, et justificans (Rom. iii, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 81.) Omnes supernæ patriæ electi participatione veræ lucis, quæ Deus est, lumen vocari solent : sed ille lumen illuminans, isti lumen illuminatum, sicut scriptum est : *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i, 9).* Istis autem tantummodo dicitur : *Vos estis lux mundi (Matth. v, 14).* Participatione justitiæ, quæ Deus est, illi justitia nuncupantur; sed ille justitia justificans, isti justitia justificata. De Deo quippe dicitur : *Ut sit ipse justus, et justificans (II Cor. v, 21)*; isti vero dicunt : *Ut nos efficiemur justitia Dei in ipso.* Aliter ergo venerandum est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum; aliter justitia justificans, aliter justitia justificata.

CAP. VI. — *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur (Rom. vi, 9).*

(Dialog. lib. iv, cap. 57.) Credendum est sacramentum salutaris hostiæ non solum viventes adjuvare, verum etiam mortuis, si insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionem multum proficere, ita ut hoc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ videantur expectare. Sed sciendum est quia illis sacræ victimæ mortuis prosunt qui hic vivendo obtinuerunt ut eos etiam post mortem bona adjuvent quæ hic pro ipsis ab aliis fiunt. Inter hæc autem pensandum est quod tutior via sit ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios agat dum vivit ipse per se. Beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem querere. Debemus itaque præsens sacculum, quia jam conspicimus defluxisse, tota mente contemnerere, quotidiana Deo lacrymarum sacrificia, quotidianas carnis ejus et sanguinis hostias immolare. Hæc namque victima singulariter ab æterno interitu animam salvat quæ nobis illam mortem Unigeniti per mysterium reparat. *Qui licet surgens a mortuis, jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur,* tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacre oblationis immolatur. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem partitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidei infunditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolute nostre passionem unigeniti Filii semper imitatur. Quis enim fidei habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis angelum cælos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelo unum choros adesse, summis ima sociari, terrena celestibus jungi, unum quiddam ex visibilibus fieri? Sed tamen dum hæc agimus, necesse est ut nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus, quia qui passionis dominicæ mysterium celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc enim vere pro nobis

A Deo hostia accepta erit, cum nosmetipsos hostiam fecerimus.

CAP. VII. — *Quod mortuus est peccato, mortuus est semel (Rom. vi, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 41.) Nos quoniam et a Deo mente recessimus, et carne ad pulverem redimus, pœna duplæ mortis astringimur, et flagello vindictæ pro culpa quotidie atterimur. Sed venit ad nos qui pro nobis semel sine culpa sola carne moreretur, qui simplam suam duplæ nostræ conjungeret, et nos ab utraque morte liberaret, de qua per Paulum dicitur : *Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel.*

CAP. VIII. — *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore (Rom. vi, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 21.) Non potest in hac vitaposito homini tentatio deesse peccati. Sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud est dominanti servire. Hujus quippe peccati dominium et regnum a discipulo eorum cordibus repellebat Apostolus, cum dicebat : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Non enim ait non sit, sed non regnet, quia non esse non potest, non autem regnare in cordibus honorum potest.

CAP. IX. — *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ (Rom. vi, 19).*

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 49.) Justi nequaquam sunt in terrenis studiis fortes, et in celestibus debiles, sed longius atque distantius studiosos se Deo exhibent, quam sæculo fuisse meminerunt. Nam cum quibusdam per predicatorem nostrum beatum Paulum dicitur : *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ : sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem : eorum procul dubio infirmitati condescenditur, ac si eis apertius diceretur : Si nequaquam amplius potestis, saltem talis estote in fructu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vitiorum, n: debiliores vos habeat sancta libertas hæredes, quos in carne validos habuit usus terrenæ voluptatis.*

CAP. X. — *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio (Ro. vii, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, n. 62, 63.) Jactatum semen in terra post præviam gelu premitur : quo foras citius apparere repellitur, eo intus fecundius radicitur, et quo vetatur progredi, cogitur multiplicari, quia cum ab immaturo ortu restringitur, in conceptionis suæ tarditate laxatum ad fructum uberius impletur. Sic Dominus miro modo pectoris nostri ad suscipienda verbi semina prius per occultæ gratiæ pluviam infundit, et postmodum ne in conceptis virtutibus immoderatus profluat, disciplina intus dispensationis, quasi glacie premit; ut quam acceptæ gratiæ pluvia irrigat, etiam disciplinæ rigor astringat, ne si aut antequam debeat aut plusquam necesse est conceptas virtutes proferat, fruges in herbam vertat. Si enim viri justi antequam debeat aut plusquam debeat proficiant, per profectus sui magnitudinem in elationis defectum cadunt. Videamus, Paulus infusa terra, quanta disciplina glacie premitur, dum ait : *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Qui enim velle habere se aserit, jam per infusionem gratiæ, quæ in se lateat semina ostendi. Sed dum perficere bonum non invenit, profecto indicat quanta illum dispensationis supernæ glaciæ premit. An ista glaciæ eorum corda non presserat quibus dicebat, *ut non quæcumque vultis illa faciatis (Galat. v, 17)?* Ac si aperte diceret : *Occulta cordis vestri semina jam prodire in fugam querunt, sed super ni moderamen gelu premitur, ut tanto post fecundius exeat, quanto divini judicii prementia pondera patientius portant.*

CAP. XI. — *Vidco aliam legem in membris meis (Rom. A VI, 23).*

(In exposit. B. Job, lib. xix. num. 12.) Tunc bene interiorius cusio timur, cum per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando vitiiis, aliquando pressuris. Nam eis quoque quos viros novimus sui-se vir utum, tentationes et certamina non defuere vittorum. Hinc est enim quod ad consolationem nostram beatus Paulus prædicator egregius de se quedam talia prodere dignatur, dicens: *Vidco aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Ad ima quippe trahit caro, ne extollatur spiritus, et ad summa trahit spiritus, ne prosternatur caro: spiritus levat, ne jaceamus in infimis, caro aggravat, ne extollamur ex summis; si non sublevante spiritu nos caro tentaret, perfectione procul dubio tentationis suæ in ima dejectet. Rursus vero si non tentante carne ad summa nos spiritus sublevaret, in superbia casu ipsa nos pejus sublevatione prosterneret. Sed sit certo moderamine, ut dum unusquisque sanctorum jam quidem interiorius ad summa rapitur, sed adhuc tentatur exterius, nec desperationis lapsum, nec elationis incurrat, quoniam nec exterior tentatio culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit; nec sursum interior intentio in superbiam elevat, quoniam tentatio exterior humiliat dum gravat. Sicque magno ordine cognoscimus in interiori profectu quid accipimus, in exteriori defectu quid sumus. Et miro modo agitur ut nec de virtute quisquam extolli debeat, nec de tentatione desperet, quia dum spiritus trahit, et caro retrahit, subtilissimo iudicii interni moderamine infra summa et supra infima, in quodam medio anima libratur.

CAP. XII. — *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu (Rom. viii, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv. num. 72.) Justi gaudium suum in cælis ponunt, eorumque conversatio in cælis est; et cum in carne sunt, adhuc quasi in carne jam non sunt, quia nulla carnis delectatione pascentur. Unde quibusdam dicitur: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.* Neque enim in carne non erant qui magistri epistolæ et exhortationis eloquia suscipiebant, sed quasi jam non in carne esse est de amore carnalium nihil habere.

CAP. XIII. — *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii, 9).*

(Homil. 24, in Evang., n. 6.) Meminisse debemus, quid de sancto Spiritu dicat beatus Paulus: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Quasi quidam titulus est divinæ possessionis iste spiritus amoris. Numquid spiritum Christi habet is cujus mentem odia dissipant, elatio inflat, ira ut que ad divisionem mentis exasperat, avaritia cruciat, luxuria enervat? Pensate qui sit spiritus Christi. Profecto ille qui facit amicos et inimicos diligere, terrena despici, pro cælestibus æstuari, carnem propter vitia conteri, mentem a concupiscentiis fienari. Si ergo vultis jus cognoscere possessionis Dei, personam pendite possessoris vestri. Ecce enim quod diximus voce veridica Paulus clamat: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Ac si aperte dicat: Qui nunc Deo inhabitante non regitur de divinæ claritatis specie postmodum non lætatur.

CAP. XIV. — *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore (Rom. viii, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xi, num. 55.) Judaicus populus servus fuit, qui non amore filii obsequabatur Domino, sed timore servili. Lex namque sub ultionis persecutione populum tenuit, ut quisquis sub illa peccaret protinus morte puniretur, nec Israelitica plebs ex amore, sed Domino serviebat ex timore. Nunquam autem impleri iustitia potest per timorem, quia juxta Joannis vocem: *Perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. iv, 10).* Paulus ergo filios

adoptionis consolatur, dicens: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater.* Justus enim esse non valet in conspectu Dei qui ei non per dilectionem sed per formidinem servit.

CAP. XV. — *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam (Rom. viii, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 14.) Electi quique cum hujusmodi adversa patiuntur, cum inonestates, contumelias, rem damna, cruciatus corporis tolerant, esse gravia quibus exercentur pensant; sed cum mentis oculum ad æternæ patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmiæ, quam sit leve quod patiuntur inveniunt. Quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione provida ex remuneratione levigatur. Hinc est quod Paulus semper seipso robur contra adversa erigitur, quia nimirum finem sui operis præstolatur. Grave namque quod sustinet æstimat, sed hoc leve per præmiæ considerationem pensat. Ipse quippe quam sit grave quod patitur, indicat: *Qui in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur: qui a Judæis quinquies quadragenas una minus accepit: qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium passus, nocte et die in profundo maris fuit: qui pericula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in civitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus pertulit: qui in labore, et armata, in jejuniis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate laboravit: qui foris pugnas, intus timores sustinuit (II Cor. xi, 23 seq.).* qui ultra vires gravatum se esse assuit, dicens: *Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut læderet nos et amare rivere (II Cor. i, 8).* Sed quomodo remunerationis liæteo sulorem tanti laboris tergat ipse denuntiat, dicens: *Existimo quod non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Finem itaque operis præstolatur, et dum profectum remunerationis considerat, vile æstimat quod pene deficiens laborat.

CAP. XVI. — *Vanitati creatura subjecta est, non volens (Rom. viii, 20).*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 69; lib. viii, num. 13.) Præter illas molestias quas electi Dei patiuntur in mente interiorius, gravibus necessitatibus corruptionis vinculis astringuntur exterius. Evirire quippe, sitire, lassescere, vincula corruptionis sunt, quæ scilicet sovi nequeunt, nisi cum in illam immortalitatis gloriam mortalitas nostra permutatur. Replemus enim refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat; extenuamus abstinencia, ne nos repletum premat; vegetamus hoc motibus, ne situ immobilitatis intereat: sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat; adjumenta hoc vestium tegimus, ne frigus interimat, et quæsitæ adjumenta projicimus, ne calor exurat. Tot igitur diversitatibus occurrentes, quid agimus nisi corruptibilitati servimus, ut saltem multiplicitas impensi obsequii corpus sustineat quod anxietas infirmæ mutabilitatis gravat? Unde bene per Paulum dicitur: *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter ipsum, qui eam subjecit in spe; quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Vanitati quippe creatura non volens subditur, qui homo qui ingenitæ constantiæ statum volens deseruit, pressus juæ mortalitatis ponere, nolens mutabilitatis suæ corruptioni servit. Sed creatura hæc tunc a servitute corruptionis exuta eripitur, cum ad filiorum Dei gloriam incorrupta resurgendo sublevatur; dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur, quia unita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum quod creatura est transisse ac subegisse declaratur. Electos enim nunc poena corruptionis aggravat, sed tunc incorruptionis gloria exalbat: et quantum ad presentis necessitatis pondera, nunc in Dei filiis de libertate nihil ostendi-

tur: tantum vero ad subsequentis libertatis gloriam, A tunc in Dei semitis de servitute nihil apparebit.

CAP. XVII. — *Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei* (Rom. viii, 21).

(Lib. 1, in Ezech., hom. 3, num. 13; hom. 8, num. 3.) Dum præsentis sæculo adhuc in nobismetipsis repugnat corruptio, nequaquam ad Deum laudandum, sive contemplandum perfecte libertatem mentis obtinere possumus, sed post præsens ad veram libertatem pervenimus. Tunc enim in nobis vera libertas erit cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra pervenerit. Omnes enim electi quandoque in cælestem patriam congregabuntur, et in Deo quem videbunt immutabuntur; tunc perfecte corpus Redemptoris omnis multitudo sanctorum efficietur et videndo incorruptionem, nulla incorruptione tenebitur, juxta Pauli vocem dicentis: *Quia creatura ipsa liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei*; eique tunc inhærebunt, ut eis de corruptione, quæ per resurrectionem vincitur, nihil jam in suo sancto amore contradicat, sed unita gloriæ sui Redemptoris fiat. Tunc itaque omnes electi in cælestia sublevati, et omnipotentî Domino capiti suo uniti, laudes omnium liberatori libere reddent et resonabunt, cum viderint sine fine quem laudabunt.

CAP. XVIII. — *Ipsæ Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii, 26).

(In exposit. B. Job, lib. II, num. 58; Homil. 30, in Evang., n. 3.) Spiritus sanctus Græca locutione Paracletus dicitur, quod Latina consolator vel advocatus interpretatur. Qui iñcirco advocatus dicitur, quia pro errore delinquentium apud Justitiam Patris intervenit. Consolator autem iñleo vocatur, quia de peccati perpetrations mœrentibus, dum spem veniæ præparat, ab afflictione tristitiæ mentem levat. Qui quibus substantiæ cum Patre et Filio ex rare pro delinquentibus perhibetur, quoniam eos quos repleverit exorantes facit. Unde et Paulus dicit: *Ipsæ Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Minor vero est qui postulat quam qui postulat. Quomodo ergo Spiritus postulare dicitur qui minor non est? Nequaquam igitur postulat qui æqualis est; sed postulare dicitur, quoniam ad postulandum eos quos repleverit inflammat.

CAP. XIX. — *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* (Rom. viii, 29).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 62.) In Scriptura sacra quedam de Deo indigna dicuntur, quæ ab hominibus in illum verbatibus transcendunt, dum ad infirmitatis nostræ qualitatibus descendunt. Dicitur enim præscire, sicut de illo ait Apostolus: *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*; cum præscientia non possit esse in Deo. Præscire enim dicitur qui unamquamque rem antequam veniat videat; et id quod futurum est, priusquam præsens fiat, prævidet. Deus ergo quomodo præscit, dum nulla nisi quæ sunt futura præsciuntur? Et scimus quia Deo futurum nihil est, ante cujus oculos præterita nulla sunt, præsentia non transcunt, futura non veniunt, quippe quia omne quod nobis fuit et erit in ejus prospectu præsto est, et omne quod præsens est sciri potest potius quam præsci. Et tamen quia ea quæ futura nobis sunt videt, quæ tamen ipsi semper præsto sunt, humano modo præscire dicitur, quamvis nequaquam futurum prævideat quod præsens videt. Nam et quæ sunt ab æternitate ejus non iñleo videntur quia sunt, sed ideo sunt quia videntur. In Deo ergo nec præterita, nec futura reperiri queunt, sed cuncta mutabilia immutabiliter durant, et quæ in seipsis simul existere non possunt, illi simul omnia assunt, nihilque in illo præterit quod transit; quia in æternitate ejus modo quodam incomprehensibili cuncta volumina sæculorum transcuntia manent, currentia stant.

CAP. XX. — *Qui etiam interpellat pro nobis* (Rom. viii, 34).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 42.) Unigenitus Dei Filius homo factus pro nobis in se humanam naturam suscepit, ut quia puro homini via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longe quippe distabamus a justo et immortalis, nos mortales et injusti: sed inter immortalem justum et nos mortales et injustos apparuit Mediator Dei et hominum, mortalis et justus, qui et mortem haberet cum hominibus, et justitiam cum Deo; ut quia per ima nostra longe distabamus a summis, in seipso uno jungeret ima cum summis, atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. De quo per Joannem apostolum dicitur: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: et ipse est propitiatio pro peccatis; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi* (I Joan. xxi, 2). De quo Paulus apostolus dicit: *Christus Jesus qui mortuus est pro nobis, imo qui et resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis*. Unigenito enim Filio pro homine interpellare est apud cœternum Patrem seipsum hominem demonstrare. Ei quippe pro humana natura rogasse est eandem naturam in divinitatis sine celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non voce, sed miseratione, quia quod damnari in electis noluit suscipiendo liberavit.

CAP. XXI. — *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei* (Rom. viii, 38).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 29.) Quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversis tequassatur. Dum nihil habet in mundo quod appetat, nihil quod est de mundo pertinescat. Hinc enim Salomon ait: *Non contristabit justum quidquid ei accidit* (Prov. xii, 21). Hinc iterum dicit: *Justus quasi leo confidens, absque terrore erit* (Prov. xxviii, 1). Tanto enim quisque plenus a se pavorem qui ex mundo est abjicit, quanto in semetipso verius mundi concupiscentiam vincit. Absque terrore Paulus in corde requiescebat, qui dicebat: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro*. Charitas quippe Dei mentem quam semet capere a dilectione mundi funditus occidit, et hanc tanto valentius in auctoritatem erigit, quanto et insensibilem contra terrores reddit.

CAP. XXII. — *Christus qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix, 5).

(Lib. 1, in Ezech., hom. 8, num. 5.) In Scriptura sacra aliquando Deus nuncupative, aliquando vera essentialiter dicitur. Nuncupative dicitur, sicut ad Moysen ait: *Ecce constitui te deum Pharaonis* (Exod. vii, 4). Essentialiter autem Deus dicitur, sicut ad eundem ait: *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. iv). Unde beatus Paulus apostolus de hoc nuncupativo et essentiali vocabulo Dei discretionem facit, cum de Antichristo ait: *Qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (II Thess. ii, 4). Deus enim aliquando dici et homo potest, Deus vero coli purus homo non potest. Rursum alibi idem apostolus volens nuncupativum Dei nomen ab essentiali discernere, de Redemptore nostro locutus est, dicens: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix, 5). Qui enim nuncupative dicitur, Deus inter omnia, qui vero essentialiter, Deus super omnia est. Ut ergo ostendat Christum naturaliter Deum, non habet Deum tantummodo, sed Deum super omnia esse iñmemoravit, quia et electos quisque vel in exeur-

pro justitiæ propagandæ positus, dici Deus potest, sed inter omnia, quoniam nuncupative Deus: Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus.

CAP. XXIII. — O homo, tu quis es, qui respondeas Deo (Rom. ix, 20)?

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 21, 22.) Cum omnipotens Deus duris non percussioibus et adversitatibus pulsat, homo seipsum considerans tacet, et divina judicia discutere metuit, quia se pulverem esse cognoscit. Unde per Paulum dicitur: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Respondere Deo non posse convincitur qui homo nominatur, quia per hoc quod de humo sumptus est, iusticia superna discutere dignus non est. Unde hic quoque apte subjungitur: *Vel quis dicere ei potest, cur ita facis (Job ix, 41)?* Auctoris facta semper in discussa veneranda sunt, quoniam injusta nequaquam esse possunt. Rationem quippe de occulto ejus consilio quaerere, nihil aliud est quam contra ejus consilium superbire. Cum ergo factorum causa non deprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate taceatur, quia nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, cur non videat rationem videt. Unde subsequenter adjungitur: *Nunquid dicit figmentum ei qui se fixit, quare me fecisti sic (Rom. ix, 20)?* Quo enim secernit figmentum divini operis, eo semetipsum redarguit, ne contra manum re ultet operantis, quia qui benigne quod non erat fecit, quod est injuste non deserit. Ad semetipsum ergo in percussione mens redeat, et quod apprehendere non valet non requirat: ne si divinæ iræ causa discutitur, amplius discussa provocetur, et quam placare humilitas poterat inextinguibiliter superbia accendat.

CAP. XXIV. — Finis legis Christus ad justitiam omni credenti (Rom. x, 4).

(Lib. II, in Ezech., hom. 4, num. 14, 15.) Testamentum Vetus unum nobis mediatorem Dei et hominum nuntiavit, et Testamentum Novum eundem nobis nuntiat in æterna claritate venturum, quem jam pro nobis cognovimus incarnatum. Finis autem utrorumque Christus est, quoniam ipse, quem Lex prædixit, in carne apparuit, et idem ipse, qui nunc Testamentum Novum loquitur, in gloria majestatis apparebit: et tunc utrorumque finis erit, cum visus in divinitatis suæ potentia, omnia quæ sunt prædicta compleverit. Scriptum namque est: *Finis Legis Christus ad justitiam omni credenti.* Finis videlicet non qui consumitur, sed qui perficit. Tunc et enim perfecit cum, sicut Lex prædixerat, incarnatus apparuit; sed adhuc de ejus judicio multa Testamentum Novum loquitur, adhuc multa de ejus regno narrat quæ necdum videmus impleta. Ecce Evangelium quotidie legitur, ventura vita prædicatur. Tunc igitur erit et Novi Testamenti finis, cum ea quæ de se promisit impleverit; finiatur vero Testamentum Novum, quia perficietur. Nam cum ipse de quo loquitur visus fuerit, ejusdem Testamenti verba cessabunt. Quemadmodum enim Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto præsidet in cælo, legem implevit per mysterium incarnationis et perfectæ humanitatis suæ, ita Testamenti Novi promissam impleturus est per ostensam gloriam claritatis suæ.

CAP. XXV. — Cæcitas ex parte contigit in Israel (Rom. xi, 26).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 9.) Prædicatores sancti, dum recta peccatoribus prædicant, quasi stelle tenebras nostræ noctis illustrant. Dum ergo plebe Judaica in perfidiæ suæ nocte remanente, prædicatores suos Dominus per silentium intra semetipsos retinuit, cæcis iniquorum sensibus cæleste lumen abscondit. Sed sacro attestante eloquio, didicimus quod Judæa, quæ nunc deseritur, ad filii sinum in fine colligetur. Hinc namque per Isaiam dicitur: *Si fuerit numerus Israel quasi arena maris, reliquæ*

salvæ fient (Isa. x, 22). Hinc Paulus ait: *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret: et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. xi, 25).* Qui igitur prædicatores suos nunc oculis Judææ subtrahit, sed postmodum ostendit, quasi stellas suas abscondit, ut absconsis prius et post coruscantibus astrorum spiritualium radiis, suæ perfidiæ noctem et nunc repulsa non videat, et tunc illuminata deprehendat. Plebs autem Israëlita, quæ ubertim in fine colligetur, in ipsis sanctæ Ecclesie exordiis crudeliter obduratur, nam prædicatores veritatis renuit, verba adjutorii sprevit. Quod tamen auctoris dispensatione agitur ut nimirum gloria prædicantium, quæ recepta in uno populo latere poterat, in cunctis gentibus repulsa dilatetur. Cum enim Judæa a vim persecutionis infremuit, apostolorum vitam Dominus in cunctarum cognitionem gentium dilatavit; et illa per judicium in mundum captiva dispergitur, ista ubique per gratiam in honore tenditur. Quis enim gentium Petrum nosset, si in solius Israëlitiæ populi prædicatione remansisset? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Judæa ad nostram notitiam persequendo transmisisset? Ecce jam qui plagis et contumeliis ab Israëlita plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur. Secreti quippe mira dispensatione consilii prædicatores suos Dominus unde permisit in una gente opprimi, fecit in mundi cardines inde dilatari.

CAP. XXVI. — Conclusit Deus omnia in incredulitate (Rom. xi, 30).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 56, et Dial. I, II, c. 16.) *Quant incomprehensibilia sunt judicia Dei et investigabiles viæ ejus (Ibid., 53)*! Incomprehensibilitas divini judicii humane mentis oculo non valet penetrari. Quare primum Judæa credidit, gentilitate omni in perfidiæ suæ obstinatione remanente; postmodum vero ad finem gentilitium corda mollita sunt, et Judæorum infidelitas obdurata. Cum enim misericors Deus gentes traxit, iratus Judæam repulsi: et illa mollia et penetrabilia fidei corda Judæorum in insensibilitatem versa sunt gentium; actumque est ut sicut dudum ad percipiendam fidem gentilitas fuerat obdurata, ita postmodum ad fidem gentilitate suscepta, Judææ populus perfidiæ robore duresceret. Unde Paulus apostolus eisdem gentibus dicit: *Sicut aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem; ita et isti non crediderunt in vestra misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.* Quam sententiam suam primum quidem de vocatione Judæorum et repulsionem gentium, postmodum vero de vocatione gentium et repulsionem Judæorum subtiliter pensans, seque occulta Dei iusticia comprehendere non posse considerans, exclamando subjunxit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom. xi)!* Nemo ergo perscrutari appetat cur cum alius repellitur, alius eligatur, vel cur cum alius eligitur, alius repellatur, quoniam attestante Paulo, inscrutabilia sunt judicia ejus. In his autem verbis Apostoli oritur questio. Nam David propheta Domino loquitur, dicens: *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui (Psal. cxviii, 43).* Et cum minus sit nosse quam pronuntiare, quid est quod Paulus incomprehensibilia esse Dei judicia asserit, David autem hæc se omnia non solum nosse sed et in labiis pronuntiasse testatur? Sed sciendum est quod sancti viri in quantum cum Domino unum sunt, sensum Domini non ignorant. Omnes enim qui devote Domino sequuntur, etiam cum Domino devotione sunt, et adhuc carnis corruptibilis pondere gravati, cum Domino non sunt. Occulta itaque Dei judicia, in quantum conjuncti sunt, sciunt, in quantum disjuncti sunt, nesciunt. Qui enim secreta ejus adhuc perfecte non penetrant, incomprehensibilia ejus judicia esse testantur; qui vero ei mente inhærent, et

inhæren lo vel sa re Scripturæ eloquiis vel occu'tis A revelationibus, in quantum accipiunt, agnoscunt, hoc et norunt et pronuntiant. Judicium igitur quæ Deus tacet nesciunt, quæ Deus loquitur sciunt. Unde et David propheta cum dixisset: *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia, protinus addidit, oris tui.* Ac si aperte dicat: illa ergo judicia et nosse et pronuntiare potui quæ te dixisse cognovi. Nam ea quæ ipse non loqueris nostris proculdubio cognitionibus abscondis. Concordat ergo prophetica apostolicaque sententia, quia et incomprehensibilia sunt Dei judicia; et tamen quæ de ore ejus prolata fuerint humanis labiis pronuntiantur, quoniam scribi ab hominibus et prolata probi possunt, et occultari non possunt. Rur us alia subditur questio: si nam sit cum Domino spiritus qui Domino adheret, sicut scriptum est: *Qui adheret Domino, unus spiritus est;* quod sit quod idem prædicator egregius Paulus subiungit, dicens: *Quis enim cogovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit (I Cor. vi, 17)?* Valde enim inconveniens videtur esse, ejus consensum cum quo unus tactus fuerit ignorare. Sed sciendum est quia si ut supra breviter dicimus est, sancti viri in quantum cum Domino unum sunt, sensum Domini non ignorant. Nam idem quoque apostolus dicit: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei (I Cor. ii, 11).* Qui ut ostendit se nosse quæ Dei sunt, adjunxit: *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed ipsum qui ex Deo est.* Hinc iterum dicit: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, nobis autem revelavit per Spiritum sanctum (I Cor. ii, 9).*

CAP. XXVII. — *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi, 36).*

(In exposit. B. J. h, l. b. xxxi, n. 69 et 70.) Diversis temporibus Abel, Isaïas et Joannes apparuerunt; divisi quidem fuerunt tempore, sed non prædicatione. Nam Abel Redemptoris nostri passionem significans, agnum in sacrificio obtulit; de cuius passione Isaïas ait: *Sicut agnus coram torquente se obmutescit, non aperiens os suum (Isa. liii, 7).* De quo Joannes quoque ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 2).* Ecce quidem diversis temporibus missi, et tamen concorditer de nostri Redemptoris innocentia sentientes, eundem Agnum Joannes ostendendo, Isaïas prævidendo, Abel offerendo locutus est. Et quem Joannes in ostensione, quem Isaïas in locutione, hunc Abel significando in manibus tenuit. Diversis quoque temporibus huic mundo David, Isaïas et Paulus apparuerunt; sed tamen nullus eorum alteri diversum sensit, quia etsi semetipsos non noverant facie, unum tamen didicerunt ex divina cognitione. David quippe ut auctorem omnium Deum in Trinitate ostenderet, dixit: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus (Psal. lxxvi, 8):* ac ne tertio Deum nominans, tres deos dixisse putaretur, illico unitatem ejusdem Trinitatis insinuans, addidit: *Et metuauit eum omnes fines terræ.* Qui enim non eos, sed eam subdidit, unum tria quæ dixerat intinnavit. Isaïas quoque cum laudem de unitate Trinitatis aperiret, Seraphim voces exprimens, ait: *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* ac ne tertio Sanctum nominans, unitatem divinitatis substantiæ scindere videretur, adjunxit: *Dominus Deus Sabaoth (Isa. vi, 3).* Qui ergo non Domini dicit, sed Dominus Deus addidit, unum existere quod tertio Sanctum vocaverat indicavit. Paulus quoque ut operationem sanctæ Trinitatis ostenderet, ait: *Ex ipso et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* Atque ut unitatem ejusdem Trinitatis intimaret, addidit: *Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Qui igitur non in ipsis, sed in si subdidit, unum naturaliter, tria secundum personas innouit, quod superius tertio id ipsum dicit.

CAP. XXVIII. — *Obsecro vos, per misericordiam Dei,*

ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem (Rom. xii, 1).

(Lib. ii, in Ezech., homil. 10, n. 19.) Multi sunt in Ecclesia sancta positi, qui peccatorum suorum memores, lacrymis se lavant, carnem per abstinentiam macerant, nullis se hujus mundi actionibus miscant; quæ habent, indigentibus tribuunt, et habere quæ non habent non concupiscunt: qui memores æterni iudicii semetipsos quotidie Deo sacrificium per lamentum compunctionis mactant. Qui idcirco corpora castigant quatenus hoc quod per magistrum gentium dicitur, impleant: *Ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem.* Hostia quippe occiditur ut offeratur. Sed hostia vivens est corpus pro Domino afflictum; quod hostia dicitur, et vivens, quia vivit in virtutibus, id est a vitis occisum. Hostia videlicet, quia jam huic mundo est a pravis actibus mortuum; vivens autem quia cum laque prævaleret bona operatur.

B CAP. XXIX. — *Non plus sapere, quam oportet sapere (Rom. xii, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 18.) Hæretici plerumque auctores de natura divinitatis tractant, cum semetipsos nesciant: nec ea quaerunt ex quibus semetipsos ad humilitatem erudiant, mores in tranquillitate disponant, patientiam servant, longanimitatem exhibeant, sed quæ ultra se sunt perscrutari desiderant. Dumque ad hoc tenent quod comprehendere nequeunt, ea cognoscere negligunt ex quibus erudiri poterant. Quam bene eorum a baciam prædicator egregius reternat, dicens: *Non plus sapere, quam oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem.* Hinc Salomon ait: *Prudentia tua pone modum (Prov. xxiii, 4).*

CAP. XXX. — *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos (Rom. xii, 16).*

(In exposit. B. Job, lib. xiii, num. 45.) Ad veram sapientiam non possunt venire qui fiducia decipiuntur falsa suæ sapientie, de quibus scriptum est: *Vae, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isa. v, 21).* Unde et prædicator egregius, hos qui carnaliter sapientes invenerant, sapientiam veram perciperent, prius fieri stultos querebat, dicens: *Si quis inter vos videtur esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens (I Cor. iii, 18).* Ac si eis aperte dicat: *Stulti es et apud vosmetipsos discite, ut in Deo vere sapientes esse valeatis. Illi ceterum ait: Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Ac si dicat: *Qui apud semetipsos sapientes sunt, ac veram sapientiam pervenire non possunt. Et per semetipsam Veritas dicit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ: quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi, 25).*

CAP. XXXI. — *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (Rom. ii, 18).*

(Regul. Pastor. part. iii, cap. 22.) Si pacem diligentes ad increpationis verba prosiliant, non debent formidare temporalem pacem sibi turbare; et tamen eandem pacem integra dilectione debent intrinsecus tenere, quam per invectionem vocis videntur extrinsecus sibi turbare. Hinc Paulus ait: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Hortatur enim discipulos ut pacem cum omnibus habereat, præmisit, dicens: *Si fieri potest; atque subiunxit: Quod ex vobis est.* Difficile quippe erat, ut si male acta conciperent, habere pacem cum omnibus possent; sed cum temporalis pax in pravorum cordibus ex increpatione nostra confunditur, invocata necesse est ut in nostro corde servetur. Recte itaque ait: *Quod ex vobis est; ac si nihilum dicat: Quia pax ex duarum partium consensu subsistit, si ab eis qui corripuntur expellitur, integra tamen in vestra qui corripitis mente teneatur.* Unde eisdem discipulos rursum admonet, dicens: *Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et non*

commisceam ni cum illo, ut confundatur (II Thess. III, 14). Atque illico adjunxit: *Et nolite ut inimicum existimare illum, sed corrigite ut fratrem (Vers. 15).* Ac si diceret: Pacem cum eo exterioriorem solvite, sed inter orem circa illum in dulcius custodite, ut peccantis mentem sic vestra discordia feriat, quatenus pax a cordibus vestris nec abnegata discedat.

CAP. XXXII. — *Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa (Rom. XII, 3).*

(Regul. Pastor. part. III, cap. 58.) De duobus vitiis quorum unum nullatenus extinguitur, nisi aliud nutriatur, illud in-equendum et ardentius quod premit periculoius. Saepe enim quis a ciborum et inguivie minimè temperans, jamjamque pene superantis luxuriae stimulis premitur, qui hujus puniæ metu territus, dum se per abstinentiam restringere nititur, inanis gloriae tentatione fatigatur. Tolerandum itaque est, ut per virtutem abstinentiae interim arrogantia contra viventem crescat, ne eum per ingluviem a vita luxuria funditus extinguat. Hinc est quod Paulus cum infirmum audirent suum praeponderet aut prava adhuc velle agere, aut de actione recta humanae laudis retributione gaudere, ait: *Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa.* Neque enim ideo bona agenda sunt ut potestas hujus mundi nulla timeatur, aut per haec gloria transitoria laudis sumatur: sed cum infirmam mentem ad tantum robur ascendere non posse pensaret, ut et pravitatem simul vitaret et laudem praedicator egregius et admonendo aliquid obtulit et aliquid tulit. Concedendo enim levia, subtraxit acriora; ut quia ad deserenda cuncta simul non assurgeret, dum in quodam suo vitio animus familiariter relinquitur, a quodam suo sine dolore tolleretur.

CAP. XXXIII. — *Nox praecessit, dies autem appropinquavit (Rom. XIII, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. XXIX, num. 3, 4.) Nos omnes qui veritatem in hac vita sequimur, quasi aurora vel diluculum vocari possumus. Aurora namque vel diluculum noctem quidem interisse nuntiant, nec tamen claritatem diei integram ostendant; sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem permixtam tenebris tenent. Nos similiter quaedam jam quae lucis sunt agimus, et tamen quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis non caremus. Per prophetam quippe Deo dicitur: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. CXLII, 2).* Rursumque scriptum est: *In multis enim offendimus omnes (Jac. II, 2).* Paulus quoque ait: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivum me ducentem in lege peccati quae est in membris meis (Rom. VII, 23).* Ubi ergo lex peccati cum lege mentis contendit, profecto adhuc aurora est, quia lux quae jam emicuit necdum praetereuntes tenebras funditus pressit; adhuc aurora est, quia dum lex carnis legem mentis, et lex mentis legem carnis percussit, inter se vicissim lux et umbra confligit. Unde rursum Paulus cum dicit: *Nox praecessit, nequaquam subdidit: Dies venit, sed dies autem appropinquavit.* Qui enim post discessum noctis non jam venisse, sed appropinquasse diem insinuat, esse se proculdubio ante solem post tenebras adhuc in aurora demonstrat. Tunc vero plene sancta electorum Ecclesia dies erit, cum ei admixta peccati umbra jam non erit; tunc plene dies erit, quando luminis interni perfecto fervore claruerit; tunc plene dies erit, quando nullam malorum suorum tentantem memoriam tolerans, omnes a se tenebrarum etiam reliquias abscondet.

CAP. XXXIV. — *Carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. XIII, 14).*

(In exposit. B. Job, lib. XXX, num. 62, 63.) Discretus vir ac continens usque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, et a voluptate restringit. Sciendum vero est quia sic voluntas sub necessitate se palliat, ut vix eam perfectus quisque discernat.

Nam dum solvi debitum necessitas petit, voluptas explorare desiderium suppetit, et tanto gulam securius in praecipit rapit, quanto sub honesto nomine necessitatis explorare se contegit. Saepe autem in ipsa edendi via furtive adjuncta subsequitur, nonnunquam vero impulenter libera etiam praere conatur. Facile est autem deprehendere, cum voluptas ejus necessitatem praevinit, sed valde est difficile discernere cum in ipso esu necessario se occultè subjungit. Nam quia praevinentem naturam appetitum sequitur, quasi a tergo veniens tardius videtur. Eo enim tempore quo necessitati debitum solvitur; quia per esum voluptas necessitati miscetur, quid necessitas partit, et quid, sicut dictum est, voluptas suppetat, ignoratur. Saepe vero et discernimus, et quia utramque per experientiam sibi conjunctam novimus, in hoc quoque extra metas rapimur, libet ut sciendo fallamur. Et dum sibi mens ex necessitate blanditur, ex voluptate decipitur, sicut scriptum est: *Carnis curam ne feceritis in desideriis.* Quae igitur in desiderio fieri prohibetur, in necessitate conceditur. Sed saepe dum incaute necessitati condescendimus, desideriis deservimus; nonnunquam vero, dum desideriis immoderatus obviare nitimur, necessitatis miseriam augemus. Sic enim necesse est ut artem quique continentiae teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat. Nam plerumque dum plus justo caro restringitur, etiam ab excitatione boni operis enervatur, ut ad orationem quoque vel praedicationem non sufficiat, dum incentiva vitiorum in se funditus suffocare festinat. A iudicem quippe habemus intentionis internae hunc hominem quem exteriori ge-tamur, et ipsi insunt motus lasciviae, ipsi effectus suppetunt operationis bonae. Saepe vero dum in illo hostem insequimur, etiam civem quem diligimus trucidamus, et saepe dum quasi concivi parcinus, ad praedium hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritae virtutes vivunt. Et cum virtus alitur, plerumque vires quoque vitii augentur; cum vero immensa continentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. Unde necesse est ut interior homo noster, aequus quidem arbiter praesideat inter se et eum quem exterior gestat, quatenus ei suus homo exterior, et semper ad debitum ministerium servire sufficiat, et nunquam superbe libera cervico contradicat. Ne moveat si quid suggerendo submurmurat, dummodo eum semper superposita calce dominationis premat.

CAP. XXXV. — *Item unde supra.*

(In exposit. B. Job, lib. IX, num. 103, 1. 6.) Plerumque se ad viam rectitudinis animus accendit, torporem discit, tantoque in caelestibus desiderio rapitur, ut pene nil ex eo inferius remansisse videatur. Et tamen cum ad carnis curam reducit, sine qua praesentis vitae via nullomodo expletur, ita hunc inferius depressum tenet, ac si adhuc de summis nullam contigisset. Auditis verbis caelestis oraculi in amorem patriae caelestis erigitur, sed resurgente praesentis vitae studio, sub terrenae curae aggere sepelitur; atque in terra cordis nequaquam supernae spei semen proficit, quia cogitationis infimae spina densescit. Quam videlicet spinam per semetipsam Veritas nam sanctae exhortationis eradiat, dicens: *Nolite solliciti esse in crastinum (Matth. VI, 34).* Contra hanc quoque per Paulum dicitur: *Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis (Rom. XIII, 14).* Sed in his nimirum ducis et militis verbis agnoscimus, quia tunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur, cum in ea mensura aequitatis non tenitur. Neque mortali adhuc in carne viventibus funditis cura carnis absconditur, sed ut libere animo serviat temperare. Nam quia sollicito nos esse in crastinum prohibet, habere utique curam in praesentibus non negat, quam tendi ad tempus quod sequitur vetat. Et nimirum Paulus cum curam carnis fieri in concupiscentia non sinit, proculdubio in necessitate concedit. Curandum itaque est, ne aut necessitatis metus cura carnis

franseat, aut in eo quod moderate exsequitur, de se presumat. Sæpe vero animus fallitur, ut quod voluptuose appetit necessarium suspicetur, quatenus omne quod libet vitæ debitam utilitatem putet. Et sæpe quia effectus providentiæ sequitur, in sui fiducia mens levatur. Cumque sibi adest quod deesse cæteris viderit, cogitatione tacita de magnitudine suæ promissionis hilarescit; tantoque jam a vera provisione longe sit, quanto ipsam quoque elationem quam patitur nescit. Unde solerti semper custodiæ intentione pensandum est, vel quid opere agimus, vel quid corde versamus; ne aut mentem præpediens foris se terrena cura multiplicet, aut saltem de ejus moderamine intus se cogitatio exaltet, ut cum divina judicia temporali circumspeditione metuimus, sempiterni supplicia horrore evadamus.

CAP. XXXVI. — *Alius judicat diem inter diem, etc.* (Rom. xiv, 5).

(In exposit. B. Job, lib. 1, num. 28) Sicut ignorantix obscuritas sine dubitatione nox cordis est, sic intellectus non immerito dies appellatur. Unde et per Paulum dicitur: *Alius judicat diem inter diem, alius judicat omnem diem.* Ac si aperte dicat: Alius quædam nonnullis intermissis intelligit, alius vero omnia ad intellectum possibilem ita ut sunt videnda cognoscit.

CAP. XXXVII. — *Gentes super misericordia honorare Deum* (Rom. xv, 9).

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 58; lib. x in Job, num. 7.) Secreta sapientiæ Dei sunt judicia, quod gentilitas, cum nulla apud Deum merita habuerit, reconciliationis tamen gratiam ex sola misericordia accepit. Unde bene per Paulum dicitur: *Gentes autem super misericordia honorare Deum* (I Petr. ii, 10). Unde rursus scriptum est: *Et quæ non consecuta misericordiam, nunc autem misericordiam consecuta.* Locus igitur misericordiæ Dei est ipsa gentilitas, cuius culpas districtus iudex si juste animadverteret, ad reconciliationem gratiæ nunquam veniret. Secreta itaque sapientiæ ejus pauci valent inquirere, sed nullus invenire, quia quod super nos de nobis ab immortalis sapientia non injuste disponitur, justum profecto est ut a nobis adhuc mortalibus ignoretur. Sed hæc ipsa sapientiæ illius secreta conspiciere, utcumque jam incomprehensibilitatis ejus est potentiam videre, quia etsi in ipsa consiliorum inquisitione deficiamus, deficiendo tamen verius discimus quem timeamus. Ad hæc se Paulus sapientiæ illius secreta tetenderat, et cum secreta Dei judicia de repulsione

Judeorum et vocatione gentilium discuteret, et ad ea pervenire non posset, dicebat: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, vel quis consiliarius ejus fuit* (Rom. xi, 33)? Qui superius etiam ex ipsa inquisitione lassescens, sed tamen ad cognitionem infirmitatis propriæ lacessendo proficiens, peremitit, dicens: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quare me fecisti sic* (Rom. ix, 20)? Quia igitur Dei judicia pertingere non valens, ad infirmitatis suæ cognitionem rediit: et ad eruditionem se propriam deficiendo revocavit, ut ita dicam, secreta sapientiæ non inveniens, invenit, quia cum ad superna consilia requirenda lassesceret, didicit ut humiliter timeret: quoniam sua infirmitas a cognitione intima repulit, hunc ei verius humilitas junxit.

CAP. XXXVIII. — *Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo* (Rom. xvi, 19).

(In exposit. B. Job, lib. 1, num. 2; Reg. Pastor. part. iii, c. 11.) De beato Job legitur quod fuerit simplex et rectus. Nonnulli namque ita simplices sunt, ut rectum quid sit ignorent. Sed eo veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quia a virtutum rectitudinis non assurgunt, quia dum esse cauti per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Amonendi sunt ergo simplices, ut bono simplicitatis prudentiam semper adjungant, quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, ut circumspeditionem prudentiæ non amittant. Hinc est quod doctor gentium Paulus discipulos admonet, dicens: *Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo.* Hinc rursus dicit: *Nolite pueri sensibus effici, sed malitia estote parvuli* (I Cor. xiv, 20). Ille per semetipsam Veritas discipulis præcipit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ* (Matth. x, 61). Utraque enim necessario conjunxit in admonitione, ut simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, et rursum serpentis astutiam simplicitas columbæ temperaret. Hinc est quod sanctus Spiritus presentiam suam hominibus non in columba solummodo, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem vero zelus indicatur. In columba igitur et in igne sanctus Spiritus ostenditur quoniam quicumque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inserviunt, ut contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

EXPOSITIO SUPER PRIMAM EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS.

CAPUT PRIMUM. — *In omnibus divites facti estis* (I Cor. i, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 41, et maxime lib. 1, in Ezech., homil. 41, n. 47, 48, 49.) Verecundiæ mentes, si quas fortasse culpas admiserint, leniter arguendæ sunt, quia si asperius increpentur, franguntur potius quam erudiant. Prædicatores itaque justi cum aliquos corrigunt, si in eis ex parte alia fortasse aliquid bonæ operationis potuerint invenire, ad eadem objurgationis verba cum magna dispensatione debent descendere. Quod bene in egregio prædicatore beato Paulo discimus, qui cum Corinthios cognosceret pro amore personarum in schismate divisos, eorum verecundiæ consulens, locutionem suam eis a gratiarum actione et laudibus cepit dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo.* Multum profecto laudabat, quos in Christo divites in omnibus dicebat. Ecce adhuc blandimenta multiplicat, dicens: *In omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis* (Vers. 5). Testimonium Christi con-

firmatum est in vobis dixit, ac si opere peregrissent quod doctrina didicerant. Et mox in laudis consummatione subjunxit: *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi* (Vers. 7). Quæso te, Paule, si jam nihil dæst, cur eis scribendo fatigaris? cur in longinquo positus loqueris? Pensemus ergo, fratres charissimi, quantum laudat. Ecce eis gratiam Dei datam asserit, factos divites in omnibus dicit; in omni verbo et in omni scientia Christi testimonium, id est quod de semetipso moriendo et resurgendo testatus est, in eorum vita confirmatum esse perhibet, et nihil eis deesse in ulla gratia testatur. Quis, rogo, credat quia paulo post eos corrigiat quos ita laudat? Nam post cætera subjungit: *Obscuro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata* (II Cor. i, 10). Quod enim potuit tam perfectis tamque laudabilibus schisma subrepre? Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos (Vers. 11). De quibus contentionibus paulo post subdit dicens: *Cum enim inter vos sit zelus et*

contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis (I Cor. iii, 5)? Sequitur: Hoc autem dico quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha, ego autem Christi (I Cor. i, 12). Ecce quod os in omni verbo et in omni scientia laudaverat, quibus nil deesse in ulla gratia dixerat, paulisper loquens ad increpandum leniter veniens, divisos erga seipsos reprehendit, et quorum prius salutem narraverat postmodum vulnera patefecit. Peritus enim medicus vulnus secundum videns, sed regum timidum esse conspiciens, diu palpayit et subito percussit. Prius blanda manu laudes posuit, et postmodum ferrum increpationis fixit. Nisi enim verecundæ mentes fuerint palpando reprehensæ, ita ut ex aliis rebus auilant quod in consolatione sumiant, per increpationem protinus ad desperationem cadunt. Sed nunquid mentitus est Paulus, ut prius nil deesse in omni gratia diceret quibus postmodum dicturus erat unitatem deesse? Absit hoc ut quis de illo talia vel desipiens credat; sed quia erant inter Corinthios quidam omni gratia repleti, et erant quidam in personarum favoribus excisi, cæpit a laudibus perfectorum, ut modesta invectione ad reprehensionem pertingeret infirmorum, et in hoc quoque ad medicinam cordis a medicina corporis usum traheret. Nam cum ferientium vulnus medicus aspicit, prius ea membra quæ circa vulnus sana sunt palpat, ut post ad ea quæ vulnerata sunt leniter palpando perveniat. Cum ergo Paulus perfectos in Corinthiis laudavit, sana membra juxta vulnus tetigit; cum vero infirmos de divisione reprehendit, vulnus in corpore percussit.

CAP. II. — *Quæ a Deo donata sunt nobis loquimur: non in doctis humanæ sapientiæ verbis (I Cor. ii, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 74.) Verba mandatorum Dei ab hujus mundi sapientibus differunt, qui dum intendunt eloquentiam, eorum dicta pulchre apparent; et cum rerum virtute careant, aliud esse quam sunt verborum compositione quasi superducto colore mentiuntur. At contra doctrina Dei, et prædicatione pulchra est, et puritate conspicua, nec aliud se per fallaciam præterdit exterius et aliud reservat interius, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. Eloquentiæ ornamenta tene Paulus de pexerat, cum dicit: *Quæ a Deo donata sunt nobis loquimur: non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus.* Malebat quippe sapientiam Dei sola puritate veritatis ostendere, non autem compositione eloqui fucare.

CAP. III. — *Quis scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est (I Cor. ii, 11)?*

(In exposit. B. Job, lib. xv, num. 66.) Tunc spiritus hominis ab altero ignoratur, cum verbis vel operibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos (Matth. vii, 16)*, per hoc quod foris agitur quicquid intus latet aperitur. Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Quomodo in aquis resplendet prospicientium vultus, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus (Prov. xxvii, 19).*

CAP. IV. — *Nos autem prædicantes Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus vero stultitiam (I Cor. i, 23).*

(Homil. 6, in Evang., n. 1.) In Domino nostro Jesu Christo mens infidelium grave scandalum pertulit, cum eum post tot miracula quæ fecerat morientem vidit. Stultum quippe visum est hominibus ut pro hominibus auctor vitæ moreretur, et inde contra eum homo scandalum sumpsit unde ei amplius debitor fieri ut honoraretur debuit. Nam tanta Deus ab hominibus dignus honorandus existit, quanto pro hominibus et indigna suscepit.

CAP. V. — *Non enim indicavi me scire aliquid inter*

vos nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (I Cor. ii, 2).

(Lib. i, in Ezech., hom. 9, n. 31.) Sacra Scriptura ea quæ de natura divinitatis vel de æternis gaudiis narrat nobis adhuc nescientibus, solis angelis in secreto sunt cognita; et in sacro eloquio dictis oculatioribus atque sublimioribus fortis satiantur; et præceptis aptioribus nos parvuli nutrimur, qui intelligere alta non possumus, in Christi fide salvamur. Unde Corinthiis a beato Paulo dicitur: *Nihil me prædicavi scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum*; ac si diceret: Quia vos capere divinitatis ejus mysteria non posse pensavi, sola vobis humanitatis ejus infirma locutus sum.

CAP. VI. — *Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (I Cor. i, 21).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 4.) Dominus noster Jesus Christus qui est Dei virtus et sapientia, de Patre natus ante tempora, in illa nativitate ab humano genere cognosci non poterat, Proinde in humanitate venit ut videretur, videri voluit ut imitaretur. Quæ carnis nativitas despecta visa est sapientibus mundi. Contempserunt enim infirma humanitatis ejus, Deo hæc indigna iudicantes, cui tanto magis homo debitor fuit, quanto pro illo Deus etiam indigna suscepit: et pro eo salvando stultitiam prædicationis assumpsit; scriptum quippe est: *Quia enim non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes in se.* Verbum quippe Dei, sapientia est. Sed stultitia ejus sapientiæ dicta est caro Verbi, ut quia carnales quique per carnis suæ prudentiam pertingere non valebant ad sapientiam Dei, per stultitiam prædicationis, id est per incarnationem Verbi sanarentur, ac si diceret: Cum Deum qui est sapientia, nequam per sapientiam suam mundus inveniret, placuit ut Deum hominem factum per humilitatis stultitiam cognosceret, quatenus eius sapientia ad nostra stulta descenderet, et lumen supernæ prudentiæ luto suæ carnis illuminata nostra cæcitas videret. Natus igitur ex Patre sine tempore, ex matre nasci dignatus est in tempore.

CAP. VII. — *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (I Cor. i, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 41; lib. iv, num. 71.) Intra sanctam Ecclesiam stulti vocantur, sed tamen nobiles sunt qui prudentiam carnis, et stultitiam mundi sapientiam despiciunt, et sapientem sibi futuram Dei stultitiam appetentes concupiscunt. Scriptum quippe est: *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Hanc nos stultitiam Paulus comprehendere admonet, dicens: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo stultus fiat, ut sit sapiens (I Cor. iii, 18).* Hanc stultitiam qui perfecte secuti sunt, voce Sapientiæ audire meruerunt: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28).* Ecce relinquentes temporalia, gloriam potestatis æternæ mercati sunt. Quid itaque stultius in hoc mundo quam sua deserere? et qui in æternitate nobilior quam cum Deo iudices venire? Non enim scilicet iudicium nobilitas; Salomone attestante, memoratur, cum hoc quod iam præfatus sum, dicitur: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (Prov. xxvi, 23).* Valde quippe nobiles considerat, quos senatores vocat. Hanc in se nobilitatem Paulus assererat, cum cognitioni Conditoris per Spiritum junctus dicebat: *Genus igitur cum sinus Dei, non debemus aestimare auro, vel argento, aut lapidi sculpturæ artis, et cogniti onis hominis divinum esse simile (Act. xvii, 29).* Genus videlicet Dei dicimur, non ex ejus natura editi, sed per spiritum illum, et voluntarie conditi, et adoptivi

recreati. Tanto ergo ad hanc nobilitatem quisque erigitur, quanto per acceptam imaginem ad similitudinem illius ex imitatione renovatur. Ad contra sunt stulti et ignobiles, qui supernam sapientiam semetipsos sequentes fugiunt, in sui ignorantia, quasi in abjecte proles vilitate sopiuntur: qui quod ad quod conditi sunt non intelligunt, eo etiam cognationem acceptæ per imaginem generositatis perdunt. Stulti sunt et ignobiles, quos ab æternæ consortio hereditatis repellit servitus mentis. Scriptum quippe est: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Jouan. viii, 34); nimirum quisquis se pravo desiderio subiecit, iniquitatis dominio dudum libera mentis colla supponit. Sed huic dominio contradicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat reluctamus, cum violentæ consuetudini resistimus, et desideria perversa calcantes, contra hanc jus nobis libertatis ingenitæ vindicamus, cum culpam pœnitendo percucimus, et maculas sordium sletibus lavamus. Præterea de stultis et ignobilibus voce prædicatis egregii dicitur: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum* (I Cor. iii, 19). Qui ergo dum terrena sapiunt, ab intima generositate repulsi sunt, stulti simul et ignobiles sunt apud Deum.

CAP. VIII.—*Quæ stulta sunt mundi elegit Deus* (I Cor. i, 27).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 4; lib. i, num. 25; lib. xxxi, num. 1.) In paradiso sano homini diabolus invidens superbiæ vulnus inflixit, ut qui mortem non acciperat conditur, mereretur ætatis. Contra hoc inflictum vulnus superbiæ appropinquavit medicina inter homines humilitatis Dei, ut auctoris exemplo humilitate surgeret qui imitatione hostis elati ceciderunt. Contra superbientem ergo diabolum apparuit inter homines homo factus humilis Deus, qui ad redemptionem nostram veniens, et suos contra mundi superbiæ prædicatores mittens, relictis sapientibus insipientes, relictis fortibus debiles, relictis divitibus paucos elegit. Ad cognitionem quippe fidei prius stulta mundi collecta sunt, ut post ejus etiam astuta vocarentur, attestante Paulo qui ait: *Non sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes* (I Cor. i). Ipsa namque sanctæ Ecclesiæ principia litterarum perhibentur ignara, ut videlicet cunctis prædicatoribus suis redemptor ostenderet quod ad vitam credentes populos non sermo sed causa suaderet. Præterea, *infirmam mundi elegit Deus, ut confundat fortia* (I Cor. i, 27); actumque est cum pauperibus quod post etiam divites elati mirarentur. Nam dum novos in illis virtutes aspiciunt, eorum quorum prius contempserunt vitam, postmodum obstupescere miracula. Unde mox pavidi ad sua corda redeunt, extimuerunt sanctitatem in miraculis quam despexerant in præceptis. Per infirmam ergo confusa sunt fortia, quia dum in venerationem vita surgeret humilium, ætatio cecidit superbiorum.

CAP. IX.—*Cum enim sit inter vos zelus et contentio: nonne carnales estis* (I Cor. iii, 3)?

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 42.) Sæpe prædicatores justi quodam decenti moderamine suas culpas coram discipulis indicant, ut illi audientes discant quomodo semetipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Tanta vero dispensatione se temperant, ut neque cum se erigunt intrinsecus rigidi sint, neque rursus cum se humiliant extrinsecus remissi, quia et in disciplina humilitatem custodiunt, et in humilitate disciplinam. Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthiis diceret: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio: nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Sed hinc humilitatem in disciplinam non percidit, quia deprecando præmittit, dicens: *Observo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut in vobis non sit schisma* (I Cor. i, 10). Rursus humilitatem tenuit cum eisdem Corinthiis loquens, paulo latius fortasse quam

voluerat, semetipsum reprehendit, dicens: *Factus sum in vobis sicut in virga* (II Cor. xii, 11). Sed disciplinam in hac humilitate non perdidit, quoniam illic adjunxit: *Vos me coejevistis* (II Cor. iv, 5). Exemplum magne humilitatis exhibuit cum discipulis dixit: *Non enim nosmetipsos predicamus, sed Dominum nostrum Jesum Christum: nos autem servos vestros per Christum* (Vers. 21). Sed in hac humilitate disciplinæ justitiam non amisit, ut non eisdem delinquentibus dicit: *Quid vultis in virga veniam ad vos, etc.?* Sciunt ergo prædicatores sancti utroque moderamine artem magisterii temperare; et cum delinquentium ræatus inveniunt, sciunt in modo se vere corripere, modo humiliter deprecari. Sed tamen cum stimulante justitia eos severe corrigunt, interne dæcedinis charitatis erga eos gratiam non amittunt, et eorum amore ardent in quibus aspera correptione sæviunt, sequuntur etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant quos duris foris animadversionum stimulis quasi despiciendo castigant. Plerumque etiam et non despiciendo despiciunt, et non desperando desperant, ut tanto celerius eos à culpa reviviscere ac resiliere faciant quanto quasi jam vicinus mortis foveam ostentant.

CAP. X.—*Ego plantavi, Apollo rigavit* (I Cor. iii, 6).

In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 43; lib. xvii, num. 27.) Dominus prædicatores suos et doctores voce sui foris insonat, sed audientium corda per seipsum interior illustrat, Paulo attestante, qui ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit*. Nequaquam ergo sibi doctores tributum quod per exhortationem suam auditores ad summa proficere vident, quia nisi sanctus Spiritus eorum corda repleat, ad aures corporum vox decentium insonat. Formare enim vocem magistri exteriori possunt, sed hanc exprimere interiori non possunt. Sed inter hæc sciendum est quod plerumque etiam Deum, qui imbecillis non est, humiliter agentes adjuvamus. Unde per Paulum dicitur: *Dei enim sumus adiutores* (Ibid., 9). Nam cum ei quem ipse per internam gratiam infundit nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per Spiritum sanctum agit intrinsecus nos exteriori ministerii voci adjuvamus. Et tunc solum nostra exhortatio ad perfectionem ducitur, cum in corde fuerit Deus qui adjuvet. Unde et per Paulum dicitur: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (Ibid., 7). Plantare quippe et rigare adjuvare est: quod utrumque vacuum erit minus terium, si Deus in corde non dat incrementum. Sed qui de sensu suo alta sapiunt, esse humiliter Dei adiutores volunt, quia dum se Deo utiles esse æstimant, a fructu se utilitatis alienant. Unde et voce Veritatis discipulis dicitur: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus* (Luc. xvii, 10).

CAP. XI.—*Fundamentum aliud nemo potest ponere* (I Cor. iii, 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 14.) In Scriptura sacra per fundamenta prædicatores intelliguntur. Unde David propheta cum sanctam Ecclesiam in sublimibus apostolorum mentibus poni ædificarique curaret, dixit: *Fundamenta eius in montibus sanctis* (Psal. lxxxvi, 1). Cum vero in sacro eloquio non fundamenta, sed singulari numero fundamentum dicitur, nullus alius nisi ipse Dominus designatur, per cuius divinitatis potentiam nutantia infirmitatis nostre corda solidantur; de quo et Paulus ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Ipse quippe fundamentum fundamentorum est, quia et ergo est inchoantium et constantia robustorum.

CAP. XII.—*Si quis superedificaverit super hoc fundamentum, aurum et argentum, etc.* (I Cor. viii, 12).

(Dialog. lib. iv, cap. 39.) De quibusdam levibus culpis ante iudicium purgatorius ignis esse cre-

denus est, pro eo quod Veritas dicit: *Quia si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, non remittetur ei in hoc sæculo neque in futuro.* In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod de uno negatur, consequens intellectus patet quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur qui culpam qualiter declinare debeant sciunt, aut non in gravibus rebus error ignorantia. Quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hæc vita positus minime fuerint relaxata. Nam et cum Paulus dicit Christum esse fundamentum, atque subiungat: *Si quis superædificaverit super hoc fundamentum, aurum, argenti, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam; uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem; quamvis hoc de igne tribulationis in hac vita nobis adhibito possit intelligi, tamen, si quis hoc de igne futurae purgationis accipiat, pensandum est sollicite quia illum dixit per ignem posse salvari, non qui super hoc fundamentum, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est peccata majora, et idcirco duriora atque tunc jam insolubilia, sed ligna, fenum, stipulam, id est peccata minima atque levissima quæ ignis facile consummat. Hoc tamen sciendum est quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hæc actibus in hac adhuc vita positus ut illic obtineat, promeratur.*

CAP. XIII. — *Comprehendam sapientes in astutia eorum* (I Cor. III, 19).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 27; lib. vi, num. 2.) Quærendum video cur Paulus sententiis amicorum beati Job tanta auctoritate utitur, si hæc eorum sententiæ dominicæ reprehensione cassantur, cum dicitur: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job* (Job, xxxii, 7). Elyphas quippe verba sunt quæ Corinthiis Paulus intulit, dicens, sicut scriptum est: *Comprehendam sapientes in astutia eorum.* Quomodo igitur quasi prava respiciemus quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quomodo attestatione Pauli recta putabimus quæ per semetipsum Dominus non recta delinivit? Sed hæc utraque citius quam non sint diversa cognoscemus, si ejusdem dominicæ sententiæ subtilius verba pensamus. Quia nimirum cum dicitur: *Non estis locuti coram me rectum, illico adjungit: sicut servus meus Job.* Liqueat ergo quia quedam eorum in dictis recta sunt, sed melioris comparatione superantur. Nam inter alia quæ irrationaliter dicunt, multas ad beatum Job fortes sententiâs proficiunt. Sed comparata dictis fortioribus, vim fortitudinis amittunt. Mira vero sunt multa quæ dicunt, nisi in sancti viri auctoritatem dicerentur; in semetipis, ergo magna sunt, sed quia virum justum transigere appetunt, ejusdem magnitudinis pondus perdant; quia et quam ibet forte frustra jaculum mittitur ut dura saxa feriantur, eo enim obtusum longius resiliit quo intortum fortiter venit. Igitur amicorum beati Job dicta, licet in quibusdam valde sint fortia, cum tamen sancti viri vitam fortem ferunt, tunc cum sui acuminis mucronem retundunt. Quia ergo et in semetipis magna sunt, sed contra beatum Job nullo modo assumi debuerunt, et Paulus hæc ex virute pensans in auctoritate proferat; et iudex, quoniam incaute prolata sunt, ex qualitate personæ reprehendat. Amicus igitur beati Job, hæreticorum speciem tentens, in dictis suis nequaquam per omnia reprobamus, quia dum superna sententia contra eos dicitur: *Non estis locuti coram me rectum* (Job, xlii, 7), et protinus additur: *Sicut servus meus Job*, profecto liquet quia non omnino deprecatur quod ex melioris com-

paratione reprobatur. In reprehensione quippe ejus incaute dilabuntur. Sed tamen quia tanti viri amici sunt, ex illius familiaritate mystica multa didicerunt. Unde, sicut diximus, eorum verbis etiam Paulus utitur, et hæc in asseritionis suæ adiutorium assumens, ex Veritate prolata esse testatur; quæ tamen Veritas recte reprehendit, quia quamlibet fortis sententia, contra sanctum virum proferri non debuit.

CAP. XIV. — *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die* (I Cor. iv, 3).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 21, 56, et l. i in Ezech., hom. 9, num. 14.) Justi nequaquam humana judicia sed æterni iudicis examini metuentes aspiciunt, et non solum mala quæ reprobi et perversi sibi ingerunt, sed et eorum verba quibus suis actibus derogant contemnunt. Hinc etenim derogantibus sibi Corinthiis Paulus dicebat: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Qui nec in corde suo unde se reprehendere potuissent inveniens, adjungit: *Sed neque meipsum iudico: nihil enim mihi conscius sum.* Videns autem quia ei ad perfectionem sanctitatis nec suum iudicium sufficeret, subdidit: *Sed non in hoc justificatus sum.* Cur vero non sit justificatus, nec sibi metipsum de se ipso crediderit, causam reddidit cum subiungit: *Qui autem iudicat me, Dominus est; ac si aperte diceret: Recta quidem egisse me recolo, et tamen de meritis meis non præsumo. Idcirco enim in eo quod mihi nihil sum conscius, justificatum me abnegat, nec meo de me iudicio credendum existimo, quoniam ad ejus examen ducor cujus ego iudicium non comprehendo, et ab eo qui me iudicabit examinari me subtilius scio. Sæpe enim nostra justitia, ad examen divinæ justitiæ deducta, injustitia est, et sordet in districtione iudicis quod in æstimatione fulget operantis. Districtio enim igitur divinæ justitiæ contemplantes, etiam de ipsis operibus pertimescere debemus quæ nos fortia et sancta esse putamus, quoniam ducta ad æternam regulam nostram recitudo, si districtum iudicium invenit, multis toritudinum suarum similibus in intimam rectitudinem impingit. Beatus quoque Job, cum per amicorum derogantium linguas inter dolores vulnerum patere iacula verborum, cogitatione protinus ad conscientiam recurrit, atque ubi mentem soli iam haberet asperxit, dicens: *Ecce enim in caelo testis meus, et conscius meus in excelis* (Job, xvi, 20). Qui etiam subdidit: *Verbo amici mei, ad Deum stillat oculus meus* (Ibid. v. 21). Beatus quippe Job inter linguas derogantium inflexa mente persistens, quia in terra se impugnari falsis sermonibus vidit, in caelo testem quæsit. In omni ergo quod de nobis dicitur, semper taciti debemus ad mentem recurrere, testem interiorum et iudicem quærere. Nihil enim prodest si omnes laudent, cum accuset conscientia; et nihil potest obesse si nobis omnes derogent, et sola conscientia defendat.*

CAP. XV. — *Auditur inter vos fornicatio* (I Cor. v, 1).

(Regul. pastor. part. II, c. 8.) Nonnunquam protervi dum corriguntur, et se vitium minime perpetrare cogitant, compendiosius ad correptionem veniunt, si alterius culpæ manifestioris et ex latere requisitæ in proprio confundantur, ut ex eo quod defendere nequeunt cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Unde cum proterve Paulus Corinthios adversum se invicem videt inflatos, alius Apollus, alius Paulus, alius Cephas, alius Christi se esse diceret, incesti culpam in medium deduxit quæ apud eos et perpetrata fuerat et incorrecta remanebat, dicens: *Auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes: ita ut uxorem patris quis habeat; ut tolleretur de medio vestrum qui hoc opus fecit?* Ac si aperte dicat: *Quid vos per proteiviam injus, vel illius esse dicitis, qui per dissolutionem negligentia, nullius esse monstratis? Tunc etiam*

protervos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse credunt male acta monstramus, ut unde adepta gloria creditur inde utilis confusio subsequatur.

CAP. XVI. — Sæcularia judicia si habueritis (1 Cor. vi, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 42; Regul. Pastor. part. ii, cap. 2.) A subjectis inferiora gerenda sunt, a rectoribus vero summa cogitanda, ut scilicet oculus qui providendis gressibus præveniet cura pulveris non obscurat. Caput namque subjectiorum sunt cuncti qui præsent, et ut recta pedes valeant itinera capere, hæc proculdubio caput debet ex alto providere, ne a profectus sui itinere pedes torpeant, cum curvata rectitudine corporis sese caput ad terram declinat. Hinc Moyses qui cum Deo loquitur, retro alienigenæ reprehensione judicatur, quod terrenis populorum negotiis stulto labore deserviat (*Exod. xviii*). Cui et consilium mox præbetur ut pro se alios ad jurgia dirimenta constituat, et ipse liberius ad erudiendos populos spiritualium arcanæ cognoscat. Hinc Paulus religiosorum mentes a mundi consortio contestando, ac potius conveniendo suspendit, dicens: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit (11 Tim. ii, 4)*. Hinc Ecclesiæ rectoribus et vacandi studia præcipit, et consulendi remedia ostendit, dicens: *Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum (1 Cor. vi, 5)*: ut ipsi videlicet dispensationibus terrenis inserviant quos dona spiritualia non exornant. Ac si apertius dicat: Qui minoris meriti sunt in Ecclesia, et nullis magnorum donorum virtutibus pollent, ipsi de terrenis negotiis judicent, quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur quia penetrare nequeunt intima; saltem foris operentur necessaria. Quos et contemptibiles nominat, et tamen sapientes vocat, cum dicit: *Sic non est sapiens quisquam inter vos, qui possit judicare fratrem suum*. Quæ ex re quid colligitur, nisi ut hi terrenas causas examinent qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt? Qui vero spiritualibus donis ditati sunt, profecto non debent terrenis negotiis implicari, ut dum non coguntur inferiora bona disponere, exercitati valeant bonis superioribus deservire. Sciendum est enim quia aliquando in nostris actionibus minora bona præmittenda sunt pro utilitate majorum. Nam quis ignoret esse boni operis meritum mortuum sepelire? Et tamen curdam qui ad sepeliendum patrem se admitti poposcerat, dictum est: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, et annuntia regnum Dei (Luc. ix, 60)*. Postponendum hæcque erat obsequium hujus ministerii officio prædicationis, quia illos carne mortuos in terram condedit; hos autem anima mortuos ad vitam resuscitaret. Sed inter hæc sciendum est quia cum proximorum causis exterioribus qui apte deserviant desunt, debent hi quoque qui bonis spiritualibus pleni sunt eorum infirmitati condescendere, terrenisque illorum necessitatibus, in quantum decenter valent, charitatis condescensione servire. Nec lædere debet animum, si sensus ejus contemplationi spiritualium semper intentus, aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud Verbum per quod constant omnia creata, ut prodesset hominibus; assumpta humanitate, voluit paulo minus ab angelis minorari. Quid ergo mirum, si homo se propter hominem attrahit, dum Creator hominum et angelorum formam hominis propter hominem su cepit (*Hebr. ii*)? Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur, quia quanto subtilius superiora penetrat, tanto humiliter pro Conditoris amore nec inferiora contemnit.

CAP. XVII. — Quare non magis injuriam accipitis (1 Cor. vi, 7)?

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 21, 24.) Paulus apostolus discipulos suos cupiens exteriora de-

spicere, ut vacent interna servare admonet, dicens: *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis, quare non magis putimini?* Et tamen hypocrita assumpto sanctæ conversationis habita, filiorum custodiam de-erit, et temporalia quæque defen-dero otiam jurgis quæ ei: et plus terrena quam cœlestia diligens, contra eum qui temporalia diripit sese in intimis immuni odio inflammat. Sciendum vero est quia sunt nonnulli quos charitatis gremio nutrens mater Ecclesia tolerat, quousque ad spiritualis actus incrementa perducit, qui nonnunquam et sanctitatis habitum tenent, et perfectionis mortuum exsequi non valent. Ad dona namque spiritualia minime assurgunt, et ideo his qui sibi conjuncti sunt ad ea tuenda quæ terrena sunt serviunt, et nonnunquam in defensionis ejusdem iracundia excedunt. Hos nequaquam credendum est in hypocritarum numerum currere, quia aliud est infirmitate, aliud malitiam peccare. Hoc itaque inter hoc et hypocritas etiam, quod isti juxta modum sue intelligentiæ etiam in rebus sæculi militant causis Dei, illi vero pro causis Dei intentioni deservunt sæculi; quia inter ipsa quoque quæ ægere sancta opera ostendunt non conversionem prærupt hominum, sed auras favorum: isti non metuent prævis hominibus etiam de bona actione displicere, dum supernis tantummodo juicis placeant; illi vero nunquam quid agant, sed quomodo de qualibet actione possint hominibus placere considerant. Igitur cum quidam non depecte conversationis viros iracunde vel nimie defendere terrena conspiciamus, debemus hoc in illis per charitatem reprehendere, nec tamen eos reprehendendè desperare, quia plerumque ubi eisdemque homini et insunt quædam judicabilia quæ apparent, et magna quæ latent; in nobis vero sæpe magna in facie procedunt et nonnunquam occultantur quæ reprehendenda sunt. Hinc ergo humilianda est in stre mentis elatio, quia et illorum infirma sunt publica et nostra secreta; et rursum fortia illorum secreta sunt, et in publico nostra vulgata. Quos ergo de aperta infirmitate reprehendimus, superest ut de occultæ fortitudinis assumptione veneremur: et si se de aperta infirmitate nostra mens elevat, occultata sua infirma considerans, sese in humilitate premat.

CAP. XVIII. — Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (1 Cor. vi, 12).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 17.) Sæpe hi qui in potestate sunt, dum sese et a licitis retinere nesciunt; ad illicita opera et inquieta dilabuntur. Solus enim in illicitis non cadit, qui se aliquando et a licitis caute restringit. Quia videlicet restrictione religatum bene se Paulus iusinat, dicens: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Atque ut ex ipsa religatione ostenderet in quanta se mentis libertas dilataret, illico adjunxit: *Omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate*. Cum enim mens concepta desideria sequitur, servire rebus vincitur quatum amore superatur: sed Paulus cui cuncta licent, sub nullius potestate se redigit, quia semetipsum etiam a licitis restringendo, ea quæ delectata præterent despecta transcendit.

CAP. XIX. — Bonum est homini mulierem non tangere (1 Cor. vii, 2.)

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, n. 49 seq., ac Regul. Pastor. part. iii, c. 27) Cum mens intra minora et maxima peccata constingitur, si nullus omnino sine peccato evadendi patet aditus, minora se per eligantur: quia et qui murorum undique ambitu clauditar ne fugiat, ubi brevior murus invenitur ibi se in fugam precipitat. Hinc est quod Paulus, cum quosdam in Ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut declinarent majora, et peritus medicus cœlestis non tam sanos instituit, quam infirmis medicamina monstravit, dicens: *De quibus scripsisti mihi: Bonum est homini mulierem non tangere; præ-*

ter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat (I Cor. vii. 4, 2). Qui enim fornicationis metum præmisit, profecto non stantibus præceptum contulit, sed ne fortasse in terram ruerent lectum calentibus ostendit. Unde adhuc infirmantibus subtilit: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro*. Et quia tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam quod concesserat sine culpa quamvis minima non esse monstraret, postquam in magna honestate conjugii aliquid de voluptate largitus est, illico adjunxit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium* (Ibid. v. 6). Non enim est sine vitio quod ignoscitur et non præcipitur. Præceptum profecto vidit quod posse indulgeri prævidit. Culpa quippe esse innuitur quod indulgeri perhibetur, sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, sed hoc quod est licitum sub moderatione non tenetur. Conjuges enim scire debent suscipiendæ proles causa se esse conjunctos; et cum immoderatæ servientis admixtioni, propagationis articulum in usum transferunt voluptatis, pendant quod licet extra non exeant, in ipso tamen conjugio conjugii jura transcendunt. Unde necesse est ut crebris orationibus defleant quod pulchram copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant. Sed cum in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus: ita plerumque antiqui hostis versutia solvitur, cum ad virtutes maximas per commissa minora transitur.

CAP. XX. — *Melius est nubere quam uri* (I Cor. vii. 9).

(Curæ past. part. iii. c. 27; in exposit. B. Job, lib. xii. num. 27; curæ past. part. ii. c. 5.) Qui conjugii non sunt obligati nequaquam sine judicio damnationis misceri se putant vacantibus feminis. Cum enim Paulus fornicationis vitium tot criminibus execrandis inseruit, cuius sit reatus indicavit, dicens: *Neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi. 9 seq.). Si igitur tentationum procellas cum difficultate salutis tolerant conjugii portum petant. Scriptum quippe est: *Melius est nubere quam uri*: sine culpa scilicet ad conjugium veniant, si tamen necdum meliora voverunt. Nam quisquis bonum majus subire proposuit, bonum minus quod licet illicitum fecit. Scriptum quippe est: *Nemo mittens manum suam super aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. ix. 62). Qui igitur fortiori studio intenderat, retro respicere convincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur (I Cor. vii. 28). *Tribulationem tamen carnis habebunt luxuriamodi*: tribulationem carnis hic pati possunt etiam qui spiritualiter vivunt. Cur ergo inesse conjugii carnis tribulatio quasi spiritualiter dicitur, quæ etiam a vita spiritualium longe non esse cognoscitur? Ideo scilicet quod hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur et eis insistent. Considerare autem debent pastores et rectores, quod Paulus, qui in Paradisum ducitur coslique tertii secreta rimatur, et tamen illa invisibilium contemplatione suspensus, ad cubile carnalium mentis aciem revocat, et in occultis suis quæ iter debeant conversari dispensat, dicens: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro* (I Cor. xii. 3). Et paulo post: *Nolite fraudari invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi* (I Cor. vii. 2). Et iterum: *Revertimini in idipsum* (Vers. 5). Ecce jam cœlestibus secretis inseritur, et tamen per condensationis viscera carnalium cubile perscrutatur. Et quem sublevarat ad invisibilia erigit tunc miseratus ad infirmantium secreta oculum cordis flectit. Cœlum contemplatione transcendit, nec tamen statum carnalium sollicitudine deserit. Similiter rectores et doctores alta contemplatione petentes non debent proximorum infirma despiciere,

A aut infirmis proximorum congruentes non debent alta derelinquere.

CAP. XXI. — *De virginibus autem præceptum Domini non habeo* (I Cor. vii. 25).

(In exposit. B. Job, lib. xv. num. 22; lib. xvi. n. 40.) Exercitati in bonis operibus electi nonnunquam plus student agere quam eis Dominus dignatus est jubere: carnis enim virginatis nequaquam est jussa, sed tantummodo laudata. Nam si illa deberetur mirum jam conjugium culpa crederetur. Et tamen multi virtute pollent virginitatis, ut videlicet plus impendant obsequio quam acceperunt præcepto. Et sciendum quod sunt nonnulli hæretici qui ita virginitati carnis student, et nuptias damnant; sicut etiam sunt nonnulli qui ita abstinentiam laudant, ut sumentes alimenta necessaria detestantur, de quibus scriptum per Paulum dicitur: *Prohibitentium nubere, et abstinere a cibis: quos creavit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus* (I Tim. iv. 3).

B CAP. XXII. — *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint* (I Cor. vii. 29).

(Curæ past. part. 3. c. 27.) Paucis datum est omnia relinquere, curas mundi postponere, solis desiderii æternis inhiare. Non ergo, fratres, audemus vobis dicere ut omnia relinquatis, sed tamen, si vultis, omnia etiam retinendo relinquitis, si sic temporalia geritis ut tamen tota mente ad æterna tendatis. Hinc Paulus apostolus dicit: *Tempus breve est. Reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint: et qui flet, tanquam non fletus: et qui gaudent, tanquam non gaudentes: et qui emunt, tanquam non possidentes: et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi*. Uxorem namque habet, sed quasi non habens, qui transitoria esse cuncta conspiciens, curam carnis ex necessitate tolerat, sed æterna gaudia spiritus ex desiderio expectat, qui scit debita carnis sic exsolvere ut tamen per eam mundo tota mente non cogatur inhærere.

C Nam, cum iisdem rursus egregius prædicator dicat: *Qui habet uxorem, cogitat quæ sunt hujus mundi, quomodo placeat uxori* (I Cor. vii. 33). Ille uxorem habet quasi non habens qui sic studet placere conjugii, ut tamen non displiceat Conditori; qui sic per illam carnali consolatione utitur, ut tamen nunquam ad prava opera a melioris intentionis rectitudine ejus amore flectatur. Flet quoque, sed tanquam non flet, qui sic temporalibus damnis affligitur, ut tamen de æternis lucris semper animum consoletur. Flendo enim non flere est, sic exteriora ad verba plangere, ut tamen noverit æternæ spæi consolatione gaudere. Gaudet vero, sed tanquam non gaudeat, qui sic de temporalibus bonis hilarescit, ut tamen semper perpetua tormenta consideret: et in hoc quod mentem gaudio sublevar, hanc continuo pondere providi timoris premat. Emit autem, sed quasi non possidens, qui et ad usum terrena præparat, et tamen cauta cogitatione prævidet, quod hæc citius relinquat. Mundo corde utitur, sed quasi non utatur, qui et necessariæ cuncta exteriori ad vitæ suæ ministerium redigit, et tamen hæc eadem non sinit suæ menti dominari, ut subjecti foris serviant, et nunquam intentionem animi ad alta tendentis frangant, ubi aperte quoque subdidit: *Præterit enim figura hujus mundi* (Ibid., v. 31), ac si aperte diceret: Nolite constanter in mundo diligere, quando et ipse non potest quem diligit stare. Incassum cor quasi manentes figitis, dum fugit ipse quem amatis. Quos igitur in hoc mundo necessitas ligat, ut ex omni parte exui a mundo non possunt, sic debent ea quæ mundi sunt tenere ut tamen eis nesciant ex mentis fractione succumbere: et cum relinquere cuncta quæ mundi sunt non possunt, tunc bene exteriori agent si ardentius interius ad æterna festinant.

CAP. XXIII. — *Qui autem cum uxore est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori* (I Cor. vii. 33.)

(In exposit. B. Job, lib. xxvi. num. 44.) In usu

vite mortalis quedam ex semetipsis sunt noxia, que dam vero ex his que versantur circa ipsa. Ex semetipsis quedam sunt noxia, sicut peccata sunt atque flagitia, quedam vero nonnunquam nobis ex his nocent que circa ipsa sunt, sicut temporalis potentia, vel conjugalis copula: bonum namque est conjugium, sed mala sunt que circa illud ex hujus mundi cura succrescunt. Unde etiam Paulus quibusdam meliora persuadens, eos a conjugio revocat, dicens: *Hoc autem dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Domino servendi (Ibid., v. 35)*. Dum ergo tenetur quod non nocet, ex rebus juxta positis committitur plerumque quod nocet, sicut sepe rectum mundi iter pergitur, et tamen ortis juxta viam vepribus per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimus, sed a latere nascitur quo pungamur. Magna est etiam temporalis potentia que habet apud Deum meritum suum de bona ministratione regiminis, nonnunquam tamen, præter alia mala, eo ipso quo præeminet cæteris elatione cogitationis intumescit.

CAP. XXIV. — *Hoc ad utilitatem vestram dico (I Cor. vii, 35)*.

(Curæ past. part. iii, c. 27.) Paulus cum quosdam ad cælibatus gratiam instrueret, non conjugium sprevit, sed curas mundi nascentes ex conjugio repulit, dicens: *Hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam; sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Domino obsecrandi*. Ex conjugii quippe terrenæ sollicitudines prodeunt, eisdem magister gentium auditores suos ad meliora persuasit, ne terrena sollicitudine ligarentur. Quem ergo calidum curarum sæcularium impedimentum præpedit, et conjugio nequaquam se subdidit, tamen onera conjugii non evasit.

CAP. XXV. — *Scientia inflat, charitas ædificat (I Cor. viii, 1)*.

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 72.) Mens hypocritarum, concupiscentiis exterioribus occupata, igne divini amoris non calet, et ideo ad supernum desiderium inflammare auditore suos nequeunt, quia verba de frigido corde proferunt. Neque enim res que in seipso non asserit alios accendit. Unde fit plerumque ut hypocritarum dicta, et audientes non erudiant, et eosdem ipsos qui ea proferunt elatos laudibus deteriores reddant. Attestante enim Paulo: *Scientia inflat, charitas ædificat*. Cum ergo charitas ædificando non erigit, scientia inflando pervertit.

CAP. XXVI. — *Qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (I Cor. viii, 2)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 62; lib. xxviii, c. 3.) Perfecta scientia est in hoc quidem mundo vivere, sed de hujus mundi concupiscentia nihil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mundi despiciere, et pro Deo opprobria amare, gloriam mundi fugere, despectum sequi, adulescentes despiciere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, et erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere. Perfecta quidem scientia est, hæc cuncta sollicite agere, et se de suis meritis scire nihil esse. Unde et ipsi discipuli Domini de hac scientia perfecta docentur, cum eis vox Veritatis dicitur: *Cum feceritis hæc omnia, que præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus (Luc. xvii, 10)*. Perfecta scientia est scire omnia, et tamen juxta quem amolum scientem se esse nescire, de qua bene per Paulum dicitur: *Qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*. In hoc itaque mundo cum vivimus, tunc perfecte que scientia sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam nihilis perfecte scire cognoscimus. Quia enim prima stultitia angeli elatio cordis fuit, vera sapientia effluitur hominis humilitas suæ estimationis. Quam quisquis vel magna sapientia describit,

eo ipso vehementer desipit, quo semetipsum nescit.

CAP. XXVII. — *Videte ne licentia vestra offendiculum fiat infirmis (I Cor. viii, 9)*.

(Curæ past. part. iii, c. 35.) Cum prava æstimatio, in quantum sine peccato valet, ab intentionum mente non tergitur, cunctis mala eridentibus per exemplum culpa propinatur. Unde plerumque contingit, ut qui negligenter de se mala operari permittunt, per semetipsos quidem nulla iniqua faciant, sed tamen per eos qui se fuerint imitati multiplicius celinquant. Hinc est quod Paulus non munda quædam sine pollutione comedentibus, sed imperfectis tentationis scandalum sua hac comessatione moventibus dicit: *Videte ne forte hæc licentia vestra, offendiculum fiat infirmis*. Et rursum: *Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est*. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

CAP. XXVIII. — *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus (I Cor. ix, 11)*.

(Homil. 17, in Evang., n. 7.) Dignum est ut prædicatores ab eis terrenæ consequantur stipendia quibus patriæ cælestis offerunt præmia; quia sicut dicit ipsa Dei Sapientia: *Dignus est operarius mercede sua (Luc. x, 7)*. Quia jam de mercede operis sunt ipsa alimenta sustentationis, ut hic merces de labore prædicationis inchoetur que illic de veritatis visione perficitur. Quia in re considerandum est quod uni nostro operi due debentur mercedes: una in via, altera in patria: una que nos in labore sustentat, alia que nos in resurrectione remunerat. Merces itaque que in presenti recipitur hoc in nobis debet agere ut ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus itaque prædicator quisque non ideo debet prædicare ut in hoc tempore mercedem recipiat, sed ideo mercedem recipere ut prædicare subsistat. Quisquis namque ideo prædicat ut hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubio mercede se privat. Quisquis vero vel ea quæ dicit i teo placere hominibus appetit ut dum placet quod dicitur per eadem dicta non ipse sed Dominus ametur, vel ideo terrena stipendia in prædicatione consequitur, ne a prædicationis voce per indigentiam lassetur, huic proculdubio ad recipiendam mercedem nihil obstat in patria, quod sumptus sumpsit in via. Hos itaque sumptus a Corinthiis quibus prædicabat Paulus pro minimo suscipiens, dicit: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus*.

CAP. XXIX. — *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacere (I Cor. ix, 20)*.

(Curæ past. part. ii, c. 5. In exposit. B. Job, lib. vi, num. 54.) Rector debet esse præcæctis contemplatione suspensus, et singulis compassione proximus, ut per speculationis altitudinem semetipsum quoque invisibilia appetentia transcendat, et per pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum transferat. Hinc est quod beatus Paulus compage charitatis summis simul et infinis junctus, et in semetipso virute spiritus ad alta volante rapitur, et in aliis pietate æquanimiter infirmatur, dicens: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non roror (I Cor. i, 29)*? Hinc rursus ait: *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacere: et his, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non esset sub lege) ut eos qui sub lege erant, lucrifacere: et illi, qui sine lege sunt, quasi sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi); ut lucrifacere eos qui sine lege sunt*. Et paulo post: *Omnes omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Quod videlicet extulibat non amittendo licentiam, sed extendendo pietatem, ut, in personam se infidelium transfugerens, ex semetipso eliceret qualiter aliis misereri debuisset, quatenus hoc illis suspenderet quod sibi ipse si ita esset impendi recte voluit.

set. Neque enim egregius prædicator, ut quasi Judæus fieret, ad perfidiam erupit, neque ut quasi sub lege esset ad carnale sacrificium rediit, neque ut omnibus omnia fieret simplicitatem mentis in erroris varietatem commutavit, sed condescendendo appropinquavit infidelibus, non cadendo; ut videlicet singulos in se suscipiens, et se in singulos transfigurans, compatiendo colligeret, si ita ipse ut illi esset quod impendi ab aliis sibi recte voluisset, et tanto verius unicuique erranti concurreret, quanto saluti ejus modum ex propria consideratione didicisset. Hinc iterum dicit: *Sive mente exceditis Deo, sive sobrii sumus vobis (II Cor. v, 15)*; quia et semetipsum noverat contempnendo transcendere, et eundem se auditoribus condescendendo temperare.

CAP. XXX. — *Sic curro, non quasi in incertum (I Cor. ix, 26).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 59.) Nonnulli vane quod fortiter faciunt, dominante gæxæ vitio perdunt, et dum venter non restringitur, per carnis concupiscentiam simul cunctæ virtutes obruuntur. Hinc et quod Paulus contra Jerusalem mœnia decertanti coquorum principi, id est ventri, cui a coquentibus servitur, virtutes animæ ad præcis visionem tendentis destruire volenti, vres subtrahebat cum diceret: *Castigo corpus meum, et servituti subicio: ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar (I Cor. ix).* Hinc etiam præmisit, dicens: *Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans (Ibid. 27).* Cum enim carnem restringimus, ipsis continentia nostræ icibus non aerem sed immundos spiritus verberamus. Et cum hoc quod est intra nos subjicimus, extra positi adversarii pugnos damus.

CAP. XXXI. — *Castigo corpus meum et servituti subicio (I Cor. ix, 27).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxix, n. 32 et 33.) Multos videmus quotidie qui resplendent luce justitiæ, et tamen ad finem suum obscuritate tenebrantur nequitia; et multos cernimus peccatorum tebris obvolutos, et tamen juxta vitæ suæ terminum repente reddi luce justitiæ liberos. Unde quibusdam conversis a peccatorum nequitia dicitur: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v, 8).* Lucis enim nomine justitia accipitur, per tenebras iniquitas designatur. Multos etiam novimus semel inventam viam justitiæ illibate usque ad obitum tenuisse, et plerosque conspeximus usque ad exitum cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse. Quis autem inter ista occultorum judiciorum nubila mentis suæ radium mittat, ut aliqua consideratione discernat; vel quis perjuret in malo, vel quis perseveret in bono, vel quis ab infimis convertatur ad summa, vel quis a summis revertatur ad infima? Latent hæc sensus hominum, nec quidquam de cuiuslibet sine cognoscitur, quia divinorum judiciorum abyssus humane mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quod illa Deo adversa gentilitas justitiæ est luce perfusa, et Judæa dudum dilecta perfidæ est nocte cæcata. Scimus etiam quod latro de patibulo transitit ad regnum, Judas de apostolatus gloria lapsus est in tartarus. Rursusque, quia aliquando sortes quæ cœperunt non mutant, et latronem alium pervenisse novimus a supplicium, et apostolos acinus percipisse propositum quod desideraverant regnum. Video præterea Paulum ex illa persecutionis savitia ad gratiam apostolatus vocatum, et tamen sic inter occulta judicæa formidat, ut reprobari se etiam postquam vocatus est, timeat. Ait enim: *Castigo corpus meum, et servituti subicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar (Act. ix, 15).* Et certe jam de illo dominica dictum fuerat voce: *Vas electionis mihi est, et tamen adhuc castigans corpus suum, metuit ne reprobaretur. Væ mihi eris vobis qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognovimus, et jam in otio quasi de securitate torpens! Debet profecto, debet in spe esse securitas,*

PATROL. LXXIX.

sic et in conversatione timor, ut et illa certantes foveat, et iste torpentes pungat. De spe incassum premit qui timere Deum in suis operibus renuit.

CAP. XXXII. — *Bibebant de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus (I Cor. x, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 97.) In sacro eloquio cum singulari numero petra ponitur et nominatur, quis alius quam Christus accipitur? Paulo attestante, qui ait: *Petra autem erat Christus (I Petr. ii, 5).* Cum vero petra pluraliter appellatur, membra ejus, videlicet sancti viri qui robore illius solidati sunt, exprimuntur. Quos nimirum Petrus apostolus lapides vocat, dicens: *Vos tanquam lapides vivi cœdificamini domus spirituales (I Petr. ii, 5).*

CAP. XXXIII. — *Neque idololatræ efficiamini (I Cor. x, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 21.) Vana agimus quoties transitoria cogitamus. Ex vanitate autem ad iniquitatem ducimur, cum prius per levia delicia destituimus, et usu cuncta levigante, nequaquam post committere etiam graviora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligi, more inolite remissionis capta, audax ad noxia prorumpit; dum gula incumbitur, ad levitatis protinus insaniam proditur. Cumque mens subigeret delectationem carnis renuit, plerumque et ad perfidiam voraginem ruit. Unde bene Paulus plebis Israelitiæ damnata conspiciens, ut imminetia ab auditoribus mala compereret, curavit ex ordine transacta narrare, dicens: *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii, 6).* Esus quippe potusque ad luxum impulsi, lusus ad idololatriam traxit, quia si vanitatis culpa nequaquam caute comperitur, ab iniquitate protinus mens incauta devoratur, atstante Salomone, qui ait: *Qui modica spernit, paulatim decidet (Eccli. xix, 1).* Si enim curare parva negligimus, insensibiliter seducti, audacter etiam majora perpetramus.

CAP. XXXIV. — *Qui se existimat stare, videat ne cadat (I Cor. x, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xxv, n. 20 et 21.) Summa cura satagendum est vobis omni custodia servare cor vestrum, quoniam ex ipso vita procedit, et sicut scriptum est: *Ex corde exeunt cogitationes malæ (Matth. xv, 19).* Formidamus igitur in his bonis que accepimus, nec eos qui illa necrum assecuti sunt desperemus. Quid enim sumus hodie novimus, quid autem post paululum passiuri esse nescimus. Hi vero quos fortas despiciamus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Timendum itaque est ne etiam nobis cadentibus surgat qui a nobis stantibus irridetur, quamvis stare jam non novit qui non stantem novit irridere. Hunc autem sternorum judiciorum metum Paulus apostolus discipulorum cordibus incutiens ait: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Superbi enim possunt amittere bona de quibus superbiunt, et humiles ea percipere que quia non habeant contemnuntur. Inus ergo vigilandum est, intus servemus omne quod foris agimus, ne si mens se extollat cadamus.

CAP. XXXV. — *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana (I Cor. x, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 7, et Curæ past. part. i, c. 11, paulo ante lin.) Sciendum est aliud esse quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur sed renuitur, plerumque vero cum perversum quid concipit, hoc inter semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat cum pulsatur, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. Hinc etenim prædicator egregius dicit: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.* Humanum quidem est in corde tentationem

perpeti, dæmoniacum vero est tentationis certamine et in operatione superari. Humana quippe tentatio est qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes, quia ut nonnunquam illicita ad animum veniant hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniacum est, et non humana tentatio, cum ad hoc quod corruptibiliter suggerit per consensum se animus astringit. Hinc iterum dicit: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore* (Rom. vi, 12). Peccatum quippe in mortali corpore nequam non esse, sed regnare prohibuit, quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatum est, quo quia quandiu vivimus peccato omnino non caremus: sancta prædicatio, quoniam hoc expellere plene non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum talit, ut appellitus illicitus, et in plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditur non dominetur.

CAP. XXXVI. — Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis (I Cor. x, 13).

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 71, et lib. xxix, n. 55.) Cum maligni spiritus ad vitam redire nequeunt, crudeliter socios ad mortem querunt. Indesinenter itaque contra bonos consilium ineunt, ut ii quos servare Deo innocue in tranquillitate considerant, vexatos adversitatibus ad voraginem culpæ rapiant. Sed eorum consilii acumen destruitur, quia prius Conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna transeat, et per astutiam fortium humana infirmitas excedat. Unde bene per Paulum dicitur: *Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra quam potestis: sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere.* Novit autem Conditor noster, quando exurgere persecutionis procellam sinat, quando exurgentem reprimat. Novit pro custodia nos rã restringere quod contra nos egredi pro nostra exercitatione permittit, ut sæviens nos diluat procella, intus per mergat. Novit tentationes adversarii dispensando modificare, ut simul multæ non veniant, aut iuxta tantummodo que ferri possunt illustratam jam Deo animam tangant, ut cum tactus sui ardore nos cruciant, perfectionis incendio non exurant. Nisi enim misericors Deus cum verberibus tentamenta mollificet, nullus profecto est qui malignorum spirituum insidias non corruens portet: quia si mensuram iudex tentationibus non præbet, eo ipso protinus stante dejicit, quo ultra vires onera imponit.

CAP. XXXVII. — Si quis videtur contentiosus esse (I Cor. xi, 16).

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 4.) Hæretici nequaquam inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cum foris sapientes appetunt ostendi, intus per stultitiam elationis suæ ligantur vinculis. Unde fit ut certamina contentionum exquirant, et de Deo, qui pax est nostra, loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inventores fiant, quibus bene per Paulum dicitur: *Si quis videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei.*

CAP. XXXVIII. — Si nosmetipsos dijudicarem, non utique iudicaremur (I Cor. xi, 31).

(In exposit. B. Job, lib. xii, n. 29; Curæ past. part. iii, c. 29.) Divinæ largitatem misericordiæ quis valeat pensare? Omnipotens Deus singula queque mala quæ factus et peccata, subtiliter, et tamen per benignitatis suæ gratiam ea poenitentibus misericorditer relaxat. Qui et duritiam in peccatis conspicit, sed tamen bene gratia præveniente ad poenitentiam enollit, et nosmetipsos ad singulas culpas quas fecimus defendas convertit. Quas misericorditer relaxat, quia dum nos eas punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat. Peccatores igitur qui operum peccata deplorant, debent presumere de misericordia quam postulant, ne vi immoderate af-

fictionis intereant. Neque enim pie Dominus ante delinquentium oculo. flenda peccata opponeret, si per semetipsum ea districtè ferire voluisset. Constat enim quod a suo iudicio abscondere voluit quos miserando præveniens sibi metipsis iudices fecit. Hinc enim scriptum est: *Præoccupemus faciem ejus in confessione* (Psal. xciv, 2). Hinc per Paulum dicitur: *Si nosmetipsos dijudicarem, non utique iudicaremur.*

CAP. XXXIX. — Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus (I Cor. xii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xi, n. 8; lib. xxviii, n. 54; lib. ii, in Ezech. hom. 6, n. 2; in exposit. B. Job, lib. xxviii, n. 21, 22, 23, 24, 25.) Peno nul un latet quod quinque sunt sensus corporis nostri: vide licet visus, auditus, gustus, odoratus et tactus. Hi sensus in omne quod sentiunt atque discernunt virtutem discretionis et sensus a cerebro trahunt; et cum unus sit iudex cerebri sensus qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios sensus quinque discernit, Deo mira operante, ut neque oculus audiat, neque auris videat, neque os olfaciat, neque naris gustet, neque manus odoretur. Et cum per unum sensum cerebri omnia disponantur, quilibet tamen horum sensus aliud facere non potest, præter id quod ex dispositione Conditoris accepit. Ex istis ergo corporalibus et exterioribus, interiora et spiritualia colligenda sunt, ut per illud quod in nobis publicum est transire debeamus ad secretum quod in nobis est et in nobismetipsis latet. Intuendum quippe est quia, cum una sit sapientia, alium minus, alium magis inhabitat; alii hoc, alii illud præstat. Et quasi cerebri more nobismetipsis velut quibusdam sensibus utitur, et quavis sibi met nonquam sit dissimilis, per nos tamen diversa et dissimilia semper operetur, quatenus iste sapientia, ille scientiæ donum percipiat; iste genera linguarum, ille gratiam curationum habeat. Omnipotens quippe Conditor noster Deus interni iudicii secreto moderamine juxta beati Pauli vocem, *Alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii plenam fidem, alii gratiam sanitatum, alii operationem virtutum, alii prophetiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum* tribuit (I Cor. xii, 8). Sunt enim quidam qui per donum gratiæ et ipsa intelligunt quæ ex omni a Doctoribus non audierunt: hi videlicet sermonem sapientiæ perceperunt. Et sunt qui jam qui per semetipsos intelligere audita nequeunt, sed ea quæ in expositionibus legerint retinent, et scienter proferunt quæ lecta didicerunt, atque isti sermone scientiæ pleni sunt. In uno itaque eodemque spiritu iste verbo sapientiæ pollet, nec tamen sermone scientiæ, id est doctrinæ, fulcitur, quia sentire et invenire sufficit etiam quod per discendi studium non apprehendit. Ille sermone scientiæ fulget, nec tamen in verbo sapientiæ convalescit, quia et sufficit explere quantum dicit, et tamen ad sentiendum ex semetipso subtile aliquid non assurgit. Iste per fidem et elementis imperat, nec tamen per sanitatum gratiam infirmitates corporum curat. Ille orationis ope morbos subtrahit, nec tamen arenti terræ verbo pluvias reddit. Iste operatione virtutum ad presentem vitam etiam mortuos revocat, et tamen prophetiæ gratiam non habens, quæ sibi ventura sunt ignorat. Ille ventura quæque velut presentia attendit, et tamen in nulla signorum operatione se exerit. Iste per discretionem spirituum in factis subtiliter mentes conspicit sed tamen diversi generis linguas nescit. Ille diversi generis linguas examinat, sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non perat. Alii in una lingua quam novit sermonum pondera interpretando prudenter discernit, et tamen reliquis bonis quæ non habet patienter caret. Sic itaque Creator noster ac dispositor cuncta moderatur, ut qui extolli poterat ex bono quod habet, humilietur ex virtute quam non habet. Sic cuncta moderatur, ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevat, etiam per dispensem alteri alterum subdat: et meliorem quisque dono alio cum

qui sibi subiecit attendat, ac licet se praeferre et aliis sentiat, eidem tamen quem superat se in aliis postponat. Sic cuncta moderatur, ut dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine, fiant omnia singulorum; et unuquisque sic quod non accepit in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit humiliter impendat. Hinc per Paulum dicitur: *Per charitatem servite invicem* (Galat. v. 13). Tunc enim nos charitas a iugo culpæ liberos reddit, cum vicissim nostro per amorem servitio subiecit, cum et aliena bona nostra credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. Hinc rursum per eundem Paulum dicitur: *Nam et corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Et paulo post: Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum vero corpus* (I Cor. xii. 14 seq.). Quid enim sancta Ecclesia nisi superni sui capitis est corpus, in qua alius alta videndo oculus, alius recta operando manus, alius ad injuncta currendo pes, alius præceptorum vocem intelligendo auris, alius malorum fetorem bonorumque fragrantiam discernendo naris est? Qui corporalium more membrorum, dum vicissim sibi accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt. Et dum diversa in charitate peragunt, diversum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique, quod ex multis continetur, non essent, quia videlicet multipliciter compactum non existeret, si hoc concursu membrorum diversitas non teneret. Sanctis itaque membris Ecclesie virtutum dona Dominus distribuit, et dividens singulis prout vult, quasi mensuras in terminos eis imponit. Cum igitur viro consilio Auctor et Dispositor noster huic illa largitur quæ alii denegat; alii illa denegat quæ isti largitur, mensuras sibi positas egredi nititur, quisquis posse plusquam accepit conatur: ut fortasse si cui tantummodo datum est præceptorum occulta disserere, tentet etiam miracula coruscare; aut is quem supernæ virtutis donum ad sola miracula roborat, etiam divinæ legis occulta pandere contendat. Plerumque enim amittit quod portat, qui audaciter ea a quæ pertingere non valet arripere festinat. Nam et membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua his officia distincte servamus. Lucem quippe oculis cernimus, vocem vero auribus audimus. Si quis autem ordine mutato, voci oculos, luci aures accommodat, huic utraque incassum patent. Si quis odores velit ore discernere, saporis aure gustare, utriusque sensus ministerium quia pervertit, interimit. Dum enim propriis hæc usibus non aptantur, et sua officia deserunt, et ad extranea non assurgunt. Bene itaque Paulus intra acceptas ex divina largitate mensuras in ipsa prædicationis suæ se latitudine coarctabat, cum diceret: *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus* (Rom. xv. 18). Mensuram igitur omnipotens Deus nostris profectibus imponit, ut habeamus quædam virtutum bona, quæ nunquam quæ vivimus, et quæramus quædam, nec tam n habere valeamus, quatenus mens nostra dum hæc non potest habere quæ appetit, illa se intelligat de semetipsa non habere quæ habet; per ea quæ sunt considerentur illa quæ desunt, et per ea quæ utiliter desunt servantur humiliter bona quæ sunt.

CAP. XL. — *Quæ inhonesta sunt nostra abundantiorum honestatem habent* (I Cor. xii. 23).

(In exposit. B. Job, lib. xiii. n. 6, 7.) Potens et præterius cum pravum aliquid perpetrare cognoscitur, tempus a prædicatore quaeritur, ut de malo quod fecit increpetur. Nisi enim prædicator sustineat quando profere congruæ correptionem valeat, auget in eo malum quod insequitur, quia sepe contingit ut

sit talis qui nulla verba suscipiat increpationis. Magna enim agendum est arte prædicationis, ut qui ex aperta correptione fiunt deteriores ad salutem redeant quodam temperamento correptionis. Unde etiam Paulus dicit: *Quæ putamus igitur ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorum circumdamus: et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent: inhonesta autem nostra multius egent.* Sicut enim inhonesta membra in corpore, ita sunt quidam intra sanctam Ecclesiam potentes et protervi, qui dum aperta ferri nequeunt invectione, quasi honoris velantur tegmine. Sed hæc de occultis potentium loquimur delictis. Nam quando et aliis agnoscentibus preccant, aliis etiam cognoscentibus increpandi sunt, ne si prædicator taceat, culpam approbasse videatur, atque hæc crescens in exemplum veniat quam patris lingua non fecit.

CAP. XLI. — *Vos estis corpus Christi, et membra de membro* (I Cor. xii. 27).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv. n. 8.) Membra sunt reprobatorum omnes qui eis lem pevere agentibus conjunguntur, sicut e contra per Paulum de dominico corpore dicitur: *Vos estis corpus Christi, et membra de membro.* Aliud quippe est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis pars ad totum, membrum vero membri est particula ad partem; membrum namque membri est digiti ad manum, manus ad brachium: membrum vero corporis est totum hoc simul ad corpus universum. Sicut ergo in spiritali dominico corpore membra de membro dicimus eos qui in ejus Ecclesia ab aliis reguntur, ita in illa antiqui hostis reproba congregatione, membra sunt de membris qui iniunguntur quibusdam se nequioribus conjunguntur.

CAP. XLII. — *Si linguis hominum loquar, et angelorum* (I Cor. xiii. 1).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv. n. 29, 30.) Ministri Anichristi nonnunquam decipiendis auditoribus exhibent linguæ dulcedines, quoniam et spinæ proferunt flores, et apparet quidem in eis quod oleat, sed latet quod pungat. Amarum dulcia, noxia blanda permiscunt, et fallendi arte per remissa colloquia, per humilem sermonem de se insinuant quod per exhibitionem negant. Hi nimium more metalli insusibilis sonum bene loquendi habent, sed sensum bene vivendi non habent; namque quasi humiliter loquendo a seruat quod elate vivendo contemnunt. Unde bene per Paulum dicitur: *Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Bona quæ leni loquens, sed per amorem eadem bona non sequens, velut æs aut cymbalum sonitum re idit, quia ipse non sentit verba quæ ipse facit.

CAP. XLIII. — *Charitas patiens est, benigna est* (I Cor. xiii. 4).

(In exposit. B. Job, lib. viii. n. 2; lib. x. n. 10.) Mens sanctorum in hoc tentationum prælio, et munita patientiæ clypeo, et gladiis amoris accincta, ad perferenda mala sumit fortitudinem, et ad rependenda bona exerit benignitatem, quatenus et odiorum tela potenter excipiat, et amoris jacula valenter reddat. Miles Dei adversitatis bello deprehensus, et scutum patientiæ debet anteferre, ne pereat, et ad prædicandam promptus amoris inferre jacula ut vincat. Cujus armaturæ summa breviter Paulus insinuat, dicens: *Charitas patiens est, benigna est.* Cum vero unum ex utriusque defuerit, charitas non est: si videlicet malos, aut absque benignitate tolerans non amat, aut rursum sese sine patientiæ exhibens, negligit tolerare quos amat. Ut ergo a nobis charitas vera tenetur, necesse est quatenus et benignitati patientiæ, et rursum patientiæ benignitas suffragetur; ut magnum quoddam in corde nostro ædificium construens, et benignitatis arcem patientiæ solidet, et patientiæ fundata edificia benignitas exornet. Sed cum una eademque sit charitas, multiplex tamen di-

cur, quia nimirum si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Illic charitatis diversitas et multipliciter bene Paulus enumerat, dicens: *Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperum; non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanim ter tolerat. Benigna vero est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur, quia per hoc quod in præsentem mundo nil appetit, videre terrenis successibus nescit. Non inflatur, quia cum præmium internæ retributionis anxie desiderat, de bonis se exterioribus non exultat. Non agit perperam, quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, qui quid a rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa, quia quo ardentius intus ad sua satagit, foris nullatenus alia concupiscit. Non querit quæ sua sunt, quæ hic transitorie possidet, velut aliena negligit, cum sibi nihil esse proprium, nisi quod se cum permanent, agnoscit. Non irritatur, quia et injuriis læcessita, ad nulos se ultionis suæ motus exultat, dum pro magnis laboribus majora post præmia expectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omnino hunc radicatus eruit, veraciter in animo quo inquinat nescit. Non gaudet se per iniquitate, quia sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exsultat. Congaudet autem veritati, quia ut se ceteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit quasi de augmento proprii profectus hilarescit. Multiplex ergo charitas contra uniusujusque culpæ jaculum quod perimendam mentem impetit, instructionis suæ munimine occurrit, ut quia antiquus hostis variata circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet. Charitas in Petro, et nimis terrenum principum fortiter restitit, et in circumfusione submovenda, minorum verba humiliter audivit; charitas in Paulo et manus persequentium humiliter pertulit, et tamen in circumfusione negotio longe se imparis prioris sensu audenter iuravit.

CAP. XLIV. — *Videmus nunc per speculum, et in ænigmate (I Cor. xiii, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 58.) Dignum est ut qui prædicat audientis modum consideret, quatenus ipsa prædicatio cum sui auditoris incrementi crescat. Sic quippe agere prædicator unusquisque debet, sicut cum illo divinitus agitur, ut nequaquam cuncta quæ sentit infirmis insinuet, quoniam et quousque ipse carne mortali tantum infirmus est, ea quæ superna sunt cuncta non sentit. Prædicare ergo rutilibus non debet quanta cognoscit, quoniam et ipse de supernis mysteriis cognoscere non valet quanta sint. Hinc est enim quod Paulus apostolus, postquam mysteriis cælestibus interfuit, dicit: *Videmus nunc per speculum, et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

CAP. XLV. — *Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xiii, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xiii, num. 50.) Magna est interpositio oculis cordis nostri ad contemplandam subtilitatem Dei, ipsa videlicet infirmitas nostra. Sed tunc ad purum intuebimur eum a quo nunc subtiliter intuemur; cum hac infirmitate deposita, ad contemplationis internæ gratiam venimus de qua Paulus dicit: *Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum.*

CAP. XLVI. — *Linguae in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus (I Cor. xiv, 22).*

(In exposit. B. Job, lib. xxvii, num. 36, 37.) Sunt vultu li qui cum mira apostolorum opera audiunt, quod accepto Spiritu sancto mortuos verbo suscitarent, ab obsessis dæmonia pellerent, umbra infirmitates amoverent, ventu a quaque prophetando prædicarent, et unigenitum Verbum Dei, omnium gentium loquentes lingua, prædicarent, quia virtutes has nunc

in Ecclesia non vident, subtractam jam ab Ecclesia supernam gratiam suspiciunt, nescientes pensare quod sermone est: *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione (Psal. ix, 10).* Tunc quippe sancta Ecclesia miraculorum adjutorio indignit, cum eam retributio per-ecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam vitutum signa, sed sola operum merita requirit, quamvis et illa per multos ostendat cum opportunitas exigit. Scriptum quippe est: *Linguae in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus.* Ubi igitur omnes fideles sunt, quæ causa exigit ut signa monstrantur? Unde citius satisfacimus, si quilibet de ipsa apostolica dispensatione memoremus. Paulus namque prædicator egregius Melitem veniens, et penam infidelibus insulam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum orando salvavit, et tamen ægotanti Timotheo præcepit, dicens: *Modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v, 23).* Quid est, Paule, quod ægrum infidelem orando ad salutem revocasti, et tantum adjutorem Evangelii mare medici per alimentum curas, nisi quod idcirco sunt exteriora miracula ut mentes hominum ad interiora perducantur, quatenus per hoc quod mirum visibiliter ostenditur, ea quæ admirabilia sunt invisibilia credantur? Signo quippe virtuti pater Publii sanandus fuerat ut mente revivisceret, dum ad salutem miraculo red ret. Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat qui jam totus intus vivebat. Non est igitur mirum si, propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando hæc ipsi quoque apostoli in quibusdam jam fidelibus non fecerunt.

CAP. XLVII. — *Si autem omnes prophetent, etc. (I Cor. xiv, 24).*

(Lib. i, in Ezech., hom. 4, n. 4.) Sciendum est quod aliquando prophetia est de præsentem, sicut Paulus apostolus dicit: *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idista, convincitur ab omnibus, diducatur ab omnibus, occulta cordis ejus manifesta fiunt: et ita cadens in faciem, adorabit Deum pronuntians quod vere Deus in vobis sit.* Cum igitur dicitur: *Occulta cordis ejus manifesta fiunt,* profecto monstratur quia per hunc modum prophetiæ spiritus non prædicat quod futurum est, sed ostendit quod est. Quo autem facto prophetiæ dicatur spiritus, qui nihil futurum indicat, sed præsens narrat? Qua in re animadvertendum est quod recte prophetia dicitur, non quia prædicat veritatem, sed quia prodit occulta. Rem quippe quamlibet, sicut ab oculis nostris in futuro subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in præsentem subtrahit causa. Ventura enim res occultatur in futuro tempore, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est etiam prophetia præsens, cum res quamlibet non per animum, sed per absentem locum legitur, quæ tamen per spiritum denudatur. Et ibi fit præsens prophetantis animus, ubi per præsentem non est corpus. Nam et Ciezi longe a propheta recesserat, cum Naamani Syri numerum percipiebat, cui tamen idem propheta dicit: *Nome cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo te curru suo in occursum tibi (IV Reg. v, 26)?*

CAP. XLVIII. — *Ego sum minimus apostolorum (I Cor. xv, 9).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 19, 20, et hom. 10, in Ezech., n. 33.) Quicumque perducit ad summa desiderant, semper necesse est ut meliorum propectibus intendant, quatenus tanto districtius in se culpas judicent, quanto in illis alius quod admittunt, vident. Mira enim nobiscum dispensatione agitur, ut per hoc quod alter habet et iste non habet, unus alteri melior ostendatur, quatenus tanto ardentius ad humilitatem quisque proficiat, quanto ex bonis quæ non habet inferiorem se habentibus pensat. Sicque fit ut dum ille in isto, atque hic in illo respicit quod admiretur, distincta bona et ab altitudine elationis reprimant, et ad studium propectus accendant. Unde Paulus cum ceterorum sanctorum

solicitudinam in predicatione robustius laborando transcenderet, ut ab elatione se premeret, et vires suas in humilitatis gremio nutriret, crudelitatis suæ antiquæ non immemor, apostolorum omnium innocentiam contemptus, ait: *Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus: quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei, et tamen eorumdem omnium apostolorum primus, quasi accepti principatus oblitus, ac si minus ipse aliquid saperet, in Paulo sapientiam miratur, dicens: Sicut et charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicut et in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quedam difficulta intellectu (II Petr. III, xv).* Ecce Paulus in apostolis miratur innocentiam, ecce princeps apostolorum miratur in Paulo sapientiam. Quid est hoc nisi quod sancti viri virtutum consideratione sibi vicisim alios præferunt, ut eo ad celestia sublevando se alius excitet, quo humiliter alter in altero quod admiretur videt? Hinc itaque colligendum est, quanta debemus sollicitudine meliorem vitam conspiciere, nos qui in infimis jacemus; si et hi qui jam tanta sanctitate sublimescunt, ut per humilitatis gressum ad majora proficiant, adhuc quærent in aliis quod imitantes admirentur.

CAP. XLIX. — *Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv, 10).*

(In exposit. B. J. b, lib. xvi, num. 30, et lib. xxiv, n. 24.) Cum de Deo scriptum sit: *Quia reddet unicuique secundum opera ejus (Prov. xxiv, 29)*, illum in extremo examine justitia æterni Judicis salvat quem hic ejus pietas ab immundis operibus liberat. Quisquis igitur ad hoc salvari munditia manuum suarum hic crediatur, ut viribus innocens fiat, procul dubio errat, quia si superna gratia nocentem non prævenit, profecto nunquam invenit, quem remuneret innocentem. Unde veridica Moysis voce dicitur: *Nullus apud te per se innocens est (Exod. xxxiv, 7)*. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequenter quoque nostro libero arbitrio bonum quod jam appetimus agat nobiscum, quod tamen gratia in extremo judicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim divina nos bonitas ut innocentes faciat prævenit, Paulus ait: *Gratia Dei sum, id quod sum (I Cor. xv, 18)*. Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adjungit: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius omnibus illis laboravi (Ibid.)*. Qui dum de se nihil esse conpiceret, ne labores suos sibi tribuisse videretur, aliquid adjunxit, *Non autem ego*. Et tamen quia se esse aliquid cum gratia invenit, prævenientem enim Dei gratiam, etiam ipse per liberum arbitrium fuerat subsecutus, apte subjungit: *Sed gratia Dei mecum*; ut et divino muneri non esset ingratus, et tamen a merito liberi arbitrii non remaneret extraneus. Non enim diceret *Mecum*, si cum præveniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Ut ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: *Non autem ego*. Ut vero se cum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adjungit, *Sed gratia Dei mecum*. Certissime itaque tenendum est quod in omni operatione bona, præveniente divina gratia, nostrum liberum arbitrium subsequatur; et quicumque hic dono prævenitur ut innocens fiat, cum ad judicium venerit ex merito remuneratur. Ex omni otentis gratia Dei ad bona quietem opera conari possumus, sed si hæc et ipse non adjuvat qui jubet, implere non possumus. Sic Paulus cum discipulos admoneret dicens: *Cum metu et tremore vestram ipsorum salutem operamini*; illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur, adjunxit dicens: *Deus est enim qui operatur in vobis, et velle et perficere pro bona voluntate (Phil. II, 12)*. Omnipotens quippe Deus aspirando nos prævenit ut bona velimus, qui etiam adjuvando subsequitur ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ volumus. Gratia vero præveniente, et bona voluntate subsequente, hoc quod

omnipotentis Dei est donum sit meritum nostrum. Quod bene brevi sententia Paulus explicat, dicens: *Plus illis omnibus laboravi*. Qui ne videretur suæ servituti tribui se quod fecerat, adjunxit, *non autem ego, sed gratia Domini mecum*. Ac si diceret: In bono opere laboravi, non ego, sed et ego. In hoc enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego. In eo autem quod donum voluntate subsecutus sum, et ego.

CAP. L. — *Corrumpunt bonos mores colloquia mala (I Cor. xv, 33).*

(Lib. I in Ezech., hom. 9, n. 23.) Unum est pro quo vitari debet societas malorum, ne si fortasse corrigi non valent, ad imitationem sui et alios trahant; et cum ipsi a sua malitia non mutantur, eos qui sibi conjuncti fuerint pervertant. Unde Paulus ait: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*. Sic enim verba proximorum audiendo quotidie suminus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus corpore. Et sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue audita infirmantium inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, assidui iniquitate sermonis. Sicut ergo perfecti viri perversos proximos non debent fugere, quoniam et eos sæpe trahunt ad rectitudinem, et ipsi nunquam trahuntur ad perversitatem, ita infirmi quique declinare societatem malorum debent, ne mala quæ frequenter audiunt et vident, et corrigere non valent, delectentur imitari.

CAP. LI. — *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis (I Cor. xv, 49).*

(Lib. I in Ezech., hom. 2, n. 19.) Omnes sancti, ut ad sanctitatis surgere virtutem valeant, ad Mediatoris Dei et hominum Je-u Christi similitudinem et imaginem tendunt: sancti enim non essent si hujus novi et secundi hominis similitudinem non haberent. Quidquid in eis de visceribus pietatis, quidquid de mansuetudine spiritus, quidquid de zelo rectitudinis, quidquid de custodia humilitatis, quidquid de fervore charitatis est, hoc ab ipso fonte misericordie, ab ipsa radice mansuetudinis, ab ipsa virtute justitiæ, id est a Mediatore Dei et hominum, Domino Deo traxerunt. Hujus se similitudinem hominis habere prælicator egregius ostendit, dicens: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. xv, 16)*. Ad ejus imaginem, et similitudinem admonet surgere, cum dicit: *Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de cælo, cælestis: sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus, qui de cælo descendit (I Cor. xv, 47)*. Sanctus etenim quisque in tantum ad similitudinem hujus hominis ducitur, in quantum vitam sui Redemptoris imitatur. Nam ab ejus mandatis et operibus discordare, quid est aliud quam a similitudine longe recedere? Ad hujus similitudinem hominis surgere festinabat Propheta, cum diceret: *In mandatis tuis me exercebo, et considerabo vias tuas (Psal. cxviii, 15)*. Qui enim vias Domini tacitus in mente considerat, et exercere sese in mandatis illius festinat, in semetipso imaginem cælestis et novi hominis reformat.

CAP. LII. — *Hæc autem dico, fratres: quoniam caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (I Cor. xv, 50).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 72; lib. II, in Ezech., hom. 5, n. 22.) In sacro eloquio aliter caro dicitur juxta naturam, atque aliter juxta culpam vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Gen. II, 25)*. Et, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. I, 14)*. Caro vero juxta culpam, sicut scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quod caro sunt (Gen. vi, 3)*. Et sicut Psalmista ait: *Memoratus est, quia caro sunt, spiritus vadens, et non rediens (Psal. lxxvii, 3)*. Unde et discipulis Paulus dicebat: *Vos autem in carne non*

estis, sed in spiritu (Rom. viii, 9). Nunquid in carne non erant quibus Epistolam transmittit? sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, iam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo idem Paulus dicit: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*; carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Unde et mox, quia carnem secundum culpam diceret, ostendit, subdens: *Neque corruptio incorruptelam possidebit*. In illa ergo celestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionis desideria non erit, quia devoto mortis aculeo, in aeterna incorruptione gaudebit. Ibi quippe suis flagitiis a Domino

pro bona operatione palma victoriae retribuetur, ubi iam sine certamine, et sine sine gaudio erit; ubi victoriae palma erit, ubi mortis contentio non erit. Nam praedicator egregius tunc aspexit palmam vincuntibus dari, cum resurrectionem providerit mortuorum fieri, sicut dicit: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus* (I Cor. xv, 55)? Tunc igitur erit perfecta victoria, cum mors plene fuerit absorpta.

EXPOSITIO SUPER II EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS.

CAPUT PRIMUM. — *Non quia dominamur fidei vestrae* (II Cor. i, 23).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 45, 46.) Cunctos homines natura aequales genuit; ut autem alii ad regendum aliis committantur, non eos natura, sed culpa postponit. Bene igitur potestatem regiminis exercet qui cit per illam super culpas erigi, et scit cum illa caeteris aequalitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur etiam cum nulla potestate fulcitur, quanto magis se in altum erigit, cum se etiam ei potestas adjungit, et tamen corrigendis aliorum vitiiis apta executione praeparatur. Unde et per Paulum dicitur: *Minister enim Dei est, vindex in iram* (Rom. xiii, 4). Paulus bene agentibus fratribus praelatum se esse sciebat, cum diceret: *Non quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus gaudii vestri*; atque illico adjungit: *Fide enim statis*. Ac si diceret: Ideo non dominamur fidei vestrae, quia fide statis. Aequales enim vobis sumus, ubi vos stare cognoscimus. Quasi praelatum se fratribus esse nesciebat, cum diceret: *Facti sumus parvuli in medio vestrum* (I Thesa. ii, 7). Et rursus: *Nos autem servos vestros per Jesum* (II Cor. iv, 5). Sed cum culpam quae corrigi debuisset invenit, illico se magistrum esse recoluit, dicens: *Quid vultis? In virga veniam ad vos?* Summus itaque locus bene regitur, cum is qui praest vitiiis potius quam fratribus dominatur, quia vitiiis se debent rectores erigere quorum et causa praferantur.

CAP. II. — *Gloria nostra haec est: testimonium conscientiae nostrae* (II Cor. i, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 42, 43; lib. viii, n. 82.) Ante subtile veritatis examen omnino securi non sumus, etiamsi humano iudicio quod in nostris actibus reprehendi debeat non habemus. Nam plerumque negligentius cogitantes, elatione pulsamur quam tamen taceantis prohemus. Sed nisi retractione conceita tumor occultus in ipso cubili cordis in quo oritur suffocetur, coram districto Iudice omne meritum nostrae actionis extinguitur. Hinc ergo pensandum est, illa cordis elatio quanta animadversione damnabitur, quae usque ad vocis audaciam nutritur; sine qua haec est excusabilis quae in corde latenter oboritur. Considerandum quoque qualis intrinsicus regnat quae eo usque servata est ut etiam foras erumpere non erubescat. Intus ergo, fratres charissimi, servanda sunt bona quae agimus, si ab interno arbitro vicem recipere operis nostri expectamus. Hinc est quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: *Omnis gloria eius filiae regis ab intus* (Psal. xliv, 14). Et sapientes virgines in vasis oleum ferre referuntur. Unde et sanctorum voce per Paulum dicitur: *Gloria nostra haec est: testimonium conscientiae nostrae*. Arragantes quia coram Deo conscientiae suae testimonium non habent, quaerunt coram hominibus testimonium vocis alienae. Quia enim foris est quod appetunt, quid sit intus desiderabile sentire non possunt; gloriam vero suam Paulus testimonium conscientiae memorat, quia favores oris alieni non appe-

tens, vitae suae gaudia extra semetipsum ponere ignorat.

CAP. III. — *Nunquid levitate usus sum; aut quae cogito, secundum carnem cogito* (II Cor. ii, 17)?

(Curae past. part. iii, c. 18.) Inconstantes mentem suam gravitate habent roborare. Tunc enim genium in se mutabilitatis arefuit, cum a corde prius radicem levitatis abscidunt, quia tunc fabrica robusta construitur, cum prius locus solidus in quo poni fundamentum debeat providetur. Nisi ergo ante mentis levitas caveatur, cogitationum inconstantia minime vincitur; a quibus alienum Paulus se fuisse perhibuit, cum dicit: *Nunquid levitate usus sum, aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me, est, et non?* Ac si aperte dicat: Idcirco mutabilitatis aura non moveor, quia levi alio vitio non succumbo.

CAP. IV. — *Cui aliquid donastis, et ego* (II Cor. ii, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 45; lib. i, in Ezech., hom. 7, n. 3.) Saepe bonorum vias antiquus hostis cauta arte circumvolat, ut per ea quae ab eis bene gesta cognoverit ad malitiam aditum quaerat. Nam cum alium largiri quid respicit, inde alium in discordiae flamma succendit. Et cum hunc respicit misereri, illi persuadet irasci, ut dum bonum quasi non communiter factum insinuat, concordantes animos a bono gratiae communis abscindat. Quia enim iustorum mentes ad mala suadendo non valet frangere, bonis satagit actionibus inter eas mala seminare. Sed sancti viri hae eius insidias tanto celeriter vincunt, quanto et subtilius deprehendunt. Quod melius ostendimus, si unum e multis assertoribus veritatis in testimonium Paulum vocemus. Sub quo quidam Corinthii, dum incesti facinus perpetrasset, eum doctor egregius in carnis interitum, ad satisfactionem poenitentiae Satanæ tradidit, et in diem Domini salvum ejus spiritum reservavit. Magna quippe arte magister ipsi traditus est, coactus in paenitentiam, cui sponte substratus est in culpa, ut qui auctor fuerat ad vitium nequitiae, ipsi flagellum fieret disciplinae. Quia tamen bene gesta poenitentiam dum cognovisset Corinthios super eum jam misericorditer motos, ait: *Cui aliquid donastis et ego. Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi*. Communionis itaque gratiam cogitans ait: *Cui aliquid donastis, et ego*. Ac si diceret: A bono vestro non dissentio. Mox sit quidquid ipsi fecistis. Atque mox subdidit: *Et ego si quid donavi, propter vos*. Ac si diceret: Vestris actibus bonum adfidi quidquid propter vos misericorditer feci. Vestra igitur est utilitas bonitas mea; mea est utilitas, bonitas vestra. Qui mox ipsam compagem cordium in qua sic tenetur adjungens, subdidit: *In persona Christi*. Cui velut si dicere praesumamus, quare te ita caute discipulis copulas? Quare vel te illorum, vel illos tuis actionibus, tam sollicita mente conformas? Illico subjunxit: *Ut non circumveniamur a Satana*. Qui videlicet solet de bonis mala generare, et hoc quod per charitatem agitur ad discordiam contrahere. Cujus etiam sagaces insidias quam acuto sensu transfigat insinuat, subdens:

Non enim ignoramus cogitationes ejus. Ac si verbis aliis dicat: Acutos, auctore Domino, sensus habemus, et antiqui hostis callidas insidias subtiliter circumspicere loquimur, non hoc quod bene mens inchoat ipse in malitiae finem veriat, quia videlicet inde in alterius corde rixæ malum sedit immittere unde conspiciat alterum pietatis negotium fecisse. Cum igitur lapsus et ab Ecclesia abjecto sed jam penitenti de facinore perpetrato parcendum esset, humilitate magna voluntati discipulorum se magister egregius sociat, ut neque ipse a discipulis, neque ab eo discipuli in compassionis causa viderentur divisi. Sollicito enim providentiae oculo attendit quod plerumque dum alter donat, alter irascitur; et quale est jam misericordie sacrificium quod cum discordia proximi offertur? Imperfectum quippe bonum est quod sic agitur, ut ne quid ei ex alio latere male subrepat non attendatur.

CAP. V. — *Alius sumus odor mortis in mortem, alius odor vitæ in vitam (II Cor. II, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 76.) Unus atque idem sermo Dei est in ore prædicantis, quem dum isti gaudent, illi vero invidendo audiunt, isti vocem sanctæ prædicationis humiliter accipiunt, illi vero bene dicenti invidentes, non salutis causam sed elevationis gloriam quaerunt. Exhortatione ergo sancta, qua boni ad vitam redeunt, pravi deterius in culpa moriuntur. Unde bene per Paulum dicitur: *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi sunt, et in his qui pereunt: alius quidem odor mortis in mortem, alius autem odor vitæ in vitam.* Verbum itaque suum auditoribus olorem vitæ simul et mortis esse vilit, per quod et alios ab iniquitate suscitari, et e contra sopiri alios in iniquitate conpexit. Quod quia occultis Dei iudicis agitur quæ in hac vita comprehendi non possunt ab hominibus, recte illic subdidit: *Et ad hæc quis tam idoneus?* Ac si diceret: Idonei quidem sumus ad hæc consideranda quæ sunt, sed idonei non sumus ad hæc investiganda cur fiant.

CAP. VI. — *Non sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei (II Cor. II, 17).*

(In exposit. B. Job, l. xxii, n. 58, 59; l. xvi, n. 74; lib. xxii, n. 12.) Quoties auditores nostri volunt nostra quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, debent omnino tacere, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, et illorum culpa quæ erat non esse deinat, et nostra quæ non erat fiat. Dicit fortasse aliquis, unde novitans quo corde quis audiat? Sed multa sunt quæ audientis animum produnt: maxime si auditores nostri et semper laudant quod audiunt, et nunquam quod laudant sequantur. Hanc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugat, cum dicebat: *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur.* Adulterari namque verbum Dei est aut aliter sentire de illo quam est, aut ex eo non spirituales fructus sed adulterinos tactus quaerere laudis humanæ. Adulter quippe in carnali coitu non prolem sed voluptatem quaerit. Et perversus quisque ac vanæ gloriæ serviens recte adulterari verbum Dei dicitur, quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostendere. Quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis quam generationi operam impendit. Ex sinceritate vero loqui est nil in eloquio extra quam oportet quaerere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere sed ex Deo accepisse quod dicit. Coram Deo vero loquitur, qui in omne quod dicit non humanos favores appetit, sed omnipotentis Dei presentiam intendit: non suam sed Auctoris gloriam requirit. Qui autem scit quidem ex Deo se accepisse quod dicit, et tamen dicendo propriam gloriam quaerit, sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo, quia eum quem cordi suo non proponit dum prædicat quasi absentem putat. Sed sancti viri et ex Deo loquuntur, et coram Deo, quia ab eo se

sciunt habere quod dicunt, et ipsum suis sermonibus adesse iudicem adiutoremque considerant. Ex Deo et coram Deo loquuntur, qui prædicationis verbum et quia a Deo acceperunt intelligunt, et placere per istud Deo non hominibus quaerunt. Unde fit ut cum se a proximis despici cognoscunt, suaque dicta vitæ auditivum non prodesse, abscondant quantæ virtutis sint, ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat.

CAP. VII. — *Fiduciam talem habemus ad Deum non quia sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. III, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 38.) Nequaquam, ut divina nos gratia subsequatur, aliquid Deo contulimus. Nam si nos Deum bene operando prævenimus, ubi est quod Propheta ait: *Misericordia ejus præveniet me (Ps. lxxv, 11)?* Si quid nos bonæ operationis dedimus: ut eius gratiam mereremur, ubi est quod Paulus dicit: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed ei enim donum est, non ex operibus (Ephes. II, 8)?* Si nostra dilectio Deum prævenit, ubi est quod Iohannes apostolus dicit: *Non quia nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos (I Joan. iv, 10)?* ubi est quod Dominus per Osee dicit: *Diligam eos spontaneæ (Osee xiv, 5)?* Si sine ejus munere nostra virtute Deum sequimur, ubi est quod per Evangelium Veritas protestatur: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5)?* ubi est quod ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum?* ubi est quod Iheronimus dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Ibid. 16)?* si saltem dona bonorum operum virtute nostra bene cogitando prævenimus, ubi est quod rursus per Paulum tam salubriter dicitur, ut omnis de se humanæ mentis fiducia ab ipsa cordis radice succidatur, cum ait: *Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est?* Nequaquam igitur Deum meritis nostris prævenimus, sed omne bonum quod aspirante ejus gratia agimus, et Dei est et nostrum: Deum per prævenientem gratiam, nostrum per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, unde ei in æternum gratias agimus? Rursum si nostrum non est, ubi nobis retribuere præmia speramus? Quia ergo non immerito gratias agimus, scimus quod ejus munere prævenimur; et rursum, quia non immerito retributionem quaerimus, scimus quod subsequente libero arbitrio bona eligimus quæ ageremus.

CAP. VIII. — *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III, 17).*

(Curæ past. part. III, c. 13.) Qui flagella metuunt et propterea innocenter vivunt, si malis veraciter carere desiderant, æterna supplicia perhorrescant, neque in hoc suppliciorum timore remaneant, sed ad amoris gratiam nutrimento charitatis excrecant. Scriptum quippe est: *Perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. iv, 18).* Et rursum scriptum est: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater (Rom. viii, 15).* Unde idem doctor iterum dicit: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III, 17).* Si ergo adhuc a prava actione formidatæ pœna prohibet, profecto formidantis animum nulla spiritus libertas tenet. Nam si pœnam non metueret, culpam procul dubio perpetraret. Ignorat itaque mens gratiam libertatis quam ligat servitus timoris. Bona enim pro semetipsis amanda sunt, et non pœnis compellentibus exsequenda. Nam qui propterea bona facit quia tormentorum mala movit, vult non esse quod metuat, ut audenter illicita committat. Unde luce clarius constat quod coram Deo innocentia amittitur, aut ejus oculos desiderio peccatur.

CAP. IX. — *Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem (II Cor. xli, 16).*

(In exposit. B. Job, lib. vi, n. 14 et 15; hom. 37,

in Evang., n. 4.) Curandum magnopere est ut cum in rebus exterioribus pondere doloris afflicimur, spe ad superna tendamus, quatenus eo mens ad alta perveniat, quo nos exterior poena castigat. Valde enim impossibile est ut hæc peregrinationis nostre tempora sine genitu evadamus. Unde bene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret, adiunxit: *Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus* (II Thess. III, 3). Sed in eo quod caro flagellis afficitur, mens ad appetenda altiora sublevarur, Paulo rursus attestante, qui ait: *Et licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem*. Inde enim mens evolans ad summa, renovatur, unde caro diutius in infimis laborat et atteritur. Considerandum est autem quod ad magna premia perveniri non potest, nisi per magnos labores. Unde et Paulus egregius prædicator dicit: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit* (I Tim. II, 5). Nulla vero lingua dicere, nullusque intellectus sufficit capere, quæ pro se laborantibus Deus promisit premia, supernæ scilicet civitatis gaudia, choris angelorum interesse, cum beatis unis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem vultum Dei cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis afflicti, incorruptionis perpetuæ munere lætari. Quicumque igitur illic cupit assistere ubi se sperat sine fœne gaudere, si mentem illius tantorum delectat magnitudo premiorum, non deterreat in hoc munio certamen laborum. Sciendum est autem quod alta dispensatio iudiciorum Dei i circa sæpe bene merentes famulos vel minis impellit, vel flagellis premit, vel quibusdam superimpositis oneribus gravat, vel laboriosis occupationibus implicat, quia mira potentia prævidet quod si quieti ac liberi in tranquillitate persistenter, tentationes a lversarii ferre non valentes, mentis prostrati vulneribus jacerent. Dum ergo foris eos torquentis flagellis vel oneribus occupat, a suscipiendis intus tentationum jaculis occultat. Moris quippe medicinalis est ut sæpe fervorem vulnerum in pruriginem cutis trahat, et plerumque inde interius curat unde exterius sauciatur. Ita nonnunquam divinæ dispensationis medicamine agit ut exterioribus doloribus internum vulnus adimatur, et sectionibus repellatur flagellorum ea quæ mentem occupare poterat interior putredo vitiorum. Et tamen sæpe dum patens culpa sibi consciis homines non sunt, et aut doloribus cruciantur, aut laboribus deprimuntur, contra justum et omnipotentem iudicem in querelam prosiliunt, scilicet minus intuentes contra quam fortem adversarium bellum gerunt. Cujus si vires intolerabiles follicite attenderent, nequaquam de his quæ exterius torerant murmurarent. Sed ideo videtur nobis hæc gravia, quia bel a occulti adversarii nolumus pensare graviora, a quibus plerumque bellis, ut diximus, dum flagellamur, defendimur, dum affligimur, occultamur. Caro enim nostra priusquam resurrectionis incorruptione solidetur, si nullo mœrore afflicta, in tentationibus effrenatur. Quis autem nesciat quod multo sit melius ardere flamma febrium, quam flamma vitiorum? Et tamen cum febre corripimur, quia vitiorum æstum qui nos occupare poterat considerare negligimus, de percussione murmuramus. Quis nesciat quod multo sit melius duris in servitio hominibus subjici, quam blandientibus demoniacis spiritibus subdi? Et tamen cum alto Dei iudicio conditionis humanæ aterimur jugo, in querelam prosiliunt, nimirum quia minus attendimus quod si nos nulli condicio servitius opprimeret, fortasse mens nostra multis iniquitatibus pejus libera deserviret. Ideo igitur hæc quæ toleramus gravia credimus, quoniam hostis callidi bella quoniam sint contra nos dura et intolerabilia non videmus. Men is enim nostræ pondus omne vilisceret, si ea quæ se poterant opprimere occulti adversarii bella pensaret. Quid enim si omnipotens Deus onera quæ patimur sublevet, sed tamen sua nobis adiutoria subtrahat, et inter hostis antiqui tentamenta nos derelinquat? Sæviente tanto hoste, quæ ibimus, si nullis

A Auctoris nostri defensionibus protegimur? Cum ergo, Deo corripiente, dura flagella vel labores toleramus, ut æquanimiter ea ferentes, nequaquam in vitio murmurationis excedamus, hostem nostrum ad memoriam revocare debemus; et durum non astimemus omne quod patimur, dum externis cruciatibus ab interna passione liberamur.

CAP. X. — *Ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri* (II Cor. v, 4).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 70.) Cum foris qui que prædicator certamen sibi passionis propinquare considerat, gloriosi certaminis subire periculum vult, et tamen trepidat, quoniam in morte considerat quod tolerans paveat, et in fructu mortis aspicit quod appetens querat. Videmus Paulum quomodo amet quod refugit, quomodo refugiat quod amat. Ait enim: *Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse* (Philip. I, 23). Et: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum*. Et tamen dicit: *Quandiu sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri: ut absorbeatur quod mortale est, a vita*. Ecce et mori desiderat, et tamen exspoliari carne formidat. Cur hoc? Quia si victoria in perpetuum lætificat, ipsum nihilominus præsens poena perturbat; et quamvis amor subsequens vincat muneris, tangit tamen animum non sine mœrore pulsus doloris. Sicut enim vir fortis cum vicino javæ belli certamine armis accingitur, palpat et testinat, tremit et sævit, quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur: ita vir auctus cum propinquare passioni se conspicit, et naturæ infirmitate concutitur, et suæ spei o'lditate roboratur, et de vicina morte trepidat, et tamen quod moriendo verius vivat exsultat. Ad regnum quippe non potest nisi morte interposita transire, et idcirco gaudens metu it et metuens gaudet, quia scit quod ad bravium quietis non perveniat nisi hoc quod interjacet cum labore transcendat.

CAP. XI. — *Ut absorbeatur quod mortale est, a vita* (II Cor. v, 4).

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 45.) Electi Dei quantalibet coruscatione operis fulgeant, quantalibet se igne compunctionis accendant, nimirum constat quia dum corruptibili adhuc carne gravati sunt, æternum lumen sicut est videre nequaquam possunt; sæpe autem ita mens eorum accenditur, ut quamvis in carne sit posita, in Deum tamen omni subjuncta carnali cogitatione rapiatur. Nec tamen Deum sicut est conspicit, quia nimirum hanc, sicut dictum est, in carne corruptibili pondus primæ damnationis premit. Sæpe ita ut est se absorberi desiderat, ut æternam vitam, si possit fieri, sine interveniu corporeæ mortis attingat. Unde Paulus, cum arden'er internam lucem quæreret, sed tamen utrumque mortis exterioris damna formidaret, ait: *Quandiu sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati: eo quod no umus exspoliari, sed supervestiri: ut absorbeatur quod mortale est, a vita*. Sancti igitur viri videre verum lumen appetunt, et si concedatur, etiam cum corpore illud attingere lucis intimæ se etum volunt. Sed quantalibet ardore intentioni exsulant, adhuc antiqua nox, videlicet consensus primi parentis, ad culpam gravat; et corruptibilibus hujus carnis oculos, quos hostis callidus ad concupiscentiam aperuit, Iudex justus a contuitu internæ sui fulgoris premit.

CAP. XII. — *Qui autem efficit nos in hac ipsum, Deus: qui dedit nobis pignus Spiritus* (II Cor. v, 5).

(In exposit. B. Job, lib. xvi, num. 6.) In Scriptura sacra aliquando donum sancti Spiritus pignus appellatur, quia per hoc ad interioris sui certitudinem anima nostra roboratur. Bene ergo per Paulum dicitur: *Qui dedit nobis pignus Spiritus*. Ad hoc enim pignus accepimus ut de promissione quæ nobis sit certitudinem teneamus.

CAP. XIII. — *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino* (II Cor. v, 6).

(In exposit. C. Job, lib. xviii, n. 48.) Peregrinus

populus est omnium numerus electorum, qui hæc vitam quoddam sibi exsilium deputantes, ad supernam patriam tota cordis intentione suspirant, de quibus Paulus dicit: *Constitetur, quia peregrini et hospites sunt super terram* (Heb. xi. 13). Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Hæc peregrinationem isdem quoque apostolus tolerabat, cum diceret: *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, et non per speciem*. Hujus peregrinationis ærumna satagebat evadere, cum dicebat: *Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo* (Philipp. i. 23). Et rursum: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Ibid.).

CAP. XIV. — *Vetera transierunt, et facta sunt nova* (II Cor. v. 17).

(Lib. i, in Ezech., hom. 10, n. 8, 9, 10.) Saepe vidimus quosdam ad vocem præliationis quasi ex conversatione compunctos habitum non animum mutasse, ita ut religioſam vestim sumerent, sed anteacta vitia non calcarent, lucra mundi præ-entis inhiante querere, et de solo exteriori habitu quem sumperunt sanctitatis fiducia habere. Quibus quid aliud dicendum est, nisi hoc quod Magister egregius quibusdam legis exteriora servantibus loquitur, dicens: *Quia in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura* (Gal. v. 6)? Non enim magni est meriti si quid foris erga nos agatur in corpore, sed magnopere pensandum est quid agatur in ueritate. Nam præsertim mundum despiciere, transitoria non amare, mentem medullitis in humilitate Deo et proxinis sternere, contra illatas contumelias patientiam seruire, et custodita patientia malitiæ dolorem a corde repellere, egenis propria tribuere, aliena minime ambire, amicum in Deo diligere propter Deum, et eos qui sunt inimici amare, de afflictione proximi lugere, de morte ejus qui inimicus est non exsultare: hæc est nova creatura quam idem magister gentium apud alios discipulos v gilanti oculo requirit, dicens: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova*. Ad veterem quippe hominem pertinet mundum diligere, transitoria ex concupiscentia amare, mentem in superbiam erigere, patientiam non habere, ex livore malitiæ de proximi læsione cogitare, sua indigentibus non dare, atque ad multiplicandum aliena querere, nullum pure propter Deum diligere, inimicitias inimicis reddere, de afflictione proximi gauere. Cuncta hæc vetusti sunt hominis, quæ videlicet de radice trahimus corruptionis. Sed qui jam is a exsuperat, et ad præcepta Domini mentem in benignitatem commutat, de hoc recte dici ur: *Quia vetera transierunt, et ecce facta sunt nova*. Tunc ergo in nostris mentibus nova fiunt, cum a nobis vetusti hominis vitia transeunt.

CAP. XV. — *Obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo* (II Cor. v. 20).

(Homil. 32, in Evang., n. 5.) Si contingat ut fortasse cum proximo jurgium habeamus, satisfacere priores erubescimus. Cor quippe carnale, dum hujus vitæ gloriam querit, humilitatem respuit, et plerumque ipse homo qui irascitur discordanti sibi reconciliari appetit, sed ad satisfactionem ire prior erubescit. Pensemus facta Veritatis ut videamus quo jaceant actiones nostræ pravitate. Si enim membra summi capitis sumus, eum imitari qui connectimur debemus. Quid namque exemplum eruditionis nostræ Paulus egregius prædicator dicit: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos*. *Obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo* (II Cor. v. 20). Ecce inter nos et Deum discordiam peccando fecimus, et tamen ad nos Deus suos legatos prior misit, ut nos ipsi qui peccavimus ad pacem Dei rogati veniamus. Erubescat ergo humani superbia, confundatur quisque si non satisfaciat prior proximo, quando post culpam nostram, ut ei reconcilari debeamus et ipse qui offensus est legatis interuentibus obsecrat Deus.

CAP. XVI. — *Per gloriam et ignobilitatem, etc.* (II Cor. vi. 8).

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 17.) Sciendum est quia ne immoderate laudibus erigamur plerumque miro Rectoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittimur, ut cum nos vox laudantis elevat, lingua detrahentis humiliet, quoniam et arbor sæpe quæ unius venti impulsu ita impellitur, ut pene jam erui posse videatur, alterius e diverso venientis flatu erigitur; et quæ inflexionem hac ex parte pertulit, ab alia ad statum redit. Unde et arbor illa alte radicata quasi inter ventos adversante: fixa steterat quæ dicebat: *Per gloriam, et ignobilitatem: per infamiam, et bonam famam*.

CAP. XVII. — *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, etc.* (I Cor. vi. 11).

(In exposit. B. Job, lib. xxv, n. 42.) Cum ab infirmis auditoribus se intelligi non posse conspiciunt, solent plerumque etiam justi laudare bona quæ dicunt; non quo ipsi suis laudibus inhiant, sed quo suos auditores ad audiendi sollicitudinem accendant ut dum eorum voce proferuntur, ab illorum cordibus ardentiori affectu rapiantur. Unde Paulus cum mira Corinthiis et multa dixisset, adjunxit: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est*. Cum igitur sancti doctores laudem prædicationis exaltant, quasi manu vocis ab imis cogitationibus corda audientium levant, ut excussa velociter dictis sequentibus velut in itinere occurrant, et tanto ea intelligentiæ amplexu constringant, quanto illa et quasi priusquam cernerent, in voce laudantis amaverant.

CAP. XVIII. — *Non angustiamini in nobis* (II Cor. vi. 12).

Debent audientes verba prædicationis in amplo suscipere gremio charitatis: Doctore namque spatiosus ad manendum locus debet esse in corde auditris, latitudo bonitatis. Unde quibusdam Paulo dicitur: *Capite nos. Neminem læsimus, neminem corruimus. Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris* (II Cor. vii. 2). Ac si eis aperte diceretur: Ad suscipiendam doctrinam, spatiosum mentis locum facite, sed ad cogitanda carnalia, angusti remanete.

CAP. XIX. — *Cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra* (I Cor. vii. 5).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 55.) Vir Deo bene subditus sic adversis non frangitur, sicut nec prosperis elevatur, quoniam adversa non dejiciunt quem prospera nulla corrumpunt. Plerumque vero quia exerceri se utilius contritionis suæ laboribus novit, in adversis hilarescit: quæ dum constanter pro veritate patitur, augeri sibi virtutis merita letatur. Hinc est quod tunc apostolos legimus exsultasse, cum illos pro Christo contigit flagella tolerasse, si ut scriptum est: *Ibant gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni sunt habiti pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v. 4). Hinc Paulus cum duris in Macedonia fuisset persecutionibus pressus, in eo quod se afflictum insinuat etiam jucundatum demonstrat, dicens: *Nam cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra*. Ac si aperte diceret: Quia spiritus requiem habuit, dum per profectum anime persecutionum supplicia caro toleravit.

CAP. XX. — *Foris pugna, intus timores* (II Cor. vii. 6).

(In exposit. B. Job, lib. iii, n. 39 et 40.) Sancti viri tribulationum bello deprehenſi, cum uno eodemque tempore alios ferientes, atque alios suadentes ferunt, illis opponunt scutum patientiæ, istis intorquent jacula doctrinæ: perversa suadentes intus sapienter edocent, et foris fortiter adversa inferentes contemnunt; hos docentes corrigunt, illos tolerantés premunt, insurgentes hostes patientiō despiciunt, inliruantés vero cives compatiendo ad salutem redu-

cunt. Videamus castrorum Dei militem contra utraque præliantem, ait enim: *Foris pugnae, intus timores*. Enumerat bella quæ extrinsecus tolerat, dicens: *Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus* (II Cor. xi, 26). In hoc autem bello, quæ contra adversarium spicula intorqueat, adjungit: *In labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate*. Sed inter tot certamina deprehensus dicit quanto vigiliarum munimine etiã castra custodiat, nam protinus adjungit: *Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. Ecce in se bella fortiter suscipit, et tuendis se proximis misericorditer impendit: narrat mala quæ patitur, subjungit bona quæ impertitur. Pensamus ergo cujus laboris sit, uno eodem tempore foris adversa tolerare, intus infirma sustinere; foris pugnas patitur, quia verberibus scinditur, catenis ligatur: intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Unde et eisdem scribit dicens: *Nemo moveatur in tribulationibus istis, ipsi enim scitis, quod in hoc positus sum* (II Thess. iii, 3). Aliorum quippe casus in propria passione metubatur, dum ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se prosteri recusarent. O immensæ charitatis viscera! Despicit quod ipse patitur, et curat ne quid piæ persuasionis in corde discipuli patiantur; in se contemnit vulnera corporis, et in aliis medetur vulnera cordis. Habent quippe hoc justi proprium, ut in dolore positi tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis alienæ. Et cum de se adversa patientes dolent, aliis necessaria docentes prævident. Valde autem minoris est laboris, aut docere cum nihil toleras, aut tolerare cum nihil doces. Unde sancti viri ad utraque se solerter extendunt, et tamen in tribulationibus fortasse feriuntur: sic exteriora bella suscipiunt, ut sollicitè cogitent ne proximorum interiora lacerentur.

CAP. XXI. — *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio* (II Cor. viii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 68, 69.) Scire necesse est quia ille perfecte tribuit qui cum eo quod afflicto porrigit afflictici quoque in se animum sumit, ut prius in se dolentem passionem transferat, et tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpe largiorem muneris rerum facit abundantia, et non virtus compassionis. Qui enim afflicto perfecte compatitur, plerumque et hoc indigenti tribuit in quo ipse qui deditur angustatur. Et tunc est plena cordis nostri compassio, cum malum inopiæ pro maximo suscipere non metuimus, ut illum a passione liberemus. Quam videlicet pietatis formam Mediator Dei et hominum nobis dedit, qui cum posset nobis etiam non moriendo succurrere, subvenire tamen hominibus moriendo voluit, quia nos videlicet minus amasset, nisi et vulnera nostra suscepisset: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc quod a nobis tolerat ad tempus ipse sustineret. Passibiles quippe mortalesque nos reperit, et qui nos existere fecit ex nihilo, revocare videlicet etiam sine sua morte potuit a passione. Sed ut quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est quod esse non voluit, ut in semetipso temperaliter mortem suscipere quam a nobis in perpetuum fugaret. Annon in divinitatis suæ divitiis nobis invisibilis permanens, miris non potuit virtutibus ditare? Sed ut ad internas divitias rediret homo, foris apparere dignatus est pauper Deus. Unde et prædicator egregius, ut ad largitatis gratiam viscera nostræ compassionis accenderet, dixit: *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives* (II Cor. viii, 9). Qui sic etiam dicit: *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in præsentem tempore nostra abundantia illorum inopiam suppleat: ut et illorum*

abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Illic procul dubio condescendendo infirmis intulit, ne plura præbentes, et ipsi postmodum inopiam minime tolerantes, ad impatientiam erumpant. Cum enim dantis mens ferro inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasione contra se impatientiæ exquirat. Prius quippe præparandus est patientiæ animus, et tunc aut multa sunt aut cuncta largienda, ne dum minus æquanimiter inopia irruens fertur, et præmissæ largitatis merces pereat, et adhuc mentem deterius murmuratio sub æquans perdat. Quibusdam enim inopiam ferro non valentibus tolerabilius est minus tribuere, quam post largitatem suam ex inopiæ angustia murmurare. Nam ut ad magna largienda audientium mentes accenderet, paulo post intulit, dicens: *Illic autem dico: Qui parce seminat, parce et metet* (II Cor. ix, 6). Plus autem nonnunquam esse dicimus compati ex corde quam dare, quia quisquis indigenti perfecte compatitur, minus æstimat omne quod dat. Nisi enim dantis manum bona voluntas vinceret, et eisdem prædicator egregius discipulis non dixisset: *Qui non solum facere, sed et velle cæpisti ab anno priore* (II Cor. viii, 10). Facile quippe est in bono opere obedire etiam volentem, sed hæc magna in discipulis virtus existit, eos bonum quod illis præceptum est et ante voluisse. Ideo autem plus compationem quam datum dicimus, quia rem quamlibet plerumque dat etiam qui non compatitur, nunquam autem qui vere compatitur quod necessarium proximo conspicit negat.

CAP. XXII. — *Epistolæ graves sunt, præsentia vero corporis infirma* (II Cor. x, 10).

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 51.) Sciendum est quod justus quisque aut temporalem gloriam non habet, aut hanc sub semetipso frangit si habet, ut honori suo liber emineat, ne ei victus delectationis succumbat. Hinc est enim quod ille prædicator egregius ante humanos oculos apostolatus sui gloriam humiliaverat, qui dicebat: *Non nisi sumus hac potestate, cum possimus oneri esse ut Christi apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum* (I Thess. ii, 7). In die nimirum apud auditores suos contem, tus habebatur, cum dicebat: *Epistolæ graves sunt, et fortes: præsentia vero corporis infirma, et sermo contemptibilis*. Quem enim talia dicere posse cognoverant secum communiter vivere non posse judicabant. Dumque eum et humilem vivendo cernerent, et alium sermone pensarent, sua eos elatio compulit ut quem per scripta timuerant per præsentia verba despicerent. Paulus igitur unde magisterium humilitatis exhibuit inde a rudibus discipulis superbæ contumelias recepit. Horrendo enim modo languor superbientium unde detumescere debuit excrevit, dum mens elata carnalium hoc quasi dedignabile reputavit quod magister imitabile ostendit.

CAP. XXIII. — *Cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui* (II Cor. xi, 9).

(Lib. ii, in Ezech., homil. 6, n. 12, 13.) Beati Pauli mansuetudinem consideremus, et pensemus, si possumus: ille qui tanti ardoris est in zelo prædicationis, ut apostolorum quoque primo non parceret, quantæ mansuetudinis erat in studio longanimitatis. Taceamus autem quod ter virgibus cæsus est, quia semel lapidatus est, quia ter naufragium fecit, quia nocte ac die in profundo maris fuit, quia a Judæis quinquies quadragenas una minus accepit (I Cor. xi). Minus enim animum ad iracundiam commovent ea mala que nobis ab apertis adversariis irrogantur, hoc plus solet dolere quod a propriis patimur. Unde et ipsa Veritas per Psalmistam contra traditorem suum loquitur, dicens: *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: tu vero homo unanimitis, dux meus et nectus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos* (Psal. lvi, 15). Pensemus ergo, si possumus, Paulus apostolus qui tantum patitur inter persecutores erat, quantum mansuetus inter discipulos fuerat. Certe Corinthum veniens, ab ido-

lorum servitio Corinthios retraxit, quis esset Deus A
 verus innotuit, æternæ eis vitæ gaudia prædicavit. Et cum magnam multitudinem populi in fide collegisset, tantam illic inopiam pertulit, ut victus sui gravi necessitate laboraret, et terræ panem a discipulis non accepit quibus panem cæli prædicavit. Insistebat verbo pro vita audientium, pro vita sui corporis insistebat labori manuum. De terris quoque aliis stipendia mittebantur a discipulis, ut prædicare sufficeret Corinthiis; ipse quippe ad eosdem Corinthios post per epistolas loquitur, dicens: *Cum essem apud vos, et egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia.* Quibus a magnum quoque improprium præmisit, dicens: *Alias Ecclesias expoliari, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.* Pensemus ergo, si possumus, cuius hoc mansuetudinis fuerat, panem spiritualem prædicare, et panem carnis non accipere: corda autem innotuit de divitiis æternis instruire, et inter eosdem discipulos fideles et abundantes fame laborare; inter satiatos pati inopiam, nec tamen quod patiebatur dicere, nec tamen dolere: videre dura erga se corda auditorum tenacium, nec a prædicatione desistere. Nam sicut apostolorum Acta testantur, anno et sex mensibus in eadem civitate continue prædicavit (Act. xviii). Cumque ab eisdem Corinthiis recessisset, ad eosdem postmodum scribit quod apud eos positus pertulit. Quare autem hoc eis cum inter eos viveret nunquam dixit? Ne quod erga eum factum ex bona voluntate non fuerat fieret ex jussione, et cum innotesceret eorum miseria, remaneret voluntas ignota. Quare autem hoc ad hos postmodum longe positus scribit? Ne omnimodo discipuli incorrecti remanerent, et quales in tenacia magistro fuerant, aliis quoque fratribus tales essent. Vere et in hoc Paulus, vere magister gentium, sua negligens, aliena curans, implevit quod præcaverat: *Nemo quod suum est, querat; sed quod alterius* (I Cor. x, 24): et non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed ea quæ aliorum. Quanta itaque ista mansuetudinis est virtus! quanta tranquillitas spiritus! Quis autem nostrum, si unum hujus mundi divitem ad omnipotentis Dei servitium convertisset, sequi egere conspiceret, et illum sibi vitæ subsidia non præbere, non protinus de ejus vita desperasset? Quis non incassum laborasse se diceret? quis non ab ejus exhortatione obnucesceret quem in semetipsum primum ferre fructum boni operis non videret? Sed Paulus per mansuetudinem in virtutum vertice solidatus perstitit, prædicavit, dilexit, et bonum quod cæperat, explevit, atque portando et persistendo discipulorum corda ad misericordiam perduxit; nam eorum profectum postmodum scire se indicans, in eadem Epistola scribit: *De ministerio quod fit in sanctos, ex abundantia est mihi scribere vobis. Scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedonas: quoniam Achaia parata est ab anno priore, et vestra amulatio provocavit plurimos* (II Cor. ix, 8). De quibus rursus ait: *Qui non solum facere, sed velle cepistis ab anno priore.* In quibus non tam opera quam pia vota requirebat, in eis procul dubio plus laudat pia vota quam opera. Notandum tamen est quæ habet inopium hæc ipsa consolatio, cum dicitur, *ab anno priore.* Bonum quidem sed tarde fecerant, atque ideo hoc magister non sine reprehensione laudabat. Medicus quippe est qui vulnere medicamentum apponit quod et ea quæ purgata sunt refovet, et ea quæ putrida inveniuntur mordet; sed hæc tolerando atque predicando explevit quod cepit, et miræ longanimitatis virtus ad viscera misericordiam discipulorum duritiam emollivit.

CAP. XXIV. — *Ipsè enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis* (II Cor. xi, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 44.) Aliter antiquus hostis religiosas hominum mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat. Nam pravis malis quæ desiderant aperte objicit, bonis autem latenter

insidians, sub specie sanctitatis illud: illis velut familiaribus suis iniquum se manifestus insinuat, istis vero, velut extraneis, cuiusdam quasi honestatis prætextu se palliat, ut mala quæ eis publice non valent, tecta bonæ actionis velamine subintrorittat. Unde et membra ejus sepe cum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt, et prava quidem exhibent opere, sed sancta mentiuntur specie. Iniqui enim si aperte mali essent, a bonis recipi minime possent; sed sumunt aliquid de visione bonorum, ut dum boni viri recipiunt in eis speciem quam amant, permixtum sumant etiam virus quod vitant. Unde quosdam Paulus apostolus intuens, sub prædicationis velamine ventris studio servientes, ait: *Satanas transfiguratur se in angelum lucis.* Quid ergo mirum si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ? Hanc transfigurationem Josue timuit, quando videns angelum, cuius esset partis inquisivit, dicens: *Noster es, an adversarium* (Josue v, 13)? ut videlicet si adversæ virtutis esset, eo ipso quo se suspectum cognosceret, ab illusione resiliiret.

CAP. XXV. — *Ministri Christi sunt, et ego* (II Cor. xi, 23).

(Lib. in Ezech., homil. 9, n. 19; in exposit. B. Job, lib. xix, n. 37.) Justi atque perfecti gloriam laudis fugientes, et animarum lucra querentes, aliquando virtutes suas prædicant; bona quæ divinitus acceperunt, narrant: non ut ipsi apud homines ostensione sua proficiant, sed ut eos quibus prædicant exemplo suo ad vitam trahant. Unde Paulus apostolus quoties fustibus cæsus, quoties lapidatus, quoties naufragium pertulit, quanta pro veritate sustinuit, quod ad tertium cælum raptus, quod in paradysum ductus est, Corinthiis narrat (II Cor. xi, 2), ut eorum sensum a falsis prædicatoribus avertat; et dum se innotesceret qualis esset, illi eis viderent quos ab eis cognoverat iniqua venerari. Eis enim igitur Corinthiis, honorem fugiens, dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum Christum* (II Cor. iv, 5). Quos tamen videns falsorum apostolorum persuasionibus a veræ fidei tramite deviare, eis se summopere quantum esset venerandus ostendit, dicens: *In quo quis audeat (in insipientia dico) audeo et ego. Hebræi sunt, et ego. Israëlita sunt, et ego. Semen Abraham sunt, et ego. Ministri Christi sunt, et ego: (ut minus sapiens dico) plus ego* (II Cor. xi, 21). Quibus etiam subjungit quod ei quoque tertii cæli secreta patuerunt, quod raptus etiam arca paradysum penetravit. Ecce honorem fugiens, servum se discipulorum prædicat: ecce honorem pro utilitate audientium querens, falsis apostolis vitæ suæ ierita superponit. Egredere quippe doctor egregius, ut dum ipse qualis esset agnosceret, et vita et lingua male prædicantium ejus comparatione vilesceret; illos videlicet commendaret si se absconderet, cumque se non ostenderet, errorum locum dedisset. Miro igitur modo, et humilitatis querit incrementa, ut et servum se discipulis prædicet, et adversarii potiore demonstrat. Ostendit discipulis quid humilitatis acceperat, ostendit adversariis quid sublimitatis. Innotescit contra adversarios quid haberet ex munere, innotescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione. Sancti ergo viri cum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi sed ut litati serviunt.

CAP. XXVI. — *Damasci præpositus gentis Aretæ regis* (II Cor. xi, 32).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, n. 56, 57, 58, 59, 60.) Si ad æternæ vitæ desiderium noster animus exarsit, si jam verum lumen intrinsecus respicit, si in se flammam sancti fervoris accendit, in quantum locus admittit, in quantum causa exigit, debemus pro defensione justitiæ nosmetipsos objicere, et perversis ad injusta erumpentibus, etiam cum ab eis non querimus, obviare. Nam cum justitiam quam nos amamus in aliis ferunt, nos nihilominus sua percussione confodunt, etiam si venerari videantur. Intueri libet

quantus Paulum fervor accenderat, quando eum Ephesi ad irrumpendas theatri turbas zeli flamma rariebat. Scriptum quippe est: *Repleti sunt ira, et exclamaverunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatro, rapti Caio et Aristarcho, comitibus Pauli. Atque mox subditur: Paulo autem volente intrare in populum, non permisit discipuli: quidam autem et de Asiæ principibus qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum* (Act. xix, 28, seq.). In quibus profecto verbis agnoscimus quo impetu contra cuneos adversantes irrueret, nisi eum per amicos et discipulos charitatis frena tenuissent. Sed si obviare hostibus, si ultro pugnam petere, si nosmetipsos semper relinquere in cursum nostri fervoris debemus, quid est quod idem prædicator egregius de semelipso fatetur, dicens: *Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus?* Quid est quod modo sponte cuneos armatorum impetit, et modo se ab armatis hostibus quasi trepidus abscondit, nisi hoc quod necesse est ut in ejus artificiosa virtute discamus adversariorum pugnam et constanter aliquando appetere, et prudenter aliquando declinare? Necesse quippe est ut per omne quod agimus, in mentis trutina positum hinc pondus, illinc fructum nostri laboris æstimemus. Et cum pondus fructum superat, laborem quisque innoxie declinat dummodo se in aliis exerceat, in quibus lucro fructuum pondus laboris vincat. Cum vero subsequenti quantitate fructuum mensura laboris aut æquatur aut vincitur, labor sine gravi culpa declinatur. Unde prædicator sanctus cum Damasci valde obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum voluit adversitatem configere, qui et semelipsum, quem profuturum multis noverat, vidit posse deficere, et aut nullis se illic aut paucis prodesse. Secesum igitur a certamine petiit, et pugnatorem feliciter ad alia se bella servavit. Non enim loco virtus, sed locus virtutis deficit, et idcirco fortissimus miles ab obsidionis angustia certaminis campum quæsit. Ubi vero subjungenda regi proprio multa adversariorum colla conspexit, subire bellum, vel cum morte non timuit; sicut ipse cum Ierosolymam pergeret, cumque discipuli passione illius per prophetiam præcisa prohiberent, sibi metipsi attestaretur, dicens: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu: neque enim facio animam meam pretiosioram quam me* (Act. xxi, 13). Qui igitur hic hostiles cuneos etiam præcisa passione sua imperterritus petiit, illic de dispensatione fuisse edocuit, non de timore, quod fugit. Qua in re pensandum est quia ille labores quosdam per dispensationem judicium laudabiliter declinat, qui pro Deo majores alios fortiter tolerat. Nam sæpe ab hominibus timor debilis, cauta dispensatio vocatur, et quasi prudenter impetum declinasse se aserunt, cum fugientes turpiter in terga feriuntur. Unde necesse est ut in causa Dei cum res dispensationis agitur, motus cordis subtilissima libratione pensetur, ne per infirmitatem timor subrepat, et sese per dispensationis imaginem rationem collingat ne culpa se prudentiam nominet, jamque nec ad poenitentiam animus releat, quando hoc quod inique perpetrat virtutem vocat. Restat igitur in dubiis quisque deprehensus, cum sibi quælibet adversitas imminet, prius intra semetipsum contra formidinem et præcipitationem pugnet, quatenus nec formidolose se subtrahat, nec præcipitanter opponat. Valde enim præceps est qui semper se adversis objicit, et valde pavidus est, qui contra cuneos hostiles exercitum præceps adinovel, neque ille dux fortis qui semper hunc ab hostis facie cavendo subducit. Scire namque dux debet, modo ab hostili impetu exercitum caute subtrahere, modo hostem

A circumlasis cornibus coarctare. Quod nimirum sollicitate perfecti prædicatores exhibent, eum modo persecutionis rabiem declinantes, noverunt sapienter sed non enerviter cedere: modo vero persecutionis impetum continententes, noverunt ei fortiter se non præcipitanter obviare.

CAP. XXVII. — *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me* (II Cor. xii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 13.) Qui veraciter sancti sunt non solum gloriam super modum suum omnino non appetunt, sed etiam hoc ipsum videri refugiunt quod esse meruerunt. Unde ille prædicator egregius veritatis contra pseudoapostolos loquens, dum virtutes eximias operationis suæ pro discipulorum eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coæcervata persecutione describeret, et post hæc usque ad tertium cælum, rursusque in paradisum se raptum esse memoraret, ubi tanta cognoscere potuisset quanta loqui omnino non posset, erat de se fortasse adhuc mirabiliora locuturus, sed ab humana laude alta consideratione se temperans subdidit: *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Habebat ergo de se dicendum aliquid adhuc qui parcat dicere, sed egit utrumque doctor egregius, ut et loquendo quæ egerat discipulos instrueret, et tacendo se intra humilitatis limitem custodiret, nimis namque esset ingratus si de se discipulis tota reticeret, et fortasse nimis incantus si de se tota vel discipulis proderet. Sed mirabiliter, ut dicimus est, egit utrumque: ut loquendo vitam audientium erudiret, tacendo vero suam custodiret.

CAP. XXVIII. — *Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, etc.* (II Cor. xii, 7).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 11; lib. xxxi, num. 71.) Electi Dei quantum in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiunt quibus dam tentationibus reprimuntur, ut ne tantum proficere valeant quantum visunt; sed ne extollantur superbia, non fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum. Sic Paulum video fluminum et latronum, civitatis et solitudinis, maris ac falorum fratrum pericula sustinentem, frenantem jejuniis ac vigiliis corpus, sustinentem frigiditatis et nuditatis ærumnam, ad Ecclesiarum custodiam vigilantem se et pastoraliter exercentem, ad tertium cælum raptum, rursusque eum in paradisu raptum, et audi-se arcana verba quæ non licet homini loqui; et cum Satanæ angelo ad tentandum conceditur orat ut eximi debeat, et non exauditur, sicut ipse dicit: *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, ut me colaphizet: propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.* Hujus cum initia conversatio is aspicio, perpendo quod ei superna pietas cæcos aperit, seseque illi Jesus de sublimi ostendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit, lumen coris in perpetuum accepit: ad Ananiam mittitur, Vas electionis vocatur, et tamen de civitate eadem quam post visionem Jesu ingressus fuerat fugiens rececit, sicut ipse testatur, dicens: *Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus* (II Cor. xi, 32). Cui licenter dicimus: O Paule, in cælo jam Jesum conspicias, et hominem in terra fugis; in paradisu ducis, secreta Dei verba cognoscis, et a thuro Satanæ angelo tentaris? Unde sic fortis, ut ad cælestia rapiaris? Unde sic infirmus, ut hominem in terra fugias, et adhuc a Satanæ angelo adversa tolere? quia ecce qui te sublevat, rursus te subtilissima mensura moderatur, ut et in miraculis tuis prædices nobis virtutem Dei, et rursus in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis nostræ. Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat culpam pulsat, dum in infirmitate tua Dominum rogares, quia auctus non es, nobis quoque locutus es quod audisti: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infir-*

mitate perhicitur (II Cor. xii, 9). Aperta ergo Dei voce ostenditur, quia custos est virtutis infirmitas. Tunc quippe bene interius custodimur, cum per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius aliquando vitiiis, aliquando pressuris, et persecutionum adversitatibus. Qui vero mentem certimini vult ante tentationis certamen parare, adversa neque longe adhuc posita debet cogitando prænoscere, ne fortasse valeant improvisa superare. Unde Paulus discipulos admonerat, cum diceret: *Vosmetipsos tentate: si estis in fide, ipsi vos probate* (II Cor. xiii, 5). Ac si aperte præciperet, dicens: Certamina persecutionum ad mentem reducite, et vestri cordis intima atque occulta pensantes, quales inter supplicia existere valeatis invenite. Paulus ergo prædicator egregius, qui raptus ad tertium cælum fuerat, arcana paradisi penetravit, ac, esse post revelationem tranquilliss et intentus voluit. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini qui non poterunt præteriri, et elevavit hunc ad cognoscenda sublimia, et reduxit iterum ad infirma toleranda, ut modi sui mensuras aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur et non posset, ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogere intra suos semper terminos redire. Nonnunquam itaque elati Dei in virtutibus proficere conantur, et quædam dona percipiunt. A quibusdam vero repulsi in iouis jacent. Nemo est enim qui tantum virtutis apprehendat quantum desiderat, quia omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit; ut ex hoc homo quod apprehendere conatur et non valet, in illis de non elevet quæ valet.

CAP. XXIX. — *Factus sum insipiens* (I Cor. xii, 11).

(Lib. 1, in Ezech., homil. 9, n. 19, 20.) Justi et perfecti nunquam bona sua detegunt, nisi eos aut

proximorum utilitas, aut certe nimia necessitas cogat. Unde Paulus quoque apostolus multa de se fortia pro discipulorum suorum ædificatione narravit, sed hæc narrando minime deliquit, quoniam a veritatis tramite et attestatione certa et corde humili non recessit. Qui vero necessitate cogente vera de se bona loquitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto et veritati sociatur. An idem Paulus non fuit, quando veritatis æmulatione contra falsos apostolos tot de se discipulis fortia gesta narravit? Cui nimirum veritati inimicus existeret, si abscondendo virtutes proprias prædicatores errorum prævalere permisisset. Unde etiam cum virtutes suas Corinthiis enumerasset, adjunxit: *Factus sum insipiens: vos me cogistis*. Fit autem aliquando ut, necessitate compulsi, in bonis quæ de se referunt non aliorum utilitatem sed suam requirant, sicut beatus Job facta sua enumerat, dicens: *Oculus sui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam diligentissime investigabam* (Job. xxix, 15); et multa alia quæ sæpe egisse se commemorat. Sed quia in vulnere doloris positus, ab amicis increpantibus impie egisse, et violentus proximis atque oppressor pauperum fuisse dicebatur, vir sanctus inter flagella Dei et humanæ increpationis verba deprehensus, mentem suam graviter concuti atque ad desperationis foveam conspexit impelli: qui jamjamque cadere poterat, nisi ad memoriam sua bene acta revocasset, ut ad spem animi reduceretur, ne oppressus verbis et vulneribus in desperatione periret. Quod ergo sua bona enumerat, non innotescere aliis quasi ex laude desiderat, sed ad spem animum reformat. Justi itaque cum virtutes suas quas habent infirmis loquuntur, reprehensibiles non sunt, quia per vitam suam quam referunt aliorum animas ad vitam quaerunt.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

CAP. PRIMUS. — *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (Galat. 1, 10).

(Regul. Pastor. pa. t. ii, c. 8.) Sciendum est quod non oportet ut rectores boni placere hominibus appetant, sed ut æstimationis suæ dulcedine proximos in affectum veritatis trahant; non ut se amari desiderent, sed ut dilectionem suam quasi quamdam viam faciant per quam corda audientium ad amorem Conditoris introducant. Difficile quippe est ut quantumlibet recta denuntians prædicator qui non diligitur libenter audiatur. Debet ergo qui præcæstudere se diligi, quatenus possit audiri; et tamen eorum amorem pro semetipso non querere, ne inveniat ei cui servire per officium cernitur occulta cogitationis tyrannide resultare. Quod bene Paulus insinuat, cum sui nobis studii occulta manifestat, dicens: *Sicut et ego per omnia omnibus placeo* (I Cor. x, 55). Qui tamen rursus dicit: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem*. Placet ergo Paulus, et non placet; quoniam in eo quod placere appetit, non se sed per se hominibus placere veritatem quaerit.

CAP. II. — *Notum vobis facio Evangelium, etc.* (Galat. 1, 11).

(Lib. 1, in Ezech., homil. 4, n. 9.) Aliquando prophetæ spiritus ex præterito tangit animum, nec tangit ex futuro, sicut aperte ostenditur in Paulo apostolo, qui discipulis dicit: *Notum vobis facio Evangelium quod evangelizatum est a me: quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine acceri illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi* (Ephes. iii, 5). Unde aliis quoque discipulis dicit: *Secundum revelationem notum factum mihi sacramentum*. Qui tamen hoc ipsum Evangelium quod per revelationem cognoverat, cum Jerosolymam prædicaturus ascenderet, ait: *Ecce ego alligatus spiritu, vado in Jerusalem: quæ in ea ventura sint mihi ignorans* (Act. xx, 22). Hoc quippe Evangelii

sacramentum est; quia Unigenitus Patris incarnatus est, atque perfectus homo factus est; qui crucifixus, mortuus et sepultus, die tertia resurrexit, die quoque quadragesima ascendit in cælum, atque in dextera Patris sedet. Qui ergo per revelationem Evangelium agnovit, prophetæ spiritu de præterito tactus est; sed quia quid per eundem Evangelio passurus erat ignoravit, de futuro procul dubio tactus non est. Nam sic dicit: *Nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates protestatur, dicens: Quoniam vincula et tribulationes Jerosolymis me manent* (Vers. 23). Hinc aperte ostenditur, quia ea quæ ipsi ventura essent aliis de ipso revelatum est, non autem ipsi de se, sicut de illo per Agabum dicitur: *Virum cuius hæc zona est, ita alligari oportet in Jerusalem* (Act. xxi, 11).

CAP. III. — *O insensati Galatæ* (Galat. iii, 1).

(Lib. 1, in Ezech., hom. 11, n. 20.) Mentis asperæ et impudentes, si leniter fuerint increpatæ, ad majorem culpas ipsa lenitate provocantur. Unde Paulus prædicator egregius multum aspere contra Galatas, qui a fide discesserant, erigitur. Nulla enim modestiæ patientiæ præmissa, nulla locutionis dulcedine prærogata, eos quos a fide discessisse cognovit, ab ipso Epistolæ suæ exordio invehendo redarguit; nam præmissa salutatione sic cœpit: *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi* (Galat. 1, 6). Quibus etiam in aperta increpatione post cætera subiungit: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit? Mentis etenim duræ nisi aperta essent increpatione percussæ, nullomodo cognoscerent malum quod egissent*. Nam sæpe hi qui impudentes sunt tantum se peccasse non sentiunt, quantum de peccatis quæ fecerint, non increpantur; ut minoribus culpas suas æstimation quas minor invectione castigat, et quas vehementer obregari viderint majores esse deprehendant. Unde necesse est ut sermo semper prædicantis cum auditorum debeat qualitate

formari, ne aut verecundis aspera aut impudentibus loquatur lenia.

CAP. IV. — *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. II, 20).*

(Homil. 23, in Evang., n. 2.) Dominus dicit in Evangelio: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum (Luc. IX, 23).* Ille semetipsum relinquit et abnegat qui quod fuit per vetustatem deserit et vitat, et ad hoc nititur quo per novitatem vocatur; semetipsum abnegat, non quia omnino non est in essentia, sed scilicet non est in impietatis culpa. Ipse qui lem est per naturam, sed non est ipse per malitiam. Pensemus quomodo se Paulus abnegaverat, qui dicebat: *Vivo ego, jam non ego.* Exstinctus quippe sævus fuerat ille persecutor, et vivere cœperat pius prædicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset: sed qui se vivere denegat, dicat unde est quod sancta verba per doctrinam Veritatis clamat. Protinus subdit: *Vivit vero in me Christus.* Ac si aperte dicat: Ego quidem a meipso sum exstinctus, quia carnaliter non vivo, sed tamen essentialiter non sum mortuus, quoniam in Christo spiritua-liter vivo.

CAP. V. — *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. IV, 19).*

(In exposit. B. J. b., lib. xxx, num. 47, 48.) Sicut cervæ quæ incurvantur ad fetum, et pariunt, et rugitus emittunt, sic prædicatores sancti rugiunt, dum per incurvationem suam in conversatione lucis audientium animas gignunt, quia eos ab æternis suppliciis removere, nisi fledo non possunt. Nunc enim in lacrymis seminant, ut segetem postmodum gaudiorum metant; nunc quæ in cervæ in partus sunt dolore, ut spiritua-li prole postmodum sint secundi. Ut enim de multis unum loquar, video Paulum quasi quamdam cervam in partu suo magni doloris rugitus emittentem, ait enim: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: vellem apud vos esse modo, et mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.* Ecce mutare vult vocem in partu suo, ut sermo prædicationis in rugitum vertatur doloris. Mutare vult vocem; quia quos jam prædicando pepererat, reformando genens iterum parturiebat. Quæ enim rugitum hæc cervæ pariens emittit, quando eisdem post se redeuntibus exclamare cogebatur, dicens: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit (Galat. III, 1)? Et: Cur sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummaminini? Vel certe: Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire? Quis in hujus cervæ partu rugitus fuit, quæ diu conceptos filios cum tot difficultatibus peperit, et quandoque partus ad uterum malitiæ rediisse cognovit? Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ et postquam concepta potuit edere, rursus est compulsæ, extincta suscitare. Notandum vero summopere est quod cervæ incurvantur ut pariunt, quia mirum si erectæ starent parere non valerent. Similiter prædicatores sancti, nisi ab illa immensitate contemplationis internæ quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima predicatione, quasi quadam incurvatione, descenderent, nunquam utique filios in fide procrearent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persistenter; sed videamus cervam sese ut pariat incurvantem: *Ego igitur non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escum (I Cor. II, 1, 2).* Atque mox eisdem incurvationis causas exsequitur, dicens: *Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis (Ibid.).* Sed hanc cervam quæ propter nos incurvata est quæso videamus erectam. Ait: *Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. II, 6).* Et rursus: *Sive mente excedimus Deo (II Cor. V, 15).* Cum vero mente excedit Deo, excessum ejus omnino non accepimus. Ut ergo nos lucratur, incurvatur ad nos, unde illic apte subjungit: *Sive sobrii sumus, vobis.**

CAP. VI. — *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt (Galat. V, 24).*

(In exposit. B. Job, lib. VIII, n. 72, 73.) Omnis hypocrita corpus per abstinentiam afficit, sed tamen per amorem gloriæ mundo vivit. Quo contra bene per Paulum de electis dicitur: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis.* Cum vitis quippe et concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, ut jam de mundi gloria nihil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoris anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam vivit, quoniam et sæpe per sanctitatis imaginem locum regiminis indignus assequitur qui nisi aliquid in se virtutis ostenderet, honorem nullum percipere mereretur. Sed transit quod delectabiliter obtinet, et pœnaliter quod sequitur manet.

CAP. VII. — *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto (Galat. VI, 1).*

(Regul. pastor. part. II, c. 10.) Cum non malitia sed ignorantia est, vel infirmitate delinquitur, profecto necesse est ut magno moderamine ipsius delicti correctio temperetur. Cuncti quippe quousque hæc mortali carne subsistimus, nostræ corruptionis infirmitatibus subjacemus. Ex se ergo debet quisque colligere qualiter alienæ hunc oporteat imbecillitati misereri, ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem friventer rapiatur, oblitus suæ esse videatur. Unde Paulus bene admonet, dicens: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis: considerans teipsum, ne et tu tenteris.* Ac si aperte dicat: Cum displicet jam ex aliena infirmitate quod conspicias, pensa quid es, ut increpationis zelo se spiritus temperet, dum sibi quoque quod increpat timet.

CAP. VIII. — *In vicem onera vestra portate (Galat. VI, 6).*

(Lib. II, in Ezech., hom. 1, num. 5; Regul. pastor. part. III, cap. 27.) Sicut in ædificio lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur, et qui portat alterum portatur ab altero, sic in sancta Ecclesia unusquisque portat alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos ædificium charitatis surgat. Hinc etenim Paulus admonet, dicens: *In vicem onera vestra portate: et sic adimplebitis legem Christi.* Quid lex hoc loco accipit nisi charitas debet, per quam semper in mente legitur præcepta vitæ qualiter in actione teneantur? Lex quippe Christi charitas est, quia ille nobis et largitor sui bona contulit, et æquanimitè mala nostra portavit. Tunc ergo legem Christi imitando complemus, quando et nostra benigne conferimus, et nostrorum malè sustinemus, fraterna onera ex amore tolerantes. Hujus legis virtutem Paulus iterum denuntians, ait: *Plenitudo legis charitas (Rom. XII, 10).* Si enim ego vos portare negligo in moribus vestris, et vos tolerare me contemnit in moribus meis, charitatis inter vos: unde ædificium surgit quos vicaria dilectio per patientiam non conjungit? Nunc itaque alii portantur a vobis, nos vero portati sumus ab aliis. Ili vero qui in fine Ecclesiæ, id est in extremitate mundi, nascuntur sunt, tolerantur quidem a majoribus, ut eorum mores ad bona merita componantur; sed cum non eos sequuntur qui per illos proficiant, nullos super se fidelis fabricæ jam lapides portant. Omnium autem pondus fabricæ fundamentum portat, quia mores simul omnium solus Redemptor noster tolerat, de quo Paulus ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. III, 11).* Redemptor itaque omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit quod debuisset tolerari; et culpas vestras solus ille sustinet qui totam sanctæ Ecclesiæ suæ fabricam portat; qui per prophetæ vocem de perverse anime viventibus dicit: *Laboravi, sustinens (Jerem. VI, 11).*

CAP. IX. — *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi, 14).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 4.) Electi Dei mori mundo funditus concupiscunt, ut sicut in seculo ipsi nihil appetunt, ita jam a seculo nulla obligatione teneantur. Et plerumque contingit ut jam homo mundum mente non teneat, sed tamen mundus hominem occupationibus astringat; et ipse quidem mundo jam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim vivus adhuc mundus cum concupiscit, dum alio intentum in suis actibus rapere contendit. Unde bene Paulus cum et ipse seculum perfecte despiceret, et talem se factum videret quod jam hic seculo omnino concupiscere non posset, ruptis hujus vitæ vinculis liber dicit: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Mundus quippe ei crucifixus fuerat, quia hunc cordi suo jam mortuum non amabat. Sed et seipsum crucifixerat, quia talem se ei exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Paulus ergo qui se totum huic mundo mortuum esse perhibebat, non sufficit ut diceret: *Mundo crucifixus sum*, nisi etiam prætermitteret: *Mihi mundus crucifixus est*, ut non tanquam modo mortuum, sed etiam mundum sibi mortuum

A esse testaretur, quatenus nec ipse mundum, nec ipsum jam mundus appeteret. Si enim duo fortasse in uno sint, quorum unus vivus, alter vero sit mortuus, etsi mortuus vivum non videt, vivus tamen mortuum videt: si vero utrique sint mortui, alter alterum nequaquam videt. Ita qui jam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur, eisi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse mundum in amore retinet, nec rursus a mundi amore retinetur, sibi vicissim utrique sunt extincti, quia dum alter non appetit quasi mortuus, mortuum non attendit. Quoniam igitur Paulus nec mundi gloriam querebat, nec a mundi gloria ipse querebatur, et se mundo et mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Ut enim ostenderet quia per abjectionem quae se humiliando dejecerat talis jam factus est et ut nec ipse mundum, nec mundus ipsum concupisceret, non solum ait se mundo crucifixum, ut mundi gloriam quam appeteret ipse tanquam mortuus non videret, sed etiam sibi mundum asseruit crucifixum: in quo se tanta humilitate dejecerat, ut et i, se mundus tanquam mortuus, Paulus humilem atque despectum jam videre nequaquam posset.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAPUT PRIMUM. — *Proposuit instaurare omnia in Christo* (Ephes. i, 9).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 99.) Fortissimi angelorum chori, qui quamvis non integri, sed tamen in proprio statu fixi, cadente cum suis angelis diabolo, remanserunt, prærupti et imminuti possunt dici, quia pars eorum cecidit, pars remansit. Qui integri quidem tant per qualitatem meriti, sed per numeri quantitatem prærupti et imminuti. Hanc præruptionem restituere Mediator venit, ut re tempto humano genere, illa angelica damna sarciret, et mensuram cælestis patrie locupletius fortasse cumularet. Propter hanc præruptionem de Patre dicitur: *Proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, et quæ in terra sunt, in ipso*. In ipso quippe restaurantur ea quæ in terra sunt, dum peccatores ad justitiam convertuntur. In ipso restaurantur ea quæ in cælis sunt, dum illic homines humiliati redeunt ubi apostate angeli superbiendo ceciderunt.

CAP. II. — *Pater suscitavit Christum a mortuis, constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem* (Ephes. i, 21).

(Hom. 34, in Evang., n. 7, 8, etc.) Angelorum et hominum naturam ad cognoscendum se Dominus condidit, quam dum ad æternitatem consistere voluit, eam procul dubio ad suam similitudinem creavit. Novem vero sunt ordines angelorum, sed ut completeretur electorum numerus, homo decimus est creatus. Ipse quidem homo conditus ad imaginem Dei fuit, sed a similitudine sui Conditoris peccando recessit; qui tamen nec post culpam periit, quoniam æterna Dei Sapientia in humanitate apparuit, et per carnem miraculis coruscans illum reparavit. Novem vero ordines angelorum esse inveniuntur. Unde et ipsi angelo qui primus est conditus per prophetam dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti* (Ezech. xxviii, 12). Ubi notandum quod non ad similitudinem Dei factus, sed signaculum similitudinis dicitur, ut quo in eo subtilior est natura, eo in illo imago Dei subtilius insinuetur expressa. Quo in loco mox subditur: *Omnes lapides pretiosos operimentum tuum: sardius topazius, et jaspis, chrysolitus, onyx, et beryllus, supphirus, carbunculus, et smaragdus* (Ibid.). Ecce novem dixit nomina lapidum, quia profecto novem sunt ordines angelorum. Quibus nimirum ordinibus

ille primus angelus ideo ornatus et opertus existit, quia dum cunctis agminibus angelorum præatus est, ex eorum comparatione clarior fuit. Sacro igitur testante eloquio, scimus angelos, archangelos, virtutes, potestates, principatus, dominationes, thronos, cherubim et seraphim. Esse namque angelos et archangelos pene omnes eloquii sacri pagine testantur. Cherubim vero atque seraphim sæpe, ut notum est, libri prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus apostolus in hac Epistola ad Ephesios enumerat, dicens: *Supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem* (Ephes. i, 21). De thronis autem scribit ad Colossenses: *Sive throni, sive potestates, sive principatus, sive dominationes* (Coloss. i, 16). Scientium est autem quod angelorum vocabulum nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi cælestis patrie spiritus semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari angeli nequaquam possunt, quia tunc solum sunt angeli cum per eos aliqua nuntiantur. Græca enim lingua angeli, nuntii, archangeli vero summi nuntii vocantur. Illi enim qui minima nuntiant angeli, qui vero summa annuntiant archangeli vocantur. Virtutes etiam vocantur illi nimirum spiritus, per quos signa et miracula frequentius fiunt. Potestates etiam vocantur illi qui hoc potentius cæteris in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes adve sæ subjectæ sint quorum potestate refrænantur, ne corda hominum tantum tentare prævalant quantum volunt. Principatus etiam vocantur qui ipsis quoque bonis angelorum spiritibus præsent, qui subjectis aliis, dum ea quæ sunt agenda disponunt, eis ad explenda divina ministeria principantur. Dominationes autem vocantur qui etiam potestates principatum alta dissimilitudine transcendunt. Nam principari est inter reliquos priorem existere, dominari vero est etiam subjectos quosque possidere. Ea igitur angelorum agmina, quæ mira potentia præeminent, pro eo quod eis cætera ad obediendum subjecta sunt, dominationes vocantur. Sic autem in illa summa civitate specialia quædam singulorum sunt, ut tamen sint communia omnium; et quod in se quisque ex parte habet, hoc in alio ordine totum possidet. Sed illicirco uno eodemque vocabulo communiter non censentur, ut ille ordo vocari privato minusque rei nomine debeat, qui hanc in munere plenius accepit. Seraphim namque incendium diximus; et tamen amore Conditoris simul omnes ardent. Cherubim vero plenitudo scientiæ, et tamen quis ibi aliquid nesciat

ubi ipsum omnes simul fontem scientiæ Deum vident? *Throni* illa agmina quibus ad exercenda iudicia Conditor præsi let vocantur; sed beatus esse quis potest, nisi Creator suus ejus menti præsideat? Quæ ergo ex parte ab omnibus, eis in privato nomine data sunt qui hæc in munere plenius acceperunt. Nam etsi qua illis sic alii habent, ut haberi ab aliis nequaquam possint, sicut specialem nomine dominationes et principatus vocantur, cuncta ibi sunt singulorum, quia per charitatem spiritus ab alio in aliis habentur. Sed quoniam illa superna civitas ex angelis et hominibus constat, ad quam tantam credimus ascensuram multitudinem hominum, quanta electorum multitudo remansit angelorum: superest ut ipsi quoque homines qui ad cælestem patriam redeunt, ex eis agminibus aliquid illuc revertentes imitentur, ut in eorum sortem per conversationis similitudinem delectentur. Nam sunt plerique qui parva capiunt, sed tamen hæc eadem parva pie fratribus annuntiare non desistant. Isti itaque in angelorum numerum currant. Et sunt nonnulli qui divinæ largitatis munere referti, secretorum cælestium summa et capere prævalent et nuntiare. Ubi ergo isti nisi inter archangelorum numerum deputantur? Et sunt nonnulli qui mira faciunt, signa valenter operantur. Quo ergo isti, nisi ad supernarum virtutum sortem et numerum congruunt? Et sunt nonnulli qui etiam ab obsessis corporibus malignis spiritus fugant, eoque virtute orationis et vi acceptæ potestatis ejiciunt. Quo itaque isti meritum suum nisi inter potestatum cælestium numerum sortiuntur? Et sunt nonnulli qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita transcendunt. Cumque et bonis meliores sunt, electis quoque fratribus principantur. Ubi ergo isti sortem suam nisi inter principatum numerum acceperunt? Et sunt nonnulli qui sic in semetipsis cunctis vitiis omnibusque desiderii dominantur, ut ipsi jure munditiæ dii inter homines vocentur. Unde et ad Moysen dicitur: *Eccæ constitui te Deum Pharaonis* (Exod. vii, 1). Quo ergo isti nisi inter numerum dominationum currunt? Sed hæc, fratres charissimi, me loquente, vos introrsus ad vosmetipsos reducite, secretorum vestrorum merita cogitationesque discutite. Videte si quid jam boni vobiscum intus agitis, videte si in numero horum agminum quæ breviter tangendo perstrinximus, sortem vestræ vocationis invenitis. Væ autem animæ quæ in se de his bonis quæ enume avimus minime aliquid recognoscit. Eique adhuc væ deterius imminet, si et privatam se donis intelligit, et nequaquam gemit. Quisquis ergo talis est, fratres mei, gemendus est valde, quia non gemit. Pensemus igitur accepta electorum munera, et virtute qua possumus ad amorem tante sortis anhelamus. Qui in se donorum gratiam minime recognoscit gemat, qui vero in se minor cognoscit, majora aliis non invidet, quonia et supernæ illæ distinctiones honorum spirituum ita sunt conditæ, ut aliæ aliis sint prælate.

CAP. III. — Considera nos fecit in cælestibus
(Ephes. ii, 6).

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 24; lib. iii, num. 25.) Electi enim in hac vita ex humilitate se subternunt, altæ mentis iudicio cuncta temporalia transeunt; cumque se indignos in omnibus aestimant, rectæ cogitationis examine, gloriam hujus mundi transcendentem calcant. Videant humilem Paulum discipulis dicentem: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Christum* (II Cor. iv, 5). Videamus humilem in sublimi jam positum, et dicentem: *An necitis quia angelos judicabimus* (I Cor. vi, 3)? Et iterum: *Nostra conversatio in cælis est. Et rursum: Conresuscitavit, et consedere nos fecit in cælestibus*. Non vult Paulus mentem in ima dejicere, non vult per abjectionem humanæ conversationis in infimis habitare. Tunc Paulus in carcere fortasse tenebatur, cum se considerare Christo in cælestibus testatur: sed ibi erat,

ubi ardentem jam mentem fixerat, non illic ubi illum necessario pigra adhuc caro retinebat. Fortasse tunc eum exterior catena religabat, mente tamen positus in sublimibus fuerat, quia per spei suæ certitudinem jam in cælestibus sedebat. Sancti itaque viri foris despecti sunt, et velut indigni omnia tolerant, sed dignos se supernis sedibus confidentes, æternitatis gloriam cum certitudine expectant. Cum laborant foris adversitate persecutorum, admoniti recurrunt ad arcem mentis; et inde cuncta sub se ire despiciunt, inter quæ transire corporaliter etiam semetipsos certant; minas non metunt, quoniam et tormenta patiendi continent. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Justus quasi leo confidens, absque terrore est* (Prov. xxviii, 1). Hinc ab eo iterum scriptum est: *Non contristabit justum, quicquid ei acciderit* (Prov. xii, 21). Quia enim recti quique in alto suæ intentionis vertice siti sunt, dum mortem moriendo non sentiunt; miro modo eos reproborum jacula et feriant, et non contingunt; quoniam unde se in omnibus despiciunt, inde contra omni recuriores fiunt. Dominus noster multa adhuc per corpus quod nos sumus patitur, et jam corpus ejus, id est, ecclesia de suo capite, videlicet Domino, in cælo gloriatur. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris persecutori suo etiam de cælo clamaret: *Saul, Saul, quid me persequeris* (Act. ix, 5)? Si cruciatus non tri ejus pœnæ non essent, conversus afflictusque Paulus minime diceret: *Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea* (Coloss. i, 24). Et tamen resurrectione jam sui capitis exaltatus, dicit: *Qui nos conresuscitavit, et consedere fecit in cælestibus*. Nempe hunc in terra persecutionum tormentis constrinxerant, sed penarum suarum ponderibus pressus, ecce jam per gloriam capitis in cælo residebat. Compagne igitur claritatis in omnibus unitum caput et corpus novimus et credimus.

CAP. IV. — Gratia estis salvati per fidem: et hoc non ex vobis (Ephes. ii, 8).

(In exposit. B. Job, liv. xxiii, num. 13.) Cum arrogantes aliquid boni faciunt, aut a semetipsis habere se aestimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant; a semetipso enim bonum se habere jactabat cui per apostolum dicitur: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti* (I Cor. iv, 7)? Rursus ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus idem Apostolus admonet, dicens: *Gratia estis salvati per fidem; et hoc non ex vobis, Dei enim donum est: non ex operibus, ut ne quis gloriatur*. Qui etiam de semetipso ait: *Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum* (I Tim. i, 13). Quibus verbis aperte declarat quod gratia non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit et que de malitia non ruit, et quæ de benevolentia accepit.

CAP. V. — Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis (Ephes. iii, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 17.) Habent veritates magistri super discipulos suos viscera timoris ex virtute charitatis, hypocritæ vero tanto minus commissis sibi metuunt, quanto nec sibi quod timere debeant deprehendant. O quam mollia viscera Paulus gestabat quando circa suos filios tanto astu amoris inibat, dicens: *Nos videmus, si vos statis in Domino* (Philipp. i, 8). Et: *Testis mihi est Dominus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Jesu*. Thessaloniensis quoque suum amorem indicans, dicit: *Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu non cæde, abundantius festinamus faciem vestram videre cum multo desiderio* (I Thess. iii, 8). Qui duris persecutionibus pressus, et tamen de filiorum salute sollicitus, adjuvit: *Misimus Timotheum fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confortandos vos, et exhortandos pro fide vestra; ut nemo moveatur in tribulationibus istis: vos enim scitis quod in hoc positi sumus* (I Thess. iii, 2). Ephesius quoque

ait: *Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra (Ephes. iii, 15).* Ecce in tribulatione positus alios exhortatur; et in hoc quod sustinet alios roborat. Non enim filiorum suorum fuerat oblitus, sed metuebat nimis ne ejus discipuli in prædicatore suo tot persecutionum probra cernentes, fidem in eo despicerent, contra quam innumere passionum contumeliæ prevalerent. Et ideo minus tormentis dolebat, sed magis filiis de tormentorum suorum tentatione metuebat. Parvi pendebat in se plagas corporis, dum formidaret in filiis plagas cordis. Ipse patiendo suscipiebat vulnera tormentorum, sed filios consolando curabat vulnera cordium. Penes ergo cujus charitatis fuerit inter dolores proprios aliis timuisse, pensemus cujus charitatis sit filiorum salutem inter sua detrimenta requirere, et statum mentis in proximitate etiam ex sua dejectione custodire.

CAP. VI. — *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, etc. (Ephes. iii, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. i, num. 15.) Omnipotentis Dei potentiam egregius nobis doctor bene insinuat, cum breviter narrat: *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum.* Habet quippe Deus latitudinem, quia dilectionem suam usque ad collectionem persecutionum tendit. Habet longitudinem, quia ad vitam patriam nos longanimitate tolerando perducit. Habet sublimitatem, quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti fuerint in supernam congregationem transcendit. Habet profundum, quia damnatis inferius districtiois sue iudicium incomprehensibiliter exercet. Quæ scilicet quatuor nobis in hac vita positus singulis exercet: quia et latitudinem amando, et longitudinem tolerando et celsitudinem, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, et profunditatem suam exhibet, occultos et illicitos cogitationum motus districte judicando. Sed ejus celsitudo, et profunditas quam sit investigabilis nullis agnoscit, nisi qui vel contemplatione ad summa provehi, vel occultis motibus resistens tentationum cœperit importunitate turbari.

CAP. VII. — *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv, 5).*

(Regul. Pastor. part. iii, c. 22.) Discordes quantilibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si per concordiam uniri proximis negligant. Scriptum quippe est: *Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax (Gal. v, 22).* Qui ergo servare pacem non curat, ferre fructus spiritus recusat. Hinc Paulus ait: *Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis (I Cor. iii, 3)?* Hinc iterum dicit: *Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii, 14).* Hinc rursus admonet, dicens: *Solliciti servare unitatem spiritus, in vinculo pacis, unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Ad unam igitur vocationis spem nequaquam pertingitur, si non ad eam unita cum proximis mente curritur.

CAP. VIII. — *Renovamini spiritu mentis vestræ (Ephes. iv, 23).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 7.) Nescit mens per torporem veterascere, quæ quotidiana fervoris renovatione studet per desiderium semper inchoare. Hinc per Paulum dicitur: *Renovamini spiritu mentis vestræ.* Hinc Psalmista, qui jam ad perfectionis culmen pervenerat, quasi inchoans dicebat: *Dixi, nunc capi (Psal. lxxvi, 10);* quia videlicet si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est ut inchoare nos quotidie credamus.

CAP. IX. — *Omnis amaritudo, et ira tollatur a vobis (Ephes. iv, 31).*

(Regul. Pastor. part. iii, c. 10.) Studere debent patientes ut diligant quos sibi necesse est tolerare, ne si patientiam dilectio non sequatur, in deteriorem culpam odii virtus ostensa vertatur. Unde Paulus cum diceret: *Charitas patiens est (I Cor. xiii, 4),*

illico adjunxit: *Benigna est; videlicet ostendens quia quos ex patientia tolerat, amare etiam ex benignitate non cessat.* Unde idem doctor egregius, cum patientiam discipulis suaderet, dicens: *Omnis amaritudo et ira, et indignatio et clamor, et blasphemia tollatur a vobis; quasi cunctis exterius jam bene compositis ad interiora convertitur, dum subjungit: Cum omni malitia; quia mirum frustra indignatio, clamor, et blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur.* Et incassum nequitia foris ex ramis inciditur, si surreptura multiplicius in radice servatur. Virtus est coram hominibus adversarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere. Impatientes scire debent quod dum perturbationi sue nequaquam obsistunt, etiam si quæ a se tranquillamente fuerant bene gesta, confundunt, et improvise impulsu destruunt quidquid forsitan diu labore provido construxerunt. Ipsa namque quæ mater est omnium custosque virtutum per impatientiæ vitium virtus charitatis amittitur. Scriptum quippe est: *Charitas patiens est (I Cor. xiii, 4).* Igitur cum minime patiens est, charitas non est, de qua idem Paulus ait: *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi, 2).* Lex unitatis quippe Christi est charitas, quam soli perficiunt qui nec cum gravantur excedunt.

CAP. X. — *Non circumferamur omni vento doctrinæ (Ephes. iv, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 23.) Sicut minutissimos lapides aqua fluvialis trahit, sic doctores perversorum dogmatum mentes hominum non fixas sed mobiles, et nulla gravitatis stabilitate solidatas, trahunt, quas velut de loco semper ad locum flumina errorum ducunt. Unde prædicator egregius, cum auditores suos non temporaliter duci sed forti cuperet gravitate solidari, admonuit, dicens: *Ut non jam simus parvuli fluctuantes: nec circumferamur omni vento doctrinæ.*

CAP. XI. — *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam (Ephes. v, 27).*

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 58; lib. xii, num. 10, 11, 12.) Sancta Ecclesia vestimentum est Christi, Paulo attestante, qui dicit: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Neque enim per peccatum habet maculam, nec per duplicitem rugam, quia et per justitiam est munda, et per simplicem intentionem tensa. Quæ ergo abluta est ne maculam habeat, et tensa est ne habeat rugam, utique vestis est. Quid vero per rugas, nisi duplicitas designatur? Ruge itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes qui in ea dupliciter vivunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Has autem rugas in electis suis Ecclesia sancta non habet, quia videlicet nesciunt aliud de se foris ostendere, et intus aliud habere. Unde, sicut supra dictum est, recte prædicator egregius ait: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam.* Maculam quippe, et rugam non habet quæ et turpitudine operis, et duplicitate sermonis caret. Qui autem in ea duplicitate vivunt, hi nimirum pacis tempore, quia hujus mundi potestatibus fidem Christianam honori esse conspiciunt, se fideles esse mentiuntur; sed cum sanctam Ecclesiam subita adversitatis procella turbaverit, et tempus persecutionis exarsit, illico ostendunt quid perflida mente moliantur; et qui nunc metuentes derogant, ad contradicendum ante faciem veniunt, quia verbis veræ fidei vocibus apertis obsistunt. Sciendum vero est quia cum hac carnalibus patimur, non tam ipsi sunt qui in nostra morte sæviunt, quam malignus spiritus qui mentibus eorum principatur, sicut per Paulum dicitur: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum (Ephes. vi, 12).* Qui enim aliud sunt omnes iniqui quam membra diaboli? Ipsa itaque per eos agit quidquid in eorum cordibus ut agere debeant immittit.

CAP. XII. — *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam (Ephes. v, 25).*

(Homil. 57, in Evang., n. 1, 2, 3.) Ad se venientibus Veritas dicit: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, non potest meus esse discipulus.* Ecce discipulus uxorem diligendam prædicat, cum Magister dicat: *Qui uxorem non odit, non potest meus esse discipulus.* (Luc. xiv, 26). Nunquid aliud iudex nuntiat, et aliud præco clamat? An simul odisse possumus et diligere? Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valeamus, ut uxorem et eos qui nobis cognatione carnis conjuncti sunt et quos proximos novimus diligamus, et quos adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. Quasi enim per odium diligitur, qui carnaliter sapiens dum prava nobis ingerit non auditur. Nostram etenim similiter animam bene tunc odimus, cum ejus carnalibus desideriis non acquiescimus, cum ejus appetitum frangimus, ejus voluptatibus reluctamur. Quæ ergo contempta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic, sic nimirum exhibere uxori, et proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus quod sunt, et habeamus odium quod in Dei nobis itinere obsistunt. Certe cum Paulus Jerosolimam pergeret, propheta Agabus zonam illius apprehendit, suisque pedibus alligavit, dicens: *Virum cujus hæc zona est, sic alligabunt Judæi in Jerusalem (Act. xxi, 11).* Sed is qui animam suam perfecte oderat, quid dicebat? *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu; nec facio animam meam pretiosior quam me (Ibid., v. 13).* Ecce quomodo animam suam amando oderat, imo odium amabat, quam cupiebat pro Jesu morti tradere, ut hæc ad vitam suscitaret de peccati morte. Ab hac ergo discretionem odii nostri trahamus formam ad odium uxoris et proximorum. Ametur quilibet in hoc mundo adversarius, sed in via Dei contrarius non ametur, aut conjux, vel quilibet proximus et propinquus.

CAP. XIII. — *Omne quod arguitur, a lumine manifestatur (Ephes. v, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. vi, num. 40.) Prima virtus est ne perpetrari debeant sed peccata vitari. Secunda vero saltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non solum imminentes mi-

nime vitamus, verum etiam nec commissas agnoscimus, et peccatoris mens tanto altius tenebrescit, quanto nec damnum suæ cæcitatibus intelligit. Unde fit plerumque divini muneris largitate, ut culpam poenæ subsequantur et flagella delinquentis oculos aperiant quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, ut excitetur; ut qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflicti consideret quo jacet. Hinc itaque ipsa asperitas correptionis origo fit luminis. Unde et per Paulum dicitur: *Omne quod arguitur a lumine manifestatur.* Argumentum enim salutis est vis doloris. Hinc est enim quod Salomon ait: *Curatio cessare faciet peccata maxima (Eccles. x, 4).* Hinc iterum dicit: *Quem diligit Dominus castigat, flagellat omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6).* Hinc angelica voce ad Joannem Dominus loquitur, dicens: *Ego quos amo, arguo, et castigo (Apoc. iii, 19).* Hinc Paulus ait: *Omni disciplina in præsentem quidem non videtur esse gaudii, sed mororis; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitia (Hebr. xii, 11).* Electus ergo quisque hic assiduis se gaudeat flagellis atteri, quatenus æterna supplicia evadens, in judicio valeat purgatus inveniri. Ipso namque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, nisi mira manu artificis per subvenientia flagella releverimur; sed per hoc quod peccator dolore flagellorum corripitur et premitur, quandoque ad beatitudinem quæ sine interveniente doloris est eruditur.

CAP. XIV. — *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt (Ephes. v, 17).*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 70.) Omni tempore reprobi, a vite suæ exordio usque ad terminum, in iniquitatis perpetratione et in augmento malitiæ perseverant, et perversam mentem nec in extremo tempore immutant. Quo contra bene Paulus admonet, dicens: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Tempus redimimus, quando anteactam vitam quam lascivendo perdidimus flendo reparamus. Quo contra de reprobis per Psalmistam dicitur: *Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. lxxv, 25).* Dies quippe dimidiare est tempus vite malæ in voluptatibus ductum ad penitentiam lamenta dividere, et hoc ad usum bonum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos non dimidiabant, quia, ut dictum est, perversam mentem nec in extremo tempore immutant.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAP. PRIMUM. — *Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philip. i, 23).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 68.) Electi Dei duris molestiæ vinculis in hac vita ligantur, quoniam adhuc corruptionis suæ poena deprimuntur. Esurire quippe, sitire, lassescere, vincula corruptionis sunt, sed cum corruptibili carne exuimur, quasi ab his quibus nunc astringimur molestiæ vinculis relaxamur. Præsentari namque jam Deo cupimus, sed adhuc mortalis corporis obligatione præpedimur. Jure ergo vineti dici debemus, quoniam adhuc inaccessum nostri desiderii ad Dominum liberum non habemus. Unde bene Paulus æterna desiderans, sed tamen adhuc corruptionis suæ sarcinam portans, vinculus clamat: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo.* Dissolvi enim non quæreret, nisi se procul dubio vinculum videret. Hæc vero vincula, quia certissime rumpenda in resurrectione conspexerat, jam quasi rupta, Propheta gaudebat, cum diceret: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. cxv, 7).*

CAP. II. — *Superiores sibi invicem arbitantes (Philip. ii, 3).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 43; homil. 10, in Ezech., num. 32.) Hoc esse proprium specimen solet

electorum, quod de se semper sentiunt infra quam sunt. Hinc Salomon ad sapientiam parvulos vocat, dicens: *Si quis est parvulus, veniat ad eam (Prov. ix, 4).* Qui enim necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc magister gentium dicit: *Facti sumus parvuli in medio vestrum (I Thess. ii, 7).* Hinc discipulos admonens, ait: *Superiores sibi invicem arbitantes.* Nam quia unusquisque iniquus inferiorem se omnem quem cogitat putat, e diverso justus studet ut superiorem quilibet proximum attendat. Ac ne, dum se alii humiliat, iret alter in elationem, bene utramque partem admonet, dicens: *Superiores sibi invicem arbitantes, ut in cogitationibus cordis, et ego illum mihi præferam, et vicissim ille me sibi, ut cum ab utraque parte cor inferius premitur, nullus ex impenso honore sublevetur.* Evenire autem electis solet ut cum multarum gratia virtutum pollescent, unum eos vel tenuissimum vitium valde fatigans pulset, quatenus dum ex quadam parte infirmari se considerant, de virtutibus his in quibus prævalent se minime extollant, dumque de infirmitate trepitant, hoc quoque ubi fortes sunt humiliter servant. Præterea non omnes virtutes uni dantur, ne in superbiam elatus cadat; sed huic datur quod tibi non datur, et tibi datur quod illi denegatur, ut dum iste considerat

bonum quod habes et ipse non habet, te sibi in cogitatione præferat. Et rursus, dum tu habere illum conspicias quod ipse non habes, te illi in cogitatione tua postponas, et fiat quod prædictum est: *Superiores sibi invicem arbitantes*. Mira quippe dispensatione omnipotens Deus sic in electis suis sua dona disponit, ut et isti det quod illi denegat, et alteri majus quod alteri minus tribuat; quatenus dum vel iste conspicit illum habere quod ipse non habet, vel ille hunc majus accepisse considerat, quod sibi minus adesse pensat, dona Dei alter in altero, id est, vicissim omnes admirentur; et ex hac admiratione alter alteri humilietur, et quem videt habere quod non habet eum divino sibi iudicio prælatum putet.

CAP. III. — *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* (Philip. II, 6).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num 1; homil. 25, in Evang., num. 6.) Dominus noster Jesus in eo quod virtus et Dei sapientia est, de Patre ante tempora natus est; vel potius quia nec coepit, nec desinit nasci, dicamus verius, semper natus. Non autem possumus dicere, semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero ut æternus valeat designari, et perfectus, semper dicamus, et natus. Natus ad perfectionem pertinet et semper ad æternitatem: ut quocunque modo illa essentia sine tempore, et temporali valeat designari sermone, quamvis hoc ipso quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deviamus, quia quod factum non est perfectum dici non potest. Et tamen infirmitatis nostræ verbis condemnans Dominus ait: *Estote perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est* (Matth. v, 48). Dominus noster Jesus Christus natus ex Patre sine tempore, ex matre nasci dignatus est in tempore. Quem firmiter et veraciter debemus credere Dei Filium esse Patri coeternum et coæqualem æternitate substantiæ. Sed fortasse tacita quæstione pulsatur aliquis, quomodo Filius Patri possit esse æqualis. Qua in re humana natura quod admirando non valet comprehendere, restat ut hoc sibi esse credibile ex alia sciat admiratione: habet enim quod ad hæc sibi respondeat sub brevitate. Constat namque quoniam ipse creavit matrem, in cujus utero virgineo crearetur ex humanitate. Quid ergo mirum, si æqualis est Patri qui prior est matre? Paulo quoque attestante, didicimus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. I, 24). Qui ergo Filium minorem putat, Patri specialiter derogat, cuius sapientiam e se ei inæqualem fatetur. Quis etenim homo potens ferret æquanimitè, si quis ei diceret: Magnus quidem es, sed tamen sapientia tua te minor est? Ipse quoque Dominus dicit: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Et rursus ait: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28). De quo etiam scriptum est: *Quia subditus erat parentibus suis* (Luc. II, 51). Non ergo mirum si ex humanitate sua minorem se Patre asserit in cælo, ex qua subjectus erat etiam parentibus in terra. In corde igitur Pauli Jesus Patri per fidem æqualis erat, qui ideam dicebat: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*.

CAP. IV. — *Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* (Philip. II, 6).

(In exposit. B. Job, lib. II, num. 42.) Venit i ter homines Mediator Dei et hominum, homo Christus. Jesus, ad præbendum hominibus exemplum vitæ: cui similis in terra non est, quia omnis homo tantummodo est homo, ipse autem Deus et homo; et quamvis adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficiat, nequaquam tamen ut Deus naturaliter esset, accepit. Deo itaque formam servi accipiente, nec majestati injuriam intulit humilitas assumpta carnis, quia et ut servanda susciperet, nec tamen habita permutaret, nec divina humanitate minuit, nec humana divinitate consumpsit, quia sicut per Paulum dicitur: *Qui cum in forma Dei esset,*

A non rapinam arbitratus est e se se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Ei semetipsum exinanivisse est ab invisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse, ut servi forma tegetet hoc quod incircumscripse omnia ex divinitate penetraret.

CAP. V. — *Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus* (Philip. III, 5).

(In exposit. B. Job, lib. VIII, num. 44.) Sancti viri certissime sciunt quia requiem in hac vita nequaquam habere possunt, et idcirco sibi suspendium inferunt, quia nimirum desideria terrena deserentes, animum ad alta tollunt. Omne quippe quod suspenditur, procul dubio ab imis elevatur. Suspendium igitur electi Dei mortem fortitudini suæ carnis inferunt, et amore supernæ patriæ in virtutum studiis accincti, hoc quod fortes prius in mundo fuerant vinculo humilitatis insequuntur. Intueri libet quomodo animam suam Paulus suspenderit, qui dicebat: *Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus* (Galat. II, 20). Et rursus: *Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse* (Philip. I, 23). Et: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Ibid.). Qui gesta terrenæ fortitudinis ad memoriam revocans numerabat, dicens: *Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei*. Sed suspendium animi qui has in se fortitudines infliccit protinus asserit qui subiungit: *Sed quæ mihi fuerint lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenda*. Quas adhuc fortitudines in semetipso insinuat vehementius extinctas, cum subdit: *Propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora*. Mortuus vero fortitudinibus, quam exanimis pendeat, ostendit qui illico subiungit, dicens: *Ut Christum lucrifaciam, et inveniar in illo non habens eam justitiam, quæ ex lege est; sed eam quæ ex fide est Jesu Christi* (Philip. III, 9). Ecce collatis ejus testimoniis Paulum ad alta suspensum mundo mortuum testati sumus, quia dum mentis intentionem ad alta sublevavit, omnem in se fortitudinem exterioris vitæ necavit.

CAP. VI. — *Ego me non arbitror apprehendisse* (Philip. III, 13).

(In exposit. B. Job, I, xxii, n. 11, 12, 13.) Sunt nonnulli qui cum aliqua bona faciunt, iniquitatum suarum protinus obliviscuntur, et cordis oculum in consideratione bonorum operum quæ exhibent figunt, atque eo se jam sanctos existimant, quo inter bona quæ agunt malorum suorum in quibus fortassis adhuc implicati sunt memoriam declinant. Qui scilicet si distractionem Judicis viganter attenderent, plus de malis suis metuerent quam de bonis imperfectis exultarent; plus inspicerent quod de illis quæ adhuc eis agenda sunt debitorum tenentur, quam quod operantes quedam jam debiti partem solvant. Neque enim absolutus est debitor qui multa reddit; sed qui omnia; nec ad bravium victoriæ pervenit qui in magna parte spectaculi velociter currit, si juxta metas veniens in hoc quod reliquum esse deficit. Amplius igitur debemus inspicere quæ bona necdum fecimus quam ea quæ jam nos fecisse gaudemus. Plerumque enim hoc vitio tentantur etiam electi: plerumque eorum cordi suggeritur ut bona quæ fecerint ad animum revocent, et jam lætitia securitatis exsultent. Sed si veri electi sunt, ab eo in quo sibi placent mentis oculos divertunt: omnem in se de peccatis bonis lætitiæ deprimentur, et de his quæ se minus æstimant, et pene soli bona sua non vident quæ in se videnda omnibus ad exemplum præbent. Hinc est quod Paulus dum expleta in se bona postponeret, et sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dixit: *Fratres, ego me non arbitror apprehendisse*. Hinc est quod ut posset se de bonis quæ agebat humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere, dicens: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus* (I Tim. I, 13). Qui etsi aliquando dixit: *Bonum certamen certavi, cursum con-*

summavi, fidem servavi (II Tim. iv, 7), intuendum A
 summo opere est quoniam illud eo tempore intulit quo
 jam ex corpore discessurum se esse cognovit. Ibi
 quippe præmisit, dicens: *Ego enim jam delibor, et
 tempus resolutionis meæ instat (Ibid., v. 6)*. Tunc
 igitur ad memoriam perfectionem reduxit operis,
 cum jam prævidit ad largitatis spatium minime sub-
 deesse tempus operationis. Sicut enim dum vivimus,
 debemus bona nostra a memoria repellere ne extol-
 lant, ita appropinquante exitu, plerumque ea ad me-
 moriam juste revocamus, ut videlicet fiduciam præ-
 bebant et desperatum timorem premant. Qui etsi Co-
 rinthiis enumerando bona sua narravit, illos confir-
 mare non se ostendere studuit. Nam quia eadem bona
 non in se, sed in Domino attenderet, patefacta tribu-
 latione propriæ tentationis edocuit, qua expresse
 subjunxit: *Propter quod placeo mihi in infirmitati-
 bus meis (II Cor. xii, 10)*. Ut ergo discipulos instrue-
 ret, de se summa referebat; ut vero se custodiret in
 humilitate, considerationis oculum non in virtutibus
 suis, sed in infirmitatibus fixerat. Habent itaque
 sancti viri proprium, ut bona quidem quæ agunt
 videant, et tamen cum peregerint, ab eorum memo-
 ria oculos avertant.

CAP. VII.—*Quæ retro oblitus, in ea quæ sunt ante,
 extendo me (Philip. iii, 13)*.

(Lib. I, in Ezech., homil. III, num. 17.) Electi Dei
 ad ea quæ reliquerunt nullo jam appetitu respiciunt,
 sed in æternis quæ appetunt suæ mentis contempla-
 tionem semper intendunt. Unde et magnus ille prædi-
 cator dicebat quod usque ad terrii cæli secreta vola-
 verat. *Unum vero quæ retro oblitus, in ea quæ sunt
 ante, extendens me, sequor ad palmam supernæ voca-
 tionis*. Ante nos enim æterna sunt, post nos tempo-
 ralia: quoniam et illa pergentes invenimus, et ista
 recedentes quasi post dorsum relinquimus. Paulus
 igitur in anteriora extensus, eorum quæ retro sunt
 oblitus fuerat, quia temporalia despiciens sola quæ
 sunt æterna requirebat.

CAP. VIII.—*Scio humiliari, et scio abundare (Philip.
 iv, 12)*.

(Lib. II, in Ezech., homil. 7, num. 13, 16, 17, 18, 19,
 20.) Omnes qui ad cœlestem patriam tendimus, ex
 dextro et sinistro latere fortitudinem habere debe-
 mus: a dextro quidem, ne prospera nos extollant, a
 sinistro vero, ne nos adversa dejiciant. In utraque
 parte fortis Paulus erat, cum diceret: *Per arma ju-
 stitiæ a dextris et a sinistris: per gloriam et ignobili-
 tatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores
 et veraces (II Cor. vi, 7)*. Non hunc adversa frange-
 bant, non in mentis tumore prospera sublecebant,
 fortis in adversitate, et humilis permanebat in prosperi-
 tate. Adesse igitur semper nobis mentibus debet
 et in adversis fiducia, et in prosperis timor: ne aut
 adversa in desperationem pertrahant, aut prospera
 animum in sui fiduciam extollant. Hinc est quod idem
 prædicator egregius dicebat: *Scio et humiliari, scio
 et abundare. Ubique et in omnibus insitutus sum, et
 satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati:
 omnia possum in eo qui me confortat*. Nunquidnam,
 fratres, ars est aliqua humiliari et abundare, et sati-
 tari et esurire, abundare et penuriam pati, ut pro
 magno se scire ista tantus prædicator insinuet?
 Cordis omnino et mira disciplinæ scientia, quæ nobis
 toto cordis est adnisi discenda. Quem enim penuria
 sua non frangit, a gratiarum actione non retrahit, in
 rerum temporalium desiderium non accendit, scit
 humiliari. Hoc enim loco dicit Apostolus humiliari,
 penuriam pati, nam statim e contrario subjunxit:
Scio et abundare. Qui enim rebus acceptis non ex-
 tollitur, qui eas ad usum vanæ gloriæ non intorquet,
 qui solus non possidet quod accepit, sed hoc cum
 indigentibus misericorditer dividit, scit abundare.
 Qui acceptis alimentis non ad ingurgitationem ventris
 utitur, sed ad reparationem virtutis, nec plus carni
 tribuit quam necessitas petit, scit satiari. Qui alimen-
 torum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro

necessitatibus victus agit aliquid unde anima peccati
 laqueum incurrat, scit esurire. Quem ergo nec in
 abundantia superbia elevat, nec in necessitate cupi-
 ditas irritat, novit abundare, novit penuriam pati.
 Qui cum statim subdidit: *Omnia possum*, ne elatio-
 nis esse verba crederemus, adjunxit: *in eo qui me
 confortat*. Ecce in altum ramus prodiit, sed quoniam
 in radice stetit, in viriditate permansit. In altum
 enim surgens aresceret, si se a radice divisisset: si-
 bi enim nihil tribuit, qui omnia se posse, non in se,
 sed in eo qui se confortat, fatetur. Hinc et inde ergo
 prædicator egregius fortis existit quem nec abun-
 dantia in superbiam, nec inopia ad avaritiam per-
 trahit. Discamus itaque, fratres, non solum in pro-
 peris, sed in adversis quoque gratias agere. Pater
 enim nobis ex pietate sua factus est Conditor noster,
 nos quoque filios adoptivos ad hæreditatem regni
 cœlestis nutrit, et non solum donis reficit, sed etiam
 flagellis erudit. Discamus igitur abundare, ut cuncta
 B quæ ab eo accipimus cum indigentibus partiamur,
 ut mentem abundantia non elevet, ne fortasse
 gaudeat, quoniam hoc adest sibi quod deest alteri,
 et non iam communi bono sed proprio læte-
 tur. Ideo enim aliquid omnes, et ultra quam neces-
 se est, concupiscunt habere, ut habendo superbiant,
 quia hoc alius non habet, in cogitationibus se ex-
 tollant. Quisquis itaque talis est, adhuc ad por-
 tandam abundantiam doctus non est. Sepe vero quod
 avaritia ex appetitu suggerit, necessitatem putat:
 et cum minima sufficiant, dolet majora deesse; atque
 incautus animus quamdam quasi necessitatem patitur
 quam parit. Et cum nimia sunt quæ desiderat, suam
 aliquo modo sibi avaritiam excusat. Abundantia ita-
 que superbiæ vicina est; quam si quando etiam cu-
 piditas intercipit, hanc, ut ita dixerim, quasi pere-
 grina captivitas invasit. Si igitur abundantiam artem
 scire volumus, necesse est ut non solum ea quæ vi-
 cina sunt, sed etiam ea quæ de longinquo veniunt,
 vitia fugiamus. Discamus penuriam pati, ne ea quæ
 non habemus habere etiam cum culpa requiramus,
 ne felices putemus quos rebus onustos cernimus.
 Nimia valde sunt ea quæ sibi quasi in sumptus vite
 præsentis præparant: multa portant, sed in brevi via
 magna nobis est in hoc itinere paupertas socia, quæ
 animam non angustat, cum deest terrena substantia,
 de qua cum æterno Iudice rationes ponamus. Libe-
 rius ad patriam tendimus, quia quasi in via pondere
 careamus. Discamus satiari in sumendis alimentis
 corporis, ne gula magis quam necessitati serviamus;
 plus enim sæpe concupiscentia quam necessitas pe-
 tit, et sepe dum carnis inopiæ satisfacere curamus,
 voluptas subrept, modum refectionis excedit. Unde
 fit ut culpa transeat ad culpam, quia plerumque et
 alia carni tentatio nascitur, dum carni immoderatus
 in refectione servitur. Ex peccato enim primi homi-
 nis infirmante natura cum nostris in hoc mundo
 tentationibus nascitur. Hoc carni nobis aliquando
 D adjutrix est in bono opere, aliquando vero seductrix
 est in malo. Si ei igitur plus quam debemus tribui-
 mus, hostem nutritur; et si necessitati ejus quæ de-
 bemus non reddimus, civem necamus. Satianda ita-
 que est caro, sed ad hoc usque ut in bono opere
 famulari sufficiat. Ars itaque magna est satiari, ne
 unusquisque per satietatem carnis ad iniquitatem
 prorumpat turpitudinis. Discamus esurire, ut nobis
 propter abundantiam sequentem nostra hic inopia
 placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat,
 ne menti peccatum ipsa indigentia suggerat: et dum
 caro fame afficitur, ad cupiditatem animus irriteretur,
 et quærat cum culpa providere unde carni valeat in
 necessitate satisfacere, ne cor in indignationem pro-
 siliat, et linguam in murmurationis avaritudinem
 accendat. Qui igitur in suæ carnis inopia se hinc inde
 circumspicit, et a peccati laqueo custodit, novit esurire.
 Nos itaque, fratres charissimi, iram atque ava-
 ritiam in adversitate fugiamus, elationem et immo-
 derata gaudia in prosperitate declinemus, atque for-

titudinem hinc et inde teneamus. Libet adhuc alterum A civem cœlestis patriæ ad mentem reducere, et qualiter utrobique fortis fuerit demonstrare. Beatus etenim Job, cum esset virus Orientalibus ditior, et ei prospera cuncta suppetere, filiis polleret, familia cresceret, greges exuberarent, in tanto Dei omnipotentis timore persistit, ut inter custodiam disciplinæ, inter acta justitiæ, inter multa humilitatis obsequia, misericordiæ operibus intentus, sacrificiis offerendis deditus, holocaustum Domino pro singulis filiis immolaret, ne quis eorum saltem in corde peccasset. Penes ergo quanta erat custodia boni operis, qui in filiis suis expiabat sacrificiis culpas cordis. Sed quam justus esset, in prosperitate innotuerat: valde autem ignotum erat si perseverare justus et inter flagella potuisset. Tangendus ergo erat verberare vir ille sanctus in prosperis, ut interrogaretur adversis, et qui notus erat Domino omnipotenti, notus per flagella fieret nobis et sibi metipsi. Disponente itaque Domino, consumpti sunt greges, interfecti custodes, eversa domus, extincti filii, percussa caro a planta pedis usque ad verticem. Remansit uxor incolumis, quæ verborum jaculis vulnera auget: sed hanc vir sanctus in tentatione, sanus in vulnere, prudenter docet, eique respondet, dicens: *Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus (Job 11, 10)?* Amici quoque ad consolandum veniunt, ad contumelias prorumpunt, et in dolore vulnere addunt adhuc vulnera verborum: immisericordem dicunt, raptorem nominant, violentum denuntiant, oppressorem pauperum fatentur. Quid igitur miles Dei faceret inter dolentia vulnera, et anara verba depressus? Ecce flagella Dei et verba hominum simul afflicti animum ad desperationem premunt; sed plenus virtute spiritus, carnis vulneribus jacens, mentis robore stans, contra desperationis impulsus rediit ad memoriam bona quæ egerat. Quia misericors fuerat, dicit: *Oculus sui cæco, et pes claudo (Job 29, 15)*. Et rursum: *Pater eram pauperum (Vers. 16)*. Quia et disciplinæ custos, et benignus fuerit, dicit: *Cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen merentium consolator (Vers. 25)*. Quia humilis fuerat, dicit: *Si contempsi subire iudicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adversum me (Job 33, 13)*. Quia hospitalis fuerat, fatetur: *Si desepi prætereuntem, eo quod non haberit indumentum (Vers. 19)*. Quia largus in donis fuit, dicit: *Si non benedixerunt mihi latera ejus, et de vellibus ovium mearum calefactus est (Vers. 20)*. Quia violentus non fuerat, testatur, dicens: *Si levavi super pupillum manum meam, cum me videret in porta superiorem (Vers. 21)*. Quia de in micri periculo nunquam exsultaverit, dicit: *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat (Vers. 29)*. Quia patiens fuerit, et etiam suorum malitiam æquanimiter pertulerit, dicit: *Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus, ut saturem (Vers. 31)*. Quid est ergo quod vir sanctus tot suas virtutes inter flagella enumerat? Quid est quod ore suo opera quæ fecerat, laudat, nisi quia inter vulnera et verba quæ hunc ad desperationem trahere poterant ad spem animum reformat? Et qui in prosperitate humilis fuit, revocatis bonis suis ad memoriam, infractus in adversitate permansit. Cujus enim animum inter tot flagella illa verba ad desperationem non impellerent, nisi sibi ad memoriam bona quæ egerat revocasset? Vidit igitur sanctus mentem suam, auditis tot malis, ad desperat onem concuti, et mirabiliter studuit in spe certa ex bonis suis actibus

solidari. Sic impletur quod scriptum est: *In die bonorum ne immemor sis malorum: et die malorum, ne immemor sis bonorum (Eccle. xi, 27)*. Si enim, cum in bonis sumus, malorum reminiscimur quæ aut passi sumus aut adhuc pati possumus, accepta bona mentem non elevant, quoniam eorum gaudia timor memoriæ malorum premit, et si cum mala habemus, bonorum reminiscimur quæ aut jam accepimus, aut adhuc nos accipere posse speramus, malorum pondus animum in desperationem non deprimit, quia hunc ad spem memoria bonorum levat. Sic itaque, fratres charissimi, et per præcepta Domini et per sanctorum exempla gradiamur, ut nec nos prosperitas elevet, nec adversitas frangat, et nos in prosperis et in adversis fortitudinem habere monstremus.

CAP. IX. — *Nostra conversatio in cœlis est (Philip. iii, 20)*.

(In exposit. B. Job, lib. viii, num. 74.) Sicut domus exterioris conversationis est ædificium quod inhabitat corpus, ita domus cogitationis est res quælibet quam per dilectionem inhabitat animus. Omne inquit quod diligimus, quasi in hoc quiescentes inhabitamus. Unde Paulus, quia in supernis cor fixerat, in terra quidem positus, sed tamen a terra extraneus, dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est*.

CAP. X. — *Unde etiam expectamus Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (Philip. iii, 50)*.

(Lib. i, in Ezech., homil. 2, num. 21.) Post resurrectionem erit similitudo Domini nostri Jesu Christi in cordibus nostris, et similitudinem illius etiam corpora nostra percipient in configuratione. Erunt enim tunc electorum corpora claritati dominici corporis configurata. Quæ etsi æqualitatem gloriæ ejus non habent per naturam, similitudinem tamen configurationis habebunt per gratiam.

CAP. XI. — *Non quæro datum, sed quæro fructum (Philip. iv, 17)*.

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 22.) Sanctus prædicatoribus debita ab audientibus stipendia debent conferri, et quos fatigat inunctus labor prædicationis exhibita a discipulis pinxedo boni foveat operis: non quod prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent, id est ut prædicare subsistant. Non intentionem sumendi victus transeat actio prædicationis, sed ut ad utilitatem prædicationis deserviant ministeria sustentationis. Unde ergo a bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis ab eis victus accipitur: et quoties prædicantibus necessaria conferuntur ab audientibus, non solent de rerum munere, sed de conferentium gaudere mercede. Unde per Paulum dicitur: *Non quæro datum, sed quæro fructum*. Datum quippe est res ipsa quæ impenditur, fructus vero dati est si benigna mente futuræ studio mercedis aliquid impendatur. Ergo datum accipimus in re, fructum in corde. Et quia discipulorum suorum Apostolus mercede potius quam munere pascebatur, nequaquam datum, sed fructum se quærere fatebatur. Unde et subdidit protinus, dicens: *Habeo autem omnia, et abundo (Philip. iv, 18)*. Prædicatores igitur sancti ipsa prædicatione fatigati, auditorum suorum bonis operibus debent foveri, sicut ille faciebat qui audiebat: *Viscera sanctorum requieverunt per te, frater (Philem. vii)*; hic opere bono lotus fuerat qui in catena religatus dicebat: *Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, qui sæpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit (1 Tim. ii, 16)*.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM R. PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSIS.

CAPUT PRIMUM. — *Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt (Coloss. 1, 16)*. (Mixtum ex hom. 14, in Evang., n. 7 seq., ac lib. i in Ezech., hom. 8, n. 20.) Dominationes, principatus, ac potestates jam ad Ephesios loquens Paulus

apostolus descriperat, sed ea quoque Colossensibus dicturus præmisit thronos. Illæ ergo virtutes angelicæ throni vocatæ sunt quæ ipsos quoque angelos dignitate loci superioris excedunt. Nam cum angeli nuntii dicantur, et angeli sæpe ad annuntianda quædam hominibus veniant, throni missi ad ministe-

rium nuntii nusquam leguntur, quoniam eis longe sublimius. Creator omnium præsidet. Unde Paulus apostolus ordines agminum quos ad tertium cælum raptus viderat, describens, ait: *Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates*. Thronos igitur ante eos angelorum ordines dixit, quibus illos prælatos esse cognovit. Throni itaque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum iudicium semper omnipotens Deus præsidet. Quia enim thronos eloquio Latino sedes dicimus, throni Dei dicti sunt ii qui tanta divinitatis gratia replentur, ut in eis Dominus sedeat et per eos sua iudicia decernat. Unde et per Psalmistam dicitur: *Sedes super thronum, qui iudicas æquitatem* (Psal. ix, 5). Plerumque autem ipsi beatorum spirituum ordines vicinorum sibi ordinum vocabula sortiuntur. Thronos enim, scilicet sedes Dei, specialem beatorum spirituum ordinem diximus, et tamen per Psalmistam dicitur: *Qui sedes super cherubim, appare* (Psal. lxx, 2): quia videlicet dum in ipsis distinctionibus agminum cherubim thronis superjunguntur, sedere etiam super cherubim Dominus ex vicini agminis æqualitate perhibetur. Sciendum est autem quod sunt nonnulli homines qui dum sibimetipsis vigilantia cura dominantur, dum intentione sollicita se discutiunt, divino timori semper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt ut iudicare recte et alios possint. Quorum profecto mentibus dum divina contemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidens, aliorum facta examinat, et cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid igitur isti nisi throni sui Conditoris sunt, vel quo nisi ad supernarum sedium numeros ascribuntur, per quos dum sancta Ecclesia regitur, plerumque de quibusdam suis infirmis actibus etiam electi iudicantur?

CAP. II. — *Ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratur* (Coloss. ii, 19).

(Lib. i, in Ezech., homil. 6, n. 8.) Redemptor humani generis in membris suis que nos sumus quotidie percussioibus proficit, quia dum nos tundimur et afficimur, ut ejus corpus esse mereamur, ipse proficit. De cuius corpore scriptum est: *Ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei*. Corpus qui pro illius nos omnes sumus, per nexus autem et conjunctiones corpus ligatur, quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachiis manus, digiti manibus sunt conjuncti, ac membra cæteris membris inhærent, corpus omne perficitur. Sicut sancti apostoli, quia Redemptori nostro propinqui steterunt, quasi capiti pectus inhæsit. Quos quia martyres secuti sunt, quasi conjuncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum pastores et doctores subijuncti sunt, per opera bona manus brachiis inhæserunt. Hoc autem omne corpus Redemptoris nostri quotidie per nexus et conjunctiones subministratur in celo, quia cum ad eum ille electæ animæ ducentur, ei sua membra colligantur. De quo bene dicitur: *Subministratum et constructum crescit in augmentum Dei* (Ibid.); quia Deus omnipotens Redemptor noster, qui in se quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Unde rursum scriptum est: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* (Ephes. iv, 15).

CAP. III. — *Nam etsi corpore absens sum* (Coloss. ii, 5).

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 31.) Prædicatores sancti, dum in Ecclesiæ sinum recipere populos ambiunt, ardore magno succenssi, nunc ad hos nunc ad illas colligendos desiderium mittunt: et pro aduandis animabus in modos, in numeros, ac partes diversas esurienti mente discurrunt. Est autem quedam vagatio ipsa cogitationis æstuatio. Paulus ergo prædicatur egregius, quam valida charitate flagrat, tam nimia ex locis ad loca se vagatione permutat. Transire ad alia ex aliis appetit, quoniam ipsa eum quæ implet charitas impellit; longe namque a Roma-

nis positus scribit, dicens: *Memoriam vestri facio semper in orationibus meis, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos: desidero enim videre vos* (Rom. i, 9, 10). Retentus Ephesi, Corinthiis scribit: *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos* (II Cor. xii, 14). Rursum Ephesi commorans, Galatis loquitur, dicens: *Vellem modo esse apud vos, et mutare vocem meam* (Galat. iv, 20). Roma quoque custodia carceris clausus, quia ire per semetipsum ad Philippenses non permittitur, transmittere se discipulum pollicetur, dicens: *Spero in Domino Jesu, Timotheum cito me mittere ad vos, ut et ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt* (Philip. ii, 19). Constrictus etiam vinculis, atque Ephesi retentus, Colossensibus scribit: *Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum* (Coloss. ii, 5). Ecce quomodo sancto desiderio quasi vagatur, hic corpore tenetur, illic spiritu ducitur, et paterni amoris affectum istis exhibet presentibus, et illis ostendit absentibus. Coram positus impendit opera, audientibus exprimit vota, efficaciter præsens eis cum quibus erat, nec tamen illis absens cum quibus non erat. Cujus vagationem melius agnosceamus, si ejus adhuc ad Corinthios verba pensamus, ait enim: *Veniam ad vos, cum Macedoniam pertransiero. Nam Macedoniam pertransibo: apud vos autem forsitan manebo, aut etiam hiemabo* (I Cor. xvi, 5). Perpendamus, quæ sit ista vagatio. Ecce alio interim manet, alio se iturum perhibet, atque alio deflexurum promittit. Quod est quod tam anxie per tot loca patitur, nisi quod circa omnes una charitate constringitur? Charitas enim quæ divisa unire consuevit, unum cor Pauli dividi per multa compellit. Quod tamen tanto arctius in Deo colligit, quanto latus per sancta desideria spargit. Prædicando igitur Paulus vult simul omnia dicere, amando vult simul omnes videre, quoniam et in carne permanendo vult omnibus vivere, et de carne transeundo per sacrificium fidei vult omnibus prodesse.

CAP. IV. — *Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstatione, et humilitate, etc.* (Coloss. ii, 23).

(Regul. pastor. part. iii, cap. 19.) Nisi cogitationes abstinentium nonnunquam superbie culpa transigaret, Paulus minime dixisset: *Qui non manducal, manducantem non iudicat* (Rom. xiv, 5). Qui rursus ad alios loquens, dum de abstinentie virtute gloriantium præcepta perstringeret, adjunxit: *Quæ sunt rationem quidem, habentia sapientiæ in superstatione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis*. Qua in re notandum est quod in disputatione sua prædicator egregius superstationi speciem humilitatis iungit, quia dum plusquam necesse est caro per abstinentiam atteritur, humilitas foris ostenditur, sed de hac ipsa humilitate graviter interius superbitur. Et nisi mens aliquando ex abstinentie virtute tumesceret, nequaquam hanc velut inter magna merita Pharisæus arrogans studiose numeraret, dicens: *Jejuno bis in sabbato* (Luc. xviii, 12).

D CAP. V. — *Super omnia charitatem habentes* (Coloss. iii, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 46.) Facile omne virtutum bonum tentatione cordis irruente destruitur, nisi ab intimis fixa charitate solidetur. Unde et Paulus in suis prædicationibus, dum quasdam virtutes tentationibus opponeret, illico eisdem virtutibus quasi quoddam robur charitatem adjunxit, dicens: *Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis*. Perfectionis enim vinculum charitas dicitur, quia omne bonum quod agitur, nimirum per illam non pereat ligatur. A tentatore namque citius quodlibet opus evellitur, si solum a vinculo charitatis invenitur. Si vero mens Dei ac proximis dilectione constringitur, cum tentationum motus ei quælibet injusta suggererint, obicem se illis ipsa dilectio opponit, et præve suasionis undas, virtutis ostiis, ac veste intimi amoris frangit, et per

inspiratæ charitatis fortitudinem nascentium impetus A
vitiatorum reprimendo compescit.

CAP. VI. — *Mortui estis, et vita vestra abscondita est*
(Coloss. III, 3).

(In exposit. B. Job, lib. VIII, n. 45; lib. V, n. 9.)
Sunt nonnulli justorum qui ad comprehendendum
culmen perfectionis accincti, dum altiora interiori
appetunt, exterius cuncta derelinquunt, qui se rebus
habitis nudant, gloria honoris expoliant, qui inter-
norum desiderio se per assiduitatem amici mœroris
afficiunt, habere de exterioribus consolationem no-
lunt, qui gaudiis internis dum mente appropiant, vi-
tam in se funditus corporeæ delectationis necant,
qui semetipsos a tumultu curarum inutilium sacri
verbi gladio mortificare non desinunt, et se intus

ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Talibus
namque per Paulum dicitur: *Mortui enim estis, et vita
vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Perfecte
namque mundo mori non possumus, nisi intra mentis
nostræ invisibilia a visibilibus abscondamur. Sicut
autem sepulcrum locus est quo absconditur corpus,
ita divina contemplatio quoddam sepulcrum est
mentis quo absconditur anima. Quasi enim huic
adhuc mundo vivimus, cum mente foris in eum va-
gamur, sed mortui in sepulcro abscondimur, cum
mortificati exterius in secreto contemplationis in-
ternæ celamur. Hinc est ergo quod Paulus per con-
templationem mortuos et quasi in sepulcro abscon-
ditos discipulos viderat, quibus dicebat: *Mortui enim
estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.*

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES.

CAPUT PRIMUM. — *Neque aliquando fuimus in adula-* B
tione sermonis (I Thess. II, 5).

(In exposit. B. Job, lib. XIX, num. 36.) Quoniam
scriptum est: *Neque accendunt lucernam, et ponunt
eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omni-*
bus, qui in domo sunt; et: Sic luceat lux vestra coram
hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent
Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. V, 15); ali-
quando sancti viri coram hominibus compelluntur
bona facere, aut eadem hominibus sua facta narrare,
sed ad eum finem omnia referentes ut non ipsi eis-
dem operibus, sed Pater eorum qui in cælis est de-
beat glorificari. Dum enim sancta prædicant, et ipsa
prædicatio eorum fortasse despicitur quorum vita
nescitur. Compelluntur ergo vitam suam discere, ut
auditorum suorum valeant vitam mutare; et facta
sua referunt ut venerationi sint; venerari appetunt
ut reverenter audiantur. Scriptum quippe est: *Cum*
elevarentur animalia de terra, elevabuntur pariter et
rotæ (Ezech. I, 19); quia videlicet cum auditorum
mentes prædicantium vitam suscipiunt, necessario
utique etiam vim prædicationis admirantur. Hinc
est ergo quod prædicatores boni et honorem propter
elationem fugiunt, et tamen honorari propter imita-
tionem volunt. Sic nimirum Paulus apostolus disci-
pulis loquens, et honorem fugit, et tamen quantum
esset honorandus ostendit. Nam cum Thessalonicen-
sibus diceret: *Neque enim aliquando fuimus in ser-*
mone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avari-
ritiæ, Deus testis est; securus adunxit: Neque requi-
rentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab
aliis, cum possemus oneri esse vobis, ut Christi apo-
stoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum.

CAP. II. — *Facti sumus parvuli in medio vestrum*
(I Thess. II, 7).

(In exposit. B. Job, lib. XXIII, num. 21; lib. XXIV,
n. 53; lib. XXIII, n. 24; lib. XXIV, n. 54.) Veri doctores
humilitatem, quæ magistra est omnium materque
virtutum, et loquendo dicere et vivendo conantur
ostendere, ut ea apud discipulos Veritatis plus mori-
bus quam sermonibus eloquatur. Unde Paulus loquens
Thessalonicensibus, cum potestatis suæ celsitudinem
repressisset, dicens: *Nec quærentes ab hominibus glori-*
am, neque a vobis, neque ab aliis, cum possemus oneri
esse, ut Christi apostoli (I Thess. II, 6), quasi culmi-
nis proprii apostolatus subiunxit: *Sed facti sumus*
parvuli in medio vestrum. Parvulus in medio eorum
factus fuerat, quia timebat ne si inter discipulos hono-
rem suæ celsitudinis vindicaret, exemplum elationis
ostenderet. Timebat nimirum ne dum sibi potestatem
pastoralis potestatis quæreret, grex subditus per abrup-
ta sequeretur, et ad impietatem sequentes duceret
qui pietatis officium suscepisset. Petrus etiam apo-
stolus cum diceret: *Parati semper ad satisfactionem*
omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est spe
(I Petr. III, 15); in ipsa doctrinæ scientia, docendi
qualitatem asseruit esse servandam, dicens: *Sed cum*
modestia et timore conscientiam habentes bonam. Hoc
autem quod discipulo Tito Paulus ait: *Præcipe hæc,*
et doce cum omni imperio (I Tim. IV, 11; Tit. II, 15);

non dominationem potestatis, sed auctoritatem suadet
vitæ. Cum imperio quippe docetur quod prius agitur
quam dicatur. Nam doctrinæ subtrahit fiduciam,
quando conscientia præpedit linguam. Non igitur ei
potestatem elatæ locutionis, sed bonæ fiduciam in-
suavit actionis. Necesse est ergo ut is qui præest qua
exempla subditis præbeat solerter attendat, et tantis
se sciat vivere quantis præesse, ac vigilanter inspicat
ne in eo quod prælatum est intumescat, iura debite
potestatis immoderatus exigit, ne jus disciplinæ mu-
tetur in rigorem superbiæ, et unde a perversitate
subditos restringere poterat inde magis intuentium
corda pervertat, ne dux impietatis per officium exi-
stat. Dux est enim impius qui per tumorem a tramite
veritatis exorbitat; et dum ipse in præceptis ruit, ad
abrupta sequentes invitat qui per exempla tumoris se
sequentibus viam ostendit erroris.

CAP. III. — *Voluimus venire ad vos, sed impedit nos*
Satanas (I Thess. II, 18).

(In exposit. B. Job, lib. XXVII, num. 55.) Sæpe
prædicatores sancti quosdam exhortari volunt, sed
nequeunt; sæpe declinare quosdam appetunt, sed ta-
men internæ instigationis impulsu exhortari eos in-
stantissime compelluntur. Certe cum vestimenta sua
Paulus excutiens, a Corinthiis discedere vellet, audi-
vit: *Noli timere, sed loquere et ne taceas, propter quod*
ego tecum sum, et nemo apponetur tibi, ut noceat te;
quoniam multus est mihi populus in hac civitate (Act.
XXVIII, 9). Rursus cum ad Thessalonicenses ire volui-
set, et retentus est, dicens: *Voluimus venire ad vos,*
ego quidem Paulus, et semel et iterum, sed impedit
nos Satanæ. Neque enim per semetipsum Satan præ-
pedire vias tanti apostoli potuit, sed occultæ dispen-
sationis usibus dum adversabatur, nesciens deservie-
bat: ut nimirum Paulus, dum ad alios vellet accedere,
nec valeret eis a quibus non poterat recedere aptius
prodesse. Sic ergo prædicatores sancti gubernantis
manu Dei ad ea quæ non appetunt ducuntur, atque
ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinentur.
divinisque nutibus subditi nequeunt explere quod
volunt, et nisi quo voluntas gubernantis eos dixerit
ire nequaquam possunt.

CAP. IV. — *Quæ est enim spes nostra, aut gaudium,*
aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum (I
Thess. II, 19)?

(In exposit. B. Job, lib. XI, num. 22.) Magna est
gloria sacerdotum rectitudinis subditorum. Sicut bene
egregius prædicator discipulis dicit: *Quæ est enim*
spes nostra, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne
vos ante Dominum? Sed cum sacerdotes discipulorum
vitam negligunt, et nullum de profectibus eorum fru-
ctum ante Dominum ferunt, quid aliud quam inglorii
dici possunt? Quia ante districtum Iudicem nimirum
gloriam tunc non inveniunt quam modo in subditorum
suorum moribus prædicationis studio non requirunt.

CAP. V. — *Nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi*
enim scitis quod in hoc positi sumus (I Thess. III).

(In exposit. B. Job, lib. XIII, num. 18; lib. III,
num. 40.) Fideles sanctæ Ecclesiæ hostis antiquus
semper suis ictibus impetit, eosque suis percussioni-

hus affligit. Unde Paulus prædicator egregius, cum percussio-
rum mala toleraret, et sub persecutionibus adversariorum gemeret, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidabat, teneram eorum mentem de suis afflictionibus consolans, et eis scribens, dicebat: *Nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus.* Ac si eis aperte dicat: Nequaquam in hoc tempore vulnera nostra miremini, quoniam si æterna gaudia quærimus, huc ad hoc venimus ut feriamur. Si ad bona æterna tendimus, non mirum si temporalia sufferamus mala: hæc autem bona sollicitè inspexerat, quando illata æquanimitè mala tolerabat, dicens: *Non sunt condignæ passionis huius temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18).* Aliorum ergo casus in propria passione metuebat, ne dum ipsum discipuli pro fide verberibus afflictum agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. O immensæ charitatis viscera! Despicit quod ipse patitur, et curat ne quid prævæ persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera corporis, et in aliis vulnera medetur cordis. Quasi percussus quidam magnus medicus ægrotat, ipse tolerat scissuras vulneris, et alii præfert medicamenta sanitatis. Habent quippe hoc justè proprium, ut in dolore positi tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis alienæ. Sic sciunt foris adversa tolerare, ut intus etiam noverint adversa corrigere.

CAP. VI. — *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus (I Thess. iv, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 54; lib. xii, num. 12.) In Scriptura sacra per somnum aliquando negligentia torpor exprimitur, sicut a beato Paulo dicitur: *Ilora est jam nos de somno surgere.* Et rursus: *Evigilate, justi, et nolite peccare (Rom. xiii, 11).* Aliquando nomine somni vel dormitionis, mors carnis designatur, sicut idem Paulus admonens, dicit: *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus: ut non contristamini, sicut et cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet*

cum eo (I Cor. xv, 34). De morte quippe carnis loquens, non hanc mortem sed somnum vocare maluit, et dormitionem; vehementer enim ab infirmis mentibus nomen mortis pertimescitur, somni vero vocabulum non timetur. Quid est autem quod prædicat egregius mortem Domini mortem vocat, mortem servorum Domini non mortem sed somnum nominat, nisi quia infirma corda audientium respiciens, medicamentum prædicationis suæ mira arte componit; et illum quem jam resurrexisse noverat eis mortuum insinuare non dubitat, eos vero qui necdum resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed dormientes vocat? Non enim verebatur dicere mortuum quem auditores jam resurrexisse cognoverant, et verebatur dicere mortuos quos resurgere vix credebant. Quia vero carne mortuos ad vitam rursus evigilare non dubitat, eos dormientes potius quam mortuos appellat, spem proculdubio resurrectionis insinuans, quia sicut citius homo a somno evigilat, ita concite ad Conditoris nutum a morte corporis surgit.

CAP. VII. — *Dies Domini, sicut sur in nocte, ita veniet (I Thess. v, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 45.) Reprobi dum diu se vivilibilibus immorari credunt, spem invisibilem derelinquunt, cunq̄ mens in presentibus figitur, vita terminatur. Et repente ad improvisa supplicia perveniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut nunquam se contingere, aut tarde crederent. Hinc Paulus ait: *Dies Domini, sicut sur in nocte, ita veniet.* Quia enim ad rapiendam animam propinquans minime conspicitur, furi in nocte comparatur. Unde bene discipulis futura cogitantibus idem Paulus dicit: *Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam sur comprehendat (I Thess. v, 4).* Di enim exitus tanquam tur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non prævidentes eji-
cit. Tanto igitur debet ab omnibus quasi semper veniens metui, quanto non valet a nobis ventura præsciri. Vel etiam per diem Domini dies judicii potest intelligi, qui sic subrepat ut prævideri non valeat quando venit.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM II B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES.

CAPUT PRIMUM. — *Supercrescit fides vestra (II Thess. I, 5).*

(Regul. pastor. part. iii, cap. 8.) Plerumque pusillanimes aptius ad iter bene agendi reducimus, si eorum bene gesta memoramus: et si qua ab eis inordinate gesta sunt, non jam tanquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc ne perpetrari debeant prohibemus, ut illa quæ approbamus illatus favor augeat, et contra ea quæ reprehendimus magis apud pusillanimes exhortatio verecunda convalescat. Unde Paulus, cum Thessalonicenses, in accepta prædicatione perdurantes, quasi de vicino mundi termino quadam cognosceret pusillanimitate turbatos, prius in eis quæ fortia prospicit laudat, et caute monendo postmodum, quæ sunt infirmata, roborat. Ait enim: *Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est: quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum invicem: ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra et fide (II Thess. I, 3).* Qui cum blanda hæc vitæ præconia præmississet, paulo post subdidit, dicens: *Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in idipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini (Ibid., 1).* Egit enim verus doctor, ut prius audiret laudati quod recognoscerent, et postmodum quod exhortati sequerentur, quatenus eorum mentem ne commotio subjuncta concuteret, laus præmissa solidaret; et qui commotos eos vicini huius suspicione cognoverat, non jam redarguebat mo-

tos, sed quasi transacta nesciens, adhuc commoveri prohibebat; ut dum de ipsa levitate motionis prædicatori suo se incognitos crederent, tanto reprehensibiliores fieri quanto et cognosci ab illo formidarent.

CAP. II. — *Sustinetis in exemplum justii judicii Dei (II Thess. I, 4, 5).*

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 22.) Unusquisque debet considerare quæ peccantes postmodum supplicia maneant, si etiam justos tam valida hic flagella castigant. Hinc est enim quod Petrus ait: *Tempus est ut judicium incipiat a domo Dei: et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt (I Petr. iv, 17, 18)?* Hinc Paulus, cum multa in Thessalonicensium laudem dixisset, protinus adjunxit: *Ita ut et ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra et fide, in omnibus persecutionibus et tribulationibus vestris, quas sustinetis in exemplum justii judicii Dei.* Ac si diceret: Dum tot dura toleratis, qui tam recta agitis, quid aliud quam justii judicii Dei exempla datis? Quia ex vestra poena colligendum est quomodo feriat quibus irascitur, si sic vos affligi patitur in quibus latatur. Multo magis quippe percussurus est, quibus justum judicium exhibet, si etiam vos sic cruciat quos pie redarguens fovet.

CAP. III. — *In templo Dei sedebit, ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. II, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 7; lib. xxix, num. 18; lib. xxxii, num. 25.) Terribili ordine dispositionis occultæ, priusquam hostis antiquus in illo damnato homine, videlicet Antichristo, quem assumet, virtutum signa a sancta subtrahentur

Ecclesia. Nam prophetia abscondetur, curationum gratia auferetur, prolixioris abstinentiæ virtus immineatur, doctrine conticescent verba miraculorum tollentur prodigia. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio funditus subtraheret, sed non hæc sicut prioribus temporibus aperte ac multipliciter ostendet. Quod tamen mira dispensatione agetur, ut ex una re divina simul pietas et iustitia compleatur. Dum enim subtractis signorum virtutibus, Ecclesia sancta velut abjector apparet, et bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cælestium, non propter presentia signa venerant, et malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi quæ promittit invisibilia negligunt, dum signis visibilibus non tenentur. Dum igitur humilitas fidelium multitudine et manifestatione signorum quasi destituitur, terribili occulte dispositionis examine inde bonis misericordia largitur unde malis ira justa cumulatur. Ante igitur ex magna parte signa virtutum et miraculorum a fidelibus in sancta Ecclesia subtrahuntur, et tunc contra eos antiquus hostis in illo damnato homine, scilicet Antichristo, per aperta prodigia conspicuus et manifestus ostenditur, ut quo ipse per signa extollitur, eo a fidelibus sine signis robustius laudabilisque vincatur. Quamvis etiam fidelibus in ejus certamine signa non deerunt, sed tanta erunt illius ut nostrorum pauca aut nulla videantur. Quorum nimirum virtus omnibus signis sit potior, cum omne quod ab illo fieri terribiliter conspicitur, per internæ constantiæ calcem premit. Sed malignus hostis tanto contra eos acriore immanitate se exhibebit, quanto se despici etiam clarescentibus miraculis dolebit. Totum igitur se in eorum interitum colliget, cunctosque reprobos in necem fidelium unanimitè et crudeliter accendit. Superba itaque Antichristi celsitudo super reprobas mentes hominum fastu gloriæ secularis erigetur, ita ut homo peccator, et tamen homo despiciens æstimari, Deum se super homines mentiat? Unde Paulus apostolus dicit: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Cujus ut timorem plenius ostenderet, præmisit: *Qui adversatur, et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Deus enim aliquando dici et homo potest, juxta quod et ad Moysen dicitur: *Ecce constitui te deum Pharaonis (Exod. vii, 1).* Deus vero colitur homo non potest. Quia vero Antichristus et super sanctos quosque homines, et super ipsius potentiam divinitatis extollitur, per exactum sibi nomen gloriæ, et hoc quod Deus dicitur, et hoc quod Deus colitur, transire conatur. Notandum vero est in quantum superbiæ foveam cecidit, qui in mensuram ruinæ qua lapsus est non permansit. Diabolus quippe et homo ab statu propriæ conditionis elata mente corruerunt, ut vel ille diceret: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13);* vel iste audiens crederet: *Aparientur oculi vestri, et eritis sicut dii (Gen. iii, 5).* Idcirco ergo uterque cecidit, quia Deo similis esse non per justitiam sed per potentiam concupivit. Sed homo per gratiam liberatus, qui Dei similitudinem appetendo perverse ceciderat, in reatum sui criminis longe Deo se impare esse cognoscens, clamat: *Domine, quis similis tibi (Psal. xxxiv, 10)?* Diabolus vero in lapsus sui criminis juste dimissus, in mensuram ruinæ suæ minime permansit, sed quantum ab omnipotentis gratia diu defuit, et tanto magis reatum criminis cumulavit. Nam qui ideo cecidit quia perverso ordine Deo similis esse voluit, eoque perductus est ut in Antichristum veniens videri Deo similis dedignetur, et eum quem habere non potuit superbus æqualem, damnatus putat inferiorem. Nam cum de illo hoc quod jam præmisimus, dicitur: *Extollens se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (II Thess. ii, 4),* aperte monstratur quoniam appetendo ad eum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit, sed in superbiæ culpa crescendo, jam se supra omne quod Deus dicitur et colitur, extollit. Sed hæc

ejus superbia districti Judicis erit adventu ferienda, sicut scriptum est: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (II Thess. ii, 8).* De hoc perilito homine per Danielelem dicitur: *Contra principem principum consurget, et sine manu conteretur (Dan. viii, 25).* Quod ergo per Danielelem dictum est: *Contra principem principum consurget,* hoc per Paulum dicitur: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Et quod per Danielelem subjungitur: *Sine manu conteretur,* hoc per Paulum exprimitur: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui.* Sine manu scilicet conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum Judicis solo oris spiritu æterna morte ferietur.

CAP. IV. — *Ut reveletur in suo tempore: nam mysterium jam operatur iniquitatis (II Thess. ii, 6, 7).*

(In exposit. B. Job, l. xxix, n. 15, 16.) Sunt nonnulli qui æterna quæ audiunt veraciter credunt, sed tamen juxta prædicationem fidei vivere negligunt, et eidem fidei, quam specie tenus venerant tenent, male vivendo contradicunt. Qui dum plus terrena quam cælestia, plus quæ vident quam quæ audiunt diligunt, pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere videbantur amittunt. Quod illo maxime tempore multiplicius agitur, quando surgente ipso iniquorum capite, in sanctæ Ecclesiæ persecutione ultima, liberis suis viribus ejus fortitudo grassabitur. Ibi tunc uniuscujusque cor ostenditur, ibi quidquid in occultis latebat aperietur. Et qui nunc ore sunt puri, et corde sunt impii, publicata malitia corruent; et fidem, quam specie tenus tenuerant, perdent. Hinc Paulus ait: *Ut reveletur in suo tempore, nam mysterium jam operatur iniquitatis.* Ac si diceret: Tunc Antichristus manifestus videbitur, nam in cordibus iniquorum, id est membrorum suorum, secreta sua jam nunc occultis operatur. Ut enim de apertioribus criminibus taceam, ecce alius fratri in corde suo tactus invidet, et si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cujus alterius membrum est nisi ejus de quo scriptum est: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum (Sap. ii, 24)?* Alius magni meriti se esse æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetipso inferiores credit. Cujus alterius membrum est nisi ejus de quo scriptum est: *Omne sublime videt, et ipse est rex super omnes filios superbiæ (Job. xli, 25)?* Alius potentiam hujus mundi quærit, non quo alius prosit, sed quo non sit subditus alteri. Cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est, qui dixit: *Sedebam in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13, 14)?* Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alteri subesse non possit. Quem diabolus imitari perverse voluit, cum suum dominium quærens, ei subesse recusavit. Imitatur ergo diabolus quisquis idcirco potestatem suam appetit quoniam ei qui sibi præpositus est ordinatione superna subesse fastidit. Sunt namque præterea plurima quæ quosdam in ipsa pace Ecclesiæ constitutos infideles esse renuntiant. Video namque nonnullos ita personam potentis accipere, ut videlicet ab eo requisiti, pro favore ejus non dubitent in causa proximi veritatem negare. Et quis est Veritas nisi ille qui dixit: *Ego sum Via, Veritas et Vita (Joan. xiv, 6)?* Neque enim Joannes Baptista de confessione Christi, sed de justitiæ veritate requisitus occubuit: sed quia Christus est Veritas, ad mortem usque idcirco per Christum, quia pro veritate videlicet pervenit. Ponamus autem oculos quod aliquis percunctatus personam potentis accepit, et ne verbi saltem injuriam pateretur veritatem negavit. Quid ergo iste faceret in dolore pœnarum qui Christum erubuit inter flagella verborum? Ecce et post hæc ante oculos hominum adhuc Christianus est, et tamen si Dominus eum districtè disposuit judicare, jam non est. Video autem et alios

quibus per locum magisterii exhortandi sunt officia arguendique commissa, quia vident aliquod illicitum admitti, et tamen dum quorundam potentium offendere gratiam metuunt, arguere non præsumunt. Quisquis iste est, quid aliud facit, nisi videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit (*Joan. x, 12*)? Fugit, quia tacuit, quoniam, despecta æterna gratia, temporalem gloriam plus amavit. Ecce ante potentis faciem intra sui se latebras silentii abscondit, et sicut publicæ persecutioni, sic occulto locum dedit timori. Qui igitur talis est, si hæc districte judicantur, et si persecutio publica defuit, tamen tacendo Christum negavit. Non ergo desunt vel in pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta. Nemo itaque illa persecutionis extremæ tempora, quasi sola perhorrescat. Apud iniquos namque quotidie res Antichristi agitur, quoniam in eorum cordibus mysterium suum jam nunc occultus operatur. Et si nunc multi specie tenus intra Ecclesiam constituti simulant se esse

quod non sunt, in adventu tamen Judicis prodentur quod sunt. De quibus bene Salomon ait: *Vidi impios sepultos, etiam cum adhuc viverent; in loco sancto erant, et laudantur in civitate quasi justorum operum* (*Eccle. viii, 10*).

CAP. V. — *Nolite ut inimicum illum existimare* (*II Thess. iii, 15*).

(Regul. pastor. part. iii, cap. 22.) Cum temporalis pax in pravorum cordibus ex increpatione nostrâ confunditur, inviolata necesse est ut in nostro corde servetur. Unde discipulos admonet, dicens: *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et non comisceamini cum isto, ut confundatur*. Atque illico adjunxit: *Et nolite ut inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem*. Ac si diceret: Pacem cum eo exteriorem solvite, sed interiorem circa illum medullitus custodite, ut peccantis mentem sic vestra discordia feriat, quatenus pax a vestris cordibus nec abnegata discedat.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM I B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM.

CAPUT PRIMUM. — *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* (*I Tim. i, 13*).

(In exposit. B. Job, l. xviii, n. 62, 63.) Nullus potest dicere ad cognoscendum Deum actionis suæ se mercede prævenisse, vel aliquod digni operis meritum, quo Christum Dei virtutem et Dei sapientiam perciperet, quasi pretium dedisse. Ad hoc namque pretium damus, ut ejus vice rem quam appetimus possidere debeamus. Quid autem nos dedimus ut Sapientiam, quæ Christus est, percipere mereremur? Gratia quippe redempti sumus. Illa namque sola opera male vivendo dedimus, quibus si justa retributio servaretur, non Christus, sed supplicia redderentur. Sed aliud homo per justitiam meruit, aliud per gratiam accepit. Testatur Paulus priusquam mens illius semen gratiæ veritatis acciperet, quibus sentibus premebatur erroris: *Qui prius, inquit, fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate* (*I Tim. i, 13*). Testatur etiam pro qualibus Christus mori dignatus est: *Cum adhuc, inquit, peccatores essemus, secundum tempus Christus pro impiis mortuus est* (*Rom. v, 8*). Qui ergo veniente Christo Dei virtute et Dei Sapientia impii inventi sumus, quid boni operis dedimus quo eum accipere mereremur? Nullum suis meritis esse salvatum Paulus intellexerat, neminem dedisse aliquod boni operis ut ad fidem veniret cognoverat qui dicebat: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei* (*Rom. xi, 35*). Hinc iterum scriptum est: *Gratia salvi facti estis per fidem: et non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur* (*Ephes. ii, 8*). Hinc de semetipso loquitur iterum, dicens: *Gratia Dei sum id quod sum* (*I Cor. xv, 10*). Ex cujus nimirum aspiratione gratiæ quia virtutum opera protinus in corde generantur, ut ex libero quoque arbitrio subsequatur actio, cui post hanc vitam æterna respondeat retributio, illico adjecit: *Et gratia ejus in me vacua non fuit*.

CAP. II. — *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornent se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa* (*II Tim. ii, 9*).

(Homil. 6, in Evang., n. 3.) Nemo existimet in luxu atque studio pretiosarum vestium peccatum deesse, quia si hæc culpa non esset, nullomodo Joannem Baptistam Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si hoc culpa non esset, nequaquam Paulus per epistolam feminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens: *Non in veste pretiosa*. Beatus quoque Petrus apostolus dicit: *Mulieres subditæ sint viris suis: quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus* (*I Petr. iii, 3*). Pensate ergo quæ culpa sit hoc viros appetere, a quo curavit Ecclesiæ pastor et egregius doctor etiam feminas prohibere.

CAP. III. — *Salvabitur autem mulier per filiorum generationem* (*I Tim. ii, 15*).

(In exposit. B. Job, lib. xii, num. 26.) Nomine filiorum in Scriptura sacra aliquando opera designantur, sicut de muliere Paulus dicit: *Quia salva erit per filiorum generationem*. Neque enim mulier quæ, continentiam studens, nequaquam filios generat salva non erit, sed per generationem filiorum salvari dicitur, quia per effectum honorum operum perpetuæ saluti sociatur.

CAP. IV. — *Oportet episcopum esse irreprehensibilem, etc.* (*I Tim. iii*).

(Regul. pastor. part. i, c. 8. In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 19.) Timotheum instruens Paulus de officio episcopatus, ait: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Qui tamen laudans desiderium, in pavorem venit protinus quod laudavit, cum repente subjungit: *Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse*. Cumque virtutum necessaria subsequenter enumerat, quæ sit irreprehensibilitas ipsa manifestat; et favet ergo ex desiderio, et terret ex præcepto. Ac si aperie dicat: Laudo quod quæritis, sed prius discite quid quæritis: ne dum vosmetipsos metri negligitis, tanto fœdior vestra reprehensibilitas pateat, quanto et a cunctis conspici in honoris arce festinatis. Magnus enim regendi artifex favoribus impellit, terroribus retrahit, ut auditores suos et descripto irreprehensibilitatis culmine, restringat a superbia, et officium laudando quod quæritur, componat ad vitam. Ipsum quoque episcopatus officium boni operis expressione definitur, cum dicitur: *Si quis episcopatum desiderat*. Ipse ergo sibi testis est qui episcopatum non appetit, quia non per hunc boni operis ministerium sed honoris gloriam quærit. De hoc eodem episcopatus officio edocet: *Oportet episcopum esse sine crimine*. Hoc autem inter peccatum distat et crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen. Et in hac vita multi sine crimine, nullus vero sine peccatis valet esse. Prædicator itaque sanctus cum virum dignum gratia sacerdotali describeret, nequaquam dixit sine peccato, sed *si quis sine crimine est*. Sine peccato enim nemo valet esse, cum Joannes dicat: *Si dixerimus quid peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (*I Joan. i, 8*).

CAP. V. — *Magnum est pietatis sacramentum* (*I Tim. iii, 16*).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 14.) Scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ, pro eo quod gloriam patriæ cœlestis annuntiant, angelorum nomine solet designare. Hinc Malachias propheta loquitur, dicens: *Labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est* (*Mal. ii, 4*). Hinc Paulus ait: *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum*

est in carne, justificatum est in spiritu; apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Qui igitur dispensationis mysterium, postquam apparuisse angelis dixit, prædicatum esse gentibus subdidit: angelorum profecto nomine prædicatores sanctos, id est veritatis punitios, designavit.

CAP. VI. — *Nemo adolescentiam tuam contemnat*
(I Tim. iv, 12).

(Lib. 1, in Ezech., hom. 2, n. 3, et Regul. pastor. part. III, cap. 25.) Cum prima sunt adolescentiæ, vel juvenutis nostræ tempora, nobis adhuc cessandum est a prædicatione, nec debemus in infirma ætate prædicare, quia sermo doctrinæ non suppetit, nisi in perfecta ætate. Quousque enim infirmi sumus, continere nos intra nosmetipsos debemus, ne dum tenera bona citius ostendimus, amittamus; ad exemplum ergo non sunt ostendenda, nisi quæ sunt firma. Hinc etiam per quemdam Sapientem dicitur: *Adolescens, loquere in tua causa vix: et si bis interrogatus fueris, habeat initium responsio tua* (Ezech. xxxii, 10). Cum vero per Paulum Timotheo discipulo dicitur: *Præcipe et doce, nemo adolescentiam tuam contemnat*, sciendum nobis est quoniam in sacro eloquio aliquando adolescentia juvenutis vocatur. Quod citius ostendimus si Salomonis ad medium verba proferantur, qui ait: *Lætare, juvenis, in adolescentia tua* (Eccle. xi, 9). Si enim unum utraque esse non discerneret, quem monebat in adolescentia juvenem non vocaret. Quos igitur a prædicationis officio vel imperfectione, vel ætas prohibet, et tamen impellit prædicatione, cum arripunt intempestive quod non valent, perdunt etiam quod implere quandoque tempestive potuissent: ante perfectionem alarum, unde ire cupiunt in alta inde merguntur in ima.

CAP. VII. — *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis* (I Tim. v, 22).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 74.) Sacræ Scripturæ consuetudo est ut cum aliquid narrat, interposita alterius causæ sententia, ad superiora protinus redeat. Sed hunc esse nonnunquam morem sacri eloqui melius ostendimus, si ex eo aliquam hujus rei similitudinem proferamus. Paulus namque apostolus cum dilectum discipulum de instituendis Ecclesiæ officiis admoneret, ne quos forte ad sacros ordines inordinate proveheret, dixit: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis: te ipsum castum custodi*. Qui ad infirmitatem ejus corporis protinus verba convertens, ait: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates* (Vers. 25): statimque subjungit, dicens: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorundam autem et subsequuntur* (Vers. 24). Quid ergo ad illud pertinet quod ab infirmo bibi aquam prohibuit, hoc quod de peccatis absconditis quorundam hominum manifestisque subjungit, nisi quod interposita de ejus infirmitate sententia ad hoc in extremo rediit quod superius dixit: *Nemini cito munus imposueris, neque communicaveris peccatis alienis*. Ut enim hæc eadem peccata quanta sollicitudine perquirenda essent ostenderet, interposita contra infirmitatis molestiam discretionis admonitione, protinus intulit, quod in aliis patescerent in aliis laterent, dicens: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorundam autem et subsequuntur*. In hac ergo sententia Paulus non eisdem verbis congruit, quibus eam, loquens de Timothei infirmitate, subjungit, sed ad illud rediit quod superius intermittendo narravit.

CAP. VIII. — *Dum venio, attende lectioni*
(I Tim. iv, 15).

(Regul. pastor. part. II, c. 41.) Omnis prælatus et vector quotidie sacri eloqui studiose debet præcepta meditari, ut in eo vim sollicitudinis et erga cælestem vitam providæ circumspectionis, quam humanæ con-

versationis usus indesinenter destruit, divinæ admonitionis verba restaurent; et qui ad vetustatem vitæ per societatem secularium ducitur, ad amorem semper spiritalis patriæ compunctionis aspiratione renovetur. Valde namque cor inter humana verba defluit, cum indubitanter constat quod externis occupationum tumultibus impulsam a semetipso corruat, incessabiliter studere debet ut per eruditionis studium resurgat. Hinc est quod prælatus gregi discipulorum Paulus admonet, dicens: *Dum venio, attende lectioni*. Hinc David ait: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine? Tota die meditatio mea est* (Psal. cxviii, 97).

CAP. IX. — *Radix omnium malorum cupiditas*
(I Tim. vi, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xx, num. 21.) Cum alicui avaritia, id est, cupiditas, dominatur, subjectus proculdubio malis omnibus demonstratur, quia de avaritia mala omnia oriuntur, et peccatorum omnium spinæ producuntur, de qua per Paulum dicitur: *Radix omnium malorum cupiditas*. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cum subdit: *Quam quidem appetentes, erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis*. Qui enim multos dolores dixit quasi nascentes ex hac radice punctiones innotuit.

CAP. X. — *Qui solus habet immortalitatem*
(I Tim. vi, 16).

(In exposit. B. Job, lib. xxv, num. 9, 10.) Omnis immutatio velut quædam mortis imitatio est. Id enim quod mutatur, quasi ab eo quod erat interficitur, ut desinat esse quod fuit, et incipiat esse quod non fuit. Lumen autem verum, Creator videlicet noster, nulla mutabilitatis vicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obumbratur, sed ejus esse sine mutabilitate fulgere est, sicut scriptum est: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. i, 17). Et inde rursum Paulus apostolus dicit: *Qui solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibilem*. Sed cum cuncti noverimus quod et humana anima et angelici spiritus sint immortales instituti, cur ab Apostolo solus Deus immortalitatem habere perhibetur, nisi quia solus Deus vere non moritur qui solus nunquam mutatur? Humana quippe anima in lapsam nunquam caderet, si mutabilis non fuisset. Quæ a paradisi quoque gaudiis expulsa, si mutabilis non esset, ad vitam minime rediret. In hoc ipso autem quod ad vitam redire nititur, defectus suos, alternante semper mutabilitate, tolerare cogitur. Quia ergo ex nihilo condita est, ex se nihilominus infra se tendit, nisi ad boni desiderii statum artificis sui manu teneatur. Ex eo itaque quod creatura est, deorsum ire habet: virtute namque propria in præceptis posse se ire considerat, sed ad Conditorum suum amoris manu se retinet, ne cadat, quousque ad immutabilitatem transeat, et eo vere immortaliter, quo immutabiliter vivat. Ipsi quoque spiritus angelici mutabiles sunt ex natura conditi, quatenus aut sua sponte caderent, aut ex arbitrio starent. Sed quia humiliter elegerunt ei inhærere a quo creati sunt, hanc ipsam in se mutabilitatem suam, standi jam immutabilitate vicerunt, ut hoc ipso merito transcenderent, quod naturæ suæ ordine mutabilitati subesse potuissent. Quia ergo Creator noster nullam patitur immutabilitatem, recte de eo per Paulum dicitur: *Qui solus habet immortalitatem*.

CAP. XI. — *Et lucem habitat inaccessibilem*
(I Tim. vi, 16).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 92.) Cum ad ipsum fontem vitæ, Creatorem nostrum, venerimus, erit nobis delectabiliter impressa sitis simul et satietas, sed longe ab ista siti necessitas, et longe a satietate fastidium, quia sitientes satiabimur, et satiati

sitiemus. Videbimus ergo Deum ipsum, qui erit præ-
nium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tene-
bras accessa ejus luce gaudeamus. Sed cum ejus
lucem dicimus accessam, obsistit animo quod Paulus
dicit: *Qui lucem habitat inaccessibilem, quem vidit
nullus hominum, sed nec videre potest.* Ecce rursus
audio quod Psalmista ait: *Accedite ad eum, et illu-
minamini (Psal. xxxiii. 6).* Quomodo igitur accedendo
illuminamur, si ipsam lucem qua illuminari possu-
mus non videmus? Si vero accedendo ad eum, ipsam
qua illuminamur lucem videmus, quomodo inaccessi-
bilis esse perhibetur? Qua in re pensandum est
quod inaccessibilem dixit, non omni homini sed
humana sapienti. Scriptura quippe sacra omnes car-
naliū sectatores humanitatis nomine notare solet.
Unde idem apostolus quibusdam discordantibus dicit:
*Cum enim inter vos sit zelus et contentio, nonne
carnales estis, et secundum hominem ambulatis
(II Cor. iii. 3)?* Et unde alibi testimonium protulit:
*Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor
hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se
(I Cor. ii. 9).* Et cum hoc Dominus dixisset abscon-
ditum, mox subdidit: *Nobis autem revelavit Deus
per spiritum suum (Ibid.),* ipsum se ab hominis vo-
catione discernens qui raptus supra hominem divina
jam saperet. Ita etiam hoc loco cum lucem Dei inac-
cessibilem perhibet, ut ostenderet quibus, subdidit:
Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest,
more suo homines vocans omnes humana sapien-
tes, quia qui divina sapient videlicet supra homi-
nes sunt. Deum igitur per cœlestem conversatio-
nem videbimus, si supra homines esse mereamur.
Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc
in specie perficitur, quando cœternam Deo sapien-
tiam, quam modo per ora prædicantium quasi per
decURRENTIA flumina sumimus, in ipso suo fonte bi-
bemus.

CAP. XII. — Divitibus præcipe non superbe sapere
(I Tim. vi. 17).

(Regul. pastor. part. iii, cap. 2.) Superbis diviti-
bus inferre metum contra elationem debemus, sicut
Paulus dicit discipulo de divitibus: *Divitibus hujus
sæculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in
incerto divitiarum suarum.* Ubi notandum valde est
quod humilitatis doctor memoriam divitum faciens,
non ait: *Rogi*, sed *præcipe*, quia etsi impendenda
est pietas infirmitati, honor tamen non debetur
elationi. Talibus ergo rectum quod dicitur, tanto
rectius jubetur, quanto et rebus transitoriis altitudine
cogitationis intumescunt. De his in Evangelio dicit
Dominus: *Væ vobis divitibus qui habetis consolationem
vestram (Luc. vi. 24).* Quia quæ sunt æterna
gaudia nesciunt, ex presentis vitæ abundantia con-
solantur. Offerendus est ergo a prædicatoribus timor
divitibus, quos consolatio gloriæ temporalis extol-
lit, ut cognoscant quia divitias quas conspiciunt
tenere nequaquam possunt.

B CAP. XIII. — O Timothee, depositum custodi
(I Tim. vi. 20).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 39.) Quicun-
que ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse
est ut causarum origines a sacris paginis sumat, ut
omne quod loquitur in eo suæ locutionis ædificium
firmet. Sæpe enim hæretici, dum sua perversa stu-
dent astruere, proferunt ea quæ profecto in sacro-
rum librorum paginis non tenentur. Unde et disci-
pulum suum prædicator admonet, dicens: *O Timo-
thee, depositum custodi, devitans profanas vocum
novitates.* Dum enim laudari hæretici tanquam de
excellenti ingenio cupiunt, quasi nova quædam profe-
runt, quæ in Patrum antiquorum libris veteribus non
tenentur. Sicque fit ut dum videri sapientes desiderant,
miseris auditoribus suis stultitiæ seamina spargant.

EXPOSITO SUPER EPISTOLAM II B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM.

CAPUT PRIMUM. — Nemo militans Deo, implicat se ne-
gotiis sæcularibus (II Tim. ii. 4).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 55.) Sancti viri
ab hujus mundi inquieta concupiscentia se penitus
subtrahunt, ac terrenarum actionum strepitum dese-
runt, et per quietis studium ab exterioribus operibus
cessantes, interna penetrare satagunt. Neque enim
ad interna contemplanda perducuntur, nisi ab his
quæ exterius implicat studiose subtrahantur. Hinc
est enim quod per semetipsam Veritas dicat: *Nemo
potest duobus dominis servire (Matth. vi. 24).* Hinc
Paulus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis
sæcularibus, ut ei placeat cui se præbavit.* Hinc per
Prophetam Dominus admonet, dicens: *Vacate et
videte, quoniam ego sum Deus (Psal. xlv. 11).*
Nequaquam enim interna notitia conspiciunt, nisi ab
externa implicatione cessetur, et mens nostra nullo
modo ad vim intimæ contemplationis rapitur, nisi
studiose prius a terrenorum desideriorum tumultu
sopiat.

CAP. II. — Prædica verbum, insta opportune, importune
(II Tim. iv. 1).

(Regul. pastor. part. ii, c. 4.) Providendum est
intentione sollicita rectoribus, ut ab eis non solum
prava nullo modo sed ne recta quidem nimie et ordi-
nate proferantur, quia sæpe dictorum virtus perdi-
tur, cum apud audientium corda incaute loquacitatis
importunitate levigatur. Unde Paulus, cum discipu-
lum de instantia prædicationis admoneret, dicebat:
*Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui judicaturus
est vivos et mortuos, per adventum ejus, et regnum
ipsius: Prædica verbum, insta opportune, importune
dicturus importune, præmisit opportune, quia scilicet
apud auditoris mentem; ipsa sua utilitate se
destruit si habere importunitas opportunitatem nescit.*

C CAP. III. — Argue, obsecra, increpa in omni patientia
et doctrina (II Tim. iv. 2).

(Regul. pastor. part. iii, c. 16; lib. i, in Ezech.,
hom. 11, n. 15.) Mansueti prælati debent studere ut
etiam æmulationem justitiæ habeant, iracundi vero
ut æmulationi quam se habere æstimant mansuetudi-
nem subjungant. Idcirco namque Spiritus sanctus in
columba nobis et igne monstratus est, quia videlicet
omnes quos implet, et columbe simplicitate mansue-
tos, et igne zeli ardentem exhibet. Nequaquam ergo
Spiritu sancto plenus est qui aut in tranquillitate
mansuetudinis fervorem æmulationis deserit, aut rur-
sum in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis
amittit. Quod fortasse melius ostendimus, si in me-
dium Pauli misterium proferamus, qui duobus
discipulis, et non diversa charitate præditis, diversa
tamen adjuvantia prædicationis impendit. Timotheum
enim admonens, ait: *Argue, obsecra, increpa in
omni patientia et doctrina.* Titum quoque admonet,
dicens: *Hæc loquere, et exhortare: et argue cum
omni imperio (Tit. ii. 15).* Quid est quod doctrinam
suam arte tanta dispensat, ut in exhibenda hac, al-
teri imperium, et alteri patientiam proponat, nisi
quod mansuetioris spiritus Titum, et ferventioris
vidit esse Timotheum? Illum itaque per æmulationis
studium inflammavit, hunc per lenitatem patientiæ
temperat. Illi quod deest jungit, huic quod superest
subtrahit; illum stimulo implere nititur, hunc freno
moderatur. Leni quippe per auctoritatem imperii
injungenda erat severitas verbi, is autem qui per
spiritum fervebat, per patientiam temperandus fue-
rat, ne si plus justo ferveret, non ad sanandum
vulnera subjectorum reduceret, sed sana vulneraret.
Nam sæpe verba quæ hunc ad sanandum revocant,
alium vulnerant.

CAP. IV. — *De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ (II Tim. iv, 8).*

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 36, 37; nom. 37, in Evang., n. 1.) Sancti viri quia fideliter Domini præceptis inserviunt, adventum illius spe certa præstolantur: extremum venire iudicium, ostendi cælestem patriam, persolvi præmia iustis appetunt. Sciendum enim est quod beatorum mens, quo duriora pro veritate tolerat, eo æternitati præmia certius sperat, et tanto spes in Deum solitior surgit, quanto pro illo quisque graviora pertulerit. Labores quippe suos sancti considerantes, mercedem retributionis quaerunt, et causæ suæ meritum scientes, præsentiam Iudicis expetunt: eumque ut veniat in flamma ignis, dans vindictam impiis, et contemplationis suæ speciem in retributione deserens piis, ardore summo concupiscunt. Labores ergo suos intuens prædicator egregius dicit: *Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Iudex.* Quia

A enim contra mala transeuntia sine defectu certaverat, de mansuris nimirum gaudiis sine dubitatione presumebat; ubi et aperte subiungit: *Non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus.* Ac si dicat: Sed et in omnibus qui sibi de bona operatione sunt consci. Adventum enim Iudicis non diligunt nisi qui in causa sua habere se iustitiæ meritum sciunt. Nequaquam quippe gaudium, vel corona retributionis de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione et labore seminatur. Hinc Paulus ait: *Si commorimur, et couremus; si sustinemus, et conregnabimus (II Tim. ii, 11).* Hinc sanctorum gloriam angelus Joanni indicans, ait: *Sunt qui venerunt de tribulatione magna (Apoc. vii, 14).* Hinc discipulos Paulus admonet, dicens: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei (Act. xiv, 21).* Hinc iterum ait: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit (II Tim. ii, 5).* Ad coronam enim et ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores. Quæcumque ergo cælestium delectat magnitudo præmiorum, non detereat certamen laborum.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM. — *Nusquam angelos apprehendit (Hebr. ii, 1:).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 9, 10, 11, 12.) Omnipotens Deus, sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit per incarnationis suæ mysterium etiam perditâ bona reparavit. Duas autem ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet et humanam. Utramque vero superbia percussit, et ab ingenitæ statu rectitudinis deiecit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque spiritus est solummodo, homo vero spiritus est et caro. Mertes ergo Creator, ut redimeret illam, ad se debuit reducere quam in perpetracione culpæ ex infirmitate constat aliquid habuisse. Et eo altius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Hinc enim scriptum est: *Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit.* Idcirco namque Redemptor noster non angelus sed homo factus est, quoniam hoc procul dubio fieri debuit quod redemit, ut et perditum angelum non apprehendendo desereret, et hominem in semetipso apprehendendo repararet. Est adhuc aliud quo et perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit, quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. Humanum ergo genus ad pœnitentiam Redemptoris adventu reducit, apostata vero angelus ad restauracionem nulla spe veniæ, nulla conversionis emendatione revocatur. Sic quippe illum perpetratæ superbiæ cæcitas gravat, ut nequaquam ulterius ad lucem pœnitentiæ per divini respectus memoriam resurgat, nec ad veniam cum electis, nec ultra ad illa claritatis intimæ ægmina superna redeat.

CAP. II. — *Per Abraham Levi decimatus est. adhuc enim in lumbis patris erat (Hebr. vii, 10).*

(In exposit. B. Job., lib. xxxii, num. 20.) Lumborum nomine propago mortalitatis exprimitur, quia seminaria coitus viris in lumbis, feminis aut in umbilico inesse perhibentur. Hinc est quod Veritas discipulis dicit: *Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii, 35).* Hinc Petrus cum luxuriam a corde restringeret, admonerat, dicens: *Succincti lumbos mentis vestræ. (I Petr. i, 13).* Propter quod etiam et de Levi dicitur: *Quia adhuc in lumbis patris erat, cum Melchisedech occurrit Abrahamæ.* Cum enim Paulus per Abrahamæ sacrificium Melchisedech tempore Levi sacerdotum diceret decimatum, ubi tunc in Abraham corpore Levi lateret, ostendens, ait: *Adhuc enim in lumbis patris erat.*

CAP. III. — *Vivus est sermo Dei, et efficax (Hebr. iv, 12).*

(Lib. ii, in Ezech., hom. 9, n. 16, 17.) Ante omnipotentis Dei oculo, vel quæ bene gesta, vel quæ scienter sunt dicta, depereunt, cum jam non amore Domini, sed intentione laudis transitorie fiunt. Sic etenim sæpe cogitationi bonæ cogitatio sinistra subiungitur, ut vix ipse qui easdem cogitationes generat animus agnoscat. Unde prædicator egregius, cum loquens subtiliter, diceret: *Vivus est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus;* illico subiungit: *Compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.* Distinguit enim sermo Dei compages et medullas, quia discernit cogitationes, et intentiones cordis. Per compages quippe ossa ossibus junguntur, et sepe dum quid recta cogitatione agimus, sed in laudis amore subito declinamus, et hoc pro laude facimus quod prius facere pro veritate cœperamus, quia cogitationes cogitationibus adjunguntur quasi quædam compages fiunt. Sed habent ossa quæ in compage junctæ sunt etiam medullas. Quod prædicator sanctus apterius intulit, cum subiungit: *Discretor cogitationum et intentionum cordis (Ibid.).* Compages enim nostræ cogitationes sunt, medullæ autem intentiones. Etenim aliud cogitamus, et aliud est quod per cogitationem intendimus. Nam si quis proposito numerorum præmio, pupilli vel viduæ causam defendat, et fortasse ecclesiam ingrediens in suis precibus Deo dicat: Tu vides quia causam pupilli et viduæ defendo, is e procul dubio quæ cogitat scit sed quo intendat ejus cogitatio ignorat. Aliud quippe cogitat, atque aliud intendit, non enim defensionem pupilli, vel viduæ, sed mercedem numerorum quaerit. Nam tale temporale præmium, et pupillum ac viduam non defendit. Sermo namque Dei discretor est cogitationum et intentionum cordis, quia non aspicit quid apud semetipsum cogitas, sed per medullam compagis, id est, per intentionem cogitationis, quid accipere quaeris.

CAP. IV. — *Ne esse est cælestium exemptaria his munerari (Hebr. ix, 23).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 46, 47.) Quævis simplicis naturæ divinitatis non sit aliud esse, et aliud sapere, et aliud fortem esse: quippe quia ipsa fortitudo, quæ sapientia, et ipsa sapientia quæ divinitatis essentia est; Dominus tamen diabolum quantum a faciem spectat, non virtute sed ratione superavit. Ipse namque diabolus nulla nos parentis primi radice supplantans, sub captivitate sua

hominem quasi juste tenuit, qui libero conditus arbitrio ei injusta suadenti consensit. Ad vitam namque conditus in libertate propriae voluntatis, sponte sua factus est debitor mortis. Delenda ergo erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat. Quærendum erat sacrificium, sed quale sacrificium poterat pro absolvendis hominibus inveniri? Neque enim justum fuit ut pro rationali homine beatorum animalium victimæ cæderentur. Unde ait Apostolus: *Necessæ est ergo exemplaria cælestium his mundari*; ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis. Ergo si bruta animalia propter rationale animal, id est, pro homine, dignæ victimæ non fuerunt, requirendus erat homo qui pro hominibus offerri debuisset, ut pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quid quod homo sine peccato inveniri non poterat, et oblata pro nobis hostia, quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa hostia peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non posset. Ergo ut rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus; ut vero a peccatis munderet hominem, homo et sine peccato; sed quis esset homo sine peccato, si ex peccati commistione descenderet? Proinde venit propter nos in utero Virginis Filius Dei: ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium corpus suum, exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quæ et humilitate mori, et iustitia mundare potuisset. Hunc ergo cum post baptismum vidit antiquus hostis, mox tentationibus impetiit, et per diversos aditus ad ejus interiora molitus irrepere, est victus, atque ipsa inexpugnabilis mentis ejus integritate prostratus. Sed quia ad interiora non valuit, ad ejus se exteriora convertit, ut quia mentis virtute victus est, eum quem decipere tentatione non valuit, carnis saltem videretur morte superare: atque ut ante dictum est, permissus est in illud quod ex nobis mortalibus Mediator acceperat. Sed ubi potuit aliquid facere, ibi devictus est ex omni parte; et unde accepit exterius potestatem Dominicæ carnis occidende, inde interius potestas ejus qua nos tenebat occisa est. Ipse namque victus interius dum quasi vicit exterius. Et qui nos jure debitores mortis tenuit, jure in nobis jus mortis amisit, quia per satellites suos ejus carnem perniciendam appetiit, in quo nil ex culpæ debito invenit. Dominus ergo noster pro nobis mortem solvit indebitam, ut nobis mors debita non noceret. Antiquus autem hostis per excessum presumptionis suæ eum etiam perdidit quem iniquæ persuasionis lege possedit; et dum audacter eum in quo nil sibi competeat appetiit, jure illum quem quasi juste tenebat amisit. Prudentia itaque non virtute devictus est, qui dum ad tentandum Deum solvitur, ab homine possidendo religatur; ut inde eum qui sub ipso erat perderet unde cum illo qui super ipsum est congregari præsumpsisset.

CAP. V. — Non deserentes collectionem vestram (Hebr. x, 25).

(In exposit. B. Job, lib. v, num. 7.) Qui plene mortificationem suam appetunt, quanto fiunt ad finem viciniore, tanto se exhibent in opere ardentiores: laborando non deficiunt, sed magis ad usum labores crescunt, quia quo jam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsulant. Unde bene Paulus apostolus quibusdam æternam patriam quærentibus, dicit: *Non deserentes collectionem vestram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes; et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Laborantem quippe consolari est pariter in labore persistere, quia sublevatio laboris est visitatio collaborantis; sicut cum in itinere comes jungitur, via quidem non abstrahitur, sed tamen de societate comitis labor itineris levatur. Dum itaque Paulus consolantes se in labore quæreret, adjunxit, dicens: *Tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Ac si diceret: *Eo labor crescat, quo jam præmia laboris appropinquant.*

A CAP. VI. — Patres carnis nostræ habuimus eruditores et reverebamur eos; nonne multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus (Hebr. xii, 9, 10)?

(Regul. pastor. part. iii, cap. 12.) Omnes quos Dominus in hoc flagellat tempore, eo se debent Dei filios sentire, quo illos castigant flagellat disciplinæ. Nisi enim correctis hæreditatem dare disponderet, eos erudire per molestias non curaret. Hinc namque Dominus ad Joannem per angelum dicit: *Ego quos amo, arguo et castigo (Ap. c. iii, 19).* Hinc rursus scriptum est: *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, cum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit (Prov. iii, 10).* Hinc Psalmista ait: *Multæ tribulationes justorum (Psal. xxxiii, 20).* Hinc beatus quoque Job in dolore exclamans, ait: *Si justus fuero, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria (Job x, 15).* Considerare etiam debemus pro percipiendis hæreditatibus terrenis, quam dura carnales filios disciplinæ flagella castigent. Quæ ergo nobis divinæ receptionis pœna gravis est, per quam et nunquam amittenda hæreditas percipitur, et semper mansura supplicia vitantur? Hinc etenim Paulus ait: *Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, et reverebamur eos; nonne multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?* Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudebant nos, hic autem ad id quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus. Quos ergo Dominus flagellat, sollicitæ patientiæ virtutem studeant servare; incessanter enim quanta Redemptor noster ab his quos creaverat pertulit mala debent considerare: quod tot abjecta conciviorum probra sustinuit, quod de manu hostis antiqui captivorum animas quotidie rapiens, insultantium alapas accepit; quod aqua nos salutis diluens, a perfidorum sputis faciem non abscondit; quæ vocatione sua nos ab æternis suppliciis liberans, tacitus flagella toleravit; quod inter angelorum choros nobis perennes honores tribuens, colaphos pertulit; quod a peccatorum nos punitionibus salvans, spinis caput supponere non recusavit; quod æterna dulcedine nos inebrians, in siti sua fellis amaritudinem accepit; quod qui pro nobis Patrem, quamvis divinitate esset æqualis, adoravit, sub irrisione adoratus tacuit; quod vitam mortuis præparans, usque ad mortem ipse vita pervenit. Cur itaque asperum creditur ut homo toleret a Deo flagella pro malis, si tanta Deus ab hominibus pertulit mala pro bonis? Aut quis sanæ intelligentiæ de percussione sua ingratus existat, si hinc ipse sine flagello non exiit qui sine peccato vixit?

CAP. VII. — Sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel (Hebr. xii, 24).

(In exposit. B. Job, lib. xiii, num. 26.) De Abel sanguine dixit Dominus ad Cain: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Ipse quoque qui smittitur sanguis redemptionis, clamor esset nostri Redemptoris. Unde etiam Paulus dicit: *Et sanguinem aspersionis melius loquentem quam Abel (Genes. iv, 10).* Sanguis quippe Jesu melius loquitur quam Abel, quia sanguis Abel mortem fratricidæ fratris petiit, sanguis autem Domini vitam persecutoribus impetravit. Unde factum est ut Redemptoris nostri sanguinem quem persecutores sævientes fuderunt postmodum credentes lamberent, eumque Dei Filium esse predicarent.

CAP. VIII. — Ego movebo non solum terram, sed etiam cælum (Hebr. xii, 26).

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 55.) Tempestas in mari cum oritur, prius leves undæ et postmodum volumina majora concitantur, ad extremum fluctus se in alta erigunt, et navigantes quosque ipsa altitudine subvertunt. Sic sic nimirum extrema illa properat quæ universum mundum subruat tempestas animarum. Nunc enim bellis et cladibus quasi quibusdam undis sua nobis exordia ostendit, et quanto ad fidem quotidie propinquiores efficiuntur, tanto graviora irruere tribulationum volumina videmus. Ad

extremum vero commotis omnibus elementis, super-
nus Judex veniens, finem omnium apportat, quia
videlicet tunc tempestas fluctus in caelum levat. Unde
et dicitur: *Adhuc modicum, et ego movebo non solum
terram, sed etiam caelum* (Reg. II, 7). Hanc tempesta-
tem sancti viri vigilanter aspiciunt, et ex his tribu-
lationibus quæ mundum feriunt prævident quæ se-
quuntur, atque extremi iudicii adventum in tanta
mente considerantes pertimescunt, supernæque ma-
jæstatis vim ad iudicium venientis, et terrorem tanti
examinis considerantes, expavescent. Quomodo autem
depressura sunt Dei iudicia eos qui se elevant, si et
illos ad tempus aliquando depriment qui hæc semper
in humilitate formidant? Unde summopere formidand-
um est nobis illud examen tantæ districtio-
nis. Constat autem quia in hac vita cum percussione cor-
reptio sequitur, disciplina patris est non ira iudicis,
amor corrigentis est, non districtio punientis. Ex
ipso ergo præsentis verberis iudicia æterna pensanda
sunt. Hinc etenim pendere debemus quomodo
feratur illa quæ reprobatur, si ferri modo vix valet ejus
ira quæ purgat.

CAP. IX. — *Jesus extra portam passus est* (Hebr.
XIII, 12).

(In expos. in VII psalmos Pœnit. in psalm. L, n. 9.)
Vaccam rufam a filiis Israel adductam præcepit Do-
minus Moysi tradi Eleazaro sacerdoti, qui eductam
extra castra immolaret in conspectu Domini. Quid
per vaccam rufam nisi assumpta ad sacrificium infir-
mitas dominicæ incarnationis rubra per cruorem
passionis figuratur? Quid est quod hæc vacca ad im-
molandum sacerdoti traditur, nisi quod incarnatus
Dominus, qui pro redemptione nostra sacrificium
semetipsum fecit, in Judaici populi manibus datur?
Qui etiam extra castra in conspectu Domini immola-
tus est, quia videlicet extra portam passus est. Unde
per Paulum dicitur: *Jesus ut sanctificaret per suum
sanguinem populum, extra portam passus est. Exea-
rus ad eum extra castra, improprium ejus portantes.
Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futu-
ram inquirimus.* Idcirco enim extra portam passus
est, ut a conversatione nos vite præsentis, quasi a
civitate foras duceret, et a terrena habitatione cor
nostrum avellere persuaderet. In conspectu vero Pa-
tris immolatur, quia quod ante oculos hominum
pœna hoc ante oculos Patris fuit sacrificium.

CAP. X. — *Invisibilem tanquam videns sustinuit* (Hebr.
XI, 27).

(In exposit. B. Job, lib. XIX, num. 21.) Fide Moy-
ses reliquit Ægyptum, non veritus animositatem
regis: invisibilem enim tanquam videns sustinuit.
Perversi quippe in actionibus suis venerunt homines
quos corporaliter vident, Deum sibi præsentem non
æstimant esse quem non vident. Quo contra in laude
Moyse dicitur, dum Ægypti regem contineret, et
Dei mandatis obediret, quia invisibilem tanquam

A videns sustinuit. Perversum quippe terræ principem
quasi non vidit, quem ab oculis sui cordis abiecit.
Regem vero invisibilem tanquam videns sustinuit
qui ab ejus timoris intuitu mentis oculum non de-
flexit.

CAP. XI. — *Est autem fides sperandarum substantia-
rum, argumentum non apparentium* (Hebr. XI, 1).

(Homil. 26, in Evang., n. 8, et 52, in Evang.,
num. 7.) Cum hoc Paulus apostolus dicit, profecto
liquet quia fides illarum rerum argumentum est,
quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparent,
jam non habent fidem, sed agnitionem. Nam quod
obtusibus humanis visibiliter præsentatur, et potest
videri, melius dicitur sciri quam credi.

CAP. XII. — *Per paucis scripsi vobis* (Hebr. XIII, 22).

(Lib. I, in Ezech., homil. 11, n. 16; in exposit.
B. Job, lib. V, num. 25.) Curandum est pastoribus
quantum loquantur, ne si eis qui multa ferre non
valent verbum vel exhortationis vel increpationis
longius trahant, auditores suos ad fastidium perdu-
cant. Unde prædicator egregius loquitur, dicens: *Ob-
secro vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii,
etenim per paucis scripsi vobis.* Hoc tamen infirmis
præcipue congruit, ut pauca quidem et quæ capere
prævalent audiant, sed quæ mentem eorum in pœni-
tentia dolore compungant. Nam si eis uno in tem-
pore exhortationis sermo fuerit multipliciter dictus,
quia retinere non valent multa, simul amittunt om-
nia. Si quando tamen sermo prolixior transeat mo-
dum suum, hoc auditoribus non est periculosum.
Notandum est autem quod Paulus, dum mire He-
bræos admoneret, de magnis quæ dixerat humiliter
sentit, et dicta sua verba solatii vocavit. Auditoribus
quidem suis humiliter multa dixerat, sed de ipsa
exhortatione humiliter placare eos adhuc humiliter sa-
tangebatur. Ephesiis quoque Miæti valedicens, afflictis
ac gementibus humilitatem suam ad memoriam re-
vocat, dicens: *Vigilate memoria retinentes, quoniam
per triennium nocte et die non cessavi cum lacrymis
monens unumquemque vestrum* (Act. XX, 31). Hinc
ergo colligat, si quando aliquid recte sentit, quanta
humilitate debeat magistro loqui discipulus: si ipse
magister gentium in his quæ cum auctoritate præ-
dicat tam submisso discipulos rogat. Hinc unus-
quisque colligat eis a quibus bene vivendi exempla
percipit hoc quod bene intelligit quam humiliter
dicat, si Paulus illis humiliter se voce subdidit quos
ad vitam ipse suscitavit. Cum itaque quædam facta
meliorum deterioribus displicent, nequaquam hoc
quod mentem movet est reticendum, sed cum humi-
litate magna proferendum, quatenus intentio pie
sentientis, eo vere servet formam recitudo-
nis, quo per iter graditur humilitatis. Et libere ergo dicenda
sunt quæ sentimus, et valde humiliter proferenda
quæ dicimus, ne quæ recte intendimus hæc elate
proferendo non recte faciamus.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM B. JACOBI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — *Omne datum optimum, et omne
donum perfectum desursum est, descendens a Patre
luminum: apud quem non est transmutatio, nec
vicissitudinis obumbratio* (Jac. I, 17).

(In exposit. B. Job, lib. XII, num. 58.) Omnes
sancti per naturam in semetipsis habent mutabilitatem
propriam, sed dum immutabilitati studiosè sem-
per inhærere desiderant, inhærendo agunt ut immu-
tabiles fiant. Cumque ad hanc affectu toto se teneat,
quandoque accipiunt ut, super semetipsum ducti,
vincant hoc quod in semetipsis mutabiles existerunt.
Quid enim mutabilitas nisi mors quædam est, quæ
dum rem quamlibet in aliud immutat, quasi occidit
quod fuerat ut incipiat esse quod non erat? Et de
auctore omnium scriptum est: *Qui solus habet immu-
tabilitatem* (I Tim. VI, 16): quia videlicet in semet-
ipso solus est immutabilis, de quo per Jacobum dicitur:
Omne datum optimum, et omne donum perfec-

D *tum desursum est, descendens a Patre luminum: apud
quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbra-
tio.* Ipsa enim mutabilitas umbra est, quæ quasi ob-
scurearet lucem, si hanc per aliquas vicissitudines
permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non ve-
nit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercidit.

CAP. II. — *Quicumque totam legem servaverit, offendat
autem in uno, factus est omnium reus* (Jac. II, 10).

(In exposit. B. Job, lib. XIX, num. 32.) Vestimento
cum vestimur, ex omni parte circumdamur. Ille ergo
ex omni justitia sicut vestimento se bene vestit, qui
se undique bono opere protegit, et nullam partem
actionis suæ peccato nudam relinquit. Nam qui in
aliis actionibus justus est, in aliis injustus, quasi
hoc latus cooperuit, illud nudavit; nec jam bona
sunt opera quæ subortis aliis pravis operibus inqui-
nantur. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Qui in
uno offenderit, multa bona perdet* (Eccles. IX, 18).

Hinc Jacobus dicit: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Quam videlicet sententiam suam in se diligenter exposuit, cum subjunxit: *Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit: Non occides. Quod si non mœchaberis, occidas autem, factus es transgressor legis.* Cordis igitur oculis circumquaque porrectis undique nobis exhibenda custodia est, ne mercedis quam per has actiones colligimus per alias amittamus, quia bona prodesse nequeunt si non caventur mala quæ subripiunt.

CAP. III. — *Si autem frater, et soror nudi sunt* (Jac. II, 15).

(In exposit. B. Job, lib. lxxi, num. 29, 31.) Sunt nonnulli qui cum ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, non eos cum possunt student rebus fulcire, sed blandis tantum sermonibus fovere; quos vehementer Jacobi prædicatio sancta reprehendit, dicens: *Si autem frater, aut soror nudi sunt, et indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, et calefiimini et saturemini; non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit vobis?* Quos Joannes quoque apostolus admonet, dicens: *Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere et veritate* (I Joan. III, 18). Dilectio itaque nostra semper exhibenda est, et veneratione sermonis, et ministerio largitatis. Sunt vero nonnulli qui pietatis suæ viscera tendere usque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint mirentur, apud quos nimirum plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria non quia homines, sed quia nota sunt, largiuntur; sed apud piam mentem plus natura valet quam notitia. Nam et unusquisque qui indiget eo ipso quo homo est etiam incognitus non est.

CAP. IV. — *Fides sine operibus mortua est* (Jac. II, 26).

(Homil. 26, in Evang., n. 9.) Ille credit qui exercet operando quod credit. Quo contra de his qui fidem nomine tenus retinent Paulus dicit: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. I, 16). Hinc per Joannem dicitur: *Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (I Joan. II, 4). Hinc Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est.* Hinc ad beatum Job de antiquo hoste generis humani Dominus dicit: *Absorbebit fluvium et non mirabitur: et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus* (Job. XI, 18). Quis est enim per fluvium designatus nisi humani generis fluxus? Quod videlicet genus ab ortu ad finem defluit, et quasi aquæ more usque ad competentem terminum ex carnis liquore percurrit. Quid per Jordanem, nisi baptizatorum forma signatur? Quia enim Jordanis flumine ipse auctor Redemptionis nostræ baptizari dignatus est, recte Jordanis nomine eorum multitudo exprimitur qui intra sacramentum baptismatis tenentur. Antiquus igitur hostis generis humani fluvium absorbit, quoniam ab origine mundi usque ad Redemptoris adventum, vix paucis electis evadentibus, in ventrem suæ malitiæ genus humanum traxit. De quo recte dicitur: *Absorbebit fluvium, et non mirabitur* (Ibid.); quia pro magno non habet, cum infideles rapit. Sed grave est valde quod subditur: *Et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus*, quia postquam infideles quosque a mundi origine rapuit, adhuc se posse decipere et fideles præsumit. Nam ore pe-tiferæ persuasionis eos quotidie devorat in quibus a confessione fidei reprobata vita discordat. Qui ergo ea quæ recta sunt recondita per fidem intelligit, sed tamen opera fidei tenere contemnit, incredulitatis redarguitur, quoniam ab eo quod se ostendit credere vivendo reprobatur.

CAP. V. — *Quæ desursum est sapientia, primum pudica est* (Jac. III, XVII).

(Regul. past. partor. III, cap. 22.) Sæpe dum quosdam scientia major erigit, a cæterorum societate disjungit, et quasi quo plius sapiunt, eo a concordie virtute desipiunt. Quibus recte per Jacobum dicitur:

Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversum veritatem. Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis diabolica. Quæ autem desursum est sapientia, primum pudica est, deinde pacifica. Pudica videlicet, quia caste intelligit; pacifica vero, quia per elationem se minime a proximorum societate disjungit.

CAP. VI. — *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis* (Jac. IV, 3).

(In exposit. B. Job, lib. XXI, num. 25.) In Scriptura sacra dici pauperes humiles solent, quia illi sunt veraciter pauperes qui non sunt inflati superbiæ spiritu; quos aperte Veritas exprimit, cum dicit: *Pauperes spiritu* (Matth. V, 3). Et procul dubio oportet ut eis incunctanter detur quidquid ab eis quod humilitate requiritur, id est quod non ex desiderio sed ex necessitate postulatur. Nam valde superbire est extra metas inopiæ aliquid desiderare. Unde et superbe petentibus Jacobi voce dicitur: *Petitis et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.*

CAP. VII. — *Vita nostra vapor est, ad modicum parens* (Jac. IV, 15).

(In exposit. B. Job, lib. VII, n. 43.) Sancti viri, quia brevitate hujus vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes vivunt; et tanto se solidius mansuris præparant, quanto et nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitant peccatoris aspiciens, ait: *Pusillum adhuc, et non erit peccator* (Psal. XXXVI, 40). Hinc iterum dicit: *Homo sicut fenum dies ejus* (Psal. CII, 17). Hinc Isaïas ait: *Omnis caro fenum, et gloria ejus sicut flos feni* (Isa. XL, 6). Hinc mentes præsumentium Jacobus corripit, dicens: *Quæ est vita nostra? Vapor est ad modicum parens.* Immensum quippe est quod sine termino sequitur, et parvum est quidquid finitur. Longum nobis videri non debet quod cursu ad occasum sui temporis tendit ut non sit, quod dum per momenta ducitur, ipsa hoc momenta sua quæ differunt impellunt, et unde teneri cernitur inde arguitur ne teneatur.

CAP. VIII. — *Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur* (Jac. IV, 4).

(Homil. I, in Evang., n. 3, 5, et homil. 37, in Evang., n. 10.) Qui Deum diligunt ex mundi percussionibus et ex ejus fine gaudere debent atque hilarescere, quia videlicet eum quem amant mox inveniunt, dum transit is quem non amaverunt. Absit enim ut fidelis quisque qui Deum videre desiderat de mundi percussionibus lugeat, quem finiri eisdem suis percussionibus non ignorat. Qui ergo appropinquante mundi fine non gaudet, amicum se illius esse testatur, et per hoc inimicus Dei esse convincitur. Optandum est autem amicis Dei citius de hoc mundo pergere, et ad gaudia cælestis patriæ quam diligunt breviori via pervenire. Quibus enim malis non mundus urgetur? Quæ nos tristitia, quæ adversitas non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via? Et quale sit, fratres mei, perpendite, in labore via lassescere, et tandem eandem viam nolle finiri? Calcari, fratres, mundus debet ac despici, qui in annis prioribus velut in juventute viguit, ad propagandum humani generis prolem robustus fuit, salute corporum viridis, opulentia rerum pinguis. At nunc ipsa sua senectute deprimitur, et quasi ad vicinam mortem molestis crescentibus urgetur. Nolite ergo, fratres mei, diligere quem videtis diu stare non posse: præcepta apostolica in animo ponite, quibus nos admonet, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est charitus Patris in eo* (I Joan. II, 15, 16). Relinquat igitur omnia qui potest; qui autem relinqueret omnia non potest, lavet lacrymis maculas peccatorum, cleemosynis tergat, sacris hostiis expiet. Singulariter

namque ad absolutionem nostram oblata cum lacrymis, et benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur, quoniam is qui in se surgens a mortuis, jam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties hostiam ei suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram passionem illius reparamus. Nolite ergo, fratres mei, possidere per desiderium quæ adhuc minime reliquistis per usum. Spem in solo Redemptore figite, ad æternam patriam mente transite. Si enim in hoc mundo nihil amando possideti, etiam possidendo cuncta reliquistis.

A CAP. IX. — Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 20).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 31.) Beatus Job dicit: *Benedictio perituri super me veniebat (Job, xxix, 13)*. Benedictio quippe perituri super eum venit, qui peccatoris interitum præveniens, eum sanctis exhortationibus a culpæ lovea reducit. Si enim magnæ mercedis est eripere carnem a morte quandoque morturam, multo magis joris est meriti liberare animam a morte in cælesti patria sine fine victuram.

EXPOSITIO SUPER I EPISTOLAM B. PETRI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — Regeneravit nos in spem vivam, etc., in hæreditatem incorruptibilem (I Petr., 1, 4).

(In exposit. B. Job l. xxx, num. 80.) Arent corda hominum, quæ in hujus sæculi spe peritura plantata, illuc in æternitatis non habent; virent autem quæ illi hæreditati inhærent, de qua Petrus apostolus dicit: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam et immarcescibilem, conservatam in cælis*. Tanto enim verius quæ virentes sunt, quanto in hæreditatis immarcescibilis forte cogitationis radicem figunt. Quisquis itaque intrinsecus arere formidat, arentia extrinsecus hujus mundi desideria fugiat, et æternam patriam appetens, in æterna cordis plantatione virescat.

CAP. II. — In quem desiderant angeli prospicere (I Petr., 1, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 91.) Quoniam de Deo per primum Ecclesiæ prædicatorem dicitur: *In quem desiderant angeli prospicere*, sunt nonnulli qui nequaquam Deum videre vel angelos suspicantur, et tamen dictum per Veritatis sententiam scimus: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est (Matth. xviii, 10)*. Nunquid ergo aliud Veritas, aliud prædicator insinuat Veritatis? Sed si sententia utraque confertur, quia sibi nequaquam discoriet, agnoscitur. Deum quippe angeli et vident, et videre desiderant, et intueri sitiunt, et intuentur: si enim sic videre desiderant, ut effectum sui desiderii minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, et anxietas pœnam. Beati vero angeli ab omni pœna anxietatis longe sunt, quia nunquam simul pœna et beatitudo conveniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari, quoniam et Psalmista ait: *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua (Psal. xvi, 13)*. Considerandum nobis est quia satietatem solet fatidium subsequi. Ut ergo recte sibi utraque conveniant, dicat Veritas: *Quia semper vident*; dicat prædicator egregius: *Quia semper videre desiderant*. Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur; ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur, et satiantur sine fastidio, quoniam ipsa satietas ex desiderio semper accenditur.

CAP. III. — Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, etc. (I Petr., 1, 13).

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 5.) Malum luxurie aut cogitatione perpetratur, aut opere. Per Moysen vero, luxuria perpetrata; per Auctorem vero mundiitæ, luxuria damnatur cogitata. Hinc est enim quod discipulis primus Ecclesiæ pastor dicit: *Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sicut et sibi sperate in eam, quæ offerretur vobis, gratiam*. Lumbos enim carnis succingere est luxuriam ab effectu refrenare. Lumbos vero mentis succingere est hanc etiam a cogitatione restringere.

CAP. IV. — Nemo vestrum patiatut quasi homicida (I Petr., iv, 15).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 41.) Sancti

virii, cum persecutionem foris intusque patiuntur, non solum in Dei injuriis minime excedunt, sed neque contra ipsos adversarios contumeliosa verba jaculantur. Quod, dux bonorum, recte Petrus admonet, dicens: *Nemo vestrum patiatut quasi homicida, aut fur, aut maledicus*. Maledicus enim patitur, qui passionis suæ tempore in sui saltem injuriam persecutoris effrenatur.

CAP. V. — Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, etc. (I Petr., iv, 10).

(In exposit. B. Job, lib. xxviii, num. 22.) Unusquisque virtutes quas accepit debet aliis impartire; et bonum quod alter habet alteri debet impendere: ut qui terrenam substantiam accepit, indigentis proximi inopiam sublevet; qui doctrinæ gratia plenus est, ignorantis proximi tenebras verbo suæ prædicationis illustret; qui temporali potestate subnixus est, oppressos a molestiis relevet; qui prophetæ spiritu plenus est, a vita proximi mala imminentia, bona suadendo, declinet; qui gratiam curationis accepit, in cessione sua salutem infirmantium pio et humiliter impendat; qui a terrenis actibus liber soli Deo vacare meruit, pro delinquentibus proximis exoret. Fit autem sæpe ut qui terrena substantia nimis occupatur, orationi quantum debet non invigilet; et sit plerumque ut is qui ad exorandum Dominum cunctis mundi oribus exutus vacat, sustentationem vivendi non habeat. Dives igitur alimentum et vestimentum pauperi porrigat, et pauper orationem suam animæ divitis impendat. Alius mihi verbum prædicationis exhibet, et lumine veritatis ex corde meo ignorantia tenebras expellit; ego autem illi, quia fortasse a mundi hujus potentie opprimitur, solatium meæ defensionis impertior, et hunc de violentis manibus evello. Unde bene primus pastor admonet, dicens: *Estote prudentes, et vigilate in orationibus, ante omnia mutuum in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum: hospitaliter invicem sine murmurationibus, unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes*. Sic enim Creator noster ac dispositor cuncta modatur, ut dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine, fiant omnia singulorum; et unusquisque sic quod non accepit in altero possideat, ut ipse alteri possidentium quod accepit humiliter impendat. Hinc per Paulum dicitur: *Per charitatem servite invicem (Gal. v, 13)*. Tunc enim nos charitas a jugo culpæ liberis reddit, cum vicissim nos nostro servitio per amorem subjicit, cum et aliena bona nostra credimus, et nostra quasi aliis sua offerentes exhibemus. Quia enim bona nostra non a nobis sunt, sed ab eo hæc accepimus a quo factum est ut essemus, tanto nobis ea non debemus retinere privata, quanto nobis ea conspicimus ab Auctore nostro ad communem utilitatem data. Unde recte Petrus in exhortatione hujus rei subdidit, dicens: *Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Tunc namque bene multiformis gratia Dei dispensatur, quando acceptum donum et ejus qui hoc non habet creditur, quando propter eum cui impenditur sibi datum putatur. Unde adhuc Petrus adjecit: *Si quis loquitur, quasi*

sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus (Ibid.). Ac si aperte dicat: humiliter impendite bonum proximis, quia scitis vos non a vobis esse quod habetis.

CAP. VI. — *Si quis loquitur, quasi sermones Dei (I Petr. iv, 11).*

(Regul. Pastor. part. III, cap. 24.) Qui verba Dei non loquuntur humiliter, considerare debent quod per primum pastorem scriptum est: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei.* Qui ergo verba quæ proferunt ex propriis non habent, cur quasi de propriis loquentur? Iterum scriptum est: *Sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur (II Cor. ii, 17).* Ex Deo enim coram Deo loquitur qui prædicationis verbum, quoniam a Deo accepit, intelligit, et placere per illud Deo non hominibus querit. Rursus scriptum est: *Abominatio Domini est omnis arrogans (Prov. xvi, 15);* quia videlicet dum in verbo Dei gloriam propriam querit, jus dantis invadit, eumque laudi suæ postponere nequaquam metuit a quo hoc ipsum quod

CAP. VII. — *Tempus est ut incipiat judicium a domo Dei (I Petr. iv, 17).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 3.) Ex electorum vita nunc et labore cognoscere possumus, si emendari, dum tempus est, nolumus, quanta post animalversione seriamur. Electos quippe Dei cernimus, et pia agere et crudelia multa tolerare. Electorum quippe est hic conteri, ut ad præmia debeant æternæ hereditatis erudiri. Electorum est hic flagella percipere, quibus servatur de æternitate gaudere. Hinc ad Joannem dicitur: *Ego quos amo arguo et castigo (Apoc. iii).* Hinc Petrus ait: *Tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei.* Ubi mox admirando subjunxit: *Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?* Hinc ergo colligitur

A districtus Judex quanta feriat illic districtione quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat.

CAP. VIII. — *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei (I Petr. v, 1, 2).*

(Regul. Pastor. part. II, cap. 7.) Nonnulli curam gregis suscipiunt, qui cum curare corporalia funditus negligunt, subtiliorum necessitatibus minime concurrunt. Quorum nimirum prædicatione plerumque despiciunt, quia dum delinquentium facta corripunt, sed tamen eis necessaria præsentis vite non tribuunt, nequaquam libenter audiuntur. Regentis etenim eorum doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud ejus animum manus misericordiæ non commendat. Unde primum pastor sollicite admonet, dicens: *Seniores qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator: Pascite qui in vobis est, gregem Dei.* Qui in hoc loco utrum passionem cordis a corporis suaderet aperuit, cum subjunxit: *Providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie (Ibid.).* Quibus profecto verbis pastoribus præcavetur, ne dum subjectorum inopiam satiant, se mucrone ambitionis occidant: ne cum per eos carnis subsidiis relinquantur proximi, ipsi remaneant a cælesti pane jejuni. Hanc pastorum sollicitudinem Paulus excitat, dicens: *Qui suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior (I Tim. v, 5).* Unde rectori necesse est ut interiora possit infundere, innoxia cogitatione etiam exteriora providere. Sic itaque pastores erga interiora subditorum suorum studia ferveant, quatenus in eis exterioris quoque vite providentiam non reliquant. Nam quasi jure, ut diximus, a percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si exterioris cura subsidia a pastore negligatur.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM II B. PETRI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — *Ministrate in scientia abstinentiam; in abstinentia autem patientiam (II Petr. i, 5).*

(Regul. Pastor. part. III, cap. 19.) Abstinentes sollicite semper debent considerare ne cum gulæ vitium fugiant, acriora his vitia quasi ex virtute generentur; ne cum carnem macerant, ad impatientiam spiritus erumpat. Unde Petrus admonet, dicens: *Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam.* Mentis enim abstinentium plerumque impatientia a sinu tranquillitatis excutit. Et ideo cum dixisset: *In scientia autem abstinentiam,* protinus vigilantè adjunxit, dicens: *In abstinentia autem patientiam.* Deesse quippe abstinentibus patientiam prævidit, quæ eis ut adesset admonuit: quia nulla virtus est quod caro vincitur, si spiritus ab ira superatur.

CAP. II. — *Habemus firmiorem propheticum sermonem (II Petr. i, 19).*

(Lib. II in Ezech., homil. 3, num. 17; lib. I in Ezech., homil. 6, num. 1.) In constructione tabernaculi, ut argenteæ columnæ interius immobiles starent, ærei paxilli exteriori fixi funes quibus ligarentur continebant: quia videlicet tanquam paxilli Patres Testamenti veteris et prophetæ, ante tempus sanctæ Ecclesiæ, id est exteriori fixi fuerunt; qui columnas interius in ea stantes, id est sanctos apostolos et prædicatorum funibus verborum suorum in soliditate fidei stringerent, atque ligarent, quia dum cælestia mysteria ventura prædicant, hæc postquam ostensa sunt omnibus credibilia fecerunt, et per eorum prædicationem apostoli sancti dominicæ incarnationis mysterium firmiter et perfecte crediderunt. Unde recte quoque ipse primus apostolorum, magna scilicet veri tabernaculi columna, loquitur, dicens: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene*

C *facilis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* In quibus verbis indicat, quanto ad altiora surrexit ex cacumine, ubi religata persistat in fide. Scriptura autem prophetici sermonis, in tenebris vite præsentis facta est nobis lucerna et lumen itineris. Unde Psalmista dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis (Psal. cxviii, 105).* Quæ tamen lucerna prophetici sermonis jam quilibet intelligentibus lucet, sed adhuc non intelligentibus cooperta allegoriarum obscuritatibus permanet. Unde etiam per Psalmistam de eisdem dictis prophetarum dicitur: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris (Psal. xvii, 12),* quia videlicet occulta est scientia in prophetis.

CAP. III. — *Deus peccantibus angelis non pepercit (II Petr. ii, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. VIII, num. 39.) Quantum ad sublimitatem cæli, hujus aeris spatium non immerito potest infernus dici. Unde cum apostate angeli a cælestibus sedibus in hoc caliginoso aere sunt demersi, Petrus apostolus dicit: *Deus peccantibus angelis non pepercit, sed carceribus caliginosis inferni retrudens, tradidit in judicio cruciandos reservari.* Quantum igitur ad celsitudinem cæli, aer iste caliginosus infernus est; sic etiam, quantum ad ejusdem aeris altitudinem, terra, quæ infernus est, intelligi et infernus profundus potest. Malignus itaque spiritus de superioribus in hæc inferiora dejectus, ne ad cælestia evolare prævaleret præteritæ pondere coarctatur; hic quasi in carcere astringitur, quia tentare bonos quantum desiderat prohibetur: ut et implere mala quæ appetit nequeat, superna districtione angustatur.

CAP. IV. — *Loth aspectu et auditu justus erat (II Petr. ii, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. I, num. 1.) Non est valde

laudabile bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris est culpæ inter bonos bonum non esse, ita imminens est præconium bonum etiam inter malos existitisse. Hinc Petrus magis Loth laudibus extulit, quia bonum inter reprobos invenit, dicens: *Et justum Loth oppressum a nefandorum injusta conversatione eripuit*. Aspectu enim et auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justi iniquis operibus cruciabant. Qui nimium cruciari non posset, nisi prava propinquorum opera et audiret et cereret. Et tamen aspectu justus dicitur, quoniam iniquorum vita, non delectando justus aures atque oculos, sed feriendo tangebatur. Hinc Paulus discipulis ait: *In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo* (Philip. II, 15). Hinc angelus Pergami Ecclesie dicitur: *Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam* (Apoc. II, 15). Hinc sancta Ecclesia sponsi voce laudatur, cum ei in amoris Cantico dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* (Cant. II, 2). Bene ergo justus Loth inter iniquos vixisse dicitur, ut juxta Spousi præconium inter spinas lilium crevisse monstratur.

CAP. V. — *Balaam asina corripuit* (II Petr. II, 16).

(Regul. pastor. part. III, cap. 12.) Magna salus est cordis molestia corporis, quæ ad cognitionem sui mentem revocat, et quæ plerumque salus abjicit infirmitatis memoria reformatur, ut animus qui extra se in elationem ducitur, cui sit conditio subditus ex percussa quam sustinet carne memoretur. Quod recte per Balaam, si tamen vocem Dei subsequi obediendo voluisset, in ipsa ejus itineris retardatione signatur. Balaam namque pervenire ad propositum tendit, sed ejus votum animal cui præsedit præpedit. Prohibitione quippe immorata asina angelum videt, quem humana mens non vidit, quia plerumque caro per molestias tarda, flagello suo menti Deum indicat, quem mens ipsa carni prædens non videbat: ita ut anxietatem spiritus in hoc mundo proficere cupientis, velut iter tendentis impediatur, donec ei invisibilem, quia sibi obviat, innotescat. Unde et bene per Petrum dicitur: *Corruptionem habuit suæ vesaniæ subjugale mutum, quod in hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam* (II Petr. II, 15). Insanus quippe homo a subjugali mutuo corripitur, quando elata mens humilitatis bonum quod tenere debet ab afflicta carne memoratur. Sed hujus corruptionis donum iacireo Balaam non obtinuit, quia ad inaudicendum pergens vocem non mentem mutavit.

CAP. VI. — *Paulus secundum datam sapientiam scripsit vobis* (II Petr. I, 3).

(Ezech., homil. 6, n. 9, 10, 11; in exposit. B. Job, lib. X, num. 9.) Qui vult prava agere, et tamen ad hæc cæteros tacere, ipse sibimet testis est, quia plus veritate se appetit diligi, quam contra se non vult defendi. Nemo quippe est qui ita vivat ut aliquatenus non delinquat. Ille ergo seipso amplius veritatem desiderat amari, qui sibi a nullo vult contra veritatem parci. Licet enim quædam justa et recta ut sunt prospiciamus, aliud sicut est comprehendimus, et aliud ignoramus. Petrus tanto fidei, tanto miraculorum fulgore claruerit, et tamen conversis gentibus, dum circumcissionis pondus imponeret, quid recte diceret curabat. Quia ergo sibi contra veritatem parci noluit, increpationem Pauli libenter accepit. Paulus quippe qui se Legi mortuum per Legem dicit, qui ut in Christo crederet hoc ei Lex ipsa præjudicavit, magno fidei succensus ardore, præcepta Legis teneri carnaliter noluit, circumcissionem in gentibus fieri vetuit. Et cum Petrus apostolus servari adhuc in circumcissione Legis consuetudinem vellet, in faciem restitit, eumque hac in re fuisse reprehensibilem dicit; et in hoc ejus studium discipulis loquens, non solum culpam sed, quod majus est, hypocrisis, id est simulationem nominat, dicens: *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restitit, quia reprehensi-*

bilis erat (Galat. II, 11). Et paulo post: *Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi*. Idem vero apostolorum primus cum multa di-cipulos admoneret, et a quibusdam detrahi Pauli scriptis cognosceret, dixit: *Sicut charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de hi. in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem*. Ecce Paulus in Epistolis suis scribit Petrum reprehensibilem. Ecce Petrus in Epistolis suis asserit Paulum in his quæ scripserat admirandum. Certe enim nisi legisset Petrus Pauli Epistolas, non laudasset. Si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis dicitur invenit. Amicus ergo veritatis laudavit, etiam quod reprehensus est, atque ei et hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat, quæ aliter quam debuerat sensit. Seque etiam minori fratri ad consensum dedit, atque in eadem re factus est secutor minoris sui, ut etiam in hoc præiret, quatenus qui primus erat in apostolatus culmine, esset primus et in humilitate. Pensate ergo, fratres charissimi, in quo mentis vertice stetit qui illas Epistolas laudavit in quibus se scriptum vituperabilem invenit. Quæ illa esse tanta mansuetudo potuit, quæ quies animi, quæ soliditas mentis et imperturbatio cogitationis? Ecce a minore suo reprehenditur et reprehensi non dedignatur. Non ad memoriam revocat quod primus in apostolatam vocatus est, non quod claves regni cælestis accepit, non quod peccata quæcumque in terra solveret essent soluta in cælo; non quod in mari pedibus ambulavit, non quod paralyticos in Jesu nomine jubendo erexit, non quod ægros corporis sui umbra sanaverat, non quod menti noster verbo occiderat, non quod mortuos oratione suscitabat. Ne igitur increpationis verba dedignaretur audire, omnia dona quæ acceperat quasi a memoria repulit, ut unum fortiter humilitatis donum teneret. Quis ergo nostrum si vel extremum al quod signum fecisset, a minore fratre increpatus, increpationis verba patienter audiret? Nil enim signi fecimus, et si quis nos fortasse de actione nostra reprehenderit, statim intumescimus, magnos quosdam nos taciti cogitamus, virtutes nobis ad animum deducimus, etiam quas non habemus. At contra Petrus cum virtutibus humilis in reprehensione permansit. Sed sunt nonnulli qui non Petrum apostolorum principem, sed quendam alium eo nomine qui a Paulo est reprehensus accipiunt; qui si Pauli apostoli studiosius verba legissent, ista non dicerent. Dicturus etenim Paulus: *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem ejus restitit* (Galat. II, 11); ut de quo Petro loqueretur ostenderet, in ipso suæ narrationis initio præmisit, dicens: *Credidit est mihi Evangelium præputii, sicut et Petrus circumcissionis. Qui enim operatus est Petro in apostolatu circumcissionis, operatus est et mihi inter gentes* (Ibid. 7, 8). Patet ergo de quo Petro Paulus loquitur, quem et apostolum nominat, et præfuisse Evangelio circumcissionis narrat. Et fuerunt quidam qui secundam Petri Epistolam, in qua Epistolæ Pauli sunt laudatæ dicerent ejus non fuisse. Sed si ejusdem Epistolæ verba pensare voluissent, longe aliter sentire potuissent. In ea quippe scriptum est: *Voce delapsa ad eum hujusmodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (II Petr. I, 17). Atque subiungitur: *Et hæc vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte sancto*. Legant itaque Evangelium, et protinus agnoscent quia cum vox ista de cælo venit, Petrus apostolus cum Deo in monte stetit. Ipse ergo hanc Epistolam scripsit, qui hanc vocem in monte de Domino audivit. Caritas autem in Petro, et minoris terreni principum fortiter restitit, et in circumcissione submovenda minorum verba humiliter audivit. Caritas etiam in Paulo manus persequentium humiliter pertulit, et tamen circumcissionis negotio longe se impari prioris sensum audenter increpavit.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM I B. JOANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, etc. (I Joan. 1, 8).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 71.) Homines justi quamvis in hac vita ex magna justitiæ claritate resplendant, nequaquam tamen ad purum sordibus peccatorum carent. Joanne apostolo attestante, quid dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Affirmat id quoque Jacobus qui astruit, dicens: *In multis enim offendimus omnes (Jacob. iii, 2).* Propheta enim deprecatur, dicens: *Non intres in iudicium cum sero tuo, quia non justificaberis in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii, 2).* Homines enim justi quantum in hac carne corruptibili mortaliter vivunt, justi quidem esse possunt, sed contagio culpæ omnino carere non possunt: *Quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15).*

CAP. II. — *Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, etc. (I Joan. ii, 1).*

(Lib. i, in Ezech., homil. 7, num. 24.) Necessè est ut nos qui parvuli adhuc sumus, perfectorum semper et virtutes et lacrymas ante nostræ mentis oculos ponamus. Imitemur quæ in illis aspiciunt, ut dum cœperimus per incrementa crescere, possimus ab illo districto examine mala quæ fecimus velare. In assidue enim fletibus, in quotidiana nostra poenitentia habemus Sacerdotem in cœlis, qui interpellat pro nobis, de quo etiam per Joannem dicitur: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris (II Joan. ii).* Ecce exsultat animus, cum advocati nostri potentiam audimus, sed exultationem nostram iterum remoretur timor, quia ipse qui nobis advocatus est dicitur justus. Nos enim justitiæ causas habemus, justus vero advocatus injustas causas nullomodo suscipit, nec verba dare pro injustitia contentit. Quid igitur agimus, charissimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo quid agamus: mala quæ fecimus, et deileamus, et accusemus. Scriptum est: *Justus in principio accusator est sui (Prov. xviii, 17).* Quilibet etenim peccator conversus in fletibus jam esse justus inchoat cum cœperit accusare quod fecit. Cur enim iustus non sit qui contra suam injustitiam jam per lacrymas sævit? Justus igitur advocatus noster justos nos defendet in iudicio, quia nosmetipsos et cognoscimus et accusamus injustos. Non ergo in fletibus, non in nostris actibus, sed in advocati nostri allegatione confidamus.

CAP. III. — *Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (I Joan. ii, 4).*

(Homil. 29, in Evang., n. 3.) Vera fides est quæ in hoc quod verbis dicit moribus non contradicit. Hinc est quod quibusdam falsis fidelibus Paulus ait: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant (Tit. i, 6).* Hinc Joannes ait: *Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est.* Quod cum ita sit, fidei nostræ veritatem in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus operibus complemus. In die quippe baptismatis, omnibus nos antiqui hostis operibus et omnibus pompis abrenuntiare promissimus. Itaque unusquisque vestrum ad considerationem suam mentis oculos reducat, et si servat post baptismum quod ante baptismum spondidit, certus jam quia fidelis est gaudeat. Sed ecce quod promissis minime servavit, sed ad exercenda prava opera, ad concupiscendas munii pompas dilapsus est: videamus si jam scit plangere quod erravit. Apud mi ericordem namque Judicem, nec ille fallax habebitur qui ad veritatem revertitur, etiam postquam mentitur, quia omnipotens Deus dum libenter nostram poenitentiam suscipit, ipse suo iudicio hoc quod erravimus abscondit.

CAP. IV. — *Nolite diligere mundum (I Joan. ii, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 16; lib. ii in Ezech., homil. 7, n. 17.) Esse sine delectatione anima nunquam potest. nam aut infimis delectatur, aut summis. Et quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto majori studio torpescit ad infima, quantoque acriori cura inardescit ad infima, tanto torpore damnavili frigescit ad summis: utraque enim simul et æqualiter amari non possunt. Unde Joannes apostolus sciens inter spinas amorum secularium superbiæ charitatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de cordibus audientium sancta verbi manu sæcularium amorum spinas eradicat, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Qui mox rationem subdidit, quare? *Quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Ac si aperte dicit: *Utrique se amores in uno corde non capiunt, nec in eo reges superbiæ charitatis pullulat, in quo infima spinæ infimæ delectationis necant.* Qui eandem rationem protinus subdit, et ipsas ex hac infima delectatione nascentes enumerat punctationes, dicens: *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ (I Joan. ii, 16).* Ideo enim habere aliqui omnes, et ultra quam necesse est concupiscunt, ut habendo superbiunt, et quia hoc alius non habet, se in cogitationibus extollunt. Qui igitur terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur: *Nemo enim potest duobus dominis servire (Matth. vi, 24),* quia non valet simul transitoria et æterna diligere. Si enim æternitatem diligimus, cuncta temporalia in usu, non in effectu possidemus.

CAP. V. — *Nunc Antichristi multi facti sunt (I Joan. ii, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 15.) Surgente Antichristo, iniquorum capite, in sanctæ Ecclesiæ persecutione, multi qui nunc ore sunt pii et corde sunt impii, publicata malitia, corruent, et fidem quam specietenus tenerant perdent. Nemo autem dicere se a tali casu extraneum credat, quia ad illius tentationis procellam se pervenire non existimat. O quanti tentationis illius tempora non viderunt, et tamen in ejus tentationis procella versantur! Cain tempus Antichristi non vidit, et tamen membrum Antichristi per merum tum fuit. Judas servitium persecutionis illius ignoravit, et tamen viribus crudelitatis ejus, avaritia suadente, succubuit. Simon divisus longe ab Antichristi temporibus exstitit, et tamen ejus se superbiæ miraculorum potentiam perverse appetendo conjunxit. Sic iniquum corpus suo capiti, sic membris membra junguntur; et cum in cognitione se nesciunt, ei tamen prava actione copulantur. Unde fit ut in suis operatoribus ipse iniquorum auctor Antichristus jam appareat, qui necdum venit. Hinc Joannes ait: *Filioli, novissima hora est, et sicut audistis quia Antichristus venit: nunc Antichristi multi facti sunt, unde scimus qui: novissima hora est (I Joan. ii, 18).* Nunc quippe Antichristi multi facti sunt, quoniam omnes iniqui jam ejus membra sunt, quæ scilicet perverse edita, caput suum male vivendo prævenerunt. Inter hæc necesse est ut unum quisque nostrum ad cordis sui secretum redeat, et actionis suæ damna pertimeat, ne meritis exigentibus per districtam justitiam iudiciorum Dei in talium hominum numerum currat.

CAP. VI. — *Unctio ejus docet vos de omnibus (I Joan. ii, 27).*

(Homil. 30, in Evang., n. 3, 8.) Nisi Spiritus sanctus cordi adsit audientis, otiosus est sermo doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligit, quia nisi sit intus qui doceat, lingua doctoris ex erius in vanum laborat. Ecce unam te-

quentis vocem omnes pariter auditis, nec tamen pariter sensum auditæ vocis percipitis. Cum ergo non sit vox dispar, cur in cordibus vestris dispar est vocis intelligentia, nisi quia per hoc quod vox frequentis communiter admonet, est magis: erior, qui de voci: intelligentia quosdam specialiter docet? De hac igitur unctione sancti Spiritus per Joannem dicitur: *Sicut unctio ejus docet vos de omnibus*. Per vocem ergo non instruitur, quando mens per Spiritum sanctum non ungitur. Libet oculos fidei in virtute opificis hujus attonere, sparsimque Patres Testamenti Novi ac Veteris considerare. Ecce apertis eisdem oculis fidei David, Amos, Daniele, Petrum, Paulum, Mattheum intueor, et sacculus iste Spiritus qualis sit artifex considerare volo, sed in ipsa mea consideratione deficio. Implet namque cytharæ lulum puerum, et Psalmistam facit. Implet pastorem armentarum sycomoros vellientem, et justicem senum facit. Implet piscatorem, et prædicatorem facit. Implet persecutorem, et doctorem gentium facit. Implet publicanum, et evangelistam facit. O quis est artifex iste Spiritus! Nulla ad descendum mora agitur in omne quod voluerit; mox ut tetigerit mentem docet, solumque tetigisse docuisse est. Nam humanum animam subito ut illustrat, immutat; abnegat hunc repente quod erat, exhibet repente quod non erat.

CAP. VII. — *Similes et erimus (I Joan. III, 2).*

(Lib. I in Ezech., homil. 2, n. 20, 21; lib. XVIII in Job, num. 78.) Sancti omnes ut ad sanctitatis virtutem surgere valeant, ad similitudinem Mediatoris Dei et hominum Jesu Christi tendunt. Sancti etenim non essent, si hujus hominis similitudinem non haberent. In tantum vero quisque sanctus ad similitudinem hujus hominis ducitur, in quantum vitam sui Redemptoris imitatur. Post hanc autem similitudinem, quæ nunc moribus tenetur, quandoque ad similitudinem gloriæ pervenietur. Hinc etenim Joannes dicit: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus*. Qui mox unde hoc fieri valeat, adjungit, dicens: *Quoniam videbimus eum sicuti est*. Esse etenim Dei, est æternum hunc atque incommutabilem permanere. Nam omne quod mutatur desinit esse quod fuit, et incipit esse quod non fuit. Dei vero esse est dissimiliter nunquam esse. Unde ad Moysen dicitur: *Ego sum qui sum; et dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos (Exod. III, 14)*. Jacobus quoque ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudo in umbratio (Jacob. I, 17)*. Itaque per Joannem dicitur: *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*: quia per hoc quod aspicimus ejus essentiam naturæ, a mutabilitate nostra liberati figimur in æternitatem. Immutabimur quippe in ipso quem videbimus, quia morte carebimus videndo vitam: mutabilitatem nostram transcendemus, videndo immutabilitatem; corruptione nulla tenebimur, videndo incorruptionem. Erit autem tunc similitudo hominis etiam in corporibus nostris. Hinc enim per Paulum dicitur: *Nostra conversatio in cælis est; unde etiam expectamus Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum: qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (Philip. V, 20)*. Erunt ergo tunc electorum corpora claritati dominici corporis configurata. Quæ etsi æqualitatem gloriæ ejus non habent per naturam, similitudinem tamen configurationis ejus habent per gratiam; quia utique similitudo vitæ ejus nunc in moribus trahitur electorum, et in resurrectione sequetur similitudo æternitatis in mente, quoniam videbimus eum sicuti est. Ad hoc quippe sancti omnes ad illa gaudia æterna pervenient, ut esse Deo similes possint; et tamen scriptum est: *Domine, quis similis tibi (Psal. LXXXVIII, 9)*? Et iterum: *Aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* Unde ergo similes et unde non similes? Nisi quia et similes erunt ad imaginem, et ta-

amen non erunt similes ad æqualitatem. Aspiciendo quippe æternitatem Dei, sit eis ut æterni sint; et dum visionis ejus donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod vident. Et similes ergo sunt quia beati fiunt, et tamen Creatori similes non sunt, quia creatura sunt. Et habent itaque quamdam Dei similitudinem, quia non habent finem, et tamen incircumscripti æqualitatem non habent, quia circumscriptionem habent.

CAP. VIII. — *Si cor nostrum non reprehenderit nos (I Joan. III, 21).*

(In exposit. B. Job, lib. X, n. 27, 28.) Sciendum est quod quisquis a præceptis dominicis discordat opere, quoties ea audit, a corde suo reprehenditur atque confunditur, quia id quod non fecerit memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Mens etiam ad spei fiduciam protinus frangitur, si intenta precibus necdum devictæ culpæ memoria mordetur. Diffidit namque accipere se posse quod appetit, quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere quod divinitus audivit. Hinc per Joannem dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: et quidquid petierimus ab eo, accipiemus (I Joan. XXXI, 21)*. Hinc Salomon ait: *Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. XXVIII, 9)*. Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se præceptis ejus quem postulat meminit, et oratio sit execrabilis, cum a censura avertitur legis, quia dignum profecto est ut ab ejus beneficiis sit quisque extraneus cujus nimirum jussionibus non vult esse subjectus. Qua in re hoc est salubre remedium, ut cum se mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc prius in oratione desleat quod erravit, quatenus erroris macula cum fletibus tergatur, in petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur; et tunc, sicut Joannes dicit: *Fiduciam habentes ad Deum, quidquid petierimus ab eo, accipiemus*. Si enim id quod præcepit facimus, id quod petimus obtinebimus. Tunc quippe juxta Joannis vocem cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitas nulla contradicit. Valde namque apud Dominum utraque hæc sibi necessario congruunt, ut et oratione operatio et operatione fulciatur oratio.

CAP. IX. — *Deum nemo vidit unquam (I Joan. IV, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. XVIII, num. 88.) Cum Testamenti Veteris Patres intueor, multos horum, teste ipsa sacræ elocutionis historia, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Jacob Dominum, qui ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Gen. XXXII, 5)*. Vidit Moyses Dominum, de quo scriptum est: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum (Exod. XXXIII, 18)*. Ecce Testamenti Veteris Patres Deum se vidisse testati sunt, et tamen Joannes ait: *Deum nemo vidit unquam*. Quid est hoc, nisi quod patenter datur intelligi quia quandiu hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest, ut anima gratia Spiritus afflata per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiae non pertingat. Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, hunc nonnisi in angelo vidit. Hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquebatur, sicut homo loqui solet cum amico suo, ei inter ipsa verba suæ locutionis dicit: *Si inventi gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste, ut videam te (Ibid.)*. Certe enim, si Deus non erat cum quo loquebatur, ostende mihi Deum diceret, et non, ostende temetipsum. Si autem et Deus erat, cum quo facie ad faciem loquebatur, cur se petebat videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur quia eum sitiebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre: ut sic superna essentia mentis ejus oculis adesset, quatenus ad æternitatis

visionem nulla imago creata corporaliter interesset. Et viderunt ergo Patres Veteris Testamenti Dominum, et tamen juxta Joannis vocem Deum nemo vidit unquam, quia in hac mortali carne consistentibus, et videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, et videri non potuit per incircumscriptum lumen aternitatis. Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inestimabili virtute crescentibus, quodam contemplationis acumine, aeterna Dei claritas videi, hoc quoque a beati Joannis sententia non abhorret, qui ait : *Deum nemo vidit unquam* ; quoniam quisquis sapientiam, quae Deus est, videt, huic vitae funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eum videt, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest amplecti Deum simul et saeculum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel affectu operis, ab hujus vitae delectationibus tota mente separatur. Unde ad eundem quoque Moysen dicitur : *Non enim videbit me homo, et vivet (Ibid.)*. Ac si aperte diceretur : Nullus unquam Deum videt spiritaliter, et mundo vivit carnaliter.

CAP. X. — *Qui non diligit fratrem suum, quem videt quomodo diligit Deum, etc. (I Joan. iv, 20)*.

(In exposit. B. Job, lib. vii, num. 28.) Deum quem non videt quomodo potest diligere? Duo sunt praecepta charitatis : Dei amor et proximi ; per amorem Dei, amor proximi gignitur, et per amorem proximi, amor Dei nutritur. Nam qui Deum amare negligit, profecto diligere proximum nescit. Et tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejusdem dilectionis gremio prius proximi charitate lactamur. Quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicitur per legem Dominus : *Diliges proximum*, praemisit, dicens : *Diliges Dominum Deum tuum (Deut. vi, 5)* ; ut scilicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursus, quia amor Dei ex proximi amore calescit testatur Joannes, qui increpat, dicens : *Qui non diligit fratrem suum quem videt : Deum quem non videt, quomodo potest diligere ?* Quae tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permittitur.

CAP. XI. — *Qui diligit Deum, diligit et fratrem suum (I Joan. iv, 21)*.

(In exposit. B. Job, lib. x, num. 8 ; lib. ii in Ezech., hom. 9, num. 2.) Charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur, quae a duobus quidem praeceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Hujus namque legis initium dilectio Dei est, ac dilectio proximi ; de qua dilectione Joannes dicit : *Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum*. Sed Dei dilectio per tria distinguitur ; quia ex toto corde, ex tota anima, et ex tota fortitudine diligi Conditor jubetur. Qua in re notandum est quod divinus sermo, cum Deum diligi praecipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subiungit, *ex toto* : ut videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil reliquat. Proximi autem dilectio ad duo praecepta derivatur, cum et per quemdam justum dicitur : *Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias (Tob. iv, 16)*. Et per semetipsum Veritas dicit : *Quae vultis, ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis (Matth. vii, 12)* ; quibus duobus, scilicet utriusque Testamenti mandatis, per unum malitia compeccitur, per aliud benignitas praerogatur, ut malum quod pati non vult, quisque non faciens, cesset a nocendi opere. Et rursus bonum quod sibi fieri appetit impendens, erga utilitatem proximi se exerceat ex benignitate. Sed haec nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur ; ne vel ad inferenda quae non debet desiderii inquieti mens ferre, vel erga exhibenda quae debet otio resoluta torpescat. Nam cum cavet alteri facere quod nequaquam vult ab altero ipsa tollerare, sollicita se intentione circumspicit, ne super-

bia elevet, et usque ad despectum proximi animum dejiciens exaltet ; ne ambitio cogitationem laniet ; cumque hanc ad aliena appetenda dilatat, angustet ; ne cor luxuria polluat, et subjectum desideriis per illicita corrumpat ; ne ira exasperet, et usque ad profendam contumeliam inflammet ; ne invidia mordeat, et alienis felicitatibus aemula, sua se face conumat ; ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtrectationis extendat ; ne odium malitia excitet, et os usque ad jaculum maledictionis irriter. Et rursus, cum cogitat ut ea alteri faciat quae ipsa sibi fieri ex altero expectat, pensat nimirum ut malis bona, et bonis meliora respondeat ; ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat, ut malitiae peste languentibus gratiam benignitatis impendat, ut discordes pacem uniat, et concordes ad concupiscentiam vere pacis accingat, ut indigentibus necessaria tribuat, ut errantibus viam rectitudinis ostendat, ut afflictos verbo et compassione mulceat, ut accessos in hujus mundi desideriis irreptione restringat, ut minas potentium ratiocinatione mitiget, ut oppressorum angustias quanta praevaleat ope levet, ut foris resistentibus opponat patientiam, ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam, ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet quatenus a justitiae studio non enervet, sic ad ultionem zelus ferreat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat ; ut ingratos beneficium ad amorem Dei provocet, ut gratos quosque ministeriis in amore servet, ut proximorum mala cum corrigere non valet taceat, et cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat ; ut sic ea quae tacet toleret ne tamen in animo virus doloris occultet, ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat ne tamen per gratiam a iure rectitudinis excedat, ut cuncta proximis quae praevalent impendat, sed haec impendendo non timeat ; ut sic in bonis quae exhibet tumoris praecipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat ; ut sic quae possidet tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat ; ne cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam cogitet, et in oblatione numeri, hilaritatis lumen tristitia obscurat. Charitas igitur si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Est itaque in dilectione Dei necessario tenenda fides et vita ; in dilectione vero proximi debet summopere patientia et benignitas custodiri. Et enim in dilectione Dei necessaria fides et vita, quae videlicet scriptum est : *Fides sine operibus mortua est (Jacob ii, 26)* ; probatio ergo dilectionis exhibitio est operis. Hinc Joannes in epistola sua dicit : *Qui dicit, qui diligit Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (I Joan. iv, 20, 4)*. Vere enim diligimus, si ad mandata ejus nos a nostris voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria defluit, profecto Deum non amat, quia ei in sua voluntate contradicit. Et tamen in dilectione proximi nobis patientia et benignitas conservanda, quia de eadem dilectione scriptum est : *Charitas patientis est, benigna est (I Cor. xiii, 4)* ; patientis scilicet, ut illata a proximis mala aequanimiter porret ; benigna autem, ut sua bona proximis desiderabiliter impendat.

CAP. XII. — *Est peccatum ad mortem (I Joan. v, 16)*.

(In exp. B. Job, l. xvi, num. 82 ; lib. ii, in Ezech., hom. 9, num. 3.) Peccatum illud usque ad inferos ducit quod ante finem vitae praesentis per correptionem et poenitentiam non emendatur ; de quo videlicet peccato per Joannem dicitur : *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis*. Peccatum namque ad mortem est peccatum usque ad mortem ; quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, ejus venia frustra postulatur. Hoc autem inter peccatum et delictum distat, quod peccatum est mala facere, delictum vero bona derelinquere quae summopere sunt tenenda. Vel certe peccatum est in opere, delictum in cogitatione.

EXPOSITIO SUPER EPISTOLAM III B. JOANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — *Nos ergo suscipere debemus ejusmodi, ut cooperatores simus veritatis (III Joan. 1, 7).*

(Homil. 20, in Evang., n. 12.) Sæculares viri intra sanctam Ecclesiam quamvis spiritualium virtutum dona non habent, dum tamen sanctos viros donis spiritualibus plenos sua largitate sustentant, in spiritualibus eorum donis cooperatores fiunt; hoc ante Dei oculos exhibentes, quod adjuvant. Hinc est enim quod de quibusdam peregrinantibus fratribus, Gaio per Joannem dicitur: *Pro nomine enim Christi profecti sunt, nihil accipientes a gentilibus. Nos ergo debemus suscipere ejusmodi, ut cooperatores simus veritatis.* Qui enim spiritualia dona habentibus, temporalia subsidia tribuit, in ipsis donis spiritualibus cooperator existit. Nam cum pauci sunt qui spiritualia dona percipiunt, et multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc se divites pauperum virtutibus inserunt quo eisdem sanctis pauperibus de suis divitiis solantur.

CAP. II. — *Diotrefhes non recipit nos (III Joan. 1, 9).*

(Lib. 1, in Ezech., homil. 9, num. 17, 18.) Magna indiget inquisitione, cum recti viam operis tenemus, utrum semper debeamus derogantium verba despiciere, an certe aliquando compescere. De qua rescindendum est quia linguas detrahentium, sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitas debemus æquanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat. Aliquando etiam compescere, ne, dum de nobis mala disseminant,

A eorum qui audire nos ad bona poterant, innocentium corda corrumpant. Hinc est enim quod Joannes obtreceptoris sui linguam redarguit, dicens: *Is qui amat primatum gerere in eis, Diotrefhes non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera quæ facit, verbis malignis garruens in nos.* Hinc Paulus detrahentibus Corinthiis loquitur, dicens: *Epistolæ, inquit, graves sunt, et fortes, præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis. Hoc cogitet, qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales sumus præsentem in opere (II Cor. x, 10).* Hi enim quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent si possunt detrahentium sibi verba compescere, ne prædicationem eorum non audiant, qui audire poterant; et in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant. Sed hac in re subtili inquisitione necesse est ut semetipsum animus investiget, ne forsasse suæ laudis gloriam quærat, et animarum lucra se quærere nostra cogitatio simulet. Sepe enim sui nominis laude animus pascitur, et quasi sub obtentu lucrorum spiritualium, cum de se bona dici cognoverit, lætatur. Et sæpe gloriæ suæ defensione contra detrahentes irascitur, et fingit sibi quod hoc ex eorum zelo faciat quorum corda a bono fervore detrahentis sermo perturbat. Illi ergo debent magnopere curare, ne contra eorum opinionem detrahentium verba prævaleant, qui suam conscientiam subtiliter discutientes, se in ea inveniunt de amore privatæ gloriæ nihil habere.

EXPOSITIO SUPER APOCALYPSIM B. JOANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM. — *Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia (Apoc. 1, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiii, num. 6.) Septenario numero solet universalitas designari. Unde Joannes in hac Apocalypsi septem Ecclesiis scribit. Sed per eas quid aliud quam universalem Ecclesiam intelligi voluit? Quæ nimirum universalis Ecclesia, ut plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Elisæus super puerum mortuum septies oscitasse describitur (IV, Reg. iv). Super extinctum quippe populum Dominus veniens quasi septies oscitat, quoniam ei dona spiritu septiformis gratiæ misericorditer aspirat. Septem igitur Ecclesiis scribit apostolus Joannes, ut unam catholicam septiformis gratiæ plenam spiritu designaret. Et de Domino novimus dixisse Salomonem: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem (Prov. ix, 1).* Qui ut id de septem Ecclesiis dixisse innotesceret, secutus etiam sacramenta ipsa diligenter inseruit dicens: *Immolavit victimas, et miscuit vinum, et proposuit mensam.* Per septem quippe columnas omnes Ecclesias non inconvenienter accipimus, quæ unam catholicam faciunt toto terrarum orbe diffusam.

CAP. II. — *Ego Joannes fui in insula quæ appellatur Pathmos, propter verbum Dei, et testimonium Jesu Christi. Fui in spiritu in Dominica die, et audivi post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis: Quod vides, scribe in libro, et mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphiæ, et Laodiceæ. Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum. Et conversus, vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelabrorum, similem Filio hominis vestitum podere, et præinctum ad mamillas zona aurea (Apoc. x, 11 seq.).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, n. 5; lib. xxiv, n. 26.) Malum luxuriæ, aut cogitatione perpetratur, aut opere. Per Moysen vero luxuria perpetrata, per auctorem vero munditiæ luxuria damnatur cogitata, sicut

ipse dicit: *Scriptum est: Non adulterabis. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Math. v, 27).* Redemptor quippe noster veniens et Legis præcepta transcendens, ut ab electis suis non solum luxuriam carnis sed etiam cordis aboleret, jussit non tantum lumbos carnis succingi, id est luxuriam ab effectu refrenari, sed etiam lumbos mentis præcepit succingi, id est hanc etiam a cogitatione restringi. Hinc est quod angelus qui Joannem in Pathmos insula relegatum alloquitur, aurea zona super mamillas cinctus esse perhibetur. Solet enim nomine auri plerumque charitatis intimari. Quia ergo testamenti munditia etiam cordis luxuriam refrenat, angelus qui in eo apparuit pectore cinctus venit. Quem bene aurea zona restringit, quia quisquis supernæ patriæ civis est, non jam timore supplicii sed amore charitatis immunditiam deserit. Vel ideo ad mamillas zona aurea cinctus Joanni angelus apparuit, quia superiorum civium pectora, dum pœnali jam nequaquam timori subjecta sunt, et a se vicissim nulla scissione solvantur, ex sola charitate constringuntur. Zonam quippe auream circa mamillas habere est cunctos mutabilium cogitationum motus per solius jam amoris vincula restringere.

CAP. III. — *Et angelo Pergami Ecclesiæ scribe (Apoc. ii, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 14.) Sæpe Scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ, pro eo quod gloriam patriæ cœlestis annuntiant, angelorum nomine solet designare. Hinc est quod Joannes septem Ecclesiis scribens, angelis Ecclesiarum loquitur, id est prædicatores populorum. Hinc propheta ait: *Angeli patris amare stebunt (Isa. xxxiii, 7).*

CAP. IV. — *Scio ubi habitas, ubi sedes et satanas. (Apoc. ii, 13).*

(In exposit. B. Job, lib. xxi, num. 10.) Sic Dominus Deus vias omnium examinatione subtili considerat, ut in unoquoque nostrum, nec ea quæ remunerat.

bona prætereant, nec mala quæ videlicet displicent sine increpatione derelinquat. Hinc est quod angelum Pergami Ecclesiæ in quibusdam Dominus laudat, et in quibusdam redarguit, dicens: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam (Ibid. v. 19).* Et paulo post: *Sed habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam.* Hinc angelo Thyatiræ dicitur: *Novi opera tua, et charitatem, et fidem, et ministerium, et sapientiam tuam, et opera tua novissima plena prioribus; sed habeo adversum te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetem, docere et seducere servos meos, et fornicari, et manducare idolothyllum.* Ecce bona memorat, nec tamen rescindit mala sine penitentia relaxat, quia scilicet sic singulorum vias considerat, sic gressus enumerans pensat; ut examine subtili perpendat, vel quantum ad bona quisque proficiat, vel quantum ad mala devians, suis profectibus contradicat. Incrementum quippe meritorum quod bonæ vitæ studiis augetur, plerumque mali admistione retrahitur; et bonum quod animus operando construit, hoc alia perpetrando pervertit.

CAP. V. — Habes illic tenentes doctrinam Balaam (Apoc. II, 14).

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 15.) Cain, et Judas, et Simon, et alii multi longe ab Antichristi temporibus exstiterunt, et tamen se ei perverse vivo loco conjunxerunt. Sic iniquum corpus suo capiti, sic membris membra junguntur, cum et in cognitione se nesciunt, et tamen prava sibi actione copulantur. Neque enim Pergamus Balaam libros aut verba cognoverat, et tamen ejus nequitiam sequens, supernæ vocem increpationis audiebat: *Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et fornicari.* Thyatiræ quoque Ecclesiam ab Jezabel notitia, et tempora et loca dividebant; sed quia eam par vitæ astrinxerat, inesse ei Jezabel dicitur, atque perversis operibus insistere, angelo attestante, qui ait: *Habeo adversum te aliqua, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit Prophetem, docere et seducere servos meos, et fornicari, et manducare de idolothyllis (Vers. 20).* Ecce quia reperiri poterant qui Jezabel vitam actione reproba videlicet secuti sunt, Jezabel illic inventa memoratur: quia pravum corpus conjuncti mores unum faciunt, etiamsi hoc loca vel tempora scindunt. Unde sit ut in perversis suis imitatoribus et iniquis quisque maneat qui jam præterit, et in suis operationibus ipse iniquorum auctor jam appareat qui necdum venit. Hinc Joannes ait: *Nunc Antichristi multi facti sunt (I Joan. II, 18),* quia iniqui omnes jam membra ejus sunt, quæ scilicet perverse edita caput suum male vivendo prævenerunt.

CAP. VI. — Dabo tibi calculum candidum (Apoc. II, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 4.) Videre perfectæ coæternam Dei sapientiam, hoc est quod habere. Unde ad Joannem de munere vincentis dicitur: *Dabo tibi calculum candidum, et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* In hac enim vita scire aliquid, vel videre possumus, etiam quod non accipimus. Nomen vero novum in calculo scriptum est in æterno præmio notitiam Dei humanis mentibus inusitatam, quam scire non potest nisi qui acceperit, habere.

CAP. VII. — Esto vigilans, et confirma cætera (Apoc. III, 2).

(Regul. Pastor. part. III, c. 34.) Qui inchoata bona minime consummant, cauta circumspectione debent considerare, quia dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerant coapta convellunt. Si enim quod videtur gerendum sollicita intentione non crescit, etiam quod fuerat bene gestum decrescit. Hinc Sardis Ecclesiæ ab angelo dicitur: *Esto vigilans, et confirma cætera quæ moritura erant: non enim inveni opera tua plena coram Deo meo.* Quia ergo plena coram

Deo ejus opera inventa non fuerant, moritura reliqua quæ etiam erant gesta prædicebat. Si enim quod mortuum in nobis est ad vitam non accenditur, hoc etiam exstinguitur quod quasi adhuc vivum tenetur. In hoc quippe mundo humana anima quasi moriens navis contra fluminis ictum conscendentis, uno in loco nequaquam stare permittitur, quoniam ad ima relabitur nisi ad summa conetur. Si ergo inchoata bona fortis operantis manus ad perfectionem non sublevat, ipsa operandi remissio contra hoc quod operatum est pugnat. Hinc est quod per Salomonem dicitur: *Qui molles et dissolutus in opere suo fuerit, frater est sua opera dissipantis (Prov. XVIII, 9).* Quia videlicet qui coapta bona districte non exsequitur, dissolutione negligentiam manum destruentis inuitatur.

CAP. VIII. — Qui viderit, faciam illum columnam (Apoc. III, 12).

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 42.) Summi prædicatores Ecclesiæ, super quos in cælestibus crescens universa spiritualis fabricæ structura surgit, columnæ vocantur, sicut Apocalypsis Joannis testatur, dicens: *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Quisquis enim in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricæ spiritualis erigitur, ut in hoc templo, quod est Ecclesia, positus, et utilitati sit et decori. De hujusmodi columnis loquitur Apostolus, dicens: *Petrus, et Jacobus, et Joannes, qui ridebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi (Gal. II, 9).*

CAP. IX. — Utinam frigidus es, aut calidus (Apoc. III, 15).

(Regul. Pastor. part. III, c. 34.) Qui bona incipiunt, nec ea perficiunt, debent pendere quod tolerabilius potius esset semitam rectam illam non arripere, quam post arreptam, post tergum relinere. Nisi enim retro respicerent, erga coeptum studium nullo torpore languerent. Audiant ergo quod scriptum est: *Utinam frigidus es, aut calidus: sed quia tepidus es, et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.* Calidus quippe est qui bona studia et arripit et consummat, frigidus vero est qui consummanda nec inchoat; et sicut a frigore teporem transitur ad calorem, ita a calore per teporem redit ad frigus. Qui quis igitur, amisso infidelitatis frigore, sed nequaquam tepore superato exardescit ut ferveat, proculdubio calore desperato, dum noxio in tepore demoratur, agit ut frigescat. Sed sicut ante teporem frigus est sub se, ita post frigus tepor in desperatione. Qui enim adhuc est in peccatis, fiduciam non amittit conversionis. Qui vero post conversionem tepuit, spem quæ potuit esse de peccatore subtrahit. Calidus ergo quisque aut frigidus esse queritur, ne tepidus evomat: ut videlicet aut necdum conversus adhuc de se spem conversionis præbeat, aut jam conversus in virtutibus inardescat, ne evomat tepidus qui a calore quem proposuit torpore ad noxium frigus redit.

CAP. X. — Dicis, Quod dives sum (Apoc. III, 17).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 6.) Egestas reproborum proprie dicitur, qui dum vitiis replentur, virtutum divitiis vacuantur. Quibus sæpe contingit ut per elationis dementia sublevati, dum ruinæ suæ damna non considerant, esse se etiam a bonis actionibus inopes non agnoscant. Unde voce angeli prædicatori Laodiceæ dicitur: *Dicis, Quod dives sum, et locupletatus, et nullus ego: et nescis quia tu es miser, et pauper, et cæcus, et nudus.* Quasi divitem se asserit qui se per arrogantiam extollit, sed pauper, cæcus et nudus arguitur. Pauper utique, quia virtutum divitias non habet. Cæcus, quia nec paupertatem quam patitur videt. Nudus, quia primam stolam perdidit; sed pejus, quia se nec perdidisse cognoscit.

CAP. XI. — Suadeo tibi emere a me aurum ignitum (Apoc. III, 18).

(In exposit. B. Job, lib. IV, num. 61.) Per aurum sapientia intelligitur, de qua per Salomonem dicitur:

Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis (Prov. xxi, 20). Aurum nempe sapientiam vidit, quam thesaurum vocavit. Quæ recte auri appellatione signatur, quia sicut auro temporalia, ita sapientia bona æterna mercantur. Quia igitur aliquando per aurum sapientia intelligitur, prædicatori Laodiceæ ab angelo dicitur: *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum*. Aurum quippe enim, cum accepturi sapientiam prius obedientiam præbent: ad quem videlicet contractum nos quidam Sapiens excitat, dicens: *Concupisti sapientiam, serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi* (Eccli. i, 33).

CAP. XII. — *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas* (Apoc. iii, 18).

(Regul. Pastor. part. i, c. 11.) Lippus est cujus ingenium ad cognitionem veritatis enicat, sed tamen hoc vitæ carnalis operatio prava obscurat: sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit. Cui bene per angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas*. Collyrio quippe ut videamus oculos inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus.

CAP. XIII. — *Ego quos amo arguo et castigo* (Apoc. iii, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 35.) Omnis divina percussio, aut purgatio in nobis est vitæ præsentis, aut initium pœnæ sequentis. De his qui ex flagello proficiunt Dominus ipse voce angeli ad Joannem ait: *Ego quos amo redarguo et castigo*, sicut alibi dicitur: *Quem diligit Deus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit* (Hebr. xii, 6). E contra de flagello damnationis per Jeremiam Dominus dicit, dum incorrigibiles delinquentes populos videt, quos non jam sub disciplina filius, sed sub districta percussione hostes intuetur: *Plaga inimici percussite, castigatione crudeli* (Jerem. xxx, 14). Hos enim damnant flagella, et non liberant: his flagella, ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant. Unde per Moysen Dominus dicit: *Ignis exarabit ab ira mea, et ardebit usque ad inferos deorsum* (Deut. xxxii, 22). Quantum ad præsentem etenim percussione spectat, recte dicitur: *Ignis exarabit ab ira mea*; quantum ad æternam damnationem, apte mox subditur: *Et ardebit usque ad inferos deorsum*; licet a quibusdam dici soleat illud quod, juxta septuaginta Interpretes, in Naum propheta scriptum est: *Non vindicabit Deus bis in idipsum* (Naum. i, 9). Qui tamen hoc quod per Jeremiam prophetam de iniquis dicitur non attendunt: *Et duplici contritione contere eos* (Jerem. xvii, 18), et id quod alibi scriptum est: *Jesus populum de terra Ægypti salvans: secundo eos qui non crediderunt perdidit* (Judæ v). Quibus tamen si consensum præbemus, quamlibet culpam bis feriri non posse, hoc ex peccato percussis et in peccato suo morientibus debet estimari: quoriam eorum percussio hic cœpta, illic perlicitur; ut incorrectis unum flagellum sit quod temporaliter incipit, sed in æternis supplicis consummatur, quatenus eis qui omnino corrigi renuunt jam præsentium flagellorum percussio sequentium sit initium tormentorum. Unde hoc semper electi prævident, ut ante ad justitiam redeant quam sese ira Judicis inextinguibiliter accendat; ne ultimo flagello deprehensi, simul eis finiat vitæ cum culpa. Flagellum namque tunc diluet culpam, cum mutaverit vitam; nam cujus mores non mutat, non expiat actiones.

CAP. XIV. — *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum* (Apoc. iii, 21).

(In exposit. B. Job, lib. xxvi, num. 55.) Sancti viri qui nunc juste et irreprehensibiliter vivunt, in futuro judicandi potentiam nanciscuntur. Hinc Laodicensi Ecclesiæ Dominus dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus*. Vincens Dominus in throno cum Patre se sedisse assit, quia post pas-

sonis certamina, post resurrectionis palmam, clarius se omnibus quod potestati Patris esset æqualis indicavit, eique se non disparem calcato mortis aculeo innotuit. Unde et Mariæ necdum se credenti se Patris similem dicit: *No' me tangere, nondum enim ascendit ad Patrem meum* (Joan. xx, 17). Nobis in throno Filii sedere est ejusdem Filii potestate judicare. Quia enim judicii principatum ex ejus virtute percipimus, velut in ejus throno residemus. Nec abhorret a vero quod alibi super duodecim thronos sessuros testatur esse discipulos: hic autem in throno suo perhibet esse sessuros. Per thronos quippe duodecim, universale judicium; per thronum vero filii, singulare culmen judicariæ potestatis ostenditur. Hoc ergo duodecim thronis quod uno throno filii designatur, quia videlicet universale judicium ex nostri Mediatoris interventione percipitur.

CAP. XV. — *Et ecce sedes posita erat in cælo: et supra sedem sedens. Et in medio sedis, et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro* (Apoc. iv, 2 seq.).

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 94) Ezechiel propheta, dum sub animalium specie quatuor evangelistas se vidisse describeret, in eis sibi hominis, leonis, bovis et aquilæ faciem apparuisse testatur. Cui nimirum prophetiæ sententiæ ipse Joannes quoque in hac revelatione sua non dissonat, dicens: *Animal primum simile leoni, secundum animal simile vitulo, tertium animal habens faciem hominis, quartum animal simile aquilæ volanti* (Ibid. v. 7). Hæc quatuor animalia singula ad unumquemque evangelistam recte conveniunt, dum alius humanæ nativitatis ordinem, alius per mundi sacrificii mactationem, quasi vituli mortem, alius potestatis fortitudinem quasi leonis clamorem insinuat, alius nativitatem verbi intuens, quasi solem ortum aquila aspectat. In Scriptura sacra aliquando vocabulo aquilæ, vel subtilis sanctorum intelligentiæ, et sublimis eorum contemplatio figuratur, vel incarnatus Dominus ima celeriter transvolans, et mox summa repetens designatur; per quartum igitur animal, id est aquilam, quæ cunctarum avium visum acie superat, ita ut solis radius fixos in se ejus oculos nulla lucis sæ coruscatione reverberans, clausat, Joannes significatur, qui volando terram deseruit, quia per subtilem intelligentiam interna mysteria Verbi videndo penetravit. Possunt præterea hæc quatuor animalia ipsum suum caput cujus sunt membra signare. Ipse namque et homo est, quia naturam nostram veraciter suscepit; et vitulus, quia pro nobis patienter occubuit; et leo, quia per divinitatis fortitudinem susceptæ mortis vinculum rupit; et ad extremum aquila, quoniam ad cælum, de quo venerat, rediit. Homo igitur nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ad cælos ascendendo vocatus est. Possunt etiam sancti per hæc animalia designari, quoniam alius cuncta rationabiliter agendo fit homo: alius in passionibus fortis, adversa mundi non timendo fit leo; alius per abstinentiam, semetipsum vivam hostiam offerendo fit vitulus: alius se in alta rapiendo contemplationis volatu fit aquila.

CAP. XVI. — *Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas, et in circuitu, et intus plena sunt oculis* (Apoc. iv, 8).

(In exposit. B. Job, lib. xix, num. 20.) Omnes sancti foris se intusque circumspiciunt, et vel reprehendendos se exterius vel iniquos se interius videri invisibiliter timent. Hinc est quod animalia quæ per Joannem videntur, in circuitu et intus plena oculis esse memorantur. Quisquis enim exteriora: sua honeste disponit, sed interiora negligit, in circuitu oculos habet, sed intus non habet. Sancti vero omnes, quia et exteriora sua circumspiciunt, ut bona de se exempla fratribus præbeant, et interiora sua vigilanter attendunt, quia sese irreprobabilis interni judicis obtutibus parant, et in circuitu oculos et intus habere perhibentur.

CAP. XVII. — *Et requiem non habebant die ac nocte A* *capientia : Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui est, et venturus est (Apoc. iv, 8).*

(Lib. II, in Ezech., homil. 4, n. 7.) Considerandum est quod una fuit fides veterum ac novorum Patrum, et omnipotentem Deum Trinitatem esse crediderunt. Ecce Joannes in revelatione sua dicit quator animalia in caelo clamantia : *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus omnipotens*. Ut enim personarum Trinitatis monstraretur; tertio Sanctus dicitur. Sed ut una esse substantiae Trinitatis appareat, non Domini Dei, sed Dominus esse perhibetur. Quod David quoque similiter sentiens, ait : *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus (Psal. lxxvi, 8)*. Qui cum tertio dixisset Deus, ut unum hunc esse ostenderet, subdidit : *Et metuant eum omnes fines terrae*. Paulus quoque loquitur, dicens : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi, 36.)* Ex ipso, videlicet ex Patre. Per ipsum, per Filium. In ipso autem, in Spiritu sancto. Quem ergo ipsum tertio dixisset, manifestans adjunxit : *Ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen*. Qui enim non dixit ipsis, sed ipsi, dicendo ter ipsum, distinxit personas; et subjungendo, *ipsi gloria*, non divisit substantiam.

CAP. XVIII. — *Et cum darent illa quatuor animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in saecula saeculorum; procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in saecula saeculorum, et mittebant coronas suas ante thronum Dei (Apoc. iv, 9, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. xxii, num. 20.) Sancti viri quidquid in se boni inspicunt immortalis gratiae donum esse cognoscunt, eique de accepto munere debitorum sunt qui et praeveniendo dedit eis bonum velle quod noluerant, et subsequendo concessit bonum posse quod volunt. Unde bene per Joannem dicitur : *Adoraverunt viventem in saecula saeculorum, mittentes coronas suas ante thronum Dei*. Coronas namque suas ante thronum Dei mittere est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed auctori; ut ad illum referant gloriam laudis a quo se sciunt vires accepisse certaminis. Auctoris enim sui gratiam negare convincitur quisquis sibi tribuit quod operatur; et Deum negat, cujus despecta gratia, sibi vires boni operis arrogat. Omne autem peccatum quod ex infirmitate est spem nequaquam perdit, quoniam a superno Judice veniam requirit. Praesumptio vero virtutis propriae tanto gravior est in desperatione, quanto longius ab humilitate. Cumque vires sibi tribuit operis, ad adjutorium non recurrit auctoris, sicut ut eo gravior peccator pereat, quo et ipsum hoc quia peccator est ignorat.

CAP. XIX. — *Et vidi in dextera sedentis super thronum, librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem (Apoc. v, 1).*

(Lib. I in Ezech., homil. 9, n. 30 et 31.) Per librum qui est in dextera sedentis super thronum Scripturae sacrae paginae signantur, quae profunditate sententiarum sic clauduntur, ut non facile sensu omnium penetrentur. Qui liber sacri eloquii intus scriptus est per allegoriam, foris per historiam : intus per spirituales intellectum, foris vero per sensum litterae simplicem, adhuc infirmantibus congruentem. Intus, quoniam invisibilia promittit : foris, quia visibilia praecipit : suorum rectitudine disponit. Intus, quia caelestia pollicetur; foris autem, quia terrena et contemptibilia qualiter sint vel in usu habenda vel ex desiderio fugienda praecipit. Alia namque de secretis caelestibus loquitur, alia vero in exterioribus actionibus jubet. Et ea quidem quae foris praecipit patent, sed illa quae de internis narrat plane deprehendi nequeunt. Ea enim quae de natura divinitatis, vel de aeternis gaudiis narrat, nobis adhuc neccientibus, solum angelis in secreto sunt cognita. De quibus ta-

men occultis jam partem per spirituales intelligentiam sentimus, jam sancti Spiritus pignus accepimus, quoniam haec et plene necdum cognovimus, et tamen medullitis amamus, et in multis spirituales sensibus quos jam cognovimus veritatis pabulo pasчимur. Dicit ergo : *qui erat scriptus intus et foris; quoniam in sacro eloquio dictis occultioribus atque sublimioribus fortes satiantur, et praecipis apertioribus nos parvuli nutrimur*.

CAP. XX. — *Et vidi angelum fortem praedicantem voce magna : Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus? Et nemo poterat neque in caelo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam multum : quia nemo dignus inventus est aperire librum (Apoc. v, 2).*

(Dialog. lib. IV, cap. 42.) Hunc librum signatum septem sigillis postmodum per leonem de tribu Juda dicit Joannes aperiri. In quo videlicet libro quid aliud quam sacra Scriptura signatur? Quam solus Redemptor noster aperuit, qui homo factus moriendo, resurgendo, ascendendo, cuncta mysteria quae in ea fuerant clausa patefecit. Et nullus in caelo, quia neque angelus; nullus in terra, quia neque homo vivens in corpore : nullus sub terra dignus inventus est, quia neque animae corpore exuta aperire nobis praeter Dominum sacri eloquii secreta potuerunt. Praeterea cum ad solvendum librum nullus sub terra inventus esse dignus dicitur, quid obstat non video ut sub terra infernus esse credatur.

CAP. XXI. — *Et unus de senioribus dixit mihi : Ne fleveris. Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus (Apoc. v, 5).*

(Lib. II in Ezech., hom. IV, n. 19.) Sacrae Scripturae profunditas est quasi puteus, quam nobis ad irrigationem mentis praebuit omnipotens Deus. Et ut ad intelligentiam Scripturarum perveniremus, facta est nobis via humilitas passionis unigeniti, per quam nobis apertum est hoc quod prius latenter Scripturae sacrae fluentia loquebantur. Nisi enim unigenitus Dei Filius incarnatus, tentatus, apprehensus, colaphis caesus, sputis illitus, crucifixus ac mortuus fuisset, nobis hujus putei, id est sacrae Scripturae, profunditas non pateret. Quid ergo fidelibus humilitas passionis ejus via facta est, nisi clavis apertionis, per quam mysteriorum Dei puteum invenimus, ut aquam scientiae de profundo haberemus? Incarnationem quippe, passionem, mortem, resurrectionem et ascensionem illius, sacri eloquii paginae loquuntur. Quae quia facta cognovimus, jam nunc intelligimus audita. Haec autem prius legi poterant, sed quia nondum evenerant, intelligi non valebant. Unde et per Joannem dicitur : *Vicit leo de tribu Juda aperire librum, et solvere signacula ejus*. Ipse enim librum aperuit, et signacula ejus solvit, qui nascendo, moriendo, resurgendo et ad caelos ascendendo, Scripturae sacrae nobis arcana patefecit.

CAP. XXII. — *Et vidi, et ecce in medio throni, et quatuor animalium, et in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum; et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, et cantabant canticum novum, dicentes : Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo nostro in sanguine tuo (Apoc. v, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, num. 66.) Nemo judicet indignum incarnatum Dominum posse per agnum figurari, cum constet omnibus quia, per significationem quamdam, in Scriptura sacra et vermis et scarabeus ponitur; sic enim Scriptum est : *Ego autem sum vermis, et non homo (Psal. cxi, 7)*. Vel sicut apud septuaginta Interpretes per prophetam dicitur : *Scarabeus de ligno clamavit (Habac. II, 2)*.

Cum ergo nominatis rebus tam abjectis et vilibus figuratur, quid de illo contumeliose dicitur de quo constat quod proprie nihil dicitur? Vocatur itaque agnus, sed propter innocentiam; vocatur leo, sed propter potentiam: aliquando etiam serpenti comparatur, sed propter mortem vel sapientiam; atque de eo per hæc omnia dici figuratiter potest, quia de his omnibus credi aliquid essentialiter non potest. Si enim unum horum quodlibet essentialiter existeret, alterum jam dici non posset. Nam si agnus proprie diceretur, leo jam vocari non posset; si leo proprie diceretur, serpente signari non posset. Sed hæc in illo omnia dicimus tanto latius in figura, quanto longius ab essentia.

CAP. XXIII. — *Et vidi et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum, et erat numerus eorum milia millium, voce magna dicentium: Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem (Apoc. v, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. II, num. 8 et 10.) Aliter loquitur Deus ad angelos, et aliter angeli ad Deum. Deus Angelis loquitur, cum eis voluntas ejus intima vivendo manifestatur. Angeli autem loquuntur Domino, cum per hoc quod super semetipsos respiciunt in motum admirationis surgunt, loquuntur ad Deum, sicut per Joannem dicitur: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam.* Vox namque angelorum est in laude Conditoris ipsa admiratio intimæ contemplationis: virtutis divinæ miracula obstupuisse dixisse est quoniam excitatus cum reverentia motus cordis magnus est ad aures incircumscripti spiritus clamor vocis. Quæ vox se quasi per distincta verba explicat, dum sese per innumeros modos admirationis format.

CAP. XXIV. — *Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subitus alitare animas intersectorum propter verbum Domini, et propter testimonium quod habebant, et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, sancius et verus non judicas, et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra (Apoc. vi, 9)?*

(In exposit. B. Job, lib. II, num. 11.) Aliter Deus ad animas sanctorum, aliter animæ sanctorum loquuntur ad Deum. Quid est enim animas vindictæ petitionem dicere, nisi diem extremi iudicii et resurrectionem extinctorum corporum desiderare? Magnus quippe clamor earum magnus est desiderium. Tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat; et tanto majorem vocem in aures incircumscripti spiritus exprimit, quanto se in ejus desiderium plenius fundit. Animarum igitur verba ipsa sunt desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta non diceret: *Desiderium cordis eorum audivit auris tua (Psal. ix, 17)*: sed cum aliter moveri soleat mens quæ petit, aliter quæ petitur, et sanctorum animæ in interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo requiescant, quomodo dicuntur petere quas ab interna voluntate constat nullatenus discrepare? Quomodo dicuntur vindictam desiderare quas et voluntatem Dei certum est et ea quæ futura sunt non ignorare? Sed in ipso positæ, ab ipso aliqui petere dicuntur, non quod quidquam desiderent quod ab ejus quem cernunt voluntate discordat, sed quo Deo mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere velle noverunt. De ipso ergo bibunt quod ab ipso sitiunt, et modo nobis adhuc incomprehensibili in hoc quod petendo esuriunt præcendunt sitiuntur. Discordant igitur a voluntate Conditoris, si quæ vident eum velle non peterent, eique minus inhærent, si volentem dare desiderio pigriori pulsarent.

CAP. XXV. — *Et datæ sunt illis stolas albæ (Apoc. vi, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. II, n. 11, et lib. xxxv, num. 25.) Joannes qui in revelatione sua ante resur-

rectionem corporum clamantes sanctorum animas vidit, eas accepisse stolas singulas aspexit; ante resur- rectionem quippe sancti stolas singulas accepisse dicuntur, qui sola adhuc animarum et mentis beatitudine perfruuntur. In fine vero mundi binas accepturi sunt quia cum mentis beatitudine etiam carnis gloriam possidebunt; et cum animarum perfecto gaudio etiam corporum incorruptione vestientur. Unde bene per prophetam dicitur: *In terra sua duplicia possidebunt (Isa. lxi, 7)*. Sancti quippe in terra viventium duplicia possident, qui nimirum beatitudine mentis simul et corporis gaudent, et non solum animarum gaudium, sed etiam beatitudinem habebunt corporum.

CAP. XXVI. — *Et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conservorum et fratrum eorum (Apoc. vi, 11).*

(In exposit. B. Job, lib. II, num. 11.) D. siderantibus animabus requiescite adhuc modicum dicere, est inter ardorem desiderii ex ipsa præsentia solatium consolationis aspirare, ut et animarum vox sit hoc quod amantes desiderant, et respondentis Dei sermo sit hoc quod eas retributionis certitudine interdesideria confirmat. Respondere ergo ejus est ut collectionem fratrum expectare debeant eorum mentibus libenter expectandi moras infundere; et cum carnis resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum augmento fratrum gratulentur.

CAP. XXVII. — *Et cum aperuisset sigillum sextum, ecce terræ radius factus est magnus: et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus (Apoc. vi, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. IX, num. 8.) Aliquando in sacro eloquio solis nomine prædicatoris claritas designatur. In extremo quippe tempore sol quasi saccus cilicinus ostenditur, quia fulgens vita prædicantium ante reproborum oculos aspera et despecta monstratur.

CAP. XXVIII. — *Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et linguis, et populis, stantes ante thronum, et in conspectu agni amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum (Apoc. vii, 9).*

(Lib. II, in Ezech., homil. 5, n. 22.) Quid per palmas nisi præmia victoriæ designantur? Ipsæ quippe dari vincuntibus solent. Illos itaque qui in certamine martyrii antiquum hostem vicerant, et victores in patria gaudebant, palmas in manibus habere, est victorias in operatione tenuisse. Cujus operationis palma ibi retribuetur ubi jam sine certamine gaudetur.

CAP. XXIX. — *Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo quasi media hora (Apoc. viii, 1).*

(In exposit. B. Job, lib. xxx, n. 52, 53, et lib. II, in Ezech., homil. 3, n. 14.) Nihil prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis. Qui enim corpore remotus vivit, sed tumultibus conversationis humanæ terrenorum desideriorum cogitatione se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, et tamen nullos curarum sæcularium tumultus in corde patiat, non est in urbe. Itaque bene conversantibus primum solitudo mentis tribuitur, ut exurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premant, ut ebullientes ab infimis curas cordis per superni gratiam restringant amoris: omnesque motus importune se offerentium levium cogitationum, quasi quasdam circumvolantes muscas, ab oculis mentis abigant manu gravitatis: et quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærant, ubi cum illo, exteriore cessante strepitu, per interna desideria silenter loquantur. De hoc secreto cordis dictum est: *Factum est silentium in cælo, quasi media hora.* Cælum quippe est anima justi, sicut per prophetam Dominus dicit: *Cælum mihi sedes est (Isa. lxvi, 1)*. Et: *Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. cxviii, 1)*. Anima itaque justi,

dum ad æterna sublimia per sublevationem contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tumultus premit, et intra se Deo quoddam silentium facit. Cum ergo quies contemplativæ vitæ agitur in mente, silentium fit in cælo, quia terrenorum actuum strepitus quiescit a cogitatione, ut ad secretum intimum aures animus apponat. Sed quia hoc silentium contemplationis, et hæc quies mentis in hac vita non potest esse perfecta, nequaquam hora integra factum in cælo silentium dicitur, sed quasi media, ut nec media plene sentiatur, dum præmittitur quasi, quia mox ut se animus sublevare cœperit, et quietis intimæ lumine perfundi, redeunte motu cogitationum, stupidus de semetipso confunditur, et confusus cæcatur. Nolenti quippe animo cogitationum tumultuosi se strepitus ingerunt, et jam sublimibus intendentem rursus ad respicienda terrena cordis oculum violenter trahunt. Unde scriptum est: *Corpus quod corumpitur, aggravat animam: et deprimil terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 15). Bene ergo factum hoc silentium non integra sed media hora describitur, quoniam hic contemplatio nequaquam perficitur, quamvis ardentem inchoetur.

CAP. XXX. — *Et vidi equos in visione, et capita eorum erant tanquam capite leonum: et tertia pars hominum occisa est igne, et sulphure et fumo, quæ procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore ipsorum est, et in caudis eorum* (Apoc. ix, 18, 19).

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 46, 47). Antichristus veniens ipsas etiam summus hujus sæculi potestates obtinebit: qui duplici sæviens errore, conabitur ad se corda hominum, et missis prædicatoribus trahere, et commotis potestatibus inclinare. Prædicatio quidem ministrorum ejus facile despici ab auditoribus poterit; sed hanc ante humana judicia adjunctus potestatum sæcularium terror exaltat. Nam quos illi appetent loquendo seducere multi potentium studebunt sæviendo et affligendo terrere. Quale itaque illud persecutionis tempus apparebit, quando ad pervertendam fidelium pietatem alii verbis sævunt, alii gladiis? Quis enim etiam infirmis Antichristi prædicator non despiceret, si non eos per circuitum potestatum sæcularium terror munit? Sed duplici contra eos calliditate agetur, quia quod eis ab aliis verbis blandientibus dicitur hoc ab aliis ferientibus imperabitur. Quæ utrorumque actio, id est potentium atque loquentium, in Apocalypsi Joannis brevis est sententia comprehensa, qua dicitur: *Potestas equorum in ore ipsorum, et in caudis erat. Eius nomine prædicator in sacra Scriptura aliquando intelligitur. In ore itaque doctorum scientia, in cauda vero sæcularium potentia figuratur. Per caudam quippe, quæ retro est, hujus sæculi postponenda temporalitas designatur, de qua Paulus apostolus dicit: Unum autem quæ retro sunt, obliis; ad ea quæ ante sunt, extensus* (Philip. iii, 13): retro est enim omne quod transit, ante vero est omne quod veniens permanet. Istis igitur equis, id est nequissimis prædicatoribus ubique carnali impulsu currentibus, in ore et in cauda potestas est, quia ipsi quidem perversa suadendo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea se quæ retro sunt exaltant. Et quoniam ipsi apparere despiciabiles possunt, ab iniquis auditoribus suis per eos sibi reverentiam exigunt quorum patrociniis fulciuntur. Multis quippe terroribus ageitur ut in perversis eorum prædicationibus, etsi non veritatis sententia, certe temporalis potentia timeatur.

CAP. XXXI. — *Et vidi alium angelum descendentem de cælo amictum nube, et iris in capite ejus: et habebat in manu sua librum apertum* (Apoc. x, 1).

(Dialog. lib. iv, cap. 42.) Iste liber qui hic apertus videri legitur, paulo superius signantis sigillis septem videtur; de quo etiam beato Joanni dicitur: *Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum. In quo videlicet libro quid aliud quam sacra Scriptura signatur? Quam solus Redemptor noster aperuit,*

qui homo factus, moriendo, resurgendo, ascendendo, cuncta mysteria quæ in ea fuerant clausa patefecit.

CAP. XXXII. — *Et levavit angelus manum suam in cælum: et juravit per viventem in sæcula sæculorum: quia tempus non erit amplius* (Apoc. x, 6). (In exposit. B. Job, lib. iv, num. 5.) Tempus nostræ mutabilitatis ita quandoque transiturum est, ut penitus non sit, angelo in sacro eloquio attestante, qui ait: *Per viventem in sæcula, quia tempus jam non erit. Nam etsi Propheta dicit: Erat tempus eorum in æternum* (Psalm. lxxx, 16): quia per momenta tempus deficit, nomine temporis eorum defectum vocavit, ostendens quod sine fine omnimodo defectu deficiunt hi qui a visionis intimæ consolatione separantur.

CAP. XXXIII. — *Et abii ad angelum, dicens ut daret mihi librum* (Apoc. x, 9).

(Lib. i, in Ezech., hom. 18, n. 3.) Et dixit mihi: *Accipe librum, et devora illum. Scriptura sacra cibus et potus est, unde etiam per prophetam alium Dominus natiatur: Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbi Domini. Qui ergo substracto suo eloquio, fame ac siti nos dicit atteri, quia ejus verba et cibus noster et potus sint demonstrat. Sed notandum est quod aliquando cibus, aliquando sunt potus. In rebus enim ob curiosis quæ nequeunt intelligi nisi exponantur Scriptura sacra cibus est, quia quicquid exponitur, ut intelligatur quasi manditur ut glutitur. In rebus autem apertioribus potus est: potum enim non mandendo glutimus. Apertiora ergo mandata bibimus, quia etiam non exposita intelligere valemus. Pro eo autem quod Joannes obscura multa et perplexa auditurus est, nequaquam ei de sacro libro dicitur: *Bibe, sed, devora et comede* (Amos viii, 11). Ac si diceretur: *Pertracta et intellige, id est prius mande et nunc degluti.**

CAP. XXXIV. — *Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum: et erat in ore meo dulce tanquam mel* (Apoc. x, 10).

(Lib. i, in Ezech., homil. 10, n. 11, 12.) Librum devoramus cum verba vitæ cum aviditate sumimus. In quo devoracionis verbo quid aliud quam torpor pigritiæ nostræ reprehenditur, verba Domini atque mysteria et per nosmetipsos non requirimus et dicta ab aliis audimus inviti? Librum ergo devoramus et comedimus, dum verbum Dei legimus: multi autem legunt, et ab ipsa lectione jejuni suat; multi vocem prædicationis audiunt, sed post vocem vacui et jejuni recedunt, quia etsi mente intellectum sacri eloquii percipiunt, obliviscendo et non servando quæ audierint, hæc in cordis visceribus non reponunt. Legunt autem, et jejuni a lectione non sunt, qui intelligunt et reservant ea in quibus laborant. Sæpe enim quosdam vidimus tota se mente ad sacre lectionis studium contulisse, atque inter verba dominica recognoscentes in quantis deliquerint, semetipsos in lacrymis macerare, mœrore continuo afficere, in nullis hujus mundi prosperitatibus delectari; ita ut eis vita præsens oneri, et lux ipsa fastidium fieret: vix ad colloquendum communia admittere, atque a rigore disciplinæ animi difficile relaxare, pro amore Conditoris, luctu solummodo et silentio gaudere. Hi sanctum librum devorant et comedunt, et jejuni non sunt, quia præcepta vitæ quæ sensus capere potuit memoria non amisit, sed hæc collectus in Deo animus legendo et recolendo servavit. Et fit plerumque ut tales quique ex dono gratiæ cœlestis etiam verbum doctrinæ percipiant, atque de veritatis pabulo quod ipsi dulciter nutriti secus ruminant proximos suaviter pascant. De quorum profecto ore prædicatio tanto audientibus dulcis est, quanto eorum actio contraria suis prædicationibus non est, quia de propria vita sumunt quod per linguam proximo conferunt. Unde recte dicitur: *Et devoravi illum: et erat in ore meo*

dulce tanquam mel. Liber qui comeditur et devoratur dulcis in ore sicut mel factus est, quia ipsi sciunt de omnipotente Domino suaviter loqui qui didicerunt hunc in cordis sui secreto veraciter amare. In ejus quippe ore Scriptura sacra dulcis est cujus vitæ viscera mandatis illius replentur, quoniam ei suavis est ad loquendum cui interius impressa fuerit ad vivendum. Nam sermo Dei dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. Unde necesse est ut qui verbum Dei loquitur, prius studeat scire qualiter vivat, ut post ex vita colligat quæ et qualiter dicat. Ad prædicandum namque plus conscientia sancti amoris ædificat quam exercitatio sermonis, quoniam amando cœlestia intra semetipsam prædicator legit quomodo persuadeat ut despici debeant terrena. Qui enim vitam suam interius pensat, et exemplo suo foris admonendo alios ædificat, quasi in corde linguæ calamus tingit, in eo quod manu verbi proximis exterius scribit. Inde admirabilis prædicator, cum multis discipulis exhortando dixit, quia nullam intra semetipsam de conscientia contrarietatem pertulit secutus adjunxit: *Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me: hæc agite: et Deus pacis erit vobiscum (Phil. iv, 8, 9).*

CAP. XXXV. — *Et cum devorassem librum, amaricatus est venter meus (Apoc. x, 10).*

(Lib. 1, in Ezech., homil. 10, n. 6.) In sacro eloquio nonnunquam venter pro mente poni consuevit. Unde Jeremias dicit: *Ventrem meum doleo (Jerem. iv, 19).* Ventrem quippe doluit qui mentis afflictionem sensit. Hinc etiam Veritas ait: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vitæ (Joan. vii, 38).* Quia enim de mente fidelium sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vitæ flumina decurrunt. Sed querendum est, cum superius de libro quem acceperat scriptum sit: *Et erat in ore meo dulce tanquam mel, qua ratione postmodum dicitur: Et cum devorassem librum, amaricatus est venter meus?* Mirum quippe est valde si dulcedo simul conveniant et amaritudo. Sed sciendum est quia cui sermo Dei in ore cordis dulcis esse cœperit, hujus proculdubio contra semetipsam anima amarescit. Quo enim in illo subtiliter discit qualiter se reprehendere debeat, eo se durius per amaritudinem poenitentiae castigat, quia tanto magis sibi displicet, quanto amplius in sacro libro de omnipotente Deo videt quod amet.

CAP. XXXVI. — *Et dixit mihi angelus: Oportet te iterum prophetare populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis (Apoc. x, 11).*

(Lib. 1, in Ezech., homil. 10, n. 3.) In verbis sacri eloquii iste debet studii nostri ordo servari, ut hæc ideo cognoscamus quatenus, de iniquitate nostra compuncti, cognoscentes mala quæ fecimus, vitemus ne alia faciamus. Et cum jam ex magno usu lacrymarum de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei quæ intelligimus ad vitam quoque et alios trahamus. Ad hoc enim intelligenda sunt, ut et nobis prosint, et intentione spirituali aliis conferantur. Unde bene postquam angelus dixit beato Joanni: *Accipe librum, et devora illum; paulo post subdidit: Oportet te prophetare populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis.* Ac si ei de sacro cibo diceretur: *Comede et pasce, satiare et eructa, accipe et sparge, confortare et roborare [Text. labora].*

CAP. XXXVII. — *Et datus est mihi calamus simi is virgæ, dicens: Surge et metire templum Dei et altare, et adorantes in eo: atrium autem, quod foris templum est, ejice foras: et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus (Apoc. xi, 1, 2).*

(Lib. II, in Ezech., homil. 1, n. 14, 15, et in exposit. B. Job, lib. xxviii, n. 15, 16.) In carne Dominus ad Ecclesiam veniens, mensuras eidem Ecclesie posuit, et lines ejusdem Ecclesie occulti iudicii subtilitate distinxit; intra quos alii vocati retinentur, alii ne

accedant arcentur. Sacra Scriptura calamus mensuræ est, quia in sacro Dei eloquio, quod nobis circumscriptum est, occultas esse dispensationes ejus agnoscimus. Nam per incomprehensibile ejus iudicium in collectione hominum alios a suis iniquitatibus educit, alios in sua iniquitate derelinquit; alter intra mensuram electorum mittitur, et alter foris relinquitur, ut nullomodo ad electorum numerum pertinere mereatur. Sancto quippe Evangelio teste didicimus quod eam lam dicenti: *Magister, sequar te quocunque ieris, ejusdem magistri voce responsum est: Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidus; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet (Matth. viii, 19).* Alii dicenti: *Domine, permitte me primum ire et sepelire patrem meum; ejusdem Magistri voce responsum est: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem sequere me, et annuntia regnum Dei (Ibid. 21).* Ecce alius secutorum se promittit, et repellitur; alius relaxandum se postulat, et retinetur. Ille non suscipitur, iste nec ad horæ momentum ab obsequio relaxatur. Prædicatores quoque scientia, gente, spiritu, in alias partes mundi vocabantur, ut irent; ab aliis partibus arcebantur, ne accederent. Paulus namque apostolus cum Maceдонie prædicare negligeret, per visum apparuit illi vir Macedo, qui diceret: *Transiens in Maceдонiam, adjuva nos.* At contra sicut scriptum est: *Tentavit Apostoli ire per Bithyniam, et non permisit eos Spiritus Jesu (Act. xvi, 9).* Dum ergo prædicatores sancti, et vocantur ad Maceдонiam, ubi fortasse pergere non cogitabant, et ab Asia prohibentur, ubi pergere desiderabant, istæ occultarum mensurarum calamus illic ductus est, hinc reductus. Illic tenditur ut Maceдонia intra sanctæ Ecclesie spatia colligatur; hinc attrahitur, ut extra fines fidei Asia relinquantur. Erant quippe tunc in ea qui colligendi non erant, quibus juxta meritum suum perditis, jam nunc Asia intra mensuras Ecclesie Deo largiente suscepta est. Intra has ergo mensuras sunt omnes electi, extra has omnes reprobi, etiamsi int a fidei limitem esse videantur. Unde bene sancto Joanni dicitur: *Atrium cum foris templum est, foras ejice, et ne metiaris illud.* Quid enim atrium aliud quam latitudinem significat vite presentis? Et recte foris templum sunt qui designantur per atrium, atque ideo metiendi non sunt, quoniam *angusta est porta quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14);* et latitudo vite pravorum non admittitur ad mensuras et regulas electorum.

CAP. XXXVIII. — *Et apertum est templum Domini in cælo; et visa est arca testamenti ejus in templo ejus; et signum magnum apparuit in cælo; et mulier amicta sole et luna sub pedibus ejus (Apoc. xi, 19; xii, 1).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 25.) In Scriptura sacra cum sol figurate ponitur, aliquando Dominus per eum designatur, sicut sapientiæ libro prohibetur quod omnes impii in extremi iudicii cognita sua damnatione dicturi sunt: *Erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ non luxit nobis; et sol non ortus est nobis (Sap. v, 6).* Ac si aperte dicant: Interni nobis luminis radius non refusit. Unde et Joannes ait: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus.* In sole enim illustratio veritatis, in luna vero, quæ mensuris suppletionibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur. Sancta autem Ecclesia, quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur, quia vero cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit.

CAP. XXXIX. — *Et visum est aliud signum in cælo, et ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem, et in capitibus suis septem diademata: et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terram (Apoc. xii, 3, 4).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxii, num. 25; lib. iv, num. 17; lib. xxxii, in Job, num. 25.) Hoc de Antichristo sub draconis specie dicitur. Cælum enim est

Ecclesia quæ in hac nocte præsentis vitæ, dum innumeras in se sanctorum virtutes continet, radiantibus desuper sideribus fulget. In Scriptura sacra quippe stellarum nomine aliquando sanctorum justitia, quæ in hujus vitæ tenebris lucet, aliquando vero hypocritarum fictio demonstratur, qui bona quæ faciunt ad percipiendum laudes hominibus ostendunt. Si enim recte viventes stellæ non essent, nequaquam Paulus discipulis diceret: *In medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo* (Phil. II, 15). Rursum si inter eos qui recte videntur agere quidam de actione sua retributionem favoris humani non quaererent, nequam stellas Joannes ruere a cœlestibus videret, dicens: *Misit draco candam, et traxit tertiam partem stellarum, et misit eas in terram.* Illi quippe Satanae extremas per audaciam assumpti hominis erecta quosdam, quos velut electos Dei in Ecclesia invenit, obtinendo, reprobos ostendit; et extrema persuasione Antichristi quidam, qui videntur lucere, rapiuntur. Stellas namque in terram trahere est eos qui videntur studio vitæ cœlestis inhærere ex amore terreno iniquitate aperti erroris involvere. Stellas de cœlo in terram cadere est relicta nonnullos spe cœlestium illo duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare.

CAP. XL. — *Et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; et ut cum peperisset, filium ejus devoraret* (Apoc. XII, 4).

(In exposit. B. Job. lib. xxxiv, num. 12.) Scriptura sacra ita nonnunquam tempus præteritum futurumque permiscet, ut aliquando futuro pro præterito, aliquando vero utatur præterito pro futuro. Futuro namque pro præterito utitur, cum Joanni mulier paritura masculum qui regat gentes in virga ferrea demonstratur. Quod quia incarnato Domino veniente jam tunc factum fuerat, res gesta nuntiabatur. Rursum præterito utitur pro futuro, sicut per Psalmistam Dominus loquitur, dicens: *Foderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea* (Psal. XXI, 18). Quibus videlicet verbis species dominicæ passionis quasi jam transacta describitur, sed tamen adhuc longe post futura nuntiatur.

CAP. XLI. — *Et factum est prælium magnum in cælo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone. Et draco pugnabat et angeli ejus, et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo. Et projectus est draco ille magnus* (Apoc. XII, 7).

(Homil. 34, in Evang., n. 8, 9.) Serpens antiquus qui vocatur diabolus et Satanus, qui seducit universum orbem, projectus est in terram, et angeli ejus cum illo missi sunt. Cœlestis patriæ spiritus idcirco privatis nominibus censentur, ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Et cum ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomen a ministeriis trahunt. Michael namque, quis ut Deus; Raphael vero dicitur medicina Dei. Et quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, ut ex ipso actu et nomine detur intelligi quia nullus potest facere quod facere prævalet Deus. Unde et ille hostis antiquus qui esse Deo per superbiam similis concupivit, dicens: *In cælum ascendam, super astra cæli exaltabo solum meum; similis ero Altissimo* (Isa. XIV, 13); dum in fine mundi in sua virtute relinquetur, extremo judicio perimendus, cum Michael archangelo præliaturus esse perhibetur, ut qui se ad Dei similitudinem superbis extulerat, per Michaelem peremptus discat quia ad Dei similitudinem nullus per superbiam exurgat. Raphael quoque interpretatur, ut diximus, medicina Dei; quia videlicet dum Tobia oculis quasi per officium curationis tetigit, cæcitatibus eius tenebras tersit. Qui ergo ad curandum mittitur dignum videlicet fuit ut Dei medicina vocaretur.

CAP. XLII. — *Et audivi vocem magnam dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Domini nostri, et potestas Christi ejus; quia projectus est*

accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Domini die ac nocte (Apoc. XII, 10).

(In exposit. B. Job. lib. II, num. 15.) Astutus adversarius cum sanctum quemlibet virum inter prospera bene egisse considerat, reprobare apud Julicem per adversa festinat. Scriptura vero sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autem pro adversis ponere consuevit. In die ergo et in nocte accusare non desinit, quia a modo nos in prosperis, modo in adversis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis male nos uti insinuat; in nocte accusat, cum in adversis nos non habere patientiam demonstrat.

CAP. XLIII. — *Væ terræ et mari, quia ascendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet* (Apoc. XII, 12).

(In exposit. B. Job. lib. xxxiv, num. 1.) Antiquus hostis extrema mundi atrocibus tentaturus aggreditur, quia tanto fit ferventior ad sevitiã, quanto se viciniorem sentit ad pœnam. Considerat quippe quod juxta sit ut licentiam amittat nequissimæ libertatis, quoniam a tentandi licentia abstractus, æternis incendiis religabitur. Et quantum brevitate temporis angustatur, tantum multiplicitate crudelitatis expanditur: habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet, sicut de illo, voce angelica Joanni dicitur. Tunc ergo in magnæ iræ fervorem se dilatat, ne qui in beatitudine stare non potuit in damnationis suæ foveam cum paucis ruat. Tunc quidquid nequiter valuerit callidius exquirat, tunc superbix cervicem altius erigit; et per damnatum illum quem gestat hominem, omne quod temporaliter prævalet nequiter ostendit.

CAP. XLIV. — *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia agni, et loquebatur sicut draco: et potestatem prioris bestia omnem faciebat in conspectu ejus, et fecit signa magna, ut etiam faceret ignem de cælo descendere in terram in conspectu hominum* (Apoc. XIII, 11).

(In exposit. B. Job. lib. xxxiii, n. 59, 61, 62.) Prædicatores Antichristi sanctitatis sibi speciem arrogabunt, sed tamen opera iniquitatis exercebunt: clari erunt per justitiæ simulationem, sed obscuri per nequitia perpetrationem. Horum igitur simulat omnis malitiam Joannes brevi descriptione comprehendit. Priorem quippe bestiam, id est Antichristum, superiori jam descriptione narraverat: post quem etiam hæc alia bestia ascendisse dicitur, quia post eum multitudo prædicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere est de terrena gloria superbire. Quæ habet duo cornua agni similia, quia per hypocrisis sanctitatis eam quam in se veraciter Dominus habuit, sibi singulare inesse et sapientiam mentietur et vitium. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentinum virus infunditur, recte illic subditur: *Et loquebatur ut draco.* Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret, sed assumpsit agni speciem, ut draconis exerceat operationem. In hoc tempore complebitur quod veritas scribit per Evangelium dicitur: *Surgent pseudochristi, et pseudoprophete, et dabunt signa magna et prodigia: ita ut in errorem inducantur, si feri potest, etiam electi* (Marc. XIII, 22). Electi namque dum eorum signa conspicient, dum continentibus vitam tanta ministrorum Antichristi miracula perhorrescent, quod iam dubietatis nihilum in corde patientur, quia dum se per prodigia illorum malitia elevat, in istis aliquatenus visus certior cogit. Ex prædicatorum igitur Antichristi signis et prodigiis mendacibus ad momentum dubietas in bonis mentibus generabitur, et in electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobabitur. Tunc unaquaqueque electorum anima cogitationum suarum impetus quasi spumas undarum in olla ferventium sustinebit, quas et ignis zeli commovebit, et ipsa temporali oppressio more

illæ intrinsecus clausas tenebit Unde cum Joannes hujus bestię signa narraret , adjunxit : *Ita ut ignem faceret de celo descendere.* Ignem quippe de cœo descendere est de cœlestibus electorum animis sancti zeli flammam emanare.

CAP. XLV. — *Vidi supra Sion Agnum stantem , et cum eo centum quadraginta quatuor millia. Et cantabant quasi canticum novum , et nemo poterat dicere canticum , nisi illa centum quadraginta quatuor millia (Apoc. xiv, 4).*

(Regul. pastor. part. III, cap. 28.) Hoc de virginibus peccatum carnis ignorantibus per Joannem dicitur. Singulariter quippe canticum Agni cantare est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Quod tamen electi ceteri canticum audire possunt, licet dicere nequeant, quia per charitatem quidem in illorum celsitudine luti sunt, quamvis ad eorum præmia non assurgant. De hac incorruptione et carnis integritate per semetipsam Veritas dicit : *Non omnes capiunt verbum hoc (Matth. xix, 11)*; quod eo innouit summum esse, quo denegavit omnium; et dum prædicat quia difficile capitur, audientibus innuit captum cum qua cautela teneatur.

CAP. XLVI. — *Vidi nubem candidam, et supra nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam (Apoc. xiv, 14).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii, num. 21.) Potestas divini judicii, quia intra se omnia incidendo complectitur, falcis appellatione signatur. In falce enim quidquid inciditur, quaquaversum flectatur, intus cadit. Et quia potestas superni judicii nullatenus evitatur, intra ipsam quippe sumus, quolibet fugere conemur: recte cum venturis judex ostenditur, falcem tenere perhibetur, quia cum potenter ad omnia obviat, incidenter circumdat.

CAP. XLVII. — *Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi æstu afficere homines et igne (Apoc. xvi, 2).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiv, num. 25.) Solis nomine sapientium intellectus exprimitur: phialam videlicet in sole effundere est persecutionis supplicia viris sapientiæ splendore fulgentibus irrogare. Et datum est illi ut affligeret homines æstu et igne, quia dum sapientes viri cruciatibus victi, male agendi errore tanguntur illorum exemplo persuasi ntrini quique temporalibus desideriis inardescunt. Ruina namque fortium augmenta præstant perditionibus infirmorum. Quia sole acumen sapientium designatur, per comparisonem quoque a Salamone dicitur: *Sapiens ut sol permanet, stultus ut luna mutatur (Eccl. xvii, 12).*

CAP. XLVIII. — *Et ecce venio sicut fur (Apoc. xvi, 8).*

(Homil. 13, in Evang., n. 5, 6.) Ad excutiendum mentis nostræ desideria, et ut animus ad suam suscitetur custodiam, per similitudinem in Evangelio Dominus loquitur, dicens: *Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, quæ horu fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam (Luc. xii, 39).* Ex qua præmissa similitudine etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur: *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Nesciente autem paterfamilias, fur domum perfodit, quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens nostræ carnis habitaculum irrumptit, et eum quem Dominus domus invenerit dormientem necat: quia cum ventura damna spiritus minime prævidet, hunc mors ad supplicium nescientem rapit. Furi autem resisteret si vigilaret, quia adventum Judicis qui occulte animam rapit præcavens, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horam vero ultimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta, ut dum illam prævidere non possumus, ad

illam sine intermissione præparemur. Quia ergo et venturæ mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus, superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cum venerit vincitur, si priusquam veniat semper timeatur.

CAP. XLIX. — *Beatus qui vigilat (Apoc. xvi, 15).*

(Homil. 13, in Evang., n. 3.) Vigilat qui ad aspectum veri luminis nientis oculos apertos tenet. Vigilat qui servat operando quod credit. Vigilat qui a se torporis et negligentię tenebras repellit. Hinc enim Paulus dicit: *Evigilate, jusi, et nolite peccare (I Cor. xv, 34).* Hinc rursus ait: *Hora est jam nos de somno surgere (Rom. xiii, 11).*

CAP. L. — *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet (Apoc. xvi, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. xii, n. 9, et lib. xvi, num. 63.) Sicut corpus cooperiunt vestimenta, sic animam bona protegent opera. Vestem innocentie primus homo bene conditus accepit, male persuasus a serpente perdidit. Et quia concessa prius in paradiso veste innocentie nudamur, contra hanc nuditatem dicitur: *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Vestimenta quippe custodimus, cum innocentie servamus in mente; ut cum nos judicii culpa nudat, ad amissam redeunt innocentiæ pœnitentia operiat.

CAP. LI. — *Et videant turpitudinem ejus (Apoc. xvi, 15).*

(In exposit. B. Job, lib. ii, num. 81.) Turpitudinostro tunc cernitur, cum vita reprehensibilis antestorum oculos in judicio nequaquam subsequenti boni operis tegmine velatur. Apud Deum nostrum nostra nos opera quasi vestimenta tegunt.

CAP. LII. — *Quantum glorificavit se Babylon, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum (Apoc. xviii, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 98.) Nequaquam omnipotens Deus qui mala bene punit, inordinata esse ullo modo vel tormenta permittit, quoniam ipsa quoque supplicia, quæ ex lance justitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo namque in supplicii ordo non erit, dum damnatum quemque juxta modum criminis et retributio sequetur ultionis, sicut supra dictum in damnatione Babylonis? Si igitur juxta modum culpæ pœna distinguitur, constat nimirum quod in supplicii ordo servatur.

CAP. LIII. — *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt (Apoc. xix, 9).*

(Homil. 24, in Evang., n. 6 et homil. 36.) Per hanc cœnam nuptiarum Agni æternum et ultimum convivium designatur, ad quod quisquis semel intraverit, amplius non exiit. Idcirco autem hoc ultimum convivium Dei non prandium, sed cœna vocatur, quia post prandium cœna, post cœnam vero nullum convivium restat. Et quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit ut hoc non prandium, sed cœna vocaretur. Idcirco ergo Joannes non ad prandium, sed ad cœnam vocatos narrat, quia nimirum in fine diei convivium cœna est. Qui ergo linito præsentis vitæ tempore ad refec-tionem supernæ contemplationis veniunt, non ad Agni prandium, sed ad cœnam vocantur. Illo ergo ultimo convivio de præsentia veritatis epulabuntur, qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt, quos mundi hujus amor non ligat; quibus etsi ut-cunque per tentamenta obstrepit, cœpta tamen eorum desideria non retundit. Illos tunc interna refectio reparabit, quia nunc pleni septiformi gratia in amore Spiritus anhelant. Hujus ergo, fratres, Spiritus re-pleri præsentia desideremus, quia si hoc Spiritu pleni fuerimus, ad illud convivium pervenire valebi-mus. Quisquis namque ille est quem nunc Spiritus

sanctus non reparat, profecto ab illa aeterni convivii A CAP. LVII. — *Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima (Apoc. xx, 6)*

CAP. LIV. — *Et vidi cælum apertum: et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verax. Et vestitus erat veste aspersa sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis (Apoc. x, 11, seqq.).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxi, num. 27.) Multitudinem sanctorum quæ in hoc martyrii bello sudaverat exercitum recte vocat. Qui idcirco in equis albis sedere referuntur, quia nimirum eorum corpora et luce justitiæ, et castimonie candore claruerunt. Equus quippe est unicuique anime corpus suum, quod videlicet novit ab illicitis continentie freno restringere, et rursus charitatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare.

CAP. LV. — *Et habebat in vestimento suo et in femore scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium B (Apoc. xix, 16).*

(Lib. II in Ezch., homil. 1, n. 2.) Vestimentum Domini Jesus Christi est corpus quod sumpsit ex Virgine; nec tamen alud ejus vestimentum est, atque alius ipse. Nam nostrum quoque vestimentum caro dicitur, sed tamen ipsi nos nostra sumus caro qua vestimur. Hoc autem vestimentum illius longe antea aspicimus per crucem passionis sanguine cruciatum, dixit: *Quare rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua quasi calcantium in torculari (Isa. lxiii, 2)?* Per femur vero propagatio carnis est. Quia ergo per propagationem generis humani, sicut generationum ordines Mattheo vel Luca narrantibus describuntur, in hoc mundo venit ex Virgine; et per incarnationis sue mysterium quia Rex es et Dominus cunctis ubique gentibus indicavit; in vestimento et in femore scriptum habuit Rex regum et Dominus dominantium. Unde et in mundo innotuit tibi de se lectionis scientiam in- C

CAP. LVI. — *Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille, et misit in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consumerentur mille anni: et post hæc oportet illum solvi modico tempore (Apoc. xx, 2 seqq.).*

(In exposit. B. Job, lib. iv, num. 16; lib. xxxii, num. 22.) Antiquus hostis et draco et serpens vocatur. Draco dicitur, quia nos ad nocendi malitiam inflammat, et malitiose nobis nocere appetit. Serpens dicitur, quia semper insidias molliter infundit: abyssum vero corda hominum vocat, quæ et per lapsum fluida, et per duplicitatis caliginem sunt tenebrosa. Antiquus itaque serpens catena ligatus in abyssum mittitur, quia religatus a bonorum cordibus apud reproborum mentes reclusus, eis atrocius dominatur, et potentia divinx dispensationis astringitur, ne, inquantum nocere valet, effrenetur; ut quamvis per eos occulte sæviat, ad violentas tamen rapinas superbie non erumpat. Ille igitur apostata angelus, qui ita conditus fuerat ut angelorum ceteris legionibus eminere, ita superbiendo succubuit, ut nec stantium angelorum dominationi substratus sit, quatenus vel nunc ad utilitatem nostram eis ministrantibus religatus lateat, vel post ad probationem nostram eis relaxantibus totis se suis contra nos viribus solutus exerceat. Electi itaque angelorum spiritus superbum apostatam nunc in abyssi puteo clausum comprimunt, qui humiles hunc sequi noluerunt; ipsisque administrantibus disponitur, ut ad intentionem aperti certaminis destruedus funditus quandoque revocetur.

(In exposit. B. Job, lib. xiv, num. 19.) Mors peccatum est quod ab interiore vita animam occidit. Ille itaque post in carne feliciter reurgit qui, in hac vita positus, a menti sue morte surrexit.

CAP. LVIII. — *Et in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis (Apoc. xx, 6).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 3.) In Scriptura sacra millenarius numerus pro universitate solet intelligi. Hinc etenim Psalmista ait: *Verbi quod mandavit in mille generationes (Psal. civ, 8);* cum profecto constat quod ab ipso mundi exordio, usque ad Redemptoris adventum, per evangelistam non amplius quam septuaginta et septem propagines numerentur. Quid igitur in millenario numero nisi ad profectum novam sobolem perfecta universitas præcitate generationis exprimitur? Hinc ergo per Joannem dicitur: *Et regnabunt cum eo mille annis,* quia videlicet regnum sanctæ Ecclesiæ universitatis perfectione solidatur.

CAP. LIX. — *Et postquam consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo; et exibit, et seducet gentes (Apoc. xx, 7).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 67; lib. xix, n. 15; lib. xviii, n. 67; lib. xxxii, num. 23, 27.) Millenario numero non quantitatem temporis, sed universalitatem qua regnat Ecclesia designavit; et ipso numero universum pro perfectione sua hoc quantumlibet sit sanctæ Ecclesiæ tempus exprimit. Quo peracto, draco de puteo abyssi educetur, qui diabolica malitia quæ in iniquorum subdolis occultatur cordibus tunc revelabitur, et quod modo præ timore tegitur, tunc contra Ecclesiam publice de iniquorum ore omne serpentinum virus aperietur. Nunc enim abscondit se sub blandiente lingua sæviens conscientia, et malitia calliditatis quasi quadam se legit abyssu simulationis. In fine vero mundi antiquus hostis vas proprium, illum perditum hominem ingreditur qui specialiter Antichristus nuncupatur, qui mensuras hominum transcendens, modo honoris secularis culmine, modo signis et prodigiis sanctitatis, in tumore potentie elevari permittetur. Spiritus enim illo erit qui, in sublimibus conditus, potentiam naturæ suæ non perdidit vel dejectus. Cujus virtus idcirco nunc minime ostenditur, quia dispensatione divinx fortitudinis a bonorum cordibus religatur; et ab electis angelorum spiritibus nunc in abyssi puteo, id est in reproborum mentibus, reclusus premitur. Tempore vero Antichristi de abyssi puteo, id est de iniquorum cordibus nunc occulte sævientibus, eductus procedet; et tunc accepta potestate, contra Ecclesiam in vim apertæ persecutionis erumpet. Per semetipsam Veritas dicit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet (Matth. xxiv, 21).* Tunc enim D antiquus hostis suis viribus traditus, paucis quidem in tempore, sed in multa contra nos relaxabitur virtute, sicut supra scriptum est: *Post hæc oportet illum solvi modico tempore.* Quem quamvis sævitia ad crudelitatem dilatet, superna tamen misericordia firmitate dierum angustabit, sicut ipsa Veritas ait: *Nisi brevitati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Quia enim et superbos nos et infirmos Dominus conspiciat, dies quos singulariter malos intulit, misericorditer brevianos dicit: profecto ut et superbiam terreat de temporis adversitate, et infirmitatem refoveat de brevitate. Superba itaque Antichristi celsitudo super reprobas mentes hominum fastu gloriæ secularis erigetur, ita ut homo peccator, et tamen homo despiciens æstinari, dum se super homines mentitur. Unde Paulus apostolus dicit: *Ita ut in templo Dei sedent, ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. ii, 4).* Sed hæc ejus superbia districti Judicis erit adventu ferianda, sicut scriptum est: *Quem Dominus*

Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (II Thess. II, 8). De hoc quoque perditio homine per Daniele dicitur: Contra principem principum consurget, et sine manu conteretur (Dan. viii, 25); quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum Judicis, solo oris spiritu æterna morte ferietur. Joannes quoque in hac revelatione sua subsequitur, dicens: Et descendit ignis a Leo de cælo, et devoravit eos (Apoc. xx, 9), Antichristum videlicet, et ejus ministros et prædicatores.

CAP. LX. — *Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris; ubi et bestia et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. Amen (Apoc. xx, 9, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. xxxiii num. 37.) Æterno quippe Julice terribiliter apparente, astantibus legionibus angelorum, assistente cuncto ministerio cælestium potestatum, atque electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, ista bellua crudelis et fortis in medium captiva deducetur, et cum suo corpore, id est cum reprobis omnibus, æternis gehennæ incendiis mancipabitur, cum dicitur: *Discedite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus (Matth. xxv, 41).* O quale erit illud spectaculum, quando hæc immanissima bellua electorum oculis ostendetur! quæ hoc belli tempore nimis illis terrere potuerat si videretur; sed occulto ac mirabili consilio agitur, ut et nunc per ejus gratiam oppugnantibus non visa vincatur, et tunc ab electis victoribus jam captiva videatur. Tunc autem justi divino adjutorio quantum debitores sunt plenius recognoscunt, quando tam fortes bestiam viderint quam nunc infirmi vicerunt, et in hostis sui immanitate conspiciunt quantum debeant gratiæ defensoris sui. Redeunt enim de hoc prælio tunc milites nostri, virtutum tropæa referentes; et receptis corporibus, cum jam in illo judicio regni cælestis introitum sortiuntur, prius immanissimas vires hujus antiqui serpentis aspiciunt, ne vile æstimant quod evaserunt. Visa vero mors ejus tunc gaudium exhibet, cujus tolerata vita nunc justis quotidie in cruciatibus bellum movet.

CAP. LXI. — *Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum; a cujus conspectu fugit terra et cælum. Et vidi mortuos magnos, et pusillos stantes in conspectu throni; et libri aperti sunt: et alius liber apertus est, qui est vitæ: et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum (Apoc. xx, 12).*

(In exposit. B. Job, lib. xxiv, num. 16.) Justorum debet vitam conspiciere qui vult suam subtiliter deprehendere. Viva lectio est vita bonorum. Unde non immerito fidem justi in sacro eloquio libri nominantur, sicut a Joanne dicitur: *Libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitæ.* Liber namque vitæ est ipsa visio Judicis advenientis, in quo quasi scriptum est omne mandatum, quia quisquis eum videt, mox, teste conscientia, quidquid non fecit intelligit. Libri etiam aperti referuntur, quia justorum tunc vita conspiciuntur, in quibus mandata cælestia opere sic expressa cernuntur. Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libri, quoniam in ostensa vita justorum quasi in expansione librorum legunt bonum quod agere ipsi noluerunt, atque damnantur ex eorum comparatione qui fecerunt. Ne ergo unusquisque tunc videns eos quod non fecit desinat, nunc in eis quod imitetur attendat. Illorum videlicet species quasi quædam forma nobis imitanda proponitur. Qui enim plenissime intelligere appetit qualis est, tales mirum debet conspiciere qualis non est, ut in bonorum forma metiatur quantum ipse deserto bono deformis est. Ex his quippe quibus plenissime bona adsunt, perpendiculari recte quæ sibi minus sunt; et in illorum pulchritudine conspiciunt fœditatem suam quam in seipso perpeti potest et sentire non potest.

PITROL. LXXIX.

CAP. LXII. — *Et vidi cælum novum, et terram novam; primum enim cælum et prima terra abiit (Apoc. xx, 1).*

(In exposit. B. Job, lib. xvii, num. 11.) Quæri potest, cum per Salomonem dicitur: *Generatio præterit, et generatio advenit, terra vero in æternum stat, cur beatus Joannes cælum et terram abiisse asscrit? Quod tamen facile discutimus si terra et cælum qualiter transeant vel qualiter maneant distinguamus. Utraque namque hæc per eam quam nunc habent imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: *Præterit enim figura hujus mundi (I Cor. vii, 31).* Hinc per semetipsum Veritas dicit: *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Matth. xxiv, 35).* Hinc ad Joannem angelica voce dicitur: *Erit cælum novum, et terra nova.* Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur. Cælum igitur et terra transit, et erit: quoniam ab ea quam nunc habet specie per ignem tergitur, et tamen in sua semper natura servatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea et mutabuntur (Psal. ci, 27).* Quam quidem ultimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nuntiavit, quibus nostris usibus indesinenter alternant. Nam terra a sua specie hiemali ariditate deficit, humore vernali viridescit. Cælum quotidie caligine noctis obducitur, et diurna claritate renovatur. Hinc ergo fidelis quisque colligat, et interire hæc, et tamen per innovationem reficere, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.*

CAP. LXIII. — *Et venit unus de septem angelis, et sustulit me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Ecclesiam descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei: et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim, et erat structura ejus muri ex lapide jaspide, ipsa vero civitas aurum mundum, simile vitro mundo (Apoc. xxi, 17, 18).*

(In exposit. B. Job, lib. xviii, num. 77, et lib. xxxiv, num. 26.) Appellatione auri in sacro eloquio aliquando splendor supernæ civitatis accipitur. Aurum namque ex quo civitas illa constat simile vitro dicitur, ut per aurum clara et per vitrum perspicua designetur. Auri quippe metallum novinum potiori metallis omnibus claritate fulgere, vitri vero nature est ut extrinsecus visum pura intrinsecus perspicuitate perluceat. In alio metallo quidquid intrinsecus continetur absconditur, in vitro vero quilibet liquor qualis continetur interius talis exterius demonstratur, et, ut ita dixerim, omnis liquor in vitreo vasculo clausus patet. Quid igitur aliud in auro vel vitro accipimus, nisi illam supernam patriam, illam beatorum civium societatem, quorum corda sibi invicem et claritate fulgent, et puritate translucent? Quia enim omnes sancti in æterna beatitudine summa claritate fulgebunt, instructa auro dicitur. Et quoniam ipsa eorum claritas sibi vicissim in alternis cordibus patet, et cum uniuscujusque virtus attenditur, simul et conscientia penetratur, hoc ipsum aurum simile vitro mundo esse memoratur. Ibi quippe uniuscujusque mentem alterius oculis membrorum corpulentia non abscondet, sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa etiam harmonia corporis. Sicut unusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc non potest esse conspicibilis sibi. Nunc autem corda nostra quandiu in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, non intra vitrea, sed intra lutea vascula concluduntur. Cui scilicet luto per passionem mentis inhæere Propheta formidabat, cum diceret: *Eripe me de luto, ut non inhæream (Psal. lxxviii, 15).* Quod mirum habitaculum corporum Paulus domum terrestrem nominat, dicens: *Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ad fœtionem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis (II Cor. v, 1).* In hac itaque terrestri domo ac corruptibili carne, quousque vivimus, ipsum,

ut ita dicam, corruptionis nostræ parietem mentis A oculo nullatenus penetramus, et vicissim cogitationes nostras et occulta in alterutrum videre non possumus. Unde rursum per eundem Paulum dicitur: *Quis scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est (I Cor. ii, 11)?* Et rursum: *Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv, 5).* Illa itaque civitas in qua omnes sancti tanta claritate fulgent, tanta perspicuitate translucent, quæ sua vicissim singulis corda manifestat, ex auro dicitur similis vitro mundo, ut designetur auro e ara, vitro perspicua.

CAP. LXIV. — *Longitudo, et latitudo, et altitudo civitatis æqualia sunt. Et mensus est angelus muros ejus mensura hominis quæ est angeli (Apoc. xxi, 16, 17).*

(Lib. ii in Ezech., homil. 2, num. 15.) Ci ita sancta Jerusalem quam inhabitat Deus, ex angelica simul et humana natura perficitur; per hanc quod angelica creatura sursum est, et humana adhuc deorsum, potest per latitudinem et altitudinem civitatis hæc utraque creatura signari, quoniam ista adhuc in imis degit, illa vero in sublimibus permanet. Sed latitudo et altitudo æqualia sunt, quoniam humilitas hominum ad æqualitatem in quandoque perducitur angelorum. Unde scriptum est: *Non nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo (Mat. h. xxii, 30).* Unde etiam per Joannem dicitur: *Mensura hominis quæ est angeli.* Quia usque ad illam altitudinem gloriæ homo perducitur, in qua se solitatos angelorum lætantur. Latitudo ergo civitatis tanta est quanta altitudo, quoniam electi quique qui modo laborant in imis quandoque non erunt inæquales illis spiritibus beatissimis.

CAP. LXV. — *Et ego Joannes qui audiri, et vidi hæc, postquam audissem et vidissem cecidi ad pedes angeli qui mihi hæc ostendebat, ut adorarem, et dixit mihi: Vide ne feceris, servus tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba libri hujus (Apoc. xxii, 9).*

(In exposit. B. Joh. lib. xxvii, num. 29.) Ante incarnationem Domini in Testamento veteri a se homo angelum legitur, nec tamen adorasse prohibetur; sed post Mediatoris adventum, cum se Joannes adorando angelo prostravisset, prohibetur. Quid est hoc quod prius æquanimiter concedebatur adorari, post ab hominibus adorari angeli recusant, nisi quod prius hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec ab eisdem carnalibus corruptionibus redemptum, quo abjectionem noverant, justius contemnebant; postmodum vero humanam naturam eo jam substratam habere non poterant, quo hanc in auctore suo etiam super semetipsum ductam videbant? Neque enim debebat jam in membris subjecta despici quæ in ipso membrorum capite meruit prælatam venerari.

CAP. LXVI. — *Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus, tempus enim prope est (Apoc. xxii, 10).*

(In exposit. B. Job, lib. ix, num. 15; lib. xx, num. 66.) Urgente mundi fine, superna scientia proficit, et largius cum tempore excrescit. Hinc namque per Danielelem dicitur: *Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (Dan. xii, 4).* Hinc Joanni in priori parte revelationis angelus dicit: *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua (Apoc. x, 4).* Cui tamen in ejusdem revelationis termino præcepit, dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus.* Pars quippe revelationis anterior signari præcipitur, terminus prohibetur, quia quicquid in sanctæ Ecclesiæ initiis latuit, quotidie finis ostendit. Signare autem dicitur, quasi signaculo elaudere. Unde per beatum Job dicitur de Domino: *Qui stellas claudit quasi sub signaculo (Job. ix, 9).* Sicut cælorum vel nubium nomine cælestis vita prædicantium signatur, qui super arentem terram humani pectoris sanctæ prædicationis imbres fundunt, de quibus per Psalmistam dicitur: *Cæli*

enarrant gloriam Dei (Psal. xlviii, 1); sic stellarum claritate etiam ipsi prædicatores figurantur; quæ dum recta peccatoribus prædicant, tenebras nostras nobis illustrant. Unde et subtractis prædicatores per prophetam dicitur: *Prohibete stellas pluviarum (Jerem. iii, 3).* Si autem prædicationis se non pluvia non esset, Moyses minime dixisset: *Expectetis sicut pluvia eloquium meum (Deut. xxxii, 2).* Et nequaquam per Isaiam Veritas diceret: *Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem (Isa. v, 6).* Dominus ergo sub signaculo stellas claudit, quia dum prædicatores suos per silentium intra semetipsos retinet, cæcis iniquorum sensibus cælestis lumen abscondit. Pensandum vero est quia idcirco aliqui sub sigillo claudimus, ut hoc cum tempore congruit ad medium profuerimus. Hinc est quod duo illi eximii prædicatores Enoch et Elias, dilata morte, subtracti sunt, ut ad prædicationis usum in fine revocentur. De quibus per Joannem dicitur: *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis septuaginta, amicti saccis. Ii sunt duæ olive, et duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes (Apoc. xi, 4).* Ii habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus pro heretice ipsorum quorum unum in Evangelio per semetipsam Veritas pollicetur, dicens: *Elias venturus est, et restituet omnia (Matth. xvii, 11).* Nam etsi a cælo raptus Elias esse perhibetur, mortui tamen distulsi non evasit. Venit autem restitutum omnia, quoniam ad hoc nimirum hunc mundum restituetur, ut et munera prædicationis impleat, et carnis debitum solvat; sicut de ambobus, id est Enoch et Elia, Joannes subdit, dicens: *Et cum finierint testamentum suum, besia quæ ascendit de abyssonibus, faciet adversus illos bellum, et vincet illos, et occidet illos. Enoch igitur et Elias quasi sub signaculo stellas claudunt, quæ et nunc occultantur ne appareant, et post ut prodesse valeant apparebunt.*

CAP. LXVII. — *Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. xxii, 11).*

(In exposit. B. Joh. lib. xxv, num. 25; lib. v, num. 35.) Cum omnipotens Deus ad poenitentiam tempus indulget, et humana malitia ad usum suæ iniquitatis intorquet, nimirum justo iudicio augeri culpe permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc de quibusdam Paulus apostolus dicit: *Ut impleant peccata sua semper (I Thess. ii, 16).* Hinc David ait: *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum; et non intreat in justitiam tuam (Psal. lxxvii, 28).* Quia sicut scriptum est: *Dominus patiens redemptor est (Eccli. v, 4).* Sæpe diu tolerat quos in peccatum damiat, ut et justorum mundus vita purgetur, et ut considerantibus insinuet ad quod eos iudicium servat. Nonnunquam vero concite percudit, et eorum interitu innocentium corda confirmans, innocentium pusillanimitati consolando concurrit, et etiam ostendit quoniam multa mala non deserit. Si enim nunc omnes mala agentes perciveret, extremum jam iudicium quibus exhiberet? Si autem iudicium omnino percuteret, quis res Deum humanas curare cederet?

CAP. LXVIII. — *Et Sponsus et sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni (Apoc. xxii, 17).*

(Regul. Pastor. part. iii, c. 25; Matth. 25.) Omnes qui cum prædicare digne valeant, præ nimia tamen et immoderata humilitate formidantes refugunt, divinas contra se sententias terribiliter audiant, quatenus ab eorum cordibus timorem timor expelat. Audiant quod talentum quod erogare noluit, cum sententia damnationi amisit. Audiant quod Paulus eo se a proximorum sanguine mundum credidit, quo ferendum eorum vitis non pepercit, dicens: *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium, non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei (Act. xx, 26).* Audiant quod Isaias, qui a verbi Dei ministerio tacuit, ille utrumque superno lumine magna voce poenitentiam seipsum reprehendit, dicens: *Væ mihi, quia tacui (Isa. vi, 5)*

Audiant quod David hoc Deo pro munere obtulit, quod prædicationis gratiam quam acceperat non abscondit, dicens : *Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cognovisti : justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam, et salutare tuum dixi (Psal. xxxix, 10, 11)*. Audiant quod Sponsi colloquio ad sponsam dicitur : *Quæ habitas in hortis : amici auscultant te : fac me audire vocem tuam (Cant. viii, 13)*. Ecclesia quippe in hortis habitat, quæ ad viriditatem intimam exculta plantaria virtutum servat, cuius vocem amicos auscultare est electos quosque verbum prædicationis illius desiderare. Quam videlicet vocem Sponsus audire desiderat, quoniam ad prædicationem ejus per electorum suorum animas anhelat. Voce quippe angeli Joannes admonetur, dicens : *Qui audit, dicat : Veni*. Cui enim jam vox Dei vocantis efflucit in corde necesse est ut proximo per prædicationis officium erumpat in voce, et idcirco alium vocet quoniam ipse jam vocatus est. Nimirum enim cui se vox interna insinuat, illic etiam clamando alios quo ipse rapitur debet t alere, ne clausas foras etiam vocatus inveniat, si vocanti vacuus appropinquat.

CAP. LXIX. — *Ego Jesus misi angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina (Apoc. xxi, 16)*.

(In exposit. B. Job, lib. xxix, num. 75; lib. ii, in Ezech., homil. 8, num. 5, 6, 7, 8, 10; homil. 4, num. 19, 20.) Condi or et Redemptor noster postquam omnia creavit, ut nos de captivitate redimeret, inter nos de stirpe David incarnatus apparuit, suaque passione a perpetua morte liberavit. Qui flagellatus, derisus, palmis cæsus, corona spinea coronatus, sputis illitus, crucifixus, mortuus et sepultus, tertia die surrexit, et resurrectionem quam in se factum ostendit, quia capitis sui gloriam sequuntur membra, nobis futuram promisit. Qui natus ex Virgine velut lucifer inter tenebras noctis apparuit, quoniam obscuritate fugata, peccati nobis æternum mane nuntiavit. Luciferum vero se innoteat, quia diluculo de morte surrexit, et fulgore sui luminis mortalitatis nostræ tiam caliginem præsit. Bene ergo per Joannem dicitur : *Stella splendida et matutina*. Vivus quippe apparet post mortem matutina nobis stella factus est, quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequitur indicavit. Primus enim nobis a terræ patriæ gloriam in sua resurrectione monstravit. *Qui surgens a mortuis jam non moritur : et mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi, 9)*; nobisque exemplum dedit, ut ea fieri in die ultimo de nostra carne credamus, quæ facta de carne in die resurrectionis cognovimus.

Sed quia sermo nobis de carnis resurrectione se intulit, triste nimis et lugubre est valde quod quosdam in Ecclesia stare et de carnis resurrectione cognoscimus dubitare. Hanc autem antiqui Patres venturam esse certissime crediderunt, etiam cum nullum adhuc ejusdem resurrectionis exemplum tenerent. Quia igitur damnatione digni sunt qui et exemplum jam dominicæ resurrectionis acceperunt, et tamen adhuc de resurrectione diffidunt : pignus tenent, et fidem non habent; Ecclesiam replent, sed quia de resurrectione sua dubitant, mente vacua stant : de hac per beatum Job dicitur : *Sic quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra resurgeturum sum : et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt (Job xix, 25)*. Hinc Psalmista dicit : *Aufer spiritum eorum, et deficiant, et in pulverem suum revertentur (Psal. ciii, 29)*. Moxque de carnis resurrectione subjungit : *Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ*. Hinc per Ezechielem prophetam dicitur : *Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his : Ecce ego intromittam in vos spiritum, et vivetis : et dabo super vos nervos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vos cutem, et dabo vobis spiritum,*

et vivetis (Ezech. xxxvii, 4). Hinc est quod propheta alius per resurrectionem Domini genus humanum vidit in finem suscitari, atque ait : *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos ; et vivemus in conspectu ejus (Osee vi, 3)*. Hinc est quod cum de semetipso Dominus loqueretur, adjunxit : *Nolite mirari hæc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent, qui bonum egerunt, in resurrectionem vitæ : qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii (Joan. v, 28)*. Hinc Paulus ait : *Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet eum co (I Thess. iv, 14)*. Quia rursus ait : *Primitiæ dormientium Christus (I Cor. xv, 20)*. Si enim nos a mortuis somno non surgimus, quomodo resurrectionem dominicam primitias habemus.

Ecce veteres et novi Patres uno sibi spiritu de carnis resurrectione concordant, ecce ipsa per se veritas prius voce cocuit quod de resurrectione carnis postmodum opere demonstravit, et tamen adhuc quorundam infirmitas fidem non habet, et in tu domo fidei stans, sed mirari solent qualiter caro reviviscere possit ex pulvere. Mirentur igitur amplitudinem, et molem terræ, abyssos aquarum, omnia quæ in mundo sunt, ipsos quoque angelos creatos ex nihilo. Minus est valde aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo fecisse; ipsa nobis elementa, ipse rerum species resurrectionis imaginem prædicant. Sol enim quotidie nostris oculis moritur, quotidie resurgit : stelæ quoque matutinis horis nobis occidunt, vespere resurgunt; arbuta temporibus æstivis plena foliis et frugibus videmus, quæ hiemali tempore nuda floribus ac fructibus et quasi arida remanent, sed vernali sole redeunte, cum humor a radice surrexit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus diffidit quod in lignis fieri videtur? sed sæpe pulverem putrescentis carnis aspiciunt et dicunt : Unde ossa et medullæ, unde caro et capilli poterunt hic reparari? Hæc itaque requirentes, parva semina ingentium arborum videant, atque si possunt dicant ubi latet in eis tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo et viriditas foliorum, tanta species florum, tanta ubertas saporum, atque odor fructuum? Numquidnam semina arborum odorem vel saporem habent quem ipsæ post arbores in suis fructibus proferunt? Si ergo ex semine arboris quod videri non potest produci potest, cur de pulvere carnis humane diffidit, quia ex eo reparari forma valeat quæ non videtur?

Sæpe autem objicere inanem questionuculam solent, quia dicunt : carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit. Cum pulvis ille suscitabitur, quomodo caro hominis a lupi et leonis carne dividetur? Quibus quid respondere debemus, nisi ut prius cogitent qualiter in hunc mundum venerint et tunc inveniant qualiter resurgant? Certe tu homo qui loqueris, aliquando in matris utero spuma sanguinis fuisti. Ibi quippe ex patris semine et matris sanguine parvus ac liquidus globus eras. Dic, rogo, si nosti qualiter ille humor seminis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in nervis solidatus est, qualiter in capillis atque unguibus distinctus est : ut ita capilli molliores carnibus, et ungues essent teneriores ossibus, carnibus duriores. Si igitur tot et tanta ex uno semine et per speciem distincta sunt, et tamen in forma remanent conjuncta, quid mirum si postit omnipotens Deus in illa resurrectione inmortuorum, carnem hominis distinguere a carne bestiarum, ut unus idemque pulvis et non resurgat in quantum pulvis lupi et leonis, et tamen resurgat in quantum pulvis est hominis? Vide itaque, homo, qualiter ad vitam venisti, ne quando dubites ad vitam qualiter redeas. Cur autem ratione vis comprehendere quomodo redeas qui ignoras quomodo venisti? Da potentie Conditoris tui quod comprehendere non vales de temetipso. Certe enim, quia tu ex terra factus es,

terra vero ex nihilo, tu es creatus ex nihilo. Ne ergo de carnis tuæ resurrectione desperes, perpende prudenter quia minus est Deo reparare quod erat quam fecisse quod non erat. Si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quam multa sunt quæ non intelligis qualiter sint et tamen esse non dubitas. Dic ergo, si nosti, gyrus cæli, terræ cardines, aquarum abyssus ubi finiuntur, ubi suspensi sunt? Scimus autem quia quod ex nihilo factum est pendet in nihilo, sed si est aliquid quod dicitur nihilum, jam nihilum non est. Si autem nihil est, nihilum nusquam mundi moles dependet, nec est ubi sit quod creatum est ut sit. Quomodo ergo nusquam est quod novimus quia est? Sed hæc fortasse ad te multa sunt, ad te ipsum homo revertere. Certe ex spiritu es creatus et limo: uno invisibili, altero visibili; uno sensibili, altero insensibili. Quomodo ergo permisceri potuit in te spiritus et limus, atque ex diverso fieri res non diversa, ita ut in tanta convenientia miseretur spiritus et limus; ut cum caro atteritur, spiritus marceat: et cum spiritus affligitur, caro contabescat? Sed forsitan necdum prævaleas discutere temetipsum. Perpende ergo si vales, quomodo Rubrum mare virga divisum est (*Exod. xiv*); quomodo petrae duritiæ percussione virga undas emanavit (*Num. xx*); quomodo virga Aaron sicca floruit (*Num. xvii*); quomodo ex ejus genere veniens virgo concepit, quomodo et in partu virgo permansit; quomodo quadridianus mortuus jussione suscitatus, ligatus manibus et pedibus de sepulchro exiit, quem postmodum solvi Dominus per discipulos jussit (*Joan. xx*); quomodo idem Redemptor noster, in carne atque ossibus resurgens, clausis ostiis ad discipulos intravit.

Ecce hæc investigare non vales, et tamen credis. Cur ergo de resurrectionis gloria disputando et discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria sine discussione credidisti? Qui tamen si resurrectionem carnis non credis, omnia sine causa credidisti, quia et in hoc angelorum spectaculo videris quidem velo-

rum currere, sed postquam cursum peregeris, ne bravium accipias adversarius. Unde per Paulum dicitur: *Sic currite, ut comprehendatis* (*I Cor. ix, 24*). Qui rursus ait: *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus* (*I Cor. xv, 19*). Divinæ autem virtutis mysteria, quæ comprehendi non possunt, non intellectu sunt discutienda, sed fide veneranda. Sciendum itaque nobis est quia quidquid ratione hominis comprehendi potest, mirum esse jam non potest; sed sola est ratio in miraculis potentia facientis. Ecce dum de resurrectione carnis loquimur, in ea tractanda paululum immorati sumus. Considerare autem libet qui nos sumus qui ista tractamus: certe ex gentibus venimus, certe patres nostri lignorum ac lapidum cultores fuerunt. Unde igitur hoc nobis ut tam profunda mysteria Scripturarum memoremus? Agamus gratias uni qui cuncta quæ de eo in sacro eloquio scripta sunt opere implevit, ut quæ intelligi audita non poterant visa panderentur. Ibi quippe incarnatio, ibi passio, ibi mors, ibi resurrectio, ibi continetur illius ascensio. Sed quis nostrum hæc aulita crederet, nisi facta cognovisset? Signatum ergo librum sicut in hæc Joannis Apocalypsi (*Cap. v*) legitur, quem aperire et legere nullus poterat, leo de tribu Juda aperuit: quoniam omnia ejus nobis mysteria in sua passione ac resurrectione patefecit. Et per hoc quod infirmitatis nostræ mala pertulit, suæ nobis potentia et claritatis bona monstravit. Caro enim factus est, ut nos spiritualis faceret; benigne inclinatus est, ut elevaret: exiit, ut introduceret: visibilis apparuit, ut invisibilia monstraret: flagella pertulit, ut sanaret: opprobria et irrisiones sustinuit, ut nos ab opprobrio ætæ non liberaret; mortuus est, ut vivificaret. Agamus ergo gratias vivificantem et mortuo, et ideo amplius vivificantem quia mortuo, qui per hoc quod infirmis mala nostra sustinuit, nos qui creatura illius sumus ad fortitudinis suæ gloriam perluxit, in qua vivit et regnat cum Patre, in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula sæculorum. Amen.

INDEX RERUM ET VERBORUM

QUÆ IN PRIMA PARTE TOMI CONTINENTUR.

Numeri respondent his crassiori typo insignibus qui reperientur in textu a col. 9 usque ad 678.

A

Aaron interpretatur mons fortitudinis, 342. Mons fortitudinis est altitudo supernæ contemplationis, *ibid.* Huic adstat ardens charitas per Hur, id est ignem figurata, *ibid.*

Abbas præstat vita, verbo, contemplatione, 205. Christum imitatur, quo nullus durior sibi, *ibid.* Ab ipso mittatur ad animas perditas requirendas, *ibid.* Quam in regendi animabus regulam servare debent abbates, 539. Sic debet abbas laudare communita, ut singulorum propria non contemnat, *ibid.* Sine magistri voluntate aliquid de subjecti persona faciendum non est, 377.

Abbatî ordinando dantur duo panes, 256. His docetur fieri peccata, non solum sua, sed etiam aliena, *ibid.*

Abdita. In abditiis abscondimur, quando clausi oris silentia occulta servamus, 285.

Abel interpretatur inctus, 159. Lapis in quo Arca Dei posita fuit, Abel magnum dicebatur, *ibid.* Quo nomine Chri-

stus signatur, *ibid.* Christus nostra peccata lugendo purgavit, *ibid.*

Abjicere est aliquid longe repellere, 361. Aliquid abjicitur vel per desidium, vel per contemptum, *ibid.* Abjectus, alius a Deo, alius a seipso. Hic humilis dicitur, 381.

Ab lactatio parvulorum Ecclesiæ quæ sit, 24. Ablactati jugiter conspectui Desistuntur, *ibid.*

Abner interpretatur Pater meus laeterna, 337.

Abraham moralitatem tenuit per obedientiam, 401. Abraham cinerem et pulverem se dicit colloctione divina dignatus, 537. Factis Abraham futura nuntiavit, 515. Abraham ante legem tunc justificatus, 364.

Abraham interpretatur pax patris, 515. Absalom Judaici populi, David Redemptoris figuram gerebat, *ibid.* Absalom persequens patrem quid significet, *ibid.*

Absecon li Sanctos, est reprobam videre ipsos delinquentem, 285.

Absolvere peccatores est Ecclesiæ per ministerium sacerdotum, 518.

Abstinentes quasi cum serpente pugnant, quando gula appetitum magna virtute depriment, 259. Abstinentes signantur per habitatores Jabes, 260. Eorum qui longo abstinentiæ usu carnem castigarunt, status, *ibid.*, et eorum qui remissius huic student virtuti, 261. Abstinentes, eo quod secundum carnem infirmi sunt, robustari per divinam misericordiam confidunt, *ibid.* Abstinentium victoria de hostibus castitatis debellatis describitur, 268. Quorum cibi et mensa communes sunt, debent attendere non solum bonum commune refectiois, sed etiam propriæ necessitatem passionis, 360.

Abstinentiæ probatio, castitas perfecta, 266. Vires spiritus fornicationis abstinentia minuit, 302. Abstinentiam habere non potest corporis, qui mentem non replet spiritualibus cibis, 303. Abstinentia ciborum contra vitium fornicationis fortissima est, sed sola non prævalet, 351. — Abstinentiæ sacræ fructus et dignitas, 267. Abstinentiæ et gula discordia, 261. Abstinentia nullam

carnis motus evolvatur, 267. Abstinencia fatigati ad gulam se inclinant, 261. Abstinencia cum humilitate potest fornicationem superare, 351. Abstinencia dedit corpora, gula præcipitare non cessat, 259.

Accaronitæ interpretantur steriles, 119, 159, 172. Gentiles designant inconvertibiles, 141. Accaronitæ accipiunt consilium ut in locum suum arca dimittatur, *ibid.* Satrapæ in Accaron redeunt, id est ad convertendos alios se convertunt, 158.

Accedere ad Deum est ejus voluntatem secreta eo temptatione cognoscere, 322. Accedendi ad Deum consilium sanctissimum, *ibid.*

Arcinetoris nomine quid signetur, 58. Accinetoris vocabulum angelis congruit, *ibid.* Nulli de se præsumentes, robore sui Conditoris accinguntur, *ibid.* Accinguntur cum ad verbi ministerium præparantur, *ibid.* Ad ministerium sacrum accingat humilitas, 59. Tandem accinguntur infirmi, donec sententia mater nostra Jerusalem pariat, 60. Accubituum rex Christus quando intraverit, 414.

Acediæ vitium, id est tædium cordis repellitur, si semper bona cogites. In cogitentur, 305.

Achab regis historia docet regibus non licere quicquid de jure regis a Samuele proponitur populo, 182.

Achias interpretatur umbraculum, 500. Umbraculum protectionem designat, *ibid.*

Achimaas interpretatur fratris decur, 357. Achimaas figurat Christum, *ibid.*

Achitob interpretatur frater meus bonus, 501. Ichabot frater Achitob, quid significet, *ibid.* Achitob, filius Phinees dicitur, quid designet, *ibid.*

Achinos interpretatur fratris requies, 357. Achinos filia Achimaas quid figuret, *ibid.*

Acies. De acie fugere, quid sit Judæo, 132.

Acquiescere nolle cur scelus sit, repugnare vero cur peccatum dicatur, 562. Nolle acquiescere est persistere in obstinatione repugnationis, *ibid.*

Actionis nimia sollicitudo cavenda, 556.

Adam homo fortis conditus, sed hosti enerviter subjugatus, 6. Adam peccatum suum non imputando sibi, damnationis sententiam ad posterum transmisit, 471. Adamo non peccante, Christus non venisset in mundum, 179. Quanta hominis ante peccatum felicitas, 469, 471, 481. Panis primi hominis in paradiso quis fuerit, 513. Hunc panem tunc perdidit, cum serpentis suggestioni consentit, *ibid.* Meridie perdidit cum peccavit, 521. Felicitas dierum antiquorum quanta, 519. — Adam a Deo pure conditus, homo hominem pure procreaturus, 526. Sicut terra fructus suos, sic mulier filios in statu innocentie editura fuisset, *ibid.* Homo in paradiso conditus bellum cum apostata angelo habuit, 5. Vir non fuit ex congressione, qui fuit ex muliere, 6. Adam a paradisi gaudiis, nec furto, nec adulterio, etc., sed ponni vetili inobedientia corruit, 101, 287. Homo tanquam vetulum, oblitus est præceptum, 515. Natura humana in primo homine amisit dignitatem; in persona Christi, aucto sibi splendore, radiavit, 537. Ex primi parentis peccato, infirmitatis poena, 469. Et poenalis cæcitas, 471, 521. Poenæ quibus homo lapsus subjacet in mente, 482. Rationalitas per peccatum primi hominis hebetata, relicto Creatore, sequitur creaturas, 487. Poenæ quibus homo lapsus subjacet in

corpore, 482. Animæ in Deum rebelles caro noluit obtemperare, 526. Ancilla dominæ suæ dominatur, *ibid.* Bonum operis procreatione filiorum male operando, homo delinquit, *ibid.* Adami terreni quicumque portat imaginem, panem suum comedere obliviscitur, 515. Hunc panem come ere oblitum, hominem que prosequantur mala, *ibid.* Et interdictum de fructu scientiæ non comedendo continentem, 516. In nobis Adamum habemus et Evam, *ibid.* Adipe mentis devotio exprimitur, 67, 311.

Adhæret Domino qui præcepta voluntatis ejus facere semper studet, 178. Deo adhæremus quando Spiritus sancti gratiam abundantem accipimus, 243. Soli Deo adhærendum, 453. Adhærentium Deo quanta felicitas, 453.

Adjuvantur alii bono opere aliorum, 327. Juxta adjutori lapidem Judæos castra ponere quid sit, 126. Dei adjutores sicuti Ecclesiæ ministri, 162. Quibus debeant polere virtutibus hi adjutores Dei, *ibid.* Qui alieno eget adjutorio ad alios adjuvandos non sunt promovendi, *ibid.* Adjutores sunt pastorum, qui imperata sciunt perficere, sed imperanda aliis sequuntur prævidere, 257, 279. Adjutores Paulus vocat discipulos, 257. Hi adjutores, alio exemplo, alio exhortationibus ad amorem virtutum prodehant, *ibid.*, 500. Canticum adjutorii David post prælium cecinit, 400. Deus non indiget adjutorio nostro; nos nihil possumus sine illo, 567.

Adolescentulæ electorum anima significant, 405. Quam infirmæ videantur, Angelis comparatæ, 406. Ob infirmitatem trahendæ sunt, licet non invitæ, *ibid.* Adolescentulæ dicuntur animæ electorum excedentes numerum, 416.

Adorare Dominum quid sit, 29, 31, 40, 569. Quid sit ascensus adorare, 51. Peccatores quomodo Deum adorent, 369.

Adulantium favor nomine panis exprimitur, 317. Peccatores pastorum constantiam aulationibus frangere conantur, 553. Adulatorum consuetudo, *ibid.* Adulatores laudando se placere credunt, *ibid.*

Adventum Christi Sponsi expectantis pia Ecclesiæ desideria, 402, 451. Adventum Christi expectantibus et amantibus præmia præparantur æterna, 409. Christus justorum desideris et precibus concessus, 525. Adventus Domini effectus, 41. Christi primus adventus in nomine Domini; secundus in nomine Judicis, 528. Si Christus in nomine Judicis primo venisset, nullus æternam evasisset damnationem, *ibid.* Venit Dominus ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret, *ibid.*

Adversa sæculi potenter tolerant, qui sola celestia amant, 235. Adversitatum utilitas ad salutem, 480. *Vide* Tribulatio, Afflictio, Flagella.

Ægritudinis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquisita cautius custoditur, 470.

Ægyptus dicitur tenebræ, 149, 548. Ægypti nomine signatur multitudo angelorum et sedibus celestibus lapsa, 149. Signantur etiam tenebræ, 541.

Æmulatio in bonum et in malum sumitur, 457. Dura sicut infernus æmulatio qui dicitur, *ibidem.*

Æquitatis nomine potest intelligi Christus in quo vivificamur, 556. Plus est vivificari in æquitate, quam æquitate, *ibid.*

Æterna afflictionem insinuat penitentiam, 145. Peccator in eadem æterna conversum se asserit, dum spiciat confixuram sentit, *ibid.*

Ætas que Christi incarnationem

præcessit, infantia fuit, 79. Ætas virilis temus est Dominicæ incarnationis, *ibid.* Ætas virilis, tempus est adniustrandi sacerdotii, 89. Neque puerilis, neque senilis ætas amori congruit, 405. Ætate virili mori quid sit, 90.

Æternitas per panis buccellam qui designatur, 81. Transeuntia vilescent menti æterna sapientiæ, 33. Anima tolerans temporalia ex necessitate, ad æterna contendit, 417. Cur æternitas dicatur dies una, 553. Æternitatis contemplatio dicitur cella vinaria, 417.

Affectus cordis intenti celestibus, contra bellum carnis, fortes milites sunt, 351.

Afflictio temporalis unica pars Christi sponsæ, 13. Panem torquere, est carnem pro perpetrata delectatione affligere, 94. Via vitæ est penitentia afflictio, 95. Caro ultra modum afflictæ, spiritui operæ terre non sufficit, 135. Afflictio electæ mentis, omnis diabolica tentationis peremptoria mucro est, 286. Nulla major afflictio, quam que ex conscientia delictorum oritur, 558. Quia in arc no cordis Deus consolator non invenitur, 557. Ideo omni sollicitudine querendus est, *ibid.* *Vide* Adversitas, Tribulatio.

Agar, rex Amalech, interpretatur loquens, sive medians, 349. Significat vigorem sensus carnalis, *ibid.* Regem Amalech meditari et loqui, quid sit, *ibid.* Agar sicut vivere, quid significet, 550. Agar in civitate sua victus, et a victore servatus, quid figuret, *ibid.* Agar vivens et adductus quid denotet, 351. Agar iniquissimus quid, 369. Samuelem Agar oblitus, quid, *ibid.* Agar tremens significat sensum carnalem inflantem, 370. Vel etiam incipientem converti rigorem penitentiam metuentem, *ibid.* Mater Agar sit sine libris, cum culpæ originalis actus, atque motus impediuntur, 371. Gladius Agar est luxuria telum, *ibid.* Agar concidi in frustis, quid sit, *ibid.*

Agar, Saræ ancilla, dominam despiciens, in obedientem subditos designat, 95. Quæ dominam despiciat ancilla esse perhibetur, *ibid.*

Agri bonorum pastorum devotæ sunt mentes subditorum, 184. Quos habeant agros agrorumque aratores et messores prælati carnales, 183. Qui, rege constituto, tollantur agri, 184, 193, 196. Ager in saltu signal devotionem in incerto sæcularium corde, 515. Per agrum significatur hic mundus, 453, 519. Quid sit Sponsus cum sponsa egressus in agrum, *ibid.* Ager Jesus Bethsamitæ est amicitia vitæ contem, lativæ, 156.

Agni residuum igne comburi, quid significet, 1. Crudum agnum manducari quid sit, 67. Aqua agnum coqui quid figuret, *ibid.* Crudum Judæi comedunt: aqua coctum hæretici, *ibid.* Agnum offerre quot modis dicitur, 163. Quis agnum unum et integrum offerre dicendus sit, *ibid.* Agnorum nomine solent viri magnæ prudentiæ designari, 344. Qui agnos pascit, in tabernaculo pastorum pascitur, 413. Quid sit in tabernaculo pastorum pasci, *ibid.*

Agnus est Christus et Christi imitatores, 168. Agnus lactens Christus est, *ibid.*

Aion interpretatur frater meus merens, 318. Quos hic frater meus unicus in Ecclesia designat, *ibid.*

Allegoria, tanquam machina, a terra sublevari, 597.

Altare Domini est cor justii, 175. Quid sit ad altare ascendere, 75. Qui Doctor in Ramatha altare Domino

ædificat, 176. In nobis altare duplex, duplīci ex compunctione ædificandum, 321. Duo altaria in tabernaculo fieri jussa a Domino quod figurent, *ibid.* Altare Dei est cor electi auditoris, 577, 509. Altare Sanctorum in cælo Filius Dei, 509. Altare de terra facere, est de Filii Dei incarnatione non dubitare, *ibid.* Huic altari eordum nostrorum sacrificia imponimus, *ibid.* Quas in eo mactemus hostias, *ibid.* Huic victimas peccatorum imponere præsumimus, *ibid.* Altaris ministri familiares domestici Dei sunt, 174.

Altitudo sæculi forca est, 231. Altitudo sæculi quos in sua ambitione accipit, ad inferna deponit, *ibid.*

Amalech populus lambens interpretatur, 331. Per Amalech spiritus fornicationis designatur, *ibid.* Seu vitium luxuriæ, 359. Quid sit Amalech iterum percipi, 310, 342. Amalech percipitur in corpore, demolitur in corde, *ibid.* Amalechitarum opera rece seri, quid sit, 341. Amalech quis nullomodo parcat, 343. Amalechite viri, sunt sudantes motus turpitudinis, *ibid.* Mulieres, sunt mentis concupiscentiæ, *ibid.* Parvuli et lactentes Amalechitarum qui sint, *ibid.* Bos consilium fraudulentum significat, 344. Ovis Amalech est simulatio innocentiæ, *ibid.* Camelus signat cogitationem luxuriæ, quæ a ratione incipientem, et discretionem non finitam, *ibid.* Asinus denotat apertam fornicationis nequitiam, *ibid.* Asini nemine robur coniuga in copula designatur, *ibid.* Ab Amalech conjuges discedere, quid sit, 347. Qui sit conjuges de medio Amalech recedere, 348. Parcere omnibus et alimentis Amalechitarum, quid sit, 330. Parcere vestitus, est damnatum mentem immunda deliberare, *ibid.* Amalech pulchra que sint, 331. Vox gregum et armentorum Amalech, fama turpitudinum est, 333. Greges Amalech et armenta Domino immolari, quid sit, 336.

Amaritudinalis tela magna nuper conversorum, 370.

Ambulare in die quid sit, 243. Ambulare coram Christo Dei, 80. Ambulare coram Deo omnibus diebus, 92.

Amicus Dei est, qui alios facere amicos ejus satagit, 229.

Animadab interpretatur populus meus spontaneus, 161, 449. Ille urbanus, 380. Christum figurat Anadab, 449.

Ammonites interpretatur populus mortis, 259, 350. Amon significat frequeniam malorum operum, *ibid.*

Amoris Dei signum non est in affectione animi, sed in studio bonæ operationis, 93. Exsultat anima, cum, contemptis omnibus, solum Deum amat, 53. In virtute, amoris affectio designatur, 118. Sanctæ Scripturæ sententiis, et Justorum exemplis, ad Dei amorem accenditur, 157. Sic offerendum holocaustum, *ibid.* In cordis altari, amoris holocaustum offeratur, 176. Amor electæ mentis est immutatio vetustatis, 212. Amanti mania a Dei sunt levata, 273. Vide Charitas, Dilectio.

Amor proximi. Deus nos quasi filios diligit, cum et subditos nostros, quasi fratres diligimus, et ipsam quasi patrem amamus, 232.

Amori non congruit ætas puerilis, neque senilis, 401. Amor terrenus oculum cordis sordiat, 457.

Amorrhæus partem hominum reprobam designat, 173.

Amphora vini quid significet, 27, 40. Cur amphora in Dei oblatione nominatur, 40.

Ancillæ Sanctorum quæ sint, 185. Ancillarum nomine designantur peccatorum nequissimi, qui aliis dant exempla peccandi, 197. Qui dicantur ancillæ auferri, et in opere Regis poni, 198. Ancillarum nomine possunt intelligi animæ affectiones, *ibid.*

Anzolorum sublimitas intelligitur nomine speculæ, 8. Angeli creduntur in Filio sanctificati, 44. Angeli jam cadere non possunt, 58. Angeli sancti suæ infirmitatis consilii, a Deo sunt roborati, *ibid.* Ab humilitatis merito in amoris gloriam surrexerunt, *ibid.* Angeli sancti in æternitate beata, vino sapientiæ inebriantur, 417. — Angeli priusquam ad ministerium militant, humilitate accipiuntur, 59. Mittenti sunt ad eos colligendos, in quorum salutem quotiæ mittuntur, 60. Societas fraternitatis inter duas creaturas rationales, 411. Per cavernam maceræ ipsa protectio angelicæ custodiæ figuratur, 420. Angeli post incarnationem ab hominibus se adorari non patiuntur, 434. — Angelus cecidit præsumpti ne propriae virtutis, 38. In Angelis ipsis discat homo quid timeat, *ibid.* Angeli reprobi nomine Philistinum exprimitur, 125, 165. Per superbiam peccatum, æternæ vitæ statum perdidit, 125, 165, 287. Cur primus Angelorum et ceteri surperiorum ceciderit, 179. — Angeli reprobi penitentiam agere de perpetrata superbia nunquam possunt, 119. Si Deus nec vasis aureis pepercit, de æreo quid fiet, 58. Angeli reprobi amor in amice beatitudinis non recipiunt, 149. Damna Angelorum in cælo per electos homines reparanda, 172.

Angere idem ac stringere, 36.

Angustia, in qua sunt, qui capti laqueo malæ consuetudinis constringuntur, 5, 8.

Ani similitudinem fabricare, est membrorum suorum nuper peccantium turpitudinem penitenti corde recolori, 147. Cur ex auro fiat ani similitudo, *ibid.* Memorando hæc similitudines sunt, flectendo deaurantur, *ibid.* Quinque ani fieri jubentur, quia universalis omnium Gentilium satisfactio Imperatur, 147. Quinque ani fieri præcipiuntur, ut de omnibus sensibus commungantur, *ibi.* Anorum similitudines ad ruborem sunt, ut de maculis scilicet nostræ confundamur, *ibid.* Deaurantur ad securitatem, *ibid.* Stigule civitates Philistinorum anos et mures singulos reddentes, qui l significat, 159.

Anima electi est templum Dei, 114. Animæ Cis sunt animæ peccatrices, 205. Perditæ sunt, per immunditiam a Christi servitio separatæ, *ibid.* Animæ perfectorum sunt sponsæ, 212. Animæ iericho nates novum vitæ studium dicuntur adolescentulæ, 402. Anima sancta columbæ comparatur, 113. Anima per fidem amica, per simplicitatem columbæ, ornata sit per operationem, 413. Animæ castæ sunt lilia quibus Christus delectatur, 421. Anima sancta est hortus conclusus, 432. Cur fonti signato comparatur, 433. Cur palmarum, 432. Anima sancta dicitur aurora, luna, sol, 447. Animæ sanctæ dicuntur regine, 444.

Anima tribus vegetatur naturis, 467. Ex anima rationalitas ac sensualitas; per illam cum Angelis, per hanc convenimus cum brutis, 349. De quacunque anima, eadem explicari possunt, quæ de tota Ecclesia, 405.

Animam in conspectu Domini effundere quid sit, 20. Status animæ sublimi luce fluentis, 57. Exsultatio animæ vinum amoris in thalamo Sponsi expertæ, 54. Anima cunctis passionum victoris ex-

sultans, cor suum, id est mentis suæ asserit libertatem, *ibid.* Quid sit in manibus animam suam portare, 54. Petere animæ desiderare est: et gaudere, cantare, 57. Cur presentia suæ dulcedinem Deus animæ subtrahat, 101. Pei cum anima sancta familiaritas, *ibid.* Animæ Deum se vorantem audientis amor et lætitia, *ibid.* Ineffabiliter dulcem Dei locutionem semper audire, desiderare est, *ibid.* Corruptionis suæ tenebris. Deo loquente, mens assumitur, *ibid.* Per subtractionem gratiæ, Deo tacente, iisdem tenebris subjungitur, *ibid.* Resquies electæ animæ, non solum sua, sed etiam est Sponsi delectatio, 213. Omnes animæ adhaerentes Deo, patres sunt Salomonis, 409. Pia anima ostendit amorem et gemitum debet imitari, 414. Animæ lectulus, omnium perturbationum fuga et secretum, 422. Quibus virtutibus anima mandetur, et Christo placeat, 429. Sancta anima quotidie lacrymis tribuendo culpas leviores, et a gravioribus cavendo, tota pulchra dicitur, 430. Animæ languentis amore suspiria ad Sanctos intercessores, 439. Ex hoc exilio fidelis anima ad cælos ascendit sapere Christum imita, 435. Anima dolore peccati turbata, 439. Sicut carnem dura vulnerant, ita animam mollia necant, 49. Fidelis animæ hostes interiores et exteriores, 490. Sancta anima solum Deum perfecte desiderans hominum precatur ut nec ad hoc am Deus a se præcedat, 493. Electæ animæ quis sit cibus, 58, 67, 206, 218. Anima electa in morte illucescente sibi æternitatis diem videt, quæ hujus vitæ tenebras non aspexit, 521. Triplex animæ status, in gratia, in requie, in gloria, 56. Electæ animæ hæc in cantico poscitur, est de tum grandia desiderare, 57. Anima a Deo divisa, Deum sentire non valet, 471. Mors animæ qualis, et qui sint ejus effectus, 518. A animi monstrata quæ, 514. Anima Christiana qui agere debeat, 535.

Animum curam ambulationum carnalium cæcitas, 177. Avari animam suam æstimant inferiorem omni re quam possunt concupiscere, 191. Animum curæ præponendus, asperam vitam sectetur, 338. Indefesso labore querendi, qui ad animum curam idonei sint, 581. Animum curam apud fideles prædicatores quid efficiat, 163. Animum lucra querens, omnia spiritualiter agit, 205. Animum rui Pastorem remotæ vitæ otis vacare non oportet, 355. Vide Pastor, Rector, Prælatas.

Animalia sancta cur in circuitu oculorum habere describantur, 385.

Anna, Helcana uxor, figurat Ecclesiam, 10, 41, 63. Annæ sterilitas quid significet, 16, 32. Decem filii, quibus melior est Anna viri sui, quid significant, 13. Anna in corde suo locuta quid figuret, 18. Motus vero laborum in ejus quid, *ibid.* Anna manet cum viro suo surgere cur dicitur, 22. Anna non sola puerum offerens, sed cum viro suo, quid signet, 28. Anna injuriam sibi a Heli factam patienter tulit, et sacerdotem humilitate responsi, placavit, et honoravit, 37. Ante votum suum cur flevisse largiter Anna describitur, 58. Anna amaro animo ante flexit, et se largiter flere potuit, *ibid.* Annam post diem circulum conceperiss, quid signet, 59. Anna sterilis devit, parient exultavit, 41. Cornu Annæ est potestas Ecclesie, *ibid.* Parvam parvo filio tunicam mater deferens, quid figuret, 85. Filii et filiz, quos Anna parit, quid signent, *ibid.*

Anna virilem sexum petens a Do-

mino, quid significet, 16. Anna ebria potata quid denotet, 18. Annam adligi, quid significet, 36. Anna prophetiae spiritum habuit, 41.

Antichristi tabernaculum est amor perditionis, quo fidei contradicit Rodem-prioris, 43. Martyres sub Antichristo passuri, 44.

Antra et cisternas intramus, cum olfactum ab obscenitatibus mundi, et au- es ab audientis vauiloquis custodi- mus, 286.

Apes componeates mella, in floribus variis ea legunt, 232. Flores aeterno- rum fructuum, sunt opera Sanctorum, *ibid.*

Apostatarum etsi difficillima con- versio sit, non est tamen impossibilis, 312. Qui sint hi apostatae, *ibid.*

Apostoli, quando infirmi, quando fortes, virtute induti ex alto, 47, 503. Prius superandus fortium arcus, et post infirmi robore accingendi, 48.

Apostoli principes nuncupantur, 51. Quis pauper sedeat cum principibus, *ibid.* Caelorum nomine apostoli desi- gnantur, 53, 503, 553. Apostolici cretus mira sanctitas, 75. Populi apostolorum a spiritu insiliente motatos miraban- tur, 243. Coelestis eorum generatio ignorabatur, *ibid.* Apostoli sunt ubera Sponsi, 408. Apostoli Judaeos obstinatos deseruerunt, et ad praedicandum Gen- tibus transierunt, 410. Apostolorum in eos, quos ad fidem vocabant, certami- nis, *ibid.* Apostoli dicuntur filii matris Jerusalem, *ibid.* Miraculis Christi apostoli in fide eruditi, et ad patieudum roborati, 412. Per crura Christi signifi- cantur apostoli, *ibid.* Columnae mar- morae dicuntur, *ibid.* Illic columnae quibus basibus innixae, *ibid.* Cur haec bases dicantur aureae, *ibid.* Apostolis locata vinea, et ab hisdem culta, 461.

Apostoli dicuntur pedes Christi, 490. Caelorum virtus de Spiritu sancto est: ex infirmis fortes facti apostoli, 503.

Apostolis dubitantibus, mulieris ster- terunt in passioe Christi, 514. Apo- stoli dicuntur lapides Ecclesiae, 525. Pacem evangelizantes apostoli, *ibi.* Cur pedes eorum speciosi, *ibid.* Apo- stoli terrae, id est Judaeorum miserti sunt, 521. Christus per piscatores sub- jugavit reges, *ibid.*, 529. Terra est apo- stolicae praedicationis imbribus fecunditate consecrata, 532. Qui dicuntur apostoli opera manuum Dei, *ibid.* Qui opera digitoe Dei, *ibid.* Filii apo- stolorum sunt omnes fideles, 534. Apo- stoli se vi per laborem operis, filii di- cuntur per mutationem novitatis, 535.

Apparee jngiter in conspectu Do- mini, quid sit, 21. Apparee Dominus variis modis, 111. Verbum Dei intelli- gendum, antequam ipse nobis appa- reat, *ibid.* Eorum, quibus Deus appa- ret, verus sermo, non haereticorum, 112. Verbum Domini in additione apparitionis est, 114.

Aquam haurire quid significet, 166. 209. Aquae multae significant magnas tribulationes, 457. Quibus aquis laven- tur peccata, 495. Divisae aquae ex oculis deducere, est singulatim pec- cata delere, 513. Terra sine aqua est anima sine gratia, 530.

Aquilone spiritus immundus desi- gnatur, 431.

Aratores agrorum mystice qui sint, 183, 193. In bove et asino arare quid sit, 262.

Arbitrium suum pastor non squa- tur, 227. Vitiato, in primo parente, li- bero arbitrio, velle bonum, nisi gratia adiut, non possumus, 330. In victoria tentationum, quid ad eorum gratiae, quid a liberam pertinet arbitrium, 110.

Arbor infructuosa igni addita, 51. Arbor bona fructus faciens bonos, quae sit, 138. Arborum ramos nobis incidi- mus, imitando meliorum exempla, 296. Arbores sylvestres significant ceteros homines, malo Christus figuratur, 416.

Arca quid figuret, 27. Quid sit dor- mire in loco, ubi est Arca Dei, 99. Arcam Dei afferre de Silo in castra, quid sit, 127. Arcam in castra He- braeorum venisse, quid sit, 128. Arca Dei a Philisthaeis capta quid signet, 130. Arcam Dei quis capiat, *ibid.* Arca capta, duo illi Heli qui moriantur, 131. Ad captionem Arcae ululare civitate, quid sit, 132. Heli, cognita Arcae captione, de sella cadere et mori, quid mystice significet, 131. Arca capitur, id est a veris fidelibus Scripturae sacramenta intelligentia retineatur, 136. Israel gloria non perit, sed ad Ecclesiam translata est, *ibid.* Arca Dei templis idolorum illata, quando fides Gentilium mentibus in- sarta est, 137. Arca juxta Dagon statu- ta quid figuret, *ibid.* Arca apud Philisthaeos circumducta, Evangelium apud Gentiles praedicandum et cir- cumferendum significabat, 140. Manet Arca Dei apud eos qui veram fidem amore complectuntur, *ibid.* Arca Dei circumducta, fidei sacramenta ab aliis ablata, aliis revelata figurat, 141. Arcae locus quis sit proprius, *ibid.* Arca remittitur in locum suum, cum parva Scripturarum cognitio, per praesentis vitae transitum, adimpletur, 144. Quando in Ico suo ostensae Arcae Dei gloriam visuri simus, *ibid.* Arca vacua est divina scientia sine bona operatione, *ibid.* Vacua Arca remittitur, cum mens ad fidem venientis ho- nis operibus insulare non curat, *ibid.* Vacua Arca non dimittitur, si illud ei pro peccato redditur quod debetur, 145. Adhuc devotae poenitentiae pro peccato debetur A ca, *ibid.* Qui Arcae debitum solvatur, *ibid.* Tunc Arcae de- bitum pro peccato bene solvitur, si aurorum et murium similitudines ex auro fabricentur, 146. Arca reducenda eum super plaustrum novae boni ju- beatur, 150. Arca tenenda ut plastro imponatur, imposita dimittitur ut vadat, 151. Cur Arca dimissa, non ire, sed ascendere dicatur, 152. Bethsa- mite, qui arcam videre praesumpserant, percuti, 160. Quibus Arca Dei committenda, 161. Arca significat spiri- tualem Scripturae sacrae scientiam, 162. Arcam Sacerdos habet, qui scientia spiritali mentem vacuum non habet, 311. Saul Arcam applicare Achiam jubens quid signet, *ibid.* Saul jubens Arcam applicare, ac deinde Sacerdotem contrahere manum, quid denotet, *ibid.*

Arcus fortium quis sit, 47, 58. Qui fortium arcus fuerit superatus, *ibid.* Arca maris significat vulgus ho- stium, id est spirituum malignorum, 285.

Arculae aromatum a pigmentariis consitas quid figuret, 441.

Argenti nomine divina eloquia desi- gnantur, 206, 426. Argentum in manu pueri est sermo divinus in virtute sciendi, *ibid.* Argenti nomine sancta praedicatione signatur, 414. Per argen- teos terrena omnis substantia intelli- gitur, 461.

Arguere majus est, quam corripere, 468.

Ariete robur propriae innocentiae exprimitur, 520. Saulem arietibus Analech peperisse, quid sit, 351.

Ariolis cur amiles sint inobedien- es, 361. Arioli unde dicti, 362. Ario-

landi peccatum quala, *ibid.*

Arma diaboli antiqua, gula et elatio, 6. Arma sint justitiae, quae prius fuerat arma iniquitatis, 117. Armorum fabri, et currum Tyrannorum, qui dicantur, 183. Arma fabricare, est nocendi genera reproba mente colligere, *ibid.* Quae contra hostem arma fabricanda, 194. Arma nobis suppeditant ad bel- lum spi- itale, non humaniores, sed divi- nae litterae, 295. Armiger arma por- tans, cum quibus alius pugnat, quid signet, 298. Armatura fortium, pen- dens ex turri David, quid figuret, 429.

Arnum manducare ante se positum, quid sit, 221. De industria pars armi qui servetur, *ibid.* In armo pectoris, fortitudo signatur actionis, 225.

Aromata emere, quid sit, 356. Aro- mata signant Spiritus sancti dona, 403. Et sanctas virtutes designant, *ibid.*

Arrogantium est sublimitas loqui glo- riantes, 57.

Artes liberales discendae sunt, ut divina eloquia subtilius intelligantur, 293.

Artificum peritiam aestimaturus, in opera eorum, non inchoata, sed perfecta respiciat, 209.

Ascendere Christum de civitate sua, quid sit, 10. Ascende et non presu- mant parvuli, 25. Quomodo statutis diebus ascendimus, 32. Qui ascensus dicantur dies, 53. Vir Ephraethus, de civitate sua ascendendo, nostram cul- pat negligentiam, *ibid.* Ad statutorum dierum ascensum qui paratus invigi- lat, dignus efficitur, qui saepius divina dignatione visitetur, *ibid.* Quin- tum ascensus dies quibus alorare et in- molare statuimus, 53. Ascendere me- ritis virtutum, quotidie ad meliorem proficere est, 152. A nobis Dominum ascendere, quid sit, 160. Malignos spi- ritus ascendere, quid sit, 167, 231. In excelsum ascendere, quid, 217. Pastorem ascendere quid sit, 290.

Ascendere reprobis est de malo ad ejus proficere, 373. Ascendere in domum suam, superbo est usque ad mensuram, qua damnandus est, se extollere, *ibid.* Quot et quibus gradi- bus ad caelum est ascendendum, 536.

Ascensiones in ordo beati viri quae sint disponendae, 536.

Asini electorum sunt, quibus re- reddae obedientiae onera imponuntur, 183. Asini lascivos animae motus figu- rant, 198. Hi asini qui ponantur in opere Regis, *ibid.* Asinae Cis sunt animae peccatrices, 203. Cur Christus ad passionem tendens, absolutus asinae, et pullo inderit, *ibid.* Asinae, quas Samuel Sauli declarat inventas, quid significant, 221. Viri Sauli dicentes inventas esse asinas, quid figurent, 231. Pater noster Christus, dimissis asinis, sollicitus est pro nobis, 232. Asinus significat amorem carnalem, 262, 314. Vide Amalech.

Assumitur subtilius quando per ver- bum doctoris in cognitionem caele- stium elevatur, 222.

Assumptio matutina est resurrectio a Deo mane facta, 341.

Auditores plerique verba excipien- tes praedicationis usque ad fetus com- punguntur, et ad iniquitatem cito re- deunt, 63. Audire Deum, quid sit, 120, 275. Praedicator exhortando nihil proficit, si auditor mentem, ad ea quae dicuntur, non intendit, 271. Qui praedicatorum monita continentium, eorum vitam deinde in ledico rodere conat- tur, 305. Cor electi auditoris est altare Dei, 377. Obedientes audire, est ea quae a majoribus jubentur, obediende

perficere, 380. Occurrere prædicatori, est verbum quod prædicat, libenter audire, 388. Sacerdotes i auditoribus, est audieundum puræ mentis secretum præarrare, 389. Amicus est Dei, qui vocem ejus audit, 461.

Aures corporis tinnunt, quando intolerabili sonitu impetuntur, 103. Ad aures mentium intolerabilis clamor, est aliaque magis reprobatio peccatoris, *ibid.* In tinnitum aurium effusæ vocis magnitudo convertitur, *ibid.* Quid sit ambas aures tinnire, *ibid.*, 106. Auris dextera æternam vitam, sinistra præsentem sigillat, *ibid.* Non nisi audientium aures tinnire, cur prædicantur, 106. Auricula reuelatur a Domino, quando humilis intelligentia prædicatoris a Spiritu sancto instruitur, 214. Non erigentibus cervicem Deus inclinat aurem, 513.

Aurora. Qui sint quasi aurora coarsurgentes, 417.

Aurum optimum cur caput Christi dicatur, 440. In auro supernæ conversationis fulgor ostenditur, 147. Omnis metallicæ species auro inferior est, 316, 410. Per aurum sapientia exprimitur, 414.

Auster Spiritum sanctum designat, 434.

Auxilio Dei indigemus, ut vincamus iniquorum machinamenta, 492. Quod assiduis precibus impetramus, 495.

Avaritia quot criminum radix, 191. Declinare post avaritiam, est ambitione rerum terrenarum tota intentione delinquere, *ibid.* Avaritia paupertate voluntaria expugnatur, 303. Avaritiam sectantes reprehenduntur, 191. Averti, est de pari virtute adversari non posse, 129.

Azotii primordia Gentilitatis designant, 158. Manum Domini super Azotios aggravatam esse, quid sit, *ibid.* Gravado hæc manus accipitur in multiplicatione conversorum, 159. Quando levis fuit manus Domini super Azotios, *ibid.* Manus Domini super Azotios aggravari idem est quod per murium morsus interfici, *ibid.* Cur in secretiori parte varium Azotii percussantur, *ibid.*

Azotus unam diem habuit in audita predicatione, alteram in fidei cognitione, 157. Arcam Dei in Azotum perduci, quid sit, *ibid.*

B

Babylonia in partu suo est Infrma, quæ inordinato rerum transeuntium amore, filios gignere nequit, 60. In partu suo Babyloniam stringi, quid sit, *ibid.* Civis sit Babylonis per amore sæculi, 507. Babylonem quinam adificent, *ibid.* Quid sit Babyloniam de lateribus edificare, *ibid.* Babylon quid figuret, *ibid.*

Baptismus per mare rubrum figuratus, 413. Qui per baptismum renascitur, Spiritus sancti gratia ab omni peccato redimitur, 380. A circumcisis in baptizatos Spiritus sanctus directus est, *ibid.* In baptismo unaqueque anima Spiritum sanctum cur recipiat, 414, 430, 431, 502. Fons hædi baptismum significat, 413. Dum corpus intingitur, anima ab omnibus peccatis abluatur, *ibid.*, 430, 434, 440. Novæ baptizati significantur per vinearum flores, 120, 421. In baptismo abluti, ut grex tonsarum ascendat de lavacro, 428. Baptismus Libano figuratur, 430, 437. Per Christum dealuamur credentes, et sublimes efficiamur, 412. Mater nostra est regeneratrix gratia, 446. Gratia genitricis nutritur Ecclesia, *ibid.* Sine regeneratione neminem: in

regnum intraturum Nicodemo Dominus revelavit, 527. Per baptismum lumen recipimus, 512.

Beatitudo electorum significatur, cum pax inter eos et reprobos facienda signatur, 175. Hæc postterio figuratur, 240. Hæc primo fidelibus prædicanda, *ibid.* Sanctæ animæ a corpore solutæ cælo fruuntur, 419. Animabus sanctis beatitudo ante resurrectionem confertur, 499, 531. Et corporibus post resurrectionem, *ibid.* Beatitudinis æternæ descriptio, 538, 539. Vide Felicitas, Vita æterna.

Beatis civibus Deus est omnia in omnibus, 88. Beati qui sicut dicendi, 471. Beatorum commutatio duplex, 554. Vide Sancti in cælo.

Belial illi dicuntur, qui patribus spiritalibus superbiendo non obtemperant, 52. Et qui prælatos suos deserunt, 257.

Bellum potens dicitur quando electis plebibus duri filii dominantur, 539. Debiles ad bellum qui sint, 538. Qui sint ad bella doctissimi, 425. Vide Certamen.

S. Benedictus arctissimæ vitæ magister optimus, summæ veritatis discipulus eruditus, 199.

Benedicta divina nobis collata, quo fructu commemoranda, 272. Accipiens a Deo beneficium, aliud tenet manibus, aliud oculis videat, 507.

Benjamin interpretatur filius dexteræ, 214, 222, 231. Terra Benjamin, sancta Ecclesia est, 214. Cognationes Tribus Benjamin, sunt diversæ conversationes electorum, *ibid.* Ficus Benjamin quid figuret, 231.

Bersabee designat sapientes et justos, 110. Bersabee interpretatur pulvis septimus, *ibid.*

Bestia, si montem tetigerit, lapidanda, quid signet, 90, 599.

Bethaven interpretatur domus inutilis, 283, 315. Domum inutilem habere in Orientis parte Magnas, quid sit, *ibid.* Pugna usque ad Bethaven perducta quid figuret, 315.

Bethchar domus Agni interpretatur, 170. A Bethchar pervenire cur nemo possit, *ibid.* Locus subter Bethchar communem summan exprimit sanctitatis, *ibid.*

Bethel interpretatur Domus Dei, 174, 234, 279, 422. Bethel viros officio altaris sacri deputatos significat, *ibid.* Potest et per Bethel universa electorum Ecclesia designari, *ibid.* Tres viri in Bethel ascendentes qui sint, 234. Bethel custodiunt qui verbi auctoritate defendunt Ecclesiam, 280.

Bethlehem interpretatur domus panis, 575. Bethlehem designat domum quamque religionis, *ibid.* Cur Samuel in Bethlehem mittitur ad regnum unguendum, 588.

Bethoron domus iræ interpretatur, 293. Domus iræ est mens usui servivus lingue litigiosa, *ibid.*

Bethsames interpretatur domus solis, 152. Domus solis, civitas est celestis, 156. Contra Bethsames Arca ascendit, cum coelivum viam gradiendo non deserit, *ibid.* Via Bethsames arcta, *ibid.* Per apertæ remissionis vitium a Bethsames via deflectimus, 153. Termini Bethsames eruditio sacri eloquii, et bona operatio, 151. Hi termini sunt, quia et dignos ad contemplationem suscipiunt, et indignos expellunt, *ibid.* Qui Bethsames arca Dei perducatur, 153.

Bethsames intelliguntur, qui perfecti jam viri sunt in contemplationis sublimitate, 134. Qui sint de domo solis, *ibid.* Bethsames in valle nectentes triticum quid figurent, 153.

Bethsames ligna plaustris concidentes, quid significant, 157. Qua die Bethsames holocausta Domino offerant, et victimas immolent, 158. Bethsames percussus signant falsam contemplationem deceptos hereticos, 160. Fidelium sed simplicitas, ex percussione errantium Bethsamarum, metus, *ibid.* Bethsames percussus significant etiam sacerdotes et ministros sacros altaris sancta mysteria indigne contractantes, *ibid.* Timor Bethsamarum ad onus prælationis pertinere potest, 162. Bethsames viri Arcam Dei exterius videntur moventur, *ibid.*

Bona vana dispiciens a veris malis erant, 276. Bona sæculi vana et fallacia amatores suos cito transeundo decipiunt, 276. Post hæc bona declinare, est amoris illorum divino auro præferre, *ibid.* Bona, non omnia, nec ab omnibus, nec quolibet modo vel tempore, facienda, 322. Bona malis admista non sunt Deo grata, 474, 485. Boni videri sine elatione non valemus, 299.

Bon tatem sequitur, qui Christum imitatur, 492.

Bones interpretatur in primatu, 303.

Botrus amaritudinis est fructus vineæ Sodomorum, 195. Botrus de terra promissionis allatus Christum figurat, 430.

Boves in prædam tollere, quid sit, 319. In bove labor et fortitudo prædicationis exprimitur, 320. Bovem in manu adducere, est peccatum elationis penitentia delere, *ibid.* Bos factus ex vitulo quid significet, 26. Boves significant prædicatores qui agrum Ecclesie arant, 508.

Brachium Judæis præcisum quid significet, 78. Brachium contemptoris Dei est fortitudo temporalis, 88. Brachium contemptoris, et domus patris ejus, qui præcedendum, *ibid.* Brachii nomine signantur operationes, 156.

Buccella panis quid significet, 81. Buccella panis est intellectus delectamentum æternæ vitæ, 94.

Buccia canere quid sit, 281

C

Cæcitas eorum, qui bonum quod cognoscunt, implere nolunt, 96, 467. Non videre, poena peccatoris est, adhuc in sæculo viventis, 98, 114. Videre non posse, est inipi æterna poena damnati, *ibid.*

Cædes quæ dicatur magna nimis, 312.

Cælibatus sacerdotum novæ legis, non veteris, 69. Cælibatum professi quod decipiunt errore, 511. Punicitiam, quam clerici coluerunt, plures facti sacerdotum amittunt, 538.

Cain peccavit in Spiritum sanctum, desperando de venia, 502.

Calceamenta, quæ de mortuis animalibus sunt, significant Patrum præcedentium exempla, 419. Pedes spiritaliter calceamus, quando a Patribus defunctis exempla sumimus, *ibid.* Qui dicatur Ecclesia calceari, *ibid.* Calceamenta Ecclesie quæ sint, *ibid.*

Caieb et Josue soli Israelitarum ex Ægypto egrossorum ingressi in terram promissionis, quid figurent, 553.

Camelus significat incurvationem reptandi, pastoris erga peccatores, 507. Camelus ruminans, et ungulam non findens, quid significet, 311.

Canus et frenum, quid significet, 480.

Canes muti, non valentes latrare, qui dicantur, 97. Cur non possunt latrare volentes, *ibid.*

Canticum Cantuorum unde dicatur,

595, 430. Cur tertius in ordine libro-
rum Salomonis, 401. Canticum a Ju-
daeis, Graecis et Latinis doctoribus ex-
positum, 393. Cur Canticum Cantico-
rum allegorice scriptum, 397. Verba
carnalis amoris in eo usurpata, qui in-
telligenda, 398. Variæ Canticorum
species in sacra Scriptura, 400. Cantico-
rum Canticorum cæteris præstantius,
595, 400. Hoc Canticum celebratur con-
junctio Christi cum Ecclesia, 401. Per
Cantica Canticorum contempletur vita
designatur, *ibid.* In hoc Canticum ani-
ma i. gressum Dei ad cor suum conspi-
cit, *ibid.* In Canticis Canticorum qua-
tuor personæ loquentes introducuntur,
ibid.

Capilli abundantiam terrenæ sub-
stantiæ designant, 17. Per capillos
sponse populi significatur, 427.

Caprearum vallis est mors preliosa
Sanctorum, 204. Capreæ designant
sanctorum dignitatem animarum, *ibid.*
V. Illis caprearum, sita contra desertum,
quid signet, *ibid.* Caprea animal
mundum in Lege, 418. Caprea Eccle-
siam figurat, 422. Duo hinnuli, capreæ
gemelli, quid significant, 450.

Caput pulvere conspersum quis ha-
beat, 131. Capita signant subjectæ
plebis mentes, 203. Caput inclinare,
est mentem a summa contemplatione
viroz spirituales de, onere, 236.

Cardines terræ qui sint, 51, 63.
Cariathiarim interpretatur civitas
eorum, 161.

Carmelus interpretatur mollis, sive
tener, 351. Teneri nom. e. signatur in
sancti conversatione rudis, *ibid.* Mollis
significat eos, qui non sunt per usum
virtutis solidati in bonitate inchoata,
ibid. Carmelus interpretatur etiam
scientia circumcisionis, 451. In Car-
melo signum victoriæ erigere, quid
sit, 351. Cur Christus caput Ecclesie
in Carmelo comparetur, 451. In Carmelo
orare, quid sit, *ibid.*

Carnalis mens ad contemplationem
non assumitur, 34. Carnalis mens est
rerum corporearum amore affecta,
ibid. Carnalium oculos serpens aperit,
177. Carnalibus subjectio omnis gra-
vissima, servis voluntatis propriæ, 180.
Serpens in Ecclesia carnales magna agere
videntur, 188. Carnales gratiam sancti
Spiritus non habent, qua eorum
durum molliatur, *ibid.* Carnalem homi-
nem spiritus insulsiens mutat in virum
alterum, 243. Hanc mutationem, cujus
causam ignorant homines, ammirantur,
248. Carnales timore pungendi, 273.
Carnalium est et simplicium nova, quæ
præter communem usum accidunt, mi-
rari, 508. Carnales in Ecclesia mentem
in simi Sponsi contemplando quiescentem
importune excitant, 418. Carnales
filiarium nomine appellantur, *i. id.*
Carnales pellicanus et mitiorax alum-
brant, 516. Carnales dum cælestia lo-
quantur, velut ægri rebus utuntur,
quas sentire prohibentur, 206. Carna-
lium exaltatio causa est multorum ma-
lorum, 184. In corpore virginali carna-
lis motus non habent requiem dele-
ctionis, sed statim certaminis, 281.
Carnales a cultu Ecclesie qui pro-
vehunt, gravissime peccant, 279.

Caro cruda quid significet, 68. Semi-
nare in carne, est propositum mentis
non vere in delectatione corporis, 195.
In afflictione carnis teneunda discretio,
153. Caro dicitur explicata, quæ hu-
more pingue huius, per abstinentiam non
gravatur, 259. Quomodo carni illuden-
dum, comoda quedam futura ei polli-
cendo 261, 265. Carnis illiciti motus
extinguui non possunt, sed jejuniis de-
bent mitigari, 267. Sic vincantur, ut
duo simul non remaneant cogitatio

immunda, et naturalis motus carnis,
ibid. Si de carne non tollitur motus
turpis, at turpitudinis robur enervetur,
342. Fortitudo, doctrinaque præsen-
t, qui vitii carnis bellum indicunt,
346. Carnis bellum grave, 349. Carnis
sua rex sue immortalitatis ornatur,
441, 444. Caro ex quatuor constat ele-
mentis, 167. Caro lacrymis rigata bono-
rum operum germen emittit, 471. Car-
nem mollia nutiunt, et animam dura
roborant, 490. Caro significat in Eccle-
sia infirmos, 514.

Castitas perfecta probatio veræ ab-
stinentiæ, 266. A carne tolli non possunt
illiciti motus, 267. Minui possunt, et
eorum delectatio auferri, *ibid.* Illi im-
pugnandi, et de his dolendum, *ibid.*
Duo non remaneant pariter, cogitatio
Immunda, et naturalis motus carnis,
ibid. Castarum cogitationum satellitium,
331. Exempla castitatis sunt cæles-
tium militum impressa terris vesti-
gia, 345. Castitas elata, et humilitas
immunda, ambæ displicent Deo, 485.
Castitas coniugalis, 311, 317.

Casu accidit, quod subito, et sine
consilio et provisione con luxit, 155.

Caverna maceratiæ signat vulnus late-
ris Christi, 421. Et protectionem ange-
licæ custodiæ, *ibid.*

Cedar interpretatur tenebræ, 409.
Cedar secundus fuit de genere Israhel,
ibid. Cedar tabernacula Esau fuerunt,
ibid. Cedar tabernacula Gentium, et
tenebrarum, 410.

Cedrus excelsa valde arbor, odora et
immutabilis, 442.

Censuræ ecclesiasticæ discretio in
culpis subditorum, vel corrigendis, vel
dissimulandis, 254. In ecclesiastica
censura, licet non sit acceptio personarum,
est tamen discretio meritorum,
328.

Centenarius numerus perfectionem
significat, 183. Summam continet nu-
merorum, 292. In centenario numero
omnis Decalogi summa concluditur, 345.

Centurio dicitur a centenario nume-
ro, 183. Centuriones sunt viri perfe-
ctiores, qui a prædicatoribus bene in-
structi, sunt eorum cooperatores, 195.
Hi operatione præcipui et verbi Dei
scientia eruditi, *ibid.* Constituntur
centuriones, ut sublimiter vivant, et
quo altius vivunt, ut illius doceant, *ibi*.

Ceramina Christianorum spiritualia,
125, 268. Cum diabolo certamen habere
se falso putant Judæi, *ibid.* Agri
certaminis sunt sacerdotum virentes
intellectus, 127. Ecclesie doctores
contra Judæos certantes, eorum ma-
chinas facile dissolvunt, et irrident,
129. Certamina contra dæmones quanta
sustineant nuper conversi, 167. In-
ternæ meditationi dediti feliciter tunc
in hostem decertamus, 170. Quousque
eum ins. qui debeamus, *ibid.* Per in-
desiderentem conatum certaminis con-
tendere debemus ad arcem perfectionis,
ibid. Curra a liqui certare consueverant,
192. Sic eventi ac sublimes ad
certaminum vires exeramus, *ibid.* In
certamine spirituali quam ex curru
pugnent, *ibid.* Qui sint in hoc certa-
mine equites, *ibid.* Qui tribuni cen-
turionis, 145. Qui regulum quadrigrarum
persecutores perhibeantur, *ibid.* Pedites
sunt in plano, pigri ad cursum, de-
biles ad conflictum, 193. Electi in illis
curribus et armis positi, vel cæci sunt,
atque potentes, 194. Ad spirituales
pugnam educenti, prius a duce pro-
bentur, 265. Spiritualia El cetorum cer-
tamina, 268. Electus vult Deus semper
in certamine consistere, 281. Melioris
vitæ desiderio accensus quot in eunda
certamina, 298. Locus certaminis cor
est verbum Dei audientis, 311. Omni-

bus di bus pugnare, quid sit, 350. *Vide*
Bellum.

Cervus animal mundum in lege, 418.
Per cervos et capreas lides, spes et
charitas intelliguntur, *ibid.* Per cervos
Patres antiqui, ex quibus Christus,
tamquam hinnulus designatur, 422.
Chanaanæ mulier exaudiri meruit,
quæ clamare non cessavit, 538.

Charitatis donum vivui appellatione
recte figuratur, 26. Amphora vini in-
itium designat charitatis, 27. Qui ad
charitatis convivium admittunt, 225.
Decor faciei, ipsa est pulchritudo char-
tatis, 583. Alitæ virtute corpus sunt
justitiam, charitas huius corporis facies
est, *ibid.* Charitas in mandato lato desi-
gnatur, 407. Initia et progressus char-
tatis, 451. Charitas martyrum, nec
aquis multus, nec fluminibus obruenda,
457. Charitas obruitur cum in oium
contra persecutores vertitur, *ibid.*
Flumina ab ipsa charitate consumpta,
ibid. Pro charitate cuncta despicienda,
457. Charitas virtutum mater, 479.
—Charitatem quis vere habeat, 472.
Charitatis perfectio dignis agonibus
attingitur, 55. Ex initio timoris ad vi-
culum perducitur migne charitatis,
2. 5. Charitas usum futurum cuncta creati-
ab intentione docet abjicere, et in vi-
sione æternæ maiestatis gaudere, 55.
Charitas ejus vera, qui amicum in Deo
et inimicum diligit propter Deum, 172.
Cum charitas in corde fervet, clamor-
em emittit, 486. Charitas est benig-
na, 340. Ordinatur charitas per Scri-
pturam sacram, 417. *Vide* Amor, Di-
lectio.

Cherubim. Quid sit per Cherubim
ascendere Dominum, 25.

Christianorum certamina spiritualia,
125. Caput et brachia Dagon calcare
de eunt Christiani, 138. Christiani
maxime tenentur Deum timere, mala
cavendo: et servare ei in veritate,
bona operando, 278. Deum sequentium
Christianorum tres species, 406. Chri-
stiani fide, non opere, nascunt heros
juxta Tabernacula pastorum, 413. Chri-
stianum concupiscentiis servientes sunt
sacerdotes Dagon, 138. Christianus
mavult occidi, quam vinci, 491.

Christus vir a femina circumdatus,
7. Cur vir dicatur, *ibid.*, 65. Cur vir
unus nuncupetur, *ibid.* Hæc Christi
unitas, non solum est personæ, sed
etiam excellentiæ, 8. Christus arbor,
cujus pomasunt Electi, 10. Christus est
pax nostra, 61, 175, 549. Christus dicitur
lapis angularis, 63, 171, 521. Christus
dicitur panis, 81. Ostium, 154, 459.
Lapis magnus, 157. Christus lapis adju-
torii Electis, reprobos confringit, et
conterit, 171. Christus agnus lactens,
108. Cur unus et integer dicitur agnus,
ibid. Christus dicitur Filius dexteræ,
214.—Christi figura est Helcana, 5. Cur
Christus, Helcana nomine, dicitur fuisse
de Ramatha Soplaim de Monte Ephraim,
8. Quid sit Clitium de civitate sua as-
cendere, 10. Et statutus diebus, 11.
Josue Bethsanita, nomine et dignitate
Christum, figurat, 156. Cis figurat Chri-
stum, 205. Et Benjamin figurat Chri-
stum, 214, 251. Collis nomine Christus
designatur, 259. Collis illi dexteræ,
æterna est celsitudo Redemptoris, 201.
M. di granati nomine Christus intelligen-
tur, 500. Christus nomine Achitob si-
gnatur, 501. Achitob frater Ichabab
quid figuret, *ibid.* Christus dicitur Lapis
grandis, 520. Et revolutus lapis, cujus
pars humilem altera sublimem exhi-
bet, *ibid.* In hoc lapide bovem et arie-
tem occidi, quid sit, *ibid.* Christus no-
mine Achimsa signatur, 557. Christus
est decoreoster, *ibid.* In David Christus
figuratus, 386. Christus initium et finis,

ibid. 531. Christus dicitur mann fortis, *ibid.* 429. Christus quasi unguiter, quoniam lo-
n-scientibus opinionis ejus odor aperit-
ur, *ibid.* Christus pleno cornu un-
ctus, 587. Christus vituli nomine desig-
natus, 588. Christus dicitur parvulus,
590. Et Pastor, *ibid.* Christus beatarum
animarum et angelorum cibus, *ibid.*
Christus quomodo rufus et pulcher as-
pectu, *ibid.*, 591. Christus dicitur sponsus,
402. Sol, 409. Cur dicitur flos,
416. In solo Christo cibum salutis invenimus,
ibid. Christus dicitur Malus inter
ligna silvestria, *ibid.* Umbra Christi
protectio Spiritus sancti, *ibid.* Christus
arbor fructifera, nostris in cordibus
excolenda, 417. Christus similis capreae,
418.—Christus cur similis hinnulo cece-
rorum predicetur, 419, 422, 462. Salo-
mon est figura Christi, 425. David manu
fortis Christum figurat, 429. Christus di-
lectus ex dilecto qui dicatur, 430.
Christus candidus ex innocencia, ex
passione rubicundus, 440, 498. Cur
electus ex millibus, *ibid.* Cur electus
ut cedri, 442. Christus totus des-
iderabilis, *ibid.* Dicitur Aminationis,
449. Dicitur pacificus, 459. Dicitur
botrus, *ibid.* Dilectus capreae assimilatus,
462. Medicus dicitur omnipotens,
cui nullum vulnus insanabile, 464.
Christus Pontifex futurorum bonorum,
498. Christus vocatur Salutaris, 502.
Oriens, 507. Petra, 508. Christus peli-
canus solitudinis qui fuerit, 517. Chris-
tus fuit micticorax, quando his, qui in
tenebris erant, evangelizavit regnum
Dei, *ibid.* Catulus leonis dicitur Christus,
517. Forti armato fortior Christus,
ibid. Christus, qui passer in lecto soli-
tarius fuerit, *ibid.* Christus homo qui
seminat, 519. Salvator et propugnator,
525. Excelsus dicitur Christus, 527.
Sanctus, *ibid.* Caelum, *ibid.* Sedes Dei,
Caelum Dei, 528. Primus et novissimus,
531. Propitiatus pro peccatis nostris est
Christus, 540. Christus quomodo primo-
genitus mortuorum, 541. Fons patens
domus David est Christus, 544. Christus
Dei sapientia, 557. Christus lignum
salutis in pelago procellorose
tempestatis, *ibid.*—Christus assump-
sit nostram naturam, ut hæc infirma
in ipso roboraretur, 6. In Christo
non alia suscipiens Verbi, alia
hominis suscepti persona, 7. Christi
præcelsitudo, *ibid.* Aetas virili-
tis, tempus est dominicæ Incarnationis,
79. Aetas quæ Verbi incarnationem
præcessit, infantia mundi fuit, *ibid.*
Adamo non peccante, Christus non
fuisset incarnatus, 179. Oleo lætitiæ
Dominus unctus est, cum incarnatus,
405. Spiritu sancto mediante Dominus
est incarnatus, *ibid.* In Incarnatione
adnotata nobis Dei uera, *ibid.* Incarna-
tionis prædicatio fucata mundi sapientia
longe præstantior, *ibid.* Unguentum
effusum est Divinitas incarnata,
405. In amplexu sponsæ ruens Chris-
tus, per Incarnationem, quos montes
et colles transilierit, 418. In carne
absconditus Deus, velut post parietem
latuit, 419. Per fenestras et cancellos,
sutura operando, dura patiundo, quando-
que prospexit, 413. Per foramina petreæ
Incarnationis signantur mysteria, 420.
Christus per signationem diademate
coronatus, 427. Dies desponsationis,
dies est Incarnationis, *ibid.* A Davide
præscita Verbi Incarnatio, 436, 498.
Laudabile, quod Deus de limbo terræ
condidit, laudabilis quod perditum
Filii morte redemit, 505. Incarnatio
Verbi Dei vere gloria nostra fuit, 427.
—Christus ex Judæorum populo secundum
carum nasciturus erat, 538. Christi
ex Virgine natus, in signum data
spiritualis ex Deo futuræ hominum

nativitatis, 527. Factus est præliator
noster, Conditor noster, 6. Christus in
suis ministris loquens, operans, vita
bonum odorem spargens, 125. Qui
Christum dicat diem iudicii a nemine, ne
quidem a Filio, scribi, 118. Christus
nasci noluit de infidelibus, 9.—Christi
miracula statuti diebus signata, 11.
In Christo quatuor virtutum cardina-
lium præstantia, 9. Quos vivendo docuit,
Christus moriendo redemit, 11.
Discrimen inter miracula Christi et ve-
terum Legis patriarcharum, et propheta-
rum, 45. A Christo edocti sunt prophetae,
46. Christus jejunavit quadraginta
diebus, et quadraginta noctibus,
266. Christum prædicanti quid discendum,
588. Promissiones de Christo in
Scripturis sacris positæ, cur dicantur
dies statuti, 11. Quot legis et propheta-
rum promissiones de Christo, tot statu-
ti dies ad ejus ascensum, *ibid.* Christus
solutus sine peccato, 459, 477, 497,
502. Christi excellens sanctitas, 44. Ex
ejus munere Sancti omnes fiunt, *ibid.*
Angeli ipsi creduntur sanctificari in
Filio, *ibid.* Pulchritudo sanctitatis vocatur
decor faciei ejus, 591.—Christus
tam vivendo, quam moriendo Patri
sui voluntatem fecit, 12. Nullus sibi
durior Christo, 205. A Christo patientiam
discamus, 489. Christus accusatus,
silius, *ibid.* Christus patientiæ præbuit
incentiva, 490. Christi patientia erga
Judæos, Davidis erga filium Absalonem
figurata patientia, 515. Christus
in exemplum Electorum in humili-
tatis et obediens, 11. Quamvis Christus
et quam humilis, 520. Eius humilitatis
exemplum, vanæ gloriæ cupidus
predicatoribus proponendum, *ibid.*
Christus pauper et humilis pro nobis
factus, 462. Christus, nostrum caput,
membrorum infirmitates et passiones
suscipere dignatus est, 488. Mandator
Dei et hominum ad hoc venit, ut humilitatis
et patientiæ exemplum præberet
exemplum, 489. Christi humilitatem,
et passionem imitando, veniam consequimur,
498. Christus paupertatis nostræ
suscepit necessitates, ut nos efficeret
divitiarum suarum parti-ipes, 510.
—Christus, per suam erga peccatores
misericordiam, manibus re, tate videbatur,
507. In Christo, non asperitas
Legis, sed singularis enituit misericordia,
587. Multis morbis laborantibus
subveniat miserationum multitudo,
494. Misericordiam et miserationis
differentia et definitio, *ibid.* Innumera-
biles mundo Christus exhibuit misericordias,
homines de servitute diaboli
eripiens, 495. Christi erga publicanos
et peccatores misericordia, 519, 515.
Immensa Filii Dei morientis pro peccatoribus
misericordia, 544.—Christus
bonis operibus pascat, 435. Quæ sint
ejus convivia et delicie, *ibid.* In convivio
Christi, alii solum comedunt, alii etiam
inebriantur, *ibid.* Christus visitans
Sancios facit in suo amore ardentes,
445. Christi cibus et potus sunt Electorum
profectus, 519, et peccatorum
conversio, 520. Christus pro nobis pre-
catur, in humana carne se Patri exhibendo,
26. Deus homo factus est intercessor
pro iis, quibus homo sufficiens
erat nullus, 73. Deus peccatus, non
alicuius prece, sed sua, iis qui in se peccaverant,
ibid. Non omnibus, sed quibusdam
peccatus, *ibid.* Orat Christus pro
Ecclesia, 511. Pro nobis interpellat,
510. Orat caput pro membris, Christus
pro Ecclesia, 515. Christi membra, per
penitentiam afflicta, sunt pelles Salomonis,
410. Qui Christo dormiente, cor
ejus vigilare dicitur, 456. Caput Christi
Deus, *ibid.* 440. Cur caput Christi dicatur
aurum optimum, *ibid.* Manuum

Christi descriptio, 441. Cur manus ejus
plena hyacinthis, *ibid.* Venter Christi
dicitur eburneus, 441. Distinctus saphi-
ris signat mortalitatem Christi mi-
raculis ornatam, 442. Christi species ut
Libani cor dicitur, *ibid.* Christi membra
candis sui verba, quasi sua, loquuntur,
487. Magna membrorum consolatio,
caput nostrum, passionis nostræ Christi
summi fieri participem, 488. Pedes Christi,
id est Apostoli, in ejus passione commoti
sunt, 490. Qui per ossa Christi, qui per
carnem significatur, 514. Ossa corporis
Christi quomodo sicut cremum arecant,
ibid. Ut caveamus ariditatem,
Christo capiti inhæreamus, 522. Christus
adhuc tribulatur in suo corpore, 512.
—Christus verus Deus, 42. Christus se
Deum incomparabilibus miraculis com-
probat, 44, 45, 75. In Redemptio
et divinitate sententia incompatibilis, *ibid.*
Super excelsa statuitur, cui Redemptoris
divinitas revelatur, 52. Humanitas
Domini a divinitate assumpta, 67. Redemptoris
divinitatem negare Judæi
fidelibus suggererunt, 68. Sed venit
Ecclesia, divinitatis cibum repromittens,
ibid. Christus, Deus et homo signatur
per lapidem revolutum, 520. Splendor
eternæ divinitatis dicitur decor faciei,
590.—Christus Moise et Abrahamo
ingemajor, 45. Illi assumpti ad ministerium,
unigenitus est assumptus ad regnum, 44. In
eo quod Dominus asseritur, sanctitatis
ejus excellentia commendatur, *ibid.* Quantum
ceteris Sanctis Christus antecellit,
589. Christi decor et pulchritudo, 590.
Nunc Christi posteriora credimus, ut
sequamur, anteriora postquam viderimus,
ibid. Ut ad Christum perveniamus,
omnes homines pertransivimus, 435,
467.—Christus Patris Verbum, et Dominus
omnium scientiarum, 46. A Christo
edocti prophetae, *ibid.* Christus non
lingua solum, sed etiam *Judex cordis*
47. Pater iudicium suum filio regi
dedit, 525. Christus solus liber a manu
Paulisthimi, a peccatoribus segregatus,
165, 440, 497, 512.—Christi cornu
extolletur, Electis in celestia gloria
collectis, 55. Regnum Domini semper
æquale, quando sublimabitur, 54. Petrus
in monte gloriam Christi imperfecte
vidit, 591. Ilam prædicare non
audeat, nisi qui ad celestia erigitur,
592. Oculos ad Christi beatitudinem
fixos avertere cur precipiamur,
444. Oculi mentis qui efficiunt ut
Christus avolet a nobis, *ibid.*—
Christi sacerdotium novum *elucis*
vetus, 78. Repulsis synagoga sacerdotibus,
Christus fideles sibi sacerdotes
instituit, 79. Hi ejus voluntati obtemperarunt,
80. Per Christum credentes
dealbantur et sublimes efficiuntur, 442.
Christus nobis forma justitiæ, quam
imitemur, propositus, 490, 498. Coram
Christo ambulat, qui, in omni quod agit
ejus exemplum sibi proponit imitan-
dum, 80. Qui Christus vineat, cum
judicatur, 497. Christus visus et consummatio
Legis et Prophetarum, 466. Christus
bonorum omnium perfectio est, 467.—Christus a suis relictus,
inimicis vim inferentibus, 488. Quia
gloria cumulat, qui Christum glorificaverunt,
77. Christum scire, nisi ametur,
inutile, 589. Qui propius ad nos
accedit Christus, eo magis *sedat*
nostram nobis ostendit, 409. Qui amici,
qui autem Christo sint charissimi, 435.
Hi cor Christi dici possunt, 436. Christe
carus non est, nisi qui sacris Scripturis
delectatur, 451.—Christi benignitas
erga suam sponsam, Ecclesiam,
quanta, 507. Hæc vero est omnino
gratuita, *ibid.* Christi erga peccatores
et incredulos benignitas nobis *venit* ut-

tinendæ spem facit, 519. Maneamus in eo, qui manet in æternum, 540. Fructum facere non possumus, nisi in eo maneamus, *ibid.* — Christi opera, quæ nobis proposuit imitanda, per manus ejus designantur, 441. Tormenta, propter perfectam eorum justitiam, *ibid.* Auræ propt' r divinitatem, a qua procedebant, *ibid.* Qui contumeliis convitia retulerit, a doctrina Christi sit extorris, 489. Qui Christus in sermonibus suis justificatur, 497. Christus quod clamet in solitudine, in domicilio, in tecto, 517 — Christus persecutores suos paternæ præceptionis sibi injunctæ habuit adutores, 13. Judæi Christum occiderunt, ne totus post eum mundus abiret, 48. Totus post eum abiit mundus, quia occisus revixit, *ibid.* Arcus fortium superatus Resurrectione, Ascensione, Spiritus sancti missione, *ibid.* Christi de Judæis victoria, 490. — Christus quod explevit, non valet, nisi ei, qui id, quod remansit, adimplet, 221. Imitatores Christi, non homines, sed supra homines, esse oportet, 599. Qui Christus sit fasciculus myrrhæ suis imitatoribus, 415. Imitatores Christi æterna manet felicitas, 411. Signaculum Christi super cor, et super brachium, ponatur, 436. Qui vias passionis Christi sequitur, super nivem dealbatur, 493. Via virtutis Christi, est imitatio constantiæ ejus, 551. — Christus moriens inferni viros comminuit, 7. Ad hoc cognosci vult Christus, ut moriendo redimeret, quos vivendo docuisset, 11. Christum injunctum a Patre moriendi præceptum, 12. Helicæ sacrificii Christi passio figurata, 13. Torta patris, Redemptoris caro est affecta supplicis, 81. Unus agnus lactens offeritur, quia præter Christum, qui peccata tollit, nullus reperitur, 168. Christus in quo sibi durus esset, et pati posset, pro nobis dignanter assumpti, 205. Ad passionem Christum tendens, cur absolutæ asinæ et pullo insedit, *ibid.* A quibus Christus in sepulcro unguatur, 536. Mori Christo quiescere est, et dormire est, 456. Christus in cruce moriens Ecclesiam suscitavit, 456. Christus in sua erga nos dilectionis fortitudine passus, 457. Passio Christi nobis imitanda, 498. Quod Deus hominem condidit de limo terræ, potestatis est; quod Filii morte, perditum redemit, gratiæ, 503. Christus pro nobis anxius, in riu traditus, a ligno suspensus, 510. Quomodo pelli, consumptis carnibus, os Christi adheserit, 511. Occiderunt vitam mortui, 517. Christus Leo requiescens accubuit, *ibid.* Christo pro nobis passo, compatiendo respondendum, 550. — Christus resurgens nobis aditum reseravit æternitatis, 7, 541. Quos Christus apud inferos reperit, ad Paradisi gaudia reportavit, 15. Helicæ et omnis domus ejus ascendens, ut immolaret hostiam solemnem, significat triumphum, ascensionis Christi, 25. Humana natura super angelos elevata, cornu Ecclesiæ exaltatum est, 41. De Judæorum sevitia per resurrectionem triumphavit Christus, 47. Judæi non despiciant Christum, quod mori poterit; sed mirentur, quod resurrexerit, 48. Christus resurgens discipulis in secreto viventibus apparet, 251. Ex Christi ascensione quantum Ecclesia profecerit, 414. Quando et qualis Christus, qui per ascensionem abest, ad nos reversus sit, 422. Mortalitas Christi, ad immortalitatem resurgendo transiit, 441. Christus de Judæis victoriam resurgendo reportavit, 490, 497. Christus in morte dormivit, vigilavit in resurrectione, 517,

511. Gloria Christi, resurrectio est, 521. Virtus Christi est gloria resurrectionis ejus, 529. Christus mortuus est et resurrexit, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus, 556. Christus ante mortem gloriam fugit: post mortem cognoscere voluit, 521. Christus ad se nos trahit, et suis præceptis, et Sanctorum exemplis, 420.

Cibum sumere, et post cibum sumere, quid signent, 15. Cibo sæpe, non ad refectionem, sed ad delectationem utimur, 35. Electæ animæ cibus, quis sit, 58, 67. Hic cibus in sacris vasis coquitur, *ibid.* Cibus animæ est sermo Dei, 206. Devotionis affectus, venter cibus est, 211. Cibus corpori quomodo dandus, 200. Cibum operemur permanentem in vitam æternam, 555.

Cicatrices corruptæ quid significent, 481.

Cinctui capitis Sponsi, guttis nocturnum plerumque, quid figurent, 457. Per cinctum Sponsi populi sunt intelligendi, *ibid.*

Cineri similis peccator, 519. Hunc cinerem quomodo Christus manducat, *ibid.*

Circuitus. In circuitu inimicos habemus, qui ex omni parte nobis insidiantur, 529. Eosdem in circuitu qui vincamus, *ibid.*

Circulus dierum quid significet, 23, 59.

Cis generatio memoratur, ut regia dignitas, quæ condebat in filio, non mansura signetur, 188. Cis interpretatur durus, *ibid.* Fortis robore, cur durus dicatur, *ibid.*, 201, 202. Cis electos et ipsum significat Redemptorem, 205, 251. Et bonos pastores, 251. Cis et Ner, unius patris filii, quid figurent, 538.

Cithara significat verbum solatii electorum, 240. Cithara post tibiam dicitur, ut sic deleamus ærumnas exsilii, ut gaudeamus de promissione æternæ hæreditatis, *ibid.*

Cives celestes qua via ad Dei visionem pervenerunt, 221. Cives civibus prosunt bene operando, 327. Omnes, aut Jerusalem, aut Babylonis cives sunt, 507.

Civitas quæ sit Redemptoris, 10. Civitas dicitur habitamentum munimentum, 35. Hæc civitas quid significet, *ibid.* In civitate sedere, quid sit, *ibid.* In civitatem suam reverti, quid sit, 58. Unaquæque civitas in cælum clamaus, quid significet, 145. Domus solis, civitas est celestis, 156. Civitates miratæ, sunt mentes eruditione Scripturarum circumdatæ, 159. Civitas Sanctorum Jerusalem, quæ sursum est, 161. In civitate vir Dei querendus, 208. In civitate est doctor, quando per ministerium prædicationis moratur in eruditione populi subjeci, 209. Quando prædicator in civitate est, quando in excelso, 210. Porta civitatis hujus est humilitas, 216. Civitatis Ecclesiæ quatuor partes, 227. Extrema pars civitatis est ultima pars populi subjeci, *ibid.* In extrema parte civitatis, id est Ecclesiæ sunt penitentes, *ibid.* Per civitatem, Ecclesia: per vices civitatis, viri spirituales intelliguntur, 423. Per plateas, viri secularis, *ibid.* Jeusalem, quæ sursum est, civitas pacis dicitur, 508, 538. Hujus descriptio civitatis, *ibid.*, 558. Muri hujus civitatis ex electis lapidibus vivis ædificantur, 508. Figuram hujus civitatis templum Salomonis gestavit, *ibid.*

Clamor quorum in cælum ascendisse dicitur, 115. Clamor cordis est fervens devotio, 164, 486. Clamor pastoris est devota salutis subditorum postulatio, 274. Clamor populi post Saul, ad sonitum buccinæ, quid significet, 281. Pastorem tota nocte clamare, quid sit,

555. Tota die quis dupliciter male clamet, 475. Clamor peccatum significat, *ibid.* Clamor aliquando in bona, aliquando in mala significatione accipitur, 511. Clamor justis, et clamor impiis, *ibid.* Christus quid clamet in solitudine, in domicilio, in tecto, 517.

Civum ascendat civitatis ad Videntem accessuros, 209. Civum ascendimus, cum plantiam infirmorum auditorum ad exemplum nobis non proponimus, *ibid.*

Cocculus bis tinctus in veste pontificis significat duplicem charitatem, 382. Per cocculum flamma charitatis intelligitur, 428.

Coci sacerdotes sunt, 225. Vide Coquus.

Cælorum nomine apostoli designantur, 53, 552, 549. Cæli sumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ, præsentis nobis, sublevamur, 61. Tonitrua cælorum sunt perfecta desideria electorum, *ibid.* Opera manuum Dei quomodo sint cæli, 552, 549. Quomodo cæli sint perituri, 553. Cælum nemini pateat, nisi Filius Dei pro nostra salute carnem sumpsisset, 509. Quibus gradibus in cælum ascenditur, 556.

Cœnobita eruditur pueri Samuelis exemplum, 85. Cœnobitæ meritum ex obedientia metiendum, 101.

Cogitationis illicitæ subtilis deliberatio pulveri comparatur, 62. Non solum verba, sed etiam cogitationes a Deo judicantur, 58. Cogitare pro peccato, quid sit, 94. Ipsæ cogitationum turbæ, greges nostri sunt, 198. Mentis cogitationes Christo subdendæ, *ibid.* Cogitatio spiritalis quomodo sit fluctuosa, 208. Via Ephraim, id est, frugiferi cordis, bona est cogitatio, 295. Hostes nostri bonis insidiantur nostris cogitationibus, *ibid.* Mentis, contra lascivas cogitationes, custodia, 351. Hæ cogitationes cur patet comparentur, 343. Si pravæ cogitationibus occurramus, facile libido superatur, 351. Cogitationes, cordis nomine, significantur, 456. Cogitare aliquid bonum a nobis non sufficimus, 351. Per cogitationes malas daemon in corde requiescit, 164. Cogitare duas res simul non possumus, 351.

Cognitio cælestium quibus modis acquiritur, 102. Præcipuum hominis studium sit, seipsum cognoscere, 412. Clarum est venturæ salutis indicium, si incipit homo cognoscere semetipsum, 494, 519.

Conquinant hominem, non res, sed prohibitionis rerum transgressio, 566.

Collis similis est Scriptura sacra, 237. Collis nomine Christus designatur, 259. Collis, non summitas, sed montium est altitudo summitatis vicina, 293. Collis significat perfectam subditorum fidelium vitam, *ibid.* Collis in lege Domini reperitur, 259.

Collum significat locutionem, 202. Collum super alios habet, qui altitudine locutionis cæteris præeminet, *ibid.* Collum sponsæ sicut monilia, quid designet, 414, 528. Collum significat conjunctionem membrorum Ecclesiæ cum suo capite, 431, 528. Hæc conjunctio fides est, *ibid.* Collum sponsæ significat prædicatorum, 430.

Columbæ ad teneras suas quid significant, 265, 299. Oculi columbarum qui sint, 415. Columba in amore, pro cantu, gemit, *ibid.*, 485. Columba in foraminibus petrae, simplex anima in vulneribus Christi roboratur, 420. Columbæ super rivulos aquarum, quid signent, 410. Columbæ lacte lotæ quid figurent, *ibid.* Una columba dicitur Electorum Ecclesia, 416. Columba propter simplicitatem figurata cum in Christi sponsam, 419.

Columnæ aureæ significant apostolos, 442.

Comæ capitis sunt cogitationes mentis, 451. Per comas Christi fideles nosque intelligimus, 440. Quid sit comas in carnalibus ligari, 451.

Comedere victoribus, est de peccato bono opere cibos vanæ laus suavitæ excipere, 514. Usque ad vesperum ab huiusmodi comestione abstinemus, in fine diei secure reficiendi, 515. Comedere cum sanguine, quid sit, 519.

Commodare. Quidquid commodamus, id redi nobis in fide excipientis expectamus, 29.

Commotio terræ dolorem significat penitentiae, 143.

Communio. A virtute sacramenti ideó sejunant, qui autē Eucharistiæ summationem non se probant, 59. Non saturantur nisi famelicis, *ibid.* Se probare, est evacuata peccatorum nequitia, ad Donnicam mensam se purum exultare, 60.

Compediti dupliciter intelliguntur, 524.

Compunctionis fletus, 58. Utilitas compunctionis intelligitur, cum de fiducia divinæ indulgentiæ ineffabiliter lætamur, 145. Quos Deus per compunctionem sancit, per indulgentiæ securitatem curat, 146. Dum mens fletu compungitur, caro quoque affligitur, 166. Fletu ipso compunctio, non favorem sæculi, sed solum quæramus divinæ fructum placationis, *ibid.* Pias compunctionis lacrymas Spiritus sanctus insiliens instillat, 242. Compunctionis gratia menti non infunditur, nisi prius ei peccati magnitudo monstretur, 274. Altaris nomine compunctio cordis intelligitur, 321. In nobis duplex altare, duplici ex compunctione edificandum, *ibid.* Compunctio ex amore describitur, 401. Toties anima osculatur Deum, quoties in ejus amore compungitur, *ibid.* Preponitur danti exteriora sanis, qui interno mentis ardore compungitur, *ibid.* Frequens debet esse compunctio, *ibid.* Dies solennis Domino, est compunctio cordis nostri, *ibid.* Mens amore compuncta angelorum cælo pasitur, 417.

Concordia fraterna Judæorum et Gentilium in fide genitorum, 450.

Concubinæ octoginta cur malos signent prædicatoris, 445.

Concupiscit sæculares comparant meretricibus, 84. Concupiscentia secularis est uva reproba mentis, 175. Concupiscentia uva est visu, fel sapore, 196. Concupiscentia, quæ signatur per Bores petram, priusquam nomen convenit, 305. Concupiscentiæ male medetur, qui eam explere cogitat, 304. Concupiscentiæ humilitas qui adversetur, *ibid.* Moab concupiscentiam designat, 330. Concupiscentiæ fructus, peccatum, angustia, tenebræ, 348. Concupiscentiæ motus ægre sustinent Sancti, 207. Quomodo impugnandi, *ibid.*

Confessionis utilitas, 491. Sunt aliqui qui se, et de nequitia accusant criminis, et privatem non corrigunt voluntatis, 93. Perfectissimum sinceræ confessionis exemplar, 326. Tale debet esse peccatum in confessione, quale fuit in opere, *ibid.* Intelligentiæ per peccatum perditæ lucem, confessionis humilitatione revocamus, 478. Confessio alia est peccati, alia laudis, 539. Veræ confessionis signa 567. Confessio peccatorum quam laudabilis, *ibid.*

Confessario, quæ dotes necessariae, ut rite liget et solvat, 166. Periculum est ne peccatorum confessionem excipiens, ad obscena, quæ audit, inardescat, 330. Confessio sacerdotibus

facienda, 363, 471. Confessionem, quæ sequi debet emendatio vitæ, 539. *Vide* Penitentia.

Confidendum et sperandum in Deo solo, 489. Qui collidit in homine, maledicto subjacet, 525. Confidere ordinate vel inordinate de Dei misericordia, 108.

Continuum viam gradiendo deserere, quid sit, 152. Continues nostri sunt electi priores, *ibid.* Continues dicuntur qui iuxta se possessiones dispositas habent, *ibid.* Qui recte vivunt in hoc mundo cælestibus civitatis confines sunt, *ibid.* Via continuum est afflictio temporalis, *ibid.*

Conjuges ab omni obscenitate caveant, 544, 347. Conjugalem honestatem prætergredientibus Deus æternam penam mittitur, 347. Conjuges voluptatis affectum vitare nequeant, 348. Conjugalis copula non est peccatum, 497.

Conscientia peccati morderi, quid sit, 139. Quomodo vulnus conscientiæ obducatur, 145. Testimonio bonæ conscientiæ, de amore Dei præsumere, est in ejus conspectu stare, 275. Propria conscientis testimonio non est securus, a Deo judicandus, 324. Per lectum conscientia signatur, 471. Conscientiæ secreta Deum non latent, 496.

Consecratio electorum Ecclesiæ ministrorum, 161.

Consilium intelligendum est in præcepto diligendi ex toto corde, 116. Per consilium veritatis certitudinem investigamus, *ibid.* Majorum consilia nobis quantum veneranda, 181. In rebus dubiis illos debemus considerare, quibus aperte simus spiritalia dona non deesse, 311. A sacerdotibus optima consilia, 522. Consilia in sacris Scripturis quærenda; isque i ventis plenissime adhærendum, 440. Consulere Dominum, quid sit, 207.

Consolationis internæ suavitate, inter adversa, reficitur Ecclesiæ, 15. Postquam comminatione justitiæ Deus teruit, consolatur ostensione misericordiæ, 110. Suberrimum consolationis remedium, tribulationem exterius patienti, 556.

Conspersio pulveris pertinet ad æstimationem humilitatis, 131.

Consuetudo peccandi vertitur in necessitatem, quæ est poena peccati, 186, 351. Prava consuetudo est donus in qua quiescit peccator, 572. Peccato pejor, peccandi consuetudo, 472. Consuetudo bona viri Electi, 515.

Consulere Dominum imus, quando ad eruditos prædicatoris perginus, ut salutis nostræ consilium inveniamus, 207.

Contemnant Christum, qui negant eum esse mundi Redemptorem, 78. Quo affecti dedecore, qui Deum contemptum habuerunt, *ibid.* Et quo afflictu in æterna retributione, 87, 88. Contemptoris Dei perpetua ignobilitate feriuntur, 88.

Contemptio frequens esse debet pastoribus et prædicatoribus, 22. In Dei contemplatione instruiamur qualiter disponenda sint terrena, *ibid.* Ad contemplationis altitudinem evecti domesticus Dei, et familiares, 25. Muandis occupatus curis in oculis gestat pulverem, quo id quod cupit videre non potest, 32. Quomodo pulvis ex oculo abiciendus, *ibid.* Vitæ contemplatiæ celsitudo non nisi gravi labore, compratur, *ibid.* In æternæ visionis splendore paulatim proficiendum, *ibid.* Hoc divinæ dignationis est, et gratiæ, non humanæ virtutis, *ibid.* Frustra contemplationem appetit, qui non solum

cordis, sed nequidem custodiam habet corporis, 33. In Deo per contemplationem videmus, et quod terreat et quod delectet, *ibid.* Fructus divinæ contemplationis, 54. Ordinatus contemplationis ascensus, est a timore incipere, *ibid.* Attinquo contemplationem sequitur timor, *ibid.* Mens ad contemplationem admissa, ab elatione per timorem custoditur, *ibid.* Aliquando nec antecedit timor, nec sequitur contemplationem, *ibid.* Gradus, quibus ad contemplationem ascenditur, 33. Bonis operibus eo magis studendum, quo altius in contemplatione ascenditur, *ibid.* Immoderata boni operis sollicitudo contemplationi non parum nocet, 36. Qui ima despicit, perfectionem contemplationis habet in spe, quam nondum habet in virtute experientiæ, 37. Gaudium contemplationis ad fructum mentis expetendum, non ad vanam gloriam, *ibid.* Anima electa a contemplatione ad semetipsam relapsa, in alto se teneat, unde ad eandem iterum consturgat, 38. In contemplatione divina lumen ad mensuram dispensatur, 39. Contemplationem comitatur humilitas, 41. Cornu habet exaltatum in Deo suo, qui sublimitatem summæ contemplationis obtinuit, 55. Os mentis repletur, cum ejus ratio per infusum sibi gratiam in contemplationem attollitur, *ibid.* Repleri menti est, illustratio summæ veritatis imbuti, *ibid.* Mens in contemplationem Divinitatis sui Redemptoris assumpta, sapientiæ accipit magnitudinem, et plenitudinem charitatis, 56. Humilitatis merito lumen contemplationis acquiritur, 97, 256. Diversi modi contemplationis explicatur, 102. Ad cælestium contemplationem per quietem operis, silentium oris, et superfluum cogitationum abjectionem præparatur, *ibid.* Samuel reversus dormivit, id est in internæ contemplationis intentione requevit, 116. Ad contemplationem provec-tis, elatio metuenda, 117. Per bonorum operum viam ad contemplationem ascendendum, 151. Quæ in contemplatione mens pura nunc conspicit, aliquando apprehendit, *ibid.* Quæ consilia perfectionem et contemplationem ambientibus danda, 157. In contemplatione sublimes, quæ norunt, perficiant et impleant, 163. Contemplatione pastorum virtutum splendore orantur, *ibid.* In Masphath morantur, qui in divinarum rerum contemplatione persistunt, 170. Ex arcano contemplationis consilio contra hostes eamus, eosque cædimus, *ibid.* — Contemplationis quantum pateat facultas, 474. A prædicatione ad contemplationem redeundum, 304. Quo altius in contemplatione suspendimur, eo nobis fortiores, et proximo utiliores invenimur, 205. In altissima contemplatione suspensi prædicatoris ad docendos subditos descendant, 209, 256. In secreto contemplationis ditentur thesauri cælestibus, 210. Aliæ ministrarii, aliæ sint contemplationis horæ, *ibid.* Proprius prædicatorum locus, contemplatio, 212. Ad altiora contemplanda, quæ necessaria sit mentis præparatio, 217. Contemplationis modi et termini, 231. Deus vult nos sibi esse vicinos per contemplationem et orationem, 252. A sublimiori contemplatione descendant, qui alios erudunt, 255. In contemplationem provec-tum habet in sua potestate, *ibid.* Sponsi contemplatio umbra est, 300. Contemplatio internæ lucis splendida valde mæ est, 313. Contemplationis non nisi pauci adducuntur, 334, 407. Ad eam per bonorum operum labores perveniendum, *ibid.* In quibus convenient, aut dissonet actio et contemplatio, 575. Rari quæ

in publico contemplativi, 356. A Christo ad momentum recedere fornicationem putant, *ibid* Holocaustum maximum Deo offerant, qui se totos contemplationi per amorem adiciunt, 360. Per Cantica Cantorum contemplatio designatur, 401. Per tres Salomonis libros scala ad contemplationem constituitur, *ibid*. Contemplatio est cubiculum domus regis, 407. Ex dono contemplationis in humilitate proficiendum, *ibid*. Ex paucorum consideratione, qui ad contemplationem ascendunt, intrinsece in spem misericordiae eriguntur, 408. Cella vinaria, contemplatio vocatur, 417. Anima sancta contemplationis otio fruens a carnalibus importune excitatur, 418. Inutilis contemplatio vita a carnalibus aestimatur, *ibid*. Sic contemplationis quieti vacandum, ut charitatis opera non omittantur, *ibid*. Vocandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, *ibid* Per speculum contemplando invenitur Christus, 423. Sancti per contemplationem ad celestia elevata, ut quidquid in se vitiosum latebat, inventit et emendat, 506. *Vide* Vita Act. et Contemplativa.

Contendunt cum Deo in iudicio, qui vel se flagellatos ab eo conqueruntur, vel non exaudiri, 546.

Continentiae candor Ephod lineo signatur, 82. Continentiae corporis adiungatur puritas cordis, 169.

Contra ponendum peccatum, non in dorsum rejiciendum, 496, 501. Deus ninatur peccatori impenitenti se contra faciem eius iniquitates posturum, *ibid*.

Contradictio, Christus in signum positus est, cui contradicitur, praesertim ab haereticis, 250. At non a sacris utriusque Testamenti doctoribus celus illustrat, *ibid*.

Contritio est dolor animae, de misericordia Dei confidens, 468. Contritionis causae, 469. Qui cor conterant, sed non humilient, 506. *Vide* Penitentia.

Conversatio Evangelii, comparatione legalis vitae, lini subtilitas est, 69. Conversations piæ exempla quam utilitatem habeant, 83. Conversations profectus, qualis, 85. Conversatio ad opera pertinet, *ibid*. Conversations pulchritudo in nonnullis sacerdotibus veterascit, 189. Conversatio Sanctorum spiritalis, quibus panditur, 217. Conversatio secreta intentionum incendia non sentit, 273. Conversations electæ ordo rectus, 241. Conversationem spirituales Electi quam habent, majorum locutione didicerunt, 251. Conversations exempla sequi minores debent, 558.

Conversionis peccatoris quid ministri Ecclesiae, quid Christus conficit, 27, 309. Pastoralem curam exercent discrete, Deus conversionum lucra multiplicat, 85. Conversio est interior hominis renovatio, 93. Conversio in ore non accipitur, sed in corde, *ibid*. Conversio fiat in carne et in mente, *ibid*. Quomodo Spiritus sancti visitatione corda convertantur peccatorum, *ibid*. Qui converti renuntii, *Agypto* et *Pharaoni* similes, 149. Iterare verbum in oratione signat imperfectam, peccatorum conversionem, 159. Perfectio veræ conversionis significatur per oblationem ani et auris unius, *ibid*. Conversionis ordo et integritas, 164, 275. Integra flagitiosorum conversio valde difficilis, 304. A vita reproba privari, interlicet, 307. Prima peccatorum plaga, conversio: secunda, damnatio, 308. A timore et conturbatione incipit conversio, 309. In conversione peccatorum quædam Deus per se præstat, quædam per

homines, *ibid*. Nulla conversionis et salutis expertio conditio, 314. Conversio cordis necessaria ad penitentiam, 367. Magna amaritudinis tela utper conversi patiuntur, 370. Prius a peccato surgendum, deinde ad celestia properandum, 420. Animæ recens ad Deum conversæ, quantæ a carnalibus, tentationibusque pressuræ et angustis, 478. Peccatores conversi alios ad penitentiam vocare curant, 503. Conversio cur aliquando a Deo differtur, 204. *Vide* Peccatorum conversio, *item* S. Pauli.

Copule usus meretricios conjugibus interdicitur, 347. Copula maritalis, ex divina institutione, bona, 497. Carnalis delectatio est pœna peccati, *ibid*.

Coqui carnem, quid sit, 67. Credere humanitatem Domini in divinitatem assumptam, quæ immoletur Deo, carnem coquere est, *ibid*. Coqui nomine sacerdos designatur, 225. *Vide* Cocus.

Cor perfectæ circumspectionis custodia munitur, 33. Cor suum in Deo, pro gaudio miræ devotionis, meus possit, 54. Cor non habet suum reprobis, quod diabolus possidet, *ibid*. Cor Deo præparandum, 164. Cordis puritas corporis continentis ad usum, 169. In cordis altari amoris holocaustum offeratur, 176. Cordis motus quomodo subdit Christo debeant, 198. Mundus corde quis sit, 211. Cor nostrum nos derelinquere, quid sit, 222. Cor nostrum invenimus, quando per intentionem cordis, spiritalia quærimus, 223. Cordis puritatem facit Spiritus sancti præsentia, 245. Diversæ cordis immutationes, 246. Qui sint quorum Deus corda tangit, 257. Non minus miraculum immutatio cordis, quam perturbatio aëris, 274. Cor in via spiritali negligentis comparatur, lictori maris, 283. In cordibus amore celestium non succensus castrametantur spiritus maligni, 284. Cor pro voluntate sumitur, in Scriptura sacra, 290. Vix Sancti inveniri possunt cor suum, 325. Quanto minus im, perfecti, *ibid*. Oculi cordis, aspectus est rationis, 357. Qui superbiunt, oculos cordis perdunt, *ibid*. Projecti cordis duritia, 367. Quid sit, corde credere ad justitiam, *ibid*. Cor forte subjecti tentationibus, inconcussum signatur, 376. Qui fiat cor thuribulum coram Deo, 425. Quomodo cor nostrum aperire Christo debeamus, 438. Duritia cordis per Spiritum sanctum animæ infusum mire et suaviter dissolvitur, *ibid*. Ne hac suavitate diu anima perfruatur, quid obstat, 439. Oculi cordis amore terreno sordidantur, 437. Cordis voce ad Deum clamandum, 486. Cor quomodo mundandum, 501. Cor frustra contritum, nisi sit humilitatum, 506. Corpus nostrum templum Dei: cor est altare, 509. Cordis cæcitate generat libido, 557.

Coram Christo ambulare, quid sit, 80. Cornelium quod ad fidem suscepit, a Iudæis fidelibus Petrus arguitur, 410. Cornu Annæ est potestas sanctæ Ecclesiae, 41. Qui exaltatum sit cornu nostrum in Deo nostro, 42, 56. Cornu Christi sublimandum, quid sit, 55. Cornu electæ mentis intentionem designat, 55. In Deo fixa extollitur, in bonis transeuntibus deprimitur, *ibid*. In Deo exaltatum cornu habet, qui interni luminis alta visione fruatur, *ibid*. Cornu ferire est peccatores acute redarguere, 575. Cornu oleo impleri, quid sit, *ibid*. Cornu spiritalis conversatio doctoris est, *ibid*. Cornu olei tolli, quid sit, 384. Cornu oleo plenum, disciplina acumen et gratie unctionem significat, *ibid*. Cornu acuitas Legis

signat austeritatem, 387. Cornu regni Christi significat Ecclesiam, limitatem, *ibid*. Cornu salutis est sublimitas Ecclesiasticæ potestatis, *ibid*. Qui hoc cornu erectum, et oleo plenum, *ibid*. Mentis affectum cornu designat, 388. Cornu impletur, quando bene sanctitas Christi agnoscitur, *ibid*. Pleno cornu Christus ungitur, quando optime prædicatur, *ibid*. Cornu altaris est exaltatio sacrificii interioris. Per cornua vitulorum utriusque Testamenti præce; ta notamus, 510. Cornu producimus, si in his, quæ carnis sunt, Deo placere studemus, *ibid*. Cornu multipliciter accipitur, 384, 388.

Corpus sine mente rescientes, mentis mortui sunt, carne vivi, 218. Quantæ et quot sint molestis corporis, ex peccato ortæ, 482. Nulla pars corporis nostri a vitis intacta remanet, 485. Corpus nostrum templum Dei est: cor, altare, 509.

Correctionis forma, 557. Quo studio erga correctionem subditorum vigilandum, 164. Quomodo culpa a pastore sint corrigenda, 291. Pastores ad correctionem peccatorum venientes, noverint se cum angelis lapsis pugnam habere, 304. Arma quarant contra hostes astutos et fortes, *ibid*.

Correptio mollior, cum severitas obstinatis est necessaria, quantum noceat pastori, 84. Severa correptione, obstinati peccatoris duritia est vincenda, *ibid*. Pastor ab ira perturbatione liber, ita corripit subditos, ut surgere valeat et ascendere, 291. Sic peccatores arguendi sunt, ut nullus eis relinquatur effluendi locus, 357. Peccatores correpti anguibus similes, 558. Sub correptionis asperitate charitas lteat, 384. *Vide* Increpatio.

Cras semper promittitur, reperitur nunquam, 201. Dies crastinus est divise visitationis adventus, 264.

Creaturæ mater, benignitas et potentia Dei, 411. Justum est ut creatura obediat Creatori, 555.

Credere corde ad justitiam, est voluntatem dirigere ad fidem per dilectionem operantem, 367.

Crescit, qui in virum perfectum mentis atate proficit, 109. Qui crescere videantur, cum quibus Dominus non est, *ibid*.

Crimen aliud, aliud peccatum, 321, 366. Istud omne vitare possumus; hoc autem omnino delere non valeamus, *ibid*.

Crudum agnum manducare quid significet, 67. Agnum aqua coqui, quid sit, *ibid*.

Cruce Christi coelestem cibum parat, 432. Per palmam crux Christi figuratur, *ibid*. Crucem quasi palmam Christus ascendens, ejus fructus nobis obtulit, *ibid*. Hinc charitate inebriamur, *ibid*. Per arborem malum crux signatur, 456. Crucem patientibus quam tribuatur, 14.

Cubiculum est pars domus secretior, 424. Sarcinis mundi abjectis, viri spirituales cubiculum faciunt Sponso, *ibid*.

Culmen Ecclesiae invadentes, rapinam invasi culminis a Deo traditam oblivioni, ob aliquam a se fortiter factam, falso æstimant, 279. Quia via ad culmen ecclesiae pateat accessus, 376. Nulla dispensatione indigni ad culmen religionis venire permittantur, 381.

Culpa, quæ feriri digna severitate non potest, dissimulanda, non exponenda est, 258. Culpa prius invenienda, dehinc pœna est irroganda, 323. Tractari diutius debet, ut invenitur culpa, *ibid*. Non omnes culpæ eadem severitate feriendæ, 521. In gravibus

etiam ferendis culpis, delinquentium haec eadem ratio, *ibid.*, 527. Singularum infirmitas, aut fortitudo explorandae, 525. Ex conjecturis non feriantur, sed indagantur culpa, 526. Culpa aperta quibusdam iudiciis cognita, ante non est iudicanda, quam apertissime demonstratur, *ibid.* Ponderetur culpa, non acceptione personae, sed respectu prioris vitae, 527. Culpa sublimior quandoque praetito adscribitur, 528. Quanto zelo culpa subditorum a praetatis puniendae, 291, 525.

Cupiditati ipsa velocitas tarda est, 551.

Curae terrene repulsio, praeparatio est uostrae ad perceptionem superae gratiae, 99. Spiritibus disponere oppressos saecularibus curis nunquam potest, 225. Vana dum a curis saecularibus, in quaeratur Christus, 422. Mens a curis saecularibus libera, est lectulus Christi, 425.

Curatio difficile acquisita cautius custoditur, 470.

Curru antiqui pugnare consueverunt, 192, 232. Sic evecti et sublimes Israelitarum filii ad pugnandum vires exeraunt, *ibid.*, 194. In bello spirituali, quiaam ex curru pugnent, *ibid.* Qui parados ad pugnandum currus, 494. Curru eximuntur recte intentionis sublimitas, *ibid.* Sublimi curru praesiderent, quid sit, *ibid.* Currus Dei qui sunt; qui Pharaonis, id est diaboli currus, 415. Currus Pharaonis in mari Rubro, id est baptismate submersi, quid significant, *ibid.*

Currendum forti est post Christum, et non ante, 496.

Curvari usque in finem, quid sit, 484.

Custodia mentis contra lascivas cogitationes, 551. Custodia vinearum quid sit, 410, 411. Qui neglecti sui ipsorum cura, eorum, quae iuxta se sunt toti incumbant custodire, *ibid.* Custodia pro S. maritani, quantum in hac vita indigeant, 494. Custodia matutina quid significet, 511, 512. Iudiciorum Dei custodia, 542. Quae sint divitiae custodiendae et qui ad vitam perventit, *ibid.*

Cyaneus interpretatur possidens, 547. Cyneus conjugatus significat, *ibid.*

Cyp. essus quid designet, 416.

Cy rus insula est, in qua uberores vineae nascuntur, 415. Per cyprum Ecclesia universalis designatur, *ibid.*

D

Dæmones appellantur fortes, 58. Dæmones muribus designantur, 159. Diaboli nuncupantur, 164. Imperfecta Christianorum desideria dæmones non terrent, 169. Terrentur Electorum devotione, ceduntur opere, 170. Dæmones in multis serviunt Sanctis viris, 196. Dæmonibus crescit in damnationis augmentum, in quod ab electis vincuntur, *v. l.* Vide Diabolus, Angeli mali.

Dagon jace s. promissus in terra ante arcam quid figuret, 157. Arca juxta Dagon statuta, quid signet, *ibid.* Qui propeus in terra jacet, faciem in terra deprimit, *ibid.* Facies s. mulacri, simulationem exprimit rationis, *ibid.* Dagon in locum suum restituere, quid sit, 157. Dagon, id est idololatricae caput, quid sit, 158. Quod palmae manuum ejus figurent, *ibid.* Caput Dagon et manus abscissae, quid significant, *ibid.* Cur super limen posita, *ibid.* Sacerdotes Dagon se esse insinuant, qui super limen non calcant, *ibid.* Sacerdotes Dagon usque in hodiernum diem remanent, *ibid.*

Damasus interpretatur sanguineus, 451. Turris Libani contra Dam scum respiciens, quid figuret, *ibid.*

Damnationis aeternae supplicia vitantur per dura et aspera brevissimi temporis, 274. Secunda peccatorum plaga est damnatio, 308. Damnatorum non miserentur Beati, 175. Dammati in inferno vident Beatos in celo, 81.

Dan designat simplices. Item vitium peccatorum, 110.

Daniel cur vir desideriorum nuncupatus, 555.

David interpretatur manu fortis, 586, 466. David expertus est, quia vir in se non habet statum roboris, sed lapsum infirmitatis, 64. Contra Goliath pugnatorum, militaria quoque instrumenta deponens, quid signet, 85. David noluit uti jure regio tyrannorum, accipiendo arcam ab Oriam Jebusae, pretio digno, 182. Qui psalterium in laudem Redemptoris David tenuerit, 241. Citharam Resurrectionis et Ascensionis tetigit, *ibid.* David dicitur vir sanctum cor Dei, 290. Davidis bona profuerunt Salomoni, 527. Michol dicitur David, hoc Merob, quid figuret, 535. David dicitur triumphator, 567. Hoc nomine perfectio ejus signatur, *ibid.* David abjectus, parvulus et pastor ovium, 582. Cur David laudetur rufus, *ibid.* Pulcher aspectu, id est interna contemplatione conspicuus, *ibid.* David cunicus profuturus in medio fratrum unguetur, 585. In David Christus aumbraus, 586, 545. Qui Spiritus in David directus, 592. In David sanctae animae fortitudo signatur, 463. Penitentium speculum David, 495. David in tribulatione sanctus, in quiete incauta lapsus, *ibid.* Quanta Davidis gravitas lapsus, 435. A Davide praesata Verbi incarnatio, 496. David, ne scilicet propter peccata negaretur promissus Christus, timuit, 502. David cur dominum Domino edificare non potuerit, 599. David perseveraturus unguetur, 586. Ejus in Saulem victas, 495.

Decalogi summa in millenario et centenario numero concluditur, 515.

Decimas gregis a rege tolli, quid sit, 185. Quid, segetes et vinearum redditus addiderim, 184, 194. Decima per annos singulos exigenda, quid significant, *ibid.* Bonorum operum decima, quo pacto coligeant, 196.

Decipulam ab antiquo hoste super semitam poni, quid sit, 517.

Declinare post vana, est anorem bonorum temporalium divino amori praefere, 276. Declinare ad dexteram vel sinistram, quid sit, 153.

Deficiat a seipso, qui ad Deum proficere intendit, 551.

Delectatio peccati s. Is ratione signatur, 535. Ex delectatione gratiae bona opera sunt facienda, 275. Delectationis peccati adversatur memoriae celestis conversationis, 505. Delectatio libidinis virtutes necat, 371. Delectatio animae a praesentium sponsi, 439. Ne hac suavitate dju fruatur, quid obstat, *ibid.* Deus impeditos carnalium delectationum veperibus liberat, 470.

Delicite caelestes in valle humilitatis praegustandae, 455. Delictorum praeteritorum recordatio quam utilis, 147. Delictum cognitum facere, et delictum manifestare, qui differant, 476.

Denarius numerus perfectionem antiquae legis designat, 145, 185, 197, 346, 445. Denarius duellatus in Electorum conversione periclitatur, 165. Boni operis perfectionem per decem praecipua Legis designat, 225, 425.

Dentes excutere Babyloniæ zeli cantibus, est facia si. ul. et verba eorum confundere, 507.

Deponuntur potentes de sede, cum inobedientes superbi abjiciuntur, 565.

Deprecatio et oratio qui differant inter se, 559.

Deserit alios in tempore Spiritus; alios assumit, nec deserit, 586, 592. Homo a Deo derelictus, temptationum pulsibus concutitur, 487, 492. Et tenebris caecatur, *ibid.* Hunc Deus deserit, cui constantiam in tribulatione non tribuit, 492.

Desertum significat infernum, 291. In quo armarum salata nulla inveniuntur, *ibid.* Vallis capream contra desertum sita, quid significet, *ibid.* Hic mundus animae sanctae desertum est et exsilium, 455.

Desideria terrena signantur vitulis, 150. Petere animae, desiderare est; et gaudere, cantare, 57. Quae desideria est ineffabilis animae, non exprimitur locutione rationis, 104. Premenda sunt, et concludenda, ne proel aut mala desideria, 150. Tot in coelestibus daemona requiescunt, quot desideria immunda, 164. Tonitrua nubium sunt ferventia Eiecco una desideria, 169. Imperfecta Christianorum desideria demum terribilia non sunt, *ibid.* Praetatorum Ecclesiae currus, eorum devota sunt desideria, 192. Terrena desideria denigrantur, 411. Mens aeternorum desiderio languens, quomodo quiescat, 417. Veteris Ecclesiae Christum expectantia desideria, 454. Ut ante Deum sit omnia desideria non strant, terrena despiciamus et animus caelestia, 486. Desiderium dilectum in primum convertitur, *ibid.* Desideria carnalibus a corde exclusis, Spiritus recusat innovatur, 511. Desideriis a carnalibus desideris propheta postulat liberari, 504. Christus iustorum desideris et precibus concessus, 525.

Desperans de peccati remissione, in Spiritum sanctum peccat, 502. Nisi Deus nos in misericordia respiciat, in desperationem laniamur, 551.

Destinare in corde, est proponere ex deliberatione, 28.

Deus exercituum cur dicatur, 42. Triumphator nuncupatur Deus, 566. Cur Deus aliquando doctum, in de patrem, aut sponsum se dicat, 400. Charius est Deo nomen sponsi, quam patris; et patris, quam domini, *ibid.* Deus animae vita, 470. — Dei facies quid sit, 255. Respondere Dei quid sit, 325. Deus nec cor, nec animam habet, 80. Deus loquitur homini, ut homo solet homini loqui, *ibid.* Deus non per seipsum Samuel, sed per Evangelicum Spiritum locutus est, 100. Dii designant sublimes et sapientes viros, 148. — Deus non ex partibus constat hominis, 80. Cor et anima signati voluntatem ejus, *ibid.*, 210. Quod humana Deo accommodentur, nostrae est inopia, 103, 552, 565. Manus Domini est virtus divinae potestatis, 158. Et divinae severitatis, 274. Manus Domini est unig. nigen. Patris aeterni, 152. Quid sit Deo in auribus loqui, 187. Cor Dei intimam ejus voluntatem designat, 290. Dexteram Dei, vel sinistram, quid significet, 400. — Deum suum qui singulariter lateatur, 55. A Deo sanctificamur, ad requiem ducimur, et glorificamur, 56. Ut Deo soli serviamus, quid praestandum, 164. Plus est nos esse Deo conjunctos, quam adoptatos; et plus a lapsos esse, quam creatos, 401. Qui Deum habeant sessorum, 415. Ad Deum mentis acies dirigenda,

544.—Dei perfecta cognitio, visio consummata, 8. A solis cœli civibus obtineri potest; *ibid.* Jugiter in conspectu Dei apparere, est in bona conversatione semper eum præsentem habere, 24. Dei cognitio, non solum fide tenenda, sed etiam confessione, 25. Dei ignorantia, saluti quantum perniciosa, 82. Aliud nosse Deum per fidem, aliud per amorem, 102. Prima causæ comparatur, secunda præsentia; *ibid.* A quibusdam scitur Dominus quibus sermo Domini non revelatur, *ibid.* Ad Dei cognitionem mens virtutis operibus vacare non pervenit, 144. Quidquid de Deo humana mens potest cogitare, Deus non est, 234. Facies Dei cognitio ejus est, 255. Ista cognitio lucis Electorum desideria satiare non novit, sed excitare, *ibid.* Illa ipsius lucis veritas et satiare et excitare solet, *ibid.* Cognitio Dei in hac vita misera valde imperfecta est, 257. Dei sublimitas quibus gradibus contingatur, 6. Deus cognoscitur per speculum, et per seipsum, 255. Deus sine sui mutatione, et promissa revocat, et minas renitit, 104. Qui in lignata dicitur Majestas Dei, 179. Deum percontare, quomodo intelligendum sit, 552, 565. Deus non subiacet mutabilitati, 567, 522, 551. Deus immutabilis mutabilia facit, 535. Deus solus immortalis est, 555.—Deus est lux inaccessibilis, 254. Ad ipsam Dei visionem hic minime pervenitur, *ibid.*, 557. Neque ad lucem, quæ Deus est, sed ad eam, quam inhabitat, *ibid.* Moses ad lucem in montem pervenerat, et lucem, quæ Deus est, quæ ebat, *ibid.* Moses, dum viveret, non vidit Deum intuitive, 255, 537.—Deus virum quævisse qui dicitur, 290. Deus est omnia in omnibus, 88. Dei imago et similitudo in nummo sculptur, ut ejus esse cognoscatur, 92. Imago et similitudo Dei, est inlycto odio malum odire, et amore perfecto Deum diligere, *ibid.*—Dei æternitas explicatur, 554. Apud Deum quando est et quando non est, 400. Vera æternitas non est, nisi in Deitate, 555. Anni Dei qui sunt, et qui non deiciunt, 554. Qui sint in æternitate Dei habitaturi, *ibid.*—Dei sapientia incerta et occulta, Davidi quæ sunt manifestata, 438. Scire Deum approbare est, 487. Omnia nuda et aperta sunt oculis Dei, 496. Ab oculis secretat, qui a mandatis ejus averterit, 532. Hunc Deus occidit, quem divina præscientia inconvertibilem noscit, 75. Apud Deum jam facta, que ab ipso sunt præordinata, 200. Præsentia divinæ certitudo, 323, 426.—Dei voluntas antecedens salvandi omnes: consequens, damnandi iniquos, 75. Sacerdotes Judæorum, in Christum sævientes, Dei consilium impleverunt, 15. Juxta voluntatem Dei sumus, quando hanc agnoscimus per intellectum, et per amorem custodimus, 290. Ad divina voluntas exploretur, assidua meditatione opus est, 322, 555. Potentia Dei, est voluntatem in reprobis non habere, 352.—Deus fortis asseritur, qui carnis nostræ pulverem transfert in perpetuæ gloriæ incorruptionis, 56.—Dei sanctitas nos in via sanctificans, 56. Solus Deus sanctus, 44. Solus Deus sine peccato, 321.—Deus non potest deesse fidelibus suis in tribulatione, 65. A Deo prædefinitum est malis quantum noceant, 375. Nulla constituit Ecclesia, nisi quæ a Deo præordinata novit, 374. Deus oculos suos firmat, super gradientem in via salvis, 479. Cur Deus permiserit eligere regem quem sciebat reprobandum, 179. Deus de malis bona providet, *ibid.*—Deus iratus, et extrema comminans supplicia,

sectatur, 108. Deus quædam temporalia concedit iratus, 179. Infinitæ damnationis sententia, furor Dei vocatur, 418, 472, 482. Ira Dei significat transuentem purgatorii correptionem, 482. Furor æternam significat damnationem, *ibid.*—Dei conspectui quomodo sancti viri semper assistant, 486. In conspectu Domini esse quid sit, 65. A conspectu Domini expelli, quid, 66. Oportet semper se in conspectu Dei aspicere, 80. Nonnulli ministri sunt in conspectu Dei, non hominum, 81. In conspectu Dei aquam effundere, quid sit, 166. In conspectu Domini stare, quid sit, 275. Nemo in conspectu Dei perfecte justus, 547. In sepulcro ligatus, et a conspectu Dei projectus, læcet peccator, 548.—Deus loquitur per semetipsum solis perfectis, 100. Quid significet anima Deo dicens: loqueri, Domine, 104. Non solum per Scripturam, sed etiam per occultam revelationem Deus loquitur electis, 115. Deum audire loquentem, quid sit, 120. Quando Deus sanctis viris, plena lux dei est, 214. Cæco et frigido loquitur Deus per anigmata, 397. Amicus est Dei, qui vocem ejus audit, 461.—Dei opus, Judæam abiecientis et gentilitatem eligentis, venerandum et gentilitatem, 50. Deo prædestinare, facere est, 290. Prædestinationis divinæ certitudo, 328, 415. Et immutabilitas ejusdem, 567. Vide Reprobatio, Reprobi.—Deus per misericordiam Gentes vivificat, et ab inferis reducit, 50, 61. Electam Gentilitatem dilat, *ibid.* Iis divina pietas subvenit, quibus homo sufficiens erat nullus, 75. Inordinata de misericordia Dei fiducia, 108. Per penitentiam luctum et humilitatem ad Dei misericordiam pervenit, 149. Deus aliquando misericors punit, 179, 469. Major meritis nostris misericordia Dei, 468. Deus hic semper arguit in misericordia, *ibid.* Lacrymis et gemitibus provocanda Dei misericordia, 469. Misericordia Dei erga justos, 489. Electi, si ceciderint per infirmitatem, eo citius misericordiam divinam inveniunt, quo amarulus se affligunt, 489. Dei misericordia, qua sive præcedentibus meritis, veniam tribuit penitentibus, 505. Dei misericordia, nos etiam aversos vocamus, 512, 551. Quanta Dei misericordia, 522. In Judæos Gentilesque, 525, 577. Nomen Domini, misericordia, 528. Sine divina misericordia, nulli salus expectanda, 559. Lex Dei misericordia, 540. Hanc Christus implevit, hanc nobis tenendum magister indixit, *ibid.* Infinita Dei, in Filii sui incarnatione et passione, misericordia, 544. Dei erga penitentes misericordia, 551.—Deus, per suam justitiam Judæos mortificat, et ad inferos deducit, 50, 61. Pauperem facit Judæam repulsam, *ibid.* Misericorditer volens salvat, per justitiam, nolens damnat, 75. Districtioe divinæ justitiæ audita, ambæ tinnunt aures, 106. Veritas qua peccata impenitentium punit, 505. Justitia Dei fides est, 504. Quis justitiam Dei cum exultatione enuntiat, *ibid.* Quis gloriatur in justitia Dei, 546.—Dei cultus. Perfecti viri est, uni Deo vacare, 50. Alios a Dei cultu avertere, peccatum est, quod vix penitentia deletur, 69. Abiectis idolis, Deo soli servire præcipimur, 164. Timere Deum, nisi ei servatur, non sufficit, 275. Quomodo querendus Deus, 557, 422.

Devotionis suæ, veris otiosis, animus decore spoliatur, 57. Devotione electorum terrentur demones, expelluntur opere, 170. Sacrificium populi est devotio electæ plebis, 210. Magna devotio audiendi verbi est sacrificium,

antequam sit oblatum, 211. Major devotio ex verbo, dicitur oblatum sacrificium, *ibid.* Devotionis affectus mentis cibus est, *ibid.*

Dextera Dei sunt Electi qui a sinistris separantur, 400. Ad dexteram declinare, quid sit, 155. Per dexteram vita æterna figuratur, 502, 417, 455, 531. Quæ sint opera manus dextera, 233.

Diabolus, arbor pessima, bonum fructum non dedit, 10. Pharaonis nomine diabolus designatur, 149. Et nomen Philistinum, 165. Sen designat diabolus, 171. Excussi sunt diaboli, quia a cœlesti secreto per superbiam projecti, *ibid.* Diabolus vocatur fortis armatus, 517. Qui Christus arma diaboli abiecit, spoliacque distribuerit, *ibid.*—Diabolus de cœlo cecidit, 10. Tunc Philistæi humiliantur, cum in præparata a sibi ignis æterni incendia demones mittuntur, 172. Et in terminis Israel venire ulterius non apponunt, id est ad tentanda Electorum corda non exeunt, *ibid.* Electorum profectus, damnationis diaboli incrementum, et cumulus, 196. A diaboli potestate qui liberentur, aut liberari indigeant, 165. Dum ambiit illicitus, perditur diabolus acquisita, 517. Diabolus nihil potest, nisi permissus, 265. Quibus artibus diabolus nos decipiat, 517, 554. Gravis diaboli persecutio, 548, 554. Diaboli artes quibus artibus succurrunt, 261, 554. Perversa diaboli animas perdere conantis intentio, 548.—Diabolus Adamum fortem in paradiso decipit, 6. A Christo in natura infirma, in eremo victus fuit, *ibid.*, 7. Diaboli hanc a Redemptore captus est, 261. Inimici electæ mentis maligni sunt spiritus, 55. Impii in tenetris silent, Leo pedes Sanctorum suorum servante, 65. Nos refugii spiritus etiam timeant, quod in divinæ gratiæ robur assumptos vident, 64. Ejus omne vires adversariorum elidimus, *ibid.* Magis profectibus demones sunt infestiores, 167, 554. Non unus, sed innumeri ad probandum Electorum patientiam diaboli impugnant, *ibid.* Cum victoria nostræ tempus asseritur, laus inter nos et eos positus perhibetur, 171. Maligni spiritus servi sunt sanctorum hominum, 196. Hostes nostri tripartito agmine nos aggrediuntur, 295. Ut diabolus expugnemus, quantum nobis ascendendum, et emittendum, 302, 550. Lapsorum angelorum prælia, ut hominem a terrenis desideriis pertrahant, 411. In fortiores parant graviore tentationum aculeos, 551. Quomodo vincendus diabolus, 282, 295, 297. Diabolus lumine et igne gratiæ superatur, 265.—Diaboli sub regimine qui sint, 413, 554. Qui patribus spiritualibus non obediunt, apostatæ spiritus imitatores fiunt, 82. Qui hic imaginem lapsi angeli vestiunt, ignobiles erunt, et in æterna pena sociandi, 87. Diabolum hic jam habent patrem, 88.

Diadema quid significet, 427. Quo diademate Christus a matre redimitur, *ibid.*

Dies statuti quid significant, 11, 52. Dies, quibus Domino commendamus, significant tempora vitæ præsentis, 20. Dies virtutum spiritualium claritates sunt, *ibid.* Quomodo diebus statuti ascendimus, 32. Qui sint dies ascensus, quibus adorare, et immolare statimus, sed in eis nec adoramus, nec immolamus, 55. Quis sit dies ille alius, quo die immolamus, *ibid.* Quæ sit illa dies, quæ interlicet, 90. In die a Domino vocari, quid sit, 97. Dies peccatricis anime, est spes consequentiæ traditæ, 166. Dies boni Doctoris,

vernantes sunt radii fulgentis æternitatis, 172. Dies vitæ cujusque Doctoris sunt virtutum spiritualium claritates, 173. Cœlestis conversatio boni Doctoris, dies vocatur, 212. Dies dicitur vita iusti, 214. Dies mentis reprobiæ sunt delectationes malæ, 235. Peccatorem recogitare omnes dies suos, quid sit, *ibid.* Qui in die ambulat, videt planam, quæ ambulet, et præcipitiam, quæ declinat, 246. In duobus diebus prædicatore agnoscat, in tertio habet quod ab aliis ignoratur, 248. Hic est spiritus insipientis dies, *ibid.* Pastorum exhortatio dicitur, 264. Dies crastinus est divinæ visitationis adventus, *ibid.* Dies primus est in prædicationis, *ibid.* Dies serpentis gula, dies abstinentis, 265. Dies mentis est splendor eruditionis, 318. Dies est cogitatio mentis, 322. Dies Saul dicitur lucis opera, 339. Pugnare in die sua, vel aliena, quid sit, *ibid.* Dies sollemnis Domino, est conjunctio cordis nostris, 401. Dies significat bonarum locum actionum, 473. Animæ perversæ dies, quæ sit, 514. Dies peccatrici Jerusalem, *ibid.* Dies hominis quæ sit, *ibid.* Dies hominis sicut fumus delinunt, *ibid.* Dies gratiæ qui sint, 521. Hi dies in nobis sicut umbra declinant, *ibid.* Dimidium dierum, imperfectionem vitæ significat, 530, 531. In hac vita dimidium tantum dierum accipimus, *ibid.* Multiplicitas et paucitas dierum, quid significant, 531. Longitudo dierum significat vitam perpetuam, *ibid.* Die nomine significantur Sancti, 534. Qui fuerint dies antiqui, 549. Dies æternam vitam, nox significat presentem, 552. Digitus significat Spiritum sanctum, 257, 346, 552. Per diversos manus digitos significantur variae, per discretionem distinctæ virtutes, 438.

Dignitatum culmina humilitati periculosa, 109, 162. Periculum eorum, qui propinquos ad ecclesiasticas dignitates evehunt, 86. Plerique in humiliori loco, religiosi sunt, qui in culmine erecti dignitatis, opera prima deserunt, 109. Meritum dignitatis est observatio divini verbi, 362. Ad ecclesiasticas dignitates quomodo accedendum, 235, 254, 290. Eas ambientium miseria, 279. *Vide* Culmen, Prælatura.

Dilectionis tres gradus, 116. Qui sit diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute, *ibid.* Per gradus dilectionis ad summa sus tollitur, *ibid.* Qui acquirunt tres illi gradus dilectionis, 117. Perfecta dilectio timoris experta, 408. Duplici dilectione, seu duobus uberibus Christus nutritur et roboratur, 415. Gemina Ecclesiæ pulchritudo, in bina dilectione Dei et proximi consistit, *ibid.* Christus mammis sponsæ, id est geminata dilectione delectatur, 431. Bonorum operum, quæ ex hac dilectione fiunt, fragrantia, *ibid.* Cordi imprimenda est dilectio, quæ fortis est ut mors, 456. *Vide* Amor.

Diluvium aquarum est multiplicitas doctrinarum, 477.

Dimittit Deus non solum præterita peccata, sed a futuris tuerit, 478.

Directorem morum nostrorum maturo concilio eligere debemus, 412.

Discere oportet priusquam docere, 545.

Disciplinæ ecclesiasticæ in negotiis disponendis, licet falli possint homines, hæc tamen non est deserenda, 173.

Discipuli electi mens est fructifera terra doctoris, 293. Christi discipulos non homines oportet esse, sed supra homines, 399.

Discretionis mensuram signat mo-

dus, 26. Discretio pastoris in oneribus pro subditorum infirmitate moderandis, 83. Eiusdem pastoris et prædicatorum discretio ad alta et profunda rudibus abscondenda, 117. Indiscretio prædicatoris divini mysteria incredulis et contemptoribus prædicantis, 142. Recta via incedendum, discretionem duce, 153. Discretio spirituum prælati necessaria, 156. Sanctorum in suis virtutibus, vel abscondendis, vel manifestandis discretio quanta, 220, 239. Ecclesiasticæ censure discretio, 258. Discretionis virtus sæculi tridentis nomine exprimitur, 296. Vis dis retentionis agenda, cogitanda, et loquenda componit, *ibid.* Indiscretio currentium, non post, sed ante Christum, 406. Torpor et fervor indiscretus, pariter cavendi, *ibid.* Discretio virtutibus virtus ponit modum, 438. Per nam sponse prædicatorum discretio signatur, 450. Per ungulas vitulorum signatur discretio, 510.

Discutere quomodo oporteat spiritalia, 188.

Dispensatio in multis Ecclesiæ negotiis salubris, 381. In promovendo ad primatum indigno dispensatio lethalis, *ibid.*

Divinitatis splendor quando cernatur, 16.

Divitiæ periturae sunt stercora, 62. Deus dicit, bona cœlestia offerendo, 61. Misera, quæ ex divitiis accipitur, conscientiæ malæ consolatio, 537. Divitiæ sunt spinæ, semen verbi suffocantes, *ibid.*

Doctoris duplex munus, peccatores convertere, et justos custodire, 26. Doctor nihil in nobis de cœlo proleat, nisi per divinam gratiam, quod sonat foris, intus infundatur, 28. Somnus Samuelis perfectum mundi contemptum designat in mente doctoris, 114. Ad contemplanda interna mysteria vacare doctor per sacrum eloquium debet, 118. Perfecte cognoscenti, non examinanti et probanti docere licet, 119. Doctorum singularis fulgor in gloria, 172. Doctor judicet, dies vitæ suæ inclytos habens, 175. Docere alios cupit, Dei docibilis sit, 174, 300. Doctor ut sit perfectus quid possit agere, *ibid.* Otiosum est doctoris studium, si per hoc, quod ab illo in terris agitur, cœlestis ædificium non augetur, 176. Doctor sanctæ Ecclesiæ raro est in publico, frequens in secreto, 210. Doctoris est, omnia quæ sunt in corde fidelium, eis indicare, 220. Si per mentis langorem doctor jacet, curare ægros, et jacentes erigere non potest, 225. Doctores qui secreta aperiant, et futura revelent, 238. Sacri doctores utriusque Testamenti cœlitus illustrati Christum annuntiant, 259. Ut a nobis parvulis intelligerentur, illos descendere oportuit, *ibid.* Doctores abire, cum volunt, et redire, quid sit, 256. Qui doctor ad stationem Philistinorum, manibus reptando, ascendat, 307. Pugnare doctor, dum prædicat; superat, dum operando per-valet, 329. Doctorum Ecclesiæ virtutes præcipuæ, quæ sint, 335. Doctor potenter pugnat, qui nihil alios docet, quod opere ipse non compleat, 339. Qui recte docent, et male operantur, hi sunt Christi exercitus proditores, 340. Errant doctores, qui cum male vivunt, de discipulorum profectu sibi blandiuntur, 351. Doctoribus ad malum præcipientibus, subditi demerentur in præceptis vivunt, 369. Cornu spiritalis conversatio doctoris est, 373. Doctor bona loquens ore, et ostendens opere, vitulus in manu est, 377. Dicens et agens, cum persuadet, victima in alari est,

ibid. Quibus virtutum fulgoribus doctor debeat ornari, 382. Qui doctores falsi sint cavendi, 412. Vigiles sunt Ecclesiæ doctores, 425. Sponsam sagittentem invenire Dilectum, doctores inveniunt et instruunt, *ibid.* Quis quomodo sponsa interroget, *ibid.* Cælo-um nomine significantur doctores Ecclesiæ, 512. Potestas ligandi atque solvendi eis concessa, 553. Sunt opera manuum Dei, *ibid.* In eis Dominus sedet, *ibid.* Doctores præcipites arguuntur, 121.

Doctrina verbi fatiæ modi signatur, 27. Doctrina sanctorum operum studio comes accedit, 163.

Dolores sibi sunt repentiæ afflictiones mortis siue prævisione venientis, 136.

Dolus in ejus spiritu est, qui magis videri justus, quam esse, cupit, 475. Beatus in ejus spiritu non est dolus; secus, infelix, *ibid.*

Domesticum qui Judæos significat, 517.

Domitorum erga servos officia, 468. Domitorum est misereri, 528. Domini erga servum irati iudicia, 551.

Domus Domini æternam patriam designat, 40. Dicitur et domus fidelis, 80. Nunc domus hæc ædificatur pietatis actionibus, *ibid.* Ad hoc ædificium, indignum est opus hominis, si hoc non agat, gratia misericordis Dei, *ibid.* Domus damnati infernus est, 88. Domus Sacerdotis quæ sit, 91. Domus infidelis quæ dicatur, *ibid.* Domus Dei, id est Ecclesiæ, quæ sint ostia, 122. Domus populi spontanei, est munimentum sanctæ dilectionis, 161. Cur in Gabaa dicitur sita, *ibid.* Domus prædicatoris dicitur, in qua amando conversatur, 176, 217, 222. Alia est domus regis, alia populi subjecti, 256. Domus regis in Gabaa, id est in sublimi, *ibid.* Insuper dicuntur domus inuultis, 285. Domus iræ, mens est usui serviens linguæ litigiosæ, 293. Domus transgressoris est consuetudo pravi operis, 372. Domus superbi est nequitia suæ mensura, 375. Quasi in domo manet reprobus, qui a pœnis egredi nunquam potest, *ibid.* Ad domum ascendit, qui peccata sua implet, *ibid.* Domum ædificare sapientiæ non valet, nisi qui subditis sibi hostibus pacem in se habet, 510.

Donec dicitur de illo tempore, de quo dubitabat, at de futuro non negat, vel affirmat, 425.

Donum fligitosi non suscipiendum, 17. Dei dona cum timore postulanda, 205. Dona Dei per peccatorum cognitionem et humilitatem promerentur, 252. Dona spiritualis gratiæ quedam mamillæ sunt, 408.

Dormire cum mulieribus, est sine metu futuræ vindictæ peccare, 84. Aliud est dormire, aliud jacere, 99. Dormire aliquando in bonam partem accipitur, *ibid.*, 225. Aliud in templo dormire, alud in loco, ubi est arca Dei, 99. Dormire est in desiderio æternam vitam quiescere, 102. Cur ter dormire præcipiamur, 103. Dormire usque mane, quid sit, 106. Toa nocte dormire, quid sit, 107. Trina Samuelis dormitio quid significet, 117. Dormire non poterit, qui sibi non sternit, 225.

Drachma decima perdita signat societatem Angelorum, decima parte imminutam, sine nostra reparatione esse imperfectam, 185.

Dulcedo Dei, timentibus Deum incognita, amantibus sit nota, 408.

E

Ebrietas spiritalis Ecclesiæ, quæ mutatur cor, mens alienatur, 18. Ebrietas Ecclesiæ alia significatio, 19. Qui

diantur potentes ad bibendum vinum, et fortes ad miscendam ebrietatem, 197.

Ebur significat incorruptionem, 441. Ecclesia per Annam Helcanam uxorem figuratur, 10, 41. Ecclesia mortis conjux, et crucis haeres, 14. Ecclesia qui dicitur mulier, et infelix nimis, 19. Ecclesiae vir, humani generis Redemptor est, 21. Domus Domini Ecclesia appellatur, 27, 123, 422. Ecclesia sancta qui vitio consummata dicitur, 30. Orbis nomine signatur Ecclesia, 51. Regnum Christi dicitur Ecclesia, 51. Plaustrum nomine significatur, 149. Ecclesia dicitur Israel, id est in quo est Deus, et videns Deum, 208. Terra Benjamin sancta Ecclesia est, 214. Sponsa dicitur Ecclesia, 402. Sponsa Christi per incarnationem copulata, 507. Pia Ecclesiae desideria, Sponsi Christi adventum expectantis, 403. Ecclesia, domus regia, 407. Cuius porta fides, spes, ascensus, Caritas trinitum, *ibid.* Ecclesia turturis nomine signata, 420. Figuratur per ficum grossos suos proferentem, *ibid.* Per capream, 422. Ecclesi dicitur Jerusalem, 426, 445. Ecclesia malo punice cur similis, 429. Hortus conclusus est Ecclesia, 432. Paradisus malorum punice vocatur, 433. Sion dicitur, 446. Ecclesia cur aurorae et soli comparata, 447. Filia principis dicitur Ecclesia, 449. Ecclesiam Christus vocat sororem, 436. Accepto Spiritu sancto Ecclesia murus facta, *ibid.* Et propugnaculis munita, *ibid.* Ecclesia cur ostium appellata, 459. Cur assimiletur columbis, 485. Stabulum nomine Ecclesia signatur, 491. Christi vinea est Ecclesia, 519, 520. Ecclesiae varia nomina, 529. Cur Ecclesia dicatur terra, 532. — Ecclesiae sanctae vulvam qui Dominus claudat, 14. Quot parit Ecclesia, fortes esse capit, 16. Ecclesia in contemplatione Dei dicitur qualiter sint disponda terrena, 22. Ecclesiae secunditatis ex superni amoris gratia, *ibid.* Ecclesiae propositum non ex humano, sed ex divino iudicio, 25. Sine Sponso Christo Ecclesia nihil potest, 27. A matre Ecclesia in hac vita qui commodatur Domino filii, 29. Ecclesiae pro conversione Gentium exultatio, 44. Unde Ecclesiae gaudium, 42. Ecclesia ad aeterni gaudii culmen quando subleuanda, 51. Christum suam praesentiam corporalem Ecclesiae subtrahit, eidem invisibiliter praesens usque in finem, 63, 124. Aliquando eidem adiut per gratiam muneris, aliquando se subtrahit per dispensationem probationis, *ibid.* Ecclesiam addicere solus poterat Deus, 80. Deus futuram Ecclesiae constructionem prophetis revelavit, 118. In Ecclesia usque in finem mundi Christus permanens est, 120. De Christi capitis similitudine membra eius divisae accipiunt gratiarum partes, 136. Spiritus sanctus in Christi discipulis effusus, in Ecclesia perseverat, 242. Cur nigra simul et formosa dicta Ecclesia, 409. Ecclesia per meritum nigra, formosa per gratiam, 410. Per penitentiam asperitatem similis est pelibus Salomonis, *ibid.* Ecclesia ex Gentibus congregata: olim quoque a fidelibus despecta, *ibid.* Quale vinum gignat Ecclesia, 413. Quali aqua nos abluat, *ibid.* Unde geminis Ecclesiae polchritudo, *ibid.* Quibus floribus et fructibus Ecclesia fulciri petat, 417. Ecclesia ex necessitate temporalia tolerans, ad aeterna contendit, 417. Ecclesiae gemitus exaudiuntur in caelo, 420. Mater Ecclesiae exsistit Synagoga, 425. Ecclesia in baptismo a peccatis abluta,

Spiritum sanctum recipit, 430. Quo merito Ecclesia de Libano ad coronam veniat, *ibid.* Tribus praecipue virtutibus munitur Ecclesia, *ibid.* Corona ejus ex saeculi potentibus conversis contexta, *ibid.* Quanto emolumento Christus visitet Ecclesiam, 443. Ecclesia Christo per fidem, spem et charitatem copulata, *ibid.* Ecclesiae felicitas, quae carne Sponsi sui paschitur, sanguine lavatur, verbo saginatur, 446. His facta robusta nutrimentis Ecclesia, quanta faciat, quanta speret, *ibid.* Ad consortium gloriae sui capitis Ecclesia destinata, 447. In corpore Ecclesiae infirmi per perfectos roborantur, et mali per bonos convertuntur, 448. Judaeorum et gentium in fide gentium fraterna concordia, 450. — Ecclesiae caput Christus, 451. Cur ut Carmelus dicitur Ecclesia, *ibid.* Capitis huius quae sint comae, *ibid.* Christi et ejus sponsae Ecclesiae de proximi salute sollicitudo, 453. — Ecclesia Christum Sponsum osculata, non amplius despicitur, 454. Ecclesia in fine mundi Christum Synagoga praedicabit, *ibid.* Cui novi Testamenti vinum optimum propinatura est, *ibid.* Ecclesiam sororem parvulam, quando Christus fuerit allocutus, 458. Ecclesia accepto Spiritu sancto murus effecta, *ibid.* Fideles in corpore Ecclesiae, membra sunt Christi, 467. Una persona sunt, Christus et Ecclesia, 511. Ecclesia Spiritum vivificantem habet, *ibid.* Christus, caput nostrum, sedet a dextris Dei: et adhuc in suo corpore tribulatur, 512. Ex utroque populo edificata est Ecclesia, 521, 526. Deus Synagoga reprobat, et Ecclesiam elegit, 525. Christus in Ecclesia videtur in gloria sua, qui in infirmitate visus est in Synagoga, *ibid.* Ecclesia Virgo filios Deo generat, 527. In via virtutis Dei qui respondat Ecclesia, 529. In Christo fundata est terra, id est Ecclesia, 531. Terra, id est Ecclesia, in aeternum stat, 532. Ecclesia super petram, id est Ecclesiam fundata, *ibid.* Portae inferi, id est haereses et huius mundi adversae potestates, adversus Ecclesiam non praevalebunt, *ibid.* Ecclesia est apostolicae praedicationis imbribus fecunditate consecrata, *ibid.* Solum Josue et Caleb, id est caput et corpus Ecclesiae, terram viventium ingressuri figurant, 535. — Ecclesia fundatur in Scripturis sacris, 27. Ecclesia per orbem universum diffunditur, 42. Ecclesiae prius sterili collata fecunditas, 49. Christus aliquando adest Ecclesiae, aliquando se subtrahit, 65. Ecclesiae incrementa, 123, 405. Ut cresceret, ex Christi praesentia recepit, *ibid.* Ecclesiae juvenat et senectus, 190. Unde conseruerit, *ibid.* Resoluto vigore, nihilominus prophetat et recte docet Ecclesia, *ibid.* Junior Ecclesia in charitate fuit infirma, 458. Ecclesia usque ad mundi finem permanens, 531. — In Ecclesia plures praesulum ordines, 150. Ordine sunt in Ecclesia minores ministri, majorum laboris participes, 257, 279. Duobus huius signantur primi et secundi ordinis Sacerdotes, 508. Signantur quoque Jonathan et armigerus ejus, *ibid.* Saul etiam et Jonathan, 510. — Ecclesia ad aeternam vitam electos praedicatione parturiendo, bona eorum temporalia nunquam tollit, 48. Ecclesiae constantia et libertas, 19. Mansuetudini conjuncta, *ibid.* Et terrenorum contemptum, *ibid.* Ecclesiae innocentia, 20. Praeter Ecclesiam locus non est ubi merita virtutum creantur, 27. In sola Ecclesia catholica amor divinus electis impenditur, 30. Ecclesiae et intentione visionis, et excellentia con-

versationis excelsa, *ibid.* Ecclesiae moris exillit sui aerumnas pro lucrando animabus patienter sustinentis, 41. Sancta Ecclesia, divina beneficia amando, et venerando recolit, praedicat, et orat, *ibid.* In moribus Ecclesiae cornu ejus exaltatum in Deo suo, 42. Ecclesiae aromata sunt Spiritus sancti dona, 403. Quantum Legis aromatis praestet, *ibid.* Ecclesia praestet humilem Verbi incarnati sapientiam vanae superborum philosophorum sapientiae, *ibid.* Hic evulsus Ecclesia, quasi in deserto, spreus omnibus, ad coelestem patriam anhelat, 421. Ecclesia carumo, ex aromatis exhalat, comparata, *ibid.* Ejus aromata, virtutum odor, et profectus, 453. Calceamenta Ecclesiae sunt exempla praecedentium patrum, 449. — Ecclesia, ut sibi hostibus terribilis, pace se munit, unitate se vinciat, 415. Christus ad unitatem inter Ecclesiae membra confirmandam, mortem passus, 451. Judei conversi sub Antichristo, pro fidei unitate passuri, 414. In unitate charitatis se mutuo fovent electi, 446. Extra corpus Ecclesiae non vivificat Spiritus, 511. Ecclesia ex multis et diversis unct, 529. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat, *ibid.* — Ecclesia se praeparavit ad praedicandum praedestinatis ad vitam ex Iudaea, et Gentibus ad fidem conversis, 16. Qui dicitur Ecclesia ad praedicandum calcari, 450. — Ecclesiae potestas a Christo collata, 41, 518. Nulla constituit Ecclesia, nisi quae a Deo praedestinata movit, 571. Ecclesiae auctoritas, sine misericordia, evanescit, 384. Ecclesiae regia dignitas, nec auster, nec superba, 587. Quibus armis utatur et munierit Ecclesia, 429. Reges et Imperatores Christo per penitentiam subjecti Ecclesia, 451. Leonis et pardos domat, *ibid.* Christus Ecclesiae dedit potentiam ligandi atque solvendi, 521. — Ecclesiae cor quid sit, 18. Ecclesia ut proxi parvulis suis, gloriae dilationem libenter patitur, 21. Parvulorum Ecclesiae ablatio, quae sit, *ibid.* Bonum operari solis Ecclesiae illis prodest, 31. Plerique intra Ecclesiam nullos ferunt fructus, *ibid.* Jerusalem, id est Ecclesiae filii multiplicati, 60. In Ecclesia non solum perfecti, sed etiam infirmi salutem consequuntur, 70. In Ecclesia sunt viri perfecti, summo lapidi Christo charitatis consummatione conjuncti, 159. Qui intra Ecclesiam Deo rebelles est per iniquam operationem, admonendus est ut Deos alienos de medio sui auferat, 164. Ultimus Ecclesiae ordo, penitentium, 223, 227. Non assumantur infirmi ad Ecclesiae defensionem, 279. Alii sublimioris vite exemplis fideles adiuvant, *ibid.* Alii humilitate et terrenorum contemptu, 280. Qui sint in Ecclesia fortes operarii, 292. Quidam in Ecclesia eruditi in Scriptura sacra, at irreligiosi, 334. Quando Synagoga in caritate relicta, Spiritus sanctus in electos Ecclesiae dirigitur, 393. Cubiculum regis ingresus Ecclesia, 407. Oculi Ecclesiae sunt praedicatores, 415, 427, 428. Capilli Ecclesiae sunt populi, *ibid.* Ecclesiae dentes sunt sancti praedicatores, 428. Et Ecclesiae labia, *ibid.* Et genus Ecclesiae, idem praedicatores, *ibid.* In sanctis praedicatoribus, quae patent, magna sunt: quae latent, majora, 418. Collum Ecclesiae quomodo sicut turris David, *ibid.* Fructus Ecclesiae, filii ejus praesertim martyres, 433. In membris Ecclesiae duo ordines perfecte viventium, 435. In Ecclesia alii fulgent, ut aurora, 447. Alii ut luna, *ibid.* Alii ut sol, *ibid.* Quidam in Ecclesia auci-

bus similes, sub vilitate exteriori interiori sapientiam, quasi nucleum in testa tegunt, 448. Duo femina sponsae, duo populi Ecclesiae, ex circumcissione, et in præputio collecti, 450. Membra Ecclesiae variis decorata virtutibus, 459. Sicut una anima multa membra vivificat, ita Spiritus sanctus Ecclesiam totam vegetat, 511. Christus in membris suis iterum patitur, 512. — Ecclesiae disciplina semper cum misericordia teneatur, 581. — Ecclesiae sponsae Christi unica pars est temporalis afflictio, 15. Amula Ecclesiae Synagoga, 14. In Ecclesiam sævit Synagoga, *ibid.* Inter adversa internæ consolationis suavitate reficitur Ecclesia, 15. Unde Ecclesiae inter persecutiones gaudium, et luctus, 16. Unde Ecclesiae dolor, 20. In gravioribus persecutionibus semper stat Ecclesia, 23. De cubilibus leonum, et montibus pardorum Ecclesia coronatur, 451. Christiani regis in Ecclesiam persecutiones, 518, 532. Frustra tonati sunt persecutores Ecclesiae adversus eam prevalere, 532. — Ecclesiae gradus qua via attingendi, 235, 251, 210.

Edom interpretatur rufus, 530. Nimum peccandi fervorem insinuat Edom, *ibid.*

Egenus quomodo de pulvere suscitatur, et de stercore erigatur, 62. Et qui sedet cum principibus, 65.

Elatio et gula, antiqua diaboli tela, 6. Ab elatione pro donis acceptis in consensu, 105. Cavendum ne virtutibus crescendo, elatione corruamus, 103. Ad contemplationem proventus elatio metuenda, 117. Tales jam per corruptionem facti sumus, ut vix possimus sine elatione boni videri ab ipsis etiam pastoribus nostris, 299. Dum perfecte cavere elationem non possumus, bonum de quo nasci potest, omnibus abcondi debet, 300, 302. Mors elationum est, ut cum ab eorum laudibus lingua aliena silet, æstimatio sua non sileat, 319. De bonis operibus suis elevari, est furti reum fieri, *ibid.* Bovem in ananæ adducere, est peccatum elationis penitentiam delere, 320. Sæpe qui erescunt dixitatur, elatione de recedunt, 357. *Vide* Glo in vana.

Eleazarus interpretatur Dei adjutor, 461. Eleazarus ad custodiendam arcam Dei sanctificatus, quo significat, *ibid.* Cur filius Aminadab esse dicatur, 162.

Electiois divitæ immutabilitas, 120, 446, 563. Signum electionis habet, cum et alienæ simul et propriæ salutis studet, 232. Electionis et reprobationis mysterium abyssus multa, 520. Nisi vasa iræ fecisset Deus vasa misericordiæ, nemiæm ab illa per litionis massa, vita sancta discernere t, 535. *Vide* Reprobatio.

Electorum merita disparia, et pœmia non æqualia, 13. Deus ipse electorum est præmium, 13. Christus electos suos per spiritum presentem nunquam deserit, 21. Electi ablectantur, ut Domini conspectu digni fiant, 24. Per sapientiam et charitatem a Deo collatas, electi hostes suos superant, 55. Inde in salutari Dei lætatur, 56. Ordo humilium electorum inter angelorum choros excipitur, 89. Electorum hoc in exilio gemitus, et lacrymæ, 209. Sæpe electis bonum est, quod mali rectores ordinantur, 215. — Electi sic gratiam recipiunt, ut in ea usque in finem perseverent, 586. Numerus Electorum apud Deum constitutus, 446. Soli qui in simplicitate permanent, et in unitate, sunt electi, *ibid.* — Electi dicuntur poma arboris Christi, 10. Nemo electorum nisi in

Christo est, 14. Electi omnes qui sint sacerdotes, 91. Puellas sunt mentes electorum, integræ per innocentiam, decora per virtutum claritatem, 209. Adolescentulae dicuntur electorum anime, 103. Cedro et cypro impunitibus, Electi figurantur, 416. Etatæ palmarum dicuntur electi, 410. Cur niri sicut corvus dicantur, *ibid.* — Electi, a negligentibus et superbis doctoribus admodum, humiliter obsequantur, 89. Qui in fine deficiunt, non, auctore Deo, secessum petierunt, 152. Uno itinere electi gradiuntur, 453. Filii electorum dicuntur, qui eorum virtutes imitantur, 182. Electi bona quæ habent, et abscondere, et manifestare sciunt, 220. Electus quisque humilis est, et sterilis non est, 382. Electorum Ecclesia per ignorantiam fœda, per fidem pulchra, 412. Cum electis multi intrant in Ecclesiam, qui ad eorum sortem non pertinent, 445. Electorum mores, 446. — Electi ipsi sine peccato esse non possunt, 59. Electus quisque fortis est in bono opere, humilis per æstimationem, afflictus per contributionem penitentiae, 235. De singulis suis peccatis singulim agunt electi, se cruciando, penitentiam, 513. Cur Deus quandoque electos suos labi permittat, 285. — Electi dies vitæ sunt virtutes, 17. Manus electi dicitur potestas internæ libertatis, 54. Electus animam suam in manibus portat, *ibid.* Ad prælicationem veritatis proficit electus, 61. Duplex electorum motus, unus quo aversantur temporalia, alter quo ad æterna convertuntur, 150. Electorum salutaris timor, 167. Greges electorum sunt turbæ virtutum spiritualium, 185. Electi cuiusque ensis super femur suum quid significat, 425. Electorum mentes inter amaritudines sæculi, futuræ beatitudinis suavitate contemplando degustant, 478. — Electorum profectus, damnationis diaboli incrementum est ac cumulus, 196. Electorum corda sancti Spiritus donis replentur, 212. — Electorum ad excelsa erigitur intentio, reprobatorum ad ima deprimitur, 55. Non omnes homines, sed soli electi ad æterna gaudia perducuntur, 60. Quo plures filii steriles Jerusalem pariuntur, eo Babylonis filii minum ur, *ibid.* Electi audiendo verbum Dei, ad opera bona accendi solent, secus reprobi, 166. A facie Philistinorum, id est demonum timent electi, ut eorum posteriora aliquando no. timeant, 168. Reprobi vero horribilia hæc eorum posteriora sentiant, *ibid.* Electi per Israel, per Amorrhæum significantur reprobi, 173. Pax inter utroque in extremo iudicio qui facienda, *ibid.* Deus dum reprobos punit, sanctos erudit, 179. Divina eloquia etiam reprobi loquuntur, 206. Electi soli loquuntur et faciunt, *ibid.* Electi, nomine pauperum, edunt et saturantur divites, id est reprobi saturari non possunt, 207. Alia sunt Dei, alia hominum de electis et reprobis in hac vita iudicia, 413. Electorum in celo numero crescente, reprobi ab Ecclesia, ceu simeba inutilia, amputantur, 426. Reprobi sæpe peccata confitentur, at ea flere continentur: electi quæ fœudo contentur, emendant, 431, 505.

Eleemosyna. Christum pasci, qui eum in membris suis sustentare non desinit, 404. Ille manus suas contrahit, qui vocem pauperis non exaudit, 550.

Elevatio oculorum, studium discernendorum spirituum significat, 159.

Eliab interpretatur Deus meus pater, 379. Signat bona agentes, et

eruditos, sed arrogantes, *ibid* a prælatione rejectus, quid *ibid.*

Elias in curru igneo in caelestibus, forma prælati iniqua æterna gaudia, 193. Elias ut Jemans evaderet, xl diebus jejuniavit, 266. Elias in Carmelo orans, per impetravit, 451. Elias a conspectu non discedebat, 480.

Elizabeth cur prægnans quinquemensibus celet, 245.

Eloquia divina argenti nomine significantur, 206.

Engaddi interpretatur fons boni, 415.

Ensi significat prælatorum integritate subtilitatem, 297. Vicinostem pravas immittentem suggestiones esse intellectus fert, *ibid.* Inensem signatur rigor conversatio, 425.

Ephod portare coram Deo, quid 75, 76. Ephod lineum continens candorem significat, 82. Ephod Geris populi electum ordineu significat, 69.

Ephraim interpretatur frugifer, s fructificans, 8, 30. Mons Ephraim significat cœlum, *ibid.* De montibus Ephraim et Ephraim, est, qui fertili terra sterilis non est, 31. V Ephraim, id est frugiferi cortis boni est cogitatio, 233.

Episcopus fidei a bonorum operum luce refertur, 214. Perfectus deus esse qui Ecclesiae præponitur, *ibid.* Sæpe primatum ille suscipit, qui vobis est aliis utilis; mente tumidus, sibi nocet, 215. Pastores sua reges, qui servitute nos liberant, 250, 250. — Eligendus ad sacros ordines personam, non ex conversationis honestate, sed amore propinquitatis, homines, non Deum, boni rat, 86, 577. In eligendis sacris ministris, errare quam pronum sit, 176. Sanctorum patrum electi imitatores, per doctrinam aliis utiles, et per conversationem sibi, 212. Ab humero et sursum emineat eligendus super omnem populum, *ibid.* Prælati vita, verbo, et contemplatione, 203, 216. Signa fraternæ charitatis præ se ferat eligendus, *ibid.* Audaces eos facit Spiritus sanctus ut præsumant, timidos, ne superbiant, 218. Bonus pastor sæpe merito bonæ plebis eligitur, 214. Ad Ecclesiam regimen promovendorum vita exploretur, 216, 380, 391. Sublimior fiat merito, quibus debet esse superior dignitate, 225. Magna retractatione consilii eligendi sunt, qui in culmine sublimantur, 224. Signum electionis habet, cum et alienæ simul et propriæ salutis studet, 232. Electio boni antistitis non fiat humano, sed divino iudicio, id est eloquio sacro, 233, 374. Quam maturo consilio deligendi sint Ecclesiae principes, *ibid.* Samuel in electione Saulis in regem formam dedit eligendi Ecclesiae principem, 235. Etiam deo auctore electi dignitate hanc fugiunt, *ibid.* Fugientes Dominus producit, 251. Aute sublimitatem ecclesiasticam culminis, cultum consuevit virtutibus, *ibid.* Ad invenienda personam eligendi pontificis, sacras consulunt Scripturas electores prophetas, 374. Qui et quales ad pas oralem curam eligendi, 375. Quales eligendos antistites monstrat, aut quales reprobat Scriptura sacra, 231, 269, 379. In eorum electione, nec scientiam nec boni operis, absque humilitate, habenda est ratio, *ibid.* Non sunt propter negotiorum sæcularium peritiam eligendi, 580. Forma eligendorum constitutum, 290. Eligendus qui sit secundum cor Dei, *ibid.* Ex congreg-

tionem, in qua religio vigeat, assumendus, 575. In eligendis pastoribus consulendus Deus, 577. Non carnalis affectus, *ibid.* Merita discernenda, non accipiendae personae, *ibid.* Ille non stratus a Domino eligitur, qui per sacrum eloquium commendatur, 578. Imperiti homines a praedicatione rejiciantur, 580. Indefesso labore quaerenti qui ad animarum curam idonei sint, 581. Qui ad pastorale officium praeposendi, *ibid.*

Episcopus ordinatur vel pro se et pro populo; vel nec pro se, nec pro populo; vel pro se et non pro populo, vel pro populo et non pro se, 215, 216. Quibus exteriora sacramenta prosint sacerdotibus, 214. Sacerdotis unguentur, quando per ministerium ordinantium se, gratiarum incrementa percipiunt, *ibid.* Qui ad regendos alios ordinantur, charismata, quibus eis prosint, majora accipiunt, *ibid.* Per humilitatis portam promovendi ingrediantur, 216. Ordinandus pastor Ecclesiae, quante fortitudinis esse debeat considerare praecipitur, 221. Summi viri illos, quos in culmine Ecclesiae ordinando ponunt, quae doceant, 225. Tam his qui ordinant pastores, quam qui ordinantur, surgendum, 226. Pariter surgunt, quia sublimis officium datur, sublimis recipitur, *ibid.* Qui in culmine ponitur, sacramenta suscipit unctionis, 228. Ipsa veritas prius osculatur quos ordiat, deinde ad liberandos alios mittit, 229. Osculatus se per haereditate Domini creditur, *ibid.* Quos Deus ordinat ad culmen regiminis, ad toleranda praedia antiqui hominis mittit, 250. A Deo, qui eus ordinavit, roborari vincit, *ibid.* Duo pannes ordinando dantur, quibus flere docetur peccata, et sua et aliena, 256. Ordinati ab Ecclesiae ministris, intus a Deo sacramentorum virtute roborantur, 246. Virtus sacramenti gratia est Spiritus septiformis, *ibid.* Unctum se aliquis ad Ecclesiae principatum certis tenet signis, 247. Qui ea in signa non agnoscunt, timeat, *ibid.* Quot peccatis obnoxii sint qui carnalibus Ecclesiae gubernacula credunt, 274. Electi viri ad honorem primatus, non ex ambitione veniunt, sed coacti perducuntur, 290. Prophetiae esse debent, qui in culmine Ecclesiae alios volunt ordinare, 371. Quid episcoporum unctione designetur, 375. Amore flagrant ad episcopatum vocati, *ibid.* Gratiarum plenitudine gaudeant, ex qua caeteri accipiunt, *ibid.* Pleno cornu unguendi antistites, *ibid.* Dei esse monstrare personam ordinandam, ordinantis est praebere unctionem, 377. Ad ordinandum antistitem plures sapientes et religiosi viri vocandi sunt, 379. Nunquam se in ordinando praecipit minister Ecclesiae, 381. Lethale malum Ecclesiae indigni pastoris ordinatio, *ibid.* Quot et quanta mala ex indigni praedicatione procedant, *ibid.* Inconsulta pastorum ordinatio notatur, 384. In ordinato convenienter contemplatio et charitas, *ibid.* Unctionis sacerdotalis mysteria, *ibid.* Cornu plenum in unctione sua quis habeat, *ibid.* Cur in medio fratrum unguatur, 385. Foris homo, intus Deus operatur, et non homo, *ibid.* Magnus est onus Ordinis, magna fragilitas carnis, *ibid.* — Episcopi locus summus, nisi summa adsit gratia, non bene regitur, 206. Sermo regni est honorabilis dignitas pastoris, 251. Qui ad regendam Ecclesiam eliguntur, serio examinandi, 269. Dignitas pontificis non consistit in ambitione culminis, sed in summa virtute, *ibid.* Agnoscat pontifex dignitatem

nam, et vim exerceat dignitatis, 385. Virtute cunctis antecellat, 234. Utrum pastor sit merito, quod est ordine, non cognoscitur, nisi cum operum fortitudinem declaratur, 269. Actio boni praesulis debet esse virtutis singularis, 293. — Episcopi virtutes olei virtutibus significantur, 228. Praetorum, qui in charitate Dei et proximi perfecti non sunt, periculum, *ibid.* Episcopi doctrina et virtutibus polleant, 269. — Episcopus ita quaerat salutem alienam, ut non negligat suam, 22. Cornu ferunt antistites, quando increpando acumina peccatoribus conjungunt, 375. — Episcopus ad regendam Ecclesiam assumptus, a Spiritu sancto dirigatur, 213. Super haereditate Domini unctus, hanc solam quaerat, quam quaesivit Christus, 229. Ita contemplationi sit additus, ut Ecclesiae sollicitudinem gerat, 250. Altissima sunt Ecclesiarum negotia, infirmos et imperitos oppressura, 269. Ad Ecclesiae defensionem, non infirmi, sed validi bellatores, assumantur, 279. Episcopi consiliis minorum et eruditorum ministrorum utantur in ecclesiasticis negotiis, 311. Illos debent consulere in dubiis, quibus aperte sciunt spiritus divina dona non deesse, *ibid.* Ambigua consulendo, aperta exequendo melius peraguntur, *ibid.* In dubiis et magnis negotiis Deus consulendus, 322, 325. In culmine positi, prophetae esse debent, 374. Cum spiritualia negotia urgent, ab aliis ferendum, 342. — Episcopi bonis ecclesiasticis propinquos dilare non debent, 86. Ut de celestibus sollicitus pastor, secularia non caret, 223. Ab hostibus circumstantibus quid loquere debeant episcopi, 229. Mens curis secularibus saturata, sacramentationem fastidit, 4. Curis exterioribus occupati a celestium contemplatione repelluntur, 247. Praelati ut pares praesent, 272, 383.

Equites dicuntur dignitate sui limes, potentia truces, 182. Equites duros rectores designant, *ibid.* Equites sunt quando carnis suae voluptates refruant, 192. Velut equo sublimis per castitatis bonum liber et velox hostem vel fugit vel invadit, *ibid.* Equites contra nos qui veniant in praedium, 282. Impetus equitis, equi viribus violentus quid significet, *ibid.*

Equi ad cursum celeres sunt, ad impetum fortes, 282. Malas cogitationes equi signant, *ibid.* Equus unus in nos saevire cernitur, sed solus non est, *ibid.* Qui sint equi Pharaonis, qui Dei, 415. De iis occulta Dei iudicia, *ibid.* Illi equo similes, qui, praeter Deum, alios admittunt assessores, 480.

Errorum magistri qui filios portant, 156. Magistros suos ad secure moriendum in errore, filii cohortantur, *ibid.*

Eunuchi regis qui sint, quibus deinceps datur, 184, 197. Eunuchi sunt, qui animi virtute omnia in se libidinis fomenta contriverunt, *ibid.*

Eva in Paradiso tentatio, 259

Evangelii praedicatione apud Gentes multos fructus tulit, 21. Stupendi effectus evangelicae praedicationis, 140. Arca apud Philistaeos circumducta, Evangelium apud Gentes praedicandum et circumferendum figurabat, *ibid.* Evangelii praedicatione ab incredulis et sterilibus auferuntur, 111, 112. Evangelium omni creaturae praedicari praecipitur, id est omnia hominum genera vocantur ad fidem, 351. Quatuor Evangelia aliquando a Synagoga, Ecclesiam imitata, devote colenda, 445. Haec operibus sequendo, fiet sicut Jerusalem, pulchra, *ibid.* —

Evangelistae tres paucis divinitate

Christi scripserunt fidelibus, parvulis lac propinantes, 25. Joannes de eundem divinitate sublimia grandioribus ceterum solidum tractavit, *ibid.*

Eucharistiae audaces susceptores, prius repleti, pro pane se locant, 59. Sacramentum ore recipitur, virtute et sacramenti non repletur, *ibid.* Quod studiosius mundamur lamentatione poenitentiae, eo uberius replemur in sacramenti refectione, 60. Quia porca digni, qui corpus et sanguinem Christi tractant indigne, 160. Veri fideles tanti sacramenti dignitatem formidant, 161. Vivifici corporis et sanguinis Christi perceptione Ecclesiae pascitur et potatur, abluunt et sanctificantur, 544. Corpore et sanguine Christi pascimur et vivificamur, alimur et saguamur, 556. Eucharistiae non percipi fructum, nisi a vitis jejunans, 59.

Evilat interpretatur parturiens, 363. Significat concupiscentiam, *ibid.*

Exauditionis indicia roganti grata, 539. Qui gloriatur in se, non exauditur, 546. Ille cum Deo in iudicium ingreditur, qui cum ore veritatis, murmurat, si non exauditur, 547. Diabolus exauditur a Deo irato, apostolus non exauditur a Deo proposito, *ibid.* Deus exaudit corde clamantes, 551.

Excelsa. In excelsis mentem stare, quid sit, 59. Super excelsa statuitur, cui Redemptoris Divinitas revelatur, 53.

Excommunicati peccatores ob inobedientiam, quod agere debeant, 292. Iste contra impenitentes excommunicationis poena decernitur, 373. Excommunicatus non vivit de Spiritu Christi, 511.

Excusationes vanae imperium detrectant, 288. Excusatio Saulis, sicut aliorum peccatorum, super inobedientia sua, *ibid.*

Exemplum pie conversationis quantum valeat ad conversionem aliorum, 83. Prava poena exempli quantum nocent, 86, 510, 369. Electi subditi malis pastorum exemplis non se sicut alibi, 89. Qui de vicino doctorem reprobum imitantur, in eodem praecipitio corruunt, 90. Qui laudat verba justorum exempla, imitari ea tenentur, 195. Electorum dona sunt caeteris imitanda exempla, 197. Peccatorum sunt nequissimi qui alii dant exempla peccandi, *ibid.* Exempla pastorum bonorum sicut etiam, malorum fugere debemus, 208. Proferre volens sanctorum exempla sibi ob oculos ponat, 232. Qui communiter vitae poenitentiae adiecti sunt, bonis exemplis se invicem excitent, 256. Pastor plures exemplo doceat, quam verbo, 251. Bonis fortissimorum Patrum exemplis tentati a pastore adjuvantur, 264. Sanctorum exemplis fideles ad virtutem hortandi, 281. A pravorum exemplis fortis hic coarctatur, 285. Peccator respiciens, tam sibi, quam aliis, suo exempli prodest, 309. Exemplum malum doctorem quantum nocent infirmis, 510. Exempla castitatis sunt eorum timentium terris impressa vestigia, 345. Exempla fidei bona hypocritarum saepe proficiunt iis qui ignorant intus malum, 368, 369, 372. Exempla bona et mala potentium saeculi quantum prosint, vel nocent populis, 369. Virtutis exempla circumaque spargere pastor jubetur, 385. Olor vinearum Ecclesiae sunt bona exempla, 424. Christus ad se nos trahit et suis praecipit et Sanctorum exemplis, *ibid.* Olor filiorum bona significat exempla, 421. Mentem sanctam verbis et exemplis munuit viri fortes, id est perfecti, 425. Sancta anima dum peccantibus exempla praebet quasi luna in nocte

lucet, 417. Exemplorum sanctorum utilitas, 419. Exemplis Sanctorum muniendi sumus, 450. Exemplis martyrum præcedentium Synagoga roboranda contra Antichristi persecutiones, 431. Peccatoris conversi exemplum potens ad aliorum curandam conversionem, 501. Exemplo sanctorum se ad bene operandum excitare quisque debet, 550.

Exercitus Dei omnipotens quis sit, 12. Exercitus Christi proditores sunt, qui, cum recte doceant, male operantur, 349. Exercitus nomine exempla Patrum, et Scripturarum præcepta significantur, 342.

Exhortatio: Is et contestationis canticum, 400.

Exsulans hic Ecclesia, quasi in deserto, spreto omnibus, ad celestem patriam anhelat, 424.

Exsultationis canticum Anna cecinit, 400.

Extiles putrescere, est peccati meatus ab effusione consueti factoris penitus interire, 141.

Extraneus quis sit, 38.

Extrema terræ quid signent, 51.

Ezechias se penitentibus lacrymis affligens mortem sibi comminatus evasit, 109. Delectationes regis se tor-surum promittit, 255.

Ezechiel propheta durus contra duros in malo veniebat, 201. Dura duris prænuntiaturus, ipse sibi non erat remissus, *ibid.* Bonus pastor Ezechiel malis præpositus, 215. Car et quando Filius hominis appellatus, 407.

F

Fabri ferrei nomine eruditio secularis, artesque liberales significantur, 293.

Fabricare currum, quid sit, 183, 194. Quæ contra hostem arma fabricanda, *ibid.*

Faciem, vel a facie timere, quid sit, 167. Facie omnes agnoscuntur, 193. Facies regis est conversatio et eruditio boni prædicatoris, *ibid.* Car a facie regis clament, qui regem petierunt, *ibid.* Facies Dei cognitio ejus est, 235. Moyses facie ad faciem videre dicitur, qui faciem sibi ostendi rogat, *ibid.* Peccatores, cum mala faciunt, a facie Domini fugiunt, 275. Faciem Jonathæ a Philistinis videri, quid sit, 507. Qui peccatores ante faciem pastoris cadant, *ibid.* Facies designat exteriorum gloriam honestatis, 382. Decor faciei quid sit, *ibid.*, 590, 591. Facies Christi, perfecta cognitio est, 590. Facies fidem significat, 420. A facie Dei proficitur, cui spes veniæ post peccatum negatur, 501. Facies iræ cognitionem damnationis significat, 521. Facies Dei est claritas quædam cognitionis ejus, 552.

Famelicus qui fuerunt saturati, 48, 59. Usque in finem mundi famelicus saturantur, 60.

Famuli regis, quibus decimæ dantur, qui sint, 181, 197. Famuli sunt, qui adhuc studiis vitæ activæ sub aliena cura inserviunt, *ibid.* Quid sit sex annis servire famulum, in anno septimo liberum egredi, *ibid.*

Farina quid significet, 26. Sine farina vitulum offerre, quid figuret, 40. Farinam vitulis, et farinæ vinum miscere quid sit, *ibid.*

Favus ab anima saturata calcatus quid significet, 4. Favo cur comparentur prædicatoris, 432. Favum cum melle qui Christus comedit, 455.

Felicitas ubi speranda, ubi iustis desideranda, 19. Qui æterna felicitas, quæ secundum opera redditur, ex Dei misericordia tribuatur, 552. Quibus in

hac vita datur gratia fructificationis, iisdem datur in altera gratia æternæ felicitatis, 553. Vide Beatitudo, Vita æterna.

Femina duo sponsæ, duo populi Ecclesiæ, 430. Per juncturam feminum concordia signatur prædicatorum, *ibid.*

Femur significat carnis appetitum, 425.

Fenestra. Per fenestras et cancellos prospicere quid sit, 419.

Feno cur homo comparetur, 513.

Ferculum Christi est electorum Ecclesiæ, 426. Cujus columnæ argenteæ significant prædicatoris, *ibid.*

Fervor veterum teporem nostrum arguit, 323. In fervore fidei et charitatis Christus Sponsus recumbit, 411.

Ficus jussa succilli quid significet, 51. Ficus grossos suos profereus, quid figuret, 420.

Fidem sine gratia Dei nemo habet, 550. Ad fidem omnia hominum genera, et ad vitam æternam vocantur, 531. Per fidem in Christum Deum et hominem itur, et a singulis fidelibus adduci Christus dicitur, 300. Fides significat fidem, qua a Deo cognoscitur, 420. Vestimenti nomine fides signatur, 516. Signatur etiam colli nomine, 431, 528. — Fidem qui audiunt, nec eam recipiunt, perversi reprobantur, 141. His credere nolentibus, alii fidem receperunt, *ibid.* Fictæ penitentes, fide sola salvari æstimant, 561.

Nemo, fide per gratiam accepta, de peccati impunitate præsumat, 475. Mundus in unitate fidei collectus, non solum opera Dei annuntiat, sed etiam vitæ et operibus eum laudat, 529. Præcedit probatio, cognitio succedit, sequitur certitudo et fidei professio, 153. — Fides reproborum elisa rejicitur, 51. Plerique intra Ecclesiam nullos ferunt fructus, *ibid.* Dei adversus eos minæ, *ibid.* Ita prædicanda fides, ut per bona opera comprobetur, 420.

Fideles omnes vocantur greges, 415. Fideles liberi quomodo liberi, 256. Fideles pacem tenentes, hoibus sunt terribiles, 444. Fideles quique dicuntur comæ Christi, 440.

Fiducia inordinata de misericordia Dei, 108. De misericordia Dei ordinate confidit, qui hoc quod peccando deliquit, penitendo corrigit, fendo tergit, *ibid.* In Deum fiduciam penitentia comitetur, 166. Qui de se vitia sentiunt, in Deum fiduciam habent, 478. Fiducialiter Deus Pater agebat in Christo, quem in nullo conscientia accusabat, 502.

Filiarum nomine infirmorum mentes in Ecclesia designantur, 185. Quid per filias Jerusalem intelligendum, 495, 426.

Filii sunt, qui spiritualibus patribus ad eruditionem subjunguntur, 82. Filii magnorum virorum per carnem Judæi, quorum nobilitatem libel et virtutum amiserunt, 129. Filius quis appelletur, non affectu amoris, sed adulatione calliditatis, 155. Filii Belial qui sunt, 82, 257. Filii Heli Israelitis designabant, 66. De filio prologo, 549.

Filii Dei sunt, qui ei charitate sunt conjuncti, 249, 527. Longe perfectiori modo Christus Patrem habet Deum, *ibid.* Filius Dei in cælo est Sanctorum altare, 509. Filius Dei, verbum et splendor Patris dicitur, 523. Filiorum est diligere, non timere, 527. Filii Dei esse non possumus, nisi legem Dei, misericordiam observantes, inimicos diligamus, 540. Filii electorum qui dicantur, 182.

Fimbriæ aureæ sunt claritates a

mente nunquam deficientes, 516. Per fimbrias aureas perseverantia in virtute designatur, *ibid.*

Finis noster cur Christus, 408. In finem, ille est in Christum Psalmi inscribuntur, *ibid.*

Flagellis qui emendatur, in mansuetudine arguitur, 468. Flagella Dei in reprobos, 480. Flagella sæpe aperiant delinquentium oculos, quos insolentia et securitatis tenebræ claudunt, 491. Dei accusat judicium, qui se æstimat injuste percussus, 516. Flagella Dei ad quid nobis proficiant, 491. Vide Afflicto, Tribulatio.

Fleus ex compunctione, 58.

Flores æternorum fructuum sunt opera sanctorum, 252. Flores significant teneros et incipientes, 417, 421, 448. Flores apparuit e in terra, quid sit, 419.

Fluminis Impetus lætificat civitatem Dei, quid significet, 451. Flumina solent dici aquæ vitæ, 457. Significant maximas tribulationes, *ibid.*

Focariæ filia præpositi carnalis sunt subditi infirmi, qui tyrannus adulante serviunt, 181. Focariæ exquirunt focis, quæ reges comedunt, *ibid.* Focariæ sunt, quæ per obsequia factoris carnali præposito accendunt timorem cordis, *ibid.* Qui filia Israel filia regis focariæ, 195.

Fœdus percutere cum morte, quid sit, 355.

Fœditatem nostram eo magis nobis ostendit Christus, quo propius ad nos accedit, 409.

Fons signatus quid significet, 433. Quis sit fons patens in ablutione peccatorum, 541. Fontem misericordie patentem Christum hauriamus, et in eo lavemur, *ibid.* Fons et puteus sacram Scripturam significant, 433.

Fornicationis spiritus continentia virtute depellitur, 302. Maxima pars hominum in fornicationem cur præcepit ruat, 297. Hi lanceam vel ensam habent, sed non in manu, *ibid.* Ad fornicationis spiritum debellandum multe virtutes necessariae, 331, 511. Spiritus fornicationis cur vastatores dicit, 532. Magnam certam fornicationis, quod tanta difficultate superatur, 341. Ejus reliquias in mente, in ore, in opere, omnino non parcendum, 345. Diabolus quosdam in apertam fornicationem impellit, alios per fraudem illudit, 544.

Fortitudinis propositum signatur vitulis, 27. Fortitudo viri motus animæ suæ moderantis, 474. Alia est fortitudo quæ deponitur, alia quæ noviter inchoatur, 506. Sanctorum fortitudo, *ibid.*

Fovea est, sæculi altitudo, 231. Viri spirituales foveas salunt, quando celesti desiderio terrena contemnant, *ibid.* Foveas in meridie, id est ex fervore charitatis salunt, *ibid.*

Fraude p'a, citra mendacii periculum, aliquando mali sunt delectandi, 376.

Frontem obdurat, ut meretrix, quæ peccata peccatis accumulata, 475.

Fructus semper fructuosus, 469.

Frumentum et palea in area simul sumus in hac vita, 171.

Fugere metuens est, 152. Fugere de acie Judæo, est a perfidorum errore separari, 152. Sanctorum virorum acies terrenos fugientium, non est fuga, sed gloriosa victoria, 268.

Fumo ex aromatibus exarato comparatur Ecclesia, 421. Virgula sumi quid signet, *ibid.*

Fundamentum qui non posuerit, sibi Christum, in furore arguendi, 469. Qui eidem fundamento superpauerit

ignata, fenum, stipulam, in ira corripitendi, *ibid.*

Furor qui attribuitur Deo immutabili, 468. Deus in furore reprobos arguet, *ibid.* Furoris et iræ discrimen, *ibid.*, 482. Furor æternam significationem, 469, 482.

Furti reus est, qui de bonis operibus aliquid sibi tribuit, 319.

Fuscina in manu pueri, illata sanctæ Ecclesiæ a Judaico populo persecutio est, 67. Qui sint iras fuscinae dentes, *ibid.* Quod levabat fuscina, puer tollebat sacerdotibus, *ibid.*

G

Gabaa interpretatur sublimis, 161, 236, 279. Dominus regis in Gabaa perhibetur sibi, *ibid.* Partem exercitus cum rege in Gabaa ire, quid sit, *ibid.* Gabaa Benjamin, collis filii dexteræ interpretatur, 211, 209. Collis filii dexteræ, æterna est celsitudo Redemptoris, *ibid.*

Galaad interpretatur acervus testimonii, 427. Hic acervus testimonii multitudinem martyrum signat, *ibid.*

Galgal interpretatur rota, 174, 244, 269, 291. Galgal conjugatorum ordinem designat, 174. Per Galgal potest sacra Scriptura designari, *ibid.*, 291. In Galgala coram Domino regem constituere, qui sit, 269.

Gaudium de promissione æternæ hæreditatis per cibaram exprimitur, 210. Tribulatio cælestis gaudii est introitus, 286. Gaudere veraciter soli justii possunt, 481. Per stetus ad gaudia, et per gaudia perveniunt ad fletum, 495. Gaudium Sanctorum inæstimabile futurum in extremo judicio, 499.

Gemini filius est, qui negligentem imitatur, in cura sui, et in exemplo proximi, 222.

Gemitus pii animæ rovocantis præsentiam Spousi, 459. Vox gemitus quæ sit, 506. Gemitus compeditorum Deus non audiret, nisi Filium mediatorem nobis dedisset, 528.

Gemmae, opera significant, 411.

Georum verecundia castitatem cordis ostendit, 411.

Generatio altera, spiritalis intelligitur, a carnali Judæorum distincta, 526. In hac spiritali divinæ promissiones impletæ, *ibid.* Hæc generatio divina est et cælestis, *ibid.* Ex generationibus sibi succedentibus ut præsens vita, 550. Ex generationum successione, fit una, cui non succeditur, generatio divina, *ibid.*

Gentium fideles multitudines, Dei sunt exercitus, 12. Misericordia Dei in Judæos Gentilesque quanta sit, 525, 521. Gentes timuerunt nomen Dei, quando Christianæ susceperunt instituta doctrinæ, 524.

Gentilium conversio Ecclesiam consolatur de Judæorum reprobatione, 15. Multos fructus tulit apud Gentes Evangelii prædicatio, 21. Gentium impleta vocatio, est prophetarum consummata visio, 22. Verbum impleendum est prædestinata conversio Gentilitatis, 26. Ecclesiæ pro conversione Gentilium exultatio, 41. Ineffabilis Gentium lætitia de Redemptore, a Judæis rejecta, et ab Ecclesia recepta, 43. Gentiles cur dicti sint famelici, 48. Gentiles de pulvere suscitati, et de stercore erecti, 50. Puer Samuel credentium de Gentibus populum figurat, 65. Gentilis populus ad audiendam Ecclesiam devotus, et ad operandum fuit promptus, *ibid.* Gentilis populus in fidei generatione puer, *ibid.* Repulsis Judæis, soli Gentiles coram Deo ministrarunt, 66. Prædicatorem sanctæ Ecclesiæ ministrum,

et Gentilium conversionem, et erga Christum obsequium prophetæ olim præviderunt, *ibid.* Arca Dei templis idolorum illata, quando fides Gentilium mentibus inserta est, 137. Prædicationis et fidei progressus in eorum cordibus, *ibid.* Aggravata Dei manus super Gentiles, eorum conversionem operata est, 138. Mori Gentilibus fuit, ab infidelitate separari, 139. Manu Domini Gentiles occidi, quid sit, *ibid.* Populorum nomines Gentes designantur, 140. Gentilium conversio, eorum interfectio et percussio fuit, *ibid.* Dei laudes conversus nobis universus canit, 145. In Gentilium salutem, non improborum voluntas impleta, sed Dei dispensatio, *ibid.*

Geth in erperatur torcular, 172.

Gladus akerius ad proximum vertitur, quando conversus hæreticis, peccatores ad Dominum convertuntur, 512. Quando Electi se in sancta Ecclesia vicissim roborant, et ad anorem cælestis patriæ inflammant, *ibid.* Gladus significat verbum Dei, 425. Manus, quibus teneatur gladius, opera illucant, *ibid.*

Glorificantem se Dominus glorificat, 77, 87. Quomodo Deus a pastoribus glorificetur: et qui ipse pastores glorificet, 87, 88. De studio boni operis et humilitate, non in nobis, sed in Domino gloriantium, 148. Gloriam Deo dare, quid sit, 148.

Gloriam vanam hic de bonis operibus spernatus, æterna fruatur et quando, 514. Sæpe verbo et opere magni a vana gloria non satis cavent, 516. Omnis gloria intus est: quia foris sola, intus sola non est, 546. Qui gloriantur in se, non exauditur, 546. Manus ad Deum non expandit, qui gloriam humanam ex operibus bonis querit, 550.

Goliath. Contra Goliath pugnaturus David, militaria quæque disponens instrumenta, quid figuret, 85.

Gomorra. Ex hac quid propaginem ducat, 195.

Gradus quindecim quibus ad templum ascendebatur, quid figurent, 533, 536, 557. Gradus quibus ad Deum ascenditur, 535, 535.

Gratia necessaria, qua vir summa diligit, et ima contemnat, 31. Gratia Spiritus sancti recte dicitur robor, 47. Qui fuerint sub lege, qui sub gratia, 49. Quantum hi præeminent istis, *ibid.* Sine Dei auxilio stare non possumus, 64. Timet diabolus sanctos in divinæ gratiæ roborem assumptos, *ibid.* Toties labimur, quoties interna nostra vestigia a Domino tenente deseruntur, *ibid.* Vir in se non habet statum roboris, sed lapsus in infirmitatis *ibid.* Cæli tunc sumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ sublevamur, *ibid.* Ejus ope vires adversariorum elidimus, *ibid.* Deus al quando se subtrahit, ut quam infirmi sumus eo absente experiamur, 65. In gedificatione domus Domini vires humane deficiunt, si non divinus adjuventur, 80. Quidquid a nobis geritur boni, divinæ gratiæ adscribendum, 171. Effectus gratiæ est immutatio cordis, 246. Quo propius ad gratiam accedimus, plus nos esse peccatores agnoscimus, 409. Gratia inebriat cuncta despiciens, 455. Anima in solius Christi auxilio confidens, transfertur ab exilio ad patriam, *ibid.* A Deo est gratia et recte intelligendi, et recte intellecta operandi, 479. Humanis mentibus infusa gratia in operibus demonstratur, 532. Ut bene operemur, a Deo est, 500. Terra sine aqua est anima sine gratia, *ibid.* — Gratia præventientis effectus, 52. Divina gratia contemplantem prævenit aliquando, qua sub. to perfunditur ineffabili dilig-

tionem, 55. Debilis est omnis hominis virtus sine Dei auxilio, 52. Deus solus mentes gratia excitare potest, 116. Ad gratiam percipiendam per mentis quietem præparamur, *ibid.* Tentatis gratia præsto est, qua adjuventur sustinentes, 286. Sicut aqua corpus lavat a sordibus, ita gratia animam purgat a peccatis, 499.

Gregorii (S.) Magni exposito in Canticum Canticorum asseritur, 395.

Gressus nostri, ut recti sint, intus ad Christum respiciamus, 92.

Grex prophetarum significat Pastores Ecclesiæ, sub uno summo pastore, 241. Greces addecimandi a rege constituto, qui sint, 135, 198. Greces nostri, cogitationum innocentium turbæ, *ibid.* Ex culpis pastoris quæ damna gregi imminant. Vide Exemplum, pastor, Prælatum.

Gula et elatio antiqua diaboli tela, 6. Tres peccati gulæ species, 82. Vitium gulæ per serpentem figuratum, 259. A vitio gulæ quantum sit timendum, *ibid.* Justæ necessitatis simulatione irrepti guli, *ibid.* Gulosi pro solitudine ventris innumerabilibus curis deprimentur, *ibid.* A perfectis viris quam alienum sit gulæ vitium, 260. Fœtus a gula petunt qui vellent carnem pro voto relicere, si fieri posset, sine incitamento luxuriæ, *ibid.* Hoc vitio deexter oculus, quæ æterna intuemur, eruitur, *ibid.* Gula qua arte bellanda, 261, 263. Ex uno gulæ vitio innumera procedunt, 266. Gula per abstinentiam fragitur, 592.

Guttur sponsi significat Christi Testamentum, 442. Et Prædicationem, 432.

H

Hæreditas Domini multitudo fidelium est, 229. Unctionis sacra fructus est cultus divinæ hæreditatis, *ibid.*

Hæresis prima in Ecclesia fuit simonia, 518. Hæreses signantur per portas inferi, 532.

Hæresiarchæ et falsi doctores, Arius, Sabellius, Montanus videbantur sociales Dei; at discussi apparuerunt inimici, 412.

Hæreticus non vivit de Spiritu Christi, 511. Per vulpeculas signantur hæretici, 421. Hæretici a prædicatoribus, seu canibus e latebris suis sunt exagitandi, *ibid.* Ab his, quantum periculi infirmis imminet, *ibid.* Perfecti ex eorum afflatu, non ita periclitantur; *ibid.* Haereticorum sermo cur non venisse dicatur, 112. Qui hæretici demoliuntur vineas, id est Ecclesias, 421. Hi capiuntur a sanctis prædicatoribus, *ibid.* Hæreticorum in Ecclesiam exprobrationes, 518.

Hæreticos agnum aqua coctum comedere, est per humanam sapientiam incarnationis verbi sacramenta evacuare, 67. Falsa contemplatione decepti hæretici percutiuntur, 160. Hæretici decipiuntur in intelligentia sacrae Scripturæ, 238. Hæretici contradicunt Christo in signum posito, 239. Opportunum tempus orandi non inveniunt superbi hæretici, 477. Hi ad Deum non accedunt, 478. Hæretici pereunt, alii solo errore decepti, alii etiam prava operatione perversi, 160.

Hamo diabolus captus est a Redemptore, qui ei carnem exhibuit, divinitatem celavit, 261.

Helcanæ uxores duæ quid significant, 2, 10, 31. Helcana Christum figurat, 5. Helcanæ sacrificio Christi passio figuratur, 13. Helcana Anam conjugem cognovit, Deus Ecclesiam per amoris gratiam sibi conjunxit, 25. Helcana hostia solemnitas quæ sit, 25. Helcana et

exor ejus Anna vitulum immolantes, quid signent, 28.

Heli interpretatur Dens meus, 301. Heli Sacerdotis mores, et mortis causa quid moraliter, quod allegorice significant, 2. Filii ejus duo pravi, sed tamen Sacerdoti Domi i. 12. Heli sacerdos super sellam sedens quid figuret, 13. Heli estimat Ananiam temulentam, et Apostoli crediti sunt ebrii, 18. Heli juvenis Ananiam vinum digerere, quid significet, 19. Heli non solum doctores, sed etiam doctrinam figurat, 24, 70. Filii Heli signant Israelitas secundum carnem, 66. In persona Heli boni doctoris a populi veteris designatur, 69, 111. Heli juvenis et post eum senex, et senex valde, quid figuret, 71. Filiorum Heli scelera Judaeorum corruptelas significant, *ibid.* Filii Heli cum mulieribus dormientes quid figuret, *ibid.* Heli acute reprehendens, et mansuete filios admonens quid designet, 72. Honoravit filios suos magis, quam Deum, 77. Facies Heli utilis cuiusque Institutoris ratio est arbitrii, 81. Heli filiorum culpa damnatur, cuius peccata propria nulla referuntur, 85. Filii Heli signant eos, qui a propinquis carnalibus ad sacros Ordines promoventur, 90. Quid sit aumbo, Heli filios in una die mori, *ibid.* Audiant qui filios Heli sunt similes, *ibid.* Heli cæcitas quid figuret, 97. Heli jacens in loco suo signat reprobam pastorem quiescentem in seculo iusti, 98. Heli humiliter respondentis humilitas ficta, 108. Heli imitatores, divinæ indi nationis minus, hominum inimicitias postponentes, *ibid.* Heli dum neglexit quod audivit, incurrit quod meruit, *ibid.* Locus Heli, id est Judaici prædicatoris, sacra lex est, 115. Heli super sella sedens legisperitos Synagoga significat, 131. Mortuus filius, pater super sella sedens quid figuret, *ibid.* Duo amici, qui ad peccatum eorum annorum ætatem Heli desunt, qui denotent 132. Heli juxta ostium cadens, et ipso casu mortuus, quid designet, 131. Heli cadendo cervicem fregisse, quid sit 135. Nurus Heli signat plerumque Judaeorum reprobus sacre dotibus subjectam, *ibid.* Hæc nurus prægnans quid figuret, *ibid.* Parcere eis, est Synagoga loquendo aperire aliis conceptam pravitatem, 136. Heli vita propria justus, auctoritate pastoralis remissus, 137. Pro dissolutione percussus, pro præterita conversatione respectus, *ibid.*

Herodis gladium cur Christus evasit, 11. Herodes incantum juravit, et nefarium juramentum complevit, 329. Hesebon interpretatur cingulum moreris, 130. Piscina in Hesebon quid figuret, *ibid.*

Hilaritas necessaria in votis Deo exhibendis, 27.

Hædi significant peccatores, 253. Tres hædos portat, qui ore, corde et opere se deliquisse penitendo considerat, *ibid.* Hædi sunt nostri motus carnales, et temptationes illicitæ, 415. Hædos pascere, quid sit, *ibid.* Hædus antiquitas pro peccatis immolatur, 415. Fons hædi quid significet, *ibid.* Holocaustum dicitur combustum, 157. Lignis plaustris concisis, hoc occasus, desuper impositis vaccis, fluat, *ibid.* Holocausto victimas addere quid sit, 158. In oblationibus perfectorum simul holocausta, et victimas convenire debent, *ibid.* Quis holocaustum sine victimis offerat, *ibid.* In cordis altari holocaustum amoris offeratur, 176. Hætorum holocausta quare Deo accepta, 509, 510.

Homo dicitur caro, quando sensui carnis ratio subjugatur, 319. Homo dicitur, carnalibus passionibus alijs

suaditus, 367. Homo dicitur arbor, aut in racem, aut fructus humano usui non aptos ferens, 416. Dicitur fennum, 515.

Homo lapsus victori hosti prevalere non posset, si Christus naturam damnatam non assumpsit scilicet, 6. Ministri Ecclesie vocantur in desractionem veteris hominis, et in novi adificationem, 120. Scindere vestem, et caput pulvere conspergere, est veterem exuere et hominem novum induere, 131. Ex veterem sit novus homo per spiritum insipientem, 242. Amore sit immutatio vetustatis, *ibid.* Vida peccati ad veterem, vita justitiae pertinet ad hominem novum, 405. Quid ad novum, quid ad veterem pertineat hominem, 501. Imago celestis hominis portanda, sicut terreni portativum, 522. Hominem carnalem factum Christum ex Virgine ustus reparavit, 526. Ad celestem regnum pervenire non potest vetus homo, sed novus per amorem filius factus, 535. — Hominis cuiusque virtus debilis sine Dei auxilio, 52. In angelis lapsus discat homo, quid timeat, 58. Homo per peccatum perditus, 231. Natura nostra per lapsum primi hominis sic damnata, ut quotidie deficiendo veterascat, 242. Status hominis ante originalem culpam, 370. Ex illa culpa contumeliosus carnis sensus, *ibid.* Hominis cæcitas et torpor post lapsum, 397. Eiusdem infirmitas, 406, 503. Quidquid in homine est, præter Deum, mortiferum est, 416. Ex quanta felicitate peccando ceciderit primus homo, 481, 482, 519. Gravissimo peccati pondere, in corpore et anima obruitur, 483. Morti et corruptioni ex justae damnationis sententia, obnoxius, 515. Homo in honore positus, pro peccatum dejectus est, 520. Gravis ejus allisio, 521. Hominis a Deo recedentis ariditas, 522. Ut hanc caveamus. Christo imitandum, *ibid.* — Hominis dolor ex quanta felicitate in quantum miseriam ceciderit, cogitantis, 422. Hominis infirmitas, nisi Dei virtute roboretur, 505. Per manum Domini super hominem confirmatam, miseriam non frequentia designatur, 432. Homo idem non permanet uno die, continue mutabilitati obnoxius, 522, 531. Mortalitas et passibilitas nobis sunt indicæ sagittæ, 482. — Hominis interioris renovatio, quid sit, 93, 312. Homo a peccato per se liberari non potest, 186. Homo unctus est oleo salutis, cum creatus, 405. Homo præ animalibus cunctis per creationem elevatus, 521.

Honor dignitatis per seipsum magnum est onus mentis, 235. Honor a subjecto oblati suscipitur, ut prædicatio commendetur, *ibid.* Qui se subtrahant honoribus ministerii Ecclesie, pauci sunt; qui se ingerant multi, 254. Reverentia honoris, et humilitas subjectionis, magna sunt munera prælati tribuenda, 258. Honorari velle, quantum a vera penitentia sit alienum, 307. Honores ecclesiasticos cupiditate suspicientes, a Deo reprobat, 87.

Horti sponsi sunt corda sanctorum, per custodiam munita, per castitatem florida, 532. Hortus sponsæ conclusus virtutem designat castitatis per continentiam munitæ, *ibid.* Hortus conclusus Ecclesia, et anima pia, 432. Ut Sponsi hortus flores ac fructus ferat, fitu Spiritus sancti indiget, 434. Christus qui pascatur in hortis, 445. Hortus cum corda sunt Sanctorum, 448. Quid sit Sponsus in hortum nucum descendere, ut videat, non nucem, sed poma, *ibid.*

Hostiæ sollemnis immolatio est sanctæ Ecclesie amoris oblatio, 23. Hostiæ sollemnis alia interpretatio, 23. Hostia

mentis est devotio ejus, 211. Hostiæ qui benedicatur, *ibid.* Hostiarum oblationibus mundatur peccata, *ibid.* Hostia munda et mundans, quæ sit, *ibid.* Hostiam integram offerre, quid sit, 168.

Hostes habemus in circuito, quorum, in omni quod cogitamus loquimur et operamur, bella patimur, 250. Hostium nostrorum multitudo et feritas, 282. Quot modis nos impugnet, *ibid.* Vulgus hostium areæ maris carum comparatur, 285. Hostes nostri tripartito agmine nos aggrediuntur, 293. Ut superentur, quanta virtute indigemus, 350. Hostis prostrat sursursum erigitur, si resistimus agamus, 312.

Humana conditionis dignitas ad obsequium Christi inclinatur, 521.

Humilis in sacro ekquo pro defectu virtutis sæpe accipitur, 24, 518. Erecta, sublimis; incurvata, humilis est anima, *ibid.* Verba nostra et opera sunt plaua et humilia, quando secularia, *ibid.* Cujus vita in terra humiliter, 548. Humiliter obsequuntur electi, a superbis et negligentibus doctoribus admoniti, 89. Humiles vocati, amori fraterum condescendentes, se Christo non auferunt, 161. Humiles dicuntur parvuli, 216. Humilis magna de se audiens, infirmitatis sæpe recordetur, 222. Magni sunt merito electi, humiles assumptione, 227. Deum hic per speculum in unum, solis humilibus datur, 235. Celsiores meritis, planiores sunt per virtutem humilitatis, 244, 250. Ex dono contemplationis in humilitate proficiendum, 41, 407. Humiles respectu suæ miserationis Deus fovet, 448. Humilibus ad Deum patet accessus, 478. Fiducia in Deum est humilitas, *ibid.* Tanto carior Deo anima, quanto sibi despectior, 481. Deus humilium orationes exaudit, 526.

Humilitatis virtutem qui conjungunt cumulo meritorum, hi vere proficiunt, 95. Infusio supernæ gratiæ mentibus fit dispositis per humilitatem, 155. Per humilitatem spiritualis visus acuitur, *ibid.* Ex merito humilitatis ad verum lumen contemplandum aurgitur, 236. Dona humilitatis sunt signa signorum, 244. Quantum placeat Deo humilitas, 579. Melior est humilitas scientia, 108. Qui virtutes sine humilitate congregat, quasi in ventum pulverem portat, 483. Ut orantes exaudiantur, humilitas præstat, 551. Humilitatis fructus, 563. Humilitas custodienda, inter magna virtutum dona, 58. Humiliamur in estimatione ex hi, 62. Contemplationem comitetur humilitas, 41. Alta loquentibus necessaria humilitas, 57. Amissa humilitate, quam noxium exaltari, 70. Ad humilitatem maxime proficit vitæ præterite tur, itudo recordata, 148. Ad fornicationem vincendum abstinentiæ addatur humilitas, 331. Gratia Dei adhibendum, quod humilem, 551. Humilitatis dona sunt Spiritus sancti moventis, 243. Humilitas argumentum sit obedientia majoribus exhibita, 244. Electus quisque humilis est; et sterilis non est, 342. Vere humilitatis indicia, 491, 530. — Humilitas Heli ficia, ejus responso videtur humilis, 108. Vere esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset, *ibid.* Simulata superbiorum humilitas, 365. Cur falsam reprobiorum humilitatem electi prædicatores accipiant, 308. In electione prælatorum præcipua ratio humilitatis habenda, 579. Humilitas actiones magnas laudabiliter celat, 209.

Humilium lucra, superbiorum damna, 362. Superbi ad justorum contumptum

audaces, honores contemnere non possunt, 365. Humiles ad majorum imperia prompti, ad alta perdenda securi, *ibid.* Qui Deus humiliter et sublevet, 62. Humiles exaltantur, cum aeterna gloria obedientes donantur, 363. Quae gratia detur humilibus, 382. Humilium quanta sit celsitudo, 383. Humilis silentio se occultat, per exempla profert, 251.

Hur interpretatur ignis, 312. Hyems adventu Christi fugata, 419. Per hyemem Legis austeritas figuratur, *ibid.* Et vita praesens, *ibid.*

Hypocritarum virtutes falsae, 212. In hypocritis duo sunt, intus parum malum, foris bonum simulatum, 368. Ab hypocritis et falsis doctoribus quam cavendum, 412. Ad Deum, ut qui cavendi sint, indicet, assiduo convertamur, *ibid.* Hypocritarum subdola consilia, 518. Hypocritae alijciendi et deserendi, 365. Hypocritae paradisi comparantur, 451.

Hyssopus herba humilis, 498. Quae sit ejus virtus, *ibid.* Per hyssopum Christi humilitas designatur, *ibid.* Hyssopi fasciculus vaccae rufae sanguine iniunctus mundabat inquinatos, *ibid.*

I

Idolatriae caput et brachia contoruntur, 158. Qui Dagon caput atterere, et manus vitat, idololatria quodammodo esse convincitur, *ibid.* Sacerdotes Dagon se esse insinuant, qui super limen non calcant, *ibid.* Cur idololatrias inobedientes sint similes, 361.

Idola appellantur vana, 276.

Ignis spiritualis quos hic non examinat, in futuro iudicio per ignem probat, 567. In igne terror iudicii exprimitur, 111.

Ignorantia nulla deterior, quam nescire id, quod scire debemus, et falso nos scire aestimamus, 82. Ignorans in nocte est; cum illustratur, in die, 228. De nobis, non nobis est credendum, sed melioribus, 251. Magnum est humanae ignorantiae pelagus, 324. Qui seipsum ignorant, ascendis hœdis, id est carnalibus motibus addicuntur, 413. Qui ignorantiae suae agnosci caliginem, lumen incipit habere intelligentiae, 487.

Illudit nobis diabolus multis modis, 485.

Imago Dei in quo consistat, 92.

Immolare victimam quid sit, 67. Quis adorans immolet, 31. Electa mens qui Deo se consecrat, velut spiritali immolationi, *ibid.* Anima Deo cum summa veneratione assistens, immolat tamen, et non adorat, 35.

Immunditiae crimen hominibus absconditur, sed videntur omnia Deo non celatur, 359.

Immundum nihil ex natura sua: sed mœdutare prohibitum, hominem inquinat, 366.

Impatientibus Dominus iratus saepe concedit, quod petunt, 517.

Imperatores pagani Nero, Diocletianus, etc., dicuntur portae inferi, 552.

Impietas est pravæ operationis intentio, 477.

Impii in tenebris taceant, 53. Impii sunt domus inutilis, 285. Impius prosperari cur Deus permittit, 492. Clamat impius cum peccatum adiungit peccato, 511. Omnis impius peccator est, sed non e contra, 366.

Impoenitenti quid Deus minetur, 500. Iuste contra impoenitentes excommunicatiois poena decernitur, 575.

Impudentia eorum summa, qui de peccatis non erubescunt, 472.

Impudicitiae contra fraudes et dolos

continuo vigilandum, 512. Ad impudicitiam expugnandam, producenda Sanctorum exempla, 514. Contra impudicitiam qui sint expediti milites, 515. Non minus curent de custodia cordis, quam de corporis continentia, *ibid.* Impudici sua flagitia latere falso credunt, 555. Famæ voce publicantur, *ibid.*

Impotandum peccatum, non alteri, quam sibi, 476. Peccata nostra, ne nobis imputeatur, puniamus, 474.

Incensum adolere, quid sit, 75. Incontinentiae remedium, confessio, 336.

Incrementum nisi Deus dederit, frustra homo plantat, aut rigat, 550.

Increpatio stimuli nomine signatur, 207. Dum culpas arguit increpatio praelati, mentem pungit, *ibid.*

Incurvantes se, vel non, quae patient, 156.

Indignos promovere, est illos magis quam Deum honorare, 86. Indigni nulla dispensatione ad Ecclesiae regimen promovendi, 381.

Inducti contemplari superna praesumentes, potius deviant, quam veritatem apprehendant, 154.

Indulgentiae divinae mira velocitas erga compunctum peccatorem, 476.

Infernus, domus damnati, 88. In inferno nulla adsunt consilia salutis, *ibid.* Deus ad inferos ducit, aeterno cruciatum consideratione terrendo, 61. Reducit ab inferis, spe veniae consolando, *ibid.* Is ad inferos ductus, et ab inferis reductus, qui mundo obit, caelis vivit, *ibid.* Vide Damnatio.

Infirmi, qui sanus sibi videtur, nemo insanabilius est, 494. Infirmitate peccare, ejus est qui viribus peccati impar est, 565. Hominis infirmitas virtute Spiritus sancti roboranda, 203. Pastor cum infirmis infirmetur, per affectum mentis, non per languorem internae aegritudinis, 225. Ad Ecclesiae defensionem non assumantur infirmi, 279. Altiora se infirmi non praesumant, 230. Infirmi ad conjugii indulgentiam confugiunt, 548. Ex perfectorum consideratione, infirmi in spem misericordiae eriguntur, 408.

Ingenitum aciem retusam acutis scientia saecularis, 236. Acies ingenii retusa non, nisi tarde et vix, spiritualium obscura penetrat, *ibid.*

Ingressus pacificus est, cum praesentia pacis venerit, 389.

Inimici Sanctorum dicuntur maligni spiritus, 314. Etiam inimicis praestanda charitatis officia, 15, 277, 516. Ille veraciter charitatem habet, qui et amicum diligit in Deo, et inimicum propter Deum, 472.

Iniquitatem sedere in talento plumbi, quid sit, 485. Si iniquitates hominum Deus observaret, nemo sustinere sufficeret, 510.

Iniquos diu vivere, cur Deus sinat, 492. Iniquorum adversus iustus mac inamenta, *ibid.* Qui sint iniquorum mores proprii, *ibid.* Ut vincantur iniquorum machinamenta Dei auxilio indigemus, *ibid.* Vide Impius, Reprobis.

Injuria. Qui molitur laedere alium, prius proprio jaculo percutit semetipsum, 495.

Innocentia Samuelis in regimine, 270.

Inobedientiae crimen unde nascatur, 287, 288.

Insidiantur diaboli, ceu latrunculi gradientibus in via salutis, 479. Quid ex insidiarum diaboli recordatione proficere possimus, 117.

Inspirationes et revelationes divinae superiorum iudicio subiiciendae, 105.

Aliquando per occultam inspirationem Deus loquitur electis, 115.

Insufflatio Domini in faciem discipulorum, ante datam illis dimittendi et retinendi peccata potestatem, quid signet, 167.

Insulae nomine significantur mentes tentationum fluctibus vallatae, 576. Qui laetentur insulae, *ibid.* Cor forte subjecti, quod tentationibus non movetur, insula dicitur, *ibid.*

Intelligentiae per peccatum perditae lucem, confessionis humilitatione, revocamus, 478.

Intentionis bonae virtus est charitas Dei, 26. Intentio charitatis amphora vini significatur, 27. Unus ex intentione quis sit, 50. Pura sit et simplex intentio, 153. Ex recta intentione oritur lux operis, 214. Bona publice agens, non stat fortitudine operis, si rectitudinem non habet intentionis, 234. Deus dat intentionem rectam, et discretionem ad operandum necessariam, 479.

Interpres Scripturae sacrae speculatori similis, 5, et Viatori, *ibid.*

Interrogatio non semper ignorantiam supponit, sed reatus intimam gravitatem, 288. Interrogatur peccator, ut ad cor per lamenta perducatur, *ibid.*

Invenire peccata nostra, et inventa pensare negligimus, 325.

Invidia laborans, sit prius est, 88. Igulis invidias non sine portantis combustionem portatur, 457.

Iovitus trahitur omnis qui aut non valens aut non volens trahitur, 406.

Invocare nomen Domini, aliud est, aliud imaginare, 564. Invocant boni, in omnibus illi placeo: Ingemunt mali, moribus quod loquuntur, destruendo, *ibid.* Multi Deum vocant, sed non invocant, id est labii et non cordis affectu orant, 515.

Ira majorum quam expavescenda, 263. Ira vincitur, amore celestium, et contemptu terrenorum bonorum, 505.

Isaac naturalem vitam, puteos fodiendo, figuravit, 401.

Isai, et ejus filii a Samuele sanctificati et ad victimam invitati, quid ngerent, 589. Septem filii, sunt omnes Synagoga perfecti, *ibid.*

Isaia tetigit tympanum mortificationis Christi, 241. Isaia caeteris prophetis eloquentior, nobiliter instructus, 293. Qui se labii pollutum asserat Isaia, 501.

Israelitae secundum carnem figurati per filios Heli, 68. Nescierunt Dominum, qui sperverunt in carne venientem, *ibid.* Nec sacerdotale officium ad populum, qui venisse Christum non praedicarunt, sed eum persequendo, insauerunt, *ibid.* Quae sint prospera Israelis secundum carnem, 78. Israel interpretatur videns Deum, et in quo est Deus, 88, 208, 264, 307. Israel licentiam angelorum multitudinem signat, *ibid.*, 221. Israel prospera sunt beatorum spirituum gaudia sempiterna, *ibid.* Exitus Israelis secundum carnem, est rectae fidei terminos praeterire, 126. Quid sit Israelae iuxta a-jutorii lapidem castra ponere, *ibid.* Cur terga verterit Israel, *ibid.* Fugium Israelitae, ne moriantur: et quia fugiunt, moriuntur, *ibid.* Israelitae carnales contra praedatores christi nos certamen habent, *ibid.* Cur Israelitae dicantur per agros certaminis cæsi, 127. Aliis cæsis, alios in castra reverti, quid sit, *ibid.* Israelitae, praesertim majores natu a Philisthaeis debellati, cur obstupescant, *ibid.* Contra christianos inaniter garriunt, 128. Eorum garritus et irriti rotantur iridentur, *ibid.* Arcam Domini in castra venisse, et Philisthaeos.

nmisse et ingemisse, quid sit, *ibid.* Ab Ecclesiâ d.ctoribus Israëlitarum carnales contemuntur, 129. Ab his devicti et in fugam versi, *ibid.* Arca capta, Israël gloria non perit, sed ad Ecclesiam translata est, 133. Qui post Dominum requiescere dicitur, Israël esse perhibetur, 164. Qui Deo obdiant, filii Israël recte nuncupantur, 166. Israël terminus sunt cœli, 173. In hos terminos, mali spiritus in profundo inferni conclusi, venire ulterius non possunt, *ibid.* Nominis Israël electi designantur, 173. Israëlitis Deo non obtemperantibus, somus præfratres, 180. Israël optima sunt æternæ retributionis dona, 221. Non Israëlitas, qui mare transierunt, sed eorum filii, ad terram promissionis introducti, quid figurent, 535.

Iter. Uno itinere graditur, qui bonum opus, recta intentione operatur, 133.

J

Jabes interpretatur exsiccata, 259. Qui sint habitatores Jabes, 260. Cives Jabes per dies septem auxilia præstolantes, quid significant, 261.

Jacere vitæcentis est, 98. Jacere ad remissionis vitæ negligentiam pertinet, *ibid.* Jacentis oculi caligant, *ibid.* Aliud dormire, aliud est jacere, 99. Jacere, in malam partem ferè semper accipitur, *ibid.*

Jacob servit pro Rachele, sed Lia ei supponitur, 32. Cur Rachelem non, nisi duplicato laboris diuturni cursu, conjugem obtulerit, *ibid.* Qui Jacob nescierit Deum esse in loco, ubi dormierat, 102. Via qua ad conjugem perrexit, quid significet, *ibid.* Jacob in via dormire, quid sit, *ibid.* Jacob vitam contemplativam tenuit, 401. Jacob postquam Dominum vidit, uno pede claudicavit, 537.

Jacobus, frater Domini, ubi vir hædos portans, 233.

Jejunium attenuatos gulæ spiritus perius impugnat, 239. Sæpe quidam jejunare disponent, sed gula victi, eolle manducandum judicant, jejunio in futurum dilato, 261. Quibus exemplis jejunium nobis commendatur, 266.

Jerusalem sit civis per amorem Dei, 527. Qui dicitur sterilis Jerusalem mater nostra, 60. Civitas sanctorum est Jerusalem, quæ sursum est, 161, 508. Huus civis sunt viri perfecti, ab amore mundi separati, *ibid.* Jerusalem visio pacis interpretatur, 410, 426, 443, 507, 544. Jerusalem sanctam animam significat, 507. Muri Jerusalem virtutes signant, *ibid.* Qui Jerusalem ædificant, 507. Hujus constructio civitatis figurata per ædificationem Templi Solomonis, 508. Dicitur civitas, Templum, et Tabernaculum, 509. Qui Jerusalem inhabitant, 514.

Jesse interpretatur Insula levamen, 570.

Jesui interpretatur plantæ, sive Desiderium meum, 533.

Jesus est Salutaris Dei, Deus, Salvator, 42. Judæi Patrem dicunt Jesum, et expectant Salvatorem non Filium, *ibid.* In sepulcro Jesus ungitur, cum Resurrectionis ejus gloria prædicatur, 387.

Joannes Baptista ante faciem Domini præire cur describitur, 82. Cur Joannes ad Christum, quasi nesciens, discipulos miserit, 118, 231. Joannes alius durus, sibi non erat remissus, 201. Joannes Baptista non erat propheta ad relationem, erat et plusquam propheta vel ministerium, 220. Joannes ad prædicandum veniens in manu vitulum ha-

buit, id est carnem suam Deo mactavit, 388. Joannis parentes, Justi autem Deum, 435.

Joannes Evangelista, adolescens, relicta sindone, nudus aufugit, 366. Relicta sindone, nudum profugere quid significet, *ibid.* Cur Joannes Evangelium scripserit, 25.

Job quasi Deum arguit, cum de persecutione sua, an fuerit justa, dubitavit, 516. Quasi cum Deo contendens, audita sanctorum vita, facile conquievit, *ibid.*

Juelis voce acri correptus populus, Deo prostratus, et lamentis compunctus, iram ejus levigavit, 114.

Jonas fugiens forte nascitur, 325. Clamavit ad Deum de ventre ceti, et ad aures Dei oratio ejus pervenit, 337.

Jonathas eos insinuat, qui in prædicationis ministerio doctorum adiutores sunt, 279. Jonathas columbæ donum interpretatur, *ibid.*, 335. Mille viri cum Jonathas in Gabaa, quid figurent, 279. Arma Jonathas sunt hortamenta doctoris, 298. Jonathas et armiger ejus quid figurent, 308. Jonathas oculi ex gustu mellis illuminati quid figurent, 316. Jonathas cur post patrem non regnaverit, 317.

Jordanis interpretatur descensus eorum, 286. Jordanem transeunt, qui ad perpetranda carnis flagitia incurvantur, *ibid.* Et qui peccare incipiunt, et nequitas aliorum transeunt, 287. Trans Jordanem habitant, qui per peccandi usum, malis peiores fiunt, *ibid.*

Josue Bethsamita, ipso nomine et d'goitate, Redemptorem significat, 156. Ager Josue Bethsamita est amenitas vitæ contemplativæ, *ibid.* In agrum Josue plaustrum venit, cum mens electa a sæculi amore divisa, solis celestibus intendit, *ibid.* Stetit plaustrum in agro, *ibid.*

Judæi. Judæorum corruptelas filiorum Heli scelera significant, 71. Judæorum peccatum nullis hominum precibus condonari poterit, 72. Idcirco divina pietas subvenit, 73. Ad scelus Judæorum in Christum, accessit prædicationis contemptus, 74. Judicium adversus Judæos latè aequitas, 75. Judæis ablatus Scripturarum cibus, 48. Gentilibus oblatus, *ibid.* Judæorum insaniam Salvatorem, qui Deus non sit, expectantium, 43. Judæi non despiciant Christum, quia mortuus est, sed mereatur quia resurrexit, 48. Quantum in Christum credentibus nocere moliti sunt, 67. Persecutio Judæorum illata Ecclesiæ signatur per fuscium tridentem pueri sacerdotis, *ibid.* Christi confessores evertere putarunt Judæi, antequam Deo per charitatem perfectam sociarentur, 68. Divinitatem Redemptoris negare fidelibus suggererunt, *ibid.* Judæi Christum occidere volentes, in Deum peccabant, 73. Judæorum perfidiam aperto ore revincit Ecclesia, 43. In tabernaculo perdidit permanent Judæi contra Redemptorem pugnando, 45. Christus de eorum sevitia resurgendo triumphavit, 47. Christum peccatorem asserendo, Deum et justum hominem esse negaverunt, 68. Victimam Dei, id est sanctæ Ecclesiæ prædicationem solo sæe feritatis impetu reprobarunt, 76, 125. Judæorum perfidiam aliqui deserentes, ad Christum confugerunt, 131. Judæorum perfidia sepulcrum custodibus munientium, 511. Judæorum Ecclesiæ minus iridentium perfidia, 125. Contra diabolum pugnare se falso putaverunt, 125. Vanus futuri Christi expectatio deluduntur, 126. In prædicatores Christianos ad prælium egrediuntur, 126. Ab eis debellati obstupescunt, 127.

Præsertim majores natu, *ibid.* Judæorum legem antiquam nobis opponentium consilia, 127. Contra Christianos inaniter garrioni, 128. Eorum crudelitas et irriti conatus irriterentur, *ibid.* De veteribus patribus, a quorum ille recesserunt, frustra gloriantur, 129. Amissa pœternarum virtutum successione, sunt ignobiles, *ibid.* Ab Ecclesiæ doctoribus quam contemti, *ibid.* Ab his devicti et in fugam versi, *ibid.* Erroris sui latibula repetentes, cum perfidia circumseptum habent, 130. Spiritualis eorum plaga, *ibid.* Judæorum caritas, 132. Teuebræ in quibus jacet, 52. Eo un formido quando crucifixi majestatem amittunt, 52. Et apostolis iudicibus astantibus, 53. Judæi de Scripturarum scientia gloriantibus Christus in Scripturis latens ignotus, 66. Redemptoris divinitatem negare suggererunt, 68. Abnuente Ecclesia, *ibid.* Judæi Ecclesiæ inimici, 12, 67, etc. Judæi qui intentione ad Christum accedebant, 438. Ex Judæis conversi quanta ab aliis passi, 403. De Judæis Christi victoria, 490. Horum probra in Christum, 518. In Judæos Dei misericordia, 523, 521, 527. Non Judæorum tantum Redemptor Christus, sed etiam gentium omnium, 12. Judæis sumus peiores, 180, 181, etc. Judæi dum soli ascendunt, intereunt, 238. Qui manducaverunt, sed non sunt saturati, 49. Judæorum doctorum major ordo lucri gratia mortem Christo intulit, 77. Ideo jura militiarum, quæ sibi servare cupiebant, ipsis ablata sunt, *ibid.* Ablata quoque templum, tabernaculum et sacerdotium, 78. Quæ ad eorum ænulos transierunt, *ibid.* Plurimum tamen ex Judæis sacerdotibus ab hac reprobatione excepti, 79. Plurique, amissa Spiritus sancti gratia, emaruerunt, *ibid.* Judæorum doctorum superbia, 131. Eorundem tumulus et vociferatio, 132. Quid ipsis ad veram fidem deesset, *ibid.* Judæorum doctores non cognoscende veritatis studio, sed curiositate tenebantur, 133. Quid ipsos doceret Paulus, 134. Apprehensa a Christianis Judæorum sacramentorum scientia, deficiunt et corrumpunt, *ibid.* Corrupti in Christum impingunt, *ibid.* Sacre Scripturæ littera ipsis est offendiculum, 133. Judæorum sacerdotes in Christum sæviendo, Dei consilium complerunt, 15. Apostolorum opera mirati sunt, nec tamen conversi, 18. Duplex Judæorum sacerdotum ordo, 79. Judaicum sacerdotium et magisterium quale, 15. Judæorum sacerdotum pars obediit fidei, aliis eam impugnantibus, 21. — Judæorum reprobatio o. Judæi projecti ut nec viderent nec videre possunt, 114. Lumen sacræ Scripturæ nobis ponant et ignorent, *ibid.* Judæorum repulsio, et gentilium electio a prophetis prævisa, 66. Judæorum repulsio ejusque cause, 120. De Judæorum reprobatione consolatur Ecclesiam gentilium conversio, 15. Aequitas judicii divini Judæos reprobantis, 75. Judæorum rejectio, et gentilium electio, sunt mysteria non discutenda, 50. Repulsus Judæis soli coram Deo ministrant gentes, 66. Ex Judæis plurimos Ecclesia lucrificat, 16. Judæi aliquando ad Deum rediituri sunt, et veram fidem prædicaturi, 60. Christi quoque passionem imitaturi, 81. Veri sacerdotibus sociari desiderabant et cœlesti pace vesci, *ibid.* — Judæus populus ante fuit ab Ecclesiæ doctoribus victus et reprobatus, quam a Romanorum exercitu peremptus, 150. Cur, volente Deo, vetus populus perdidit civitatem, templum et arcam fœderis, *ibid.* Judaicus populus per

Phinees, id est os mutum significatur, 501. Cur populus iste olim os, nunc os mutum dicatur, *ibid.* Phinees etiam interpretatur ori parcens, quia populus iste confitendo pie erubescere designatur, *ibid.* Judaicus populus, filii senioris domum Ecclesie intrare reuolunt, figura signatur, 545.

Judex. Christus iudex non lingue solum, sed cordis, 47. Dominum iudicare fines terrarum qui dicatur, 64.

Judicaturi de spiritualibus, carnalia removeant, 188.

Judicium diuinum, non humanum, sequitur Ecclesia, 25, 178. Dei iudicia curiosius non scrutanda, 178. Incomprehensibile Dei iudicium in reprobatione Synagogae uenerandum, 22. In iudicio cum Deo quis contendit, 516. Iudicia Dei occulta, 415. Iudiciorum Dei custodia, 542. Dei iudicio fit ut qui noluit malum uerere cum posset, postea non possit etiamsi uelit, 186. Iudicia Dei sic timenda, ut spes uenie non amittatur, 275. In iudicio, quae nobis obiecturi sicut demones, 284. Dei iudicia mutari nequeunt, 566. Iudicio Dei mali pastores ad Ecclesie regimen ascendere permittuntur, 189. In iudicis suis Sancti praecipites non sunt, 177. uoluntatem Dei sequuntur, 178. In iudicio nihil aut imputatum aut irremuneratum Deus relinquit, 52. Non solum uerba, sed etiam cogitationes a Deo iudicantur, 58. In die iudicii quicum iudicabuntur, 568.

Jugum Dei portandum ab adolescentia, 512.

Junior Ecclesia in charitate fuit infirma, 458.

Juramentum sollicite cavendum, 528.

Jurata incaute, non sunt implenda, 528.

Jus. De jure regis, ut a Samuele proponitur, quid sentiendum, 181. Non licere regibus quicquid in eo continetur, prolati historia Achab, 182. Et Davidis exemplum, *ibid.* Hoc jus usurpant carnales praelati, *ibid.* Quid hoc in jure contineatur, *ibid.*, 254, 255. Jura Dei continentibus jura regis imponuntur, 180. Haec dura et intolerabilia, illa facilia, *ibid.*

Justus nemo in conspectu Dei, 517. Justi laudibus suis teneri et capi timeant, 365. Iisque a rigore justitiae abluere non possunt, 368. Justitiae studio in subditos saeuens, sibi suisque non parcat, 324. Justorum desiderii et precibus concessus Christus, 525.

Lactari solis justis datur, 481. Justos custodire doctoris est officium, 26. Justorum exemplis ad Dei amorem accendimur, 157. Sic offerendum holocaustum, *ibid.*

Justitiae comminatione quos terruit Deus, ostensione misericordiae consolatur, 110. Justitiae sint arma, quae prius fuerunt arma iniquitatis, 147.

Juvenes optimi Deo mactipati qui dicantur, 197.

L

Labia quomodo Deus aperit, 504. Labri praemium rependitur, non ordini, 221.

Lacrymae. Lacrymis pia anima reficitur, 56. Lacrymae ex compunctione, 58. Lacrymarum potus Deus ad mensuram dat, 146. Lacrymae et gemitus electorum hoc in exilio, 209. Lacrymae, lrituales unde, 257.

Lactari solis justis datur, 481.

Lactia carnalis de uirtutum conscientia damnatur, 519. Ex lactitiae terrenae despecta quales deliciae, 56. Lactitia exterior abicienda, ut interiori speriamur, 58.

Leua sponsi uita praesens, 417.

Lageia. Vir lagenam uini portans quid designet, 255.

Lampades paratas qui habeant, 169.

Lapis aduortii, 157. Christus lapis aduortii electis, reprobos confringit et conterit, 171. Lapis magnus Redemptor intelligitur, 157. Lapis angularis, Christus, 524. Lapidis Ecclesiae apostoli, 523.

Laquearia cypressina populos figurant, 416.

Lavare. Qui lauarunt pedes suos, praelationem meliunt, et otium amant, 457. Lavare se in lactu perseueret poenitens, 471.

Laudare. Laudant Deum multi ore alieno, 505. Laudare seipsum quomodo licet, 575.

Laus. Laudibus optime utitur, qui talem se praebet, qualis ab aliis laudatur, 517. A laudibus Dei beati nunquam silent, 65.

Lazarus in sepulcro tumulatus, a Christo suscitatus, figura est peccatoris quem Christus ad uitam reuocat, 518.

Lectulus sponsae otii sancti quietem significat, 415. Lectulus animae, omnium perturbationum fuga et secretum, 422. Lectulus Christi, mens a mundi sollicitudinibus libera, 425. Huc lectulo, qui excubitores et custodes adhibendi, 425.

Lenticula uas est paruum, 228.

Leonum cubilla, 451.

Leuitae interpretantur assumpti, 157. Qui sunt leuitae, *ibid.*

Lex uino significatur, Evangelium uberibus, 402. Legi Dei contrariam legem in membris suis uident tum electi, tum reprobi, 563. Lex Evangelica Mosca perfectior, 17. Legis uet. et nouae scientia necessaria, 28. Lex uetus, carnalis; noua, spiritualis, 69. Legis asperitas, et ipsius implendae gratia ab uno Deo sunt orta, 538. Libertas et constantia Ecclesiae, 19. Libertas animae unde, 51. Qui liberentur a demonum potestate, aut liberari indigeant, 163. Liberamur gratis a Christo, *ibid.*

Libido quot modis mentem illiciat, 351. Si prauis cogitationibus occurramus, facile vincitur, *ibid.* Ejus remedium confessio, 556. Libidinis uitiu quam subtiliter serpat, et mentem illiciat, 550. Libidinis motus a carne tolli nequeunt, 266. De his dolendum, *ibid.* Jeuniis mitigari debent, *ibid.* Ut uincantur, nunquam simul morari sinamur cogitationem immundam et naturalem carnis uictum, 267. *Vide Luxuria.* Libido interficit cuncta bona opera, 371. Omnes bonas cogitationes et uirtutes enecat, *ibid.* Libidinis ignis qua extinguendus arte, *ibid.* Cogitationes quibus succenditur, statim reijciendae, 372. Contra singulas libidinis insidias quae adhibenda diligentia, *ibid.* Doctorum eosillium necessarium, *ibid.* Libidinosi sua flagitia latere falso credunt, 355. Famae uoce publicantur, *ibid.* Eorum obcaecatio, 557.

Lilium. Lilia sunt animae castae quibus Christus dilectatur, 421. Lili candorem et odorem pia aemulatur anima, 416.

Liquescit mens ad uerbum Sponsi, 458.

Litterae humaniores arma nobis non suppeditant, sed diuinae, 295. Prosent tamen ad sacrae Scripturae intelligentiam, *ibid.* Ut saeculares litteras nesciamus diabolus est auctor, *ibid.* Earum utilitas exemplo Mosi, Isaac et Pauli probatur, *ibid.* Non solum praedicatoribus, sed etiam privatam uitam agentibus utiles sunt, 296. Maxime ad sacri

uerbi profunda perspicienda, *ibid.* Retusam ingenii aciem accuat, *ibid.*

Locus summus, nisi summa adsit gratia, bene non regitur, 216.

Loqui in auribus Dei, quid sit, 187.

Luca exteriora qui appetunt, interiora damnata quae patiuntur non attendunt, 186.

Luctus Ecclesiae et gaudium, 16. Luctus perfectorum inenarrabilis, 518.

Luimen in contemplatione ad mensuram dispensatur, 59.

Luna. Ut lucae quidam in Ecclesia fulgent, 447.

Lux quae Deus est, et lux quam Deus inhabitat, 234. Lux diuina corlestem amorem praecedat, 515. Lux operis a recta intentione, 214. Lux boni operis, ad altiore scientiam accedat, 220. Lucem matutinam quando recipit anima, 542.

Luxuriae uitium non solum percutiendum, sed etiam eradicandum, 359. Ex corde praesertim euelledum, 511. Grave Dei odium in luxuriam, *ibid.* Ad perfectionem festinantibus quantum obistat, *ibid.* Non uitiis tantum, sed etiam uiris magna uirtute praeditis, *ibid.* Vit luxuria superatur, *ibid.* Prostratus hic hostis rursus erigitur, si remissius agamus, 542. Contra ejus dolos continuo uigilandum, *ibid.* Ejus reliquiis non parcendum, 545. Ut perfecte dormetur in carne, et radicitus extirpetur a mente, quid praestandum, *ibid.* Futilla quibus se tuetur argumenta, 541. Ad eam expugnandam producenda sanctorum exempla, *ibid.* Contra eam qui expediti milites, 515. Quae arma, 516.

M

Machinationa iniquorum aduersus justos, 492.

Magistri debent explorare utrum discipuli sibi dimissi, ea uivendi libertate ad maiorem profectum utantur, 152. Quosque debent eruditus discipulis curam impendere, 158.

Magisterium Judaicum quale, 15.

Magma humilitatem significat, 279,

281. Et continentium pudorem, 280.

Magni uerbo et opere a uana gloria saepe non satis cauent, 516.

Magron quid significet, 299.

Majorum ira quam expauidens, 265.

Malus arbor designat Christum in quo cibum salutis inuenimus, 416. Mala signant perfectos fideles, 417. Praesertim martyres, 435, 452. Malo puniceo reg Ecclesia similis, 428. Mala punicea germinare quid sit, 448. In malis puniceis sponsa Sponso quomodo det u. era, 412. Sub malo granato rex residet, id est praedicator in umbra Redemptoris requiem habet, 500.

Malum. Mali quantum incrementum sit perueniens aspicere et sequi, 181. Ex malis quae fieri permittit, Deus bona providet, 179. A malo auerit etiam dum ueri sint, 180. Malis admixta bona Deo accepta non sunt, 474.

Malus. Impieta mensura, ad aeternas poenas mali rapiuntur, *ibid.* Mali citra mendacii periculum, aliquando pia fraude deludendi, 376. Mandandum in eo qui manet in aeternum, 510.

Mansuetudo Ecclesiae, 19.

Manus ad Deum expandere est pro Deo bene operari, 550. Manum Christi descriptio, 441.

Maria, moas angelis omnibus excelsior, 9.

Martyres fructus Ecclesiae, 455. Genae Christi, 440. Sub Antichristo passuri martyres, 414. Martyrum multitudine aceruus testimonii, 427. Martyres

rudantium labia myrrham stillant, 441. Martyres per charitatem vicerunt, 457.

Martyrii duplex genus, 528.

Maspath dicitur speculatio, 166.

Matni quid, 5.

Matthæus Æthiopiæ apostolus et prædicator, 198.

Matthias apostolica celsitudine dignus sorte invenitur, 325.

Medela ex perfectorum virtutibus, 455.

Meditationi internæ dediti felicius in hostem decertant, 170.

Mel et lac ita aliis propinquant prædicatores ut sibi servant, 452.

Mens. Majestatis divinæ pulchritudo cæcæ mentem aliquando mirabili pavore concutit, 105. Mentes electæ dicuntur filiæ Israel, 195. Quomodo Regis inuentariæ fiant, focariz et panificæ, *ibid.* Mentem Deus solus excitare potest, 116. Mens virtutis operibus vacua, ad Dei cognitionem non pervenit, 144. Mentis cogitationes qui subdi Christo debeant, 199. Mentes electorum integræ per innocentiam, decoræ per virtutum splendorem, 209.

Menses septem quibus arca Dei fuit in regione Philistinorum, quid significant, 145.

Meretriciosæ copulæ usus conjugibus interditur, 317.

Meridies significat fervorem charitatis, 251.

Meritorum discretio sit, non personarum acceptio, 528.

Merob quid significat, 351.

Nichol quid significet, 351.

Miles. Militant sub diabolo vires innumera vitia, 283. Militum vires in bello spirituali sunt libandæ, 231. Milites Christi qui fiunt, 257.

Millenarius numerus quid significet, 279.

Ministorum numerus quando eraverit, 74. Qui ministri sacri Deo et hominibus placeant, *ibid.* Nonnulli ministri sunt in conspectu Dei, non hominum, 81. Duplex ministeriorum Ecclesiæ officium, 120. Ministeriorum Ecclesiæ consecratio, an equam ministerium impendant oblationis, 161. Eo um eligendorum forma, 290.

Ministerium. Quo signo quis se a Deo ad ministerium sacrum cognoscat esse assumptum, 251. Fuga ministerii ad humilitatis virtutem, non ad jactantiam dignitatis referatur, 251. A sacro ministerio qui terrenis flagitiis inquinantur, abstinant, 568. Ad ministerium sacrum accingat humilitas, 59. Succingat pudicitia, 82. Hi Dei sunt adjuutores, 162. Indignæ ad ministerium sacrum accedentium interitus, 89. Quam serio accedentes examinandum, 269. Doctrina et virtutibus polleant, *ibid.* Qui carnales eligunt, quot peccatis obnoxii, 274.

Ministrare Domino, est in laborem prædicationis pergere, 112. Duplex ministeriorum Ecclesiæ officium, 120. Ministri sacri altaris qua poena digni, corpus et sanguinem Domini indigne tractantes, 160. Qui sacra ministeria humiliter fugiant, officio tantæ oblationis impares se æstimantes, 161. Humiles vocati, fraterno amori condescendentibus Christo se non auferunt, *ibid.* Electorum Ecclesiæ ministeriorum consecratio, *ibid.* Quam pauci Deo digne ministrent, 162. Aliæ ministrandi, aliæ contemplandi horæ, 310. Quod maxime a monachis observandum, *ibid.*

Miserationis divinæ miracula, 545.

Misericordia, lex Dei quam servare tenemur, 510. Misericordia, nomen Dei, 528. Misericordia Dei quanta,

522. Misericordia Dei etiam aversos vocantis, 512. Misericordia Dei erga justos, 480. Erga poenitentes, 551. Misericordiæ et miserationis differentia et definitio, 494. Ex Dei misericordiâ æterna felicitas, quamvis secundum opera reddatur, 532, 535. Misericordia singularis in David enituit, non asperitas legis, 387. Ex misericordia Deus punit aliquando, 179.

Moab interpretatur, ex patre, 350. Concupiscentiam designat, 350. Quid sit, *ibid.*

Modestia pastorum famæ suæ consulendum, 271.

Modi et termini contemplationis, 251.

Monachus. Monachi unde dicti, 50.

Monachorum sponso et chirographum, 200. Monachorum pastor qualis constituendus, 201. Durus sit ut mollia peccatoribus non loquatur, *ibid.* Fortis virtute Spiritus sancti, non elatione et arrogantia, *ibid.* Sic aliorum lucra querat ut nulla sui damna patiatur, 202. Cæteris præcellat, *ibid.* Qui in monasteriis tepidi sunt, non abjiciendi ut mortui, sed medendi ut ægri, 200. Negligentiæ quandoque sunt obnoxii, unæ multa mala, 286. — Monachorum vi a. Monachi non tam scelestis convertendis, quam conversis ad vitam præficientem invitandis student, 315. Sæculo militantium exemplis aliquando erudiantur religiosi viri, 315. Tunc bona sunt monachorum opera, quando a præpositorum conscientia non discordant, 560. Cætera sunt postponenda his quæ jubentur opera bona, *ibid.* Monachi abjectis mundi sarcinis qui faciunt sponso cubiculum, 424. Vitæ monasticæ sanctitas et officia, 435. Somnus vigilantiam junctus, *ibid.* A somno eos aliquando Christus excitat ut aliorum salutem incumbant, *ibid.* — Monachorum zelus. Qui in monasterio gladius cuiusque ad proximum velatur, 512. Velut alteruteri vulnere interficiuntur, dum alter alterum verbo Dei percussit, et quidquid in se caritative vivit extinguit, *ibid.* Et non solum prælati verbo prædicationis, sed et multitudine subditorum et verbis et exemplis alios lucrificiant, *ibid.* Solitariae vitæ deditos lucrandis animalibus insudare laudabile est, 315. Modo infirmi et imperfecti non sint, *ibid.* Mos illorum esse solet ut verbum potius consulentibus se, quam sibi obsequentibus proferant, *ibid.*

Montes Dei sunt summi viri, 105.

Mors illorum periculosa, qui vitæ præsentis amore tenentur, 650. Mors duplex, una qua justitiam moritur per peccatum, altera qua peccato per poenitentiam, 159. Mortis conjux est Ecclesia, 14. In morte brachium prædici qui dicatur, 88.

Mortalitas Christi juncta immortalitati, 441.

Mortificatio carnis nonquam deservenda, 458. Deum mortificare et vivificare, delucere ad inferos, etc., qui intelligendum, 50, 61.

Motus duplex electorum, unus quo aversantur temporalia, alter quo ad æterna convertuntur, 150. Cordis motus quomodo subdi Christo debeant, 198. Motus illiciti a carne tolli nequeunt, 267. De his dolendum, *ibid.*

Moses Deum non vidit intuitivo, 235. Perfectorum figura est, *ibid.* Moyses et Abrahamo longe major Christus, 45. Quidquid Moyses virtutis ostendit, ipse non fuit, sed Dei, 45.

Mulier. Mulier peccatrix Christum hospicio excepit, ejusque resurrectionem nuntiavit, 198. Mulieres meretrices concupiscentiæ seculari, 84. Mulier s. Jesum uncturæ ad sepulcrum

venientes, figurant vitam contemplativam, 536. Opus in itinere, intentionem habent in quiete, *ibid.* Tres mulieres cum aromatibus veniunt Christum in sepulcro uncturæ, 537. Quare non invenerint Jesum in sepulcro, *ibid.*

Multitudo et feritas hostium nostrorum, 332. Quot modis nos impugnant, *ibid.*

Mulus. Qui mulo similes, 480.

Muadandum cor, quomodo, 591.

Mundo moriendum ut vivificemur, 60, 61.

Munitiones animæ necessariæ ut in excelso stet, 58.

Munus. Quæ munera præfectis nostris offerenda, 258.

Murenulis monilia collo ligantur, 411. Murenulæ quid significant, *ibid.*

Cur aureæ et argento vermiculatæ dicantur, *ibid.*

Mus. A muribus morderi quid sit, 159, 145. Murium similitudines quid significant, 146, 147.

Mustum malorum granatorum, quid, 451.

Mutatio sanctorum duplex futura est, 554.

Myrrha mortificationis condicenda corpora, 414. Myrrham metit Christus, Sanctos mortificatione consummatos cæco inferendo, 455.

N

Nas serpentem significat, 264, 265.

Et gulæ concupiscentiam, *ibid.* Qua arte debellandus, *ibid.*, 266. Ex hoc vitio innumera prodeant, 266.

Nardus sponsæ tunc odorem suum dedit, quando Christus ascendit ad cæcos, 414.

Natura: hum. In hac vita captivitas, 294.

Necessitatis specie gulæ vitium irrepit, 259.

Negligentes præcipites sunt, curiosi ac militis spiritualis impatientes, 286. Tales quandoque reperiuntur in monasteriis, *ibid.*

Negotia magna et obscura Deo inconsulto non aggredienda, 522. Negotiis spiritualibus urgentibus, ab aliis feriandum, 382.

Ner lucerna dicitur, 357.

Nescire. Se nescientium pessima ignorantia, 82.

Nobilitas Deo fortiter obsequentium, 205.

Nomen Domini, misericordia, 528.

Nosse. A'ud nosse, Deum per amorem, aliud per fidem, 102.

Novacula cupiditatem significat, 17.

Nox est vita præsens æternæ comparata, 521. Nunc nox est; quando dies erit? 422.

Nummum Deo offerre quid sit, 92.

Nycticorax carnales adumbrat, 516.

O

Obcæcatio eorum, qui bonum quod cognoscunt, nolunt implere, 96. Libidinosorum et superborum, 357, 358.

O:ediens et humilis Christus in exemplum electorum, 11.

Obedientia populi erga pastorem, 522. Obedientiæ perfectæ typus in armigero Jonathæ, 504. Per solam obedientiam vita, quia per solam obedientiam mors, *ibid.* Labor et quiete nobis vitam præparant, si obedientiam animus nonnisi obedientiam bonum pensat, *ibid.* Præceptum in hoc solo pensari debet, quod majoris præceptum est, *ibid.* In obedientia generatur mortificatio propriæ, et executio alienæ voluntatis, 101. Nulla sunt parva, quæ æternam vitam parare obedientibus possunt, *ibid.* Majoris est meriti charitatis inuncta reflectio.

jejunio propra deliberatione suscepto, *ibid.* Majorum imperia reverenda, licet minus laudabiliter vivant, *ibid.* Obedientia praelatis dulciter impendenda, 107. Cæca inobedientium superborum corda, divino præfecta iudicio, 187. Præter prælatorum auctoritatem nihil agendum, 198. Obedientia cæteras roborat virtutes, 199. Obedientia iugum excutere nunquam licet, *ibid.* Qui bene proficiunt, ante omnia tenere debeant obedientia bonum, 244. Ordo electæ conversationis est, ut obedientiam non iungant aliis, quam ipse impendere aliis non curavit, 244. Rota significat vitam obedientium, 244. Quod obedientes inferius agunt, sursum tollunt, *ibid.* Quod sursum habent, ad terram spectant, *ibid.* Perfectæ obedientia forma, *ibid.* Perfecta obedientia, quam hominibus exhibemus, munus est Creatoris, 245. Obedientia oblatio est Domini, sed oblata hominibus a Deo accipitur, *ibid.* Victiæ sunt obsequia obedientium, *ibid.* Insignis obedientium victio ia, *ibid.* Nihil s uoliosius vitandum, quam superbia et inobedientia, 247. Quæ imperantur, nihil consideranda, *ibid.* Facilius est obedire quam imperare, 257. Ut recte aliis imperetur, Deo perfecte obediendum, 260.

Obediunt quidam dum rudes sunt; qui eruditi, ab obedientia resiliunt, 261. Quod exemplo Agar probatur, *ibid.* Ob levem culpam contra obedientiam repulsus Saul non terreat, 287. Per obedientiam, nosmetipsos, per alias virtutes nostra Deo consecramus, 360. Conscis præpositis cuncta fiunt, *ibid.* Holoocaustis et victimis præstantior obedientia, *ibid.* Propria voluntatem maiorem iussis præponentes feriantur, *ibid.* Magnus jejuniis, et compunctioni præponitur obedientia, 361. Ariolis et idololâtris cur inobedientes sint similes, 361. Ab inobediente verbum Dei alijcitur, 362. Ideo at ipso Deo proijcitur, *ibid.* Homo carnem suam non habuit sibi obedientem, ubi ipse Deo non obedivit, 370. Non obedire Deo quam grave scelus, 288. Obedire detractionum vanæ excusationes, 288.

Oblatio nostra ex devotione fiat, 27. Obscenitas. Ab omni obscenitate caveant conjuges, 354, 347. Secus facientes Deus æternam penam comminatur, *ibid.* Obscena audientes ad ea inardescere periclitantur, 350.

Ociava æternam vitam adumbrat, 467.

Oculus per peccatum aperiri qui intelligatur, 303.

Odor bonus operum quæ ex charitate fiunt, 431. Ex perfectorum virtutibus, 433.

Offere agnum quot modis explicari possit, 168.

Olei virtutes explicantur, 228.

Onus super se non levandum, 200.

Onus ex honore, 253.

Opera bona gratia prævenit, 563.

Operum bonorum via ad contemplationem ascendendum, 134. Operibus bonis pascitur Christus, 435. Operibus Deo respondendum, 520. Operis lux ex recta intentione, 214. Opera bona libido interficit, 571. Sæpe opere et verbo magni a vana gloria non satis cavent, 318. Operum bonorum decima qui colligenda, 196. Opera bona creanda, 502. Aliorum bonis operibus adjuvamus, 527. De boni operis studio et humilitate, non in nobis, sed in Domino gloriamus, 148. Operum bonorum studio doctrina sana comes accedat, 163. Ad opera bona solent accendi electi, audiendo Dei verbum, secus

reprobi, 163, 166. Opera bona solis Ecclesiæ illis prosunt, 51. Qui de bono opere aliquid sibi tribuit, furtivus, 319. Operibus bonis eo magis studendum quo altius in contemplatione ascenditur, 33. Infirmis non perfectiora pro, oquantur, sed plana, 85. Inter magna opera sæpe corrumpit, qui per uliora vincere potuissent, 85.

Operari. Ut bene operemur, a Deo est, 550.

Operarii fortes in Ecclesia qui sint, 202.

Ophni etsi rarus, sacerdos tamen erat Domini, 42.

Optimum peccata quandoque toleranda, 369.

Orare sine intermissione quid sit, 37. Quid ad id præstandum, *ibid.* Orant Christus et Ecclesia pro justorum perseverantia, et pro conversione peccatorum, 548. Orat pro suis peccatis omnis sanctus, quia nullus peccati expertus, 477. Orandi nunc tempus est oportunum, 477.

Oratio, ut ad Deum perveniat, de humilitatis profundo ascendat, 337. Oratio comitetur opera bona, 432. In oratione transitorum nihil postulant Sancti, 477. Oratio a Sanctorum nunquam sine fructu, 187. Pro reprobis tamen orantes exaudiri nequeunt, 183. In oratione perseverandum, 538. Oratio et deprecatio qui differant, 539.

Oratorum eloquentia in sacra litterarum interpretibus non quaerenda, 5.

Orbis. Per orbem universum diffunditur Ecclesia, 42.

Orbis Dei mons, 266.

Ordo conversionis et integritas, 164.

Ordo in iudiciis servandus, 323. Ordo victoriæ nostræ contra hostem, 170.

Ordo salvandorum, 227. Non summo ordini, sed summo labori, præmium rependitur, 221. Ordo ultimus Ecclesiæ pœnitentes, 222.

Ordines sacros ambientium hypocrisis, avaritia, et iniqua iudicia, 190.

Ordinati ab Ecclesiæ ministris intus a Deo sacramentorum virtute roborantur, 246. Utrum qui ordinatur, a Deo sit uctus, quibus exploretur signis, *ibid.* Qui ea signa in se non agnoscit, expavescat, 247. Et non de culmine prælationis extollatur, 248. Eum imulatum virtute sancti Spiritus admittentur cæteri, 248. Inde quod a Deo sit genitus, comprobatur, 249. Inconsulta Pastorum ordinatio notatur, 344.

In ordinato convenienti contemplatio et charitas, 584. *Vide Pastor.*

Originalis peccatum per carnalem concupiscentiam propagatur, 497. In causa est cur in iustitia non stamus, 320.

Originalis culpa, 370. Ex qua contumeliosi carnis sensus, *ibid.* Concupiscentiæ peccata, vitia, *ibid.*

Osculatur Christum qui per amorem compungitur, 404.

Osculum Christi Sponsi est perfectio pacis internæ, 403.

Osculatio et iactantia quorundam doctorum, 354.

Ostia domus Dei quæ, 122.

P

Palma Dagon abscisse, quid significat, 138.

Palmam, id est crucem, Christus ascendens, fructus ejus nobis obtulit, 452.

Panis hominis quis sit, 513. Panem comedere obliviscentis mala, 513. Pro panibus se locare, est sacramenta venturi Redemptoris in Scriptura sacra perquirere, 49.

Paradisus clausus ante Christum, 42.

Parcit Deus flenti pro peccatis, 472.

Pardorum montes, 131.

Parere menti, et concipere quid sit, 35.

Paries. Post parietem latuit Deus in carne absconditus, 419.

Parvulus ut prosit Ecclesia dilatationem eæ gloriæ patienter sustinet, 24.

Parvulorum Ecclesiæ oblatio quæ sit, *ibid.* Sic ablacati, iugiter conspectui Dei assistunt, *ibid.* Nimis ascendere non præsumant, 23.

Passio Christi in sacrificio Helcanæ figurata, 15.

Pastoris officium, 20. Quod nemo

quis viribus implere posse confidat, *ibid.* Ad id continuæ preces necessariorum, *ibid.*—Pastor præstat vitam, verbo, contemplatione, 203. Christus imitatur, quo nullus durior sibi, *ibid.* Ab ipso mittitur, *ibid.* Eruditis subditis quousque curam impendere debeant pastores, 158. Qui studio erga subditorum correctionem vigilantium, 161.

Tentatis subditis orationem et sacrificiorum subsidia pastores ministrant, 168. In altissima contemplatione suspensi pastores ad docendos subditos descendant, 203, 255. Alium locum pro se habent, alium pro subditis, *ibid.* Relinquant propria loca, ut communia disponent, *ibid.* Propriæ perfectionis amore dum ascendunt, aliensæ infirmitatis compassione descendant, 226. Pastores tentatis subditis compatiuntur, 262. Eosque exhortationibus roborant, 268. Magnis clamoribus lidellum salutem pastores postulent, 274. Ad quorum clamorem Dominus vocem dat, *ibid.* Pastor debet esse tantæ charitatis ut instanti desiderio non petitor, sed petito esse sentiat, 280. Pastor culpas corrigendo subditorum, qui surgere debeat et ascendere, 291. Tentatis subditis pastores auxilium ferre non inorentur, 298. Aliis in tuto reponant, alios secum ad bellum educant, *ibid.* Dum eos ad prælium provocat, ipsi priores pugnent, *ibid.* Umbraculum subditis sunt, qui ab æstu concupiscentiæ adhortationibus eos protegent, 300. Umbraculum diminutive dicitur ut Christo nemo comparetur, 301. Peccatoribus nullo compati discant pastores, 307. Pastores iudicio divino in subditorum culpas inquirentes, easdem divina misericordia operiri postulent, 325. Singulorum infirmitatem, aut fortitudinem explorent, *ibid.* Pastor singulorum sortes tenet, dum cujusque subditorum conversationem videt, 326. Singulorum esse videatur, 335.—Pastores d cet summa perfectio, 225. Et in bonis operibus fortitudo, *ibid.* Ut regnent crucifigantur, 224. Matura consideratione agenda disjunctant, *ibid.* Magna retractione consilii sunt eligendi, *ibid.* Propriæ perfectionis amore dum ascendunt, aliensæ infirmitatis compassione descendant, 223, 233. Sibi sint rigidi, subditis temperati, *ibid.* Sæcularia non curent, ut de caelestibus solliciti sint, *ibid.* In rebus quiescant spiritualibus, 226. Tam his qui ordinant pastores, quam qui ordinantur, surgendum, *ibid.*—Pastor egreditur, cum a secreto meditationis, ad publicum operis venit, 226. Antequam dilucescat, foras non prodeat, 227. Potius ordinatur pro peccatoribus, quam pro iustis, *ibid.* Proprio sensui non cedat, nec suum sequatur arbitrium, *ibid.* Pastor mediator est Deum inter et hominem, 229. Dei populum liberandum, caveat hostis iugum, *ibid.* Quæ sit hereditas Domini, quam quaerere tenetur, *ibid.* Ab hostibus circumstantibus quid formidare debeat,

239. — Pastor humilis de suscepto ministerio trepidans, quæ signa divinæ vocationis habeat, 230. — Ita contemplationi sit addictus, et Ecclesiæ sollicitudinem gerat, *ibid.* Signum electionis habet, cum et alienæ simul et propriæ salutis studet, 332. Proficere volens Sanctorum exempla sibi proponat, 232. In vitæ secretioris umbra refrigerium querat, 233. Flect peccata non solum sua, sed aliena, 236. Electorum pastorum speculum est sacra Scriptura, 231. Quam maturo consilio eligi debeant, 232. Etiam Deo auctore electi fugiunt, 235. Qui sint pastorum adiutores, 237. Pastoris providentia futura peccata caveat, 207. Tentatis auxiliis ferre non moretur, 297. Alios in tuto reponat, alios ad bellum educat, *ibid.* Ipse prior pugnet, *ibid.* — Pastori adsint sanctiæ vitæ et eruditio sapientiæ, 144. Huic facile regendos se credunt fideles, eunque libenter consulunt, *ibid.* Non pastor sæpe merito plebis eligitur, 214. Multi pastores habent unde et ipsi cadant et alios erigant, 214, 215. Pastor aliquando ordinatur pro se et pro populo, 215. Aliquando nec pro se nec pro populo, *ibid.* Aliquando pro populo et non pro se, 216. Quæ ratione pascere debeat et pasci, 218. Ac mentis delicias experiri, *ibid.* Rudis et eruditus discernit, 221. Pastor sit acer ad arguendum, mollis ad miserum um, 381. Virtutis exempla circumquaque spargere jubetur, 385. Non sibi sed suis vivat, *ibid.* Pastor faciendo quod dicit, efficaciter persuadet, 577. Qui dicit et non facit, oris proprii gladio jugulatur, *ibid.* — Pastor in publico raro videatur, 378. Non rabiis tantum, sed etiam perfectis magnam noveat admirationem, *ibid.* Ex ipso divina voluntas requirenda, *ibid.* Ex pastorum culpa quæ damna imminant, 329. Per penitentiam satisfactionem statim ad alta erigantur, *ibid.* Et hostes conterant, *ibid.* Salus populi esse debent, 376. Fluctuantes corroborent ac confirmant, *ibid.* Pastor contra hostem vita et doctrina dimicat, 530. Pastores de subditorum casu affligantur, 335. Eos occulta compassione plangent, et aperta increpatione percutiant, *ibid.* Quam in regendis animabus regulam servent, 354. Quidam pastores prave vivunt, et placere Deo per aliorum profectum se arbitrantur, 354. Quam aberrant, 353. Ad pastorem curam qui et quales eligendi, 375. In eligendis pastoribus Deus consulatur, 377. Non carnis affectus, *ibid.* Quid eorum unctio designet, *ibid.* Gratiarum plenitudine gaudeant, ex qua ceteri accipiant, *ibid.* Ex congregatione in qua religio viget, assumantur, *ibid.* Quales eligendos aut reprobandos monstrat sacra Scriptura, 379. In eorum electione nec scientiæ nec boni operis absque humilitate habenda ratio, *ibid.* Non sunt eligendi propter negotiorum secularium peritiam, 380. Imperiti humiles rejciendi, 380. — Pastores libere ad subditos exeant, et ad mentis secretum redeant, 235. Propria infirmitate depressi aliorum vitia insequi nequeunt, 323. Tacentibus pastoribus qui pereant, *ibid.* Ad pastorum consilia confugiendum in tentationibus, 262. Pastores tentatis compatiantur, *ibid.* Quidquid contra pastores optimos sit, divinæ adscribitur injuriæ, 179. In pastoribus Deus despicitur, 332. Quæ modestia pastor famæ suæ consulere debeat, 271. Quæ cavere, et in aliis reprehendere libere possit, *ibid.* Dum subditorum culpas

sibi revelari postulat, eas divina operiri misericordia roget, 325. Singulorum infirmitatem et vires explorat, *ibid.* — Pastores tentatis subditis quæ subsidia subministrant, 168. Magnis clamoribus fidelium salutem postulent, 274. Quas pluvias sic exeant, *ibid.* Pastores Deus judicio suo reservat, 96. Ideo magis formidare debent, *ibid.* Pastores est oculus Ecclesiæ, 98. Qui caligat aliquando, *ibid.* Unde caligo hæc, *ibid.* Jacet ubi stare deberet, *ibid.* Non solum non videt, sed nec videre potest, *ibid.* In his pastoribus sola lucernæ testa sine lumine remanet, 98. — Pastorum maiorum cupiditas per novaculam signata, 17. Eorum culpæ severius puniuntur, 85. Mali pastores Dei judicio ad Ecclesiæ regimen ascendere permittuntur, 189. Malorum pastorum rapinæ et avaritia, 270. In pastoribus lapsus carnis maxime, 519. Pastoris indigni ordinatio lethale est Ecclesiæ malum, 381. Pastori reprobæ pœna cumulat, proficientibus subditis, 89.

Pastoralem curam discrete exercenti Deus conversiorum lucra multiplicat, 85. Indefesso labore querendi qui ad animarum curam idonei sunt, 381. Qui ad pastorale officium præponendi, *ibid.*

Patientia fortitudine præstantior, 268. Patientia a Christo discenda, 489. Patientiæ incentivæ, 490.

Patitur Christus iterum in membris suis, 512.

Patrem habet Deum Christum perfectiori modo, 249. A Patre injunctum Christo moriendi præceptum, 12. Patri se exhibens in carne, Christus orat pro nobis, 26.

Patrum veterum et novi Testamenti consensus, 69. Patres veteres quæ lege a nobis Scripturæ interpretibus sequendi, 5. Patres a filiis, ubi necessitas cogit, caute ac humiliter adjuvandi, 310.

Patria æterna per domum Domini designata, 40.

Paulus quam alta de futura beatitudine doceat, 235. Pauli conversio quantum miraculum, 250. Pauli scripta. De collo apostoli Pauli processerunt epistolæ ejus, 203. Viri sapientes, in ejus eruditione quotidie proficientes, ad summam eorum collis pertingere nequeunt, *ibid.* Litterarum humaniorum subsidio Paulus per doctrinam forte aliis apostolis antecelluit, 203. Paulus deplorat legem in suis membris legi mentis repugnantem, 267. Quomodo Paulus erga peccatores manibus reptaret, 307. Pauperem facere et ditare qui Deus dicitur, 61.

Pax. Qui pacem Ecclesiæ fines Deus ponat, 175. Pacis tempore qui fructus ferendi, 193. Cum antiquo hoste in hac vita pax nulla, 194. In pace mentis oculus mundatur, quo in patriam intenditur, 444. Pacem perfectam hic consequi non possumus, 459. Quam evangelizaverint pacem apostoli, 525. Multitudo pacis tantum in terra viventium invenitur, 553. Pax Christi quæ sit, *ibid.* Pax nostra Christus, 64. Pacis multitudo in cælo, 553. Pacis internæ perfectio, 405.

Peccantium restitutio per penitentiam, 172. Vide Penitentes, Penitentia. Quos peccantes Deus occidere velit, 75.

Peccatum nullum esse habet, 306. — Peccati conscientiam morderi qui, 159. Ad cognitionem peccatorum suorum aliqui percutiuntur tantum, non moriuntur, 142. — Peccatum, ut ad peccati entiam accendatur, male ro-

cogitandum, 146. In peccatum relati quam cavendum, 150. Sic præterita peccata lugentur, ut caveantur futura, *ibid.* — Peccati pœna est reprobus permitti agere quod cupiunt, 178. Per peccatum homo perditus, 203. Invenitur cum illud confitetur, 204. Peccata lacrymis tersa deformitatem amittunt, 130. Sic ad memoriam revocanda, ut a cælestibus considerandis non impediant, 151. Peccatorum confessio sacerdoti faciendæ, 160, 369. Qui pro modo criminis pœnam imponat, *ibid.* Quæ dotes illi necessariæ, ut rite liget et solvat, *ibid.* — Peccati confessio. Peccatum in confessione prodandum est, non mendacio augendum, 326. Peccata sua dissimulantium vana effugio, 353. Occiduntur peccata, cum confidentibus apostolica auctoritate dimittuntur, 336. Artes quibus peccata sua legant peccatores, 353. Coram Deo confessio sacerdotibus fit, 350. Peccata non solum confitenda sunt, sed etiam penitentia austeritate delectanda, 339. Penitentia et confessionis vitia, 364. Peccatum quod diligitur, confitendo non deletur, 367. Confessio oris quæ fiat ad salutem, *ibid.* Signum veræ confessionis est in afflictione penitentia, *ibid.* Peccata legitimus, ea per confessionem detegendo, 474. Facies iudicis humiliter confessione, exemplo Publicani, præoccupanda, 475. Ad perfectam confessionem, narranda sunt omnes peccati circumstantiæ, 476. Peccata tum omissionis tum commissionis in confessione declaranda, *ibid.* Peccati confessio coram Deo Sacerdotibus faciendæ, 359. Peccatorum occultorum cordis confessio, 275. Perfectissimum confessionis peccatorum exemplar, 326. Peccatorum confessionem excipientes, ad obscena quæ audiunt inardescere periculatissimi, 350. Peccatum oculos aperiri qui intelligendum, 307. Sine peccato esse non quidem electi possunt, 59, 60. Peccata omnia vitare non possumus, etsi omnia crimina, 421. Qui peccata non cavent, cum possunt, postea nec possunt etsi velle videantur, 331. Peccata confitenda et emendanda, 539. Peccati pondus, 353. Hoc pondere obruimur, 483. Peccata quibus aquis laventur, 495. A peccatis futuris quomodo tuetur Deus, 479. Peccati fuit expers solus Christus, 410. Peccatum originale. Vide Originalis culpa.

Peccator cineri similis, 519. Peccator qui sileat, et clamet, 475. Peccator graviter vulnerato similis, 491. Peccatoribus adversariis precari licet ut cordeantur, 480. Peccator tribus modis, 480. Peccatoris infelix status, 548. Ad vitam quomodo revocatur, 548. Peccatoris domus in qua quiescit prava consuetudo, 372. Peccatores impenitentes juste excommunicantur, 375. Ita rejectos lugere debent pastores, *ibid.* Peccatoribus ostendenda tum accepta a Deo bona, tum mala in eum perpetrata, 252. Peccatores convertere doctoris est officium, 26. Per hædos peccatores designantur, 255. Peccatum eorum qui alios a Dei cultu avertunt, vix penitentia deletur, 69. Si propter aliena peccata, quanto magis propter propria damnantur, 106. Peccatores Pastorum constantiam adulationibus frangere conantur, 356. Quibus non cedendum, 357. Sic arguendi, ut nullus relinquatur effugiendi locus, *ibid.* Peccati summus gradus, de ipso superbit, 353. Peccata sua dissimulantium vana effugia, 353. Peccata vivunt, quandiu per penitentiam non deletur, 356. Occiduntur cum confidentibus apostolica auctoritate dimitt-

truntur *ibid.* Qui peccata deserunt nec plangunt, arguuntur, 558. Non majora laudantur, sed etiam minor laudanda, 559. — Peccatum tribus modis admittitur, 575. Peccata quomodo arguenda, 577. Peccatorum pessimi sunt qui alii dant exempla peccandi, 197. Prima peccatorum plaga conversio, secunda damnatio, 308. Peccatores conversi alios ad conversionem alquando accendunt, 509. In eorum conversione Deus quaedam præstat per se, quædam per homines, *ibid.*

Pedica. Pedica quasi in terra abscondi quid sit, 517.

Peditum nomine electi figurantur, 545.

Pelagus humana ignorantia, 521.

Pelicanus carnales adumbrat, 516.

Pellicano similis Christus, 517.

Perfectionis tres gradus, 248. — Perfectionem ambientibus quæ consilia danda, 157. Ad perfectionis arcem tendendum, 170, 26. Usque ad vitam æternam, 171. Perfectio pastores docet, 225.

Perfecti viri privilegia, characteres, officia, 50, 70, 100, 151, 152, 210-215.

Perfidia prius deserenda, quam prædicetur vera fides, 152. Quod ex historia conversionis Pauli demonstratur, *ibid.*

Quæ pericula circumstant ambulantes in via salutis, 554. Ab iis ut eruantur quid præstandum, 554.

Quid perit in Sanctis? 555.

In persecutionibus semper stat Ecclesia, 28. Persecutionum utilitas, 491.

Perseverantia in virtute per limbricis aureas designatur, 316. — Perseverantiam dat Deus fructi pro peccatis, 472. Perseverantia electorum, 586. Qui perseverant sint ignorant, 586.

Perseverandum, carnalia desideria expugnando, 155, 154.

Personarum non sit acceptio, sed discretio merito: um, 328.

Pertransiendi homines ut ad Deum perveniant, 425.

Petrus non solum propheta, sed summus patriarcha, 391. Vidit Christi gloriam imperfecte, *ibid.* Petro trina interrogatio facta quid significet, 385. Petra foramina sunt vulnera Christi, 410.

Pharaoni similis et Ægypto, qui converti renuunt, 149.

Phenenna uxor H. Icanæ, 13.

Philistium quid, 125. Quid Satrapæ, 140. Apud Philistheos arca circumducta, Evangelium apud Gentiles circumferenda tum significat, 140.

Phisees et Ophni etsi pravi, sacerdotes tamen Domini erant, 12.

Pigri ad bona opera timore cogantur, 265. Ad charitatem perfectam postea perducantur, 160.

Piscatores elegit Christus ut reges subjugaret, 521.

Placere Deo et hominibus perfectio est, 85. Placere Deo soli nostris lacrymis ambiamus, 166. Placendum hominibus in rebus non prohibitis, 571.

Per placentias et vicæ Christum querere, quid, 425.

Pliebs et populus qui differunt, 100.

Pluviam dare Dominum, quid, 274.

Poculum iuebrans abundans est gratia Spiritus sancti, 126. Poculum ex vino conditum, quid, 454.

Pocum quibus homo subiacet, 482.

Pœnitentiæ characteres, effectus, leges, 145, 149, 166, 167, 222, 275, 307, 320, 321, 359, 367, 509, 467, 491, 495, 495, 519. Pœnitentia Deum qui intelligatur, 552. Ipsum præsertim pœnitentia constituisse pastores postea lapsos, *ibid.*

Poma qui dicantur electi, 10.

Pondus peccati, 485, 485.

Pontificis forma, virtutes, 170, 582. Summi pontifices etiam prælatorum vitam explorant, 510. Per orbem præ-

dicatores, ordinant, *ibid.* Suis in iudiciis non sint præcipites, *ibid.* A quibus consilium quaerant, 511. In quibus, *ibid.*

Populi et plebis discrimen, 160.

Populus spontaneus quis, 161.

Postulandum eixie a Deo, 558, 559.

Potestas Ecclesiæ a Christocollata, 41.

Præcepta alia sunt communia, alia propria, quæ violare gravius est, 289.

Prædarii initia offerre, quid sit, 535.

Prædestinare Deo facere est, 230.

Quod prædestinavit Deus, il facit, 576.

Prædestinavit et præscientiæ Dei certitudo, 528.

Prædicatio Evangelii multos fructus tulit apud gentes, 21. Huius prædicationis contemptus sceleris est Judæorum, 74. Profectus prædicationis, *ibid.* Aliud nosse quæ prædicatur, aliud modum prædicandi, aliud quando prædicandum, 121. Prædicationis Evangelicæ stupendi effectus, 117. A prædicati ne ad contemplationem redeundum, 201. — Prædicatio est sacrificii species, 69.

Prædicator quæ docet, opere implet, 245, 306. Et modo ascendendum, modo descendendum, 250. Plura exemplo doceat quam verbo, 251. Quantæ charitatis esse debeat, 250. Sancti prædicatores, cum ascendunt, obvios Ecclesiæ prædicatores habent, 258. Et veteres prophetas, *ibid.* Cum quibus consentiunt, 259. Habent ante se quod prædicant, reprobi, post se, 241. Præsent tum opere tum contemplatione, 259. Cœlesti cibo pascent et pascentur, 300. Verbi commissarios quales habeant, *ibid.* Umbraculum sunt ab æstu concupiscentiæ, *ibid.* Qui prædicatorum monita spernuunt, eorum rodunt vitam, 505. Quæ prædicanda de Christo, 241. Quæ a prophetis prædicta, *ibid.* — Prædicatores boves sunt qui Ecclesiæ agrum arant, 808. Laudibus modo non pascentur, ut æterna gloria fruantur aliquando, 514. — Vans prædicator, cum laudibus non pascentur, deficit, 517. Simulationem lucis accepit, non veritatem, 518. Et proponendum Christi humilis exemplum, 520. Prædicatoris officium est culpas admissas arguere, et quomodo futuræ caveantur, docere, 519. Prædicatoribus adsit cum vitæ munditia humilitas, 151. Prædicator quos genuit Deo dat, qui de eorum generatione nihil sibi tribuit, 17. Subditorum bona temporalis non ambiat, *ibid.* Prædicator revertatur, ad contemplationem recurrat, 22. Prædicatorum ordo Samuelis nomine intelligendus, 25. Eorum vita quibus probata esse debeat, 110. Prædicatores quilibet ex Gentibus electi, et ad Apostolicæ auctoritatis culmen promoti, 51. Dei possunt cardines terræ, *ibid.* Prophetarum ministerio funguntur, 124. Ipsa Deus clarius manifestatur, Philisthæis comparantur, 126. Prædicatorum studio qui carni serviunt Deo mancipantur, 197. Prædicatores in altissima contemplatione suspensi, ad docendos subditos descendant, 209. Relinquant propria, ut communia disponant, *ibid.* Pro auditorum captu modo plana, modo alta doceant, *ibid.*, 210. Raro sint in publico, *ibid.* In secreto contemplationis thesauris cœlestibus ditentur, *ibid.* — Prædicatoris munus est delectationi carnis, concupiscentiæ mentis, et honorum operam simulationi bellum indicare, 195. — Prædicatores eligantur qui criminis puri sint, 150. Neque tamen de sanctitate sibi blandiantur, aut securi sint, *ibid.* Prædicatori quo studio vigilandum erga subditorum correctionem, 164. Prædicatorum singularis fulgor in gloria, 172. Lucem iustitiæ quam verbis ostendunt, exemplis præferant, 173. Ex omnium quoque

ordinum et conditionum sanctis exemplis mutantur, quæ imitando proponant, 174. In sacræ Scripturæ lectione sic erudiantur, ut intus per contemplationem a Deo doceantur, 174. Ne labore obruantur, sanctorum societatem querant, 175. In cordis altari amoris offerant holocaustum, 176. Optimorum prædicatorum summa merces, 221. Magnum ad laborem prædicationis iuciammentum, *ibid.* Non summo ordini præmium rependitur, sed summo labori, *ibid.* Magna de se audiens prædicator suæ recordetur infirmitatis, 222. Magna virtutis insignia prædicatoribus tribuuntur, 270. Reges sunt qui a servitute nos liberant, a Deo qui eos ordinavit roborant, *ibid.* Alta sæculi despiciendo transiit ad prædicator tanquam fossas, 251. Ex fervore charitatis, *ibid.* Alternis vicibus laboret, ac a labore quiescat, ut sibi vacet, 252. Quod signum electionis habeat, *ibid.* Proficere volens, sanctorum exempla ob oculos ponat, *ibid.* — Prædicatorum officium. Prædicatorum est officium, culpas admissas arguere, et qui fu uræ caveantur, docere, 519. Pia prædicatorum stratagemata, 374. Christum prædicant quilibet dicendum, 589. Qui Jesum vult prædicando ostendere, debet per mortificationem passionis ejus imitari, 588. Prædicatoris male operantis periculum, *ibid.* Prædicatorum est vulpus, id est hæreticos Christo capere, 421. Prædicatores Scripturam exponendo, panem parvulis sicut matres mactant filijs, 428. Genellos habent factus in duobus charitatis præceptis, et geminam prædicant dilectionem, *ibid.* Judicum et Gentilem gignere non cessant, *ibid.* Favo distillant prædicando similis, 452. Mel et lac ita propinant alijs, ut etiam sibi servent, *ibid.* Exteriorum adificatione verbum Dei acquirit, 457. Divina inspiratio surgunt ad prædicationis laborem, *ibid.* Verbo et exemplo in mentibus locum sponso parant, *ibid.* Qui anima a custodijs, id est prædicatoribus salubriter vulnereur, ac spoliatur, 459. Pallium tollunt dum prædicando, quod interius latebat, detegunt, 459. Quod alii propinant prædicatores, abundantius cæteris libant, 450. Prædicator propendat, quid, quantum, quando et quibus loquatur, 505. Quod docet, prior exsequatur, 506. Non leviter iudicandum de his qui prædicant gratia e suis latebris exiliunt, *ibid.* — Prædicator vita non sit minor quam fama, 212. Proprius prædicatoris locus contemplatio, *ibid.* A secreto contemplationis ad prædicandum egrediatur, *ibid.* Habet experientiam spiritus in se loquentis, in repentina revelatione veritatis, 218. Qui ea quæ prædicat non amat, alios prædicando jejunt, 209. Prædicatores Ecclesie columnæ, 421. Prædicatores Christi oculi, 440, et labia, 441. Sancti prædicatores vigilantia et fortitudo, 428. In illo quæ patent, magna sunt; quæ latent, majora, 428. Prædicatorum quo ordine, 429. Prædicatorum armatura, 429. Inspiratione divina a ti, pergant ad prædicationis laborem, 457. Verbo et exemplo in mentibus locum Sponso parant, 457. — Prædicatorum mores. Lucem iustitiæ quam verbis ostendit prædicator exemplis præferat, 175. Prædicatores raro sint in publico, 210. Domus prædicatoris est spiritualis ejus conversatio, 217, 222. Carnalium et spiritualium prædicatorum discrimen, 250. Prædicatores cœlesti cibo pascentur et alios pascent, 500. Duobus signantur bobus prædicatores genibus charitatis gratia pleni, 508. Prædicatores laudibus pro fortiter gestis modo

non pascuntur, 314. Prædicationis ministerium non suscipiunt, nisi qui castitate sunt insignes, 316. Attendit non debet quid fuerint Ecclesie prædicatores, sed quid sint facti, 411. Prædicatores sapientia et religione fulgeant, 414. Cur canes dicti, 421. Sponsæ oculi, 427, et labia, 428. Prædicator ex bona voluntate, seu recta intentione filios gignit, 337. Pia prædicatorum strategemata, 347. Prædicationis ministerium non suscipiant, nisi qui charitate sunt insignes, 345. Prædicanti Christum quid discendum, 384. Quid faciendum, *ibid.* Christi gloriam prædicare non audeat, nisi qui ad cælestia erigitur, 392.—Prædicatorum nomina, 399. Vaccæ sunt sancti prædicatores, 450. Cur binæ et generis feminini, *ibid.* Nubes dicuntur volantes, et columbæ ad fenestras, 263, 299. Dii aliquando in sacra Scriptura electi prædicatores intelliguntur, 301. Prædicatores dicuntur boves, qui prædicando arant, 308. Prædicator cur rex dicatur, 333. Cur item salus nuncupetur, *ibid.* Cæli dicuntur sublimes prædicatores, 382. Prædicatores sunt ubera Sponsæ, 408. Sunt collum Sponsæ, 414. Cur dicantur oculi columbarum, 415, 427. Per tigna domorum Sponsæ cedrina signantur, 416. Dicuntur caræ, 421. Columnæ argenteæ feruli Salomonis, 426. Dentes Ecclesie, 425. Labia Ecclesie sunt, 428, 432, 441. Et vitra corcinea, *ibid.* Coccus significat flammam charitatis quæ ardent ipsi et alios accendunt, *ibid.* Genæ Ecclesie, *ibid.* Fragmenta mali puniri dicuntur, *ibid.* Collum Ecclesie, *ibid.* Et turris David, 429. Duo prædicatorum ordines, per duo ubera sponsæ figurantur, *ibid.*—Prædicatores mali concubitus similes, 443. Ita prædicanda fides ut per bona opera comprobetur, 420. Præfectis quid offerendum 238.

Prælati spiritualis in sæcularem dominationem transferatur, 177. Prælati omnis onus, 162, 176. Plerique qui vivebant subditi, moriuntur prælati, 162. Quia cupiditate abripiuntur, non duruntur charitate, *ibid.* Honorem prælationis in numerantibus, labores pauci, 237. Prælationis culmen pro aliis aleandum, 270. Invite concedendum, libenter deserendum, *ibid.* Alia prælati regum, alia iudicum, 272.

Prælati in culmine Ecclesie positi prophetae esse debent, 371. Prælati negligentes catervatim in flagitia corruunt, 368. Sauli sunt similes, *ibid.* Prælati discretio spirituum necessaria, 156. Qui prælatos despiciunt, filii sunt Belial, 257.—Prælatorum cura ut abstractos a terrenis, ad cælestia evehant, 192. Verbis et operibus doceant, 193. Prælati carnales ius regis usurpant, ut a Samuele proponitur, 182. Qui sint eorum curus, *ibid.* Qui equites, *ibid.* Quæ quadrigæ, qui quadrigarum præcursores, *ibid.* Quos tribunos centurionesque constituent, 183. Quos habeant agros agrorumque aratores et messores, *ibid.* Quos armorum fabros et currum, *ibid.* Eorum unguentariæ sunt lingue adulatrici, *ibid.* Quæ suis assentionibus ipsorum superbiæ impingunt, 184. Carnales prælati quanta sibi subditi mala inferant, 184. Sub reprobo prælato etiam electorum bona integra non sunt, *ibid.* Virtutes prædæ patent, 185.—Præter prælati auctoritatem nihil agendum, 190. Perfectus esse debet, 214. Fidei ac honorum operum luce refulgeat, *ibid.* Spirituali gratia unctus alios salvare potest, *ibid.* Antequam promoveatur, exploretur ejus vita, 216, 269. Per humilitatis portam ingrediatur, *ibid.* Prælatum qui in charitate perfecti

non sunt, periculum, 228. Ad prælatum reprehensionem non facile promendum, 107. Ipsis obedientia dupliciter impendenda, *ibid.* Prælati etiam carnales cum rationis modum excedunt honorantur, 37. Quorumdam severitas inconsiderata, 324. Humiliter tamen ferenda, *ibid.* Prælati se subjectos aliquando cogitent, 31. Præter prælatorum arbitrium nihil præsumendum, 82, 198. Eos judicare non debemus, 96. Prælati, qui propriis peccatis non tenentur, pro alienis formidandum, 85. Si mollius peccata subditorum redarguant, 81. Prava eorum exempla quantum noceant, 86. Qui sua potestate abutuntur, ea carere debent, 86. Deum dedecore afficiunt, 87. Prælati fortitudo universis subditis nota sit, 234. Virtute cunctis antecellat, *ibid.* Ejus potentia a Christo derivatur, 301.—Prælati præsent ut pares, 272. Ipsorum est ab Ægypti servitute nos liberare, 272. Gratiam tamen liberationis Deo adscribere debent, *ibid.* Pravorum animi motuum quibus medentur, expertes sint, 290. Sic aliorum inquinamenta respiciant, ut non sordidentur, 291. Ab inobedientium consortio se subducant, *ibid.* Justa plique ipsorum severitate rejecti quid agere debeant, *ibid.* et 292. Forum celsitudinis non comparandum illi. Ium subditorum status, 215.

Prælia nostra cum vitii et humani generis hoste, 230.

Præparare cor Domino qui dicantur, 164. Et ei soli servire, *ibid.*

Præparatio mentis necessaria ad aliorum contemplanda, 217.

Præponendus curæ animarum asperam vitam sequatur, 338.

Præsentia spiritualis Christi nunquam deest electis, 21. Ex ea accepit Ecclesia ut cresceret, 123. Deus Ecclesie semper præsens, 124.

Præsumptio eorum qui majorum iura in melius commutare se putant, 359. Quod sæpe in monasteriis accidit, *ibid.* Pro inobedientia debet haberi, *ibid.*

Præsulum plures sunt ordines, 150.

Præcibus alienis expietur, qui propriis non potest, 92.

Principes sunt apostoli, 51.

Probatio abstinentiæ castitas, 266.

Profectus electorum characteres, gradus, modus, 98, 119, 196, 417, 448, 455.

Progressus fidei et prædicationis in Gentilium mentibus, 157.

Promissio hæreditatis æternæ qui designat, 240. Promissionum divinarum certitudo contra infidiam nunit, 443.

Properans ad Christi amorem carnis fervorem alijciat, 419.

Prophetia et prophetis (de), 173, 234, 239, 241, 242, 248, 249, 257, 513.

Prophetare de corde, quid, 304.

Propter quos ad ecclesiasticas dignitates eventum periculum, 86.

Prospera in adversis, et in prosperis adversa commemoranda, 373.

Prosperitas oculos claudit, 211.

Prospera magis metuenda quam adversa, 344.

Proximo utiliores invenimur cum altius in contemplatione suspendimur, 205. Proximus ita prosit doctor, ut Deo adhereat, 23.

Psalterium æternorum gaudium prædicationem designat, 240. Psalterium quale instrumentum, quidve significet, 467. Psalterium quid, 240.

Pueri sacerdotum de Sacrificio rapientium quid significant, 68.

Pugna (de) spirituali, 264, 364, 338, 339, 316, 340.

Pugnare et curru antequam consueverunt, 192. Pugna spirituali describitur, 192. In ea quoniam ex curru pu-

gnent, *ibid.* Qui equites, *ibid.* Qui regis quadrigas aut subsequantur, aut antecedant, *ibid.* Qui pedites, 193. Qui tribuni sint et centuriones, *ibid.* Quæ contra hostem arma fabricanda, 194. Qui parantur currus, *ibid.* Electi hoc modo victores sunt, *ibid.* Pugnandum continuo, 325. Unde hostes aliquos Deus nobis superstites semper relinquit, *ibid.*

Pulchritudo sponsæ genuina, unde? 415. Pulchritudo sponsæ potior quam nam sit? 427. Pulchritudo Sponsi unde? 415. Qui tota pulchra sit sponsa, 429.

Pulvis. De pulvere qui suscitatur, et de stercore, 50, 62. Pulvis est illicita cogitatio, stercore prava actio, *ibid.*

Puniendo hic misere retur Deus, 49.

Purgatorius ignis iræ Dei signum, 469. Purgatorii poena, postquam ad vitam pervenitur, 94. Qui hæc evadere cupit, per penitentiam se affligat, *ibid.*

Purpureus ad colorem asceus, 426.

Putationis tempus, 419.

Q

Quadragesimus numerus ad peccatores pertinet, 153.

Quercus Thabor quid significet, 217.

Quies in celo nullis tentationibus turbabitur, 172. Quietæ mentis prædicatores ad gratiam se parent, 116.

Quiescere post Dominum, quid sit, 463.

Quinquaginta milia de plebe percussa, et septuaginta tantum viros de populo, qui intelligendum, 110

R

Ramatha quid significet, 8, 63.

Reclinatum aureum, quid, 433.

Reconciliationis a Deo consequendæ facilitas et difficultas, 148.

Recti non sunt qui timent, sed non diligunt, 408.

Reactoris vitia, dotis, munus, 14, 206, 225, 223, 227, 257, 216, 412.

Redemptor, lapis magnus, 137. In eo divine essentia incommutabilitas, 41.

Redemptorem Helcana signabat, Ecclesiam Anna, 63.

Reges Christo per penitentiam subjeti, 451. Qui ex Deo non sunt, 533.

Reginæ sunt animæ quæ corpora prudenter regunt, 444.

Regum liber I, sive Samuelis, 1.

Hujus historie profunditas, *ibid.* Nondum a doctoribus exposita, *ibid.* Immenso fluminis similis, *ibid.* Regum historia cæteris Scripturis nec sacramentis minor, nec auctoritate inferior, 4.

Regum lib. I et II adscripti Samueli, 4, 219. Uterque propheta est potius quam historia, 4.

Regis jus, 180, 181, 182. Regum peccata quandoque toleranda, 369.

Regia dignitas Ecclesie nec austerâ nec superba, 387.

Regum Christi Ecclesie, 51. Regnum Saul breve, etiam multis regnavit annis, 478.

Regulæ sancti Benedicti meminit sanctus Gregorius, 151, 109.

Relabi in peccatum quam cavendum, 139. Relabentium insipientia, 483.

Religiosi viri sæculo militantium exemplis a iungendo erudiuntur, 313.

Renovatio interioris hominis, 93. Fiat in carne et in mente, *ibid.*

Reprobatio non credentium, 141. Aliis credentibus, *ibid.*

Reprobi habent post se quod prædicant; ante se sancti doctores, 211. Reprobatorum opprobrium, 260. Reprobis permitti agere quod cupiunt poena peccati est, 178. Cor suum non possident, 34. Eorum intentio ad iram deprimitur, 53. Quod eis etiam sine fructu impenditur. Deus remunerat, 15.

Requie nobis procurata post mortem, securi mortem expectamus, 36.

Resurrectio, spei fundamentum, 541. Aute resurrectionem confertur sanctis latitudo, 409. Resurrectionem nostram quotidie debemus imitari, 399.

Retributione (de) cogitandum, 87.

Revelatione veritas ex Scriptura exploretur, 115. Revelationes superiorum iudicio subiiciendæ, 103. Per occultam revelationem Deus loquitur electis, 115.

Reversurus Christus, quando? 432.

Roboratur (non) in nostra fortitudine, 64.

Rotæ cursus spiritualis, 193. Rotam significat Galgal, 174. Rota rerum transcurrentium in qua vertuntur, qui delectantur terrenis, 63. Dux rotæ sunt, vetus et novum Testamentum, 149.

Rofibus qua cautione alta et profunda debeant abscondi, 117.

S

Sabaæ quid significet, 296.

Sacerdotes plurimi pudicitiam amittunt, quam coluerant cum essent Clerici, 358. Eorum artes ut sua tegant peccata, *ibid.* Negligentes sacerdotes ceteratim in flagitia ruunt, 368. Sauli comparatur, *ibid.* Sacerdotibus Judæorum repulsis, Christus fideles si i sacerdotes instituit, 79. Qui ejus voluntati obtemperarunt, 80. Sacerdotes Judæorum in Christum sœviendo, Dei consilium implerunt, 15. Victimam Dei ac munera repulerunt, 76. Sacerdotium Judaicum quale, 15. Ejus cæcitas unde, 113. Damno veteri sacerdotio, major est gloria novorum prædicatorum, 114. Tria quæ ad sacerdotium pertinent, 73. Ad sacerdotium viri sancti non recipiendi tantum, sed etiam invitandi, 161. Sacerdotii evangelicæ juvenit et senectus, 189. Unde consenserit, *ibid.* Resoluto vigore ubiominus prophetat, et recte docet, *ibid.* Sacerdotio dignus non est, nisi qui vel voluntatem ex Scriptura didicit, 91, et implet, *ibid.* Illic Deus domum fidelium ædificat, subditis obedientiam inspirando, *ibid.* — A sacerdotibus optima consilia, 322. Sacerdotes et ministri reprobi curi Detsamite, 160. Sacerdotes male viventes a laicis non judicandi, 191. — Sacerdotium novæ legis castitatis, 69. Sacerdotes mali populum in ruinam pertrahunt, 72. Illic gravissime delinquant, *ibid.* Sacerdotum delicta difficile curantur, 84. Sacerdotes sunt electi, quo sensu, 91.

Sacramentum Eucharistiæ indigne tractantes qua pœna digni, 160. Fideles hujus Sacramenti dignitatem formulant, 161. Hujus utilitas, 59.

Sacrificium Sanctorum in cælo quale sit, 509. Sacrificium Helæusæ Christi passionem figurabat, 13. Sacrificio interesse non debent nisi sanctificati, 378. Quanta ergo sacrificium offerentes decet sanctitas, *ibid.*, 379.

Sagittæ peccatori infixæ, quæ, 482. Salomonis libri tres quid adumbrant? 401. Salomonis pelles quid? 409.

Saltus quid significet, 315.

Salutis nulla expers conditio, 314.

Salute (de) aliena solliciti sunt sancti, 479. Salutem omnium vult Deus, 376. In salutari Dei lectari quid sit, 56.

Sama vel Seme, quid, 302.

Samuel sub lege positus, evangelicam perfectionem asecutus est, 277. Samuelis nomine prædicatorum ordo intelligendus, 27, 111. Pueri Samuelis exemplo cœnobites erudiuntur, 85. In Samuele perfectæ obedientiæ forma, 99. Samuel in tribus vitulis ad tabernaculum ductus, quid significet, 59, 40. Puer Samuel signat credentes Gentis, 65. Qui ad audiendum promptus et ad ope audum, *ibid.* Qui

repulsis Judæis solus coram Deo ministrat, 66. Trina ejus vocatio quid, 116. Samuel qui victor effectus, 186. A populo non auditus, a Deo meruit audiri, 187. Samueli tribuuntur lib. II priores Regum, 4. Samuelis somni quid significet, 121. Ejus dum se videntem dicit humilitas, 217. Samuel librum I Regum scriptor, 4, 219. Car in tertia persona loquitur, *ibid.* Samuel assumens Saul, quid significet, 223.

Sancti videntem moriuntur, qui indigni sunt, quanto magis contrectando 160.

Sanctitatis pristinæ flos quantum emaruerit, 207. Sanctitas apostolici carnis, 75.

Sancti omnes ex Christi munere sunt, 44. Sanctorum pedes qui Deus servet, 51. Hi pedes, humilitas et fortitudo, *ibid.* Fides et amor, 52. Sanctorum somnus quid sit, 106, 114. Est perfectus munus contemptus, *ibid.* Nemo tam sanctus, qui in se nihil habeat quod plangat, 159. A Deo sanctificamur, ad requiem ducimur, glorificamur, 56. Sancti viri plerisque sunt ignoti, 216. Foris contemptibiles videri appetunt, sed agere venerabilia non desistunt, 217, 257. Spiritus sanctorum conversatio, non nisi devotus panditur, *ibid.* Sancti qua discretione virtutes suas et abscondant et manifestent, 220. Salutant nos viri sancti, quando nobis æterna bona salutis annuntiant, 235. Bene virtutes sanctorum admiramus cum eas Creatoris bonitati adscribimus, 219. Mirandi essent viri sancti, si propria virtute, non vero si divina, mira facerent aut loquerentur, 119. Cur a superbis sancti viri contumantur, 257. Contra hostium jacula quam cauti et circumspiciti debeant esse sancti, 223. Cur post relatam in magnis tentationibus victoriam sancti levioribus succumbere sinantur, *ibid.* Sanctorum animæ capere similes, in morte corpora descendent, magnos in cælum usque dant saltus, 291. Sanctorum inimici sunt inmundi spiritus, 411. Deus thesauros suos, id est sanctos viros abscondit, 381. Sancti viri sunt ubera sponsi, 108. In corde sanctorum fervente charitate, recumbit Christus, 411. Sancti hic quasi in deserto myrrina, 424. — Sanctorum civitas Jerusalem, 161. Sanctorum requies in cælo, nullis hostis tentationibus turbabitur, 172. Nihil agunt inconsulto, 204. Priorum sanctorum facta sequentium solatia sunt, 173. Ilorum etiam infirmitas nos corroborat, *ibid.* Sancti suis in iudiciis præceptis non sunt, 177. Ilorum iudicia cum divinis conveniunt, et virtute charitatis, 178. Sanctorum orationes nunquam sine fructu, 187. Nisi orent pro reprobis, 188. — Sancti exteriori circumspiciti, ac laterius providi, 207. Qua discretione virtutes suas aut abscondant aut manifestent, 220. Vix cor sursum invenire possunt, 321. Quanto minus imperfecti, *ibid.* — Sancti viri sunt Christi Sponsæ ubera, 408. Sancti quærantur intercessores, 439. Sanctorum duplex futura est commutatio, 331. Sancti cur Dei vestimenta dicantur, 334. Sanctorum exempla proliferantes ob oculos ponant, 252. Sanctorum exemplis fideles ad virtutem adhortandi, 281. Sanctorum corda hosti sunt superni Sponsi, 332. Sancti foris sæviunt, intus diligunt, 374.

Per sapientiam et charitatem a Deo cellatas, electi hostes suos sperant, 55. Saturari quis nequit? 573. Saul, quia sibi soli victurus erat, solus a solo unctus, 385. Secus David, *ibid.* Saul Samuelem non audiens, superbos et inobedientes signat, 351.

Saul carnali forti odine fretus vincitur, quia Samuel carens victor effectus, 186. Futuri regni Saul mala omina, 188. Regnum ejus quam breve, licet nihil is regnarit annis, 278. Quo sensu regnum sempiternum ipsi promissum, 289. Ex Saulis historia, qui bene cepit et non perseveravit, quid discendum, 314. Saulis mors inobedientes præpositos terreat, 2. Repulsus ob levem inobedientiam timore nos afficiat, 287.

Saulus Ecclesiæ persecutor, 14. Vide Paulus.

Scandali peccatum quam grave sit, 84.

Scientia veteris et novæ legis necessaria, 28. Scientiarum quis Dominus, 57.

Scopuli nobis cavendi, 344.

Scriptura sacra, non umbrosus, 399. Ad quem non accedunt carnalibus motibus dediti, *ibid.* Picturæ similes, 398. Ignis, 399. Fons et puteus, 433, 434. Scripturæ litera cooperit spiritum ut palea framentum, 399. Jumentorum est plebis ves i; hominum frumentis, *ibid.* Ex sacra Scriptura intelligentiam lumen, et charitatis oleum, 337. Scripturæ sacræ interpres speculatori similis, 3. Et viator, *ibid.* Cur in ejus intelligentia decipiuntur Judæi ac hæretici, 257. Scriptura sacra ex Interpretum et tractatorum mensura non aestimanda, 5. Colli similes, 257. Divinitus est inspirata, 3. In ejus scientia nemo, ita perfectus, ut ultra proficere nequeat, 4. Veneratione digna est, etiam cum non intelligitur, *ibid.* Est gratius legi, ur, quo quoti lie discitur, *ibid.* Scriptura sacra gradus est: d. Deum, 6. Tot arma nobis ministrat, quot præcepta et consilia, 10. Ecclesiæ fundamentum est, 27. In Scriptura non prophetarum et patriarcharum, sed Dei vox auditur, 115. Scripturæ sacræ sententiis, ad Dei ancrem accedimur, 137. Sic offerendum holocaustum, *ibid.* Sacra Scriptura electorum pastorum speculum, 251. Scriptura sacra ignis est, 309. Quid figerent tres libri Salomonis, 401. Eorum ordo quid signet, *ibid.* Per marenitiam Scriptura sacra intelligitur, 414. Cur aureæ et argenteo vernicalate, *ibid.* Per cellam vinariam Scriptura sacra figuratur, 417. Qui charitas ordinatur per Scripturam sam, *ibid.* Cur sacra Scriptura fons simul et puteus dicatur, 433. Aqua significat Scripturæ intelligentiam, 431. Cur fons hortum, *ibid.* In Scriptura robur panis et robur aquæ quid sint, *ibid.* Ejus quæ quanto impetu fluant, 431. Duo ordines Scripturam sanctam utiliter legentium, 433. Scripturæ sacræ dicuntur rivali aquarum et fuenta plenissima, 440. Christo carus non est, nisi qui sacris Scripturis delectatur, 451. Anima sacræ Scripturæ meditationibus irrigata affluit delictis, 455. Qui verbum Dei prava intentione legunt, veritatem non inveniunt, 451. In Scriptura sacra de tam vilibus et indignis anorum et murum similitudinibus Spiritus sanctus non ageret, si pretiosa valje in his mysteria non signaret, 146. Scriptura sacra plaustrum nomine figurata, 162. Per Galgal Scriptura sacra signatur, 174, 201. In sacræ Scripturæ lectione sic erudiatur prædicator, ut intus per contemplationem doceatur a Deo, *ibid.* Qui verbum Scripturæ accipit non in amore sed in scientia, de plenitudine accipit non verbi, sed libri, 219. Joannes, sive Paulus litteram scripsit; in loquens in eis verbum, eam inspiravit, *ibid.* Litteræ Scripturæ, sine spiritu non solum mortuæ, sed etiam est inficienda *ibid.* Littera corporis est, hujus vel corporis vita, Spiritus, *ibid.* Samu-

libri primi Regum scriptor, cur in tertia persona loquatur, *ibid.* Fines Benjamin regule sanctorum Scripturarum sunt, 251. Perfectionem inuitando sanctorum, profectum in intelligentia Scripturarum, 257. Judaei et haeretici cur in sacra Scriptura intelligentia decipiantur, 258. Vetus per novum Testamentum esse intelligendum, 258. Scriptura sacra secundum Patres veteres explicanda, 261. Electorum pastorum speculum esse Scriptura sacra, 251. Scripturae sacrae profunda perspicere sine saeculari scientia non possumus, 266. Nec significat sermonem Scripturarum, 357. Littera sacrae Scripturae quasi lucerna testa est, *ibid.* Sebain capreae significat, 294. Secretior vita quaerenda, 255. Ad illam vitam qui oculorum, cordis, et oris ostia non claudunt, minus sunt apti, *ibid.* In secreto Deus manifestatur, 244. Inde ad Deum ascenditur, *ibid.* Saeculi blandimenta qui despiciant, 57. Eis oneri est mundus, a quo graves tentationes experiuntur, nisi Deus eum silere ac quiescere jubeat, 65. Segetes electorum addecimari qui dicantur, 196, 197. Sensibus omnibus hostes nostri insidiantur, 329. In sensibus omnibus peccavimus, compungamur, 147. Septuaginta viri de populo percussos, quinquaginta vero milia de plebe, qui significet, 160. Sermo Dei pretiosus, id est rarus, 96. Sermo optimus quis sit, 208. Sermonem suum aliquando Deus non revelat diligentibus, et sibi ministrantibus, 101. Sermo dei veritas, 124. Serpentes et scorpiones calcandi potestas Christi discipulis data, 170. Servire Deo in toto corde quid sit, 275. Servitus duplex, 361. Sessor alius non admittendus praeter Deum, 480. Severitas inconsiderata quorundam Praetorum, 524. Signaculum Christi su, er cor et ser brachium, 456. Signum electionis pastoris est, si aliena simul et propriae saluti studet, 252. Silendi et loquendi modus, 108. Per silentium Dei voluntas melius discitur, 204. In silentii quiete non turbentur Sancti, 215. Simonis Magi hypocrisis, 518. Ejus haeresis, 518. Simpliciter enomium, 515. Similitudines anorum et murium quid, 146, 147. Simpliciores quomodo erudiendi, 210. Simulacrum Dagon quid significet, 157. Societas peccatorum vitanda, 472. Socordes et audaces Corpori Domini susceptores non saturantur, 59. Soli cur comparata Ecclesia, 447. Solitariae vitae deditos lucragilis animabus insudare laudabile, 515. Modo infirmi et imperfecti non sint, *ibid.* Solitarius quomodo sedebat et tacebat David, 543. Sollicitudo Christi et ejus sponsae de salute proximi, 455. Somnus sanctorum vigilantiae junctus, 456. Ut coelestia contemplantur, dormiunt, 456. Eos Christus excitat, ut aliorum saluti incumbant, 456. Sophia, Hebraica vox quid significet, 8. Sophia cur in monte Ephraim, 50. Speculum penitentium David, 495. Sperandum in solo Deo, 489. Spes veritatis non amittenda, 275. Spicae hac in vita colligantur, postmodum panis manducabuntur, 155. Spiritualium status, 526. Spiritualia instantanorum certamina, 125. Spiritus sanctus in Christi discipulos usus, in Ecclesia perseverat, 242.

Scientiam simul et charitatem infundit, *ibid.* Lacrymas piis instillat, *ibid.* Cor mundum creat, 245. Sic hominem carnalem mutat in virum alterum, *ibid.* Indicia moventis Spiritus sancti sunt humilitatis dona, *ibid.* Spiritus sancti gratia pluribus datur ad bene vivendum, quam ad docendum, 380. A Spiritu sancto dirigatur qui assumitur ad regendam Ecclesiam, 215, 218. A Spiritu Dei deducitur qui a spiritu suo deficit, 555. Spiritu Dei pleni de ipso loquuntur ut de seipsis, 487. Spiritu sancto vegetatur corpus Ecclesiae, 51. Spiritus sancti flatu eget Sponsi hortus, 451. Spiritus sancti fragrantia odor unguentorum Christi, 405. Pervenit ad Christum, 1. — Spiritus mali quibus in cordibus castrametentur, 284. Culpas vel leviores cogitationum et verborum in judicio nobis obiecturi sunt, *ibid.* Tripartito agmine nos agrediuntur, 215. Cogitationibus insidiando, *ibid.* Linguam ad verba frae solvendo, *ibid.* Boni operis consummationem impediendo, 294. Quantum adversus eos enitendum, 302. Quibus armis dimicandum, 504. Sensibus omnibus insidiantur, 529. Eorum insidiis qui occurrentium, *ibid.* — Spiritus fornicationis a quibus virtutibus debellandi, 351, 352. Cur vastatores dicti, *ib.* Sponsa. Sponsa per fidem alicui, per simplicitatem colitur, forma sit per operationem, 419. Ut operetur surgat et properet, *ibid.* Instanti aeternae felicitatis aetate, *ibid.* Qui sponsae vox dulcis et facies decora, 421. Quae sit potior sponsae pulchritudo, 427. Per oculos sponsae praedicatorum, per capillos sponsae designantur, 427. Cur capilli sponsae sicut grex caprarum esse dicantur, *ibid.* Dentes sponsae praedicatorum, 428. Labia Sponsae, iidem praedicatorum, *ibid.* Quibus virtutibus sponsa Christi mundeatur et placeat, 429. Qui tota pulchra sit et maculae expers, *ibid.* Fide, spe et charitate praecipue munitur, 450. Mammae sponsae significant dilectionem Dei et proximi, 451. Labia sponsae cur favo comparentur, 452. Tunica sua se exspolians sponsa quid signet, 457. Sponsa per decus suos lavit, peccata lacrymis quotidianis plangendo, *ibid.* Venter sponsae ad tactum Sponsi contremiscens quid significet, *ibid.* Sponsium quaerens, custodes adeat sponsa, 459. A quibus salubriter vulnerabitur et spoliabitur, *ibid.* Qui pulchri sint sponsae calcate gressus, 450. Duo feminae sponsae duo populi Ecclesiae, *ibid.* Vide Femina. Collum sponsae sicut turris eburnea quid significet, *ibid.* Oculi sponsae sicut piscinae in Hebron, ob merorem et luctum, *ibid.* Caput sponsae cur dicatur ut carmelus, 451. Cur sponsa dicatur charissima in deliciis, *ibid.* Ubera sponsae cur botris comparata, 452. Os sponsae signat praedicationem ejus, *ibid.* Qui malorum odorem in ore perit, *ibid.* Christi erga sponsam Ecclesiam benignitas, 56. Genae sponsae, et collum quid signent, 414. Cur oculi ejus dicantur columbarum, 415. Sponsae lectulus est quietis mentis a sollicitudinibus mundi vacantis, *ibid.* Sponsa inter filias, sicut lilium inter silias, quid significet, 416. Sponsae a Sponso in cellam vinearum introductae quantae deliciae, 417. Caput sponsae quid sit, *ibid.* In amplexu sponsae ruens Christus, quos montes et colles transilierit, 418. Sponsae Christi pars temporalis afflictio, 15. Sponsae sunt peccatorum mentes, 212. Sponsae nasus sicut turris, quid designet? 450, 451. Sponsi decor unde? 415. Animae gemi-

tus praesentiam Sponsi revocantis, 459. Stare coram Deo quid sit, 252. Status hominis ante originalem culpam, 370. Status primi hominis felicitas, 481. De stercore qui eriguntur, et de pulvere, 50, 62. Stercus est prava actio, *ibid.* Et periturae divitiae, *ibid.* Sterilem peperisse plures qui explicandum, 60. Sterilem significat Arcaron, 172. Stimulus dicitur increpacio praetatorum, 297. Studium hominis praecipuum, se ipsum scire, 412. Sublevare et humillare qui Deus intelligitur, 92. Sublimari cornu Christi quid sit, 55. Sublimis in contemptatione, quae norunt, impleant, 163. Sublimis per Christum efficitur, 442. Subtrahit se aliquando Christus, 65. Ut quam infirmi simus ipso absente experiamur, *ibid.* Surgeundum a peccato, deinde ad coelestia properandum, 420. Superbia virtutes atteruntur, 475. Superbia sapientes tacere jubentur, 57. Ex superbia lapsus angelus, quid homini timeendum, 55. Superbia praeter ceteris fugienda, 287. Superbi divino repleti munere nequeunt, 59. Superborum et libidinorum obcaecio, 357. Superborum artes, ut honoris culmen assequantur, 563. Pro ipsi rogantes, etsi boni, non debent audiri, *ibid.* Super superbos gravis est manus Dei, 475. Superiorum iudicio profectus noster subicitur, 40. Suscitare dormientem in sinu Sponsi animam prohibentur carnalia, 418. Suscitavit Ecclesiam Christus in cruce moriens, 456. Synagoga aemula Ecclesiae, 14. Contra eam saevi, *ibid.* Non peperit sexum virilem, 17. Pro insidiant sibi Synagoga Ecclesiae praesente, 18. Synagoga repulsio, 41. Synagoga gloriatio reconditur, 45. Synagoga electi a Christo ad coelestia provecti, 25. Synagoga sterilitas, dum Ecclesia prius sterilitas, fecunditate gaudet, 49. Eiusdem infelix partus, 135. Ad partum incurvata doloribus enecat, 156. Synagoga senuerat, quae in tanta Christo luce caligabat, 71. Deus ad Synagogam veniens non stetit, 119. Qui in Ecclesia usque ad finem mundi esse permansurus, 120. Synagoga Judaeorum unde pulchritudinem trahit, 443. Synagoga de praeteritis suis tenebris in line penitentia, 449. Propter quadragis Annadab Synagoga conturbari, quid sit, *ibid.* Ad conversionem ab Ecclesia provocatur Synagoga, *ibid.*, 454. Synagoga conversa strenue pro fide pugnatura est, *ibid.* Ecclesia Christum apprehensum in domum Synagoga matris ductura est, 454. Quanta erit quorundam et Synagoga conversa in fine mundi perfectio, 445. Synagoga Christum figens in ligno, nefando scelere se corruptit, 455. Dicitur vinea Pacifici, 455, 459. T Tabernacula. In tabernacula dimittit quid inuait, 289. Tacere aut revelare bona quae agimus discretio docet, 299. Tegenda sunt peccata, bona opera supereminendo, 474. Tela magna amaritudinis quae patientur conversi, 570. Tela antiqua diabolus galea et elatio, 6. Templum Dei corpus nostrum, 509. Templum Dei profanatur immundis cogitationibus, 350. Templis idolorum a cae Dei est illata, quando fides Gentilium mentibus est inserta, 157.

Temporaria quædam Deus concedit iratus, 179. Temporalium rerum amatores animam suam fœcili faciunt, 191. Tenebras spissiores nullum obducit vitium, quam libido, 338.

Tentare non semper diabolo licet, 574. Tentationes graviore quando contra nos hostis moveat, 169. Divinæ gratiæ auxilio sunt irritæ, *ibid.* Cur superatis magnis tentationibus, levioribus succumbere permittitur, 283. Nullis tentationibus turbabitur sanctorum requies in cœlo, 172. Urgente tentatione non deserendus locus, 261. Tentatur intus ab immundis spiritibus, foris a pravis hominibus, 285. Cum tentatur, juxta est gratia ut adjuvet, 289. Tentationibus (quibus) obnoxii simus post conversionem, 311.

Tentatis subsidia orationum et sacrificiorum subsidia pastores subministrant, 168. Tentati quæ latibula quærere debeamus, 285. Tentatis pastores auxilium ferre non morentur, 298.

Teporem nostrum veterum fervor arguit, 323.

Ter venit ad Christum sponsa, 450.

Terminus. In termino, finis vitæ nostræ intelligitur, 294. Dæmones conantur impedire, ne bonum opus in terminum vitæ producat, *ibid.* Termini Belshamis quod signent, 154.

Terra apostolorum prædicatione fecundata, 552.

Terrenorum contemptus in Ecclesia, 19. Qui terrenis delectantur, in rota rerum transuentium vertuntur, 63. Terrena toto corde amantibus veritas occultatur, 97. A terrenis abstrahere, et ad cœlestia evehere, cura est prælatorum, 192.

Tertet Deus ut nos sollicitus reddat, 123. Non terrent dæmones imperfecta Christianorum desideria, 169.

Terribilis hostibus Ecclesiæ, qua ratione, 443.

Testamenta duo dant rotæ, 149. Ex utroque Testamento, quid discendum, 454.

Thabor. Querens Thabor quid, 217. Thesauri. Sancti sunt thesauri Dei quos abscondit, 381.

Throno (in) cum Christo quisessuri, 62.

Tibia quid significet, 240.

Tigna cedrina prædicatores designant, 416.

Timere Deum, nisi ei serviat, non sufficit, 273. Bona ex delectatione gratiæ faciendi, *ibid.* Qui timent nec diligunt, recti non sunt, 408. Timendo Deum mala cavemus, ei serviendo bonum agimus, 277. Quid timendum homini, angelis labentibus, 88. Reprobis qui modo non timent, quantum in futuro metendum, 168.

Timor Dei duplex, 557. Timoris experta perfecta dilectio, 408. A timore ascendendum ad contemplationem, 54. Timor tamen aliquando contemplationem sequitur, *ibid.* Quandoque nec antecedit, nec sequitur, *ibid.* A timore incipit conversio, 509. Timor salutaris electorum, 167. Timore puniendi infirmi et carnales, 273. Cum timore Dei dona postulanda, 205.

Tintinnabula vestis pontificis quid significant, 251.

Torcular interpretatur Geth, 172.

Torpore hominis post lapsum, 397.

Transgressio prohibitions, non res ipsa coliquinat hominem, 506.

Tribulatio Spiritus veram penitentiam comitatur, 505. Tribulationis tempus breve videatur, 531. Tribulatio cœlestis gaudii est introitus, 286.

Tricenarius numerus quæ designat, qui eam fidem tenent, quæ per dilectionem operatur, 223, 263.

Triclinium est pulchritudo spiritalis

vitæ, 225. In triclinium introducuntur, quibus charitatis latitudo monstratur, *ibid.*

Tristitia duplex, 562.

Tuba novissima in die iudicii, 575.

Tunica se expoliat, qui exteriora omnia abjicit, 437.

Turturis amorem et gemitum imitatur sancta anima, 414. Turturis vox Ecclesiæ gemitus, 420.

Tympanum carnis mortificationem significat, 210.

Typicum sensum cur præstulerit auctor commentarii in lib. I Reg. vi. In typica significatione non tam accurata quærenda convenientia, 124.

Typus Ecclesiæ in Anna, 41 et passim.

U

Ubera. Per ubera Evangelica prædicatio significatur, 402. Dei ubera in incarnatione nobis admotâ, 403. Ubera Dei sunt humilitatis incarnationis ejus condescensio, *ibid.* Quæ sint ubera Sponsi, 405, 408. Qui Christus myrris fasciculus inter ubera sponsæ commoretur, 415. Duo ubera sponsæ, duo populi sunt, 450. Duo ubera sponsæ cur duo hinc illuc capræ gemelli dicantur, 450. Uberibus sponsæ designatur Evangelium, 402. Ubera Ecclesiæ cur funibus comparata? 459. — Qui venalem sermonem et doctrinam habet, homo Dei non est, 207.

Umbræ S. Spiritus recreamur, 417. Umbraculum nobis sunt, qui ab æstu concupiscentiæ admonitionibus non protequant, 500.

Uctionis sacramenta in Ecclesia,

228. Uctionis sacræ fructus, 229. Quid unctione sacerdotum significatur, 373. Uctionis sacerdotalis mysteria, 384. Uctionem quæ Spiritus sancti gratia comitatur, 385. Hæc superbos et fictos fugit, *ibid.* Non vivificatur nisi qui mundo mortuus, 60.

Unguentum Christi Spiritus S. 403.

Unitas Ecclesiæ. Christus ad unitatem inter Ecclesiæ membra confirmandam, mortem passus, 431. Ecclesia, ut sit hostibus terribilis, pace se muniat, unitate se vinciat, 443. Judæi conversi, sub Antichristo pro fidei unitate passuri, 444. In unitate se mutuo fovent electi, 446. Extra corpus Ecclesiæ non vivificat Spiritus charitatis, 511. Ecclesia ex multis et diversis una, 529. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat, *ibid.* Ad unitatem inter Ecclesiæ membra firmandam mortuus est Christus, 43.

Unum necessarium, 536.

Uva reprobatæ mentis quæ sit, 175. Concupiscentia est uva visu et specie, fel sapore, 196.

Uxores duæ Helcanæ Synagogam adumbrant et Ecclesiam, 10. Vitam activam et contemplativam, 31. Duarum illarum uxorum rixæ, 36. Dum contemplativæ vitæ sterilitas exprobratur, *ibid.* Contemplativam comitatur humilitas, 41.

V

Vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, 418.

Vaccæ portantes arcam quæ in directum ibant quid significent, 153.

Vallis in sacra Scriptura quid, 133. In valle humilitatis prægustandæ cœli delicia, 135.

Vana quid ad litteram significant, 276. Post vana non declinantibus quanta repromissa, *ibid.*

Vasa aurea super lapidem grandem posita, 157. Si vasis aureis Deus non pepercit, de æreis quid fiet, 58.

Veniæ spes non amittenda, 275. De accepta venia sic lætemur, ut de culpa semper formidemus, 502. Veniam consequimur, humilitatem et

passionem Christi imitandam, 498.

Verbum fidei usque ad mundum finem Electis prædicandum, 207. Verbum Dei est animæ cibus, 218. Verbi divini gladio qui mutuis nos plagis cadere debeamus, 512. Verbo et opere magis, sæpe a vana gloria non satis cavent, 316. Verbi incarnatio a Davide præscita, 496. Verbum Christi quantum sapiat, 412. Verbi Dei pretium, 113. Aliud est verbum Dei eloqui, aliud sentire, 206. Verbum Dei quo excipiendum et custodiendum studio, 97. Verbum Dei quibusdam ut ametur revelatum, aliis ut etiam prædicetur, 102. Verbum divinum in terram cadit, cum ex prædicatoris vita vilescit, 109. Verbum Dei intelligendum, antequam nobis appareat, 111. Verbi semen sterili terræ non mandandum, 142.

Veritas occultatur terrena diligentibus, 97. Veritatem non inveniunt qui verbum Dei prava intentione legunt, 461.

Vetera de ore recedere quid sit, *ibid.* Veterum fervor teporem nostrum arguit, 323.

Via ad cœlum non est plana et spatiosa, 535. Via vitæ est penitentia afflictio, 95. Qui omnis via bona, non sit recta, 277. Via recta incedendum discretionem duce, 453. Non declinandam ad dextram carni necessaria denegando, nec ad sinistram indulgendo nimis carni, *ibid.* Hac in via pura sit et simplex intentio, *ibid.* Pergendum semper et perseverandum carnalia desideria expugnando, *ibid.*, et 151.

Vicos (per) et plateas Christum quærere quid? 423.

Victimæ et munera quæ Deo offerre debemus, 83. Victimam holocausto addere quid sit, 158.

Victoria (Christi de Judæis), 490. Victorias nostræ ordo, 170. Deo non nobis ascribenda victoria, 507. Victoriæ laus posita non in verbis, sed in operibus, 531.

Vicerit (qui), cum Christo in throno sessurus est, 62.

Videre. Videmus in Deo per contemplationem et quod terreat, et quod delectet, 53. Videre Deum per speculum hic solis humilibus datur, 235. Videre Deum quomodo potest homo, 577, 578.

Videns quid significet, 217.

Vigilantiæ junctus est sanctorum somnus, 436.

Vigilavit Christus in resurr. 517.

Vigiles sunt Ecclesiæ doctores, 423.

Vindicta (sine) nullum peccatum relinquat Deus, 497.

Vinea Christi pacifici quæ sit, 459. Vinea Christi, Ecclesia, 519. Vinea Ecclesiæ odor bona sunt exempla, 420. Vinea electorum addecimari qui intelligatur, 196, 197.

Vino designatur lex vetus, 402. Vinum optimum prædicatio, 452.

Vir a virtute dictus, 5. Vir unus cur Christus dicatur, 7.

Virilis ætas tempus est administrandi sacerdotii, 89.

Virga designat correctionem sermonem. 316. Virga in manu Jonathæ quid signet, *ibid.*, 327. Extremitas virgæ intincta in favum mellis, quid figuret, *ibid.* Virga Jonathæ prædicationis doctrinam atque disciplinam signat, 327.

Virginitas per magnos labores conservanda, 583. Virginitas exemplum quid præstat, 279. Virginitus debili victoriæ tituli, 281. Virginitas choros in hostem fortissimus, 293, 343. Non minus curent virgines de custodia corporis, quam de continentia corporis, 343.

Virgula (ut) fumi quinquam ascendunt, 421.

Virtutes multæ ad spiritum fornicationis debellandum necessariae, 351.

Vide Abſtinentia, Humilitas. Frequens oratio, *ibid.* Mentis contra lascivias cogitationes custodia, castarum cogitationum satellitium, *ibid.* Virtutum quatuor cardinalium præſentia in Christo, 9. Inter magna virtutum dona custoditur humilitas, 54, 109. Virtus omnis infirma, sine Dei auxilio, 52. Virtutum splendore ornantur contemplatione pastri, 163. Virtutum incrementa promerito operis, electis tribuuntur, 213. Ad virtutum culmen proſecti a Spiritu sancto pauperes, humiles et simplices, 250. Ex virtutibus bonus odor, 405. Virtutum odor et profectus, Ecclesiæ aromata, 453. Virtutes doctorum Ecclesiæ quæ esse debeant, 453.

Visio consummata est perfecta Dei cognitio, 8. A solis cœli rivibus potest obtineri, 8, 234. An Moyses viderit Deum intuitive, 235. In æternæ visionis splendoribus paulatim proficendum, 32. Quod humanæ non est virtutis, *ibid.* Inde terrenorum despectus, 33. In hac visione tanto amplius mens gaudet, quanto aliquid creaturæ species in sui amore hanc retinere non prævalet, 53. Visitat Ecclesiam Christus, quanto emolumento? 443. Quo ordine? 447, 448. Vita spiritalis acuitur per humilitatem, 455. Vita præsens, nox est; futura, dies, 552. Vitæ præsentis et æternæ discrimen, 550. Vita temporali utendum ad æternam comparandam, 549. Vitæ æternæ quale convivium, 94. In vita præsentis specie colliguntur, postmodum panis manducabitur, 135. Vita animæ, Deus. 470. Ad vitam æternam et ad fidem ex omni hominum genere aliqui trahuntur, 331. Curæ animarum præponendus vitam asperam sequatur, 338. Vitæ pessimæ gradus, 330. Ut supe-

rentur qua virtute indigeamus, *ibid.* Vitæ pe fact oris studium et ratio, 164. Vita secretior. *Vide* Secretior vita. Vita bonorum tuta et cautissima, 286. Vita præsens æternæ comparata nox est, 321. Vitæ activæ et contemplativæ incumbendum, 31. Hæc gravi labori comparatur, 32, 334. Ne facilius habitus vilescat, 32. A vita activa ad contemplativam aliquando fugiendum, 70. In vita contemplativa metuenda elatio, 117. Vitæ contemplativæ amœnitas, 156. Christi ager est, *ibid.* Ejusdem delicæ et labores, *ibid.* In iis defecerimus, nisi Christus auxilium præberet, 157. Activa et contemplativa vita duæ sorores: ambæ fecundæ, 331. Contemplationi pauci addicuntur, *ibid.* Ad eam per bonorum operum labores perveniendum, *ibid.* Minor soror est non dignitate sed tempore, *ibid.* Activa vita est omnium Ecclesiæ fillorum, *ibid.* Per Martham et Mariam utraque adumbratur, 353. Et per Liam ac Rachelm, *ibid.* Ad contemplationis amplexus prælati raro admittuntur, *ibid.* In quibus convenient aut dissonent activa et contemplativa vita, *ibid.* A contemplativa Christus in sepulcro ungitur, 336. Hi rari sunt in publico, *ibid.* A Christo ad momentum recedere fornicationem putant, *ibid.* Activæ vitæ servientes non sedendo, sed stando vel transeundo solum orant, *ibid.* Qui tamen in ea perfecti sunt operarii, eo fiducialius Deum orant, quo laboriosius ei ministrant, *ibid.* In activa vita nimia sollicitudo caveatur, *ibid.* Uni necessario intendatur, *ibid.* Vita brevitem intelligere donum gratiæ est, 530. Temporalis vitæ labores, 536. Æternæ felicitas, 538.

Vitia quæ ex avaritia præparantur, 191. Vitiorum innumera multitudo militat sub diabolo duce, 282. Ad vitia superanda quid necessarium? 268. Vitii carnis qui bellum indicunt, fortitudinæ præsent et doctrina, 346. Vitii singulis propriæ curationes adhibendæ, 502. Vivere diu iniquos cur sinat Deus, 492. Non vivunt qui innocentie et humilitatis jacturam fecerunt, 278. Vivificari. Aliud vivificari in æquitate, aliud vivificari æquitate, 356. Juste peccata ulciscitur solus Deus, 496. Vocant alios ad penitentiam peccatores conversi, 503. Vocationis diviniæ signa, 250. Vocationis sive signa quæ Paulus quæsit, 231. Quæ Joannis discipuli, *ibid.* Quæ explorare debeat quilibet prædicator, *ibid.* Vocat Deus cum per vin majoris gratiæ excitat, 99. Ter vocatus Samuel quid significet, 116. Cur a Deo vocatus, non ab Hei, *ibid.* Vocantem (animas) se Deum audientis amor et lætitia, 104. Quæ verbis explicari non possunt, *ibid.* Voluntatem propriam majorum jussis præponentes feruntur, 360. Pro voluntate cor sumitur, 290. Voluptatis affectum vitare nequeunt conjuges, sed sub honestatis vinculo cohibent, 348. Vulnere Christi, petre foramina, 430. Vulnerari sponsam a custodius et spolari, quid? 459. Graviter vulnerato similis peccator, 494. Vulpeculæ, hæretici; maxime qui humilitatem simulant, 421. Ex illorum aliatu periclitantur infirmi, 421. Non ita perfecti, 421.

Z

Zelus animarum gratissimum Deo sacrificium, 504. Quibus convenit, 504.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

<i>Præfatio</i> de Commentario S. Gregorii Magni in librum primum Regum.	9
COMMENTARIORUM IN LIBRUM REGUM LIBRI SEX.	17
<i>Proœmium.</i>	<i>Ibid.</i>
Liber primus.	21
Liber II.	77
Liber III.	143
Liber IV.	217
Liber V.	313
Liber VI.	407
<i>Admonitio</i> in Canticorum expositionem.	467
EXPOSITIO SUPER CANTICA CANTICORUM.	471
<i>De opere subsequenti censura.</i>	547
EXPOSITIO IN PSALMOS POENITENTIALES.	549
Expos. primi psalmi penit.	552
Expos. secundi psalmi penit.	558
Expos. tertii psalmi penit.	568
Expos. quarti psalmi penit.	581
Expos. quinti psalmi penit.	602
Expos. sexti psalmi penit.	632
Expos. septimi psalmi penit.	642
<i>De sequenti opusculo monitum.</i>	657
CONCORDIA TESTIMONIORUM SCRIPTURÆ.	659
<i>Præfatio</i> in librum sequentem sancti Materii.	677
DE EXPOSITIONE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI, auctore sancto Paterio.	685
<i>Proœmium.</i>	<i>Ibid.</i>
De testimoniis in librum Geneseos.	685
De testimoniis libri Exo II.	723
De testimoniis libri Levitici.	755
De testimoniis libri Numerorum.	761
De testimoniis in Deuteronomium.	775

In librum Josua.	785
De testimoniis in librum Judicum.	785
De testimoniis in primum Regum.	789
De testimoniis in librum II Regum.	797
De testimoniis in librum III Regum.	803
De testimoniis in librum IV Regum.	813
De testimoniis in Psalmos.	819
De testimoniis in Proverbia.	835
De testimoniis in Cantica canticorum.	903
De testimoniis in librum Sapientiæ.	917
De testimoniis in Ecclesiasticum.	921
De testimoniis in Isaiam.	933
De testimoniis in Jeremiam.	967
De testimoniis in Ezechielem.	983
De testimoniis in Danielelem.	997
De testimoniis in Oseam.	1001
De testimoniis in Joel.	1005
De testimoniis in Amos, Michæam et Naum.	1008
De testimoniis in Habacuc et Sophoniam.	1009
De testimoniis in Aggæum prophetam.	1011
De testimoniis in Zachariam.	1015
<i>Excerpta in Psalmos.</i>	1017
De testimoniis in Evang. secund. Matthæum.	1025
De testimoniis in Evang. secund. Marcum.	1051
De testimoniis in Evang. secund. Lucam.	1057
De testimoniis in Evang. secund. Joannem.	1073
De testimoniis in Act. apostolorum.	1085

De testimoniis in Epist. catholicas.	1093
In epistolam I S. Petri.	1097
In epist. II S. Petri.	1099
In epist. S. Judæ.	1107
In Apocalypsin.	<i>Ibid.</i>
In epist. ad Romanos.	1131
In epist. I ad Corinthios.	<i>Ibid.</i>
In epist. II ad Corinthios.	1125
In epist. ad Ephesios.	1129
In epist. ad Philippenses.	<i>Ibid.</i>
In epist. ad Philippenses.	1131
In epist. I ad Thessalonicenses.	<i>Ibid.</i>
In epist. II ad Thessalonicenses.	<i>Ibid.</i>
In epist. I ad Timotheum.	1133
In epist. ad Titum.	1135
In epist. ad Hebræos.	<i>Ibid.</i>
ALUIFI EXPOSITIO NOVI TESTAMENTI.	1157
<i>Præfatio.</i> — De quatuor Evangelistis per quatuor animas designatis. <i>Ibid.</i>	
<i>Præfatiuncula</i> de beato Matthæo.	1159
Expositio Evangelii secundum Matthæum.	<i>Ibid.</i>
Expositio Evangelii secundum Marcum.	1177
Expositio Evangelii secundum Lucam.	1199
Expositio Evangelii secundum Joannem.	1239
Expositio super Acta apostolorum.	1269
Expositiones in epistolas B. Pauli.	1291
Expositiones in epistolas B. Petri.	1385
Expositiones in epistolas B. Joannis apostoli.	1591
Expositio super Apocalypsin.	1597

FINIS TOMI SEPTUAGESIMI NONI.

UNIV. OF MICHIGAN — Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNÉ